FRANCISCI ARETINI DE ACCOLTIS

COMMENTARIA

in Primam & Secundam Digesti noui partem,

cum

Additionibus D. Nicolai Superantii, & D. Benedicti de Vadis Forosempronientis, ac Summariis D. Lucii Pauli Rhoselli, denuo sum- [illegible]

LVGDVNI

FRANCISCI ARETINI DE ACCOLTIS

COMMENTARIA

in Primam & Secundam Digesti noui partem,

cum

Additionibus D. Nicolai Superantii, & D. Benedicti de Vadis Forosemproniensis, ac Summariis D. Lucii Pauli Rhoselli, denuo summo studio castigata.

B.e

LVGDVNI

1553

Excellentissimi Iurisconsultorum principis, D. Francisci de Accoltis Aretini aurea ac pene diuina commentaria in Primam & Secundam Digesti noui partem: cum nonnullis frugiferis apostillis iuris utriusque doctoris D. Nicolai Superantij, equitis Hierosolymit. ac patritij Veneti: & D. Benedicti de Vadis Forosemproni. Iu. Vtriuſ. doc. nuper in lucẽ edita, & per D. Luciũ Paulum Rhosellum pontificij & Cæsarei iuris candidatum summo studio, non minori diligentia expolita & emendata.

SVMMARIVM.

1 ☞ Possessio tum per traditionẽ, tũ etiã per occupationẽ acquirit: per possessionẽ verò vtroq; casu dominiũ acquiritur.
2 Contrariorum eãdem esse rationem, quomodo intelligatur.
3 Commissa alicui condemnatione, eidem etiam absolutio cõmissa videtur.
4 Statutum mentionem de possessione seu possessore faciens, de qua possessione intelligatur.
5 Statutum de possessione seu possessore loquẽs, an extẽdatur ad quasi possessorem.
6 Fratris filius subrogatus loco fratris, ita excludit fratrem cõsanguineum, sicut excludit frater in materia correctiua.
7 In materia pœnali & odiosa de iure communi appellatione possessoris vel possessionis continetur quasi possessio.
8 Autoritate propria occupans rem in iure spirituali ipso iure priuatur iure suo.

IN glossa rubricæ. Ibi: quę cũ nõ sit sine possessiõe. Ista cõtinuatio licet approbetur cõmuniter, habet tñ aliquid difficultatis: quia sicut ad acquisitionẽ dñij per vsucapionẽ requiritur possessio. l. sine possessione. j. de vsuc. ita etiã ad acquisitionem quæ fit de iure gen. ¶ †Quia per traditionẽ (1) acquiritur possessio, vel per occupationẽ, & vtroq; casu per possessionẽ acquiritur dominiũ. Primũ probatur in l. traditiones. in fi. s̃. ti. j. Secundũ in princ. legis nostræ. Vnde qua ratione debet præmitti hic titulus titulo de vsuc. ea ratione de☞buit præmitti ti. de acqui. re. do. †Sed potest respõderi dupliciter: & primò, ꝙ ad esse trãslationis dñij nõ ita requiritur acquisitio possessionis, sicut ad esse vsucapionis: nã ex traditione reperitur trãsferri dñium sine possessione, qñ tradẽs nõ possidet ipse, sed alter. l. si fundum. ff. de fun. do. vbi est casus sin. Sed nunq̃ reperitur, ꝙ cõpetat vsucapionis cõdictio sine possessione vera, vel ficta: vt solẽniter videbis post Modern. qui hoc tenẽt, reprehẽdẽdo dicta Ang. in l. j. §. hæc q̃ de seruis. j. eo. Vel põt dici, ꝙ ideo præmittitur titulus acquisitionis dñij de iure gent. qm̃ reperitur esse æqualitas inter ista duo in origine acquirendi, quæ simul fuit inducta in dominio & possessione. Sed reperitur inæqualitas in qualitate iuris quæsiti, ☞ †quia dñium est longe nobilius possessione. l. j. C. si de momen. pos. fue. ap. & ibi no. Vnde quia in modo acquirẽdi est paritas, & in iure quęsito nobilius est dñium, ideo debuit præmitti tractatus de acq. re. do. quia qđ est dignius, debet pręcedere semper. l. j. & ij. de albo scri. & l. spurij. §. fi. ff. de decu. In acqsitiõe autẽ dñij ciuilis per vsucapionẽ ideo fit totũ ecõtra: quia q̃uis ius dñij quęsitũ de iure ciuili sit nobilius possessione, modus tñ acquirẽdi possessionẽ est vetustior: & quia hic tractat̃ principaliter de modo quęrẽdi possessionẽ, magis attẽdit̃ nobilitas modi, q̃ ius qđ quęrit̃, vt qđ est vetustius præcedat. l. j. in fi. s̃. ti. proxi. & Insti. de rerũ diui. §. singulorum. Vtraq; solutio põt defendi. ¶ †In eadẽ glo. in fi. ista materia (2) est brocardica, videlicet qũo intelligat̃ cõtrariũ, eadẽ est rõ[a], sicue regula, de quo plene per Bar. in l. inter stipulãtẽ. §. sacrã. de verb. obl. Et quãtũ ad propositũ, dicũt hic Mod. ꝙ cõtrarium est eadẽ regula, quo ad cognitionẽ: vt loquit̃ tex. in l. ij. de his qui sunt sui vel alie. iu. & Inst. de tute. §. j. & ita exponit Bar. in loco præal. vno modo. & Dy. in regula, qui sentit onus. de reg. iur. quia cognito vno de cõtrarijs, cognoscitur aliud. Cætera dic vt per Bar. in d. §. sacrã. Cui adde, ꝙ sicut ipse dicit in vltima cõclusione. in d. §. sacrã. Aliqñ in duobus cõtrarijs seruat̃ eadẽ dispositio, & idẽ ius respectu alicuius qualitatis, quę sicut qualificat vnũ in suo effectu, ita cõtrariũ in cõtrario effectu qualificat, qñ ratio disponẽdi est cõis vtriq;. Vbi aũt non esset eadẽ ratio, secus esset, & huc vsq; tãgit Bar. Ex hac cõclu☞sione infert̃, ꝙ ista cõsequẽtia est bona. †Sententia lata sup repulsione exceptionis est interlocutoria, ergo & sñia lata sup admissione exceptionis erit interlocutoria, etiã si sit exceptio perẽptoria: quia q̃uis in alio differãt, vt statim dicã, hoc tñ habent cõe, quia neutra eorũ diffinit totũ negociũ, & expectãt diffinitiuã post se, & super ea nõ cõtestat̃ lis, ideo nõ põt dici diffinitiua: iuxta no. p Bar. in l. Titia. ff. de accus. in l. j. de præt. stip. vbi elegãter. & l. dicere. ff. de arbi. Sed alia cõsequẽtia nõ esset bona: admissio exceptionis perẽptorię habet vim diffinitiuę, licet sit interlocutoria. ergo & repulsio talis exceptionis: & similiter cõtrà licet repulsio exceptionis peremptoriæ nõ habeat vim diffinitiuæ, nõ sequit̃, ergo & admissio nõ habet vim diffinitiuę: quia per admissionẽ talis exceptionis necessario iudex debet absoluere. Sed per repulsionẽ exceptionis nõ debet necessario condẽnare, quia posset cõpetere reo alia exceptio legitima. Vtrũq; dicit gl. no. quã semper tene mẽti in cle. cũ repulsio. de appel. Et sic debes declarare & intelligere dicta Bald. in l. si præses. in fi. C. qũo & quãdo iudex. ¶ Secũdò adde, ꝙ rõne istius cõnexitatis, q̃ est in contrarijs, inducitur effectus maioris potestatis: †quia cui cõmittitur (3) condẽnatio, videt̃ esse cõmissa absolutio[b], & ecõtra xxj. di. c. inferior. & ibi per gl. & in c. cũ inferior. de maio. & obe. & ecõtra cui prohibet̃ cõdẽnatio, videt̃ prohibita absolutio. Sed remanet fortis dubitatio, nunquid hoc vltimũ dictũ habeat locum in materia correctiua, vt qui prohibetur condẽnare ex lege noua correctiua, videat̃ etiã prohibitus absoluere: super quo glo. not. in cle. j. de hære. in ver. contra quos. vbi dicit, ꝙ in materia correctiua hoc nõ habet locũ, vnde prohibitus cõdẽnare poterit absoluere. Et hanc sequitur ibi Pau. & Lap. & Ab. & Card. Sed Ste. & Pe. de Anch. tenent contrariũ, & melius. Nõ obstãt rationes do. Car. & primò nõ obst. ꝙ aliquando cõdẽnatio & absolutio nõ inducãtur à pari, quia cõcedo: sed per hoc nõ sequitur, ꝙ regulariter vbi nõ datur disparitas, ☞ non possit inferri de vno ad aliud, ratione cõnexitatis: †quia etiã in his quæ sunt aliter connexa, nõ fit extẽsio, qñ non est eadẽ ratio: secundũ Bar. in l. multũ. de verb. obli. & tñ vbi nõ ostẽditur esse minor rõ, sola cõnexitas facit vt possit argui de vno ad aliud, etiã in materia correctiua: vt cõiter habet̃ in l. fi. C. qũo & qñ iudex. & tenet Imol. in tertia fal. in l. si vero. §. de viro. in ij. arti. prin. ff. solu. ma. Non ob. id qđ ipse dicit, dũ respõdet ad dicta Bar. in l. Marcellus. §. qđ autẽ. ad Treb. vbi Bar. vult, ꝙ propter regulã iuris antiqui ęquiparantẽ duo, lex correctiua disponẽs in vno casu trahatur ad aliũ. Nã dicit dñs Car. ꝙ ibi Bar. decidit q. de Fal. & Treb. etiã alijs rationibus. quasi ista nõ esset sufficiẽs: sed in hoc decipit̃, quia alibi Bart. & Mod. expresse tenẽt ex hac sola rõne, ꝙ dispositũ in materia correctiua extẽdat̃ ad aliũ casum: per gloss. l. qđ vero. ff. de legi. & qđ habetur in l. si quis seruo. C. de furt. & vocatur ista ☞ interpretatio passiua, †quia regula legis antiquæ æquiparantis duo trahitur ad legẽ nouã, & eã extendit virtute æquiparationis: ita Bar. declarat elegãter in l. ij. de lega. j. Vñ in l. j. in prin. ff. de leg. tu. per hãc regulã vult, ꝙ si ex forma statuti masculus præfertur fœminæ in successione, præferatur etiam in tutela. Ideo alibi ipse reprehẽdit glo. quã puto singularẽ in l. hæres absens. §. j. ff. de iudi. quæ voluit ꝙ æquiparatio quæ fit per regulã legis antiquæ intelligatur respectu legũ nouarum, quæ exorbitãt à iure cõmuni. Pro ista cõclusione est casus notabilissimus in aut̃. de hæredi. ab intesta. §. ex his. circa prin. vbi manifeste protestat̃ Imperator, ꝙ per ea quæ dicta sunt in l. corrigente ius antiquũ. de suc. cog. & ag. fit manifestũ quid iuris sit in tutela, & hic virtute dictę ęquiparationis. Nec mireris ꝙ Io. And. ita dixit in lec. j. qui fuit in hac hæresi, ꝙ ius correctiuũ non extẽdatur virtute regulæ antiquæ in simili q. videlicet in q. de tutela, quam modo dixi, vt ipse ponit in addi. Specu. in tit. de curatore. §. fi. in addi. quæ incipit, ☞ Vbertus de Bobio &c. ¶ †Contingit etiã, ꝙ contrariorũ eadẽ est regula, hoc mõ: qa qđ statuit̃ in vno ex cõtrarijs p vnã rationẽ, per cõtrariã rõnẽ statuitur in suo cõtrario opposito. Exemplũ in l. & ecõtra. §. fin. & qđ ibi not. s̃. de vul. & pup. ☞ ¶ †Vnde philosophi dicũt, ꝙ sicut se habet ꝓpositũ in ꝓposito, ita & oppositũ in opposito: vt habetur in secũdo Topicorũ. Pro declaratione totius titu. optime cadit hic q. illa. ¶ †Si (4) statutũ facit ad mẽtionẽ de possessione, vel de possessore, de qua possessione intelligat̃. Super quo Bal. elegãter dicit in l.

a ¶ Ratio. Adde eundẽ d. Fran. in l. & si cõtra. s̃. de vulg. & pup. & qđ ibi dixi in apo. ad qđ facit illud qđ tenet Bal. in l. fi. in pe. col. C. de fideicõ. ꝙ stante statuto ꝙ sufficiãt duo testes in condẽdo testõ, prout hic Venetijs: similiter sufficit ad reuocandũ testm̃, vel ad ꝓbãdũ errores: quia cõtrariorũ eadẽ est disciplina: alle. glo. fin. in l. cũ propone ret̃. de le. ij.

b ¶ Absolutio. Adde Fel. in c. iij. in prin. de re iud. & in c. cũ inferior. in ij. co. de ma. & obe. in versi. regl̃a.

a ¶In l.sciendū. Et ibi in §.possessore. vide quæ habent per Bald.& do. Alexan.de Imol.

j.C.cōia de vsuc.ꝙ secūdū subiectā materiā fiat interpretatio. Nam aliquādo possidens naturaliter tantū dicitur nō possidere.l. acquirit.§.fi.s.titu.j. Aliqñ dicitur possidere.l.& habet.§. eū qui.j.de preca.l.naturaliter.in princ.j.eo. Cuius verba declarādo dic breuiter,ꝙ quādo mens & ratio legis in materia de qua disponit,nō cōuenit vnicuiqꝫ speciei possessionis,sed aliquibus ex eis,tūc nō cōplectitur gñaliter oēm possessionem. Ista cōclusio ꝓbatur in l.sciendū[a].§.j.& §.creditor.ff.qui satisda.cogā.†vbi patet,ꝙ vsufructuarius qui possidet naturaliter,non cōprehendit appellatione possessoris.Et hoc est ideo, secundū Ang.ibi,qa lex voluit possidentē immobilia nō satisdare,eò quòd esset securus ꝓpter ius firmum & stabile,qd habeat reus. Sed ista ratio nō habet locū in vsufructuario,cui⁹ morte finitur,& multis modis corrūpitur,ideo nō cōprehenditur appellatione possessoris.¶†Vbi autem ratio,& mēs legis,vel statuti cōuenit cuicūqꝫ speciei possessionis,vel saltem vbi nō apparet quæ sit mens legis,vel statuti,ita ꝙ nō possumus intelligere vtrū ratio legis cōueniat omnibus,vel nō:tamē appellatione possessoris cōprehendet quilibet possessor,q possidet noīe ꝓprio.Ista cōclusio vr ꝓbari in l.j.§.deijcit.& i §.qui viā.j.de vi & vi arma.l.iij.§.vñ vi.eo.titu.& ibi p Bar. in quibus iurib⁹ ꝓbatur†,ꝙ appellatione possessoris cōprehendit etiam malæ fidei possessor,qui tamē non lucratur fructus:vt not.in l.fructus.ff.de rei vend.Vnde & vsufructuari⁹ qui possidet naturaliter tantū:bene facit tex.in l.cuiuscūqꝫ.§.j.ff.de vsufruct.& qd not.per glo.in l.si quis in tantā.C.vnd vi.Et ista opi.est melior,ꝙ alia,quā primò refert Bald.in d.l. j.palleg.† quæ dicit,ꝙ appellatione possessionis cōprehenditur possessio ciuilis,& naturalis simul vnita:ciuilis principaliter,& naturalis accessorie.Nō obst.pmissis tex.in l.si mulier. §.possessionē.ff.qd met.cau.qui videt velle,ꝙ nomē possessoris significat eū qui pōt lucrari fructus:quia dico ꝙ licet ille sine dubio cōtineat,non tamē est sumendū à cōtrario sensu,ꝙ alij nō cōprehēdant per iura palle.quę hoc expresse dicūt.Similiter nō obstat tex.in l.Celsus.§.Iulianus.ff.ad exhibe.vbi iuriscōsultus videt simpliciter dicere not.respectu alicuius limitati effectus,ꝙ vsufructuarius nō possidet: & sic videt,ꝙ appellatione possessionis ꝓpriè nō cōprehēdat naturale tm: qa si cōprehenderet,iuriscōsultus male diceret,& cōtra l.naturaliter.in prin.j.eo.& multa alia iura.& maxiē cōtra tex.in l. & habet.§.cū qui.pall.vbi naturaliter possidēs vocat possessor.Nā ad illū tex.rñde,vł ꝙ debet suppleri,vt ibi supplet gl. ꝙ nō possidet.s.ciuiliter,vel ꝙ nō possidet plene.s.ciuiliter & naturaliter.Et si dicat ꝙ verbū,possessio,debet intelligi de ciuili naturali,vt accipiat in potiori significatu.l.j.§.qui in ppetuū.ff.si ager vect.vel emphy.pe.Ad hoc est breuiter dicēdū, ꝙ in casu dicti §.qui in ppetuū.dñiū vtile non continet ꝓpriè appellatiōe dñij,qm† omne ius vtile nō est ex ꝓprietate,sed extēsione:vt j.in seq.artic.Sed appellatiōe possessionis ex ꝓprietate vocabuli bñ cōprehendit quilibet possessor possidens noīe ꝓprio.Et ad materiā vide qd no.ponit Arch.& Io.Andre.in c.si tibi concessō.de pben.lib.vj.vbi volunt,ꝙ si superior mādat vacare primū bñficiū adepta possessiōe scdi,intelligit de possessiōe q pariat fructuū acquisitionē.Add etiā qd not.ponit glo.in cle.j.in ver.neutro.vt lite pen.q vult,ꝙ priuilegiū cōcessum ibi à canone possessori,intelligat de possessore pacifico.Quis autē dicat possessor pacificus,vide glo.not. in cle.j.de seque.poss.& fruc.in verbo,antea.& qd tradit in ca.cōmissa.de elect.lib.vj.¶†Sed quærit statim,nūquid statutum loquēs de possessione,vel possessore,extēdatur ad quasi possessorē,id est ad eū qui quasi possidet ius incorporale.Sup quo sine disputatione Bal.dicit in l.qua actione.§.ꝓinde.ff. ad l.Aquil.ꝙ dispositio statutaria regulariter nō trahitur ad actionē,vel ad ius vtile,sed quasi possessori ꝓ iure incorporali cōpetit ius vtile,nō directū .l.quoties.& ibi no.ff.de seruitu. & ibi plene p Bart.in l.j.in prin.ff.vti posside.& in l.iij.§.vnde vi.ff.de vi & vi arma.Ergo videt,ꝙ lex disponens de possessione,vel possessore,intelligatur de eo qui habet ius directum ꝓ possessione,nō vtile:†quia ius vtile est ex extensiōe, quæ nō habet locū in statutis:vt traditur in l.curatoris.C.de nego.gest.& per Barto.in l.actio.ff.eo.& in l.j.in princip.vti possidetis.pallega. Confirmatur illa cōclusio ex textu valde not.quę ibi not.Barto.ad hoc in l.iij.§.illud.ff.rem pu.sal.fo. vbi ꝓbatur,quòd stipulatio quę est stricti iuris,nō trahitur ad eū qui nō tenetur directò,sed vtiliter.Contrariū tenuit Bart. in si.q.in l.j.ff.de actio.& obliga.vbi voluit,ꝙ si ex forma statuti instrumētū habet executionem paratā,hoc priuilegium contra ius cōmune ita cōpetit habenti vtilem actionem,sicut directam:allegat optimū tex.in l.si procurator.in princ.ff.de ꝓcurato.Hanc cōclusionē tenet Bald.in l.ad ꝓbationem.C. de ꝓbatio.& in l.j.in princ.C.de rei vxo.actio.In quibus locis dixit,ꝙ†priuilegium executionis instrumenti ex forma statuti cōpetit ex tacita & ficta stipulatione:& tamen ꝓ illa competit actio vtilis,nō directa.l.nō aliter.cum l.seque.ff.de adopti.Vnde alibi dixit not.sequendo Iaco.But.in sua disputatione in l.per diuersas.C.mandat.† quòd licet cessionarius nō sit ꝓprie creditor:quia tamen subrogatur loco creditoris, comprehendit in statuto,quod concedit capturas creditoris contra regulas iur.Et ista pars videt verior,quia sicut poteris videre ex dictis Barto.in lege prima præallega.semper actio vtilis aliquo modo subrogatur loco directę.Ideo non est mirum,si virtute subrogationis recipit eius priuilegium,& fit extensio etiam in materia correctiua.Pro qua conclusione do tibi casum not.vltra omnes in authē.de hære.ab intesta.§.reliquum.versicu.vnde consequens.†vbi patet,quòd in materia correctiua filius fratris qui subrogatur loco fratris,ita excludit fratrem consanguineum,sicut excludit frater.Et pondero tex.quia Imperator dicit in dicto versic.vnde consequens.ꝙ hoc est 'cōsequens ad præmissa,id est sequitur ex prius dictis: erat autem dictum in princ.§.quòd in successione fratris præ mortui filius fratris succedit cum patruo,& subrogatur loco patris sui.¶†Illud autem est clarius,ꝙ de iure cōmuni etiā in materia pœnali & odiosa appellatione possessoris vel possessionis continetur quasi possessio.Gloss.est ordina.quam approbāt omnes in l.si quis in tantam.C.vnde vi.bene facit textus in l.j.§.quod autem ait.in fi.cum glo.ff.quo.lega.¶†In iuribus autem spiritualibus hoc est plus:quia occupans rē propria autoritate ipso iure,priuatur iure suo:ca.cum qui.in verbo ipso.de pbend.lib.vj.intellige in iure spirituali,de quo ibi loquitur:nam hoc importat versiculus,eo ipso,positus in tex. secundùm gloss.not.in ca.quam sit.in verbo,euacuetur.de elect.libr.vj.& tenet Ioan.Andr.in nouella,in ca.quia sæpe. eod.titu.¶†Vtrum autem possessor fictus cōprehendatur appellatione possessoris,vide not.Bald.in l.cogi.versus fi.C.de peti.hære.Non obstat ad ea quæ s.diximꝰ,tex.in l.iij.§.illud. quia dico quòd non ita faciliter extenditur dispositio hominis,sicut dispositio iuris:ca.susceptum.de rescript.& c.cum illis.de præbend.in vj.& Innocē.declarat,allegans illa iura in lege,si vero.§.de viro.in secundo articulo principali.ff.soluto matrimo.

SVMMARIVM.

1 Possessio à pedum dicitur quasi positione.
2 Instrumentum naturale triplex est, quo mediante quæritur possessio.
3 Vocabuli etymologia non est attendenda, vbi diffinitioni repugnat.
4 Verbum,quasi,improprietatem denotat.
5 Occupanti conceduntur quædam rerum species, quas hic remissiuè videas.
6 Res ab hostibus captę efficiuntur protinus occupantis.
7 Capta in bello iniusto restitui debent: in bello vero iusto non.
8 Bellum indictum à principe supremam habente potestatem,siue sit indictum ex causa iusta,siue iniusta,an semper iustum dicatur,quo ad hoc,vt res ex quibus indicit bellū, efficiantur capientiū,& capti reddantur serui.
9 Dispositio recipit nomen ab eo quod principaliter intendit.
10 Id dicitur rei alicui insistere, & cohærere, quod immediate sibi, non per medium alterius iuris vel rei cohæret.
11 Possessio sola actionem non parit realem,sed cum titulo & bona fide coniuncta.
12 Possessio naturalis licet ad se ciuilem 'vacantem trahat, nihil minus nuda detentatio non operatur hoc: vt si possessio ciuilis & naturalis vacat, detentator efficiatur possessor.
13 Mixtum non continetur sub simplici ex sermonis proprietate.
14 Possessionis diffinitio facienda est per ius factum:& ibi vide de iure & facto,remissiuè tamen.
15 Naturalis possessionis acquisitio est de iuregentium antiquiori iure ciuili:limita vt j.nu.16.& 17.
18 Actio directa semel vni quæsita,vt in aliū transeat,non videtur induci ex forma statuti.
19 Ex causa vna duos sequi effectus formaliter distinctos à diuersis iuribus ꝓductos,non esse inconueniens.
20 Ius naturalis possessionis etiā à principe sine causa auferri nō potest

potest. Hoc autem de ciuili possessione dici non potest.

21 Possessionis substantia non diuersificatur ex bonæ fidei & malæ fidei qualitate.

22 Verba debent proprie intelligi in statutis exorbitãtibus à iure.

23 Dominium vtile non potest à principe sine causa auferri.

24 Princeps non disponit sine causa contra ius gentium.

25 Differentia naturalis & ciuilis possessionis.

26 Verbum, plena possessio, an intelligatur de ciuili & naturali, & an in ciuili solum verificari possit, habes hic remissiue.

27 In iuribus incorporalibus an sit dare quasi possessionem ciuilem & naturalem.

28 Voluntatis mutatio non præsumitur nisi probetur.

29 Seruitus quę habet in se cãm discontinuã non præscribitur.

30 Probatio vna perficitur ex diuersis probationum speciebus tendentibus ad vnum effectum.

31 Possessionis acquirendæ modus, remissiue.

32 Procurator liberam habens potestatem ex actu ficto, nõ trãsfert possessionem.

33 Vedere vel cõtrahere aliud est, aliud verò cõtraheñti cõsentire.

34 Mandatum generale quo ad genus tantum valet, quantum speciale quo ad speciem.

35 Possessio acquiritur per nos ipsos animo & corpore.

36 Superior mandans alicui factũ aliquod per seipsum exequi, videtur prohibita commissio alteri.

37 Furiosus & dormiens æquiparantur quo ad sensuũ carentiã.

38 Furiosus & infans, qui nõ habet intellectũ: tutore seu curatore autore possunt possessionẽ ciuilem & naturalem acqrere.

39 Actus cũ alio qñ gerit̃ de illius cõsensu cui spectabat actum gerere: si actus ille per illum alium non poterat geri, cẽsetur actus gestus & ab eo qui consentit; & eum gerere poterat.

40 Oportet contrahentẽ intelligere ius, qđ oritur ex contractu, & ꝙ velit illud ius sibi acquiri.

41 Verbum, cedo, qñq; ad rei corporalis traditionẽ adaptatur, quãuis frequẽtius pro iurium incorporalium cessione sumat̃.

42 Lex nunq; regulariter fingit, nisi ex fictione vtilitas aliqua resultet.

43 Possessio transfertur ex inutili cõtractu, nõ autẽ dominiũ.

44 Statutum prohibens contrahere si adiungat, nec possit fieri traditio, nec aliud valeat, nõ tamẽ per hoc transferri prohibetur possessio.

45 Dominium ex causa incerta in futurũ declaranda, per partes transferri non potest.

46 Contractus purus quando procedit, patientia & scientia concedentis titulũ, habetur pro traditione: ita etiam qñ procedit dispositio conditionalis.

47 Consensus tradentis potior est ꝙ nullitas surgens ex causa extrinseca prætensa.

48 Promissum si soluitur ex turpi causa transfertur dñium: nec datur repetitio, vbi ex parte vtriusq; est par turpitudo.

49 Possessio acquisita ab eo, cui generaliter cõmissa fuit administratio, satis à nobis acquiri dicitur.

50 Verbum, intelligere, aliquando veritatẽ significat: quãq; frequentius fictionem denotet.

51 Possessionem ex traditione acquiri, non requiritur ad esse acquisitionis dominij.

52 Iussus in persona inhabili ad vtilitatẽ iubentis, idem operat̃ qđ autoritas tutoris ad vtilitatem ipsius personæ inhabilis.

53 Scientia & patientia in his quæ sunt leuis præiudicij, habetur pro consensu.

54 Possessio qñ transfert̃ causa immediata acquisitionis possessionis, est traditio: causa verò acquisitionis dñij, est possessio.

55 Monachus putatiuus vnius monasterij, & verè monachus alterius monasterij, cui acquirat.

56 Mala fides possessoris, quã habet respectu vni⁹, facit cũ malę fidei possessorem, etiam quo ad aliũ, cuius respectu nõ habet malam fidem.

57 Verbum, maxime, est verbum implicatiuum.

58 Procurator inhabilis, habens potestatem substituendi, an possit legitimè substituere alium habilem.

59 Frater minor qui non potest esse executor, potest tamen executorem eligere.

60 Statuto stante ꝙ deferatur prẽmium equo prius venienti ad brauium, an deferri debeat, si equus veniat ad brauiũ sine rectore vel auriga.

61 Minor in actibus iudicialibus sicut constituere potest procuratorem in his quæ solus posset gerere per seipsum, ita etiam in actibus extraiudicialibus, quę potest gerere per seipsum sine tutore, potest, gerere per alium.

62 Dictio, tamen, est & aduersaria & limitatiua.

63 Possessio iniusta nõ acquirit̃ per seruũ domino ignoranti.

64 Dominus possidendo simpliciter id qđ seruus occupauit violenter ex mandato tutoris, ob id non videtur ratificare spoliationem nomine suo factam.

65 Vsucapio perfici potest per solam possessionem ciuilem.

66 Possidere is dicitur statim quod est in bona fide.

67 Possessio vt patri per filiũ fugitiuũ indistinctè acquiritur, ita & per monachum fugitiuum acquiritur monasterio.

68 Monach⁹ fugitiuus reuocat̃ à fuga cũ oĩbus quęsitis per eũ.

69 Verbum, videri, fictionem denotat.

70 Possessio ficta potest parere effectũ vsucapionis sicut vera.

71 Hæreditas postq̃ est adita, desinit esse hæreditas, & incipit esse patrimonium ipsius hæredis.

72 Statutõ stante qđ excludit filiam dotatã à bonis paternis existente filio masculo: si filius adiuit hæreditatẽ paternã, deinde moritur, an filia dotata succedere possit.

73 Existente eadem ratione in contractibus, quę in vltimis voluntatibus, vel econtra: idem de vtroq; determinari debet.

74 Qui cõstituit ꝓcuratorẽ ad adeũdũ, hoc ipso vr̃ adire: sicut q cõstituit procuratorẽ ad accipiẽdã possessionẽ rei hẽreditarię.

75 Seruus alienus institutus hæres non potest legari.

76 Seruus acquirere potest possessionem extraneo, non solũ tanq̃ negociorum gestor, sed etiam tanq̃ procurator.

77 Voluntas quandoq; adesse fingitur, vbi non adest.

78 Possessio, dominiũ, & vsucapiendi conditio, qualiter per seruum quęratur.

79 Possessio illa quę per seruũ domino ignorãti acquirit̃, hęreditati etiam iacenti acquiritur.

80 Vsucapiẽdi cõditio regl'r cõpetit, vbi cõpetit Publiciana.

81 Procurator cũ nõ intẽdit acquirere dño suo, in dubio si nõ cõstat aliter de tradẽtis mẽte, nõ acquiritur possessio domino.

82 Verbũ, cedo, aliquãdo significat traditionẽ rei corporalis, & si frequẽtius pro iurium incorporaliũ traditione ponatur.

83 Cõtractus factus à procuratore procuratorio nomine, postea fiat sibi traditio simpliciter, nõ expresso nomine procuratoris ab sciẽte eũ tãq; procuratorẽ cõtraxisse: an ex huiusmodi traditione in dubio transferat̃ dominium in ipsum procuratorem, vel potius in eius dominium.

84 Qualitas in principali dispositiõe adiecta, videtur repetita in accessoria.

85 Voluntas tradentis limitata ad vnam personã, non transfert dominium in aliam.

86 Fictio duplex circa eandem rem, non videt̃ posse cõcurrere.

87 Possessio vera acquiri nõ potest concurrente duplici fictione in actu traditionis.

88 Cum difficultate quod fit, non posse fieri dicitur.

89 Debitori suo cùm quis præcipit numerare pecuniam tertio, tunc videtur breui manu pecunia sibi tradita, & data tertio, si pecunia tempore iussus sit præsens.

90 Traditio facta per corporis aspectum, & rei pręsentiã, non est vera, sed ficta.

91 Possessio eorũ q̃ sunt in domo, acqrit̃ per clauiũ traditionẽ.

92 Deputata ad vsum publicũ nõ possidetur ab aliquo, etiã ab vniuersitate loci, sed quisq; iure facultatis vtitur his locis.

93 Vsucapiendi conditio non acquiritur per seruum domino: quem dominus non possidet.

94 Vniuersitas potest acquirere per se & per alium.

95 Destructo collegio per mortem omnium, an possessio rerũ collegij vacet.

96 Vniuersitas possidere dicitur, cùm vnus de vniuersitate possidet rem alijs scientibus & patientibus.

1 POssessio. †Dicit̃ à pedũ quasi positione, & à possessiõe naturali à ꝑmordio cepit dñiũ rerũ. cui⁹ exẽplũ adhuc durat in qbusdã reb⁹ q̃ hic subijciunt̃. Scđa ibi: est dñiũ. Tertia ibi: eiusq; vestigiũ. ¶ Primò no. ꝙ naturalis possessio acqrit̃ ex instrumẽto & organo naturali cõiuncto cũ animo pos-
2 sidẽdi. l. iij. in prin. j. eo. ¶ †Est aũt apud nos triplex instrumẽtũ naturale, quo quęrit̃ possessio, sc̃đm Pau. de Ca. s. pes, manus, & oculus. & ꝑ duo prima instrumẽta sine dubio per verũ actũ apprehensionis vera acquirit̃ possessio: vt hic, & l. traditio. in fi. s̃. ti. ꝓx. & l. iij. in prin. j. eo. Vñ ita acquirit̃ vera possessio per manũ, sicut per pedẽ: vt est casus in §. furiosus. in eadẽ l. Ex hoc infert̃, secũdũ Bar. hic, & Mod. ꝙ ita acquirit̃ vera possessio rei mobilis per manũ, sicut immobilis per appositionẽ pedis. Licet glo. hic aliter dixerit in fi. primæ gloss. Nec obstat secundũ doct. ꝙ secundũ etymolo. possessio dicit̃ à pe-
3 dum positione: †quia etymol. vocabuli non attẽditur, vbi repugnat diffinitioni[a], secundũ Bar. hic, & probatur in l. j. s̃. de testa. & ibi etiã per Bar. & in l. plenius in l. omnes populi. in

[a] ¶ Diffinitiõi. Adđ d. Alex. de Imo. in l. iij. s̃. de iuris. om. iud. & idẽ dic in nomine proprio: quia nõ sequitur, Forosemproniẽsis, ergo de Forosempronij, vt per Bar. & doct. in rub. s̃. sol. ma. in ij. col. vers. quo hęres. & an & quãdo arg. ab allusione vocabuli valeat, vide Fel. in rub. de fi. instru. ad fi. in ver. & si diceretur.

penul.char.ff.de iustit.& iure. vbi est omnino vidēdum. Prę
terea iuriscōsultus statim dicit, ꝙ naturalis possessio est illa,
quæ naturaliter tenet̃ ab eo qui ei insistit: q̃ verba significāt, ꝙ
dummō interueniat naturalis apprehēsio, siue pedibꝰ siue ma
nibus, sufficit. Tu vero dicas, & verius, ꝙ iuriscōsul. nō dixit à
pedū positione, sed quasi positione: q̃ verba significāt hoc, ꝙ li
cet possessio nō acquirat̃ pedibus, si tamē instrumēto æquiua
lenti naturali satis est. †Verbum em̃, quasi, significat impropri
etatē [a]. l. ij. de vsufru. ea. rerū q̃. vs. cōsu. & l. si quis nō quasi hę
res. ff. de acqui. hære. sicut dicimus, ꝙ incorporalia quasi posi
dent̃, id est, impropriè, & largo modo posident̃. Oculus autē
nō est instrumentū ad possessionem verā, sed ad fictā: sicut vi
debis in l. qđ meo. §. si venditorē. j. eo. quæ ficta apprehensio
nō semp operat̃ acquisitionē possessionis, sed ita demū, si in-
terueniat titulus & traditio posidentis: vt ibi videbis. ¶ †Se
cūdò not. quasdā spēs rerum, quæ conceduntur occupanti, ita ꝙ
ad acquirēdum dñium in illis rebus sufficit sola occupatio, abs
ꝗ titulo vel traditione alterius: q̃ etiam ponunt̃ in l. j. in fi. &
l. seq. s. titul. ꝓxi. & Insti. de rerum diui. per totū. Aduerte, ꝙ
☞ do. Paul. de Ca. hic dicit. ꝙ †ꝗuis insula nata in mari, & littus
maris sit publicū, & cōcedat̃ occupanti. l. qđ in littore. s. titul.
j. & l. tantū. in princ. de rerū diui. Aliæ tñ res immobiles, quæ
sunt intra territorium, vel districtum alicuius ciuitatis, seu re-
gni, nō cōcedunt̃ occupanti, quia sunt ꝓpriè illius vniuersita-
tis, & illius regis: sicut dixit tex. in d. l. qđ in littore. Sed istud
dictū videt̃ valde dubium, & sequeret̃ ex eo maximꝰ effectꝰ,
videlicet ꝙ si imperator donat ecclesiæ curtē, vel territorium,
vel quicqd est īfra tales cōfines, omnia venirēt in donationē,
q̃ nō reperiunt̃ particulariter in bonis alicuius, qa censent̃ Cę
saris: & sic non cōcederent̃ occupanti. Sed hoc nō probat̃ iure,
& videt̃ cōtra mentem istarū ll. quia qua ratione istæ conce-
dunt̃ occupanti, quia in nullius bonis sunt: eadem ratiōe, si nō
apparet, vel nō extat memoria, ꝙ bona p̃dicta fuerint occupa
ta per aliquē, dicent̃ in nullius bonis, & sic concedent̃ occupā
ti. Nam si ex hoc solo res istæ dicerent̃ populi, vel fisci princi-
pis, sequeret̃ ꝙ etiā res habita ꝓ derelicta nō posset occupari
contra l. j. j. pro derelict. & ea quæ habent̃ in l. interdū. §. qđ
ex naufragio. j. eo. in tex. & glo. & iō Bar. no. in l. si duo. in fi.
j. vti possi. & idē sentit in l. nā et si fur. in prin. si cer. pet. & in
l. si alienā. ff. solu. mat. dicit, ꝙ per occupationē ꝓbat̃ directū
dñium in re, quādo non extat memoria, ꝙ res q̃ occupat̃, fue-
rit occupantis. & sic manifeste p̃supponit, ꝙ talis res nō sit in
patrimonio populi, sed concedat̃ occupanti: & istud credo ve-
rius, & ita consului in ciuitate Mantuæ, dicā tñ plenius in l. rē
quæ nobis. j. eo. & ibi etiam tangit Barto. ¶ †Tertiò not. ꝙ res
quę capiuntur ab hostibus, efficiuntur statim occupantis: vt
☞ ostendit dictio, protinus, quæ est in tex. †quæ significat idem
quod, mox, & in cōtinenti[b]. l. si filius. de testa. mili. & l. iij. §. in
amittenda. j. eo. & hoc intellige de rebus mobilibꝰ, secundùm
Moder. hic: nā res immobiles acquirunt̃ illi qui indicit bellū.
l. si captiuꝰ. §. j. j. de capti. Vide optimū text. in l. in agris. in fi.
s. titu. ꝓxi. & oīno vide qđ ponit Bart. in l. si quid in bello. ff.
de capti. & qđ glo. xxiij. q. v. c. dicat aliquis. vbi Bar. & glo. cō
cludunt, ꝙ licet res efficiant̃ capientiū, debēt tñ p̃sentari duci
belli, qui distribuet eas, ꝓut sibi videt̃. Et hoc intelligo de ca-
ptis in bello iusto†: nam capta in bello iniusto debēt restitui.
ca. sicut. el iij. de iureiur. Et ad materiā vide qđ oīno ponit An
gel. in dispu. q̃ incipit, 'renouata' guerra. & qđ tangit in l. qui
restituit̃. in fi. ff. de rei ven. Vnū dūtaxat est declarādū hic, sci
licet †vtrū bellū indictū à principe habēte supremā potestatē
siue sit indictū ex cā iusta, siue īiusta, semp dicat̃ iustū, quo ad
hunc effectū, vt res ex quibꝰ indicit bellū, efficiant̃ capiētiū[c],
& hoīes capti efficiunt̃ serui. Sup quo Hosti. & Io. An. viden
tur tenere in c. olim cām. de re. spo. ꝙ bellū semp sit iustū, quo
ad hos effectus: dū dicūt, ꝙ si imperiū nō pendet ab eccl̃ia, vt
quidā dixerūt, oportet fateri bellū qđ mouet imperator con
tra papā, esse iustū, etiā si ex iniquitate hoc faciat; & hoc videt̃
tenere Hosti. in summa, quē refert & sequit̃ Pet. in regula, pa
ctū. de reg. iur. qui volūt, ꝙ si princeps indicit bellū Sarracenis,
vel infidelibꝰ, qui capiunt̃ ab eis, efficiunt̃ serui eorū, nec pos
sunt sine peccato recedere, nisi cogant eos ad negandā fidē, &
tñ si infidelibus iuste infert̃ bellū[d], nō est dubiū ꝙ iniuste se đ
fendūt; qa tñ bellū est à principe indictū, vr̃ sufficere, vt dicat̃
iustū quo ad hos effectus. Ab. Mod. in c. sicut. el iij. de iureiur.
tenet oppositū, & melius iudicio meo, nec credit ꝙ bellū pos
sit dici iustū, qđ non est illatū à principe ex iusta cā. In dubio
tamē dicit, ꝙ p̃sumit̃ legitima cā, sicut cū princeps rescribit cō-
tra ius naturale, vel gentiū, scđm Cy. in l. fi. C. si contra ius vel
vti. pub. & d. Ant. & Mod. in c. q̃ in ecclesiarū. de cōsti. & hoc
☞ credo verius. Et declarādo dicta sua dico. †ꝙ sicut princeps di-
recto non pōt auferre dñium rerū alicui, vel aliquibus sine cā[e]:
vt plene per Bar. in prima cōstit. Digesto. & in d. c. q̃ in eccl̃ia-
rū. Ita vr̃, ꝙ nec p īdirectū posit hoc facere, vt auferat dñij li-
bertatē, q̃ est de iure gen. arg. l. pupillꝰ. §. j. ff. de auto. tut. & l.
j. C. de natu. lib. cū his q̃ habent̃ in l. fraus. & l. cōtra leges. ff. đ
legi. & ad materiā vide tex. cū glo. in ca. si ep̃s. de supplē. ne p̃-
lat. lib. vj. vbi vr̃ ꝓbari, ꝙ etiā ep̃s efficit̃ seruus schismatici vł
hęretici, cui Papa indixit bellū: & tñ certū est, ꝙ isti iniuste se
defendunt. ¶ In glo. j. ibi: diffiniri autē. doc. cōiter reprehendūt
istas diffinitiones hic, & in l. licet. C. eo. de quibus dic vt hic p
eos: sed Bar. decidēdo multū de diffinitione doct. antiquorum
quā hic posuit, ex mente tñ eorū ita diffinit: Possessio est ius
insistendi rei nō ꝓhibitæ posideri. cōtra quā diffinitionē ar
guit Ang. dicēs, ꝙ ista diffinitio est falsa, qa pōt etiā cōuenire
alteri iuri q̃ꝫ possessioni: nam etiā qui detinet rē autoritate iu-
dicis, habet ius insistendi in re. l. si quis metu. de dam. infect. &
tñ iste nō posidet, sed detinet. l. iij. §. qđ aūt. j. eo. & l. j. §. quæ
sitū. ff. quo lega. & l. is cui. in prin. vt in poss. lega. Cōfirmat̃ i-
stud dictū clarius, qa qui rē detinet ex primo decreto autorita
te iudicis, dicit̃ habere in re pignus p̃torium, ꝓ quo cōpetit a-
ctio hypothecaria, si creditor cadit à possessione. l. ij. C. đ p̃to.
pig. & l. nō est mirū. de pign. actio. ergo habet ius in re, id est,
ius pign. & hypothecæ. Et per hanc rōnē Io. de Imo. hic cre-
dit hanc opini. non esse veram: sed salua sua reuerentia potest
đfendi diffinitio Bar. ab ista īpugnatiōe: qa Bar. diffinit posses
sionē ꝓductā inesse ex solis principijs conuenientibus posses-
sioni, & essentialibꝰ ipsi possessioni, quę sunt apprehensio ve
ra vel ficta cū animo posidēdi, sicut oēs fatent̃: & patet ex his
quæ Bar. prius dixerat. Ex his aūt principijs detētatio nō ha-
bet ius insistendi in tenuta ex primo decreto. Itē colonus qui
habet ius insistendi in re durāte tēpore locationis, vel post, ꝓ
pter expensas quas fecit, & similiter cōmodatarius: de quibus
in l. colonus. in fi. de vi & vi ar. & l. fi. C. cōmo. in tex. & gl. &
l. si quis rem. j. eo. & l. in rebus. §. possunt. ff. cōm. nō habēt ta-
le ius ex sola apprehēsione detentionis: sed ex cā ꝓpter quam
detinēt, quæ cōstituit ius in re, licet nō possessa, ꝙ dat facultatē
retinēdi rē. Vnde Bar. qui cōsiderauit, ꝙ detētatio si nō est cō-
iuncta cū cā extrinseca ex suis principijs essentialibꝰ, non ha-
bet ius insistendi rei, qa est factū merū: ideo intellexit, ꝙ ista
diffinitio nō cōpetit detētationi, nō em̃ ipsa detētatio, sed cau
sa ipsius aliqñ creat ius īsistēdi rei. ¶ Scđò arguit Imo. ꝙ Bar.
nō bene dixit, inquantū vult ꝙ vsusfru. nō est ius insistēdi rei.
Nā si vsusfr. est ius vtendi re, multofortius est ius insistēdi: ma
xime quia nemo posset vti re, nisi ei insistendo. Sed ad hoc po
test dupliciter respōderi. ¶ Et primò, ꝙ cū vsufructu principa
liter ordinet̃ ad vtendū, licet in cōsequētia ordinet̃ ad insistē
dū rei, tāq̃ꝫ præābulū ipsius, & vsus, sine quo vsus nō esset, nō
tñ debet appellari ius insistēdi rei: †qa dispositio recipit no-
mē ab eo qđ principaliter intendit, & secūdū hoc dicit̃ habe-
re formam. l. j. §. si te rogauero. ff. de po. & l. si qs nec cām. ff. si
cer. pe. Et hoc patet ī materia nostra: quia si cōsideremꝰ id qđ
venit in consequētiā, possessio posset dici ius vtendi re, qm̃ ex
possessiōe ciuili acquirant̃ fructus. Vnde saltē possessio ciuilis
posset sic diffiniri p ea q̃ habent̃ in l. iij. §. ex cōtrario. j. eo. &
tñ dicit̃ ius insistēdi rei, qa ad hoc principal̃r est inuēta. Vel po
tes dicere subtilIꝰ: †id dicit̃ insistere, & cohęrere rei, qđ īmedia
te sibi coheret, nō p mediū alteriꝰ iuris, vel rei: in l. lc. Cēsoria.
ff. de ver. sig. & bñ facit tex. in l. sociū q in eo. ff. ꝓ soc. cū his q̃
habent̃ ī l. sed si plures. §. ī arrogato. ff. đ vul. & pu. Sed ius vtē
di & fruēdi acqrit̃ in re īmediate p quasi possessionē ip̃ius, ex
qua ip̃m ius orit̃. l. iij. §. dare. ff. de vsufr. Patiētia em̃ vtendi &
fruēdi vnà cū vsu habebit̃ ꝓ traditiōe, & causat quasi posses
sionē illiꝰ iu. & īmediate ex illa quasi possessiōe orit̃ illiꝰ iuris
ꝓprietas, sicut est in traditiōe rerū corporaliū. l. traditio. in fi.
s. tit. ꝓxi. q̃ dicit̃ quasi dñiū, scđm gl. no. ī l. ij. §. q̃dā. ff. de iter
dic. seu quasi ꝓprietas, de qua meminit Bal. ī l. cū res. C. de ꝓ
bat. & in c. j. §. j. de inuesti. de re alie. fa. ī vsib. feu. de quo ple-
niꝰ dicet̃ in l. si qs vi. §. drĩa. j. eo. Cū ergo ius vtēdi & fruendi
īmediate oriat̃ ex illa quasi possessiōe, sequit̃ ꝙ mediatiꝰ cohę
ret illi quasi possessioni, q̃ꝫ rei. Sed tñ aduerte ad diffinitionē
Bar. vel potius ad declarationē suā, inquātū dicit ꝙ verbū insi
stēdi rei ponit̃ ad drĩam dñij, qđ est ius disponēdi de re, vel rē
vēdicādi: nā vr̃, ꝙ etiā possessio sit ius disponēdi đ re, respectu
ip̃ius posses. cū sola possessio posit vēdi et locari. l. si rē aliq̃ꝫ.
j. e. & l. si ī ēptiōe. §. suę rei. đ cōtrah. empt. Itē vr̃ ꝙ possessio
sola pariat actionē realē. s. Publicianā, de qua ī l. j. p totū. s. de
pub. Sed p̃t rñderi ad vtrūq̃ꝫ, ꝙ possessor habēs ius possessiōis,
disponēdo de ip̃a possessione, puta vēdēdo ip̃am, nō pōt totali
ter disponere de tota re: qa p vēditionē possessiōis dūtaxat nū
q̃ꝫ trāsfert̃ dñiū: sed ecōtra dñs & possessor vēdēdo rē, ī cōse-
quentiam

a ¶ Improprietate. Adde eūdē d. Frā. Are. in l. qui liberis. de vul. & pu. & qđ ibi dixi in apo. & d. Ia. May. hic, & Inst. de act. ī §. sed iste. & ibi Dy.

b ¶ Incōtinēti. Adde d. Ale. de Imol. in l. j. §. q pūs. in fi. j. de ver. obli. & in l. ij. iud. sol.

c ¶ Capientiū. Vide tu Fel. in c. excōicamus. de hæretic. in ij. col. in ver. no. ex §. qđ ibi dixi in apostil.

d ¶ Bellū. Adde Oldra. in cōsi. lxxij. vbi nūqd cōtra infideles Hispaniæ sit licitū bellū: nā contra infideles, qui tenēt occupatā terrā sanctā. s. Hierusalē, ꝓmissam Abrahę & semini eius, certū ē ꝙ sic: vt p Barto. in l. j. C. đ paga. & per Inn. in c. qđ super. in ij. colū. in gl. in ver. ꝓ defensione. in versic. etiā indicere bellum. de vo.

e ¶ Sine cā. Adde Fely. in d. c. q̃ in ecclesiarū. in viij. col. ī fi. et qđ ibi dixi ī apo. & d. Bar. Soc. in cō. clxiiij. in ver. secundum fundamentū. vbi tenet cōmune dictum Ange. in l. itē si verberatū. ff. de rei vend.

sequẽtiã, tradẽdo rẽ trãsfert ẽt possessionẽ. l. traditiõib⁹. ꝑal.

¶ Ad secũdũ est dicẽdũ, ꝙ sola possessio nõ parit actionẽ realẽ, sed coniuncta cũ titu. & bona fide. & ideo nõ põt in sua diffinitione dici, ꝙ sit ius vendicãs rẽ, quia hoc nõ cõpetit sibi soli: & si possessio est ius, sicut vides, diffinitio Bar. videtur posse defendi ab impugnationibus prędictis, & etiã ab alia impugnatione, quã ponit hic do. me. dũ dicit, ꝙ ista diffinitio cõtinet verbũ, rei. qđ est generale[a], & cõtinet res incorporeas, quę proprię nõ possidentur. l. si seruus. §. in cor. de acq. re. do. per quã rationẽ fuit dãnata opi. Io. vt vidisti. Vnde Pau. de Ca. hic addit ad diffinitionẽ Bar. verbũ, corporali, qđ nõ est necesse, si attendas verba diffinitionis. Sed si attendas expositionẽ suã, erit necessariũ. nã vltima pars diffinitionis restringit expresse diffinitionẽ Bart. ad res corporales: dicit ẽm, rei nõ prohibitæ possideri: sed res incorporea prohibetˀ possideri per naturã ipsius possessionis, quæ requirit actũ corporalẽ verũ, vel fictũ: ergo de tali non intellexit Bar. nec dicas pertinaciter, ꝙ id verbũ rei prohibitæ pos. intelligitˀ de re sacra, vel religiosa prohibita possideri per naturã rei: nam ista restrictio est incõueniẽs, cũ verba possint importare vtrunq;. & est contra glo. nostrã, dũ exponit ꝙ res dicitur prohibita pos. quãdo ab alio possidetur: & tñ ista prohibitio surgit ex natura rei, † quia duo nõ possunt simul esse in eodẽ loco: vt §. ex contrario. Quia tñ Bar. exponit hãc vltimã partẽ super re, quę prohibetˀ possideri de iure, mẽs sua nõ videtˀ fuisse ista quã dixi. Vt ergo cesset omnis difficultas, adde duo verba, & dic ꝙ possessio est ius insistendi rei corporali, ex sola apprehẽsione verã vel ficta proueniẽs, rei nõ prohibitę possideri. Vt ẽm tollatur obiectio Ang. clare pono id verbũ, ex sola apprehensione proueniẽs, quia ex nulla detentatione sola sine causa extrinseca ius causatˀ in re. Ang. aũt hic ponit nouã diffinitionẽ, quæ est talis: Possessio est ius insistendi rei, aptũ natũ parere dñiũ, & alios effect⁹ qui ex dominio sequuntˀ: nã per ista vltima verba colligitˀ differentia iuris causati ex detentione, ex qua nõ potest acquiri dñium aliquo modo. & hãc approbãt Imo. & Pau. de Ca. Nec ob. secũdũ Ang. ꝙ ista diffinitio nõ põt cõplecti naturalẽ possessionẽ, ex qua sola sine ciuili non procedit vsucapio, & acquisitio dñi, secũdũ glo. no. in l. j. C. de ser. fug. & quæ vides plene in effectibus possessionis, de quibus tãgit Bar. & plenius in l. iij. §. ex cõtrario. j. e. quia hoc nõ est verũ semper, secũdũ eũ: nã si possessio ciuilis vacat, potest qui ingreditˀ possessionẽ velle possidere naturaliter dũtaxat, & nõ ciuiliter: & ex illa sola põt procedere vsucapio, quia nil repugnat secundũ eũ. & in hoc dicit sensisse Dyn. in regula, sine possessione. de reg. iur. licet Bar. hic aliter dixerit, & non bene. Sed cõtra istud dictũ Ang. tenẽt Mod. videlicet Io. de Imo. & do. me. Lu. hic in d. §. ex cõtrario. mouetur in effectu tribus rationibus. Prima ratio tangitˀ hic per Imo. nõ in ista q. sed inferius in hoc cõmẽto, quam do. me. appropriat sibi in d. §. ex cõtrario. Nã secundũ istos, si possessio ciuilis est vacãs, & alius est in possessione naturali, possessio ciuilis statim venitˀ naturali. l. clã possi. §. fi. cũ l. seq. j. e. & est impossibile inuenire casum, ꝙ sola naturalis inducat vsucapionẽ. & hoc est qđ dixit Bar. alibi, videlicet in l. ex asse. ff. ad Treb. ꝙ si possessio ciuilis vacat, incõtinenti vnitˀ naturali, & efficitur ciuilis & naturalis. Sed ista videtur prę supponere, ꝙ ille qui acquirit naturalẽ, non possit repudiare ciuilẽ: qđ videtur falsum, cõtra glo. in d. §. fi. & in l. nõ solũ. §. si dñs. j. de vsuc. & videtˀ probari ratione, ex quo possessio ciuilis & naturalis sunt duo diuersa, videtˀ posse renunciari vni iuri altero retẽto. l. si domus. de ser. vrb. prædio. Ista ratio cõfirmatur: † quia video, ꝙ qui possidet ex vera causa, si noua superueniat, vel ius nouæ causę cõpetat ei qui possidebat ex veteri ipso iure, poterit tñ possidens velle possidere ex causa veteri, nõ ex noua. l. huius modi. §. qui seruũ. vbi Bar. de leg. j. Præterea hoc videmus in iure accrescendi: nã licet portio accrescat portioni ipso iure, põt tñ legatarius nõ acceptare ius accrescẽdi. l. j. §. vbi aũt. & ibi plene. C. de cadu. tol. † Attẽde tñ, licet possessio naturalis

12 trahat ad se ciuilẽ vacãtẽ, vt dictũ est: detẽtatio tñ nuda non operatˀ hoc, vt si possessio ciuilis & naturalis vacat, detẽtator efficiatˀ possessor. Casus est no. secũdũ vnũ intellectũ in l. Celsus. §. j. ff. ad exhibẽdũ. vbi ꝓbatˀ, ꝙ si vacat possessio q̃ erat ꝑpter pignus apud eũ q cõduxit merces vehẽdas, ꝑ hoc horrearius q custodiebat merces nõ efficitˀ ex detẽtore possessor. Scđa rõ q̃ assignatˀ cõtra Ang. in d. §. ex cõtrario. ꝑ Mod. est ista, qa scđm Imo. ibi est qd imputetˀ volẽti possidere naturaliter tm̃, cur ẽt noluit acqrere sibi ciuilẽ, meritò non vrˀ posse vsucape, vel ꝑscribere. Sed ista rõ de facili põt solui: qa si possessio naturalis hoc casu sola sufficit, nõ debet hoc ĩputari illi q vtitˀ remedio sufficiẽti, licet posset sibi plenius ꝓuidere ad cautelã. Tertia rõ est d. mei, q dicit, ꝙ si aliqs velit vsucapere ex sola naturali, ĩterrũpetˀ ista vsucapio, quoties exiret fundũ, ita ꝙ res nõ esset in eius cõspectu, & sic nunꝙ posset compleri: vt dicitˀ in seruitutibus hñtibus cãm discõtinuã, de qbus in l. ij. C. de serui. & aqua. Sed huic rõni respõdetˀ, ꝙ q habet solã naturalẽ, ẽt si sit illa q̃ vocatˀ corporalis, scđm Bart. retinet eã, licet exeat fundũ: vt sentit glo. nostra ord. hic, & Bar. expresse, dũ quęrit qũo amittatˀ possessio. plus dixit gl. fin. in l. iij. §. Nerua. j. eo. ꝙ etiã in re mobili ille q habet solã naturalẽ, retinet eã, ꝙuis exeat cõspectũ rei: ꝙuis aľs scribẽdo dixerim, ꝙ diffinitio Ang. posset sustentari, si possessio est ius dũtaxat. Nũc cõsiderãdo diligẽti⁹, credo ꝙ nõ possit sustineri: qa dato ꝙ retẽta naturali possit repudiare ciuilẽ, ꝙ tñ sola naturalis possit habere effectũ vsuc. nõ ꝓbatˀ aliquo iure, imo restringit tex. q ponit regulã in cõtrariũ, in l. acquiritˀ. §. fi. s. ti. j. vbi drˀ, ꝙ vsufructuarius nõ põt vsucapere, qa nõ possidet ciuiliter: & tñ est possibile ꝙ null⁹ possideret ciuiliter respectu ꝓprietatis. Præterea ista sua diffinitio nõ vrˀ vera fortiori rõne: † nã ex nuda traditione põt trãsferri possessio vera, ciuilis, & naturalis. §. si vir. in ea. l. & late disputat Bar. et tenet repẽhẽdo gl. in l. qđ meo. in prin. j. eo. tñ ex nuda traditiõe nõ trãsfertˀ dñiũ. l. nũꝙ nuda. s. ti. j. ergo patet ꝙ sola possessio nõ est apta trãsferre dñium. Illa aũt quę ponũtˀ in diffinitiõe, sic dñt esse ꝓpriè diffinita, vt ex solo diffinito deducantˀ in esse, q̃n ponuntˀ loco diffinitionis ad alias species. Sed hoc nõ est in casu nr̃o: qa possessio trãsfert dñiũ cõcurrẽte cã: qnimo q̃n concurrit cã vltima, aliq̃n sola detẽtatio trãsfert dñiũ. l. si fundũ. j. de fun. do. Præterea reperitˀ aliqua possessio, q̃ etiã cũ cã & ti. nõ põt cũ cã esse acqsitionis dñij: nã liber homo põt possideri bona fide. l. iusto. §. j. ff. de vsuc. & tñ dñiũ liberi hoĩs ex possessiõe nõ põt acqri. Inst. de vsuc. §. j. l. vsucapionũ. j. tit. ꝓxi. bene facit tex. xn. q. j. c. qa sua. ꝑ quę Archi. dicit in c. ij. vt lit. pẽ. in vj. Io. An. in c. fi. de rest. spo. eo. li. in nouella. ꝙ est aliqua res, q̃ nõ põt acqri iure dñij, & tñ põt possideri: & scđm diffinitionẽ talis possessio nõ dicetˀ ꝓprie possessio, qđ non est verũ. Vñ melior vrˀ diffinitio Barto. declarata vt s. posui. Imo. dedit hic aliã diffinitionẽ, dicẽs ꝙ possessio est ius simpľr insistẽdi rei nõ ꝓhibitę possideri, aptũ natũ ꝓducere interdictũ recuperãdæ possessionis. Cui adde duo verba, & primò, qa ẽt ꝓ iurib⁹ ĩcorporalib⁹, & eorũ quasi possessiõe cõpetit interdictũ vtile recuperãdæ: vt cõcludit Bar. hoc eleganter declarãs in l. iij. §. vñ vi. j. de vi & vi ar. & l. j. j. vti possi. & sic secũdũ hoc vrˀ diffiniri ẽt quasi possessio iuriũ, q̃ nõ est proprie possessio, vt suprà est dictũ, ẽt reperitˀ actio vtilis natiua, attẽta cã ꝓxima ipam ꝓducẽtis, secũdũ Bar. in l. j. de actio. & ob. Præterea hũc effectũ nõ causat sola possessio, sed deiectio à possessione vnà cũ possessione. l. j. §. deijcitˀ. de vi & vi ar. iõ deijciẽs obligatˀ actione ꝑsonali deiecto. l. j. in fi. s. de interdi. Vñ cũ iste nõ sit effectus solius possessionis, nõ põt esse dr̃ia specifica, ꝑ quã declaratˀ qdditas possessionis. Sed qa in istis diffinitionib⁹ doc. ꝓsupponũt, ꝙ possessio sit ius tm̃, aľs diffi-

13 nitio nõ ꝓcederet †: qa sub simplici nõ cõtinetˀ mixtũ ex proprietate sermonis. l. vim passam. §. ꝑscriptione. ff. de adulte. & no. in l. ij. in prin. de verb. ob. Iõ ꝑmittẽdũ vnũ ꝓ veritate diffinitionis: videlicet ꝙ apꝑhẽsio possessionis, per quã q̃ritˀ possessio, nõ est possessio ꝓpriè, sed cã possessionis: sicut vsucapio nõ ẽt dñiũ, sed cã dñij: vt ꝑ gl. in l. iij. j. ti. ꝓx. Et ꝑ istud ꝑsuppositũ tolluntˀ q̃dã ar. d. m. q nititˀ oñdere ꝙ possessio naturalis ꝓducta in esse est factũ, & nõ ius: qa illa principalia facti, q̃ ipse deducit in cõtractu & possessione acquirẽda, fateor ꝙ sunt facti, & postꝙ possessio est ꝓducta in esse: sed nego ꝙ sit possessio, & siľr ꝙ cõtractus sit obligatio, q̃ oritˀ ex cõtractu, sed cã obligationis: possessio igitˀ ꝓducta in esse est id qđ obligatio, respectu cõtractus, inquãtũ est ius. Inquantũ autẽ habet admixtũ factũ est aliud, vt j. dicã: ꝙ aũt impossibile sit possessionẽ ꝓductã ĩ eẽ, eẽ simplex fcm̃, ꝓbatˀ: qa si eẽt merũ fcm̃, nõ differret à detẽtatiõe nuda, qđ est falsũ scđm oẽs: & seru⁹ posset possidere naturaliter, qa merũ fcm̃ et nuda detẽtatio cadit ĩ ꝑsonã serui. §. sed cũ factũ. Inst. de sti. ser. et l. stipꝫ ista. §. hęc quoꝗ. de ver. ob. Pręterea, ꝙ ẽt possessio naturalis sit ius, ꝓbatˀ. l. q pig. ĩ fi. j. e. nã q rogat ꝑcario, possidet naturaliter: vt l. & habet. §. eũ q. j. de ꝑc. tñ tex. dicit in d. l. q pig. in fi. ꝙ debitor qui rogat ꝑcario à creditore, habet plus iuris in possessione, ꝙ q nõ rogauit. Et sic ostẽditˀ ꝙ ipsa possessio naturalis est ius: habet aũt aliqđ ius in possessiõe, si nõ rogauit: qa ficte cẽsetˀ possidere, quo ad effectũ vsucapiẽdi: vt j. dicã. Scđò adducitˀ tex. ꝑ ista pte in l. possessio. §. j. j. e. vbi tex. dicit, ꝙ possessio nõ solũ est corporis, sed ẽt iuris: ꝓpter qđ seruus possidere nõ põt. vbi põdera duo. Primũ, ꝙ cã cur seruus nõ põt possidere est, qa est iuris: sed si ista cã cessaret, et rõ cesset

[a] ¶ Gñale. Add Fel. in c. peruenit. el ij. de testi. cog. & qđ ibi dixi in apost. & d. Ias. May. in tractatu, de actio. post prin. in ver. glos. in ver. de quacũq; re.

falsa, si possessio esset meri facti, ergo hoc nõ est dicendum. Et si dicas, est facti, sed habet ius adminiculũ: vt rñdet do.m. dico ꝙ hoc nõ sufficeret ad ꝓhibendũ seruũ posidere: qa factũ qđ habet adminiculũ iuris, pôt cadere in seruũ, in iuribus prę alle. Si aũt dicas ꝙ est iuris, qa parit effectũ iuris: multofortius erit idẽ, nã videmus ꝙ ꝑ detentationẽ serui acquirit̃ iuris effectus dño, vt est ipsa possessio & dñium. l. j. §. itẽ acquirimus. j. eo. Nihil ergo repugnaret, si possessio esset meri facti, ꝗ seruꝰ posset posidere, licet ex ea oriret̃ effectus iuris, qa ille acquirit̃ dño per seruũ. ¶ † Et hoc etiã indicat ibi tex. ponẽdo dictionẽ, &, ꝗ est implicatiua, ꝗ implicat idẽ qđ dictũ erat in ꝑcedenti: cũ ergo dicat, ꝙ possessio nõ solũ est corpis, sed etiã iuris, sicut per primũ aliqd signãt essentiale possessionis, secundũ eũ, ita etiã significabit ꝑ scđm: facit l. etiã. C. si tut. vel cu. j. & qđ tradit Bar. in l. Sciæ. §. Caiæ. ff. de fun. instru. in fi. cõmẽti. Mihi vr̃ seqũdo dicta Bar. in l. si is ꝗ ꝓemptore. ver. ij. opi. in scđa char. j. de vsuca. † ꝙ possessio debet diffiniri ꝑ ius & 14 factũ, hoc modo, videlicet possessio est ius insistẽdi rei, admixtũ facto nõ ꝓhibitæ posideri. De iure satis est dictũ s̃. De facto ꝓbatur, qa in retinẽda possessione cõcurrit animꝰ. l. iij. §. in amittenda. j. e. & l. licet. C. eo. Sed animus in retinendo est facti. l. bonæ fidei. circa mediũ. s̃. ti. j. & tenet And. de Pi. & sequit̃ Bar. in d. l. si is qui ꝓ emp. rñdendo ad l. ꝓ hærede. §. j. đ acqui. re. do. ꝗ facit in cõtrariũ, & est similis tex. in l. j. §. Scæuola. si quis te. li. esse ius. ergo & possessio ꝓducta in esse habet admixtũ factũ. Vnde Bar. in d. l. si is qui reprehẽdit glo. dicens, ꝙ possessio vt est ꝓducta in esse, habet plurimũ iuris, qa retinet̃ aĩo: nã ꝓpter animũ dicet̃ habere plurimũ facti, nõ iuris. Et hãc cõclusionẽ sequit̃ Pe. de Anc. referẽdo dicta Bar. in reg. sine possessione. in iij. char. de re. iu. Pro ista cõclusione ꝗ est verissima, faciunt omnia iura, quæ dicũt ꝙ possessio habet plurimũ iuris: sicut in l. possessio. in princ. j. eo. nã ꝓpter verbũ, plurimũ, dat̃ intelligi, ꝙ inest aliquid facti, habet eñi vĩ cõparatiui: & sic p̃supponit, ꝙ ẽ etiã aliqd facti, sed plus est de iure. Preterea hoc ꝓbatur rõne manifesta, quã tãgit Bar. in loco ꝑalle. & Pe. in ꝑdicta regula: qa si possessio ꝓducta ĩ esse erit simpl'r ius, tũc restituet̃ reuerso ab hostibus ꝑ ius postliminij, vl' mortuo apud hostes, ꝑ l. Corn. Ex illis eñi ll. restituũt̃ captiuo oĩa iura, vt patet in l. postliminiũ. & ꝑ totũ. ff. de capti. & inde est, ꝙ qñ possessio habet multũ iuris, vt est illa quã tenemus ꝑ seruũ ex cã peculiari, in ea habet locũ postliminium: vt plene per glo. in l. deniq;. ff. de qui. cau. ma. & videbis plene in §. itẽ acquirimus. j. eo. Sed possessio nõ restituit̃ ex iure postliminij, nisi in vno casu ꝑdicto: ergo dat̃ intelligi, ꝙ habet multũ facti, vel saltẽ tantũ facti, ꝙ in quacunq; dispositiõe debet attendi, nec pôt cõsiderari vt merũ ius: & hoc est qđ voluit dicere iuriscõ. in d. l. deniq;. dũ dicit, ꝙ restitutio nõ fit, qa possessio habet plurimũ facti. Nec pôt dici, vt hic dicũt doc. ꝙ habet plurimũ facti in apprehẽsiõe: qa si hoc cõsiderares, sequeretur absurdũ, qđ j. dicetur. nã ex quo possessio ꝓducta in esse erat ius tpe captiuitatis, debebat cõsiderari vt ius, quo ad æquitatẽ restitutionis, licet cã acquisitionis fuisset factũ. Si eñi deberet attendi cã acquisitiõis, actio vel obligatio veniẽs ex cõtractu nõ esset restituẽda: qa cã sua primordialis fuit factũ, id est contractus. l. cõsi. in fi. de cu. fur. Pro ista cõclusiõe bene facit tex. in l. cũ hæredes. in prin. j. eo. vbi tex. dicit, ꝙ in hæredes trãseunt oĩa iura, & tñ possessio nõ transfert̃ in hærede, ex quo intelligit̃ ꝙ possessio ꝗ erat ꝓducta in esse apud defunctũ, non erat simplex ius, qa trãsisset in hæredẽ. Nec est dicendũ, ꝙ hic dicit do. me. scilicet ꝙ possessio ciuilis est ius dũtaxat: mouet̃, qa transit ipo iure in hæreditatẽ iacentẽ: qđ patet, qa hæreditas iacẽs pôt finire vsuca. cœptã à defuncto, ꝗ nõ procedit sine possessione saltẽ ciuili. l. cœptã. & l. sine possessione. j. tit. j. nã vere possessio ciuilis nõ trãsfert̃ in hr̃ditatẽ iacentẽ: qa si trãsfertur, ergo posset fieri furtũ hæreditati iacẽti: cõtra l. j. §. Scæuola. j. si quis test. li. ius. Trãsfert̃ ergo ficte, quo ad effectũ vsucapiõis dũtaxat, sicut ficte dicit̃ remanere apud đbitorẽ quo ad hunc effectũ. l. q pignori. & ibi no. j. e. nã dispositio iuris ꝗ disponit sup aliquo iure nõ simpl'r, sed quo ad aliquẽ effectũ, etiã si sit ius merũ, disponit per fictionẽ, nõ per veritatẽ, vt solẽniter declarat Bar. in l. si maritus. §. l. Iul. de adult. Preterea si esset ius merũ, restitueret̃ ex iure postliminij: qđ est falsum vt suprà dixi: & si animus est facti, vt suprà est probatum, multominus potest dici esse merum ius. Dic ergo, quòd est ius & factum, sicut dixi: & quia possessio est ius, ideo dixit nota. Imol. in capitul. episco. de rebus ecclesi. non alienan. quę refert & sequitur Baldus in lege, si mulier. §. possessionem. ff. quod metus causa. quòd si committitur alicui causa vt cognoscat super proprietate & iure, quòd in tali re habet ecclesia per nomen iuris, videtur committi causa possessionis: pro qua decisione est text. nota. in lege, iubemus. §. sanc. in fine. C. de sacrosanct. eccles. quem ibi nota. Bald. ad hoc in vltimis verbis, q etiã bene facit ad q. prædictã. ¶ In glo. super ver. naturaliter. ibi: de iure primęuo &c. Glo. nõ declarat qd sẽtiat per hoc ius primæuũ, ex autoritate tñ quã adducit possessio, vr̃ sentire ꝙ acquisitio dñij & possessionis sit inuẽta de iure diuino, ex illa auto. Deutero. xiiij. c. & Iosue. primo cap. de qua hic glo. meminit. Sed hoc nõ sentit glo. nec esset verũ in se, qa longe ante illas autoritates fuerũt distincta dñia, vt patet ex li. Gene. manifeste in pluribus locis, maxĩe in diuisiõe patrimonij quã fecit Abrahã cum Loth, & in emptione quã fecit de loco, vbi fecit sepulchrum in Ebron. Vnde Hostiẽ. & Io. And. in c. j. de sum. tri. quos hic refert Imo. dicũt in ver. dispone. ꝙ istæ autoritates significãt ius qđ fuit datũ filijs Israel in terra ꝓmissiõis, & ꝙ distinctio & apprehẽsio rerum sit de iure humano, nõ diuino, dicit Augustinus expresse viij. dis. ca. quo iure. Intellexit ergo glo. † ꝙ acquisitio possessionis natu- 15 ralis erat de iuregentiũ, qđ est antiquius iure ciuili, & dicit̃ ius gen. naturale. scđm glo. in ver. ait. & Bar. qa cũ acquisitio possessionis cõsistit in aĩo. l. iij. in prin. j. eo. nõ pôt dici, ꝙ sit de iure naturali, qđ est cõe oĩbus animãtibus: qa actus rõnis nõ est cõicabilis brutis. Est ergo de scđo iure naturali, qđ appellatur ius gen. naturale, cõe hoĩbus dũtaxat, qđ est ꝓductũ cũ ipa natura: vt dicit tex. in l. j. in fi. s̃. tit. j. & Insti. de re. diui. §. singulorũ. ¶ † Sed cõtra istud op. fortiter: qa si acquisitio possessionis 16 est de isto iure, ergo seruus pôt acquirere possessionẽ, sicut pôt acquirere naturalẽ obligationẽ, ꝗ est de isto iure naturali gen. vt patet in l. naturaliter. & l. si id qđ. ff. de cõdi. inde. qđ tñ est falsum. l. stipl'o ista. §. hæc quoq;. de ver. obli. & l. possessio. §. j. j. eo. Bar. in d. l. si id qđ. coactus difficultate cõtrarij dicit, & sequit hic Pau. de Cast. ꝙ acquisitio possessio. et dñij non est de iure gen. naturali, qđ vocat̃ primũ ius gen. sed est de scđo iure gen. scđm qđ seruus ꝓ nihilo reputabat̃: qa ex illo iure est inuenta seruitus. l. manumissiones. ff. de iusti. & iu. Naturalis autẽ obligatio est inuenta de primo iure gen. quo tpe hoĩes liberi nascebant̃: iõ attento illo iure, seruus est capax, qa cõsiderat̃ vt ꝑsona libera. Sed ista cõclusio vr̃ falsa[a], & cõtra tex. Insti. de re. diui. §. singulorũ. & l. j. in fi. ff. de fur. vbi dicit̃, ꝙ acquisitio dñij per occupationẽ, et dñia particularia sunt de iure naturali, qđ ius gen. appellat̃, vt inquit tex. in d. §. singulorũ. ergo nõ sunt de secũdo iure gẽ. Vnde ipe idẽ Bar. in l. ex hoc iure. đ iusti. & iur. reprehẽdit opiniones dicentiũ, ꝙ dñia sunt distincta de iure gen. quo sunt ĩtroducta bella & seruitutes. Sed pôt rñderi, ꝙ ius gen. secundariũ, de quo dicit Bart. pôt vocari ius naturale largo modo, inquãtũ istud ius fundat̃ super rõne naturali, ꝗ eligit̃ à primo iure gen. naturali. & hoc dicit text. expresse Insti. de iur. nat. §. qđ verũ. & Insti. de re. diu. §. per traditionẽ. Et hoc est qđ dixit not. Archi. ponẽs hãc distinctionẽ Bar. in d. c. ius autẽ naturale. Sed in c. oẽs. ea. di. nõ vr̃ ponere, nisi vnũ ius gẽ. nõ duplex, sicut Bar. posuit ĩ d. loco, & ĩ l. neq; eñi. in prin. ff. de test. mili. & forte illud est verius de mẽte iuris, ꝙ nõ sit nisi vnũ ius gẽ. Nã si bene respicias tex. ĩl. j. §. ius gen. de iusti. & iur. nõ ponit aliã diffinitionẽ, nisi inter ius qđ est cõe animãtibus, qđ vocat ius naturale, & ius qđ est cõe hõibus dũtaxat, qđ vocat ius gen. in quo ponit multa quę fuerũt inuẽta ab ipso principio naturæ humanę, vt religio in deũ, honor in parẽtes &c. Multa etiã ponunt̃ ꝗ fuerũt postea orta, & inuẽta, vt seruitus, & manumissio. Et respice ad tex. in d. l. manumissiõis †. qui dicit, manumissiones quoq; de iure gẽt. sunt. ꝗ dictio cũ sit implicatiua[b] de sui natura. l. seruũ quoq;. in prin. de ꝓcu. & l. ex maleficijs. §. is quoq;. de act. & obli. hoc significat ex natura implicatiõis, ac si diceret, nõ solũ ꝓmissa sunt đ iure gẽ. sed etiã manumissio. † Et sic datur intelligi, ꝙ de eodẽ 17 iure sunt oĩa, ꝗ sunt de iure gẽ. vñ etiã tex. in l. ex hoc iure. eo. ti. refert se ad ius de quo dixerat ĩ §. ius gẽ. Et tũc ob. cõtrariũ sed pôt dici, ꝙ quædã iura sunt de iure gen. quæ natural'r non cohęrẽt ita acquirẽti, vt nõ posint acquiri per alterũ ipo iure. vt est dñiũ & possessio. l. j. C. per quas perso. & l. ea quæ ciuiliter. s̃. titu. j. Et in istis licet seruus de iure gen. inspecto ipsius initio, anteq; esset seruitus, posit considerari vt persona capax: quia tamẽ inspecto eodem iure trãsiuit in potestatẽ alterius, & posidetur ab altero, statutum est vt ius quod est acquisibile alteri de sui natura, trãseat in eum qui habet eũ ĩ potestate: sicut si per liberam personam accepta esset possessio nomine alterius. Et hoc est regulare, quòd capacitas & incapacitas hominis inspicitur tempore acquisitionis: lege, in tempus cum materia. de hæredi. institu. Vnde licet inspecto initio iurisgentium esset liber & capax, quia tamen postea factus est seruus, & illo tẽpore defertur sibi ius, qđ est acquirendũ, debet cõsiderari status ꝑsens. Quędã sunt iura, quę sui natura cohærent

a ¶ Videtur falsa. Tu ad hoc vide d. Ias. May. hic, in. ix. col. qui dicit ꝙ ista consideratio Aret. fuit pulchra, & subtilis ĩ ista materia, tñ esse tenẽdam doctrinã Bart. in d. l. si id qđ coactus. alleg. in text. qa est cõis, ꝑut hic per eum.

b ¶ Implicatiua. Adde Bar. in l. ij. in prĩci. s̃. de pact. & in l. fi. iij. col. versi. sic tu vero dic. suprà, de eo qđ cer. loco.

hęrēt ossibus acquirētis, vt est obligatio. l. iij. ff. pro soc. & l. qs ergo casus. ff. de pec. & in istis seruaī, qđ dicit in l. si id qđ. vt remaneat penes seruū obligatio, inquātū est de iure gē. nā actio & obligatio ciuilis in seruo nō pōt cadere, qa ꝑ nihilo reputaī. Pro hac distinctione bene facit qđ ponit Bar. in l. j. §. 18 sublata. ff. ad Treb. †vbi dicit, ꝙ ex forma statuti nō pōt induci, vel saltē nō vr̄ induci vt actio directa semel qsita vni, trāseat in aliū. Cū ergo ius gē. īduxerit obligationē p seruū acquri dño, nō vr̄ sensisse, ꝙ obligatio directa acqreret dño, sed cōsisteret ī psona serui, vt nil induceret cōtra naturā actiōis directæ, q̄ ihęret ossib⁹, & regulr̄ nō pōt auelli nulli, postq̄ est q̄sita. Pro hac cōclusiōe vide optimū tex. in l. j. §. j. ī verbo, ispecta ipsius serui psona. ff. de vsufr. accre. vbi vr̄ ꝓbari, ꝙ ius vsusfruct⁹ directū residet in psona serui: qa tale ius de sui natura nō ē cessibile, licet gl. ibi destruat tex. ¶ In eadē gl. Azo, et Io. et alij dicūt duas esse &c. Hęc est cōis opi. quā approbāt cōiter Mod. reprobātes sniam Azo. potissimē ex fundamēto facto in vltima pte gl. & hāc credo esse verā. Sed tñ si qs vellet tenere opi. Azo. posset rn̄dere ad l. clā possidere. in fin. ꝙ verbū, possidere, ponit ibi īproprie ꝓ detinere, sicut ponit ī multis alijs iurib⁹, videlicet in l. ij. §. j. j. ꝓ hęrede. & l. iij. §. Nerua. j. e. & l. cōi diuidūdo. §. neq̄. ff. cōi di. & ꝙ ita debeat accipi isto casu, pōt induci text. in d. l. si id qđ. §. fi. in vltimis verbis literę ibi: ab eo q ingressus sit in possessionē. q̄ verba videnī significare aliquē detinere magis, q̄ possidere: vt ꝓbaī in l. si 19 qs añ. ver. aliud est em̄. j. e. Cōis tñ opi. vr̄ verior†: qa hoc nō vr̄ incōueniēs, nec cōtra regl̄as iuris, ꝙ ex vna cā sequanī duo effect⁹ formaī distincti, ꝓducti à diuersis iuribus: vt patet in obligatiōe ciuili & naturali, q̄ orit ex vno cōtractu iuris gen. Itē ex vno ti. criminis oriunī ples viæ accusandi ex diuersis legib⁹: vt patet in l. senat⁹. & qđ ibi p Bar. ff. de accu. Vñ ego nō intelligo in eo q insistit aīo & corpore, cur nō possit esse vtraq̄ spēs possessiōis. s. ciuilis & naturalis, proprie & formaliter, nisi forte dicam⁹, ꝙ possessio ciuilis & naturalis prout distinguunī, sunt ambè de iure ciuili: vt hic p Bar. ī ij. q. prin. Sed certè si hoc attēdis, ēt oblō naturalis, & ciuilis, nō pñt stare simul formaīr: qa de iure gē. nō erat fcā ista distictio, cū nō cognosceret oblō ciuilis: & tñ post distinctionē factā à iure ciuili istę oblōnes stāt simul sine dubio, & vna appellaī naturalis, de iure gē. qa inde habuit originem. l. cū ampli⁹. §. is nā. de reg. iur. & cōsequēter sequit, ꝙ ista duo iura sint ītroducta verè ex diuersis fontib⁹. i. ex iure gē. & iure ciuili. Et pro ista cōi opi. vltra alia iura copiose inducta per Dy. bene facit tex. in l. j. §. dr̄. de vi & vi ar. quē ego īduco spāliī isto mō: đt em̄ tex. ꝙ īterdictū recuperādę cōpetit nō solū possidēti naturaliter, sed ciuiliter: deinde addit, ꝙ in vna ex his possessionib⁹ aliqs possidet pro suo: q̄ verba pñt significare, ꝙ qs possideat, quo ad effectū vsuc. & sic erit ciuilis: & scđm hāc expositionē est ibi casus notabilis, ꝙ sola ciuilis īducit effectū vsuc. & nō naturalis: & ista expositio meli⁹ adaptaī līe. Si aūt ītelligas tex. de eo q possidet pro suo. i. ꝙ hic dicat dr̄iam vsufructuarij, q licet possideat naturaliter, nō tñ possideat tanq̄ dn̄s: vel si exponis tex. vt fiat dr̄ia inter iustū, & iniustū possessorē: tūc ille tex. nō faceret. Sed pr̄ia expositio est melior: qa scđm aīs nō fit relatio ad duas spēs possessionis, de qb⁹ primò dixerat. Et hāc opi. puto verissimā, licet Gul. de Cu. & Iac. Bu. in l. licet. C. e. & Bar. hic, & Imo. dicāt aīr. s. ꝙ ille q insistit rei, seu est ī re, formaliter quidē & ꝓprie habet ciuilē, virtualiter aūt & improprie habet naturalē, eo videlicet modo quo vsufructus causalis inest dño, in quo nō est vsusfructus formalis distinctus à dño, sed causalis hn̄s virtutē formalis: qđ nō credo fuisse de intētione Io. nec Ac. qa expsse in l. qđ in eo. §. fi. j. e. sup ver. possidere. referēdo gl. ad tex. vult, ꝙ is q insistit rei, habeat vtrāq̄ possessionē. Nec ob. ꝑmisse opi. ꝙ si ambę spēs possessionis essent ꝓprie apud eū q insistit rei, tūc naturalis esset superflua, remedijs aūt & iuribus superfluis nō vtimur. l. hæc stipl̄o. §. diuus. ff. vt le. no. ca. & l. j. §. dixit aliqs. ff. de 20 publ. †Nā ad hoc est dicēdū, ꝙ imo possessio naturalis pōt esse vtilis ad aliqua: cū em̄ sit inducta de iure gē. ius talis possessiōis nō poterit offerri sine cā, ēt à principe. l. Lucius. & l. itē si verberatū. de rei vē. & ple. in j. cōst. Digestorū. per Bar. ī l. Antiochēsiū. ff. de pri. cre. p Imo. & Mod. ī c. q ī ecclesiarū. de cōsti. & plene in l. fi. C. si cōtra ius vel vti. pu. Hoc aūt nō posset dici ī possessiōe ciuili, q̄ cū sit inducta de iure ciuili, simplr̄ auferri & extingui per principē sicut actio pōt: vt ī pdictis iurib⁹ no. Preterea si insistēs in fundo possideret ciuiliter tm̄, tūc si eo stante in fundo alius ingrederet in alia parte fundi, nil ꝓhibetur quin possit sibi acquirere naturalē: sicut em̄ īgrediēs fundum absente possessore acquirit naturalem, quia vacat. l. si id qđ. §. j. j. eo. & in §. qui ad nundinas. ita etiā acquireret nūc, ex quo à nemine possideī ista species possessiōis. Nā licet ille qui est in parte fundi, dicatur detinere fundum, ēt quo ad partes, in quibus nō insistit. l. iij. in prin. j. e. hæc tñ ficta detentio cōsideraī, quatenus ex ea inducit effectus possessionis, s. respectu ciuilis: sed quatenus ex ea nō inducit effectus possessionis, tūc nō cōsideratur ista ficta detentio: & iō vere detinēs acquireret sibi naturalē, quod tñ est falsum, & cōtra l. qđ meo. §. fi. in tex. & gl. j. e. nā fictio & veritas bñ pñt cōcurrere, nec vna impedit aliā, qñ introducit circa diuersa, scđm Bar. in l. j. §. hoc aūt senatus. s. ad Sylla. Post gl. posuit hic Bart. diffuse, quotuplex sit species possessionis. Et ad primā diffinitionē, 21 cū diffinit possessionē ciuilē: †adde ꝙ qualitas bonæ fidei & malæ fidei, vt ipse dicit, & bene, nō diuersificat substātiā possessiōis. Casus est no. in l. iij. §. Labeo. j. e. quia licet istæ qualitates sint cā deducēdi effectum possessionis, vel de potētia ad actū, vel prohibēdi ꝙ nō possit exire de potentia in actū, aptitudo tñ & potētia ꝓducēdi ciuilē effectū est cōis vtriq̄ possessioni, sicut aīs dixi: nec est verū, vt s. ostēdi, ꝙ ex sola possessione naturali aliquo casu possit procedere vsucapio, vel præscriptio, licet aliàs scribendo secutus secūdū Ang. & ꝓ cōclusiōe quā s. tenui, est opti. tex. in l. j. §. dejcitur. quē s. feci te notare. de vi & vi ar. Nec est bona illa rō, quā aliàs adduxi contra Bar. ꝙ tex. in l. acquirit. §. fi. loquaī in vno casu §. qñ alius erat in ciuili possessiōe: nā hoc nō colligitur ex tex. qui simpliciter & indistincte loquitur, iō simplr̄ intelligitur, tū maxime qa pōt subesse bona rō, si effectus ciuilis q est vsucapio, inducaī per possessionē, quæ est de iure naturali sola, sicut videmus, ꝙ quia actio est de iure ciuili: Insti. de actiō. in princ. & l. ij. ff. de ori. iur. iō nō inducitur ex sola naturali obligatione, nisi ēt cōcurrat ciuilis: sed bene inducit ex sola ciuili oblōne aliquādo, vt patet Inst. de lit. ob. p to. Verūtñ aduerte diligenter ad verba Bar. qa in ista diffinitiōe, & clarius etiā j. in diffinitione secūdæ speciei possessionis, ipse vult expressè, ꝙ appellatione veri dñij veniat vtile dñiū, quod cōtrariaī directo: sed nō vtile dñiū, quod subalternaī directo, nō est em̄ propriè ius dñij, scđm eū. Vñ licet in libello, qui deducit dominiū, vincat, si ꝓbat de vtili dñio subalternato, puta de dñio emphyteotico, scđm Bar. in l. si mater. §. eādē. ff. de exec. rei iu. & plene p Ant. But. in c. examinata. de iud. & tāgit Inn. in c. certū. e. ti. Si tñ in libello qs diceret, se vere dñm, forte esset aliud p hāc doct. De materia vide qđ ponit Bal. in l. ij. ff. de cōd. insti. & qđ ponit Bar. no. in l. interdū. cū duab⁹ ll. seq. ff. qui po. in pig. ha. vbi dicit post gl. †ꝙ vtile dñiū quod acqritur ipso iure cōtra regulas iuris, nō dicit propriè dñiū, sed fictè. Sed hic 22 loquitur plenius de quocunq; vtili dñio subalternato: †& qa a in statutis exorbitātibus à iure verba debēt ꝓprie intelligi,[a] posset argui ex ista doc. ꝙ si statutū facit mētionē de dño rei, nō cōprehēdit emphyteotā, vel vasallū. Hoc tamē non determino pro nūc, sed forte dicā in l. si quis vi. §. dr̄ia. j. e. vtrū ille, qui dicit se dominū vtiliter, & succubuit ob. exceptio. rei iu. si pòst dicat se dominū directò, vide Bal. in c. j. §. si inter filiā. si de feu. fue. cōtr. inter do. & agna. Et vide Bart. in extra. quam nuper. sup ver. rebellādo. vbi dicit, ꝙ dñium vtile est effectus 23 dñij directi, inductus de iure gen. secundū eū. †Inde est, quòd b princeps nō pōt dominiū vtile auferre sine causa,[b] secundùm Bar. not. in l. ij. in vltimis ver. C. de fun. pa. li. xj. Licet aūt dominiū vtile sit potius effectus dominij, q̄ dñiū, venit tñ sub appellatione suorū, vel rei suæ: ita dicit gl. not. Insti. de re. diui. §. thesauros. quā Bar. nō allegat, licet idē dixerit in l. quintus. §. argēto. ff. de auro & argēto leg. Sed q̄ritur circa istā possessionē ciuilē, nūquid reperiaī aliqua possessio, q̄ possit dici ciuilissima. Bal. dicit, ꝙ sic, in l. fi. C. de sa. sanc. ec. † & appellat possessionē ciuilissimā illā, quæ trāsfertur ipso iure, sine aliquo actu hominis vero vel ficto. Exēplū secūdū eum in c. ij. extrà, de consu. exēplū de iure ciuili vltra eū in l. raptores. C. de epis. & cle. quē text. no. ibi Bar. Ad hoc. do. me. h. d. ꝙ istud nomē nō reperit in iure expressum, sed est nomē magistrale, nec cōstituit nouā speciē possessionis ciuilis: & hoc est cōcedēdū, quia nō cōstituit dr̄iam essentialē inter hanc possessionē, & aliā ciuilē, sed sigñat solā dr̄iam in modo acquirendi: quia ista possessio acquiritur sine actu appr̄ehēsionis vero vel ficto, sed remanet dubium, vtrum ex l. vel statuto hoc possit induci: super quo dixit Bald. no. in l. j. C. communia de le. quòd statutū hoc non pōt inducere. Vnde in c. ij. de consue. secundùm eum interuenit actus fictus, ex quo est translata possessio. & ita no. Inn. in c. in literis. de rest. spo. quē hic alle. do. me. Ipse autem tenet, ꝙ per statutum hic possit fieri, sicut tenuit Bal. in d. l. fin. quia si hoc potest fieri per legem, vt prællega. l. raptores. & l. quisquis. C. de donat. regulariter debet posse fieri per statutum, iuxta regulam l. ius ciuile. & l. omnes populi. de

a ¶ Intelligi. Adde d. Alex. de Imo. in §. remouet. de post hu. & d. May. Soc. in cōsi. xxx. in ver. quinimo. cū seq. in j. parte.

b ¶ Sine cā. Addē quę dixi s. in ij. col. ante med.

iu.& iur.Tu vero,ꝑ ītellectu articuli dic breuiter,ꝙ si statutū simpľr dicit,ꝙ possessio intelligať trāslata in hæredē ipso iure,hoc statutū pōt tolerari,& valet,qa per hæc verba nō excludiť,quin videať trāsferri possessio per actū fictū.i. per fictā apphēsionē,seu traditionē,quā statutū ita disponēdo vr̄ inducere:& ita tenet expresse Cy.& Bal.in l.ea lege.C.de cōd.ob cām.dū dicunt,ꝙ si possessio trāsferť in hæredē ex forma statuti ipso iure,intelligiť trāsferri per fictā traditionē, ex quo verba oīno nō repugnāt. Si aūt expresse statutū disponeret, ꝙ trāsferať possessio,vel acquiratur nullo actu vero vel ficto mediāte,credo ꝙ istud statutū nō valeret:qa acquisitio possessionis est de iure gen.ex quo est inductū, ꝙ ipsa acqsitio fiat ꝑ actū naturalē:vt in tex.nostro,& l.iij.in prin.j.e.& l. ea q̄ ciui 24 liter.s.ti.j.vbi optimus tex.†Sed cōtra ius gē.etiā princeps nō disponit sine cā,[a] vt plene ꝑ Bar.in l.j.in prin.de cōsti.prin. & l.oēs populi.in iij.q.in prin.de iusti.& iur.ergo minus pōt hoc statutū.Cōsuetudo etiā,minus hoc posset,q̄ diciť irrationabilis,& nō valet,si disponit aliquid cōtra substātiā actus .c.ij. de cōsue.li.vj.nec video ꝙ possit subesse cā hoc disponēdi,cū lex fingēdo apprehensionē esse factā idē possit inducere . Nō ob. l.raptores.nā ibi nō diciť,ꝙ possessio acqrať ipō iure,imo potius cōtrariū:vt patet in verbo,assigneť,ibi impositum , quod verbū est futuri tp̄is,& significat traditionē actualē, ꝑ quā secūdū cām traditionis aliqñ acqriť possessio, aliqñ sola detētatio:vt plene per Bar.in l.si cōstāte.in princ.s.so.ma. & in l.cū pr̄.§.pr̄ pluribꝰ.de le.ij.Quod aūt diciť ibi,ꝙ eccl'ia habet plenā possessionē,& dñium ex beneficio principis, per beneficiū principis intelligiť dispositio,quā facit ī d.l.per quā cōstituit, ꝙ bona raptoris debeāt assignari eccl'iæ†:nā dictio,ex,nō significat semper cām immediatā, licet ꝓprie significat , iuxta no.in l.nō dubiū.C.de leg.& in l.j.§.ex incēdio.ff.de incē.ru. & nau.Tex.aūt in l.qsquis.C.de do.quē alle. dn̄s meus,nō facit ad hoc:qa vt expresse patet in tex. retētio vsusfructus est ille actus fictus,ꝑ quē trāsferť possessio.Et ꝙ possessio possit trāsferri per statutū vel cōsuetudinē sine aliquo actu vero vel ficto,tenuit Ang.& Io.de Imo.post eū in l. q vniuersas .§.j. in fi.cōmēti.j.e. Sed tñ qđ suprà dixi,plꝰ placet:& vide quæ dixi in d.§.in fin.¶Circa tertiā speciē possessionis, quā ponit hic Bar.adde ꝙ ista sua doctrina reprehēdiť cōiter[b] à Modern. quā solus dn̄s me.defendit.Primò impugnat eā Bal. in l.j. C. vti possi.& hic ī collectis suis moueť,qa diffinitio quā ipē dat huic corporali,est cōis etiā detētationi: qm̄ detinēti rē ex iusta cā,puta colono vel misso in tenutā ex primo decreto, etiā cōpetit ius detinendi,& recuperādi.i.officiū iudicis:prout no. in l.Aquilius Regulus.s.de dona.& videbis in l.rē quę nobis. j.e.Sed do.me.respōdet,& bene,ꝙ ipse Bar. ostēdit in declaratione diffinitionis,nō intelligere de offi.iudicis,sed de interdicto vti possidetis,vel recuperādæ. quæ iura nō competunt detentatori.l.si duo.§.creditores.j.vti pos.l.j.§. quod seruus. & l.colonus.ff.de vi & vi ar.& reuera Bart.hoc intelligit , & pōt saluari hoc mō,licet potuerit loqui per verba magis expressa,significantia differentiam inter ista.Tu ergo rn̄de melius,ꝙ Bar.diffinit possessionē istā per dictos effectus,inquantum immediate ex ista sola causa.i.ex sola possessione corporali tales effectus resultant,sed ex detentatione non resultāt isti effectus immediate , sed ex causa propter quā conceditur detentatio iusta,mediante tñ detentatione,sicut dixi suprà in distinctione possessionis in genere.Præterea vt ibi declaraui, detentatio non est ius.vnde licet ex ea orireť effectus retinendi rem,& recuperandi,non tamen oriť ex iure : sed possessio corporalis eius,ex quo isti effectus oriuntur,tanquā ex iure,& sic adhuc est differentia inter corporalem possessionē,& effectū qui resultat ex detētatione,quæ resultat ex iusta cā.¶Secūdò arguit hic Imò.& est ex mēte Ange.qui hic tenet cōtra Bar.quia Bar.videť facere differentiā,& constituere hanc nouam speciem corporalis possessiōis ex hoc,qa sit clādestina & iniusta,hāc appellat corporalē:vt patet ex ll.quas allegat,videlicet ex l.clā possidere.in fi.j.e.& ex l.j.in ti.ff. vti possidc. ¶Sed istæ duæ qualitates,iusta & iniusta possessio, non cōstituunt differentiam essentialem:vt dicit Bar.met suprà, dum declarat diffinitionē possessionis ciuilis,per l.non solū.§. qđ vulgo.j.tit.j.Ergo sicut ciuilis non diuersificatur per istas qualitates,ita nec naturalis.Confirmatur ista conclusio per tex.in l.iij.§.ex cōtrario.ver.Labeo.j.e.vbi quæritur pūctualiter de possessione naturali,quā habet is qui rogat precario.l. & habet.§.cū qui.ff.de preca.& dubitať ibi vtrū illā speciē possessionis,quā possidet ille qui rogauit p̄cario, possit possidere simul alius sub alia qualitate.Et rn̄deť ꝙ iusta & iniusta possessio nō multū faciūt ad summā possessionis , & ad substantiā, qđ est dicere ꝙ nō cōstituūt diuersas sp̄es possessiōis . Nō ob. tex.in l.iij.§.genera.j.e.qa vt patet ex p̄cedētibus §.iurisc. ibi nō verificat species possessionū,sed qualitatū,quæ ipsam possessionē qualificāt.Sed ab ista rōne pōt defendi qstio Bar.cōcedendo ꝙ iusta & iniusta possessio nō faciāt diuersam speciē: sed siue ille qui possidet corporaľr .i. naturaľr tm̄ , possideat bona fide,siue nō:dicemꝰ ꝙ ista est sp̄es possessiōis naturalis, distincta ab illa quā habet vsufructuarius,& sic es: qa q possidet corporaľr,nō pōt acquirere ꝑ vsucapionē ius vsufr . cūm possideat rē tāquā propriā:& sic nō aīo acqrēdi vsumfructū. Vnde nō pōt acqrere,qđ nō intēdit acquirere.l.is qui vsumf. q.mo.vsuf.amit.In hoc ergo differt à possessiōe naturali,quā habet vsufruc.Itē à possessiōe ciuili:qa nec acqrit fructus tanꝗ dn̄s,nec pōt vsucapere alio possidēte ciuiľr:vt patet ex no. in l.iij.§.ex cōtrario.j.e.Licet ergo Bar.hic possessionē corporalē accipiat pro iniusta,pōt tñ dici declarādo eius dicta ex his q̄ ipse dicit in §.ex cōtrario.ꝙ ēt si possessio corporalis nō sit in iusta,dū tñ sit sola naturalis,vt s̄.dixi, satis est vt differat à naturali,quā habet vsufruc.Et ꝙ sit aliqua possessio corporalis, seu naturalis differēs ab ea quā habet vsufructuarius, est tex. in l.j.§.j.vsq; ad §.qđ ait.ff. de sup̄fi. diciť enim in d. §. & in prin.illius l.ꝙ superficiario.i.illi q cōducit sup̄ficiē , cōceditur interdictū retinēdæ possessiōis simpľr. Sed si sup̄ficiarius iste velit agere petitorio aliqua actione ciuili,tūc nō cōceditur actio illa,nisi cā cognita:nā vt postea declarať,in §. ait p̄tor. si cōducta est superficies ad magnū tp̄s,datur actio in rem:secus si ad modicū tp̄s. Vt ergo primꝰ casus differat à seqūēti,† manifestū est ꝙ remediū possessoriū dať superficiario, ēt si cōduxerit ad modicū tp̄s:& tñ ille q conducit ad modicū tp̄s, habet solā naturalē possessionē,nō aptā parere aliquē effectum ciuilē,qa ex ea nō pōt acqrere dñium vtile:& sic reperiť possessio naturalis iusta,apta parere remediū retinēdæ vel recuperādæ,q̄ tñ non pōt parere ciuiles effectus,respectu alicuius iuris:& hoc cōcedit glo.sc̄dm Azo.in l.j.in prin.ff.de lo.pu. fru.vbi Azo dicit esse possibile,ꝙ q cōduxit à re publica, ad modicū tp̄s,possideat naturaliter,& habeat interdictū possessoriū,& tñ nullū possit acqrere ius in re,si nullū habeat.Et attende,qa licet Bar.hic dicat , ꝙ iste spoliatus sua naturali habeat remediū recuperādæ,nō tñ alle.bonas ll. probātes hoc: nā in l.colonus.& in l.iij.§.q vi à me.possidebat iniustus possessor ciuiľr & naturaliter. Vnde nō est mirū,si habebat interdictū.Sed de eo q habet naturalē,clādestinā dūtaxat,nō loquūtur illa iura.Credo tñ dictū esse verū ꝑ rꝫam q ponitur in ea l.§.deijcitur.vbi patet,ꝙ interdictū illud cōpetit,siue qs ciuiliter siue naturaľr possideat:intellige ꝙ possidens naturaľr clādestinè,si spoliať à tertio,pōt petere se restitui:nā si spoliaretur à possidente ciuiliter, hoc posset fieri:dicit vt videbitis in §.q ad nūdinas.Bar.tñ in l.ij.C.de iure emph.dixit,ꝙ possidens ciuiliter pōt ingredi possessionē,sed nō expellere possidentē naturaľr:de quo dicemus in d.§.q ad nūdinas. Tertia rō tāgitur hic per Imo. & fuit originaliter d.Frāc. de Ra. qui dicit ꝙ ea quæ differūt per quātitatē,vt plus & minus,non diuersificāt speciē.l.si.ff.de fun.instr.quā hic alleg.Bar. Sed istę possessiōes nō differūt,nisi mō prædicto ,vt ostēdā: ergo non videntur differre species. Quod aūt ita sit, patet, ꝙ possessio corporalis nil habet,quod nō habeat possessio naturalis vsu-25 fructuarij:sed tñ habet aliqd minus . † Possessio aūt naturalis & ciuilis differūt,secūdū Imo.quia habēt se vt excedētia, & excessa, & vnaquæq; possessio vinciť ab alia in aliquo , & vincit eā.Ciuilis enim possessio vincit naturalē,& vsucapione & præscriptione rei:naturalis vero vincit ciuilē in præscriptione & vsucapione iuris vsusfructus,& similiū iurium.Sed ista etiā posset vitari dicēdo,ꝙ ēt possessio corporalis ī aliquo naturalē possessionē vsufructuarij excedit:qa possidēti corporaliter cōpetit interdictū retinēdæ & recuperandæ rei , tanquā propriæ:sed vsufructuario cōpetit id interdictū retinendæ & recuperandæ rei,non tanꝗ proprię,sed pro iure vsusfructus, quod patet in re.†Certum est autē,ꝙ pinguius est ius possessionis eius qui possidet rē tanꝗ suā,siue sciat esse suā, siue nō: ꝗ eius q possidet iure limitato vsusfructus. ¶Vltimò arg.d. Pau.de Cast.& subtiliter cōtra istā opi.dicens,ꝙ ius vsucapiēdi vsumfructum,& ius percipiendi fructum occasione vsusfructus fundatur immediate non in possessione naturali, quā habet vsufructua.sed in possessione ciuili & naturali , quam ipse habet in iure vsufr.de quo fit mētio no.in text.in l. iij.§. pen.de vi & vi ar.Vnde possessio naturalis vsufructuarij est eadem species cum possessione corporali : quia illa non parit immediate illos diuersos effectus,sed quasi possessionem , vt dictū est.Et ista rō multū placet,quā Pau.de Ca.dicit esse subtilē,& nō cōsideratā per Bar.Et hanc opi.tanꝗ cōiorē, ego sequor maxime:qa l.cū hęredes.§.j.j.e.dicit aliquē corporaľr possidere,quacūq; specie possessionis possideat: quia dicit , quòd qui capitur ab hostibus,desinit possidere corporaľr : q̄ verba habent

[a] ¶Sine cā.Addē Fel. in c. q in eccl'ia . in v.col.de constitu.

[b] ¶Rephēdiť cōiter. Adde d.Ias.Mayn. hic,in xv.col.vers. iij.est opi.

habet locū in quocūq; possessore: vt patet ex no. in l. denique. qui. ex cau. ma. præterq; in possessione quā dominus retinet per seruū ex causa peculiari. Pro ista cōclusione est casus, quē ibi not. Ang. ad hoc in l. fin. C. de fun. pa. lib. xj. vbi probat, ꝙ quæcunq; possessio cū titulo vel sine ti. etiā si possessor prætendit ius vtile in re, appellat possessio corporalis. Et licet d. me. hic tenēdo opi. Bar. alleget illū tex. pro se, vere tñ facit cōtrariū, vt ibi not. Ang. & bene. Illud aūt qđ tetigit Ang. in l. j. C. cōia de vsuc. & l. licet. C. de ac. pos. dū dicit, ꝙ semper possessio corporalis capit pro detētatiōe, est falsum, & cōtra tex. ĩ d. l. fi. & cōtra l. si id qđ. §. fi. j. eo. vbi ille q clā ĩgredit, possessore absēte, dicit habere corporalē, q tñ possidet naturaliter. l. clā possidere. §. fi. j. e. sicut & possessio aliqñ dr corporalis: vt l. possessio. j. eo. secūdū vnū intellectū, quā l. adduxit hic do. me. Vñ licet aliqñ inueniat, ꝙ possessio naturalis vel corporalis accipiat pro detētatione. l. j. in fi. C. cōia. de vsuc. & l. cōi diuidundo. §. neq;. ff. cōi diui. Non tñ semper hoc est verū, vt dicit hic do. me. & bene. Et quia s. diximꝰ, ꝙ vsufructuariꝰ naturaliter possidet: adde ꝙ is qui habet facultatē percipiēdi fructus sine iure vsusfructus: de quo in l. necessario. §. fi. de peri. & cōmo. rei vē. nō possidet, sed detinet. Gl. est valde no. in l. Aquilius Regulus. s. de dona. quā adducit Bar. ad hoc. l. cōtē.

26 §. qui maximos. ff. de pub. †Et vtrū verbū, plena possessio, intelligat de ciuili & naturali[a], & an possit verificari ĩ ciuili dūtaxat, vide sing. per glo. & Bal. in l. raptores. C. de epis. & cle.

27 ¶†Quærit etiā hic Bart. vtrū sit dare quasi possessionē ciuilē & naturalē in iuribus incorporalibꝰ, & incipiēdo à magis notis dicēdū est vltra ipsum, ꝙ in iuribus incorporalibus, quę debētur à re psonæ, sicut vsusfructꝰ: & ius decimādi, vel à persona personæ, vel magis proprie loquēdo, quæ residēt in persona, nō tñ debētur ab aliqua re, vt est ius eligēdi, & præsentādi, & similia, sine dubio est dare possessionē quasi ciuilē: qđ patet: quia illa possessio retinetur animo, & parit ius vsucapionis vel præscriptionis: vt patet in c. cum ecclesia. de caus. pos. & proprie. & in l. fi. C. de pręscri. lon. tēp. & in c. de quarta. de præscri. & ita dicit Bar. in l. naturaliter. in prin. j. eo. de quo ibi videbimus. Sed dubiū relinquitur, qđ in iuribus incorporalibus, quę debētur à re rei, vt sunt seruitutes quę debētur prędio. Ex isto artic. Bart. hic cōcludit, ꝙ datur vtraq; possessio. Vocat aūt illa possessio naturalis, secūdū eū in seruitutibus, per quā ius seruitutis retinet, etiā sine facto & animo alicuiꝰ. Exēplū in l. qui fundū. in fi. quēad. serui. amit. & l. j. §. quęsitū. de aqua quo. & ęsti. Sed hoc nō videt bene dictū: quia possessio naturalis nō retinet sine animo, siue aliquis nolit amplius possidere. l. iij. §. in amittēda. j. e. siue perdat animus possidēdi per obliuionē, quia qs nō recordat se illā rē habere in bonis, vt tradit in l. si is qui animo. & l. si id qđ. & ĩ l. si de eo. §. j. j. eo. Qđ ergo dicatur possessio ista naturalis esse sine animo, nō videtur bene dici. Dicēdū est ergo, & melius, ꝙ etiā ipsa possessio naturalis in seruitute retinet animo: quia animus dñi qui interuenit in acquisitiōe quasi possessionis, per vsum & patiētiā aduersarij pręsumit durare, nisi extinguat, &

28 per obliuionē: vt s. dixi. & no. in prædictis iuribus. †Pro his facit, ꝙ mutatio volūtatis nō pręsumitur, nisi probet[b]. l. iij. in fi. de adimē. leg. & in c. maiores. & ibi not. extrà, de bap. Vñ etiā si aqua fluat naturaliter, huic tñ actui naturali non deest animus, ex quo is qui semel cepit ducere aquā, psumit durare ĩ eo aīo: & hoc est qđ dicit iurisc. ĩ d. §. qsitū. ꝙ licet aqua fluat naturaliter, vr tñ deducta ab eo q cepit ducere princi. ex quo psumit durare volūtas vtēdi seruitute. Possessio aūt ciuilis secūdū Bar. est illa, quę parit effectū vsucapionis in seruitute. Vñ secundū eū non acquiritur seruitus ex præscriptione solo fluxu aquæ naturalis, nisi dñs sciat aquā fluere, & velit eā fluere iure seruitutis: qđ dictū similiter nō placet rōne prædicta: qa satis videt adesse animus, & ciuilis possessio, ex quo affuit à principio animus in acquisitione, vt dixi. Pro hac cōclusione adduco tex. quē allegat ipse pro se in l. j. §. Aristo. ff. de aqua quo. & æsti. vbi dicit, ꝙ interdictū ex illo ti. nō cōpetit, nisi ei qui duxit aquā anno præterito, cū crederet se habere ius ducēdi. & tñ in §. quæsitū. qui postea sequitur, dicitur ꝙ hoc interdictū cōpetit aquę fluēti naturaliter. Ita ergo dicā ad l. ij. C. de ser. & aqua. quæ dicit, ꝙ ille acquirit seruitutē aquæ ducēdæ, qui duxit aquā: nā dico ꝙ videtur duxisse ratione prædicta, etiā si aqua naturaliter fluxerit. Ideo Bar. in l. j. C. de serui. & aqua. tenet expresse, ꝙ sola naturalis, de qua in d. l. qui fundum. sufficit ad complendam vsucapionem: fatetur tamen ibi, quòd etiam datur quasi possessio ciuilis seruitutis: quod dictum non tenet Barto. in l. hæc autē iura. de ser ui. vrbano. prædio. vbi dicit, quòd in iuribus incorporalibus, quæ debentur à re rei, non datur possessio, quæ retineatur animo: & sic videt ꝙ nō det ciuilis q aīo retinet: vt l. licet. C. e. & l. j. §. siue aūt. ff. de vi & vi ar. Sed istud dictum pōt habere aliū intellectū: qa Bart. potuit sentire, sicut sentit hic in q. de qua statim dicet, ꝙ licet quasi possessio ciuilis inueniat, nō tñ retinet animo, quo ad effectū vsuca. vel præsc. Ego tñ cōsidero, ꝙ si nō reperit quasi possessio ciuilis, q̃ sit separata ab actu, & vsu seruitutis: tūc impossibile vr, ꝙ sit quasi possessio naturalis formaliter distincta à ciuili, si cōcedimus qđ s. probaui, ꝙ et quasi possessio naturalis reqrat animū ad retinēdū, retēta cōi opi. de qua s. dixi, ꝙ in re corporali ille q insistit in re, non habet naturalē formalr, sed solā ciuilē: nā idē vr dicēdū in ista quasi possessione. Si aūt teneres id quod ego tenui, ꝙ et ille q insistit in re corporali formalr, possideat ciuiliter & naturalr: tūc et cōcesso ꝙ naturalis retineat p animū, poterit dari vtraque possessio. Si tñ ex sola naturali procedat pscriptio, ista ciuilis remanet superflua, ex quo nō retinet animo, nisi qñ quis insistit vsui seruitutis. Vnde tutius est dicere, ꝙ nō sit in istis iuribus, nisi vna quasi possessio naturalis. Vtrūq; tñ pōt sustineri. ¶Sed qrit incōtinēti per eundē Bar. si dat possessio ciuilis & naturalis, vt dictū est, cur nō pscribit ex sola ciuili, qua

29 retinet aīo. l. licet. C. e. †Vñ videmus, ꝙ seruitus hñs cām discōtinuā, nō pscribit[c]. Ad hoc rñdet ipse subtiliter, ꝙ qa seruitus prædij seruiētis acqrit fundo dñanti, & non dño fundi. l. q in aliena. in fi. de neg. ge. & l. iij. §. si ius. ff. de re. ec. cū gl. & declarat Bar. in l. j. in prin. ff. si ser. ven. iō ex sola ciuili, quæ est penes dñm, nō pōt resultare pscriptio ipsi fundo: qa ille nō potest pscribere, qui nō possidet. l. sine possessione. in ti. j. Fundus aūt cui debet seruitus, hactenus dicitur possidere, quatenus iꝰ seruitutis deducit in actū. In seruitute igit q̃ habet causam discontinuā, desinit possessio fundi, hoc ipso ꝙ desinit actꝰ: vt dicit tex. in l. seruitutes. in prin. de serui. nā cū nō habet animū, nō pōt fundus possidere ciuiliter, nec etiā naturaliter, desinēte actu ex quo deficit animus, per quē aliqñ retinet possessio naturalis: vt vidistis s. in ij. gl. ma. Sed ista dicta prima facie vident multū dubia, licet hic cōiter approbent à Modern. qa videt, ꝙ sicut autoritas tutoris supplet defectū animi infantis, q nō habet intellectū, vt infans videat possidere ciuiliter, & naturalr. l. q̃uis. §. infans. & ibi no. j. e. Ergo vr eodē modo animus dñi posse supplere defectū rei inanimatæ, vt per eius animū ipsa res videat possidere ciuiliter. Preterea per seruum ex cā peculiari acqrit & retinet ciuilis & naturalis possessio in furioso. l. j. §. itē acqrimꝰ. vbi dicit. j. e. itē video, ꝙ quasi possessio iure vsusfr. retinet p aliquē, q vtit nomine vsusfr. etiā si nullū habeat mādatū. Casus est no. vbi Ang. ad hoc in l. arboribus. §. vsufructuarius. & q̃ ibi no. Ang. ff. de vsufr. Et assignat rōp iuriscōsultū: quia ex quo cōpetit dño actio neg. ge. cōtra gerētē, apparet ꝙ est aliqua cōio & cōiūctio inter factū gestoris, & personā dñi. Simil'r ergo vr posse dici in casu nro: qa cū seruitus acqrat fundo ad vtilitatē dñi, ex ista coniūctiōe inducat, ꝙ per animū dñi ipse fundus videat retinere possessionē ciuilem. Sed ad omnia ista rñdet saluādo dicta Bar. licet aīs ea impugnauerim, ꝙ in iuribus pallegatis fictio erat possibilis, videlicet ꝙ animus vnius hominis fingeret animus alterius: qa in genere hō poterat habere talē animū: & iō animus vnius supplet p animū alterius. Sed in casu nostro si lex fingeret animū dñi esse animū fundi seruientis, esset impossibile in genere: nā res inanimata nō pōt habere animū. †Fictio aūt nō fingit super impossibili in gñe. l. huic scrip. ff. ad l. Aquil. & plene per Bar. in l. si is qui pro empt. ff. de vsuc. Sed fortius obstat alia rō, quā ego tetigi tūc, & nunc tāgo latius: qa si possessio naturalis in iure seruitutis acqrit ipsi fundo, cū possessio talis nō acquirat sine animo. l. iij. in prin. j. e. manifestū est, ꝙ in illa acquisitione animus dñi supplet defectū rei inanimatę: si supplet in acquirēda, facilius videt posse supplere in retinēdo, qa facilius retinet per eūdē modū possessio, quàm acqrat, secūdū gl. or. s. in verbo, naturalr. Et certe istud cōtrarium habet difficultatē in se. Sed tñ possumus dicere, ꝙ in acquisitione possessionis, & in retētione ipsius, quando cū animo cōcurrit vsusfructus seruitutis, & sic insistētia in quasi possessione, animus rei inanimatæ non supplet per rē animatā, quasi animus domini videatur animus fundi, quod est impossibile, vt s. dixi. Sed concurrunt duo, quę requiruntur ad acquisitionē talis possessionis, scilicet actus corporis, & animus acquirendi: & licet ista duo nō cōcurrāt in eodē, quia animus est in domino, & vsus aquæ est in fundo: quia tamen istæ duæ personæ per istos actus simul iunctos tendunt ad inducēdum vnū effectū, s. possessionē, quę acquirit fundo, nō est inconueniens

30 cōcedere, ꝙ ex his duobꝰ resultat vna acqsitio possessionis. †Sicut vidimꝰ, ꝙ ex diuersis speciebꝰ pbationū tēdētibꝰ ad vnū effectū, perficitur vna probatio[d]. l. iij. §. ętas. ff. de exc. tu. & p

[a] ¶Et naturali. Adde Fel. in c. cū Ioā. de fide instrumen.

[b] ¶Probetur. Adde Bal. in l. j. C. de collat. & do. Bar. Soci. in consi. cxxxj. circa prin. iij. col. in j. parte. & d. Pe. Phi. Corneū in suo consi. lvj. in ij. parte. in litera g.

[c] ¶Nō præscribitur. De quo tu vide Fe. in c. de quarta. de pscrip. in xiij. col. in fi. in vers. qūo aūt.

[d] ¶Vna pbatio. Adde Fel. in rub. de pba. & quod ibi dixi in apost.

a ¶Possessionẽ. Adde d. Iaso. May. hic in fin.

b ¶Alteri. Vide oĩno Fel. in c. qm̄. §. is aũt. de offi. dele. Et d. Ias. May. hic, q dicit ꝙ hæc illatio, quam facit hic Are. in illis verbis, ꝑ nosmetipsos, nõ bene colligiť, ꝓut hic per eũ, quẽ vide omnino.

c ¶Culpæ. Et idẽ tenet d. Ias. May. hic in ij. col. ver. ij. not.

Bar. plene in l. j. §. idẽ Cornelia. ff. de quæstioni. Sicut ẽt videmus, ꝙ ex dictis diuersorũ testiũ deponẽtiũ per diuersos act⁹ resultat vna probatio: qa isti actus tẽdũt ad eũdẽ effectũ, secũdũ glo. l. ob carmẽ. §. si testes. ff. de testi. Nec dicas, ꝙ ꝑ dñm, q est libera ꝑsona, nõ posſit acquiri iste effectus fundo. l. si ego. ff. de neg. gest. & l. cõis seruus. §. j. j. eo. qa dico, ꝙ ex quo vtilitas seruitutis redũdat ad dñum: ipse respectu fundi dominãtis est quodãmodo procurator in rẽ suã, nõ constitutus ab homine, sed à lege, sicut in vsuf. dicitur in l. j. in fi. ff. vsuf. quemad. ca. Et sic remanet defensata opi. Bar. si concedis ꝙ sit duplex possessio. Si aũt tenes, ꝙ vna sit possessio naturalis, adhuc ista opi. defendať ab ista obiectione: quia licet animus dñi concurrẽs cũ actu corporeo, posſit & inducere & retinere possessionẽ naturalẽ, nõ tamẽ solus animus dñi poterit retinere possessionẽ naturalẽ nomine fundi. i. vt fundus ipse posſideat naturaliter: & ista plus placẽt, q̃ ea quę aliàs scripsi super isto subtili articulo. ¶ 31 †In glo. in verbo, primi. optime tradit hic glo. modũ acquirendę possessionis, & est tenendũ, qđ dicit gl. circa princ. q. licet postea referat alias opi. quę reprobãtur hic, de quibus hic per Bar. & Mod. quorũ dictis circa intellectũ glo. nil est addendũ. Sed adde dictis Bar. inquantũ hic cõcludit, ꝙ missus ex primo decreto per nunciũ debet actualiter induci in rem, ita ꝙ nõ sufficit regulariter venire in cõspectũ rei, nisi nũcius aliqua iusta causa nõ posſit inducere in rem: quæ oĩa probanť in l. nõ est mirũ. in fi. de pign. actio. & l. si finita. §. illud. de dã. infe. & l. cũ vnus. §. fi. cũ l. seq. j. de bo. auto. iud. pos. Nã cũ ista limitatione debet intelligi Spe. in ti. de primo & secũdo decre. §. iam de effectu. circa prin. quẽ refert & sequitur Ant. de But. in c. cũ venissent. de restit. spo. & in c. cũ aliquis. de re iudi. & c. ij. de consue. vbi plene. & ita tenent hic communiter Moder. licet Ang. impugnat scđm dictũ Bar. & nõ. bñ, qa optime probať in iuribus pal. Nec Spe. quẽ alleg. loqť in hoc scđo casu, sed in primo. s. qñ nũcius nõ fuit impeditus ingredi rẽ: bñ facit ad materiã text. in c. cũ cõtingat. de do. & cõt. Procedit aũt ista doctrina, qñ fictã traditionẽ nũcij seu iudicis nõ adiuuat aliqđ principiũ naturale verũ, sicut est in casu nr̄o. Si aũt cũ ficta traditiõe cõcurreret aliquod principiũ naturale verũ, verbigratia: ille cui cõcediť primũ decretũ corporaliter, prius detinebat rẽ: tũc sufficit traditio ficta ad cõstituẽdũ pignus p̃toriũ: vt est casus quẽ no. ibi Bar. ad hoc in l. si proprietarius. in prin. ff. de dã. infec. Vñ Dy. & alij in l. si finita. §. Iulia. e. ti. dicũt, ꝙ in interpositiõe scđi decreti nõ reqriť noua corpalis inductio, licet gl. senserit aliud. Inst. de offi. iu. in fi. sed sufficit ficta traditio. i. ꝙ iudex dicat, retineas tibi rẽ q̃ est penes te, ex scđo decreto: qa factũ iudicis repręsentat factũ partis, scđm Dy. qđ est verũ in illo casu, nõ in nr̄o, vt s. vidisti. Bal. tñ in l. ij. ff. si ex noxa. cã aga. ver. vij. q̃ro. tenet cõtrà, ẽt in casu posito ꝑ Bar. in d. §. iud. Sed verior vr̄ suĩa Bar. per p̃dicta, quã approbat idẽ Bal. in auť. ei q. in vlt. char. ver. q̃rit Dy. C. de bo. auť. iud. pos. Et aduerte, qa nõ solũ acquiritur ius primi decreti, si aliqs sit in cõspectu rei, & nõ posſit ingredi: sed ẽt si ꝓpter potẽtiã aduersarij nõ posſit venire in cõspectu rei. & hoc est qđ hodie addit tex. in c. cũ cõtingat. de do. & cõt. ita no. dicit Bal. ĩ l. ij. C. ne vxo. ꝓ ma. vbi oĩo vide. Et licet is q nõ põt ingredi tenutã, habeať pro misſo, hoc tñ debes intelligere ꝙ hr̄ ꝓ misſo, quãtũ ad cõmodũ sui, nõ quo ad dãnũ & incõmodũ. tex. est no. cũ gl. sua in l. ait p̃tor. §. fi. ex q. cau. ma. Qui tex. bñ põt induci ad q. quã tetigit Bar. in l. iij. §. si emãcipatus. ff. de cõtra tabu. de scholari q habeť ꝓ ciue ex priuilegio. ¶ 32 †Vltimò adde dictis Bar. inquãtũ dicit, ꝙ ꝓcurator habẽs liberã ex actu ficto nõ trãsfert possessionẽ, [a] ꝑ ea quæ dicta sunt suprà de iudice, ꝙ hoc dictũ põt procedere in tutore & curatore, qui habet mãdatum à lege, sicut habet ipse iudex: vt l. p̃ses. & ibi not. C. de trãsac. nã in istis nõ dať vera voluntas, & cõsensus illius qui posſidet rẽ. Pro qua opi. multũ facit qđ tradit sing. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de epi. & cle. in ver. xviij. q̃ro. vbi vult, ꝙ licet dñs posſit transferre dñium rei suæ, inducẽdo aliquẽ in rẽ quæ posſideť ab alio. l. si fundũ. ff. de fun. dota. Hoc tñ nõ poterit facere executor, habens liberã ptãtem à testatore: nec põt esse alia rõ, nisi qa illa traditio nõ est propria & vera, cũ illa sit proprie traditio, ex qua quæriť possessio, & ex possessione dñium. l. traditio. in fi. s. ti. j. Sed ĩ ꝓcuratore habẽte mãdatũ gñale cũ libera, hoc nõ vr̄ posse dici: qa licet cõtractus fact⁹ à ꝓcuratore, fictè videať fact⁹ à dño, & nõ verè, verè tñ ex cõsensu dñi ꝓcurator alienat, seu vẽdit. 33 †Aliud est em̄ vẽdere, vel contrahere, & aliud cõtrahẽti cõsentire. l. si pr̄. §. fi. ff. de manu. vin. Sup quo vide qđ ponit Bal. post Bar. j. l. ij. C. si aduer. do. & Bar. in l. si. C. de pac. Licet ergo dñs nõ vere cõtrahat, vere tñ cõsentit ꝙ ꝓcurator cõtrahat. Iõ tex. in l. si qs ꝓhibuerit. ff. de Publi. simpr̄ dicit, ꝙ vẽditio facta à ꝓcuratore habẽte ptãtẽ vẽdẽdi, diciť facta ex volũtate dñi, nec distinguit vtrũ fiat ex volũtate spãli, 34 vel gñali: imo regl̃a est in oppositũ, † ꝙ tm̃ valet mãdatũ gñale, quo ad genus, quãtũ spãle quo ad speciẽ. l. si duo. de admi. tu. & ꝑ Bar. in l. sed & si qs. §. q̃sitũ. ff. si qs cau. Qua rõne ergo Bar. sentit hic, ꝙ si ꝓcurator hñs spãle mãdatũ, ex vera volũtate dñi vr̄ tradere, eadẽ rõne vr̄ cõcedi, ꝙ hñs gñale mãdatũ cũ libera, ex eadẽ volũtate videať tradere, maxĩe qa sicut is q vẽdit ꝑ ꝓcuratorẽ gñalẽ, nõ vere, sed ficte, vr̄ per se vẽdere: ita ille q vẽdit per procuratorẽ spãlem, vt satis colligiť ex dictis Bar. in l. sed si vnus. §. seruus meus. ff. de iniurijs.

35 Adipiscimur. †Possessio acqriť ꝑ nosipsos, aĩo & corpe: fallit in furioso, & ĩfante, q ꝑ seipsos solos nõ pñt possessionẽ acquirere. Scđa ibi: sed furiosus. Tertia ibi: pupillus. Quarta ibi: Offilius. ¶Priõ not. 36 ꝙ ista verba, ꝑ nosmetipsos. sigñant ꝑsonalitatẽ. †Vñ si superior mãdat alicui, ꝙ ꝑ seip̃m factũ exequať, vr̄ ꝓhibita cõmissio alteri, [b] scđm gl. no. in c. statutũ. đ p̃b. li. vj. Sunt ẽt alia verba denotãtia ꝑsonalitatẽ: vt verbũ, manib⁹ ꝓprijs: de quo in l. ꝑ hãc. C. de eroga. mi. an. li. xij. & ibi ꝑ Bart. & vide gl. bonã in c. ij. ver. hęreticis. li. vj. Itẽ & verbũ, ꝑsonaliter, scđm gl. in cle. j. de vi. & ho. cle. sup eo. verbo. ¶Scđò no. ꝙ in acqsitione possessiõis corp⁹ habet actũ principalẽ, scđm expositionẽ gl. in verbo, maxĩe. reqriť tñ ẽt cõcursus animi. l. iij. in princ. j. e. Sed hoc ego nõ credo, qa frequẽti⁹ inueniť ꝙ ꝑ actũ fictũ corporis acqriť possessio, q̃ per animũ fictũ, vbi vere nõ est aĩus: & cũ corp⁹ sit instrumẽtũ animi mouẽtis, manifestũ est ꝙ in oĩ actu in quo ista duo cõcurrũt, aĩus habet se sicut cã efficiẽs, & corpus vt cã instrumẽtalis. Quod ergo dicit iuriscõsult⁹ in text. & si maxĩe corpe teneat: nõ significat cõparationẽ ad actũ animi, sed hoc significat ꝙ quãuis ꝓpriè corpe teneat, nõ tñ potest, posſidere: & est sĩlis locutio in l. scire oportet. §. & si 37 maxĩe. s̃. de exc. tu. ¶ †Tertiò no. ibi: si qs dormiẽti. ꝙ dormiẽs & furiosus æqparãtur, quo ad carẽtiã sensus. Et ex hoc arguit do. me. hic, ꝙ sicut furiosus nõ puniť, si cõmittit homicidiũ. l. diu⁹. de off. p̃si. ita ẽt nõ puniť dormiẽs. Et hoc est verũ, ꝙ nõ puniť. l. Cor. đ sic. q̃ reqrit dolũ: posset tñ puniri rõne culpę: [c] quod declara, vt ꝑ Bar. no. in l. pen. ff. ad l. Põpe. de parrici. & no. ĩ cle. si furios⁹. đ homicidio. q̃ adducit do. me. hic. ¶ †Quartò no. ꝙ pupillus q habet intellectũ, & est doli capax, põt sibi acqrere possessionẽ, ẽt sine autoritate tutoris. Si q̃ris qs dicať iste pupillus q habet intellectũ, quo ad propositũ nostrũ, est magna cõtẽtio, de qua infrà diceť. ¶In gl. sup verbo, tutoris. 38 Gl. ista determinat in effectu, † ꝙ furiosus & infans, q nõ habet intellectũ tutore autore, vel curatore, põt acqrere possessionẽ ciuilẽ & naturalẽ. Sed hoc in furioso ab oĩbus rep̃hẽdiť per l. in negocijs. hic alleg. infrà. Nec hic text. facit ꝓ gl. scđm verũ intellectũ: qa illud verbũ, sine tutoris autoritate: nõ respicit ꝑsonã furiosi, sed pupilli dũtaxat, cui dať tutor: & iõ male ĩpropriat gl. tex. dũ dicit, ꝙ verbũ, tutoris, respectu furiosi exponiť. i. curatoris. nã nõ fit relatio ad furiosũ, vt dixi: qa si fieret relatio ad eũ, vtereť iuriscõsultus verbo nũeri pluralis, dicẽdo, furiosus & pupillus sine tutoris autoritate nõ pñt acqrere &c. Sed vtiť in verbo numero singulari, nõ põt: ergo manifeste patet, ꝙ nõ fit relatio ad vtrũq;, sed ad pupillũ tm̃: quinimo & in verbo, sed pupill⁹, satis ostẽdit, ꝙ in ꝑsona furiosi nõ dať suppletio ex autoritate curatoris, sicut in ꝑsona infantis, cũ ꝓsequať tm̃ casum pupilli, omisſo casu furiosi. Et qđ dictũ est de furioso, idẽ est dicẽdũ de infante, q nullũ habet iudiciũ, scđm Bar. & cõiter Mod. & ẽt satis ꝓbať in d. l. in negocijs. à cõtrario sensu. licet gl. in tali infante teneat hic opin. sicut in furioso. Vbi aũt infans haberet aliqđ iudiciũ, tũc ꝓcedit tex. nr̄ in ver. Offilius. in fi. vt posſit q̃rere possessionẽ tutore autore. & ita dicũt debere intelligi tex. in l. quãuis. §. infans. j. e. D. Rap. Cu. hic tenet cõtrariũ, & cõtra cõem opi. & in effectu vult, ꝙ & furios⁹ autore curatore, & infans q nullũ habet ĩtellectũ autore tutore, posſint acqrere possessionẽ: fundat se ĩ rõne l. iij. C. de acqr. pos. diciť em̄ ibi, ꝙ si cõcedimus possessionẽ non posse acqri infanti, q tñ habet aliquẽ affectũ, ẽt habemus cõcedere scđm Papi. ꝙ ꝑ tutorẽ infanti nõ poterit acqri ipsa possessio. Sed hoc est falsum: qa ꝑ tutorẽ acqritur infanti sine dubio. l. seruo inuito. §. si pupillo. ad Treb. & l. j. ff. de bo. pos. infan. ergo etiã est cõcedendum, ꝙ infans acqrere posſit possessionẽ per se, & similiter furiosus: quia etiam curator acquirit solus ipsi furioso. l. j. præal. & l. fin. §. sin autẽ. C. de cur. fu. quæ ratio multum vrget prima facie. ¶Secũdò ad idẽ arguit ipse sic: Ex quo infans præsente & consentiente tutore, vel furiosus præsente curatore recipit rem quæ sibi traditur, ipsi 39 tutori vr̄ facta traditio: †qa quãdo act⁹ geriť cũ alio de cõsensu illius ad quẽ ꝑtinebat actũ gerere, si ille actus per illũ aliũ

non

nõ poterat geri, cēsef actus gestus ab illo q cõsentit actui, & poterat illũ gerere: vt est casus in l. filio. C. de iur. deli. ergo similr possessio videbitur hic apphēsa p tutorē, ex quo nõ põt apphēdi per infantē, & per cõseques valebit actus aliquo mõ, & acquirif possessio ipsi infanti. D. me. hic sequēdo cõem sententiã, pro qua dicit esse casum à cõtrario sensu, in l. q̃uis. §. infans. j. e. de cuius intellectu postea dicã, nitif rñdere primæ rõni, dicēs q illa consequētia, q̃ ponif in l. donatarũ. nõ habet locũ, nisi in casu illius l. j. qñ infans habebat aliquod iudiciũ, & aliquē effectũ, ac si diceret secundũ eũ: Si cõcedimus hoc inconueniēs, q infans q habet aliquod iudiciũ, licet non plenũ, non posset acqrere possessionē: sequeref ex eo aliud incõueniēs, q nec tutor sol⁹ posset acqrere infanti. Sed vbi primũ qđ cõcedif nõ esset incõueniēs, videlicet q infans nõ posset quærere possessionē tutore autore, vel furiosus autore curatore, qa nõ habeat iudiciũ: tunc non sequeref illud aliud, q tutor nõ posset acqrere. contra l. j. §. per procuratorē. j. e. Sed ista dicta cũ reuerētia non soluũt ar. Nã pro solo. erat ostendendũ, cur hoc cõcesso in casu nostro nõ sequeref ista cõsequētia, & cur sequeref in casu l. donatarũ. Nam ex hoc solo, quod in l. donatarũ. hoc esset incõueniēs, minus deberet cõcedi aliud incõueniēs. non placet: †quia exorbitãtia à ratione nõ extendũtur, qñ sunt irrationabilia. l. j. §. quare. de ven. in pos. mit. & l. quod vero ratione. ff. de legi. Vnde dicit no. Bal. in l. oẽs populi. ff. de iusti. & iu. circa medium repetitionis. q semper lex irrationabilis est odiosa: iõ nunquã extēdif regulariter. ¶ Ad secundum arg. nõ respõdet, quia dicit q non facit ad propositũ. Sed hoc nõ est verũ, qa intentio d. Rapha. est dicere, primò quòd possessio acquirif per infantē, vel furiosum: & inquãtũ nõ dicatur acquiri per ipsos, videbif acquisita per ipsum tutorē, ac si solus ipse fecisset actũ, quem facere poterat. Sed cõtra id quod dicit de furioso, arguitur q nõ possit procedere colorata rõne: qa cũ curator def principalr rebus, & nõ psonæ. l. cũ in vna. §. tutor. ff. de ap. nõ põt autorari impuberi ad acquirendã possessionē, vel aliud ius. l. curatorē. ff. de aut. tu. Cõfirmaf istud dictũ ex his quæ tradit no. Bart. in l. j. in fi. de bon. pos. fu. vbi dicit, q etiam curator datus furioso, daf bonis principaliter. Et ista est cã, propter quã põt acquiri hæreditas infanti. l. si infanti. de iu. deli. lõge fortius igif per procuratorem furioso, iuxta no. in l. fi. §. finaũt. C. de cu. fu. Et licet istud dictũ sit notabile in se, & valde ad propositũ, dubito vtrũ de iure sit verũ: qa iura suprà alle. loquunf de curatore adulti vel impuberis: nos aũt loquimur de curatore furiosi, q habet multa cõia cum tutore: nã põt dari in testamēto sicut tutor, sc̃dm Pet. & Bar. in l. j. in prin. s. de cõfir. tu. & licet gl. teneat oppositũ in l. fi. §. finautē. C. de cura. fu. tex. tñ facit pro opi. Bar. quæ videf verior. Itē est dare legitimã curã in furioso, quæ nõ daf in alijs, vt expresse per Bar. in d. §. finaũt. & licet per hãc aditionē nõ acquiraf tm̃ iuris furioso, quãtũ acquirif infanti per aditionē tutoris, nõ tñ põt negari, q est magis similis tutori, q̃ curatori adulti: & tñ licet huic ratiõi potest rñderi, sine dubio opi. cõis est verior, modificata tñ, vt postea dicã, qa oĩa iura expresse dicũt, q furiosus nullũ põt exercere negociũ: vt l. j. §. furiosus. infrà. de actio. & oblig. & in §. furiosus. Insti. de inut. sti. & in d. l. in negocijs. Amplius dicit tex. in l. iij. §. fi. de iure cod. q in oĩbus & p oĩa æquiparaf quiescēti. i. dormienti & absenti. Sed sine dubio dormiēs nõ acquirit possessionē: vt in tex. nostro. ergo nec furiosus, cui eo casu lex vult acqri, quo põt fieri acquisitio ignorãti. l. si à furioso. in prin. ff. si cer. pe. q̃ iura bene adducit hic do. me. De infante aũt, qui nullum habet intellectũ, non est ita expressum. Sed tñ text. in l. iij. C. de acqui. pos. videtur requirere q habeat affectum, licet imperfectũ: & idē in d. l. in negocijs. Vñ nõ est absurdũ eũ æquiparari furioso. Ad ar. do. Rap. rñdetur, & ad primũ, quod est difficilius, dico formalius & breui⁹, q̃ dixerit in voce, q cõsequētia posita in d. l. iij. est bona, vbicũq; in psona q̃ acquirit possessionē autoritate alterius actus põt sustētari aliquo mõ, sicut acquisitio possessionis in infante, qui habet aliquē intellectum. Et est cõsequētia à fortiori isto casu: quia si animus imperfect⁹ ipsius pupilli nõ põt suppleri per animũ tutoris, vbi cõuenerit aliquals animus ipsius pupilli: multominus totalr posset suppleri per tutorem, vt animus tutoris videaf animus pupilli, quando pupillus nullo mõ consensit: vt patet de se. Sed qñ actus nõ põt sustētari ĩ persona eius cui præstaf autoritas: quia cũ deficiat in eo animus totalr, impossibile est q apphēdat possessionē, quæ ad essentiã apphēsionis requirit animũ & corpus. l. iij. in prin. j. e. tunc cõsequētia nõ tenet, sicut est in casu nr̃o. & cã cur nõ tenet est, qa respectu infantis, vel furiosi, & eorũ acqsitiõis nõ repif psona, in qua possit fundari act⁹. Sed respectu tutoris, cũ sol⁹ ingredif possessionē, repif hęc persona: quia ipse verè ingreditur, animo & corpore habili ad acquirendũ, & per eũ fingif facta traditio ipsi furioso, vel infanti: quasi animus & corpus tutoris fingaf animus infantis. Nec dicas q istud sit impossibile: quia licet in genere subalterno impossibile sit furiosum habere animũ, ad hoc tñ vt procedat fictio, sufficit q hoc sit impossibile in suo genere primario. s. in homine. De quo vide per Bar. in l. si is qui pro empt. ff. de vsuc. dũ inuestigat qõ. an lex fingat super impossibili. ¶ † Ad secũdũ ar. dicēdũ est, q is qui cõsentit actui, nõ per modũ autoritatis, sed per modũ simplicis cõsensus, cũ habeat penes se ius, à quo depēdet ipse actus, cõsentiēdo alteri videf ipse velle actũ gerere, qa nõ põt cõsiderari alia cã huius cõsensus: & regula est, de qua per Bar. in l. fi. C. de pa. q is q habet plenũ ius faciēdi actũ, cõsentiēdo faciēti videf actũ facere. l. si pater. ff. de ma. vi. Sed q is qui cõsentit, apponit cõsensum per modũ autoritatis, sicut tutor cũ autoraf pupillo: tũc quia natura autoritatis est legitimare personã, cui adhibef autoritas, ille qui sic autoraf, videf ptestari q ipse nõ vult gerere actũ, sed vult illũ geri à persona, q̃ legitimaf per eũ. Iõ nõ põt ista autoritas operari, vt ipse solus tutor videaf ingressus possessionē. Et ad materiã vide qđ ponit Ant. de But. in c. cũ cõsuetudinis. de cõsu. & Bar. in l. finaũt. ff. de aqua plu. ar. & l. si qs mihi bona. §. iussum. ff. de ac. hę. Et ista respõsio est bona: nã alia quã dedi ars, nõ placet. Sed pro declaratiõe & perfectione articuli est sciendũ, q dubiũ remanet circa doc. in hoc, qñ dicaf infans habere aliquē effectũ vel animũ: super quo breuiter est dicēdũ ex interpretatiõe iuris, q cũ primũ pupillus fari põt[a], vr̃ q lex interpreteř p̃sumptione iuris, & de iure infantē habere aliqđ iudiciũ, p qđ possit cõtrahere tutore autore. Ita dicit tex. satis clare in l. j. §. furiosum. & §. seq. ff. de act. & ob. vbi iurisconsultus ait, q licet infans nõ habeat intellectũ, si tñ põt fari, vtilitatis cã credif posse stipulari rectè, & promittere. i. cũ autoritate tutoris, sicut ponit tex. in l. in negocijs. in fi. de re. iu. Pro ista cõclusiõe est tex. optim⁹ in l. seruo inuito. §. si pupillo. ff. ad Treb. vbi patet, q infanti põt fieri restõ fideicõmisi, tutore autore, & sc̃dm Ia. de Are. ibi: & Imo. loquif ille tex. de infante q fari põt. ¶ † Sed põt appellari infans, ex eo, qa nõ p̃sumif ad plenũ intelligere verba q̃ pfert: nã dicere, vt dicit Bar. & Ang. in l. pupillus si fari põt. ff. de acq. hę. q in d. §. si pupillo restitutio fiat, ipsi tutori, & p tutorē videaf facta pupillo, est nimis impropriare illã literã. ¶ † Et isto modo declara dicta doc. videlicet q p̃sumptiõe iuris & de iure infans postq̃ fari põt, p̃sumif habere aliquē intellectũ. Adde etiã in ista materia, inquãtũ Bar. exponēdo tex. hic sentit clare, q pupillus q est infans, vel pximus infantię, nõ possit q̃rere possessionē sine tutore. Et sic vr̃ velle, q debeat esse pxim⁹ pubertati: qđ vr̃ cõtra tex. expresse. Inst. de inuti. stip. §. pupillus. in fin. vbi dicif, q proximus infantię põt & stipulãdo sibi acqrere, & pmittēdo obligari, eodē modo quo pñt q sunt pximi pubertati. Sed illi possunt stipulari sine autoritate tutoris. l. obligari. in prin. ff. de auto. tu. ergo similiter & isti. & ita exponit glo. parua, & bene, licet Bar. hic aliter senserit, & gl. quã adducit d. m. in l. sequif. §. pupillus. j. de vsuc. ¶ In glo. super ver. eam rē. ibi: & subaudi maxime &c. d. m. hic impugnat istã gl. ĩquãtũ videf velle, q stipulatio sit iuris, & nõ facti: nã cũ stipulatio sit cõtractus, & omnes cõtractus sint facti, l. cõsilio. §. quęsitu, de curatore fur. etiã ista stipulatio videf factũ. Præterea hoc patet ex diffinitiõe, cũ dicaf cõceptio verborũ, de qua in l. v. §. stipulatio. j. de ver. ob. Tu potes saluãdo gl. dicere, q stipulatio & alij cõtractus dicunf ius: quia licet fundamētũ eorũ sit factũ, & etiã ipsi cõtractus: †oportet tñ q is qui cõtrahit, intelligat ius qđ orif ex illo cõtractu, & velit illud ius sibi acquiri: qđ patet, qa si credo stipulari ex vna causa, & tu credis te pmittere ex alia, nõ cõtrahitur obligatio efficax. l. ij. §. circa. & quod ibi no. j. de doli exceptio. & plene in l. generaliter. C. de non nu. pecu. plenius per Ant. de But. & Moder in cap. si cautio. extrà, de fide instru. qđ non esset verũ, si ille qui stipulatur, non haberet consentire ex quo capite, & quod ius vellet sibi acquirere: nã satis esset, q ex quocũq; capite stipulatio pareret sibi ius. Sed hoc non contingit in acquisitione possessionũ: quia ad acquirendam possessionem satis est, q quis insistat rei animo & corpore: vnde etiam si non putaret, vel nesciret aliquod ius ex ista apprehensione causare, dũ tamen habeat animũ insistendi rei, satis est ad quęrendã possessionē: vt patet ex diffinitione possessionis, & ex l. iij. in princ. j. eo. Ideo apprehēsio possessionis dicitur continere merũ factũ: qa ab acquisitiõe possessionis nõ est necesse q apprehēdēs habeat effectũ ad aliqđ ius sibi q̃rēdũ, seu ĩtelligat quale sit illud ius. Verbũ aũt, maxime, qđ subaudit gl. ad tex. esset necesse subaudire, si intelligerem⁹ Offiliũ ĩ dicto

a ¶ Fari potest. Adde d. Ale. de Imol. in l. bonorũ. C. qui admit. & gl. in l. potuit. de iure deli. & d. Alex. in l. j. in fi. princ. de verb. obli. & in d. l. potuit.

suo sensisse de pupillo, qui egressus est infantiā, qui pōt sine tutore oīa sibi q̄rere: vt s. dixi: sed Offili⁹ nō sic intellexit, voluit em̄ simpliciter, ꝙ quilibet pupillus ēt infans dūmodo fari possit, & haberet aliquē effectū, posset acq̄rere possessionē sine tutore. Et ꝙ ita sit, patet, quia postea hoc dictū tāq̄ nimis gn̄ale restringit̄ per iuriscōsultū ad pupillū, q̄ est maior infante. Intelligendo sic dictū Offilij, prout debet intelligi, nō erit opus supplere, maxime, q̄a verè in pupillo infante ipse voluit esse dr̄iam inter acquisitionē possessiōis, & acquisitionē, quæ fit ex cōtractibus, ex eo: q̄a cū apprehensio possessiōis sit merū factū, vt dictū est, indicium infantis licet imperfectū, videbat̄ sufficere: quod tn̄ dictū reprehendit̄ per iuriscōsultum in verbo, cōsequētia. ¶ In gl. ibi: sed scd̄m hoc. Secūda expositio hic posita in gl. cōiter approbatur per doc. Et sensus hui⁹ expositiōis est iste: q̄a debet subaudiri ad tex. in ver. Offilius. dū dicit, sine tutoris autoritate posse pupillū incipere possidere: furiosus aūt nō pōt. Et si q̄ris, cur non pōt? Rn̄detur in ver. eā em̄. q̄a possessio quæ acquirit̄ proprio animo & corpore, acquiritur per actū naturalē verū, non mediāte aliqua fictione, per actū dico animi & corporis, qui quidē actus secūdùm Offilium pōt cōpetere pupillo, ēt infanti, dūmodo aliquid intelligat. Vel secūdū cōmunē expositionē potest cōpetere pupillo, qui sit doli capax. Sed iste actus naturalis non pōt cōpetere furioso, qui nō habet animū: ideo si possessio esset acquirenda per aliquem actū fictum, bene posset acquiri furioso, vt patet in possessione, quæ ei acquiritur per seruum peculiarem: de qua videbis in §. item acquirimus. j. e. Sed ista expositio nimis impropriat literā: quia ad eā saluādā est opus subauditione, & secūdū eā ratio in ver. eam em̄. nō adaptatur ad dictū expressum in tex. quod est possessionē posse acquiri per pupillum. Sed est ratio differentiæ inter casum expressum in tex. & subauditum: quod quātū sit absurdū, vnusquisq; intelligit, maxime in textibus iuriscon. Dic ergo breuiter, & melius, quòd vt s. dixi in prin. huius gl. Offilius voluit, ꝙ ēt pupillus infans sine tutore posset acq̄rere possessionē. Et q̄a poterat obijci cōtra istud dictū, ꝙ requiritur autoritas tutoris, vt in alijs actibus. l. seruo inuito. §. si pupillo. ad Treb. & l. in negocijs. de reg. iu. iō in ver. eā em̄ rem. respōdet tacitę obiectioni, assignans cām differentiæ: q̄a cū acquisitio possessionis habeat merū factum, vt s. declaraui, non requiritur ꝙ pupillus q̄ exercet merū factū, habeat tm̄ iudiciū, sicut q̄n cōtrahit: q̄a in cōtractibus dicitur esse admixtū ius eo modo quo dixi in prin. gl. Et sic bene infertur & applicatur hic ver. præcedenti dicto, sine aliqua subauditione: nā nec est opus subaudire, maxime, intelligendo de infante: q̄a alios cōtractus nō pōt gerere sine tutore. Itē nō est opus subaudire, ꝙ furiosus nō possit acquirere, vt illatio & ratio in ver. eā em̄. sit bona: nā est optima, etiam sine subauditiōe, ad id quod est expressum in tex. vt suprà ostendi. Aduerte tamen, quia ista opinio Offilij, inquantum vult, quòd infans possit quærere possessionem sine tutore, reprehenditur inferius per iurisconsultum, in vltimo ver.

Si vir. Ex inutili contractu transfertur possessio. Vel sic: Lex prohibens actū, videtur improbare ius, sed non factū: & q̄a possessio est factum, nō prohibetur transferri ex cōtractu prohibito. h. d. Secūda ibi: q̄m. Tertia ibi: & 41 quid attinet &c. ¶ † No. primò, ꝙ istud verbum, cedo, adaptat̄ ad traditionem rei corporalis, licet frequenter sumatur pro cessione iurium incorporaliū: vt patet in l. j. & quod ibi not. C. de actio. & ob. & in l. ad eū. in prin. vbi p Bar. s. de don. & ibi est glo. no. quæ declarat quid intersit inter verbū, cedo, & concedo[a]. & de verbo, concedo, vide bo. text. vbi Bald. in l. si mihi. ff. de serui. rusti. prædi. & est text. cum gloss. in l. binas ædes. la ij. cum l. seq. ff. de serui. vrba. prædio. vbi videtur probari, ꝙ verbum, concedo, in dubio importat concessionem inter viuos, nō in vltima volūtate. ¶ † Secundò no. quòd lex re42 gulariter nunq̄ fingit, nisi propter aliquam vtilitatem, quæ resultat ex fictione, secūdùm Bar. & Moder. hic: imò quando fictio esset causa irritandi actū, attendetur potius qualitas naturalis, per quā actus valet. l. filio quem pater. in princ. & ibi not. de lib. & posthumi. ¶ Vltimò not. ꝙ ille qui vult transferre possessionem in alium, licet non sequatur translationis effectus, admittit tamen possessionem: de quo in l. quod meo. §. si furioso, j. eodem. ¶ In gloss. super ver. possidere. ibi: sol. vt ibi in l. contraria. gloss. ponit plures so. inter alias ponit vltimam, quæ hic communiter approbatur, s. quòd mulier vere possidet, & ciuiliter, & naturaliter: sed intelligitur non possidere, quia ista possessio est reuocabilis: vt probatur in l. nō videtur. j. eo. & bene facit l. sequitur. §. tunc. & §. si fundus. j. de vsuca. hoc significat ibi verbum, non intelligitur. quod de sui natura importat fictionem, secūdùm Bal. in l. quoniam. & l. furti. in princ. de his qui. no. infa. & probatur in l. ij. §. fi. & l. si quis cùm nullum. ff. de iure co. Sed ista sol. licet communiter approbetur, non videtur esse bona, sicut secunda, de qua j. dicam: quia si propter quod possessio reuocabilis, mulier fingitur non possidere, ita debet fingi non possidere naturaliter sicut ciuiliter: sed ibi fingitur non possidere ciuiliter dūtaxat: ergo videtur alius sensus illius literæ: nam ita potest aduocari possessio naturalis, sicut ciuilis. Sed potest defendi ista communis sol. vt dicatur non possidere ciuiliter, vel de iure ciuili, sicut tex. dicit: quia fictio per quam fingitur nō possidere, inducitur de iure ciuili. ¶ Mihi tamē multum placet secunda sol. quam hic approbat & exponit do. me. vt intelligamus dū in secunda sol. gl. dicit, quòd possidet naturaliter, & non ciuiliter: ista verba non significāt, ꝙ non possideat ciuiliter, prout verbum, ciuiliter, capitur proprie, & significat possessionem, quæ retinetur animo: sed prout capitur pro qualitate possessionis iustę, cuius cōtraria qualitas dicitur naturalis possessio, sicut accipitur secūdùm vnam expositionē, in l. j. §. deijcitur. ff. de vi & vi. ar. & tunc sensus erit, quòd mulier possidet naturaliter. i. iniuste, nō de iure ciuili. i. iuste, & quo ad effectus qui ex iusta possessione resultant. Prima autem solu. quā tangit ibi gloss. quæ facit differētiam, vtrū donetur nuda possessio, vel ipsa res, non videtur bona: quia si donaretur nuda possessio, valeret donatio, secūdùm Bar. in l. si vir. j. pro donato. nec esset opus, quòd in translatione possessionis ad ipsam vxorem iurisconsultus vteretur rationibus infra scriptis, quia sufficiebat dicere, & illa erat ratio directā, quòd possessio trāsfertur in vxorē: quia maritus licitè eam donat. Tene ergo se43 cundam vel tertiā solu. † ex quarū vtraq; apparet, ꝙ ex cōtractu inutili transfertur possessio, licet nō dominium.[b] Vnde dicit Bald. no. ꝙ si ex forma statuti res prohibetur alienari, in forensem non prohibetur transferri possessio: sicut ipse not. in l. ij. in fin. ff. de iur. om. iudi. & hoc est tenēdum regulariter per istum tex. & quia alibi videmus, ꝙ is qui non potest ex contractu acquirere dominium, quia acq̄rit alteri, pōt tamen acquirere possessionē: & sic patet, quòd prohibita acquisitione dominij, non videtur prohibita acquisitio possessionis. probatur xij. q. j. c. quia tua. & c. seq. & tenet Archi. in c. ij. vt lit. pen. lib. vj. & Io. An. in c. fi. de resti. spo. eo. li. in gl. in ver. præsumitur. Et hoc est tenendū, quicquid dixerit Ang. ĩ l. is cui. de verb. obli. Nam illa lex ad q̄onem modicum facit, quoniā prodigus non solùm prohibetur contrahere, & alienare, sed administrare bona sua. l. j. in prin. ff. de cura. furio. Hoc aūt est longe plus, q̄ si esset prohibitus cōtrahere & alienare: nam qui prohibetur administrare bona sua, nil potest attingere de bonis suis. Ideo non mirum, si non potest transferre possessionem. Inde est, quòd pupillus non potest regulariter tradere possessionem. l. pupillus. s. tit. j. & l. possessionē. j. eo. & ibi dicetur. Sed in prohibito contrahere vel alienare, non videtur comprehendi quòd non possit transferre possessionem: ideo tūc transfertur, vt inquit Bald. & tamen aduerte, quia licet sit verum quòd prodigus non possit tradere possessionem, & hoc vere important verba in d. l. is cui. propter subiectam materiam: de proprietate tamen sermonis per ista verba videtur impediri translatio dominij, non possessionis, etiam si lex dicat quòd traditio nil valeat. Casus est nota. in l. iij. §. sciēdum. 44 el ij. ff. de dona. inter virum & vxo. iuncto §. nostro. † & semper tene menti hoc: quia si statutum quod prohibet contrahere, adiungat, nec possit fieri traditio, nec aliquid valeat: per hoc tamen non prohibetur transferri possessio[c]. Intelligit tamen do. me. hic, quòd transferatur possessio ciuilis, & naturalis iniusta, quam ipse appellat possessionē facti, & dicit nō esse ciuilem: intellige, quia non parit effectus ciuiles vsucapionis acquisitionis fructuum, per ea quæ habentur in l. ij. §. si à pupillo. j. pro emp. Sed hoc intellige, vt ibi declaratur, quāq̄ quis præsumitur in mala fide: quia facit contractum contra prohibitionem iuris. l. quemadmodum. C. de agric. & censi. lib. xj. & per Bartolum in l. sed si lege. §. scire. suprà, de petitione hæreditatis. Vbi autem daretur aliquis titulus putatiuus iustus, vel error iuris, respectu acquisitionis fructuum, tunc illa possessio esset iusta: vt traditur in dicto §. si à pupillo. in primo responso. & in lege, si contra amplissimi. C. si quis ignorantem minor. † Fatendum tamen est, quòd prohibitus alienare in forensem, non potest transferre possessionem suam qualificatam, cum titulo pro qua habet Publicianam: quia sic transferret quasi dominium, quod esset penes se, quod videtur prohibitum ex forma statuti: vt videtur probari ex text. & gloss. in sing. in l. magis puto. §. j. ff. de rebus eo. Et vltra ea quę aliàs scripsi, debes scire, ꝙ Bal. in c. j. §. si quis.

a ¶ Et cōcedo. Tu vide Fel. in c. venerabilis. de excep.

b ¶ Licet nō dn̄ium. Vid Bal. in l. nō dubiū. in x. & xiij. op. C. de legi. & limita vt ibi per eū. limita ēt & aliter vt per Bar. ĩ l. si rē aliquā. j. eo. quē late refert Alex. hic.

c ¶ Possessio. Adde d. Ias. May. hic in j. col. in vers. iij. subtiliter no. ꝙ istud qd̄ no. Are. hic de statuto, nō vr̄ bn̄ colligi ex hoc tex. iūcto d. §. sciēdū. nam hic nō prohibet̄ trāslatio possessionis ex rōne, quã ibi nota.

si quis.de feu.da.in vi.le.commis.in vlti.col.videtur singulariter limitare istum tex.vt procedat quando facta est traditio vera:secus si sit facta traditio ficta per precarium,vel constitutum:quia cùm ista traditio veniat accessoriè ad contractum, & communiter fiat cum ipso contractu,erit nulla,sicut ipse contractus.l.non dubiũ.C.de legi.Hoc tamẽ dictũ non bene firmat,sed ita inclinat in loco alleg.Istud etiã est mẽti tenendũ,quòd qñ causa & ratio ꝓhibitionis respicit pariter trãslationem possessionis,sicut dominij,vel fortius:tunc si lex vel canon impedit translationem dñij,eo modo impeditur trãslatio vel acquisitio possessionis.Ita decidunt singul. domini de Rota decisione cccxxiiij.quos refert & sequitur do.Domi.in c.fin.vt lite pen.lib.vj.Adde ad prædicta glo.& quod ibi no.Bald.in l.ab emptione.ff.de pac.quæ dicit,quòd licet venditio facta resoluatur ex consensu partiũ,non tamen resoluitur cõstitutio precarij,licet veniat accessiuè ad cõtractũ. Ideo videtur posse dici, ꝙ licet contractus sit nullus, & ipso iure,cõstitutio precarij nihilominus operetur effectũ suũ,& transferat possessionẽ:licet Bal.aliter sentiat in loco palleg. Super hoc tñ est cogitandũ. Dixit etiã hic Ange. referendo dicta Bar.in l.emptor.§.de aqua plu.arcen.quòd ex cõtractu simulato sicut non transfertur dñium,ita nec possessio in dubio:nã si partes vellẽt transferre possessionẽ,vtiq; possent:vt in d.l.emptor.secũdùm Bart.Bal.autẽ in l.emptione.in vlt. q.C.plus va.quod agi.dicit,quòd si ille qui fecit contractũ simulatũ inducit aliquẽ in possessionẽ, & ipse recedit,satis videt̃ ꝓbari vera traditio possessionis,ꝑ ea quæ habent̃ ĩ l.cùm qs.ff.de dolo.Sed hoc esset concedendum de plano,qñ non ꝑcessisset contractus simulatus.sed si præcessit,vt in casu nostro,tũc melius est dicere in dubio,ꝙ sicut simulatio fuit adhibita circa cõtractũ,ita videat̃ adhibita circa accessoria contractus:per l.doli.ver.diuersis.ff.de noua.& per l.fi.§.idem. ff.de cõdi.inde.& quod ibi ꝑ Bar.vbi dicit per illũ tex. ꝙ qñ quis renunciat cõdictioni indebiti,& alijs remedijs,ista renũciatio nihil ꝓdest,qa videt̃ facta ex eadẽ causa erroris,& qua ꝑcessit actus ꝑcedens,licet potuerit fieri ex alia causa & ex certa sciẽtia:vt ibi declarat Bart.Sed hoc in dubio nõ ꝓsumitur à simili,ergo in casu nostro licet pars potuerit habere verum animum tradendi possessionẽ,eodẽ tamẽ animo fecisse præsumitur hũc actũ traditionis,quo & principalẽ:bene facit quod not.Barto.in consil. lxv.quod incipit,Petrus Nicolæ. iuxta fi.vbi vult,ꝙ renunciatio facta exceptioni simulationis nihil prosit[a]. Et quia Bar.hic rñdendo ad l.iubemus.de sacr. san.eccle.dicit,ꝙ ibi verbum,possessio,accipitur pro proprietate rei,siue pro ipsa re, & iure qđ quis habet in ea,non pro possessione dũtaxat:vt l.interdũ.ff.de verb.sig.Ex hoc potes inferre,verã esse singularẽ doctrinã Bar.quã posuit in l. locorũ.C.de omni agro deser.li.xj.vbi voluit, ꝙ statutũ faciens mentionẽ de dño possessionis,cõprehendat dñm rei, licet rem non possideat,& econtra cõprehendit etiã possessorẽ,licet non sit dñs:ita tenet Gul.in Spec.in ti.de proba.§.fi. ver.quid si statutũ.Et est casus no.quẽ ibi no. Ant. de Bu.ad hoc in c.qm̃ frequenter.§.quod si super.extrà,vt lite non contesta.¶ Extra glo.adde dictis Bar.inquantũ hic tãgit solẽniter,vtrum ex contractu inutili transferatur dñium.Et primo dũ dicit,ꝙ ex traditione facta pendente conditione transfertur dñium, & in dubio hoc videtur agi:vt l.dotis fructus.§. fi.ff.de iure do.& l.sub conditione.& ibi no.ff.de solu.

45 †Adde quòd dominium non potest transferri ex causa incerta in futurũ,declaranda per partes.Glo.est no.quã approbat.Barto.in l.triticũ.ad fi.ff.de ver.obli. ¶ Secundò adde,ꝙ sicut ius dñij potest transferri pendente conditione,ita & ius vsusfructus,& censetur translatum,etiã si tradens credat cõtractum esse purum:ita no. Accur.in l.iij.§.desinere.ff.vsufruc.quemadmodum caue.Sed istud vltimum habet dubitationẽ: quia ex quo credebat cõtractũ esse purũ,nõ præsumitur ꝙ si æstimauisset esse conditionalem, voluisset trãsferre dominium, per regulam positam in l.cùm de indebito.in prin.ff.de proba.

46 ¶ † Tertiò adde,ꝙ sicut quando procedit contractus purus,patientia & scientia concedentis titulum habetur pro traditione.l.si ex stipulatione.& ibi dicetur.j.eo.ita etiam quãdo procedit dispositio conditionalis.glos.est sing.secũdùm Ang.in l.seruitutes.in princ.ff.de serui.titu.gene.Licet autẽ ex contractu conditionali secuta traditione transferatur dominium, non tamen videtur transferri vsucapiendi cõdictio. Casus est multum nota.in l. iiij.in princi.ff.de in diem addic. vbi dicitur, quòd si traditio fuit facta ex contractu conditionali, nec acquirit fructus emptor, nec potest vsucapere: †sed cùm acquisitio fructuũ sit effectus dominij, vt suprà dictum est in princ.l. durum.videtur dicere,ꝙ si transfertur dominiũ vẽditore domino existẽte, non acquirãtur fructus.Sed potest intelligi ille tex.in casu in quo venditor non erat dominus, vt sicut non trãsfertur vsucapiendi cõditio, ita nõ transferat̃ acquisitio fructuũ. Et ita est notabilis limitatio ad l.clauibus. ff.de cõtrahen.emp.s.quòd regula ibi posita, quòd vbicunq; transfertur dñium,& vsucapiẽdi conditio, intelligitur in cõtractu puro, non cõditionali. Si tamẽ velis stare regulę suprà dictę quòd quia transfertur dominiũ, transferatur etiã vsucapiẽdi conditio: potes diuinando ad illum tex.dicere,quòd ibi tradens pendẽte cõditione non intendebat transferre dñium. Sed reuera est nimis magna restrictio. Licet autem pendente conditione, & cõsentiente creditore, possit trãsferre dñium, & in dubio videatur transferri dominiũ,vt dixi: si tamen creditor recusat sibi solui pendente conditione, non transfertur dñium,nec poterit fieri solutio: ita declarat singu. Barto.in l. item liberatur.§.qui paratus.in vl.q.s.qui.mo.pig.vel hypo. soluitur.¶ Secundò principaliter adde dictis suis, inquantum vult,quòd regulariter ex contractu prohibito non transferat̃ dñium,nisi quãdo lex vltra ꝓcedit.Ita intelligit tex.in l. eleganter.in princ.s.de dolo.Ista solu.non videtur necessaria ad illum tex.nec etiã multum conueniẽs: quia ibi cõtractus non erat nullus simpliciter,sed ita demum,si deceptus vellet esse nullum:vt tenet ibi glo.& doct. facit optime tex.& quod ibi[a] Bar.in l. Iulianus.§.si à pupillo.ff.de acti.emp.Non est etiam conueniens,quia in illo tex.ponitur ĩterpretatio iurisconsulti,non dispositio legis originalis,quę inducit quòd dolus dans causam cõtractui,redderet cõtractum nullũ. Vnde nõ potest dici, quòd lex vltra procedat,sed iurisconsultus hoc dicit,qa erat de mente legis: sicut dicit Bar. in l.hoc edicto.in princi. ff.de pub. cum ergo contractus non esset nullus resolute,sed ita demum si deceptus vellet,antequam declaretur:ista volũtas[b] contractus valet,& per cõsequẽs ex causa legitima potest transferri dominium,sicut in simili dicim⁹ in l.Sabinus.ff.de in diem addic. & leg.ij.in princ.ff.de leg. commis. Et ista est causa,propter quam contra emphyteotam non potest tertius opponere, quòd ipse ceciderat à iure suo:qa vere nõ cecidit, nisi dominus declaret[b] se velle. Vnde ante non potest excludi à tertio, vt colligitur ex his quę no.Barto.in leg.ij.ff.de excep.rei iu.bene facit glos. in l.is consequenter.§.j.ff.fami. ercis.Vnde doctrina sua hic posita videt̃ vera, ꝓ qua est bo. tex.in l.ij. §.sciẽdũ.el ij.ff.de do.inter vir.& vxo.Ipse tamẽ Bar.in l.non dubiũ.C.de leg.in vlt.col.dicit aliter ꝙ̃ hic,videlicet quãuis ex cõtractu inutili immediate nõ trãsferat̃ dominiũ,trãsfert̃ tñ dñium ꝓpter cõtractũ, sicut si fiat traditio ex causa falsa,quę nũq; fuit ĩ rerũ natura,vt patet ĩ toto ti.de cõdi.inde.& plene declarat Bar.in sua distinctione magna in l.j.in prin.ff.de offi.ꝓc.Cęsa.Sed ista dicta videnẽ imponere[c] l.verbis.qa scđm hoc trahes ex cõtractu ĩutili & ꝓhibito fieri semper trãsferre dñium,licet ex cõtractu,sed propter contractũ: & sic fieret fraus legi per indirectũ, cõtra l.fraus.& l. contra legẽ.ff.de legi.¶ † Vñ tu potes dicere,& melius,quòd solutum per errorẽ facti ex causa,ꝙ̃ si esset vera,fuisset legitima, semper inducit translationem dominij.Si verò sit solutum per errorem iuris,tunc est distinguendum, vtrum sit solutũ ex causa ꝑtensa,quæ est ꝓhibita:an verò sit solutum ex causa ꝑterita,quæ nõ est ꝓhibita,sed tñ cõtractus valet:quia lex ei nõ assistit:exẽplũ in l.multũ.in fi.C.si qsal.vel sibi.& l.error.C.ad l.fal.Et ista opi.videt̃ melior, ꝙ̃ opi. Bal.in l.j. C.de suffragio.in tertio no.vbi videt̃ aliter distiguere, & eũ sequitur do.m.dicens,ꝙ aut prohibitio cõtractus fit ex causa intrĩseca: verbi grã,quia lex ꝓhibet aliquẽ cõsentire,siue cõtrahere, vel qa res nõ est in cõmercio,vel qa nõ seruat̃ forma: & tũc ex cõtractu inutili nõ transfert̃ dñiũ. ita intelligit d.l. nõ dubiũ.& l.multũ interest.de verb.obli.cũ si.Aut nullitas cõtractus surgit ex causa intrinseca,puta ex dolo adhibito in contractu,vel ex promissione facta ex turpi cã:& tũc trãsfertur dñium,

47 †quia consensus tradentis est potior,ꝙ̃ nullitas surgens ex causa extrinseca prætensa:& idẽ sentit in effectu in d.l.eleganter.in fi.Ego non video bonam differentiã,vtrũ contractus sit nullus ex eo ꝙ non potest consentire,vel quia deficit cõsensus omnino,sicut quãdo quis soluit ex causa,quę nunq; fuit in rerũ natura.Præterea quando dolus dat causam contractui,quõ põt dici consentire ille qui decipitur,nõ consensurus,si nõ erraret ex dolo adhibito per aliũ?Nã regula est in oppositũ,quòd errãs non consentit[c].l.mater decedẽs.ff.de inoffi.testa.Tene ergo opinionẽ Bar.hic positã,nec ob.prædictis l.ij.C.de cõdi.ob cau.quã adducit do.m.ꝑ distinctione

48 Bal.hic,vbi patet†,quòd si soluit̃ aliquid promissum ex turpi causa,transfert̃ dñium,nec datur repetitio,vbi est par turpitudo ex ꝑte vtriusq;.Nã prĩo posset dici, ꝙ ille tex.loqutur

[a] ¶ Nihil ꝓsit. Adde d.Bar. Soci.in cõsi. cclxiiij.in ver. ꝑter ea si admittitur.circa finẽ. ibi:ex quibus concluditur. in secunda parte.

[b] ¶ Declaret. Adde idẽ tenentẽ Saly.in l.ij.C.đ iu.emphy. & ibi ad hãc materiam vide Bar. & in suo tract. repræsa.ĩ q.prin. & Bal. in l. solennibus. C. de reivẽ.& in auẽ.q rẽ. de sac.sanc. eccle.et Io. de Imo.in c.potuit.loca.& ĩ c.fi.in x.cha.de ꝑscrip. & Ang.in auẽ.de non alie.§.si verò.col.ij.

[c] ¶ Non cõsentit. Limita vt ꝑ d. Alex. de Imo.in l.si ꝑ errorẽ.de iu.om.iu.

quãdo nõ sit exp̃ssa causa turpitudinis in stipu. quo casu stipulatio non est nulla ipso iure. Sed obstat exceptio, secundùm Bar. in l. gñaliter. ff. de ver. ob. & in l. si ob turpe. in fi. de cõdi. ob turpẽ cãm. Vel potes dicere, nihil restringẽdo lrãm, quòd qñ turpitudo est ex parte vtriusq;, tũc trãsfert̃ dñium, etiã si cõtractus sit null⁹: qa iustior est cã possessoris in pari turpitudine: & propter hoc conceditur ibi specialiter ista translatio. Sed quando turpitudo est ex parte recipientis dun taxat, tunc esset distinguendum. Si quæris an transferatur dominium, vtrum causa turpitudinis sit expressa, vel non, vt dixi in princip. d. l. si ob turpem. ideo transfertur dominium indistinctè, quia per solutionem causa turpitudinis fuit purgata: vt ibi not. per Barto.

Item acquirimus.

Filius vel seruus quærũt nobis possessionem ex causa peculiari ignorãtibus & incapacibus intellectus. Item acquiritur nobis possessio per seruũ alienũ, vel liberũ hominẽ, bona fide possessum, per seruũ cõmunẽ, & per eũ in quo habemus vsumfructũ, dummodo talis seruus vel filius sit ita mentis capax, vt possit acquirere possessionẽ p se, vel tutore autore. h. d. Secunda est ibi: sed per eum. Tertia ibi: per communem. Quarta ibi: per eum in quo. Quinta ibi: certũ &c.

49 ¶ † Primò no. quòd in acquisitione possessionis satis dicit̃ nobis acquiri possessio animo nostro, quãdo acquirit̃ per eũ cui generaliter fuit cõmissa administratio: quia vere hoc ꝓcedit ex volũtate nostra, qđ facit ad ea quæ diximus in fine principij huius legis, in illa quæstione, Vtrũ per fictam traditionẽ ꝓcuratoris trãsferatur possessio, sic per fictã traditionẽ domini[a]. 50 ¶ † Secũdò no. in ver. intelligãtur. quòd istud verbum aliqñ significat veritatẽ, licet frequentius significet fictionẽ: vt suprà proxi. §. dixi. Nã hic ex vera voluntate domini seruus censetur possidere res peculiares. ¶ Tertiò not. in versic. sed nec verò domino. iuncta l. homo liber. s. titul. j. quòd est aliquis qui potest sibi acquirere dominium, & nõ possessionẽ, sicut liber homo possessus bona fide ab alio. 51 † Et ex hoc apparet, quòd ad esse acquisitionis dñij nõ requiritur, ꝙ ex traditione acquiratur possessio, sicut plenius j. in glo. qđ multũ facit ꝓ his quæ diximus in rub. ĩ cõtinuatione ipsius. ¶ Quartò no. ibi: sicut in dño &c. quòd vbi non datur diuersa ratio, põt argui de dispõne facta super dño ad ius possessionis. Itẽ ꝓbatur in ver. sicut ex operis. ¶ Quintò not. hic videri tex. ꝙ vsufructuarius non possidet rem, in qua habet vsumfructũ, maxime inquantũ assimilat̃ filio, qui est in potestate patris: de quo in l. generaliter. in prin. j. eo. 52 ¶ † Vltimò no. ꝙ idẽ operat̃ iussus in persona inhabili ad vtilitatem iubentis, quod operatur autoritas tutoris ad vtilitatẽ ipsius personæ inhabilis: vt patet ex ver. sicut pupillus. Quod facit ad quęstionem no. de qua posuit Ang. & ibi scripsi in l. q̃uis. in prin. j. cod. ¶ In glo. super ver. peculiariter. ibi, inquãtũ ad vsuca. ista glo. licet communiter approbet̃ per oẽs, multũ tñ videtur violare iura hic allegata, maxime tex. in l. peregre. §. quæsitũ. j. eo. qui expresse loquitur de possessione, non de vsuca. & etiam text. noster, qui in causa peculiari manifeste distinguit acquisitionem possessionis ab effectu vsucapiendi, vt patet ex medio & fine literę. Et contra istã opi. glo. facit fortiter tex. quẽ glo. alleg. pro se in d. l. quod seruus. in j. & vl. rñso. in quibus manifeste apparet, ꝙ id quod dictũ est in prin. illius legis, videlicet quòd possessio iusta acquiritur dño ignorãti, declarat̃ esse verũ, qñ seruus possidet illã rẽ peculiariter: quod cõtingit, qñ seruus à principio habuit peculiũ, & postea ex aliqua causa iusta acqrit de nouo rẽ q̃ tacite videt̃ cõcedi in peculiũ. l. non solũ. in prin. ff. de pecu. Sed si seruus nũquã habuisset peculiũ, licet ex traditione facta cum causa iusta transferatur dominium in dñm ignorantẽ & inuitũ: vt Insti. per quas personas. §. itẽ nobis. Possessio tamen nõ acquiritur dño inuito vel ignoranti: quia sicut dicit tex. in d. §. quæsitũ. præterq̃ in re peculari, debet concurrere animus dñi. & est ratio differẽtiæ, qa acquisitio possessionis habet plus facti, q̃ acquisitio dñij. Itẽ de essentia ipsius acquisitionis est, vt vnà cũ corpore concurrat animus: vt in l. iij. in prin. j. eo. qđ nõ est de essentia acquisitiõis dñij: vt l. cũ pater. §. surdo. ff. de leg. iij. Ideo tex. in d. §. itẽ nobis. qñ dicit, ꝙ acquirit̃ dño inuito, & ignorãti, loqtur de acquisitione possessionis: quod patet, quia postea spãliter tractat de acquisitione possessionis: vt in §. nõ solũ. qui statim sequitur, vbi non repetit illa duo quæ mõ dixi. s. quod fiat acqsitio ignorãti. Exponere autẽ, vt tãgit glo. in fi. peculiariter. i. quicquid quærit̃ iuste, etiã si nõ habeat peculiũ, hoc nõ est de mente tex. in d. l. quod seruus. vt s. dixi. Sed sensus illius literæ est, quòd qcqd acquiritur iustè à seruo aliàs habẽte peculiũ, teneatur peculiariter: qđ est verũ, vt s. dixi. Pro

ista conclusione facit optime tex. in l. qa seruo. in fi. ff. de acti. & obli. vbi dicitur, ꝙ possessio quæritur per seruum hæredi tati iacenti, ita demum si negocium sit peculiare: qđ verbum proprie significat actũ administrationis in re dñi, qui propriè est in peculio, vel aliàs, qñ ex domini voluntate seruus aliqđ ageret: facit optime. l. j. §. negocium. de nego. gest. ¶ In gloss. super ver. permiserimus. ibi: tacite hoc ipso qđ &c. Imo hic sequens glo. in l. quã Tuberonis. §. j. j. de pecu. dicit glo. hanc posse saluari, qñ seruo prius cõcessum erat peculium expresse. Tunc enim videtur etiam sibi concessum, vt res quæ acquiruntur ab eo ex iusta causa, de nouo sint in peculio. l. non solũ. ff. de pecul. sed in constitutione peculij noui, quod prius erat concessum, non sufficiat scientia & patientia: vt probatur in d. l. quam Tuberonis. §. fi. cum seq. Mihi videtur, quòd gloss. nostra simpliciter sit vera: quia tex. in ver. si ego. in d. l. quam Tuberonis. expresse dicit, ꝙ nõ adimere est cõcedere. Præterea si tacita voluntas nõ sufficeret, ergo nulla esset differentia inter concessionem peculij, & concessionẽ liberæ in peculio, quæ debet expresse concedi: quem ibi text. expresse facit. Non obstat text. in §. fi. cum l. seq. quia licet ibi dicatur, ꝙ in constitutione peculij requiritur traditio vera, vel ficta: non tamen negatur, ꝙ ista traditio ficta videatur induci ex tacita volũtate domini dimittentis rem penes seruũ: & ad materiã istam vide tex. & quod ibi no. in l. Titij filij. ff. de pecu. leg. & quod tradit Bar. in l. quæ dotis. solu. matri. & l. cùm de 53 in rem verso. ff. de vsu. vbi concluditur, † ꝙ in his quę sunt le uis preiudicij, scientia & patientia habetur ꝓ cõsensu[a]: & talis videtur esse casus noster. facit optime tex. & qđ ibi Bar. in l. sæpe. j. de re iudi. vbi oportet, ꝙ scientia & patiẽtia eius ad quem pertinet principaliter defensio causæ, sit sibi præiudicium: & qđ in simili no. per Innocẽ. in c. ex parte decani. de rescrip. in illa quæstione, quõ, & scientia, & patientia domini in iudicio videtur dari mandatum procuratori actoris. ¶ In glo. super verbo, ex causa. Ista impropriatio tex. non est necessaria, vt illatio non fiat ex proximè dicto. Pro cuius intellectu considero, ꝙ furiosus ipse cùm esset sanę mentis, potuit cõstituere peculium. Vnde licet pòst efficiatur furiosus, voluntas furiosi censetur durare, quantum eius animus non desinit per furorem. l. si is qui. & ibi no. j. eo. Ideo bene potest inferri ex proxime pręcedentibus, ꝙ sicut quęritur possessio nobis ignorantibus ex causa peculiari, quia res peculiaris serui intelligatur possideri nostra voluntate: ita etiam quando furiosus ante furorem constituit peculium, ideo acquiritur sibi possessio post furorem: quia cùm duret eius voluntas, ex eorum voluntate serui intelliguntur possidere. Illatio tamẽ glo. est generalior, ideo forte melior, quæ fit isto modo: quia ex causa peculiari quæritur possessio ignoranti, quęretur etiã furioso. Nam illatio ista habebit locũ, siue peculiũ sit constitutũ tpe sanæ mentis à furioso, siue à patre suo, vel eo cui sue cessit. Illatio aũt sequens. videtur restringere tex. ad casum, qñ furiosus fuit olim sanæ mẽtis, & dedit peculiũ seruo. ¶ In glo. super verbo, vero dño. ibi: sed contra. s. tit. j. l. si seruus. glo. in l. cõtraria. videtur intelligere illũ text. vt ponat duos casus diuersos. Primus est, ꝙ acquisitio fuerit facta ex opera serui, vel substantia bonæ fidei possessoris. Et ista est cã, qua re ibi dñium non quæritur dño serui. Secundus casus est, qñ acquisitio non fuit facta ex opera serui, vel substantia bonę fidei possessoris, quo casu sicut acquiritur homini libero seruienti bona fide, ita acquiritur vero dño serui bonæ fidei poss. Et sic esset contrarium eius quod dicit̃ in primo versi. vñ variantur ibi casus secũdũ glo. & docto. Sed ista solutio primum manifeste non est de mente literæ: quia in vno themate iurisconsul. ibi decidit duo, videlicet ꝙ nõ acquiratur vero dño, nec bonæ fidei possessori, nisi acquisitio procedat ex re sua. ¶ Præterea si ver. nec tua. mutat casum, vt dicunt doctores, sicut in illo vers. tex. dicit acquiri homini libero, qui erat seruus putatiuus: ita etiã debuisset dici acquiri vero dño, maxime quia in primo versi. & primo casu de vero dño locutus est. Vnde ista non sunt de mente ipsius tex. aliquo modo: & etiam secundùm hunc intellectum ratio assignata in primo versi. non esset bona, qa dictũ qđ infertur ex ratione, posset esse verũ etiã stante opposito eius qđ est assignatũ in ratiõe. Vel vt clarius dicas, etiã si esset falsum quod dicitur in ratione: dicit enim iurisconsultus quòd dñium nõ acquiritur vero dño, quia non possidet seruũ: sed etiam si dñs possideret seruum ciuiliter, acquisitio facta ex opera serui de substantia bonę fidei possessoris, non acquiritur dño, vt probabo: ergo ista ratio non est bona, quia ex illa ratione non bene infertur dictum, sine qua etiam dictum posset esse verum. l. non hoc. C. vnde cog. & c. in præsentia. de probationibus. Quòd autem istud

[a] ¶ Pro cõsensu. Adde. Pau. de Cast. in l. licet. in prin. C. de iure delib. & Bart. in l. cùm de in rem verso. in iiij. col. in fi. de vsufru. & in q. q̃dã mulier. &c. & not. in c. peruenit. de censi. in l. pe. C. cõi diui. & d. Alex. de Imo. in consil. xciiij. iiij. parte.

istud esset, patet: qa acqsitio facta per seruū acquirit vsufructuario, qñ fit ex opera sui, vel ex re fructuarij, vt statim videbis in ver. seq. & tñ tūc domin⁹ seruū ciuiliter possidet: vt habet in l. ij. §. ex cōtrario. j. e. Preterea ex ista rōne sola, alio nō adiūcto, sequeretur ꝙ seru⁹ ēt si acquireret aliquid extra operā, vel substātiā bonæ fidei possessoris, nō acquireret dño, qa etiā isto casu domin⁹ nō possidet: qđ tñ secūdū gl. est falsum, & cōtra l. hō liber. §. fi. s. tit. j. Vnde ego multū dubito super isto cōtrario, ꝙ hic iuriscōsulti fuerint cōtrarij, sed cōpilatores nō aduerterūt. Sed quia sol. nō est admittēda, cū dicatur in iure nil esse contrariū: dicamus vltra doct. ꝙ aliquādo ille qui tradit rem seruo, intēdit trāsferre possessionē & dñium simul in eū cui oportet fieri acquisitio: & tūc procedat tex. in l. si seruus. in princ. quod domino non acquiratur. † Ratio est, quia quādo ex traditione trāsfertur possessio, cā immediata acquisitionis possessionis est traditio, cā verò acquisitionis dñij est possessio: ita dicit tex. Insti. p quas perso. no. ac. §. ex his. & l. traditio. in fi. s. ti. proxi. Quia ergo tradēs voluit trāsferre dominiū per mediū impossibile, ideo impeditur translatio. Si verò tradens expresse velit trāsferre dominiū sine possessiōe, vel sumus in casu dubio, tunc vt actus magis valeat, ꝙ̃ pereat, dicemus quòd videtur tradidisse eo mō, quo melius traditio pōt sortiri effectū, & transferetur dominiū in verum dominū serui. Ita intelligo tex. Insti. per quas perso. §. idē placet. ver. itaq;. & alia iura hic allegat. in gl. & licet intellectus quē dedi ad l. si seruus. aliqualiter diuinet ad text. necesse tñ est ita dicere pro cōcordia iuriū. Si tñ velis sustinere cōem sententiam, habes respondere ad primā rōnem, ꝙ si dominus verus possideret, acquireret sibi ex opera sui, vel ex re bonæ fidei possessoris. Nec ob. simile de vsufructuario, qa in vsufructuario hoc constituit, quia habet ius verū in re, quod est pars dominij. l. qui vsumfructū. cū materia. de verb. obli. & l. recte dicimus. §. fi. ff. de verb. sig. Sed bonæ fidei possessor vere nullum habet ius in re: vnde non sunt oīno similes. Tex. tamē Insti. p quas personas. videt has duas personas parificare in hac acquisitione. Sed pōt dici, ꝙ ideo parificat, quia verus dñs respectu bonę fidei possessoris nullo modo possidet. Ad secūdam rationem debes dicere, ꝙ illa ratio non debet intelligi, neq; considerari sola, sed cū adiuncto hoc mō, quia dominus non possidet, & acquisitio fit ex opera serui, vel ex re bonæ fidei possessoris: & hoc satis pōt sustineri, ex quo casus iste deciditur ibi, vt volunt doct. Multū tamen obuiat respōsioni factæ primæ rōni: quia valde videretur iniquū, etiā si dominus possideret ciuiliter, ꝙ id quod acquirit seruus ex re bonæ fidei possessoris, acquireretur domino. Vnde magis placet sol. & intellectus quem dedi, maxime quia si bene inspicias, manifeste patet ꝙ ibi deciditur vnus casus, non diuersi. Et quia in gl. ista & pcedenti est declaratū, quid acquiratur bonæ fidei possessori, & quid vero domino: ideo cùm monachus ęquipararetur seruo, secundùm Inn. in c. cū olim. de priuile. & Bart. in l. j. de stip. seruo. † Inducit do. me. hic ista iura ad quæstionē, de monacho,[a] qui erat monachus putatiuus vnius monasterij, & verè monachus alterius monasterij, cui acquirat? Et refert dicta Io. And. in addi. Specu. in rub. de statu mo. vers. lxix. in q. quæ incipit, Pileus. vbi referendo doc. prædictā, concludit, quòd quicquid monachus putatiuus acquirit ex re monasterij à quo possidetur, vel ex re & opera sua simul, quærit bonæ fidei possessori: quicquid autē quærit alio modo, etiā si quærat ex opera sua, quærit monasterio, cuius erat verè monachus: alleg. tex. in l. per seruū. in princi. de vsu & habi. Sed cū reuerētia illa l. loquitur in bonæ fidei possessore, nec vsufructuario, sed vsuario, cui nō quæritur ex opera serui: vt ibi no. In vsufructuario autē, & bonæ fidei possessore, manifestū est, quòd quicquid seruus quærit ex opera sua, acquirit ipsis, nō domino vero: vt in iuribus præallegatis. Ideo est dicendū, quòd quæsitū ex opa monachi, acquirat monasterio putatiuo: ita tenet Bar. expresse in l. si seruus cōmunis. in vlt. col. de stip. ser. Vnde idē Bar. in l. sed si quis. §. interdū. de vsufr. dicit no. ꝙ si monach⁹ deputatur per abbatem ad quādam prioriam, non tamen absoluitur ab obedientia, ille prioratus æquiparatur vsufru. & monasteriū principale proprietario. Vnde quicquid quærit monachus ex opera sua, acquirit illi prioratui, secundùm Bart. ibi, dicit etiam Bald. in l. sed & si quid. in princ. quòd per monachum putatiuū acquiritur bonæ fidei possessori, quicquid est collatum monacho contemplatione ipsius. Id autem quod est collatum monacho contemplatione veri monasterij, acquiritur ipsi monasterio vero. Et ad materiā vide omnino quod not. Ange. in aut. de eccle. tit. §. interdicimus. ¶ In gloss. super verbo, ab alio possidere. ibi: rñdeo, qa credo &c. Cōclusio huius gl. est, ꝙ ita demū pōt liber homo mala fide possideri, si ille q possidet, nō credit eū esse hoīem liberū, credit tñ nō esse suū, sed seruū alterius. ¶ † Ex qua solutiōe habes notare sin. ꝙ mala fides possessoris, quā habet respectu vnius, facit eum malę fidei possessorē, etiā quo ad aliū, cuius respectu nō habet malā fidē: qđ videt cōtra ea quę dicit Barto. in l. naturaliter. j. de vsuc. & Ant. in c. illud. de presc. Sed pōt saluādo istā gl. dicit, ꝙ mala fides respectu vnius causat malā fidē, quo ad oēs, si est circa idē ius respectu diuersorū. Casus est no. quē ad hoc pōderaui, in l. Pompo. §. ex facto. j. eo. vbi dicemus. & isto modo procedit opi. d. Abb. qui tenet cōtra d. Ant. in d. c. illud. & ad hoc tenebis menti glo. tuā. Sed mala fides aduersus vnū respectu vnius iuris nō causat malā fidē aduersus aliū respectu diuersi iuris. l. qui balneū. ff. qui po. in pig. ha. & l. si quis fundū. j. eo. Et licet ista solu. hoc modo possit sustineri, multū tñ restringit ista iura quæ simplr dicūt, ꝙ homo liber pōt possideri. Ideo dic melius, ꝙ à principio si aliquis scit hoīem sibi traditū esse liberū, non pōt illū possidere: ita intellige tex. in l. cū hæredes. §. fi. j. eo. Si verò post apprehensionē aīs mala fides superueniat, tūc nō extinguet possessio quęsita, sed mutabit qualitatē: iuxta l. iij. §. ex cōtrario. ver. Labeo. j. eo. Nec est mirandū de ista differētia: quia in simili materia videmus, ꝙ mala fides existēs à principio est fortior ꝙ̃ illa q̄ superuenit ad īpediēdā vsucapionē. l. ij. j. p em. & l. j. §. hec timmodo. C. de vsuc. trāsf. ¶ In gl. in ver. nec filiū. ibi: alia tñ rōne &c. Aliā rationē ostendit gl. statim, videlicet ius patriæ ptātis. & licet filius tanq; liber homo nō possit possideri à patre, est tñ quasi possessio filiationis, per quā & filius pōt petere se tractari vt filiū, & pater pōt in eū exercere iura filij, etiā quę in filium habet, iuxta ea quę habētur in l. si quis à liberis. §. j. ff. de li. agno. Est etiā dari quasi possessio iuris matrimonialis inter vi. & vxo. in c. literas. & c. ex parte. de rest. spo. & etiā quasi possessio consanguinitatis & fraternitatis, secūdū doct. in l. neq; natales. C. de pba. & Bar. in l. vbicūq;. in fi. de vē. in pos. mit. de quo plene scripsi in c. p tuas. de prob. post Mod. & de hoc tāgit Bart. hic. ¶ In gloss. super verbo, pupillus. Gl. ista sentit duos intellectus in prima parte sui. Primò em̄ intelligit text. in pupillo, qui habet aliquē intellectū, licet modicū. & hūc in tellectū amplectunt hic doc. Secūdò videt intelligere etiā in pupillo, qui nullū habet intellectū: qđ reprehēditur per Bar. & per oēs per dicta in §. furiosus. s. e. vbi fuit cōclusum, ꝙ pupillus q nō habet penitus intellectū, nō pōt acqrere possessionē tutore autore. Mihi autē videt, & ex verbis tex. & ex noua rōne, ꝙ hic tex. nō intelligat de prędictis personis, sed solū de pupillo pximo pubertati, qui sol⁹ pōt sibi quęrere possessionē, secundū Bar. & cōiter do. in d. §. furiosus. † hoc indicat verbū, maximè, positū in tex. qđ est implicatiuū[b], & significat ꝙ pupillus, de quo hic fit mētio, poterat apprehēdere possessionē, etiā sine tutore. Secundò moueor: qa ꝙ infans possit possessionē aquirere, cū incipit habere intellectū tutore autore, hoc est īductū ex eo, qa tutor supplet animū suū. l. quāuis. §. infans. j. eo. Hoc aūt videt inductū vtilitatis causa in fauorē minorū: vt dicit tex. in d. §. infans. & in l. j. §. furiosum. de actio. & obli. ergo nō debet extēdi ad casum, in quo nō agitur de fauore minoris, sed tertij: sicut dicimus in l. qui in vtero. ff. de statu ho. ꝙ fictio illa per quā posthumus haberet pro nato, nō habet locū, vbi agitur de fauore tertij. Ideo crederē, ꝙ etiā pupillus proximus infantiæ quamuis possit acquirere sine tutore, de iure speciali, Inst. de inuti. stip. §. pupillus. nō possit alteri acquirere, qa hoc ius speciale qđ est inductū fauore sui, nō debet extēdi ad aliū casum, in quo nō est eadē ratio. l. quę cōtra ius. de reg. iur. & l. binas. de ser. vrb. præ. cū multis alijs. Extra gl. tradit hic Bar. duas no. qōnes. † Prima est, nunquid pcurator inhabilis habēs potestatē substituēdi possit legitime substituere aliū, qui sit habilis. In quo articulo cōcludit in effectu, ꝙ aut procurator habet potestatē substituēdi simpliciter, aut habet potestatē substituendi nomine dñi, siue tanꝙ nūtius: qđ est idē. Primo casu, cū substitutio fundet in persona procuratoris, & procurator sit inhabilis ipso iure, nō valebit substitutio: secus si esset inhabilis ope exceptionis, sicut distinguit gl. in cle. religiosus. extrà, de procu. Et vtrunq; mēbrū videt probari optime in c. iudex. de offic. deleg. lib. vj. in diuersis rñ. Si vero pcurator substituit nomine domini, tāꝙ nūcius ipsius, & tūc pōt substituere, quia non ipse videtur facere, sed dominus: vt l. institutio talis. ff. de cōd. inst. & l. vnū ex familia. §. j. ff. de legat. ij. Et hanc distinctionem approbat Bald. in effectu in d. l. institutio talis. de quo etiam per eum in l. quod quis. C. de procurat. Tu autem adde, ꝙ istud vltimum membrum videtur fuisse Ioan. Andre. originaliter in simili quęstione. in tit. de instru. edi. §. nunc vero aliqua. ver. cxxxj. cuius dicta plene retuli & discussi in c. post cessionem. in vlt.

[a] ¶ De monacho. De qua qō. vide plene etiā do. Alexan. de Imo. hic.

[b] ¶ Implicatiuū. Ad de Phi. Cor. in cōsi. xiiij. inc. quo. in iij. pte. & ī cōs. cxxxvj. inc. licet. in ij. parte. in lrā b. & ī cōs. lxix. inc. visis. in litera c. in j. parte.

b

q.extrà,de prob. Vnde dic,vt ibi dixi super articulo,post Mo
der.& tamen adde primò,inquãtum Imol.rephẽdit hic istud
vltimũ mẽbrũ Bar.per tex.in cle.religiosus.præalleg. vbi re
ligiosus factus procurator videt prohibit⁹ substituere,& cõsti
tuere procuratorẽ.Et sic vt verba illa aliquid operent, videt
prohibitus substituere tam nomine suo,q̃ domini.Nã ad hoc
respõdet Ioã.An.in dicta addi.sicut ego retuli in d.c.post ces
sionem.ꝙ quo ad dispositionẽ illius cle.verũ est ꝙ religiosus
prohibet cõstituere procuratorẽ, tanq̃ nuncius nomine do-
mini:quia est eadẽ ratio prohibitionis,quoniã nil potest vel-
le sine licentia superioris.xij.q.j.c.non dicatis. & in vtroque
actu ostenditur voluntas propria ipsius religiosi.Sed vbi non
esset eadẽ ratio prohibẽdi actum fieri à nuncio,& fieri à pro-
curatore:tunc staret doctrina Bar.& Ioã.And.in dicto loco,
quæ debet modificari ex dictis Ioã.An.vt dixi.Et hanc mo-
dificationẽ ponit Bal.expresse in fin.q.in aut.ingressi.in pen.
col.C.de sac.sanc.eccle.vbi dixit, ꝙ frater minor prohibetur
esse executor:prohibetur etiam eligere executorẽ, quia ratio
prohibitionis militat in vtroq; casu.& sic sentit, ꝙ si cessaret
59 ratio,tũc esset vera doctrina Bar.in tractatu minoricarũ,† vbi
dixit ꝙ frater minor,qui non posset esse executor,potest exe-
a cutorẽ eligere[a].& ita etiã consuluit ass.Itẽ adde ad ea quæ di-
xi,quòd quãdo procurator haberet mandatũ ad substituendũ
nomine domini,tunc dominus ipse videtur substituere:secus
si habeat potestatẽ substituẽdi simpliciter.ita dicit Ang. in q.
de iudice delegato cum potestate substituendi:in l.& quia.de
iur.om.iud.& ita sentit Bart.hic dũ dicit, ꝙ habens potestatẽ
substituendi simpliciter,fundat substitutionẽ in persona sua:
quæ differentia non placuit mihi in d.c.post cessionẽ.quia sic
sequeretur,ꝙ procurator habens potestatẽ substituẽdi, non
posset substituere ante litẽ contest.cùm nõ sit dominus: & sic
non habeat hanc potentiam ex persona sua:cuius contrariũ
est hodie determinatum in c.j.in fi.de procu.lib.vj.Ideo dicit
Bar.in l.j.circa mediũ.ff.de procu.ꝙ procurator ante lit.con-
test.si habet potestatem substituendi,ideo potest substituere,
quia non ipse, sed dominus videtur substituere : & tamen in
persona sua nõ posset fundari substitutio : vt dictum est. Idẽ
dicit in simili,sequendo Cy.& Gul.in l.& quia. de iurisdict.
om.iudi.in q.de iudice delegato cum potestate substituendi.
Vnde videtur tenendum de iuris subtilitate,ꝙ quia in vtro-
que casu procurator censetur esse nuncius domini, & ipse do
minus videtur substituere, semper possit habilis ab inhabili
substitui.Et hoc dictat ratio:quia sicut verba mandati impro
priantur,vt mandatum reddatur validum,secundùm Bar. &
alios in l.j.ff.de procu.& in c.petitio.extrà eo.tit. ita potestas
substituẽdi data simpliciter,videtur concessa eo modo quo da
ri potest,videlicet vt substituat vt nuncius, nõ vt procurator:
bene facit tex.in l.cum filio.de lega.iij.& l.pater Seuerinam.
§.j.ff.de cond.& demõ.Pro his optime facit tex.in l. mulier.
ass,Sulpitius.ff.de dona.inter vir.& vxor.& ita tenui in d.c.
post cessionem.Nõ ob.tex.in c.index. quia ibi loquit in dele
gato principis, qui subdelegat ex persona sua, non ex ptãte
substituendi sibi tradita ab homine.Nõ obst.præmissis,quod
no.Bar.in l.eã quã.in fi.C.de fideicõ.vbi cõcludit,ꝙ is qui est
in totũ incapax ipso iure,non põt grauari neq; cogi vt resti-
tuat fideicõ.alteri:quia illud est propter naturam relictorũ in
vltima volũtate,quæ dependent ab aditio.hæreditatis, ita ꝙ
ius eorum fundatur in persona ipsius hæredis,& ex quasi cõ-
tractu ipsius:vt l.apud Iulianũ.in fi.ex qui cau.in pos.ea.l.ex
maleficijs.§.hæres.de actio.& obli.Vnde non põt considera
ri hæres,sicut nudus minister:quod non contingit in casu no
60 stro.†Quærit etiã hic Bar.post Dyn.nũquid si defertur præ-
miũ equo prius venienti ad brauiũ, illud præmiũ debeatur,si
b equus veniat ad brauiũ sine rectore,vel auriga[b]. In quo arti-
culo cõiter Moder.sequũtur Bar.hic,& in l.j.§.quæsitũ.ff.de
aqua quoti.& æsti.Et addunt in effectu, quòd quãdo verba
statuti essent dubia,in dubio præmiũ debet,etiã si æquus so-
lus perueniret ad brauiũ:quia hoc præmiũ cõstituit à princi-
pe,propter cursum equi.de quo tetigit aliquid Ioã. de Imol.
in l.ij.ff.de cõdi.& demon.& in l.duo socij.ff.de hæred.insti.
Vbi etiam posuit Ang.quid si plures æqui simul veniant ad
brauium:de quo vide per Bald.in prima consti. Digestorum.
Et in simili q.vide Bar.& Mod.in l.hoc articulo.ff. de hære.
insti.Et si brauiũ debet iterum curri, qui debeant admitti ad
cursum nouum,vide Ang.& Io.de Imo.in l.eum qui nouis
simus.ff.ad Treb.

Pupillus. Pupillus acquirit possessionẽ per seruum
suum ex sua iussione præcedẽte, cum au-
toritate tutoris.h.d.vsq; ad §.per seruũ qui.¶ In gl.super ver
61 bo,pupillus.ibi:supple maxime.¶ †No.hanc gloss.perpetuò,
quæ decidit,licet non multũ clare, ꝙ sicut in actibus iudiciali
bus minor potest constituere procuratorem solus in his quæ
solus posset gerere per seipsum.l.ij.§.diuus.& ibi per Bar.ff.
qui pe.tu.& no.in l.exigendi.C.de procu. Ita in actibus ex-
traiudicialibus, qui põt gerere per seipsum sine tutore,põt ge
rere per aliũ.Et dicit Bar.expresse in l.iij.in prin.ff.rẽ ra.hab.
62 Hæc tamen expositio facit violẽtiam literę:†quia in ea ponit
c dictio,tñ,quæ est & aduersatiua,[c]& limitatiua.l.pro hærede.
§.si quid tñ.ff.de acqui.hæred. Vnde intentio literæ videtur
esse,vt sine tutore pupillus hoc non possit.Tene ergo secun-
dùm intellectũ declaratũ,vt hic per Mod.videlicet ꝙ hic tex.
loquatur de infante,qui incipit habere aliquem intellectũ,in
quo sicut si ipse ageret actũ, per se requireretur autoritas tu-
toris:ita si agat actum per aliũ,in mandato debet interuenire
eadem solennitas.quod semper tene menti,ad ea quæ scribit
Bar.in d.l.iij.ff.rem ra.ha.¶ In gl.super verbo,iusserit.in fin.
gl.nostra residet in hac sñia,videlicet ꝙ sit acquisita possessio
pupillo,quã seruus quæsiuit violenter iubente tutore.Sed cõ
trà tenet hic Ia.de Are.Ray.Ant.& Mod.per l.quod seruus.
63 j.e.†vbi dicitur,ꝙ possessio iniusta nõ acquiritur per seruum
d domino ignoranti.[d] Sed ad illã videtur posse respenderi, ꝙ
iussus & sciẽtia tutoris hic,qui est in loco domini.l.interdum.
§.qui tutelã.ff.de fur.facit videri dominũ esse scientem. Sed
ista responsio non est bona: quia tutor non videtur habuisse
mandatum ad hoc.i.ad hunc actum illicitũ.l.si procurator.ff.
de cond.inde.ergo cùm hoc fecerit vltra ptãtẽ tutoris,nõ põt
iussus eius suscipere sciẽtiã pupilli,sicut in actu licito reperit,
ꝙ scientia tutoris supplet scientiam pupilli, secundùm Bart.
in l.qui duos.in prin.ff.de rebus du.Sed pro opi.gl.facit for-
tissime tex.allegatus in gl.in l.is qui.§.si tutoris. quod vi aut
clam.vbi probat,ꝙ etiam furioso acquiritur possessio ex illi
cita occupatione curatoris,& tamen non põt dici,quòd furio
sus nullũ habens intellectũ videatur ratificasse acquisitionem
huius possessionis:sicut dicunt hic Moder.respondendo ad il-
lum §.inquãtum loquitur de pupillo.& ad l.meminerint .C.
vnde vi.Præterea non est verũ,ꝙ ex hoc ꝙ res perueniat ad
aliquem,cuius nomine fuit facta spoliatio,ipse videatur ratifi
casse acquisitionem violentã,imo est contra tex.de iure ciui-
li in l.si vi.secundùm primã lecturã,quã ibi tenet Bar. & be-
ne hic alleg.gl.vbi patet,ꝙ cõtra talẽ non datur interdictum
recuperandi directum,nec insolidũ,sed quatenus ad eum per
uenit,cũ contrarium esset, si videretur ratificasse: vt ibi dicit
gl.Idem probatur,& clarius in c.cùm ad sedẽ.de rest.spol.&
ibi hoc ponit Inn.cuius dicta refert & probat Bal.in l.j.C. de
epis.& cle.licet Bar.aliter videat sentire in l.aut facta.§.fin.in
vlt.co.ff.de pœnis.Posses tñ intelligere dicta Mod.hic,ꝙ vi-
deretur ratificasse acquisitionẽ possessionis,non tamen occu-
pationem violentam:quod procederet indubitanter, si pupil
lus ignoraret rem pupilli violenter fuisse occupatam. Sed si
sciuisset,hoc non videtur posse dici:quia cùm ista qualitas sit
connexa acquisitioni ab ipso principio,non videtur posse se-
parari in ratificatione:iuxta ea quæ tradit Bart.in l. Aurelius.
§.idẽ quæsijt. de li. leg.& quod habetur in l.Publia.§.fin. ff.
64 depositi.¶ †Sed potest dici, & credo esse verum, ꝙ dominus
possidendo simpliciter id quod seruus occupauit violẽter ex
iussu tutoris,per hoc non videtur ratificare spoliationem fa-
ctam nomine suo.Nec obst.no.in §. idem quæsijt. quia dico,
ꝙ ista qualitas violentiæ non adhæret immediate acquisitio-
ni possessionis, sed priuationis possessionis alterius, qui per
violentiam eijcitur,& cui infertur violentia in auferendo pos
sessionẽ:nã acquisitio possessionis, quæ fit postq̃ eiectus ami
sit suã possessionem,ipsa possessione vacante,fit naturaliter,
non per aliquam violentiam, quæ sibi cohæreat immediate:
vt patet ex no.in l.clam.§.fi.j.co.ideo cũ nõ cohæreat, imme
diate poterit acceptari acquisitio, sine ista qualitate. Inde est,
☞ †ꝙ violentia est vitium personale,quod non comitatur rem,
nisi quo ad vsucapionẽ:vt l.cùm à re.ff.de vi & vi ar. & not.
in l.vitia.C.de acqui.pos.& hoc plus placet,quia clarius posi-
tũ est,q̃ illa solu.quæ fuit per me data alia vice. Sic in effectu
habes ex præmissis duas conclusiones. Vna, ꝙ retinens rem
penes se,videtur ratificare acquisitionẽ possessionis. Alia, ꝙ
non videtur ratificare spoliationem factam : ideo non tene-
tur interdicto recuperandæ.d.c.cùm ad sedem.Ista sunt vtilis
sima ad diuersas quæstiones,maxime ad not. per Bart. in d.l.
aut facta.in fi.& sic remanet communis opi.Mod.vera,& re-
sponsiones eorum ad iura contraria bene defensatæ. Ad text.
in §.si tutoris.s.per me inductum,possumus dicere, vel ꝙ spe
ciale sit in furioso,qui nullo modo põt habere iudiciũ, vt sciẽ
tia curatoris sufficiat ad talẽ acquisitionem. Sicut solus cura-
tor potest adire hæreditatem:quod non contingit in tutore,
quan-

a ¶ Eligere. Adde d. Alc.de Imo. i cõs. lxxx.inc.viso themate, suprà scripto.in v.parte.

b ¶ Vel auriga. Add d.Alex.de Imo.in l.cũ primus.de ver. ob.& i l.iij.in §.cæterũ.j.eo.& Flo.in l.q fundũ.ff. quemadmodũ ser. amit. & d.Ias. May. hic.

c ¶ Aduersatiua. Adde tex.in l.quid tñ. de arb.& Bar.p illũ tex.in l.j. i prin. in j.col.in fi.ff.si qs ius di.non obt.

d ¶ Ignoranti. Vide d.Ias.Mayn. hic in vj. col. ante med.q defendit cõclu.contra gl.& cõiter doc.

quando pupillus est maior infante: iuxta l. potuit. & l. si infanti. C. de iure deli. Vel potest dici, q furiosus non tenetur præstare patientiam, quia possideat: sed propter detentionem facti, quam tutor vel seruus detinet nomine furiosi. Hæc tamen solutio non satisfacit omnino, sed pro nunc non inuenio meliorem.

Per seruum qui. Per seruũ fugitiuũ acquirimus possessionẽ, & vsucapimus alias res, & etiã ipsum seruũ. h. d. Secũda ibi: licet respondeat. Tertia ibi: possessionẽ aũt. ¶ † No. primò, q vsucapio potest perfici per solã possessionẽ ciuilẽ: nã hic vsucapit seruus fugitiuus, cuius solã ciuilem possessionem dñs retinet. l. iij. §. si seru⁹. j. e. Et ad hoc inducit istũ tex. Dy. in l. iij. §. ex cõtrario. j. eo. & in l. qui fundũ. in prin. ff. pro empto. Ex hoc infertur, secũdũ Mod. q sola naturalis nõ põt parere vsucapionẽ, quãdo ciuilis est apud aliũ: quia si posset, sequeretur q vterq; præscriberet: & sic duo possent esse dñi insolidũ, cõtra l. si vt certo. §. si duobus. ff. cõmo. ¶ Secũdò no. q per seruũ licet positũ in absentia nostra, acquirimus possessionẽ, sicut si esset in nostra præsentia, vel apud nos. ¶ In glo. in verbo, possideat. ibi: nisi duo &c. Gl. ista sentit id quod expressius dicit in §. si seruus. in ea. allegato. videlicet q seruus qui gerit se pro libero, siue hoc faciat cũ mala fide, siue cum bona, non priuet dominũ possessione, nisi cõcurrente decẽnio: requiritur tamen & aliud, vt dicit ibi tex. q seruus post decenniũ sit paratus litigare cũ domino. Alibi vero gl. requirit quartũ, s. quòd bona fide gesserit se pro libero: vt no. gl. in l. si is qui pro emptore. §. seruus. j. tit. j. & ad l. liberis. in fi. de liber. causa. & ad l. igitur. §. potest. eo. tit. videtur rñdere glo. in d. §. si seruus. q in iuribus prædictis seruus qui gerit se pro libero sine dolo malo, nõ fit vere possessor, sed habetur pro possessore quo ad quædã: verbi gratia, vt releuetur ab onere probandi, & sustineat partes rei, sicut dicitur in dictis iuribus. & l. circa. ff. de prob. Pro ista conclusione facit fortiter vltra gl. text. in l. qui de libertate. ff. de libe. causa. iuncto princ. & fine ipsius, vbi dicitur quòd is q gessit se pro libero sine dolo malo, hr̃ pro libero quo ad quædã: & sic apparet quòd non est simpliciter in quasi possessione libertatis, sed quo ad aliquos effectus, extra quos habetur pro seruo, vt ibi dicitur. Cõfirmatur ista conclusio: quia ratio cur seruus fugitiuus possidetur à dño, est, quia persona serui est inuenta ad acquirendum domino. Vnde non est conueniens, quòd seruus qui acquirit possessionem domino, possit eũ priuare possessione sua: vt dicitur in l. rem quæ nobis. in fi. j. eo. Sed ista rõ æqualiter habet locũ, siue seruus gerat se pro libero sine dolo, siue cũ dolo: quia vtroq; casu cùm vere remanet seruus, debet acquirere domino: ergo videtur q idẽ iuris sit in vtroq; casu. Confirmatur ista ratio: quia quando seruus ex causa iniusta credit se liberum, nõ videtur quòd possit allegare hanc credulitatem, quæ est culpabilis ad quærendũ lucrum cũ iniuria alterius. Glo. est no. quam ibi approbat Bart. in l. qui fundum. §. seruus. j. pro emp. non enim fauent iura lucro cum iniuria alterius, sicut alteri lucro non habenti istam qualitatẽ. l. si quis vxori. §. si seruus. in tex. & gl. & ibi Bar. ff. de fur. & no. in l. si is qui. §. fi. e. tit. ¶ In cõtrariũ pro opi. Innoc. quã refert hic Bart. & Imol. & cõmuniter Mod. fortiter facit tex. in l. per eum. §. fi. j. eo. vbi dicitur, q seruus fugitiuus acquirit domino, si nõ possideatur ab alio, nec credat se liberũ: & sic manifeste colligitur, q vbi credit se liberum, dominus desinit eum possidere. Pro ista etiam cõclusione bene facit tex. & gl. in l. quod autẽ. de libe. cã. quam hic adducit Imo. & ista opi. videt̃ verior. Aduerte tñ, quia rõ quam adducit Inno. in hac parte in c. ij. de ser. non ordi. non multum vrget, licet Moder. eam approbent hic: dicit em̃, q si ex bona fide dñs non priuaretur statim possessione serui, sequeretur q libertas nõ præscriberet̃ x. annis inter pñtes, & xx. inter absentes: qđ tñ iura dicũt in l. si cũ fideicõ. libertas. §. Aristo. in text. & gl. s. qui & à qui. quod aũt sequeret̃, q quia x. anni deberent transire, vt admitteretur possessio domini, & seruus cõstitueretur in quasi possessiõe libertatis, & alij x. anni requirerent̃ postea ad præscriptionẽ: quod videtur cõtra mẽtẽ dictorũ iuriũ. Sed salua reuerẽtia hic nõ videtur esse aliqua absurditas: quia etiã tex. in l. fi. de præscri. lon. temp. dicit, q in rebus mobilibus currit p̃scriptio per x. annos inter præsentes, & tñ debent expectari x. anni ad amissionẽ possessionis, quæ fit per obliuionem, secũdũ gl. in l. j. C. de ser. fug. Sed potest saluari ratio sua: quia in l. fi. expresse p̃supponit̃, quòd p̃scribens possideat, & inde patet à quo tẽpore voluit numerare tp̃s præscriptionis. Sed l. j. & ij. C. de p̃scri. quæ pro liber. & text. in d. §. Aristo. simpliciter dicunt, q decennio p̃scribitur libertas, nec ostendũt q istud decennium incipiat à tp̃e possessionis q̃sitę.

66 ¶ Vnde videtur intelligere, q † statim q qs est in bona fide, dicatur possidere: & in isto modo est rõ satis conueniens. Nõ obstat ratio s. adducta in cõtrariũ: quia dico q hoc ipso quòd seruus gerit se bona fide pro libero, non põt quo ad statũ p̃sentẽ amplius considerari tanq̃ seruus: iõ lex noluit acquiri dño possessionẽ. Et si dicat̃, ista ignorantia qñ est culpabilis saltẽ, non debet prodesse seruo: vt dixi. Respondeo, q hoc esset verũ, qñ lucrũ acquireret̃ immediatè prætextu ipsius ignorantiæ vel obliuionis. Sed in casu nostro nõ acquirit̃ immediate: nã per hoc q bona fides serui facit eũ nõ videri amplius seruũ, dominus non perdit possessionẽ immediate, sed mediate: qa ex hoc sequit̃, quòd ipse seruus consideratur tanq̃ quælibet alia res mobilis, cuius possessio perditur hoc ipso quòd exiuit custodiã domini. l. si rem mobilẽ. j. eo. Et ad tex. in l. qui de libertate. habemus dicere, licet fortiter vrgeat, q nõ habeatur pro libero, quo ad ius publicum, sed quo ad ius priuatum habet̃ absolutè pro libero. Aduertẽ tñ in ista materia ad quãdã gl. sing. in l. serui & filij. §. fi. j. de fur. quæ videtur solenniter limitare tex. nostrũ. Dicit em̃, quòd quãuis dominus simpliciter possideat seruum, qui est in fuga: secus tñ est in quasi domino. i. in eo qui habet titulũ & bonam fidẽ: quia iste non censetur possidere, nisi quo ad effectũ vsucapionis ipsius serui. Et licet Bar. ibi de hoc nil tãgat, nec Imo. hic, nisi quaten⁹ remittit se ad no. in d. §. fi. erat tamẽ tãgẽdũ: quia est pulchrũ a dictum, tñ apud me est valde dubiũ, & meritò: quia video † q in his acquisitionibus quæ fiũt per seruos, bonæ fidei possessor, & vsufructuarius æquiparantur: vt patet Insti. per quas personas no. acquir. §. idẽ placet. sed text. dicit in l. arboribus. §. de illo. ff. de vsufr. q vsufructuarius retinet possessionẽ serui fugitiui, sicut dominus: ergo idem in bonę fidei possessore. & si sic tenes, oportet te tenere secũdã solu. ibi positã in glo. Aduerte etiam, qa licet concedamus q præscriptio in libertate nõ currit, nisi per xx. annos, adhuc tamẽ stat ratio Inno. de qua s. quia si diceremus q statim nõ esset in quasi possessione seruus qui habet bonam fidẽ, sequeretur q semper in præscribenda libertate requirerentur xxx. anni: quod videtur cõtra mẽtẽ iuriũ. Vnde nõ est necesse ad cõualidandam istã rõnem Inn. ponere quòd p̃scriptio libertatis inter p̃sentes currat x. annis. Imo. tñ hoc tradit in loco alleg. per gl. in l. si cùm fideicom. libertas. §. Arist. s. qui & à qui. & illã gl. sequit̃ hic Imo. reprobata gl. in l. ij. C. de long. tẽp. p̃s. quæ pro li. Nec valet rõ quã ibi assignat gl. secundùm eũ, videlicet q ideo requirunt̃ semper xx. anni, quia præscribẽs releuatur in altero, qm̃ non requiritur titulus. nã & in præscriptione seruitutũ realiũ nõ requiritur titulus, & tamen currit p̃scriptio decẽnio inter p̃sentes. l. j. C. de serui. & aqua. Sed glo. non meruit ꝓpter hoc reprehendi: quia in seruitute reali hoc contingit ratione modici præiudicij. In casu autẽ nostro, vbi agitur de magno præiudicio, hoc contingit fauore libertatis: vnde magis est cõueniens, q qui ex priuilegio releuat̃ in vno, grauetur in alio, q̃ vbi aliquis releuat̃ ab habendo titulum ratione modici præiudicij. Præterea tex. in d. l. ij. simpliciter loquitur, dicens, q requiruntur xx. anni. Vnde dicere, q habet locum inter absentes, est diuinare ad eam. Pro prædicta differẽtia quã s. feci, vide no. Bal. in l. fi. C. ne de sta. defun. vbi dicit, q in seruitute p̃sonali præscribenda requiritur titulus, quoniã agitur de maiori præiudicio. Vnde nõ recedere à tex. alio non viso.

67 ¶ † Extra gl. dicit Bar. hic, q sicut per filiũ fugitiuũ indistinctè acquiritur patri possessio, quia ista acquisitio non procedit virtute possessionis filij, sed iure potestatis: vt patet in §. proximo p̃c. siue in ver. eũ in quo &c. Ita & per monachum fugitiuum acquiritur monasterio: quia acquisitio in monacho similiter procedit, nõ ratione possessionis, sed ratione potestatis. Et sic videtur æquiparare monachum magis filio quàm seruo: quod est contra ea quæ retulimus dicta per Bart. in d. versi. eum in quo, qui communiter in omnibus locis ibi alleg. æquiparat a monachum seruo, nõ filio, [a] quo ad videndum cui acquiratur. Dictũ tamen suum hic prima facie videtur verius: quia cùm monachus sit liber homo, bene potest considerari in eo quasi possessio monachatus: sic considerat̃ in filio quasi possessio filiationis, sed propriè possessio non dicitur posse considerari in eo, cùm homo liber possideri non possit: vt vidisti in versi. sed per eum. s. ea. l. in gl. Et ex hoc sequeretur, quòd licet monachus in alio monasterio bona fide, quia tamen non possidetur, quicquid acquireret indistinctè esset proprij monasterij, sicut dicitur in filio in l. quicquid. j. c. Cõior tamen sententia, vt vidisti in d. ver. est in oppo. Adde ad ista dicta text. xviij. q. 68 ij. c. abbates. probantem, † quòd monachus fugitiuus reuocatur à fuga cum omnibus quæsitis per eum. Et vide quod not. Specu. quem adducit hic do. me. in tit. de statu. mon. §. j. vide

a ¶ Nõ filio. Adde q æquiparat̃ filio aut seruo, ꝓut est vtilius monasterio fauore monasterij, secũdũ Bal. in l. j. circa xvj. col. C. q admi. quẽ sequit̃ Lu. Ro. in l. is q hæres. §. neq;. s. de acqrẽ. hær. & refert & sequit̃ d. Ia. May. hic, circa finem.

etiã vltra ipsum. quod no. Inno. in c. cũ olim. de priuil. Et plenissime ponit Abb. Mod. in c. fi. extrà, de reg. & glo. in c. j. de infan. & lan. quã etiã hic alle. do. meus. vide etiam no. Bald. in l. deo nobis. in fi. C. de epis. & cleri. & Iaco. de Belui. & Ang. in auẽ. de sanctis. episco. §. si monachus. vbi æquiparat monachũ fugitiuum seruo, & non filio: vt facit Bar. hic, quo ad acquirendũ ipsi domino: & hęc sententia videtur cõior, licet vt dixi, forte ista Bar. sit verior.

Per seruum cor. Seruus pignoratus nec debitori nec creditori acquirit possessionẽ. h. d. Secũda ibi: ad vnam enim. Tertia ibi: sed nec creditori. ¶ † Primò no. ibi: ad vnã enim cãm &c. ꝙ etiã in his quæ sunt iuris, id quod est tale, nõ simpliciter, sed secũdũ qd, non dicitur propriè tale, sed fictè: vt probatur hic in verbo, videri, quod denotat fictionem:[a] vt in regula, qui per aliũ. de reg. iur. & l. j. §. deiecisse. de vi & vi ar. de quo per Barto. in l. si maritus. §. legis Iuliæ. ff. de adulter. ¶ † Ex hoc etiã collige, ꝙ possessio ficta potest parere effectum vsuca. sicut vera: facit tex. in l. cœptam. & quod ibi no. j. de vsuca. ¶ † Secũdò not. in ver. tm̃. iuncta gl. quòd dictio, tantũ, quæ est taxatiua, nõ excludit effectus similes, sed dissimiles.[b] Vnde licet debitor hic dicatur tantum ad causam vsucap. possidere, non tamen excluditur, quin dicatur possidere etiã ad euitandã satisdationẽ: vt l. sciendũ. §. creditor. alleg. in gl. Ad idẽ adducit do. me. tex. cum gl. in l. obest. C. de præ. mi. & in l. serui nomine. j. tit. j. & quod no. Bart. in l. ij. §. cum Titio. ff. de adi. le. Tu vide plene per Bar. in l. si constante. in prin. ff. sol. mat. & bonã gloss. in l. serui filij. §. fi. j. de fur. vide Bal. in l. ij. C. de pa. qui fil. di. ¶ In glo. super verbo, possideat. de materia dic vt dicimus in l. qui pignori. j. eo. Dixit tamen hic Iacob. de Are. quem refert hic Imo. quòd quãdo res fuit pignorata pro tanto pretio, ꝙ non est verisimile eam debere relui per debitorem: tunc acquiret creditor per seruum tãq̃ verus dominus. quod est valde no. & multum ampliat l. qui habeat. de leg. iij. quam ipse allegat hic pro ista conclusione. & ad materiam vide bonum tex. quẽ hic adducit do. me. in l. legata. §. fi. & ibi per Bar. ff. de sup. leg. & quod no. Bar. in l. in quorũ. in fi. ff. de pigno. & Bal. in l. fi. C. de reb. alie. nõ alie. & in l. volũtatis. C. de fideicõ. & in c. j. §. aut si libellario. qui. mo. feu. amit. in verbo, dolo versatus est. In quibus locis concludit in effectu, quòd prohibita alienatione, videtur etiam prohibita datio pignoris, quando res est pignorata pro tanta quãtitate, ꝙ non est verisimile eam esse releuandam à debitore.

Veteres. Per seruũ hæreditariũ nil acquiritur hæredi de hęreditate, & rebus eius, sed per vnũ ex pluribus seruis legatis vel translatis titulo inter viuos, bene acquiritur possessio aliorũ, & similiter per seruum cõmunem, quẽ hæres possidet pro parte vt legatarius, vel alio modo, potest acquiri possessio rei hæreditariæ, & domino iubente adiri hæreditas. Secunda ibi: itaq;. Tertia ibi: si ex parte &c. ¶ † Primò not. ꝙ hæreditas postq̃ est adita, desinit esse hæreditas, & incipit esse patrimoniũ ipsius hæredis, secundũ intellectũ Ioã. & Accur. de quo statim in ij. glo. concor. text. in l. hæres per seruum. de acqui. hære. & in l. sed si plures. §. filio. de vulga. & pup. ¶ † Et per hoc arguit hic do. me. ad q. de filia dotata, quæ excluditur à statuto in bonis paternis, stante filio masculo. Nam si filius adiuit hæreditatem paternam, & post moritur, videtur quòd filia dotata possit succedere, etiam stãtibus alijs fratribus morientis: quia nõ agitur amplius de hæreditate paterna, à qua filia excluditur, sed de hæreditate fratris,[c] à qua filia non reperitur exclusa: ipse tamen non determinat q. quia dicit, quòd pendebat de facto Bononiæ tũc. Sed quæstio est determinanda pro ista parte, quia ita expressè decidit Bart. in l. fi. ff. ad Ter. vbi concludit, ꝙ quando filius adiuit hæreditatem paternam, & filia fuit simpliciter exclusa à statuto in bonis paternis, mortuo filio non attenditur amplius illud statutum, quia non agitur de hæreditate patris, sed fratris: & ita determinat Rapha. Fulgo. in l. quanquàm. C. ad legem falcidiam. & ego aliàs consului de facto, allegans ista dicta. Casus tamen meus erat minus dubitabilis: quia tempore mortis fratris, cui soror volebat succedere, non supererat aliquis frater masculus. Per has etiam rationes & alias in additione facta ad illud consilium, dixi, ꝙ licet filia renũciasset omni iuri quod habebat, vel habere poterat in futurum iam prætextu & vigore dotium maternarum, per hoc nõ impediebatur petere tanq̃ hæres fratris dotes maternas. & ita cõsuluit Ang. punctualiter in suo consi. lv. etiam in fortioribus terminis, vt plenius dixi in illa additione. ¶ † Secũdò not. in ver. ita tractatum & c. ꝙ vbi est eadẽ rõ in cõtractibus, quæ in vltimis voluntatib', vel econtra: idem debet determinari in vno ex prædictis, qđ in alio: de quo in l. seruũ filij. §. cũ qui. de leg. j. l. qui chirographũ. de le. iij. ¶ In gl. super verbo, per vnũ. ibi: tu dic. cõclusio & sñia gl. est, ꝙ inquantũ seruus hęreditarius considerat᷑ post aditã hæreditatẽ, per hũc suum possit acquiri possessio aliarũ rerũ eiusdẽ hæreditatis, sed non tanq̃ per seruũ hęreditariũ, qa iam nõ est hæreditarius, cũ sit effectus de patrimonio hæredis. Sed inquantũ cõsideramus tẽpus ante aditã hæreditatẽ, tũc nullo modo possit acquiri res hæreditaria, vel possessio ipsius, vel ipsa hæreditas per seruũ. Et hanc sñiam sequit᷑ hic Bart. in effectu. Et aduerte, quia ẽt gl.[d] & Bar. dũ dicũt ꝙ acquisitio nõ fit per seruũ tanq̃ hæreditariũ, intelligũt ꝙ tex. noster in principio loquatur post aditionẽ hæreditatis: & ita est necesse intelligere, vt dixi, quia aliàs malè esset dubitatum in casibus sequẽtibus vt per vnũ ex seruis possit acquiri possessio alterius, si principiũ intelligat᷑ de seruo hæreditario ante aditam hæreditatẽ, quãdo in illo casu nõ fiebat acquisitio: quia seruus nõ erat hæredis. Nullo ergo modo poterat inferri ad q. sequentem, in qua seruus erat in dominio illius qui volebat apprehẽdere possessionẽ aliorũ. Vñ ex dictis in prin. §. non fuisset dubitatũ probabiliter in secũdo. ¶ † Et no. ꝙ q̃uis post aditam hæreditatẽ desinat nomẽ hæreditatis propriè loquẽdo: quousq; tñ hæres qui adiuit, nõ sequitur plenã possessionẽ rerũ hæreditatis, adhuc cõsideratur hæreditas, vt ius quoddam vtile, continẽs sub se plures res: vt dicit gl. in l. j. in prin. ff. de edẽ. & est tex. in l. si hæreditatẽ. & l. licet nimiam. ff. de peti. hæ. Vñ petitio hęreditatis anteq̃ res peruenerit ad hæredẽ, post aditã hęreditatẽ competit. Sed si res semel peruenerit ad hæredem, & pòst cadat à possessione, non potest amplius agere petitione hæreditatis pro illa re. ¶ Gl. est no. quã ibi eleganter declarat Bar. in l. j. ff. de fideic. hæ. pe. Ang. aũt hic impugnat glos. quẽ hic sequit᷑ Pau. de Cast. dicens ꝙ ista positio est cõtra text. in versi. ex parte. vbi erat adita hæreditas: & tñ nisi seruus fuisset acquisitus ex titulo legati pro parte, dicit᷑ ibi ꝙ per eũ non poterat acquiri possessio rei hęreditariæ. Sed Imo. hic rñdet, ꝙ in d. versi. ex parte. hæreditas erat adita per cohæredem, nõ per illum qui volebat acquirere possessionẽ fundi: vnde ipse sequit᷑ gloss. & Bar. nec placet sibi ratio quam assignat Ang. dum dicit, ꝙ per seruũ hæreditariũ nõ põt acquiri hæreditas, nec possessio rei hæreditariæ post aditam hæreditatẽ: † quia effectus non põt esse causa suæ causæ, quia causa naturaliter præcedit effectũ: vt probat᷑ in tex. & gl. in l. qđ per manus. ff. de iure codi. & in l. ex pupillari. ff. de vulga. & pupil. Et hanc rationẽ sequit᷑ hic Pau. de Ca. quã sentit glos. in d. l. ꝙ per manus. dũ alleg. pro concor. l. hæres per seruũ. de acquiren. here. Sed Imol. dicit, & bene, quòd ista ratio potest considerari, & esse vera respectu acquisitionis hæreditatis, sed non respectu rerum quæ sunt in hæreditate, vel respectu possessionis illarum rerũ: quia in illis vna res non est causa acquisitionis alterius. Tu autẽ cõsidera in ista materia, ꝙ ante aditã hæreditatẽ, & post, vna videt᷑ esse ratio vera decidẽdi, cur seruus hꝛ̃editarius nõ possit acquirere possessionẽ aliarũ rerũ, de qua dicet᷑ inferius: nã illa ratio quę tãgit᷑ hic in gl. ꝙ seruus ante aditã hęreditatẽ nõ põt acquirere possessionẽ hęredi, quia adhuc non est hæredis, sed hæreditatis pars videt᷑ valere, licet al's eã sim secutus, qa etiã per seruũ alienũ possumus acqrere possessionẽ p̃cedẽte mãdato nostro, vel secuta ratihabitione: vt no. in l. si me in vacuã. in fi. j. eo. & in l. communis seruus. §. j. j. e & tetigit quedã gl. s. in §. itẽ acquirimus. Quid ergo repugnaret, quin posset acquiri possessio hæredi per seruũ hæreditariũ, si p̃cederet volũtas, & mãdatũ hęredis? Nisi forte diceres, ꝙ hæres mãdato apprehẽdi rẽ hæreditariam, vel ratam habẽdo apprehensionem, statim videretur adire hæreditatem, vt j. dicam. Sed ex hoc sequeretur, ꝙ possessio non videretur apprehensa per seruum hæreditarium, sed potius per seruũ qui sit in patrimonio hæredis, nec impediretur acquisitio possessionis absolutæ, sicut dicit glos. sed non acquireretur possessio tanq̃ à seruo hæreditario. Si autẽ intelligis gloss. sensisse, ꝙ per seruum hæreditarium ante aditam hæreditatẽ sine mãdato non acquiratur possessio, quia seruus occupauit ignorante hæredẽ: tunc hoc dictum procederet, sed modicam haberet dubitationem, esset tamen vera in se, & ita credo sensisse glos. Vbi autẽ hæreditas est adita, est maior dubitatio, vtrum vera sit opi. gloss. & Barto. de qua s. dixi: quia vt dicit Paul. de Castr. ista opini. videtur nugatoria, quasi imponat legem verbis, & non rebus, inquantũ hic dicitur, ꝙ possessio nõ põt quæri per seruum hæreditarium de rebus eiusdẽ hæreditatis: nam secundùm expositionem glo. acquireretur possessio, sed non tanq̃ à seruo hæreditaria: quæ verba sine dubio violant literam, & ꝙ non procedant, probo dupliciter vltra docto. nã tex.

[a] ¶ Fictionem. Adde Fel. in rub. de fi. instru. in j. col. ibi: accipiatur pro tali. circa me. col.

[b] ¶ Sed dissimiles. Adde d. Iac. May. hic in j. col. in vers. ij. no. cũ concor. ibi adiunctis.

[c] ¶ Fratris. Adde eũ dẽ d. Fran. Aret. in l. si pater. §. filio impuberi. i ver. ij. not. s. đ vul. & pu. & d. Iaso. May. hic in ij. col. circa finem.

[d] ¶ Glo. Vide d. Ias. May. hic in ij. co. in ver. circa primã cõclu. & i iiij. col. post me. in vers. vl. circa istã. vbi refert Bal. reprobare istã gl. in c. cõsultationibus. in vl. co. de offi. de leg.

textus in principi.dicit,quòd per seruum hæreditarium non acquiruntur res eiusdẽ hæreditatis.& sic manifeste datur intelligi, ꝙ per talẽ seruum hæres possit acquirere res,quæ non fuissent in hæreditate, in qua etiã erat ipse seruus.& ex hoc dať intelligi,ꝙ res quæ sunt in hæreditate, seruus nullo modo põt acquirere: quia si posset eas acquirere tanꝙ̃ seruus patrimonialis hæredis,tunc nulla esset differentia inter res hæreditarias,& alias res:quia etiã alias res seruus acquirit hæredi, tanꝙ̃ existẽs de patrimonio ipsius hæredis. Iurisconsultus autẽ videtur facere differentiam non in modo acquirendi,nec in qualitate personæ acquirentis, sicut dicit Bar.sed inter res hæreditarias & alias. Præterea ostẽdo, ꝙ tex. in ver.ex parte.debet intelligi,sicut dicit Angel.s.quãdo hæreditas fuit adita per eum qui volebat quærere possessionẽ fundi hæreditarij. Et cõsidero pro intellectu illius literæ,ꝙ aut dicis in casu dicti ver. pos. rei hæreditariæ acquiri per seruum sine volũtate dñi, aut dicis acquiri ex volũtate domini. Si sine voluntate,quia dominus ignorabat, hoc nõ videtur posse dici,quia anteꝙ̃ adiretur hęreditas,possessio serui de re tanꝙ̃ hæreditaria nomine hæredis erat iniusta, nã per hoc spoliabatur hæreditas iacẽs,quæ retinet possessionem ad quosdam effectus:vt l.j.§. Scæuola. si quis te.li.es.& l.cœptã.j.ti.proxi.ergo nõ erat acquisita domino ignoranti.l.quod seruus.j.e.Præterea restringere illum tex. quãdo possessio fuit occupata sine voluntate domini, hoc est diuinare. Aut intelligit, ꝙ possessio fuit occupata ex voluntate dñi:& tũc hoc ipso ꝙ dominus iussit,vt occuparet possessionem hæreditariã,videtur adijsse hæreditatem, sicut si possedisset rẽ per seipsum:vt l.j.& ibi no.C.de repu.hære. & hoc tenet gl.tua inferius,quã faciam te notare secundùm vnum intellectum ipsius.Ergo sic intelligendo ibi est casus, vt dicit Ange. quòd hęreditas erat adita,& tamen nisi seruus fuisset pro parte legatus, non potuisset acquiri possessio. Et ista est intentio illius literæ, licet cauillando posset dici,ꝙ non potuisset acquirere tanꝙ̃ seruus hæreditarius, sed tanꝙ̃ seruus patrimonialis hæredis:sed tunc non fuisset necesse ad acquirendam possessionẽ,ꝙ seruus ex parte fuisset acquisitus titulo legati, quia potuisset acquiri possessio,etiã sine illo titulo,tanꝙ̃ à seruo existente in patrimonio hæredis:nec aliter acquiritur, aut sub alia qualitate ex titulo legati, nisi quia seruus erat in patrimonio legatarij. Dicamus ergo, ꝙ seruus nõ põt acquirere possessionem rei hæreditariæ:ratio, quia continetur vnã cum alijs rebus hæreditarijs sub vno iure vniuersali,quod est hæreditas. Vnde omnes res contentę sub isto iure vniuersali,censentur vna res, & non plures,sicut stipulatio dicitur vna, in qua quis stipulatur genus, & vniuersitatem, sub quo continentur plures res:vt in l.scire debemus. in princi.de verb.oblig.sicut ratione vnius pretij duę res computantur pro vna,quo ad quosdam effectus in contractu emp. & ven.vt l.si is ꝗ duos. de contrahen.emp.& l.quod si vno.in princ.ff. de in diem addic. Vnde cùm oẽs res hæreditariæ rõne vnius iuris quo mediante deferuntur, & in quo tanꝙ̃ in vno iure vniuersali continentur censeantur vna res,non potest vna & eadem res fungi vice rei acquisitæ, & rei acquirentis, quia inter agens & patiens debet esse distinctio. Vnde nemo potest stipulari à seipso,neꝙ̃ eligere seipsum:vt in l.ij.vbi Bar.j.de stipulat.seruo. Et ꝙ ista sit verissima ratio decisionis,attende ad sequẽtia,& intelliges. Nam in pluribus rebus simul legatis,donatis,vel venditis,nulla alia poterat esse ratio dubitandi, cur per vnũ ex seruis non posset apprehendi possessio alterius,nisi quia propter vnitatem dispositionis poterat allegari quibusdã,maxime in seruis emptis vno pretio, ꝙ omnes cõputarentur pro vna re. Sed tñ cõtrarium determinatur tanꝙ̃ verius,quia plures res licet nominare in vna dispositione,& in vna regula cõsiderãtur vt plures, nõ vt vna:vt in l.scire debemus.in princ.j.de verb.obli. Et etiã quando plures res venduntur vno pretio ex parte emptoris,& vbi agitur de iure suo dũtaxat,non de iure cõmuni,emptori & venditori, tot sunt vẽditiones, quot sunt res venditæ:vt est casus no.in l.& si vno.de act.emp. & declarat Bar.in l.scire debemus.in prin.præallegata:Et aduerte,quia illa ratio gl.quam s.tetigi,cur ante aditam hæreditatem seruus non põt acquirere non domino suo,licet sit vera in se,non bene adaptatur ad text.qui videtur ponere aliquam specialitatem in rebus eiusdem hæreditatis, ꝙ nõ possint acquiri per seruũ hæreditarium:nam illa ratio concludit generaliter,quo ad oẽs res,quæ nõ pñt acquiri per seruũ alienum extraneo sine mandatario:ideo melius videtur esse intelligere text.nostrũ post aditam hæreditatẽ:& quare possessio rerũ hæreditariarũ non possit acquiri per seruum,assigna rationẽ s.per me dictam. ¶ In ea glo.ibi:est & alia ratio &c.hæc gl.põt habere duos intellectus. Primus est, vt intelligamus glo. dicere,ꝙ hæres iubendo seruum acquirere possessionẽ rerũ hæreditariarũ:videtur adire hęreditatem incõtinẽti, & per cõsequens seruus efficiť de patrimonio ipsius,& non est amplius hæreditarius: & sic non acquirit possessionem,tanꝙ̃ seruus hęreditarius: & secundùm hunc modum 74 exponendi nota semper,& tene menti,†ꝙ sicut is qui constituit procuratorem ad adeũdum, hoc ipso videtur adire:vt in l.Paulus. hic alleg.in glo.ita qui constituit procuratorem ad accipiendam possessionem rei hęreditarię,quia est actus qui non potest fieri citra ius, & nomen hęredis, alia causa extrinsecus non apparente:vt patet ex no.in l.gerit.de acqui. hęr.per Bar.& in l.j.C.de repudi.hęr.& secundùm hoc ista nõ esset noua ratio,sed esset declaratio rationis pręcedentis,& ostenderetur ꝙ semper acquisitio possessionis videretur fieri post aditam hęreditatem:& sic non posset acquiri possessio à seruo tanꝙ̃ hęreditario, quia iam non est hęreditarius:& ista videtur magis fuisse intentio gloss. vt ratio vadat ad quęstionem pręppositam,& bene concludat:nam si intelligeres gloss.velle per hanc rationem,ꝙ non posset acquiri possessio per seruum hęreditarium:quia ex ipsa iussione acquireretur hęreditas,& dominium rerũ. Ista ratio esset inepta,vt dixi in voce:quia licet acquiratur ex aditione hęreditas,& rerum dominium,non tamẽ acquiritur possessio.l. cùm hęredes.in prin.co. Bal.tñ dixit no.in l.non ob hoc.C.vnde cogna.ꝙ possessionem rei hæreditarię non videtur adiri hęreditas,si ille qui sic possidet rem hęreditariam,negat se eo animo possedisse:quod vtrum,non discutio nunc,quia non est nostra materia. Secundo modo potest intelligi glo.ꝙ assignet rationem,cur hęres iubendo seruum adire vel apprehendere possessionem rei hęreditarię, non possit per eum acquirere dominium rerum hęreditatis,& ipsam hęreditatẽ:quia hoc ipso ꝙ ita iubet, ista acquiruntur sibi,adeo semel quęsitum non põt amplius acquiri: sed primus intellectus est melior,vt dixi. ¶ In ea gl.ibi:secus si seruus instituatur. Hæc gl.secundùm Dy.& Bar.bene ꝓcedit,si referať ad seruum qui erat ipsius hæredis. Sed si referatur ad seruum,in quo quis habebat vsumfructum dũtaxat,hoc non videť bene dictũ:quia quãtumcunq; seruus in quo quis habet vsumfructum, sit institutus contemplatione vsufructuarij, tamen non potest ipso iubente adire.l.aditio.§.si .ff. de acqui.hæred. Sed ipsi saluando gl.dicunt,ꝙ quãdo seruus in quo hæres institutus habebat vsumfructum quo ad proprietatem erat testatoris:tunc poterit procedere iussus vsufructuarij de facto,& secuta aditione ratificabiť ipse iussus:quia per aditionem proprietatis serui hęreditarij cœpit esse ipsius, sicut dicimus in l.mulier.§.si quis seruum.de condit.insti.in simili casu. & procedit hoc etiam de iure nouissimo,secundùm Imol.quando institõ serui fuit facta contemplatione vsufructuarij:nam si hoc non apparet de iure nouissimo,tacitè videreť relicta libertas seruo,& cõsequenter hæreditas pertineret ad eum:Insti.de hær.inst.in prin. bene facit tex.& quod ibi no.in l.j.C.de cõi seruo ma.D.m.reprehẽdit ista dicta, quia est aliud remedium magis ordinariũ. Nam dñs ꝓprietatis põt cogi,vt iubeat seruum adire:& isto modo adeundo acquirit fructuario, iuxta ea quæ habenť in l.si quis mihi.in prin.de acqui.hære.in glo.& in l.si seruus.ff. de vsuf. Sed ista consideratio cum reuerentia sua non videť habere locum in casu nostro,quia proprietas serui erat testatoris. Tunc enim mortuo testatore si deberet cogi dominus ꝓprietatis, iubere seruo vt adiret, esset cogenda hęreditas iacens,quę est ꝑsona ficta, & imaginaria. Vnde non posset cogi iubere seruo,cùm non habeat sensum,neq; intellectum, nisi forte diceret ꝙ dareť cũrator hęreditati iacenti:iuxta no.in l.debitor. de nego.gest.& ille curator cogereť iubere seruo,vt adiret. Sed hoc non reperiť iure cautum,quòd ad petitionem talis personę deť curator hęreditati iacenti. Vnde plus placet mihi opinio Dyn. & Bartol. Et considerando non potest dici, quod dicit d.m. quòd per curatorem hęreditatis iacentis possit cogi seruus ꝓprietarius adire:quia isto modo hęreditas iacens esset causa acquisitionis,& ipsamet quæreret hæredi:& sic nõ esset differentia inter acquirens,& acquisitum, quòd est impossibile: qa vt s.dixi ad aliud propositum,inter agens & patiens debet esse differen- 75 tia:vt in l.sed si in conditione.§.fin.de hære.insti. ¶ †Inde est,ꝙ seruus alienus institutus hæres non potest legari, quia consideraretur vt causa legati,inquantum legatum confirmatur per eius aditionem,& vt res legata:& sic vt causa acquisitionis,& vt res acquisita:vt probatur in l. legatum.§.alienus seruus.de leg.j. Illud etiam nõ videtur satis iuridicum, quòd iussus de facto sufficiat ad acquirendam hæreditatem:quia conditio potest impleri de facto,& de iure,secundùm quod testator sensit. Sed ꝙ seruus habilitetur ad acquirendam hæreditatem, quã non potest acquirere ex persona sua:vt l.acquiritur. in princ.de acqui. re. do. hoc est aliud:quia ex quo vsufructuarius non est dominus,non videtur posse fieri,vt repẽtet in persona serui adeuntis,sicut dominus:ideo videreť posse melius dici,ꝙ ex quo repugnante iuris ratione dominus proprietatis non potest iubere seruo suo vt adeat, aditio possit fieri autoritate iuris sine iussũ præcedente,dũ tamen ille cui debet fieri acquisitio,consentiat, vel saltẽ non contradicat. Casus est sing.secundùm vnã lect. quæ poniť ibi in gl.j.l.cũ hæres.in princ.ff.de acqui.hæ.vbi ꝓbať,quando pr̃ filij in potestate est furiosus,non requiritur iussus,ex quo iubens est inhabilis: sed acquiriť hæreditas ipsi patri per aditionem,secundùm illam lec. Sed secũdũ aliã,ꝗ̃ approbať,cõ̃ter hæreditas acquiriť filiofamilias contra regulas iuris antiqui. Et etiã secundũ hanc lec.ille tex.optime facit:qa si cõceditur quod est plus,s.ꝙ filius sine iussu adeat,& sibi acquirat facilius, debet concedi quod est minus.i.ꝙ seruus in casu nostro possit adire sine iussu,& tñ acquiratur vsufructuario sicut si iussisset. ¶ In glo.pe.dum dicit, & erit non hæreditarius hoc casu,sed totus mihi accedet. Intellige & declara illam,per ea quæ dicit gl.magna ,s. ꝙ adita hæreditate non dicitur amplius hæreditarius.

Hæc quæ de seruis. Per seruos non acquiritur nobis possessio, si nolunt nobis acqui- 76 rere,sed illi cui acquirere voluerunt. Secunda ibi:nã si seruũ &c. ¶ †Nota istum tex.ibi:sed potius Titio.iuncta gl. sua,quòd seruus põt acquirere possessionem extraneo gerendo,non solum negocium extranei, tanꝙ̃ negociorũ gestor,sed etiã tanꝙ̃ ꝓcurator:quia seruus nõ ꝓhibeť esse

procurator extraiudicialis. l. si me in vacuā. in fi. j. eo. l. seruū quoq;. in prin. ff. de proc. secūdū Mod. hic. Acquirit aūt extraneo ratificanti, si à principio nō habuit mādatū: vt hic dicit gl. & bene, & probat in l. si ego. de nego. gest. Et per istū text. manifeste approbat glo. quā doc. dicūt esse no. in l. j. §. sed per eū. s. eo. qui dixit, q seruus qui possidet bona fide ab alio q̄ à dño, pōt tanq̄ negociū gerēs alterius acquirere possessionē domino, qui nō possidet eū, & etiā cuicūq; alteri: vt sentit glo. Nā hoc esse verū patet ex hoc tex. iuncta gl. sua, vbi hoc permittit, et si possideat à dño. Tex. tñ in l. si me in vacuā. §. fi. videt velle, q tūc demū per seruū alienū tanq̄ procuratorē vel gestorem possit acquiri cuicūq; extraneo, præcedēte mandato, vel secuta ratihabitione, qñ seruus nō possidet ab aliquo: vt patet in ver. si à nullo possidet. Sed hoc esset cōtra istū tex. nec etiā ista est intētio literæ, sed potius vult dicere, q siue possideat ab alio, siue à nullo, posset quærere possessionē nomine alterius, vt dictū est: qđ declarabo plenius in d. §. fi. ¶ In gl. in verbo, nō est. ibi: nisi ille qui tradit hoc agat &c. Hāc gl. fin. limitat Ang. in §. se. dicēs q lex, qui mihi donatū. in princ. pcedit nisi procurator vel seruus recipiēs ab illo qui tradidit vt acquireret dño expresse tradēti, protestaret q nolebat dño acqrere: tūc eñ nō acquirit possessio secūdū eū, qa possessio per seruū vel procuratorē tūc nobis acquirit, qñ ipse in acquirēdo præstat nobis ministeriū, vel operā: vt patet in §. se. circa med. Sed ille qui dicit nolle acqrere dño, nullā præstat dño operā, vel ministeriū, ergo nō quærit possessio.[a] Et licet ista ratio sit satis colorata, & approbet hic ista opi. per Ioā. de Imo. in §. se. circa prin. si tñ diligētius inspicias, nō videt procedere. Et pro euidētia pmitto, q lex, q mihi donatū. in fi. q̄ dicit, q sufficit volūtas tradētis. licet recipiēs dissentiat, vt acquirat dño, nō loquit qñ de ista volūtate dissentiētis nullo modo apparere pōt, qa perinde esset acsi nō dissensisset. l. si repetēdi. C. de cond. ob cām. & probat in regula quæ ponit in l. duo sunt Titij. cum materia. ff. de testa. tute. Si ergo d. l. loquit, qñ pōt constare de volūtate dissentiētis, q tpe acquisitionis nō intēdebat acquirere, tūc nō videt esse differētia, siue recipiēs declarauerit hāc suam voluntatē in absentia tradētis, siue in præsentia: qa cū hoc velle vel nolle acqrere dño pēdeat à mera volūtate volētis, tm̄ valet declaratio facta in absentia tradētis, quantum in præsentia: vt l. Nesennius. circa mediū. vbi Bar. de neg. ge. & per eūdē in l. nō solū. §. morte. in primo ar. de noui ope. nū. & in l. qui in aliena. §. Celsus. de acq. hę. & sic sequeret, q nunq̄ haberet locū lex, q mihi donatū. qđ est absurdū. Nō ob. ar. factū in oppositū, qa dico q volūtas procuratoris vel serui fingit adesse propter duas qualitates cōcurrētes. s. pter voluntatē tradentis, & propter malignitatē serui, vel procuratoris, ne dolus suus

77 noceat dño. ¶ †Nec mireris, qa etiā alibi fingitur volūtas, vbi nō adest, in l. nō aliter. ff. de adop. & in l. j. in prin. C. de rei vxo. act. cū si. Et si dicat, secundū hoc cōcurrit duplex fictio circa idē, videlicet q procurator vel seruus fingit velle: & qđ p apprehēsionē procuratoris ficte dñs videt apprehēdere. Ad hoc est dicendū, q istæ duæ fictiones oriunt ex diuersa causa, & ideo nō prohibētur, vt per Bar. in l. si is qui pro emptore. de vsuca. Vna eñ surgit virtute mādati, alia ex volūtate tradētis, & malignitate procuratoris, vel serui: vt s. dixi. Et aduerte gl. tuā, secundùm Bartol. & Mod. quę vult, q qñ pcurator vel seruus acquirit possessionē nullo tradēte, tūc attēditur semper animus eius. Ideo si nō vult acqrere, nunq̄ quæreret possessio. Et isto mō pōt itelligi iste tex. Vbi aūt acquirit possessionē alio tradēte, haberēt locum

78 eaquę s. diximus. ¶ †Extra glo. Ang. hic tractat plene per modū cuiusdā summæ, qualiter per seruū quęrat possessio, dñiū, & vsucapiēdi cōdictio, & diuidit tractatū in tres qōnes princ. Prima est, qualiter seruus acquirat dño. Secūda, qualiter acquirat vsufructuario. Tertia, qualiter vsurario. Et inquantum ipse sequēdo sententiā gl. & cōem opi. in §. item acquirimus. s. eo. dicit, q per seruū possessum ciuiliter & naturalr acquirit possessio nobis ignorātibus extra cām peculiarē, adde ad ea quæ scripsi in §. item acquirimus. q pro cōi opinione facit tex. in l. si me in vacuā. §. j. j. eo. vbi videtur probari, q per seruum ignorantibus nobis quęratur. Sed respōdeo aliter, quàm aliàs dixerim, videlicet q subtiliter intuenti ibi est casus pro opi. mea, nam iurisconsul. ibi ad probandum, quòd possessio acquiritur per seruum ppriū domino ignoranti, vtit similitudine: quia videmus, q per seruū alienum potest nobis acquiri possessio. Modo si intelligeremus primum dictū de possessione, de qua saltem in genere non currit voluntas domini: ratio & similitudo non esset bona, nec bene probaret dictū, quia ista cōsequētia non est bona: Possessio mihi quæritur per seruum alienum me mandante, vel ratificante, quia aliter non quæreret: vt ibi dicunt doct. & bene, ergo per seruum meum acquiritur mihi ignoranti, nulla mea præcedente voluntate, vel sequenti: nā facilius mihi quæritur possessio ex mea voluntate, quàm sine mea voluntate. l. si ego. s. de neg. gest. Vt ergo similitudo sit bona, & reprobet dictū, necesse est psupponere, q in dicto principali præcedat voluntas saltem in gn̄e, quæ est fundamentū acquisitionis in tali casu: vt expresse dicit text. in §. item acquirimus. Secundò pro sententia glo. videtur facere tex. in l. nunq̄. §. si seruus. j. de vsuca. dū dicit, q possessio acquiritur domino per seruum ignoranti, vel ex peculio, vel etiam si nomine domini quid teneat. Et sic videtur etiam quòd extra causam peculij quæratur possessio domino ignoranti: quia alternatiua ponitur inter diuersa. Sed ad hoc dicendum, illa alternatiua significat res quæ acquiruntur de nouo à seruo habente peculiū, licet non ex causa peculiari, q̄ hoc ipso q sunt quæsitæ, vident cōcessæ in peculium ipso iure: vt l. non solum. in prin. ff. de pec. & diximus in §. item acquirimus. concessio enim peculij præcedentis hoc facit, vt ibi fuit declaratum. Pro ista cōclusione est casus no. & clarus, quē aliàs nō allegaui in l. fi. §. vlt. ff.

79 de vsuca. †Pro cuius intellectu debes scire, q illa possessio quæ acquirit per seruum domino ignoranti, acquiritur etiā hæreditati iacenti. Hanc æquiparationem facit tex. in l. pen. ff. de castren. pec. Mō in l. fi. præalle. dicitur, q si seruus qui non habebat prius peculium, occupauit de nouo aliquam rem, volens eam habere in peculio, possessio huius rei non acquirit hæreditati iacenti, vt patet ex verbis iurisconsulti, dū dicit q vsucapio nō potest incipere ante aditā hæreditatem, quia testator non possedit rem: quæ ratio non esset sufficiens, si possessio posset acquiri per seruum hæreditati iacenti: quia satis esset, q ipsa hæreditas incepisset possidere. Sed intentio iurisconsulti est dicere, vt ratio sit bona, q ante aditā hæreditatem non procedit vsucapio: quia hæreditas nō possidet. Sed ad istam l. occurrit mihi responsio nunc, q non dicitur possidere hereditas, quo ad effectum vsucapionis. Et hoc concedit cōis opi. q quo ad effectū vsucapiendi, vel præscribendi, possessio non acquirit ignoranti. Tex. tñ in l. j. §. Scęuola. j. si quis te. li. es. simpliciter dicit, & etiam l. quia seruo. de actio. & ob. q hæreditas iacens non potest possidere de nouo, nisi ex cā peculiari. Ideo satis colligitur ex illis iuribus, q per seruum non potest acquiri possessio hæreditati iacenti, præterq̄ ex causa peculiari: & hæc pars est vera sine dubio, per ea quæ dicta sunt s. & in §. item acquirimus. Secundò adde, inquantum Ang. hic dicit, q per seruum fugitiuum, etiā si fiat acquisitio ex cā peculiari, non acquiritur vsucapiendi condictio domino ignoranti, per l. homo liber. in fi. s. ti. proxi. nam istud dictū impugnatur hic à Moder. quia secundùm Imol. lex pdicta loquitur, quando seruus fugitiuus erat occupatus ab alio, vel diu steterat in libertate, vel quando erat in libertate, & bona fide, ita q dominus perdiderat possessionem, iuxta ea quæ diximus in §. per seruum qui in fuga. Tu autē considera, q ille text. potest loqui dupliciter. Vno modo, q ver. quem non possidet. quod est in tex. significat contingentiam facti. i. q dominus serui fugitiui amiserit possessionem altero ex modis prædictis: & tunc nō solùm ille tex. non facit pro Ang. sed à contrario sensu facit contra eū. Et hūc intellectū sequit ibi glo. Secūdo modo potest intelligi, q illa verba significēt dispositionē iuris, & erit sensus q iō per seruum fugitiuum in re peculiari non acquiritur vsucapiendi condictio, quia fugitiuus non possidetur. Et hoc modo intelligendo oportet supplere ad text. dum dicit, non possidet, s. quo ad effectum quærendi domino facultatem vsucapiēdi. Sed ista subauditio nimis impropriat tex. vnde melior videt prior intellectus, qui procedit sine subauditione. Præterea ibi seruus possessus ab altero æquiparatur isti seruo fugitiuo: vt patet ex dictione, sicut, posita in tex. Ideo vt similitudo sit bona, & adæquata in vtroq;, debemus intelligere q vterq; nullo modo possideatur à domino. Pro conclusione d. Imo. multum facit, quia rō quare seruus in re peculiari acquirit vsucapiendi conditionem domino ignoranti, est, quia alioquin esset difficile, quòd dominus res peculiares vsucaperet per ratiōes quas ponit tex. in l. peregre. §. quæsitū. j. e. Sed illa rō quæ facit ibi difficultatem, in seruo fugitiuo facit necessitatem: quia si peculiū est apud eū, qūo poterit videre dominus, quid augeatur, vel minuatur in peculio? Pro ista cōclusione optime facit tex. s. ea. l. §. p seruū q in fuga. ibi: sicut & per eos. vbi dicitur, q possessio p seruū fugitiuū acquirit eodē mō, quo p alios nostros, q sunt absentes à nobis, non tñ fugitiui. Sed hoc esset verū, si possessio quęsita per fugitiuū non pareret effectum vsucapionis: ergo datur intelligi, quòd

[a] ¶ Possessio. Adde do. Ias. May. hic in princip.

quòd parit talem effectum. Et per ista videtur quòd opi. Mod. sit verior. Item adde inquantum Angel. hic dicit, ꝙ per seruum qui possidetur ab alio, acquiritur domino non solum dominium, vt s. declaratũ est in ea l. §. sed per eum. sed etiã vsucapiendi cõdictio, licet nõ acquiratur possessio per talem seruum. Nam secundũ eũ, quãuis hoc sit contra regulam posi tam in l. sine possessione. j. tit. j. est tamen verũ per aliã regulã, quæ ponitur in l. clauibus. ff. de contrahen. empt. vbi dicitur, ꝙ ex qua causa dominus tradens transfert dominium, ex eadem non dominus transfert vsucapiendi conditionem. ¶ †Ista conclusio cõfirmatur, quia vbi competit Publiciana regulr, etiã cõpetit vsucapiendi condictio. l. eum qui. in prin. s. de publi. Sed per seruum possessum ab altero acquiritur domino Publiciana. l. si seruus. s. de publi. secundùm vnã lec. ergo & vsucapiendi condictio. hoc etiam tenet Ang. expresse in d. l. si seruus. Sed Imol. hic tenet contrarium, & do. m. per regulã l. sine possessione. j. tit. j. Ad contrarium respondent, ꝙ l. clauibus. intelligitur data pos. eius cui fit traditio. Vnde si non transfertur possessio secundùm eos, tunc purificatio non procedit. Et similiter respondetur ad l. eum qui. Vel potest dici secũdùm eũ, quòd illa æquiparatio de Publiciana ad condictionem vsucapiẽdi non est semper vera: vt dicit glo. in d. l. eum qui. Mihi autẽ videtur, ꝙ ista opi. sit verissima, & pro ea diligenter consideranti est casus in l. possessio. §. & si possessio. j. eo. & in l. j. C. de acquir. posses. iuncta gloss. vbi probatur, ꝙ licet per procuratorem dominiũ acquirat, & possessio ignoranti, non tamẽ acquiritur vsucapiendi cõdictio: & est ratio secundũ gl. in d. l. j. quia ad esse vsucapionis requiritur bona fides, quæ non cadit in ignorante. Vides igitur, ꝙ æquiparatio quæ fit in l. clauibus. præsupponit vt habeat locũ, ꝙ nihil desit de his quæ requiruntur ad vsucapionẽ, ad quã sine dubio magis requiritur possessio, quàm bona fides, quia est de diffinitione vsucapionis. l. iij. j. tit. j. Secundò hoc cõfirmatur, quia nos videmus, ꝙ si seruus acquirit aliquid hæreditati iacenti, non ex causa peculiari, acquiritur dominium & Publiciana hæredi postea adeunti, licet nunq̃ possederit dictam rẽ. l. siue autem. §. si seruus. ff. de public. & tamẽ non acquiritur vsucapiendi condictio, si possessio nunq̃ peruenit ad eũ: vt est casus iuncta gl. in l. fi. §. vl. j. de vsuca. Ita ad propositum not. dicit Ang. in d. §. si seruus. ꝙ licet in ecclesiam transferatur dominium ipso iure in casibus positis in l. fi. C. de sac. san. ec. & etiam Publiciana, non tamẽ transfertur vsucapiendi condictio, quæ non competit nisi possidẽti. Cõfirmatur ista opi. quia tex. Insti. per quas person. nõ. acqui. §. ex his. satis clare ostendit, ꝙ regula posita in l. clauibus. quæ ibi reperitur, habet locum præsupposita possessione in vtroq; casu. Pro ista conclusione adde duas gl. ad ea quæ aliàs scripsi. Vna est in l. acquiritur. §. pe. in verbo, ad ipsum. s. ti. j. Alia Insti. per quas perso. no. acqr. §. idem placet. in verbo, si liber est. quę dicunt expressè, ꝙ quãuis homo liber possessus ab alio acquirat sibi dominiũ, nõ tamen sibi acquirit vsucapiendi condictionem. Ratio est secundùm gl. quia possessus ab alio non potest possideri, ergo nec vsucapere: ergo idem dicendum in seruo alieno possesso ab alio q̃ à domino, licet acquirat dominium sine possessione domino, non tamẽ potest acquirere vsucapiendi condictionem: quia inter istos quo ad acq sitionem non est differentia. l. homo liber. s. tit. j. & fuit declaratum s. ea l. §. sed per eum. Vnde illę gl. expresse decidũt contra Angel. & per hæc est expeditus iste elegans articulus. Aduerte tamen, quia si glo. non suppleret ad tex. in l. fi. §. vlt. de vsuc. ibi esset casus d. Ang. quia ibi dicitur, ꝙ hæres incipit vsucapere à die aditæ hæreditatis: & sic ante apprehensam possessionẽ. Sed glo. supplet, vt dixi, & videtur bona suppletio per ea quæ dicta sunt. ¶ †Vltimò adde, inquantum Ang. hic dicit, ex opera serui vsuarij voluntariè locantis, operas suas acquiri vsuario: secus si dominus locet operas sine voluntate serui, ꝙ primum membrum secundùm Imol. non videtur verum: quod non probatur iure contra l. illam. C. de colla. Tu vero dic, ꝙ hoc membrum est contra tex. in l. per seruum. in prin. de vsu & habi. nam ibi non ponitur casus, quando dominus locauit operas inuito seruo: quia iste erat decisus in l. plenũ. §. fi. circa prin. eo. ti. Sed quando ipse dominus stipulatus est pecuniam ab extraneo, vel eã recepit actualiter ex operibus quas præstiterit, & sic nulla præcessit locatio domini: & ita intelligit ibi gl. & recte: & tamẽ ibi negatur acquiri vsuario. Tene ergo gl. ibi positam simpliciter, secundùm Mod. & aduerte diligenter, quia l. per seruum. continuatur ad tractatum positum in l. plenum. §. fi. Vnde non est verisimile, quòd is idem incontinenti repetatur.

a **Per procuratorem.** [a]Per tutorem, curatorẽ, vel procuratorem acquiritur nobis possessio, si volunt acquirere: aliàs non. h. d. Secunda ibi: cùm autem. Tertia ibi: alioquin. ¶ †Primò no. ibi: cùm autem &c. ꝙ quando procurator nõ intendit acquirere domino suo, in dubio, si non constat aliter de mente tradentis, non acquiritur possessio domino: & isto modo potest intelligi hic tex. & limitabit l. qui mihi donatum. in fi. de dona. & l. fi. C. si quis alte. vel sibi. vt illæ leges intelligantur, quando expresse constat de volũtate tradentis: secus si non constaret. Tunc enim licet si non constat de animo vtriusq;, in dubio vterque præsumatur velle quærere domino, si traditio sit ex causa pertinente ad dominum: vt declarat Bal. in l. ij. C. de his qui à nõ do. Si tamen appareret, ꝙ mens accipientis non est velle quęrere domino, tunc tradens non præsumitur ea mente tradere, vt acquiratur domino: intellige quãdo talis mens accipientis innotesceret tradenti, & erit notabilis limitatio ad dicta iura, & credo quòd sit vera. ¶ Secundò no. ꝙ qui non habet animũ quærẽdi sibi possessionẽ, sed alteri, nõ acquirit sibi ius possessiõis: quia deficit animus quo possessio acquirit. l. iij. in prin. j. eo. ¶ †Tertiò no. ꝙ verbũ, cesserit, significat aliquando traditionẽ rei corporalis, [b]licet frequentius ponat pro traditiõe iuriũ incorporaliũ: vt patet in l. ad eũ. in prin. j. de dona. & not. in l. j. C. de actio. & obli. ¶ Ex eodẽ etiam ver. collige, ꝙ qui vult trãsferre possessionẽ in aliũ, possessionem perdit, licet possessio alteri non quęratur: de quo in l. quod meo. §. si furioso. j. e. ¶ In gl. in verbo, requirit. ibi: possessio sola, & ea mediante &c. Verba ista Rog. sunt aliqualiter obscura, & possunt intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ per solam possessionem nõ concurrente volũtate procuratoris acquiratur nobis dominium. Et hoc modo intelligendo ista opinio reprobatur per gl. Insti. per quas personas. §. ex his. quia res inanimata non potest quærere aliquid: vt probatur s. ea l. §. cæterum. Secundo modo potest intelligi, ꝙ acquiratur dominium mediãte possessione domino. supple, & cõcurrente voluntate procuratoris. Vnde ista a duo simul acquirunt dominium, possessio quæsita domino per procuratorẽ, & volũtas procuratoris volentis quærere dominium per medium possessionis. fiet igitur acquisitio per procuratorem, sed concurrente possessione quæsita, sicut videmus, ꝙ possessio corporalis quærit per animũ cõiunctũ cũ corpore, cùm tamen corpus consideratum per se ab animo sit quædam res inanimata: vt patet in dormiente & furioso. Et isto modo in b telligendo de mente Rog. est, ꝙ si tradens sit dominus, & non possessor, & non intendat quærere domino, procuratoris non trãsfertur dominiũ, licet procurator intendat quærere domino. Et esset singulariter dictum istud, multum limitans l. si fundũ. de fun. do. vbi probatur, ꝙ sola traditione transfertur dominiũ, quando tradens non est possessor: nam hoc esset intelligendum, quando tradens intendit acquirere illi, cuius nomine recepit ille cui fit traditio: secus si ille tradens non intendat quærere illi, sed recipienti. Sed quia ista limitatio non probatur iure, licet sit notabilis, melius est stare simpliciter regulę, de qua in d. l. si fundum. & per Bald. in l. cùm res. C. de prob. ¶ In ea. gl. ibi. sed Io. non distinguit &c. Ista opi. causatur & probatur à doc. maxime, quia pro ea est casus in l. si re. j. tit. j. quẽ ibi inducit gl. Inn. tamen in c. accedens. el ij. extrà, de prębẽ. & gl. in c. si tibi absenti. e. tit. lib. vj. in verbo, ratam. videntur tenere opi. Rog. dum dicunt, ꝙ si procurator generalis est ingressus possessionem beneficij, nõ est acquisitum ius irreuocabiliter, nec quasi possessio beneficij, nisi sequatur postea ratificatio: & ista dicta refert hic Imo. ipse tamen approbat opi. Io. per d. l. si rem mihi. quæ potest confirmari ex regula quæ ponitur in l. quacunque ratione. ff. de procu. & in l. nam & nocere. ff. de pac. vbi concluditur, quòd procurator generalis non habens liberam, potest prodesse domino, & acquirere, sed non nocere: ergo potest quærere possessionem. Ad dicta Inn. & gl. potest dici, quòd in casibus ibi positis procurator generalis non habebat mandatum ad faciendum actum quẽ fecit: non enim agitur ibi de simplici acquisitione, quæ sine dubio quæritur, etiam per procuratorem generalem. Sed de acquisitione beneficij, seu acceptatione, quæ habet onus annexum, & potest obligare acceptãtem, imo obligat sine dubio ad onera annexa beneficio, propter quod potestas acceptandi non videtur data in generali mandato, per quod dominus non potest obligari: vt in cap. qui ad agendum. in fi. de procu. libr. vj. & satis probatur in l. mandato generali. de procurato. & not. in l. nam & nocere. ff. de pact. Hoc videmus in simili, quòd licet pupillus possit sibi quęrere possessionem, & omnia alia, iuxta no. in §. primo. s. ea. l. non potest sibi acquirere hæ

Marginal notes: 80, 81, 82 b.

a ¶ Per procuratorẽ. Adde Bal. in c. j. §. sed vtrũ. p quos fi. inuest. & in l. j. §. ne aũt. ĩ fi. C. đ cad. tollẽ. & Bar. ĩ l. certe. §. ij. in fi. ff. de p̃ca. & in l. si rem. de vsucap.

b ¶ Corpalis. Adđ ꝙ similẽ tex. habes in §. si vir. s. e. & ibi p dñm Ias. May.

reditatem, etiam si sit locuples: quia ista acquisitio obligat eum. l. obligari. §. ij. de auto. tut. & Insti. de auto. tu. §. neque. Vnde opin. Ioan. And. non reprehenditur per dom. Innoc. Aduerte tamen, quia licet opin. sit vera, text. tamen in l. si rem mihi. non probat de necessitate, quòd ibi loquatur de procuratore generali: quia ratio assignata in fin. literæ, licet non ita de facili habeat locum in procuratore speciali, sicut in generali: potest tamen habere locum in procuratore speciali: nil enim prohibet esse concessum mandatum speciale ad accipiendam rem: & tamen quòd procurator possit colludere cum fure, recipiendo pecuniam à fure, & dimittendo sibi rem pro modica pecunia in præiudicium domini vel excogitando aliam fraudem: & licet ista dimissio non esset alienatio propria, quia forte procurator non habebat mandatum ad alienandum: satis tamen esset, quòd per traditionem factam sibi impugnaretur vitium furti, si forte daretur error iustus, ex quo induceretur præscriptio, vel vsucapio, quæ fieret non quidem à colludente, sed à tertio, in quem ipse transferret possessionem, qui etiam ex vero titulo posset vsucapere, si res esset purgata vitio furti. Vnde non est opus considerare de titulo putatiuo. De ista quæstione vide plene per Bart. allegantem dicta Inn. in l. qui mihi. in princip. commenti. ff. de dol. ¶ In ea. gloss. ibi: quandoque tunc demum &c. Pro declaratione huius gloss. in hac particula vide quod posuit Bart. in l. si pupilli. §. item si procurator. ff. de negotijs gestis. vbi dicit, quòd quando procurator facit actum simpliciter cum eo qui ignorat eũ procuratorem, semper actus videtur fieri contemplatione procuratoris, & non domini: ideo isto casu transfertur dominium in procuratorem, non in dominum. Pro qua conclusione est casus singul. vbi Bart. ad hoc, iuxta finem commenti in l. si sponsus. §. maritus. ff. de do. inter vi. & vxorem. ¶ 83 †Sed quæritur, si contractus fuit factus à procuratore nomine procuratorio, deinde fiat sibi traditio simpliciter, non expresso nomine procuratoris ab eo qui scit eum contraxisse, tanquàm procuratorem, vtrum ex hac traditione in dubio transferatur dominium in ipsum procuratorem, vel potius in dominũ eius. Super quo omittendo casus non dubios, quos ponit Bart. eleganter in l. qui mihi donatum. ff. de do. adde dictis eius, inquantum dicit in vltimo membro, quòd si contractus præcedens fuit factus procuratorio nomine, & secuta est traditio facta simpliciter, non expresso nomine procuratoris: aut est secuta incontinẽti, aut ex interuallo. Primo casu videtur facta procuratorio nomine, & sic acquiretur domino, per ea quę habentur in l. Titia. §. idem respondit. de verb. obligat. bene facit text. & quod ipse ibi no. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. eodem titul. vbi dicit, quòd qualitas adiecta præcedenti capitulo semper videtur repetita in seq. c. accessorio. quando illa qualitas respicit actum personæ contrahentis. Vnde sicut in c. præcedenti aliquis contrahit procuratorio nomine, ita videtur contraxisse in c. seq. accessorio. Aut traditio est secuta ex interuallo, & tunc non videtur facta procuratori nomine procuratorio, sed proprio: ideo transfertur in ipsum dominium, non in dominum: alleg. tex. in l. multum. in fi. C. si quis alte. vel sibi. quæ est optima lex ad propositum. Pro isto membro facit text. & quod ibi not. Bar. in l. per retentionem. C. de vsuca. vbi in repet. qualitatis fit similis distinctio. Sed Ioan. de Imol. in l. qui mihi donatum. & d. m. ibi impugnant ista dicta in vltimo membro per regulam, accessorium. cum materia. de re. iur. Vnde dicunt ipsi, quòd cùm traditio sit quædam accessio contractus præcedentis, eo animo debet videri facta, quo & contractus principalis. facit optime tex. in l. creditor. §. fin. de libe. legat. vbi animus liberandi debitorem à debito principali extenditur ad debitum accessorium, quod est secutum post testamentum contra regulam positam in l. Aurelius. §. filius. el j. de liber. leg. Et ad tex. in l. multum. respondent diuersimodè, quantum licet percipere ex dictis d. m. Nam primò dicit Imol. quòd si bene respicias tex. ibi apparebat de animo tradentis, quòd volebat tradere ipsi procuratori, & non domino. Sed cum reuerentia mihi hoc apparet aliquo modo: licet enim text. dicat in fin. quòd ille est potior in dominio, cui fuit facta traditio: per hoc tamen non infertur, quòd traditio fuit expresse facta animo transferendi dominium in procuratorem: quia etiam si hoc expresse non appareret, & tamen videtur actum in dubio. Eodem modo idem erat dicendum, quòd is cui facta erat traditio, esset potior. D. m. sentit in d. l. qui mihi. quòd in traditione facta marito nouus contractus fuit initus: sed nõ bene percipio quid velit dicere: nam contractus donationis non potuit ibi præsupponi, ex quo venditor credebat se teneri ad tradendum. l. rem legatam. de adi. leg. l. fideicommissoria. §. si rem. de legat. iij. nec potest dici, quòd videatur renouatus contractus venditionis, quia ibi non dicitur quòd fuit facta mentio de pretio eodem, cum priori, vel cum diuerso, sine quo venditio non potuit renouari. l. iuris gent. §. idem Marcellus. & quod ibi not. ff. de pact. Vnde non bene percipio quid voluerit, si ita sensit. Tu ergo responde subtiliter alio modo ad dictam legem, & dicas quòd ibi præcesserat contractus nullus, cuius virtute tanquam ex causa vera, cùm tamen non esset vera, fuit facta traditio: ex quo patet, quòd translatio dominij in dicto casu non fit ex consensu tradentis rẽ: nam causa finalis traditionis est causa vere præcedens, & efficaciter. Deficiente ergo illa causa, quia contractus erit nullus, non præsumitur ille qui tradit, velle transferre dominium. Et si considerasset causam esse falsam, quæ erit causa finalis traditionis, non est verisimile quòd tradidisset: †quia deficiẽte causa finali deficit voluntas contrahẽtiũ. l. cum te. C. de pact. inter empto. l. ij. §. fina. cum materia sua. ff. de dona. Fit ergo ibi translatio dominij ex dispositione legis, quæ quidẽ lex cùm sit certa de eo quod est certum in rerum natura: vt l. cùm quidã. §. qđ dicitur. de acqui. hæ. per Barto. in l. cẽturio. de vulg. & pupil. sciebat contractum esse nullum: & per consequens considerabat, ꝙ ex contractu nullo non debebat transferri dominium, cum quo nil erat valide gestum, sed potius in procuratorẽ, cum quo fuit aliquid gestum, quia fuit facta traditio. Sed vbi præcedit contractus validus translationis dominij traditione, sumit virtutẽ à pręsumpta volũtate contrahẽtium. Vnde quia pręsumitur vt ostẽdam, volũtas cõtrahẽtiũ esse, vt dominiũ acquiratur illi cuius nomine contractus fuit factus, ideo transfertur dominiũ in eũ, nõ in procuratorẽ. Quòd aũt ista sit præsumpta voluntas tradẽtis & recipiẽtis, probo ratione verisima: nã cùm traditio fiat ex causa contractus pręcedẽtis, ex quo tradẽs erat obligatus tradere, & ita in dubio videaẽ fieri per ea quæ habẽtur in l. j. in fi. cum l. seq. ff. de solu. Causa istius traditionis non põt pertinere, nisi ad dominũ duntaxat, cuius nomine cõtractus fuit factus: tunc succedit regula quã ponit Bart. in l. j. §. nũciatio. ff. de no. ope. nun. quę probatur in l. post mortẽ. §. j. ff. quando ex fa. tu. ꝙ actus factus simpliciter à procuratore nõ exprimẽte nomẽ officij super causa quę nõ põt pertinere, nisi ad dominũ, videẽ factus procuratorio nomine: ergo sequiẽ ꝙ procurator videẽ procuratorio nomine recepisse, & tradẽs tradidisse: & sic quęriẽ dominiũ domino, nõ procuratori. Cõfirmatur ista cõclusio, 84 quia est regula †ꝙ qualitas adiecta in principali dispositione, videẽ repetita in accessoria, nõ distinguẽdo vtrũ accessoria sequãtur ex interuallo, vel incontinẽti, quando dispositio accessoria tẽdit ad eundem finem cũ principali. l. si vt proponiẽ. ff. de fideiuss. & per Bar. in d. §. Chrysogonus. Sed traditio rei etiã in cõtractu qui perficiẽ cõsensu, diciẽ totalis pfectio dicti cõtractus: vt tradiẽ in l. j. C. de peri. & commo. rei vend. Ergo cùm tendat ad perfectionẽ prioris contractus, satis diceẽ tẽdere ad idẽ. Prima tñ ratio est verior, quia ista posset euitari aliquo modo. Et per ista habes expeditũ istũ articulũ, & declaratũ id qđ tetigi in primo no. istius §. Et ad hũc articulũ vide omnino qđ ponit Bal. in l. ij. C. de his qui à nõ do. quę allegaui tibi in d. no. ¶ In ea. glo. ibi: vel accipiẽs tantum. Hanc glo. reprehẽdit hic Iac. de Areti. & Barto. prolixius in d. l. qui mihi donatũ. ff. de dona. Dicunt ergo prædicti docto. quòd non reperitur iure cautum id quod dicit glo. & videtur contra regulam positam in l. id quod nostrum. j. de reg. iur. & contra l. absenti. in fin. & l. si tibi dederim. ff. de do. in quibus probatur, ꝙ dominium non transfertur, nisi eo modo quo voluit tradẽs, quia erat dominus. Vnde cùm in casu nostro dominus non intendat quærere mandãti, sed procuratori, non videtur quòd acquiratur dominium constituẽti procuratorẽ, sed remanet penes dominum, ex quo non potuit acquiri procuratori, cui volebat acquiri, quia nõ habuit animum sibi quærẽdi: vt probatur in text. nostro. in vers. alioquin. & licet hoc sit verum in dominio, quod non recedit à tradẽte, nisi transferatur in alium. l. nec vtilem. ex quibus caus. ma. in possessione tamẽ põt dici secundũ Iac. & Barto. in loco præallega. ꝙ illa possessio quæratur per procuratorẽ domino, quia fuit amissa à possessore, hoc ipso ꝙ noluit eã transferre in alium: licet trãslatio non habuerit effectum, vt voluit in fi. tex. nostri, & in §. si vir. ff. eod. Procurator ergo occupando hanc possessionem, tanꝙ vacantẽ nomine domini sui potest ei acquirere: vt probatur in §. proxime præce. secundũ secundã lect. quia in apprehẽsione possessionis non traditæ ab altero attenditur solus animus procuratoris: vt ibi dicitur in ij. lectu. Sed do. m. in d. l. si mihi. dicit defendẽdo gl. istam, quòd etiam ex sola voluntate procuratoris recipientis transfertur dominium in dominum procuratoris, quia hic videẽ celebrari duplex actus. Vnus per quẽ trãsfertur dominium in procuratorẽ à tradẽte. Alius per quẽ breui manu procu. videẽ tradidisse domino: sicut dicimus in l. iij. §. fin. de do. inter vir. & vxo. & l. licet. §. j. cũ si. de iu. do. Sed ista non possunt dici aliquo modo in casu nostro, tum quia procu. non intendebat acquirere sibi: vnde non põt dici sibi quæsitum dominium: tũ quia si dominus tẽpore traditionis factæ procuratori erat absens, non potuit sibi acquiri traditione procuratoris, nisi interueniẽte nuncio, vel epistola. l. absenti. de dona. & l. qui absenti. j. eod. & ibi not. nam in iur. alleg. per dominum meum iussio fiebat à domino qui erat præsens. Item dominus intendebat sibi acquirere, vt sic translato dominio in eũ contraheretur nouus contractus cum tertio, cui dominus iusserat dari pecuniã. Nec valet illa responsio quã tangit Imo. in d. l. qui mihi. & eam approbat dominus meus ad l. id qđ nostrum. præalleg. dũ dicunt ꝙ illa debet intelligi, qñ dominus nõ habebat propositum transferẽdi dominiũ in aliquẽ: secus si velit transferre dominium in vnũ: quia tunc ex quo vult se priuare dñio, nõ est ita inconueniẽs vt dominium acquiratur alteri, cui noluit acquiri: nam ista responsio est falsa, & contra tex. not. in l. cùm quis. §. si debitore. ff. de solu. vbi patet, quòd debitor qui soluendo volebat transferre dominium in creditorẽ, non admittit dominium, translatio nõ potuit habere effectum, quia procurator voluit acquirere domino. Et tene mẽti illum tex. no. qui probat, ꝙ quãuis traditio facta vero procuratori animo acquirẽdi domino, trãsferret dominium in dominũ procuratoris, licet procurator non recipiat hoc animo: secus autẽ est in eo, qui tẽpore traditionis non est procurator, licet olim fuerit: tũc ẽm ꝙuis procurator

reuocatus

reuocatus acquireret dño suo ꝓpter bo. fide soluẽtis, & sic habetur ꝑ vero procuratore, nõ tñ acquireret, si habet animũ lucrandi p seᵃ. Est aũt ratio differentiæ scd̃m istos, q reprobant glo. vt plene refert hic Inn. qa quãdo tradẽs intẽdit transferre dñium, licet ꝓcurator nõ intendit quærere dño, ideo acquirit dñium cõtra voluntatem procuratoris, qa procurator suscipiẽdo mandatũ videt̃ profiteri, ꝙ faciet quæ pertinẽt ad vtilitatẽ dñi. Vnde faciendo cõtrariũ videt̃ maligñari contra fidẽ datã. Ideo ne sua perfidia piudicet domino, inducit̃ hoc in d. l. qui mihi. quæ ratio nõ habet locũ ẽconuerso, quando tradens ipse non vult quæri domino. † Præterea sicut volũtas tradentis limitata ad vnũ casum, facit vt in alio casu non transferatur dominiũ: vt patet in ll. pallegatis. eadẽ rõne videtur dicendum, ꝙ voluntas tradentis limitata ad vnam personã non transferat dominiũ in aliam. Extra glo. tractauit hic Ange. solẽnem q. nũquid quãdo tradẽs tradit ficte ꝓcuratori nostro, per hanc traditionẽ acquirat̃ dñium, & possessio. Et in effectu cõcludit qa acquisitio nõpotest fieri per procuratorẽ domino, p actum ciuilẽ. l. ea quæ ciuiliter. s. tit. j. Sed acquisitio quæ fit per talẽ fictionẽ, est actus ciuilis: ergo nõ videt̃ posse fieri. Vnde infert quòd per cõstitutum factũ à cõtrahente cũ ꝓcuratore, nõ potest acquiri possessio domino, & similiter si tradit̃ possessio procuratori per aspectũ rei: vt in §. si iusserim. j. eo. qa ista est ficta traditio, nõ acquireret̃ domino. Hanc opi. ipse retulit, tamẽ suum dictũ, in l. j. C. eo. sed ista opi. fuit originaliter Guil. de Cu. licet moueatur alia ratione, per quã refert Barto. multum extense in l. si is qui. in vlti. col. s. titu. j. qui mouet̃ in effectu: quoniã in isto actu traditionis cẽsetur interuenire duplex fictio. Prima est, inquãtum ille qui tradit ꝓcuratori, videt̃ tradere domino. Secũda est, inquantũ is qui constituit se alterius nomine possidere, nõ vere ex parte sua, sed ficte tradit. l. quod meo. in princ. j. eo. & ibi dicet̃. † Duplex aũt fictio nõ videtur posse cõcurrere circa idẽᵇ: & l. j. C. de dotis promis. Vnde videmus, ꝙ fictus titulus & ficta traditio nõ possunt transferre dominiũ. l. qui rem. & ibi no. C. locati. & plene ĩ l. si rem aliquã. j. eo. Sed Barto. hoc non obst. in d. l. si is qui pro empto. & in l. ab empt. in fi. de pact. tenet cõtra. quia licet hic interueniat in traditione duplex fictio, acquiritur tamen vera possessio. l. quod meo. in princ. §. procurator. j. eo. & cùm ex possessione acquiratur dominiũ, vt sæpe dictũ est, non est curandũ de ficta traditione. l. qua ratione. §. interdum. s. titul. primo. Instit. de rerum diuisio. §. interdum. Pro ista conclusione ipse adducit casum in l. certæ. §. procurator. ff. de preca. quæ lex similiter cõfundit opin. Ang. vbi patet, ꝙ procurator rogãdo nomine domini sui rem precario, acquirit verã possessionẽ domino, & tamen ibi interuenit duplex fictio circa traditionẽ. Nõ obst. d. l. ea quæ ciuiliter. quia secũdùm Imo. hic, ibi loquit̃ in iure, in quo semper acquisitio fit p actũ ciuilẽ, videlicet in stipulatione, & aliꝭ cõtractibus. In casu vero nr̃o satis est ꝙ acquisitio cõmuniter fiat per actũ naturalem: licet aliquando cõtingat ꝙ actus ciuilis supplet naturalem. Hanc opi. olim tenuit Dyn. consulendo consil. xv. sicut alleg. Bald. vel xxxiij. sicut alleg. Ioan. And. vbi dixit, quòd si aliquis ex certa scientia recognoscit se emphyteutam alicuius præsentis, & recipiẽtis nomine suo, & noĩe cõsortium suorũ absentium, secuta ratificatione p suos cõsortes acquirit̃ eis dominiũ, & possessio, quia p procuratorem ista possunt acquiri ex traditione vel quasi sibi facta, id est, ex ficta traditione. Et hoc cõsilium refert Bald. in l. j. C. quando licet ab empt. dis. vbi dicit ꝓ opin. Barto. cõtra Guil. esse casum in c. accedens. el ij. extra, de præbend. vbi ꝓbat, ꝙ per inuestiturã factam procuratori acquirit̃ ius in beneficio, & tamen ibi concurrebat duplex fictio in traditione: vna propter personam procuratoris, alia ꝓpter inuestituram quæ habetur loco traditionis, secũdùm glo. ibi, & not. in ca. ij. de consuet. Et hunc tex. adducit etiam do. me. hic, licet non allegat Bald. eum allegantem. Ad idem text. optimus in ca. j. §. item inuestitura. de notis feu. vbi etiam per illum tex. inclinat Bald. in sententiam Barto. Eandẽ conclusionem sequitur Ioã. And. referẽs dicta Dy. in dict. cõsi. in titu. de confes. §. nunc videndum. versic. quid si confitecor. in additio. Specul. hanc etiã approbat Ang. in dicta l. ab empt. post Bald. ita ꝙ videtur esse cõmunis sentẽtia, quã etiã sequitur hic Imo. Sed in l. si is q. j. de vsu. sequitur opin. Ang. & Guil. mouetur ex his quæ tradit Bar. no. in l. j. C. per quas personas nob. ac. & in l. qui mihi donatũ. in fi. de don. quamuis hunc locum ipse nõ alleget. vbi Barto. concludit, quòd in casibus in quibus transfertur dominiũ ipso iure ex resolutione tituli, sicut in pacto l. cõmissoriæ, vel additionis in diem, si pactũ istud apponitur per procuratorem resoluto cõtractu, non transfert̃ ipo iure dominium in dominũ, quia ista est acquisitio ciuilis inducta per legẽ, p quã nõ acquirit libera persona alteri: vt dictũ est. Et aduerte, quòd ista doctrina Barto. videt̃ destruere respõsionẽ Imol. hic, dum dixit quòd l. ea quæ ciuiliter. non haberet locũ, quãdo transfertur tale ius, quod cõmuniter solet acquiri per actum naturalẽ: nam dominiũ cõmuniter acquiritur per actũ naturalem. l. traditionibus. C. de pac. & tamẽ hoc casu nõ transfertur per ꝓcuratorem. Tu autẽ aduerte in isto articulo: quia si concedimus, quòd ficta traditio sit actus ciuilis, tũc videt̃ sequi, quòdᵃ nunq̃ possessio & dominium potest acquiri per procuratorẽ: semper ibi est ficta traditio, vt omnes fatent̃ cõtra tex. nostrũ, & multas ll. Sed potest d̃fendi ratio Ang. ab ista impugnationeᵇ, ꝙ qñ possessio vere tradit̃ ꝓcuratori, procurator ipse acqrit per mediũ actus veri. Actus autẽ ciuilis, id est, ficta traditio resultat inter tradentem & dominũ, & tamen licet ab ista impugnatione posset defendi, dicendũ est, & melius, sequẽdo cõmunẽ sententiã, quòd ficta traditio non est actus simpliciter ciuilis, sed est actus naturalis, inquantũ subrogatur loco ipsius naturalis actus: & hoc est quod dicũt iura, videlicet §. si iusserim. j. eo. & l. nunq̃. quòd res habetur pro tradita: quæ verba significant, quòd lex perinde habetur, acsi verus & naturalis actus traditionis interuenisset. Sed in casu Barto. in d. l. j. C. per quas personas retranslatio dominij fit per actũ ciuilem, qui nõ subrogatur loco naturalis per mediũ fictionis, sed sola dispositioneᶜ iuris: ideo casus non sunt similes. Aduerte tamen, quia Bald. ibi reprobat illam doctr. Bartol. sequendo glo. & etiam Moder. in l. qui mihi donatũ. Vnde adhuc minus obstat, sedᵈ fortius obst. opin. Barto. quia fateor de plano, ꝙ si est acquisita vera possessio, per eam verũ dñium acquirit̃: vt in ll. per eum alleg. † Sed ego nego, quòd cõcurrente duplici fictione in actu traditiõis possit acquiri vera possessio: quia obs. regula s.ᵉ posita, ꝙ duplex fictio non potest cõcurrere circa idẽ. & ad textũ in l. certe. §. procurator. de pca. respõdet Imo. in dicta l. si is qui pro empt. quòd procurator qui rogauerat precario, erat ingressus actualiter noĩe domini. Vnde dño fuit quæsita possessio per actũ verũ, & sic non concurrebat nisi vna fictio. Sed qa ista est magna diuinatio ad illum tex. ideo rñdeo ꝓ opi. cõmuni vltra Bart. & melius: nã debes cõsiderare, ꝙ ista duplex fictio, quæ concurrit isto casu, causat̃ respectu diuersarũ personarum. Nã prima fictio oritur ex parte psonæ recipiẽtis: quia ꝓcurator recipiens, ficte repræsentat dominũ suum. Secunda fictio ex parte personæ tradentis: quia ille qui constituit se alterius nomine possidere, non tradit verè, sed fictè, secundùm glo. in l. ab empt. ff. de pactis. Sicut ergo ista duplex fictio causatur respectu diuersarum personarum, id est, vna respectu recipientis, alia respectu tradentis: ita reuera oritur ex diuersis respectibus, & causis. Nam prima oritur ex voluntate domini, per quam fit quòd is qui recipit ex mandato suo, videatur eadem persona cum mandãte. lege, ita autem. §. gessisse. de administ. tuto. & in regula, qui per alium. de regul. iuris. lib. vj. Secunda oritur ex parte tradentis ex æquitate naturali: de qua dicitur Instit. de rerũ diui. §. per traditionem. & in l. quacũque. §. hæc quoq̃. ff. de acquiren. rerũ domi. vbi dicitur, quòd nihil est magis æquum, quàm vt dominus ex voluntate sua transferat rem, in quem vult transferre. † Duæ autem fictiones bene possunt concurrere circa idem, quando oriunt̃ diuersis respectibus:ᶜ in l. sing. ff. si cer. pet. & plene per Bar. in d. l. si is qui ꝓ emptore.

Si iusserim. Ex voluntate possessoris transfertur possessio per solum aspectum rei præsentis. hoc dicit. Secunda ibi: non enim. Tertia ibi: & argumẽto. Vltima ibi: & vina tradita &c. ¶ † Primò not. ex illo tex. quòd illud dicitur non posse fieri, quod cum difficultate fit:ᵈ vt patet in exemplo de columna, in verbo, non possunt. hoc etiam. probatur infrà eo. §. finali. cum gloss. sua, quod facit ad materiam, lege prima. de condi. instit. & quod habetur in lege, si mihi & tibi. §. si quis seruos. de leg. primo. & lege, continuꝰ. §. illud. de verborũ obliga. ¶ † Secundò not. ex ver. idẽmque. iuncto versi. non enim. quòd quando quis iubet debitorem suum numerare pecuniam tertio, ita demum videtur breui manu pecunia sibi tradita, & data tertio, si pecunia tempore iussus sit præsens.ᵉ Quòd autem hoc probetur hic, patet: quia si iurisconsultus in secundo exemplo, de eo qui iubet debitori pecuniam soluere, non intelligeretur quòd pecunia esset præsens: tunc ratio in versic. non enim. quo ad illud dictum, nil faceret ad propositum, ex quo per aspectum rei vnã cum animo non poterat videri apprehensa pecunia. Vnde alia ratio fuisset assignanda, cur illo casu breui manu videret̃ facta traditio. Vt ergo ratio sit ptinẽs ad dictũ, necesse est intelligere, ꝙ pecunia esset in cõspectu. Hoc no. singulariter: qa vr̃ cõtra Bar. ĩ terminis in l. singularia. ff. si cer. pe. vbi ostẽdit mul

---

ᵃ ¶ Per se. Et hoc idẽ refert & sequit̃ do. Ias. May. hic in fi.

ᵇ ¶ Circa idem. Vide Bar. in l. singularia. in prin. si cer. pe. fallit in l. captũ. vbi p Bar. d̃ ca. & postli. reuer. & vide Bart. ĩ l. cũ post. §. gener. ff. de iu. do. et p do. Pet. Phil. de Corn. in cõsi. xxiij. inci. viso. in lra n. & o. in j. parte.

ᶜ ¶ Respectibꝰ. Add Car. ĩ cle. qd circa. de elect. xx. q.

ᵈ ¶ Fit. Adde Spec. d̃ obli. & solu. §. iiij. ante ver. ad vberiorem.

ᵉ ¶ Sit pñs. Adde Bar. in cõsil. inci. in q. ꝓposita solũ examinare intendo &c. ꝙ si duo testes deponũt ĩ iudicio, & vnus dicat ꝙ ego numeraui Titio cẽtũ. aliꝰ dicat ꝙ ego numeraui Caio centũ, pñte & volente Titio, ꝙ isti sũt cõtestes, et plus nõ ꝓbãt, qa nõ refert an numeratio fiat Titio, an aliꝭ eo pñte, & volẽte. l. falsus. §. sed si is. ff. de furt. refert & sequit̃ Ludo. in d. l. singu. alleg. in tex. & etiã d. Ias. May. hic.

tipliciter, quia vt breui manu videatur facta traditio iubenti, non est necesse pecuniam esse in conspectu & ad l. nuptura. ff. de iu. do. quæ videt probare conclusionē suā, possumus dicere, q ibi est speciale in dote, sicut in mutuo, in d. l. singularia. fauorabilior enim est causa dotis, q mutui, & plura habet priuilegia: vt patet ex not. in l. j. ff. sol. mat. Si vis tenere sententiam Bar. oportet dicere, q ille ver. non enim. refertur ad primum dictū, non ad secundū. Sed hoc multū impropriat, & destruit literā: imperfecte enim fecisset iurisconsultus, assignare

90 rationē vnius dicti, & nō alterius. ¶ † Tertiò not. ibi: nam pro traditis. q traditio quæ fit per aspectū corporis, & præsentiā rei, non est vera, sed ficta: dicit enim in text. q habetur pro traditis, quæ verba significant fictionē in his quæ sunt facti: vt in l. j. in princ. vbi per Bar. ff. de suis & legi. & l. si maritus. §. legis Iuliæ. & ibi etiā per Bar. ff. de adul. & hoc fatetur Ange. in §. proxi. præc. quē ibi retuli. Sed Bar. in l. singularia. circa prin. cōmēti. si cer. pet. expresse vult, q per aspectū rei[a] fiat

91 traditio: qđ videt erroneū per s. dicta. ¶ † Quartò no. in glos. in versic. traditæ. q per traditionē clauium acquiritur possessio[b] eorū quę sunt in domo. Intellige secundū gl. qñ traditio fuit facta in præsentia ipsius domus. hoc idē dicit gl. magna in prin. huius l. hoc tamen limita ex his quę tradit Bar. in l. cùm pater. §. pater pluribus. ff. de leg. ij.

Municipes. Vniuersitas pōt acquirere possessionē per se, & per seruū, vel liberā personā. hoc dicit, secūdū cōmunē intellectū. Secūda ibi: sed Ner

92 ua. Tertia in l. seq. quæ incipit, hoc iure. ¶ † Primò no. ibi: forum autē. q ea quæ sunt deputata ad vsum publicum, nō possidentur ab aliquo, etiam ab vniuersitate loci, sed vnusquisq iure facultatis vtitur his locis. facit quod habetur in l. ij. §. publicum. ff. ne quid in lo. pub. & l. viā publicā. ff. de via publi.

93 ¶ † Secūdò not. tex. ibi: quoniā ipsos seruos. q cōdictio vsucapiēdi nunq acquirit per seruū dño, quē dñs nō possidet. hoc facit ad ea quæ dixi s. ea. l. §. hæc quæ de seruis. videlicet q licet seruus meus possessus ab alio acquirat mihi dñium rei: vt l. homo liber. §. quicquid. s. ti. proxi. non tamē acquirit vsuca

94 piēdi conditionē. ¶ † Tertiò no. q vniuersitas pōt acquirere & possidere per se & per alium, intellige de vniuersitate iuris, id est de vniuersitate licita: quid aūt sit de vniuersitate illicita, cōgregata de facto, vide tex. not. in l. j. §. quibus. ff. quod cuiusq vniuer. no. qui videtur velle, q propriū vniuersitatis licitæ sit habere rem in domino suo. Sed Bal. ibi post Iac. de Ra. videtur aliter distinguere: de quo dic vt ibi per eum. ¶ In gl. super ver. nō possunt. ibi s. quod met. caus. l. metum. &c. in illa l. dicitur expresse, q vniuersitas potest committere dolū, & delinquere, quādo homines de vniuersitate, vel maior pars delinquit cōmunicato cōsilio[c]: vt per Bart. plene in l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. & Bal. in l. j. in prin. s. de mag. conue. Vñ refert hic Ang. in quibusdam collectis, & etiam Imo. & do. me. Ia. de Ra. vehemēter mirari, cū sententia excōmunicationis nō possit ferri[d] in vniuersitatē, quæ potest vere delinquere: vt dicit tex. in c. Romana. in §. vniuersitatē. de sent. excō. lib. vj. do. m. assignat vnam rationem: quia viderētur excommunicati infantes, & furiosi, si posset excōmunicari vniuersitas, qui etiā sunt de vniuersitate: vt not. gl. in l. j. vel ij. C. quæ sit lon. consu. Sed ista ratio nō est generalis in omnibus vniuersitatibus: quia multæ sunt vniuersitates, in quibus nō recipiunt tales personæ. Vnde Imo. dicit, & sequit d. me. quòd vinculum excōmunicationis ligat animā. xj. q. iij. c. audi. & c. cū sit Romana. in fi. de appel. Vniuersitas autē licet cōstet ex corporalibus animatis, est tamē quędam persona imaginaria. l. mortuo. j. de fideius. Vnde si diceremus eā posse ligari, aut habemus dicere ligari rē inanimatā, aut eā animatā, nō sub ratione rei animatę, sed inanimatę: quia homines de vniuersitate inquantū considerātur vt singuli, nō sunt pars vniuersitatis, nec vniuersitas. xij. q. ij. c. qui manumittitur. & l. sed si hac. §. qui manumit. ff. de in ius voc. & no. in l. in tm. §. vniuersitatis. de rerum diui. ad hoc adducit do. m. glos. xij. q. ij. c. episcopus mancipiū. Et sicut ista pœna non pōt afficere vniuersitatē, ita nec pœna infamiæ, secundū Bal. q. ita declarat in l. fur-

95 ti. §. qui alieno. ff. de his qui not. inf. ¶ † Extra glo. adde dictis Bar. inquantū tāgit, vtrū destructo collegio per mortē omnium possessio rerū collegij vacet: nā pōt dubitari, secundū Ange. hic, quid de proprietate seu dominio earum, in quo artic. Barto. in l. sicut. ff. quod cuiusq; vni. no. refert duas opi. Vna fuit dicentium, quòd bona etiā quo ad proprietatē sunt vacantia[e], ita quòd ipso iure acquiruntur fisco: per l. j. §. an bona. ff. de iure fisc. Secunda fuit Dyn. & Bartol. qui concedunt, q dominium bonorum vacat, sed non acquiritur fisco, nisi post agnitionē; & hoc tenet Dyn. in d. §. an bona. secundū qđ refert Bart. in loco alle. & pro ista conclu. alleg. tex. in l. iiij. §. & si bona. de fideicom. lib. Ang. hic concordat opin. dicēs, q aut bona sunt soluendo, & acquiruntur fisco iure: aut nō sunt soluēdo, & tunc non acquiruntur ante agnitionē: & verè ista distinctio videtur probari in d. §. an bona. vbi Labeo, qui idem dicebat in vtroq; casu, corrigitur duntaxat, quando bona nō sunt soluēdo. Et hanc opi. punctualiter tenent Bart. & Fran. Tig. etiam in bonis vacātibus: vt patet in legibus allegatis p eos in consilio suo clvij. allegant tex. in l. fina. in princi. C. de bo. vacan. lib. x. vbi bona vacantia parificantur bonis; quę deferuntur ad fiscum ex delicto. Sed quādo deferuntur ex delicto, acquiruntur ipso iure fisco, secundū Dy. & Bar. in d. §. an bona. ergo & similiter quando sunt vacantia. Et ista opi. placet, & ad tex. in l. iiij. §. & si bona. respondēt ipsi in dicto consilio, quòd loquitur de incorporatione facti, quæ non pōt fieri sine iussione principis: vt d. l. si vacantia. in fi. & l. fin. C. de bo. dam. Vel potes dicere, vt ego aliàs dixi, quòd ante agnitionem factam bona dicuntur non esse acquisita fisco, ex eo quia sunt acquisita reuocabiliter. Acquisitio autem reuocabilis aliquando non consideratur, nec dicitur acquisitū, qđ est acquisitum reuocabiliter. l. pater filio. in tex. & glo. suprà, de hæred. instit. & l. liber homo. §. fin. & quod ibi nota. ad l. Aqui. Et attende, quia ipsi dicūt in dicto consilio, q sicut bona pertinēt ad fiscum ipso iure pro delicto, ita & ad consanguineos dānati, quibus applicantur bona ex dispositione iuris nouissimi: per aut. bona damnatorum. C. de bo. dam. Ideo volunt ibi, q talia bona etiā non agnita, transmittant ad hæredes suos: alleg. tex. in l. edicto. §. ad hæredes. j. de iure fisci. qui optime facit. Fuit & quarta opinio, quam hic ponit Imol. eorum qui dicunt, quòd quando collegium est extinctum per mortem omnium, licet bona vacent etiam quo ad proprietatē, non tamē deferuntur ad fiscum, quia est spes quòd superior possit reuocare collegium. Vnde ista bona potius æquiparantur bonis quæ sunt in hæreditate iacente, quæ verè licet non sint in alicuius dominio, non tamē possunt occupari per fiscum, vel per alium: quia sperantur pertinere ad hæredem futurum: vt dicit glo. in l. fin. C. vnde vi. Sed ista opi. nō fuit Mod. originaliter, sed posuit Ang. in l. sicut. §. j. quod cuiusq; vni. no. alleg. fin. doc. Io. And. in c. statutū. de elect. lib. vj. in gloss. vbi dicit, quòd iura disponentia de ecclesia nō collegiata non habēt locum in collegiata, licet omnes de collegio sint mortui: quia superior potest subrogare nouum collegium loco primi, & debet secundū eum: & hoc tangit glo. in d. §. fi. Et sic vera est opin. Innoc. quam posuit in c. cùm ex inuento. de no. ope. nuncia. quam refert & approbat Bal. in l. si grege. de leg. j. & in d. l. sicut. §. fin. quòd mortuis omnibus de collegio, collegium quo ad intellectum iuris, nō desinit esse, ideo durant eius priuilegia. Dicta istorum vidētur vera: quia sicut hæreditas repræsentat personam defuncti, ita & vniuersitas quo ad intellectum iuris, repræsentaret eos qui sunt mortui. Sed illa dicta Inno. & Io. And. possunt intelligi, secūdū Bar. hic, & in d. l. sicut in vniuersitate ecclesiastica, cuius nomine ecclesia vniuersalis dicitur possidere, vt hic per Bartol. Sed in vniuersitate seculari, cùm iura dicant quòd vniuersitas saluatur in vno: vt d. l. sicut. in fi. per hoc datur intelligi, quòd omnibus mortuis vniuersitas desinit esse. Hoc pręsupposito, dico quòd bona possunt occupari per fiscum, sicut dicit Bart. & Dy. Nec obst. quòd speretur posse creari nouum collegiū: quia ista spes non habet causam de præterito, vel præsenti, ergo non est cōsiderabilis: vt l. post emancipationem. vbi Bart. de libe. leg. & l. quod seruis. & ibi etiam Bar. ff. de condictio. ob causam. Facit optime quod ipse idem ponit in l. qui Romę. §. duo fratres. versicu. vj. quæritur. de verborum obligationi. Præterea si spes quæ habet causam de præsenti, non attenditur, quando surgit de iure speciali, quin bona dicantur esse vacantia, & deferri fisco, vt est casus expressus in l. iiij. §. j. de fideicom. liberta. iuncto §. si bona. in eadem l. multominus attenditur spes, quę nullam habet causam de præsenti, vel de præterito: nam illa prima est transmissibilis, & consideratur tanq ius hæreditarium. l. non solùm. de restitu. in integr. sed ista secunda nō cōsideratur vt ius existens in bonis, sicut declarat Bar. in l. is pōt. circa med. de acqui. hæredita. Ad materiam vide quod ponit Bart. in l. non minus. §. fi. de hære. inst. vbi dicit, quòd mortuo prælato possessio rerum ecclesiæ, quę erat apud eū, remanet penes collegium ecclesiæ. Adde quòd idem ponit in d. l. sicut. §. final. in vltim. colum. vbi dicit not.

96 † quòd vniuersitas videtur possidere, quando vnus de vniuersitate possidet rem alijs scientibus, & patientibus, quia per hoc videtur dari tacitum mandatum ab vniuersitate: pro qua conclusione bene facit quod dicit Bart. in simili in l. j. §. familiæ

a ¶ Rei. Adde qđ p hūc tex. & tex. in l. qđ meo. §. si vēdito re. j. eo. dicit Albe de Rosa. hic, se als cōsuluisse cuidam amico suo, q propter guerrā nō audebat attēdere, ad adipiscēdū possessionē bñficij sui: cōsuluit eum q iret sup quodā monte, vñ videre poterat ecclam, & terras bñficij: & sic apphēderet possessionē p aspectū oculorū: de quo tñ dic vt hic p d. Iaso. May. in iij. not.

b ¶ Possessio. Adde Dy. in re. bñficium. de reg. iu. libr. vj. & qđ ibi dixi in apo. limitaui hic per d. Ias. May. ī vj. not.

c ¶ Consilio. Sed nū quid delinquat, nisi cōicato consil. vide Fel. plene in c. dilectus. el ij. in me. in c. in versi. in e. gl. in fi. de simo. & Paul. de Ca. cōs. lxxxvij. & an & qñ dicatur deliquisse, vide etiā Fely. in c. cū oēs. in xvj. col. in ver. plus dicit. de cōst. & Pe. Phi. Cor. in cōsi. cc xxiij. in iij. parte.

d ¶ Snīa excōicationis nō possit ferri. Tu vide oīno Fel. ī c. cā te. ī ver. alid. de rescr. & in c. graue. de sent. excom. post princ. ver. extra glo.

e ¶ Vacantia. Adde Fel. in c. cùm dilecta. ad fi. de rescrip.

familiæ

familiæ.ff.de publi. Adde etiā ad præmissa, quòd quāuis bona applicentur fisco ipso iure, quādo debent publicari propter delictum: secus tamē videtur, si debēt auferri ab indigno ex aliqua causa, & applicari fisco. Casus est nota. in versic. non agnoscat. in l. si seruus plurium. §. si quis ante. ff. de leg. j.

SVMMARIVM.

1 ☞ Incorporalia proprie possideri nō possunt.
2 Oratio copulata in legali dispositione respectu vnius subiecti vtriusque iuris concursum copulatorum requirit, nec resoluitur in singularitates.
3 Dictio, vel, in dubio copulatiuè ponitur.
4 Traditio instrumenti super alienatione rei nō transfert possessionē, nisi res sit præsens tempore traditionis.
5 Instrumentum an fuerit factum in præsentia vel absentia rei cùm dubitatur, ꝓsumitur factum in absentia.
6 Vendens qui voluit reseruari seruitutem quæ erat in re ob animum retinendi seruitutem, videtur etiam reseruasse sibi potestatem nouā seruitutem imponendi.
7 Baptizandus si potest debet totus ꝓfundi: aliàs oportet ꝙ saltē in capite tanq̄ in principali membro aspergatur.
8 Ex diuisione agrorū an plures fundi constitui videantur, vel remaneat vnus.
9 Castro empto & parte eius apprehensa, an dicatur possessio totius castri apprehensa.
10 Iurisdictione translata an dicatur merum imperium, vel iurisdictio simplex esse translata.
11 Res immobiles accessoriè facilius accedunt immobilibus, quàm mobilia immobilibus, vel mobilia mobilibus.
12 Res ratione loci incerta possideri non potest.
13 Tribus modis cōtingere pōt, vt nesciens quē locū vel quātam partē possideat, nihilominus possideat.
14 Cōcedens si nullum habet ius in re: emptor tamen nō repetit pretium, nisi venditor fuerit in dolo, qui sciebat se nullum ius habere.
15 Thesauri inuenti non acquiritur possessio, nisi thesaurus sit apprehensus & amotus de loco.
16 Thesaurus licet esset pars fundi, non tamen ab ignorante possidetur.
17 Possessio thesauri nō acquiritur ex sola inuentione.
18 Res incorporea, quæ apprehendi nō pōt, nō dicitur inueniri.
19 Thesaurum qui in agro alieno dato opera inuenit, totus thesaurus pertinet ad agri dn̄m: si vero casualiter inuenit, tunc dimidium thesauri est inuentoris, & dimidiū domini agri.
20 Hæres alicuius ab intestato, qui alteri ex testamēto successerat, appellari potest hæres ex testamento primi.
21 Oratio affirmatiua quæ cōplectitur dictionē taxatiuam, perinde valet acsi expresse negatiua posita esset.
22 Acquisitio ex præscriptione non fit ex toto tempore, sed ex ipsius præscriptionis fine.
23 Titulo durante durat etiam aptitudo ad acquirendum dominium: est enim effectus tituli veri vel putatiui iusti, vt per eum acquiri possit dominium.
24 Causa possessionis mutatur per superuenientiam causæ ex qua quæritur dominium.
25 Dominium vtile & directum in eadem persona simul concurrere posse videntur.
26 Legato renunciare non videtur ille, qui rem sibi legatam ex certa scientia emit.
27 Possessio eadem possideri non potest à duobus insolidum numero, sed diuersa possessio specie vel numero bene possideri potest. & vide in numero 29.
28 Lex, quoad potest, naturam imitatur in disponendo, neq; contra naturalem ordinem disponit.
30 Dictio, vtraq;, siue distributiua siue collectiua sit, necessario se ad plura distincta refert.
31 Præscriptio iuris vsusfructus à naturali possessione non procedit, sed ex quasi ciuili possessione & naturali, quæ datur pro iure incorporali vsusfructus.
32 Fructus nunquid ex sola ciuili possessione acquiratur.
33 Fructus non quæruntur ex sola naturali possessione.
34 Emphyteusis siue fundum ab aliquo præscriptione quæsitum, qualiter vel sub qua forma præsumatur prædicta esse cōcessa: an in perpetuum, vel pro hæredibus sanguinis duntaxat: & vtrum in infinitum vel vsq; in tertiam generationem.
35 Duo non possunt stare in eodē loco naturaliter & vere ex diuersis iuribus & causis.
36 Vsufructuarius & vsuarius possident naturaliter æquis portionibus ꝓ indiuiso.
37 Duo ementes eandem rem à diuersis non dominis, ille ex duob⁹ est potior in Publiciana qui possidet.
38 Vasallus primus si facit secundùm vasallum, id est subinfeudat, feudū nihil iuris penes se retinet, & pariter emphyteuta.
39 Vasallus primus vtrum possit facere secundū vasallum.
40 Corpore licet aliquis rei insistat, si non vult possidere statim, perditur possessio etiam naturalis.
41 Dictio, ꝓtinus, significat idem quod statim vel mox.
42 Possessio ciuilis retinetur, si is, per quē possidemus naturaliter est mortuus.
43 Possessionē interuertere possunt hi, per quos naturaliter possidemus rē alteri tradendo.
44 Verba quantūcunq; præcise significantia aliquid, recipiunt tamē interpretationem, vt exponantur improprie, vel vt cōcordentur iura iurib⁹, vel secundū subiectam materiam.
45 Iudicium præparare dicitur ille, qui protestatur se esse paratum agere ꝓ iure suo.
46 Seruus cùm proclamat in libertate, naturalis possessio perditur, sed nō ciuilis.
47 Bannitus qui dixit coram iudice, bannum esse nullum, vel petijt bannū cassari, an impune occidi possit.
48 Bannitus ꝓprie dici non potest ille, cui cōpetit exceptio contra bannū.
49 Probatio quantūcunq; clara, quo ad effectum inductiuum non æquiparatur sententiæ.
50 A solo principe concedi potest perpetua securitas bannito.
51 Inferior à principe potest bannito securitatem ad tempus concedere ex causa legitima: aliàs non, & in concedendo eam requiritur cognitio causæ, vt habetur in nume. 52.
53 Iudex causa cognita, quāuis ex causa, ex qua non deberet, securitatē cōcedat, valet tamen concessio.
54 Dux belli potest bānitum affidare, vel ei securitatē dare, ad tps scilicet.
55 Bannitus an possit impune occidi securitate pendēte.
56 Statuto stante ꝙ bannitorū querelæ non audiantur, an bannit⁹ admittatur ad petendū cassari bannum.
57 Ciuilis possessio solo animo retinet̄, quāuis non sit cū naturali cōiuncta.
58 Dictio, id est, quandoq; ponitur simpliciter expositiuè.
59 Possessio nō acquiritur per seruum domino ignorante extra causam peculiarem.
60 Animi quæ sunt, cadunt in fictione iuris.
61 Dictio, quatenus, idem significat quod dictio, quousq;.
62 Res mobilis etiam ꝓprie dicitur possideri.
63 Res immobilis licet nō desinat naturaliter possideri, q̄uis sit extra conspectū nostrū, tamē contrariū est in re mobili.
64 Possessio perditur, quando res mobilis ita excidit, vt diligēti inquisitione non possit inueniri.
65 Pisces existentes in lacu nostro, non possident̄ à nobis, neq; etiā feræ in sylua vel in agro nostro degentes.
66 Verbū, possessio, intelligit̄ modo de ciuili, modo de naturali, scd̄m subiectam materiam.
67 Præsens seu ꝑsentia nostra dicit̄ esse id, qđ etsi oculis non aspiciat̄, pōt tamē de facili ex diligenti inquisitione aspici.
68 Præscriptionis vel vsucapionis interesse nō venit in considerationem in actione furti.
69 Possessio perdit̄ ex inundatione, ꝑ quā ager coli, vel frumentum colligi non potest.
70 Contrectatio est rei motio de loco ad locum.
71 Possessio mobilis rei sola volūtate eius penes quē est sine cōtrectatione non amittitur.
72 Furtum cōmittere non dicitur qui à prin. habuerit bonā fidē q̄uis tempore quo venit & tradit, sciat rem esse alienam.
73 Depositarius seu cōmodatarius nō possident, sed detinent rem.
74 Priuatio de sui natura præsupponit habitum.
75 Diuersitas specierū constituit̄ ex differentia substantiali.
76 Capientiū statim efficiunt̄, quę acquirunt̄ ex rebus hostiū. qđ tamen limitatur, vt s. in l. j. in princ.
77 In non bona fide dicit̄ esse is, qui etsi ignorat rē esse alienā, dubitat tamē vel ignorat an sit sua vel aliena.
78 Si is qui à prin. habuit bonā fidē, postea ante cōpletā ꝑscriptionem dubitet: poterit tn̄ etiā de iure canon. compleri præscriptio.
79 Missus in reali possessione statim possidet, licet reuocabiliter.
80 Possessio transfert̄ ex primo decreto, si hypothecaria agatur.
81 Missus in tenutā ex primo decreto in actione personali post xxx. annos excludere pōt reum à tenutæ recuperatione.

POssideri. Possessio ꝓprie est de reb⁹ corporalib⁹, q̄ acquirunt̄ aīo & corpe simul, & ingrediens vnā partē fundi, vere totū fundū possidet. h. d. Scđa ibi: adipiscimur. Tertia ibi: q aūt &c. ¶ 1 †Priò not. ibi: corpalia. à cōtrario sensu, ꝙ incorpalia ꝓprie non possunt possideri. Est aūt scđm gl. in l. regulariter. de pet. hære. quędā possessio ꝓpria, quędā impropria, qđā īproprijssima, de qua exemplifica vt ibi per glo. & dicetur aliquid in prima gloss. ¶ 2 †Secundò not. quòd in dispositiōe legali oratio copulata respectu vnius subiecti, & vnius iuris requirit concursum copulatorum, nec resoluitur in singularitates. concor. l. si hæredi plures. de con.

di.inſti. Vñ ſi lex imponit pœnã ꝓ vno delicto copulatiuè, vtraq; pœna põt imponi[a]. l. nemo. C. de ſac. ſan. ec. & per Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. circa prin. de his qui no. infa. ſecus ſi oratio copulata reſpiciat diuerſum ſubiectũ: vt probat̃ in l. j. in prin. ff. eo. & ibi per Bar. de quo vide plene in c. ij. extrà, de reſcr. & in l. diuus. de re. iur. per Bart. & in l. ſi is qui ducẽta. §. vtrũ. de re. du. ¶ Tertiò not. ꝙ fundus cõſtituitur ex certa limitatione tacta per terminos ad volũtatẽ domini ipſius fundi: de quo in l. ſi domus. in prin. de. le. j. & in l. ita ſtipulatus. de ver. ob. Aliquando tñ fit diuiſio, non ad faciẽdos duos fundos, ſed gratia facilioris culturæ. l. Caius. §. j. de leg. ij. Aliquãdo etiã vnitas vocabuli oſtẽdit vnitatẽ prædij, vt qc quid cõtinetur ſub vno vocabulo, cẽſeatur vnus fundus. l. Seiæ. §. tyrãn. & ibi per Bart. ff. de fun. inſtru. ¶ In glo. in verbo, corporalia. ibi: ſed quaſi poſsidẽtur. Qualiter acquirat̃ quaſi poſſeſsio ĩ iuribus incorporalibus, habuiſti remiſsiones per Imo. in l. j. ĩ prin. s̃. e. Vnũ tñ tãgit Pau. de Ca. de quo eſt aliqd dicẽdũ, videlicet vtrũ ſicut ĩ ſeruitutib⁹ acquirit̃ quaſi poſſeſsio ex vſu meo, & patiẽtia aduerſarij. l. quoties. ff. de ſer. & l. ij. C. de ſer. & aqua. ita ſi dñs fundi ſeruiẽtis inducat eũ cui debetur ſeruitus in fundũ, animo tradẽdi ſibi quaſi poſſeſsionẽ ſeruitutis, ſit quæſita quaſi poſſeſsio abſq; aliquo vſu ſeruitutis, & patiẽtia aduerſarij. d. Pau. de Ca. dicit ꝙ ſic, allegat optimũ tex. in l. iij. §. dare. ff. de vſuf. Sed ad illũ tex. põt rñderi dupliciter. Primò, vt aliàs reſpõdi hic, dũ ſcriberẽ ſuꝑ iſto articulo, videlicet ꝙ ibi ꝓbatur acquiri ius vſusfructus ex inductione in fundũ, ſed nõ quaſi poſſeſsionẽ: ſtant enim iſta ſimul, ꝙ ex traditione poſsit acquiri dominiũ, & nõ poſſeſsio: vt vidiſti in l. j. §. ſed per eũ. s̃. eo. Vel aliter potes dicere, vt dixi in l. qđ meo. in prin. j̃. eo. ꝙ ille tex. facit potius in oppoſitũ: quia ibi dicit̃, ꝙ per inductionẽ in fundũ vſúmue acqrit̃ vſusfructus. ¶ 3 † Hęc aũt dictio, ve, in dubio ponit̃ copulatiue[b]: vt l. ſi quis ita. vbi Bar. ff. de iniu. teſta. Ideo ſi exponit̃ copulatiue, eſt ibi caſus, ꝙ ſola ĩductio in fundũ nõ ſufficit: qa ibi iſta duo copulant̃ reſpectu eiuſdẽ ſubiecti, id ẽ reſpectu vſuſf. Vñ Io. An. no. ĩ nouel. in c. in literis. de reſt. ſpo. quẽ refert & ſequit̃ Pe. de Ancha. in regula, ſine poſſeſsione. de re. iu. tenet opi. & oppoſitũ etiã tenet Bart. in l. qđ meo. in prin. in iiij. q. j. eo. Et põt eſſe ratio huius dicti: quia licet in caſu noſtro adſit volũtas dñi volẽtis cõſtituere quaſi poſſeſsionẽ ſeruitutis, nõ tñ videtur adeſſe mediũ, per qđ poſſet induci iſta quaſi poſſeſsio. ſ. vſus rei. Sed cõtra hoc facit: quia cũ iura dicãt, ꝙ ſeruitutes poſsidẽtur, & earũ poſſeſsio retinet̃ per mediũ rerũ ſeruiẽtiũ, à quibus debet̃ ſeruitus. l. ſi ędes. in fi. de ſer. vr. prę. ſatis vr̃ poſſe hoc defendi, ꝙ hoc ipſo ꝙ qs ĩgredit̃ rẽ, cõcurrẽte volũtate tradẽtis acquirat quaſi poſſeſsionẽ, licet eſſet concedẽdũ, ꝙ ſi aliquis vellet quærere quaſi poſſeſsionẽ ex ſolo ingreſſu rei ſeruiẽtis, & patiẽtia aduerſarij, hoc nõ poſſet fieri, niſi per vſum: ſicut videtur dicere iura ſuperius allegata. Pro iſta cõcluſione facit optime tex. in l. j. in fi. de ſer. ruſti. pręd. vbi dicit̃, ꝙ traditio & vſus ſeruitutis cauſant offm̃ iudicis. i. interdictum vti poſsidetis, per quaſi poſſeſsionẽ ſeruitutis, ſecũdũ intellectũ vnũ ibi poſitũ in glo. Et ſic videt̃, ꝙ tm̃ faciat traditio quo ad acquiſitionẽ quaſi poſſeſsionis, q̃tum vſus cũ patiẽtia aduerſarij. Nec dicat, ꝙ ille tex. facit in oppoſitũ: quia iſta duo requirunt̃ ibi copulatiue: nã ſi ſic intelligis, & ĩcipias à ſecũdo. i. ab vſu ſeruitutis cũ patiẽtia aduerſarij, primũ erit ſuperfluũ, nõ em̃ requireret̃ alia traditio: vt patet in l. quoties. s̃. alle. Ideo videt̃ ꝙ illa copula reſoluat̃ in ſingularitates, & ſimiliter poſſet dici in l. iij. §. dare. s̃. de vſufruct. Sed ſaluando opin. communẽ dicas, ſi incipias à ſecundo, id eſt ab vſu, hoc eſt verum. Sed vt oratio non ſit ſuperflua, ſatis eſt ꝙ ſi incipias à primo, id eſt à traditione, oratio ſit neceſſaria, vel non ſuperflua: quia ex ſola inductione in fundũ non cauſatur talis effectus. Vnde verior videtur opin. Ioa. Andr. & Bart. quia ſi per inductionẽ in fundũ ſolã cauſaret̃ quaſi poſſeſsio ſeruitutis, tũc nõ diceret̃. in l. quoties. in prin. de ſeruitutibus. & melius in l. ratio. §. ſi iter. ff. de act. emp. ꝙ traditio ſeruitutis non poſsit fieri, & ꝙ eſſet opportunũ remedium cautionis: quia. imo poſſet faciliter fieri, etiã nõ præſtãdo patiẽtiã vtẽdi. Et iſta videtur mẽs Inn. in c. bonæ. de poſtu. prela. quẽ refert Bal. in l. ij. C. de ſer. & aqua. & Bar. & aliorũ in l. j. C. eo. Fatẽdum eſt tamẽ, ꝙ ſi dominus inducat aliquẽ in fundum ſeruientẽ, & expreſſe dicat velle, ꝙ ille vtatur ſeruitute ex illa voluntate ſequẽte, poſtea vſu quęretur quaſi poſſeſsio, etiã ſi tẽpore quo aliquis vtitur, dominus ignoret: quia illa prima volũtas videtur durare, ex quo nõ reperitur mutata: vt l. cũ is ſtatus. in princ. de dona. inter vi. & vxo. & in c. maiores. & qđ ibi not. extrà, de baptiſmo. Sed contra prædictam communẽ ſentẽtiã fortiter vrget tex. in l. ſi ego. §. j. s̃. de pu. vbi dicitur, ꝙ pro vſufru. competit Publiciana, ſi vſusfru. ſit acquiſitus per traditionẽ, vel vſum: & ſic manifeſtè cùm ibi ponatur alternatiua inter iſta duo, tanq̃ diuerſa, ibi videtur colligi †, quòd ſola traditio rei, id eſt inductio in fundum acquirat Publicianam, quę regulariter nõ acquiritur ſine poſſeſsione, vel quaſi. l. eum qui. in princ. & §. ait prætor. de pub. † Sed ad illum tex. rñ. vt dixi plenius in l. qđ meo. in prin. j̃. eo. ꝙ illa alternatiua ponitur non reſpectu eiuſdem iuris, & eodẽ modo quæſiti, ſed reſpectu iuris vſusfructus quæſiti diuerſimode. Vnde intelligo primum dictum, ꝙ per traditionẽ ſignificetur vſus & patiẽtia dñi, quando præceſsit expreſſa conſtitutio ſeruitutis. Nam propter voluntatẽ expreſſam domini cõſtituẽtis ſeruitutẽ, & inducẽtis in fundum, vt quæratur ius vſuſf. iuriſcon. appellat ibi vſum & patiẽtiam traditionẽ: quia eſt valde ſimilis veræ traditioni, quæ ex proprietate ſermonis dicit dationẽ factam ex voluntate tradẽtis expreſſã. In ſecundo aũt caſu loquit̃, quãdò non præcedẽte voluntate domini expreſſa in inductione fundi, quis cepit vti ſeruitute, ſciẽte domino fundi. Iſta enim tacita voluntas domini non eſt ita ſimilis verę traditioni, ſicut in primo caſu. Secundò contra iſtam communẽ ſnĩam facit text. in l. ij. §. fin. cũ l. ſeq. ff. de prec. vbi dicitur, ꝙ poſſeſsio rei corporeæ & ſeruitutis acquiruntur per ſolã rogationẽ precarij: & ſic vidẽtur in acquiſitione iſta duo æquiparari: ſed ſola ar rogatio precarij, quæ eſt ficta traditio, acquirit poſſeſsionẽ rei corporalis. l. & habet. §. cum. ff. de preca. & l. certe. §. j. eo. tit. ergo & ſimiliter acquiritur quaſi poſſeſsio ſeruitutis. Sed ad hoc eſt dicẽdum, ꝙ iſta æquiparatio non debet intelligi, in quibus medium non põt eſſe cõmune vtriq;. mediũ dico acquirẽdi, quoniã res corporalis põt apprehẽdi, ſed ius incorporale non põt: in hoc ergo nõ videtur cõparari. facit optime text. & qđ ibi Bart. in l. j. §. lex falc. ff. ad l. falc. Remanet ergo concluſio vera, ꝙ per ſolum vſum & patiẽtiam aduerſarij quaſi poſſeſsio incorporalis põt acquiri: & ſicut acquiritur per vſum ſeruitutis, ita per præparamẽta quæ fiunt ad vſum. verbi gratia: ſi is qui vult vti aqua, faciat fodi foſſam, ſeu riuũ. Et eſt caſus no. in l. ſi partẽ. in prin. ff. quẽad. ſerui. amit. ¶ In gloſſ. in verbo, corpore. ibi: vbi ꝑ traditionẽ inſtrumẽti &c. Adde ſcđm Mod. hic, quòd q̃uis traditio inſtrumẽti demõſtrantis titulũ rei acquiſitæ inducat inquiſitionẽ poſſeſsiouis. l. j. C. de dona. al. in glo. 4 † traditio tamen inſtrumẽti cõfecti ſuper ipſa alienatione rei nõ trãsfert poſſeſsionẽ, niſi res ſit in cõſpectu tẽpore traditionis: ita declarat Bar. ſolẽniter in l. p̃dia. j̃. e. & Bal. in l. iudicia. in ij. col. C. de rei vẽ. Et ſicut per traditionẽ inſtrumẽti prædicti non transfert̃ poſſeſsio, ita nec per inueſtiturã, ẽt interueniẽte aliquo ſigno[c], puta bireto, vel baculo, vel traditione anuli, vel ſimiliũ: vt probatur in c. per tuas. extrà, de donati. & c. j. §. inueſtitura. vbi Bal. quid ſit inue. in vſi. feu. Quod tamẽ eſt verum, niſi vel iſta inueſtitura fiat in re ipſa, ſeu in conſpectu rei, vel niſi cõſuetudo habeat illud ſignum pro traditione: vt hic dicit Imo. allegans ꝓ ſecũdo dicto text. in c. ij. in fi. de conſu. Tu verò ſuper iſta quæſtione vltra eos vide Bal. in diuerſis locis, vbi ponit omnia iſta, videlicet ſuper rubr. C. de contrah. em. q. xvij. & in l. j. circa princ. ff. de re. diui. & in l. j. in fi. C. de re. permu. vbi illud tangit de conſu. qđ hic ponit Imol. Per inueſtiturã videtur data licẽtia apprehẽdendi poſſeſsionẽ propria autoritate: vt not. Inn. in d. c. ij. & Bald. in d. §. inueſtitura. & in dicta rubrica. Et ſic vides in effectu, ꝙ inſtrumentum factum ſuper re & inueſtitura ſunt eiuſdẽ effectus fere, quia etiã per inſtrumẽtum factũ in præſentia rei trãsfertur poſſeſsio, & videtur data licẽtia capiẽdi rẽ propria autoritate, quãdo eſt factũ in abſentia rei, ſecundũ Bart. & Bal. in locis alle. 5 † Quorum dictis adde ſolẽniter, ꝙ ſi dubitatur, vtrũ inſtrumẽtũ fuit factũ in pręſentia, vel abſentia rei, in dubio præſumitur factũ in abſentia: quia cõmuniter ita fieri conſueuit: ar. à cõiter accidẽtib⁹. l. certi cõd. §. ſi nũmos. ff. ſi cer. pe. & qđ no. in c. qm̃ cõtra. in tex. & gl. extrà, de ꝓb. & hoc tenet d. An. de Bu. in terminis noſtris in c. cũ veniſſent. in vi. char. de reſt. ſpo. Et ꝑ eãdẽ rõnẽ ecõtra dicitur, ꝙ inueſtitura facta alicui præſumitur facta præſenti, quia ita communiter fieri conſueuit. & nota. determinat Ioannes Andr. in addition. Specula. in titu. de emption. & vẽditioni. §. nunc dicẽdum. ff. de verborum ſignifica. non recordor nunc. Sed tu vide quod ego ſcripſi plene ſuper hoc in l. Titia. §. idem reſpondet. el ij. de verborum obligati. Scias etiã quòd quando inueſtitura fit per principẽ, non in forma contractus, ſed in forma gratiæ, ex ſola inueſtitura transfertur dominium ſine traditione. Ita tradit ſing. Bald. in ca. j. §. j. de no. for. fide. & quod i[...] ſe not. in priuilegijs feud. vbi etiam de hoc tetigit. Et qualiter ex traditione inſtrumenti

a ¶ Imponi. Adde a Fely. in c. qđ olim. ante fi. verſi. quęro plures pœnæ. de iudic.

b ¶ Copulatiuè. Adde tex. in l. & poſt tres. ff. ſi quis cau.

c ¶ Signo. Adde Lu. Pon. in ſing. ver. inueſtitura. ver. quid operetur. & Bal. plene in ru. de cõtrah. empt. in xvij. q.

strumenti quod fit de re, acquiratur ius vel possessio: vide gloss.not.quā ibi exponit Bartolus in lege, ab emptione.ff. de pactis. & Baldus solenniter in lege fina. C.de edicto diui Adri.tol.¶ In ea.gl.ibi:sextus casus &c. Adde hic scdm d.m. & bene,ꝙ licet per retentionē vsufructuarij transferatᷣ possessio ciuilis in ꝓprietarium: ecōuerso tn̄ per retentionē ꝓprietatis non trāsfertur possessio naturalis in vsufructuariū, vel in emphyteutā: quę cōclusio satis ꝓbatᷣ, scdm Bal.in l.fi.C.de iure emphyte.vt ipse Bald.ponit in l.quisquis.C.de dot.in d. §.inuestitura.s.alle.¶ In ea.glo.ibi:sed quid si intrē. Hāc glo. reprehēdit hic Bar.& anteꝗ veniā ad rn̄siones suas,scias ꝙ ipse ex ista glo.si esset vera,dicit decidi no.q.videlicet ꝙ si aliqs in iudicio ponat se possedisse per annū integrū tali tpe vsꝗ ad tale,& post ꝓbetᷣ per testes se possedisse cōtinuis sex mēsibus illius anni,scdm sn̄iam glo.nō est ꝓbata acqsitio possessionis: qa in vltimis mēsib9 cōtinuata possessio acqsita in principio anni,& animus ad cōtinuandū nō acquirit possessionē, scdm gl.Principiū aūt acqsitiōis nō ꝓbatᷣ p testes.Tu aūt considera,ꝙ ista sua doctrina possit hr̄e locū,qn̄ nō esset rn̄sū positionib9 eo mō quo exēplificaui in voce:sed si esset rn̄sum, ista practica nō posset hr̄e locū,qa aut esset supflua, aut doctrina nō est vera:nā si rn̄dēs cōfiteᷣ positiōes,superfluū est probare
a possess.p testes:si aūt negat,nō posset se fundare[a] aduersarius, et dicere ꝙ ipe cœperat an̄ possidere,& ꝙ ī dictis mēsib9 cōtinuauit possessionē,nō quæsiuit de nouo p regulā positā in l. post legatū.in prin.de his q.vt indi.p.Bart.& in regula,ex eo ꝙ.de reg.iu.l.nō vtiꝗ.ff.de excep.p Bar.Et redeūdo ad q.gl. debes scire ꝙ Ia.de Are.tenuit gl.p l.iij.§.subtili9.de cōdi.ob cām.cui rn̄de vt hic p Imo.& Mod.Sed cōtra opi. Bar.multū facit tex.in l.is q putat.cū l.seq.ff.de acquir.hære.de quo etiā meminit hic d.m.diciᷣ em̄ ibi,ꝙ si ille q erat heres volūtari9, credebat se esse necessariū,vl̄ suū et necessariū, se immiscēdo, nō acqrit hr̄ditatē:& est rō scdm Bar.ibi,qa animus suus fuit ad approbādū & cōtinuandū ius quæsitū:ergo nō debet operari nouā acqsitionē:& in veritate ille tex.fortiter vrget,maxīe inquātū loquiᷣ de suo & necessario,q poterat abstinere bn̄ficio ꝑtoris.Sed Bar.in l.gerit.in pe.col.ff.de acqui.hære. dānās gl.positā hic in fi.q.rn̄det ad illā sufficienter.Dicit em̄,ꝙ aliqn̄ aliqs credit ius esse quæsitū sibi ex necessitate ꝑcisa, & loquiᷣ tex.in d.l.is q putat. Aliqn̄ qs credit ius esse quæsitū sibi ex volūtate sua,& tūc nō ꝓcedit determinatio illius lr̄æ: est em̄ rō decidendi illius l.qa sibi ius qđ intēdit cōtinuare hæres se immiscēs,habuit originē à cā,q nullo mō pendebat à voluntate sua. Vn̄ hic nullo mōvᷣ esse volūtas acqrēdi de nouo explicite,vel implicite,sed qn̄ aliqs cōtinuat ius sibi olim q̄situm ex volūtate sua,vl̄ autoris sui,sicut erat in q.Bar.in d.l.gerit. ī pe.col.ꝑsumptio est,ꝙ sicut vult cōtinuare ius qđ olim voluntariè q̄siuit ipse,vel autor suus,ita videatᷣ velle acqrere de nouo:& hoc est maxīe verū,qn̄ ipse semel voluit acqrere per se, vel q̄siuit paliū,q eius volūtate censeᷣ acqsiuisse:vt dicit tex. in l.j.§.itē acqrimus.s.eo.qa nō ꝑsumitur mutatio volūtatis: vt s.dixi.Vn̄ qua rōne crediᷣ olim voluisse,eadē rōne ꝑsumiᷣ ꝙ velit nūc,si pos.nō est acqsita. Pro ista conclusione adduco tria optīa iura,videlicet tex.in l.sequiᷣ.§.itē Labeo. & §.de il lo.j.de vsuca.q iura ibi inducit Bar.cōtra gl.istā.Tertiò adduco tibi tex.no.in l.si qs mihi bōa.§.sed qđ si mādauit.s.de acq. hære.in versi.& si ratā habuerit.vbi probaᷣ,ꝙ animus ratificā di actū iā gestū īducit mādatū de nouo ad adeundū. Vltiò ꝓ ista pte no.Ang.tex.in l.si ī venditiōe.in ver. si à quo.ff.cōia
6 ꝑdi.vbi patet† ꝙ vendēs qui voluit reseruare seruitutē, q̄ erat in re ꝓpter animū retinēdi seruitutē, videᷣ etiā reseruasse sibi facultatem imponēdi seruitutē de nouo,& per illū tex. Angel.ibi dānat istā glo.[b]Nec mihi placet rn̄sio,quā sentit Bar. ī
b l.quicqd.eo.tit.ꝙ ibi reseruatio erat facta per verba infinitiui modi:qa per hoc nō sequiᷣ,ꝙ cū dico domū seruire Titio,nō significeᷣ seruit9 de pn̄ti imposita.Nō ob.tex.in l.quicqd.vbi dicitur probari oppositū:qa ibi reseruatio fuit facta per relatiuū,quis,vel q,qđ appositū generi resoluitur in cōditionē,ac si diceretur,quæ seruitus cōpetit,illa competat:qđ resoluitur isto modo,si qua seruitus cōpetit,vt subtiliter declarat Bar.in l.demōstratio.in princ.de condi.& demons. Vnde huic reseruationi cōditionali nō tm̄ fauemus,sicut reseruationi simpliciter factæ:quia nō tm̄ videnᷣ voluisse contrahētes, quòd oīno seruitus deberetur.Bald.tamē in d.l.quicqd.not.illum tex. ꝓ ista glos.Sed plus placet intellectus Ang.quē suprà retuli:& quia hic glo.enumerat multos casus,vt vidisti,in quibus possessio acquiriᷣ solo aīo,vt per fictū actū,quod est verius,vt suprà dixi, cōuenienter caderet hic illa qō,quā tractaui in l.j.in princi.s.eo.videlicet nūquid in rebus incorporalibus sit dare possessionē ciuilissimā, quæ transferᷣ ipso iure sineꝗ aliquo a-

ctu vero vel ficto:de qua dic vt ibi dixi.& adde Bald.in l.traditionibus.in fi.C.de pact.qui expresse vult, ꝙ per statutū vl̄ consuetudinē possit trāsferri possessio ipso iure. Sed dubitaᷣ, & est no.qō,nūqd in iuribus incorporalibus sit dare aliquē casum,in quo transferatur quasi possessio de vno in alterū, absꝗ aliquo actu vero vel ficto:super quo Bald.in l. Barbarius. ff.de offic.præto.& in l.iubere cauere.in fin.de iurisdi. omniū iudicū.dicit, quòd in iuribus incorporalissimis,sicut est ius eligendi,& ꝑsentādi,ex sola sentētia iudicis trāsfertur quasi possessio in alterū.allegat Inn.in c.cum nostris.de cōcess.ꝑbend. sed in l.traditiōibus.in fi.C.de pactis.distinguit perfectius, scilicet ꝙ aut loquimur in iuribus incorporalib9 cohærentibus rei,sicut in seruitutibus:& tūc non trāsferᷣ quasi possessio ex sola iudicis sentētia.Pro qua cōclusione bene facit tex.in l.si cum vsufructuario.s.si ex noxa.cā agaᷣ.iuncta l.si ex duobus. §.fin.de noxa. Aut loquimur in iuribus non coherētibus rei, de quibus s.exemplificaui:& tunc transfertur quasi possessio ipso iure.Pro ista cōclusione casus est no.quē ibi no.Bald.ad hoc,secundū Capram in c.cùm ecclesia.circa mediū.de causa poss.& proprie.vbi pontifex per suam sn̄iam reducit spoliatos in quasi possessione:& ista distinctio videᷣ verior distinctione Ang.quam posuit in l.sciendū.§.si fundum.s.qui satisda.cog.Hanc distinctionē Bald.approbat Ang.expresse in l. qui restituere.s.de rei vend.Bald.tamē in l.fi.in vlt.char. C.de edic.di. Adri.tol.videᷣ aliter intelligere dicta Inn.in d.c.cum nostris.videlicet ꝙ ex sn̄ia per quam declaratur ius incorporale alicui cōpetere,cōpetat ius ꝓprietatis, ex quo solo datur facultas exercēdi illud ius,absꝗ quasi possessione. quod esset singulare dictū,si esset verū, & multū limitaret ea quę habentur in c.querelam.de elect.& in c.cōsultationibus.de iure patro.Sed quia est dubiū,per ea quæ notanᷣ in dictis iuribus:iō plus placet distinctio præcedens.¶ In ea.glo.ibi:item est hic arg.quòd pro parte baptizatus &c. hanc gl. approbāt cōmuniter cano.in ca.debitū.de bapt.in quacunꝗ parte corporis qs sit baptizatus,vt eleganter determinat glo.de conse.di.iiij.c. ꝓprie.& de pœn.di.j.ca.vulgaris.Sed sanctus Tho.videᷣ sentire oppositū in xiij.parte summæ suæ.in tract.de bapt.q.j.ar
7 gu.vij.in rn̄sione ad iij.arg.† vbi videᷣ cōcludere,ꝙ si baptizādus pōt totus perfundi & aspergi,ita erit faciendū: aliàs opor
c tet ꝙ saltē aspergaᷣ in capite,tanquā in mēbro principali[c], in quo repræsentaᷣ sensus& intellectus.Et huic opi.credo ꝙ magis stareᷣ. Vnde dixit Arch.v.distinc.c.baptizari.ꝙ si est piculū ne infans qui oritur statim pereat,cū primū apparet caput,debet baptizari.Fundamētum tamē sancti Tho.videᷣ esse,vt patet ex ꝑcedentibus,quia in baptismate configuramur sepulturę xp̄i,iuxta verbū Aposto.quod ibi alleg. Vnde sicut xp̄s totus fuit cōditus in sepulchro,ita videᷣ in regeneratione requiri perfusio ad totū corpus,vel immersio quę est conueniētior,scdm eū,si pōt fieri sine periculo.Pro opi.tn̄ cōi cano. bn̄ facit tex.de cōsec.di.iiij.c.nec quēꝗ.vbi videᷣ dici,ꝙ sufficit aspersio facta infirmis,q̄ hr̄ instar baptismatis:nec dicit ille tex.ꝙ aspsio đbet fieri ī capite,vl̄ ī toto corpe,sed posset forte subaudiri ꝓpter significationē sacri, ī quo significaᷣ sepultura domini.elige qđ vis:quia ego nullo modo auderē determinare cōtra sn̄iam tanti doctoris:& interroga theologos. ¶ In eadē glo.ibi:quid si ingrediar in vno ꝑdio &c.ad intellectū huius glo. vide tex.optimū.& qđ ibi per Bar.in l.recte dicimus.
8 §.fi.de verb.signi.† vbi declaratur, vtrū in dubio ex diuisione agrorū videantur cōstitui plures fundi, vel remaneat vnus:iuxta l.Caius.§.j.de leg.ij.adde ad intellectū huius glo.quod posuit Dyn.in regula,beneficium.de reg.iur.& Inn.& Io.And. in c.in literis.de restitu.spol.quorum dicta plene refert Petr. de Anch.& declarat in d.regula beneficium.in vlti.char.& in regula,sine possessione.de regul.iur.dicunt enim prædicti doctō.ꝙ ille qui acquirit possessionē ecclesiæ vel beneficij, cōsequēter acquirit possessionē oīm rerū ecclesiæ,ex quo ecclesia videtur possidere res suas,secundum Innoc.in ca.cū super.de cau.poss.& proprie. per l.si adoptauero. cum ibi not. de prena.& Institu.de acquir.per arroga.§.primo.item dixit Bald. in lege prima.ff.de offici.præ.argu.Hæc tamen dicta sunt intelligenda, nisi aliqua res ecclesiæ possideret ab altero: quia tunc non posset transferri possessio in rectorem per ecclesiam, quam ipsa ecclesia non habet. ita intelligo glos.quę hoc sentit in capitul.commissa.in verbo, pacificam. de electi. in vj. Reperitur tamen casus, in quo sicut dominium rei accrescit rei ipso iure, ita & possessio: & iste est, quando res accrescit rei per alluuionem. ita tradit Bartolus in sua Tyberiadi, quem refert & sequitur Baldus in rubrica,de rerū diuisione.in quarta chart.colum.prima.regulariter tamen licet per ius accrescendi acquiratur dominium, non tamen

a ¶Fundare. Adde Feli.in c.capī'm.in fi. x.col.de resc.& ibi dixi in apost.

b ¶Istā glo.Cū gl.tenēt Iaco.de Aret. Ray.& Alb.de Rosa.hic moti,qa act9 agentiū nō operātur vltra eorū intētionē.l.nō oīs.ī prīci.ff.si cer.pet.l.obligation. substātia. §.fi.ff.de act.& obli.Sed ad hoc tu rn̄. scdm do.Ias.May. hic in fi.ij.col.qđ ē verū de intentione primitiua:sed de secūdaria est secus, p iura alle.per d. Ias. May. quē vide oīno,ꝙ post multa tenet cōtra gl. & refert esse cōmunem sn̄iam doct.& tenēdam,& respōdit ad text.l.is qui putat. melius ꝗ hic Are. & Ludo.Roma.

c ¶Principali. Et hoc idē tenet Pet. Aureol9 in iiij.sen. di. iij.q.ij.Si verò apparat pes vl̄ manus, tenet ipse ꝙ nō. Lādulphus verò ī iiij. di.iiij.q.j.tenet, ꝙ si pes vel manus appareat, ꝙ debeat baptizari. Tn̄ natus postea debet iterū baptizari isto mō: si tu nō es baptizatus,ego te baptizo in noīe pr̄is &c. & istā tene,quæ est securior,& valđ pia, quā tenet Io.& Richar.in iiij.licet gl. in c.si ad mr̄is.đ cōse.di.iiij.tenet ꝙ nō pōt baptizari.p ca. qa in mr̄nis.e.dis. Rō,qui nō est ꝑfectè natus, non pōt dici hō.l.qđ certarū est.C.de posth. hær.insti.vbi oportet ꝙ sit totus nat9, vt dicaᷣ qs posthumus.Sed Car.ī cle. fidei.de sum.tri.tenet,ꝙ oportet ꝙ totus sit natus,nisi necessitas immineat, quia in tali necessitate id qđ apparet debet baptizari, ꝓpter occultā operationē spiritus scī. ī q.j.mr̄i.circa medium.

acqrit̃ possessio, secūdū Bal. in l. j. C. qñ nō pe. par. Vide ēt ad materiā nostrā, q̄ no. in l. j. & ij. j. ꝑ so. quā adducit do. me. & qđ ponit Bal. in l. de his. C. de fur. vbi dicit, ꝙ ille q possidet domū, vr̃ possidere oīa q̄ sunt in domo. ¶ †Extra glo. inducit̃ hic tex. ad q. no. per Bar. qñ aliqs emit castrū, vtrū apprehēdēdo partē castri apprehēdat̃ possessio in toto: ī qua q. ipse cōsiderat duos casus. Dicit eñ, ꝙ castrū pōt significare duo: videlicet ipm corp⁹ materiale castri, & iurisdictionē ī ipso castro. Capiēdo primo mō adde dictis suis secūdū Imo. ꝙ ī ista cōcessione castri venit dñiū, & possessio rerū pertinētiū in castro ad ipm concedētē. & hoc sentit Bar. hic clare, & ita cōcludit Bal. expssē in c. j. circa prin. in vlt. q. de cōtr. inuest. & ꝑbat̃ in c. j. de ca. q cu. vē. & ibi p Bal. Licet ergo iurisdictio ī castro, & dñiū ipsi⁹ loci sint duæ res diuersæ, ita ꝙ vna possessio nō accedit alteri, scđm Bal. ī c. j. §. ecōtrario. de ī uc. dere ali. fa. Ambo tñ veniūt sub cōcessiōe castri, sicut sub noīe curię venit iurisdictio, & dñiū rerū, quas qs habet ī curia: vt ī d. c. j. & ita consului aħs in ciuitate Mātuę ꝑ d. epō Mātua. & hoc sentit hic Bar. satis clare ī cōcessiōe castri. Licet aūt ī tali cōcessione, vel in cōcessiōe curtis veniāt prędicta, nō tñ si cōcedant̃ p aliquē oēs fundi, quos habet in tali curte, vel oēs domus quas habet in tali castro, videbitur concessa iurisdictio curtis, vel castri. Casus est not. quē ibi not. Bald. ad hoc in c. j. §. fi. quib. mo. feu. amit. Et econtra si superior concedit alicui vasallos, quos habet in tali castro, nō venit concessio dominij talis castri, sed sola iurisdictio in homines: ita singulariter declarat Bal. ī c. j. §. in gñali. iuxta fi. si de feu. fue. cōt. inter do. & agna. Si verò dñiū quarūdā rerū existentiū in castro pertinebat ad aliū q̃ ad concedentē, tūc illæ res nō venirēt in cōcesslone castri, secundū Imo.[a] & bene, quia est casus in d. c. de capi. & ꝑbat̃ rōne, quia cōcedēs in dubio videt̃ cōcedere ius qđ habet ī re: vt l. si domus. §. fi. de leg. j. & l. qui tabernas. de cōtrah. emp. l. patrui. cū si. C. de leg. Ideo ego dixi in illo consilio, ꝙ ecclesia Mātuana per priuilegia q̄ habebat ab īperatoribus, in qb⁹ cōcedebatur tale castrū, cū curia non habebat fundatā intentionē cōtra possessores illorū bonorū, si posset constare verè vel pręsumptiuè, ꝙ illa bona tempore concessionis priuilegij fuissent possessa ab aliquo priuato: qđ semp tene mēti, qa frequētissimè cōtingūt istæ qōnes, ꝓpter priuilegia cōcessa ab imperatorib⁹ epīs, & alijs ṗlatis. †Aduerte diligēter: quia licet in concessione castri videat̃ cōcedi iurisdictio[b] in castra, si tñ princeps cōcedit locum publicū alicui, & ædificatur ibi castrū, non propter hoc videt̃ cōcessa iurisdictio in loco ad minus meri & misti imperij: vt colligit̃ ex dictis Bald. in l. j. §. cū vrbē. ff. de of. pręf. vr. Sup quo vide cōsiliū Bar. in ordine meo rū lix. vbi hāc q. declarat. & quia Barto. hic pręsupponit, ꝙ in cōcessione castri videt̃ in dubio concedi iurisdictio in castro, d. m. hic hoc reuocat in dubiū. Sed quia nō est proprie nostra materia, & istud principiū satis est oneratū ex his quæ scripsimus, satis est accipere remissiones. Dic ergo de hoc vt per Bar. in l. si quando. C. de bo. vac. lib. x. & Bal. in c. j. §. in gñali. si de feu. fue. contro. inter do. & agna. & in c. j. in fi. qui. mo. feu. amit. & j. in l. j. §. cū vrbē. de offic. præf. vr. & Ang. in l. j. §. qui mandata. de offici. eius cui manda. est iuris. †Et posito ꝙ transferatur iurisdictio, vtrū transferatur merū imperium[c] vel iurisdictio simplex, vide solēniter per Ioā. And. in addi. Specu. in tit. de iuris. om. iud. §. j. quæ dicta etiam adducit hic do. me. & forte alibi dicemus plenius, vbi melius cadet. Vide hic dñm meū, qui plene loquit̃. Adde etiā dictis Bar. secundū Imo. hic, ꝙ si cōceditur castrū cū pertinētijs, sub noīe pertinētiarū, non veniēt agri proprij concedētis, quos ipse possidebat tanq̃ dñs particularis: intellige qñ concedēs castrū habebat solā iurisdictionē in castro, & nō aliud. Et hoc probat tali rōne: qa ex quo simul est cōcessum castrū, & pertinētię, vna ratio ęqualiter debet determinare vtrūq̃. l. iā hoc iure. cū si. de vul. & pu. Melius facit tex. no. quē ibi no. Bar. in l. ṗdijs. in prin. de leg. ij. ibi probat̃, ꝙ oratio vniuersalis accessoria restringit̃ à suo principali: ad idē facit optime qđ ponit Bar. in l. Seiæ. §. Caio. de fun. instru. vbi dicit, ꝙ quando vna persona copulat̃ alteri accessoriè per dictionē, cū, qualitas adiecta in c. præcedenti videtur repetita in sequēti. Sed aduerte: quia hoc dictū videt̃ esse verū, quādo ille qui cōcessit castrū, nō habebat nisi iurisdictionem in castro, vt dixi: †quia nomen pertinentiarum, significat ius accessorium ad castrum: vt not. Inno. & Anto. de Bu. in c. cùm ad sedem. de restitu. spolia. Si verò concedens castrum non solum iurisdictionem transtulit, sed dominium castri: tunc videretur dicendum oppositum, qa qua ratione transtulit dominium castri, eadē ratione videatur trāstulisse dominium, quod habet in pertinentijs castri. Hoc tñ debes intelligere esse verū, qñ dñium qđ est in p tinentijs, esset sibi concessum vnà cū dñio castri, & e. ti. sec⁹ si alio ti. de per se fuisset q̄situ. Hāc distinctionē facit Bal. in effectu in d. c. j. de capita. q cu. vē. vbi poteris videre. Dicit tñ do. Imol. hic, ꝙ si ptiū cōstitutū ꝑ vēditione castri & pertinētijarū esset tm̃, ꝙ si esset cōforme vēditioni solius iurisdictiōis in castro, & pertinētijs, tūc ex qualitate ptij posset psumi, ꝙ etiā dñium rerū veniret in primo casu, quē tetigit Imo. ar. l. semp in stipulationib⁹. & qđ ibi hr̃ de re iu. & qđ no. gl. & Bart. in l. j. §. qđ ait. ff. de superfi. Cōsequēter tāgit hic d. m. nūqd cōcesso castro videat̃ cōcessum eius territoriū, & in effectu refert dicta Old. cū ll. suis, q refert Bal. in c. j. sæpe allegato. & secundū illa dicta cōcludit, ꝙ in cōcessiōe castri nō venit territoriū, licet Bar. aħ senserit in l. si qñ. C. de bo. vacā. li. x. Cuius dictis adde breuiter, ꝙ si cōcessio fit à principe, tāq̃ bñficiū, cū bñficiū principis sit latissime interpretandū[d]. l. fi. de cōsti. prin. & c. cū dilecti. de dona. & ista cōcessio cōplectit̃ ēt territoriū: vt vr̃ ꝓbari in l. j. §. cū vrbē. de of. pf. vr. & ibi tāgit Bal. Hāc cōclusionē firmat Bar. expresse in l. si finita. §. ex hoc edicto. s. de dā. inf. & expressius in l. ij. j. de ver. sig. Nō ob. tex. in l. si qñ. qa dico†, ꝙ facilius res īmobiles accessoriæ accedūt immobilib⁹, q̃ mobilia immobilibus, vel īmobilia mobilibus. Ista cōclusio probat̃ ex legib⁹ alle. p Old. & Bal. in d. loco, videlicet in l. creditor. §. fi. de act. emp. & in l. ṗdijs. §. j. & fi. de leg. ij. iūcta l. ij. §. j. & l. cū fundus. de fun. instr. Posito ergo, ꝙ in l. si qñ. si nō esset expressum verbū, integro statu, in donatione facta à principe, nō veniret instrm̃ ṗdi, licet gl. ibi hoc nō teneat, nō tñ sequeret̃ ꝙ res immobilis accessoria inhærēs ipsi territorio, sicut est iurisdictio seu ipsum territoriū, nō veniret in cōcessiōe. In priuilegijs aūt & alijs dispositionib⁹ ṗter bñficia principū fatet̃ Bar. in d. §. ex hoc edicto. & in d. l. ij. ꝙ non comprehēditur territoriū, seu comitatus, quia propriè vrbs & castrū terminatur muris: vt dicitur in d. l. ij.

Incertā. †Res incerta nō pōt possideri, si est incerta rōne loci, & quotę. h. d. In gl. in verbo, Titius. ibi: q similiter sit incertus &c. Hūc intellectū gl. approbat hic Io. de Imo. assignās rōnē diuersitatis, qñ Titi⁹ sciebat cuius erat fundus, q̃tū ius haberet in fundo, & qñ ignorabat. Nā in primo casu non vr̃ fieri acq̄sitio possessiōis incertę, ex quo ille q acqrit vr̃ se referre ad personā autoris sui: vt tm̃ velit acqrere, quātū ille vere possidet, si possidet certā partē rōne loci, vel quotę: ar. l. certū. si cer. pe. & l. fi. C. de cōtrah. emp. & l. ait ptor. §. si iudex. ff. de re iu. & qđ ibi no. q rō nō habet locū in casu se. s. qñ vterq̃ ignorat. Sed Pau. de Ca. hic vr̃ dicere, ꝙ oportet ponere exēplū, qñ Titi⁹ sciebat quā partē possidebat, qa si psupponim⁹ ipm ignorare, nō posset dici ꝙ possideret, ꝓpter incertitudinē: vt ī tex. nr̃o, cui⁹ cōtrariū psupponit gl. intelligit ergo ipse, ꝙ Titi⁹ sciebat ꝑ quota pte possideret, sed ingressus possessionē ignorabat: & inspicit̃ ei⁹ opi. quo ad hoc vt videat̃ vtrū possit acqrere vel nō, sicut dicim⁹ econuerso, ꝙ qñ is q ingredit̃ possessionē quoad opi. suā scit q̃tū debet acqrere, acquirit̃ sibi possessio, licet tradēs ignoret quātū iuris habeat: vt no. declarat Bar. post gl. ī l. emptor fundi. j. de vsuc. ꝓ emp. Mihi placet opi. gl. quā approbat Imol. rōne premissa quā statim declarabo, nā dico vltra ea q̄ scripta sunt, ꝙ etiā actus acquisitiōis sicut & aliæ dispōnes nō impedit̃ ꝓpter incertitudinē, qñ illa incertitudo pōt declarari per relationē ad aliud. Induco tex. no. & qđ ibi ponit Bar. eleganter in l. si qs extraneus. §. fi. ff. de acq. hæ. vbi probat̃ secundū Bar. & communē sententiā, ꝙ qñ ille qui nescit ex qua parte sit institutus, habet hāc voluntatē ꝙ velit acqrere, quæcunq̃ sit illa pars quæ est sibi relicta in testō, seu in qua est institutus incertitudo non impedit acquisitionē: qa potest certificari per testm̃ ad qđ fit relatio. †Ad obie. factā in opp. rñdeo ꝙ tribus modis pōt cōtingere vt is qui nescit quē locū, vel quātā partē possideat nihilominus possideat. Primus est in re pupillari q̄ acquiritur per seruū: nam dñs acquirit possessionē eius, etiā si penitus ignoret se possidere: vt vidisti in §. itē acq rimus. in l. j. & probat̃ in l. peregre. §. quæsitū. j. eo. multo fortius si sciat se possidere, ignoret tñ quotā, vel quē locū possideat, admittēdū est ꝙ videbit̃ possidere: quia magis deficit animus possidēdi sine dubio in eo qui penitus ignorat, q̃ in eo qui scit, sed non perfecte, sicut requiritur. Et idē dicēdum est in possessione quę acquiritur domino per procuratorem ignorāti; vt in l. j. C. de acqui. possess. Tertio modo potest hoc contingere etiā in possessione quæsita per semetipsum: quia licet à principio quęsiuerim possessionem certi loci, vel certę partis: potest tamen contingere, ꝙ vel ex diuturnitate temporis, vel ex multiplicitate negociorū inducta sit obliuio. vt licet ego sciam me possidere, non tamen sciam locum certum, vel pro quota parte possideā: nec tñ ex hac obliuione dicar amittere

a ¶ Secūdū Imo. Cōtra Imo. & oēs tenentes eius decisionē vide q̄ habentur hic per d. Ias. May. ad fi.

b ¶ Iurisdictio. Vide d. Pet. Phi. de Cor. in consil. clxxxix. in litera a. in iiij. pte.

c ¶ Merū īperiū. Adde Fely. in c. qđ sedes. in vi. col. de of. ordi.

d ¶ Interpretandū. Et an & qñ vide Fely. in c. cām. x. colū. versi. iij. declaratio. de rescript.

amittere possessionē, iuxta no. in l. si de eo. §. si forte. j. eo. & l. si id qđ. qa illa iura loquunt, quādo qs penit⁹ obliuiscit se possidere. Sed in casu nr̃o nō penitus obliuiscit, vt de se patet. Et attende, qa licet apprehensio possessionis facta, vt in casu nr̃o nō valeat, valet tñ venditio, seu alius cōtractus factus de omni iure, qđ habeo in tali loco. ¶ Glo. est no. in l. emptor fundi. j. pro emp. alle. l. ꝙ si nulla. de hære. vel act. ven. eo. tit. iuncta l. ꝙ si sic. per quas ll. probat notabiliter, † ꝙ si cōcedens nullum habet ius in re, emptor tñ nō repetit pciū, nisi venditor fuerit ĩ dolo, qui sciebat se nullū ius habere: ita declarat Ang. & Imo. in l. si sic. in prin. ff. de leg. j. Qui eñ vendit oē ius qđ habet in tali re, intelligit vendere cōditionaliter, si qđ habet. & rō est. qa qñ relatiuū, qs vel qui, apponit generi, resoluit cōditionalr isto modo, scđm Bar. qui ita declarat in l. demonstratio. in princ. de condit. & demōstr. Et vide qđ ponit idē Bal. in l. cotē. §. qui maximos. s. de publi. Per istud dictū Bar. no. in l. j. C. qñ & qui. quar. pars de. lib. x. ꝙ filius nō pōt ingredi bona pr̃na ꝓpria autoritate ꝓ legitima sua, et si ingrediat, nō acquirit possessionē, qa incertū est quāta sit portio in reb⁹ hæreditarijs, ꝓpter ęs alienū deducendū[a], licet portio legitima in se sit certa: vt ibi plenius per eū. Est etiā incertū ꝓpter illud æs alienū, quib⁹ rebus sit habiturus hanc portionē. † Dicit etiā hic Bar. se terminasse per istam lr̃am, ꝙ si aliquis emit centū tabulas à Titio de pdio suo eligēdas, ĩ loco ĩ quo emptor voluerit, & venditor cōstituit se ēptoris noīe possidere p hoc cōstitutū nulla trāsfert possessio, qa hic est incert⁹ locus, & incerta quota, quæ nō cōstituit per illa noīa numeralia ibi per x. xx. & cētū tabulas, sed p noīa significātia quotā, vt tertia, quarta, & similia[b]: vt declarat hic Pau. de Cas. & bene. Vñ iste nō poterit agere rei vendicatione: qa neq; fuit trāslata possessio, neq; dominiū, scđm Bart. nisi forte emptor, qui habebat electionē in ipso libello, petijsset & declarasset in quo loco velit sibi mēsurari dictas tabulas: quo casu sic petendo videtur eligere, sicut dicimus in fi. in l. actorem. in prin. ff. pro soc. Hoc tamē nō videtur posse dici: quia ex quo tēpore cōstituti, quo fiebat trāslatio possessionis res erat omnino incerta, licet postea certificaretur trāslatio, quæ fuit à prin. inutilis, nō videt posse conualidari, per ea quæ habent in l. triticū. ff. de ver. obli. & facit regula, q̄ ab initio. cū si. de re iu. Aduerte tñ: qa etiā si esset trāslatū dñium in emptorē, obstaret sibi exceptio, si ageret ante mensurationē: † qa venditio quæ fit ad mensurā, dicit esse cōditionalis, vel quasi. Ideo nō pōt agi ante implementū, id est ante mēsurationē. Super quo vid qđ ponit Bar. not. in l. Iulia. §. si Titius. ff. de actio. empt. & Bald. in l. sicut. C. de actio. emp. Dicit etiā do. me. hic per istū tex. ꝙ si aliquis vendit vel donat oīa sua bona, præsentia & futura, & cōstituit illa noīe emptoris vł donatarij possidere, respectu bonorū quæ nō erant quæsita tēpore cōtractus, nō trāsfert possessio ex hoc cōstituto. Mouet in effectu duabus rōnibus. Prima fundat in isto tex. & in l. locus. §. incerta. j. eo. qa respectu rerū quærendarū de futuro nō pōt negari, ꝙ est incertitudo, & respectu loci, & respectu rei: qa neq; scio quā rē sim quæsiturus, nec vtrū ꝓ parte, vel in totū: & sic vr̃, ꝙ impediat trāslatio possessionis, & p has ll. ita tenuit Ang. quē ipse refert in l. stipulatio hoc modo. de verb. obli. Scđa rō sua est rō Bal. in rub. C. de cōtrahē. empt. in ver. xxj. vbi Bal. dicit, ꝙ debitor q obligat bona pn̄tia, & futura, & cōstituit se illa noīe creditoris possidere, nō acqrit possessionē creditori p cōstitutū, si nō habet animū acquirendi, qa pōt sibi pīudicare. l. fi. & qđ ibi no. C. de acqui. poss. & ita dicit rñ disse Franc. Tiguri. pceptorē suū, per l. actorē. §. si qs postquā, ff. ꝓ socio. quē §. nō inuenio in illa l. ad istud ꝓpositū. Sed melius facit tex. cū glo. sua in l. j. in fi. eo. tit. & l. si quis societatē, in quib⁹ ꝓbatur, ꝙ licet ex cōtractu societatis oīum bonorū trāsferat dñiū & possessio ipso iure respectu bonorū pn̄tium, qa vr̃ iteruenisse tacita traditio, respectu tñ bonorū futurorū nō acquirit ipō iure. Ita ergo dicamus in cōstituto vel pcario, maxīe qa glo. in d. l. j. palle. æquiparat hāc tacitā traditionē, q̄ fit ex societate traditioni, quę fit per pcariū: & hanc partē sequitur ipse hic, quā dicit etiā sentire Bar. in l. fi. in vlti. q. quæ res pignori ob. pos. & ad l. ꝙuis. ff. de preca. quā adducit hic in oppositū, rñdetur vt hic per ipsum. Cuius dictis adde ꝙ Ang. consi. clxxx. in ordine meorū, tenet oppositū eius qđ dixit in d. l. stipulatio hoc modo. & vult ꝙ per cōstitutum transferat possessio bonorū futurorū. Idē dixerat prius Bar. quē ipse nō vidit cōsi. suo lxxvj. in ordine. & hanc opin. sequit Imo. in d. l. stipulatio. in vltimis verbis. & ad tex. nr̃m, & similia iura respondet in effectu, ꝙ ille qui constituit se possidere nomine alterius bona futura, videtur cōstituisse se possidere illa bona cū ea acquiret, & illo tēpore constitutū videtur fieri super re certa, qa tpe acquisitionis certa est res quæ acquirit, & ꝓ qua parte acquirat: & videt probari ista rñsio per regulā quæ ponit in l. si eū. §. si. cū l. seq. de do. inter vi. & vxo. & in l. in tps. in prin. de hæ. inst. & ista opi. videt verior de iure, quā Iaco. But. affirmauit expresse in l. fi. C. quæ res pig. obl. poss. Et ad dicta Bar. in loco prællega. est dicēdū, ꝙ habet locū, qñ debitor qui obligauit bona sua, & cōstituit &c. habuit animū non acquirēdi possessionē creditori: & hoc constat. Sed in dubio hoc nō videtur agere debitor, ex quo à principio habuit animū quærēdi possessionē creditori: † quia vt sæpe dictū est superius, mutatio volūtatis non præsumit in dubio. l. ij. in fi. de adimē. leg. & maximè, quia ex illo cōstituto facto tēpore contractus videt quodāmodo data fides creditori, ꝙ debitor acquireret noīe ipsius. Vñ si modo acquireret noīe proprio deciperet creditorē: qđ esset illicitū, & in dubio nō pręsumitur, l. merito. ff. pro socio. & per Bar. l. gerit. de acq. hæ. Nō obstat præmissis l. j. in fin. ff. pro socio. iūcta l. si quis societatē. quia cōcedo, ꝙ tacita traditio q̄ fit ex societate inita vniuersorū, est similis precario simplr facto: sed nō est similis precario, cuius verba respiciūt expressè bona futura. Per precariū aūt simplex nō videret habitus respectus ad bona futura: quia speciale est in obligatione bonorū, in qua agit de leui pręiudicio. vt obligans bona simpliciter, videat etiā obligare futura. l. fi. C. quæ res pigno. ob. poss. & tradit Bar. in l. si ita. ff. de aur. & arg. leg. Vñ nō credere, ꝙ cōstituēs simpliciter in casu nostro videret cōstituere respectu bonorū futurorū, in quo agit de magno præiudicio, licet forte qñ constitutū venit accessorie ad obligationē bonorū, sicut obligatio ipsa respicit bona futura, ita & cōstitutū, qđ venit accessoriè ad illā obligationē. Et ad materiam §. nostri vide quod ponit Ange. in l. quæ de tota. §. incertæ. ff. de rei vendi.

Neratius. † Possessio thesauri inuēti non acquirit, nisi thesaurus sit apprehēsus, & amotus de loco. h. d. Diuidit in tres principales. In prima ponitur opi. quorūdā iurisconsultorū in eo qui scit thesaurū esse in agro. In secūda ibi: cęterū. ponit alia opi. in eo q ignorat thesaurū esse in agro. In tertia ibi: quidā putāt. ponit opi. Sabini, quæ approbat tāq; vera. ¶ Primò no. ex prin. literæ, ꝙ appręhēsio corporalis quæ fit cōcurrēte ab aīo, vocat naturalis possessio: & ꝓut est in fieri, nō reperit cū ea cōcurrēte ciuilis, sed prout est in facto esse. s. post appræhēsionē finitā, bn̄ cōcurrit naturalis cū ciuili: vt declaraui in l. j. in prin. s. e. ¶ † Secūdò not. ꝙ quis thesaurus esset pars fundi, nō tñ possidet ab ignorante, quia anim⁹ possidēdi nō extēdit se ad hoc: nō tñ est proprie pars fundi, sed est aliquid accessoriū ad fundū: nā si esset proprie ps fundi, q vult possidere ptē, possideret totū in dubio: vt s. ea. l. in prin. ¶ † Tertiò no. ibi: nisi loco amotus sit & c. ꝙ sola inuētione nō acqrit possessio thesauri, nisi apphēdat: & est rō secūdū Bar. in l. j. in prin. s. e. & Mod. hic, qa illud dicit inueniri ꝓpriè, qđ manibus apphēdit, vt probat in isto tex. & in l. si barsatorē. C. de fideius. Per ista iura infert Bart. in l. j. s. eo. & Cy. in l. licet. C. eo. ꝙ si statutū ĩponit pœnā inuēto cū armis, vel inuēto de nocte, nō habet locū, nisi inuētus sit apphēsus seu capt⁹ à familia.[c] Et hāc cōclusionē firmat Bart. in l. itē lapilli. in vltimis verbis. ff. de rerū diui. Sed Ang. hic dicit, ꝙ pdicti doc. dixerūt argumentādo, nō decidēdo. Vñ ipse hic alr distinguit, dicēs ꝙ aliqñ statutū imponit pœnā ꝓ inuētis in pdictis delictis: & tūc sufficit, ꝙ de his delictis aliqs conuincat corā iudice. & isto modo dicet inuētus in delicto, licet nō sit captus, † qa aliud est capere, aliud est inuenire. l. j. §. j. C. de rap. vir. & bene facit tex. in c. j. in fine. de dila. Si verò statutū dat pmiū ptāti, vel officiali, qui inuenerit aliquē portātē arma, vel eūtē de nocte, & sic de singulis, cū istud statutū exorbitet à iure cōi, est stricte interpretādū: & ꝓ cōsequēs req rit apphēsio, scđm eū. Et sic nota, ꝙ intētio sua videt esse de ꝓprietate sermonis stricta, p verbū, inuenire, significat ēt apphēsionē, sed nō de larga significatiōe. Tu aduerte, ꝙ ista rō sua cōcludit ēt in statuto imponēte pœnā, qñ statutū faceret delictū id, qđ nō ē delictū de iure, vel qñ ĩponeret maiorē pœnā, ꝙ ius cōe ꝓ delicto cassata pœna iuris cōis. Vñ Imol. hic dicit, ꝙ ĩ vtroq; casu pōt cōcedi satis esse aliquē cōuinci de delicto corā iudice, licet nō fuerit apprehēsus siue captus: qa rō istorū statutorū videt esse odiū delicti, q̄ habet locū, siue qs cōphēdat ĩ delicto, siue delictū ꝓbet eē cōmissū. Nō ob. tex. ĩ. l. si barsatorē. qa illud est ex mēte ptiū, ne als ꝓmissio sit ĩanis, & null⁹ vtilitatis: qđ eñ attineret ĩuenire latronē, si nō apponeret in manib⁹ iudicis? Tu aūt potes cōsiderare duos casus. Nā aliqñ verba proferunt à statuto impersonaliter, verbi gratia, si quis fuerit inuentus portare arma, vel ire de nocte. Aliquando verba statuti referuntur specifice ad aliam personā, ꝙ ad iudicē: verbi gratia, si familia ptātis inuenerit, vel si

a ¶ Deducendū. Adde d. Ale. de Imol. in consi. cxxxiij. in iiij. volu. inc. attentis narratis in themate.

b ¶ Similia. Limita vt per d. Ias. May. hic ĩ j. col. in versicu. v.

c ¶ A familia. Adde Ang. & d. Alex. in l. qui seruum. j. de verb. obliga. & do. Alex. plenius in l. j. §. j. s. qđ quisque iu. & hic.

officialis &c. Primo caſu ꝓcedit opi. Ang. & Mod. hic, ꝙ ſatis eſt iſtū cōuinci d̄ delicto corā iudice, licet neq; per iudicē, neq; per familiā publicā fuerit inuētus in iſto crimine, q̄a ſatis dicitur inuētus delinquere ille, qui cōuentus eſt per iudicē. Vñ ſicut ſi verba referant̄ ad iudicē expreſſe, ſatis eſſet ꝓbari factū in iudicio: vt in c. j. de dilat. ita ſi ꝓferant̄ impersonaliter, quia iſta ipersonalitas refert̄ ad iudicē, ad quē ſpectat inuenire delicta. l. cōgruit. de offic. p̄ſi. ſicut in ſimili dicit̄ in l. ſeruus. §. qui margaritā. de leg. j. & per Bar. in l. cū ſeruus. de ver. obli. Ang. tñ in aut. de ſan. epi. §. reuerēdiſsimis. vbi eſt bo. caſus. ꝓ cōcluſione p̄miſſa vr̄ hoc limitare no. ꝙ hoc nō habeat locū, qñ ſtatutū facit delictū id q̄d iure cōi nō eſt delictū: ſicut ire de nocte: nā tūc videt̄ requiri inuētio actualis in ipſo actu p eū qui ſit deputatus ad hoc, & apprehenſio ſecūdùm eum, quoniā ex quo ſtatutum inducit nouū delictū, nō debet intelligi, quòd iſtud delictum intelligatur, niſi continentibꝰ his quæ ſtatutū requirit. Nec potes dicere, ꝙ ſatis dicitur inuentus, ſi probatur crimē in iudicio: & ſic videt̄ adeſſe qualitas ſtatuti, quia ad hoc eſt dicendū, ꝙ ꝓbatio iudicialis, q̄ fit de delicto corā iudice, de ſui natura nō eſt inductiua, ſed potiꝰ declaratiua eius q̄d eſt. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. pen. in gl. ord. ff. de iureiu. & p Bald. in l. j. ff. de cura. fur. Vnde nō vr̄ ſtatutū ſenſiſſe de hac intentione, p̄ter naturā ſuā: ar. l. ſi ſtipulatus. in prin. ff. de vſu. & l. emptorē. §. j. ff. de act. emp. Et de inuētione credo ꝙ dicat verū, ſed de captura nō admitterē, q̄a verbū, inueniri, hoc nō importat, vt ſtatim dicā. Sc̄d̄o caſu ipſa verba indicant, ꝙ p familiā vel officialē noīatū in ſtatuto reus debet inueniri in ip̄o crimine, ad hoc vt puniat̄: ſed nō ſequit̄ p hoc, ꝙ debeat capi. & dicūt p̄fati doctores: q̄a ſicut dicit glo. no. Inſtit. de rerū diui. §. itē lapilli, verbū, iūētio. de ſui ꝓprietate nō importat neceſſitatē apprehenſionis. Vñ etiā tutor dicit̄ inuenire res pupilli, quas ponit in inuentario, ſc̄d̄m glo. in l. tutor q reper. in prin. de admi. tuto. licet eas actualiter nō apprehēdat, dūmō ſint tales res quæ poſſint apprehēdi: ſicut ibi no. dicit Bar. 18 † Vñ ſecundū eū res incorporea, quæ nō pōt apprehēdi, nō dicit̄ inueniri. Iſta cōcluſio cōfirmatur à fortiori p tex. in l. ſi qs in ſeruitute. in fi. ff. de fur. vbi ꝓbatur, ꝙ ille dicit̄ deprehēſus in furto, q eſt inuētus cū re furata, licet ipſe aufugeret, & nō fuerit captus: & tñ verbū, deprehēſio, vr̄ ſignificare plus q̄ verbū inuētio. Pro iſta cōcluſione bene facit tex. in l. iij. §. Nerua. j. eo. in verſi. diſsimiliter atq;. vbi ꝓbat̄ ſatis clare, & ita cōiter ibi exponit̄, ꝙ res dicit̄ inuēta, qñ eſt in cōſpectu nr̄o. Nō ob. tex. noſter in ver. q̄dā. q̄a ꝙ theſaurus nō poſſideat̄ p ſolā inuētionē, hoc nō eſt ex natura verbi, inuenio, ſed ex natura acquiſitionis rei, quæ acquirit̄ p occupationē, qñ eſt in illis bonis, in qua cū iura acquirāt eā occupari, nō vr̄ ſufficere p̄ñtia rei. Iō iura quę dicūt, q inuenit theſaurū, acquirit illū: exponunt̄ per iſta alia iura, q̄ requirūt occupationē. Nam cū theſaurus nō ſit in bonis alicuius, ſicut & aliæ res, quæ occupanti cōcedunt̄, nō pōt aſsignari bona diuerſitatis ratio, cur in illis requirat̄ apprehenſio & in iſtis nō: & hoc vult hic iuriſcōſultus in fi. licet aliqui quos refert glo. Inſtit. de re. diui. §. itē lapilli. hanc drīam faciāt & nō bene, vt ſtatim videbis declaratū in glo. ¶ In glo. in verbo theſaurū, ibi: nō ad ꝓximū. Moder. dicūt, & melius, ꝙ imò ad ꝓximū dictū pōt fieri relatio, ſed nō declarāt q̄uō. Dic ergo ꝙ relatio fit melius ad ꝓximū, q̄ ad p̄cedens: dicit̄ eñ in ver. ꝓxi. ꝙ theſaurus non vſucapit̄, quē qs ignorat eſſe in fundo: q̄d iuriſcōſultus ꝓbat ex iſto ver. q̄a talis theſaurus nō poſſidet̄, & omittit cōſequentiā tanq̄ notā, q̄ propriè reſpicit ꝓxime præcedēs dictū, q̄ eſt talis: Si non poſſidet̄, ergo nō vſucapit̄. l. ſine poſſeſsione. j. tit. j. ¶ In glo. in verſ. alienū. ibi: & q̄d dicit alienū. id eſt nō ſuū. Iſta ſol. ſc̄d̄a ꝓbatur cōiter ab oībus, quæ vr̄ falſa & impoſsibilis prima facie, q̄d oſtendo manifeſte: q̄a aut iſte nō apprehēderat theſaurū, & ſic non poſſidebat eū: & tūc iſta rō eſſet ſupflua, q̄a etiā ſi nō dare t̄ mala fides, ex hoc ſolo impedit̄ vſucapio, q̄a nō procedit ſine poſſeſsione. Et hac ſola ratiōe vtitur iuriſcōſultus in caſu p̄cedenti, qñ qs ignorabat theſaurū eſſe in agro. Aut iſte erat in poſſeſſione theſauri: & hoc ipſo ꝙ occupauit theſaurū, eſt factus dominus. Vnde non erat opus vſucapione: nec erat tractādum vtrū res poſſet vſucapi propter malā fidē. Dicendū eſt ergo: ꝙ vel prima ſolutio eſt vera: & verbum alienū ſtat impropriè.

19 † Vel etiā tenēdo ſecundā ſolutionē, ꝙ vſucapio procedit: q̄a ille qui poſſidet agrum, non erat dñs agri: vñ ſi inuenit theſaurum in agro alieno data opera, totus theſaurus pertinet ad dñm agri. Si verò inuenit caſualiter, tūc dimidia pertinet ad eū, & dimidia ad dñm agri, cui acquiritur dñium ipſo iure: ſecūdū glo. Inſt. de re. di. §. theſauros. Et hoc reſpectu cōtra dominū cui theſaurus eſt quęſitus, poſſet procedere vſucapio, ſi non obſtaret mala fides, & ita ſcripſi al's ſuper iſto §. Sed hoc nō videtur bene dictū: quia cū tex. præſupponat, ꝙ ego poterā vſucapere agrū in quo erat theſaurus, ergo pręſupponit, ꝙ ego habebā bonā fidē contra dñm agri pro ipſo fundo, quia credebā fundum eſſe meū: ergo & cōſequēter videor habere bonā fidē reſpectu theſauri, ex quo credo inueniſſe theſaurū in meo. Vñ difficile eſt ſoluere iſtud contrariū, q̄uō hic poſſit cōſiderari mala fides reſpectu noui dñi, cui theſaurus fuit acq̄ſitus in totū, vel in partē, vt ſ. dixi, niſi dicamus ꝙ ſufficit mala fides, quā habebat inueniēs theſaurū in genere, quia faciebat theſaurū nō eſſe ſuū: & ſic habebat malā fidē reſpectu eorum qui depoſuerūt theſaurū: nam mala fides contra vnū impedit præſcriptionē currere cōtra aliū, reſpectu eiuſdē iuris: vt fecite notare in l. j. §. ſed per eū. ſ. eo. allegās ea quę ſcripſi in l. Pōponius. §. ex facto. j. eo. vbi eſt caſus limitādo dicta Bar. in l. ſi quis fundū. in fin. j. eo. & in l. naturaliter. j. de vſuc. & quę ponit Ant. de But. in c. illud. de præſcrip. & hoc ſemper notabis. ¶ Extra glo. anteq̄ veniā ad alia, moueo tibi vnā aliā difficultatē ad tex. noſtrū. Nā iuriſcōſultus in ver. cæterū. videt̄ velle, ꝙ eadem præſcriptione præſcribatur theſaurus, qua & fundus, dū dicit, qui fundū longa poſſeſsione &c. Sed hoc nō videtur bene dictū: quia cū theſaurus ſit res mobilis, videtur ꝙ minori tempore præſcribatur. l. ij. & iij. j. ti. j. Sed ad hoc eſt dicere, ꝙ illa iura procedūt, quando res mobilis haberet præſcribi principaliter per ſe. Sed qñ pręſcriberet̄ acceſſoriè ad rē immobilē, ſicut in caſu noſtro: quia theſaurus venit acceſſoriè ad fundū, tūc non præſcribitur minori tempore q̄ principale, q̄a aſſumūt naturā eius: regula, acceſſoriū. cū ſi. de re. iu. bene facit l. creditor. §. ſi. ff. de lib. leg. & in c. ſuper e. de pręb. li. vj. cū ibi no. & eſt ſingularis limitatio [a] ad iura pręallegata. Aliā limitationē dabo tibi in §. ex plurimis. in qua oſtēdemꝰ eſſe caſum, in quo dñium rei mobilis nō acquirit̄ vſucapione, ſed præſcriptione dūtaxat &c. ¶ In glo. in ver. motus. Gl. opponit de tex. qui nō meret̄ allegari pro cōtrario: [b] q̄a tex. in l. j. in prin. ſ. eod. non dicit ꝙ per ſolū aſpectū acquirant̄ res quæ conceduntur occupāti. Sed hoc dixerūt quidam, quos refert ibi glo. in verbo, primi. quorū opi. hic cōiter reprehēdūt doc. & cōiter tenet̄ vt ibi dixi, ꝙ in rebus quę acquiruntur per occupationē, & in his quæ per inuentionē, ſicut ſunt theſauri, requirat̄ apprehēſio actualis, nec ſufficiat ſola præſentia rei. Sed aduerte, quia in hoc paſſu gl. variè loquunt̄. Nā hic dū dicit, ſed videt̄ per ſolum aſpectū &c. clariſsime oſtēdit, ꝙ in theſauro requirit̄ occupatio. Et iſto modo opponit de l. j. ſ. eo. & idē ſentit multū clare glo. in d. l. j. in prin. in verbo, primus. in fi. illius gl. Nā poſtq̄ retulit ſecūdā opi. ꝙ per ſolū aſpectum ſemper quęrit̄ poſſeſsio, etiā in rebus quę nō ſunt in alicuius bonis. cōtra illā opi. op. de iſto tex. & ponit duas ſol. quas hic repetij, tñ nō ſunt veræ. Vñ poſtea trāſijt ad tertiā ſolutionē, dicendo, vel dic, & facit differentiā inter res, q̄ acquirunt̄ occupāti per occupationē, & eas quę acquirūtur inuētiōe, vt ſunt theſauri: & hāc differentiā facit, vt rñdeat ad iſtū tex. Sed iſte tex. requirit apprehenſionē facti. ergo ſatis patet de mēte gl. q̄d ſenſerit. Voluit eñ, ꝙ in theſauro requirat̄ occupatio, ſed in alijs rebus quæ cōceduntur occupāti, nō requirat̄: al's non ſolueret̄ cōtrariū factū cōtra ſecūdā opi. ſed potius cōtradiceret ſecūdæ opi. inquātū voluit ꝙ poſſeſsio acq̄ratur per aſpectū, vt in ea dicitur. Vñ vehemēter errauit Bar. ibi, & Ioā. de Imo. hic, ſequēdo dicta ſua, qui intelligūt in illo ver. Vel dic: nō ponit tertiam ſol. ad cōtrarium huius §. ſed ponit tertiam opi. vltra ſecundā, quæ diſtinguit totaliter ecōtra ab eo q̄d intellexit ibi gl. & hic. ſ. ꝙ in rebus q̄ q̄runt̄ per occupationē, nō ſufficiat aſpectus, ſed requirat̄ occupatio. Sed in theſauris ſufficiat ſolus aſpectus, nec req̄ratur occupatio: q̄d eſt cōtra mētē iſtarū gl. Cauſa aūt erroris fuit, quia glo. hoc vltimo modo diſtinguit in l. nūq̄. §. theſaurus. ſ. ti. j. & in §. itē lapilli. Inſt. de re. di. quas adducit Bar. in l. j. ſ. e. Sed illæ glo. nō habuerūt reſpectū ad tex. noſtrum, ſicut glo. hic poſita in l. j. ſ. eo. vnde dic vt ſ. dixi, quia eſt verius.

Ex pluribus. Poſſeſsio pōt haberi ex plurimis cauſis quæ non ſunt incōpatibiles: dñium aūt non pōt haberi ex diuerſis cauſis cauſatis diuerſo tempore vtraq; cauſa remanēte. hoc dicit. Secūda ibi: & eum. Tertia ibi: nec enim. 20 ¶ † Primò not. ibi: & pro hærede &c. ꝙ hæres dicitur poſſidere rem hęreditariam non ſolùm titulo, pro hęrede, qui eſt immediatus titulus ipſius. ſed etiam titulo, quo poſſidebat immediate defunctus. Et ex hoc arguūt Modern. hic, quòd ille qui eſt hæres alicuius ab inteſtato, qui ſucceſſerat alteri ex teſtamento, poteſt dici hæres ex teſtamento illius primi, quoniam titulus autoris ſui tranſit in eum. & ita declarat gloſ. & Barto. poſt eam in lege ij. ſ. de peti. hæredi. & bene facit tex. & quod ibi not. Bar. in l. paterfam. ff. de vulga. & pupil.

a ¶ Singu. limitatio. Iſta limitatio Areti. reprobatur per aliquos, vt refert hic do. Iaſ. May. in prin. j. col. licet ſibi placet, & nititur eā cōfirmare, per iura & rōnes ibi per eū adductas, quas vid.

b ¶ Pro cōtrario. Rñde prout hic d. Iaſ. May. in iiij. notab.

21 & pupil. ¶ † Secundò not^a. ibi: ex vna duntaxat &c. quòd oratio affir-
a matiua quæ habet cōditionem taxatiuam, exprimit orationem negatiuam, sicut si negatiua esset expressè posita. tantū enim significant hic ista verba, possidere ex vna duntaxat causa possumus, ac si diceret, non possumus possidere ex pluribus causis. Ideo dicit Bar. not. in l. j. in prin. §. si qs ius di. non ob. quòd testis qui deponit affirmatiuam cū dictione taxatiua deponit negatiuam implicitā, q̄ quia nō est valde coarctata, facit eum suspectum de falsitate: all. optimū tex. in c. cū ecclesia Sutrina. de cau. pos. & proprie. de qua concludit etiam optimus tex. hic. ¶ In gloss. super verbo, vsuceperit. in l. j. hic alleg. in gl. declaratur ꝙ qñ duæ causæ concurrunt simul tempore, ex duabus causis pōt possideri res, & anteq̄ vsucapiatur, & postea. Vnde istud verbū, quod est ambiguum, & pōt significare præteritū & futurum Subiunctiui, cōplectitur vtrunq; tempus, ex quo vtrunq; habiliter pōt complecti. Per hæc determinatur not. q. quā ponit Bar. de clausula codicillari in l. j. ff. de iure codi. Bar. tñ hic aliter exposuit istam glo. dicens intentionem gl. fuisse, ꝙ si istud verbum vsuceperit, refertur ad primum exemplum positū in tex. pōt stare in significatu præteriti, quia etiam finita vsucapione titulus pro suo, & titulus pro emptore concurrūt: vt s. dixi. Si verò verbum istud respicit secundum exemplū, tunc debebit accipi in significatu futuri Subiunctiui: † quia quando duæ causæ non cōcurrunt eodē tempore, possunt cōcurrere ante cōpletā vsucapionē, sed nō post: vt j. videbis ꝑ l. ij. §. fi. ff. ꝓ emptore. & scd̄m istum modū exponendi habes colligere notabiliter, quòd ista verba ambigua quæ possunt accipi in sensu futuro & ꝑterito, significant futurum & præteritum, ꝓut magis cōuenit materię,[b] super qua disponunt. Ita declarat Barto. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & est glos. not. in l. cum tale. §. penul. de condi. & demonst. quā allegat Bald. in l. leges. la ij. C. de leg. Mihi tamē plus placet expositio prior: quia si bene respicis ad tex. istud verbum, vsuceperit, est positum ꝓpriè in primo exemplo: vnde non respicit scd̄m exēplū, sed primū, in quo tale verbum, vt dixi, ęqualiter potest cōplecti tp̄s ꝑteritum, & futurū. ¶ In glo. super verbo, possideo. ibi: vel subtilius &c. Ray. dicit, vt refert Imo. quòd secūda pars gloss. potest saluari, quādo plures causæ cōcurrunt simul & eodem tp̄e ad præscr. tūc enim ex eis causatur vna præscriptio, ad quā duæ causæ præscriptionis cōcurrunt: vt probatur in princi. §. nostri. & in l. j. in fi. j. pro suo. & in hoc cōcordant ómnes. Sed quādo duo tituli vel duæ causæ concurrunt diuersis temporibus, sicut in secundo exēplo §. nostri, tunc ꝓcedit prima pars glo. quòd eo tempore sunt duæ præscriptiones, & non vna: & si præscriptio finitur ex prima causa, alia causa cum sua præscriptione extinguitur: † quia quod semel mihi est quæsitum ex prima causa, nō potest amplius effici ex alia meum. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de cap. l. sequit̄. §. lana. in titul. proxim. Et licet istæ conclusiones in se sint verissimæ, nō tamen fuerunt de mente gloss. in secunda parte. quæ cùm dicit, quòd vna est præscriptio, ponit expresse exemplum in duobus titulis, diuerso tempore concurrentibus. Vnde Barto. videtur dedisse alium intellectū: dicit enim quòd intentio glos. in secunda parte est corrigere id quod dixerat in prima, videlicet quòd finita præscriptione ex primo titulo sequens titulus euanescebat, & quo ad vsucapionem, & quo ad possessionem: vt declarat Barto. Est ergo intentio gloss. secundùm Bart. quòd ex duabus causis vna fit præscriptio, anteq̄ sit completa: sed finita pręscriptione vna ex eis euanescat. Sed huic intellectui multum obstat: quia licet ex primo & secundo titulo cœperit currere pręscriptio diuersis temporibus, non videtur esse possibile quòd ex diuersis initijs cursus præscriptiōis causetur vna præscriptio. Sed potest dici defendendo istam positionem, quòd ex secundo titulo superuenienti nulla incipit præscriptio seu cursus temporis, sed continuata est prior præscriptio, quę cœperat ex priori titulo. Vnde magis obst. huic conclusioni, quod superfluum videtur[c] esse, hanc causam concurrere ad præscriptionem priorem, ex quo ex ea nulla fit acquisitio finita præscriptione maxime: quia sicut subtiliter declarat Barto. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. causis ma. † præscriptio & acquisitio ex ipsa non fit ex toto tempore, sed
22 ex fine ipsius præscriptionis. Vnde alius intellectus est quærendus ad glo. de quo j. dicetur. Possumus tamen dicere declarando hunc intellectum, quòd ad præscriptionem quæ finitur ex primo titulo, concurrit secundus pro hærede, non immediate, sed mediate: quia hæres non posset ꝑscribere ex titulo pro emptore, nisi quia adiuit hæreditatem, per cuius medium acquisiuit titulum ꝓ emptore, qui erat penes defunctum. & hoc modo intelligendo glo. erit vera. Sed relinquitur dubium, cōcesso, vt est concedendum, quòd præscriptio in causis concurrentibus diuerso tempore fiat ex prima causa duntaxat, & ex sequenti quis desinat præscribere, finita prima præscriptione: vt dicit gloss. Vtrum post ꝑscriptionē primam finitam possessor possideat ex prima causa dūtaxat, an vero etiā ex cā pōst secuta. Barto. dicit hic expresse ꝙ non: vult enim ꝙ sicut ex secūda causa desinit vsucapere finita ꝑscriptione ex prima, ita ex secunda causa desinit ꝑscribere: qa istæ duæ causæ post ꝑscriptionē sunt incōpatibiles, & licet ipe non declaret quō sunt incōpatibiles, satis tamen patet ex dictis suis modus incompatibilitatis. & ex text. quem allegat, scilicet in l. ij. §. fina. j. pro empto. & est melior text. in l. non solum. §. ꝙ vulgo. j. de vsuca. in quib⁹ iuribus dicitur, quòd is qui emit rem ab vno bona fide, & cœpit vsucapere, emendo postea rem eandem à vero domino, mutat causam possessionis: & sic patet ꝙ prima causa extinguit̄: vt j. dicā. Et ratio decisionis est, quia hoc ipso ꝙ ex secunda cā sum fact⁹ dñs, siue ꝑscripsi, siue qa emi à vero dño, alius titulus est incōpatibilis cum titulo. ex quo quęsiui dñiū, quoniā ex illo sum verus dominus: si ergo remaneat alius titulus, ex quo nō sum dñs, oritur quędam cōtrarietas, videlicet ꝙ ille qui factus est dominus, possit iterum fieri dominus: qđ est impossibile, vt s.
23 dixi: † nam si titulus durat, etiā durat aptitudo ad acquirendū dñiū: qa hic est effectus tituli veri, vel putatiui iusti, vt per eum possit dñiū acquiri, vel qa tradens est dñs, vł per vsucapionē: vt in l. nūq̄ nuda. s. tit. j. Sed hoc est impossibile, ex quo quis est fact⁹ dñs: ergo bñ dicūt iura, ꝙ vna cā remanet[a] & alia extinguitur. Et per hoc patet, ꝙ non ꝓcedit do. Imo. hic, qui dixit ꝙ etiā finita ꝑscriptiōe ex prima cā, licet ex secūda non possit amplius ꝑscribi, poterit tamē ex duab⁹ causis res possideri:[b] quia ex quo ante finitā ꝑscriptionē res possidebatur ex duabus causis, quamuis ex postfacto cōpleta prescriptiōe ex prima cā alter efficiat̄ inutilis, nihilominus remanet illa causa, sicut dicimus Inst. de leg. §. si in diem. & l. debitor. in prin. de le. ij. q̄ ll. allegāt̄ hic ī gl. magna. versus fi. nā in d. ll. licet ex secūda cā ex post facto efficeret̄ inutilis,[c] qa tñ valebat ab initio, substitit secundū quosdā, licet gl. mag. inferius aliter dicat, vt ibi dicemus, ex eo qa ista inutilitas nō habebat annexā incōpatibilitatē ad primā causam. Sed in casu nostro surgit incōpatibilitas, ex qua fit, vt duæ causæ in possessidēdo simul non possint concurrere: vt hic fatentur Dy. & Bar. & reuera cōtra opi. d. Imol. sunt iura satis expressa, quia tex. in l. ij. §. fin. & in
24 d. §. quod vulgo. † dicit, ꝙ per superueniētiā causæ ex qua quærit̄ dñiū, mutat̄ cā possessiōis. Verum aūt mutari ꝑsupponit manifestè, ꝙ vera cā remoueat̄, & succedat noua: vt patet ex l. ante litem. & l. seq. & ex l. mutari. ff. de procu. arg. de ꝑsona ad causam. Nec ob. si dicatur, ꝙ etiā obligatio personalis q̄ orit̄ ad rē legatā, ordinat̄ ad acqrendum dñiū in rem, qa obligat hæredē ad tradēdū: & sic vr̄, si ratio ꝑmissa est vera, ꝙ etiā ī casu d. §. ꝙ si in diē. acquisito dñio ex alia cā resultet ibi cōpatibilitas: nam ad hoc est dicendū, ꝙ titulus post traditionē factā ordinat̄ immediatius ad dñij acqsitionē, q̄ ante traditionē factā, vel antequàm possessio puenerit ad eū qui habet titulū. Nā vel possumus dicere, ꝙ cōcurrit vel vt cā mediata cū possessione ad acquirendū dñiū, & hoc magis placet, qa traditio & possessio sola de se nō est sufficiens ad hoc in ꝑscriptione x. vel xx. ann. Et sic videtur, ꝙ ex duab⁹ qualitatib⁹ fiat vna cā, sicut fit ex titulo & bona fide, vt dicit gl. mag. de qua statim videbis in ij. oppo. Vel si vis dicere, vt dicit gl. magna. in j. opp. ꝙ titulus non sit cā immediata præscriptiōis, ad minus est cā valde propinqua, de qua iudicatur vt de cā proxima: vt l. vxori. & ibi per Bar. ff. de au. & arg. lega. & ꝑ eūdē pleni⁹, vbi vide in l. ambitiosa. in pe. cha. đ decret. ab ordi. fa. Aduerte tñ, qa si ꝑscribens nollet acquirere dominiū virtute primę causę, & vsucapionis, q̄ resultat ex ea: tūc bñ posset currere ꝑscriptio ex scd̄a cā, & nō extingueret̄: hoc ꝓbat̄ ex singulari d. Bar. ī l. j. C. de ser. fug. vbi dixit, ꝙ licet res mobilis vsucapiat̄ triēnio, si tñ vsucapiēs non vult q̄rere dñiū ex illo tp̄e, ēt in re mobili, pōt cōsiderari præscriptio x. ann. Et hāc solēnem doct. approbat Bal. §. si quis per xxx. si de feu. fue. contro. inter do. & agna. Facit optimè ꝓ ꝑdicta conclusione qđ not. gl. Insti. de leg. §. nostra. & Bart. & Moder. in l. j. C. cōia de leg. vbi dicunt, ꝙ si legatarius in quē trāsfertur dñiū ipso iure, non vult vti illa acqsitione, cōpetit illa actio personalis, & ꝑditur dñiū ipso iure q̄situ: facit optimè text. in l. hmōi. §. qui seruū. de leg. j. ¶ Sed contra ꝑdicta oppo. & vr̄ ꝙ etiā post ꝑscriptionē factā ex prima cā possit remanere alius titulus, non quidem quo ad effectum vsucapiendi, vt dictū est, sed quo ad effectum q̄rendi fructus, nā etiam hūc effectū

a ¶ Not. Et hoc idē refert & sequit̄ do. Iaso. May. hic ī j. col. in ver. iij. not.

b ¶ Materiæ. Vide Bar. ī cons. inci. statuto Assisij cauet̄, ꝙ si qua mulier. & do. Alex. de Imol. in con. cxj. inci. mature. in ij. parte.

c ¶ Superfluū videt̄. Tu dic ꝙ secūda cā non est superflua, præsertim dū vsucapio est in fieri, secundū d. Ias. hic in iij. col. in ver. ij. conclusio. quem vide.

operatꝛ titulus in fructib⁹ naturalib⁹: vt l. bonæ fidei. ī prin. de acq. re. do. & per Bar. plenè in l. fructibus. de rei vendic. Et sic videtur, quo ad hunc effectum, iste titulus & si sit superfluus, nõ sit incõpatibilis cũ primo, ex quo à principio fuit validus, & possit remanere ex post facto, licet nunc sit inutilis. †Sed ad hoc rñdetur, ꝙ acquisitio fructuũ non procedit ex titulo, nisi aduersus dñm, & in præiudicium domini. Vnde si titulus cõcurrit cũ dominio, non habet hunc effectum, licet ante dñium quęsitum habuerit. ¶ Sed aduerte, quia Paul. de Cast. hic videtꝛ simpliciter intelligere hanc partẽ gl. ꝙ etiã ex cã superuenienti postea cẽsetur simul cum prima causa vna præscriptio. Vnde secundũ eum licet ex secunda causa per se non posset præscribere illo tpe ibi, hæc tamen causa coniuncta cũ prima perficit pręscriptionem, quæ etiã per solã primam causam posset perfici: & ꝙ istud sit verũ probat, quia si ex titulo pro hærede superuenienti, nõ vsucapitur: ergo frustratoriè induceretur hic titulus ante completã vsucapionẽ, ex quo nil posset operari. Sed ista conclusio videtur cõtra rõnẽ, quia cũ ꝑscribens dicatur ꝑscribere solũ in extrema parte tẽporis, & illa pars sola auferat ius alteri, ſcđm Bar. in l. ab hostibus. §. sed ꝙ simpliciter. præalleg. non põt considerari, qũo secunda cã possit cõcurrere ad ꝑscriptionem, cuius respectu nõdũ venit tempus extremũ præscriptionis: & tamen gl. expresse in gl. magna. circa primã opp. hic voluit, ꝙ secunda cã cõcurrat ad acquisitionẽ dñij, quę fit ꝑ ꝑscriptionem. Sed doct. hoc cõiter nõ admittunt, maxĩe Bart. qui expſſe vult, ꝙ finita ꝑscriptiõe ex prĩa cã, ſcđa cã extinguatꝛ, & eius ꝑscriptio. Ad arg. qđ facit põt rñderi, ꝙ titulus nõ solũ parit effectũ vsucapiendi, sed etiã alios effectus, scilicet facultatẽ percipiendi fructus: vt s. dixi. itẽ & Publicianam. † Nec obstat, ꝙ Publiciana nõ cõpetit, nisi illi qui potest vsucapere: quia hoc non est semper verũ, ſcđm glo. in l. cũ qui. in princ. ff. de Publi. & per Bald. in l. ancillæ. C. de furt. Et dato ꝙ esset verũ, adhuc tamẽ in casu nostro cõpeteret Publi. quia licet iste titulus nõ possit ꝑducere vsucapionẽ in actu ꝓpter impedimentũ extrinsecus cõtingens, id est quia ex primo titulo fuit cõpleta prius vsucapio, in potẽtia tamẽ cõpetit Publiciana, quæ etiã cõpeteret actu, remoto illo impedimẽto. Pręterea posset cõtingere casus, in quo ex isto titulo ꝓcederet vsucapio. Exempli gratia: Si respectu primi tituli et in tẽpore ptinente ad primũ titulũ interuenisset tantũ impedimentũ, ꝙ sublato tẽpore impedimẽti, vel ipso iure, vel per restitutionẽ in integrũ, iuxta not. in l. j. j. de diuer. & tempo. præ. & in l. senatus. de offic. præsi. ꝑ Bar. & in c. ex trãsmissa. extrà, de ꝑscript. quòd tẽpus primi tituli extenderetur vsq; ad tẽpus secũdi tituli, quo casu ex vtroq; titulo cõpleretur ꝑscriptio, ex quo est idem terminus vtriusq;, sicut qñ duo tituli cœperũt eodem tẽpore: vt in primo exemplo nostri §. ¶ In glo. in verbo, nec enim. ibi: qđ non placet. glo. reprobat solut. istorũ, quæ est falsa. sed cur nõ placeat sibi, nõ multũ clare aperit. Tu ergo dic declarãdo eã, & text. ꝙ si in ver. nec eñ. quatenus loquitur de dominio fieret relatio ad causam ꝓximã, inquantũ vero loquitꝛ đ possessione, fieret relatio ad cãm remotam, tunc iuriscõsultus nõ faceret differentiã inter possessionẽ & dñium, sed inter cãm remotã, & ꝓximam, tam respectu possessionis, q̃ respectu dominij. Sed hoc est manifeste contra verba literæ, quæ ponit differentiam īter dñiũ & possessionẽ: ergo ista solut. nõ est vera, & destruit tex. ¶ † In ea. glo. ibi: tu ergo dic ſcđm Rog. differentiã inter possessionẽ & dñium ponit hic Bar. in fi. cõmenti, cuius do. Ange. aliqualiter supplet, & Mod. & est talis: quia possessio nõ est ius pfectũ, & cõsummatũ, sed est ius inuentũ ad quærendũ ius pfectũ, id est dñium: vnde interest nostra ex pluribus partibus cõcurrẽte possessione acquirere dñium, sicut interest nostra ex pluribus causis rẽ nobis deberi. l. iij. in fi. ff. de liber. leg. & Instit. de act. §. sic itaq;. & põt esse ſcđm Imo. & bene, ꝙ superueniat mala fides respectu vni⁹ causæ, q̃ impediret hodie vsuca. vt in c. fi. de ꝑscri. & plenè in l. naturaliter. j. ti. j. & sic alia cã erit vtilis ad ꝑscribẽdũ, cuius respectu nõ supuenit mala fides: qđ est verũ, & ꝓcedit, qñ duę causæ nõ haberẽt originẽ ab eo. verbi grã: qñ quis emit à diuersis ꝑsonis, sed qñ haberẽt originẽ ab eo, vt in exẽplis l. nr̃æ, tũc nõ esset possibile ꝙ mala fides q̃ supueniret respectu vnius tituli, nõ supueniret etiã respectu alterius. † Nã si ille q possidet titulo ꝓ emptore, & ꝓ hærede, scit rẽ emptã à defuncto fuisse alienã: ista sciẽtia infert etiã malã fidẽ in tit. ꝓ hærede: vt de se patet. Dñium aũt est ius pfectũ, qđ nõ expectat aliud post se: vñ frustra is q est effectus dñs, iterũ eadẽ spẽ dñij vellet effici dñs: & ꝑ hęc patet, ꝙ sicut quis põt possidere ex pluribus causis rõne pmissa, ita etiã ex plurib⁹ causis põt sibi cõpetere Public. qa cui cõpetit vsucape, cõpetit hr̃e Publicianã. l. eũ q. in princ. ff. de publi. ſcđm Bar. hic, cui adde glo. no. in l. cũ sponsus. §. is cui. ff. de publi. quæ videtꝛ velle hoc idẽ in effectu, & videtur esse verum, licet Ang. ibi dicat oppositum, æquiparãdo quasi dominium dominio: sed videtur esse differentia ex ratione suprà assignata. † Vtrum autem is qui quæsiuit vtile dominium, si postea recipiat rem per traditionem ex eadem causa, efficiatur dominus directo: vide gloss. singul. quæ dubitat super hoc, & videtur inclinare quòd non, in lege, is q reipublicæ. ff. ex quib. cau. maiores. An autem ex diuersis causis ille qui est dñs directò, possit effici vtiliter dñs, vel econtra qui est dñs vtiliter, possit effici dñs directò, ita ꝙ vtrunq; dñium habeat, simul est quęstio elegans, de qua dicetur inferius plene. ¶ In eadẽ glos. ibi. §. quod si in diem est. Antequàm tangam veritatem articuli, ad intellectum dict. §. aduerte diligẽter, qa etiã si tex. in §. quòd si in diẽ, simpliciter ꝓcederet, & in omni casu esset verum, ꝙ legatum nõ extingueretꝛ, adhuc tñ posset teneri conclusio gl. in vij. opp. nõ destruendo §. præalleg. nam gl. loquitꝛ, qñ id qđ debebatur sub conditione, fuit traditum pẽdẽte cõditione, sub eadem conditione fuit legatum. Vnde quia nulla vtilitas poterat resultare ex legato aliquo tempore, ideo legatũ istud à prin. est nullum: vt l. si mihi Sempronius. de leg. j. & l. Meuius. in prin. de leg. ij. in quibus iurib⁹ hoc probatur in simili, quoniam eadem ratio est, siue eadem res legetur sub eadem cõditione, siue prius debeatur sub conditione ex cõtractu, & postea legetur sub eadem conditione, quando traditio fuit facta pendente conditione: vt declarat Bar. & bene. Sed in d. §. ꝙ si in diem. legatum quod fuit factum pure, valuit à principio, quia potuit afferre aliquam vtilitatẽ, siue cõditio debiti deficeret, vtꝛ existeret post mortẽ testatoris. Vnde quòd valuit à principio, facilius sustentatur ex postfacto, quàm quòd à princip. non valuit: vt in casu vij. opp. Secundò adde circa intellectum d. §. quòd solu. glo. ad illum tex. expresse videtur esse cõtra verba literæ, contra rõnẽ ibi assignatam. Dicitur enim ibi, ꝙ legatum non irritatur, & ꝙ non placuit opi. illorum, qui dicebant quòd id qđ valuit à principio, irritatur ex postfacto: quæ verba manifestissime important, quòd ius legati est illud, quod durat, quia si extingueretur legatum, tunc opinio illorũ qui dixerunt quòd ex postfacto legatum inualidatur, esset vera, cuius cõtrarium ibi dicitur. Vnde Dyn. & Bartol. eum referens, aliter respõdet ad illum tex. vt dixi in declaratione gloss. & volunt, quòd ibi purificato debito concurrat causa legati, & debiti, quia erat talis res, ex qua nõ trãsferebatur dominium ipso iure. Vnde ex quo vtraque causa erat pura tẽpore acquisitionis, ex vtraque fiet acquisitio, quia concurrunt ad acquisitionem eodem tempore: vt dixit Rog. Et quia dicta Barto. hic circa vij. oppositionem, & in tota distinctione sunt aliqualiter difficilia, & omissis alijs conclusionibus quas suprà distinctè retulimus in voce, referemus tres conclusiones ex dictis eorum, declarando & addendo vbi erit opus. †Prima ergo conclusio secundũ Dyn. est ista. Si res quæ debetur sub cõditione ex contractu, traditur conditione pendente legatum factum purè de eadem re vel sub conditione quæ prius implerꝛ, q̃ conditio debiti, facit ꝙ dñium quęsitum ex cã legati, quod erat purum, vel cuius conditio prius erat purificata, resoluitur adueniente conditione debiti, & incipit debitor possidere ex tit. debiti: arg. l. fundũ. ff. ad leg. Fal. & bene facit tex. in l. iij. §. qui fideicommissum. & l. si pater filio. ff. de hæred. insti. Secunda conclusio quam hic ponit Bart. est talis: Si debetur spẽs sub conditione, & illa eadẽ legatꝛ purè, vt s. vel sub diuersa cõditione, quæ prius purificatur q̃ conditio debiti, & sit talis res in qua dñiũ possit transferri in legatarium ipso iure: qđ qñ sit, declaratur in l. j. de leg. j. tunc idem quod in casu præcedenti: quia dñiũ qđ est quęsitum ex causa legati, purificata postea cõditione debiti secuta traditiõe resoluetꝛ ex cã debiti: quoniã istæ duæ causæ non concurrunt simul in hoc casu in acquisitione dñij, sed pri⁹ acquiritur ex causa legati, & postea ex titulo debiti. Tu verò considera super isto articulo, quòd si dominium qđ trãsfertur ipso iure pro causa legati, sit dominium vtile, & nõ directũ, tunc faciliter posset teneri opp. videlicet ꝙ non extingueretꝛ dominium quæsitum ex legato, licet postea 25 fieret traditio ex cã debiti: †qa vt j. videbis, subtiliter declaratũ dñiũ vtile & directũ videntꝛ posse simul cõcurrere in eadem persona. Sed quia cõmuniter doct. sentiunt, ꝙ ex legato transferatꝛ dñiũ directũ ipso iure: vt põt colligi ex no. per Bar. & ibi dixi in l. j. de le. j. ideo fortè Bar. hic dixit, ꝙ superueniente traditione facta ex cã debiti, extinguitur cã legati, & dominiũ quæsitũ ex eo. Cõtra quã positionẽ arguo sic: Licet dñiũ sit q̃situ legatario ipso iure, & possit vendicari res actione reali, adhuc tñ cũ ipsa actione reali cõcurrit actio personalis ad rem dari: vt patet Instit. de leg. §. sed nostra. & plenè in l. j. C. cõia de leg. Tunc arguo sic: Si cõpetit actio personalis ad rem dari, videtꝛ ꝙ cõpetat ad aliud dñium, q̃ ad id qđ fuit q̃situm: & sic dñiũ quod acquiritꝛ per traditionem, erit aliud dñiũ q̃ dñiũ quæsitũ ipso iure. Istud videtꝛ impossibile: qa idẽ dñiũ non potest cõsiderari vt quæsitũ, & vt quærendũ: qđ implicat cõtradictionẽ. Si ergo sunt duæ species, dñiũ quæritur ipso iure, & per traditionẽ postea ex eadem causa: multo fortius vrꝛ in casu nostro, ꝙ sunt duę species dñij diuersę, vnà de iure speciali, & alia ex via ordinaria de iure cõi, cùm fiat traditio ex diuersa causa: & sic videtur ꝙ istæ duæ species possint concurrere, & vna non extinguat aliam. Et licet ista positio sit sustentabilis: qa aliud videtꝛ esse ius quod causatur de iure speciali, & aliud qđ de iure cõi, ex via ordinaria: non tñ est recedendum à Bar. maximè quia non reperitur iure cautum expresse ꝙ sint duæ species dñij directi. Et cùm dicitur, ergo actio ꝑsonalis non potest cõcurrere. Rñdeo, ꝙ imo potest, nec implicatꝛ contradictio, quia nõ videor dicere ꝙ non sim dñs agendo actione ꝑsonali, sed ꝙ volo illud. i. dñiũ acquirere ex pinguiori cã. Et in acquisitione noui dñij ordine intellectus prius extinguitur dñium vetus quæsitũ, deinde succedit nouum: & de isto ordine intellectus vide tex. & quod ibi doctor. in l. quoties. §. si quis ita. s. de hæred. insti. Et hoc maximè procedit, quãdo ac 26 quisitio fit ex noua cã: vt patet ex d. l. fun. ad leg. Fal. ¶ † Secundò obst. huic doctrinæ Bar. id quod ponit Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ver xij. quæro. j. de verb. obli. vbi dixit reprehendendo Dyn. quòd qui emit ex certa scientia ab hærede rem sibi legatam, non videtur renunciare legato. ergo eadem ratione in casu nostro ille qui ex veteri titulo purificato est factus creditor, vel potius rem possidet, non videtur renunciare titulo

tulo legati. Sed ad hoc respondetur dupliciter, vel quòd non videtur renunciare titulo legati ad petendam æstimationẽ rei quæ illo casu debetur, licet in casu nostro de æstimatione nõ sit agendum. Vel possumus dicere, ꝙ illa doct. non est vera, sicut tenẽt ibi Bal. & Moder. quorum opi. ibi sum secutus. Tertia & vltima conclusio est ista, & hanc approbant omnes. Quñ res quæ debetur sub cõditione, legatur purè, vel sub conditione, quæ prius extitit, ꝗ cõditio debiti: & est talis res cuius dominium non transit ipso iure ex titulo legati: tunc per purificationem debiti causa legati non extinguitur, quia in traditione istæ duæ causæ simul concurrunt, & ex duabus causis simul concurrentibus potest acquiri dñiũ, vt dictum est. Et ad materiam nostrã, inquantũ hic dicitur, ꝙ semel effectus dñs ex vna causa nõ põt alius effici ex alia. Adde quod no. Io. Andr. in c. cùm personæ. de priui. libr. vj. † Potest etiã dubitari, nunquid is qui erat primò dñs vtiliter de nouo, ex noua causa possit fieri domin⁹ directo, & qd ecõtra si erat primò dñs directo, vtrũ possit fieri vtiliter dominus, & sic ex duabus causis concurrentibus diuerso tempore acquiratur duplex dñiũ, qđ simul possit concurrere. Super quo Bald. variat: nam in l. j. vers. x. op. C. qui admit. in l. puberẽ. C. de iure delib. ipse dicit ꝙ nõ, per regulã positã. & per l. si hæres institutus. in prin. ff. ad Treb. vbi est casus sing. ꝙ si fideicõmissarius restituit fideicõmissum primo hæredi, nõ acquirit̃ ex restitutione vtilis actio, qa directa remãserat penes eũ, cũ qua nõ põt vtilis cõcurrere. Sed contra ipm videt̃ casus expressus, qui est vnicus in iure in l. si qs mihi bona. §. sed si mãdauit. de acqui. hære. vbi ꝓbat̃, ꝙ si pater ratificat bonorũ possessionẽ petitã à filio, videt̃ sibi dare mandatũ de adeũda hr̃ditate, & valet aditio: & tñ p bo. pos. ratificatã erat sibi q̃situm ius vtile: vt in §. quos aũt. Insti. de bo. pos. & hanc opi. tenet Bar. in d. l. pube. licet nõ põderauit text. in d. §. sed si mãdauerit. Hoc tenet ẽt Bal. in pall. §. dicit tñ, ꝙ hoc est verũ, nisi dñium vtile sit subalternatũ directo, sicut est in fideicõmissario respectu hr̃dis, vel emphyteutę respectu domini: tũc em̃ is qui habet directũ dñiũ, qđ est plus, nõ põt habere vtile qđ est inferius, & ꝑsupponit directũ in ꝑsona alterius: & ita intelligit̃ tex. in d. l. si hæres institut⁹. & materiã §. nr̃i, vide tex. in l. si sub cõditione. q. mo. vsusfr. amit. Scias etiã ꝙ do. me. hic tractat illã q. quã posui sup rub. huius ti. † Vtrũ appellatione possessionis cõprehendat̃ possessio naturalis tm̃ vel ciuilis: de quo est bonus tex. in §. ex cõtrario. j. eo. et dic vt dixi in d. rub. Et occasione eorũ q̃ dicta sunt, Bar. hic solẽniter more solito, & multũ perfectè tractat, vtrũ qñ spẽs debita legat̃, valeat legatũ: & qa alia mẽbra ꝓ magna parte fuerũt s. discussa in glo. & quædã quæ nõ fuerũt ibi tacita in scriptis, quæ sunt bene dicta, ideo nihil est addendũ, prætereꝗ in scđo mẽbro, vbi ipe dicit, ꝙ si species debita purè legat̃ sub cõditione, legatũ nõ valet, nisi cõditio legati sit impleta viuẽte testatore: nã hoc dictũ nõ videt̃ verũ[a], inquantũ sentit ꝙ si cõditio esset impleta post mortẽ testatoris, legatũ indistĩctè redditur inutile: qa posito ꝙ cõditio esset impleta mortuo testatore, si tñ adhuc ex causa debiti species non erat soluta, legatum videt̃ valere, qa põt afferre aliqđ emolumẽtũ. propter qđ etiã valuit à princi. ex quo nõ erat inutile in omnẽ euentum, qm̃ trãslatũ dominiũ ipso iure ex legato qđ non põt cõtingere occasione debiti ex cõtractu, vel quasi: vnde non video bonã rationem differentiæ. Cætera dic vt hic per eum.

27 **Ex contrario.** † Duo non possunt possidere in solidũ eandẽ possessionẽ numero, sed diuersam possessionẽ specie vel numero bene possunt possidere. Diuiditur secundũ Barto. in sex partes. In prima ponitur dictũ. In secunda ibi: cõtra naturã ratio dicti. In tertia ibi: Sabinus quoddã dictum, qđ videtur aduersari præcedentibus, sed vere nõ aduersat̃. In quarta ibi: idem Trebatius. ponitur triplex dictum Treba. In quinta ibi: quẽ Labeo. reprehendit scđm dictum Trebatij per Labeonẽ. In sexta ibi: nõ enim. ponitur determinatio iurisconsul. declarans rationẽ in secunda parte assignatam. ¶ † Primò not. ibi: cõtra naturam. ꝙ lex in disponendo imitatur naturam quantum potest, & cõtra ordinem naturalẽ nõ disponit. cõcor. l. adopt. §. de adop. & bñ facit tex. in l. iij. de vsufru. ea. re. quæ vsu cõ. & inde est quòd lex nõ fingit sup impossibili, in genere, vt plene declarat in l. si is qui pro emptore. j. de vsuca. & est bonus tex. in l. si pupilli. §. item quia: versi. qui ergo. de nego. gest. Aduerte secundũ do. me. & bene, quia si text. iste loquitur de ficta detentione, & non vera. quod vtrum sit verũ, statim declarabitur, hic ꝓbatur eleganter, ꝙ fictio imitatur naturã in duobus casibus fictis, vel potius in vidẽdo vtrũ possit induci fictio hoc modo, qa sicut rẽ quã vn⁹ verè tenet, alter verè nõ põt tenere, ita rõ quã vnus fictè tenet, alter nõ põt fictè tenere. Vnde etiã in duabus fictionibus lex sequitur ordinẽ naturæ: qđ est notabile, & nouũ dictũ in materia fictionis: nam ista doctrina significat, ꝙ sicut super eo quod est impossibile verè per rerũ naturam in suo genere lex nõ fingit, ita super eo quod est impossibile de iure positiuo: nã ꝙ ciuiliter possidẽs fingatur tenere, hic fictio est inducta de iure positiuo: & tñ quia scđm fictionem iste tenet, iudicatur impossibile, ꝙ alius verè vel fictè teneat. Non solũ ergo id quod est impossibile per rerum naturam, vel attenta veritate naturę non potest deduci in fictionẽ, sed nec etiã id qđ est impossibile, inspecta alia fictiõe inducta à iure. Pro ista not. conclusione, quam nõ inuenies alibi declaratã, adduco tibi tex. not. in l. j. §. si quis quasi. ff. de eo qui pro tu. vel cu. ne. gest. quam l. allegat gl. not. quæ hoc sentit in l. iij. §. hac actione. ff. de nego. gest. dicitur enim in d. §. si quis quasi. ꝙ ille tenetur actione ex illo edicto, ex quo conuenitur ille qui habetur pro tutore, qui de iure potest esse tutor, licet vere non sit: nam si non potest, quamuis gerat se pro tutore, lex non fingit eum conueniri, ac si esset tutor, qa hoc in genere nõ poterat esse ex dispositione iuris positiui. & hunc intellectum quem suprà retuli, ponit hic Iacob. de Aret. & sentit hic Bar. & refert etiam hic Imol. dicens hunc esse sensum literæ: vt quia ille qui possidet ciuiliter, fictè videtur rem tenere: ideo non possit fingi alius tenere eãdem rem. † Ex hac doctrina arguit hic do. me. ꝙ si statutum loquitur de tenẽte & possidente, non habet locum in eo qui ciuiliter possidet, quia iste non tenet verè, sed fictè, & verba statuti non debent intelligi in casu ficto. l. fin. de his qui ve. æta. impe. in l. iij. §. hæc verba. de nego. gest. & Bar. in l. omnes populi. de iusti. & iur. nisi fortè rõne subiectę materiæ aliud diceremus: arg. l. quoties idẽ sermo. de re. iur. cũ simi. Im. o. hic tenet oppo. adducit gl. magnam circa mediũ huius §. in ver. qđ autẽ dicit̃. quæ vult, scđm eum, ꝙ ciuiliter possidẽs dicitur tenere rem: quod salua reuerentia nõ videtur verũ: nã glos. bene dicit, ꝙ ciuilis possessio tenet̃ animo, sed non ꝙ ipsa res teneatur. Hæc autẽ sunt diuersa. Põt tamen dici pro cõcordia, ꝙ licet dñs non insistat rei, si tñ nõ perdidit naturalem possessionẽ, qa res erat in cõspectu, dicatur tenere rẽ: nã & simplex detentator dicitur rẽ detinere, quãuis ei actualiter non insistat, dũmodo sit sub custodia sua. l. si colon⁹. j. eo. & plenè per glo. & doctor. in l. j. in prin. §. eo. in gl. super verbo, naturaliter. Vbi autem quis amisisset naturalem possessionem, & solam ciuilẽ retineret, dictũ do. mei videt̃ verũ, nisi cõis vsus loquẽdi aliter interpretaretur: vt dicit hic Imo. † & secũdũ istã expositionem verbũ, videtur, significat fictionem, potest etiã significare veritatẽ[b], scđm Angel. licet frequentius significat fictionẽ. l. item si obstetrix. in princip. ff. ad l. Aqui. Et ista opi. est probabilis, quia iurisconsultus hic non dicit, ꝙ ego videor tenere, sed ꝙ ego teneo: & sic videtur exemplificare de possessione naturali, acsi diceret ꝙ ego verè teneo, tu vero nõ potes tenere. Potest etiam dari alius intellectus, & hunc ego credo veriorẽ: vt inquantum iurisconsultus dicit, cũ aliqđ ego teneã, ista verba significent eum qui verè teneret, & naturaliter. Inquantum autem põst dicit, tu quoque illud videaris tenere, verbum, videaris, significat fictionẽ, vt plerunq; significat, cũ ꝓfertur à lege: vt l. j. §. deiecisse. de vi & vi ar. & in regula, q per aliũ. de reg. iu. Quòd autem istud verbũ ꝓfert̃ à iudice, vel à teste, significat aliud, & qd significet vide not. per Ang. in l. si pupilli. §. sed si ego. ff. de ne. gest. & Bal. in l. de qbus. in sua repe. ff. de leg. not. etiam in l. quid tñ. §. si arbiter. ff. de arbit. ¶ Secundò not. & semper tene mẽti ibi, quoniã in summa possessionis, ꝙ iustitia & iniustitia possessiõis non diuersificat substantiam, seu spẽm possessionis. & hoc facit mirabiliter cõtra Bar. in l. j. in prin. §. eo. dũ distinguit corporalem possessionem ab alijs, vt spẽm diuersam. Facit etiam iste tex. optimè ad q. quas ponit Bar. in l. senatus. j. de accu. s. vtrum is qui accusauit de crimine non qualificato, possit iterum accusare, adiecta qualitate: & ad ea quæ ipse ponit in l. denunciasse. 29 §. quid hoc. ff. de adulte. ¶ † In gl. magna circa prin. do. me. hic dicit opi. Pla. & Roge. esse verisimã, licet cõiter ab omnibus reprobetur, videlicet quòd duo possunt possidere ciuiliter insolidum respectu diuersi iuris, seu diuersarũ causarũ, qđ probat tali rõne, quia Bar. met fatet̃ inferius, ꝙ duo possunt possidere insolidũ naturaliter, respectu diuersi iuris, qđ habent in re, vt vsufructuarius. Sicut ergo respectu diuersorũ iuriũ duo pñt possidere insolidũ naturaliter, qa dicunt̃ possessores differentes numero, etsi nõ specie: ita videt̃ ꝙ respectu diuersorũ iurium duo possunt possidere ciuiliter. Confirmat̃ ista cõclusio scđm eũ à simili, qa nos videmus ꝙ vsufructuarius quasi possidet ius vsusfruct⁹ ciuiliter, & naturaliter, & dñs possidet ciuiliter rẽ, vt per Bar. in l. j. in prin. §. eo. & not. in l. naturaliter. j. eo. ergo similiter potest dici, ꝙ emphyteuta & feudata-

a ¶ Verũ. Adde idem Raph. Cu. hic circa fi. & post Arc. do. Ias. May. qui eũ refert & sequitur.

b ¶ Veritatẽ. Quid autem significet, vide Fel. in c. de cætero. in prin. de hom. & in c. vt famẽ. de sen. excõ. & qđ dixi i d. c. de cætero.

rius reſpectu vtilis dominij poſsideant ciuiliter, ſicut vſufru-
ctuarius ciuiliter quaſi poſsidet ius ſuum, & cōcurrit cū dño, q
rem poſsidet ciuiliter. Confirmatur iſta ſua opi. qa tex. in l. ſer
ui nomine. & in l. pignori. j. de vſucap. & in l. j. §. per ſeruum
cor. ſ. eo. dicunt, ꝙ debitor videtur poſsidere pignus quo ad
vſucapionem, & quo ad cætera poſsidet creditor. l. qui pigno
ri. j. eo. ergo reperiuntur duo poſsidere ciuiliter diuerſis reſpe
ctibus, ſeu quo ad diuerſa iura. Sed contra ipſum facit, quia ſe
cundùm hoc vſufructuarius etiā poſſet poſsidere ciuiliter, re-
ſpectu iuris ſui, cū poſsideat diuerſo reſpectu à domino. con-
tra l. acquiritur. §. fi. ſ. tit. Vnde alia vice cùm ſcriberē per hāc
rōnem, non ſum ſecutus opi. eius. Sed huic rōni pōt rñderi, ꝙ
in vſufructuario hoc eſt, qa pro iure ſuo vſusfructus concedit̃
ſibi quaſi poſſeſsio ciuilis, & naturalis: vnde non fuit opus in
ducere, ꝙ poſsideret ciuiliter contra regulas iuris, quæ dicunt
ꝙ eadem ſpecie poſſeſsionis duo nō pñt poſsidere inſolidum,
ſed in emphyteuta ſuperficiario, & vaſallo nō reperit̃ iſta qua
ſi poſſeſsio iuris eorū, ſed conceditur eis vtile dñium, quod nō
habet vſufructuarius: quo reſpectu ſatis cōuenienter videt̃ poſ
ſe concedi poſſeſsio ciuilis, vt tamen non recedamus à cōi ſen
tentia, rñdendo ad doctrinā Bar. allegatā p do. m. inhęrēdo re
gulę. Vel poſſum⁹ dicere, ꝙ illa doctrina nō eſt vera, vt j. di-
cem⁹. Vel poſito ꝙ ſit vera. pōt aſsignari differētia inter duos
poſsidentes naturaliter, reſpectu diuerſorū iuriū, de quibus in
l. fi. j. vti poſ. & duos qui nō poſſunt poſsidere ciuiliter, reſpe
ctu diuerſorū iuriū: qa primo caſu ſi poſſent ambo poſsidere
naturaliter, vni ex eis nō cōpeteret remediū ordinariū interdi
cti, vti poſsidetis, ſed haberet recurrere ad officium iudicis, de
quo in l. Aquilius Regul⁹. j. de dona. & in l. rē quæ nobis. j. e.
vbi dicet̃. Sed in caſu noſtro nō ſequitur iſtud abſurdū, ſi duo
nō poſsint poſsidere ciuiliter: quia ſatis eſt, ꝙ ille qui non po-
teſt poſsidere ciuiliter, poſsit poſsidere naturaliter, atento ma
xime quòd poſſeſsio illa naturalis ſola retinetur animo, ſicut
ciuilis, & pro ea competit remedium poſſeſſorium. l. iij. §. vnđ
vi. & §. fin. ff. de vi & vi ar. & l. j. §. hoc interdictum. & §. deij
citur. eo. titu. & vidiſti notatū in l. j. in princ. ſ. eo. ¶ † In ea. gl.
ibi: omnes vſucapiunt qđ eſt abſurdū. Iſta glo. manifeſtè ſen
tit, ꝙ ex ſola ciuili poſſeſsione procedit vſucapio. quod tenet
Barto. hic referēdo dicta Dyn. in regula, ſine poſſeſsione. &
cōiter oēs Mod. & ſecundū Dy. ꝓbatur iſta opi. in l. j. §. p ſer-
uum qui in fuga. ſ. e. vbi ſeruus qui eſt in fuga, pōt vſucapi, &
tamen non poſsidetur naturaliter, ſed ciuiliter dūtaxat. Idem
ꝓbatur in l. ſerui & filij. §. fina. ff. de furt. & in l. in acceſsioni
bus. j. de diuer. tēp. & pſcri. Sed ad illas ll. reſpōdet Iaco. But.
qui tenuit oppoſitum, dicens ꝙ ſeruus qui eſt in fuga, poſside
tur ciuiliter, & naturaliter. l. Pompo. in prin. & l. rem quę no.
j. eo. Bar. tamē reprehēdit hāc rñſionem p l. ſi cui. §. licet. de li.
cā. vbi tex. dicit, ꝙ ille qui ſe gerit ꝓ libero, poſt lit. cōte. non
poſsidet̃, & tamē ibi dicit̃ ꝙ acquirit̃ dño, ex quo datur intelli
gi, ꝙ poſsidetur ciuiliter, ſed nō naturaliter: nā ſi nullo modo
poſsidetur, nō acqreret poſſeſsionē dño. l. j. §. ſed p eū. ſ. eo. &
ibi dixi, & hanc opin. tenet glo. expreſſe, & ibi videt̃ caſus in
l. iij. §. ſi ſeruus. in verbo, animo. j. eo. quē ipſe non allegat. Sed
cōtra ipm ꝓ Iac. Bu. facit primò tex. ī l. arborib⁹. §. đ illo. ī fi.
ff. de vſufru. vbi probat̃, ꝙ ſicut ꝓprietarius retinet poſſeſsio
nem fugitiui, ita & vſufructuarius ius vſusfruct⁹. Sed vſufru
ctuarius poſsidet naturaliter, ergo poſſeſsio naturalis retinet̃
in fugitiuo. Sed ad hoc reſpondetur, ꝙ ibi loquitur de natura-
li, quæ nō erat cōiuncta cū ciuili, quæ retinetur ſolo animo ſi
cut ciuilis: vt proximè fuit dictum, ſecundum gl. in l. j. in prin.
ſ. eo. Secūdò & fortius arguitur, ꝙ retineatur naturalis poſſeſ
ſio in ſeruo fugitiuo: quia licet ſeruus velit interuertere poſ-
ſeſsionem dñi re à ſe retenta nomine dñi, non tamē priuat eū
poſſeſsione naturali: ita videtur probari in l. ſi de eo. in princ.
j. eo. vbi dicitur, ꝙ in tali caſu nihilominus dñs poſsidet p ſer
uum, ſicut ſi nō vellet interuertere: ſed res quæ poſsidet̃ p ſer-
uum, vtiqꝫ poſsidet̃ naturaliter. l. iij. §. ſaltus. j. e. aīo, ſ. noſtro,
& corpore alieno, vt ibi dicitur: ergo ſimiliter idem dicendū
eſt de ſeruo fugitiuo: quia eadem ratione retinetur poſſeſsio
aliarū rerū p ſeruū fugitiuū, & poſſeſsio ſuimet: vt dicit tex. ī
d. l. rē q nobis. in fi. j. e. Pro iſta cōcluſione facit optime tex. in
l. nō ſolū. §. fi. j. de vſucapi. ver. e. facili⁹. vbi ꝓbatur ſatis clare,
ꝙ ſeruus nō pōt interuertere poſſeſsionē precariā debitoris, q
rogauit pcario à creditore, & tñ ex pcario non erat apud eum
niſi naturalis. Sed ad iſtū tex. pt rñderi eo mō quo dixim⁹ ad
primū tex. ꝙ ibi poſſeſsio naturalis erat ſola q facilius pōt aīo
retineri. Sed forte pōt dici, ꝙ nō erat ſola quo ad effectū vſu-
capiōis: qa quo ad illū effectū, đbitor vr̃ ciuilit̃ poſsidere. Ad
tex. ī §. licet. & in §. ſi ſerui. poſſet dici, ꝙ loquūt̃ ī eo q gerit ſe
ꝓ libero, nō ī eo q ſimplr̃ eſt in fuga, & nō gerit ſe ꝓ libero:
de quo loquitur tex. in §. per ſeruū qui in fuga. Plus tamē pla
cet opi. Bar. & cōis, quia tex. in d. §. licet. argumētatur hoc mo
do: Poſſeſsio quæritur dño per eum qui gerit ſe pro libero, li
cet nō poſsideatur, intellige naturaliter: & hoc eſt ideo, quia
etiam fugitiuus acquirit poſſeſsionem rerū dño. Sed iſta ſimili
tudo non eſſet bona, neque conueniēs, ſi fugitiuus poſsideret
naturaliter, qa eſſet longe maior ratio cur acquireretur per
ipſum qui vtroque modo poſsidetur, q̃ cur deberet acquiri p
eū, qui poſsidetur ciuiliter dūtaxat. Vt ergo ſimilitudo ſit bo
na, & adæquata, dicamus ꝙ etiā fugitiuus non poſsidet̃ natu-
raliter. Si tamē velles tenere cōtrariū, haberes dicere, ꝙ & in
exemplo poſito, de fugitiuo in d. l. debet intelligi, qñ gereret
ſe pro libero, licet non eſſet cōuentus in iudicio, nec lis cōtra
eū cōteſtata. Et primū caſum potes intelligere, ne ſit aliqd ſu-
perfluū in eo qui proclamauit de ſeruitute in libertatem, non
tñ aufugit à dño, nec erat fugitiuus. Tex. tñ cùm ſimpliciter lo
quatur de fugitiuo, magis propriè intelligitur indiſtinctè, q̃
cū limitatione: & in hoc remanet aliqua differentia inter res
dñi, quas tenet ſeruus fugitiuus, & vult eas poſsidere pro ſe,
& inter ſeruum fugitiuum. & poteſt eſſe ratio diuerſitatis, qa
magis propriè & verè detinet ſeruus res dñi ſui, q̃ ſeipſum.
Non obſtat l. nemo. C. eo. quam inducit But. pro ſe: qa ſcđm
Bart. licet ibi dicat̃ ꝙ ex vtraq; poſſeſsione ciuili & naturali
procedit acquiſitio, non tñ dicitur ꝙ ex vtraqꝫ debet cōcurre
re ſimul: & iſta eſt mens literæ manifeſtę, quę facit potius pro
opi. cōi. qđ oſtendo, qa in primo principio dixerat, ꝙ alia erat
poſſeſsio iuris. i. ciuilis tm̃, & alia poſſeſsio animi & corporis
ſimul: cùm ergo poſt ſubijcit, ꝙ ex vtraq; ꝓcedit acquiſitio,
manifeſtè apparet, ꝙ ſe refert ad poſſeſsionem ciuilē ſolā, &
ad poſſeſsionē q̄ cōſtabat animo & corpore, † qa vtraqꝫ ſiue ſit
diſtributiua, ſiue collectiua, neceſſario refert ſe ad plura diſtin
cta. Sed in prī. illius poſſeſsio q̄ cōſtat animo & corpore, ponit̃
pro vna poſſeſsione cōtra ſolā poſſeſsionē ciuilem: ergo ad il-
lā ſolā non pōt referri dictio, vtraq;, ſed ad eā q̄ ſolo animo cō
ſtat, & ad eam q̄ corpore & animo: & ſic neceſſario ſequitur,
ꝙ ſola poſſeſsio ciuilis ſufficeret, ꝙ ſi reqreret̃ concurſus illius
q̄ cōſtat animo & corpore, ſuperflua eſſet illa poſſeſsio ciuilis
diſtincta, qa in illa q̄ cōſtat animo & corpore, eſt ciuilis & na-
turalis formaliter, ſcđm quod tenui in l. j. in princi. ſ. e. vel ſal
tem eſt ciuilis, q̄ habet virtutē naturalis in ſe, vt cōiter ibi di-
cūt doct. & licet dictio, vtraq;, de ſui proprietate ſit dictio vni
uerſalis collectiua. l. reſcripto. §. ſi pacto[a]. & ibi glo. & Bal. ff.
de pac. & no. in l. creditor. §. duobus. ff. man. & tangit aliquid
Bald. in l. ancillæ. C. de fur. ponitur tñ ſępe diſtributiuè, ſcđm
ſubiectā materiā l. ſi duas. in prin. ff. de excu. tu. vbi Bal. & eſt
glo. in authen. de iud. §. ne autē. ſuper verb. vtraq;. Vnde opi.
cōis vr̃ verior. Aduerte tñ, qa Bar. allegat in iſta qōne duo iu
ra ꝓ opi. Dy. cōtra Bal. q̄ vident̃ poſſe euitari: nam tex. in l. ſi
id qđ. in fi. j. eo. parum facit: licet em̃ iuriſconſultus dicat ibi,
ꝙ vtilius eſt dicere eum q egredit̃ fundum retinere poſſeſsio-
nē ciuilē aīo, nō tñ apparet ex tex. ꝙ hoc ſit dictū ꝓpter vſu
capio. nā etiā ſi nō poſſet ſequi vſucapio, magna eſſet vtilitas
retinendi ciuilem, vt poſſet qs repellere occupantem propria
autoritate. l. iij. §. eū igitur. & l. qui poſſeſsionem. vtrobiqꝫ per
gl. j. de vi & vi arma. & l. clā poſsidere. §. fi. j. eo. itē & propter
acquiſitionē fructuū, vt diximus in voce, & tangit hic glo. no
ſtra. Sed fortius vrget tex. in l. qui fundū. in prin. j. pro empt.
cui tñ pōt rñderi, intelligēdo ꝙ hæres poſsit ſibi coniungere
tp̄s, quo poſſedit defunctus, anteq̃ ſerui desererēt poſſeſsio-
nē, nō tp̄s qđ ſecutū eſt poſt. Et ſecūdū hūc intellectū ibi nō
probat̃ iſta concluſio, ſed deciditur id qđ dicit iuriſcōſul. in l.
Pōpo. §. quæſitū. j. eod. videlicet ꝙ hæres pōt vti poſſeſsione
ſui autoris, etiā ſi nō ſit cōtinuatā vſqꝫ ad mortē ipſius defun
cti. Tex. tñ videt̃ innuere, licet nō clarè dicat, ꝙ etiā poſſeſsio
poſt deſertionē factā à ſeruis pōt cōiungi, quia durauit cū fue-
rit retēta ſolo animo: ita intelligit ibi gl. ſecūdū quā probatur
id qđ dicit Bar. Sed ſi velles tenere oppo. rñde vt dixi: adde ēt
ſecūdū dñum meū, hic poſſe reperiri caſum: in quo vſucapio
procedit ſine poſſeſsione. Exēplum: qñ ſeruus poſsidetur ab
alio mala fide, nō em̃ acquirit poſſeſsionē malæ fidei poſſeſ-
ſori, nec dño. l. j. §. ſed per eū. ſ. eod. & tñ acquirit̃ dñium ſine
poſſeſsione, & ſimiliter eadē ratione videt̃ acqrere vſucapiēdi
conditionē. Sed iſta fuit opin. Ang. quē ipſe nō allegat in l.
j. §. hic de ſeruis. ſ. eo. quā ibi rephēdit Imo. et ego etiā repre-
hēdi multis rōnibus. Vnde dic vt ibi dixi. Secūdò dicit ipſe,
reperitur vſucapio ſine poſſeſsione, quando debitor vſucapit
per ſeruum datum pignori, lege prima. §. per ſer. cor. ſuprà
eod. Sed iſta locutio eſt incongrua: quia text. ibi & in l. ſer-
ui noīe. & in l. pignori. j. de vſuc. dicūt, ꝙ ſeru⁹ poſsidet̃ p de
bitorē, quo ad vſucapionē tm̄: non igit̃ ꝓcedit vſucapio ſine
aliqua

[a] ¶ §. ſi pacto. Et ibi viđ plene d. Alex. de Imo. & vide gl. in l. quidā cū filiū. in ver. vtroqꝫ caſu. ff. de verb. obl.

aliqua possessione. Sed bene est fatendū, ꝙ est possessio ficta, & non vera sicut in simili, in c. contingit. de dolo & contu. ali qs habetur pro misso in tenutā, qui nō est missus: & in l. quā uis. de bon. auto. iudi. poss. Simile videmus de hæreditate iacē te, quę regulariter nō dicit̃ possidere res hr̄ditarias. l. j. §. Scæ uola si qs test. li. esse. ius. & tñ quantū ad vsucapionē perficien dā, dicit̃ possidere: vt l. acceptā. j. de vsuc. Nec pōt dici ista pos sessio, nisi possessio ficta: qa inducit̃ nō simpl'r, sed secundum qd id est, quo ad effectū dūtaxat, iuxta regulā quā ponit Bar. in l. si maritus. §. legis Iuliæ. de adult. Itē adde inquantū Bar. hic dicit, ꝙ ius vsusfruct⁹ pōt p̄scribi rōne naturalis possessio nis.

31 †Nā Imo. hic tāgit vnū bonū verbū, dicēs ꝙ p̄scriptio iu ris vsusfructus nō ꝓcedit à naturali possessione, sed ex quasi ciuili possessione, & naturali, quæ dat̃ ꝓ iure īcorporali vsus fructus. scdm gl. in l. ait ptor. §. itē ei. ff. ex qui. cau. ma. de qua dixi in l. j. in prin. s. eo. sicut videm⁹, ꝙ in seruitutib⁹ q̄ debent̃ à re rei, habētib⁹ cām cōtinuā, ꝓcedit p̄scriptio ex illa quasi possessiōe. & hac rōne vtit̃ Bal. i l. certū. C. de rei vē. ad ostēdē dū ex quo capite fructuari⁹ acqrit fruct⁹. Itē add̄ īquātū Bar. hic cōcludit, ꝙ vsusfructus pōt p̄scribi: nam ratio quā hic assi gnat, nō videt̃ bona: qa ista regula nō est vera, ꝙ cui cōpetit vsucapiendi cōditio, illi cōpetit Publiciana, ita loquit̃ tex. in l. eū qui. in prin. ff. de pub. Sed ecōtra ista regula nō est semp vera: licet em̄ tex. Instit. de act. §. alie. quē adducit Bar. ad hoc in l. iusto. §. nō mutat. ff. de vsuca. videat̃ velle, ꝙ is qui concludit in Publiciana, debet cōcludere per mediū vsucapiōis. Hæc tñ regula nō est ita vniuersalis, sicut prima. nā ꝓcedit semper, qñ res non pōt vsucapi ꝓpter vitiū rei. l. siue autē. §. hæc actio. de publi. Sed qñ ex alia causa non ꝓcederet vsucapiēdi cōditio, ista regula nō est semper vera, vt fatet̃ gl. in d. l. eū qui. ergo nō pōt argui, ex quo datur instantia ab ista regula, p ea q̄ habent̃ in glo. in l. si autē. §. possidere. de rei ven. j. q. j. c. sicut vrgeri. & in l. si creditor. ff. de no. ope. nun. & tradunt Mod. in l. si vero. §. de viro. ff. so. mat. Preterea quo ad terminos nr̄os, ꝙ ista cōsequentia nō sit bona, videt̃ casus in l. allegata per Bar. in l. si ego. §. j. in fedo rñso. vbi patet, ꝙ ꝓ iure seruitutis realis cōpetit Publiciana, & tñ in omni seruitute nō cadit p̄scriptio, qa nō in ea quæ habet cām discontinuā. l. seruitutes. ff. de ser. Similiter ergo dicemus in vsufructuario: qa per hāc rōnem gl. in l. fi. C. de p̄scri. lon. tēpo. dicit ꝙ vsusfructus nō est præscriptibilis. †Prætera aduerte ad dictā l. fin. nā si bene ibi respicias, nō fit differētia inter vsumfructū, & alias seruitutes reales, imo videnť æquiparari, quo ad effectū p̄scriptionis, ergo sicut in seruitutibus realibus nō habentibus cām cōtinuam ꝓcedit p̄scriptio extinctiua seruitutis, sed nō acquisitiua, ita videt̃ dicendū in vsufructuario. Præterea Bar. non videt̃ recte rūdere ad tex. in l. iusto. §. nō mutat. j. de vsuca. dū dicit, ꝙ ideo non ꝓcedit vsucapio in vsufructu: qa vsusfruct⁹ cōputat̃ inter immobilia, in quibus requiritur præscriptio maioris tēporis: qa sicut patet ex fine illi⁹ §. & ex exēplo sequēti, ad cuius similitudinē inducit̃ exemplū de vsufructu: ratio est, qa vsusfruct⁹ sicut & hypotheca nō est dñium, præscriptio autem & vsucapio est inuenta ad q̄rēdū dñiū. Vnde leges introducētes p̄scriptionē rerū corporaliū, respectu dñij, nō habent locū in eo qd̄ non est dñiū, nisi forte qñ vltra ꝓcedunt expresse, sicut fit in seruitutibus realibus. l. ij. C. de serui. & aqua. Itē aduerte: qa referendo sol. Bart. ad tex. ille tex. in §. nō mutat. loquitur de vsufructu rerum mobiliū, de quo videt̃ mirum, ꝙ sicut ꝓprietas ipsius rei mobilis acquiritur triēnio, ita etiā nō acquiratur vsusfructus: & tamē glo. not. tenet hanc cōclusionem expresse, quā ipse nō allegat in l. corruptionem. C. de vsufruct. in versic. excludere. quæ glo. videt̃ cōtra tex. eiusdem legis, etiā posito ꝙ illa lex loquat̃ in vsufructu rerū immobilium. Dicit̃ enim ibi circa medium, quòd tanto tempore prescribitur vsusfructus, quanto præscriberetur ꝓprietas. cur ergo nō idem in rebus mobilibus, ex quo præscriptio vsusfructus determinat̃ per relationem ad ꝓprietatem? Sed pōt dici, saluando illā gl. quòd hoc est ideo in rebus immobilibus: quia ꝓprietas & vsusfructus sunt eiusdē speciei sui natura, id est ambo res immobiles. Facit optime tex. in l. iij. §. nec vsusfr. ff. de reb. eo. sed vsusfructus & res mobilis non sunt eiusdē speciei: & licet ista responsio possit tolerari, non tamen credo quòd ista sit mens illius l. sed ꝙ voluerit regulare qualitates cohærentes rei immobili tanꝙ accessorias ad naturam sui principalis. sicut dicit text. in l. ij. C. de seruitu. & aqua. Et si volumus tenere communem sententiam, quòd vsusfructus potest præscribi, debet dicere quòd ratio posita in dic. §. non mutat. in fin. nō refertur ad exemplū vsusfructus. Et quòd ista sententia sit vera, probatur: qa ego video quòd iura incorporalia quæ debentur p̄sonæ, & si debeantur à re personę, p̄scribuntur p̄scriptione regulari: vt patet in c. de quarta. de p̄script. vbi plenè per Inno. & Mod. in c. cū ecclesia. de cau. pos. & proprie. †Nā decimæ debentur personæ à re. i. de fructibus perceptis. c. tuæ. el ij. & in ca. cū non sit. extrà, de deci. tñ præscribuntur [a] præscriptione xl. ann. vt in d. c. de quarta. qa minor præscriptio nō currit cōtra ecclesiam. Et multum placet ratio differētiæ quam posuit Bar. in d. §. non mutat. inter vsumfructum & seruitutes reales, quia in vsufructu & alijs iuribus incorporalibus, quæ debentur à re p̄sonæ, pōt continuari possessio ciuilis per animū possidentis: quæ ratio cessat in seruitute, quę debetur à re rei, vt plenè fuit declaratū in l. j. in prin. s. eo. Et ad tex. in l. fin. de præscri. lon. tēp. dicamus ꝙ propter idētitatem rōnis vsusfructus ibi cōparat̃ magis seruitutib⁹ habentibus causam continuam, ꝙ̄ discōtinuā, qa in vtraq; seruitute reperit̃, ꝙ pōt continuari possessio, ex qua præscriptio sequitur, licet diuersa ratione. †Nam in seruitutibus realibus continuat̃ possessio per continuum vsum: sed in vsufructu per cōtinuationē animi, ex quo pōt continuari possessio ciuilis [b]. l. licet. C. eo. Et aduerte, qa do. Imo. & dom. me. reprehendūt hic d. Ang. qui dixit ꝙ erat possibile reperire aliquā possessionē naturalē, ex quo sola procederet vsucapio. verbi gratia: qñ nullus possidebat ciuiliter, & aliquis quęsiuit possessionē naturalē animo nō quęrendi ciuilē de re à se possessa, tāꝙ propria: super quo scripsi plenissimè in l. j. in prin. s. eo.

32 ¶ † Consequenter etiā tāgit hic glo. in vltima parte. vtrum ex sola ciuili possessione acquiratur fructus. quā q. solēniter examinat hic Bar. & in effectu per duas leges ponit hic duas cōclusiones, quæ probantur ambæ in illis duabus ll. Prima cōclusio, ex sola possessione ciuili procedit acquisitio fructuum. Secunda conclusio, ex sola possessione naturali non procedit acquisitio fructuū. vtraq; probatur scdm eum in l. si fur. de vsufruct. & in l. qui scit. §. j. ff. de vsur. Adde etiam in l. vsufructuarius messem. cū gl. sua. s. quib. mod. vsufruct. ami. quas potes inducere, vt hic per eum. Sed aduerte, qa illæ leges pñt euitari faciliter, quo ad primam conclusionem: nam dominiū fructuum quæritur proprietario, quia est dn̄s: †solum enim ius dominij est causa acquisitionis fructuū, licet alius possideat ciuiliter naturaliter, dummodo mala fide, vt patet in l. fructus cū materia. ff. de rei vendic. Et hoc est qd̄ dicit Bal. in q. nostra, in l. certum. pallegata. Vnde ego dicā, ꝙ in dictis iuribus acquiritur dn̄iū fructuū domino, nō ratione ciuilis possessionis, sed ratione dñij, quia etiam si nō possiderē, idē esset. ex quo non præsupponitur ꝙ in dictis legib⁹ ille qui secabat fructus, esset in bona fide, vel dato ꝙ esset in bona fide, ad minus non possidebat: & hoc tenet expressè Azon. & sequitur Bartol. propriè in terminis nostris, videlicet qñ dn̄s haberet proprietatē dūtaxat, & alius vsumfructū, & tertius possidebat rem, in l. fructus. §. fin. ff. de rei ven. Et tenuit expressè Rofre. disputando, cuius dicta refert & sequitur Io. And. in titul. de fruct. & interesse. §. j. in vltima additione. Sed tñ ista opi. videtur vera, argumentādo à fortiori, hoc modo: Difficilius procedit vsucapio, ꝙ̄ acquisitio fructuum in possidente: vt patet ex not. per glo. in l. si fur. in prin. j. de vsuca. iūcta l. Celsus. e. tit. Sed ex sola ciuili procedit vsucapio, vt s. fuit optimè declaratum: ergo fortius acquisitio fructuū.

33 ¶ †Secunda cōclusio negatiua limitatur singulariter, videlicet ꝙ ex sola naturali non quæruntur fructus: nā hoc est verum, nisi sola naturalis sit cōiuncta cū vtili dñio, vt emphyteuta, feudatario, & similibus, quia tunc propter adminiculum dñij ex sola naturali procedit acquisitio fructuū: ita Bal. not. in l. si fur. & l. vsufructuarius messem. præalleg. text. not. qui hoc bene probat in l. qui scit. §. j. in vltimo responso. ff. de vsu. q propriè loquitur in eo q habet vtile dñiū, & vult ꝙ acquirat fructus perceptos à quocunq;, sicut bo. fi. pos. Amplius voluit Bal. & magis not. in l. ij. C. de fruct. & lit. expen. ꝙ iste vtiliter dn̄s acquirat fructus perceptos ab alio possessore, & si nullo modo possideat, sicut faceret directus dn̄s: vt s. dixi, intellige illos quos ipse habuit percipere ꝓ suo vtili dominio. Vnde hic vtile dominiū erit fortius directo, & credo hoc esse verissimum, qa in talibus fructib⁹ æquū est vt p̄ferat̃ dn̄s vtiliter dño directo: & ꝙ fructus separati à quocūq; pertineant ad eū qui habet vtile dominiū in re, rōne naturalis possessionis, & iuris vtilis: vt s. dixi, referendo dicta Bar. est glos. not. quam ibi approbat Bartol. in l. si apes. §. fi. ff. de fur. quæ loquitur de concedente ad magnum tempus. Et ista sunt vera, licet Bal. in c. imperialem. §. fin. de prohi. feu. alie. per Fed. dixerit, ꝙ licet vasallus habeat vtile dominiū, fructus tñ percepti à tertio possessore non acquirūtur ipsi vasallo, sed dño directo, per ea quæ dixit Rof. i sua disputa. palle. Nec faciūt ad ꝓpositū in casu Bald. cū reuerentia sua, quia Rof. loquitur in vsufructuario, qui nō habet ius dominij in re, in quo optimè

a ¶Præscribūtur. Ad quā materiā vid̄ tu not. Fel. in c. causā. de præscrip.

b ¶Possessio ciuilis. Adde d. l. so. May. hic in iij. colū. post med. q dicit hāc rōnem Aret. non satisfacere p rōnesp eū adductas, quas vide per te.

procedit determinatio ipſius,& Azo.vt ſ.dixi. Sed in eo qui habet vtile dominiũ in re,eſt aliud,vt modo dixi,qa hoc vtile dominiũ tantũ debet operari,q̃tum directũ,quo ad hũc effe-ctum,reſpectu fructuũ qui pertinerẽt ad ipſum rõne vtilis do minij. Itẽ inquãtum Bar.hic dicit,ꝙ vſufructuarius non perci pit fructus ratione naturalis poſſeſsionis,ſed ratione iuris per cipiendi,qđ habet in re,quod patet,quia ſi alius percipiat eos, nõ facit vſufructuarij.Sunt etiã aliqui,qui poſsident naturali-ter,vel detinent ſimpliciter,qui acquirunt fructus nõ ex natu rali poſſeſsione,vel detentatione,ſed ex voluntate domini,ex qua videtur percipere fruct⁹.l.Iul.§.poſſeſsionẽ.de act.empt. & l.ſi ſeruus.§.locaui.ff.de fur.Nam ad intellectum d.§.poſ-ſeſsionem.vide quod ponit Bal.in l.Pomponius.§.ſi is q pca-rio.j.co. vbi videtur aliter intelligere illũ tex.adde etiã ſcđm Ang.hic,ꝙ reperitur caſus,in quo aliquis ex ſola naturali per cipit fructus abſq; volũtate domini:vt eſt videre in eo q emit vſumfructũ à non dño:nam iſte anteq̃ præſcribat ius vſusfru ctus,qa poſsidet titu.& bõa fide, faciet fructus ſuos, & tñ nõ poſſidet de voluntate domini,nec habet ius in re,quia nondũ præſcripſit ius vſusfructus. Sed Imol.hic multum eleganter reuocat hoc dictũ in dubiũ:& alleg.Guli.de Cug.tenere con-trariũ ĩ l.licet.C.e.Mihi placet opi. Ang.ꝑ id qđ ſuprà dixi,pri ma cõcluſione,videlicet qualiter ciuilis poſſeſsio acquirat fru ctus,cũ eñ difficilius acquiraẽ ex poſſeſsione vſucapiẽdi cõdi ctio,q̃ acquiſitio fructuũ,vt ſ.dixi:ſi vſusfructus põt vſucapi cõcurrẽte titulo & bona fide,multo forti⁹ videẽ ꝙ ex eiſdẽ qua litatibus poſsit acqrere fructus.Et tñ põt dici,ꝙ non acquirat eos ex naturali poſſeſsione,ſed ex bona fide cõcurrente volũ tate dñi putatiui,q propter bonã fidẽ & titulũ habeẽ pro vero dño.Et quia ſuperius dictum ſcđm Bart.ꝙ ius emphyteuti-cum & feudi põt p̃ſcribi[a]. Adde ꝙ de iure emphyteutico te-net glo.in l.ij.in fi.glo.magnæ.C.de iure emphyt. & declarat Bart.ſolenniter reprehendẽdo gl.ibi poſitã in l.cõperit.C. de præſcrip.xxx.ann.de feudo eſt caſus ĩ c.j.§.fi.de feu.da.in vi. le.cõmiſ.& ibi per Bal.& in c.j.§.ſi quis per xxx,ſi de feu.ſue. cõtro.inter do.& agna.Et occaſione hic ſumpta tãgit do.me. 34 hic not.qõnẽ.† Si aliquis emphyteuſim vel feudũ queſiuit p̃ ſcriptione,qualr vel ſub qua forma p̃ſumaẽ p̃dicta eſſe cõceſ ſa,vtrũ imperpetuũ,vel ꝓ hæredibus ſanguinis dũtaxat,& v trũ in infinitũ,vel vſq; in tertiã gñationẽ.Quã q.poſuit Bald. no.in l.ij.C.de iure emphy.& in c.j.§.fi.de feu.da.in vi.le.cõ. & in l.j.verſi.xxxj.ſ.de re.diui.& finaliter cõcludit, ꝙ acquiſi tio ex p̃ſcriptione videẽ facta in dubio,ſcđm naturam feudi, vel emphyteuſis.Adde vnũ verbũ,ꝙ ſi cõſtaret qualr iſta res eſſet cõſueta cõcedi,ſcđm cõſuetudinẽ videreẽ cõceſſa:ar.l. fi. C.de fideiuſſ.& in l.ſi prius.§.j.& qđ ibi per.ff.de aqua plu. arc.Hoc etiã ſentit Ang.in l.p̃tor.§.j.ff.de eden.vbi dicit vi-diſſe arduã q.de facto ſup iſto puncto,de quo etiã tetigit poſt Gul.de Cu.in l.qui in aliena.§.j.de acquir.hære.vbi etiã tãgit ☞ Imo.Itẽ adde inquãtũ Bart.hic ſolenniter declarat:† Vtrum duo poſsint poſsidere naturalr inſolidum,reſpectu diuerſorũ iuriũ.Exemplũ in vſufructuario, & vſuario,& cõcludit ꝙ ſic per l.fi.j.vti poſſ.oſtendẽs ꝙ in d.l.fi. vſuari⁹ nullo modo po terat poſsidere ꝓ parte. Cuius contrariũ dicit ibi glo.dicẽs ꝙ iſto caſu licet duo poſsideant inſolidũ eadẽ ſpecie poſſeſsionẽ numero:nã Pau.de Ca.hic multũ eleganter tenuit cõtrariũ[b], dicẽs ꝙ iſtud eſt contra iſtam literã,quã induco ſic, declarãdo 35 mentẽ eius:†nã certũ eſt ꝙ etiã ex diuerſis iurib⁹ et cauſis duo naturalr & vere nõ p̃nt ſtare in eodẽ loco,vt patet ad ſenſum, & hic dicit iuriſcõſ.Sed qđ nõ põt fieri naturalr,nõ põt fieri p fictionẽ q̃ imitaẽ naturã, qñ aliqd eſt ĩpoſsibile in genere na-turaliter: & declarat Bar.in l.ſi is qui ꝓ empt.j.tit.j. & l.ean dẽ.de duo.re.quẽ hic allegat Pau. de Ca.circa.prin.comẽti,& plene fuit declaratũ ſ.in not.Ergo cùm ſit impoſsibile in ge-nere,ꝙ duo ſimul naturaliter ſint in eodẽ loco,quãtũcunq; ex diuerſis cauſis & iuribus,eodẽ modo nõ poterit induci per fi-ctionẽ,vt duo ſimul videanẽ eſſe in loco,qđ eſt poſsidere na 36 turaliter.†Vñ ipe dicit,& notãter,ꝙ vſufru.& vſuarius poſ ſident naturaliter æquis portionibus ꝓ indiuiſo occaſione iu ris ſui,qđ cuilibet cõpetit inſolidũ in illa re. Vnde licet vſus ſit variabilis & incertus,vt dicit Barto.pars tamẽ poſſeſsionis erat certa,ſicut dicimus in l. ſi finita.§.cùm autem.ſ. de dã.in fect.vbi dicitur,ꝙ quia plures qui patiuntur dãnum,habẽt ius faciendi mitti ſe in poſſeſsionẽ inſolidum,ſi ſimul mittunẽ,ę-qualiter dicũtur poſsidere rem,licèt habeant ius diſsimile:qa plus intereſt vnius, quàm alterius.Et licet iſta reſponſio ſit bona,poteſt etiam dari alia,quòd in lege final. præallegata. interdictũ cõpetit vſufructuario,& vſuario, nõ rõne natu-ralis poſſeſsiõis,ſed rõne quaſi poſſeſsiõis ciuilis et naturalis,q̃ cõpetit eis in ſuis iuribus,per quã etiã ſi habens ius incorpora-le nõ habeat naturalẽ poſſeſsionẽ in re in qua habet tale ius, cõpetit vtiliter interdictũ vti poſsi.l.quoties.ff.de ſerui.& eſt gl.ordi.in l.j.in prin.ff.vti poſſ.Et hãc ſolu. ponit gl.in d.l.ſi. in glo.ſuper verbo,defendat.dũ exponit poſſeſsionem.i.qua-ſi,cui multum applaudit litera dũ dicit,ꝙ vſufructuari⁹ habet interdictũ,vti poſsidetis,vt defendat poſſeſsionẽ vſusfructus. Pro iſta cõcluſione adducitur fortis ratio:nam tex.hic,& in l. duo.infrà,de p̃car.dicit ꝙ duo non poſſunt poſsidere naturali ter duabus poſſeſsionibus iuſtis.Sed hoc eſſet falſum , ſecũdũ doc.Bart.quia ſi duo haberent titulum,& bonã fidẽ à diuer-ſis in eadem re,vnuſquiſq; iſtorum diceret habere diuerſum ius in re.i.quaſi dñiũ:ex quo ſi perdeẽ poſſeſsio,cõpeteret Pu-bliciana:ſequereẽ ergo ꝙ qa diuerſa iura faciunt diuerſam poſ ſeſsionẽ numero,etiam ſi ſint diuerſa numero, non ſpecie : vt patet in duobus vſuarijs,quos ipſe fatetur poſſe poſsidere , vt inſolidum duo poſſent poſsidere naturaliter ex pluribus iuſtis cauſis:quod eſt cõtra tex.noſtrũ[c],& l.ſi duo.Et huc uſq; ſcripſi cũ aliàs cõmmẽtarẽ hũc §.nunc autẽ cõſiderando diligẽtius,vi ☞ di ꝙ probabiliter poterat dubitari:†Vtrum duo, qui emunt à diuerſis bona fide,dicantur habere duo quaſi dominia , & duas Publicianas:nam videbatur dicẽdũ ꝙ non, ſicut duo nõ poſſunt eſſe domini inſolidũ.Sed ad hoc poteſt reſponderi, ꝙ non ſemper quaſi dominium imitatur naturã dominij. Vnde licet præſcriptio nõ currat cõtra eccleſiã,niſi eo modo de quo in authen.quas actiones.C.de ſac.ſan.eccle.quãdo eccleſia eſt domina,currit tñ ſuper Publiciana,ſicut cõtra priuatum:ita de clarat ſin.Dyn.& ſequitur Barto.in l.ſi finita.§.ſi de vecti . de dã.infec.Dubitaẽ etiam nunquid ſicut dñiũ acquiritur eccleſię ipſo iure in caſibus l.fi.de ſac.ſan.eccle.ita etiã acquiraẽ Publi-ciana,& quaſi dñiũ.Quod autem reperiaẽ in duobus duplex quaſi dñium,& duplex Publiciana,in exemplo ſ.poſito,proba 37 tur ſatis clarè in l.ſiue autẽ.§.ſi duobus.ff.de Publicia.†vbi di citur,ꝙ qñ duo emunt eandem rem à diuerſis non dñis,ille ex duobus eſt potior in Publiciana,qui poſsidet:& eſt ratio ſecũ dùm Ang.ibi:& bene,quia in pari cauſa potior eſt conditio poſsidentis.l.pe.C.de cond.ob tur.cauſam.Sed cã nõ eſſet par, ſi quaſi dominiũ nõ eſſet penes ambos,& vtriq; non cõpete-ret Publiciana.Ergo patet in exemplo poſito,ꝙ ſunt duo qua ſi dñi inſolidũ.& hoc eſt tenendũ,& in veritate, licet poſitio Bar.ſit ſubtilis & pulchra,ſine dubio mihi nõ videtur ꝙ ſit de mente iſtorũ iurium:& quia ſ.retuli dicta Bar.dicentis vſum-fructũ poſſe præſcribi,adde quod not.Io.And.in regula,poſ-ſeſſor.in mercu.de re.iur.vbi dicit,ꝙ quia vſusfruct⁹ eſt pars dñij,ideo in præſcribendo requiritur tit.ꝙ non eſt in ſeruitu-38 tibus realibus:vt plenè traditur in l.ij.C.de ſer.& aqua.¶†In ea glo.in fin.ibi:ſed quid ſi ille:cõcludit iſta gloſ.quam cõiter approbant oẽs,ꝙ ſi primus vaſallus facit ſecũdũ vaſallũ.i. ſub infeudat feudũ,nihil iuris retinet penes ſe,& ſimiliter emphy-teuta.¶Sed tũc quæritur hic per Mod.ex quo transfert natu ralem poſſeſsionẽ,& vtile dñiũ,quo remedio agat ad p̃ſtatio-nem.canonis,vel ſeruitiorũ?Rñdetur ſcđm Iac.de Are.ꝙ pro pter iuramentũ fidelitatis,qđ p̃ſtatur à vaſallo,orieẽ officium iudicis,per quod ſcđs vaſallus cogetur ſeruare ꝓmiſſa,qa iura mentũ eſt ſeruandũ.c.cũ contingat.de iureiur.& not.Inno.in c.nouit.de iudi.& per Bar.& Moder.in l.ſi qs pro eo.in princ. de fideiuſ.pleniſsimè per Ant.de But.in c.Quintauallis.de iu reiur.Sed iſtud remedium de iuramẽto habet locũ in feudo,in quo iuraẽ fidelitas,de quo in c.j.de no.for.fide.ſed in emphy-teuta non haberet locũ.Dicendum eſt ergo magis gñaliter ad vtrunq;,ꝙ ſi interueniat ſtipulatio ,agetur ex ſtipulatiõe. Si verò non interuenit,aut dicis iſtos eſſe contractus innomina-tos:& tunc ſi dñs impleuit ex parte ſua,tradendo rẽ in feudũ, vel emphyteuſim,videtur ꝙ poſsit agi actione in factũ,vel p̃-ſcriptis verbis,ex do vt facias,pro tempore quo paſſus eſt va-ſallũ vel emphyteutã vti re:iuxta l.naturalis , cum materia de præſcrip.verb.Si autẽ dicis cõtractum feudũ eſſe nominatũ, ſicut dicit Bar.in l.iuris gentiũ.§.quinimo.ff.de pact.tũc orieẽ actio ex ipſo cõtractu,iuxta ea quæ declarat Bar.in l.j.ff.de cõ 39 di.ex l.†Et vtrũ vaſallus primus poſsit facere ſcđm vaſallũ[d], vide in c.j.§.præterea.de capi.Corra.& in c.Imperialẽ.§. præ terea.de prohi.feu.alie.per Fede.& tex.& quod ibi ponit Bal. in c.j.§.aduerſus.de cõtro.inue.De emphyteuſi[e] vide text . & ☞ quod ibi per do.in l.fi.C.de iur.emphy.Et quia Bart . † hic di cit,ꝙ quaſi poſſeſsio ciuilis & nãlis ſeruitutũ põt eſſe penes plu res inſolidũ,ſicut & ipſa ſeruit⁹:vt l.via cõſtitui.§.ſi fund⁹.de ſerui.ruſt.præd.& l.ij.§.ex his.de verbo.obli. Adde quòd idẽ eſt in alijs iuribus incorporalibus,quæ p̃nt eſſe quo ad ꝓprie tatẽ penes plures inſolidũ,vt iuriſdictio,ius patronatus, & ſi-milia:vt probatur in l.j.ſ.de offi.cõſu.& per Bar.in l.j.§.ſi plu res.de exerci.& no.in ca.primo.extrà,de iure patro.in his eñ

datur

a ¶Preſcribi.Vide d. Fel.in c.ad audientiam.in v.col.de p̃ſcrip.& qđ ibi dixi in apoſt.

b ¶Cõtrariũ.Ad qđ fundamentũ Paul. rñde,prout hic per do.Alex.de Imol.

c ¶Cõtra text.nr̃m. Rñde tenẽdo Bar. prout hoc d . Iaſo. May.in vij.col.ſtatim poſt med.

d ¶Scđm vaſallũ.Tu vide Fel.in c.quę ĩ eccle.in xxv.col.in ver.in glo.in ver.đ quæſtio.

e ¶De emphyteuſi. Vide qđ ꝑ d.Bart. Soci.in conſi.cclvj. in prin.& in verſi. ſed p̃miſsis non ob ſtantibus.& in cõſ. ccxj.ꝑ totũ ĩ ij. par te.

datur etiam quasi possessio insolidum penes plures:ita tradit not. Ioan. And.in c.licet cām.extrà,de proba.vbi videť tex.in oppo.in verbo,cū duo.Sed responde,vt ibi tangit Abb.Mod. & ego etiam ibi plenissime scripsi super xj.not.vel xij. & ibi vide.

In amittenda. Possessio quæ retineť nostro corpore,& aīo,vel solo animo nostro,ꝑditur cessante animo,& solo nostro retineť.Sed possessio quæ retineť aīo nostro,& alieno corpe,perditur etiā si aīus noster ad perditionē nō cōcurrat.h.d.Scđa ibi:itaq;.Tertia ibi:sed si aīo.Quarta ibi:si quis nūciet.Quinta ibi:quod si seruus.Vltima ibi:nā cōstat.in qua assignať ratio eius,qđ poniť in ver.sed si aīo.& in ver.sed si nunciet.vsq; ad versi.qđ si 40 seruus.¶†No.in ver.itaq;.scđm verū intellectū,quem etiā sequiť glo.in ver.aīo.quòd licet aliqs insistat rei corpore,nihilominus si nō vult possidere,statim perdiť possessio,etiā naturalis:qđ reuocať in dubiū.j.in glo.magna.in versi.sed nūquid 41 solo corpore.¶†Scđò not.ibi:protinus &c.[a] ꝙ ista dictio significat idē qđ stati,vľmox.Vn̄ in dispos.leg.significaret,qn̄ lex īponit pœnā canone latę sn̄ie.i.pœnā q̄ īponereť ipō iure. Similis tex.in l.si filius.ff.de te.mil.& in l.j.in prin.s.eo.super quo diceť aliqđ in glo.in loco suo.vbi ponunt doc. & facit ad not. per Bart.in l.in criminali.C.de iurisd.om.iud.& in l.iubemus.§.sane.C.de sacr.san.eccle.¶†Tertiò not.ibi: sed si animo &c.ꝙ p ingressum alterius in rē quā possideo aīo,nō perdiť possessio mea incōtinenti,sed ita demū si suspicor me pos 42 se repelli.l.clam possidere.§.fin.cū l.seq.j.eo.¶†Quartò no. scđm vnā literā,ꝑut est tex.decesserit.ꝙ si ille p quē possidemus naturaliter,est mortuus,retineť possessio ciuilis,vt patet ibi in ver.aīo.licet glo.hic sup verbo,possessionē,dicat quòd retineť etiā naturalis,& hoc sequiť hic Paul.de Ca.Sed Bart. tenet opp.in l.si de eo.§.si forte,alleg.in glo.j.eo.vnde dic vt 43 ibi dicetur.¶†Vltimò not.ibi:sed si alij tradiderit &c. ꝙ illi per quos naturaliter possidemus,sicut seruus,vel colonus,tradendo rē alteri,possunt interuertere nobis possessionē,intellige de traditione vera,nō ficta.l.q̄uis.§. si cōductor. j.eo.& ibi diceť.& hoc etiā tangit hic aliqualiter Bar.& de materia in l.fi.C.eo.In glo.super verbo,aīo.ibi:vel dic scđm Io.ista so. probať cōiter ab oībus,& ꝑ ea facit optime tex.in l.peregre. §.quib⁹.j.eo.in ver.nā eius quidē.vbi ista solu.videť formaliter exprimi:dicit enim ibi iuriscōsultus,ꝙ eius qđ copore nostro tenemus,possessionem amittimus,vel animo,vel etiā corpore,si mō eo aīo digressi sumus,ne possideamus:quæ verba ꝑpriè significant,ꝙ si incipias ab aīo,solus animus sufficit:sed si à corpe,nō sufficit sola egressio sine animo:& hāc debes sequi,quæ cōiter approbať.Aduerte tn̄:quia licet ista sol.possit sustineri,nihilominus habet aliquid absurditatis:nā scđm eū similitudo ex qua infertur cōclusio in l.queādmodū.non esset adæquata: quia in acquisitione semper debet cōcurrere vtrūq;,in amissione autē nō.Hoc autē videť absurdū:maximè qa tex.in l.q̄uis.ver.vt enim.j.eo.assimilat hanc similitudinem, quæ poniť in l.queādmodum.dissolutioni obligationis: vt sicut eo modo soluiť obligatio,quo contrahi solet,ita & eodem modo possessio perdať,quo acquiritur.Vnde forte pōt dari alia solu.aptior.& quæ minus lædit tex.in l.queādmodū:vt distinguamus,ꝙ aut loquimur de voluntate absoluta, & libera:& tūc procedat tex.noster,vt sola volūtate tollatur vtraq; possessio.aut loquimur de volūtate non libera,vt in eo qui suspicatur se posse repelli:sicut poniť exemplū in isto §.in vers. si quis nunciet.& tūc ad perditionē possessionis requirať,etiā velꝙ aliquis deijciatur corpore,vel ꝙ qn̄ suspicať se posse repelli,sit extra locū quē possidet.Nec mireris ꝙ fortius opereť voluntas libera & absoluta,q̄ meticulosa:quia hic in multis alijs casibus inuenitur.l.si mulier.§.si dos.s.quod me.cā.& ibi not.in ca.j.eo.titu.in vj.Pro ista diuersitate bene facit text.in l.q̄uis.§.saltus.prealleg.vbi iurisconsultus assignat rationē & similitudinem prædictam propriè in isto vltimo casu,quādo aliquis occupauerat possessionē,licet ibi ex regula decidatur casus econuerso.s.quādo quis possidebat animo,& nō corpore.Pro ista cōclusione facit optime tex.in l.qđ in eo.§.fin. in vlti.rn̄so.j.eo.iuncto versi.precedenti.vbi videť probari,ꝙ etiā quādo qs verisimiliter debet suspicari se posse repelli,seu deijci,nō pdit possessionē loci ī quo est,si nō ingrediať fundū: ad idē tex.in l.j.§.pe.ff.de vi & vi ar.vbi iurisconsult⁹,vt pdať possessio ab eo q ē in fundo,& videať deiectus,requiriť ꝙ nō sit in ptāte sua,sed captus ab aduersario.Si ergo captura est ibi cā amissionis possessionis,manifeste datur intelligi,ꝙ sola suspicio,quòd quis possit repelli sine captura,nō induceret hūc effectū.Et licet ista solu.aliqualiter restringat verba lr̄æ in l. queādmodū.tn̄ est magis rōnabilis,& meli⁹ saluať similitudo quæ ibi ponitur in tex.vt patet ex præmissis,qa habet locum pariformiter in amissione possessionis modo ꝑdicto.Et aduerte,qa Ang.satis not.glo.nostrā,dū exponit,protinus.i.postq; 44 exiuero possessionē:nā per eā decidit,†ꝙ verba quantūcunq; præcisè significantia aliquid,tn̄ recipiūt interpretationem, vt exponātur impropriè:quod cōcedit hic Io.de Imo.& in l. si stipulatus sim Damam.alleg.glo.vel vt cōcordentur iura iuribus,vel scđm subiectā materiā.& vide quod scripsi in d.l.si stipulatus.super illa q.si statutū dicit,ꝙ verba debeant intelligi præcisè[b] in statutis,quid importet ista dictio, super quo vltra eā quæ allegaui tunc,vide Bal.in l.omnes populi.in pen.char. de iusti.& iur.& singulare verbum quod ponit Bar. in l.iij. §. Sabinus.ff.de ces.bon.vide etiam Ange.in suo consi.lij. iuxta fin.Et ad principale dictum Ang.facit optimè qđ ponit Bar. in l.si cui legetur.in princ.ff.de leg.j.& tex.not.quem ibi not. Bar.in l.si in diem.in princi.ff.de condi. & demon.quā l. non vidit Bar.in d.l.si cui.& in prædicta l.allegat bon.text.in l. iij. de statuli.§.si quis hæredi.Not.etiā glos.tuā ibi:vel hic, de ea quā per me.†Quia videť sentire eleganter,ꝙ qn̄ possidemus animo nr̄o,& corpore alieno,etiā si ille q possidet,velit amittere possessionem,nō tn̄ eā perdit solo animo:& hoc tenuit clarius in l.peregre.§.quibus.j.eod. vbi hoc cōiter tenēt Moder. & rectè intuēti ibi est casus pro ista cōclusiōe . Ita etiā declarat Paul.de Cast.j.e.§.saltus. Et est ratio differētiæ secundum Mod.in d.§.quibus.qa possessio ciuilis quæ retinetur corpore alterius,ita cohæret naturali , q̄ retinetur p aliū vt nō possit amitti solo animò , nec etiā sola naturalis amittiť,ex quo ali⁹ nomine nostro est in re:vn̄ naturalis nō amittitur per eum,qui insistit rei nomine nostro ciuilis , quia cohæret ipsi naturali . Licet autē ex sola volūtate hoc casu nō amittatur possessio: secus tamen est , si seruo vel colono possidente nomine nostro nos velimus transferre possessionem in aliū,secundùm Bar.qui ita declarat in l.quod in eo.in prin. j.eo.& ibi dicetur.

Si seruus. Possessio serui,qui proclamat in libertatem,non amittitur incōtinenti,sed ita demum si diu steterit in libertate.h.d.Secūda ibi:sed hic ita.Tertia ibi:animo enim possideo.¶†Primò not.ibi:cui se aduersa- 45 rium.ꝙ ille dicitur præparare iudicium,qui protestatur quòd[c] est paratus agere pro iure suo:ꝙ multū facit ad ea quæ habenť in l.posthumus.§.fi.cū l.seq.de inoffi.testa.videlicet quando querela dicatur præparata.Vnde alibi dicit tex.singu.in l.miles.§.j. ff.de adul.quē ibi not.Bar.ꝙ ista cōminatio habet effectum repellendi aliquē ab accusatione,sicut si accusasset, & pòst destitisset,iuxta l.qui destitit.ff.ad Turp.¶†Secūdò no. ibi:si diu.ꝙ sola proclamatio in libertatem non aufert possessionem serui dn̄o,nisi diu stetit in libertate.quod qualiter pro 46 cedit,fuit plenè dictum in l.j.§.per seruū qui.s.eo.¶† Tertiò not.ibi:animo.ꝙ qn̄ seruus proclamat in libertatē,perdiť possessio naturalis,sed non ciuilis: & hoc supplet hic gloss.super ver.aīo .& tenet Bar.in l.iij.§.ex contrario.s. eo. vbi hoc fuit declaratū plenè.¶In gl.in verbo,diu.ibi:& xx.inter absentes. Ista dictio,inter absentem & præsentem,quantū ad amissionem possessionis,non probatur in dicta l.fina.quia ibi agitur de maiori præiudicio.s.de præscriptione proprietatis: vnde probabiliter pōt intelligi,diu,simpliciter pro decennio:sicut dicit tex.hic in gl.alleg.& licet Cyn.in l.j.C.vbi caus.stat.dicat ꝙ verbum,diu,capitur hic ad arbitrium iudicis,sicut alibi dicit glo.in l.furtum.§.fundi.j.ti.prox.Moder.tn̄ sequūtur istam glo.ꝑ tex.in d.§.Aristo.& per ea quæ habentur in l.diuturni. ff.de leg.iuncta glo.in rub.de consue. & quod habet in l. qđ quibus.ff.eo.& ad materiā vide gl.no.in cle.j.de reb.eccle.nō alienan.in verbo,ad magnū tēpus.& Bar.omnino, qui optimè loquiť in l.j.§.qđ ait.de superficie.& Moder.in c.fi.ne prælat.vi.su.¶In ea.glo.ibi:sed videť.etiā doct.soluūt aliter hoc cōtrariū.& hic, & in l.j.§.p seruū qui.s.e.videlicet ꝙ iste tex. loquiť,qn̄ qs nō erat in bona fide:nā si seruus proclamās in libertatē esset ī bōa fide,statim auferret possessionē dn̄o,scđm Inno.quē refert Bart.in d.§.per seruū qui.de quo dic vt ibi plene dixi.¶Extra gl.tangunt hic Dy.& Bar.illam solēnem q.de qua plenè per Moder.& ibi scripsi post eos in l.qui à la- 47 tronibus,§.fi.s.de testa.videlicet† nūquid bannitus possit impunè occidi[c],qui dixit bānum esse nullū corā iudice,vel petijt bānū rescindi,seu cassari,super quo qa plenè scripsi ibi,nō dicam hic aliqđ:sed qđ ibi nō scripsi,hic addā, videlicet qd si nō sit dictum de nullitate,vel cassatione bāni,verè tamen bannū erat nullū,vel poterat cassari,vtrū potuerit tūc impunè occidi.Super quo articulo pn̄t cōsiderari duo casus.Primus est, qn̄ apparebat ꝙ de proximo erat rebāniendus,sicut qn̄ erat facta cōmissio aliquibus,ꝙ rebānirēt eū: & tunc dic vt scripsi in l.q

¶Protinus. Adde eundē Aret.in l.j. s.eodem.

¶ Præcisè. Tu ad tuā saturitatē đ hoc verbo,præcisè,vid Fel.in c.ex parte.el j.de rescript.in ver sicu.verbum,præcisè. & quod ibi dixi in apost.

¶Occidi. Vide do. Ias.May.hic,qui dicit ab op.Bar.temerariū esse,consulendo recedere,nō volendo sustinere fūdamēta Dy. q̄ etiā sequiť Alb. de Rosa.dic vt hic per eū & adde d.Pe. Phil. Cor.in cōsi.xvij.incip.ita hac.ꝑ totū.

à latronibus.in fi.in l.fi.allegando Bal.in l.si creditoris. C.de fideicō.& quod not.idē Bal.in l.j.§.sed in eo.ff.ad Sylla.Secūdus casus est quādo bānitus fuit occisus, anteq̄ esset facta mētio de rebāniendo,& tamē reuera bānitus poterat petere cassari bannū:& in isto dubitatur,vtrum talis potuerit occidi,añ banni cassationem:& hoc non declaraui in loco p̄dicto,allegaui tñ Bald.qui tenet q̄ hoc casu impune possit occidi: in l.qui se dicit.ff.de iudi. cōtra quē facit tertia ratio hic per Bart. 48 assignata:†quia non potest ille propriè dici bannitus,cui cōpetit exceptio cōtra bānum.l.fideiussor obligari.§.fideiussor.de fideiuſ.& l.debitor.& l.creditores.ff.de verbo.signi.& l.nihil interest.de reg.iur.Ille autem qui potest petere cassari bannū, aut hoc petit iure actionis,& sicut cōpetit sibi actio, ita etiam exceptio.l.inuitus.§. cui damus.de regu .iuris.& l.j. §.quod autē.j.de superfi. Si autem habet officiū iudicis, etiā illud pōt deduci per viā exceptionis.l.nam & postea.§.si maior.de iureiur.& l.si p̄teritus.& ibi per Bar.ff.de cōtra ta.l.Papinian⁹.§.si filius.ff.de inoffic.testamē. & sic semper habet exceptio.& hanc ratione multis alijs additis refert Io.An.ita fuisse disputatū.& conclusum in addi.Spe.in ti.de accu.§.sequitur.in addi.magna.ver.quartum locum obtinet. Vtrū autē ex solo hoc bānitus non possit offendi, q̄a pendet lis super cassatione bāni vel nullitate:dic vt plene dixi ī d.l.q̄ à latronib⁹.in fi.ad de q̄d no.Bal.in l.si re ordinata.C. de lib.cā.ex his q̄tāgit hic Bar.in q.p̄missa,refert Pau.de Ca.se r̄ndisse,q̄ si q̄s occidit accusatū,& cōuictū de crimine,ita q̄ nō restabat nisi ferre sententiā,iste nō debet puniri,q̄a perinde est ac si esset lata s̄nīa,& aliq̄s esset bānitus,stāte statuto,q̄ bānit⁹ possit īpune occidi. Sed hoc dictum est valde dubiū:quia quantū ad potestatē occidēdi bannitum,vel s̄nīa ferenda, habet effectū inductiuum. 49 †Probatio aūt quātuncumq; clara,non ęquiparatur s̄nīę quo ad effectū inductiuū,vt aliàs dixi,allegando gl.no.in l. sed & si possessori.§.fin.ff.de iure.& tenet Bald.in l.j.ff.de cur.fur. †Præterea etiā si reus esset sic cōfessus de crimine in iudicio criminali,cōfessio nō haberet effectū inductiuū,vt videretur damnatus,nec etiā efficeretur infamis:vt tradit̄ in l.si cōfessus.de custo.re.& in l.infantē.de pub.iud.& in l.ictus fustiū. de his qui not.infa. Vnde multominus debet induci iste effectus,qui est maioris præiudicij:& licet inueniamus,q̄ quando constat de innocētia rei ante sententiā,reus habeat̄ pro absoluto,quo ad quid,videlicet vt etiā in capitali possit relaxari fideiussoribus:vt est casus in l.nullus.C.de exhi.reis.secundū Bal.in l.sed is.ff.de in ius voc.& tetigit etiam in l.ij.C.de custo.reo.hoc tamē non est trahendū ad cōsequētiā in casu nostro:quia ibi agit̄ de leui preiudicio,& hic de magno:ibi de fauore,hic de odio.Non obstat doctri.Bar.hic in qua fundat se Pau.quia hoc facit in q.Bart.vnā cū spe rebāniēdi,pendentia litis,quę idē operatur si pendeat quocūq; modo,sicut si penderet per viā appellationis,secūdū Barto.in ij.ratione.Sed in casu dicti Pau.licet pendeat lis,nō tñ debet operari litis pendētia id q̄d ipse dicit.natura litis pendentię est,vt nihil innouet̄ ea pendēte:hic aūt si daretur facultas occidendi post probatum crimē,concederetur facultas innouādi aliquid:vnde ista nō sunt similia.Adde ad materiā istam,q̄ sicut hic qui debuit cancellari de banno,& non est cancellatus,non potest impune offendi,ita econtra ille qui fuit indebite cancellatus,& nō debebat cancellari,potest impune offendi,secundū Bald.qui ita notanter tradit in c.j.hic finitur lex,deinde incipiunt consuetudines regni.alleg.Ioan.And.in c.veniens.de ac.pōt esse ratio decidendi:quia si fuit indebitè cancellatus,contra exceptionē absolutionis,possit replicari de iniusta absolutione,sicut s̄.diximus ęcontra,q̄ cōtra bannum iniuste latum potest excipi per bannitū,q̄d debet cassari.Ego tamē,si cassatio fuit valida,licet iniusta,non affirmarē hoc pro nūc.Si autē fuisset nulla,sine dubio dictum esset verū.Casus est,& ibi hoc tāgit Bar.vnico verbo in l.siue vxor.ff.de dona.inter virū & vxo. Vltra alios doct.d.me.satis diffuse hic tractat: vtrū pendēte securitate bannitus possit offendi,& pro declaratione quęstionis pręmittit, quis sit ille qui potest concedere securitatem bannito:cui⁹ dicta expediam per quatuor conclusiones,mul- 50 tis additis,vt videbis. ¶ †Prima conclusio sit talis: securitatē perpetuā bānito pōt cōcedere sol⁹ princeps.i.rebānire, banni tū absoluere:casus est ī.l.relegati.vbi Bar.j.de pœnis.tu adde tex.& q̄d ibi Bar.ī.l.nō oīs q̄ trāsfugit.ff.de re mili.vbi Bar. dicit,q̄ īferior à prīcipe nō pōt ēt ex cā respiciēte vtilitatē publicā rebānire bānitū:q̄a hoc pertinet ad solū prīcipē.ita ēt elegāter declarat Ang.ī l.Pap.§.si q̄s mortis.de inof.test.nō enim pōt s̄nīa lata ī cā crīali retractari,nisi p̄ principē.l.j.ī fi.ff. de quęsti.& l.diui fratres.ff.de pœnis.q̄d fieret,si īferior posset toll.re bāni.Dixit tñ fin.Io.An.ī addi.Spe.ī ti.de acc.§. sequtr.ī ij.col.añ additionē magnā,q̄ q̄ñ aliq̄s est bānit⁹ ex forma statuti per cōtumaciā ad pœnā mortis,pōt per viā iustitię petere retractari s̄nīam,q̄ fuit lata rōne fictę cōfessiōis,dicēdo de iniqtate ipsius:q̄d vr̄ contra leges s̄.allegatas, q̄ dicūt q̄ solus prīceps retractat s̄nīam latā ī criminalib⁹.Sed forte posset defendi ista singularis doctrina,per ea q̄ posuit ī titulo,de homicidio.§.j.ī add.Spe.& ego retuli plenissime post dn̄m Ant. in c.p̄posuisti.extrà,de proba.sicut em̄ ibi cōcludit̄,q̄ s̄nīa lata p̄textu p̄batiōis priuilegiatę semper pōt retractari ostēso de iniquitate,ita videret̄ dicendū in eo qui est condēnatus ex ficta confessione,quę resultat ex contumacia:nam non pōt negari, quòd ista p̄batio est priuilegiata,& pręter regulas iuris: facit optime tex.& quod ibi Barto.in l. eius qui delatorem. ff.de iu.fis.Durū tamē esset hoc obtinere in practica: & dicit Ioan.Andr.in d.additio.secundū Guliel.de Suza, quòd con- 51 suetudo Italica hoc nō admittit.¶ †Secūda cōclusio est talis: inferior à principe potest cōcedere securitatem bānito ad tempus ex causa legitima:aliàs non .Primun probatur in text.& glos.in l.is qui reus.in fi.de pub.iud. Secundum in autentica, de man.principum.§.sed neque.quę iura alle.Bartol. in d.l.is qui reus.†Est autem causa legitima secundū omnes,quādo bānitus accusatur pro delicto, in quo non potest comparere per procuratorem:vbi autem posset per procuratorē,sunt opini. quas cōcordando potest dicere , quòd si crimē de facili potest probari absque præsentia accusati,tunc non erit iusta causa concedendi securitatem : ita intelligo dicta Oldra. qui hoc tenuit,& Bartol.qui sequitur eum in l. Pap.exuli.ff.de mino. vbi bo.text.& ponit Bald.qui sequitur hāc doctrinā in l. sed si hac.§.liberos.de in ius vo.& in l.j.C.de heredi.instit.in vlt. char.& Angel.in disputatione sua,Bononiensis quidam.vbi istum articulum eleganter examinat in sexto dubio. in prin. Aliquando crimen nō potest facile probari, nisi habeatur pręsentia rei:& tunc est vera opini.Barto.quā ponit in d.l.is qui reus.per rationem ibi assignatam per eum: quia iudex potest cogere principalē vt compareat: vt per examen ipsius melius possit cognoscere veritatem,& intelligat quòd vult &c.l.de 52 minore.§.tormenta.ff.q̄ōn. ¶ †Tertia conclusio in ista materia erit talis:in cōcedendo istam securitatē requiritur causę cognitio:vñ si iudex cōcedat eā sine causę cognitiōe,nō valebit scd̄m Bal.ī l.j.§.nō fuit.ff.de dolo.& in l.libera.ī princ.ff. de statu homi.quæ dicta adducit etiam do.me.hic.& licet ipse nō p̄bet.aliter p̄batur ista cōclusio manifesta ratiōe, quia id quod debet fieri de cōsensu,vel autoritate iudicis, vbi agitur de p̄iudicio tertij,intelligit̄ q̄ fiat cā cognita,aliàs non valet.l. sed si hac.§.ait prætor.vbi Bart.ff.de in ius voc.& l.cum hi.§. vult igitur.& ibi etiā Bar.ff.de transac.bene facit regula quæ 53 ponitur in l.nā ita diuus.de ado.& l.de vnoquoq;.ff.de re iudi.¶ †Quarta cōclusio est magis dubitabilis,quā ponit Bart. in dicta l.is qui reus.in fin.vbi dixit,q̄ licet iudex causa cognita cōcedat securitatem ex causa,ex qua nō deberet cōcedere, tamē cōcessio valet,nō tamē assignat cām vt valeat.Bald.autē in ca.j.§.item sacramenta.de pact.iuramē.firmā.videt̄ simpliciter dicere,q̄ etiam si iudex iurat seruare securitatē, nō tñ tenet̄ eam seruare [a],nisi quādo cōcessa fuit ex causa p̄missā à iure:q̄ dictū potest p̄cedere,quādo error esset exp̄ssus in sententia,id est,causa illegitima,p̄pter quā cōcedit̄ securitas: iuxta l.ij.C.quādo p̄uo.nō est neceſ.vel q̄ñ aliàs esset notorium q̄ cā esset illegitima:tunc ēm cū ista cōcessio securitatis sit q̄dam interlocutoria,secundū Bald.in d.l.libertas.ista interlocutoria est nulla,cōtinens notoriā iniquitatē.cle.pastoralis.§. 54 j.de re iudi.& not.Inno.in ca.p̄terea.extrà, de dila.†dū dicit, q̄ citatus ad locū notoriè nō tutum,nō tenet̄ cōparere [b], quia citatio est nulla.Doct.autē Barto.posset p̄cedere in alijs casibus:quia s̄nīa lata cōtra ius regulariter valet,& facit ius.l.pe. ff.de iusti.& iu.c.j.& ibi no.de re iu.& plene in d.l.ij.quā.p̄uoc.nō est neceſ.Adde ad istas quatuor cōclusiones, q̄ etiam dux belli pōt affidare bannitū,vel dare securitatē,intellige ad 55 tempus,secundū Barto.in l.cōuentionū.s̄.de pact.¶ †Secundā q.tangit hic do.me.videlicet vtrū pendentē securitate bānitus possit impune occidi:& dicendū est secundū eū,q̄ non, si nil deliquit post securitatē:nā virtute talis securitatis nō solum videt̄ tutus à pœna,quæ possit sibi inferri per iudicē,sed etiā ab omni offensione,quæ possit sibi fieri per aliquem p̄pter bannū.Vnde perinde est,ac si nō esset bānitus.Ita declarat Io.And.in addi.Specu.in tit.de accuſ.§.sequit̄.in ver.gradū septimū.in secūda q̄ōne illius ver.referens ita fuisse publicè disputatū.Idem tenet Bald.in l.omnes populi.in vlt.char. s̄.de iustit.& iur.Ista cōclusio p̄batur optime in verbo, omni securitate.in l.j.C.de nauicularijs.lib.xj.cum his quæ ibi not. Bart.bene facit tex.in l.diuus.ver.securitatē.s̄.de offi.p̄si.hoc etiam

a ¶Seruare.Add̄ Felynū in c.accedens. el ij. vt lit.non cōt. in j.col.ver.& īfert ēt.de papa Ale.iij. q̄ promisit īmunitatem cuidā ep̄o simoniaco,ei secrete cōfesso,si idē cōfiteretur corā cardinalibus:q̄d cū fecisset deposuit eū,& excusat̄ à dolo,prout ibi per eum.

b ¶Cōparere.Tu ad hoc vide Fely.in c. accedens.el ij.vt li. nō cōt.in j.col.ver. cęterum.vbi plene hāc materiā expēdit,per x.no.cōclusiones, quas ibi per te vide, & q̄d ibi dixi in apostil.

etiam colligitur ex doct. Ang. in l. Papi. §. si quis mortis. præallegato. † vbi dixit, ꝙ ille qui est factus securus, intelligit nõ ꝙ possit offendi, neq; directo, neq; per indirectum aliquo modo. Licet ergo quidam dubitauerint in l. qui à latronibus. in fi. s. de test. vtrũ sicut pẽdentia nullitatis vel cassationis ligat manus iudicis: ita liget manus illius qui põt impunè occidere. In hoc tñ casu quando est cõcessa securitas hoc est verissimum, si verò ille qui habuit securitatem delinquat post securitatem habitam, tunc d. meus clarè vult quòd propter nouũ delictum cõmissum videtur reuocata securitas respectu delicti veteris pro quo poterat impunè occidi, qđ est valde no. si procedit de iure, mouetur ex his q̃ habentur in l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. lo. & l. qui seruũ. de ver. obli. & l. qđ ergo. §. hæres. de le. j. in quibus iuribus in effectu probatur quod promissio de nõ offendendo vel similis nõ habet locũ vbi promissor de nouo offenditur, vel ibi ille cui fit promissio põt offendi ex culpa sua, qa de nouo delinquit. Scđò principaliter adducit duo optima iura in simili. dicitur enim in l. cũ quis. in princ. de solu. & in l. si cùm Cornelius. eodem titu. † ꝙ mandatum adiecti vel procuratoris simplicis videtur reuocari ex præsumpta mente mandantis, si procurator mutat cõditionẽ in peius. Ergo idem videtur dicendũ in casu nostro, quòd gratia videatur reuocata, qñ post seruitutẽ bãnitus delinquit. Tu aduerte, qa hoc suũ dictũ non videt̃ bene probari per prima iura quæ allegat. nã in l. qui seruũ. cũ alijs. s. alle. bene probatur, ꝙ pro delicto nouo cõmisso pẽdente securitate bannitus possit puniri, & impunè occidi: pro illo delicto imponeret̃ talis pœna à statuto. Sed & quòd pro delicto nouo habens securitatem possit puniri, est casus expressus in l. non aliàs. §. j. ff. de iudi. nam legatus habet securitatem de iure gentiũ. l. fi. ff. de leg. l. sanctũ. de rer. diu. & tradit Bar. in l. j. in prin. ff. ad l. Iul. ma. & tñ si delinquit in legato, potest puniri. Sed quod pro delicto veteri ꝓ quo erat data securitas illa videatur reuocata, hoc non dicũt illę leges. Pro veritate q. possunt cõsiderari duo casus. Nã aliquãdo securitas cõcedit̃ ab inferiori à principe, vel à principe ex cã iusta. Aliquando conceditur à principe ex mera gratia. Primo casu non credo quòd securitas reuocet̃, qa respectu causæ propter quã fuit cõcessa res dicitur eodẽ modo se habere, ex quo adhuc subest eadẽ causa, quæ fuit causa finalis cõcedendi securitatem. l. ij. §. fin. & quod ibi per Bar. de dona. & l. sexũ. cum ibi not. de postu. Quid enim si securitas fuit concessa bannito, vt possit se defendere, certè ex nouo delicto non põt videri reuocata, quia auferretur defensio bannito, quã etiam princeps nõ põt auferre, vt plenè tradit Bart. in l. cũ mulier. ff. sol. mat. Bal. in l. quoniã Alex. C. de adult. vbi omnino est videndum. Pro ista cõclusione facit tex. à cõtrario sensu in d. l. non aliàs. §. j. vbi tex. dicit, ꝙ pro delicto cõmisso tempore legationis põt cõueniri: ergo pro cõmissis antè non poterit: aliàs quare limitauerit se ad delicta cõmissa post legationem, non video. In secũdo casu credo opi. domini mei esse veram, potissimè per iura quæ allegantur secundo loco, quæ bene faciunt. † Confirmatur ista sua conclusio, quia gratia principis non extenditur ad casum, de quo si verisimiliter cogitasset, non esset cõcessurus quãtũcunq; sit cõcessũ simpl'r, & indiffinite: vt l. ex facto. in prin. de vulga. & pup. & bene facit tex. in c. suggestũ. & in c. nuper. extrà, de deci. quia qui de nouo delinquit, quodãmodo abutitur beneficio principis, & est odiosior. Vnde nõ ꝓsumitur, ꝙ si princeps hoc considerasset, fecisset ei gratis. Facit optimè quod sin. tradit Bald. in l. iij. C. de epis. audi. in fin. vbi dicit, ꝙ gratia principis censetur subreptitia, si ille cui conceditur pro maleficio commisso, tacuit, ꝙ prius iterũ deliquerat, quia non præsumitur ꝙ princeps si sciuisset, fuisset gratiã

56 concessurus. ¶ † Consequenter quæsiuit hic d. me. Si ex forma statuti querelæ bãnitorũ non debent audiri, vtrum bannitus admittat̃ ad petendum cassari bannũ? Quã qõnem solus Bald. format in terminis in l. j. in fin. C. si penden. appel. mors interue. & ibi dicit, ꝙ debet audiri. Mouetur primò, quia bannitus cuius bannum potest cassari, habetur pro non bannito. l. nemo videtur. ff. de in integ. resti. ergo nõ obstat sibi statutum, excludens querelas bannitorũ. Secundò per text. in c. j. de rescrip. in vj. vbi probat̃, quòd q̃uis excommunicatus non debet audiri in iudicio, põt tamen impetrare rescriptũ pro faciẽdo rescindi excommunicationem iniustam. Sed ad istud secundum videtur posse responderi per tex. in c. p tuas [a]. de sent. excommunica. in antiquis. † vbi probatur ꝙ excommunicatus non potest petere cassari sententiam excõmunicationis, tanquàm iniustam, nisi prius absoluatur, licet posset impetrare rescriptum, tanquàm præambulum & præparatorium iudicij: vt dicitur in dicto c. j. Sed tamen hoc non obstante, sententia prędicta est vera: & primò pondero tex. in d. c. per tuas. vbi dicitur, ꝙ hoc seruatur in excommunicatione, propter reuerentiam censuræ, ne videatur agens cõtẽnere censuram. Ergo vbi cessaret ista ratio specialitatis, is qui petit cassari excommunicationem, deberet admitti: & per hoc infertur, ꝙ bannitus erit admittendus, maximè quia non habet remedium, vt absoluatur de facili vt excõmunicatus. Pro ista conclusione adduco tibi subtilem text. in l. j. §. de qua re. versus finem. ff. de postul. vbi tex. dicit, ꝙ illi qui cõprehenduntur in secũdo ordine postulãtiũ, inter quos est dãnat' crimine capitali: vt patet in l. j. §. remouet. e. tit. possunt petere restitutionem in integ. aduersus sententiã, ꝙ non esset verum, si quo ad istũ actum haberetur pro deportato, quia cũ remediũ restitutionis sit de iure ciuili. i. de iure prætorio, qđ est largo modo ius ciuile, hoc remedium non caderet in deportatum, neq; posset sibi compete. l. si post mortem. §. liberi. de contra. & l. j. in fin. eo. titu. secus si haberet fundamentũ tale ius in cõtractu iuris gentium, & clarè ponit Bar. in l. quidam. ff. de poe. & in l. si victum aut stratum. ff. de re iudi. Cùm ergo deportatus admittatur ibi ad petendũ restitutionem, hoc non potest esse, nisi quia quo ad effectũ petendi cassari sententiam, haberetur pro nõ deportato. Nec dicas, ꝙ Bal. alleg. istum tex. in d. l. ij. ad propositũ nostrum, quia allegat ad hoc, nec inducit isto modo, sed simpliciter adducit eum ad probandum, ꝙ iure cõi deportatus deberet audiri petẽdo cassari sñiam, sed non deducit illũ ad probãdũ, ꝙ stãte statuto ꝙ querela bãniti nõ debeat audiri [b], nihilominus bannitus est audiendus: sed mouetur alijs rationibus, quas s. dixi. Et attende diligenter, quia si tenemus ꝙ petitio cassationis sententiæ cũ petitur cassari à reo cõdemnato, sit species defensionis, sicut tenuit Io. And. in addi. Spe. cuius dicta retuli in c. intelleximus. de iudi. ista conclusio esset minus dubitabilis, quia bannito non denegat̃ defensio, vt dixi. Sed quia Bar. tenet oppositum in l. de pupillo. §. si ꝓcurator. de no. ope. nũ. & Ant. de Bu. in c. cũ itẽ. de excep. & videtur esse cõior opi. Ideo non fundo me in hac ratione pro nunc. Pro opi. tamẽ Io. And. bene facit elegans doct. Bal. in l. data opera. in pe. char. C. qui accusa. non poss. vbi dixit, ꝙ nullitas intentata per viã querelæ ab eo qui fuit cõdemnatus, est species defensionis, & durat perpetuo sic exceptio, & multum facit ad ea quæ scripsimus in c. intelligamus. de iudi.

Saltus. Possidere possumus animo nostro dũtaxat: itẽ animo nostro, & corpore alieno, & corpore & animo alieno. h. d. Secunda ibi: cæterũ. Tertia ibi: nec mouere

57 ¶ † Primò not. ꝙ possessio ciuilis retinetur animo solo, licet non sit coniuncta cũ naturali. Concordat tex. in l. q̃uis saltus. j. e. & in l. licet. C. e. & in l. j. §. siue autẽ. ff. de vi & vi ar. ¶ † Se58 cundò not. ibi: id est quas, serui & c. scđm intellectũ gl. ꝙ ista dictio, id est [c], ponitur aliquãdo simpliciter expositiue: nam secundũ gl. nõ restringit literã nostrã ad res peculiares dũtaxat, sed scđm intellectum verũ, quẽ ego sequor: de quo dixi in l. j. §. itẽ acquirimus. s. eo. ponitur limitatiuè, sicut frequenter ponit̃. Super quo vide qđ not. Bar. in l. q̃sitũ. §. idẽ rñdet. de fun

59 do instru. ¶ † Tertiò not. & semper tene mẽti: nã non destruẽdo tex. nostrum non est melior l. in corpore iuris, & quæ magis clarè probet, ꝙ possessio nõ acquiritur per seruũ dño ignoranti extra causam peculiarẽ. Primò enim ponit regulã in colono & seruo, ꝙ possidemus animo nostro, & eorũ corporea, à qua regula excipit postea res quæsitas ex cã peculiari. Vnde in alijs stat firma regula, ꝙ animus noster in acquisitiõe debet

60 concurrere: vt plenius dixi in d. §. itẽ acquirimus. ¶ † Vltimò not. in verbo, nam videre. ꝙ ea quæ sunt animi, cadũt in fictione iuris, & animus tuus fingitur animus meus: vt in verbo, videmur. ꝙ significat fictionẽ. l. j. §. deiecisse. de vi & vi arma. Et ex hoc apparet, ꝙ animus est quid facti: vt dixi in l. j. in prin. s. eo. nã si esset ius, animus tuus posset dici meus per veritatẽ, qa in his quæ sunt iuris, quando res disponit simpliciter, disponit per veritatem, non per fictionem, sicut per Barto. in l. si is qui pro emp. de vsucapio. In glossis nihil est.

Nerua. Possessio rerum mobilium ciuilis retinetur per nos, quaten' res sunt sub custodia nostra: ideo possidemus feras inclusas in viuarijs, & pisces inclusos in piscina, & similiter aues inclusas, aut eas quæ sunt sub custodia nostra, vel ex consuetudine reuertuntur ad locum nostrum. hoc dicit. Secunda ibi: nam pœnis. Tertia ibi: dissimiliter atque. Quarta ibi: item feras. Quinta ibi: sed eas. Sexta ibi:

61 aues autem. ¶ † Primò not. ibi: quatenus & c. quòd ista dictio, quatenus [d], significat idem quod dictio, quousque. de qua per Bar. in lege, patronus. §. Sẽpronio. de legat. iij. concordat tex.

62 in l. si cũ exceptione. §. sed quatenus. ff. qđ metus cau. ¶ † Secũdò no. in ver. possideri. cũ ver. se. tria, scđm Pau. de Ca. Priò ꝙ ẽt res mobilis ꝓpriè dr̃ possideri; & hoc est vt dicit Dy. re

---

a ¶ In c. p tuas. Et ibi ad hoc vide Felin. vbi an audiat̃ nisi pri' absoluatur, & an archiepiscopus nullitate ꝓbata cognoscat.

b ¶ Audiri. Vide aliquid ꝑ Feli. in c. ex parte. el. ij. in ij. col. ver. aliqua est. de officio dele. & qđ ibi dixi in apost.

c ¶ Id est. Qualiter ponitur vide eũdẽ d. Fran. Aret. in l. q liberis. de vulga. & pupil. & do. Iaso. May. hic.

d ¶ Quatenus. Vide text. in authen. de hæred. & fal. in prĩcip. & Bal. in l. antiquitas. ĩ primo no. C. de vsufru.

prehendendo gl. in l. j. in prin. s. e. †Scdo in ver. nancisci. quod ille qui non habet rem mobilē in cōspectu, dicitur esse in possessione ciuili: & tñ apparet quod non est in possessione naturali, quia si esset in possessione naturali, nō esset necesse eam nanCisci de nouo. †Et ex isto tex. probatur melius, quàm alibi, quod est duplex possessio. s. ciuilis & naturalis: nam iurisconsultus hic dicit, quod illā rem posidemus, cuius possumus nancisci possessionem naturalem: & sic patet quod illa possessio quę erat apud nos, non erat nālis: & ita not. hic Bar. & cōiter Moder. Sed in l. j. in prin. s. e. dicit quod ista cōclusio non probatur hic, quia verbū, naturalis possessio, hic significat detētationē, nō naturalē possessionem, prout est aliud quàm detentatio, & verè potest sic exponi, †quia frequenter detentatio vocatur naturalis possessio: vt patet in l. ij. §. quod vulgo. ff. pro hærede. & in l. stipulatio ista. 63 §. hæc quoque. de ver. obl. cum multis alijs. ¶ †Tertiò not. secundum Pau. iuncta glo. quod licet res immobilis non desinat naturaliter posideri, quamuis sit extra cōspectū nostrū, dūmodo de facili possumus in ea insistere, secūdum glo. not. in l. j. in prin. s. e. a tamē secus est in re mobili:[a], quia hoc ipso quod exit conspectū nostrum, licet faciliter posit apprehendi, tamen non posidemus eam naturaliter, vt patet in verbo, nancisci. quod dicit esse mirandum. Sed ista differentia oritur ex differētia subiecti. i. rei mobilis & immobilis, quia facilius amittitur possessio rei mobilis: 64 vt l. si rem mobilem. & ibi dicitur. j. eo. ¶ †Quartò principaliter not. in versi. nā pecus. quod quando res mobilis ita excedit, vt diligenti inquisitione non posit inueniri, perditur possessio, quod d. Paul. hic intelligit, etiā si hoc modo perdatur in domo quā posidemus: & est bene dictū, quia in quocunque loco est eadē ratio, nā non possumus dicere custodire rem quā non possumus apprehēdere faciliter cū volumus, licet locus in quo res est sit noster: vt patet in feris quæ sunt in sylua, vel in piscibus qui sunt in stagno: ad hoc alleg. gl. in l. si rem mobilē. j. eo. nec contradicit huic doc. quod ponit hic Ioan. de Imol. referens dicta Ray. & Iaco. de Aret. qui reuera, vt patet ex vltimis verbis suis, loquitur quando res poterat inueniri facta diligēti inquisitio 65 ne. ¶ †Quintò no. ibi: in stagno &c. quod licet lacus sit noster, pisces tñ qui sunt ī lacu, nō posidentur à nobis, nec sunt nostri: & similiter ferę quę sunt in sylua nostra, vel in agro nostro. Ideo infert hic Ange. & Moder. quod in lacu Perusino quilibet pōt piscari, si non prohibeatur: & similiter in agro alterius quilibet pōt venari. l. diuus. de serui. rust. præd. & l. iij. §. j. s. tit. j. & alle. hic Angel. glo. in l. vsufructuarium. §. in viuarijs. de vsufru. quę facit mentionē de lacu Perusino. Aliam alleg. dñs meus in l. eadem. de fund. instru. Si tñ dñs agri vel stagni prohibeat aliquē ingredi in agrum vel stagnū suū, hoc pōt facere, vt probatur in dictis iuribus. Vnde cautela est secūdum Iac. de Are. & Mode. vt proponatur gñaliter in loco publico in scriptis ista prohibitio, vel fiat proclama gñaliter, vt nullus audeat intrare talia loca sine licentia dñi, cā venandi vel aucupandi. Sicut in simili dicitur in l. sed si pupillus. §. proscribere. ff. de institu. & in c. cū in 66 tua. qui ma. accu. pos. ¶ †In glo. super verbo, posideri. ibi: ciuiliter &c. Hāc gl. not. hic do. me. quod verbū, possessio, intelligitur modo de ciuili, modo de naturali, secūdum subiectā materiā: de quo plenè dixit in §. ex contrario. & ego s. in rub. Et ad ea quæ ibi dixi adde gl. fi. in l. raptores. C. de epis. & cler. quæ dixit, quod sola possessio ciuilis absque naturali cōpletur appellatione plenę possessionis: quā tñ Bal. ibi reprehēdit, & credo quod rectè, per ea quę habentur in simili in l. Iul. de rei ven. & l. j. C. de cōi seruo ma. Aduerte etiā ad hāc gl. nā relata ad tex. sing. extēdit id quod dictū fuit in gl. magna in l. j. in prin. s. eo. videlicet quod nō solum possessio naturalis in re immobili retinetur animo ab eo qui posideat naturaliter dūtaxat, sed etiā in re mobili: quod est mirabilius, in qua facilius amittitur possessio, & difficilius retinetur. Intellige tñ, quod tm̄ retineatur animo, quātum ab eo quod posidet ciuiliter & naturaliter ciuilis possessio aīo retineretur: nam non debet esse pluris effectus sola possessio naturalis, quàm ciuilis cōiuncta cū naturali. In gl. in verbo, quia in pñtia &c. prima expositio non procedit, quia nō saluatur, nisi subaudiendo, nō quod est incōueniēs, cū aliter pōt exponi litera. Et cū aliàs scriberem super ista gl. impugnaui eam alia rōne, quia si esset nō ī tex. non bene staret dictio aduersatiua: quoniam id quod sequitur, s. quod cesset diligens inquisitio, pōt esse causa eius quod dicitur in ver. precedēti, id est cur res non sit in præsentia. Vnde nō aduersatur ad id cuius pōt esse cā, cū cā & effectus habeant se vt cōnexa. Sed ab ista impugnatione pōt saluari glossator, quia dictio aduersatiua non ponitur cōtra suū effectum. Sed ad limitandum id quod simpliciter dicebatur in versi. præcedenti, videlicet quod si res nō inuenitur, retinetur possessio: nam per dictionem aduersatiuā & verbū sequēs declaratur, quod hoc nō est verū, nisi inuenitur, quia cessat diligens inquisitio. Glo. tamen transit ad aliam expositionem, quæ est vera, rectè intellecta, videlicet quod vers. quia in præsentia. refertur ad primum dictū præcedentis versiculi dissimiliter, atque vt dicit gl. versi. autē. sed si refert se ad dictū sequens eiusdē primi vers. dū dicit, nec inueniatur. Et ista glo. sic exposita pōt habere duplicem intellectum. Vnus est, quod versiculus ille, quia in præsentia. sit ratio decidendi primum dictū, hoc modo: Si res sit sub nostra custodia, quia in præsentia nostra sit. i. quia eā aspiciamus, retinetur possessio naturalis & ciuilis. Si verò res nō inueniatur: & tamen per facilē inquisitionem posit inueniri, retinetur possessio ciuilis. Sed iste sensus nō placet, quia reuera in istis versiculis nō agitur nisi de possessione ciuili, vt patet ex continuatione ad versi. precedentem. in quo agitur de ciuili possessiōe. Expone ergo sensum gl. aliter: vt aliàs scripsi, vt non diuersificentur casus, sed omnes isti versiculi loquantur de possessione ciuili, & erit sensus literæ in versic. quia &c. & in versi. seq. talis. dictū est s. in versi. proximè precedēti, quod res potest esse sub custodia nostra, & non inueniri, & quod eo casu non perditur possessio. Et si quæris, quomodo vtrūque sit posibile. s. quod res sit sub custodia nostra, & tamen nō inueniatur. Rñdeo, dicit tex. quod est imposibile quod sit sub custodia nostra, quia est in pñtia nostra, & quod nō inueniatur, quia licet in diligenter quærendo in cōspectu nostro inueniretur esse, nūc tñ non est, 67 quia nō quærimus diligenter. †Et hoc modo exponendo habes hic casum, quod illud dicitur esse presens, seu in præsentia nostra, quod licet non aspiciatur oculis, de facili tñ pōt aspici ex diligenti inquisitione. Et aliquando dicitur aliquid esse præsens, quod nō est in cōspectu, de facili tñ pōt esse, sicut reus dicitur esse præsens, qui non est coram iudice, & in iudicio, sed tñ in loco iudicij. l. præsens. ff. de procu. super quo vide gl. ord. & nota. in authen. de fideiussor. §. j. quæ declarat quot modis quis dicatur præsens. Pōt etiā dari clarior & facilior intellectus: vt ver. quia &c. & versi. sequens, referantur ad totum ver. præcedentem simul, hoc modo: Si res est sub custodia nostra, licet non inueniamus, posidemus eā, quia ex quo per facilem inquisitionem potest inueniri, & esse sub aspectu nostro, satis dicitur esse in præsentia.

Labeo. Per inundationē perditur possessio. h. d. In gl. in verbo, desinere. ibi. s. ex quib. cau. ma. non est opus adducere aliquod simile ad istā cōclusionem, quia gl. allegat l. vbi est casus. Doc. tñ cōfirmando glo. adducunt, quod habetur in l. si is cui. §. fin. j. de fur. & in l. si quis vxori. §. pe. & ibi 68 Bar. eo. tit. in quibus probatur, †quod interesse prescriptionis vel vsucapionis nō venit in cōsideratione in actione furti, quia est cū iniuria alterius. Super quo vide quod ponit Bald. in l. j. C. de sen. quæ pro eo. & ī l. manifestissimi. in pri. C. de fur. in iij. oppos. Limitant tñ doct. doctrinā huius glo. nisi præscriptio sit prope finē, quia tunc cēsebitur esse cōpleta, quia ad hoc vt propter impedimentū cōpetat restitutio in integrum per l. rerum mixtura. §. Labeo. j. de vsuca. Hoc tñ dictū, limitat hic do. me. nisi præscriptio sit odiosa totaliter, sicut præscriptio xxx. vel xl. anno. allegat text. cum glo. in l. in vsucapionibus. in princi. de diuer. & tempo. præscrip. vbi gl. dicit, quod per l. in omnibus. de actio. & obli. quod in talibus prescriptionibus dies cœpta nō habetur pro cōpleta[b], licet in alijs sit aliter. Sed contra primā cōclusionem positam in glo. arguo fortiter de l. sed si fine. §. j. ff. de mino. in j. responso. vbi videtur probari, quod restitutio in integrum cōpetit minori ad acquirendum, & cum iniuria alterius, secundū vtranque lectu. nā ibi licet res fuisset vendita alicui iusto pretio, & tradita, & sic quæsitum esset plenū ius, nihilominus cōpetit restitutio minori ad lucrum, si alius offerat plus. Est igitur ibi lucrum cū iniuria alterius. i. illius cui sit quæsitū ius ex contractu: & tñ indistinctè cōceditur restitutio, si fuit vēdita res immobilis, vel alia quæ seruādo seruari potuit. Præterea conceditur restitutio in querela inofficiosi testamenti, impedito ex clausula generali, si qua mihi iusta cā &c. & tamen illa est odiosa, & restitutio conceditur ad lucrum cōsequendū cū iniuria testatoris & hæredis. Sed ad primam l. possumus respondere, vel quòd ibi loquitur in restitutiōe minoris, quę est fauorabilior, quàm restitutio cōpetēs ex clausula gñali: si qua mihi iusta &c. vt tradit Bal. in l. fina. ff. de resti. in integ. titulo generali. circa principium. & satis colligitur ex illo tex. & est glos. notabi. in l. necnon. §. primo. ff. ex quib. caus. ma. & ista solu. magis placet. Potest tamen dari & alia, & dici, quòd illa lex loquitur in lucro, quod habet fundamentum & originem à re, quæ fuit ipsius minoris. Vnde est quodammodo lucrū intrinsecum, proueniens ex ipsa minoris substantia. Sed nos loquimur in lucro, quod prouenit extrinsecus, id est, ex vsucapione, quę causatur ex possessione, titulo, & bona fide. Ad secūdum respōdeo, quod licet querela sit odiosa principaliter, tamē cōpetit propter legitimā nō relictā filio: vt l. parētibus, & l. cū quæritur

a ¶ In re mobili. Limita vt hic per dom. Alex. de Imo. quē refert & sequitur d. Ias. May. in j. colū. in iiij. not.

b ¶ Pro cōpleta. Adde idem tenētē do. Alex. de Imo. hic, ex qua rōne & fundamēto sequitur not. dictū, quod in feudis prescribēdis daretur restō aduersus interruptionem præscriptiōis, quando pauci dies restabāt ad cōplendū prescriptionē, eo quia in feudis prescriptio lōgissimi tpis censetur esse fauorabilis, aut saltē non odiosa, cū gratia vtriusque inducatur. s. vasalli & dñi. Ita singula. Bald. in c. j. §. si quis de māso. in iij. col. de controuer. inuesti. quē refert etiā & sequitur dom. Ias. May. hic ad fi.

ritur.C.de inoffi.testa.In legitima aût filius non habet omnino causam lucratiuam,secundùm glo.& doct.in l.ij.C.de iur.& facti igno.Bene facit tex.in l.j.§.lucratiuas.C.de impo.lucra.desc.lib.x.Vnde non est similis ratio:maximè quia potest imputari parenti,cur impiè exhæredauit filium. Pro damno aût emergenti indubitanter cõpetit restitutio,etiam ad restituendum remediũ odiosum,cũ iniuria alterius:vt in l.j.§.idē Pomponius.scd̄m intellectũ glo.ff.de dolo.¶ Cõtra secundã conclusio.doct.arguo fortius:nam qñ cõpetit alicui actio ad pœnam,non est dubiũ ꝙ plus iuris est quæsitũ habenti actionem ad lucrum consequendũ.i.ad pœnã,ꝙ̃ sit quæsitum illi qui nondũ pscripsit.sed verisimile erat ꝓpter breuitatē temporis,ꝙ deberet pscribere.facit optimè text.pro hoc vltimo dicto in l.si fundũ.in fin.ff.de fund.do.& tñ in executiõe pœnarum ad capiendũ lucrum pœnæ etiã si actio nõ cõpetat ad vindictã,nõ daꝛ restitutio.l.auxilium.in prin.scd̄m intellectũ glo.& Bar.ff.de min.Cõfirmatur ista cõclusio per tex.not.in l.sciendum.in fin.ff.ex qui.cauſ.ma.† vbi quo ad denegãdã restitutionem,ista duo videtur parificari,ꝙ quis restituaꝛ ad lucrum cũ pœna alterius,vel cũ damno alterius. Nõ obstat tex.in l.rerum mixtura.§.Labeo.qa ibi cõtinuatio possessionis largo modo põt considerari esse facta:licet de stricta subtilitate iuris esset interrupta:non em̄ potest negari,ꝙ qui possidet domum,vtiqꝫ possidet colũnam quæ est in domo,non quidem & absolutè & simpliciter,sed vt partē domus:& ideo pōdera diligenter,ꝙ ibi non cõceditur restitutio in integrum,sed præscriptio habetur pro perfecta ipso iure,quasi nõ sit omnino interrupta cõtinuatio possessionis.Sed saluando sententiã cõem possumus dicere,ꝙ odiosior est prosecutio pœnæ,ꝙ̃ acquisitio quæ fit ex præscriptione:quod patet,qa tēpus cœptæ præscriptionis transit ad hæredē,& põt cõiungi cũ tempore hęredis:vt in l.Pomponius.§.quæsitum.j.eod.& tamen regulariter pœnæ petitio non transit ad hæredem,iuxta ea quæ habentur in l.j.j.de priua.delict.Non obst.text.in l.sciendũ.qa dicēdum est,ꝙ ista æquiparatio nõ haberet locũ per omnia,sed vbi est eadem ratio,sicut quãdo præscriptio non est in fine temporis.Illud autem quod dicit dñs meus,ꝙ in pscriptione simpliciter odiosa hoc non esset tenendũ,satis potest confirmari iudicio meo per tex.in d.l.Papi.§.fi.s.alleg.inver.ex magna causa.vbi satis ostenditur,ꝙ ad cõcedendũ restõnē super remedio odioso requiritur fortior cã,ꝙ̃ requiratur in aliis casibus.Et ad materiam vide bo.tex.& qd̄ ibi not.in l.cùm quid.in prin.ff.de acqui.hæred.vbi probaꝛ not.ꝙ sola spes probabilis acquisitionis est causa cõcedendi restõnē ex clausula generali,Si qua mihi iusta causa &c.qñ non agiꝛ de lucro quod procedit cũ iniuria alterius.¶ In glo.ij.in verb.occupare.† Adde ad glo.nostrã,scd̄m Iac.de Rauen.& Moder.ꝙ dictum gloss.debet intelligi de inundatione,per quã oportuit relinquere agrum,ita ꝙ nõ potuit bene pedibus calcari.Tu autē sup hoc considera,ꝙ satis videtur esse ad perdēdã possessionē,ꝙ ager non possit coli ex inundatione,vel frumentũ colligi,maximè cùm iura ista simpliciter dicant,ꝓpter inundationem perditur possessio.Facit optimè qd̄ ponit Bal.& Angel.in l.seruitutes.la ij.ff.de serui.vbi concludunt,quòd quãdo clusa molendini sæpius destruitur,tunc perditur possessio,& interrumpiꝛ,qñ non remanet aliqua pars eius,per quã possit deseruiri molēdino,ad cuius vsum est inuenta.Secũdò adde ad nostrã materiã,ꝙ eleganter ponit Bal.in l.j.C.de cofes.in pe.char.vbi not.declarat istam materiã,& in effectu ponit duas conclusiones notabiles.Prima est,ꝙ qñ inundatio fit ad vtilitatem agrorum,sicut est in agris Aegypti.l.ij.C.de alluuio.& pal.sicut contingit scd̄m eũ in pratis,qui sunt in territorio Papien.iuxta Ticinum,quæ recipiunt ab inundatione vtilitatem:tũc per talem inundationem non perdiꝛ possessio.Secunda conclusio est,ꝙ si aliquis possidet lacũ vel stagnũ,licet aquæ crescant vltra solitum,ex quantitate tñ augmēti non perditur possessio lacus.Cætera dic vt ibi per eum.¶ Extra gl.quærit hic Io.de Imol.† nunquid ex sola ciuili possessione ꝓcedit præscriptio [a],quãdo naturalis est occupata per aliũ ad æmulationem ciuilis:id est,quando ille qui occupauit naturalem vacantem,occupauit eam,intendēs rem possidere tanqꝫ propriam.Super quo Bal.dixit in additi.in §.ex cõtrario.ꝙ tũc ex ciuili possessione nõ procedit pscriptio.alleg.gl.quã dicit singularē in l.ꝙ fundũ.in prin.j.pro emp.Sed Bart.tenet cõtrariũ expressè post gl.in l.qui possessionem.j.de vi & vi ar.allegãs etiã gl.in l.si qs à se fundum.C.ad l.Iul.de vi.Nam quãdo ille qui deijciꝛ de possessione,recuperat possessionem incõtinēti,interim retinet ciuilem,& perdit naturalē.scd̄m gl.in l.ij.§.cũ igitur.j.de vi & vi ar.Et tñ interim anteqꝫ recuperet possessionē,procedit vsucapio,scd̄m illas glo.qa retinet ciuilem,vt per Bart.in loco al

69 (margin, at "cedit cũ iniuria alterius")

leg.Et hãc opi.sequiꝛ Io.de Imol.hic,cuius dicta refert d.me.ad verbũ in l.iij.§.ex cõtrario.s.e.in fin.cõmenti.Nõ ob.gl.in l.qui fundũ.qa illa debet intelligi,qñ possessio fuit occupata per aliũ iacēte hæreditate,& erat effectus possessor ciuiliter.Vñ ꝓ occupationē factã à tertio hæreditate iacēte fuit amissa oĩno possessio scd̄m eos.Et scd̄m istũ modũ intelligēdi not.singulariꝛ,† ꝙ quãuis occupatio facta de possessiõe naturali nõ priuet verum possessorem sua ciuili,nisi postqꝫ suspicaꝛ se posse repelli,secus tñ est in hæreditate iacente,quæ fictè diciꝛ possidere rem ciuiliter,quo ad vsucapionem perficiēdã.l.cœptã.j.tit.prox.nam ista perditur per vsucapionē alterius incõtinēti,scd̄m pdictã glo.qd̄ est valde nouũ dictũ in ista materia.Sed aduerte,quia illa glo.allegat tex.qui loquitur de re mobili occupata hæreditate iacēte,cuius possessio perditur hoc ipso,ꝙ res est occupata per aliũ,etiã ignorante primo possessore:vt l.si rem mobilem.j.e.Nos aũt loquimur in re immobili,in qua regula est in cõtrarium.l.clã possidere.§.qui ad nũdinas.j.eo.Vnde cũ hæreditas iacens æquiparet ignoranti & furioso,qa non habet animũ,nõ videt ꝙ per occupationem factã ab alio perdat suam ciuilem,quo ad effectum vsucapiēdo.Et pro opi.Bar.& Imo.facit optimè tex.in l.si id quod.§.fi.j.e.vbi text.dicit,ꝙ vtilis est ꝙ possessio nõ perdaꝛ ab ignorante rem suã esse occupatam.Ex quibus verbis daꝛ intelligi,† ꝙ qñ possessio naturalis est occupata per aliũ,nõ solũ remanet possessio ciuilis,sed etiam vtilitas quæ ex ea causaꝛ:& quia ista locutio est indefinita,æquipollet vniuersali,iuxta l.si pluribus.cũ materia.de le.ij.& sic in his verbis cõprehendiꝛ omnis vtilitas,q̃ põt resultare ex possessione ciuili,inter quas est illa,ꝙ ex sola ciuili procedit vsucapio [a].Et aduerte diligenter,quia per hoc nõ contradico his q̃ dixi in l.iij.§.ex cõtrario.s.eod.nã supposito pro vero,ꝙ ex possessione ciuili procedat vsucapio,tũc bene inducitur tex.pallegatus ad probãdũ,ꝙ etiã si naturalis sit occupata,est verum.Sed cùm dubitatur,vtrũ sola ciuilis pariat hunc effectum vsucapionis [b]:hic ego dico hoc non probari per illum tex.quia potuit intelligere de alia vtilitate,de qua sum9 certi ꝙ causatur ex ciuili possessione.

Si rem. Furtũ non cõmittiꝛ solo animo sine cõtrectatione [b]:& ideo nõ amittitur possessio sola destinatione volentis rem auferre.h.d.Scd̄a ibi:sed si eam.¶ † Primò not.ibi:nõ moueris &c.ꝙ contrectatio nihil aliud est,ꝙ̃ motio rei de loco ad locum:vt plene declaratur in l.si dominium.j.de fur.¶ †Secũdò no.ꝙ etiã possessio rei mobilis non perdiꝛ sola voluntate eius penes quē est sine cõtrectatione:& ita debes intelligere l.si rem mobilem.j.eo.scd̄m glo.hic,& bene.†Et ex hoc not.tertiò in fin.tex.ꝙ furtũ nõ cõmittiꝛ solo animo.Cõcordat text.& qd̄ ibi not.in l.inficiando.in princ.j.de furt.¶ In gl.i verbo,admittitur.ibi:hic aũt verũ.Imo.declarãdo gl.dicit,ꝙ licet inferēte opem cõmittaꝛ furtũ sine contrectatione ipsius ferentis opē,videꝛ tñ cõmitti ex cõtrectatione principalis,cui accedet præstans opem.intellige ꝙ factum accedit facto,non obligatio obligationi:sicut declarat Bar.in l.non solum.§.qui mãdato.de iniuriis.& in lege,qui seruo.§.j.hic allegato.Potuit etiam gl.habere aliã mentem,vt patet ex l.quam allegat.videlicet cùm sit dare casum,in quo cõmittit furtum,respectu ferentis opem:& tamen neque ferens opem contrectet,neq; seruus propriè potest dici cõtrectare seipsum:vt declarat Iaco.de Are.& Bar.ibi.Et pro intellectu huius l.& aliarum allegatarũ in glos.scias ꝙ licet is qui vendit rē alienam scienter,tradendo eã verè committat furtum:vt Insti.de vsucap.§.quod autem.in fin.per glo.in l.si in emp.§.itē si emptor.ff.de contrahen.emptione.secus tamen est,si tradat eam fictè vel tacitè,patiendo rē vēditam per emptorem apprehendi.¶ Glo.est not.quã ibi approbat Bart.in l.item si res.in princip.s.de aliena.iu.mu.cau.fact.quã plenè declarat Bal.& elegãter in l.alienum.C.de fur.vbi etiã glo.tetigit.† Dixit etiã illa gl.singu.ꝙ is qui à prin.habuerit bonã fidem,licet tēpore quo vendit,& tradit,sciat rem esse alienam,non cõmittit furtũ:ad hoc multum notat illam glo.Bar.ibi:& quia furtum non cõmittitur sine contrectatione,ideo si fur inuentus est in domo,nõ tñ adhuc mouit aliqd de loco ad locũ,nõ puniꝛ furti,sed extraordinariè.Casus est not.in l.saccularii.in prin.j.de extraor.cri.quē ad hoc alleg.Bal.in l.si quis nõ dicã.C.de epis.& cler.

Illud. Possessio sine causa extrinseca nõ mutat sibi causam possessionis:detentor autem non mutat,etiã si accedat causa extrinseca.h.d.scd̄m verum intellectũ.Secunda ibi:sed si is qui.Tertia ibi:quia nec.¶ †Primò not.ꝙ depositarius vel cõmodatari9 nõ possidet rē,sed detinēt.& ita expo nit l.ij.§.qd̄ vulgo,j.ꝓ hære.cõcor.tex.in l.licet.§.j.ff.depos.¶ †Scd̄ò ꝙ priuatio d̄ sui natura psuppõit habitũ [c],& ꝙ mutatio est q̃dã priuatio prioris iuris,cui9 loco subrogaꝛ aliud ius.

(Margin numbers: 70, 71, 72, 73, 74)

a ¶ Præscriptio.Vide Dy.in reg.sine possessione.de reg.iu.in vj.& qd̄ ibi dixi in apost.

b ¶ Contrectatione.Vide do.Petr.Phi.Cor.in consi.cclx.i litera a.in iij.parte.

c ¶ Habitũ.Adde d.May.Soci.in cõsil.lij.inci.vt verã testatricis.circa prin.j.colum.in j.parte.& d.Bar.Soc.in cõsil.lxxxv.circa fin.v.col.in d.parte.

Vnde cũ mutat̃ cã possessiõis, extinguit̃ prior possessio cũ sua cã, & subintroducitur noua causa, & noua possessio, sicut dicimus in obligatiõe nouante: vt ĩ l. j. & quod ibi not. ff. de noua. Super quo vide quod habetur in l. decem. j. de verbo. obligat. ¶ In glos. super verb. mutari. ibi: hæc ratio nõ est bona, hoc esset inconueniens & absurdũ, ꝙ ratio iurisconsulti non esset bona. Vnde sequere scd̃am solutionẽ traditã in gl. & cõiunge quæ dicuntur in primo intellectu cũ scd̃o, scd̃m Mod. ☞ † & dic, ꝙ ille qui primò possidet, non potest sibi mutare causam possessionis ex seipso, sed cã extrinsecus accedente bñ potest. Sed ille qui prius nõ possidebat, detinebat, vt in exẽplis positis in ver. sed & si. licet acquirat titulũ extrinsecum ab alio, & sic de nouo incipiat possidere, non tamen dicitur mutare priorem causam in sequentem: quia mutatio est transfusio vnius causæ in aliã, & vnius possessiõis. Vnde præsupponit primã causam possessionis p̃cessisse, sicut dicimus in l. j. ff. de nouat. & cũ mutatio sit quædam extinctio iuris prioris, id est possessionis præcedentis, priuatio præsupponit habitum. Cùm ergo isti ex prima cã non possideant, sed detineant, qđ nõ erat, non potuit transfundi, nec tolli: & iste intellectus est necessarius ad literã, tũ vt ratio iurisconsulti procedat, tũ etiã quia dictio, sed & si^a, implicatur ad casum præcedentem. l. sed & si lege. in prin. ff. de peti. hære. acsi dicat, nõ solum in casu p̃cedenti nõ põt mutari cã possessionis, sed etiã in sequenti, licet diuersa rõne. Nam primo casu nõ potest mutari, qa non habet tit. extrinsecũ in scd̃o, qa licet haberet titulum extrinsecum ex prima causa non possidebat, vt dictũ est. Per istam regulã q̃ ponitur hic, & in l. nõ solũ. § qđ vulgo. j. tit. j. dicit sing. Ioan. And. in addi. Spe. in titu. de empt. & vẽ. §. j. ver. si pars. ꝙ si procurator emit rẽ nomine dñi, & est tradita sibi res, ita ꝙ q̃siuit possessionẽ dño: licet postea ꝑ xxx. ann. & vltra teneat rem tanq̃ propriã, nõ tñ põt eam p̃scribere, qa nõ põt sibi mutare causam possessionis, vt qui prius detinebat rem nomine dñi, nunc eã possideat pro sua: intellige si postq̃ cõstituit possidere nomine suo, non fecit actum, per quem dñs priuaret̃ sua possessione. secus si fecisset talẽ actũ, vtputa quia volentẽ ingredi possessionem nõ admiserit: tũc enim spoliaret dñm possessiõe sua, iuxta l. clã possidere. in fi. j. eo. & posset p̃scribere procurator de iure ciuili, scd̃m quod in p̃scriptione longissimi tẽporis nõ sequitur bona fides: vt declarat Bart. in l. male agitur. C. de præscript. xxx. annorũ. Et de materia vide plenius in l. cũ nemo. C. eo.

Genera. Vnum est genus possessionis, qđ continet sub se tot sp̃es quot sunt causæ possidẽdi: qđ est sub alia consideratione, diuiditur in duas sp̃es. i. in possessionem iustã, & iniustã: & missus in tenutam ex primo decreto in actione personali vel ex cã damni infecti non possidet. h. d. vsq; ad finem. Scd̃a ibi: & in summa. Tertia ibi: vel etiã. Quarta ibi: quod autẽ. Vltima ibi: & ideo. ¶ Primò not. scd̃m Bar. & cõiter doct. ꝙ tot sunt sp̃es possessionũ, quot sunt di- 75 uersi modi acquirẽdi. † Hæc tñ locutio est impropria secundũ Bart. hic, & in l. j. in prin. s. eo. nã diuersitas sp̃erum ꝓprie cõstituitur ex differentia substantiali. Vnde homo distinguitur à bruto per rõnale, qđ est essentiale ipsius hominis, & in prædicamento substantiæ, vel potius corporis, animal distinguit̃ à lapide per animã, seu per animal, & sic de singulis. Ideo Labeo bene reprehendit Trebatiũ in §. ex contrario. s. eo. vt ibi 76 dixi. ¶ † Secũdò no. ibi: vel ex hostib⁹ cœpimus. ꝙ ea quæ acquirimus de rebus hostiũ, efficiuntur nostra incõtinenti: qđ est declarãdũ & limitãdũ vt per Bar. in l. si captiuus. ff. de cap. bene facit quod ipse ponit in extrauagan. Quoniam nuper in verbo, rebelles. sup quo vide plenissimè Angel. in sua disputatione quæ incipit: renouata guerra. & ego aliquid tetigi in l. j. in prin. ^b s. eo. ¶ † Tertiò not. ibi: non bona fide. iuncta glo. 77 sua, quòd is dicitur esse in non bona fide, qui licet non sciat rem esse alienam, dubitat tñ, vel ignorat vtrũ sit sua, vel aliena. Idem dicit glo. in l. j. C. e. Ex hoc sentit Bar. in l. naturaliter. j. tit. j. & tangit hic Imo. ꝙ licet mala fides superueniẽs de iure canonico impediat præscriptionẽ: vt in regula, possessor. de reg. iur. dubitatio tñ superueniens non idẽ facit: de quo di- ☞ cã tibi vt plenè sup d. gl. qa est articulus vtilis. ¶ † Quartò no. ibi: iussũ magistratus &c. nam videtur casus clarus, ꝙ datio tenutæ ex primo decreto cõpetat iure magistratus, licet sit mixti imperij. Idem videtur ꝓbari in l. is cui. §. missus. vt in poss. leg. Cõtrarium tñ tenent cõiter doct. in l. iubere cauere. de iurisdi. om. iud. per l. ea quæ. §. magistratus. ad municip. Oportet ergo intelligere istũ tex. de magistratu maiori, quæ habet merũ & mixtũ ĩperiũ^c. Ita ego respõdi ad istũ tex. sequẽdo cõem sñiam in c. si quis clericum. de fo. cõp. vbi diffusè tractaui hũc articulum. & ad §. missus. dixi ꝙ ibi magistratus dabat tenutã, sicut nudus minister facti, & sicut nuncius prætoris vel præsi- ☞ dis: sicut apparet exemplis præcedẽtibus in litera. ¶ † Quintò not. ibi: longo tempore &c. ꝙ ad scd̃m decretum non potest peruenire, nisi interposito nouo interuallo, quod est arbitrarium, secundùm doc. in l. si finita. §. Iulianus. de damn. infect. & in l. cùm proponas. C. de bon. auto. iudi. pos. Et qa iste tex. in fine ostẽdit, ꝙ ex secundo decreto acquiritur possessio, per hoc manifestè declaratur, ꝙ ex primo possessio non acquirit̃. Sed do. meus hic dicit hoc fallere in duobus casibus. Primus est, qñ iudex ex nimia contumacia rei iubet reũ discedere de possessione, & constituit missum possessorẽ. alleg. glo. singul. quã ibi no. Mod. ad hoc in l. iiij. §. duas. s. de dã. infec. Idẽ dicit Bal. quẽ ipse non allegat in l. cõsentaneũ. C. quõ & qñ iudi. ꝑ l. Fulcinius. §. fin. qui. ex cau. in poss. ea. vide Bal. in aut. ei qui. C. quomodo & qñ iud. ij. char. ver. sed quæro nũquid. vbi dicit allegando Inno. in c. dilecto. de verbo. sig. ꝙ nõ solum põt transferri possessio ex nimia cõtumacia, sed etiam induci lucrum fructuũ, etiam in actione mere personali: nam text. in l. Fulcinius. §. fin. loquitur in actione mixta. Scd̃s casus est vbicunq; datur primũ decretũ, seu tenuta in executione rei iudicatæ: nã tunc transfert̃ possessio, scd̃m Bart. qui ita tenet in l. à diuo. §. si super rebus. de re iud. alle. tex. in l. postq̃. §. Imperator. vt le. no. caue. Adducit etiã, qa missus in tenutam ex causa iudicati æquiparat̃ magis creditori habenti pignus conuentionale, q̃ creditori habenti pignus p̃torium: qđ patet, qa in pignore p̃torio vno misso in possessionẽ cæteri creditores eiusdem tituli videtur missi. l. cũ vnus. in prin. j. de bon. auto. iud. pos. l. si. C. eo. Sed hoc nõ est in pignore seu tenuta data in causam iudicati, imo missio prodest soli misso, & facit eum præferre alijs posterioribus, vel habentibus solã personalem: vt l. cũ rem. C. qui po. in pig. ha. & l. si iure. ff. eo. tit. Sicut ergo creditor qui habet pignus cõuẽtionale possidet, l. j. §. per seruum q̃ pignori. s. eo. ita & missus ex cã iudicati dicet̃ possidere. Sed gl. ĩ d. §. si sup reb⁹. licet opp. quã sequit̃ Bal. ĩ l. etiã. C. de exe. rei iudi. circa prin. cõmeti, in l. cõsentaneũ. in ij. char. C. quõ & qñ iud. & ad tex. in §. Imperator. rñdet, ꝙ illud ꝓcedit, qñ tenuta cõceditur ex vltima voluntate. Tu verò dic, & melius, ꝙ ibi nõ dat̃ tenuta in executione rei iudi. cũ penderet appellatio, sed in cõtumaciã nõ cauentis, nec dat̃ ibi tenuta simpliciter, sed ita demũ, si legatarius ipse satisdet: & vt ibi allegat gl. dũ oppo. de l. si is à quo. vt in pos. leg. Causa principalis, cur datur ista tenuta, est, qa reus cõdẽnatus erat suspectus, vnde vt cesset omnis suspitio, transfertur possessio in satisdãtẽ. In executione verò sñiæ dat̃ tenuta rõne cõtumaciæ debitoris, qui non soluit, nec creditor tenet̃ satisdare: qđ reqrit ille §. Et licet iste articulus sit dubius, maximè per tex. nostrum, vbi apparet ꝙ etiã qñ missio ex primo decreto fit in vna re, puta ex cã dãni infecti, nõ acquirit̃ possessio. Opi. tñ Bar. vr̃ esse probabilis, qa executio rei iudicatæ, etiã de iure Diges. fit pro rata debiti declarati, & non vltra. l. à diuo. §. in ven. de re iud. Vnde si transfertur possessio, nõ fit tm̃ præiudiciũ, sicut olim fiebat, qñ creditor ex pignore p̃torio mittebat̃ in oĩa bona. Et licet in cã damni infecti fiat missio in vna re, nõ tñ fit ex iure liqdo & notorio, sicut in causa iudicati. Vnde nõ est mirãdũ, si propter causam q̃ est notoria ex sñia, plus cõcedit̃ missio in tenutã ex causa iudicati, q̃ alijs. Pro ista conclusione facit l. ꝑ perandum. §. sin autem reus. C. de iudi. vbi tex. dicit ꝙ per capturã rerum debitoris satisfit creditori, pro quo fuit lata sententia: deinde in fine literæ dicitur, ꝙ reus nõ recuperat possessionem nisi soluat. & sic intelligendo verbum, possessio, ꝓpriè ibi est casus, ꝙ possessio erat perdita per dationem tenutæ: nec sunt impropriãda verba, ex quo nihil vrget in cõtrarium, iuxta regulam positam per Bar. & alios in l. non dubiũ. C. de le. Aduerte tñ, qa Bar. in d. §. si super rebus. æquiparat missum ex cã iudicati creditori, qui possidet pignus ex cõuentione. Vnde nõ lucraret̃ fructus iste talis missus, licet nõ ver⁹ possessor, sed cõputaret eos sibi in sorte, sicut facit creditor cõuẽtionalis. l. j. & quod ibi not. C. de pig. act. Et per hoc quod modo dixi, patet rñsum ad argumentũ Bal. in l. consentaneũ. præalleg. qa dato, ꝙ quæratur plena possessio misso ex causa iudicati, non tamen sequitur ꝙ interrumpatur vsucapio debitori, quia etiam creditor qui habet pignus cõuẽtionale, possidet verè, & tamen non interrumpit vsucapionem debitoris. l. qui pignori. in fin. j. eo. Ange. tamẽ, & Ioan. de Imo. in d. §. si super rebus. vident̃ inclinare in partem oppositã, maximè ꝑ tex. quẽ Bar. adducit pro se in d. l. cũ ratio. C. qui po. in pigno. hab. in verbo, iudicati seruandi causa. Sed illud verbũ non obstat, quia ista stant simul, quòd missus ex re iudicata possideat & tamen ista possessio detur ad cautelã, vt sñia facili⁹ possit mandari executioni, sicut pignus conuentionale est cautela, & secu

a ¶ Sed & si. Quid autem hæc dictio operat̃, vide d. Mar. Soc. in cõ. liij. ver. p̃terea si hic. circa mediam. in j. parte.

b ¶ In prin. Et ibi vide q̃ ibi dixi in apostil.

c ¶ Imperiũ. Et hoc idem refert & firmat d. Iaf. May. hic in iiij. col. ver. octauo not.

& securitas creditoris.l.j.§.iubet prætor.ff.de colla.bono. Vnde ista conclusio Barto.potest sustineri de iure per prædict̃ i. Et si est vera,ex ea sequitur,quod missus in tenutam vigore instr̃i guarentigię,qđ habet execu tionẽ paratã,sicut sñia,similiter possideret:scđm Bal.in d.l.cõsentaneũ.& opi.Bar.videtur seq Bal.in vlt.verbis in l.ij.C. vbi in rem actio.

78 ¶ †In gl.super verbo,non bona.ibi:plus importat &c.Per hanc gl. decidit notanter Bal.in l.naturaliter.ĵ.ti.j.& tangit etiam Ioan.de Imo.hic, quòd si ille qui à principio habuit bonam fidem,postea ante completam præscriptionem dubitet,nihilominus etiam de iure canonico poterit cõpleri præscriptio.¶ Et hoc dicit sentire Inno.in c.fin.de rescript.Sed Anton.de But.in d.c.fi.dicit,ꝙ rñsio Bar.procedit ad regulam,possessor. de reg.iur.vbi dicitur,ꝙ malæ fidei possessor non præscribit:& alia iura similiter loquentia,quia dubitans nõ dicitur malæ fidei possessor[a]: vt notabiliter dicit gl.nostra.Sed ista opinio non põt defendi,scđm eũ ad tex. in d.c.fi.in prin.vbi dicitur,ꝙ absq; bona fide præscriptio ciuilis vel canonica non valet:& sic videtur requiri bona fides,vt præscriptio possit compleri.Sed dubitans non est in bona fide,vt hic dicitur:ergo non poterit cõplere p̃scriptionẽ.Et hoc intelligit ipse, qñ dubitatio esset firma & continua:nã si aliquis vacillaret,modo dubitans,mõ non dubitans,ista dubitatio non esset attendenda,sicut dicitur de hæretico,qui vacillat in fide,in c.j.de hæret. in antiquis.Do.Io.de Imo.in d.l.naturaliter. sustentat opi.Bart.dicens ꝙ licet tex.in c.fi.requirat bonam fidem,põt intelligi ꝙ requiritur à principio. Vnde licet postea cesset bona fides,& superueniat dubitatio,ex quo dubitans non peccat mortaliter nõ restituẽdo, satis videtur procedere præscriptio.Sed contra istam rñsionẽ posset argui,quia ista verba,absq; bona fide,p̃scriptio nõ valet,resoluunť in sensum affirmatiuum hoc modo:vt quis præscribat,requiritur bona fides. verbum aũt,præscribere,sine dubio respicit totũ tempus præscriptionis, & maximè finem,quia tũc confirmať p̃scriptio,& perficitur,vt aliàs fuit dictum in hac eadem l.in §.ex plurimis.Ergo & similiter qualitas bonæ fidei adiuncta verbo,intelligitur scđm tempus verbi.i.quod debeat adesse toto illo tempore,qđ importat verbũ.l.Titius.ff.de test.mil.& l. in delictis.§.si detract.ff.de noxa.& Bar.in l.ex facto.§.j.de vulg. & pupil. Sed põt saluari ista rñsio ex ratiõe expressa in d.c.fi.nam postq; dixit,ꝙ absq; bona fide non valet præscriptio,addit rationẽ,quia qđ est contra conscientiam,& obligat ad gehennã,impedit præscriptionẽ cõpleri. Ex qua ratione manifestè patet,ꝙ non impediuit concilium omnẽ præscribentẽ sine bona fide,sed solũ eum,qui si non habet bonam fidem,teneť restituere rem,aliàs remanet in pacto:quæ ratio cessat indubitanter, qa ille qui non est certus,sed dubitat,non teneť rem restituere:& hoc satis declarat tex.in vltimo responso,dũ dicit,ꝙ ille qui habet scientiã rei alienæ,nulla parte tẽporis præscribit.Pro ista conclusione adducit d. Abb. ibi tex.optimũ xxxiiij.q.ij.c.si virgo.per quem ipse tenet vnũ, quod est fortius,approbando glo.in d.c.fi.& in c.si diligenti,de præscrip.ꝙ etiam si aliquis à principio dubitet rem esse suam,dũmodo non opineť firmiter eã esse alterius,procedit præscriptio,& verè.ille tex.valde bene facit & etiam ratio decisionis,in d.c.fi.Confirmatur ista cõclusio ex text. vbi Bar.ad hoc in l.manifestissimi.§.finautẽ nescius.C.de fur.per quẽ Bald. dicit notanter in l.leges sacratissimæ.C.de leg.ꝙ sicut ille qui ignorat statutum ,non incidit in pœnam illius,ita qui probabiliter dubitat vtrum statutum sit in loco,vel non.Pro opinione tamen d.Ant.facit bene text. xvj.q.iij.c.j.in verbo,dubitatio.quẽ adducit Abb.in c. illud.de p̃scri. facit etiam vna ratio,quã tetigi in notabilibus,dũ aliàs scriberem super isto §.quia si dubitatio nõ cõputaretur pro mala fide:tunc secunda diuisio iurisconsulti in isto §.esset imperfecta:nam debuit ponere tertiũ mẽbrum de malæ fidei possessore.Sed ad primum respondetur, ꝙ non omnis dubitatio interrumpit præscriptionem,quasi sit mala fides, sed illa q̃ causatur per pendentiã litis:ita loquitur tex.in d.c.j.quæ quidem pendẽtia litis fingit aliquem malæ fidei possessorẽ,quo ad hũc effectum. Ad secundum respondetur,ꝙ quia posito vno contrariorum ponitur aliud. l. ij.de his qui sunt sui vel alieni iuris.satis videtur expressisse tertiũ membrum iurisconsultus,ex quo posuit eius oppositũ.s.bon.fi.

79 ¶ †In glo.super verbo,creditorem.In hac glo.videť firmari cõclusio,ꝙ missus in reali statim possidet,licet reuocabiliter[b]:& est cõis conclusio,quã tenet hic legistæ,& in l.cõsentaneũ.C.qũo & qñ iud.& in §.sed & si quis. hic allegato.Fatetur tñ hic Io.de Imo.ꝙ cano.tenent cõtrarium,quia hoc videtur declarari expressè in c.contingit.de dolo & contu.maximè in verbo,ad custodiã.& idem probatur in effectu,licet non ita clarè,in c. quoniam frequenter.§.in alijs.vt lit.non cõtesta.vbi dicit, ꝙ missus post annum efficitur verus possessor:ergo antè nõ possidet.& licet illa iura possent cauillari,mens tamen illorum videtur ista.Dominus autẽ meus hic tenet,ꝙ etiam de iure ciuili sit idem:mouetur per tex.in d.§.sed & si qs. in verbo,detineat. ex quo apparet ꝙ missus in tenutã nõ possidebat,sed detinebat.Licet ergo tex.dicat,vel prior possessor,& sic videatur significare nunc alium possidere,& est inductio quã ibi facit Accur. pro opin. cõi,verbũ tñ,possessor,debet exponi.i.detẽtor.qa cũ in eodem tex.dicat sequentem detinere,apparet ꝙ per verbũ,possessor,intellexit detentatorem,qa si secundus detinet,vt dicitur in tex.ergo prior non est priuatꝰ possessione,præcedentia enim declarant sequentia,& econtra.l.si seruus plurium.& l.qui filiabus.in prin.de leg.j.Preterea etiam ex primo significatũ istud verbum,prior possessor, non significat quòd aliquis sequatur,qui sit possessor post eum,quia sicut primus dicitur ille, quem nullus antecedit,licet nullus sequatur.l.vel singulis.& l.ex duobus.de vulgar.& pupilla.& lege,qui duas.in princip.de re. du. ita etiam ille potest dici prior,quem nullus alius præcedit,licet nullus alius sequatur. Prima tamen responsio magis placet:nam ista secunda potest reprehendi, quia ex præcedentibus verbis patet,quòd ille qui est passus tenutam,non erat primus possessor: vnde oportet,quòd dicatur primus respectu sequentis, isto casu.Et hanc opin.quæ mihi placet, cõfirmo[a] manifesta ratiõe:nam ille tex.solũ hoc inducit de nouo dispositiuè,quòd malæ fidei possessor possit recuperare tenutam infra annum,sicut possunt illi qui sunt domini rei.Respectu ergo effectus inducendi per tenutam,nihil noui iuris inducitur, sed enunciatur ius,quod prius illis dñis rerum cõpetebat.Si ergo nõ inducitur nouum ius per illã l.in primo decreto,interponendo contra dñm, de[b]bemus stare regulæ,quòd per tenutam cõcessam ex primo decreto non quęritur possessio maximè vt dicam ĵ.In alio eleganti articulo dispositio[c] facta in vna actione trahitur ad aliam,vbi non potest assignari diuersa ratio.Et aduerte,quia text. in §.sed & si quis.non loquitur specificè de actone reali,sed simpliciter,quando est mota lis cõtra possessorem:quod potest intelligi,etiam de actione personali.Sed huic intellectui videtur obstare: quia ante ius nouissimum actio personalis aut cõpetebat ad quantitatem,aut ad speciẽ,aut in vtroque casu.Bar.dicit simpliciter ĩ l.si finita. §. Iulia. de dam.infe.ꝙ fiebat missio in omnia bona.Tex. autem in §.sed & si quis.in fine.manifestè ostendit,quòd erat facta missio in sola re petita. Si ergo velles intelligere illum text.in actione personali,oportet dicere,quòd quando actio personalis cõpetit ad speciem,nõ fit missio,nisi in re petita:& hoc videtur sentire Barto.in l.is cuius.ff. si serui.vendi.vbi in effectu vult,quòd primum decretum quod interponitur pro seruitute in certa re,solum in illa re interponatur.Super quo vide quod ipse notat plenius in l.si prius.ff.de noui oper. nunciatio. & hoc tenuit hic Paul.de Cast.& addit quod tunc per tenutam transfertur possessio,sicut in actione reali.Sed nil alleg. sed contra hoc secundum dictum tenet Bald.expressè in d. l.consentaneum. Primum autem dictum credo posse probabiliter teneri,vt sicut in actione reali & mixta,sicut est petitio hæreditatis, nõ fit missio nisi in re petita:vt l.Fulcinius. §. item videamus.& §.fi.& ibi Bartol.quib.ex caus.in posses. eat.ita & in actione personali, quæ competit ad speciem.Moueor,quia sicut dispositio facta in actione personali trahitur ad mixtam,vbi est eadẽ ratio:vt l.hæreditatis petitio.C.de peti.hæred.ita econtra dispositio facta in actione mixta trahitur ad personalem.& tene menti, quia articulus iste non declaratur per aliquem in materia sua.Et cũ iura ciuilia non loquantur clare in quæstione principali mota,imo sint opi.miror Moder. non dicere,& sit standum decisioni iuris canonici, quæ expressè videtur velle,quòd possessio non acquiratur ante annum:iuxta ea quæ habentur in capit. Raynutius.& c. Raynaldus.extrà, de testamẽtis. Re tamen vera text. in l.si quis emptio. §. sed & si quis. non potest intelligi, nisi in actione reali:quia si loqueretur in personali,non cõstitueretur missus in tenutam verus possessor per lapsũ anni:vt suprà dixi,allegando Barto. in §. Iulianus.& hoc etiam ostendit versi.præcedens,qui loquitur in actione reali,ad quem continuatur versicul.sed & si quis.per dictionem aduersatiuam, cum copula,quæ significat idem esse in casu sequenti,quod in præcedenti.l.sed & si l.in princ. ff.de petitio.hæredit.

80 ¶ † Secundò colligitur ex ista gl.ꝙ si agatur hypothecaria, similiter ex primo decreto trãsfereť possessio, & debitor post annũ nõ audiť, nisi probet[c] se non debere supplere,

[a] ¶ Malæ fidei possessor.Quis autem dicatur malæ fidei pos.vide Spec.in titul.de fru.& inter. §.j.p̃sertim ĩ §. itẽ possessor.ver.siuerò sit malæ fid.

[b] ¶ Reuocabiliter. Adde latè do. Alc. de Imol. hic.

[c] ¶ Nisi probet. Adde d.Ias.May.hic ĩ fi. q. dicit hoc esse not.pro egregia limitatione ad d.l.si qs ẽptionis. §.sed si qs.cũ sim.alleg.hic s.p Arc.ꝙ nõ p̃cedet,qñ missus ĩ possessionem offert se incõtinenti p̃batu rum de iure suo p rõnẽ assignatã hic p eũ,quã p te vide.

vel rem non esse obligatam, vt supplet Io. And. in loco statim allegando. Et hanc opi. quam hic sequitur Bartol. reiecta distinctiõe Dyn. sequitur Ioan. Andr. in additione Specula. in titul. de contumacia. §. quæritur. versi. sed nunquid. vbi etiam addit vnum bonum verbum, dicens quòd quando agitur contra tertiũ possessorem hypothecaria, tertius possessor post annum habebit probare se esse dominum rei, & hoc probato reuocabit tenutam. Et si dicatur quòd ista probatio est frustratoria, quia dato quòd nunc possessor probet se dominum, per hoc non impeditur obligatio hypothecæ, quia satis est ꝙ tẽpore quo res obligatur, debitor esset dominus: vt l. & quæ nondum. in princip. ff. de pig. Ad hoc respõdet ipse quòd probatio dominij poterit esse vtilis, quo ad hoc vt si non fuit facta excussio contra principalem debitorem, reuocetur tenuta, & repellatur agens hypothecaria, etiam absq; eo quòd probet aliud hic tertius possessor. Si autem non probaret de dominio, nõ posset opponere exceptionẽ excussionis: quod est singulare verbum ad materiam authen. hoc si debitor. C. de pig. Vnde oporteret tũc, si vellet recuperare tenutã, quòd etiã ipse probaret negatiuã, scilicet creditori non deberi, vel rem pro illo debito non esse obligatam: vt intelligit hic Bar. Et aduerte, quia Bald. in authen. ei qui. C. de bon. auto. iudi. pos. in vlti. char. reprehendit distinctionem Dyn. quam retulit hic Bar. facientis differentiam, vtrum agatur hypothecaria contra debitorem, vel contra tertium possessorem: quã differentiam latius refert Ioan. And. vbi s. dicens, ꝙ quando creditor agit cõtra debitorem hypothecaria, finis eius est non solũ consequi possessionẽ rei, sed etiam dominium, & omne ius quod est penes debitorem, sicut qñ agitur actione personali: & ideo idem dicimus qđ in actione personali. Sed quando agitur contra tertium possessorem, finis agentis est auocare solam possessionem. l. si cũ venditor. ff. de euict. l. si fundus. §. in vendicatione. ff. de pig. ita declarat Bart. in l. rem alienam. de pig. act. Sed primũ dictum reprehendit Bald. dicens ꝙ etiam quando agitur cõtra debitorẽ hypothecaria, finis agẽtis est sola auocatio possessiõis. Vñ similiter libellus formaẽ contra vtrunq;: vt declarat Bar. in dicto loco, & obtẽta possessione per creditorem non expectatur aliud secundum decretum in hypothecaria. Et hoc tenet Angel. expresse, & sequitur Ioan. de Imol. in l. si finita. §. Iulianus. in vlti. cha. ff. de dam. infect. Et credo, ꝙ ista conclusio sit verissima, & probatur satis clarè, licet ipsi non allegent, in l. fin. C. de iure do. impe. vbi dicitur, ꝙ adiudicatio pignoris non fit creditori, nisi per principem. Idem dicit l. eleganter. in prin. ff. de pig. actio. Et hoc tenebis menti, quia est vtilissimum. Sed redeundo ad quæstionem principalem, debes aduertere, quòd text. in l. si quis empt. §. & si quis. præalleg. nõ dicit aliquid de reo comparente post annum: sed ex his quæ habentur in l. j. C. vbi in rem actio. & in l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex. vt credo, summus pontifex in c. quoniã frequenter. §. fin. vt lit. non contest. interpretatur tex. in §. sed & si quis. ꝙ post annum audiatur de proprietate dũtaxat: quæ verba ex proprietate sermonis non possunt intelligi, nisi de dñio rei. l. ꝓprietatis. C. de ꝓba. & l. si alij. cũ alijs. de vsufr. lega. de quo per Bal. in l. ij. ff. de condi. insti. Qũo ergo lex pœnalis, quæ loquitur super dominio, & in actione reali, extendaẽ ad hypothecam, in qua nõ agitur de dominio, & capiamus verbum proprietatis pro iure debiti? Istud est ostendendum, quia hoc non potest esse nisi extensione, ex quo proprietas verbi hoc non importat. Mens tamen doct. videtur esse in isto articulo, ꝙ licet ista materia contineat pœnam cõtumaciæ. i. ꝙ qs non audiatur de possessione post annum, fit tamen extensio per identitatem rationis. Pro ista conclusione do tibi gl. not. quam ibi approbat Bar. ☞ l. si. ff. de rei vendi. † quæ dicit ꝙ pœna quæ imponitur neganti se possidere in actione reali, extenditur ad actionem personalem, vel mixtam. Sicut econtra pœna quæ imponitur habenti actionem personalẽ, extenditur ad actionem realem, etiam si materia sit pœnalis & correctiua: qđ est difficilius. Glo. est not. quam ibi approbant doct. in authen. minoris debitor. C. qui da. tu. pos. quam etiam sequitur Angel. in authen. vt hi qui oblig. §. j. bene facit glo. ad prædicta, & quod ibi not. in l. si tibi. §. quædam. ff. de pact. Sed tunc restat dubitatio, si transfertur possessio post annũ in creditorem, nũquid debitori incũbat probare se non debere, vel rem nõ esse obligatam. Super quo est communis opinio, ꝙ debet, & sic transfunditur in eum onus probandi, licet Imol. in §. Iulia. in vlt. char. dicit quòd hoc dictum est nimis rigorosum, & quòd cũ hypothecaria veniat accessorie ad actionem personalem, debet sequi naturam suã: vt in regula, accessorium. de reg. iu. Sicut ergo in actione personali debitor non subit onus probandi, sed creditor semper probat sibi deberi: iuxta ea quæ habentur in l. Fulcinius. §. si. infrà, ex qui. cau. & in §. Iulia. præalleg. ita etiam in hypothecaria tenebitur probare post annum se esse creditorem. Sed ista ratio simpliciter sumpta cõcluderet, ꝙ in hypothecaria non acquireretẽ possessio post annum, quia hoc non est in actione personali: vt in text. nostro in fine. & plenè declarat Bartol. in dicto §. Iulianus. damnando quæ dam dicta can. in ca. quoniam frequenter. §. final. vt lit. non cõtesta. Sicut ergo non est idem in hypothecaria quo ad acquisitionem possessionis, quòd in actione personali, ita nec in casu nostro erit idem, quia est diuersitas rationis manifesta, quoniam in personali nunquàm acquiritur possessio ante secundum decretum: sed in hypothecaria acquiritur possessio irreuocabilis post annum. Vnde non est mirum, si debitor effectus de reo petitor, debet probare plus, quàm si esset reus simpliciter. Hic autem declarãdo melius hũc articulũ dicit Imo. quòd idẽ debet esse in casu nostro in hypotheca, quòd in actione reali mera, & non plus. Sed in rei vendicatione ex contumacia rei lapso anno petitor non consequitur, nisi cõmodum possessionis, & reus non punitur, nisi in possessionis amissione: ergo similiter dicemus in hypothecaria, ꝙ satis sit creditorẽ effici possessorem, absque eo quòd grauemus eum onere probandi. Sed tunc ob. quia per commodum possessionis in rei vendicatione transfertur onus in reũ probandi de proprietate. §. cõmodum. in fin. Instit. de interdict. quod non cõtingeret in hypothecaria, si debitor non teneretur probare se esse debitorem. Vt ergo idem consequatur creditor in hypothecaria, ad quem extẽditur dispositio loquens in actione reali, vt s. dixi, debet similiter trãsferri onus in debitorem. Sed sustinendo istã opi. quæ est multum æqua, possumus dicere, ꝙ in actione reali trãslatio oneris probandi in reum nõ est pœna, sed venit ex natura rei in consequentiã ad pœnam, quia per hoc quòd actor constituitur possessor, consequitur ex natura possessionis in iudicio reali commodum ipsius, vt nil teneatur probare. Econtra ex natura petitoris est, ꝙ debeat probare intentionem suam. l. ei qui dixi. ff. ☞ de proba. & l. qui accusare. C. de eden. Sed † in actione hypothecaria, etiã si creditor habeat rem penes se, debet probare se esse creditorem, si alius agat contra eũ, & vendicet rem. Vnde si nunc cogeretur probare debitor negatiuã, hoc esset in pœnam eius principaliter, non ex natura actionis intentatę. Dicamus ergo secundũ Imol. & æquius, ꝙ post annũ creditor lucrabitur hoc, quia poterit repellere debitorem de sua hypotheca, si velit probare, vbi ante annum non audiretur, nisi offerret se paratum probare incontinenti, vt inquit hic Bart. in fin. commenti. Vnde ex lapsu anni lucratur aliquid vltra ius commune, & plus quàm si esset infra annũ. Aduerte etiã, quia etiã si creditor, qui habet hypothecã, ageret actione personali, & consequeretur tenutam ex primo decreto, reus non posset reuocare tenutam satisdando, etiam si creditor vellet probare incontinenti de hypotheca sua, quando in instrumento haberet licentiam intrandi rem propria autoritate: secus si non haberet hanc licentiam. Ita singulariter declarat Bal. in d. authen. ei qui. in quarta char. vers. sed tunc q̃ro. quod tene menti propter doctr. Barto. de qua s. dixi: dixit etiam Iaco. But. quem refert & sequitur Bal. ĩ l. is cuius. ff. si ser. vend. ꝙ si reus comparens infra annum in actione reali, vel in personali ante secũdum decretum interpositum confitetur debitum, tunc tenuta non est reuocanda, nisi soluat: & probatur in d. l. si is cuius. secũdùm vnum intellectum. Licet autem in actione personali creditor missus non efficiatur possessor post annum, hoc est verũ, nisi creditor qui egit ꝑsonali, habeat hypothecã, quia tunc propter cohærentiam actionis realis inducitur, vt etiam in actione personali post annum efficiatur possessor, secundũ Bald. not. in c. j. de mili. vasal. qui contu. est. & ita intelligit tex. in c. quoniam frequenter. §. fi. vt lit. non contest. & dicta Inno. ibi: quod an sit verum, non prosequor

81 nunc. † Illud etiã de ista materia tene menti, ꝙ missus in tenutam ex primo decreto in actiõe personali, post xxx. annos põt excludere reum à recuperatione tenutæ: ita dixit glo. not. in corpore, de exhi. & intro. reis. in versi. occurrente. & in d. auẽ. ei qui. in vlt. gl. De quo miratur valde Ang. in d. §. si verò quidam. quia secundùm hoc propter cõtumaciam rei inducitur, vt procedat præscriptio sine possessione: qđ est mirabile. Nos possumus dicere, ꝙ non præscribitur ipsa res, sed iuri offerendi, qđ habebat debitor: sicut dicitur in l. cũ notissimi. §. illud. C. de præscrip. xxx. anno. Tu autẽ aduerte, quia hoc posset ꝓcedere de iure ciuili: sed de iure canonico in actione personali non posset procedere, quia missus in tenutam habet malã fidem, cùm sciat vel credat rem esse debitoris. Hanc conclusionem sentit glo. not. satis clarè in c. pastor. §. preterea. de offic. ordin. & ita eam intelligit Imo. & bene, in l. si finita. §. si de vecti. circa prin. ff. de dã. infect. vbi Bar. sentit oppo. & allegat illam glo. pro se. Sed verè gl. sentit contrarium, & melius. Franc. Aretinus.

SVMMARIVM.

1 ☞ Veritas non opi. inspicitur in actu acquisitionis faciendo per filium patri

2 Monachus æquiparari debet magis filio quàm seruo, quo ad ius acquisitionis.

QVICQUID. Possessio acquiritur patri ignoranti per filium ex causa peculiari, etiam si ab alio possideatur. Vel sic, & clarius: Licet pater ignoret filium esse in sua ptãte, acquiritur tñ sibi possessio ꝑ filiũ, etiã si fili⁹ possideaẽ ab alio, h. d. Secunda ibi: amplius. ¶ † Primò not. ibi: quamuis ignoret &c. ꝙ quãtum ad actum acquisitionis faciendum per filiũ patri, inspi-

1 citur veritas, non opi. Vnde licet pater non credat te esse filium, vel in eius potestate, acquiritur tñ sibi inspecta veritate. Econtra si credo aliquẽ esse filium, & non est, nihil acquiritur. l. iusto. in princ. j. titul. j. quæ allegatur hic in glo. & sic inspicitur veritas, & non opinio: quod qñ sit, & habeat locũ, vide qđ ponit Bar. in l. ij. §. si sub cõditione. j. pro emptore. & l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. & l. multum interest. ff. de condi. & demõ. ¶ Secundò not. vnam differentiam inter filium & seruum, quo ad acquisitionem. Ratio differentiæ surgit ex hoc, quia acquisitio quam facit seruus, fit per medium possessionis ipsius, quãtũ est respectu acquisitionis possessionis. l. j. §. sed per eũ. s. eo. Vnde si possidetur ab alio, non acquiritur nobis possessio: sed acquisitio quæ fit per filium, non fit per mediũ posses

possessionis ipsius filij, quia libera persona non potest possideri à sciente. l. cùm hæredes. §. fina. j. eo. sed per medium iuris patriæ potestatis quæ semper durat, licet filius possideatur ab alio, tanquàm seruus: vt optimè dicit gloss. super verbo, possideatur. quam tene menti. in fin. sui. quia sentit secundū dom. me. † ꝙ quo ad ius acquisitionis, monachus æquiparetur magis filio quàm seruo: de quo dixi in l. j. s. eo. in §. per seruū qui in fuga.

SVMMARIVM.

1 Possessio regulariter ex solo titulo nō trāsfertur, nec potest etiam propria autoritate occupari.
2 Occupans contra concedentis voluntatē efficitur prædo, & etiā qui sine voluntate.
3 Possessio ad hoc vt probetur legitima respectu tituli p̄cedentis, debet probari quòd fuit occupata sciente autore.

SI ex stipulatione. Occupans possessionem prætextu tituli quē habet in rem, est prædo, vel iniustus possessor. Vel sic, & clarius: Ille qui habet titulum in re, non pōt sine voluntate concedentis titulū occupare possessionem. h. d. Secunda ibi: quæ. ¶ † Primò not. ꝙ regulariter ex titulo nō transfertur possessio, nec potest etiam occupari propria autoritate inte. llige si possessio est penes eū qui cōcessit titulum: nam si est penes tertiū, videt̄ data licentia habenti titulū, vt eam possideat à quocūque poterit habere. l. eius rei. cū l. seq. ff. de rei ven. scd̄m Bar. q ita declarat l. cū solus. in vlti. col. j. tit. j. ¶ † Secūdò not. ibi: & sine volūtate. nā hic videt̄ clare probari, ꝙ non solū is qui occupat contra voluntatem cōcedentis efficitur prædo, sed etiam is qui occupat sine volūtate: quæ verba plus importāt, vt licet cōcedens titulū non cōtradicat, si tamen ignoret me occupare possessionem, ego illicitè dicar occupare: & hoc tenuit Bart. & bene, iudicio meo, per istum tex. in l. ij. in fin. C. eo. titu. ibi: si vendito re sciēte. Ex quo colligitur à contrario sensu, ꝙ eo ignorante occupatio non est iniusta. Sed Raymun. de For. quē sequitur Imol. dicit ꝙ etiā isto casu occupatio est iusta, ex quo non datur contraria voluntas expressè, vel tacitè cōcedentis titulū. tacitè dixit ꝙ propter l. fundi. in prin. j. eo. vbi probatur ꝙ qn̄ is qui cōcessit titulum, cōmisit tertio, vt vacuā possessionē emptori, emptor non potest ingredi propria autoritate. Mihi tn̄ placet opi. Bar. quæ melius probat̄ in istis iuribus. Glo. tn̄ nr̄a in fi. in versi. vel cōtra volūtatē. videtur sensisse opi. Ray. Pau. de Cast. hic addit, ꝙ in dubio si ille qui habuit titulū, reperit̄ possidere, p̄sumitur ꝙ acceperit possessionē dn̄o tradente tacitè vel expressè: per l. eius rei. in fine. cū l. seq. ff. de rei vendic. Sed illa loquitur, qn̄ possessio nō erat penes tradentē titulū: vt s. dixi. sicut intelligit Bar. in d. l. cū sol⁹. Quando autē tradens titulū possideret, hoc est magis dubiū: q̄ tex. in l. ij. C. e. expressè requirit scientiā tradentis titulū. Quòd ergo ista sciētia p̄sumatur cōtra regulas iuris, quæ dicunt ꝙ in facto alieno præsumitur ignorantia. l. quāꝗ. ff. ad Velleia. & l. verius. cum materia. ff. de proba. hoc non videtur verū, & cōtra eum tenet Bart. expressè in l. Celsus. circa medium. j. de vsuca. vbi dicit, ꝙ † vt possessio probet̄ legitima respectu tituli p̄cedentis, debet probari ꝙ fuit occupata sciente autore. Vbi aūt probata scientia, tunc in dubio rōne tituli ex patientia orirerur tacitus consensus: vt cōcludūt hic omnes, & bene per l. ij. C. e. vbi est casus. Est tamen illa traditio tacita, & non expressa: ficta, & non vera, scd̄m Bal. qui ita dicit notanter in p̄fatione libri Feudorum, in iij. char. de qua etiam tractat in c. j. §. præterea. si de inuest. ori. lis inter do. & va. & per istā l. format Bar. vnā regulā in l. quæ dotis. in vlt. colū. solu. mat. † ꝙ in actibus q non habēt certā formā, si p̄cedit titulus, scn̄ia & patiētia inducit cōsensum. Et ad materiam adde qd̄ scripsi in l. iij. §. si rem. s. eo. vbi allegaui glo. not. in l. itē si res. de al. iu. mu. causa fact. quæ dixit, ꝙ per istā fictā traditionem, de qua in l. nostra, non inducitur contrectatio, neq; furtum, vt ibi dixi. Et ad tollendā difficultatem huius legis & similium, hodie apponitur in instrumentis, quā possessionem apprehendendi propria autoritate dedit licētiā, scd̄m Moder. hic. Isto em̄ casu possessio nō pōt dici violenta. Vtrū autē possit dici clādestina, si virtute hui⁹ licentiæ emptor ingreditur venditore ignorante, dicēdum est ꝙ nō. gl. est not. quæ hoc determinat in l. cū creditor. ff. de fur. quā ad hoc alleg. Bar. propriè in istis terminis in l. creditoris. ī ij. char. C. de pig. vbi etiā alleg. Spe. in titu. de empt. & vend. §. j. Addit hic do. me. ꝙ idē est, si venditor constituit se nomine emptoris p̄catio possidere: alle. gl. no. in d. l. cū venditor. scd̄m aliam solu. Super quo vide vltra ipsum qd̄ plenè ponit Bart. in d. l. creditores. vbi prolixe declarat, ꝙ virtute cōstituti, vel precarij ille pro quo fit, pōt ingredi & repellere resistentem propria autoritate, etiam vbi virtute licentiæ concessæ de ingrediendo hoc non posset. Et vtrū vasallus occupans rem propria autoritate post inuestiturā sit iniustus possessor, & qualiter puniatur, vide text: & quod ibi ponit Bal. in c. j. §. si duo de pa. te. in vsi. feud. ¶ In glo. vnica ibi: hic nō erat solum pretium. Not. istam glo. nam decidit expressè, ꝙ tunc scientia & patientia operatur tacitam traditionem, vbi p̄cedit titulus: iuxta l. ij. C. de acquir. pos. quando ille qui occupauit possessionem, nil amplius debebat implere ex parte sua. Nam vt vides hic scd̄m istā solu. si emptor occupat rē, anteꝗ soluat pretium ex scientia & patientia, non inducitur tacita traditio. Licet ergo tradens rem expressè, aliquando videatur habere fidem de pretio, iuxta not. in l. inciuile. C. de rei vend. & l. à diuo Pio. §. sed si emptor. de rei iudi. nunꝗ tn̄ pretio non soluto ex sciētia & patientia resultat tacita traditio. quod est notabile.

a ¶ §. per seruū. Et ibi vide q̄ dixi ī apost.
b ¶ Propria autoritate. Limita ,put hic per do. Ias. May.
c ¶ Cōtrouersia. Adde Fel. in c. sup qō num. in iij. colū. in ver. iiij. Bald. ibi qn̄ dicatur.

SVMMARIVM.

2 Cōtrouersia dicitur moueri in iudicio, & extra de iure vel de facto: de iure autem moueri dicitur ab actore vel reo excipiente ante lit. contest. vel post.
3 Clandestinus possessor vt quis dicatur, non sufficit eum credere vel suspicari sibi mouendam esse controuersiā: sed ipse timeat ne moueatur.
4 Causa quęcunq;, quantumcunq; non iusta, causat bonam fidem, adeo quòd quis dici non potest clandestinus possessor.
5 Clam id fieri dicitur, quod fit ignorante illo, cuius refert scire.
6 Verbum videri, quandoꝗ significat fictionē.
7 Tempus præsens actum non perfectum significat.
8 Possessio mea occupata me ignorante possidere dicor durante ignorantia.
9 Possessio ciuilis duplex: vna quę animo ab absente retinetur, alia quæ acquiritur occupanti.
10 Interdictum, qd̄ vi aut clam, & interdictum, vti possidetis, quo pacto inter se differant.
11 Ciuiliter qui possidet, nunquid sicut potest auferre naturalem clandestinā per interdictū, vti possidetis, ita possit expellere clam possidentē propria autoritate.
12 Emphyteota si non admittit dominū ingredientem fundum simpliciter, potest expelli propria autoritate: & vide vsq; ad numerum 14.
15 Voluntas adhibita tempore incongruo, effectum suum operatur tempore congruo.

1 CLam possidere. † Ille dicitur possidere clandestinè, qui tempore ingressus suspicatur aliquem sibi controuersiam facturum, & timet ne sibi controuersia fiat. Ille autem qui à principio ingreditur, volente vel sciēte eo ad quem res pertinet, vel bona fide, non dicitur clandestinus possessor, etiā si postea retineat possessionem clandestinam. h. d. Secunda ibi: is autem. Tertia ibi: nec queꝗ. Quarta ibi: quod & Pomponius. ¶ † Primò not. ibi: cōtrouersiam &c. iuncta glo. posita super illo verbo, ꝙ controuersia dicitur moueri in iudicio, & extrà, de iure vel de facto: vt optimè probatur in l. alleg. in glo. & hoc est qd̄ dicit glo. ord. quā ibi approbat Bar. in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Treb. Dicitur aūt cōtrouersia moueri de iure ab actore, vel reo excipiēte ante lit. cōtesta. vel post: vt not. dicit Bartol. in l. amplius non peti. ff. rem ra. ha. & est bo. tex. in l. nō solū. §. si status. ff. de procu. & l. permittendum. ff. si pars hæred. peta. Bene facit tex. in l. in iudicio. ff. famil. ercis. Non tamen dicitur mota cōtrouersia p solam libelli dationem, quousq; pars nō est citata. Casus est no. in l. posthumus. §. fi. cum l. seq. ff. de inoffi. testamento. dicitur enim in §. finali, quòd vt querela transmittatur, controuersia debet esse mota vel præparata: & in l. sequenti dicitur, quòd per libelli dationem lis dicitur præparata: nec dicas quòd non loquitur de controuersia, sed de verbo litis, quia sicut apparet ex illo §. fi. & ex l. sequen. continuata ad illum §. lis & controuersia capiuntur ibi pro eodem, aliàs lex sequens non declararet §. præcedentem perfectè, cùm tamen ibi propter hoc ponatur. ¶ † Secundò not. ibi: ne faceret timebat. quòd ad hoc vt quis dicatur clandestinus possessor, non sufficit quòd credat vel suspicetur controuersiā sibi esse mouendam, sed quòd timeat ne sibi moueatur. Vnde si ille qui ingreditur, suspicatur quidem dominum fuisse moturum controuersiam, si sciset, & tamen est eius animi, vt nihilominus ingrederetur possessionem, vt hic, nō videtur clandestinus possessor: facit tex. ī l. seru⁹. j. qd̄ vi aut clā. ¶ † Tertiò no. ꝙ quo ad qualitatē pos.

mutandā non sufficit ꝙ superueniat qualis ex postfacto, quæ si à princip. affuisset, constitueret nouam qualitatem posside̅di. Facit ad q. quā ponit Bart. in l. quod ait lex. ff. de adulte. in §. j. ¶ † Quartò not. ibi: aut aliqua ratione. ꝙ quæcūq; cā quātumcūq; non iusta, causat bonam fidē, ita ꝙ quis nō potest dici clandestinus possessor. Concordat tex. in l. igitur. §. pōt. ff. de libe. cau. quia quęlibet causa etiam iniusta excludit dolum. l. plag ij. C. ad l. fal. de plag. & per Bart. in l. j. §. nō aūt. ff. si qs testa. lib. esse iuss. ¶ † Vltimò not. ex fi. ibi: ignorāte eo. ꝙ illud dicitur fieri clā, quod fit ignorante eo cuius interest scire: & quot modis dicatur aliquid fieri occulte, vel clam[a], vide glos. & Bart. quā etiam adducit hic do. me. in l. ij. C. de his qui ex pub. rōnibus. lib. x. & quod not. idem Bar. in l. ij. C. de delato. co. lib. & in l. non intelligitur. §. tacita. j. de iur. fis. vbi allegat pro fundamento istā l. ¶ In gloss. super verbo, non videatur. ibi: sed & si. §. qđ autē. Ad ista duo cōtraria r̄ndetur simul breuiter, ꝙ in dictis iuribus mala fides superueniens ex postfacto mutat effectū possessionis, non tamē mutat qualitatē: & hoc satis probatur in dicto §. ꝙ autem. vers. si de eo. vbi tex. dicit, ꝙ verba senatus, quæ loquuntur de eo q possidet mala fide, non habent locū ex proprietate verborum in eo qui pòst incipiebat esse malę fidei. Sed tamē ex mente legis fit extēsio, & quia verba non habent locū, ex hoc datur intelligi, ꝙ qui ab initio fuit bonæfidei possessor, adhuc retinet eandem qualitatem possessionis. Et licet mala fides superueniēs, quo ad quosdā effect9, extingit effectū bonæ fidei, q̄ fuit à prin. regulariṫ: tn̄ de iure isto est cōtrariū: vt patet in l. j. C. de vsuc. trās. & in l. j. in prin. j. pro emp. & l. sequitur. §. de illo. j. de vsuc. ¶ In gl. in verbo, obtinendæ. ibi: quod potest perpēdi. Dic, ꝙ hoc verbum significat aliquem posse cognoscere, & rem esse alienā & furto subtractā: & vtrunq; accidit in l. contraria. sc̄dm glo. Sed in casu l. nostrę, & l. sequitur. §. de illo. j. de vsuca. & l. iusto. §. constat. eo. tit. simpliciter superuenit scientia rei alienę: sciebat ergo iste possessor ex postfacto rem esse alienā, sed nō credebat eam furto fuisse subtractā, sed peruenisse ad autorē suum sine dolo. Et reuera pro ista solu. quæ cōiter approbaṫ, & hic & ibi per Bar. facit tex. in d. l. si ancillam. in verbo, furtiuam esse. qđ verbū non ponitur in aliis ll. s. alleg. Sed contra hanc solutionem multū facit tex. in d. l. si ancillā. in fi. in ratione decidendi, vbi dicitur impediri vsucapio ex hoc, quia iste efficitur clandestinus possessor. Et ista qualitas nō potest concurrere cū titulo, pro suo. Oritur autē clandestinitas in dicto casu, ex quo quia quis potuit certiorare dominium, & nō certiorauit: vt ibi patet in tex. Vnde attenta ista ratione, idem videtur dicendum in eo qui scit rem alienam, sed non furtiuam. ☞ † Sed potest dici saluando communem sententiā, ꝙ quando quis scit rem esse furtiuam, & sic dolosè subtractam domino, ideo facilius causatur clandestinitas ex non denunciādo, quia nulla est causa, propter quā à denunciando possessor possit excusari: nō enim debuit parcere furi, & doloso. Sed quando qs nō credebat rem esse dolosè subtractam, probabilior est causa non denunciādi, & minus debet sibi imputari, si noluit afficere damno bo. fi. possessorem, & eum qui in traditiōe rei non decepit ipsum: plus enim fauemus vendenti rem suā bo. fi. q̄ mala: vt patet in l. emptorem. §. j. de act. emp. Et aduerte: quia licet ista sit optima so. quo ad istū tex. nec possit dari melior tex. tamen in l. sequitur. §. de illo. & in l. iusto. §. cōstat. potest recipere aliam so. quia loquitur de re immobili, videlicet vt illa iura intelligantur secundùm limitationem & distinctionē d. legis, si ancillam. & hanc solu. tangit hic gl. pro secunda, qa lex specialius distinguens, etiam si præcedat, limitat l. sequentem, magis generalē l. sed & posteriores. tamē materia. ff. de legi. & l. sciendum. in princip. text. & glos. ff. qui satisda. cog. & per Bar. plenè in extrauaganti. ad reprimendā. in verbo, non obstantibus. & licet verè in d. l. si ancillam. non mutetur causa possessionis, propter culpam tamē quę potest imputari possessori, fingitur esse mutata: † & hoc potest ibi significare verbū, videri, qđ aliqn̄ significat fictionē. l. j. §. deiecisse. ff. de vi. & vi ar. & tene menti not. doct. Bar. quam ipse ponit in l. si ancillam. in fin. vbi dicit, † ꝙ quando ille cui debet fieri denunciatio, non est intra territorium, tunc non dicitur sibi posse denunciari, per ea quæ habentur in authē. de fideius. §. j. in simili casu, ꝙ fortè potest limitari, nisi is qui est extra territoriū sit in loco vicino: argu. l. iiij. §. si tam vicinum. ff. de damno infect. & quod not. Bar. eleganter in l. sciendum. §. possessor. ff. qui satisdare cog. & Ange. à prin. eiusdem l. in fin. commēti. Benefacit tex. xvj. di. c. quod dictis. & quod not. Bald. in c. j. de mil. vasal. qui contu. est.

Qui ad nundinas. Exiens de fundo nemine ibi relicto, amittit naturalē, & retinet ciuilē, ēt si alius naturalē clā occupet, nisi veniens ad agrū non fuerit admissus, vel anteq̄ veniat suspiceṫ se posse repelli. h. d. cū l. seq. deinde dic vt hic per Bar. ¶ Primò not. in tex. ibi: à nundinis rediit. expone. i. redire speratur. secundū Bart. & Imo. Tu dic ꝙ verbum stat propriè[b], significat enim ꝙ ille cœperit redire, nō tn̄ perfectè redierat: vnde erat reditus in fieri, non in facto esse. † tp̄s enim præsens significat actū, sed non perfectū. l. si qs id quod. §. sed si dum proponitur. in iurisdictione om. iud. & l. arboribus. §. Iul. vbi text. & gl. s. de vsu fruct. per quæ iura determinat Bal. in dictis locis, ꝙ si statutū imponens pœnā loquiṫ per verbū significans actū perfectum, non habet locum in eo qui anteq̄ p̄ficeret delictum, fuit deprehensus in crimine: secus si loqueretur per verbum, qđ posset se habere ad significatum p̄teriti, & pręsentis, sicut ipse notabiliter declarat in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. quod dictū non affirmo pro nunc. ☞ † Cōiter solet concludi, ꝙ statutum intelligitur punire actum perfectū, non initiatum[c], sc̄dm Bar. in l. j. §. diuus. ff. de sica. de quo per Bal. in l. data oper. C. q accus. nō pos. ¶ † Secūdò no. ꝙ etiā si possessio occupeṫ ab alio me ignorante, donec hoc ignoro, etiam ego qui sum absens dicor possidere: & ex hoc colligit Io. hic & Dyn. in regula, sine possessione. de reg. iur. ꝙ est duplex possessio, vna ciuilis, & alia naturalis: de quo plenè scripsi in l. j. s. eo. ¶ Tertiò not. sc̄dm gl. & cōiter doct. q dicunt, ꝙ verbū, magis, positum in tex. poniṫ cōparatiuè, ꝙ possessio ciuilis iūcta cū naturali est nobilior q̄ naturalis, nō magis diceret possidere vi q̄ clā, nisi fortior est possessio ciuilis q̄ naturalis. Vñ dixit Ia. de Aret. quę hic refert Imo. ꝙ is qui est in re, dicitur possidere ciuiliter, ita ꝙ formaliter non possidet naturaliter. Recedendo tn̄ de possessione pōt causare naturalē distinctā à sua ciuili, altero ingrediente: vel etiam cōstituendo vsumfructum in re sua, sicut dominus qui habet plenam proprietatē, nō diciṫ habere vsumfructum formalē, & tn̄ pōt vsumfructū alteri cōstituere. Ille ergo qui est in re sc̄dm istū, formaliter quidē possidet ciuiliter, causaliter aūt possidet naturaliter. Sed Ia. But. in l. licet. C. e. prout refert hic Imo. videtur sentire totum ecōtra, videlicet ꝙ donec aliqs est in re, formaliter possidet possessiōe naturali: ex qua si recedat de agro, oritur possessio ciuilis, quasi sentiat ꝙ dū est in agro, nō possidet ciuiliter, nisi causaliter. i. in effectu, sicut dominus capit fructum rei suę in effectu, licet nō sit vsufructuarius: item dicitur possidere causaliter, quia ab ista possessione quā habet existens in re, causatur ciuilis, si decedat de re vt dixi: q̄ opi. non placent hic Imo. q simpliciter dicit tenēdam esse opi. Io. & sic clare sentit, etiā ꝙ quādo quis est in re formaliter possidet vtroque modo. & hāc opin. sum secutus in l. j. in prin. s. eo. licet ipse & Bart. aliter sentiant, pro qua bene facit tex. iste, si verbū, magis, ponitur cōparatiuè: nam cùm cōparatiuum p̄supponat positiuū, datur intelligi ꝙ quādo quis insistit in re, non solū possidet ciuiliter, sed etiam naturaliter tanq̄ ex diuersis speciebus: nam si possessio naturalis nō esset sibi formaliter, tunc non posset dici aliquo modo clandestin9 possessor, qđ iurisconsultus affirmat, quia qualitas pręsupponit subiectum, in quo sit: possessio autem causalis non est subiectum per se, sed est aliquid qđ continetur in virtute ciuilis. ¶ In glo. super verbo, possessionem sui. quæ ratio non valet. hanc gloss. reputo sing. in iure. vult enim ꝙ per ingressum rei licet non possit acquiri naturalis, nihilominus potest acquiri ciuilis, si ratio q̄ impedit naturalē acquiri, non habet locū in acqsitione ciuilis. Hic enim naturalis non poterat acquiri, quia alius retinebat eā. s. ille qui remāserat in fundo pro domino. Sed in ciuili cessabat ista ratio, qa erat vacās, sc̄dm Rog. † qui volebat duas esse possessiones ciuiles: vnā quæ retinebatur animo ab absente: aliā quæ acquirebatur occupanti. Sed Bart. reprehendit istā gl. dicēs ꝙ cū ciuilis acquiratur per mediū naturalis, iuxta nota. in l. iij. s. eod. non potuit quæri ciuilis sine naturali. Et hoc ad quod non aduertit hic Imo. qui nititur saluare glos. & exposuit eam multis verbis, & in effectu vult, ꝙ licet ingrediens non possit quærere naturalem, quæ retinetur ab altero. l. quod meo. §. fi. j. eo. Potest tn̄ acquirere ingrediendo ciuilem, quæ reperitur esse vacans. Sed Barto. hoc negat, vt modo dixi: & etiam Rog. tenuit contrariū, vt patet in gl. Pau. de Cast. hic videṫ approbare glo. cōtra Rog. & vtitur arg. multum colorato: qa nos videmus, ꝙ si vnus habet vsumfructū in re, & alter proprietatem, dn̄s potest transferre dominiū, & possessionem ciuilem, quæ sibi cōpetit saluo iure vsusfructus: vt patet in l. locū. §. pe. ff. de vsufruct. & tamen qui habet solam proprietatem, non possidet nisi ciuiliter. Sed ad hoc pōt respōderi, quòd sola ciuilis sine naturali bene potest transferri ex voluntate tradentis, qui habet eam penes se. Sed nō sequitur, ergo potest acquiri per occupationem: quia facilius quæritur possessio

a ¶ Vel Clā. Tu vide Fel. in c. consuluit. ad ij. de leg.

b ¶ Propriè. Add. Iason. May. referētē Aret. hic, & aliter pōderantē tex. hūc in prin. j. colū. ver. quinto pondera.

c ¶ Nō intiatū. Add. d. Alex. de Imol. in l. j. §. fi. qđ quisque iu. & in l. ea mente. de fur. Et Ang. in l. & si certus. ad Syllania. §. si vnus. Flo. in l. lege. ff. ad leg. Aqui. & Bald. in l. si qs seruo. ī vl. co. ver. q̄ro nūquid ius cōe. C. de fur. & est l. si qs nō dicā. ī iiij. co. C. de epis. & cle. vers. iuxta hoc incidenter. & ibidē in vj. oppo. & ī suo cōsil. inci. Fran. seu Stephanus cōfecit venenum. &c.

possessio, vbi concurrit voluntas tradentis, quàm vbi non cõcurrit: vt plene dicitur in l.j. in princip. s. eod. in gloss. in verbo primo. vbi concluditur, & est communis opi. ꝙ per aspectum rei seu præsentiã non quæritur possessio occupanti, & tamẽ concurrẽte voluntate tradẽtis acquiritur. l. quod meo. §. si venditorẽ. j. eo. Vnde articulus iste remanet dubius, & si verum esset quòd per medium naturalis possessionis causaretur ciuilis, opin. Barto. esset vera. Sed hoc non videtur dicendum, quòd cum ciuilis possessio consistat in animo, qui concurrat vnà cum actu corporis, dicemus quòd si interueniat actus naturalis, id est apprehẽsio concurrẽte animo ciuilis, non causatur ex naturali, sed ex actu naturali, & animo vtraq; possessio causatur simul: & hoc videtur probari in l. iij. in prin. s. eo. & secundũ hoc nil prohibet, si per actum naturalẽ nõ põt acquiri vna species possessionis, quin acquirat̃ alia, in qua nõ est illud impedimẽtum. Pro ista conclusione adduco tibi tex. in simili in l. si homo liber. §. quicquid. s. tit. proxi. vbi patet, ꝙ licet regulariter acquisitio dominij ordine intellectus causaretur ex possessione, nihilominus vbi nõ potest acquiri possessio, quia homo liber possidetur ab altero, vel seruus alienus, acquiritur dominiũ: & cùm tex. in §. quicquid. simpliciter dicat, ꝙ seruus qui nõ põt acquirere possessionẽ domino, nihilominus acquirit dominiũ, intelligat̃ simpliciter, siue res tradatur sibi ab altero, siue eam occupet propria autoritate. Similiter ergo potest dici de ciuili possessione, ꝙ vbi impedimẽtum qđ subest in acquisitione naturalis, non est in acquisitione ciuilis, possit acquiri hoc casu ciuilis sine naturali: & attenta hac similitudine posset sustineri ista cõclusio, etiã si regulariter ciuilis possessio causaret̃ à naturali, licet aliter s. in prin. dixerim. Sed multo facilius & expediti⁹ est vera ista cõclusio: ciuilis nõ causatur à naturali, sed oritur simul cũ ipsa ex actu naturali & animo, & materiã ad hoc vide omnino qđ ponit Bal. in l. iij. in j. q. princ. C. vbi in rẽ ac. vbi vult expresse, ꝙ iudex inducendo aliquẽ in re, possit transferre ciuilẽ sine naturali. Ange. autẽ in l. queadmodum. j. eo. simpliciter voluit, ꝙ etiam si nulla sit necessitas, vel impedimẽtum, is qui ingreditur, possit acquirere vnam speciẽ possessionis sine alia. Super quo vide quod scripsi in l. j. in princ. s. eod. ¶ In glo. ibi: & sic duo insolidum ciuiliter. ista opin. Rog. communiter reprehẽdit̃ per omnes: aduerte tamẽ, quia hic dicit Bartol. & Mod. & bene. Rog. non dixit simpliciter, ꝙ duo possint ciuiliter possidere insolidũ, sed in certis casibus, diuersis respectibus, inter quos casus ipse non ponit casum de eo qui clandestinè occupat rẽ. Sed ista opi. fuit quorundam antiquorũ, quæ fuit relata in §. ex contrario. in gl. magna. in princ. Sed cuiuscunq; sit opi. falsa est, vt ibi fuit declaratum. Bar. autẽ hic ostendit primò, ꝙ intellectus Roge. non procedit ad istam literam. Secũdò reprehẽdit opi. Rog. per istum tex. in fine. & assignat rationẽ, quę tãgitur in gl. magna sequenti: quia sic haberet duas ciuiles &c. Quòd aũt intellectus Rog. nõ couueniat literæ, probat: quia secũdũ hũc intellectũ non fieret bene illatio ex præcedẽtibus in ver. retinet ergo. nam si ingressus clã possidet, ciuiliter & naturaliter illatio videtur fienda per contrariũ: ergo absens nõ retinet possessionẽ, vel saltem ex hoc, ꝙ clã ingressus possideat ciuiliter, nõ inferetur etiã absentẽ possidere ciuiliter, posito ꝙ istud esset possibile: vt voluit Rog. Sed si vis tenere intellectũ Rog. debes dicere, ꝙ illatio ex dicto prę cedẽti ad verbũ, retinet ergo, nõ fit inquantũ ibi dicit̃, ꝙ aliquis possidet: sed inquantũ dicit̃, ꝙ clãdestinè possidet: qđ potest ostẽdi, & dupliciter. Vno modo vt intelligit Iac. de Are. quẽ refert hic, & sequitur Imo. ꝙ clãdestina possessio pręsupponit aliũ possidere saltem ciuiliter, aliàs nõ diceretur q; clãdestinus possessor, nisi respectu alterius possessoris, secundùm eum: & tũc bene fit illatio[a] hoc modo: si ingressus clãdestinè possidet, ergo præsupponit̃ ꝙ alius est in possessione: & istud dictum credo verũ, licet Bar. in l. j. §. interdictũ. j. vti possi. & Pau. de Ca. in prin. huius l. sentiãt op. dicẽtes ꝙ ille etiã dicit̃ clã occupare, qui occupat rẽ à nullo alio possessam. Sed hoc nõ videtur verũ, si bene respicias ad tex. in l. cũ quęrebat[b]. in prin. C. vñ vi. dicit̃ em̃ ibi: ꝙ secũdũ ista iura ante illã cõstitutionẽ cõtra occupãtẽ possessionẽ vacuã nõ cõpetebat interdictũ vñ vi, aut qđ vi, aut clã. ergo nõ põt dici clãdestinus occupãs propriè sumẽdo, sed largo modo posset dici. Vñ etiã hodie ex illa cõstitutione datur remediũ, nõ tã q; cõtra clãdestinũ possessorẽ, sed cõtra violẽtum, & tã q; prædonẽ. De possessione aũt violẽta nõ est dubiũ ꝙ nõ põt dici, nisi respectu possessoris deiecti. l. sequitur. §. item si occupauerit. j. tit. proxim. & statim dicet̃ in gl. magna. Secundò etiã põt dici subtiliter, ꝙ clãdestinitas præsupponit rẽ esse occupatam domino ignorãte: vt probatur in prin. legis nostræ. & in l. prohibere. §. fi. ꝙ qđ vi aut clã†. Vñ bene infertur, ꝙ vbi datur clãdestinus possessor, ille qui prius possidebat, adhuc retineret possessionẽ, per regulam quæ ponitur in l. cuius saltus. j. eo. & in l. iij. §. in amittẽda. s. eo. & in l. si id qđ fit. vbi dicitur, ꝙ licet alius ingrediatur fundũ me ignorãte, ego tamẽ nõ amitto possessionem, quamuis sim extra fundum. Secũdò dicit Bart. quòd si opi. Rog. esset vera, & iste esset intellectus huius literæ, sequeretur illa absurditas, qđ tangit glo. super verbo, nõ clam. quia veniẽte domino ad fundum, & excluso eo acquireretur huic clãdestino possessori alia ciuilis possessio, & sic haberet duas ciuiles, qđ est incõueniens: quia apud vnum nõ reperitur nisi vna ciuilis, quæ causatur ab vno animo retinẽdi rem. l. licet. C. eo. & si dicas quòd nõ acquiritur duplex possessio ciuilis, sed est vna & eadẽ, habẽs diuersas qualitates, quæ possidetur à duobus insolidum, & ab vno sub diuersis qualitatibus, scilicet vi & clam: hoc nõ põt dici, sicut statim videbis declaratũ in gl. magna sequẽti, secundũ Io. cuius dicta optime declarat Bar. Sed si velles defendere opi. Rog. ab ista impugnatiõe, haberes dicere ꝙ expulso dño, vel nõ admisso, nõ cõcurrũt duæ ciuiles possessiones, quia prima extinguitur totaliter, & sequẽs de nouo acquisita remanet. Et pro ista respõsione tenẽdo intellectũ Rog. optimè facit text. in fin. dum dicit, quòd[a] possidet vi, non clam. intelligam em̃ textum, ꝙ possidet vi, & non clam possessionem, scilicet ciuilem. Et quòd ista responsio sit bona, probatur in textu cum gloss. & qđ ibi nota. in simili, in l. si reus. infrà, de duobus reis. l. generaliter. ff. de fi[b]deius. vbi dicitur, quòd quãdo duæ obligationes circa idẽ ex postfacto cumulantur in persona vnius, tũc illa quę est principalior, seu potẽtior remanet, & alia extinguitur. Bene facit tex. in l. si adulterium. cũ §. j. de adulte. & qđ not. Bart. in l. ij. in prin. ff. de ver. obl. In proposito aũt nostro ex duabus possessionibus ciuilibus, quæ cõueniũt in persona vnius, illa vltima possessio violẽta est fauorabilior & potẽtior respectu aduersarij spoliati, & in eius fauorem: quia ad eam recuperandã cõpetit interdictũ, vnde vi. directo. l. j. §. siue aũt. j. de vi. & vi ar. Sed propria possessione clãdestina ciuili nõ competeret actio seu interdictũ de directo: quia de illa nõ fuit spoliatus aduersarius, cũ esset vacans, sicut nec de naturali: vnde esset agẽdũ interdicto, vti possidetis, ad faciẽdũ rem relaxari, sicut infrà videbis in glo. seq. in possessione naturali clãdestina. Opi. tamẽ cõmunis est verissima, & magis de mẽte iuriũ, sicut plene dixi in d. §. ex cõtrario. ¶ † In glo. posita super verbo, non clam. ibi: possidet ergo &c. ista cõclusio communiter probatur ab omnibus, quia vt j. dicetur in ea. gl. ex quo is qui clam est ingressus, semel cepit possidere naturaliter clandestine, nõ potest sibi mutare causam possessionis naturalis: vnde semper ad illam clam possidet, quia inspicitur initiũ: vt dicitur in principio huius legis. Sed istud dictũ videt̃ contradicere textui, dũ dicitur in fi. nõ clam. Nam si dictio, magis, poneretur comparatiuè, tũc nõ dixisset, postea nõ clam: sed dixisset, magis q; clam. Vnde dicẽdo, non clam, manifeste ostendit, quòd possessio prima clãdestina fit violenta. & si vis defendere hãc conclusionem, potes respõdere ad obiecta, ꝙ postq; aliquis nõ admisit dominũ veniẽtem retro, declaratur possessionem istam semper retro fuisse violẽtam. vnde nũq; cẽsetur fuisse clãdestina: quia per hoc ꝙ dominũ veniẽtem nõ admisit, apparet retro ꝙ quãdo est ingressus, nõ timebat cõtrouersiam sibi fieri, licet debuerit suspicari ꝙ cõtrouersia sibi fieret: & ita præsumatur suspicatus. Sed hoc nõ sufficit ad faciẽdam possessionem clãdestinam: vt feci te notare in princi. huius l. nisi etiam timeat cõtrouersiam sibi fieri. Vnde antequàm dominus reuertatur inspecto illo statu præsenti, clam possidet, sed inspecto tempore futuro est in pendenti: quia si admittet dominum reuertentem, non tamẽ ipse recedat de possessione: remanebit clandestinus possessor: si autem nõ admittat, tũc retro declaratur, ꝙ semper fuit violentus possessor, sicut dicitur in simili in l. sed & si quid. §. interdum. ff. de vsufr. & in l. pater filio. ff. de hæredi. institue. & isto modo posset defendi ista positio. Sed tamen nõ est vera: quia cùm possessio naturalis tempore occupationis fuerit vacans, impossibile est dicere ꝙ possit considerari vt possessio violenta. l. sequitur. §. si occupaueris. j. de vsuc. ideo tene communẽ expositionem. ¶ In ea gloss. ibi: sed quid si ingressus. hæc gl. attingit duas not. cõclusiones. Prima est, quòd si is qui ingreditur & eiecit alium, nõ vult acquirere ciuilem, remanet solum in possessione naturali prius quæsita. Et vtrũ ista cõclusio sit vera, dicetur post Barto. in l. seq. super gloss. vbi etiam rememorabo aliqualiter quæ scripsi ad intellectum huius gloss. in l. j. in prin. s. eo. Secundò vult ista gloss. quòd si quis deiecit violenter alium de possessione, & tamen ille qui non occupat ipsam rem, nõ

[a] ¶ Illatio. Vide hic d. Ias. May. infi. iiij. col. referentẽ Are. hic.

[b] ¶ L. cũ quærebat̃. Et ibi vide sing. dictum Bar. circa fin. & ibidem Saly. qđ ma.

tenetur interdicto recuperandæ possessionis, quę cōclusio reprehenditur hic per Dyn. & Barto. per l. sequitur. §. si tu me. j. de vsucapio. & vere ibi est casus cōtra glo. & opin. Dy. & Barto. posuit glos. in l. iij. §. si quis autem. de vi & vi ar. & l. metū. §. quod ait. ff. quod me. cau. Et cōclusio quā glo. affirmat fuit opin. Bul. quā glo. clare reprehendit in d. §. si quis autem. Sed aduerte: qa si glo. intellexit quòd ille qui reuersus non admittitur, perdat possessionē ciuilē, etiam eo casu quo ingressus nō vult eā acquirere: bene reprehēditur per Bart. & doc. Sed forte glo. voluit sentire vnū aliud, quod esset singulare, & nouū, scilicet quādo quis qui nō admittit venientē, & tamē nō vult acquirere ciuilem possessionem, is qui veniens nō admittitur, nō amittat suam ciuilem: & est singularis limitatio ad istum §. & ad l. iij. §. amittenda. versi. si qs nunciet. s. & hoc modo dictū glo. pōt ꝓcedere, saltē si ꝓtestatio esset facta in pręsentia eius q non admittitur: qa sic nō videretur habere animū perdendi possessionē. ¶ In ea. glo. ibi: respōdeo. addit hic Dyn. & Barto. ꝙ licet interdictū vti possidetis, non cōpetat illi q non possidebat, à quo qs timuit sibi fieri cōtrouersiam, vt dicit gl. & bene: cōpetit tñ interdictū, vti possidetis, illi q vere possidebat. l. aut qui aliter. §. si quis dum. ff. qđ vi aut clam. licet glos. dixerit contrariū, & nō bene, secundū eos in l. j. §. interdictū.

10 j. vti possi. † Tu autē aduerte, qa est longa differentia inter interdictū, qđ vi aut clam: & interdictū, vti possidetis. nam primū est positum impersonaliter, qđ vi aut clam factū erit restituā: vt dicit in l. j. in prin. quod vi aut clam. Ideo nō est mirū, si competit illud interdictū cuiuscunq; respectu clam fuit ędificatum: sed interdictū, vti possidetis, est limitatum quo ad certam personam: dicit enim l. j. in fine, vti poss. & l. si duo. in princ. eo. titul. ꝙ ille qui clam possidet, ita demum succūbit in interdicto, si possideat clam ab agente cōtra eum. Vnde glos. non mouet se sine ratione[a], qa nō dicor habere clam te, ex quo non timui cōtrouersiam à te. facit optime tex. in l. Fulcini⁹. §. quid sit latitare. & quod ibi not. ff. ex qui. cau. in possess. ea. Vnde de iuris subtilitate illa glo. pōt defendi cōiter, tamē damnatur ab oībus hic, ideo nō esset sequenda in practica. ¶ † In ea. glo. ibi: respōdeo. & hic ciuiliter not. hanc glo. semper, quę expresse vult, quòd si dñs anteq̃ non admittat ab eo qui occupauit clandestinè, intentet interdictum vti pos. pro sua ciuili, nō per hoc perdit possessionem ciuilē, quasi adeūdo iudicem videatur suspicari se posse repelli, imo retinet suam possessionē ciuilē: & hoc dicit clarius glo. reprehendendo quosdam tenētes oppositum in l. j. §. interdictū. vbi Barto. j. vti pos. facit etiā qđ habet in glo. in l. j. C. eo. vbi per docto. & hoc ponit nota. Bald. licet non allegat istam gloss. in l. ij. in j. charta. C. de iure emphyteu. & aduerte ad glo. in fin. ipsius, dum dicit quòd interdictū, vti possidetis, cōpetit etiā spoliato possessione, si dū possideret peioratus est in aliquo: & cōpetit tūc interdictum vti pos. ad interesse, per l. si duo. in fi. j. vti pos. Hanc glo. Bart. hic reputat not. sed tamē nō credit eam esse verā, qa agens interdicto vti possidetis debet probare se possidere tēpore litis cōtestatæ. §. hodie. Instit. de interdic. Ergo non possidenti nō potest dari interdictū. Tu potes considerare duos casus: nam aliquādo deiectus sustinuit interesse in ipa deiectiōe, vel post: & tunc credo sententiam Barto. esse verissimā, qa pro isto interesse cōpetit interdictū recuperādę, sicut pro re ipa. l. j. §. ex dic. vbi optimus tex. de vi & vi ar. Si igitur sibi cōpetit actio ad interesse vt deiecto, nō potest cōpetere vt possessori: quia istud implicat cōtradictionem, & ad minus remediū istud est superfluum isto casu. Si verò ille qui ciuiliter possidebat fuit damnificatus per ingressum occupātis, ante deiectionem eius qui habebat ciuilē: & tunc ista glo. pōt tolerari, ꝙ pro interesse cōpetat interdictum, vti possidetis, ratione damni illati, tēpore quo possidebat. † Non obst. tex. in §. hodie. quia concedo quòd respectu possessionis ipsius rei istud interdictum nō competit, nisi possidenti tempore litis cōtest. Sed respectu interesse bene potest competere, & vt consequatur interesse đbebat agere interdicto, vti possidetis, non simpliciter: sicut dicit Barto. in simili in l. iij. §. si reddita. s. cōmodati. & in l. Iuli. §. si fundū. vbi est casus. j. de verb. obli. Nec est absurdum, ex quo interesse in isto interdicto petitur iure actionis, vel saltē iudicis officio nobili, dicta l. si duo. in fine. quia licet hoc interdictum non possit cōpetere pro ista possessione principaliter, remanet tamē actio & officium nobile ad interesse; iuxta ea quæ habentur in l. j. C. de iudic. & quod not. in l. fin.

11 s. de eo quod cer. loco. ¶ † Extra glo. tangit hic dom. me. not. & singul. quæst. videlicet vtrum sicut ille qui ciuiliter possider, potest auferre naturalem clādestinam per interdictū, vti poss. vt hic in glo. ita possit expellere clam possidentem pro pria autoritate: in qua q. glo. in l. j. C. vnde vi. & in §. retinendæ. Instit. de interdi. & Iul. l. j. §. interdictū. j. vti possi. tenuit quòd sic, quia insistens naturali possessioni vitiosæ videt semper turbare habentem ciuilem, nec videt aliter posse desistere à turbatione, nisi expellatur. & hanc opi. sequit Barto. elegāter declarans arti. istum in dic. §. interdum. cuius hic dicta refert domi. me. sequitur nihil aliud addendo, nisi tex. cum glo. in l. si seruus. C. quod cum eo. Sed Barto. met in l. ij. C. de iure emphy. videtur sentire contrarium expressè, dum dicit, quòd quādo est finita emphyteusis, dñs potest ingredi fundū inuito emphyteuta, & ipsum turbare, qa iam est vitiosus possessor, non tamē potest eum expellere propria autoritate, per l. non est singulis. de re. iur. idē sentit, licet non ita clare, in l. j. C. vnde vi. declarando dic. glo. & Dy: quæ discordant: nam Dyn. & Cy. tenuerunt ꝙ clandestinum possessorem quis non pōt ex-

12 pellere propria autoritate. † Vnde dicunt doc. quos plenissime refert Imo. in c. potuit. extrà, de loc. ꝙ si emphyteuta non admittit dominū ingrediētem fundum simpliciter, pōt expelli propria autoritate. Sed si dicit se hoc facere pro conseruatione suæ naturalis dūtaxat, tunc non potest expelli à sua possessione, licet dñs prætēdat eum cecidisse à iure suo. Imol. tamen ibi dicit, forte posse dici contrarium, etiam si dñs non cōtradicēte emphyteuta esset ingressus possessionem: nā emphyt. insistendo vitiosæ possessioni naturali videtur turbare dominum in sua ciuili. vnde propter hoc videtur posse expelli. Dicit tamē, quòd non reperitur iure cautum. Ego autē cōsulendo aliàs in ista materia dixi, quòd imo erat iure cautū: & allegaui glo. s. dictas, & dic. Barto. in loco vbi suprà. Sed forte voluit intelligere de l. autem. cui esset standum. & in hoc bñ dixit, vt j. videbis. Et antequàm veniā ad limitationes dictorū Barto. adde primò dictis suis, ꝙ pro opin. Dy. & Cy. & Barto. in locis s. alleg. contra eius opinionem in §. interdictum. videtur esse casus, qui malè potest euitari, in l. si alius. §. bellissime. j. quod vi aut clam. vbi tex. dicit, quòd ædificium quod clam est factum in fundo meo, ego non possum destruere propria autoritate, nisi ex magna causa, videlicet secundùm Bart. ibi, & glo. quādo non esset copia iudicis, vel quādo esset periculum, ne ex mora res occupatæ deteriorentur: & ita limitat ibi l. nullus. C. de Iudæ. cū simi. quæ dicta refert hic do. me. & est materia quæ modo nō pertinet ad nos, & tamē vide quod posuit idem Bart. in l. de pupillo. §. si quis riuos. de nou. oper. nunc. & in l. furem. ff. ad l. Cor. de sica. & tamen oportet præsupponere, quòd in dic. §. bellissimè. ille in cuius præiudiciū clam fuit ædificatum, erat possessor, aliàs nō competeret sibi

b interdictum, quod vi aut clam[b]: vt dixi in ista l. circa intellectum glo. ad defensionem opi. Rog. quod ibi negatur expresse in fin. tex. vbi dicitur, quòd non debuit destruere opus propria autoritate, sed agere per iudicem. Et quia iste tex. fortissimè vrget, pro nunc inclino cum sententia Dyn. & Cy. ad rationes Barto. & ad iura adducta per eum respondeo. † Et primò, dum dicit, quòd qui turbat aliquem in sua ciuili, infert ei iniuriam: & quia semper videtur, donec est in possessiōe turbare, semper videtur repelli iniuria sua incontinēti: & sic semper videtur posse expelli. Fatēdum est istud assumptum, quia in grauamine habente causam successiuam semper quis dicit grauari, & inferri sibi iniuria: vnde captus violenter, quando cunq; potest se defendere & eximere à captura, secundū Bal. in l. vis eius. C. de ꝓbat. & idē est, à captura semper potest appellari, donec durat, quia semper dicitur captus grauari. secundùm Bald. in l. ij. C. de episco. aud. facit optimè quod tradunt Modern. in c. cum cessante. extrà, de appel. † Pro vi autē turbatiua pōt agi actiōe iniuriarū ciuiliter, et crīaliter, vt elegāter dicit Bar. in l. extat. in j. colū. s. quod me. cau. & sic vtrunq; dictū ipsius in assumpto remanet verum: nam per turbationē infertur iniuria, vt dictum est, & semper videtur incontinenti repelli per actum successiuum. Cùm autē dicit: ergo vt cesset iniuria, potest expelli: hoc est negandum, quia ad remouēdam īiuriā satis est ꝙ possidēs ciuiliter possit vitiosè possidētē turbare in sua naturali, īpediēdo vsū suę naturalis, ex quo vsus ciuilis remanebit liber et expedit⁹: et hoc pōt ciuiliter possidēs. l. j. §. ait ptor. & ibi plene. j. vti pos. & hoc est qđ dixit Bar. in locis s. alš. ad tex. in l. qui vitē. §. qui ad ianuā. qui optīe facit ꝓ opi. sua. j. qđ vi aut clā. & ī l. queadmodū. §. j. s. ad l. Aquil. dico ꝙ in illis iurib⁹ nulla erat q̄sita possessio, vel quasi affigēti tabulā in ostio alterius, vel facięti aquæductū in domo alterius: ille eñ actus magis tendebat ad acquisitionē quasi possessionis alicuius seruitutis, q̃ ad acquisitionē possessionis corporalis alicuius rei. Quasi possessio aūt seruitutis nō potuit esse acqsita, ex quo actº fuit factus īscio aduersario. l. quoties. ff. đ ser. & plene p Bar. in l. j. §. hoc interdicto. j. đ itin. actuq; priu. Sed in §. bellissimè. p ędificiū factū ī re, ex quo nō apparet ꝙ fuerit

a ¶ Rōne. Adđ dom. Ias. May. qui dicit nō obstare text. in d. §. quid sit latitare. alš. hic p Are. cōtra cōem opi. & ēt verā, quā dicit oīno esse tenēdā. Vñ vid hic p eū in viij. col. in versi. in viij. parte glo. & dic vt per eum.

b ¶ Quod vi aut clā. Rñde ꝓut hic do. Ias. May. in ij. col. versi. nono nota.

fuerit factū iure seruitutis, ædificās intēdebat acqrere possessionē rei clā
destinæ,quam cùm inuenisset vacantē,acquisiuit:vt in §.nostro.& at-
tēde,quia oportet præsupponere,ꝙ tēpore ædificij facti clam dominus
nullū reliquerat in prædio:aliàs cùm possessio naturalis vacaret,sine du
bio ille qui vtroq; mō possidebat,potuisset destruere opus:vt in d.l.quē
admodum.§.j.& ita oportet intelligere illum tex.Forte tamē posset li-
mitari hæc doct.Dyn.& Cy.nisi is qui expellit propria autoritate,vel
post expulsionē,cū petit se restitui,vel ante,cū dominus vult eum expel
lere,nō allegat aliquā iustā cām,cur dicat se possidere,vel possedisse.Vñ
dicit Spe.in ti.de loca.§.nūc aliqua.ꝙ isto casu dñs pōt expellere emphy
teotam,si verò emphyteosis erat finita.Et hanc suam doctrinā sequitur
Bal.in c.j.in fi.de allodijs.vbi est vidēdum.Et pro dicto Spe.& Bal.vi-
det casus satis not.in c.j.§.similiter.in vlti.respōso.de contē.inter do.&
vas.de inuest.quē ibi Bal.sin.no.ad hoc dicēs ibi probari ꝙ finito termi
no feudi vel emphyteosis dominus possit expellere vasallū vel emphy
teotā propria autoritate.Sed quia text.fortiter obstat in d.§.bellissimè.
nō affirmo istā limitationē pro nunc,sed seruo eam declarandā in lect.se
quē.posita tamē tñ opin.Bar.pro vera in d.§.interdictū.quæ forte serua
13 retur in practica,est limitāda d.op.dupliciter.¶†Primò,nisi ciuiliter pos
sidēs prius recurreret ad iudicē,agēdo interdicto vti pos.nam tunc secun
dùm Bald.in l.ij.C.de ser.& aqua.in versi.x.quæro.ne iudicium semel
intētatum sit ludibrio,& autoritas iudicis,non pōt amplius possessor clā
destinus expelli.l.de qua re.in prin.s̄.de iud.& l.si quis rē.in ratiōe sui.
s̄.de arbi.& qđ no.sing.in l.de pupil.§.meminisse.s̄.de no.ope.nunciat.
14 ¶†Secundò est limitandum,quando is qui possidet naturaliter tantū,
habet causam ab alio qui prius vitiosè possidebat,& poterat propria au
toritate expelli:ille enim tertius nō posset expelli,non solū si posside-
ret naturaliter,sed etiā si simpliciter detineret.Glo.est sing.in l.j.§.j.s̄.si
muli.vēd.no.quā glo.multū no.ibi Bar.ad hoc,& per eā ita decidit Bal.
in c.imperialē.§.callidis.in prin.commēti.de prohi.feu.alie.per Fede.fa
cit optime qđ ipse idē ponit in l.j C.de excep.rei iudica.& ad text.in l.si
seruus.C.quod cū eo.qui allegatur pro op.Barto.per do.me.hic,& per
Bal.in l.ij.C.de serui.& aqua.Pōt responderi dupliciter,secundū diuer-
sas lecturas.Nam secundū primā,quæ ibi ponitur in glo.nō est mirū si
dominus potuit incontinēti expellere possessorē:quia cū possideret rem
per seruum,possidebat eam ciuiliter,& naturaliter:vnde vtraq; possessio
ne fuit spoliatus:ideo incontinēti potuit vtrāq; recuperare.l.iij.§.cū agi
tur.j.de vi & vi ar.Sed in casu nostro possessio naturalis erat vacans:vñ
ille nō intelligitur spoliatus,propterea nō potest expellere clandestinū
possessorē.Vel tenēdo secundam lectu.ꝙ ibi res non erat peculiaris,ad-
huc potes respondere dupliciter,vel ꝙ ibi dominus possideret per se ci
uiliter,& per seruū naturaliter:vñ similiter vtraq; possessione fuit spolia
tus.Vel secundò pōt dici,ꝙ ille tex.nō dicit clandestinū possessorē pos-
se expelli,scilicet ꝙ dominus inuito eo pōt ingredi fundum.Et hoc est
verissimum propter ciuilē quæ erat penes eum:sed licet posset ingredi
fundū,non tamē poterit expellere à sua naturali clandestinū possessorē.
Et pro hoc dicto facit optime litera in fine,quæ dicit ꝙ iudex dñm in-
gressum aduersus vim clandestini possessoris tuebit:& sic innuit ꝙ hoc
nō possit facere ingressus propria autoritate,intelligēdo,quo ad actū ex
pellēdi,non quo ad actū turbādi,quia hoc bene posset facere:vt s̄.dixi.Si
tñ velles tenere opi.Bar.in §.interdictū.ad text.in §.bellissimè.pōt di-
ci,ꝙ ibi dominus nullo modo possidebat:& cùm dicit vt s̄.dixi,ꝙ si nō
possidet vllo modo,nō cōpeteret sibi interdictū,qđ vi aut clā:est rñden
dū,concedēdo hoc,ꝙ illi domino nō cōpetit interdictū:qđ vi aut clam.
Vnde tex.in fin.huius §.dicit,ꝙ debuit agere per iudicē,vt opus destrue
retur,debet intelligi de alia actione,q̄ de interdicto,qđ vi aut clā.verbi
gratia,de actione reali,in qua si dominus vinceret,restitueret sibi posses
sio,& consequēter posset opus destruere.Hæc tñ responsio aliqualiter
impropriat tex.qui videt velle,ꝙ possit agi principaliter ad destruendū.
Sed tñ pro nūc nō occurrit melior rñsio,nisi teneres opi.Bar.quā ego re
tuli s̄.in isto §.ꝙ clādestinas cōmittit aduersus dñm,etiā si nullo modo
possideat,ita ꝙ ex ea pōt cōpetere interdictū,qđ vi aut clā.Sed istud di-
ctū s̄.nō tenui,per l.fi.C.vñ vi.& inquātū s̄.dixi,ꝙ ciuiliter possidēs nō
pōt expellere vitiosum possessorē,vel detētatorē,qui habet cām ab alio.
Adde ꝙ hoc fallit in secūdo emphyteota,q esset fact⁹ à primo.Isteem si
militer pōt expelli,sicut primus ēphyteota à dño,si pēsio dño nō soluit,
secūdū Cy.& Bal.in l.ij.C.de iu.emphy.quia sicut vasallus nō pōt infeu-
dando facere deteriorē conditionē prioris dñi,vt in c.j.§.rursus.de con-
tro.inuesti.ita nec emphyteota pari ratione.Aduerte autē,quia inquātū
s̄.dixi,ꝙ qñ cōstat emphyteotā esse talē,& nihil allegat ꝓbabiliter,pro
pter qđ nō debeat expelli,ꝙ tūc videt posse deijci propria autoritate,nā
ista conclusio quæ fit spe,vt s̄.dixi,videt bene posse defendi:quia tex.in
l.ij.C.de iure emphy.& c.potuit.in fi.de loca.satis clare videtur eam pro
bare,licet Bart.in d.l.ij.dicat ꝙ pōt ingredi propria autoritate,& turba-
re,sed nō expellere.Mod.autē in d.c.potuit.videntur intelligere tex.ibi
in verbo,expellere.ꝙ hoc liceat domino,qñ emphyteota nō vult eū ad
mittere veniētē in possessione:vt s̄.dixi.Sed ista est nimis magna restri
ctio ad illum tex.vñ plus placet opi.Specu.declarata,vt s̄.dixi.quia mi-
15 nus restringit tex.in d.l.ij.& in d.c.potuit.¶†In glo.super verbo,admi
sisse.ibi:ēt ignorāti.secundū Io.ista cōclusio cōiter approbatur ab omni
bus.Ex verbis sequētibus gl.habes notare duas elegātes cōclusiōes.Pri
ma cōclusio est ista:volūtas adhibita tēpore cōgruo operat effectū suū tē
pore cōgruo:quia volūtas possidēdi ciuiliter tēpore quo alius posside-
bat,operat effectū acquisitionis ipsius ciuilis cōmissa possessione ciuili ꝑ
possidētē.Sed cōtra hoc arguit Bar.in d.l.qui superstitis.de acq.hæ.vbi
repudiatio facta tēpore incōgruo nō habet locum tēpore cōgruo:ad idē
tex.cum gl.in l.tribunus.§.fi.de test.mi.vbi probat,ꝙ vltima volūtas fa
cta tēpore incōgruo nō durat,nec capit effectū tēpore congruo.Vbi ex
nouis cōiecturis hoc apparet.bene facit tex.cū gl.in l.si à Titio.cum ibi
no.ff.de rei vēd.vbi patet ꝙ bonæ fidei possessor qui vēdidit & tradidit
rē,licet postea efficiatur dñs,non trāsfert dñiū in successorē:& licet glo.
ibi dicat,ꝙ istud est,qa à prin.nō habuit voluntatē transferēdi dominiū,
hoc tamē non pōt esse verū in omni casu.Quid em̄ si vēdidit,& credebat
se dñm,sicut credit bonæ fidei possessor:quare non dicimus,ꝙ voluerit
trāsferre dñium,sicut debebat ex natura cōtractus.l.si ita distrahatur.§.
j.de cōtrah.empti.†Naturalia em̄ cōtractus tacitè vidētur subintelligi à
partibus.l.cū quid.si cer.pet.& l.si stipulatus.in prin.ff.de vsur.nisi for-
te dicas,ꝙ intelligatur voluisse trāsferre,si tunc erat dñs,aliàs non.Sed
ista est potius quædā cauillatio,q̄ realis responsio,cū etiā ex natura cō-
tractus ius superueniēs autori,qđ fit successori:vñ non videt procedere
cōclusio glos.in casu nostro.Bar.saluādo gl.dicit,ꝙ hoc statuit hic spā-
liter cōtra regulas iuris in odiū delinquētis,scilicet vt possit cōueniri in
terdicto,vnde vi.pro ciuili possessione,iuxta ea quæ tradit gloss.in l.j.
§.siue aūt.ff.de vi & vi ar.alle.tex.in l.quidā in iure.§.fin.s̄.de dona.qui
tex.cum reuerētia non multū facit:quia si donatio facta de hæreditate
viuētis,de qua loquitur ibi tex.post mortē cōfirmaretur in persona do-
natarij,illa lex posset induci ad hoc.Sed nō cōfirmat,imo hæreditas au-
fertur à donatore sicut ab indigno,& applicat fisco.Vñ ipse idē Bar.in d.
l.q superstitis.meli⁹ dicit:hęreditas nō aufert donatori ex volūtate adhi
bita tēpore incōgruo,quasi videatur cōtinuata in odiū eius vsq; ad tēpus
cōgruū,sed aufert ei propter delictū,qđ cōmisit à principio,donādo hæ
reditatē viuētis.nā si voluntas cēseretur esse cōtinuata,donatio deberet
cōfirmari,& auferri hæreditas donatario in odiū ipsius donantis:& tñ
ibi aufertur à donatore.Vnde intellectus Bart.in d.l.qui superstitis.est
melior,ideo nō bene reperit aliqua lex,quæ prohibet hāc cōclusionem:
nisi forte lex nostra coniūcta cū §.præ.intelligēdo eā simpliciter,ꝙ clā
destinus possessor efficiat violētus,etiā anteq̄ sciat possessionē esse amis
sam.†Et ex his infert Bar.hic,ꝙ etiā clādestinus possessor ex postfacto
vacāte possessione ciuili nollet eā acquirere,tñ sibi acquireret inuito,ex
quo habuit animū à principio quærēdi vtrāq; possessionē:debuit enim
cogitare cū ingressus est clā,ꝙ hoc poterat euenire vt vacaret ciuilis pos
sessio,& acquireret sibi.ar.l.si duo.in fi.ff.de acq.hæ.Sed ibi portio quā
qs poterat cōsiderare sibi esse applicādā,erat iam vnita portioni sibi dela
tæ,qm̄ cohæres abstinuerat ab hęreditate:& cōtra eū facit tex.in l.cū de
hæreditate.e.ti.vbi ille q miscuit se anteq̄ cohæres adiret,potest postea
dimittere portionē suam semel agnitam,si cohæres postea abstineat,ne
grauet vltra portionē suā.Et tñ poterat cōsiderare illud posse euenire,ꝙ
cohæres abstineret,& portio sibi accresceret.Melius facit pro conclusio
ne sua id qđ habet in l.quoniā multa.C.ad l.Iul.de vi.& qđ ponit idem
Bar.elegāter in l.diuus.in j.q.j.ad l.Corn.de sica.vbi concludit,ꝙ quan-
do adhibetur violētia circa vnam rem,inferēs violētiam,non solum te-
netur de eo quod principaliter intendit committere,sed etiam de omni
facto,qđ verisimiliter poterat sequi ex dicta violētia.Ita ergo dicemus
in proposito:ꝙ quia clandestinè occupans potuit cogitare verisimiliter,
vt deseratur possessio ciuilis propter occupationē à se factā,teneatur ipo
iure,etiā si nō velit acquirere ciuilē,interdicto recuperādę possessionis:
& sic acquiritur sibi possessio ciuilis inuito.Sed ista ratio concluderet,si
ad hoc vt cōpeteret interdictū,vnde vi,requireretur ꝙ deijciēs posside-
ret.Sed hoc nō requiritur,vt s̄.declarauit idē Bar.in gl.magna.per l.se-
quit si tu vi.j.de vsuca.Vnde quia sine acquisitione ciuilis possessionis
omnino cōpeteret interdictū,frustra videtur induci,ꝙ videatur quęsita
possessio ignoranti vel inuito:vt possit conueniri interdicto.Sed forte
Bart.intellexit,quòd licet contra deiectorē competat interdictum recu
perandæ,q̄uis ipse non possideat contra eum,tamen qui non deiecit a-
ctualiter,sed eius timore ciuiliter possidens non accessit ad fundum,nō
competat hoc interdictum:quia sicut dicit glo.nostra in principi.magis
perdit possessionem ex sua voluntate,quàm ex postfacto alterius.Su-
per hoc tamen est cogitandum:quia prima facie videtur quòd occupatio
facta de re sit illa,quę causat timorē,& animum deponēdi possessionē:
vnde sicut terror armatorum obligat eos interdicto recuperandæ,licet
possessionem non occupent:iuxta not.in l.iij.§.si quis autē.de vi & vi
ar.idem videretur dicendum in casu isto.Et aduerte:quia si Bar.hoc sen
sit,vt dixi,quòd non acquisita possessione ciuili non teneretur occu-
pans interdicto,vnde vi:hoc nō videtur bene dictum vltra rationē quā
assignaui prius:quia quādo quis nō accedit ad fundū,quia suspicat se re
pellēdū,iste videt deijcere:& ideo tenet interdicto vtili recuperādę pos
sessionis,secūdū gl.& cōiter doct.in l.j.§.siue autē.in verbo,possessiōe.
j.de vi & vi ar.& in l.iij.§.si quis autē.in fin.gl.magnæ.eo.titu.Sed pos
set saluari ista opin.Barto.vt iste non possit conueniri interdicto recu-
perandę,si non quæsiuit possessionem:quia sicut declarat in gloss.dicta.

§. siue autē. nō est ꝓpriè & verè deiector, & ideo teneť interdicto vtili, nō directo: licet si esset pro prius & verus deiector, tūc teneret, etiā si posses sio non peruenisset ad eū. l. sequitur. §. si tu vi. ꝑ alleg. Et est ista no. limitatio, & noua ad illū tex.

SVMMARIVM.

1 Verbum, nullus, est distributiuum, pertinens ad plura, nec potest prædicari de vno.
2 Possessio ciuilis acquiri non pōt nisi corporeo actu mediante.
3 Contrariorum dicitur esse eadem regula.

Qvemadmodū. Possessio nō quæritur, nec amittitur sine animo & corpore. h. d. ¶ 1 † Not. primò ibi: nulla &c. ꝙ cùm verbū, nullus, sit verbū distributiuum pertinēs ad plura, nec possit ꝑdicari de vno dūtaxat, vt plene per Bar. in l. hoc articulo. de hære. in stitu. ꝑ istud verbū videť significari, ꝙ duplex est spēs possessionis: sic ꝑ opin. Io. & cōmuni, ꝙ sit possessio ciuilis & naturalis. Sed dn̄s Pet. Papiensis rn̄debat, vt refert dn̄s meus hic, ꝙ verbū, nulla, ꝑdicatur hic de pluribus speciebus possessionis, ꝓut dicunť diuersæ species largo modo: sicut vidisti in l. iij. §. genera. s̃. eo. ¶ 2 † Secūdò not. ibi: animo & corpore &c. ꝙ etiam possessio ciuilis non pōt requiri, nisi ꝑ mediū actus corporis. Ideo dixit Bald. in l. j. C. cōia de leg. ꝙ per statutū nō poterat induci, ꝙ possessio trāsferretur ipō iure sine actu vero vel ficto: de quo dixi in l. j. in princ. s̃. e. vltra do. me. & vltra ea q̄ allegaui tūc, vide Bald. qui tenet opi. in l. traditionibus. ad fi. C. de pactis. ¶ 3 † Tertiò not. quòd cōtrariorū dicif esse eadem ratio[a], siue regula: de quo dixi superius in rubrica, declarando dicta Bart. in l. inter stipulantē. §. sacrā. de verb. obli. ¶ In glo. ibi: nec ciuilis, nec naturalis, vel simul vtraq;. aduerte diligenter, qa glos. ista sentit manifestè, ꝙ ciuilis possessio per ingressum rei possit acquiri sine acquisitione naturalis: quod ego cōcederem facilius, quādo possessio naturalis pertineret ad alterū, ita ꝙ nō possit acquiri per ingredientē: sicut plene declaraui defendendo glo. in l. clam. §. fi. s̃. eo. Sed quādo ingrediens posset acquirere ciuilem & naturalē, ꝙ tūc acquiratur ciuilis ingredienti, nō apprehensa naturali, hoc est magis dubiū. Ang. tamē hic, quem refert Roge. tenuit ꝙ sic, per l. si fundum. ff. de fund. do. quæ lex, vt dicit do. me. nihil facit: licet enim ibi fuerit quæsitū dominium sine possessione, tamē nō fuit quæsita ciuilis possessio: qa sic impediret vsucapio tertij possessoris, cui⁹ cōtrariū ibi dicif. Sed forte voluit inducere à simili hoc modo, ꝙ sicut dominiū quod est ius, potest acquiri per traditionem sine possessione: vt in dic. l. si fundum. ita possessio ciuilis, quæ habet plurimum iuris. Sed ista similitudo ꝓcedit secundū illam l. quando l. nō poterat acquiri possessio naturalis, vt dicam⁹, ꝙ sicut quādo ꝑ traditionē nō pōt acquiri possessio, dn̄iū queriť sine possessiōe: ita qn̄ nō pōt acqri naturalis possessio per ingressum, acquirať ciuilis: sicut ego dixi in §. qui ad nundinas. Sed quando naturalis potest acquiri, tunc si attendas dictā similitudinem, esset dicēdum cōtrarium, quoniā dominium acquiriť mediante possessione, quādo possessio potest acquiri illi cui fit traditio. vt sæpe diximus hoc anno, & est casus in l. traditio. in fi. s̃. ti. j. & Insti. per quas perso. no. ac. §. ex his. & hanc opin. aliàs scribendo sum secutus, quæ sine dubio esset vera, si ex actu naturali, & animo non acquireretur immediatè possessio ciuilis, sed per medium naturalis: sicut dixit Bartol. in §. qui ad nundinas. Sed hoc dictum placet, vt ibi tetigit: quia licet in acquisitione vtriusq; possessionis debeat concurrere actus naturalis, & animus. l. iij. in princ. s̃. eo. non tamen dicunt iura, quòd prius acquiratur naturalis, & per mediū eius ciuilis. Vnde cùm in apprehensione concurrat animus, per quem solum retinetur ciuilis. l. licet. C. eo. non video quare ex his duobus simul iunctis possessio ciuilis non possit causari immediate sicut naturalis: ideo credo opin. Ange. esse veram. ¶ In glos. super verbo, vtrūq;. ibi: sed cùm detur vti pos. Ista solu. non est bona, secundùm Barto. hic, & in contrario. Dic ergo clarius, secundùm Barto. & Moder. † ꝙ tunc in possessione naturali pendenda debet cōcurrere animus, quādo ab eo qui possidet naturaliter, ipa possessio naturalis solo animo potest detineri: quod est, quando qs naturaliter tantū possideret. l. iij. §. vnde vi. ff. de vi & vi ar. & ibi not. & plene fuit declaratū in l. j. in princ. in ij. glo. magna. s̃. cod. Sed quādo solo animo non pōt retineri, quod est quando quis possidet ciuiliter, & naturaliter: qa tunc solus animus satis habet, quòd possit retinere ciuilem, tunc possessio naturalis perditur, etiam sine animo. l. clā. in fin. s̃. eo. & l. iij. §. Labeo. & qa hic agitur de amittenda possessione rei corporalis, tangit hic Ang. qualiter amittat quasi possessionem annuę ꝑstationis, & dicit secundùm Inno. in ca. querelam. de elec. quòd licet aliquis stet plures annos ꝙ non petat: verbi gratia, biennio vel triennio: nō tamē perdit quasi possessionem, sed tūc perdit, quando si petitur pensio sibi denegať sine aliqua iusta causa: & satis hoc videť ꝓbari in d. c. querelā. & tenet Bald. in l. si qs cōductionis. C. loca. & credo esse verius, licet ipse idē Bald. teneat opi. in l. ij. C. de ser. & aqua. versi. iij. quero. vbi ad plenum refert ista dicta Inno. Licet autē perdať ista quasi possessio, non tn̄ perdiť possessio ciuilis, quam dn̄s habet in re: quia si sic esset, dn̄s nō posset expellere emphyteutam ꝓpria autoritate, vel saltem insistere rei: vt s̃. diximus in §. qui ad nundinas. cōtra l. ij. C. de iure emphyt. & c. potuit. de locat. & hac ratione vtitur Bald. in l. Pompo. s̃. qui. mod. vsusfr. amit. vbi eleganter hoc tangit, & est glo. ordi. quā ibi approbat Barto. in l. male agitur. C. de pręscript. xxx. anno. quæ dicit, ꝙ etiā si per xxx. annos colonus nō soluerit pensionem dn̄o, nunq̄ dn̄s priuareť sua possessione, nisi dominū venientem ad fundū colonus non admitteret. In certis autem iuribus corporalib⁹ qualiter amittatur quasi possessio, dic vt habetur in l. hæc autem iura. ff. de serui. vrb. ꝑdio. & plene per Bald. in l. ij. C. de ser. & aqua. & per Inno. in d. c. querelam. & in c. cōquerente. de offi. ordi. & in ca. olim. el iij. de restit. spolia. plenissime per d. Anto. in ca. fi. de causa pos. & ꝓpric. Et tene menti ista dicta Ang. hic, quæ s̃. retuli in princi. q. qa per ea habes nota. lmitationem ad l. magnam. de contraben. & cōmi. stipula. cum simi. † vbi dicitur, quòd dies interpellat pro homine[b], n̄ā hoc est verum ad constituendum debitorem in mora, & non tamen quo ad effectum priuandi creditorem, quasi possessione præstationis.

Generaliter. Nota. ibi: amicus &c. Glo. videtur intelligere hunc tex. in hospite vel amico, qui de voluntate mea sit in fundo, & hoc non habet dubium. Tu autem potes extēdere ad quemlibet qui sit in fundo nostro nomine, licet non habeat voluntatem nostram: licet enim per negociorum gest. non acquiratur nobis possessio, nisi secuta ratificatio ne. l. si ergo. s̃. de nego. gest. retinetur tamē possessio iam quæsita. Casus est not. in l. arboribus. §. nō solū. ff. de vsufr. Cetera pertinētia ad istam l. dicam in l. peregre. §. quibus. j. eo. vbi melius cadit.

SVMMARIVM.

1 Possessio ex locatione regulariter non transfertur, sed detētatio nuda dūtaxat, quæ tamen habet adminiculum iuris insistendi rei.
2 Repugnantię, seu incōpatibilitatis causa vitandæ, verbū qd̄ alias caperet vno modo, impropriatur & capitur alio modo.
3 Dictio, tunc, quemadmodū apposita tempori significat extremitatē temporis, ita apposita casui, significat hoc verbum dūtaxat in illo casu.
4 Clausula posita in fine, de sui natura refertur ad omnia præcedentia.
5 Remedio extraordinario non vtimur, quādo pinguius est ordinarum.

Si quis ante. Duæ causæ non possunt simul concurrere, ex quarum vna acquiritur d̄tentatio, ex altera possessio: ideo per secundam videtur recedi à prima, nisi secunda sit inutilis. Sed ex duabus causis potest quis detinere, vel etiam possidere, dummodo alia ratione causæ non sint incompatibiles. hoc dicit. Secunda ibi: idem Pompon. Tertia ibi: si qs conduxerit. ¶ 1 † Not. primò ex tex. quòd ex locatione regulariter nō trāsfertur possessio, sed detentatio nuda dūtaxat, quæ tamen habet adminiculum iuris insistendi rei: vt per Bartol. in l. prima. in princ. s̃. cod. Hoc tamen limitat hic glo. in verbo, nouissime. nisi locatio sit facta ad magnū tempus: quo casu acquiritur possessio naturalis, & etiam vtile dominium: vt not. in l. prima. §. j. j. de superficie. & ibi dicitur quę sit locatio facta ad magnum tempus: super quo vide quod ponit Bald. in l. j. in princi. C. de sac. sanct. eccles. † Vtrum autem hoc sit verum, si est facta locatio ad magnū tempus cum pacto, quòd tot sint locationes, quot sunt anni[c], vel quod nullum ius reale acquiratur in re, & vtrum ista locatio tunc veniat sub prohibitione alienationis: et difficilis quæstio & pulchra. Et tamen pro declaratione totius quæstionis distingue breuiter, quòd aut quæris quo ad ipsos contrahentes, vtrum istud pactum valeat & operetur hunc effectum: & concedendum est quòd sic: quia sicut potest fieri pactū quòd ex precario non transferatur possessio, licet in dubio videať transferri: vt j. videbis in j. glo. ita videtur posse fieri pactū, vt locatio facta ad magnum tēpus nō ingrediatur terminos locationis simplicis, licet de sui natura egredereť: ita intellige Bal. declarantem glo. in l. codicillis. ff. de lega. ij. Aut quæris vtrū res quæ prohibente l. non potest alienari vel locari

a ¶ Ratio. Adde eundē do. Frā. de Aret. in l. & si cōtra. s̃. de vulg. & pupil. & in rub. s̃. eo. & qd̄ dixi in d. l. & si cōtra. in apostil.

b ¶ Pro hoīe. Adde d. Pet. Phil. Cor. in cōsi. cxcvj. incip. licet. in prin. in iij. pte. & in cōsi. xxvj. inci. in hac. in lr̄a f. & in j. pte. & d. Fel. in c. P. & G. circa prīci. j. col. de offic. de lega. & qd̄ ibi dixi in apostil.

c ¶ Anni. Tu vide ad hoc Felin. in c. quę in ecclef. in xxxiij. col. post me. versi. vbi aūt. d̄ cōsti. sed qd̄ si qs locat fortiliciū hereditariū ad vitā suā, an veniat sub ꝓhibitione alienationis factæ ꝑ testatorē, viā d. Pe. Phil. Cor. in cōsil. ccxliij. incipi. circa. in prin. vsq; ad literam h.

vel locari ad magnũ tẽpus, possit locari sub istis pactis & clausulis. Et hic dicendum est ꝙ nõ, licet Bal. aliter sentiat in d. §. instituto. & Archi. xij. q. ij. c. abbatibus. videt̃ em̃ hoc fieri in fraudem, ad eludendã legis dispositionẽ, secundũ Dy. quẽ refert & sequit̃ Bal. in c. j. §. j. q feu. da. pos. & in c. imperialẽ. in prin. de proh. feu. alie. per Fede. licet idẽ Bald. reliquerit q. sub dubio in c. j. §. aut si libellario. in fi. cõmẽ. qui. mod. feu. amit. Pro ista cõclusione est casus singu. quẽ ibi not. Ang. ad hoc in auc. de non alie. §. nec illud. † vbi dicitur, ꝙ sicut non põt simpliciter concedi emphyteosis vltra tertiam generationẽ, ita nõ põt cõcedi vsq; ad tertiã cũ pacto de renouãdo, qa videt̃ fieri in fraudẽ cõstitutionis, & tñ verũ est ex proprietate sermonis, ꝙ cõcessio nõ est facta, nisi in tertiã gñationẽ. Ita ergo dicã in proposito, ꝙ licet ex proprietate verborũ videat̃ reseruata acquisitio dominij, quia tñ cum effectu transfertur vsus & cõmoditas ad longũ tẽpus, satis videt̃ transferri dominiũ. Et illũ tex. singu. tenebis mẽti, quia aliàs fuit dubitatũ, vtrum si locatio non potest fieri ad magnũ tẽpus, possit fieri ad quinqueñiũ, cũ pacto de renouãdo. & cõsuluim⁹ ꝙ nõ in ciuitate Ferrariæ: nescio tñ an alij allegauerint hũc tex. sed ego nõ allegaui tũc. Illud autẽ in ista materia tene menti, videlicet ꝙ ille qui conduxit rẽ ad magnũ tẽpus, nõ põt expelli, nisi trãsacto triennio in laico, vel biennio, si cõduxit ab ecclesia, & in hoc æquiparat̃ emphyteotę. Glo. est no. quæ hoc determinat in c. literæ. extrà, de dila. & tenuit Bar. expresse in l. vectigalia. §. j. ff. de publi. & Ange. in auc. de nõ alie. §. siue aũt. Et ad materiã huius q. vide Bal. in l. si domus. §. fin. de le. j. vbi declarat glo. in §. instituto. eodẽ modo in d. §. vt s. retuli. ¶ † Secũdò no. ꝙ in causis quæ sunt incõpatibiles simul, & regulariter in alijs dispositionibus incõpatibilibus per secũdam dispositionẽ in dubio tollit̃ prima. concordat tex. in l. pacta nouissima. C. de pac. & in l. qđ tradito. & ibi per Bar. de condi. & de mõ. ¶ † Tertiò no. ꝙ per pactũ põt fieri expresse, vt rogãs precario nõ possideat, sed detineat: & ꝙ aliud est possidere, aliud esse in possessione. Ad primũ concor. text. in l. certe. §. j. j. de preca. Ad secundũ l. iij. §. quod aũt. s. eo. ¶ Quartò no. ꝙ locatio facta vno nũmo, est nulla ipso iure: de quo in glo. in verbo, solũ. ¶ Vltimò no. ꝙ actus posterior null⁹ regulariter nõ tollit priorẽ. cõcor. tex. in l. si iure. & qđ ibi no. de leg. iij. Fallit in aliquibus actibus, qui de facili tollũtur, secũdum Mod. hic, vt probatur in l. planc. la j. ff. de leg. j. Et similiter videm⁹, ꝙ stipulatio nulla præcedẽs nõ tollit effectũ nunciationis sequẽtis. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de verb. obl. & l. certi condictio. §. quoniã. ff. si cer. peta. ¶ In glo. super verbo, nouissime. ibi agebatur &c. Glo. ista ex superficie verborũ videtur sentire ꝙ in dubio, nisi hoc agatur expresse in eum qui rogat precario, nõ transfertur possessio: & sic intellexit hic gl. contrariam, quę cõiter approbat̃ in l. & habet. §. cum qui. j. de preca. & illa videtur verior, & probari in prin. hui⁹ tex. in verbo, videbitur: qđ verbũ respexit propriè casum dubiũ. † Cõfirmatur ista conclusio ex ver. idẽ Põpo. vbi dicitur ꝙ si actũ est ex precario, vt quis detineat in dubio, concurrit vtraq; cã: ergo à cõtrario colligit̃, ꝙ si nõ est actũ in dubio, trãsfert̃ possessio. Qđ ergo dicit̃ in ver. si qs cõduxerit. ibi: & rogauit p̃cario vt possideret. est exponẽdũ hoc modo: & videt̃ rogasse, si aliud expresse nõ est actũ, quia precedẽtia declarãt sequẽtia: & cõtra l. si seruus pluriũ. & l. qui filiabus. in prin. de leg. j. Pro ista cõclusione facit optimè tex. in l. certe. §. Iul. j. de precario. vbi text. dicit, ꝙ si ille qui postulauerat aliquẽ, rogat ab eo precario, mutat sibi cãm possessionis: & sic patet ꝙ in dubio remanet possessor: nam si efficit̃ detẽtator ex possessore, tũc non solũ mutaret causam, sed etiã ius, sicut dicit̃ in casu cõuerso in eo qui prius detinet, & postea possidet. l. nõ solum. §. qđ vulgo. in fi. j. de vsuc. Põt ẽt intelligi gl. nostra, vt saluetur, ꝙ intellexerit hoc esse actũ, vbi non agitur contrarium. Limitat̃ tñ ista cõclusio p tex. no. in l. nõ solũ. §. fi. de vsuc. videlicet ꝙ nõ habet locũ, qñ simul & semel quis cõduxit vel rogauit precario: tũc em̃ vt nõ resultet repugnãtia, & p cõsequẽs nullitas cõtractus, in dubio, rogãs precario non acquiri possessionẽ, sed solũ detentionẽ. Ex præmissis infert̃ duplex no. correlariũ. ¶ † Primũ est secũda dispositio, q̃ sequit̃ secũdũ vnũ significatũ, qui in dubio debet assumi est incompatibilis cum prima: & secundũ aliũ, in quo aliquando dispositio cõsistit, nõ sit incõpatibilis, nõ impropriãtur verba vt saluet̃ vtraq; causa, sed capiuntur, ac si secunda sola dispositio esset facta, & tollitur prima. ¶ † Secundũ correlariũ est tale, vt vitet̃ repugnantia, & incõpatibilitas in eadẽ dispositione, seu in duabus, quę simul fiunt: verbũ qđ aliàs caperetur vno modo, impropriat̃ & capitur alio modo: vt probat̃ in d. l. nõ solũ. §. fin. qui tex. nõ facit ad ea quæ elegãter scribit Barto. in l. fi. in §. idẽ quæsitũ. de cõdi. ind. Pro qua etiã decisione soleo allegare tex. optimũ in c. inter dilectos. §. certũ. de fi. instr. Et per hoc etiã saluat̃ doct. Bal. in l. data opera. C. qui accu. nõ pos. vbi dicit, ꝙ si testis primò deponit super publica voce & fama, dein de interrogatus super articulis dicit se nihil scire, exponitur ista oratio, nihil scire, nisi id qđ s. dixit, vt vitetur cõtrarietas. ¶ † In glo. super verbo, teneat. ibi: quod Rog. non placet ista opinio Rog. seu reprobatio reprehẽdit̃ ab omnibus: quia idẽ iuris est de prin. numeri, qđ de nume. l. nõ ideo minus. C. de hæ. inst. & ibi per Cy. ideo videmus, ꝙ licet statutum loquat̃ vel lex in numero plurali, vbi est proprie numerus, tñ habet locũ in numero singulari, & in vno vbi nõ est proprie, qñ est eadẽ ratio. l. iij. §. negociũ. & ibi per Barto. ff. de nego. gest. & l. ij. §. homines. & ibi etiã per Dy. & Bar. ff. vi bo. ra. Secus si non esset eadẽ ratio, vt elegãter declarat Bal. in l. iubemus. §. pe. C. ad Treb. Præterea vltra doct. ista non est ratio, propter quã locatio facta in vno nummo redditur nulla. Sed aliã assignat iuriscõsultus in l. si quis cõduxerit. s. loca. videlicet qa habet instar donationis, quasi vnus nummus minima res ęstimetur tanq̃ nihil esse. Vnde doc. cõmuniter tenẽt sol. Ioan. And. & formãt distinctionẽ ex istis solu. de qua hic per Bart. & ad materiã vide qđ tradit Bal. in rub. C. de iure emph. vbi dicit, ꝙ locatio facta in emphyteosim vno nummo, bene valet, quia cẽsetur esse emphyteosis, licet sit appositũ nomẽ locationis: de quo j. dicam. Inquãtum autẽ Rog. dicit, ꝙ ista locatio facta vno nũmo, valet vt cõtractus innominatus: quod reprehẽditur per Bartol. ex eo, quia cũ partes voluerunt facere contractũ nominatũ, si nõ valet qđ ago vt ago, nõ valet vt valere potest. l. j. §. cũ qui. de cõsti. pecu. & l. j. §. si quis ita. de ver. obl. vbi plene. Adde ꝙ ista rõ nõ videtur sufficiẽs: quia licet partes fuerint vsæ nomine locationis, ex quo tamẽ forma contrahẽdi pertinebat magis ad contractũ innominatũ, videret̃ resultare contractus innominatus. l. si olei. & ibi per Bar. C. locati. Bene facit tex. in l. insulam. de præscr. verb. & in l. si vno. in princ. ff. loca. per quas ll. & multas alias hanc regulã tradit Barto. in sua disputatione, quæ incipit, publicanus quidã. & in l. j. §. quibus. qđ cuius. vniuer. no. & in l. cotẽ. §. qui maximos. de publi. & per Bal. in rub. C. de iure emph. Sed saluando & declarãdo dicta sua, dicas ꝙ partes voluisse facere cõtractũ nominatũ ostẽditur nõ solũ ex nomine, sed etiã ex pretio vnius nũmi[a], qđ est vere pretiũ, vt suprà fuit dictũ. Hæc tamẽ ratio, quo ad contractũ innominatum, non est necessaria: quia etiã si partes voluissent facere cõtractũ innominatũ, in quo nõ requiritur pretium formale & propriũ: adhuc tamẽ attenta ratione assignata in d. l. si quis cõduxerit. idẽ esset in cõtractu innominato, in quo præstatur aliquid vtrinq; ex forma ipsius, vt patet in l. naturalis. per totã l. de præscri. ver. & ex quo est eadẽ ratio, idẽ iudicabit̃ qđ in contractu nominato. l. j. §. si quis seruũ. ff. depo. & l. Titius. ff. de præscrip. ver. & inde est, ꝙ in contractibus etiã innominatis habet locũ remedium. l. fi. C. de rescin. vendi. sicut declarat Bal. in d. l. ij. in ver. iij. quæro. Est autẽ magis necessaria ista ratio Bar. quo ad ostẽdẽdum ꝙ talis locatio nõ valet vt donatio. Et attẽde, quia Bar. hic sentit, ꝙ in l. si quis cõduxerit. præal. cõditio facta vno nũmo valeat vt donatio: quia partes hoc voluerũt. Sed ista nõ videt̃ esse intẽtio iuriscon. nõ em̃ dicit ibi, ꝙ sit donatio, sed ꝙ habet instar in similitudinẽ donationis: qm̃ qui dat vnũ nummũ, nihil videt̃ dare: & propterea nõ valeat contractus, vt ibi dicitur in princ. Aduerte etiã quia Bar. hic dicit, ꝙ opi. Rog. est cõtra tex. in fi. vbi dicitur, ꝙ solũ distinguit̃ qđ plus factũ est, qñ vterq; contractus valuit: nã ista dictio taxatiua nõ est posita in tex. ponit̃ tñ dictio aduersatiua, si verò: intelligẽdo ꝙ dictio, si verò, sit coniũctio, nõ nomẽ, prout vno mõ exponit̃ in gl. quę qdẽ dictio sui natura solet aduersari ad ius & factũ. l. hoc amplius. §. de his. & ibi no. de dã. infec. & l. sed si lege. in prin. de peti. hæ. † Præterea in tex. ponit̃ dictio, tũc, quę sicut apposita tẽpori significat extremitatẽ temporis[b]. l. iiij. in prin. de cond. & demõ. ita apposita casui significat hoc verbũ dũtaxat in illo casu. Et est manifesta intentio iurisconsulti qc quid dixerit Rog. ¶ In glo. super verbo, verò. Ista dictio exponit̃ dupliciter, vt vides in gl. & verbũ, pretio, positũ in tex. probat secundũ Bar. hic, ꝙ hoc verbũ conuenit non solũ emptioni & venditioni, sed etiã locationi: quod dicit facere ad ea quæ posuit in disputatione sua, publicanus quidã. vbi dixit, ꝙ licet in venditione gabellæ sit appositũ nomẽ pretij, nihilo minus posset appellari locatio, & sic fieri remissio per fructuũ sterilitatẽ, si alia pacta posita in cõtractu magis cõueniũt locatiõi, q̃ vẽditiõi. Cui adde ꝙ hoc est verũ, qñ verbũ, p̃tiũ, apponit̃ rei q̃ põt cõsiderari vt res q̃ dã p se, vt vsus alteri⁹ rei, sicut est qñ vẽduntur redditus gabellæ: nã ipm̃ ius pedagij nõ põt

[a] ¶ Nummi. Adde d. Iaso. May. hic in iij. col. post me. vbi referẽdo Are. dicit talẽ conclu. sibi nõ satisfacere, & plus sibi placere reproba. Raph. contra Bar.

[b] ¶ Temporis. Adde do. Pet. Phi. Cor. in consi. lxxvij. incip. licet. in litera o. in iiij. parte.

vendi,vt dicif in d.diſputatione.Sed quādo nomē ꝓtij refert ad rem,quę nō pōt conſiderari niſi vt res,non vt vſus alterius rei,verbi gratia,ad prędiū:tunc in dubio ſtatutū loquēs de p̄tio nō cōprehendit niſi emptionem et venditionē:ſi faciat mētionē de pretio conuento:ſecus ſi de pretio ſimpl'r, ſecundùm Bald.qui ita elegāter dicit per glo.ibi poſitā in l.cùm dotem. C.de iur.dot.¶ †Extra gloſ.oppo.Rapha.Cu.ſubtiliter contra hunc tex.nam videt̃ ꝙ etiam ſi ſit actum in vtroq; contractu,vt quis detineat & poſſideat ,tamē hos cōtractus nō poſſe ſimul ſtare,qa videt̃ eſſe ꝓlixitas & cōtrarietas in duobus. Primò quidē,quia locatio debet fieri ad certū tēpus: p̄cariū fit ad tēpus indeterminatū.l.j.in prin.ff.de p̄car.& l.Lucius.ſ.de dona.De locatione ſunt multa iura,ꝙ fiat ad tēpus determinatū:ſed maximè text.in l.itē quærit̃.§.qui impleto.ff.locat. Secūdò & fortius videt̃ oriri maior incōpatibilitas:nā per locationem locator eſt obligatus cōductori,vt patiat̃ eum vti & frui.l.ex conducto.in prin.ff.loca.Sed in cōtractu precarij eſt totum ecōtra,in quo nō valet pactū,vt quis poſſit nō recedere à cōceſſione quādocūq; vult.l.cū precario.ff.de preca.& l. qui precario.eodem titu.& hanc ſecundā incompatibilitatem adducit dn̄s meus hic. Raph.autem dicit,ꝙ aut iuriſconſultus errauit,aut nos non intelligimus dicta eius.Dominus me⁹ nititur hic ſaluare extraneo modo tex.noſtrum,dū dicit ꝙ vtrūque procedit.Vult enim quòd reuera per ſecundum contractum videatur receſſum à primo:ſed in hoc dicatur remanere primus contractus:quia quo ad detentationem acquirēdam, idem acquirimus per ſecundū contractū, quod erat acquiſitū ex primo.Sed hoc eſt manifeſte cōtra text.non ſolum contra verba in verſi.vtrunq; procedit, ſed cōtra mentem,qa apparet ſatis clare ꝙ iuriſcōſultus voluit limitare quod dixerat in princ.Tu ergo dic aliter,& primo ꝙ nec reſpectu primæ obiectionis,nec reſpectu ſecundæ iſti contractus ſunt incompatibiles.Nam primū nō eſt verū, ꝙ de eſſentia locationis ſit tēpus determinatum,imo eſt contra tex.in l.iij.in fin.ff.loca.& licet glo.ibi ſentiat, quòd locatio fuerit facta ꝓ certo tempore,& ꝙ vſq; ad illud tēpus non finiret̃ locatio per mortē locatoris,& ſic ſola conceſſio precarij erat indeterminata : tamē hoc non videt̃ poſſe ſuſtineri ex mente literę:qui ſi illa clauſula poſita in fin.illius l.ꝙ morte finiret̃ cōtractus,refert ſe ſolum ad precarium:tunc iuriſconſultus nō determinaret quid iuris in locatione,cū tamen etiā de locatione quęſitū fuerit:vt patet in princ.tex.quod eſt incōueniens.† Deinde ex ſui natura clauſula poſita in fin.refert̃ ad omnia pręcedentia[a] .l.talis ſcriptura.cū materia de leg.j.Secūdò non eſt verum ſimpliciter,ꝙ de eſſentia precarij ſit vt cōcedat ad tempus indeterminatū.Hoc enim dictū poteſt accipi dupliciter. Vno modo,ꝙ precariū dicat̃ concedi ad tēpus indeterminatū:quia quādocūq; ſemper poſſit reuocari.Et hoc modo accipiendo eſt verū, vt ꝓbatur in d.l.cū precario.p̄allega.Alio modo accipitur ad tēpus indeterminatū,ita ꝙ non poſſit concedi ad certū tēpus, quo ad hoc vt eo finito expiret ipſo iure.Et hoc modo iſta locatio eſt falſa:quia tex.in l.cū precario.non prohibet hoc, ſed ſolum id quod primò dixi.Præterea poſito,quòd vtrūq; prędictorum eſſet verum,videlicet ꝙ locatio deberet fieri ad tempus certū,& precarium ad tēpus īdeterminatū ſimpliciter : ad huc dico,ꝙ prima obiectio non obſtat,ꝙ iſta nō ſunt incōpatibilia,ꝙ ex vna cauſa ego detineam ad tēpus determinatū,& ex alia ad tēpus indeterminatū.†Nam cōceſſio facta ad tempus indeterminatū iudicat̃ vt perpetua.l.iuris peritos.in prin. de excu.tuto.Bene facit tex.in l.ſufficit.de condic.inde. Poſſunt autē concurrere duæ cauſæ acquirendi, & duæ actiones ex duabus cauſis circa eandem rem,quarū vna ſit perpetua,alia tēporalis.De duab⁹ cauſis probat̃ vltra ea quę aliàs ſcripſi ex his quæ vidiſti in l.iij.§.ex plurimis.ſ.eo.concurrūt enim, vt ibi probat̃,duæ cauſæ poſſidendi,quę ſunt ortæ diuerſis tēporibus:& tamē ſecunda cauſa de neceſſitate finitur,& habet terminum durationis vſq; ad p̄ſcriptionem cōpletam ex prima:& ſic ante pręſcriptionē cōpletam iſta cauſa,quę habet tēpus determinatū,concurrit cū prima cauſa,quę eſt perpetua, & ſemper durat,quia ex illa cauſa etiā cōpleta pręſcriptione poſſidet.De duabus actionibus patet.†Nam actio furti eſt ꝑpetua,cùm ſit ciuilis,intellige furti non manifeſti.Inſtitu. de perpe.& tempo.ac.in prin.& tamē cōcurrit cū actione,vi bo. rap.item cū actione, ex edicto de publicanis,quæ ſunt pretoriæ & annales,vt ꝓbatur in l.j.iuncta l.ij.in prin.ff.de vi bo. rapt.& in l.j.§.dixerit aliquis.ff.de pub.†Quinimo etiā duæ actiones quæ oriuntur ex eodem iure,vt ex iure pretorio,ex diuerſis cauſis ad idem,ita poſſunt ſe habere,ꝙ vna ſit perpetua,alia temporalis:vt patet in actione furti manifeſti,quæ licet ſit p̄toria,eſt ꝑpetua.Inſtit.de perpe.& tēpo.act.§.j. & tū illa cōcurrit cum actione vi bo.rap.quę eſt annalis,vt dixi, & tenet glo.in d.l.j.Quòd ergo duę cauſę concurrāt circa idem, quarū vna eſt tēporalis determinata,& altera indeterminata, quæ pōt dici ꝑpetua,vt dixi,dūmodo aliud nō obſtet:ex hoc ſolo nō inducit̃ aliqd incōpatibile.Ad ſcd̄am obiectionē,quę eſt difficilior,rn̄de tripliciter.Et primo,ꝙ cōtractus locatiōis nō tollit p̄ciſe facultatem locatori recedēdi à contractu, quia imo pōt recedere ſi vult,& expellere colonū,ſed tenet̃ ad intereſſe.l.ſi in lege.§.colonus.ſ.loc.Eſt em̄ obligatus ad patiētiā vtendi & fruendi,& ſic ad factū,ad cuius p̄ſtationē qs non cogitur p̄ciſe,ſed liberat̃ p̄ſtando intereſſe.Vtrunq; dictū ꝓbatur in l.ij.§.idē ſi in facto.& in l.idē iuris.in fin.de ver.obli. & no.in l.ſi inſulam.ff.eo.titu.Et hoc eſt qd̄ cōſiderauerūt iuriſconſulti,dū dicunt,ꝙ iſti cōtractus poſſunt ſimul ſtare:qa ſi dn̄s volet recedere à cōditione,poterit:& ſic ſeruabit̃ ſubſtantia precarij,qa poterit reuocari ad libitū:& licet reuocās incurrat aliqd̄ intereſſe,ꝓpter hoc nō facit cōtractus eſſe incōpatibiles,ex quo cōtractus pōt reſolui,quo ad actū vſus ipſius rei. Vel pōt dici tertio loco,ꝙ p ſcd̄m cōtractum videt̃ receſſum à primo,quatenus ſecūdus eſt incōpatibilis cum primo:verbi gratia,per p̄carij rogationē videbit̃ receſſum ab obligatione, qua erat obligatus locator ꝓmittere vti & frui.& ſic erit in poteſtate locatoris reuocare contractū locatiōis ex poſtfacto, quādocūq; voluerit,& hoc operabit̃ p̄carium,ſi pręcedat conductio,& ſequat̃ p̄carium.Sed ſi econtra precariū p̄cedit,& cōductio ſequit̃,hoc nō poſſet dici,videlicet ꝙ per locationē videatur receſſum à natura precarij, quia hoc nō poteſt fieri: vt dicta l.cū p̄cario.ſed dicemus,ꝙ locatio ſequens vt vterq; cōtractus valeat,videbit̃ facta cū poteſtate reuocandi eam, quandocūq; placuerit poſt traditionē, vt j.declarabit̃. Sed hoc nō videtur poſſe dici,qa ſicut ſubſtantia contractus nō poteſt cōmitti in voluntate vnius ex cōtrahentibus.l.in ementis.& qd̄ ibi not.C.de contrahen . empt.ita nec reſolutio cōtractus: licet Ioan.dixerit ibi cōtrarium,ſed reprehenditur cōmuniter ibi per omnes.Sed ad hoc poteſt reſpōderi,ꝙ ante traditionē factam vera eſt iſta cōcluſio:quia eadē ratio impedit reſolutionem contractus poni in voluntate alterius ex cōtrahentibus, & poni in illo ſubſtantiā cōtractus.in princ.ſicut dicit Bal.& bene,per rationē poſitam in d.l. Sed quādo executio cōtract⁹ eſſet facta per traditionē,tunc Nico.Ma.ſubtilis doctor dixit ꝙ facultas reſoluendi contractum pōt poni in voluntate alterius contrahentiū,quia nō eſt tunc eadē ratio vitiandi contractum:nā ſubſtantia cōtractus non pōt poni in voluntate alterius ex cōtrahentibus:ideo quia obligatio debet cogere inuitū:vt Inſtit.de oblig.in prin.ꝙ non eſſet,ſi ſubſtantia contractus cōmitteretur in volūtate alterius,vel reſolutio ante traditionem.¶ †Sed poſtq; virtute obligationis res fuit tradita, iam obligatio neceſſitauit ad aliquid,& ſic operata eſt aliquē effectum:& licet Bald.in d.l.in ementis.impugnet hanc opinionē,ipſe tamē met videt̃ eā approbare ꝓ vera in c.j.de feu. datis minimis valuaſ.glo.ſingu.pro iſta opin.in l.inter ſtipul. §.ſi ſtipulāte.de ver.ob.& credo allegationē eſſe corruptè ſcriptā,qa illa glo.nihil dicit de hoc.Et ſi velis tenere hāc opi.habes eā limitare,niſi res auferret̃ incōtinēti poſt traditionē:arg. l.qui ſic.cū materia.ff.de ſol.& qd̄ no.in l.ꝓmiſceri.§.ſpecies. j.eo.Sed qa iſta opi.eſt multū exorbitās,& tex.in d.c.j.loquit̃ in cōſuetudine feudorū,q̄ cū ſit cōtra ius,nō eſt extendēda:regul'r em̄ de iure cōtractus ab initio ſunt volūtarij,& poſtea neceſſarij.l.ſicut.C.de actio.& oblig.& l.in cōmodato.§.ſicut ſ. cōmo.¶ †Ideo dicam⁹ aliter,& erit nouū dictū ī iſta materia, ꝙ in cōtractibus de ſui natura ꝓducentibus obligationē ꝑpetuā,etiā poſt traditionē nō poſſit poni reſolutio cōtractus in arbitrio alterius.Sed in cōtractibus,q de ſui natura pariūt obligationē ad tēpus,vel ſaltē poſſunt parere,ſicut eſt locatio,videt̃ ꝙ ꝑtes ponendo reſolutionē cōtractus ex pacto in p̄tāte alterius cōtrahentiū videant̃ appoſuiſſe illud tēpus inceptum fini locationis,& extinctioni ipſius, ſi locator velit reuocare locationē ante tempus p̄finitū.& hoc eſt qd̄ vere dicit tex.in d.l.iiij.ff.loca.per quā ſingulariter limitatur doct.cōmunis in d.l.in ementis.Et poteſt eſſe ratio differentiæ, quia obligatio ſui natura perpetua non poteſt extingui per pactū poſt tempus ip̄o iure.l.eū qui ita.§.q ita:vbi p Bar.ff.de ver.ob.Sed cōtra iſtam tertiam ſolu.& etiam cōtra ſecundā facit: quia ſicut in prin.l.noſtræ,& in fin.non impropriatur natura precarij, vel locationis,vt vterq; contractus poſſit ſimul conſiſtere, ita non videt̃ impropriari,quādo eſt actum,vt ex vtroq; contractu acquirat̃ poſſeſſio vel detētio.Et iſtud prima facie fortiter vrget:ſed poſſumus dicere,ꝙ facilius ſit īpropriatio in iſto caſu,quia ꝓpter identitatē iuris qd̄ quærit̃ ex vtroq;,maior eſt ſimilitudo inter iſtos cōtract⁹;& ideo facilius tolerat̃ ꝙ vnus

cōtractus

a ¶ Pręcedētia. Vide late Fely. in ca. cām.iij.eo.de reſcr. in ver.clauſula.vbi an,& quādo,& quibus caſibus, & qd̄ ibi dixi in apoſti.& adde eūdem d.Frā. Are.in le.q liberis. §.hęc verba.ſ. de vul.& pupil.in iij. col.& vide do. Pe. Phil.Corn. in cōſi. lix.inci.viſis.in litera h.in j.parte.et in cōſ.clxxx.inci. vẽ. ſ litera i.in ſecūda parte.& in cōſ.xliiij.inci.in hac lr̄a c. in iij.parte.& in cōſi.xlviij.inci.qm̄ . ī litera d.ca.parte.et in cōſi.cclx.inci.allegat.in litera e.in iiij.parte.

cōtractus transeat in nomen alterius: vt l. vbi ita donatur. in prin. & ibi per Bar. s. de dona. causa mor. ¶ † Quærit etiā hic Bar. nunquid creditor qui possidet pignus, agēdo personali cōtra debitorē possit facere interponi in illa re primum & secundū decretū pro mensura debiti declarati, sicut hodie debet fieri: concludit in effectu q sic. Nō ob. hic tex. quia creditori possidēti pignus conceditur detentatio, quo ad hūc effectū vt primū decretū sit ordo ad secundū: & sic detētatio non erit incōpatibilis cū possessione, quia affert nouū effectū, ad quem non sufficiebat possessio præcedens, nec detētatio quæ inerat possessiōi. Cuius dictis adde q l. si proprietarius. de dā. infec. quā ipse alleg. pro casu videt posse euitari[a], qm̄ ibi primū decretū interponebat in præiudiciū ciuiliter possidētis, & in fauorē fructuarij, qui nō possidebat ciuiliter. In hoc aūt videt minus conueniens: quia sicut potest interponi primū decretū contra ciuiliter possidentē, secundū Bald. in aut. ei qui. C. de bo. aut. iu. pos. & in l. ij. C. vbi in rem act. ita videt cōtra ciuiliter possidētē posse dari detētatio respectu ciuilis possessiōis, sicut videmus q naturalis actus in acqsitione pōt præordinari ad acquisitionē solius ciuilis: vt dixi in l. quēadmodū. & in l. clā possidere. §. fi. s. e. Operabit ergo datio tenutæ ius quoddā detinēdi rem respectu ciuilis possessionis duntaxat. Sed in casu nostro creditor possidet vtroq; modo. Vñ difficilius est cōsiderare q reperiat detētatio distincte ab illa sua possessione ciuili & naturali. Per hoc tamē non recederē à doct. sua: quia dato q non sit tanta ratio, sicut in l. si proprietarius. pōt tñ cōcedi primū decretum in casu nostro, ex quo aliquid operatur, qd nō pōt operari possessio ciuilis & naturalis. Sed fortius ob. huic opi. quia si istud remediū cōpetit vt dicit Bar. ex iure ordi. ergo frustratorium est remediū extraordinariū, de quo in l. fi. C. de iure do. imp. maximè, quia est minus pingue q remediū ordinariū: nā creditor qui cōsequit tenutam ex secūdo decreto, acquirit dñium incōtinēti, sine facultate recuperādi, secundū glo. no. quā ibi approbant Ang. & Mod. in l. si finita. §. postea autē. ff. de dā. infec. licet Bar. in §. Iul. versus finem, aliter dixerit, sed per remediū l. fi. datur potestas debitori recuperandi vsq; ad bieniū, & sic est minus pingue remedium. ¶ Præterea anteq; deueniatur ad illud remediū, debet trāsire biennium, vt ibi dicitur. ¶ † Remedio autē extraordinario nō vtimur, quādo ordinariū est pinguius: iuxta no. in l. in prouinciali. §. j. de no. ope. nūci. Vnde conclusio redditur satis dubia. Est tñ quædā gl. no. in l. cùm debitores. C. de iud. quam ibi approbat Bal. qui vult, q creditor qui possidet pignus conuētionale, possit in eodem constituere sibi pignus prætorium: per qd vt dicit ibi. Bald. consequitur hoc plus, q potest in pignore obtinere secundū decretum: & sic expresse cōfirmat opinio. Bart. & illam glo. alleg. Bal. in aut. ei qui. C. de bo. au. iud. pos. Vnde ista opi. esset sequēda in practica, sed de iure relinquitur dubitabilis per ea quę suprà dixi.

SVMMARIVM.

1 Differentia inter sñiam diffinitiuam & decretum.
2 Iudex ex officio proprio si videt se deceptum in interpositione decreti, potest illud retractare.
3 Vtile per inutile non vitiatur in his quæ sunt separabilia.
4 Statuto stante qd punit aliquē turbātē aliū in possessiōe, an restringat ad eū qui turbat dolo duntaxat, an verò etiā complectatur turbantem ex lata culpa.
5 Iniuriarum actio cōpetit etiā pro furto facto de re vel violentia commissa in re.

IVste. In gl. j. ibi: rite, licet nō rectè. No. secūdū glo. nostrā differentiā inter verbū rite, & rectè: nā vnū propriè significat solēnitatē, aliud iustitiā esse, licet aliquādo vnū ponat pro alio. l. lecta. & ibi per Bart. ff. si cer. pet. vbi inducit tex. ad not. q. quando fuit cōmissum cōsultori, videret vtrū sententia esset rite lata: an illo casu possit iudicari super iustitia vel iniustitia sentētiæ. & dicit q non. De quo etiā tangit Bal. in l. ij[b]. ff. de inoffi. testa. Et ad materiā vide gloss. in §. exhæredatos. in aut. de hære. & falc. quam alleg. hic do. me. & text. in l. nō putauit. §. non quæuis. ff. de contrahēd. & in l. sed si lex. §. scire. cum l. sequen. de petitio. hæredita. Et aduerte, quia do. me. videtur hic limitare text. nostrum, quòd non habeat locum, quā do initium possessionis nostræ fuit violētum: quia tunc etiā confirmatio principis non faceret possessorem iustum[c]. l. si qua loca. C. de fundis & salt. rei do. li. xj. & l. autoritate. & ibi Barto. C. vnde vi. Sed parcat mihi reuerentia sua, ista sunt valde diuersa, quia respectu principis præsumitur surreptitium, cùm sit cōcessum sine causæ cognitione. Sed si ille qui est violētus possessor, mittetur in possessionem ex primo & secundo decreto, citata parte, & ex noua causa plene probata: tunc ego non video cur non purgetur violentiæ, sicut purgaretur accedēte nouo titulo à primo possessore. l. non solū. §. qd vulgo. j. tit. j. l. certe. §. Iul. j. de precario. ita videbitur purgari ex facto iudicis, qd repræsentat factum partis. l. si ob causam. & ibi not. C. de euict. Nec est impossibile interponere hoc casu primū decretū & secundū: quia primum pōt cōcedi possessori, vt perueniatur ad secundū, vt plene dixi post Barto. in l. si quis ante. in fi. s. eo. De secundo autē non est dubiū, quia trāsfert dominiū vel vsucapiēdi conditionē, si reus nō erat dominus. l. iij. §. fi. s. eo. & facit possessionē reuocabilē irreuocabilē. Vnde etiam hoc respectu potest interponi, sicut dicim9 q dominus reuocabiliter potest præscribere ratione prædicta. l. in bello. §. si quis seruum. j. de capti. & ibi per Bartol. & ista procedunt sine scrupulo, quādo procederetur in contumaciam illius, cui non cōpeteret interdictū recuperandæ possessionis. Sed si procederet contra illum qui fuit spoliatus, & cui cōpetebat hoc interdictū: tunc si pars cōpareret, quæ fuit spoliata possessione, posset petere ante omnia se restitui, & impediretur confirmatio possessionis, secundū Bal. in l. j. C. ad Carb. & optime facit qd dicit Bar. in disputatione quæ incipit, Lapus fuit captus &c. & sic impediret cōfirmatio iniustæ possessionis ex noua causa. Vbi aūt tenuta daretur in contumacia, adhuc videret idē: quia ex quo reo conuēto cōpetebat exceptio ista, prius debeo restitui &c. nō videt posse latitare. & ad minus nō poterit interponi secundū decretum, vt j. dicā per ea quæ scribit Bar. in l. nō videtur. ff. de iudi. ¶ In ea. glo. ibi: quo ad ius litigatoris. Gl. ista cōmuniter reprehēditur per omnes in dicto suo: † quia ista differētia est inter sententiā diffinitiuā, & decretum, q sentētia lata ex falsa causa valet,[d] qd regulariter, præterq; in casibus notatis in l. si is ad quē. de acq. hæ. per Barto. in l. qui Romæ. §. duo fratres. de verb. obli. per Ang. & Mod. Sed in decreto regula est in contrarium, siue interponat in vi contētiosæ iurisdictionis, siue in vi voluntariæ iurisdictionis, intellige inter eos qui nō possunt sibi præiudicare. De iurisdictione contētiosa est casus in l. j. §. hæc verba, ne vis fiat ei. & probatur in l. cū verò. §. subuētum. de fideicō. lib. de voluntaria in l. Seiæ egressæ. de tu. & cu. da. ab his. in l. tutor si petitus. eo. titu. & in l. magis. §. ne passim. cum §. seq. ff. de re. eo. & est ratio differētiæ secundū Bald. hic & Mod. quia quando proceditur officio iudicis, sicut in interpositione decreti, tūc iudex debet habere æquitatē prę oculis. l. qd si Ephesi. in fi. ff. de eo qd certo loco: vbi ergo cessat æquitas validitatis decreti, & ipsum decretum debet cessare. Vnde non[b] obstat præmissis l. cùm putarem. ff. fami. erciscundæ. secundū eos, quia loquitur in sententia, & vbi proceditur iure actionis. Quorū dictis adde, inquantum Barto. hic dicit, quòd quando deficit iustitia ex parte debitoris, secundum decretum nō est nullum: nam hoc dictum qualiter sit intelligendum, ipse nō[c] declarat, nec aliqui Mod. hic de his quos vidi. & videtur posse intelligi multipliciter. & primo, quòd non deficiat iustitia ex parte creditoris, sed ex parte debitoris, quando actio competebat creditori ipso iure, sed reo competebat exceptio perem[d]ptoria. Tūc enim tenuit Specu. quem refert Barto. in l. Fulcinius. §. secundo. ex quibus causis in possess. ea. q primum & secundū decretum valet, si in iudicio illa exceptio non fuit opposita, quia imputet sibi, quia non opposuit, iuxta l. fin. C. de except. & l. exceptionē. C. de proba. Sed Iaco. de Are. & Bar. ibi reprehendunt ista dicta per l. nihil interest. de reg. iur. vbi dicit, q paria sunt actionē non cōpetere ipso iure, vel eā posse elidi exceptiuè. Bal. in l. ij. ver. x. quæro. ff. si ex noxali causa agatur. videtur limitare hāc doctri. Bar. dicēs q tūc doct. Bar. est vera, qñ creditor calūniosè egit, quia sciebat exceptionem reo cōpetere: si aūt bona fide egisset, tūc credit q primū & secūdū decretū valeat: mouet, quia nō pōt esse melioris cōditionis cōtumax & absens, q; præsens: vt in aut. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. & in c. præterea. de dila. Sed hic esset melioris cōditionis, secūdū eū, quia sentētia si esset lata in præsentē, valeret vt dictū est. ergo similiter debet valere decretū interpositū cōtra absentē & contumacē. Sed istud argumentū cū reuerētia non cōcludit, nisi cęteris paribus, id est vbi sententia diffinitiua ferretur contra absentem, sicut contra præsentem. Sed hic termini non sunt pares propter naturam decreti, qd differt à sentētia ratione s. assignata in prin. additionis per eundē Bal. Præterea licet quo ad quædā, illa regula assumpta procedat, tñ quo ad validitatē sentētię decidētis cām, adhuc nō procedit omnino, quia in multis casibus valet sñia lata cōtra præsentē, & tñ nō valet cōtra absentē: vt not. in l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iud. & in d. l. si is ad quē. Vñ potes tenere sñiam Bar. & Iac. de Are. simpliciter. Sed tūc quæritur de alio exēplo dicti hic positi p Bar. & pōt dici, scdm Bal. no

¶ Euitari. Adde d. Ias. May. hic ad fin. q dicit q quicqd dicit Aret. hic tex. in d. l. si proprietari9. bñ probat cū ibi cōcurrāt cā possessionis rōne vsusfruct9, itē detētatio pter missionē ex primo decreto, cuius forma secundū Barto. ibi, qa iudex dicit rē quā detines ex tali cā, puta pignoris, permitto tibi q habeas ex primo decreto. & cū Bar. trāsit vltra Arc. Ale. alij vero non tangunt.

¶ In l. ij. Et ibi vide d. Alex. de Imo. & oīno in d. l. ij. & d. Iaso. May. hic in j. col. ver. ij. tu.

¶ Iustū. Et hoc qcqd dicat Areti. firmat d. Ias. May. hic cum referendo.

¶ Valet. Vide Fel. in ca. inter cęteras. de re iu. & in c. qm̄ cōtra. de prob. ī xij. colū. & qd ibi dixi in apostil.

tâter in l. si cõstat. C. de cõpens. φ qñ reo competit exceptio, quæ nõ est de directo ordinata ad extinctionẽ obligationis, sed conceditᷣ ei causa vitandi circuitũ, & diminuendi lites, vt est exceptio cõpensationis, tũc nõ deficit iustitia ex parte creditoris, sed debitoris sic. Et ideo valet primũ & secundũ decretum, qđ credo esse verissimũ. Nam non possumus ponere exemplũ, qñ reo citata competeret exceptio đclinatoria fori, siue iudicij, qa contra talem nõ comparentẽ etsi possit interponi primũ decretũ, scđm non põt interponi, cũ nõ latitet, secũdùm Bar. not. in l. non videtᷣ. la j. ff. de iudi. Facit qđ idem no. Bald. post eũ in l. ij. ff. si quis in ius voc. non. ꝓcederet ergo exemplũ respectu primi decreti: & hoc etiã mõ posset intelligi dictum Barto. & ꝓ certo istud dictũ φ erat obscurũ debebat đclarari. Nõ solũ aũt si cã sit falsa tpe primi decreti, primũ & scđm decretũ est nullũ, sed etiã si cã quę suberat tẽpore primi decreti deficiat ante secundũ decretum interpositũ, erit nullũ scđm decretũ. ita declarat not. Bald. in authẽ. ei qui. in vlti. colũ. C. de bon. au. iudi. pos. Adde etiã quia do. Pau. de Cast. hic dicit vnũ not. verbum in materia ista. Vult enim, φ si secundùm decretũ transiuit in rem iudi. incũbat onus debitor ipobare decretũ esse interpositũ ex falsa cã, aliàs posset esse modici effectus creditori, si forte vel pdidisset acta in quibus debitũ apparet ꝓbatũ per testes, vel instrumenta quę ꝓduxerat in actis: nihil tamẽ alleg. Sed doct. eius videtᷣ vera, qa hoc tenet Bald. in l. j. C. de indi. liber. versus fin. vbi vult, φ si causa erronea non est expressa in decreto iudicis, p̄sumatur ꝓ decreto quòd fuerat interpositum ex vera & legitima causa. Ergo eodem modo erit dicendũ, si causa est expressa: quę si esset vera, esset legitima. Facit optime quòd dixit Bart. & ibi dixi in l. iij. §. fin. s. co. in q. hypothecariæ, cui incũbebat probatio post lapsum anni. Et ita dicit Paul. se obtinuisse de facto: supquo vide quod ponit Bald. in l. ij. in fin. cõmenti. ff. si ex nox. causa aga. vbi videtᷣ idem tenere. Addꝰ etiam ad hanc materiã qđ not. posuit Bald. in l. ij. C. quãdo ꝓuoc. non est necess. vbi videtᷣ velle, quòd decretũ iudicis interpositum ex falsa causa non sit nullũ ipso iure, sed faciat ius, vt sentẽtia quãdo fuit interposita cum causæ cognitione in contradictorio iudicio, & partibus præsentibus. Adde etiã quòd quãdo decretum inter ponitur in vi voluntariæ iurisdictionis, & inter eos qui possunt sibi præiudicare: tũc obreptio saltem in tacendo id quod si fuisset expressum, superior non esset decretum interpositurus, non vitiet ipso iure, dat tamẽ iustam cãm rescindendi decretum: ita videtur ꝓbari in l. nonnunꝗ. & l. seq. s. de adopti. & hoc sentit Bald. per illum text. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius voc. bene facit tex. in l. j. §. nepos. si quis à par. fue. ma. Dicit etiã notãter Inn. in c. cõsultationibus. de offic. dele. 2 & ibi hoc not. Abb. Siculus, † φ iudex ex officio ꝓprio si videt se deceptũ in interpositione decreti, põt illud retractare: quod dictũ alleg. prius Bald. in c. j. de mili. vas. qui con. est. & tangit idem Bald. in l. j. §. hoc amplius. ff. vbi pu. edu. de. Et ad id quod s. dixi, sequendo Paul. de Cast. adde quod no. ponit Inno. & sequitur ibi Anto. de But. in c. diuersis fallacijs. đ cle. coniug. vbi volunt quòd ille qui est missus in possessionẽ ex falsa causa, donec ꝓbetur de falsitate causę, p̄sumitur quòd ex iusta causa sit missus. & ad hoc bene facit tex. in d. l. nonnũꝗ. & l. sequ. ¶ † Vtrum si primũ vel secundũ decretum est interpositũ ex vera causa ꝓ parte, & ꝓ parte ex falsa, totum sit nullum, vel solũ ꝓ parte[a] quę causa est, falsa. est solennis quęstio. de qua posuit Bald. in l. certi cõdictio. §. quoniã. si cer. pe. ibi plene scripsi super hoc. & in l. si non fortẽ. §. si centum. de cõdict. indebi. Ad quorum declarationem vide qđ not. ponit Bald. in l. ordo. in vlti. colũ. de execu. rei iudi. Et adde optimũ tex. in l. j. §. si duæ. in fin. ff. quorum lega. vbi videtur probari, quòd is qui iuste potest ingredi in possessiõe partis rei, si ingreditur in totam rem, reuocatᷣ dũtaxat ingressus ꝓ illa parte ꝓ qua fuit iniustus. Sed põt responderi, quòd ibi loquitur in 3 ingressu extraiudiciali, in quo est regula, † φ in his quæ sunt separabilia, vtile per inutile non vitiat[b]. l. j. §. Trebatius. ff. de aqua quoti. & æsti. & not. in l. Græcè. §. illud. de fideiuss. Sed nos sumus in decreto iudicis, quod in vna quãtitate & vno capitulo videtᷣ indiuiduum, sicut in sententia: de quo in l. j. C. si aduer. rem iudic. ¶ In ea. glo. ibi: Azo. contra &c. Ista ratio reprehenditᷣ cõmuniter ab omnibus, vt hic bene dicit Barto. qui cõcordando opinio. distinguit, quòd aut pars inuenit aliquem resistentẽ: & tunc nõ potest esse nuncius in re ꝓpria, & executor. l. non est singulis. ff. de regu. iur. Aut nõ inuenit aliquẽ resistentẽ: & tunc potest sibi fieri cõmissio p iura hic alleg. per eũ: & hoc casu saluatur glo. cõtraria huic, in l. meminerint. C. vnde vi. Bald. verò in sua disputatione quæ incipit, accusatus de vi turbatiua. reprehẽdit Bar. in primo mẽbro: vt refert hic d. m. dicens, φ lex nõ est singulis. loquitᷣ in priuato, qui hoc facit autoritate ꝓpria, nõ publica. Sed in casu nostro pars censetur persona publica ꝓpter cõmissionem iudicis: ergo hoc põt sicut quilibet alius nuncius: alle. tex. in l. j. §. hoc autem. & in l. diuus. s. de ser. fugit. & qđ habetur in l. requirendi. & in l. si fugitiui. C. eo. titu. Hoc autem maxime videtur ꝓbari in d. §. hoc autẽ. vbi tex. dicit, quòd milites debent iuuare volentem ingredi domum ꝓ inueniendo fugitiuũ. Sed istud iuuamẽ militum non põt significare aliud, nisi φ repellant impedientem vnà cum eo qui vult ingredi: ergo videtᷣ quòd etiã pars cui iudex cõmisit, possit resistentẽ repellere violenter. Sed põt rñderi ad ista iura, quòd hoc inducitᷣ in dictis iuribus duplici de causa. ¶ † Prima est, quia etiã ipsos seruos fugitiuos licet violẽter capere dominis suis, cùm possideanᷣ ciuiliter. Vnde qua ratione pmittitur manus iniectio & violentia in ipsum seruũ principaliter delinquentem, eadẽ & in præstante sibi opem vel auxilium ad fugã: arg. l. is qui opem. ff. de fur. & quod habetur in l. j. C. de rap. vir. quæ ratio cessat in casu nostro, quia non pmittitur occupare rem ꝓpria autoritate possessore resistente. Secunda causa potest esse frequentia delictorũ, ꝓpter quã alia quædam specialia constituuntur: vt patet in l. si quis seruo. C. de fur. & in l. aut. §. fin. ff. de pœnis. & in l. j. §. de abigeis. cum multis alijs. Vnde ꝓbabiliter potest sustineri opin. Barto. quia si iudex debet prouidere ne partes veniant ad rixam & arma in vsu iuris sui. l. æquissimũ. in prin. ff. de vsufr. & not. Inno. in c. in præsentia. extrà, de ꝓbati. multofortius non debet cõmittere parti officium nuncij, per quod daretur materia excitãdi rixas. Vnde Bar. forte cõsiderauit rationem positam in d. l. non est singulis. nõ dictũ: forte etiã cõsiderauit dictum. dicit enim text. quòd nõ est singulis indulgẽdum, φ ꝓpria autoritate capiat res &c. quę verba ita possunt intelligi de indulgentia iudicis, sicut & legis. Et hanc opin. Bart. sequitur Abb. Moder. in vero executore in c. decætero. in vlti. char. de re iudi. hanc opin. dicit do. me. seruandã in practica, qa habet multam æquitatem per d. l. æquissimum. Pro ista opin. adducit ipse d. Inn. in c. cùm olim. extrà, de priuile. in glo. in verbo, p portariũ. vbi dixit scđm eũ, φ si nuncio cõmittitᷣ simpliciter φ det tenutam, non põt inferre vim parti resistẽti, qa nõ vr̃ sibi cõmissum: & istud dictũ hoc mõ alle. Ang. de quo ipse nõ meminit in l. à diuo. in prin. j. de re iudic. Sed cum reuerentia, istud dictũ nõ videtᷣ respicere quæstionẽ nostrã, qa nos nõ quærimus nũc quæ sit intentio iudicis in dubio, cũ simpliciter cõmittit, in quo casu loquitᷣ Inn. sed vtrũ iudex si vellit, hoc possit cõmittere, & in alio nũcio hoc non haberet dubiũ: vt patet in l. qui restituere. in fin. s. de rei vend. sed in parte bene est dubiũ. Et ad intellectum illius dicti vide oĩno Abbat. Moder. in ca. decætero. in ij. char. s. alleg. vbi ostendit Innoc. dicere contrariũ, quãdo executor deputatur post sententiam. Pro ista cõclusione Barto. adduco tibi tex. valde no. in l. missi opinatores. C. de exacto. tribu. lib. x. vbi patet, quòd ex gentibus tributa publica quæ exigunt periculo suo, vnde agitur de eorũ interesse, non põt cõmitti exactio violenta tributorum. & multũ not. ibi Barto. illũ text. ad hoc, qui potest restringi ad casũm Barto. quãdo res caperetur ꝓ tributo inuito, & resistente debitore: nam dicere quòd ibi sit speciale propter frequentia delicta, & excessus quos illi cõmittebant, forte esset diuinare ad tex. Vnde melior est intellectus pcedens, c per quem videtur probari cõclusio Barto.[c] in ista l. ¶ Vltimò quærit hic Barto. quia in prin. glo. dicitur φ ille qui possidet autore ptore decreto rite non interposito, non possidet iuste, d sed incidit in pœnã legis[d], meminerint. C. vnde vi. ¶ † Quid 4 si statutum punit aliquem turbantem alium possessione, vtrũ restringatur ad eum qui turbat dolo dũtaxat, an verò etiam cõplectatur turbantem ex lata culpa? Et hic simpliciter videtᷣ dicere, quòd lata culpa videtur puniri à statuto, p l. j. §. j. si mẽsor fal. mo. dix. & per not. in l. j. §. non autem. si quis test. lib. esse iuss. & in l. ij. §. hac actione. ff. vi bon. rapto. Sed in d. §. nõ autem. vbi se remittit, dicit in effectu, quòd aut statutũ respicit ipsam rem, verbi gratia, si quis turbauerit vel molestauerit possessionem alterius, vel si quis fuerit ingressus possessionẽ alterius: & tunc ita puniatᷣ ille, qui turbat per latam culpam, sicut ille qui p dolum. Instit. vi bon. rapt. §. quod tamẽ. & l. ij. §. hac actione. ff. eo. titul. & d. §. non autem. cum alijs ibi allegatis per eum. Aut verba statuti diriguntur ad personam: qa statutum dicit, si quis molestauerit vel turbauerit aliquem in sua possessione: & tunc pœna pecuniaria non imponitur nisi ꝓ dolo, qa statutũ videtᷣ punire iniuriam illatam in psonam quæ nõ cõmittitᷣ sine dolo, l. illud. ff. de iniur. & l. si nõ cõuitij. C. eo. ergo lata culpa nõ cõprehenditᷣ hic sub statuto. Sed contra istã doctrinã in hoc vltiõ mẽbro facit tex. in l. iij. §. si. ff. ne quis

a ¶ Pro parte. Tũ de hoc vide d. Bart. Soci. in cõsil. clxiiij. in ver. sed ad hunc videtᷣ. in ij. parte.

b ¶ Non vitiatᷣ. Adde eundẽ d. Fran. Are. in l. pupillari. in iij. not. s. de vul. & pupill. & qđ ibi dixi in apostil.

c ¶ Bar. Pro cuius cõclus. approbatione vide quæ habentᷣ p do. Ias. May. hic in iiij. colũ.

d ¶ In pœnã le. Addꝰ Fel. in c. cũ cã. de officio dele. in j. col. in prin. in ver. no. cum seq. & in c. illud. in colũ. iiij. paulo post prin. de p̄scr. & qđ dixi in apostil. in d. c. cum causa.

quis eũ q in ius voca.eſt.vbi dicit iuriſcõſultus,ꝙ illud edictũ cõprehẽdit etiã delinquẽtẽ per culpã,qa prætor nõ facit mentionẽ doli.& tamen illud delictũ cõmittiᵲ ibi in perſona,non in re.i.cõtra eũ q agebat in iudicio.Vnde Bal.ibi no.dicit per illũ tex.ꝙ ſi ſtatutũ imponit pœnã percutiẽti aliquẽ,dũmodo ſit pœna pecuniaria,hoc ſtatutũ cõprehendit latã culpã,ſicut dolũ.& idẽ dicit in l.quid ergo.§.quãtũ aũt.ff.de his qui not.infa.Pro cuius dictis facit regula quã ipſe ponit in l.j.in vl.co.ff.de leg.& in l.quicũq;.C.de ſer.fug.videlicet qñ imponitur pecuniaria pro delicto,in dubio nõ requiriᵲ dolus.l.qui ædes.ff.de incẽ.rui.& nau.cũ aliȷ̃s ibi alle.ꝑ eũ.Vnde idẽ Bald.in l.fi.C.finiũ regũ.nõ ponẽdo q.in terminis ſtatuti,ſed iuris cõis,ſimpliciter tenet ꝙ turbãs ita punitur,ſi turbat ꝑ latã culpã,ſicut per dolũ.Sed aduerte vltra ea quæ aliàs ſcripſi:quia text.in d.l.iiȷ̃.§.fi.nõ videᵲ loqui,qñ verba reſpiciũt perſonam,ſed potius qñ cauſam eius qui eſt in iudicio,cũ cauſa lędiᵲ propter exẽptionem factã violẽter de aduerſario,vnde illa lex põt euitari.Præterea Iac.de Are.in l.hoc iure.ff.de reg.iu.quẽ refert & ſequitur Bar.in l.extat.ff.quod me.cau.dicit,ꝙ pro vi turbatiua de iure cõi non competit,niſi actio iniuriarũ ciuilis & criminalis,& hoc eſt,quia verba legis reſpiciũt perſonã turbatã:vt patet in l.iniuriarũ.§.quod ſi quis.ff.de iniur.quę lex eſt valde no.ad hoc vt ibi etiã tetigit hoc idẽ Bar.hoc dicendum in ſtatuto,ſi loquitur in perſona vt dictũ eſt,ſuper iſta q.eſt diligẽtius cogitãdũ,quia periculoſum eſt decidere per ea quæ dicta ſunt.Sed tñ ſi velis retinere opi.Bal.in locis ſ.alle.potes dicere ꝙ aliud eſt ſi ſtatutũ puniat iniuriã,vel aliquid factũ animo iniuriandi,& aliud ſi puniat ſimpliciter aliquid factũ illicite:verbi gratia,eũ qui percuſſerit aliquẽ:nã cùm percuſsio poſsit eſſe illicita,licet nõ ſit proprie iniuria,vt patet in l.qua actione.ff.ad l.Aquil.& in aliȷ̃s multis ll.illius tituli.ex quo verba ſtatuti de proprietate ſermonis cõplectuntur iſtã percuſsionẽ,licet ſit ſine dolo:probabilius videtur eſſe dicere;ꝙ etiã iſtũ caſum cõprehendant,ex quo eſt eadem ratio puniẽdi delictũ:quia de iure cõi in punitione vbi imponitur pœna pecuniaria,lata culpa æquiparatur dolo,vt plene per Bart.in l.quod Nerua.ff.depoſi.Cur ergo reſtringãtur verba ſtatuti ſolũ ad actum qui infert iniuriã,non video adhuc.Præterea iſta differentia videtur eſſe potius verbalis quàm ex mẽte ſtatuti:nam licet verba ſtatuti loquantur in rem;manifeſtũ tñ eſt ꝙ propter offenſam illatã poſſeſſori imponitur pœna.Iõ ſicut quãdo ius cõpetit fundo,& nõ perſonę principaliter,verba ſentẽtiæ vel libelli quæ referuntur ad perſonã,perinde eſt ac ſi eſſent relata ad rem:vt habetur in l.iȷ̃.in prin.ff.ſi ſerui.vend.& in l.qui in aliena.§.quanq̃.ff.de neg.ge.Ita dicimus econuerſo,ꝙ quãuis verba ſtatuti directo referantur ad rem,quia tamen referuntur ad rem propter perſonã,perinde ſit ac ſi ad perſonam eſſent relata.Et tamen Bar.fatetur,ꝙ qñ verba reſpiciunt rem,lata culpa puniᵲ ſicut dolus,vt ſuprà diximus.Vnde ſuper iſta quæſtione eſt cogitandũ.Ego tamen inclino in opi.Bal.quã poſuit in ſimili quæſtione in d.l.quid ergo.§.quantum aũt.rõne ſupradicta,quia verba ſtatuti non puniunt iniuriam ſpecifice,ſed factũ quod ex proprietate verborum poteſt comprehendere non ſolum factum animo iniuriãdi,ſed etiam quolibet modo illicite factum,quod ſit punibile.Et hoc tenet Bald.expreſſe in l.data opera.in iȷ̃.chart.in verſic.ex hoc infero.C.qui accuſ.non poſſunt.vbi dicit,quòd ſi ſtatutum punit homicidam pœna pecuniaria,poteſt puniri homicidiũ cõmiſſum ex lata culpa virtute dicti ſtatuti:& hoc idem ſentit in c.j.qui.mo.feud.amit.in vlt.col.¶ 5 †Confirmatur iſta concluſio:quia etiã pro furto facto de re vel violẽtia cõmiſſa in re cõpetit actio iniuriarum.Caſus eſt no.in l.vulgaris.§.qui furti.ff.de fur.& tenet Bal.expreſſe etiã de violentia in l.ſi quis ad ſe fundũ.C.ad l.Iul.de vi.Quia ergo etiam factũ in re ad pręiudiciũ dñi rei continet iniuriã,& põt puniri tanq̃ iniurioſe factũ,ſequereᵲ ſecundũ hoc,ꝙ violẽtia cõmiſſa per latam culpã nõ deberet puniri,quia cõtineret iniuriam,quæ non fit ſine dolo,contra ea quæ hic ſcribit Bar.& contra glo.in l.ſi quis in tantã.C.vñ vi.nõ tñ poteſt negari,ꝙ articulus eſt valde dubius.Sed ego pręcipue moueor propter id qđ primò dixi,quia verba ſtatuti de ꝓprietate ſermonis ita poſſunt comprehendere ingredientem vel turbantem aliquem per latam culpam,ſicut per dolum.

SVMMARIVM.

1. ☞Verbum,videtur,licet qñq; importet fictionẽ vel improprietatem,poteſt tamen etiam veritatem importare.
2. Interdictum directum nõ datur pro iuribus incorporalibus,ſed vtile.
3. In iure incorporali ſeruitutis quare inuenitur quaſi poſſeſſio proprietatis,& non in rebus incorporalibus.
4. Illatio de vno ad aliud non fit ex iuribus penitus diuerſis,neque quo ad remotionem,neq; quo ad poſſeſsionem.
5. Noſtrũ proprie diciᵲ eſſe id,quod non eſt alteri commune.
6. Exceptio dominiȷ̃ agenti interdicto recuperandæ non poteſt opponi.
7. Exceptio dominiȷ̃ ſemper põt opponi agẽti,qñ quis per metum cõpulſiuũ fuit ſpoliatus.
8. Exceptio dominiȷ̃ poteſt admitti in interdicto recuperandæ de expreſſa voluntate ipſius agentis.
9. Clemen.j.de re iudi.non habet locum in nullitate notoria.
10. Liti & cauſæ renuncians in dubio videtur fateri ſe malã cauſam ſuſtinere.
11. Poſsidens qui tamẽ agit petitorio,an videatur renunciare poſſeſsioni ſuæ.
12. Rei vendicatio nedum non ſolũ intẽtari poteſt contra poſſeſſorem,ſed etiam contra detentatorem.
13. Petitorium & poſſeſſorium adipiſcẽdę cumulari pñt,etiã dato ꝙ ſimpliciter lata ſententia in petitorio pareret exceptionem rei iudicatę in poſſeſſorio,quod tamen declaratur copioſius hic.
14. Furioſus vt oneretur onere probandi,ſufficit eũ eſſe in quaſi poſſeſsione libertatis dolo malo,id eſt mala fide.
15. Prælatus cum capitulo delinquẽdo præiudicare põt regulariter iuri ſuo & eccleſiæ.
16. Spoliatio facta pendẽte odioſior eſt q̃ facta ante litẽ motam.
17. Renunciatio vt valeat ſufficit partẽ eſſe præſentem ſeu iudicem recipere pro parte abſente.
18. Iudex licet habeat arbitriũ à ſtatuto ꝓcedẽdi libere vt vult,nõ poterit tñ reȷ̃cere exceptionẽ ordinis,qñ exceptio illa fundatur ſuper mero iure poſitiuo.
19. Exceptio ordinis quælibet eſt dilatoria:& ſic ante lit.cõt.opponi debet.
20. Nullum eſt,quod amplius tolli vel annulari non poteſt.
21. Iudex qñ procedit ſimul & ſemel ſuper declinatoria,& ſuper meritis cauſę,iſta repugnãtia faciũt ꝓceſſum nullũ,ſi fiat coram eodem iudice,ſecus ſi coram diuerſis iudicibus:qđ tamen limita,vt in numero 22.& 24.
23. Libellus generalis qui parit obſcuritatem,procedit parte nõ opponente.
25. Solẽnitas qñ neceſſario non requiritur,ſi ſit adhibita ineptè,non vitiat actum.
26. Officio iudicis nobili vbicunq; agitur,ſicut agitur in poſſeſſoriȷ̃s,regulariter requiritur lit.cont.niſi pars ſit abſens,& non poſsit bene ſuccurri actori per primum & ſecundum decretum:ſecus eſt ſi procedatur iure actionis,quia tunc etiã ſi nõ poſsit ſuccurri per primum & ſecundũ decretũ,non ferretur ſententia lite non conteſtata.
27. Reconuentio non admittitur in iudicio ſummario.
28. Inſtrumẽtum in iudicio productũ,ꝙ pars negat,nõ facit rem eſſe liquidam & notoriam,niſi ſit inſtrumẽtum guarentigiæ,qđ habet executionem paratam vt ſententia

1 NAturaliter In tex.ibi videtur.¶†No.iſtũ tex.ſecũdũ lectu.Io.& coẽm,ꝙ licet verbũ,videtur,aliqñ importet fictionẽ[a],vel improprietatẽ,poteſt etiã importare proprie veritatẽ:de quo per Barto.in l.ſi is qui pro emptio.j.de vſuca.¶In gloſſ.ibi Ioan.Andre.dicit &c.Vulgaris q.eſt,in qua cõmuniter tenetur cum ſententia Io.pro qua bene facit tex.noſter.Sed Guil.de Cu.in l.licet.C.eo.& Iac.de Ra.hic,& Bal.in addi.vt refert do.me.dicunt veriorem eſſe contrariam opi.pro qua multum faciunt iura alleg.hic in glo.& alia duo iura quæ iſti allegant,videlicet text.in l.j.§.qđ ait.j.quorum leg.& in l.certe.§.j.j.de preca.Dominus meus etiá hic ſequitur iſtã opinionẽ,& inducit tex.ſubtiliter in l.j.§.ſed per eũ.ſ.co.vbi vſufructuarius reſpectu ſerui cõparatur patri reſpectu filiȷ̃.Sed pater nullo modo poſsidet filium,cùm ſit homo liber.l.cũ hæredes.§.fi.j.e.ergo ſimiliter vſufructuarius nullo mõ poſsidet ſeruũ.Cõfirmatur iſta opinio vltra eos per l.Celſus.§.iȷ̃.ff.ad exhibẽ.vbi diciᵲ per dictionẽ implicatiuã,ꝙ actio ad exhibẽdũ competit etiã cõtra fructuariũ,licet non poſsideat,ſicut prius dixerat cõpetere cõtra miſſum cauſa cuſtodię:ergo videᵲ pręſupponi,ꝙ etiã fructuarius nullo modo poſsideat.Sed ad iſtud põt reſponderi,ꝙ implicatio fit ibi nõ ad qualitatẽ poſsidẽdi,licet ad hoc vt ſicut tenetur miſſus cã cuſtodiæ illa actione,ita teneatur vſufructuarius.Et tenentes prædictam opinionem reſpondent ad l.iȷ̃.§.vñ vi.j.de vi & vi ar.qđ intellectũ recuperandæ poſſeſsionis competit vſufructuario,non ratione poſſeſsionis naturalis,ſed rõne quaſi

[a] ¶Fictionem.Adde eundẽ d.Fran.Are.in l.iȷ̃.§.ex cõtrario.in j.col.añ mediũ.de acq.poſ.& qđ ibi dixi in apo.& d.Iaſ.May.hic.& d.Pet.Phi.Cor.in cõſi.cccv.inci.in hac litera p.& ſ.

possessionis iuris vsusfruct⁹. Reperit̃ enim quasi possessio iuris vsusfructus. l. ait prætor. §. itẽ ei, ff. ex quib. cau. ma. de quo videbimus plene in vlt. q. Ista r̃nsio nõ placet Imo. q̃a cũ tex. in §. vñ vi. dicat dari interdictũ in dubio, debet intelligi de directo. l. j. §. q in perpetuũ. si ag. vect. vel emp. pet. ¶ † Sed pro iuribus incorporalibus non datur interdictũ directũ, sed vtile: declarat Bar. in d. §. vnde vi. & in l. j. in prin. ff. vti pos. ergo necessario oportet dicere, ꝙ vere vsufructuarius aliquo modo posſideat istam rem. Et vltra prędicta inducit d. m. aliam rõnem, quia vsufructuari⁹ in re in qua habet vsumfructum, dicitur esse procurator dñi. l. j. in fi. ff. vsufru. quemad. caue. & l. j. in fi. cum l. seq. suprà, de no. oper. nunci. Sed procurator dicitur posſidere domino, & nõ sibi. l. j. §. per procuratorem. s. e. & l. sciendũ. §. j. ff. qui satis. cog. ergo & similiter vsufructuarius posſidebit non sibi, sed dñs posſidebit per eũ. ª Sed huic rationi faciliter põt respõderi: quia illa iura loquuntur in procuratore simplici. Sed vsufructuarius dicit̃ procurator in rem suã pro iure, quod habet in re, cuius respectu posſidet naturaliter sibi, & nõ domino, quia est loco dñi respectu iuris sui: vt no. in l. j. C. de actio. & oblig. Respectu aũt ciuilis possesſiõis & dñij bene dicitur tenere simpliciter pro domino rẽ. Et reuera multũ faciũt iura pro ista parte, vt j. dicã: & tamen ad tex. quẽ ipse subtiliter inducit in d. §. sed per eũ. põt dici, ꝙ ibi iurisconsultus arguit à maiori, ac si dicat, si per eũ qui non posſi detur aliquo modo, hoc est per filiũ, acquiritur alteri rõne solius potestatis, multo fortius acquiritur vsufructuario rõne iuris vsusfructus, quem habet in seruo, licet nõ posſideat plene ipm seruũ, id est ciuiliter & naturaliter. Ad alia iura s. alleg. quæ dicũt ꝙ vsufructuarius non posſidet: glo. vbiq; r̃ndet, s. ꝙ nõ posſidet ciuiliter. Mihi de iuris subtilitate plus placet opi. Guli. & istorum. Moueor præcipue per text. in d. l. certe. §. j. vbi iurisconsultus volens probare, ꝙ ille qui rogauit precario est in prædio, licet nullo modo posſideat, & põt prædio insistere, hoc ꝓbat inter alia exẽpla p exẽplũ vsufructuarij. dicit enim, nam & vsufructuarius est in fundo, licet nõ posſideat. Sed ista ratio nõ esset sufficiens ad probãdũ dictum principale, vel potius ista similitudo, si naturaliter posſideret: quia ista possent stare simul, ꝙ ille qui habet naturalem sine ciuili, dicatur esse in fundo, & ei propter naturalẽ posſit insistere. & tamen ꝙ hoc non posſit, qui non habet tale ius, licet simpliciter detinet, de quo loquitur dictum principale. Vnde exemplum adductum à simili non esset simile aliquo modo. Cõfirmatur ista inductio: quia iste text. ad hoc videtur parificare vsufructuariũ, & colonum: sed colonus nullo modo posſidet. l. si qs ante. s. eo. ergo idem videtur sensisse de vsufructuario. Scd̃o moueor per tex. in l. iij. §. vnde vi. ver. qui vsusfructus nomĩe. ff. de vi & vi ar. vbi tex. clare videtur dicere, ꝙ interdictũ datum vsufructuario ex quasi possesſione vsusfructus, & sic videtur declarare præcedẽtia, quæ dicũt ꝙ vsufructuarius deiectus habet interdictum. nã videt̃ cõcedi ratione quasi possesſiõis, & per hoc patet, ꝙ põt sustineri respõsio istorũ ad §. vñ vi. & ꝙ ibi detur interdictum vtile, & non directum: q̃a videtur dari ex quasi possesſione, vt dicit ille ver. Ad istũ tamen tex. posset respõderi, tenendo cõem sñiam, vt dicit Bar. in l. j. in prin. vti posſi. quia licet tex. in illo ver. dicat, ꝙ datur interdictũ ratione quasi possesſionis, nõ tamẽ negat quin etiam ratione possesſionis posſit dari. In practica tamen est tenenda sentẽtia cõmunis, ꝗuis iudicio meo alia opin. sit magis de mẽte iuris: quia verbum, naturaliter posſidere, hic in tex. sæpe reperitur pro detinere positũ: vt patet in l. ij. §. quod vulgo. ff. pro hærede. & in l. cõmu. diui. §. neq;. ff. comuni diui. ¶ Extra gl. tangit hic Bar. nunquid sit dare quasi possesſionem ciuilẽ & naturalẽ vsufr. & aliorũ iurium incorporaliũ: & alleg. Cy. in l. j. C. vti posſi. allegantem gl. quam dicit esse vnicã in l. ait prætor. §. item ei. ex quib. cau. ma. quæ tenet, quòd reperitur. Ipse verò dicit esse alias gl. videlicet in l. si plures. §. deiectũ. de vi & vi arma. & in l. fi. ff. vti pos. Sed cum reuerẽtia, illę gl. non dicunt quòd sit quasi possesſio ciuilis & naturalis, sed solùm quòd sit quasi possesſio vsusfructus: quod dicunt iura expresse in d. §. itẽ ei. & in d. l. iij. ver. qui vsufr. de vi & vi arma. Vnde de quasi possesſione ciuili non sit mentio, nisi in d. §. itẽ ei. & gl. nostra, quã tamen opi. glo. hic non affirmat. Communis tamen opin. est, ꝙ sit quasi possesſio ciuilis & naturalis in vsufructuario. Bartol. tamen hic no. declarans istũ passum, dicit quòd ista quasi possesſio in iuribus incorporalibus non potest esse neq; considerari, nisi respectu domini, ex cuius patientia coniuncta cum vsu meo causatur quasi possesſio: vt j. dicam. Vnde quo ad tertium, non competit habenti quasi possesſionem istorum iurium interdictum possessorium, sed solũ contra dominum. l. si cuti. §. Aristo. ff. si ser. vend. Non ob. tex. in l. fi. j. vti pos. vbi dicitur, ꝙ interdictum vti pos. competit inter fructuarios: & sic contra tertium turbantem, non solũ contra dominũ: quia ad hoc potest responderi, ꝙ hoc contingit ibi ratione naturalis possesſionis, quam vsufructuarius habet in re. Et ista responsio procedit, retenta cõmuni opinione, de qua suprà dixi: sed si tenes aliam opinio. quam ego tenui, tunc ibi esset casus clare contra Bartol. Aduerte tamen, quia idem Bart. in l. j. in prin. vti posside. dicit se tenuisse legendo istam legem, quòd non sit dari quasi possesſio vsusfructus, licet gl. ibi dicat contrarium. Mouetur: quia sicut se habet proprietas ad possesſionẽ rei, ita & vsusfructus: vt dicit text. in l. permisceri. in prin. j. e. Sed nõ dare quasi possesſionem proprietatis: vt j. dicetur. ergo similiter non erit dare quasi possesſionem vsusfructus. Sed ad istam rationem potest respõderi, licet ipse eam tangat, & non respondeat formaliter, quòd vsusfructus & proprietas habent se eodem modo ad possesſionem corporalem rei: quia vtrũque istorum differt à vera rei possesſiõe, sed non eodem modo se habent ad quasi possesſionem illorũ iurium, quia in vsufructu & similibus iuribus datur patientia, quæ cõstituit quasi possesſionem: quod non contingit in proprietate, vt dicetur in quæstione seq. Pro hac sua opin. quam posuit hic, alle. quandam gl. in d. §. Aristo. quam dicit hoc sentire. Et põt dici, quòd hoc sentit, inquantum dicit ꝙ interdictum, vti posſidetis, ibi competit pro seruitute debita: ergo non competit, nisi contra eum qui debet seruitutem. Bald. hic in addi. quem refert & sequitur Imo. & do. m̃e. tenet oppositum, dicens quòd etiam contra tertium competit, vti posſidetis: & licet omnes sentiant eandem rationem, & tamen dominus meus refert eã magis formaliter. Dicit enim, ꝙ cùm patiẽtia in iuribus incorporalibus habeatur pro traditione. l. quoties. sæpe alle. ergo sicut traditio quę fit ab vno, facit aliquem possessorem quo ad omnes, ita & id quod succedit loco traditionis: arg. eorum quæ habentur in l. j. §. hæc actio. cum materia, si quis te. lib. es. ius. & quod habetur in l. j. §. si iusserim. & l. quod meo. §. si venditorem. j. eodem. quæ iura bene faciunt. ¶ Super isto articulo scribit multũ solẽniter do. Ant. de But. in c. fi. in prin. tertiæ chartæ. de causa pos. & proprie. Et quãuis multa verba dicat de duobus medijs, & vna lege, impugnat istam opinionem prima ratione suprà tacta per Moder. quæ est satis bona: secunda, quia si diceremus quòd ista quasi possesſio esset solùm respectu ipsius patientis, tunc pro seruitute nunquàm competeret interdictum, vti posſidetis: quod est contra tex. in d. §. Aristo. Hoc patet secundùm eũ, quia aut dominus qui patitur, prohibet vsum seruitutis, aut tertius. Si dominus cum prohibendo videatur spoliare, ergo non competit interdictum retinendæ, sed recuperandæ, si tertius non patitur intentari: quia respectu tertij non est quasi possesſio, secundùm Bar. Tertiò adducit text. sæpe allegatum in l. iij. §. qui vsuf. de vi & vi ar. vbi simpliciter dicitur, ꝙ ratione quasi possesſionis competit interdictum vsufructuario. Restringere ergo illum tex. qui simpliciter loquitur, quòd competat solũ contra dominum, est diuinare. Ista videtur intẽtio sua, & verè ille tex. bene facit, sed sunt alia iura quæ hoc melius probant, vt j. videbis. Secundæ autem rationi suæ potest responderi, falsum esse quod ipse assumit, videlicet quòd hoc ipso ꝙ dominus prohibet vti seruitute, videatur spoliare illum quasi possesſione sua: nam si ille recurrit ad iudicium post prohibitionẽ, non per hoc perdit possesſionem, quia non videtur suspicatus se posse repelli: vt dixi post gl. in l. clam. §. fi. s. e. Vnde non sequitur, quòd contra dominum nunq; posſit agere. Præterea si prohibitus à domino discessit à possesſione, neq; ab vsu suo, cur non potest agere, vti posſidetis, ex quo dominus eum prohibuit, quãtum fuit in eo: & sic turbauit eum, ex quo non videtur suspicatus adeundo iudicem se posse repelli: quinimo turbatus in possesſione iuris sui potest vim vi incontinenti repellere. Glo. est not. quam ibi approbat Bart. in l. j. in princ. de itine. actuque priuat. & not. Ioan. Andr. post Innoc. in c. j. de immu. ec. quem refert & sequitur Petr. in regula, sine possesſione. de regul. iur. Opi. tamen Bart. non placet, pro cuius euidentia debes scire, † quòd patientia vsus in istis iuribus non sunt essentialiter quasi possesſio ipsorum, quia ista sunt facti: possesſio autem est ius, vt vidisti plene in l. j. in princi. suprà. eodem. Sunt ergo ista duo factum, ex quo resultat ius possesſionis, sicut dicitur in possesſione rerum corporalium, in l. j. §. si vir. s. eodem. ¶ † Hoc præmisso dico quòd sicut ex vsu & patientia resultat quasi possesſio^b seruitutis: ita etiam constituitur ius seruitutis in re. d. l. quoties. & l. iij. §. dare. ff. de vsufruc. Sicut ergo ius seruitutis & actio confessoria sine dubio competit habenti seruitutem contra quemlibet. l. j. in fi. cum l. sequẽti. vbi no. de no. ope. nũ. & l. via.

---

a ¶ Per eũ. Vide do. Ias. May. hic, q refert opi. ꝓ & cõtra. dic vt p eũ ĩ j. co. in ver. cõtrariam opi.

b ¶ Quasi possesſio. Adde d. Ias. May. hic in fi. iij. col. q dicit ꝙ hoc assumptũ Are. nõ est verũ: q̃a imo ius seruitutis nõ cõstituit̃ ex sola patiẽtia, imo requirit̃ tra. habilis habitus, vel p viã cõtractus inter viuos, vl̃ in vlti. volũtate: vt ibi per eum.

l.via.§.si fundus.de serui.rusti.præd.ita ius quasi possessionis causatum ex eisdē principijs debet habere effectum contra omnes. Et hac ratione vtitur iurisconsultus, vbi decidit q.cōtra Bar.in l.j.§.competit.de aqua quo.& æsti.in quo tex.magis pondero rationē quàm dictum ad propositum nostrū, quę concludit vniuersaliter in omni casu. Ad idem adduco text. optimum, qui punctualiter loquitur de vsufructuario in l.iij.§.idē Iul.de itine.actuq; priua.in fi.literæ.& ibi per glo.vbi dicitur expresse, ꝙ vsufructuarius pro via quæ debetur fundo, in quo habet vsumfructum, potest agere illo interdicto, quod est retinēdæ quasi possessionis, non solū contra dominū agri seruiētis, sed etiā contra quēlibet aliū extraneū. Nec ob.si dicat, ꝙ illa iura loquunt̃ in casibus, in qbus satis est possedisse olim, id est, anno præterito: licet tempore interdicti nō possideat: quia ista est cauillatio manifesta. Nam si quasi possessio, quam nunc non habeo, sed olim habui acquisita mihi à sola patientia domini, & vsu meo, facit mihi competere interdictum cōtra tertiū, multo fortius possessio præsens. Præterea ratio quæ assignatur in §.competens vniuersalis, quo ad omnes casus, vt dixi: ex quo ius possessionis cōparatur ibi iuri proprietatis, & actioni confessoriæ, & semper cōpetit cōtra quēlibet, vt dictū est. ¶ †Sed quæritur, quæ est ratio, quare in iure incorporali seruitutis inuenitur quasi possessio pro prietatis, & nō in rebus incorporalibus. Et ex intētione Bart. hic colligitur, ꝙ differentia causatur ex hoc: quia in vsufructu & in alijs seruitutibus ius cōstituit̃ ex patientia domini fundi seruientis, ex qua similiter potest causari quasi possessio: vt in iuribus s.alleg. Sed in proprietate non reperitur hæc patientia: quia ad acquisitionem ipsius sufficit traditio corporalis rei cum causa.l.traditionibus.C.de pact.l.nunq̄ nuda.s.titu.proxi.& cùm per traditionē proprietas est acquisita, nō requiritur alicuius patiētia in retinenda ea. Vnde nec in acquirendo, nec in retinendo datur patientia, quæ datur in seruitutibus: vt s.dixi.& hæc est bona ratio, quā sequitur & subtiliter declarat Bal.in c.j.quid sit inuestitura.in fi.prin.& in l.cū res.C.de proba.vbi subtiliter loquit̃, licet eā reprehendat in c.j.in pe.col.qui feud.da.pos.que locum allegat etiam hic do.m.& vtitur Bal.in loco prędicto tali ratione: quia si patiētia esset causa differentiæ inter ista duo, sequeretur quòd si dominus fundi decederet sine herede, nō esset dare quasi pos. vsusfructus vel seruitutis: qđ tamen est falsum, quia nullo iure cauetur. Quinimo dicit ipse valde not.in d.l.cùm res.quòd quando possessio fundi seruientis vacat, potest acquiri possessio seruitutis in illo fundo sine sciētia & patiētia alterius: ex quo non est, qui habeat pati. quod dictum est valde nouum in ista materia. Sed ista sua ratio cum reuerentia de facili tollitur: quia licet ad esse acquisitionis quasi possessionis requiratur patiētia, vt dictum est, non tamen ad esse continuationis ipsius. Vnde si animus ex postfacto deficiat, vt in exēplo Bal.vel in eo qui efficeretur furiosus, & nō haberet curatorem, per hoc tamen interrumperetur quasi possessio: & probatur hoc esse verum similitudine & ratione. Videmus enim ꝙ ille à principio possidet animo, licet pòst desinat habere animum, quia efficitur furiosus: virtute tamē prioris voluntatis retinet possessionem.l.si is qui animo.j.eod. Ratione aūt, quia patientia non potest considerari sine vsu. ¶ †Sunt autē quędā seruitutes, quę dicunt̃ habere cām quasi cōtinuam, in quibus nō dat̃ vsus cōtinuus. & sic nō pōt dari cōtinua patientia, & tñ cōtinuat̃ quasi possessio, ex qua illę seruitutes pscribunt̃.l.seruitutes.& ibi p gl.de seruitutibus.ti.gñali.& tradit̃ in l.ij.C.de serui.& aqua. Vel quasi possessio sustētat̃ ex patiētia priori: vt ex dictis patet. Hæc tñ rō posset euitari, qa lex habet vsum ꝓ cōtinuo, & cōsequēter patiētiā ex quo nōmultū distet à cōtinuo in dictis iuribus. Sed tñ rō Bar.placet per rōnē primò dictā. Nec placet ēt illa opi.Bal.quā posuit in d.l.cū res.videlicet ꝙ nō requirat̃ patiētia aduersarij, vbi possessio fundi seruiētis est vacās, quo ad acquisitionē quasi possessiōis seruitutis: nā si patiētia iniusti & violēti possessoris nō sufficit ad acquirendā quasi possessionē seruitutis: vt est casus no. in l.j.C.de ser.& aqua.secūdū tertiā lec.& ibi hoc no.Bart.& alij: ergo multominus qñ nullus est in possessione, poterit acquiri quasi possessio seruitutis: nā iniustus possessor habetur hic pro nō possessore quo ad hunc effectū: & sic perinde est, ac si possessio vacaret. Et licet ista rō Bar.sit vera, Bal.tñ multū elegāter in l.si de proprietate.C.si à nō cōp.iu.assignat aliā rationē quę est facilior & clarior, quę est talis: quia quasi possessio in iuribus incorporalib⁹ fuit inuēta, vt p eā acqreret̃ ius quasi possidēti, sicut initia acquisitionis dñij in re corporali regulariter ceperūt à possessione.l.j.in prin.s.eo.& statim videbis p gl.in §.nihil cōe. Sed quo ad acquisitionē proprietatis & dñij in re, istud remediū nō est necessariū, ex quo p mediū apprehēsionis rei & acquisitiōis verę possessiōis inducit̃ idem effectus, & quo ad acqrendū, & quo ad retinēdū: & ista rō est multū plana iudicio meo. Illa aūt rō quā tetigit Bal.in c.j.nō est sine dubitatione, dū dicit ꝙ ille q possidet rē, videt̃ habere etiā ipsum ius dñij: qm̄ rei & fundi appellatione continet̃ etiā dñium: in l.si alij.ff.de vsufru.le.nam respectu possessiōis hoc nō pōt dici, cū dñiū sit ius incorporale, quod possideri nō pōt. Vnde res capietur respectu possessionis, vt simplex corpus, quod pōt possideri nō vt corpus cum toto iure, quod cohæret corpori.& hoc mō aliqñ capitur, sicut declarat Bart. solēniter in l.qui vsufr.j.de verb.oblig.

Nihil cōmune. Qui egit rei vēdicatiōe respectu detētatiōis vel possessiōis naturalis, nō videt̃ renūciare suæ possessioni plenè vel ciuili, cuius respectu nō egit. Et ideo pōt postea agere interdicto, vti possidetis.h.d.secūdū vnā lect.q̄ cōmuniter approbat̃. Prima ponit dictū. Secūda ibi: & iō infert ad decisionē cuiusdā q̄stionis. Tertia ibi: nō em̄.respōdet tacitæ obiectiōi. ¶ †Primò no. 4 ꝙ ex iuribus penitus diuersis nō fit illatio de vno ad aliud, ne quo ad remotionē, neq; quo ad positionē: [a] sicut dicit̃ in glo.j. a & ad hoc semper allegat̃ ista l.& l.Papinianus exuli.ff. de mino.& l.pe.de calū.bene facit l.si seruit⁹.in prin.de serui. vrb. prædio.& l.si mihi.in prin.& in fi.eo.tit. ¶ Secūdò no. ꝙ duæ actiones quę inueniant̃ pro diuersis iuribus vel rebus, possunt simul cumulari: quod qualiter procedat̃, dicemus in recitatione materiæ cumulatiōis, quā hic attingit Bar.in cōbinationibus suis. ¶ In gl.j.ibi: nō possessionē, sed dominiū habemus. ¶ †No.hāc gl.perpetuò, qa expressè affirmat, ꝙ etiā in vsufructu & alijs iuribus incorporalibus pter dominiū rei est dominiū ipsorū iuriū, de quo tāgit Bar.in l.qui vsumfructū.de ver. obli.vbi dicit̃, ꝙ dñium pōt assumi & cōsiderari vt genus, cuius tot sunt species, quot sunt iura incorporalia: & fuit ista locutio gl.in l.iiij.ff.de vsufru.secūdū quorūdā opi. q̄ videt̃ probari in l.q vsumfructū.ff.si vsufr.pe.licet aūt proprie qs dicat̃ dñs vsusfructus vel seruitutis, si tñ simpliciter in libello dicat se dñm, & postea probat de vsufructu, nō obtinebit, qa videt̃ se retulisse ad dñiū rei, nō ad dominiū iuris alicuius. Ita deci- a dit Bal.p illū tex.cū gl.sua in l.j.s.de cōd.insti.& idē tenet in d.l.q vsumfructū.qb.mo.vsusfr.amit. Cōtrariū sentit expsse in l.proprietatis.in prin.C.de proba.vbi dicit ꝙ verbū, dñiū, est capiendū secūdū qualitatē personæ agētis: alleg. not. in l.sed & si possessori.§.itē si iurauero.de iureiuran.& hoc dicit, postq̄ posuit exēplū de dñio vsufructus: & hoc videt̃ verius per ea q̄ habētur in l.si qs intētione.de iudi. Vtrū aūt appellatione dñi veniat dñs secūdū qđ, vel si dicit rē esse suā in libello, vide Bal.in l.iij.C.de iure do. Et an veniat in libello domi- b nus vtiliter, vide quod plene ponit Bar.in l.si mater.§.eandē.j.de exce.rei iudi.& quod plenissime ponit Ant.de But.in c. examinata.extrà, de iud.& in c.cæterum.& ibi per Mod.e. ti. Et licet ille q dicit se dñm in libello, videat̃ deducere vtile dominiū: ille tamē qui dicit se proprietariū, sine dubio nō videretur deducere dominiū vsusfructus: qa istud dominiū nō vocat̃ proprietas, sed quasi proprietas, secūdū gl.no.in l.ij.§.quædā.ff.de interdic.quā ad hoc adducit Bal.in l.cū res.C. de probatio.& in c.j.de inuestitu.de re ali.fac. Quinimo etiā habens vtile dominium in re, sicut in emphyteota, vasallus & similis non dicitur proprie proprietarius: ideo si agēs in libello diceret ad se pertinere proprietatem rei, & probaret se emphyteotam vel vasallū, nō obtineret, secūdū Bal.no.in d.l.ij. de cōdi. insti. Roge.tñ dixit in d.l.iiij.s. de vsufr. ꝙ in istis iuribus non est propriè dare dominiū, sed aliquid simile dñio. Et adde qđ 5 no.Bal.in d.l.proprietatis.†vbi dicit, ꝙ proprietas propriè significat directū dñium: qa illud propriè dicit̃ nostrū, qđ non b est cōmune alteri, [b] sicut proprietas. ¶ In eadē gl.ibi: itē dñium à possessi.&c. Barto.hic soluendo istud contrarium tanquàm separatum à primo, vt dixi in voce, dixit in prima solu. quòd licet ad acquisitionē dominij deberet antecedere possessio, sicut sua causa, hodie tamē nō est ita: nā in multis casib⁹ q̄ritur dominium sine possessione.l.fi.cum ibi not.de sac.sanc. eccle, & l.imperatores.de publi.& etiam inuenitur, quòd ex traditione acquiritur dominium sine possessione.l. si fundum.ff. de fun.do.& vidistis plenius in l.j.§.sed per eum.s.e. Sed licet ita sit, vt dicit Bartol.in quibusdam casibus, regulariter tamen hoc est verum, quòd per medium possessionis acquiritur dominium, siue res occupet cùm est in illius bonis, siue tradatur. De occupante est casus in l.j.in princip.s.codem. De tradente probant duo iura sępius allegata, Insti.per quas personas nob.acquir.§.ex his.& l.traditionibus.in fin.s.tit.j. Vnde quo ad effectū acquisitionis, ista possunt dici cōnexa, ex quo

a ¶ Ad positionē. Facit tex.in l.si maritus.in fi.in versi. se parata sunt. C. de do.inter vi. & vxorē.per quem no.ibi Bald. ꝙ separatorū separata debet esse ratio.

b ¶ Alteri. Add Fe. in c.insinuāte. in j. col.circa me.de offi.delega.vbi ēt qđ dicit̃ propriū, quasi porro priuatum.

regulariter vnũ acquirit per mediũ alterius: sed respectu retẽtionis dñr diuersa: vt per Bar. in ij. so. & istud sit verũ, quòd in acqsitione ista sunt cõnexa, nõ tñ sequit per hoc, ꝙ essentialiter sint idem, imo sunt diuersa, sicut cõtractus & obligatio, & maxime ciuilis est diuersus à cõtractu iurisgẽtium. l. licet. §. ea obligatio. s. de procu. cũ simi. ¶ In glo. vlt. circa prin. ibi: egit rei ven. & succubuit. gl. ista sentit expresse, ꝙ is qui prius egit petitorio, & succubuit, põt agere ĩterdicto, vti posidetis: quã declara vt hic per Bar. & vt dixi in voce, qui occasiõe sumpta late examinat, qũo agẽti possessorio posit opponi, vel nõ opponi exceptio dñij. Cuius dictis adde ꝙ in interdicto adipiscẽdæ, licet regulariter posit obijci exceptio dñij, qñ quis vult eam probare incõtinẽti, hoc fallit, nisi possessoriũ adipiscẽdæ concederetur alicui in pœnam rei cõuenti: tunc enim propter odiũ delinquẽtis fit, vt non admittat volẽs probare statim de dñio. Gl. est sin. quã ibi approbat Bar. & ex ea ĩfert ibi Ang. istã cõclusionẽ in l. fi. ff. de rei ven. ¶ † Aduerte etiã in isto mẽbro: quia licet quis offerret separatũ probare incõtinẽti, & sic admitteret ad excipiendũ de dñio: si tamẽ ex cõtẽtione partiũ iudex videret rem intricari, & prolõgari processum, posset reseruare hãc exceptionẽ: qa nõ est verũ, ꝙ posit probari incontinẽti. Casus est not. secundũ do. Ant. in c. cũ dilecta. de cõfir. vti. vel inuti. Et qa Bar. hic dicit, ꝙ si est lata sñia in petitorio, põt opponi de ea in possessorio adipiscẽdæ, si põt produci incontinẽti. Aduerte: quia sentit id quod est verũ, ꝙ sñia nõ facit notoriũ iudici, qui eã nõ tulit, nisi producatur corã eo: pro quo vide gl. no. in l. quoties. §. fi. ff. de ꝓb. & quod ponit Anto. de But. in c. inter monasteriũ. de re iud. ¶ Secũdò adde, inquantũ ipse vult, reprobãdo dicta Dy. hic, & in l. si de vi. de iudi. quòd agẽti interdicto retinẽdæ nõ põt opponi exceptio dominij: quod Io. And. tenuit cũ Dy. in regula, q ad agẽdum. de re. iu. Et etiã Bal. hic tenet cõtra Bar. vt hic refert Imo. in prima fallentia. de quo dic vt plene scripsi in l. si de eo. §. fi. j. e. vbi sic Bar. posuit. & ad istũ articulũ vide oĩno quod ipse ponit in

6 l. permisceri. in prin. in vlt. q. j. e. ¶ † Tertiò adde ad illã regulã, ꝙ agẽti interdicto recuperandę nõ põt opponi exceptio dominij. l. si quis ad se. C. ad l. Iul. de vi. & c. literis. & c. itẽ cũ qs. de resti. spol. ꝙ istud est verũ, quod colligit ex dictis Bar. hic, & si pars offerat se paratã probare incõtinẽti, licet gl. aliter dixerit in l. si de vi. ff. de iu. ¶ Pro qua cõclusione est casus, quẽ ibi no. Abb. ad hoc in c. literas. extrà, de resti. spo. Quinimo et si exceptio dñij dicatur esse manifesta, dũmodo non sit notoria, adhuc non põt opponi. Gl. est no. secũdum do. Ant. relata ad text. iij. q. v. c. quia suspecti. quã ipse allegat d. c. itẽ cũ quis. in vlt. col. ¶ † Quartò adde, ꝙ quãdo restitutio rei violẽter ablatę fit nõ ex ordine iuris, sed ex fœderibus & capitulis pactis, tunc semper petenti restitutionẽ obstat exceptio dominij, si vult probare incõtinẽti. Casus est no. vbi Bal. ad hoc in c. j. §.

7 possessiones. de pac. con. ¶ † Quintò adde, secũdũ Imo. hic, ꝙ aliquis fuit spoliatus per metũ cõpulsiuum, tũc semper agẽti põt opponi exceptio dñi: ita probatur in c. super hoc. extrà, de renũ. & licet Bal. aliter alleget illã decre. vt j. dicã, iste tñ intellectus est melior. Pro quo adde quæ no. ponit Inno. in c. fi. extrà, quod met. cau. vbi dixit, ꝙ si est probata exceptio dñij in actione, quod metus cau. dãnatur reus solũ in æstimatiõe possessionis, nõ in proprietate q erat sua: & illud dictum valde cõmẽdat Ang. in l. sed & paratus. §. fi. ff. quod met. cau. & Bar. idẽ sentit in disputatione quę incipit, Lappus &c. & dicit esse tex. qui optime facit in l. fi. §. fi. ff. quod metus cau. Bal. tamen in l. obseruare. §. proficisci. ver. xxiij. de offic. proc. & lega. per illũ tex. videt limitare regulã suprà positã solẽniter, videlicet ꝙ spoliatus autoritate iudicis ordine nõ seruato, id est nõ rite, qui potest petere se restitui: vt dixi in l. iustè. s. eo. nõ auditur, qñ spoliator probat de suo iure. & per hãc spoliationem aliqd adest spoliato, sicut in d. §. fi. quia ibi per exactionẽ violẽtam factã à vero creditore debitor erat liberatus. Sed iste intellectus est extraneus ad illã literã, quæ sequitur in actione cõpetenti pro metu impulsiuo, vt dixi, in qua iõ admittit exceptio dominij, vel iuris spoliatis, quia illa actio nõ cõpetit, nisi quatenus interesset. d. l. sed & paratus. quę ratio cessat in vi expulsiua. Vnde dic, vt s. dixi. ¶ Sextò adde, inquantum Bal. hic dicit, ꝙ qñ executio facta in possessorio est irreparabilis, semper obstat exceptio dominij agenti possessorio, per text. in c. literas. de resti. spolia. Nã hoc dictũ hic non placet Imo. quia tex. ille loquitur, quãdo obijcitur impedimentum dispẽsabile cõtra matrimonium. Vnde denegatur restitutio, quo ad copulã in fauorem animæ, & ne incurrant peccatũ: & simili ratione, dicit Ant. de But. in d. c. cũm quis. ꝙ in beneficialibus admittitur exceptio non de iure agentis, quando executio possessorij esset irreparabilis: allegat tex. in c. ex insinuatione. de procur. quod etiam põt dici speciale in fauorem iuriũ spiritualium, vt nõ administrent incõpetẽter. Sed in alijs casibus Imol. sentit hoc non esse admittẽdũ, & forte istud est tutius. Habet tamẽ ista limitatio magnã æquitatẽ, & põt fundari ex his quæ not. Pau. de Leaza. in simili in cle. j. de re iudic. & q ponit notãter Bal. in l. eũ qui duas. C. de adul. dũ dicit, ꝙ executio q aliter nõ suspenditur per obiectũ exceptionis, vel pendẽtiã nullitatis, suspẽdit, quãdo alias executio esset irretractabilis: & ista dicta ego retuli post Imo. in l. qui à latronibus. §. fi. de testi. & allegaui optimũ tex. in simili. in l. q pœnæ. ff. de manumis. Quia tamen in ista materia hoc nõ reperit iure cautum, & summus pontifex in d. c. literas. videt cõsiderare periculum animæ, vbi nõ est tale periculũ, stare regulæ: & imputet sibi spoliator, q delictũ cõmisit. Si tamen velles tenere hanc limitationẽ, deberes intelligere, quando executio esset irretractabilis ex natura ipsius: secus si per accidens. verbi gratia: si ideo nõ posset retractari, quia spoliator nõ haberet probationes super dñio in rei vendicatione: nõ enim videntur attẽdisse iura hæc, quę simpliciter dicũt, ꝙ etiã prædo restituẽdus est: licet in alia materia hoc attẽdat, videlicet quo ad facultatem appellandi à sentẽtia lata in possessorio, iuxta ea quæ ponit Bart. in l. ij. j. de appel. reci. ¶ † Septimò adde, inquãtũ Bal. hic dicit, ꝙ exceptio quæ cõcludit ad proprietatẽ & possessionẽ sit. i. quæ dicit spoliatũ nõ habere ius, neq; posidere, quia nõ poterat, vel quia fuerat priuatus possessiõe sit cũ proprietate, ꝙ tũc talis exceptio semper admittit. Adde quod hic dicit glo. viij. di. c. quo iure. & in c. ex parte. de rest. spo. Exẽplũ: si laicus petit se restitui ad possessionem decimarũ, quas posidere nõ põt. c. cãm quæ. extrà, de præscrip. & hoc nõ est mirũ: quia et si obijciatur sola exceptio, ꝙ spoliatus non posidebat, licet potuisset posidere, ista erit admittenda. c. olim. el ij. de rest. spo. quæ iura adducũt hic Mod. & bene, sed plenius d. Ant. in c. cũ quis. in vl. col. eo. tit. ¶ † Octauò adde, iquãtũ Dy. hic & Bar. volũt, ꝙ si est lata sententia super petitorio, nõ põt opponi exceptio dñij agenti possessorio recuperãdæ, intellige etiã si reus sit absolutus, quia dominus: nã Imo. hic, & do. me. duabus rõnibus impugnant ista

8 dicta. ¶ † Prima rõ sumitur ex tex. in c. j. de resti. spo. vbi probat, ꝙ exceptio dominij põt admitti in interdicto recuperandæ de volũtate expressa ipsius agentis. Sed hic videtur adesse talis voluntas: ergo videtur ꝙ talis exceptio sit admittenda. Quòd aũt adsit, patet: quia ille qui poterat prius agere possessorio voluntariè, egit petitorio, & sic voluit discuti de dominio cõtra cõsiliũ iuriscõsulti in l. is q destinauerat. ff. de rei vẽ. & sic videt ꝙ cũ ex volũtate sua sit admissa inquisitio dñij, de ipso posit obijci in iudicio spoliationis. Sed ista rõ videt posse vitari: qa licet agẽs cõsenserit inquiri de dñio, nõ tamẽ videtur cõsensisse vt inquiratur in hoc iudicio priuilegiato. Secundò arguit do. me. q sequitur hanc sñiam: quia declaratio facta super dñio reddit dominium rei absolute notoriũ. l. emptorẽ. §. j. de act. emp. & c. vestra. de coha. cleri. & mulie. cũ alijs si. ergo ista exceptio tanq; notoria non est repellẽda. l. cõstitutus. & ibi per Innõ. de filijs presby. & c. significasti. de diuor. Super quo articulo est sciẽdũ, quòd d. Ant. in d. c. pastoralis. referẽs Io. An. & Inn. hoc tenere in c. cũ dilectus. e. ti. & eũdẽ Io. An. in addi. Spec. in ti. de petit. & possessorio. §. j. ver. quid si pro vno. in viij. co. tenet expresse, ꝙ vbicunq; exceptio proprietatis est notoria, posit opponi cõtra spoliatum agẽtẽ interdicto recuperãdæ, etiam in prophanis, nõ solum in spũalibus & beneficialibus. Hanc sentẽtiã scd'm Odo. secutus est Bal. in l. de ꝓprietate. C. si à non comp. iu. c. j. §. oẽs. de pace Cõstã. Cõtrarium tenuit idẽ Bald. vbicunq; petitur restitutio sup rebus prophanis, in l. ordinarij. C. de rei vẽ. ver. viij. quæro. in fi. quęstio. & sic videtur cõcordare cum sententia Bar. hic & Dy. Pro quibus prima facie facit rõ fortis: quia si sentẽtia lata super petitorio pareret exceptionẽ rei iudicatæ in possessorio, quando reus est absolutus, quia dominus: ergo ista iudicia non possunt simul cumulari p regulam l. fundi. & l. fundum. & l. sed stante. j. de exce. Sed istud est falsum, & contra l. cũm fundus. in fi. de vi & vi arma. & cõtra c. pastoralis. de causa pos. & proprie. ergo p hoc datur intelligi, ꝙ nullo casu agẽti possessorio obstabit exceptio rei iudicatę. Hoc tamẽ non obstante in hoc articulo valde dubio, aliàs sum secutus partem contrariam saluo iudicio melius sentientis. ¶ † Moueor: quia ista solet esse regula in omni materia, quantuncuq; præcisa, ꝙ si excluditur exceptio vel allegatio alicuius iuris, non intelligitur excludi talis allegatio, si sit notoria: vnde talis notorietas superueniẽs post sñiam facit retractari sentẽtiam. c. ij. de purg. vul. secũdũ vnum intellectũ. & tenuit Inn. & Mod. in c. fraternitatis. de frigi. & male. & do. Abb. expsse in c. suborta. de re iud. Vñ ipe idẽ in articulo nrõ in c. literas. de rest. spol. sentit cũ hac parte. Con-

te.Cōfirmatur ista cōclusio ex gl.no.in c.ex cōquestiōe.de re. spo.quæ videtur probari secūdū intellectū quē sequit̃ hic do. Ant.& Abb.in c.inter cætera.de re iudi.vbi videt̃ casus, ꝙ licet in rescripto prohibeatur appellatio à sñia diffinitiua,non tñ videtur remoueri facultas appellādi prætextu notoriæ iniquitatis.Vnde alibi dicit Bald.solēniter in l.j.C.ne li. in vna ea.cā ter.pro.†quod cle.j.de re iud.quæ dicit,ꝙ cōtra tres sententias cōformes nō pōt oppōi, exceptio nullitatis,[a] non habet locū,quādo nullitas erat notoria.Et ista pars est æquior ratione quā hic assignat Imo.vt euitet̃ circuitus,iuxta l. dominus. de condi.inde.& quod habet̃ in clemē.auditor.de rescript. & etiā nō pōt negari,ꝙ actor qui succubuit in proprietate, quia reus erat dñs,est in euidēti calūnia:& ideo facilius pōt repelli l.ij.C.ad l.fal.l.q cū maior.§.si patris.de bo.lib. Et ad rationē quā s.feci pro opi.Bar.ipsemet rñdet inferius in prima cōbinatiōe,in primo ar.ipsius, vbi dicit ꝙ petitoriū & possessorium adipiscēdæ iō pñt simul cumulari,qa nō est semp sñia lata in vno,parit exceptionē rei iudi.in alio. Sed ista respōsio ita simpliciter data nō videt̃ sufficiēs:qa vt impediat̃ cumulatio,satis videt̃ esse,ꝙ absolutoria ita possit p̄iudicare,si ferat̃ vno modo,sicut potest nūc præiudicare si ferat̃ alio:ar.l.sufficit.de cō dict.inde.Vnde dicēdū est,& melius,vt ipse dicit in l. fundi. j.de exceptio.ꝙ qa lex attēdit cōiter accidētia,nō ea q̃ raro cōtingunt.l.nō ad ea.ff.de leg.& l.certi cōditio.§.qm̃.ff.si cer. pe.ideo permittit̃ cumulatio,qa de raro cōtingētibus est,vt feratur absolutoria pro reo,quia probauerit se dñm. Dixit autem Ang.in materia nr̃a,in l.ij.C.de edict.di.Adri. tol.in electione Paduana.ꝙ exceptio dñij nō pōt opponi agēti interdicto recuperādæ,qñ ille q spoliauit,deberet priuari iure suo: p l. si quis in tantā.C.vnde vi.Sed vbi nō debet priuari suo iure,qđ quādo fit,no.in d.l.tūc ipse tenet,ꝙ agēti interdicto recuperādæ ob.excep.dñij,si excipiēs velit probare incōtinenti,per ea quæ habētur in c.cōstitutus.de filijs p̄sby.Sed ista dicta cōiter nō admitterētur:qa hoc est statutū in odiū spoliatoris,vt non possit excipere de dñio.l.j.§.hoc interdicto.qđ vi aut clā . & in c.in literis.& in c.itē cū quis.pallegatis.bene facit dictū capi.pasto.Vnde eadē ratio videt̃ esse attēta ista cā,ꝙ nō admittat̃ exceptio dñij.Præterea ista limitatio nō probat̃ iure, licet tenēs eā posset dicere,ꝙ lex,si quis ad se fundū.nō loquit̃ nisi in primo casu.Vide etiā ad materiā nostrā,quod singulariter dicit Bal.post Nico.Mat.in l.requirēdi.ī fi.C.de ser.fugit.vbi videt̃ velle,ꝙ spoliatus re mobili possit repelli exceptiōe dominij,licet ille q implorat officiū iudicis,ne spoliet̃, nō possit repelli.Et videtur sonare verba sua,ꝙ quocūq; remedio agat spoliatus,si istud sit verū,esset notabilis limitatio ad ista iura, vt intelligi debeāt in rebus immobilibus:secus si pro mobilibus aliquis intētat aliquod remediū, quod bene non affirmo nūc:sed dicet̃ in l.rē quæ no.j.eo.Et qa suprà posita fuit regula,ꝙ exceptio dñij nō pōt obijci agēti possessorio recuperandæ,quæritur vtilissime:†Quid si opponit̃ ista exceptio,& actor nō replicat,ꝙ non debeat audiri:vtrū probationes factæ super ea valeāt, & repellāt agentē?Super quo Bal.dicit in l.ordinarij.C.de rei vendi.versi. nonò quæro. quòd probationes receptæ non valeāt ipso iure:quia quòd excipiēs de dñio non debeat audiri in possessorio recuperandæ,est quædam replicatio,quæ est mere iuris.Vnde cū sit notoria, videtur quòd infringat exceptionem ipso iure . Sed ista ratio non concludit, quia notorium releuat ab hoc onere probandi,sed non ab onere proponendi.l.si adulterium cum incestu .§. idem Pollioni. de adulter.& per Bartol.in l.cum quid.ff.si cert.pet.& in glo. ordinaria in cle.appellanti.de appel.Vnde melior videtur esse opin.Bart.quam posuit in l.si duo patroni.§. idem Iulia.in vl.colum. de iureiuran.vbi concludit, quòd si pars quæ petit restitui , videt excipi de dominio,vel articulari , & non contradicit,valet processus,quia est quid imputetur parti.Si autē iudex admisit articulos super dominio,nec dedit copiam parti:tunc ipse dicit quòd probationes sunt nullæ , quia nihil est quod parti possit imputari . Sed ipse non declarat ibi, quid si actor replicat contra excipientem, vel contradixit admissioni articulorum:& tamen hoc non obstante iudex procedit ad vlteriora,vtrum processus valeat, si pars non appellat ? super quo Ioan.Moder.& Ioan. Andr.in c.j.de accu.libr.vj.in nouella.dicunt,quòd valet iudicium & processus,& imputet sibi pars,quæ non appellauit. Et hanc sententiam tenuit quidam excellens doctor tempore nostro,qui dictus est dñs Garsias de Hispania,quē ego vidi iuuenis Ferrariæ in quadā apostilla sua,quā habeo in c.de rest.spo.Et pbat vtrūq; dictū rōne.†Et prīo,ꝙ pcessus valeat,si ps nō replicat,pbat ipse : qa priuilegio suo pōt qs renūciare[b].l.si qs ī cōscribēdo.cū si.C.đ pac.imputet ergo sibi actor,si hoc priuilegiū sibi cōcessum nō allegauit.Secūdū probat:quia si actor replicauit,& iudex processit ad vlteriora,tacite videtur pronūciasse cōtra eum.l.j. C.de ordi.iudi.& l.à procedēte.& ibi per Bar.C.de dila.Vñ interlocutoria iudicis facit ius.c.cū dilecti.in fi.de elec.& ista cōclusio bene procedit,qñ iudex cognouisset aliquid sup hoc. Si aūt incōtinēti processisset ad vlteriora,tunc nō posset videri pnūciatū super replicatione.Sed tñ processus videt̃ valere,nisi pars appellet:cū̄ quis in appellatione appellās teneatur minus pbare,ꝙ̄ si fuisset cognitū:vt colligit̃ ex dictis Barto. in d.l.à procedēte.& ex tex.cū ibi no.in c.interposita.in prin. extrà,de appel.¶†Vltimò tene mēti in ista materia quandā singularē doct.Io.And.quā posuit in c.exceptionē.de regu. iur.in merc.vbi dicit,ꝙ exceptio spoliationis nō factæ,quia qui dicit se spoliatū,nō possidebat ,nō pōt opponi in vi declinatoriæ ad arguēdam surreptionē rescripti impetrati,qđ est mēti tenēdū.¶In eadē gl.ibi:petitorio renūcio expresse &c. Pro declaratione huius secūdæ lec.attingit hic Bar.duo,quibus est addēdū.†Primū,vtrū is qui renūciat liti expresse, perdat dominiū rei,an verò simpliciter paret exceptionē reo aduersus rei vendicationē.& cōcludit ꝙ nō perdit dñium,sed solū parat̃ exceptio,per l.si pro fundo.C.de trās.& quæ habent̃ in l.pen.C.pro emp.quæ iura plene declarat ipse idē in l.j.j. pro em.& ad intellectū eorū vide quæ not. Ang.in l.eius rei. de rei vēd.in quibus probat̃,ꝙ si ex causa transactionis dimittit̃ res penes reū cōuētum,nō trāsfert̃ dñium in ipsum reū,& tñ per transactionē recedit̃ à lite.Vnde ista est exceptio litis. l.fratris.C.de trāsac.& l.ij.ff.de iureiu.Doc.Mod.declarando ista dicta dicūt,ꝙ in casu glo.nostræ,in quo fuit facta renunciatio,vt possit agi possessorio.istud dictum Bar.est verissimū,quia nō pōt videri habuisse rem pro derelicto,qui intēdebat eā possidere.Vbi aūt quis nō ex hac causa,sed simpliciter renunciaret,tunc est magis dubiū,secundū eū per ea quæ no.Inn.in c.veniēs.de renū.& Bar.in l.nō solùm.§.liberationis verba.de libe.legā.vbi sequēdo Inn.dicit,ꝙ qui renūciat liti,& causæ,videt̃ habuisse rē pro derelicto.Ideo valet renūciatio parte absente,secūdū eū ibi:& ita rñdet ad l.postꝙ̄ liti. C.de pac.Vñ in intellectu illius l.videt̃ sibi cōtrarius,imo sequit̃ opi.positā hic,dicēs ꝙ qa satis est parari exceptionē reo, vt legitimè videat̃ renunciatū liti,& ei possit renūciari ista cā limitata,limitatū pariet effectum,vt nihil vltra videat̃ remissum,ꝙ̄ id qđ erat necesse renuēti,vt valeret renunciatio.Dñs meus sequit̃ cōtrariā opi.dicit em̄ ꝙ cū per istā renunciationē acquirat̃ rei vēdicatio,illa nō solet esse sine dñio,qđ est eius causa formalis.l.j.C.de alie.iu.mu.cau.fac.& l.ex diuerso.§.j. cū si.de rei vē.Sed ista ratio est impertinēs:quia nec Bar.nec alius dicit,ꝙ acquirat̃ rei vēdicatio reo,sed ꝙ acquirat̃ exceptio cōtra rei vēdicationē,q̃ sunt valde diuersa.l.sed & si possessori.in prin.de iureiu.†Præterea qñ ille qui est dñs,& habet rei vendicationē,cedit rei vendicationē:nō tñ sequit̃,ꝙ videat̃ cedere dñium,qđ nō pōt trāsferri sine traditione,secundū gl.& doc.cōiter in l.fi.de hę.vel act.vē.Secūdò arguit ipse: qa qui renūciat liti & causæ,videt̃ habere rē pro derelicto:ergo dñiū acquirit̃ reo,penes quē res reperit̃:sed ipse nō pbat assumptū,sicut nec Bar.ī §.liberatiōis verba.vñ in hoc est in stādū vtrū assumptū sit verū.In quo procedēdo sine disputatiōe,cōsidero tres casus:nā aliqñ apparet,ꝙ q renūciat liti & causæ,hoc facit,qa potius vult carere re,ꝙ̄ litigare pter odiū litis,vel potētiā aduersarij,sicut dicit text.no.in l.iiij.§.nō tñ.de alie.iud.mu.cau.fact.& tūc credo,ꝙ res videat̃ haberi p derelicta,qa causa renūciationis bene influit in istū effectum. Aliqñ aliqs renūciat,qa credit se habere malā cām:vel sumus in casu dubij,quia nescitur ob quam causam quis renunciat. Et hoc tertio casu dicendum est idem,quod dicam in secundo proxime præcedenti:tum quia secundùm gloss.in l.si maritus.§.si negauerit.ff.de adult.quæ optime videtur probari in l.si aduersarius.in fin.C.de fide instrumentorum.qui renūciat liti & causæ tacitæ,videtur fateri se habere malam causam:& hoc firmat Bald.in l.postquam liti.C.de pact.quia cū nemo præsumatur iactare suum.l.cum de indebito.de probatio.si potest sumi alia coniectura,debemus præsumere quòd alius non velit habere ius suum pro derelicto:sicut dicimus in simili in l.si cùm aurum.de solutio.& per Bar.in l.si id qđ aurum.de verborum obli.Super secundo autē casu suprà posito vltra rationem assignatam per Imol.dicendum est procedere sententiam Bartoli hic†:quia qui confitetur rem suā esse alterius,quod videtur facere ille qui renunciat,quia credit se habere malam causam,& aduersarium bonam:aut hoc facit per errorem,& non præiudicat sibi,vt transferat dominiū.l.cū falsa.& ibi per Bart.C.de iur.& fact.igno. Si autem hoc fecit ex certa sciētia,tunc adhuc ex sola cōfessione nō trās

a ¶Nullitatis. Vide d.Bar.Soci.in cōsil. clv.inci.viso pcessu.ver.ex quib.breuiter cōcludēdo.ibi ex aliquo capite.in ij.parte.& Odof.in consi.cvij.& Ab.Sicu.in cō.cl.&And. Barb.in cō.inc.scribi pręclarè &c.

b ¶Renūciare.Et an & qñ,tu vid̃ Fel.re missiue in c.cōtingit.de sent.excom.

fertur dominiũ, nec videtur habere res pro derelicto, secundũ Bar. in d. l. cũ falsa. vbi hoc probatur, secundũ vnũ intellectũ, & tenet Spe. in ti. de confes. §. nũc videdũ. ver. qd si cõfiteor. & do. Ant. plene in c. fi. in ij. char. de cõfes. Et ista opinio est verior, quàm id quod sentit Bar. in d. §. liberationis verba. dũ dixit, ꝙ confessio facta super iure reali facit ꝙ res videtur habita pro derelicto: licet do. Ant. sequaꝛ eũ in c. si cautio. de fide instru. in q. vtrum confessio inducat ius de nouo. Bald. tamen tenet primã opinionem, quæ est verior in l. generaliter. in vlt. q. C. de non nu. pecu. Sed cõtra istam decisionem facit: quia quãdo confessio facta super iure reali est facta in iudicio ex certa scientia, ex ea transfertur dominium in aduersarium. l. certũ. §. sed si fundũ. de cõfes. secũdũ Bar. in d. l. cum falsa. Et Ant. de But. in præalleg. c. fin. de confes. Sed is qui renunciat liti & causæ, sine dubio fatetur in iudicio: ergo ex ista confessione videtur transferri dominiũ in aduersarium. Sed ad hoc potest dici, ꝙ Bar. & etiam tex. allegatus per eum loquitur in reo, qui confitetur rem esse actoris: quo casu verum est, ꝙ habetur pro cõdẽnato, non tamen sequitur, ergo ex cõfessione est trãslatum dominiũ ipso iure: sed bene sequitur, si confessio mandatur executioni, & fiat traditio, ꝙ transfertur dominiũ, sicut trãsfertur in executione sententiæ latæ super dñio, nõ tamen ex ipsa sentẽtia ipso iure. l. Põponius. §. si iussu. j. e. Secũdò adde dictis Barto. in quantum hic concludit, ꝙ ille qui renunciat liti & causæ, debet cõdẽnari in expẽsis. secus in eo qui accumulat secundũ iudiciũ primo. Nã primũ dictũ debet limitari, nisi is qui renunciat vsq; ad tempus renunciationis habuerit iustam causam litigãdi: nã tunc sicut excusaretur ab expensis si succũberet. l. qui solidũ. §. etiã. de leg. ij. ita si renunciet secundũ Bal. qui ita no. in d. l. postquã lit. Pro qua cõclusione vide tex. optimum, vbi hoc expresius firmat Bal. in l. destitisse. in fi. ff. de iudi. Facit optime quod ipse ponit in l. edita. in quarta char. in repetitione Paduana. C. de edẽdo. vbi similiter distinguit in eo qui mutat vel emendat. Ad secũdũ dictum adde gl. no. quæ idẽ tenet in vers. suspendere. in cle. j. de causa pos. & proprie. Vide quod no. Bart. & Bal. in simili q. in l. ius ciuile. de iusti. & iur. 10 † & ad idem quod diximus s. ꝙ is qui renunciat liti & causæ, in dubio videtur fateri se habere malã causam: adde tex. no. in l. si ingeniũ. C. de inge. manu. quẽ ibi no. Bal. ad hoc, & per quẽ dicit totũ oppositũ eius quod dicit in d. l. postꝙ liti. [a] videlicet ꝙ qui renunciat liti & causæ, non videtur fateri de iustitia aduersarij, & de sua mala causa. Sed ille tex. põt aliter intelligi, ꝙ assertio renũciantis liti & causæ non prodest, neq; nocet, quo ad tertium: sicut dicitur in simili in l. si duo patroni. in prin. de iureiu. Addẽ etiã qđ elegãter no. Bal. in c. j. de controuer. inter vasal. & ali. vbi dixit, ꝙ spãle est in trãsac. ꝙ qui dimittit rẽ apud aliũ ex titulo trãsactionis, nõ trãsfert in eũ dñiũ. Nã in alijs titulis est secus: quia hoc ipso ꝙ aliquis concedit titulũ habenti rem penes se, resultat ficta traditio, ex quo trãsfertur dñiũ, si concedẽs titulũ erat dominus. l. quædã mulier. de rei vẽ. & l. qua rõne. §. interdũ. de acquir. re. do. ¶ In ea gl. ibi: vel dic etiã tacite. Barto. hic declarando lect. positã in gl. dicit duo valde no. in effectu, quæ nõ referã, nisi vt ea notares, cũ Moder. nullã faciãt mentionem. Primò ipse vult, ꝙ qñ reus conuentus interdicto, vti pos. cõfitetur agẽtem interdicto posside re, tunc possit se fundare ex assertione agentis cõtra eundem in alia instantia & iudicio, i. in iudicio rei vẽ. ☞ † Ex qua doctrina no. eleganter, ꝙ licet aliæ probatiões receptæ in iudicio summario, sicut est possessoriũ: nõ faciant fidẽ realiter in ordinario: vt c. veniens. extrà, de test. & per Bar. in l. ij. j. iudi. sol. hoc tñ fallit in cõfessione, quæ sicut vides facta in iudicio possessorio probat in petitorio cõtra confitẽtem: hoc est quod dicit Inn. in c. cùm dilectos. de ordi. cogni. cuius dicta refert & sequitur do. Ant. in c. cãm quæ. extrà, de test. & ibi plene scripsi super hoc articulo. Scdò dicit Bar. ꝙ si reus negat actorẽ possidere, cũ agiꝛ interdicto retinendæ, tunc nõ põt se fundare ex assertione actoris in iudicio rei vẽ. per ea quæ hñr in regula, ex eo quod. j. de re. iur. & in l. cũ deindebito. de ꝓb. cũ si. nã hoc nõ videꝛ verũ indistincte. Reus enim q negauit intẽtionẽ actoris, põt allegando se errasse recedere à sua negatione, & stare assertioni aduersarij, secũdũ Bar. q hoc plene declarat in l. post legatũ. in prin. de his qui. vt indig. Sed saluando istã no. doc. dicas, ꝙ illa doctrina habet locũ in eodẽ iudicio: sed si in alio iudicio re⁹ velit fateri quod negauit, & negatio in primo iudicio tenebat ad cõmodũ rei, confessio verò vel reuocatio negatiõis in alio iudicio tẽdat ad cõmodũ suũ: tunc præsumitur calũnia. Iõ nõ deꝛ materia eludẽdi actorẽ in alio iudicio, nõ admittiꝛ ista variatio. Pro ista cõclusione facit optime tex. sing. quẽ adducã tibi j. in alia qõne, & quod ibi no. Bar. in l. duob⁹. §. ergo si quis. j. de iureiur. & erit ista pulcherrima limitatio ad ea q̃ dicit Bar. in d. l. post legatũ. Itẽ aduerte: qa ex ista doc. Bar. limitaꝛ not. gl. ordinaria in auꝫ. itẽ possessor. C. qui po. in pig. ha. & quod tradit Bar. in l. Papi. §. sed nec impuberis. ff. de inoff. testa. ꝙ licet is qui negauit in vna instãtia, possit idẽ affirmare in alia instãtia, nõ tñ põt se fundare in hac sua affirmatiõe & assertione aduersarij sine cõfessione, quã in prima instantia negauit.

11 Sed q̃ritur pro declaratiõe huius literę in gl. qd ecõtra: † Vtrũ is qui possidet, & agit petitorio, videatur renũciare possessioni suæ. Super quo gl. cõcludit ꝙ vr̃, qñ scit se possidere, & possidet per seipsum: secus si per aliũ: vt hic in gl. & plene declarat Bar. in l. quod meo. in prin. j. e. & etiã hic. Et quia ipse optime declarat gl. in h c parte, solùm vnũ est videndum, in quo Mod. contradicũt gl. & Bar. s. vtrũ cõclusio suprãdicta posita in gl. sit vera. Nã Imo. hic dicit, ꝙ ista cõclusio videtur cõtra istũ tex. in secũdo rñso. Sed huic tex. multipliciter põt rñderi, cur nõ videaꝛ renũciatũ possessioni, vel qñ est actũ petitorio respectu possessionis, q̃ nõ erat penes agentẽ, & nõ respectu eius quã habebat, sicut diciꝛ in v. lectu. vel qñ qs possidebat p aliũ, vel ignorabat tpe quo egit petitorio se possidere: vt s. diximus, sequẽdo dicta Bar. Vnde ipse vtiꝛ alia rõne subtiliori, & arguit sic: vbicũq; per actũ sequẽtẽ quẽ quis facit, aliquis intẽdit recedere ab aliquo actu, vel iure præcedenti, quod est penes eũ, tunc prçcedẽs ius tollitur, qñ actus sequens, per quẽ quis intendit recedere à præcedẽti, valet secũdũ intentionem agẽtis. Si aũt nõ valet vt intẽdebat agẽs, tunc non videtur recessum à primo iure, vel à primo actu: ita probaꝛ in l. si iure. in fi. de leg. iij. quã legẽ ipse allegat ad hoc. Et idẽ vidisti probatũ in l. siquis ante. s. e. melius facit tex. qui proprie loquiꝛ in actu iudiciali in l. nihil. §. si cùm filius. & ibi per Bal. ff. de inoff. testa. & no. in c. cùm venissent. in gl. de eo qui mit. in pos. causa rei seruã. Sed ille qui egit rei ven. videtur voluisse renunciare possessioni, vt cõstitueret aduersariũ possessorẽ, & habilẽ, cũ quo posset agi rei vendicatione: ergo & hoc nõ põt consequi, nõ videbitur renũciasse possessioni. Quòd aũt nõ posset cõsequi, patet: qa per solã renũciationẽ meã nõ acquiritur possessio aduersario, nisi postea occupauerit possessionẽ vacãtem. l. quemadmodũ. s. e. ergo nõ est cõstitutus habilis in rei vend. ex quo nõ possidet. l. finaũt. §. possidere. de rei ven. Hãc opi. sequitur hic dñs meus, & dicit ꝙ cõtra Bar. est casus Instit. de perpe. & tem. ac. §. fi. & in l. quoties. la ij. de sol. quas leges adducit hic Bar. in declaratione huius tertiæ lect. Dicitur eñi in dictis iuribus, quòd quãdo is qui agit, habet rẽ penes se, & sequitur absolutio ab obseruatione iudicij, & ex hoc datur intelligi, ꝙ videꝛ renunciasse possessioni: vt dicit hic Bar. quia si sic esset, non videretur habere rem penes se. Ad idẽ adducit gl. in c. si qui presbyterorũ. de reb. eccle. non alie. & quod habetur xxij. q. ij. c. apostolicos. cũ simi. Sed rõni assignatæ per Imo. põt optime rñderi, ꝙ illa iura loquũtur in actu, vel in re præcedẽti, quod non tollitur ita de facili, sicut ius possessiõis: ☞ † nã cũ testm̃ sit res valde solẽnis, & similiter cõtractus vtilis prçcedens non tolliꝛ ita de facili ex nuda volũtate testatoris, neq; contractus ex nuda voluntate contrahẽtiũ, quãdo est facta plena executio contractus. Primum patet in §. posteriore. Insti. qui. mo. testa. infir. Secundũ in l. ab emptiõe. ff. de pact. Si igitur actus sequens in contractu vel testamẽto est nullus, remanet quædam nuda voluntas reuocatoria, quæ nõ potest, nec debet tollere actum perfectũ. Hac ratione videmus, quòd quia dominiũ non potest perdi sola voluntate, ideo si non potest trãsferri in aliũ, remanet penes tradẽtẽ. l. cũ quis. §. si debitorẽ. de solu. Sed possessio non est hmõi: quia ex nuda volũtate possidẽtis amittiꝛ, qñ teneꝛ per seipsum, vt dictũ est. Ideo nõ est mirũ, si per actũ, licet inutilẽ perdiꝛ: qa actus quãuis inutilis habet voluntatẽ eã deponendi. Ista conclusio probatur expresse in l. quod meo. §. si furioso. j. eo. & l. j. §. si iure. s. eod. vbi patet, ꝙ licet ille qui vult trãsferre possessionẽ in alium, non possit eam transferre, sicut intendit, nihilominus eam perdit, licet translatio non valeat, & tamẽ transferens non intendebat eam perdere, nisi acquireret alteri. Aduerte: quia ista dicta possent habere locum, quando saltem detentatio esset penes aduersarium; nam si saltem detineret, ipso iure fi bi quæreretur possessio, quam ego perderem, si habebat animum possidendi: quia vt vidisti declaratum in lege terminum possidendi: quia vt vidisti declaratum in lege tertia. in princi. s. codem. animus ad continuandum operatur acquisitionem de nouo. Iura autem alleg. per do. meum contra Bartol. non probant, quod ipse dicit, nõ enim loquũtur de eo qui tẽpore quo agebat possidebat rẽ: sed hic dicũt in effectu, ꝙ si possessio post actionẽ intẽtatam deueniat ad petitorem, seqꝛ absolutio ab obseruatiõe iudicij: vt expresse loquiꝛ tex. hoc modo in d. §. fi. super quo vide qđ no. Bar. in l. interdum. §. si de

---

a ¶ L. postꝙ liti. Et ibi vide d. Bar. Soc. & Fel. in c. tuas. de simo. in j. col. in medio. vbi ẽt nũ qd renũciãs liti euitet infamiam.

§.fi.de verb.oblig.Nihil eñ tūc potest allegari,cur agens videat renūciare possessioni,cū tēpore quo egit nō possideret.

12 Sed secus est,qñ à prin.possidet,& agit rei vēdicatiōe.¶†In eadē gl.ibi:vel dic tertiò.hęc lectura quæ est quinta cōiter approbat^a ab omnibus.Et ex prin.gl.no.ꝙ rei vendicatio pōt tētari nō solum cōtra possessorē,sed etiā cōtra detētatorē:& hæc est cōis sentētia,quæ approbat̃ per Mod.in c.quoniā.§.qđ si super.vt lit.nō cōt.licet Inn.ibi aliter senserit.Sup quo vide qđ tradit Bal.in l.officium.de rei vend.& qđ no.in l.ij.C.vbi in rē act.& quia Bar.optime defendit gl.adde duo verba.Et primò,dū dicit ꝙ in rei vē.restitutio rei venit officio iudicis mercenario:sed iure actionis venit solùm declaratio dominij,vnde procederet libellus,etiā si nō peteret̃ reus condēnari ad restitutionē,secundū Bal.in l.vti frui.si vsusfru.pe.& hæc est cōmunis sentētia,de qua plenius in l.ex diuerso.§.j.per Bart.& Ang.ff.de rei vē.& vide quod not.in l.prima.in prin.ff.de edē.& per Ang.in l.iiij.& in l.licet minimā.ff.de peti.hære.Vbi dicit†,ꝙ restitutio rei potest etiam peti iure actionis:alle.Spec.in tit.de lib.concep.§.fi.versic.illud not.Secundò adde,inquantum dicit,ꝙ quia restitutio rei vendicatione venit officio iudicis,non iure actionis:propterea nō impeditur cumulatio,ꝙ ista doctrina est vera,quæ probatur,licet ipse nō allegat,ex his quę no.dicit Bar.in l.ij.§.hoc edicto.in secunda col.ff.vi bo.rap.†vbi dicit,ꝙ quāuis iudicium ciuile & criminale non possit cumulari simul,potest tamē deduci incidenter ad iudicium criminale id qđ venit in iudicio ciuili,& fieri restitutio rei:quia illa non fit iure actionis,sed officio mercenario:vt ipse ibi dicit,& in l.interdū.§.qui furē.ff.de fur.Quod autē dixit in secunda solu.est aliqualiter obscurū,sed habet bonū intellectū:dicit eñ†,ꝙ in interdicto,vti possidetis,venit vnum qđ venit in rei vēdicatione:quia ego peto me declarari possidere ciuiliter,ex qua declaratione resultat effectus vsucapiēdi,qui nō resultaret ex sentētia lata in petitorio,nec dicit plus.Sed ista verba nō declarata nō viderentur concludere ad verā sol.quia ꝗuis in hoc veniat diuersum in interdicto,vti possidetis:qa tñ nō pōt ferri sentētia in ipso,vt cessetur à turbatione,nisi iudex iubeat possessionē naturalē restitui,ad minus hoc respectu videret̃ ꝙ non deberet admitti cumulatio,quia nō pōt cumulari,qđ idē venit in vtroꝗ iudicio.Sed credo mentem suā fuisse,sicut dixi in prima solu.†ꝙ restitutio possessionis in interdicto vti possi.nō veniat ex officio nobili,vel ex actiōe in factū,quę dat̃ hodie loco interdicti,sed ex officio mercenario,quia nō pōt aliter fieri executio in principali petito.Secūdò adde,inquātū ipse dicit,ꝙ si agitur primò rei vēdicatio.deinde agat̃ interdicto vti possidetis,simpliciter debeat stari declaratiōi actoris:per l.si quis intētione.de iud.Nā primò hoc dictū pōt extēdi,vt etiā si actor declaret se intellexisse verbum possessionis pro detētatione,sufficiat vt procedat libellus in rei vendicatione:quia sæpius fuit dictū verbū,possessio,capit̃ aliqñ pro detētatione.l.ij.§.ꝙ vulgo.ff.pro hærede.l.stipulatio.§.hæc quoꝗ.de verb.ob.Vñ dicit Bal.no.ad propositū,ꝙ si aliquis in rescripto vel supplicatione,qua impetrauit iudicē delegatū,narrauit se spoliatū possessione,& postea probet ꝙ fuit spoliatus detētatione,nō possessione:rescriptū nō redditur subreptitiū,dūmodo sit talis detētatio,pro qua cōpetit remediū:de qua videbimus in l.rē quæ nobis.j.eod.Ita dicit sing.in l.j.præscriptione.in ij.char.C.si cōtra ius vel vti.Itē adde circa eandē q.ꝙ cōtra istā

b doctrinam suā videtur casus sing.in l.duobus.§.ergo si quis^b.ff.de iurei.†vbi videt̃ probari,ꝙ fideiussor qui iurauit se nō debere in alia instātia,postea nō pōt declarare dictū suū,videlicet ex qua cā iurauerit se nō debere,& hoc ne sit i sua potestate eludere nouum iudicium.Ergo idem videtur dicendum in casu nostro,videlicet quòd non potest declarare intentato secundo iudicio,quomodo intelligat verba prolata in primo libello,ne sic declarando eludat exceptionem rei,quæ vult eū repellere tanquàm contrarium.& hoc tenet ibi Bart.in ij.solu.quam si tenes fortiter,obst.ille tex.Nec videtur esse bona responsio seu differentia illa,quam ibi ponit Barto.dicens ꝙ l.si quis intētione ambigua.de iudicijs.loquitur quando verba sunt dubia:sed tex.in §.ergo si quis.loquitur quando verba sunt clara.Sed causa verborum prolatorum est dubia:nam videtur esse eadē ratio in vtraꝗ causa,ex quo vtrobiꝗ agitur de intētione agentis,vel excipientis declaranda.Ipse tamen ponit ibi aliam soluti.per quam probaretur sua conclusio hic in terminis.Nam dicit,quòd ille §.est intelligendus secundū quod dicitur in ea.l.in §.si ei.vbi etiam in diuersa instātia ad vtilitatē alterius admittitur interpretatio & declaratio.Et tene semper mēti hoc suum dictum,quia ampliat d.l.si quis in tentione.etiam quo ad effectum procedendi in alia instantia

Et est noua q.in isto pūcto illa quæ nuper est tacta.†Quartò adde,inquantum ipse dicit,ꝙ hæc facultas declarandi nō transit ad hæredē in casu nostro,per l.Pōp.scribit.in fi.de rei ven.& per ea quæ habetur in l.inter stipu.§.j.de verb.obl.Nā domi.videt̃ hoc dictū impugnare,quia facultas declarandi transit ad hæredē:Vnde ex declaratione hæredis non dānificatur tertius,sed solū admittitur lucrū:alle.Bar.in l.gerit.de acqui.hære.& tex.cū gl.vbi hoc tenet Bar.in l.si quis à filio.§.si qs plures.de leg.j.Sed si hæres declararet in casu nostro tali modo,quòd iudicia redderentur cōpatibilia,nō dānificaretur aduersarius,quia auferret̃ solū sibi exceptio declinatoria,ꝙ allegans contraria nō debet audiri:ergo videtur,ꝙ hæres sit admittendus.Pro ista conclusione sua bene facit quod no.Bart.in l.fi.in prin.j.de his quæ in frau.cre.†vbi dicit,quòd procurator habens mandatum cum libera,pōt renūciare exceptiōibus declinatorijs in præiudicium dñi:quia per hoc nō videtur

a dānificari dñs.Sed aduerte vltra ea quæ aliàs scripsi,quia imò videtur agi de dāno alterius.Si eñ agendo interdicto vti pos.ille qui agit videtur renunciare liti & causæ in iudicio petitorio,ex qua renunciatiōe vt vidisti in ij.lect.acquirit̃ exceptio reo cōtra dominū,certè per hanc declarationem auferretur exceptio quæsita per tacitā renunciationem litis,& sic tractaret̃ de dāno vitando.Vnde malè posset sustineri ista impugnatio,sequendo simpliciter dicta Bart.in ista materia.Sed aliàs dubitaui,& est probabile dubiū,vtrū tacita renūciatio,ꝑ quā videtur renūciatū petitorio,agēdo possessorio respectu eiusdē possessionis,operetur eundē effectū,quem operatur renū

b ciatio facta expressè liti & causæ,sicut ponitur in ij.lectu.per quā,vt inquit ibi Bar.paratur exceptio reo cōtra agētem rei ven.Et prima facie videtur dicendum,ꝙ ista tacita renūciatio hoc nō operetur,quia renunciatio limitatur à causa.l.si de certa.cum materia.C.de transactionibus.& plene per Bart.in l.Aurelio.§.Caius.de lib.leg.Vnde causa istius renunciationis videtur eam limitare,vt quousꝗ actor qui agit interdicto vti pos.habet possessionem penes se,non posset agere rei vendicatione:& ex hoc sequitur,ꝙ non potest prosequi processum primo motu super petitorio.Sed si postquā egit interdicto vti pos.velit agere iterū rei ven.videbatur renunciasse possessioni suæ,vt fuit dictū in tertia lect.Ergo postquam perdidit possessionem,si aduersarius eam occupauit,vel si detinebat rem prius,videt̃ ꝙ etiam respectu possessionis possit de nouo agere:& istud dictū habet multā æquitatem.Sed contra hoc facit:quia secundùm hoc ex ista tacita renunciatione facta ab intentante possessorium non videretur renunciatum primo iudicio petitorio,nisi respectu instantiæ,nō respectu causæ.Sed hoc non pōt fieri,vt plene traditur in d.l.postꝗ liti.ergo sim

c pliciter videt̃ dicēdū,ꝙ etiā de nouo non possit agere rei vendicatione:& hoc est tutius tenere.Si tamen vis tenere cōclusionem prædictā,posses dicere,ꝙ soli instātiæ nō pōt renūciari,si pars contradicat expresse:secus si non cōtradicat.Quia tamen hoc nō reperit̃ bene decisum,melius est sequi id quod ꝓxime dixi,videlicet vt videat̃ renunciatum liti & causæ.Declaratis lectūris positis in gl.Bar.hic solēniter aggredit̃ aliā naturā cumulationis circa petitorium & possessoriū,^c & decla-

c

13 rat eā per septē cōbinatiōes,vt hic per eum plene.¶†Et quo ad primam,adde inquantum dicit,ꝙ petitorium & possessorium adipiscendæ possunt cumulari,etiam dato ꝙ simpliciter lata sententia in petitorio pareret exceptionē rei iudicatæ in

d possessorio,& vtitur subtili rōne.Nam cū iudiciū petitoriū sit ordinarium,& possessoriū summariū,nō est verisimile quòd sentētia super petitorio ita celeriter pōt ferri,vt possit quis eā producere incōtinenti in iudicio possessorio,in quo sicut excipiens de dominio tenetur statim probare incontinenti,secundùm gl.in l.si de vi.ff.de iudi.ita excipiēs de sentētia quæ præiudicat:vt per Bar.s.in prima lect.& etiā hic & bene.Ex hoc infert,ꝙ si in petitorio esset cōclusum in cā,qñ moueret̃ possessoriū,tūc bene impediretur cumulatio possessorij adipiscendæ:quia post conclusum in cā verisimile est,ꝙ cito possit ferri sñia,& sic incontinenti produci in iudicio possessorio:& hoc casu dicit decretalem,pastoralis.extrà,de causa pos.& ꝓprie.procedere de rigore iuris:aliàs aūt procedit magis de æquitate canonū,quàm de rigore iuris,ne lites litibus inculcētur.

d Sed ista doct.sicut est elegās,ita est multū dubia.^d& primò cōtra eā adduco tibi tex.cū gl.sua in l.interdū.j.de pub.iudi.vbi probatur iuncta gl.quòd si est actum criminaliter.l.Iulia de vi.non potest postea cumulari interdictum recuperandæ possessionis:tamen non est dubium,quòd sñia ferenda in iudicio criminali,quod est ordinariū & solēne,verisimilr nō posset ꝓduci ī iudicio possessorio,qđ est summariū:vt j.videbis ī ij.q.pri.Nec dicas,ꝙ vbi intētat̃ iudicio crīali,impediret̃ cumula

¶Approbatur.Et hoc idē tenet d.Ale.de Imo.hic.Sed vide d.Ias.May.qui nitit̃ defendere Imo.& Lud.tenētes cōtra hanc cōmunē snīam in xj.col.in versi.istam conclusionē.

¶§.ergo si qs.Adde d.Iaso.May.hic q dicit,ꝙ iste tex.§.ergo si quis.nō facit ad propositū,eo qa nō loqtur ī fideiussore iudicatū solui:vt hic dicit Are.& clare patet:qa si stipulatio nō esset cōmissa,eo qa non ꝓmisisset,certè nō posset ēt cōueniri iudicati,cuius contrarium ibi dicit text.Vñ ille tex.loqtur ī reo prīcipali,ꝓut ēt refert ibi expsse declarare Bald.

¶Et possessorium.Vide Ro.in decis.vj.& d.Ias.Mayn.hic in xvj.colū.in ver.extra glo.cum seq.& Paul.de Ca.in consil.cclvij.inc.in cā q vertit̃.& d.Bar.Soc.in cōs.cclxij.incip.in cōtrouersia.versi.iij.hic idē in fi.cū ver.seq.

¶Dubia.Et hoc idē tenet Ang.hic:sed adde ꝙ cū Bar.trāseūt Imol.Rap.Cu.Lud.Ro.& late d.Alex.de Imo.& d.Ant.ī c.cū dilect^9.de causa pos.& proprie.

tio propter maioritatē iudicij,iuxta l.fi.C.de ordi.cogni. non quia sententia lata in illo iudicio pareret præiudicium in alio: nam hoc est cōtra tex.iuncta gl.Dicit̄ em̄ in tex. ꝙ si est actū ciuiliter interdicto recuperādæ,non pōt accumulari iudicium criminale:& gl.dicit idē econtra.Vnde apparet,ꝙ ibi impediretur cumulatio,intentato prius iudicio criminali eadem ratione qua impeditur,econtra intētato prius iudicio ciuili: sed quando est intētatum iudicio ciuili, cumulatio criminalis nō posset impediri ratione maioritatis,quia iudiciū ciuile est minus,non maius.d.l.fi.de ord.cogni.Ergo dat̄ intelligi,ꝙ vtroque casu impeditur cumulatio:qa snīa lata in vno parit exceptionem rei iudi.in alio,secundum regulam quā ponit Bart. ad intellectum istorum iuriū in l.ij.§.hoc edicto.ff. vi bo.rapto.Præterea etiā si non esset conclusum in causa,ista ratio in multis casibus non erit vera.Quid em̄ si super petitorio verteretur solus articulus iuris,quia de facto constaret ex assertione partium, certe tunc qō de facili præsumit̄ posse expediri, & breui tempore.c.sæpe.in prin.de ap. Itē si essent publicati testes,& disputatum super eis,& elapsi termini, ita ꝙ diceret̄ posse liquere de causa:iuxta ea quæ habentur per Mod. post Ang.in l.Pomponius.ať l.si vni.de re iu.Adhuc est verisimile,quòd res faciliter posset expediri,& paruo tēpore.Præterea aduerte subtilius:quia etiā si sit conclusum in causa,adhuc nō videretur resultare decisio verisimilis,q̄ possit produci incontinēti,cū pars victa possit appellare primo & secundo: & certū est,ꝙ quia appellatio suspēdit pronūciatū.l.furti.§.j. de his qui no.infa.durante appellatione nulla,per eā posset fieri probatio.†Nec ob.ratio alle.per ipsum, qa pōt respōderi.ꝙ facilius pōt impediri iudicium mouendū,q̄ iudiciū semel legitime intentatū elidi.Vnde non valet cōsequētia:aliqs tenet̄ probare incontinenti in iudicio possessorio iam legitime intētato,ad faciendum ꝙ agēs succumbat:ergo ad impediendū cumulationē iudiciū mouendum cōsiderabitur,vtrū primū iudiciū possit celeriter expediri,vel nō.¶Secūdò adde in secundo articulo huius cōbinationis,dū dicit in effectu, ꝙ si agitur rei vendicatione,contra spoliatorē,agens nō tenetur probare de dominio in odium spoliatoris:[a]per l.ius eius,C.de prob. Nā ista fuit opi.quorundā,quos refert Inn.in c.pastoralis.de causa pos.& proprie.Sed recitat̄ ibi alia opi.quā approbat Hosti. ꝙ etiā isto casu agens teneatur probare de dominio:iuxta l.fi. C.de rei vē.& hāc sequit̄ hic Imo.& Bal.in d.l.ius eius. Fundamentum istorum est duplex.Primū,quia iudex qui non cognouit sup proprietate,& cui nō liquet de proprietate probata ex parte actoris,nō potest super ea ferre sentētiam. Sed ista ratio nihil valet:quia si oritur præsumptio in odium spoliatoris,ꝙ res sit mea,satis dicitur probatū de proprietate, hoc ipso ꝙ est probata spoliatio.†quia præsumptiones legum sunt liquidissimæ probationes.l.licet imperator.de leg.j.l. si tutor. de peri.tuto.l.si quis locuples.§.fi.de manu.te.Secūdum fundamentū est:quia si hoc esset verum, redderetur superfluum remediū.l.si quis in tantam.C.vnde vi.per legē,spoliatus pōt petere,vt spoliator priuetur iure suo:quod esset superfluum, si spoliatus agēdo rei ven.præsumeretur dn̄s. Sed ista rō licet sit colorata,non est sufficiens:quia posito ꝙ agens præsumeretur dn̄s præsumptiōe iuris,reus tamen cōuentus posset probare claris probationibus,se esse dominū,& sic excludere præsumptionem iuris.Vt ergo nulla sibi relinquat̄ defensio,vtile est remedium.l.si quis in tantā.Pro opi.Bar.hic videtur text. in l.ius eius.præal.& l.si quis emptiōis.§. sed hoc super illis. C.de præscri.xxx.an.sed ad l.ius eius. respondet ibi Bald. & Imo.hic,ꝙ ibi est speciale in quasi possessiōe status hominis: sicut dicit gl.in simili in l.quod autē.ff.de lib.causa.Et posset esse ratio spālitatis,ex parte domini possidentis violenter fauor libertatis:ex parte autem serui,qui dolo malo est in quasi possessiōe libertatis,frequens fuga seruorum, propter quam statuitur etiam aliquid speciale.l.requirendi. cum ibi not.C. de ser.fugi.& l.si quis seruo.C. de fur. Et quòd in dictis iuri-

14 bus sit speciale,patet:†quia sufficit vt seruus oneretur onere probandi,quod sit in quasi possessione libertatis dolo malo. i.mala fide.Vnde non requiritur, quòd violenter spoliauerit dominum quasi possessione sua,sed qualitercunq; sit in mala fide.sufficit.Sed hoc nō admitteret Bart.nec aliquis in simplici malæ fidei possessore,qui non spoliauit aliquem possessiōe sua,vt ei incumberet onus probandi se dominum:ergo patet, quòd illa iura habent specialem rationem. Ad text.in §. sed hoc.super illis respōdet Bal.optime in d.l.ius eius. dicens, ꝙ ibi concurrunt duo,quæ faciūt hunc effectum, videlicet longissima possessio agentis rei vendicatione, qui possederat rē per xxx.annos,licet mala fide,& odio inuasoris. Sed quādo primum non concurreret,solum inuasoris odium non sufficeret,quia non reperitur iure cautum.Ange.tamen in d. §.sed hoc super illis.& in l.metum.§.volenti.vbi omnino hoc vide. ff.quod met.cau.in spoliatore tenet opi.Bart.hic per text.& gl.in d.§.sed hoc super illis.Sed gl.ibi dum dicit,ꝙ hoc statuit̄ in odiū inuasoris,debet intelligi sanè,s. cōcurrente lōgissima possessiōe præterita.Est enim intētio illius §.ꝙ quo ad spoliatorē,res habeat̄ pro præscripta,& cēseatur acquisitū dn̄ium,sicut si præscribēs fuisset in bona fide.Ipse tn̄ Ang.in d.§.volēti.limitat hoc suum dictū singulariter, ꝙ nō habeat locum in spoliato per vim cōpulsiuā,qa nō est vsq; adeo odiosus spoliator:sicut ille q per vim expulsiuā spoliauit.Quicquid tamē ipse dicat ibi,& in l.qui destinauerat.š.de rei vend. vbi etiam Bal.tenuit opi.Bar.hic mihi placet opin.Bald.in l.vis eius.& Imo.hic,pro qua adduco tibi casum ad finē tex.in c.cū eccl'ia Sutrina.de cā pos.& ꝓpric.ibi em̄ spoliatus agebat simul possessorio,& petitorio,& in cā spoliatiōis obtinuit,& tn̄ in petitorio succubuit,quia nō probauit de iure suo.†Et sic patet, ꝙ agēs petitorio nō præsumit̄ dn̄s in odiū spoliatoris.Nec potes dicere,ꝙ agēs iō succubuit ibi:qa cōtrà cōstabat de proprietate rei cōuenti,q̄m intentio canon̄.erat fundata de iure cōi. Nam ad hoc rn̄detur,ꝙ intentio tex.est idē esse dicēdū,etiā si de dominio eorum nō cōstitisset.Hoc patet,dum dicit versus fin.literę,ꝙ reus debet absolui actore nō probāte,& si nihil reus ꝓstiterit.i.probauerit de iure suo.Vnde ibi est casus ꝓ ista par-

15 te,nisi forte dicas esse spāle in istis iuribus spūalibus.† Sed nō video bonā rōnem spālitatis,cū ꝑlatus cū capitulo possit delinquendo præiudicare iuri suo,& ecclesiæ [b]regulariter.c.j.& ibi plene.extrà.de do.& cōtu.& no.in l.iubemus .C. de sacr. san.ecc.& vide Bal.in l.ij.de serui.& aqua.vers.xj.in ij. chart. & Bar.in l.iiij.§.Cato.ff.de verb.ob.Et inquantum Bart.hic super indicto retinēdæ dicit,ꝙ in iuribus incorporalibus ille qui egit cōfessoria,pōt postea agere interdicto,vti possi. quia etiam existenti in possessione cōfessoria pōt competere.l.& si forte.§.sciendū.ff.si serui.vē.l.vti frui.§.fi.si vsusf.pet. Adde quod ipse idem plene notat in l.si prius.š.de oper.no.nū. vbi ipse declarat id quod tāgit hic,s.vtrū quasi possessio seruitutis releuet aliquē ab onere probādi.Nā hic videtur sentire ꝙ sic. Sed plenius dic vt in d.l.si prius.Et qa in fine istius cōbinationis Bar.dicit,ꝙ quādo interdicta habēt mixtā causam ꝓprietatis,nunq̄ admitti t̄ cumulatio:†qa semper sententia lata in petitorio parit exceptionē rei iudicatæ in possessorio,& ecōtra:sicut dicit gl.in l.ij.§.querelā. j.de interdic. Nā occasione huius regulæ d.me.hic ingredit̄ materiā impertinentē,s. quō sentētia lata super dn̄io in iudicio summario, & probationes factæ in eodem iudicio præiudicēt,vel nō præiudicent in ordinario,& ꝙ in confessiōe facta in iudicio summario: super quibus vide per Mod.plene,vbi etiā scripsi in c. cām quę.extrà. de test.& quod ponit Bar.in l.ij.§.hoc edicto.ff.vi bo. rapto. & Bal.in l.ij.C.de edē.¶Circa quartam cōbinationem adde dictis Bart.inquantum dicit in principio ipsius, ꝙ qn̄ reus cōtra quē fuit actum rei vendicatio, fuit spoliatus ab actore pendente lite,tunc proceditur super vtroq; iudicio, nec vnum suspendit aliud.l.si cōstiterit.C.fi.regū. ꝙ hoc dictū nō videtur

16 procedere.†Nā spoliatio facta lite penden.est odiosior,[c] q̄ facta ante litem motā:quod patet,quia retractatur officio iudicis,absque eo ꝙ intentetur remedium ordinarium .c.pe. & fi. vt lit.pen.& tradit Bal.in c.j.§.sancimus. quo tpe miles inuesti.& Mod.post Inn.in c.dilecti.de excep.Vnde videt̄,quòd sicut spoliatio facta ante litem motā super petitorio, si proponitur post litē motā in petitorio, facit supersedere in petitorio:vt ipse j.fatetur.ita & fortius ista quæ est odiosior,nisi forte saluando dicas,ꝙ in isto casu ideo nō suspendit petitorium, quia super eo à principio lis fuit legitimè inchoata,nec poterat agens repelli:quod secus est,quādo spoliatio præcessit petitoriū:quo casu ex quo agens rei vendi.verè possidebat,non videtur potuisse agi petitorio pro eo quod erat penes eum:vt Insti.de perpe.& tempo.actio.§.fi. iudicio autem legitime inchoato plus fauemus:ar.l.qui cū maior.in princ.de bon.liber. Nec placet id quod aliàs dixi,tollēdo istam rn̄sionē, videlicet ꝙ etiā qn̄ spoliatio præcessit,petitorium, anteq̄ inchoaretur possessorium,lis poterat dici legitime instituta:nam si postea constat agentem petitorio posse disse retro,declarabitur inepte fuisse actum, quia declaratio trahitur retro .l. hæredes.§. sed si notam.de testa.Vnde istud dictum pōt sustineri: & vide quæ dicam circa hanc cōbinationem.j.eo.in vlti.char. Secūdò adde,inquantum Bar.hic dicit,quòd si agatur petitorio vno modo ab vna parte,& possessorio recuperandæ alio respectu,tunc ista iudicia ambo procedunt, sicut interdictum, vti posside.& rei ven.pn̄t cumulari ab eadē parte diuersis respectibus,secundū v.lectur.huius §.nam istud dictum videtur dubium.

a ¶Spoliatoris.Vid d.Ias.Mayn. hic in xx.colū. vbi refert opi. pro & contra.

b ¶Et ecclę. Adde Fel.in c. ad audientiā.de rescr. in ver. limitaret̄.ibi.ij.limitaret̄. & i c.ad apostolicā. de simo. ad fi. & in c. cōtingit. el j.in fi.de sen. ex cō.& qd dixi in d. c.ad audientiam.in apostil.

c ¶Odiosior. Add d. Ia.May.hic i xxij. col.post me.in ver. tu aduerte. q dicit istā positionē Are. nō esse bn̄ fundatā, ꝙ spoliatio lite pēdente facta sit odiosior, q̄ facta an litē:& hoc qa retractat̄ offō iudicis:nā ꝑ hoc nō concludit sc̄dm eū eā esse odiosiorē:nec illud ē ibi ꝓpter hoc, sed qa ea quę emergūt post litis cōtestationē,pertinēt ad officiū iudicis.l. ędiles. §.itē sciēdum.ff.de ædil.edict.

dubiū, si est verū, qđ ipse ponit in cōclusione seq. videlicet ꝙ qñ rei vendicatio & interdictū recuperandæ proponūtur à diuersis partibus respectu eiusdē rei seu iuris, supersedeṫ in petitorio, ne fiat præiudiciū interdicto recuperandæ possessionis, propter quæstionē dñij.l.j.C.si per vim, vel alio modo.& l.si quis ad se fundū.C.ad l.Iul.de vi. Licet em̄ in hoc casu, quia actiones istæ dirigūtur in diuersa, nō resultet aliqua incōpatibilitas, stat tñ ratio priuilegij, † ꝙ non debet quæri de dñio, antequā quis sit restitutus. Sed hic quæriṫ de dñio, qđ respicit ita possessionē, cuius prætextu nō agiṫ rei ven. siue detētatione, sicut possessionē, vel detētationē, cuius prætextu intētatur petitoriū. Ergo eodē modo videṫ supersederi, maxime quia vt s. fuit declaratū per eūdem Bart. in rei vē. dominiū deduciṫ iure actionis, sed rei restitutio fit per officiū iudicis. Quia tamē vt j. ostendā in tertia additione, secūdū suā opinionē mei quā posuit in j.lect. rō priuilegij nō est bona: iō ista cōclusio forte ꝓcederet, quia alia rōne nō impediṫ cōcursus. Tertiò adde, ꝙ qñ petitoriū & possessoriū recuperādæ intētatur respectu eiusdē possessiōis: vera rō, quare tūc suspēdatur petitoriū, videṫ esse illa, quā assignat Bar.j. in possessorio adipiscēdæ: qa agēs inter dicto recuperādę ante lit.cōt. in petitorio videṫ negare se possidere: quod pōt facere, etiā si prius esset cōfessus se possidere. l.is qui se obtulit.de rei vē.& plene declarat Bar. in l.nō fatetur.j.de cōfes. Vnde anteꝗ̄ cōstet vtrū possideat, vel nō: non pōt procedi in rei ven. Nec ob. si dicas, ꝙ imo poterit procedi attēta ista ratione: quia in ipso iudicio petitorio poterit agens facere fidē, quod reus possidet. nam hoc nō est admittēdum in casu nostro, ex quo pendet quæstio ordinaria super possessione per interdictū recuperādæ possessionis, ne frustra multiplicentur iudicia super eodē. Nam illa ratio quā assignat Bart. ꝙ supersedetur in iudicio petitorio propter priuilegiū interdicti recuperandæ possessionis, cōtra quod nō admittitur quæstio de dominio, secūdū dicta sua, quæ posuit in j.q. nō videṫ bona. † Iura em̄ quæ dicūt, ꝙ agēti interdicto recuperādæ nō potest obijci exceptio dñij, hoc faciūt, quia per quæstionē proprietatis si admitteretur probatio dominij, posset excludi remediū restitutionis, vel differri. Sed qñ primò est actū petitorio contra spoliatum, vt in casu nostro: deinde spoliatus agit possessorio, si sententia lata super petitorio in fauorē actoris non pareret exceptionē rei iudicatæ petēti restitutionē: vt concludit Bar.s. in prima lectu. cessat causa priuilegij illarum legum: quia per istud iudicium non extinguetur iudicium recuperandæ possessionis. Tenenda est ergo prima ratio, vel potes dicere quòd petitorium suspenditur propter odium spoliatoris, vt inquit summus pontifex in cle.j. in fi. de causa pos. & ꝓprie. Si autē teneres id qđ ego tenui in j.le. ista rō posset esse bona, quia sententia lata super petitorio obstaret in possessorio recuperandæ propter ius dominij, quod est factū notoriū: vt ibi dixi, sequendo Moder. Quartò adde, inquantum Barto. hic dicit, ꝙ si intentatur remediū recuperandæ post litē contesta. in petitorio, ab eo qui non fuit interrogatus in iudicio petitorio, vtrum possideret, ꝙ procedit vtrūq; iudiciū: qa cū lis sit contestata in petitorio, nō potest amplius opponi exceptio ordinis, videlicet ꝙ prius debet procedi super possessorio, cùm sit exceptio declinatoria: nam istud dictum sine dubio est verum, si lis fuisset cōtestata super petitorio post possessorium positum: tunc enim cùm ista exceptio declinatoria cōpeteret tempore litis contesta. merito postea non potest opponi: vt in iuribus allega. per eum. Sed qñ lis fuisset contestata in petitorio, anteꝗ̄ proponeretur possessorium, ista exceptio emergens inciperet oriri post litem contestatā: ergo posset opponi, licet esset declinatoria, quia anteꝗ̄ opponereṫ possessorium, non poterat dici esse orta. Ista conclusio probatur ex tex. cū glo. in l.ij.C.de cōsor.eius.li.& c.insinuāte.extrà, de offic.deleg.& ponit Bart. in l.Pompo.§.rati. circa prin.ff.de procurato. Secundò contra istam conclusionem videtur casus in clemen.j. in j.responso.de cau.pos.& proprie. vbi diciṫ expresse, quòd quandocūq; proponatur possessorium vsq; ad conclusionem in causa, semper suspenditur petitorium intentatum ab alia parte. & hoc tenet Abb. eleganter hoc declarās in c.ex conquestione. in ij.q. prin. de resti. spol. Licet enim secundùm eum ꝙ prius ꝓcedatur super petitorio, ꝗ̄ super possessorio, sit quædam exceptio declinatoria, propositio tamen possessorii per modum actionis potest fieri quandocunq; ante conclusum in causa, † quia suspendens iudicium petitorium venit in consequentiam ad ipsum possessorium, ideo non attenditur vtrum ista suspensio sit de natura declinatoriæ, vel nō: sed transit cum natura sui principalis, cuius accidens est: arg. l. qui habet. in princi. ff. de tute. & quod habetur in l.j. in fin. de auto. tu. & in l.j.§.si te rogauero.ff. deposi. Sed hoc videṫ contra mentē cle. quæ dicit, ꝙ hæc induciṫ in odiū spoliatoris, & sic patet, si nō esset ista rō, ꝙ aliàs ista exceptio nō suspēderet petitoriū. Et quia ista cōclusio multū exorbitat à regulis iuris, possumus dicere saluando dicta Barto. hic, quòd illa iura habēt locū de æquitate can. in causis beneficialibus, in quib⁹ loquiṫ princ. illius cle. vel saltē in spiritualibus, in quibus in ista materia multa statuuntur specialia, quæ non seruanṫ in rebus ꝓphanis: vt s. dixi, circa j.lec. Et quòd illa iura debeāt restringi ad casus ꝑdictos, sentit Ioan. And. satis clarè in titu. de petitorio & possessorio.§.sciendū. versi. sed pone in quadam additione parua. & ibi etiā Specul. tenet opin. legistarum, quòd possessoriū propositum post li. cōte. nō suspendat petitorium. Et attende: quia licet ego aliàs dixerim reprehendēdo Barto. hic, ꝙ si possessorium proponiṫ post litem contest. in petitorio adhuc videtur posse opponi exceptio, vt s. retuli: postea scribendo in ij.q. principali huius repetitionis, sum secutus sniam Barto.[a] Considerando diligentius, moueor primò per tex.s. inductū in dicta cle. dum dicit quòd in causis beneficialibus possessorium propositū post lit. cōte. suspendit petitorium in odium spoliatoris: ergo datur intelligi, ꝙ si non esset specialis ratio odij, nō suspendereṫ petitoriū: & per cōsequēs exceptio declinatoria nō posset oppōi. Et ad rationem s. adductam per me, dico quòd quia fuit in potestate ꝓponentis possessorium ꝓponere illud ante litem cōtest. & sic facere, quòd sibi cōpeteret exceptio, perinde est, ac si verè ante lit. cōtest. sibi competijsset, est enim quid possit sibi imputari. Pro ista cōclusione facit optime tex. in l.j.§.qui sub cōditione.s.si quis omiss.cau. testa. & in l.si quis hæres instituatur. in princ. & quod ibi per Barto. de hære. instit. Bene facit tex. in l.qui potest. de regu. iuris. ꝓbatur enim in dictis iuribus, ꝙ ita imputaṫ culpa illi qui nō habet formaliter ius delatum, sed in potestate sua est facere, quòd sibi deferatur, sicut illi qui habebat ius formaliter delatum, & intra terminum illud non acceptauit: vt dicit Barto. in d.l.si quis hæres instituaṫ. Et erit ista rñsio valde nouum dictum in materia exceptionis declinatoriæ. Scđò dicit hic Bartol. ꝙ si tēpore ferendæ sñiæ super petitorio reus non reperiṫ possidere, sed ipse actor, fereṫ tamē sentētia super petitorio: iuxta id qđ dicit glo. not. in l.si à te.§.j.de except. rei iud. qui voluit, ꝙ tunc absolueretṫ reus, quia nō reperitur possidere, & nihilominus actor declarabitur dominus, qđ est magni effectus: quia si possessio postea perueniret ad reum, semp posset ei auferri virtute dictæ declarationis. Et aduerte: quia Bartol. intellexit illam glo. habere locū, etiam quando possessio erat penes actorem tēpore petitorij intentati. qđ est singulare verbū. Cōtra quod tamē videṫ casus singu. in c.examinata. extrà, de iudi. vbi si actor possidens intentat rei vendicationem, quia petitio eius diciṫ inepta, reus absoluiṫ simpliciter, & repelliṫ actor. Et istum intellectū dedit ibi do. Card. Flo. quem ibi alleg. d.me. & ego etiā sum secutus in d.c.examinata. Sed cōtra istum intellectū facit scđm d.meū hic, quia in d.c.examinata. videbaṫ cōpetere rei vend. ex eo, qa res erat posita in sequestro: vnde saltē poterat intentari contra sequestrariū rōne detentationis. Sed ego ibi saluādo istum intellectum dixi, quòd tpe quo fuit actū rei vendicatione, nō erat adhuc facta sequestratio: vnde à princ. ab eo qui oīno possidebat & detinebat ineptè, videṫ fuisse actū:[b] sic id qđ sentit hic Barto. remanet dubiū. Vbi aūt non reus cōuentus, neq; actor, sed tertius possideret, vtrū illa glo. sit vera, dubitaṫ: qa Gul. de Cu. & Ang. in l.Pompo.§.sed & his.ff.de ꝓcura. tenēt cōtra d.glo. Alibi tñ Angel. sequitur gloss. in l.is qui se obtulit.ff.de rei vendi. & illam gloss. etiam aprobant Modern. in cap. aduersario. extrà, de except. Aduerte tamē, quia Imo. hic addēdo ad dicta Bar. quo ad intellectū d.glo. dicit ꝙ illa glo. pōt ꝓcedere, nisi reus q nō possidet, allegat se nō possidere, & petat se absolui ab instantia iudicij: quia tunc cū hoc possit facere etiā post lit. cōte. debebit simpliciter absolui, nec declarabiṫ aliqđ super dñio: alleg. tex. cū gl. secundū intellectum Vgo. in l.qui petitorio. in prin. ff. de rei vend. Sed cū reuerentia text. cū glo. non dicit, ꝙ reus qui non fuit interrogatus, possit post litē cōtest. allegare se non possidere: sed bene dicit, ꝙ actor pōt interrogare post litē cōtest. vtrū possideat. Sed posito quòd diceret, per hoc nō sequitur, ꝙ licet reus possit petere se absolui, ex hac tamen petitione induceṫ, ꝙ nō debeat ferri sñia declaratoria super dominio. Vnde potes simpliciter sequi gl. quę cōmuniter approbatur, vt s. dixi. Et de ista qō. vid. oīno Ant. de But. qui aliter limitat illā gl. in c.examinata. de iudi. ¶ Circa quintā cōbinationem adde inquantum Bar. repetendo ibi ea quæ dixerat in prima lectu. ꝙ exceptio dominij non potest opponi agēti possessorio recuperandæ. Adde ꝙ illam distinctionem quā fecit Ang. in l.ij.C.de edict. di. Adria. tol. videlicet vtrū spoliator

[a] ¶ Sētētiā Bar. Quā etiā tenet & firmat d.Iaso.May. hic in xxiiij.co.i ver. tene cōclusionē Bar. vñ dic, prout hic etiam per eum.

[b] ¶ Actū. Et hoc idē firmat referendo Are.d.Ia.May. hic in xxv.colū. in fi. q dicit tenēdā esse gl. in d.l.si à te.§.j.al. leg.p Aret. cū duabus limit. adductis per eū, quā gl. dicit esse singularē, & cōmuniter approbatā, & ꝙ scđm Bal. in rub. extrà, de re iudi. in ij.col. nō reperiṫ alibi. & refert Bar. dicere in d.l.si à te.§.j.ꝙ ille text. debet ad hoc scribi literis aureis.

debeat priuari iure suo, vel non: posuit Bal. originaliter in l. j. C. si de momē. pos. fue. appel. circa mediū. †Et tene menti vnā legē sing. quæ dicit, quòd quāuis possessoriū recuperādę suspendit petitoriū, & nō ecōtra: ipsum tñ possessoriū recuperandæ semper suspēdit ab alio iudicio, à quo pēdet declaratio. Vtrū persona quę conuenitur iudicio recuperandæ, posit stare in iudicio, casus est not. vbi Bal. ad hoc in l. si res. C. de ord. cogn. Secūdò adde in hac cōbinatione, inquantū Bart. dicit, quòd si est actū possessorio retinēdæ ab vna parte, respectu eiusdē posses sionis, qua postea agit petitorio ab alia parte: tūc ista iudicia nō procedūt simul, sed procedet super possessorio tantū, in quo is qui egit possessorio facile vincet: quia aduersarius agendo petitorio videt renūciasse possessioni suæ. Vñ iudex habet pronunciare agentem interdicto esse in causa potiorem, nisi dicat posidere ab aduersario, vt palam, vi, clā, vel precario. l. j. in fi. vti pos. Tu aūt cōsidera, quòd aliquādo is qui egit postea petitorio, posidebat per seipsum, aliqñ posidebat per aliū. Primo casu, si agēs petitorio videt renūciasse possessioni sup qua pēdebat interdictū retinēdę, sicut videt renūciasse liti, ita & instātiæ tacita renūciatione: vt per Bar. s. in ij. q. secūdę lec. & etiā colligit ex no. in iij. lec. Si ergo per renunciationē instantia est extincta, quomodo pōt ferri diffinitiua super interdicto, vti pos. cū sñia nō posit ferri sine instātia. l. j. & ibi no. C. qñ prouo. nō est ne. Videt ergo potius absoluēdus iste qui egit rei vē. in iudicio pos. ab obseruatione iudicij inserta causa, quia renūciauit liti. Vel melius deberet ferri declaratoria inserta cā prædicta, per quā declararet absolutus ab illa instātia, secūdū Bar. in l. properandū. §. illud. C. de iud. Si vis sustinere opi. Bar. oportet dicere alterū de duobus, vel quòd renūciatio facta liti & causę non valet, nisi consētiēte aduersario tacitè vel expresse, vt videt sentire Bar. & Bal. clarius in l. postq̄ liti. C. de pac. Sed ista rñsio nō videt sufficiēs, ex quo aduersarius cū fuit intētata rei vendicatio, huic tacitę renūciationi non contradixit: †satis enim est, vt valeat renūciatio, quòd pars sit præsens, vel iudex recipiat pro parte absente, secundū Bar. in loco pręalleg. Vel potes dicere, quòd renunciatio non pōt fieri liti & causę, si aduersarius nō vult stare renūciationi, quādo sua interest sententiā diffinitiuā ferri. & hoc casu posset saluari opi. Bar. vt concludit Bal. in d. l. postq̄. & clarius in l. destitisse. ff. de iud. in prin. aliàs nō video quomodo procedat, quòd posit ferri diffinitiua. Si verò ille q egit petitorio, posidebat per aliū, tunc potes cōsiderare duos casus: nam si is qui egerit possessorio retinēdæ in iudicio petitorio fatetur se posidere, sicut asserit agēs, optime procedit doctri. Bart. quòd ex assertione aduersarij acceptata per eū qui egit possessorio, poterit se fundare in possessorio in iudicio, & sic de facili ferret sñia. Si verè is qui egit possessorio in iudicio rei vendicatione, non acceptauit assertionem actoris, sed negauit se posidere: tunc ex assertione negata nō posset se fundare: nec tñ per hoc amisit possessionē, quia nō negauit hoc animo, sed vt effugeret iudiciū petitorij: vt elegāter tradit Bar. in l. fi. circa prin. ff. de rei vendi. Hoc tñ casu, quia agēs interdicto nō pōt se fundare ex assertione aduersarij, iudiciū possessoriū non erit ita expeditū: sed is vincet, qui melius probabit, ex quo is qui posidet per aliū agendo petitorio nō potuit renūciare suę possessioni: vt s. fuit dictū in iij. lect. ¶†Circa septimā & vltimā cōbinationē adde dictis Bar. dū dicit, quòd si duo agūt simul petitorio & possessorio ab vtraq; parte, quia quilibet pretēdit se dñm & possessorē, quòd tūc cognoscit prius super possessorio rōne ordinis & cōtrarietatis, alleg. gl. in l. incerti. C. de rei vē. Nā hoc videt limitandū sing, nisi partes agant hoc modo super iure incorporali, in quo vnusquisq; pōt dicere se dñm & possessorē, & procedūt libelli directo cōtrarij. Ita dicit no. Bald. in l. j. §. in primo. in vlti. col. C. de cadu. tol. Qđ dictū nō videt verū, cū reuerētia: quia etiā in duplicibus iudicijs, in quibus quilibet dicitur esse actor & reus, nō procedūt libelli directo contrarij, ex quo per vnū iudiciū intētatum idē omnino pōt cōsequi alter per viā exceptionis: ita probat in l. queadmodū. de iud. p quæ ita decidit Bal. ibi[a] cōtra ea quæ dixi in d. §. in primo. Vnde sicut non admittuntur in alijs iudicijs duo libelli directo contrarij, secundùm Innocen. in c. cùm contingat. de officio delega. & per Moder. in capitu. in præsentia. in princip. de probatio. & per Bald. in repetitio. sua in l. edita. C. de eden. ita nō admittuntur in iudicijs duplicibus. Vnde in casu nostro etiā in possessorio retinendæ, quod est iudicium duplex: vt l. secūda. ff. de interdi. & l. si duo. §. item videamus. vti posi. non debent admitti duo libelli contrarij. Explicatis cōbinationib9, tractat hic Bartolus duas quæstiones solennes. Prima quæstio est, quādo ista remedia nō possunt simul cumulari, an procedat iudiciū, si pars non opponet. Secūda quæstio est, vtrū in iudicio possessorio debet lis contestari. ¶Circa primā quæstionē adde inquantū dicit, quòd qñ impeditur cumulatio ratione ordinis seu prioritatis, procedit iudiciū, si nō opponatur exceptio. Istud idē dicit in auē. hoc si debitor. in fi. C. de pigno. & in l. prolatam. C. de senten. & in l. ij. C. communi diui. vbi est †glo. adde sing. doct. Bal. in l. negandā. C. qui accu. nō pos. vbi dixit, quòd etiam si iudex habeat arbitriū à statuto procedē di liberè, vt vult, tñ nō poterit reijcere exceptionem ordinis, qñ illa exceptio fundat super mero iure positiuo: sicut in l. per maiorē. ff. de iud. & l. fina. C. de ord. cogni. & hoc modo forte posset intelligi doctrina sua in l. fina. §. sed & si quis. C. cōmunia de leg. vbi determinat, vtrum ista exceptio ordinis debeat admitti ab arbitratore. Itē adde, quia pōt dubitari, vtrū ista exceptio ordinis sit opponēda ante lit. cōte. super quo vidisti Bar. s. in quarta combinatione, tenentē quòd sic, ita quòd post lit. contest. non poterit opponi: & credo quòd ista opinio sit verissima, cū ista exceptio sit declinatoria, seu dilatoria: iuxta l. fi. C. de excep. & l. exceptionē. C. de proba. & hoc tenet ibi Cy. in v. q. in qualibet exceptione ordinis. & sequitur ibi Bal. & in l. conuēticulam. C. de epis. & cle. vbi loquitur, de excep. excusionis. Hoc etiā tenet Bar. satis clare in l. exceptiones. j. de excep. †dū dicit, quòd quælibet exceptio ordinis est dilatoria: & sic debet opponi ante lit. cont.[b] Pro quo vide tex. in c. ex con questione. de resti. spo. cū glo. sua, quæ tñ limitat hæc ibi singulariter, vt hic refert do. m. nisi pars fuerit impedita per iudicem eam opponere ante litem cōtesta. Sed attende, quia Ioā. And. in c. frequēs. de restit. spo. lib. vj. allegans Specu. in titu. de petitorio & possessorio. §. ij. in princi. dicit vnū, qđ est valde nouū in ista materia, videlicet † quòd qñ ius agentis in vno iudicio est notoriū, tūc nō pōt opponi exceptio ista spoliationis in vi declinatoriæ: qa pl9 est ius agētis esse notoriū, q̄ litē esse cōt. qđ dictum est valde dubiū: nā vt dicit Bal. in l. nō epistolis. C. de pba. exceptio ordinis non repellit, etiam rōne euidētis calūnię: vt dicit do. Anto. in c. fi. de iurament. calum. quòd licet aliqs sit cōfessus de iure aduersarij verè vel fictè, non tamen impeditur proponere exceptionē declinatoriā: intellige quādo ex confessione nō induceretur litis cōt. qđ pōt esse, qñ in causa ciuili reus cōfiteretur ex interuallo ad propositū actoris: iuxta no. in l. j. C. de lit. cōt. vel qñ non pręcessisset libell9, iuxta l. si debitori. C. de iud. Et tñ pro ista doctrina multū facit elegans & sing. doc. Bal. in l. prius. in vlt. q. C. qui accu. non pos. vbi dixit, quòd si statutū reseruat exceptiones declinatorias post lit. cōt. & reus cōfitetur delictū, nō poterit allegari exceptio declinatoria: nisi reddat iudiciū retro nullū de sui natura. Sed quia leges allegatæ per eū non probāt, hic articulus remanet dubius: nā dicere quòd plus operet notoriū q̄ litis cōte. vt dicit Io. Ang. nō videt verū, quia post litis cōt. est quid impute tur parti, cur nō antè opposuit: quæ ratio nō habet locū, quādo quis excludit ratione notorij. Posset tñ forte saluari ista doctrina, iuxta no. dis. Bal. quā s. adduxi in l. neganda. C. qui accu. nō possunt. dicamus, quòd si sentētia lata in petitorio non parit exceptionē rei iud. in possessorio recuperandæ, sicut dixit Bar. s. in prima lec. hoc priuilegiū, quòd prius agat super possessorio, suspēso petitorio non poterit allegari, quando ius agentis est notoriū. Sed si tenemus aliam opinionem, quòd sententia lata super petitorio pariat exceptionē rei iudica. in possessorio esset maius dubiū. Sed tamen adhuc videtur esse dicendū idē: quia ex quo ius est notoriū, nihil interest agētis possessorio, quòd procedat super eo, quòd etiā si nō procederetur ista except. tanquàm notoria, posset opponi in iudicio possessorio, quinimo videtur interesse sua, quòd procedat iudiciū super petitorio: quia si notorium oritur ex sententia iam lata, posset retractari illa sententia, & sic spoliatus lucraretur, cùm non posset postea opponi exceptio tanquam notoria. Vnde saltem in notorio sententiæ magis interest sua quòd procedatur, q̄ quòd non procedatur, si exceptio notoria obstaret agenti possessorio: vt s. dixi. ¶†Secundò adde, quòd quando proponitur possessorium recuperandæ, licet aliter proponens non excipiat, quòd petitorium debet suspendi: propositio tamen possessori ipso iure importat vim exceptionis ad suspendendum petitorium: ita dicunt docto. post Ioan. Andre. qui hoc tenuit in c. ex conquestione. de restitutio. spoliato. & videtur probari per illū tex. nā ibi fuit propositū possessoriū ante lit. cōt. super petitorio, & dicitur ibi quòd pars iustè appellauit: quia proposito possessorio iudex volebat procedere super petitorio: & sic patet, quòd petitoriū erat suspensum ex sola propositione possessorij, licet exceptio non fuisset opposita. Pro ista conclusione not. Abb. Moder. text. in capitu. literas. de resti. spolia. in primo no. & licet Hostien. & quidam alij tenuerint aliter, tamen opi. communiter approbat per Moder. pro qua vide

[a] ¶Bal. ibi. Quem refert do. Iaso. May. hic in fi. xxvj. col. nō reperire.

[b] ¶Cōte. Vide quæ late & no. habētur per Fel. in c. excep. de except. in iij. col. cum seq.

videtur hodie casus in cle.j.de causa pos.& proprie.quem ibi no.gl.ad hoc. Et si ista cõclusio est vera, falsum est quod dicit Bar.in prin.huius q.ꝙ ad hoc vt suspẽdat vel impediatur cumulatio petitorij,requirat ꝙ opponatur exceptio:quod prius debet cognosci de possessione,quàm de proprietate. Quinimo secundũ Bar.s̃.in iiij.cõbinatione.ista exceptio debet proponi ante litẽ cõt.& hoc videt verũ de iure ciuili maxime: qa l.ij.C.de appel.videt probare,ꝙ exceptione non opposita licet sit actũ possessorio, tñ põt procedi sup petitorio. Vnde possumus dicere,ꝙ iura allegata in oppositũ habẽt locum de æquitate cañ.in causis beneficialibus, vel spũalibus, in qbus in ista materia multũ statuunt spũalia, quæ nõ seruant in rebus prophanis: vt patet ex dictis super j.elec.& hoc est de mente Io. An.vt s̃.retuli in alio casu in ti.de peti.& pos.§.sciendũ.ver. sed pone.in quadã additione parua. Tertiò adde circa q.præmissam,inquantũ Bar.dicit,ꝙ quãdo actiones tollunt per electionem,si est proposita prima,& postea intentatur secunda, non est opus exceptione propriè sumpta, qa secunda actio est sublata ipso iure:alle.hic,& ĩ d.l.edita.C.de edẽ. vbi idẽ dicit tex.in l.fi.C.de codi. in qua cũ reuerentia hoc non dicitur: & dato quòd hoc diceretur,ibi loquitur in remedijs quæ non solùm electione tolluntur,sed etiã sunt cõtraria exercitio: sicut agere ex testamento,vel ex codicillis ab intestato.Imo videtur cõtraria origine,qđ est fortius;quia causa testati & intestati non possunt cõcurrere.l.illud.de acqui.hære.& l. quandiu. eo.tit.Sed ibi sola electio est illa,quæ præiudicat actione seqnti:tũc ista cõclusio est multũ dubia, & cõtra eã videtur tex. cũ gl.in l.rescriptum. §.si pacto.ff.de pac.vbi patet, ꝙ qui elegit excipere propter pactum de non petendo, cogitur remittere ius actionis:& sic patet, ꝙ actio non erat sublata ipso iure. & ita intelligit hic gl.Secundò adduco tex.no.in l.si cũ exceptione.§.eũ qui.ff.qđ met.cau.vbi probatur,nõ impropriando literã,ꝙ per electionẽ vnius actionis cõtra alterã paratur exceptio:& ibi ita tenet gl.qñ ex prima actione executio non fuit facta. Tertiò probat clare in l.nõ solum.ff.de rei ven.†vbi dicitur,ꝙ si agens rei vendi.vult sibi satisfieri de dãno rei in illo iudicio,quærendũ est vtrũ cogat remittere actionem legis Aquiliæ:sed remissio non caderet, si actio esset sublata ipso

20 iure:†qa quod nullum est,amplius tolli vel annullari nõ põt. l.nã & si.§.rũpendo.ff.de iniu.te.& ex hoc sequitur, ꝙ semp est opponenda exceptio in secundo iudicio per partẽ.Item ꝙ iudex nõ posset repellere agentẽ ex officio suo, sicut qñ quis agit sine actione,nisi secũdũ distinctionẽ positam in gl.quam ibi declarat Bar.in l.si vnus.§.in opponendo.ff. de pac. Si aũt tenes,ꝙ actio sit sublata ipso iure:vt cõiter tenẽt doc. tunc iudex poterit repellere agentem ex officio,iuxta l.vbi pactum. C.de trãsact. Ita declarat Bald.dicta Bart.hic in l.edita.in iiij. char.in vlt.col.C.de edẽ.in repe.pa.nã si iudex nõ repelleret, & pars nõ opponeret,valeret iudiciũ.l.cũ putarẽ.ff.fami. erci. & Bar.in l.si Titius.de ver.ob.maxime in casu nostro,qãdo actio competit à principio,& postea desijt cõpetere ipso iure. Casus est no.quẽ ibi põderat Bart.ad hoc in l.ij.in princ.ff. de do.ꝑleg. Quartò adde dictis Bar.inquãtũ ipse dicit, ꝙ si ꝓponens duo cõtraria in codẽ libello ꝓsequitur vtrũq; vsq; ad finẽ,debet sequi absolutoria:nã ipse non declarat bene,ex quo capite ista absolutoria sequatur:& si respicias ad principiũ qõnis,ipse dicit quærendũ esse vtrũ iudiciũ sit nullũ, vel debeat sequi absolutoria. Vnde quãdo postea dicit in isto articulo,ꝙ debet absolutoria sequi,videt sentire quòd processus non sit nullus,& ꝙ absolutoria sequatur, q̃ sequi solet propter obiectũ exceptionis declinatoriæ,quæ est absolutio ab obseruatione iudicij:vt in auť.quod fieri.C.de dila.& hoc patet, dum dicit quòd absolutoria debet seq: quia agẽs repellit seipsum: quod dictũ põt sic declarari,s.quòd iste effectus repulsiõis duret vsq; ad finẽ causæ.Sed hoc non videt bene dictum, quia si proponitur exceptio declinatoria ante lit.cõt. & postea cõtestat lis sine reseruatione exceptionis,videt renunciatũ illi exceptioni declinatoriæ,nec põt amplius super ea procedi,secundùm gl.& Mod.in c.ex conquestione.s̃. allega. Sed saluando dicas,ꝙ quia partes cõsentiunt cõtestari litẽ sup libello cõtinẽti contraria,& etiã iudex,de tacito consensu partiũ & iudicis videtur reseruata ista declinatoria,quod expresse fieri põt:vt no.in c.cũ contingat.de offi.delega.& in c.ad dissoluendũ. de despon.impu.& Bal.plene in l.peremptorias.C.sen.rescin.nõ pos. Aduerte tñ:quia dum Bar.in ista cõclusione alle.l.scriptu ræ.de fi.instru.& l.vbi repugnãtia.de reg.iu.in quibus probatur,ꝙ contrarietas in dispositione reddit eã nullam,videt sentire ꝙ ꝓcessus sit nullus,& sequat absolutio ab obseruatione iudicij ex nullitate processus:& hoc sequitur Bald. & melius iudicio meo in l.edita.in v.char.C.de edẽ.in rep. Paduana.& in l.ordinarij.circa mediũ.C.de rei ven.vnde sequitur absolutio ab obseruatione iudicij,ratione nullitatis ꝓcessus: sicut in c.examinata.de iudi.¶Pro ista conclusione facit optimè tex. secundũ vnum intellectũ in c.exiuit.extrà,de iudi. vbi d. An

21 to.dicit eleganter,†ꝙ quãdo iudex ꝓcedit simul & semel,super declinatoria,& super meritis causæ,ista repugnãtia facit ꝓcessum nullũ,si fiat corã eodẽ iudice:secus si corã diuersis iudicibus.exemplũ in c.tuã.de ordi.cogni.& illã opi.ibi sum secutus,quæ etiam tunc placet. Hæc aũt conclusio limitãda est du

22 pliciter.†Primò,qñ duo remedia cõtraria intẽtantur in eodẽ libello,nõ copulatiuè,sed alternatiuè:nã tunc ꝓcedit iudiciũ, nisi pars petat libellantem eligere. Casus est no.in l.Papi.§.si quis irritũ.ff.de inoffi.testa.& ibi hoc tenet Ang.expresse,& est consonũ rationi:quia ille qui ꝓponit remedia cõtraria alternatiuæ,non repellit seipm,quoniam nõ intentat vtrũq; simul,sed hoc vel illud:libellus autẽ alternatiuus licet pariat obscuritatẽ,ꝑtor eligit.§.quod aũt.ff.de iudi.ꝑ hoc tñ nõ red

23 dit ꝓcessum nullũ,si pars nõ opponat:†quia etiã libellus generalis,qui parit obscuritatẽ, ꝓcedit parte nõ opponẽte.l. fi.

24 C.de anna.exce.†Secũdò est limitandũ,nisi ex iuris interpretatiõe incõpatibilitas reducat ad ordinẽ cõpatibilẽ. Casus est no.secũdũ Bal.ibi in l.si res.C.de ord.cog.facit optime quod no.Bar.in l.quidã cõsulebat.j.de re iudic.in q.de eo qui ꝓponit plures exceptiones incõpatibiles simul.† Sed aduerte: qa videtur similiter posse dici,ꝙ deducẽs in libello duo cõtraria copulatiue possit deduci ad sanũ intellectũ,intelligẽdo ꝙ copula resoluat in alternatiuã,sicut solet fieri,qñ ponit inter dispositiões incõpatibiles.l.si Titio fundus.de vsufr.le.vbi Bart: & per eundẽ in l.j.vel in rub.s̃.de ꝓcu.Sed hoc non videt admittẽdũ in iudicijs cũ tex.in l.ij.§.sed si alius.qñ appel.sit.simpliciter dicat,ꝙ allegãs cõtraria repellit seipm. Vnde teneamus,quod s̃.dixi in ista difficili q.Et inquãtũ Bar. hic dicit,ꝙ si ex duobus cõtrarijs quis ꝓsequitur vnũ,valet processus factus sup vno:nã hoc nõ videt verũ ex supradictis. Aut enim ista ꝓsecutio fit post litẽ cõtest.sup vtroq;,& tunc ista doctrina videt impossibilis,cũ ratione repugnantiæ litis cõtest. fuerit nulla:vt s̃.dixi. Aut ista ꝓsecutio est cœpta fieri ante litẽ contest.& tũc videt idẽ in causis,in quibus libelli oblatio est de solẽnitate substãtiali,sicut est regulariter auť.offeratur.C. de lit.cõt.nam si libellus fuit nullus,pinde est ac si non interuenisset.l.iiij.§.cõdẽnatum.de re iud.l.nõ putauit.§.nõ quis. de contratabu.Sed si nullus libellus interuenisset,non procederet iudicium:ergo &c.& ista dicta plus placet mihi, quàm id quod alias scripsi in l.edita.C.de edẽ.sup isto articulo.Vbi aũt libellus nõ est necessarius,nec lit. cõtest. forte posset ꝓcedere ista doctrina,si prosecutio super vno erit facta, tenẽdo id

25 quod cõmuniter tenetur,†ꝙ quãdo solẽnitas non requiritur necessario,si sit adhibita ineptè,non vitiat actũ:[a] vt dicit glo. in l.vinũ.ff.si cer.pe.& ego plene scripsi in c. examinata. extrà,de iud. Nunquid aũt duo remedia cõtraria in eodẽ libello possint proponi cõditionaliter,vide quod not.ponit Bal.in l. si de vi.ff.de iud.vbi dicit elegãter ꝙ non. Vnde non possum agere interdicto,vti possi. & si constiterit me non possidere, vel aduersariũ possidere,agere rei vendi. Et credo istã doctrinam verissimam:†quia licet reus excipiendo possit opponere duo contraria, vnum purè,aliud sub cõditione, secũdùm Dy. in regula,nullus pluribus.de reg.iur.hoc tamen non permittitur actori,vt ibi per eum,& per Bar.in l.nemo.j. de except. Vtrum autẽ quando cumulatio impeditur ratione ordinis, quia vna ratio est præparans,alia præparata,procedat cumulatio:vide quod ponit Bald.& Ang.perfectius post eum in l. q de inoffi.s̃.de inoffi.test.& tex.bonum cum gl.in l.j. in prin. j.ad exhi. Et aduerte:quia ad illam conclusionem quã s̃.diximus,quòd ex quo oblatio libelli fuit nulla,non poterat actor prosequi vnum ex cõtrarijs,non obst.text.quem adducit hic Bar.in l.j.§.quod autem ait.j.quo.le. quia ibi propter incertitudinem ex facto aduersarij libellus ꝓcedebat,nec erat nullus.Item adde inquãtum Bar.in vltimo membro huius q.dicit,quòd quando quis intentat in diuersis libellis duo remedia cõtraria,si quæritur vtrum sit opus exceptione ad impediendum processum,secundùm eum, pendet ab illa q. vtrum duo remedia contraria ipso iure non concurrãt, an verò concurrant quidem in origine,sed non in exercitio, ita quòd agẽti obstet exceptio:in quo dicit fuisse varietatem inter glo. & Vltramon. Nam adde secundùm Imo.& certe distinguendũ esse,sicut Bart.in l.j.C.de fur.videlicet quòd aut contrarietas est in origine,& tunc non potest nasci actio ex vtroq;, iõ proponens remedia contraria, quia nõ apparet ex quo eorùm cõpetat actio,dicetur agere sine actione. Aut sunt contraria in exercitio: & tunc nõ dicetur agere sine actione,quia ex vtro-

[a] ¶Actũ. Tu de hoc vide no.Fel.in c.inter dilectos.de fide inst.in iij.col.i ver. & aduerte.circa primum versi.

que est orta actio ipso iure, & ideo debebit opponi exceptio, aliàs iudiciū procederet. Et per hæc iste subtilis articulus est optime expeditus. ¶ Itē adde dictis Bar. in iiij. q. prin. dū quærit, vtrū in possessorio lis sit cōtestanda: respōdēdo optime rationibus Gul. ꝙ cōtra determinationē suā facit optime tex. in l. momētaneæ. C. vnde vi. vbi dicit, ꝙ interdicto recuperādæ agens, debet mox audiri. & sic videt, ꝙ celeriter debet expeditio fieri huius iudicij. Sed Imo. rñdet, & bene, ꝙ illa verba significant illud iudiciū esse summarium. Sed per hoc nō tollit, quin debeat lis cōtestari: vt patet in l. iij. §. ibidē. ff. ad exhi. iuxta l. tigni. §. itē si municipes. ff. e. ti. & quòd istę dictiones importātes celeritatē, vt mox, statim, illico, significēt iudiciū esse summariū,[a] tenet Bar. licet ipse nō allegat in l. res quæ. §. j. de iure fis. & in l. pe. circa prin. C. depo. Sed istud dictū non videt verū: quia cū in possessorio sit facienda plena probatio possessionis. l. j. C. quo. bo. ergo iudiciū quod reddit summariū, cùm non posit dici summariū rōne probationis, dicet summarium ratione ordinis, vt posit omitti secundū Bar. in l. j. §. pe. quasi circa prin. j. de præto. stip. Bene facit quod ipse not. in l. si quis à liberis. §. si quis ex his. ff. de lib. agno. & sic videtur ꝙ nō requiratur litis contestatio. Sed ad hoc est respondendū, secundùm Bar. in extraua. ad repri. in verbo, summaria. ꝙ non pōt cōmitti ordo substātialis, licet probatio debet esse plena, sed possunt abbreuiari dilationes. Itē repellit exceptiones habentes altiorē indaginē. & hoc ibi tenet expresse Bart. in iudicijs possessorijs, ex cuius dictis declarantur ea quæ ipse posuit in locis p̄alle. Et pro cōi sentētia gl. ꝙ requiratur litis cōtestatio, est hodie casus secundū vnū intellectū, quē adducit hic Io. de Imo. in c. ij. extrà, vt li. nō cōte. Non obstat c. cōsultationib⁹. in fi. de offic. dele. quia cōmuniter intelligit, quòd ibi lis erat contestata. Et ad materiā vide quod no. Bal. in l. incerti. C. de interdi. & in dispu. sua quæ incipit, accusatus de vi turbatiua. vt refert do. meus hic. adde etiā gl. & quod ibi ponit Bal. vltra eos in l. quinquaginta. ff. de excu. tu. quæ vult, ꝙ quādo iudiciū intētatur cōtra incertam personā, non requiratur litis cōtest. quod dixit hic Bar. ad intellectū l. fi. de edic. diui Adri. vide omnino eleganter Bart. in l. ij. ff. si ex noxa. cau. aga. vbi dixit sequendo dicta Spec. ꝙ vbicūq; agit officio iudicis nobili, sicut agitur in possessorijs, regulariter requiritur litis cōte. nisi pars sit absens, & non posit bene succurri actori per primum & secundū decretum: secus est, si procedat iure actionis: quia tunc etiam si non posit succurri per primum, & secūdū decretū, nō ferretur sententia lite non cōte. quod est valde nouum dictū in ista materia quo ad secundū: & videtur cōtra ea quæ ponuntur in aut. si oēs. C. si vt se ab hære. absti. & in l. cōsentaneum. C. qūo & quādo iud. Sed non prosequor, quia nō est nostra materia. Et vtrum in causa restitutiōis in integrum cū intentatur principaliter, & incidēter, requiratur litis cōtest. vide quod solēniter ponit Bar. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex qui. cau. ma. & quia Bar. respondēdo dictis Gul. dicit hic, seu tetigit, qūo in iudicijs duplicibus vterq; sit actor & reus, adde quod ipse no. in l. j. C. vti posi. vbi dicit sequendo Frā. Accur. ꝙ licet is proprie dicatur actor, qui primo porrigit libellum, iudex tñ poterit condemnare istū reo. i. aduersario, etiā si nullum libellum ex parte sua porrexerit: quod est menti tenēdū. ¶ Circa quartā quæstionē prin. adde dictis Bar. inquantū vult, ꝙ vbi petitoriū & possessorium deducūtur ab eadem parte, sit differentia inter ius ciuile & canoni. quia de iure ciuili pōt terminare vnum sine altero: sed non de iure canonico, secundū eū. Nam hoc dictū non placet hic Imol. quia idē videtur esse de iure can. ꝙ vnū posit terminare sine alio: vt probatur secundùm eū in c. ij. de causa pos. & proprieta. & sentit Io. An. in c. pastoralis. co. ti. & licet Bal. hic dicat, ꝙ gl. in d. c. ij. sentit hanc differentiam, hoc est intelligendū secūdū Mod. ꝙ eam sensit secundū opi. Io. Sed eandem in fi. glo. manifeste dicit, quòd vnū potest terminari sine alio, & quòd in hoc ius ciuile non resistit canonico: & hanc opinionem aliàs ego sum secutus, & nixus sum probare, ꝙ text. in c. cùm dilectus. in fi. loquitur, quando possessorium fuit intentatū ab vna parte, & petitorium ab alia: inducebam literam in fin. dum dicit, quòd sententia lata in petitorio præiudicat in possessorio, quo ad executionē, quod nō esset verum in possessorio, si fuisset intētatū ab eadē parte, & in vtraq; vicisset actor: imo fieret executio tā snię latæ in possessorio, ɋ̃ in petitorio. Nūc aūt cogitādo diligētius, video ꝙ ab istis impugnationibus pōt defendi opinio[b] Bar. nam tex. in c. ij. si bene respicias, asignat rationem decidēdi: quia hoc est expressum in iure ciuili, ꝙ posit procedi super possessorio, suspēso petitorio. Ex qua rōne assignata satis patet, de quo possessorio intellexit summus pōtifex, s. qñ fuit intentatum ab eodē petitoriū, & interdictū retinēdæ: quo casu bene est expressum in iure, ꝙ prius debet expediri possessoriū. l. incerti. cum simi. s. alle. Sed de possessorio adipiscēdę vel recuperādę, quę de iure ciuili & cano. possunt simul cumulari ab eodē, vt dictum est s. in prima cōbinatione. hoc non reperitur expressum alicubi, & videnť stare rationes Bar. & leges alle. per eum de iure ciuili, quæ probāt hanc conclusionē verā, non tamē loquūtur specificè & expresè in possessorio & petitorio adipiscēdæ vel recuperandę simul cumulatis. Quia ergo ratio restringit dictū l. cū pater. §. dulcisimus. de leg. ij. in l. Lucius. de ali. & ci. leg. ideo tex. in c. ij. ne pōtifex dicat falsum, debet restringi ad interdictū retinēdæ. Nō ob. ꝙ in illo c. ij. est verbū, posit. & sic videt innui, ꝙ si iudex vellet, posset procedere super vtroq;: qđ videt imposibile in petitorio & iudicio retinēdæ, ratione cōtrarietatis, vt s. in prima cōbinatione: quia hoc possumus dicere, ꝙ verbū, posit, exponitur, id est debet, sicut aliqñ ecōtra verbū, debet, exponit, id est pōt: vt no. in l. sæpe. de offi. præsi. & l. obseruari. §. fi. de offi. procon. & lega. Vel potes intelligere illū tex. ꝙ agat simul petitorio & possessorio retinēdæ: sed in diuersis iudicijs & instātijs, quo casu si pars nō opponeret, procederet iudiciū, & sic posset procedi super vtroq;, vt fuit declaratū s. in ij. q. principali. Textus etiā in c. cū dilectus. in fi. pōt æque bene intelligi, si petitoriū intētatur vnà cū possessorio ab vna parte, sicut si ab vno intētaretur possessorium, ab alio petitoriū. & erit eius intētio ista, ꝙ si ab eodē ista duo intētātur, sententia lata super ꝓprietate nō semper, sed aliqñ extinguet cām possessorij. verbigratia: si sit sentētia lata super possessorio ꝓ agēte, & super petitorio pro reo cōuēto: siue em̄ reus sit absolutus, quia est dñs, siue actor nō probauit in petitorio, snīa lata super proprietate præualebit sentētię latæ super possessorio: vtrūq; probat in c. cū ecclesia. in fi. eo. ti. & eodē modo in casu ecōtra qñ ab vno esset actum petitorio, & ab alio possessorio, aliquādo causa proprietatis extingueret cām possessionis, & aliqñ nō: verbi gratia, si feratur sentētia pro actore in petitorio, & in possessorio pro agēte possessorio, causa proprietatis extinguet cām possesionis in executione. Si autē sentētia ferretur absolutoriè pro eo qui egit possessorio, tunc proprietas nō extingueret cām possesionis, ex quo agens possessorio in vtraq; obtinuit. Vnde bene posset defendi opi. Bar. Quia tñ discordia iuris canonici & ciuilis est vitanda, possumus restringere tex. in d. c. cū dilectus. vt intelligat eo casu, in quo etiam de iure ciuili ista duo iudicia sunt vna sentētia termināda, videlicet qñ petitoriū intētatur ab vno, & possessoriū ab altero, vt statim dicemus. Secūdò adde inquantū hic dicit, ꝙ si vnus intētat possessoriū, & alter petitoriū, ista iudicia debēt simul terminari, iuxta regulā quæ ponit in aut. & cōsequēter. C. de sen. nā hoc videt intelligendū secundū Imo. hic, qñ prius fuisset intētatū petitoriū, & pòst possessoriū à parte diuersa: tūc em̄, quia verisimile est ꝙ iudicium reconuētionis expediat, cū sit summariū eodē tempore quo petitorium, nil obstat cur nō procedat recōuētio. Si autē prius esset intētatum possessoriū, & sic summariū iudicium, videtur ꝙ nō posit cumulari petitoriū, vt expediat simul cū possessorio: quia nō est verisimile, ꝙ tam cito posit expediri, sicut expedict iudiciū prius intētatū: iuxta ea quæ habētur in d. aut. & consequēter. & in c. j. de mutu. pe. Super quo vide qđ no. dicit Bar. faciēdo istam differētiā in l. sed & hę. §. nō solū. ff. de procu. Vide etiā gl. no. vbi Bal. & Ang. in l. sed si restituat. in prin. s. de iud. quę videt velle, secūdū dictos doc. ꝙ in iudicio summario non admittit reconuētio, sed debet intelligi ꝙ nō admittit reconuētio [c] iudicij ordinarij. Vñ dicit Imo. hic, allegans gl. in cle. sępe. de ver. sig. ꝙ si causa reconuētionis, quæ est de sui natura plenaria, efficit summaria per rescriptū principis, tūc etiā de ipsa poterit fieri reconuētio in iudicio summario. Tu aūt not. glos. fin. in d. clemē. sæpe. in verbo, voluerit. quæ dicit, ꝙ si causa prius mota est summaria de sui natura, vel est facta summaria ex cōmisiōe facta ꝓprio motu principis, nō poterit reus recōueniēdo intentare cām, quæ nō sit summaria per regulā dictam: sed si prima causa est summaria ex commisione facta ad petitionē partis, tunc poterit agēs recōueniri pro causa non summaria, & cōmunicabitur priuilegiū primæ causæ reconuētionis, vt super vtroq; ꝓcedatur summariè. qđ est singulare verbum. Et ad materiā vide omnino qđ singulariter ponit Bal. in l. fi. C. quibus ad li. pro. non lic. vbi declarat, quando reus rñdēdo libello actoris cōfitetur intētationē ipsius, nūquid admittat reconuētio, & ad quē effectū, & vtrum conuētus vna actione posit agentē reconuenire pluribus iudicijs, etiā intētatis separatim: vt Bal. no. in l. omnium. & l. seq. s. de procura. Postremo dominus meus hic ad ea quæ s. fuerant dicta in j. lectu. videlicet vtrum agenti possessorio recuperandæ, obstet

a ¶ Summariū. Adde do. Ias. May. hic in vlt. col. & eundem Are. in l. lex Corn. s. de vulg. & pupil. vbi quot modis ponat dictio, mox.

b ¶ Bart. Tu vide hic in fi. do. Ias. & adde d. Ale. de Imol. in cōsi. xlv. in iij. pte.

c ¶ Recōuētio. Tu ad materiam hāc vide nō. d. Bar. Soc. ī cō. cxlvij. inc. nō inutilis. vers. ij. cōcl. cum vers. seq. ī ij. parte.

ftet exceptio proprietatis:adducit quādā singularē decisionē dñorum de Rota.decis.xviij.secundū eū:sed secundū Abb.est xxj.vbi volūt, ꝙ si aliquis est spoliatus quasi possessione beneficij,& agit interdicto recuperandæ,pōt opponi sibi exceptio,quòd beneficiū fuit reseruatum specialiter pro ipso spoliatore.Et hoc dicunt duplici ratione:quia reseruatio pōtificis inficit nō solū dominiū,sed etiam possessionē,vnde nō trāsfertur possessio cōtra reseruationē.Cū igitur ista exceptio cōcernat nō minus possessionē,ꝙ proprietatē,meritò poterit opponi cōtra spoliatū.c. olim. el ij.de restit.spol.& s.diximus circa primam lect.Secunda ratio eorū est, quia hoc ipso quòd est producta reseruatio,videtur esse factū notorium de nō iure petētis restitutionē,quæ exceptio obstat in beneficialibus: vt c.constitutus.& quod ibi per Inn.de fil.presbyt. & plene in c. in literis. de rest.spol.& hanc decisionem refert dominus Abb. Moder. & sequitur in c.in literis.in vlt.char.de restit.spol.per rationem primo loco assignatā.Hanc decisio.ego allegaui,sed sub alio numero,in l.j.§.si vir.s.cod. & do.Domi.allegātem eam in c.ij.vt li.pen.in vj.quæ decisio licet sit multæ autoritatis,nō tamen bene videtur fundari in iure : licet enim text.in c. si eo tempore.de elec. lib. vj. dicat, quòd quando est facta reseruatio post electionē,licet electio valeat,omnia quæ postea sequuntur carent effectu.Ille tex.potest intelligi de his quæ sequuntur ita ad electionē, vt sine ea esse non possit,sicut confirmatio & trāslatio iuris in illo beneficio,in quo nō potest acquiri ius sine institutione cano. regula, beneficium.de reg.iu.Sed possessio,vel quasi,bene pōt haberi in beneficio sine vllo iure:vt in c.in literis.& c.item cū quis.de rest.spo. Ergo vt cōcordemus iura iuribus,de tali sequela non est intelligendū : vt enim declarat Bar.no.in l.non dubium.C.de leg.in vl.char.cuius dicta plene declaraui in l.j.§.si vir.s.e.quando actus principalis est nullus,id quod sequitur ex eo,vel ob id non valet,si non poterat stare sine principali:secus si sine eo posset habere effectū.Vnde ibi infert,ꝙ quia dominium pōt transferri ex causa putatiua non vera,& sic pōt causari, etiā si contractus non est factus,nullitas contractus nō impediet trāslationem dominij. Sed multo facilius potest acquiri possessio sine causa,ꝙ dominiū,vt patet ex no. per Bar.in l.quod meo.in princ.j.e.ergo ista ratio fortius militat in possessione.Secunda ratio videt̃ minus procedere,videlicet ꝙ ex productione reseruationis fiat notorium de non iure spoliati:quia cùm reseruatio possit esse subreptitia,vel tacendo verū, vel allegando falsum, vel si est concessa proprio motu,in multis casibus possit non habere locū ex defectu intentionis concedētis:iuxta ea quæ habentur in c.si motu proprio. de præben.in vj.& in cle.si Romanus pontifex.e.ti.Si pars cōtradicit reseruationi,vel adhuc nō est lapsum tēpus contradicēdi, non video quomodo productio inducat notoriū:quinimo etiā si esset lapsum tēpus,q̃d de falsitate instrumenti pōt aliqñ dici post sentētiam:vt no.in l.diuus.de re iudi.& in c.cū venerabilis.de excep.& ad minus, quia iudex nō declarauit tacite vel expresse instrumentum esse verū,idem credere ꝙ ex isto instrumēto nō induceretur notoriū.Vnde dicit Bal.eleganter ad propositū in l.etiā.C.de exe.rei iud.† ꝙ instrumētū productū in iudicio, quod pars negat,nō facit rē esse liquidam & notoriā,nisi sit instrm guarētigię, quod habet executionē paratā vt sentētia:& licet forte quo ad effectum opponēdi peremptoriā in vi declinatoriæ,quod est multum præiudicij, aliud posset dici,quod sing.tradit Io.An.in ti.de excep.§.dicto.ver. sed an reus.& dñs Ant.in c.si.de libel.obla.& in c.sup literis. de rescri. Quātū tamen ad auferendū priuilegiū agēti possessorio recuperādæ, istud dictū ego nō admitterē,vnd̃ ista decisio redditur dubia de iuris subtilitate: obtineret tamen in practica propter autoritatē tātorū.Vltimò aduerte, quia ego aliàs scribēs super isto §.circa quartā cōbinationē in fi. ipsius feci vnā additionē,quā nō dedi in scriptis,cū scriberē super ea,quia visa est mihi valde dubia.Nūc vero cogitādo diligentius dico inquātū dixi in d. addi.ꝙ qñ prius est actū petitorio ab vna parte, deinde agitur possessorio retinendæ ab altera,ꝙ eo casu quo ille qui egit petitorio videt̃ renunciasse possessioni,poterat procedi super petitorio, & possessorio simul, sed tamē agēs petitorio,qui nūc dicebat se possidere, poterat repelli possessorio,tanquā cōtrarius:vt dixit Bal.in d.cōbinatione, in eo qui prius egerat in petitorio,& post lit.cont.agebat possessorio recuperandæ.Sed inter ista dicta verè est differentia:quia in casu Bar.vbi agitur possessorio recuperādæ,ideo proceditur super petitorio, quia iam super eo erat lis cont.vnde exceptio declinatoria nō poterat repellere agentē petitorio:& ideo repellitur in possessorio,si non asserit se possidere, quia est sibi contrarius, vt dicit Bar.Sed in casu nostro quando est actū prius petitorio,deinde agitur possessorio retinendæ,non præsupponit Bar. ꝙ super petitorio lis esset cōtest.ideo melior videtur opinio Bart.qui hoc casu dicit,quòd ratione ordinis prius procedetur super possessorio retinendæ.Inquantum autem ibi dicit,quòd ille qui egit prius petitorio, & nūc asserit se possidere,repellitur vt contrarius,vel quasi videatur renunciasse iudicio petitorio,hoc non videtur bene dictum:quia cùm agens inter dicto vti pos. dicat se possidere eadem specie possessionis, ergo negat actorem, qui comparet possidere: & sic ex assertione actoris negata non potest se fundare,quo ad hoc vt actor videatur renunciasse petitorio, sicut declarat Bartol. expresse in hoc §. super iiij.lectu.Et eadem ratione,si non potest se fundare ex assertione,non poterit eum repellere vt contrarium:& per hæc sit expeditus hic difficilis §.

SVMMARIVM.

1 ☞Possessio facilius amittitur,quàm dominium, etiam in rebus mobilibus.
2 Volentem vti aliquo iure ex persona alterius, oportet eo vti cū qualitatibus suis.
3 Clandestinitatis vitium videtur esse reale,sicut etiam vitium violentiæ.
4 Contractus resolutio mera nō tribuit titulū:nec pōt dici nouus contractus.& vide in nu.10.
5 Extensio de vno ad alium non fit,quando in correlatiuis non est eadem ratio.
6 Dispositio quæ fit de primo successore immediato,nō trahit̃ ad successorem mediatum in materia correctiua.
7 Hæres tenetur de iure canonico exonerare animam defuncti.
8 Hæres est successor vitiorum & culpæ defuncti.
9 Lex cùm facit mentionem malæ fidei,intelligitur de mala fide vera, nō ficta.
10 Vsucapiendi conditio non quæritur vero domino, nisi post traditionē possessionis sibi factam.
11 Ius plenius & fortius is dicitur habere ex titulo, in quē trāsfertur dominium ipso iure sine traditione,ꝙ ille in quo ad dominij trāslationem requiritur traditio.
12 Successoris appellatione propriè continetur vniuersalis,non autem singularis successor.
13 Bona fides defuncti nunquid hodie de iure cano.faciat hæredē existentē in mala fide præscribere posse.
14 Filij naturales an legitimentur per sequens matrimonium,quādo immediate secutum nō fuit:sed prius cum alia contraxit,deinde ea mortua duxit concubinam.
15 Titulus induci videtur ita ex resolutione contractus, sicut ex ipso contractu.
16 Successor singularis vel vniuersalis an possit sibi cōiungere tēpus prædecessoris vel autoris sui,qui bona fide possidebat,sed non cū titulo vt perficiat præscriptionem longi temporis.
17 Possessio ciuilis & naturalis transferri potest ex precario.
18 Ex persona sua qui præscribere non potest,nequit etiā sibi cōiūgere tempus sui autoris.
19 Verba,cedo,& concedo,idem significant.
20 Præscriptio inchoata suspenditur durante pupillari ætate.
21 Possidens precario ciuiliter & naturaliter, æquiparatur creditori.
22 Vxor constante matrimonio conueniri potest petitione hæreditatis,licet maritus possideat,& non ipsa.
23 Ex contumacia regulariter quis puniri nō debet in amissione causæ,sed alijs remedijs procedi debet.
24 Rei vendicat.an intentari possit contra simplicem detentatorem.
25 Seruus qui rē domino subtraxit,ita dicitur esse in mala fide, vt nō possit etiam contra tertium præscribere.
26 Sententiæ verba ad iudicantis mentem restringuntur.
27 Seruitus sine patiētia ex solo titulo non constituitur,& vsus quæ pro traditione habentur.
28 Dominium vt transfertur,an semper sit necesse, ꝙ post sententiam sequatur traditio.
29 Dominium an trāsferatur in reum, qui est absolutus: quia probauit se dominum.
30 Probatio summaria de sui natura nō facit fidem in iudicio, vbi debet esse plena.
31 Successor singularis nedum vti potest accessione sui autoris veri, sed etiā sui autoris ficti.
32 Successor singularis ita succedit in tempore autoris ex causa lucratiua, sicut ex onerosa.
33 Mala fides superueniens in persona hæredis,non impedit hæredem præscribere.
34 Accidentia sine subiecto considerari non possunt.
35 Ex tēporibus duobus vt perficiatur verum tēpus præscriptionis legitimæ,oportet vtraq; extrema esse habilia.
36 Administrator publicus qui non scribit omnia in libro rationū,& quod non scribit retinet occulte pro se,dicitur prædo.

POmponius. Possessio rei mobilis perditur hoc ipso, quòd eius naturalis possessio apprehendi non potest,præterquam possessio serui. ... hoc dicit.Secunda ibi: nec esse simile &c. ¶ † Nota primo quòd facilius amittitur possessio,quàm dominium,etiam in rebus mobilibus. Licet enim per diuersionem factam in flumine sit amissa possessio,non tamen dominium:vt hic in tex.de quo in l.si quis vi.§. differentia.j.cod.Secundò not.rationem,quare seruus fugitiuus non priuat nos ciuili possessione:& plenius ponitur ista ratio in l.si rem mobilem. in fi. j.codem.de quo dixi aliquid in l.j.§.seruum qui.s.codem.& in l.iij.§.si seruus.

Cùm quis. Successor qui vult succedere in ius autoris sui, succedit cum sua causa, & suis vitijs, sicut emptor.

pôt sibi coniungere tēpus vēditoris, ita venditor tēpus emptoris, resoluta emptione. hoc dicit vsq; ad §. si liber homo. Secūda ibi: ideq;. Tertia ibi: preterea. ¶ †Not. primò, ꝙ is qui vult vti aliquo iure ex persona alterius, oportet ꝙ vtatur illo cū qualitatibus suis. cōc. regula, cū quis in ius. cū ibi no. de regu. iur. ¶ †Secūdò not. ibi: clā vel precario &c. nā quia ista dictio hic parificatur, ideo videtur ꝙ vitiū clādestinitatis sit reale, sicut vitiū violentiæ: & idē videtur dicendū de eo qui possidet precario. & hoc tenuerunt quidā, quos reprobat glo. in verbo, vitijs. in fin. de quo ibi dicetur, super quo etiam vide quod not. in l. fin. C. vnde vi. ¶ †Tertiò semper tene mēti in versi. præterea. ꝙ resolutio cōtractus mera nō tribuit titulum, nec pōt dici nouus contractus, nec est melior text. in iure, per quē Pau. de Castr. hic dicit, †ꝙ si ex forma statuti de quolibet contractu debet solui gabella, non soluitur de resolutione contractus: intellige, qñ resolutio fit ex causa de preterito, sicut in casu nostro: secus si fieret ex noua causa, quia tunc ne fiat fraus legi, ipse sentit ꝙ soluatur gabella. Et hoc credere verum, vbi esset aliqua coniectura fraudis: aliàs hoc non videtur dicendum. Et contrarium tenet Bart. expresse in l. ab emptione. ff. de pactis. & Bald. in l. j. C. quando lic. ab emptio. disc. Sed quæritur pro clariori intellectu huius §. si venditor non videtur habere causam ab emptore, vnde est quòd potest vti adminiculo tempore ipsius emptoris. hoc dicit. Paulus de Castro hic satis obscure loquitur, sed mēs sua videtur esse, quòd hoc contingat propter seruandam æqualitatem: & sicut emptor potest vti tempore venditoris, ita econtra venditor possit vti tempore emptoris, quasi isti duo censeantur eadem persona, & perinde sit ac si interim venditor semper possedisset. Et aduerte, quòd iste tex. clare probat, quòd emptor potest vti tempore venditoris ad complendam præscriptionem, etiā si pòst resoluatur venditio ex actione redhibitoria: & sic præscribit ad vtilitatem vēditoris. Sed ratio contradicit huic æqualitati: quia emptor habet causam à venditore, sed non econtra. †Vnde quando in correlatiuis non est eadem ratio, non fit extēsio de vno ad alium, secundùm Bar. in l. multum interest. de verbo. obliga. bene facit l. j. C. de adult. Posset ergo forte dici, & melius, quòd quando venditio resoluitur ex causa de preterito, contractus retro censetur esse non celebratus: ita videtur probari in l. iiij. §. sed Marcellus. ff. de in diem addictio. vnde nō est mirum, si tempus emptoris proficit vēditori, quia per hanc fictionē censetur nomine venditoris possedisse. & tene mēti, quia sunt necessaria ad intellectum literæ. ¶ In glo. super verbo, adminiculo. ibi: dicit se velle &c. Glo. ista secundùm Bar. ponit duas lecturas ad hunc §. Prima est, ꝙ ille qui vult vti tēpore autoris sui, & illud iungere cū tēpore suo ad præscribēdū, impeditur præscribere, si autor fuit in mala fide. & ista lectu. secundū Barto. est clara. †Secunda est, ꝙ is qui habet titulum ab alio simpliciter, nō pōt præscribere, etiam si velit inchoare prescriptionē à seipso: quia debet vti causa & titulo, cū suis qualitatibus. Sed ista cōclusio videtur cōtra tex. in l. j. C. de præscrip. lon. tem. & l. an vitium. j. de diuer. & tem. prescrip. Gl. vt fugiat hoc contrarium, licet nō signet illud expresse, intelligit hāc secundam lec. in duobus casibus. Primus est in eo qui habet causam ab alio lucratiuam: quo casu dolus autoris nocet successori. l. apud Celsum. §. si ex causa. j. de doli excep. Secūdus est, vt intelligamus hunc text. in successore vniuersali, scilicet in hærede, qui semper succedit in vitium defuncti, siue velit vti actione defuncti, siue nolit. l. cùm hæres. j. de diuer. & tem. præscrip. Sed primum exemplum secundùm Bald. non procedit, tū quia tex. in fi. loquitur in emptore, qui habet causam onerosam: tū quia tex. in §. si ex cā. dicit ꝙ dolus autoris nocet successori, quo ad agendum: sed nos non loquimur in agente, sed in possidente, cui dolus autoris non nocet. Secundum exēplum similiter non placet Bar. quia tex. noster expresse in fi. loquitur de successore singulari. Vnde ipse dicit, ꝙ prima lectu. est vera in vitio personali: secunda est vera in vitio reali. Sed hoc nō videtur posse dici aliquo modo, quia si clandestinitas & precarium sunt vitia personalia: vt infrà in glos. seq. & cōmuniter tenent omnes in isto tex. id quod dicit in princ. habet locum ita in vitio personali, sicut in reali. Ergo secunda lect. non pōt esse vera, quo ad tex. nostrum, nec prima videt etiā posse stare: quia in fin. §. ponitur exemplū de vitio violētiæ expulsiuæ, quod est reale: ergo secundùm primam lect. iste §. non potest restringi ad vitiū personale, nisi diceres quòd verbū, vis, significat ibi vim cōpulsiuā, non expulsiuam, quę est vitium personale. l. iij. ff. quod metus cā. & tenent hic cōmuniter docto. Vnde difficile est saluare istā literā, nec inueni aliquem bene declarantē hoc. Potest tamen dici, quòd prima lect. est vera, & potest intelligi tā de vitio personali, quàm de reali. Et erit sensus, quòd successor singularis, qui vult vti adminiculo autoris sui, id est coniungere tempus autoris sui cum suo, debet vti hoc adminiculo cum suis vitijs, & sua causa: & per hoc siue sit vitium personale, siue reale, isto casu nocebit successori. Nec est sumēdum argumentum à cōtrario sensu absolutè, sed in vitio personali dūtaxat, vt dicamus, ergo si non vult vti tēpore sui autoris, vitium personale non nocebit successori. Sed in vitio reali hoc argumentum nō est sumēdum: quia etiam si non velit vti tēpore sui autoris, nocebit. l. vitia. C. eo. & Insti. de vsucap. §. quod autem. nō enim sumitur arg. à cōtrario sensu, vbi corrigitur ius commune, iuxta ea quæ tradit Bar. in l. omnes populi. & Bal. in l. conuenticulam. C. de epi. & cleri. ¶ In ca. gl. ibi: nocet successori vniuersali, nō singulari. hanc glos. in successore singulari limitat hic Bar. tripliciter, de quo dic vt hic per cum. ¶ No. tamen ex prima & vltima limitatione duo menti tenenda. Ex prima, inquantum dicit, ꝙ ius nouissimum, quod loquitur de præscriptione rei immobilis, non extendit ad vsucapionem rei mobilis, †ꝙ in materia correctiua statutum disponens de præscriptione, non trahitur ad vsucapionem, licet ex lata significatione vocabuli aliquando vsucapio vocetur præscriptio: & est dictum notabile in se, quia cùm vsucapio sit mere fauorabilis, & pscriptio mixta ex odio, vel fauore, vel tota odiosa, secundū diuersas præscriptiones, nō est eadem ratio tollendi remedium merè fauorabile, sicut tollendi remedium quod non est ita fauorabile. Pro intellectu huius dicti vide Barto. in l. naturaliter. j. titul. j. & in l. fi. in fi. C. de edict. di. Adri. toll. amplius dicit Bal. no. in l. quod est constitutum. C. ne de statu defun. quòd statutum inducens præscriptionē in vno casu fauorabili, non trahitur ad aliū casum similem, propter naturam statuti, quod est stricti iuris. quod tene menti. Ex vltima aūt debes notare, †quòd in materia correctiua dispositio quæ fit de primo successore immediato, non trahitur ad successorem mediatum:[a] quod no. ad no. in l. sciendum. de verbo. signifi. & l. Gallus. §. etiam. de lib. & post. Et ad dicta Bar. adde quartū casum, in quo nō habet locum illa auť. malæ fidei.[b] videlicet quando debitor alienat rē, quā scit alteri esse hypothecatā: nā mala fides debitoris non nocet successori singulari, cùm non possit præscribere contra debitorem. ita dicit Cy. & Ang. post eum in d. auť. malæ fidei. ita etiā disputat & cōcludit prolixius Io. An. in ti. de præscrip. §. fi. ver. quid ergo. in addi. Spec. & vtitur inter alia vna optima ratione, quia tex. in d. auť. & in corpore vnde sumitur, vult ꝙ mala fides autoris noceat singulari successori, quādo alienatio fit domino ignorante. Sed hoc non potest dici in casu nostro, quia creditor non est dominus: ergo patet manifeste, ꝙ verba illius auť. nō adaptantur ad istū casum. ¶ In gl. super verbo, vitijs. ibi: quod etiā secundū eandem conclusionem tenet etiā gl. in l. ij. C. pro hære. & in l. si ergo. §. partus. de Publicia. quæ cōclusio cōiter approbatur. Limitatur tamen hic singulariter per do. me. quòd hoc est verū, vbi hæres vel ante mortē defuncti, vel post acquisiuisset alium titulū particularem: ex quo etiam si nō esset hæres, posset præscribere. alle. tex. quē dicit sin. in l. an vitium. §. ex facto. j. de diuer. & tempo. præscri. quem dicit Bal. solitum allegare in voce. Sed vbi hoc dicat in commentis suis, nō dicit. Tu autē vide Bald. allegantem hūc tex. pro singulari ad hoc in l. cum qui. §. in hac. ff. de publi. & eundē adducit Ang. in ea. l. j. §. ait prætor. Illud etiam debes scire, ꝙ mala fides autoris vniuersalis nocet vniuersali successori, non tamen successori singulari, habēti causam ab eo. Casus est expressus in l. si alienam. §. fin. j. de vsuca. quem sic intelligit Bal. in l. ancillæ. C. de fur. & Ang. in d. §. ait prętor. nec potest aliter dici: quia si mala fides vera non nocet successori singulari, vt dictū est, multominus debet nocere mala fides ficta. Sed quæritur hic per Moder. de vtili & ardua q. †videlicet vtrum hæres de æquitate cañ. si vult incipere præscribere ex persona sua, & est in bona fide, possit præscribere non obstante mala fide autoris. In qua q. maiores nostri senserunt varia: nam Dy. in c. ij. de reg. iu. tenet simpliciter, ꝙ hæres hoc possit de æquitate cano. per tex. in c. cura. de iure pa. & in c. de quarta. de præscri. Sed ad illa iura respondet optime do. Ant. in c. si diligenti. de præscrip. & Abbas in c. ij. e. ti. dicunt enim, ꝙ illa iura loquūtur in successore vniuersali, qui non habet causam à prædecessore. i. in succedente in beneficio, qui habet causam à superiore cōferente: vt plene per docto. in c. quia V. extrà. de iudi. vnde non est mirum, si mala fides ei non noceat. Reiectis aūt istis iuribus, ista æquitas cañ. non bene videtur probari aliquo iure. & tamen hanc opi. sequitur Bart. in l. cū hæres. j. de di. & tē. præscri. &

a ¶ Mediatum. Rñde vt hic per do. Iaso. May. in iiij. colū. in fi. & limita dictam auť. vt per d. Ang. Are. ī §. sed iste. & in §. furtiue. Instit. de actio.

b ¶ Illa auť. malæ fidei. Add hic d. Iaſ. May. in fi. iij. col. in versi. tu aduerte. ꝙ hoc idē qđ presupponit Aret. præsupponit etiā d. Alex. sed non videt bene dictū, ꝙ dicta auť. malæ fidei. sit correctoria: quia Bart. cū quo ibi transeūdū, nō est correctoria, sed determinatoria, seu declaratoria: vt hic vide per eum.

præscri. & Io. An. in sua merc. in regula, cùm quis in ius. de re gu. iur. hæc etiã simpliciter approbat Ang. in l. si ego. §. partus. in fi. commenti. ff. de publi. D. Paul. de Ca. hic attingens solẽniter istum arti. dicit ꝙ ista opi. in præscriptione x. vel xx. annorum non põt esse vera, quia secũdùm eũ fauorabili9 posset aliquis prescribere de iure cano. ꝙ̃ ciuili. quod est cõtra mentẽ canonũ, qui potius restringunt ius ciuile, quàm ampliãt in materia præscriptionis. Recurrit enim ad iniquum compendiũ, qui allegat præscriptionem: vt in auẽ. vt ecclesia Ro. §. fi. Propter quod aliq dixerũt, sicut tetigit Ang. in l. sequit. §. si viã. de vsucap. ꝙ vbi debet procedi de bono & æquo, nõ debet admitti exceptio præscriptionis: quod tamẽ dictũ nõ procederet simpliciter, vt ibi per Mod. Hãc conclu. cõfirmat Abb. formalius in c. ij. extrà, de præscrip. vbi dicit, ꝙ ex quo hoc est decisum de iure ciuili exp̃sse in istis p̃scriptionibus, & nõ reperiẽ contrarium de iure cano. stabimus iuri ciuili. x. di. c. si in adiutorium. & c. lege. & in c. j. & ibi plene, de no. oper. nun. Et sine dubio ista ratio est bona, & conclusio videẽ esse verissima. Si aũt loquimur in præscriptione xx. vel xl. an. tũc potest procedere doc. Dy. & aliorũ, quia de iure ciuili in illa præsc. mala fides non nocet, nec possumus dicere, ꝙ de iure canonũ sit aliqd determinatum cõtra ius ciuile: quia c. fi. de præscri. & iura dicẽtia, ꝙ etiã in p̃scriptione longissima requiritur ꝙ aliquis mala fide non præscribat, debent intelligi de mala fide vera, vel non ficta. Hæres aũt ex persona actoris est in mala fide ficta. Sed ipse verè habet bonã fidẽ, attento animo suo: ergo nõ impeditur præscriptio. Hanc rationẽ tetigit d. Ant. in d. c. si diligẽti. Hanc distinctionem posuit originaliter Bal. in l. ij. C. pro hærede. Et ita exemplificat dicta Dy. in hoc ij. casu. in l. cũ q. §. in hac. ff. de Publicia. Sed d. Ant. vbi s. & d. Abb. ibi posuerunt tertiam opinionẽ, dicentes simpliciter, ꝙ etiã de iure canonico in præscriptione xxx. vel xl. annorum mala fides ficta nocet hæredi. Mouentur in effectu duabus rationibus. Prima 7 fuit do. Ant. qui dixit, ꝙ cùm de iure. † cano. hæres teneatur a exonerare animã defuncti: [a] vt in c. fin. de sepultu. & in c. in literis. & in c. super eo. de raptoribus. de quo vide per Bar. in l. j. j. de priuatis dilectis. non põt dici, ꝙ currat præscriptio in fauorem hæredis: quia sicut impeditur exoneratio animę defuncti, quæ diciẽ exonerari per restitutionẽ, non per præscriptionem. Secũda fuit ratio Abb. qui dicit, ꝙ secundũ regulas iuris 8 ciuilis † hæres sit successor vitiorũ, & culpæ defuncti. l. cùm hęres. præalleg. sequitur, ꝙ de iure canonico mala fides per illã regulã nocebit hæredi. Declaratur ista ratio, & cõfirmaẽ, qa videtur ꝙ ius cano. disponens malæ fidei possessorem non præscribere, debeat etiã intelligi de malæ fidei possessore ficto, ex quo de iure ciuili mala fides ficta habet effectum malæ fidei vere. Vnde lex ciuilis videtur trahi ad ius cano. per interpretationem passiuã, de qua Bar. in l. oẽs populi. de iust. & iur. in l. ij. de leg. j. & in l. Marcellus. §. quod aut. ff. ad Treb. Sed tamẽ his nõ obstãtibus, placet secũda opi. s. posita, vt distinguamus inter præscriptionẽ x. vel xx. annorũ, & præscriptionem longissimam. Et ad rationes præmissas est dicendũ. Primo ad rationem d. An. dico, ꝙ illa minor sua est falsa, in quantum dicit ꝙ hæres præscribendo nõ exonerat animã defuncti: quia imo exonerat, cùm præscriptio, quãtum ad imputandũ culpã ei cõtra quẽ præscribiẽ, habeat effectum solutionis. l. si pupillus. & ibi per Bar. de admi. tu. † Hoc maxime procedit in præscriptione longissima, quæ causatur ex mera negligentia nõ petẽtis, iuxta ea quæ dicit Bar. in l. naturaliter. j. tit. j. Ad secũdum argu. fortificatum vt s. respõdeo, quòd interpretatio passiua nõ potest habere locum, quo ad ius nouũ, nisi super eo super quo lex antiqua disponit, quæ trahitur ad nouũ. verbi gratia: leges veteres, quæ loquuntur de testamentis, trahuntur ad legem nouã. i. ad l. fal. quæ disponit aliquid circa testamenta. In casu autem nostro ius ciuile nõ inducit malã fidem fictam in persona hæredis, quæ impediat præscriptionẽ simpliciter, sed solũ in præscriptione x. vel xx. annorũ, quæ solum erat cognita de iure Digestorum, secundùm gl. in l. Iulianus. ex qui. cau. maio. & in l. qui occidit. ff. ad l. Aquiliam. Præterea de iure ciuili in præscriptione xxx. annorum non requirebatur bona fides: vnde nõ cauebat ibi fictio malæ fidei ad impediendum 9 præscriptionem. † Cõfirmatur ista conclusio vltra docto. quia quando lex facit mentionẽ malæ fidei, intelligitur de mala fide vera, non ficta. Casus est no. in l. illud. §. j. de pet. hære. secundùm intellectum quem sequitur Bart. ad illã l. j. l. sed si lege. §. de eo. eodem titu. Confirmatur ista conclusio per text. no. in l. præterea. ff. de rei ven. vbi patet, † quòd mala fides ficta superueniens, non impedit quin seruus possit acquirere bonæ fidei possessori ex re sua: licet si esset vera, in mala fide aliud esset. l. j. §. sed per eũ. s. eo. Et aduerte diligenter: quia si tenes opi. Dy. simpliciter, tunc habes dicere secundùm Ang. no. in d. l. si ego. §. partus. præallega. ꝙ illa æquitas erit seruãda in terris ecclesiæ in præscriptio. x. vel xx. annorũ. sed non b in terris imperij, [b] cùm expressè iure ciuili sit cautũ oppositũ: iuxta regulam in c. si duobus. in fi. de appel. & in regula, possessor. in gl. de reg. iur. nam quòd de iure ciuili hæres non præscribat, hoc non inducit aliquod pactũ. Vnde in foro suo standũ est illi iuri, vt per Bar. in l. priuilegium. C. de sac. sanct. eccl. Si autem tenes distinctionem secundæ opi. tunc quia ius ciuile non cõtradicit canonico in præscriptione xxx. vel xl. annorum, quinimo cõcedit plus quàm ius canonicum, quia vult posse præscribi etiam cum mala fide: in vtroque foro seruabitur idem ius, & pro illa secunda opinione quã tenui, videtur tex. no. in c. fi. §. j. de præscrip. lib. vj. vbi probatur, ꝙ mala fides autoris non nocet vniuersali successori habẽti bonã fidem in præscriptione xxx. an. loquitur enim ibi in hæredibus hæreticorum, quorum bona sunt publicata ipso iure de iure canonico: vt c. cùm secundum. de hære. li. vj. & sic hæreticus priuatus bonis à prin. fuit in mala fide, si incidit in heresim dãnatam: nam non præsumitur ignorasse ius, quo cauetur vt bona eius sint publicata ipso iure, imo præsumitur mala fides, secundùm Bar. in l. sed si l. §. scire. de petit. hære. Et tamen mala fides autoris non nocet illi successori vniuersali, nisi forte dicas quòd ibi est speciale, quando præscriptio excludit lucrum odiosum, quod facilius excludunt. l. cùm post. in princi. de iure 10 do. & per Bar. in l. cùm de in rem verso. de vsuris. ¶ † In gl. in §. præterea. super verbo, resolutio. ista gloss. manifeste dicit, quod dixi in notabilibus, quòd retro fingitur venditio non facta. & allegauit tex. in l. iij. §. sed Marcellus. & §. seq. de in diem addi. Sed iste tex. melius probat conclusionem: & quia in illo nota. tetigi vtrum de resolutione contractus soluatur gabella. Adde quod singulariter tradit Cy. & Bald. in l. iij. §. contrarium. ff. de contrario iu. tu. vbi dicunt, quòd ex pacto liberatorio bene solueretur gabella, quæ debet solui ex forma statuti, de quolibet contractu: quia est cõtractus largo modo: vt not. in l. j. s. de pactis. Sed de resolutione simpliciter facta non soluitur gabella secundùm eos: & hoc vltimum dictũ est verũ, sed primũ dictum non affirmo pro nunc, quia videẽ esse contra ea quæ scribit Bar. in l. Labeo. §. contractus. ff. de verbo. significa. Super quo vide etiam Bart. in l. cõtractus. C. de fide instrumen.

Si liber. Accessio temporis non datur ei qui non habet causam à tradente. hoc dicit. ¶ In glo. in verbo, & alij. ibi. j. eo. in l. si me in vacuam. in fin. contra istum tex. & expositionem gl. facit, † quia si liber homo vel seruus alterius ab alio putatiuo domino possessus intendit acquirere à principio ipsi possessori, & agit actum nomine ipsius, videtur quòd & in ipsum possessorem, & in quemlibet extraneũ cui vellet acquirere, sit translatum dominium, nõ solùm possessio, secundùm glo. in l. j. §. sed per eum. s. eo. Et sic videtur, quòd huic bonæ fidei possessori in casu nostro esset acquisita vsucapiendi condictio, nec teneretur rem restituere vero domino, seu libero homini, nec ipsi possent vsucapere: cuius contrarium satis colligitur ex ista litera: quia si verus domin9 vel homo liber non possent vsucapere, frustra quęreretur vtrũ possent coniungere tempus possessoris cum suo. Imo. hic refert quædam dicta Iacob. de Rau. quem optime reprehendit, vnde dic. vt ibi per eum. Et tandem respondet ad contrarium, negando quòd per seruum alienum vel liberum hominem bona fide possessum possit acquiri dominiũ, sicut potest possessio, si talis seruus putatiuus hoc agit, vt alicui possessionem acquirat: & sic videtur restringere tex. in l. si me in vacuam. in fi. ad solam possessionem: cuius contrarium sentit glo. in d. §. sed per eum. in fi. Et certè si seruo alieno bona fide possesso, ratio differentiæ est manifesta: quia in acquirendo possessionem non præiudicat iuri alicuius, quoniam possessio extra rẽ possessoris & operam serui nec acquiritur ipsi seruo putatiuo, nec domino putatiuo, nec vero domino serui, qui ab alio possidetur: vt plene dicitur in d. §. sed per eum. & in l. homo 11 liber. §. quicquid. de acqui. re. do. † Sed dominiũ rei quæsitæ per seruum putatiuum acquiritur domino vero, vel ipsi seruo putatiuo, si est liber homo. Ne igitur seruus ex facto suo possit præiudicare domino vero, quærendo alteri inducitur hoc, quòd non potest acquirere tertio dominium, etiam si velit, ad præiudicium domini, sicut non potest acquirere obligationem. l. j. §. j. de stipu. ser. bene facit quod habetur in l. sed & si quid. §. j. de vsufr. Sed ista differentia non videtur sufficiens, quo ad hominem liberum, cui acquireretur dominium, si nõ quæritur tertio, cui vult acquirere: nam homo liber in dominio sibi quęrendo videtur sibi posse præiudicare, si vult, si.

a ¶ Defuncti. Vide Fel. in c. si diligẽti. de p̃scri. in iij. co. in ver. cõtra opi. famosam. & qđ ibi late dixi i apost. & Fel. in c. ex parte. de offi. deleg.

b ¶ Imperij. Vide cõtrariã opi. adductã hic per d. Ias. May. in pe. col. quã dicit esse magis cõmunem.

eut dominium quæsitum sibi posset in alium transferre: sed potest dici, quòd hic tex. procedit in hoc exemplo liberi hominis, quando est verisimile, quòd si sciuisset se liberum, magis voluisset acquirere sibi, quàm alteri. †quia ex ordine charitatis præsumitur voluntas acquisitionis. l. cũ ita legatur. §. fi. de leg. ij. & traditur in l. peto. §. fratre. e. ti. Sed prima charitas incipit à seipso: ergo sibi videtur in dubio voluisse acquirere: vbi autem de animo eius expresso constaret quòd alteri vellet acquirere, etiam si sciret se liberum, tunc non procederet ista litera in homine libero. Et aduerte: quia aliàs ego exemplificaui istũ casum, quãdo seruus emit rem de pecunia tertij, vel permutauit rem tertij cum re per eum quæsita: quæ exempla in tertio qui non posideret seruum, essent bona: sed in possessore serui, de quo loquitur tex. noster, non essent bona, quia in prædictis casibus alia ratione acquireretur possessori, quia esset quęsitũ ex re sua. Sed ista solutio licet sit vera in se, & bene defensata, non videtur facere ad propositum §. nostri: quia hic in dominum verum non poterat esse translatũ dominiũ ex traditione contrahentis cum seruo: quia si esset translatum dominium, frustra ageretur de vsucapio. vel præscriptione, per quam dominium quæritur: si ergo non fuit translatũ dominium, quæro quo iure res ista pertinebat ad verum dominum, vel hominem liberum: nam ante possessionem sibi traditam à possessore sine dubio in dominum non erat translata vsucapiendi condictio: vt plene fuit dictum post Mod. in l. j. §. hæc quæ. de serui. s̃. eo. & hoc tenet gl. tua no. hic circa prin. vltimæ gl. dũ dicit, ꝙ debet præsupponi possessionẽ esse traditam vero domino, vt posit procedere dubitatio, vtrũ posit vti accessione possessoris: †quia non posidens non potest vti accessione alterius: & sic manifeste sentit, quòd nõ posit vsucapere. Sed põt responderi dupliciter, & primò, quòd licet nõ fuerit quæsita vsucapiendi condictio, fuit tamen acquisita Publiciana, ex qua potuit vendicare rem à possessore: quę quidẽ potest quæri vero domino per seruum ab alio possessum. l. si seruus. ff. de publi. bene facit tex. in l. siue autem. §. si seruus. e. titu. de quorum intellectu diximus in d. §. hæc quæ de seruis. Vel dic, quòd licet nullum sibi competeret remedium contra possessorem, si tamen possessor voluntariè tradidit possessionem rei, potest procedere vsucapio, si tradidit credens rẽ pertinere ad eum cui tradebat, propter emptionem factam à seruo: quia quando quis habet titulum ab vno, & possessionem ab alio, quæ traditur respectu illius titu. procedit vsucapio: vt plene per Bar. in l. cum solus. j. tit. j. Prima solutio est melior, & magis placet, ex quo seruus emit nomine possessoris, non potest dici faciliter, quòd dominus habeat titulum à venditore per medium serui, qui non emit nomine ipsius. Ex his quę s̃. dixi, habes tenere menti tria valde not. † Primò, quòd licet per seruum ab alio possessum posit acquiri possessio cuilibet extraneo, si hoc intendit, non tamẽ potest acquiri dominium, vel quasi dominium in præiudicium veri domini. † Secundò, quòd quàmuis vsucapiendi condictio non quæratur vero domino, cùm seruus suus posidetur ab alio: acquiritur tamen si[b]i Publiciana, sicut verum dominium. †Tertiò, habes notare iuncta gl. vlti. in prin. quòd vsucapiendi condictio non quæritur vero domino, nisi post traditionem possessionis sibi factã: sicut dixi in d. §. hæc quæ. de seruis. Pau. autem de Cast. hic cõcludit simpliciter, quòd si à princ. seruus intendebat acquirere bona fide possessori, vel alteri extraneo, & agebat actum nomine ipsius, quod potuisset acquirere possessionem & dominium: & textum nostrum intelligit, quando simpliciter à principio iste seruus putatiuus acquisiuit rem, non intendendo agere negocium alterius, sed postea de facto tradidit possessionem huic putatiuo domino. Et sic cùm iam esset quæsitum dominium, vel vsucapiendi condictio alteri, non potest ista iura transferre in eum cui tradidit. Sed primum dictum suum non videtur verum, per ea quæ s̃. dixi, defendendo dicta do. Io. Secundum etiam dictum est falsum, inquantũ vult quòd in verum dominium ita transferatur vsucapiendi condictio, sicut dominium: vt s̃. fuit dictum. Ideo sequere potius do. Ioan. de Imo.

Quæsitum. Possessio autoris interrupta non potest coniungi à successore singulari, vel vniuersali: & hæres hæredis potest vti accessione sui autoris mediati, licet ille cui immediatè fuit hæres, nunquam possederit illam rem hæreditariam. h. d. Secunda ibi: sed non idem. Tertia ibi: sed subtilius. Quarta ibi: non autem. ¶ †Primò not. in verbo, plenius. iuncta glo. ꝙ is in quem 12 transfertur dominium ipso iure sine traditione, dicitur habere plenius & fortius ius ex titulo, ꝙ̃ ille in quo ad dñij translationem requiritur traditio: quod semper tene menti, quia est not. ad conclusionem quam ponit Baldus in lege, quoties. C. de rei vendicatione. & in l. fin. versiculo, v. quæro. C. de sacrosanctis ecclesijs. vbi dixit, † quòd si est facta venditio ecclesię, ex qua est translatum dominium ipso iure, licet post alteri vendatur, res tradatur: primus tamen venditor est potior, licet regula sit in oppositum in dicta l. quoties. & in lege, qui duobus. ff. de falsis. & hoc est, quia titulus ex quo transfertur dominium ipso iure est potentior quàm alter titulus. Eo13 dem etiam versicu. collige & tene menti†, quòd appellatione successoris proprie continetur vniuersalis, non successor singularis:[a] de quo vide in l. quædam. §. is autem. ff. de edendo. & in l. id tempus. §. j. de vsucapion. ¶ Secundò principaliter not. in verbo, idq́;. quòd non debetur maior fauor fictioni, quàm veritati. & ista est ratio decidendi in §. nostro. quia si possessio fuisset interrupta per tertium, etiamsi in vna & eadem persona vere non posset præscribere: vt l. naturaliter. j. titulo j. ergo multominus vna & eadem persona ficta, qualis est hæres, qui ficte censetur vna persona cum defuncto. ¶ In gloss. super verbo, id quod. ibi: nam mala fides hæredis 14 nocet. do. me. hic multum eleganter reuocat in dubium, †vtrum hodie de iure canoni. bona fides defuncti faciat vt hæres existens in mala fide posit præscribere: vt dicitur in l. ij. §. si defunctus. j. pro emptore. & super hoc articulo dicit cogitandum. Sed tamen inclinat, quòd hodie illa lex nõ sit seruanda de iure canoni. & licet ita formaliter dicat, intentio sua est ista: quia sicut de æquitate canonica attenditur potius bona fides hæredis, quàm mala fides autoris vniuersalis: vt s̃. dixi in §. cùm quis. secundùm Dyn. & Bartolum. ita econtra videtur, quòd magis debeat attendi in casu conuerso animus & mala fides hæredis, quàm bona fides defuncti per regulam l. ij. de his qui sunt sui vel alie. iuris. Sed ista ratio potest resolui in oppositum, si teneas id quod tenuit Bald. & ego sum secutus in dicto §. cùm quis. †videlicet quòd in pręscriptio. long. tempo. mala fides autoris noceat successori: nã qua ratione attenditur mala fides autoris,[b] & non bona fides hæredis, eadem ratione econuerso attendetur bona fides autoris, & non mala fides hæredis. Nec est illud absurdum, quòd ex aliqua causa probabili ius canonicum permittat aliquo casu præscriptionem cum mala fide: sic patet ex his quæ habentur in text. & glo. in capitu. j. de præscriptio. & in alio casu quẽ ponit Bartolus in l. si finita. §. si de vectigalibus. de dam. infect. de quo etiam tangunt canonistæ in capi. pastoralis. in fin. ff. de offi. ordi. & est etiam intellectum l. generaliter. Et ista opin. est multum colorata, retenta opinion. quam tenui in dicto §. cùm quis. maxime quia lex seruatur pro canone in foro canonum, vbi non disponitur expresse contrarium. x. distinct. c. lege. & capitu. j. & ibi nota. de ope. noui nunciatio. Et si dicatur, canon disponit contrarium, inquantum dicit quòd malæ fidei possessor non præscribit, est respõdẽdũ, ꝙ quia in casu nostro bona fides autoris supplet malam fidẽ successoris, iste nõ dicitur simpliciter malæ fidei possessor, sed verè mala fide posidebit: fictè autẽ bona fide, inquãtũ in eius persona repręsentatur defunctus, qui fuit in bona fide. Credo tamen, quòd tutius sit tenere oppositum: quia canon ideo ratione malæ fidei prohibet pręscriptionem, quia esset nutritiua peccati: vt in c. fin. de pręscriptionibus. Sed non potest negari†: quòd hęres qui scit rem alienam, quo ad forum conscientię, est in peccato, ergo non procedit pręscriptio. Et ad argumentum in oppositum respondeo, ꝙ in casu nostro non est eadẽ ratio cõtrariorum: nã si mala fides autoris nocet successori, per hoc nullũ nutritur peccatũ, imo potius datur materia euadẽdi peccatum. Vñ nõ potest argui à cõtrarijs, vbi nõ est eadẽ ratio, secundũ glo. in cle. cũ à repulsione. de ap. & Bal. in l. si pręses quasi desertã. C. quõ & qñ iu. & plene scripsi in rubri. s̃. eo. ¶ In gl. super verbo, nunquã. addendo breuiter aliquid ad declarationẽ gl. cõclude, ꝙ prima lec. declarata, vt hic per Bar. & Imo. qui conuertũt terminos, quos ponit gloss. & bene videtur verissima, si in tex. sit dictio, nunquã. & secũdũ eã est hic casus not. probãs, ꝙ successor vniuersalis non põt solũ cõiũgere sibi tẽpore immediati prædecessoris, sed etiã mediati. i. illius qui fuit autor autoris sui. Et sic ampliatur, & declaratur regula, de qua in l. fi. C. de hæ. insti. & concor. tex. magis clare in l. ij. §. etiam hæredi. j. pro emp. Si verò in litera sit dictio, nunquã, tunc ista lect. nõ põt stare: quia ista dictio affirmatiua præsupponit, ꝙ immediate autor meus aliquãdo possedit, licet nõ vsq; ad mortẽ, quod secundũ primã lectu. negatur in vno casu. Vnde Imo. hic post Iaco. de Ra. tenet, si dictio, vnquam, est in tex. secundũ lectu. hic positam, quæ vult in effectu, ꝙ tunc possessio dicatur iũcta morti testatoris, quãdo testator possedit bona fide à principio, & tẽpore mortis erat in mala fide. Sed

ipsi non

a ¶ Singularis. Licet secũdũ do. Ias. text. iste ad hoc parũ facit, ꝑut hic ꝑ eũ: tñ ex quo no. in se est verissimũ. Addẽ Fely. in c. qa gu. ad fi. in ver. no. ꝙ appellatiõe. & qđ ibi dixi in apost.

b ¶ Autoris. Vide Pau. de Ca. in cõs. xlviij. & in cõsi. ccxxxviij.

ipsi non rñdent ad impugnationē Barto. qui dicit, ꝙ ista lect. nō est bona, quia nō diuersificat possessionē, sed qualitates vnius possessionis cōtinuatæ. l. iij. §. ex cōtrario. vers. Labeo. s. eo. Text. autē noster videt̃ ponere duas possessiones, quarum vna fuit continuata, alia non. Sed defendendo istam lect. possumus dicere, ꝙ impropriè duas qualitates vnius possessionis nominauit duas possessiones diuersas: sicut fecit in l. iij. §. genera. s. eo. maxime in fin. vbi ponit possessionem bonæ fidei, & malæ fidei, diuersas species possessionis, & sic differētes essentia: qđ tamē est falsum ꝑpriè loquendo: vt in d. vers. Labeo. Sed cōtra istam lect. magis facit: quia si possessio quę mutauit qualitatē, quo ad qualitatē, videt̃ cōtinuata, qa mutatio qualitatis nō nocet p̄scriptioni: multofortius dicetur cōtinuata possessio, quādo sub eadē qualitate durauit vsq; ad mortē, qa semper fuit bonæ fidei. Cùm ergo nō posuit gl. hoc exēplū qđ erat magis expeditū, nisi dicas ꝙ hoc omisit tanq; indubitabile: illud autē posuit, qa poterat habere aliquā dubitationem. Sed tunc quęritur ꝑ declaratione huius lec. de exemplo secūdi dixit in isto ver. videlicet quæ sit illa possessio, quæ nō est cōiuncta morti: oportet dicere, ꝙ est illa, de qua diximꝰ in prima lect. nam si bene respicis ad glo. istæ tres lectu. vatiant primū dictum, sed nō secundū. Tertiam lectu. posuit glo. ꝙ iste tex. in primo casu loquitur, quādo testator à princ. possedit rem, postea amisit possessionē, quæ non fuit occupata ab alio: quo casu gl. concedit quòd & vniuersalis successor & singularis pōt cōiungere tēpora sui autoris: sed Bart. hic, & cōmuniter omnes Moder. reprehendunt istam lectu. præter Rayn. qui eam sequitur per tex. in l. naturaliter. j. titu. ꝑxim. vbi dicitur, ꝙ tempus sequens non potest iungi cum tēpore præcedenti, quādo possessio fuit interrupta, id est, amissa, secūdùm eos. Mihi autē hanc lectu. posse optimè defendi videt̃, maximè si in tex. sit dictio, vnq;: quo casu litera ꝓbat conclusionē in terminis. Si autē sit dictio, nunq;, fortè cōclusio est vera in se, nō tamē ꝓbaretur p hanc literam in terminis: vt j. dicam, sed à simili, vt statim declarabit̃. Supponendo ergo, ꝙ in text. sit dictio, vnq;: respondeo ad contrarium, quòd ibi possessio amissa erat occupata per alium: hic autē licet fuerit amissa, non fuit occupata per alium. Facilius autem potest fingere lex in isto secundo casu possessionē fuisse cōtinuatā per defunctum, ☞ꝙ in primo casu, quādo alius occupauerat possessionem. †Ad esse enim fictionis inducendæ requirit̃ possibilitas in genere: sicut declaratur in l. si is qui ꝓ emptore. ff. de vsuca. Possibile autē fuit in genere, quādo nō fuit occupata ab alio, ꝙ videatur continuata p defunctum vsq; ad mortē: quia possibile fuit, ꝙ continuasset possessionē si voluisset. Sed quādo alius occupauit etiam in genere, fuit impossibile ꝙ iste continuauerit possessionē alio possidente, qa duo non possunt naturaliter possidere insolidū: ergo non poterit fingi hunc continuasse possessionem: quod est subtile, & menti tenēdum, & est solennis limitatio ad l. naturaliter. j. titul. primo. Potest etiam ꝓbari à simili conclusio ista, etiā si in tex. sic dictio, nunq;, vt dicamꝰ ꝙ sicut ego possum coniungere mihi tēpus mediati autoris mei, ita possum coniungere mihi possessionem immediati autoris, licet non continuatam vsq; ad mortē. Quòd autē similitudo sit bona, declaratur: quia mortuo mediato autore, & desinente possidere p mortem, potest videri continuata possessio fictè per hæreditatem iacentem, quousq; est adita hæreditas: p l. cœptam. j. de vsucap. sicut tangit hic Bart. Sed adita hæreditate illa possessio defuncti remanet vacans, quousq; non apprehenditur per hæredem. l. cùm hæredes. in princ. j. eo. Cur ergo possessio quæ fuit extīcta per aditionem hæreditatis, potest coniungi ab hærede mediato cū tempore suo, nisi quia satis est, quòd ab alio nō fuit occupata: & ita est in effectu in casu nostro. Et per hæc habes glo. optime declaratam. ¶ †Extra glo. Pau. de Castr. inducit hunc tex. ad illam quæstion. quam ponit Ioan. Andr. in regula, sine culpa. de regu. iuris. videlicet vtrum filij naturales legitimentur per sequens matrimoniū, quando non fuit secutum immediate, sed prius contraxit matrimonium cum alia, deinde illa mortua duxit cōcubinam in vxorem: & arguit per istum tex. quòd filij nō legitimentur[a], sicut hic possessio tertij impedit coniungi possessionem autoris & possessoris. Tenet tamen contrarium allegans Bart. in lege, bonorum. infrà, rem rat. hab. Cui adde quòd hanc conclusionem tenet Angel. consilio xvij. & in authen. qui. mod. natu. effic. legi. §. si nec solummodo. per tex. ibi in verbo, omnino. & per tex. in verbo, prius nati. quæ iura iudicio meo nō probant[b] conclusionem. Nam dictio, omnino, vbi potest significare, quòd quo ad omnem effectum efficiuntur legitimi: & hoc est verum, vt capit. tanta. qui filij sint legit. vnde nō refert necessario, quādo matrimoniū secutum omni tempore legitimet filios. Verbum autem, prius nati, non ponitur nisi respectu natorum post matrimonium: vt dixerat in prin. ad quod se refert versi. ille. Conclusio tamē est vera in se: quia licet interuenerit matrimonium intermedium, nō tamē cessat causa, ꝑpter quā est inducta legitimatio scilicet fauore matrimonij, & prolis futuræ: sicut dicitur in prin. illius autenticæ. Vnde ex quo stat ratio legis, eodē modo in isto casu medium nō habet inhabilitare extrema: est casus nota. in fi. in l. si mihi. §. pen. de seru. vrb. prædi. vbi dicitur, ꝙ si ego habebā seruitutem haustus aquæ de fonte alterius, & illam aquā poteram ducere p fundum Sempronij iure seruitutis, licet fundus ille efficiatur meus, nō tamē extinguitur seruitꝰ aquę hauriendę: quia media seruitus quā habebam in fundo extincta nō impedit cōiungi extrema, quia possum ducere aquam per mediū: secus si impediret iungi extrema. l. qui sella. §. fi. eo. titu. & ita est in casu nostri §. quia ex quo possessio fuit aliquo tēpore penes tertium, impossibile est imaginare in genere, vel fingere ꝙ fuerit continuata de autore in successorem: vt s. dixi in gloss. Pro præmissis vide quod not. ponit Dyn. & Bart. in fin. quæst. in l. miles. §. quæritur. j. de adulte. ex quorū mēte colligitur prædicta, videlicet vtrum actus medius interueniens faciat cessare causam, ꝑpter quam erat inducta dispositio, vel non.

16 In dote. Accessio ex titulo dotis cōpetit viro & vxori. hoc dicit. ¶ †Nota ibi: vel ex dote & c. ꝙ titulus videt̃ induci ita ex resolutione contractus, sicut ex contractu. & hoc est quod dixit An. j. cod. si quis p̄cario. & sequitur ibi Imo. Vnde inferunt, quòd dispositio super contractu trahitur ad distractum: de quo quia esset longa materia, & impertinens, vide quod not. Barto. & alij in aut. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. & in l. de tutela. de in integr. restimino. & qđ not. in fi. in l. exigere dotem. ff. de iur. & in l. cunctos populos. per Barto. C. de sum. trin. Sed inquantū ad primum dictū, qđ pertinet ad intellectum iurium nostrorū, contra istam conclusionē facit tex. s. eo. ver. præterea. & quod habetur in tex. & glo. est ibi p Barto. in l. ab emptione. s. đ pact. vbi videtur ꝓbari, quòd aliud est contractus, aliud est resultatio ipsius: vnde gabella nō soluitur de solutione cōtractus: vt dixi d. §. præterea. allegando Bald. & Cy. in additione in l. iij. §. contrariū. ff. de cōtrario iudi. tut. Præterea cōtra istam positionē videt̃ casus in terminis, vbi Ang. nota. ad hoc in l. etiam. §. apud Marcellum. ff. de peti. hære. vbi punctualiter in exemplo nostri ipse dicit per illum tex. †quòd resolutio contractus dotis nō tribuit titulū vxori, cui dos restituitur: ideo potest agi cōtra eam peti. hæred. quæ nō cōpetit cōtra titulo possidētem. Et hoc etiam ibi infert, ꝙ nisi mulier haberet alium titulum, nō posset ex sola restitutiōe p̄scribere spatio x. vel xx. annor. quia illa præscriptio requirit titul. Pro declaratione huius articuli, qui est quasi nouus, pōt poni duplex conclusio not. ¶ †Prima est ista, quādo contractus resoluitur ex tacita vel expressa cōuentione partiū: & ex tali resolutione oritur actio & obligatio, sicut est videre in contractu dotis: vt l. j. & quod ibi not. C. de rei vxo. actio. Tunc ista restitutio causa titul. ꝑpriè, & dicitur esse iste tit. pars cōtractus, ex quo fuit facta translatio dominij à prin. nam hoc ipso ꝙ datur dos ex natura ipsius cōtractus, tacita voluntate partiū, videt̃ agi, vt interueniēte morte vel diuortio dos restituatur. Vnde duplex titu. causatur ex vno cōtractu dotis respectu diuersarū personarū: & hoc ꝓbat tex. noster eleganter ibi: vel ex dote accepta. significat enim illa dictio, ex, cām immediatam, l. j. §. ex incendio. de incen. rui. nau. & per Barto. in l. non dubiū. C. de legit. Vnde non placet mihi opin. Ang. in dicto §. apud Marcellū. Nec obst. quòd datur peti. hęre. cōtra vxorem: qa potest intelligi quando vxor erat in mala fide, sicut ibi dixit Ange. Sed cōtra ista dicta videtur facere quod not. glo. in l. etiam. ff. de fun. dot. maxime in vltima solut. & Bald. in l. j. in vltimis verbis. C. sine cen. vel reliquis. vbi concludit, quòd postq; res est restituta vxori, non dicitur amplius res dotalis. Sed dicta possunt intelligi quo ad priuilegia quæ competunt fundo dotali, quòd non possit alienari: quia mens illarum legum nō videtur respicere hunc casum: sed vbicunq; ageremus de inducendo effectum, qui inducitur ex titul. de iure communi, vel etiam de iure municipali, appellatione dotis cōtinetur res restituta vxori ex causa dotis. Ita dicit not. Bald. reprehendens ibi Nic. Mat. in l. prima. C. vnde vir & vxor. in fine. alleg. tex. in l. fin. C. cōmunia vtri. iudi. sed melior text. est in §. nostro. ☞¶ †Secūda conclusio in ista materia erit talis, si resolutio cōtractus simpliciter resoluit cōtractū priorem, nō tamē obligatio ad rē restituendā oritur ex tacita vel expressa cōuentione partiū, sed ex leg. dispōne, sicut in actione redhibitoria, vel quan-

[a] ¶ Legitiment̃. De qua qō. vide Bal. & Salyc. in l. quoties. C. de rei vēdi. & ibi d. Ias. May. & do. Abb. in cōsi. lxxxv. incip. videt̃ prio dictā donationem.

[b] ¶ Non ꝓbant. Tu dic secūdūm do. Iaso. May. hic in j. col. ꝙ bene ꝓbant illa iura: vnde vid̃ eum.

do partes recedunt à contractu re integra: tunc vera est conclusio, quòd contractus non tribuit titulum, quia non parit obligationē ex conuentione partium: & hoc est qđ dixit iurisconsultus in §. præterea. s̄. eo. & Bar. & alij in locis s̄. alle. ¶ Sed tunc quęritur, si resoluto cōtractu potest ille cui res restituitur vti tempore præscriptionis, quomodo hoc sit possibile, vt hoc faciat ex persona eius, à quo nō habet cām, contra tex. in ista l. in §. si liber homo. Ego in §. præterea. dixi, ꝙ hoc erat, quia fingebatur retro nunꝙ fuisse contractū, & semper venditor tenuisset possedisse rem: & hoc tenuit ibi gloss. quā feci te notare. Idē etiam tenet glo. magna in j. lectu. j. eo. §. si is qui precario. Vnde perinde erat, ac si ego continue possedissem, nunc autē considerando diligentius, non approbo istā rationē: quia secundū hoc ille in quem ius trāsfertur, nō vteretur adminiculo tēporis ex ꝑsona illius cū qua cōtraxerat: sed potius ex persona sua, ex quo ipse videret semper possedisse per se, vel per alium: cuius contrarium dicit tex. in §. si is qui precario. ibi: ex persona eius &c. Dicamus ergo, & forte est melior ratio, ꝙ licet proprie iste non sit ti. tū in hac materia iurisconsulti assumunt pro titulo propter hanc similitudinem, quia ex facto & traditione emptoris retradētis rem ego acquiro nouum ius in re, vel proprietatis, vel possessionis: & etiā quia in multis effectus distractus regulariter secundū naturā contractus, vt dixit Ang. in d. §. si is qui precario. & ego 17 etiā tetigi s̄. in prin. ¶ † Quærit etiā hic Pau. de Cast. nūquid successor singularis vel vniuersalis posit sibi coniungere tēpus prędecessoris seu autoris sui, qui possidebat bona fide, sed nō cū titulo, vt perficiat præscriptionē lon. tem. & concludit ꝙ nō probat hoc pręcipue per deductionē ad absurdum, quia posset contingere, si diceremus tempora posse iungi simul, ꝙ successor qui possidebat cū tit. posset perficere prescriptionē in tribus diebus, si forte autor suus possedisset decenio minus diebus tribus. Quā conclusionē credo verissimā. Moueor bona ratione vltra ipm: quia text. in §. cū quis. s̄. eo. & j. eo. si is ☞ qui precario. dicit † ꝙ prescriptio perficitur ex persona & adminiculo autoris. & sic in illis tēpore successor consideratur vt persona autoris sui, & perficit præscriptionē ex iure sui autoris. & hoc significat verbum, adminiculum, positum in §. cū quis. Sed ꝑsona autoris nō pōt hic cōsiderari, cū nō posset præscribere: ergo impossibile est cōiungere tps ex persona ipsi⁹. l. nemo plus. de reg. iu. Præterea nō debet plus operari fictio, ꝗ̄ veritas. l. filio quē pater. de libe. & posthu. Sed successor ficte repręsentat personā autoris. Ergo sicut autor ipse qui erat vera illa persona, non poterat prescribere, ita nec ipsa persona ficta. Et aduerte: quia in quæstione proximè præcedenti plus placet vltima ratio, ꝗ̄ penultima, ne obstet nobis text. in §. si liber homo. in quo patet, ꝙ licet aliquis transferat in alium ius possessionis, non tamē ille dicitur propter hoc ha☞bere cām ab eo. Vn̄ melior est alia ratio: † quia distractus regulatur secundùm naturam contractus. ¶ In glo. super verbo, acceptam. ibi: vir autem cepit vsucapere. Ista glo. videtur contra tex. expressè in §. fina. legis nostræ. vbi dicitur, quòd possessor vitiosus non potest adiungere sibi possessionem autoris sui non vitiosam. Sed mulier existens in mala fide vitiosè possidet, quo ad præscriptionem: ergo videtur ꝙ conclusio sit falsa. Vnde Bar. hic, & Moder. intelligunt glo. quando apud maritū fuit perfecta prescriptio. Tunc enim verum est, quòd licet mulier sit in mala fide, dominium debet sibi restitui quæsitum à præscribente. l. si alienam. in princi p. s̄. de dona. causa mor. & in l. indebiti. §. si possessionem. s̄. de cond. inde. Sed si præscriptio non esset completa durante matrimonio, Bar. dicit ꝙ glo. est falsa, per d. §. fin. Sed ista saluatio gl. nimis est contra verba ipsius, dum dicit quòd maritus cepit præscribere, quæ verba significant quòd non cōpleuerat præscriptionem. Tu ergo potes saluare[a] aliter, & erit singulare dictum hoc modo: ꝙ ideo mala fides vxoris nō nocet sibi, quia transfertur in eam res ex titulo dotis, qui est titulus vniuersalis[b]. l. qđ dicitur. ff. de impensis. & l. j. §. si vniuersæ. j. pro do. cum glo. Vnde intentio sua videtur fuisse, quòd sicut hæres succedens defuncto ex titulo vniuersali, quando defunctus habuit bonam fidem, potest præscribere non obstante mala fide sua. lege secunda. §. si defunctus. j. pro emptore. ita ille qui succedit ex alio titulo vniuersali, similiter possit præscribere. quod est valde nouum dictum, & vtrum sit verum non affirmo pro nunc.

Si is qui. Durante precario concedens non potest vti accessione possessoria: demum reuocato pre18 cario. hoc dicit. Secunda ibi: ego puto. Tertia ibi: si tū. ¶ † Primò nota, quòd ex precario potest transferri possessio ciuilis, & naturalis: intellige si hoc agitur expresè, aliàs trāsfertur naturalis, & retinetur ciuilis. l. certe. §. j. & l. habet. §. eum qui. 19 j. de precario. ¶ † Secundò not. ꝙ qui non potest præscribere ex persona sua, non potest sibi coniungere tēpus sui autoris: 20 hoc probat in §. fi. j. ea. l. vbi dicemus. ¶ † Tertiò no. ibi: concessit. iuncto ver. si cui cessit. ꝙ verba, cedo, & concedo, significant idem, & aliquando referuntur ad simplicem translationem possessionis, licet non transferatur ius in re. Alibi tamē glo. videtur facere differentiā inter ista verba in l. pe. in prin. s̄. de do. & ibi per Bar. de quo etiam tangit Bald. in l. j. C. de actio. & obli. super quo vide tex. no. ibi Bal. & Ang. in l. si mihi. in princ. de serui. rusti. prædio. ¶ In glo. in verbo, concessit. ibi: & nō esset accessio. Glo. ista posset esse vera, quando concedens precario retineret ciuilem, & transferret naturalē in eum cui fit concessio: qđ in dubio videt fieri. l. & haber. §. eū qui. ff. de precario. Sed si concedēs precario retineret naturalē pro se, & vellet trāsferre ciuilē in eum qui cōceditur, tūc ex sola naturali ipse non posset continuare præscriptionem: vt fuit dictum in l. ij. §. ex contrario. s̄. eo. Quòd aūt hoc possit fieri, declaraui ibi tibi plene sequēdo glo. in l. clam. §. fin. cū l. seq. s̄. eo. & his quæ ibi dixi statim addam aliqua in glo. magna iuxta fi. ¶ In glo. in verbo, accedere. ibi: non interrupta: nec procedit, sed cessat: quod est dicere, quòd interim stat in 21 suspenso, † sicut præscriptio inchoata suspēditur durante pupillari ætate. l. sicut. §. pe. C. de præscrip. xxx. anno. Sed hanc responsionē reprehendit Barto. quia sicut præscriptio durāte precario non curreret, ergo ex præscriptione nō decursa non posset fieri accessio ad tēpus sequens. Sed ab ista impugnatione glossa pōt defendi: nam glossa non intellexit quòd proprie fieret accessio à tempore præcedenti ad sequens, quasi durante precario cucurrisset præscriptio: quia tunc procederet obiectio Barto. sed intellexit in ista solu. quia resoluto precario fingatur retro continuata possessio per ipsum concedentē. Vnde ipsa præscriptio non perficietur ex accessione & cōiunctione duorum temporum, sed ex continuata possessione fictè, licet non verè, sicut glo. dixit in ista ea. l. §. præterea. & hoc indicāt verba glo. manifeste in sequētibus, dum dicit, fingitur postea ipē possedisse. Sed quia lectura ista impropriat verba literæ, ex cuius principio colligitur, quòd concedēs precario vtitur tempore præcedenti, ex persona eius cui fuit facta concessio, qđ nō esset secundū istam sol. Ideo tene secundam solu. quæ approbatur cōmuniter ab omnibus, & est ve22 ra. † Ex qua habes notare, ꝙ qui possidet precario ciuiliter, & naturaliter, equiparatur creditori: vnde nō prescribit sibi, sed alteri, id est ad vtilitatē concedētis. Ad hoc adde tex. & quod ibi Bar. in l. si seruus. §. j. ff. de noxa. quē alle. do. meus in versi. in ea. glo. ibi: sed Io. contrà in fi. articuli. Circa tertiam solut. glo. adde ꝙ ista sol. est multum obscura: declaratur hic dupliciter per Bar. & quo ad primam declarationem nil est addendum, quia optime dicit. Ad vnum tamen aduerte, quia inter secundā sol. & hāc tertiā secūdū hāc declaratione est solū vna differētia: quia in secunda sol. prescriptio non erat cōpleta, & agit de coniungēdo tēpore possidētis precario, cū tpe seqūti, post reuocatū precariū. Sed in tertia solutiōe præscriptio erat cōpleta, & iam nō agitur de cōiūctione tēporū, sed de trāslatione dominij, vel potius acquisitione, quæ facta est concedēti precarium, & de resti. possessionis. Sed quo ad vltimā rn̄sionem, inquantum ipse vult speciale esse in emptore, quòd si conceditur sibi possessio precaria, & transfertur in eum ciuilis naturalis, speciale sit vt possit præscribere rem nomine suo, non ad vtilitatem concedentis. credo quòd hoc dixerit Bartolus propter titulum venditionis præcedentis, ex quo transfertur vsucapiendi condictio, licet pretium non sit solutum. Et ita intelligit textu. in l. Iulianus. §. possessionem. de action. empti. quod est singulare verbum. Et quòd in casu dicti §. possessionem. fuerit translata precario ciuilis & naturalis possessio, tenet gloss. secundùm vnam lecturam in l. serui empti. ff. de pericul. & commo. rei venditæ. Sed ipse idem Bartolus in lege tertia. §. ex contrario. s̄. eodem. allegādo eundē tex. videt eū intelligere etiā in casu in quo nō sit translata, nisi naturalis possessio, & quòd acquisitio fructuū ibi procedat non virtute possessionis, sed ex voluntate domini[c], sicut in colono: vt ibi per eum. Sed tu aduerte: quia si venditor in re aliena concedendo precarium ante solutionē pretij transfert vsucapiēdi conditionem, necessario habes dicere, quòd si etiam dominus transferret dominium in personam emptoris. lege, clauibus. de contrahenda emptione. & plene per Bartolum declaratur in ista ea. l. in §. si iussu. Secundùm hoc ergo videretur habita fides de pretio, si transferretur dominium, quod nullus dicit, & in dubio præsumitur contrarium: vt no. in l. inciuile. C. de rei vend. & l. qđ vēdidi

a ¶ Saluare. Adde d. Ias. May. hic, qui dicit ꝙ ista saluatio Aret. nō est vera, ꝑ ea quæ ipē adducit hic contra eū. & sic argumētatio ab hærede vniuersali ad vxorē in dote resti tuta non est bona.

b ¶ Vl̄is. Adde do. Ias. May. hic in fi. q dicit ꝙ in quātum Are. præsupponit ꝑ constāti, ꝑut vides ꝙ titulus dotis dicat vl̄is, sicut titulus hereditarius: per d. gl. in d. l. j. qđ imo dicit gl. inquā tū tn̄ ad nostrū ꝑpositum, dicit contrariū, vt hic ꝑ eū, quem vide.

c ¶ Dn̄i. Adde hic d. Alexā. de Imol. & Rap. Cu. quos vnà cū Are. refert & sequitur d. Ias. May. hic.

vendidi.ff.de cōtrahen.empt. Præterea si bene respicias ad te xtū in d.l.Iulia.§.ex vendito.ad quē cōtinuatur §.possessionem. Intentio iuriscōsulti est manifesta,ꝙ possessio ꝑcaria dicatur legitima,quo ad hoc vt currant vsuræ pretij nō soluti: quia per illam possessionē pōt recipere fructus,quorū respectu debentur vsuræ.l.ij.C.de vsuris.l.curabit.C.de actio.empti. & ita intelligit ibi glo.in vna solut.& est ipsa veritas. Vnde tenenda est secunda solu.quæ optime ꝓcedit. ¶ In eadem glo.ibi:sed an durante precario &c. Imo.& Paul.de Cast.dicunt,ꝙ ista glo.videtur malè posse saluari prima facie:quia cū ꝓsupponatur,ꝙ concedens precario nullo modo possidet,non apparet prima facie quomodo possit vti exceptione præscriptionis,cū contra eum non possit agi rei vendi.licet habeat facultatem rei restituendæ:vt statim videbis determinatum in ea.glo. Vnde saluando glo.dicunt ipsi,ꝙ in duobus casibus potest intelligi. Primus est secūdùm Imo.si is qui possidebat ꝑcario,nominasset dominū in iudicio:iuxta l.ij.C.vbi in rem actio. Sed in hoc exemplo esset videndum, vtrum illa lex habeat locum, quando conuentus possidet ciuiliter & naturaliter,licet ad vtilitatem alterius:de quo dic vt ibi per doct. Secūdò potest intelligi secūdùm Pau.de Ca.& expeditiꝰ,ꝙ iste dominus qui concesserat ꝑcario,sponte comparuit in iudicio intentato contra possidentem,& opposuit præscriptionis exceptionem ex persona sua,tanquam defensor cōuenti: quod fieri potest.l.procurator ad exhibendū.§.j.ff.rem ratam haberi. & l.sed & si lege.§.sed si ante.& ibi per Barto.ff.de peti.hær. & not.in lege prima.C.vbi in rem actio. ¶ In eadē glo.ibi:sed Ioan.contrà. Ista opin.communiter approbatur per omnes, † videlicet ille qui nullo modo possidet,vel detinet,non possit conueniri rei vendica.licet habeat facultatem rei restituendæ:& probatur secundùm Barto.in l.serui nomine.j.titul.j. Sed contra hoc arguit Paul.de Ca.de l.quod si in diem.§.Iulianus.de peti.hæred.vbi probatur,quòd is qui fuit spoliatus possessione,potest cōueniri petitione hæreditatis, quæ est actio realis,quia habet recuperandam rem. Idem probatur in 23 l.etiam.§.apud Marcellum.eo.titu.† vbi vxor cōstante matrimonio pōt conueniri petitione hereditatis,licet maritus possideat,& non ipsa:vt vidistis in §.in dote. Vnde ipse metu huius contrarij distinguit,quòd aut agitur rei vend.contra eum qui habet facultatem rei restituendæ, vt cedat ius, quod habet penes se:aut restituat rem. Primo casu poterit agi,vt in d. §.Iulia. Secundo non: & ita procedit conclusio communis. † Sed cū reuerentia non meminit de diuersitate rationis,quę est manifesta inter rei ven.& petitionem hæreditatis:nam rei vendicatio non competit pro iuribus incorporalibus, sed pro rebus corporalibus duntaxat.l.j.§.hanc.& quod ibi no.de rei vend. Et ideo cōtra eum qui habet ius non potest competere ratione illius iuris,sed petitio hæreditatis competit etiam pro rei vendicatione iuris. l.etiam.§.fin.cū l.sequē.& l.regulariter.ff.de peti.hære.& hoc est quod dicit iurisconsultus in dicto §.Iulia.quia iuris possessor est,qui potest conueniri. Et pro cōmuni sententia not.tex.in l.officiū.in fin.de rei vendi. qui requirit ista duo copulatiue,scilicet ꝙ quis saltē detineat rem,& habeat facultatem rei restituendæ:ergo requiritur cōcursus vtriusꝗ.l.si hæredi plures.de condi.instit. Contra glo. tamen multum facit tex.in lege,si à domino.§.si à filio.de petitio.hæred. vbi dicitur, quòd filius qui de iure Digestorum detinet rem simpliciter, potest cōueniri petitione hæreditatis, qui habet facultatem rei restituendæ. Sed ad illum textū potest responderi aliter, quàm aliàs dixerim: videlicet quòd ista verba significant,quòd si is qui detinet, non haberet facultatem rei restituendæ,non posset cōueniri rei vend.nō aūt significant quòd sola facultas rei restituendę faciat,quòd quis possit cōueniri actione reali. Aduerte tamē: quia forte posset aliquis dicere,quòd opin.Pau.possit procedere ex eo,quia rei vendicatio bene potest intentari ꝓ iure incorporali,non quidem simpliciter,sed adiecta causa,sicut quādo pater vendicat filium,vel ciuitas ciuem suum:vt dicit tex.in l.j.§.per hanc.s. alleg. Vnde si aliquis agit rei vendicatione adiecta causa,vt cedatur sibi ius,quod est penes conuentū,videt̄ posse procedere iudicium magis ex illo §.per hanc.quàm ex ll.alleg.per eum. Sed hoc nō placet: quia illa exceptio posita in §.per hanc.contra regulam positam in princ.legis,loquitur ꝙ vendicatur ius quod cohæret personæ, in qua illud ius inhæret. Vnde quia quodāmodo videtur vendicari res corporea, contra regulas iuris,statuitur, quòd admittatur rei vendicatio,quia non erat aliud remedium æquè bonum:quæ dispositio exorbitans nō est trahenda ad consequentiam: quod patet, quia ꝓ iure seruitutis,quod cohæret rei immobili,nō competit rei vend. sed confessoria.l.sicuti.§.sed Aristo.ff.si serui.vendi.cum multis aliis:ideo nō potest trahi ad cōsequentiam in casu nostro,maximè quia hoc ius nō cohæret personæ,sicut in subiecto,& passiuè:sed est in persona eius,qui conuenit̄ actiuè, qui habet actionē ad recuperandā rem. Vnde tale ius non pōt considerari vt pars rei corporalis,sicut si cōsiderat̄ ius potestatis in filiū, vel subiectionis in vasallū. Add̄ etiam ad prædicta tex.no. & qđ ibi ponit Barto.in l.si seruus.§.j.ff.de noxali.vbi ad materiam nostram probant̄ duæ not.conclusiones. Prima est illa quā tetigit hic glo.in secunda lect.† quòd ille qui possidet ciuiliter,& naturaliter,æquiparat̄ creditori,& vterꝗ dicit̄ iuste possidere,sed nō pro domino. Secunda est ibi:casus nota.quē ibi ponderat Barto.ꝙ licet ille qui non possidet,non possit cōueniri rei vendicatione,quæ pro vno extremo requirit possessionem:potest tamen conueniri,si habet facultatem rei restituendæ illa actione,quæ nō requirit aliud,nisi quòd quis possit restituere rem,sicut est actio noxalis:& illum text. ponderat ibi Bart.contra glo.nostrā,& soluit modo prædicto. ¶ In eadē glo.ibi:non fit præiudiciū. Hanc glo.approbant cōmuniter omnes in vtroꝗ dicto,& quòd ciuiliter possidens possit conueniri rei vend.alleg.tex.in l.ij.§.final.ff.ad exhiben. & in l.cuiuscunꝗ.§.j.ff.de vsufruct. Quòd autem non fiat ꝑiudicium ex sentētia lata contra ciuiliter possidentem, naturaliter possidenti:tenet etiam Barto.in rubri.de rei ven.quod limitat ibi Ang.& Moder.hic duobus modis. Primò dicit Angel.hoc esse limitandū,nisi naturaliter possidens fuerit citatꝰ, si sua putauerit interesse: tunc enim fit sibi præiudicium secūdùm eum. Secundò limitant hic Moder. nisi possidens naturaliter sciret causam agi cum ciuiliter possidēte:per l.sæpe. cū materia.de regul.iur.& quod habetur in ca.quāuis.eod.titul. Sed primum dictum non transit sine dubitatione:quia licet d. Anto.in c.super.de re iudic.hoc idem tenuerit, allegans Cyn. in l.prima.C.de aduoc.diuer.iudic. Abbas ibi tamē tenēs oppositum,mouetur in effectu duabus rationibus,vt j.dicā. Vnde debes considerare secundùm eum,quòd aliquando ille citatur sub hac forma,cui etiam sine citatione præiudicaret sentētia,si sciret & pateretur agi de iure suo: iuxta not.in l.sæpe. & in iuribus præalleg.& tunc opinio domini Anto.est verissima,quia per citationem acquirit scientiam litis motæ. Vnde idem est,ac si alio modo sciret. Aliquando quæritur, quādo aliàs scienti non præiudicaret sentētia,vtrum est citatio, si sua putauerit interesse, operetur quòd præiudicet [a]: & in hoc ipse distinguit,quòd aut citatus comparet & assistit liti,& tūc non propter citationem , sed propter assistentiam factam liti præiudicat sibi sententia : iuxta nota.in l.si suspecta. §.j. ff.de inoffi.testamē.& in l.si perlusorio.§.quoties.ff.de appellation.per Bartol.& isto modo intelligit dicta Cyn. qui videtur loqui hoc casu in loco præallega. Et hoc tenet Ang. post Butr.in l.Lucius.suprà,de his qui notant.infam.in prin. commenti. Intellige tamen,quòd citatus fuerit ꝑsens, & astiterit examinationi causæ: nam si fuerit præsens tempore sententiæ duntaxat, per hoc non præiudicaret sibi sententia: quia non potest dici fuisse pars litis ex hoc solo,quòd fuisset præsens, cùm ferebatur sententia:ita declarat not.Bald.in l.fina. C.de fide instrumen.& in dicta l.Lucius. Aut citatus non cōparuit, neꝗ instruxit causam: & tunc ipse tenet,quòd sentētia sibi non præiudicet. Mouetur primò:quia extra casus positos in dicta l.sæpe.& in dicto c.quāuis.regula est †,quòd sola scientia non præiudicat:sed per hanc citationem nihil aliud potest videri inductum,nisi vt habeat scientiam litis:ergo 24 scientia non præiudicabit.† Secūdò,quia ex contumacia regulariter quis non punitur in amissione causæ,sed debet procedi aliis remediis:de quibus in ca.quoniam frequenter.§.fin. vt lit.nō cōte. Tu vide hanc regulam declaratam per Bald.in l.vltimis.C.de appellation.vbi alleg.glo.in l.prima.§.primo. si quis ius di.non obtemp. Sed hic ex cōtumacia si noceret sibi sentētia,puniretur in amissione:ergò hoc non est concedendum. Et ista opinio placet,quicquid dixerit Imo.in l.diuus.ff. de re iudic.sentiens oppositum. Hanc opi.tenet expresse Bal. in l.ij.C.de fid.instru.& sequitur ibi Salyc.& in l.Luciꝰ.de his qui not.infam. Pro qua bene facit tex.in dicta l.ij.vbi videtur ꝓbari, † ꝙ iudiciū agitatū cum vno circa idem nō noceat alij, cōtra quē nō fuit actū:& sic nō fuit pars iudicij:hoc tamē limitat Bald.singul.in l.ij.C.de libe.causa.nisi is qui citat̄ sub ista forma,nō posset conueniri de directo, sup iure de quo agitur. verbi gratia: si duo dñi contēdunt de iure subiectionis,& vnꝰ est in quasi possessione,alter nō:nō pōt tūc agi cōtra subditos, qui possidentur ab altero,sed est agendum contra ipsum possessorem,scđm Bart.in l.j.§.per hanc.in vltimis verbis.de rei ven. Tūc em̄ supposita ista opi.Bar.ꝓ vera,si intentat̄ iudiciū cōtra possessorē,subditi citant̄ cū ista clausula,si sua putauerit

[a] ¶ Quod ꝑiudicet. Vide Fel.in c.cū inter.vj.col.ver. limita secūdò nisi.de exception.

interesse satis est, ex quo nõ possunt esse de directo pars iudicij, nec eis offerri libellus. Pro præmissa opinione bene facit l.j.§.pe.de inter.acti.vbi dicit, †ꝙ nemo cogit respõdere alteri de iure suo, nisi prius cõueniat ab eo. Ergo iste qui taliter citat, põt dicere, nõ teneor tibi respõdere super iure meo, ex quo nõ agis cõtra me: & eadẽ ratio est, vt possit dicere, nec teneor discutere factũ de iure tuo, quia regula est, †ꝙ discussio causę non fit nisi pręcedẽte libello.l.j.in prin.de edẽ.& aut.offerat. C.de lit.cont. ¶Et ista tene mẽti, quia articulus est notabilis. Secundũ autẽ dictum, qđ ponunt hic Mod.de sola scientia, est interpretandũ ex legibus, quas allegauit, qđ ita demum sit verum, si sumus in casibus positis in d.l.sæpe.ita expresse do. Ang.in rub.de rei vendi. Si quæris quomodo fiat missio in præiudiciũ ciuiliter possidẽtis tñ, dic vt plene per Bal. in l.ij.C.vbi in rem actio.& Ang.in dicta rub.& faciunt ista

25 ad ea quæ scripsi in l.clam.§.fi.& in l.queadmodũ.s.e. ¶†Extra gl.tetigit hic Ang.& Mod.nunquid rei vendi.possit intẽtari contra simplicẽ detẽtatorem: in qua concludit Ange.sequẽdo Inno.in c.quoniã.§.qđ si super.vt lit.nõ cont.ꝙ non potest cõueniri detẽtator, quando est certũ ꝙ detinet, & non possidet: secus si sit dubium vtrũ possideat vel detineat. Vñ detentator conuẽtus rei vend.secũdũ eum, vel põt euitare iudicium nominãdo dñm in iudicio.l.ij.C.vbi in rem actio.vel poterit simpliciter declinare iudicium. ¶Cõtra quã doct.insurgunt hic Mod.dicẽtes ꝙ ante l.ij.C.vbi in rẽ actio.præcisè cõpellebatur detẽtator subire iudicium, per l.officiũ.de rei vẽdica. Sed post dictam l.ij.tunc demũ potest vitare iudicium, quando nominat dominũ in iudicio, aliàs nõ, vt probat in d. l.ij.ver.debet.vbi ponit verbũ, necessitatis: vt patet ex not. in l.sæpe.de offi.pręsi.& in l.obseruare.§.fi.de offi.proc.& lega. Si ergo dominus debet nominari vt euitetur iudicium, ergo apparet ꝙ aliter nõ potest vitare iudicium detẽtor. Et ista sunt dicta in effectu do. Ant.in c.examinata.de iud.quẽ etiã refert hic d.m. Tu autẽ aduerte, quia Ang.in rub.de rei vend.& in l.officiũ.e.ti.in vlt.col.aliter dixit ꝗ hic. †Voluit eñ, ꝙ directa rei vẽ.non possit competere cõtra detẽtatorẽ, quia deficit principiũ formale ex parte conuẽti.s.possessio.l.j.C.de alie.iu.mu.cau.fa. Sed vtilis rei vẽd.bene cõpetet, sicut in alijs multis casibus iuris: vt patet in l.si culpa.cum materia.ff.de rei vend. Tu aũt potes tenere sñiam communẽ simpliciter: quia verbũ, possessio, quod opponitur in d.l.j.secundũ subiectam materiã, aliquãdo ponit pro nuda detẽtatione.l.ij.§.qđ vulgo.de vsuca.pro emp.& l.cõmuni di.§.neq;.ff.cõmuni di.cũ si. Cùm igitur sit expressum in d.l.officium.ꝙ contra detẽtorẽ comperit rei ven.satis põt impropriari verbum, possessio, in d.l.j. Et pro ista cõclusione bene facit tex.in l.si à domino. versi.sed & à filio.de peti.hæ. Nã qñ res vendicatur à filio posito in potestate alterius, ipso iure patet, ꝙ filius est manifestꝰ detentor de iure Digestorũ, secundũ qđ omnia quærunt patri.l.placet.de acq.hæ.& tñ contra eum cõpetit actio realis: imo si ageret simpliciter contra filiũ vt filiũ, idẽ esset: quia nisi probet ꝙ sit factus sui iuris, est in potestate alterius.l.nã & ciuiũ.& l.itẽ in ptãte.de his qui sunt sui vel ali.iu. Nec dicas, ꝙ sit differẽtia in hoc inter petitionẽ hæreditatis, & rei vẽ.quia cũ vtraq; sit actio realis: vt declarat Bar.in l.sed si lege.§.fi.de pe.hæ, quantũ ad hoc non reperitur constituta differẽtia, vt vna cõpetat contra detẽtatorẽ, altera non, cũ sit eadẽ ratio in vtraq;. Pro ista conclusione adduco tibi tex.not.in l.locũ.§.j.de tab.ex.iuncta l.j.in prin.cod.ti.dicit eñ l.j.in prin. †ꝙ interdictũ illud qđ est in rẽ scriptum, competit cõtra eũ penes quẽ sunt tabulæ, quæ dictio ex proprietate sermonis significat eum qui possidet tabulas: vt l.penes.de ver.signi.& verba edicti verificant, vt possit agi etiã contra detẽtorem, qui habet facultatẽ exhibẽdi tabulas. Sicut ergo ibi verbum, qđ ex proprietate sui significat possessionẽ, impropriatur, vt intelligatur pro detẽtatione: ita & verbum, possessio, positũ in d.l.j.C.de alie.iu.mu.causa fa.põt impropriare, vt comprehẽdat etiam detentatorem: bene facit etiam tex.in l.iij.§.sciendum. cum l.seq.ff.ad exhib.

a ¶Iudicantis. Adde Bald.in l.j.in j.op, C.de nego. gest.& Inn.in c.petitio.de procu.& dñs Ale. de Imo.in cõsi.lxvj.j. parte, vbi an disponant,

26 **Et facto.** Ex vitiosa possessione non datur accessio. hoc dicit. ¶†Not.ꝙ seruus qui subtraxit rẽ domino, ita dicitur esse in mala fide, vt non possit præscribere etiã contra tertium: qđ videtur mirandum, quia licet iste seruus habuerit malam fidẽ respectu domini, non tamẽ habuit malam fidem respectu tertij, quia credebat rem esse domini: ergo videtur quòd quo ad præscribendum contra tertium, mala fides sibi non officiat.l.si quis fundum.§.j.j.eodẽ. & ibi per Bartol.& per eundem in l.naturaliter.j.titu.proximo. Sed respondendo dicas, & ad hoc nota.pondera istũ tex. quòd iura prædicta loquuntur, quando quis habet malam fidem, & bonam fidem respectu diuersorum iurium, & diuersarum personarũ: puta respectu proprietatis, & vsusfructus, vel dominij, & iuris hypothecæ. Sed mala fides respectu eiusdem iuris facit vt etiam contra tertium non possit præscribi. Et ista conclusio est de mente glo.& Bart.& aliorum in §.si is qui precario.s.eo.dum dicunt: quia possidens precario scit rem esse alteriꝰ, scilicet dñi, nõ põt præscribere cõtra tertiũ ex persona sua. Super quo articulo vide quod tetigi in l.j.§.sed per eum.& in l.iij.§.Neratius.j.eodem.

Si iussu. Ex sciẽtia lata in reali transfertur vsucapiendi condictio. hoc dicit. ¶In glo.super verbo, restituta.ibi: licet per Publicianam, & triticariã egi &c. Hæc glo.est sing.in dicto suo, sed nõ videtur procedere secundùm Barto.hic, quia ille qui agit Publiciana, dicit se non dominũ. l.j.ff.de Pub.l.minor.§.j.in tex.& glo.ff.de euict.Insti.de actio.§.alio. Si ergo condemnatio fit tanquàm non domino, & confir.restitutio, videtur non posse transferri dominium: quia hoc implicat quandam contradictionem, quòd restitutio fiat vt non domino, & ipse efficiatur dominus: vel saltem est contra intentionem restituẽtis, & iudicis, & etiam ipsius agẽtis Publiciana. Barto.saluando glo.respondet, quòd ille qui agit Publiciana, non dicit se non dominum: quia si sic diceret, esset in mala fide, & non competeret Publiciana: non tamẽ dicit se dominum: vnde non est inconueniẽs, ꝙ in eum possit transferri dominiũ, ex quo non negat se dominũ. Pro ista cõclusione alle.ipse tex.in l.statuliberi à cęteris.§.Quintus. de statu libe.vbi probatur, quòd per sententiam iniustam latam in petitione hæreditatis transfertur dominium: & tamẽ illo casu agens in libello non dicit se dominum, †quia in petitione hæreditatis veniunt etiam res, quarum testator non fuit dominus.l.& non tantum.in princip.de pe. Sed Moder. reprehendunt hic istam doctrinã: & inter alios dicit Pau.de Castr.quòd salua pace Bal.glo.non dicit hoc, imo sentit contrarium, inquantũ facit differentiam inter Publicianam & rei vẽd. Sed ipse non perpendit, ꝙ hanc differentiam facit glos. in princ.in quo præsupponit, ꝙ si esset actum hic rei vendic. non potuisset transferri dominium, vel vsucapiendi condictio. Vnde dicẽdo postea hanc l.intelligi in Publiciana, manifeste intelligit ꝙ in Publiciana transfertur dominium, & vsucapiendi condictio: sicut dicitur in tex.nostro, quod patet etiã alio modo: quia glo.coniungit Publicianam cum actionibus personalibus contra rei vendi.in quibus sine dubio transfertur dominiũ, & vsucapiendi condictio.l.non solũ.§.si mihi.j.titu.j. Sed prima ratio est manifestior: quia si text.noster intelligitur in Publiciana, cùm in ea dicatur transferri vsucapiẽdi condictio, & per consequẽs dominium, ex regula posita in glo.manifestè apparet, quid senserit glo.dicẽdo quòd hic erat actum Publiciana. Ipse tamẽ Io.de Imo.& alij doct.reprehẽdunt opi.glo.tali ratione: quia cũ agens Publiciana non dicat se dominum, nec deducat ius dominij, intẽtio libellantis non est consequi dominiũ ex sententia ex restitutione rei: intentio autẽ iudicis præsumitur esse conformis intẽtioni libellantis, cũ videatur pronunciare super non deducto.l.fin.C.de fideicõ.liber.& l.vt fundus.ff.cõ.di. Si ergo cessat intentio agẽtis & iudicis, & etiam partis restituẽtis, quæ restituit, vt patet, iudici, non transfertur ius qđ iudex noluit transferre. Nõ obstat tex.in l.statulibe.§.j.quia licet in petitione hæreditatis nullo modo videatur deduci dominium respectu rerum quæ non erant in dominio testatoris, respectu tamen rerum quæ erant in eius dominio, sicut erat statulib.in dicto §.quia aliàs.nõ potuisset sibi relinqui libertas directa: vt dicit Imo. & bene videtur deduci dominium vno respectu principaliter, videlicet respectu vniuersalis ipsius hæreditatis: quia qui est hæres, dicitur dominus hæreditatis. Alio respectu consequẽter videtur dicere se dominum omniũ rerũ, quæ erant in dñio testatoris tẽpore mortis: quia sola hæreditatis aditio & acquisitio acquirit dominium illarũ rerũ ipso iure.l.cũ hęredes.in prin.j.eo.vñ casus non est similis: & ista responsio est satis subtilis, & elegans. Sed contra istam opin.Moder.facit: quia sicut intentio iudicis non videtur esse super non deducto, & similiter libellantis: ita non videtur esse super dñio deducto vno modo, & tunc trãsferẽdo alio modo. Nã iudex qui tulit sentẽtiã, declarando actorẽ esse dñm, tulit eã super dñio iam quęsito, credens illud dñium esse penes agentẽ: & si sciuisset actorẽ nõ esse dñm, sed cõuẽtũ, præsumit ꝙ nõ ita pronũciasset, quia sñia fuisset iniusta, nã pro officiali publico pręsumitur, l.j.C.de offi.ciui.iud.l.j.C.de ponde.& auri illa. lib.xj. & sic videt cessare intentio iudicis, quo ad dominiũ trãsferen

27 dum de nouo. †Verba enim sententiæ restringant ad mentẽ

a iudicãtis[a].l.& puto.in prin.ff.fami.er. Sed tñ hic neq; verba.

neq;

neq; intentio cõueniunt ad transferendũ dñium de nouo. Vnde in his duobus casibus videť inesse eadẽ ratio, & per consequẽs videť ꝙ in vtroq; transferatur dñium. Est ẽm aliqua differentia inter istos casus: quia quãdo actor declaratur dñs, pronunciatũ est aliquo modo super iure qđ trãsferť in ipa traditione. Vnde sñia põt esse aliquo modo causa hui⁹ traditionis, & translationis. Sed quãdo est actũ Publiciana, tunc super dominio nõ est pronunciatũ aliquo modo. Sed tamẽ licet sit aliqualis differẽtia, non põt negari, ꝙ in vtroq; casu cesset mens iudicantis ęqualiter, vt s. declaraui: ergo non põt dici istud ius esse translatũ ex titu. sẽtẽtiæ, ex quo de hoc iure transferendo non sensit: nam si sensisset de iure de nouo transferendo, licet verba sñiæ essent declaratoria, operarenť tamẽ effectũ dispositiuũ. l. quid tamẽ. §. fin. & ibi per Barto. ff. de arbi. & l. in summa. in princ. de re iud. & declarat optime Bald. in l. j. C. de cura. fur. Vnde credo tutius esse, sequi opin. glo. & Bart. ꝙ in vtroq; casu transferatur dñium. Et si quæris, quare præter intentionem iudicis vtroq; casu trãsferť dñium, põt dici: quia respectu rei succũbentis non multũ interest, vtrũ transferať dominiũ, vel nõ: nam & si nõ trãsferať dñium, quia sñia habetur ꝓ veritate iter eos ĩter quos est lata, si re⁹ post restõnẽ ageret rei ven. in vtroq; casu obstaret sibi exceptio rei iudicatæ. Primũ est manifestũ, quãdo actor fuit declaratus dñs per regulã: & l. cũ quæriť. l. cũ de hoc. ff. de except. rei iudi. Secundũ etiã est verũ: quia si reus in Publiciana cõdẽnatur ad restituendã rẽ agẽti ꝓ hoc, ꝓnunciať necessario, ꝙ ipe nõ est dñs, qa si esset dñs, excluderet agentẽ Public. Si ergo postea agit rei ven. tanꝗ dñs, obstabit sibi exceptio rei iudicatæ: & sic nihil ꝓderit sibi, quo ad aduersariũ, nõ trãstulisse dñium, nec quo ad habẽtem cãm ab eo. Licet forte cõtra tertiũ qui nõ haberet cãm ab eo, hoc ius dñij sibi ꝓdesset: quia tamẽ nõ est certũ vtrũ res sit peruẽtura ad tertiũ, nõ habentẽ cãm ab actore, & attento statu pñsenti res est penes eũ, noluit lex impediri, quin transferť dñium ꝑpter autoritatẽ sñiæ, quæ est iustus titulus ad acquirendũ. l. iuste possidet. s. eo. ¶ In eadẽ glo. ibi: ꝑpter autoritatẽ rei iudicatæ. Ista gl. cõiter approbať ab oĩbus, & eam sequitur Ang. in l. sunt & aliæ. ff. de Publicia. vbi optime rñdet vltra doct. ad l. iij. §. subtilius. de cõdic. ob caus. dicens ꝙ in casu illius l. ideo nõ trãsferť dñium ab errãte, qa nulla alia cã trãslationis dñij poterat subesse, nisi volũtas tradẽtis, quæ causa hic nõ subest, cũ iudicium reddať inuitũ[a]. l. inter stipu. §. j. de verb. obli. & similiter executio: vt l. qui restituere. in fin. de rei ven. Sed attendiť ipsa traditio, & titul⁹, ex quo fit causa habilis ad transferendũ dñium, id est autoritas sñię. Et licet Ang. in l. ex diuerso. §. j. s. de rei ven. videať sentire cũ opin. Petri cõtra gl. allegando quædã dicta Inno. vt ibi per eũ. hæc tamẽ opin. est cõmunior, quã approbat Bar. in l. ex hoc iure gentiũ. ff. de iusti. & iure. & ibi Bald. & in l. j. C. cõmunia vtriusq; iud. Sed cõtra istam sñiam multũ facit tex. quẽ aliàs scribendo nõ adduxit in l. sicuti. §. sed si quærať. ff. si ser. vend. vbi videť dici expresse, ꝙ virtute sẽtẽtiæ latę in cõfessoria pro actore, quę est actio realis, nõ cõstituiť ius seruitutis de nouo in prædio: quia sñia declaratoria nõ inducit, sed declarat. Barto. ibi motus difficultate cõtrarij dicit, ꝙ intentio literæ nõ est ista: sed vult dicere secdm eũ, ꝙ verba sñiæ in iudicio reali nõ debent esse inductiua translationis noui iuris, sed declaratiua iuris cõpetentis. Vnde nõ debet dicere iudex in sñia, condẽno reũ ad seruitutẽ cõstituendã: sed simpliciter declarare ius seruitutis agenti cõpetere. Ex qua tamẽ sñia declaratoria secuta traditione, si vere seruitus nõ cõpetebat, cõstitueť de nouo. Sed ista expositio nimis videť violare literã. Primò quidẽ, quia iuriscõsultus vtitur hoc modo loquendi, videlicet ꝙ si is qui agebat de seruitute, obtinuit, nõ debet cedi seruitus. Vnde apparet, ꝙ verbũ, cessio, poniť ibi post sñiam latam: & sic respicit executionẽ, nõ formã sententiæ. Scdò, quia postea iuriscõsultus probãdo hoc dictũ arguit à diuisione hoc modo: Aut enim sñia lata fuit iusta: & tunc quia agens habet seruitutẽ, nõ est opus cõstituere eam de nouo, sicut semel dñs non põt amplius fieri dñs. Aut sñia fuit iniusta: & tũc declaratio nõ habet effectũ inductiuũ. Sed primũ mẽbrũ non esset verũ, si verba sñiæ fuissent dispositiua: quia seruitus per illa verba esset cõstituenda, non

28 esset constituta: † qm̃ seruitus nõ cõstituiť ex solo titulo sine patientia & vsu, quæ habenť pro traditiõe. l. quoties. cum materia. ff. de ser. Vnde ille tex. fortiter vrget pro opin. Petr. sed tamẽ nõ recedendo à sẽtẽtia maiorũ nostrorũ, quæ videť probare iuribus per eos alleg. dicamus, ꝙ ibi nõ negať ex traditione quasi possessionis cõstitui seruitutem de nouo: sed significatur modus exequendi sñiam, vt nuncius non dicat, cõstituo tibi seruitutẽ in isto fundo autoritate sñię, & sic nõ vtať verbis dispositiuis: sed dicat, induco te in fundum, vt ex vsu & patientia acquiras quasi possessionẽ seruitutis tibi cõpetentis. Si tñ queris à me, quæ fuerit intẽtio iuriscõsulti: credo potius mentẽ eius fuisse decidendi quæstio. cõtra glo. nostras. Pro opinione autẽ cõmuni adduco tibi tex. optimũ cũ glo. sua in l. cũ qui. §. si petenti. ff. de Public. ibi enim vt patet ex forma iuramenti, fuit actũ rei vẽdicatione, aliàs nõ iurasset agens rem esse suam, sed ad se pertinere. Et diciť, ꝙ si restitutio rei fit virtute iuramẽti, qđ habet vim sñiæ, vt scis, acquiriť victori Publiciana. Et hoc est ideo, vt declarat ibi glo. qa neq; agens neq; possessor erat dñs. Arguo modo sic †: Ex sñia vel iuramento declaratiuo dñij acquirit Publiciana secuta traditione: ergo & vsucapiendi cõditio. & ꝓbatur in prin. illius l. qa ista ęquipanť. Acquiriť vsucapiendi cõdictio, ergo & dñium, si tradens esset dñs. Tenet cõsequẽtia per ea quæ dicunť hic in glos. & ꝑ Barto. post eã, & per tex. in l. clauibus. ff. de cõtrahẽ. emptio.

29 † Sed dubitať in ista materia, vtrũ semp sit necesse, ꝙ post sententiã sequať traditio ad hoc vt trãsferať dñium. Et cõiter doctõ. dicũt, ꝙ sic: vt per Bar. in l. ex hoc iure. de iustit. & iure. & Bald. in l. j. C. cõia vtriusq; iu. cuius dicta refert hic dñs meus. Hoc tamẽ fallit, qñ iudex ꝓnunciat sup iure hæreditario, qa declarat aliquẽ esse hæredẽ: tunc ẽm cõstituitur aliquis hæres de nouo per sñiam, si prius nõ erat hæres verẽ: ista concludit Bal. in l. sunt & alię. ff. de publ. & l. j. circa prin. distinctiõis. C. cõmunia vtriusq; iudi. per d. l. statuliberi. §. j. hic alleg. ꝑ Bar. Cur autẽ hoc inducať in isto casu, Bald. in locis ꝑdictis non assignat bene rõnem: sed ĩ d. l. ex hoc iure. dicẽdo idem assignat rõnem spẽlitatis, qa sñia lata super peti. hered. facit ius quo ad omnes: vt not. in l. j. de except. rei iud. Sed ista rõ non videť ꝑa tinens: qa hoc nõ reperiť iure cautũ, ꝙ in tali casu sentẽtia quę facit ius cõtra omnes, trãsferat dñium sine traditione. † Vnde tu dic, & melius, ꝙ dñium hæreditatis, qđ est esse hæredẽ, est dñium cuiusdam iuris vniuersalis incorporei: vt in l. hæreditatis. in prin. de pe. hęr. ĩ quo nõ cadit aliqua quasi possessio. Vñ non põt in eo cadere vel traditio, vel quasi, ex qua cedeť hoc ius in persona hæredis. & ideo necesse est fateri, ꝙ solũ verbũ iudicis causet hoc ius in eo qui non erat hæres: sicut sola volũtas adeundi acquirit hoc ius vniuersale, & cõsequẽter ipso iure dñium rerum particulariũ. Sed nũc pro ista cõclusione ego allego tibi duas leges optimas vltra ipsum, scilicet l. nam & si parentib⁹. §. fi. de inoffic. test. vbi patet ꝙ rescisso testõ ꝓ parte per querelã filius efficiť hæres ipso iure, virtute sñiæ quę facit eũ suum hæredẽ, ita ꝙ vendicat corpora hæreditaria: vt ibi diciť. Posset tñ forte intelligi ille tex. ꝙ per sñiam tolliť testm̃ pro parte: sed suitas redit ex dispositione legis, quæ prius erat sublata per exhæredationem. l. Papi. §. si ex causa. vbi ꝑ Ang. ff. eo. titu. Non tñ est incõueniens dicere, ꝙ ipsa sñia immediate faciat eũ suum, si filius erat iuste exhæredatus. Scdò ꝓ ista cõclusione facit optime tex. in l. sed & si possessori. §. si cũ. de hæreditate. de iureiu. vbi illi qui iurauit se hæredẽ, cõpetit actio vtilis ad vendicandas res hæreditarias: & sic patet ꝙ fuit factus hæres ipso iure vtiliter virtute iuramenti. Si autẽ fuis-

30 set lata sñia, fuisset factus hæres directo. ¶ † Scdò adde dictis Barto. inquantũ tangit in fi. cõmenti, vtrũ transferať dñium ĩ reum qui est absolutus, qa probauit se dñm: nã ipse in hoc articulo videť variasse: sentit ẽm in l. exceptio. j. de exceptio. rei iudi. satis clarè, quòd dñium transfertur in eũ per l. si qs rem. eo. titu. Et hanc opi. videť sequi Bald. in l. j. C. cõmunia vtriusque iudi. licet lectura mea aliqualiter ibi sit corrupta. Sed contrariũ tenet Barto. expresse in d. l. ex hoc iure gentiũ. & glos. & Barto. in l. sed & si possessori. in prin. de iureiur. Et ista pars videtur verior, quam approbat etiã Bald. in d. l. ex hoc iure. & pro ea facit text. in d. l. sed & si possessori. vbi dicitur, ꝙ ei qui iurauit rem esse suam, competit actio in factum: & sic patet ꝙ non competit rei vendicatio. Non obstat d. l. si quis rem. quia ꝙ ille qui fuit absolutus, quia res erat sua, posait agere rei vendicatione, si cecidit à possessione cõtra actorem qui fuit vict⁹ in primo iudicio, hoc est, quia vere sit domin⁹. Sed quia ꝑ sententiã latam præsumitur dominus, ita declarat Barto. in d. l. ex hoc iure. non tamẽ respondeo ad illam l. quam nõ allegat, sed ad l. sed & si possessori. Sed ista responsio videť multũ dubia, licet aliàs eam sim secutus: quia cum dñium fuerit deductum à reo per viam exceptionis, sñia lata super eo in fauorẽ excipientis non prodest ei, si illud idem dominium deducitur in iudicio principaliter. Casus est in lege, sed si ante. ff. de exceptio. & tenet Bartolus in lege, qui Romæ. §. duo fratres. in sua solenni distinctione. de verborum obligation. Sed ad hoc potest responderi, saluando dicta Bartol. in dicta lege, ex hoc iure. quòd in lege, sed si ante. dominium deducebatur incidenter à reo ad repellendum aliud ius, quod principaliter erat deductum ab actore. Vnde non est mirum,

a ¶ Inuitũ. Add tex. in l. j. & in aut. ibi posita. C. de li. cõt.

si non nocet victoria, neque prodest, cũ illud idẽ dñiũ deducitur principaliter: quia licet causa intẽtata sit ordinaria, & requirat plenã causæ cognitionẽ, probatio tamẽ faciẽda super dñio potest esse summaria, quia satis est quod dominiũ probetur præsumptiue, licet nõ plene: iuxta ea quæ scribit Bar. in l. quidã in suo. ff. de condi. insti. & Bal. in l. cũ res. C. de proba. & in l. nõ ignorat. C. qui accu. non pos. †Ideo probatio de sui natura summaria non facit fidẽ in iudicio, vbi debet esse plena. c. veniẽs. & ibi not. extrà, de testi. & Bar. in l. ij. §. hoc edicto. ff. vi bo. rap. vbi omnino vide. Sed in casu nostro nõ est ita: cũ enim dominiũ sit deductũ ab actore principaliter, etiã reus excipiẽdo super dominio suo plene debet illud probare, & ab eo etiã videtur deduci principaliter. Si tamen velles tenere opi. Bar. in d. l. exceptio. posset defensari per d. l. sed & si possessori. intelligẽdo quod actio in factum significat ibi rei vẽdicationẽ vtilẽ: quod tetigit glo. in eadẽ l. §. si cũ. de hæreditate. Ad tex. tamẽ in l. si quis rẽ. potes respõdere, sequẽdo aliam lecturam ibi positam in glo. & ad argumentũ cũ dicitur, quod titulus perueniẽs ei apud quẽ res est, transfert dominiũ in eũ: quia illa cõcessio tituli inducit fictam traditionẽ in l. qua ratione. §. interdictũ. de acqui. re. do. & l. certi cõdictio. §. deposui. s. si cer. pe. respondet Bal. eleganter in d. l. ex hoc iure. quod illud est verũ, quando titulus ex intẽtione cõcedẽtis ordinatur ad transferẽdũ dominiũ: secus si nõ ordinatur ad hoc, sicut in casu nostro, in quo vt s. declaraui, in præcedẽti articulo, intẽtio iudicis est declarare ius esse quæsitũ, non acquirere ius de nouo: vt dicit tex. in l. sicuti. §. si quæratur. Tangit etiã hic dominus meus. †Si reus excipiẽs de dominio probauit se dominũ, vtrũ iudex non solũ possit reũ absoluere, sed etiã possit principaliter declarare eũ esse dominũ? In qua q. quia nõ pertinet multũ ad materiã nostrã, dic vt plene per d. Ant. cuius dicta ipse hic refert in c. ex conquest. de rest. spo. & Bal. in l. cũ Pap. C. de sen. & inter. om. iu. & quia nõ intẽdo discutere hunc articulũ hic, adde solum ad istam materiã duos tex. no. qui vidẽtur probare, quod iudex possit principaliter declarare super dominio, & etiam adiudicare ius reo. Vnus est in c. auditis. in prin. de præscript. Alius in c. cũ causam. in fi. de re iud. & ita tenent ibi Mod. Secundò adde breuiter, inquantũ dñs meus addẽdo ad dicta d. Ant. dicit, †quod si possessio ciuilis esset penes agentẽ, tũc iudex sine dubio posset declarare dñm reũ, & condẽnare actorẽ ad restituẽdũ possessionẽ ciuilẽ, licet reus nõ vincatur hoc petiisse ex eo, quia probationes factę super dñio faciũt notoriũ. c. vestra. de coha. cle. & mul. & super notorio põt procedi, nõ seruatis solẽnibus iuris. c. ad nostrã. el iij. de iureiu. & iudex põt supplere ex officio parte nõ petẽte: vt plene per Mod. in l. iij. §. hoc aũt. [a] de dã. in fec. Nã istud dictũ nõ videtur verũ, per ea quæ suprà dixi in proximo articulo, ex doctrina Bar. posita in §. duo fratres. sed põt defendi per ea quę suprà scripsi, quod illa doctrina nõ habet locũ in hoc casu. ¶ Hũc tamẽ articulũ nõ determino nũc, sed volo cogitare diligẽtius, & in sequẽti lectu. aliquid dicã. Et pro ista opinione dñi mei facit optime quod not. Io. And. post Specu. in titul. de actio. & peti. in §. sequitur. ver. hoc quoque. & quod dicit Bal. in l. ij. in fi. C. de re iud. quæ authoritates licet loquatur in notorio, quod fit per confessionẽ, eadẽ tamen ratio videtur esse, quãdo probationes faciunt notorium, vt suprà dictum est.

31 (marg.)

a ¶ §. hoc aũt. Et ibi vide d. Ale. de Imo. in l. eũ qui. §. q ita. in ver. ob. & Ang. in l. si pars. de inof. test. per l. vbi. C. de trãsa. & in l. fin. de pet. hæ. & Fel. in c. ex tenore. in versi. lex vbi cœptũ. de rescrip. in fi. iij. col.

b ¶ Præscribere. Vide quæ dixi s. eod. in §. præce. & adde d. Pet. Phil. Cor. in consi. cclxxvj. inci. quanque. in litera a. in iij. parte.

Sed ex legatario. Successori singulari ex causa lucratiua competit accessio sui autoris, tã veri, quàm ficti. Vel sic: Legatarius vtitur accessione testatoris, & heredis, & similiter donatarius accessione donãtis. h. d. Secunda ibi: an hæredis. Tertia ibi: & puto. Quarta ibi: sed & is. ¶ †Primò no. quod successor singularis nõ solũ põt vti accessione sui autoris veri, sed etiã sui autoris ficti. Nã hęres nõ dicitur verus autor legatarij, quia nõ ab ipso sed à testatore verè habet causam: dicitur enim autor fictus, inquantũ scilicet representat personã testatoris, secundũ Bar. & bene. Idẽ probatur in simili in l. si seruus. in fi. j. eo. ¶ †Secundò no. quod ita succedit in tempore autoris successor singularis ex cã lucratiua, sicut ex onerosa. Hoc tñ intellige, vt traditur in l. apud Celsum. §. si ex cã. j. de doli exce. de cuius intellectu tetigit gl. & Bar. s. e. §. cũ quis. & gl. in l. vitia. in gl. magna. C. de acq. pos. ¶ In glo. super verbo, existẽte. ibi: idẽ si post. Ista cõclusio glo. põt intelligi dupliciter. Vno modo, vt quærat cur dixit, ante existẽte cõditionẽ, quasi videatur negare, quod nõ sit idẽ si post. Scdo modo põt intelligi, vt quærat cur cũm sit idẽ in vtroque tẽpore, vt expresè dicitur in tex. & j. declarabo, iurisconsultus respõdeat per distinctionẽ tẽporũ. Poterat enim dicere simpliciter, quod legatarius põt vti accessione ex persona hæredis, ex quo in omni tempore est idem. Prima expositio placet, quia nõ põt dici, quod iurisconsultus neget idẽ esse de tempore post purificatam conditionem, cũm hoc expresse dicat, dum dicit, ante existentem conditionem rei. Vnde cùm ponat duos casus alternatiuè, & alternatiua ponatur inter diuersa, manifestum, est quod in sequenti casu voluit loqui de legato puro, ac si expresè diceret, siue legatũ sit conditionale, siue durum, omne tempus quo possidet hæres post legatũ purum ante restitutionẽ, põt coniungi cũ tempore legatarij, & vere. In secũdo casu alternatiuè text. loquitur de legato puro, nõ de conditionali purificato, sicut intelligit Paul. de Castr. & bene, licet aliter dixerim aliàs. Et ratio est, quia ex quo thema fuit propositum de legato puro & conditionali: ad ista duo videtur esse responsum. l. si defensor. §. j. de interro. acti. Est tamen idem sine dubio in legato cõditionali purificato, quod est in legato puro: quia legatum purum conditionale purificatum post purificationem sunt idem in effectu: vt per Barto. subtiliter in l. hæres institutus. de acqui. hære. ¶ Sed quæritur pro declaratione literę, nũquid ad istum tex. sit subaudiendũ, maximè, propter vitandã contrarietatem: sicut dicit hic Imol. ne alioquin videatur dici in tex. quod in legato puro tẽpus hæredis nõ potest aliquãdo cõiungi cũ tẽpore legatarij propter malam fidem hæredis, quæ non nocet, ex quo defunctus fuit in bona fide. l. ij. §. si defunctus. j. pro emp. & Insti. de vsucapio. §. diutina. Nam cũ text. expresse dicat idẽ esse in legato puro, quod in conditionali, satis tollit istam difficultatem: absque eo quod subaudiamus, maximè. Vnde ego aliàs dixi, quòd subauditio ista debet fieri propter distinctionẽ temporum factã à iurisconsulto, vt non videatur facta sine causa: ac si diceret text. ante conditionẽ impletam potest coniungi tempus hæredis cũ legatario: subaudi, maxime, quia plus dubitationis est in tẽpore post conditionem impletam, licet iurisconsultus fateatur in ver. vel ante restitutionẽ esse idem. Nunc autẽ considerando diligentius dico, quod nõ est opus aliqua subauditione. Sed est dicẽdũ, quod ideo respondet cũ distinctione tẽporũ, quia distincte fuerat interrogatus in themate de legato puro & cõditionali. ¶ Sed quęritur de exẽplo malæ fidei, posito in glo. vel de exẽplo morę, de qua etiã gl. tetigit. Primũ exemplum põt poni dupliciter, sed intellige vel in mala fide, quã habet hæres respectu tertij, contra quẽ verè præscribitur: vel in mala fide, quam habet respectu legatarij, quia scit rem esse legatã, & sic esse legatarij. Do. Paul. hic dicit gl. esse restringendã ad malam fidẽ, quã habet hæres respectu tertij, qui est dominus rei: & in hoc errat vehemẽter sic exponẽdo. Primò, quia si intelligeremus de mala fide respectu tertij, tũc illa posset superuenire hæredi, tã ante conditionẽ impletã, quàm post: & similiter in vtroque casu deberet nocere, vel nõ nocere, quod glos. negat expresse. Secũdò, quia dicit Imo. & bene, †mala fides superueniẽs hæredi etiã respectu tertij, nõ ĩpediret hæredẽ præscribere. l. ij. §. si defunctus. præal. & vidisti s. in §. quæsitũ. Et ista secũda impugnatio procedit, nisi forte intellexit, vt j. ego dicã, quãdo hæres fuit in mala fide à principio pręscriptionis. Sed quia prima ratio est ineuitabilis, intelligamus istud exemplum, sicut verè intellexit glo. de mala fide respectu legatarij: de qua fit mentio in l. quæsitum. in princ. hic alleg. in gloss. quia hæres hoc ipso quod adiuit hæreditatẽ, sciuit rẽ legatam, quod præsumitur si erat institutus ex parte, & non erat suus: nam si fuisset institutus in totũ, vel si esset suus, præsumeretur ignorari, nisi doceretur de sciẽtia: iuxta ea quæ solẽniter declarat Bar. in l. qui Romę. §. duo fratres. de ver. obli. Secũdũ aũt exẽplũ de mora põt poni, quãdo hęres ante interpellationẽ ignorabat rẽ esse legatã: quo casu non constituitur in mora, nec in mala fide, nisi post interpellationẽ: vt d. l. quæsitum. quã ita intelligit glo. in l. Herennius. de vsu. Aduerte tñ: quia licet ad malam fidem contrahẽdã, & sic ad impediendam præscriptionẽ, sufficeret sola sciẽtia rei legatæ, tam in re quæ erat testatoris, & in re aliena, ad cõtrahẽdã tñ morã propter periculũ interitus, & restitutionem fructuũ, sit differentia inter rẽ testatoris, & rem alienã: quia in re testatoris cõtrahitur mora irregularis ab adita hæreditate. l. in minorũ. C. in quib. cau. in inte. resti. in re autem aliena requiritur interpellatio, secundũ Bart. in l. in fideicõmissi. ff. ad Treb. & l. si tibi homo. §. cũ seruus. de leg. j. ¶ Sed quæritur nouissimè, vtrũ cõclusio sit vera. Mod. sentiunt hic quod nõ, maximè Imo. †cũ mala fides superueniẽs in psona hęredis, vt s. dixi, nõ impediat hęredẽ pscribere. [b] Sed huic rõni põt rñderi, saluãdo gl. quod nos debemus intelligere cõclusionẽ gl. quãdo hęres ipse ĩcipit pscribere de nouo, quãdo nõ cõtinuauit pscriptionẽ defuncti, quod cõtingeret dupliciter: vel qa possessio defuncti fuit interrupta ante mortẽ ipsius, vñ tps defuncti pro nihilo cõputatur: vt §. quęsitũ. s. eo. vel qa testator nũque possedit illã rẽ. Sed tñ hæres iustis rationibus motus, quæ poterant causare bonã fidem, & titulũ putatiuũ, credebat eam esse relictam in hæreditate: vñ poterat præscribere ex titulo putatiuo pro herede.

Exista

(marg. 32, 33, 34)

Ex ista responsione oritur singularis limitatio ex glos. nostra ad d. §. si defunctus. & ad d. §. diuturna. videlicet quod licet defunctus fuerit in bona fide, si hæres est in mala, quamuis hæres possit cōtinuare præscriptionē cœptā à defuncto, nō tamen pōt incipere pscriptionem de nouo. Et hanc cōclusionem glos. aliâs sum secutus, inducens potissime tex. in ver. testatoris autē tēpus. Cùm enim illa dictio aduerset in iure, & in facto ad præcedentia: iuxta not. in l. hoc amplius. §. de his. ff. de dam. infe. videtur velle tex. quod quamuis semper possit cōiungi tēpus testatoris, non tamen semp possit cōiungi tempus hęredis, quod erit quādo hæres est in mala fide: ita inducit glo. hunc ver. in fi. gl. magnæ. Sed ista inductio nō placet, & melior est quæ firmat in glossella sequenti, vt dictio aduersatiua aduersetur ad pręcedētia alio modo, videlicet ad id quod elicitur ex ver. præcedenti à cōtrario sensu. Dicitur enim ibi quod tēpus quo hæres possedit, prodest legatario: & sic tacite colligit, quod tempus quo hęres non possedisset, non posset pdesse legatario. Tempus autē testatoris siue hæres possiderit rem, siue non, semp pdest. Vnde reiecta ista inductione, dico quod hic est casus contra glo. nostrā. in versic. vel restitutionem rei. vbi simpliciter dicit, & indistinctè, quod etiam in legato puro tēpus hæredis pdest legatario, nec distinguit vtrū sit in mala fide, vel nō. Sed vltra ista adduco tibi rōnem manifestam, quæ probat text. bene dicere simpliciter: quia mala fides hæredis respectu legatarij debe-ret sibi nocere, etiam quo ad tertium, vt diximus in §. ex facto. s. eo. quādo hæres pscriberet ad vtilitatem ppriam. Sed in casu nostro præscribit ad commodum legatarij, cui est res restituenda: ideo ista mala fides non impedit pscriptionē cōtra tertiū: vt est casus, & ibi fuit declaratum in ista eadē l. in §. si is qui pcario. & secundū hoc ampliatur singulariter ille tex. hoc ☞ modo, vt dicamus, † quòd non solū is qui possidet nomine alieno, licet habeat malam fidē, respectu eius cuius nomine qui possidet pōt pscribere ad vtilitatem illius, sed etiā ille qui possidet nomine pprio, dūmodo cōmoditas præscriptionis sit puentura ad illum, cuius respectu habet malam fidē, non impeditur pscribere: quod est nouū dictū in ista materia.

Accessiones.

Accessio non pōt fieri ei qui non possidet, nec vitiosa possessio accedit instè, nec iusta vitiosè. Secūda ibi: ptere a. Tertia ibi: sed

35 nec vitiosa. ¶ † Not. primò secundū Moder. quod accidentia non possunt considerari sine subiecto. concor. l. eius qui. s. si certū peta. & quod not. glo. magna in l. si arbiter. s. de probat. Tu vide tex. optimū, quem ibi not. Ang. in l. nec vllam. §. si quis absentis. de petit. hære. nam ex §. nostro melius colligitur, quod ac- ☞ cessorium sine principali non pōt considerari regula, accessorium. de reg. iur. Ex postfacto autem bene reperit accessoriū

a remanere sublato principali, [a] sicut obligatio fideiussoris & hypothecæ, iuxta ea quæ habentur in l. vsucapio. C. de pigno.

36 & in l. fideiussor obligari. §. fin. de fideiusso. ¶ † Secundo not. ibi: sed nec vitiosa &c. quod vt ex duobus tēporibus perficiatur vnum tempus præscriptionis legitimæ, oportet vtraque extrema esse habilia: vt dicimus in fictione trāslatiua in l. bonorū. j. rē ra. hab. cōcor. tex. s. in §. ex postfacto. p quem tex. arguit

37 do. me. hic, † quod administrator publicus, qui nō scribit omnia in libro rationum, & id quod nō scribit retinet occultè pro se

b dicitur prædo [b]. Vnde secundū eum cōdemnatur ad quadruplum: alleg. tex. singu. in l. excellentia. C. de erog. mili. an. lib. xij. Sed cōmuniter libri habent ibi: quod cōdemnatur in duplū: & ita not. ibi Barto. sicut ego scripseram in meo memoriali.

c Amplius potest dici, quòd potest iurari cōtra eum in litem [c], quia est in dolo præsumpto: ita colligitur ex singulari doctr. Iac. Aret. quā approbat ibi Bald. in l. j. §. officio. de tut. & rati. distra. iunctis his quæ tradit Bart. in l. tutor qui repertoriū. ☞ in princ. de admi. tuto. in quibus locis dicunt †, quod si tutor qui nō facit inuentariū, est in dolo præsumpto, & pōt contra eum iurari in litem, ita tutor qui non cōficit librum rationū: et hoc dicit Bald. in d. §. officio. Ille autē qui omittit ponere aliquā rem in inuentario, est in dolo psumpto, sicut is qui omittit totaliter inuentariū, intellige respectu rei omissę secundū Bart. in d. l. tutor. ergo simpliciter cōtra omittentem scribere aliqd in libro iurabitur in litem. Et adde quod not. Barto. in l. creditor inter cætera. ff. de libe. leg. vbi dicit per illum tex. quod quilibet administrator obligatur ad conficiendū rationes, seu ad tenendum librū. In glo. vlti. ibi: sed longissimi &c. Licet ista solutio sit verissima in se, non tamē cōuenit tex. in §. cùm qs. quia de iure isto non erat cognita pscriptio longissima, vt per glo. in l. qui occidit. ad l. Aqui. & l. Iulia. ff. ex qui. cau. ma. Tene ergo sequentē sol. secundū Mod. quā plenius exposui post eos in d. §. cū quis. hic sumpta occasione. Bartol. hic per modū summæ reassumit materiā huius le. qn tēpus alterius possit cōiungi cū suo ad pscribendū: de quo dic vt ibi per eum, quia omnia fuerūt declarata in pcedētibus. Aduerte tamē ad vnū singulare verbum, quod posuit hic in fine, dum dixit, quòd si dubitatur vtrum inter tempus autoris & successoris fuerit facta cōtinuatio, debemus dicere ex his quæ habentur in l. Celsus. j. titu. pxi. quòd possessio præsumitur continuata. Tu autem aduerte, quia id quod dicit Barto. in l. Celsus. & Cy. & alij in l. siue possidetis. C. de proba. & Bal. in l. non ignorabat. C. ad exhiben. & plenissimè Antonius de Butr. in ca. cùm ad sedem. de restitu. spol. habet locum, quādo is qui probat se olim possedisse, postea allegat se cōtinuasse possessionem: quo casu loquuntur iura per eos allegata, probantia quòd præsumitur continuatio vsque ad decenniū, secundū glos. in l. j. C. de seru. fugi. Sed in casu nostro sicut vides, hoc nō allegat ille qui olim possedit, sed alius qui habet causam ab eo ad fundamentum exceptionis suæ: ergo videt quod sibi incumbat probatio: vt l. ei qui dicit. & l. in exceptionibus. in princ. ff. de pbat. & l. ij. eo. titu. Nec potest dici, sicut aliâs ego dicebam, quod ista defensio realis debeat transire etiam ad singularem successorem. l. si tertius. §. officium. & quod ibi not. ff. de aqua plu. arcen. quia hoc non videt verum in casu nostro, pter rationem differētiæ, quæ est inter autorem & successorem. Nā autori ideo creditur cū asserit se continuasse possessionem, quia testificatur quodāmodo de animo suo. §. alie. Instit. de actio. & per Bart. in l. inter omnes. §. recte. ff. de fur. Sed ista ratio non habet locum in successore, etiam vniuersali, quia ipse non potest attestari de animo defuncti, sicut poterat defunctus ad damnū alterius: sicut distinguitur in l. si quis à filio. §. si plures. de lega. primo. & l. inter stipulā. §. j. de verbo. obli. bene facit quod habetur in l. si quis intent. ff. de iudic. Vnde non videtur esse eadem ratio. Ideo Barto. not. in l. fina. C. de edic. diu. Adri. tollē. in vltima charta. manifeste videtur tenere oppositum, etiam in successore vniuersali, quod est fortius: dicit enim, quod si dubitatur ad excludendum contradictorem in illo iudicio prætorio, vtrum possessio fuerit continuata vsque ad mortem, si hæres non probat hanc continuationem, debet succumbere, quia non probat fundamentum intentionis suæ. Et sic patet, quod quādo successor vniuersalis allegat præsumptiuè cōtinuatam possessionem testatoris, hoc ei non pdest: & sine dubio ista opi. Barto. in lege fina. est verior, si tenemus quòd possessio autoris in casu nostro non possit prodesse successori, si non est continuata vsque ad mortem, vel tempus tituli concessi per rationem differentiæ prædictā: quod tenuit Barto. reprehēdendo glo. & cōmuniter Moder. j. eo. §. quęsitū. in vlti. glo. Sed si tenemus id quod ibi tenui, defendendo glos. quod non requiratur cōtinuatio possessionis, dūmodo tertius nō occupet possessionem, tunc successor in probanda præscriptione non haberet p fundamento suæ pbationis probare quòd possessio esset cōtinuata: sed satis esset probare quòd autor suus tanto tempore possedisset: nam si actor replicaret, & diceret tertium occupasse possessionē ante tempus mortis, vel concessionem tituli, tūc ille qui allegat factum, deberet probare vt in iuribus præalleg. & posset esse vera opin. Bartol. hic. Et idem esset, si moto iudicio contra successorem singularem autor suus compareret pro defensione successoris, & diceret se cōtinuasse possessionem vsque ad tempus tituli: quia tunc cessat ratio differētiæ, quam suprà dixi. & tene menti hunc articulum, quia est quasi nouus in ista materia.

a ¶ Sublato principali. Adde Fel. in c. de bitores. ī ij. col. ver. in glo. j. post prin. ver. de iureiu. quod vbi cā annullās principale nō cōcurrit in accessorio annullato principali, nō annullat accessoriū.

b ¶ Prædo. Adde do. Bar. Soc. in cōsi. cc-xiij. inci. in psenti. ver. v. in ij. parte.

c ¶ In litē. Adde idē tenentē do. Barth. Soc. in cōs. cxc. inc. memini. vers. & in primis psuppono. ī ij. parte. & in versi. sed pmisis nō obstatibus. cū seq. & ī cōsi. cxcij. incip. capio. ver. circa septimā, in fin. ea. parte. & d. Maria Soci. in cōsi. lxiij. inci. circa primā. & in cōsi. xxiij. incip. visis. ver sic. hic enim. circa fi. cū ver. se. in j. pte.

SVMMARIVM.

1 ☞ Dictio, scilicet, quandoque ponitur limitatiuè, quandoque simpliciter declaratiuè.

2 Aliquid esse factū de volūtate tua, & de mādato tuo, idē est.

3 Seruus si habet liberā administrationem, potest vendendo & alienando transferre dominium.

SI seruus. Etiā facti autoris dat accessio singulari successori. h. d. Vel sic: Tēpus autoris pōt coniungi cū tpe successoris, si non det titu. p se, sed per aliū, q possit dare titulū noīe suo. h. d. Scda ibi: tutore. ¶ † Priò not. ibi: si nolente &c. iūcto pce. ver. quod ista dictio, scilicet, ponit aliqn limitatiue, sicut hic: aliqn simplr declaratiue, sicut in l. ius pluribus. de iu. & iu. & l.

1

2 cōgruit, in fi. de offic. psi. ¶ † Scdò not. & semp tene mēti tex. cum sua glo. quod qn dicit aliquid esse factū de volūtate alterius, significat idē quod de mādato alterius speciali. Credo tn, quod ista restrictio fiat hic, ne verba sequētia sint superflua. Hic tn probat indubitanter, quod idē est dicere de volūtate tua, & de mādato tuo: de quo per Bar. solēniter in l. post dotē. in prima char. ff. solu. mat. & quod ponit not. Bald. in l. ob hæc verba. ff. de his qui not. infa. & Io. And. in fi. q. in rub. de accusatore. in addit. Specu. & optimū tex. qui bene pbat istam cōclusionē in l. Pō

po.§.fi.s̃.de proc.& in l.j.§.deiecisse.iuncto principio & fi.s̃. ff.de vi & vi ar.¶†Tertiò no.ꝙ etiã seruus, si habet liberam administrationẽ, põt vendẽdo & alienando transferre dominiũ.cõcordat l.si quis hac.in fi.s̃.de rei ven.facit qđ habetur in l.nõ solũ.& l.libera.s̃.de pec.Intellige, nisi versetᷓ dolosè in alienando: vt dicit glo.in d.§.si quis hac.& probatᷓ in l.creditor.§.Lucius.ff.man.¶†Vltimò not.ibi: vel curator &c.iũcto ver.præc.quòd legitimi administratores, hoc est illi qui recipiunt potestatem administrãdi à lege, vel à iudice lege iubẽte, cẽsentur hoc ipso habere liberã administrationẽ.vñ põt alienare, vt hic vide.ita cõcludit gl.in l.præses.& ibi per Bal. C.de transſ.& in l.mandato generali.s̃.de proc.Ad materiam vide bonum tex.& quod ibi Ang.in l.itẽ magistri.s̃.de pac. & c.is cui.& ibi per Io.And.in nouella.de elect.lib.vj.& gl. no.quæ facit differentiã inter prælatum & tutorem.v.q.iij. c.in criminalibus.

SVMMARIVM.

1 Dictio, perinde, licet de sui natura significet fictionẽ, quandoq; tamen significat propriè, & non fictè.
2 Effectus contrarij non possunt procedere ab vna & eadẽ cã.
3 Subrepta & abrepta qualiter differant.
4 Interdictum nullum cõpetit pro recuperatione rerum immobiliũ; cõpetit tñ pro adipiscẽda possessiõe rerũ mobiliũ, & pro retinenda remedium possessorium.
5 Argumentum à communiter accidentibus valet de iure.
6 Probatio qñ de sui natura est valde difficilis, facilius admittitur probatio coniecturalis, quàm in aliis casibus.
7 Actionem in libello exprimere non est necessarium de iure canonico.
8 Argumentum ab æquiparatis procedit etiam in materia correctiua.

REm. Per subtractionem rei mobilis perditur possessio incontinẽti, nisi sit subtracta à seruo, vel filio, per quos acquirimus: & per fugam nõ perditur possessio ipsius serui.h.d.Secũda ibi: sed si is. Tertia ibi: & hæc ratio.¶†Primò not.ꝙ istæ dictiones, perinde, intelligitur, & similes, quæ de sui natura solẽt significare fictionẽ, aliquando significant propriè, & non fictè, sicut hic: nã vere perditur possessio per furtũ, sicut per violẽtiã.De dictione, perinde, ꝙ de sui natura significet fictionẽ[a], est tex.& ibi per Ang.in l.sed & si lege.§.perinde.ff.de pet. hæ.& glo.in l.j.ff.de recepta.De dictione, intelligatur, ponit Bal.in l.quoniã.& l.furti.in prin.ff.de his qui no.infa.Et est bonus tex.in l.ij.§.fi.& l.si qs cũ nullũ.de iure codic.Ideo aũt hic significant veritatẽ, quia nõ ponuntur super facto, sed super dispositiõe iuris, quo disponitur qualiter perdatur possessio.In his aũt quæ sunt iuris, lex disponit disponẽdo simpliciter per veritatẽ, non per fictionẽ, sicut solẽniter declarat Bar. in l.si maritus.§.legis Iuliæ.ff.de adulte.& qđ ipse not.in l. nec vtilem.ff.ex quib.cau.ma.†Secũdò no.ꝙ ab vna & eadẽ causa siue persona non possunt procedere effectus contrarij. concor.tex.in l.qui res.§.fi.ff.de sol.Ex isto aũt text.colligitᷓ vna ratio, secũdũ Mod, propter quam seruus fugitiuus nõ priuat dominũ possessione.Alia ponitur in l.Pompo.in prin.s̃. eod.& aliàs dixi plenius in hoc titu.& tangitur per Moder.
3 ¶†Not.etiã hic secundũ dominũ me.differentiam inter ista duo verba, subreptam, & abreptam: quia per subreptionẽ significatur furtum, per abreptionem violentia: qđ no.secundũ cum pro verbis statutorum, quæ propriæ debent intelligi. ¶In glo.super verbo, subrepta.Hãc gl.reprehẽdunt cõmuniter omnes, & merito: quia cõmodatarius & depositarius aut negant simpliciter restituere rẽ, & tunc nõ cõmittunt furtũ: vnde non auferũt nobis possessionem rei nostræ.Aut cõtrectant rem animo furandi de loco ad locum: & tunc cõmittũt furtũ, & priuatur dominus possessione: vt vidisti in l.iij.§.si rem.s̃.eo.vnde nõ est faciẽda differẽtia inter istos, & alios extraneos.
4 ¶†In glo.super verbo, vi abrepta.Glo.ista declaratur per Bar.& Mod.isto modo: videlicet ꝙ nullum interdictum competit pro recuperatione rerũ immobilium: cõpetit tamẽ pro adipiscenda possessione rerũ mobilium, & pro retinenda remedium possessoriũ: secũdũ Mod.l.j.vtrobi.& l.j. in fi.ff.quo.bo.& l.j.ff.quo.leg.Hinc sumpta occasione solẽniter tractat hic Bar.quæ remedia competant pro re mobili, & pro ipsius possessione recuperanda, de quibus dixi plenius in voce, & super eis scribam in lect.seq.Et quia vltra istã materiã subtiliter & eleganter ipse hic tradit, quomodo agẽs rei vendicatione possit probare dominium directum, eius dictis adde.Et primò, ꝙ alibi simpliciter videtur tenere, ꝙ si is qui agit rei vendicatione, dicit rem quam cepit possidere tũc, & antea nõ fuisse in alicuius bonis, præsumitur ꝙ dominiũ directum sit apud eũ, nisi ecõtra probetur, ꝙ tempore quo agens cepit possidere, vel ante res pertinebat ad alium, vel saltem fuerat possessa per aliũ.Istam conclusionem posuit ipse in l. rem alienam.s̃.de pigno.act.vbi clare loquitur, & eam sensit, licet multum breuiter, in l.iij.j.de vsuca.& ista duo dicta adducit hic do.me.Tu autem vide Barto.in tribus aliis locis, de quibus ipse nõ meminit: videlicet in l.si duo.in fi.princ.j.vti pos.vbi proprie loquitur de re immobili: & in l.nam & si fur. si cer.peta.vbi loquitur de dominio rei immobilis: & idem repetit, licet breuius, in l.si rem alienam.ff.sol.ma.in quibus locis idem videtur sentire, qđ in l.rem alienam.præal.Hic autẽ loquitur melius, & perfectius, †dicens ꝙ vtrum res præsumatur tẽpore occupationis nõ fuisse in alicuius bonis, est per pendẽdum ex qualitate rerum: nam lapilli & gemmæ inuentę in littore maris, vel ĩ insula nata in mari, vel bestiæ feræ captæ, ex qualitate sui, presumuntur nõ fuisse in alicuius bonis. l.adeo.§.insula.de acq.re.do.& l.j.in fi.eo.titu.& l.j.in prin. s̃.eo.Res autem, quæ cõstant ex artificio, sicut domus, & vna res composita ex pluribus, & similiter bestiæ mansuetæ, presumuntur fuisse in dominio alicuius: vt patet de se, & probatur in l.j.§.cùm quis.s̃.de acq.re.do.Sed relinquitur dubitatio, quid de agris, & rebus immobilibus, quæ nõ constant ex artificio: super quo ipse concludit, ꝙ si agri erant culti tempore quo fuit facta occupatio, adde ꝙ saltem apparebat ꝙ erant antiquitus culti, & sunt in territorio alicuius ciuitatis, præsumitur fuisse in alicuius bonis tempore quo agens rei vendicatione dicit se possessionem occupasse.Tu verò dic clarius, ꝙ si agri erant culti tempore quo fuerunt occupati, presumũtur prius fuisse possessi ab alio.l.fi.C.vnde vi.Ipsa enim qualitas rei ostendit, ꝙ ab alio fuerunt possessi.Si verò cũ res fuit occupata non erat culta, dic declarando dicta Barto.ꝙ si extant aliqua signa antiquæ culturæ, tunc res non præsumuntur esse vacantes, & in nullius bonis.Vbi autem nulla signa antiquæ culturæ extarent, possent procedere dicta Barto.in locis contrariis.s̃.alle.¶†Sed quæritur pro perfecta declaratione articuli, quid si nunc apud possessorem sunt res cultæ, cùm agens agit rei vendicatione ex concessione sibi facta ab imperatore: verbi gratia, de vna cultæ, & prætendit agens illas res sibi videri concessas: quia tempore concessionis non constat, ꝙ essent cultæ, vel quòd essent aliqua signa veteris culturę.Istã quæstionem habui de facto, & consului in causa domini episcopi Mantuani, quòd ex quo præsens status rei concordatur, poterat cum origine rei ex statu pręsenti, præsumebatur in præteritum: per l.liberis.§.fina.de libe.causa.& per ea quæ dicit Bald.in l.ex persona.in princ.C.de proba.& in l.j.§.magistratibus.ff.de magi.cõ.& per Barto.subtiliter in l.si prius. s̃.de noui ope.nun.Sed circa hoc dictum remanet aliquid dubij: quia non videtur ꝙ status præsens possit concordare cum origine rei, cùm à principio rerum in esse productarũ res non fuerint cultæ.Sed potest dici, quòd principium est considerandum hic respectu temporis quo dominia fuerũt distincta: quo tempore ceperunt agri coli, tanquàm proprij singulorũ, aliàs ad quid fuissent distincta: iuxta l.ex hoc iure.de iusti.& iur.& satis est, ꝙ vt in pluribus fuerint culti propter argumẽtum à communiter accidentibus: vt infrà dicam.Et ad materiam istã vide text.no.in l.j.in ij.responso.ff.de re.di.vbi dicitur, ꝙ res prophanæ plerunq; pertinent ad ius alicuius: & sic
5 videtur probari argumẽto à communiter accidentibus†, qđ valet de iure[b].l.certi cõditio.§.quoniam, si certum petatur. ꝙ in dubio res quæ occupãtur, præsumantur esse in dominio alicuius, nisi qualitas rei & loci omnino repugnet, vt suprà declaraui.& ita debes intelligere Bald.qui hoc tenet in d.l.j.de rerũ diui.in prin.commenti.Sed aduerte: quia in q.suprà posita erat alia dubitatio: quoniam episcopus dicebat, res quæ tẽpore concessionis non erant cultæ, esse in dominio Imperatoris & fisci: & hoc tenuit Pau.de Castr.in l.j.in princi.s̃.eod. Sed ego non sum secutus illã doctrinam in illo consilio: quia dicta Barto.suprà allegata, manifeste ostendunt, ꝙ in isto casu res præsumitur esse in nullius bonis: sicut ego plenius declaraui in d.l.j.in princ.in ij.not.vbi est videndum.Hoc autẽ intellige in prædiis nõ tributariis.In illis enim dicit hic Bar. & in l.si de eo.§.j.j.eod.quòd hoc ipso quòd ante occupationem vel post dominus prędij non soluit tributum, perditur dominium, & transfertur in possessorem; per l.qui agros.C. de omni agro deser.libr.xj.Et vtrum possidens prædium tributarium habeat dominium directum, vel solum vtile, vide per Bald.in l.j.in fin.C.de episco.& cleri.Si quæritur incontinenti in illis rebus quæ tempore occupationis præsumũtur fuisse

[a] ¶Fictionẽ. Adde eundẽ d.Fran.Are. in l.si quis.j.eo.& Fel.in rubri.extrà, de probationibus.

[b] ¶De iure. Adde idẽ tenẽtẽ Bar.Soc. in consi.xcij.incip. circa primum.circa med.iij.colum.in j.parte.& in cõ.clxvj.inc.in cã.versi.v. cõclusio.circa med. & in cõ.clxxxviij. inc.in cõtrouersia. ver.cõfirmanẽ pręmissa.in ij.parte.& d.Petr.Phi.Cor.in cõsi.clxxj.inci.videtur.in litera q.in j. parte.& in cõs.xxj. inc.visa.in litera q. & in cõs.cxciiij.inc. circa.ĩ litera c.in ij. parte, quod valet in materia ꝓbatiõis, & in cõsil.ccxxvij. inc.in primo.in litera f.in iiij.parte.& cũ.d.Frã.Aret.in l. interdum.§.ꝙ ex naufragio.j.code.

fuisse in dominio alterius,quo modo possit probari directum dñiũ ab agente:super quo dicit hic Bar.ꝙ debet mitti proclama per ciuitatẽ,& territorium,vbi res sunt sitæ,ꝙ quicunque vult vel pretendit rem talẽ ad se pertinere,vel prius pertinuisse,ꝙ̃ occupatio esset facta per agentẽ rei ven.compareat infra certũ tẽpus,allegatur⁹ de iure suo: aliàs elapso termino nõ audietur:tunc enim nemine cõparente præsumetur res non esse in alicuius bonis:ar.l.locorũ.C.de omni agro deser.lib.xj.& l.eo tempore.C.de remis.pig.Sed Imo.credit hanc conclusionẽ non esse veram,†quia probatio debet concludere necessario: vt in c.in pñtia.de proba.& l.non ob hoc.C. vnde cognat. Sed ista probatio non concludit de necessitate,ergo non videtur sufficiens.Sed cur nõ concludat de necessitate,declarat,& etiam sufficit ꝙ probatio concludat præsumptiue.l.siue possidetis.cũ materia C.de proba.& quæ not.Bart.in l.Celsus.j.titul.j.& in l.j.ff.si certum pet.Vnde dominus meus longe melius dicit,ꝙ ista probatio nõ concludit,quia bannũ seu proclama non afficeret absentem à territorio,neq; furiosum,neque infantem,quorũ res istæ esse non possunt.Vnde ꝓbatio ista non solùm non cõcludit necessario,sed nec præsumptiuè.Ad primum de furioso & infante allegat iura,ꝙ in ipsis est ignorantia de necessitate.l.j.C.de fal.mo.Ideo non debent excludi propter proclama,qđ nõ afficit ignorãtem.l.fi.de decre.ab or.fa.c.vt animarum.de cõsti.Ad secundum de absente adducit tex.in l.iiij.§.toties.de dam.infect.& iij.q.v.c.quisquis.in quibus dicitur,ꝙ citatio nõ ligat ignorãtem:& quod habetur in fi.c.apostolica.de cler.excommu.min.Tu vide tex.clarum, qui propriè loquitur de bãno seu proclamatẽ in c.cũ in tua.q ma.accus.pos.probãtem omnia ꝑdicta,per quę dicit Bar.not. in l.is potest.in v.col.de acqui.hæred.ꝙ scientia quæ habetur per famam,non ꝑsumitur in absente infante,vel furioso,quin imo nec infirmo.Vnde ista ratio sic declarata , bene concludit,per quam credit opi.Bart.non esse veram. Addit tamẽ, ꝙ vna ratio facit pro Bart.videlicet ꝙ cũ dominiũ directum hic habeat probari per negatiuam,videlicet ꝙ tempore rei occupatæ res non erat in bonis alicuius:ista negatiua videtur posse probari per missionẽ nuncij,& discussoris,qui diligenter inquirat,vtrum aliquis sit in territorio,ad quem pertineat illa res,vel pertinuerit ante occupationem:& si refert se non inuenisse aliquem,satis videbatur probari ista negatiua.l. cùm quidam.§.fi.ff.de leg.ij.& plenè per Bar.in l.hoc iure.in fi.cõmẽ. j.de verb.obl.& l.à diuo Pio.§.in ve.j.de re iud.Sed tu aduerte,quia ista ratio concluderet,ꝙ negatiua probaret̃ per diligẽtem inquisitionẽ nuncij,non tñ per missionẽ proclamatis.Sed fortè voluit æquiparare ista duo.in fi .tamẽ videtur remanere in hoc , ꝙ sit ponendum edictum in publico in scriptis ũ lõgo termino,per quod facilius ꝑsumatur,ꝙ omnes habeant notitiam, quia vox præconis paucis innotescit:authẽ.qui semel. C.quo & quando iudi.& l.sed si pupillus.§.præscribere.ff. de institut.Mihi autem non placet opin. Bart.maximè tali rõne, quia†ꝙ statuatur terminus alicui ad agendum seu allegandũ de iure suo,nõ potest regulariter fieri:sicut probatur in l.j. C. vt nemo inuitus.& plenè per Bart.in l.Titia.ff.de accusa.in l. Papi.§.si is qui.de inoffi.test. nisi quãdo subesset aliqua iusta causa,ne ille qui facit statui terminũ,patiatur damnũ in rebus suis,vel expensam:aut cogatur stare suspensus in executione iuris sui,propter aliquod factũ aduersarij,vel quòd aduersarius non producit ius suum. Vnde qñ aliquis denũciauit mihi ne venderem rem quã possideo , quia erat sua,põt sibi statui terminus ad agendũ:vt dicit Spec.in tit.de emp.& ven.§. nũc dicendum.in fin.& tradit Imo.in l.de pupillo.§. si is cui.s.de ope.noui nunc.Sed quòd propter hoc solum possit statui terminus,vt ego possim facilius probare me esse dominum, hoc non reperitur iure cautum,& videtur cõtra æquitatem, quia sicut non debet haberi ratio lucri cum iniuria alterius.l. si is q. §.fin.j.de fur.& l.si quis vxori.§.si seruus.eod.tit.ita non debet concedi hæc facultas probationis,quæ est quoddam beneficium & lucrum cum iniuria tertij.Ad argumentũ,quod facit dominus me.pro Bar.respondeo,ꝙ in iuribus per eum allegatis probatio illa irregularis negatiua permittitur,quia aliter probans obtinere non põt:sicut dicit Bart.in d.l.hoc iure, in fi.Sed in casu nostro,etiam si non probetur dñium per negatiuam hoc modo,potest probari aliter.verbi gratia: probando se vel autorem suum præscripsisse,& per alios modos, qui bus probatur dominium. Vnde est similis ratio in ipsis & in casu nostro,quia† quando probatio de sui natura est valde difficilis,facilius admittitur probatio coniecturalis[a], ꝙ̃ in alijs casibus.c.præterea.de testi.& not.in l.capite quinto.in princip. de adult.& aliquos modos probandi dñium tangit hic domi. meus,de quibus dic vt hic per eum.Inter cætera tene menti,

ꝙ qui accipit tenutam de bonis alterius,quãcꝙ̃ illa bona non sint illius,non põt postea coniunctus rei vend.negare illũ esse dominum,secundùm Bal.not.in l.siue autem.§.j.ff.de publi. Ille tamen qui confitetur se emphyteutam alterius,non videtur fateri eum esse dominum,secundùm Bar.qui ita declarat in l.legata inutiliter.ff.de adimen.leg. & colligit̃ ex no.in l.si alienam.ff.solu.mat.Tangit etiam hic do.meus post Bar. multum diffusè,vtrum ex canone reintegranda iij.q.j.oriatur aliquod nouum remedium in materia istius possessorij:& in effectu refert dicta do.Anto.in c.cũ ad sedem.& in c.sæpe.de restitu.spol.quæ ibi retuli in voce.Sed illa opi. Inno.sedm quosdam,qui ita interpretantur dicta sua,quæ tenet in c.cũ ad sedem.alleg.quòd per per illum canonem nullũ ius possessoriũ inducatur de nouo,sed simpliciter mandentur seruari iura vetera,videtur verior de iure,maximè per duo iura,quę inducit dom. Abbas multum subtiliter,videlicet per tex.in c.cũ ad sedem.in d.c.sæpe.nec videntur esse bonæ responsiones, quas ipse dat ad illa iura,sequendo cõem opin.Dicit enim ꝙ in c.cũ ad sedem.in prin.literę,non ponitur forma libelli formaliter, dum text.dicit,quòd procurator hospitalarij petit se restitui, sed quo ad substantiam.Vnde est intelligendum,ꝙ ibi se restrinxit ad interdictum , vnde vi: sicut videtur probari ex fine literę,ibi pars absoluitur,quia interdictum,vnde vi,nõ cõpetebat:† nã cũ de iure canonico non sit necesse exprimere actionem in libello . c.dilecti[b]. de iudi.non est verisimile, ꝙ pars se restrinxerit ad interdictum recuperandæ. Præterea si specificatio actionis erat causa cur debeat sequi absolutio, in hoc fortissimum debuit exprimi forma libelli,vt clarè iustificaretur sententia pontificis . Intentio ergo illius literæ non est ista:sed ideo pontifex in fin.dicit,ꝙ non competit interdictũ, vnde vi,&propter hoc absoluit partem,quia de iure ciuili spoliato re immobili non erat proditum aliquod remedium , ꝙ̃ interdictum recuperandæ.Secundò inducit text.in d.c. sæpe. in prin.vbi dicitur expressè,ꝙ ante illam decretalem spoliatus aduersus tertiũ,in quẽ erat translata possessio, nõ habebat remedium possessorium.Ex hoc patet,ꝙ canon reintegrandę, qui præcesserat istam decret.multo tempore nõ induxerat nouum remedium contra possessorem,etiam si erat vitiosus.Secundò induxit tex.in fin.in versi.sancimus.per quod patet, ꝙ inducitur remedium nouum:sicut dicitur in c.fi.de temp.ord. Sed hoc videtur falsum,si remedium prius cõpetebat ex dicto canone: ergo patet,ꝙ nullum remedium ex illo canone est inductum.Sed ipse respondet ad vtrunq;,ꝙ inducitur nouũ remedium,quòd prius nõ competebat respectu laicorum, quia dispositio cano.reintegranda,non habet locũ secundũ eũ, nisi in bonis clericorum,& ecclesiarũ.& hoc tenuit glo.in d.c. cũ ad sedem.ibi etiã Ioan.Cal.Sed ista responsio licet sit elegans, nimis restringit tex.qui non distinguit inter laicũ & clericũ. Vnde quia nulla ratio vrget in oppositũ,neq; text.in canon. præalleg.cur debeat fieri ista restrictio,non intelligo.Pro declaratione huius q.aduerte,quia tex.in d.c.can.licet loquatur de iniustè amittente possessionem,si tamen exprimit qualitatem possessoris,qui autoritate can.cogitur restituere . Loquit̃ enim impersonaliter,dicendo quòd res debeat restitui ecclesijs vel episcopis iniustè priuatis.Vnde non cogimur dicere ꝑ illum tex.ꝙ aduersus bonæ fidei possessorem sit inductum illud remedium, Et aduerte,quia licet Angel . hic,& in consil. clv.dicat,quòd per canonem reintegranda inducit remedium concurrens cũ alijs remedijs.Fatetur tamen ꝙ vbi aliàs remedium non competebat per illum canonem,nihil de nouo inducatur.Vnde infert in dicto consilio,quòd contra bonæ fidei possessorem nullo modo competit tale remediũ.In consilio autem suo cxvij.videtur sequi distinctionem Bar.hic,& circa istã opi.Bar.quam tibi retuli in voce,debes scire ꝙ vbique eodẽ modo distinxit,videlicet in l.manifestissimi.§.sed cum in secunda.C.de fur.& in d.l.si coloni . Vnde miror,ꝙ dominus Abb.referat eum in l.si coloni.aliter dicentem,in qua opinione attende diligenter,quia quando res quæ est penes tertium possessorem cum bona fide est affecta vitio reali: verbi gratia,vitio furti,vel vi expulsiue:ista dicta possent procedere,quia cũ isti possessori non competeret Publiciana propter vitium reale.l.cum qui.§.in hac.de publ.sicut aduersus ipsum competeret Publiciana alteri qui haberet titulum & bonã fidem,& ipse non posset se defendere virtute tituli:vt declarauit Nico.May.quę refert Bal.in l.inciuilem.C.de fur.ita videretur posse dici,quòd contra eum competeret remedium illi⁹ canon.reintegranda,quia non est par causa tũc agentis & possessoris:& sic cessat ratio,propter quam excluditur Publiciana in lege,siue autem.§.si duobus.præallega.Sed quando primus possessor possideret cum vitio personali,quia erat in ma

f

[a] ¶ Cõiecturalis.Ad đ Feli.ĩ ru. extrà,đ ꝓba.post.med.j.colum.& qđ ibi dixi in apost.& d. Bart. Soc.in cõs.ccxij.in ci.ꝑnti.versi. ꝓ his accedat.in ij. parte. & d.Pe.Phi. Cor.ĩ cõsi.cxiij.inci.circa. in litera n.& p.in j. ꝑte.& in consi.lxj. inci. visa.ĩ litera g. in iij.ꝑte.& in cõs. cxxiiij.inci. multũ. in litera b.& in cõ. clxij.inci.vr̃.ĩ prin. & in cõs.cciij.inci. quãcꝙ̃.in litera c.c. parte.& in cõs.cxc ij.iiij.parte.

[b] ¶ c. dilecti. Et ibi vide Feli.circa fin. prin. vbi an & qñ qs eum exprimere teneat̃:& adde hic qđ ibi dixi ĩ apost.

la fide, non tamen spoliauerat agentem, tunc istud dictũ Bar. est magis dubium. Ipse enim tenuit hoc in ista l. per authent. malæ fidei. C. de præscri. lon. tempo. arguens isto modo: Mala fides autoris nocet successori singulari, quo ad præscriptionem: sed qui non potest præscribere, non habet Publicianã. l. cum qui. §. ait prætor. de pub. ergo sicut iste non haberet Publicianam, si caderet à possessione, ita cõpetit contra eum Publiciana, sicut suprà est dictum, in primo articulo. Sed ipse præsupponit vnum, quod est falsum, & cõtrarium tenet ipse alibi, videlicet in dicto §. prætor ait. vbi dicit, sequendo Ia. de Are. ꝙ licet mala fides autoris noceat successori, quo ad pscriptionem, non tamen quo ad Publicianam. & idem tenuit glo. in c. abbate sane. de re iudi. lib. vj. †Et ad argu. quod potest fieri in contrarium arguendo ab æquiparatis, quod procedit etiam in materia correctiua, secundùm gl. in l. quod vero. ff. de leg. de quo per Bar. in l. Marcellus. §. quod autem. ad Trebel. & in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. Respondebat Bal. formaliter in d. §. ait prætor. in fin. commen. dicens, quòd in casu nostro non impeditur præscriptio, sed prolongatur, quia debent currere xl. anni: vt d. authenti. malæ fidei. & sic non potest argui ab æquiparatis. Istã differentiam probat ipse per legẽ, si ego. §. j. ff. de Pub. †vbi patet, ꝙ Publiciana cõpetit pro seruitutibus habentibus causam discõtinuam, in quibus non prohibetur præscriptio omnino, sed elongatur in longissimum tempus. l. hoc iure. §. aquæ ductus. de aqua quot. & æsti. Et hanc rationem appropriat sibi dominus meus hic, dicens eam non esse tactam à maioribus nostris: & tamen in veritate tangit eã Bal. effectualiter in l. ancillæ. C. de fur. in fi. q. non tamen adducit istas leges ita formaliter, sicut in d. l. eum qui. §. prætor ait. Vnde in hoc secundo membro ista sententia Bar. nõ videtur procedere, nec potest saluari doct. Innocen. vt ex præmissis patet. Et inquãtum do. Anto. in dicto c. cùm ad sedem. vult quòd remedium canon. reintegranda. habeat locũ tam in laicis, quàm in clericis[a]. Adde quòd contrarium tenet gloss. in d. c. & Ioan. Cald. vt suprà dixi. & hoc sequitur Abba. in d. c. cùm ad sedẽ. & melius iudicio meo: nã non est verum, ꝙ remediũ illius ca. inquantum datur contra bonæ fidei possessorem, sit inductum ad correctionem peccati: sicut dicit do. Abb. & ego ipse prius eram imaginatus, quia bonæ fidei possessor, dum est in bona fide, non cõuenitur, vt corrigat peccatum, in quo nõ est. Vnde potius est dicendũ, ꝙ ratio sit fauor clericorũ, & ecclesiarum, vnde non fit extensio ad laicos, quibus non debetur tantus fauor, & sic non est eadem ratio. l. lege Iul. §. hoc caput. ff. de ritu. nup. Præterea ipse dicit, sequẽdo illam suam rationẽ, quam modo dixi, ꝙ cùm non simus in materia correctiua, neque exorbitanti, fit extentio à similitudine rationis. l. non possunt. cum materia, de legibus. & l. à Titio. ff. de fur. cõceditur enim secundùm eum nouum remedium per illum cano. ꝙ nõ prohibet aliquid ius anterius. Sed istud dictum videtur cõtra casum in d. c. sæpe. in verbo, iuris ciuilis rigore non attento. vbi Papa fatetur expressè, quòd contrarium disponebatur de iure ciuili, & verè hoc põt dici attenta ratione posita in l. siue autem. §. si duobus. præallegatis. †dum dicit, quòd in pari causa potior est conditio possidentis, vt videtur de mente l. cùm à te. de vi & vi ar. vbi pro re immobili nõ competit interdictũ recuperãdæ contra tertium. Et cùm pro rebus immobilibus de iure ciuili non sit introductũ aliud remediũ pro recuperanda possessione, quàm interdictum vnde vi, satis negando hoc interdictum videtur negare remedium possessorium de iure ciuili, ad minus quo ad mentem. Et hanc credo fuisse mẽtem pontificis in d. c. sæpe. vnde sequenda est opi. Ioan. Cald. tanquam verior, posito quòd ex cano. reintegranda. detur nouũ remedium, vbi aliàs non cõpeteret. †Et aduerte, quia domin. Ant. ĩ d. c. sæpe. in pen. char. vult expressè, ꝙ etiam malæ fidei possessori cõpetat remedium cano. reintegranda[b]. si iniustè cecidit à possessione sua. quod est menti tenendum. Et quia Bartol. hic tetigit de remedijs quæ competunt detentatori spoliato, vide glo. & dom. Anto. in c. cõtingit. extrà. de dolo & contuma. & quod ponit Bart. eleganter in l. de vsu. de var. & extraord. cog. in duobus exemplis. & Bal. in c. imperialem. §. fi. de proh. feu. ali. per Fe. in illa quæstione, quòd remedium competat vasallo, si dominus extorqueat ab eo seruitia vltra debitum. & quod not. Angel. in l. non tantum. in prin. de peti. hæred. Et vtrum detentatori petenti se restitui obstet exceptio dominij, vide quod scripsi in l. naturaliter. §. nihil. s. eod. vbi adduxi dicta Bart. in l. j. §. j. si mulier ven. nomine.

[a] ¶Quàm in clericis. Adde d. Petr. Phi. Cor. in cons. viij. in cip. in hac litera c. & in consi. xviij. in cip. visa. in litera b. & in cõsil. xxiij. in cip. viso. in litera y. in prima parte.

[b] ¶Reintegrãda. Adde Feli. in c. dilecti. ad fi. de ma. & ob. & qđ ibi dixi in apostil.

[c] ¶Non extenditur. Addĕ Bal. in l. iij. C de leg. in iij. co. ver. adde ꝙ licet consuetudo.

SVMMARIVM.

1 Ratio, cur errans in iure non præscribit, & tamen lucratur fructus.

2 An in dubio præsumatur error iuris, quo ad fructuũ acquisitionem, vel potius mala fides.

QVod vxor. In gloss. ibi: idẽ quo ad fructus &c. Pro declaratione huius gloss. videnda sunt duo. Primò, quæ sit ratio diuersitatis, cur errans in iure non præscribit, & tamen lucratur fructus. Secundò, nunquid in dubio præsumatur error iuris, quo ad acquisitionem fructuum, vel potius mala fides. †Super primo dicit hic d. me. ꝙ ratio videtur esse, quia præscribens tractat de mero lucro, sed errans in iure quo ad fructus industriales, quos acquirit, non tractat de mero lucro, quia propter curã & culturam habetur pro domino in suis fructibus. Sed certe per hoc non concluditur, ꝙ non lucretur, saltem quatenus fructus sunt vltra expensas, quæ semper deducuntur de fructibus. l. fundus qui. ff. fa. ercis. & plenè in l. fructus. ff. solu. mat. & in l. j. de fruct. & lit. expen. licet hic sit iustior causa lucri. Præterea iura quæ dicunt, ꝙ habetur pro domino, loquitur in bonæ fidei possessore: sed errãs in iure, licet non dicatur in mala fide, non tamen dicitur in bona fide, sed tenet remedium, secundùm Bar. in l. sed si lege. §. scire. de pet. hæred. Credo tamen, ꝙ habuit bonã mẽtem, & potest dici declarando rõnem suã, ꝙ vsucapio est lucrum simplex, sed lucrari fructus est quædam recompensatio pro cultura fructuũ: sicut dicitur Insti. de re. diui. §. si quis à non domino. Vnde hoc lucrum est fauorabilius & æquius, inquantum est quædam remuneratio: sicut dicit̃ in si. ĩ l. Aquili. Regul⁹. de don. & in l. si pater. §. fin. de man. vin. Vel potest dici, sicut dicit Bal. in l. iij. C. pro empt. ꝙ lucrum præscrip. est odiosum, & contra naturalem æquitatem: de qua in l. nam hoc. de condi. & probatur in authen. vt ecclesia Romana. in fin. Vnde dicitur lucrũ cum iniuria alterius, cuius lucri non ita habetur ratio, sicut aliorũ lucrorum: nec tantum ei fauemus. l. si is qui. §. fi. ff. de fur. Sed lucrum fructuũ non est cum tanta iniuria alterius, & propter recompensationem quã dixi est æquius. Quòd autem non sit cum tanta iniuria alterius, patet: †quia facilius præiudicat̃ alicui in iure acquirendo, quã quæsito. l. qui autem. §. j. quæ in frau. cre. & l. si sponsus. §. si maritus. de do. inter vir. & vxor. Et ista ratio multũ placet, & inde est ꝙ præscriptio regulariter non extenditur[c]. l. iij. §. si quis hoc interdicto. & ibi per Barto. j. de itin. actuq; priua. & per eundem in l. si publicanus. in princip. ff. de publi. & probatur in capi. auditis. de præscription. nam alia ratio quam sentit Bald. in lege iij. C. pro empt. & tangit etiã hic Pau. de Cast. quia minoris præiudicij est acquisitio fructuum, quàm acquisitio rei per præscriptionem: vnde nõ est generalis, quia frequenter posset cõtingere, quòd plus esset æstimatio fructuũ, quã rei, propter diuturnam eorum perceptionẽ: potest tamẽ saluari, quia vt in pluribus forte est aliud. ¶†Circa secundũ dic secundùm Bar. in §. scire. quòd quia regulariter non præsumitur ignorantia iuris. l. leges sacratissimæ. C. de legi. in dubio psumitur mala fides. Fallit secundũ Bal. in l. iij. C. pro empt. in rustico minore & muliere, qui excusantur in dubio à dolo præsumpto. l. j. in fin. cũ l. sequen. s. de edẽ. & per Bartol. in l. j. §. nunciatio. ff. de ope. noui nuncia. In istis enim præsumitur error iuris, quo ad lucrum fructuum. Pro illa regula adduco tibi tria optima iura vltra Bart. s. tex. quẽ ibi not. Bart. ad hoc in l. propter venena. §. neptis. ff. ad Sylla. Secundò tex. in l. si contra amplissimi. in fin. C. si quis igno. rem mil. dũ dicit, ꝙ fructus non vendicantur, si constiterit ementem esse bonæ fidei possessorem: ex quibus verbis patet, ꝙ etiã ad quærendos fructus non præsumitur error iuris, nisi probetur. Ad idem tex. optimus in l. si prædium. C. de prædi. minor. Dixit tamen Bal. in d. l. si contra amplissimi. in fin. quod in homine bonæ opinionis & fidei sufficeret sacramentum ad probandũ errorem iuris: arg. l. thesaurus. suprà, ad exhiben. & quia in his quæ pendent ab animo statur iuramento asserentis, secundũ gloss. in §. alic. Insti. de act. Sed istud dictũ esset periculosum in practica, quia vt not. declarat Bar. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. quando præsumptio iuris est in contrarium, non statur sacramento asserentis in his quæ penderent ab animo: ita etiam sentit glo. in simili q. in clem. fin. extrà, de censi. Bene facit quod tradit Bald. in l. cùm proponas. C. de nau. fœno. Aduerte etiam, quia gl. sing. in d. l. si contra amplissimi. quam ibi not. Bal. ad hoc videtur velle, ꝙ quando alienatio rei redditur nulla, quia res ipsa efficitur inalienabilis, sicut in fundo dotali: tunc error iuris non causat acquisitionem fructuũ. Et hoc credo sensisse Barto. in dicto §. scire. dum respondet ad l. quemadmo. C. de agri. & censi. libro xj. Licet enim verba sua videãtur dicere, ꝙ quãdo lex resistit cõtractui, error iuris non causat acquisitionem fructuum. Non tamẽ credo eum ita intellexisse, quia esset

esset contra iura hic allegata in glo.cùm donatio expressè prohibeatur inter virum & vxorem. Vnde credo, quòd intellexerit, quãdo res est facta inalienabilis:& ad hoc vadit d.l. quẽ admodum.quia agricola & censitus non possunt regulariter transferri in alium. Vide etiam ad materiam nostram glos. & quod ibi tangit Barto.paucis verbis in l. hæredem.ff. de his qui.vt indig.

SVMMARIVM.

1 Dictio,perinde,quando respicit factũ,importat fictionem.
2 Possessio sola voluntate perditur, sed non dominium.
3 Insistens in re si habet animum perdẽdi possessionẽ, perditur possessio.
4 Pactum appositum contra substantiam actus,dummodo non apponatur in vi conditionis,rejicitur,& non vitiat actum.
5 Dominium quid.
6 Relatiuum,quis,vel qui,adiunctum generi,habet naturã distributiui.
7 Non dicitur esse perfectum dominium illud, cuius prætextu quis non posset rem alienare liberè.

SI quis vi. Qui habet actionem ad rem, videtur rem habere.h.d.¶ In gloss. in verbo,possidere.ibi:quo ad rem. Imo. hic dicit, & bene, ꝙ qui habet actionem, videtur rem habere fictè,non verè:& satis probatur in isto tex.quia vt aliàs dixi,ista† dictio,perinde,quando respicit factum,importat fictionem:sicut dixi in l.rem^a quæ nobis.in prin.s.co. Et per hoc dicit alibi singulariter Bartol. quòd si statutum facit mentionem de re alicuius,non cõprehendit eum qui habet actionem personalem ad rem,quia ꝙ iste videatur habere rem, non est propriè,sed fictè. Ideo in statutis in quibus non habet locum interpretatio extensiuè,non comprehenderetur habens actionem:ita terminat in l.Gallus.§.videndum.de lib.& posthum. Et idem crederem in casu l.nostræ,si statutum facit mentionẽ de possessore:nam non cõprehenderetur iste qui habet actionem ad possessionem recuperandã per eandem rationem. Sed quæritur pro declaratione literæ,quomodo ex mente istius l. fit restrictio istius dictiõis,perinde,quo ad certos casus. Et est dicendum,ꝙ ratio assignata in tex.satis hoc ostendit,videlicet ꝙ quantum ad hoc vt possit conueniri tanquã possessor,induciturista similitudo vel fictio. Ideo doctor. hic dicunt, ꝙ ista l.optime exemplificatur ex l.quod si in diem.§.Iul.de pet.hęred.vbi probatur ꝙ contra taliter spoliatũ competit petit.hæred.quia habet facultatem rei restituendę.Et hoc est quod voluit hic dicere iurisconsultus,dum dicit ꝙ ex interdicto habet facultatem,recuperandi,supple,& per consequens restituendi rem. Ista ergo dictio,perinde,aliquando æquiparat vnum alteri vniuersaliter,aliquando non per omnia,sed in quibusdam, secundùm mentem legis,& subjectam materiam: & hoc est quod dixit glo.in l.sacrilegij.§.fi.j.ad leg. Iul.pecu.& in l.j.in fi.de recepta.& ibi tangit Bar. Vide quæ no.ponit Angel. & post eum do.me.in l.si finita.§.fi.de dam.infect.vbi do.me. se remittit. Et ad illam q.quã tangit ibi Angel.vide quod plene scripsi in si.q.j.c.at si clerici.in prin.de iudi.post Abb.& quod ponit Bal.in l.omnes populi.de iust.& iur.

2 Differentia. †Sola voluntate perditur possessio, sed non dominiũ:ideo qui tradit possessionem,vt eam recuperet incontinenti, interim eam amittit.h.d.Et aduerte,quia Moder.post Bart.intelligunt vltimũ dictum §.nostri,quando quis sic tradit, vt incontinenti recipiat ad differentiam dominij,quod illo casu non transfertur l.qui sic.j.de solu.quod est no.& menti tenendum.Licet autẽ possessio voluntarie tradita perdatur hoc casu,non tamen perditur possessio violenter amissa,si recuperatur incontinenti: ideo non interrumpitur præscriptio.Glos.est nota.in l.si quis ad sedem.C.ad leg.Iul.de vi.tenet Bar.in l.qui possessionẽ. j.de vi & vi ar.reprobata glo.quæ est ibi.¶ †No.etiam ex isto 3 tex.quòd licet aliquis insistat in re,si tamen habet animũ perdendi possessionem,perditur possessio,supple etiam si velis retinere dominium. Moder.& bene,super quo vide quæ diximus in l.iij.§.in amittenda.s.eod. Quid autem iuris sit de dominio, dicemus statim in gl.¶ In glo.in verbo,non vult.Dy.Bart.& communiter Moder.hic tenent contra glo.& videntur velle ꝙ iste tex.intelligatur,quando is qui renunciat domino, protestatur,vel aliter apparet,ꝙ vult retinere possessionem:& ita exponit istum tex.antequã veniat ad glo.aliàs secundùm eos amitteretur possessio & dominium:& sic valeret renunciatio. Mouetur,quia† qui vult consequens,videtur velle antecedẽs, sine quo illud esse non potest.l. illud.de acqui.hæred.Sed renunciatio dominij valet sine renunciatione possessionis,vt videtur dicere tex.noster:ergo etiam possessioni videtur renunciatum. Tunc ergo procedit litera nostra,quando is qui renunciat dominio,quòd vult retinere possessionem. Imo. hic concordat opi.dicit enim,quòd aliquando aliquis renũciat dominio,insistens in re:& tunc vera sit opi.glo.quòd etiã nihil protestetur,non valet renunciatio, nec videtur renunciatum possessioni. Aliquando quis renuncians dominio non insistit rei, licet existens extra rem retineat possessionem:& tũc vera sit opi.Dyn.& Bart.quòd valet renunciatio,si aliquid non protestetur.& licet ipse non dicat specifice,mens tamen sua videtur esse,quòd is qui insistit rei,dum renũciat dominio,tacitè videatur protestari,quòd vult retinere possessionem,ex quo facit actum appropriatum illi iuri,quia possessio est ius insistendi rei.l.j.in prin.s.eod.Sed quando aliquis totaliter renuncians non insistit rei, tunc cessat ista præsumptio tacitę protestationis,ideo amittitur possessio vnà cum dominio. Pau.de Castr. hic addit,quòd si aliquis insistens rei diceret,habes rem pro derelicta:tunc sine dubio perderetur dominium & possessio: & isto modo intelligit l.j.& ij.j.pro derelicto. Et credo ꝙ bene dicat,quia ista verba de sua natura possunt complecti ita per dictionem possessionis,sicut dominij. Secus est,quando quis renunciat dominio simpliciter. Sed huic secundo dicto ob. ratio Dyn.& Bar.suprà dicta, ꝙ qui vult consequens,videtur velle antecedẽs. In quæstione tamen est cõtrouersia, quæ est inter glo.& Dyn.ipse sequitur opi.Dyn.& Bar.secundùm quã debes intelligere dictum suum præcedens secundo mẽbro. Sed ista concordantia d.Io.primò restringit tex.qui non loquitur magis de insistente rei,quàm de eo qui est extra fundum, & possidet.¶ Præterea contra primum membrum suum facit ratio statim assignanda cõtra Dyn.& Bar.cõtra quos arguo sic: Si renunciatio simpliciter facta valeret,vt dicunt,deberet valere si fieret cum protestatione retinendi possessionem.Sed hoc est falsum,& inconueniens,vt ipsi concedunt:ergo & conclusio prædicta non est vera. Quòd autem etiam in illo casu renũciatio valeret,probatur,quia† pactum appositum contra substantiam actus,dummodo non apponatur in vi conditionis, 4 rejicitur,& non vitiat actum.l.cum precario.ff.de preca.& plenè distinguit Bart.in auth.ingressi.C.de sacrosan.eccle. Protestatio igitur ista,quę est contra substantiã renunciationis,rejceretur,& remaneret renunciatio simplex:& per consequẽs deberet valere,secundùm istos. Vnde opi.gl.videtur melior, maximè quia non restringit literam,sicut alia. Et ad argumentum oppositum respondeo,ꝙ illa regula nõ semper procedit, sed solũ quando ius cui videretur renunciatum,erat incõpatibile cum actu qui nunc fit. In illa enim ratio cõtrariorũ facit, quòd vno posito aliud videatur tolli,quia non possunt esse simul vera,sicut plenè dicitur in l.j.C.de fur.& in l.edita. C. de eden.per Bart.& alios. Sed in casu nostro,id est,in dominio & possessione iura non sunt incompatibilia, quia dominium & possessio possunt stare simul:sed propter cõnexitatem quandam iurium,vnum non potest tolli sine alio,incipiendo à dominio,cuius causa est possessio regulariter.l. traditio.in fi.s.tit.j. Quòd autem hoc non sit semper verum,probatur, quia econtra ego video, ꝙ etiã si dispositio reddatur inutilis, qui vult antecedens,non videtur velle consequens,sine quo illud esse non potest in contractibus inter viuos:ita probatur in l. via constitui.§.fi.de ser.rusti.prædi.vbi qui vult seruitutẽ durare in sua causa quo ad fundum vicinum,quod videtur tacite agi,non videtur velle concedere viam per fundum suum,sine qua seruitus non potest consistere,& redditur inutilis. Idẽ probatur in l.in vendendo.ff.de contrahen.empt.vbi qui vendit domum vel agrum,non tamen videtur velle cõcedere viã per agrum suum,licet sine illa res sit inutilis:ita not.Bar. in l. binas.de ser.vrba.præd.& in l.j.de serui.leg. Posset etiam vltra ea quæ aliàs scripsi sine dubio cõcedi per ea quę dicta sunt, quod simpliciter ille qui non vult esse dominus absolute, desinat esse dominus:& sic videatur res habita pro derelicto. Nõ obst.iste tex.quia dico ꝙ non loquitur in isto casu, videlicet quando quis absolute vult non esse dominus,sed in casu qui exemplificatur in fin.literæ,secundùm omnes:videlicet quando ego volo perdere dominium,vt transferatur in aliũ:in quo casu verè est differentia inter possessionem & dominium: nã licet possessio non transferatur in eum in quem volui, amittitur tamen,vt videbis in l.quod meo:j.eo.§.si furioso.† Dominium autem si volo perdere,vt transferam in alium,non perditur:si in alium non potest transferri,vel non est translatum. l.cùm quis.§.si debitorem.vers.si.alioquin.ff.de so.& plene per Bart.in l. qui mihi donatum. circa prin.commenti.s.de dona. & hanc differentiam voluit facere tex.hic. Et ad materiam huius §.vide omnino qđ ponit Ant.de But.& subtilius Abba.

a ¶ In l. rem. Et hic adde quæ ibi dixi i apostil.

post eum in c. literas. de rest. spol. vbi dicunt ꝙ quasi possessio matrimonialis, quia est cõiuncta cum proprietate, & quodam modo cõnexa, aut non admittitur solo animo, aut si amittitur solo animo, recuperatur: quorũ vtrũq; est valde no. Et ad materiã huius §. adde ea quæ diximus in l. j. in prin. s. e. in illo articulo, vtrum possessio possit acquiri ipso iure sine traditione vera vel ficta. ¶ Extra gl. tradit hic Bart. solenniter, quid sit dominiũ, & quotuplex sit[a]. Et primò diffinit dominium hoc modo: † Dominiũ est ius de re corporali perfectè disponẽdi, nisi lege prohibeat᷑:[b] & exponẽdo diffinitionem suã dixit se dixisse ius ad differentiã ipsius rei corporalis, in qua est ius dñij. Aliud est enim res ipsa, & aliud dominium rei, sicut dicitur in rub. de acqui. re. do. Deinde dicit se posuisse in diffinitiõe, de re corporali, ad differentiam iuris incorporalis, in quo est reperire dominiũ nõ propriè, sed largo modo. Vnde non dicimus vsufructuariũ dñm simpliciter, sed dñm vsusfructus. l. qui vsufru. ff. si vsusfru. pe. & tãgit gl. in l. qui supra. de vsufr. Et ego plene declaraui post gl. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. s. Sũt ergo tria quæ differunt, secũdũ Pau. de Cast. s. dñium rei, res ipsa, & aliud ius reale, quod causat᷑ in re, sicut seruitus personalis, vel realis. Omnia autẽ ista veniũt sub appellatione prædij, vel fundi. Vnde qui vẽdit fundum secundũ eum, vel prædiũ simpliciter, videtur vendere totũ ius prędij. i. dñium plenum. Ideo si vẽditor nõ sit dominus, & prædiũ euincatur, põt agere de euictione secũdũ eum: vt in toto titu. de euic. secus est si aliquis vendat ius, quod habet in prædio, vel fundo, quia secundũ eum si nullũ ius reperitur habere, ad nihil tenebitur de euictiõe: quia videtur vẽdere ius, si quod habet, & sic arcam, sicut si vendidisset iactum retis: alleg. tex. in l. quod si in vendi. de hære. vel acti. vendi. Vnde dicit notarios debere esse cautos, vt caueant quomodo apponunt verba, ne forte emptor incidat in periculũ prædictũ: & aliàs dicit se vidisse dubitari super hoc. Tu verò aduerte: quia primò esset videndum, vtrum qui vendidit rem simpliciter, videatur eam vendere respectu dominij pleni, & liberi, vel solũ respectu iuris, quod habet in re, quando aliquod ius habet. Et de isto articulo dic vt not. declarat Bal. in rub. C. de contrahen. emp. & quod habetur in l. qui tabernas. ff. eod. titul. Super quo vide etiam quod ponit Bald. in c. j. §. rursus. qui. mod. feu. amit. & in c. j. de feu. nõ ha. propri. na. feu. & in l. j. C. si pignus pig. da. sit. & quod not. glo. in l. prædijs. C. de euict. & in l. cùm vendens. ff. de contrahen. empt. Secundò est videndum, quid si nullum ius habet, & nõ venditur fundus, sed ius quod habet in fundo[c]? Super quo dixit Ang. & Imol. post eum elegãter in l. si sic. in prin. de leg. j. quod ista verba, ius quod habeo in re, vel quicquid iuris habeo in re, resoluuntur conditionaliter hoc modo, si quod ius habeo in re. alleg. tex. in l. quod si sit iuncta. l. quod si in vendi. ff. de hær. vel act. ven. Vnde nisi vẽditor sit in dolo, qa sciebat se nullũ habere ius, ad nihil tenebit᷑. Si aũt sciat se nullũ habere ius, tenebit᷑ ꝓpter dolũ suũ. l. hæc aũt. ff. e. tit. quãuis in isto secundo casu dominus Pau. hic sentiat contrariũ. Pro ista distinctiõne Angel. & Imo. optimè facit quod not. Bart. in l. demonstratio. in prin. de condi. & demon. † vbi dicit, ꝙ relatiuũ, quis, vel qui, adiunctum generi habet naturam distributiui[d], & soluitur hoc modo: Libertis quos habeo lego cẽtum, id est, si quos habeo, vnde si nullos habeo, legatum deficit. l. libertis quos. in princip. ff. de alim. & ciba. leg. & ita consului aliàs in ciuitate Senarum, in isto puncto, sequẽdo dicta Ang. & Imo. in dicto loco. Sed contra istam doct. facit quod ponit Bart. in l. cùm te. §. qui maximos. ff. de pub. in v. colũ. vbi dicit, quòd ille qui vendit fructus, qui nascentur in agro suo, si fructus nõ sunt nati, nõ debet habere precium pro illo anno, quia p ista verba non videtur quis emisse fortunam, & aliquod incertũ, ☞ † cùm relatiuum, quis, vel qui, sit relatiuum substantiæ:[e] secũdùm glo. in l. j. C. de sent. quæ pro eo. & sic videtur præsupponere aliquid inesse, & per consequens non resoluitur, si qui nascentur: sicut isti dicunt. Sed potest responderi, quòd ibi relatiuum fuit expressum respectu certi iuris, vel certę & determinatæ rei, scilicet fructuum, qui nascentur ex tali fundo. Vnde non resoluitur tunc in venditionem conditionalẽ, nec stat in natura distributiui, sed in natura relatiui substantiæ: vt dixi. Et hoc est quod tenuit hic Paulus, qui voluit, quòd si vendo tibi vsumfructum quem habeo in tali re, tunc si venditor non haberet vsumfructum, tenetur de euictione, quia decipit emptorem, asserendo se habere quod non habebat. l. Iulia. §. si venditor. & §. Iulia. ff. de actio. empt. Sequitur in diffinitione perfectè disponendi, ex quo verbo datur intelligi, secundùm Barto. hic, quòd de re in qua quis habet dominiũ, potest perfectè disponere, prout vult: per l. in re mandata. C. manda. Sed ista diffinitio videtur dupliciter imperfecta. † Primò quidem

a ¶ Sit. Vide Bald. in l. ꝓprietatis. C. de proba. & in l. in rebus. C. de iure do.

b ¶ Prohibeat. Adde idem p do. Bart. Soci. in con. clxxvj. incip. præsens versiu. viij. & vlt. in ij. parte.

c ¶ In fundo. Vide d. Pet. Phi. Cor. in consil. cx. incip. in iudicio. in litera q. i secunda parte.

d ¶ Distributiui. Adde eundem d. Frãc. in l. q liberis. s. de vulg. & pup. & qđ ibi dixi in apost.

e ¶ Substantiæ. Adde eũdem d. Franc. Are. in l. si pater filio. de vulg. & pup.

qa illud non dicit᷑ perfectũ dominiũ cuius prætextu quis non possit rẽ alienare liberè, quando alienatio prohiberet᷑, ne fiat præiudicium alteri. l. fœminę. §. illud. C. de secund. nupt. & ibi hoc not. Bal. Idem probatur, & melius, in authen. de rest. circa princip. & ibi hoc not. Angel. colum. viij. & tamen isti sunt veri domini. Præterea propter hoc verbum ista diffinitio non videtur competere habenti dominium vtile subalternum directum, sicut habent emphyteuta, & vasallus, qui non possunt alienare suum vtile dominium, nisi in certis casibus. in fin. C. de iure emphy. & in c. j. §. aut si libellario. & in multis alijs iuribus feud. quib. mod. feu. amit. Et sic dicatur, diffinitio Barto. complectitur istos, quia inferius subijcit, nisi lege ꝓhibeatur, id est, nisi alienatio sit de iure prohibita: ad hoc videtur quòd possit responderi, quòd Bart. in dictis verbis non intellexit de prohibitione, quæ fiebat, ne pręiudicaretur alteri. sed de illa quæ fiebat propter inhabilitatem personæ: quod patet, quia ponit exemplum in pupillo, & de domino qui non potest occidere seruum. l. ij. de his qui sunt sui vel alie. iuris. Sed potest dici, defendendo suam positionẽ, ꝙ licet posuerit exempla concernentia inhabilitatem personæ, idem intellexerit ex quacũque, cùm ius suum alienare nõ possit. Sed fortius obstat huic diffinitioni, quia neq; emphyteuta, neq; vasallus potest perfectè disponere de re in qua habet dominium, propter dominiũ directum quod pertinet ad dominum, quod ipsi non possunt transferre ex regula, quod nostrum. de reg. iur. Item etiam videmus in eo qui habet nudam proprietatem, nam iste sine dubio continetur appellatione domini. l. ij. ff. de condi. institu. l. prima. §. domini. ff. ad Sylla. Per quæ iura dixit ibi Bal. quòd si aliquis dixit se dominum in libello, & probat se proprietarium, debet simpliciter obtinere: & ita concludit disputando latius in l. Iulia. aliàs incipit, si hominem. ff. de rei vendic. Iste ergo quamuis sit verè dñs, non potest perfectè disponere de rẽ, non quia prohibitus sit alienare, sed quia aliquod ius in illa re pertinet ad alium. Vnde ego saluando istam diffinitionem aliàs dixi secundùm Bald. in dicto §. illud. in fine. quòd Barto. hic diffinit dominium plenum, & absolute liberum, qđ alibi appellatur plenissimum. in lege prima. C. de iur. Quiritũ tol. quẽ tex. ibi ad hoc no. Bal. Et licet ista solutio sit bona, nõ tñ videtur de mente Bart. quia primò posuit diffinitionẽ dominij, deinde in sequenti enumerat eius species. Potes ergo ☞ addere vnum verbum ad eius diffinitionem: vt dicas, † dominium est ius de re corporali perfectè disponendi, saluo iure alterius, nisi quis l. prohibeatur. Et aduerte, quia licet ille qui non potest alienare rem, ne præiudicet alteri, non dicatur plenè vel perfectè dominus, secundùm Bald. & Angel. in dictis locis. Ille tamen dicitur verè dominus, qui de præsenti potest alienare rem, licet sit dominus reuocabiliter, quia potest cogi ad restituendum rem alteri. Casus est singul. secundùm Bald. ibi in l. Iul. circa fin. de rei vend. Tetigit etiam hic Bart. vtrum dominium sit multiplex, vel vnum tantum: & quia in cæteris bene dicit, nil est addendum, nisi vnũ quod dicit hic Paul. de Cast. ꝙ inquantum distinguit dominium directum ab vtili subalternato. Pro sua conclusione videtur casus in authen. si vero dominus. C. de hæred. vbi fit mentio de dominio principali: & per consequens de dominio directo. & sic datur intelligi, quòd est dominium inferius diuersum ab illo. Sed ille tex. non loquitur de dominio rei particularis, sed de quasi dominio vniuersalis iurisdictionis. Potest tamen induci à si. vt sicut à iurisdictione, quæ est ius incorporale vniuersale, reperit᷑ principale subalternum, ita in dominio rei particularis: & simili modo arguit Barto. hic de iure vtili seruitutis ad dominium vtile. Secundò adde, inquantum Barto. in fin. ij. quæst. dicit, ꝙ ponere alicui competere vtilem rei vendi. sine vtili dominio, nihil est dicere, quòd vèrba ista fundantur ex his quæ dicit gl. in l. prima. in princip. s. de eden. quam Bal. adducit ad hoc in c. primo. §. præterea. de capi. Corr. quæ vult, ꝙ præterquam vbi rei. vendi. ceditur, non sit dare actionem vtilem realem sine dominio. Si ergo fateris duas esse actiones reales, vtilem & directam, necesse habes fateri duo esse dominia, quia si esset vnum duntaxat, produceret vnam actionem, non duas. Et ista probatio procedit, si tenes quòd quando actio vtilis cõpetit ad aliud quàm directa realis, sit actio natiua, & non datiua: sicut subtiliter tenet, & declarat Bart. in l. j. j. de act. & obli. Sed si teneres, vt quidam alij dixerunt, ꝙ semper actio vtilis esset datiua in ☞ actionibus realibus, tunc ista ratio non procederet, † quia actio datiua non habet causam, ex qua oriatur l. iuris gentium. §. & ideo. ff. de pact. Sed contra ista dicta facit quod not. gloss. quam sequitur ibi Bartol. in l. idem. in fin. ff. qui pot. in pig. habea. vbi concludit gl. quod quando res est empta ex pecunia pupill. licet sibi competat vtilis actio in rem, non tamen dicitur

tur dominus rei aliquo modo. Sed respondendo dicas, quòd illa solu. ad contrarium non est necessaria: sed possumus fateri, quòd res empta de pecunia pupilli sit pupilli fauore speciali: & tamen quòd possit esse sibi obligata per hypothecam, ita declarat ipse idem Bart. secundùm Alber. de Saly. in l. j. C. communia de lega. Et ad vltimam q. Bar. dum dicit, quòd possessio iurisdictionis perditur, licet non renuncietur in manibus superioris. vide quod not. Archid. & Ioan. Andr. in c. penul. de offi. lega. in sexto.

SVMMARIVM.

1 Constituens se nomine alterius possidere, incontinenti videtur habere animum insistendi rei, vt acquirat possessionem tertio, cuius nomine vult possidere.
2 Possessio verè acquiritur illi, cuius nomine possidetur.
3 Possessio acquiritur verè & immediatè per procuratorem domino.
4 Traditio ficta circa dominium & possessionem, idem operatur quod vera: fallit tamen, vt numero 5.6.7.8.9.10.
11 Dictio, donec, & quousque, & aliæ similes, sunt determinatiuæ temporis: & significant dispositionem fieri postea.
12 Vsum fructum dare est inducere aliquem in fundum, patientiámue præstare.
13 Populus quando est liber, nec recognoscit superiorem, potest alteri se subijcere, & cócedere iurisdictionem in se.
14 Possessionem in alium qui transfert, non videtur renunciare possessioni conditionaliter, sed purè.
15 Vnum ex duobus incompatibilibus qui vult, statim videtur renúciare ei quod est incompatibile secum.
16 Rem in domū suā inferri q consentit hoc, ipso rem in sua custodia accipere videtur.
17 Locus ille dicitur domui meæ vicinus, quem ex domo mea possum prospicere.
18 Vera possessio nō minus acquiritur per actum fictum, quàm per veram rei apprehensionem.
19 Facile fieri posse non dicitur id, quod habet fieri cum tempore, & præparamentis: sed solum id, quod sine mora potest fieri.

a QVod meo. [a] Possessor pōt facere aliū possessorem, possidendo ei⁹ nomine: procurator in acquisitione possessiōis est nudus minister. hoc dicit. Secunda ibi: nec. Tertia ibi: nec idem. Quarta ibi: procurator. ¶ 1 †Primò nota. ibi: ministerio meo. quòd is qui constituit se nomine alterius possidere incontinenti, id est, in ipso actu constitutionis, videtur habere animum insistēdi rei, vt acquirat possessionem tertio, cuius nomine vult possidere: perinde est ergo, ac si de nouo apprehendisset possessionem nomine illius, quo casu si est procurator, acquiaet possessionem incōtinenti illi. l. j. §. per procuratorem. ʃ. eo. Si verò est negociorum gestor, acquiret post ratificationem [b]. l. communis seruus. §. j. ʃ. eod. & l. si ego. vbi not. de neg. gest. ¶ 2 †Secundò not. ꝙ possessio vere acquiritur illi, cuius nomine possidetur. & hunc tex. hic in fin. commēti no. Bart. contra Gul. de Cug. in l. ab empt. de pac. qui dicit, ꝙ per actum fictum non potest quis transferre possessionē in dominum per procuratorē: de quo aliquid hic per Imol. Super quo vide quod plene scribit Ang. & Moder. & ibi dixi in l. j. §. per procuratorem. ʃ. eod. Et hunc text. allegat summus pontifex 3 in c. cùm venissent. extrà, de restitutio. spoliato. ¶ †Tertiò no. quòd per procuratorem acquiritur verè & immediatè possessio domino, ita quòd non acquiritur prius sibi, & postea domino. Ideo dicitur hic: quòd in acquirenda possessione ipse est minister, quia nullum ius aliquo tēpore radicatur in eo. Concordat tex. in l. certe. §. j. de preca. Vnde in acquisitione possessionis & dominij, quo ad ius quærendū, non differt nuncius à procuratore. ¶ In glo. in verbo, possidere. ibi: in domino non sic. Si glo. intellexit, vt videntur sonare verba sua, quòd ficta traditio non transferat dominium, sicut vera, falsum dicit, & contra tex. expressum in l. quædam mulier. de rei vendi. Non obst. l. cùm falsa. hic in gloss. allega. quia ibi non interuenerunt verba dispositiua, sed enunciatiua, per quæ quis confitetur alium esse dominum. Vnde non est mirum, si non disponunt: imo potest probari contrarium, etiam si confessio emanasset ex certa scientia, vt per doct. in dicta lege, cum falsa. & 4 in lege, non fatetur. ff. de confes. †Licet autem ista sit regula quòd ficta traditio circa dominium & possessionem idē ope-5 retur quod vera, hoc tamen fallit in quibusdam casibus. †Primus est, si concurrat fictus titulus, & ficta traditio: de quo post 6 Bart. in l. si rem aliquam. ʃ. eod. †Secundus est in traditione ficta, quæ videtur fieri per titulum concessum illi penes quem res est: nam tunc demum ex illa ficta traditione trāsfertur dominium, quando concedēs titulum sciebat rem esse penes eū cui conceditur: secus si ignorabat. Glō. est singul. quem ibi no. 7 Bart. ad hoc in l. hoc si res. ff. de rei ven. †Tertiò fallit in casū not. quem ponit Guil. de Cug. in l. certi cōdictio. §. deposui. ʃ. si certum petatur. Vnde quando ex duabus fictionibus creatur vnus titulus ad transferendum dominium: de quo in lege, si rem aliquam. ʃ. eodem. & plenè dixi in dicto §. deposui. 8 †Quartò non operatur idem ficta traditio, quod vera, respectu possessionis, quo ad hunc effectum, vt per nouam traditionem videatur commissum nouum furtum. Gl. est not. vbi Bartol. in l. item si res. in prin. de alie. iu. mu. cau. fact. de qua dixi in lege iij. §. si rem. suprà eodem. vbi etiam allegaui Bald. idem 9 tenentem. †Quintò non operatur idem ficta traditio quod vera, quo ad translationem dominij, vbicunque contractus fuit perfectus per veram traditionem: nam non resoluitur post, si interueniat ficta traditio, secundùm gloss. in lege, ab empt. su-10 prà, de pact. sed Bartol. eam non tenet ibi. †Reperitur & sextò casus singul. ex doctr. Bartol. in l. Titia. in princip. de verb. obligati. vbi dicit, quòd vbi requiritur traditio corporalis, tūc non sufficit ficta traditio pro vera: quod an sit verum, non affirmo nunc. Sed vide quod scripsi in dicta l. Titia. Et quia regulariter ficta traditio habet effectū verè, vt dictum est, ideo dixit solenniter Ioan. And. in addi. Spe. in titul. de empt. & vendi. §. sciendum. versi. & not. †quòd primus emptor, cui est facta traditio fictè, præfertur secundo emptori, cui est facta traditio vera: & sic extendit l. quoties. cum materia. C. de rei vendi. & aliàs remisi ad Bald. in l. quoties. qui hoc non tangit, sed quæstio. similem, quando transfertur dominium ex solo titulo ipso iure in primum emptorē. Et quia hic dicitur, quòd cōstituens se alterius nomine possidere, facit alium possessorē, quæritur quousque duret istud constitutum, maximè si est apposita clausula, quæ solet apponi, quousque de eo apprehēderit possessionem corporalem. Et consuluit Dyn. singulariter, quem refert Bald. in c. j. §. si iam facta. si de feu. fue. controuer. inter dom. & agn. ꝙ ingrediente postea emptore possessionē non finietur constitutum venditoris. Vnde si emptor cadit à possessione, & illa possessio redit rursus ad venditorem, venditor non poterit præscribere, quia videtur possidere nomine alterius. Quod dictum est valde dubium, maxime si est apposita clausula supradicta, quæ solet apponi communiter in instru-11 mentis. †Nam dictio, donec, quousque, & similes, sunt determinatiuæ temporis [c], & significant [d] dispositionem fieri postea: vt plenè per Barto. in l. fina. circa principium commen. ff. ad Ter. & ego plenissime scripsi in l. si quis posthumo. §. si filium. de liberis & posthumis. Præterea etiam vbi non est apposita ista dictio, ex quo emptor ingreditur ipse possessionem, & tenet eam per se, vel per colonum, satis videtur cessare causa cōstituti ex intentione partium. ¶ Extra gloss. tetigit hic Bartol. not. quæstion. videlicet nunquid ista lex habeat locum in eo qui possidet animo proprio, & corpore alieno, puta per seruū, vel colonum: & in effectu concludit quòd sic, quia licet dominus expulsus non perdat possessionem, quando possidet corpore alterius. l. peregre. §. quibus. ʃ. eod. Potest tamen voluntariè transferre possessionem suam in alterum, licet illa possessio teneatur corpore alterius. alleg. gloss. singularē secundùm eum. in l. j. §. non autem. ff. de vi & vi armata. & text. in l. qui vniuersas. §. fina. infrà eodem. Sed dominus meus hic dicit, ꝙ illa lex nihil facit, & quòd illa gloss. est falsa, quia est contra textum in l. cùm fundus. in principio. de vi & vi armata. & l. si quis rem. infrà eodem. vbi dicitur, quòd si venditor iubet emptorem ire in possessionem, & colonus non admittit eum, venditor potest agere interdicto recuperandæ, quia interim antequam emptor occuparet, ipse non amiserat possessionem. Sed cum reuerentia domini mei istę leges nil faciunt contra Bart. quia in casu illarum legum venditor non vult acquiri possessionem suam, sed ita demum, cùm emptor possessionem fuerit ingressus: vt dicit tex. in dicta lege, cùm fundus. Vnde possessio non retinetur ibi, quia non potuerit eam transferre incontinenti, sed quia noluit: iussit enim emptorem ire in possessionem: quæ verba manifestè significant, quòd per ingressum voluit eam sibi acquiri. Vnde nos possumus sequi opin. Bart. per generalitatem istius legis, quæ simpliciter tradit nobis regulam: qui ergo vult dicere, quòd non debeat intelligi indistinctè, adducat legem & rationem. Nam text. in l. peregre. loquitur in casu dissimili: quòd enim domin⁹ expulsus retineat possessionem, remanente ibi seruo, vel colono: istud respicit fauorem suum, ne præter voluntatem suam suo iure priuetur.

a ¶ Quòd meo. Ad huius text. materiā vide Old. in consi. cxiiij. & d. Alex. in cons. x. iiij. parte. & q̄d ad materiā habetur p d. Alex. ī consil. lxxx. ij. ij. pte. & adde do. Petr. Phi. Cor. in con. cxvj. incip. licet. in litera g. & in consil. cxiij. incip. circa. in litera f. in j. parte. & in cōs. lxxxix. inci. viso. ī litera e. & p. ī ij. pt. & in cōs. clxxxiij. incip. pn̄ti. in litera r. in ij. pte. & in consil. liij. incip. in hac. in litera b. & quod operet cōstō p̄caria, vide per eum in consil. cxvij. incip. multa. ī litera p. q. & seq. & qd si quis constituit se precario possidere, nullā retineat possessionē, vide p eum in consi. ccxxviij. inci. excogitabā. p totū. & in ij. parte. & in consi. clxxxij. inci. repetito. in litera g. in iij. parte. & an cō stitutio precaria facta procuratori stipulanti pro altero trāsferat possessionem vel dn̄ū, vide p eū in cōs. incip. vi detur. p totū. in j. pte. & qs sit effect⁹ p̄cariæ cōstitutiōis, vide p eū ī consi. cc lxxx. inci. visis. in litera b. & nunqd constitutio p̄caria trāseat ad hæredes rogātis, vel rogati precario possidere, vide per eū in d. cō sil. cclxxx. in litera m. iij. parte.

b ¶ Post ratification. Adde Dy. in consi. xv. & Pau. de Cas. in consil. lxxxiij.

c ¶ Temporis. Adde Card. in cle. ij. §. j. [illegible] æta. & [illegible]

d ¶ Et significā[illegible] quid significet, vi[illegible] Bal. in l. fi. vj. q. C. de cōtrahen. empt. Io. de Por. in l. centesimis. vbi etiam per Bar. de ver. obliga.

Quòd autem dominus voluntarie non possit transferre possessionem in altero, hoc respicit odium suum, †quia in re sua quilibet debet esse moderator, & arbiter[a]. l. in re mandata. C. manda. vnde casus non sunt similes. Et si dicas, cur is qui possidet per alium, si vult amittere possessionem absolute, hoc nõ potest? Ad hoc respondet hic optime Bar. vnde dic vt hic per eum. Et aduerte, quia Bar. & omnes doctores respondent ad l. cùm fundus. & lege, si quis rem. eodem modo in effectu, quo ego respondi superius in §. si à furioso. infrà, eodem. vbi dicemus. Tangit etiam hic connexe tres not. quæstiones Bartol. Prima est, vtrum dominus fundi cõstituendo se nomine vsufructuarij possidere, acquirat ius reale vsusfructus in fundo, & consequenter naturalem possessionem fundi. Secunda, quid in seruitutibus realibus, & in quasi possessione iurisdictionis, quæ possidetur per alium. Tertia, nunquid subditi recognoscentes aliquem in superiorem, & constituentes se suo nomine possidere, possint transferre quasi possessionem iurisdictionis, seu causare de nouo in eum quem recognoscũt. Super quo adde breuiter dictis Bar. ꝙ ista sua conclusio posset sustentari, si consideremus id quod ipse dicit in l. iij. §. ex contrario. circa princ. commenti. s. eodem. videlicet quòd ex naturali possessione vsusfructus potest præscribere vsumfructum: nam sicut naturalis possessio est causa, cur dominium per præscriptionem possit acquiri, id est causat vsucapiendi conditionem, vnà cum titulo: ita videtur posse causare quasi dominium vsusfructus, si constituatur à domino, per regulam. l. clauibus. ff. de contrahenda emptione. Sed hoc non videtur concedendum: quia cùm naturalis possessio sit inuenta ad acquirendũ ius in re corporali. l. j. in prin. j. eo. nõ videt̃ ꝙ ipsa sit immediata cã acquisitionis, sed quasi possessio iuris vsusfruct⁹: de qua fit mẽtio in l. iij. §. vsufructuarius. de vi & vi arma. de qua dixi post Barto. in l. naturaliter. in princ. s. eodem. & illa non potest videri quæsita, non solùm per cõstitutum, sed nec etiã per eandẽ inductionem in fundo: quoniam sicut ipse fatetur in quæstione sequenti. & bene †quasi possessio incorporalium non quæritur, nisi vsu & patientia aduersarij. Et videtur probari ista conclusio in l. prima. in fine. de seruitu. rusticorum prædiorum. vbi dicit text. quòd traditio & patientia inducunt seruitutem, & pro traditione accipitur ibi inductio, quę fit in fundum seruientem, sine qua prę cedente non posset dari vsus, qui est acquisitio quasi possessionis. Inductio ergo in fundũ in seruitutibus realibus & personalibus est præambulum necessarium ad acquisitionẽ quasi possessionis: non tamen immediatè est causa acquisitionis, quasi possessionis: & hoc est quod dixit Paulus de Cast. quẽ ego sum secutus in l. j. in princip. versus finem commenti. s. eod. Pro ista conclusione bene facit text. in l. tertia. §. dare. ff. de vsufruct. vbi dicitur, †quòd dare vsumfructum est inducere aliquem in fundum, patientiámue præstare, quæ dictio, ve, si capiatur copulatiue[b], sicut in dubio debet capi. l. si ita. vbi per glossam & Bartolum, de iniust. rup. testamen. significat quod sola inductio in fundum non acquirit vsumfructum sine patientia & vsufructu. Pro ista cõclusione facit ratio, de qua dicebam in voce: quia si immediate ius reale vsufru. acquiritur ex naturali possessione, quasi possessio in isto iure esset superflua, cùm sine ea vera naturalis possessio sufficeret. Remedijs autem superfluis regulariter non vtimur. l. hæc stipulatio. §. diuus. vt lega. no. ca. & l. j. §. vnde quæritur. s. de public. ergo hoc non est admittendum. Non obstat tex. in l. quisquis. C. de donation. quem allegat pro se. quia quòd aliquis retinendo vsumfructum in re sua transferat ciuilem & naturalem possessionem, quam prius habebat in alterum, hic nullũ est inconueniens: sed quòd is qui constituit vsumfructum alteri in fundo suo, hoc possit facere sine vsu & patiẽtia, quæ est modus introductus ad quasi possessionem iurium incorporalium, hoc bene est absurdum, & contra l. quotics. ff. de seruitu. Secundò adde dictis Bartoli circa ij. quæstio. v. quòd opinio sua, videlicet quòd sola inductio in fundum non causat seruitutem realem, nisi vsu & patientia secuta, est verissima: & quia hanc quæstionem tractaui subtiliter in l. ij. in principio. & ibi retuli ea quæ hic aliàs scripseram: ideo de ea dic vt ibi fuit dictum, & adde ad ea quæ ibi diximus text. no. in l. si partẽ. in prin. s. quemadmo. ser. amit. vbi videt̃ probari, ꝙ sicut ex vsu & patiẽtia seruitutis, acqrit̃ ius seruitutis in fundo, ita ex pręparatione ad vsum causatur idem effectus cum patientia aduersarij: ibi enim erat promissa seruitus aquę ducendæ: & in effectu dicitur in secundo responso, quòd si aliquis effodit riuum, licet riuo non sit vsus, & sic aquam nõ duxerit, tamen est acquisitum ius seruitutis reale, quod est menti tenendum. Vtrum autem in seruitute negatiua: verbi gratia; non tollendi altius ædificium: sola conuentio de seruitute cum cessatione eius qui constituit seruitutem inducat quasi possessionem, & ius reale, est elegans articulus, de quo vide Bartol. reprehendentem dicta Dyn. in l. si prius. §. de ope. noui nũciatio. & per gloss. & Baldum in l. j. C. de serui. & aqua. & in l. qui luminibus. ff. de seruit. vrbano prædio. & bonum text. pro opinione Dyn. in l. & si forte. §. sciendum. ff. si seru. ven. de quo aliàs dicemus. ¶ Circa tertiam quæstionem ad de dictis Barto. inquantum vult, quòd per constitutum subditorum neque per eorum vsum possit acquiri quasi possessio iurisdictionis. Adde quòd Innoctius fere sensit ibidẽ in c. dilectus. de capel. mona. vbi dixit, ꝙ licet subditi recognoscant aliquem in superiorem, & præstet sibi iuramentum fidelitatis, per hoc tamen non acquiritur quasi possessio iurisdictionis in eos: quia isti non sunt actus exercitij iurisdictionis. Sed Baldus in lege secunda. in quinta char. C. de ser. & aqua. vbi allega. ista dicta, dicit esse distinguẽdum, quòd aut illi qui præstant iuramentum fidelitatis, sunt subiecti alteri, & alius est in quasi possessio. & tunc est vera opinio Innocen. quia possessionem quam non habent non possunt in alium transferre. l. nemo plus iuris. de regulis iuris. maxime in præiudicium alterius. l. id quod nostrum. eodem titu. Aut isti nõ suberant alicui tempore recognitionis, seu præstationis iuramenti: & tunc secundũm eum videtur, quòd per hunc actum acquiratur quasi possessio: quia videntur constituere se alterius nomine possidere, & sic transferre possessionem suam in alium: vt in l. nostra. Sed ipse non perpendit de eo quod vidit hic Barto. quòd per solum constitutum non accedente vsu in istis iuribus incorporalibus non potest transferri quasi possessio. Et quia apud subditos nõ est vsus iurisdictionis, nõ potest dici secundùm Bartol. quòd ipsi vtendo possent quærere possessionem. Sed istud secundum dictũ videtur habere locum, quando alius tempore constituti erat in quasi possessione iurisdictionis. Sed in casu Bald. præsupponitur, quòd illa communitas erat in quasi possessione iurisdictionis. Vnde ex quo per constitutum solum quasi possessio non fuit trãslata, adhuc remansit ad eos. Et sic videtur, quòd possint vti iurisdictione nomine eius quẽ recognouerunt. Sed contra istud facit, quia volendo trãsferre quasi possessionem in animum, licet non potuerint, perdiderunt tamen suam: vt statim videbis in §. proximo. Sed ad hoc potest responderi, quòd si quasi possessio vacabat isti vtendo iurisdictione, nomine eius pro quo constituerant acquisiuere sibi possessionẽ ipso sciẽte, & acceptante. l. qui vniuersas. §. quod per colonum. j. codẽ. & tangit Bartol. hic in vlti. q. & aduerte, quia quando populus est liber, & non recognoscit superiorem, potest se subijcere alteri, & concedere iurisdictionẽ in se: vt patet in text. & glo. in l. ex hoc iure. in verbo, regna condita. ff. de iustitia & iure. & Institu. de iure natu. gent. & ciui. §. sed & quod principi. & in lege secunda. §. nouissime. ff. de origine iuris. Archidia. tamen & Ioannes Andreas dicunt singula. in capitul. præsidẽtes. de hæreticis. libro sexto. quòd vniuersitas ciuitatis non potest facere vnum dominum ciuitatis. quod potest intelligi, vel quando non habent superiorem, vel forte de ciue, ne detur materia destruendi rempubli. & ad materiam nostram vide quod notanter ponit Bartolus & Baldus post eum in l. arboribus. §. idem tractat. aliàs in §. illo. ff. de vsufru. vbi dicunt per illum text. quòd per vnum actum iurisdictionis factum à subito etiam ignorante domino, dummodo sit factus nomine domini, conseruatur iurisdictio domini etiam ignorantis. & quia in quæstione, super qua heri scripsimus ad intellectum glossæ. in l. j. §. non autem. ff. de vi & vi arma. dominus meus dicit, quòd l. qui vniuersas. in fin. non facit pro opinio. gloss. declarandum est hoc isto modo, & breuiter, quòd licet per colonum coloni mei conseruetur possessio mea, quamuis ipse ignoret me possidere, non tamen eo modo est concedendum, quòd per actum suum acquiratur mihi quasi possessio coniuncta volũtate domini sui, qui cõstituit se nomine meo possidere. †Nam facilius retinetur possessio, vel quasi, per eũ qui non vtitur iure incorporali nomine possidentis pro suo, quàm acquiratur de nouo: vt probatur in l. qui fundum. in princip. ff. quemadmodum serui. amit. & in l. j. C. de seruitu. & aqua. nam per malæ fidei possessorem retinetur quasi possessio seruitutis. d. l. qui fundum. & tamen non acquiritur de nouo fundo dominanti: vt est casus singula. in d. l. j. secundũ vnam lectu. per quem Bald. ibi dicit, quod tyrannus ciuitatis non potest acquirere ciuitati quasi possessionem iurisdictionis de nouo. ita distinguit Bart. in dicta l. qui fundum. Similiter etiam videmus, quòd negociorum gestor sine mandato conseruat quasi possessionẽ vsusfructus. l. arboribus. §. j. ver. quid

---

a ¶ Et arbiter. Adde idẽ tenentẽ d. Bar. Soc. in cõsi. lxxxvj. inc. in causa. ver. ij. ꝓbat̃. in fi. in j. pte.

b ¶ Copulatiue. Adde eundẽ d. Franci. Are. in l. possideri. in j. col. s. eo.

quid ergo.ff.de vsufru.& tamen non acquirit possessionem de nouo,nisi post ratificationem.[a] l.communis seruus.§.j.j.c. & l.si ego.vbi plene.s.de neg.gest.

Si furioso. Qui vult transferre possessionem in alium,in quem non potest,nihilominus perdit ipse possessionẽ.hoc dicit.Secũda ibi:sufficit.Tertia ibi: 14 illud enim.¶†Primò nota,quòd ille qui transfert possessionem in alium, non videtur renunciare possessioni conditionaliter,sed purè,licet ex falsa causa:& ideo amittitur possessio,licet non transferatur in alium:& facit optime hic textus ad ea quæ notantur in capitulo,si beneficia.de præben.lib.vj. ¶†Secundò nota,quòd licet causa finalis,quæ est implenda in futurum deficiens faciat deficere dispositionem.l.ij.§.fi na.s.de donatio.cum materia.secus tamẽ est in causa fin.quæ est falsa de præsenti:quia illa non impedit,nec facit deficere dispositionem,sicut nec error in causa impedit translationem dominij:vt nota.l.iij.§.subtilius.de condi.ob causam.Quod ergo ibi dicitur de dominio,extendit hic iurisconsultus ad ius possessionis:quod tene mẽti.¶In gloss.in verbo,non transferas.ibi,l.cùm fundus.de vi & vi arma.glo.non tangit veram solu.sicut dicit hic Bartolus,& bene.vnde dic secundùm Iacobum de Aretio,quem sequuntur omnes,quòd aliud est tradere possessionem de præsenti,aliud est iubere possessionem tradi,vel accipi ab altero:nam primo casu sicut tradens intendit de præsenti transferre possessionem in alterum:ita intendit de præsenti suam possessionem perdere.Secundo autem casu ille qui iubet emptorem accipere tenutam rei, vel emptori rem tradi,sicut non transfert de præsenti in alterum possessionem,sed translatio suspenditur in effectum traditionis,vel acceptionis rei,ita non intendit de præsenti perdere possessionem.¶In glos.super verbo,quam si transferat. ibi,l.si me in vacuam.secundo responso.gloss.ista tangit difficile contrarium.Et quia solu.eius quam ponit in d.l.si me in vacuam.reprehenditur hic per Barto.& bene,ideo Barto. posuit aliam solutionẽ subtilem & pulchrã, quã cõiter approbant omnes docto.Moder. Dicit ergo,quòd in l.contra. ideo non perditur possessio:quia is in quem transferebatur, dissentiebat,id est nolebat illam possessionẽ acquirere.Trãslatio enim videtur fieri sub ista conditione,si ille in quẽ fiet translatio,non dissentiat:secus si dissentiat,licet non consentiat,sicut est hic in furioso:tũc enim perditur possessio,licet non acquiratur illi,in quem voluit tradens transferre possessionem.Et licet ista solutio sit multum elegans, videtur tamen contra text.in l.j.§.per procuratorem.s.eo.in versi.alioquin.vbi præsupponitur,quòd si possessio non acquireretur domino,cuius nomine procurator accepit,tamen perderetur per tradentem,licet non acquireretur procuratori:& tamen in illo casu necesse est dicere,quòd si procurator recepit rem nomine domini,non solùm non voluit acquirere possessionem,id est,non consensit acquisitioni,sed etiam contradixit, & dissensit,quia ex quo voluit acquirere alteri,ergo voluit non acquirere sibi, quia duo non possunt possidere insolidum.l.iij.§.ex contrario.s.eod.Hæc est enim regula,vt j.di- 15 cam,quòd†qui vult vnum ex duobus incompatibilibus,statim videtur renũciare ei quod est incompatibile secum.l.sed si susceperit.in princi.ff.de iudic.& tradit Bartolus in alia materia in l.quidam consulebat.ff.de re iudica.Præterea intellectus Barto.ad l.si me in vacuam.non congruit literæ:dicit enim ibi text.in versicu.sed non puto.quòd erranti non acquiritur possessio,& statim infertur,igitur nec tradens amittit possessionem.Et sic patet,quòd illatio cur non amittitur possessio,non est dissensus eius cui acquiritur,sed acquisitio si bi non facta.Præterea licet errantes in corpore dissentiãt eo modo quo dissensus significat duos diuersa dissentientes,nõ contraria:sicut dicitur in simili in l.cùm corpus. s.titulo primo,de his qui dissentiunt in causis.non tamen totaliter dissentientes dicuntur dissentire,prout dissentire accipitur alio modo,pro sentire contraria,sicut sæpe accipitur in iure.nam ista stant simul,quòd ego volendo acquirere possessionẽ fundi Semproniani non consentiam in acquisitione fundi Corneliani,& tamen huic acquisitioni nõ cõtradicam.Sunt enim tria quæ distinguuntur, consentire, contradicere,& mediũ, quod est neque consentire,neque contradicere.l.j.§.scientiã. ff.de tributoria.& plene declarat Bartolus in lege,quæ dotis.ff.soluto matrimonio.Vnde sicut ego fateor,quòd errans in corpore nõ cõsentit,ita nego quòd in alio corpore de quo ipse non sentit,taliter errans contradicat acquisitioni. Et attende ad text.in §.per procuratorem.quia licet textus dicat ibi,quòd procurator qui recipit nomine alieno,non habet animum possidendi de necessitate. oportet dicere,quòd ista verba significant non solum quòd non consentit possidere, sed etiam contradicit:sicut enim ille qui vult vnum contrariorum de necessitate,non videtur velle aliud:& ideo inducitur tacita renunciatio.l.illud.de acquirẽda hæreditate.& plene in l.j.C.de furtis.ita eadem ratione qualitercunq; duo sint incompatibilia,& non possint stare simul,videtur quòd eligendo vnum tacite renuncietur alteri,secundùm glossam & Bartolum & omnes in l.naturaliter.§.nihil commune.in secunda & tertia lect.s.eodem.Vnde ista solutio remanet multum dubia.Ego autem non audeo reprehendere eam,tũ quia communiter approbatur,tum quia de difficili potest inueniri melior.Et si interrogas me, quid sentiã. Audacter dico,q; isti iurisconsulti diuersa & contraria senserunt:nam Paulus & Celsus sentiunt idẽ hic,& in l.j.§.si vir.& §.si per procuratorem.s.eodem.Sed Vlpianus non credidit eodem modo in l.si me in vacuam.& quod ita sit, respice: quia propria ratio quam assignat Vlpianus quòd renunciatio videtur esse conditionalis,reprehenditur hic per Celsum.Nobis tamen non licet vti ista solu.cùm sit scriptum nil esse contrarium in iure,aut superfluum.§.quibus.in prima constitutione Codicis. Ideo cogitabam si possemus dicere,quòd aliquando translatio quæ fit in aliquam personam,vel non potest habere effectum in illa persona sic considerata,vel non est verisimile q; sit habitura effectum. Aliquando translatio quæ fit probabiliter,potest considerari quòd aliquo casu in illa persona possit habere effectũ.Primo casu dicimus, quòd perditur possessio absolutè,licet transferatur in alium,siue ille in quem fit translatio dissentiat,siue etiam simpliciter non consentiat.Secundo casu non amittitur possessio incontinenti: ita loquitur l.si me in vacuam.declaro istam distinctionem per rationem differentiæ:nam in §.nostro considerando furiosum solum,& de per se, impossibile est stante furore quòd sibi possit quærere,nec etiam subest spes verisimilis,quòd facile efficiatur sanæ mentis.In persona verò procuratoris,vt talis,id est vt procuratoris alterius,licet sit possibile quòd procurator velit sibi acquirere,& non domino,iuxta not.in l.qui mihi donatum.de dona.non tamen est verisimile:quia sic faciendo dolose versaretur in re. Vel possumus dicere,quòd cũ in dicto §.per procuratorem.tradens intenderet acquirere domino,etiam si procurator vellet sibi acquirere,esset impossibile:vt plene fuit dictum in dicto §.per procuratorem.Prima tamen solutio magis placet:quia nihil restringit text.& quia sicut respondimus ad istum §.ita potest responderi ad l. j.§.si vir.s.eodem.nam ibi absolute maritus non potest ex causa donationis transferre in vxorem,nec est attendẽda spes diuortij,vel mortis,quia vtraq; potest dici spes tristioris fortunæ,quæ non attẽditur de iure.l.inter stip.§.sacram.de verborum obli.& no.in l.si quis posthu.in prin.ff.de lib.& posthu.sed in casu l.si me in vacuam.j.eo.licet inspecto statu præsenti,id est durante errore in corpore impossibile esset possessionem transferre in alterum,posset tamen contingere,& faciliter,quòd durante volũtate tradentis,si ille qui accipit fundum postea cognosceret quòd fundus esset Cornelianus, & non Sempronianus,si vellet posset sibi acquirere possessionem:quia ergo voluntas & intentio tradentis est seruanda, quatenus seruari potest,si aliquo casu potest saluari.l.Proculus.ff.de vsufruct.l.cum filio.de legatis tertio.cum multis alijs.& l.semper in stipula.de regulis iuris.videtur posse admitti in casu dictæ l.quòd cùm voluntas tradentis fuerit amittere possessionem,vt transferatur in alterum,dicamus q; amissio possessionis dicatur delata in casu in quo verè & plenè impletur intentio transferentis†:quia æquum est in actibus voluntarijs dispositionem limitari à voluntate.l.non omnis.in princip.ff.si certum petatur.bene facit pro ista solutio.quod habetur in capitu.si beneficia.de præbend.libro vj.vbi probatur,quòd licet renunciatio de sui natura videatur esse pura,quando fit ob falsam causam,tamẽ ne ignorantia probabilis iniuste puniatur,habet effectum conditionalis renunciationis.Et idem statuitur in alio casu simili in capi.j.de rerum permu.lib.vj.Hæc tamen solu.vt aliàs dixi,non placet mihi omnino,sed approbo,quia nõ inuenio meliorẽ,licet enim aliqualiter restringit rationẽ positam in litera,põt tamen dici q; nõ est inconueniẽs verba legis restringi,secundũ subiectã materiam.l.sæpe.& qđ ibi no.de offic.præsid.xj.q.iij.c.rogo.& est bonus tex.in cle.exiui.circa medium,de verbo.signi.

Si venditorem. Possessio acquiritur per solũ aspectum,vel per solam custodiam,qñ traditur de voluntate possidentis.hoc dicit.Secunda ibi:aut si vicinum.¶†Primò not.ibi:in domo mea &c.quòd 16 ille qui cõsentit rem in domum suam inferri,hoc ipso videtur

a ¶Post ratificationem.Adde quæ dixi s.in princ.l.ina. post il.ij.

rem accipere in sua custodia: ideo enim hic videtur translata possessio, quia sub custodia emptoris venit res: de quo in l. quorundam. j. cod. bene facit l. si ego. §. j. de iure do. Ex eodē etiam versicu. collige, quòd licet verbum, deponere, de sui natura significet depositum, & meram detentationem, præcedēte tamen titulo habili importat translationē possessionis: qđ facit ad nota. per Bartolum de verbo, assignare. in l. si constā. in prin. ff. soluto ma. & in l. cùm pater. §. pater, pluribus. de legatis secundo. ¶ 17 †Secundò not. ibi: aut si vicinum mihi fundum. quòd ille locus dicitur domui meæ vicinus, quem ex domo mea possum prospicere, licet forte non sit immediate coniunctus domui, intellige quando ex conspectu potest discerni plene qualitas & quantitas fundi & fines eius. Aliàs agri quos videmus multum distantes à nobis, possent dici vicini: quod non est admittendum. Et quis dicatur proprie vicinus [a], vide per Barto. in l. si tertius. §. fin. de aqua pluuia arcenda. & quod nota. in l. si vicinus. C. de nupt. ¶ 18 †Tertiò not. & semper tene menti ibi: non minus. iuncta prima expositione glo. de qua ibi videbis, quòd per actum fictum non minus acquiritur vera possessio, quàm per veram rei apprehensionem. concor. text. in hac ca. l. versicu. procurator. & in l. certe. §. j. ff. de preca. & potest induci pro opinio. Bar. de qua tetigi in dicto versicu. procurator. & plene in l. j. §. per procuratorem. s. cod. In obligationibus autem inducendis quādo lex fingit contractum interuenisse, non inducitur omnino idem effectus, sed datur actio vtilis pro directa. l. non aliter. & l. his verbis. ff. de adop. Vtrum statutum faciēs mentionem de act. de iure directo habeat locum in vtili, vide quod scripsi referendo dicta Barto. & Bald. in rubric. s. eodem titulo. ¶ In glo. super verbo, non minus. ibi interpretatiuè expone, id est fictè, & non verè: & hanc expositionem debes tenere tanquā veram, nam sequens est falsa. Licet enim sensus visus sit sensus naturalis, non tamē est inuentus vt per eum apprehendatur possessio vera, sed ad discernendum colorē, & res differentes per qualitatem, quæ per medium coloris subijcitur visui. Vnde non est sensus conueniēs ad acquisitionē possessionis, siue consideres eam prout est in fieri, siue prout est in facto esse. ¶ †Nam prout est in fieri, possessio est apprehensio rei. l. j. §. si vir. & §. item acquirimus. s. eo. Apprehēsio autem fit per tactum, non visum. Si autē consideras eam in facto esse, possessio est ius causatum ex apprehensione: vt patet in l. j. in princ. s. cod. Ideo text. in l. j. §. si iusserim. s. cod. ponendo exēplum in possessione quæ acquiritur per aspectum, dicit ꝙ ista possessio habetur pro tradita, & videtur tradita: quę verba significant fictionem. l. j. in princip. & ibi per Bartol. de suis & leg. & l. j. §. deiecisse. de vi & vi arma. Præterea text. in l. quarundam. in fi. j. cod. dicit quòd per istum modum acquiritur quædam possessio animo, quasi dicat ꝙ verè non interuenit actus corporis: & ita est tenendum.

[a] ¶ Vicinus. Tu vide Fel. in c. quosdā. circa prin. de præsum, vbi etiam quid dicatur esse iuxta. & d. Petr. Phi. Cor. in consi. xxix. incip. in præsenti. per totū. in iij. parte.

Si dum. Per ingressum partis rei non acquiritur possessio, si eo tēpore non erat vacua. hoc dicit. Secunda ibi: rursus &c. ¶ In glo. super verbo, facile. ibi: idem si non facile &c. Intellectus huius §. est satis dubius: nā Ray. de For. hic intellexit, vt dicit glo. nostra, quòd siue facile siue difficile quis possit expelli, & non perdatur possessio: & text. in vlti. respon. intellexit, quādo non erat verisimile ꝙ aliquo modo posset expellere. Sed iste intellectus est dubius propter duo. Primò quidem, quia contrarium sentit iurisconsultus à contrario sensu in verbo, facile. Secundò, quia vltimum responsum non infert de necessitate in exemplo ibi posito, ꝙ occupans verisimiliter non posset expelli, quia esset opus cōuocatione paris exercitus & amicorum. ¶ 19 †Illud autē non dicitur facile posse fieri, qđ habet fieri cum tēpore, & præparamētis, sed solū id qđ sine mora potest fieri. Ita probat in tex. & gloss. & in l. sed & si per prætorē. §. hæc regula. ff. ex quib. cau. ma. Vnde Imo. hic ponit aliū intellectū, secundū Iac. de Ra. ꝙ in vlti. respon. mutatur casus: nā principiū loquitur in eo qui clam est ingressus, antequā sciētia ingressus perueniat ad dominum. Sed finis loquitur, vel qñ tēpore ingressus dñs sciuit, vel quādo sciētia superuenit sibi ex postfacto: quo casu ipse dicit, ꝙ cùm possessor fundi præsumatur verisimiliter æstimare se posse repelli, perdit possessio ciuilis & naturalis partis occupatæ per ingredientē: & ita intelligit text. in fi. & sic mutatur casus secundū eum. ¶ Sed quæritur, quare mutet casum isto modo, cùm ipse hoc nō dicat in commētis suis. Possumus dicere quòd do. Io. voluerit, ꝙ quando aliquis ignorat rem suam esse occupatam nullo casu, perdatur possessio: quia ignorans non potest videri habere animum non possidendi, vel suspicari se posse repelli: secus quando scit rem esse occupatā. Sed ista sua differētia videt cōtra mētē literę, quę in versi. facile ostendit, ꝙ etiam clandestinus possessor priuaret cū possessione, vbi non posset aliquo modo expellere: & in fine nulla fit mētio de scientia possessoris, sed solum videtur fieri ius in hoc, vtrum possessor clandestinus potuerit expelli, vel non. Ideo ista lectu. videtur cōtra mentē literæ, & diuinat ad tex. in fi. respon. Præterea ipse supponit, ꝙ ille qui scit rem esse occupatam ab alio, ita ꝙ verisimiliter nō possit eū expellere, priuetur possessione ciuili & naturali, etiā donec est in fundo. Sed hoc videtur cōtra text. in l. j. §. penul. ff. de vi & vi ar. vbi probatur, quòd tunc demum alio ingrediente, qui est in fundo, perdit possessionē, quando fuit legatus ab ingrediēte: quo casu videtur deiectus, & sic satis innuit illa litera, ꝙ donec est in libertate sua non perdit possessionem. Præterea si ille qui videt partē fundi occupatam verisimiliter ab illa parte non credit posse repellere occupantem, eadem ratione, præsumetur suspicari, quòd possit repelli de toto. Vnde secundū hoc perderet possessionem totius rei, qđ hic negatur, ideo ass sum secutus opi. glo. & Ray. restringēdo vltimum versicu. §. nostri, sicut ipsi faciunt. & hunc intellectum sequitur etiam Pau. de Ca. hic. Sed licet iste intellectus aliàs mihi placuerit, nūc videtur mihi esse contra mētē literæ: vt s. deduxi. Vnde non recedendo, neq; supplēdo ad text. possumus dicere, quòd etiā quādo quis posset repellere aduersarium, dummodo difficile perdatur possessio naturalis per clādestinam occupationē, moueor ex doctrina no. gloss. in simili quæstio. & approbant eam ibi omnes in l. j. in princip. s. cod. in ij. gloss. magna. vbi distinguitur secundū Accur. †quòd ille qui exiuit de fundo, tunc demum perdit possessionē naturalem, quando non de facili posset redire ad ipsam rem: secus si de facili, quia tunc perinde est, ac si esset in rem. Ita dicam in proposito, quòd cū possessio naturalis conseruetur per insistentiā in re, quando quis possidet vtroq; modo, hoc ipso quòd possessio est ita occupata, quòd de facili non posset redire ad eam, perditur possessio naturalis: quia licet illa pars occupata sit in conspectu, non tamē potest eam ille qui est in cōspectu intrare faciliter: quæ ratio facit, vt quando res non est occupata ab alio, possessio naturalis retineatur, quando res est in conspectu. vt dicit in glo. præal. Et isto modo procedit ista lectu. sine scrupulo, & erit hic casus singu. quòd possessio naturalis perditur non solum, quando res non est in conspectu, sed etiam quādo res est in conspectu, & tamē non potest faciliter quis ingredi rē: & est nouū dictum in ista materia. Per hanc lect. potes etiam declarare glo. no. in l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. & qđ not. Bart. in l. qui possessione. j. de vi & vi arma. vbi dicit, quòd ille qui incontinēti recuperat possessionē, non perdit, licet sit deiectus possessione illo tempore quo facit præparamēta. Nam hoc est intelligendum de possessione ciuili: sed de possessione naturali non potest intelligi, vbi ad eam recuperandam non esset facilis aditus, sed difficilis: vt dixi. Debes etiam scire, secundū Paul. de Castr. hic, ꝙ non solū is qui suspicatur se posse repelli perdit possessionem: sed ille qui nō suspicatur, debuit tamen suspicari. alle. l. seruus. j. quod vi aut clam. & quod not. glo. in l. clam. in princ. suprà codē. in versi. suspicatus. Sed istud dictum nō placet in materia nostra: quia si constat quòd ille qui erat in possessione, non timuit se posse repelli, quia parauit se ad defensam incontinēti, licet verisimiliter debuerit timere se repelli, quamuis ista sit temeritas contra rationē, non tamē debet quis priuari possessione sua, cùm det operam rei licite, id est defensioni iuris sui, nec sit animus deserendi possessionem. Non obstant iura allegata in contrarium: quia ibi ingrediens dabat operam rei, licitè occupando rem alterius, ideo non est mirum ad tollendam excusationē eius à delicto, si paria sunt credere controuersiam sibi fieri debere, vel debuisse credere, quia hic lata culpa æquiparatur dolo: sicut dicitur in debitore interpellato à suo creditore, quòd paria sunt, scire, vel scire debere. l. quod te. cum materia. ff. si certum petatur.

Qui bona. Conducēs rem quam possidet ab altero, perdit possessionem: & ille non dicitur sibi mutare causam possessionis, qui ex causa extrinseca de nouo superueniente vult possidere. hoc dicit. ¶ In text. ibi: dimissa possessione prima. Ista litera videtur velle, quòd quando ille qui possidebat ex vna causa, nunc possidet ex alia: prima possessio extinguatur penitus, & de nouo ex noua causa quis incipiat possidere. Et hoc tenuit hic Paul. de Castr. dicens, quòd non solū mutatur causa, sed etiam prima possessio extinguitur, & noua orit propter mutationē causæ. Et reuera pro ista conclusione multum facit ista litera in verbo, nāscisci velit. Et secundū istū modū intelligēdi probatur hic not. †ꝙ per superuenientiam

uenientiam nouæ causæ quis videtur recedere à prima possessione,& de nouo possidere,qđ non reperies alibi in ista materia.Quinimo alia iura, & maxime text.in l.non solùm.§.qđ vulgo.j.de vsuca.cum alijs ibi alleg.non videtur velle,ꝙ extinguatur possessio antiqua,& acquirat̃ noua:sed ꝙ solū mutet̃ causa possessionis,non ipsa possessio.Sed quia ista conclusio est not.& satis bene probatur in litera,possumus dicere ꝙ per istam legem declarantur alia iura.

SVMMARIVM.

1 ☞Commodatarius negando rem restituere dño vel ei cui dominus iussit restitui,sine iusta causa priuat dominum possessione rei mobilis.

2 Actum qui facit,quem si facit vno animo,cadit in delictum:si vero alio animo,facit licitè:præsumitur in dubio facere ex causa concessa, ne videatur delinquere.

SI quis rem. Qui negat tradere rem domino reposcēti vel alteri qui habet causam à domino,videtur interuertere possessionē domini,nisi subsit alia iusta causa,propter quam possit iuste non tradere.hoc dicit.¶ †Primò no.ꝙ cōmodatarius negando rem restituere domino, vel ei cui dominus iussit restitui sine iusta causa,priuat dominum possessione rei mobilis,intellige si res erat in conspectu dñi, vel eius cui iusserat tradi, & commodatarius non permisit : nam si res esset in absentia ex hoc solo,ꝙ negaret rem restituere,non amitteretur possessio,nec committeretur furtum in re mobili:ita intelligitur text.in lege iij.§.si rem. s̃.eo.secundū Mod.hic,& bene,quē tex.glo.hic alle.pro contra.¶ †Secūdò no.ꝙ is qui facit actum quē facit vno animo,cadit in delictum:si verò alio animo facit licite , in dubio præsumitur facere ex causa concessa,& licita,ne videatur delinquere.Concord.tex.in l. merito.j.pro socio.De cuius intellectu vide qđ ponit Bar.in l.gerit.s̃.de acqui.hæ.& in ☞dispu.sua, debitor in diē &c.idē est etiā in tēpore:†quia si dubitatur vtrū aliquid fuerit factum tempore permisso vel prohibito,in dubio præsumitur factum tēpore permisso,ne præsumatur delictum secundū Bar. qui ita no.in l.non solū.§.sed vt probari.ff.de noui ope.nun.& est text. cū glo.& ibi per Bal.in l.ij.C.de peti.hæ.¶ In glo.super verbo,reddendi.ibi:vt propter impēsas.per illam l.& istam apparet,ꝙ ius retinēdi rē competit detētori propter impēsas factas in re,licet si detētor non vtatur retētione,possit agere actione personali ad expēsas:vt patet in d.l.colonus.& in l.nostra,iuncta l.in rebus.§.possunt.s̃.cōmo.& in l.dominus horreorū.§.j.ff.loca.Hoc autē est contra regulā,quæ ponitur in l.fin.C. cōmo.& in l.si non sortē.§.si centū.in fin.de condi.inde.quæ tamē fallit hic,& in alijs casibus,de quibus in d.l.fi.¶ †Et aduerte,quia colonus pōt repetere expensas necessarias vel vtiles,etiam si sit expulsus de fundo,quia non soluit pensionē.Casus est not.quē ibi not.Barto.ad hoc in l.colonus.ff.loca.In emphyteota tamē est secus,vt ibi per Bartol. Habet etiam expēsam factam in custodia rei commodatæ vel pignoratæ priuilegium,quòd habēs hypothecam posteriorē,præfertur habentibus anteriorē,quæ hypotheca aliquando in his casibus oritur ipso iure,sine expressa conuētione partium.Casus est not.quem ibi multum ponderat Bar.ad hoc in l.interdum.in princ.ff.qui pot.in pigno.ha.Vtrum autē ista exceptio retinēdi rem pro expensis possit allegari post sententiam latam pro agēte,vide Barto.in l.in fundo.in vlti.q.s̃.de rei vendicatio.Et transit ista exceptio retinēdi pro expensis,etiam ad singularem successorē.Casus est no.in l.communi di.§.j.ff.communi di.quē text.alleg.Bar. in l.si tertius.§.officium.ff.de aqua plu.arcē.Et scias.ꝙ glo.not.xxiij.q. viij.c.ad prædam.videtur velle,ꝙ facultas ista retinēdi rem,sit mera facultas,ita ꝙ non habeat annexum pignus,vel hypothecam.In libero tamē homine,qui retinetur propter pretium solutum pro eo,vt redimeretur ab hostibus,est casus expressus, ꝙ contrahitur ius pignoris:vt probatur in l.senatus.§.fin.ff.de leg.j.

SVMMARIVM.

1 ☞Duæ fictiones non videntur posse concurrere æquè principaliter circa idem.

2 Quæ præcedunt vel sequuntur incontinenti, quodammodo videntur inesse.

3 Verba in dubio sunt intelligenda secundùm naturam actus.

4 Deperditum dicitur id,cuius est amissa possessio:licet retentum sit dominium.

5 Res non potest videri habita pro derelicta,sine aliqua voluntate hominis tacita vel expressa.

6 Voluntas limitat effectū actus secuti,in actib⁹ depēdētibus à volūtate.

7 Argumentum à communiter accidentibus valet de iure.

8 Emphyteotæ an propter guerram debet fieri remissio mercedis.

9 Pars sexta pensionis conducētis emphyteosim ab ecclesia emphyteotæ detrahetur ob casus fortuitos.

10 Dispositio quæ operatur vnū effectum,ad quē dirigitur,non potest operari postea alium.

INterdum. Possessio potest transferri in alium, quā quis haberet tempore translationis,licet ante nō haberet.h.d.secundū cōmunē intellectū.Secunda ibi:veluti &c.¶ In gloss.j.ibi:qualitatem tenendi precario &c.ista gloss.determinat sing.†ꝙ licet possessor qui cōducit rem, videatur transferre possessionem in eum à quo conducit.l.qui bona. in princip.s̃.eod.secus tamē est in eo qui rogat precario,qui remanet possessor,vt prius,& sic nil trāsfert in eum à quo rogat.Et potest esse ratio differentiæ:quia is qui conducit rem ab alio,non possidet,sed detinet. Vnde faciēdo se conductorem,videtur transferre possessionem in aliū, & ipse nolle possidere.l.si quis ante.vbi dixi s̃.eo.Sed rogans precario potest possidere ciuiliter & naturaliter.l.Pomp.§.si is qui precario.vbi glo.s̃.eod.Ergo cùm nulla sit repugnantia,potest remanere possessor. qđ est valde not.secundū Bart.hic.ipse tamē & communiter Moder.nō approbant istam glo.sed glo.sequentem dicentē aliter ibi: sed an qui rogauit desinit ex prima causa possidere.quæ tenet ꝙ is qui rogat precario ab eo qui non possidet,videtur transferre possessionem in eum à quo rogat:& deinde eadem obtinere ab eo precario.Adducuntur pro ista cōclusione duo iura:videlicet l.qui cum hærede.j.pro empt.& l.fi.in prin. ff.de precario.quæ inducuntur vt infrà videbis in responsione ad dicta iura.Et secundū istū modum loquendi dicit glo.ij.in d.versi.quod text. in versi.ipsi non habemus.debet intelligi ante concessionē:quia tempore concessionis precarij ille à quo rogatur precario,bene habet possessionem.Cēsetur enim in ipsa concessione precarij breui manu possessio translata in concedentē,& rursus ab eo illi cui precario conceditur:sicut dicimus in lege,singularia.cum materia si cert.peta.& in l.iij.§.penul.de dona.inter virum & vxorem.Sed ista subauditio vel suppletio diuinat ad tex.maxime:quia verbū,habemus,hic respicit tēpus translationis,cū sit tēpus præsens:& videat̃ determinari scđm tps verū,id est,scđm tps trāslationis.l.in delictis.§.si extraneus.ff.de nox.& l.Titius.vbi Bar.de test. mili.& per eundē in l.ex facto.in princ.ff.de vulg.& pup.Vnde videtur posse teneri glo.nostra simpliciter.Et ad contraria respondeo,non enim dicunt iura s̃.alleg.simpliciter,ꝙ is qui rogat precario, desinat possidere, sed quòd desinit possidere ex priori causa.Vnde verbum, desinit, ibi nō ☞respicit finem possessionis,sed finē causæ possidendi.¶ †Appellatur autem sæpenumero causa possidendi species possessionis:lege iij.§.genera. s̃.eo.Vnde quando iurisconsultus dicit hic, quòd is qui non habet possessionem, eam transfert:inquantum loquitur de translatione per verbū possessionis, intellexit causam nouam possidendi, non autem ipsam substantiam possessionis. Et hoc modo textus procedit sine subauditione hic,& in l.vnusquisque.infrà,de precario.& ponit casum nouum & singul.vbi lectu.communis ponit casum qui est secundùm regulas iuris magis,quàm casus noster.Sicut enim per precarium potest transferri vtraq; possessio, si sit penes concedentem,& hoc sit actum.l.& habet.§.cū qui. j.de preca.& vidisti in l.Pompon.§.si is qui precario.suprà eod.ita non est inconueniens,ꝙ quando is qui rogat possidet ciuiliter & naturaliter, remaneat apud eum vtraque possessio, etiam in casu dubij:& ita limitabitur text.& gloss.in dicto §.cum qui.Nam obstat tex. in lege,qui cum pro herede.dum dicit,quòd interrumpitur præscriptio:quia illud nō est, quia sit translata possessio in alium,sed quia qui possidet p̄cario, nō pōt præscribere sibi,id est,ad suam vtilitatem: licet possideat ciuiliter & naturaliter:vt in d.§.si is qui precario.& per hoc videtur opin.gloss. posse sustineri.Cōtra quā tñ fortiter facit tex.in lege,qui bona.§.primo.suprà eodem.quem feci te ibi notare,vbi probatur quòd is qui possidet ex noua causa, intelligitur etiam possidere ex noua possessione.& sic prima possessio fuit extincta. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vel ꝙ ibi noua possessio capitur pro noua qualitate possidendi, sicut videntur dicere alia iura:vt ibi dixi.Vel dic,& ista est melior,quòd posito quòd ex noua causa aliquis ex noua possessione possideat, non tamen sequitur, ergo videtur translata possessio in eum à quo quis precario rogauit.Effectus est magnus:quia si nō videtur translata possessio,is qui rogauit precario possidebit ciuiliter & naturaliter,licet ex noua possessione. Sed si censetur translata possessio, non possidebit nisi naturaliter:vt in iurib⁹ præalleg.Et hanc opinio.gloss.aliàs scribendo sum secutus. Et vt ista quæstio difficilis clarius elucescat, contra communem sententiam arguo dupliciter. Primò,quia secūdùm eos hic videntur concurrere duæ fictiones circa idem:prima per quā rogans precario cōstituit se nomine eius à quo rogat possidere:secunda,per quā concedens precario transfert 1 ex ficta traditione naturalem possessionem in rogantem.¶ †Sed duę fictiones non videntur posse concurrere æque principaliter circa idem, cùm sint duo specialia.l.j.C.de dot.promiss.& plenius dicetur , vbi Bartolus tangit in l.si rem aliquam.infrà eo.Secundò & fortius,quia isti duo actus scilicet cōstituti,& p̄carij,videntur fieri simul tēpore:ergo cōstitutum nō p̄cedit p̄carium,& sic tēpore p̄carij nō repetit̃ cōcedens possidere.Nec potes dicere,ꝙ prioritate ordinis cōstitutum videatur procedere, vt valeat concessio precarij,sicut dicit Barto.in simi.in l.quoties.§.n quis ita.de hæred.instit.nā hoc nō videtur posse admitti,ex quo est quid imputetur partibus,quæ poterant primò præmittere constitutum, deinde cōcedere precarium.Casus est not.qui videtur hoc decidere in l.si is qui duas.ver.duas.ff.cōmunia p̄di.vbi p̄batur secūdū intellectū gl.& cōem, ꝙ c̄ quis ille qui vendidit duo prædia diuersis personis,possit constituere seruitutem vni fundo, & acquirere alteri, si traditiones nō fiant simul, sed successiuè vna post aliam.l.si cum duas.ff.eo.titul.si tamen traditio fiat simul,non saluat̃ dispositio:quia vna videatur precessisse aliam ordine intellectus. Est enim quid imputetur partibus,cur ita contraxerūt:vt s̃.

dixi.¶ Sed ad primũ argu. põt breuiter dici:† ꝙ licet duæ fictiones non concurrãt circa idẽ[a], concurrũt tamẽ circa duo connexa, quorũ vnũ præcedit ad validitatẽ alterius: & hoc modo sin. limitatur dicta conclusio ex dictis doc. hic. Ad secundũ est dicendũ, ꝙ hic isti duo actus non videntur fieri simul tẽpore, licet vnus fiat incontinẽti post aliũ: nam is qui rogat, hoc ipso ꝙ ita facit, videtur constituere se nomine alterius possidere, & is qui concedit precarium incontinẽti, postea videtur tradere possessionem naturalem: vnde possumus sustinere sentẽtiã cõmunẽ. Et ꝙ ista communis opi. sit vera, probatur ratione manifesta, quam nõ tetigi cũ aliàs scriberẽ. Nã precarium nihil aliud est, quàm liberalitas, quę proficiscitur à cõcedẽte in eum, cui fit concessio. l. quæsitum. §. illud. & l. j. & ij. ff. de preca. Sed si consideremus opi. glo. in casu huius prin. precariũ nullã afferret vtilitatẽ roganti, quinimo econtra afferret vtilitatem ipsi concedẽti: ergo nõ teneret cõcessio precarij. Vnde valet cõsequẽtia: quia qñ concessio fit ex titulo lucratiuo, si nil de nouo acquiritur ei cui fit, cõcessio est inutilis, & non valet. l. si creditori. cum materia. ff. de leg. j. Quòd autẽ nihil acquireretur in casu legis nostræ apparet: quia is qui possidebat hic pro hærede, poterat vsucapere: vt dicitur in tex. ergo erat bonæ fidei possessor, & per cõsequẽs etiã lucrabatur fructus. Nihil ergo quæritur sibi per precarium, nec hic, nec in l. cùm qui pro hærede. in princip. j. pro empt. vbi similiter erat possessor, qui poterat vsucapere, vt ibi dicit: imo potius diminuitur ius suũ, quia vbi habebat possessionẽ irreuocabilẽ, nisi per viam iudicij, tũc poterat reuocari ad nutum concedentis. Ideo dicit iurisconsultus not. ad propositum in l. fin. versic. econtra. j. de precario. ꝙ quando is qui fuit spoliatus rogat precario à spoliatore: ideo valet precariũ. quia ex hac concessione aliquid noui potest peruenire ad eum. Ex quo datur intelligi, ꝙ si nihil de nouo quæreretur ex cõcessione precarij, cõcessio non valeret: & cùm dicitur in ista litera, ꝙ verba videntur significare concedentẽ non habere possessionem tẽpore quo concedit. ¶ 2 †Respõdem[9], ꝙ quia ea quæ precedũt vel sequũtur incõtinẽti quodãmodo videtur inesse[b]: iuxta no. in l. lecta. ff. si cer. pe. & in l. bonæ fidei. C. de pact. Satis possumus dicere, ꝙ cùm cõceditur precarium, concedẽs non habeat possessionem de præsenti: quia incontinẽti ante actum concessionis non habebat. ¶ Extra glo. tangit hic Bar. quæ differentia sit inter constitutũ, & precarium: & quid importent illa verba quæ ponuntur in instrumẽtis. Quã rem constituit dictus venditor precario nomine dicti emptoris possidere[c]. De quibus dic vt hic per eum, qui optime loquitur: & vide eundẽ Barto. qui tenet opi. contra glo. j. hic positam in l. creditores. ver. iuxta præmissa quæro. in repe. C. de pign. Potes tamen addere vnum verbũ in illo modo constituẽdi, de quo suprà, videlicet ꝙ secũda expositio quam ipse tangit hic, sicut ipse affirmat, in dubio nõ est amplectenda: quia si diceremus ꝙ per ista verba venditor protestaretur, ꝙ ipse nomine emptoris, & pro emptore precario possidebat, id est ꝙ per ministeriũ eius sit quæsita possessio precario ipsi emptori. Hoc non esset secundũ naturã precarij, quę est vt is qui concedit precario in dubio retineat ciuilẽ duntaxat, naturalem autẽ & detentationẽ dimittat penes eũ cui cõceditur: vt patet in l. & habet. §. eum qui. & in l. certe. §. is qui. j. de preca. qđ non contingeret in isto casu, quia venditor possideret ciuiliter per se, & detineret rem nomine emptoris. ¶ 3 †Verba autẽ in dubio sunt intelligẽda secundũ naturam actus:[d] vt in l. si ita stipulatus. ff. de vsuris. & in l. emptorem. in prin. cum si. de actio. emp. Et quia hic agitur de cõstituto & precario, scias ꝙ per cõstitutum transfertur possessio, quã constituẽs habebat de præsenti: nam si tunc non possidebat, licet postea possessio sibi superueniat, illa non trãsfertur, licet constitutum fuerit factum illi in quẽ ex titulo autor voluit transferre dominium, secũdùm Bald. nota in l. j. quando lice. ab emp. discc. alle. text. cũ glo. in simili in l. à Titio. ff. de rei ven. Vtrũ autem constitutũ extendat se ad res acquisitas de futuro, hoc declaraui tibi latè allegando Bald. & alios in l. iij. §. incertam. s. eod. Scias etiam, ꝙ aliquando is qui constituit se alterius nomine possidere: tamen quo ad effectum vsucapiendi, habetur pro domino, & hunc effectum potest transferre in alium: super quo vide qđ elegãter ponit Bar. in l. Celsus. circa me. j. de vsuca. & Bald. in l. indicia. C. de rei vend. De quo dicemus in l. qui pignori. j. eo. Et ad materiã vide gl. hic do. me. in l. ab emp. s. de pac. quæ ponit differentiam inter precarium, & constitutum. Et vide omnino Ang. in l. quædam mulier. ff. de rei vend. vbi dicit allegando text. & Imo. in c. inter dilectos. de fi. instru. ꝙ per precariũ vel constitutum non probatur possessio, nisi ille cui fuit factum constitutum, probet ꝙ illo tempore constituens possidebat. Hoc tamen limitat singula. Baldus in l. siue autem. §. j. de publica. quòd hoc est verum, quo ad tertium: sed quo ad constituentem satis probatur possessio eius cui fuit facta constitutio. De quo dicemus plenius in lege, quamuis. §. si conductor. j. eod.

a ¶ Circa idẽ. Adde eundẽ d. Frãc. Are. l. j. §. per procuratorẽ. s. c. in vlti. colũ.

b ¶ Inesse. Adde d. Bar. Soc. in cõsi. cc. liij. inc. in causa. versi. j. circa fi. & in cõsi. cclxxiij. inc. in pñti. ver. ij. quia. in ij. parte.

c ¶ Possidere. Vide do. Ale. de Imol. in cõsi. xxviij. ij. parte.

d ¶ Naturã actus. Adde Fely. in c. literis. ad fi. de præsum. & qđ ibi dixi in apo. & do. Pet. Phil. de Cor. in cõsil. cxviij. inci. videt. in litera k. in j. parte. & ĩ cõ. xlvij. inci. in hac. in litera i. in ij. parte.

e ¶ Pauperib[9]. Sed qd si ipse sit pauper, dic ꝙ retinebit autoritate epi. vel sui confessoris, secũdũ Ray. & orabit ꝓ illo cuius erat, & hoc si res non habeat pro derelicta, & fecerit publicè denũciare: nec post cõparet, cuius sit. Si verò probabiliter põt præsumere ꝙ dñs eam habebat ꝓ derelicta, & tunc poterit vsucapere. l. idẽ qđ. ff. pro dereli. Et ad de Fede. in cõsi. suo xvij. & adde d. Ale. de Imol. hic, & oĩno Fel. in c. cũ dilecti. vij. col. in versi. vtrũ aũt. cum seq.

f ¶ De iure. Adde q̃ dixi s. eo. in l. rem. in j. col.

Quod ex naufragio.

Res perditæ ex naufragio, vel ex iactu facto ab existente in naufragio, non possunt vsucapi, quia non videntur habitæ pro derelicto. hoc dicit. Secunda ibi: idem iuris. ¶ 4 †Primò not. quòd id dicitur deperditum cuius est amissa possessio, licet retentum sit dominium: facit lege, deperditum. de petit. hæred. & est similis tex. in l. prima. §. j. j. furti. aduer. nau. cau. ¶ 5 †Secũdò no. ꝙ sine aliqua volũtate hominis tacita vel expressa non põt videri res habita pro derelicto, etiã si nulla sit spes recuperationis: vnde res ex naufragio nõ possunt videri habitæ pro derelictis. ¶ 6 †Tertiò not. ibi: interim &c. quòd in actibus qui pendent à volũtate, volũtas limitat effectum actus secuti. Idem probat Instit. de re. di. §. fin. & l. qua ratione. §. fin. s. titu. proxi. & in alijs iuribus quæ adducent in glo. ¶ In glo. in verbo, potest. ibi: imo ponit & c. de rebus perditis per naufragium nõ est dubitatio, quòd† is qui occupat eas scienter, cõmittit furtum, nisi occupauerit animo reddendi vero domino: in dubio autẽ nisi ponat libellũ publicè, in quo protestetur se esse paratum eas reddere, pſumitur esse in dolo: vt dicit tex. not. in l. falsus. §. qui alienam. de fur. per quẽ tex. probat singulariter, quòd dicit Barto. in l. inter omnes. §. recte. eo. titu. videlicet quòd in his quæ pendẽt ab animo, non statur sacramento asserentis se hoc animo fecisse, quãdo habet pſumptionẽ iuris contra se: nec est melior tex. in iure, quẽ tamẽ Barto. ibi nõ allegat. Et de isto ꝓclamatę seu libello vide tex. cũ glo. xiiij. q. v. c. si quid inuenisti. & Bal. in l. j. circa princ. de rerum diui. vbi etiã dicit, quòd res debet assignari episcopo, & si nõ inueniatur certus dominus, dari pauperibus[e] ꝓ anima veri dñi: argu. tex. in aut. omnes peregrini. C. cõmunia. de suc. Sed cõtra istum tex. & multa alia iura quæ dicunt idem, videtur casus in l. falsus. §. qui iactum. j. de furt. vbi iurisconsultus dicit, quòd plerũꝙ res videtur habita ꝓ derelicto, quia faciens scit eam esse perituram. Ideo docto. ꝓ concor. istorum iuriũ sequendo glo. Instit. de re. diui. §. fi. & in l. qua ratione. §. fi. s. titu. j. & in l. ij. §. fi. & l. qui leuãda. ff. ad l. Rhodiam de iac. dicunt, ꝙ est differẽtia in modo iaciendi: nam si aliquis proijciat in mari librũ aperitum, pſumitur & est signum quòd habet rem ꝓ derelicto: quia verisimiliter nõ vult illam rem esse saluam, quã aliàs proijciendo poterat melius cõseruare. Si autem iactus fiat decenter, et eo modo quo res melius seruari põt, vel saltem tali modo quòd spes est eam posse seruari: tunc non videtur habita pro derelicta. Sed ista solut. est manifestè contra tex. in d. §. qui iactum. vbi dicitur, quòd plerunꝙ res iacta videtur habita pro derelicta, id est, frequentius: & tamen cùm quilibet presumatur in dubio esse diligens, & non iactare suum. l. cùm de indebito. de probatio. si aliud nõ apparet, præsumẽdum est quòd frequentius res nõ iactetur, ita vt omnino habeat perire, si aliter iactari potest. Præterea ratio iurisconsulti concludit, etiam si iactus non fiat tali modo: 7 †quia quãdo iacitur in mari, verisimilius est quòd pereat, quàm quòd conseruetur: ar. à communiter accidentibus, quòd valet de iure[f]. l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cer. pe. Confirmatur ista obiectio vltra ea quæ aliàs scripsi: quia in fin. illius §. dicitur expresse, quòd si aliquis simpliciter sciat rem esse iactam, occupãdo eam nõ cõmittit furtũ. Et sic patet, quòd vbi nõ cõstat de modo iactãdi, adhuc tamẽ res pſumitur habita pro derelicta. & ꝓpter ista istud cõtrariũ redditur valde difficile. Considerata tamen ratione quæ ponit in d. l. qui leuanda. quæ est lex eiusdẽ iurisconsulti scilicet Vlpiani, possunt cõsiderari tres casus. Aliquando enim naufragium & iactus fit in flumine, vel in mari: sed iuxta littus, vel parum longe. Aliquãdo in mari longe à littore. Primis duobus casibus ꝓcedunt iura, quæ dicunt ꝙ res non videtur habita pro derelicta ꝓpter qualitatem loci in quo fit naufragiũ, de quo loco potest esse spes probabilis, quòd res non peribit. facit l. Põp. s. eo. Tertio casu procedit tex. in §. qui iactam. quia ex hoc quòd aliquis firmè credidit rem esse predendam, præsumitur habuisse animum retinendi dominium illa re. ¶ In gloss. in verbo, pro derelicto. ibi: verè &c. ¶ † Adde secundùm dominum meum, quòd licet res non sit habita ꝓ derelicto verè, si tamen sit iniustissima causa credendi rem esse habitam pro derelicto, præscriberetur ex illo titulo putatiuo, sicut præscribitur ex titulo pro empto, & donato, & similibus: lege, quod vulgo. infrà, pro

empto

empto.& l.Celsus.cum materia.j.de vsuca.hoc dicit glo.quã ipse alleg.in l.nemo.ff.pro derelicto.¶ Nota etiam hic text. cum solu.posita in ista gloss.quia per eum ampliatur notanter l.clauibus.cum materia.ff.de contrahend.emptio.vt regula ibi posita habeat locum non solùm in eo cui fit traditio voluntaria à possidente,sed etiam in eo qui occupat rem habitam pro derelicto,in quo videbatur minor ratio:† quia quando res acquiritur ex voluntate tradentis determinata ad vnũ, acquisitio videtur fauorabilior:quod patet,quia acquirit̃ possessio per actum fictum.l.qđ meo.§.co.Et tamẽ hoc non est in eo qui occupat rem quæ fuit habita pro derelicto,sicut vidisti declaratum in vltima gloss.magna in l.j.in principio.§. eodem.vnde istud dictum est valde notabi.¶ Extra gloss.tetigit hic Bartolus nota.quæstio.¶ † Vtrum emphyteotę propter guerram debet fieri remissio mercedis:[a] & refert Iac.de Aret.determinasse,ꝙ debet fieri per istam l.iũcta l.cũ vnus. in fi.de bo.auto.iudi.pos.quæ leges iunguntur hoc modo.Nã hic dicitur,ꝙ res proiecta in mari cẽsetur deperdita:sed in l.cũ vnus.dicitur ꝙ paria sunt rem esse inundatã,vel prohiberi accessum ad eam per impetũ latronũ:& sic sequitur,ꝙ vbi propter guerram non potest emphyteota ad rem accedere,res videtur totaliter perisse,& sic emphyteota defenditur.l.j.in fi. C.de iure emphy.Hanc opinio.approbat Barto.pro qua adducit l.forma.§.j.de censi.vbi de agro sterili nõ debetur tributũ.conc.l.ij.C.de allu.& palu.quã hic alle.d.m.late disputans istam quęstionẽ,& arguit ad vtrancꝫ partẽ.Et quia ex dictis eius & infrà dicendis per me satis patet solu.ad illa argumenta,ideo non est opus aliter ea referre.Sed potes hic ea videre per eum.Tandem ipse concludit,ꝙ aut emphyteota propter guerrã patit̃ leue damnũ,& nõ fiet remissio:& hoc nõ habet dubiũ,quia etiã conductori simplici non fieret.l.licet.cũ materia.C.loc.Aut patitur enorme damnũ,seu graue:& tũc ipse subdistinguit,ꝙ aut emphyteota soluit tantam pensionẽ,quã tam solueret simplex conductor:& tunc sine dubio fieret remissio mercedis,sicut simplici conductori:quia pensio videt̃ hic præstari propter perceptionẽ fructuum,& ideo est eadem ratio quæ in locatione.Secundo casu nõ fiet remissio,quia nõ potest dici hoc casu,ꝙ res totaliter perierit:sicut dicit Albe.de Rosa.quẽ ipse hic refert,q dixit obtinuisse de facto tali ratione:quia si emphyteota aliqua parte temporis possedit rem sine guerra,licet postea bellum superueniat,non dicetur perisse in totum,sicut si substantia rei perijsset pro parte:argumento de re ad tempus.l.eius militis.§.militia.ff.de testa.mili.Tu autem aduerte:quia ista distinctio domini mei est Bal.ad verbum in vltimis duobus membris in l.j.C.de iure emph.quæ multũ placet mihi prima facie,tum quia habet æquitatem,tũ quia pro ista distinctione videtur casus sing.in aut.de non ali. §.lex itaqꝫ.iuxta finẽ.vbi dicitur†,ꝙ sexta pars pensionis cõducentis emphyteosim ab ecclesia detrahit̃ emphyteotæ propter casus fortuitos:bellũ aũt siue guerra est casus fortuit⁹.[b] l.si merces.§.vis maior.l.ex conducto.§.j.s.loca.ergo talis casus pertinet ad emphyteotam,quia diminutio mercedis est causa cur periculũ pertinet ad emphyteotam.Ex quo datur intelligi,ꝙ vbi merces nõ esset diminuta,esset idẽ in emphyteota,qđ in conductore.Et per illũ tex.hanc opi.tenet Ang. expresse reprehẽdendo Iaco.de Are.in eo.ti.in §.quia vero. Io.aũt An.in addi.Spe.in tit.de loca.§.nũc aliqua.ver.cxxxvij.refert,& ista dicta Iac.de Are.& Cy.post longam disputationẽ Gul.de Suza,antiqui doc.quẽ posuit in l.damnũ.C.loca.& finaliter videtur ille doc.distinguere,ꝙ aut emphyteota suscepit in se periculũ casus fortuiti,& sine dubio tenetur soluere pensionem:quia bellum est casus fortuitus.Instit.quib. mo.re contra.§.ij.& l.fina.de condi.inser.Aut non suscepit in se periculum casus,& tunc non tenetur secundũ eum.Tandẽ Ioan.Andr.in vltimis verbis videtur esse in hac conclusione,quòd isto secundo casu emphyteota nõ teneatur,si tenebatur præstare certam partẽ fructuum agri:quia pro tẽpore quo nõ nascuntur fructus,nõ tenetur:vt in l.si debitor.§. verisimilis.de contrah.emp.De cuius intellectu vide plene per Bart. in l.inter stipulantẽ.§.sacrã.de verb.obl.& in l.quo tẽ.§.qui maximos.de publi.& Ange.& plenius in l.fideicommissum. in princ.de iudi.Si verò tenebatur soluere canonem in pecunia,tũc emphyteota nõ liberat̃ per l.incẽdium cũ materia.ff.si cer.pe.Et ista conclusio placet in hoc vltimo,non tamẽ per l. alleg.per eũ:quia secundũ hoc sequeretur,ꝙ colonus qui colit minus propter bellũ,non posset petere remissionẽ:cõtra no.in l.ex cõducto.§.j.& l.cũ in plures.in prin.ff.lo.per Bar. imo sequeret̃ ꝙ nuncꝫ deberet fieri sibi remissio cõtra multa iura.Et qa licet regl'r debitor quãtitatis sustineat periculũ casus fortuiti,istđ est verũ,nisi quãtitas debeat̃ respectu speciei, l.quidã testamento.§.si tibi.de leg.j.& inde etiam contingit,quòd si res emphyteotica perit in totum,emphiteota liberatur à canone.l.j.in fin.C.de iure emphyteo.Si ergo res censetur perisse,sicut dicit Bar.& Iac.de Are.licet emphyteota sit debitor quantitatis,per hoc non teneretur soluere canonem.† Respondendum est ergo aliter,vel ad dicta Bartol.& dicendum,quòd aliquid esse deperditum vel perisse potest cõsiderari dupliciter:vno modo absolute,alio modo relatiuè, quo ad aliquam personam.Si consideratur absolute,tunc significat rem nõ esse in rerum natura:ita dicit text.in l.deperditum.de petitio.hære.& l.verum.§.fin.ff.pro socio.Secundo modo illud dicitur perisse,vel esse deperditum,cuius possessio non est apud nos.Et isto modo potest cõcedi,ꝙ res inũdata à flumine,vel ad quam non potest accedi propter vim hostium vel latronũ,dicitur deperdita,vel perijsse,licet adhuc dominiũ remanserit apud nos.Isto modo loquitur hic text. & l.j.§.j.ff.furti aduer.nau.vbi istam quæstionem posuit Iaco.de Are.dicitur etiã aliquid perijsse tertio modo:quia licet extet in rerum natura,tamen exiuit commercium priuatorum,quia est consecrata vel publicata,vt dicitur in d.l.verũ. in fi.Et de istis duobus modis nõ loquitur tex.in l.j.in fi.C.đ iure emphyte.Sed de re perdita primo modo,quæ perijt absolute:hoc ꝓbatur manifeste in d.l.j.in fin.dũ dicit tex.quòd emphyteuta tunc non liberatur,quãdo non læditur penitus substantia rei.Et sic datur intelligi,quòd si emphyteuta liberet̃ substãtia rei totaliter vel ꝓ maiori parte debet lædi.Hoc autem nõ potest contingere,nisi quando res desijt esse in rerum natura:aliàs quomodo potest dici lædi substantia, cùm substantia sit forma rei? l.Iulia.§.quantum.ff.ad exhiben.& l.adeo.§.cùm quis.de acquir.re.domi.Præterea tex.in ver.ꝑcedẽti.dicit ꝙ emphyteuta ideo liberetur,quia nihil remanet sibi reliquum:quæ verba non possunt cõuenire casui nostro, qa adhuc remanet dominus emphyteuta ipsius rei,remanet sibi spes vtẽdi & fruendi,cessante guerra:ꝓpter quæ nõ est dubium,ꝙ etiam durante bello,licet minus inueniret de pretio, posset tamẽ vendere & lucrari de suo vtili dominio. Et hæc intellige,quando ager nõ esset ita occupatus ab hostibus,ꝙ ꝑditur possessio & dominium:quia tunc nõ credimus emphyteutam teneri ad pensionem,ex quo nihil reliqui remanet apud eũ,attenta intentione tex.in d.l.j.in fin.& ista ratio plus placet,quàm illa quę fuit tacta,cùm aliàs scriberem super isto puncto:dicebã em̃ tunc,ꝙ quia emphyteuta vel vasallus pro vtili dominio habent regressum de euictiõe:vt in c.j.de inuesti.de re alie.& tenet Io.And.in emphyteuta in titu.de loca. §.nunc aliqua.versi.cxxxiiij.si dabatur actio ꝑdictis,multo fortius videbat̃ competere exceptio.l.inuitus.§.cui damus.de regu.iur.nam in casu nostro ista ratio nõ concluderet: quia ꝓ agro occupato ab hostibus nõ est regressus de euictione.Concluderet autem,vbi ab emphyteuta vel vasallo euinceret̃ dominiũ à quodam tertio per viam iudicij.& tunc indubitanter esset verum,ꝙ emphyteuta nõ posset conueniri ad pręstationem canonis. Et posita ista opi.Bar.& Iaco.de Aret.ꝓ vera, quòd emphyteuta nõ teneat̃ ad canonẽ propter guerram: hãc doctrinã limitat hic dominus meus,nisi emphyteuta accepe rit rem tempore quo vigebat bellũ:arg.l.si creditores.de pri. credi.& l.fi.C.de spon.cum si.Sed ista non fuit doctrina sua, nam Cyn.eam posuit in addit.in l.ex conducto.§.j.s.locati. vbi dixit,ꝙ licet cõductori debeat remitti pensio ꝓpter guerram,etiã si sit cõductor domus,vt plene per Barto.in l.cũ plures.in prin.ff.loca.istud est verum,nisi conductor conduxerit domũ tpe belli,qa tunc est qd sibi imputet̃:& pũctualiter allegat easdẽ ll.& ita retulit Bal.in ca.j.§.vasalli.el secundo.de pa.Constã.debes ergo dicere,ꝙ eo casu in quo ꝓpter guerrã aliàs emphyteutæ fieret, remissio non fiat,si conducit tempore guerræ.

Qui alienam. Possidens precario ab vno,si conducit rem à domino,transfert possessionem in dominum.hoc dicit. Intellige secundùm gloss. suam naturalem,& ciuilem alterius à quo rogauerat. ¶ In gl. super versi.rogauit.ibi:dominum posset priua.Gloss.approbatur per Dyn.& Bartol.hic,& in lege,Celsus.circa medium.j. de vsucapi.& singulariter limitat l.quamuis.§.si conductor. j.eo.¶ † Vult enim,quòd licet ficta traditio coloni vel alteri⁹ detinentis rem nostro nomine non possit præiudicare domino:vt d.§.si cõductor.Secus tamen est in eo qui tenet ꝑcario, quasi plus possit ꝑiudicare domino:qa habet plus iuris in re ꝙ simplex detentator.Leges tñ allegatæ per glo.non ꝓbant istam cõclusionẽ:qa loquuntur,quando ille cui acquirit̃ possessio vere est ingressus rem:& ita etiã loquitur tex.in l.iij.§. qđ si seru⁹.s.eo.Loquunt̃ em̃ in inquilino,& seruo,qui sim.

[a] ¶ Mercedis. Ex quibus cõtractibus, & an,& qñ,& ꝓpter qd fieri debeat,vidđ do.Bar.Soci.in cõs. lxxxvij.inci.cõsiderata.circa prĩ.ij.colũ.& in cõsi.xcix.ĩcip.in cã.ver.iij.dubitatio.cũ ver.seq. & in cõsi.c.incip.in cã ba.per totũ.in j. parte.& nunqd ꝓpter pestem fienda est,& qd si cõditio naturał'r promissa sit,& sub qua cõditiõe dicat̃,vide per do.Mari.Soci.in cõsil.xliij.inci. in pręsenti.ver.his tñ nõ obst.cũ seq.ea. parte.& per d.Pe.Phi. Cor.in cõs.cxxvij. inci.videt̃.in princ. & in litera f.in ij.parte.& per d.Ale.de Imo.in cõsi.xxviij. in j.parte.& hic, & nũquid debet fieri emptoribus gabellarũ propter guerrã superueniẽtẽ,licet emptores susceperint in se periculũ casuum fortuitorũ,vide do.Pe.Phi. in cõs.xij.inci.licet. per totũ.iiij.parte.

[b] ¶ Fortuitus. Qui sunt casus fortuiti, vide do.Petr.Phil. Cor.in cõsil.xij.& ibi an guerra.in litera c.in iiij.parte.

pliciter detinent, nec poſſent transferre poſſeſsionẽ per actũ fictum, vt ſuprà dixi. Sequenda tamen eſt iſta opini. quia cõiter approbatur ab omnibus, & pro ea poteſt induci hic text. ſi verbum, poſſeſsio, quod ponitur hic in litera, ſignificat vtranque poſſeſsionem, ſcilicet ciuilem & naturalem. Sicut enim poſsidens precario à non domino conducendo à vero domino priuat non dominum ſua ciuili poſſeſsione: ita econtra rogans precario à vero domino, & conducens à nõ domino, priuabit dominum ſua poſſeſsione, quia eadem ratio eſt in vtroque caſu. Sed vt dixi heri in voce, † verbum, poſſeſsio, accipipro ciuili vel naturali, vel pro vtraq;, ſecũdùm ſubiectam materiam: vt in l. cuiuſcunq;. §. j. de vſufruct. & plenè fuit dictũ in rub. ſ. eo. Et ideo poſſet intelligi hic de poſſeſsione naturali duntaxat, quę erat penes eum, cui precarium erat cõceſſum. Defendendo tamen glo. poſſumus dicere, quòd iſta differentia inter poſsidentem naturaliter, & detinentem quo ad hũc effectum, poteſt colligi ex tex. & quod ibi per Bar. in l. in prouinciali. §. ſi ego. ſ. de no. ope. nun. vbi dicitur, ꝙ ſuperficiarius qui habet vtile ius in re, poteſt nunciare nouum opus, ſed nõ inquilinus, vel colonus: & ſimiliter etiam vſufructuarius nunciat nouum opus: vt in l. j. in fin. ff. eo. tit. Sed per nunciationẽ noui operis factam verbo, perditur poſſeſsio ex quodam actu ficto. Neq; enim interuenit hic vera traditio, vt de ſe patet, ſed ficta quę inducitur per nunciationem factam in cõſpectu rei: vt probatur in l. de pupill. §. meminiſſe. ff. de no. oper. nuncia. Vnde ſatis colligitur ex dictis iuribus ſimul iunctis, quòd poſſeſſor per fictam traditionem poteſt præiudicare domino, ſed non ſimpliciter detentor. ¶ † Extra gl. Bart. hic quærit de duabus quæſtionibus. Prima eſt, vtrum dominus qui ciuiliter tãtum poſsidet, conſtituendo ſe nomine emphyteutæ poſsidere, cauſet in eo poſſeſsionẽ naturalem. Secunda, poſito quòd non vtrum tranſeat in eum vtile dominium per medium poſſeſsionis ciuilis. ¶ Circa primam determinat, quòd transfertur poſſeſsio naturalis per ea quę dixit in l. quod meo. in princip. ſuprà eodem. & non intelligas per ea quę dicit in principio. cõmenti illius princ. ad intellectum l. quædam mulier. de rei vendi. quia iſte non fuit ſenſus ſiue intellectus, ſed voluit ſe referre ad quæſtionem de eo qui conſtituit vſumfructum alteri in fundo ſuo, & eius nomine cõſtituit ſe poſsidere. Dicit enim, quòd quæritur illi naturalis per iſtud conſtitutũ, & ius vſusfructus in re. Et de iure vſusfructus vtrum poſsit acquiri hoc modo, vide quæ plenè ſcripſi in d. l. quod meo. De poſſeſsione autem naturali quæ competit vſufructuario, neceſſario habemus dicere, quòd ſi ius vſusfructus non fuit cõſtitutum, vt ibi tenui, etiã poſſeſsio quæ cõpetit vſufructuario non fuit quæſita: vnde quia non tenui dicta Bar. ſi ſequeris concluſionem meam, ex illis dictis non poſſet inferri ad quæſtionẽ noſtram, nec etiam ex q. ſe. in dicta l. quod meo. poteſt elici, quo modo ille qui non habet naturalem, acquirat eam alteri, conſtituendo ſe eius nomine poſsidere, quia in ſeruitute conſtituenda & quaſi poſſeſsione ipſius nõ ſufficit iſta ficta traditio, vt ipſe ibi tenet: ſed requiritur quòd conſtituens vtatur ſeruitute nomine eius, cui vult acquirere ſeruitutem. Et hic modus acquirendi eſt regularis, quia quilibet qui vteretur ſeruitute nomine noſtro poſt ratificationem acquirere nobis: iuxta regulam poſitam in l. ſi ego. de nego. geſt. & in l. cõmunis ſeruus. §. j. j. eo. ¶ Circa ſecundam quæſtionem adde dictis Bart. breuiter, quòd ſine dubio videtur dicendum id quod ipſe dicit, videlicet quòd ex quo transfertur ciuilis poſſeſsio in emphyteutam, quod apprehendit naturalem per ſeipſum per medium poſſeſsionis ciuilis tranſlatæ, & transferatur dominium vtile in emphyteutam. Cùm enim ciuilis poſſeſsio ſit cauſa acquiſitionis dominij ex præſcriptiõe, vt vidiſti in l. iij. §. ex contrario. ſ. eod. multofortius poteſt eſſe cauſa acquiſitionis dominij, quando dominium transfertur ex voluntate domini, quia iſta acquiſitio eſt fauorabilior: vt patet ex notat. in l. naturaliter. j. tit. j. Sed dubium remanet, quæ ſit ratio quare ciuiliter poſsidens duntaxat poteſt conſtituendo transferre hanc ciuilem in alium: ſicut probatur in l. quædam mulier. ff. de rei vendi. Super quo ipſe dicit in d. l. quod meo. quòd ideo ciuilis poſſeſsio per conſtitutum poteſt tranferri in alium ab eo qui ſolum ciuiliter poſsidet, quia apprehenſio facta per ipſum tẽpore quo ipſe quæſiuit poſſeſsionem, trahitur ad hoc tempus quo conſtituit ſe alterius nomine poſsidere: ſicut videmus in apprehenſione neg. geſt. quæ prodeſt ad acquiſitionem poſſeſsionis domino, poſtea ratificante ipſo domino. Et licet ratio quam aſsignat Barto. in d. l. quod meo. prima facie videatur multum colorata, tamen ſi diligenter inſpicias, ſimilitudo allegata per eum d. l. ſi ego. videtur eſſe valde diſsimilis, dupli ci ratione. Prima eſt, quia in caſu l. ſi ego. apprehenſio facta per nego. geſt. non acquiſiuerat ab ipſo principio poſſeſsionẽ alicui: nam licet ipſe dominus habeat ratum, non acquiritur poſſeſsio etiam ipſi neg. geſt. licet perdatur per tradentem, vt eſt caſus clarus: & ibi per Ang. in l. nec vllam. §. ſi quis abſentis. ff. de peti. hæred. Ita ſentit Bar. in d. l. ſi ego. in fine. In caſu autẽ noſtro apprehenſio facta à principio per eum, qui nunc conſtituit alterius nomine poſsidere, quæſiuit poſſeſsionem ipſi apprehendenti. Vnde operata eſt effectum ſuum, & regula eſt quòd † diſpoſitio quæ operatur vnum effectum, ad quem dirigitur, non poteſt operari poſtea alium, quia iam eſt cõſummata virtus eius. l. quod Labeo. ff. de cõpen. & tangit Bar. in l. j. in prin. ſ. eod. in quęſtio. quare ciuilis & naturalis non retinetur ſolo animo: ſed ſola ciuilis ab eo qui habebat vtranq;. Secunda ratio diuerſitatis apparet manifeſtè, quia in l. ſi ego. apprehenſio fuit facta nomine meo: vnde non eſt mirum, ſi me ratificante illa apprehenſio podeſt mihi, quia propter ratificationẽ quæ trahiť retro, perinde eſt ac ſi à principio apprehẽdens fuiſſet procurator meus. Sed hoc poteſt dici in caſu noſtro, quia prima apprehenſio non fuit facta nomine meo, ergo non ita faciliter poteſt induci, vt tunc videatur nomine meo facta, cùm regula ſit in oppoſitum, quòd † id qđ non eſt geſtũ nomine meo, non poſſum habere ratum[a]. l. ſi pupilli. §. item quęriť. cum materia de nego. geſt. Vnde quærẽda eſt alia ratio melior ꝓ intellectu d. l. quædã mulier. Dic ergo vltra doc. quòd is qui habet ciuilẽ poſſeſsionẽ tantũ, per hoc ꝙ poteſt inſiſtere rei actualiter, qñcunq; vult fingiť in re per regulã: de qua in l. ſi qs. vt in prin. ſ. eo. & l. qui ac. de re iud. ſed iſta iura non videñ ſufficere, qa illa fictio nõ ꝓcedit quo ad omnia, ſed quo ad quedã: vt ibi dixi. Vnde meli⁹ facit pro iſta cõcluſione textus in l. j. §. qui ſub cõditiõe. ſ. ſi quis omiſ. cauſa teſta. & in l. ſi quis hæres inſtituať. in princ. & qđ ibi p Barto. de hæred. inſtituen. ¶ † In quibus probatur, ꝙ paria ſunt, alieni competere ius de pſenti, vel nõ cõpetere, & in poteſtate ſua eſſe quòd ſibi competat. Quia igitur ciuiliter poſsidens poteſt quandocũ ꝙ vult inſiſtere rei ingrediendo rem, ideo fingitur eſſe in re, & ſic pactum factum miniſterio ſuo poteſt facere alium poſſeſſorem. Vel tertiò potes dicere vltra ea quæ ſcripſi, ꝙ quia poſſeſsio ciuilis non ſolùm eſt iuris, ſed facti: vt dixi in l. j. in princ. ſuprà eod. eſt autem facti reſpectu animi, vt ibi dixi: ipſa mutatio animi eſt aliquod factum, per quod videť interueniſſe traditio reſpectu ipſius ciuilis poſſeſsionis, quæ alio modo non põt tradi. Sed iſta ratio non multũ placet: quia niſi interueniat ficta traditio, quamuis concurrat animus tradentis & accipientis, non poteſt transferri poſſeſsio: vt patet in l. quarũdam. j. eo. & l. qui vniuerſas. §. qui per colonum. j. eod. Tene ergo rationem pcedentem, videlicet quòd facultas faciliter inſiſtendi rei vnã cum actu ordinato ad traditionem inducant hunc effectum: videlicet vt ex facilitate videatur quis rei inſiſtere, & ex actu ordinato ad tradendum ficte tradere: ex qua ficta traditione cauſatur vera poſſeſsio ciuilis. Et licet etiam iſta ratio omnino mihi non ſatisfaciat, ſequor eam, qa nõ inuenio meliorem, cùm manifeſtum ſit rationem aſsignatam per Barto. non eſſe veram. Aduerte tamen, quia Specul. in titul. de loca. §. nunc aliqua. ver. clxvij. dicit quod ad conſtituendum vtile dominium emphyteutæ ſufficit ſimplex conceſsio ſine traditione: quia iura dicunt, quòd per conceſsionẽ emphyteuſis cauſatur emphyteutæ ius vtile: in lege prima. §. primo. ſi ager. vec. pet. & lege prima. §. quod ait. ff. de ſuperficie. Cùm ergo non requirant niſi conceſsionem, non videtur requiri alia traditio, ſecundùm eum, ſicut dicitur in hypotheca, ex qua cauſatur ius in re ſola conuẽtione partium. l. ſi rem. §. item pignus. ff. de pigno. actio. Non obſtat ſecundùm eum lex cùm ſponſus. §. in vect. de public. quia ibi ponitur verbũ, forte, per quòd datur intelligi, quòd vtrum requiratur traditio vel non, non determinat iuriſconſultus. Sed iſta reſponſio non videtur bona: quia ſi verbum, forte, ſignificaret ibi dubitationem iuris reſpectu traditionis, ſignificaret etiam eodem modo reſpectu bonæ fidei, de qua ſit mentio ſimul cum traditione, iuxta regulam legis, iã hoc iure. de vulg. & pupil. Præterea ibi non ponitur dictio, forte, ſimpliciter, ſed coniungitur cum dictione, ſi, vnde etiam ex hoc apparet, quòd ſignificat non iuris dubitationem, ſed potius factum quod requiritur ad cauſandum Publicianam. Nam de bona fide non eſt dubium, quòd ſine ea Publiciana non competit lege, eum qui. §. ait prætor. de Public. Vnde tenendum eſt per illum tẽxtum & per regulas iuris, de quibus in l. traditionibus. C. de pactis. † quòd dominium vtile non transferatur in emphyteutam ſine vera vel ficta traditione. & hoc ſentit hic expreſſe Barto. dum dicit, quòd per tranſlationem poſſeſsionis ciuilis fuit cauſatum hoc ius.

Non videtur

a ¶ Ratũ. Sed qd ſi ſit geſtũ p filiũ & ſeruũ, vide d. Pet. Philip. Cor. in cõſi. xxix. inci. cõſi. in lrã f. in iiij. parte. Et nunquid ſi vnus nomine meo capiat poſſeſsionẽ, & anteq̃ ratificẽ, alius capiat ẽ nǝeoddſſeſsionẽ, an ille & nõ ego dicať ver⁹ poſſeſſor: vide p eũ ĩ cõſi. cx. inci. in iudicio. in litera m. & in cõſ. d. xxiij. inci. in pñti. ĩ lrã ſ. in ij. parte.

Non videtur. In text. ibi: vt eam retinere non possit. dicunt hic Moder. posse poni exemplū quo ad alios effectus. Primò quidem, vt is qui occupauit rem non possit præscribere nisi spatio lōgissimi tēporis. l. si. quis emp. §. j. C. de pscrip. xx. ann. Secundò quo ad hoc vt is qui à me possidet vi vel clam, respectu mei non habeatur pro possessore, quia possum eum turbare impunè, licet non deijcere. l. j. in fin. j. vti pos. verè tamen, præterquàm quo ad aliquos effect⁹ ille q possidet reuocabiliter, dicet possidere: vt patet ex his q̄ diximus in l. iij. §. fi. s. eod. & quæ tangit glo. & doct. in c. quoniam frequenter. §. in alijs. in verbo, verus possessor. vt lite nō contest. vnde etiam reuocabiliter dominus inspecto statu præsenti dicitur vere dominus. l. si seruum. in prin. ff. de acqui. hæredi. & optimè per glo. in l. pater filio. ff. de hæred. insti. Super quo vide quod in simili ponit Bar. in l. Gallus. §. videndum. de lib. & posthu. Quinimo reuocabiliter dominus cōprehenditur, etiam si fiat mentio de habente plenum dominium. Casus est vnicus, quē ibi not. Bal. in l. Iul. in fi. de rei vend. Vide etiā bonum tex. in l. si quis seruum. ff. de nox. Ad legem autem nostram potest dari expeditior intellectus, vt dicamus quòd ille qui non multo tempore potest retinere possessionem, non videtur possidere, quia cùm possit expelli incontinenti, non acquirit ciuilem possessionem, quæ retinetur ab expulso. l. iij. §. cùm igitur. j. de vi & vi arma. & per Bar. in l. qui possessionē. eod. tit. Et hoc inducitur duplici respectu: tum quia illud modicum tempus non consideratur, sicut dicitur in l. rerum mixtura. §. Labeo. de vsucap. tum quia ex quò non possidet ciuiliter, modicum vel leuem fructum, operatur possessio.

SVMMARIVM.

1. ☞Dominiū acquirit ipso iure ex titulo vniuersali hæreditatis, non solum per aditionem ipsius iuris vniuersalis, sed etiam rerum particularium.
2. Lex etiam quando vniuersaliter disponens continet iuris iam concessi extensionem, adhuc recipit restrictionem de habilitate.
3. Traditio ficta nō acquirit possessionē ei, qui rem occupat, sed solum illi, cui res ab altero traditur.
4. Possessio cur non continuatur in hæredem, vel non transfertur ipso iure sicut dominium.
5. Prælatus ad ecclesiam comparatur vt sponsus ad sponsam.
6. Ius vere perditum, quod perditum non fuisse fingitur, dicitur retineri.
7. Fictio translata requirit extremum ad habile saltem in genere.
8. Reuersus ab hostibus nō statim res suas possidet, sed est opus vt de nouo ingrediatur eandem possessionem.
9. Postliminij fictio cur non operatur, vt retro videatur retenta possessio, sicut alia iura.
10. Liberum hominem scienter occupans, possidet eum de facto, sed non de iure.
11. Possessio nobis facilius acquiritur per nosmetipsos, quàm per alios.
12. Potestati nostræ non subiectus acquirendo simpliciter dominium vel possessionem, nobis acquirere non potest.
13. Conuersi an veniant appellatione monachorum.

Cum hæredes. Per aditionem hæreditatis non transfert possessio, sed dominiū. h. d. vsque ad §. in his. Secunda ibi: possessio tn̄. ¶ 1 †Primò not. q̄ ex titulo vniuersali hæreditatis acquirit dominiū ipso iure p aditionē, non solum ipsius iuris vniuersalis, quod est hæreditas, sed etiā rerum particularium, quarum dominiū erat penes defunctū. Vtrū autē idē fit in quolibet titulo vniuersali, vt transferatur dominium sine traditione, dic vt tradit Bar. post glo. in l. j. §. si vniuersæ. ff. de vsucap. pro dote. ¶ 2 †Secundò nota. ibi: omnia iura &c. iuncta glo. ij. in verbo, iura. quòd etiā quando lex vniuersaliter disponens continet iuris iam concessi extensionem, adhuc recipit restrictionem de habilitate: quod facit ad nota. per Bart. in l. j. C. de sac. san. eccle. & in l. j. §. nūciatio. ff. de noui oper. nunc. Licet enim tex. hic dicat, quòd omnia iura transferunt in hæredes, restringit ad iura transmissibilia sui natura. ¶ 3 †Tertiò not. ibi: nisi naturaliter &c. Nā per istū tex. optime pbatur id qd̄ dicit glo. magna, & cōiter doc. in l. j. in princ. s. eo. videlicet quòd ficta traditio nō acquirit possessionē illi qui occupat rem, sed solū illi cui traditur res ab altero. De quo dic vt ibi dixi post Moder. ¶ In glo. super verbo, pertinet. ibi: so. hic in extraneo &c. ista solu. cōiter reprehēditur ab oībus: qa tex. in l. cū miles. nō habet hunc intellectū: sed hoc vult, q̄ qa hæreditas iacens potest pscriptionem cœptā finire, quo ad illum effectū pficiendæ præscriptionis, videat continuata possessio: sed quo ad alios effectus non, qa facilius acquirit id qd̄ de sui essentia nō requirit actū facti, sicut dñium vel ius in re, q̄ illud qd̄ ad sui essentiā requirit actū facti, vt est possessio. Vnde ratò inuenit possessio ciuilissima, de qua inquit Bald. in l. fin. C. de sac. sanc. eccle. & ego plene scripsi in l. j. in prin. s. eo. ¶ 4 †Et si quæris, cur possessio non cōtinuat in hæredē, vt nō transfert ipso iure, sicut dñium. dicit hic Ang. & bene, q̄ illa iura transferunt in hæredem per aditionē quæ tēpore aditionis sunt in hæreditate: sed possessio nō est in hæreditate. l. j. §. Sceuola. si quis tes. lib. esse ius. ergo non potest transferri. Vtrū autē hoc sit verū in hærede suo, glo. hic, & in l. in suis. d̄ libe. & posthu. & in d. l. cū miles. videt sentire q̄ non, licet psistat in istam opin. hic. Sed Bart. hic, & in d. l. in suis. & cōmuniter omnes reprehendūt istas glo. qa cū in acquisitione possessionis requirat factū & animus. l. iij. in princ. s. eo. solo animo per aditionem nō potest acquiri possessio, sicut dicit iuriscōsultus in l. qui vniuersas. §. quod per colonū. j. eo. Et ista est vera ratio, per quā Bald. idem tenet hoc declarans in l. j. in vltim. col. C. de appel. vbi est omnino videndū. Nec pōt dici, q̄ quia animus defuncti videt esse animus hæredis, ideo videat cōtinuata possessio in hæredē, quasi adhuc viuat defunct⁹: nā ☞vt dicit do. me. & bene, †animus defuncti nō transit ad hæredem. l. iij. s. loca. l. si ita relictū. §. illi si volet. de lega. j. ¶ Extra glo. tetigit hic Barto. nūquid nouus ꝑlatus, qui quæsiuit ecclesiam ipso iure, acquirat possessionem rerū ecclesiæ: qa vt ipse dicit in l. j. in fi. s. eo. ecclesia vacans nō perdit possessionē rerū suarum, sed eps dicitur possidere nomine ecclesiæ, vel collegium, si ecclesia est collegiata. ¶ Sed aduerte: qa hoc dictū pōt intelligi dupliciter. Vno modo vt intelligat acquisita possessio rerū ecclesiæ ipsi ꝑlato, etiam anteq̄ ꝑlatus acquirat quasi possessionem iuris ecclesiæ: & istud etiam nota. si esset verū, & posset fundari ista ratione: qa cū ista possessio reperiatur penes ecclesiam vacantem, sicut per collationē tituli, ē acquisitū ipso iure ius in beneficio ca. si tibi absenti. de pben. libr. vj. ca. fin. de cōces. pben. eodē libro. ita videtur accessorie esse acquisita possessio rerum bn̄ficij, ex quo ipsa possessio reperitur esse in vniuersitate rerū beneficij: sicut dicimus de possessione, quæ trāsfertur per adoptionē vel arrogationē: in l. si adoptauero. j. de pcario. & quod not. Inno. in c. in pſentia. extrà, de pbat. Præterea si possessio nō quærit ipso iure hæredi ex eo qa non est in hæreditate: ergo cū in casu nostro possessio reperiat in ista vniuersitate rerū ecclesię, d̄bebit acquiri sicut & ☞alia iura, sed reuera, vt s. dixi, allegādo Bal. ¶ †Alia ratio principalior est, cur nō quærit possessio hæredi: qa est ius quod ad sui acquisitionē & essentiā requirit actū facti verū vel fictū. Vnde sine isto actu non pōt transferri. Et ista est causa scd̄m Barto. not. in l. nec vtilē. ex qui. cau. ma. cur licet dñium quærat ipso iure redeunti ab hostibus, nō tn̄ acquiritur possessio: vt statim videbis in §. seq. Et attenta hac ratiōe, nō videt posse dici, quòd possessio rerū ecclesiæ sit quęsita bn̄ficiato ipso iure, nisi intelligas q̄ ꝑlatus vel beneficiatus possideat nō suo noīe, sed p ecclesia, & nomine ecclesię: vt dicit Inn. in locis j. allegandis. Nā hoc modo intelligēdo hoc esset verissimū. Nec 5 est bona similitudo. d. l. si adoptauero. ff. de pca. †qa ꝑlatus ad ecclesiam cōparatur, vt spōsus ad spōsam. vij. q. j. c. sicut vni⁹. & c. licet. vbi plene de trāslat. prælat. Sponsus autē vel marit⁹ in vxorē licet habeat aliqd̄ ius superioritatis, non tn̄ habet in ptāte. Super quo vide qd̄ scribit Barto. qui bn̄ loquit in l. fin. §. idem rescripserūt. ff. ad munici. & Bald. in l. vxorē. C. de cōdit. infer. sed in l. si adoptauero. adoptatus vel arrogatus transit in potestatē alterius, sicut monachus in ptātem abbatis & monasterij. Si vero intelligas Barto. voluisse, quòd possessio rerum ecclesiæ acquiratur prælato, postq̄ acquisiuit quasi possessionem beneficij, tunc melius posset pcedere ista doct. Ita decidit Petrus de Ancha. in regula, sine possessione. de regul. iuris. allegans Innoc. in cap. cum super. de causa posses. & proprie. Non tamen videtur posse dici, per d. l. si adoptauero. ppter differentiā prçallegatam. Sed potius ratione cuiusdam accessionis, qua possessio rerum beneficij venit accessorie ad ipsum beneficium: sicut dicit Bald. in simili in lege, de his. C. de furtis. Et aduerte: quia Bartolus & Petr. in loco allega. clare sentiunt, quòd prçlatus ecclesiæ vel rector possidet res ecclesiæ suo nomine, intellige naturaliter. Sed dom. Anto. in fine. in iij. chart. de causa posses. & proprie. allegans Innocen. in dicto capitulo, cū super. & in c. cū causa. extrà, de verb. sign. tenet oppositū, dicens q̄ oīs possessio tenet noīe eccłię: qd̄ non ☞determino tūc. ¶ †Vnū tn̄ dico, q̄ si ꝑlat⁹ vel titul⁹ in bn̄ficio a æquiparat vsufructuario[a], sicut dicit in c. præsenti. de officio

a ¶ Vsufructuario. Adde Fel. in c. insuper. in iiij. colū. post me. de testi. & qd̄ ibi dixi in apostil.

ordi.lib.vj.Probabilius esset dicere,ꝙ possideret naturaliter nomine proprio sicut vsufructuarius:vt l.naturaliter.in prin. s̄.eod.Et in canonico præbendario,hoc tenet Bald. expresse in l.ij.in iij.char.ver.item quæritur.C. de serui.& aqua. allegans Inno.in c.in literis.de resti.spo.volentē ꝙ canonicus bona præbendæ suæ possidet naturaliter [a]. Ideo pōt agere interdicto recuperandæ pro sua naturali nomine proprio. Et credo in præbenda dictū esse verum,per ea quę not.glo.& doc. in c.ex literis.extrà,de proba.Est autem maior ratio dubitandi in rectore ecclesiæ,quia præbenda videtur concedi canonico principaliter gratia ipsius,vt habeat vnde se alat,propter seruitium qđ pręstat ecclesię.Sed rectori ecclesia videť deputari principalius gratia & respectu ipsius ecclesiæ: vnde dicitur procurator rerum ipsius:vt c.fraternitatem.extrà,de dona. Et tene menti quandam doc.Bal.in l.si quis presbyter.C. de epi. & cle.qui voluit,ꝙ mortuo rectore beneficij,nouus rector possit occupare possessionem vacātē,non solum rerum ecclesiæ, quas prius possidebat,sed etiam rerum quę sunt quæsitæ ex bonis ecclesię,in quibus ecclesia habet vtile dñiū: vt tradiť in l.si vt proponis.C.de rei ven.& in c.j.& in c.illud.de pecu.cle.

a ¶Naturaliter.Adde Bald.in l.litigator.j.col.C.de fructi.& litis expēsis.

In his. Fictio postliminij nil operatur circa possessionē.h.d.Secunda ibi:corporaliter.Tertia ibi:sequitur ergo &c.¶ 6 †Primò not.ibi:in retinendo iure &c.ꝙ ius verè perditum,qđ fingitur nō fuisse perditum,dicitur retineri: quod facit ad ea quæ diximus in l.interdum.§.fi.s̄.eo.in illo articulo,quo modo possessio ciuilis pōt transferri per constitutum.¶ 7 †Secundò not.ibi.neq; enim &c.& hoc tene menti, ꝙ fictio trāslata requirit extremum ad habile saltem in genere. Et hæc est ratio,quā expresse hic assignauerat iurisconsultus, licet Bart.& alij eam diuertant ab ista ratione,& non bene,vt dicetur in gl.¶ 8 † Tertiò not.ꝙ reuersus ab hostibus nō statim possideat res suas,sed est opus vt de nouo ingrediatur eandē possessionem.Vtrum autē hanc nouam possessionem adeptā possit cōiungere cū possessione sua antiqua, quam amisit, ex quo nullus eam occupauerat,est elegans dubitatio,de qua plenè dixi post glo.in l.Pomponius.§.quæsitum.s̄.eod. vbi sum secutus opi.Accur.cōtra Bart.Et pondera, quia hoc est ideo, quia nō fingitur retro possedisse,vt in præcedenti dicto apparet.Et sic colligitur à contrario,ꝙ si retro fingeretur ipso iure recuperasse possessionem,sicut & alia iura.Hæc autem fictio in possessione admittitur in vno casu:vt j.videbis in gloss.videlicet in rebus possessis per filiū vel seruum ex peculiari. Et sic clare probatur ex mente istius l.ꝙ lex pōt inducere,ꝙ possessio acquiratur alicui ipso iure:de quo diximus in l.j.in principio.s̄.eo.¶ 9 †In glo.in versi.corporaliter.Quærit hic Bart.cur fictio postliminij nō operať,vt retro videať retēta possessio,sicut alia iura.Et adducit tres rōnes.Prima est,scđm quosdā,qa lex nō fingit circa factū,& possessio est facti.sed ista rō est falsa hoc modo intellecta,qa imo regulariter & frequēti⁹,vt ipse dicit hic,& in l.si is qui pro emptore.j.tit.j.& in l.nec vtilem. ex qui.cau.ma.lex fingit circa factū,vt patet ex l. quod meo. §.si venditorē.& ex l.j.§.si iusserim.s̄.eo.cum multis alijs iuribus.Secunda ratio sumitur ex d.l.nec vtilem.quia fictio fundatur super ęqtate:sed si possessio retro censeretur cōtinuata, resultaret iniquitas,si ex continuata possessione rediēs ab hostibus videretur præscripsisse rem alterius:& sic faceret lucrū contra æquitatem.l.nam hoc natura.de condi.inde.Sed ista ratio nō placet do.me.quia non est generalis.Quid eñ si is qui possidebat ante captiuitatem,erat dñs,certe ꝙ fingeretur retro possedisse,quia nullus alius interim occupauit rem: hic nō oriretur iniuria ex inductione fictionis,& sic videretur æquū tales fictiones habere locum,quod est contra tex.nostrum in vltim.ver.Ego aliàs scribendo dicebā saluando rationem iurisconsulti in d.l.nec vtilem.ꝙ ista fictio non dicitur habere æquitatē,ex quo aliquo casu est possibile, ꝙ ex ea resultet iniquitas,sicut qñ pscriberet res alterius,sicut etiā si res fuisset interim bonafide,& iusto titulo possessa ꝑ aliū.Nā si fingerer ego possedisse,cōsequēter oporteret fingere illū nō possedisse,& sic nō lucrareť fruct⁹ industriales,quos acquirit pro labore & cultura.Inst. de re.diui.§.si quis nō domino.& plenè in l.fructus.in glo.ff.de rei ven.Quia tamen isti effectus sunt ad inuicem inseparabiles,adhuc ista ratio non est expedita: posset enim dici,quòd quando alius possideret,nō inducatur ista fictio:sed quando nullus possedit,interim & is qui fuit captus erat dominus,nil obstat cur fictio non videatur æqua . Vnde dic melius,addendo ad ea quæ scripsi, quòd ratio iurisconsulti est optima in casu suo,& tñ dictū do.mei est verum: nam in d.l.deniq;.& in l.nec vtilē.quæritur principaliter de ipsa præscriptione.Ex quo ad illum effectum dubitatur,vtrum retro captus videatur possedisse:& in illo casu sine dubio,vt s̄.declaraui,si fieret retrotractio,induceretur aliquid cōtra ęquitatē: & tñ in casu posito per d.meū non esset idem.Nec tamē ratio iurisconsulti est falsa,quia est vera,quo ad casum qui ibi ponitur,quia tñ ratio debet esse generalis,Bar.assignat hic tertiam rationem,& in locis s̄.alleg.dicens,ꝙ ideo lex non fingit super possessione,sicut super alijs iuribus,quia deficit in possessione extremum habile à quo,quod requiritur in fictione trāslatiua.l.huic scripturę.§.ad leg.Aquil.& l.bonorū.ff.rem ra. hab.Sed in casu nostro,ꝙ deficiat extremū à quo,patet scđm eum,quia libertas,& alia iura,item possessio rerum corporalium,quę retinetur animo & corpore,seruo redeunti ad captiuitatem ipso iure restituuntur,sed possessio non restituitur:cū enim in eius acquisitione requiratur factū,& animus sine noua apprehensione,non acquiritur,ex quo semel fuit perdita.l. iij.in prin.cū similibus.s̄.eod.Dominus Pau.de Cast.hic dicit quòd ratio vera & clara est ista,† quia in istis quæ sunt iuris, lex habet maiorem potestatē,quàm in his quæ sunt facti : qđ patet,quia in his quę sunt facti lex disponit per medium fictionis:sed in his quæ sunt iuris regulariter,lex disponit sine medio fictionis,& verè:vt per Barto.in dicta l.nec vtilē.& in l.si is qui ꝓ empt.j.titul.ꝓxi.Inde est,quòd iura restituuntur in casu nostro,ipso iure reuerso à captiuitate:possessio autē non,qđ Barto.concedit de plano,& est concedēdū. Sed ꝑ hoc nō declarať,quare licet possessio non querať ipso iure,nō possit fingi reuersus retro possedisse.Vnde ista rō d.Pau.magis declarat,cur terminus,à quo,in hoc casu non sit habilis, ꝙ dicat cur non fiet retrotractio ex fictione postliminij. Est ergo addendū idē qđ dicit Barto.ꝙ quia fictio translatiua requirit extremū habile à quo,& hic nō reperiť habile,vt declarat rō Paul.& satis est de mēte Bartol.in pdictis locis:talis fictio non pōt induci.Ista tñ rō cōfundit rōnem iurisconsulti hic,cuius verba nullo mō possunt adaptari,vt significet ꝙ extremū, à quo,erat hic inhabile:imò expresse referunť ad extremum, ad qđ.Dicūt em,ꝙ ideo in hoc casu non pōt fictio introduci, quia non pōt fingi ꝙ eo tēpore quo quis possidebať ab alio, ipse videať possedisse,qm̄ possessus ab alio non pōt possidere: vt vidisti in l.j.§.sed per eū.s̄.eo.Est ergo dicendū,ꝙ hic fictio ꝓhibetur induci,quia extremū,ad quod,est impossibile in genere subalterno in possessiōe:in dominio autē non est impossibile.qđ ꝓbo:quia ille qui per alterum possideť,nullo modo pōt ipse per se acquirere possessionē,sed bene potest acquirere dñium,vel alia iura.l.homo liber.§.pen.de acquirē.rerū domi.Hæc est igitur causa,quam ꝓprijssime exprimit iurisconsultus,cur fictio postliminij operatur circa alia iura,& nō circa possessionem:nam illa ratio Barto.etiā si non confunderet rationē iurisconsulti,quem magis debemus sequi, posset esse dubia alia ratione,quia concesso ꝙ non quæratur possessio ipso iure reuerso ab hostibus,adhuc videretur posse dari extremum habile,à quo,videlicet quòd quis fingeretur retro possedisse,postꝗ̄ nunc est ingressus possessionem.Nec obstat,si dicatur,fictio postliminij tunc fingeret nō solum de tempore captiuitatis,sed etiam super alio tempore post reuersionē,qđ intercedit inter reditum,& occupationem possessionis. Nam ad hoc est dicendum,quòd si nulla pōt imputari negligentia redeunti,non est inconueniens,ꝙ illud tempus cōsideraretur sicut tēpus captiuitatis:vt patet in l.ab hostibus.§.fin.vbi plene not.ff.ex quib.cau.ma.

Item quæro. Liberum hominem,nec res eius,sciēter potest aliquis possidere. hoc dicit.Secūda ibi:respondeo.Tertia ibi:neque enim. ¶ 10 † Primò not.quòd si aliquis scienter occupat hominem liberum, possidet eum de facto, sed non de iure.concor.l. qui vniuersas.§.j. j.eo.secus si possideat hominem liberum bona fide,vt in glo. Et intellige,quòd mala fides impedit acquiri possessionē quādo causatur ex hoc quòd scio eū esse liberū:secus si credat eū esse seruum alienum, quia tunc non impeditur possessio, licet verè sit liber.& est tex.& ibi dicit gl.in l.j.§.sed per eum. supra eo.Super quo vide quod scripsi.¶ 11 †Secundò no. & semper tene menti,quòd facilius acquiritur nobis possessio per nosmetipsos, quàm per alios.Ex hoc sequitur tale correlatiuum.Facilius acquiritur possessio per actum verū:quàm fictum. Inde est,vt dixi tibi in princip.huius l.quòd in eo qui occupat rem altero non tradente,fictio non tantum operatur quātum veritas. ¶ 12 †Tertiò nota.quòd qui non est subiectus potestati nostræ,acquirendo simpliciter non potest nobis acquirere dominium vel possessionem.Et hoc intelligit gl.infra, qñ liber homo nō intēdit nobis acquirere,bene posset nobis mandantib⁹ vel ratū habētibus.l.si me in vacuā.in fin.j.eo.& in l.

in l.cōis seruus.§.j.j.eod.Sed aduerte,quia hoc est limitādum, sicut diximus post Imol.in l.Pomponius.§.si liber homo.s.e. quo ad possessionem,non quo ad dominiū.Secūdò limitat hic Imol. nisi is qui vult nobis qrere,ideo velit acquirere,qa possideret per nos. Tunc enim videtur ꝙ non possit acquirere,quia adhuc durat ratio posita in tex.scd'm eū,quæ fundatur in hoc, ꝙ per eum qui non est mihi subiectus non possum acquirere possessionē.Si ergo homo liber credit se possideri,&tanꝗ̃ possessus vult acquirere possessori,videtur eligere mediū incōpetens,cùm non possideatur:ergo ex illo capite non potuit transferre possessionem,sicut dicitur in c.cùm super.de offi.delega. & per Bar.in l.multum.de condi.& demonst. De eo qui ꝓcedit ex capite cōpetenti per Bal.in l.falsus.C.de fur.& verbum, ciuiliter.positū in tex.expone.i.quē nō habeo in potestate, ex dispositione iuris ciuilis saltem approbatur.Hoc dico propter ius seruitutis,q̄d est inductum de iure gent.l.ex hoc iure.ff.de iusti.& iure.& statim dicetur in si.casu in l.quod seruus.j. eod. ¶In glo.super verbo,non puto.ibi:dic ꝙ non scit &c.Pro declaratione huius glo.& dictorū Bart.debes scire,ꝙ cōclusio gl. in pen.& vlt.q.procedit in cōuerso,qui factus est conuersus ecclesiæ regularis:nam iste ratione loci est sicut monachus:& licet glo.xxvij.q.j.vt lex continētiæ simpliciter dixerit de quo cunq; cōuerso ad ecclesiam regularē,doct.tamen cōiter hoc intelligūt in cōuerso qui mutauit animū,qui quicquid quærit, 13 acquirit monasterio:ita intellige glo.tuā.¶ † Vtrum autē appellatione monachorū veniāt cōuersi, qui nomine distinguuntur ab eis,vide subtiliter Abb.Moder.in c.non dubiū[a].de sen. a excō.vbi dicit,ꝙ in materia odiosa & stricti iuris nō veniūt,qa sunt monachi qualificati,sicut dicitur in simili in c.statutū.de elect.lib.vj.& hoc idem sentit Abbas in c.nō est dubiū. de re. vbi etiā dicit, quòd ꝗ̄uis monachus possit transire ad arctiorē religionem,petita licentia, licet non obtenta:vt c.licet.de re. Hoc tamen fallit in conuerso, qui mutauit habitum, quia est magis astrictus ecclesijs,ꝗ̃ monachus:allegat glos.quam dicit sing.in c.vt lex cōtinentiæ.& hoc etiam tetigit Abb.in c.causam.de elect.Sed reuera illa glos.loquitur in conuerso ecclesiæ secularis,qui dedicauit se & sua.Dicit enī, ꝙ qa videt̄ seruus ecclesiæ,nō pōt transire ad arctiorē religionem.Abb. tñ extēdit eam etiā ad conuersum ecclesiæ regularis,in quo videtur eadē ratio.Sed illam glo.in primo dicto reprehēdit ibi Archi.dicēs, ꝙ licet videatur seruus,vere tamē nō est seruus,per ea quæ habentur,Insti.de iure pers.circa mediū.vbi dicitur,ꝙ seruitus ciuilis est inuenta per vnū modum dūtaxat.s.ꝙ cū quis permisit se venundari ad pretium participandū.Forte etiam posset dici, ꝙ est differentia in hoc inter cōuersum ecclesiæ regularis,& secularis,quia cōuersus ecclesiæ secularis nō potest dici stricte religiosus,cū in illa ecclesia non sit religio strictè eam capiendo, sicut tradunt doc.in rub.de re.Vnde est obligatus ecclesię iste conuersus quadam obligatione particulari,quæ non potest dissolui inuita ecclesia:sicut dicimus in vasallo & emphyteuta in l.si is cū quo.ff.de aqua plu.arcen.vbi per Bar. Conuersus aūt ecclesiæ regularis est obligatus suæ ecclesiæ per votū solenne, sicut monachus. Vnde quia non sumus in materia odiosa,satis potest dici,ꝙ appellatione monachi veniat conuersus:vt probatur in d.c.nō dubiū.iuncto c.si quis suadente. xvij.q.iiij. Et hoc de conuerso,qui mutauit habitum:nam is qui non mutauit habitū,dicitur propriè oblatus,& nō cōuersus,vnde remanet secularis,& potest habere propriū:vt not.dicit Bald.in authen.ingressi.vers.v.quæro.& etiā in oppo.C.de sac.eccle. Et de istis oblatis qui non mutauerunt habitum,quòd differant à conuersis in ecclesia regulari:vide quod scribit Abb.referendo dicta Tancre.in dicta cap.non dubium.de senten.excommun. & aliquid etiam in c.non dubium.de regularibus.& quod not. ☞ gloss.in cle.j.ad fin.de deci.& Io. And.& Moder. in c. per exemp.de priuile.lib.vj.vbi etiam recitat q.disputatam.¶†Vtrū contra conuersum sit dirigenda actio pro obligatione contracta in seculo,ita ꝙ non possit cōueniri monasteriū : & limitat̄ ibi singulariter,quod ponunt doctor.maxime Bald.in authē. causa quæ fit cum mod.C.de epis.& cler. Ad materiam etiam vide quod notat Archid.& Ioan.Andr.in c.ex eo quod.de elect.libr.vj.& xxviij.distinct. c. quia sunt culpæ.Et de conuersis in ecclesia seculari,vtrum offerendo se videantur dedicare etiam sua:& vtrum dedicando se & sua possint de nouo acquirere sibi:vide gl.in d.c.vt lex cōtinentiæ . quam ibi sequitur Archidiaco.& Bald.in dicta authen.ingressi.Et quia glos. ista hic videtur æquiparare conuersum seruo,sicut Inno. æquiparat monachum in cap.cùm olim.extrà,de priuile.& Barto. in rubric.& in lege j.de stipulatio.seruo.dicit hic Paul.de Cast. quòd vbi est differentia inter filium & seruum,quo ad modum acquirendi,magis æquiparabitur filio quàm seruo[b],quia b non possidetur vt seruus,sed est in eo quasi possessio subiectionis,sicut in filio:& hoc sentit Bar.hic,& clarius in l.j.§.per seruum qui.suprà eod. Ego in dicto §.per seruum qui.dixi,ꝙ cōiter etiam in modo acquirendi,& iura & doctor.magis æquiparant monachum seruo quàm filio.Intellige in his, quæ possunt conuenire seruo & monacho,non in his in quibus differunt,sicut est in succedendo,quia monachus tāquàm liber succedit,& seruus non,secundùm Bald. in lege iij. C. communia de success.Et hanc viam videtur sequi Bartol.in lege prima.ff. de iure delib. quòd ęquiparet̄ seruo,etiam quo ad actum successionis.& Bald.in l.deo nobis.C.de epis.& cler.pro quib⁹ facit glos.xij.quæstio.j.c.non dicatis.& tex. liiij. distinctione. c. multos.

SVMMARIVM.

1 ☞ Possessio violenta & iniusta,appellatur possessio corporalis.
2 Seruus non possidet ea quę aliquo modo detinet.
3 Possessio quæ retinetur corpore & animo alieno apud possessorem, propriè non dicitur,sed fictè;& vide in nu.6.
4 Superior confirmans omnia priuilegia competentia vni ciuitati vel ecclesiæ,videtur confirmare iusta,nō iniusta.
5 Statutum in specie à principe confirmatum, est proprie statutum principis. a
7 Dominus licet sciat possessionem occupatam à seruo illicitè, non tamen per hoc acquiritur sibi possessio, nisi etiam factum ratificet. b
8 Filius si cum pecunia paterna vsuras exercet, non acquirit illas patri, etiam quo ad partem lucri,quod debetur ipsi patri, quia pecunia erat sua: & declara vt infrà in numero. 9.10.& 11.
12 Monachus æquiparatur seruo vel filio.

a ¶Non dubiū.Et ibi vide Fel.in j.col.in med.ibi ij.not.

b ¶Quā seruo.Adde eundē d.Frā.Aret. in l.j.s.de vulga.& pupil.in x.colū.& q̄d ibi dixi in apostil.& per eundē in fin.l.sequētis.

QVod seruus. Ex causa iniusta non acquiritur domino possessio per seruum,sed ex iusta duntaxat.hoc dicit.Secunda ibi:sicut.Tertia ibi:summa scilicet cū ratione.¶ †Primò no.ibi:non corporalem &c.quòd possessio violenta & iniusta appellatur possessio corporalis: & per hanc leg.dicit Barto.in l.j.in princ.s.eo.quòd ista est tertia species possessionis,quòd cōmuniter ibi reprehenditur per Modern. Et quia hic dicitur,quòd ex causa iniusta non acquiritur possessio per seruum,quæritur quid de dominio?Barto.in l.cùm oportet.in princ.C.de bo.quæ libe.in quæst.de vsura exacta. de qua statim dicetur,expressè tenet,quòd etiam non quærat̄ dominium.& ita videntur cōmuniter sentire omnes, præter Paul.de Castr.qui dicit super glo.quòd cùm dominium non possit stare in suspenso,sicut possessio,si tradit̄ aliquid ex causa illicita seruo.verbi gratia:vsura,vel quia extorsit aliquid ꝑ vim cōpulsiuam,quo casu trāsfertur dominiū in extorquētē. l.merū.§.sed licet.q̄d met.cau.Istud dñium trāsfert̄ in dñm, ex quo non pōt acquiri seruo,& dominus rei voluit dominiū suum transferre.Sed hoc videtur repugnare rationi assignatę in litera, quæ æquè bene potest habere locum in dominio, sicut in possessione, vt acquisitio quæ fit virtute subiectionis,& potestatis,nō extendatur ad acquisitionē illicitā.Cuius respectu seruus non consideratur vt subiectus passiue: sicut econtra dominus non consideratur, vt dominus,& vt habēs seruum subiectum actiuè:vt patet ex no.in lege,liber homo. ad legem Aquil.& per Bartol.in lege,non solum.§.si mandato.ff.de iniur. Non obstat quòd dominus non debet stare in suspenso,quia concedo : sed ex hoc non sequitur,quòd transferatur in dominum,sed quòd remanebit penes eum, qui voluit transferre, & non potuit:lege,cùm quis.§.si debitorem. de solut.& declarat Barto.in lege, quod meo.§.si furioso.suprà eodem.¶ †Secundò not.ibi:sed naturaliter tenet 2 &c.quòd seruus non possidet aliquo modo,quæ detinet.cōcor. text.in lege,stipulatio ista.§.hæc quoque. de verborum obligatio.¶ † Tertiò not.ibi:creditur possidere &c.maxime 3 iuncta gloss.quæ incipit,quadam interpretatione iuris,quòd possessio quæ retinetur corpore & animo alieno, non dicitur esse proprie apud possessorem, sed fictè. Et isto modo limitatur singul. text.in lege,quod meo.§.procurator.suprà eodem. ¶ In gloss.super verbo, possides. ibi: subaudi iustè. Hunc textum cum glossa sua videtur inducere Bartolus nota, in lege prima, in principio, hic allegatis. de his qui sunt sui vel alieni iuris. † quòd si superior confir- 4 mat omnia priuilegia quæ competunt.verbi gratia: vni ciuitati , vel vni ecclesiæ : videtur confirmare illa, quæ

sunt iusta, nõ iniusta. Et idem in statutis, quæ generaliter cõfirmantur: facit optime tex. in c. j. de iureiu. in vj. & c. petitio. eo. titu. in antiquis. & qđ not. glo. in l. nõ videtur. §. qui iussu. de reg. iur. & c. j. per quos fiat inuesti. in vsi. feudor. vbi probatur, quòd si dominus confirmat vasallo omnia feuda sibi concessa. Ista generalis locutio restringitur ad ea quæ iuste possidet; quæ iura adducit hic dominus meus super ista glo. alleg. etiã Bal. in l. j. C. de monopo. cui adde glo. no. in l. at si quis. in prin. de rel. & sump. fun. q̃ dicit, ꝙ lex q̃ mouet iudicẽ, vt repellat contradictorẽ, restringit̃ nisi iustè cõtradicat. Et sicut nõ vidẽtur cõfirmari statuta, ita multominus quę sunt contra libertatem ecclesię, secundùm Bald. in l. omnes populi. de iusti. & iur. quia non est verisimile, quòd confirmans in genere id confirmet, quod non esset in specie concessurus. l. obligatione generali. de pigno. & in c. j. §. in generali. si de feud. fue. cõtrouer. inter do. & agna. Bal. tamen hoc videtur limitare singu. in d. c. j. per quos fiat inuesti. dicens, quòd istud est verum, nisi superior confirmando generaliter reprobet aliquid positũ in priuilegijs confirmatis, vel statutis, quia per hoc videtur ostendi confirmatio ex certa scientia in omnibus alijs, sicut econtra quando iudex admittit aliquas exceptiones ex multis præpositis, cæteras videtur reprobare, vt traditur in l. tribunus. §. fin. de testa. mil. & in l. legata inutiliter. de leg. j. Ego cùm aliàs haberem consulere super isto puncto, non sum secutus istud dictum, † quia exceptio à regula non solet ampliare regulam, vt comprehendat ea quæ aliàs non cõprehenderet, secundùm Bart. in l. generali. §. vxori. de vsufruct. leg. Adduxi etiã quæ not. Moder. in c. qui ad agendum. de procura. libr. vj. & Petr. de Ancha. sub rub. de reg. iur. Nec videtur bona ista consequẽtia, quia reprobaui vnum statutum, videor etiam habere sciẽtiam aliorum, sicut habui istius quod reprobaui. Fortius tamẽ obstat supradictis id quod dicit Abb. antiquus: & sequuntur ibi doct. in c. pe. de confir. vti. vel inuti. vbi dicit, quòd confirmatio simpliciter facta sine illa clausula, sicut iustè possidetis, vel tenuistis, vel simili in dubio, censetur facta ex certa scientia, ergo videtur quòd si est facta ex certa scientia, omnia statuta videantur approbata, licet prius non valerent vel deberent rescindi. Intellige in his quæ potuit approbare & firmare, per ea quæ habentur cum materia in l. quidam consulebat. de re iudi. & in extrauaganti ad repri. in versi. non obstãtibus. per Bar. & in c. j. de exces. præla. lib. vj. in nouella. Item intellige de his priuilegijs, vel statutis, in quibus sufficit certa scientia, ita quòd non requiritur clausula non obstantium: de quibus in locis præallegatis. in c. j. de rescript. plenissimè per dom. Anto. & alios. Hæc tamen dicta potes tenere, si non sequeris glo. in cle. & si principalis. de rescrip. quæ voluit, quòd clausula ex certa scientia debet exprimi[a] in literis, aliàs nõ prodest. Sed hanc glo. ego non sum secutus in d. c. j. de rescrip. vbi multa sunt allegata in contrarium, sicut poteris videre in rep. quam feci. Ego in d. consil. ad istud rñdi cum distinctione satis pulchra, & dixi ꝙ illa doctr. habet locum, quando confirmatur vnus actus in indiuiduo. Et hoc videtur probare tex. in d. c. in verbo, ad maiorem euidentiam, vt j. dicam: secus si generaliter multa confirmentur, quia tunc non præsumitur certa scientia, nisi de ea doceatur. Est enim fortior specialis approbatio, quàm generalis. l. j. §. inter filium. de fal. Facit optimè qđ ponit Bal. in c. j. §. naturales. si de feu. fue. controuer. inter do. & agna. & Archi. l. vj. di. c. Cenomanensem. vbi dicit singular. quòd supplicatio facta de solennitatibus, si quæ deessent, non sufficit neq; ratificat actum, nisi specialiter enumerentur defectus quos superior vult supplere. † Vnde alibi dicit Bald. not. quòd statutum confirmatum in specie à principe est proprie statutum principis: secus si statuta generaliter confirmentur, vt ipse not. in l. ex placito. C. de rerum permu. Et aduerte in ista materia, quia licet confirmatio dicitur facta ex certa scientia, quando tenor dispositionis est expressus in confirmatione. c. penult. præallega. & est optimus text. cum gloss. in c. si amplius. de præben. libr. vj. Per hoc tamen non debet negari, quin confirmatio simpliciter facta præsumatur facta ex certa scientia: sed dicitur eo casu certa scientia esse euidentior: vt probat tex. in dicto c. penult. & quia est euidentior, operatur quòd etiam si sit adiecta illa clausula in confirmatione, sicut iustè possidetis, vel similis, tamen videretur facta ex certa scientia, quod aliàs non esset verum in confirmationibus: vt suprà dixi, & est gloss. ordinaria in c. examinata. de confirma. vti. vel inutili. Quid autem si in priuilegijs quæ de nouo conceduntur? vide ibi gloss. & in c. priuilegia. iij. distin. & quod nota. in c. ex ore. de priuile. Scias etiam, quòd Bart. consil. suo cxcvj. dixit, quòd quando princeps approbat factum à se eo tempore quo non erat princeps, semper in dubio confirmatio videtur facta ex certa scientia. † Et adde, quòd quando confirmantur generaliter priuilegia, non videntur confirmari illa quæ prius erant reuocata, secundùm Cyn. & Bald. in l. priuilegia. C. de sacr. sanc. eccl. Illa autẽ verba priuilegijs & cõstitutionibus eorum in suo robore duraturus. sine dubio nullam importãt cõfirmationẽ, nisi prius fuissent reuocata: quia tunc videnť reuocari, ne aliàs verba sint superflua: ita distinguit not. Iac. Butr. quem refert & sequitur Ang. in l. fin. circa princ. C. de tẽpor. appel.

6 ¶ † In glo. super verbo, creditur. No. istam glo. in vtroq; dicto suo: nam ex primo dicto colligitur id quod dixi in vlti. no. scilicet quòd is qui possidet corpore & animo alieno, videť ficte possidere, & non vere. Et qñ glo. dicit, ꝙ ex interpretatione iuris factũ serui p̃sumitur factũ dñi, dicas ꝙ illud verbum est improprie positũ: nam debet dicere, fingiť factum domini, si intelligimus l. nostram, vt intelligit glo. etiã in rebus non peculiaribus, in quibus nulla adest volũtas domini. Si autẽ intelligeremus in solis rebus peculiaribus, tunc verbum p̃sumitur bene stare: quia seruus ex causa peculiari occupat ex voluntate dñi generali, quæ colligitur ex cõmissione administrationis peculij: vt l. j. §. itẽ acquirimus. s̃. eo. Et ex his quę modo dixi, potest tibi patere differentia, seu ratio differentię, quæ ponitur in l. j. C. de acqui. poss. † cur possessio quæsita domino ignoranti per ꝓcuratorem non pariat vsucapiendi conditionem: quia est possessio ficta. Licet enĩ ꝓcurator habeat volũtatem dñi in genere, magis tamẽ diciť possidere animo & corpore alieno, quia non habuit animũ apprehendendi possessionem in specie: & secundũ hoc etiam possessio occupata per seruũ in rebus peculiarib9 domino ignorãte erit ficta possessio, ꝗuis seruus habeat volũtatẽ dñi in genere, vt s̃. dixi. Ideo adhuc melius in rebus peculiaribus glo. dixisset, quòd factum serui fingitur factum dñi, quàm ꝙ p̃sumiť. Verbũ tamẽ p̃sumitur saluari, vt dixi isto casu, ꝓpter generalem voluntatem dñi.

7 ¶ † Scđò not. ex ista glo. ibi: sed scientis & volentis. quòd licet dñs sciat seruum occupasse possessionẽ illicitè, non tamẽ ꝑ hoc acquiritur sibi possessio, nisi etiam ratificet factũ. Et ita supplent ad istum tex. hic quidam Moder. qui volunt, quòd dñs ex sola scientia non videť habere ratum cõmissum à seruo illicitè. Licet tex. innuat hic cõtrariũ à cõtrario sensu. Facit optime tex. & quod ibi per Bart. in l. j. in fi. ff. si fa. fur. fe. di. & in l. ij. & iij. ff. de noxa. Quinimo etiam si res violenter ablata reperiretur penes dñm, non tamen videreť habuisse ratum illicitè factum à seruo: vt est casus no. in ca. cùm ad sedẽ. de restitu. spol. quem adducit Bald. ad hoc in l. j. C. de episco. & cleri. Hoc tamẽ dictum videtur expeditũ: quia Bart. tenet oppositum in l. aut facta. §. fina. ff. de pe. Vnde pro nunc non determino quid sit verius. Gl. tamen tuam hic tenebis menti, quam Moder. non ponderant. Ex his quæ dicuntur in tex. & glo. arguit hic Barto. ad quęs. de qua se remittit ad ea quę scripsi in l. cùm oportet. C. de bo. quæ liber.

8 † videlicet ꝙ si filius cùm pecunia paterna exercet vsuras, non acquirit illas patri, etiam quoad partem lucri, quod debetur ipsi patri, quia pecunia erat sua. Vnde post mortem non tenebitur cõmunicare fratribus[b]. Do. meus hic multũ diffuse tractat istam q. dicens considerando esse tres casus. Aliquando filius fœneratur mãdato patris, vel pater habet ratum. Aliquando fœneratur nomine proprio. Aliquãdo sumus in dubio.

9 ¶ † Primo casu, secũdum eum acquiritur lucrũ patri, quia ipse videtur fœnus exercuisse; sicut dicit glo. j. istius l. & est tex. optimus in l. si ꝓcurator. & quod ibi not. de condict. inde. & in l. si indebitũ. & l. si sine. ff. rem rat. ha. quæ iura alleg. Ange. in cõsilijs j. adducendis. Et istud membrum ponit Bart. expresse in mandante in dicta l. cũ oportet. De ratificante autem ponit Angel. in locis allegandis.

10 ¶ † Secundo casu dicit ipse, quòd filius nõ acquirit vsuras patri per istam legẽ, & ꝑ l. idẽq;. §. si mandauero. suprà mandat. & per legẽ, si vnus ex socijs. §. si vnus. suprà, pro soc. Aduerte tamen, quia illa iura licet loquantur in vsuris, loquuntur de iure Digestorum, quo iure vsuræ erant licitæ. Vnde causa cur ibi procurator vel socius non acquirit vsuras domino vel consocio, non est iniusta acquisitio. Sed quia persona quæ exercuit vsuras proprio nomine, & suo periculo, non est talis, quòd ratione potestatis & subiectionis ex causa profectitia acquirat domino: sed in casu nostro non est sic, quia filius lucrum quod facit ex causa profectitia acquirit patri. Vnde illæ ll. impertinenter allegantur ad hoc: allegarentur autem pertinenter ad casum Angel. qui ponit quæstionem in procuratore vel tutore pupillorum, vt infrà dicemus.

11 ¶ † Tertio casu dicit, quòd in dubio cùm filius exerceat se super re paterna, censebitur fœnerari nomine patris, per ea quæ habentur in lege, post mortem. cum materia ff. qñ ex fac. tu. & in l. fin. ff. si quis caut. Et sic acquiriť dño ratificanti

---

a ¶ Exprimi. Adde Feli. in c. nonnulli. in x. col. in ver. fallit iiij. de rescri. & in c. cũ inter. de excc. in prin. vbi latè. & qđ ibi dixi in apost.

b ¶ Fratribus. Vide hic omnino d. Ale. de Imo. in versi. extra gl. q̃rit hic Bar. & vide Bal. in auť. ex testamen. in vij. col. C. de col. & in d. l. cũ oportet. in j. col. in fi. in ver. modo quęro. & Bart. in l. si vn9. §. si vn9. ff. ꝓ soc. & Bar. in tract. de duo. fra. & a Raph. hic, & Frãc. Por. in tract. de duobus fra. in j. parte. in penu. char. & Barth. Cæp. in cautela cxxx. & seq. et an si filius velit exonerare aĩam suam ꝑ restitutionẽ, possit inuito patre, & cõtra patrẽ possit agere, vide Dyn. in cõsil. xij.

ficanti, vt in primo casu: nā si pater non vellet ratificare, non posset filius exercēdo vsuras noīe patris obligare patrē ad delictū: vt l.si ꝓcurator. de cōdi. inde. & l.ij.§. qd si ꝓcurator. & qđ ibi per Bar. ff. qđ quisq; iur. Vnde patre nō ratificāte dñm, videř remanere penes soluētē. l.cùm qs. §. si debitorem. de so. ꝙ declarauim⁹ in notabilib⁹, discutiēdo dicta d.Pau. de Ca. qui tenuit, vt vidisti, ꝙ etiā ex illicite acqsitis dominiū acquirař dño ipso iure, licet nō acquirař possessio: qđ ego nō sum secutus, vt scripsi plenè in notabilibus. ¶ † Addit etiam vnū verbū satis notabile do.me. videlicet quòd si pater dat pecuniā filio ad exercēdum se, qui est solitus & cōsuetus foenerari ꝓpter qualitatē personæ, & eius consuetudinē, tacitè videř cōmittere, vt exerceat vsuras noīe ipsius patris: arg. eorum quę habētur in l. sed & si susceperit. §. j. de iudi. & in l. plenū. §. equit ij. ff. de vsu & ha. & in l. vel vniuersorum. per locū à cōtrario. ff. de pig. actio. Sed istud est pręsumere, quòd committēs pecuniā exercendā velit delinquere: qđ in dubio non præsumitur, vbi alia pōt esse cōiectura voluntatis. l. si qs rem. s̄. eo. & ibi dixi. & l. merito. ff. pro socio. Vñ quia ista est fortior præsumptio, quàm qualitas psonę, cui fit cōmissio, nō credo quòd isto casu præsumař cōmissio ex ista cōsuetudine, quia fortior prę sumptio vincit istas. c. trāsmissa. qui fi. sint leg. & l. iij. §. tu magis. ff. de testi. & no. in l. fi. in prin. ff. qđ me. causa. Et adde ad istā q. qđ ponit Ange. cōsi. suo xc. & cōsi. suo ccviij. in qbus quęrit de vsuris exactis à tutore vel ab institore, & ꝓcuratore, vtrū pertineāt ad dñm, vel ad ipsos administratores. Et qualiter hodie tutor possit vel nō possit exercere vsuras [a] noīe pupilli, vide quod ponit Cy. & Salyce. post eū in auť. nouissimè. de admi. tut. & Bal. in l. j. in vltimis verbis. C. de cōdi. indebi. Adde etiā quod ponit Ange. post glo. in l. si nauis. ff. de rei ven. vbi cōcludit, quòd malæ fidei possessor non restituit vsuras, nec alia quęsita illicite vero domino: facit l. si possessor. ff. de pet. hære. Quid autē sit de eo quod filius lucratur in ludo, vide Bal. quē adducit hic do.me. in auť. ex testamento. C. de coll. † Et quia monachus æquiparatur seruo vel filio: vt vidisti in l. cùm hæredes [b]. s̄. eo. ideo potest dici secūdùm eum, quòd illicite acquisita per monachum nō quęrunř monasterio: teneř tñ monasteriū satisfacere pro monacho, quousq; sufficiant bona monachi, quæ ꝓueniunt ad monasteriū: alle. Spe. in ti. de statu mona. §. j. & bo. tex. Insti. de acqui. per arroga. §. fi. Tu autē vide Bal. plenius hoc declarantem in authē. cām quę fit cū monacho. C. de epis. & cleri.

SVMMARIVM.

1. Res mobilis si euasit custodiam nostram, nobis ignorantibus, perditur possessio, ex quo verè res iam non est in nostra custodia.
2. Possessionis in retentione ista tria parificari videntur, videlilicet quod colonus moriatur, alij locet, vel incipiat furere.
3. In rebus non peculiaribus quo ad possessionis retentionem nihil interest inter seruum & colonum.
4. Dictiones istę, donec, & quousq;, significant extinctionem iuris, post terminum significatum per has dictiones.
5. Possessio corporalis tantū est dicere, quātum possessio quæ immediate p actū corporis vel per ipm corpus apprehēsa est.
6. Dictio ista, quasi, quādoq; est veritatis expressiua, nec semper improprietatem significat.
7. Fūdum ingrediens domino absente, acquirit possessionem quæ dicitur corporalis.

SI id quod. Possessio rei mobilis perditur, cùm ignoramus vbi sit res. h.d. ¶ In gl. super verbo, vbi sit. ibi: sed locum fundi non retineo. Hoc procedit, quādo scio locum principalem, licet ignorē locum loci, nisi ego facta diligenti inquisitione nō inuenirē rem in loco loci, tunc enim perderetur possessio: & ita potest limitari text. in l. peregre. in prī. quia desinit esse sub custodia nostra: & tenet clare do. mi. Paul. hic, qui etiam dicit †, quòd si res mobilis euasit custodiam nostrā nobis ignorātibus, verbi gratia, quia credo rē esse in domo, vel equum in stabulo, & nō est, adhuc perditur possessio, ex quo vere res iam non est in nostra custodia, licet hoc ignoremus: & probatur expresse in l. si rem mobilem. in prin. j. eo, & in l. rē quæ nobis. in prī. s̄. eo. Dixit etiā hic Iaco. de Ra. quem refert Imol. quòd hic tex. est ītelligēdus, quādo res cecidit in via, vel in agro extra domum, & nescitur quo loco sit. Sed quādo res cecidisset alicubi in domo, non perditur possessio secundùm eum, si habita diligenti inquisitione posset inueniri: quod dictum sine dubio esset verum, si scirem rem perditam esse in domo: quia est casus in l. iij. §. Nerua. s̄. eo. Sed quando ignoro vtrum sit in domo, vel extra domum, quia nescio vbi amiserim rem, tunc videř militare ratio istius literæ, seu decisio, vt non possit dici res sub custodia nostra, ex quo ignoramus an sit in loco quem custodimus. Et pondera glo. in vltima parte sui, quæ vult ꝙ sola obliuio non inducat amissionem possessionis, similiter sola longinquitas temporis: sed requiritur tunc simul, licet perditio fiat immediate ex obliuione: de quo tetigit hic aliquid Imo. Sed plenius per Bar. & Moder. vbi dicemus in l. si de eo. §. si forte. j. eodem.

Et per colonos. Possessio retinetur p seruos vel per colonos, & si moriantur, aut incipiant furere, vel rem alij locent. h.d. Secunda ibi: sed si moriantur. Tertia ibi: nec inter colonum. ¶ † No. primò quò ista tria in retentione possessionis videntur parificari, videlicet quòd colon⁹ moriatur, alij locet, vel incipiat furere. Et multum facit tex. pro opinio. Vgo. cùm ista tria vna ratione pariter determinentur per regulā l. iam hoc iure. de vulg. & pupil. vt retineatur etiam naturalis possessio mortuo colono: & pondera tex. in ver. intelligimur. quod est verbum significans fictionem, & improprietatem, sicut diximus in l. rem quæ. s̄. eo. nam videtur probare, quòd quando deest animus colono, vel seruo: vel quia ipsi non incumbunt rei, sed locant eam alij, vel quia efficiuntur furiosi, vel quia moriuntur, tunc nos possideamus ficte per eos, non verè, intellige de naturali possessione, quam retinemus per eos. ¶ † Vltimò not. ibi: nec quicq; interest. quòd in rebus quę non sunt peculiares, quo ad retentionem possessionis, nihil interest inter seruum & colonum. & hoc videtur inferri, quòd in rebus non peculiaribus possessio non acquiritur per seruū domino ignoranti: quia si acquireretur ignoranti, ergo anteq; dominus sciret, retineret per seruum aliter q̄ per colonum, scilicet corpore & animo serui: quod nō potest fieri per colonū. l. iij. §. saltus. s̄. eo. Si tamen velles tenere cōmunem opi. potes dicere ad istum text. quòd seruus & colonus nil differunt in acquirēda possessione, postq; dominus cœpit animo suo possidere. id est, postq; sciuit possessionem esse sibi quæsitam. Hoc tamen est restringere tex. & aliquo modo diuinare ad literam, maxime quia in prin. tex. isti vidētur parificari, etiā quo ad acquisitionem possessionis. Sed posses dicere, ꝙ parificantur quo ad retinendam possessionem, vt dixi: nam in acquisitione nullo modo sunt pares, vt j. dicetur in vlti. glossa. ¶ In glo. sup ver. intelligimur. ibi: vel dic secūdùm Vgo. do. communiter sequuntur opi. Io. videlicet ꝙ retineatur sola ciuilis mortuo colono. sed contra eos facit mirabiliter iste tex. in ver. intelligimur nos per eos. nam illa dictio, per eos, manifeste declarat, quòd ministerio eorum his tribus casibus retinetur possessio. Sed hoc esset falsum, si prædictis mortuis extingueretur possessio naturalis, & retineretur ciuilis duntaxat, nihil enim tunc retineremus per istos, quia nostra ciuilis non potest requiescere in naturali, quæ morte est extincta: sed solùm animo nostro, qui sufficit ad retinendam possessionem: vt in §. fi. istius l. Pro ista conclusione facit fortiter tex. in l. si de eo. §. j. j. eo. Diciř enim ibi, ꝙ vtilitatis causa receptum est, vt mortuo colono continuetur possessio; & sic videtur, ꝙ de iure speciali pręter regulas iuris sit hoc inductū vt patet ex simili tex. in l. q̄uis. in prin. j. eo. & §. j. in l. j. §. furiosum. de ac. & ob. Sed si ille tex. intelligeretur de possessione ciuili, quæ continuatur solo animo, hoc non esset de iure speciali, sed de iure communi. l. licet. C. eod. & l. clam. §. fi. s̄. eo. ergo datur intelligi, quòd ille tex. non loquitur de ciuili, sed de naturali. Confirmatur ista conclusio ex eodem tex. dū dicit, quòd ista possessio retinetur, quousq; non datur nec ligentia in domino eam apprehendendi, Sed hoc nō potest intelligi de possessione ciuili; qa vt videbis in l. si de eo. §. si forte. j. eo. per Bar. sola negligentia non est causa perdēdi ciuilē, nisi concurrente diuturnitate tēporis, vel aliqua qualitate notabili, per quam præsumebatur dominus habere possessionem pro derelicta. Tertiò pondero illum tex. in fi. dum vult, quòd si alius occupat rem detentam per colonum post mortem ipsius, tunc perditur illa possessio, quæ superius dicebatur continuari. Sed hoc intelligere de possessione ciuili est penitus falsum: † quia ciuilis possessio non perditur, si res occupatur ab alio, nisi dominus vel deijciatur, vel suspicetur se posse repelli; vt videbis in §. fin. vel nisi colonus aut hæres eius deijceretur. l. peregre. §. quibus. j. eo. cùm tamen tex. ibi præsupponat, quòd ex sola occupatione facta per alterū inducitur iste effectus. Ad argumentum doctorum in oppositum respondi aliàs, quòd licet hæreditas coloni vere nō detineat, sicut nec vere possidet hæreditariā. l. j. §. Sceuola. j. si qs te. li. eē ius. Fingiř tñ detinere ad vtilitatē dñi, sicut fingiř possidere, quo ad effectū vsucapionis finiēdę. l. cœptā. j. ti. j. Nec est

[a] ¶ Vsuras. vide Bar. in authē. vt hi qui obliga. in §. quoniam autem.

[b] ¶ l. cùm hæredes. Et ibi vide quæ dixi in apostil.

nouũ, vt dixi, quòd aliquando quis fingatur detinere, quod non detinet: vt probatur in l. si finita. §. si quis metus. s. de dã. infec. & l. cùm vn⁹. §. fi. cũ l. seq. de bo. aut. iudi. pos. Sed licet ista responsio olim placuerit mihi, contra eam fortiter facit tex. iste, qui idẽ dicit esse in seruo moriente, qđ in colono. Et tamẽ cum seruus nõ possit haberi hæres, tota ista cõsideratio hæreditatis iacẽtis est inanis. Et glos. seq. in verbo, quequam. in secũda differẽtia intelligens difficultatem cõtrarij, restringit tex. nr̃m ad colonũ & inquilinũ, & in seruo expresè vult quòd nõ debeat ĩtelligi op. V go. vt cõtinuet̃ possessio naturalis post mortẽ. Sed ista est nimis magna restrictio ad tex. qui simpliciter in numero plurali dicit, quòd per istos mortuos, vel furẽtes, vel locãtes alij retinemus possessionẽ. Vnde verba satis clare etiã referũtur ad personã serui. Dicamus ergo, & melius, ꝙ sicut lex aliqñ fingit hominẽ viuum fuisse mortuũ, vt facit lex Cornelia, quæ fingit captũ fuisse premortuũ præambula hora captiuitatis, vt cõfirmet̃ eius testamentum: vt l. lege Cornelia. s. de test. Ita ecõtra aliqñ fingit mortuũ viuere: qa ista fictio nõ est impossibilis in suo genere: vt patet Insti. de excu. tu. §. filij autẽ. vbi ad excusationẽ tutelæ filij mortui in bello fingũtur viuere: vt in l. bello amis. ff. eo. Ex æquitate ergo videt̃ inductum esse in casu nostro, super qua fundatur fictio. l. j. §. si vir. s. eo. ne casus superueniens in persona istorũ noceat dño, vt quousq; dominus nõ est negligẽs, isti fingãtur viuere, & in cõsequentiam retineãt possessionẽ pro dño. ¶ In glo. in verbo, quicquã. ibi: in retinẽda. Intellige glo. istam in rebus nõ peculiaribus, nã de istis loquit̃ tex. noster vt intellexit glo. præcedẽs in fi. & bñ. Et ad declarationẽ hui⁹ dicti vide quod s. scripsi in no. declarãdo in quo casu verũ sit, quòd in retinẽda possessione isti nihil differũt. ¶ In ea. glo. ibi: itẽ nec aliqs eorũ. Illud est verũ indubitãter, ꝙ nõ acquirẽdo titulũ extrinsecũ nullus istorũ mutat sibi causam possessionis. Sed vbi acquireretur titulus extrinsecus, hic esset differẽtia, qa seruus non possit interuertere possessionẽ domini, & sibi acquirere: vt l. rẽ quæ nobis. s. eo. & l. si rem mobilẽ. j. eo. Sed colonus vel inquilinus bene posset sibi mutare causam possessionis, vt breuiter hic tetigit dñs meus per l. cùm fundus. & l. colonus. j. de vi & vi arma. † Tu vero dic melius, & distinctius posse considerari tres casus. Aliqñ tradens nouum titulũ colono possidet rem: & tunc transfert in colonum possessionem, & efficitur ex detentore possessor. l. iij. §. illđ. in vltimo respõso. s. eo. Aliqñ colon⁹ acquirit titulũ & possessio est vacãs: & tũc põt eã apprehẽdere pretextu noui tituli, & mutabit sibi cãm possessionis: ita loqtur tex. in l. non solum. §. quod vulgo. in vl. rñso. j. tit. j. Aliqñ possessio erat penes dñm, cuius aliquis erat colonus: & tũc si colon⁹ acquirit nouũ titulum à tertio, non mutat sibi statum cãm possessionis, quia nõ incipit possidere incontinẽti, sed tũc demũ quãdo possessor amittit possessionẽ, vel quia colonus expellit dominũ de fundo aut veniẽtẽ nõ admittit. l. cũ fund⁹. & l. colonus. de vi & vi ar. vel dominus suspicatur se posse repelli: vt in §. fi. huius l. & ita declarat Bar. in l. inale agitur. C. de pscrip. xxx. ann. Ita debes intelligere dicta dñi mei hic in isto passu, licet minus breuiter loquatur, qui etiam prosequitur per quinq; casus, in quib⁹ cõueniãt vel discõueniãt colon⁹ & seru⁹ respectu possessionis, & optimè declarat glo. nostra.

Quod autem. Possessio ciuilis retinetur solo animo, licet naturalis sit occupata ab alio, quousq; dñs nõ admittitur, vel suspicat̃ se posse repelli. h. dicit. Scđa ibi: an vero ¶ † Not. primò ibi: quousq; & donec[a] &c. quòd istæ dictiones significãt extinctionẽ iuris post terminũ significatũ per has dictiones: de quo per Bar. solenniter in l. fi. s. ad Tertul. in illa q. qñ statutũ dicit, quãdiu vel donec masculi extiterint; de qua scripsi plene post Moder. in l. si quis posthumos. §. si quis filium. de libe. & posthumis. ¶ † Secundò. not. & semper tene mẽti, quòd tantum est dicere, possessio corporalis, quãtũ possessio quę immediate per actũ corporis vel per ipsum corpus apprehensa est; & sic illud verbũ, corporalis, significat actiuè id quod immediate attingit corpore. Ita ecõtra videtur, quòd illa ꝓprie dicatur iniuria corporalis, que immediate attingit corp⁹ passiuè. Et hunc tex. debes addere ad ea quę solenniter scribit Bart. in l. illicitatio. §. qđ illicite. ff. de publi. vbi diligẽter disputat, quæ iniuria dicatur cõmissa in personã: de quo vide per Bar. in l. si qua per calumniã. C. de epis. & cle. & in l. ad testiũ. §. si. s. de testa. ¶ † Tertiò not. ibi: quod quasi magis. secundùm Moder. quòd ista dictio, quasi, aliqñ est expressiua veritatis[b], nec semper significat improprietatẽ: de quo in l. si quis non quasi hæres. de acqui. hære. & in l. sed si ãte. s. sol. matri. & est bonus tex. in l. j. de eo qui pro tuto. neg. ge. ¶ † Vltimò no. ibi: corporalis possessio. quòd qui ingreditur fundũ domino absente, acquirit possessionem quæ dicit̃ corporalis. Ex hoc videtur inferri duplex conclusio. Prima est, quòd est reperiri duplex possessio: sicut tenet cõmunis opi. Vna quę est penes occupãtem: alia quę retinetur animo absentis. Sed qui vellet respondere ad istũ tex. posset dicere quòd hic capitur verbum, possessio, impropriè pro detentiõe: sicut in l. ij. §. quod vulgo. j. pro hærede. & in multis alijs iuribus. Hoc autẽ põt elici ex tex. in fi. Dicitur eñ ibi, quòd non priuamur, nisi suspicemur posse repelli ab eo qui ingressus sit in possessionẽ. Est autem aliud esse in possessione rei, & aliud possidere rẽ. l. si quis ante. circa mediũ. s. eo. Cõmuniter tñ doc. intelligũt, vt suprà dixi: & credo quòd ista fuerit mens istorũ iurium. Secunda conclusio, quę elicitur, est talis: possessio clandestina vel violenta est tertia species possessionis differens à ciuili & naturali, quæ vocatur corporalis: secũdùm Bar. in l. j. in prin. s. eo. quod tamen ibi communiter approbatur.

SVMARIVM.

1 ¶ Dominium sicut trãsferri nõ potest sine causa legitima, ita etiam possessio.

2 Negligentia in nonvtendo vel prosequendo ius suum, non inducit tacitũ cõsensum verum, sed fictũ, & interpretatiuũ.

Locus. Incertitudo rei in quota & in loco impedit acquisitionẽ possessionis, secus si sit incertitudo in altero istorũ. h. d. Scđa ibi: incerta pars. tertia ibi: incerta autẽ &c. ¶ † Primò no. ibi: ex emptione vel donatione. nã hic videtur probari, quòd sicut dominium nõ põt trãsferri sine causa legitima, ita etiã possessio: & ita tenuit glo. in l. quod meo. in prin. s. e. Sed cõmuniter ibi tenet̃ cõtrariũ. Vnde oportet istum verb. referre ad possessionẽ non simplicẽ, sed quæ pariat facultatẽ vsucapiẽdi. Et secũdùm hoc no. ex isto tex. quòd sicut sine cã legitima nõ transfertur dñium, ita nec vsucapiendi cõditio. Est tamẽ in hoc aliqua differẽtia: quia dominiũ nõ transfert̃ nisi ex titulo vero, & valido: sicut est dictũ in l. j. §. si vir. s. eo. sed vsucapiẽdi cõditio transfert̃ ex titulo vero putatiuo iusto, vt videbis in l. Celsus. j. tit. j. ¶ † Secundò not. ibi: quicquid mei iuris &c. quòd per ista verba tanquã incerta respectu loci & quotæ non trãsfertur possessio. Nec dicas, quòd hic ex quo demõstrat̃ fundus, videatur demõstrari locus, licet non quota: nã hoc esset verũ, si simpliciter cõcederẽ tibi fundum. Tunc enim satis demõstraretur locus cõcessus: quia põt subijci oculis ĩtra terminos suos. l. Meuius. §. duobus. de leg. ij. Sed quando quis cõcedit quicqd iuris habet in fundo, hoc non refert se magis ad totũ, quàm ad partem. posset eñ esse, quòd haberet ius pro parte, nõ in totũ: itẽ quòd haberet ius in certo loco fundi, & nõ in toto fundo. Vñ concessio remanet obscura respectu quotæ, & etiã respectu loci: ideo nõ trãsfertur, nisi certus locus in fundo demõstret̃, tunc enim verè transfertur possessio: intellige si certus locus simpliciter concedatur: nã si concederetur hoc modo, quicquid iuris habeo in certo loco fundi, eodem modo remaneret incertitudo, vtrũ haberet ius in toto, vel in parte illius loci. Et similiter si fieret concessio per modum quotę, dicendo tibi, quicquid iuris habeo in tertia parte: quia adhuc remanet incertitudo, quantum iuris habeat in illa tertia parte, vel saltem vtrũ habeat aliquod ius. Alibi etiam lex considerat: quòd oportet demonstrare locum loci, vt nunciatio non sit incerta. l. de pupillo. §. qui nunciat. s. de no. ope. nun. Et isto modo intelligunt doc. ista iura, vt patet ex exemplo, quod ponit Barto. in l. iij. §. incertã[c]. s. e. de eo qui vendidit xx. tabulas talis fundi in loco eligendi per emptorem, in quo presupponit clare, quod tot⁹ fundus optimè demõstratur: sed quia non conceditur totus, sed aliquis locus ipsius, ideo oportuit demonstrare locum; & ita debes intelligere, licet do. me. hic tangendo istam solu. dicat esse cogitandum, sed non est. Et aduerte, quia sicut dixi in d. §. incertam. s. eo. licet per traditionem factam isto modo nõ transferatur possessio, concessio tamen valet, seu titulus: vt dixit. glos. nota. in l. emptor fundi. j. pro emp. Ex hoc tamen titulo, si concedens nullum habet ius, nihil acquiritur: vt plene declaraui post Paul. de Cast. in l. si quis vi. §. differentia. s. eo. Ille ergo cui fit talis cõcessio, debet docere similiter, dum addit quòd ille de volũtate in voluntatem transit: nam vult dicere, quòd in obliuione quę inducitur per negligentiam, fiat transitus de prima volũtate ad contrariam voluntatem: sed in illa quæ inducitur per furorem, aut non mutatur prima voluntas, aut si mutatur, mutatur quia extinguitur, non, quia transeat in contrariam voluntatem. Et hanc rationem clarè hic approbat domin⁹ meus, quę ratio procedit optimè si tenes opi. Ia. de Ra. videlicet quòd voluntas sit immediata causa

a ¶ Et donec. De qua dictione vide etiã per eundẽ in l. qđ meo. s. eo.

b ¶ Veritatis. Adde d. Pe. Philip. Corne. in cõsi. cclxxiij. in litera b. & d. iiij. parte, de qua dictione etiã vide eundẽ Are. in l. q. liberis. s. de vul. & pu. & in l. j. de acqui. pos. & qđ ibi dixi i apost.

c ¶ §. incertã. Et ibi eundẽ do. Frã. Are. in prin. j. col. & do. Ias. May. in prima columna.

causa amissionis. Sed si tenes opi. Bar. & cōmunem, quæ vult quòd immediata cā amissionis possessionis sit obliuio, quę nascitur ex negligentia & longo tempore: ista ratio differentiæ nō posset procedere, ex quo volūtas non est causa amissionis possessionis. Et ista opinio videt̄ verior, †quia negligētia in non vtendo vel prosequēdo ius suum non inducit tacitum consensum verū, sed fictum, & interpretatiuum. Sed glo. in l.j.§.pen.ff.de dolo.quā ibi approbat Bal. super quo vide quod scribit Bar. plenius in l.cùm quis.C. de iur.& fac.igno. & qđ habetur per eundem in l.ab eo.C.quomodo & quando iud.& est bonus tex.in c.qđ ad consultationem.in verbo, iuris interpre.de re iudi.& ibi per Moder. Fateor tñ vt s̄.dixi, & sentit hic Paul.de Ca.& bene, quòd taliter oblit⁹ habetur pro renunciante, propter culpam ex tali negligentia, quę sibi potest imputari: & inde est, quòd amittit possessionem quę in sui amissione requirit contrariam voluntatem: vt probatur in tex.nostro, intellige veram vel fictam. Et hanc opinio. Bar. impugnat do. me. tali ratiōe vltra prędicta: quia ex dicto suo sequeretur, quòd furiosus non posset præscribere præscriptionem xx.an. si furor interuenisset post quintum annum inceptæ possessionis: nam si perderetur possessio per decem an. multum adhuc superesset de tempore præscriptionis, quæ vlterius non procederet amissa possessione. l.sine possessione.j. tit.j. & hoc est cōtra l.iusto.§.eum qui.j.titu.j. Sed credo dictū eius esse corruptū vitio scriptoris: quia non debuit ponere exemplum in præscriptiōe longissima, quæ non erat cognita de iure Digestorū, de qua non potest loqui tex.in d.§.eum qui. sed in præscriptione xx. anno. quæ currit contra absentē de iure Digestorū: vt patet in l.j.& l.vlt.C.de præscrip.lon.tē. Vtrum tamē ad hanc rationem posset respōderi, quòd furiosus poterit tūc præscribere, si habet curatorem, qui noīe furiosi cōtinuabit possessionem, cùm sit eius legitimus administrator: si enim per solum curatorem pōt acquiri possessio furioso. l.j.& ibi not.ff.de bon.pos.infan. ergo & fortius poterit cōtinuari. Item si furiosus potest autore curatore acquirere possessionem. l.j.§.furiosus.s̄.eo. eodem modo ipso autore poterit continuare. †Et attende, quia ita requiritur autoritas ex facto tutoris cōcurrente cum facto pupilli, sicut quando interponitur expressè super actu aliquo, secundùm Bal. qui hoc declarat in l.potuit.C. de iu.delibe. Vñ ista ratio posset euitari de facili. Et tamē ista opinio placet ratiōe prænotata, & etiam per rationē quæ assignatur in tex.in d.§.eum qui. scilicet ne languor animi noceat furioso in rebus suis: quæ ratio ostendit, quòd etiam si furiosus non habeat curatorem, pōt præscribere rē per eum possessam, aliàs calamitas sua superueniens noceret sibi.

SVMMARIVM.

1 Rei emptio propriè fieri potest, respectu possessionis, quam dominus nō habebat.
2 Res vt videatur conducta respectu possessionis duntaxat, est specialiter agendum.
3 Duæ fictiones regulariter non possunt concurrere ex eadem causa tanquam duo specialia.
4 Specialitas duplex potest concurrere ex diuersa causa, & duplex fictio.
5 Dominium sicut non probatur per locationē, ita nec per emphyteosim.
6 Promittere & soluere paria sunt.

SI aliquam rem. Dominus conducens rē suam ab alio qui eam possidet, respectu possessionis duntaxat, vtiliter eam conducit, & valet conductio.h.d. Secūda ibi: & si sciens. in qua secūdùm Bar. & Moder. mutatur factū: quia prius quæsierat de eo qui conducit rem, cuius est dñs & possessor. In hoc autē ver. de eo qui est dñs rei quā conducit, sed possessio nō est apud eū, sed apud illum à quo conducit. ¶ †Not. ibi: nam & si rē meā &c. quòd emptio rei propriè pōt fieri respectu possessionis, quā domin⁹ nō habebat. cōcor. tex.in l.si emp.§.rei suæ. de cōtrahē.emp. Vtrū autē si venditur res, & euincit̄ possessio sola, possit agi de euictiōe.[a] Et vtrū qui promisit defendere aliquem, si mouetur quæstio sup re, tenet̄, si mouet̄ quæstio sup possessione dūtaxat. Vide tex.& ibi per Bar.in l.ratio in prin.de act.emp.& qđ ipse no.post gl.in l. venditores.in vlt.q.ff.de verb.ob. Adde etiā qđ ipse no.in d.§.rei suæ. dicit em̄ per illū tex. ꝙ tūc valet vēditio respectu possessiōis, quæ erat penes venditorem, qñ in causa possessionis vēditor haberet melius ius. Vnde si possessio posset auocari à venditore aliquo remedio possessorio, nō valeret emptio secūdùm eum ibi. Sed contra istam coclusionem videtur casus in l.fi.§.j.ver.econtra.j.de preca. vbi tex. dicit, quòd ille qui pōt auocare possessionem à possessore, potest ab eo cōducere rem precario. Sed precarium & emptio hic æquiparantur, quo ad hunc effectum: ergo videtur quòd vtrunq; posset fieri. Et fortiter obstat illa litera. Sed tamen saluando sententiam Bart. quæ satis videtur probari in d.§. suę rei. dicēdum est, quòd tex. contrarius debet intelligi, quando res nō potest auocari remedio possessorio, licet forte posset auocari per rei vendicationem, vel Publicianam. ¶ †Vltimò no. quòd ad hoc vt res videatur conducta respectu possessionis duntaxat, hoc est specialiter agendum: nam in dubio conducens rem simplicem videtur conducere respectu possessionis & proprietatis: vt satis probatur ex isto ver. & ex l. si duo.in fi.j. vti pos. & tenet hic Bart. & communiter omnes. Et inde est, quòd quādo euictio promittitur pro re euicta, non habet locum si euincatur pos-

sessio, sed agitur actione ex empto, ac si res non esset tradita. d.l.ratio. in prin. ¶ In glo. super verbo, & vtrū. ibi: & accipe primum membrum.i. sciētiam. ac diceret seruus. ver. positus in tex. subdistinguit primum mēbrum positū in ver. vtrū præcedenti. quia posito, ꝙ aliquis sciat se esse dominum & possessorem, adhuc tamē est differentia, vtrum cōducat rem tanquam suam, vel tāquam non suam. Et iste intellectus est cōmunis, secundùm quem ver. & si scias. refertur ad vtrūque casum prēcedētis ver. s. quādo quis conduxit rem scienter, tanquam non suam: & quādo scienter tanquā suam. Iaco. autē de Rauē. vt hic referunt Moder. intelligit istum ver. & vtrum alter vt non ponat nouum à prēcedenti, sed ostendat explicitè vnam differentiam, quę est inter prēdictos duos casus: quia si ignoranter ego cōduxi rē meā, in dubio videor conducere vt alienam. Si autem scienter, in dubio ego videor conducere vt propriam. Sed iste intellectus mihi nō placet duplici ratione. †Primò quidem, quia quando scio rem esse meā respectu possessionis & proprietatis in dubio, nisi aliud exprimat̄, videor cōducere vt alienam, secūdùm Bart. & cōmuniter doc. hic. Scđò, quia nihil subaudiēdo tex. ista oratio, & vtrum &c. videtur copulare duo diuersa, & significare nouā differentiam à prima: quia hæc est natura copulæ: vt l.hoc legatum. & l. ea tamen adiectio. de leg.iij.& no.in rub. s̄. de iur.& fac.igno. Sed secūdùm istam lecturam non poneretur noua differentia, sed declararet̄ ex pte quę sit illa differentia, quæ est in primis duobus casibus s̄. positis: nā dicetur esse in hoc, quia quando quis conducit ignorans, videtur conducere rē vt alienā: sed quando qs conducit sciens, videt̄ cōducere rē vt ꝓpriā: vñ melior videt̄ esse lectu. gl. & cōis. Credo tñ posse dari aliū intellectū longè meliorē: vt dicamus, quòd primus ver. ponat differentiam inter eū qui ignorat se possidere, & inter eū qui scit qdem se possidere, ignorat tamen se esse dñm. Scđs ver. ponit differentiā in ver. & vtrū. inter eum qui scit se possidere, & ignorat se dominū: & eum qui scit se possessorem, & dominum: & secūdùm istum intellectum ver. & sciens. refertur ad vltimum casum positū in ver. proxi. præce. s. quando qs sciēs se dñm & possessorem cōduxit rē. Et istum intellectū not. quia videtur valde amic⁹ literę, maxīe ad ver. & si scias. [a] in quo si bene prospicis ad ver. prēcedentem, & vtrū. ponitur alia subdistinctio, quasi in præcedenti ver. ille qui conduxit, non fuerit sciens in vtroq; mēbro, sed in secundo duntaxat. ¶ In gl. in verbo, non meā. ibi: item quia cū rem meā. Ista glo. est sing. in materia sua, nā vult quòd l. iij.§. subtilius. ff.de condi.ob cau. habeat locum in eo qui scit se esse dominū, & tamen tradit rem suam tanquā alterius.i. tanquā illius cui tradit. Contra quam fortiter facit tex. à cōtrario sensu in l. qui rem.C. loca. vbi dicitur, quòd cōducens ignorāter non perdit dominiū: ergo à cōtrario sensu si sciēter videtur perdere. Pro ista cōclusione facit intellectus, quē posui ad istam legem: quia si est differentia inter eum qui scit rē esse suam, & eū qui ignorat, ergo licet ille qui ignorat nō trāsferat dominium, trāsfert tamē ille qui scit. Nec ob. prima ratio assignata in glo. qa possumus dicere, quòd ille qui recipit rem tanquā suā, sicut habet animum continuādi dominiū, ita iste animus prosit sibi ad acquirendum dominium de nouo, sicut dicimus in continuatione possessionis. Quia tamē docto. cōmuniter approbant istam glo. in hoc dicto prima facie ista glo. videbatur esse sequēda. Sed inueni postea Barto. & glos. in l.j. in prin. ff. de offi. procura. Cæsa. velle totum oppositum, videlicet quando ego trado rem meam, sciens meam tāquam alterius, semper transferatur dominium: & in isto casu intelligit ibi Bart. tex. in d.§. subtilius. Sed illa lex, quam alle. cum reuerentia, videtur posse vitari: quia in casu l. Iulianus. in fin. accipiens con sentit translationi do-

[a] ¶ De euictiōe. Adde Bal. in l.j in fin. C. de pericu. & cōmo. rei ven. ad fin. in versi. iiij. quęro.

minij,& acqſitioni faciēdę de nouo,licet credat rem eſſe vnius,cùm ſit alteri⁹. Vñ ſi error nō eſt in tradēte,nihil ꝓhibet quin transferaꝛ dñiū, ſicut videmus quòd qñ aliquis ſoluit ſcienter indebitum, transfert dominium in eum qui credebat ſibi debitū ſolui, licet tunc proprie nō ſit donatio,ſed ſolū quando is qui recipit ſciebat ſolui indebitum: vt plene declarat Bar.in l.j.in prin.ſ.de dona.Error ergo recipiētis in cauſa traditionis regulariter non impedit trāslationē dominij:quia ſatis eſt, quòd conſentiat de nouo velle acquirere.Sed in caſu noſtro ille qui recipit rē tanquā dominus,non intendit acquirere de nouo,& ideo non quęritur ſibi dominiū: vt dixit gloſ.in prima ratione hic aſsignata, Et ſi dicatur, vt ſ.dixi,quòd animus inductus ad continuādum operatur acquiſitionē de nouo,dico,quòd nō eſt eadem ratio hoc dicendi in dominio, ſicut in poſſeſsione:quia in acquiſitione poſſeſsionis etia in illo qui habet animum cōtinuādi eſt corporis inſiſtētia,quę eſt vnum de extremis requiſitis ad acquiſitionē.Et illa pariformiter ſe habet ad actū acquirēdi, ſicut ad actum continuandi, imo multo fortius: quia ſine actu inſiſtendi rei non acquiriꝛ poſſeſsio,ſed bene retinetur: vt vidiſtis in l.iij.in prī,ſ.e. Vnde iſta glo.videtur verior per rationem aſsignatā primo loco in ea, Pro qua facit optime quod tradit Cy.in l.generaliter.C.de non nume. pe.& Bal.poſt eū in iiij.op.quę dicta ſequitur Bart.in l.ij.§.circa.de doli excep.vbi dicūt,quòd ꝓmittens ſcienter ex falſa cauſa ꝓmittit inutiliter,ſi ſtipulator ignorat cauſam eſſe falſam:ſecus ſi ſciat,nam primo caſu non poteſt reſultare promiſsio animo donādi,ſecūdùm eos,quia ſtipulator in hoc nō conſentit.Et poſito,ꝙ opi.huius gl.ſit vera,quæritur vtrū verum ſit,quod ſubiungit glo.in fi.videlicet ꝙ poſſeſsio iſto caſu amittatur,ſecūdùm Azo.ſuper quo Ia.de Are.& Bar. dixerūt, quòd iſta gl. eſt falſa duabus rationibus.Prima fuit Ia.qui dixit,quòd cùm ex iſto cōtractu non trāsferatur dominiū,vt ſ.dixi,non transferatur ſimiliter poſſeſsio,per id qđ habetur in l.quod meo.in prin.ſ.eo. Sed iſtā rationem reprehēdit Bar,quia vt ibi fuit dictum,poſſeſsio poteſt trāsferri ſine cā, vbi etiā non transfertur dominium.Tu etiā reſponde aliter ad iſtam rationem;nā glo,expreſſè non quęrit, vtrum transferatur poſſeſsio, ſed ſolum vtrum amittatur per poſsidētem. Et quātū ad hunc effectū, cōcedēdo qđ dixit Ia.de Are. nō valet cōſequētia,nō trāsferꝛ poſſeſsio in alterū,ergo nō amittiꝛ per poſsidētem.l.qđ meo.§.ſi furioſo.ſ.eo.¶ †Secunda ratio quā aſsignat Bar.eſt talis: quia quādo quis ſcit ſe eſſe dominum,qñ conducit rem ab eo qui poſsidet,cōducendo acquirit ſibi poſſeſsionem,l.ei à quo,j.tit.j.Si ergo per conductionē acquirit poſſeſsionē de nouo,ergo multofortius retinet illam quā habet. Tenet cōſequētia, quia facilius retineꝛ poſſeſsio quàm acquiraꝛ: vt patet ex l.iij.iūcta l.licet.C.de acqui.poſ.& ex l.ſi is qui.ſ.eod. Sed Cy.in l. qui rem.C.loca. tenet opi.gl.hic,& eius dicta ſequiꝛ Imo. dicens ꝙ pro iſta glo.eſt caſus à contrario ſenſu in d.l.qui rē.Sed iſta inductio cū reuerētia nil valet,qa tex.in d.l.qui rē.nō facit mentionē de poſſeſsione, ſed de dominio.Vñ non pōt ibi ſumi argumentū à contrario ſenſu in poſſeſsione, ſicut dicit hic do.me,Tu verò aduerte,quia ſi cōcederemus, ꝙ quādo aliqs cōducit ſcienter, trāsfert dñium in locatione,ſicut dicit Bar.in l.j.ſ.de offi.procu.Cę.quē ſ.retuli.tūc ar.à cōtrario ſenſu poſſet ſumi à fortiori:hoc modo ſi trāsfertur dominiū ab eo qui conducit ſcienter,multo fortius poſſeſsio quę facilius amittitur.l.ſi quis vi.§.differentia.ſ.eo.Sed cùm Im. teneat opi.glo.hic,ꝙ qui conducit ſciēter, nō transferat dominiū,nullo modo procedit quo ad poſſeſsionem argu. à contrario ſenſu: vt ſ.dictum eſt.Secūdò,ꝙ amittaꝛ iſta poſſeſsio,ſecūdùm eū, patet:qa non eſt dubiū,ꝙ† qui ſciebat ſe poſsidere,& eſſe dominū, conducēdo rem à nō poſsidēte videtur velle amittere poſſeſsionē, vt trāsferat eam in alterū. l.ſi quis ante.& l.qui bonafide.ſ.eo.Licet ergo poſſeſsio nō poſsit trāsferri in alterū,nihilominus perdeꝛ à poſsidēte, ex quo ille in quem erat transferēda nō diſſentit,ſed potius conſentit: vt d.§.ſi furioſo.& l.j.§.ſi vir.ſ.eo.Declaraꝛ iſta ratio quę videtur bona:quia aut ille à quo quis cōducit,ſcit ſe non poſsidere, aut credit ſe poſsidere Primo caſu manifeſte patet: ꝙ videtur conſentire acquiſitioni poſſeſsionis, ex quo conſentit actui, per quem transfertur poſſeſsio de ſui natura.l. quędam mulier, de rei ven.Secundò caſu, cùm credit ſe poſsidere ad minus nō diſſentit, ſed poſſet etiam dici, quòd tunc conſentit inquantum animus continuandi poſſeſsionem operatur effectū acquiſitionis de nouo,vbi prius quis non poſsidebat.l.quod vulgo.j.de vſuca, pro emptio.& vidiſtis in l.iij.in princi.ſ.eo. Tertiò hoc ipſe confirmat, quia non poteſt negari quòd aliquid plus pōt imputari cōducēti ſcienter,quàm ignoranti:& ſic facilius debet amittere ius ſuum,ſicut dixi in l.ſi is qui.ſ.eo.quòd obliuio quæ cauſatur ex negligētia,qa eſt quid ſibi poſsit imputari, facilius eſt cauſa perdēdę poſſeſsiōis,quàm obliuio furioſi,cui nihil poteſt imputari.Pro iſta cōcluſione adduciꝛ ratio fortis vltra eū:nā intra eū qui conducit ignorāter,& qui conducit ſciēter,eſt dña: vt in prin. hui⁹ l.Sed ſi non amittereꝛ poſſeſsio in hoc caſu, nulla eſſet differētia vt oſtēdā:ergo oportet fateri,ꝙ iſto caſu ſaltē amittaꝛ poſſeſsio. Quòd autem nulla eſt differētia patet: qa ſicut ille ꝗ ignorat ſe poſsidere nō pdit poſſeſsionē, neq; dñiū:vt in primo mēbro ſ.fuit declaratū: & ſtatim videbis in vlti, glo.circa prin.ita in iſto ſecūdo caſu,qñ quis ſcit ſe poſſeſſorē,& dominum cōcedendo rem tanꝗ alienā nō amitteret poſſeſsionem,aut dominium:ergo nulla eſſet differētia quā tex.videtur velle manifeſte ad l.ei à quo,quā adducit Bar. pro ſe hic.Reſpondet Imo.hic dicēs,ꝙ ille tex. eſt intelligēdus,qñ dominus cōduxit rē ſuam,quā alius poſsidebat ignoranter:& ita videꝛ ibi intelligere glo.ſecūdùm quoſdā, quo caſu ſi conducens haberet poſſeſsionē,nō amitteret eā:vt ſ.dixi.Sed iſta rñſio primò diuinat ad illū tex.Secūdò videꝛ eſſe falſa:qa ſi dominus ignorabat rem eſſe ſuam,nullo modo pōt cōducendo rē ab alio videri habere animum poſsidēdi,nō ex actu cōductionis, quia per illū potius oſtendit ſe non habere animū poſsidēdi.l.ſi qs añ. & l.q bona.ſ.eo. nō qa eſſet dñs, quia ex quo hoc ignorabat,nō poteſt dici habuiſſe animū poſsidēdi ex hoc capite. Vñ ergo potuit ſibi acquiri poſſeſsio ſine animo, cōtra l.iij. in prin,& l.quēadmodū.ſ.eo.Tu ergo dic, & verius, ꝙ ille tex.loquitur neceſſariò in eo qui cōducit ſcienter ratione pręmiſſa: aliàs nō potuit ſibi acquiri poſſeſsio,vt ſ.oſtēdi.Et ad rationē Bar.reſpondeo, ꝙ in l.ei à quo.per actū cōductionis nō acquiriꝛ poſſeſsio ipſi domino.Hoc eſt contra naturā ipſius actus,qui eſt inuetus ad perdēdam poſſeſsionē, nō ad acquirēdam.l.quędā mulier.de rei vē. vnde nō debet operari cōtrarium effectū.l.falſa.§.fi.& quod ibi no.de cōdi.& demō.& l.quod fauore. cū ibi not.C.de legi.ſed acquiritur ſibi poſſeſsio ex animo ſuo, cōcurrente diſpōne iuris.Ex quo eñ res peruenit ad eū, ſine vitio pōt velle poſsidere illā rem tanquā dominus,licet nō poſſet eā ab alio auferre propria autoritate.l.cū creditor.ff.de fur.l.extat.ff. qđ me.cau.Et tñ ſi res repiriꝛ apud eū ſine vitio,poteſt eam retinere iure pignoris, & cōfir.eā poſsidere,quia creditor poſsidet pign⁹.l.qui pignori.ſ.eo. ita ſolēniter declarat Bal.in l.pe.C.de pig.act.bene facit tex. pro illa cōcluſiōe in l.inquilino. & in l.vtiq;.de dā.infec. vbi eſt caſus no.ſecūdùm Bar.ibi, quòd †ſicut actio pignoratitia cōpetit cōtra creditorē,cui debitor tradidit pignus,ita etiā cōpetit,ſi nō ſit traditū à debitore, ſed res puenit ad creditorē ſine vitio,ex quo daꝛ intelligi,ꝙ talis peruētio habet effectum verę traditionis:ergo debet transferri poſſeſsio, ſicut ſi ipa res eſſet tradita pignori. Et licet Bal.not.in auꝛ.ei qui iurat.C.de bo.auto.iud.poſ. in ver.ſed tūc quæro,videaꝛ dicere ,ꝙis qui eſt in tenuta,& detētiōe ex vna cauſa,non poſsit illā rem velle retinere ex alia.Illud eſt ideo, quia tenuta quę fuit data à iudice,videꝛ data modificatiuè, vt præſtita ſatiſdatiōe reſolutereꝛ incontinēti.Et nō eſt mirādum,qñ res peruenit ad dñm ſine vitio, vt idē opereꝛ ius dñij,quod qs habet in re,qđ operareꝛ titulus extrinſecus acquiſitus à detētore, per quē detētor poſſet ſibi mutare cām acquiſitiōis, & effici poſſeſſor.l.iij.§.illud.ſ. eo.& l.nō ſolū,§.quod vulgo.j. tit.pro xi.Et hoc tangit Bal.ſolēniter ad ꝓpoſitum in l.ad probationē.C.loca. ſoluēdo cōtrarium l.ei à quo.pręallegatis.Sed in eo qui ſcit ſe eſſe dñm, & poſſeſſorē,act⁹ tēpore cōductionis nō diſpoſitio iuris facit ꝙ pditur poſſeſsio,qa eſt incōpatibilis cū poſſeſsione:vt ſ.dixi. Vñ argumētum Bar.ꝓcederet,ſi ex vno & eodē modo induceretur acquiſitio noua poſſeſsionis,& retētio,Sed hic ex diuerſis medijs cōtingit, ꝙ acquiritur de nouo poſſeſsio,& ꝙ nō retinetur.¶ Sed contra iſtā ſo.facit, qa illa cauſa quæ in l.ei à quo.eſt ſufficiens acquirere poſſeſsionem de nouo,eadem videtur ꝙ debeat eſſe ſufficiens ad retinēdam poſſeſsionē, quia facilius retinetur,quàm acquiraꝛ,vt dictū eſt,Sed ad hoc reſpondeꝛ, ꝙ cauſa acquiſitionis poſſeſsionis, de qua ſ.dixi, pōt cōſiderari in retētione poſſeſsionis: & ideo nō operaꝛ eundē effectum.†Dominus eñ qui ſcit ſe eſſe dominū,& nō poſſeſſorē,cōducēdo rem ſuam ſcienter, cùm ſciat conditionem eſſe nullā,nulla alia de cauſa videꝛ rē conducere,niſi per hūc modum res deueniat ad eū ſine vitio, & cōſequenter poſsit eam poſsidere: vt dictū eſt.Sed iſta ratio nō habet locū in eo qui eſt dominus & poſſeſſor:qa longe melius poterat retinere poſſeſsionē ſuam vnā cum dominio,antequā cōduceret rem, quàm poſtea, vel ſaltē æquè bene.Vnde nō eſt hic pręſumptio,vt cōducat,vt fortificet poſſeſsionem quā habet:& ideo nō ſequiꝛ in l,ei à quo. acquirit poſſeſsionē in caſu illo. Ergo eodē modo ſi poſsidet, videtur velle eā retinere,qa non eſt eadē ratio, vt dixi: cùm cauſa quæ eſt in acquiſitione poſſeſsionis,nullo modo poſsit cōſiderari in retētione.Sed quęriꝛ,ſi eſt amiſſa poſſeſsio: vt tenēt Cy.Dy.& omnes poſt glo, vtrū ſit trāslata in eū,à quo quis conducit,vel ſolum ſit amiſſa,nō tñ ſit trāslata:ſuper quo Imo.hic dicit, quòd non videtur eſſe translata in aliū:qa cùm translatio fuerit facta ꝓpter cōtractum inductionis,& ille cōtractus nō valeat propter dominiū, quod remanet penes cōducētem,vt ſ.declaratū eſt,in prima pte glo.ergo ex iſto cōtractu nullo modo trāsfertur poſſeſsio, nec induciꝛ ficta traditio ex cōductiōe quæ eſt nulla:ar.l.nō dubiū.cum materia.C.de leg. Sed iſta poſitio eſt expreſſe cōtra mētem glo.hic, & expreſſius in d.l.qui rē.C.loca. dū alleg.l. qđ meo. in prin.ſ.eo.& l.quędā mulier.ſ.de rei vē. nam ibi diciꝛ quòd amittitur poſſeſsio,qa transfertur in aliū;& ſimiliter in d.l.quędā mulier.Vñ Bal.intelligēs glo,in l.ad ꝓbationē.C.loca. tenet expreſſe, quòd transferatur poſſeſsio in locatorē, licet nō dominiū. & hanc opi. credo eſſe veriſsimā,quod probo:qa ſi cōduces rē ſuam ſcienter ſcit locationē eſſe nullā,ergo nō videtur pretextu locationis validę velle eam tradere,quā ſcit nō eſſe validā. Vñ ſicut ille qui verè tradidit ex cōtractu nullo,videtur habere animū transferendi poſſeſsionem, licet ſciat contractum non valere.l.j.§. ſi vir.ſ.eo. ita & ille qui tradit ficte. Nec ob.ꝙ ſi conductio eſt nulla,nō videtur interuenire aliqua ficta traditio: quia hoc ego nego: cùm enim ficta traditio ſit factum, & non ius, licet quo ad effectum iuris ſit nulla conductio de facto,tamen qui conducit, videtur

videtur insistere rei nomine locatoris, ex quo scit contractũ non valere. Et aduerte: qa Bar. in l. cum falsa. C. de iur. & fac. igno. vult ꝙ ex simplici confessione facta ex certa scientia, per quam quis confitetur rem esse ecclesię, transferatur dominium in ecclesiam ex tacita donatione: per l. fi. C. de sac. san. eccle. Sed istud dictum esset falsum, nõ solum si aliquis confiteretur simpliciter, sed etiam si conduceret rem ab ecclesia, tã quam ipsius ecclesiæ: quia cõducens rem tanquã alienam, licet sciat eã esse suam, non transfert dominium: vt s. fuit declaratum in hoc articulo: & ideo Bar. hic in ecclesia tenet oppositum, & melius: ita etiã tenet Imo. referens illa dicta in c. si cautio. extrà, de fide instr. Aduerte etiã diligẽter: qa id qđ fuit dictũ s. in ista glo. super verbo, quasi nõ meam. † quòd nõ transfertur dominium, quãdo quis cõducit scienter rem suã tanquã alienã, videtur posse limitari, nisi ille à quo cognoscitur res tanquã aliena, sciat etiã ipse ꝙ res non est sua, sed cõductoris. Tũc em̃ põt resultare tacita locatio: quia licet locator locet rem vt suam, qa tamẽ scit eam esse cõductoris, videt̃ tacitè consentire in donatione. Et isto modo potest procedere glo. cõtraria, & doc. Bar. in l. j. de offi. pro. Cæsa. s. allegata. Sicut videmus in simili, ꝙ quãdo quis scienter soluit indebitum, si ille cui fit solutio, scit etiam indebitum, proprie cõtrahitur donatio tacita: & tñ ille qui recipiebat, recipiebat vt debitum, quantũ ad verba: quia indebitũ resoluebatur vt debitum. Sed quia sciebat esse indebitũ, quo ad mẽtem & intẽtionem, præsumitur recipere vt donatum. Secus si is qui recipit, credit esse debitũ, & subtiliter distinguit Bar. in l. j. in prin. s. de dona. & pro regula, quòd nõ transferat̃ dominium in eum qui rem credit esse suam, & nõ cõductoris, facit optime tex. in l. qui rem. ff. depositi. vbi dicit̃, ꝙ qui patitur apud se deponi rẽ, nulliter agit quo ad contractũ depositi: & similiter dicit esse idẽ in locatione. Et pondero verbũ, pati, positum in prin. literæ, per qđ videtur significari, ꝙ depositarius sciebat rem esse suam †: nam patiẽtia nõ datur nisi in sciẽte. l. qui ad certũ. ff. loca. ergo ibi videtur probari, quòd sicut ille qui scienter recipit depositum rei suæ nõ transfert dominium in depositarium: ita nec ille qui cõducit rẽ, quã scit esse suam. Si tamẽ velles respondere ad illũ tex. posses dicere, quòd ibi verbũ, pati, refertur ad substantiam rei, & contractus, non ad quãtitatẽ. i. rem quã scio esse meam. Mens tamẽ literæ multum facit pro illa parte, quã ego sum secutus nõ scribẽdo, licet aliàs fuerim simpliciter secutus doc. Bal. in d. l. j. de offi. procu. Cæsa. ¶ In glo. in verbo, quasi meam. Ista glo. tangit subtilẽ quæstionẽ, quę diffuse tradit̃ hic per Bar. & Moder. cõiter doc. dicũt ꝙ contra istã glo. tenent duę aliæ glos. videlicet in l. qui rem. C. loca. & in l. ei à quo. j. de vsuca. Sed Ia. de Are. videt̃ eas intelligere, vt loquãtur illæ glo. quãdo quis cõducit rem propriã scienter vt alienã: & sic nõ contradicerẽt huic glo. Ista tamen glo. reprehenditur cõmuniter per Dy. & Bar. hic & Bal. in l. ad probationẽ. C. locati. & in l. qui rem. eo. tit. mouentur oẽs vnica ratione, præter Bal. qui addit aliã, vt j. dicã: qa si transfertur dominium, & possessio, isto casu resultaret fictus titulus, & ficta traditio. i. ficta donatio, & ficta traditio per actum locationis: † & regulariter ex eadem causa duæ fictiones non possunt concurrere[a], tanquã duo specialia: vt no. in l. j. C. de do. promi. l. cùm post. §. gener. de iure do. Sed Io. de Im. hic, & d. m. nituntur respondere ad istam rationẽ: dicit em̃ Imo. quòd hic nõ cõcurrit duplex fictio, sed titul⁹ tacitus præsumptus, & ficta traditio. Est autem differẽtia inter titulũ fictum & præsumptũ: nã ille dicitur titulus fict⁹, qui verè nullo modo interuenit, sed lex fingit eum interuenisse. Exemplum in l. j. in prin. C. de rei vxo. act. & in l. nõ aliter. ff. de adop. Ille dicitur titulus præsumptus, qui resultat verè ex tacita voluntate partium, quã lex præsumit ex aliquibus cõiecturis: exemplum in l. j. §. accedit. C. de rei vxo. acti. vbi extraneus dando dotẽ pro vxore prȩsumitur donare vxori. Exemplũ in l. item quæritur. §. qui impleto, s. loca. & in l. item quia. in princi. s. de pac. Vnde hic non concurrit duplex specialitas secundùm eos. Addit dom. me. aliam rationẽ: quia posito quòd concurrat duplex fictio, vna tamen venit in consequentiam ad aliam. Nam ex hoc quòd conduco scienter rem meã, videor eam donare: & hæc est principalis fictio, Secũda fictio est ficta traditio, quæ venit in consequẽtiam ad primã, vnde possunt cõcurrere simul, secũdùm Bar, in l. si is qui pro emp. j. titu. proxi. & per eundẽ eleganter in l. fi. C. de sen. pas. & in l. si sub conditione. ff. de so. super quo scripsi plenius in l. Gallus. §. si eius. de libe. & posth, Et ista ratio videtur vera, licet aliàs non fuerim eã secutus: quia quãuis possit cõsiderari donatio vera, vel ficta, prout incipit à promis. non tamẽ potest considerari donatio vera vel ficta, prout incipit à traditione si ne actu traditionis: vt patet ex his quæ habentur in l. Aristo. in prin. s. de donatio. Vnde ille qui conducit rem suam scienter simulatã tẽporis, facit vtrũq; simul, quia donat, & tradit, Sed ordine intellectus præcedit donatio, quia aliàs ex traditione non transferretur dominiũ. l. nunq̃ nuda. s. ti. j. Nõ ob. quod aliàs dicebã, ꝙ post fictam donationẽ posset interuenire vera traditio: qa si donatio incipit à traditione, traditio ficta est illa, quę operatur translationẽ dominij & possessionis. Vnde quantum ad hos effectus possessionis & dominij, vera traditio postea secuta nil operatur, nec debet considerari. Sed contra istã opi. Moder. videtur casus in l. seruũ filij. §. fin. de lega. j. vbi probatur sing. ꝙ ex legato tacito nõ transfert̃ dominium ipso iure, sicut ex legato expresso. † Et sic videtur, ꝙ tacita volũtas siue prȩsumpta non possit simul cõcurrere cũ alia specialitate contra translationẽ dominij, quæ fit ipso iure. Item probatur, vbi etiã idem ponit Bar. in l. emptor. §. ancillam. s. de rei ven. Pro ista conclusione videtur casus secundùm intellectũ Ang. in l. hæc si res. in prin. ff. de rei ven. vbi dicitur quòd ad hoc vt transferatur dominiũ in eũ qui soluit litis æstimationẽ, oportet quòd res sit præsens, licet esset penes ipsum soluentem ad transferendũ dominium, concurret fictus titulus, & ficta traditio. Et licet ipse dicat titulũ esse fictum, melius tamẽ est dicere, quòd est titulus tacitus vẽditionis: vt probatur in l. j. ff. pro empt. Non enim dicit ibi litera, quòd ille qui soluit litis æstimationẽ, videatur possidere pro emptore: quod verbũ videretur importare fictionem: sed simpliciter ꝙ possidet ꝓ emptore: & sic itelligẽdo etiã ibi videt̃ casus contra istã doct. do. Ioan. Pro ista etiam differentia est casus no. quẽ ibi põderat Bal. ad hoc in l. si culpa, ff. de rei vẽ. secundùm verũ & cõmunẽ intellectum, vbi dicitur ꝙ ille qui soluit litis æstimationẽ, acquirit actionem vtilẽ ipso iure sine cessione: & sic titulus tacitus cõcurrit vnà cũ alia speciali tate. s. ꝙ transferatur actio vtilis sine cessione cõtra regulam positam in l. j. C. de acti. & ob. & illũ tex. totidem verbis no. ibi Bal. ad hoc. Sed dubiũ facit, quo ad intellectum illarum legum: qa sol. æstimationis nõ videtur esse tacitus cõtractus emptionis, sed cõtractus expressus similis emptioni: ita videt̃ probari in l. iij. ff. pro emp. & in l. sed si res. §. fin. ff. de pub. in quibus dicitur, ꝙ est similis emptioni: ergo nõ est emptio, qa nullum simile est idem. l. qđ Nerua. ff. depo. Et hãc respõsionem ego dedi aliàs ad istas leges: nũc autẽ cõsiderãdo diligentius dico, quòd in dictis iuribus verbũ simile nõ significat id qđ dictũ est, sed significat ꝙ reuera tacit⁹ & express⁹ cõtract⁹ ꝓpter diuersum modũ exprimẽdi cõsensum nõ sunt oĩo idẽ. Et hoc ꝓbat tex. clarè in l. sint & aliæ. §. j. iuncto fi. ff. de pub. dicit̃ em̃ in prin. §. ꝙ nõ solum ex emptiõe & vẽditio. sed etiã ex alijs causis acquiritur Publiciana: inter quas causas in fin. ponit̃ casus, in quo fuit soluta æstimatio pro re dotali. Quòd autem ista coclusio sit vera, patet: quia si æstimatio rei vel litis non esset propriè emptio tacita, nõ competeret actio ex empto, sed vel actio prȩscriptis verbis, vel actio in factũ, vel alia actio: de qua not. in l. j. ff. de condi. ex l. per Bar. Sed tex. in l. cũ inter. C. de iur. do. dicit, ꝙ mulieri cõpetit actio ex empto ad tradendũ: ergo datur intelligi, ꝙ nõ est vera emptio, sed tacita: & hoc declarat Bal. expresse in l. quoties. C. eod. in ver. velut. vbi dicit, quòd illa dictio significat ibi similitudinẽ inter tacitam emptionem, & expressam, nec est differentia in æstimatione volũtaria in hoc casu, & æstimatione, quę fit cogente sentẽtia iudicis: quia vt dixi in voce plenius, ista coactio nõ alterat substantiã cõtract⁹, licet regulariter cõtract⁹ sint volũtarij: vt in l. sicut in initio. C. de actio, & obl. & in l. dudũ. C. de cõtrahẽ. emp. † nã & vẽditio facta iubẽte testatore est vera vẽditio. l. si hęres. & qđ ibi no. ff. de ac. em. Et similiter vẽditio facta ꝑ metũ cõpulsiuũ: vt patet in l. iij. & iiij. C. quod me. cau. cũ alijs similibus. Et ideo nũc sum in cõclusiõe verè, in l. si culpa. sẽđm opi. Azo, & in l. si res. sit casus ꝓ opi. Mod. & ista opi. de iure videt̃ ꝓbabilior, maxiè per duas leges s. alleg. videlicet per l. qui rem. & per l. ad probationem. C. loca. in qua l. ad probationem, pondero tex. in quantũ Imperator se fundat, quia ignorãs rem suam nõ consentit, & iõ non trãsfertur dñiũ. Et sic manifeste ostenditur, ꝙ si adesset scientia, adesset consensus, & non impediretur translatio dominij. subaudire autẽ maximè, vt ibi subaudit glo. est destruere tex. prȩsertim cùm ratio legis fundetur, quòd cõducens nõ consentit: nõ enim esset sufficiens ratio, si oppositum eius staret cum decisione. l. si sciens. non videretur consentire, & per consequens non transfertur dominium. Et has duas leges, licet non ita explicite, adducit etiam Ioan. de Imo. j. in fi. commenti. Pro ista cõclusione adduco tibi tex. nostrũ subtiliter, dum facit differentiam secundùm intellectum cõmunem in

[a] ¶ Concurrere. Adde do. Pe. Phi. Corne. in cõsi. xxiij. in ci. viso. ĩ litera n. o. & sequẽ. inj. parte. & eundẽ do. Fran Are. in l. interdu. & in l. j. §. per procuratorem. s. ep.

ter eum qui scienter cõducit rem vt alienam, & eum qui conducit scienter vt suam: nam si opi. Bar. & cõmunis esset vera, vt ostendam, nulla esset differẽtia inter istos duos casus, cùm tex. noster dicat, ꝙ multum interest. Quòd autẽ nulla esset differentia, ostendo: quia si cõduco rẽ meã scienter vt alienã, ad minus perditur possessio per conducentem: licet non perdatur dominium, secũdùm cõmunem sententiã, quã s. tenui in glo. precede n. Quinimo vt ibi dixi, cõmunis opi. habet ꝙ transferatur possessio in locatorẽ: licet in hoc Imo. aliter dixerit. Sed siue sit vera opi. sua, siue cõmunis, idẽ est quo ad effectum nostrũ: nam si non transfertur dominiũ, nihil aliud perderetur per conducẽtem, nisi sola possessio, siue illa non transferatur in casu præcedẽti in alterũ, siue transferatur: nã per eandem rationem, quo ad hoc est dicendum idem in casu nostro: vt declarat hic Imo. in duobus locis. Et sic in vtroq; casu nõ perderetur dominiũ, sed perderetur possessio pariformiter: vbi est ergo differẽtia inter istos duos casus, tenẽdo quòd in primo casu amittatur possessio: vt s. dixi. Nam si teneres opi. Bar. ꝙ quãdo quis conducit rem suam vt alienam scienter, non perdat possessionẽ, tũc posset esse differẽtia: qa diceremus, ꝙ in illo casu non perdiẽ possessio, sed in casu isto perdetur. Sed quia illa opi. non placuit, vt dixi in glo. prece. & tenetur cõtrarium cõmuniter: ideo iste tex. videtur ferre sententiam pro tribunali pro opi. glo. Sed est difficile respõdere ad contraria: & tñ vt deseruiamus verbis legis nostræ, & aliarum legũ, quæ hoc videntur velle, dicamus quòd in l. seruum filij. §. fi. & d. l. emptor. §. ancillam. non prohibetur trãslatio dominij ex legato tacito, quia cõcurrat duplex specialitas circa idẽ, sed quia in materia exorbitanti, & contra regulas iuris. l. condendo priuilegiũ, ꝙ transferatur dominiũ ipso iure, ne tantũ faueat dispositioni tacitæ, quantũ expressæ: sicut videmus in simili, quòd fauore matris non tantũ fauetur tacitæ pupillari, quãtum expressæ. l. precibus cũ man. C. de impu. & ali. sub. Et quòd ista sit ratio decidẽdi, patet: quia ratione duplicis specialitatis concurrentis nõ deberet impediri translatio dominij in alio casu, quoniam surgeret ex diuersis capitibus: nã legatum tacitũ surgit ex præsumpta mente defuncti. Sed quòd transferatur dominium ipso iure, surgit ex legis dispositione propter fauorem vltimæ volũtatis. l. in testamentis. de reg. iur. ne vltima voluntas stet in suspenso. l. fi. ff. communia præ. 4 †duplex autẽ specialitas ex diuersa causa bene põt cõcurrere,[a] & duplex fictio, secũdùm Bar. in l. sub conditione. ff. de so. & in l. gerit. ver. fi. de acquir. hære. & no. etiam in l. si is qui pro emptore. sæpe allegata. Vnde opinio Moder. videtur verior rationibus premissis, & maxime per di. l. hoc si res. per l. si culpa. in quibus probatur, vt s. declaraui, ꝙ sicut ex titulo expresso & ficta traditione transfertur dominiũ & possessio. l. quædam mulier. de rei ven. & l. quod meo. s. eo. ita ex titulo tacito presumpto, & ficta traditione, quia nõ concurrit vere, nisi vna specialitas, vt dictũ est ad rationem quã facit Bal in l. qui rẽ. s. loca. quã etiã refert hic do. me. potest dici cũ reuerentia, quòd non est bona, nec procedit. ¶ †Dicit em̃ ipse, ꝙ ille qui conducit scienter rem suam, scit se facere contractum nullum, quia rei suæ conductio nõ tenet: ex contractu autẽ nullo nõ potest resultare aliquid validum & maxime translatio dominij: vt vidisti in l. j. §. si vir. s. eo. vñ falsum est, secũdùm, eũ ꝙ ex isto contractu resultet aliquis titulus donationis fictus. Sed ad hoc potest responderi, & primò quòd isto casu contractus conductionis non est nullus: vt tenet hic Io. de Imo. super glo. magna, & bene: nam supposito quòd transferatur dominium, & possessio à conducente rem suam scienter tanquã suam, valet conductio secundùm Imo. licet glo. magna aliter dixerit: & quòd valet conductio ostendo: quia cõducens rem suam in isto casu in dubio videtur velle facere actum eo modo quo valere potest. l. quoties cũ materia. de reb. dub. conducẽdo rem suam videtur velle prius trãsferre dominium & possessionem in alterum, quia aliter nõ posset valere cõtractus, & translata possessione, & dominiũ in alterũ nihil ꝓhibeat, quin valeat locatio. Et hoc est quod dicimus: qui vult consequens, videtur velle antecedẽs, sine quo illud esse nõ põt. l. illud. de acqui. hære. † Et inde est, quòd possessor & non dominus qui cõducit rem à se possessam, transfert possessionem in locatorem, & similiter rogans precario. l. qui bona fide. & in l. interdũ. in prin. & ibi hoc fuit declaratũ. s. eo. Vel potest dici, secundùm Ia. de Are. ꝙ ex contractu inutili potest transferri dominiũ, qñ contractus est inutilis, qa lex ei nõ assistit: vt traditur in l. j. §. si vir. s. eo. Sed ista rñsio datur hic per Imo. & dato ꝙ reprehensio d. Io. possit euitari, adhuc istud dictũ non videtur verum: quia si dominium transfertur ex contractu locatiõis & conductionis, qa iste cõtractus nõ est ordinatus ad hoc, sed ex tacita donatiõe quæ resultat, vt suprà est declaratũ, ex qua locatio efficiẽ valida: vt s. dixi. Itẽ adde, secundùm Io. de Imo. ꝙ tũc fictꝰ titulus & ficta traditio nõ trãsfert dñium, qñ traditio vera nõ interuenit respectu alicuius: secus si interuenisset respectu vnius personæ, quæ interuenit in cõtractu: nã tunc esse respectu alterius persone transfert dominiũ, licet in ea inueniatur fictus titulus, & ficta traditio: ita probaẽ secundùm eum in l. qui se debere. in ij. rñ. j. de cõdi. ob cau. vbi datio dotis facta viro pro vxore, facit ꝙ dominiũ prius videtur translatũ in vxore: licet quo ad eam interueniat ficta donatio, & ficta traditio. Sed ipse nõ meminit eorũ quæ dixit suprà, dũ alleg. l. j. §. accedat. C. de rei vxo. acti. dicens per illũ tex. cum glo. ꝙ quando extraneus dotat mulierem, tunc respectu mulieris resultat non ficta donatio, sed præsumpta & tacita, ex qua cũ ficta traditione potest transferri dominiũ, vt suprà est declaratũ. Vnde l. qui se debere. nõ loquiẽ in ficto titulo, sed in presumpto, & in traditione ficta. Vñ facit optime pro his quæ dixi suprà, allegãdo legẽ, si culpa. de rei ven. nec esset cõueniens, ꝙ traditio facta viro faceret transferri dominium in vxorẽ ex titulo ficto, & ficta traditione: qa traditio quæ fit viro ex causa dotis, venit in consequẽtiam ad fictã traditionẽ factam vxori: nam per hoc datur viro in dotẽ, qa prius videẽ tradita vxori, & per ipsum viro. Vñ nõ esset cõueniẽs, ꝙ traditio facta viro, quæ venit accessoriẽ, posset cõualidare traditionẽ factã vxori. l. ex pupillari. de vulg. & pup. & l. si pacto quo pœnã. cũ materia. C. de pac. Itẽ aduerte, qa ad intellectũ l. quæ rẽ. & l. ad ꝓbationẽ. C. loca. aliqs posset dicere, ꝙ si ex illis legibus sumiẽ argumẽtum à cõtrario sensu, vt s. dixi: tunc videtur sequi, ꝙ etiã si res ꝓpria conducaẽ vt aliena, à sciente rem esse ꝓpriã trãsferaẽ dominiũ, & valeat locatio. Sed hoc videtur falsum, & cẽtra tex. & contra glo. nostrã positã super verbo, nõ meam. & cõtra glo. magnã, & cõtra tex. in l. qui rẽ deposi. quẽ s. adduxi. ergo videẽ, ꝙ illud argumentum nõ debeat sumi. Sed ad hoc respõdetur dupliciter. Et primò, ꝙ illud argumẽtum põt sumi in vtroq; casu. s. quãdo quis cõducit rẽ scienter alienã, velut propriã, vbi ille qui cõducit rẽ vt alienã, conduxit eam ab illo qui etiã sciebat rẽ esse cõducentis, quo casu trãsfertur dominiũ: vt s. dixi in gl. super verbo, quasi nõ meam. Vel potest dici, vt aliàs dixi, ꝙ in casu quo qs conducit vt alienã, argumentũ à cõtrario non põt sumi, qa esset contra istã l. quã s. induxi, & contra l. absenti. in prin. s. de do. que dicit, ꝙ donatio nõ potest perfici sine consensu donatarij. Et quãdo quis cõducit rẽ vt alienã, si locator ignorat rẽ esse conductoris, nõ põt videri cõsensisse in donatione. Argumentũ autem à cõtra. sensu nõ sumiẽ, ne sit cõtra dispositionẽ legis: iuxta not. in l. apud antiquos. C. de fur. & in l. omnes populi. de iusti. & iur. & per Ba. & ista plꝰ placet, quàm ea que aliàs scripsi respõdendo ad istas leges. Tetigit etiã hic Pau. de Cast. vtilẽ quæstionẽ, quæ optime potest applicari ad quæstiones precedent. Diximus em̃ s. secundũ cõmunem sentẽtiã, ꝙ cõducens scienter rẽ vt alienam, nõ transfert dominiũ ¶ †Sed quæritur, quid si non cõstat qs esset dominus tẽpore concessionis, vtrũ ex hoc solo ꝙ emphyteota acceperit rẽ in emphyteosim, videatur tacite fateri cõcedẽtem esse dñm. Nam si videtur fateri, esset fundata intẽtio agẽtis rei vẽ. quousq; cõuentus non probaret cõtrariũ. l. cum falsa. C. de iur. & fac. igno. Hanc questio. mouet Spe. in titu. de loca. §. nũc aliqua. versi. lij. & ibi refert diuersas opi. Dicit em̃, ꝙ Vgutio iudicauit ꝓ ecclesia cõcedente in emphyteosim, sed omnes alij iudicauerunt pro emphyteota. Do. Pau. hic tenet sententiam Vgutionis, quã videẽ approbare Odof. & Bal. in c. j. §. sacramentũ. de consue. recti. feu. vbi dicũt, ꝙ si aliquis se confitetur habere feudum ab alio pro certa re, videtur cõfiteri concedẽtem esse dominum. Dicit tñ Bal. ꝙ ista cõfessio tanq; qualificata non posset diuidi, iuxta ea que habentur in l. Aurelius. §. idẽ que sijt. de lib. le. Vnde nõ posset dicere dominus, ex cõfessiõe tua probatur me esse dominũ directò, tu ergo ostende quomodo sis dominus vtiliter: vnde nõ posset excludi vasallus, vel emphyteota, quasi nõ sit facta sibi cõcessio, sed bene posset excludi, licet ipse nõ dicat, si dominus pretendat eũ cecidisse à iure suo ex causis expressis in iure: sicut poniẽ casus à Spe. in loco alle. Sed cõtra istas determinationes est autoritas Dy. & Bar. in l. legata inutiliter. ff. de adi. le. vtunẽ articulo illiꝰ legis, ne inductum ad diminuẽdum opereẽ augmentũ. Et pro eorũ opi. bene facit tex. in c. inter dilectos. in fi. de fi. instr. & l. ad ꝓbationẽ. C. loca. Et licet illa iura loquantur in locatione, non in emphyteosi, bene tamẽ faciũt ad propositum: qa sicut emphyteota recipiẽdo emphyteosim videtur recipere rẽ tanq; à domino, ita & cõducens in dubio secũdùm Bar. hic per l. si quis domum.

[a] ¶ Concurrere. Ad de Fely. in c. at si clerici. §. de adulterijs. in vij. colũ. de iu.

domum.§.pe.ff.loca.& per l.si duo.in fi.vti possi.& per tex. nostrum in ver.specialiter.† Nam sicut per locationem[a] non probatur dominiũ, ita nec per emphyteosim: nõ enim videt̃ conductor vel emphyteota recipiendo fateri concedentẽ esse domũ: sed bene videntur asserere, ꝙ ille qui dedit tanquã dominus, asserit se esse dominũ. Et ad materiã vide omnino quę ponit Bal.in l.si alienã.ff.solu.ma. Itẽ adde dictis Bar. hic in quãtum ipse distinguit, vtrũ emphyteosis recepta ab ecclesia sit recepta tanquã de re ipsius ecclesiæ, vel tãquam de re propria. Et istã distinctionẽ videtur sequi Bal.in l.cũ falsa.C. de iur.& fa.igno.vbi Bart.aliqd tetigit de q.& Angel.in auc.de non alie.emphyteosi.in vl.q. Secũdò adde, in quãtum Io.de Imo.hic declarãdo dicta Bart.dicit, ꝙ quãdo res vẽditur alicui iure emphyteotico, nõ tenetur cõcedens ostẽdere aliud, nisi ꝙ tẽpore vẽditionis ipse habebat vtile dominiũ, & erat emphyteota: quia respectu huius iuris cõcessit duntaxat: nam ex hoc ꝙ tenetur ostendere se fuisse emphyteotam, infert Imo. si ecclesia agat contra istũ rei vẽdicationẽ: qa dicat primũ emphyteotam cecidisse à iure suo, eo ꝙ alienauit rem irrequisito domino, iuxta l.fi.C.de iure emphy. Secũdò emphyteotæ dabitur regressus contra primũ, quia non potest constare transtulisse ius, quod dixit se transferre, cùm fuerit reuersum ad dominũ per alienationẽ: & ita dicit obtinuisse de facto, & credit esse verũ, nisi secũdus emphyteota sciuerit rem esse alienam irrequisito domino: quod tamẽ præsumitur ignorare, tãquam factũ alienũ.l.fi.pro solu. Nam si sciuit, non tenebitur concedens de euictione.ar.l.j.in fi.& l.quæro.de act.emp. Tu dic, ꝙ ista materia determinat̃ per ea quæ habetur in l.si fundum.C.de euic.& in l.si familię.C.fa.er.per Bar.& Bal.& in l.emptorẽ.§.j.ver.idem ait.de ac.emp. Et cõmuniter concludit, ꝙ datur regressus ad pretiũ, licet aliquis emat rẽ alienã scienter. Vnde dic, vt in dictis iuribus. Illud autem est certũ, quòd si à principio primus emphyteota trãstulisset verè vtile dominiũ in secũdùm, & postea ex culpa sua cecidisset à iure suo, & semper teneret̃ de euictione, licet seruus emphyteota sciuerit hoc posse euenire: secus, si ius primi emphyteotæ resolueretur ex natura ipsius, absq; eius culpa: ita distiguit no. Bal.post Iac.de Belui.in c.j.§.rursus.qui.mo.feu.amit.& ita debes intelligere dicta Bal.in l.si familię.C.fa. ercis.& pro secundo dicto est tex.in l.si quis domũ.s̃.loca.† Et quia Barto. hic quærit, vtrum in dubio res dicatur cõduci respectu ꝓprietatis, an vero possessiõis: & cõcludit ꝙ in dubio respectu proprietatis, adde ꝙ istud est intelligendũ, nisi ille qui conducit, sciat ius locatoris in re, qa tunc pro illo iure videt̃ conducere: aliàs vbi ignoret ius locatoris, ne decipiat̃ conductor, vel emptor, res videtur locata pleno iure, & similiter ẽpta. Primũ probatur in l.qui tabernã.ff.de cõtrahẽ.emp.& melius in terminis nostris in l.certe.§.fi.de preca.vbi dicit̃, ꝙ debitor qui conducit precario rem pignoratã à creditore, videt̃ cõducere respectu possessionis. Et hoc qa debitor sciebat ius, quod habebat creditor in illa re.s.possessionẽ. Secũdum probatur in l.si in emp.§.rei suæ.ff.de cõtrahen.emp.quę tex.ibi no.Bar. ad hoc.& Bal.in l.in testa.in fi.C.ad l.fa.& ita distinguit Bal. allegans gloss.in diuersis locis in rub.C.de contrahen.empt. in ver.vj.quero. Et hoc dixi tibi aliàs in isto ti. Sup quo etiã vide quod ipse not.in c.j.de feu.nõ ha.natu.teu. Adde etiam quòd licet ille qui cõducit rem respectu possessionis, seu possessionẽ rei, nõ videatur cõducere rem respectu proprietatis: vt clare dicit tex.noster, ꝙ aliud videt̃ dicẽdum, si simpliciter aliquis conducat possessionẽ Titij: ita ꝙ verbũ, possessio, referatur ad personã, & nõ ad rem: nam hoc casu nomẽ, possessio, significat proprietatẽ: vt l.ij.& ibi hoc notat Bal. in versi. possessionẽ.C.si pig.pig.da.sit. Facit tex.& quod ibi not. in l. interdum.de ver.sig. Et ista videt̃ esse mens doc.in alia q.quã format Bar.in l.vxorẽ.§.legauero.ff.de leg.iij. Et ad istã materiam adde tex.no.quẽ ibi põderat Ange.ad hoc in l.si proponas.§.j.ff.de inoff.test.per quẽ probat̃, ꝙ quãdo quis cõducit rem à locatore, semper videt̃ renunciare cuicunq; iuri, qđ scit sibi cõpetere ad destruendũ & resoluendũ ius locatoris: licet scienter cõducens non semper trãsferat dominiũ, vt suprà dictũ est.¶ In glo.super verbo, stipulatione.ibi: de cõtrahen.emp.l.si in rem.§.rei suæ. Ille tex. secundùm Bar.ibi videtur velle†, quòd tunc valeat emptio rei suæ respectu possessionis quæ est penes alium, quãdo illa possessio nõ poterat auocari ab emẽte aliquo remedio possessorio: aliàs secus, & ita tenet ibi Bar. Et quia in tex. nostro emptio rei suæ respectu possessionis & conductio æquiparantur: ideo Pau.de Cast.hic in duobus locis similiter dicit esse limitãdum tex.nostrum, ꝙ conductio rei suæ respectu possessionis nõ valeat, quando illa possessio poterat per cõductorem auocari aliquo remedio possessorio. Prò qua conclusione allego tibi casum, cur hoc dicit, in l.certe.§.fi.cũ l.seq.infrà, de preca.vbi iuriscõsultus loquendo ꝓprie de precario, qđ est simile locationi, vt hic vides in tex.& in l.si de eo.§.fi.j.eo.dicit ꝙ ita demũ res potest rogari precario per dominũ à possessione, si ille possessor posset retinere rẽ per interdictũ, vti possidetis: licet dñs à possessore posset auocare rẽ in causa proprietatis. Vnde datur intelligi per illam l.ꝙ vbi remedio possessorio posset auocari res, & aliter ꝙ per viam proprietatis nõ teneret precarium neq; cõductio: & licet tex.in l.fi.ver.contra.eo.titu. videatur facere in contrariũ, inquãtum dicit, ꝙ potest cõcedi possessio precario domino, etiã si posset auocare à cõcedente, debet restringi, secũdùm l.s̃.alleg.videlicet si posset auocari respectu rei ven.secus si iudicio possessorio. Et pro ista restrictione faciunt verba literæ in fi.dum dicit, ꝙ valet precarium, qa est acquisita possessio aliena domino: nã si dominus posset auocare aliquo remedio possessorio, tunc possessio nõ diceretur aliena, & quo ad omnẽ effectũ.l.si quis.in prin.s̃.eo. & ibi dixi.¶ In eadem glo.ibi: vbi ignoro. Hãc glos.optime declarat hic Io.de Imo.ponens tres casus, vt plene hic per eũ, quos retuli tibi in voce. Verũtamẽ aduerte: qa in tertio casu non sentio secũ.dicit em̃ ipse, quòd quãdo qs scit se possidere, ignorat tamẽ se esse dominũ, ꝙ tunc cõducendo nõ amittit possessionem: qa si isto casu eã acquireret de nouo: vt in l.ei à quo.j.de vsur.multofortius retinebit iã quæsitam. Sed ego nõ approbaui istã respõsionẽ in glo.sup verbo, nõ meã, imo ostẽdi quòd text.in l.ei à quo.nõ põt loq in cõductore, qui ignorat se dominũ. Itẽ etiã ostendi, ꝙ ista stant simul, videlicet ꝙ scienter cõducenti rem suam nõ acquiratur pòssessio, itẽ ꝙ amittat possessionem suam. Vnde isto casu ꝓbabilius posset dici, amitteretur possessio, sicut amittit̃, quãdo quis scit se esse dominum & possessorẽ: quia videtur esse eadem ratio respectu possessionis. Et pro ista conclusione bene facit tex. iste secundùm lec.meam, intelligẽdo ꝙ in verbo, & vtrũ, primũ membrum locatur in eo qui scit se esse possessorẽ, & nõ dominũ, nam si sic itelligis illũ ver. de necessitate oportet dicere, ꝙ in illo casu perdat̃ possessio, aliàs nulla esset differentia inter eum qui ignorat se possidere, & eum qui scit. Et ꝙ iste intellectus sit melior, aduerte: qa iurisconsultus in ver.& vtrũ.dicit, ꝙ est differẽtia inter eum qui conducit rẽ vt alienã, & vt propriã: quod verbũ potest intelligi dupliciter, vel in eo qui conducit rem vt alienã, quã credit esse alienã, vel in eo qui cõducit vt alienã, quã scit esse propriã. Sed primus intellectus videtur melior: quia iurisconsultus in ver. & si sciens.qui sequitur per illud verbum, & si sciens.non videtur distinguere scientem qui conducit nomine alieno, à sciente qui conduxit nomine proprio. Debuisset enim dicere, si sic nolebat distinguere, & si sciens conduxit tanquam propriam dicẽdo, ergo simpliciter: & si sciẽs cõduxit, videtur manifeste ꝙ ver. & vtrũ.in primo casu loquat̃ de eo qui conducit rẽ vt alienã, quam ignorat esse propriã.¶ In eadem glo.ibi: si non erat, valet quod agitur. Bar.addit tex.in l.aut qui alter.§.si quis dum putat.j.quod vi aut clã.iuncta l.si de eo.§.fi.j.eo. Sed illa iura loquuntur, quãdo veritas & opi.tendunt ad eundẽ finẽ in genere, quia qui ingreditur clãdestinè, intẽdit occupare rẽ inscio domino, vel possessore, licet erret in psona: qa credit vnũ esse possessorẽ & est alter. Tu ergo allega ꝓpria iura, quæ loquũtur, quãdo veritas & opinio tẽdunt ad contrarios effectus. patet tex.l.ij.§.si sub cõditiõe.j.ꝓ emp.& ibi hoc declarat Bar. Et ad materiã vide quod ipse no.in l.inter omnes.§.recte.ff. de fur.& adde tex.in l.ij.§.si à pupillo.j.pro emp.vbi magis inspicit̃ opi.quàm veritas propter errorẽ iustissimũ, qui erat ibi, quo ad effectũ causandæ vsucapionis.¶ In eadẽ glo. ibi: proprietatis respectu & non valet, s.conductio. Hoc dictũ reprehendit hic Imo.& bene, quẽ ego sum secutus superius in glo.super verbo, quasi meã, tenẽs, ꝙ ex quo in isto casu transfertur dominiũ & possessio, valeat etiã conductio.& ad l.suæ rei.de contrahen.empt.òptime respondet, ꝙ ideo emptio suę rei scienter facta indistinctè nõ valet, quia emptor nihil intẽdit transferre in vẽditorem. Sed in cõductore est alia ratio, qa per conductionẽ videtur velle transferre possessionẽ, & dominium in alium, per ea quę suprà dixi in d.glo.¶ Sed pro declaratione huius membri & præcedẽtis quærit hic domi.me. nunqd eo casu quo cõductio est nulla, ille qui ꝓmittit soluere pensionẽ, teneatur eam soluere: & cõcludit quòd si scienter promittit.l.si sciebat contractũ esse nullũ, tenetur. Sicut em̃ ille qui emit rẽ suam scienter soluendò pretiũ non repetit: vt l.suę rei.de contrahen.empti.ita & ille qui scienter promittit indebitũ: † quia promittere & soluere sunt paria[b].l.fi.C.ad l. fal. Sed Io. An.in addi.Spec.in titu.de loca.§.sequitur. tenet

[a] ¶Per locationem. Adde tamẽ sin.dictum do.Bar.Soci. in consil.clxxxvij. inci.in cõtrouersia. ver.ij. pricipaliter. circa fin. in ij.pte. quòd licet per solũ instrumẽtum locationis non probat̃ dominium, tamen quando alia cõcurrunt, etiam per instrumentum locationis probatur.

[b] ¶Paria. Adde do. Bar.Soci.in consil. xciij.inci. circa primũ ver.circa quartam dubita. circa me.in j.parte.

☞ contrarium,& videtur cōcludere ꝙ †quādo locatio est nulla ex defectu solennitatis,cōductor nō tenetur ad pensionē. Sed potest intelligi hoc dictū in duobus casibus,& procedit. Primus casus est,quando promisio nō esset facta per stipulationem,sed simpliciter fuisset factus cōtractus locationis,ex quo non potest dari actio cùm sit nullus. Secūdus quādo promissio esset facta per stipulationē,sed promittēs errabat in iure, quia credebat cōtractū valere:tūc eñ stipulatio eliderer ex ceptione,ex quo promissum erat nullo iure debitū.l.si patronus.§.j.& ibi plene per Bar.s.de dona. In dubio autem præsumit error iuris.l.sed & si qs.§.fi.si qs cau.quia agit de dam. vitādo.l.sed & si me putē.ff.de cōdic.inde. Vbi autē promissio esset facta per stipulationē,& ex certa scientia,quid iuris sit, recurre ad not.in l.ij.§.circa.ff.de doli excep.per glo. & Bar. in l.generaliter.C.de nō nu.pec.& in c.si cautio.de fide instr. Est tamen vnus casus singularis in iure,quo locatio seu concessio in emphyteosim est nulla:& nihilominus emphyteota semper tenet reddere pensionē,etiā si auferatur sibi res. ita videtur ꝓbari in aut.de nō alie.§.si vero. Et hoc est in odiū cōducentis ab ecclesia,sine solēnitatibus legitimis. Et aduerte, quia Imo.hic referēdo quandam so.Ia.de Ra. dicit,ꝙ quāuis conductio sit nulla,secūdùm sentētiam cōmunē,nihilominus transfert dominiū & possessio ex cōtractu inutili,qa lex non resistit huic cōtractui:sed nō assistit,iuxta ea quæ vidisti in l. a j.§.si vir[a].s.codē.nā Io.de Imo.hic dicit,ꝙ illa iura loquunt, quando aliqua traditio fuit facta respectu cōtract⁹ nulli. Sed in casu nostro si cōductio est nulla, vt fatet glo.nō pōt videri interuenisse aliqua traditio vera, vt patet de se, nec etiā ficta,qa ex quo cōductio per quā inducit ficta traditio fuit nulla,nullus effectus potuit ex ea sequi.l.nō dubiū.C. de leg. & hac eadē ratione vtitur Imo.in q.quā tetigit super glo.in verbo,nō meā,dum vult,ꝙ ideo ille qui cōducit rē suam scienter vt alienā,nō trāsferat possessionē in aliū:qa cùm cōductio sit nulla,non pōt resultare ex ea ficta traditio. Sed ego tūc sum secutus glo.& dicta Bal.in l.ad ꝓbationē.C. loca. & ad illud argumētum respōdi, ꝙ ex quo ille qui cōducit scit se dominum,& per cōsequens scit nō valere cōductionē in trāsferendo possessionē in illo casu, etiā dominiū in casu nr̄o videt habuisse respectū ad contractū conductionis, prout fiebat de facto, & sic cōstituisse se nomine locatoris possidere:nō eñ potuit habere respectū ad ius,quod sciebat nō subesse. Nihil allegaui tunc pro ista differētia, sed nunc allego tex. & quod ibi ponit Bar.in l.qd ergo.§.cùm autē.ff.de his qui not. infa. & quod ponit idē Bar.solēniter in l.vbi pactū.in vlt.q.C. de ☞ trāsac.† vbi dixit,ꝙ quādo verba legis faciūt mētionē de actu qui non potest habere effectū iuris, vident respexisse ad factum,& nō ad ius,dūmodo actus ille habeat formā actus:qa aliquo casu posset valere de iure. Ista respōsio optime ꝓcedit,vbi daret sciētia conductoris:vbi autē erraret in iure,qui error præsumeret in dubio,cùm agatur de dāno euitando, vt modo dixi in alia q.tūc ꝓcederet opi. Imo.s.relata: quia illo casu pars videret cogitasse de actu iuris,& ex actu nullo non sequeret aliquis effectus:vt in d.l.nō dubiū. ¶ In ea.glo.ibi: quia locator forte aliquo iure &c.ista so.est no.& exēplificat tex.in l.si quis vi.in prin.s.eo.& vult,ꝙ ille qui pōt remedio possessorio auocare rē,fingatur esse possessor illius rei:& qa ipse fingitur possidere,sequit ꝙ fictiōe iuris alius nō videatur possidere:vt probat tex.l.nō videt.e.& sic suspecta fictione valebit locatio,& cōductio:nō eñ videtur iste possidere,qui reuocabiliter possidet. Vnde sicut domin⁹ reuocabiliter pōt adhuc præscribere rē suam: vt l.in libello.§.si qs seruū.ff.de capti.ita ille qui reuocabiliter possidet,poterit acquirere nouum ius retinēdi ab eo qui fingit possidere, secūdùm Ioā. de Imo. Sed dubiū est,vtrū in isto casu vera possessio,quæ est penes cōductorē,transferat in eū qui locauit:& hoc non tangit per aliquē quem viderim:& videtur dicendū,ꝙ nō perdatur possessio,qa ad sustentandā locationē satis est ꝙ sicut ille qui locat fingit possidere:ita ille q cōducit fingat nō possidere: & sic scḋm fictionē scḋm quā valet locatio,cōductor nō reperiret esse possessor: & istud aliàs tenui. Nūc autē adduco tibi l.no.quæ ꝓbat vtrūq;,videlicet ꝙ isto casu valet cōductio, & trāsfert vera possessio in locatorē:& præmitto,ꝙ precariū & cōductio æquiparant, quo ad casum nr̄m,qa vtrūq; valet codē modo: vt probatur hic in litera, meli⁹ dicit tex.not. in l.certe.§.Iulianus.j.de preca.quia ego possum rogare precario ab illo quē spoliaueram,& qui habebat remediū possessorium cōtra me:ergo & ab eodē potero cōducere respectu possessionis. Et quia tex.ibi infert,ꝙ ille qui sic rogat, precario possidet,satis datur intelligi,quòd rogando transfert possessionem ciuilem,& retinet naturalem, vel trāsfert vtranq;,& breui manu videtur sibi tradita naturalis,vt vidisti declaratū in l.interdū.in prin.s. eo. Sicut ergo ibi ex precario transfert possessio ciuilis,ita hic ex conductione transferatur vera ciuilis & naturalis:nam verbū,precario possidet,positum in illo tex.,in dubio debet intelligi isto modo,ex quo ista natura precarij,vt possideat naturaliter dūtaxat: vt in d.l.certe.§.j. & l. & habet.§.cū qui.co.ti.ponitur & alia sol.hic per glo.ꝙ ille qui conducebat rem suam respectu possessionis,quæ erat penes eū, prius constituit se nomine locatoris possidere: & ista est clara,sed diuinat ad tex. Vñ Bar.ponit hic tertiā,dicens ꝙ ☞ † ille qui conducit respectu possessionis, conducendo transfert possessionē in alterū:& hæc conclusio probaret in isto tex. secundùm lec.glos.quæ vult, quòd ver. sed & si sciam. loquatur in eo,qui cōducit scienter rem suā respectu possessionis,quæ est penes eū. Sed secūdùm intellectū Bar.in istū ver.ista lex non probaret:quia Bart.intelligit,quòd alius possidebat. Et quia iura cōmuniter videntur permittere conductionem & precarium domino,respectu possessionis, quādo possessio est penes aliū:ideo Io.de Imo.dicit hic se multum dubitare,vtrū ista glo.sit vera,videlicet quòd valeat conductio respectu possessionis,quādo possessio est penes dominū conducentem,non tamen audet recedere ab ista glos.quia cōmuniter approbatur. Mihi videtur,quòd ista opi.sit satis probabilis:quia cùm dominium & possessio sint duæ res separatæ:vt l.permisceri.in prin.j.co. & l.naturaliter.§.nihil cōmune.s.co.videtur quòd iuridice dominus conducēdo possit se parare causam possessiōis à proprietate:ar.l.etiā.§.j.ff. de mi. & quod habetur in l.pu.§.fi.ff.depo. Sicut ergo si aliquis esset possessor duntaxat,& non dominus, conducendo rem ab altero scienter,vtiliter conduceret,& transferret possessionē in alterum.l.qui bona fide.in prin.s.cod.ita videtur posse facere dominus & possessor. Et pro ista lec. glos.multum facit prin.huius l.in quo ponitur thema,& quæstio de eo qui possidebat & conducebat rem.quod quidē thema cōtinuatur in tota l.ne habeamus aliquid subaudire ad tex. & ad ver. nā & si rē meā.possumus dicere, quòd emptio & stipulatio ex vna parte,& precarium & cōductio ex alia æquiparantur, quo ad hoc vt in vtroq; valeat contractus respectu possessionis. Et istud sufficit,licet in exemplo posito in emptione & stipulatione ponatur,quòd possessio erat penes alium. Considerauit enim iurisconsultus, quòd in conductiōe & precario, & sic possessio esset penes conductorē, videt tamē tranlatata in locatorem:vt s.dixi. Vnde semper videtur fieri conductio respectu possessionis, quæ est penes alium. Et per hæc est expedita ista difficilima lex.

[a] ¶ §.si vir. Fallit in casibus ibi per do. Alexā.de Imo.no.

SVMMARIVM

1. ☞ Pupillus in sui præiudicium potest in his quæ sunt facti.
2. Possessio quæ animo retinetur,facti esse non dicitur.
3. Possessio naturalis qua rei insistitur, etiam in esse producta magis iuris,quàm facti esse censetur.
4. Detentatio penes aliquem ex ista causa non existens, merum factum dicitur.
5. Rem pro derelicta si qs habet vt alius eā occupet, hocq; facit ne de cōtractu donationis soluatur gabella,tamē eodē modo soluitur,ac si donatio simpliciter facta fuisset.
6. Prædium pignoratum pupillus tutore autore alienat.

POsseſsionem. Pupillus naturalem possessionem potest amittere, sed nō ciuilem,sine tutore.h.d. Vel sic, secundùm aliū intellectū: Sine autoritate tutoris non amittitur possessio,sed detentio facti. Secunda ibi:quod 1 enim. ¶ † Primò not.ibi:sine tutoris autoritate.quòd ea quæ sunt facti,pupillus solus potest etiam in sui præiudicium: de quo dic vt traditur in l.cōditionib⁹ pupillus.s. de cōdi. & de 2 mō. ¶ † Secūdò no.ibi:quod eñ facti est.quòd possessio quæ retinetur animo,non dicitur esse facti. Idem videtur probari à simili in l.pro hærede.§.j.de acquiren.hære.ibi; nō tā facti, quàm animi. Contrarium tamē probat tex.in l.bonæ fidei.s. de acqui.re.do.& tradidit Barto.in l.si is qui pro emptore.de vsucapio.& ego allegando dicta sua plene declaraui in l.j.in ☞ prin.s. cod.† Et ad istum tex. possumus dicere, quòd possessio quæ retinetur animo,non est facti.s.extrinseci, quod magis proprie dicitur facti,quando exit in operationem exterio 3 rem. ¶ † Tertiò no.quòd possessio naturalis, per quam insistitur rei, etiam postquā est producta in esse; dicitur esse magis facti quàm iuris. Nam possessio quæ amittitur, cōsiderat prout est producta in esse: & tamen contrarium dicunt doc. in l.j.in princi.& in §.si vir.s.co. videlicet quòd possessio naturalis ꝓut est ꝓducta ī esse,est ius. Sed pōt exponi tex.iste, ꝙ possessio naturalis ꝓducta in esse,ideo appellet factū,qa ab eo

ab eo qui possidet ciuiliter & naturaliter retinetur p mediū facti.i.per insistentiam:in re ipsa tamen possessio quę retinetur est ius. Et ad ista duo semper tene bis menti istam l. ¶ In glo.super verbo, corpore.ibi:detentatione asinina. No. istam

4 solu.relatā ad tex. † Nam ex ea probatur, ꝙ detentatio q̄ non est penes aliquē ex aliqua iusta causa, dicitur merum factum: & hoc est qđ dixit Bar.in l.j.in prin.s̄.eo.in fi.communē. Sed quia ista solu.impropriat aliquē tex.ideo reiecta secūda sol. quę nō est vera, tene tertiā solu. quę est no.& declaratur isto modo secundùm Inn.quia quando pupillus vult transferre in alterū possessorem, tunc si amitteret possessionē naturalē, ☞ perderet eam ex voluntate propria. † Pupill⁹ autē ex sua voluntate nō pōt sibi præiudicare sine tutoris autoritate: Insti. de auto.tut.§.sed neq;. & l.obligari.in prin.ff.eod. Sed quando pupillus exit rem corporaliter, tunc possessio naturalis nō amittitur ex volūtate pupilli, sed ex dispositione iuris: quia iure cauetur, ꝙ possessio naturalis non possit retineri ab eo qui possidet ciuiliter & naturaliter, qn̄ quis exiuit conspectū ☞ rei:sicut vidisti declaratum in l.j.in prin.s̄.eo. † Et ex ista no. solu.sic declarata tene menti, ꝙ læsio quę infertur pupillo ex immediata dispositione iuris, ita comprehēdit eū sub generali dispositiōe, sicut quēlibet maiorē.nil allegat. sed est casus qui semper allegatur ad hoc in l. sine hærede.§.Lucius.s̄. de admini.tuto.per quē dixit Bald.in l.non videtur.C. de in integ.resti.mi.ꝙ si ex forma statuti consanguineus tenetur facere cōpromissum, pupillus etiā cogitur, nec poterit petere se restitui tanq̄ læsus:quia ista læsio surgit immediate à iuris dispositione. Vtrū autē illi quibus data est potestas statuēdi, possint facere istud statutum, ita vt cōprehendat minorē, est alia q.no. quā plene discutit Bar.in l. ambitiosa.de decre.ab ord: fa. Quod autē dictū est, ꝙ minor cōprehenditur, etiā quo ad læsionē sui, sub dispositione legis: est intelligendū, quando ex mera legis dispositiōe hoc causatur:nā si lex obligaret minorē ex aliquo facto suo, vel omisso præcedenti præordinato ad istam obligationē, tunc quid iuris sit, vide plene per Bart. in l.si constante, in princ.ff.solu.matri.in illa q. vtrum bona minoris tacitē obligentur pro dote.& per Bald. post Cy. l. certi iuris.C.loca.& allegatur optima l.in l.fi. C.de legi.tute. In casu autē glo.nostræ licet videatur præcedere factum minoris voluntarium ad missionē possessionis, qui est egressus de conspectu rei, non tamē erat iste actus præordinatus ex tacita vel expressa voluntate pupilli ad hunc effectum: & ideo attenditur simpliciter dispositio legis. Si tamē apparet, quòd pupillus exiuit conspectū rei, vt alius occuparet possessionē vacuam:sicut potest considerari in casu posito in ista gloss.in ver.sed pone, tunc amitteretur quidē possessio, & acquireretur occupāti per occupationem, sed tamē esset iniusta, & posset sibi auferri:quia ista amissio fuit facta in fraudem, sicut dicit

5 Barto.not.in l.j.in princi.ff.si ex noxa.cau.aga. † quòd si aliquis habēs rem pro derelicta, vt alius eā occupet, & hoc facit, ne de contractu donationis soluatur gabella, eodem modo soluitur, ac si donatio simpliciter fuisset facta. Si autē quæreres quo remedio consuleretur pupillo. Tunc ad recuperandam istam possessionem esset cogitandum:quia iste qui occupauit, non possit dici violentus, vel clandestinus possessor, sed potius vitiosus: & ideo forte aut competeret remedium l.fi. C.vnde vi, sicut contra occupantem possessionem, quę vacat ciuiliter & naturaliter, aut remedium l.si coloni.C.de agri. & censi.lib.xj.& vide qđ scripsi in l.rem quæ nobis.s̄.eo. Tangūt etiam hic Moder. aliam solu.videlicet ꝙ iste tex.loquitur, quando pupillus possidebat ciuiliter & naturaliter, quo casu recedendo de fundo perdit naturalem. Sed tex.contrari⁹ loquit̄ qn̄ possidebat naturaliter dūtaxat:quo casu execundo de fundo non perderet naturalē:vt vidisti declaratū in l.j. in prin.s̄.eo.& est casus in l.iij.§.j.de vi & vi arma. Sed secūdū istā solu.nihil esset speciale in pupillo.d.l.pupillus.qa etiā maior execundo de fundo non perderet, vt dictum est. Iurisconsult⁹ autē ibi vult ponere aliquid, vt speciale in pupillo: qa dicit, ꝙ amisit possessionē sine tutoris autoritate. Præterea ista so. diuinat ad text. vnde tene tertiā, quę est melior omnibus, & cōmuniter approbata. ¶ In ea.glo.ibi:si à pupillo &c. sol.hic posita non approbatur cōiter per Moder.quia nō semper ex sola apprehensione pupillus q traderet, amitteret possessionē naturalē, vel ciuilem, non enim amitteret naturalē stando in re, non suspicando se posse repelli.l.qđ meo.§.fi.s̄.eo. ciuilem non amitteret, etiā si esset extra rē, nisi vel non amitteret, cū vellet ingredi, vel suspicaretur se posse repelli.l.clam possidere.§.fi.s̄.eo. Dic ergo secundū Io.de Imo.& est solu. quā tangit gl.in d.§.fi.à pupillo.ꝙ ille qui emit à pupillo, possidebat rem:vnde non fuit ibi translata possessio per pupillū, sed habebat eā prius. Sed quia ista diuinat ad illū tex.ideo sequere solu, quā ibi ponit gl.& Bar.approbat, videlicet ꝙ ibi loquitur in re mobili, quæ cùm primum est apprehensa per alium, perditur eius possessio, etiam sine animo & voluntate nostra.l.si rem mobilem.s̄.eo. Vnde pupillus nō transfert eā ex volūtate sua, sed poti⁹ ex dispositiōe iuris. Et est sic eadē ratio in translatione huius possessionis, quæ est in amissione possessionis rei mobilis, quando pupillus exiuit fundum: vt s̄.declaraui in iij.solu, primi cōtrarij. Et aduerte, quia tex.ī d. ☞ l.pupillo.de acqui.re.do.videtur probare à cōtrario sensu, † quòd cum autoritate tutoris pupill⁹ potest transferre possessionem: & idem videtur probare tex.noster in prin.quod nō videtur verū, & contra text.in l.magis puto.§.j. & qđ ibi p glo.ff.de re.eo.vbi gl.distinguit nota.quòd possessionē quā habet ibi pupillus cū titulo & bona fide, vel saltē cū bona fide, non potest pupillus trāsferre tutore autore:sed possessionem simplicem quam habet cum mala fide, potest trāsferre, secundùm glo.quod vltimum dictū videtur impugnare tex. in d.§.j.iuncto §.seq. Dicitur enī in fi.dicti §.quòd ideo possessio cum titulo non potest alienari, quia alienatum tanquā de bonis pupilli:quia ratio est generalior dicto, ergo ampliat

a dictum.l.qđ dictum [a]. ff.de pact.& l.si is qui animo. s̄.eod. & ibi dixi. Vnde etiā si pupill⁹ malę fidei possessor alienat rē tāq̄ suā vł possessionē, habet locū ratio ibi posita. Vnde tex.

6 in §.seq.dicit, † ꝙ prædiū pignoratū pupillus tutore autore alienat, quia alienat tanq̄ alienum, non tanq̄ pupilli. Gloss. tamen in l.ij.§.si à pupillo.hic allegata.tenet, quòd cum autoritate tutoris possit transferri possessio: & pro ea adducunt ista iura à contrario sensu ibi per Imo. Sed potest dici, quòd habuerint bonū intellectum, intelligēdo prout loquitur tex. dicto §.si à pupillo.in re mobili aliena, in qua pupillus cum autoritate tutoris pōterat trāsferre possessionem: nam si res mobilis fuisset pupilli, licet forte posset transferre possessionem, non tamen posset transferre dominium:sicut declarant ibi Barto.& An.faciendo differentiam de iure isto inter pupillum & adultum:de quo dic vt ibi per Moder.& sic restringetur arg.à contrario sensu, quod colligitur ex illis ll. Posset etiam intelligi argu. à contario sensu in iure immobili, quòd pupillus possidebat mala fide, & poterat auocari aliquo remedio possessorio:quia illa fictio iuris non videtur possidere.l.non.s̄.eod.& ideo non censetur esse in bonis pupilli. Et hoc casu forte posset procedere gl.d.l.magis puto.§.j. in vltimo dicto. De iure autē C.procederet istud dictum simpliciter in pupillo & adulto, de quo iure mobilia quę seruando seruari possunt, nō possunt alienari sine decreto iudicis.l.lex quæ tutores, C.de admini.tuto.

[a] ¶ Dictum. Et illud intelligi facit secūdùm Bal. in l.suus. in fi. C. de iu. deli.

SVMMARIVM.

1. ☞ Res sacra, religiosa, & homo liber, quo ad impossibilitatē possidendi, æquiparantur.
2. Emptio rei sacræ facta ab emptore rei ignorante valet, sicut etiam hominis liberi emptio.
3. Deo semel dedicatum non potest fieri prophanum, nisi autoritate solius pontificis.
4. Possessionem rerū suarum ipso iure perdit qui in potestate alterius transit.
5. Possessio defuncti extinguitur morte ipsius, vel continuatur in hæredem.
6. Colonus pensionem soluendo videtur velle insistere rei, & tenere rem nomine ipsius hæredis.
7. Possessio non aufertur tertio per fictam traditionem, quæ fit vel ex solutione pensionis, vel ex condictione rei.
8. Possessio in dubio probatur per solutionem pensionis ad præiudicium tertij, nisi econtra tertius probet se illo tempore possedisse.
9. Quod de vno conceditur, de altero negatur.

☞ Qui vniuersas. † Qui possidet domum, non videtur possidere singulas res, quę constituunt domum. Secunda ibi:idem dici debet.& est vtilis inuestigatio ad videndum, vtrum prædictæ res fuerint vsucaptæ, itē an possint vendicari: de quo in lege cū.qui ædes.& l.rerum mixtura.de vsucapio.& in lege in rē actio.de rei vendicatio. ¶ In glossa posita super verbo, non videtur. Contra istū text. & concor allegatas in gloss. videtur text. in l. qui res.§.finali.de solutioni. vbi dicitur, quòd res inuecta ædibus potest vendicari. Ange.soluit, quòd ista res dicit̄ possideri in cōcreto.i.nō pro se, sed vnà cū domo:& istud sufficit

vt possit cōpetere rei vendicatio: allegat l. quamuis. ff. si quis omi. cau. qui inducitur hoc modo: quia sicut vna res particularis ibi capitur loco quotæ vniuersalis, vt habeat locum ille titulus, ita econtra hic vniuersitas ædificij accipietur pro re singulari: q em̄ possidet domū, possidet sub vniuersitate illa ex qbus cōstat dom⁹ materialiter. l. si alius. §. fi. cū l. se. ff. qđ vi aut clā. Et satis potest saluari ista solutio sic declarata. vel dic secundum Ioā. de Imo. quòd ista consequentia non est bona, res pōt vendicari, ergo & possideri: quia aliquando conuenitur rei vendica. qui non possidet. l. is qui dolo. & l. sinautem. §. possidere. s. de rei vendicatio. & hoc dicit sentire gl. in d. §. fi. Sed cū regula sit, φ cū rei vēdicatio nō cōpetit, nisi cōtra possidētē, aut desinētē. l. j. C. de ali. iu mu. cau. fac. & l. officiū. de rei vē. cōsequētia vř bona, nisi assigneř causa specialis quare isto casu cōtra non possidentē nō pōt cōpetere. Dic ergo declarando istā solu. φ sicut actio personalis q̄ cōpetit ad rē reddi, vel restitui pōt cōpetere, etiā vbi traditio est impossibilis, qa res iā tradita fuit petita rōne deteriorationis cōmissę in re. ita pōt agi rei vē. cōtra nō possidētē, non respectu ipsius rei q̄ nō possideř, sed vt qs cōsequař ęstimationē. vnde forma libelli erit, φ aliqs vendicat rē, vt aliqđ eius æstimationis cōsequatur: sicut dicit Bar. in actionibus prædictis in l. iij. s. cōmo. & l. Iulianus. §. si fundū. & ibi tex. de verb. ob.

Possessionē.

Possessio etiam nobis inuitis amittitur, vel inhabilitate rei, vel propter vitiū personæ possidētis, vel etiā aliqñ ex voluntate nostra tacita vel expressa. Secūda ibi: itē cū pretor. Tertia ibi: itē φ mobile. ¶ †Primò no. ibi: sicut liberū hoīem. φ quo ad impossibilitatē possidēdi, equiparař res sacra religiosa, & hō liber. & hoc procedit indubitāter negatiuè, hoc est, φ sicut nō possum⁹ possidere hoīem liberū sciēter, ita nec rē sacrā, & religiosam. Sed affirmatiuè vř esse dria: qa licet bona fide liber hō possit possideri: vt vidisti declaratū in l. cū hæredes. §. fi. s. eo. Azo tñ dixit in summa, C. de acqui. possef. φ res sacra vel religiosa etiā bona fide nō pōt possideri: cuius dicta sequitur hic Ange. & Ia. de Ra. & pōt esse ratio differētiæ scđm eum, qa homo est res animata, & q̄ aliquo modo ex voluntate sua potest sibi prę iudicare. Itē qa per animū hoīs, quē bona fide possidemus, possumus aliqđ nobis acquirere, qđ nō contingit in re inanimata: vnde vtilitatis cā in homine libero hoc inductū est. Imo. hic dicit, φ ista ratio differētiæ habet locū in re sacra inanimata, sed non militaret in re sacra animata, verbi gratia: in clerico & religioso. vnde in ipsis vř idē dicēdū, qđ in homine libero, secūdū eū. Pro ista differētia facit optime tex. licet ipse nō alleget, & qđ ibi per gl. vij. q. j. c. pastoralis. & qđ no. gl. in cle. in plerisq;. super verbo, Christiano. extrà, de ele. & tex. cū gl. in c. si episcopus de sup. neg. pręl. in vj. Ex quib⁹ iuribus colligitur φ res sacra animata potest transire aliquando in dñium alterius: nā episcopus vel clericus efficitur seru⁹ hostiū, sicut & laicus: & sic possidetur, & habetur in eo dominium quod non contingit in re sacra inanimata, vt satis colligitur ex locis prædictis iurīscon. Do. meus hic dicit, φ ista dicta sunt falsa & contra textum in lege, hominis liberi. cum lege sequenti. de contrahē. emp. vbi eodem modo distinguitur in re sacra, & in libero hoīe, quantū ad hoc, vt valeat emptio & vēditio. † Valet em̄ emptio rei sacræ facta ab emptore rei ignorāte, sicut emptio hoīs liberi. Ergo dař intelligi, φ res sacra ignorāter pōt possideri, qa si nō posset possideri, nō esset in cōmercio, & cōsequēter nō valeret emptio. & verè illę leges optime inducuntur. Si tamen velles tenere sententiā communē, posses dicere φ valet emptio & venditio, quo ad hoc vt cōmittař euictio. Itē vt emptor cogatur soluere preciū, & venditor tradere rem: & quia non potest eam tradere, cōdemnabitur ad interesse[a]. l. j. in princ. de actio. emp. sicut dicimus in eo qui vendit rē alienam, cuius venditio tenet. l. rem alienam. de contrahen. emp. & l. res aliena. ff. de pigno. actio. & tamen posset contingere, φ non solū dominiū, sed etiam possessio esset penes alium. Ista tamen similitudo non est omnino bona, quia satis est φ res possit possideri, & esse in cōmercio, vt possit vendi: sed aliud est quando non possit possideri. Pro ista differentia, vide quod habetur in l. apud Iulia. §. fin. cum l. sequen. ff. de leg. j. vnde de iuris subtilitate opi. do. mei videtur verior. Retenta tamen communi opinione pro vera, domi. me. hic tangit duas rationes differentiæ inter rem sacram, & hominem liberum, valde probabiles. Prima sumitur ex ratione text. in l. iusto. in prin. j. titu. j. vbi dicitur †, quòd nō dař possessio alicuius tanq̄ filij, sicut datur liberi hoīs possessio, tanq̄ serui, quia non ita frequēter contingit alienos filios reputari nostros, sicut frequenter contingit homines liberos vendi tanq̄ seruos. Vnde vtilitatis causa receptum est, φ propter hāc frequentiam homo liber possit possideri: sed ista frequentia cessat in rebus sacris, & religiosis: ergo nō eodem modo possunt possideri. †Secunda ratio est, quia semel deo dedicatū non potest fieri prophanum, nisi autoritate solius pontificis, secundùm Io. & Dy. in regula, semel deo. de regu. iu. Et bene facit tex. in l. continuus. §. cū quis. de verb. obliga. Hoc autem non habet locum in homine libero, qui sine facto principis potest fieri seruus, vel voluntate propria: sicut exemplificat hic gl. super verbo, voluntate, vel quia capiař ab hostibus. ¶ Secundò no. ibi: itē cū prætor &c. dū dicit: item iussit. quod verbum glo. & doct. exponūnt pro secundo decreto. nam hic videtur casus pro opi. Bal. in l. ij. ff. si ex noxa. causa aga. contra Bart. & Dy. in l. si finita. §. Iul. de dam. infect. qui dixit, φ missus in tenutam ex secundo decreto, cū interponitur secundū decretum, iterum debet ingredi in tenutam mittente nuncio: vnde non sufficiet, quòd iudex dicat, possideas rem in secundo decreto. Opin. Barto. sequitur Bal. in autent. ei qui iurat. in penultima charta. C. de bonis. auto. iudi. pos. & ista opinio seruaretur in practica. Et ad textum nostrum potest dici, quòd verbum, ire in possessionem. exponitur pro manere, vel ire, si fictè & non verè: quia quando res est apud aliquem, superueniente nouo titulo, fictè, videtur sibi tradi à possessore: vt l. qua ratione. §. interdum. de acqui. re. do. & l. quædā mulier. ff. de rei vendi. Ex eodem etiam versicu. colligitur, quòd quando interponitur secundū decretū, possessio perditur & transfertur in alium inuito reo. Et per hunc tex. patet ibi, falsum esse, quod dicitur in glo. nota. in l. prætoris officium. in princ. de dam. infect. videtur enim velle ibi gloss. quòd ille qui patitur interponi secundum decretum contra se videatur habere rem pro derelicta: quod est contra istum textum: quia si haberet rem pro derelicta voluntate, nō inuitus haberet rem pro derelicta. l. si quis. §. differētia. s. eo.

4 ¶ †Vltimò no. quòd ille qui transit in potestatem alterius, perdit possessionem ipso iure rerum suarum. Vtrum autem transferatur in alium cuius potestati subijcitur ista possessio, statim videbis in glo. ¶ In gloss. in verbo, in alterius, ibi: rerū peculij aduentitij. Nota hanc gloss. quæ vult exprèssè, quòd sicut fili⁹ naturalis acquirēs ex causa aduētitia acquirit vsum fructum patri, & sibi proprietatem, ita & filius ciuilis, id est, arrogatus. Item no. glo. istam, quæ vult, quòd sicut vsusfructuarius possidet naturaliter, ita & pater qui habet vsumfructū ex legis dispositione: & sic ampliatur l. naturaliter. s. eo. Possessio autem ista quæ amittitur per eum qui transit in potestatem alterius, acquiritur patri arrogatori ipso iure vel domino serui, absq; apprehensione, secundùm Dy. & Barto. hic per l. si adoptauero. j. de preca. quam adducit hic Barto. vltra Dy. per quam l. ita tenet Imo. in monacho & monasterio in c. præsentia. de proba. & Bart. hic, & Pe. de Ancha. in regula, sine possessione. de reg. iu. nam mediante corpore eius qui trāsit in potestatem patris, domini, vel monasterij, videtur quodāmodo apprehendi & teneri pro monasterio, patre vel domino. Ange. autē hic not. tenet, quòd per statutū vel consuetudinem loci posit induci, vt etiam sine aliquo actu vero vel ficto ipso iure acquiritur alicui possessio: per ea quæ habentur in c. ij. extrà, de consue. secundùm vnum intellectum. & sequitur hic Ioan. de Imo. per ea quæ habentur in l. iubemus nulli. C. de sacrosan. eccle. & l. raptores. C. de epis. & cleri. quem arti. plenè discussit allegando Bald. in diuersis locis in l. j. in princi. s. eodem. Aduerte tamen, quia contra istam opinio. multum facit tex. j. ea. l. §. qui per colonum. de quo ibi dicam in notabilibus.

Quod per colonum.

Possessio defuncti non cōtinuatur in hæredem, etiam si teneatur p colonum: & ideo est op⁹ noua apprehensione vera vel ficta: hoc dicit secundùm communem intellectum. Secunda est ibi: sed quod pro emptore.

5 ¶ †Nota primò, quòd possessio defuncti extinguitur morte ipsius, nec continuatur in hæredem: de quo diximus in l. cū hæredes. s. eodem. ¶ Secundo no. ibi: adipisci non possumus. &c. Nam hic videtur casus contra opinio. Ange. relatam in glossa præceden. qui dixit, quòd per statutum vel consuetudinem potest induci, vt acquiratur possessio sine actu vero, vel ficto. Sed potest responderi, φ id quod dicitur hic, est verum in hoīe priuato, q nō pōt disponere & statuere cōtra ius. Sed p statutū qđ pōt statuere cōtra ius cōe, hoc vř posse induci, sicut potest induci per legē, vt probatur in l. raptores. s. allegata. †sicut per legem potest induci, quòd ille qui habet animum perdendi possessionem, propter animum suum perdat eam ipso iure: vt vidisti in §. præcedenti. Dic ergo vt diximus in lege prima. in princip. s. eodem. ¶ In glossa posita super

---

a ¶ Ad interesse. Ad de do. Alexan. de Imo. in con. lv. & in con. xc. iiij. pte. & qđ habetur per do. Pet. Phili. Cor. in con. lxxiij. inci. quānis. in litera c. in iiij. parte. Sed qđ si emptor sciat rem esse alienam, dic φ tunc venditor non tenetur: vt per do. Pet. Phili. Cor. in suo cōsi. clxx. inci. quia in litera d. in iiij. parte.

super verbo, colonum. ibi: apprehendentem nomine hæredis. Iste intellectus, quod possessio fuerit apprehensa, vel vere per colonū nomīe dn̄i, vel quod videaē apprehēsa, p solutionē pēsionis, non est necessarius ad istū tex. imo possumus intelligere, secundū Moder. quod in isto secūdo casu. i. in ver. sed quod p emp. nō dicatur aliquid de possessione quæsita ipsi hæredi: sed dūtaxat dicit, quod vsucapio quæ erat cœpta p defunctū, pōt finiri per hæredē post aditā hæreditatē, & ante apprehensam possessionē: vt probaē in l. qui cū hærede. §. fi. & in l. qui fundū. in prin. j. p emp. sicut ipsa hæreditas iacēs potest cōplere vsucapionē, licet vere non possideat. l. ceptā. j. titu. j. †Et p intellectu materiæ scd̄m Angel. considera tres casus. Nam aliqñ quis possidet animo & corpore pprio: & tunc loquiē tex. in l. cū hæredes. §. eo. quod cōtinuatur possessio. Aliqñ quis possidet animo proprio, sed corpore alieno: tunc similiter nō cōtinuaē possessio: vt in tex. nostro. Aliqñ quis possidet corpore, & animo alterius: exēplū in re peculiari: & tunc possessio trāsit in hæredē, etiā ignorātē, nā illa quā habuit defunctus, quia illa fuit extincta scd̄m eū: sed illa quæ erat penes seruū vel filiū ex causa peculiari iacēte hereditate. l. qui à seruo. in tex. & gl. ff. de act. & obli. Imo dicit & melius, quod possessio quæsita ex causa peculiari nō est penes seruū, iacēte hæreditate, nisi improprie, intellige nō est penes hæreditatē iacentē verè, sed fictè & impropriē: vt dicit gl. in l. qui à seruo. vbi pbaē, & etiā tangit gl. in l. gerit. ff. de acqui. here. nā penes seruū nō potest esse aliqua possessio, quæ resideat in psona sua: vt l. ideo. in prin. §. eod. Vnde nō est verū, quod vera possessio trāsferē ab hæreditate iacēte in hæredē: quia ipsa hæreditas eā non habet, vt dixi, bene tñ transferē possessio illa ficta, quā habebat hæreditas, per quā hæres licet verè nō possideat, pōt cōplere vsucapionē, vt dixi in princ. gl. allegando optima iura: & tñ hoc verū est, quod eo ipso quod hæres adiuit, seruus vel filius insistendo in re peculiari acquirunt hæredi ignoranti de nouo verā possessionem: vt colligitur ex tex. & glo ordinaria in l. si is qui pro empto. §. j. de vsuca. quā adducit Imo. & quia in casu illo seruus vel filius qui ignorbat captiuū decessisse in captiuitate, nō poterūt videri habere animū acquirēdi possessionē de nouo hæredi: ideo probatur no. ex illo tex. quod etiā in his per quos possidemus, animus cōtinuādi possessionē inducit acquisitionem de nouo illi cui debet acquiri: quod debes addere ad ea quę scripsimus post Bart. in l. iij. in prin. §. eo. ¶ In ea. glo. ibi: si colonus mercedē soluerit. Pro declaratione huius gl. & eorum quę tradit hic Barto. cōsiderandi sunt tres casus. Nā aliquādo cōstat, quod tpe solutæ pensionis per colonū possessio erat vacans. Aliqñ quod erat penes tertiū, aliqñ sum⁹ in casu dubio. Primo casu idubitanter procedit gl. nostra, & in isto casu loquiē relata ad tex.† qa colon⁹ soluēdo pēsionē[a] vr̄ velle insistere rei, & tenere rē noīe ipsi⁹ hæredis. Vnde in isto casu nō solū per solutionē mercedis, sed etiā per locationē & cōductionē quā faceret colonus ab hærede insistēs in re, vel existēs in cōspectu rei scd̄m Imo. acquirereē possessio locatori: vbi autē locatio & cōductio fieret in absentia rei, tūc secūdū eū nō probaē possessio p locationē: vt c. inter dilectos. in fi. de fi. instru. Sed hoc dictū debet intelligi & declarari, qñ post cōductionē factā nihil aliud pbareē: nā si probareē quod colonus ingressus esset rē tanquam colonus, tunc nihil repugnet, quin per istum ingressum iuncta cōductione pbareē acquisita possessio locatori: qa per locationē & cōductionē vr̄ cōmitti colono, quod ingrediaē fundū nomine nostro. Ergo sic ingrediendo acquiret nobis possessionē, tanquam quilibet procurator. l. j. §. per pcuratorē. §. eo. cū si. Ampli⁹ dixit hic no. Ia. de Ra. quē refert & sequiē Im.† quod colon⁹ defuncti in dubio insistendo rei post aditā hæreditatē vr̄ acquirere possessionē hæredi, etiā nō secuta alia ratificatiōe: qa cū heres repsentet psonā defuncti. l. cū à matre. C. de rei vē. volūtas defuncti vr̄ durare in psona hæredis: quod dictū est valde notādū si esset verū. Sed nō vr̄ verū: tū qa si sic esset, ad min⁹ ī respicētib⁹ commodū hæredis, semper posset cōpleri mādatū post mortē, & cōpeteret actio mādati ex nouo mandato præsumpto: quod esset cōtra regulas positas in l. inter causas. §. mortē. ff. man. l. si. ff. de so. tū etiam quia in his in qbus hæres pōt cogi ad cōsentiendū mandato defuncti, & si nō cōsentiet, nihilominus mandatū habet effectū, hæres absens in dubio nō censeē consentire: vt patet in l. si ego. §. j. de iu. do. Si ergo vbi agitur consentire, non tamen præsumiē durare voluntas, ex hoc solo quod defunctus voluerit, multo minus vbi pōt nō consentire si vult. Secūdo casu oēs cōcordāt† quod p traditionē fictam quæ fit vel ex solutiōe pēsionis, vel ex cōductione rei, non auferē tertio possessio:[b] vt patet in l. quæ is. §. si conductor. j. eo. & in l. Pomponius. ff. qui. mo. vsuf. amit. Sed circa tertiū casum dubiū vertiē. nā Bal. & Ang. ī l. quędā mulier. de rei ven. Imo, hic fateē, quod per locationē nō probatur possessio ad preiudiciū tertij. Sup quo vide Spe. in ti. de loca. §. nūc aliqua. ver. lxxxij. vel iiij. Dicit tñ An. ī d. l. quędā.† quod p solutionē pēsionis in dubio probaē possessio[c] ad preiudicium tertij, nisi terti⁹ ecōtra pbet se illo tēpore possedisse: vt §. dixi. Et hoc tenet hic Bar. & clari⁹ Imo. sed ipsi non probāt hāc conclusionē aliquo iure: nam gl. nostra relata ad tex. loquitur quādo certū erat, quod possessio erat vacās, & ratio facit in contrariū, quia solutio pensionis est aliud accessoriū ad ipsam cōductionē: ergo debet limitari à suo pricipio. l. ij. & iij. ff. de pecu. lega. & in regula, accessoriū. de reg. iu. Cū ergo ista solutio fiat ex causa cōductionis, ergo sicut cōductio nō probat possessionē, ita nec solutio. Vnde Bal. in l. Pōponius. §. allegata. simpliciter dicit, quod p præstationē pēsionis nō probatur possessio per illū tex. Confirmaē ista opi. vltra ea quæ aliàs scripsi: quia si scis, pbatio debet concludere necessario, vel præsumptiuè. c. in præsentia. de pba. & l. non hoc. C. vnde cogna. Sed vt ostēdā, per præstationē pensionis, neque vere neque psumptiuè pbaē possessio. Ergo vr̄ quod ista doctrina non sit vera: nā ista stant simul, quod aliqs psliterit pēsionē, & tñ nunquam detinuerit rē vt colon⁹, vel si detinuit rē, & habuit facultatē vtēdi & fruendi, quod ali⁹ possideret ciuiliter & naturaliter: quo casu p pstationē pēsionis sine dubio non acqrereē possessio locatori, vt dctm̄ est. Vnde ista ratio ī practica facit me sepius dubitare: quia tñ cōiter seruatur ista opi. potest assignari aliqua differentia inter conductorem & præstationem pensionis. Nam forte magis præsumitur possessor ille cui est soluta pensio, quàm ille qui locat: quia non est verisimile, quòd conductor soluisset pēsionē, nisi habuisset saltem detentationem cū facultate vtendi ab ipso locatore. Vnde licet possessio posset esse penes aliū, ex quo tñ locator tpe locationis psumebaē detinere alio nō docto, psumptio est quod esset possessor: iuxta ea quæ no. In. in c. cū olim. de priui. & gl. vij. q. j. c. pōtifices. quā adducit Bal. in l. data opa. C. q accu. & idē tenet in l. officiū. de rei vendi. & tenet Bar. in l. stipulatio ista. §. hæc quoque. de ver. obli. Et hanc conclusionē tenet Bal. expresse in auten. quas actiones. in vl. col. C. de sacrosan. eccl. vbi expresse tenet, quod per instrumēta[b] probantia solutionem pensionis probatur præsumptiue possessio.† Illud autem est certū, quod per subtractionem pensionis nō perditur possessio locatæ rei, secundū do. meum hic, & pbaē in l. malè agitur. C. de præscri. xxx. ann. & quod not. Spe. in ti. de locat. §. nunc aliqua. ver. xxiiij. & in l. quero. §. inter locatorem. ff. locati. & in l. ij. C. de iu. emphy. In quibus dicitur, quod emphyteota, vel cōductor possunt expelli, si non soluūt canonē. Ergo dominus non desijt possidere, aliàs eos nō posset expellere ppria autoritate ex interuallo. l. ij. §. cū igiē. & quod ibi no. de vi & vi ar. Et isto modo adducit ista iura Bal. quem domi. me. non vidit in l. Pompo. vbi etiam alleg. Specul. in loco alleg.

Si ego. Possessio retinetur per colonū coloni, & similiter per depositariū depositarij: & idem est in cōmodatario, etiā si illi putāt rē esse illius, qui scd̄o loco concedit. Secūda ibi: idem erit. Tertia ibi: cū id. ¶ In glo. vnica super verbo, possideo. ibi: sed per quē doct. cōiter sequēdo Bar. reprehēdunt istam glo. secūdū eos non per animū primi cōductoris, sed per factum secundi conductoris, & per animum primi cōductoris, cōseruaē possessio ista naturalis: nō tñ dicūt, vel declarāt, cur p solū animū primi cōductoris nō conserueē[c] possessio, sicut cōseruaē in l. si colon⁹. j. eo, qñ colon⁹ exit fundū non animo deserendi possessionem, quod simile inducit hic gl. pro opi. sua: sed potest declarari hoc modo: quia si colonus exit fundum non animo deserendi custodiam fundi, etiā absens retinet detentationem fundi, & per medium detentationis retinetur possessio naturalis domino. Et quòd determinatio possit retineri solo animo, dummodo quis non negligat custodiam rei, tenet clare Barto. in l. j. in vlti. q. §. eod. vbi est videndum†. Sed quando primus conductor tradit rem secundo conductori, sine dubio perdit detentationem, quā trāsfert in alium: & ideo cùm non detineat corpore sine detentatione, non potest conseruare possessionem domini solo animo. ¶ In ea. gl. ibi: ar. contra. j. de preca. l. quæsitum. Ray. dicit hic, quē refert Imo. quòd sol. potest colligi ex gl. in d. l. quæsitū. sup verbo, interdicto. & eode modo ītellige ex illo tex. in quo sefūdat gl. Sed qualiter colligatur, nō declarāt aliter. dic ergo quod ideo ibi nō cōpetit īterdictū primo cōducēti pcario cōtra scd̄m, quæ rogauit precario ab alio: qa verba interdicti sunt personalia, & significant eum qui habet à me precarium immediatè, non eū qui habet à me mediante altero, qui me rogauit. Sed in casu nostro cessat ista ratio: quia iura simpliciter dicunt, quòd per conductorem vel depositarium con-

[a] ¶ Pensionē. Adde Ro. in deci. ccxxxvij. ex præmissis. quod limita nō procedere in successore prælati, vt Ro. in deci. ccxxxvj. si pl̄atus in no.

[b] ¶ Possessio. Vide tu omnino Iaco. But. in consi. inci. quidā fratres &c. & d. Alexā. de Imo. in con. x. iij. parte. & in consi. cxxx. j. parte. & Lud. Ro. in consi. lxx. & d. Petr. Phili. Cor. in cō. cccxv. inci. supositio. in litera b. & d. in iiij. parte. & in con. vj. incip. in præsenti. ī litera c. & in con. clxxxv. incipi. licet. in litera e. in iij. parte. & in consi. ccxxv. incipi. videtur. in litera e. ea. parte.

[c] ¶ Possessio. Adde Pe. Phi. Cor. in cō. cccxv. incip. videē. in litera a. & e. in iiij. parte.

seruatur nobis possessio, nec restringunt se ad illũ qui à nobis conduxit. Vel dic secundũ Bart. cuius dicta cõiter approbant Moder. ꝙ ibi loquitur de actione personali, q̃ non transit contra successorẽ successoris, qm̃ cũ oriatur ex contractu & obligatione, ille solus obligatur, cũ quo ego cõtraxi. l. fi. §. Titius. de contrahẽ. emp. & l. j. §. si hæres. ff. ad Trebel. Nos autẽ loquimur in cõseruatiõe cuiusdã iuris realis scilicet possessiõis, quę cohæret rei, in quo facilius est ꝙ ista iura transeant ad singularẽ successorem cũ causa sua iusta, per ea quę scribit Bar. plene in l. si tertius. §. officium. de aqua plu. ar. Vel tertiò dic, ꝙ in l. quæsitum. in princ. in persona primi, qui rogauit à me, non erat causatum, aliud ius posse trãsfundi in successorẽ: vt ibi declarat iurisconsultus, ostendens quòd primus rogans nõ tenetur interdicto de precario: & ideo ius q̃d non habebat, vel quod nõ tenebat, nõ potuit ex eius p̃sona transire ad aliũ. Sed aliud est in casu nostro, in quo primus conductor detinebat rẽ nomine locatoris, & conseruabat ei possessionẽ naturalẽ: & sic habes optime declaratã gl. tuã. ¶ Extra gl. quia in ea fuit dictũ, quòd ille qui detinet rẽ nomine nostro, tradẽdo illã animo alienandi, auferret nobis possessionẽ, per l. non solũ. §. qui pignori. j. de vsuca. Dominus meus hic dicit ꝙ ex istis iuribus poterit fieri magna fraus dño, & possessori: nã poterit colon⁹ occultè vẽdere, & tradere rẽ alteri, & vt decipiat dñm interea soluere pensionẽ, quousq; ille tertius p̃scribat rem spatio xx. vel xxx. an. q̃d vr̃ absurdũ, nisi deẽ remediũ cõtra hanc fraudem. Sed ipse dicit dari remediũ à Spe. in tit. de p̃scrip. §. j. ver. pone colonus. q̃d dictũ allegat etiam Bald. in l. Pompo. ff. qui. mo. vsusfru. amit. licet non referat extẽsè sicut do. me. vbi Spec. dicit, ꝙ propter iustã ignorãtiã concedit̃ dño restitutio in integ. ex clausula generali, Si qua mihi iusta causa esse videbitur &c. per l. j. in fi. ex qui. cau. ma. Adducit ea quæ scribit Barto. in l. j. §. si quis autẽ. j. de iti. actuq; pri. Cui adde ꝙ q̃n colon⁹ qui cõmisit dolũ, nõ esset soluẽdo, faciliter posset concedi ꝙ cõpetat restitutio in subsidium per ea quę habent̃ in l. plane. la ij. §. j. de leg. j. & in l. fi. de eo ꝑ quẽ fac. est. Et q̃d ponit Bar. in simili q. i l. j. in prin. si qs ali. test. prohib. Vbi aũt colonus esset soluendo, & posset cõueniri ad interesse, tũc maior esset dubitatio, vtrũ restitutio competeret: sicut dicit Spe. in loco allegato, quẽ etiã sequitur do. Abb. Moder. in c. cũ non liceat. extrà, de p̃scrip. Nam multũ ob. tex. huic opi. in l. Pomponius. in prin. p̃alleg. vbi dicitur, ꝙ si ille qui conduxit fundũ, vendat eum alteri, amittitur vsusfructus, ex p̃scriptione, & conceditur actio ex locato ad interesse contra cõductorẽ. De remedio autẽ restitutionis nihil dicit, vnde satis videtur ibi probari, quòd nõ competat. † qa q̃d de vno conceditur, de altero videtur negari: vt l. statuliberũ. §. si Stichũ. de le. ij. & in c. nõne. de p̃sump. Sed posset responderi, saluando cõmunem sententiã, sicut aliàs tetigi scribendo, quòd per remediũ ordinariũ, q̃d cõpetat cõtra vnum, verbi gratia in casu nostro, cõtra cõductorem nisi excludit̃ restitutio in integrũ, quin possit cõpetere cõtra aliũ: vt l. etiã. C. si tu. vel cura. inter. & plene declarat Bar. in l. in prouincia li. in princ. s. de no. ope. nũ. Et ista r̃nsio procedit, posito ꝓ cõstanti, quòd ex capite iustę ignorantię cõcedatur restitutio: sicut tenuit Bar. in d. §. si quis autẽ. quod nõ intẽdo terminare pro nũc, quia est articulus solẽnis, & forte cõclusio nõ ꝓcedit in omni p̃scriptione, sicut aliàs tenui cõsulẽdo super isto pũcto in ciuitate Ferrarię. Et quia iste tex. in verbo, qui putat suũ esse, probat no. † quòd in retinendo possessionẽ primi locatoris attẽditur animus retinẽtis, & nõ cõcedẽtis: ideo inducitur tex. iste hic per Pau. de Ca. ad no. q. quas ponit Bar. ĩ l. j. §. si tibi fundũ. j. de iti. actuq; priua. ꝑ quẽ tex. ibi decidit Bar. quòd si Potestas missus ab vna ciuitate, quę habet iurisdictionem in alia, vtitur illa iurisdictione, tãquã habẽs eã ab illa ciuitate, in qua est Potestas, nõ ab illa à qua missus fuit, per hoc nõ interuertitur possessio, vel quasi, illius ciuitatis, quę misit potestatẽ: quia inspicitur animus cõmittẽtis nõ vtẽtis. & similiter per ista iura decidit, ꝙ si aliqua ciuitas habet à suo superiore iurisdictionẽ precario ad libitũ cõcedẽtis, & tyrãnus insurgat in ciuitate, vtitur iurisdictione tanquã ꝓpria illius ciuitatis, quę p̃misit iurisdictionẽ tyrãno, mutabitur possessio precaria in possessionẽ propriã ipsius ciuitatis. Sed nõ potest esse dubiũ, q̃d si ciuitas illa cui iurisdictio fuit cõcessa p̃cario, crearet vnũ potestatẽ, vel vnũ tyrãnũ, & cõcederet sibi iurisdictionẽ tãquã ꝓpriã, vtrũ ꝑ hoc interuerteret̃ possessio primi cõcedẽtis: nã tex. iste nõ loquit̃ in isto casu. Pôt em̃ intelligi, ꝙ seruus locator locauerit rẽ simpliciter. Vñ licet hoc non expresserit, videtur locasse tãquã cõductor alteri⁹, ne aliàs videatur velle delinquere: vt ar. l. merito. s. pro socio. Hãc q. tãgit gl. no. ad intellectũ l. nostrę in l. Põponi⁹. p̃alle. & ibi cõcludit, ꝙ etiã isto casu habeat locũ text. noster. Et ꝗd sequẽ r̃nsum, q̃d ponitur in d. l. respondet ibi gl. parua, q̃d intelligitur q̃n proprietarius nõ cõduxit ab vsufructuario: quo casu locãdo rẽ tãquã propriã amittitur p̃scriptio vsusfructus: & sic de necessitate p̃supponit̃, ꝙ vsufructuarius amittit possessionẽ suã. Sed ista expositio gl. nõ placuit mihi olim: quia si in illo r̃nso proprietarius nõ cõduxerat ab vsufructuario, ergo nõ potuit tradẽdo interuertere possessionẽ vsufructuarij, cũ nõ teneret rẽ nomine eius, vt videbis declaratũ per Bar. & alios in l. peregre. §. quibus. j. e. † Nũc aũt cõsiderãdo diligẽti⁹ intellexi, ꝙ in illo r̃nso, q̃n proprietarius locauit vsumfructũ nomine suo, idẽ est quoad auferẽdã possessionẽ vsusfruct⁹, siue proprietari⁹ cõduxit ab vsufructuario, siue nõ, nã in dicto ver. nõ potest dici, quòd per traditionẽ factã alteri interuerteretur possessio vsufructuarij aliquo casu: quia ꝓprietari⁹ nõ tradebat rẽ alteri, vt in alterũ trãsferret possessionẽ, sed locãdo alteri nomine ꝓprio volebat ipse acquirere possessionẽ. q̃d nullo modo poterat facere, siue conduxisset vsumfructũ ab vsufructuario, siue nõ: nam si conduxerit vsumfructum, nõ potuit ex sola voluntate sua nullo titulo extrinseco accedente effici de detẽtore possessor: vt l. non solũ. §. q̃d vulgo. de vsucap. Si autẽ non conduxerat, idem est: quia non potuit auferre vsumfructũ suum naturalem, neq; quasi possessionẽ vsusfructus, ex sola volũtate sua: vt in l. si id q̃d. §. j. & l. clam possidere. §. qui ad nundinas. s. eod. Et ideo melius est tenere intellectum glo. ad d. ver. Et si quęris quomodo potest p̃scribi contra ius vsufructuarij, si in vtroq; casu possessio vsufructuarij non potuit interuerti: Respondeo, quòd in hoc est dicẽdũ secundùm regulas iuris, quòd tunc curret p̃scriptio contra vsumfructum, quando vsufructuarius amittet possessionem suam. quod potest contingere multis modis, de quibus vide per Barto. in l. si de eo. §. si forte. j. eo. Et per hæc infertur ad q. p̃positam, quòd etiam si ciuitas quæ habet iurisdictionem precariam, committat eam tanq; suam, non priuabitur superior sua quasi possessiõe, nec desinit quasi possessio ciuitatis esse p̃caria, nisi forte ex sciẽtia vel negligẽtia superioris ipse amitteret quasi possessionem ciuilẽ: sicut s. diximus in vsufructuario: & ista plus placent, q̃ ea quæ aliàs scripsi in ista materia: & quia Bart. superius soluendo contrariũ. l. quæsitum. in prin. ff. de preca. dixit, quòd licet cohærens rei transeat ad secundum conductorem: actio tamen personalis quæ competebat contra primum, non transit. Notabis diligenter, quia per hoc deciditur q. glo. in l. ij. C. de iure emphy. Vtrum contra secundũ emphyteotam competat aliqua actio personalis: nam per ista vides quòd non, vt ibi tenet Io. dixit tamẽ alibi Bal. quòd in ecclesia est speciale, quòd si secũdus emphyteota non soluit canonem, ipsa res emphyteotica est obligata ecclesiæ: & sic potest emphyteota conueniri hypothecaria. Ita not. ipse in auten. si quas ruinas. C. de sacrosanc. eccle. alleg. tex. no. in auten. de non alie. §. scire. Aliud remediũ posuit Pe. & Cy. in d. l. ij. de quo ibi per Bald. Tertium remediũ elegãs posuit idẽ Bal. in c. j. de cõtrouer. inuesti. in vsibus feu.

SVMMARIVM.

1 Prȩiudiciũ nullum domino creatur per possessionis desertionem à colono factam.

Si colonus. Etiam si colonus sit absens à fundo, ꝑ eũ retinetur possessio naturalis. h. d. ¶ In gl. posita sup verbo, placet. ibi: sed alij dicunt. Ista opinio nõ placet de iure Digestorũ, quia est cõtra istũ text. à cõtrario sensu: & quia iura allegata in oppositũ possunt euitari, qb⁹ bene respõdet Bart. & pro opi. glo. est casus sc̃dm cõem intellectũ in l. qui fundũ. in prin. j. ꝓ emp. Sed de iure nouissimo gl. tenet expresse esse idẽ, dũ dicit: ꝙ ꝑ l. fi. C. eo. malignitas coloni nõ nocet dño in possessione ciuili: & sic vult, ꝙ in naturali noceat, q̃ opi. non placet de iure nouissimo: qa tex. in l. fi. §. j. dicit, † ꝙ ꝑ desertionẽ possessionis factã à colono nullũ penit⁹ p̃iudiciũ dño creatur. Sed hoc esset falsum, si possessio naturalis amitteret̃ ipso iure, qa crearet̃ p̃iudiciũ dño, vt patet de se, maxime si possessio p̃ueniret ad aliũ: qm̃ licet cõpeteret cõdictio ex l. cõtra illũ, nõ tñ seruaret̃ dñs ipso iure illæsus. Interest em̃ nostra nõ vexari litib⁹ & sumptib⁹. l. minor aũt. de mino. † Quòd aũt dictio penit⁹ a, posita ĩ illo tex. significet ista duo, videlicet ꝙ & ipso iure dñs seruet̃ illæsus, & ꝙ totaliter probat̃ in l. ij. in fi. de capi. dimi. & declarat no. Io. And. in ista dictione in tit. de tutore. §. fi. in addi. magna. & isto modo ĩducit̃ meli⁹ ista l. ꝓ opi. tenẽtiũ cõtra glo. q̃ dicẽdo, ꝓut dicit Pau. de Ca. q hãc difficultatẽ tetigit, ꝙ sc̃dm opi. Accur. illa lex esset supflua, si cõtrà seruaret dũtaxat possessionẽ ciuilẽ, cũ hoc esset ĩductũ de iure anti. l. is q fundũ. ĩ prin. j. ꝓ emp. nã ad istã inductionẽ potest

a ¶ Penitus. De hac dictione vide Fel. in c. quoniã. de rescri. & in c. in tãtis. de test. in fi. ij. col. & in c. dilecti filij. in iij. col. circa mediũ. de exce. & q̃d dixi in apost. in d. c. quoniam.

pōt dici, vt ipse respondet, ꝙ non est superflua, quia inducit condictionem ex illa l. contra occupantē hanc naturalem quę vacat: & hæc scripsi aliàs super ista l. Nūc autē addo ad prin. glo. inquātū glo. & cōiter doct. tenēt: ꝙ detentatio retinetur animo, etiā quando colonus est absens à fundo, antequā redeat: nā ista expositio videtur violare tex. qui vt conseruet possessio naturalis domini, requirit duo copulatiuè, videlicet ꝙ exiens fundum habeat animum non deserendæ possessionis, & quòd redeat in fundo. Vnde videtur requirere concursum vtriusq;. l. si hæredi plures. de condit. institu. Vnde absq; alijs impropriationibus tex. posset dici, ꝙ qn̄ ipse colonus est absens à fundo, perditur detentatio, & etiā possessio naturalis domini: sed postq; redijt, fingitur non esse perdita, sed cōtinuata & detentatio, & possessio. Habet autē æquitatem ista fictio: quia ex quo colonus non habuit animū deserendi possessionē, æquū est, vt quāuis detētatio facti in veritate nō potuerit continuari, fingatur tamen cōtinuata: vbi autē discederet colonus animo deserendi possessionē, nulla subest æquitas, in qua fundetur fictio: & ideo non fingetur tunc cōtinuata detētatio, & possessio, †quia fictio fundatur super æquitatem[a]. l. postliminiū. in prin. de capti. & ꝑ Bar. in l. si is qui ꝓ emp. j. tit. proxi. in vj. q. prin. Sed huic opi. multū videtur resistere text. in l. prætor. §. in eum. de bo. auto. iudi. pos. & qđ scribit Bar. in l. j. in vlti. q. s̄. eo. vbi allegat bona iura, quę probant, ꝙ missus in tenutam ex primo decreto retinet rē animo, etiā si sit absens, dummodo non negligat custodiā rei: & sic videtur approbari opinio cōis, ꝙ solo animo conseruetur detentatio. Sed ad hoc potest dici deferendo istam positionē, ꝙ in casu Barto. facilius conceditur, ꝙ detentatio detineat animo propter cohærentiā iuris realis. i. pignoris prętorij, qđ est causatum in re. l. nō est mirū. de pig. acti. quę nō reperitur esse in casu nostro, quia colonus nullū ius reale habet in re. Et pro ista differentia vide qđ scribit Bart. in l. stipulationes nō diuidunt. de ver. ob. & in l. si filio. de dona. causa. mor. vbi ostendit, ꝙ actio personalis ad rem dari mutat naturā suam, quando est coniuncta cum actione reali ad rem restitui, quæ dicta optime faciunt ad istam positionem.

SVMMARIVM.

1 Minor sicut non potest administrare propria, ita non potest esse legitimus tutor.
2 Solutio pēsionis facta tertio non probat pręsumptiuè possessionē eius cui pensio soluitur, cùm ante solutionem pensionis constat alium possidere.
3 Copulatio resoluitur in singularitates, quando de sui natura alterum sufficeret.
4 Debitor qui dedit rē pignori, & cōstituit se eā nomine creditoris possidere, an postea vēdendo eā alteri, & cōstituēdo similiter se eā nomine emptoris possidere, trāsferat possessionē.
5 Iura quæ dicunt ex constituto transferri possessionem, intelliguntur de vera, & per consequens non trahuntur ad fictam possessionem.
6 Suppletio præsupponit aliquid esse quod suppleatur
7 Pupill⁹ maior infante nō indiget autoritate tutoris ad acqui.
8 Possessio ex eadē causa acquiritur ignoranti, ex qua acquiritur furioso & infanti.
9 Verbum, rectè, ponitur quādoq; pro ritè; illud autem significat iustitiam, hoc verò solennitatem.

QVamuis. Per pupillū pōt retineri possessio. h. d. Non diuiditur. ¶ In gl. super verbo, retinemus. † No. ex primo exēplo posito in gl. ꝙ sicut ex conductione inutili aliquādo acquiritur possessio cōducēti: vt patet in l. ei qui. de vsuca. ita retinetur possessio, quę erat penes locatorē ab ipso conducēte inutiliter, intellige qn̄ sumus in casu in quo locator non perdit possessionē ex inutili locatione, & potest esse ratio decisionis: quia si per negociorū gestorē, qui nullū habeat mādatū, cū detinet rē nostrā, nostro nomine retinetur possessio. l. arboribus. §. vsufructuarius. de vsufruct. multofortius in eo qui insistit rei nostræ ex nostra voluntate, licet contractus sit inutilis. Ex secundo exēplo posito hic per gl. arguit Ang. ad no. q. in qua dicit se consuluisse Florentiæ, ꝙ si ex forma statuti mulier non potest obligari sine consensu consanguineorū, non obstante isto statuto, si mulier cōstituetur ꝓcurator alteri⁹, valet qcquid facit mulier virtute mādati in ꝑiudicium in mādātis, licet nō teneat quo ad obligādū mulierē, vt dicit hæc glo. de pupillo ꝑ istū tex. & ꝑ l. j. §. cæterū. s̄. eo. Sed ista iura loquunt̄ in actu aquisitiōis possessiōis, & sic ī actu fauorabili ipsi mādāti. Vnde tu allega meliora iura pro ista opi. q. ꝓpriè loquūtur in actu pręiudiciali, videlicet tex. clarū in l. sed & si quis. §. fi. de instit. & l. j. §. cuius autē conductionis. ff. de exercito. & assignatur ratio in dictis iuribus: quia imputet sibi dn̄s qui talē cōstituit sibi procuratorē. Bene facit text. in l. cū mandato. ff. de mino. Et de intellectu istorū iurū vide plene per Bal. in l. minor autē. de procur. & in l. exigendi. C. eod. vbi plenius loquitur post Iaco. de Arc. Hæc tamē sunt intelligenda in mandato, qđ datur ab homine in præiudiciū priuatū ipsius mandantis. Nā in mandato, qđ datur à lege in genere, vel ab homine, vbi agitur de interesse publico, videt̄ aliđ. De mandato legis probatur in l. fi. C. de legi. tute. & in l. non solū. §. si libertus. de excu. tuto. † In quibus patet, ꝙ minor sicut nō pōt administrare propria, ita nō pōt esse tutor [b] legitimus. Vnde dicit Bal. not. in l. in coniunctis. in fi. C. de nupt. quòd si mulier non pōt se obligare sine consensu duorū consanguineorū, nō comprehendūtur cōsanguinei, qui sunt pupilli. De mandato hominis respiciente vtilitatem publicā tenet sing. Io. And. in suo mercu. in regula, qđ alicui. de regul. iur. vbi dicit ꝙ non pōt cōstitui procurator ad eligendū prelatum ille qui propter indiscretionem ætatis, vel ex alia inhabilitate, quæ non posset remitti per eligentes, esset inhabilis ad eligendum nomine proprio.

Si conductor. Ficta traditio conductoris nō priuat dominū sua possessione, si sit soluta pensio. hoc dicit secundū Bar. ¶ † No. ꝙ quando constat ante solutionē pēsionis aliū posidere, tūc solutio pēsionis facta tertio nō probat pręsumptiuè possessionē eius cui pēsio soluitur: quia per actū fictū non potuit tertius priuari possessione sua. & ista cōclusio nō probat̄ clare hic: vt j. videbis in glo. sed scđm intellectū Bart. & Moder. probatur aūt clarius in l. Pompo. in primo respōso. ff. quib. mo. vsusfru. amit. ¶ Quid autē iuris sit in dubio, plene declaraui in l. qui vniuersas. §. qđ ꝑ colonū. s̄. eo. ¶ In glo. posita sup verbo, cōductor. ibi: recuperet possessionē &c. do. me. hic not. declarat istā glo. dicēs eā posse procedere, qn̄ depositarius recuperasset rē nomine proprio, licet qn̄ nomine deponentis vellet eā[a] recuperare, tunc esset distinguēdū: quia aut censetur habere mandatū ad hoc tacite, & tunc possessio esset acquisita dn̄o etiā ignorāti. l. j. C. de acqui. pos. si autē nō censetur habere mādatū, tūc acquireretur possessio primo deponenti post ratificationē, nō prius. l. si ego. cum materia. de neg. ge. Vtrū autē videatur habere mandatū, vel nō, colligitur ex his quæ not. tradit Barto. & ibi est casus in l. prouinciali. §. si ego. de no. ope. nūc. vbi in colono qui est similis depositario, quo ad hoc ipse dicit quòd non videtur habere mandatū ad agendū pro re conducta, nisi in locatione dominus dicat ꝙ ponit eum in locū suū, vel ꝙ vult illum vti illa re tanq; sua: quia per ista verba dicitur dare sibi mandatū. Bene facit text. & quod ibi per Bart. in l. qui quadraginta. ad Trebel. & qđ not. in l. si cū tempore. in fi. ff. de pact. Aduerte tamē ad duo, quæ non considerat ipse: nam quādo colonus non detētor deijceret̄ violenter, vel sine volūtate sua, perderent detentationē, tūc possent procedere s̄. dicta. Sed nos non sumus in isto casu, quia detinens voluntariè tradidit: vt d. §. si rem. Vnde non videtur, ꝙ possit agere aliquo modo, nisi forte dicas, ꝙ licet excludatur ab agēdo nomine proprio, posset agere nomine domini, & venire contra factū suum; iuxta ea quę habentur in c. si quis presbyterorum. de reb. eccl. nō alie. & l. iubemus. §. sane. C. de sacrosan. eccle. & qđ traditur in simili in c. cū venissent. extrà. de instit. & tn̄ ista sol. nullo modo pōt adaptari ad tex. nostrū, posito quòd esset vera in se. Volunt enim isti, ꝙ videat̄ restituta possessio priori possessori per mercedis solutionē. Sed hoc non potest duplici ratione. Prima, quia mercedis solutio facta alteri non possidenti non priuat possessorē sua possessione, secundū Barto. hic, & omnes, licet isti taliter soluentes non fuerint in hac opini. quod patet, quia præsupponunt quòd per conductionem factam à secundo fuerit translata possessio in eū. Secunda, quia ibi pariter fuit pręstita pensio vtriq;: vnde non potest videri ablata possessio possidenti per solutionem pensionis factā alteri, cū & ipsi similiter sit facta: & facilius retinetur possessio, q̄ acquirat̄. l. si is qui alio. & quod ibi not. s̄. eo. ¶ In ea. gl. ibi: tu dic, ꝙ neq; fuit tradita &c. Hæc solu. differt à præcedenti solùm ratione. Præcedens enim solu. vult, ꝙ res non fuerit tradita, quasi conductio rei nō inducat fictam traditionē: quod glo. reprehendit, & bene; sed solu. istius glo. vult, ꝙ hic non videatur facta traditio alia ratione: qa defuit animus conducentis: nō enim videtur voluisse fictè tradere secundo locatori, ex quo postea soluit pēsionem priori possessori: actus enim sequens retro declarat intentionem conducētis, qualis fuerit à princip. l. sed Iulia. §. perinde, & ibi per Barto. ad Macedo. & bene facit text. in l. si serui plurium. in fine. & in l. qui filiabus. in principio. de legat. j. Et ista lect.

a ¶ Super æquitatē. Adde do. Pet. Phi. Cor. in consi. lxxxj. īcipiēte, prim⁹. in litera i. la ij. inparte.

b ¶ Tutor. Adde idē tenētē d. Bart. So. in[l] consi. cclij. incipiente, visis inuentituris. ver. ex quibus infertur. in ij. parte.

multum applaudit literæ sic declarata: iurisconsultus enim copulatiue videtur requirere, vt non amittatur possessio primi locatoris, quòd res non sit vere tradita: item quòd pensio fuerit soluta priori possessori: ergo si hoc secundū deficiat, ista litera non determinat, quòd per fictam traditionē possessio non auferatur priori possessori. Dy. tamē & Barto. hic dicunt, quòd & si nō interuenisset prestatio pensionis facta priori, nihilominus per traditionē factam secundo non aufertur possessio primo, licet per veram traditionē auferretur. l. iij. §. qđ si seruus. s. eo. ꝑ contrario allegato. & ista sol. quę approbatur cōiter ab omnibus, verè probatur absq; alia subauditione. l. Pompo. in princi. sæpe allegata. vbi est casus, quòd si conductor qui vendit rē alteri, tradit eam vero emptori, licet postea ꝑstet pēsionē locatori, nō tamē restituit sibi possessio quondā ablata: & sic ꝑ fictā traditionē nō aufert possessio alteri quæsita. In tex. tñ nostro nō vr̃ probari ista cōclusio, repugnat enim hoc intentioni literæ, & proprietati verborum. Intentioni quidē, quia secundùm hoc prestatio mercedis, de qua fit mentio in text. esset posita à iurisconsulto sine ministerio, & significaret contingentiam facti: quod licet sit possibile, non tamen est verisimile, presertim quia proprietas verborum repugnat, vt dixi: quia ista duo copulantur, quo ad effectum retinendæ possessionis, ergo ad alterum non sufficeret: vt l. si hæredi plures. cū materia, de condi. instit. & per Barto. in l. j. in fi. de his qui not. infamia. & in l. ergo. §. pœna grauior. eod. tit. Si tamen velles defendere opinio. cōmunē, 3 potest dici,† quòd copulatio resoluitur in singularitates, qñ de sui natura alterū sufficeret: secundùm gl. & quod ibi plene in c. ij.[a] extrà, de rescrip. Lec. tamen gl. magnæ placet, quia secundùm eam nihil est superfluum in tex. & deseruitur proprietati verborum. ¶ In ea. glo. ibi: quia tunc per conductionē &c. Hanc glos. valde not. Ange. hic & Moder. post eum, dicentes hoc declarari l. quod meo. in princi. s. eod. videlicet quòd † tunc demum per constitutum transfertur possessio,[b] quando constituens possidebat: quod intelligit hic Ange. & Moder. quòd possessio debeat adesse tempore constituti. Vnde secundū eum qui vult probare possessionē per constitutū, debet esse cautus, vt etiā ꝓbet tēpore constituti cōstituentē possedisse: quā doctrinam posuit primò Bal. in l. siue autē. §. j. ff. de publi. alleg. tex. in c. inter dilectos. in fi. de fide instru. Hæc autē doctrina potest considerari & valere quo ad duos effectus. Prim⁹ est, vt ꝑ cōstitutū nō trāsferat possessio, quæ nō erat penes cōstituentē, sed penes tertiū: & iste effect⁹ tangit hic ꝑ Bar. & clari⁹ pūctualiter ī cōstituto in l. Celsus. circa medium cōmenti. j. de vsuca. qa per actū fictū tertius non priuatur possessione sua. Secūdò pōt cōsiderari, vt sentit Ange. & Moder. quo ad aliū effectū, videlicet qđ si possessio supueniat post cōstitutum ipsius constituti, non transferatur virtute veteris constituti in eū cuius nomine quis constituit possidere: & hoc sentiunt hic vt dixi Angel. & Moder. dum dicunt quòd non transfertur, nisi probetur ꝙ constituens possidebat tēpore cōstituti. Et hāc opi. tenet Bald. expresse in l. j. C. qñ lice. ab emp. disce. in ij. col. alleg. gloss. sing. quæ hoc sentit etiā in traditione vera. l. si à Titio. s. de rei vē. Sed contra istā doc. facit: quia si tradens titulū ex eo quia nunc vellet transferre possessionē, si esset penes eū, presumitur velle ꝙ quocunq; alio modo ab eo acquirat possessionē, de voluntate sua acquiratur quasi ipse eā tradiderit. l. eius rei. cū l. seq. & ibi ꝑ Bar. de rei ven. & per Moder. plenius in l. nō solū. j. de vsuca. Ergo eadē ratione vr̃ dicendū, ꝙ quia constituens trāsferret possessionē nūc si eam haberet, ideo videatur perseuerare in hac voluntate respectu nouæ possessionis sibi superuenientis: quia sola volūtas quæ durat, per quā quis vult acquirere alteri, transfert nouā possessionē per cōstitutū: sicut dixi post do. me. plene in l. iij. §. incertā. s. eo. Ego aliàs respondi saluādo cōmunē opi. ꝙ hanc diuersitatē inducebat modus acquirendi possessionē per cōstitutū, scilicet ficta traditio, quę licet operetur officiū translationis possessionis in causa à iure expresso, scilicet qñ cōstituēs possidebat tēpore quo constituit: nō tamē operabitur eundē effectū, si postea possessio superuenerit: † quia cū fictio sit ius singulare seu speciale, nō debet extendi. l. ius singulare. de le. Sed ista ratio non multū placet, quia secūdū hoc sequeretur, ꝙ ex constituto nō possent acquiri bona, i. possessio bonorū, quæ non essent quæsita tēpore cōstituti: cuius contrarium fuit notatū in l. iij. §. incertā. s. cod. Vnde potest assignari secūda ratio, quā etiā tetigi aliàs scribendo: quia nō videtur esse eadē ratio in possessione quæsita post constitutū: quia in illa possessio transfertur virtute constituti ex voluntate præsumpta, quæ presumitur durare etiā respectu futuræ possessionis. Vnde nō est ita faciliter cōcedēdū, ꝙ ex ficta traditione, & voluntate præsumpta trāsferatur possessio, sicut ex ficta traditione, & voluntate expressa: & ista rō quadraret optimè, si teneres opi. Bart. & cōmunem in l. si rē aliquā. s. eo. videlicet † ꝙ ex ficta traditione, & tacito seu presumpto titulo non transfertur dñium, ne cō c currant duo specialia circa idē[c]. Sed quia ego illā opi. nō sum secutus per l. si culpa. & per l. si res. de rei vendi. vt ibi dixi. & quia in glo. in l. si à Titio. de rei vend. etiā in traditione vera vult, ꝙ possessio quæsita de nouo non transferatur. Ideo dicendū est, & melius ex intentione Bal. in d. l. j. quòd ille qui constituit se nomine alterius possidere, ex proprietate verborū videtur habere respectum ad possessionem de præsenti: & ideo verba nō comprehendunt possessionē de futuro. l. si ita. cū materia. de au. & arg. lega. Sed in casu l. eius rei. s. alleg. ille qui tradebat rem & titulū, astringebat se ad possessionē de 4 præsenti: & ideo casus nō est similis. ¶ † Extra glo. tangit hic Pau. de Cast. no. q. quā posuit Barto. in l. Celsus. in iiij. col. de vsuca. Nunquid debitor qui dedit rē pignori, & constituit se eā nomine creditoris possidere, vendendo eā postea alteri, & constituēdo similiter se eā nomine emptoris possidere, transferat possessionē[d] vel dominium: super quo Bart. concludit d ꝙ nulla possessio vera trāsfertur in emptorē ex ista ficta traditione, per text. nostrū cū materia sua. Sed dominium bene transfertur secūdū eum: quia quātum ad dominium, debitor censetur possidere. i. fingitur: vt probatur in l. pignori. j. cod. in versi. intelligitur. & in l. serui nomine. j. ti. proxi. Vnde vt possit transferre dñium ex ista ficta traditione, perinde est ac si possideret. Confirmatur ista ratio, quia debitor reperitur possidere non solum quo ad acquirendum dominiū, sed etiā quo ad acquirendos fructus qui pcipiuntur ex re pignorata: vt videtur probari in l. Paulus. §. j. de pig. vbi dicitur expresse, ꝙ dñiū partus ancillæ pignoratæ est debitoris pignorantis, vel hæredis eius, nisi partus sit conceptus & editus penes tertiū, vt ibi declarat glo. & licet partus ancillæ non sit proprie in fructu. l. in pecudū. de vsur. est tamē eadem ratio, quo ad hoc in fructibus ꝙ in eo: maximè cū ista æquiparētur quo ad causam pignoris. l. si conuenerit. l. si pigno. fundus. de pig. ac. licet Barto. teneat contrariū in l. ij. §. ex contrario. s. cod. vbi vult, ꝙ dominiū fructuū acquiratur creditori. Et ꝑ primā rōnem Bal. sequitur dicta Bart. s. adducta, quæ fuerunt dicta Butri. Insti. de actio. §. sed iste. in l. nullo. in vl. q. C. de rei vē. Et caue: qa ipse malè exēplificat ibi dicta Bar. debuit em̄ exēplificare in cōstituente simpliciter, non in eo ꝙ constituit se precario à creditore possidere. Sed istis rationibus potest rñderi, ꝙ ista iura loquūtur in casu: in quo si debitor habeat ꝓ possessore, nihilominus non fit aliqđ præiudiciū pignori: nō em̄ simpliciter dicunt, vt dicit Bar. ꝙ quo ad dñiū, debitor fingitur possidere. Sed dicūt, ꝙ quo ad acqrendū dñiū ex vsucapione, vel quo ad acquirendos fructus, ex qua acquisitione nullū fit preiudiciū pignori, imo per vsucapionē cōfirmatur ius pignoris, & licet debitor lucretur fruct⁹ quo ad dominiū, quia tñ possunt retineri in casu pignoris, sicut aliàs ipsa res principalis: vt l. j. §. cū prædiū. in glos. ff. de pigno. ideo nullū fit præiudiciū creditori. Sed in casu nostro infertur sibi graue preiudiciū: quia ille qui emit rē à debitore, poterit prescribere cōtra ius hypothecæ spatio x. vel xx. anno. l. j. & ij. C. si aduer. cre. qđ nō posset debitor, qui esset in mala fide. Vnde nō videtur esse eadē ratio, vt ficta possessio quæ conceditur debitori in aliquo casu contra regulas iuris, secundū quas creditor possidet, extendat ad casum in quo nō est eadē ratio: sicut diximus † ꝙ ficta apprehensio possessionis concessa in vno casu non trahitur ad alium, in quo nō est eadem ratio: vt patet ex gl. no. quā approbāt oēs in l. j. in prin. s. cod. nisi forte lex vltra procedat ex aliqua particulari æquitate, sicut facit in ca- 5 sibus positis in glo. in l. serui nomine. j. de vsucap. Prætereat iura quæ dicunt, ꝙ ex constituto trāsfertur possessio, videntur intelligere de vera possessione, & per consequens non trahū- e tur ad fictā[e]: & vtrūq; probatur in l. iij. §. hæc verba. de neg. gest. Vnde Pau. de Cast. hic assignat aliā rationē, quā credit esse rationem Bartol. sed non est iudicio meo. Dicit enim, ꝙ sicut dominium potest transferri à nō possidente per veram traditionem. l. si fundum. de fun. do. ita & per fictam. Sed cōtra istam consequentiam videtur casus hic, iuncta l. iij. §. sed si seruus. s. codem. Colonus enim tradendo rem verè, priuat dominum possessione, sed non tradendo ficte: vt in §. nostro. Sed defendendo istam rationem potest dici, quòd in casu nostro sufficit ficta traditio, licet non sufficiat in casu huius §. quia dñs ficte tradens habet forti⁹ ius, ꝙ simplex detētator. Hæc differētia ꝓbat ex textu & gl. nota. in l. interdū. §. fi. s. eo. qui dicit, quòd per fictam traditionem possidentis naturaliter

a ¶ In c. ij. Et ibi vide Fely. in ver. copula. ibi: intellige ij. vbi allegat ad hoc illud Vergilij: Arma virūq; cano, id est armatū virū.

b ¶ Possessio. Adde do. Pe. Phi. Cor. in consi. clxxiij. inci. in præsenti. in litera r. ij. parte.

c ¶ Idem. Adde eū dē do. Frā. in l. si rē. in vj. col. s. co. & qđ ibi dixi in apostil.

d ¶ Possessionē. Vide dominum Pet. Phi. Cor. in consi. vj. inci. in presenti. in litera d. in iiij. parte.

e ¶ Ad fictā. Vide d. Pet. Phil. Cor. in consi. cciiij. inci. viso. in litera g. in iij. parte. & ī cōsi. xvj. inci. viso. in litera h. la ij. in ij. parte.

raliter priuatur dominus sua possessiõe ciuili, quia possessor habet fortius ius q̃ simplex detentator. Pro ista cõclusione adduco tibi casum in l. homo liber.in fi. de acquir.re. dom. & gl.or.in l.j.§.sed per eũ.in ver.nec vero domino.§.eo.vbi patet, quòd per seruum bona fide possessum acquiritur domi nium vero domino sine possessione,& tamen hoc est ibi per fictã traditionem:quia quod traditur seruo verè,fictè videtur traditum domino.in regula,qui per alium. de regu.iur.l.j.§. deiecisse.de vi & vi arma.& sic extenditur tex.in l. si fundũ. ff.de fun.do.Et aduerte,quia cõtra rationẽ Barto.§.dictam fa cit etiam dictio taxatiua,posita in l.serui nomine.& in §.per seruum corporaliter. per quam etiam difficilius fit extensio, iuxta ea quæ tradit Barto.in l.si constante.in prin.§.sol.mat.

Infans. Qui habet aliquem intellectũ tutore autore, acquirit possessionem,licet sit infans,& simili ter per seruum ex causa peculiari:pupillus aũt maior infante acquirit etiam sine tutore.Secunda est ibi:nam iudicium. Ter tia ibi:nam alioquin. Quarta ibi:pupillus.¶ No. ibi:supplet. nam per istud verbum datur intelligi secundùm glo. & doct. quòd iste loquitur in infante,qui habeat aliquẽ intellectum, licet imperfectũ.Licet enim infans nullum haberet intelle- 6 ctum,non diceret suppleri intellectus eius: † quia suppletio præsupponit aliquid esse,quod suppleatur.est enim perfectio imperfecti,quæ non cadit in eo qui penitus caret sensu. Sed contra istã expositionẽ fortiter facit tex.in versic. nam alio- quin.vbi ostẽditur,quòd tex.noster loquitur de infante, qui nullũ habet sensum.Vnde dic,vt dixi in l.j.§.furioso.§.eod. 7 ¶ † Secundò not. quòd pupillus qui est maior infante, ad ac- quirendum nõ indiget autoritate tutoris.cõcor. text.in l.pu- 8 pillus.§.titu. p̄xi.& Insti.de auto.tuto.§.sed neq;.¶ † Tertiò not.in fin.quòd ex qua causa acquiritur possessio ignoranti, ex eadem acquiritur furioso & infanti,ex quo non requiritur 9 animus acquirentis.¶ † Vltimò not.tex. circa prin.in versic. a recte[a].quòd verbũ,recte,ponitur aliquando pro rite,regula- riter tamen significat iustitiam:verbum autem,rite,significat solennitatem. l. non putauit.§. non quęuis. de contratabul. de quo vide per Barto.in l.lecta. si certum petatur.

SVMMARIVM.

1 ☞ Mandatũ finitur morte mandãtis re integra.Hoc tamẽ li- mitatur,nisi fiat in executione eius,quod quis tenebať facere.
2 Mandatum licet aliquo casu duret post mortem, potest tamẽ per hæredem reuocari,non solum denũciando expresse pro- curatori,sed etiam in eius absentia, si de hæredis voluntate constat.
3 Ignorans æquiparatur inuito & contradicenti in his quę ten dunt ad sui præiudicium.
4 Deputati à lege qui tamen non possunt cognoscere, dicun- tur magis ordinarij,quàm delegati.

Vndi Non potest propria autoritate ingre di, qui est iussus immitti per aliũ: & mandatum factum ad negotium ad quod quis de necessitate tenebatur,non expirat morte mandã- tis:potest tamen reuocari ab hærede.Secunda ibi: item si ami ☞ cus.& subdiuiditur in duas.Tertia ibi:sed id fecerit. ¶ † Not. primò ex princi.literæ secundùm Dy. & Bart. quòd si iudex vel papa concedens gratiam mandat creditorem vel eum cui gratia est concessa,mitti in tenutam bonorum debitoris, vel beneficij collati,per certum nuncium,taliter mittẽdus in pos- sessionem non potest accipere tenutam propria autoritate:fa cit text.cum gl.sua in l.miles.§.qui iudicati.de re iudi. & in l. 1 meminerint.C.vnde vi.¶ † Secundò not.in §.item si amicus. secundùm cõmunem intellectum limitandũ ad regulam quæ ponitur in l.mandatum.C.man.quæ dicit, quòd mandatum b finitur morte mandantis re integra:[b] nam hoc limitatur, nisi fiat in executione eius quod quis tenebatur facere: hæres enĩ hic posset cogi ad tradendam rem venditam. & ita intelligit istum tex.glo.in l.ij.§.si quis donauerit.§.de dona.quam alle gat & sequitur Bal.in l.mandatum.C.manda. de cuius intel 2 lectu dicetur in explanatione glo.¶ † Vltimò no.ex isto tex. secundùm Moder. quòd licet aliquo casu mandatum duret post mortem,potest tamen reuocari per hęredem non solum si expresse denunciet ipsi procuratori,sed etiam si in absentia procuratoris constat de voluntate hæredis.intellige postquã hoc venerit ad notitiam ipsius procuratoris,vt expresse dicit tex.in fine.Et eodem modo & fortius esset dicẽdum de prin- cipali mandante,quod licet nõ denunciaret p̄curatori ne mã datum exequeretur,si tamen aliter posset apparere de volun tate sua,videretur reuocatum mandatum, dummodo volun tas innotesceret procuratori: quod semper tene mẽti.¶ In glossa super verbo, vacuam.ibi:quod non placet. Intellige hoc esse verum,quòd traditio non requiritur quo ad trans- ferendum dominium.l.si fundum.de fun.do. & ita loquitur gl.in l.cùm res.C.de proba.Sed quantũ ad hoc vt res non vi deatur plene tradita,& adhuc possit cõueniri venditor ad tra dendum:ista conclusio bene debet placere,quia ille qui vẽdit rẽ simpliciter,obligatur ad tradendã possessionẽ vacuam.l.ij. §.j.& ibi glo.de actio.emp.Et quomodo dicatur possessio tra c dita vacua[c],declarat Bar.in l.omnia.§.j.eo.tit.Ille tamen qui a vẽdit simpliciter,satis dicitur tradere possessionẽ vacuã, licet illa res seruiat alteri. Vnde cautela est,q̃ emptor faciat pro- mitti à venditore,quòd tradet sibi rem liberã,vacuã, & expe ditã: vt solẽniter declarat Bar.quẽ etiam allegant hic Moder. in l. Meuius.§.ij.de lega.ij. & in l.ij. §.j. de actio.emp.Super quo vide quod ponit Specula.in titu.de emptio.& venditio. b §.j.circa mediũ §.Et ad istud princi.bene facit tex.in l.si quis rem.§.eo.& in l.cũ fundus.j.de vi & vi arma.¶ In glo. super verbo,recte.ibi:de iure dotium.l.si ego. §.si res.Alia contra- ria posita hic in glo.& etiã hic solue vt hic per Bar.& pleniꝰ in l.ij.§.si quis donatarius.de donat.& per Cy.in l.mandatũ. C.mandati.& aliquid per Barto.in l.si defunctus.in princi.ff. de procu.Super quo etiã vide not.decisionẽ Bal.de cõmissio ne quæ fit à republica,in l.itẽ eorũ. §.itẽ decurio.ff. de pecu. &quod eleganter no. Archid.& Ioan. And.in c.si qs iusto.de electio.libro vj.& glos.& docto.in clement.fi.de procura.& est speciale fauore dotis in d.l.si ego.§.j.quòd mãdatum non c finiatur morte:qui tex.trahitur etiam ad piam causam, vt fa- uore piæ causæ non finiatur mandatum, sed hæres cogatur stare voluntati mandantis:ita dicit Bal.in l.mandatũ.præal- leg.& in l.id quod pauperibus.C.de epi.& cle. Sed alibi al- d legat tex.not.hoc decidentem de iure canonico in cle.exiui. in vno versi.quẽ ibi alleg.de verbo.significatio. & loquitur ille tex.de executore,& hoc ipse not.in auten. si qua mulier. in vlti.col.C.de sacrosanctis ecclesijs.Vtrum autem manda- tum finiatur,quando fit super eo quod quis habet necesse fa cere,sicut tetigit hic Barto.¶ Extra glossam restat magna dif ficultas, quæ fit per docto.quia isti duo ver. videntur inui- cem contrarij:nam in primo versiculo dicit quòd si procura- tor sciuerit mandantem esse mortuum, potest exequi man- datum:sed in versicu.sequen.sed idem fecerit. videtur dici to tum contrarium.Bartol.hic dicit hunc versicu.sed si dicit.esse supplendum isto modo, vt intelligamus dum dicit,cùm sci- ret,& supple,& per hæredem esset expresse prohibitus. Se- cundus autem ver.ibi:aut sciret per hæredem &c. ne repetat idem cum primo,intelligatur quando hæres non prohibuit hoc ipsi procuratori expresse.Sed tamen forte declarauerat voluntatem suam alteri cuius voluntatis notitia peruenerat ad p̄curatorẽ.Sed ista est nimis magna violẽtia ad text.sub- ☞ audire,q̃ nõ dixit iuriscõsultus.† Vnde Ang. dicit,q̃ in isto d ver.alternatiua resoluiť in copulatiuã,vñ exponiť aut, p̄ &,[d] sicut exponiť in l.sæpe.de ver.si.& ecõtra,copulatiua resoluiť in alternatiuã.l.cũ quidã.C.de verbo.signi.& l.Titius.de hæ redib.insti.& l.generaliter.in princi.C.de insti.& substi.cum multis alijs.Sed contra istam expositionẽ facit,quia isto mo- do cũ ad veritatem copulatiuæ requiratur vtrũq;,nõ suffice- ret vltimum qđ ponitur hic in text.scilicet contraria volun- tas hæredis.Sed potest responderi dupliciter, & primò faten do id qđ est dictũ:nam si hęres contradiceret executioni mã dantis, non tamen ostenderet procuratori mandantem esse mortuũ,nõ tenetur procurator sibi credere hoc quòd man- dans esset mortuus.l.si quis inficiatus.cũ materia.ff.depo. & in l.nomen.C.quæ res pignori.& ideo posset exequi manda tũ. Vel potest dici,quòd ista requiruntur copulatiuè,si inci- pias à primo.i.si datur scientia mortis mandantis,nam requi- ritur etiam cõtraria voluntas hæredis.Sed si inciperes à secũ do scilicet,à contradictione hæredis,tunc istud solum suffice ret.Et ita aliàs respondi,cũ scriberem super ista l. & posset procedere ista responsio, quando hæres qui prohiberet exe- qui mandatum, certificaret legitime procuratorem de morte mãdantis:tunc enim propter certificationẽ concurrerent ista duo copulatiuè,quia sciret mandantem esse mortuum, & se prohiberi.Hæc tamen responsio nõ placet: quia ex quo vtrũ q; concurret, vt dixi, etiam si incipias à secundo, requiritur vtrunq; copulatum:vnde melior est prima responsio, quam suprà dixi.Quia tamen ista expositio impropriat verba tex. quę longe difficilius debent impropriari,quando verba pro- feruntur à iurisconsulto, quàm quando ab idiota & imperi- to: vt patet ex his quæ tradit Bal.in c.j.de for.fide. & glo.in l.qđ si nepotes.de test.tu.Ideo est q̃renda alia melior, & est dicẽdũ q̃ in primo mẽbro principali non dr̃ simpliciter, q̃ si p̄curator sciuit & duret mãdatũ,sed cũ adiũcto,hoc est,si p̄-

a ¶ Recte. Adde q̃ de his verbis recte & rite habentur p̄ d.Fran.Are.in l.iu ste.§.cod. & quod ibi dixi in apostil. ¶ Mandantis re in tegra. Vide tu Fel. in c.licet.de offi.de lega.& qđ ibi dixi in apostil. & adde do.Pet.Phil. Cor. in consil. lxxxvj. inci. circa. in litera m. & n. in quarta parte.

c ¶ Vacua. Vide tu Fely.in c. cũ Io.de fi. instru.in vj.col. in fi.ver.in glos.ij.

d ¶ Pro &. Adde gl.& Car.in cle. j. iiij.q.j.oppo.de of. ord.& Bar. in l.Ca ius, in vl.not.in ij. col.in princi.versi. ad vltimum.§.sol. mat.& Io.de Por. in l.cum qui ita.§. qui sibi.de ver.ob.

curator sciuit, & hæres nō prohibuit: quæ verba hoc important, ꝙ ad hoc vt possit fieri executio istius mandati, requiritur hoc ꝙ cùm procurator sciuit mādantem esse mortuum, ꝙ hæres sciuerit venditionē essefactam, & cōmisionem de tradendo. Itē ꝙ sciuerit possessionē tradi, & non prohibuerit. hoc enim important ista verba, non prohibuerit. nam si hæres ignorasset, non posset dici tradita possessio hærede non prohibente, † quia ignorans æquiparatur inuito, & contradicenti, in his quæ tēdunt ad sui præiudicium. l. qui ad certū. ff. locati. vnde ista verba ostendūt prægnanter, ꝙ hæres sciebat ista, & nō contradicebat. Ex hac aūt contradictione oriebatur tacitus nouus consensus, virtute cuius procurator potest exequi mandatum. Si enim emptor ingredietur in possessionē propria autoritate sciēte hærede, sine dubio ratione præcedentis tituli daretur tacitus consensus hæredis. l. ij. C. eo. & dixi in l. si ex stipulatione. §. eo. ergo multofortius dabitur in isto casu, in quo datur expresse voluntas autoris sui, qui commisit possessionem tradi per istū. Et isto modo vides, ꝙ non virtute veteris mādati, sed virtute taciti mandati de nouo cōcessi potest fieri traditio possessionis. Et sic non probatur hic conclusio glos. in l. ij. §. si quis donatarius. de dona. & Bart. hic, qui dixerunt, quòd mandatum primum non erat finitum, quia erat factū super eo ad quod quis tenebatur de necessitate: qđ non videtur verū. Nam si mandatū nō erat finitum, quare consideratur in primo membro primi ver. vtrū procurator sciuerit mortē mandantis, vel non, vt possit libere exequi mandatū? Sed quia mandatū erat finitum vere, ideo cōsideratur illa iusta ignorantia mortis mādantis similiter, & in secundo membro alternatiua stat propriè. ¶ Nam primum membrum qđ loquitur de sciente, intelligitur quando procurator sciuit mandantem mortuū simpliciter, non tamen hæres ipse sciuit venditionē factam esse, & procuratorē constitutum ad tradendū, & traditionē fieri à procuratore: quia hoc non dicitur in tex. sed solum præsupponitur de sciētia procuratoris: & tunc optime procedit istud membrum, vt quia mādatū est finitū, & hoc scit procurator, nō potest exequi mandatum, nisi detur scientia & patientia hæredis, sicut deberet dari in autore principali, vt ex tacita eius voluntate videretur emptor ingredi in possessionē: vt in l. ij. præallegata. Et si dicatur, non sufficit sola scientia procuratoris, vt non possit exequi mandatū, licet hæres non contradicat, quia forte ignorat ista, si ergo sequens membrum est superfluum, in quo dicitur quòd idē est si hæres prohibeat mādatum exequi: nam etiam si prohiberet, idem esset: vnde superfluè videtur poni de prohibitione: nam ad hoc respōdetur dupliciter, & primò quòd quāuis sit fortior ratio in isto casu, videlicet quod qñ hæres prohibet mandatum, non possit exequi. Si tamen illud quod infertur ex maioritate rationis expressè ponatur, non tñ dicetur lex superflua: vt patet in infinitis iuribus, maximè in auth. multomagis. C. de sacrosan. ecc. & in l. nec in ea. §. j. de adult. ¶ Vel potest dici, vt aliàs dixi, quòd istud secūdum mēbrum hic ponitur ad declarationem secundi membri positi in primo membro principali. Ibi enim videbatur inferri à contrario sensu, ꝙ vt mādatum non possit mitti executioni, requireretur prohibitio hæredis facta ipsi procuratori: hoc enim importat propriè verbum, prohibere: vt l. prohibere. in prin. qđ vi aut clam. Vnde si hæres non prohiberet ipsi procuratori, licet aliàs constaret de contraria eius voluntate, non videbatur sufficere vt possit fieri executio mandati, quando hæres sciebat qđ esset mandatum. Et hanc difficultatem tollit iurisconsultus hic declarans, † ꝙ satis videtur prohibitus procurator exequi mandatum, quomodocunq; constat de voluntate contraria hæredis, licet sibi expressè non prohibuerit. Et ex his patet, ꝙ quæstio quam format hic Bart. de nuncio cui fuit facta cōmisio, ꝙ daret tenutam in bonis alicuius, & antequā fieret executio, iudex est mortu9, & expirauit eius officium: non determinatur per hanc l. sicut ipse determinat, videlicet quòd duret mandatum nuncij, & possit fieri executio finito officio: quia mandatum emanauit à iudice, qui habebat necesse exequi sententiam istam. Ista enim ratio confunditur per intellectum quē dedi s. secundū quem vides, ꝙ data sciētia procuratoris mandatum expirat, nisi renouetur ex tacito consensu hæredis. Bal. tamen in l. mandatum. C. mād. sequitur intellectū Bart. ad istā literam, & in l. si de interpretatione. de legi. vbi optime loquitur, & per plures rationes videtur probare, ꝙ vera sit ista opi. quòd mandatum nuncij nō expiret morte cōmittentis, vel quia sit finitum officiū eius. Et idem tenuit Bart. alia tamen ratione in l. & quia. s. de iurisdi. omni. iudi. vbi vult, ꝙ ideo mandatum nuncij non expirat, quia hoc mandatum fit nūcio tanquā potestatem propriam habēti, sicut quando fit mādatum iudici ordinario: vt i. & auth. nulli iudicum. §. & hoc [a] verò iubemus. Vnde potestas nuncij secundùm istam rationem erit potius excitata per istam commissionē, quàm videatur mādatū datum de nouo. Sed hoc quomodo possit esse, ibi non declarat. Vnde do. me. hic considerat duos casus, qui in effectu sequitur opi. Bar. dicit enim, ꝙ aliquando nuncius eligitur ex l. dispositione: aliquando eligitur ab ipso iudice. Primo casu iste etiā nuncius videtur habere potestatem ordinariam: ideo commissio sibi facta non finitur morte, vt dictum est. Et isto primo modo potest procedere ratio Bar. in d. l. & quia. Aduerte tamē, quia quando potestas esset data nuncio à statuto simpliciter exequendi sententias absq; noua commissione, tunc indubitanter procederet id qđ dixit hic do. me. Sed quia hoc statutū esset indiscretum, ideo cōmuniter requiritur licentia iudicis, quantūcunq; nūcius ante sit generaliter creatus à l. vel statuto. Licet em̄ virtute generalis commissionis possit citare verbaliter, non tamen potest dare tenutam, vel capere personam. l. neminē. & qđ ibi per Bart. C. de exhi. reis. Vtrum autem isto casu dicatur habere potestatem delegatam vel ordinariam, hoc non declaratur in isto passu. Barto. tamen sentit, vt dixi in d. l. & quia. quòd est ordinaria, & credo ꝙ verum dicat per ea quæ not. scribit Bal. in l. Pomponius. in prin. C. de appel. † vbi dicit, ꝙ illi qui sunt deputati à l. non tamen possunt cognoscere sine speciali cōmisione dicuntur magis ordinarij quàm delegati: & idem dicit expressè in l. j. in prima lect. ff. de iurisdi. om. iu. vbi declarando dicta glo. super verbo, constituere, dicit, † ꝙ magistratus municipalis, qui dat tutorem ex mandato præsidis, non dicitur iudex delegatus, sed ordinarius, quasi habeat hanc iurisdictionē habitu, sed non actu. Glo. tamen sentit oppositū Insti. de Attili. tut. §. pe. & forte potuit moueri, quia non credebat magistratum habere hanc iurisdictionem habitu: & sic non contradiceret præmissæ conclusioni. Et eodem modo intelligitur gloss. in cle. auditor. de rescript. quam approbant omnes communiter, quæ vult ꝙ auditor rotæ nō habeat ordinariam, sed delegatam [b], nam hoc procedit ex intentione cōmittentis potius, ꝙ ex natura cōmissionis. Secūdo casu potestas nuncij diceret delegata secundū eū, sed quia venit accessoriè ad ius creatum. i. ad sententiam iam latā, durabit istud mādatū contra regulas iuris: vt in c. si super gratia. de offi. delega. lib. vj. quam adducit hic Bart. sed alio modo. Bald. tamen in l. & quia. de iurisdictio. omni. iudi. inclinat contra sententiam Bar. hic, & ibi nō respondet ad istum text. sed ad §. hoc verò iubemus. respondet: quòd ibi iudex ordinarius, cui fiebat præceptum, faciebat actum ex persona sua: sed nuncius qui capit vel mittit in tenutam, facit actum nomine constituentis. l. actum. §. j. de consti. pe. & l. multum. C. si quis alte. vel sibi. vnde si committens est mortuus, non potest aliquid fieri nomine eius, secundùm eum. Vnde dicit practicari Perusij, quòd mortuo iudice, vel finito officio renouatur semper licentia: sed in l. j. in fi. C. de post. quem locum allegat hic do. me. inclinat in sententiam Bart. licet dicat cautius esse renouare licentiam: & idem dicit in l. edictum. ff. de iudi. Hanc opinio. sequitur hic Angelus in dicta l. & quia. vbi etiam sequūtur hoc communiter Moder. Limitat tamen opinio. Barto. hic Ang. quando commissio de capiendo vel dando tenutam esset facta sine causæ cognitione. verbi gratia, secundùm eum: Si ex forma statuti viso instrumento, in quo quis apparet debitor, iudex debet committere capturam absq; citatione partis, & aliqua causæ cognitione: tunc enim ista interlocutoria lata sine causæ cognitione non durat finito officio committentis. l. finali. ff. de pe. & l. j. C. de postu. Sed ista limitatio non placet hic Imo. quia in casu nostro hic iudex astringebatur à statuto de necessitate committere sine causæ cognitione. Vnde videtur emanasse ista commissio super eo, qđ de necessitate sibi incumbebat: sed in dictis legibus iudex non cogebatur interloqui sine causæ cognitione, imo poterat prius velle cognoscere de causa: vnde isti casus non sunt similes, secundùm eum, & hoc si attendis rationes decidendi, quas ponit Barto. videlicet quòd mandatum non extinguatur, quia fiebat super eo qđ erat fiendum de necessitate. Si autem attendes rationem assignatam in l. & quia nuncius habet potestatem ordinariam, adhuc minus procedit ista ratio, & multominus si mandatum non finitur ex eo, quia venit accessoriè ad id quod est perpetuum. Tu autem in ista materia considera, quòd ratio necessitatis hic assignata per Barto. non videtur vera: tum ex his quę dixi ad intellectum literæ; tum quia ex ea sequeretur quòd mandatum iurisdictionis factum à iudice ordinario nunq; expiraret morte committentis, contra l. & quia. & alia iura ibi alleg.

a ¶ §. & hoc. Et ibi vide omnino Angelum.

b ¶ Delegatam. Vide tu Fel. in c. fi. ij. col. ante me. de re iudi. ver. ix. declaratio.

ibi alle. nã iudex de necessitate tenet parti petẽti administrare iustitiã: in auc. vt differẽtes iudices. §. j. & ĩ auc. de quæstore. §. j. & tradit glo. in l. j. de iurisdi. om. iudi. & tñ mãdatũ finitur morte, vt dictũ est. Nec potest dicere, ꝙ aliud in mãdato cõmittẽte nudũ ministerium, & aliud in mãdato iurisdictionis quia mandatum iurisdictionis in hoc æquiparatur mandato ☞ extraiudiciali: vt dicit tex. expresse. in d. l. & quia. † licet enĩ aliquis habeat necesse actum facere, dicitur tamẽ mandatum voluntariũ, in quantũ nõ habet necesse sic facere: vt est in casu §. nostri: nam poterat venditor tradere per se, vel constituendo alium procuratorem, ꝙ istum, sicut dicimus in simili: quòd licet episcopus cõferat de necessitate beneficia, dicitur tamen voluntarie gratiose facere propter arbitrium quod habet in conferendo cui vult: vt in c. fi. & ibi per gloss. de offi. vica. lib. vj. Et similiter posset cõtingere in q. Bart. si haberet plures nũcios, vel si ipse potest nũciũ eligere. Quinimo etiam si non haberet, nisi vnum, adhuc posset esse cõmissio volũtaria: quia posset committere executionẽ parti: quod fieri potest, vt vidisti conclusum in l. iustè possidetis. s. eo. Et ideò iste actus non dicitur omnino necessarius: & dato ꝙ esset, non tamen hoc reperitur iure cautũ, ꝙ mandatum finiatur morte cõmittentis, quando fit super eo quod quis habet ☞ necesse facere. † Vnde stabo regulæ, quæ dicit, mandatum a morte finiri: [a] nam tex. in c. si super gratia. allegatus hic per Bar. non fundat se in necessitate, sed fundat, quia executor venit accessorie ad gratiam perfectã: vnde æquum est, sicut durat principale, ita & accessoriũ. Et hanc rationem amplectitur Bal. quo ad illum tex. in l. mandatũ. C. man. & do. me. hic, licet non alleget Bald. Et per istam rationem ego sequor simpliciter sententiã Bar. hic, & in l. & quia. ꝙ mandatũ nũcij super executione non expirat, hoc est enim virtute principalis actus, ad quod accedit, sicut econtra quando vnũ ius venit ad aliud accessoriè sapit naturam sui principalis, vt ibi: aliàs erat transmissibile ad hæredem, si staret per se: quia venit accessorie, non transmittitur: sicut probatur in l. j. C. si pen. ap. mors inter. & no. in l. ex iudiciorũ. de accu. & bene facit tex. in l. si cum. §. qui iniuriarũ. si quis cau. Et ad rationẽ quam ponit Bal. in l. & quia. facile respondetur: quia dato quòd nuncius agat nomine cõmittentis, satis est tempore cõmissionis illum fuisse viuũ, vt duret postea mandatũ ex causis. s. allegatis. sicut videmus, quòd quando mandatũ confertur post mortem, licet actus fiat nomine mandantis, non tamen expirat mandatũ: quia mandans sit mortuus: vt no. plene in l. fi. ff. de solu. ¶ Item aduerte, quia quando iudex eligit nuncium generaliter, licet ista iurisdictio sit delegata, vt fatetur do. me. & bene adhuc in aliquo casu alia ratio potest assignari, ꝙ illa quæ sumitur ex d. c. si super gratia. cur duret commissio nuncij, si nuncius generaliter electus cœpit aliquo modo vti officio suo. Tunc enim perpetuatur eius volũtas, etiam quo ad alias causas: sicut dicũt Bal. & Ang. de iudice delegato ad vniuersitatẽ causarũ in l. & quia. Quia tamẽ istud dictum potest esse dubium ex his quę habẽtur in c. fi. de offi. delega. lib. vj. & in c. fi. de hære. eo. lib. Ideo melior est ratio, quæ assignatur in d. c. si super gratia. quę etiam est vtilis in quolibet nuncio, etiam si specialiter in vna tantũ causa esset electus. Et si tenes opi. dicentiũ quòd mandatũ nũcij expiret isto casu, tunc in renouatione licentię erit opus citare partem de nouo, sicut in prima commissione, si in ea requirebatur citatio. secundùm Bal. no. in l. edictum. ff. de iudi.

SVMMARIVM.

1 ☞ Error in nomine non vitiat dispositionem.
2 Dictio, quodãmõ, improprietatẽ, & nõnũꝗ fictionẽ denotat.
3 Possessio sicut potest perdi solo animo, ita solo animo in aliũ transferri potest.
4 Furiosus non potest neꝗ consentire, neꝗ dissentire.
5 Possessio acquiritur nobis ignorantibus in acquisitis nobis per procuratorem.
6 Errãs & ignorãs quo ad acquisitionis effectũ æquiparantur.
7 Dño nõ errãte magis attẽdit aĩus eius, ꝙ ꝓcuratoris errãtis.
8 Seruus acquirit dño ignoranti, etiam in re peculiari.
9 Clausula in fine posita ad oĩa præcedẽtia nõ refertur eo casu, quo si referretur ad omnia, ius præcedens coniungeret.

SI me in vacuam. Error in noĩe nõ impedit acquisitionẽ possessionis, sed error in corpore impedit possessionẽ acqri, & consequẽter amittit ꝑ eũ qui prius possidebat. h. d. vsꝗ ad §. & si non. Scdã ibi: nisi forte. Tertia ibi: qñ aũt. Quarta ibi: sed non puto. ¶ † Primò no. ꝙ 1 b error in noĩe regulariter nõ vitiat dispositionem[b]: cõcor. tex. in l. si ĩ noĩe. C. de testa. & in l. in vẽditionib⁹. §. j. de cõtrahẽ. 2 c emp. cũ multis alijs. ¶ † Scdò no. in versi. quodãmodo. iuncta glo. quòd ista dictio quodãmodo[c], denotat improprietatem, & aliquando fictionẽ: sicut declarat Bart. in l. si is qui ꝓ emp. de vsu. concor. tex. in l. prætor. §. j. ff. de eden. & in l. cõficiuntur. §. si post. de iur. codi. cũ simili. ¶ † Tertiò no. singulariter 3 istum tex. super verbo, mutaret: prout declarat gloss. in verbo, deponere. quòd sicut possessio potest perdi solo animo, ita potest solo animo transferri in alium, intellige concurrente animo eius in quem transfertur: nec ob. nobis text. in l. iij. in prin. s. eo. & per hũc tex. potest assignari ratio, quæ aliàs est difficilis, quare ciuiliter possidens potest cõstituere se nomine alterius possidere, & in eum transferre possessionem, licet nullus eorum sit in re: vt probatur in l. quædam mulier. de rei ven. & posuit Bar. in l. quod meo. in prin. s. eo. cuius ratio quam ibi assignat mihi nõ placuit, sicut aliàs scripsi in isto tit. quia per animũ potest transferri possessio, intellige quæ consistit solo animo. Vnde mutatio animi per quẽ aliquis insistit possessioni ciuili, & eã retinet, operabit eũdẽ effectum, quem operatur quo ad possessionem naturalem in sistentia in re, qua pręsupposita, ille qui constituit se nomine alterius possidere, videtur apprehendere possessionem nomine illius: & hoc est quod singulatiter dicũt hic iuriscõsulti, quos refert Vlp. nec credo esse similẽ tex. in iure. Glo. tamẽ nostra super verbo, de possessione, dicit opi. istorum esse falsam, quòd possessio possit transferri solo animo transferentis. Et hoc ego concederem, nisi concurreret animus volentis acquirere: sed vbi animus acquirentis concurreret, quòd solo animo transferatur possessio, est casus in l. quædam mulier. præallegata. Vnde opi. istorum isto casu nõ est falsa, quicquid dicat glo. quod semper tenebis menti: quia est nouum dictum in ista materia. ¶ In glo. in verbo, non amittit. ibi: tu dic. ista solutio potest esse vera, secundùm Moder. declarata ex his quæ dicit hic Bar. & in d. §. si furioso. Et sic in effectu so. glo. & Bar. erit eadem, sed assignatur ratio differentiæ per Bar. quę non assignatur per glo. vt dicamus ꝙ qñ erratur in re, ideo non perditur possessio, quia traditio videtur fieri sub ista conditione, si ille cui traditur, consentit in acquisitione: a vel potius si non contradixerit vel dissenserit, non etiam sub illa cõditione, si possessio illi fuerit acquisita modo, vbi est error in corpore verificatur illa conditio, si tu non dissenseris: quia reuera error in corpore inducit dissensum. l. in venditio b nibus. in prin. de contrahen. emp. Sed in §. si à furioso. nõ dat 4 dissensus, † qa furiosus nõ põt cõsentire vel dissentire: & idẽ esset si persona cui fit traditio, aliàs esset habilis ad consentiẽdum & dissentiendum. & impediretur ex causa extrinseca possessio sibi acquiri. l. j. §. si vir. in ratione literæ. s. eo. dum c modo impedimentũ acquisitionis non concluderet dissensum, sicut facit error in corpore: quia tunc esset eadem ratio, quæ in errante: ita debes intelligere dicta Bar. quæ sunt satis clara, licet dominus meus hic aliter ea accipiat: & non bene. Intelligit enim, quòd Bar. faciat differentiã solum inter personam habilem ad acquirendum, & inter personam inhabilem: vt in persona habili semper non admittatur possessio ratione dissensus. In persona autẽ inhabili amittatur, quia non potest talis persona consentire vel dissentire: quod ipse dicit esse contra tex. in d. §. si à furioso. vbi patet, quòd tradẽs credebat furiosum esse sanæ mentis: & sic quantum ad eum eius animus inspici debet in amissione possessionis, persona erat habilis ad acquirendũ. Sed tu declara dicta Bar. vt dixi, qa non sit differentia inter habilem & inhabilem, sed inter causam & causam. Nam in §. si vir. causa propter quam non potuisset transferri possessio non esset dissensio eius cui fit traditio, sed impedimentum iuris, si de iure videretur impedita translatio possessionis. Ego autẽ in d. §. si à furioso. hanc rationem Bar. impugnando scripsi fortiter: vnde dic vt ibi plene. Et adde quòd sol. quam ponit hic Ange. secũdùm Imol. non videtur vera, dum dicit, quòd ideo hic non transfertur possessio, qa deficit causa finalis, propter quã fiebat traditio. Præcesserat enim venditio huius fundi. Vnde tradens tradebat, vt liberet se ab illa obligatione: quia ergo non liberatur, cùm in accipiente non sit translata possessio, ideo non amittit possessionem. Sed ista lec. nõ placet Imo. quia dicit quòd nimis restringit istũ tex. qui potest etiam intelligi, quando res fuit tradita, ex causa donationis supple, & donatio cœpit à traditione, quo casu nulla præcedit obligatio. Sed certe ex quacunꝗ causa traderetur res, & ex illa causa non posset trãsferri, deficeret causa finalis. & Ange. diceret idem, scilicet quòd tunc non transferretur possessio. vnde intentio Ange. fuit, quòd in §. si à furioso. traditio fuit facta sine causa: quod fieri potest quo ad transferendã possessionẽ, & cõsequẽter

h

a ¶ Finiri. Adde Fely. in c. licet vndiꝗ. de fo. compe. & in c. eam te. de res.

b ¶ Dispositionẽ. Vide Fely. in c. significante. de rescrip. in j. colũ. & quod ibi dixi in apostil.

c ¶ Quodammodo. De qua dictiõe vide eundẽ do. Fran. Arc. in l. si pater. s. de vul. & pupil. & qđ ibi dixi in apo.

amittendam: vt dicitur in prin. eiuſdē l. per Bar. & alios. Vn-
de quo ad §. ſi à furioſo. poſſet tolerari iſta ſol. & tñ diuinat,
& ad illū & ad iſtū tex. qa neq; ibi apparet, ꝙ traditio fuerit fa
cta ſine cauſa, neq; hic ꝙ fuerit facta cū cauſa. Præterea iſta
ſol. confunditur expreſſe per tex. in l. j. §. ſi vir. ſ. eo. etiam ad
ducit ad hoc do. me. vbi patet, ꝙ traditio fuit facta eidem. Sed
quia illa cauſa erat nulla, ideo etiam ſi non potuiſſet tranſ-
ferri poſſeſsio ex illa cauſa, nihilominus eſſet perdita,
vt ibi dicitur: & tamen ibi deficit cauſa finalis traditæ.
Vnde dic vt dixi in dicto §. ſi à furioſo. Et licet in dicto §. ſi
vir. cauſa propter quam fiebat traditio eſſet nulla, per hoc ta
men non ſequitur quòd quantū ad intentionē tradentis, nō
ſit cauſa finalis, ex quo propter hāc cauſam tradebat, aliàs nō
☞ traditurus. † Præterea quòd ex defectu cauſæ finalis non trāſ
feratur poſſeſsio, & non perdatur à tradente, hoc non reperi
tur iure certū, nec eſt bona conſequētia, ex defectu cauſæ fi-
nalis impeditur translatio dominij: vt l. ij. §. fi. ſ. de do. ergo
impeditur translatio poſſeſsionis, quia dominium nō poteſt
transferri ſine cauſa, ſed poſſeſsio ſic, vt vidiſti declaratū in l.
ꝙ meo. ff. eo. Vnde do. me. hic intellexit iſtum tex. quando
quis mandauit rem tradi per alterū, quo caſu non perditur
poſſeſsio, niſi fuerit acquiſita illi cui debebat tradi. l. qui ab-
ſenti. j. eo. & l. colon9. & l. cū fundus. de vi & vi ar. Et habuit
iſta ſolu. originē à dictis Ia. Are. quem refert Bart. in d. §. ſi à
furioſo. cuius verba prima facie videntur ſonare hoc, quòd
quando quis mandat poſſeſsionem tradi alteri, non amittiŧ
poſſeſsio, niſi quando ille cui debebat tradi poſſeſsio, capit:
ſed intentio ſua non videtur eſſe iſta, vt j. dicam. Et licet tex.
in prin. hic dicat, me in poſſeſsionē miſeris, exponitur, id eſt
mitti feceris, ſicut alibi exponiŧ in l. ſi qs miſſum. ī prī. de dā.
infe. & in l. ſi qs miſſum. j. ne vis fiat ei. Sed iſta ſo. diuinat ad
tex. nrm, maximè ſinē tex. dū dicit, receſsit de poſſeſsiōe: ex
quo apparet, ꝙ loquiŧ in eo q tradit, nō in eo q mādat tradi.
Pręterea aduerte: qa iura §. alle. dicūt ꝙ nō amittiŧ poſſeſsio:
qa ille cui mādaŧ tradi, nō tradidit: cū em̄ in illū caſum poſſeſ
ſor valuerit trāsferre poſſeſsionē, & eā amittere, ſi nō eſt im-
pleta cōditio, nō amittitur. i. ſi ille nō tradit. & ita loquiŧ. l. cū
fundus. & l. colonus. & ſimiliter in l. q abſenti. in prin. intētio
tradentis non fuit tradere, niſi mediante nūcio, vel epiſtola:
vnde anteq; epiſtola vel nuncius peruenirent ad ſeruū, nō vi
detur eſſe tradita libertas, ſed iſte nō eſt caſus noſter: quia hic
præſupponitur, quòd hic fuit facta traditio p eū qui debebat
tradere, ſed non fuit quæſita poſſeſsio per errorem recipiētis.
Vnde etiam intelligēdo tex. noſtrū, ſicut dicit do. me. adhuc
videretur dicendum, quod ſi ille cui fuit mādata traditio, tra-
didit quantū fuit in ſe, dñs amittat poſſeſsionē, licet nō ſit ac
quiſita alteri: quia ex quo in caſu traditionis factæ per alte-
rum voluit poſſeſsionē amittere, quia credebat eam in alte-
rum transferri, amittet etiam ſi non transferatur per rationē
poſitam in d. §. ſi à furioſo. maximè, quia tradens per alium
videtur tradere per ſe: iuxta regulam, qui per aliū. de reg. iur.
Ideo eadē videtur eſſe ratio in vtroq; caſu: licet Imo. hic in
fi. commenti teneat oppoſitum: ſed non loquitur in iſto caſu:
vt vides: cætera dic vt in §. ſi à furioſo.

Sed ſi non mihi. Per procuratorē nō errantē acquiritur non domino errā
ti: & idem eſt ſi error ſit in procuratore, & non in domino: &
per ſeruum noſtrū acquiritur poſſeſsio nobis ignorantibus,
& ſimiliter per ſeruum alienū, qui accipit poſſeſsionē noſtro
5 nomine. h. d. cū §. ſeq. ¶ † No. primò, quòd in his quæ acqui-
rūtur nobis per procuratorē, poſſeſsio acquiritur nobis igno
rantibus. concor. tex. in l. j. C. eo. non tamen acquiritur nobis
6 ignorantibus vſucapiendi condictio, vt ibi nota. ¶ † Secundò
no. ꝙ quantū ad effectum acquiſitionis æquiparantur errans
& ignorans: vnde quicquid poteſt acquiri ignoranti, acqui-
7 ritur erranti. ¶ † Tertiò no. ꝙ quando dominus ipſe nō errat,
magis attenditur anim9 dñi q; aīus ꝓcuratoris errātis: & hoc
intelligit glo. quando dominus erat præſens, licet poſſeſsio
fuerit tradita ꝓcuratori. Vnde iſto caſu propriè videtur eſſe
tradita domino: ar. l. ſi procuratori præſentis. de verbo. obli.
concurrit autem animus domini in acquiſitione poſſeſsionis
8 inquātum procurator repręſentat perſonam dñi. ¶ † Quar-
tò no. in ver. ſeruus. nam per iſtum tex. videtur probari, ꝙ
indiſtinctè p ſeruum acquiratur domino ignoranti, etiam in
re non peculiari: de quo dixi in l. j. §. item acqui. ſ. eo. Sed ſi
diligenter inſpicias, nō probat, imo potius probat oppoſitū:
iuriſconſultus enim ad probandū hoc dictū inducit ſimilitu-
dinem ſerui alieni, qui nō acquirit nobis ignorātibus, niſi pręe
cedente mandato: vt dicit tex. in ver. noſtro nomine. vel niſi
ſecuta ratificatione poſt ſcientiā. Vt ergo ratio ſit conueniēs

a ¶ Nō referŧ. Adde eūdē do. Frā. Are. in l. qui liberis. §. hæc verba. ſ. de vulg. & pu. & in l. j. ſi quis. ſ. e. circa fi. iij. col. & qđ ibi dixi in apoſt.

b ¶ Declaret. Adde Bal. in auŧ. ſed hodie. C. de actio. & obli. vbi dicit reqri, qñ poſt diſcuſsionem requiritur factū hominis, aliàs ſemper poſſet opponi, quòd nō eſſet facta legitime, ſed pronunciatione facta tamē ꝓceſſus eſſet ēt ſi ſit erratū in diſcuſsione: ſec9 autē vbi factū hominis non requiriŧ ſed legis, ſecūdùm Bald. ibi, & in l. iij. C. quando fiſ. vel priua.

c ¶ In ca. at ſi clerici. Et ibi vide Fely. ī vj. col. in ver. glo. ī ver. à non ſuo. vbi latè, & nota.

dicto, & probat dictū, oportet intelligere dictū in eodē caſu
ſcilicet quādo ſeruo extra cauſam peculiarē fuit mandatum
vt acquireret poſſeſsionē alicuius rei, aliàs ratio non inferret
ad dictū: quia ſimilitudo eſſet de caſu diuerſo, in quo nō eſt
eadē ratio, ſcilicet de ſeruo noſtro acquirente ſine mādato, ad
ſeruum alienū acquirentem cū mandato: & reuera etiam ex
cauſa peculiari acquiſitio quæ fit ignorantibus, fit virtute mā
dati generalis, quod præceſsit: vt clare dicitur in §. item acqui
☞ rimus. † Et ſi quæris, quare magis in cauſa peculiari ignorāt,
acquiritur vſucapiēdi cōdictio, q; per procuratorem, vel per
ſeruū noſtrū, qui habet mandatū extra cauſam peculiarem.
Dicendū eſt, ꝙ in rebus peculiaribus ideo hic cōceditur: quia
eas poſsidemus animo & corpore alieno: ſecus in eis quę ac
quirūtur per ſeruū alienū, quo ad plenū effectū poſſeſsiōis.
ſ. quo ad vſucapiēdū. ¶ In glo. ſuper verbo, acquirā. ibi: quia
pręſens &c. Iſta glo. videtur reſtringere tex. ꝙ acquiraŧ poſ-
ſeſsio domino, quādo dominus erat pręſens, cùm res tradeba
tur procuratori, quaſi tūc tradatur domino, & verus animus
domini concurrat in acquiſitione poſſeſsionis: ar. l. ſi procura
toris pręſentis. de verb. obli. ſecus forte ſi dominus non eſſet
dominus: quia cū tunc non concurrat animus domini verus,
ſed fictus, attēdetur potius verus animus procuratoris tanq;
qualitas fortior: & iſta videŧ eſſe mens glo. Et ad materiam
iſtam vide quod habetur in l. in huiuſmodi. de contrahenda
emptio. & in l. cùm mancipiū. de ædi. edi. ¶ In glo. in verbo
nomine meo. ibi: quādo à nemine. Hæc glo. ſentit ſatis clare,
quòd iſte verſi. nomine meo &c. non referatur ad duos caſus
poſitos in verſi. nam & ſeruus. ſed ad vltimū dūtaxat, videli-
9 cet quādo ſeruus alienus à nemine poſsidetur. ¶ † Et ſecun-
dùm hunc ſenſum no. ex iſto tex. cū glo. ꝙ clauſula poſita in
a fine nō refertur[a] ad omnia pręcedētia eo caſu, quo ſi referreŧ
ad omnia coniungeret ius præcedens: & hoc eſt quod dicit
glo. no. in l. talis ſcriptura. de leg. j. & ibi per Bar. nā ſi fieret
relatio ad primū caſum, hoc eſſet falſum in aliquo caſu, quo-
niam ſeruus alienus bona fide ex re noſtra vel opera ſua pōt
nobis acquirere poſſeſsionē. ¶ Sed aduerte: quia iſta relatio
☞ poteſt fieri ad omnia duplici ratione. † Prima eſt, quia etiam
per ſeruū à nobis bona fide poſſeſſum nō acquiritur poſſeſ-
ſio nobis ignorātibus, niſi interueniat mandatū: & in iſto ca-
ſu loquitur tex. noſter: vt patet ex prin. §. Vel potes dicere,
ꝙ refertur ad caſum prædictū in his quæ ſeruus vellet acqui
rere bonæ fidei poſſeſſori extra rem domini, & operā ipſius
ſerui, quo caſu nō acquireret ſine mādato vel ratificatione ſe
cuta: vt dicitur in d. §. ſed per eū. & hic etiam tangūt doct.

SVMMARIVM.

1 ☞ Sententia ſimplex declaratoria qñ eſt ferenda, nihil diſ
ponens tamen, non ſufficit conſtare ex actis de iure quod eſt
declarandum, niſi iudex etiam declaret.
2 Notorium inducitur ex actis.
3 Notorium & ſententia æquiparantur.
4 Acta quo caſu dicantur facere notorium.

Exitus. Si partes cōtendūt de poſſeſsione
& proprietate, prius debet pronū-
ciari ſuper poſſeſſorio retinendæ, vt ſciatur quis
eſt actor, & quis eſt reus in iudicio proprietatis.
1 Secūda ibi: ita enim fiet. ¶ † Primò no. ibi: vt prius pronūciet
iudex, quòd etiā qñ eſt ferēda ſimplex ſentētia declaratoria
nihil diſponēs tamē, nō ſufficit cōſtare ex actis de iure, quòd
eſt declarādū, niſi etiā iudex declaret: & per iſtum tex. arguit
hic Bar. quòd ſi eſt facta diſcuſsio cōtra principalē debitorem
licet nūcius retulerit nihil eſſe in bonis, nihilominus nō ſuffi
b cit relatio nuncij: ſed requiritur quòd iudex hoc declaret[b], ni
hil eſſe in bonis, vel excuſsionē legitimè factā, & nihil in bo
nis inueniri: nō tñ requiriŧ ꝙ in pronūciatione adijciat eſſe,
veniēdū eē vel poſſe iri cōtra tertiū poſſeſſorē: qa iſte eſt effe
ctus qui ſequitur ipſo iure ex declaratione, ſecūdùm Pau. de
Ca. & ita intelligit glo. in l. j. §. cùm aūt. ad Trebel. C. de quo
articulo tetigit Ang. poſt Bald. hic, & plenius Bar. in l. ſtipu-
la. §. & habet. ff. de no. ope. nun. de quo dicetur ſtatim pleni-
us in voce & in ſcriptis. ¶ In glo. vlti. ſuper ver. quęratur. ibi:
ab eodē iudice. Imo. declarando iſtam gloſ. dicit, quòd iſtud
eſt verum, ſi ille eſſet aliàs iudex competens ipſius rei conue
niendi ſuper proprietate: alle. tex. in c. fi. extrà, de iudi. vbi pa
tet quòd ſi eccleſia obtinuit in poſſeſsione cōtra laicū in iudi
cio ſeculari, non poterit poſtea conueniri corā iudice laico ſu
per petitorio: & hoc eſt, quia clerici vel eccleſiæ regulariter
iudex laicus nō poteſt eſſe iudex: non ob. tex. iij. q. viij. cuius
c in agendo ſecundū eum, & quòd habetur in c. at ſi clerici[c]. in
prin. de iudi. vbi multi tenent, quòd clericus poſsit reconue-
niri coram iudice ſeculari: quia illa dicta procedunt durante

prima instantia, in qua clericus agit contra laicum, in iudicio seculari: sed nos loquimur quãdo est finita illa instãtia, vtrũ laicus possit agere cõtra clericũ corã eo. iudice. Aduerte tñ, quia vt dixi, tex. in c. fi. loquitur in persona quę nullo modo potest esse subiecta iudici laico, sicut est clericus vel ecclesia. Sed quãdo persona posset esse subiecta iudici, licet nũc nõ sit subiecta, quia forte habet alibi domicilium, tũc causa deberet terminari apud priorẽ iudicẽ ratione cõnexitatis: vt no. in l. j. & ij. ff. de quib⁹ rebus ad eũ. iu. ea. & licet ibi nõ ponatur exẽplum de possessione & proprietate, ponit tamẽ de alijs causis in quibus est eadẽ ratio: & ita intellige glo. tuã. Et ad materiam vide qđ no. in l. nulli. C. de iudi. & in l. si proprietate. C. si à nõ cõpe. iud. ¶ Extra glo. tangit hic duplex q. p Ange. & Moder. Prima est, vtrũ aliquo casu agi possit cõtra debitorem habentẽ rẽ obligatam, & etiã cõtra pignorũ possessores, nõ facta excussione possessionis in iudicio intẽtato cõtra debitorẽ. Secũda, quãdo requirit excussio[a]: qđ est singulare, vt in aut. de fideius. §. sed neq. vtrũ sufficiat in executione sententiæ faciẽda contra debitorẽ, probatũ esse ex relatione nũtij, vel aliter, debitorẽ nõ esse soluẽdo: an vero requirat declaratio iudicis, qui pronũciet excussionẽ legitimè factã, & nihil inueniri in bonis debitoris, vel tñ deficere ad quãtitatem debiti, puta x. & ista q. est difficilis, vt j. videbis. ¶ Circa primam q. dixit hic Ang. esse duos modos fugiendi excussionẽ. De primo dicit se dixisse in l. stipulatio. §. & habet. s. de no. ope. nun. & in l. decẽ. de verb. obli. & in l. nisi hoc actũ. ff. de pact. † q licet nõ præcesserit excussio, si tamẽ creditor agens hypothecaria, cui opponit exceptio excussionis, dicat q est paratus nũc probare debitorem nõ fuisse soluẽdo, debet audiri: quia hoc probato excipientis nõ interest excipere.[b] De quo articulo dic vt tradit Bal. in l. j. C. quę in frau. cre. & in l. cũ testamẽto. C. de testa. manu. & in aut. cõtra rogat⁹. in fi. C. ad Tre. Et ego plenissime scripsi reprehẽdẽdo ista dicta vnà cũ Modernis multis additis in l. decẽ. de ver. obli. Secũdus casus est, quẽ ego nõ tetigi in d. l. decẽ. quãdo debitor obligauit bona sua, & cõstituit se ea nomine creditoris possidere. Tũc enim si debitor alienat ista bona in tertiũ possessorẽ, & realiter ea tradit, interuertit possessionẽ quæsitã creditori. l. iij. §. qđ si seruus. s. eo. & ideo creditor cõtra tertiũ possessorẽ poterit agere condictione ex l. fi. j. eo. & in illa condictione nõ requiritur excussio, sed poterit auocari possessio immediate: & hoc cõcedit Bal. in l. j. C. quę in frau. credi. si agatur condictione ex illa l. secᵘs si ageretur hypothecaria, secũdum eũ quẽ etiã alle. hic dominus meus. Bar. etiã, quẽ adducit hic Imo. in l. creditores. in vlti. char. C. de pig. tenet istã cõclusionẽ, quæ fuit Iacobi de Bu. vt ipse ibi refert, & etiã Ange. hic, & ita dicit Ange. practicari Bononiæ in l. fi. C. de acqui. possess. in lectu. Padu. Sed ista dicta nõ videtur posse stare aliquo modo: quia sicut vidisti declaratũ post glo. in l. si colonus. s. eo. l. fin. præallegata. nõ loquit, quando detinẽs nomine nostro vere tradit alteri possessionem, quo casu potest nobis præiudicare sine dubio: vt ibi dicit gloss. sed loquitur quando quis negligentia vel dolo dimittit possessionẽ, vt alius eã occupet: quo casu nõ perditur possessio ciuilis, sed solũ naturalis, pro qua agitur condictione ex illa l. de qua tetigit Pau. de Cast. in d. l. si colonus. & est cõis opi. licet ego ibi aliter tenuerim. Cũ igitur iura vetera dicãt, q detinẽs nomine nostro potest nobis auferre possessionẽ, nec iudicãt aliqđ remediũ contra possessorẽ, sed solũ cõtra tradentẽ: vt est casus in l. Pompo. q. mo. vsusfru. amit. nõ videtur q l. fi. loquatur in isto casu. Et si dicatur, q per idẽtitatẽ rationis nouũ remediũ cõdictionis ex l. qđ inducitur ex d. l. fi. habeat locũ etiã in casu nostro, quia nõ agitur de correctione iuris antiqui, sed solũ de extẽdendo nouũ remediũ inductũ, qđ nõ erat proditũ de iure antiquo: ex quo est eadẽ ratio. l. actio. de verb. obli. & l. nõ possunt. cũ materia. de leg. Et ista videt fuisse intẽtio doctorũ. Ad hoc est dicendũ, q vbi ille cui est facta traditio, verè sciebat tradentẽ esse detentorẽ, & nõ possessorẽ, ista defensio posset admitti: & idẽ forte, si scire debebat: est enim tũc capiẽs in dolo, vel in culpa lata: & ideo similiter debet teneri cõclusio ex d. l. fi. cõfirmat ista cõclusio, qa ex parte coloni vel detẽtoris tradẽtis rẽ est maior dolus, qñ est adhibit⁹ in cõmittẽdo, q̃ qñ est adhibit⁹ in omittẽdo. l. si ex cã. §. nũc videdũ. & qđ ibi no. ff. đ do. Et isto casu credo sententiã cõem esse verã. Sed vbi ille q recipit rẽ ex traditiõe pbabiliter põt ignorare tradentẽ detinere noie alteri⁹, tũc nõ est eadẽ ratio extẽdẽdi. l. fi. ad casum nostrũ: nam in l. fi. ille q occupat possessionẽ vacãtẽ nemine sibi tradente est in culpa: vt patet in l. fi. C. vnde vi. quę culpa cessat ĩ hoc secũdo casu nostro propter probabilẽ errorẽ: vt l. fi. & qđ ibi no. ff. de adul. & ita videt limitãda opi. ista, vt possit procedere. Et aduerte: quia Barto. met. in l. fi. C. eo. vult, q ista lex nõ loquat in casu, quo detinẽs tradit possessionẽ alteri: vt dixit glo. in j. l. si colonus. s. eo. Et pro cõclusiõe doc. prima facit: qa ex quo creditor habet remediũ ad aduocandã rem per conditionem ex lege, quodãmodo videt possidere: vt l. si quis vi. in prin. s. eo. Vnde sicut si possideret verè, nõ esset opus excussione, ita etiam nõ erit opus isto casu. ¶ Circa scđam q. adde d. Bar. ĩ l. stipulatio. §. habet aũt. de no. ope. nũ. q opi. sua, quã tenet, videlicet q requirat sentẽtia declaratoria, videt esse cõis, & vera, licet ipsemet sequat la. Bu. tenentẽ oppositũ in aut. hoc si debitor. C. de pig. & ad suam opi. in d. §. habet aũt. sequit Bal. in l. tutores à patruo. de confir. tuto. & in aut. sed hodie. C. de act. & obli. & Ang. expresse in aut. de fideius. §. sed neq. & in l. ita stipulatus. versi. q si ab initio. j. de ver. obli. vbi est bonus tex. Hãc secundã partẽ sequit dñs meus hic, & in d. §. habet aũt. & videt esse de iure verior: qa vna respõsio, quã tradit Imol. ad iura allegata per Bar. nõ videt esse bona, vt j. videbis. Ipse tamẽ tenet contra Bar. tali ratione: qa ista cõditio, q debitor nõ sit soluẽdo, sonat in metũ factũ: vnde quia factũ probat p acta iudicij tanq̃ notoriũ, videt q sufficiat, licet nõ sit secuta pronũciatio, sicut sufficit à principio esse notoriũ, debitorẽ esse soluẽdo, vt est casus no. quę ibi no. Bal. in l. si vero. §. q pro rei. in princi. qui satisda. cogã. & tenet Bar. in l. decẽ. de ver. obli. & in l. fi. §. vl. si cer. pet. † Confirmat ista cõclusio, qa acta inducũt notoriũ[c], secũdùm gl. in l. vbi pactũ. C. de trãsac. & in l. ea quidẽ. C. de accu. & probat in c. cùm olim. de ver. signi. & no. Inno. in c. p tuas. de testa. & in c. ex insinuatione. de app. † Sed notoriũ & sentẽtia æquiparant[d], quo ad effectũ declaratiuũ, licet nõ quo ad effectũ inductiuũ, vel phibitiuũ, qñ phibitio debet fieri ab homine. Primũ probat in l. emptorem. §. quod aũt. de act. emp. cũ glo. sua. Secundũ tenet glo. in l. sed & si possessori. §. pe. de iureiu. secũdùm Bal. qui ita distinguit in l. j. de cura. furioso. & in l. si nõ. §. qui pro rei. qui satisda. cogã. Et est casus pro isto secũdo mẽbro in c. iudex. de offi. dele. lib. vj. vbi quo ad distinguendũ iurisdictionẽ delegati, & sic quo ad inducẽdum nouũ effectũ, nõ sunt paria suspitionẽ esse probatã, vel super ea esse pronũciatũ: lex enim nõ extinguit iurisdictionem iudicis ipso iure probata causa suspitionis, sed iudex qui quomodocũq pronũciet, videtur prohibitus etiã vti iurisdictione. Et ista videt vera respõsio ad illũ tex. licet Imo. aliter dicat in d. §. habet aũt. Et ad iura allegata per Bar. respondet ipse Inno. q in illis iuribus ideo requirit declaratio iudicis, qa cõditiones ibi habebãt mixturã iuris, cuius determinatio pertinet ad iudicẽ: sed ĩ casu nostro cõditio sonat in factũ merũ. s. q debitor nõ sit soluẽdo. ¶ Et vt clari⁹ intelligas, hoc patet primò in d. §. habet aũt. vbi erat conditio, si nõ erat iuste ædificatũ, quę sine dubio habet mixturã iuris: & similiter in l. nõ tantũ. §. senatus. quia vtrũ aliquis abesset ex iusta causa, vel non, similiter hoc est in æstimatione iudicis iudicare, quæ sit iusta causa de iure: Similiter potest dici ad l. tutores. de confir. tu. & ad l. istã hic, quòd quia in istis legibus debebat constare iudici quis esset possessor, vel an tutor esset idoneus, q debebat cõfirmari: æstimare vtrũ hoc sit legitime probatum, vel non, habet misturam iuris sine dubio, quia iudex de iure habet considerare hoc: vt l. iij. §. tu magis. j. de testa. Ista responsio cum reuerentia non est vera, pro cuius intelligentia vltra ea quæ aliàs scripsi aduerte: quia aliquando conditio quæ sonat in merũ factum, apponitur actui qui debet examinari iudicialiter. Aliquando apponitur actui in quo proceditur extraiudicialiter. Primo casu semper ista conditio si sic est, habet aliam tacitam subintellectam, scilicet & si probabitur iudici: ita no. declarat Bar. in l. extat. in vlt. col. ff. qđ me. causa. vbi est videndum. ita no. Inno. in c. prudentiã. in prin. de offi. deleg. ita refert Bal. & sequitur in l. præscri. in j. char. C. si cõtra ius vel vti. pub. & in l. j. C. de erro. cal. & in alijs locis quæ nũc nõ attinet alle. Ergo patet, quòd etiam ista cõditio si debitor sit non soluendo, quia habet aliam tacitam subintellectam, habet mixturam iuris: sicut ĩ l. tutores à patruo. & cõsequenter requirit declarationem iudicis, vt probatur expresse in d. l. tutores à patruo. & in d. §. qui pro rei. iuncta l. arbitrio. eo. tit. quam l. adduco tibi vltra Bart. pro eius opi. Quòd autem subintelligatur ista conditio, & si fuerit iudici probatum, vel si constiterit iudici in casu nostro, specialiter colligitur ex tex. in corpore in authẽ. de fideius. §. sed neq. dum dicit, quòd ad hoc vt possit agi contra istas personas, debet primò agi contra debitorem: sed hic non esset necessarium, si posset agi sub prima conditione duntaxat, scilicet quòd debitor non esset soluendo: posset enim agi de dicto contra fideiussorem, vel pignorum possessorem: & si ex-

a ¶ Excussio. Tu ad hoc vide do. Mar. Soci. in consi. xxiij. incipi. visis diligẽter. versi. iij. videtur. cũ ver. seq. in prima parte.

b ¶ Excipere. Quando vero debeat opponi, do. Mar. Soci. in consi. xxiiij. inci. visis. versi. iiij. in j. parte. & adde q de iure cautũ nõ inuenitur, q qui habet generalẽ & specialem hypothecam, anteq̃ agat contra tertiũ possessorem dominũ, teneatur excutere bona specialiter hypothecata: vt per do. Bart. Soci. in cõsi. ccvij. inci. in ver. præterea arbitror. ibi: nec inuenitur. in ij. pte.

c ¶ Notoriũ. Adde Fely. in c. causam quę. de rescri. & qđ ibi dixi in apostil. & Fely. in c. si ibi. de accu.

d ¶ Aequiparantur. Adde Bald. in l. is cui. de test.

ciperet de executione nõ facta, posset replicari, quòd verè debitor nõ esset soluẽdo: & hoc sufficeret probari in isto iudicio, quod est cõtra illũ tex. & ideo ego reprehẽdi dicta Ang. in l. decem. de ver. obli. qui dixit, ꝙ primũ iudiciũ poterat penitus omitti, dũmodo nunc probaretur quòd reus non est soluendo: quę conclusio est contra dictũ tex. † Præterea tex. dicit ibi, ꝙ si curator nõ potuit percipere debitũ suum, tũc agit contra fideiussorem. Sed ista verba manifestè indicãt, ꝙ executio fuit petita contra debitorẽ: ergo necessario præsupponitur, ꝙ executio fuit facta, & quòd debuit fieri: quia si executio fuit petita, iudex nõ debet negare executionẽ, nisi cõstitu to ꝙ debitor nõ esset soluendo. Aduerte tamẽ, quia posito ꝙ opi. Ange. esset vera, adhuc tamẽ requireretur de necessitate pronũciatio super hoc, ꝙ debitor nõ esset soluẽdo, nõ quidem in primo iudicio, in quo est actum cõtra debitorẽ, sed in secundo iudicio, cùm ageretur contra fideiussorẽ, vel pignoris possessorẽ: nã opponeretur si exceptio executionis, & autor replicabit ꝙ debitor non sit soluẽdo super isto emergenti, in quo agitur vtrũ debeat procedi, vel non, de necessitate erit pronunciandũ tacitè vel expressè, secundùm glo. & Bar. ibi, & oẽs in l. j. C. de ordi. iudi. & no. in l. à procedente. C. de dila. Vnde tenẽda est sententia Bar. quæ est cõior, vt s. dixi. Vbi autẽ cõditio quæ sonat in factum non esset probanda iudicialiter. verbi gratia: quando proceditur coram executore dato ad conferendũ beneficium, tunc verũ est ꝙ conditio quæ sonat in factum merum, non habet aliam conditionem tacitã subauditam. s. si constiterit ita esse, tamẽ no. declarat Bald. in l. neq; natalis. C. de proba. vbi est videndum. Et aduerte, quia illa indictio quã feci de tex. in corpore secũdo loco, optime procedit, quo ad creditorem, qui excusso principali vult venire contra fideiussorem: quia verba tex. ita stant, vt induxi in aut. de fideiuss. §. si quis igitur. sed in creditore qui vult venire cõtra pignorum possessorẽ in §. sed neq; eo tit. tex. nõ vtitur istis verbis: sed tamẽ credo idem esse sine dubio, quia non potest assignari diuersa ratio. Et ex his omnibus patet, ꝙ opi. Bar. est verior, quæ etiam est cõmunior. Et ad argu. in oppositum respondeo. Et primò dum dicitur, ꝙ vbi est notorium, nõ requiritur excussio: dico ꝙ illa iura loquũtur de notorio facti, quod est proprie notorium, non de notorio iuris, quod proprie & strictè nõ dicitur notorium, vt est casus no. quem ibi ponderat do. Ant. ad hoc in c. dudum. el ij. de elect. & tenet Ioan. An. & Io. Cal. in c. nostra. de cohabi. cleri. & mulie. Vnde infert d. Anto. in d. c. dudum. ꝙ si statutum faceret mẽtionem de notorio, nõ cõprehenderet notorium iuris. Vel respõde, vt statim dicam in responsione ad secundũ arg. ad qđ respondeo dupliciter. † Et primò, vt aliàs dixi, ꝙ acta faciũt notorium, si iudex tacite vel expresse appprobauit acta, vel ferendo sententiam iuxta probata in actis, sicut erat factum in c. cùm olim. de verb. sig. nam erat lata sententia excommunicationis vel interdicti, sicut est etiã quãdo iudex ex officio vult supplere ex actis sicut ex notorio: nã hoc ipso ꝙ supplet adhibet fidẽ actis & probatis: aliàs cùm adhuc per probationes factas restet arbitrium iudicis, qui habet iudicare vtrum probationes sint legitimæ, vel non, & sic remaneat dubium iuris, non potest dici probatio facere notorium. & hoc est qđ bene probat tex. in d. l. tutores à patruo. & in d. §. qui pro rei. & bene facit tex. in l. à diuo Pio. §. in venditione. ĵ. de reg. iur. & in l. magis puto. §. nec tamen. de reb. eo. intelligendo, ꝙ ibi iudex debet pronunciare pecuniam esse conuersam in æs alienum: quod forte est magis de mente literę. Nam si intelligis, ꝙ debeat pronunciare pecuniam esse cõuertendam in solutionem æris alieni, istud videtur superfluum: nam tacite inerat licentia concessa de vendendo prædium minoris, propter soluendũ æs alienũ. † Vel potest dici, & hoc addo ad ea quæ aliàs scripsi, ꝙ licet acta faciant notorium inter partes, non tamen faciunt notorium ipsi iudici, coram quo fuit facta probatio ad hoc vt notorie dicatur ipsi cõstare, anteq; hic declaret, quia potest nõ adhibere fidem probationis: vt s. dixi. Cùm ergo probatio, quòd aliquis nõ sit soluẽdo, debeat fieri iudici, coram quo principalis cõuenitur, vt ista probatio trãseat in notoriũ, est opus eius declaratione. Aduerte etiã: quia Bal. in aut. sed hodie. sequendo opi. Bar. in d. §. habet aũt. vtitur vna ratione, quæ prima facie non videtur vera. Dicit em̃ ꝙ aliquãdo post declarationẽ requiritur factũ hominis. Aliquando succedit simplex dispositio iuris. Primo casu requiritur declaratio iudicis, sicut in casu nostro. Secũdo casu nõ requiritur declaratio: & ita debet intelligi tex. cũ glo. in l. pe. §. j. C. ad Trebel. & idem in effectu dicit in simili quæstione in l. quæ sub conditione. §. fi. de condi. insti. & alle. tex. in c. cùm secundùm. de hæ. lib. vj. quẽ etiã adducit hic do. me. in d. §. habet autẽ. Sed tu aduerte: quia in casu nostro quo ad illũd qđ cõsequitur creditor ex excussione, nõ requiritur aliquod factum hominis. i. quo ad hoc vt possit agere cõtra fideiussorẽ vel tertiũ possessorẽ: nã ista possibilitas acquiritur hoc ipso ꝙ est declaratũ debitorẽ nõ esse soluẽdo. Vnde secũdùm suã distinctionẽ videretur sufficere excussionẽ esse probatã. Sed defendẽdo dicta sua potes dicere, ꝙ quia agere cõtra fideiussorẽ vel tertium possessorem est executio istius possibilitatis, ideo satis dicitur, vt possibilitas habeat effectũ, requiri factum hominis: arg. d. c. cùm secũdum. Et isto modo respõdeo his quæ aliàs scripsi, reprehendẽdo hoc dictũ. Sed cõtra istã determinationem Bar. fortiter facit id quod ipse Bar. ponit in l. si finita. §. Iulianus. de dã infe. dũ dixit reprehendendo Spe. qui tenuit oppositũ, ꝙ si constaret actis reũ esse contumacẽ, nõ est opus ꝙ iudex declaret super cõtumacia, ad interponendũ primum decretum: & tamẽ etiã de cõtumacia cõstare debet, liquereq; prætori. l. hoc aũt. §. descendit. ex qui. cau. in pos. ea. Sed potest responderi, ꝙ ideo declaratio expressa non est ibi necessaria, quia iudex interponendo primũ decretũ videtur tacite pronũciare super contumacia: sicut dicimus, ꝙ vbi est opposita exceptio declinatoria, si est cognitũ super ea, iudex procedendo ad vlteriora tacitè videtur super ea pronũciasse. l. j. & quod ibi no. C. de or. iud. & per Bar. in l. à procedẽte. C. de dila. Sed in casu nostro hoc non potest dici, cùm iudex facta discussione super aliquo non processerit: per quod inducatur ista tacita pronũciatio. Et ad materiam nostrã vide gl. no. & quod ibi ponit Bart. in lege Aquilia, si deletum. ad l. Aquil. quæ dicit, quòd super absentia testium recipiendorũ iudex debet interloqui. & quod no. Bald. in l. j. C. si quid in frau. patro.

¶ Debitoris. Fallit tamen quando creditor subiecit mul tos labores, vt per Hostie. in sum. de vsuca. §. in aliquo, ver. xij.

SVMMARIVM.

1. ¶ Possessio etiam precaria est ius, & non factum merum, prout est producta in esse.
2. Possessoris seu possessionis appellatione non continetur possessor, seu possessio ficta.
3. Verbum, possideo, in dubio pro vera possessione capitur.
4. Possessio vera ciuilis nedum causat acquisitionem fructuum, sed etiam ficta.
5. Pignoris appellatione non venit hypotheca in statuto.

Qui pignoris. Debitor quo ad effectum vsucapiẽdi, videtur possidere pignus, etiã si possideat precario à creditore. hoc dicit. ¶ Primò no. ibi: intelligitur possidere. ꝙ istud verbũ significat fictionẽ potius q̃; veritatẽ: nã debitor quo ad effectũ vsucapiendi fictè possidet, verè autem nullo modo possidet: de quo dixi in l. rem quæ nobis. s. eo. ¶ † Secũdò no. ibi: cùm plus iuris &c. quòd possessio etiã precaria est ius, & nõ factũ merũ, prout est producta in esse. & sic etiam possessio naturalis producta in esse dicetur ius, quod est valde not. & istũ tex. adduxi tibi in l. j. in prin. s. eo. ¶ † Tertiò no. ibi: oĩno nõ possidet. iũcto prin. l. ꝙ appellatione possessoris seu possessionis nõ cõtinetur possessor seu possessio ficta. Dicit enim hic tex. ꝙ debitor q dedit rẽ pignori, omnino nõ possidet: quæ dictio hoc significat, quòd totaliter non possidet vere, hoc enim importat ista dictio, precisè, secũdùm gl. in cle. j. de vi. & hone. cleri. & in c. fi. in fi. de offi. deleg. lib. vj. & est bonus tex. cũ glo. in l. si possessor. in prin. de pe. hære. & tamẽ fingitur possidere quo ad effectũ vsucapionis, & quosdam alios effectus, qui tangentur in glossa. † Vnde patet, ꝙ verbũ, possideo, in dubio capitur pro vera possessione, in qua verificatur ista dictio oĩno, ꝙ in nullo casu vere possidet: & facit optime tex. ad ea quæ scribit do. me. in l. iij. §. ex cõtrario. s. eo. vbi dixit, ꝙ ille qui possidet ciuiliter, nõ cõtinetur in materia statuti appellatione detentoris, quia ficte detinet, & nõ verè, sicut appellatione possessoris hic nõ comprehenditur fictus possessor. ¶ † Vltimò colligunt hic Moder. ꝙ est regula affirmatiua ista vera, & probatur in isto tex. Si de quo min⁹ videtur inesse, & inest multofortius, de quo magis. i. multofortius inest id de quo magis videtur inesse. de quo vide per glo. & docto. in c. cùm in cunctis. in prin. de electio. ¶ In glo. super verbo, intelligitur. ibi: item quo ad satisda. Tertium casum tangit glo. in l. serui nomine. j. titu. proxi. Potes addere & alium casum, quem ego tetigi ĩ l. quãuis. §. si conductor. s. eo. nam vt ibi fuit declaratum, debitor censetur possidere, quo ad acquisitionem fructuũ: quia fructus collecti per creditorem efficiuntur ipsius debitoris.[a] † Et secundùm hoc tene menti notabiliter, quòd non solum vera possessio ciuilis causat acquisitionem fructuum, sed etiam ficta. Posset etiam dici, quòd acquisitio fructuum non aliquando fit debitori propter possessionem fictam, sed propter dominium

miniũ,qđ habet in re,ex quo aliquãdo acquirũtur fructus sine possessione ipsi domino,iuxta ea quæ notãtur in l.fructus. ff.de rei ven.& tetigi in l.ij.§.exhæredatio.s̃.eo. Et ꝙ dominium fructuum pertineat ad debitorem vltra ea quæ dixi in d.§.si conductor.tenet Bar.expresse per eandẽ l.quã ego allegaui in l.j.circa prin.C.de pig.actio. Item aduerte, quia tex. in l.serui nomine.j.tit.proxi.& in l.j.§.p seruũ corporaliter. s̃.eo.vtitur dictione taxatiua,& tamẽ video ꝙ fit extensio ad alios casus pares:vt in glo.Bar.in l.si constãte.solu.mat.videtur intelligere istas ll.ꝙ hoc est ideo, quia lex vltra procedit, quæ semper potest extendere legẽ de vno casu ad aliũ.Et sic videtur tacite sentire,ꝙ in ista materia indifferenti,quæ non est fauorabilis,neq; correctiua iuris cõis, non fieret extensio, si lex hoc nõ expressisset.& hoc credo esse verũ,vt dictio taxatiua posita in l.aliquid operetur, ex cuius mente est excludere omnes casus præter expressum in l.iij.§.cũ Titio.& ibi per Bar.de adi.leg.Vnde alibi dicit Bar. ꝙ testis qui deponit affirmatiuã cũ dictione taxatiua, implicitè videtur deponere negatiuã nõ coarctatã loco vel tẽpore: ideo est suspectus de falsitate,& probatur vt ipse no.in l.j.in prin.ff.si quis ius dic. nõ obtẽ. Hoc tamẽ nõ determino pro nũc,quia non est materia nostra,sed vide Bald.in l.ij.C.de patri.qui fil.distr. ¶In glo super verbo,possidet.ibi:quod à pigno.&c.Per hoc dicit

5 Bar.in l.si rem.§.proprie pignus. de pigno.acti.†ꝙ in verbis statuit,quæ proprie debent intelligi appellatione pignoris,

a non venit hypotheca[a], & ecõtra alibi cauetur in iure,ꝙ qui non tenetur cauere cũ pignore, tenetur tamẽ obligare bona per hypothecam generalẽ.l. filio vel seruo.§.fi. quando di. leg.ced.& tradit Bart. in l.prætorio.aliàs,Paulus. de præto. stipu.Hoc tamẽ qđ hic dicit in tex.& glo. videlicet ꝙ creditor possidet ciuiliter & naturaliter,est limitãdum,nisi expresse contrariũ per partes inueniatur: tũc enim nõ transfert possessio in creditorem.Glo.sing.est,quã ibi no.Bal.ad hoc in l. si seruus.C.qđ cum eo. Tãgit etiã hic Bar.in vltimis verbis, vtrũ quãdo debitor conduxit precario à creditore, resoluto pignore resoluatur possessio precario ipso iure:& respondet ꝙ sic,p l. si debitor.ff.de preca.Hoc tamẽ limitat glo.sing. & Bar.& Ang.ibi in l.ab emptione.ff.de pact.quod nõ est idem quãdo rogat precario possessionem vẽditor ab emptore: nã licet resoluatur contractus de consensu partiũ, non tamẽ soluitur precarium ipso iure:& per consequens per solum consensum partis à contractu non potest recedi : & hoc est,quia emptor à quo possidetur precario, habet fortius ius propter titulum venditionis, quàm habeat creditor propter pignus, quia pignus facilius resoluitur.

SVMMARIVM.

1 ☞Inquilinus dicitur qui conducit ædes siue in ciuitate siue extra:dũmodo nõ sint constitutæ causa recipiẽdorũ fructuũ, sed ad habitandum conducantur.

2 Locatio non valet quando nulla vel minima vtilitas resultat locatori.

De pignoris. Si debitor cõducit rem pignoratã à creditore, p eũ creditor possidere videtur.¶ Et no.quia ista cõductio ideo valet, quia videtur facta respectu possessionis,quę est penes creditorem, secũdum glo. in l.cũ & sortis.§.fi.& in l.si mihi pignus.ff.de pig.acti. Ex quibus gl.approbatur cõclusio, quã posui in l.si rem aliquã.s̃.eo. videlicet ꝙ quãdo ille qui conducit rem ab alio,scit eũ habere possessionẽ dũtaxat,& se vel aliũ esse dñm, in dubio videt cõducere respectu possessionis solius,p l.certe.§. si.ff.de preca. quã alle.gl.in d.l.cùm & sortis.¶ In glo.super verbo,possidere. ibi:inquilinus in ciuitate.hoc nõ colligitur ex tex.sed potius id qđ hic dicit do.Ray.de Forli.& bene, videlicet ꝙ colonus dicitur ille, qui cõducit agrũ siue in ciuitate,siue extra ciuitatem.†Sed inquilinus est ille,qui cõducit ædes ad habitandũ,

1 siue in ciuitate, siue extra ciuitatẽ, dũmodo domus illæ non sint constitutæ causa recipiendorũ fructuũ,sed ad habitandũ ☞cõducantur.†Locus enim vrbanus nõ distinguitur à rustico, ciuitate,vel villa,sed ex qualitate ipsius rei:vt inquit iurisconsultus in l.vrbana.in prin.de verbo.signifi.facit optime text. in l. sed addes.§. si inquilinus.s̃.loca.& in l.ij.& iij.ff. quib. mod.pig.ta.con.Dicit tamẽ Imo.hic,ꝙ dictum glo.non põt esse verũ,attento cõi vsu loquendi,vel potius attento eo qđ cõmuniter accidit.q.d. ꝙ extra ciuitatem communiter sunt prædia rustica,& consequenter coloni. Sed in ciuitate cõtrà communiter sunt prædia vrbana,& consequenter inquilini. Si tamen prædium rusticum esset in ciuitate,& domus extra ciuitatem,in ciuitate respectu illius prædij quis diceretur colonus,& in villa inquilinus respectu illius domus:vt hic per Bar.Sed quæritur pro declaratione literæ vltra doct.quomodo si debitor lucratur fructus rei pignoratæ:vt dixi in l.pręcedenti, & in l.quãuis.§. si conductor.s̃.eo. procedat locatio & conductio in agro pignorato, in quo cõductio fit propter fructus tantũ:vnde si nulli fructus percipiũtur, fit remissio mercedis.l.licet.cũ materia.C.loca. Nõ enim videtur proficere conductio hoc casu ad lucrũ fructuũ,quasi dominium acquiratur in eis: quia dominiũ acquiritur de volũtate possessoris.l.si seruus.§.locaui.ff.de fur. Nã cùm virtute possessionis ciuilis, quã creditor habet penes se, nõ possit ipse lucrari fructus,eadẽ ratione videtur quòd conductor nõ possit lucrari propter regulã positã in l.nemo plus iuris.de regu.iur.Pręterea ipsa cõductio ad nihil videtur esse vtilis debitori, si omnes fructus sine cõditione sunt sui: & per consequẽs videtur

2 non valere,sicut ecõtra: † locatio nõ valet, quãdo nulla vel minima vtilitas resultat locatori.l. si quis ante.& quod ibi no.s̃.eo.l.si quis conduxerit.ff.loca.Sed ad primũ potest dici ꝙ ex pluribus causis simul cõcurrẽtibus potest acquiri dominium fructuũ debitori.l.iij.§.ex plurimis.s̃.eo.Et cũ dicitur, quòd volũtas creditoris non videt esse causa sufficiens, cùm ipse si possideret per se,non posset acquirere fructus.Dico ꝙ hoc non est verũ, siue debitor lucretur fructus ratione fictæ possessionis ciuilis, siue ratione dominij: & quia creditor nõ possidet ad vtilitatẽ suã,sed debitoris: nã fictio & veritas in casu nostro tendũt ad idem: vnde vnum non impedit aliud, quin possit simul cõcurrere respectu diuersarũ personarum, hoc est quòd ex mea possessione ficta ego lucrer fructus, & ex alterius possessione vera.Sed quãdo creditor ipse per se perciperet fructus,possessio debitoris ficta, & possessio vera creditoris,tendũt ad cõtrarios effectus:quia p meã acquirit dominiũ creditori,p aliã acquirit ipsi debitori. Si aũt dicas debitori acqri dñiũ fructuũ,nõ ex ficta possessiõe,sed ratiõe dñij, & quia creditor possidet ad vtilitatẽ ipsius: adhuc cessat ista ratio in casu nostro, quia ipsa possessio creditoris prodest debitori,nõ creditori. Fateor tamẽ,ꝙ pensio quæ traditur creditori,acquiritur sibi: quia ista videtur esse volũtas domini & coloni: vnde sicut colonus acquirit dominium fructuum, quia percipit eos de voluntate domini, ita econtra acquiretur creditori dominiũ pẽsionis,quia percipit eos de voluntate coloni ex titulo habili ad transferendũ dominiũ. Ad secundũ est dicendũ, ꝙ ex ista cõductione resultat vtilitas ipsi conducẽti: quia vbi fructus rei locatæ poterãt retineri iure pignoris.l.j.§.cũ prædiũ.in tex.& glo.ff.de pig.nunc erũt penes debitorẽ,& nõ erũt pignori. Et si dicat,ipsa pẽsio soluta erit pignori: quia licet in ea creditor sit dominus reuocabiliter,& sic potest habere rẽ pignori: vt l.in bello.§.si quis seruo.ff.de cap.& sic nulla vtilitas respectu iuris pignoris redundabit ad debitorem:potest responderi,vt aliàs dixi, ꝙ potest esse vtilitas,inquantũ fructus postea superexcederent pensionem. Nũc autẽ in hoc vlti.dico idẽ, sed in primo dicto dũ dixi,ꝙ creditor efficitur dominus pẽsionis reuocabiliter,quã ñ teneatur restituere soluto pignore pensionẽ debitori,dubito vtrum sit verũ:& est nouus articulus in ista materia. Ista enim pensio videtur solui ratione cõmoditatis,vt dixi,quatenus fructus excedũt pensionẽ:quia poterit eos debitor cõuertere in vsus suos, vbi aliàs retinerẽtur penes creditorem pignori.Quia ergo videtur dari in recõpensatione cõmoditatis,quæ aliàs pertineret ad creditorem, nõ videtur quòd hoc sit restituendum.Moueor per glo.ordinariam in l.si pignori. in prin.ff.de pig.act. quę dicit, quòd conductor & commodatarius ideo non restituunt domino id quod sunt lucrati occasione furti, quia illud lucrum datur in recompensationem vsus,quem perdiderunt, qui pertinebat ad eos, & non ☞ad dominũ.† Pro ista conclusione bene facit tex.in secundo respon.vbi probatur,quòd licet creditor lucrum acceptum à tertio occasione delicti imputet sibi in sortem, non tamẽ imputet quòd ipse debitor soluit creditori propter furtum factum à se,nisi forte diceres, quòd est speciale in odium delinquentis,quamuis ista ratio non assignetur in tex.

¶Hypotheca. Cõtrariũ tamẽ probat in l.si res hypot.§. inter pigno.ff. de pigno. vbi non est differẽtia,nisi in sono vocis:vide Pau de Cast.& d.Alex. de Imol.in d.§. p prie.Ale.de Imol. & Spe.in tit.de pigno.in pri.in versi. quæ aũt differẽtia. & p Azo.in sum. C.de pigno.act.in principio.

SVMMARIVM.

1 ☞Contrahentium verba impropriantur ex eorum mente.

2 Epistolam mittens,in dubio videtur velle actum habere effectum,nisi post epistolam receptam.

3 Beneficium seu gratia non acquiritur ignoranti.

4 Filius si legitimatur rescripto principis,non est rata legitimatio,neq; effectum habet, nisi post ratificationem ab eo.

5 Acquiritur libertas absenti etiam ignoranti.

6 Verbum,cedere,licet plerũq; adaptetur ad iura incorporalia importat tamen quandoq; traditionem rei incorporalis.

7 Conditio de præterito vel de præsenti non dicitur proprie

conditio.

8 De proprietate ad possessionem argui potest.

9 Iure aliquo ad me peruenisse id dicitur, quod immediate ex illo iure est mihi quæsitum, secus verò si mediate.

10 De contractu bonæ fidei ad contractum stricti iuris, & similiter ad vltimas voluntates argui potest.

QVi absenti. Qui tradit libertatem per epistolã, non perdit dominium vel possessionẽ ante epistolã receptam. h. d.

1 ¶ † No. primò ibi: in libertate moretur &c. ꝙ etiã verba contrahentium impropriãtur[a] ex eorũ mente, quæ pricipaliter in cõtractibus attenditur. l. semp in stipulationibus. de re. iu. Cõcor. tex. in l. stipulatio ista. §. hoc quoq; de verbo. obli. † Verbũ enim, morari, hic positũ in tex. magis significat aliquem retinere ius, quod erat consecutus, quàm cõcedere ius de nouo: & tamen importat manumissionem, vt satis colligitur ex mente literæ: facit te. in l. tale pactum. in prin. ff. de pact. vbi verba enũciatiua ad liberandũ disponũt, & qđ habetur in l. cum ante. C. de do. ante nup. ¶ † Secũdò no. ibi:

2 nõ eam mentẽ habuit. Nam iste tex. satis clare ostendit, quòd in dubio mittens epistolã videtur velle actũ habere effectũ, nisi post epistolam receptam. Hoc enim significãt ista verba, quòd ex mente. si ex verbis mittentis epistolam. illud enim dicitur proprie ex mẽte legis, quod nõ potest colligi ex verbis: vt declarat Bar. in l. iij. in pri. ff. de leg. tuto. & per eundẽ in l. prætor. §. hoc interdicto. s. de no. ope. nun. hoc dico: quia Bal. in l. falsus. C. de fur. in ver. circa tertium. in fi. q. sequendo Dy. intelligit istum tex. quãdo apparet quòd ille qui misit epistolam, nõ volebat actũ perfici, nisi epistola tradita. Si eñ posset apparere ex verbis scribentis epistolam, non esset ex mente ipsius, vt modo dixi: & ideo hic videt̃ bene approbari doctr. Inn. quã posuit in c. ex cõquæstione. de resti. spo. & retulit Bal. in l. eum qui. de iurisdi. om. iu. de quo etiã posuit in l. falsus. præallegata. vbi vult, quòd ante receptionẽ literarũ iudex non sit iudex, & procurator nõ sit procurator: prout consuluit Bar. vt ipsemet refert in l. si pupilli. §. item si procurator. ff. de neg. gest. tamen tenẽt oppositum, quòd iudex ante receptionẽ literarũ sit iudex habitu, sed non actu: vt c. sup eo. extrà, de ap. & c. is qui. de procu. lib. vj. Et omnia refert clarissime do. me. vbi adducit decisiones Rotæ pro ista parte in l. absenti. in prin. s. de do. Sed pro opi. Inno. videtur casus

3 hic rectè intellectus, non tamẽ determino nunc. ¶ † Vltimò no. secũdùm Bar. & Moder. quòd gratia seu beneficiũ nõ acquiritur ignorãti, sed certe istud est ideo hic, quia gratia fuerat concessa per literas destinatas ad eum cui conceditur gratia: vnde nõ videtur esse intẽtio cõcedẽtis prius facere gratiã, quàm literæ perueniãt ad eũ: vt modo dixi. † Quid aũt si gratia fieret simpliciter, vel concederetur priuilegiũ aliter quàm

b ꝑ literas, vtrũ ius acqrant̃ ignorãti[b]? Bar. remittit ad no. ꝑ se ĩ l. absenti. in prin. s. de do. sed ibi ipse solùm tractat vtrũ ius officij vel dignitas acquiratur ignorãti per solam electionem vel collationem: & in l. pe. de test. mili. De alijs autem gratijs & beneficijs nihil ibi dicit. Sed de alia q. ponit plenius in l. fi. s. de consti. prin. vbi etiã per Bal. & ibi cõcludit, ꝙ beneficiũ vel gratia non acquiritur ignoranti, licet Pe. aliter dixerit, vt ibi refert. Et probatur ista cõclusio in c. j. de conces. præben. lib. vj. Glo. autẽ in l. Labeo. de iureiu. videtur requirere etiã exceptionem gratiæ, vel ratificationẽ, quod qualiter procedat, j. videbis. Sed Bal. in l. falsus. C. de fur. in pe. char. dicit, ꝙ gratia perfecta acquiritur ignorãti, sed perficiẽda non. Et idẽ tenet in d. l. Labeo. alle. Archi. lxxxj. dist. c. proposuisti. Fundamentũ suũ est in d. l. falsus. † quia gratia hoc ipso quòd est concessa, etiam si nõ sit redacta in scripturã, est perfecta, quo ad sui qualitatem, secũdùm Archi. & Io. An. in præfatione sexti libri. Sed illud videtur allegari impertinẽter: nam cõcedo quòd gratia quo ad essentiã est perfecta sola volũtate concedentis, quia pendet à sua sola voluntate, quo ad essentiam suam: sed non sequitur, ergo ius gratię est acquisitũ ignorãti: & ideo ipse loquitur magis proprie ad declarationẽ ipsius dicti in l. fi. C. sen. rescin. non pos. Et standũ videtur sententiæ cõmuni, quæ tamẽ est dupliciter limitanda. Primò, si priuilegium conceditur à lege, vel constitutione: tunc enim differt à priuilegio priuatim concesso per superiorem, & acquiritur ius incontinenti post tempus, quo lex publicata solet habere effectum: de quo in aut. vt factæ nouæ consti. per totũ. & ita limitat glo. sing. tex. in d. c. j. in pręfatione cle. super verbo de cætero. Secũdò est limitandum, nisi concessio priuilegij fiat procuratori vel nũcio: tunc enim sicut per procuratorem vel nunciũ acquireretur domino ignorãti dominiũ & possessio. l. j. & quod ibi no. C. eo. Ita & ius priuilegij, secũdùm Arch. & Ioan. And. in nouel. in dicto c. j. de conces. præbẽ. † Et ex his infert hic do. me. se cõsuluisse cũ alijs excellentibus doctoribus, quòd si aliquis creatur ciuis ciuitatis alicuius ex priuilegio, ille nõ intelligitur esse ciuis, quousq; intelligat beneficiũ sibi esse collatũ, nec venit sub dispositione statuti loquẽtis de ciuibus: quod etiam cõfirmat alia ratione: quia ius in ciue, & patria potestas in filiũ, videtur æquiparari. l. postliminiũ. §. j.

4 de cap. † Sed si filius legitimatur, rescripto principis nõ est rata

c legitimatio, nec habet effectũ, nisi post ratificationẽ[c] ab eo in aut. qui. mo. natu. effi. legi. §. & generaliter. & est bonus tex. in l. fi. de his qui sunt sui vel alie. iu. Videtur ergo similiter nõ effectus ciuis aliquis, nisi acceptet ciuilitatẽ. Sed tu aduerte, quia hoc esset verũ, quãdo ciuis ipse ex ciuitate obligaretur ad aliquid, sicut filius qui per legitimationẽ cedit in potestate patris: si autem creatur ciuis ad beneficiũ dũtaxat. i. in his quæ respiciũt suũ fauorem, sicut dicit Bar. in l. iiij. §. si emãcipatus. de cõtra. Bal. in l. si Rufinus. C. de tes. mili. tũc sufficeret simplex scientia absq; ratificatione expressa: vt dicit tex. in d. c. j. & probatur in regula quę ponitur in l. qui patitur. ff. de man. & l. quę dotis. ff. so. ma. per Bar. Vtrũ autem, quãdo aliquid cõceditur per nunciũ, vel epistolam, extinguatur concessio, si concedẽs moritur ante literas præsentatas, vide Inno. in c. cùm dilectus. extrà, de succes. ab inte. Tetigit & hic Pau. de Cast. vtrũ si anteq; nuncius accedat ad eum, cui mittitur, pœnitet dominũ cõmissionis, valeat postea factum per nunciũ, qui ignorauit reuocationẽ cõmissionis. Et consequẽter etiam tangit quid in procuratore, de quo dicendũ est, vt plene per Bal. post Cy. in l. multũ. C. si quis alte. vel sibi. Et de procuratore in l. mandatũ. C. manda. Tangit etiam hic circa principiũ, nunquid excõicatus per literas, censeatur excõicatus ante receptionem literarũ: de quo in c. pe. de cle. excõ. muni. ¶ In glo. super verbo, in libertate. ibi. l. j. §. sancimus. ꝑ illum tex. modificãtur iura antiqua: † quia sola epistola non sufficit scripta vel subscripta à domino, nisi interueniat subscriptio quinq; testiũ: vt ibi dicitur, & idẽ tenet glo. in §. multis. Institu. de libertinis. & Moder. in l. ex hac scriptura. s. de dona. dicit tamẽ glo in d. §. sancimus. quòd illa solẽnitas requiritur in epistola, quæ habet instar vltimæ voluntatis. Si quis tamẽ vellet dare libertatẽ corã duobus testibus sine alia solẽnitate quę requiritur in d. §. sancimus. & §. seq. posset & valeret datio libertatis, nõ tamen haberet instar vltimæ voluntatis: quod cuius effectus sit, declaratur ibi in glo. ¶ † Sed quæritur, nũquid si libertas daretur coram duobus testibus, vel coram pluribus seruata solẽnitate, de qua in versi. sed & si quis. & seruus esset absens, cõpeteret libertas. glo. in d. versi. sed & si quis. videtur sentire quòd non: dum dicit, quòd ibi loquitur de seruo, qui erat pręsens. Sed Bal. ibi tenet contrarium, & melius, meo iudicio, maximè in casu illius ver. Primò per dictionem, sed & si quis, positam in textu, quæ implicat idem esse in casu seq. quod in præcedenti: vt l. sed si lege. in prin. de peti. hære. ac si diceret, non solùm potest dari libertas absenti modo prædicto per epistolam, sed etiam modo sequẽti. Præterea in d. ver. sed & si quis. ponitur vnus modus dandi libertatem in iudicio & actis, sed liberatio facta in iudicio non requirit partis pręsentiam, secũdùm Bald. in l. is qui hæres. in prin. de acqui. hære. ergo multo fortius idem est dicendum. Licet autẽ Bal. dicat, quòd libertas potest dari absenti, non tamen declarat vtrum acquiratur absenti ignoranti,

5 an verò post sententiam. † Super quo dic breuiter, quòd libertas acquiritur absenti ignoranti; quod probo, quia libertas potest conferri seruo inuito, & contradicenti. l. fi. §. si verò. & ibi per Bal. C. de test. ma. & tangit Imo. in l. si fundum per fideicommissum. §. j. de leg. j. Similiter potest concedi & acquiri ignoranti per regulam l. qui potest. de regu. iur. & in l. iiij. §. illud. de fideicom. lib. Secundò hoc probatur, quia libertas potest concedi infanti, etiam inter viuos. l. si quis seruo. C. cõia de manu. ergo & absenti & ignoranti: quia in his personis arguitur de vna ad alteram. l. j. §. item acquirimus. s. eod. ¶ In glo. super verbo, statim. ibi: sed ibi fuit traditus libellus. Obscurè loquitur glo. quia non dicit cui fuerit traditus libellus repudij: vnde in dicta l. dicit, quòd sufficit tradi libellum repudij alicui de familia viri, licet non tradatur viro: patet in l. ij. & iij. ff. de diuor. Et in hoc est speciale in diuortio, vt j. dicam. Et ratio specialitatis potest esse, quia non agitur de multo pręiudicio: & propter frequentiam diuortij, qđ solebat fieri illis tẽporibus. Satis eñ habuit lex, ꝙ ad aliquã personã pueniret libellus, ꝑ quẽ cito possit significare domino. Regulariter aũt statur huic legi, vt ipsi ad quẽ mittitur debeat tradi epistola. Nã illa so. quã tangit Imo. nõ patet, dũ dicit ꝙ ibi agit̃ de acquirẽdo ius scribẽdi epistolã, non illi ad

quem

---

a ¶ Impropriantur. Adde no. d. Alex. de Imo. in l. si tibi. si cer. pe. & ĩ consi. xlij. quarta parte. vbi plene.

b ¶ Ignoranti. Vide Pe. de Suza. in l. cũ furiosus. & ibi do. de iudi. per arg. illius text.

c ¶ Post ratificationem. Facit qđ habetur per Dyn. in cõsi. xvij. incip. thema tale est.

quē mittitur: nam secundū hoc sequeretur, ꝙ vir absolueretur ab vxore, quando mittit sibi repudium, sed non vxor à viro nisi recepto libello: & similiter quando vxor mitteret libellum diuortij, vxor absolueretur à viro, non vir ab vxore. Sed hoc est restringere nimis illam legem, quæ similiter dicit, ꝙ valet repudium: & sic sentit, quòd vterq; sit liberatus.

Si quis possessionē. Sicut dominiū potest transferri sub conditione de præsenti, vel de futuro: ita & possessio. h.d. Secūda ibi: hoc amplius. Tertia ibi: sicut. ¶ †Primò no. ibi: si fundus alienus sit. ꝙ ista dictio, cedere, licet plerūq; adaptet̄ ad iura incorporalia, tamē aliquādo importat traditionē rei incorporalis. Super quo vide quod habetur in l. pe. in prin. s̄. de do. & in l. j. C. de actio. & obli. ¶ †Secūdò no. ex eodem ver. in verbo, ipsius. iuncto ver. alicuius. ꝙ iste genitiuus, ipsius, significat proprie dominiū[a], ita ꝙ nō verificatur, licet forte aliquis esset quasi dominus: cùm tex. dicat, ꝙ cōditio deficit, si fundus est alienus, & sic nō sufficeret possidere cū titulo & bona fide. & quod est no. ad ea quæ scribit Bart. in rubri. s̄. de no. ope. nun. ¶ †Tertiò no. ibi: hoc amplius. secundū vnā expositionem glo. quę est verior, vt in ea dicā, ꝙ conditio de præterito vel de præsenti nō dicitur proprie conditio: ideo si aliqua dispositio stricti iuris faceret mentionē de cōditione, ista non videretur cōprehendi: facit tex. in l. cū in secundo. ff. de iniu. rup. test. & l. qui liberis. in prin. & quod ibi scripsi in simili q. de vulg. & pupil. ¶ †Quartò no. ꝙ quādo cōditio apponitur traditioni, nunq; ex traditione transfertur dominiū, nisi conditione impleta: secus si apponatur causæ traditionis, & fiat traditio simpliciter. l. dotis fructus. §. fi. de iu. do. & plene per Bar. in l. sub conditione. ff. de so. ¶ †Vltimò no. ꝙ de proprietate potest argui ad possessionē, vbi est eadē ratio disponendi, licet ista sint inter se duo diuersa. l. permisceri. in prin. j. eo. & l. naturaliter. §. nihil cōmune. s̄. eo. ¶ †In glo. super verbo, esse. ibi: in pręsenti. ex hac glo. relata ad tex. collige, ꝙ quādo verbū ambiguū quod potest significare pręsens & futurū positū in l. significat tēpus pręsens, & non futurū, quādo si futurū significaret, sequeretur absurdū: verbi gratia superfluitas, sicut hic tangit in glo. Super quo vide quæ dixi in l. iij. §. ex pluribus. s̄. co. & quod no. Bar. in l. iij. ff. de iure codi. ¶ Extra gl. Bar. hic, & in l. si filiusfa. §. diui. de lega. j. ponit duas notabiles cautelas, per quas etiam in contractu potest impediri alienatio. ¶ Quarū vna est, ꝙ is qui facit pactū de non alienādo, faciat sibi obligari specialiter rem quę conceditur per obseruationem pacti: per l. si creditor. §. fi. de distra. pig. Cui adde primò, ꝙ sicut retentio hypothecæ in re causat hunc effectū, ita & multo fortius ius dominij directi retenti in re: hoc sentit Bar. in d. §. diui. dū allegat l. fi. C. de iure emphy. Sed tu potes dicere, ꝙ illud est verū in illo contractu, & in cōtractu feudi, in quibus hoc specialiter cauetur: secus forte, si venderetur vtile dominiū retento directo, quo casu resultat contractus superficiei, secūdùm Bal. in c. j. §. aut si libellario. qui. mo. feu. amit. Bal. tamē valde no. dicit idem esse in quocūq; cōtractu: in c. j. §. hoc quoq;. de succes. feu. vbi omnino vide, & credo ꝙ bene arguitur à fortiori de iure hypothecæ ad ius dominij. Secūdò adde secundū do. me. hic, quòd ista hypotheca nō solùm operatur nullitatē alienationis ex pacto de nō alienādo, sed etiā manus iniectionē. i. ꝙ rem alienatam potest paciscens occupare propria autoritate. Ita dixit glo. sing. in auē. vt nō fiant cōmu. ec. §. j. col. v. quā glo. dixit do. me. allegari per Bal. sed nō recordatur vbi. Dic ergo, ꝙ Bal. eam alleg. ad hoc in c. j. §. hoc quoq;. pręallegato. & Ange. in l. nemo. ff. de pact. & in l. si ita quis. §. ea lege. de verbo. oblig. quā glo. nō sum secutus in d. §. ea lege. Primò quidem, quia licet tex. in prin. §. dicat, ꝙ œconomus pōt apprehendere rem, tamē in fine dicit, ꝙ potest eā vēdicare nō obstātibus præscrip. vnde satis declarat in fi. quid significauerit in princ. per verbū, apprehēdere. s. restitutionē fieri intētata actione, & autoritate iudicis. Præterea illa lex loquitur in casu speciali, vbi hoc inducitur in fauorē ecclesiæ, cui debetur maior fauor, q̄ priuato. Vnde nō est eadē ratio extendi ad pactū de nō alienādo appositū inter priuatos: licet enim alienatio & translatio dominij impediatur ipso iure, nō tamē valet cōsequentia: ergo pōt res occupare propria autoritate, nā videm⁹ in simili, ꝙ dominiū solu. ma. trāsfertur in vxorē ipso iure. l. in rebus. C. de iure do. & tamē mulier non potest occupare rē propria autoritate. l. dotis. C. solu. ma. & per Bal. in l. iij. C. de iure dotium. Tertiò adde, ꝙ ista hypotheca, vt impediat alienationē, necesse est ꝙ specialiter fiat super illa re, secundùm Imo. in d. §. ea lege. qui dicit hoc sentire Bar. hic, dum requirit specialem hypothecam. & in d. §. diui. Sed dominus Pau. hic tenet contrarium, dicens ꝙ cùm hodie notarij in instrumentis apponant generalem hypothecā bonorū, impediretur semper alienatio apposito pacto de non alienando. Pro cuius conclusione facit, quia regulariter idem operatur generalis hypotheca, quod specialis: vt no. in l. qui generaliter. ff. qui po. in pig. habe. & in l. si is q. ff. de iure fis. facit regula quæ ponitur in l. si duo. in prin. ff. de admi. tuto. & per Bart. in l. sed & si quis. §. quæsitū. ff. si quis cau. s. ꝙ tantū valet genus quo ad genus, quantū species quo ad speciē. Tu potes dicere, ꝙ hoc nō est verū, vt patet in c. q ad agendū. de ꝓcu. li. vj. Pręterea reperitur, ꝙ licet alienatio irreuocabilis impediatur per hypothecā specialem, nō tamē per generalē: vt l. j. cū glo. C. de ne. ser. hære. insti. & l. pignori. & quod ibi no. ff. de hære. insti. Pro qua conclusione bene facit, ꝙ dispositio l. si creditori. in fi. est contra regulas iuris cōmunis. Vnde adhuc minus debet fieri extēsio, maxime vbi nō est omnino eadem ratio: vt s̄. est ostēsum. & licet regulariter in generali hypotheca nō veniāt res prohibitæ alienari secūdùm Bar. in l. codicillis. §. instituto. de leg. j. In hoc tamē casu hoc nō esset verum, quādo generalis obligatio bonorū fieret per obseruationem pacti de nō alienādo: quia per eā nō inducitur alienatio prohibita, sed obseruatur prohibitio alienationis. ¶ Aliā cautelam vltra Bar. in l. fi. C. de pac. inter emp. & ven. de qua dic vt dixi in §. ea. l. Vtrū alienatio prohibita reddatur nulla, qn̄ est apposita pœna in cōtractu, sicut cōmuniter fit: vide Bald. no. in l. j. ver. fi. C. de his quæ pœ. no. Tres alias cautelas posuit Bal. in l. ea lege. C. de cōdi. ob cau. ¶ †Quarū vna est, ꝙ is qui donat, vel vendit, ita dicat, trado tibi hanc rem retinendam per te, quo ad dominiū & possessionē, quousq; eā alienaueris: nam dominiū & possessio potest concedi ad tempus certum vel incertū, quo finito reuertitur dominiū ipso iure ad concedentē. l. fi. & ibi no. C. de leg. Finito ergo tempore legis, cùm incipias alienare rem, reuertitur dominiū ad concedētem: & sic impeditur alienatio. Et hanc cautelā videtur hic approbare do. me. sed Pau. de Cast. sentit contrariū in fi. commenti, dicens ꝙ l. fi. C. de legi. loquitur in legatis & fideicōmissis, in quibus sicut dominiū transfertur in legatariū sine traditione, ita redit à legatario in hæredem sine traditione: vt tenet glo. nota. in d. l. fi. quod est perpetuo mēti tenēdum ad no. in l. j. ff. de leg. j. Sed in contractibus in quibus nō trāsfertur dominiū sine traditione, hoc nō est admittendū secundū eum. Pro ista differentia adduco tibi quod sing. dicit Bal. per illum tex. in l. j. in fi. C. de inoffi. dona. vbi dicit vel colligit potius ex illo tex. ꝙ in casibus in quibus dominiū trāsfertur sine traditiōe: & hoc tenēt idē Bar. & Bal. in l. si vt ꝓponis. C. de cōdi. ob cām. vbi dicūt, ꝙ in cōtractu q habet naturam vltimę volūtatis, sicut trāsfert̄ dn̄iū sine traditiōe; ita trāsfertur in tradēte: secus vbi ad trāsferēdū dominiū requirit̄ traditio. Bar. tn̄ in l. seruitutes. ff. de ser. titulo generali, videt̄ sequi opi. Bal. in d. l. ea lege. dicit enim, ꝙ dominiū potest trāsferri ad tempus, per l. fina. C. de leg. & etiam vsusfru. qui est pars dominij. & oportet intelligere, quòd post tempus dominium redeat ad concedentem ipso iure, quia ita loquitur l. fi. alleg. per eum. Item quia aliàs non esset differentia inter dominium & seruitutem: quia etiam seruitus finitur post tēpus ope exceptionis, sicut daretur actio personalis domino ad conducendam rem. Istam conclusionem sequitur Angel. clarius in consilio suo cccv. vbi per d. l. cū glos. sua vult, ꝙ cōcessio directi dominij & vtilis possit fieri ad tempus, ita ꝙ post tempus reuertatur dominium ipso iure, etiam si fiat per viam contractus: quod dictum in directo dominio non videtur verum, & contra l. pe. C. de ædil. ac. quam allegabo tibi statim in alia cautela, & cōtra tex. cum glo. sua in l. quoties. C. de dona. quæ sub modo. vbi probatur, quòd si dominium conceditur alicui ad tempus, & post tempus debet transferri in alium, nō competit rei vendicatio finito tēpore illi in quē debuit transferri dominiū, sed actio personalis. Sed illa lex posset euitari, quia posset dici, ꝙ licet ex pacto meo non possit tranferri dominium in alium, potest tamen transferri in me: quia prouisio illa, ꝙ in alterum transferatur ius, est de iure speciali: ista autem est de iure cōmuni: vt d. l. fin. & fortius est ius commune quàm speciale. l. eius militis. §. militia. de test. mili. Sed tamen opi. quam dixi est verior, & hoc suadet ratio manifesta: quia transferre dominium in me sine traditione contra regulas iuris, hoc non est in potestate hominis. l. nemo potest. cum materia. de leg. j. Vnde nisi hoc faciat de tacita licentia legis, hoc non videtur esse possibile: facit autē ex tacita licentia legis in casu prædicto, quādo ex titulo trāsfertur dominium ipso iure sine traditione: dictum autem Bald. posset procedere in vtili dominio translato ad tempus,

[a] ¶Dominium. Tu ad hoc vide omnino d. Pet. Phi. Cor. in cōsi. ccxlij. inci. viso. in litera g. in ij. parte. & per do. Marti. Soci. in cōsi. lxxiiij. inci. in præsenti. ver. præterea ibi quod & secundo. in j. parte. & d. Bar. So. in cōsi. xcj. incipiē. visa. circa prin. ij. col. ea. parte. & in consil. xciij. inci. circa ver. præterea. ea. parte.

quia finito tempore non transferatur aliquod dominium in veterem dominum, sed reconsolidatur ius vtilis dominij cū directo. Casus est notabilis, & ibi probatur in fi. in l. si hæres institutus. in prin. ff. ad Tre. & quod habetur in l. fi. vbi hoc probatur à contrario sensu: si ager vect. vel emp. pe. vbi probatur ista conclusio: & in aut. de non alie. §. emphy. Et sicut ius vsusfructus finitū cōsolidatur ipso iure proprietati: vt §. finitur. Insti. de vsufru. ita hoc vtile dominium quod extinguitur ipso iure, consolidatur cum directo. Pro ista conclusione facit optime tex. quē ibi ponderat Imo. ad hoc in l. si post mortē. §. fi. de leg. j. vbi probatur, ꝙ de iure Digestorū, si legatum fiebat ad tēpus, non transferebatur dominiū post tēpus in eum in quē voluit testator transferri. Vnde cùm l. fi. C. de le. quantū ad hunc effectū, corrigat ius vetus, non debet fieri extensio ad aliū casum: vt authen. quas actiones. cū materia. C. de sacrosan. eccle. Nō ob. tex. in d. l. fi. dum dicit, ꝙ legatū potest dari ad tēpus ad similitudinē contractuū: & sic videt̃ æquiparare contractus, & legatū: ad hoc est dicendū, ꝙ ibi cōtractus & vltima volūtas æquiparātur, quo ad hoc vt vtroq; modo concessio facta ad tēpus valeat, non autē in facilitate resoluendi. ¶ †Secūdam cautelā ponit Bal. in d. l. ea lege. dicēs, ꝙ etiā si ille, cui fuit traditio in casu alienationis, nō cōstituat se nomine tradētis possidere, tamē si verba referūtur ad principiū alienationis, & sunt verba quæ significent ꝙ cōtractus habeat pro infecto: verbi gratia, & si alienabis res sit incepta, vel donatio habeatur pro non facta, his casibus retransfibit dominiū ipso iure in cōcedentē, & impeditur alienatio: alle. glo. ordi. in l. j. in fi. de do. quæ vult secūdùm quod ibi intelligunt Dy. & Bar. quod quando apponuntur verba, quæ significant contractum haberi pro infecto, est speciale in pacto legis commissoriæ, & addictionis in diem, ꝙ dominium retransferatur ipso iure. Sed idem est in omnibus contractibus, & ita tenent ibi Dy. & Pe. & hanc secundam cautelam posuit Cy. originaliter in l. fi. C. de reb. alie. non alie. Sed ista cautela reprehenditur per Bar. & merito in d. l. j. in fi. per d. l. pe. C. de ædi. ac. & probatur opi. Bar. ratione manifesta: quia ꝙ contractus habeatur pro non facto, hoc est fingere, sed nō est in potestate hominis inducere fictionē. l. & si forte. de cast. pecu. & Bar. in l. si is qui. j. tit. j. † Vnde in casibus in quibus lex non fingit, hoc non poterit facere dispositio hominis, maxime, quia fictio regulariter non extēditur, [a] sicut ius exorbitans: vt in regula, qui à iure. de re. iu. vnde dixit glo. singu. quā ibi approbat Bar. & clarius Ang. in l. ab emp. ff. de pact. ꝙ pactum legis commissoriæ [b], & addictionis in diem, nō resoluit ipso iure contractū, quando apponitur in ipso contractu. Lex autem fingēdo actū nō esse factū, facit ꝙ eius dispositio retro trahitur: vt dicit glo. in cle. j. de immu. eccl. quā adducit Abb. in c. fi. de consti. & hoc facit l. quādo irritat contractum ex causa de præterito: nam si ex causa superueniēte omnino de nouo, quæ nō habuit originē à pacto apposito in cōtractu, contractus resoluitur, nō trahitur retro ista resolutio: ideo nō transfertur dominiū ipso iure, secūdùm Bal. no. in d. l. cùm mulier. in repe. so. ma. & Pe. de Anch. in regula, accessorium, de reg. iur. ¶ Tertiam cautelā ponit Bald. in d. l. ea lege. ꝙ apponatur vnà cū pacto de nō alienādo pactū, de præstando aliquid pro alimētis: tunc enim fauore alimentorū si fiat alienatio, retrāsfertur dominiū ipso iure per l. j. C. de do. quæ sub modo. Sed illa lex nō probat hoc, sicut h. d. d. me. qui eū optime reprehēdit: vnde dic vt ibi per eū. Et ad materiam istius l. ad intellectū l. Stichus seruus. de manu. testa. vide tex. no. in l. iij. §. si quis ita. ff. de adi. leg. vbi videt̃ probari, ꝙ si primò legatur res vni simpliciter, & si alienauerit, legat̃ ab hærede alteri, licet in hūc secundū legatariū nō possit trāsferri dominiū: vt d. l. Stichus seruus. legatū tamē valet: patet ex illo tex. quia dicit secūdùm verū intellectū, quē tradit ibi Bart. & clarius in l. Mutianæ. in j. col. de condi. & demon. ꝙ hæres si petatur legatū à primo legatario, potest petere per viam exceptionis sibi cauere, ꝙ legatarius primus nō alienabit, & hoc est ne hæres aliàs incurrat damnū: sed nō incurreret, si nō valeret legatū secundū. Ergo patet, ꝙ poterit conueniri ad æstimationē, sicut alius, quādo legatur res aliena à testatore scienter: vt l. cùm alienam. C. de leg.

SI IS QUI. Hæres potest acquirere possessionē per seruum emptū à testatore, vel aliter actione p̃sonali testatori debitū, & hæredi traditū. h. d. Secūda ibi: qa nō seruus. Tertia ibi: nā si ex stipulatu.† Primò no. ibi: quia 10 non seruus &c. ꝙ id dicit̃ ad me aliquo iure peruenisse, quod immediate ex illo iure est mihi quæsitū: secus si mediate: nā hic cū actio ex empto cōpeteret hæredi iure hæreditario, p quā acquirit dominiū secuta traditione, videbat̃ ꝙ satis diceretur seruus esse hæreditarius, ex quo ipsa actio, cuius virtute fit traditio, habet originē à causa hæreditaria, quia est in hæreditate eius qui emit: & tūc quia causa hereditaria est mediata, nō cōsideratur quod facit ad no. in l. sociū qui in eo. ff. pro socio, & in l. sed si plures, §. in arrogato. de vulga. & pu. & per Bar. in l. ambitiosa. de dec. ab ord. fac. vbi tractat qualiter causa mediata debet attendi. ¶ Secūdò no. ꝙ potest argui de contractu bonæ fidei ad contractū stricti iuris, & similiter ad vltimas volūtates [c], vel ecōtra, vbicūq; in vtroq; est eadem ratio. Ad primū concor. tex. in l. si rem aliquā. s. eo. Ad secundū in l. filiusfa. §. eū qui chirographū. de leg. j. ¶ In glo. super verbo, ex testamēto. ibi: nō legantis. Ista solu. cōiter approbatur per doct. hic, ex qua collige iuncto tex. ꝙ res dicit̃ remanere in hæreditate nostra, & in bonis nostris, etiā si dominiū pertinet ad nos de iure speciali, & reuocabiliter: potest enim intelligi hic tex. in legato, ꝙ nondū esset acceptatū. Sed quia ista solu. diuinat ad text. videlicet ꝙ seruus legatus hic esset alien⁹: ego aliàs soluēdo dixi, ꝙ ex quo hic dominiū erat quæsitū de iure speciali, sicut prætextu talis dñij, nō impedit̃ obligatio p̃sonalis ad rē dari, vt p Bar. late ī l. j. C. cōia de le. & ī l. fi. C. de sacrosan. ec. ita etiā nō cēsent in bonis esse, & in hęreditate, ex quo poterat agi ad hāc rē actiōe p̃sonali, tanq̃ ad rem alienā: vt dicamus, ꝙ inspecto iure cōi res nō est hæreditaria, sed inspecto iure speciali dūtaxat. Et quāuis ista solutio sit satis colorata, pōt tamē dari verior & melior: vt dicamus, ꝙ donec res nō fuit tradita hæredi ex titulo legati, res hæreditaria erat: quia dominiū remansit in hæreditate testatoris. Sed postq; res fuit tradita ex titulo particulari, illud directū dominiū, quod fuit translatū ipso iure, fuit extinctū, & ex traditione iuncta cū ti. fuit acquisitū dominiū directū de nouo, de iure cōmuni. Vnde eadē species dominij non potuit acqri ex noua causa diuerso tempore, nisi prima extincta: vt patet ex his quæ habentur in l. iij. §. ex pluribus. s. eo. & l. fundo. ff. ad l. Fal. Nec mireris, ꝙ ex traditione facta secundùm ius cōmune extinguatur dominiū verū, & inducat̃ nouum: quia hoc est ideo, quia secūda acquisitio est p̃fectior & fortior, quo casu istud toleratur: vt c. cū personę. de priui. lib. vj. & ibi hoc no. Archi. & Ioa. And. Pro ista cōclusione facit optime regula quæ ponitur in l. fi. C. de pac. cō. & per Bar. in l. j. §. vnde quæritur. s. de Publiciana. vbi cōcludit, ꝙ quādo prouisio legis est de iure speciali, semper toleretur per prouisionem hominis. Sed ꝙ dominiū transferat̃ ipso iure ex legato, hoc est prouisio legis de iure speciali: ergo tolletur p factū hominis sequēs, videlicet ꝙ hæres facit sibi tradi rem ex titulo legati. Et p istū tex. sic declaratū infertur elegās, & no. cōclusio, ꝙ actio p̃sonalis, quæ cōpetit pro legato, nō cōpetit ad nudā possessionē, sed ad rē dari, & ad trāslationē dñij: quod tenuit Bar. in locis. s. alle. licet Imo. quē ego sum secut⁹ in l. j. ff. de leg. j. teneat ꝙ cōpetat ad possessionē dūtaxat. Si enī cōpeteret, ꝙ posset solū, certe in casu nostro seruus nō desinet esse hæreditarius, quia ad hoc vt sit hæreditarius, sufficit quòd dominium ipsius sit inuentum in hæreditate, licet possessio non sit penes hæreditatem: vt vidisti in l. j. §. veteres. s. eo. Posset etiā dici, ꝙ dato ꝙ dominiū trāslatū ipso iure nō extinguit̃, qđ tñ videt̃ īpossibile, si est directū, p ea q̃ s. dixi, tñ trāsfert̃ dñiū de iure cōi ex traditiōe: & respectu huius noui dñij, qđ est fortius & plenius, res nō diceret̃ hęreditaria: qa qñ duę causę cōcurrūt, in dubio attēdit̃ potętior. l. quęritur. ff. de sta. homi. sed alia cōsideratio plus placet, p ea quæ dixi. ¶ In glo. sup verbo, acquirere. ibi: ideoq;. dicas cōtra istū ītellectū, q est cōis, facit qa legatū debebat̃ purę: is acceptādo legatū, vel faciēdo sibi tradi rē emptā, videt̃ adisse hęreditatē, qa facit actū, q nō poterat fieri p̃ter nomē, & ius hæredis. l. p hærede. in prin. de acqui. hæ. & l. gerit. co. tit. ergo videtur impossibile, ꝙ indebite legatū fuerit solutum, vel res tradita ex cā emptionis. Sed saluādo gl. dicas secūdùm Imo. & quosdam alios, ꝙ solutio fuit facta hęredi instituto sub cōditione, qa adhuc adire nō poterat: ille tñ q soluit, credebat illū esse hæredē & posse adire: vñ habet locū cōdictio indebiti: qa error est nō in dñio, sed in causa trāslationis. i. in titulo, ob quē fit trāslatio: quo casu nō impedit̃ trāslatio dñij: vt in toto tit. de cōdi. inde. Pau. aūt de Ca. hic dicit, reiecta solu. glo. quę videtur esse cōtra tex. in ver. hæredi eius, ꝙ verbū videtur præsupponere illū adisse hæreditatē, posse dici quòd hæc acquisitio nō videtur fieri per seruum hæreditarium, quoniam ex aditione hæreditatis immediate dominiū hæredi non fuit acquisitum. Sed iste suus intellectus secundùm cōmunem sententiam est impossibilis: quia si hæreditas erat adita, etiam si iste seruus esset hæreditarius, per eum potuisset apprehendi possessio: vt dixit glo. tua in fi. & l. prima. §. veteres. s. eodē. vbi

a ¶ Extenditur. Extenditur tamen ad id qđ est accessorium antecedens, super qua principaliter fingitur: vt p Alex. do. Bar. So. in cōsil. cxj. incip. abunde. ver. cōfirmatur. circa fi. in j. parte.

b ¶ Cōmissorię. Pro qua materia vide Imo. in consil. x. j. parte.

c Voluntates. Adde Fely. in c. in præsentia. de pba. in pri. xv. col. & qđ ibi dixi in apostil.

vbi cõmuniter hoc tenetur. Sed secundũ intellectum quẽ tenui in §.veteres. quòd per seruum hæreditarium etiã adita hæreditate non possit acquiri possessio. Ista so. domini Pau. procederet, nec esset opus subauditione ad text. & hoc idem aliàs scripsi, licet non ita clare, sicut nunc.

SVMMARIVM.

1 ☞ Contrahentium intentio in dubio debet intelligi vt conformetur legi & dispositioni iuris.

2 Lite non conte. vbicunq; contra contumacem potest procedi ad diffinitiuam, ibi nunquam iudex ex contumacia potest interponere sequestrum, ne reus ex contumacia duplici afficiatur incommodo.

INteresse. Per sequestrũ volũtarium impeditur possessio in dubio, nisi aliud sit actum per sequestrantes. hoc dicit, secundùm cõmunem intellectum. Secunda ibi: at si ☞ custodiæ causa. ¶ Primò not. in tex. ibi: non procederet. † Sed quæritur quæ sit ratio, cur creditor possidet pignus ad vtilitatem debitoris, quo ad præscribendi effectũ. l. qui pignori. s̃. eod. & iste sequestratus nõ possidet ad vtilitatem eius, qui posuit rem in sequestro. Et respõdet Imo. ꝙ ratio differentiæ est, quia in re pignorata non est aliqua quæstio, ad quẽ pertineat res. Vnde cùm creditor possideat ea contẽplatione debitoris, non est mirũ, si talis possessio prodest debitori, sed in sequestro apud quẽ deponitur res, quę est in controuersia. l. sequester. de verb. signifi. & l. propriè. ff. depo. cessat ista ratio, cùm adhuc nõ sit declaratũ ad quẽ res pertineat. Ideo quo ad effectum vsucapionis, possessio sua non prodest ei qui prius possidebat: vel possumus dicere breuius, quòd creditor possidet nomine debitoris: sed sequestratus nõ possidet magis nomine vnius, quàm alterius. Vnde non ita faciliter põt prodesse sua possessio ei qui prius possidebat. Licet autem nõ prosit quo ad hũc effectum, tñ prodest quo ad hoc, vt sicut ante possessionem translatã possessor sustinebat partes rei. l. exitus. s̃. eod. ita nunc casus est valde no. quẽ ibi not. Barto. ad hoc in l. si oleum. in prin. ff. de dolo. ¶ In gloss. super verbo, approbatum. ista glo. cõmuniter tenetur ab omnibus, & restringit̃ ad sequestrum voluntariũ: nam necessario secundũ Iac. de Are. & Barto. nõ transfertur possessio in dubio. arg. l. iij. §. fin. s̃. e. Sed huic opi. in primo dicto multũ obst. tex. iste in ver. à parte probatũ. ꝙ videtur imponere onus probãdi illi q dicit possessionem esse translatã, & possidere: quod ꝓbatur hoc ipso, ꝙ non probatur, cõtrarium est, impropriare literã: vnde ego diffusius scribẽs sup isto ar. ĩ c. examinata. de iu. post Io. And. & d. Ant. qui sequunt̃ opi. glo. hic dixi non impropriãdo istũ tex. nec l. licet. in fi. ff. depo. considerandã esse causam sequestrationis: nã si sequestratio fit de voluntate partium, quia incertum est qs possideat, vel qa ambæ partes volebãt adipisci possessionẽ: tunc põt cõcedi, ꝙ trãsferatur possessio ex sequestro volũtario: & ita loquitur l. licet. in fin. in ratione decidẽdi: dũ dicit, ꝙ hoc agit̃ inter partes, vt interea nulli prosit possessio: quæ verba significant, ꝙ sequestratio fuit facta ratione incertitudinis possessionis, ita ꝙ quia nescitur bene quis possideat, vel debeat possidere, non dicitur afferri tm̃ præiudiciũ ex trãslatione possessionis: & etiam quia vtraq; pars vult cõmodum possessionis, nõ põt videri sequestrũ factũ alia ratione, nisi vt propter incertitudinẽ nulli prosit possessio. ¶ Si verò cõstat aliquẽ esse possessorem, sed partes voluntariæ deueniunt ad sequestrũ propter securitatem creditoris, vel agẽtis actione reali: tũc possessio nõ debeat prodesse possessori qui est certus: hoc videtur incõueniens. l. pe. de aqua quo. & æsti. & c. fi. vt lit. pen. vñ partes nõ videnẗ hoc egisse, maximè possessor, qui nõ præsumitur velle iactare. l. cùm de indebito. de proba. nec etiã pars aduersa: † quia intẽtio cõtrahentiũ in dubio debet intelligi, vt cõformet̃ legi[a] & dispositioni iuris, secũdùm Bar. in l. iurisiur. §. si liberi. de oper. liber. l. j. & l. hæredes mei. §. cũ ita. ad Trebel. & hanc conclusionem probaui in d. c. examinata. optima ratione. Dicebã em̃ ꝙ in dubio nemo p̃sumebatur habere animũ perdẽdæ possessionis, nisi aliqua coniectura probabilis interueniat: vt videbis in l. si de eo. §. si forte. j. eod. hic aũt nulla videtur interuenire, imo potius est præsumptio in cõtrarium, vt s̃. dixi, ergo nõ videbitur translata possessio: nam quãdo res traditur alicui, non præcedẽte causa habili ad dominium transferendum, in dubio videtur tradi causa custodiæ: secundũ gl. not. in l. cũ pater. §. pater pluribꝰ. de leg. ij. quã Barto. ibi approbat. Sed ex tenuta causa custodiæ non transfertur possessio. l. iiij. §. fin. s̃. eod. ergo etiã in sequestro nõ transfertur: & ista ratio est melior, quàm alia quæ fuit assignata in d. c. examinata. dũ dixi, ꝙ si non transfertur ĩ creditorem possessio rei pignoratæ, multominus in sequestrarium: nam si istã rationẽ intelligas, ꝙ non transferatur possessio in creditorẽ vsucapiendi, seu interuertendi præscriptionẽ debitoris, ratio differẽtiæ est assignata iter creditorẽ & sequestrarium superius in princi. cõmen. Si aũt intelligeres, ꝙ nullo modo transferatur possessio in creditorem, qui habet pignus, hoc esse erroneũ, & contra l. qui pignori. cũ materia. s̃. eo. Vnde sequere rationem præceden. quæ est melior. In sequestro autem necessario pro sententia communi videtur casus in ca. ij. de dolo & cõtu. vbi patet, ꝙ sequestrũ quod fit à iudice, fit causa custodiæ: & sic nõ trãsfertur possessio. & ꝓbat ille tex. not. ꝙ iudex si vult minus agendo, potest in contumaciã eligere viam sequestri, & omittere tenutam ex primo decreto. Pro qua cõclusione est casus singu. de iure ciuili in l. post. §. impera tor. in fi. ff. vt le. no. vbi in contumaciã nõ cauẽtis ponitur ista ☞ alternatiua. & ille tex. etiã probat †, quòd vbicunq; sequestratio fit propter contumaciã, & subrogat̃ in locũ primi decreti in sequestrum nõ transfertur possessio: quod colligit̃ ex mente tex. in versi. præceden. in exemplo allegato pro simili, vbi dicitur, ꝙ fructus rei sequestratæ sunt deponẽdi apud sequestrum: per quod datur intelligi, ꝙ nõ transfertur possessio ciuilis & naturalis: quia si trãsfert̃, ipse lucraretur fructus, & efficerent̃ sui: vt in clemẽ. j. de seq. pos. & fru. & eos posset vendere & tenere in depositũ. Sed contra præmissam conclusionẽ videtur casus in d. cle. j. vbi patet, ꝙ sequester percipit fructꝰ, & expendit eos in necessitatibus ecclesiæ: ex quo videtur inferri, ꝙ possidet: & ita tenet ibi glo. in verbo, bñficium. remittens se ad not. in c. examinata. de iudi. Et per illũ text. cũ glos. ita decidit Ang. in suo consi. cviij. reprehẽdens expresse dicta Bart. hic, & Iaco. de Are. & ad tex. in l. j. s̃. eo. dicit, ꝙ nihil facit, quia loquitur in tenuta quæ datur ex primo decreto, non in sequestro. Sed salua sua reuerentia, optime facit: quia cũ mitius agatur sequestrãdo vel dando tenutã: vt in d. c. ij. & declarat Io. Mod. in regula, locupletari. de regu. iur. multo fortius ĩ dubio per sequestrũ nõ videbitur trãslata possessio: & hoc est verum indubitanter, quãdo sequestrũ subrogatur loco tenutæ, ex quo non trãsfertur possessio: vt probat̃ ĩ d. c. ij. & in d. §. imperator. Sed tamẽ põt dici, ꝙ qualitercũq; fiat sequestrũ à iudice, & ex quacũq; cã, idem sit, ex quo mitior est via sequestri, ꝙ̃ via tenutæ, vt dictum est. Bal. tñ in l. j. C. de prohi. sequ. videtur sing. limitare ista dicta, dicens ꝙ qñ sequestrum fieret post sñiam in executione rei iudicatę, tunc per sequestrũ aufertur possessio: quia ista sequestratio est subrogata loco tenutæ. Sicut ergo per tenutã quę conceditur in executione sententiæ, trãsfertur possessio, secundũ Bart. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. j. de re iud. ita trãsfertur per istud sequestrum. Et videtur doctrina satis ꝓbabilis, licet ego eam reprehenderim in d. c. examinata. per tex. in d. c. ij. Sed põt respõderi ad illũ text. ꝙ de iure canonico cũ agitur reali ex primo decreto nõ trãsfertur possessio reuocabiliter. sicut tenent cõmuniter Canonistæ in c. qm̃ frequenter. §. in alijs. & §. fin. vt lit. nõ contest. Vnde nõ est mirũ, si etiã per sequestrũ nõ transfertur possessio. Ego aũt induxi illũ text. sequẽdo opi. legistarũ, qui tenent cõmuniter in l. iij. §. fin. s̃. eod. & ibi dixi, ꝙ acquiritur possessio reuocabiliter. & secundũ illam opi. ibi erat casus contra Bald. ¶ Et aduerte, antequã ĩgrediar istũ articulũ: quia sicut aliàs scripsit Ioã. Moder. in regula, locupletari. de regu. iur. intelligit aliter ista iura dicẽs, ꝙ ex sequestro voluntario possessio quo ad partes transfertur in sequestrũ, sed nõ quo ad tertium: & intelligit tex. nostrũ, ac si diceret quòd quo ad perceptionẽ fructuũ, & alias cõmoditates insistendi pos. ex sequestro voluntario ꝑditur possessio, quo ad vsucapiendũ contra tertium, non censetur perdita possessio in dubio, nisi hoc probetur. & ita intellexit tex. nostrum. Sed quia ista responsio licet ad text. nostrũ sit tolerabilis, restringit tamen tex. in d. l. licet. in fine. ideo melior videtur esse distinctio præcedens. Extra glos. adde dictis Ange. hic, inquantum dicit, ꝙ sequestrario deputato per iudicem nõ debetur salarium: quia nõ debet cõsequi idem emolumentum aut damnum. Adde ꝙ Barto. in l. j. in prĩ. s̃. vbi pup. ☞ edu. deb. dicit vnum verbum not. † videlicet ꝙ iudex ex causa potest cogere sequestrarium ad recipiẽdum sequestrũ, de quo non debet percipere salarium. per legẽ fin. in fin. C. de bo. auto. iudic. possiden. quã allegat hic Ange. Regulariter tamẽ officium sequestri est voluntariũ, secundùm Bart. in l. litibus. in fin. C. de agri. & censi. libr. xj. Quod tamen dictum est de salario, limitat Angelus & Moder. nisi forte propter sequestrum pateretur damnum aliquod: quia tunc potest constitui sibi salarium: argumen. leg. j. C. de sala. præben. libro xj. & lege, mulier. qui potiores in pignore habeantur, benè facit secundùm do. m. text. in lege, tutoribus. in princi. ff. de administrati. tuto. & ibi Bartol. Secundò adde, quòd Bartol. in lege, si oleum. in

[a] ¶ Legi. Adde do. Alexã. de Imol. in con. lx. iiij parte. & in consi. ciiij. & Vi. Palleo. in con. qđ est ante xlvij. do. Alexã. de Imol. in iij. parte. & qđ per do. Pet. Phili. Cor. in consil. lx. inci. in hac. in litera c. iiij. parte.

prin.ff.de dolo.vult ꝙ sicut quādo stat per actorem, ꝙ non fi niatur iudiciū ex sola cōtumacia actoris,redditˀ reo possessio, vt ibi probatur:ita ecōtra ex sola rei contumacia trāsferatur possessio in actorem,cùm sit eadem ratio,secūdū eū. Sed cer te longè diuersa videtur ratio:quia restitutio possessionis, q̄ fit reo,reddit sibi ius quod prius habebat : sed translatio q̄ fit in actorem,transfert in eū ius,quod prius competebat alteri. Vnde non est recedēdum à regulis iuris.Et qualiter tūc trāsferatur possessio in actorē,si non sufficit sola contumacia rei? dic vt plene per Bal.in d.l.si oleum.§.cuius dicta refert & seq tur Imo.hic optime declarans,reprehēdēdo quedā dicta An. circa istā q.Cetera dic vt dixi in d.c.examinata.& ad ea q̄ ibi scripsi adde primò tex.& quod ibi p Bal.in l.senatus.de offi. præsi.& quod sing.ponit Bal.in l.sinaūt.in prin.de neg.gest. vbi dicit,quod in cā suspitionis cōiuncta psona pōt petere rē deponi,& sequestrari sine mandato.Adde etiā qđ not.ponit

2 Io.Andr.in nouel.in c.fi.de eo qui mit.in pos.causa rei ser.† vbi dicit,quòd vbicunq; pōt ꝓcedi ad diffinitiuam cōtra cōtu macem lit.nō cōte.ibi nunquā iudex ex cōtumacia pōt inter ponere sequestrū,ne reus ex contumacia afficiatur duplici in cōmodo. Adde etiā qđ eleganter no.Bald.in l.fi.C.quibus ad lib.pro.non licet.vbi dicit,quod licet fideiussor de restituēdo rem faciat reuocari sequestrū,secus tamē est in fideius. de con seruanda re,quādo sequestratio fit post sñiam.Vide etiā Bal. in l.vlti.C.de ordi.cog.ad illam q.quā posui in d.c.examina-ta.vlti.loco.vbi dicit,ꝙ finita lite sequestrū non finitur ipso iure,sed est opus interlocutoria iudicis.Vide etiam Ange. ad istam materiam in l.diuus.in princip.in vltimis verbis com-menti.de peti.hære.†Et quādo iudex timet,ne partes veniāt

a ad rixam,& arma,an possit fieri sequestratio,[a]& qualiter: vi de quod no.Bal.in l.ij.C.de sum.tri.& fide cathol.& in l.pe. vbi pu.educ.de.vbi not.loquitur,& ego plenè scripsi in ca.in præsentia.de proba.Et ad materiā vide quod ponit Abb.Mo dern.in capi.ij.de sequestratio.pos.& fru.& in capitulo,olim ex literis.de rescriptis.

a ¶Sequestratio.Vi de tu d.Alexan.de Imo.in l.æquissi-mum.per illū tex. de vsufru.& Florē. in d.l.ij.C.de sum. trini.allega.hic per Are.& Bar.& Ale xan.in l.si duo.vti pos.& Bartol.in l. quod iussit.post gloss.in versic.ve-tuit.de re iudica.

b ¶Familia. Adde Fely.in capit.quo-niam.de offi.ordi.

SVMMARIVM.

1 Actus vnus atq; idem in eadem persona non potest con-trarios effectus operari.

2 Possessio naturalis retinetur per colonum,etiam si non sit in agro,dummodo non recedat animo deserendi.

3 Domicilium & habitationem trāsferre videtur velle is, qui recedit cum rebus suis & familia:secus si solus.

4 Possessio ciuilis amittitur per negligentiam.

5 Res hæreditaria licet proprie dicaˀ illa quæ erat in dominio testatoris:quælibet tamen res dicitur inuenta in hæreditate, cuius saltem detentio erat penes defunctum.

6 Præsumptio fortior vincit minus fortem.

7 Possessio non amittitur per solum defectum animi, in quo dicitur obliuio:sed ita demum,si concurrat cum obliuione ne gligentia.

8 Dictio,id est,qñq; restrictiue, qñq; autē declaratiue ponitur.

9 Qualitas possessionis mutari non potest non accedente cau sa extrinseca.

10 Furtum non committitur,quando quis credit sibi licere rem suam auferre.

SI deeo. Per seruum quem quis possidet,nō amittitur possessio ex eiˀ violētia. h.d.¶†Not.primò,ꝙ licet possessio violenta nō acquiratur nobis per seruum nostrū.l.quod seruˀ. §.eod.violentia tamē eius non priuat nos possessione prius q̄ sita,quæ in casu huius l.erat iusta. Vnde miror quomodo gl. dicat inferius,quòd possessione iniusta seruus nō pōt nos pri-uare,si glo.mea non est corrupta:nam ex isto tex.non colligi tur hoc,licet dictum sit verum:quia quāuis violenter possidē rem rem ab alio,seruus meus non posset mihi auferre posses

1 sionem.¶†Secundò not.ꝙ vnus & idem actus in eadem per sona non potest operari effectus cōtrarios:cū enim per insistē tiam serui nostri in re retineamus possessionem, non sequiˀ neq; sequi potest amissio ex ea causa.con.tex. in l. qui homi-nem.§.fina.de solu.Et hoc verum non solū in possessione ve ra,sed ficta.Vnde seruus debitoris,qui dedit rem pignori,nō potest interuertere possessionem debitoris,quo ad effectum vsucapiendi:& tamen illa est possessio ficta, vt aliàs dixi, & probatur nota.in l.non solum.§.si rem.infrà,de vsucapioni-bus.hic allegat.in glossa.

Si forte. Possessio naturalis nō perdiˀ,si colonus exit fundum nō animo deserendi eam:secus si co lonus moriatur,vel exeat fundū animo deserendi possessio-nem.Ciuilis autem possessio pditur,si aliquis negligit appre-hendere naturalem vacantem:vel si alius possessionem natu-ralem occupauerit.hoc dicit,secundùm cōmunem intellectū.

2 Secunda ibi:quo mortuo.¶†Primò not.secundùm cōmunē lecturam,quòd possessio naturalis retinetur per colonum, etiam si non sit in agro,dūmodo non recedat animo deseren di:quo casu potest interuertere possessionem naturalē domi ni,sed ciuilem non:vt probatur in tex.nostro in versicu.aliud examinandum,vel idē.& in l.colonus.vbi dixi.§.eo.Sed pōt dubitari circa hoc,quid in dubio,vtrum exeundo videaˀ exi-re animo deserendi, vel non:vt videtur colligi sol.in versic. aliud æstimandū.dū dicit,sponte.illud enim verbū videtur si gnificare,ꝙ quando colonus recedit sine cā de fundo , & exit longe à conspectu rei,videaˀ deserere possessionem: secus si ex aliqua causa,quę non habeat ꝑpetuū tractum,& quę veri similiter possit finiri tēpore:tunc eñ quia abest propter cau-sam,adhuc videtur esse in loco. l.quęsitum.in prin. & ibi per Barto.de lega.iij.& l.Sciæ Pamphilę.de fun.instr. bene facit tex.in l.ex facto.§.verum.de hære.instit.Barto.tñ in l.præ-

3 dia.§.affini.de fun.instru.videtur velle,† ꝙ tunc quis videaˀ transferre domiciliū & habitationem,quādo recedit cum re-

b bus suis,& familia[b]:secus si solus,iuxta ea quę habentur in l. eius.§.idem Celsus.ad munici.Sed durum esset dicere, ꝙ ista iura restringerentur ad hunc casum.Vnde quo ad relinquen dam possessionē dñi,satis erit ꝙ sine causa recedat de posses-

4 sione:& hoc significat verbum,sponte, vt dixi. ¶†Secundò not.ꝙ possessio ciuilis amittitur per negligentiā:quæ autem negligentia requiratur,declara vt hic plenè per Barto.& Mo der.Et aduerte ad tex.quia non requirit longum tp̄s, neq; ob liuionem,quę præsumitur causari ex longo tp̄e,sed simplici-ter negligentiam:ita loquitur tex.in l.furtū.§.fundi.j.titul.j. ¶†Tertiò no.in ver.sed hæc ita vera. quod is qui scit posses sionem naturalem esse occupatā ab alio,perdit ciuilē,siquàm primū pōt nō resistit,quia videtur suspicatus se posse repelli:

5 secundū Barto.hic,& bene probatur in l.quāuis.j.eo.¶†Vl timò not.tex.ibi:in hæreditate &c.ꝙ quāuis res hæreditaria dicaˀ proprie illa quæ erat in dñio testatoris, quęlibet tamen res dicitur inuenta in hæreditate,cuius saltē detētatio erat pe nes defunctum.Ista differētia probaˀ in l.non tm̄.in prin. ff. de peti.hære.per quæ iura aliàs fuit consultū Perusij, vt re-fert hic Ang.& Moder.†ꝙ hæres debet ponere in inuētario etiam res depositas & cōmodatas, quę erant penes defunctū, & similiter locatas:quia & istę erant in hæreditate:ꝙ est no. secundū Imo.Sed tu aduerte:iura non dicunt, ꝙ debeat fieri inuentarium de rebus inuētis in hæreditate,sed ꝙ debet fieri inuentarium de rebˀ quas habebat testator tempore mortis: quæ verba ex proprietate sua possunt cōprehendere res de q bus suprà:vt patet in l.stipulatio ista.§.habere.ff.de ver.obli. & l.habere.cū ibi no.de ver.sign.Pro hac etiā cōclusione facit tex.in l.fi.§.licentiā.C.de iure deli.†vbi probatur,ꝙ in inuē-tario debet poni substantia testatoris.Verbū aūt,substantia, cōplectitur etiā res quas quis simpliciter detinet.Insti.vi bo. rap.§.hac actione.in fin. ergo similiter cōcludiˀ pro prædicta opi.& ista longe melius faciunt,quàm ista lex.Spec.in tit. de instru.edi.§.dicto.in vlti.col.videtur sentire oppositū, dū di-cit,ꝙ si aliquis posuit vnam rē tanquā hæreditariā in inuenta rio,& postquā inuenit,ꝙ non erat hæreditaria,potest impe-trare restitutionem in integrū ex clausula gñali,vt vel illa res deleatur ex inuentario,vel vt declaretur per iudicē, ꝙ ex il-la re non est factus locupletior:& sic vult ꝙ res ex qua hęres nō fit locupletior,& est magis habilis ad soluendum credito-ribus vel legatarijs,non debeat poni in inuentario. Pro ista cō clusione facit optime text.in auť.de hære.& fal.§.hinc vobis. vbi videtur,ꝙ inuētariū debet fieri,ne hæres possit maligna ri in subtractionē rerum in preiudiciū legatariorū,vel credito rum:vt etiam ꝓbatur in d.l.fin.§.licentia.Sed ista ratio non habet locum in rebus depositis,vel cōmodatis,ex quibus hę-res non efficitur locupletior tali modo,vt per hoc magis vel minus teneatur creditoribus hæreditarijs, & legatarijs: ergo non videtur, quòd mens legis adaptetur ad ista, vt debeat po ni in inuentario.Pro ista conclusione multum facit text. in l. fina.§.finautem à locis.C.de iure delibe.vbi res quæ debēt po ni in inuentario,Imperator vocat hæreditarias.Res autem hæ reditariæ propriè sunt quæ pertinent ad testatorem, vt dictū est.Vnde cogitandum est vsque ad aliā lectur.quid sit dicen-dum super hoc articulo,cùm diligenter quæsiuerim nō inue-ni,nisi Ange.hoc tangentē in lege prima. §. hæc stipulatio. in vltima quæstione,si cui plus quàm per legem Falcidiam,di cit enim ibi , quòd res inuentæ in hæreditate sunt ponendæ in inuentario : sed quid accipiat per ista verba , non de-clarat.

clarat. Vnde Bal. solus in l. si. circa prin. de iure deli. sentit in duob⁹ verbis, quòd etiam res quę merè detinenť, sint ponendę in inuetario: contra quę faciūt iura suprà adducta. ¶ †Sed tamen potes dicere, quòd si defunctus detinens habebat aliquod ius in re, per quod ex re esset acquirendū aliquod lucrū cōsiderabile hæreditati, tūc illa res debebat poni in inuetario qualificatè: exemplū in re conducta, ex qua vltra pensionē pōt percipi emolumentum, augens hæreditatem: vbi aūt nullū emolumentum se quereť, sicut in re deposita, vel cōmodata, ex cuius vsu nō acquireret aliquid de nouo hæreditati, sed solum euitarenť expensæ, tunc nō crederē rem esse ponendā in inuentario inspecta mente illorū iurium: si verò res esset data pignori, quia creditor possidet vt dictum est, & quia nomē debitoris plus valet, qn̄ est cū pignore, sine dubio non solū istud debitū videtur ponendū in inuentario, sed etiā res pignoratæ. ¶ In glos. sup verbo, decessisset. ibi: moriatur. Ista expositio, quo ad hoc verbū, placet: sed quod sequiť in glo. & est interpositio &c. nō placet. Primò quia verba sequentia significant pcisum rn̄sum ad casum pcedentē: si enim voluisset iterponere, adiunxisset in tex. em̄, vel nam, vel similes dictiones, hoc modo, propter vtilitatem em̄ accipitur: ac si diceret, ideo dubito vtrum post mortē coloni retineať possessio naturalis, quia in vita scio ꝙ retineť: sed cùm deficiat illud verbū, vel simile, apparet satis clarè, ꝙ ista nō est interpositio, sed rn̄sio ad dubiū præpositū. Confirmať istud: quia ꝙ possessio retineatur per colonū viuentē, dum est in agro, vel si nō exit agrum, hoc non est inductū de iure spāli: & hoc significāt illa verba ꝑpter vtilitatē &c. vt probatur in l. peregre. §. quæsitum. j. eod. & in l. j. §. furiosum. de act. & obli. Et aduerte: quia sicut sentit glo. super verbo, idē æstimandū. & ego in voce dixi, si iste verè est, interpositio hic nō probatur, ꝙ colon⁹ excundo de fundo retineat possessionem naturalē: quia hoc nō dicitur in isto ver. sed solum ꝙ per colonum retinemus & cōtinuamus possessionem. Et isto modo ratio præmissa optime procedit: nam si colonus exiret de fundo, bene videretur inductū de iure spāli, ꝙ per eū retinereť possessio naturalis, quia fingeretur detinere quod nō detinet: vt dixi in l. si colonus. s. e. & hoc plus placet quàm id qđ aliàs scripsi sup ista inductione. Et vltra pdicta ostendo tibi manifeste, quòd ibi non pōt esse interpositio: quia secundū hoc oratio posita in princ. esset imperfecta, quo ad sensum, & quo ad effectum iuris: nec dicas, ꝙ perficiatur per verbum, quo mortuo, quia hoc est impossibile, cū ille ver. in se contineat aliam rationem perfectam, vnde nō pōt esse perfectio duarum orationum. Ideo gl. transit ad secundam expositionē, vt intelligamus verbum, decessisset. i. recessisset de agro, non animo deserendæ possessionis: & secundū hanc lectu. rn̄detur incontinenti in ver. propter vtilitatē. & verè statuiť aliqd spāle cōtra regulas iuris, vt qui nullo modo detinet, fingatur detinere, vt modo dixi. Hæc tn̄ expositio videť multum impropria quo ad tex. quia verbū, decedens, absolute positū, nunquā ponitur nisi pro moriēte: vt patet in infinitis iuribus, & inter alia in l. cū quis decedēs. in prin. de lega. iij. & in l. quidā decedens. de admini. tut. & l. si decesserit. qui satisda. co. Vnde ista lectu. cōmunis remanet dubitabilis ad text. istū, sicut dixi i l. si id quod. §. j. s. eod. Sed sensus literæ videtur esse verus vt intelligam⁹ vsq; ad verbum, aliud dicendū. tex. nostrū, qn̄ colonus erat mortuus. qui casus repetitur postea in fin. & in vltima parte, vt limitetur. & secundū hoc bene hic erit casus, maxime in verbo, retineať, & cōtinereť, ꝙ p mortē non extinguitur possessio naturalis dn̄i, nec pōt intelligi iste text. de ciuili, intelligendo, ꝙ ponatur vnus solus casus: qa illa non retinetur per colonum, sed animo nostro. l. j. §. item acquirimus. & l. iij. §. saltus. s. cod. Hic autem dicitur, ꝙ ista possessio retinetur per colonū: ergo necessario loquitur de naturali: & ista est cā, propter quā illi q tenēt, ꝙ ꝑpter mortem coloni extinguatur possessio naturalis, coguntur impropriare istud principiū altero de duobus modis positis in glo. Sed cōtra istum intellectum faciunt tria. Primum, qa si principiū vsq; ad versi. quo mortuo. itelligeremus eo modo, quo dictum est: ergo iste ver. quo mortuo. est superfluus, quia dicit idem. Secūdò, quia iste versi. dicit, ꝙ possessio perditur p negligentiam, si dn̄s possessionem adipisci neglexerit. Sed verbū, adipisci, ostendit ꝙ aliqua possessio erat extincta, quæ erat acquirenda de nouo: ergo oportet, quòd illa esset naturalis, quia sine dubio ciuilis non extinguitur. Tertiò obstat, quia si in tex. est idem ęstimandū per illū tex. videtur manifeste confundi mea positio: quia si idem est quādo moritur, & quādo exit agrum animo deserendę possessionis: ergo etiā colono mortuo perditur possessio naturalis, sicut quādo colonus exit possessionem animo deserendi eam. Sed ad primū rn̄detur, ꝙ ideo iste ver. nō est superfluus, quia repetit idē quod erat dictū, vt addat vnū nouum, sicut facit in vltimo rn̄so. Additur aūt in isto ver. ꝙ si sequatur negligētia, possessio nō retineť. Ad secundū dixi aliàs, quòd verbū, possessio, hic positum est per determinationē facti: sicut pōt poni secundū subiectā materiā, vt sæpe poniť in iure: vt patet in l. iij. §. quod vulgo. j. pro emp. & per glo. in l. possessionē. j. eod. Sed quia ego dixi in l. si id quod. §. j. s. eo. quòd dn̄s videtur ficte detinere possessionē p colonū mortuū, & sic adhuc respectu detentationis, non videtur ꝙ acquiratur de nouo. ¶ †Dicendū est, & melius, ꝙ quāuis dominus ficte possideat naturaliter per colonū mortuū, & similiter ficte colonus videatur detinere, tamē verbū, adipiscitur, hic ponitur per acquisitionem veræ possessionis naturalis, & verę detentionis, qua adueniēte illa ficta possessio, & ficta detētio cessabunt, sicut declaraui tibi in simili in l. qui absenti. §. fin. s. eo. ꝙ per veram apprehensionem rei, quia acquiritur dn̄ium fortius, & plenius, secundū regulas iuris, extinguitur dn̄ium quæsitum de iure speciali: quod Bartol. alibi appellat fictum, in l. interdum. & seq. ff. qui po. in pig. ha. & ego retuli in l. si qs vi. §. differentia. s. eod. ¶ Ad tertiā obst. est dicendum, quòd vere melior est alia litera, quæ habet aliud in text. quia & per istū §. & p l. si id quod. §. j. s. eo. satis clare probať, ꝙ colono mortuo non extinguitur possessio naturalis omnino. Si tamen velis, quòd sit idē ī litera, potes dicere, quòd per istū §. limitantur singulariter ea quę habentur in l. si colonus. s. cod. vt dicamus, ꝙ sicut per casum mortis coloni nō perditur possessio, nisi secuta negligentia apprehensionis: nec per culpā coloni volentis deserere possessionē, nisi sequatur neglig ētia, amittitur possessio. & esset noua limitatio in ista materia ad prædicta iura. ¶ In glo. super verbo, idē æstimandum. Sensus glo. est iste, quod si in tex. sit aliud, & nō idē, relatio debet fieri ad primū casum, exponēdo tex. secundū secundam expositionē, ꝙ colonus non fuerit mortuus, sed ꝙ exisset de agro, non animo deserendæ possessiōis: nā hic dicitur, quòd aliud est, si discessit animo possessionis deserendæ, ac si diceret expressius, si exponis verbū, decederet id est, moreretur, secundùm primā expositionē positā in j. gl. tūc verbū, aliud, in tex. non posset stare: quia neq; pōt referri ad casum proximū, cùm in eo sit idem: quoniam in vtroq; casu perditur possessio naturalis, secundū cōmunem opi. nec ad primum, quia secundū primā expositionē vt vidisti declaratum in glo. in verbo, per colonū. non præsupponitur in illa interpositione, quæ postea fit in ver. propter vtilitatem. ꝙ colonus exiuerit de fundo. Vnde non pōt dici, aliud est si colonus exeat de fundo animo deserendæ possessionis: quia in primo casu nullo modo exiuerat de fundo. Et sic non posset fieri differentia inter exeuntē animo non deserendi. Et ista impugnatio est bona, subaudiendo vt subaudiunt doctor. & glo. ad tex. id est propter vtilitatem. & ad princi. literæ, quòd colonus decessit animo non deserendi. Si autem nihil subaudias, etiā secundū primam expositionem positam in j. glo. iste ver. aliud, ad primū casum posset referri. s. quādo colonus insistit in re: & erit sensus, quòd per colonū existentem in fundo retinemus possessionem: aliud est si exeat fundū animo deserendi possessionem, quia tūc non retinemus. ¶ In glos. super verbo, hæc vera. Ista glo. in hac opi. aliqualiter est obscura, & Imo. exponit primum dictum hoc modo, quòd ponatur exemplū in eo q possidebat rem quā conduxit ab alio, sciēs se possidere: nā per hanc conductionem conductor transtulit possessionem in locatorem. Vnde qa per medium coloni insistentis in fundo seu possidentis, & per actum fictum ipsius coloni naturalis & ciuilis possessio est quæsita locatori, dicetur ciuilis locatoris habere originem à naturali, intellige apprehensa per colonum. Nam si nō intelligis sic, ista solu. esset derisoria, quia semper ciuilis habet originem à naturali per traditionem verā vel fictā, ex qua naturalis simul & ciuilis per eam acquiriť. l. iij. in prin. s. eo. Pōt etiam poni exēplum, quādo colonus prius nō possidebat, sed ex mandato meo apprehēdit possessionem, ita ꝙ corpore & animo coloni cœpi possidere naturalem & ciuilem animo meo. l. qui vniuersas. §. quod per colonū. s. eo. Sed adhuc impugnatio huius sol. positæ in glo. est obscurior. nam si non mutat terminos, id est, intelligis, quòd dum glo. impugnat hanc solu. loquatur quādo possessio fuit apprehensa per colonū nomine nostro: tūc ista impugnatio nō esset bona, quia verius esset qđ dicūt illi primi, quòd origo possessionis naturalis causata est per colonum, non per dn̄m, ex quo colonus ipse apprehendit. Sed iste non est sensus glos. in impugnatione sua, sed conuertit terminos, & arguit sic: Si in casu nostro perderetur possessio ciuilis, ex sola occupatione alterius, absq; scientia mea, quia attenditur origo quā habuit à naturali quæ sunt perdita per mortē coloni, & acquisita per occupationem alterius. l. clam possidere. §. qui ad nundi. s. eod. ergo econtra, quādo dominus prius apprehendisset possessionem p se naturaliter, & ciuiliter, & postea locasset eā colono, si colonus diceret, non deberet dominus priuari possessione, quia illa possessio ciuilis & naturalis, quæ retinetur p colonum, habuit originem à mera naturali, quæ præcessit. Sicut ergo in perdendo ciuilem deberet attendi origo naturalis, ita econtra in nō perdendo, quia cōtrariorum eadem est regula. l. j. de his qui sunt sui vel alie. iu. Sed hoc est falsum: quia deiecto colono dominus perdit possessionem, etiā si prius possessionem quæsisset per se: vt videbis in l. peregre. §. quibus. j. eod. & probatur in l. j. §. quod seruus. ff. de vi & vi ar. Ergo sicut ad conseruandam possessionē ciuilē non inspicitur origo quā habuit à naturali, ita nec ad perdendā possessionē ciuilem origo inspicitur. Et aduerte, quia cùm dictio, quo mortuo, sit dictio relatiua, satis videtur posse defendi, quòd in prin. §. intelligendo verbum, decessisset, pro moreretur, oratio illa nō remaneret imperfecta, sicut si per dictionem, quo esset dictio, eo mortuo, illa oratio perficeret orationem positam in principio: sed consuetudo Latini sermonis non admitteret istam locutionem, licet constructione grammatica posset saluari. ¶ †Extra glo. solenniter prosequitur hic Bartol. vtrum ex sola negligentia perdatur possessio: cuius dictis adde in quantum vult, quod i dubio is qui scit suam possessionem occupatam ab alio, nisi quamprimum potest vadat ad resistendum, perdatur possessio, quod ista doctrina sua est vera in casu dubij, sicut ipse loquitur, licet Innocē. & Bald. aliter sentiant loco statim allegando. Sed iura faciunt pro opinione Bald. & in-

telligit̃ incõtinẽti, quamprimũ quis cõmodè põt: dic vt per Bartol. in l. iij. §. cũm igit̃. j. de vi & vi arma. & Ang. plenius in disputatione sua quę incipit, renouata guerra. Sed si esset certũ, ꝙ præsumeretur probabiliter, ꝙ ille cuius fundus fuit occupatus, non suspicaretur se posse repelli, verbigratia, quia esset homo longe potentior occupãte: sicut exẽplificat Pau. de Cast. hic, vel saltẽ præsumeretur esse potens ad tuendũ ius suum: sed tamẽ esset homo, qui ꝓpter cõscientiam & bonitatem timeret rixas & scãdala: sicut no. in c. ij. de noui ope. nunc. bene facit tex. in l. iiij. §. nõ autẽ. de alie. iud. mut. cau. fact. Et hoc exemplũ ponit d. m. hic: tunc est dubiũ, vtrum si nõ recuperaret rem incontinẽti, amittatur possessio: super quo do. Pau. hic refert opi. Ia. de Ra. & Ray. qui dixerunt esse distinguendũ, quòd aut qs retinet possessionem p se, & tũc non perdatur possessio, nisi quãdo quis suspicatur se posse repelli. & ita ĩtelligantur iura allegata per Bar. aliquãdo qs possidet per alium, puta per colonũ: & tunc loquatur hic tex. secundũ quem ex sola negligẽtia recuperandi amittet̃ possessio, quę censebitur esse amissa hoc ipso, ꝙ alius occupauit me sciente, & ego quãprimũ potui nõ prohibui. Sed ista differẽtia ponit diuersitatẽ casuum, sed nõ habet diuersitatem rationis: vt statim videbis. Vnde declarãdo ista dicta cõsidera, ꝙ si colonus viuebat, & detinebat rem, ista q. nõ potest procedere: quia tunc licet dñs suspicaretur se posse repelli, tamen non perderet possessionẽ, nisi colonus esset eiectus. l. j. §. non aũt. ff. de vi & vi ar. & per Barto. in l. qđ meo. in prin. s. e. & dicitur in l. peregre. §. quib⁹. j. eod. si verò colonus erat mortuus, vel exiuerat fundum animo deserendi poss. tũc perinde est, ac si nunquã colonus fuisset ibi positus, ex quo secũdùm cõmunem opi. possessio naturalis est extincta, & remanet vacans: tunc em̃ possessio ciuilis retinet̃ solo animo, sicut si nunquã colonus fuisset ibi positus. Vnde do. Pau. placet simpliciter, ꝙ ll. alleg. hic per Bar. suppleant̃ per istã. & in effectu concludit, ꝙ ille qui scit rem suã esse occupatã, licet non suspicet̃ se posse repelli, ex sola tñ negligentia perdat possessionẽ, si quãprimũ potuit nõ expulit aduersariũ. & hoc per istum tex. Sed cũ iste tex. dicat, ꝙ possessio ciuilis perdit̃, si alius rem interim nõ possidet ꝓpter verbũ, possederit: vt dicit glo. & bene põt intelligi iste tex. eo casu quo possessio ciuilis sibi potuit acquiri: quo aũt casu sibi possit acquiri, declaratur in iuribus cõtrarijs. s. quãdo quis suspicatur se posse repelli. Vnde hæc lex potius debet declarari per illas quæ clarius loquuntur, quã econtra. l. sed & posteriores. ff. de legi. & l. vtrum. de petit. hæred. Vnde do. meus hic tenet, quòd possessio tũc nõ perdatur: †qa fortior p̃sumptio vincit minus fortem[a]: vt l. diuus. s. de in integrũ resti. c. transmissa. qui fi. sint legi. ideo si est p̃sumptio specialis, ꝙ quis non suspicetur se posse repelli, confundit̃ illa p̃sumptio iuris, per quã amittitur possessio in dubio. Dicit tamen gl. fin. tenere cõtrarium. ĩ l. j. §. interdum. in glo. in verbo, vltra. j. vti poss. Sed illa gloss. recitat opi. quorundã, & postea firmat contrarium, dum dicit, ꝙ ille qui non suspicat̃ se posse repelli, poterit agere rei ven. pro possessione, vel detentatione, quæ est penes alium: & sic manifeste vult, ꝙ non admittatur ciuilis possessio: & ita tenet Bart. Hanc opi. tenet Inno. in ca. querelam. extrà. de elect. quę refert & sequitur Bal. in l. ij. in iiij. char. C. de ser. & aqua. in ver. sed quanto tẽpore, vbi dicit, ꝙ si nõ cõstat ex aliquibus cõiecturis, ꝙ quis suspicet̃ se posse repelli, nõ perdit̃ possessio, nisi longo tẽpore. Et ista opi. videtur verissima, & cõmunis, vt patet ex pręmissis. Aduerte tñ, quia Inn. secundũ qđ refert Bal. videtur velle, ꝙ is qui scit rem suam occupatã ab alio, in dubio nõ p̃sumat̃ suspicari se posse repelli, nisi hoc ꝓbetur ex aliquib⁹ cõiecturis. Cui⁹ cõtrariũ tenet hic Bar. & cõiter Mod. & melius. qa iura dicunt simpliciter, †ꝙ q̃ nõ expellit occupãtem statim, vel incontinenti, amittit possessionẽ. l. iij. §. cũ igit̃. j. de vi & vi ar. & l. qui possessionẽ. eo. tit. Sed remanet dubiũ, quid si nõ cõstat de istis coniecturis, sed sumus in dubio, vtrum is qui adiuit iudicẽ: & q̃ nõ iuit ad resistendũ de facto quãprimum potuit, perdat possessionem, quasi videat̃ suspicatus posse repelli adeundo iudicem? Super quo feci te notare glo. in clausula. §. fi. s. eo. & ibi dixi, ꝙ nõ amittit̃ possessio: idẽ dicit glo. & Bar. in d. §. interdũ. Sed Bald. in l. ij. præalle. & in ver. s. alleg. iuxta fi. dicit, ꝙ amittit̃ possessio: alleg. tex. in l. de pupillo. §. meminisse. de ope. no. nun. Cõtrariũ tenet expresse idem Bar. in l. ij. C. de iur. emp. per tex. in §. hodie. Insti. de interdi. vbi patet, ꝙ is qui turbat̃ in possessiõe, si recurrit ad iudicẽ, nõ ꝓpterea desinit possidere: aliàs nõ competeret illud interdictũ, in quo qs debet possidere tpe li. cõte. bene facit ille text. quia etiã qñ quis occupat naturalẽ vacantẽ, videt̃ turbare possessionẽ in sua ciuili, & cõpetit interdictũ vti pos. vt vidisti in l. clam possidere. in fi. s. eo. vnde si tex. in §. hodie. indistinctè intelligit̃ in quolibet turbante, ibi est casus pro ista op. Si aũt restringeres text. in §. hodie. ad vnã speciẽ turbationis. s. qñ quis turbaret̃ in possessione sua ciuili, & naturali, ab eo qui nullo modo possideret, tunc ille tex. nõ faceret: qa ex quo possessor nõ fuit expulsus, sed turbatus tm̃, nõ orirer̃ p̃sumptio, ꝙ eũdo ad iudicẽ suspicaret̃ se posse repelli. Mihi placet opi. quã tenui in d. l. clam. in fi. & quã tenet ibi glo. in d. §. interdictũ. Primò per tex. in d. §. hodie nõ restrictum: vt dixi. Secũdò p tex. in d. §. meminisse. vbi dicit̃, ꝙ qui nũciat nouum opus per p̃torem, nõ pdit possessionẽ. & licet Azo in summa illi⁹ tit. dixerit ꝙ illud est verũ, si ille qui vadit ad iudicẽ, si protestetur, ꝙ nisi iudex prouideat, ipse expellet occupantẽ de facto: hoc tñ nõ probat̃ iure. Vnde stabo tex. simpliciter in d. §. meminisse. & ita tenet Imo. hic, non em̃ videtur imputãdũ possessori, si ꝓpter vitãdũ scãdalũ voluit agere ciuilius: iuxta ea quę habent̃ in l. creditores. C. de pig. ¶ †Et aduerte: quia quãdo quis nõ suspicat̃ se posse repelli ex sola dilatione non recuperãdi, nõ causatur p̃sumptio, ꝙ quis velit amittere possessionẽ: qa nemo p̃sumitur velle iactare suũ, vbicunq; põt esse alia coniectura. l. si id ꝙ aurũ. de sol. l. cũ de indebito. ff. de proba. Põt aũt differre, qa expectat tps cõmodius, in quo vel sine scãdalo, vel cũ minori recuperet: & ꝙ dicitur in l. iij. §. cũ igitur. j. de vi & vi ar. ꝙ qs debet incontinẽti repellere vim vi. & in l. j. C. vnde vi. limitat Bal. sing. in l. fi. C. de his qui à nõ do. ma. quę etiam adducit d. m. hic, & in l. j. §. qui pręsens. de ver. obli. & ego tetigi in l. continuus. in prin. eo. tit. nisi sit occupata res, quę nõ põt j. breue tps recuperari. verbigratia: si occupatur castrũ, vel ciuitas, vel arx, quę est difficilis ad recuperandũ, tunc em̃ incontinenti dicetur recuperari vsq; ad decennium, secundũ Vgo. in dist. c. ius naturale. Intellige si infrà illud tps non cessabit facere ꝑparamenta ad bellũ, vel inferre bellũ: & hanc sñiam videtur approbare Angel. in l. sed & partus. §. j. s. qđ met. causa. vbi ponit exemplũ de occupãte arcẽ, vel locũ munitũ. Sed Bal. videtur sentire cõtrarium clare in l. ij. ver. nunc de quarto puncto. & ver. sed ponis. in pe. char. C. de ser. & aqua. & ibi dicit allegando Inno. in c. cũ olim inter. de restit. spo. ꝙ licet possessio iurium incorporaliũ, verbigratia, iurisdictio retineat̃ per expulsum de castro, vel in ciuitate, si faciat quicqd põt, si infert bellũ occupãti, vel saltẽ ponit bãna, & pœnas sp̃uales, vel tpales, possessio tñ corporalis rei non retinet̃, nisi recuperet̃ infra breue tps: vt in d. §. cum igit̃. Et hoc secundũ possumus dicere, ꝙ Bal. & Vgo. in dictis locis debent intelligi, ꝙ non perdit̃ quasi possessio iurisdictionis, sed possessio loci, inquãtum est corpus, bene pdetur: & tamẽ adhuc in quasi possessione iurisdictionis illud dictum est dubiũ: qa contra hoc dictũ videtur expresse tex. cum glo. in cle. j. de foro cõpe. in ver. indulgendũ. Vnde dic, vt per Moder. in d. ca. olim. licet aũt in vi expulsiua qs debeat resistere incõtinenti, non tamẽ sic in vi cõpulsiua. Vnde ex ĩteruallo passus vim cõpulsiuam, põt per eandem vim rem suam recuperare. Glo. est no. in l. sed & partus. §. j. ff. ꝙ metus cã. cui multũ ob. ratio assignata in text. quę dicit, quod vim vi repellere licet: quã regulã iura interpretantur incontinẽti. l. vt vim. de iusti. & iur. & hoc significat verbũ, mox,[b] positum ibi in tex. quod importat idẽ qđ, statim: in aut. de incest. nup §. j. in tex. & glo. Vnde melior videtur opi. Vgo. qui tenuit oppositũ. Dixit etiam Bal. no. in l. vis eius. C. de proba. †ꝙ quãdo vis infertur homini per detentationem, qa semper donec retinet̃, videtur eis vis inferri, semper licet resistere propria autoritate, quoniã ista vis habet causam successiuam: vide ad hoc quæ not. in l. j. §. interdictum. j. vti pos. ¶ Secũdò principaliter ad de dictis Bar. inquantũ vult, quòd tunc perdit̃ possessio sola negligẽtia, qñ per negligẽtiã res quasi perijt: & ponit exẽplum secundũ Inno. quoniam ager erat iuxta flumẽ, & paulatĩ corrodebat̃ à flumine. Nã ista sua limitatio multũ videt̃ restringere ista iura, quę simpliciter dicũt, ꝙ p negligentiam perdit̃ possessio, licet nõ cõcurrat longũ tps: vt probatur formaliter in l. furtũ. §. fundi. j. de vsuca. dũ dicit, ꝙ possessio pdit̃ aut negligentia, aut si abest à possessione longo tpe: & sic dat̃ intelligi, ꝙ sola negligẽtia sine longo tpe sufficit ꝓpter alternatiuam, quæ ponit̃ in tex. Insti. de vsuca. §. ꝙ aũt. el ij. eod. modo ponit alternatiuam inter negligẽtiã & absentiã †, vnde videt̃ posse dici, ꝙ quantũ ad amittendã possessionẽ, ille dicat̃ negligens, qui omittit facere in agro, vel in prædio suo id quod cõmuniter ab habẽtibus talem agrũ solet fieri. Vnde si non probet̃, ꝙ ex cã iusta hoc omisit, puta ꝓpter guerrã, vel impotentiã, dicetur amissa possessio, quia censetur negligens. Ista conclusio probatur in leg. j. cum versic.

[a] ¶ Fortẽ. Adde idẽ tenentẽ do. Maria. Soci. in cõsi. xxj. in incipiẽ. visis. ver. prædictis. ibi: item recedere. in prima pte.

[b] ¶ Mox. Pro qua dictione vide etiã quæ habentur per eũdẽ do. Frã. Aret. in l. lex Cornelia. s. de vulga. & pupil. & in l. naturaliter. §. nihil cõmune. s. eodẽ. titul. in ante penultima colum.

ver.seq.& in §.deinde.de aqua quoti.& æsti.per quē tex.dicit not. Bar. in l.quominus.in xv.q.de flumi.ꝙ quasi possessio aquæ ducendæ perditur,si aliquis nō vtatur eo anno,vel æstate præterita,eo tēpore quo aqua æstiua solet duci.Confirmat̃ ista cōclusio per text.in l.continuus.§.cùm ita.de ver.obli.†vbi probatur,ꝙ ad cōmittendū stipulationē ad interesse,quod tamē non est leuis pręiudicij,ille dicitur negligens, qui nō facit rem intra tantū tempus,intra quantū cōmuniter homines cōditionis facere solent:facit optime quod no.gloss.per illum text.in c. si clericus.in verbo,negligens.de præben.lib.vj.& ista opi.forte esset verior de subtilitate iuris:quia restingeret iura,quæ loquuntur de negligentia ad casum Barto.solum hoc est diuinare:sed quia comuniter omnes tenent oppositum sequendo sententiam cōmunem,dicamus quòd iura alle.per Barto.in d.l.quominus.loquūtur quādo agitur de quasi possessione seruitutis,quæ est leuioris præiudicij,quàm vera possessio corporalis,sicut & ipsa seruitus dicitur leuis præiudicij respectu dominij:vt j. videbis ad §.cùm ita dicamus.ꝙ facilius ibi incurritur negligentia:quia qui reputatur negligens,erat ibi obligatus alteri ad factum:vnde propter præiudicium tertij non restringimus verbū,negligentiā,sicut in amissione possessionis.sicut aūt non perditur possessio,nisi ex negligentia,& longo tēpore,ex quibus causatur obliuio,vt diximus in voce: ita non perdit̃ ius detentationis.Vnde si aliquis est missus in tenutam ex primo decreto, & ingressus est actualiter,tanto tēpore retinebitur detētatio, quanto tēpore retineretur possessio:secundùm Ang.no.& sequitur hic Imo.in l. si finita.§.si quis me.s̃.de dā.infect.qđ crederem indubitāter procedere, vbi missus in tenutā cōtinuasset aliquod signū custodiēdi rem: sicut exponit Barto.in l.j.in prin.in vlti.q.s̃.eod.sed vbi esset neglecta custodia rei,tunc Barto.tenet,ꝙ videat̃ amissa tenuta,& detētatio:vt d.l.j.in vlt. titu.q.vnde dic,vt ibi not.Illud etiam scias,quòd tunc per obliuionem cū longo tempore perditur possessio,quando dominus rei non possideret per colonum:nam si haberē colonum in fundo,vel aliū tenentem nomine meo,etiam si currerent xxx.ann.& ego essem oblitus possessionis meæ,vel vbi res esset,tamē non amitteretur possessio:vt colligit̃ ex tex. & glo.& quod ibi not.Barto.in l.male agitur.C.de præscrip.xxx.anno. vbi glo.concludit,ꝙ etiam si per xxx.anno.nulla soluatur pensio,adhuc retinetur possessio:& tamen tanto tēpore obliuio præsumitur inducta secundùm omnes.¶Contrariū tamē tenuit glo.sing.xvj.q.iij.c. clerici. Pro qua multū facit,ꝙ possessio retinetur animo nostro,& corpore coloni.l.iij.§.saltus.s̃.eo.sed per obliuionem defecit animus possessoris,ergo videtur amitti possessio. ¶†Sed respondeo,ꝙ p solū defectū animi in quo dicitur obliuio,nō perditur possessio:sed ita demum si concurrat cum obliuione negligentia,secundùm glo.in l.si is qui.s̃.eod.quæ nō videtur concurrere isto casu,ex quo aliquis est in possessione nomine domini.& licet cōmittatur negligentia in recipiendo pensionem,nō tamen sequitur:ergo cōmittitur negligētia in cōtinuatione possessiōis, ex quo alius nomine nostro possidet,licet nobis ignorantibus,vel oblitis:vt probatur eleganter in l.arbor bus.§.j.& ij.ff.de vsufruct.cuę est no.ad hoc.

¶Tertiò principaliter adde,inquantū Barto.hic dicit,sequendo glos. in l.si is qui.in princi.s̃.eod.†quòd longo tēpore inducitur obliuio,& amittitur possessio,quòd ex mente eius videtur esse,vt per longum tēpus intelligat decennium,[a]sicut cōmuniter dicunt iura:vt.j.videbis. idē dicit ī l.j.C.de ser.fugi.non tamē expresse declarat quid intelligat per longum tempus,super quo gl.variauerunt in d.l.id qđ.& in l.furtū.§.fundi. pręalleg.& Insti.de vsuca.§.quod autē.vt hic refert Imo.extensius. Innoc. autem in c.querelam.de elect.& c.ij.de resti.in integr.in gl.super verbo, per monachos.& sequitur Bal.in l.ij.C.de ser.& aqua.ver. sed quāto tēpore.& d.m.& Imo.hic dicunt, quòd tempus longū[b]intelligit̃ arbitrio iudicis,ita tamē quòd debeat arbitrari longū tēpus min⁹ decēnio.Quòd autem sit arbitrarium,probatur:quia cū non sit determinatū tempus, debet relinqui arbitrio iudicis.l.j.in fin.de iure delib.Quòd arbitriū debet esse de minori tēpore decēnio,probat Inno.tali ratione: quia cū ad perdendum dn̄ium ex præscriptione sufficiant x.ann.inter pręsentes.l.fin. C.de præscrip.lon.tem.absurdum est dicere,quòd tantundē tēporis requiratur in amissione possessionis,quę dicitur esse res vilis,& abiecta.l. j.C.si de mo.pos.fue.ap.Tu verò considera primò,ꝙ ista ratio Inno.facile pōt euitari:nā argumentū procederet,quando idem tēpus statueretur in perditione vtriusq; iuris,& tantum requireret̃ ad tollendū vnum ius, quantū ad tollēdū aliud.Sed iste nō est casus noster,qa in præscriptione p quā perdit̃ dn̄ium,requiritur titulus & bona fides possessoris,quorum neutrū requiritur in amissione possessionis.Ideo videmus, ꝙ ī his quæ sunt modici pręiudicij,sicut amissio seruitutis; iuxta ea quæ tradit Barto.in l.j.in fin.de aqua plu.arcen.& l.cùm de in rem verso.ff.de vsu. requiritur decenniū:vt l.hæc autē iura.in prin.in tex.& glo.de ser.vrb. prædio.& l.ij.C.de ser.& aqua†.& sic patet,ꝙ non est absurdū, ꝙ tantum tps requirat̃ in perditione iuris modici p̄iudicij sine titulo, quantū requirit̃ in prescriptione dn̄ij,q̃ est magni p̄iudicij.Et in casu nostro hoc est fortius dicendū,qa in p̄scriptione libertatis cōtra seruitutē ad minus requirit̃ bona fides,sed in amissione possessionis p obliuionē nō:vt s̃.di xi.Vn̄ videm⁹ ꝙ etiā ius vsus ꝙ est leuis p̄iudicij,nō tollit̃ minori tpe q̄ decennio:vt l.fi.in fi.cū gl.sua.C.de pręs.lon.temp.& nō est dubiū,ꝙ ius possessionis ciuilis est plenius ius,q̄ ius vsus:qa possessio ciuilis acquirit fructus,& habet effectū p̄scriptionis.l.iij.§.ex cōtrario.s̃.eo.quos effectus nō habet ius vtēdi.Et licet reperiat̃ aliqua p̄scriptio ī his q̄ sunt magni p̄iudicij,in qua sufficit decenniū sine tit.sicut est p̄scriptio libertatis inter pn̄tes,secūdū gl.in l.iij.§. si seru⁹.s̃.eo.& tenēt Mo.in l.j.§.p seruū q in fuga.s̃.e.illud est sp̄ale fauore libertatis.ideo tutius videt̃ esse,seq op.gl.Inst.de vsuc.§.ꝙ aūt.q̄ vult, ꝙ iudex debet arbitrari lōgum tēpus decenniū. Ita accipiūt cōmuniter glo.& doct.in simili materia:vt patet in l. cū de in rem verso. in text. & gl.s̃.de vsu.& l.diuturna.ff.de le. etiā in illis quę sunt leuis prçiudicij:vt tenet gloss.in l. si maior. C.cōmuni di.& ibi p Bal.¶Pro ista conclusione facit optime text.quē ibi pōderat Bal.in l.j.C.de fide.vbi dicitur,ꝙ multū tēpus,quo ad illum casum,intelligit̃ trienniū:ꝙ ibi Bal.ponderat,quia per illa verba datur intelligi,ꝙ nisi esset fauor alimentorū,& vltimę voluntatis,multū tēpus non intelligeret̃ pro triennio.Facit optime text.cum glo.sua in l.qui semisses.ff.de vsu.vbi dicitur, ꝙ longum tempus accipit̃ pro quinquēnio in odiū vsurarū.& ista opi.videtur tutior, quā expresse affirmat Bal.in l.j.in vlti.col.C.de ser.fugi. pro qua optime facit tex.Instit.de vsuca.§.j.vbi imperator corrigēdo ius antiquū dicit,ꝙ in præscriptione requirit̃ longum tēpus,& postea subdit ī x.vel xx.ann.& sic videtur declarare,quasi signi[a]ficetur in dubio p longū tēpus:& eo modo loquitur tex.expositiuè de verbo,diu.in l.si cum fidei com.§.Aristo.ff.qui & à qui.quę est l.nouissima in ista materia.Ad tex.tamen Institut.de vsuca. §.j.posset rn̄deri†,ꝙ illa dictio,id est,[c] ponit̃ ibi restrictiue,nō declaratiue simpliciter: vtroq; eīm modo reperitur poni ista dictio in iure, secundū Barto.in l.j.in princ.ff.ad l.Aquil.Quòd aūt ibi[b] ponatur restrictiue,patet:qa per longū tēpus interpretatur inter absentes spatiū xx.an.ꝙ regulariter non tm̄ extendit̃ de sui natura,sed terminatur decennio.Vnde imperator ibi refert se ad id qđ dixerat expressius in l.j.in prin. C. de vsuca. transfor.vbi expressit ꝓprie tēpus x.vel xx.an. de qua constitutione facit mētionē in d.§.j.Opi. tamē supradicta placet ex alijs iuribus & rationi[c]bus suprà adductis.¶Quarto principaliter adde, inquantū do.Io.hic tangit,posito ꝙ non debeat expectari decennium,inquantū tēpus iudex debet arbitrari esse sufficiens,& inquantū ipse dicit inducēdo tex.in l.j.C.de vsuca.transf.& Inst. de vsuca.in prin.ꝙ de iure antiquo ad perdendā possessionem & dn̄ium sufficiebat biennium,& quod pōt argui ad declarationē legis noue de lege correpta,vt hic per eum:super quo vide glos. in l.j.in princi.de coniu.cum eman.lib. & Bart. in l.fi.ff.de fal.& do. Anto.in c.j.de constit. Est sciendū pro declaratione dictorum suorum, ꝙ si ius antiquum dispostuisset expresse de amissione possessionis,sicut de proprietate, non esset opus vti isto mō arguendi:sed audacter esset dicēdū,† ꝙ licet lex noua corrigeret ius antiquum suppro prietate,non tamē videt̃ corrigere sup possessione:tum quia est eadē ratio, cū difficilius debeat perdi dn̄ium,q̄ possessio.l.si quis vi.§.differentia.s̃.co.tum qa sumus in materia correctiua: iuxta regulā positā in aut.quas ac.C.de sac.san. eccl. Sed reuera iura s̃.alleg.nullam faciunt mentionē de possessione¹: vnde oportet dicere,ꝙ per maioritatem rationis illud poterat olim dici arguēdo hoc modo:Si lex antiqua voluit perdi proprietatem biēnio,q̄ est fortius ius:multofortius ius possessionis,ꝙ ius cū nō sit reprobatū, nisi respectu ꝓprietatis,satis pōt induci mens legis veteris ad declarādū in possessione pdēda,ꝙ dicat̃ lōgū tps, qđ leges reqrūt.Sed ad hoc pōt rn̄deri,ꝙ cū text. in l.j.in pri.de vsuc.trāsf.& Inst.de vsuc.in pri.in verbo,marit⁹,dicāt,ꝙ istud tps respectu ꝓprietatis sit tps angustum,tu nō potes amplius argue re à maiori in perditione possessionis,dicēdo: si hoc est longum tps ad perdendū ꝓprietatē,ergo fortius ad possessionem:qa nego ꝙ hodie sit lon

[a] ¶Decennium Ad de do.Maria. Soci. in cōsil.xxxviij. in cipi. pro decisione. versi.iij. probatur. circa finem.in prima parte.

[b] ¶Tempus longū. Quale autem dicatur,vide tu Fely.in c.illud.in iij.col.ante me, de præsum. & in ca.plerūq;. in fine, de rescripti.

[c] ¶Idest.Quomodo autē & qualiter po nat̃ ista dictio,vide per eundem Fran. Are.in l.qui libertis.de vulg. & pupilla.& in l.iij.§. q saltus.s̃.co. titulo.

gum tempus in proprietate. Fateor tamen, ꝙ licet lex requirat decennium in proprietate, non sequitur, ergo idem in possessione, nisi probaretur aliter: vt s. probatum est. Adde etiam inquantū ipse adducit text. in l. qui agros. & ; lo. in l. iij. §. si seruus. & secundū vnā expositionē. s. e. & l. si finita. §. non autem. de dā. infect. ꝙ licet in casibus aliquibus biennium exponatur pro longo tempore: vt patet in l. si. C. de iure do. impe. & l. cū dn̄s horreorum. s. loca. aliquādo tamē accipitur pro triennio: vt patet in l. j. C. de fideiuss. & per glo. in l. aduersus. C. de vsur. Quandoq; pro quinquennio: vt patet in l. qui semisses. in tex. & glo. ff. de vsu. & est gl. in d. §. Aristo. & est glo. no. in cle. j. de reb. eccle. non alie. in ver. non ad modicum tēpus. Vnde cùm varijs modis reperiatur īterpretari diu, vel multum tēpus, vt longū tēpus, probabilius est dicere, ꝙ sit in arbitrio iudicis, attenta qualitate rerum possessarum, & possidentiū, & alijs circunstātijs: qđ probo, quia tex. in l. iij. §. fi. s. e. vult inter primum & secūdum decretū debeat currere longū tempus, qđ glos. exponit esse arbitrarium in l. cū proponas. C. de bo. auto. iudic. pos. ¶ Adde etiam inquantū tangit hic Barto. de intellectu l. qui agros. C. de omni agro deser. lib. xj. & opponit de lege j. C. de vsuca. transfor. ꝙ sol. Ang. quam ponit ad illum tex. intelligendo illā l. in agris desertis à cultura, etiam post occupationem factā ab alio, nōn est verū, tum quia expresse in tex. illo dicitur, ꝙ noui occupantes colebant agrū: tum quia vt dicit Imo. & bene, melioris esset conditionis occupator, qui negligit culturam, quā ille qui esset diligens in colendo: quod non est conueniens. Vñ intelligit l. qui agros. quando agri non erant culti tēpore occupationis, & per occupationem postea coluntur. l. vero. C. de vsucapio. transf. intelligit in agris tributarijs, qui tēpore occupationis erāt culti, in quibus nō currit prescriptio, nisi x. vel xx. anno. & ista sol. est verissima, duplici ratione. Prima est, quia sicut patet ex prin. illius l. vnicæ, intentio legis non fuit mutare aliquid in prædijs tributarijs. Secūdò, quia per legem generalē sequentē nō tollitur lex specialis precedēs, disponens in vno aliquo casu: imo lex noua limitatur per veterem: vt in aut. offerat. C. de lit. conte. iuxta l. sciendū. in prin. & quod ibi per glo. & Bar. ff. qui satisda. cogā. de quo plenius vide in extrauagan. ad repri. in glo. super verbo, non obstantibus. Et ad materiam vide tex. sing. in l. fi. C. de censi. & per. lib. xj. & ibi Bar. per quem ꝓbatur ꝙ ille qui accepit rem à fisco propter tributa soluta, excludit verum dn̄m, vel habentem aliud ius post sex menses. ¶ Vltimò adde inquantū Ang. hic reprehendit Barto. ꝙ priuilegiū l. qui agros. nō habeat locū in ciuitatibus, quę sunt ad instar priuati: iuxta l. cum qui vectigal. de ver. signi. & sic non dicuntur habere fiscū: vt l. j. C. de bo. vac. libr. x. & ibi per Barto. nam vt dicit do. m. & bene, Barto. intellexit de ciuitatibus, quæ de iure vel de facto non recognoscunt superiorē, sicut pretendit ciuitas Perusina, in qua ipse posuit exēplum: vt no. idem Bar. in l. neque Dorotheū. C. de decu. lib. x. & l. fi. ff. ne quid in lo. sa. tales ēm ciuitates bene habent fiscum. Item & illę quæ habent hoc ex priuilegio principis. Item & quę prescripserunt hoc spatio temporis, cuius nō extat memoria: sicut declarat Barto. in l. j. C. de bo. va. libr. x. & l. item veniunt. §. ait senatus. de peti. hære. & l. j. in vltima char. C. de sum. tri. & fide cat. Ad ea quæ s. dixi, qualiter per negligentiam perdatur possessio pro cōmuni opinio. ꝙ non probatur ex desertione culturæ agrorum, est casus in d. l. qui agros. in fine. vbi patet, quòd possessio perditur deserta cultura agri per occupationem factam ab alio, & nō statim, sed post bienniū. & ista sufficiant in hoc solenni §.

Seruum. In possessione seu eius qualitate inspicitur initium, vt possessio dicatur clandestina, vel non clandestina. h. d. Secunda ibi: nā retro quoq;. ¶ † Not. ꝙ causa extrinseca non accedēte non potest mutari qualitas possessionis. concor. text. in l. iij. §. illud. s. eo. & l. qua re. in fine. cum multis alijs. Fallit tamē vno casu, secundùm An. in quo per subtractionem instrumēti factam à colono mutatꝛ causa possessionis in deterius, nec inspicitur initium possessionis: vt hic, videlicet in l. j. C. in qui. cau. cess. lon. temp. præscrip. vbi præscriptio propter subtractionem instrumenti ex longa efficitur longissima. Sed illud est manifeste cōtra verba literæ: nam ibi dicitur, quòd subtractio instrumenti facta domino per colonum sola non sufficit ad præscriptionem longi tēporis. Vnde ibi subtractio instrumenti nō faciebat ius coloni deterius, sed dubitabatur vtrū causaret aliquē titulum, ex quo posset mutari causa possessionis in melius. & hoc significant illa verba, quòd hoc solū nō sufficit: nam vt tangit hic Imo. & bene, colonus etiam si non subtraxisset instrumentum, cū non possideret, non poterat præscribere, nec spatio longi tēporis: vt l. j. C. communia de vsuca. quinimo nec spatio longissimi, nisi prius interuerteret possessionē domini. l. male agitur. & qđ ibi per glo. & Barto. C. de præscri. xxx. an. Et de subtractione instrumēti, quem effectum operetur, vide tex. & ibi per Bald. in l. si de possessione. C. de proba. & aliquid in l. j. §. ille autem. C. de Lati. liber. tol. ¶ † No. etiam hāc l. An. hic pro scholari, qui emit librum à bidello bona fide, ꝙ licet postea bidellus aufugiat, & scholaris sciat librum esse alienum, non propterea dicetur possessor clandestinus, quia inspicitur initium, vt hic vides: si tamen non nominaret autorem, præsumptio esset cōtra ipsum, & suspitio de furto. Super quo vide quod habetur in lege, inciuilem. & lege ciuile. Codice, de furtis. & in simili in lege, maiorem. Codice, de falsis.

Si seruum. ¶ † Illa res quæ non pōt conduci, nec precario rogari, nō potest etiam clam possideri. hoc dicit. Vel sic, secundùm Ange. qui summat text. & glo. Respectu proprietatis dominus rem suam clandestine possidere non pōt, sicut nec conducere, vel precario rogare: sed respectu possessionis. sic hoc dicit cū glos. sua. Secunda ibi: respondi. Tertia ibi: quia nec precarij. ¶ In glo. super verbo, nō videri. ibi: sed Vgo. dixit. Dictum Vgo. est verū, inquātū cōcludit, † quòd non cōmittitꝛ furtū, quando quis credidit sibi licere auferre rem suam: vt probat tex. alleg. in glo. quia in delictis ad quorum essentiam requiritur dolus, sicut in furto, ista est regula, ꝙ nunquam lata culpa æquiparatur dolo. l. si is qui. in prin. vbi Barto. de fur. & per eundem in l. j. §. nō autē. ff. si quis test. lib. esse iuss. & l. quid si falsum. ff. de fal. Hæc tamē sol. diuinat ad tex. quia non apparet, ꝙ erraret in iure in casu nostro, & error iuris in dubio non præsumitur: vt l. sed si lege. §. scire. per Barto. de petit. hære. Sed inquantum Vgo. dicit, ꝙ iste clandestinus subtractor, qui nō fuit in dolo, incidit in l. si quis in tantā. C. vnde vi. hoc reprehendit Bart. & cōmuniter Moder. quia illa l. loquitur in possessore violento, nec debet extendi ad clandestinum, per regulam, in pœnis. de regu. iur. & l. fin. C. de interdic. ma. maximè quia nō videtꝛ esse eadem ratio: nam non pōt negari, ꝙ qui violenter aufert rem, magis delinquit, ꝙ̄ qui clandestine: vt dicit tex. institu. vi bo. in prin. & ideo nō debet fieri extensio. l. iusto. in princip. j. titu. j. cū si. ¶ In glo. in ver. teneri. ibi: sed hic credebam esse eius. Ista sol. reprehenditur per Iaco. de Are. & Bar. hic, quia secundùm eos ex ista sol. sequeretur, ꝙ melioris esset conditionis delinquēs, quàm non delinquens, contra l. non solū. ff. de noxa. Et vt bene intelligas id, quod sentiunt, non est verum ꝙ ille q sciuit se dominū, occupauit possessionem suæ rei, quæ erat penes alium clam, non delinquat: quia imo delinquit, quod patet, quia cōmittit furtum. l. cùm eos. §. j. ff. de furt. Est ergo dicendum magis propriè, quàm ipsi dicunt, quòd minus delinquit quàm ille qui clam abstulit rem mobilem, credens esse alienā: vnde nō debet esse melioris conditionis qui plꝰ delinquit, quàm qui minꝰ: & ista ratio procederet circa idē delictum, quod non variaretur in his duobus casibus magis in vno, quàm in alio. Sed cum reuerentia nō intellexerūt ratione Io. Io. enim voluit †, ꝙ ille qui scit rem esse suam, & clam surripit eam, non videbatur velle occupare rem clam respectu proprietatis, quā habuit respectu possessionis, quæ erat penes alium: & ideo tūc possessio efficietur clandestina, sicut inferius declarabo in vltima parte glo. Sed quando quis clam subtraxit rem suam, quā credebat alienā, tunc videtur occupasse rem respectu proprietatis, cuius respectu quis non pōt dici clandestinus possessor ratione assignata in litera: & hoc tenebis mēti ad ea quę j. sumus dicturi. ¶ In ea glo. ibi: quod est falsum. Hanc glo. dicunt Moder. esse sin. † quæ vult, quòd agenti interdicto, vti pos. nō possit opponi exceptio dominij ad eum repellendum, etiam si offert probare incontinenti. & hanc glo. sequitur Bar. vbiq;, videlicet hic, & in l. naturaliter. §. nihil cōmune. in j. lectu. s. eod. & in l. si de vi. in fin. ff. de iudi. Et rationem approbat hic Imo. per tex. s. alleg. per Barto. in l. j. C. si per vim, vel alio modo: quę tamen inducit diligentius iuncta rubri. illius tit. nam licet l. preallega. videatur loqui in interdicto recuperandæ possessionis, tamen rubrica loquitur etiam de vi turbatiua, & sic de interdicto retinendæ. Secundò arg. quia si except. dominij obstaret agenti interdicto reti. pos. sequeretur, ꝙ dominus posset molestare de facto cū qui est in possessione bona fide: quod videtur esse inconueniens, & cōtra regulam positam in l. j. C. quando li. vni. se si. iudi. vindi. & cōtra l. extat. cum ibi not. ff. quod me. causa. Contrariam tamē sententiā tenuit hic Ray. & Ioan. Andr. sequendo Dyn. in regula, qui ad agendum. de regu. iur. ī vj. Dixit etiam hic Ray. quem sequitur Ange. vt hic refert Imol. quòd si ille qui opponit exceptionem dominij, offert se paratum probare, incontinenti debet audiri: hoc etiam tenuit Bal. in l. naturaliter. §. nihil cōmune. in j. fallentia. s. eod. Sed in l. ordinarij. in ver. v. quæro. C. de rei ven. vbi eleganter loquitur, sequitur opi. Bart. & ista opi. videtur cōmunior: quam tamen debes intelligere, vt ipse hic declarat, vbicunq; agens īter. vti pos. melius probauit de sua possessione, quàm aduersarius: † nam si probationes in possessorio essent omnino pares, ille vinceret, qui melius probaret de dominio: alle. Cy. in l. j. C. vti pos. Licet ista op. sit cōmunis, videtur tamen esse dubitabilis: quia dum glos. dicit, ꝙ hæc possessio nō est clandestina respectu proprietatis, sed respectu possessionis, sic istud dictum si non exponatur, non videtur posse procedere: quia iurisconsultus æquiparat hæc tria. s. conductionem, & rei precarij rogationem, & clādestinitatem, imo ex primis duobus infert ad clādestinitatem. Sed ille qui conducit rem suam simpliciter, vel rogat precario, nulliter conducit, ita quòd etiam respectu possessionis non valet locatio: vt colligitur ex no. in l. si rem aliquam. s. eod. & in l. ei à quo. de vsuca. ergo similiter si aliquis occupat simpliciter rem clandestine, videtur in dubio occupare respectu proprietatis: & sic nullo respectu contrahitur clandestinitas, sicut respectu nullo valet locatio & conductio. Et quòd ille qui simpliciter ingreditur, clam videatur ingredi in dubio respectu proprietatis, tenet hic Barto. expresse: quomodo ergo totaliter ingrediens potest expelli respectu possessionis clandestinæ, si nullo respectu potest dici clandestinus possessor? Vt ergo necessariò declarentur dicta glossæ & Bartoli, qui loquitur satis obscurè, debes considerare duos casus: nam

nam aliquando ille qui ingreditur rem, scit rem esse suam, & tunc simpliciter ingrediendo non est concedendũ id quod dicit Bar. quod videatur quis ingredi respectu proprietatis: imo videtur ingredi respectu possessionis duntaxat, sicut ille qui scit se esse dominũ, & alium possessorẽ, & conducit vel rogat precario, in dubio videtur conducere respectu possessionis, non respectu proprietatis: vt est casus nota. in lege. certe. §. fina. cum l. seq. j. de preca. & hoc tenui in l. si rem aliquam. s. eo. & hoc tenet Io. singu. in j. sol. prout s. in illa sol. declarauit. Et hoc casu simpliciter potest procedere opi. glo. & Barto. hic, ꝙ agenti interdicto reti. poss. non ob. exceptio dominij: quia dominus respectu possessionis est vitiosus possessor, & clandestinus: ita potes intelligere iura hic allegata per Barto. licet verè, vt alias ego dixi, non loquantur in vi turbatiua, sed in vi expulsiua, in qua est certum, ꝙ agenti interdicto recuperandæ nõ obstat exceptio dominij. Secundò potes considerare alium casum, quem tetigit Io. in prædicta solut. videlicet quando quis occupauit clandestinè rem, quam credebat esse alienam. Et isto casu Barto. loquitur obscurè, † quia dicit, ꝙ vt agens non possit repelli exceptione dominij, oportet ꝙ aduocatus suus in positionibus vel articulis dicat, ꝙ aduersarius possidet clam respectu possessionis. sed hoc nõ videtur sufficere: quia si ego credebam rem esse tuam, ingrediendo simpliciter videor esse ingressus respectu proprietatis, vt ipse fatetur: & sic possessio nullo respectu esset clandestina, vt. s. probaui. Debes ergo addere, ꝙ aduocatus nõ solum debet opponere, vel articulare: sed etiã probare, ꝙ ingrediẽs nõ est ingressus respectu proprietatis, sed possessionis dũtaxat. Et isto modo ista doctrina procederet etiã in hoc secundo casu: & pro primo casu alleg. ibi not. doctr. Bar. quę probatur in l. fi. ff. pro so. l. sequitur. §. si rem. j. de vsur. vbi dicit not. ꝙ licet dominus qui furatur rẽ suam respectu proprietatis, non facit tamẽ eam furtiuam respectu iuris, quod habebat creditor in pignore: & sic patet ꝙ ille qui scit se dominũ, non videtur clam occupare rem respectu proprietatis, sed respectu possessionis, & iuris, quod est penes alium: sicut ille qui clam occupat rẽ, & scit se esse dominũ, non videtur eam occupare respectu proprietatis: vt s. probaui. & ista plus placent, per quæ saluatur communis opi. quàm ea quę alias scripsi in isto §. & dixi, ꝙ de iuris rigore opi. Dy. erat verior, quando quis occupat rem suam, credens eam alienam, vt s. probaui: nisi aliud esset de voluntate occupantis, vt s. dixi. Opi. autem Barto. & gl. est vera, quando isto casu cõstat de voluntate occupantis, vel quando sciebat rem esse suam, seu credebat. ¶ † Aduerte tamẽ: quia licet agenti interdicto retinendæ secundùm quosdam obstat exceptio dominij, vt dictum est, secus tamen est, quando aliquis impetrat officium iudicis, quia timuit spoliari totaliter sua possessione: & ita dixit singulariter Bal. in l. requirendi. in fin. C. de ser. fugi. Potest autẽ cõpetere hoc officium iudicis ei qui timuit spoliari, secundùm Iaco. de Are. & Bal. in l. si seruus. C. quod cum eo. Tertiò debes scire, quod Barto. singu. consilio suo lxxxj. dixit, ꝙ licet exceptio dominij possit opponi agenti interdicto retinendæ, quod tamen ipse negat, nihilominus nõ possit opponi exceptio de dominio tertij, quę tamẽ regulariter potest opponi agenti petitorio. l. cùm seruum quispiam. cum ibi not. C. de ser. fugi. Pro opi. autem Barto. & cõmuni bene facit tex. in l. j. in fin. cum l. seq. ff. vti pos. vbi permittitur turbari possessor in trib⁹ casibus. s. quando possidet ab eo qui turbat vi, clam, vel precario. Ergo videtur, ꝙ extra istos casus non permittatur turbato etiam domino restringere illum tex. cùm turbans si est dominus diuinaret. Et ista opi. est multum æqua, in prædictis duobus casibus sine dubio procedit de iure, & procedit etiam per sententiam prius latam in petitorio, esset factũ notorium dominium excipientis, secundùm Barto. in §. nihil cõmune. qđ ego non sum secutus, etiam in interdicto recuperandæ, vbi est certum ꝙ agenti nõ obstat exceptio dominij. Vnde dic, vt ibi scripsi post Moder. & attende diligenter, quia Barto. vult hic †, ꝙ ad hoc vt exceptio dominij non obstet agenti, actor saltem in positionibus vel articulis debet dicere, vt modo retuli, quod possessio aduersarij est clandestina respectu possessionis duntaxat, & ꝙ eo respectu agit interdicto retinendæ: aliàs si simpliciter diceret, ꝙ ipse est clandestinus possessor, & pars aduersa ꝓbaret de dominio, obstaret exceptio agenti, & repelleretur per text. & glo. istam. Et hoc modo dicit Imo. hic concordari quædam dicta Barto. in quibus videtur variare in l. si duo. in princip. j. vti pos. & l. j. C. eo. Illud etiam scias pro complemento materiæ, ꝙ sicut ille qui probat de dominio, vincit, quando probationes in possessione fiunt pares: ita ille qui probat de titulo, cùm aduersarius non probet nisi de sola possessione, secundùm docto. in c. licet causam. extra, de probatio. Et vide quod nota. Bart. in d. l. si duo. Quinimo licet duo probent pariter si possideret, si tamen titulus vnius est antiquior titulo alterius, etiam possessio præsumitur antiquior, secundùm Bald. not. in l. post sententiam. C. de sent. in vltima columna.

Vi iure familiaritatis. Quia in glos. huius l. nil est, discutienda sunt quædam dicta Barto. & Moder. hic. Et primò inquantum Barto. dicit, ꝙ si filius & mater cohabitant, filius colendo agrum, & percipiendo fructus videt̃ fecisse iure familiaritatis[a]. Adde bo. tex. quẽ etiam adducit do. meus in l. si ego. §. dotis. de iure do. per quem probatur, quo animo res paraphernales vxoris videant̃ traditæ viro, vel illatæ in domum viri. Secundò adde, ꝙ etiam si mater & filius non cohabitent, potest ꝓsumi ꝙ filius quosdam actus fecisset iure familiaritatis. verbigratia: si fecit ædificari ĩ agro, vel coli agrum, dummodo non collegerit fructus, & fecerit eos portari ad domum suam: licet enim ex cultura agri probetur pos. sicut ex perceptione fructuum, secundùm glo. quam ibi approbat Barto. in l. iij. C. finium regundo. & ponit idem Bal. in l. arboribus. §. de illo. de vsufruct. nihilominus quantum ad præsumendum id de quo nunc agitur, credo ꝙ sit aliqua differentia: quia per culturam agri non probaretur pos. filij, etiam si diu coluisset agrum, dũmodo non appareat, ꝙ percepe rit fructus. Et hoc plus placet, quã id quod aliàs scripsi super isto puncto. Facilius enim à cõmuniter accidentibus contingit, ꝙ persona tam coniũcta faciat coli agrum alterius, maximè quia sperat succedere, quàm ꝙ capiat fruct⁹, & portet ad domum suam, non animo possidẽdi, nisi forte esset procurator eius ad quem pertinet: quia in dubio videretur eos percepisse nomine domini: ar. eorum quæ habentur in l. post mortem. ff. quando ex fact. tuto. Ad prædicta bene facit quæ ponit Bald. in l. j. §. j. j. de iti. actuꝗ priua. in q. qualiter acquiratur pos. in incorporalibus. Tertiò adde inquantum posuit q. de sorore & fratre habentibus bona cõmunia pro indiuiso, ꝙ pro ista q. bene fecit vltra alleg. per eum text. in l. si cum vna. s. de nego. gest. & quod habetur in l. iij. §. j. s. cõmuni diu. in quibus patet †, ꝙ si vnus ex socijs ędificat, vel facit expensam in tota re, cùm posset eam facere pro parte, repetit ab altero, quod expendit actione neg. gest. quod facere nõ posset, si videretur per hos actus velle vsurpare possessionem in parte socij, nisi quatenus socius esset locupletior[b]. l. si pupilli. in fin. de nego. gest. Quartò adde, inquantum Ange. hic dicit, ꝙ si maritus & vxor inuicem colunt vnum prædium, possessio pertinet ad vtrumꝗ pro parte, intellige de quo non constabat, quod esset mariti vel vxoris, possessio pertinet ad vtrumꝗ pro parte: ꝑ l. si duo. in princip. j. vti pos. remota omni alia cõiectura, nam hoc dictum videntur impugnare Moder. ex his quæ habentur in l. etiam. & in l. Quintus. de dona. ĩter vi. & vxo. C. & ff. In quibus dicitur †, ꝙ mulier ea quæ acquisiuit constante ma. præsumitur acquisiuisse de bonis viri: quæ verba concludunt, ꝙ cùm res sit viri cultura, videretur facta ab vxore iure familiaritatis. Et ista procederent, si vxor allegaret se habuisse bona, antequã transiret ad domum viri, ex quibus diceret se acquisiuisse dimidium prædij: tunc enim valde dubium esset, cui incumberet probare, vel vxori ꝙ acquisiuerit ante matrimonium, vel hæredibus viri, ꝙ acquisiuerint postea: quam q. tangit Saly. in d. l. etiam. & cano. in fimi. q. in c. inquirendũ. de pe. cleri. & xij. q. iij. c. vnico. & Bald. in authẽ. licentiam. C. de episco. & cleri. super qua aliàs diligenter consului. Vnde distingue, prout in illo consilio continetur, & vt tradunt Modernio. in dicto capitulo, inquirendæ. ¶ † Vtrum autẽ amicus vel consanguineus, qui habitabat domũ sciẽte domino, & patiente, videatur habitare domũ gratis,[b] & sic iure familiaritatis, vel poti⁹ debeat soluere pensionem: vide qđ singula. ponit Ioan. Andr. in Specul. in titulo de locat. §. postquam. versiculo, porro. Et ista sufficiant.

Francisci Aretini lectura cum suis additionibus super prima Digesti noui explicit. Sequitur super secunda.

[a] ¶ Familiaritatis. Adde d. Ma. So. in consi. xlij. incipi. in pręsenti. versicu. ij. probatur. in prima parte.

[b] ¶ Gratis. Vide d. Maria. in s. dicto consil. & versicul.

Francisci Aretini Iurisconsultorum principis commentaria super secunda Digesti noui, diligentissime per dominum Lud. Paulum Rhosellum reuisa, & accurate emendata.

De uerborum obligationibus. Rub.

SVMMARIVM.

1 Rubrica vbi est generalior nigro, in eo quod nigrum excedit, habet virtutem legis.

2 Donatio quantumcunq; magna facta ecclesiæ toleratur.

3 Error iuris probabilis causat titulum putatiuũ.

Continua Rubricã istã, vt in gloss. Et inquantum quærit, seu tractat hic Ioan. de Imo. non multum pertinenter de virtutibus rubricæ, & nunquid possit allegari pro lege: de quo plene tradit Ioan. Andr. in Specul. in titu. de dispu. & allegat §. fina. & Archi. ix. distin. c. quis nesciat. & glo. in proœmio vj. super verbo, titulos. ¶ † Adde primò gloss. notabilem, quã ibi ponderat Barto. in l. j. C. de capita. ciui. censi. exi. lib. xj. vbi dicit, quòd quando rubrica est generalior nigro, in eo quòd excedit nigrum, habet virtutẽ legis[a]: quod etiam tetigit hic Io. de Imo. allegans glo. hoc sentire in auten. de inces. & inuti. nu. sup verbo, incestas. Et ideo dicebat An. in rubrica, à quibus mune. excusantur qui post mili. impletam. libr. x. † ꝙ ex sola rubrica[b], quę habet orationem perfectam, inducitur priuilegiũ. Nã si non habet orationẽ perfectam, tunc non ponitur dispositiue, sed declaratiue duntaxat secundùm Bal. qui hoc declarat ĩ rubrica C. an seruus ex suo fact. Et ista dicta in hoc casu sunt verissima, quia ex quo nihil continetur in nigro de eo quod dicit rubrum, nisi diceremus quòd rubrica haberet vim legis, esset posita superflue. quod in dubio non præsumitur in l. vt c. si papa. de priuile. in vj. & l. si quando. cum materia. ff. de lega. j. Vbi autem rubrica habet orationem perfectã, & idem cõtinetur in nigro, natura eius est, quòd ponatur declaratiue, seu significatiue, non dispositiue. Casus est clarus in l. j. circa medium. ff. de rebus creditis, & hoc significat proprie nomen tituli: vt in l. j. C. vt nemo priuati. in textu glos. interlineari. & ideo non videtur, quòd cùm sit inducta ad declarandum, quæ materia continetur sub illo titulo, habebat vim dispositiuam. Glossa tamen valde nota. in materia in rubrica. ff. si quis testa. lib. esse ius. videtur dicere, quòd rubrica potest poni simul & significatiue, & dispositiue, etiam quando concurrit cũ nigro. Sed plus placet quod suprà dixi: quia intẽtio declarantis non est addere aliquid de nouo. l. hæredes palam. §. sed si notam. s. de testa. Et quia hic diffuse tractat d. Io. vtrum donatio facta per Cæsarem[c] ecclesiæ valuerit. ¶ † Adde primò, quod quãuis donatio fuerit enormis, & magna, videtur tamen ex quo est facta ecclesię. posse tolerari, quia hoc dicit textus in aut. de non alie. §. si minus. volens, quòd donatio imperialis quæ fit ecclesiæ, quantumcunq; sit immẽsa, dicitur esse moderata propter personam cui fit. ¶ Secundò adde, ꝙ in iure canonico ista quæstio videtur determinari clare in c. fundamenta. §. ne autem. de elect. in vj. & in cle. Romani. de iureiur. & multo clarius in clemẽ. pastoralis. versus fi. de re iudi. vbi dicitur expresse, ꝙ vrbs Romana penitus non est de territorio imperatoris, sed pertinet ad pontificem: vnde superflua videtur ista disceptatio. ¶ Tertiò adde, quod elegãter tradit Bal. in isto puncto in l. certarũ. in princi. ff. de testa. mili. vbi dixit †, quòd imperator non põt donare quotã imperij, puta tertiam, vel dimidiam, sed aliquas res imperij bene potest donare, quasi sentiat quod cùm imperiũ sit potestas quædam vniuersalis, non desinat imperator donando aliqua esse vniuersalis dominus. facit optime quod habetur in simili in l. hæredit. s. in princi. ff. de peti. hære. & hoc videtur sensisse Barto. in l. hostes. in j. & ij. col. ff. de capti. vbi loquendo in fine de donatione Cõstantini, posito quòd valuerit, & quòd sit irreuocabilis, ipse dicit nota. quòd illi qui sunt sub ecclesia, adhuc possunt appellari ciues Romani, & esse de corpore imperij, licet administratio illarum prouinciarum sit cõcessa ecclesiæ: quod an sit verum, non dissentio pro nunc. ¶ † Quartò adde singularem doctri. Bal. quã ipse posuit in prima cõstitutione ff. vbi voluit, ꝙ saltem ecclesia propter probabilem errorẽ iuris potuisset præscribere, quòd error iuris probabilis causat titulum putatiuum: quod dictum etiam adducit hic Ioan. de Imo. pro quo vide casum singularẽ quem ibi nota. d. Abb. Moder. in c. cũ dilectus. extrà, de consuet. & hoc tenuit idẽ Abb. in c. de quarta. in fine commenti. de præscript. ¶ Quintò adde, ꝙ pro opinione quæ tenet, ꝙ donatio valeat, videtur posse adduci text. in c. veniens. de præscrip. quem tex. notat ibi eleganter dom. Abb. ad hoc, vbi videtur probari, quòd solus prælatus potest renunciare dñio quæsito per præscriptionem, vt redeat ad dominum veterem, cui ius cõpetebat de iure cõmuni, intellige cũ capitulis à superiore factis: allegat etiam tex. in c. j. & c. fi. de pact. libro. vj. Vnde si imperium pendet ab ecclesia, vt cõmuniter tenetur in reassignatiõe exercitij, quod habet imperator, videtur quòd hoc possit concedi, licet aliàs alienatio esset prohibita. Vnde videmus, ꝙ quando possessio reuertitur ad priorem dominum, cõtra quem est præscriptum suum dominium directum, sufficit absq; alio titulo ad pręscribendum, secundùm Bald. singul. in c. j. §. si quis per xxx. si de feu. fue. contro. inter do. & agna. Hoc tamen argumentũ posset solui: quia tex. in c. veniens. loquitur de lucro odioso, quod facilius admittitur, quàm aliud lucrum: vt l. cùm post. in prin. ff. de iure do. & traditur in l. cũ de in rem verso. ff. de vsur. Tex. autẽ in c. fi. de pac. lib. vj. ponit casum specialem per rationem ibi specialiter assignatã, vt cessent scandala &c. & sic potius facit in oppositum per locum à speciali: non enim videtur posse imperator renunciare suo exercitio in manibus habentis dñium directum in præiudicium successorũ, quibus post mortem eius debet deferri imperiũ: ita videtur probare tex. in c. j. in fine. de valuasore decrepiæta. in vsi. feu. Et qualiter princeps transferendo iurisdictionẽ in castro vel in ciuitate hoc possit facere, & quid sibi retineat, vide quod no. ponit Bald. in l. cũ multa. in fine. C. de bo. quę lib. & in l. qui se patris. C. vnde libe. & Ang. in l. j. §. qui mandata. de offi. eius cui man. est iurisdi. Et quia ista sunt multũ extra materiam, tangẽda sunt breuiter duo quę faciunt ad materiã, quę tangit hic eleganter d. Paul. de Castr. dicit enim primo quòd quãuis stipulatio sit cõtractus iuris ciuilis: vt l. j. ff. locat. & per Barto. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. nihilominus parit obligationẽ naturalem, quia non fit sine consensu: vt l. j. in fin. ff. de pact. & l. obligationum substantia. in fin. s. titu. proxi. Pro ista conclusione est casus not. quẽ ibi ponderat Bald. ad hoc in l. si fideiussor. ff. de condi. inde. quẽ voluit hic allegare Pau. de Cast. hoc tenet Bart. vltra eũ in l. interdũ. ff. de condi. inde. licet Vltramontani ibi cõtra. Idem tenet in l. frater à fratre. in tertia char. ff. eod. tit. Secundo tangit hic in fin. vnũ notabile verbum Barto. in l. ij. in fin. C. de cõdi. ob causam. vbi dixit, ꝙ cũ hodie stipulatio per notarios apponatur in omnibus instrumentis, raro est quod agatur ex contractu innominato, quia semper transit in stipulationẽ. Tu adde, quod aliter distinxit Barto. in l. ex placito. C. de rerum permu. vbi vult, quod quando præcedit pactum de permutando, & postea sequitur stipulatio, oritur actio nõ solum ex stipulatione, sed etiã ex pacto præcedẽti, quod vestitur ex cohęrentia contractus stipulationis: quod est mirabile. ¶ Et contrariũ tenet glo. not. quam ibi approbat Barto. in l. petens. in j. lect. C. de pact. & latius eam declarat, & melius, in l. lecta. ff. si cer. pet. videtur enim secundùm eum in dictis locis, ꝙ ex quo stipulatio sequitur incontinenti, pactum videatur præcessisse causa stipulationis: sicut dicitur in l. si stipulatus. & l. cùm enim. de noua. Cuius dictũ declaratur hoc modo: quia cùm quilibet contractus nominatus contrahatur re: vt l. j. circa medium. ff. de rerum permu. In contractibus qui re contrahuntur ista est regula, quia si præcedit res, & sequitur stipulatio, nõ oritur actio, nisi ex stipulatione, vt dixi: sicut ipse nota. declarat in lege, singularia. ff. si certum petatur. Quod an sit verum, dicemus plenius in lege quinta. in principio, infra eodem.

a ¶ Habet virtutem legis. Sed quid de rubricis, quę sunt in decretis, vide per Lud. Ro. in l. stipulationes. j. eod. titu. & per Archid. & Abb. in proœmio ad cõmentum decreti. Nicolaus Superantius, miles Hierosolymitanus, & vtriusque iuris doctor.

b ¶ Quòd ex sola rubrica. Adde Anto. de Butr. in proœ. decretalium. & Alex. de Imo. consil. lxxxij. incip. viso processu causæ vertentis. in iij. volu. idem Alex. consi. cix. inci. visis his quæ in themate cõtinentur. in eodem volumine.

c ¶ Donatio facta per Cæsarem. Ad de extrauagante. Bonifacij. viij. incipiẽ. vnam factam. Inno. in c. quod in dubijs. de renunci. Ioan. Andr. in addit. Specul. titu. de rescripti pręsen. in §. ratione. versi. itẽ quod est obtentũ. Bald. in c. Abbate sanc. de re iudi. lib. vj. Ant. de Butr. in c. auditis. in iij. no. de restit. in integr. Cardi. Zaba. in repetit. ca. perpendimus. in vij. q. de se. excom. Pet. de Ancha. in proœ. vj. li. Abbas in ca. p venerabilem. in vj. not. qui filij sint legiti. Bart. in l. pen. ff. de offi. præ. Bar. Bal. & Ang. in l. filio quem patrer. ff. de libe. & post. Alber. de Rosa. in l. j. in §. j. ff. de offic. pręfect. vr. Pau. de Cast. in l. de precario. ff. ad l. e. Rhodiã de iactu. Old. cõsil. clviij. incip. ex pręsenti themat. Car. Zaba. cõsil. cxxxvij. incip. redẽptoris omnium, q rex est regũ. Abb. cõsi. lxxxiij. ĩ iij. dubio. incip. cõditoris omnium. in j. volu. idẽ Abb. cõsil. lxxxv. inci. Christi eiusq; matris. in eo volu. Paul. de Ca. in consi. lxxiiij. incipien. quia frustra. Aug. de Anch. in tract. de potesta. papę. q. xlij. ar. iij. archiepiscopus Florẽ. in ij. parte tertiæ partis suæ summæ. titul. xxxiij. c. incipi. de donatione facta ecclesiæ. & an imperator possit reuocare donationẽ factam ecclesiæ Romanę, vide per doct. in proœmio Codicis & Digesti. & docto. in lege, bene à Zenone. C. de quadrien. præscriptione. Docto. in capitu. intellectę. de iureiuran. doct. in c. ego Ludouicus. lxiij. distinct. docto. in clemen. Romani. de iureiurando.

Summarium

SVMMARIVM.

1 ☞Loquela est de essentia stipulationis & obligationis.
2 Sipulatio vtrum formari possit per scripturam absq; locutione.
3 Iuramentum præstari non potest sine verbis.
4 Statutum prohibens loqui cum bannito, nō habet locum in mittente nuncium vel epistolam.
5 Participans cum excommunicato per literas an incidat in excommunicationem.
6 Prohibitus loqui secrete, prohibetur etiam mittere nunciū.
7 Infans an possit stipulari.
8 Clerici plures si in vno iudicio conueniūtur, possunt vnus ꝓ altero fideiubere, dū tñ solenni stipulatione promittant.
9 Stipulatio vitiatur facta per interuallum responsionis, non autē per interuallum modici temporis. vt in nu. 10.
11 Stipulatio vt valeat, quæ requirantur.
12 Fiscus qñ occupat bona cōfiscanda, debet fieri ius summariū
1 creditoribus comparentibus & petentibus debitum.
13 Stipulatio redditur nulla per responsionem nutus.
4 Obligatio ciuilis vel naturalis nō orit, vbi deficit essentialis forma contractus.
15 Sñia dicitur esse nulla, vbi iudex non bene vidit acta causæ.
16 Intentio non debet deseruire verbis, sed verba intentioni.
17 Stipulatio constat ex consensu & verbis, nō ex cōsensu solo.
18 Verba debent impropriari secundū subiectam materiam.
19 Obligatio inualida non validatur per guarentigiam.
20 Simpliciter fieri quomodo dicatur aliquid.
21 Stipulatio non valet vbi facta est responsio sub diuersa qualitate.
22 Maleficium simpliciter negans si est conuictus, nūquid possit postea allegare, se id ad sui defensionem fecisse.
23 Ex facto negato pōt quis se fundare ad opponendā exceptionē declinatoriam incompetentię aduersus agentem.
24 Negatio incontinenti reuocari potest.
25 Dictio, nisi, affirmat, qñ sequitur orationē negatiuā, negat autē si sequatur affirmatiuam.
26 Stipulationem in aliquo consonantē esse, satis est ad hoc vt in eo valeat stipulatio.
27 Substantię diuersitas inducitur ex diuersitate temporis.
28 Sñia lata per arbitros super parte, licet non absoluat in reliquo, valet.
29 Summa maior an insit minori ex iuris interpretatiōe, vel ex sermonis proprietate.
30 Positio quæ continet duo, & respondens confitetur vnū de duobus, alterum; quod tacet, negasse videtur.
31 Res plures qñcunq; in vna stipulatione specifice deducūtur, tot sunt stipulationes, quot sunt res distinctę.
32 Dispositio qñ vno cōceptu verborū circa duas res inducit, talis dispositio non dicitur totaliter & absolute lex.
33 Vtile per inutile non vitiatur in separabilibus.
34 Protestatio quæ sequitur incontinenti in eodem contextu orationis cum facto, semper reddit actum nullū, licet pars nō consentiat protestationi.
35 Vnitas concessiōis nō facit, vt si vna persona est inhabilis, in alia non valeat concessio.
36 Locatio pro pluribus annis facta dicitur esse.
37 Periurus non est ipo iure infamis de iure ciuili.
38 Diuersitas idiomatum nō vitiat cōtractū, sufficit autē vt per mediū interpretis se intelligant ad hoc vt valeat cōtractus, vt in nume. 39.
40 De conuentione & consensu partium stari pōt dicto vnius.
41 Vnus an in depositione de peritia artis sufficiat, vel requirantur plures.
42 In testibus præferri debent cæteris illi qui dicunt magis verisimilia.
43 Testes deponentes negatiuā præferuntur deponētibus affirmatiuam in criminalibus fauore liberationis.
44 Instrumentū confici debet à notario de his quæ vidit vel audiuit à partibus.
45 Ex cōuētione partiū an induci possit vt credatur vni testi.

Stipulatio. Stipulatio non pōt cōfici, nisi vtroq; loquēte sermonis efficaciam intelligēte. Et tria facit. Primò ponit regulam. Secundò infert vnam decisionē ex regula ibi: & ideo. Tertiò ibi: si quis igitur. ponit consiliū tā respectu stipulantis, quàm promittētis. ¶ †No, primò, quòd de 1 essentia stipulationis est loquela, & quòd ille propriè dicitur loqui, qui est præsens, id est loquitur ad præsentē. Vñ patet, ꝙ verba sunt de substantia obligationis: vt l. j. §. verbis. & l. obligamur. s. tit. proxi. cum multis aliis. licet aūt ex verbis & cōsensu perficiatur stipulatio, & oriatur obligatio ex stipulatione: vt inquit glo. not. in l. non figura. s. de actio. & ob. hoc tamē est verum, si partes voluerunt stipulari, ꝙ in dubio prę sumitur, si pręcedit interrogatio: nā si appareret de voluntate partiū, quòd noluerunt esse stipulationē, sed pactum nudum non erit stipulatio, secundū glo. no. in l. iurisgē. §. si cū nulla. ff. de pac. pro qua est casus eadē l. §. ꝙ fere. quam ibi sequitur Bar. reprehēdendo dicta Petri, qui tenuit oppositū in l. legē. C. de pac. & hanc sententiā approbat Bal. in l. cū quis. C. de iur. 2 & fac. igno. in sua repe. ¶ †Sed quęritur pro intellectu literę, ꝙ si præsens præsenti dat scripturam siue epistolā, in qua pręcedit interrogatio, & ille similiter per scripturam respondet, vtrum possit formari stipulatio absq; locutione. Et est noua dubitatio super ista materia, & videt̃ dicēdū ꝙ sic: quia tex. in l. non figura. in fi. s. de act. & obl. videtur dicere, ꝙ non minus valet litera & scriptura ad obligationem inducendam, quàm ipsa verba: nec potes dicere, vt dicit ibi glo. ꝙ ibi loquatur de obligatione literarum, quia secūdùm Bar. ibi, & Pe. in l. in cōtractibus. in prin. C. de non nu. pe. illa obligatio non erat co☞gnita de iure isto. ¶ † Pręterea text. dicit in l. solent. §. fin. de offi. procon. & le. ꝙ ille qui legit scripturam dicitur audire, & per cōsequens ille qui mittit epistolam loqui: & sic videtur ꝙ pręsens pręsenti dando epistolam videatur loqui. ¶ Cōtrarium tamen credo esse verum per l. Titius. coniuncta gl. sua. ff. de cōsti. pe. vbi patet ꝙ epistola dabatur à pręsente pręsenti: qđ fieri potest secundū Bar. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pac. & tamen iurisconsultus dicit, ꝙ si intercessisset stipulatio, fieret nouatio, & sic patet, ꝙ licet epistola detur à præsente præsenti, sola præsentia sine verbis non induceret stipulationē: & hoc sentit ibi Bar. multū clarè, & reuera, vt j. dicā in notabili sequēti, etiā in his quę possunt perfici solo cōsensu, multū differūt verba ab epistola vel nūcio: vt probat tex. no. in l. j. in prin. ff. quòd iussu. licet in illo casu ista inducant eundē effectum. Ad tex. in l. nō figura. possumus dicere, ꝙ imo literarū obligatio erat cognita etiā de iure ff. Casus est no. secundū vnū intellectū, qui cōiter ibi approbatur in l. ij. §. creditū. ff. si cer. pe. Et quia vides, ꝙ in stipulatione requirunt̃ ver-3 ba, †adde hic aliū casum, in quo verba requiruntur de necessitate, scilicet in iuramēto, qđ nō pōt pręstari sine verbis, secūdū Pau. de Cast. hic alleg. tex. in auē. de man. prin. §. sed neq;. quæ litera bene facit, dicit̃ em̃ ibi, seu mādat̃ iudici, ꝙ festinè nō deferat verbū, deinde exponit, id est iusiurandū: & sic videtur, ꝙ iuramētū requirat verba, quę opinio videt̃ cōprobari à gl. dū diffinit iuramētū, xxij. q. j. in summa. Sed Cy. in auē. sacramēta puberū. tenet oppositū post Pe. quia nō reperit̃ de iure aliquis cōtractus, qui requirat verba, nisi stipulatio: vñ secūdū eos etiā nutu pōt præstari iuramentū amico. Et hanc opinionē sequit̃ Bal. licet ipse non alleget super rubrica. ff. de iureiu. hoc etiā sequit̃ Abb. Moder. in eadē rubrica. in antiquis. Sed iura multū faciunt pro opinione dñi Pau. & etiā text. in c. & si xps. in prin. de iureiu. vbi satis dat̃ intelligi, ꝙ iuramentū est sermo, qui proficiscitur à malo pœnę, vt ibi exponitur. Et forte possumus dicere, & esset æqua cōcordia, ꝙ aut aliqs pōt loqui, & tunc requirant̃ verba; aut nō pōt loqui, & sufficiat nutus, sicut videmus distingui in matrimonio: in c. tua. de spō. Et ex primo mēbro infert hic Paul. ꝙ illa practica q̃ cōiter obseruat̃, ꝙ tangēdo scripturas quis videatur iurare, etiā si nō loquat̃, nō est iuridica. ¶ †Secūdò no. ꝙ ille qui mittit epi4 stolā absens alteri, nō videt̃ ꝓpriè loqui cū eo. Ex hoc inferr, a & arguit hic Bal. ꝙ si statutū ꝓhibet aliquē loq cū bannito[a], sub pœna nō incidit in pœnā, si mittit nunciū vel epistolā, qa nō dicet̃ ꝓpriè loqui: & verba statuti maxime pœnalis debēt strictè intelligi: vt l. cōstōnibus. j. ad muni. & l. quicqd astringēdæ. j. eo. ti. Do. me. hic referēdo ista dicta adducit quędā ꝓ doc. Bal. deinde tenet oppositū, vt statim refert. Cuius dictis breuiter adde ꝙ tex. in l. Paulus. §. fi. de lega. quę adducit pro opi. Bal. nō videt̃ ꝓbare hāc cōclusionē: qa ibi nō loquit̃ magis de mittēte schedulā, q̃ de loquēte cū iudice, vel pretore: vtit̃ em̃ verbo, participare: qđ ex ꝓprietate sua pōt cōprehēdere loquētē, & mittētē nūciū, vel epistolā, vt statim dicam. Vñ alia rō inducit ibi illū effectū, qa legatus participādo cōsiliū gratis nō pręsumit̃ ita distrahi ab officio legationis, sicut si ꝓpter premiū esset aduocatus. ¶ Secūdò aduerte ad text. in l. qđ sępe. §. si qs amico, ff. de cōtrah. ep. quę adducit Bal. in auē. habita. C. ne fi. pro. nā Bal. pōderat principiū literę, inquantū dicit ꝙ ille qui mādauit amico vt quęreret seruū suū fugitiuū, nō incidit in pœnā, quia nō vēdidit eū: et sic videt̃ velle, ꝙ ille qui vēdidit ꝑ nūciū suū, nō incidat in pœnā, quasi ipse vēdiderit. Sed ad illū tex. intellectus verus est, ꝙ intētio legis nō

[a] ¶ Statutum prohibet aliquem loqui cū bānito. Adde cōtra istū dictū Bald. est gl. in verbo, participationē. de sen. excom. lib. vj. Archi. in c. cū excommunicato. xj. q. iij.

test dicere, ꝙ ille qui mandat vendi seruum fugitiuũ, etiã si vẽdatur, dum est in fuga, nõ incidit in pœnã. Sed hoc voluit iurisconsult⁹, licet vtatur diuersis modis loquẽdo, quòd nec ille qui mandat in illo casu, neq; ille qui vendit ex mandato, incidũt in pœnã senatuscõsulti: qm̃ neq; mandans mandauit seruum vendi in fuga: sed postq; esset repertus, nec vendens aliter vẽdidit. Et quia dixi, ꝙ iurisconsultus vsus fuit diuersis modis loquẽdi: dic hoc esse, quia pro verbo, nõ mãdauit vendi, posuit verbũ, nõ vendidit, potuit non absurde poni ꝓ verbo, nõ mãdauit vendi, & exponit̃, nõ vendidit, id est nõ destinauit vendere, siue noluit vendere in illo casu, quia in iure frequẽter inuenit̃, ꝙ destinatio, id est, designatio aliquid faciendi, seu declaratio consideraẽ vt actus perfectè factus: vt l. si nondũ. cũ materia. C. de furt. & not. in l. pen. C. de test. mil. & in l. certa. §. fina. ff. de leg. j. & per hoc redditur clarus intellectus d. §. si quis amico. Et dicere, ꝙ ꝓhibitio facta de nõ vendẽdo seruũ in fuga non cõprehendat mandantẽ, si seruus in fuga vẽderet̃: hoc esset falsum & cõtra tex. in simili, in l. nõ licet. iũcta l. qui officij. ff. de cõtrahẽ. empt. ¶ † Tertiò adde, inquantũ ipse allegat cõtra sñiam Bald. glo. in c. constitutionem. de sentẽ. excom. in vj. volentem, quòd qui participat excõmunicato per literas, incidat in excõmunicationem. Pro quo vide aliam glo. quam ipse non adducit in cle. si summus pontifex. de sent. excõmu. in verbo, per literas. ꝙ illa materia non videt̃ facere ad ꝓpositũ nostrũ: qa cũ excõicato ꝓhibetur quis nõ loqui dũtaxat, sed participare: vt c. nuper. in c. cũ desideres. de sent. excõmu. quod verbũ latius patet, q̃ verbũ loqui. Nõ obst. text. quem ipse adducit in c. vbi piculum. §. nulli. de elect. lib. vj. quia ille tex. ponit ista duo tanq; distincta: & sic nisi de vtroq; exprimeretur, vt ibi sit materia odiosa stricti iuris, vnũ cõprehenderet̃ sub alio. ¶ Quartò adde, ꝙ inquantũ rñdet ad tex. nostrũ, ꝙ hic est speciale in stipulatione, ꝙ ista respõsio nõ videt̃ bona: qa fateor spãle esse in stipulatione, ꝙ aliqs debeat loq, sed ꝙ ille q dbet loq, nõ dicat̃ loq p nũciũ vel epistolã, hoc nullã habet spãlitatẽ: & ideo etiã in contractib⁹ qui consensu expediũtur, ista ponũtur tanq; diuersa: vt l. j. §. j. ff. ꝙ iussu. ¶ † Pro opinione tamẽ dñi mei bene facit tex. lxxx. dis. c. clericus. vbi ille qui ꝓhibetur loqui secrete[a], prohibetur etiam mittere nũcium eodẽ modo. & per illũ tex. & per tex. in §. nulli. s. alleg. forte vbi essemus in prohibitione iuris communis, & esset eadem ratio mittendi nunciũ vel epistolã loquendi, crederem opinionem eius esse verã. Sed in materia statuti, in quo proceditur magis stricte, esset mai⁹ dubium. Sed põt allegari ꝓ sua decisione, qđ eleganter not. Barto. in l. iij. §. liberi. ff. de legat. præ. & Ang. in l. Antistius. §. fin. ff. de acquir. hæred. in quib⁹ locis volũt, ꝙ si bannitus prohibetur acquirere bona in certo territorio, ex forma statuti non põt acquirere per ꝓcuratorẽ vel aliũ nomine suo. Vnde dicebat Bald. ad propositum in l. per diuersas. C. mãdati. ꝙ si bannitus prohibetur agere in iudicio, etiã cessionari⁹ nõ põt intentare directas nomine ipsius. Sed illę doctrinæ s. allegatæ nõ loquuntur, quãdo imponitur pœna loquẽti cũ bannito, sed solũ annullatur actus vel impeditur acquisitio: vnde in pœna quæ imponeret̃ loquenti cum bãnito, vt est in casu nostro, si mittitur nũcius, videt̃ recurrendũ ad distinctionẽ, quæ ponitur in l. aut qui aliter. §. fin. quod vi aut clam. & plene scripsi post Bald. & Mod. in l. Gallus. §. ꝙ suis. de libe. & posth. In eo autẽ qui mitteret epistolam, qa magis ꝓprie dicitur agere per se, forte posset sustineri opinio dñi mei: & ista sunt vera, vt dixi, qñ est eadẽ ratio prohibitionis, sic, qñ statutũ ꝓhibet loqui cum bãnito, ne fiant conspirationes contra rempublicã. Vbi aũt ista prohibitio fieret nõ ex ista causa, vel simili, sed in pœnam eius qui prohiberet̃ loqui, vel ingredi palatium, sicut excõicatus, nõ põt participare cũ alijs in pœnã sui, tunc nõ haberet locum id quod dicit do. me. † qa ille qui ꝓhibetur loqui ad suam ignominiã cum aliquo, vel ingredi certum locũ, si mittit nunciũ vel epistolam, videt̃ minus facere. Et ideo ꝓhibitus à qualitate maiori nõ videtur prohibitus à minori: vt traditur in tex. & gl. in l. cui pacto. ff. de seru. export. & bene facit tex. in l. Papin. exuli. ff. de mino. ¶ Et aduerte: qa inquantum dixi s. ꝙ dicta Bartol. in l. iij. de legat. præstand. videntur loqui in alio casu. hoc est bene dictũ, qa inquãtum ad actum acquisitionis, si ille qui non potest acquirere per se, posset acquirere per alium, de facili fieret fraus legi, vt de se patet: & ideo ne fiat fraus legi, vbi nõ cessat ratio legis, semper qui ꝓhibetur acquirere p se, ꝓhibetur etiã acquirere per ꝓcuratorem. Casus est not. in l. pupillus. §. fina. vlti. respõso. & in versi. ꝙ si dolo. ff. de autori. tut. Sed ista ratio non habet locũ quo ad pœnam euitãdam, in qua lex debet stricte ĩtelligi ꝓpter odium pœnę, vt in regula, in pœnis. de reg. iur. ¶ † In qõne autẽ principaliter ꝓposita dico, quòd aut loquimur in statuto puniente loquentẽ: & tunc nunq; punietur mittens nunciũ vel epistolam: sicut dicit Bald. qa cùm locutio importet ex sua ꝓprietate actũ quẽ qs habet facere p se, alio non mediante, nõ videt̃ cõprehendere casum, in quo actus fit per aliũ. Glo. est not. in cle. j. de vi. & honest. cleric. in verbo, personaliter. & bene probatur in l. item si obstetrix. in princ. ff. ad l. Aquil. super quo vide qđ scripsi allegando Bal. in diuersis locis in l. Gallus. §. ꝙ si is. iuxta si commẽti. de libe. & posth. & qđ tetigi notãdo illũ tex. in l. j. §. adipiscimur. s. đ acquir. poss. Aut loquimur de statuto prohibente ingressum palatij: & tunc dico esse recurrendum ad ea quę scribuntur in d. §. quod si is. & ad ea quæ scribit Barto. in l. aut qui aliter. §. fina. s. alleg. & in l. hæc verba. ff. de adul. Hęc est differẽtia, vtrum quis mittat nunciũ simpliciter, qui dicat aliquid voce, vel qui tradat epistolam: quia in vtroq; casu si bene cõsideres, ꝓhibitus ingredi palatium ingreditur per nunciũ, & ista sufficiant. ¶ In glo. j. super verbo, stipulatio. ibi: & sic not. ꝙ genus &c. q̃ritur pro declaratiõe gl. quid appellet hic gl. genus. Doc. hic cõiter dicunt, ꝙ gen⁹ appellat stipulationem, qa cõtinet duo, videlicet interrogationem & responsionem. Sed ista est impropriissima locutio, quia illa quæ cõstituũt essentiã speciei, sicut animus, & corpus, cõstituunt possessionẽ: vt l. iij. in princ. s. de acquir. possess. nõ possunt dici cõstituere genus, sed constituunt essentiã generis, vel speciei: genus em̃ appellatur genus, nõ respectu partiũ essentialiũ, sed respectu specierum vel indiuiduorum quę cõtinentur in genere: vt l. iij. §. genera. s. de acquir. possess. Vnde dic vt dicit iurisconsultus in l. v. in prin. j. eo. ꝙ stipulatio quæ est genus, continet tot species, quot sunt causæ stipulandi. Et si dicatur, quomodo vocat̃ stipulatio genus, cùm sit species cõtract⁹ in genere: vt l. j. s. de pactis. Est dicendũ, quòd est quædam spẽs, quæ vocat̃ spẽs respectu amplioris generis sub quo continet̃, & illa eadẽ respectu specierum quas cõtinet in se dicit̃ genus subalternum: vt plene declarat Barto. in l. quæsitũ. §. idẽ respõ. ff. de fund. instru. ¶ In glo. super verbo, loquente. ibi: altero interrogante &c. Adde ꝙ adeo est hoc de forma substãtiali, ꝙ si præcedat ꝓmissio, & incontinenti sequat̃ interrogatio, vitiet̃ stipulatio, & sit nulla: secũdm Barto. & Moder. hic allegant bonum text. in l. j. C. de vsur. et bene facit l. j. §. verbis. s. titu. proxi. Sed nõ alleg. glo. not. quæ hoc dicit expresse in l. iurisgẽ. §. igitur nuda. ff. de pact. ¶ † Et ex hoc collige sing. ꝙ vbicunq; prius & posterius requirunt̃ pro forma, ꝑposteratio vitiat actum, etiã si id quod debebat ꝑcedere, sequat̃ incõtinenti. facit optime text. & quod ibi scripsi in l. ij. §. prius. s. de vulg. & pupil. Et ita debet limitari quædã gl. not. quã ponderat ibi Bar. in l. iurisiurãdi. in princ. ff. de oper. lib. ¶ † In glo. posita super verbo, possunt. ibi: sed in infante fallit. cõmunis opin. est, ꝙ ibi sit casus specialis in illa stipulatione, p quã conseruat̃ substantia pupilli: vt etiam infans, qui non habet intellectum, possit stipulari. Cyn. tamẽ, quẽ refert hic Ioan. de Imo. & sequitur do. me. intelligit illum tex. non in infante, sed in proximo infantię, in quo est regulare ꝙ potest stipulari[b], licet non perfectè intelligat: vt Insti. de inu. stipu. §. sed quid diximus. Et hanc conclusionem probat do. me. primò per illum tex. in §. sed qđ diximus. Secundò, quia in l. si seruum. ponitur verbũ, ꝑsens. ꝑsentis autẽ nomine intelligit̃ ille qui ĩtelligit: vt l. diem ꝓferre. §. corã. ff. de verb. signi. Sed ista ratio parũ valet: quia tex. expresse postea subdit, ꝙ si est ꝑsens, põt stipulari, licet nihil intelligat. Pau. de Ca. hic fuit in alia opin. videlicet ꝙ debeat distingui inter infantẽ, qui nõ põt fari adhuc, & inter eũ qui licet sit infans, põt fari, q̃uis nullũ habeat intellectũ. Primo casu intelligit̃ tex. noster. Secũdò casu loquit̃ tex. ĩ d. l. si seruũ. & in l. j. §. si. s. de act. & obli. & hanc opin. ego sum secut⁹ in l. j. §. adipiscimur. s. de acq. pos. Multũ tñ cõtra eũ facit tex. in d. §. sed qđ dixim⁹. q vr̃ hoc restrĩgere ad ꝓximũ infantiæ. Sed põt dici, ꝙ nõ ẽ sumendũ ar. à cõtrario sensu, p quẽ tollunt̃ istę leges, quę ex verbis suis manifeste loquunt̃ in ĩsãte, id est, in eo q nullũ habet ĩtellectũ. ¶ Extra gl. tãgit hic Bar. subtilẽ & elegantẽ articulũ, nunqd pactũ nudũ vestiat̃ colore iudicij, vel ꝓpter iudiciũ fingat̃ stipl̃o: & tenet ipẽ ꝙ sic, p l. cũ ostẽdim⁹. §. fi. s. de fideiuss. tut. Et idẽ tenet in l. cũ qs decedens. in prin. ff. de le. iij. Bal. aũt sup hoc pũcto variauit: nã in l. siue apud acta. C. de trãsac. dicit hoc dictũ esse verũ, qñ cã pacti seu qñ pactũ nudũ est de pñti, vel de pterito: qa tunc fingit̃ stipl̃o, vt dictũ est: sed qñ pactũ est nudũ, qa implementũ p qđ reus vult obligari, est faciendũ in futurũ, tũc pactũ nõ vestit̃ calore iudicij: & ita intelligit tex. ĩ l. siue apud acta. in fi. Sed in l. iij. §. volũtatẽ. ff. sol. mat. & in c. j. §. si qs feudũ. si de feu. fue. cõtrouer. inter do. & vas. & ĩ l. tale pactũ. §. qui ꝓuocauit. ff. de pac. tenet simpl'r cõtra Bar. Et idẽ tenet in d. l. cũ ostẽdim⁹. ĩ fi. nõ ob. tex. illius

[a] ¶ Qui ꝓhibet̃ loq secretè. Addẽ qđ de ꝓhibente loqui cũ cardinali existenti in cõclaui, habet locũ in scribente literas, vidẽ p Lau. in c. vbi piculũ. in §. nulli. de elect. lib. vj.

[b] ¶ Quòd põt stipulari. Adde an infans stipulãdo sibi acquirit absq; tutore, scilicet cũ stipulat̃ sibi, rẽ suam saluã fore: vidẽ p Ang. in l. donatariũ. versi. & bene habeo etiã. C. de acquir. poss.

illius l. q̃a ibi est spãle fauore pupilli, sicut est spãle de cõsensu partis psu- mendo vt habetur in l. si filius. ff. de tute. sicut etiã est speciale in repu. vt l. ij. & ibi not. ff. ad muni. Do. me. hic diffusissime tractans istum articulum, quo ad illum tex. dat alium intellectum. Nã dicit, ꝙ ideo ibi fingitur stipulatio, quia consensus fuit geminatus: nã primò fideiussor est passus se nominari: secũdò passus est se describi in actis. Nec mireris, dicit ipse, quia videmus in simili, ꝙ conditio duplicata apposita in testamẽto excusat quẽ à pœna, in quam aliàs incideret: quia legatũ sibi ascripsit, vt probat tex. in l. diuus. §. fi. ff. de fal. sicut etiã videmus in simili, ꝙ cõfessio geminata plus operatur: de quo in l. cùm scimus. C. de agri. & censi. & in l. in contractibus. §. illo. C. de non nu. pec. Sed ista sua ratio nõ multũ vrget: quia geminatio cõsensus videtur operari nouũ effectũ, nõ quãdo quis geminat cõsensum incõtinẽti, sed ex interuallo: vt patet in l. si mulier. & qđ ibi no. C. ad Velle. & in aut. vt immobilia ante nup. bene facit quod habetur in l. si cõuenerit. in prin. ff. de pign. act. † Præterea licet geminatio cõsensus expressi possit aliquẽ nouũ effectũ inducere, geminatio tamẽ actuũ, ex quibus elicitur tacitus cõsensus, nõ sufficit, vt patiẽtia habeatur pro consensu, nisi alia concurrãt. l. Procula. ff. de proba. & tradit Bart. in l. quæ dotẽ. so. ma. Vñ aut est approbanda prima respõsio, aut noua quærẽda: nã cõtra primã responsionẽ fortiter facit: quia si dicas, ꝙ est speciale fauore pupilli, videtur induci duplex specialitas circa idẽ ex eadẽ causa, scilicet ex fauore pupilli. Sed regulariter de iure concurrere non põt. l. j. C. de do. promis. & l. cũ post. §. gñera. ff. de iure do. Sed ad hoc posset rñderi, ꝙ propter fauorẽ publicũ & fauorẽ pupilli hoc sustinetur in isto casu: ar. l. si quis in graui. §. vtrũ. & qđ ibi no. ff. ad Syl. nã in stipulatione rẽ pup. sal. fo. sustineretur vnũ, qđ est maius, videlicet ꝙ infans qui nullũ habet intellectũ, possit stipulari: vt l. si seruũ. j. rẽ pup. sal. fo. secũdũ communẽ intellectũ. Intellectus aũt Bar. ibi non põt stare, duplici ratione. Primò quidẽ, vt dicebã in voce, quia nõ est verum, ꝙ patiẽtia in actu iudiciali inducat tacitũ cõsensum: & contrarium probatur in l. mutus. §. is qui curatorẽ. ff. de procurato. Vnde idem Bart. in lege, sæpe. de re iudica. vult, ꝙ si ego patior te nomine meo agere in iudicio: per hoc non videor dedisse mandatũ. Secundò, quia oritur duplex specialitas respectu caloris iudicij, vt s. dixi in solutione præced. & si est tantus fauor pupilli, & reipu. vnde dicebat Bar. not. ad propositũ in l. iurisgentiũ. §. quinimo. in vlti. colũ. ff. de pact. ꝙ l. si quis argentũ. quæ vult propter pactũ nudum dari actionẽ, non habet locũ in pacto tacito & præsumpto, ne duo specialia circa idem concurrant. Reperitur tamẽ, ꝙ pactũ tacitũ & præsumptũ vestitur cohęrẽtia contractus, sicut pactũ expressum: vt l. hæreditatẽ. in prin. ff. de dona. quẽ tex. ibi no. Ioan. de Imo. Ad hoc debes etiã scire, ꝙ ista stipulatio ficta, de qua in l. cũ ostẽdimus. præalle. nõ tantũ operatur per omnia, quãtũ si verè stipulatio interuenisset: quia etiã de iure ff. iste fideiussor nõ poterat cõueniri, nisi excusso principali. Glo. est sin. quã ibi approbat Bar. in l. j. C. de decu. li. xj. Et quia est bene responsum ad l. s. dictã, sciendum est ꝙ do. Benedictus de Plumbino, & quidã alij Moder. vt refert hic Ioan. de Imol. & do. me. videntur tenere, ꝙ pactũ vestiatur calore iudicij: alleg. text. in l. manumisso per literas. ff. de manu. vindi. & text. iuncta gloss. in l. si fideiussor. in princip. ff. qui satisda. cogan. Et nõ repetendo responsiones d. Io. & domini mei ad dicta iura dicendum est, & melius, quòd in l. manumisso. ideo verba solẽnia domini non erũt necessaria, de quibus ibi fit mentio: quia ex consuetudine erat inductum, vt illa verba solẽnia haberẽtur pro dictis: quæ quidem consuetudo benè potest supplere, etiam in stipulatione aliquid esse dictũ, quod nõ est: vt l. sancimus. l. de fideius. & l. si prius. §. j. ff. de aqua pluuia arcen. & hoc indicat ibi text. dum dicit, solet &c. sicut in simili multæ solennitates verborum, quæ requirebantur in stipulatione, hodie sunt sublatę: Institu. de inuti. stipulatio. §. item verborum. ad l. si fideiussor. Omissis respõsionibus do. mei dicas, & clarè, ꝙ q̃uis patiẽtia operetur aliquid plus in iudicio, quàm extra, non tamẽ operatur ꝙ ex pacto oriatur actio: nam in l. fideiussor. ex tacito consensu inducitur simplex renunciatio priuilegij, ex qua tollitur exceptio renunciandi, non autem causatur aliqua obligatio. Hęc autem multum differunt †: quia facilius renunciatio tollit ius quàm obligatio obliget promittentem: vt l. tale pactum. in princip. ff. de pact. & patet ex not. in l. non solũ. §. si liberationis verba. ff. de libe. leg. Pro ista tamẽ parte, ꝙ pactũ nudũ vestiatur calore iudicij, arguit do. me. Primò, quia videmus quòd renunciatio facta in iudicio plus operatur ad tollendum ius futurum, quàm renunciatio facta extra iudiciũ: vt l. si plurium. in fin. ff. de acqui. hæred. & l. j. in fi. ff. de cura. bo. dan. Sed ad hoc est dicendum, ꝙ sicut renũciatio facta in iudicio seu pactũ est fortius pacto extraiudiciali: vt l. pacta nouissima. in verbo, maxime. C. de pac. Ita non est concedẽdũ, ꝙ calor iudicij habeat tantam vim, vt pactũ nudũ operetur effectũ contra sui naturã, id est vt pariat actionẽ: & vt intelligas differentiã inter casum & casum, renunciatio facta in iudicio iuri de futuro habet vim pacti propter præsentiã iudicis, qui est persona publica, & videtur recipere nomine partis: vt l. postquã liti. cũ materia. C. de pac. & tangit Bart. in d. §. si liberationis verba. Sed ꝙ pactũ nudum pariat actionẽ, aut non pariat actionẽ, non põt facere iudex, licet videatur recipere pactum nomine partis, seu approbare pactum, quia non potest dispensare contra ius: vt plene traditur in l. omnes populi. de iusti. & iu. Vnde casus non est similis. Secundò arguit ipse per ea quæ eleganter ponit Bar. in l. si causam iudicati. C. de exec. rei iudi. & in l. ex placito. C. de re. permu. vbi voluit, ꝙ instrumẽtũ guarẽtigię debet habere executionẽ paratã, etiã si in eo cõtineatur pactum nudum. Sed illud dictum reprehẽdit ipse sufficienter per ea quæ not. idẽ Bal. in l. si nõ sortem. §. indebitum. ff. de condi. inde. & in l. si ex pretio. C. si cert. peta. & in l. ij. in fi. C. de const. pecu. & tenet, ꝙ impugnatio sua sit vera, quia accessorium non debet vestire principale: vt l. si pacto quo pœnã. C. de pact. Tamẽ adhuc dictũ non videtur ad propositũ, positò ꝙ esset verum, quia guarentigia habet plus q̃ vigorẽ iudicij, habet em̃ vim sententię, vñ sicut si esset lata sñia super pacto nudo, vtiq; valeret: vt l. cũ putarẽ. ff. fa. erc. ita mãdabitur executiõi guarẽtigia, q̃a habet vim sentẽtię. facit optime qđ ponit Bar. in l. nõ fatetur. in fi. ff. de cõfes. & in l. possessio. §. & si possessio. ff. de acq. pos. Et ita euitãt istã doctrinã quidã Mod. in d. §. qui prouocauit. Quin imo etiam si pactum nudũ vestiretur calore veri iudicij, & contẽtiosi, nõ tamẽ operaretur eundem effectum in instrumẽto guarẽtigię, quia ibi fit præceptum in vim voluntariæ iurisdictionis, qđ non potest operari, cũ sit accessorium vltra virtutẽ sui principalis: ita decidit sing. Cy. per hanc rationẽ, & sequitur Bal. in l. in contractibus. in princ. C. de non nu. pecu. Tertiò adducũt præfati Mod. & do. me. tex. iuncta glo. in aut. generaliter. C. de epis. & cle. Sed ad illam dic vt hic per do. me. cui nihil est addẽdum. Quartò adducũt glo. in l. eum pro quo. ff. de in ius voc. sed illa gl. nõ habuit hunc intellectũ, videlicet ꝙ ex pacto nudo officialis acquiratur actio parti, sed habuit respectũ solũ ad hoc, ꝙ alteri quæratur actio per personã publicã, & nominauit ibi pactũ tanq; genus cõprehendẽs omne genus contractus: vt habetur per glo. in l. j. C. de act. & obli. Ang. autem ꝙ ista opinione adducit tex. in l. fi. C. ad l. fal. in verbo, nuda cautio. Sed iste est error, quia verbum, nuda, non intelligitur nuda stipulatione: vt l. j. §. stipulatio duplæ. & §. j. infrà, de præto. stipula. Vnde reiectis his do. me. hic approbat opinionẽ Bal. quã etiã sequitur hic Io. de Imo. vt s. dixi. dic tñ, ꝙ lex, siue apud acta. nõ probat hãc cõclusionẽ, sicut credit Bal. & verũ est, vt paucis te expediã: q̃a reuera in vlt. rñso tex. in l. siue apud acta. loquitur de pacto facto sine scriptura. i. de pacto extraiudiciali: qđ patet, quia s. in prin. distinxerat ista tria: pactũ factũ apud acta, pactũ factũ extra iudiciũ sine scriptura, & pactum factũ sine scriptis. Vnde quia præcedẽtia declarãt sequẽtia, & ecõtra, sicut in princ. intellexit de pacto facto sine scriptis extra iudiciũ: ita etiã videtur intelligere in vlt. responso: ar. l. vtrũ. de peti. hære. & l. qui filiabus. in princ. de lega. j. cũ si. Quòd autẽ opinio Bal. in §. qui prouocauit. sit vera, mouetur do. me. per tres rationes. Prima quidẽ, quia nõ cauetur lege, ꝙ iudiciũ operetur hunc effectum. Secunda, quia confirmatio facta super contractu iurisgen. ab inferiori à principe nihil plus roboris dat contractui: vt l. si quos. C. de decu. lib. x. & not. Bar. in l. si expressum. j. de ap. & Inno. in c. j. de confir. vti. vel inuti. † Sed ista ratio posset euitari, quia fateor ꝙ iudiciũ & præsentia iudicis non dat plus roboris pacto vel contractui, quando nullitas & defectus contractus surgeret ex dispositione legis, quia contra legem, vel superioris. inferior non dispẽsat vel disponit: vt cap. quod super his. de maio. & obedien. & per Bart. in l. j. in prin. ff. si quis ius di. non obtemper. & in l. omnes populi. de iusti. & iure. Sed vigor iudicij bene posset operari, vt actus extraiudicialis, cui lex non assistit, recipiat vigorem & fomentum à iudicio: vt patet in l. stipulatio ista. §. alteri. j. eod. iuncta l. in causæ. §. fi. ff. de proc. & plenius per Bartol. in l. stipu. ista. §. si stipuler. j. eod. & ideo videmus, ꝙ per personã publicã quæritur actio priuato: vt in aut. libellum. C. de li. cont. facit optime tex. no. in l. si rẽ. §. fin. ff. de pig. act. vbi patet, ꝙ oblatio iudicialis quo ad consequendam actionem, plus operatur q̃ oblatio extraiudicialis: simile videmus in protestatiõe, ꝙ plus operatur cũ fit autoritate iudicis: vt l. mulier fundo. ff. de l. commis. & per Barto. in l. non solum. §. morte. ff. de no. op. nunci. Tertiò dicit do. me. ꝙ si pactum nudum vestiretur calore iudicij, hoc esset, quia si non valet pactum, valet vt valere põt, scilicet vt stipulatio. Sed hanc virtutẽ non habet iudicium: vt dicit tex. no. in l. si quis suus. C. de repu. hære. ergo pactum non vestitur calore iudicij. Tu dic, quòd pactum non vestitur per istam regulam, sed per regulã, quia vigor iudicij fortius operatur in quocunq; actu quàm partes intendunt: vt patet ex iuribus præallegatis. & ex l. fin. §. penul. secundùm intellectũ Bar. & cõmunẽ, s. ad Velle. Super isto passu difficili videtur pro cõcor. esse distinguendum, ꝙ aut pactũ qđ fit in iudicio, respicit expeditionem iudicij, & habet implicitam confessionem ex parte rei conuenti: verbi gratia, si reus promittat per pactum soluere id quod fuit iudicatum, ita quòd promissio statim est certa: & tunc videtur, quòd pactum nudum vestiatur calore iudicij. Casus est expressus in d. l. tale pactum. §. qui prouo. nam iurisconsultus non fundat se ibi vt communiter volunt doctores, quia illud pactum succedat loco sententiæ, sed quia promissio habet in se confessionẽ implicitam. Vnde sicut confessio simplex facta in iudicio parit actionẽ in factum contra confitentẽ: vt l. sed & possessori. §. pe. in tex. & glo. ff. de iureiuran. & per Bar. in l. j. C. de confes. multo fortius videtur ꝙ idem operetur promissio facta in iudicio, quę fit ad finẽ expediẽdi iudicij, & est certa & determinata, vt dictũ est. Aut promissio nõ fit causa expediẽdi iudicij, vel nõ est certa & determinata: & tũc tale pactũ nõ vestitur calore iudicij. Primũ põt probare lex nostra. Secũdũ probatur ex tex. singu. qui decidit quæstionẽ in stipulatione. de iudi. sisti. in l. oẽs. §. in hac. el ij.

C. de epiſc. & cleri.† vbi dicitur, ꝙ qñ plures clerici cõueniunt in iudicio, poſſunt fideiubere inuicẽ vnus pro altero, dum tñ pronunciant ſolenni ſtipulatione. Et ſic etiam ꝓmiſsio iudicialis, quæ fit corã iudice, oportet ꝙ ſit ſolennis, ſicut fideiuſſio extraiudicialis. Tertiò confirmat̃ iſta cõcluſio, quia iuramenti delatio habet vim conuentionis, & pacti: vt l. qui iuraſſe. §. fina. ff. đ iureiu. ſed ſpãle eſt in iureiurando, ꝙ ex eo oriatur actio,[a] & iõ eſt ſpeciale, quia habet vĩ rei iudicatæ: vt dicit textus & glo. in l. ſed & ſi poſſeſſori. §. pe. de iureiu. Ergo in alijs pactis, quæ nõ habent vim rei iudicatæ, pactũ non veſtit̃ calore iudicij, niſi quando contineret idem, qđ continet diſpõ legis. Ita põt intelligi tex. in aut̃. gñaliter. s̃. alleg. & in l. ſi cui. in princ. ff. de accuſ. iuncta l. qui crimen. C. qui accuſ. non poſſ. Cõfirmatur iſta cõcluſio noua rõne quã alias non adduxi, ſicut heri dicebã in voce: qa certum eſt, ꝙ clauſula poſita in fin. refertur ad omnia p̃cedentia, niſi quatenus apparet, cur nõ poſſit referri ad aliqua: vt l. j. C. de li. præte. l. talis ſcriptura. cum materia. ff. de leg. j. Sed tex. in l. v. j. eo. vſq; ad §. ſtipulatio. enumerat ſtipulatiões iudiciales, & prætorias, & conuentionales. deinde ponit diffinitionem ſtipulationis ſimplr̃: ergo datur intelligi, ꝙ illa diffinitio tam debet obſeruari in iudicialibus ſtipulationibus, q̃ in extraiudicialib⁹. & iſta cõcluſio multo fortius eſt vera, quãdo pactum quod fit coram iudice, vel in iudicio, nõ pertinet ad diſpoſitionẽ iudicij, imo iudicatur vt ſimplex pactũ, & ita appellatur, vt l. ſi p̃cedente. circa medium. ff. manda. Et bene facit tex. in l. j. C. đ ſatiſda. in vlti. reſpon. ſicut videmus, ꝙ licet teſtamentũ fiat corã iudice, & in actis, nihilominus ſi deficit ſolennitas teſtamentaria, nõ valet, neq; reuocat primum, niſi concurrente decẽnio: vt l. ſancimus. C. de teſt. Et aduerte, quia ſi teneremus cõmunem reſponſionẽ ad l. cũ oſtendimus. in fin. ꝙ ibi ſit ſpeciale fauore pupilli, poſſumus aliter defendere tex. ab impugnatione, quã s̃. feci, ꝙ ibi cõcurret duplex ſpecialitas. Nam dicemus, quòd nõ currit duplex ſpecialitas ex eadẽ cauſa: ſed quòd patientia habeatur pro conſenſu in iudicio, eſt fauore iudicij. quòd autem conſenſus fingatur eſſe ſtipulatio, eſt fauore pupilli. Duę autẽ ſpecialitates ex diuerſis cauſis bene concurrunt, vt plene declarat Barto. in l. ſub condi. ff. de ſolu. & pleni⁹ in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuca. Et ſi vis defendere hanc reſponſionem, oportet tenere doct. Inno. in c. ex parte. de reſcript. vbi dixit, ꝙ ſcientia & patientia domini inducit tacitum mandatũ in procuratore iudicis, quã communiter approbat Bal. in procuratore ex parte actoris in l. in cauſę. §. j. ff. de procura. & in l. j. ff. de nego. geſt. Pro qua concluſione videt̃ caſus ſing. in ca. fin. in pe. reſpõſo. de iureiu. lib. vj. vbi tex. probat, quòd ſcientia ſuperueniens ex poſtfacto inducit tacitam ratificationem actus facti in iudicio: ergo eadem ratione inducit mandatum, ſi adeſt tempore quo actus geritur. Et tenendo hanc ſentẽtiam oportet rñdere ad l. mutus. §. is qui curatorem. ꝙ ibi non loquitur de p̃ſentia iudiciali, ſed de præſentia in ciuitate, & forte poterat ignorare actum iudicij. Et ita videtur intelligere ibi Bald. Quia tamen iſte articulus eſt valde dubius, nõ determino pro nũc quid ſit: & ideo tutius eſt tenere primam ſolutionem. Et ad materiam vide bonum tex. pro iſta ſolut. l. j. §. ſimiliq; modo. C. de Lati. liber. tol. vbi patet ꝙ calor iudicij cõcurrens cum fauore libertatis, facit quòd verba enunciatiua emiſſa ꝓpter aliud inducunt diſpoſitionem.† Et quia domin⁹ meus hic tetigit, nunquid pactum nudum veſtiatur à iuramento, in quo eſt quæſt. & de iure ciuili, & de iure can. vide ſup hoc qđ ponit Bal. in l. cum antea in fin. C. de arbit. quod ponunt plene cano. in ca. per tuas. de arbitr. & in ca. cùm veniſſent. de inſtit. & quod tangit Barto. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſolut. & Bald. in rubri. de iureiurã. ff. & plenius Ioan. de Imol. in c. cùm contingat, viij. & ix. chart. ſuæ repe. extrà, de iure iur.† Et qualiter mutus & ſurdus poſsint contrahere, vide vltra ea quæ ſcripſi in l. mutum. in prin. ff. de acquir. hæredita. Bald. in l. iure militari. ff. de teſt. mili. & quod ponit glo. quã adducit hic do. me. in l. qui id qđ. §. mutus. s̃. de dona. & quia do. meus hic tangit, nunquid cõtractus factus ab ebrio valeat ipſo iure, vel ope exceptiõis: & qualiter ebrius delinquẽdo puniatur, dic vt hic per eum, cui nihil addo. Et ad primum vide text. cum glo. xij. quæſt. j. c. vnuſquiſq;. in verbo, periuriũ. Ad ſecundùm tex. xv. quæſt. j. c. ſane. & c. inebriauerũt. Et quia vidiſti enumeratos aliquos caſus, in quibus fingitur ſtipula. adde ſecundùm Bald. in l. ij. C. de bonis quæ lib. quem adducit hic do. m. ꝙ ſicut ſtipul. fingitur in fauorem mulieris quo ad dotem, etiam fingitur quo ad donationem propter nupt.

Qui præſens. Omiſsio reſponſionis vitiat ſtipulationem nõ modicum interuallum inter interrogationẽ, & reſponſionem. Vel ſic, & verius: Reſpõſio facta ĩ abſentia partis, vitiat ſtipulationem non facta præſente parte interueniente modico ſpa. temporis. Secunda eſt ibi: ſi vero p̃ſens. Tertia ibi: interuallum. ¶ †Not. primò ſecundùm vnum intellectum, qui tangitur in glo. quòd reſpõſio facta ex interuallo vitiat ſtipulationem. Sed iſte intellectus non placet, qa in tex. non fit mentio, quòd fuerit facta reſponſio à p̃ſente præſenti, ex interuallo intellectus etiam Barto. ad hoc primum reſponſum, qui intelligit ꝙ rñſio nõ fuit facta aliquo modo, minus placet, quia qõ erat ſuperuacua, cùm in prin. etiam dictũ ſtipul. non poteſt fieri, niſi vtroq; loquẽte: vnde ſi non erat ſecuta aliqua reſponſio, non poterat dici facta vtroq; loquente, & ideo caſus erat iam deciſus. Dicamus ergo, & hoc tãgit Pau. de Caſt. in ſumma quòd erat ſecuta reſponſio: ſed in abſentia ſtipulatoris, & ſic ampliatur, quod erat dictum in prin. videlicet ſi vnus fuit p̃ſens & interrogauit, & poſtea ipſo abſente fuit facta reſpõſio. Et per iſtũ tex. ſic intellectũ poteſt argui, ꝙ per reſpõſionem factam à reo libello actoris, l. ſi actor nõ eſt p̃ſens, non inducat̃ litis cõteſ. de quo vide p Bal. in l. j. ver. tertio quæro. C. de lit. conte. ¶ †Secundò not. ꝙ interuallũ modici tẽporis[b] nõ vitiat ſtipulationẽ. Et dicit hic Barto. & ſequunt̃ Mod. quòd modicũ interuallũ dicitur, ſi ſit facta rñſio eodem die, ſecus ſi diuerſa die: et hoc videt̃ ꝓbare tex. in l. cõtinu⁹. in prin. j. eo. ¶ In glo. poſita ſup verbo, rñſum. glo. noſtra vult hic expreſſe, ꝙ rñſio etiã facta ex interuallo, dũmodo actus extrane⁹ nõ interueniat, faciat ſtipulationẽ validam. Sed Barto. & cõiter Moder. reprehẽdunt eam p tex. noſtrũ à cõtrario ſenſu, & p tex. in l. cõtinuus. & in l. duos. §. fi. allegatos in glo. Sed pro glo. multum facit vt dicit hic Paul. de Ca. & do. me. tex. in illa l. ſi ex duobus. quẽ Barto. allagat ꝓ ſe, vbi expreſſe videt̃ dici, ꝙ etiã ſi rñdeatur altera die, dũmõ actus extrane⁹ nõ ĩterueniat, nõ vitiet̃ ſtiplo: & p hoc do. Pau. hic ſeqt̃ gl. qñ ſtipulator nõ receſsiſſet, poſt ĩterrogationẽ: ſi aũt receſsiſſet, & tũc ẽt ſi poſtea rediſſet, ex ĩteruallo, fuiſſet rñſũ, nõ valeret ſtiplo, vt ĩnuit iſte tex. à cõtrario ſenſu: ſed iſta differẽtia nõ vr̃ habere rõnẽ, ſi cõſtaret ꝙ actus extraneus medius nõ interuenerit. Pręterea cõtra gl. vr̃ caſus multũ clarus in d. l. duos reos. §. fin.† vbi ad hoc vt valeat ſtipulatio iſtá duo requirunt̃ copulatiue, ꝙ nõ interuenerit longũ interuallum, nec actus extraneus: ergo vtrũq; debet concurrere: vt l. ſi quis ita ſtipulat⁹ fuerit. §. ſi neq; Titius. j. eo. tit. Et quia iſta iura videntur ſibi multũ cõtrariari, ego in l. continuus. in princ. j. eo. & in l. duob⁹. §. fi. de duob. reis. diſtinxi, ꝙ aliqñ eſt certum, ꝙ actus extraneus interuenit, & tunc vitiatur ſtipu. ſiue ſit reſponſum ex modico interuallo, ſiue ex longo. Aliquando eſt certũ, ꝙ non interuenerit, & tunc nõ vitiat̃: & ita intelligo tex. in d. l. ſi ex duobus. Aliqñ ſumus in caſu dubio, & tũc dixi ꝙ qñ nõ interceſsit longũ interuallũ, p̃ſumitur nõ interueniſſe actus extraneus: ſed qñ interceſsit, puta qa eſt rñſum altera die, tunc p̃ſumitur interueniſſe, & vitiat̃ ſtipulatio. Pro hoc ſecũdo dicto vide tex. not. qui bene facit in l. eius militis. §. fi. cũ l. ſeq. ff. de teſt. mili. Primũ dictũ limitaui ego in d. l. duos. in fi. niſi appareat expreſſe. de diuerſitate horarũ allegaui tex. qui valde bene facit in l. ſi quis cũ. §. fin. de vulg. & pupil.† Nunc autẽ vt minus diſcedam à cõi ſentẽtia q̃ poſſum, dico ꝙ diuerſitas horarũ etiã ſi de ea conſtaret ex ſerie cõtractus, non vitiaret ſtipulationem. Non obſ. l. p̃alleg. quia ibi ſine actu p̃cedenti facto incontinenti ex interuallo poterat fieri ille nou⁹ actus, non repetito primo actu. Sed in caſu noſtro ſtipulatio eſſet inutilis, niſi repeteret̃ prima interrogatio iterũ. Tene tñ menti illam l. qa not. eſt, et in dictis ll. allegaui, quæ ꝓbant hanc cõcluſionem. ¶ †Extra glo. Barto. hic, Mod. tractant de natura iſtarum dictionũ mox,[c] ſtatim, illico, ſine mora, cõfeſtim, & ſimiliũ. Et ĩter alia dicit hic d. m. ꝙ iſtę dictiones ſignificantes celeritatem, operant̃ varios effectus: nam primò ſignificant canonem latæ ſententiæ, quòd aliquis cenſeatur cõdemnatus ipo iure, ſeu priuatus iure ſuo; ſuper quo vide glo. in authẽ. de inceſ. nupt. §. j. & quod ſcribit Barto. quẽ etiam adducit d. m. in l. imperator. ff. de iure fiſci. Tu vide eundẽ Bar. in l. iubem⁹. §. ſane. C. de ſac. ſan. eccle. Bald. in l. in crĩnali. C. de iuriſd. omn. iu. pleniſsime d. Anto. in ca. ſi diligent. de foro cõpe. Et qd ſignificet verbũ, ipſo facto, vel eo ipo, vide gl. in cle. ne in agro. §. j. de ſta. mon. & Arch. in c. eũ qui. de p̃ben. libr. vj. & Bald. in aut̃. hita. ne fi. ꝓ pa. & in l. fin. C. de ſacr. ſan. eccle. Secũdò inducũt iſta verba, ſcđm d. m. ꝙ vbicũq; talia verba apponunt̃ ĩ l. iudiciũ efficit̃ ſummariũ: alle. gl. in l. mom. C. vnde vi. & Bar. in l. pe. C. de po. cõtra quã opi. videt̃ tenere Bal. in l. nec quicq;. §. de plano. ff. de offi. ꝓcõ. & le. dicẽs, ꝙ p iſta verba põt ſolũ abbreuiari dilatio; ſicut dicim⁹ in ſimili in c. ſup eo. de ap.

Primo

[a] ¶ In iurõ, ꝙ ex oriatur actio. Adde Archi. in c. iuramẽti. xxij. q. v. Anto. de Bu. in ꝓœ. Grego. idẽ Anto. in ca. noui. đ iud. Archi. in ca. nos in quemquam ij. q. j.

[b] ¶ Quòd interuallũ modici tẽporis. Adde l. duos. in §. fi. de duobus reis.

[c] ¶ Dictionũ, mox. Adde glo. in aut̃. đ inceſ. nup. Bal. in l. iubemus. la ij. in §. ſane. C. de ſacroſã. eccleſ. Bal. in l. Meuius. in §. duob⁹. in vlti. col. ff. de lega. ſecundo.

Pro cõclusione dñi mei est snĩa Bart.quem ipse alleg.in l.j.ȷ̃. iudic.solui. & videtur dixisse amplius,& sing.Bal.in l.ij.C.vt lit.pen.in versi.protinus.ꝙ istæ dictiones quæ significant idem,ꝙ incõtinenti operantur,ꝙ si constat iudici de crimine commisso in iudicio, possit punire,& imponere pœnã ordinariã absq; oblatione libelli,& ordine iudiciorũ.¶Sed ista do.est dubia per ea quæ dixi in articulo sequenti,quæ tangit hic do. me. vult enim,ꝙ per istas dictiones significantes hoc modo vt dixit, tollatur tẽpus quadrimestre,qđ datur iudicatis:alleg.Bal.hoc dicentem in l.quoniam iudices. C.de ap.vbi volunt per illũ tex.ꝙ qñ appellatio est de certa, quia statim debet fieri executio,vt ibi dicitur,intelligitur denegata dilatio quatuor mensiũ debitori:de qua in l.fi. C.de vsu.rei iudic. Tu adde ꝙ hanc cõclusionem tenuit gl.not.quam ibi approbat Bal.in l.ij.in prin. C.de temp. appel.Sed contra istã doc.tenet Bar.expresse in l.j. C.de superexactionibus.lib.x.dicitur em̃ ibi,ꝙ cõdẽnati ex maleficio statim debent cogi ad soluendũ:& tñ tenet,ꝙ non videatur denegatũ tempus quadrimestre.Pro ista cõclusione adduco tibi glo.not.in aut.vt nul.iud.§.illas vero.quæ vult,ꝙ licet ibi dicat tex.ꝙ appellatori acta debent edi à iudice sine mora,vel incontinenti,nihilominus non videt̃ correcta l.iudicibus.C.de ap.quæ statuit terminũ xxx.dierũ.& illã glo.alleg.not.Ioã. in c.ab eo.de ap.lib.vj.in nouel.Idem tenet Bal.in effectu in l.præses.C. loc.vbi licet tex.dicat,ꝙ pensio statim debet solui,nõ tamẽ intelligit esse denegatũ bñficiũ temporis prædicti.Sicut ergo in casu nostro nõ tollit̃ terminus certus statutus à l.p ista verba,ita videt̃ in casu præce. ꝙ modꝰ & figura iudicij non debeat mutari.Præterea leges hic alleg.per Bart. satis probant hoc,in quibus patet,ꝙ istæ dictiones non excludunt tẽpus conueniens arbitrio iudicis.Sed ad ista iura posset responderi, ꝙ hoc est ideo,quia aliter lex videretur obligare qđ impossibile:quę ratio nõ habet locũ in casibus s.dictis. Vnde melius facit text.in l.cũ res.§.itaq;.ff. de leg.j.iuncta l.si constante.§.si verò.sol.mat.dicit̃ enim in d.§.itaq;. ꝙ si hæres amisit rẽ legatã culpa sua,statim cõdẽnatus est ad ęstimationem. Et tñ ista verba nõ excludunt,quin detur tempus cõueniẽs ad quærẽdũ seruũ q est in fuga:vt d.§.si verò.& ita intelligit Bar.in d.l.cũ res.§.j.versus fin.cõmenti.Secundò bene facit text.in l.si cui.§. tandiu.ff. ex quib. cau.ma.vbi dicitur,ꝙ finita legatiõe statim amittit̃ priuilegiũ legationis. Tamen scđm gl.ibi quæ alleg.bona iura,illa dictio,statim,tẽperat̃,vt habeat priuilegium etiam eo tẽpore quo colligit sarcinulas.Et fortè melius posset sustentari opi. domi.me.& Bar.quando ista verba significantia celeritatem apponerẽtur in cõmissione superioris,vt aliqđ operarent̃.Hoc tamen adhuc esset dubiũ,ꝙ possent operari abbreuiationes dilationum: & in dubio rescriptum de iustitia non debet interpretari,vt exorbitet à iure cõi:vt Inno.in c.causam q̃.de rescript.Et de ista dictione,mox, quæ aliqñ significat magnũ interuallũ,vide in l.sed & si quis.§.pen.ff.de vsufruct.& qa Bar.hic dixit,ꝙ quo ad recuperationẽ possessionis,ista verba incõtinẽti capiunt̃ aliter:vt patet ex not.in l.j.C.vnde vi.& in l.ij.§. cũ igitur.de vi & vi arma.ideo Mod.hic quærũt ad declarationem dictorũ suorũ,qũo intelligat̃ recuperatio fieri incontinenti.Super quo sequendo dicta Bar.in d.§.cũ igitur.quæ multo melius explicat Ange.& prolixius in dispu.sua quæ incipit,renouata guerra &c.dicunt,ꝙ quousq; quis nõ potest recuperare possessionẽ,dicit̃ qs posse recuperare incontinẽti: quia tempus quo non potuit,non imputatur sibi.Et ista dicta debes intelligere ex mente Bar.met,quando postq̃ aliquis fuit expulsus, incontinenti cœpit pręparare se.Sed preparatio vt posset recuperari possessio , nõ potuit fieri infra paucos dies propter qualitatem aduersarij,& rei recuperãdę. Vnde totũ illud tempus,quod est consumptum in pręparatione,etiã si transierint plures menses,non facit quin recuperatio dicatur facta in continenti.& hoc credo esse verissimum.Si aũt ille qui fuit eiectus,nullã facit præparationem de præsenti,vel si aliquam fecit , certum erat quòd inspecto præsenti tempore nullam poterat facere talem præparationẽ, quæ esset sufficiens.Tunc si intelligis eum non perdidisse possessionem hoc casu,sed posse eam recuperare,quandocunque dabitur potentia: hoc est magis dubium.Hug.tamen in lectur.sua super Decreto hoc tenuit.l. di.capi.ius naturale.quem Bal.sequitur in lege finali.C. de his qui à non domino.& Ioan.de Imol.& dominus meus hic,quorum dictum vt ego scripsi in lege,continuus.in principio,infrà eodem.posset fortè procedere,quando ille qui fuit expulsus exercuisset aliquam iurisdictionem temporalem,vel spiritualem, in loco,vel in homines existẽtes in dicto loco: verbi gratia,ponendo edicta,& banna,vel excommunicando homines loci,vel interdicendo locum,vel aliquam partem ipsius.Et hoc tenet Innocen.in capi.olim.de restitutio.spoliato.& Bald.eos referens in lege ij. in penulti.charta.C.de serui.& aqua.Sed vbi nullam exercuisset iurisdictionem in loco,nec esset spes de præsenti,quod verisimiliter posset facere præparamentum sufficiens,nisi status & conditio mutaretur.Hoc dictum esse videtur contra mentem text.in dicto §.cùm igitur.vbi requiritur ad retinendam possessionem,quòd quis possit recuperare incontinenti,& recuperet.& hoc videtur de mente Innocen.& Bald.in locis alleg.& est gloss.nota.quæ hoc tenet,coniuncta cum text.in clementi. in verbo,indulgendum.de foro competenti.Adde etiam vnum verbum ad 12 id quod dicit Bartol.in lege,res quæ.§.primo.infrà,de iur.fis.†vbi vult, quòd quando fiscus occupat bona quæ sunt confiscanda creditoribus cõparentibus & petentibus debitum,debet fieri ius summarium: per legẽ, si quis posthac.C.de bon.dam.in versicu.statim.Nam hæc dicta mordet hic dominus meus,duplici ratione.Prima est,quia si propter istas dictiones significantes celeritatem,videretur induci iudicium summariũ,omnis causa esset summaria:quia tex.in c.iurisgẽtium.de re iudi.dicit,ꝙ causæ debent terminari celeri sententia:& tamen per hoc nõ tollitur, quin in causis regulariter requiratur plena cognitio:vt l.iudices.C.de iud.Et si sequeris hoc ar.approbatur opinio mea,quam suprà tenui,cuius contrarium ipse videtur dixisse in prin.huius commenti.Et quamuis conclusio in se sit vera,illa tamen decretalis facile potest euitari,quia non loquitur de celeritate expediendi processum, sed de eo quod pertinet ad iudicem,id est de celeritate diffiniendo causam,quod põt intelligi cùm plene est cognitum,sicut admonetur iudex in l.properandum. §. sinautem vtraq;.C.de iur.Secundo dicit ipse,quòd tex.in l.si quis posthac. nõ loquitur generaliter in quolibet creditore,sed in dote , quæ habet multa priuilegia:vt plene traditur in l.j.s.solu. mat.Præterea si fiscus quando agit,debet seruare ordinem iuris in procedendo:vt est tex.in l.j.C.de cõdu.prædi.fis.lib.xj.licet Bald.aliter dixerit,secundùm eum in l.j.C.de hę red.vel act.vend.& in l.fi.C.qui po.in pign.hab.nam videtur,quòd qñ conuenitur à creditoribus, debeat esse talis conditionis, quia regulariter rei & actoris in iudicijs,quo ad ꝑparatoria,debet esse ęqua cõditio:vt l.final.C.de fruct.& lit.expens.& not.in l.inter stipulantem.§.primo. infrà eodem.Sed ad hoc respondetur,licet leges alleg.per eum non loquantur in casu nostro,quòd hæc est diuersa ratio manifesta,cur quando agũt creditores,iudicium debeat esse summarium:†quia confiscatio actualis nunquam fit,nisi secuta sententia,ad minus declaratoria:de qua in c.cũ secundum.de hære.lib. vj.Vnde fiscus cùm vult occupare bona prætextu sententiæ est in iudicio executiuo,in quo est regula,quòd proceditur summariè,secundùm Bart.in l.iiij.§.condemnatum.ff.de re iudi. Vnde opi. Bar.potest defendi attenta ista ratione.

Si quis ita. Sufficit ad validitatem stipulationis respõdere per verba quæ interpretatiuè conueniant interrogationi:si autem responsio fiat per nutum,non oritur ciuilis aut naturalis obligatio.& ideo non potest accedere fideiussor.Secunda ibi:cõtrà si fine verbis.Tertia ibi:& ideo.¶†Not.primò ar.secundùm Bar.& doct.ꝙ si causa committitur tribus ad consulendum,& vnus declarat reum condemnandum,& tertius dicit,non video cur non debeat cõdemnari,iste videtur consentire condemnationi,& sic præualebit sententia plurium. Ad idem tex.in l.vxor.§.concubinæ.ff.de lega.iij. Quid autem si consultor consuluit reum esse condemnandum,& iudex dicit,pronuncio vt in consil.continetur,vtrum valeat sententia,est longa q.super qua multa scribit hic Io.de Imo.& dom.meus, de qua quæstio.dicetur post expeditio 13 nem glo.¶†Secundò not.ꝙ responsio facta per nutum reddit stipulatio 14 nem nullam:de quo diximus in prin.s.ea.l.¶†Tertiò not.in versic. non tantum.ꝙ vbi deficit forma essentialis contractus,nõ oritur obli. ciuilis vel naturalis.de quo vide per Bar.in l.cùm lex.in princi. j.de fideiussor. ¶†Quartò not.ex eo.versi.ꝙ stipul.inutilis non valet,vt pactum nudũ: & inde sumitur illa materia brocar.quam hic tangit Bar.plene,si non valet quod ago vt ago,valeat vt valere potest:de qua dicemus in gl . Quod autem dictũ est,est intelligẽdum,quando partes volebant stipulari: sed quando non cõstabat,quòd partes vellent stipulari,tunc iste contractus valeret vt pactũ,scđm gl.no.quã hic approbant oẽs Moder. in l.iurisgẽ. versi.igit̃ nuda.s.de pact.Sed dubiũ est vltra eos,qñ dicatur velle stipulari.Super quo dicit Bal.in rub.de const.pecu.ꝙ tũc dicunt̃ velle stipulari, qñ interrogans dicit, promittis mihi p stipulationẽ.Si aũt dicat, ꝓmittis mihi simpliciter,tunc iste actus valet vt pactũ, qa nõ apparet interrogãtẽ voluisse stipulari.Sed ista doctrina multũ repugnat tex.nostro,in quo actꝰ non valet vt pactũ,& tñ non fuit expressum,promittis mihi per stipulationem:sed solum promittis dare.Et ideo forte posset dici,non discedendo à litera,quòd quando præcedit interro.pars videatur habere animum stipulandi,quia quidditas cõtractus cognoscitur à forma ipsius magis q̃ à denominatione:vt l.insulam.s.de præscri.ver.& l.si vno.in prin. ff.loca.& plenè declarat Bar.in dispu.sua,quæ incipit,publicanus quidã. & in lege,cotem.§.qui maximus.suprà,de publi. Vnde ex quo præcedit interrogatio,quòd est proprium stipulationis,stipulari videtur velle interrogãs:& ideo illa gloss.non videtur posse procedere,nisi quando præcessit responsio,& statim secuta est interrogatio:sicut exemplificat gloss. ibi,vel quando interrogatio non fieret inter præsentes , sed per nunciũ vel epistolam.¶Vltimò not.quòd quando nulla pręcedit obligatio principalis,fideiussor non potest accedere:intellige secundùm Paul.de Castr. & bene,nisi præcedat saltem officium iudicis,quo principalis tenetur, licet non iure obligationis:tunc enim siue sit officium nobile,siue mercenariũ,põt accedere fideiussor,scđm Bart.q ita declarat in l.Marcellus. in ij.colum.ff.de fideius.Vel nisi obligatio principalis fuisset à princi.q̃uis enim deficiat ipso iure ex post facto,durat obligatio fideiussoris,quę fuit tempore legitimo interposita.Hoc tenet Bartol.in l. fideiussor obligari. in princi.infrà,de fideiuss.sicut durat hypotheca & pignus.vt patet in l. vsucapio.C.de pigno.& ista melius faciunt,quàm iura quæ allegat hic domi.Paul.quæ vt poteris videre,loquuntur in alio casu.¶Extra gloss. mouent hic Baldus & Angelus,not.quæstio.nunquid si cõsultor datus in cã dicit reum esse condemnandum,& iudex pronũciat,hoc modo,pro

nuncio,vt in consilio continetur,vtrū ista senten
a tia valeat,vel non[a]. Et dissentiūt adinuicem: nam Bald.hic,ꝙ sententia nō valet,ista sentētia nō habet verbum,condemno,vel absoluo,quod requiritur ad validitatem sentētię:vt l.pręses C.de sen. & l.j.s̃.de re iudic.ergo ista pronunciatio non tenet,videt̃ enim habere verba declaratiua duntaxat,per quæ approbatur & declaratur consilium esse iustum & sequendū. Verba autē declaratiua regulariter nō disponunt:vt l.hęredes palā.§.sed si notan.ff.de testa.Non obst.tex.in l.quid tamē.§.si aliter arbiter.ff.de arbitr. † quia fateor, dicit ipse, ꝙ ad liberandum reum verba declaratiua disponūt,sed ad condemnandū non ita.D.Io.de Imol.hic,qui dicit quòd istud dictū nō videtur verum,& merito,qa etiā ad effectum cōdemnationis verba declaratiua operant̃ hanc virtutē:vt l.si prætor.in princ.ff.de iudic.& tenet Bar.expresse in d.§.si aliter.& tangitur per Barto.in l.si cū nulla.ff.de re iudi.& bene facit tex.in l.diui fratres.ff.de liber.cau.Et debes scire,ꝙ ista opin.Baldi hic fuit opin.Bartol.in l.si is cui bonis.j.cod. vbi dixit,ꝙ si iudex declarat aliquem esse prodigum,nō propterea videt̃ ei interdicere bonis. Cuius contrariū tenet ipse Bald.in l.fin.ff.de cur.fu. & est tex.& ibi hoc ponit Bald.in l.fi.in fin.ff.de hæredi.insti.Vnde ista ratio dñi Bal.parū vrget. Sed fortior ratio obstat,quā tetigit Io.An.in addit.Specul.in titu.de except.§.viso.ver.porro. in addit.magna.& plenius do.me.hic, quia videt̃ ꝙ in sentētia nullo modo sit expressum verbum,cōdemno,vel absoluo†:nam verbum,ꝓnuncio,est obscurū,& pōt ita se habere ad absolutionē,sicut ad condemnationē.Sed ad hoc rñdet do.meus,& sentit Ioā.And.in loco præalleg.ꝙ satis videtur expressum verbum,cōdēno, ex quo exprimitur per relationem ad consilium,in quo continet̃ reū esse condēnandum:vt l.si ita scripsero.de condit. & demonstra.& l.ait prætor.§.si iudex.de re iudic.& l.hæc sententia.C.de senten.quæ sine cert. quan.& hoc est indubitatum,quando id ad quod fit relatio,continetur in actis:vt plene declaratur in d.§.si iudex.& per Bald.in l.j.in fi. C.de sent. ex peri.reci.Sed aduerte:quia illa iura loquuntur quando sentētia quæ se refert ad aliud,aliàs esset incerta,& vitiaretur ratione incertitudinis, nō qa peccatum esset in forma:nos autē loquimur, qñ aliud requiritur pro forma sicut verbum, cōndēmno,vel absoluo:quo casu nō sufficit expresio formę per relationem ad acta, sicut videm⁹ in cā quæ debet exprimi in appellatione ab interlocutoria,scd̃m glo.in cle.appellanti.de appel. tenet Bald.expresse in l.minor.ff.de his quib.vt indig. & Anto.de But.referens dños de Rota ita tenere in c.vt debitus.de appel.facit optime tex.& quod ibi ponit Ang.in l.quoties.§.si quis nomen.ff.de hæred.instit.Sed ad hoc potest dici,ꝙ ex quo verbū,condēno,vel absoluo,pōt ꝓferri p æquipollens,de forma est,ꝙ in sñia sit condēno,vel absoluo,sed nō ꝙ fiat p illa verba formaliter. Vnde qa exprimere aliqd per relationē ad aliud est æquipollens expresioni quæ ꝓprie fit:vt l.certū.ff.si cert.peta.& l.asse toto.de hæred.institu.ideo sufficit ista relatio.Hoc tamen dictum limitat d.me.
15 dupliciter.†Primò,si iudex tulit sententiā dicto modo,nō aperto,neq; lecto contrario:qa cùm iudex debeat rimari vniuersa acta xxx.qō.v.cap.iudicātem.et in c. cū Io.de fid. instr. nō diceretur plene cognouisse de causa,si non legit consiliū productū,quod est d̃ actis:vt in c.qm̃ cōtra.de prob. Confirmatur ista cōsideratio secundū eum : quia
b iudex qui nō vidit acta,nulliter fert sñiam[b]:secūdùm Barto.in l.ij.C.de eden.Tu autem vide Baldum qui decidit q.in terminis in duobus versi.in l.j.in ij.colū.C.de sentē.ex peri.reci. Secundò limitat,nisi consiliū non fuisset productū in actis. Vnde si iudex fert sententiā,prout tulit alius iudex in alia causa,quæ sententia non est producta in actis,nō valet sentētia,secundū Ioan. And.no. in titul.de sentē.§.qualiter.versi. quid si iudex.&

a ¶Vel nō. Vide tu Fel.in c.cū venerabilis.de exce.in xiij.col.ver.iij. dū cōcludit Abb.& seq. vbi plene an quando valeat.

b ¶Sñiam.Sed quid si se retulerit ad acta, quę nō probāt:vid Fel.in c.cū venerabilis.de excep. in xiij.col.vers.autē.de sententia.

c ¶Verbis.Adde idē tenentem Maria. Soci.in cōsi. xxxv. inci.circa medi.iij. col.in j.parte.

sequitur Anto.de Butr.in c.cū venerabilis.§.fi.de recept.quē etiā adducit hic do.me.Sed tu aduerte,ꝙ ista dubitatio alibi melius explicat̃,videlicet vtrū iudex qui refert se ad instrumentū,nō productū in iudicio,nulliter ferat sñiam:super quo cōmunis opin.est,ꝙ non valeat sententia:de quo vide per Ang.de Imol.in l.si conuenerit.ff.de re iudi.& per Bal.in l.ij.C.de sent.quæ sine cer.quan.& per eundem in l.j.in vlti.q.C.de sentē.ex peri.reci.Sed asignatur alia ratio per Ioan.And.in loco s̃. allegā. qui tenuit,ꝙ sñia diffinitiua isto casu non valeret:quia cū consultor consulat reum condemnandū,iudex qui pronunciat secundū consilium, similiter videt̃ ꝓnunciare eum condemnandū,non condemnare:& sic qa verba futuri tēporis quæ important̃ p istam locutionē,nō vident̃ significare condēnationem de p̃senti:vt l.j.in prin.qñ app.sit. l.relegatorū.§.j. de inter.& releg.& l.j.& ibi per Barto.C.si aduer.lib.& l.qui se dicit.& ibi per Bald.ff.de iudi.& p hanc rōnem idem tenuit Barto.in d.l.p̃alleg. Sed Ioan.de Imo.credit esse distinguendū,quē & sequitur d.me.ꝙ aut iudex simpl̃r ꝓnunciat,prout continet̃ in cōsi.aut expresse dicit, dico eū cōdemnandū,prout in cōsi.cōtinet̃.Primo casu valet sñia scd̃m ea,& in hoc impugnat dicta Bar.& Ioan.And.qa si videret̃ pronūciasse reū esse condemnandū,hoc nō esset secundū intentionē cōsi.Cōsultor em̃ qui dicit reum condēnandū,hoc intendit,ꝙ verba quæ ipse profert in futurū, iudex ꝓferat de pñti,& cōdēnet:vnde exponunt̃ verba iudicis hoc mo-
16 do,condēno qa iudex consuluit me debere condēnare:†verba em̃ debent
c deseruire intentioni,nō intentio verbis[c]:vt in c.in his.& in c.intelligentia.de verb.signi.j.q.j.c.Marchion & Basilides.secundū eū. Secūdo casu tenet sñiam Bar.& Io.And.quia ver.ista gerundij significant tēpus futurū sine dubio. Vnde cū sñia sit stricti iuris:vt l.Iulia.& qd̃ ibi per Bar. ff.de cōdic.inde.si verba important futurum tempus,nō intelligent̃ de p̃senti:qa in his quæ sunt stricti iuris,omissum habet̃ pro omisso:vt l.quicquid astringendæ.j.co.nā si tempus futurū poneretur ꝓ p̃senti,hoc non esset exponere verba,sed perimere,scd̃m do.me.qd̃ nō licet:vt c.cū dilecti.extrà,de acc.Licet autē hoc sit verū,regulariter tñ fallit in principe: qa in eo ista verba importāt cōdemnatoriā vel absolutoriā.Casus est singul.scd̃m d.me.in l.Aemilius.ff.de mi.quē etiā ego notauerā ad hoc,pro quo vide aliū tex.not.qui ꝓpriè loquitur de sñia principis,quē ipse nō alleg.in l.post legatū.§.an libertas.ff.de his qui.vt indig. Tu autem aduerte,quia passus est difficilis:& quo ad primum mēbrum,potest defendi opi.Io.And.& Barto.qa si exponimus eo modo,quo exponit Ioā.de Imo.quæ est expresio Bald.originalr̃.in §.j.C.si aduersus lib.& l.cū iudex.C.de sentē.tunc de necesitate ad verba expressa in sñia subauditur verbū,cōdemno:sed si exponas scd̃m Barto.& Ioan.And.nihil subaudit̃,vt patet de se:qa in consi.cōtinetur reum cōdēnandū.Cùm autē sñia vt dictū est,sit stricti iuris,& debeat ferri in scriptis,ꝓpter ista duo non videt̃ hoc verbū posse suppleri.Primū ꝓbat̃ ex his quę tangit Bar.in d. l.Iulia.verū debi.in prima lec.& est bonus tex.in l.diui fratres.circa me. ff.de lib.cā.p quē tex.Barto.in l.si expressum .ff.de appel.dicit,ꝙ sentētia est stricti iuris:facit optime text.qui est melior,q̃ sit in iure,& qd̃ ibi ponit Barto.in l.j.C.si plures vna sent.vbi patet,verbū omissum in sñia, nō supplęt̃ ex tacita,quā habet sñia ad libellum:vt pulchrè declarat Barto.in l.j.C.de erro.cal.vbi vide.¶ Circa secūdum mēbrum arguo fortiter cōtra opi.Barto.& Ioā.Andr.& dico,ꝙ nō videt̃ esse cōsequēs,quòd verba significantia tēpus futurū ponātur ꝓ tēpore p̃senti in sñia.†Nam ecōtra reperit̃,ꝙ verbū positū de p̃senti in sñia resoluit̃ in tēpus futurum: nā si iudex ĩterponēdo primū decretū dicit,mitto te in possesionē talis prædij,& res nō est p̃sens:qa tunc misio est imposibilis, de p̃senti exponit̃ hoc verbū,ꝓnuncio te mittendū.scd̃m Bald.not. in l.nec quicq̃. §.vbi decretū.in pe.colū.ff.de offic.ꝓconf.& leg. Ergo eodē modo, vt sñia nō reddatur nulla,exponemus in casu nostro tēpus futurū ꝓ p̃senti.Pro ista cōclusione adduco tibi tex.optimū in l.si accusatoribus. C.de accu.vbi patet,ꝙ p̃ses ꝓnunciauit reum esse liberādum:& tñ ista verba importāt absolutionē de p̃senti.Secūdò adducitur tex.no.in l.post legatū.§.an libertas.ff.de his qui.vt indig.qui nō loquit̃ de sñia absolutoria, sed priuatiua,nisi forte dicas,ꝙ sit spāle in principe.Præterea ista verba, pronūcio seruū libertatē mereri,de ꝓprietate sermonis nihil aliud importāt,q̃ ꝙ seruus ex suo merito debeat manumitti:& tñ significāt absolutionē de p̃senti:vt l.testō cēturio.vbi est tex.no.ff.de hær.in.Vñ pōtifex in multis locis,& maxime in c.cū Bertold.in fi.de re iudi.dicit processum esse irritādum:tñ verba important,ꝙ ipse irritat tunc processum, nō seruat irritandū in futurum.Confirmatur ista conclusio per text. no. in lege,si miles Titio & Seio.ff.de testamē.mil.vbi iurisconsultus dicit seruum esse liberandum:& tamē ibi exponitur expresse per glo.j.esse liberum de p̃senti.& tamē iurisconsulti loquuntur propriè,sicut quilibet peritus,iuxta glo.in l.si quis filiabus.& de testa.tu.& Bald.in c.j.de succ. feud. Et hanc sententiam Cyn. & Iaco.de Arc.posuit originaliter glos. in l.diem proferre.§.si plures.ff.de arbitr.quam credo esse veram per ea quæ s̃.dixi.Illud autē quod dixit Cyn.in d.l.j.C.si aduer.lib.ꝙ si ex forma statuti potestas non pōt ferre absolutoriam in vltimo mense officij, nihilominus potest pronunciare reum esse absoluendum.Declarat Baldus nota.vltra alios in lege,solent.in principio.vbi etiam tetigit Bar.hāc doctr.ff.de offic.procō.& leg.vbi dixit,ꝙ ista sentētia nō habet vim diffinitiuæ,nec est irretractabilis;sed habet vim interlocutoriæ, quam superior

perior vel successor potest approbare, si vult: & si non vult, potest reuocare, quia si haberet vim diffinitiuę, & esset irretractabils, fieret fraꝰ statuto, & per indirectũ posset aliàs absolui contra l. fraus. & l. cõtra legem. ff. de ll. & idem tenui in effectu in l. nec quicq̃. §. vbi decretum. in pen. col. ff. eod. tit. in l. si qs filio exhæredato. §. si eius. ff. de iniusto test. Arguit etiã ex isto tex. Pet. & Bar. ꝙ si aliquis intelligatur, vtrum velit instituere hæredem Titium, & ipse respondeat, volo: ꝙ valet institutio. & idem si dicat, cur non? vt in text. nostro, & hoc est verum indubitanter, quando ille qui interrogat testatorem coram testibus, contulerat prius scd̃m voluntatẽ suã, vel scripserat scripturã de mãdato testatoris: vt l. Pamphi. §. proposito. de le. iij. †Sed dubium remanet, quid si notarius vel aliquis prius scribit scripturã sine volũtate testatoris, deinde legit eã coram testatore, & interrogat vtrum velit illo modo testari? Et respondent ꝙ sic, vel si non facit scripturam, interrogat coram testibus eum qui vult testari, vtrũ velit facere Titium hæredem, & ipse respondet eodem modo quòd sic, vtrum valeat ista institutio? Et communiter doct. hic tenent quòd sic, maximè do. m. qui multum diffuse refert cõmunem sententiã quæ ponit̃ in l. iubemus. C. de testa. Sed Pau. de Cast. in paucis verbis dicit hoc esse verũ, nisi testm̃ fiat in extremis: alleg. Ioan. And. in tit. de test. §. j. vers. qd si is. Tu aũt aduerte, qa Mod. alleg. dicta Io. An. scd̃m hãc sñiam d. Pau. & per Ant. de Butr. in quo isti nõ meminerãt, in c. cũ tibi. de testa. Et ego in l. hæredes palam. in prin. subtiliter discutiẽs istũ articulũ õndi, ꝙ Io. An. & d. Ant. nõ tenẽt cõtra cõem opi. quã ꝓbaui rõne vera, & pulchra. Vñ de isto articulo dic vt ibi fuit scriptũ. Tetigit hic d. Io. cir. prin. cõmẽti, q̃ sit rõ, & cur oriat̃ obligatio ciuilis & naturalis, ex stipulãone, debet præcedere interrogatio, & rñdet scd̃m Ray. & Cy. ꝙ qñ procedit interrogatio alteriꝰ voluntas respondentis est magis certa & deliberata, q̃r si non præcederet interrogatio, qa sæpenumero multi id, qđ si crederent esse acceptãdũ à parte, nõ offerrẽt. Istud tetigit Ioan. de Imol. s̃. in prin. ¶†Sed tunc q̃ritur, quare rñsio facta ex interuallo p[illegible] interrogatione nõ inducit plenũ effectũ obligationis, cũ ꝑpter interuallum possit censeri magis deliberatum: vt l. si mulier. C. ad Velle. Et assignat̃ duplex rõ. vna fuit Cy. q̃ dixit, ꝙ propter interuallũ quo rñdet̃, nõ videt̃ se retulisse ad interrogationẽ: pro hac adducit Io de Imo. id qđ dicit̃ in l. pacta nouissima. C. de pact. & in l. cũ plures. §. locator horrei. ff. loc. in quibꝰ patet, ꝙ per pactum factũ ex interuallo videt̃ recessum à protestatione. Ray. dicit, ꝙ ideo rñsio debet fieri in cõtinenti, qa si fieret ex interuallo, stipulator p̃sumeret̃ oblitꝰ interrogationis: & ideo tpe rñsionis nõ cõsentiret stipulatiõi simul cũ ꝓmittente. Sed istæ rõnes p̃suasiuæ in vno casu, non viderẽtur habere locũ, videlicet qñ promissor memoraret in ipsa promissione interrogationẽ p̃cessisse: verbi gratia, fundum qđ es stipulatus à me ꝓmitto tibi. Vnde difficile est assignare bonã rõnẽ, q̃ sit vniuersal̃s: vr̃ tñ posse dici, ꝙ hoc ẽ inductum, qa in istis actis momẽtaneis de facili p̃sumet̃ obliuio, vel error eorũ q̃ dicta sunt ex interuallo: vt declarat Barto. in l. Titia. §. idem rñdent. j. e. & tãgit̃ in l. ita stipulatus. in princ. j. eo. Ne igitur partes oblitæ eorũ q̃ erant dicta ex interuallo, errarent in rñdẽdo, & rñsio non esset, cõgruẽs in re, vel in qualitate, ꝓut esse debet, vt videbis in §. si qs simpliciter. j. e. inuẽtũ fuit in cõtractu adeo frequẽti, vt sine errore oĩa ꝓcederet. Quòd rñsio debet fieri incontinẽti, alleg. etiã hic Io. de Imol. quãdã gl. quã exclamat pro fin. Insti. de verb. obli. s̃. sed hæc solẽnia, q̃ dicit, ꝙ si inter partes est actũ ante stipulationẽ interpositã, ꝙ per a significet̃ in stipũone interrogatio de x. & p b. significet̃ promissio de x. ꝙ ista stipũo nõ valet, qa verba nõ sunt apta de sui natura significare hoc: sed illa gl. ibi multum repugnat tex. qui dicit ꝙ solũ attẽdit̃ sensus & intellectus partium, quibuscunq; verbis fiat stipũo. Hãc tñ gl. alle. Bal. originaliter in l. si qs in fundi vo. vbi videtur gl. cõtraria. ff. de lega. j. & cõiter dicimus, vt refert ibi Io. de Imo. post Ray. & Cyn. & etiã hic, qa aliud est in legato, quo verba nõ reqrunt̃ de necessitate, & aliud in stipũone, in qua requirunt̃ verba. †Vñ sicut aliàs dixi, stipulatio nõ cõstat ex consensu solo, sed ex cõsensu & verbis, scd̃m glo. in l. figura. s̃. de act. & obliga. super quo vide quod scripsi plene in d. l. si qs in fundi voc. Et ad materiam vide gl. not. in l. quę extrinsecus. j. e. quã all. Angel. in l. quoties. in pri. s̃. de hær. inst. & Paul. de Cast. ĩ d. l. si qs in fun. voca. in princip. Et aduerte, quia d. m. hic vr̃ simpliciter dicere, ꝙ nec legatũ, nec stipũo valet, qa ille vult p a. intelligi aliud quàm vox ipsa significet. videt̃ fingere, ꝙ hoc nomen vel ista dictio fingatur esse alia dictio, & aliud nomẽ. Sed homo non põt fingere sine autoritate legis: vt l. si forte. ff. de consti. pecu. ergo neq; legatũ, neq; stipulatio valebit, & hac rõne reprehẽdit Bar. gl. in l. si is qui pro emptore. de vsuca. Sed ipse idẽ Bar tenet oppositũ, saluando gl. in d. l. si qs in fundi vocabulo. & videtur ꝙ melius. Primò quidẽ, qa si ista oblatio vel dispositio saluaret̃ p fictionẽ, cũ homo nõ possit fingere, vt dictũ est, quã tumcũq; cõstaret de corpore, vitiaret̃ stipulatio, etiã si res esset præsens, qa remaneret sine verbis. Sed hoc est contra glo. ordina. in l. quæ extrinsecus. j. eod. quã s̃. adduxit. Ergo hoc nõ videtur dicedũ, nec est verũ, ꝙ hic sit aliqua fictio, sed est quædã declaratio p̃cedens voluntatis sequentis. Vnde sicut ille qui scribit per notas cõsuetas vltimã voluntatẽ, nõ prohibet̃ hoc facere: iuxta nota. in l. sed cum patrono. ff. de bo. pos. quia illæ notæ habent certum intellectũ à cõsuetudine, ita qñ notæ appositæ à contrahẽtibus habent intellectũ ab ipsis cõtrahentibus, videtur ꝙ valeat dispõ. †Quia vt dixi, hic non est fictio, cũ de natura fictionis sit inducere, nõ declarare simpl̃r: & ideo in declaratione q̃ retrotrahit̃, non reqritur extremũ habile à quo, sicut in fictione: vt est tex. not. quẽ ibi ponderat Bal. in l. sed si qd. §. j. ff. de vsufru. Præterea si verba expressa in p̃fatione, quæ sunt penitus omissa in stipũone, nihilominus intelligũtur in stipũone expressa: vt l. Titia. §. idẽ rñ. cũ materia. j. e. & quanto fortius verba dicta in p̃fatiõe, q̃ sunt aliquo modo expressa, licet nõ p̃fecte, dat sensum stipulatiõi. Vñ licet aliàs fuerim secutus Dyn. Ray. & Bal. & alios in d. l. si quis in fundi vo. nunc teneo simpl̃r, ꝙ valeat legatũ & stip. & ista sufficiãt. Et qa hic Mo. post Bar. ꝓsequuntur diffuse, qũo virtute iuramenti, si non valet quod ago vt ago, valeat vt valere põt: & maxime do. m. Adde dictis eius breuiter, inquãtũ tangit, nunquid si filius renunciat gñaliter hæreditati paternę, seu bonis paternis cũ iuramento, nõ obstãte hac renunciatiõe possit petere legitimã. Nã si renũciaret sine iuramẽto, hoc est indubitatũ p l. si qñ. §. illo. de inoffi. test. vt tradit Gui. de Cu. ĩ l. de his. s̃. de transact. Sed stante iuramento, ipse dicit, ꝙ nõ poterit peti legitima. alleg. no. do. Bal. in l. j. C. commodati. vbi dixit, ꝙ q̃uis renunciatio generalis facta de casibus fortuitis regulariter non valeat, si tñ interueniat iuramentum valebit, qa casus isti habebũtur pro expressis, virtute iuramenti. Tu autem aduerte, qa multũ differt, vtrũ renunciatio generalis non valeat, non quia deficiat consensus, sed qa est indiscreta: iuxta not. in fina. in l. cũ Aquiliana. de transact. an verò dicamus, ꝙ renunciatio generalis valida non videat̃ intellexisse de hoc iure. Nã primo casu propter reuerẽtiã sacramenti valebit renunciatio, sicut valet obligatio, qñ quis iurat in genere, & in confuso ꝙ obseruabit oẽs cõtractus per se faciẽdos: iuxta ea q̃ ponit Barto. & Bal. in auc. sa. puberũ. C. si aduersus ven. Sed qñ in verbis generalibus renũciãs non videtur cõprehẽdere ius, ꝙ nũc petit, sicut in filio q petit legitimã, hæc renunciatio non habet locum in isto iure ex defectu cõsensus. Sed tunc succedit regula, quã ponit Bal. in l. si qs pro eo. versus fi. ff. de fideiuss. quę probat̃ in l. fi. C. de nõ nu. pecu. & in l. fin. s̃. qui satisda. cog. ꝙ qñ cõtractꝰ deficit rõne consensus tm̃, importat iuramentum, q̃tum contractus simplex, & non vltra. Scd̃ò adde inquantum alleg. Bartol. in l. si quis maior. C. de transact. volentem, quòd si transactio est iurata, si non valet vt transactio, valeat vt pactum virtute iuramenti, cõtra regulam positã in l. si causa cognita. e. tit. Nã ipse dicit, ꝙ ista doctrina nõ videt̃ vera, qa tex. in l. cũ pater filius. p̃alleg. non loquit̃, qñ cõtractus omnino ꝓhibetur fieri, sicut prohibet̃ trãsactio, vbi nõ est lis: vt l. ij. & qđ ibi nota. C. de transact. sed qñ actus erat nullus rõne defectꝰ solẽnitatis. Cõfirmat̃ ista cõclusio, scd̃m d. m. qa iuramẽtũ habet vim iudicij: vt l. nã & postea. §. si pœnali. ff. de iureiur. Sed ĩ iudicio actꝰ, si nõ valet vt trãsactio, nõ valet vt pactũ: vt ꝓbat̃ ĩ l. si qs suꝰ. C. đ rep. hære. ergo simil̃r nõ valebit transactio iurata. Cõfirmat̃ ista cõclusio scd̃m Ange. q tenuit hãc ptẽ cõs. suo xix. qa ꝙ trãsactio q̃ nõ valet, valeat vt pactũ simplex, vr̃ esse cõtra volũtatẽ trãsigentis, q nõ esset remissurus ius suũ, si posset cõseq ex trãsactione id qđ debet sibi dari, cũ pactũ nudũ nõ valeat ad actiõnẽ: vt l. siue apud acta. in fi. C. eo. Et ex hoc resultaret inæqualitas, qa ille cui remittit̃ ius, esset tutus exceptiõe: & ille cui debet aliqd dari, non posset cõsequi suũ: inæqualitas aũt vitiat̃ in contractibus: vt l. cũ ẽptor. in prin. ff. de rescin. ven. ergo saltẽ est dicẽdũ, ꝙ nõ valeret trãsactio, qñ ex vna pte esset remissio, & ex alia datio. Sed qñ hinc inde esset remissio, ita ꝙ vtriq; trãsigenti esset cõsultũ pacto, neq; sequeret̃ aliqua inæqualitas, forte posset tolerari opinio Bar. Et forte de iuris subtilitate opin. Bald. videtur melius fundata: quia regula est pro eo, †& in materia exorbitanti contra regulam non debet fieri extẽsio: iuxta not. in l. quod vero. ff. de leg. maxime quia fortius videtur prohiberi actus, qui absolutè interdicitur, quàm actus qui prohibetur non simpliciter, s. si nõ intercedat ei certa solẽnitas. ¶ In glo. ibi: nec natural̃r. sicut ple. dixi. in voce, diffuse tractãt hic doc. hãc materiã brocardicã, si nõ valet vt ago, nõ valeat vt valere põt. [a] & ĩter cæ

[a] ¶Põt. Et an & qñ hæc clausula ꝓcedat: vide tu Feli. ĩ c. cũ sup. in me. ij. co. de offi. dele. & qd operet̃, vide d. Pet. Phi. Cor. in cõs. xli iij. inci. videtur. ĩ litera f. in ij. parte.

tera dicit hic Io. de Imo. alle. Dyn. & Ray. quòd in iudicijs ista regula nō habet locū: quia in ipsis verba improprianť, vt salue tur intētio, & valeat actus eo modo quo valere potest. Addu cūt tex. in l. sed & si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiu. & glo. in l. & puto. ff. fa. erc. q̄ dicit, ꝙ verba sniæ possunt im propriari, vt salueť intentio: ꝓ quibus vltra eos vide text. & qđ ibi ponit Barto. in l. j. C. de nego. gest. vbi verba dispositi ua sniæ exponuntur declaratiue, sicut etiam tenet in l. legiti mos. §. j. ff. de legi. tu. & est tex. quod ibi not. Barto. & Bald. in l. qui in aliena. §. q̄ꝗ. ff. de negoc. gest. Et ex hoc infert ibi 18 Ioan. de Imo. quem sequitur do. me. †ꝙ etiam in contracti bus si non est peccatum in forma, si non valet qđ ago vt ago, valeat vt valere potest: qa verba debent impropriari secundū a subiectam materiā: a vt l. si vno. ff. loca. & semper interpretari vt actus potius valeat, quàm pereat: vt l. quoties idem sermo. & l. semper in stipu. ff. de regu. iu. Sed ista dicta, q̄tum ad iudi ciū, videnť cōtra tex. s. alleg. per do. me. quē etiā ego videram in l. si quis suus. C. de repu. hære. vbi actus factus in iudicio si nō valet vt agitur, non valet vt valere pōt. Illatio autē facta ad cōtractus per do. Ioā. videť cōtra regulam positā in l. j. §. cū qui. de cōsti. pe. & in d. l. si cā cognita. et cōtra l. j. de iu. codi. nā si non valet vltima volūtas, quæ est fauorabilior: vt l. in testa mentis. ff. de reg. iur. multominus debet valere cōtractus. Sed forte ipsi rn̄derent, ꝙ illa iura debent intelligi, qn̄ est peccatū in forma, quæ est magna restrictio, nec est necessaria in casu nostro. Vnde aduerte diligenter, quòd in iuribus alle. per eos verba improprianť, vt cōtineant aliā rem, vel aliū contractū, quia non erat certū quòd vellent alio modo contrahere. Vn de vt videantur fecisse contractū, qui potest fieri, improprian tur verba, sicut diximus s. in not. de ꝓmissione, quæ valet in vi pacti, qn̄ non est certū, ꝙ partes voluerunt stipulari, secū dū glo. in l. iurisgen. §. igitur nuda. s. de pact. Sed huic respōsio ni videtur obstare; quia in iuribus allega. in oppositum nomē expressum in cōtractu vel in iudicio videbatur significare aliā spēm contractus, vel aliam rem: ergo videtur ꝙ partes alium contractum voluerunt facere, vel aliam rem in contractu vel ¶ iudicio deducere. †Sed ad hoc respōdeo, ꝙ sola nominatio con tract9, vel rei, quæ assumpta ꝓpriè significaret aliam rem, vel alium contractū, nō facit alio nō constito, ꝙ partes voluerint illum contractum facere, vel illam rem venire in cōtractu, ex quo forma cōtractus repugnat, vel res illa propriè sumpto vo cabulo non poterat venire in contractu. Et ideo interpreta mur eo modo, quo actus valere pōt, & ab ipso initio partes vi dentur hoc gessisse. Vnde dicit glo. not. in l. j. §. quod vt. ff. de superficie. quòd essentia contractus cognoscitur à forma, nō à noīe contractu expresso: & hoc late declarat Barto. in dispu. sua quæ incipit, publi. quidā. & Bald. in rub. C. de iure emphy teu. & est casus in l. insulam. de p̄script. verb. & in l. olei. & qđ ibi per Barto. C. loca. similiter videmus in rebus, quę deducun tur in cōtractu: qa improprianť verba, vt cōtractus possit va lere: vt l. stipulatio ista. §. hi quoq̧. j. eo. & in l. quibus diebus. §. dn̄s. de cōdi. & demō. Vn̄ si vsufructuarius vendit vsumfr. exponiť, id est, facultas percipiendi fructus, qa ip̄m ius nō pōt trāsferri: vt l. necessarij. §. fi. ff. de peri. & cō. rei vend. & plene ꝑ Bar. in l. cotē. §. qui maximos. ff. de publ. Vbi autē exprime reť nomē cōtractus, & forma nō repugnaret, tūc illū contra ctum videreť velle pars facere, quē noīat exemplū, secundū Bald. in rubr. de cōstit. pecu. Si dico, promittis mihi ꝑ stipula tionē: nam quātū est in interrogante, expressit quē contractū volebant facere. Et ad illam q. in qua fuit quæsitū, vtrū filia q̄ iurat nō venire ad successionē paternā, possit petere legitimā. Adde primò, ꝙ etiā si interuenit iuramentū, pōt petere legi timā: hoc tenet singul. Bald. & clare in rubr. ff. de iureiu. in pe nul. col. & idem tenet do. m. licet illā doc. non alleget in l. qui superstitis. in ij. limi. ff. de acquir. hære. Et aduerte, qa illa rn̄ sio, quā ego dedi s. ad dicta Bald. in l. j. C. cōmod. ꝙ illa distin ctio est Bald. punctualiter in d. l. j. palle. Et postq̄; Bar. tracta uit materiā illā brocardicā, si nō valet &c. in qua oppositione quā facit ad p̄dicta de l. certi condi. §. q̄m. fi cer. pet. ipse ponit vnum not. verbū: vult enim, ꝙ si stipulatio cōtenta in instr̄o est inutilis, non debet agi ex stipulatione. Si tamen cōfessio đ mutuo recepto contineť in instr̄o, tunc debet agi ex mutuo, & narrari quō pecunia fuit numerata: quæ quidem numera ¶ tio poterit ꝓbari per cōfessionē: † & sic tenet expresse, ꝙ con fessio facta de pecunia mutuo recepta ꝓbet verā numeratio nē, & mutuū naturale: idē dixi in l. si ita stipu. §. Chrysogon9. j. eo. & in l. certi. cōdic. §. q̄m. ff. si cer. pet. cōtra quē tenet Bal. expresse in l. ij. §. creditū. ff. eo. Spec. & Ioā. And. in ti. de test. §. j. versi. sed pone egi. & Anto. de But. in c. si cautio. de fid. in stru. & illa est verior opin. quam plene ego discussi & ꝓbaui in d. §. Chrysog. reprehendēdo dicta do. Io. hic, & ibi. Aduer te tū, qa distinctio quā facit do. Io. & Bald. in effectu in l. si ab sentis. C. si cer. pe. adducit hic do. m. & vide qđ ponit idē Bal. in l. non ep̄s. C. de ꝓbat. quē alleg. hic Paul. de Ca. quē sequi tur hic opin. Barto. Vtrū autē mutuū ciuile ꝑ confessionē de recepto cōtrahiť secundū scripturam sine confessione facta co rā testibus: tangit hic plen. Io. de Imol. & ī d. §. Chrysogon9. vbi ego plene tetigi istum artic. Vnde dicit vt ibi. Addit etiā hic Barto. in fin. huius cōmenti, ꝙ licet de iure cōi non possit agi ex stipulatione inutili cōtenta in instr̄o, nihilominus si in strumentū haberet guarentigiā, & statutū disponeret sup illa guarentigia, posset contingere casus, ꝙ stipulatio haberet exe cutionē virtute statuti, & ꝙ nō haberet, vnde diligenter sunt attendēda verba statuti. Sed Bal. hic dicit, ꝙ etiā isto casu in strumentū virtute guarentigiæ nō haberet executionē: qa in strumētū istud est nullū, ergo nō est instr̄m: vt l. nō putauit. §. nō queuis. ff. de cōtratab. & l. si qs legatū. in princ. ff. de fal. cū. si. Ergo cū statutū loquiť de instr̄o, nō habebit locū in isto casu. Sed Ang. & Ioan. de Imo. dicūt, & melius, ꝙ instr̄m est aliquod, licet cōtractus in eo cōtentus sit nullus: & ideo pote rit instrumentū tanq̄ validū ꝓbare cōfessionē. Ista dictio col ligiť expresse ex dictis Bar. quē etiā Mod. adducūt in l. j. §. j. ff. qđ vi aut clam. Vnde dicit Io. de Imo. esse distinguēdū, ꝙ aut dicit statutū, ꝙ contractus qui contineť instr̄o, habeat ex ecutionē paratā: & tūc vera erit doctrina Bald. qa contractus nullus nō est contractus, vt dictum est. Aut statutū loquiť de instr̄o, quod habeat executionē: & tunc licet cōtractus sit nul lus, instr̄m mandabiť executioni: & hanc di. punctualiter fa cit Bald. in l. fin. C. de fal. cau. adie. leg. de quo etiā tetigit in l. ij. in princ. quē ad. te. aperian. Et bene facit quod ipse not. in l. j. & l. emptione. C. plus valere qđ agitur. Tu autē aduerte: qa declaranda est do. Bart. qui loquiť satis obscure, dū dicit, quod sunt inspicienda verba statuti qualiter loquať. Quæ verba, sūt sic declaranda, quòd aut statutum simpl̄r disponit ꝙ instrumē tum habeat executionē paratā, & tunc possit opponi de inua liditate stipulationis: quia & quælibet alia exceptio pōt oppo ni, sc̄dm Bal. in l. fi. §. necessitatē. C. de bon. quæ lib. & in l. er 19 ror. C. de iu. & fac. ign. †vbi dicit, ꝙ guarētigia b nō validat ob b ligationē inualidā. Forte tn̄ posset dici, ꝙ ex quo statutū facit instr̄m exequibile, nō possint opp. sc̄dm Bald. exceptiones q̄ nō possent opponi in iudicio executiuo, de qbus in l. iudicati. C. si ex fal. instru. & in l. iiij. §. condēnatū. de re iudi. Et hoc vir tute interpretationis passiuæ, ꝑ quā oēs ll. loquētes de iudicijs executiuis trahunť ad istud nouū iudiciū executiuū: iuxta ea quæ scribit Bar. in l. oēs populi. de iusti. & iu. Aliqn̄ statutum disponit, ꝙ nulla possit opponi exceptio: & tunc non videbiť remota exceptio, ꝑ quā cōcludiť cōtractū nullū ip̄o iure, sicut est in casu nr̄o, qa nō est ꝓprie exceptio, sc̄dm Bar. in l. vt mi hi donares. de don. & Bal. in l. si nō fortē. §. indebitū. de cōd. in debi. & in l. ꝑemptorias. C. sentē. rescin. nō posse. & in l. sanci. C. de do. Aliqn̄ statutū tollit exceptionē & defensionē: & tūc vr̄ esse distinguēdū, ꝙ aut ex tenore instr̄i nō cōstat de nulli tate cōtractus, & tūc nō poterit opponi de ista nullitate: qa nō pōt negari, ꝙ est defensio: aut ex ipsa inspectione instr̄i noto rie cōstat, etiā tūc videť ꝙ ista defensio possit allegari ꝑ ea quę tradit Bald. in lege j. C. ne li. in vna ea. cā. Tertiò, vbi dixit, ex ceptio notoria nūq̄ vr̄ sublata, vr̄ defensio. sentiūt Mod. ī l. de pu. §. q op9. s. đ no. op. nū. appet ex istr̄o ñ eē fūdatū sup iusti tia naturali: sec9 si. Hoc ēt tenet Bal. in d. §. īdebitū. qn̄ pactū, cui9 nullitas eēt fundata sup naturali ęqtate. Sed ista distīctio non bn̄ ꝓbať iure, vn̄ simpl̄r tenerē id qđ dixi. §. si qs simpl̄r.

Si quis simpliciter.

Diuersitas in ꝗ qualita te obl̄onis facit stipula tionē inutilē, si post rn̄sionē stipulator incontinēti cōueniat cū rn̄dente. Sc̄da ibi: versa vice. Tertia ibi: cū adijcit. Quarta ibi: 20 nisi stipulatori. ¶ †Not. primò, ꝙ illud diciť simpl̄r fieri c, qđ c nō fit cū aliqua modificatione, vel adiectione extrinsecę qua litatis. Alibi diciť, ꝙ illud simpl̄r fit, qđ est vnū absolute, nec habet distinctionē ꝑ quā efficianť plura capitula, vr̄ plures di spōnes: vt patet in l. j. s. de vulg. & pu. & in l. coiri. ff. ꝓ soc. Et d de vario significato d istius dictionis multas ll. ponit hic Bar. et plures hic Io. de Imo. & Mod. de quibus dicā in voce aliqd in sequēti lectione. Et ad materiā vide glo. in cle. sæpe. in verbo, simpl̄r. de ver. sig. & Bar. in extraua. ad repri. sup verbo, sum 21 mariè. iuxta fi. quē adducit hic Io. đ Imo. ¶ †Sc̄dò no. ꝙ etsi rn̄sio ñ sit simplex, sed qualificata, nō valet stip̄lo, si rn̄deť sub diuersa qualitate: & ē mirādū ī isto tex. qa si aliqs stipularetur in initio mensis sibi dari ad v. Calēdas alterius mensis, & ꝓ missor responderet, quòd daret Idibus, in maiori summa videtur inesse minor: quia prolixior est terminus Calenda rum, q̄ terminus Iduū: vt plene declarať in data Sextili. per glo. & aliqd in l. cū bisextus. j. de verb. signi. & cū variať stip̄lo

contra

a ¶ Sc̄dm subiectam materiā. Add Pau. de Cas. in l. actor à tutore, in j. col.

b ¶ Quod guarētigia. Add qđ sit guaren tigia, vide tex. in c. j. in §. si inter ptes. de l. Corra. in vsib9 feu. Bar. ī l. cū qui. ff. de iureiu.

c ¶ Simpl̄r fieri. De quo verbo vide tu Fel. in c. đ causis. §. p̄terea. de offi. dele. & qđ ibi dixi in a postil.

d ¶ De vario significa to. Adde đ isto ver bo simpl̄r, vide per Bar. in l. de ætate. ī §. ꝙ aūt. & in §. ni hil. ff. de interro. ac. idē Bar. in l. j. §. si ac cusatus. ff. ad Tur. Bal. in l. manifestis simi. C. de furt. re. mis. idē Bal. in l. iu bem9. C. de app. i. dē Bal. ī c. sup l̄ris. de rescript. Ant. de But. & Abb. in c. di lecti. de iud. idē An. ī c. ex pte. el j. de of fi. deleg. Car. Zab. in c. p̄terea. eo. tit.

cōtra §.si stipulāti.j.e.nisi forte interpreteris illa verba, ante Calēdas.i.in ipsa die Calēdarū, sicut dicim⁹ in l.eū q Calēdis.j.e. Dictio tñ,intra,videt̃ significare,ꝙ qcqd est à principio mēsis vsq; ad Calēdas,includat̃ in interrogatiōe.l.j.§.si intra.de suc. edi.forte dicemus aliqd cras. ¶Tertiò not.ibi:rñdeat pure. cū gl.sua.ꝙ licet ille q rñdet simpl̄r,videatur rñdere iuxta formā interrogatiōis:vt Insti.de inuti.stip.§.ꝑterea. Vñ si interrogatio est pura,etiā rñsio vr̄ esse pura.Hoc tñ nō est verum,qñ expsse appareret de cōtraria rñsiōe rñdētis,vt in casu nr̄o,vbi aliqs interrogauit sua cōditiōe:& ille rñdit se velle dare purè. ¶Vltiò no.nouū casum,ī quo fingit̃ stipl̄o,vbi nō est. & hoc fit ꝑpter vtilitatē cōtrahētiū.Et hūc adde ad casus positos in l.j.in prī.s.c.Materiā gl.vltimæ discutiem⁹ plenè dn̄o cōcedēte in §.sed si mihi Pāphilū.j.eo.vel in §.fi.vbi Bar.reassumit gn̄alē distinctionē.Sup quo Mod.hic multa scribūt,vt ibi referimus.†Et qa iste text.dicit,ꝙ illud dicit̃ simpl̄r fieri, qđ fit sine duplicatiōe dispōnū,vel adiectiōe qualitatis extrinsecæ. Adde vltra iura alle.p doc.tex.in l.si domus.in princ.de leg.j. & in l.j.§.ꝙ vero.q̄ est no.ad hoc.ff.de alea.& in c.religiosus. de test.li.vj.Et aduerte diligēter,qa illud dicit̃ simpl̄r fieri,vel cōcedi,qđ ex verbis nullā habet modificationē,licet hēat cōditionē subintellectā,ex qua modificat̃ dispō.Casus est not. in l.ij.§.si qs à principe.in verbo,simpl̄r.ff.ne qd in loco pub. Si tñ illa cōditio,q̄ tacitè inest,exprimeret̃ verbis, tunc dispō esset duplex,nō simplex:nā & in vulgari expssa cōtinet̃ tacita pupillaris:vt l.iā hoc iure.ff.de vulga.& pup.& tñ si vtraq; exprimit̃,dispō dicit̃ duplex.Vñ Bal.nō videt̃ rectè sensisse,q dixit oppo.in l.Gallus.§.qdā rectè.ff.de lib.& posth.Et p̄dicta inducūt do.hic ad q.ꝙ si ex forma statuti pōnib⁹ debet rñderi simpl̄r,nō pōt rñderi hoc mō:nego me recepisse mutuo, & si appareret me accepisse,dico ꝙ cōuerti pecuniā in vtilitatē mutuātis.& hoc sequūtur cōiter doc.hic,& Bal. quem ipsi nō allegāt in l.fi.C.de spō.& in l.nec qcq̄.§.de plano.de offi. procō.&†le.Vbi etiā dixit vnū sing.verbū,ꝙ vbicūq; mandat̃ procedi simpl̄r,nō admittit̃ libello cumulatio pluriū actionū,etiam vbi aliàs admitteret̃. quod est valde nouū dictū ad materiā.l.edita.C.de edē.Sed Pau.de Ca.hic dixit se cōsuluisse cōtra istā opi.Bar.& Raph.Cu.tenere cōtrariū,hic ille q negat se accepisse pecuniā mutuo,& simpliciter,& absolute negat sine aliqua modificatiōe,vel qualitate:ergo hn̄t locū verba statuti.Et licet postea adijciat illā conditionē,nō debet vitare negationē,quæ absolute præcessit:qa qñ duo sunt separabilia &c.vtile p inutile nō vitiat̃,vt videbis in §.si mihi Pāphilū.alle.Bar.hoc tenētē secundū eū in l.de ætate.§.vl.s.de interro.ac.Sed Bar.ibi nō dicit hoc,sed illud solū,ꝙ ista rñsio de iure cōi respectu negatiuæ simpliciter factæ nō est obscura:& hoc ego fateor,licet p hoc nō seqt̃,ꝙ nō sit duplex: † qa illud dicitur duplex nō solū quod est modificatū & distinctū,sed ēt quod cōtinet duas dispōnes:vnā purā,& aliā cōditionalem:vt patet in l.j.de vul.& pu.& est tex.optimus cū gl.in c.ij. de test.lib.vj.in verbo,simpl̄r.vñ in terminis statuti ista sua opi. nō pōt esse vera.Et p istū tex.ēt dicit hic An.ꝙ si stāte statuto,ꝙ debeat rñderi simpl̄r accusatiōi,accusatus rñdet se cōmisisse homicidiū ad sui defensionē.Ista rñsio nō est admittēda, tāq̄ duplex per iura superius allegata:& hāc opinionē sequūtur hic aliq Mod.& maxime d.m.circa fi.cōmēti.Bal.aūt ī l.j. C.de edi.ac.tenuit oppositū.Sed hāc opi.Ang.hic secut⁹ fuit in l.iubemus.C.de ap.& in C.de cōfes.& qa articulus est longus,vide qđ plenissimè scripsi super eo in l.j.in prī.ff.de vul. & pu.Et vtrū admittat̃ ista rñsio,nego me fuisse culpabilem: vide p Bar.in l.j.§.accusationē.in fi.ff.ad Treb.& per Bald.in auť.cōtra q propria.C.de nō nu.pec. Vtrū† aūt ille, q negauit simpl̄r maleficiū,si est cōuictus,postea possit allegare, ꝙ fecit ad sui defensionē[a]:vide per Bar.& Bal.in d.auť.cōtra qui propriā.& in l.iubemus.C.de ap.Tetigit ètiā hic An. nūqd si statutū punit negātē maleficium,ille videat̃ negare maleficiū , q dicit occidisse ad defensionē,ita ꝙ incidat in pœnam:& tenet quòd non,quia si fecit ad sui defensionem, non est maleficiū, secus si statutum puniret negantē factū secūdū eū.¶Sed primū membrum non approbant hic Mod.& bene,quia ista statuta videnť imponere pœnā negāti,qñ ex negatione accusator grauat̃ onere probādi,secūdū Bar.in dis.sua,per Italiā cōiter sunt statuta.in l.eū q.& in princ.ff.de iureiurā.& per Bal. in l.ea quæ.C.de condi.indebi.Sed in casu nostro non incumbit onus probandi accusatori,sed alleganti ꝙ fecit ad sui defensionem:secundùm Bart.in l. Aurelius.§.idem quæsijt.ff.de li. leg.& ego plene scripsi post Mod.in l.x.j.c. ergo isto casu nō habet locum ratio statuti. Arguit etiam Ange. hic per istum tex.ꝙ si superior committit cām iudici ordinario, mutata aliqua forma cognitionis,secundùm quā iudex ordinarius potuisset procedere,iurisdictio videtur esse delegata, non ordinaria:secus si simpliciter cōmittat eo modo,quo iudex ordinarius poterat cognoscere,qa tunc videt̃ potius excitata iurisdict.iudicis ordinarij,q̄ noua iurisdictio delegata,per text. in c.licet in corrigendis.de offi.or.& per tex.cū glo.in l. sæpe.s. de offi.præsi.& ista dicta approbant Mod.hic,sed do.m.limitat,nisi cōmittat̃ iudicio ordinario ,ꝙ procedat autoritate cōmittentis:alle.tex.cū gl.in c.cū aliquib⁹.de rescript.lib.vj.Ad idem vide bonū tex.in c.hi qui autoritate.in fin.& ibi per Io. And.de preb.lib.vj.Ex hac di.Ang.cū limi.d.m.infert Bald. sing.post Iac.But.in l.qui procuratorē dat.in prin. de procur. ꝙ si ex forma statuti potestas habet arbitriū in procedendo super causis criminalib⁹,quia hoc nō cōpetit sibi ex iurisdictione ordinaria,iurisdictio eius in cognoscendo dicitur esse delegata.Ex his etiā infert idem Ang.in cōs.suo cxl.ꝙ si mandat̃ iudici ordinario per superiorē,ꝙ procedat sine strepitu,&figura iudicij,qa alteratur forma cognitionis ordinariæ,censet̃ iurisdictio esse delegata.Ex hoc etiam infertur,scđm eum cōsil. ccxlvij.ꝙ si superior mandat iudici ordinario , vt cognoscat cū consil.aliquorū,vel ꝙ referat iudiciū ad principem,priusq̄ diffiniat,ista similiter cēsetur iurisdictio delegata . Nunquid autē illi quorū cōsil.debet adhiberi,censeant̃ esse iudices, vel potius simplices consiliarij,vide gl.ord.& qđ ibi ponit Anto. de But.in c.ij.de corpore vitia.¶Sed cōtra scđm mēbrū Ang. & limi.d.mei arguit̃ fortiter:nam tex.in c.cū aliquibus.manifeste loquitur de cōmisione,cui⁹ forma non poterat competere ordinario ex ptāte sua,quia nō potuisset conferre ordinarius cōtra statutū cōfirmatū à sede apostolica,si habebat clausulā irritātē,nec cōtra statutum iuratū,vt in c.dilecto.in fi. & ibi not.extrà,de preb.nec cōtra cōsuetudinē,de qua ibi fit mētio:& tñ nisi sit dictū,ꝙ cōferat autoritate apostolica, videtur conferre ptāte ordinario,vt ibi dicitur:& hoc videt̃ consonās rationi,qa modus ꝓcedendi propter naturā ptātis & iurisdictionis[a] videt̃ potius quædā qualitas,quæ respicit executionē iurisdictionis.i.exercitiū,q̄ qualitas quæ respiciat substantiā iurisdictionis.Vnde propter alternationē qualitatis istius nō videtur creari noua iurisdictio,sicut distinguit Bald.not.in l. edita.C.de eden.& in l.denunciasse.§.quid ergo.ff.de adul.dicens,ꝙ qñ qualitas detracta vel adiecta libello mutat substantiā oblationis,vel actionis,tūc videtur bonū iudiciū, & debet dari libellus de nouo.secus si non mutetur substātia obligationis,vel actionis,sed mutetur vel augeat̃ effectus cōdemnationis:vt l.in delictis.§.si detracta.ff.de nox.Non ob.tex.noster & similes,qa vt declarat Bar.in §.sed si mihi Pāphilū. †diuersitas qualitatis inducit diuersitatem in substantia obligatiōis, quod nō est in casu nostro:& ideo semper dubitaui super isto articulo,& est cogitādū,quia tex.allegatus fortissime vrget, & tñ non est tutū recedere à cōi sententia.Sed contra dictum domini mei facit tex.& qđ ibi not.doc.in c.sicut vnire.de excess.præla.vbi mandatur archiep̄o,ꝙ autoritate pontificis dissoluat vnionē illegitimè factā:quod poterat facere ex potestate ordinaria,& tñ docto.dicūt ibi,ꝙ per hoc nō inducitur ibi noua delegatio,sed excitat̃ iurisdictio ordinaria. Sed hoc est ibi propter verbū,adiūctū, fuit cm̄ mādatū,ꝙ procederet autoritate apostolica,sicut iustū erat.per q̄ verba pontifex videt̃ sentire,ꝙ non vult in aliquo p̄iudicare iurisdictiōi ordinariæ: & est singul.limi.ad not.in d.c.cū aliquibus.Et ad materiā vide bonū tex.ī c.Michael.extrà,de vsu.¶†Sed q̄rit̃,ꝑ pfecta declaratiōe artic. qd si supior cōmittit causā iudici ordina.q̄ tñ nō erat de sua iurisdic.vel qa ptes erāt de alieno territorio,vel qa nō hēbāt iurisdictionē ī eo qđ cōmittit̃:vtrū videat̃ ei iurisdictio ꝓrogata,vel poti⁹ facta noua delegatio?Sup quo cōsuluit collegiū Perusi.& est ī cōsi. Ang.ī ordine meorū ccxv.vbi cōcludūt,ꝙ iurisdict.nō vr̄ delegata,sed ꝓrogata,qa sicut prorogatio pōt fieri p ptes:vt l.de qua re.ī fi.& l.j.cū materia. ff.de iud.ita pōt fieri p pricipē,q pōt extēdere iurisdict. inferioris: & ita ī dubio vr̄ esse facta,scđm gl.fin,quā ibi no.Pe.de Anc. ad hoc tenuit oppositū,& dicit dn̄m suū Bal.alleg.eā ꝑ fin.in illo c.q autoritate.in fi.de p̄b.li.vj.Et credo gl.esse verissimā, qñ cōmittit̃ iudici īter subiectos grad⁹ maioris iurisdict. q nō ptinebat ad eū:sicut factū fuit ī d.c.hi q.Sed qñ ordinari⁹ haberet iurisd.ī illa spē īter suos esset mai⁹ dubiū,qa in eadē spē iurisdictiōis ꝓpriè cadit ꝓrogatio,nō ī diuersa,iuxta no.ī d.l. j.de iud.& in l.si hi q ex cōsensu.de epi.au.& tñ doc.ī d.c.sicut vnire.etiā in isto casu tenēt,ꝙ sit iurisdict,delegata,& hoc placet,qa cōcessio iurisdictiōis,q̄ fit à supiore ī vna cā,habet formā delegatæ iuridict,vt ple.declarat Bar.in l.ij.de opt.le. Vñ dicit gl,no,in l.fi.C.de manu,vīdi.quā ibi no.Bal. ꝙ si cōmittit̃ vna causa tanquàm ordinario,ista iurisdictio habet imaginem delegatæ,nec reperit̃ iure cautū,ꝙ ꝓrogatio iurisdictio

[a] ¶Defensionē. Add. eūdē d.Frā.Are.ī l.j.s.de vul. & pu.& qđ ibi dixi in apo.

nis in vna cā fiat aliter, ꝙ̄ à partib⁹. Vn̄ ista pars est tutior, & de qōne vide per d. Domi. in c. j. de offi. vica. li. vj. Vtrū aūt si cā delegať ordinario, q de ea poterat alˀs cognoscere, extingua tur iurisdictio ordinaria in illa cā, est pulchra qō, de qua vide plene per Inn. & Ant. de Bu. in c. cū ex officiȷ̄. de pręscrip. Et posito, ꝙ nō extinguať, vtrū iudex simpľr faciēdo actū videať facere tāꝙ̄ delegat⁹, vel tanꝙ̄ ordinarius, vide quod sing. no. Io. An. in c. si postꝙ̄. de elect. li. vj. in nouel. & Mod. post eū in d. c. q autoritate. Tene etiā mēti quandā doctrinā Bald. in l. j. ff. de iuris. om. iu. vbi videť velle, ꝙ qn̄ princeps extēdit iurisdi ctionē, quā iudex ordinarius habet in vna specie imperfecta, perfecit ptātem eius: ista superadditio sit iurisdictio ordinaria extēsa, non delegata. Sed istud dictū nō placet, qa videtur cō tra ea q̄ dixi s. allegā. gl. in d. c. hi q autoritate. & ista sufficiāt. Tangit ēt hic Ang. nūquid ille q negauit semel positionē ad uersariȷ̄, possit pœnitēdo postea cōfiteri, & adhęrere positioni quę articulū plenius attingit hic d. m. & de quo vide p Bart. in l. post legatū. in prin. de his q. vt indi. & diuidit articulum in duos. Nā primò quærit, vtrū ex pōne negata quis possit se fundare. Secundò, si nō pōt, vtrū possit reuocare negationem suā. Super primo dat regulam, quā posuit Spec. in ti. deposi. §. fi. ver. viȷ̄. ꝙ ex eo quòd qs impugnet, nō pōt se fundare: vt in regula, ex eo quod. de re. iu. & l. qsitū. de acq. hæ. & l. si quis te stibus. C. de test. Hoc tn̄ fallit scd̄m eū, qn̄ qs impugnat rescri ptum tanꝙ̄ subreptitiū ex eo quod tacuit, impetrās aliqd qđ debebat exprimere: tūc eñ, qa nō impugnat narrata in rescri pto, videtur se posse fundare ex eo cōtra impetrātē. Ita deter minat Io. An. in nouel. in c. fi. de iureiu. li. vj. Tu aūt aduerte, qa regula est vera nō solū qn̄ qs impugnat factū, sed etiā quā do impugnat solēnitatē facti. Vn̄ creditor dicit se liberasse de bitorē, sed nō solēniter, nō pōt se fundare ex assertione libera tionis facta per debitorē, cuius solēnitatē impugnauit, secūdū 23 Bar. no. in l. decē. in vl. q. ȷ̄. c. ti. ¶ † Secūdò adde, ꝙ ex facto ne gato pōt aliquis se fundare ad opponendā exceptionē declina toriā incōpetentiæ aduersus agentē: vt sing. tradit Bal. per il lū tex. in c. j. circa mediū. de cōtrouer. inter va. & epm. Tertiò adde, ꝙ licet ex instrumēto impugnato pars nō possit se fun dare: vt l. post legatū. præalle. iudex tn̄ ex offō si instrumentū est productū in actis, potest ferre sn̄iam pro reo: ita no. singu. Inn. in c. cū venerabilis. extrà, de censi. quę refert & sequitur ☞ Ant. de But. in c. licet cām. de proba. † Quartò adde, ꝙ ille q impugnat vel negat intentionē libellantis, nō posset se funda re ex assertis in eodē libello, licet illa nō negauerit: qa specia le est fauore libertatis, ꝙ ista diuisio admittať, secūdū Bal. in l. cū precū. C. de lib. causa. & ad materiam vide Arch. & Io. An. 24 in c. j. de cōfes. in vj. ¶ † Sup secūdo arti. adde breuiter secūdū d. m. & bene, qn̄ negatio pōt reuocari incōtinēti, id est anteꝙ̄ pars eā acceptet: sed post acceptationē nō. Ad primū allegat gl. satis notā in c. fi. de iureiu. li. vj. Ad secūdū no. doc. Bal. qđ etiā ego viderā in l. Gallus. §. quidā recte. de libe. & post. facit optime tex. in c. sup eo. vel in c. qui cōtra certāt. de electio. li. ☞ vj. † Si tn̄ post negationē acceptā reus vellet allegare errorē, vtrū tūc posset reuocare negationem: recurrendū est secundū eū ad materiā l. errore. de iur. & fac. igno. Sed Bar. in hoc cla re loquitur in d. l. post legatū. vnde de modo reuocandi dic vt ibi per eū. Et ad ea quę diximus s. adde Bar. in cōs. suo cvj. vbi dixit, ꝙ qui respondet se nō esse culpabilē, nō respondet legi ☞ timæ accusationi. † Adde ēt, ꝙ ille qui negauit positionē, licet nō possit se fundare ex positione negata, pōt tamē se fundare ex testibus, vel instrumētis productis sup illa positione nega ta, secūdū Bar. in d. l. post legatū. & Ang. cōs. suo clvj. Adde ēt quod ponit Bal. in l. iusiurandū qđ ad pecu. §. nō semp. ff. de iureiu. vbi dixit per illū text. ꝙ iudex ex causa pōt admittere respōsionē modificatā, & si statutū iubeat rn̄dere simpliciter. Et aduerte, qa qn̄ præcedēs stipulatio fuit inutilis, sine dubio stipulatio quæ fingitur legitime facta, quo ad omnia, est no uus contractus. Sed si præcessisset stipľo vtilis, cui incōtinen ti esset aliquid additū vel detractum ex cōuentione partiū, & esset renouata stipulatio, tunc vtrū isti viderentur duo cōtra ctus, vel vnus, vide tex. & quod ibi plene per Bart. & alios in l. iurisgen. §. adeo. ff. de pact. & per Bal. in l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt.

Si stipulanti. In maiori summa inest minor: & iō valet stipulatio vsq; ad cōcurrētem 25 quātitatē. Secūda ibi: ex cōtrario. Tertia ibi: licet eñ. ¶ † Not. a ibi non esse cōtractā obligationē & c. nisi, ꝙ qn̄ dictio, nisi,[a] se quitur orationem negatiuā: tūc ista dictio, nisi, affirmat. secus si sequatur orationem affirmatiuam, qa tūc negat; superqu o vide bonū tex. in l. Mæuia. §. fi. ff. de manumis. test. & qđ ple ne scribit Bar. in l. si eū. §. qui iniuriarū. ff. si quis cau. & in l. j.

a ¶ Dictio, nisi. Addꝰ ꝙ semper significat cōtrariū orōnis p̄ ambulæ: vn̄ si orō erat affirmatiua, & tūc ista dictio īpor tat priuationē, si ē priuata orō, & tūc affirmat: vt in l. actione. & ibi Cyn. de trās. & p Dy. in regula, pactū. de re. iu. lib. vj. itē qn̄ di ctio affirmatiua p̄ cedit, importat ne cessitatem, & dimi nuit de suo gn̄e, se cundū Bald. in c. cū accessissent. đ cōst. Item ista dictio se quēs negatiuā stat inclusiue, secūdūm Car. Ale. ī c. nemo. in ȷ̄. notabi. xxxȷ̄. dist.

b ¶ Vtile p inutile. Adde gl. in l. pecu niæ fœnebris. ff. de vsuris. Bar. ī l. Græ cè. in §. illud. ff. de fideius. Dy. in regu la, vtile. de re. iu. li. vj. doct. in c. cū sup. de offic. dele. dic, ꝙ aut pōt separari ab inutili, & nōvitiať: aut nō pōt separa ri, & separať secun dūm Ia. But. in d. l. pecunia fœnebris.

26 ff. de cōdi. & demō. ¶ † Secūdò no. ꝙ satis est stipulationē esse consonantē in in aliquo, ad hoc vt in eo valeat stipulatio, licet in aliqua parte summę stipulatio non valeat: & hoc est ideo, b quia pręstatio summarū est diuidua, & ideo vtile p inutile[b] nō vitiatur, vt videbis in §. se. ¶ In gl. super verb. cōtracta. ibi: sol. ibi: volebat stipulator & c. hanc gl. fin. no. Ang. hic, quòd quādo cōstat de voluntate partium, quòd non volunt in ma iori summa inesse minorē, & tunc non habet locum regula posita in §. nostro, pro qua Ange. alleg. tex. cum glo. in lege, si stipulatus fuerim hanc summam. ȷ̄. eod. Do. me. allegat text. in l. cū in testamēto. ȷ̄. de verb. sig. Et per hāc glos. decidit An ☞ ge. hic, † quòd si ex tribus arbitris vnus cōdemnat in xv. cum protestatione, quòd nō intēdit cōdemnare in x. & similiter fa cit secundus, qui cōdemnat in x. tūc sentētia cōdēnantis in mi nori summa nō valebit, quia aliȷ̄ nō concordāt in illa minori summa. Sed glo. or. in c. j. de arbi. li. vj. tenet oppositū, dicens ꝙ ista protestatio est cōtraria facto, ergo reȷ̄citur, & remanet dispō valida: iuxta c. cùm M. cum materia. de consti. & quòd habeť in l. cū in plures. §. locator horrei. ff. loc. D. Io. de Imo. nititur concordare opi. dicens, quòd aut arbiter nō vult x. cō tineri in xv. & tunc intelligatur protestatio contraria facto, & sic reȷ̄ciatur, & valeat sn̄ia, vt dicit gl. in d. c. j. Aut vult ꝙ x. cō tineať in xv. sed nō vult cōdēnare in x. & tunc vera sit opin. Ang. & aliorū. Sed si x. necessario cōtineť in xv. aut ipse di cit & condēnat in x. vt l. si qs ci totū. in prin. ff. de re iu. Ergo protestādo cōtrariū contradicit sibi: vnde ista distinctio non habet saporē iuris. Et iō d. m. bene dicit tenedā esse sn̄iam hu ius gl. & Ang. simpľr moueť optima rōne, qa ista protestatio nō est contraria facto, sed est expositiua facti: quod multipľr pōt intelligi. Nam secūdū Cy. & Ray. hic, quos etiā sequiť Io. de Imo. ex proprietate sermonis minor summa nō contineť in maiori, sed ex interpretatione iuris, vnde licet ex iuris pre sumptione in dubio in maiori summa cōtineatur minor, quia tn̄ ēt seruata proprietate verbi, verba p̄nt significare aliud, nō est dubiū ꝙ ꝑtestatio sequēs est expositiua & declaratoria, li cet si nō esset apposita l. p̄sumeret aliū esse sensum cōtrahētiū: vt l. at si qs. §. pleriq; ff. de reli. & sump. fu. & l. Nesennius. & ibi per Bar. ff. de neg. ge. & per eūdē plenissime in primo arti culo ꝑtestationis declaratorię in l. nō solū. §. morte. ff. de no. ope. nun. & ideo potest dici, ꝙ condēnatio non videtur facta, quinimo etiam si ex proprietate verborum in maiori summa inesset minor, nihilominus ex quo apparet de expressā inten tione iudicis, vel arbitri, possent impropriari verba, vt deser uirent intentioni, sicut impropriantur vt valeat sententia: quia ista videtur esse intentio iudicis, vt faciat actum validum: vt plenè scripsi in §. si qs ita. s. e. Pro ista conclusione adduco tibi gl. no. quam approbant ibi Bar. & communiter omnes in l. iu ☞ risgen. §. igitur nuda. ff. de pac. quæ vult, quòd † quādo partes contrahunt in forma stipulationis, si agunt quòd non sit stipu latio, sed pactum nudum, quàmuis ex proprietate sermonis aliud sit, tamen impropriantur verba, vt saluetur intentio par tium: sicut dicunt Modern. allegantes illam gloss. in §. si quis ita. s. eo. & quod dixi in princip. huius l. Preterea posito, quòd protestatio esset contraria facto, quia est posita in eadem ora tione cum facto rei, reȷ̄ceretur tunc, sed vitiaret actum: vt l. vbi repugnantia. ȷ̄. de regul. iur. & in c. j. circa medium. de po stu. præla. lib. vj. & hoc tenet Bartol. expressè in ȷ̄. artic. pro testationis. iuxta fi. art. in d. §. morte. & l. in fin. §. j. vbi opti ☞ me loquitur. ff. de condictio. indebiti. ¶ † Sed queritur, quid si ille qui condennat in minori summa, non absoluit in reli quo, & quid si absoluit, quo casu valeat sententia, & habeat locum text. in §. si plures. Super qua quæstione dicit Bald. in lege secunda. C. de re iudica. quòd text. in §. si plures. cum si. debet intelligi, quando iudex qui condēnauit in minori sum ma, absoluit in reliquo: nam si non absoluisset in reliquo, sen tentia non videretur valere: vt lege prima. C. si aduer. rem iudicat. lege, apud Celsum. §. item quæritur. ff. de doli except. & lege, quid tamen. in principio. ff. de arbitris. Sed ipse idem Bald. in lege prima. C. de sentent. quæ sine cert. quant. reuo cat hoc in dubium: nam secundùm eum, si iudex absol uit expresse, ista sententia videtur contradicere sententiis priorum, qui condemnauerūt, ergo sunt omnes discordes: & sic non valet sententia: vt lege, item si vnus. §. finali. ff. de arbitris. Si autem non absoluit, tunc ex alio capite non valet sententia, quia super vno capitulo pro parte fuit pronunciatum, & pro parte non: vt suprà est dictum. & ideo ipse relinquit cogitandum. Et eodem modo dicit hic dominus meus, qui adducit istam impugnationem à seipso contra dicta Baldi in lege secunda. de re iudicata. Tu au tem aduerte: quia si iudex expresse absoluit in reliquo, faten dum

dum est,ꝙ discordat ab alijs iuribus vltra summã minorẽ:sed in summa minori sententia eius non est diuersa ab alijs iudicibus:vnde mirandum est de ista subtili argumentatione,quæ nihil concludit.Præterea posito, quòd non esset secuta absolutoria exprespsè,adhuc posset dici,ꝙ simpliciter procedit tex.in §.si plures.quia licet vnus iudex solus pronuncias sup vno capitulo pro parte,in reliquo non videatur absoluere, hoc tamen casu videtur,quia pronunciatio ista facta super minori summa contradicit condemnatoriç aliorum:& ideo quia non est dare medium validum inter cõdemnationem,& absolutionem,hoc ipso quòd contradico tibi condemnãti,videor absoluere:& esset ista no.limitatio ad d.l.j.C.si aduer.rẽ iud.super qua tamen volo cogitare vsq; ad lectionem sequẽtem.¶ Duas alias limitationes tangit Bal.in l.j.præalle.quarum prima est, ꝙ si vnus iudex cõdẽnat in maiori quantitate soluenda post mensem , non habeat locũ tex. in §.si plures.quia licet secunda sit minus quantitate,tamen cõtinet plus tempore:& ideo videntur esse incõpatibiles & diuersæ in substantia.Nam adueniente mense ex sententia lata in minori summa debebit fieri solutio,& attenta alia lata in maiori,nõ debebit fieri nisi post annum:& sic istę duæ sentẽtiæ sunt incõpatibiles,adde & diuersæ in substantia:vt patet ex §.præce.vbi probatur,ꝙ stipulatio tanquã diuersa in substantia,non valet,si stipulator ponit de vno termino,& promissor de alio:& tamen vt ibi tetigi,multis modis posset contingere, ꝙ terminus promissoris tanquam minor cõprehenderetur sub termino stipulatoris, vitiatur tamẽ stipulatio,†quia diuersitas temporis inducit diuersitatem substantiæ:vt declarat Bar.j.eo.§.sed si mihi.& ideo nõ possunt istæ sententiæ cõsiderari vt vna.Vnde opinio sua videtur vera.Sed domi. meus dicit hic,ꝙ ista tertia limitatio Bal.non est vera:quia videtur potius dicẽdum,ꝙ debitor ipse remaneat cõdemnatus in minori summa,in qua fuit condemnatus ad soluendum infra mensem,quia etiã in tẽpore in maiori summa inest minor,arguendo de re ad tẽpus:vt l.eius militis.§. militia. ff.de testamen.milit.& probatur secundum cum xxxiiij. quæstion.j. c.si quis dederit.Et tenet Bal.in testibus deponentibus de diuerso tempore de maiori & minori:in l.j.C.de testa.Sed istud dictũ nullo modo potest stare:primò quidem,quia videtur expresè contra tex.in §.si quis simpliciter s.eo.vbi non valet stipulatio,si vnus stipulatur Calendis,alter rñdeat Idibus:& quõcunq; consideres illũ tex. necesse est dicere,ꝙ ex vna parte fuit facta mentio de minori summa, in alia de maiori.Nã verbi gratia,si ego existens in secunda die mensis dico,promittis mihi x. Calẽdis, intelligitur de Calẽdis futuris alterius mensis:vt l. cũ qui Calendis.j.co. si ergo promissor rñdeat,promitto Idibus, ꝙ etiam intelligitur.s. proximis,appareret ꝙ de maiori summa dierũ ĩterrogauit stipulator, & de minori est responsum.Si autem sumus post Idus mensis, verbi gratia xvj. die mensis,& ego interrogo te,promittis mihi Calendis,intelligit̃ de Calendi.proximi mẽsis.Si ergo tu rñdes,promitto Idibus,rñdes de ampliori tẽpore,quia loqueris de Idibus futuri mensis,quæ sequuntur post Calẽdas & Nonas,& tñ vitiatur stipulatio vt ibi dicitur,ꝙ ex minori & maiori summa temporis inducit̃ diuersitas in substãtia obligatiõis, secundũ Bar.& omnes. Amplius cõsidera,ꝙ etiã si maior & minor summa tẽporis non vitiaret stipulationẽ,nõ esset dicẽdũ,vt dicit d.m.ꝙ debitor teneret̃ soluere j.mẽsem,qa illa esset minor summa tpis, in qua videret̃ cõsensũ: licet em̃ illa sit minor summa naturaliter,effectu tñ est maior in casu nostro,& cõtinet plus,qa ille q debet sub minori dilatione,in plus videt̃ cõdẽnatus ꝙ̃ ille q debet sub maiori dilatiõe:vt l.j.C.de plus pet.& Instit. de act.§.plus.Vñ potius videret̃ dicendũ ecõtra,ꝙ debitor deberet soluere post annũ,qa ista cõdemnatio cõtinet minus tẽpore,nõ plus: & ita decidit sin.Ang.in si.q.in consil.suo cxxiij.vbi dicit,ꝙ si ego facio tibi pactũ de reuẽdẽdo post triẽniũ,& tu magis ad reuẽdẽdũ cõtra me,& narras me esse purè obligatũ ad reuẽdendũ,& postea ꝓbetur,ꝙ post triẽniũ debeo reuẽdere,põt sequi cõdẽnatio,qa actor videtur intentasse plus.s.obligationem purã,& ꝓbasse minus:quo casu põt sequi cõdẽnatio p regulam positã in §.nr̃o.& p l.qui solidũ.in prin.& qđ ibi habet̃,de leg.ij.& sic patet,ꝙ in tpe quo ad effectũ,minus tpis accipit̃ pro pluri, & longius

28 tpis pro minori.Vñ dic,vt dixi superi⁹ sequẽdo dicta Bal.in d.l.j.¶†Ad de etiã ad ea q̃ diximus in secũda limitatiõe,alle. Bal.in l.ij.de re iu.ꝙ in arbitris valet sñia lata sup pte,licet nõ absoluat in reliquo:& in hoc est drĩa inter iudices & arbitros.Ita tradit sin.Io.And.in c.cũ inter.de re iu. quẽ refert & sequit̃ Pe.de Anc.in regula,ea q̃ fiunt.in vij.char.de re.iur. Vel põt dici,si non vis facere drĩã inter arbitros,& iudices,sicut non faciunt hic Mod.per l.in pares.in fin.de re iu.ꝙ licet vnus iudex qui cõdẽnat in parte,nõ videat̃ in reliquo absoluere,& similiter arbiter:vt l. quid tñ. in prin.ff.de ar.põt tñ valere sñia ex tacita absolutione,q̃ colligit̃ ex mẽte iudicis p acta,vel p ipsam sñiam.Casus est sin.quẽ ibi not.Bart.ad hoc ĩ l.si plures.in prin.ff.de fideiusso.vbi dicitur sedm Bar.ꝙ si petita est vna summa,& cõtra vnã partẽ illius summæ est opposita exceptio,iudex condẽnando simpl̃r in alia pte videt̃ tacite in alia absoluere,ꝓpter exceptionẽ q̃ fuit opposita ĩ alia pte. Ad ꝓpositũ mõ dico, ꝙ ex quo illi q cõdẽnãt ĩ pte,& nõ in toto,cõtradicũt in alia parte cõdemnãti in toto,vt contradictio valeat,eo modo quo fieri potest, videtur continere ista contradictio tacitam absolutionem:& est nouus intellectus ad illa iura.¶†Et quòd in quantitate temporis minus tẽpus dicatur plus,& longius dicatur minus,est casus notabilissimus,qui hoc dicit expresse in lege,si ita sti

pulatus fuero x.aut v.in fi.j.e.quẽ text.semp tenebis mẽti. Et quãuis regul̃r ita sit,ꝙ in maiori summa in actu dispositiuo intelligat̃ minor: hoc tamen fallit in actu sui natura indiuiduo.hoc est in sentẽtia:quia si iudex qui nõ põt cõdẽnare,nisi vsq; ad certam summã,cõdẽnat in maiori,nõ valet sentẽtia in aliquo,secũdùm gl.& Bar.in l.fi.§.de iurif.om.iu.& tenet Io.An.in c.cũ inter.de re iu.& hoc intellige in illo casu qñ iurisdictio est limitata ad certã summã.nã per hoc nõ tollit̃ dispõ.l.inter partes.in fi.ꝙ sñia lata in maiori summa nõ valet,si cõcordat cũ lata in minori.Secũdò hoc limitat̃,qñ promissio maioris summæ induceret,ꝙ forma data cõtra ctui non videt̃ esse obseruata:exẽplũ,in fideiussore,in quo secũdũ Bald. hic,& bene,nõ videtur seruata forma,si ꝓmittit maiorẽ quãtitatẽ,quàm principalis.vnde nõ valet promissio in totũ,secũdũ Io.& cõiter oẽs in l. Græcè.§.illud.j.de fideius.Est aũt forma in fideiussiõe,ꝙ fideiussor non

29 obliget se in duriorẽ cãm ꝙ̃ principalis.¶†Sed q̃rit̃,nũqd maior summa insit minori ex interptatione iuris vel ex proprietate sermonis.intellige cõsiderãdo minorẽ summã ꝓut remanet separata à toto : sicut in §. nr̃o,super quo dicit hic Io.de Imo.referẽdo dicta Cy.& Ray.ꝙ nõ ex ꝓprietate sermonis,sed ex interptatiõe cõtinetur,vt patet ex ꝓmisis.Sed certè q̃ȏ hoc pateat ex præmisis,nõ intelligo,qñ summa profert̃ negatiuè.Vñ cõtra istã opi.videt̃ casus no.in l.iij.§.si qs plus.ff.de sta.lib. vbi dicit̃,ꝙ iussus dare decẽ pro implẽda cõditione,dãdo viginti implet cõditionẽ,& tñ cõditio dandi debet intelligi in forma propria,& specifica: in l.qui hæredi.in prin.& in l.Mæuius.de cõdi.& demõ. ¶†Et ex hoc põt inferri ad quæstionẽ,de qua tãgit hic Bar.nũquid tota positio possit negari,si vna pars est falsa.An vero ille,qui rñdet,debeat cõfiteri partẽ verã,& negare falsam:ita ꝙ si hoc non facit,incidat in pœnã,quæ imponit̃ negãti positionẽ verã.& tenet Bart.hic,& cõiter oẽs Mod. ꝙ rõne partis falsæ nõ possit negari totũ.qđ est maximè verũ,si ex ꝓprietate sermonis pars cõsiderata per se absq; toto,cõtinet̃ in toto,ex proprietate vocabuli vt dixi.Pro qua conclusione adducit Bart.tex.cum gl.in l.pupillus. in fi.j.de verb.sig.Sed gl.in c.ij.de confes.li.vj.& in c. pñtiũ.§.prætcrea. de testi.eo.li.videt̃ velle oppositũ,ꝙ rõne partis falsæ totũ possit negare.Quidã ẽt adducũt Bar.hoc tenentẽ in l. qui solũ.in princ.ff.de leg.ij. sed vere hoc nõ tenet,vt statim dicã,& plene declarat hic Io.de Imo.& Pau.de Ca.& hãc opi.gl.tenet Bald.in l.ij.§.quod obseruari.de iura.ca. quẽ adducit etiã hic d.me.Idẽ sentit in l.ex facto.§.itẽ q̃ro.ff.de vulg.& pup.vbi dicit no.ꝙ si ego posui,quòd possedi per duodecim annos , & tu negasti põnẽ,possum postea ponere,ꝙ possedi decẽ annis:& iterũ teneris respondere,quod nõ esset verũ:vbi dicit ibi Io.de Imo.& bene, si rõne partis falsæ nõ liceret negare totũ:quia tunc negando simpl̃r,videret̃ negasse de toto tpe.Vnde nõ esset iterũ rñdendũ,secũdũ doc. in d.l.ij.§. ꝙ obseruari.& Bal.in l.iurisgen.§.sed si fraudãdi.ff.de pact. vbi dixit,ꝙ quando in responsione generali comprehẽditur responsio particularis, non est iterum respondendũ.Sed cõior opi.vt dixi,est cum opi.Bart.pro qua do.Io.hic adducit talẽ rationem:nam si ponens affirmatiue videtur ponere non solum de toto,sed de qualibet eius parte : ergo & qui rñdet similiter videt̃ negare de toto,& de qualibet eius parte:qa responsio intelligit̃ facta secundũ formã interrogationis:vt §.præterea.Instit.de inuti.sti.& in l.si defensor.in prin.de interrog.ac. Sed primũ dictum videt̃ esse dubiũ,videlicet ꝙ qui interrogat super toto,videat̃ interrogare sup qualibet eius parte:nã tex.in l.non alienũ.in prin.ff.de interro.ac.videt̃ velle,ꝙ qui vult sibi responderi de parte,debeat interrogare de toto , & de parte ipsius:& hoc facto ille qui negat simpliciter,videtur negasse totũ & partẽ p regulã supradictã.Et tenet ibi Bal. expsse p illũ tex. q hoc probat.Sed põt rñderi p illa verba,ꝙ fiat interrogatio ꝓ parte,sonant in cõsiliũ,& ad cautelã,nõ significãt necessitatem,sicut dicit gl.in illa l. pupillus.in fi.alle.per Bar.Pro cõmuni sententia adduco tibi text.no. in l.de ætate.§.si interrogatus.ff.e.ti.vbi dicit̃,ꝙ si aliquis est interrogatus,vtrũ sit hæres insolidũ,dicendo se hæredẽ ex parte,nullã pœnam patit̃,si erit hæres pro dimidia,quia ex interptatione iuris nõ videt̃ dixisse aliqđ falsum,cũ noĩe partis significetur dimidia:vt ibi dicit gl. Ergo dat̃ intelligi à cõtrario sensu,quòd si non erat hæres pro dimidia,& dixisset se hæredẽ pro parte.i.pro dimidia,pateretur aliquã pœnã, quasi rñdisset falsum in aliqua parte.Sed hoc nõ esset verũ,si interrogatus de toto non videretur interrogatus de qualibet parte eius:quia sic nõ dixisset falsum inter-

30 rogatus,quod requirit̃.¶†Et adde ad pdicta sing.doc.Bal.in l. & si fine. §.sed quod Papi.ff.de mino.quòd si positio est duplex.i.cõtinet duo, & respõdens cõfitetur vnũ de duobus,alterũ quod tacet videt̃ negasse, per illũ tex.no.quod optimè ꝓbat,& bene facit tex.à cõtrario in c.nõne. ex trã,de ꝓsump.& qđ tradit per Bal.in l.legata inutil̃r.de leg.j.¶Vltimò limitat d.me.tex.nostrum,ꝙ non habent locũ,quãdo in summa minori est facta prouisio spãlis,circa aliã personam.exẽplũ in d.§.itẽ quæro. per quẽ arguit hic d.meus,ꝙ si aliqs est deputatus iudex à decẽ libris j.& alter est deputatus iudex à centum libris j. iste secundus non poterit cognoscere à decem libris citra , quia spãlis ꝓuisio facta in illa quantitate facit,quòd in maiori summa nõ continetur minor:& ita dicit tenere Cy. in l.fi.de iuris.om.iu.quod ẽt tenet Bal.in d.§.itẽ q̃ro.Sed ista q̃ȏ incidit in maiorẽ,vtrũ prouisio vel cõmissio iurisdictionis in vna specie deroget generali iurisdictioni:de quo scripsi plenissime multa addendo in l. quod in rerum.§.si qs post.ff.de leg.j.Consequenter tangit hic Ioan.de

a Imo. & Mod. nũqd testes discordãtes ĩ summis[a] probẽt saltẽ in minori summa. Sup quo vide qđ plene scribit Io. An. cui⁹ dicta sequunť hic Mod. in c.j. de arbi. li. vj. Et qa in probatione æstimationis vel pretij alicui⁹ rei ista qõ põt esse multiplex, vide qđ plenissime scripsi sup isto articulo referẽdo cõsiliũ quod alƺ feci in ciuitate Mantuæ in l. ex facto. §. itẽ qro. š. allegat. Et qa ibi dixi, sequẽdo Bal. in l.j. C. de testa. ꝙ si vnus testis probat de xx. annis, & alter de decẽ, satis videť probata possessio x. annorũ. ¶ † Aduerte, qa vt probatio concludat est necesse, ꝙ secundus testis ita loquať, vt specifice referat se ad tps primi testis: nam si vnus deponeret simpľr de viginti annis, & alter de decẽ, ista probatio esset obscura, qa posset intelligi de decẽ annis ante illos viginti, vel post illos viginti, secũdũ Bar. q ita no. declarat in l. Celsus. in fi. ff. de vsuca. & Bal. in l. indicia. in vltimis verbis. C. de rei vẽ. ¶ † Secũdò adde, ꝙ in probatiõe summæ relictæ in testõ nõ sufficit aliquos testes ꝓbare de maiori summa, & aliquos de minori: qa ille qui probat de minori, cõuinciť non sciuisse totũ tenorẽ testĩ, ergo nõ est legitim⁹ testis: & sic vno deficiẽte, testm̃ nõ est solẽne, secũdũ Bal. q ita singulr decidit in l. cũ antiqtas. C. de testa. Tãgit ẽt hic Ioã. de Imo. vtrũ qñ testes hñt probare aliqđ ius vniuersale: verbi grã, ius colligẽdi decimas, vľ ius iurisdictiõis: hic sufficiat hoc probare per testes singulares, quorũ vnus deponit ꝙ vidit colligi decimã de vino, alter de oleo: & sic de singulis. Et sequẽdo dicta Inn. in c. quaľr & qñ. de accu. & gl. in l. ob carmẽ. §. fi. ff. de test. sufficiat ista probatio: de quo quià nõ est materia nostra, vide per eũdẽ plenius in l. inter pares. de re iudi. & per Anto. de But. & ibi scripsi in c. cũ oporteat. de accusa. & b plenius in fi. q. Nũquid cõsuetudo probetur[b] per testes singulares, vide qđ scripsi in c. licet ex quadam. de testibus.

Sed si mihi.

In stipulatione duarũ rerũ vtile p inutile nõ vitiatur. Secũda ibi: nã si tot &c. ¶ † No. ꝙ vbicũq; deducũtur plures res specificè in vna stipulatione, tot sunt stipulationes, quot sunt res distinctæ: qđ qualiter intelligať, dicemus in l. scire debemus. in prin. ĳ. e. ¶ † Secũdò no. ibi: quodãmõ &c. ꝙ quando vno cõceptu verborũ circa duas res induciť dispositio, talis dispõ nõ diciť totaľr & absolute lex: hoc significat verbũ, quodãmõ, qđ de sui natura denotat improprietatẽ: vt est tex. in l.j. in prin. de re. di. Et hoc facit ad qõnẽ, nunqd si ex forma statuti pro qualibet accusatione debet solui certa gabella,[c] ille q accusat duos in vno libello, debeat soluere duplicẽ gabellã: de quo vide p Bart. in l. libellorum. §. j. ĳ. de accu. alƺ §. sed si aliud. ¶ † Vltimò no. ꝙ in his q̃ sunt separabilia, vtile p inutile non vitiať: de quo hic plene per Mod. & per Bar. in l. Græcè. §. illud. ĳ. de fideiuſ. Quia gl. in isto §. sunt faciles & expositiuæ, iõ Bar. hic declarat vnã qõnẽ difficilẽ, quã tãgit gl. in §. si quis simpliciter. in verbo, vitiatã. nunqd valeat ista stipulatio, ꝓmittis mihi oẽs seruos tuos? si stipulator respõdet, ꝓmitto, pter vnũ. In qua qõne gl. secũdũ Io. tenet ꝙ vitiať stipulatio rõne incertitudinis, sicut cõiter intelligũt doc. secũdũ Dy. dixit esse distinguẽdũ, ꝙ aut exceptio est certa: verbi grã, ꝓmitto tibi oẽs præter Titiũ. & tũc stipulatio valebit, qa hic nulla est incertitudo, neq; in obligatione, neq; in exceptione. Aut exceptio est incerta: verbi grã, cũ dixit, pter vnũ, nec dixit de quo, & tunc obligatio nõ valet, secũdũ Dyn. per l. vbi autẽ nõ oportet. ĳ. e. ti. Bar. aũt in hoc secũdo mẽbro reꝑhendit Dy. dicẽs, ꝙ licet exceptio sit obscura, nõ vitiať dispõ, sed reĳciť exceptio. l. Titiæ textores. circa mediũ. ff. de le. j. Bal. aũt & Angel. dicũt, ꝙ nec obligatio est incerta, neq; exceptio: de obligatione patet, de exceptiõe probať: † qa ille qui excipit vnũ ex omnibus, videť excipere optimũ: vt l. apud Iul. §. scio. ff. de le. j. & no. gl. in l. si ita fiũt. ff. de reb. du. Io. aũt de Imo. subtilius cõsiderat in ista materia, quẽ d. m. sequitur, licet nõ allegет, dicẽs ꝙ ẽt obligatio est certa, & exceptio, vt inquit Bald. Sed tñ alia rõne vitiať stipulatio: quia ille qui excipit vnũ in gñe, licet videať excipere optimũ, hoc tñ intelligitur, si voluerit habere illum optimum: vt not. in d. §. scio. & in l. qui ex pluribus. j. e. Ex hoc sequitur, ꝙ nõ teneť promissor præcise ad omnes præter vnũ: qa põt esse ꝙ eligendo deteriorẽ, vel aliũ ab optimo, optimus erit præstãdus: qa in speciebus cadit affectio: & sic iste non obligatur præcisè ad dãdũ oẽs seruos: sed quo ad vnũ ex seruis, obligatur cũ dare, si voluerit, id est si aliũ elegerit, quẽ nõ velit dare. Et in veritate est subtilis cõsideratio: nam videť esse eadem ratio in isto casu, quę est in eo qui interrogat, de vno respõdeť sibi alternatiuè: de quo in l. inter stipulãtẽ. §. si stipulante. j. e. Sed inter istos casus videť esse aliqua differentia: qa in alternatiua vtrunq; est in obligatione: vt l. si duo. de consti. pec. vñ ibi est diuersitas in eo quod venit in obligatione, qa secũdũm stipulatorẽ veniret præcise, sed secũdũ promissorẽ nõ veniret præcise, qa posset pręstari alius. Sed in casu nostro id quòd excipiť declarato postea per hæredẽ, quẽ velit excipere, nũq̃ fuit in obligatione, qa declaratio trahiť retro: vt l. hæredes palã. §. sed si notã. de testa. vnde per eũ nõ potest dici causata diuersitas in qualitate obligationis. facit optime quod scribit Bar. de homine legato in genere, in l. Mæuius. §. duobus. de le. ĳ. Et ideo ista non videntur similia: qa ille qui non venit in obligatiõe, nõ potest dici variare qualitatem obligationis: qa tñ motiuũ est subtile, & elegãs, cogitãdũ est vsq; ad lectionẽ seq. Opinio aũt Io. vř posse defendi alia ratione: quia licet ille qui interrogat de maiori summa, videať etiã interrogare de minori, vbi maior summa nõ põt habere locũ, tñ ille q interrogat per istam dictionẽ, omnes, collectiuã, nõ videtur interrogare de his quę continentur in ista vniuersitate, nisi sub isto signo collectiuo vniuersali: nã de proprietate sermonis appellatiõe omnium non continetur maior pars: vt l. non distinguendũ. §. cũ in plures. ff. de arb. & in c. j. §. ꝙ si forsitan. de cẽsi. li. vj. Vnde de proprietatẽ sermonis, qui respondent promittere omnes, ꝑter vnũ, nõ respondent ad interrogata: quia vno excepto de hoc toto vñ nõ verificať oratio, nec pñt dici esse promissiones. Et de natura istius d dictionis[d] vide per Bart. in l. hoc arti. ff. de hære. instituen. Vnde si aliquis stipulatur gregem, & promitterentur sibi aliqui de grege, nõ valeret stipulatio: quia aliud est grex, & aliud capita singularia gregis: vt not. in l. grege. ff. de lega. j. ita non videbitur hoc casu valere stipulatio. Et ex ista materia brocardica hic posita, qualiter vtile per inutile vitietur, vel non, arguit Ang. hic ad illam quæstionem tritam & vulgarem, † nunquid si e monachus profitetur religionẽ,[e] cum hoc quòd bona sua sibi remaneãt, & non quærantur monasterio, valeat professio, & reĳciatur iste modus tanq̃ impossibilis, vel potius annulletur professio: super qua quæstione vide plenissime do. Ant. in c. fi. de cõdi. appo. qui multa refert ex his quę ponit hic d. meus. & in effectu tres opiniones sunt potissimæ, de quibus probabiliter potest dubitari. Vna est, quòd valeat professio, sed reĳciať iste modus vel conditio, quam posuit glo. in auť. ingressi. Pro qua videť casus in l. cum precario. ff. de preca. hanc tenet Io. An. in c. fi. præal. noua ratione: quia licet recipiens aliquem ad professionem cõsentiat huic modo, vel conditioni impossibili, hoc non potest facere in præiudicium dei, cui vouens principaliter obligatur: quod secus est in matrimonio carnali, vbi principaliter acquiritur obligatio parti: ergo consentiendo potest sibi præiudicare. & ita loquitur tex. in c. fi. præal. Sed hanc responsionem reprehendit Io. de Imo. in l. vbi ita donať. de do. causa mort. dicens, ꝙ intelligere tex. in c. fi. in casu quo alter cõiugum consentit conditioni appositę, est restringere illum tex. qui indistinctè loquitur. ergo indistinctè debet intelligi l. de pretio. cum materia de pup. Præterea dicit ipse, non est verum, quòd minister qui recepit nomine dei in voto non possit præiudicare deo: & cõtrarium sentit Inn. secundũm eum in c. scriptura. de voto. videlicet, ꝙ etiam si conditio adĳciať illicita voto, nihilominus votum non obligat: & cùm tex. indistinctè dicat xxxĳ. q. vl. c. fin. ꝙ votum conditionale non obligat, indistinctè debet intelligi, q̃cunq; conditio sit apposita. Sed ad hoc potest responderi, ꝙ nomen conditionis intelligitur de conditione valida, non de ea quæ est nulla: vt l. non putauit. §. non quæuis. ff. de contratab. & in l. iiij. §. condẽnatum. de re iu. Et per istas opiniones recedit ipse ab opinione Io. And. contra quam potest adduci fortior ratio, quam ipse non tangit: quia ista promissio ex parte vouentis continet repugnantiam & contradictionem, quoniã vult profiteri regulam, de cuius substantia est paupertas: & vult retinere proprium, quod est contra substantiam regulæ. Vnde ex ista contradictione & repugnantia, etiam si pars non consentiat, oritur nullitas obligationis & professionis. Vnde dicit no. Barto. in l. non solum. §. morte. in primo artic. princ. iuxta fi. ff. de nou. ope. nun. † ꝙ protestatio quæ sequitur incontinenti, & in eodem contextu orationis cum facto, semper reddit actum nullum propter contradictionem & repugnantiam, licet pars nõ consentiat protestationi, quia cõtrarius repellit seipsum. l. ĳ. §. sed si ali⁹. ff. quando ap. sit. alleg. tex. in l. vbi repugnantia. ff. de re. iu. & est bonus tex. in l. si Titius. ff. de condi. insti. & in c. j. circa prin. de postu. præla. lib. vj. Quãuis ergo deus non consentiat, quia tamen perplexitas & repugnãtia impedit obligationem formari ex parte profitẽtis, satis est quòd pars aduersa non consentiat. Reiecta ergo ista opinione, ponitur secunda opinio Bartol. in d. auť. ingressi. quam sequitur Ioan. de Imol. in loco alleg. & d. meus hic, per multa verba, vt distinguamus ꝙ aut ille qui ꝓfitetur apponi

---

¶ Testes discordantes in summis. Adde Ang. in l. ex facto. in §. itẽ qro. ff. de vul. & pup. Speti. de teste. i §. post quã. ver. qd si plures. Arc. in c. nihilo min⁹. iiij. q. ix. Pau. de Leazar. in disputatione incip. cõtra instrumẽtũ debiti.

b ¶ Nũqd cõsuetudo probeť. Adde Bal. in c. cũ dilectus. de cõsue. Philip. Cor. cõs. lxxxix. inc. eadem. in j. volu.

c ¶ Pro qualibet accusatione debet solui certa gabella. Adde qd si de quolibet instro debet solui gabella, & instrumẽtũ reficiť, an soluet noua gabella, vide per Ant. de Bu. in c. qto. in gl. ĳ. de iudi.

d ¶ De natura istius dictiõis. Addđ quòd ista dictio, oĩs, ꝓlata ĩ singulari, est distributiua: vt est tex. cũ gl. in l. iiij. de statu. homi. Sed ꝓlata ĩ plurali, est collectiua: vt est gl. ĩ l. si pluribus. ff. de le. ĳ. & p Bar. in l. mo schis. ff. de iur. fisc.

e ¶ Nũqd si monachus profiteť religionẽ. Adde glo. in auť. de mona. ĩ §. illud. Bal. ĩ l. si pater. in prin. ff. de adop. Bal. in l. vnica. in §. illo. C. de Lati. libert. tollen. & per Bal. Ang. & Io. de Imol. in lege, si ita qs institut⁹ fuerit. ff. de hære. instit. Io. de Imol. in l. de terra. ff. de leg. j.

apponi hãc qualitatẽ per modũ modi, aut per modũ cõdõnis. exẽplũ de primo: profiteor hoc acto, ꝙ bona mea remaneant penes me. exẽplũ de secũdo: profiteor si bona mea remaneant penes me. Primo casu valet professio secũdũ eum, & reijcitur iste modus impossibilis. & ita intelligit̃ text. in l. cũ precario. præal. Secũdo casu nõ valet professio, qa cõditio apposita impedit cõsensum: ita loquitur tex. in c. fi. de cõdi. appo. Sed ista sua distinctio videt̃ dubia, qa primũ mẽbrũ videt̃ cõtra tex. in d. c. fi. in ij. exẽplo. vbi ponitur casus, ꝙ aliqs contraxit matrimoniũ, donec inueniret aliã sponsam meliorẽ: in quo exẽplo manifeste patet, ꝙ est apposita cõditio ad distinguẽdũ actum, qui trãsit in dispositione de præsenti, donec cõditio impleat̃. Vñ est eadẽ rõ in isto exẽplo, q̃ in modo pũctualiter, qa ĩ vtroque casu ꝓcedit dispositio pura & valida, & seq̃t̃ adiectio resolutiua impossibilis: & tñ etiã in isto casu vitiat̃ matrimoniũ. Præterea vt dixi, reprehẽdendo dicta Io. An. etiam in primo mẽbro professio cõtinet repugnãtiã: ergo est nulla, vt s. dixi. †Quòd aũt illa dictio, donec, [a] qñ præcedit dispositio pura, sit cõditio extinctiua, nõ suspẽsiua, probat̃ in l. iiij. in prin. de seru. & declarat solẽniter Bar. ĩ l. j. ff. de cõd. & demõ. facit optime quod ipse idẽ ponit ĩ l. fi. ff. ad Ter. Vñ verior videt̃ tertia opinio, quã tenuit gl. in c. ij. de sta. mo. & in l. per seruũ. de vsu & ha. ꝙ vtroq; casu professio sit nulla. Nec valet respõsio dñi Io. ad l. per seruũ. præal. ꝙ licet ibi vitiet̃ relictũ, qa impossibilitas vertit̃ circa rẽ relictã, non circa substãtiam cõtractus: tñ si inspicias rõnẽ, idẽ casus est in effectu, qa nulla alia ratione vitiat̃ ibi dispõ, nisi qa cõtinet simul duo cõtraria, & incõpatibilia, sicut ẽt in casu nostro. Nõ ob. tex. in l. cũ ꝓcario. ff. de ꝓcario. qa vt dicit Cy. in aut̃. ingressi. & refert Pe. in regula, nemo põt. de re. iu. qñ pactũ appositũ cõtra substãtiã cõtractus diminuit virtutẽ cõtractus, tũc semp vitiat̃ dispõ: vt d. l. per seruũ. Sed qñ auget virtutẽ cõtractus, tũc si non valet pactũ, non annullat̃ obligatio, neq; cõtractus: qa si partes voluerũt id quod est plus, ẽt videnẽ velle id qđ est minus: ar. §. si stipulãti. s. eo. Pro ista cõclusione adduco tibi tex. fin. scđm Bar. ibi in l. tutores. §. curator. ff. de admi. tut. ꝑ quẽ Bar. dicit, ꝙ q̃uis testator dãdo tutorẽ adulto videat̃ intelligere de curatore: vt l. pr̃ Seuerinã. §. j. de cõdi. & demõ. tñ econtra sub nõie procuratoris nõ vr̃ datus tutor, nec põt dari, qa id qđ est minus, nõ põt cõtinere id qđ est plus. Aliã rñsionẽ tãgit Frãc. de Rãpo. in repe. l. fi. de cõdi. ob cãm. dicẽs ꝙ tex. in l. cũ ꝓcario. loquit̃, qñ pactũ quod apponit̃ cõtra substãtiã cõtractus, nõ cõtinet aliqd illicitũ: sed in casu nr̃o cõtinet̃ vnũ, qđ est illicitũ, videlicet ꝙ monachus habeat propriũ. xij. q. j. c. non dicatis. & in c. cũ ad monasteriũ. in fi. ff. de sta. mo. & ꝑ ista habes bene expeditũ istũ articulũ. Dicit tñ Bar. in d. aut̃. ingressi. ꝙ si verba possent impropriari, vt monachus videret̃ retinere simplicẽ administrationẽ facti, conniuentibus oculis abbatis: vt l. iiij. §. j. de manumis. sic dñt interpretari, vt professio valeat, iuxta gl. in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Tre. & adeo debẽt impropriari verba, ꝙ etiã si dicat̃, ꝙ nihil iuris acquirat̃ monasterio, põt intelligi, ꝙ nihil vtilitatis acqrat̃ sibi, licet dñium sine vtilitate: ita sing. exponit Bar. in si. q. in aut̃. excipit̃. C. de bo. mater. Et hãc doct. Bar. secutus est Bal. in l. si Titius. ff. de cõdi. inst. Sed do. Ant. de But. in d. c. fi. dicit, ꝙ ista doctrina non est vera: qa qđ cũq; possit retinere monachus, ex isto pacto inuito abbate dicitur habere aliqd propriũ: qđ est impossibile, vt in iurib⁹ pal. ¶ Sed tu aduerte, qa disputãdi cã posset teneri, ꝙ licet ius non possit residere in persona monachi, tãq; propriũ, ꝑter ius adeũdi, potest tñ residere in eo facultas percipiendi fructus, secũdùm Bald. eleganter. in l. raptores. C. de epis. & cler. qui notat illum tex. ad hoc, & bene facit quod habetur Instit. de stipul. ser. §. sed cum factum. Ego tamen non auderem hoc admittere, quia manifestissime fieret fraus menti illorum canonum. Vnde respondeo aliter, & dico, & hoc videtur esse de mente Bar. quòd illud pactum quod non potest stare in vi pacti, resoluetur in mandatum ex consensu abbatis: vt est casus not. in l. si cùm Cornelius. ff. de sol. & not. in l. j. C. de contrahend. & commit. stip. Mandatum autem potest reuocari qñcũq;, & sic non habebit proprium. Facit optime pro ista conclusione quod ponit Inn. & Abb. Moder. in c. nisi essent. extrà. de pręben. Est & alia similis qõ, qñ testator relinquit monacho, ita vt nihil iuris acquiratur monasterio: de qua dic vt per Bartol. & Modern. in l. si alienum. in princ. de hæredi. instit. quotam adducit hic d. m. & in aut̃. excipitur. præal. & disputauit hanc quæstionem Bald. solenniter in quæstione quæ incipit, quidã reliquit & c. de qua meminit do. m. hic. Sed Pe. cum refert, & sequitur in regula, nemo potest. de reg. iur. in vlti. q. & multũ variat à dictis Bar. locis allegatis: qs autem verius dicat, alibi tractabit̃. ¶ Et aduerte, qa posito ꝙ distinctio Barto. esset vera, Pet. tamen dixit singulariter in d. regula, nemo potest. secũdùm Iaco. But. †ꝙ si aliquis in modo adiecto in ingressu seu in professione diceret, nec profiteor aliter, vel alio modo, ista adiectio faceret, vt viderentur prolata verba conditionaliter, nõ modaliter: allegat gl. in l. siquidem. C. de excep. Secundò aduerte, quia dicta Hosti. & Ioan. And. in d. c. fin. inquantum volũt ꝙ ille tex. intelligatur, quando altera pars consentit cõditioni appositæ. Vnde si mulier taceret, vel diceret ibi, cõsentio in matrimonio purè, secũdùm eos valeret matrimonium. Sed ista dicta nõ videntur posse stare, quia si vnus ex contrahentibus cõtraxit sub conditione, & alter consensit purè, est diuersitas in substantia obligationis: vt §. si quis simpliciter. s. eod. ergo non valet cõtractus, vt ibi dicit̃, maximè quia quando partes possunt loqui in matrimonio, regulariter requiruntur verba c. tuæ. & quod ibi traditur. extrà. de sponsa. ¶ †Ex isto text. etiam arguit hic d. m. ad solẽnẽ quæstionẽ quotidianam, nunquid tenuta accepta, vel decretum primum interpositum ꝑtextu certę quantitatis super vna re, sit nulla in totũ, si pars crediti est falsa, & pars vera: & alleg. Bal. tenentẽ, ꝙ tota tenuta est nulla, in l. certi cõdictio. §. quoniã. ff. si cert. petat. vbi dicit Bar. consultum ita rñdisse de facto. & idem sentit in secundo decreto, in l. si non sortem. §. si certum. ff. de condi. indebit. Ego istum articulũ ibi discussi plenissime, multis additis, vt poteris videre, & feci differentiã inter tenutam, quæ acquiritur ex decreto iudicis: & eã q̃ acquirit̃ virtute pacti executiui. Et pro isto secundo mẽbro vide tex. not. quem non allegaui tunc in l. j. §. sed si duæ. in secundo rñso. ff. quorum leg. vide etiam quod tangit Bal. ad intellectum quęstionis in l. ordo. in fin. C. de exe. rei iud. cætera dic vt ibi. Secundò inducitur per do. meũ hic ista materia ad aliam quæstionem, nunquid si emphyteusis cõceditur vsque in quartam generationem stãte consuetudine, ꝙ non possit concedi, nisi in tertia: ista concessio totaliter sit nulla, vel valeat vsq; in tertiã generationẽ: & dixit Bar. in authen. qui rem. C. de sa. san. eccle. ꝙ concessio est in totũ nulla: alleg. tex. in c. j. §. fin. de l. Corra. qui secundũ secundam opi. facit pro eo, secundũ tertiã facit contra eum, vt ego plenè scripsi in loco statim allegando. & ita inducit eum do. me. hic, qui tenet cõtra Barto. per tex. in authẽ. de non alie. §. sed neq;. Sed ad omnia ista ego plenè rñdi in l. quod dicitur. j. eod. vbi Io. de Imo. magis pertinenter posuit istam quæstionem: & licet tunc tenuerim cum certa modificatione opinio. dñi mei, quę fuit opi. Bal. quem ipse non alleg. in authen. si qs ruinas. C. de sac. san. eccle. vbi etiam adducit tex. palle. in corpo. ex eo ꝙ qa vnitas cõcessionis nõ facit, vt si vna persona est inhabilis, ĩ alia non valeat concessio: vt l. si duo rei. j. eo. & est optimus tex. in l. j. §. cõis seruus. j. de stip. ser. Nunc tñ quærendo diligẽtius inueni, ꝙ Bal. tenet sñiam Bar. in l. si pupillorũ. ff. de reb. e. per illũ tex. qui optime facit, sed melius facit ad q. seq. de qua statim dicet̃. Et idẽ inuenio tenere Ang. in aut̃. de nõ alie. §. emphyteusim. vbi dicit esse casum subtiliter institutũ, q tex. põt põderari in duobus locis. Et primò, inquãtũ dicit, ꝙ nõ vult aliquo alio mõ fieri cõcessionẽ, q̃ꝫ modo ꝓdicto. Sed ꝑ ista verba nõ videret̃ inductũ, vt quaten⁹ cõcessio esset ꝑmissa, actus nõ valeret, sed hoc solũ, ꝙ modus ꝓhibit⁹ in eo ꝙ est ꝓhibitus, redderet cõtractũ nullũ. Vnde fortius ob. tex. sicut induxi ĩ voce: dr̃ em̃ ibi, ꝙ si aliter fiat cõcessio, vult eã penitus nõ valere. Modò ego habeo, ꝙ dictio, penit⁹, sicut significat actũ esse nullũ ipso iure: vt c. Romana. caueat̃ ĩ tex. & gl. đ sen. exc. li. vj. & ꝑ Io. An. in c. qa sæpe. de of. or. in nouel. ita significat ꝙ totalr̃ actus nõ valeat sine aliqua restitutiõe: ita ꝓbat̃ in l. ãbiguitatẽ. C. de vsufr. & in l. fi. circa prin. C. de edi. di. Adriatol. & in c. sup eo. de hęr. li. vj. Ergo vr̃ inferri ex illo tex. ꝙ cõtract⁹ totaliter sit null⁹. & ista fuit ĩtẽtio Ang. ibi. Vnde dixit Ang. fin. per iura pal. in cõs. suo xxx. in ordine, ꝙ si arbiter vel arbitrator cõdẽnat aliquẽ ad cõseruãdũ aliũ penitus indemnem, ista dictio habet hãc virtutẽ, vt nõ prosit totaliter cõdẽnato bñficiũ inuẽtarij. & vere ille text. hoc nõ multũ vrget, & fortè de rigore iuris ista opi. esset melior. Sed qa alia opi. habet maiorẽ æqtatẽ, dicamus ꝙ sicut dictio, penitus, aliqñ nõ significat actũ nullũ ipso iure, ꝓpter subiectã materiã: vt l. in causæ. §. fi. cũ l. se. ff. de mi. & ĩ c. inhibitio. iũcto c. ij. de clãdes. despon. Ita poterit esse ibi scđm subiectã materiã, vt nõ significet actũ totaliter nullũ, sed quatenus subest cã prohibitionis. ¶ †Tãgit̃ etiã hic alia qõ ꝑ d. m. nũqd si locatio nõ põt fieri ꝑ ecclesiã, nisi vsq; ad certos annos, & fiat pro maiori tpe, locatio sit nulla totalr̃, vel solũ ꝓ rata tpis ꝓhibiti. Sup quo dicit do. m. ꝙ locatio est nulla totaliter, qa nõ ꝑsumunt̃ cõtrahẽtes pro minori tpe fuisse cõtracturi: alle. Bar. hoc tenẽtẽ in cõs. suo qđ ĩcipit, visa cõstõne. & Lapũ allegatione sua lxxx. Sed ego scribẽs sup isto art. ĩ d. l. qđ dr̃. dixi, ꝙ ipsi nõ bñ ꝓbãt quare hoc

[a] ¶ Dictio, donec. Ad de ꝙ ista dictio ẽ suspẽsiua, & habet tẽporis reuolutionẽ, & nõ inducit cõditionem perpetuo execratiuã, scđm Io. de Imo. in c. clerici. el ij. de vi. & honest. cle.

35

ꝑsumat, ꝙ in dubio pro minori tēpore saltē aliqua partiũ nō 36 esset cōtractura. ¶ † Tenui tamē hãc opi. qa locatio facta ꝓ pluribus annis dicit̃ esse vna: vt l. si seruus. §. fi. & ibi per Bar. j. de sti. ser. vnde ratione vnitatis nō videt̃ posse valere ꝓ parte, ꝑ ea quæ scribũtur in §. si stipulanti. s̃. e. dũ ponit̃ exēplũ de sententia, & similibus, q̃ cōtinēt actũ indiuiduũ. Sed ista rō nō multũ vrget, qa cōtractus si cōtinet rē diuisibilē de se, bene potest pro parte valere, & pro parte nō valere: vt patet in d. §. si stipulãti. Vñ fortius facit ꝓ ista opi. text. fin. quē debes notare in d. l. si pupillorũ. §. fi. † vbi patet, ꝙ tutor q pōt obligare rē ꝓ certa quantitate, pro maiori quãtitate nō obligat totalr̃. Sed ad illũ tex. pōt rñderi, ꝙ hoc est iō, qa non ꝑsumit̃ creditor fuisse mutuaturus, nisi esset securus pro toto, quod nō cōtingeret, si hypotheca valeret pro parte, qa pro residuo hæredes solũ habēt actionē personalē. In qōne aũt nostra diligētius cōsiderãdo nũc credo, ꝙ locatio valeat pro minori tēpore, qa ego non video ꝙ respectu summę q̃ remanet in obligatiōe, variaret̃ in aliqua substãtia obligationis cũ, ista summa, q̃ remanet eodem tp̃e nũc sit soluēda, quo fuisset si locatio valeret in totũ. Et iō sicut ille q stipulat̃ vsuras vltra legitimũ modũ, facit stipulationē inualidã totalr̃, sed quatenus excedit̃ modus legitimus: vt l. placuit. & l. pecunię fœnebris. ĩ prĩ. ff. de vsur. ita videt̃, ꝙ sit in summa tp̃is, ex quo nō pōt reddi rō diuersitatis, cũ de re ad tp̃s sit validũ: ar. l. miles ita. §. & qa diximus. s̃. de testa. mi. Possumus ēt rñdere ad tex. in l. si pupillorũ. in fi. & melius, ꝙ licet ibi dicat̃, ꝙ pro maiori quãtitate nō valeret obligatio pignoris, nō tamē dicit̃ ꝙ nō valeret in totũ. Vnde pōt intelligi, ꝙ nō valeret pro illo pluri. † Tãgit ēt hic d. me. illã qōnem no. vtrũ qñ testis dixit falsum[a] in vno, non credat̃ ei in aliquo: sup quo ego scripsi plene & diligēter in c. in nostra. extrà, de test. & d. Io. de Imo. tetigit, sed satis imperfectè, in §. si qs simpliciter. s̃. e. Et de materia vide quod ponũt Bal. & Sal. plene in l. si ex falsis. C. de trãsac. & Inn. in c. fraternitatis. extrà, de hære. & Bal. in c. j. de cōtrou. inue. & in l. ij. C. de fideicō. lib. & in l. fi. C. de edi. di. Adri. tol. & quod ponũt Moder. in l. his verbis. in fi. ff. de hære. insti. & Spe. in ti. de teste. §. j. ver. itē ꝙ adiecit aliqd de suo. & vltra ea q̃ adducit in d. c. in nostra. adde primò, ꝙ no. Ant. de But. in c. licet dilectus. extrà, de rescr. vbi tenet, ꝙ testis falsus in vno arti. reprobat̃ in omnibus aliјs, nō qa dixerit falsum, sed qa cōuincit̃ de periurio. Sed ista ratio nō placuit mihi in c. in nostra. ꝙ secũdum hoc de iure ciuili testis 37 nō reprobaret̃ in aliјs capitulis, † qa periurꝰ nō est infamis ipso iure de iure ciuili: vt l. Lucius. & quod ibi no. de infa. & hoc tenuit Bald. in l. ij. C. de fideicō. liber. licet aliter dixerit in l. si veteris. C. de fi. instru. & in l. iusiu. C. de testi. Sup quo vide qđ plene scripsi in c. licet causam. extrà, de prob. Vnde melior videtur ratio legistarũ in l. si ex falsis. C. de trãs. quod nō credit̃ in aliјs capitulis, qa propter iuramētũ fides testis efficit̃ indiuidua. & hãc ego sum secutus in d. c. in nostra. Itē aduerte, qa Bald. dixerit in l. si ex falsis. præa. † ꝙ testis q deposuit falsum ignorãter, nō reprobat̃ in aliјs articulis; cuius dictũ ego intellexi, in d. c. in nostra. qñ esset error probabilis. In dubio autē non præsumit̃ error probabil̃, si deponit super eo qđ vidit vl̃ audiuit, cũ debeat esse certus de facto suo, secũdũ Ang. quem addo ad ibi scripta in l. pro hærede. in prin. s̃. de pe. hæ. Idē si deponat sup eo quod præsumit̃ scire propter qualitatē personæ, puta si dicit se non esse cōsanguineũ: ita decidit Bar. solēniter in casu nostro in cōs. suo. lxxxviij. vbi etiã dixit vnũ, qđ est no, videlicet ꝙ falsitas dicti testis cōuincit̃ ex cōtraria assertione partis, quæ eũ produxit, quo ad repellēdũ dictũ suũ, qa agitur de præiudicio partis dũtaxat. Ad materiã ēt vide Arc. xxxvij. di. c. si quid veri. & Ang. cōs. cxcv. & cons. clxx. vbi videtur velle, ꝙ si vnus testis cōuincit̃ dixisse falsum in hoc ꝙ dixi aliquē fuisse præsentem actui, nō derogatur fides in aliјs articulis, qa nō dixit falsum circa negocium principale. Sed certe hoc non videtur sufficere, dũmodo id super quo dixit falsum aliquo modo possit pertinere ad causam, vt dicunt cōiter doct. in locis allegatis; vbi aũt id qđ dicit̃ nihil omnino pertineret ad causam, tũc vera esset doctrina sua, quã posuit Bart. in l. eos. ff. de fal. & Mod. in d. l. his verbis. §. fi. Et ad materiã de qua tetigi in §. si stipulãti. videlicet nũquid si testes variãt in summa, probetur minor quãtitas: adde quod eleganter posuit Bal. in l. conuēticulã. in vlt. col. de epi. & cler. vbi dixit, ꝙ si pars petiјt in libello, verbi gratia, quinquaginta; & testis ꝓbat de centum, satis dicitur probari intētio partis: quod intellige iuxta ea quæ scripsi post eũ in l. ex facto. §. item quæro. ff. de vul. & pup. Ang. etiam dixit in illo consi. cclxx. quòd si vnus testis dicit, ꝙ talis scriptura fuit scripta per quatuor dies antè, & alter dicit ꝙ per duos, isti testes sunt cōtestes in minori tempore, i. in duobus diebus, per regulã positã in §. si stipulãti. Sed cùm varietas loci & tēporis in actu momētaneo inducant diuersitatem actuum: vt traditur in tex. & glo. ordi. iiј. q. ix. c. nihilominus. & in l. testium. C. de testib. videtur quòd istud dictum nō possit procedere: vnde recurre ad notata in dictis locis. §. eadem.

Eadem. Diuersitas linguarũ non vitiat stipulationē, dũmodo cōtrahētes ĩtelligãt se vel ꝑ seipos, vel per interpretē. Secũda est ibi: proinde. Tertia ibi: sed vtrũ. 38 Vltima ibi: ita tñ. ¶ † Nota ꝙ diuersitas idiomatũ nō vitiat cōtractum, intellige ēt si ambo sint eiusdem nationis & linguæ. Vnde si ex duobus Latinis vnus interrogat Græcè, & alter respondet Latinè, satis est. ita probat tex. clarè Inst. de verb. 39 ob. §. vtrũ. in fi. licet gl. hoc aliter sentiat, & non bene. ¶ † Secũdò no. ꝙ ad hoc vt cōtrahētes diuersa lingua validè contrahãt, sufficit ꝙ intelligãt se per medium interpretis, licet aliter se nō intelligerent: & idē probat̃ in d. §. vtrũ. & in iuribus hic 40 alle. in gl. ¶ † Vltimò no. ꝙ de cōuētione & cōsensu partium pōt stari dicto vnius:[b] quod videtur cōtra regulam positã in l. vbi numerus. ff. de testi. & in c. licet. & in c. nuper. eo. tit. Bar. hoc soluit, ꝙ interpres adhibitus à partibus nō est propriè testis, sed est quidã instructor partiũ extraiudicialr̃, sicut agrimēsor q eligit̃ à partibus: vt l. iiј. C. finiũ regũ. & in c. quia iudicãte. de præscrip. Et sic videtur tacite sentire secũdũ d. meũ, ꝙ si aliquis produceret̃ in forma testis corã iudice, nō posset stari dicto ipsius ex cōuētione partium. Sed in contrarium allegat ipse Guli. in Spe. in ti. de teste. §. restat. ver. itē qd si vult. quòd possit credi ex partiũ cōuentione. per istũ tex. & per l. Theopompus. de do. præalle. ēt Bal. hoc tenentē in l. in bonæ fidei. C. de re. cre. facit optime quod scribit Bar. in l. fi. ff. de prætor. stipu. & Cy. & Bal. in l. si quis in conscribendo. C. de pac. quę iura statim inducerentur in voce. Tu aũt aduerte, qa pro opin. domini mei videtur esse gl. no. quã no. ibi Ant. de But. ad hoc in c. cũ dilectus. extrà, de ordi. cog. Bal. tñ tenuit oppositũ in l. j. C. de sen. quæ pro eo. in ij. co. vbi voluit, ꝙ dictũ testis vniꝰ possit approbari pro plena probatione. Sed Ange. in l. pactũ inter hæredes. ff. de pact. videtur distinguere, & multũ eleganter, quòd aut partes cōueniũt stare dicto certæ & determinatæ personæ, & tũc videtur ꝙ valeat ista conuentio: videntur enim hoc fecisse, quia cognoscebant personam, quæ verisimiliter non deberet mentiri, iuxta id quod habetur in l. ij. de pōdera. & aur. illa. lib. x. ibi: qui probitate sua neq; fallit, neq; fallitur. facit optime tex. & quod ibi tradit Bart. in l. iiј. §. tãetsi. ff. de arbi. Aut partes conueniũt de incerta persona: verbi gratia, quòd sufficiat probatio facta de cōtractu, vel de interesse per vnum testem: & tunc non valet cōuentio, quia daret̃ materia de facili falsum fabricandi, propter quã sæpenumero nō admittit̃ cōuentio partiũ super probatione: secundùm gl. no. in aut̃. vt matres debi. & cre. §. quia verò. Et cum ista distinctione debes intelligere dicta Baldi, qui tenuit quòd † valet pactũ, quòd stetur dicto vnius, & etiam scripturæ priuatę[c] creditoris, prout ipse no. elegãter in l. de quibus. in j. char. ff. de legi. in sua repe. Pro ista distinctione facit optime quod alibi singul. dixit idem Bal. & sequitur do. Abb. Mod. quòd non valet statutum, vel cōsuetudo, per quod inducit̃ vt stetur priuatæ scripturæ, vel libro priuato mercatoris, si scriptura nō continet cãm verisimilē: prout ipse not. in l. j. C. de confes. quem sequitur Abb. in c. bonæ. de postu. prælat. ¶ † In gl. vl. super verbo, vterque. ibi: so. ibi: inter Latinos &c. Ista sol. gl. reprehenditur communiter, quia etiam inter eos qui sunt eiusdem nationis, potest fieri stipulatio per diuersas linguas: patet Instit. de verbor. oblig. §. fin. in fin. vnde ponuntur hic aliæ solu. Vna fuit Rayn. qui dixit, quòd ideo sententia debet fieri Latinè, seu decreta, quia iste erat modus maiorum, qui seruãdus est: vt s̃. de iusti. & iu. l. pen. Sed hoc confunditur per tex. in l. iudices. C. de sent. vbi dicitur, quòd iudices possunt ferre sententias Græco sermone. Vnde Pe. & Cyn. dicunt, quòd ideo decretum debet interponi Latinè, quia non exprimit certam rem, neque certam personam: verbi gratia, cùm prætor interponat decretum de re alienanda, nam nec dicitur de qua re, nec in quam personam debeat fieri alienatio: vnde qa multi possent esse qui nescirent linguam Græcam in Italia, vel aliam linguam, ideo Latinè interponendum est decretum, intellige in Italia: sicut dicitur in simili in lege, sed si pupillus. §. hæres. ff. de institut. Sed ista responsio non multum placet Modern. quia decretum debet interponi non super actu de futuro, sed super actu de præsenti, in principio, vel in fine actus: vt lege, item eorum. §. j. ff. quod cuiusque vniuer. no. & in lege, non aliter. & ibi per Bal. s̃. de adop. & plene declaraui anno præterito in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acqr. hæ. Vñ Dyn. Old. & Bar. ponũt aliã expositionē, & hoc cōiter

a ¶ Qñ testis dixit falsum. Adde Bar. in l. Quintus. ff. de au. & ar. le. Inn. in c. cũ in iure. de offi. dele. Arc. in c. nihilominus. iiј. q. ix. Old. cōsil. xxxv. ĩc. ad primam qōnē. Ang. cōsil. xxxiiiј. inci. visis ꝓcessibꝰ.

b ¶ Potest stari dicto vniꝰ. Adde Bart. in l. fi. C. de fideicom. Bart. in l. fi. ff. de ꝑ sti.

c ¶ Et etiã scripturæ priuatæ. Adde Inno. & docto. in c. cũ P. tabellio. de fi. instru.

ter approbaẽ,vt verbũ Latinè ibi exponaẽ,id est intelligibiliter.Opi.tñ Ray.posset defendi,quia etiã hic videmus,ꝙ sententiæ proferunẽ Latinè nõ vulgariter:sed ista ratio nihil cõcludit quo ad tẽpora dictę legis.Vñ aut tene expositionẽ Dy.& Bar.aut intellige verbũ decretũ,qđ ibi poniẽ nõ pro decreto particulari,sed pro edicto prętoris generali,qđ habet vim legis.Lex enĩ debet proponi illa lingua,quę est magis intelligibilis in loco in quo proponaẽ:vt est casus no.in auẽ.de nõ ali.§.alienationis.ver.propterea.quẽ tex.elegãter adducit hic d.

40 me.¶†Extra glo.tãgit hic d.meus multũ diffuse illũ articulũ,vtrũ qñ testes adhibẽtur ad deponẽdũ de peritia artis[a],sufficiat vnus,vel debeãt esse plures:de quo posuit Bar.in diuersis locis,videlicet in prima cõstitutione ff.in fi.prin.& in l.j.in prin.ff.de vẽ.inspi.& Io.An.in c.fraternitatis.de fri.& malefi.& in effectu sequiẽ dicta prędictorũ hic,ꝙ aut in loco reperiunẽ plures,& nõ sufficit vnus regulariter:vt c.significauit.de homi.& in d.l.j.de vẽ.insp.cum si.Aut nõ reperitur in loco,nisi vnus,& tũc ille sufficit:alle.tex.probãtẽ vtrũq; mẽbrũ,quẽ al.Bar.in auẽ.de nõ alie.§.ꝙ aũt.Fallit in duob⁹ casibus.Primus est,qñ ille qui adhibeẽ prętextu peritiæ artis,eligiẽ à partibus,de cõi cõsensu,& probaẽ in tex.nostro.Secundus est,qñ aliquis deputaẽ de publico ad discernẽdũ aliquid prætextu peritię:vt l.ij.& qđ ibi per Bar.C.de põ.& au.il.li.x.Quibus adde,ꝙ dñs Abb.Mod.in d.c.postulasti.nõ sequiẽ simpliciter istã doctrinam:sed distinguit,ꝙ aut loquimur in causis criminalibus vel grauibus,aut loquimur in causis ciuilibus,nõ ita grauibus.Primo casu nũꝗ; sufficit vnus,sed si nõ reperiunẽ duo in ciuitate,debet aduocari alius de loco vicino.Scđo casu iterũ subdistinguit,ꝙ aut est res nõ grauis p̃iudicij,cuius iudiciũ nõ sit difficile:& tũc sufficit vnus,etiã si sint plures in ciuitate:per tex.in c.quia iudicãte.de præscri.& in l.iij.in fi.C.fi.reg.Tertio casu approbat distinctionẽ cõmunẽ supradictã,& ista dicta ego sum secutus,multa addẽdo vltra eũ in d.c.proposuisti.& inter cætera dixi,ꝙ qñ periti producunẽ ab vna partiũ in forma testiũ,semper requirunẽ plures:allegaui tex.no.in l.lex quæ tutoris.circa mediũ.in verbo,multorũ testificatione.C.de admi.tu.de quibus dic vt ibi.¶Et ad materiã vide qđ ponit Ang.elegãter in l.qui luminibus.ff.de ser.vrb.præd.vbi dicit,ꝙ debẽt assumi duo de meliorib⁹.Videẽ tñ probari in l.sexto mẽse.ff.de sta.ho.ꝙ indistincte sufficiat assertio vnius peritissimi,qui ita habetur cõmuni opinione hominũ.& no.sing.text.in l.si semel.C.de re mi.li.xij.vbi probaẽ secũdũ Bar.ibi,ꝙ†qñ examinatur testis super peritia artis,debet apparere in actis ꝙ sit examinatus diligentissime.Tene etiã mẽti fin.tex.quẽ no.ibi Bar.ad hoc ĩ l.j.C.de athletis.li.x.probantẽ,ꝙ ille præsumiẽ esse peritus in arte sua,qui ter in ea arte bene se gessit.Et qa doc.dicũt hic,& bene,ꝙ isti qui deponũt prætextu peritię,nõ sunt ꝓprie testes:ideo dixit Bal.& Ang.no.in l.oratione.ff.de fer.ꝙ isti possunt recipi die feriata,intelligo etiã ad iuramẽtũ.aliàs nulla esset differẽtia inter eos,& alios:nõ tñ põt deponere medicus de vulnere prętextu peritiæ artis,nisi aspiciat pręsentialiter vulnus,secundũ Bal.in l.j.ff.si ex noxa.cau.aga.Ex hoc etiã admittunẽ alię duę specialitates in ipsis.Vna est,ꝙ iudex qui elegit peritos in arte,põt ex officio retractare eorũ dictũ ante sententiã latã per meliores informationes.Casus est fin.secundũ Bart.ad hoc.in l.arbitrio.circa med.qui satisd.cog.Itẽ licet ille,qui est proprie testis,non possit testificari per relationẽ ad aliud:verbi gratia,dico vt dixit præcedẽs:hoc tñ poterit facere,qui deponit prætextu peritiæ artis:ita declarat not.Angel.in l.si quis ex argẽtarijs.§.j.ff.de edẽ.†Tãgit etiã hic do.me.quãdo testes periti discordãt adinuicẽ,quibus magis credatur:& in effectu concludit,ꝙ crediẽ illi qui pręsumiẽ magis peritus,per glo.ix.di.c.vt veterũ.quã etiã alle.Io.de Imo.nõ hic,sed in l.si vero.§.de viro.ff.so.ma.¶Sed attẽde diligẽter:quia si essent duo[b],quorũ vnus esset peritior altero,vel duo peritiores duobus alijs,hoc posset tolerari.Sed quando plures cõtra dicerẽt vni magis perito,hoc nõ videreẽ esse admittẽdũ,qa tex.simpliciter præfert plures numero,dũmodo sint periti.ita probaẽ in l.j.§.si omnes.& in §.qđ si neget.ff.de vent.inspi.Vbi aũt pauciores essent periti,sine dubio præferũtur periti imperitis,secũdũ Guli.in Spe.in ti.de homi.§.j.circa princip.quẽ refert & sequiẽ Ant.de Bu.in c.proposuisti.de proba.allegãs etiã Spe.ad materiã in ti.de proba.§.fin.ver.hoc quoq;.quæ dicta appropriat hic sibi do.me.Secundò dicit,ꝙ quãdo testes periti essent pares in qualitate,sed aliqui deponerẽt super vulnere,id quod est magis verisimile aliquo qđ est minus verisimile:verbi gratia,qñ qs fuisset percussus in loco,vñ cõiter solet sequi mors:nã si aliqui dicãt,ꝙ vulnus nõ est mortale,crediẽ magis istis qui dicũt vulnus esse mortale,ex quo cõiter ita euenire solet:ar.l.certi cõdi.§.qm̃.ff.si cer.pe.facit optime tex.quẽ ipse nõ alle.in l.antiquæ.ff.si pars hær.pe.

41 †Et iura vulgaria,quæ dicũt ꝙ in testibus præferũtur illi q dicũt magis verisimilia.Vbi aũt dareẽ omnimoda paritas,& sumus in criminalibus,tũc dicit ipse,ꝙ etiã testes negãtes præferuntur affirmãtibus ad reũ absoluẽdũ:alle.gl.fin.lxxxj.di.c.presbyter.quã adducit Bal.ad hoc,quẽ etiã ipse alle.in l.data opera.C.qui accu.nõ pos.¶Tu aũt aduerte,qa qñ testes deponũt de peritia,non est opus inducere aliqd spãle in criminalibus,qm̃ isto casu regulr̃ æque crediẽ negãtibus,sicut affirmãtibus:secũdũ Bar.in l.diẽ proferre.§.si plures.ſ.de arb.& bene,qa per peritiã artis ita põt cognosci negatiua,sicut affirmatiua.Vbi aũt testes nõ deponerẽt de peritia artis,& tũc procederet limitatio illius gl.quæ sicut elegãter tradit dominus Abb.Mod.allegãs eã in c.cũ P.extrà,de accu.cõtinet duo dicta solẽniter notanda.Primò,ꝙ licet laicus nõ admittaẽ in testẽ cõtra clericũ in causis criminalibus:vt in c.decætero.extrà,de testibus.admittiẽ tñ pro clerico ad faciẽdũ ipsum absolui.

42 ¶†Secundò,ꝙ fauore liberationis in criminalibus testes deponẽtes negatiuã præferũtur deponẽtibus affirmatiuã,cõtra regulã quã ponit gl.in c.j.de præsc.li.vj.Et faciũt quæ ego scripsi in l.hæredes palã.de test.& in c.in nostra.extrà,de testibus.Et videẽ restrĩgere d.Abb.in c.cũ P.in hoc secũdo dicto,qñ clericus accusatur de crimine,quia pro eo est maior præsumptio,ꝙ; pro laico.xj.q.iij.c.absit.& in qualitate testiũ.dicit gl.no.in c.monachus.lxxvij.di.ꝙ quatuor clerici æquiualẽt sex laicis:& qñ testes hincinde,quæ sñĩa veniat ferẽda,vide gl.in l.optimam.C.de cõtrahẽ.& cõmit.stip.& ibi per Bal.& per eũdẽ in l.Lucius.de his qui no.infa.& quod ipse ponit singulr̃ ad materiã in l.magistratus.C.qñ prouo.nõ est necesse.& in l.fin.cõmi.vel epistolas.quæ dicta ego retuli in d.c.in nostra.Et vtrũ isti qui interroganẽ super peritia artis,debeant iurare,vide quæ ponit Bar.in prima cõstitutione ff.& Ant.de But.& ibi plene scripsi,in c.proposuisti.de prob.Et ad materiã §.nostri.vide Bal.no.in l.Græcas.C.de test.ma.vbi sequiẽ super interpretatione linguæ distinctionẽ Bar.hic vult tñ,ꝙ qñ vnus interpres sufficit,debeat esse persona honesta:vide etiã tex.no.quẽ ibi no.Ang.ad hoc in auẽ.vt prępo.no.impe.§.illud.per quẽ Ang.dicit,ꝙ ad interpretandũ scripturam de vna lingua in aliã regulariter sufficit vnus interpres.Sed ille tex.nõ loqẽ de eo qui producitur per partẽ,vel vocatur à iudice in iudicio,sed quo ad effectũ instructiõis extraiudicialis.Vnde dicit d.Abb.in c.proposuisti.præal.rñdendo ad tex.in §.ꝙ autẽ.in auẽ.de nõ alie.qa ibi loquitur in instructione extraiudiciali.Vnde nõ est mirũ,si in subsidium sufficit vnus,nihil alle.Sed pro ista differentia vide tex.fin.quẽ no.ibi Bar.ad hoc in l.cũ qui duobus.§.filius.ff.de acq.hæ.& qa Bart.hic tradit formã cõficiẽdi instrumẽtũ inter eos quos notarius nõ intelligit propter diuersitatẽ linguæ.¶†Adde primò dictis suis,qa põt dubitari secundũ Io.de Imo.qũo poterit constare de cõmissione facta interpreti ꝑ partes?& ponit ipse duos modos.Prim⁹ est,ꝙ adhibeanẽ duo interp̃tes,q attestenẽ de volũtate partiũ,& de cõmissiõe sibi facta,qa ĩ ore duorũ vel triũ[c]&c.vt ĩ c.in omni.extrà,de test.Sed hoc dictũ põt intelligi duplr̃:vel ꝙ interpretes duo simpliciter attestenẽ,nõ de cõmissiõe sibi facta,sed per partes,ꝙ ita volũt cõtrahere:& si sic intelligis nõ apparẽte aliter de cõmissiõe facta interpretibus,nõ videẽ ꝙ notarius possit cõficere[d] instrumẽtũ,

43 †qa instrumẽtũ debet cõfici à notario de his q̃ vidit vel audiuit à partibus:vt plene tradiẽ in c.j.de fi.instru.& hoc est quod dixit Io.And.in ti.de instru.edi.§.restat.ver.instrumẽta.iuxta fi.addi.& ꝓprie loqẽ in casu nostro.Si verò intelligas,ꝙ isti duo interpretes attestẽtur de cõmissiõe sibi facta,tũc hoc põt procedere meli⁹:qa cũ nõ agaẽ de eorũ cõmodo particulari,licet attestenẽ de cõmissione facta sibi in vno actu particulari ex quo sunt duo,ita ꝙ vnius dictũ suppleẽ ex dicto alterius:iuxta no.in l.si qs ex argẽtarijs.§.j.ff.de edẽ.satis videẽ tolerabile & admittẽdũ.Facit optime qđ ponit in simili qõne Bal.in c.j.§.ĩstrumẽtũ.de no.feu.& quod scribit Bar.in l.ex sententia.ff.de testa.tu.cuius dictũ sicut reuocaẽ in dubiũ,qñ vnus solus attestaẽ de officio sibi cõmisso in vno actu particulari:ita cõcurrẽtib⁹ duob⁹,quorũ vnus cõfirmat fidẽ alterius,videẽ posse sustineri.Secundus modus tãgitur hic per Mod.ꝙ de cõmissione facta interpreti potest apparere per nutum.Erit autem modus expeditior,si prius interpres interrogat partes,vtrum velint eum esse interpretem,& sibi credi.Deinde interpres dicit notario,hoc sibi esse commissum.Nam poterit postea notarius sciscitari per nutum,vtrum ita faciant,& ipsi respondere per nutum.¶†Scđò adde dictis Bar.ꝙ nõ vr̃ notariũ posse cõficere ĩstrumẽtũ de his q̃ audiuit ab interprete,tanꝗ; de dictis vel gestis

[a] ¶Ad deponẽdũ de peritia artis.Adde Bal.in l.cõparationes.vj.q.& ibi Sal.C.de fi.instr.Bal.in l.directas.C.de testibus.

[b] ¶Si essent duo.Adde Bal.in proœ.ff.Bald.in c.j.quibus mo.feu.amit.in v.si.feu.

[c] ¶In ore duorũ vel trium.Adde tex.in c.ab isto dec.xxxv.q.vj.c.licet.de test.c.cũ esses.& c.relatũ.de test.c.nouit.de iud.originaliter Deuterono.xix.& ij.ad Corin.xiij.

[d] ¶Quòd notarius possit cõficere.Adde Bal.ĩ l.mutuũ.ff.de acqui.hæ.& per Pet.de Anc.in cle.j.de magistr.& per Fed.de Senis in cõ.cxliij.in c.lex dicit.

à parte, q licet notarius intelligat verba interpretis, non tamē intelligit ista esse verba cōtrahentiū: & ita decidit Io. An. fin. in ti. de instru. edi. §. restat. in ver. instrumēta. in addi. magna. iuxta fi. quē etiam adducit hic Pau. de Ca. Et idem tenuit Fed. de Se. cōsi. suo. cxliiij. quē adducit hic do. me. Sed tu potes defendere doc. Bar. quā approbant Mod. si præcessit cōmisio facta interpreti de interpretando: tunc enim quicquid dicit interpres, cū ei credatur de volūtate partiū: vt in tex. nostro videtur dictū à partibus: & ideo satis potest facere instrumentū de auditu à partib⁹. Dicta autē Io. An. & Fed. possent habere locū, si sibi nō cōstaret de cōmisione, vt modo dixi in articulo præcedenti. ¶ †Tertiò adde, inquantū Bar. hic vult, quòd si iudex intelligit testē qui loquitur alia via iudicio, statur declarationi & interpretationi iudicis, sicut staretur declarationi notarij: per l. si quis decu. C. de fal. nam hoc dictū non videtur secundū d. m. & bene quia durāte iudicio corā iudice nō creditur sibi de gestis coram se. ij. q. vj. c. statuendū. & l. ne in arbitris. & ibi per Bar. C. de arbi. & in c. quoniā cōtra. de proba. Vnde ex quo pendet adhuc iudiciū, non videtur q iudex possit testificari. & inde est, q si vult testificari, debet remoueri à iudicādo: vt in c. dilecto. extrà, de testi. Vnde tutius est, quòd adhibeantur duo qui intelligant linguam, vel notarius ipse interpretetur, si intelligit idioma. Et ad materiam[a] vide text. & qd ibi not. in d. l. qui testamento. §. fi. ff. de testa. & in c. ex literis. el j. de spon. Tangit etiam hic do. Ioā. qualiter probetur furor: de quo remittit ad notata per Bar. in l. fi. ff. de bo. pos. in fan. &c. & in l. quidam in suo. ff. de cōdi. insti. Et inter cætera quærit hic, nunquid ad probādum furorem de præsenti sufficiat probare aliquem aliquando fuisse furiosum. & refert Bar. tenentem in d. l. fi. quòd si probatur aliquem fuisse furiosum per aliquot menses, præsumitur etiam nunc esse furiosus per aliquot dies, tunc quia potuit esse propter aliquod accidens temporale, quod nō modo nō durat, nō probatur furor: sed vbi tēpus præsens distaret modico interuallo, tunc credit q probetur furor præsumptiuè, per ea quæ habentur in l. si ventri. §. fi. ff. de priui. cre. vbi probatur, q ex cohærentia tēporum præsumitur idē animus. Et vltra cū pro ista distinctione adde quod ponit Cy. in auē. sed quāuis. C. de rei vxo. vbi limitat l. rerū. ad l. fal. quod nō habet locū, quādo est modicū interuallū inter tēpus præsens & præteritū: & idē dicit Bald. in simili quæstione in l. j. C. de ædi. actio. vbi vult, q si vitium rei venditę detegitur paruo tempore post vēditionē, præsumitur q & ante vēditionē fuerit, & tēpore venditionis. Et ad materiā vide tex. cū gl. iij. q. ix. c. iudicans. & gl. in c. fi. de succes. ab inte. & hoc plus placet q id quod scripsi super isto arti. in l. ij. ff. de testi. vbi etiā allegaui fin. doc. Bar. in l. si cū dote. §. si maritus. ff. so. ma. ¶ Aduerte tamē, qa si articulās articularet solū de tēpore cōtract⁹, vel actus gesti, videlicet q talis illo tpe erat furiosus, licet probaret de furore præcedēti, etiam si durasset per plures menses, nō videretur sufficiēter probari: qa tēpus præteritū ex quo infertur in præsens, nō prodest articulāti, licet testis deponat de tēpore præterito, ex quo restrinxit se ad certū tēpus. et singularis doctrina Inn. quā posuit in c. postulasti. de cleri. excō. mini. & sequitur Arch. lxiij. di. c. null⁹. & Bar. in l. ij. ff. iud. so. qd vtrū sit verū, diceretur in lec. se. Sed videtur q ista doc. Bart. & Inn. nō sit cōis, qa ex quo in istis qualitatibus regulariter præsumitur de præterito in pñs, iuxta id quod habetur in l. si prius. de no. ope. nū. per Bar. in quinta op. tertiæ partis. & per Bar. in l. ex persona. C. de prob. satis videtur probari psumptiuè de tpe pñti deducto in articulo, sicut qñ testis probat aliquē possedisse, iam sunt x. anni, satis probatur præsumptiue q p totū decenniū deductū in articulo possedit: secūdùm Bar. in l. Celsus. de vsuca. & plenè in l. siue possidetis. C. de prob. & iō Bal. in l. j. C. vti pos. dicit, q ad probādū aliquē possidere tpe lit. cōt. sufficit probare de tēpore anteriori. Et hāc opin. sum secutus in l. ij. ff. de testa. In qōne aūt principali pro cōclusione Bar. in d. l. fi. de bo. pos. infan. &c. est casus, quē reputo sin. in ista materia in l. j. §. j. ff. de ædil. edic. dicitur em ibi, q si seruus anteq venderetur versatus est inter fanaticos, nō pōt redhiberi vel agi actione ex empto cōtra vēditorē, si nūc nō versatur inter fanaticos: si aūt tēpore vēditionis versabatur inter fanaticos, quasi demēs, tunc pōt agi cōtra vēditorē per actionem, quāto minoris: ergo ibi est casus clarus probās in ista materia duas notabiles cōclusiones. †Prima est, q ille qui publicè seu in publico loquitur verba derisoria, & cōtēnenda, præsumitur fatuus: & illū text. ibi no. Bal. ad hoc. Secūda, q ista cōsequētia non est bona, aliquis olim iudicatus est fatuus, ergo ex interuallo hodie præsumitur: sic enim oportet intelligere: nā si ista signa fatuitatis adfuissent paulo ante cōtractū, satis præsumerentur adesse tpe cōtractus, vt patet ex suprà dictis: & bene facit qd tradit Bal. in simi quæstione in l. humanitatis. in vl. col. C. de impu. & alijs substi. Et attēde, qa Bal. in l. furiosum. quē ego allegaui, nō distinguit in ista qōne eodē modo quo dixi. Sed in illa qōne, de eo qui habet dilucida interualla, & de mō probādi furorem: vide quod ponitur in c. filij. de hære. li. vj. per Ioā. An. Et no. text. in auē. vt cū. de ap. cog. §. illud aūt. quē ibi pōderat Ang. ad hoc, q in probatione furoris si testis interrogetur de cā scientiæ, ista causa est sufficiēs, scio qa vidi eū furere, absq eo q exprimatur aliquis actus, ex quorū qualitate præsumatur furor. Cætera dic vt dixi in d. l. ij. §. de testa. vbi multa sunt addita. Et ad illam q. quaritur notarius possit cōficere instrumētū inter homines qui non intelligūt Latinū, vide Ant. de Bu. q refert & sequitur dicta Io. An. in c. cū causam. in secunda char. extrà, de test. Et quia in j. q. huius cōmēti tetigimus, †vtrū ex cōuentione partiū possit induci vt credatur vni testi.[b] addē q vel propter excellentiā dignitatis personæ, vel ex alia causa honesta hoc potest cōcedere princeps, & etiā statutū vnius collegij, quod est fortius. Primū probatur. xj. q. j. c. quicūq. & tenēt doc. cōiter in c. nuper. de testa. Secūdū ponit Bal. not. in l. fi. C. de cōst. pe. Sed quia dominus meus hic nōnulla addit ad ea q ponit hic Bar. in sua magna di. breuiter tangendū est aliqd de dictis suis. Et primò inquātum dicit, q qñ cōdictio turpis vel impossibilis est apposita, tūc si aliqs respōdet purè, nō vitiatur obligatio: per ea quæ notat Inn. & Ioā. An. in c. fi. de cōdi. appo. qui fundat se super tex. in c. aliquādo. xxxij. q. j. Adde q ille tex. hoc non probat, sicut dixi in voce. Et pro rñsione vide plene Ioan. de Imo. in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cau. mor. Pōt etiā dici, vt dicit dominus meus, q illud est spāle fauore matrimonij, in quo ad cōditiones impossibiles inducitur aliquid spāle, vt patet in d. c. fi. vl. respōso. Secūdò adde breuiter, inquātum ipse dubitat, vtrū qñ interrogatio fit de maiori tēpore, & responsio de minori, valeat stipulatio: quod de hoc non est dubitandum, quia casus est q non valeat, in §. si quis simpliciter. quē induxi tibi subtiliter in §. si stipulāti. s. e. Tertiò adde, q quādo aliquis interrogat sub vna cōditione, & rñdetur sub alia, adhuc nō est dubitandū, q nō valeat obligatio: qa sicut plures cōditiones cōtinētur sub vno genere, ita & diuersa tēpora sub vno genere tēporis. Sicut ergo ex diuersitate tēporis vitiatur stipulatio: vt d. §. si quis simpliciter. ita & ex diuersitate cōditionis. bene facit tex. quē induxi in voce, in l. si quis extraneus. §. fi. de acquir. hæ. iuncta l. quod si dubitet. & l. quod si de sua. e. tit. Vltimò adde, inquātū ipse videtur impugnare per tex. nostrum dictum Bar. in prin. istius l. dum voluit, q promissor debeat intelligere stipulatorē per auditū, nō per motū labiorū, q iste casus nō est similis casui posito per Bart. quia promissor intelligit hic stipulatorē per sensum auditus: ipsa em pars videtur proferre verba quæ profert ille, cui voluit credi, vnde non est simile. Tangit etiam hic Io. de Imo. & do. meus post Ray. nunquid rustico debeat offerri libellus in vulgari. & cōcludūt q nō, de qua dic vt hic per eos.

a ¶ Et ad materiā. Adde Bal. in l. hac cōsultissima. i §. fi. in fi. C. de test.

b ¶ Vt credatur vni testi. Adde in quibus casibus creditur vni testi. vide gl. i c. de excep. doc. in testimoniū. & c. nup. de test. Arc. & doc. in c. ipsi apo. ij. qō. vij. Arch. et do. in c. in capite. l. di. Spec. ti. de test. in §. j.

SVMMARIVM.

1. Potestate dispensandi cum spurio vel incestuoso cōmissa legato vel comiti, an possit dispensare cum eo in quo concurrit vtraq qualitas.
2. Clausula generalis sequens etiam in vltimis voluntatibus restringitur ad similia expressis.
3. Matrimonia duo vel sponsalia duo contrahēs est ipso iure infamis.
4. Qualitas extrinseca rei seu personæ adiūcta de qua aliqd simpliciter disponitur, non tollit dispositionem factam de illa re vel persona.
5. Monachus simplex qui non est in dignitate, non potest esse iudex.
6. Seruitutis stipulatio est naturaliter indiuidua.
7. Officialis publicus potest fisco præiudicare recipiendo particularem solutionem.
8. Liberatus non dicitur qui totum non soluit quod debeat.
9. Dictio, perinde, fictionem significat & similitudinem.
10. Solutio partis ab vno ex hæredibus facta, nō inducit liberationem, quousq; alij soluant in eadem re.
11. Contrahentium actus & intentio redigitur ad intellectum iuris.
12. Iudex potest partes cogere ad cōcordiam, quādo timet ne ex discordia veniant ad rixam & arma.
13. Electio eligendi loci pertinet ad creditorem, non ad debitorem.
14. Sententia regulariter contra vnum super iure indiuisibili, nō nocet alteri.

Solutio

15 Solutio ficta quæ fit per acceptilationem, liberat ad exemplum veræ solutionis.
16 Captus in repræsalijs ꝓ debito vel delicto alterius, repetere potest ab eo id quod soluit.
17 Iudex qui est factus inimicus meus ex mea culpa an recusari possit. habes hic remissiuè.
18 Remedia plura subordinata adinuicẽ cùm quis in libello reducit simpliciter, videtur vnum reducere per prius & simpliciter, & aliud conditionaliter.
19 Stipulatio non committitur, si offenditur persona non comprehensa in stipulatione.
20 Reipublicę interest habere subditos locupletes, & quòd non vexentur litibus & expensis.
21 Pœna vltra interesse non potest peti in curia mercatorum.
22 Stipulatio ad hoc vt sit pœnalis, necesse est apponi nomen pœnę.
23 Dictio, quodammodo, fictionem & improprietatem significat.
24 In stipulationibus factum indiuiduum continentibus, si vnus contrà facit, committitur insolidum stipulatio.
25 Dominium absq; cohæredum consensu non videtur aliquo modo trãsferri posse.
26 Hæredes plures promissoris cùm sunt obligati insolidum ad seruitutẽ constituendam, non potest vnus sine altero seruitutem constituere.
27 In actionibus stricti iuris, cũ quibus concurrit rei ven. is conuenitur insolidum, penes quem tota res reperitur.
28 Hæres qui habet facultatem rei restituendæ totam, si non restituit, dolo facit, & tanq; dolose agens ex facto suo doloso insolidũ condemnari potest.
29 Stipulatio adiecta super contractu, qui venit accessorie ad contractum assumere debet naturam suam.
30 Quæ veniunt ex natura contractus tacite ex mente partium, non veniunt immediate ex natura contractus: sed ex dispositione legis propter tacitã contrahentium voluntatem.
31 Iudicium quando inchoatur in persona hęredum, defensio non continet factum indiuiduum.
32 Casus in quibus offensio etiam ad mortuum pertinet, habes hic.
33 Promittens non offendere aliquem, an incidat in pœnam, si offendat fratrem eius.
34 Vsusfructus quãdo est finitus in persona vsufructuarij, actio committitur hęredibus proprietarij ad interesse pro parte.

1 STipulationũ. † In glo. ij. ibi: sed si simplicibus mixtum cõprehendit. hanc glo. inducit Bar. ad quęstionem solennẽ, quãdo est cõcessa potestas legato, vel comiti dispensandi cũ spurio, [a] itẽ cũ incestuoso: vtrum possit dispensari cum eo, in quo cõcurrit vtraq; qualitas, quia spuri⁹ & incestuosus: & concludit in effectu, ꝙ potest, quia ista cõcessio est beneficium principis, quod est latissime interpretãdũ. l. fi. ff. de cõsti. prin. Nam per istã cõcessionẽ nõ pręiudicatur alicui, nisi ipsi cõcedẽti. & hanc opi. secutus est Ang. hic, addẽs rationẽ, quia qñ cõcurrunt duæ qualitates, quarũ vna est potẽtior altera, illa debet attẽdi, quę est potentior. l. quęritur. ff. de sta. ho. & l. legatis. §. si vni. ff. de le. ij. Sed ista ratio nõ facit ad propositũ, cũ reuerentia, quia illa cõsideratio, sicut dicemus post istã quęstionẽ, habet locũ, qñ cõcurrunt duę qualitates in vna persona incõpatibiles saltẽ ad effectũ, de quo agitur, quia vnã excludit, & aliã includit: sicut optimè declarat hic Bar. dum respondet ad l. generaliter. j. de fideius. Nos autẽ sumus in casu: in quo istę duę qualitates sunt cõpatibiles, quo ad eũdem effectũ: quia in vtraq; per se sumpta, legatus vel comes poterat dispensare. Vnde melior est ratio Bart. quę fundatur in l. si ita scriptum. de lib. & posthu. & in l. clemẽs. in prin. de hæ insti. ꝑ quã l. Ange. ibi tenet cũ opi. Bart. qa cũ sumus in materia fauorabili ex humanitate sub simplicibus cõprehenditur mixtũ. ¶ Sed cõtra hanc opi. Bar. tenuit disputando Io. Cal. cuius dicta refert & approbat Io. An. in tu. qui fi. sint leg. in addi. & hanc sequitur Ant. de Bu. in c. at si clerici. §. de adul. de iu. vbi etiã tetigit In. An. in nouel. & Bal. in c. j. §. naturales. si de feu. feu. cõtro. inter do. & agn. Mouentur in effectu, quia cũ ista sint quędã genera, proceditur stricte, vt casus nõ cõprehẽsus ex proprietate verborũ nõ veniat: vt c. susceptũ. de rescri. lib. vj. & c. quãuis. de prębẽ. eo. li. cũ alijs not. Sed huic rationi respõdent Mod. tenentes sententiam Bar. videlicet d. c. at si clerici. & d. m. hic, qui multũ elegãter attingit istũ articulũ, & primo respõdet d. Abb. ꝙ gratia potest considerari dupliciter. Vno modo respectu eius cui fit, & isto modo est restringenda †: vnde dispensatio facta in vno casu, nunquã trahitur ad aliũ casum, etiam si sit maioritas rationis. Casus est no. quem ibi ponderãt Bal. & Ange. ad hoc in l. si nõ lex. de hęre. insti. vnde dicebat not. Io. An. in c. tua. de sen. excõicationis. in nouel. qđ etiã in ptãte data legato, ꝙ absoluat à sentẽtia excõicationis, ꝓpter manuũ iniectionẽ non fit extẽtio, etiã vbi est maior rõ, vt legatus possit absoluere. Sed hoc dictũ magis ꝑtinet ad mẽbrum sequens, & pro conclusione vide optimũ tex. in l. si pupillorũ. §. j. ff. de re. eo. vbi probatur, ꝙ licet sit cõcessa licentia de vendẽdo per iudicem, nõ tamẽ extendit̃ ista licentia vt tutor possit dari pignori: & tamẽ videbatur maior ratio cõcedendi propter minus pręiudicium. Aliquando cõsiderat̃ gratia nõ respectu ei⁹ cui fit, sed respectu eius cui dat̃ potestas faciendi gratiã: & tũc ista potestas est fauorabilis, & extendẽda. Casus est in c. si cui. de præbẽdis. libro vj. vbi probatur ꝙ potestas cõcessa alicui, vt possit conferre certa beneficia autoritate apostolica est fauorabilis: qđ patet ex verbis literę, dum dicit quòd in hac gratia debet esse mensura: quæ verba proprie sonant dici de beneficio principis fauorabili: vt in regula, decet. de reg. iu. Sed d. m. impugnat istam solutionẽ, licet sit hic de mente Bart. expresse mouet̃ per tex. in c. is cui. de p̃bẽ. li. vj. vbi dicit̃, ꝙ ista potestas taliter cõcessa restringit̃ multipliciter: ergo est honesta. Sed ista cõsequẽtia nõ est bona: qa in d. c. is cui. nõ fit restrictio ex hoc capite, sed vel ex verbis cõcessiõis, vel ex mẽte cõcedẽtis, vt euitet̃ ambitio & auaritia. Nã in primo casu fit restrictio ꝓpter verbũ, ꝓuidet̃: qđ nõ vr̃ significare, vt ille q̃ nõ habet beneficiũ, conferat bñficiũ sufficiẽs ad ei⁹ sustẽtationẽ. Verbũ aũt, bñficia, restringit̃ ad duo, vt refrenet̃ ambitio & auaritia, q̃rentiũ multitudinẽ beneficiorũ: cõtra c. qa in tantũ. de pręb. & hoc est de mẽte cõcedẽtis. Vnde rñsio ista videtur optima, ꝑ quã dñs Ab. in d. c. at si clerici. §. j. dicit opi. Bal. esse valde ęquã de subtilitate iuris, tñ dicit ꝙ aliqua opi. vr̃ verior, qa ista potestas cõcessa dat materiã vulnerandi ius. Sed ista ratio potest tolli, qa etsi causa mediata possit esse odiosa, satis tñ est, ꝙ causa immediata. i. libertas principis sit fauorabilis, qa illa regula attenditur: vt l. sociũ q in eo. ff. ꝓ socio. & l. sed si plures. §. in arrogato. & ibi ꝑ Bar. ff. de vul. & pu. maxime qa iste cui est data hæc potestas, nõ potest dispensare sine causa, vt ibi plene declarat do. Ab. Do. m. hic simpliciter tenet opi. Bar. & arg. in cõtrariũ respõdet alio modo, videlicet ꝙ in potestate cõferẽdi beneficia potest dici, ꝙ illa est odiosa, qa præiudicat ordinario, ad quẽ pertinet beneficia cõferre. Sed in casu nostro. s. in dispensandi potestate nulli fit pręiudiciũ, nisi cõcedẽdi: & ideo simpliciter dicitur esse fauorabilis. & est optima responsio. Hanc autẽ cõclusionẽ ipse confirmat ꝑ duo iura, Primò ꝑ tex. in c. fi. circa prin. de simo. vbi potestas dispẽsandi cõcessa alicui inter monachos habet locũ etiã in persona abbatis, q nõ est simplex monachus. Secũdò adducit tex. in c. ꝑ venerabilẽ. circa prin. extrà, qui fi. sint legiti. vbi papa arguit à maiori, ꝙ si est concessa sibi ptãs dispensandi in spiritualibus, multo fortius vr̃ cõcessa in tẽporalibus: & sic patet, ꝙ potestas dispẽsandi extẽdit̃, & per consequẽs est fauorabilis, & in materia fauorabili vt dictũ est, sub simplicibus continet̃ mixtũ. Super isto articulo sunt videnda duo principaliter. Primò, vtrũ ista potestas cõcessa in casu nostro sit fauorabilis, vł odiosa. Scđò, posito ꝙ sit fauorabilis, vtrũ hoc mixtũ cõprehẽdat̃ sub istis simplicibus. Ad primũ vr̃ posse defendi duplici ratione, ꝙ ista cõcessio nõ sit fauorabilis: primò quidẽ, qa fit super potestate, quã princeps ꝓtestat̃ se nõ velle exercere, ne det̃ materia delinquẽdi, & nõ vult valere rescriptũ suũ: ĩ aut̃. q. mo. na. effi. sui. §. fi. Si ergo princeps hãc ptãtem reprobat in seipso, ergo patet ꝙ est odiosa, etiã ĩ eo cui cõcedit̃: qa oẽ ius qđ trãsfert̃, trãsfert̃ cũ sua causa & qualitate. l. Põ. §. q̃sitũ. cũ seq. ff. de acq. pos. & l. an vitiũ. ff. de diuer. & tẽp. pręscri. Scđò hoc fortificat̃, qa si dat̃ alicui potestas dispẽsandi in genere, ista potestas restringit̃, vt nõ cõprehẽdat inhabilitatẽ ꝓcedentẽ de iure diuino, vel naturali. Gl. est sing. quã ibi approbant Moder. in l. filius à patre. §. fi. ff. de libe. & post h. Sed ista restrictio nõ fieret, si cõcessio dispensandi sup inhabilitate cõtra ius diuinũ vel naturale esset fauorabilis, qa in fauorabilibus fit larga interpretatio: vt l. si qñ. C. de bo. vac. li. x. Ergo dat̃ intelligi, ꝙ ista cõmissio nõ est fauorabilis. In casu aũt nr̃o inhabilitates istæ, maximè inhabilitas incestus, sunt contra ius diuinũ & naturale: vt patet in c. nisi cũ pridẽ. circa mediũ. de renũ. ergo vr̃, ꝙ ista potestas non sit fauorabilis, ex quo sequit̃ ꝙ sub simplici non

[a] ¶ Dispensandi cum spurio. Adde Arc. ĩ c. virginẽ. xxvij. q. j. domi. ĩ c. susceptũ. in vj. not. de rest. li. vj. idẽ d. in c. nos cõsuetudinem. Pet. de Anch. in repe. regulæ, accessoriũ. de re. iu. lib. vj in. iij. qõ. Io. Cald. disputauit istã q. Bononiæ: vt dicit Bart. in sua disputatione incipi. papa concessit.

continebit mixtũ. Et hãc opi. sum secut⁹ in d. c. at si clerici, §. j. & in d. l. si ita scriptũ. de lib. & posth. nõ ista ratione, quã non tetigi, sed illa potissima rõne, q̃a ego video ꝙ etiã in dispositione legis inclusæ in corpore iuris nõ fit extẽsio de casu ad casum, in quo nõ est eadẽ ratio: vt patet in l. legis Iul. §. hoc caput. ff. de ri. nu. etiã vbi fieret extẽsio, si esset eadẽ rõ, & est regula cõis, q̃ ponit̃ in l. si vero. §. de viro. ff. sol. mat. per Moder. Confirmat̃ ista conclusio: quia q̃n dispensatio fit propter bonũ publicũ, etiã in ea fit extẽsio aliquando, vt plene declarat Ab. Moder. in d. §. de adul. & ego ibi scripsi plene post, & tñ fit extensio in casu, vbi est minor ratio, vt est casus clar⁹ in c. fi. de trãsla. præla. † Vnde dicit alibi gl. in cle. si vna. de rebus eccle. non alie. ꝙ licet dispositio quæ fit de toto, habet locũ regulariter in eius parte: vt l. quæ de tota. cũ materia, de rei ven. hoc tamẽ fallit, vbi non est eadẽ ratio. facit optime q̃d habet̃ in c. sedes. & ibi not. de rescrip. vbi clausula generalis posita in rescripto nõ trahitur ad casus maiores: ergo multo fortius idem erit dicendũ, quando nulla clausula generalis est apposita in concessione, & casus ad quẽ fit extensio est maior expresso: & per hoc patet responsum ad c. per venerabilẽ. quia ibi fiebat extensio ad casum minorẽ expresso, non maiorẽ. Non ob. tex. in c. fi. in prin. de simo. quia ibi nõ cõfert̃ ex illo mandato noua potestas dispensandi episcopo, sed excitatur eius iurisdictio & potestas concessa per consiliũ generale: vt c. quoniam. co. ti. in quo capitulo satis apparet, quòd erat data potestas dispensandi cum abbate: nã in primo respõso illius c. tex. dũ loq̃t de monialib⁹, declarat ꝙ ita debet puniri abbatissa, sicut monialis subiecta, deinde modificat pœnã in monialib⁹ q̃ erãt receptæ ante concilium. Deinde statuit, ꝙ idem seruetur in monachis. Cũ ergo in monialibus non sit differentia inter prælatũ & subiectũ, sed solũ vtrum fuerint receptæ post cõcilium, vel ante: idẽ est in monachis, ad quos fit eodem modo extensio. & ad materiã vide Bal. in c. j. §. naturales. præalleg. & in l. cã quã. C. de fideicõmis. Et tamẽ posito, ꝙ dicta Bart. essent vera, videntur esse limitanda, sicut dixi in voce, nisi potestas esset data comiti, vel legato ꝙ posset dispensare cum talibus, etiã post mortẽ patris: tunc enim quia agitur de præiudicio inferendo his quibus esset delata successio, ista potestas est odiosa, secundùm Anto. de But. & ideo nõ cõprehenderet casum istum, quẽ alle. hic d. Pau. de Ca. & sequitur. Pro qua conclusione vide quod singu. tradit Inno. in c. dudũ. el primo. & el secũdo. extrã. de elect. quem refert & sequitur. Archidi. l. di. c. si quis ex ministris. vbi dixit, ꝙ licet episcopus possit dispensare cũ electo criminoso, hoc nõ posset in præiudicium alterius, qui esset electus vnã cum eo, nec in præiudicium eius contra quẽ criminosus produceretur testis: nã potestas dispensandi restringitur, vt non cõprehendat casum, qui fieret cum præiudicio alterius, quoniam hoc est odiosum: vt s. dictum est. & quia s. in duxi text. in c. sedes. de rescript. cum materia, qui bene facit. Aduerte, quia posset dici, ꝙ illa decretalis loquitur in rescriptis iustitiæ, quæ sunt stricti iuris, secũdùm gl. in c. ad hoc. de rescrip. eo quia præiudicatur iurisdictio inordinariæ. Sed ista responsio non est bona, † quia etiam in vltimis voluntatibus clausula generalis seq̃ns restringitur ad similia expressis: vt l. fi. §. cui dulcia, de vi. triti. & oleo legato. vnde conclusio prædicta videtur vera. Aduerte tñ, quia inquantũ do. Ioã. de Imo. hic dicit pro opi. Barto, videri casum in c. q̃d dilecto. extrã. de consan. & affinit. per locũ à speciali hoc non est verum: quia licet ibi restringatur potestas dispensandi propter consuetudinẽ & scandalum, non tamen sequitur, quòd illis remotis potestas dispensandi extenderetur: quia in illo c. vt patet ex prin. tex. ex proprietate verborum comprehendebat casus, & potestas dispensandi, quoniã quoto gradu quis distat à stipite, eodem distat à descẽdente ex eodẽ stipite: vnde vere ibi coniungendi distabant à vj. gradu. & expeditus est iste articulus. Et quia hic Ang. & Moder. satis inuolute tractant, quomodo sub simplicibus comprehẽdatur mixtũ, nec perfecte declarant materiã, ideo considerat breuiter tres casus. Nam aliquãdo concurrũt duæ qualitates in eadẽ dispositione, vel in eadẽ persona incompatibiles, q̃ possunt simul stare. Aliquando concurrunt duæ qualitates cõpatibiles, quæ possunt simul stare, quia in ipsis consideratis diuisum ius eodem modo disponit. Aliquando lex disponit super aliqua re, vel persona, habẽte certã qualitatẽ, & q̃ritur vtrũ si huic ꝑsonæ vel rei adijciat̃ aliqua qualitas, per quã ista ꝑsona nõ est simpliciter talis, sed tñ illa qualitas adiuncta nõ respicit aliquo modo dispositionẽ, quæ fit de illa re vel persona simpliciter considerata, sicut est aliqua qualitas extrinseca, propter quam solũ inducitur hoc, ꝙ ista ꝑsona vel res nõ est simpliciter talis, sed cũ adiũcto, ¶ † Circa primũ mẽbrũ cõclude breuiter, ꝙ quando concurrũt duæ qualitates incõpatibiles, si vna est potentior, altera illa attenditur. l. legatis. §. si vni. ff. de leg. iij. & l. quæritur. ff. de sta. ho. cũ alijs hic allegatis per Moder. Dicitur aũt qualitas esse potentior, siue sit fauorabilior, & humanior: vt l. si pupill⁹. in prin. & ibi per Bar. ff. ad l. Fal. vbi decidit singu. q. de gabella, vt ibi apparet. & est tex. cũ gl. in l. ij. §. fi. ff. ad l. Aqui. Vel si vna qualitas concordet cũ iure communi, & contraria qualitas cum iure speciali, ita decidit solenniter Bal. in l. si quis decurio. C. de fal. cuius dicta refert & sequitur Pet. in c. j. de consti. charta xlij. Pro ista conclusione do tibi text. singularẽ quẽ ipse non allegat. quẽ ibi ponderat Bartol. ad hoc in l. nam similes. ff. de iniusto testa. vbi probatur singula. quòd testamentum quod de iure communi est nullum à principio, sed de iure speciali valeret à principio, licet postea rumpatur, cõsideratur secũdũ ius cõmune, non secundùm ius speciale: q̃d sem per tenebis mẽti. Et vide quod scripsi ad materiam in lege, pro hærede. §. Pompo. ff. de acquirenda hæreditate, non tamen allegaui ibi istum tex. Aliquando qualitates sunt pares, & tunc si sunt separabiles adinuicẽ, attenditur vnaquæq; qualitas in casu suo, & dispositio separatim facta in illa qualitate, secundũ Ang. hic, & idẽ tenet Bal. in d. l. si quis decurio. & in l. ij. C. de consti. pe. in q̃ōe, de eo qui est artifex in duabus artibus. Ita intelligo tex. in l. fi. §. hæc actio. ff. nau. cau. sta. quem etiam adducit do. meus hic, licet det ei alium intellectũ, nã cũ ibi dicitur, ꝙ ei q̃ est nauta & mercator dat̃ actio in dñm, si patit̃ dãnum à nautis, intelligo q̃n datur dãnum sibi in mercibus suis, in quibus cõsideratur tanq̃ mercator, & eodẽ modo intellige tex. in l. vim passam. §. præscriptione. ff. de adul. concurrebant em̃ ibi incest⁹ & adulteriũ, quo ad punitionẽ considerantur vt diuersa. Vnde punitus ex vno titulo criminis, potest accusari & puniri de alio: vt l. si adulteriũ cũ incestu. in prin. ff. de adult. & plene declarat Bar. in j. lect. in l. senat⁹. in prin. ff. de accu. vbi est vidẽdũ. Intelligo ergo, ꝙ ille tex. dicat, ꝙ si aliquis cõmisit adulteriũ cũ incestu, in accusatione incestus non excludatur crimen præscriptione quinquenij, licet excluderetur in accusatione adulterij cõmissi cũ incestu: & est ratio, quã s̃ dixi, quia cùm ista crimina quo ad pœnam considerentur separatim, manifestum est ꝙ ad excludendam vel non excludendã pœnã vna qualitas poterit separari ab alia: si vero duæ qualitates incõpatibiles sunt æquales, & pares: tũc serua regulam quæ ponitur per Bart. in l. si vir. ff. pro donato. & in l. si qs in graui. §. fi. ff. ad Sylla. quia attẽditur illa quæ nocet, intellige si ambæ qualitates sunt accidentales. Secus si vna esset naturalis, & alia accidentalis, quia tunc naturalis attenditur secundũ do. me. & bene, per l. q habet. §. j. ff. de tute. ¶ Et in isto primo articulo principali nõ cadat cõsideratio, quomodo sub simplicibus contineat̃ mixtũ, quasi tertia species, quia in ista mixtura est necessario attẽdere vnam ex duabus qualitatibus, vnde non possunt ambæ tanq̃ mixtũ constituere tertiam speciem. Aliquando, & est secundus casus principalis, duæ qualitates mixtæ simul sunt compatibiles quoad effectũ & dispositionem iuris: & tunc procedit regula secundũ Bar. Ang. & Moder. ꝙ sub simplicibus non continet̃ mixtũ ex proprietate sermonis: vt l. si ita scriptũ. cũ alijs allegatis per eos. Fallit secũdm eos, vbi sumus in materia fauorabili: tunc em̃ ex interpretatione continet̃ mixtũ. Et hoc credit do. meus esse verũ in institutionib⁹, q̃bus debet̃ maior fauor: secus in legatis. alle. tex. in l. Titiæ textores. ff. de leg. j. & credo quòd fuerit deceptus autor. Ang. qui illũ text. inducit hoc modo in d. l. Titiæ textores. Sed vere ibi probat̃ contrariũ, super quo vide quod ibi clare scribit Io. de Imo. qui optime dicit, sed relinquitur dubitatio, quia Bart. in l. j. §. interdictum. ff. de interdi. no. tex. illũ singulariter, & videtur velle per illam literam, ꝙ ex duobus simplicibus non cõstituatur tertium genus mixtũ, & secũdm hoc mixtura non inducit nouã speciẽ: ergo semper sub simplicibus continebitur mixtũ ex proprietate sermõis. Sed potest dici ad illũ tex. ꝙ ibi sub simplicibus continetur mixtũ causa euitãdæ contrarietatis, sicut in tex. nostro. ¶ † Secundò adduco ibi tex. not. in l. quid ergo. §. quod ait prætor. iuncta l. j. in fi. ff. de his qui not. infa. dicitur enim in l. j. in fi. ꝙ qui cõtrahit duo matrimonia, vel duo sponsalia, est infamis ipso iure: sed in §. q̃d ait prætor. additur, ꝙ qui contrahit vnum matrimoniũ, & vna sponsalia ex sñia legis, incidit in pœnã: ergo etiam in materia non fauorabili sub simplicibus continetur mixtum, q̃n mẽs legis est certa. & põdera illum text. bo. ꝙ nõ ex verbis legis, sed ex mẽte sub simplici cõprahendit̃ mixtũ, etiã in materia pœnali. ¶ † Scdò adduco ibi tex. no. in l. si quis in puteum. §. interdictũ. ff. quod vi aut clã. vbi imponitur pœna turbanti aliquem vi vel clam, † & sic in vno duorum simpliciũ lex disponit dũtaxat, quando est datum dãnũ vi aut clã: & tñ dispositio illa habet locũ quando coniunctim est datum vi & clam. Et ad istum textum posses forte aliquo modo respondere: sed ad textum in §. quod ait prætor. non bene potes respondere, non enim potest dici, vt dicit hic Bartol. quòd ibi lex vltra procedit, quia contrarium etiam ibi dicitur, ꝙ hoc inducitur ex mente legis, non ex verbis. Vnde posset dici per leges prædictas, quæ optime faciunt, quòd quando ratio esset scripta in l. etiam in materia non fauorabili, vbi esset eadem, vel maior ratio, sub simplicibus comprehenderetur mixtũ. Et ad materiam huius articuli vide not. tex. in l. j. §. amplius. ff. de excus. tuto. vbi probatur, quòd etiam in priuilegijs quæ sunt contra ius commune, dummodo habeant causam fauorabilẽ sub simplicibus cõtinet̃ mixtũ. ¶ † In tertio casu principali dic breuiter, quòd qualitas extrinseca adiũcta personæ vel rei, de qua aliquid simpliciter disponitur, non tollit dispositionem factam de illa re, vel ꝑsona: vt est casus ibi per Bal. in l. per adoptionem. ff. de adopt. & l. senatoris filius. in fi. ff. de senat. & bene facit text. & quod ibi ponit Bart. in l. exceptores. C. de nume. & actua. li. x. vbi autem non esset eadem ratio, quia qualitas adiũcta variaret rationem disponendi, tunc ad illã personam non fit extensio. Ita intelligo tex. in c. secundũ, de elect. lib. vj. quẽ nam non adducit do. meus in materia, quæ proprie loquitur in isto casu, nam non est eadẽ ratio priuandi aliquẽ titulo ecclesiæ collegiatæ, quæ est prælatura, sicut priuandi titulo ecclesiæ parochialis, quę de sui natura non dicitur prælatura, iuxta not. in c. j. de consuetudini. lib. vj. ¶ Et inter multas quæstiones, quas hic ponit do. meus, ponit pro prima, si statuto cauetur, quod

a quòd nulla mulier[a] posit contrahere sine consensu consanguineorũ, vtrum poterit donare causa mortis? Et refert Pet. de Ancha. consuluisse super hoc, dicit tamen se non recordari quid consuluit: ipse autem determinat quòd poterit donare causa mortis, quia quo ad solennitatem, ista donatio magis accedit vltimę voluntati, quàm cõtractui: vt l. fin. C. de do. causa mor. Tu aduerte, quia ista quæstio cõtinet aliã quæstionẽ in se implicite: videlicet nunquid quando prohibetur contractus ex forma statuti, cõprehẽdatur contractus qui non est vltro citroq; obligatorius: de quo vide quod scripsi anno præterito in l. more. in prin. s. de acqui. hæ. ¶ Scd'a qõ est in isto casu, cui deberet cõparari donatio cã mortis. & videtur dicendũ, quòd quis quo ad solennitatẽ probatoriam cõparetur vltimæ voluntati, tamen quo ad solennitatem essentialẽ æquiparetur potius cõtractui: vt probatur ĩ l. tam his. §. filius. & quod ibi per Bar. ff. de do. causa mor. Nam vltima voluntas non potest fieri à filiofa. cũ cõsensu patris. vt l. pen. C. qui test. facere pos. & tñ donatio cã mortis põt fieri. Itẽ requirit præsentiam partis: vt l. inter mortis. in fi. eodem tit. & stipulationẽ, vt ibi not. quæ omnia cõueniunt contractui, & non vltimæ voluntati. Est autẽ differentia inter solennitatẽ probatoriã & essentialem: vt plene distinguit Bar. in l. cũ quis. C. de iur. & fa. igno. & ad materiã vide quod ponit Bal. in aut. codẽ cursu. in fi. C. de dona. ante nupt. vbi dicit, quòd si ex forma statuti donatio debet insinuari, nõ intelligitur de donatione causa mortis. Et pro intellectu quæstionis considera, quòd ista solennitas consensus cõsanguineorum est similis solennitati: de qua in d. l. tã is. §. fili⁹. nã in vtraq; solennitate hoc accidit, quòd voluntas donantis pendet ab arbitrio alterius. Sicut ergo in §. filius. quo ad hanc solẽnitatẽ, donatio accedit magis ad contractum, quàm ad vltimam voluntatem: ita etiam in hac solẽnitate. Et vtrũ posit induci à statuto vel consuetudine, quòd mulier nõ posit testari sine consensu viri, vel consanguineorum, vide quod plene scripsi post Pau. de Cast. in l. ex facto. ff. de vulga. & pupil. & quod tetigit in l. ij. in prin. eo. titu. ¶ † Secundò tangit hic do. meus illã quæstionem, quæ ponitur in tractatu repręsaliarum: si repręsaliæ conceduntur contra b Senenses[b], vtrum habeant locũ contra ciuem Senẽsem, qui est origine & naturaliter Romanus: super quo ipse dicit sequẽdo Bal. in c. j. de for. fideli. quòd non potest conueniri vel capi pro talibus repręsaliis, quia habet aliã qualitatẽ contrariam. s. quòd est ciuis originarius alterius ciuitatis, quæ debet attẽdi, cũ sit fauorabilis, & repręsaliæ sui natura sint odiosæ: cõtra l. si pupillus. quã s. allegaui ad l. Falc. Confirmatur secundũ eũ ista cõclusio: quia† qualitas ciuilitatis ex origine est fortior qualitate, quæ contrahitur ex ciuilitate vel incolatu: vt l. libertus. §. præscriptio. & ibi not. ff. ad muni. ¶ Tu autem aduerte, quia super isto puncto fuit differentia inter Barto. & Bal. nam Barto. in tracta. repręsaliarum vult, quòd repræsaliæ contra Senenses ex proprietate vocabuli comprehendant ciuẽ Senensem tm̃, licet sit natus alibi. Mouetur, quia tantum est dicere Senensem, quantum est dicere ciuẽ Senarum: vt l. j. circa medium. ff. ad muni. & ibi per Bar. & per eundem in l. prouinciali. de ver. sig. quem locum adducit etiam hic do. me. Sed appellatione ciuis ita proprie cõprehenditur ciuis creat⁹, sicut ciuis natus: vt l. ciues. C. de inco. ergo sicut statutũ induceret repręsalias contra ciuem Senensem, vtiq; comprehenderetur ciuis creatus: vt d. l. ciues. ergo idem quando repręsaliæ inducuntur contra Senensem. Sed Bal. in vtroq; casu contradicit: & primò quando repræsaliæ inducuntur contra Senẽsem, ipse vult, quòd ista nomina significent naturaliter, id est, Senẽsem origine, quãdo proferuntur absolute, sicut in casu nostro: alle. tex. in l. j. in fi. ff. de tu. & cur. da. ab his. quẽ etiã not. ibi Bar. ad hoc non obstant iura allegata per Bart. scd'm eũ, quia loquũtur qñ ista nomina proferuntur respectiuè ad munera quę debent supportare: tunc enim propter subiectam materiam ciuis creat⁹ tenetur ad munera, sicut natus appellatione Senensis continebitur vterq;: & ita loquitur tex. in l. j. ff. ad muni. & hoc tenet ipse contra Bar. in aut. omnino. C. ne vxor pro marito. Quinimo etiã si repręsaliæ indicantur cõtra ciues Senẽses, dicit ipse quòd appellatione ciuium non continentur, nisi originarij. Ita ponit ipse in l. ciues. in vlti. col. C. de appel. alleg. simile, quia licet filius ciuis sit proprie filius, non tamen venit appellatiõe filiorum. l. si ita scriptũ. §. si cui intentus liberorũ. ff. de leg. ij. Mihi placet opi. Bart. quicquid ipse dicat, & ad tex. in l. j. in fi. de tu. & cu. dico, quòd ibi nomẽ prouincialis capitur pro eo qui oritur in prouincia, quia est manifesta intentio iurisconsu. quoniam statim ponit de eo qui constituit ibi domicilium. Vnde sicut in toto non continetur pars in dispositione alternatiua, qñ in alio capite alternatiue disponitur de parte: vt l. j. & ibi per Bart. ff. de re. du. Ita ibi non cõtinetur prouincialis originarius, qa in verbis sequẽtibus fuit de eo specialiter expressum, aliàs bene contineretur ex proprio significatu: vt est casus in l. prouincialis. de verb. signi. Non obstat similitudo d. l. si ita. §. si cui intentus liberorum. quia nomen filij & liberorum est nomen naturale; sicut declaratur in l. pronuncio. §. familiæ. de ver. signi. & ideo non est mirũ, si facilius restringitur ad filios naturales ex mente disponentis, quàm nomẽ ciuis, quod est nomẽ ciuile. Bal. aũt in c. j. de fo. fideli. mouet aliam q. quàm supradictam. † Dicit enim, quòd si conceduntur repręsaliæ à Perusinis contra Pisanos, nõ potest capi Pisanus qui habitat Perusij. Et hoc idẽ tenet Bar. ĩ l. j. §. remouet. ff. de postu. & refert cõsuluisse Lãbertinũ de Rãpo. in d. l. prouincialis. s. alleg. & inter alias vtitur Bal. hac rõne, qa hę sunt duę qualitates cõtrariæ, videlicet quòd sit Perusin⁹ incolatu, & Pisan⁹ origine: vñ debet attẽdi qualitas fauorabilior: vt s. dixi. Est aũt ista decisio vera meliori rõne, qa repręsaliæ quæ cõceduntur cõtra Pisanos, intelliguntur concessæ cõtra eos qui habitant ibi. Vnde etiam originarius Pisanus, qui habitat alibi, & habet domicilium, nõ poterit capi, secundùm Cy. not. qui dicit ita fuisse determinatũ in l. si eadẽ. ff. de of. asse. quẽ refert & sequitur ibi Bald. & hanc conclusionẽ tenuit disputando pub. Ia. de Bel. in secundo membro suæ disputationis, quem refert & sequitur Io. An. in addit. Spe. s. rub. de iniuriis. de quo non meminit Bald. in loco allegato. Sed tu posses dicere, quòd prima & secunda quæstio nihil differunt adinuicem: quia in vtraq; concurrunt duæ qualitates contrariæ. Sed potes dicere, quòd differunt adinuicem, quia in prima qõne ex mente & ex verbis legis appellatione ciuis vel Senensis venit ciuis creatus. Sed in secunda quæstione appellatione Senensis vel ciuis non veniet ciuis, qui transtulit alibi domiciliũ propter mentem legis, quæ non videtur velle grauare eos, qui licet sint ciues in vno loco, habitant tamen alibi, & constituerunt domicilium. Præterea posset dici, quòd in prima qõne nõ sunt duę qualitates contrariæ. Nam si ciuis creatus est proprie ciuis Senẽsis, quãuis sit originarius ciuis alterius ciuitatis, illa qualitas non dicitur contraria huic, quia in ea nihil disponitur in contrarium, sed solum prætextu illi⁹ qualitatis non potest grauari, quia lex de eo nõ loquitur. In secundo autẽ casu videtur esse quędã contrarietas, vbi considero, quòd si repręsaliæ conceduntur indifferenter Perusinis contra Pisanos, ista lex est facta in fauore Perusinorum, ergo non debet conuerti ad odium alicuius qui sit Perusinus: vt l. quod fauore. C. de le. Si verò cõcederentur alicui Perusino, adhuc potest dici idẽ: quia cùm istis sit concessum hoc priuilegium ratione huius qualitatis, quia Perusinus, nõ videtur ratione præmissa quòd repræsalię posint exerceri contra eum, qui habet hanc qualitatem. ¶ Tangit etiam do. me. hic illã quæstionẽ not. super quã fuit magna contentio Romę inter ipsum & dñm Abbatẽ, Moder. videlicet nunquid si reperitur ecclesia cathedralis, quę habebat monachos regulares in canonicos, de quib⁹ habetur lxxiiij. dist. c. quorũdã. tali monacho existenti canonico posit fieri cõmisio, seu delegari causa à sede apostolica. in qua q. ego plenisime scripsi referendo dicta Io. Cal. melius quàm hic referat do. me. in c. cũ causam. de iudi. vbi etiã tãgit d. Ab. vbi etiã sum secutus sentẽtiã Io. Cal. d. mei. hic licet multa adduxerimus pro alia pte. Pro qua addo nũc vnum motiuũ dũtaxat, qa in c. statutũ. in prin. de rescri. in vj. prohibet cõmitti cã, nisi fiat cõmisio alicui posito ĩ dignitate ecclesię, vel canonico cathedralis ecclesię: tunc arguo, primum mẽbrũ alternatiuè cõtinet seu cõprehẽdit etiã monachũ positum in dignitate, vt est hodie declaratũ in cle. & si prĩcipalis. de rescrip. ergo eodẽ modo in altero mẽbro alternatiuè videbitur ista qualitas repetita per tex. not. in l. j. ff. de re. dub. secundũ primã lect. per quã ita decidit Bald. in l. & si post tres. in sua repe. ff. si quis cau. & ĩ veritate est fortis obiectio: Sed potest dici, quòd ista repetitio non fit: quia in primo casu nihil inducitur exorbitans contra ius cõe: qm̃ monachus positus in dignitate potest esse iudex: vt plene declarat hic d. me. & no. xvj. q. j. c. de psentiũ. cũ glo. Sed monachus simplex, c qui non est in dignitate, non potest esse iudex: vt no. in c. cũ olim. de priui. Ne ergo in secunda parte alternatiuè si fiat repetitio, inducatur aliquid exorbitans à iure, dicemus quòd ista repetitio non admittetur, per ea quæ scribit Barto. in l. prætor. §. erat. ff. vi bo. rapt. & per gl. in l. talis scriptura. in fi. ff. de leg. j. Et ad materiã de quas. dixi, vtrũ sub simplicibus veniat mixtũ, vide tex. no. quẽ ibi põderat Bal. ad hoc. in l. j. §. interdictorũ. ff. de interdi. & bo. tex. in l. si viua matre. in fi. ff. de bo. ma.

Et harum. Obligatio ad rẽ dari regulariter est diuidua natura &

a ¶ Statuto cauetur quòd nulla mulier. Adde quòd consiliũ Pet. de Ancha. hic alle. est. nu. cccl vj. inci. dubiũ in hac quæstione facit.

b ¶ Si repręsaliæ cõceduntur cõtra Senenses. Adde quid de repræsaliis concessis contra Florẽtinos: adde Bart. in tra. repręsaliarũ, & per Iaso. Insti. de iu. na. gẽ. & ci. ĩ vl. col. in addit. ad Porcũ. et quæ sint cognitores repręsaliarũ, an fuerint iuste factæ, & quæ & qualia requirant, vide per Bal. consi. iij. inci. quatuor ad propositũ. in ij. volu.

c ¶ Sed monachus. Adde Bal. ĩ l. j. ĩ fi. in ij. col. de ser. fu. & per Rot. deci. ccxxxiij. in antiquis.

effectu. Obligatio aũt cõtinẽs factũ est indiuidua natura & effectu. Obligatio autẽ generis vel alternatiua est quidẽ diuidua obligatione, sed indiuidua solutione vel effectu. Scđa est ibi: quędã partis quidẽ pręstatione &c. ¶ † No. primò, ꝙ obligatio dandi dicitur esse obligatio diuidua, etiã respectu effectus, intellige vt dicit gl. volẽte creditore. aliàs solutio particularis non amittitur. ¶ † Secũdò no. ꝙ stipulatio seruitutis est naturaliter ĩdiuidua, qa pars vsus nõ põt pstari: vt l. vsus pars. ff. de vsu & ha. Et not. ꝙ illa dicunt̃ indiuidua natura quæ ex natura rei nõ recipiunt diuisionẽ. ¶ Tertiò no. ĩ ver. sed aut statim. ꝙ vbicũq; in pte alternatiuę resultat idẽ effect⁹, & eadẽ dispositio, respõsio facta alternatiuè nõ est incerta: vult enim iuriscõ. hic probare, ꝙ psolutionẽ partis in obligatione in pte soluta, qđ probat quia aut datur repetitio partis solutę incontinẽti, aut liberatio est in pendenti: itaq; inspecto statu præsenti non dicet̃ quis esse liberatus saltẽ fictè propter incertũ futuri tẽporis. Et qđcũq; istorũ sit, satisfactũ est consultationi, ꝙ solutio partis non liberat, nec dicit̃ rñsio obscura. Qđ facit ad illã cõem no. quã ponit Bal. & Moder. post eũ in l. Gallus. §. si eius. ff. de lib. & posth. vbi voluit, ꝙ libellus alternatiuus non dicit̃ obscurus, qñ ex vtraq; parte alternatiuè resultat idẽ effectus & idẽ ius: arg. l. ꝙ si dubitet. ff. de acqui. hæ. ¶ In gl. sup verbo, & harũ. ibi: itẽ vsusfruct⁹. gl. ista manifeste sentit, ꝙ stipulatio vsusfr. cõtineat factũ, cõtra quã gl. vr̃ tex. in l. j. s. de vsufru. vbi dicit̃, ꝙ stipulatio est ius. Sed declara hãc gl. vt j. dicemus in gl. super verbo, veluti cũ viã. in qua etiã tractabimus de seruitute reali, vtrũ cõtineat factum, vel dationem. ¶ In ea. gl. ibi: necob. q. dicit in co. ti. Gl. tria vr̃ velle, ꝙ volẽte creditore pstatio oparũ sit diuidua: qđ cõiter reprehendit̃ per do. hic per tex. in l. iij. de ope. lib. & l. stipulationes nõ di. j. co. quia cũ opa sui natura sit indiuidua, nõ est in potestate partiũ ea diuidere, quinimo nec in potestate legis vr̃ pbare tex. in l. hæredes. §. an ea. fa. ercis. † Et ideo qñ opera esset præstanda vni etiã de voluntate creditoris, nõ põt pstari pars: sec⁹ esset dicit gl. in ij. sol. qñ opera esset pstãda duob⁹; qa tunc põt pstari p parte. Sed hoc reprehenditur similiter per doc. & vr̃ contra text. si bene cõsideras in l. si qñ. de oper. lib. vbi iurisco. dicit, ꝙ qñ operæ sunt pstandæ duobus, vnusquisq; admittit̃ ad petẽdã partẽ, qa opera nõ põt peti, nisi post nõ fuit pstita: postq; aũt fuit pstita, succedit obligatio ad interesse: & sic interesse inter duos vr̃ posse diuidi opera. Sed iurisconsultus in l. hic allegata, in gl. videlicet in l. stipulationibus. §. operarũ. in fi. j. eo. videtur velle, ꝙ nõ solũ ipsum interesse, sed etiã opa possit pstari pro parte duobus dñis consentientibus sibi simul operam pstari. Et hoc vr̃ verius per tex. qui hoc clare probat. Nõ tñ credo, ꝙ separatim etiã volũtate dominorũ vel eorũ qb⁹ debet̃ opa pars opere possit pstari. & est rõ dr̃ie, qa qñ vna opera cõiter pstat̃ duob⁹, tũc opera non diuiditur realiter in se, sed solũ quo ad effectũ illorũ, quibus debet prestari, quia pactũ prodest tibi, & partim illi. sed sec⁹ est si prestaret̃ dimidia opera separatim. ¶ In glo. sup verbo, pstationẽ. gl. ista colligit duos effect⁹, q debẽt cõsiderari ex hoc, ꝙ obligatio sit diuidua. Prim⁹ est, ꝙ debitor soluendo creditori p parte liberat̃ volẽte creditore. Secundus est, ꝙ obligatio diuidua scindit̃ inter heredes. Itaq; vnusquisq; est obligat⁹ p rata: vt l. hæredes. §. an ea. ff. fa. er. & l. j. C. si cer. pe. intantũ ꝙ si vnus ex heredib⁹ velit soluere partẽ suã, creditor tenet̃ eã accipere: qa ĩ effectu soluit totũ qđ debet. hoc sentit gl. tua hic in fi. licet hoc nõ bene aperiat, & tñ est verũ, & probat̃ in l. iij. C. de nego. gest. & meli⁹ in l. si testõ. §. j. j. de fideiuss. scđm Io. de Imo. hic. Tu aũt vide Cy. idẽ dicẽtẽ p illã l. ĩ l. si plures. C. de cõd. inser. & Ang. in l. si seruus. §. si pluriũ. s. si qs cau. in sua repe. ¶ Ad primũ aũt dictũ adde aliqd pulchri, vltra ea q̃ scripsi post Bart. ĩ l. qdã estimauerũt. si cer. pe. † Et primò, ꝙ officialis public⁹ põt piudicare fisco recipiẽdo solutionẽ pticularẽ, licet hoc nõ debeat facere. Casus est singu. quẽ ibi no. Bar. ad hoc in l. fi. C. de apo. pub. Sicut & pcurator hñs liberã ptãtem recipere aliud pro alio, dũmodo nõ diminuat̃ obligatio: vt l. contrariũ. §. si filius. ff. de pac. Adde etiã gl. not. & qđ ibi ponit Bar. in l. elegãter. §. nõ solũ. ff. de dolo. vbi voluit, ꝙ etiã si sit faciẽda solutio in diuersis reb⁹ ex eadẽ cã: verbi gratia, cũ debet solui res deteriorata, & eius estimatio, nõ admittit̃ solutio pticularis inuito creditore: secus si istæ res debeant̃ diuersis actionibus, licet vna subroget̃ loco alterius. † Tertiò adde, ꝙ qñ in obligatione dandi diuidua põt solui aliud p re, q̃ est in obligatione: tũc nõ admittit̃ solutio particularis, etiã volẽte creditore, ne cõtingat quòd solutio fiat in diuersis rebus, sicut est in obligatione alternatiua. Casus est no. in l. si cũ vno. ff. si ex noxa. cau. aga. & tenet Bar. & Ang. post eũ in l. cões. ff. de neg. ge. ¶ Ad scđm dictũ principale adde, ꝙ etiã si vn⁹ ex heredib⁹ efficiat nõ soluẽdo, nihilominus alter cohæres nõ põt cõueniri, nisi p pte: casus est no. in l. fi. C. deposi. quẽ semp tene mẽti. Et idẽ credo, si vnus ex heredibus à prin. esset nõ soluendo: & ita consuluit Ang. consi. suo ccxxx. Hoc tñ est verũ de iure ciuili, nã de iure canonico vno existente vel effecto nõ soluẽdo, posset agi cõtra aliũ. Ita tenet Host. in c. tua. de vsu. quẽ refert & sequit̃ Pe. de Anch. in regula, peccatũ. iuxta fi. extrà. de reg. iur. ¶ In gl. super verbo, veluti. ibi: stipulatur factum. hãc gl. reprehẽdũt Vltramõ. quos refert & sequitur Cy. in l. corruptionem. C. de vsufru. & etiã Bar. multipliciter arguit cõtra eã: & qa sufficienter respõdetur dictis Vltramontanorũ, & dictis Bar. quatenus arguit contra gl. dic vt hic plene per eũ, & Moder. ¶ Aduerte tñ, qa conclusio in qua videntur remanere Bar. & Moder. est multũ dubia: volunt eñ, ꝙ si consideras seruitutẽ, anteq; sit constituta, & prout est constituenda, seruitus non cõtinet factũ, sed ius: & ita intellige tex. quẽ ego allego vltra eos in l. j. §. fi. ff. de triti. Si verò consideras eã prout est constituta, & nũc obligatio seruitutis continet factũ: quia ille qui constituit seruitutẽ, obligat̃ ad patiẽtiã vtẽdi & fruendi, q habet causam successiuã, & dicitur secunda obligatio: alle. text. in l. iiij. §. dare. ff. de vsufru. vbi probat̃ ista cõclusio secũdũ eũ, dum dicit̃ dare vsur. est inducere in fundũ, & pati aliquem vti vsufru, & sic patet, ꝙ obligatio ista continet dari & fieri. Sed parcat mihi reuerẽtia sua: ille tex. non loquit̃ de patientia post constitutam seruitutẽ, sed de patiẽtia q̃ requirit̃ in cõstitutione seruitutis. Vnde nõ sufficit inducere in fundũ ad cõstituẽdã seruitutẽ, nisi etiã patiar te vti. & licet gl. affirment hãc opinionẽ huius duplicis obligationis, in l. corruptionẽ. C. de vsufru. & in l. plurib⁹. §. & si placeat. j. eo. & in l. rem. §. si intec. ff. de act. emp. quã adducit hic d. me. p ista cõclusiõe, q etiã adducit tex. in l. si ego. §. j. de publi. nihilominus Pau. de Ca. subtilis doctor hic nitit̃ ostẽdere, ꝙ stipulatio seruitutis non continet factũ principaliter aliquo modo, sed ius & dationẽ dũtaxat. mouet̃ primò per text. in l. j. in fi. ff. de serui. rusti. predi. vbi dicitur, ꝙ in traditione & patientia seruitutis prætor interponit partes suas: nã potest intelligere illũ tex. in primo dicto, ꝙ ibi agit̃ confessoria, q̃ est actio realis, quia illa non cõpetit nisi post seruitutẽ constitutã: vt l. j. & ij. si ser. ven. q̃ non potuit esse constituta ante traditionẽ, quę fit per patiẽtiam, vt l. quoties. de serui. ti. generali. oportet ergo ibi intelligere in primo capite, ꝙ agatur actione personali ad patientiã præstandam, per quã constituatur seruitus: & tñ illa non præstatur iure actionis, sed officio iudicis: quia venit in cõsequẽtiã ad ipsum ius cõstituendum, sicut & in obligatione rẽ dari venit in consequentiam traditio ad ipsum ius dñij, qđ est transferendũ: vt l. si seruũ. in fi. j. eo. † Dic ergo secundũ eũ, ꝙ in stipulatione seruitutis venit ius, & non factũ, etiã respectu patientiæ vtendi & fruendi seruitute: & vt competat hoc officium iudicis, si aliquis impeditur vti & frui seruitute, tũc erit agendum actione prima ad constituendã seruitutẽ, cũ protestatione tñ, ꝙ per hoc non intendit consequi, nisi vt præstetur sibi patientia vtẽdi, sicut dicitur in fi. in l. iij. §. si reddita. ff. cõmo. Pro ista opi. multũ facit tex. in d. l. iij. §. dare. vbi iuriscon. dicit, ꝙ vsusfructus dat̃. & si q̃ris de modo dãdi, respõdet ꝙ detur ex inductione in fundũ, & patiẽtia vtendi. ¶ Sed cõtra istã opi. arguitur fortiter, ꝙ qñ datio est ĩ obligatione, nõ succedit obligatio ad interesse: vt l. si seruũ. §. fi. j. eo. & tamẽ si non dat̃ res in qua cõpetit vsusfru. & sic denegatur facultas vtendi & fruendi, succedit obligatio ad interesse. Casus est no. in l. qui vsufru. §. fi. ff. de vsufru. Ex quo arguit ibi Ang. ꝙ datio vsufru. continet factum: quia si contineret dationem, nõ succederet obligatio ad interesse, vt ibi dicitur. ¶ Secũdò cõtra hoc facit: quia si vsusfru. continet dationẽ, vel alia seruitus, tũc ageretur condictione certi ad illud constituendum: qa stipulatio ad rẽ dari semper est certa: vt l. vbi autẽ. §. fi. j. c. Sed hoc est falsum: quia & pro vsufru. & pro seruitute prædiali constituenda cõpetit cõdictio incerti, & incertũ dicit̃ venire in promissione vsusfru. vt l. vbi aũt. §. fundi. j. co. & l. sed & si me putẽ. §. fi. ff. de condi. indebi. Ergo videtur, ꝙ constitutio seruitutis realis vel personalis nõ contineat dationem, sed factũ. Et attẽde diligenter, vt bene intelligas articulũ: quia gl. dixit, ꝙ constitutio seruitutis continet factũ tã in constituenda seruitute, quàm in patiẽtia præstanda in vsu seruitutis. Sed Bar. dixit, ꝙ constitutio seruitutis habet ius & dationẽ: sed patientia vtendi seruitute habet factũ siue obligatio ad patientiam. Ego non discedo à sententia dñi Pauli propter ista, † & dico ꝙ seruitus continet dationẽ principaliter, quia hoc videtur dicere tex. in d. §. dare. & illa l. j. in fi. de serui. rusti. prędi. Nec placet opi. Bar. vt j. videbis, qui dicit ꝙ obligatio secũdaria ad pati habet factũ, qđ statim ostẽdam. Sed prius est respondendũ ad iura alle. in oppositũ. & primò ad tex. in l. q vsufru. in fi. q fortius vrget respõ. dupliciter, vel ꝙ ibi re perẽpta interesse dicit̃ esse in obligatione, non quidẽ proprie, sed attento fine & effectu: qa re perempta etiã in oblatione rẽ dari fit solutio in æstimatione, vt videbis in l. si seruũ. in fi. j. eo. Vel potest dici, ꝙ quia licet vsusfru. cõtineat rẽ dari, & ius principaliter, & non factum, ex quo tñ petitur condictione incerti, sicut & factũ, sapiat naturam facti, vt succedat obligatio ad interesse, ne vna & eadẽ actio diuerso iure censeatur in suis speciebus: cõtra l. eum qui hæredes. ff. de vsuca. ad §. fundi. & ad l. sed & si me putem. dico, ꝙ q̃uis vsusfru. contineat rem dari, quia tamen est variabilis in sui præstatione, ideo petitur condictione incerti, nõ quia cõtineat factũ. Ita declarat Bar. expresse in l. certi condictio. in princi. si cer. pe. & ita etiã tangit in d. §. fundi. Qđ aũt nõ durat obligatio secundaria ad patientiam, vt dicũt Bar. & gl. in d. §. & si placeat. pbatur, quia sicut in materia odiosa ille q est obligat⁹ locare liberat̃ locando, nec tenet̃ virtute primæ promissionis ad patientiam: vt est casus in l. numerationibus. in fi. de sol. & tenet Bar. in l. si fideiussor. §. meminisse. ff. de leg. j. Itẽ videtur, ꝙ qñ cessat æquitas, ꝙ prima obligatio debeat durare ad patientiam, tunc non duraret: & talis est casus noster. nã ex quo constituta impeditur vti, habet remediũ petitoriũ actionis. s. confessoriã. l. ij. & per totũ. si seruit. vẽ. ita & si turbat̃ in vsu, habet interdictũ vti pos. vt l. quoties. in fi. & l. seq. ff. de serui. Superflua est ita actio personalis ad patientiã, maximè quia si esset agendũ, actione personali, iudiciũ esset ordinariũ, & iudiciũ possessoriũ sui natura est summariũ: vt plene traditur ĩ l. naturaliter. §. nihil commune.

commune. de acqui poss. ver. præterea. ꝙ hoc non sit de mente legis, attende diligenter: quia ille cui est constituta seruitus, potest repetere sibi caueri vt non molestetur in futurū: vt l. quoties. in fi. prealle. & l. ratio. §. si ita. de act. em. Sed ista cautio esset superflua, si actio personalis cōpeteret ex prima promissione. Vnde ista obligatio secundaria hoc casu non videtur habere locum. Nō tñ placet mihi practica d. Pau. ꝙ si aliquis impeditur vt agat de nouo ad cōstituēdam seruitutē, vt possit vti, iuxta no. in d. l. Iul. §. si fundū. j. eo. Nā ex quo ad consequēdū vsum, vt dixi, prouidetur sibi tot remedijs, nō est opus agere actione prima in forma prædicta. In iuribus aūt alle. per eū & per me non cōpetunt tot remedia, & maximè magis fauorabilia, quàm ipsa actio personalis. Et ad intellectum istorum iurium vide quod habetur in lege, etiam. ff. de solutioni. & præcipuè Barto. in dicto §. si fundum. ¶ In gloss. super verbo, competit. ibi: cōdi. ob causam. secundùm quosdam doctō. variant super isto remedio repetitionis: nam Bartolus hic dicit, quòd competit conditio indebiti, & in hanc sententiam inclinat finaliter Ioannes de Imola, & Pau. de Ca. Do. me. sequitur opi. Ang. qui dixit, ꝙ cōpetit vtraq; s. conditio indebiti, & ob causam: & hoc probat do. me. tali ratione, quia ille qui soluit partē in hoīe promisso in genere, vel alternatiuè, videtur soluisse sub spe, ꝙ consequeret liberationē, si postea aliā partē eiusdē hominis soluisset. Si ergo ista liberatio non esset secuta, ergo potest agi condictione ob causam, quia fuit facta datio ob causam de futuro: vt l. damus. ff. de condi. inde. Sed ista sua opi. nullo modo placet, quia tunc potest agi cōdictione ob causam, si causa non est secuta, quando stetit per eū qui debebat implere causam. Secus si staret per casum fortuitū: vt l. ij. §. sed si Stichus. de cōdi. ob cām. & multofortius, si staret per eum qui fecit dationē ob cām. Et talis est casus noster: quia si debitor cuius erat electio soluēdi, vel reliquā partē in eadem re, vel alia, postea voluit soluere aliū, certe liberatio deficit per eū: & ideo non potest esse locus condi. ob causam. & hoc est de mēte iuriū, nā tex. in l. qui hominē. in prin. ff. de sol. & in l. si non fortē. §. si x. hic allegata, sæpius dicit, ꝙ ista pars soluta est indebita: & ex hoc patet, quæ actio cōpetat ad repetendū, quia qdditas actiōis cognoscitur ex medio cōcludēdi, secūdū Bar. & alios in l. certi condi. in prin. si cer. pe. Quia ergo remediū est indebitū, satis daī intelligi, ꝙ cōpetit condi. inde. ¶ In glo. super verbo, donec. ibi: cessatio obligationis ad tempus &c. Glo. ista, sicut plenius declaraui in voce, licet loquatur improprie secundū Bart. habuit tamen bonum intellectū, quòd obligatio non suspendatur, sed exercitium actionis ad tempus. Sed aduerte, quia glo. videtur sibi contraria. nam inferius in ver. item no. quæ est secunda pars gl. dicit, ꝙ si vnus ex hæredibus promissoris, soluit partē in vno homine, cū homo debebatur in genere, cōtingit liberatio pro illa parte, in inspecto statu præsenti: & hic videtur dicere, ꝙ non contingat liberatio in illa parte. Sed pōt saluari gl. nostra dupliciter, & primò ꝙ in prin. loquit̄

8 quādo pars est soluta à ꝓmissore †: quia q non soluit totū qđ debebat, non dicitur liberatus. Sed in versiculo, itē not. loquitur, quando soluit vnus ex hæredibus promissoris: quo casu, quia soluendo pro parte sua soluit totum qđ debet, æquū est ꝙ inspecto statu præsenti liberetur. Hoc tamen secūdū dictum non approbatur hic per Bar. vt j. videbis: quia est contra tex. j. eo. §. ex his. & in l. in executiōe. §. pro parte. j. eo. Salua ergo alio modo gl. tuā, videlicet quòd non intellexit in ver. item not. ꝙ hæres liberaretur ipso iure, sed ꝙ impediretur exercitium actionis contra eū: & tunc dicit idē, qđ in prin. Vtrū aūt procedat in casu illius versi. itē no. statim dicemus. ¶ In ead. gl. ibi: itē no. &c. in hac gl. sunt videnda duo. Primò vtrum in obligatione hominis ille qui soluit partem possit cōueniri respectu partis solutæ incontinenti. Secundò dato ꝙ possit cōuenire, quid iuris in vno ex hæredib⁹ promissoris, qui soluit ꝓ portiōe sua, vtrū interim possit cōueniri ac si non soluisset pro illa parte pro qua soluit? ¶ † Circa primū sunt tres solutiones: vna est gl. in prin. hui⁹ glossæ magnæ, quæ vult, quòd licet nō cessat actio neq; obligatio, impediatur tamen exercitium ipsius: & sicut secundū gl. nō est differentia inter obligationē generis, & alternatiuā, quia in vtraq; differtur exercitiū actionis: per l. si non fortē. §. si x. ff. de condi. inde. iūcto isto §. in fi. q vult ꝙ eiusdē condictionis sint istæ duæ obligationes, quo ad videndū vtrū solutio partis liberet solutionē. Secunda fuit opi. Dyn. quā sequitur hic Bar. & cōiter approbant Moder. ꝙ solutio partis in obligatione generis non impediat exercitiū actionis per l. si stipulatus. §. j. j. de sol. sed obligatione alternatiua non impediat: vt d. §. si decē. & assignaī ratio differentiæ, qa ille qui soluit partē in obligatione generis, soluit id quod nullo modo erat debitū: vt l. cū incertus. ff. de leg. j. & ideo non est mirum, si soluendo aliud ꝙ id quod debetur, non impeditur exercitium actionis, sed in alternatiua cū vtraq; res sit in obligatione: vt l. illud aut illud. de consti. pe. & l. si duo. j. eo. qui soluit partē rei debitæ soluit qđ debet, sed non eo modo, quo vt dicit gl. nostra. Sed ista distinctio destruit text. nostrū mirabiliter, qui propriè in ista q. vtrū solutio partis liberet, facit ista duo esse eiusdē qualitatis. Vnde Cy. in addit. quē referunt Moder. & approbat d. meus. hic, dicit nō esse drīam inter duas obligationes, sed vult ꝙ sicut in obligatiōe generis solutio partis non impedit quin possit agi pro toto, ita etiā in obligatione alternatiua. Non ob. tex. in §. si x. secūdm eū: quia licet ibi dicatur, ꝙ alia quinq; nō soluta possint peti, tamē nō negatur quin etiā quinq; soluta possint peti. Sed ista responsio ad illū tex. nullo modo procedit, triplici ratione. Primò quidē, quia si duraret obligatio ad totū, non esset verū ꝙ quinq; quæ sunt pars totius, possint peti reo opponēte, qa pars de tota summa non potest peti à creditore, si reo opponit: secūdū Bar. in l. in cōmodato. §. de duob⁹ reis. ff. cōmo. & in l. qꝗdam æstimauerunt. in fine. si cer. pe. & Bal. in l. si mihi & tibi. in prin. ff. de leg. j. vbi scripsi plenè super isto articulo. & aliquid etiā tetigit Bal. post Pet. in l. j. & ij. ff. de acqui. hære. Præterea si pars soluta posset peti, tunc quomodo sequēs nullā haberet dubitationēm, quia multofortius videretur posse peti pars non soluta. Si autem intelligimus, ꝙ pars soluta non possit peti, tunc est ista causa dubitandi, quia videbatur ꝙ ratione partis quæ est in pendenti, etiā alia portio peti non posset, ne diuideretur continentia causæ: vt s. dixi, allegando dicta Bar. Quæ tamen dubitatio remouetur: quia illa doctrina habet locum, quando totum peti potest. Secus si totum non possit peti. & ita not. probat ille text. Præterea illa dictio, reliquæ, coniuncta cū verbo, possit, importat idem, acsi diceretur, quinq; quæ restant, possunt peti. Hoc autē verbū videī de sui natura importare, quòd quo ad possibilitatē petēdi quinq; soluta, non possent peti, ex quo quinq; restant in possibilitate petēdi. & intelligo illū tex. isto modo probatur ibi singul. quædā doct. quā posuit in l. si quidem. C. de trāsact. vbi dixit, ꝙ creditor petit xx. pro resto maioris summæ, videtur fateri aliā summā esse solutam: secus si simpliciter peteret partem summæ sine isto verbo, vel sine dictione taxatiua. facit optime quod habeī in l. rationes. C. de probat. Reiecta ergo ista opi. oportet aut sequi opi. Bar. & Cy. quā hic sequiī Io. de Imo. & alij Moder. præter do. me. aut tenere opi. gl. supra dictā. q opinio multū mihi placet, pistū tex. q manifeste parificat ista duo in materia solutiōis partis, de qua loquitur iste §. Vnde dicere, quòd ista duo parificantur, quo ad quædam alia, sed non quo ad effectum impediendæ exactionis, hoc est diuinare ad istū text. Non ob. tex. in l. stipulatus. §. j. quia concedo, quòd in obligatione generis & in alternatiua nō impeditur exercitium actionis, neq; condēnatio, sed solum impeditur exactio, quæ est impediēda respectu partis solutæ, ex quo pro illa parte creditor habet rē solutā penes se, & potest eam retinere, quousq; debitū sibi soluatur: vt l. si non fortem. §. si centum. ff. de condi. inde. quid enim potest conqueri creditor, si habet rē penes se: & potest eam retinere inuito soluente? † Est autem longa differentia, vtrum exceptio opponatur executioni, an verò actioni, quia prima nō impedit condēnationem siue sententiā, sed secunda sic. vt plene declarat Bar. & subtiliter in l. ita stipulatus. in ij. vel iij. j. eo. vbi est videndū. Et adde ad istam materiam tex. no. in l. si optio. ff. de opt. le. qui probat, ꝙ quando in legato generis non reperitur nisi vna species, perinde est ac si legata esset species pure, & non generis: quē tex. semper tenebis menti ad materiam legis, nominatim. ff. de libe. & posth. ¶ Extra gl. tangit hic Bar. solennē quæstionē, nunquid quādo legatur homo in genere, vel ꝓmittitur, singuli homines sint in obligatiōe, & quo modo: super quo ad de breuiter aliqua verba, & primò inquantū reprehēdit illam opinionē, quę dicit ꝙ genus ipsum est in obligatione: nā secundū eum hoc non est possibile, quia genus est quoddā intellectuale, nec consideraī vt aliqua res extra intellectū: ergo non est in comercio nostro: ergo nō potest venire in obligatione. l. vt inter stipulātem. §. sacrā. j. eod. & Insti. de inuti. stipu. in prin. † Sed ad hoc potest responderi, ꝙ si consideras genus secūdū eius essentiā, tūc verum est ꝙ quidditas generis est ī intellectu, & nō in rebus: sed si consideras genus proutaliquid debet præstari de genere, tunc sub nomine generis veniunt indiuidua contenta in genere, non vt singula, sed vt pars subiectiua constituens genus. Casus est expressus in l. j. §. fi. ff. de rei vend. & in l. rerū mixtura. ff. de vsuc. facit qđ habeī in l. si grege. & ī l. grege. ff. de le. j. Vnde ista opinio pōt saluari, vt j. videbis. ¶ Scdò adde inquātū ipse dicit, reprehēdēdo dicta Ia. de Are. ꝙ si legatum generis esset conditionale, non transmittetur ad hæredem: vt l. j. §. finautē sub conditione. de cadu. tol. ꝙ hoc dictū reprehendit hic do. me. quia est tacita conditio non expressa, quæ non impedit transmissionē: vt l. conditiones quæ extrinsecus. de cōdi. & demō. Præterea videtur in legato optionis, in quo est tacita conditio: vt §. optionis. Insti. de leg. ꝙ non impeditur transmissio: vt l. fi. in prin. C. cōia de le. Sed Barto. non meretur reprehendi per ista dicta, quia si legatum hominis haberet tacitā conditionē, illa inesset ex tacita voluntate defuncti, quæ regulariter solet impedire trāsmissionē, secundū Bar. in d. l. conditiones quæ extrinsecus. Non ob. tex. in §. optionis. quia vt hic dicit Bar. & clarius in l. Meuius. §. duobus. de lega. ij. illa non est propriè conditio, sed improprie ꝓpter conditionē quodā modo, q est in l. iij. ff. qui & à qui. quę significat impropriaetatē: vt l. si mę in vacu. in text. & gl. ff. de acqui. poss. & l. j. in prin. de re. diui. Vnde ipse remanet in hac conclusione in effectu, ꝙ in ꝓmissione hoīs vel in legato est vnus homo incertus certificandus postea per electionē, & facta electione perinde habebitur ac si solus legatus fuisset: vt l. cū incertus. ff. de leg. j. † Et quia ista dictio, perinde, significat

9 fictionē. ideo daī intelligi, ꝙ vere anteq; fieret electio, nullus homo particularis erat in obligatione: qđ est concedendū, si concederetur tanq; singularis persona. Sed per hoc non sequitur, ꝙ oēs homines non essent in obligatione in genere tanq; partes constitutiuę generis, quia imo erant vt dixit tex. clare in d. l. Meuius. §. duobus. vbi iuriscon. ait, ꝙ legatū hominis sub cōpēdio cōtinet singulos homines: quę verba non respiciunt

solutionem, vt dicit Bart. sed ipsam substantiā legati, quod est dicere quòd omnes homines sub ratione vniuersitatis & tanq̄ pars vniuersitatis sunt in obligatione: & secundū hoc nulla resultat absurditas. Quia vt probant iura superius allega. aliter consideratur homo vt singularis persona, & aliter vt cōstitutus non cōtentus in vniuersitate, quia verba possunt stare propriè: non est dicendum, q̄ verba iurisconsulti quæ respiciunt substantiām obligationis, referantur ad executionem. i. ad solutionem faciēdam de isto, vel in illo homine, quia hoc esset cōtra tex. in l. si duo. j. co. Cū ergo dicitur, quid peteretur ante electionem & qd est ī dispositiōe purè, dico q̄ petet̄ hō, id est singuli hoīes, prout sunt vniuersitas, & sub rōne vni⁹ vniuersitatis: & iō nō est mirū si legatū istud pōt peti, q̄ est purū. Itē si trāsmittitur: vt l. hæredes. §. si incerto. ff. fa. er. quia inq̄ntū petitur hoc genus, non inest aliqua conditio: inquantum aūt vnum de genere est præstandum, illud vnum bene debetur sub conditione, & est conditio propriè: probatur ista consideratio in l. homine. ff. de ope. le. Nam si non esset legatum cōditionale, posset repudiari: cuius contrarium ibi dicitur. Præterea si legatum non esset propriè conditionale, seru⁹ cui relicta est optio, manumissus ante optionem non posset eligere, vt acquireret ibi legatū: cuius contrarium probatur in l. si Pamphilo. de opt. le. Non ob. tex. in l. ij. qui & à qui. de illa dictione, quodāmodo[a], non respicit improprietatē cōditiōis: vt credit Bart. sed hoc significat, q̄ iste seru⁹ cōsiderat⁹ vt singularis p̄sona nō pōt dici p̄prie legat⁹ q̄ nō fuit legat⁹ tāq̄ singularis res, sed in vniuerso vt pars subiectiua generis, & tanq̄ ali⁹. Et q̄uis opi. Bar. posset sustineri, maxime q̄ multa iura dicunt quòd quādo legatur homo incertus, homo dicitur legatus: vt l. cū ĭcertus. ff. de le. & l. heredes. §. si incerto. ff. fa. er. Alia tamē opinio est magis probabilis per tex. in d. §. duob⁹. maxime quia videntur parificare istas duas obligationes. s. hominis in genere, & alternatiuè: vt in §. nostro. & l. cū his. in fi. ff. de cond. inde. In alternatiua autē vtrunq̄ est in obligatione secūdū omnes: vt l. si duo. j. co. licet vnum sit protestatione, & similiter est in obligatione generis, quia omnes homines sunt in obligatione, & vnus est in protestatione, secundū opi. quā tenui. Et si dicat̄, quomodo est ista obligatio pura, siue teneas opi. Bar. siue meā, cū tu dixeris sup. q̄ ille homo q̄ eligitur proprie, videtur deberi sub conditione? Respondeo, q̄ dispositio in legato generis est pura, & ipsum legatū, sed conditio est adiecta executioni, id est rei soluēdæ, quæ conditio non suspēdit dispositionē principalē, sed illam executionē duntaxat. Casus est in l. cui x. §. mihi Romæ. ff. de solu. & tradit Barto. in l. fi. §. vl. ff. de ver. obli. bene facit quod habet̄ in l. ex verbis. C. q̄n dies le. ce. Et ad illum articulū quē s. tetigi in gl. nunquid stipulatio seruitutis contineat dationem vel factū, vide bonū tex. pro opi. mea in l. si vnus ex socijs. in verbo dari. de ser. rusti. prædi. Bal. tamē in l. sed etsi me putem. §. fi. s. alle. tenet per illum tex. quia agit cōdictione incerti, q̄ illa stipulatio contineat factū, saltem, propter obligationē ad patientiam. Sed tu responde ad illā l. vt s. dixi. et attende diligenter: quia propter patientiā quę debetur in seruitute, seruitus contineret factū, probabilior videretur opi. glo. q̄ vult etiā in ipsa constitutione seruitutis sit factū, quia & traditio & constitutio seruitutis non pōt fieri, nisi per mediū patientiæ: vt l. quoties. sępe alleg. Et hoc ego plene declaraui post Bar. in l. q̄d meo. in prin. ff. de acqui. poss. Et vt intelligas bene inductionem do. Pau. ad l. j. in fi. de ser. rust. prędi. Intentio sua est ista, q̄ sicut in primo dicto cū de traditione agitur seruitutis, oportet dicere q̄ agatur actione personali: ita in ij. dicto fit mentio de patiētia ne mutet̄. Casus est intelligendus, cū agit̄ ad patiētiā p̄standā actione personali. Si tamen velles tenere opi. Bar. non esset inconueniēs dicere, q̄ quo ad actum patientiæ, mutaretur casus, & intelligeretur, cū agitur confessoria, quo casu patientia præstatur per officium iudicis.

a ¶ Dictione, quodāmodo. Adde q̄ ista dictio de sui natura significat fictionem & improprietatē: tex. est cū gl. in l. j. in prin. ff. de re. di. & in l. prętor. in §. j. de eden.

b ¶ Capi. j. Et ibi nota. vide Felyn. & quod ibi in aposti.

Ex his igitur. In stipulatione diuidua obligatione, sed indiuidua effectu, vnus ex hęredibus præstando partem non liberatur in stipu. etiam indiuidua natura & effectu, hæredes promissoris obligantur insolidū: & similiter acquiritur actio hæredibus stipulatoris insolidū. h. d. vsq̄ ad §. si tamen hominem. & diuiditur in tres partes. Secūda ibi: & ideo. Tertia ibi: ex quo quidē. ¶ †Not. ibi: quādiu non eādē rem &c. q̄ solutio partis facta ab vno ex hęredibus v̄r non inducere liberationē, quousq̄ alij soluant in eadem re. Sed contra hoc opponit hic elegans do. Pe. de Anch. quē referunt hic Moder. Nam cū electio obligationis generis vel alternatiuę sit debitoris: vt l. plerūq̄. in fi. de iu. do. & no. in l. legato generaliter. ff. de leg. j. videtur q̄ in p̄missione principali solutio partis inducat liberationem: q̄d est cōtra tex. in §. præce. †Nam debitor qui habet electionē, soluendo partem videtur eligere q̄ vult soluere rem illam. & sic poterit cogi pręcise ad soluendā aliā partē in eadem re, & cessat absurditas: de qua in §. pręced. & in l. si non sorte. §. si decē. de condi. inde. quia post elegit, sola res electa remanet in obligatione: vt l. si stipulatus fuero illud aut illud. j. co. si cui. Ergo si obligatio esset simplex, in illa re posset fieri solutio partis volente creditore à debitore principali, ita videtur, q̄ possit fieri, quādo pars rei est soluta, ex quo per electionem sola res remanet in obligatione. Sed ad hoc respondet Pet. q̄ si ista sola res remanet in obligatiōe, non remanet nisi ex tacito pacto, quòd videtur factum inter debitorē & creditorē, vt totalis solutio fiat in ista re. Sed hoc est pactū nudū q̄d nō parit actionē: vt l. iuris gen. §. igit̄ nuda. ff. de pac. ergo pōt debitor non seruare hoc pactū. Sed doc. Mode. dicūt, q̄ si attendit̄ ista ratio, habebimus cōcedere, q̄ de iure cano. leges istæ non habent locū, quia de illo iure actio oritur ex pacto nudo, vt cōmuniter tenet̄ ī c. j.[b] extrà, de pac. Vt ergo fugiatur ista absurditas, dicendū est, & melius secundū eos, q̄ ille qui soluit partem in istis obligationibus, non videtur velle soluere in reliqua parte non soluta eandē rē pręcisè: sed ita demum videtur velle liberari occasiōe partis solutæ, si reliquā partem in eadem re soluerit. Sed ista dicta ipsi non probant aliqua ratione, vel iure. Quinimo contra eos facit tex. in l. fi. iuncto prin. in fi. ipsius. C. de duo. reis. vbi dicitur, q̄ sicut debitor soluendo partē vni ex reis credendi interrūpit præscriptionē sup toto, ita soluēdo partē vni creditori videtur agnoscere totū debitū, & interrūpitur præscriptio. & h. d. gl. in l. cū notissimi. §. sed in his. C. de pręscrip. xxx. anno. & declarat plenè Bar. in illa q̄one, de eo qui recipit p̄tē, vtrū cōseruet sibi ius in toto aduersus præscriptionē. in l. si prius. §. j. ff. de aqua. plu. arcen. Vnde Pau. de Ca. in §. præce. assignat meliorem rationē, dicens, q̄ ideo non sequit̄ liberatio, quia debitor qui soluit partē, potest variare: vt l. eum qui certarū. §. fi. & ibi per Bar. j. co. Quia igitur si variaret posset contingere q̄ vellet soluere aliā rem totaliter, vel soluere partē in alia re, & sic sequeret̄ absurditas, de qua in supradictis iuribus. ideo non contingit liberatio, quæ ratio multū placet. Non eīm pōt dici, q̄ sit facta executio post electionē, quia solutio partis non peperit liberationem, quę impediret & variaret eligētē: vt l. apud Aufidiū. ff. de opt. leg. & l. huiusmodi. §. si Stichū. ff. de leg. j. & ex hoc infert ipse in §. pręce. q̄ quando in obligatione generis vel in alternatiua electio est creditoris, qui non potest variare, tunc non haberent locū istæ leges, quia creditor accipiendo partem videretur eligere, q̄d sibi solueretur in hac re sola: & hoc dicit tenere Raph. hic, q̄d debes intelligere, quando creditor non potest variare vsq̄ ad lit. conte. vt l. si stipulatus fueris illud aut illud. j. co. Et habes nunc declaratum istum articulū optimū. Sed consequenter quærit Bal. non hic, sed in §. præce. quē tamen Moder. hic referūt, qd si debitor soluit partē creditori recipiēti similiter, & ex certa sciētia, id est quia scit qualis sit obligatio, & natura ipsius, & respōdet quòd tunc cōtingit liberatio, q̄ licet quando soluuntur partes in diuersis rebus, aliud videatur solui q̄ q̄d venit in stipulatione: vt l. in executione. §. pro parte. j. eod. tamen volente creditore aliud pro alio solui pōt: vt l. ij. §. appellata. s. si cer. pet. Non ob. ista iura, quia loquūtur quando creditor errabat, & credebat posse sibi partem solui ipso consentiente, & debitorem liberari. Sed Moder. vnanimiter reprehendūt eum, & bene, q̄ ista est nimis magna restrictio ad ista iura, præsertim cū in dubio quilibet præsumatur scire qualitatē facti proprij, si etiā præsumatur scire ius: vt l. q̄q̄. in prin. ff. ad Velleia. & l. iuris ignorantia. ff. de iur. & fa. igno. & ideo ipsi dicūt, q̄ creditor recipiendo partē ex certa scientia videt̄ recepisse eo modo, quo videtur solui à debitore sub spe: vt si in eadē re alia pars soluatur, contingat liberatio, aliàs nō: sicut dicimus in simili secundū Pau. de Cast. in l. si vero. in prin. ff. de bo. libe. Dn̄s meus addit, q̄ creditor videt̄ recipere secūdū dispositionē iuris, ne aliàs videret̄ delinquere: iuxta l. merito. ff. pro soc. †Tu dic melius, q̄ videtur recipere secundū dispositionē iuris, quia actus contrahentiū & intentio redigitur ad intellectū iuris: vt l. j. §. filiæ vero. de suc. feu. vt per Bart. in l. iuriiurā di. §. si liberi. ff. de op. li. & in l. hæredes mei. §. cū ita. ff. ad Treb. ¶ †Secūdo not. ibi: singuli insolidū &c. arg. secundū Ang. hic, q̄ hæredes vnius vasalli tenentur iurare fidelitatē dn̄o insolidū, licet possideant feudum pro parte. Et hoc est hodie declaratū in c. j. §. omnes filij. si de feu. fue. contro. inter do. & agna. & ita tenet Ang. in l. loci corp⁹. §. si fundus. ff. si serui. vendi.

a vend. Sed quæritur quid econtra, nunquid vnus vasallus [a] teneat iurare fidelitatē insolidū pluribus hæredibus domini sui? Super quo dixit Ang. in l. loci corpus. §. si fundus. ff. si seruit. vendi. φ similiter pluribus hæredibus domini vasallus cogeř iurare fidelitatē insolidū. Sed glo. in c. j. §. omnes filij. dicit, φ non tenetur iurare fidelitatē, nisi vni: & est in eius electione cui iuret, per tex. in c. imperialē. §. præterea. el ij. de prohi. feu. alie. p Fed. Vel debet iurari fidelitas antiquiori, scdm Bal. referentē quorūdā opi. in d. §. oēs filij. Io. And. in addi. Spec. in tit. de feu. §. qm. ver. xxix. sequitur primā opinionē glo. φ sit in electione vasalli cui iuret. Et hanc sequeremur in practica, quia est cōis, vtrū si dominus alienat ius suū in aliū, teneař vasallus iurare fidelitatē, vide qđ ponit Ang. & Io. de Imo. post eū in l. ij. in prin. ff. sol. mat. Do. me. hic addit vnū verbū valde nouū, quia vult φ si vasallus non vult iurare fidelitatē pluribus dñis, possit dimittere feudū. Sed hoc nullus dicit qđ viderim, in locis præalleg. nec probař iure. & ideo melius est dicere, vt suprà diximus. Et quando vasallus possit dimittere feudū, & liberare se à seruitio, vide in c. j. §. fi. de capi. qui cu. ven. & plene ponit Bart. in l. is cū quo. ff. de aqua plu. arcē. Et nunquid vnus ex pluribus dñis possit liberare vasallū in præiudicium aliorū, vide qđ singulariter ponit Bar. i l. j. C. de seruo cōi manu. ¶ Item no. i ver. sed quo casu. inquātū iste ver. refeřř ad oīa præcedentia, sicut tenet glo. super illo verbo. & gl. sequens in verbo, solū. φ quando sumus in obligatione generis, vel alternatiua, creditor non cogitur recipere partē ab vno ex hæredibus, volētē soluere partē suā. Quod probatur subtiliter ex isto tex. secūdū Bar. sic, quia hic dicitur, φ si vnus soluit totū, repetit ab hæredibus iudicio fa. er. Et hic dař intelligi, φ teneř soluere totū: aliàs si posset soluere ptē suā dūtaxat, no ageret fa. er. sed actiōe ne. ge. vt l. ij. & ibi no. C. de ne. ge. & l. si cōes. & ibi etiā p Bar. ff. c. Et ita determinat hic Bar. addēs φ i oblone simplici diuidua, puta i x. φ licet creditor nō cogař admittere pticularē solutionē i debitore principali: vt l. tutor. §. Lucius. ff. de vsuris. tñ i psona heredū eius cogitur admittere. & allegat iura quę ego adduxi scdm Ioā. de Imo in. §. præce. in j. vel ij. glo. Sed quando hæres soluit partem in obligatione generis, vel alternatiua, doc. Moder. dubitāt, vtrū ista opi. Bar. sit vera, φ creditor non cogař recipere partē ab vno soluente, sicut cogeretur recipere ab vno ex hæredibus in obligatione diuidua simplici. Nā iste tex. nō cogit nos hoc dicere, sicut credit Bart. quia ideo cōpetit hic actio fa. erci. †quia licet hæres posset soluere partē, non tñ soluendo partē liberaretur, nisi soluat totū: & ista est necessitas, ppter quā hæres soluendo totū agit fa. ercis. & similiter potest respondeři ad tex. in l. in executione. §. pro parte. j. co. dū diciř ibi, φ hæres soluendo partē nō liberař, & in l. si nō sortē. §. fi. in vlt. respō. de cōdi. inde. nā cōcedēdo φ nō liberař, p hoc tñ nō sequtur φ creditor nō teneař recipere partē oblatā vni ex hæredibus, ex quo verè iter eos obligatio est diuersa. Et si qris, quē effectū opabiř ista solutio? Rñdēt Moderni, φ opabiř vt nō possit peti illa ps soluta ab hærede soluēte, quasi nihil sit solutū, quousq; nō cōstat φ i alia re sit facta solutio totaliter. Mihi placet opi. Bar. qcquid ipsi dicant: moueor per tex. in d. §. p parte. vbi dicitur, φ defunctus soluendo pro parte non liberatur: φ aliud videř soluere, φ id in quo est obligatus. Promisit em soluere totū in vna specie, & posset contingere, & sic admitteretur solutio particularis, φ soluendo postea in alia specie non solueret id qđ pmisit, quia non pmisit duas dimidias in diuersis speciebus. Sed non est dubium, φ quo ad hoc vt aliud pro alio non possit solui inuito creditore, nulla est differentia inter herede & principalē: vt in text. nostro in prin. quē sic intelligunt oēs. Ergo videř, φ creditor nō teneatur admittere hanc solutionē. Et quia Bar. hic tangit, vt modo dixi, φ in obligatione diuidua omni respectu hæres potest soluere partē creditori inuito, sed principalis non: adde ad ea quæ diximus in §. præce. φ qñ debitor pmitteret soluere pluribus locis, tunc videretur actū, φ in vno quoq; loco soluatur pars debiti. Tex. est no. & ibi vide p Bar. in l. ij. §. si quis ita. el j. ff. de eo qđ cer. lo. † Scias etiā, φ quando debitor offert partē debi. in iudi. & iudex cū absoluit pro illa parte ab obseruatione iudicij: iuxta l. si reus paratus. de procu. debitor liberař non virtute obligationis, sed virtute sententiæ ab illa parte quā soluit. Casus est no. in l. si oleū. §. j. ff. de dolo. & ibi tāgit Bar. & plenius in l. Iul. verū debitorem. ff. de condict. indebi. ¶ In glo. posita super verbo, immutatur. ibi: item quid si vnus & c. ibi statur maiori parti. Ista solutio reprehenditur cōiter per omnes: quia regula posita in l. qđ maior. ad munici. loquitur in actibus vniuersitatis: sed in actibus qui fiūt à pluribus vt singulis, regula est in oppositū: vt l. qui fundū. de ser. rusti. præd. & l. quoties. in prin. ff. de vsufru. Quinimo etiā in actibus vniuersitatis, vbi tāgiř pīudiciū singulorū, nō solū vniuersitatis, non valet factū à maiori pte, vt sin. no. Io And. in c. qa propter. extrà, de elec. Et ideo gl. transit ad scđam solutionē. videlicet φ si vnus impedit electionē aliorū dissentiēdo, teneř alijs ad interesse: vt l. hæredes. §. si incerto. ff. fami. erci. Quid ergo fiet, si discordātes sunt partes? Certè hic opus est alio remedio: vnde gl. ponit aliā solutionē in l. executiōe. §. pro parte. j. eo. Et quia istas gl. bene declarat Bar. hic in duobus membris, ideo dic vt hic per eū. Cui adde inquantū dicit, φ iudex nō pōt cogere dissentiētes, vbi nō agitur de pīudicio tertij: vt 12 l. quoties. in prin. ff. de vsufru. † φ hoc est verū, nisi iudex timeat, φ ex discordia partes veniant ad rixā & arma. Tunc em pōt cogere partes concordare secūdū Ang. hic, vt i l. æquissimū. in prin. ff. de vsufru. Sed ista sunt dicta Bart. qui hoc late declarat in l. cōgruit. in vlt. q. ff. de offi. psi. & est glo. not. quā hic cōmēdat Bar. in l. furti. §. qui iussu. ff. de infa. & probatur ista cōclusio in auē. vt lit. iuret. in fi. Vnde dicit Bal. plene declarās hūc articulū in l. j. §. q es. ff. de of. prę. vr. φ regulariter iudex nō pōt cogere ptes ad pacē faciēdā, nisi sit timor rixę, vt dictū est. Sed ista dicta Bar. sunt limitāda scđo mō multū sing. isto mō, videlicet φ qñ partes diu litigauerūt, vel diu fuerunt in rixa, vel in inimicitia: qa forte iterest reipu. ne subditi sui cōsumātur expē. & litigijs, iudex pōt cogere partes ad cōcordiā, intellige in his in quibus concordia permittitur de iure. Primū probat tex. & ibi est glo. no. xc. di. c. placuit. Scđm pbatur in c. fi. de trāsl. & tenet Ant. de Bu. ponens vtrūq; dictū in c. j. de mutuis peti. versus fi. cōmenti. vbi ad hoc alleg. illā gl. no. † Et vtrū iudex vel pars possit cū bona conscientia tractare concordiā, dato φ non possit cogere partes, vide per Spe. & Io. And. in tit. de prepara. iudi. ver. cæterū. & in ver. sed quid. & per do. Ant. plenissimè in loco pallegato. vbi etiā tangit an princeps qui habet supremā potestatē, possit cogere partes ad concordiā. ¶ Tertiò limitař ista regula in his quę tendunt ad ordinationem, vel dēcisionē iudicij: qa tunc si partes discordant, succedit officium iudicis: vt l. iusiurandū & ad pec. §. si de qualitate. ff. de iureiu. & l. iam tñ. §. in hac. ff. iudi. sol. & bene facit tex. in l. si cū dotē. §. eo autem tēpore. ff. sol. mat. Aduerte tñ, qa illa iura non dicūt, φ iudex cogat partes: sed φ iudex potest supplere defectū discordātiū pter text. in §. in hac. qui tñ loquiř, qñ plures ex vna pte discordant inter se ad pīudiciū alterius ptis: & sic illa lex melius cadit sub primo mēbro Bar. Cætera dic vt hic p eū. ¶ In glo. posita sup verbo, actionē. ibi: so. ibi vētū erat. ista sol. est vera indifferenter in hæredibus stipulatoris, φ nullo casu debent consequi, nisi partē suā in interesse. In hæredibus aūt promissoris, licet gl. simpliciter dicat, posita super verbo, sed non facit. in fi. φ etiā ipsi p parte sua cōueniunř ad interesse, tñ Bar. hoc dicit esse verū, qñ est actū à principio ad interesse contra vnū ex hæredibus promissoris. Secus si sit actū ad seruitutē, & secuta cōdēnatio in pstatione seruitutis: tunc enim si seruitus nō pōt præstari, hæres nō liberař soluēdo partē interesse, sed debet pstare totū: hoc pbař ex isto tex. & in l. hæredes. §. an ca. ver. cōtra quoq;. ff. fa. er. Et est ratio differētiæ, qa qñ hæres est condēnatus insolidū ad seruitutē, si admittereř solutio particularis, nō fieret plena executio sententiæ, vt fiat plena executio, sicut deberet totaliter seruitutē, si eā præstare posset, ita debet totaliter interesse. Do. me. hic adducit aliā rōnē: quia qñ est facta cōdēnatio in seruitute æstima. debeř sub tacita cōditione, si seruitus nō possit præstari. Implementum autem cōditionis nō diuiditur in persona hæredū, etiā si sit impleta cōditio in re diuidua: vt l. cui fundus. in fi. de cond. & demon. ergo non potest solui pro parte interesse. Sed ista ratio procederet, quando datio æstimationis esset ipsa in conditione, quo casu loquūtur iura alleg. Sed hic æstimatio est in solutione, & conditio est in seruitute, quia debetur æstimatio, si seruitus non posset pręstari. Vnde ista non sunt similia. ¶ In eadem gloss. ibi: item contra. de seruitu. si vnus. §. finali. communiter soluitur hoc contrarium, quòd stipulatio est inutilis in hæredibus stipulatoris, quando discordant in loco eligendo: vt probatur in l. itinere. ff. eo. tit. per quā l. videtur probari †, φ electio eligendi loci pertinet ad creditorem, nō ad debitorē: quod videtur contra tex. in l. si via. ff. eo. ti. vbi si seruitus legatur, electio loci videtur esse hæredis, & sic debitoris. Dominus meus multū laborat super sol. huius contrarij, distinguēs inter seruitutem legati, & eam quæ debetur ex contractu: quæ distinctio reijcitur in l. sicut. in prin. ff. de seruit. quæ dat electionem creditori eodem modo, si seruitus debetur ex contractu, sicut si debeatur ex vltima voluntate. Et hoc fatetur d. meus in contractu probari, in d. l. si cui. sed tunc insur

a ¶Nunquid vnus vasallus. Adde Bal. in l. j. in xxij. q. ff. de re. diui. Bald. & Ange. in l. cōis. de in ius vocan. Guli. de Cu. & Albe. de Rosa. in l. duo patroni. in prin. ff. de iureiuran. Io. An. in addit. Specu. tit. de loca. in §. nunc aliqua. versi. lxxij.

git dubiũ, & ſecũdũ eũ q̃rit, cur regulariter in cõtractibus e-
lectio ſit debitoris, ſiue in obligatione generis, ſiue in alterna
tiua: vt l. cũ his. §. fi. de con. inde. & l. plerũq;, in fi. de iure dot.
ſecus in electione loci ſeruitutis, & dicit eſſe cogitandũ ꝓ dif
ferẽtia, Tu dicas, ꝙ alia eſt materia electionis in alternatiua,
vel obligatione generis, & alia eſt materia electionis loci in
quo prẽſtetur ſeruitus; & ideo iuriſcõ. in d. l. ſi cui. idẽ pariſor
miter determinat in contractu, & in legato. & ſi ratione diffe
rẽtiæ. reſpon. ꝙ in obligatiõe generis vel alternatiua creditor
non habet ius p̃ſtatiõis in toto genere, vel ambabus reb⁹, li-
cet omnia ſint in obligatione: vt dixi in §. pręcedenti. Sed in
ſeruitute conſtituta vel conſtituenda ſtipulator habet ius in
qualibet parte fundi ſeruiẽtis, vel qui debet ſeruire, vt eſt ca-
ſus clarus in d. l. ſi cui. & in l. certo generi. §. ſi tot⁹. de ſer. ruſt.
præ. Sed ne ille qui cõſtituit ſeruitutẽ afficiat̃ dãno ſine cauſa
reſtringitur ius ſtipulatoris, vt debeat eligere locum minus
dãnoſum promiſſori, quo electo cæterę partes fundi liberant̃
à ſeruitute: vt d. §. ſi totus. Vnde quia reſtringitur ius ſtipula
toris, qđ ſibi cõpetebat ex forma conuentionis, non eſt mirã-
dũ, ſi hęc reſtrictio magis pertinet ad eũ, q̃ ad poſſeſſorẽ: ta-
mẽ quia in vno grauat̃ [a], ergo in alio debet releuari: vt l. cum
qui. in prin. de iureiurã. tum quia cõuenĩetius eſt, ꝙ aliquis ex
facto ſuo præiudicet iuri ſuo, q̃ ꝙ præiudicet̃ ſibi facto alte-
rius contra regulã poſitã in l. id qđ noſtrũ. de reg. iu. Si tamẽ
ſtipulator qui debet eligere, ſit negligẽs in eligẽdo, vel abuta
tur vſu ſeruitutis eundo per totũ fundum, tunc transfert̃ ele
ctio in debitorẽ, ſcđm glo. in l. ſi viã. de ſer. ru. prædi. quæ ita
intelligit illã l. nec poteſt dari melior ſol. ¶ In glo. ſuper ver
bo, ſi non facit. ibi: ſed Io. non refert ad proxime dictũ, ſed in
genere. Iſta glo. eſt aliqualiter obſcura, & oportet declarare,
quomodo primi intelligunt iſtũ ver. ſed non facit ibi difficul
tas &c. ꝙ referatur ſpecialiter dũtaxat ad dictũ pręcedens de
ſeruitute acquirenda hæredibus inſolidũ, vel qũo fiat relatio
gñralis, nõ ad illũ caſum dũtaxat, ſed ponatur regula genera
lis, ſcđm Io. ex qua fiat illatio ad deciſionẽ p̃cedẽtis dicti. Ad
primũ eſt dicẽdũ, ſcđm Bar. hic, & bene, ꝙ intellectus huius
ver. ſi relatio eſt ſpecialis, eſt iſte, licet difficultas fuerit in con
ſtitutione ſeruitutis facienda pluribus à prin. vt l. ſi vnus. p̃al
lega. non tñ erat cõſtitutio impoſſibilis. Vnde quia obligatio
poterat ſuſtineri à prin. l. cũ difficultate, non dicitur in per-
ſona hęredũ ſtipulatoris res deueniſſe ad eũ caſum, à quo in
cipere nõ poteſt; & ideo in hæredibus nõ vitiatur obligatio
nec impeditur quin acquirat̃ eis inſolidũ: vt declarat̃ ĩ l. pluri
bus. §. & ſi placet. j. eo. quia non eſt verũ, ꝙ obligatio non po
tuerit conſtitui: & ſcđm hoc relatio eſt ſpecialis, q̃a loquit̃ ſo
lum in difficultate cõſtituẽdi ſeruitutẽ pluribus in fundo do
minante. † Et q̃a ſingulis hæredib⁹ cõpetit actio inſolidũ, vt
dicunt iura pręalle. dicit text. noſter, ideo intelligẽdum eſt, ꝙ
non ſolũ vn⁹ hæredũ poterit agere inſolidũ, ſed poterit de-
bitor cõdẽnari ad p̃ſtãdũ ſibi ſeruitutẽ inſolidũ, & poterit ſibi
ſoli cõſtitui ſeruit⁹: qđ non poſſet fieri vni ex pluribus dñis à
prin. Si aũt relatio ſit generalis, prout voluit Io. tũc ſẽſus lite
ræ eſt iſte, ꝙ quãuis difficile ſit pluribus hæredibus ſtipula-
toris conſtituere ſeruitutẽ: quia tñ hoc poteſt fieri eo modo,
quo poteſt fieri pluribus dñis à prin. iſta difficultas nõ impe-
diet obligationẽ, vt non poſſit competere actio vnicuiq; inſo
lidũ. Cõſti. tñ non poterit fieri niſi alĳs hæredibus conſentiẽ
tib⁹. Et ex hoc ſequit̃, ꝙ ſi illi ſoli conſtituatur ſeruitus, nõ va
lebit conſtitutio, nec ipſe poterit vti ſeruitute, donec alĳ con
ſentiant. Sed q̃ritur, quæ iſtarũ opi. ſit vera. Super quo Bar. dĩ
ſtinguit, & ſequũtur cõiter Moder. ꝙ aut hæredes diſcordent
in cõſtitutione ſeruitutis, & tunc vera ſit opi. Io. vt l. itinere.
de ſerui. ru. p̃di. Vnde illi qui vicit, nõ poterit cõſtitui ſeruit⁹,
nec ipſe poterit ea vti. Aut hæredes non diſcordãt in cõſtitu-
tione ſeruitutis, & ille qui vicit, petit ſibi conſtitui ſeruitutẽ,
adhuc non poterit ſibi conſtitui ſeruitus, quouſq; alĳ non
conſentiant. Si autẽ de facto ſibi ſoli conſtituãtur, ille q cõſti
tuit nõ poterit impedire vſum victoris, cui eſt facta conſtitu-
tio, quia non põt venire contra factũ ſuum: vt l. per fundũ. de
ſer. ru. præ. Sed illa iura non loquũtur in perſona hæredum
ſtipulatoris, quæ dicũt ꝙ vni ſine alĳs nõ poteſt conſtitui ſer-
uitus. Vnde cũ tex. hic in §. & ſi placet. ſimpliciter dicat, ꝙ li
cet ſeruitus non poterit conſtitui à prin. niſi cum difficultate
& certo modo, tranſit ad perſonam hæredum obligatio in-
ſolidũ, probabiliter poteſt dici id qđ dicit prima opi. ꝙ poteſt
conſtitui vni hæredũ agenti ſoli ſeruitus cum effectu: & ipſe
ſolus poterit incipere vti ſeruitute. & iſte intellectus eſt nota
bilior, & magis amicus his ver. ¶ Sed aduerte ad intellectum
Io. quia ſi hæredibus non poteſt conſtitui ſeruitus, vt ipſe fa
tet, niſi ſimul: ergo videtur, ꝙ etiam obligatio ad conſtituẽdã
ſeruitutẽ nõ poſſit videri ſcđm cõſtituta ſingulis de per ſe, q
ſeruitus quæ nõ poteſt pręſtari plurib⁹ vt ſingulis, nõ poteſt
etiam deduci ſingulis in ſtipulatione: vt l. ſi vnus. pręa. & l.
plurib⁹. §. & ſi placeat. i prin. j. eo. Ergo vr̃, ꝙ ſingulis hæredi
b⁹ nõ poſſit cõſtitui ſeruit⁹: ita etiã obligatio ad cõſtituendã
ſeruitutẽ nõ poſſit formari ĩ ſingulis eorũ. Cuius contrariũ di
cit hic Io. quia vult, ꝙ vnus ex hæredibus poſſit agere inſoli
dũ, & facere reũ cõdẽnari, ſed nõ poſſit cõſtitui ſibi ſeruit⁹ in
ſolidũ. Sol. ſaluãdo opi. ſuã dicã ꝙ reſpectu obligatiõis q̃ trãſ
fundit̃ à defuncto ĩ hr̃des, iſti hr̃des repręſentando ꝑſonã de
functi: vt in aut. de iureiu. à mo. p̃ſt. §. j. fungũtur loco vni⁹. ſ.
defuncti: & ideo vni vr̃ cõſtituta ſeruit⁹ poti⁹, q̃ plurib⁹: vt
dicit hic d. me. & bene, cuius tamẽ obligatio, q̃a eſt indiuidua
cõpetit ſingulis inſolidũ. Sed reſpectu iuris, qđ nondum erat
cauſatũ in defuncto. i. reſpectu cõſtitutionis ſeruitutis de no
uo faciẽdæ, iſti nõ poſſunt dici repręſentare ꝑſonã defuncti:
& ideo cõſiderãtur vt plures, quo ad actũ cõſtitutionis ſeruitu
tis. Sic oportet declarare hanc difficilẽ gl. quæ in hoc puncto
à nemine declaratur: & quia Bar. hic tetigit, qũo ſentẽtia la-
ta ꝓ vna proſit alteri, vel noceat. Adde breuiter dictis ſuis, &
primò inquãtũ dicit, ꝙ in ſeruitute reali iã cõſtituta ſnĩa la-
ta contra vnũ nõ nocet alĳs: per l. ſi de cõi. ff. ſi ſerui. vẽ. Adde
qđ ipſe plenius diſtinguit in d. l. ſi cõi. dicit em̃ in effectu, ꝙ
aliqñ agẽs ſuccubuit culpa, & nõ dolo, & tunc ſentẽtia nõ no
cet alĳs, quia ſi noceret, nullũ haberet remediũ contra eũ qui
ſuccubuit. Si verò agens ſuccubuit per dolum, tunc ſenten-
tia nocet alĳs, quia poſſunt habere regreſſum cõtra eum qui
ſuccubuit, vt ibi dicitur in ſecundo reſpõſo. Aliquãdo agens
ſuccubuit iuridicè: & tunc ipſe videtur tenere, quòd ſicut ſen
14 tentia lata pro eo prodeſſet alĳs, ita etiã noceat. ¶ † Sed con-
tra hoc facit regulariter ſententia contra vnum ſuper iure in
diuiſibili, non nocet alteri. Caſus eſt not. quẽ ipſi non indu-
cunt in l. ĳ. C. de conſor. eiuſdem litis. fallit niſi omnes qui ha
bent ius indiuiduũ fuiſſent citati, vt adeſſent iudicio: quia ſi
vn⁹ ſolus ſuſcepit cãm, ſnĩa lata cõtra eũ nocet omnib⁹. Ca-
ſus eſt no. ĩ l. ſi rẽ. §. pe. ff. de eui. De cui⁹ intellectu ego ſcripſi
multa in l. cũ ex cã. j. eo. Vnde poti⁹ vr̃ dicẽdũ, quòd ſnĩa nõ
noceat, niſi forte ad petitionem rei alĳ fuiſſent citati, vt adeſ-
ſent iudicio: & vere non valet iſta conſequentia, ſententia la
ta pro vno prodeſt omnibus, ergo ſimiliter nocet: quia iſta
conſequẽtia eſt contra textum in l. fina. C. de fideiuſ. vbi pa-
tet ꝙ ſnĩa lata cõtra vnũ ex conreis, nõ nocet alteri. Et tñ lata
ꝓ vno ꝓdeſt, ſcđm Bar. q hoc declarat ĩ §. ex duob⁹. ver. iiĳ. q̃
ro. j. de duo. re. Vnde ĩ his q ſunt obligati inſolidum, vt tanq̃
duo rei, ſnĩa lata ꝓ vno ꝓdeſt alĳs, & tñ non nocet. Primũ ꝓ
bat̃ ĩ l. rẽ hr̃ditariã. §. fi. ff. de eui. ſcđm vnũ intellectũ. Scđm
in d. l. ſi rẽ. §. pe. ¶ Scđò adde, inquãtũ Bar. dicit vnico verbo,
ꝙ ſnĩa lata ꝓ vno ex his qb⁹ cõpetit actio inſolidũ ad ſeruitu
tẽ cõſtituendã, nõ ꝓdeſt alĳs, ꝙ iſta doc. nõ placet dño meo.
Primò qdẽ, q̃a rõ tex. ĩ l. loci corpus. §. ſi fund⁹. eſt fundata in
iure ĩdiuiſibili: & iſta rõ habet locũ ita ĩ ſeruitute cõſtituẽda,
ſicut cõſtituta: quia etiã actio perſonalis cõpetit inſolidũ: vt
l. viæ. ff. de ſeruit. & in text. noſtro. ergo idem vr̃ eſſe dicen-
dum in vtroq; caſu. Secũdò, quia ego habeo regulã quã ponit
glo. in l. ĳ. C. ſi vnus ex pluribus ap. & comprobat Barto. in l.
ſi qui ſeparatim. §. quod eſt reſcriptum. ff. de ap. quòd ſemper
ſententia lata pro vno prodeſt conſorti, qui habet ius indiuiſi
bile, licet nõ noceat: vt ſ. dixi. Et iſta opinio multum placet,
quia iſta actio ꝑſonalis q̃ cõpetit ad ſeruitutẽ, niſi ſimus ĩ ma-
teria valde ſtricta, in qua nõ debet fieri extẽſio, ſicut in mate
ria ſtatuti, iudicat̃ ſicut ipſa res ad quã cõpetit actio. Caſus eſt
no. & ibi hoc tradit Bart. ita diſtinguẽs, vt dixi in l. Gallus. §.
nũc videdũ. de li. & poſth. & iſta ſufficiãt quo ad dicta Bart.
quæ ſunt optime declarata. Aduerte tñ, quia Ange. dixit in l.
Papi. §. ſi ex cauſa. de inoffi. teſt. allegãs ibi In. ꝙ in caſibus in
quibus ſententia lata contra vnũ nocet alteri, hoc eſt intelli-
gẽdũ, ſi alter ſciat litẽ agi: aliàs ſec⁹, qđ tñ nõ affirmo ꝓ nũc,
ſed recurre ad no. in l. ſæpe. ff. de re iudi. & in c. quãuis. extrà,
& eo. ti. ¶ † Sed q̃rit hic Cy. eſt elegans qõ. Tu vides, ꝙ ſentẽ
tia lata cõtra vnũ nõ nocet alteri ĩ plurib⁹ hæredib⁹ ſtipulato
ris. ponat̃ ergo, ꝙ vnus agit & ſuccubuit, deinde agit alter, &
obtinet. q̃rit̃ vtrũ huic vincẽti ſit cõſtituẽda ſeruit⁹. Et deter
minat ipſe ꝙ neutri eſt cõſtituẽda ſeruit⁹: nã ſi ille petit ſibi
cõſtitui q vicit, poterit dicere reus, nõ poſſum cõſtituere tibi
ſoli, q̃a & alteri debet̃. Si aũt alter petat ſibi cõſtitui, dicet̃ non
teneor tibi cõſtituere, q̃a obſtat tibi exceptio rei iu. & ſic ſnĩa
erit eluſoria ĩ effectu. Do. me⁹ hic dicit, ꝙ ille q fuit excluſus
p ſnĩam ex ꝑſona alteri⁹ poterit admitti, vt conſtituat̃ ẽt ſibi
ſeruitus. vnde quod non poteſt cõſequi per ſe, conſequeretur
per alium, ſicut dicimus in l. ſi is qui duos. in fi. ff. de lib. le. al-
leg.

[a] ¶ In vno grauat̃. Adde text. in l. j. in fi. C. de his qui ante apert. tab. l. fi. C. de inſtit. & ſubſti. & in l. qui libertinos. C. de oper. lib.

leg. similia, quia aliquis retinet seruitutē per socium, quā nō retineret per se: vt l. si partem. in prin. ff. quē ad. ser. amit. & l. seruitus per sociū. ff. eo. tit. Sed ista dicta nō sunt similia quęstioni nostræ, qa l. si is qui duob⁹. loquitur, qn̄ ius qđ cōpetit illi cui principaliter debeť, nō potest sibi accipere, nisi etiā cōpetat alteri. In casu autē nostro bene pōt cōpetere vni seruitus absq; eo ꝙ cōpetat alteri, qa habeť pro non dn̄o, & hoc virtute sn̄iæ. Tex. autē in l. si ptem. & in l. seruit⁹. loquiť qn̄ cōstabat illū cui ius conseruatur per sociū habere seruitutē. Vn̄ nō est mirū, si vn⁹ qui vtiť insolidū, cōseruet ius alteri⁹. Sed in casu nr̄o cōstat, nec pōt cōstare, ꝙ seruitus debeať illi qui succubuit, qa sentētia habeť pro veritate: vt l. ingenuum. de sta. ho. Vnde nō pōt dici, ꝙ cōseruet portio sua per aliū, cùm constet per sentētiam ꝙ nullā portionē habuit. Dic ergo, & melius, ꝙ secūdo vincēti debet cōstitui seruitus, nō primo, qui succubuit: qa si reus diceret, seruitus debeť alteri, allegaret iniqtatē setētię latæ pro se: qđ nō potest fieri. Casus est no. quē ibi no. Bar. ad hoc in l. si seruus pluriū. §. j. ff. de leg. j. & ideo nō est admittēda ista alleg. † Et vt perficiam⁹ materiā huius subtilis §. qa suprà dixi, ꝙ particularis solutio nō admittiť inuito creditore: intellige hoc verū, qn̄ à pricipio fuit vnū debitū originaliter: secus si plura debita olim diuisa cogātur in vnū, & in psonā vnius volūtariè: quia tūc admittiť solutio pticularis. Vbi autē debitū olim diuisum vniret in vnū ex necessitate, tūc nō admittereť solutio pticularis. Casus est fin. ita distinguēs secūdùm Bar. ibi in l. si pignori. ff. fa. er. scias etiā, ꝙ sicut obligatio simplex diuidiť iter hæredes, quo ad actionē psonalē passiue: ita etiā diuidiť quo ad hypothecā. Vnde sicut hæredes pro legato tenentur vnusquisq; pro rata, ita bona testatoris, quæ trāseunt ad hæredes, nō sunt obligata, nisi pro rata ipsius hæredis. Casus est not. in l. fin. C. cōmunia de leg. quē tex. no. Bar. ad hoc in l. legatorū. in prin. de le. ij. Et hic fuit tactū, ꝙ difficultas cōstituēdi seruitutē propter pluralitatem dn̄orū nō vitiat obligationē. Quęrēdū esset, qđ si alio respectu oriť ista difficultas? sup quo vide tex. & qđ ibi ponit Bal. in l. si. ff. de ser. ru. pdi. Et ad illā quæstionem, de qua suprà diximus, quō sn̄ia lata super iure indiuiduo noceat, vel ꝓsi alteri, vide gl. in l. q in aliena. §. j. de neg. gest.

Si tamen hominem. Hoc dicit, secundùm intellectum Pe. & cōmunē: Sentētia absolutoria & acceptilatio liberāt in obligatione generis vnū ex hæredibus, pro pte, & similiter promissorē & eius fideiussores. Scda est ibi: idemq; est. Tertia ibi: idēq; est. ¶ In glo. posita sup verbo, tn̄. ibi: licet ps Stichi soluta &c. gl. tacitè opponit de lega. ij. & §. ex his. s. e. vbi videť ꝓbari totū oppositū eius, qđ hic dicit. Hic tāgit vnā solutionē, q̄ licet sit vera in se, diuinat ad text. qui loquiť de obligatione hōis in genere. Vn̄ in hac eadē l. §. j. q posuit duas alias so. quæ etiā diuināt ad tex. & bene, rephenduntť hic per doc. Et ideo Petrus subtilis doctor, quē sequiť Bart. & cōmuniter Mod. ponūt aliū intellectū ad istū tex. dicētes ꝙ iste tex. non loquiť in solutiōe ptis, sed in eo qui est liberatus per sentētiam absolutoriā per acceptilationē: & est ratio differētiæ secūdùm eos, qa qn̄ quis soluit ptem in vna re, si liberaret solutiōe ptis, posset cōtingere absurditas, ꝙ in alia re solueret aliā ptē: sicut vidisti declaratū in §. j. Quæ absurditas nō habet locū in casu nr̄o: qa si ille q est obligat⁹ soluat ptem postea in alia re, nō diceť soluisse ptē in duabus rebus, qn̄ in prima parte non fuit facta solutio, sed liberatio, ita ꝙ illa ps nō est amplius in rerum natura. Vn̄ repeniť fieri solutio, vel in vna re dūtaxat, nec inueniet solutio quæ sit facta in alia re. Sed ista dicta nō vidētur ꝓcedere cū reuerētia: quia secūdùm hoc ficta solutio operaret plusq; vera: nā acceptilatio est ficta solo: vt l. si ex plurib⁹. in fi. j. đ acceptila. Sed hoc est incōueniēs, ꝙ fictio opereť plusq; veritas[a]: vt l. filio quē pater. de lib. & posthu. imo aliqn̄ reperiť, ꝙ ficta traditio nō opať idē ꝙ vera: sup quo vide qđ scripsi in l. q meo. in fi. s. de acq. pos. Itē & aliqn̄ ficta solo nō æqualet verę: vt c. ad nostrā. de iureiu. vbi est casus, & per Bart. in l. āplius nō peti. ff. rē ra. ha. & in l. Iul. la picola. de cōdi. & demō. in illa quæstiōe, vtrū ille q iurat soluere libereť cōpensatione, quæ est ficta solutio. Vn̄ iste intellect⁹ nō placet. Dic ergo, & melius, ꝙ in prin. tex. nostri, dū diciť, ꝙ cōtingit liberatio, intelligo quo ad effectū exactionis, qa nō poterit hæres qui soluit pro pte sua, ad illa soluta amplius cōueniri: & hoc tenet glo. s. e. l. in prī. ver. qđ ergo. quā sequiť ibi Bar. Et ꝙ iste tex. debeat ita intelligi, declarat ver. sequēs, ps autē. dum dicit, ꝙ pars cæterorū superest obligationi, vt exolui posit. Et sic ostendit ad quē effectū prius dicit, ꝙ pars soluta non est in obligatione. s. quo ad effectū exactionis: sicut quo ad hūc effectum dicit, ꝙ ps aliorū est in obligatione. Sed cōtra istū intellectū opponit: qa ver. se. dicit, ꝙ idē est in promissore qđ in hæredibus. Sed hoc est falsum: qa licet promissor principalis soluerit ptem. pōt cōueniri etiā ad partē solutā, secūdū Dy. & Bar. hac ea. l. §. j. per l. stipulatus. de solu. Et si illa opinio esset vera, iste intellectus non posset ꝓcedere. Sed ego sum secut⁹ ibi opi. gl. ꝙ quo ad effectū exactionis. i. quo ad executionē, non posit agi etiā cōtra ꝓmissorē principalē: vt dixi in d. §. pro qua cōclusione est casus fin. hic in ver. idemq;. & qa hodie nō potui videre dn̄m meum in isto §. si aliquid noui dicit, refereť in lec. se. Saluari tn̄ potest opi. cōmunis, ꝓ cuius itellectu cōsidero, ꝙ aliquādo acceptilatio fit obligato ad hominē in genere super parte hominis, similiter in genere. Aliqn̄ acceptilatio fit sup certo hoīe ꝓ parte: verbi gratia, cū sit obligat⁹ ad hominē in gn̄re, libero te ꝓ parte in Sticho. & sic in certo hoīe prīo casu cōcedēdū est id qđ dicūt Pe. & Bar. ꝙ liberatio cōtingit pro parte incōtinenti, qa non potest contingere illa absurditas, de qua in hac eadem l. §. j. ¶ Sed hoc quō non posit cōtingere, aliter & aliter declarať. nā Bar. hic post Petrū dicit, ꝙ hoc non potest cōtingere, quia precedente acceptilatione in parte hominis si postea alia pars soluitur in quolibet homine, iā non dicitur solutio facta de vna re, quæ est in obligatiōe in diuersis reb⁹: quia obligatio primę partis nō erat in rerū natura, tempore secūdę solutionis. Sed ista declaratio non videť sufficiens aliquo modo, quia similiter posset dici, cùm sit vera solutio, ꝙ si p solutionē veram obligatio tollitur, seu posset tolli, ꝙ aliās pars quæ soluereť in alia re, posset solui quia prima pas pro qua est facta vera solutio, & obligatio ipsius est extincta, nec est in rerū natura tpe secundæ solutionis. † Præterea sicut ego dixi superius, si solutio vera nō operať liberationē, ergo nec ficta: quia ficta solutio quæ fit per acceptilationē, liberat ad exemplū verę solutiōis: vt dicit tex. in l. in diē. ff. de accep. ergo nō potest operari plusq; vera solutio. Vnde Io. de Imo. declarat hoc aliter, & bene in paucis verbis, dicens quòd quando debitor hominis in genere liberatur generaliter pro parte, nō super aliquo certo homine: tūc si postea alia pars in certo homine soluať, de eodē homine videbitur facta liberatio ex dispositione iuris, & sic non repeririť solutio ficta & vera in diuersis rebus, sed in vna & eadē re, & per consequens cessabit inconueniens: de quo in hac eadem l. §. j. Confirmať ista respōsio, quæ est optima, quia eoipso ꝙ soluitur alia pars in certo homine retro, ille videť fuisse in legato solus: vt declarat Bar. post glo. in l. Meuius. §. duobus. de leg. ij. In illo ergo videbiť interposita acceptilatio. Cōtra hanc tamē lecturā cōmunē, quæ hoc modo pōt saluari, multū facit tex. in l. pro pte. cū l. se. ff. de accep. qui dicit, ꝙ nō solū debitor summæ potest pro certa parte summæ liberari per acceptilationē, sed etiam debitor certi corporis, veluti homo, intellige scilicet certus: aliàs falsum diceret iuriscon. qa homo in genere non obligat debitorem ad certū corpus: vt l. cùm incertus. de leg. j. & sic videť ibi probari, ꝙ quādo corpus certum nō est in obligatione, nō posit fieri acceptilatio pro parte. Sed saluando cōmunem opinionē dicamus, ꝙ illud ar. à contrario sensu est sumendum in secūdo casu, quē statim ponā nō in isto: quia vt patet ratione subtili s. alle. ꝙ debitor hominis in genere libereť pro parte, in genere non habet aliqđ incōueniens. Secūdo casu quādo debitor generis liberaretur pro parte in vno indiuiduo: verbi gratia, in Sticho: tunc credo ꝙ ista liberatio nō valeat, qa si postea solueretur pars in alio homine, resultaret absurditas suprà dicta, ꝙ ficta solutio videretur facta in vna re, & vera in alia: nec plus debet operari ficta solutio, q̄ vera: & hac ratione vtiť punctaliter glo. determinādo hunc scd̄m casum in l. qui hominē. in gl. magna. ff. de accep. Lectura tn̄ mea, quā ego dedi ad text. est notabilior, & multū cōformať verbis literæ dum dicit, cæterorū obligatio superit, vt exolui posit. Sed cōtra istud scd̄m mēbrum sic determinatū facit tex. in l. qui hominē. vbi diciť, ꝙ acceptilatio facta ꝓ parte in vna ex reb⁹ alternatiuis liberat pro illa pte debitorē: & tn̄ hic posset contigere absurditas, de qua ī l. si nō sorte. §. si x. ff. đ condi. inde. nā liberato debitore p acceptilationē in pte vni⁹ rei, si alia portio soluať in alia re: prima facie ficta solutio & vera reperienť in diuersis reb⁹, & tn̄ ibi cōtingit liberatio. Istđ cōtrariū est difficile, sed pōt intelligi ibi tex. vt dicit gl. ꝙ ibi sit alternatiua legis, nō hōis: qđ declarat vt ibi p gl. Sed qa hoc facit aliqualiter violētiā lr̄æ, dicamus, & est noua rn̄sio in ista materia, ꝙ in hoc est differētia inter obligationē hōis in gn̄e, & obligation. alternatiuam. Et ratio differentiæ est, quādo debitor liberatur pro parte in vna re ex cōtētis in alternatiua ꝓpter vnitatē obligatiōis ꝓpt

[a] ¶ Fictio operetur plusquam veritas. Adde Richardū de Saly. in l. traditionibus. C. de pactis.

quã istæ duæ res computantur tanq̃ vna quo ad quedã fit vt qui liberat in vna re debitore pro parte, videat etiã liberare in alia. Vnde etiam liberatio quæ fit per pactum in vna re, idem operatur in alia cõtenta in alternatiua; vt in l. si vnus. §. sed stipulatus. ff. de pac. & hoc dicit tex. expresse in d. l. qui hominẽ. in fi. dumvult, q̃ sola pars hominis debeatur, in quo tamẽ acceptilatio nõ fuit facta: sed in quãtitate, & secundùm hoc non potest contingere absurditas in alternatiua, quæ contingeret in vera solutione partis: quia si pars alterius rei cõtentæ in alternatiua soluer, quia in illa parte etiam videtur facta liberatio, reperietur ficta & vera solutio in eadẽ re. Sed quãdo homo debeatur in genere, liberatio facta per acceptilationem de vno in diuiduo generis, nõ videtur facta de alijs indiuiduis, quæ cõtinentur in genere: & ideo pactum simplex tunc non liberat debitorem à præstatione alterius hominis, quia videt interpositũ super alia re: vt dicit tex. in d. §. si stipulatus. & §. seq. Et si dicat: cur ergo contingit liberatio ad totã obligationem, si debitor hominis liberatur ab vno indiuiduo totali per acceptilationem, vt statim videbis in vl. gl. Respondetur, q̃ hoc non est: quia ille homo & alij qui sunt in obligatione, censeantur idem, sed per regulã quæ ponitur in l. & per iusiuran. §. si hominẽ. ff. de accep. q̃ quando qs liberatur ab eo quòd soluendo induceret liberationẽ, etiam creditore inuito, satis dicitur facta vera solutio de toto eo qđ debetur. ¶ In glos. super ver. acceptilatũ. ibi: so. ibi in rem, hic in personam. † Nota hanc glo. sing. quia tenet expresse, q̃ liberatio facta per acceptilationem vni ex reis debendi, hoc acto q̃ promisit sibi duntaxat, & non alteri cõreo valet etiam pactum illud, ita quòd non extenditur liberatio ad cõreum debendi. Item sensit glo. in fideiussore & principali, in l. & per iusiuran. §. & si legatorũ. ff. de accep. & plene declarat illam materiam de reo & fideiussore, cuius verba trãscribit hic d. me. & in duobus reis in quibus loquit̃ hic gl. approbat eam expresse Bar. in l. ex duobus. ver. iiij. quæro. j. de duob. re. arguendo sic, quia si vnus ex reis debẽdi potest soluere cum hac cõditione, vt alter cõreus nõ liberetur: vt l. Modestinus. ff. de solu. multo fortius vel eadem ratione saltem poterit fieri ficta solutio cũ hac conditione. Ego non sum secutꝰ ista dicta in dicta l. ex duobus. nam si posset in liberationẽ quæ fit per acceptilationem apponi ista conditio, ab eo qui liberet inter viuos: multo fortius posset apponi à testatore, quia in testamentis fit plenior interpretatio: vt l. in testamentis. de reg. iur. Præterea dato quòd testator exprimendo quòd liberatio facta vni nõ prodesset alteri, ex hoc solummodo posset istud inducere: hæres tamen qui habet liberare per acceptilationem, posset apponere hoc pactum, & esset æquissimum, vt seruaretur voluntas defuncti. Sed hoc negatur expressè in l. iij. §. nunc de effectu. de lib. le. & in l. nõ quocunq;. §. qui Caium. de leg. j. Ergo non videtur posse dici id qđ tenet ista gl. Et ad rationẽ Bar. respõdeo, vt dixi in voce, & vt plene scripsi in d. l. ex duobus. In eadem ibi: vel ibi erãt duo rei, hic non. Bar. & Ang. not. hanc glo. & post eos do. me. ad duo. Primò q̃ ista consequentia non est bona, duo sunt obligati insolidum ex natura rei, ergo sunt duo rei debendi. hoc etiam tetigit Bar. in §. ex his. s. eo. & plenius hic declarat in l. ij. ff. de duo. re. Sed Ioan. de Imo. & Moder. hic dicunt, quòd ista glo. non dicit hoc, quia in casu nostro isti hæredes non erant obligati insolidùm, sed pro parte. Vnde nec etiam potest inferri ex ista glo. quòd liberatio facta vni ex obligatis insolidum, qui nõ sunt duo rei debendi, non prosit alteri; quia hic nõ erant obligati insolidum, vt dictum est. Tu dicas mentẽ glo. fuisse illam, quã dixit Bar. licet enim reuera tex. noster non loquatur in obligatis insolidum, glos. tamẽ præsupponit, quòd erant obligati insolidum, vel quòd etiam si erant obligati insolidum, liberatio facta vni nõ prodesset alijs. Et quòd hoc sit verum, patet clarè ex tertia solutione, quã subijcit incõtinenti ibi, vel hæc diuisionem recipit, ibi non, vbi soluit, ponẽdo diuersam rationem præcedentis, q̃ ideo liberatio facta vni nõ prodest alijs, quia erant obligati pro parte, nõ insolidũ. Vnde si præcedens solutio intelligeret̃ similiter etiam de obligatis pro parte, ista sequens esset superflua, vel esset declaratiua præcedẽtis: qđ verba nõ sonãt: & si hoc est verũ absolute, qđ dicitur in hac tertia solutione, videlicet q̃ liberatio facta vni ex obligatis ꝓ parte non prodest alijs: vt l. si ex duobus. ff. iu. sol. ita remanet dubium. Quid si plures sunt obligati insolidum, tanq̃ duo rei, & vnus liberat̃ ꝓ parte sua per acceptilationẽ, vtrũ ista liberatio prosit alijs conreis, vt videatur facta diuisio debiti inter eos? vide qđ scripsi post Barto. plene in d. l. ex duobus.

Item si in facto. Si ex pluribus hæredibus promissoris vnꝰ prohibet stipulatorem vti seruitute, stipulatio cõmittitur cõtra omnes ad interesse pro partibus hæreditarijs: sed si vnus ex hæredibꝰ stipulatoris prohibetur, nõ cõmittit̃ omnibus stipulatio ad interesse, sed prohibitio duntaxat. Ad pœnã vero cõmittit̃, sed alijs qui nõ sunt prohibiti obstat exceptio. h. d. vsq; ad §. Cato. Et diuiditur in sex partes. In prima ponit̃ de hæredibus promissoris. In secunda ibi: econtra. de hæredibus stipulatoris. In tertia ibi: nam si pœna. distinguitur in hæredibus stipulatoris, vtrũ sit apposita pœna, vel nõ. In quarta ibi: idem iuris. determinatur esse idẽ qđ supradictum est in hæredibus stipulatoris, in alio exemplo qđ ponitur in litera. In quinta ibi: sed hic differentia. assignatur ratio diuersitatis inter hæredes promissoris, & stipulatoris & inter stipulationẽ pœnalẽ, & illam cui pœna non est adiecta. In sexta & vltima ibi: l. eadẽ dicemus. extenduntur omnia prædicta ad tertium exemplum, qđ hic ponitur. ¶ No. primò ibi: item si in facto iuncto ver. seq. veluti &c. stipulatio per te fieri &c. dicitur continere factum, & nõ dationẽ. Et similiter dicitur in l. idem iuris. in prin. in stipulatione habere licere. Sed hoc videt̃ falsum secundùm Pau. de Cast. quia ista stipulatio, per te non fieri, quominus mihi ire agere liceat &c. videt̃ continere cõstitutionẽ seruitutis. Sed stipulatio seruitutis continet rem dari, nõ factum: ergo videtur, q̃ ista litera non procedat, & q̃ stipulatio seruitutis cõtineat rem dari, declaratum fuit in §. j. in hac eadem l. Sed posset hoc cõtrariũ saluari, tenẽdo opi. Bar. in d. §. j. q̃ stipulatio seruitutis contineat factũ respectu patientiæ p̃stãdæ seruitute cõstituta. Quod tamen non videt̃ posse dici, duplici ratione. Primò quidem, quia vt ego declaraui in d. §. j. etiam ad patientiã præstandã stipulatio seruitutis non dicitur cõtinere factũ, sed ius: & ita sing. decidit Bar. in stipulatiõe patiẽtiæ, quæ fit seruitute cõstituta, in l. stipulatio ista. §. si quis ita. j. e. Præterea etiã secundùm opi. Bar. stipulatio seruitutis nõ cõtinet merũ factũ. Sed hoc videtur cõcedi. quia tex. iste loquit̃ de stipulationibus quæ cõtinent merũ factũ, secundùm omnes †. Vnde Pau. de Cast. respondet aliter, q̃ ista stipulatio negatiua vel affirmatiua, habere licere &c. quæ continet merũ factũ, & cõcipitur per verba facti, nõ est stipulatio seruitutis cõstituẽdæ, sed quædã obligatio personalis ad patientiã: & hoc tenet Bar. in l. si sub vna. §. fi. j. eo. & ideo non dicitur cõtinere dationẽ, quæ præsupponit ius, sed simplex factũ. Et licet ita sit, q̃ non cõtineat cõstitutionẽ seruitutis, ista tamen obligatio personalis transit ad hæredes: & ita declarat Bar. vbi plene scripsi, in l. si sic stipulatus fuerĩ per te nõ fieri. j. eo. Et pro intellectu huius cõclusionis vide qđ ponit Bar. in l. pe. ff. de ser. leg. & qđ ego scripsi post Bar. in d. l. si. sic. Pau. tamen de Cast. hic licet sequatur hãc conclusionẽ, dicit Bar. tenere oppositum, & variare à seipso in l. iiij. §. Cato. j. eo. in vj. q. vbi vult, secundum eũ, q̃ videatur cõstituta seruitus per ista verba: quod videtur cõtra istum tex. quia sicut stipulatio nõ cõtinet factũ simplex, vt dixi, de quæstione tamẽ dicemus plenius in §. si quis ita. s. alleg. vbi tangit Bart. Hæc tamen dicta limitat hic Pau. de Cast. ex his q̃ ponit Spe. in tit. de emp. & vẽ. §. j. versi. pone. vbi dicit, q̃ quãdo stipulatio cõcipitur per verba facti modis prædictis, si concipitur ad vtilitatem fundi vicini, tunc propter causam quæ exprimitur, videt̃ cõstituta seruitus. Vnde ego dixi in d. l. si sic stipulatus. j. eo. sequendo istã doc. q̃ si aliquis stipulatur per te non fieri &c. vel sibi ire agere licere &c. respectu certi & determinati fundi vel rei, puta quia per te nõ fieri, quominꝰ per fundũ tuũ vadas ad domũ meã, cùm satis videatur exprimi, q̃ ista stipulatio interponitur ad vtilitatem illius rei, satis videtur promissa cõstitutio seruitutis: allegaui glos. in d. §. si quis ita. sed non istam autoritatem Spe. quã adducit hic Pau. de Cast. ¶ Secundò no. ibi: tenetur qui deminuit & cohæredes eius. iuncta glo. super illo verbo, quæ dicit, q̃ lex, pro portiõe hæreditaria, q̃ quando propter non factum cõmittitur aduersus plures hæredes obligatio ad interesse, semp diuiditur obligatio, & quelibet tenet̃ pro parte: vt probatur in l. stipulationes nõ diuidunt̃. in fi. j. eo. & videbis plenius in §. Cato. † Sed contra hoc fortiter facit: quia si quilibet hæredũ tenetur pro parte ad interesse, vt omnes intelligũt post glo. ergo vnus ex hæredibus si soluit totũ, non repetat iudicio fa. er. quia voluntarie soluit vltra partem suam: vt l. iij. cum ibi no. C. de neg. gest. & l. si cõmunes. ff. eo. & ibi per Bar. Sed hic videtur, q̃ repetit partẽ aliorũ iudicio fa. er. ergo videt̃, q̃ posset vnusquisq; cõueniri ad solutionẽ. Nec potest hic cõuenire responsio, quã tradit Bar. ad si. contrariũ in hac eadem l. §. ex his. dũ dicit, q̃ quãdo agit̃ ad seruitutẽ constituendã contra vnũ ex hæredibus, qui cõdemnatur ad rem cõstituẽdam, si seruitus nõ põt constitui, debet soluere totũ interesse: quia cũ ista solutio fiat in executione sentẽtiæ latæ, & illa sentẽtia obligat hæredẽ insolidũ, nõ dicet̃ plenè facta executio, nisi soluat̃ totũ interesse: nam in stipulatione continente factum negatiuum, sicut in casu §. nostri, si semel fuit cõtra factum: quia quod est factum, non potest fieri non factum: est amplius in obligatione, sed est petendum interesse à principio, secundùm Bartol. in l. stipulatiões non diuiduntur. in vlt. char. j. eo. ex quo factum est irreparabile, vt probatur in l. si vsusfruc. in biennium. & ibi tangit Bar. ff. de vsufruc. le. Vnde hic non videbatur posse agi ad factum, sicut in §. præce. agebatur ad constituendum ius indiuiduum seruitutis. Et vere cõtrariũ est difficile, & erit bene cogitandũ. Pro nunc tamen occurrit ista solutio, quòd dictũ Bar. potest procedere, quando factum negatiuũ esset momẽtaneũ: sed quando haberet causam successiuã, sicut in casu nostro, tunc esset cõsiderandus modus agendi, q̃ si ageretur pro facto præterito dũtaxat, adhuc idẽ esset: quia cùm semel facta prohibitio, nõ posset fieri, vt non videretur facta: sed si ageretur respectu futuri temporis, & prohibitionis futuræ, quæ sine dubio posset iterum fieri, & iterum cõmitteretur stipulatio ad interesse: vt l. si quis sic stipulatus fuerit per te nõ fieri. & ibi not. j. eo. tunc in isto iudicio intentato pro actu futuro posset reus condemnari ad interesse actus præteriti ex officio iudicis mercenario, ex eo quia & factum futurum, & factum præteritum debeatur ex eadem obligatione. Et quia officiũ iudicis mercenariũ deseruit actioni ꝓpositæ secundùm eiꝰ naturã, sicut ad factũ de futuro deberet condẽnari vnus ex hæredibꝰ insolidũ: ita etiã condẽnabit ad p̃stationẽ interesse insolidũ. Pro ista cõclusiõe est casus clarꝰ in l. hære

de-

des.§.in illa.ff. fa.erciſ.vbi dicitur, ꝙ in iſta ſtipulatione, de qua in tex. ſi vnus contrafecit, alter hæres poteſt condemnari inſolidũ. facit etiam optime pro iſta cõcluſione tex.in l.loci corporis.§. ſi fundus.ff.ſi ſerui. ven.vbi probatur, ꝙ ſi eſt actũ cõfeſſoria, in qua concluditur nõ eſſe tibi ius prohibendi, ne vtar ſeruitute, & ſic pro actu futuro nihilominus poteſt fieri cõdemnatio ad intereſſe pro actu præterito, intelligo inſolidũ in hæredibus promiſſoris ratione prędicta, licet in hęredibus ſtipulatoris vel eius cui debeř ſeruitus condemnatio non fiat, niſi pro parte eius qui egit, quia ſua nõ intereſt, vt fiat condẽnatio pro parte aliorũ, vt diciř in iſto eo.§.ver.cõtra. ¶ Tertiò no.ex eodẽ ver. ꝙ quãdo vnus grauatur ad ſoluẽdum ex delicto alterius, tunc poſſet repetere ab eo ex cuius culpa fuit condemnatus. † Ex hoc arguit hic Iac.de Arc. ꝙ ſi vnus eſt capt⁹ in repræſalijs [a] pro debito alteri⁹, vel pro delicto, põt repetere ab eo id quod ſoluit: concordant multa iura, videlicet tex.in l.ſi verò.§. cũ autẽ. ff.de his qui deic.vel effu.& l.licet.§.poſſumus.ff.nau.cau.ſta.& in l.nã & Seruius.in prin.& ibi per Bal.ff.de nego. geſt. Bal.hic dicit, ꝙ iſtud dictum Iac.de Arc.eſt verum, quãdo reprę́ſaliæ iuſtè fuiſſent indictæ: ſecus ſi iniuſte, quia tũc propter iniuriã factã capto non deberet dari regreſſus cõtra eũ, cõtra quẽ ſunt indictę: per l.ſi per imprudentiã.in prin. ff.de euic. Sed Bar.in tractatu reprę́ſaliarũ in x.q.principali.videř indiſtincte velle ꝙ ſemper detur regreſſus cõtra eum cuius occaſione ſunt indictæ, ſiue iuſtè fuerint indictæ, ſiue iniuſtè: per tex.cũ glo.in l.ſi merces.§.culpę.ff.loca. & in l.pe.in prĩ.ff.ſol.ma.vbi videř ꝓbari ſecũdùm eum, ꝙ ſi dãnũ eſt mihi datũ in odiũ tui: ſiue iſtud odiũ eſt tui culpa, ſiue cõpetat mihi contra te regreſſus. Vñ dixit idẽ Bar. & no.in l.cotẽ.§.qui maximos. ff.de publi. ꝙ ſi ciuitas quæ vẽdidit pedagiũ, facit bellũ etiã iuſtè, & ꝓpter illud bellum reddit⁹ pedagij ſit diminut⁹, debet fieri diminutio pretij: qa ſatis eſt, ꝙ propter tui odiũ, vel propter tuũ factũ homines non tranſeant, licet tu non ſis in culpa: allegat iuxta ſ.alle. Mod. hic non tenent ſimpliciter iſta dicta Bar. ſed dicunt, maxime do.me. qui melius præ cæteris declarat, ꝙ ſi reprę́ſaliæ ſunt iniuſtè indictæ ſine culpa eius contra quẽ indicũtur: verbi gratia, quia obtulit ſe corã iudice cõpetente paratũ ſe oſtendere ꝙ nõ erat debitor, & ex facto creditoris impeditus eſt, vel forte ſi vere oſtendit ſe nõ eſſe debitorem, & tñ reprę́ſaliæ ſunt iniuſtè indictæ contra eũ, tunc ille qui eſt grauatus & capt⁹, nõ habebit regreſſum cõtra eum, cuius odio ſunt indictæ: quia glo. ſi bene inſpiciatur in d.§.culpæ. non vult ꝙ odium ſine aliqua culpa ſit cauſa ꝙ detur regreſſus cõtra eũ cuius odio fuit datum: requirit em̃, ꝙ vel culpa fuerit cauſa inimicitiæ, vel ꝙ ille q erat inimic⁹, ſine culpa ſua, fuerit negligens & minus cautus quàm eſſe debebat: & iſta eſt veritas, & probař ſi rectè inſpicias in d.l.pe.in prĩ.ſol.ma.vbi fuit deciſum, ꝙ regreſſus eſt conceſſus cõtra eũ qui fuit cauſa dãni, qui fuit in culpa: & ſic dař intelligi, ꝙ ſecus ſi eſſet ſine culpa. Pro iſta concluſione do tibi caſum ſing. quẽ ibi no. Bar. ad hoc: vt l. cũ tabulis.§.qm̃ ſump.ff.de his qui.vt indi.vbi probatur, ꝙ legatarius nõ excluditur à legato vel lucro capiendo, ſi factus eſt inimicus teſtatoris ſine culpa ſua. Si ergo inimicitia non excludit à conſequẽdo lucro, multominus inducet vt quis incurrat damnum, quia nõ eſt par eademq; ratio &c. vt l.fin.C.de codi. Pro iſta concluſione adducitur tex.& qđ ibi ponit Bar.l.non diſtinguemus.§.cùm quidam.ff.de arb. † vbi patet, quòd ſi propter inimicitiã nõ cauſatam ex culpa mea arbiter non vult ferre ſententiã, ego non incurro in pœnã, quaſi ex facto meo ſit inductũ, quòd arbiter non pronunciet: ſecus ſi ex culpa mea inimicitia perueniſſet, vt ibi per eũ. Confirmatur iſta concluſio, ſecundùm d.m. quia licet illa in cuius odium inductæ ſunt reprę́ſaliæ, det occaſionẽ damni, quia tamen iſta occaſio eſt ſine culpa ſua, non debet puniri propter hoc, nec teneri ad intereſſe alicui⁹: vt l.qui occidit.§.in hac. & l.ſi putator.ff.ad l.Aquil. Eſt tamen caſus, in quo non diſtinguitur, vtrum inimicitia ſit cõtracta culpa mea, vel nõ: quia ratio legis pariter militat in vtroq; caſu. Glo.eſt not. quã ibi approbat Bal. in l.athletę.§. dat remiſsionem.ff.de excu.tu. † Vtrum autẽ poſsit recuſari iudex [b], qui eſt fact⁹ mihi inimic⁹, licet ex culpa mea: vide gl.fin.& qđ ponit ibi An. de But.in c.vt debitus.extrà, de appel. Aliquãdo reprę́ſalię ſunt indictę iniuſtè cõtra me, & poteſt mihi imputari culpa vel negligentia: quia cũ eſſem citatus, nõ cõparui in iudicio ad faciendas defenſiones meas: & tũc ſubdiſtingue ſecũdùm do.m. quia aut reprę́ſaliæ iniuſtè indictæ fuerũt conceſſæ ritè, licet nõ rectè: & tunc dabitur regreſſus contra eum, cuius odio ſunt indictę, quia poteſt ſibi imputari aliqua culpa, ſecũdùm gl.not. in d.§.culpę. Aut non fuerũt rite indictę.i. nõ ſeruato ordine debito: & tunc nõ dabiř regreſſus cõtra eũ in cuius odiũ ſunt indictæ. Iſta cõcluſio probatur ſecũdùm eũ ex his quæ ponit no. Io. And.in Spe.in tit.de iniur.§.ſequiř.ver.ſed pone.vbi dixit, ꝙ ſi vn⁹ eſt capt⁹ de facto, & exact⁹ propter debitũ alterius à priuato non põt habere regreſſum cõtra debitorem, quia ſatis cõſulitur ſibi contra capientem, qui tenetur reſtituere quadruplum: vt in auř.& omnino.C.ne vxor pro marito. Nec ob, in caſu noſtro autoritas iudicis: quia ex quo fuit nulliter interpoſita, nõ excuſat capientem, ſecũdùm glo.& Bar.in l.iuſte poſsidet.in gloſ.quæ incipit, rite.ff.de acqui.poſ. Sed iſtud dictum eſt aliqualiter dubiũ: quia capiens decreto iudicis non rite interpoſito, licet non excuſetur à lata culpa: excuſatur tamen à dolo, ſecundùm Bar.in l.ſequitur.§.ſi rem.ff.de vſuca. Vnde cùm iniuria, quæ infertur in perſonã, in dubio requirat dolum, vt habeat locũ pœna, ſecudùm Bar.in l.j.§. non aũt.ſi quis teſta.libe.eſſe iuſ.ad minus in captura perſonæ hoc dictum non videtur procedere, & tamen iſtud dictum approbat Bal. quẽ do.me. non vidit in l.extat. in ſecunda lec.ff. quod met.cauſa. Et ad materiam vide quod ponit An. in cõſil.ſuo cxcviij. Et ſcias ſecũdùm Bar.in l.fi. C.de nauicu. libr.x. ꝙ propter delictum vnius ciuis, repræſaliæ poſſunt indici contra oẽs ciues eiuſdẽ ciuitatis: de hoc tñ dic, vt ipſe plenius declarat in trac.ſuo rep̃ſaliarũ, & Io. An.in mercu. in regula, non debet aliqs.de regu.iur. Et quia in principio huius not. diximus, quòd in §.noſtro intellectus cõmunis, qui vult quòd vno prohibẽte cohæredes cõueniantur pro partibus hęreditarijs, & non inſolidum, videbatur eſſe dubiũ, ex quo ad repetẽdum hic agitur iudicio fa.erciſ. conſiderando melius, vt fieri dixi in voce, dico quòd intellectus doctorũ poteſt optime procedere, qa debet intelligi, ꝙ hæres ſoluens repetet iudicio fa.er. illam partem, quã tenetur ſoluere pro [a] rata ſua, & ſic ex neceſsitate ſoluit. Ideo autẽ repetit eam, quia ex delicto alterius fuit grauatus. Textus tñ in l.hæredes.§.in illa .ff.fa.erc. multũ obſtat dupliciter. Primò quidẽ, quia dicit ꝙ oẽs hæredes tenẽtur inſolidũ. Sed poteſt reſponderi, ſaluando cõmunem ſententiã, ꝙ ſimul omnes tenentur inſolidũ, non autem ſinguli inſolidum, ſicut loquitur tex.in §.an ea.in ver.cõtrà quoq;. in alio caſu, vbi probař ſolutio, quã dedit Bart. in hac eadem l.ex his. Secundò obſtat illa litera, quia iuriſconſultus in ver.idem iuris.dicit quòd idem iuris eſt in caſu ſequenti quod in pręcedenti, ſed in caſu ſequenti hæres cogitur ſoluere totum de neceſsitate, ſi non vult incidere in pœnã, & in totum reſtituitur ſibi iudicio fa.er. ergo idẽ videtur eſſe in caſu noſtro qui pręcedit. Sed reſponde, ꝙ eſt idem iuris quo ad quid.i. vt vtriq; oporteat cauere de reſtituẽdo hæredi totũ illud quod ſoluit vltra partẽ ſuam pro parte aliorum. ¶ In glo.j.ibi: maxime ſi petit fieri.& ſi nõ faciãt &c. Hanc glo.approbat Bar.in l. ſtipulatiões nõ diuiduntur.in ix.q.prin.j.eo.& in l.j.in prin. vbi eſt ſimilis glo.ff.de ac.emp.& tenet Cy.in l.ſi traditio.C.de ac.emp. Sed cõtra ipſam tenet And. de Piſis tali ratione: quia cùm hic cõpetant actori duę actiones, vna ad intereſſe, & altera ad rem, actor debet eligere: vt l.quod in hæredẽ.§. eligere.ff.de tribu. Vnde ſi reus opponeret, nõ videretur procedere iudicium ſecũdùm eum. Et hoc fatetur. Bar. ſi intereſſe videretur deductum in libello tanq; debitũ iure obligationis: ſed ipſe dicit, quòd intereſſe videtur tunc deductum in facultate ſoluendi, quę durat etiam poſt ſententiã: vt l.miles.§.x.ff.de re iu.& hoc potuit fieri ſicut facultas ſoluendi cum debito principaliter poteſt [b] deduci alternatiuè: vt d.§.x. Tu autem conſidera ſubtilius, quòd neceſsitas electionis nõ impedit iudicium in caſu noſtro, ſi fuerit actum modo prędicto ante moram: quia aut coſideras tempus qđ ſequitur poſt moram factam in præſtando factũ: & tunc ex quo petitur intereſſe, ſi non præſteř factum, ſatis videtur eligi vna ex pluribus: ſin autem daretur libellus poſt moram, quando eſſet commiſſa obligatio ad intereſſe, tunc procederet obiectio Andreæ, & deberet ſaluari libellus: vt dicit Bart.in locis alleg. quia intereſſe videretur deductum in facultate ſoluendi, non petitum iure actionis. † Aduerte tamen: quia quando intereſſe eſt in facultate ſoluendi, nõ videtur quòd poſsit deduci in libello conditionaliter, quia in libello quis petit condemnari reum: & ſic videtur libellans intelligere, quòd reus ſit obligatus ad id ꝙ petiř: & hoc dicit ſing. Bar.in ſimili qõne in l.j.§.qđ autẽ.ff.quorũ legatorũ. Sed illa dicta, ego nõ ſum ſecutus, imo ſum ſecutus dicta Bal. in l.nõ ãplius.§. cũ bonorum .ff.de leg.j. Vñ dic, vt ibi plene fuit declaratũ. Sed fortius videř obſtare: ꝙ libellus iſte nõ ꝓcedat: qa ſi ante morã nõ eſt orta actio ad intereſſe, ergo ius cõditionale nõ

[Margin notes: 16, a, 17, b]

a ¶ Eſt captus in repręſalijs. Adde & an ille qui ex reprę ſalijs aliquid conſequitur à nõ ſuo debitore, ſed ab alio, an poſsit ſalua conſcientia illud retinere, & an poſsit ſaluari, vide p Arc. in c.j. de iniurijs & damno dato.li. vj. quem ibi ſequũtur Ioã. Andr. Do.de ſancto Gemi. & Pet.de Anch.& in quibus caſibus repręſaliæ ſunt licitę, vide per Bar. intrà, de repræſalijs.in j. q.& per Io. An. in regula, nõ debet. de reg.iur.lib.vj.in mercur. & per ſan. Tho.ij.ij.q.xl.ar.j.

b ¶ Vtrum autem poſsit recuſari iudex. Vide Inno.in c. cũ Io. & An. de re iudica.

potest deduci in iudicio: vt l. non videtur. & l. non quemadmodum. ff. de iudi. Sed huic obiectioni respondet do. me. hic eleganter, quòd potest deduci istud ius cõditionale in iudicio, quia speraẽ purificari cõditio ante sententiã: ad hoc adducit glo. istã & gl. in l. cõductores. C. loca. & in l. nõ ab re. C. vnde vi. & quod no. Bar. in l. si cũ excep. §. hæc autẽ actio. ff. qđ me. cau. Secus dicit ipse, si ius cõditionale non speraretur purificari, nisi post sentẽtiã, vel saltẽ non esset spes verisimilis, ꝙ purificatur ante sententiam. Sed ista sua differẽtia est de directo cõtra ea quæ scribit Bar. in d. §. hæc actio. quia facultas restituẽdi rem ablatã per metũ durat post sentẽtiam, nec cõmittitur pœna ad quadruplũ, nisi elapso tẽpore quadrimestri post sentẽtiã. Vnde gl. videtur dicere melius in l. cõductores. ff. loca. ꝙ lex, nõ quẽadmodũ, non habet locũ in iure cõditionali de futuro, quod venit accessoriè ad ius qđ deducitur de præsenti. Et ista ratio magis placet, per ea quæ scribit Bar. in d. l. nõ quẽadmodũ. & in l. vbi autẽ non apparet. §. qui fortè. j. eo. vbi dicit, ꝙ quãdo ex vna causa debeẽ ius de præsenti, & de futuro: verbi gratia, in præstatione annua, vel vsurarum, tunc propter ius de præsenti, qđ deducitur in iudicio, potest etiam deduci ius de futuro: vt in l. j. C. de fideicom. vbi est casus, & ad materiã vide qđ ponit Guil. in Spec. no. in tit. de libel. concep. §. iã nũc. el ij. in ver. sed nũquid ꝓcedat iste libellus. vbi dixit, ꝙ procedit iste libellus, peto te cõdemnari ad decẽ, & si negabis, peto te cõdẽnari ad duplum. vide etiam qđ sing. ponit idẽ Spec. in tit. de obli. & sol. §. sequitur. ver. quid

18 si libellus. quẽ refert & sequiẽ Bal. in l. sanci. C. de sac. ec. † ꝙ quãdo quis deducit in libello simpliciter plura remedia subordinata adinuicẽ, sicut est præstatio interesse ad factũ, videẽ vnũ deducere per prius, & simpliciter, & aliud cõditionaliter, sicut si peterẽ factũ, & si nõ præstetur factũ peterem interesse, vt verba libelli saluẽtur eo modo quo fieri potest. Et idem dicit Bal. per illũ tex. in l. si res. C. de or. cog. facit optime qđ habeẽ in simili in l. si. hæres. §. peto. ff. ad Treb. & qđ not. in l. cùm plures. de off. dele. lib. vj. Et ad materiã vide quod ponit Bal. in l. qui de inoffi. testa. ff. de ino. test. Et generaliter qñ plura remedia subordinata possint proponi in eodẽ libello, dic vt hic plene ꝑ d. m. & per Cy. & alios in l. edita. C. eden. Et inter alia est declarãdũ vnũ, qđ ipse ponit, videlicet vtrũ procedat iste libellus, ago cõtra te principalem, & si repertus fueris nõ soluendo, ago cõtra te fideiussorẽ. & dicit hanc quæstionẽ fuisse de facto in ciuitate Florẽtiæ, & se cõsuluisse, & ita fuisse obtentũ, ꝙ iste libellus nõ procedebat, nec contra fideiussorẽ, nec cõtra bonorũ possessorẽ. Moueẽ tribus rationibus. Prima est, quia cõtra fideiussorẽ nõ cõpetit exercitiũ agendi, priusꝗ̃ excutiaẽ principalis: vt in authẽ. præsente. C. de fideiuss. Ergo sicut ius conditionale nõ potest regulariter deduci in iudicio, quia non est nata actio & obligatio: vt l. nõ quẽadmodũ. & l. nõ videẽ. ff. de iud. ita si est nata actio, sed exercitiũ non cõpetit, nõ poterit agi, ex quo ista cõditio nõ habet impleri, nisi post sentẽtiam latam cõtra principalẽ: excussio eñ fit post sententiam, nõ ante. Sed ista ratio parũ valet, vt patet ex his quæ suprà diximus, & statim repetemus vnico verbo. Sed antequàm dicamus de hoc, nõ est verũ ꝙ exercitiũ agendi cõtra fideiussorẽ sit suspensum ipso iure; sed tũc demũ suspendiẽ, si est opposita exceptio excussionis ante lit. cõtesta. aliàs procedit iudiciũ secundùm Cy. in l. exceptionẽ. C. de prob. & Bar. in l. exceptiões. ff. de excep. Hoc tamẽ dictum domini mei posuit Bal. in l. ij. C. cõmuni diui. vbi dixit, ꝙ si nõ est opposita exceptio an. lit. contesta. procedit qdem iudicium, sed tamen fideiussor nõ poterit cõdemnari, nisi fiat excussio pendẽte iudicio: qa exercitũ agendi cõtra eũ est suspẽsum. Sed hoc non placet, qa regula est in oppositum, ꝙ exceptio ordinis & prioritatis si nõ opponaẽ añ lit. cõtesta. non impedit ipso iure iudiciũ & cõdemnationẽ sequi: vt l. si mancipiũ §. j. ff. de euic. & l. j. & ibi no. C. de appel. Vnde cõmunior opinio est vera, qa exercitiũ nõ est suspensum non opposita exceptione. Præterea sicut suprà fuit dictũ, cõditionale de futuro est accessoriũ vel connexũ ad ius, quod deduciẽ in libello, & cõpetit de præsenti, põt agi pro iure futuro conditionali; vt patet l. j. C. de fideicõ. & in alijs quotis s. allegatis. Secũda ratio sua est ista, quia † quãdo sunt duo iudicia quæ ita se habent, ꝙ absolutoria lata in vno parit exceptionẽ rei iudicatæ in altero, tunc impeditur cumulatio; vt l. fundũ. ff. de excep. Sed ita est in casu nostro: quia si reus absolueretur, ipsa sententia prodesset fideiussori. ergo ista duo iudicia contra has duas personas nõ possunt cumulari. Præterea, & tertiò, si debitor cõdemnatus solueret ipse, tũc non posset agi cõtra fideiussorẽ, Modo est alia regula in materia cumulationis, ꝙ qñ sententia cõdẽnatoria lata in primo, & solutio facta per debitorẽ extingueret secũdum iudicium, & nõ admittiẽ cumulatio; vt l. j. in fi. si fa. fur. se. di. & sunt regulæ Bar. in l. edita. C. de eden. Sed istis rationibus põt responderi dupliciter, ꝙ impediretur cumulatio, si simpliciter ageretur contra fideiussorẽ. Sed cùm agatur specificè in eum casum, in quo certũ est, ꝙ nulla ex prædictis regulis põt habere locũ videlicet qñ reus est cõdemnat⁹, & nõ potest soluere, videtur obstare cumulatio propter dictas regulas, quæ non possunt habere locũ in iudicio intẽtato sub ista forma. Et ista responsio est clarior, & manifestior: sed potest dari alia subtilior, videlicet ꝙ regulæ cumulationis habent locum, quãdo agitur contra eandẽ personã: secus si cõtra diuersas. Vnde videmus, ꝙ licet sentẽtia lata pro vno ex duobus reis, vel solutio facta ab vno prosit alteri, & tollat obligationem alterius, secũdùm Bar. in l. ex duobus. j. de duo. re. tamen si est actum contra vnum, prius potest pendente priori iudicio agi contra alium: vt l. creditor. in prin. ff. man. & tenet Barto. in l. in duobus. §. vbi duo. ff. de duo. re. quæ dicta ego sum ibi secutus, licet dominus Paulus impugnet eum per regulas cumulationis suprãdictas, quas ego declaraui ibi plenissime non habere locũ, cùm agiẽ cõtra diuersas ꝑsonas: & hoc est ibi manifeste de intẽtione Bar. & est dictũ quasi nouũ in materia cumulationis. Prima tñ respõsio ꝓcedit magis clare, licet ista sit notabilior. ¶ In gl. super verbo, exceptio. gl. ista sentit vnã solutionẽ ad §. alteri. videlicet ꝙ ibi loquiẽ de rigore iuris, hic de æquitate. aliã sentit in l. idẽ iuris. ꝙ cõmittiẽ stipulatio ipso iure, vt §. alteri. sed obstat exceptio agẽti, si nõ interest. Sed vtraꝗ; solutio dãnaẽ hic per Bar. & bene. & ideo Pe. & Vltramont. aliter soluerũt, quorũ opinio rectè reprehendiẽ hic per Dy. & Bar. Vñ ipse Bar. tandẽ cõcludit, ꝙ si offendiẽ stipulator, vel repræsẽtãs ꝑsonam tuã, tunc nõ inspiciẽ interesse in pœna: secus si offendatur nõ stipulator, sed tertius, qa tunc pœna nõ cõmittiẽ quo ad effectũ, qm̃ agẽti obstat exceptio. Sed tũc arguiẽ secũdùm Pau. de Ca. & bene, si terti⁹ offenditur, & nostra nihil interest eã offendi, ergo stipulatori vel repñtanti ꝑsonã eius nõ cõpetit actio ipso iure: vt est casus in l. aduersus. s. de arbit.

19 quã adducit hic Bart. † Præterea hoc ꝓbaẽ ex regula: qa si offendiẽ ꝑsona non cõprehensa in stipulatiõe, stipso nõ cõmittiẽ: vt l. si ita stipulat⁹. §. Chrysogonus. & ibi per Bar. in v l. q. j. eo. & poniẽ regula in l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. Vñ vt ꝓcedat tex. noster, oportet dicere secundùm eũ, & bene, ꝙ sicut vno ex hæredib⁹ ꝓmissoris prohibẽte, alij quodammodo videntur ꝓhibere: vt probaẽ in §. Cato. j. e. l. iij. Ita qñ vnus ex hæredibus stipulatoris est ꝓhibitus, etiã & alij in parte sua videanẽ esse prohibiti: & hoc facit ius indiuisibile, in quo vnus nõ potest peccare, quin peccet insolidũ. Vñ qa ius solũ pertinet ad oẽs hæredes, & non ad vnũ dũtaxat, ideo oẽs videnẽ offendisse & oẽs videnẽ offensi, nõ qdẽ directo, sed ꝑ mediã ꝑsonã alteri⁹, & fictè, & nõ verè. ¶ Sed tũc quæriẽ pro ꝑfecta declaratiõe, si isti videnẽ offensi ꝑ indirectũ, quare obstat eis exceptio, si volũt agere? Et est dicendũ, ꝙ cùm ipsi fictè videanẽ offensi, & nõ vere, si cessat æqtas, sup qua debet fundari fictio: vt l. j. §. si vir. & ibi per Bar. ff. de acqui. pos. debet etiã cessare effectus fictionis. Si autem quæras, cur nõ cessat ipso iure: dico ꝙ hoc facit natura iuris indiuisibilis, qua attẽta nõ potest fieri ꝙ oẽs nõ videãtur offensi, ex quo insolidũ est cõtra factũ vni. Sed aduerte, qa Bal. & Ange. hic limitant ista dicta Bar. no. ꝙ habeãt locũ vbicunꝗ; stipulator q stipulaẽ pœnã põt verisimiliter à principio interesse. Sed qñ ille qui stipulaẽ pœnã, si alter offendaẽ est talis cuius verisimiliter nec interest, nec põt interesse in futurũ: tunc dicunt ipsi, ꝙ si tertius offendiẽ, cõmittiẽ stipulatio pœnalis alteri: ita intelligunt tex. in §. alteri. & allegãt pro ista cõclusione textũ in l. arbiter intra diẽ. ff. de arbitris. vbi ꝓbatur, ꝙ si ps potuisset stipulari fisco, si laudum nõ seruaretur, fiscus posset exigere pœnã: sicut declarat Bar. in l. ij. ff. de iure fisci. & tamẽ fiscus nõ offendiẽ ibi, sed ꝑsona cui nõ seruaẽ laudum. Io de Imo. nititur respondere saluãdo dicta Bar. ꝙ in casu illius le-

20 gis etiã fiscus si non seruaẽ laudũ, diciẽ offensus, † quia interest reipublicæ habere subditos locupletes, & ꝙ nõ vexenẽ litibus & expẽsis. in auẽ. vt iudi. sine quo. suffragio. §. cogitatio. Insti. de his qui sunt sui vel alie. §. pen. l. si quis ingenuã. §. in ciuilibus. ff. de capti. & l. properandum. in prin. C. de iudi. Similiter etiã respõdent ad §. alteri. ꝙ ibi offenditur stipulator, qa ex promissione de dando alteri vel faciendo oritur stipulatori obligatio naturalis, vt ibi notaẽ. Sed ad vtrunꝗ; responderẽ, vno modo, quòd cùm vtilitas stipulatoris pertineat ad aliũ principaliter, nõ potest dici ꝙ fiscus vel stipulator in §. alteri. dicãtur offendi, cùm ipsorũ non intersit principaliter: quia qñ fit mẽtio de interesse alicuius, intelligitur si sua principaliter interest. l. non solum. §. quæritur. & ibi per Bar. ff. de procu. facit tex. in l. ij. in fi. ff. ad muni. quinimo in casu §. alteri. licet tu sis mihi obligatus naturaliter ad dandũ alteri, nihil tñ omnino mea interest. Vnde dic melius, secũdùm eundẽ Io. de Imo. ꝙ qñ ille qui stipulatur pœnã, nõ offenditur ipse, sed alter, cõmittiẽ stipulatio pœnalis, si offenditur alter expressus in stipulatione, seu cõuentus: & ita loquiẽ tex. in d. §. alteri. Si autem nõ sit expressus ille alter in stipulatione, tunc etiã si per mediã personã suam stipulator offendaẽ, cõmittitur quidẽ stipulatio pœnalis, sed obstat exceptio, ex quo nõ interest. ita intelligãtur iura ista. ¶ Et pro primo mẽbro do. Io. adduco tibi tex. no. in l. si ꝓcuratori. in prin. ff. si quis cau. † vbi diciẽ, ꝙ quãuis stipulatio procuratoris nõ prodesset domino, si non est apposita pœna, qa procuratoris nihil interest, nec ipse procurator posset agere ex illa stipulatiõe. Sed tñ est, si esset adiecta pœna. & sic vides, quòd qa ita stipulari nõ intererat ꝓcuratoris, nec erat verisimile ꝙ interesset, ideo si apponereẽ pœna, posset exigere, quamuis ipse nõ offendatur, sed dominus. Et adde secũdùm do. m. ꝙ etiam de iure cano. potest peti pœna, licet non intersit: allegant Inn. in c. sua. de pœnis. quẽ etiam adducit Bal. in l. cùm allegas. C. de vsur. Ipse tamen dicit, Modernos tenere oppositũ in capi. dilecti. extrà. de arbitr. de quo dicemus in §. alteri. ¶ † Secundò addit ipse, quòd si stipulator stipuletur pœnam impersonaliter: verbi gratia, promittis mihi fundũ, & si non dederis fundũ, promittis pœnã: in dubio verba referunẽ ad ipsum, vt pœna debeat applicari offenso: alle tex. quẽ dicit singularẽ. in l. quis maior. C. de trãsa. sed ille tex. loquiẽ ĩ pœna legali, in qua ista est regula, ꝙ pœna debet applicari illi cui est facta offensa: vt l. post legatũ. §. amittere

amittere.ff.de his qui.vt indig.Sed in dispositiõe hominis dicit̃ cõtrariũ in l.vxorem.§.hæres.ff.de leg.ij.& ibi Bar.ita distinguit.Sed tñ in casu nostro dictũ est verissimũ ꝑpter naturã stipulationis, & aliorũ contractuum,qui cõmuniter fiunt pro interesse cõtrahentiũ:vt dicit tex.in d. §.alteri.† Vnde siue stipulatio principalis rei,siue pœnalis,siue vtraq; cõcipiatur impsonaliter ex parte stipulatoris,semp intelligit̃ ꝓmissum stipulanti.l.stipulatio ista.§.si quis ita.& ibi no.j.co.& per Bar.in authen. si quando.C.de consti.pecu.

Cato. Si factũ indiuiduũ cõtinetur in stipulatione principali,vno ex hæredibus cõtrafaciẽte,cõmittit̃ pœna cõtra omnes pro rata hæreditaria.Si verò sit indiuiduũ, cõmittit̃ pœna cõtra solũ cõtrafaciẽtẽ pro rata sua.Si autẽ ꝓmissor principalis cõtraueniat pro pte, cõmittitur pœna insolidũ, etiã si factũ sit indiuiduũ.h.d.vsq; ad §.si quis duplam. Et diuidit̃ in quatuor partes. In prima ponitur dictũ Catonis bimembre in obscuro.In secũda ibi:ab omnibus si id factũ &c. ponitur declaratio vtriusq; mẽbri,secũdùm doc.Sed põt dici,ꝙ ponit̃ declaratio membrorũ,& etiã ratio differẽtiæ.In tertia ibi:& differẽtiæ hãc esse rationẽ,ponit̃ ratio differẽtiæ inter dicta mẽbra,secũdùm doc.sed melius videtur posse dici,ꝙ ponat̃ ratio rationis pallegatę, vel declaratio rationis pcedẽtis.In quarta ibi:sed videamus. reuocat̃ in dubium,qđ primo fuerat dictũ, & satis obscurè declarat̃.& in fi.illius ptis declarat̃, quomodo cõmittat̃ stipulatio,si principalis ꝓmissor pro pte cõtrà facit.Et

21 adde secũdùm Ang.cõsi.suo ccxix.†ꝙ in curia mercatorũ non põt peti pœna vltra interesse, qa est cõtra æquitatẽ, quæ seruat̃ in illa curia: vt l.quintus.& qđ ibi no.ff.mãda.†Scdò adde,ꝙ nõ solũ in foro pœnitentiali,sed etiã quo ad pœnã spũalẽ,quæ non imponit̃ satisfaciẽti,nõ attẽditur pœna quæ nõ cõtinet interesse.Casus est sing.quẽ ibi no.glo.sup verbo,officij.in cle.ij.de hære. Tertiò adde, ꝙ qñ ille qui stipulatus est pœnã,egit cõtra vnũ ex duobus obligatis ad interesse,licet sit cõsecutus interesse totale,nihilominus cõtra aliũ potest agere ad totã pœnã.gl.est sing.quã ibi approbat Bar.in l.fi.§.vlti.ff.de eo per quẽ fac. erit. Quartò adde,ꝙ in pœna q̃ imponit̃ à iudice, obstat exceptio agenti ad pœnã,si sua nõ interest.gl.est no.quã ibi approbat Bar.in l.ij.in fin.ff.si qs in ius vo.nõ ie.Quintò adde,ꝙ in stipulatione iudiciali de iudicio sisti in pœna nõ attẽdit̃ interesse,quo ad hoc vt nõ posſit ꝓbari nõ interesse. Casus est no.in l.ij.§.fi.secũdùm tertiã lecturã,quã ibi approbat Bar.ff.qui sa.da.cog.Sed si notoriè cõstet nõ interesse, nõ cõmittitur stipulatio de iudicio sisti.Casus est no.in l.si eũ.§.qui iniuriarũ. in verbo, ꝑpter rem ipsam.si qs cau.vñ si desinit interesse,desinit etiã actio cõpetere, quo ad pœnã:secũdùm Bar.in l.qui autẽ.§.j.ff.si qs cau.†Vlti.adde,ꝙ qñ pœna apponit̃ facto,ꝙ põt fieri de iure,& de facto,nũq̃ cõmitti si cõtra fiet de facto,qñ stipulatoris nõ interest,secũdùm Bal.no. in l.ij.C. de epis.au-

22 di.¶†No.primò ibi:pœna certæ pecuniæ &c.nã videt̃ velle ista litera, ꝙ ad hoc vt stipulatio sit pœnalis, necesse est ꝙ apponat̃ nomẽ pœnæ: vt verbi gratia,& si nõ solueret,solues x.nomĩe pœnę.Et idẽ videt̃ vere velle tex.Insti.de ver.ob.§.nõ solũ.Ergo si dicat̃ hoc modo,& si nõ solueris,soluas x.nec adijciat̃ noĩe pœnę:nõ videt̃,ꝙ sit pœna,sed taxatio interesse futuri.& sic põt intelligi l.fi.de pto.sti.Cõtrariũ tñ sentit expresse Bar.in §.prę.vbi intelligit l.fi.palle.ꝙ ibi videat̃ apposita pœna, cùm tñ de pœna ibi nõ fuerit facta mẽtio.& hoc est verũ,ꝙ in dubio ista verba videtur significare pœnã.glo.est no.& ibi hoc ponit Bar.in l.fi.in fi. ff.de eo p quẽ factũ erit. Aduerte tñ,qa si ex forma statuti non põt peti pœna,nisi quatenꝰ interest,& nõ vltra:tũc si aliqs stipulat̃ certã quãtitatem,si cõtrà fiat sub noĩe interesse,videtur fieri fraus legi,vt qđ nõ poterat peti sub nomine pœnę, posſit peti sub nomĩe interesse,vñ idẽ erit, ac si quis pœnã stipulatus sit. ita dicit Cy.fuisse cõsultũ, & obtẽtum in l.seruus.ea.l.ff.de ser. expor.& refert Bald. & seqtur in l.cũ aliàs.C. de

23 vsur.¶†Secũdò no.ibi:quodãmodo.ꝙ dictio,quodãmodo[a] significat fictionẽ & improprietatẽ:vt patet ex ver.& differẽtię &c.dũ dicit omnes commisisse videtur.cõcor.tex.cũ gl.in l.si me in vacuã.ff.de acq.pos.& in l.j.in prin.ff.de rerũ di.sed nõ est melior tex.in iure, quàm iste cõiunctus his duobus versiculis.¶†Tertiò no.ibi: pro portione hæreditaria

24 &c.ꝙ.in stipulationibus cõtinẽtibus factũ indiuiduũ,si vnus cõtra facit, committit̃ insolidũ stipulatio: intellige per oẽs simul,nõ cõtra singulos insolidũ, vñ agitur cõtra quẽlibet ꝓ parte,vt hic dicit̃.& ita debet intelligi tex.in §.itẽ si in facto.s.eo.secũdùm Cy.ibi,licet aliqui tenuerint cõtrariũ,vt ipse ibi refert.& Io.de Im.hic.Et credo, ꝙ causa cõtradictiõis fuerit ex text.in l.hæredes.§.in illa.ff.fa.ercis.de cuius intellectu dic vt dixi in d.§.itẽ si in facto.¶†Quartò no.in ver.qđ nisi insolidũ.ꝙ vbicũque plures sunt obligati insolidũ ad vnũ,& idẽ,non potest considerari, quòd si vnꝰ cõtra facit,alij nõ videant̃ contra fecisse;nã vnũ & idẽ ius existens passiue in personis pluriũ insolidum,cùm non posſit fieri nisi totum,& totũ ius repręsentet̃ in persona omniũ,inducit ꝙ omnes vident̃ fecisse,qđ vnus facit:licet autẽ factũ vnius videat̃ factũ ab oĩbus,quo ad eorum piudiciũ,modo tamẽ sentẽtia lata contra vnũ piudicabit oĩbus: vt plene declaraui in l.ij.§.ex his.s.e.¶†Vltimò no.ĩ fi.tex.q̃ licet obligatio quorũdam factorum sit diuidua in persona hæredũ ꝓmissoris, in ipso tñ promissore non est diuidua, qa implendo pro parte non euitat pœnã:qđ est no.ad ea quæ dicemꝰ statim in gl.iij.vel iiij.¶ In glo.super verbo,pœna.exponit gl.incerta pœna.Dicũt hic Moder.ꝙ gl.exposuit

isto modo, qa voluit sentire:& verũ est ꝙ etiã si non ꝓmittat̃ pecunia in pœna, sed aliqua species certa,nihilominus habebit locũ,qđ hic dicit̃,nihil tñ alleg. nisi qđ est eadẽ rõ, & qa nomĩe pecuniæ largo modo etiã cõprehendit̃ species.l.pecunię.verbũ.đ ver.si.& l.quisqs.ff.de le.iij.& plene per Bar.in l.talis scriptura.ff.de le.j.Tu vide tex. no.in ista materia in l.litigatores.§.j.ff.de ar.vbi ꝓbat̃ duplex cõclusio. Prima est,ꝙ ꝓmisſio speciei si cõtra fiat,nõ est ꝑpriè pœna, sed vice pœnę.Scđa,ꝙ etiã si in l.disponat̃,ꝙ pœna pecuniaria debeat ꝓmitti,nihilominus põt promitti species,qđ est mẽti tenẽdũ in materia nostra.¶†Secundò dubitat̃ circa intellectũ glos. nostrę, qd si principalis obligatio cõtinet factũ diuiduũ, & stipulatio pœnalis factũ indiuiduũ?verbi gratia, ꝓmittis agere cõtra me per te,& per hęredes tuos: & si tu,vel hæredes tui egerint, ꝓmittis mihi cõstituere seruitutem in fundo tuo, nunqđ si vnus ex hæredibꝰ agat pro parte sua, cõmittet̃ stipulatio insolidũ ad cõstituẽdam seruitutẽ?Super quo Pe.dixit,ꝙ cõmitteret̃ insolidũ,sed actor tenebitur offerre æstimationẽ portionis cohæredũ, ne deliquẽs puniat̃ vltra id qđ deliquit: cõtra l.scriptũ.& qđ ibi no.ff.de his q.vt indi.alle.tex.in l. cùm filius.in prĩ.ff.de leg.ij.& l.lege Fal.ff.ad l. Fal.quę iura induxi tibi in voce. Bar.reliqt quæstionẽ indecisam,tanq̃ dubiã. Ange.dicit, ꝙ põt agi ĩsolidũ,nec debet sibi fieri oblatio æstimationis ꝓ pte cohæredũ: qa quãtum in se fuit, ipse deliquit insolidũ,& ex facto suo obligat̃ ad cõstituendã seruitutẽ:ergo solus insolidũ tenebit̃, licet ista obligatio trahat originẽ à causa hæreditaria:alleg.tex.in l.in cõmodato.§.ex facto.ff.commo.& idẽ probat̃ in l.in depositi.in fi. & l.se.ff. depo.Non ob.lex,cùm filius.alleg. per Pe. qa ibi hæres obligabat̃ ad constituendã seruitutẽ insolidum,nõ pcedẽte aliqua culpa sua:& ideo nõ est conueniens,ꝙ dãnificet̃:sed hic obligat̃ ex culpa sua,quia cõtra fecit, & ideo nõ debet sibi offerri æstimatio.Et hãc solutionẽ approbat hic Io. de Imo.eam declarãs,qui sequit̃ opi. Ange. Pro ista conclusione videt̃ casus in l.at eiꝰ.§.fi.ff.de aqua plu.ar.vbi dicitur,& in l.se.†ꝙ si fuit factũ opus illicitè ante lit.cõte.qđ debeat destrui virtute iudicij intẽtati,deinde post lit.cõte.non debeat destrui,vtrunq; tñ deijcit̃,& dissipatur,si nõ põt destrui vnũ opus sine altero.& hoc totum cedit ad damnũ rei.& verè ille tex.optime facit,sed glos. Dy.&.Bar.restringunt illũ tex.quãdo omnino opus factũ post litẽ cõte.erat illicitũ, & destruendum,licet p aliđ iudiciũ.Sed si opꝰ factũ post litẽ conte.fuisset licitũ,& nõ debuisset destrui,tũc ipsi volunt quòd non debeat destrui simpliciter, ne delinquens patiatur pœnam vltra id quod reliquit.Vnde secundùm eos aut fiet alteratio pœnæ, & fiet condemnatio ad æstimationem: aut actor qui vult destruere totũ opus, offeret æstimationẽ partis,quæ nõ debeat destrui.Et aduerte,qa hæc duo remedia nõ tangit Bar.ad intellectum illius legis. Sed in quæstione ibi formata, quæ est similis.hoc tñ sentiũt expresse in casu illius §.ꝙ totũ opus nõ deberet destrui ꝑpter partem illicitè ædificatã:& hoc sufficit quo ad ꝓpositũ nostrũ.Vñ dicamus secũdùm Pe.qui optimè dixit,ꝙ aut alij cohęredes volũt cõsentire in cõstitutione seruitutis recepto pretio ptis suę, & tunc actor debebit offerre æstimationẽ illarũ partium reo cõuẽto: aut nolũt cõsentire in cõstitutiõe seruitutis,& tũc reus condemnabit̃ ad æstimationẽ pro rata sua.& ita ĩtellexit Pe. vt patet ex l. cũ filius,quã allegat,q̃ pũctualiter hoc distinguit,& per hoc tolluntur multa verba quæ posuit hic d.m.impugnando opi.Ang.¶ Non ob.iura allegata per Angel.quia in illis hęres deliquit non ex iure,vel per mediũ iuris,quod transiuerat ad eum ex persona defuncti: & ideo solus videtur deliquisse,& tenetur insolidum.Sed in casu nostro ille qui cõtrafecit agẽdo ꝑ pte sua, nõ cõtra facit, nisi p mediũ iuris.in qđ repręsentabat dę

[a] ¶Dictio,quodãmodo. Adde l. prætor. in §.j.de eden.

functũ:egit em̃ pro rata actionis trãsfusę in se à defuncto,tanq̃ in hære de:& ideo iurisconsul.dicit q̃ qui nõ offendit,nisi pro parte,committeť contra eum stipulatio,& si ex natura pœnæ cogitur præstare plus quàm sit rata sua,pro qua videtur conuenisse,debebit conseruari indẽnis alitero ex duobus modis prædictis.¶ In glo.super verbo,non fieri.ibi:sed potest tueri &c. Ista glo,est declarãda prius,& postea addendũ vnum verbũ,declaratio eius est talis,in quãtum opponit, quòd si principiũ literæ non loquitur de stipulatione negatiua,iter non fieri, intelligitur de illa stipulatione,per te nõ fieri,quominus mihi ire agere liceat &c,tunc ista forma stipulationis in versi.& differentiæ &c.non debet poni tanquã simili, duobus exemplis positis in prin.esset enim idẽ cum secundo exẽplo ibi posito:nullũ autem simile est idem: vt l.quod Nerua.ff.depositi. & l.nõ possunt.& quod ibi no.ff.de legi.Et hoc continet obiectio glos. cui glo.respondet,q̃ illa stipulatio negatiua, de qua in ver.differentiæ &c,non adducitur pro simili ad secundũ exemplum stipulationis negatiuæ positũ in prin.Sed inducitur pro simili ad primũ exẽplum stipulationis affirmatiuæ,qua quis stipulatur iter fieri,& hanc solutionẽ communiter sequũtur doc.secundùm quã vt vides,quod dicitur in ver.differentiæ &c.esset superfluum,quia iam in prin.dictũ erat,quòd stipulatio affirmatiua & negatiua erãt similes ambæ indiuiduæ. Dic ergo melius, quòd in prin.non loquitur de stipulatione negatiua per te nõ fieri, quominus &c.sed de stipulatione negatiua,quam interposuit ille qui nolebat aliquẽ ire per fundũ suum: verbi gratia, promittis mihi non ire per fundum meum ad fundum tuum;& tũc bene in ver. differentię. adducit pro simili,illa stipulatio per te non fieri, quominus mihi irę &c. Et aduerte diligenter,quia iste tex.in prin. manifeste videť velle,quòd qui promittit constituere viam per fundum suum,videatur promittere factum,& non donationẽ:quod tenet glo.in l.ij.§.j.s.eo.& est difficile cõtrarium.Sed potest intelligi ista litera, quòd promissor non solum tenebatur constituere ius seruitutis,sed etiam optare viam in suo per op⁹ faciendum ab ipso,quia forte nisi via constitueretur opere manufacto, non poterat esse vsus viæ per fundũ illius.¶ In glo.super ver. de eo.ibi: secus ait in dato,vt j.l.proxi.in fi. hanc opi.repetit glos.plenius inferius super verbo,solũ.& in effectu sol.secundùm Io.quòd aliud est in stipulatione quæ continet factum diuiduum, & aliud in stipulatione quæ continet dationẽ,licet sui natura res quæ debet dari sit diuidua: dicetur enim indiuidua respectu pœnæ cõmittẽdę, cuius respectu datio dicitur esse in conditione:conditio autẽ dandi non diuiditur inter hæredes, sed conditio faciẽdi sic,quando factũ est diuiduum,secũdùm Cy. in l.si plures.C.de condi.inser. & traditur in l.cui fund⁹.ff.de condi. & demon.factum autẽ ideo non facit cõmitti pœnã,nisi pro parte,licet in datione sit secus, quia facilius qs põt dare pro alio,quàm facere id ad quod alius tenetur.Pe.de Bellapertica soluit clarius,licet secũdùm Io.de Im.habeat eandẽ mentẽ quã glo.¶ De cuius dictis dic vt hic per Bar.Adde tamen inquantum Bar.reprehẽdit secũdũ membrũ principale,dum dicit quòd licet datio speciei pro parte cohæredis sit difficilis,nihilominu⁹ nõ impeditur obligatio,ex quo nõ est imposibilis,iuxta no.in l.continuus. §.illud.j.eo.nam Bar.considerat,q̃ ista difficultas superuenit ex postfacto,id est post initium obligationis causatæ in persona promissoris,quæ quidem difficultas licet non impediat pœnã committi ipso iure,facit tamen quòd obstat exceptio,etiam si dare sit in obligatione: vt l. si debenda.§.idem iuris.ff.ad l.Rho.de iac.& tenet glo.in l.qđ te.ff.si cer.pe. Vnde propter difficultatẽ impediretur in casu nostro committi pœna, quo ad effectum. Vnde ipse in effectu negat: q̃ etiam quãdo species est in obligatiõe,sit difficultas in pręstando,vt j.videbis.Sed posito q̃ esset, adhuc videť posse procedere dictũ Pe. in illo secũdo mẽbro,qa cùm ista difficultas sit causata ex facto promissoris, & sic autoris ipsorum hæredum,videtur causata ex facto hęredum, quia factum autoris censetur factum hæredis:vt l.si seruus.in prin.& quod ibi per Bart.ff.de condi. fur. Vnde non deberet releuari à pœna,quasi causata esset culpa ipsorũ hæredum.Sed ad ista ob.posset dici,q̃ licet videatur causata à facto hæredum,non tamen culpa ipsorum,quia nec promissor in culpa diuidendo obligationẽ in plures per modũ promissum à iure:quinimo si etiam hic subesset culpa ex quo non fuit præordinata ad casum,eodẽ modo excusaretur hæres:iuxta no.in l.qđ te.si cer.pe.& l.ij.§.hæres.ff.cõmo.Bar. tamen in ista materia nitiť ostendere, q̃ in obligatione dandi etiam qñ species est in obligatione, nõ sit difficultas præstationis, quia vnus ex cohæredibus obligatis pro parte potest soluere nõ solũ partem suã, sed etiam cohæredum:& dato q̃ nõ posset trãsferre dominiũ in parte cohęredum,ad minus solutio facta habebit effectũ,quia alij cohęredes tene-

25 buntur habere ratũ id quod fecit ille tanquã vtiliter gestũ.† Cuius dictis adde secũdùm Mod.q̃ dominiũ nõ verè posset trãsferri aliquo modo sine cõsensu cohęredũ per regulã positã in l. id quod meũ. de regu. iur.& quia quãdo dicti cohęredes prohiberẽt expresse volenti tradere, quod nõ traderet pro parte eorũ, non transferretur dominium,licet traditio fieret virtute obligationis,ad quã illi cohęredes erant obligati: vt est casus sing.secundùm intellectũ Dy.quẽ ibi approbant Bal.& Ange. in l.si quis ꝓhibuerit.ff.de publ. & in hoc deceptus est d.me.qui dixit, quòd ille tex.nihil faciebat,qa non vidit lecturam Dy. qui intellexit illam l.quando ille qui ꝓhibuerat procuratori suo tradere rem, erat dominus rei:nam hoc supposito, ibi probať conclusio de directo.Sed sicut ego cõcedo de plano, quòd si cohæredes ꝓhiberent tradi partẽ suam non transferreť dominiũ.Ita possum dicere, q̃ qñ traditio esset facta ab vno ex cohæredibus, alijs ignorãtibus, vel non prohibẽtibus ipsi cohæredi,q̃ trãsferať dominiũ:sicut dixit Bar. & reuera tex.in auť.si captiui. de epis.& cleri.loquitur in casu speciali,vt ibi dicit glo.& ita cõmuniter respondẽt hic Moder. Sed ad l.si procuratorẽ.§.si ignorãtes.ff. man. nõ placet responsio Moderniorũ,inquãtum dicũt, q̃ ibi fideiussor soluẽdo de substãtia principalis nõ transferret dominium in creditorẽ: & vt dixit d.meus,ibi ponũtur verba narratiua eius,qđ gestum erat à fideiussoribus:verba autẽ narratiua legum nõ disponũt,nisi qñ in ipsis fundatur dispositio legislatoris:vt c.si papa.de priui.li.vj.& traditur in cle.literis. de proba.Nam si fideiussor nõ poterat trãsferre dominiũ:vt d.§.si ignorantes,ergo fuit in culpa soluẽdo de substantia debitoris,ergo posset cõueniri à debitore actione mandati: cuius contrariũ ibi diciť. Nec potest dici,q̃ licet nõ transferatur dominiũ,debitor teneatur habere ratũ,qua si negociũ sit vtiliter gestũ. Nam hoc est impossibile, cùm ibi præsupponatur,q̃ debitor soluerat pri⁹, vel erat liberat⁹.D.m.hic arguit fortiter contra Bar.& est melius dictũ,q̃ sit in ista quæstione,q̃ & ipse prius vi-

26 deram,antequã viderẽ cõmenta sua.& arguit sic†, quãdo plures hæredes promissoris sunt obligati insolidũ ad seruitutẽ constituẽdam, vnus non potest constituere seruitutẽ sine altero:alleg. tex.in l.hæredes.§.an ea. versi.contra si promissor.ff.fa.erc.Idem dicit tex.in l.ij.§.ex his.ij. responso,s.eo.& inducuntur illa iura,sic dicitur em̃ in eis, q̃ si est actum cõtra vnũ ex hæredibus insolidum ad seruitutem constituẽdam, & vnus contra quẽ est actum cõdemnetur in æstimatione, poterit repetere portionem aliorũ à suis cohæredibus. Ex hoc datur intelligi,q̃ vnus ex hęredibus cõdemnatus ad seruitutem, solus nõ potuit constituere seruitutem:quia si potuisset,non fuisset soluenda æstimatio, qđ ibi videtur tacitè innui.Si ergo vnus ex cohæredibus nõ potest constituere seruitutẽ in præiudiciũ aliorũ,q̃ est multo minus,poterit trãsferre dominium in aliorum præiudicium.Et quãuis ista sit mẽs illorũ iurium, sicut etiã expresse dicit Bar.in d.§.ex his.si quis tamen vellet euitare illa iura,posset ea intelligere,qñ cohæres condemnatus fuit prohibitus expressè ab alijs hoc vetãtibus:quo casu cõcedendũ est, q̃ dominiũ nõ põt trãsferri vt s.dixi per l.si quis ꝓhibuerit. ꝑalle. Vñ ego, cùm prius imaginarem hanc rationẽ,nõ inueniebã l.ineuitabilẽ,q̃ diceret hoc. Sed postea īueni tex.fin.decidentẽ quęstionẽ,quomodocũq̃ accipias,in l. fideicõmissa.§. pe.ff.de leg.iij.vbi tex. videtur distinguere in pluribus obligatis ad seruitutẽ constituendã,q̃ aut illi cohæredes fuerũt in mora interpellati, & tunc vnus poterit cõstituere seruitutẽ in ꝑiudiciũ aliorũ:aut non fuerũt in mora,& tunc non poterit.Et illa distinctio sine dubio esset seruanda in vltimis volũtatibus, quę nõ debent pendere sicut dispositio surgẽs ex contractu:vt l.fi.in fi.ff.cõmunia ꝑdio.Sed in cõtractibus in quibus non est illa ratio,forte posset dici simpliciter, q̃ vnus nõ posset constituere seruitutem ad ꝑiudicium aliorũ.Et hoc videretur magis de mẽte iurium præallegatorũ.Illud autẽ qđ dicunt Moder. q̃ in casu nostro alij cohæredes tenentur habere ratũ,nõ videtur posse dici, qa hęres q soluit totũ, soluit principaliter ꝓpter se,vt ipse nõ incurreret pœnã. Vñ non posset videri gessisse negotiũ cohęredis,quia nõ habet neg. gest. actionẽ cõtra eum, ex quo negociũ pro pte non poterat explicari: vt l.si cõmunes.& ibi no.ff.de neg.gest.& l.ij.C.e.Et eodẽ modo põt rñderi ad §.si ignorãtes.qa ibi fideiussor soluẽs virtute taciti mãdati, de quo ī l.indebitã.de cõdi.indebi.pricipaliter videť gessisse negociũ ipsius debitoris.¶ Præterea poterat forte interesse aliorũ cohęredũ,q̃ magis soluereť pœna quàm principale: verbi gratia, si pœna cõtinet min⁹ quàm oblatio pricipalis: iuxta no.in l.ꝑdia.ff.de ac.em.& in l.si quis à socio.ff.pro socio. vel forte si cõtinebat tantũdem ratione interesse particularis, poterat magis interesse cohęredũ soluere pœnã,q̃ soluere rẽ. Vñ ista ratio,q̃ negotiũ sit vtiliter gestũ,nõ est vtilis in quolibet casu: & ideo verior vdeť esse so. Pe.quę multũ mihi placet,& à qua nõ discrepat multũ ratio glo. vt hic dicit Io.de Imo.Extra gl.Bar.hic ꝓsequitur materiã istã solenniter, & in scđa oppositiõe tractat,quomodo obligatio ad rẽ restitui sit diuidua vel indiuidua.Et generaliter quomodo ius indiuiduũ habeat deduci contra vnũ ex pluribus obligatis pricipaliter,vel cõtra plures hęredes vni⁹ promissoris.† Cuius dictis adde inquantũ ipe cõcludit, q̃ qñ ius est indiuiduũ cõtractu,& ob ꝑone,& solutiõe,vel saltẽ obligatiõe,& solutione, debet agi cõtra vnũ ex plurib⁹ insolidum,siue sit principalis ꝓmissor, siue vnus ex hęredibus ꝓmissorũ: vt l.heredes.§. an ea.& §.in illa. fa. er.& l.stipulationes nõ di.j.co. & l.ij.§. ex his.s.eo. Et similiter plures principales stipulatores,vel vnus ex heredibus stipulatorũ debet agere insolidũ:vt in dictis iurib⁹:qa seruitus nõ põt cõstitui vni, nisi & constituatur oĩbus:& ecõtra non põt cõstitui ab vno, nisi alij cõsentiãt:vt plenè fuit dictũ in §.ex his.† Adde qđ est dare casum,in quo vnus põt constituere seruitutẽ in re cõi,licet alius nõ cõsentiat, quo ad ꝑiudiciũ suũ, solum istud est,qñ seruitus non cõstituitur expresse in re cõmuni, sed in consequẽtiam ad rẽ ꝓpriã.Vnde si cõstituo tibi seruitutẽ in domo mea, & in pariete cõi mihi & vicino, quo ad ꝑiudiciũ constituẽtis erit constituta seruitus.Casus est not.quẽ ibi not. Ange.ad hoc in l. hoc quod dictum.§.j.de ser.vr.pręđi.¶ Secundò debes scire,quòd quamuis vnus ex dominis

dominis nō posit acquirere seruitute fundo comuni, alijs nō cōsentienti bus: vt l.si vnus.de ser.ru.prędi.hoc est verū, ꝙ nō pōt acquirere ex conventione seu ex dispositiōe hominis, sed per prescriptionē pōt. casus est no. secūdum intellectū glo.& Bar. ibi in l.si inter me & te.ff.de ser. vr. præ. Ang. ibi ponit alium intellectum. Sed intellect⁹ glo. videt melior.

¶†Tertiò adde scd'm d.m. hic, ꝙ cōtra plures obligatos insolidū ad seruitutem nō pōt agi, vt vnus cōueniat insolidū, nisi alij sint in mora constituti, secūdum Bar. qui ita videtur tenere per illum tex. in l. fideicōmissa. §.pe.ff.de lega.ij. Sed ille tex. vt dicit d.m. nō probat hoc, nō em̄ dicit ꝙ non posit dari contra vnum insolidū, sed ꝙ vnus non potest cōstituere seruitutē insolidū, nisi alij sint in mora. Vnde dicit ibi esse casum sing. limitantē ea quæ dixi post cum proxima præced. quæstione, videlicet quòd ab vno hæredū nō potest constitui seruitus in præiudiciū aliorū. Nam hoc est verū, nisi alij sint in mora, & istū tex. ipse alleg. hic in q. illa nō allegauit, ꝓpter qđ ego de eo non feci mētionē. De intellectu tñ illius §. dic vt diximus in lectu. prędicta. ¶ Quartò adde inquātum quęrit quæ differētia sit inter obligationē ad rē tradi, & ad rē restitui. i. quare magis obligatio ad rem tradi sit in diuidua obligatiōe, ꝙ obligatio ad rē restitui, quæ est solum indiuidua solutione: de hac recurrendum est ad ea quę plene scribit Bar. in l. stipulationes nō di. in viij. contrario. j. eo. &

27 cuius dicta refert hic Io. de Imo. paucis additis vt hic per eū. ¶† Quintò adde inquātum Bar. post Pe.& Dy. dicit ꝙ in actionibus stricti iuris, cum quibus concurrit rei ven. ille qui cōcurrit insolidū, apud quē tota res reperitur: & hoc est virtute vnionis, per quā actio personalis accipit naturā rei vēdicationis, quæ cōpetit cōtra posidentē in totū, licet sit hæres pro parte: vt l.ij.§. incertā. j. de præto. sti. & l. si possessor. in fin. ff. de rei vē. sicut videmus, ꝙ ius accrescē. vnitū cū substitutione pupillari assumit naturā eius: vt l. qui pater. de acqui. hære. & ita intelligit tex. in l. si plures. in prin. ff. de vi & vi ar. nā potest allegari similitudo propinquior: videlicet ꝙ in obligatione ad rē dari succedit obligatio ad interesse contra naturā suam, quādo est cōiuncta cum rei ven. vt l. cùm res.§.j. de leg.j.ff.& per Bar. in l. si filio.ff.de dona. causa mor.& in l. stipulationes non di.j.eo. ¶ Scd'ò circa idem adde quòd in casu l. si plures. in prin. non est verū, ꝙ poset agi rei ven. quasi nō posit obijci exceptio dñij spoliato. i. ꝙ si nō ꝓbat se dominū, nō debeat obtinere: nam tex. quē adducit Bar. in l. si quis emptionis.§. sed hæc super illis. C. de præscriptio. xxx. an. loquitur qñ ille qui fuit spoliatus, possederat rē per xxx. an. licet mala fide, tunc em̄ cōcurrente diuturnitate tēporis & odio spoliatoris præsumitur dominus spoliatus, & potest agere rei vē. Sed vbi nō possedit tāto tēpore, hoc nō reperit iure cautū. & ideo standū est regulę ꝙ ille qui agit petitorio, debet ꝓbare se dominū: vt l.j.C. de alie. iu. mu. ca. fac. & in c. inter dilectos. in fi. de fi. instr. & ita respōdet hic Io. de Imo. Tu adde, ꝙ eandē opi. tenuit Bar. quā hic posuit in l. naturaliter.§. nihil commune.ff.de acqui. pos.& Ang. in l. metū.§. voleti.ff. quod me. cau. vbi ponit nouā limitationē ad istud dictū. Idē voluit Bald. & etiam ibi Ange. in l. is qui destinauerat.ff. de rei ven. Contrariū tenet Bal. in l. vis eius.C.de proba. vbi respōdet ad tex. qui facit per Bar. & ad tex. in §. super illius. sicut respōdet Ioā. de Imo. hic. Et istā opi. ego sum secutus in d.§. nihil cōmune. Pro qua allegaui casum not. in c. cùm ecclesia. in fin. de causa pos. & per cuius inductionē vide ibi pleni⁹. Vnde Ioā. de Imo. ad d.l. si plures. respondet aliter, videlicet ꝙ ibi obligatio nō trāsibat ad hæredē simpliciter, pro quota hæreditaria, sed solū quatenus res ad eum peruenisset. Vñ sicut si min⁹ quota sua ad eū peruenisset, ipse nō teneretur pro quota hereditaria: ita si plus vel totū ad eū peruenit, nō inspicieƚ quota hæreditaria, sed pro toto tenebiƚ, si totū peruenit ad eū. & ista est optima respōsio, & de mēte iuris. nā alia responsio quā posuit Io. & refert hic Io. de Imo. ꝙ ibi loquitur in actione personali in re scripta, quæ videƚ sortiri naturā realis, nō multū placet: qa cùm ista actio nō cōpetat contra singularem successorē: vt ipse fatetur, & ꝓbatur in l. cū à te.ff. de vi & vi ar. nō pōt dici actio in rē scripta, quāuis cōpetat contra hæredē, qa nō cōpetit cōtra hæredē nisi quaten⁹ ad eū pūenit: vt l.j. in fi. ff. de vi & vi ar. Sed hoc nō facit actionē esse in rē scriptā, qa regulariter etiam actio ꝑsonalis trāsit cōtra hæredē, sed facit ꝙ actiōes nascētes ex delicto cōtra naturā istarū trāseunt, quaten⁹ ad hæredē peruenit. Remota ergo illa lege, ibi nō est lex, quæ ꝓbet illā cōclusionē positā ꝑ Dy.& Bar. sed solum ꝓbatur cōclusio ex ratione palle. videlicet ꝙ ꝓpter vnionē quā habet cū rei vē. assumit naturā suā: & hoc potest tolerari. ¶†Sextò adde inquātum Dy. cōcludit, ꝙ vbi actio personalis sola cōpetit ad rē restitui, nō pōt cōueniri insolidū ibi penes quē res est: per l. si tibi homo. §. si fund⁹.ff.de leg.j. Nā secūdum do.me.& rectè, ibi nō loquiƚ in obligatione ad rē restitui, sed in obligatiōne ad rē dari, erat em̄ legata res hæredis, in qua nō transfertur dominiū in legatariū ipso iure: vt l. si hæredi seruus.ff.de leg.j.& quod ibi per Bar. & est casus optimus quē adducit do.me. in l. magis puto.§. si fundus.ff.de reb. corū. vbi ꝓbanƚ duo multum singularia vltra hoc. Primū est, ꝙ pupillus cuius res est legata, non potest eam tradere sine licētia, & decreto iudicis. Secūdò, qa ibi est casus cōtra regulas positas in §. ne passim. ea. l. ꝙ res immobilis pupilli potest alienari etiā ex alia causa, quàm ꝓpter ęs alienū, nisi forte dicas quòd legatum respectu hæredis pōt considerari vt ęs alienū: sed hoc nō est verū pro legato de iure C. & Digestorū. hæres nō tenebatur vltra vires hæreditarias. l. si vniuersę. C. de le. sed pro ęre alieno sic. Vnde nō est opus respōdere cuidā obiec. quā facit hic Io. de Imo. dicēs ꝙ quia actio ex testamēto licet sit stricti iuris habet instar bonæ fidei: vt l. in minorum. C. in quibus cau. in integ. resti. nō est ne. ideo videbaƚ ꝙ vnus posset cōueniri insolidū, penes quē res erat. sicut diciƚ in l. iij.§. hæres.ff. cōmo. nā vt dixi, ille tex. non loquitur in obligatione ad rem restitui, sed in obligatione, in qua etiā solutio potest fieri pro parte. Et tamen si loquereƚ in obligatione ad rē restitui, verū esset qđ dicit Io. de Imo. vide licet ꝙ quo ad hunc effectū, actio ex testamēto nō haberet naturā actio nis bonæ fidei. Pro ista conclusione adduco tibi sing. doctri. Bar. quā ipse posuit in l. si hæres.ff. de eo quod cer. lo. vbi dixit, ꝙ actio ex testamēto sortiƚ naturā bonæ fidei solū quo ad vsuras, & fructus: sed quo ad alia, iudicatur vt actio stricti iuris. Cùm ergo ille §. si fundus. non ꝓbet conclusionem Dyn. videndum est, vtrū ista sua conclusio posit aliter probari, & dicēdum est ꝙ veritas istius conclusionis pendet ab his quæ dicuntur inferius in vj. op. Pro cuius intellectu aduerte: quia licet Pe. hic dicat, ꝙ in actionibus bonæ fidei ille qui posidet rem totā, cōuenitur insolidum obligatione primitiua, quæ est ad rem restitui, propter æquitatem quæ maxime consideratur in contractib⁹ bonæ fidei. Bald. tamen in l. ij. C. de here. acti. in ver. xij. videtur longe melius dicere: vult

28 em̄ ibi, †ꝙ hæres qhabet facultatē rei restituēdę totā si nō restituit, faciat dolo, & tanquā dolosa agens ex facto suo doloso posit cōdemnari insolidū solus: alleg. tex. in l. dolus.ff. man. in qual. vide concor. quę idē probant, videlicet ꝙ ille qui non restituit rē cùm posit, est in dolo: & secundùm hoc iste hæres conuenitur obligatione secundaria propter dolum, non obligatione primitiua ad rem restitui, sicut hic intelligit Bar. In qua obligatione in cōtractibus bonæ fidei cōmittitur actio aduersus illum solum qui deliquit: vt l. in depositi. in fine.& l. sequen.ff. deposti. In contractibus autē stricti iuris Bar. tenet ꝙ committitur actio ad interesse, vel ad pœnā contra omnes pro parte hæreditaria: vt in tex. nostro.& secundùm hoc dicendū esset, ꝙ si essemus in actione stricti iuris, posset agi contra singulos pro parte: & si non possunt restituere, cōdenarentur ad interesse pro parte. Sed quia ista dicta Bar. sunt dubia, maximè per vnū tex. sing. quē allegabo tibi in oppositione sequēti, ideo reseruo hoc declarandum in illa oppo. Adde etiā vltimo loco, ꝙ d.me. hic reprehendit dicta Bar. inquātum vult, ꝙ quando actio personalis stricti iuris competit ad rem restitui, nō posit agi cōtra illum, qui posidet rē insolidum: mouetur, †qa certū est, ꝙ actio hypothecaria est actio stricti iuris, cùm nō enumeraƚ inter actiones bonę fidei. in §. actionū. Insti. de ac. Et tamē illa cōpetit cōtra vnū ex pluribus hæredibus duntaxat posidentē rem insolidū: vt l. ij. C. de hære. ac. Et sic apparet, ꝙ etiā in actione stricti iuris actio cōpetit contra vnū ex hæredibus insolidum posidentem. Sed ista ratio nihil valet cū reuerentia: qa sicut rei vē. est actio merè realis, nō præsupponens obligationē: vt Insti. de ac.§.j. ita hypothecaria est merè realis, non præsupponēs obligationē: ita dicit gl. no. Insti. de obligatio. quæ ex quasi contractu.§. hæres.& sequitur Bar. & communiter do. reprehendendo gl. ibi posuit in l. si tibi.§. de pig.ff. de pac. & in l. debitor. in prin.ff. ad Treb. Vnde idem est dicēdum omnino in hypothecaria, quod in rei vē. ex quo nulla earū præsupponit obligationem, sed mere respicit rem quā prosequitur. Aduerte etiā inquātum Bar, soluendo contrariū. l. si quis ex argen.§.j.ff. de edē. dicit, ꝙ ibi loquitur in officio iudicis, quod nō præsupponit obligationē: & ideo est simile rei ven. Nam in illo exēplo hoc dictū videtur dubium: quia vt ait idē Bar. in l. si tertius.§. offi.ff. de aqua plu. ar. officiū iudicis, de quo in tit. de edē. est personale, nec transit contra singularem successorem, quinimo nec contra hæredem, nisi quatenus ad eum peruenit. vnde videtur magis simile actioni ꝑsonali, quàm reali. Meli⁹ est ergo dicere, vt fuit supradictū ad l. si plures. de vi & vi ar. ꝙ ibi hęres nō teneƚ, qa sit hæres simpliciter, sed qa ad eū aliqđ pūenit, vt dicit tex. in l. quodā.§. is autē.ff. de edē. vñ si totū pūenit, ad totū teneƚ: vt fuit dictū plenius in solutiōe cōtrarij. d.l. cùm plures. ¶ Et circa vj. op. Bar. vbi tangit obligationē scd'ria, qualiter pricipales vel hæredes principalis obligentur. Adde breuiter, & primò secundùm Angel. quòd licet regulariter si vnus ex istis delinquit, & alter non, ille solus teneatur qui delinquit: vt l.j.§. si apud duos. in fi.ff. deposti. Hoc est verum, nisi alter sit in culpa: tunc enim potest conueniri insolidū propter dolum commissum ab altero. Casus est nota. secundùm Angel. in l. vnde quæritur. circa medium.ff. commo. Secundò adde inquantum Bartolus dicit, quòd si est actum, quòd non teneantur insolidum, tunc vnus teneƚ ex facto alterius: quia sunt duo rei, nā scd'm Io. de Imo. hoc non videtur verum: quia cùm omnino tenerentur insolidum, exprimitur quòd tacite inest: ergo nihil operabitur: vt l. nō recte. C. de fideius. Sed do.me. dicit melius, quòd in casu nostro non exprimitur per eum modum, per quem inest: nam ita demum duo depositarij vel commodatarij tenentur insolidum, si ambo deliquerunt Sed si vn⁹ deliquit, & alter non: in contractibus bonæ fidei solus delinquens tenetur. Vnde cùm exprimitur, quòd ambo teneantur simpliciter insolidum, hoc dicitur absolutè, vt in omni casu: ergo aliter exprimitur quàm insit, quia non in omni casu tenentur ambo insolidum. † Vbi autem duo essent obligati ad rem omnino indiuiduam, & respectu eius obligationis esset actum quòd tenerentur insolidum: verbi gratia, in

promittētibus seruitutē, vel factū indiuiduū, quo casu ad ipsam seruitutē vel factum omnes tenentur insolidū, & semper tunc procederet illa ratio, quā assignant Mod. quòd quia exprimitur quòd tacite inest, & per eundem modū ista expressio non cōstituet duos reos: & fuit ista opi. Bart. quē ipsi nō allegant in l. ij. j. de duobus reis. & in l. eandem. in vij. q. e. ti. Tertiò adde ꝙ inquantum Bar. vult isto casu. s. quādo sunt duo rei, factum vnius nocere alteri: hoc non videtur expeditum secundùm Moder. quia videtur contra tex. hic alle. per eū, videlicet in l. mora. §. fi. ff. de vsuc. vbi dicitur, quòd mora vnius rei non nocet cōreo: sed habet bonū intellectū, qa in illa l. distinguiť in glo. quòd † mora nocet quo ad periculū interitus alteri cōreo, si est socius. secus si non sit socius: & ita no. in l. pe. ff. de duo. re. Sed per hoc nō est expedita quæstio: qa licet quo ad interitū fiat ista distinctio, tñ quantū ad faciendū cōmitti ex dolo vel culpa vnius obligationem ad interesse, Bar. dicit in l. ex duabus. in xij. q. ff. de duo. re. ꝙ semper culpa vnius nocet alteri, quo ad hunc effectum: alle. tex. in l. cùm apparebit. ff. loca. & in l. diuisa. C. e. Sed illa iura possunt restringi, vt loquantur de obligatione priuatiua, quæ cōpetit ad mercedē exigendā, vel ad rem restituendam, non autem de obligatione secūdaria. Et vere nō potest assignari bona ratio diuersitatis, quòd mora vnius ex cōreis nō noceat alteri, quo ad periculum interitus, & tamē noceat quo ad faciendum committi obligationē ad interesse. Vnde idē pōt dici in vtroq; casu, Aduerte tamē, quia tex. in l. eandem. §. pe. ff. de duo. re. videtur sentire quòd etiam quando sunt socij, nisi ambo delinquant, vnus non teneatur pro altero. dicitur enim ibi, quòd pactum factū vni ex cōreis debēdi, ex quo remittiť sibi culpa, prodest alijs duobus concurrentibus: videlicet ꝙ alter sit socius, & quòd culpa sit cōmunis: sed si ex culpa vnius ex socijs alter conreus qui nō fuit in culpa teneretur, tūc videretur quòd ne ille qui non fuit in culpa damnificareť, etiā isto casu pactū prodesset, & sibi & cōreo. Sed potest dici, quòd ideo non prodest conreo tunc, qui nō fuit in culpa, quia si iste qui non fuit culpabilis cōueniať, habebit regressum contra alium: vt l. secunda, §. ex his. & §. item si in facto. s. eo. Vnde nullum patietur damnū. Quartò adde inquantum doc. simpliciter hic sentiunt, ꝙ si ambo delinquūt, omnes obligentur insolidū; nā d. Ioā. hic videť hoc intelligere, qñ esset agendum ad interesse ex cōtrafactione. Sed vbicunq; esset adiecta pœna per eum qui deponit rem vel commodat, si dolus vel culpa esset cōmissa, tunc ipse dicit, quòd pœna nō cōmitteretur insolidū, quando esset promissa certa quantitas simul per plures: p regulā positā in l. reos. §. cū in tabulis. j. de duo. reis. & q̄d no. in l. stipulatio ista. §. cum qui. j. e. ¶ † Sed cōtra hoc facit secūdū eū: quia stipulatio adiecta super cōtractu qui venit accessorie ad cōtractū, debet assumere naturā suā: vt l. si stipulat⁹. in prin. ff. de vsuc. & l. j. §. si sub cōditione. ff. vt le. no. ca. Sed ad hoc ipse respōdet elegāter, ꝙ illa iura habēt locū, qñ stipulatio interponitur accessoriè super eo q̄d deuenit in cōtractu principali: & illa iura ita loquunť. Sed hic pœna seu pœnalis stipulatio nō interponiť sup eo, sed super alio: qa obligatio prīcipalis erat ad pstādū factū indiuiduū, & accessoria est ad pstādam pœnā si constat. Pro ista cōclusione vltra eū adduco tibi tex. in l. si pgnās. & in l. vaccæ. ff. de euic. iuncta l. vēditor. in prin. e. ti. vbi probatur, ꝙ quanuis ex cōtractu bonæ fidei possit agi de euictiōe, si euinciť res, quæ venit accessoriè ad cōtractum: stipulatio tamē pœnalis subiecta cōtractui non committiť: & sic nō assumit naturā cōtract⁹, sup quo interponiť. Cōfirmatur ista cōclusio: qa qualitas adiecta in cōtractu prīcipali, nō videť repetita ī stipulatiōe accessoria, qñ nō tēdit ad exactionē eiusdē rei, sed diuersæ: casus est ī l. p retētionē. C. de vsur. & ponit Bar. ī l. si ita stipulat⁹. §. Chrysogonus. j. e. ¶ † In contrariū facit fortiter: q; ego video, ꝙ actio præs. verbis, quæ est stricti iuris, si oritur ex pacto incōtinenti apposito, q; apponiť ad aliud, quàm ad id q̄d veniebat in cōtractu, cui accedat, assumit naturā cōtractus sui, & iudicatur esse bonæ fidei: casus est no. secūdùm verum intellectū, quem ibi approbat Bar. in l. ij. C. de pac. inter emp. & ven. Præterea si actio stricti iuris habet effectū actionis bonæ fidei propter similitudinē quā habet ad contractū bonæ fidei: vt l. j. circa mediū. ff. de rerum permu. & l. Titius. ff. de præs. ver. multo fortius videť, ꝙ obligatio accessoria licet cōtineat aliđ, quàm obligatio prīcipalis, habeat naturā sui principalis: facit tex. & ꝙ ibi no. in l. j. §. quæ depositis. ff. depo. Præterea si subtiliter cōsideres in casu nr̄o, stipulatio pœnalis surrogať loco interesse, itellige quaten⁹ cū iteresse cōcurrit: vt l. si qs à socio. ff. pro so. & ibi no. vñ qa pœna accumulať hic ad interesse, & subrogať in locū eius accumulatiue, & ipsius interesse causa: vt patet in l. fi. ff. de prætor. stip. satis videť ꝙ cōmittať insolidū, & imiteť naturā iteresse cui accumulatur: per ea quæ scribit Bart. in l. j. §. hæc actio. ff. si quis test. li. esse ius. Et licet credā hāc opi. esse verā, doc. tñ hic specifice nō declarāt, qa null⁹ facit mētionē de pœna, nisi do. Io. & aduerte, ꝙ licet stipulatio pœnalis non sit apposita sup eo, sup quo obligatio primitiua est īducta, videť tñ vt dixi interposita super obligatione secūdaria, quæ cōmittiť rōne doli, vel culpæ. i. super ipso interesse: nā ex quo pœna subrogať loco interesse, censetur esse idē cū interesse, nō alia res. Ita declarat solēniter Bart. in simili quæstio. de interesse, & re principali, in l. j. in prī. ff. de acti. emp. & probať in l. si quis pro eo. in prin. cū ibi no. ff. de fideius. Et ad materiam istam vide duo iura multū no. videlicet tex. in l. qui duo. de ser. ius. prędi. pbatur, ꝙ verba posita in cōtractu principali, declarāt verba posita in cōtractu accessorio. Secūdò vide tex. sing. cū ē ibi no. Bar. & Bal. ad hoc in l. cū fundo. ff. e. ti. per quē tex. probať, ꝙ nec cōtractus principalis mutat naturā stipulatiōis pœnalis, qñ verba stipulatiōis pprie sumpta sunt clara, nec ecōtra stipulatio pœnalis alterat naturā cōtractus principalis. Et ex his quę dixim⁹ in ista qōne, pōt etiā decidi & alia quęstio, quā tangit hic Io. de Imol. videlicet vtrū & qñ cōtractui bonæ fidei subijciť stipulatio pœnalis ex facto vnius, alij teneātur ad pœnam: nā ipse sentit ꝙ sic: qa lex facilius limitat dispositionē suā quàm dispositionē hoīs. arg. eius q̄d dicit gl. in l. assiduis. C. qui po. in pign. ha. Sed si verum est, q̄d dixi in pce. q. ꝙ stipulatio pœnalis regulať secūdùm naturā obligatiōis ad interesse, hoc dictū non esset verū. ¶ Sed queriť pro declaratiōe huius vj. opinionis de duobus. † Prima, qñ plures hæredes pmissoris, vel forte plures promissores obligati ad factū indiuiduū oēs cōtra faciunt, vel delinquūt, vtrū teneanť ad interesse, vel ad pœnā insolidū; vel solū p portiōe hęreditaria: vt diciť in textu nr̄o. hāc quęstionē nullus attingit hic. Et videť dicendū, ꝙ oēs teneanť pro parte, quia qñ vnus cōtra facit solus, alij tenentur p rata, quia omnes videnť cōtra fecisse. Vñ vt similitudo sit bona, oportet dicere ꝙ si oēs cōtra fecerīt, nō tenerentur nisi p rata: alīs isti duo casus nō essent similes, sicut hic diciť: & hoc multum vrget in veritate. ¶ In cōtrariū facit fortiter: qa secūdū hoc mitius agereť ex cōtractu stricti iuris, quàm ex cōtractu bonę fidei. Nā in cōtractibus bonæ fidei, vt dictū est sępius, si duo hæredes cōtra faciūt oēs tenentur insolidū, maxīe ad interesse: de quo null⁹ dubitat: sed etiā in pœna hoc est verū, vt s. declaraui. Sed in cōtractibus stricti iuris si cōcedimus ꝙ dixi, ageť mitius: qa nō tenebunť insolidū, sed pro pte: & qa ratio legis est virtus & anima legis. l. cùm mulier. solu. matri. l. nominis & rei. §. verbū. de verbo. significatio. ideo magis adhęreo huic secūdę parti. Et ad tex. nr̄m dico ꝙ nō est similitudo oīmoda, sed impropria, & nō adæquata: & hoc significat verbū, quodāmodo, positū in textu. † Secūdò dubitatur de dictis Bar. hic, inquantū facit differentiā[a] inter cōtractus bonę fidei, & stricti iuris: & vult, ꝙ in cōtractibus bonæ fidei si vnus cōtra facit, alij nō tenētur: secus in cōtractibus stricti iuris. Et arguo primò cōtra istā differentiā de l. hæredes. §. an ea. ff. fa. ercis. ver. cōtra si pmissor. in fi. vbi diciť, ꝙ sicut ex cōtrafactione vnius in facto indiuiduo oēs alij tenētur pro sua rata, ita est in legatis. in actione ex testamēto, quæ cōpetit p legato: sed actio ex testamēto licet sit stricti iuris, cōparať actionib⁹ bonę fidei: vt l. in minorū. in qui. cau. in inte. resti. nō est ne. & in l. hmōi. §. hæres. & ibi Bar. ff. de le. j. ergo nō est differētia inter actionē bonę fidei[b] & stricti iuris. Sed ad hoc pōt rñderi dupliciter: & primò, ꝙ actio ex testamēto nō cōpatur actionibus bonę fidei, nisi quo ad tres effectus, vt dixi tibi in lectionibus, præallegādo Bar. in l. si hęres. ff. de eo q̄d cer. lo. Vel potes dicere, & melius, ꝙ vbicūq; si actio ex testō ęqparať actiōib⁹ bonę fidei, aliqd plus cōseqť legatari⁹, quàm cōsequereť p actionē stricti iuris, tūc semp habet instar bonę fidei: sed qñ tantūdem cōsequereť, vel minus, si actio habet instar bonæ fidei, tūc nō est necesse ꝙ actio ex testō quæ est stricti iuris sui natura, assumat naurā bonę fidei: qa cessat cā propter quā hoc fuit introductū. s. fauor legatorū: & talis est casus in l. hęres. præalle. & etiā est casus noster: qa si ista actio iudicať in casu nostro stricti iuris, plures obligātur ad idem, licet p parte: sed si assimulareť actioni bonæ fidei, vnus solus obligareť, licet insolidū, & in hoc bene habet plusquā actio stricti iuris. Sed quia vnus facilius posset effici non soluendo quàm plures, ideo fauorabilius videtur esse quòd habeat plures obligatos pro rata. Secundò contra istam communem sentētiā videtur tex. in l. quod si nolit. §. Pompo. ff. de ędil. edic. in actione redhibitoria, quæ

est stricti

a ¶ Differentiam inter contractus bonæ fidei. Adde an ista differret de iure cano. ad hoc vt veniant fructus. Bal. tenet ꝙ nō, in c. fi. ad fi. de plus pet. sed contra Bal. allego text. expressum in c. cùm venerabilis. de excep.

b ¶ Inter actionem bonæ fidei. Adde c. cū venerabilis. & ibi doct. de excep. & glo. Insti. de actio. in §. actionū.

est stricti iuris, dolus vnius ex heredibus emptoris videtur obligare ipsum isolidum, ex quo datur intelligi, q alij nõ obligantur: sicut dicitur in simili in l. in cõmodato. §. ex facto. ff. cõm. Nam si vellet dicere, q alij obligarentur, dixisset sicut dicit in l. hæredes. §. an ea. ff. fa. ercis. quod singuli insolidum obligantur. Sed ille text. põt aliter intelligi, videlicet q delinquens obligetur in effectu solus: quia alij qui soluunt habẽt regressum contra eũ: & hoc videt dici in fin. §. & secundũ hunc intellectum ille tex. optime faceret pro opi. cõmuni, videlicet quòd vno contra faciẽte etiam alij teneantur. Sed hoc nõ videtur posse dici, quia secundũ hoc ille q cõtra fecit nõ tenetur insolidũ, sed pro parte, cuius cõtrarium ibi dicitur in princi. Vnde põt intelligi ille tex. in fin. quòd tũc alij tenent, qñ simul cũ illo qui dedit damnũ vno iudicio, & per vnũ procuratorem agũt redhibitoria: quapropter cũ oẽs petãt restitui propter rem, ergo videtur q non audiantur, nisi reficiãt damnum datũ ab vno. Do. Pau. de Cas. hic subtilis doc. licet nõ alleget istam l. recedit ab opi. cõmuni, quasi ista differentia cõmunis nõ bene probetur aliqua l. vñ distinguit aliter, videlicet q aut vnus ex hæredibus promissorũ facit cõtra obligationem causatam ab homine. i. à promissore, & trãsfusam in ipsos hæredes: & tunc ex vnius facto committit obligatio cõtra oẽs hæredes: & ita loquit iste tex. & in §. itẽ si in facto. Aut vnus ex hæredibus cõtra facit obligatiõi, qua tenetur nõ ex dispositione autoris sui, sed ex obligatione legali: & tunc factum vnius nõ nocet alijs. Et talis est casus in l. in depositi. §. fi. cũ l. seq. cũ simi. ff. depo. Nã depositarius & cõmodatarius secundũ eum tenentur ex dispositione & obligatione hominis ad rem restituendã: sed ex l. dispositione sunt obligati ad custodiã & diligentiã, & q dolus malus absit: quę quidẽ obligatio legalis, qa non descẽdit ex persona defuncti, non posset facere, vt vno delinquẽte alij videant deliquisse, quasi oẽs repręsentẽt vnã personã: & ideo vnusquisq; tenet ex facto suo. Sed contra hoc facit: quia depositarius & cõmodatarius tenẽtur ad ista ex natura cõtractus, q aũt ex natura cõtractus videtur venire ex tacita conuentione cõtrahentiũ: vt l. cũ quid. cũ si. ff. si certũ pe. licet nõ sit expressum: & sic non videtur immediate ex dispositione legis. Sed defendẽdo opi. Pau. quæ est multũ colorata, & not. possumus dicere q ea quæ veniunt ex natura cõtractus, tacitè ex mente partiũ, nõ veniũt immediate ex natura cõtractus, sed ex dispositione l. propter tacitã voluntatẽ contrahentium. Hoc tenet Bar. expresse in l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo. j. eo. vbi dicit, quòd quãuis in obligatione facti ex tacita volũtate partiũ succedat obligatio ad interesse post moram, illa tamẽ petitio interesse non dicitur pœna hominis, sed pœna legis, sicut vidimꝰ in iure facere: quòd licet procedat ex tacita voluntate defuncti, immediate tamen dicitur ex dispositione legis: vt l. si in testamento. & ibi per Bart. ff. de vul. & pup. Confirmatur ista cõclusio, quę est multũ noua & elegans ex tex. in l. cũ quid. allegato in contrarium, vbi dicitur † quòd id quod tacitè venit ex natura, significat quòd tacitũ operatur quantũ expressum per mediũ fictionis. Ista em dictio significat fictionẽ: vt l. j. in prin. & ibi per Barto. ff. de suis & leg. Vnde patet, q tacitum operatur quantũ expressum p medium fictionis, sed fictio nõ inducitur ab homine, sed à lege: vt l. & si forte. ff. de cast. pecu. & per Barto. in l. si is qui pro emp. de vsuca. Ergo necesse est dicere, q lex est cã immediata huius oblig. & inde est, q obligatio quæ venit in cõsequentia ad principalem obligationẽ hominis, non ita efficaciter obligat aliquãdo, sicut principalis: vt est casus nota. quẽ ibi ponderat Bart. in l. habebat. ff. de instito. Et ista opi. placet. Si tamen velis tenere sententiam cõmumem ad tex. in l. quod si nolit. §. Pom. potes dicere inquãtum vult in prin. quòd ille q cõtra fecit, obligetur insolidũ in effectu, & per indirectum, nõ directo, & ipso iure: quia totũ illud qđ pstiterint alij, repetitur ab eo: vt dicit in l. ij. §. ex his. & §. itẽ si in facto. s. eod. Item adde his quę dicit Bart. in ix. oppo. referẽdo dicta Pet. † q ad acquirendã actionẽ nõ admittitur ratificatio pro parte. per l. cùm quæritur. ff. de admi. tuto. Nam adde secundùm do. me. q licet dominus non posset ratificare pro parte factũ procuratoris: arg. l. in causæ. in princ. de procu. si tamẽ procurator cõstituit in vno instrumẽto ad plura negotia, vel generaliter ad omnia negotia, põt ita acceptare mandatũ in vno negotio, quod nõ in alijs. alle. glo. hoc sentientẽ in l. in causæ. prælle. & gl. quę expresius hoc dicit, in cle. j. de procu. in vers. protestatione. & ita dicit practicare curiã ex autoritate dñorum de Ro. qui hoc tenent decisio. sua xlvj. in antiquis p rationem positã in l. tutori. G. de ne. gest. Et quia ratificatio nõ põt fieri pro parte, ideo si dñs promittit habere ratũ in cõtractu mãdati, quicquid legitime fuerit factũ per procuratorem suum, vel sub aliqua alia taxatione, mãdatũ non dicit sufficiẽs: secundùm Bar. no. in l. que omnia. in fi. ff. de procu. & Bal. in l. si procuratorẽ absentem. eo. tit. & est glo. not. de iure ca. xxj. q. j. c. relatio. quæ tamẽ reuocatur in dubium per Moder. in c. exposuit. de dila. vbi tãgit Io. And. in nouel. dixit etiã Bal. in l. Iul. ff. qui sa. cog. q ille q in medio iudicij dat mandatũ procuratori ad agendũ vel defendendũ, videtur etiã ratificare acta præcedẽtia: quia actus iudicij est indiuiduus. Secũdò inquantũ Barto. facit differẽtiam in ista stipulatione rẽ ra. hab. vtrũ sit promissa pœna, vel interesse. Adde optimum tex. quẽ etiã adducit hic do. me. in l. cũ debitorẽ. ff. rem ra. hab. vbi est casus fin. in fin. limitãs l. si nõ sortem. §. si x. cũ materia. ff. de cõd. inde. & in l. ij. §. j. s. eo. videlicet q quãdo est soluta pars vnius rei in obligatione alternatiua, nõ cõtingit liberatio, ne sequatur incõueniẽs, q possit fieri solutio alterius partis in alia re. Nã illa iura intelliguntur, qñ est electio ipsius dei itoris: ex quo em in electione põt variare, posset contingere absurditas, de qua dixi: sed quãdo electio esset creditoris, q regulariter nõ põt variare, tũc sol. facta in pte liberat debitorẽ: ita pbat sin gulariter in d. l. cũ debitorẽ. in fi. quã & ego nota uerã prius & d. m. hic adducit. Et licet Mod. i l. ij. §. j. & aliq in §. ex his. teneãt istã cõclusionẽ, non tñ allegant istã sin. l. q hoc pbat. Scias tñ, q procurator habẽs mãdatũ ad agẽdũ: isto casu nõ posset petere ptem vniꝰ rei cõtẽtæ in alternatiua: sed requiritur speciale mandatũ, vel cũ libera, secundũ Barto. in l. si stipulatus fuerim illud aut illud. j. e. & tenet Ang. expresse in l. si quis Stichũ. ff. de pcura. Item adde ad intellectũ l. si seruus. §. si plurium. si quis cau. quòd illa solu. quam Bart. dicit hic esse verã, licet diuinet ad text. videlicet q ibi fuerat impeditus soluere reliquã partem propter difficultatem quę excusat à pœna, nõ põt aliquo modo adaptari ad illum tex. quia si difficultas excusaret ibi à pœna, excusaret pro parte, pro qua non fuit impletũ, in qua fuit difficultas. ¶ Cuius cõtrariũ dicit ibi expresse, videlicet quòd pro rata pro qua nõ est factum implementũ, debet offerri pœna. Et hoc bonum verbum posuit hic Ray. de For. quẽ refert Ioã. de Imo. & est verisimum. Et quia sæpius fuit implicatum in diuersis quæstionibus, quòd difficultas excusat à pœna & mora: adde quòd excusat etiã à mora irregulari, quæ contrahitur in casibus positis in l. in minorum. in quib. cau. in integ. restit. est ne. glos. est not. in l. diuor. ff. de nego. gest. & tenet Ang. in l. continuus. §. illud. j. eo. per l. Thais. §. j. ff. de fidei com. liber. Secundò adde circa eãdem opi. inquã a tum d. m. dicit se non videre bonã rationem differentiæ, cur mitius agatur in casu §. si plurium. quàm in ista stipulatione rem ra. habe. quæ similiter est prætoria: vt l. j. §. cautionales. j. de prẽto. stipulatio. Nam vtraq; stipulatio interponitur de necessitate, & vtraq; interponitur autoritate prętoris vel iudicis: & sic videtur esse eadem ratio. Sed potes dicere respondẽdo vnico verbo, q ratio diuersitatis colligitur ex distinctione, quã facit hic Barto. dũ dicit, q stipulatio iudicialis respiciens decisoria iudicij cõmittitur cum effectu in totum. Sed stipulatio prætoria, quæ respicit præparatoria iudicij, non cõmittitur in totũ cum effectu: & ratio est in promptu, quia in ista stipulatio ne agitur de maiori præiudicio stipulatoris: & iõ difficilius euitatur pœna. Sed in alia nõ agitur de tanto pręiudicio: & inde est, q circa pręparatoria põt purgari mora, licet sit apposita dies & pœna: vt l. & si post tres. si quis cau. quod non est in stipulatione apposita circa decisoria: vt l. si cùm dies. §. fi. ff. de ar. & plene in d. l. & si post tres. & in l. si insulam. j. eodem. Tertiò adde inquantum Moder. tangunt hic de intellectu, c. tuam. extrà, de poe. a nam Bar. hic, & in l. si seruꝰ. §. plurium. si quis cau. intelligit illum tex. † quòd pœna nõ cõmittitur de æquitate canonica, nisi pro ea parte, pro qua fuit contra factum: & ita cõmuniter itelligunt hic Moder. pręter do. me. qui iudicio meo dat verũ intellectum ad illud c. ibi enim non dicitur, quòd pœna non possit peti nisi pro rata, p qua non fuit impletum: vt intelligit ibi Inn. sed dicitur, q in illa rata, quæ nõ fuit impleta, admittit purgatio morę, licet fuerit adiecta dies & pœna: & sic facit ad materiam l. insulam. j. eo. Quicquid tamen sit, aduerte: quia ego nõ admitterem indistinctè dispositionem illius c. qđ videtur specialiter disponere in personis religiosis: vt patet ibi: quia verò non decet te in tantũ põtificalis dignitatis esse oblitũ &c. Sicut dicit in simili xij. q. j. c. fraternitas. & ideo in psonis religiosis hoc nõ videtur trahendũ ad consequentiã, sicut dicimus in c. j. de empt. & vẽ. q in ecclesia est aliquid speciale circa receptionẽ pretij, qđ nõ habet locũ in alijs. Et psertim hoc est dicendũ, vt euitet correctio iuris ciuilis, qđ debet seruari i foro canoni. b

a ¶ De intellectu c. tuã. extrà, de pœr. Adde Barto. in l. si seruus. in §. si pluribus. ff. si quis cau. & per Old. consil. xxix. incip. de rigore iuris.

b ¶ Quod debet seruari in foro canon. Adde tex. in c. clerici. de iudi. c. vl. de secun. nup. gl. summæ. x. distin. gl. in c. si in adiutorium. eadem distin.

quatenus nõ reperit̃ reprobatũ: vt c.j.& quod ibi no.de noui oper. nun. ¶ Circa primam q. Barto. qua quærit, vtrum si stipulatio facti est diuidua, sed pœna adiecta est indiuidua, an pœna debeat solui insolidũ à contra faciẽte: dic vt dixi in j.glo.post Io.de Imo. Adde tamẽ ad ea quæ ibi dixi not.q.quam ponit glo.in c.j.de suo.fra.de nouo bene.inuest.& Io. Andr.plenissime in addi.Spe.super rub.de feu.vtrũ quãdo duo sunt inuestiti de feudo nouo, quod est indiuisibile, si vnus moritur ad hoc, vt remaneat feudũ apud eum, in totũ debeat offerre æstimationẽ pro parte alterius: sicut dicitur in l.cũ filius.in prin.de leg.ij. ¶ † Secũdò adde in ij. q.in quãtum Bart.per l.pœnales.§.Iul.ad l.fal.tenet, ꝙ licet in stipulationibus prætorijs versetur dari sub pœna, vel factũ indiuiduum, nihilo minus pœna non cõmittatur vno cõtrafaciẽte in totum, sed cõtra eũ dũtaxat, q̃ contra fecit, & pro sua rata. Nã si bene respicias ad tex.in l.ij.§. incertã.de præto.stipu.dicere, ꝙ ibi dictio, quãuis, aduersetur ad factũ, & ius, est diuinare, & oportet subaudire aliquid ad tex. vt dũ tex.dicit, quãuis possit dici &c.subaudiatur in alijs.s.stipulationibus. Prętereà versi. seq.in ver.at in cõtrarium.dũ dicit, ꝙ inter hæredes stipulatoris diuidit̃ stipulatio, si refert se ad casum proximè dictũ in ver.quãuis.& ille versi. loquitur in alijs stipulationib⁹, quàm prætorijs, nõ probabit ꝙ in stipulationib⁹ prætorijs ex parte stipulatoris fiat diuisio. quod nõ videt̃ esse de mente literę, & maxime quia de iure est, ꝙ stipulatio prętoria diuiditur inter hæredes stipulatoris: vt l.ex dãni.§.quoties.el ij.ff.de dam.inf.Prętereà qñ Bart.dicit, ꝙ est quædam stipulatio duplæ nõ prætoria, de qua loquitur tex.in l.cũ ex causa.& l.in excusatione.§.insolidum.j.eod.quęre qualis sit ista stipulatio duplæ, quæ procedit de iure ciuili: si dicis, ꝙ est quædam stipulatio extraiudicialis, quę ex volũtate partiũ interponitur, & est merè cõuentionalis, sicut dicit Bar.hic de stipulatione, rem ra. habe.& hoc ego dixi saluãdo dicta Barto.in l.cũ ex cã.j.cod.vbi discussi istũ articulũ.hoc non videtur bene dictũ, quia secundũ hoc diuisio iurisc̃on.in l.vlt.§.item duplæ.j.eod.non esset perfecta.dicit em̃ ibi, ꝙ stipulatio duplæ, venit ab edicto prætoris, vel à iudice: ergo non reperit̃ alia stipulatio duplæ extraiudicialis, quæ sit mere cõuentionalis, & procedat à partibus. Si aũt dicis, quòd in l.præal.est stipulatio iudicialis.i.stipulatio duplæ, & non prætoria, hoc nihil est dicere: quia sicut prætor moderatur stipulationes suas propter æquitatem quã habet ante oculos: vt l. in conuentionalibus.in prin.j.eod.ita & iudex debet moderari stipulationem sua autoritate interpositam, quia ipse debet habere æquitatẽ ante oculos: vt l.quod si Ephesi.in fin.ff.de eo ꝙ certo lo. Quinimo reperitur ꝙ moderatur: nã & admittit purgationẽ moræ ex æquitate: vt l.& si post tres.si quis cau.& ille q nõ implet in totũ, nõ conuenitur in effectu ad pœnam, nisi pro parte.intellige in principali promissore: vt l.si seru⁹. §.si pluriũ.ff.si quis cau. Et ideo Barto.in d.§.si pluriũ.assignãdo rationẽ solutiõis, quã hic ponit expresse, dicit ꝙ iudex hoc facit, qa habet ęquitatem ante oculos, quã debet habere prætor. Et sic nõ facit differentiã inter prætorem viuũ, & mortuum. Prætereà restringere illas ll. ad stipulationem duplæ, quæ nõ descẽdit ex edicto prætoris, hoc est diuinare. Vnde probabilius videtur posse dici id q̃d dicit Petr.† quòd stipulatio vno cõtrafaciente, quãdo factum est indiuiduum, faciat cõmitti pœnam vel ĩteresse cõtra oẽs. Non obst.tex.in §.Iul.quia dico, ꝙ nõ loquit̃ in pœna quæ est cõmittenda ex oblatione transfusa à promissore, vel stipulatore in hæredes actiuè & passiuè: nec etiam loquit̃ quãdo plures hæredes ꝓmiserunt de iu.sol.vel de defendẽdo: sed loquitur, quãdo vnus ex hæredibus stipulatoris egit cõtra hæredes ꝓmissoris, & stipulatus est de iud. soluen.alij aũt cohæredes sui neq; egerunt, neq; fuerũt aliquid stipulati. Et similiter ecõtra loquitur, quãdo vnus ex heredibus promissoris fuit conuentus, & promisit de iu.sol.& dicitur ibi, ꝙ neq; alijs cohæredibus stipulatoris reo cõuento victo, vel non defendente cõmittitur stipulatio ad pœnam, vel interesse. Nec alij cohæredes q nõ promiserunt ex parte promissoris, neq; fuerunt cõuenti, tenent̃ ex promissione facta ab illo q fuit cõuentus. Et ꝙ iste intellectus sit verissimus, patet ex primo casu posito in tex.ad cuius probationẽ deducunt̃ supradicta. Dicitur enim ibi, ꝙ si duorum cohęredũ pars erat exhausta legatis, & vnus stipulatus ex stipulatione prętoria: de qua in l.j.in princ.si cui plus quàm per l.Fal.si vltra debitũ esset solutũ legatario, ꝙ deberet restitui, ista stipulatio nõ acquirit actionẽ stipulãti, nisi pro portione sua, & ad vtilitatẽ suã, ita ꝙ coheredi nihil prodest. Et ad probandũ hanc decisionẽ esse verã, vtitur hac ratione: quia oẽs stipulationes pretorię habent eandẽ interpretationẽ, & subijcit exemplũ de stipulatione de iud.sol. Vnde cùm prima quęstio decidatur ex eo, qa in illo casu est interposita prætoria stipulatio, sicut & in sequentibus, qs non videt ꝙ & in sequẽtibus stipulationibus intelligit eodẽ modo factũ, sicut posuit in primo? † Pro ista cõclusione facit optime: qa qñ iudiciũ inchoatur in persona heredũ, defensio nõ cõtinet factũ indiuiduũ: vt l.si quis cũ procuratori.§.fin.ff.de procu.& declarat Bart. per illum tex.in l.iã tñ.§.si tñ plures.ff.iud.sol. Vnde nõ est mirũ, si vno ibi nõ defendẽte stipulatio nõ cõmittitur cõtra oẽs, ex quo iudiciũ incœpit ab ipsis hæredibus. Sed cõtra istum intellectũ qui multũ applaudit literæ, facit: quia iuriscõ.videtur ponere aliquid spãle in ptorijs stipulationibus: sed secundũ istum intellectũ nihil esset spãle: quia etiã in alijs stipulationibus nõ subintelligit̃ psona nõ expressa: vt l.si ita stipulatus.§. Chrysogonus.j.cod.quinimo nec in pacto: vt l.si vnus.§.ante oĩa.ff. de pacti. Ergo videtur, ꝙ iste intellectus nõ procedat. Et verè iste casus est valde dubius, & libẽter discerẽ meliorẽ solutionẽ ab alio si possem. Sed pro nũc dico, ꝙ illa verba non ponunt̃ ibi ad differẽtiã aliarũ stipulationum: sed quia ꝓbabiliter poterat dubitari in istis stipulationibus prætorijs, quæ nituntur maxima æquitate, ꝙ stipulatio vel promissio facta ab vno ex pluribus cohæredibus, ꝓdesset oĩbus qui sunt cõsortes eiusdem causæ & litis, vt ꝓ eodẽ interesse stipulator posset agere, vel promissor cõueniri, habendo postea regressum cõtra alios: sicut fit l.ij.§.ex his.& §.item si in facto.s.eo.ideo tollit̃ ista obiectio tacita, & ostendit̃ quia licet aliquãdo inter cõsortes eiusdẽ litis inducat̃ vt sñia lata pro vno ꝓsit alteri, vel etiã noceat: iuxta no.in l.si quis separatim.§.si.de ap.& in l.loci.§.fundus.si ser.vẽ.& in l.Papi.§.si ex cã.de inof.test.tñ stipulatio fundata super ęquitate nõ debet adeo extẽdi, vt prosit vel noceat psonę quę in ea nõ est cõprehensa: & ista plus placet, quàm ea q̃ scripsi in l.cũ ex cã. j.eo. Et qa iam est expedita materia, qualiter principales vel cohęredes cõueniantur, si oẽs vel vnus cõtra fecit, ne vlla remaneat dubitatio in his q̃ tractauimus, adhuc tangẽda sunt duo pũcta. Primus est, si plures sunt obligati ad factũ indiuiduũ sub pœna vel ad interesse, tanquã duo principales, vtrũ si oẽs conueniũt, cõmittitur stipulatio ad pœnã vel interesse cõtra quẽlibet insolidũ, vel quomodo. Secũdò, quid si ex pluribus principalibus in cõtractu stricti iuris vnus cõtra facit, qñ sunt obligati ad factum indiuiduum, vtrũ alij teneant̃. ¶ Ad primũ dicendũ est ex mente Barto.in vj.& vij.oppo.ꝙ si oẽs cõtra faciunt, oẽs tenebunt̃ insolidũ: al leg.tamen ll.quæ loquuntur in cõtractibus bonæ fidei. Sed tamen credo etiã in cõtractibus stricti iuris idẽ esse dicendũ: quia si hoc est in contractibus bonæ fidei, in quibus æquitas plus põt, & in quibus agitur miti⁹, vt sæpe dictum est s̃.multo fortius idem videt̃ dicẽdũ in cõtractibus stricti iuris, in re vbi seruatur magis rigor. Sed cõtra istã determinationẽ videtur casus in l.ex dãni.§.quoties.ff.de dam.infec.vbi probatur, ꝙ quãdo plures promittunt pro re cõmuni de dãno futuro, stipulatio nõ cõmittitur cõtra eos, nisi pro parte: & tñ cõmittitur ex facto indiuiduo, in quo oẽs cõtra fecerunt.i.ex ruina domus cõmunis, quæ cõtinet factũ indiuiduum: vt l.in stipulatione.& quod ibi no.ff.de dam.infec. Sed põt rñderi, ꝙ ibi vel cõueniuntur ex stipulatione prætoria secundum opi. Barto. quę est diuidua quo ad interesse, & pœnam. Vel si vis tenere aliã opi.dicas ꝙ ibi dãnum non dat̃ culpa, vel dolo promissorum: vnde agit̃ miti⁹, † quia dãnum cõtingit ex vitio rei: & tñ scias ꝙ etiam in illo casu dubitatum est, vtrũ qui simpliciter ꝓmittunt, teneant̃ insolidum vel pro parte. Nã glo.in l.plures.in fin.ff.eo.dicit, promittunt de dãno futuro, simpliciter obligantur insolidũ, nisi expresse restringãt se ad partem. Sed illam glo.nõ tenent ibi Ang.& Io.de Imo.& rectè, quia casus est in d.§. quoties.contra eã, nisi in vno casu, videlicet qñ duo nõ promisissent de dam.infec.simul, sed quilibet de per se, quasi videantur cõstitui duo rei: & illa est not.l.ad materiã l.ij.de duo.reis. ¶ Circa secundum Bar. similiter in sua distinctione sentit idẽ esse in pluribus obligatis ex contractu stricti iuris, quia non distinguit inter contractum stricti iuris & bonæ fidei: sicut postea facit inter plures hæredes. Et ista opinione habet multam æquitatem: iura tamen quæ ipse allegat, loquuntur in contractibus bonę fidei, in quibus videtur esse maior ratio decidẽdi, ꝙ vnus nõ teneat̃ ex facto alterius, quàm in cõtractibus stricti iuris. propter bonã fidem & æquitatem, quæ magis attenditur in cõtractibus bonæ fidei, vt sæpius est dictum. Vnde iste secũdus articulus est magis dubi⁹, quia nõ põt argui de cõtractibus bonæ fidei ad cõtractus stricti iuris p maioritatem, vel idẽtitatẽ rationis, sicut ĩ primo casu: & ratio quę assignatur hic in ver.qa q̃d in ptes.& in ver.& differentiæ.hęc esse videtur, quia bene agitur de pluribus heredibus ꝓmissoris, videtur eodẽ modo habere locum in pluribus principalibus obligatis ad factũ indiuiduũ: dicitur em̃ in istis ver.ꝙ plures hæredes sunt obligati ĩsolidum ad factũ indiuiduũ: ideo si vnus cõtra facit, oẽs vident̃ contra fecisse, & per cõsequẽs oẽs tenentur ꝓ rata. Sed ista ratio eodẽ modo militat in pluribus promissoribus principalibus: ergo idẽ videtur dicendũ, nisi dicas saluãdo mentem Bar.ꝙ hic plures hęredes repsentant vnã psonã.s.ꝓmissoris, ita ꝙ quodãmodo ipse ꝓmissor videt̃ cõtrauenisse. Sed plures ꝓmissores principales nõ vniunt̃, repræsentando vnã psonam, & ideo mitius agitur cum eis: nã vna psona quæ cõtra facit, semp tenet̃ insolidũ etiam in stipulatione ptoria, quãdo est in obligatione factũ indiuiduũ: vt §.si.j.eo.& tenet Bar.expresse s̃.in ij.q. ¶ Itẽ adde circa iij.q.quã tãgit hic Bar.ꝙ primum exẽplum positũ per eũ de exceptione quę opponit̃ cõtra aliquẽ p vnum ex hæredibus, ꝙ nõ possit esse procurator, quæ secundũ eum prodest alijs hæredibus, & parit pįudicium illi cõtra quẽ excipitur, quo ad oẽs alios hæredes: nã hoc nõ videt̃ bonũ exemplum, quia si in hoc casu agens repelletur officio iudicis, iuxta l.filius.§.veterani.ff. de procura.l. quos prohibet.ff.de posthu.& hoc non erit virtute exceptionis oppositæ, quia etiã si nulla esset opposita exceptio, istud officiũ iudicis posset interponi. Vnde sequere secundũ exemplum, quod est melius. ¶ Circa quartam quæstionẽ aduerte diligenter: quia Barto.loquitur multũ obscurè, & in inductione legum, quas allegat, & in adaptãdo eas ad q̃õ.nostram. Dicit enim replicando dicta Pet.ꝙ quãdo ego habeo actionẽ cõtra aliquẽ, vt agat cõtra alium: iuxta l.si sic.§.fin.ff.de lega.j.& l.cùm in plures.§.messem.ff.loca. licet illa actio de sui natura diuideret̃ inter hæredes

redes eius qui debebat agere, tamē nō diuiditur propter naturam rei: & ideo sentit, ꝙ omnes hæredes agere debeant, ne cōmittatur stipulatio ad interesse, vel ad pœnam cōtra omnes. Non tamen hoc dicit expresse, sed duntaxat hoc dicit, ꝙ obligatio & actio quę aliàs diuideretur inter hæredes actoris ꝓpter naturā rei, non diuiditur. all. l. quod si nolit. §. si plures. ff. de ædil. edic. & l. si familiæ. ff. fa. ercis. Sed quomō in illis iuribus impediat̄ diuisio actionis, vel quomodo in casu nostro similiter debeat impediri, hoc nō declarat. Dic ergo breuiter, ꝙ ī §. si plures. natura rei nō ꝑmittit, vt petitio diuidat̄, ne si vnꝰ ex hæredibus emptoris restituat vēditori partē rei, & aliꝰ nō velit eam reddere pro pte sua, sed cōsequi, quāti minoris fuisset rem empturus, vēditor cogatur inuitus incidere in cōmunionem, contra l. si nō sortē. §. si centū. & qđ ibi no. ff. de cōd. inde. sed in l. si familię. gl. sentit, ꝙ quia plures hęredes succedentes vni ex cohęredibus repręsentant ꝑsonā vnius, ideo omnes portiones eorū in illa pte considerent̄, vt vna res indiuisibilis: & secundū hoc ibi esset casus not. limitans l. iam tñ. §. si tamē plures. j. iudi. sol. videlicet ꝙ quādo plures agūt pro iure indiuiduo, nō possunt cōstituere diuersos procuratores. & hoc sentit hic Bar. Vel potes dicere, & forte melius, ꝙ in istis iudicijs duplicibus qlibet censet̄ esse actor & reus. l. in tribꝰ. ff. de iud. & in c. ex literis. de prob. Vnde in istis cōcurrit, quo ad diuidendā vel nō diuidendā actionē, in iudicio duplex qualitas cōtraria: quia inquantū sunt rei, nō possunt diuidere defensionem: vt §. si tamen plures. Sed inquantum sunt actores sic, & ideo cōcurrentibus duabus qualitatibus cōtrarijs attenditur ea quę nocet: vt l. si vir. & ibi per Bart. ff. de don†. Preterea ꝙ plures cogant̄ cōstituere vnū ꝓcuratorem, vt lis faciliꝰ expediatur, hoc est fauorabilius: ergo ista qualitas debet attēdi: vt l. si pupillus. in prin. ff. ad l. Fal. & dixi in l. ij. in princ. s. e. Sed nūc est videndū, quō in casu nostro natura negotij faciat, vt actio sit indiuisibilis. & est dicendū declarādo dicta Bart. ꝙ hoc est, quia ille q est obligatus alteri ad agēdum, pōt se liberare cedēdo actionē, secundū Bar. in l. si sic. §. fin. præalle. & in l. Iul. §. pe. ff. de ac. emp. Vnde si vnus heredū ageret solus, & cōsequeret̄ debitū, posset soluere illā partē debiti principali creditori: & sic esset liberatꝰ. Et ex hoc sequeret̄ incōueniēs, ꝙ alter coheres qui nō vult agere, posset cedere principali creditori actionem pro sua parte. & sic creditor cogeret̄ recipere solutionem in diuersis rebus, cōtra l. si nō sortem. §. fi. ff. de cōdi. indebit. & nūc habes optime declaratā istam rationem.

32 ¶ †Circa septimā q. Bar. adde breuiter inquantū ipse dicit, ꝙ ꝓmissio de nō offendendo aliquē dicit̄ esse ꝑsonalis, ita ꝙ nō transit ad hæredē stipulatoris: nam secundū Ange. videt̄ esse casus, in quo etiā offensio ptinet ad mortuū, ita quòd ipse videtur offendi. verbi gratia, si aliqs faciat iniuriam corpori post mortem, vel aliqd cōmittat in vnū ex hæredibus, quod respiciat ad infamiā, & contumeliā defuncti: tūc eñ actio non cōpetit vni heredi dūtaxat, sed omnibus, quia ipse defunctꝰ videtur esse offensus. Nec videt̄ verū, quod dicit Bar. ꝙ si iniuria infertur cadaueri, inferat̄ hæredi, & nō defuncto: vt l. si sepulchro. in fi. de sepul. vio. Præterea ꝙ offensio & iniuria possit inferri defuncto, ꝓbatur in l. j. de his q. vt indi. & ibi nota. Bart. & tenet glo. & Bal. post eā in l. sororē. C. de his quib. vt indi. Sed cōcedēdo hic ꝙ ficte videat̄ inferri iniuria defuncto, nō sequit̄, ergo stipulatio pœnalis cōmittit̄, si talis iniuria defuncto infert̄: nam cū stipulatio sit stricti iuris, verba debent capi ꝓpriè, vt non intelligant̄ de iniuria ficta: & ideo pro tali iniuria nō cōmittitur pœna: ita elegāter decidit Ioā. An. in mercu. sua in regula, frustra. de reg. iu. vbi dicit fuisse decisum in publica dispu. ꝙ si aliqs promisit nō offendere aliquem sub pœna, & offendat vxorē eius, licet ficte ex persona vxoris videatur offendi, nō tamē cōmittetur stipulatio pœnalis. Et idē decidit Bal. in materia statuti in l. sororē. in fin. C. de his qui. vt indi. vbi dicit, si ex forma statuti bānitus pōt impune offendi, & aliquis occiso bānito aliquo facto īferat cōtumeliā mortuo, punietur nō obstāte statuto: quia ista offensa nō committitur proprie in bannito, sed fictè. Sed tu potes dicere, ꝙ ista doctrina est falsa: quia si licet offendere bānitū verè, ergo fortius fictè, quæ est leuior offensio, tenet cōsequentia p l. nūc in ea. §. j. ff. de adul. per quā l. dicūt doc. maxime Io. An. in addi. Spec. in tit. de accu. §. sequit̄. in addi. magna. ꝙ qui pōt occidere bannitū, multofortius pōt eū spoliare, & inferre iniuria minorem. Super quo vide bonū tex. & quod ibi tāgit Bar. & Moder. in l. in suis. ff. de lib. & post. Sed ad hoc est dicendū, quòd si bānito inferretur donec est vere bannitus, iniuria ficte, vel offensio, argu. procederet: sed hic nō infertur iniuria verè bannito, quia bannū expirauit per mortem, & ideo statutū quod loquitur de vera persona, non trahitur ad fictam. Vnde dicebat Bal. alibi in l. j. C. si rector ꝓuin. quòd si imponit̄ pœna offendēti potestatem à statuto, ista pœna non habet locū in offendente filium potestatis. hic tamen posset dici, quòd hoc est ideo, quia licet pater & filius censeantur eadem persona, intelligitur ꝙ censeatur eadē ꝑsona, prout pater est priuatus, non prout consideratur tanquam officialis, vel magistratus.

¶ †Secundò adde inquantū Ange. hic addendo ad dicta Bar. videtur limitare, secundum dictum eius, inquātum ipse vult, ꝙ si vnus ex hæredibus ꝓmissoris cōtrafacit, pœna ex facto suo cōmittit̄ pro rata cōtra oēs: nā ipse credit hoc esse verū, nisi ex vnius contrafactione pax quæ est facta, induceret periculum contra alios cohæredes: tūc eñ non est conueniens, ꝙ ex facto vnius alij patiantur detrimentū: vt l. in his. §. non debet. de regu. iur. & in regula, non debet aliquis. eod. tit. nō tñ declarat, qđ sit istud ꝑiudicium, seu periculū, qđ ex facto vniꝰ pōt alijs imminere. Vnde Io. de Imo. dicit, ꝙ ista dicta nō habent iuris saporē: quia licet alij cohæredes teneant̄ ad pœnā pro rata, vt dictū est, nihilominus quo ad alios effectus nō videbuntur rupisse pacē. Sed pōt intelligi sanè doctrina Ange. in pluribus hæredibus cōiunctis sanguine, in quibus offensio facta per vnū, & inimicitia facta videt̄, nō dico de iure, sed ex cōsuetudine, vt omnes cōiuncti vsq; ad certū gradū offendantur, ac si ipsi propriè offendissent. Super quo vide quod alibi tāgit glo. in simili in l. ij. §. si inimicus. ff. de suspec. tut. & tex. & quod ibi ponit Bar. in l. lex Corne. in prin. ff. de iniur. tūc eñ si vnus cōtra facit ex hæredibus, non videtur ꝙ possit contra facere in ꝑiudicium aliorū, ne illi afficiant̄ tanto incommodo. Sed tamē si bene cōsideras, etiā hoc nō pōt dici: nā si cōsuetudo habet id quod dixi, omnino illi habent lędi ex facto alterius, etiā quo ad incurrendū periculū. Vnde aliter est declarandū istud dictum. Et ad materiā adde quod ponūt Dyn. &

33 Barto. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogo. in vlt. q. j. co. † vbi dicunt, ꝙ ille qui ꝓmisit aliquē nō offendere[a], nō incidit ī pœnam, si offendat fratrē eius: quod etiā tenuit Io. An. in d. regula, frustr.. & quod no. Bal. in l. j. C. de epis. & cle. vbi dixit allegando Inn. in c. ad apostolicæ. de reiud. li. vj. & quādo quis tenetur promittere de non offendēdo, sicut est in casibus q ponuntur p Bar. in l. illicitas. de offi. præsi. tenent̄ promittere ꝓ se, & adherentibus, & familia. Adde etiā tex. in l. si stipulatus fuerim per te nō fieri. j. cod. vbi videtur ꝓbari contrariū eius quod dixit Io. And. ꝙ stipulatio q est stricti iuris, cōmittitur quādo quis offendit fictè: nam si tu prohibes ꝓcuratorē meū ire & agere &c. cōmittitur stipulatio, sicut si me prohiberes: ad idem bonus tex. in l. ossa. §. fi. ff. de relig. vbi patet, ꝙ actio in factum pœnalis ita cōpetit mihi si procurator meus offenditur, sicut si ego: quę tex. adducit Bal. ad hoc in l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius voc. Sed pōt dici ad oīa ista iura, ꝙ ibi concurrunt duo quæ non concurrunt in casu nostro. Vnum est, ꝙ ibi persona quæ offenditur p aliū verè & non fictè, extabat: & etiam persona quę offendit̄ repręsentabat personā nostrā ex voluntate nostra: sed in persona defuncti nō concurrit prima qualitas, quia non est vera persona, licet concurrat secunda. In casu autem Io. An. cōcurrebat prima qualitas, quia vere maritus extabat, sed non secūda: quia ꝙ vxor repręsentet personam mariti, non inducitur potius ex dispositione legis, quàm expressa volūtate mariti. Tāgit etiā hic Bar. nunqd si occisori debet diminui pœna ex forma statuti, si habet pacē ab hęrede occisi, & occisus reliqt plures hæredes, debeat habere pacem ab omnibus, vel à maiori parte, vel à quibus. Sup qua q̄stione vide quod plenissime scripsi anno p̄terito in l. ꝓ hærede. §. si sepulchri. de acquiren. hære. Tangit etiam hic Io. de Imo. nunquid ex forma statuti pax debet haberi ab hęrede, si testator ipse vel defunctus reddit pacem, sufficiat: de qua vt hic per eum, & per Bart. in l. dāni. §. Sabini. ff. de dam. infe. & per Bald. in l. ij. C. de lib. & eorum libe. & in l. j. in vlti. col. C. cōmunia de lega. ¶ †Secundò tangit, nunquid pax quę redditur absenti, sufficiat ad remittendam iniuriam in foro iudiciali, vel ad obtinendum beneficium statuti: de quo suprà, super quo vide Bald. quę ipse sequitur in l. ij. C. de libe. & eo. li. & vltra eum vide quod not. ponit Ioā. And. in titul. de instr. edit. §. nunc vero aliqua. versic. xiij. qui incipit, sed pone, & quod ponit Cyn. & Bald. in lege, diuus. in vltima quęstio. ff. ad Sylla. & tenent communiter prędicti doctores, quòd pax non proficiat absenti, nisi saltem sacerdos recipiat pro absente. Facit optime quod ponit Bartolus, post Gulielmum de Cuneo in leg. j. §. ius public. ff. de iustitia & iure. Sed Bartolus alibi tenet, quòd etiam in foro iudiciali proficiat, quo ad totalem remissionem iniuriæ, videlicet in l. non solum. §. iniuriarū actio. ff. de iniur. Et hoc sentit Bal. in d. l. j. cōmunia de leg. Sed prima opi. est tutior, & etiam videtur communior.

a ¶ Ille qui promisit aliquem nō offendere. Adde Iac. Alua. in c. j. in §. similiter. vlti. colū. qui. mo. feu. amit. ī ver. feu. Petr. de Anch. in ca. sciant cuncti. de elect. lib. vj. Anto. de But. & Ioan. de Imol. in ca. ij. de renun. Lud. Ro. cōsil. clxxxij. incip. in casu proposito dicēdum est pacem.

Si is qui duplam. Stipulatio duplæ dãni infecti vsufructuaria, & de noui ope. nun. si cõmittuntur ad interesse, diuidũtur inter hæredes stipulatoris: secus si cõpetant ad factum indiuiduũ. Secũda ibi: restitui tñ & c. Tertia ibi: & hoc vtilitatis cã. Et aduerte ad summariũ Bar. quia ipse non summat vltimã partẽ tex. que loquitur in pluribus hæredibus promissoris, & in ipso ꝓmissore, que qualiter intelligatur, declarabitur in vlti. glo. ¶ † Not. primò, ꝙ licet in stipulatione duple heredes vẽditoris sint obligati insolidũ ad factũ indiuiduũ, ita ꝙ vno cõtraueniẽte poena cõmittitur cõtra omnes: vt l. in executione. §. insolidũ. & l. cùm ex cã. j. eod. nihilominus exactio pœnæ sæ duplæ cõmissæ cõtra oẽs non cõmittitur, nisi pro rata, vt etiã dicũt iura pal leg. ¶ † Secundò no. ibi: in stipulatione fructuarij. ꝙ quãdo est finitus vsusfructus in ꝑsona vsufructuarij, actio cõmitti hæredibus ꝓprietarij ad interesse pro parte, intellige si agãt ex illo capite, ꝙ vsufructuarius male sit versatus in re: nam si agerent ad rẽ restituendã, tũc quia restitutio non potest fieri pro pte, aut cõpeteret ipsis actio insolidũ, sicut tenet Bartol. in fine glos. magnæ: & similiter cõtra hæredes vsufructuarij cõpeteret actio insolidum ad rem restituẽdã saltem: licet ista obligatio, ad rem restitui, esset diuidua, tamẽ quo ad effectũ solutionis, nõ posset fieri restitutio pro parte: vt l. si duo. in fin. ff. de po. & vtrũ sit verius, declarabitur in glo. posita sup verbo, dãni infect. vbi est similis quæstio. ¶ † Vltimò no. & ad hoc sem per allegat̃, ꝙ stipulatio continẽs factũ indiuiduũ, sicut destructio operis, nõ diuiditur inter ꝓmissores, nec etiã defensio: qa & ipsa cõtinet factum indiuiduũ: vt l. ex clausula. j. iudi. sol. & plene fuit declaratũ s̃. ea. l. §. Cato. in ij. q. prin. post Bart. ¶ In gloss. sup verbo, dãni infecti: ibi: idem est in actione in factum qua agit reus. doct. cõmuniter hic post Bar. reprehendũt istam glo. quia reuera cũ destructio operis cõtineat factũ indiuiduũ, & hæredibus stipulatoris, & cõtra hæredes promissoris cõpetet actio insolidũ: vt l. ij. §. ex his. s̃. eo. & l. fideicõmis. §. pe. & fin. de leg. iij. Posset aũt procedere opi. glo. in exemplo de vsufructuario, cuius heredes tenentur ad rem restituendam proprietario vel hæredi eius. Nam hic cadit proprie obligatio ad rem restitui, que est indiuidua solutione dũtaxat: vt l. si duo. in fin. ff. dep. & plenius declarat Bart. s̃. ea. l. §. Cato. in prima oppositione. Et aduerte, quia doct. præsupponũt omnes reprehẽdo glo. magnã in fin. ꝙ hæredes fructuarij non sint obligati ad vsumfructũ restituendũ: qa illud ius consolidat̃ ipso iure in ꝑsona proprietarij. Vnde nõ est opus aliqua restitutione, sed intelligãt ꝙ hæredes fructuarij sint obligati ad ipsam rẽ restituẽdam ex stipulatiõe: vt dixi. Tex. aũt in l. j. §. hoc aũt. in ij. respõso. ff. vsufru. quemad. caue. multum obuiat huic opinioni: videtur eñ ibi exprese, ꝙ in stipulatione vsufructuaria non venit restitutio rei, sed ꝙ exinde restat, que verba si non destruũtur, hoc significant, ꝙ solum ex stipulatione põt peti, quatenus res non extat, quia est deteriorata: & hoc ostẽdit lex sequens manifestè, que dicit ꝙ aliquãdo ista stipulatio cõtinebit inter esse totius ꝓprietatis, videlicet si tota res perijt, quia fuit vsucapta negligentia. Gloss. tamẽ videtur ibi intelligere, ꝙ nemo põt stipulari rem suã. s. vt detur sibi, sed bene põt stipulari vt tradatur, & per consequẽs vt restituatur: quia est eadem ratio. & ita intelligunt doc. in l. scire debemus. §. si à fure. j. eo. Et vere ratio decidẽdi in d. §. habet. adaptatur ad hũc intellectũ, inquantũ dicit ꝙ rẽ suam aliquis inutiliter stipulat̃, qḋ non est verum, nisi quando quis stipulatur dari vt modo dictũ est. verba tamen & illius §. & legis sequẽtis aliter sonãt. ¶ In glo. super verbo, neq; restitutio. ibi: ꝙ subijcit neq; defensio & c. doc. dicunt ꝙ ista doctrina Ioannis, quã retulit plenius in voce, est vera, si ponatur exemplũ in promissore principali, ad quẽ solum pertinebant ædes: sed si ponat̃ in pluribus heredibus, qui successerunt vni dño, hoc dictũ nõ esset verũ, quia sufficeret ꝙ vnus ex eis caueret pro parte sua, vt nõ fiat remissio cõtra eũ ex sua pte. ita probat̃ in l. si cõmunes. & quod ibi not. ff. de ne. gest. Tu aũt potes cõsiderare duos casus: nã si cautio dãni infecti fuit petita ab ipsis heredibus dũtaxat, & nõ à defuncto, tũc procedit tex. in l. si cõmunes. Sed quando cautio fuisset petita ab ipso defuncto, & nondũ ꝓstita, tũc posset sustineri opi. Ioã. quia sicut ipse principalis tenebat̃ insolidum cauere: vt l. in stipulatione. ff. de dã. infec. ita ipsi hæredes tenebunt̃ cauere insolidum, ita ꝙ vno solo cauẽte, & alijs nõ fieret remissio in cõtumaciam pro tota re: & hoc videtur probare tex. in l. ij. §. incertam. s̃. de præto. stipu. intelligendo vers. quamuis proprie. prout ego dixi esse intelligendũ. s̃. ea. l. §. Cato. in ij. q. Et põt esse ratio diuersitatis: quia quãdo cautio fuit petita à principali persona ipsius, quodãmodo fuit asserta ad præstandũ cautionem. Vnde in cõtumaciam nõ ꝓstãtis aliquãdo fingitur stipulatio interposita: vt l. si finita. §. eleganter. ff. de dam. infec. & ideo sicut in facto indiuiduo obligatio non debet diuersificari ex persona hæredũ: vt l. ij. §. ex his. s̃. eo. ita nec in isto casu debebit diuersificari: licet enim hic nulla sit obligatio, sed officiũ iudicis, ex quo petitur cautio: vt l. cum postulassem. & qḋ ibi per Bart. de dam. infe. habet tamen hoc officium iudex, postquam est deductum in iudicio, & sic cãtum in esse quoddã instar obligationis personalis: de quo vide quod tradit Bar. in l. si tertius. §. officium. ff. de aqua plu. arcend. Ex hac opinione Ioã. sic declarata limitatur primò singu. l. si cõmunes. de neg. gest. Secundò ampliatur tex. in §. ex his. quòd non solum quãdo factum indiuiduum est in obligatione, non mutatur obligatio ex persona hæredum, sed etiam quãdo debetur per officium iudicis intentatum & petitum à iudice.

SVMMARIVM.

1. Merum quid propriè dicatur.
2. Iudex quando procedit ex officio inquirendo: sententia super inquisitione lata est diffinitiua.
3. Interlocutoria illa habet vim diffinitiuæ, quæ principale negotium diffinit.
4. Iudex quando fuit præceptum super notorio dicitur illa esse interlocutoria.
5. Stipulatio recipit specierum multiplicitatem, secundùm formas contractuum, super quibus interponuntur.
6. Vniuersitas potestatem habet statuendi circa negotia vniuersitatis, non circa alia.
7. Expromissor dicitur is qui pro alio non obligato promittit, & quandoq; capitur pro fideiussore. & vide in nume. 11.
8. Fideiussor nõ potest aliter quàm per stipulationem obligari.
9. Verba ambigua interpretari possunt à prętore.
10. De essentia mutui est, vt qui accipit mutuo, obligetur ad mutuum reddendum in futurum.
12. Datio quando est ex arbitri sententia, fieri debet quòd nõ parens sententiæ pœnam incurrit.
13. In obligatione legali quæ competit ad dari, an vno non soluẽte cæteri incurrant pœnam: habes hic remissiones.
14. Pœnã cõmissam quia non paretur arbitro, pars põt remittere.
15. In materia correctoria & ratione scripta in l. fit extẽsio ad id quod ex larga significatione vocabuli comprehendi potest.

Stipulationum aliæ. No. primò ibi: q à mero iudicis officio & c. Nã ex hoc text. dicit Angel. † quòd illud dicitur proprie merum[a], ꝙ nullã habet mixturam vel cõmixtionem cũ alia specie: ideo sumit̃ argumentum ex hoc tex. ꝙ si statutum dicit, ꝙ à mera interlocutoria[b] non posset appellari, & iudex profert instrumentum guarẽtigiæ esse exequendũ, à tali interlocutoria poterit appellari, quia habet vim diffinitiuæ, quia nõ dicitur merè interlocutoria: & idẽ dixit in l. si sic. in prin. ff. de legat. j. vbi est similis tex. Et idẽ dicit ecõtra, si statutũ dicit ꝙ à mera diffinitiua non possit appellari, poterit appellari ab interlocutoria, quæ habet vim diffinitiuæ, quia nõ est mere diffinitiua: & de virtute istius dictionis vide tex. & qḋ ibi ponit Bar. in l. etiã. C. de obse. à lipa. præ. Sed dubitatur pro declaratione istius q. primò, nunquid ista pronũciatio de exequendo instrumentũ sit diffinitiua, vel saltem interlocutoria, quæ habeat vim diffinitiuæ: de quo do. me. hic refert vnũ consilium Ang. de verbo ad verbum, quod nõ allegat, ꝙ est in ordine meorũ consi. xv. vbi in effectu concludit, ꝙ ista ꝓnũciatio est interlocutoria nõ diffinitiua, habet tamen vim diffinitiuæ. Et quia sup ista materia do. me. hic multum diffuse loquitur, & adducit de verbo ad verbũ duo consilia Ang. quẽ ipse nõ allegat, ideo referẽdo dicta Ang. fideliter in consil. suo cx. & consi. xvj. & etiã dicta dñi mei, quatenus addit, dico pro declaratione omnium, quæ scribit An. in cõsilijs prefatis, & do. me. hic diffusius quatuor ex ordine esse videnda. Primò, nunquid indistinctè vbicunq; non seruatur ordo iudiciarius, sententia quæ fertur in tali iudicio, dicatur potius interlocutoria, quàm diffinitiua. Secundò, nunquid pronunciatio de exequendo instrumentũ guarentigiæ vel sententiã dicat̃ iterlocutoria, habẽs vim diffinitiuę: in quo articulo declarabitur, nunquid sit appellandũ ab executione expressa causa. Tertiò erit videndum, nunquid interlocutoria habẽs vim diffinitiuæ possit reuocari per iudicem: quod An. dicit se non inuenisse scriptũ. Quartò & vlt. nunquid ab interlocutoria habente vim diffinitiuæ debeat appellari expressa causa in appellatione, sicut fit à mera interlocutoria, an verò possit appellari sine expressione causę: quod etiam tetigit hic Io. de Imo. ¶ † Circa primũ dicit An. in cõsilijs allegatis, ꝙ si procedit̃ nõ seruata solẽnitate iudiciorum ex cõmissione superioris, q cõmittit cãm sine figura iudicij, tunc sñia quæ fertur est diffinitiua

---

a ¶ Illud dicitur ꝓpriè merum. Adde glo. Institut. de diui. stipul. in verbo, mero. glos. in l. prolatã. C. de sen. sub verbis statuti.

b ¶ Quod à mera interlocutoria. Adde gl. in verbo, respõsionem. in c. dudũ. el ij. de elec. glos. in c. ex parte. el ij. de verb. signi. gl. in l. j. C. de confessis.

tiua.allegat tex.in cle.sæpe.in fi.de ver.signi.Si verò ex dispositione iuris propter naturam negotij ꝓcedit̃,nõ seruata solẽnitate iudiciorum,ip se dicit ꝙ est interlocutoria,habẽs vim diffinitiuæ.Mouet̃ duplici ratione,primò qa illa dicitur diffinitiua,quę fertur ꝓcedẽte causę cognitione, & seruata solẽnitate iudicij, & quæ requirit̃ in sñia proferẽda:vt l.fi.C. de sen.ex pericul.reci.Cùm ergo hic cessent solẽnia iudiciorũ, ergo non erit diffinitiua:& hoc sentit Bar.licet nõ clare dicat in l.Titia.ff.de accu. & in l.si cũ exce.§.hæc aũt actio.ff.quod met.cã. Sed clarius hoc sentit in l.si quis à lib.§.si quis ex his.s̃.de lib.agno.vbi glo.dubitauit de hoc, & in §.præce.Idẽ etiã sentit in l.si finita.§.non aũt.ff.de dam.infe. Confirmatur ista conclusio:qa præceptum factũ in confessum decidit qdem cãm totaliter,& tñ dicitur interlocutoria,secundũ Ange.in l.si debitori. ff.de iud.allegat tex.cũ glos.ij.q.in c.nos in quenquã.& l.sancimus.cum ibi no.C.de admi.tuto.D.m.allegat plures quotas,videlicet glos.in c.dudum.de elect.& tex.in c.ex pte.de ver.signi.& glo.in l.fi.§. necessitatẽ. ☞C.de bo.quę lib.†Tñ infert hic quòd ꝓceptũ qđ fit in confessum,nõ est necesse,ꝙ fiat in scriptis,quia nõ est proprie diffinitiua:allegat d. de Rota deci.xviij.& decisi.cclxxx.& decision.cccx.¶ Sed cõtra istã opi. insurgit Io.de Imo.& rectè iudicio meo in d.§.nõ aũt.dicit em̃,quòd simpliciter sic dicere est cõtra tex.in aut̃.qui semel.C.quõ & quãdo iudex.vbi fertur diffinitiua,lite nõ conte.in contumaciã actoris.facit optime quod scribit Bart.in aut̃.si oẽs.C.si vt se ab hære.absti.& in l.si finita.§.Iul.ff. de dã.infec.Sed ad illũ tex.posset r̃ñderi,ꝙ licet dicat̃ ibi, & in corpore, videlicet in aut̃.de relig.§.oẽs.colla.viij.ꝙ iudex pronunciat actore absente,& lite nõ conte.vel ꝙ fert legitimam sententiã,sicut dicit̃ in corpore:non tamen de necessitate vrget ꝙ illa sit diffinitiua, quia legitima sentẽtia põt exponi etiã in interlocutoria,quæ fertur secundũ legẽ:vt l. legitima.ff.de pac.& ideo quærẽda est alia lex, vel canon, quę hoc dicat clarius.Et videtur pro illa conclusione esse casus not.qui nõ põt cauillari in c.q̃m frequenter.§.porro.in fin.vt lit.non conte.vbi in certis causis in quibus lis nõ contestatur parte absente,dicitur ꝙ fert̃ diffinitiua sen-

2 tentia.†Præterea quãdo iudex procedit ex officio inquirẽdo, sententia lata sup̲ inquisitione est diffinitiua:ita tenet expresse Io. An.in nouella in c.fin.de elec.li.vj.& habes glo.not.de iure ciui.quã tene menti in l.ij. in fin.sup̲ vlti.verbo.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur. & tamẽ quãdo iudex procedit ex officio,& pars nõ promouet inqsitionem, lis non contestatur:vt est casus in d.c.q̃m frequẽter.§.sunt & alij. vbi satis probatur iuncto §.porro.ꝙ sententia lata sup̲ inquisitione est diffinitiua , cũ dicit ꝙ cã inqsitionis est similis causæ positæ in §.porro.¶ Dicẽdũ est ergo se ☞cundũ Io.de Imo.in d.§.non aũt.& vere,†ꝙ quãdo sentẽtia fert̃ de directo super eo qđ principaliter deducit̃ in iudicio,tunc ista sententia licet fertur omissa solẽnitate iudiciorum,erit diffinitiua:& ita tenet gloss̃.expresse in d.§.omnẽ.s̃.alle. Aliquãdo fertur nõ de directo,neq; principaliter sup̲ negotio principali,sed p̲ indirectũ,sicut est videre,quãdo quis repellitur ab agẽdo propter exceptionem declinatoriã, quæ perimit negotium principale:sicut est exceptio solutionis,vel præscriptionis, in qua iudex nõ pronũciat principaliter sup̲ negotio deducto in iudicio, sed super processu nõ faciẽdo sup̲ illo negotio.& tũc ista est proprie interlocutoria,quæ habet vim diffinitiuę,secundũ Bar.in d.l.Titia.& Bal. eleganter hoc declarantẽ in l.eleganter.§.si quis post.ff.de cõdi.indebi. Et licet glo.dicant,ꝙ est diffinitiua,in c.j. de lit.contest.lib.vj.vere tamẽ est interlocutoria,sed habet vim diffinitiuę:& eodẽ modo põt poni exemplũ in secundo decreto,ꝓut ponit Io.de Imo.in d.§.nõ aũt. Hoc aũt ꝙ illa dicatur diffinitiua,quæ diffinit negotiũ principaliter deductũ corã iudice,est intelligẽdũ,quãdo illud negotium nõ venit accessorie ad aliud negotium principale,sicut articulus ipsius,vel eius executio:tũc em̃ sentẽtia lata sup̲ illo non diceret̃ diffinitiua,sed interlocutoria mera quæ posset reuocari.Vnde pronunciatio de exequẽdo, licet determinet articulum principaliter deductũ in iudicio executiuo nõ dicetur diffinitiua,qn imo nec habens vim diffinitiuæ . Quòd non sit diffinitiua, tenet Ioan. And.expresse in addi.Spec.in tit.de accu.§.in quib⁹.ver.v.ꝙ nõ habeat

a vim diffinitiuæ[a],sicut tenet Ange.hic,& in cõsilijs alleg. †probatur,qa

3 illa interlocutoria habet vim diffinitiuæ,quæ diffinit negotiũ principale.Vnde licet vnus articulus causę cõmittat̃ iudici delegato,& super illo principaliter ꝓnunciet̃,ista nõ dicetur diffinitiua,sed interlocutoria,secundũ Bal.in l.ante sentẽtiæ.C.quorũ ap.nõ reci.licet glo.nõ dixerit cõtrarium in l.ij.C.de epis̃.audi.nec etiam habet vim diffinitiuæ . Vtrunq; dictũ probatur in l.fi.à qui.ap.nõ licet.& in l.arbitro.ff.qui satisda.cog. in quibus patet,ꝙ talis sñia põt reuocari.ergo est interlocutoria,non habens vim diffinitiuæ:quia si haberet vim diffinitiuæ,nõ posset reuocari: glo.est sing.quã etiam adducit hic d.m.in c.fi.de elect.li.vj.& statim plenius dicã in iij.articulo.¶ Nõ obstãt argumenta q̃ tetigit Ang.in d.cõsil. & primò nõ obstat,ꝙ illa dicitur diffinitiua,quæ diffinit articulũ principaliter in iudicio deductũ:quia l.j.de re iud.cũ si.intelligit, qñ finitur articulus,de quo principalis cõtrouersia,non qñ articulus accessorius ad articu.principalẽ,& hoc cõcedit Ang.in d.cõsil.p̲ d.l.arbitro. Vnde dicit, ꝙ est interlocutoria,& in hoc bene:sed inquantũ dicit,ꝙ habet vim diffinitiuę,hoc nõ placet, qa ꝓnunciatio de exequẽdo,sicut dicit Barto.in l. ante sñiam.circa prin.quorũ ap.non reci.ideo est interlocutoria,qa nihil inducit de nouo,sed est mera executio.Vnde si in iudicio executiuo re⁹ propter cõtumaciã cõdemnaret̃ ad aliquid de nouo,tũc illo respectu ꝓnunciatio facta in executione dicet̃ habere vim diffinitiuę,seu aliquo modo diffinitiua.ita intellige gloss̃. & Bar.in l.si cũ ☞exceptione.§.hæc aũt actio.ꝙ met.cã.¶ † Et ex his infert̃ ad q.quã tetigit hic d.m.nunqd in appellatione à pronunciatione de exequẽdo debet exprimi cã:nam ipse tenet ꝙ nõ, qa ista est interlocutoria habẽs vim diffinitiuæ,in cuius appellatione nõ debet exprimi cã.& potest iustificari ex nouis actis cõtra regulã quę datur in interlocutoria in c.cordi.de ap.lib.vj.& in cle.appellãti.eod. tit.alleg.Io.An.hoc tenentẽ in c.ꝑuenit.de app. in antiquis.& Bald.in l.minoribus.de his qui. vt indig.& in l. iusiurandũ quod ad pecunias.§.fin. ff.de iureiur.de quo dicemus tibi in quarto artic. pleni⁹,qa super isto dubio valde variatũ est. Sed quantũ ꝑtinet ad propositum nostrũ,ista doctrina nihil facit, qa non est verũ ꝙ pronunciatio de exequẽdo siue in sentẽtia siue in instrumẽto guarentigiæ habeat vim diffinitiuæ circa negotium principale:& ideo cõmuniter doctores vbiq; tenent cõtrariam opinionẽ,videlicet ꝙ quãdo appellatur à pronunciatione de exequẽdo , debeat inseri cã quia est interlocutoria:ita dicit Bal.in d. l.ante sententiæ.quã etiam ipse allegat. Sed ipse non vidit Spec.idẽ tenentẽ in tit.de execu.sentẽtiæ.§.nũc videndum.ver.sed nũquid.& Io.An.in tit.de app.§.in quibus.ver.v.vbi proprie dicit in vltimis verbis,& ideo debet inseri cã,quia ista est interlocutoria,supple mera,aliàs secũdùm eũ nõ deberet inseri:vt ipse not.in d.c.peruenit. Et hãc sentẽtiam approbat Anto.de Butr. in c.quod ad consultationem.de re iudi.hanc etiam sentẽtiam tenet Barto.in l.ab executore.in prin. ff. de app.[a] Ex dictis tamen eius nõ apparet, quare in hac appellatione cã sit exprimenda:nã forte potuit intelligere,vt tãgit hic d.m.ꝙ quamuis est interlocutio,habeat vim diffinitiuæ, tamẽ speciali ratione causa sit in eius appellatione exprimenda, ex eo quia præsumptio contra appellantem ꝓpter autoritatem rei iudi. Vnde etiam si esset proprie diffinitiua,illo casu deberet exprimi causa in appellatione:vt in c.cũ sp̃ali.§.porro. extrà, de ap. & ibi notatur.& notat̃ in ca.Romana.§.finautẽ. de app.lib.vj.Facit optime text.in l.à sentẽtia.in prin.& quod ibi per Bart.ff.de appel.Sed huic rationi respondet d.m.hic,quòd non semper quãdo est præsumptio contra appellãtẽ debet exprimi cã,seu quãdo quis regulariter prohibetur appellare:qđ patet,secundùm eum,quia quãdo cõmittitur causa appellatione remota, licet qs non possit appellare,nisi ex cã expresse approbata in iure:vt in c.pastora.in princi.& ibi not.de ap.nõ tamen reperitur quòd in appellatione teneat̃ exprimere causam.Sed ad hoc posset r̃ñderi,ꝙ in casu prædicto nõ prohibetur appellatio,quia fit ꝓsumptio cõtra appellantem,sed vt abbreuient̃ lites:& ideo cũ ab executiõe regulariter nõ appelletur præsumptione,quæ est cõtra appellãtem, propter rem iudi.& ista consideratio posset sustineri:nõ tamen placet omnino, quia ista præsumptio facit quòd debet exprimi causa, vt ligentur manus iudicis,à quo est appellatum, non tamen impeditur appellatio deuolui ad iudicẽ ad quẽ: vt not.in d.§.porro.& ideo magis placet prima ratio Ioan.And.& Bald. ꝙ ideo debet appellari expressa causa , quia est mera interlocutoria . Et quia suprà dixi in principali quæstione, ꝙ etiam si de iure tollat̃ ordo iudicialis, nihilominus sñia quæ fertur est diffinitiua,& in cõtrarium allegaui no.in l.si debitori.cũ materia.ff.de iud.cũ alijs iuribus s̃.allegatis.dico ꝙ illa iura nõ obstant:qa qñ debitor cõfitetur nõ oblato sibi libello in scriptis,nõ dicitur adhuc petijsse,sed velle petere.satis patet ex d.l.si debitori.in prin. qa nõ petijt vt debuit:vnde quãdo iudex postea in debitorẽ cõfitentem facit preceptũ de soluẽdo, ideo non dicitur sentẽtia diffinitiua, qa illa fertur vbi est forma iudicij,cuius forma cõstat ex iudice,actore, &

[a] ¶Quòd nõ habeat vĩ diffinitiuę. Ad. de Bart.in l. Titia. de accu.& per Io. Andr.ĩ c.peruenit. el ij.de app.Car. in cle.app.in ix.q.ap. Phili.Perusi.in ca. vt debitus.in xiij. q.eod.tit.Car.Zaba.consi.lxxij.inci. in primo videtur. Are.consi.xx.inci. in q.idem Are.cõsilio xcix.incipi.in præsenti consultatione.

reoivt in c. forus. de verbo. figni. Quia ergo in casu nostro adhuc aliquis non potest dici egisse, ideo iudicium nō habet actorē adhuc, & ideo non expectat sententiam diffinitiuam. ¶ Et inde est, ꝙ quādo iudex facit praeceptum sup notorio, ista est interlocutoria: vt l. actus fustiū. vbi no. ff. de his qui notā. infa. & similiter quādo iudex punit reū accusatū virtute cōfessionis, & libellus est ineptus, secundū Bal. in l. j. §. cum vrbē. ff. de off. praefec. vrb. Et ad materiā istam vide qđ ponit Bal. in l. p hanc. in pe. col. C. de temp. ap. vbi voluit, ꝙ omnis interlocutoria quę parit grauamē irreparabile habeat vim diffinitiuę, quo ad hoc vt nō habeat locū cle. appellanti. de ap. & secūdum hanc doctrinā pronūciatio de exequēdo haberet vim diffinitiuae, sicut dixit hic Ang. Sed quia hoc nō ꝓbat aliquo iure, ideo nō est recedendū à praemissis: & p ista est expeditus primus & secundus articulus. ¶ † Circa tertiū cōmunis op. est, ꝙ interlocutoria, quę habet vim diffinitiuae, nō possit reuocari, quia eadē ratio, quae est in diffinitiua: ita tenet Spe. in tit. de sen. prol. §. species. ver. est quoq;. & Ant. de But. in c. cū cessante. de ap. & in c. tua. nobis. eod. titul. referēs dños de Rota tenuisse cōtrarium cōclusione sua lxxxj. quod etiam tenet Ange. in consi. praealle. & in l. si debitor. ff. de iud. Sed pro nūc magis placet opi. cōmunis, quā sequit̃ glo. in c. fin. de elec. lib. vj. vt s. dixi. Nō obsta. ratio Ange. dū dicit ꝙ quando forma & effectus discrepant adinuicem, actus potius denominatur à forma, ꝙ̃ à sua essentia: vt l. ius ciuile. de iustit. & iur. & in l. an inutilis. in prin. de accep. vñ videt̃, ꝙ quia sententia interlocutoria, quę habet vim diffinitiuae habet formā interlocutoriae, tanquā interlocutoria simplex debeat censeri: nā hoc est verū respectu quidditatis & essentiae. nā verè est interlocutoria, licet respectu effectuū qui resultant ex ea, censebit̃ diffinitiua, ex quo habet effectū diffinitiuę. Vtrūque dictū probat̃ in l. j. & qđ ibi per Bal. C. de rerū permu. & in l. si olei. & ibi p Bar. & Bal. C. locat. vbi ꝓbatur singulariter, ꝙ quādo cōtractus innominatus subrogatur loco cōtractus noiati, nō habet locū poenitentia: qa quo ad effectū censet̃ contractus nominatus. ¶ Circa quartū & vltimum, quia est articulus solēnis, nō pōt discuti nūc, ne simus nimis ꝓlixi: sed vide Io. And. & Mod. in d. c. peruenit. & Bal. in l. minorib⁹. de his qui. vt indig. & in l. iusiurandū qđ ad pecunias. in fi. ff. de iureiur. & vide eundē in rubrica, ne li. in vna & eadem cā tertio prouo. vbi tenet contra ea, quae dixit in locis praealleg. & idem sentit in d. l. ante sententiae. C. quorum ap. nō reci. sequendo Bar. in l. ait praetor. §. permittit̃. ff. de mino. vide etiam eundē Bal. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de cōdi. inde. ¶ † Secūdo nota in ver. conuentionales. ibi: quod poenae dixerimus &c. ꝙ stipulatio recipit multiplicitatē specierum secundū formas contractuū, super quibus interponūtur: & ex hoc patet secundum Mo. quòd stipulatio nō est proprie cōtractus, qa nullum simile est idē: vt l. ꝙ Nerua. ff. deposi. & hoc dicūt ipsi esse no. propter statuta quae faciūt mētionem de cōtractu, vt non cōprehendat stipulationē, nec alios cotractus, q non sunt vltro citroꝗ; obligatorij: & hoc ꝓbat tex. de stricta significatione in l. Labeo. §. contractū. de verb. signi. vbi Bar. arguit similiter ad statuta per illū text. Sed aduerte, quia Io. And. in addi. Spe. in tit. de sen. §. iuxta. in addi. quę incipit, & soluit &c. videt̃ tenere cōtrariū: dicit em̄ fuisse publice disputatum, ꝙ si ex forma statuti bannitus prohibet̃ cōtrahere ad suiutilitatē, & bannitus vēdit rem cū pacto, ꝙ emptor nō possit expellere colonū: qđ quia istud pactum respicit vtilitatem bāniti, nō valebit, licet in hoc pacto solus emptor obliget̃: & si respectu huius pacti nō possit dici proprie contractus, licet in cōtrarium alleget illa iura: sed pōt dici ꝙ illa decisio est vera, nō per rationem suā in illo casu, sed quia istud pactū appositum à venditore censetur esse pars ptij: vt l. fundi partem. cū materia. ff. de cōtrahē. empt. & sic si censet̃ pars pretij, est pars cōtractus vltro citroque obligatorij, quia emptor obligat̃ ad pretiū, & vēditor ad rem. ¶ In quaestione aūt principaliter mota Bal. in l. cōtractus. C. de fid. instru. distinguit ꝙ aut statutum est executiuū cōsensus, & obligationis deductae in cōtractu: & tūc cōprehēdit etiā cōtractum q nō est vltro citroꝗ; obligatorius. aut est impeditiuū vel restrictiuū talis cōsensus, & tūc nō comprehēdit talē cōtractum, sed verba debēt intelligi ꝓpriè. Sed qa ista sua distinctio nō probatur iure, melius est dicere, sicut ipse dicit in aut. sacramenta puberū. C. si aduer. vē. videlicet ꝙ aut ratio est scripta in statuto, & est eadē in vtroꝗ; cōtractu: tunc etiā in materia correctiua, & q̃ stricte debet intelligi, appellatione cōtractus veniat ille q non est vltro citroꝗ; obligatorius: aut ratio nō est scripta, & tūc debet distingui inter materiam fauorabilē, & odiosam: vt ibi dicit Bar. quę distinctio placet, & fundatur ex his quae plene scribit Io. de Imo. in l. si verò. §. de viro. ff. solut. matri. vbi cōcludit, ꝙ etiā in materia correctiua fit extēsio de persona ad personā, vel de casu ad casum, quādo id quod nō est expressum ex proprietate verbi, pōt comprehendi sub larga significatione vocabuli: & ratio est expressa in l. alleg. gl. in cle. j. de elect. Et idē tenuit Bal. in effectu in l. quod vero. ff. de legi. Si ergo largo modo appellatione cōtractus venit etiā ista species cōtractus: vt l. si donationis. C. qđ me. cā. & in l. j. C. vt ac. ab here. & cōtra Bar. in l. ꝓposteri. C. de te. ideo quādo ratio est de scripta in l. conprehenderet̃ ista spēs cōtractus, & hoc modo pōt saluari no. doc. Bal. in l. si vnus. §. pact⁹ ne peteret. ff. de pac. vbi dixit, ꝙ si ex forma statuti mulier ꝓhibetur cōtrahere, nō potest refutare vel liberare aliquem per pactum: quod dictū Ange. ibi reprobat per ea que hic notant̃, & in d. §. cōtractū. & ad materiā vide qđ no. ponit Bart. in l. si intra. in fi. ff. de pact. ¶ Vltimò no. ꝙ hic videtur casus in ver. cōuentionales. quod ex eo qa fuit stipulatio sine cā, nō valet, dicitur em̄ in tex. † quòd stipulatio pendet ex negotio cōtracto: ergo vbi nō est aliquis cōtractus ꝓpriè vel impropriè, sola stipulatio nō videtur habere effectū: hoc etiā implicat tex. in princ. huius ver. dū dicit, ꝙ tot sunt species stipulationū, quot sunt negotia & contractus. ¶ Aduerte tn̄, quia tex. iste posset adduci ad oppositū ꝓpter dictionē, poenae, quae ostēdit ꝙ aliquādo stipulatio pōt esse absq; aliquo cōtractu: sed illa dictio, poenae, pōt habere aliū effectū, vt videbis in glo. De articulo aūt isto dic vt plene dixi post Mod. in l. à Titio. j. eod. ¶ In glo. sup verbo, ptorie. doc. Moder. post Bartol. cōmuniter reprobant glo. istā, & rectè, quia nō est differētia in hoc, vtrū cautio petat̃ principaliter, vel incidēter, ad cōstituēdum duas spēs diuersas: sed vera differētia est, quae tangit̃ secundo loco in gl. videlicet ꝙ illa cautio dicitur ptoria, quae ex dispositione edicti ptoris principaliter vel incidēter debet interponi: vt optime ꝓbatur in iuribus hic additis p Bar. Et ꝙ cautio quae interponit̃ incidēter possit esse praetoria, satis ꝓbat tex. clare in l. j. in prin. de praeto. stipu. Dicit̃ em̄ ibi, ꝙ cautio quae interponitur ꝓpter iudiciū, est vna spēs praetoriae stipulationis, sicut cautio rem ra. habe. & iudi. sol. & quia illae interponunt̃ propter iudiciū motum, ideonō est dubiū ꝙ petuntur incidēter, nō principaliter. ¶ Aduerte tn̄ ad vnum singulare verbū Bar. qđ ipse ponit hic ad declarationē glo. Insti. de diuisione stip. §. fi. in ij. lec. dicit em̄, ꝙ cautio rati dicit̃ esse cōmunis, quia in psona procuratoris ex parte autoris interponunt̃ ex dispositione ptoris: sed quādo ista cautio aliquādo interponit̃ à ꝓcuratore rei, tunc dicetur cautio iudicialis, quia debet interponi ex extēsione iurisconsulti, quā facit de edicto pr̨toris, & de vna psona ad aliā: & sic expresse vult, ꝙ quādo lex praetoria extendit̃ ad aliam psonam, vel alium casum ex idētitate rationis, ista dispositio extendēs dicatur ius ciuile, non ius praetoriū. ¶ Sed cōtra istud dictum, qđ est valde nouum, arguit fortiter, quia extensio est spēs interpretationis, secundū gloss. in l. j. in prin. ff. de ori. iur. & in l. j. §. qui operas. ff. ad Ter. Sed regulariter qualitas legis interpretatae videtur repetita in l. interpretatē. secundū Bar. in l. praetor. §. eritꝗ;. ff. vi bo. rap. & probat̃ in l. nihil. & ibi per Barto. ff. de coniū. cū eman. libe. ergo si lex quae extendit̃ est ptoria, similiter & lex extendēs erit ptoria. & h. d. glo. quam reputo singularem in l. ij. ff. de bo. pos. haere. pe. vbi vult ecōtra, ꝙ quādo lex ciuilis extenditur per praetoriam, etiā in casu extēso dicatur ius ciuile. Vnde istud dictū remanet valde dubiū, & est cogitandū super eo. & per Bart. hic extra gloss. tetigit not. q. quā retuli in voce, videlicet vtrum dispositio quae inducit̃ à statuto, dicatur ius ciuile, vel ius praetorium: debes scire, quòd hanc quaestionem tetigit idē Bart. in l. j. in fi. ff. de bo. pos. de quo meminit Bal. in rubrica, qui admit. ĩ vj. q. Aliquid etiam tetigit in l. ij. §. fi. ff. pro empto. de quo meminit Bal. in l. fin. circa principium. C. de constitu. pecu. quem locum adducit etiā d. m. in rubrica, qui admit. in quaestione praedicta. Sed vltra ipsum vide Bald. in l. siue pars. C. de dila. & in l. j. C. de procu. & in l. certum. vbi eleganter loquitur. C. vnde leg. & plenius & notabilius in l. omnes populi. in ij. char. ff. de iusti. & iur. ¶ Et in quibusdam locis variat à dictis Bart. hic, & in quibusdam sequitur eum. Vt ergo perfectè habeas istā materiam, adde primò dictis Barto. inquantum vult, ꝙ statutum factum à duce vel marchione sit ius praetorium, quod Bald. tenet contrarium in d. l. fina. in prin. C. de consti. pecunia. dicit enim † quòd ibi dux, marchio, & comes habent potestatē condēdi legem iure proprio, & tenet locū principis. Sicut ergo lex principis dicitur lex communis, ita & lex praedictorum. De lege principis est casus in lege, ius autem ciuile. ff. de iustitia & iur. sed ipse non probat antecedens cum reuerentia, quomodo isti teneant locum principis, & non locum praetorum. Vnde Angelus hic, licet minus breuiter, magis propriè loquitur dicens, quòd aliquando praedicti exercent iurisdictionem tanquam vicarij principis, quia habent ab eo potestatem, & tunc vera sit opinio. Bartol. quòd aequiparentur praetoribus, sicut etiam voluit Baldus in lege, omnes populi. in versicu. quartò quaero. ff. de institut. Et aliquando exercent iurisdictionem iure proprio, & tunc constitutio eorum dicitur ius ciuile, & hoc casu potest esse vera opinio Bartoli. Sed quando hoc sit, quòd exerceant iurisdictionem iure proprio, hoc non declaratur, & etiam reprehenditur ista distinctio hic per Ioan. de Imola, quia ista differentia non probatur iure. Dominus meus in rubrica. C. qui admit. declarat hoc optime, & bene loquitur iudicio meo: dicit enim quòd quando tales de quibus suprà dixi praescribunt iurisdictionem, & merum & mixtum imperium, quinimo & quaedam quę pertinent ad solum principem, exemplum in capitulo, super quibusdam. §. finali. de verborum significatione. tunc acquirunt sibi hanc potestatem, tanquam princeps, si eam exercent, nō recognoscentes superiorem, vnde tenent locum principis, secundùm Bartolum in lege, infamem. de pub. iud. & in lege, relegati. de poe. & in leg. prima. §. de qua re. ff. de posthumis. & ideo tunc constitutio eorum dicetur ius ciuile, quia iure proprie quaesito per praescriptionem exercent: de quo etiam tetigit Bartolus in lege, hostes. Digestis, de capt. & licet libertas aduersus supremā potestatem seu ius obedientiae non possit prescribi, iuxta ea quae ponit Innocentius in capitulo, bonae. de postulatione praelatorum. & Baldus in authentica, quas actiones. C. de sacrosanctis ecclesijs. & plene ponit Anto. de Butr. in capit. cùm contingat. de foro compe. quia tamē merum & mixtum

a xtum imperiū[a] possunt pscribi,& apparet quòd qui non recognoscunt superiorē,præscribūt ipsum vt princeps, satis dicenẽ exercere hanc potestatem iure proprio.¶ Secūdò adde inquantum Bar. vult, ꝙ statutum factum ab antianis siue prioribus dicaẽ ius ptorium,ꝙ Bald.tenet oppositum in l.omnes populi.in ij.char.ff.de iust.& iur.dicit em̄,qđ illud ꝙ fit ab antianis,videtur fieri à collegio quodam & vniuersitate: vnde sicut vniuersitas ciuitatis statuendo inducit ius ciuile,ita & quælibet alia vniuersitas ciuitatis.Et hāc opi.sequitur Petr.de Anch.in c.j.de const. char. 6 xxix.Sed credo vtrūq; dictum posse saluari in aliquo casu,†quia vniuersitas habet potestatem statuēdi circa negotia vniuersitatis, nō circa alia: vt l.fin.& ibi not.C.de iuris.om.iu.de quo vide plene p Bar.in l.omnes populi.in j.q.principali,vel secūda.ff.de iust.& iur. Vnde si priores facerent aliquod statutū super aliquo ptinente ad eorū officiū,prout est vniuersitas,tūc esset fatendū id quod dicit Bal. Sed quādo facerent statutū circa ea quæ nō pertinēt ad ordinationē eorū collegij,sed ad ordinationem totius ciuitatis,tūc hoc nō cōpetit eis,quia sint vniuersitas,sed quia habent hanc potestatē à populo.Vnde possunt considerari vt magistratus supremi,qui habēt potestatē legis condēdæ:vt declarat plenè Bar.in d.l.omnes populi.¶ Tertiò adde inquantū Bal.in d.l.oēs populi.dicit,ꝙ b statutum factum à rectoribus[b] de vniuersitate dicitur potius ius ciuile,q̄ ius prætorium:quod etiā sequitur Pet.in loco allega.quòd videtur istud dictum esse distinguēdum:nam si rector vnà cum vniuersitate tanquam caput vniuersitatis statuit aliquid,hoc nō videtur esse simplex statutum vniuersitatis,sed statutū plati & vniuersitatis.casus est in c. à col.de ele. lib.vj.per quem limitatur tex.quē pro se adducit Bal.in l.ij.§. solent.ff. quādo ap.sit.Vnde istud statutum potius diceret mixtū,& vtrum deberet iudicari vt ius ptorium,vel vt ius ciuile,est recurrendū ad ea quę scripsi post Bar.in l.ij.in prin.s.eod.Si aūt vniuersitas faceret statutū cū autoritate rectoris,tūc vera esset doct.Bald.quia ille dicitur propriè facere actum,qui dat formā actui:& erat actū,licet factum suum pficiatur autoritate superioris,secundū Barto.& oēs in l.& quia.de iurisdi.om.iud. & hoc tenet Bald.expressè in quæstione nostra,per istam rationem in l. certum.in pe.char.C.vnde legi.& idem sentit,licet non ita diffuse, in rubri.C.qui admit.in vj.q.Et ad ea quę ij.dixi faciēdo te notare dicta Bar. ꝙ casus qui extendiẽ per similitudinem rationis iuriscon. nō dicitur lex ciuilis,sed prætoria. Aduerte:quia hāc opinionē expressè firmat Bart.in l.j.in prin.in fi.cōmenti.ff.si quis omis.cā test. nihil tamē allegat ad hoc, & cōtra eum videtur casus clarus,quem ego reputo valde no. in ista materia in l.lex Cor.§.j.ff.de vul.& pu.dicitur em̄,ꝙ tabulæ pupillares filij morientis apud hostes cōfirmanẽ ex lege Cor.& tñ semp hoc casu nō pruidet lex Corne.sed ptor ex ęquitate ostēdit legē Corne.vt l.pater.§. j.& ibi not.ff.de cap.& verè ille tex.fortiter vrget.Sed possumus tenere opi.Bar.hic,& in loco s.alleg.quia reuera si in terminis nostris cautio rati quæ debet præstari à procuratore rei,quod est ex extensione iurisconsulti,esset ius ptorium,tūc nō bene posset cōsiderari, quomodo ista cautio esset cōmunis:quod dixit tex. Instit.de diui.stipu.in fin.ad l.Cor. respondeo ꝙ pretor mortuus non extendit l.Corneliam,sed prætor viuus,vt patet in tex.in d.l.pater.vnde non dicetur ius prætorium,qa illud est pprie ius ptorium,qđ inducitur ex edicto prætoris mortui,secundū do.hic.†Nam prætor viuus reddēdo ius est loco cuiuslibet alterius iudicis habentis iurisdictionem cognoscēdi & decidendi.Non obs.argu.quod prius fecerā:quia pōt dici,ꝙ licet qualitas expressa in lege interpretata videaẽ repetita in l.interpretāte,qualitas tamē tacita quæ surgit ex qualitate,quæ inest psonæ deponēti,nō videẽ repetita,si psona extendens illam dispositionem est diuisibilis,sicut est hic in iurisconsulto & pretore. Et ad materiam istam adde quod sing.scribit Ang.in l.ij.in prin. de ne. gest.vbi dixit se cōsuluisse in ciuitate Florentię, quòd si ex forma statuti actioni ciuili non præscribitur minori spatio xxx.an.sub nomine actionis ciuilis venit etiam actio prætoria.Sed istud dictū simpliciter intellectum non esset verum:& ideo restringe illud,sicut ipse dixit in dicto cōsilio,quod est in numero meorum cciij.videlicet quòd tunc cōprehenditur actio prætoria,quando subrogaretur in locum actionis ciuilis , quod declarat vt ibi plenius per eum, Et ad materiam vide glo.not.lxxix. distin.c.si duo,quæ vult,quòd quando imperator facit legem ad preces ecclesiæ,illa lex habet virtutem canonis.

Stipulatio, Stipulatio conficitur ex interrogatione & responsione, satisacceptio autē vel satisdatio pficitur ex promissione principalis,& stipulatione fideiussoris.Secunda est ibi: satisacceptio. Tertia ibi:satis autem accipere.¶ Not.primò ibi:expromissores &c. iuncta glo,sua,quod licet fideiussor aliquando nominetur ex- 7 promissor,hoc tamen est impropriè,quia sicut dicit Ange,& Moder.†& bene,expromissor pprie est ille qui promittit pro alio non obligato: alleg.tex.quē dicit non esse alibi,in l.eleganter.§. si seruus pactionis.ff. de dolo.Sed vt dicunt Moder.& bene in pluribus locis fit mētio de isto expromissore pprie sumpto:vt in l.si quis accepto,ff.de cond.ob causam. & in l.aliquando,ff.ad Velle, Et quæ sit differētia inter expromissorē, fideiussorem,& mandatorē,& constitutorē,habes tres bonas gloss.quas etiam Moder.hic adducunt,vnam in l.Stichum,§.aliquando,ff.de solut. aliam in l.in personam,§.qui pecuniā,ff.de pact. tertiam in auẽ. de fideiusso.§.j.¶ †Secundò not.ꝙ verbū, satisaccipere, importat idem qđ verbum satisdare,& similiter verbū, satisfacere: qđ tene menti,quādo fieret mentio de istis verbis ĩ lege vel in statuto,& requiritur vt dicit tex. pro missio principalis,& fideiussoris. Et ex hoc arguit hic Pau.de Cast.quòd quando dominus releuat procuratorem à stipulatione de iudi.sol. qa ipse promitto pro eo ad hoc vt ista promissio valeat,requiritur etiam quòd procuratoriè ipse tanquam principalis,promittat: quia istud est propriè satisdare, vel satisaccipere:& hoc tenuit Cy. in l.j.C.de satisdan.super quo vide Bart. plenius 8 in rubrica.j.iudi.sol.¶†Tertiò not.ibi:verbis obligantur &c.quòd fideiussor non potest aliter obligari,quàm per stipulationem.concor.text.in l. blanditus.C.de fideius.quod intelligit Dyn.alibi in fideiussione expressa:sed in tacita secus, vt refert Barto.in l.reos.in princ.ff.de duobus reis. & vtrum fideiussor cōprehendatur à statuto appellatione debitoris,tangit hic Angel. & dicit ꝙ sic,per l.& magis.j.de solu. Sed istud fuit dictum Bar.allegantis eandem legem in l.j.in vlti. colū. ff.si certum pet.vbi est videndū.¶ In gloss.super verbo,datur.gl.ista reuocatur in dubium hic per doct.inquantum vult, ꝙ stipulatio ista nō valeat, promitto quòd do,vel promittis quòd das, pro cuius intellectu Barto.hic distinguit, vt plene retuli in voce. Cuius dictis adde, & primò inquan a tum quòd in stipulationibus prætorijs indistinctè ista stipulatio nō valet,nisi quādo venit accessoriè ad alium contractū,sicut est in l.si stipulat⁹. & l.quia dicitur.ff.de euict.nam d.m.hic dicit, ꝙ ista differētia inter stipulationes prætorias & cōuentionales non videtur vera,quoniā in stipulationibus ptorijs cùm pendeant à mente ptoris, & ipse habeat eas interpretari,& supplere,vel detrahere:vt l.in conuentionalibus.j. eod. & l.j.§. fina.& l.in prætorijs.de præto.stip.facilius debet admitti hic interpretatio, quòd ponatur tps pro tempore:vnde si admittitur in conuentionalib⁹, vt j.videbis,multofortius in prætorijs. Sed huic rationi pōt responderi,ꝙ prætor habet potestatē interpretādi verba ambigua:vt l.in ptorijs.preal leg.†Sed sub tempore præsenti non continetẽ tēpus futurum aliquo modo ex pprietate verborum:vt l.si stipulatus.& l.si à colono.j. eodē.& l. verbum erit.j.de ver.signi. ergo nō videtur data potestas prætori ponendi tempus pro tempore, quia clarū est quòd tempus præsens non cōprehendit futurū.Vnde dicit Bart.alibi, quòd licet iudex possit interpretari verba sententiæ suæ, istud est verū,quādo pōt multipliciter exponi:secus si sint clara restricta ad vnum sensum: ita ponit ipse in l.ab executore.in princi.j.de appellat. Sed pro sua opi.facit fortior ratio,qa ego video, ꝙ in stipulatione cōuentionali ille qui promittit factum alienum,nulliter promittit: vt l. stipulatio ista.j.eod.& tamen in stipula.prætoria,q̄ fundatur in ęquitate prætoris promissio facta de facto alieno valet,quia impropriatur, vt videatur b promittere se facturum & curaturum:vt l.quoties.& l.inter stipulantem.in princip.j.eod. ergo facilius ponetur tempus pro tempore in stipulatione prætoria,quàm in conuentionali. ¶Secundò adde inquantū in secundo membro principali ipse dicit,ꝙ ista stipulatio cōuentionalis,in qua quis promittit quòd dat,si cōtinet verum, verbi gratia,quia res est in præsentia,& cōtineret tantum momentaneum,non habens causam successiuam aliquo respectu,non valet,quia videtur cōferri stipulatio in tempus,quo deberet dissolui: contra l.Titio cùm morietur.ff.de vsufruct. dico posse sustineri,licet doct. communiter transeant cum ista opi.quòd stipulatio valeret:quia licet datio & stipulatio videantur fieri eodem tempore, quod est incompatibile,nihilominus ordine intellectus videtur præcessisse stipulatio, & incontinenti secuta esse traditio:& hoc sufficit quo ad validitatem actus.Casus est not. & ibi per Bart. & alios in lege,quoties.§.si quis ita.ff.de institu. Præterea si ad validandā promissionem id quod

[a] ¶ Merū & mixtū imperiū. Adde gl. & Archid.in c.conquestus.ix.q.iij.gl. in c.quāto. de offi. ordi.Io. And. in c. j.de cle.ægr.Card. Zaba. in c. si diligēti.de præscr.vbi refert dominū suum, scilicet Anton. de Butr.ita cōsuluisse Lap.alle.xcij.Bart. in auẽ.præsides.C. de episco.aud. Ar. in l.hæc aūt iura.in vlti.col.ff.de seru.j. vrba.prædio.Saly. in l.iij.in §.fi.ff. de test. Abb.in c.cùm contingat. de foro compe. Ang.in disput.incip. Apulus. Old.consil.ccliij.incipien.quia tota decani & capitu. Bar. consil. inci. quæritẽ vtrum iurisdic.Pe. de Anchar. consil. cxxxvj.incipi. clarior & breuior.

[b] ¶ Statutum factū à rectoribus. Adde Petr.de Anchar.in repeti.c. canonum statuta. de constit.

deberet præcedere, sequitur, eodem tpe fingitur pcessisse: vt est text. cũ glo. & ibi per Bar. in l. vt iurisiurandi. in prin. de ope. liber. multofortius est cõcedendũ, vt ea quæ simul nõ possunt fieri, si simul fiant, saluentur, quãdo vnum põt intelligi præcedere aliud ordine intellectus. Vnde dicemus, q tali ordine præcessit stipulatio, & secuta est traditio. Et ex hoc sequitur vnũ valde not. quod tangit hic Ioan. de Imol. q in isto casu donatio videbitur incepisse à pcedenti promissiõe, & sic debebitur euictio: iuxta not. in l. Aristo. præalle. quod est sin. quo ad istam materiã. ¶ Tertiò adde inquantũ Bart. dicit, q si id quod continetur in stipulatione nõ est verũ, quia res nõ erat in presentia, nec potuit dari isto casu, ista verba, promitto q do, exponunt̃ in futurũ. i. promitto q dabo. allegat text. in l. ad eũ. in prin. ff. de do. cum gl. sua. & sic valebit stipulatio. Nam secundùm Moder. ille tex. nõ pbat hoc: quia ponunt̃ ibi verba infinitiui modi, quæ possunt significare futurũ: vt dictum est in glo. Vnde Angel. hic reprehendit ista dicta, & arguit à diuisione: nã aut verũ est, qđ dicitur in stipulatione, aut falsum: si verum est, tunc nõ valet stipulatio, vt fatetur Bar. in actu mometaneo: si falsum, tunc cũ verba sonẽt in tẽpus presens, nõ possunt exponi p tempus futurũ: vt l. si à colono. & l. si stipulatus. §. cũ stipulamur. j. eod. Sed Ioan. de Imo. hic licet aliqualiter vacillet, videtur tandẽ addere opi. Angel. quam ipse idẽ Ang. limitat, vt sit vera, quãdo verba stipulationis concipiunt̃ in prima vel in secũda persona: vt promittis q das, vel promitto q do: si ista essent verba notarij exprimentis verbũ partium in tertia psona: verbigratia, in questione, in qua cõsuluit Bar. si notarius diceret, Titius dedit, & donauit Sempronio præsenti, & stipulanti talem rẽ: tunc licet verba relata à notario sonẽt in tempus presens, psumuntur tñ propter peritiã notarij fuisse plata à partibus in futurum, vt debebant: alle. tex. vbi dicit esse casum in l. qui Romæ. §. Flauius. j. eo. in quo d. m. dicit, q nihil facit, & bene, quia ibi verba stipulationis nõ erãt concepta à donatario super re quę donabat̃ tũc, sed ecõtra donator stipulabatur, q libertas pstaretur in futurũ: vnde verba non sunt ibi cõcepta in tpe presenti. Sed melius facit secundũ Moder. qđ habetur in l. j. C. de vsu. & in l. sciẽdum. j. eo. vbi verbũ, promitto, prolatum à notario, facit præsumi stipulationẽ propter peritiam psonæ, vbi aliàs non præsumeretur. Sed redeũdo ad principalem quæstionem Io. de Imo. hic aliqualiter vacillat in eligendo, nam primò dicit posse saluari opi. Bart. vt exponant̃ ista verba, promitto q do. i. quod dare volo: vt exponunt̃ in l. si stipulatus sim Damã. j. e. vel do. i. dono, nõ tñ presentialiter trado. nam & donatio est doni datio: vt l. sena. §. ij. de do. cã mor. Deinde videt̃ distinguere in modo loquendi: nam si dicat aliquis, promitto tibi hanc rem quã do: tunç põt procedere opi. Bar. quia ex verbis manifeste apparet, q præcedit promissio, quę nõ vitiat̃ ex inutili adiectione, si aliquis promittat: vt dicitur in glo. promitto q do. tunc vera sit opi. Ang. q nullo casu valet stipulatio, & glo. nostra. D. m. hic simpliciter tenet opi. Bar. quando res nõ erat presens, ita q potuerit dari: nam primũ casum quando erat presens, nõ discutit. & quòd ista opi. Barto. sit vera secundũ eum, probatur primò ex notabili doc. glos. Insti. de literarum obli. in princip. quæ dicit, q si aliqs confitetur se debere in scriptura x. ex cã mutui, licet non sint expressa verba de futuro, quę tibi reddã, vel dabo, subintelligũtur tamen: & ideo ista cõfessio simplex inducit mutuũ ciuile, licet de eius forma esse videatur, q verba cõcipiantur in futurũ: vt l. si sub specie. C. de postu. Eodem ergo modo dicemus in stipulatione, licet ista similitudo non videtur omnino similis, qa in ista confessione exprimitur cã mu-

10 tui, † de cuius essentia est, q ille qui accepit mutuo, obligetur ad reddendum mutuum in futurũ: vt l. ij. in prin. ff. si cer. pe. Vnde satis videt̃ exprimi promissio de reddẽdo in futurũ, ex quo exprimitur contractus, de cuius substantia hoc est. Sed in stipulatione nõ est ita, qa nõ est de substãtia stipulationis q verba dirigãtur in futurum: sed ideo vitiatur stipulatio, qa videt̃ conferri, vt inquit Bar. in tempus, in quo est impossibile cã conferri: qa si stipulatio præcessisset ex interuallo, ex datione secuta extingueret̃. Secũdò adducit ipse tex. pro ista opi. in l. liber homo. §. x. i fi. j. eod. vbi probatur, q ille q stipulatur sibi dari x. hodie videtur stipulari in presens. Vnde eadem die ista x. poterũt peti: sed ibi stipulatio nõ habebat hoc absurdũ, quod dicit Barto. qa non transferebatur dñium incõtinenti rei stipulatæ, sed poterat peti illa res eadem die. Verbũ ergo, præsens, significat ibi non q verba dationis fuerint collata in tps stipulationis, sed q nõ debet expectari transitus diei, vt possint peti x. qm̃ possunt peti ante finitam diẽ. Vnde mens iuriscõsulti nõ est ibi determinare hãc dubitationẽ, sed solũ vtrum stipulatio sit pura, vel in die. † Tertiò arguit ipse, quod verba in contractibus debent impropriari, etiam si exprimatur vnum nomen contractus, vt intelligatur de alio. lege, insulam. ff. de præscriptis verbis, & l. si vno. ff. locati. & per Barto. in lege eotem. §. qui maximos. de publi. & quod scribit idem Barto. in disputatione sua quæ incipit, publicanus quidam. & ista ratio est melior, & bene facit quod habetur in lege prædia. ff. de acquirenda possessione, vbi quando dicitur in absentia rei, trado vel do tibi talem rem, exponitur, id est, do tibi licentiam accipiendi in futurum. Sed si quis velit tenere sententiã gloss. & Anto. posset dicere, quòd ista sunt vera in alijs contractibus: sed in stipulatione quę est stricti iuris, & in qua omissum habetur pro omisso: vt lege, quicquid adstringendæ. & lege, si ita stipulatus. §. Chrysogonus, infrà eodem. non videtur dicendum idem. Mihi placet opinio, Bartoli, & credo eam esse magis de mente iuris, & de mente contrahentium, quam probo, quia etiam in stipulationibus ad hoc vt stipulatio valeat, si deducitur vnum ex significatione verborum, impropriantur verba, vt aliud videatur comprehensum: vt lege stipulatio ista. §. hi qui. in fin. & §. hoc quoq;. j. eod. Præterea ergo vides, q quãdo aliàs dispositio legis esset superflua, & sic inutilis, vnum tẽpus ponit̃ pro alio, id est, tẽpus præsens ponit̃ pro tempore pterito. Casus est in l. iij. §. hęc verba. §. de nego. gest. secundũ vnam dispositionẽ, per quem text. dicit Ang. ibi not. q si testis interrogatus super morte alicuius assignat causam, qa vidit eum mori, licet videatur deponere de pprietate verborum de eo qui est in actu moriendi, nõ de eo qui mortuus est, tamẽ saluantur verba, & ponitur tẽpus pro tpe. Idem probatur in tex. iuncta glo. in l. j. in prin. ff. in ius vo. vt eant. vbi exponit̃ fideiussor datus. i. dandus: & sic præteritũ pro futuro, nec debẽt intelligi verba legis minus pprié, quàm verba stipulationis: quia sicut verba stipulationis intelliguntur proprié, quia est stricti iuris, ita verba legislatoris debẽt intelligi pprié, quia proferũtur à præterito, secundũ gloss. in l. si quis filiabus. ff. de test. tut. vel in l. q si nepotes. & Bal. in c. j. de suc. feu. & ista ratio magis placet, quàm præcedens: quia tex. in §. hoc quoq;. poterat aliquo modo ex larga vi vocabuli comprehẽdere, quòd in stipulatione videtur deductũ. Vnde casus nõ est omnino similis. ¶ Et ad primum articulũ vbi tenui quòd valeat etiã stipulatio, si res erat in præsentia, adde qđ not. Barto. in l. quidam consulebat. ff. de re iudic. vbi dixit quòd ille qui proponit plures exceptiones incõpatibiles, simul videtur eas proponere tacitè ordine successiue. & q singu. tradit Cyn. & Bal. post eum in l. cùm in testamento. §. hęc verba. ff. de heredi. instit. vbi dicunt, quòd si pater prius donat filio, & postea in continenti eum emancipat, emancipatio secuta fingitur præcessisse, propter cohærentiã temporis, & vt actus valeat: quod etiam dixerat Bar. in d. l. iurisiurandi. alle. Et ista quæ diximus procedũt, quando tempus præsens in suo significatu nõ posset aliquid operari: nã si posset aliquid operari in significatu suo, vtrum in cõtractibus vel in vltimis voluntatibus trahatur ad futurum, vide per Bar. in l. si ita. ff. de auro & arg. lega. plene ponit Ang. in consilio suo ccl. Et vtrũ in potestate dispensandi, vel aliàs in concessione superioris odiose tẽpus presens cõtineat futurũ, vide not. per Archid. & Ioan. And. in c. non põt. de præbẽ. li. vj. in nouel. Et an in materia pœnali vel statuti tps præteritũ cõprehendat tẽpus presens, vide per Bar. & Ang. plene in l. si quis id. §. qđ si dũ pponitur. ff. de iuris.

11 om. iud. ¶ † In glo. super verbo, expromissore. ibi. i. fideiussore. ista expositio fit vt dixi in no. quia propriè expromissor est ille, qui promittit pro nõ obligato: pro quo vide bonũ tex. vltra iura allegata in no. quẽ etiam adduxit hic d. m. in l. qui libertinus. §. fi. ff. de ope. lib. Et quia isti obligãtur sub diuersa forma, ideo dixit Bald. not. in l. in psonam. §. qui pecuniam. ff. de pact. quòd si statutum facit mentionem de fideiussore cõcedẽdo sibi priuilegium, quòd reddatur ei ius summariũ, non comprehendit eum qui promisit animo nouãdi, quia est extincta obligatio principalis. Et idem esset dicendũ in expromissore, quia in vtroq; soles promittens reperitur obligatus, priuilegium tamen concessum à iure fideiussori haberet locum in ipsis. Casus est not. in l. pen. ff. de fideius. tuto. intellige in his in quibus esse possunt similes: nam istis non posset competere beneficium excussionis, ex quo alius non est obligatus, sicut dicit Bartolus, in simili in leg. j. §. leg. Fal. ff. ad legem Falcidiam. ¶ Et adde vnum casum secundùm dominum meum, in quo fideiussor obligatur fine stipulatione, vltra id quod dixi in nota. in lege finali. & quod ibi notatur. Codice, ad Velleianum.

Si fortem.

Si obligatio dandi quæ diuiditur sui natura inter hæredes, habet pœnam subiectam vno contrafaciente, pœnã committitur insolidum, etiam contra soluentem pro parte sua: & idem, si vnus ex pluribus hæredibus non paret sententiæ arbitri, qui iubet aliquid dari. Secunda est ibi: idem q;. Tertia ibi: nec enim aliud &c. Nota ibi: donec portio &c. quòd licet mora commissa ex interpellatione faciat committi pœnam incontinenti, admittitur tamẽ purgatio moræ ad euadendam pœnam: secus si esset adiecta dies cum pœna: vt lege, traiectitiæ. §. de illo. de actionibus & obligationibus, & ple-

12 ne in lege, si insulam. infrà eodem. ¶ † Secundò notatur in versicu. idẽq;. secundùm intellectum Barto. quòd quando datio debet fieri ex sententia arbitri, ille qui non paret sententiæ, incurrit pœnam, quasi non dederit quod erat dandum. Et ex hoc collige, quòd quando factum qđ debet adimpleri est implendum per dationem, perinde est ac si pœna esset adiecta dationi, nam parere sententiæ arbitri, vel non parere, est factum: sed quia hoc factum est implendum per dationem rei, quam arbiter iussit dari, ideo stipulatio pœnalis videtur adiecta dationi. Tetigit etiam Bartolus ad istum textum alium intellectum in lege quarta. §. Cato. suprà eodem: volẽs probare hic singulariter, quòd quãdo factum est explicabile per alium, sicut datio, etiam in facto indiuiduo vno ex hæredibus contrafaciente committitur pœna in totum: & fuit dictum Petr. in dicto §. Cato. Et quòd parere sententiæ arbitri vel non parere, contineat factum, tenuit hic glossa quam statim legam, in qua plenius dicetur de materia. ¶ † Tertiò nota ibi: sententiæ iudicis &c. quòd arbiter appellatur aliquando iudex impropriè, quia procedit ad instar iudicis: vt lege j. ff. de arbitris. ¶ Vltimò notatur in versiculo, sed

sed à cohærede, ꝙ qñ pœna cōmittitur ex facto vnius cōtra oēs, alij qui grauant̃ ex facto alterius repetūt pœnā solutā ab eo qui cōtra fecit. Itē dicit̃ in interesse in l.ij.§.ex his.& §.item si in facto.s.eo.¶ In glo vlti. ibi:si quæras &c.& ibi: vel hic propter singu.glo.ista cōmuniter reprobatur ab omnibus, & merito, qa est cōtra tex.in l.in executione.§.pe. j.eo. vbi idē dicitur pluribus cohæredibus obligatis ad speciē, qđ hic dicit̃ in obligatis ad quantitatē:hic ergo rationē differētiæ,prout scribit Barto.& Moder.in l.iiij.§. Cato.s.eo. Et quia ego scribendo super isto passu in §.Cato. dixi quòd si in l.si procuratori.§ . ignorantes.ff. manda.fideiussor nō potuisset transferre dominium de substantia debitoris fuisset in culpa,& posset conueniri actione mandati, quod ibi negatur. Aduerte diligenter,quòd hoc dictum non videtur bonum,quòd si principalis fuisset verus debitor,licet fideiussor soluens de substantia principalis nō transferret dominiū,nihilominꝰ nō esset in culpa,quia gessit negotium sui principalis vtiliter,ex quo erat debitor, quod principalis tenetur habere ratum:vt l.qui vtiliter.cum materia. de nego.gest. & l. soluēdo.& eodē modo nō esset in culpa:in §.si ignorātes.ex quo ꝓbabiliter credebat suū principalē esse debitorē : nam iste probabilis error facit,quòd sit perinde ac si vere fuisset debitor. ¶ Considerabam tamen hoc mane,quòd aliter possent repelli dicta Moder.contra Barto.ad intellectum illius §.quia negandū est, ꝙ negotiū diceretur vtiliter gestū, etiā si fuisset verus debitor:nam si nō est translatū dominiū in creditorem,ergo debitor non fuit liberatus: ergo negotiū nō est vtiliter gestū. Et quia debitor non cogitur ratificando transferre dominium, nisi velit,quia inuito eo nō potuit dominium transferri: ideo anteꝗ̃ sit translatum dominiū,negotiū nō dicitur vtiliter gestū.& ideo necesse est dicere vt ibi Bar. ꝙ ibi dominiū fuit translatū. Pro ista cōclusione allego tibi gl.fin.in l.si pupilli.§.itē quærit̃.in fi.glo.magnæ.ff.de neg.ge.quæ vult, ꝙ si aliquis soluit vere pecunia mea meo creditori, etiam si soluat nomine proprio,ego liberor ope exceptionis. Ergo patet, quòd quocunꝗ̃ soluente de substantia mea meo creditori:intellige vbi non soluit cum damno debitoris,contingit liberatio,& per cōsequens debitū censetur

13 rectè solutū. ¶ † Vtrū autem in obligatione legali,quæ cōpetit ad dari,vno nō soluente cæteri incurrāt in pœnā:est questio quā ponit gl. in l.cōdi.in prin.ff.cōi di. Et determinatur cōiter, quòd sit per ista iura: super quo vide quod plenissime scribit Spe.& Ioan.An. in titu. de loca.§.nunc aliqua.ver.lxxj. & Barto.post Dy.in l.fraudari.§.j.ff.de publica.Et inter cætera tene menti glo.no.in d.l.communi di.quæ vult ꝙ si creditor respicit partem ab vno ex hæredibus, de sorte principali videatur remittere pœnam soluenti pro illa rata, nisi dicat, soluo iure meo.¶ Sed hoc videtur contra ista iura, quæ dicunt simpliciter quòd solutio partis non liberat soluentem à pœna. Vnde non placet illa glo. licet sit notabilis, & in obligatione legali expresse reprehenditur per Bart. in d.l. fraudari.§.j. vbi ponitur vna bona limitatio ad istum simi. Sed quæritur pro perfecta declaratione eorum quæ s. diximus in hac vltima glos. Quid si vnus est condemnatus ab arbitro in pluribus, & in diuersis capitulis,vtrum pœna committatur insolidum, si contra facit in vno capi.dūtaxat:hanc q.mouet Spe.in ti.de arbi.§.sequitur.ver. quid plura.nec recordor modo quid decidat.Sed d.m.tangit eam hic,& reliquit indecisam:quia dicit quòd pendebat de facto, tunc videtur tñ inclinare, quòd committatur pœna insolidū per l.si duo.§. semel.ff. de arbi.vbi dicitur,quòd si semel contra factum est,& pœna cōmissa, non pōt amplius pro alio contra facto committi.& ex hoc datur intelligi,ꝙ vno contrafacto committitur insolidū.aliàs si committeretur pro rata, posset sæpius cōmitti: per l.si quis sic stipulatus sit per te non fieri.j.eo. Sed si intelligas illum tex.secūdùm glo.posset euitari,quia loquitur ibi quando fuit pœna cōmissa in nō comparendo coram arbitro,non in nō parendo vni articulo sentētiæ:quo casu sine dubio cōmittitur pœna, & dissoluitur cōpromissum:vt in ll.alle.ibi in glo. Quia tñ tex.simpliciter loquit̃,& pōt intelligi in casu nostro, illa litera bene facit: sed qſtio nō videt̃ habere multū dubitationis, quia ille qui promittit parere oībus laudis per arbitrū,obligat se copulatiuè ad obseruandum omnia præcepta arbi.ergo si in vno deficit, cōmittitur pœna ī totū,licet capitula sint separata. Casus est in l.si is qui ducenta.§.cum ita.ff. de rebus dubijs. & in l.fi.ff.in ius voc.vt eant per quem.§.cùm ita.Barto.in §.Cato.s.eod. reprehendit so. Pe.ad l.si seruus.§. si plurium.ff. si quis cau. Et aduerte ad intellectum illius §.quia secundùm Bal. in d.l.fi. præalle. habet locū quando plures erant exhibendi in iudicio ad diuersos effectus separabiles:secus si essent exhibendi ad vnum effectum,qui non posset resultare,nisi ex omnibus: tunc enim pœna cōmitteretur efficaciter in totū. ponit exemplum in eo qui promisit duos testes in iudicio: de quo dic vt hic per eum.Et ad istam materiam indiuiduorum vide notabilē tex. in l.iustissime.§.j.ff.de ædil.edi.vbi probatur,quòd in obligatione naturaliter diuidua prætor potest ducere ex aliqua æquitate,vt vnus conueniatur insolidum pro omnibus:quem adducit Bald.in l.si prædiū.C. de ædil.acti. ¶ In glo.posita super ver.committitur.ibi:nam statim sententijs factum est,Bar.hic non sequitur istā glo. imo dicit, ꝙ cùm istud factū sit inuentū propter dationem, ista obligatio continet dationem, & nō factum:quod qualiter procedat j.dicemus.Et inducitur ista glos. & per Bal.hic & per Ange.in l.iij.§.Cato.s.eo. ad quæstionem not. & quotidianam,verbi gratia,dicit statutū,in ciuitate Perusij, quòd pœna ☞ adiecta dationi non possit exigi.† Modo quæritur, si duo fecerunt compromissum, & arbiter condemnauit vnū ad dandū centū, & si non solueret,condēnauit ad pœnā:vtrū ista pœna possit exigi vel nō,& vtreꝗ̃ eorū refert differentiā esse in modo petendi:nam si peto pœnā,qa quātitas nō fuerit data,tunc male petitur, & contra formam statuti: si autē peto pœnā,qa fuerit cōtra factū sententię arbitri, tūc pœna videt̃ rectè peti,qa videt̃ apposita facto,& nō dationi: & ita dicūt fecisse practicari Perusij in quadā causa.Sed ista differētia nō placet hic Pau.de Cas. quia istud est imponere legē verbis potius ꝗ̃ rebus:contra l.ij. C. cōia de le. Nec etiā Io.de Imo.hic sequitur istam opi.sed opi. qu. m posuit Bald. in l.cùm allegas.C.de vsu.vbi dicit, ꝙ quia nō parēdo sententię arbitri ipse arbiter cōtemnitur.l.si quis re.ff.de arbi.ideo ista pœna quæ soluit̃ ratione conteptus, dicit̃ esse adiecta facto, & non dationi. Et hanc opinionem ista ratione sequitur hic do.m. etiā allegans Bal. hoc tenentem in l.j.C.de his ꝗ pœ.no.vbi licet breuiter eodē modo videt̃ sentire, quo in l.cū allegas. sed qđ hic tenuit,sentit,remittendo se ad notata in l.pro mis.C.de transac.quę dicta etiā refert hic Io.de Imo. Hanc opi.in simili questione sequitur Anto.de Bu.& Abb.Moder. post eū in c. dilecti. extrà,de arbi.quos isti non viderunt, & ponunt exemplū de eo qui promisit recipere præceptū iudicis, si non solueret intra terminū: & in casu quo præcepto iudicis non pareret, promisit soluere pœnam:& sic vides quòd est fere eadē quæstio,nisi quòd ibi loquūtur de præcepto iudicis,hic de præcepto arbitri.Io.autem de Imo.hic tenet hāc opinioē Bal. in materia statuti, quando pœna ex forma statuti non posset apponi dationi. Vnde respondendo ad quædam dicta in contraria, quæ statim allegabuntur:& ad istum tex.hic secundùm intellectum Barto. & ad l.cùm seruus.de condi.& demō.dicit ꝙ in iure communi, quia factū est appositū ꝓpter dationē,probabiliter posset dici, ꝙ ista obligatio cōtineret dationē, ad videndum vtrum pœna videretur adiecta in fraudē vsurarum, contra l. cùm allegas. cum materia. C. de vsu. quia facilius verba interpretantur impropriè in dispositione iuris communis, quàm in verbis statuti, quæ sunt stricte & propriè intelligēda, maxime quādo sunt contra ius cōmune, vt sæpius fuit dictū:& sic videtur æquo fœdere cōcordare opiniōes.Sed Io.An.in addi.Spe.in tit.de obl. & sol.§. seq̃r. referens Dy.ita tenuisse,simpliciter tenet ꝙ ista pœna videatur adiect a dationi,nō tamen loquitur in præcepto arbitri,sed in præcepto iudicis: & idem tenet Bar.cum quadam modificatione in d.l. cùm seruus.Pe. tamen de Ancha.solennis doctor sequitur etiā in præcepto arbitri istā ☞ opi.Io.And.quę videtur de mēte Bar.† hic dū dicit,quòd si arbiter mādat aliquid dari sub pœna, ista pœna videtur adiecta dationi, quia factum est propter dationem:ita tenuit Pet. in regu.peccati venia.in iiij. q.principali.de regu.iur. Ang.autē in l. sed & si quis.§.fi.s. si quis cau. idem tenet quod Bald. hic, & ipse in §. Cato. Pro veritate huius quæstionis debes scire,quòd aliquando pœna adijcitur facto extraiudiciali, in quo non agitur de contemptu iudicis vel arbitri: verbi gratia, promitto tibi x.ad terminum,& post terminum promitto tibi dare pignus infra certum tempus, & si non dedero pignus,promitto pœnam.& tūc vtrū ista pœna possit peti, vel videatur adiecta in fraudem vsurarum, vide per Barto.in l.rogasti.§.si tibi.ff.si cer.pe. & in l.cùm seruus. præallega.vbi variat ab his quæ dixit in §.si tibi. Super quo vide quod plene scripsi tenendo opi. Ioā. An.in loco alle.in d.§.si tibi.vide tamē quæ circa hoc dicam cras.¶ Secūda questio est, quādo pœna promittit̃,qa cōtemnitur arbiter vel iudex. Super qua quæstione, licet sit dubitabilis, qñ sumus in materia statuti,videtur posse dici similiter opi.Dy.& Ioā.An. esse veram. Nō obstat ratio Bal.in d.l.cùm allegas.quia non est verum quòd pœna cōmittat̃ principaliter cōtēplatione arbitri, qui fuit cōteptꝰ; quia si sic esset in iniuria facta arbitro nō posset remitti per partē:vt l. sed si vnius.§.si filio.ff.de iniu.& est regula cōmunis quòd ius quæsitū mihi per tertiū nō potest auferri: vt l.fi.ff.de pac. & l.si post mortem. §.fi.& qđ ibi not.ff. de cōtra tab. & probatur in l.iurisi.§.si paciscar.ff.

14 de pac.† Sed ego habeo, ꝙ pœnā cōmissam quia nō paretur arbitro pars pōt remittere: vt l.Celsus.§.j.ff. de arbi. ergo sequitur, quòd ista pœna cōtemptus non est inducta principaliter in fauorem arbitri. Vnde dicit Barto. in simili in l.j.§. & post operis.ff.de no. ope. nun. ꝙ si debitor propter cōtumaciā est positus in banno, & pro illa cōtumacia imponit̃ pœna ꝗ respicit fauorē partis: puta ꝙ cōtumax nō audiatur, istud bānū pōt relaxari à solo creditore,quia solū eius fauorē respicit:& hoc dictat ratio manifeste,quia pars illa est quę stipulatur pœnā, si fides nō fuerit seruata. Vnde apparet etiā ex modo cōtrahendi, ꝙ pars ꝓpter cōteptū principaliter offendit̃. Nō ob.secūda ratio dñi Io.quia possumus dicere, ꝙ licet causa immediata pœnæ cōmittendæ sit factū, vel cōtra factū,nihilominus qa istud factū est cōnexū dationi, & ꝓpter ipsam principaliter sit,ꝙ cā datiōis licet nō sit immediata,qa tñ est valde ꝓpinqua,cùm sit cā finalis facti,adhuc etiā in materia statuti debet attendi,per ea quę scribit no. Barto.in l.ambitiosa.de decre.ab or.fa. dum allegat l.vxori. ☞ quæ est nota.ff.de au.& argen.lega.† Præterea etiā in stipulatione quæ est stricti iuris, causa accessoria & cōnexa cōsiderātur eodem modo quo causa principalis:vt l.Lucius.§.Paulus respondit.in text. & gloss.ff. de admi.tu.vñ qđ est dispositū de quātitate,etiā videtur trahi ad cōnexū.

¶ Posſit ſtipulari pœnam. Adde Anto. de Bu. in proœ. Decretalium.

b ¶ In materia correctoria. Adde gloſſ. in verbo, numerādi, in c. ſtatutū, de reſcri. lib. vj. Ant. de Bu. in c. olim. de verb. ſig. Alex. de Imol. in l. ſi cōſtan. in prin. ff. ſo. ma.

c ¶ Prodig⁹ æquiparat̃ furioſo. Adde Ang. in l. q̄m igit̃. in prin. ff. de rebus credi. Pau. de Caſt. in l. ſi curatorē. C. de in integ. reſtitu. Bal. in c. cū contingat. de iureiu.

d ¶ In prodigo notoriè. Adde Bald. & Ioan. de Imo. in l. is cui. ff. de teſtam. Bal. in l. fi. in ix. q. de ſen. paſsis. Bal. ī l. cū fratrē. C. de his qb⁹ vt indi. Bal. in l. certi cōdictio. in §. q̄m. ff. ſi cer. pet. Fede. de Se. conſil. xxxj. incip. mino. ri xxv. annis.

i. ad factū, qđ eſt quātitatē. Et iſta opi. eſt tutior in foro cōſciētiæ, quia cōiter iſtę cautelæ fiūt in fraudē vſurarū. Hoc tñ dictū cōcluderet in præcepto iudicis, nō in ꝓcepto arbitri, cuius ſñīæ pareretur ꝓpter pœnā. Vtrū aūt arbiter ipſe poſsit ſtipulari pœnā,[a] tangit hic Ang. & poſt eū Mod. & glo. in l. litigatores. §. ſi. ff. de arbi. ſup quo vide gloſ. iuris canonici & Mod. ibi in c. dilecti. de ar. vbi do. Abb. melius q̄ nr̄i, hic refert Spe. variaſſe in tit. de arbi. §. ſequit̃. ver. ſed ſi ſtipulat⁹. & ver. ſed quæri. & d. m. hic. & Io. de Imol. melius determināt iſtū articulū. Vnde dic vt hic ꝑ eos, quib⁹ nihil addo, & ad ea quæ dixi ſ. vtrum pœna cōpromiſsi videat̃ adiecta in fraudē vſurarum. Adde breuiter, q̄ eſſet eadē ratio in iſta pœna, q̄ eſt q̄n immediatē apponit̃ datiōi quātitatis, nō eſt faciēda dr̄ia inter ſtatutū, & ius cōe, ꝑ ea q̄ tradit Bar. no. in l. cōtra legē. ff. de le. vbi vult, q̄ etiā in ſtatutis q̄n fieret cōtra mētē legis, nō ſunt impropriāda verba, cū verba debeāt impropriari vbi mēs eſt certa. Vñ in propoſito licet ꝓpriè pœna nō ſit adiecta dationi, largo tñ modo pōt dici adiecta dationi: vt eſt caſus hic ſecūdùm intellectū Bar. in l. an ſeruus. ſæpe alleg. † Pro iſta cōcluſione principali facit optime, qa ēt in materia correctoria[b] ex ratione ſcripta in l. fit extēſio ad id qđ pōt cōprehēdi ex larga ſignificatiōe vocabuli, vt aliàs dixi allegādo gl. in cle. j. de ele. & Io. de Im. in l. ſi viro. §. de viro. ſol. ma. ſed in laudo lato ꝑ arbitrū, q iuſsit aliqđ dari, nō videt̃ eſſe eadē rō, qa ex natura cōpromiſsi, & ex cōſuetudie ſemp ī cōpromiſsis ſolet poni pœna. Vñ nō credo, q̄ nec in materia ſtatuti, nec in materia iuris cōis pœna in dubio videat̃ adiecta in fraudē. Moueor precipue ꝑ tex. in c. ſua. in fi. de pœ. vbi pœna adiecta datiōi quātitatis faciēdæ ex laudo non prohibet̃ exigi, niſi ab eccleſiaſticis ꝑſonis; vt melius declaraui in §. Cato. ſ. eo. & hoc tenet ibi ſing. Inno. vult em̄, q̄ in caſu illius decre. pœna nō præſumatur adiecta in fraudē, niſi ſtipulator eſſet cōſuetus fœnerari. & hoc dictū tanq̄ notabile & verū refert & ſequit̃ Abb. Moder. in d. c. dilecti. de arbi. in ij. char. & hoc plus placet, q̄ id quod primò dixeram. Franciſ. Areti.

SVMMARIVM.

1 Prohibitus cōtrahere vel ſe obligare, nō pōt prætextu talis obligationis tradēdo rē ſuā transferre poſſeſsionem rei.

2 Prodigus quo ad præiudiciū ſui æquiparat̃ furioſo: quo autem ad acquirendū ſibi æquiparat̃ pupillo proximo pubertati.

3 Iudex vidēs adultū nō habentē curatorem velle cōtrahere, & dubitat eū nō decipi: pōt præcipere ſibi ſpecialiter, & prohibere ipſum alienare rem ſuam.

4 Iudex debet in iudicando ſemper præ oculis æquitatem habere.

5 Contractus prodigi an iuramento firmetur.

6 Tranſgreſſor legis vel canonis ſcienter, an ſemp peccet mortaliter.

7 Lex ciuilis an poſsit ad peccatum obligare.

8 Prodigus an obligetur ex delicto.

9 Mulier ex hoc ſolo, quòd eſt luxurioſa, poteſt interdici bonis.

10 Prodigus dicitur ille, qui plus expendit, quàm habet in redditibus.

IS cui bonis. Prodigus eſt cui iterdictū bonis, pōt acqrere, ſed nō ſe obligare vel tradere: ideo eius obligationi nō accedit fideiuſſor. Secūda ibi: tradere verò. Tertia ibi: & ideo nec fideiuſſor. Vltima ibi: ſicut nec pro furioſo. ¶ † Not. primò ibi: tradere vero &c. ſecundùm Ang. q multū pōderat iſtū tex. q̄ ille q eſt ꝓhibitus cōtrahere, vel ſe obligare, nō pōt ꝓtextu talis obligationis tradēdo rē ſuā trāſferre poſſeſsionē rei: quod dicit eſſe no. propter minores & mulieres, quæ prohibentur obligari ex forma ſtatuti. Sed Io. de Imo. reuocat hoc in dubiū ꝑ ea q̄ habent̃ in l. pupillus. de acq. re. do. & in l. poſſeſsionē. ff. de acq. poſ. in quib⁹ patet, q̄ pupillus tradēdo pōt transferre aliquā ſpeciē poſſeſsionis. Sed iſta nō multū obſtāt; qa ſicut ibi cōcludit̃, pōt trāſferre poſſeſsionē quę eſt facti. i. detentionē, nō aūt poſſeſsionē, prout eſt ius. Dominus me⁹ dicit hic, q̄ iſta doc. videt̃ cōtra tex. in l. j. §. ſi vir. ff. de acqui. poſ. vbi licet prohibeatur donatio inter virū & vxorem, nihilominus non prohibetur tranſlatio poſſeſsionis. Vnde dicebat Bald. quem etiam ipſe adducit fuiſſe diſputatum, quòd ſi ex forma ſtatuti res non poteſt alienari in forenſem, nihilominus poterit transferri poſſeſsio nō obſtāte ſtatuto; & tamen ad iſtum tex. non reſpondent. Tu ergo dic vt plene ſcripſi ſuper iſto articulo in l. j. §. ſi vir. ſ. de acquirē. poſſeſ. quòd ideo prohibetur hic transferri poſſeſsio, † qa prodigus nō eſt ſimpliciter ꝓhibitus cōtrahere, ſed eſt ſibi interdicta adminiſtratio bonorū. Vñ nō eſt mirū, ſi nō pōt transferre poſſeſsionē. Hoc tamē nō probatur ꝑ verba iſtius literæ: ſed ꝑ notata in d. l. poſſeſsionem. de acqui. poſſ. nā licet alicui cōtrahenti ſit prohibita traditio, quinimo etiā ſi dicatur q̄ traditio nihil valeat, nihilominus nō videtur prohibita transferri poſſeſsio: vt patet ex l. iij. §. ſciendum. el ij. ff. de dona. inter vir. & vxo. iuncto d. §. ſi vir. Et quia plurima ſunt addita in iſto pulchro articulo, in dicto §. ſi vir. non ſcribemus aliquid hic, ſed tria dicta ſingu. quæ tunc allegaui dicentur ſtatim in voce, propter eos qui non habent commenta mea.

¶ † Secūdò not. ibi: & ideo nec fideiuſſor, q̄ quādo quis prohibet̃ ſimpliciter, nō oritur ciuilis vel naturalis obligatio: patet, qa nō pōt accedere fideiuſſor, qui tamē pōt accedere obligationi naturali: vt l. Marcellus. & ibi no. j. de fideiuſſori. ¶ † Vltimò no. q̄ quantum ad præiudicium ſui, prodigus æquiparatur furioſo[c]: ſed quo ad acquirendum ſibi æquiparatur pupillo proximo pubertati, vt patet in princi. literæ. Et ad materiam vide tex. in l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex qui. cau. in poſſeſ. ea. & in l. certi condictio. §. quoniā. ſi cer. pe. & in l. ſi curatorem habens. C. de in integrū reſtit. mino. ¶ In glo. j. ibi: ſed dic contra. Iſta glo. communiter approbatur, & nō habet dubiū in eo qui nō eſt notorie prodigus, qa ſatis probat̃ in l. iu. ff. de cur. fu. & in l. ſi quis cū ſciret. pro emptore. Sed in prodigo notoriè[d] eſt magna dubitatio, quia glo. tenet oppoſitū in l. is cui lege. ff. de teſta. Sed Barto. & cōmuniter Moder. ſequuntur gloſſam iſtam, & quia ego iſtā q. pleniſsime diſcuſsi in d. l. is cui lege. vbi inter cætera allegaui duo optima iura, videlicet tex. in l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de peti. hæ. & in l. iij. §. præterea. ff. de ſuſpec. tu. Et plene rn̄di ad rationem pe. adductā in oppoſitū, ideo dic vt ibi dixi. Ad materiam tamen adde Bal. quem adducit hic do. me. in l. cùm fratrem. C. de his qui. vt indign. Et quia ibi reſpondi argumentis d. Ioan. de Imol. quæ nunc retuli in voce, non eſt neceſſarium iterū ſcribere ſuper hoc, ſed eſt reſpondendum duntaxat duabus rationibus, quas adducit domi. meus pro ſentētia cōi, quæ iudicio meo parū vrgēt: dicit em̄, q̄ ſi notoriè prodigus non poſſet adminiſtrare, antequam interdiceretur ſibi bonis, tunc fruſtra daretur ſibi curator: nam ſi eſſet interdicta ſibi adminiſtratio, etiam ſi non haberet curatorem, non poſſet facere contractus ſibi damnoſos. Sed eſt dicendū, quòd debet habere curatorem, vt poſsit facere contractus ſibi vtiles, in quibus ipſe habeat ſe obligare: ſicut dicimus in pupillo, quòd ſine tutore etiam ſi vtiliter contrahat, non poteſt ſe obligare. Inſti. de auto. tu. §. neq̄. & l. obligari. in prin. vel §. j. ff. eo. & licet curator non detur principaliter perſonis, ſed rebus, vt ipſe dicit, per hoc non ſequitur quòd cum authoritate curatoris non poſsit ſe obligare: vt patet in l. ſi curatorem habens. de in integ. reſtitu. mi. vbi adultus & prodigus habentes curatorem, æquiparantur prodigo, cui eſt interdictum bonis habenti curatorem. † Sicut ergo adultus qui non habet curatorem, poteſt adminiſtrare bona ſua, & ſe obligare: ita & prodigus poterit adminiſtrare bona ſua. Sed iſta inductio multipliciter non eſt vera. Nam ſi iſti abſolutè æquiparantur, ergo ſi eſſet interdictum bonis prodigo, & non eſſet datus adhuc curator, prodigus poſſet adminiſtrare contra legem noſtram, quæ ſimpliciter prohibet eum cui eſt facta interdictio adminiſtrare. Præterea ſi iſta æquiparatio ſit abſolutè, vt ipſe dicit, ſiue habeat curatorem, & ſit interdictum bonis, ſiue non, ergo ſicut adultus non habens curatorem non poteſt alienare bona immobilia per titulum, de rebus eorum. item læſus poteſt reſtitui: ita etiam antequàm interdicatur bonis prodigo iſta erunt ſeruanda in ipſo: quod videtur abſurdum. Vnde dicendum eſt, quòd iſta æquiparatio ſit de prodigo, cui eſt interdictum bonis, vt ibi dicitur expreſsē in tex. ad adultū, non autē de prodigo ad adultū, quando neuter eorū habebat curatorē, & prodigo nō erat interdictum bonis. Vnde communis opi. placet, ſed nō ꝑ iſtas ratiōes. Aduerte tamē ſecūdùm Pau. de Caſ. q̄ ad hoc vt nō poſsit cōtrahi cū prodigo, cui eſt bonis interdictū, eſt neceſſe q̄ ſcriptura ponat̃ publice, quæ declarat hoc interdictū eſſe factū, per ea quæ habentur in ſimili in l. ſed ſi pupillus. §. præſcribere. ff. de inſti. qđ ego credo verū, quia probatur à contrario ſenſu in l. ſi quis ſciēs. ſ. de contrahen. emp. Et adde ſecundùm Moder. & bene, q̄ etiā ex aliis cauſis reperitur, quòd iudex pōt prohibere alienationem, ſicut prohibet alienationem immobilium, quando debitor eſt ſuſpectus de fuga: vt l. de pollicitationibus. & ibi per Barto. j. de pollicitationibus. Item alienationem rerū hæreditatis, quando hæres qui adiuit eſt pauper, & non tenetur ſatiſdare. Caſus eſt nota. quę adducit hic Pau. de Caſt. & domineus

me.in l.si creditores.in fi.ff. de priuile.credi. Et idem est, quando hæreditas est in controuersia: vt l.diuus.& ibi not.C.de petitio.hæred. Et vtrũ tale preceptũ impediat translationem dominij, vide per Bar. in l.filius. §.diui.in vlti.col.ff.de lega.j.quem etiam adducit hic Pau.de Cast. Et ad de singularẽ doctrinam Bal.in c.j.§.item sacraměta. in fine.de pace iur. fir.†vbi dixi, quòd si iudex videt adultum non habentem curatorem velle contrahere, & dubitat eum non decipi, potest præcipere sibi specialiter, & prohibere ipsum alienare rem suam: per l.si quis sciens. præalle. Aduerte tu ad vnum, quod tetigit hic Bar. qui in hoc reprehenditur ab omnibus: dicit enim, ꝙ si iudex declarat aliquem esse prodigum, nisi expresse interdicat bonis, non censebitur prohibita administratio. Sed hoc reprehendit Bal.in l.j.ff.de cu.fu. & Moder. hic communiter, qa etiã qñ sententia debet habere effectũ inductiuũ, nihilominꝰ videt in duci effectus ꝑ verba declaratiua. Vnde si iudex declarat aliquẽ esse debitorẽ, videt eũ cõdẽnare. Casus est notabilis quẽ Bart. notat ibi ad hoc in l.si pretor.in prin.ff.de iudi.& bene facit tex.in l.quid tamẽ.§.si arbiter.ff.de arbi. Do.me.addit aliã rationẽ. Nã dicit ipse, certũ est ꝙ prodigalitas est delictũ: vt c.ex parte.de cõsue. †item ꝙ interdictio est pœna. Sed vbicũq; iudex declarat esse cõmissum, sufficit, licet nõ cõdemnet ad pœnam: vt l.j.§.calũniatoribus.ff.ad Turpil. ergo sufficit declarari aliquem esse prodigũ. Sed hocmodo istud argumentũ nihil concludit, qa licet prodigalitas sit vitiũ: vt in d.c.ex parte. nõ tñ est delictũ, qa nõ est punibile. Pro quo vide glo.no.in l.j.§.exigit.ff. de bono.pos. secũdùm tabu. Et qđ scribit plene Io.de Imo.in l.is cui lege.de testa. Præterea interdicitur bonis prodigo in pœnã, sed in fauorẽ suũ, vt prouideat sibi: vt l.hi qui.de tuto.& cura.da.ab his.& inde est, ꝙ sibi põt acquirere ne inductum in fauorem conuertatur in odium: vt in tex. nostro. ¶ Adde etiã circa istã principalem quæstionẽ, inquantũ Bar.dicit, ꝙ si iudex facit præconizari per ciuitatẽ, ꝙ nullus cõtrahat cũ prodigo etiam si interueniat causæ cognitio, nõ videbitur interdicta prodigo administratio, quia prohibitio debet fieri ipsi prodigo: vt patet in l.j.& in l. Iul.ff. de cura.fu. Nam hoc dictũ non placet Moder.& maxime Pau. de Cast. dicit enim, ꝙ cũ persona quæ contrahit cũ prodigo sit connexa personę prodigi contrahentis, prohibitio facta in vna persona extenditur ad aliam connexam: vt l.ij.vel fi.C. de indic. vidui. & l.j.C.de cupres. ex luco Daphne.nõ cæden.lib.xj.facit optime tex. quem ipsi non allegant in l.senatus.ff.de contrahenda emptione.super quo vide Barto.in l.multum interest.j.eod. Et quòd prohibitio facta contrahenti cum minore vel prodigo videatur etiam facta ipsi minori, tenet Bartolus expresse in vltima col.in l.j.j.de noua. Et per ista iura etiam idem tenet hic do.me. Operabitur tamen aliquando prohibitio facta contrahenti cum persona inhabili vnum mirabilem effectum, videlicet quòd licet minor iurando super contractu quamuis iurauerit, & quòd propter iuramětum possit contrahere non obstante prohibitione statuti, nihilominus pars quæ est prohibita contrahere cum eo, non poterit recipere aliquid effectualiter ex illo contractu, secundùm Bar. qui ita consuluit consilio suo lxxxviij.de quo forte dicam aliquid in vltima quæstione. Tene tamen menti hanc sing.doct.Bar.hic, qui vult ꝙ vt persona inhabilis censeatur prohibita, oportet ꝙ verba dirigãtur ad eam, nõ ad cõtrahentẽ secũ: quod multũ facit ad not.in l.si quis pro eo.in prin.j.de fideiuſ. & ad ea quæ ponunt Anto.de Bu. & Ioan.de Imo.in c. cùm contingat. charta xxix.& xxx.in cõmento domini Ioannis.extrà, de iureiu. ¶ Item adde dictis An.hic, inquantum facit differentiam, vtrum detur curator prodigo vel furioso in hoc: quia si datur prodigo, debet citari ipse, qui est declarandus prodigus, cùm agatur de eius præiudicio. Si verò detur furioso, non est citandus aliquis, quia hic iudex nihil inducit de nouo, cùm administratio sit interdicta furioso ipso iure. Et hoc secundùm membrũ approbat d.m.per c.reprehensibilis.extrà, de appel.vbi probatur, quòd quando iudex excommunicat eum qui inciderat in excommunicationẽ ipso iure, non requiritur monitio, quæ aliàs requireretur in sententia hominis: vt c.sacro.de sentẽ.excom. Pro primo dicto alleg.tex.in l.obseruare.ff. de cu.fu. vbi dicitur, quòd debet adhiberi plenissima causæ cognitio. ergo requiritur citatio, iuxta regulam positam in l. in causæ.§. causa cognita.ff. de bonorum posseſ. Sed tu aduerte, quia quando iudex furioso dat curatorem, vel interdicit bonis, ista verba quæ sui natura videntur dispositiua, quo ad interdictionem administrationis, resoluuntur in verba declaratiua, quia nõ possunt stare. Casus proprie est in l.j.C.de nego.gest.& ibi per Bar.& per eũdem in l.legitimos. in prĩ. ff.de legi.tu. Est igitur in effectu, quo ad furiosum ista quædam sententia declaratiua, per quam declaratur esse furiosum, & nõ posse administrare. Sed in sentẽtia declaratoria requiritur citatio, vbi agitur de præiudicio alterius, secundùm glo.in cle.peruenit.in verbo, constituerit. de censi.& in cle.j.& ij.de pœ. & no.in c.peruenit.de ap.ergo in ista sententia requiretur citatio. Vnde cùm dominus meus fateatur hic illas glo. esse veras, nec scio quomodo possit procedere dictum Ange.& suum in secundo mẽbro. Non obstat tex.in c.reprehensibilis. quia quòd non debeat seruari solennitas specialiter requisita in excõmunicatione lata ab homine, hoc est satis rationabile, quãdo homo nihil inducit vltra legẽ: sicut ĩ simili dicimus de statuto, quod disposuit idem quod ius cõmune, de quo in c.j.de cõsti.li.vj.& in l.j.in prin.ff.ad l.fal. Sed ꝙ sententia de declaratoria eius quod factũ est à iure, vel inductũ, nõ requirat citationem, ex quo potest præiudicare alteri: hoc nõ est verũ, & cõtra regulã positam in l.de vnoquoq;.ff.de re iudi.& cõtra glos.prædictas. Et ideo simpliciter videt tenendũ, ꝙ in vtroq; casu requirat citatio, maximè qa tex.in l.obseruare.preallc.si verba capiunt ꝓprie loquit de furioso, nõ de prodigo. ¶ Adde etiã dictis dñi mei, inquantũ ipse dicit, ꝙ notoriè ꝓdigus est suspẽsus ipso iure ab administratione rerũ alterius. Nã ista fuit opi. Bal. originaliter, quẽ ipse nõ adducit in l.j.ff.de cura.fur. Sed neuter eorum allegat bonas leges: nam Baldus allegat text.in l.fin.C. de sen. pa.qui tex.non loquitur in eo cui competebat administratio, quoniam ius administrandi in patre erat extinctum per deportationem, quod imperator prohibet resuscitari, si restituitur pater, & est prodigus: & hoc est satis rationabile, quòd non admittatur ad administrandum de nouo, ex quo est suspectus: vt l.vtilitatem.& l. in confirmando.ff. de confirma.tuto. Sed non est eadem ratio, quòd ille qui iam habebat potestatem administrãdi decretã sibi à l.vel à iudice, perdat eã ipso iure, licet sit notorie prodigus. Quinimo ista conclusio est manifestè contra text. in l.tres tutores.§.fi.ff. de administratione tutorum. in verbo, à perfecte prodigo &c. De cuius intellectu scripsi plene post Barto.in l.is cui lege. ff.de testamẽ.vbi vide. Idem probatur & clarius in l. tertia.§.præterea. ff.de suspecti.tuto.& bene facit tex.in verbo, per decretum. in l.imperator.& quod ibi nota.ff.ad Trebel.nam do.me.allegat iura, quæ loquũtur in procuratore cõstituto ab homine, in quo tacite reuocatur mandatum, si mutauerit cõditionẽ in peius: vt l.si cùm Cornelius.& l.cùm qs. in prin.ff.de solu.nec requirunt illæ leges, ꝙ procurator sit effectus notoriè malus, qa fundat in hac pręsumptione, ꝙ si dñs cogitasset eũ talem futurũ verisimiliter, nõ fecisset eũ procuratorem, nec est arguendũ de mandato priuati ad mandatũ tutoris, vel curatoris, quia secundùm hoc tutor suspectus semper esset priuatus ipso iure, ꝙ est falsissimum. Et ꝓpterea fortiꝰ est ius, qđ qs habet de publico, ꝗ̃ qđ qs habet à priuata persona. Vnde nõ est similis ratio: & ideo tene simpliciter per prædicta iura ꝙ prælatus, tutor, curator, & similes, non perdunt administrationẽ ipso iure, etiam si notoriè sint tales. ¶ In eadem glos.ibi: alij contra &c. Sup ista quæstione glo. multũ variãt, & hic & in l.si ab eo.ff. de vsuca. & in l.si putas.C.de peti.hære.& in alijs glosis, quas hic adducit Bart. Doct.etiam hic, & alibi variant.nam Bart.distinguendo dicta cõcludit, †ꝙ aut decretũ interponitur sup ætate, & tunc est nullũ ipso iure: aut super alia causa, & tunc valet, si sit adhibita plena causæ cognitio, nisi error sit expressus in decreto: vt l.ij.C.quando prouoca. nõ est necesse. Et ex ista doctrina limitatur singu.id quod ponit Barto.& alij in l.iustè possidet.§.de acquiren.posseſ.& in l.Fulcinius.§.fi.qui.ex cau.in posse. vbi concluditur cõmuniter, ꝙ decretũ interpositũ ex falsa causa est nullum ipso iure: nam hoc est limitandũ, nisi prius sit adhibita causæ cognitio, qa partibus pręsentibus oĩa sunt discussa: & hãc sententiã sequitur Bal.in l.ij.C.qñ prouo.nõ est ne. Sed in l.j.ff. de cura.furio.ipse dicit, ꝙ quãdo interponitur decretũ, quia est erratũ in ætate, decretũ est nullũ, alia ratione, ꝗ̃ dicat hic Bar. quia ista sententia lata, ꝙ aliquis sit minor, nõ verè fit maior, statim expirat, qa fertur super qualitate variabili. Vnde si verũ est istũ esse maiorem hoc ipso quòd fuit lata sententia, expirauit effectus eius, qui est maior, nihil allegat. Sed tu vide text. in l. ex oratione.& ibi per Bar.ff.de excu.tu.vbi probatur, ꝙ sentẽtia lata prætextu qualitatis variabilis perdit effectũ cessante qualitate: & idẽ probatur in l.spadonẽ.§.qui absolutus.ff.eo. tit. Sed tñ in proposito ista ratio non videtur procedere, si ponamus ꝙ iudex in sentẽtia declarat, quot annos habet ille cui datur tutor. nã cũ sentẽtia habeat pro veritate: vt l. ingenuũ. de statu ho.nõ põt dici, ꝙ sentẽtia expiret incõtinẽti, qa verè est maior, qm̃ hoc esset venire cõtra sentẽtiã, quę dicit ꝙ est minor, & in tanto tẽpore. Vnde ista allegatio nõ esset admittenda. Si autem iudex simpliciter interponeret decretũ, & daret tutorẽ tanq̃ pupillo, non tamen diceret, quantũ tempus superesset de pupillari ætate, tunc ista doctrina posset sustineri, nõ quidẽ incontinenti, sed post modicum spatiũ: verbi gratia, vnius diei: iuxta l.qua ætate.cum materia.ff.de test.nisi forte probaretur in contrarium, vel esset prius probatum in actis de certo & limitato tempore: nam sentẽtia declaratur per acta: vt l.hæc somnia. C.de sen.quę sine cer.quanti.& l.si quis ad exhibendum. cum ibi nota. de exceptio.rei iudic. Aut loquimur in decreto interposito ex alia falsa causa: & tunc ipse distinguit, vtrum sit surreptum prætori, intellige per dolum partis, & tunc decretum sit nullum: ita potest intelligi tex.in l.tutor si petitus.& in l.quanuis.ff. de re.co. secundùm vnum intellectum. Sed hoc videtur contra mentem Bar.& Dy.hic, qui dicunt ꝙ idẽ dicendũ est in decręto, qđ in sñia, qa est eadẽ ratio, ex quo est exhibita plena causæ cognitio: vnde tunc haberemus dicere, quòd decretum obtentũ per surreptionẽ esset nullũ, quãdo etiã sentẽtia diffinitiua esset nulla, iuxta notata ĩ l.si ꝓtor.§.Marcellꝰ.ff.de iu.& in l.si is ad quẽ.ff.de acq hære.ꝑ Bar.in alijs cõcordat cũ Bar.& Dy. Sed Ange.hic reprehendit Bar.& in modo loquẽdi, & in veritate conclusionis, nam nõ est verum secũdùm ipsum quòd ætas ipsa demonstretur per naturam, imo pẽdet ab examine iudicis: vt l.si te minorem.C.de in integrum restitutio. mino.& l.de ætate.& l. minor vigintiquinque annorum. ex aspectu. ff.de minori. Sed posset forte saluari dictum Barto. ꝙ natura demon-

strat ipsam ætatē præsumptiuè saltē ex aspectu corporis: nō tamē potest negari, φ quia aspectus qñ fallitur, hoc pēdeat principaliter ab examine iudicis. ¶ Secūdò adducit ipse tex. cōtra Bar. in l. tutor si petitus. sæpe allegata. †vbi decretū inter positū & datio tutoris facta habēti tutorē, tanq̄ non habēti est nulla ipso iure, & tamē φ habeat vel nō habeat tutorē est accidēs facti, qđ natura nō inducit. ¶ Tertiò arguit ipse cōtra Bar. sic sentētia lata sup ætate ex falsa cā valet: vt l. ij. C. qñ prouo. nō est necesse. & tñ ibi natura secūdùm Bar. demōstrat ætatē. Sed ad hoc posset respōderi, φ ibi sentētia nō fuit lata principaliter sup ętate, sed super ptāte testādi. Et etiā posset dici, φ licet valeat sñia diffinitiua, nō tñ valet decretum. hęc tñ respōsio nō est firma, qa Bar. videt̃ æquiparare decretū, & sñiam, qñ intercessit plena causæ cognitio. vñ prima rñsio esset melior. ¶ Vltimò adducit iura dicētia, φ decretū interpositū ex falsa cā nō valet: vt l. j. §. hęc verba. ne vis fiat ei. & l. cùm vero. §. subuentū. ff. de fideicō. lib. Sed illa pñt intelligi, qñ est adhibita plenaria causę cognitio, qa ꝓcedebat cōtra absentē: qcquid tñ sit, opi. Bar. videt̃ cōfundi in d. l. tutor si petitus. vbi dicit̃ expresse, φ quoquo modo iudex fuerit circūuētus. i. ex quacūq̄ cā, decretū est nullū. Et attēde, qa illa l. j. tollit drīam, quā facit Barto. inter cām ætatis, & aliā, quasi dicas φ illa l. intelligitur, qñ nō fuit adhibita plena causæ cognitio. hoc est diuinare ad illū tex. Et hāc opi. sequitur hic Io. de Imo. q̄ mihi placet†. 4 Moueor ratiōe manifesta, qa differētia inter decretū & sñiam secūdū Bal. ī l. iustè possidet. s̃. alle. videt̃ stare in hoc, qa in his q̄ expediunt̃ officio iudicis, multū pōt æqtas, q̄ iudex semp debet habere præ oculis: vt l. qđ si Ephesi. in fi. ff. de eo qđ cer. lo. Et qa nō est equū alicui ex falsa causa preiudicari, ideo decretū reddit̃ nullū: & ex hac æquitate dixit Inno. sing. in c. cōsultationib⁹. de offi. dele. φ qñ iudex q interposuit decretū, dicat se deceptū ex falsa cā, pōt illud reuocare ex officio ꝓprio. & hoc tangūt hic aliq Mod. p l. quis. ff. de re. co. nō tñ allegāt Inn, quē alle. Bal. in c. j. de mili. va. q cōtu. est. & in l. ij. §. hoc amplius. ff. vbi pu. edu. de. Et licet Paul. de Ca. hic sequat̃ opi. Bar. nō tñ videt̃ eā probare bonis rationibus. Primò eñi fundat se p tex. quē adducit Bar. in l. j. §. idē Pōpo. ff. qđ fal. tu. auto. Et p ea q̄ no. Cy. p illū tex. & Bar. post eū in l. licet. C. de ꝓcu. vbi cōcludit̃, φ si iudex ꝓnūciat aliquē esse tutorē, cū nō sit, ille habet̃ pro tutore & valet sentētia. Pręterea dicit ipse, qñ iudex interdicit ꝓdigo, poterat facere hoc interdictū ex alia iusta cā, etiā si ille nō esset ꝓdigus: & sic oīno est in ptāte sua interdicere administrationi. Ergo vr̃ valere decretū: nā in l. tutor si petit⁹. nō erat ī potestate iudicis dare tutorē pupillo, si aliū habebat. Sed istud argm̄ parū valet, qa ex quacūq̄ alia cā interponat̃ decretū, idē est, vt patet ī d. l. tutor. Pręterea si iudex interdixit alicui tanq̄ ꝓdigo, sicut ponit̃ in q. & vere, nō erat ꝓdigus, licet ex alia cā iusta posset interdicere, nō valet decretū. Casus est no. in l. q testō. in prin. ff. de excu. tu. & ibi p Bal. & anno pterito dixi ī l. si is ad quē. de acq. hære. Ad tex. in l. ij. §. idē Pōpo. qui magis vrget, pōt dici φ illud inducit̃ ibi, ne pars q̄ cōtrahit vel litigat cū pupillo seu tutore ipsius decipiatur autoritate iudicis. Vel dic vt dicā in prin. l. seq. qa est aliqualiter cogitādū, & vltra ea q̄ addidi j ista materia ī l. iustè possidet. s̃. de acq. pos. adde tex. no. & qđ ibi ponit Ang. in l. sed si hac. §. p̄rono. ff. de in ius vo. vbi probat̃, φ decretum interpositū tacita veritate, quæ si fuisset expressa, nō fuisset cōcessum, nō est nullū ipso iure, sed potest retractari: per hoc tamē decretum non præiudicatur iuri tertij, quod iudex ignorabat: vt ibi no. Ange. per illū tex. Et ita potest intelligi tex. in l. nonnūq̄. cū l. seq. ff. de adop. †vbi videt̃ similiter probari, φ decretū in quo iudex fuit circūuentus, valet ipso iure: adde etiā ad materiā qđ ponit Bal. elegāter in l. ordo. in fi. C. de execu. rei iudi. vbi dixit, quòd si decretū est interpositū pro duobus consortibus eiusdem lit. & pro vno ex causa vera, & pro alio ex falsa, valet pro parte, & pro parte nō valet. Vide etiam Bart. no. in authen. mai. & auiæ. C. quādo mul. tu. offi. fungi po. vbi sentit satis clare, quòd etiā si iudex sit deceptus in interpositiōe decreti, quia ignorauit aliquid, qđ debebat requirere, decretū sit nullū ipso iure: secus si non fuisset in culpa: & ita potest intelligi tex. in §. patrono. Et quæ sit differentia inter decretum & sententiam, vide nota. per Innocē. & Ioan. And. in c. j. de rebus eccle. non alie. in vj. ¶ Item adde ad ea quæ diximus s̃. vtrum quādo prohibitio dirigitur ad personam contrahentem cū minore, videatur in effectu directa contra minorem. Nam hoc tetigit Bart. plenius in l. si quis pro eo. in prin. j. de fideiuss. & ibi tenet, φ si prohibetur ille qui contrahit cū minore, non videtur prohibitus minor, sicut tenet hic. Sed in authen, sacramēta puberū. C. si aduer. ven. ipse tenet oppositū, & melius. & hoc videtur approbare Ioā. de Imo. in c. cùm contingat. in char. xxix. & xxx. extrà, de iureiu. & hoc placet per rationē hic assignatam per Moder. quam s̃. dixi. hoc etiam tenet Bar. in consi. illo lxxxviij. vbi est videndū. 5 ¶ †Consequenter extra glo. quærit hic Bar. nunquid contractus prodigi[a] firmetur iuramento, & in effectu tenet quòd non. Et idem tenuit Fede. consi. suo xxxj. idem tenuit Bald. in l. ij. C. de rescin. ven. & hic etiam, & in l. qui habet. §. j. de tute. & in l. j. ff. de cu. furio. Et ista loca partim adducit Ioan. de Imo. & partim dominus meus: & vltra eos vide Bald. in rubri. ff. de iureiuran. & in l. pactum quod dotali. de col. vbi idem tenet. & quia Antonius de Butrio, & Ioan. de Imol. in cap. cùm contingat. de iureiu. in xxix. & xxx. char. diffusissime referūt dicta Fede. & eis respondent tenentes contrariū, & similiter d. m. hic nō sunt omnia referenda, sed meliora dūtaxat ¶ Vnde circa secundam rationem, quam tetigit hic Barto. & plenius Federicus in loco præallega. Aduerte diligenter, quia inquantum Barto. facit differentiam, vtrum verba prohibitiua dirigantur ad personam, vel potius ad rem seu ad cōtractum, prout ipse ponit in l. si quis pro eo. in prin. de fideiusso. & in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. & in authen. decernimus. in simili quæstione. C. de arbi. & per hoc euitat tex. in c. cùm cōtingat. & in cap. licet mulieres. & alia iura allegata per eum, si bene respicis, ista differentia videtur interposita potius verbis quàm rebus. †nam quādo lex annullat contractū, nulla alia ratione annullat, nisi quia inhabilitat personam ad contrahendum, vel simpliciter, vel si non reseruetur solēnitas requisita à lege vel statuto: hic est enim effectus legis prohibentis: vt l. non dubium. C. de legi. Vnde nunquàm credidi hanc distinctiesse de mente legum. Et quòd ista distinctio non sit vera, probatur in authen. sacramenta puberum. præallega. iuncta l. non solum. C. de prædijs minorum. & l. ex his. eo. tit. vbi patet, quòd verba prohibitionis diriguntur ad minorem, & tamen contractus firmatur iuramento, nec potest dici, vt respondet Bal. & Ange. hic, quòd hoc non est ideo: quia ibi lex vltrà procedit: nam attenta ratione scripta in l. j. C. si aduer. vendi. ne scilicet lex vel princeps sit autor periurij, ista dispositio quæ respicit fauorem animæ, debet extendi secundùm Bart. & docto. in d. auē. sacramenta puberum. & ideo communis opi. est, vt statim dicam, quòd illa autoritas extenditur ad impuberem doli capacem. Et similiter secunda responsio non procedit, dum dicunt quòd ibi ideo firmatur contractus, quia remouetur causa prohibitionis ex eo quòd minor fingitur esse maior. nam ratio quare hoc fingitur est, vt euitetur periurius. Ergo non erit inconueniens, vel absurdum, vt credit Federicus, quòd in prodigo similiter iuramentum repræsentet eum personam habilem, vt euitetur dispendium animæ, quod est maius: vt j. dicam, sicut videmus pupillum habilitari in isto casu vt dixi, licet non fingatur maior. Nec etiam valet tertia responsio d. Ioan. qui dicit quòd Barto. dixit istam prohibitionē nō esse in persona, quia habuit respectum ad verba senatusconsulti: de quo in l. j. ff. de re. co. Nam ibi verba dirigunt̃ ad personā tutoris. & sic videtur prohibitus tutor, & consequenter pupillus, cuius nomine tutor contrahit: dicit enim text. præterea patres conscripti interdicam tutorib. &c. Sed posito quòd in senatuscōsulto esset prohibita res minoris alienari, hoc faceret pro contraria opinione: quia secundùm hoc in l. non solum. præallega. declararetur quòd quocūq̄ modo loquatur lex, persona videatur prohibita. Præterea ista differentia Barto. videtur contra tex. in l. lex Iul. ff. de fun. do. iuncta l. j. §. & cum lex. cum si. C. de rei vxo. act. dicit enim §. & cùm lex. φ ex l. Iul. res dotalis non potest alienari à marito. & sic verba videantur respicere rem, non personam: vt etiam declarat Barto. in simili quæstione in l. j. C. de summa trinita. & fide catho. ver. vj. quæritur. & tamen text. in l. lex Iul. præalle. dicit quòd per l. Iul. inductum est, quòd marito non licet alienare rem dotalē: quæ verba manifeste respiciūt prohibitionē. Vñ vere nō cauillando verba tex. in c. cùm contingat. & in c. licet mulieres. de iureiuran. videntur determinare quæstionem. 6 ¶ †Secundò adde inquātum Barto. dicit, quòd iuramentum non ligat, quia transgressor legis[b] peccat mortaliter: vt c. ij. de maio. & obedien. xj. q. iij. c. qui resistit. cum sim. pro intellectu dubitationis, quòd transgressor canonis scienter, semper peccat mortaliter: ita not. Hugutio. xix. dist. c. nulli. & Ioan. Andre. in cap. secundo. de concessione præbendarum. in sexto. Præmitte etiam, φ vbicunq̄ lex diuina veteris testamenti pro delicto imponit mortem, ibi

a ¶ Nūquid cōtract⁹ ꝓdigi. Adde Bal. ī l. j. C. de sacrosanc. eccle. in lec. Bal. in l. fi. in §. filij aut. C. de bo. quæ lib. Ange. in l. si qs pro eo. ff. de fideiuss. Saly. ī auē. sacramēta. C. si aduer. ven. Pet. de Ancha. & Abb. in c. Fede. de Se. cōsil. xxxj. incip. minor xxv. annis.

b ¶ Trāsgressor leg. Adde an sit licitū transgredi leges ꝓpter enormitatē, vide p Inno. in c. j. de cōsti. quē sequitur Ange. in l. φ si nolit. in §. qa assidua. ff. de ædili. edict.

ibi in l.euãgelica. qs obligat̃ ad mortale peccatũ, secũdùm Hug.v.disti. c.ad eius.intellige secundùm Lau.& Archi.ibi p̃cipit,q̃ durant adhuc & obseruantur in l.noua.¶ His premissis venio nunc ad secundum fundamẽtum, in quo fundant se qui sequũtur opi. Bar. dicunt enim, quòd transgressio legis prohibitiuę obligat ad mortale: vt c.ij.de ma. & obe. & ideo qui iurat transgrediẽdo legem, nõ tenetur seruare iuramẽtũ: vt in regula, nõ est obligatoriũ.de reg.iur. Sed ad istud arg. nititur respondere d.An.in c.cũ cõtingat: cuius dicta nõ refero, quia optime reprehendũtur ibi per Io.de Imo. Vnde ipse tenẽdo etiã cõtra sentẽtiã Bar. vtitur

7 alia & noua ratione.† Dicit em̃, quòd lex ciuilis cõstituẽdo aliquid non obligat ad peccatũ, quia finis eius respicit bonũ publicũ. Vnde quia peccatũ nõ respicit bonũ publicũ, sed salutẽ animę, lex ciuilis nõ obligat ad peccatũ. Et sic datur, quòd lex ciuilis obligat ad peccatũ, nõ quia ipsa

a possit statuere super peccato, q̃a potestas ligãdi & soluẽdi[a] non competit laico: vt c.noua quædam.de pœni.& remis. & no.in c. pastoralis. in fi. de offi.or. Sed quia leges seculares videntur restituere authoritate diuina, sicut probatur viij. distinct.c. quo iure. in fin.xvj.q.iij.c.fin. nihilominus non videntur approbare vel factæ ex institutione diuina, vt ligent ad peccatum, sed vt obseruentur metu pœnarum, vel aliter ad bonũ publicum. Sed hic vnde sit, & quomodo probetur ista restrictio, nõ probat aliter, nisi forte per iura s̃.alle. videlicet ꝑ tex.in c.cũ contingat.cum simi.de iureiu. Contra cuius dicta per rationem s̃. allegatam tenet Tho.expresse in ij.q.ccxcvj.arti.vj.& Inno.in c.quia pleriq̃.extrà, de immu.eccle.& multi alij, quos refert & sequitur Abb.Moder.in c.j. de consti.vbi est videndum. Vnde Bal.in l.cùm quis.C. de iuris & facti ignorantia. refert publice disputatum à quodam theologo Parisiensi, quòd quando lex humana fundatur super certo, & est æqua vel iusta, & facta ab eo qui habet potestatem condendi, semper obligat in foro conscientiæ: secus si fundetur super præsumptionẽ, quia tunc si veritas est in contrariũ, non obligat in foro conscientiæ. Ista conclusio colligitur satis ex tex.in d.c.quo iure.in fi.viij.distinct. dicitur enim ibi, quòd Deus per reges & principes iura gentibus distribuit. Vnde omnis creatura respectu Dei iudicatur tanq̃ minister simplex: & ideo dicit apostolus, Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorũ Dei: † minister autẽ quicquid agit, agit autoritate & nõie committentis: vt l.j.§.qui mandatum.de offi.eius cui manda.est iurisd. & l.multum.& quod ibi no.C.si quis alte.vel sibi. Vnde sicut factum à legato de latere licet habeat iurisdictionem ordinariam, dicitur factum à sede apostolica, dummodo ordinationi sedis apostolicæ nõ contradicat, secundùm glo.not.in c.si abbatem.de elect.lib.vj.iuncto c.hi qui autoritate.de præben.eo.lib. Ita potestas secularis, quę habet autoritatẽ à Deo, videtur facere legem quæ dici possit lex Dei.i.eius autoritate condita. & ideo non est mirũ, si potest illaqueare ad peccatũ, ex quo Deus voluit has leges obseruari, licet proprie lex diuina dicatur illa quæ immediate & specialiter data est à Deo. Non obst.iura suprà alleg. videlicet tex.in c.cùm cõtingat.cũ si.quia respondeo secũdùm Bal. & bene, in l.iuris gen.§.generaliter.ff.de pac.& q̃a regula prędicta nõ habet locũ, qñ lex statuit in fauorẽ illius q̃ prohibet̃ aliquid facere, ipse tamẽ nõ declarat, cur nõ habeat locũ in hoc casu. Vnde tu adde ꝙ hoc est ideo, q̃a si lex ꝓhibitiua facta in fauorem meũ illaquearet me ad peccatũ, qđ est inductũ ad mei fauorẽ, cõuerteret̃ in mei odiũ: cõtra legẽ, qđ fauore C.de legi. Et ideo tu vides, ꝙ qñ minor vel prodigus prohibent̃ contrahere vel administrare, hoc nõ intelligit̃ si administrẽt vel cõtrahãt acq̃rendo simpliciter: vt in l.nostra. & Insti.de auto.tuto.§.neq̃. Nã etiã si legi prohibitiuæ nõ possit renũciari, qñ est facta in fauorẽ meũ, etiã ista impotẽtia tendit ad fauorẽ: exemplũ in l.j.§.cùm lex. & §. cùm aũt. in fi.C.de rei vxo.actio. Insti.qui.alie.li.§.j. Hoc tñ nõ est expeditũ, ꝙ legi prohibitiue factæ in fauorẽ meũ ego nõ possum renũciare, nisi quãdo lex expresse hoc disponit: licet em̃ Bart.simpliciter hoc teneat, & in l.si quis pro eo. de fideiuſ. & in l.de his.ff. de transac. tenet tamen contrarium, vbi no. loquitur in l.ius pub.ff. de pac. vbi respondet ad l.j.C. ne fideiusso.do. den. Idem etiam sentit, licet breuius, in l.pacisci.ff.eo. & per ista videtur esse concludendum cum communi opinione canonista, quòd siue verba legis respiciant contractum vel rem, siue respiciant directò ipsam personam, iuramentum confirmet contractum, & sit seruandũ etiã in cõtractu prodigi, q̃a causa cur canones volũt iuramẽtũ seruari, est vt euitet̃ peccatum. Sed quo ad dicta, prodigus æquiparatur pupillo doli capaci, vt communiter hic cõcludũt omnes: ergo sicut ille iurando obligatur, vel delinquendo, ita obligaretur prodigus. ¶ Et licet ea quæ dixi superius sint verissima, attende, quia Bart.in l.ius publicũ. ff.de pac.videtur ponere vnam singularem limitationẽ ad ea quæ dixi in d.l.si quis pro eo. vult enim ibi, ꝙ licet cõtractus firmet̃ iuramẽto, qđ annullatur cõtractus principaliter in fauorẽ priuatũ, prout dixit in l. si quis pro eo.præalle. Istud est verum, nisi lex prohibens aliquid qđ pertinet principaliter ad vtilitatem priuati, & secundario ad vtilitatem publi. hoc exprimat se facere propter bonũ pub.principaliter: quod si esset verum, de facili possent elidi iura canonica per statuta disponẽtia de mulieribus & de minoribus, vnde daretur via fraudibus. Et ideo istud dictum ego non affirmo, maxime per ea quæ scribit Bar.in l.omnes populi.de iusticia & iure. & omnes Moderniores in dicto cap. cùm

contingat. dũtate, quæ requiritur ab eo, præsumit volunt, quòd si statutum omissa solenni contractum esse factum per dolum, per hoc non tollitur iuramentũ interpositũ super contractu, ne fiat fraus canoni: super quo etiã vide qđ ponit Bal. in aut.sacramẽta puber.C. si aduer.ven. Secundò tene menti glo.fi. in authen. de nup.§. sed quod sancitum. quam glos.not.ibi Angel.ad hoc quę vult †, quòd non solum minor si contrahit, & iurat: sed etiam si consentit alteri contrahenti, etiam si contrahat cũ patre, in cuius potestate est, obligatur iuramento, & firmatur cõsensus, intellige quãdo contrahit cũ patre, seu cõsentit patri ex causa aduentitia: nam ex causa profectitia non posset hoc habere locum, quia non est obligatio inter patrem & filiũ: vt l.frater à fratre. §.quæsitum.ff.de condi.inde. Est tamen pulchra dubitatio, vtrum donatio facta à patre filio in po

b testate firmetur iuramento[b], quam non attingo nunc, & vtrum statutum vel lex prohibendo iuramentum interponi super cõtractu aliquid operetur, vide not.per Bald.in authen.decernimus. C.de arbi.& quod ibi no.Bart.& quod ponit eleganter Ioan.de Imo.in l. si quis inquilinos.§.fi. ff.de leg.j. ¶ Item aduerte, quia do. Io.in l. sæpe allegata. nititur respondere ad l. non solum. de prædijs mino. & ad l. lex Iul. de fundo do. dicit enim ad l.nõ solum, & hoc etiam sentit hic, licet breuiter, quòd verba legis & senatusconsulti originalia non prohibent personam pupilli, sed prohibent tutores alienare. Et ideo potest saluari Bartolus, dum dicit, quòd illa verba non diriguntur de directo ad personam ipsius pupilli, vel minoris prohibiti, & similiter verba legis Iul. non prohibent mulierem consentire alienationi rei dotalis, sed maritum. Sed ista subtilitas potest tolli meo iudicio de facili inducendo istas leges, hoc modo. Et primò inducendo l. non solum. dico quòd illa lex declarat, quòd quamuis verba senatusconsulti non sint directo prohibitiua pupilli: quia tamen causa senatusconsulti respicit ita pupillum, sicut personam tutoris: tex.in l.non solum. ex mente legis interpretatur, quòd etiam pupillus & adultus sint prohibiti: quia illud dicitur esse ex lege, qđ est ex mente legis: vt l.tertia.§.primo.ff.de legi. tut.& l.nominis & rei.§. verbum ex legibus.ff. de verborum significatione. maxime attento, quòd tutor non prohibetur contrahere, tanq̃ priuata ꝑsona: vt l. & si his.de prædijs mino. sed tanq̃ tutor, & sic sub nomine officij, & ad præiudicium minoris. Simpliciter potest induci tex. in l. lex Iulia. interpretatur em̃ ibi iurisconsul. quòd quamuis respectu mariti prohibitio respiciat rem potius quàm personam, quę res dotalis à marito prohibetur alienari, secundùm Barto. hic, & clarius in simili quæstione. in l.prima.C. de sum.trinitate.in versi.vj.quæritur. nihilominus illa verba, quæ videntur respicere prohibitionem rei, inducunt quòd persona videatur prohibita. Eodem ergo modo dicimus de muliere, quæ consentit alienationi: licet enim textus in l.ij.§.& cũ lex.C. de rei vx.actio. dicat quòd alienatio rei non procedit, licet mulier consentiat, & sic videantur verba potius annullatiua alienationis, quàm directo prohibitiua personæ, tamẽ interpretabimur mulierem esse prohibitam per illa verba sonantia in rem: sicut videtur prohibitus maritus per similia verba. Et vtrum lex positiua illa quæ est ad peccatum, sit seruanda in foro conscientiæ, vide Petrum de Ancharano in regula, possessor.in sua repetitio.de regulis iuris,

8 ¶ † In glo.vlti.ibi: fideiuſ.l.Marcellus, vtrũ prodigus obligatur naturaliter, sicut pupillus, dic

a ¶ Potestas ligãdi & soluẽdi. Adde glo. in verbo, presbyterorũ.in c.canonica.de sen.excõ.& ibi do.glo.in c.quãto.in glo. sua.de cõsue. Hosti. in sum.titu.de sen.excõ.in §.quis possit excõicari. Io.An.c.Romana.in §.j.super glo.iij.de ap.li.vj.Abb.in c.à nobis.el.ij.de sen.excõ.& laicus ex priuilegio papæ põt excõicare: vt est gl.in verbo ducib⁹.in c.præter nęc.xxxiij.glos. in verbo, arbitrio. in c.mẽnã.ij.q.v.glo. in verbo, deputare. in c.ꝑuenit.vij.q.j. glo.in verbo, ꝑcipimus.in c.j.xciij.di. glo. in verbo, ꝑter. Romanũ. ĩ c. bene quidẽ.xcvj.dis. Io. de Imo.ĩ c.ex tuæ. de cle. nõ resi. Io. de Ana.in c.sicut ĩ vno.in j. colum.de hære. Abb.in c.causam.in j.col.de pręscri. Abb. in c.si qs cõtra clericũ. de foro cõpe. Abb.in c. canonica.de sen.excõ. Abb. in disp. incip. episcopus, & quidam rector Parmensis.

b ¶ Donatio facta à patre filio in ꝑtãte an firmet̃ iuramento. Adde, ĩ hoc fuerũt duæ opi. & primò, ꝙ nõ firmet iuramẽto, tenuit Bal. cõsi.inci.quæri an donatio tenuit. & hoc cõsilium refert Lu.Ro.in repe.rubri.in ij.q.ff. de iureiurã. istã opi.seq̃t̃ Pau.de Ca.cõsi.cv. incipi. dñs Vbert⁹ miles. istã opi. secuti fuerũt Raph.Fu. & Frã.de capitib⁹. Listæ de Padua cõsi.cxcix. ĩci. viso suprà scripto instr̃o donatiõis. In cõtrariũ, videlicet ꝙ dicta donatio firmet̃ iuramento, tenet Bal.in l.iij.in vl.q. de vsuca.pro dona. Bal. in repe.l.ij.ff. de iureiurã. Abb. ĩ c.cũ cõtingat.in vl. col.de iureiur. Bal. cõsil.cccc xxx.inci. præmittẽdũ est ad euidẽtiã. in j.volu. istã opinio. sequit̃ Ale.de Im.cõ.vij. inci. visis & põderatis his quę in thomate narrantur. in iij.volu. Pet. Phil. Corne.cõsi.ccxxviij.inci. quanq̃ in primo vo.& ista secunda opinio est communior.

a ¶ An pdigus obligetur ex delicto. Adde an prodigus possit restitui in integrũ aduersus cõtractus celebratos, vide p Bal. in c. ex parte vestra. de cõsti. in j. col. & quotuplex sit pdigalitas, vide per Bal. in pœ. Gre. in §. rex pacificus. & an pdigalitas laudatur, vel vituperat, vide p Car. in clemẽ. j. i §. ô singularis & ad mirãda liberalitas. de reli. & ve. san.

b ¶ Quia æquiparat pupillo. Add Bar. ĩ l. imperatores. ff. de re iudi. Bart. & Pau. de Cast. in l. si curatorẽ. C. de in inte. res. an. in l. qm igitur. in prĩ. ff. de re. credi. & p Bald. in c. cũ cõtingat. de iureiuran.

c ¶ Sentẽtia prohibetur ferri. Adde Hosti. in sum. tit. de re iudi. in c. qualis debet esse. & p Bald. in c. quod ad cõsultationem. eo. tit.

d ¶ Dictio, vsq. Adde Bar. in l. fi. ff. ad Ter. Io. An. in c. j. de ordi. ab epo, Rapha. Cu. cõsi. xcix. incip. quædã possessio solita erat.

a vt ibi. Sed an prodigus obligetur ex delicto[a], dic vt hic per Bar. & in l. si quis tanta. C. vnde vi. Et adde dictis eius secũdũm Bal. & Ang. hic, & Moder. q pupillus & prodigus nõ obligãtur ex delictis in cõmittẽdo: quia ex illis etiã minor xxv. annis non tenetur: vt l. ij. C. si aduer. deli. Sed in maioribus xiiij. & minoribus xxv. hoc est manifeste falsum, si sunt in dolo vero: vt l. si ex causa. §. si in cõmissum. ij. respõso. ff. de mino. & est gl. ordi. quã approbãt omnes in eadẽ l. §. nunc vidẽdum. Dictũ tamen est verũ in se in prodigo, pro quo est bonus tex. quẽ & ipsi allegant in l. Fulcinius. §. adeo. ex qui. cau. in pos. ea. & etiam quia æquiparatur pupillo[b] doli capaci, qui nõ obligatur ex delictis in omittendo. tex. est notabilissimus, quẽ ibi ponderat Dyn. & Bal. in l. j. §. si impubes. ff. ad Sylla. 9 †Et adde secũdũm dominum meũ hic, q mulier ex hoc solo, q est luxuriosa, est in causa vt possit sibi interdici bonis, qa præsumitur etiã prodiga. Casus est no. secũdũm primum intellectũ in l. & mulieri. ff. de cura. furio. Sed ille intellectus nõ placuit mihi in memorialibus meis, quia tex. dicit, & mulieri luxuriosæ potest interdici &c. quæ dictio, &, est implicatiua, sicut dictio, etiã: vnde perinde est, acsi diceret, nõ solum masculo luxurioso, sed etiã fœminæ põt interdici. Vnde sicut nomen luxuriosi in masculo vt sibi possit interdici bonis, capitur aliter, sicut declaratur in secũda lectura, per glos. ita etiã videtur capiendũ in muliere. & licet Bart. in l. sæpe. §. Caiæ. in fi. de fun. instru. nõ determinet, vtrũ dictio implicatiua repetat qualitatẽ suam in persona, vel actu sequenti: videtur tamen prima facie, q ex quo virtualiter dictio implicatiua repetit casum, quẽ implicat, vt modo exposui, satis videatur repetita qualitas in seqũti: quia ista ratione fit repetitio in dictione, hoc amplius. vt plene declarat Bar. in l. si cui purẽ. ff. de lega. iij. Ad materiã etiam adde quod no. Spe. quem adducit do. m. in tit. de actore. §. j. ver. sed vtrũ masculo. vbi vult idem in effectu, quod voluit glos. in ij. lect. in d. l. & mulieri. Adde etiã tex. quẽ ibi not. Ange. ad hoc in aut. vt determinatus sit nu. cleri. ☞circa mediũ. vbi probatur secũdũm eum†, q ille potest dici prodigus, qui plus expendit quàm habeat in redditibus. quod dictũ vtrũ sit verũ, non determino nunc. Scias etiã, q si est interdictum alicui bonis in vno loco, ista interdictio extendit ad omnẽ locũ. Casus est no. & ibi hoc no. Bart. in l. ex castrensi. circa mediũ. ff. de castrẽ. pec. quem tex. alle. in l. j. C. de summa trini. Francis. Areti.

SVMMARIVM.

1 ☞Stipulatio in faciendo cõcepta ea dicitur quæ affirmatiuẽ continet factum.

2 Stipulatio impossibilis negatiuẽ concepta, obligationem non impedit.

3 Sententia lata sub conditione an valeat.

4 Ex conditione impossibili non vitiatur vltima voluntas: sic etiam ex modo impossibili non vitiatur.

5 Donatio causa mortis quo casu æquiparatur magis vltimæ voluntati q contractui.

IMpossibilis. Cõditio impossibilis affirmatiua vitiat stipulationẽ, sec⁹ si sit impossibilis negatiua. Secunda ibi: aliter atq. ¶ No. q licet nõ factũ dicat aliqñ factum, tñ proprie loquẽdo aliud est facere, aliud nõ facere, vt hic vides manifestẽ. 1 †Nã illa dicitur stipulatio cõcepta in faciẽdo, quæ cõtinet factũ affirmatiuẽ: de quo dicemus in l. stipulatio ista. in prin. vj. §. j. j. eo. 2 ¶ †Secũdò no. q stipulatio impossibilis negatiuẽ cõcepta nõ suspẽdit obligationẽ, imo perinde esse videtur, acsi apponeretur conditio de præsenti, quæ esset vera, quæ similiter non suspendit: vt l. cũ ad præsens. cũ ibi nota. si cer. pe. Dicit tamen Io. An. in c. ij. de elect. lib. vj. q licet dispositio facta sub cõditione de præsenti, vel de preterito nõ suspendatur: dicit tñ dispositio reddi incerta: & tñ filius institut⁹ sub cõditione de presenti, vel de preterito, dicit rite institutus, dũmodo possit probari extrinsecus, q cõditio edicta est vera. Tex. est sing. secũdũm Bal. ibi in l. institutio talis. in fi. ff. de hæ. isti. qd est mirũ, qa si fili⁹ instituit sub cõditione turpi, licet in alijs institutionibus cõditio turpis rejciat de medio, in filio tñ vitiat institutionẽ, qa de forma est q instituat aut exhæredet: ita probat secundũ verũ intellectũ in l. filius. ff. de cõdi. inst. & ponit Bar. in l. j. ff. eo. Aduerte etiã qa tex. in l. mulier in prin. qui est valde no. in materia. ff. de condi. indi. videt velle q ista cõditio impossibilis negatiuẽ apposita habeat pro non scripta tanq impossibilis. Ad idẽ alle. hic d. m. no. tex. in l. seruũ meũ. in fi. ff. de hæ. insti. Litera tñ nostra videt velle, q nõ suspẽdat dispositionẽ, nõ qa nõ habeat pro nõ scripta, sed quia est cõditio necessaria omnino extitura: sicut in l. si pupillus. §. j. j. de noua. & hoc cõitẽr tenetur. Vnde illa iura sunt intelligẽda, habet pro nõ scripta quo ad effectũ suspensionis. ¶ In glo. super verbo, cõcipit. multa scribit hic d. m. quæ poteris videre per Bar. & Moder. in l. j. de cõdi. insti. Et qa nõ est præsentis tẽporis aggredi tã prolixã materiã: adde breuiter ad duo, quæ tangunt hic per Moder. & primò inquantũ d. m. hic vult, q sententia iudicis vel arbitri magis æquiparetur vltimæ volũtati, q contractui: & sic quòd si est lata sub conditione impossibili, valeat sentẽtia, & rejciatur cõditio, sicut in vltimis volũtatibus, per ea quæ scribit Bar. in l. cẽtesimis. in fi. j. eo. in simili quæstione in l. si mihi & tibi. §. si quis seruos. de le. j. & glo. in regula, nemo potest. de reg. iur. nã contra hoc dictum tenet expresse 3 Io. de Imo. in l. j. ff. de condi. insti. & vtitur tali ratione, †quia sententia c prohibetur ferri[c] sub conditione: vt l. j. §. biduũ. quãdo appel. sit. & quãdo continet conditionẽ possibilem, lex vltrà procedit, vt licet non debeat ferri, valeat tamen si feratur. Sed vbi apponeretur cõditio impossibilis, tunc non procedit vltrà: ergo si fertur cõtra legis prohibitionẽ, est nulla. x. dist. c. vides. & l. nõ dubiũ. C. de ll. Sed ista ratio posset euitari, licet sit colorata, quod procederet, qñ tex. in §. biduũ. diceret q si feratur sub conditione possibili valet: sed verbũ, possibilis, nõ est ibi in tex. cur ergo non potest intelligi simpliciter de conditione possibili, & impossibili: vt vtroq casu valeat sententia? Potest tamen dici, quòd vere ille tex. loquitur de conditione possibili: quia in conditione impossibili frustra dubitaretur ibi, vtrũ dies appellandi cederet à tẽpore sententiæ, vel à tẽpore cõditionis impletæ. Et ista opi. videtur probabilior, quia in sententia quasi cõtrahit, secũdũm gl. in l. j. §. fi. vel pe. ff. de pręt. sti. & qd ibi no. Bar. Sed dispositio facta de cõtractu regulariter trahit ad quasi cõtractũ: vt l. apud Iul. in fi. ex q. cau. in pos. ea. & plene in l. more. de acq. hæ. ergo qd dicitur hic in cõtractu, dicimus & in sentẽtia. Pro dño meo multũ facit vltra alle. p eũ qd habet in c. pterea. de ap. & quod no. Ioã. de Imo. per illũ tex. in l. j. de condi. & de. vbi probatur, quòd dictio, nisi, in sententia suspendit sententiã, & facit eam conditionalẽ: & ex hoc patet, q æquiparat vltimæ volũtati: quia si æquipararetur cõtractui, non faceret dispositionẽ conditionalẽ: iuxta ea quæ plene declarat Bar. in l. si eum. §. qui iniuriarũ. ff. si quis cau. & in l. j. præalleg. Vnde iste articulus est dubius, verior tamẽ videt pro opi. d. Io. ratione assignata p eũ, & declarata, vt s. qa videt prohibere prolatio talis sententiæ. ¶ Secũdò adde, inquantũ d. m. hic ad probandũ conclusionẽ supradictã vtitur similitudine infrà scripta, q dictũ suũ est dubiũ dupliciter. Et primò non videtur esse bona similitudo inter impossibilitatem, quæ adjcitur substantiæ obligationis per modũ cõditionis, & inter illam quæ adjcitur exe☞cutioni cõtractus circa accidentalia, vel vltimæ volũtati: † quia ego video, quòd quãdo cõditio adjcitur substantiæ dispositionis, etiam in cõtractibus bonæ fidei vitiatur obligatio: vt l. non solum. s. titu. proxi. & tamen cùm adjcitur circa accidentalia, nõ vitiatur dispositio in contractu bonæ fidei: vt l. insulam. ff. loca. & plene per Bar. in l. j. de conditio. insti. & in l. si mihi & tibi. §. si quis seruos. ff. de leg. j. Vnde non videt bona similitudo, q sententia iudicis æquiparetur in hac secunda specie impossibilitatis vltimæ volũtati, secũdũm glo. in regula, nemo potest. de re. iu. & Inno. & Host. in c. cùm dilecti. de dolo & contu. ergo similiter æquiparabitur, quando conditio impossibilis adjcitur substantiæ dispositionis, quia in primo casu hoc põt esse, nõ qa sentẽtia æquiparet vltimæ voluntati, sed quia æquiparatur cõtractui bonæ fidei. Præterea ipsa ratio dictat, quòd similitudo non est bona: quia facilius est, sicut statim dicetur in alio articulo, quòd dispositio quæ est valida in suo esse, conseruetur non obstante impossibilitate, q quòd dispositio producatur in esse adiecta conditioni impossibili. ¶ Item aduerte, quia ipsum dictum principale est valde dubium, inquantum vult quòd si iudex citat aliquem ad terminum impossibilẽ de iure, vel de facto, quòd istud preceptum resoluatur in duo præcepta, est valde dubiũ: nã tex. in c. cũ dilecti. de do. & contu. & in l. Celsus. ff. de arbi. loquũtur qñ præceptũ factũ ad diẽ certã à principio valebat: vt eñ declarat Bal. ĩ l. dies festos. C. de ferijs. & Ioan. de Imol. in l. j. de conditio. institu. in c. cùm dilecti. aliquis erat citatus, vt compareret vsq ad talem diem dominicum. d quæ dictio, vsq[d], ponitur ibi exclusiuẽ, ne aliàs citatio reddatur nulla: iuxta ea quæ scribit Cyn. & Bald. in l. à caligato. C. de nup. & plene p Bar. in l. patronus. §. Sempronio. ff. de leg. iij. Vnde prẹceptũ ibi de cõparando ad certam diem valebat, quod non est in terminis nostris. Vnde

Vnde Bar. in tribus locis determinat oppositũ, videlicet in l.si ea.C.qui accu.nõ pos.& in l.fi.C.de ter.& in l.ij.in prin. vbi optime loquit.ff.de hære.insti. Ange.aũt in l.ÿ.§. sed si quis in iudicio.ff.si quis cau.sequit dicta Inno.qñ citatio esset impossibilis de iure,qa citat aliqs ad diẽ feriatã: secus si sit impossibilis de facto, vt qa citat aliquis ĩ termino,in quo est impossibile cõparere propter breuitatẽ.Sed Bal. in certis locis nõ multũ bene probat cõclusionẽ istã,sed in l.præalle.inducit subtiliter illũ tex.cũ glo.sua: dicit eñi in primo respon. ꝙ præceptũ testatoris, qđ est validũ à prin. resoluit in duo præcepta,vel in duas dispositiões. Sed in secũdo respõ.in ver. aliter atq; est.dispositio testatoris qualificata non resoluit in dispositionẽ simplicẽ,qa fuit missa à prin.ipo iure cũ illa qualitate,quę fuit adiecta,& in veritate, si illa est ratio decidẽdi, quã assignat glo.ad illũ tex.posset male respõdere. Prçterea cõfirmat ista opi.fortiori ratione:quia si citatio facta ad terminũ resoluet in duo præcepta, vt dicũt isti, tũc sequeret ꝙ actore nõ cõparẽte in termino,si post terminũ cõpareret reus teneret respõdere,ex quo videt citatus,vt cõpareat ꝙ̃ primũ põt,si nõ debuit cõparere die expressa.Sed tex. dicit cõtrariũ in l.& post edictũ.in fi.ff.de iudi.ergo videtur,ꝙ etiã si præceptũ sit validũ à prin.nõ resoluat in duo præcepta, vt ipsi dicunt.Vnde si quæstio relinquit satis dubia,possumus tamen sequi opinionẽ canonistarũ,& domini mei hic,quã etiam sequuntur Bal.& Ang.in l.j.ff.de cõdi.insti.& concederem,ꝙ etiã quãdo præceptũ est nullũ à prin.sub certa qualitate possit resolui in præceptũ simplex:qa si ista videt esse intẽtio iudicis,vt dicũt iura allegata pro ista parte,quia ꝙ vnũ capitulum diuersum ab alio nõ possit esse nullũ,& aliud valere,nõ video,& regula est in oppositũ,ꝙ qñ dispositio cõtinet diuersa capitula,potest in vno esse nulla,& in alio valere: vt l.j.§. si stipulãte.& ibi diximus.s.eo.¶Non ob.tex.in l.ÿ.de hære. insti.qa si bene respicias ad verba iuriscõsul.in j.respõ.fundamentũ iuriscõsulti nõ est,ꝙ dispositio qualificata nõ resoluat in simplicẽ ex hoc,qa sub illa qualitate fuit nulla à princ.sed qa ista secũda dispositio est cõditiõalis: vnde tex.põt euitari, sed glo.nõ posset,si illa esset vera ratio differẽtiæ.¶†Cõsequenter quçrit hic Ang.nũquid cõditio vel modus impossibilis vitiet liberationẽ,& distractũ: super quo dicit, ꝙ cõditio impossibilis vitiat liberationẽ & distractũ,sed modus impossibilis nõ vitiat,secũdùm eũ,alle.glos.quã dicit esse sing. in l.cũ dona.C.de transac.Et est ratio differẽtiæ secũdùm eũ qa difficilius debet destrui, qđ semel est deductũ in esse, ꝙ̃ impediat ꝑduci, qđ nõ est productũ. Vnde quia modus nõ suspẽdit executionẽ liberationis,& incõtinenti sortit effectũ suum,nõ ita de facili vitiat liberatio, sicut vitiaretur, si esset facta sub cõditione ĩpossibili. ¶Tu aũt aduerte, qa gl.in d.l. cũ donationis.videt sentire satis clare,ꝙ modus impossibilis nõ vitiat liberationẽ quo ad facultatẽ exceptiõis: dicit eñi ꝙ in pari causa turpitudinis potior est cõditio possidẽtis.l.fi. de cõdi.ob tur.cau. Sed si quæri vtrũ adiectio modi impossibilis vitiet cõtractũ, quo ad effectũ agẽdi:tũc esset maior dubitatio,quã nõ declarat Ang.& glo.videt sentire ibi,ꝙ quo ad effectũ agẽdi modus impossibilis vitiaret obligationẽ.Et nõ inuenio hãc quæstionẽ tactã in terminis, nisi ꝑ Bart.in loco statim allegãdo.Pro cuius intellectu est præmittendũ,† ꝙ sicut cõditio impossibilis nõ vitiat vltimã volũtatẽ[a], ita etiam modus impossibilis nõ vitiet:ita declarat Bar.solẽniter, vbi est casus in l.codicil.in prin.ff.de lega.ÿ.& aliquid tetigit in l.quib⁹ diebus.§.terminis.in fi.ff.de cõdi.& demõ.Hoc prçmisso est sciendũ,ꝙ licet ista æquiparatio cõditionis,& modi optime procedat in vltima volũtate,& à fortiori: sicut declarat Bar.in loco allegato. In cõtractibus tamẽ videtur esse dissimilis ratio,propter id quod suprà dixi: quia facilius impeditur dispositio nondũ in esse producta,ꝙ̃ dissoluatur dispositio in esse producta.Vnde Bar.in aut.ingressi.C. de sacrosan.eccle.in illa quęstione vulgari,vtrũ monachus profitẽdo[b] possit sibi reseruare propriũ,videtur tenere hoc, quod sentit hic Ang.ꝙ impossibilis modus nõ vitiat cõtractum,& obligationem,licet cõditio impossibilis vitiaret:& fuit dictũ Iaco.de Bu. originaliter, & ista opi. placet licet articulus sit valde nouus.Moueor potissime per tex.in l. per seruũ.§.j.ff. de vsu & ha.vbi distinguitur, quòd adiectio impossibilis, & cõtra substantiã rei,vitiat dispositionẽ, si sit facta in eadẽ oratione cum dispositione: secus si sit facta diuersa oratione,nec potest esse alia ratio, nisi quia in primo casu impedit essentiã actus causari. Secũdo casu nõ tollit actũ qui præcesserat, & de sui forma habebat suam essentiam. Et si dicatur secũdùm hoc esse distinguendũ, vtrũ modus impossibilis adijciatur simul in eadem oratione,vel diuersa,dico ꝙ hoc nõ est necesse in casu nostro, quia modus de se & de sui natura nõ impedit dispositionem videri purã, & actũ habere suã essentiã: vt l.j. & fi.C.de his quę sub modo.Vnde qa act⁹ habet formã esse, impossibilitas modi nõ destruet actũ. Et aduerte ad glo.in l. cũ donationis.quę sentit oppositũ,vt dixi: quia similis distinctio quã fecit ibi glo.fit,quãdo modus est impossibilis de rigore iuris.Sed secundũ naturalem æquitatẽ habet fundamentum & onus impositũ per modũ & implẽdũ ex legato facto, cui iste modus apponitur:vt plenè declarat Bar.in d.l.codicillis.in prin. Et nõ prosequendo totã materiã, quæ ponitur in l.j.de cõdi.inst. Adde breuiter,ꝙ quãdo cõditio impossibilis apponitur in fauorẽ gratiæ cõcessæ,vt expeditius habeat locum, ne quod conceditur in fauorẽ, cõuertatur in odiũ cõtra regulã qđ ob gratiã.de re.iu. cõditio impossibilis non vitiat gratiã.glo.est sing.in c.fi.de conces.prçben.lib.vj. ¶†Secundò adde,ꝙ licet cõditio impossibilis apposita à testatore credente eã esse possibilem, vitiet vltimã volũtatem: hoc est verum,nisi postea testator sciat esse impossibilẽ,& cõfirmet testamentũ generaliter per codicillos suos. Ita declarat singu. Ang.in cõsi.suo in ordine lxxv.¶†Tertiò adde,ꝙ licet ignorantia vel credulitas siue error vitiet vltimã volũtatẽ, secus tamẽ est indubitãter:quia si testator est incertus, vtrũ cõditio sit possibilis vel impossibilis, nõ vitiat dispositio. Casus est singu.secũdùm Bar.ibi in fi.in l.ab omnibus.§.in testamẽto. ff.de leg.j.Et ille intellectus est verus ad illã literã:dicit enim tex.in fi.ꝙ illa cõditio habetur pro nõ scripta. Et sic datur intelligi,ꝙ nõ debetur legatũ,quia cõditio dicatur impleta per æquipollens,sicut dixit Bar.in l.j.de cõdi.insti.sed quia reijcitur, & habetur pro nõ scripta. ¶Tertiã limitationẽ dat hic d.m.dicens, ꝙ fauore libertatis est speciale, vt licet testator credat cõditionem esse possibilem, nihilominus nõ vitietur dispositio: alle.tex. cũ glo.sua quæ hoc sentit in l. cũ tale.§. falsum.de cõdi.& demõ.& in l.cũ Stichus.ff.de sta.libe.†Itẽ adde,ꝙ donatio causa mortis[c], quo ad hoc æquiparatur magis vltimæ volũtati,ꝙ̃ cõtractui.Casus est no.in l.qui sub cõditione.§.j.de cõdi.insti.quẽ tex.adducit hic Pe.de Ancha.& etiã in regula,nemo potest.de reg.iur.vbi multa scribit super ista materia. ¶Vltimò adde,inquãtũ Pe.hic, & in d.regula, nemo potest dici, ꝙ si cõditio est pro parte possibilis, & pro parte impossibilis, sufficit eam implere pro ea parte,quę est possibilis. Adde ꝙ hoc est verũ indubitanter in vltimis voluntatibus, quia illa pars quæ est impossibilis reijcitur: vt probatur in l.qui dotẽ.ff. de dote prçle.& in l.huiusmodi.§. si ita cui.ff.de leg.j.& sunt ll. Bart.in l.j.de condi.insti. Sed in contractibus ista conclusio non videretur vera, secũdùm Io. de Imo.& rectè,quia conditio siue sit in faciendo siue in dando, non diuiditur in persona vnius: vt l.iiij.§. Cato. in vlti.responso.s.eo.& l.cui fundus.ibi plene.ff. de condi. & demonst.& ideo tota dispositio redderetur nulla,& ista sufficiant in ista j.glo. Francis. Areti.

SVMMARIVM.

IN illa. Si dies apponitur conditioni validæ, quæ pendet ex facto debitoris, nõ potest agi ante diem,licet conditio prius impleatur: secus si dies apponitur conditioni inualidæ vel validæ,quæ non dependet ex facto debitoris.Et hoc vltimum videtur in l.hoc iure.à contrario sensu,vt dicam in positione casus.& diuiditur in quatuor partes.Secunda ibi:Sab. & Proculus.Tertia ibi:tota obligatio.vbi ponitur ratio decidendi, & remouetur quædam obiectio. Quarta ibi:sed cum eo.vbi ponitur diuersus casus à primo.No.primo ibi:& licet &c.Nã hic videtur expresse decipi,ꝙ quãdo dies est apposita obligationi,oritur quidem actio & obligatio: sed ob.excep. & hoc communiter tenetur in l. ita stipulatus. vbi scripsi. j.eo.& in l.certi condi.in prin.si cer.pet.¶†Secũdò no.ibi:ꝑtinus[d].&c. quòd ista dictio significat idẽ quod, confestim,vel

a ¶Cõditio impossibilis nõ vitiat vltimam volũtatẽ.Adde an vitiat legatũ. Bar.& Bal. in l.ab administratiõe. C. de leg. & an vitiat testamentum,vide Bar.in l.j.ff.de cõdi.insti.Bald.in l.si pater. de instituti. & substitu.

b ¶Vtrũ monachus profitendo. Adde Bal.in l. si pater.in prin.ff.de ado. idẽ Bal.in l.vnio.in §. illo.C.de Lati. lib. tol.Bald. Ange.& Ioã. de Imo. in l.si ita quis institutus fuerit.ff. de hære. inst. Io.de Imo.in l.de Corra.ff.de le. j.doc.in c.fi.de con di. appel.

c ¶Donatio causa mortis. Adde l. fi. C.de do.causa mortis. Iason in l.cum hi.in vj.nota.ff. de transactio.

d ¶Ibi ꝑtinus. Adde ꝙ aliquãdo ista dictio intelligitur cũ aliquo moderamine tẽporis:vt in l. diuortio.ff. de nego. gest. & in c. in quibusdã. de pe. lib.vj.

incõtinenti: & ideo si apponeret in l. imponēte pœnã, significaret canonē latæ sententiæ[a].i. ꝙ pœna videret imposita ipso iure: sup quo vide quod scribit Bar. in l. in criminali. de iuris dic. om. iudi. & in l. imperatores. ff. de iure fis. & plene p Moder. in c. si diligēti. de so. cõpe. per Bal. in auē. habita. C. ne filius pro patre. ¶ †Vltimò no. ꝙ ille qui fundat intentionem suã ex negatiua, debet cãm probare vt possit agere. Et huius occasione Bar. hic multũ diffuse ponit, quomodo probet negatiua, & cui incũbat onus probãdi[b]: de quo vide p Inno. in c. super his. de accu. per glo. & Cy. in l. ij. C. de iure emp. & alia loca adducētur in explanatione materiæ. ¶ In gl. vl. ibi: qa sublato prĩcipali &c. d. Io. hic impugnat istã ratione, qa secundũ eã sequeretur, ꝙ etiã in casu præcedēti in prin. legis. postꝗ Stichus est mortuus infra tẽpus, & sic quo ad implementũ cõditionis reliquũ tẽpus est inutile, qđ sicut est inutile in principali, ita sit inutile in accessorio. i. in pœna, & non sit expectandũ. Sed potest defendi glo. ꝙ habuit bonã mentem, ꝙ est differētia inter primũ & secũdum casum: quia in primo casu tẽpus fuit adiectũ vtiliter à principio principali & accessorio: licet ergo postea efficiatur inutile i principali, adhuc potest esse vtile in accessorio: quia sublato principali ex post facto, bene potest durare accessoriũ, in quo nõ est eadem ratio ꝙ extinguatur: vt l. vsucapio. & ibi per glo. C. de pig. & plene in l. fideiussor obligari. §. fi. ff. de fideiuś. Sed in secundo casu huius l. tẽpus fuit adiectũ inutiliter implemẽto cõditiõis & principali ab ipso initio, qa ipso iure cõditio necessaria tẽpore cõtractus nõ fuit impleta, & ideo nõ potest operari in suo accessorio. ¶ Pro hoc vltimo mẽbro do tibi text. sing. quē ibi põderat Bar. ad hoc in l. si in diē. §. fi. vel in principio. ff. de cõdi. & de. vbi probaē,† ꝙ si dies adiicię inutiliter vni dispositioni expressæ ex inutili adiectione, nõ põt videri facta repetitio tacita in aliã dispositionē, vbi aliàs videretur facta. ¶ In glo. in l. hoc iure. ibi: at hoc non est repetitio &c. ista solutio approbatur cõiter hic, & in l. ita stipulatus. in iij. q. prin. ver. iiij. quæritur. j. eo. vbi Bar. plene reassumit materiam. Sed quæritur de ratione differentiæ, & assignãtur hic duæ rationes p Moder. quarũ altera fuit Ang. altera Ray. de Forli. dicit enim Ang. ꝙ quãdo cõditio apponię, quæ pendet ex facto debitoris, debitor videē voluisse quacũꝗ parte temporis posse impleri p cõditionē. Sed ista ratio si nõ declareē, nõ videē inferre ad terminũ soluēdi pœnã. Sed intentio sua fuit ista, quòd qua ratione voluit posse impleri cõditionē in quacũꝗ parte tẽporis expressi, eadē ratione videē voluisse haberi dilationē ad soluendũ vsꝗ ad extremũ temporis. Sed hoc ipse nõ probat cũ reuerētia, & videē esse falsum, quia licet stipulatio pœnalis veniat accessoriè ad factũ positũ in cõditione: vt dicit glo. tua in vltim. in l. in illa stipulatione. s. eo. nihilominus aliud est factũ, qđ est in cõditione, & aliud id quod est in solutione pœnæ: & regula est, quòd qualitas adiecta in capitulo principali nõ videē repetita in c. accessorio. qđ tendit ad diuersum effectũ, seu ad diuersam rem. Casus est in l. in fundũ. §. in l. ff. de contrahen. emp. & in l. per retētionem. C. de vsu. & plene per Barto. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. j. eo. Vnde assignaē secũda ratio, quę prima facie videē melior, videlicet ꝙ quãdo cõditio pẽdet ex facto p missionis, habet similitudinē cũ solutione pœnæ, quia & datio pœnæ pendet ex facto debitoris, & in his quæ habēt similitudinē facilis est trãsitus: vt l. in rem. §. itē quæcũꝗ. ff. de rei vendi. Sed quãdo factũ est implendum à tertio, vel non implendũ, hic nõ est illa similitudo: vt clare patet de se, & cum ista ratione fere transeũt Moder. q̃ cõfirmaē ex his quæ sing. tradit Bar. post Pet. in l. iiij. §. Cato. s. eo. vbi dicũt, ꝙ q̃n est eadē ratio in facto, quæ est in datione, qa põt explicari p aliũ sicut datio, dispositio legis quę loquię de obligatione dãdi trahitur ad dispositionē, quæ cõtinet factũ, & nõ dationē: & ita limitãt sin. tex. in §. Cato. Sed ista ratio nõ videē tuta in casu nostro†: qa facilius fit extēsio de simili ad simile in dispositione l. ꝗ in dispositione hominis: vt plene tradię in l. Gallus. §. & quid si tantũ. ff. de li. & post. & maxime, qa regula est in stipulatione, quæ est stricti iuris, ꝙ nõ fit extēsio, & omissum habetur pro omisso: vt l. quicqd adstringēdæ. j. eo. Vnde licet aliquãdo cõtractus stricti iuris, qui est similis cõtractui bonæ fidei, assumat naturã ipsius, quo ad ea quæ veniũt ex dispositione legis: vt l. j. circa mediũ. ff. de re. permu. & l. Titius. de præscri. ver. nõ tamē inuenies ꝙ stipulatio cõcepta in vno casu regulariter trahatur ad casum similē. & ideo quærēda est alia ratio. Et est dicendũ, ꝙ cũ pœna veniat accessoriè ad factũ qđ est in cõditione, vt dictũ est: ista pœna si factũ nõ fit, subrogetur loco eius, qđ erat faciedum: qa qua ratione subrogaretur interesse, si factũ esset in obligatiõe: vt l. si quis ab alio. ff. de re iud. eadē ratione subrogaē pœna quæ solet cõiter subrogari loco interesse, quatenus cõcurrit cũ eo: vt l. si quis à socio. ff. pro so. & l. prædia. ff. de act. emp. cũ simili. & bene facit tex. in l. fi. ff. de præto. stipu. Modo ego habeo regulã, ꝙ q̃n obligatio accessoria est sup eo qđ subrogatur loco eius, qđ est in principali obligatione: & obligatio principalis & accessoria dicunē esse circa idē. Casus est in l. si quis pro eo. in prin. & in l. si ita fideiussorē. ff. de fideiuś. Vñ dicebat Bar. no. in l. j. in prin. ff. de ac. emp. ꝙ ille qui petit rē tradi in libello: ex illa petitione põt facere cõdemnari reũ ad interesse: qa cũ interesse subrogeē loco rei, censeē esse idē cũ re.† Et ideo alibi dixit sing. ꝙ arbiter q potest condẽnare ad rē ex potestate cõpromissi, potest etiã condēnare ad æstimationē, vt ipse ponit in l. Aquiliana. de trãsac. Hoc declarato patet manifeste, cur dies adiecta facto, qđ est in cõditione, videē repetita in stipulatione pœnali: qa in effectu principale & accessoriũ tendunt circa idē: & regula est, ꝙ tẽpus adiectũ in dispositione accessoria, quæ tendit circa idē: vt l. si vt proponię. C. de fideiuś. & l. id quod. in prin. ff. de consti. pe. & plene per Bart. in d. §. Chrysogonus. Et quia ista ratio videē esse vniformis ad casum l. in illa. & ad casum l. hoc iure. probabiliter posset dici, quòd in vtroꝗ casu dies videreē adiecta solutioni, seu repetita in solutione pœnæ. Et ad istũ tex. do tibi nouũ intellectum, quē credo esse verissimũ, & est de mente Bart. si recte inspicias in ista l. cũ inducit eã ad materiã probationis negatiuæ. Est ergo sensus istius legis, ꝙ si trãsacto tẽpore statuto ad implendũ conditionē negatiuã creditor agit ad pœnã, nõ est satis probare, ꝙ terminus sit lapsus, sed ad probandũ, quòd infra terminũ cõditio nõ fuerit impleta, vel quia ille terminus sit elapsus, vel quia ille tertius in cuius psona fuerat implēda, fuerat mortuus, vel etiã si vixit vsꝗ ad finē termini, nõ fuit factũ in eo quod erat faciendũ: & tunc bene sumię argumentũ à cõtrario sensu hoc modo, post terminum nõ potest agi, nisi probeē ꝙ cõditio fuit impleta infra terminũ. Et ex hoc sumię à cõtrario sensu, ꝙ si pbareē & fieret certũ, quòd cõditio negatiua fuerit impleta infra terminũ, posset agi incontinenti, quia frequens est lapsus. & sic nihil obstaret ad l. in illa. s. eo. Et de materia & de intellectu istarũ legũ dic vt plene distinguit Bar. in l. ita stipulatus. in iij. q. prin. j. eo. cuius dicta hic refert Io. de Imo. ¶ Sed ex distinctione Bar. opponit hic Pau. de Ca. cõtra l. in illa. s. eo. de lege, si in l. §. si domus. ff. loca. vbi dicitur, ꝙ si locatio fuit facta colono, vel inquilino, in quinquenniũ, & ipsi deserãt habitationē, vel culturam agri ante finitũ tempus, locator poterit statim agere ad pensionē soluendã, & sic patet, ꝙ nõ expectaē terminus, vel dies apposita solutioni. Bar. ibi tangēs cõtrariũ istarũ legum, dicit vnũ verbũ sin. si esset verũ: vult enĩ ꝙ istæ leges habeãt locũ in cõtractibus stricti iuris, nõ in contractibus bonæ fidei. & ita intelligit illã legem. Sed Pau. de Ca. impugnat hanc distinctionē, dicēs quòd etiã in cõtractibus bonæ fidei quãdo cõditio est implēda ex facto debitoris, debet expectari dies vt cõmittaē pœna: vt l. itē quærię. §. j. ff. loca. Sed ad illam posset respõderi, ꝙ intelligię q̃n stipulatio pœnalis incipit à præcedēti cõuentione: quia cõductor operis promiserat ædificare domũ infra diē: quo casu hoc esset cõcedendũ, ꝙ ante diē nõ posset agi, quia cõductor nõ cõstituerit in mora ante terminũ, sed post terminũ duntaxat: vt l. magnã. C. de cõtrahen. & cõmit. stip. Et quãdo stipulatio incipit à præcedenti cõuentione, tunc demũ cõmittię pœna, quando id qđ fieri debebat, nõ põt fieri, si mora precessit: aliàs nõ cõmittię: vt l. si homo mortuus. j. eo. Ipse tamē dat nouã solutionē ad contrariũ, dicens ꝙ ideo ibi non expectaē dies, qa factũ desijt posse præstari ex dolo & culpa eius qui debebat implere: in l. aũt, in illa. sine culpa & dolo ipsius. Vnde infert sing. limitãdo illã l. in illa. ꝙ nõ haberet locũ si promissor occidisset seruũ, qui erat positus in cõditione. Tu aũt cõsidera, ꝙ in §. domus. pensio quæ est præstãda statim, & statim põt peti à locatore, nõ præstatur in pœnã, quasi aliquid deberet fieri à cõductore: qđ si nõ esset factũ, pœna deberet cõmitti, vt dicitur in legibus nostris. sed præstabatur ibi pensio ad diē propter factũ qđ debebat locator, quia præstabat patientiã vtendi re locata. Vnde nõ intelligo quomodo pœna cõmittatur & exigatur ante diē, nã nihil petitur sub nomine pœnæ, inducitur tamē hic ꝙ vbi si colonus nõ deseruisset agrum, vel domũ, non posset agi ad pensionē ex patiētia præstita per locatorē, nisi post lapsum termini. i. in fine singulorũ annorũ, iuxta ea quę scribit Barto. in l. si seruus. §. fi. ff. de stipu. ser. & quod in l. ædem. C. loca. nunc poterit agi incontinenti, nec statuitur hoc in pœnam, sed ex regula quæ ponitur in l. si qs hæres. de acqui hære. & in l. à filia. §. j. ff. ad Trebel. videlicet quòd

[a] ¶ Significaret canonē latę sententię. Adde do. de sctõ Gemi. in c. ꝗ sit. in fi. de ele. li. vj. & p Abb. in c. ad aures. de rescrip.

[b] ¶ Et cui incũbat onus probãdi. Adde Inno. in c. cũ in iure. de of. dele. Io. An. in regula, sine possessione. de re. iu. li. vj. in mer. idē Ioã. An. in regula, infamibus. eo ti. in mer. Do. de sancto Gemi. in c. j. de cõfessis. lib. vj. Ant. de But. in c. j. de p sump. Spe. ti. de p bati. in §. probare. Io. Cal. in di. incip. clericus p re fruct⁹.

☞ quòd cessante causa dilatiõis cessat dilatio.† Causa enĩ cur pēsio debet solui in fi.cuiuslibet anni est, qa cũ solu itur in cõpēsatione vsus rei, prius debet implesse locator ex parte sua, & p̄stitisse patiētiā vtēdi, q̄ possit agi ad id quod pro ipsa patiētia est præstādū: vt in l.Iul.§.offerri.& qđ ibi no.ff.de ac.emp. Sed qñ colonus vel inquilinus deserũt agrũ vel habitationē, videntur facto tacite ꝓtestari, q̄ illa re nolũt amplius vti: & sic remittũt dño patiētiam vtēdi & fruēdi: ergo cessat cā, propter quā pēsio differebatur in diē: & sic debet cessare cā dilationis. & hoc tenebis mēti, qa in veritate sunt valde necessaria ĩ ista materia. ¶ Et circa materiā negatiuę breuiter duo sunt præmittēda, anteq̄ veniā ad additiões dictorũ Bar.† Primò, q̄ illa dicitur proprie negatiua, q̄ dicit priuationē, & nõ ens: illa aũt dicitur ꝓprie affirmatiua, q̄ dicit vel ponit aliqđ ens, vel aliquod inesse implicitè vel explicitè, q̄buscunq; verbis cõcipiatur oĩo. Vñ licet ꝓcuratores cauti ꝓponāt negatiuā verbis affirmatiuis, vel ecõtra affirmatiuā verbis negatiuis, nõ inspicitur forma verborũ, sed effectus, q̄ importatur ex verbis. glo. est no. q̄ hoc firmat in l.fi.§.vl.ff.de doli excep. & probatur in l.inter stipulātem.in prin.j.e.& ita elegāter declarat Bar.in l.de ętate.in iij.q.prin. ff.de mino.& in l.ei q̄ dicit.ff.de ꝓb.& sequitur Bal.in l.actor. C.de ꝓba.& in l.cũ te minorē.in fi.e.ti.& in c.j.de cõtē.inter do.& vas.de inuesti.licet vtatur alijs verbis: sup quo vide qđ ponit An.ĩ auē.de hæ.& fal.§.hoc nobis. Secũdò scias, q̄ est q̄dam negatiua, q̄ seqtur de necessitate ad sensũ apphēdētem aliqđ ens, vel aliqđ accidēs, & illa dr̃ ꝓbari directò: verbi grā, si testis dicit, q̄ iste pannus non erat rube⁹, nā bñ rñdebit assignādo cām, qa vidit. Itē q̄ Titius nõ habebat nisi vnā manũ: nā p̄ ostensionē subiecti apparet manifeste id qđ est ĩ subiecto. Et similiter si testis dicit, q̄ argētũ erat purũ, vel aurũ. Casus est no. quē ibi põderat Bar.ad hoc ĩ l.j.C.de ca.fru.vr.ro.li.xj.& ĩ l.si qñ.& ibi ēt hoc ponit Bar.ff.de au.& ar.leg. Sup quo viđ qđ ponit Io.An.ĩ c.bonæ.de ele.& in regu. sine possessione. de reg.iu.in mer.¶ His p̄missis adde primò ad dicta Bar. ĩquātũ ipse sequēdo Inn.distinguit, vtrũ ille q̄ allegat debitorem nõ soluisse, debeat ꝓbare hāc negatiuā. Quod aut illud debitũ debeatur sibi, & nõ tenetur: vt l.qnquaginta.ff.de ꝓb.& l.j.C.e. Si verò illud debitũ debeatur alteri, tũc tenetur probare hāc negatiuā.† Et iõ infertur, q̄ si ex forma statuti nõ soluēti collectas nõ debet reddi ius, & reus opponit cõtra actorē, q̄ ipse nõ soluit collectas, tenebitur ꝓbare hāc negatiuā. Pro qua cõclusione vide duo optima iura, q̄ ipse nõ allegat hic, videlicet lex in l.ergo.ff.ne qs eũ q̄ in ius vo.& ibi ēt Bar.tāgit, & sequitur eũ Ang. Eandē distinctionē approbat Bal. vbi eodē mõ loquitur de modo probādi in l.inter debitorē.de pac.& in l.actor.versus fin. C.de prob. Cõtrariũ tenuit in exēplo de nõ soluēdo collectā, in l.cũ mulier.in sua repe.so.ma.cuius dicta etiam vidit hic d.m. Mouetur, qa facilius extēditur dispositio legis, q̄ hominis de p̄sona ad personā: nā de dispõne hoĩs est regula, q̄ res ĩter alios acta alijs nõ ꝓdest: vt l.j.& ij.C.res inter alios acta.& l.sæpe. cũ materia.ff.de re iud.& l.si vn⁹.§.ante omnia.ff.de pac. Vñ licet in exēplo Inn.qñ qs fuit excõicatus ab homine, si nõ solueret Titio infra mēsem, effectus istius negligētiæ, q̄ debitor nõ soluerit, nõ inducit p̄sumptionē pro tertio hoc allegāte: induceret tñ p̄sumptionē in casu statuti dispõ legis, vt si procurator fisci ageret cõtra eũ qui non soluit collectas, p̄sumptio est pro ipso, ita etiā præsumptio sit pro tertio. Sed d.m.& Io. de Imo.tenent oppositũ, & recte. Et ad argumētũ qđ facit Bal. respõdēt, qa dũ dicit q̄ negās nõ debet onerari onere probandi negatiuā nõ coarctatā, q̄ non põt probari: vt l.actor.in fin. C.de prob. Ipsi respondēt, q̄ ex quo est fundamētũ intētionis excipiēti debet ꝓbari, & si non põt probari, imputet sibi qui opponit: allegāt tex.in simili.ij.qõ.vij.c.pleriq;. quæ fuit doctrina Inn.& Ho.in c.sup his.de accu.& ꝓbatur expresse in c. j.de cõfes.li.vj. quē tex.subtiliter inducit Io.An.ad hoc regula, sine pos.in mer.de re iu. Præterea in q.proposita de nõ soluēte collectas, probatio potest fieri per librũ, in quo cõsueuerũt poni soluētes: nā si nõ reperitur negatiua p̄sumptiuè per l.fi. C.de re.cre.& per l.ij.C.de errore aduo. Et hũc modũ probādi tāgit Io.An.in mer.sua. Bal.tñ in l.j.§.edere.ff.de edē. dicit, q̄ nõ sufficit productio illius libri, vbi ēt ille qui vult probare hanc negatiuā, diligēter perquirat omnia in archiuio publico. Sed ista limitatio licet sit notabilis, nõ placet: qa ex quo cõiter soluētes cõsueuerũt describi in hoc libro, satis oritur præsumptio ex ostēsione libri, per argumētũ à cõiter accidētibus: de quo in l.certi cõdictio.§.quoniā.si cert.pe. Vnde videmus, q̄ litē non esse contestatā probatur per inspectionē actorũ: qa cõiter gesta iudicij solēt in actis redigi, vt probatur expresse in c.cũ ad sedem.de rest.spo.& elegāter declarat Bart.in l.hi qui ad ciuilia.C.de appel.& in l.j.ff.vt cau.post pub.adsit tu.

☞ & per Ant.de Bu.plene in c.qm̃ cõtra.de prob.† Et similiter si esset liber in archiuio publico, in quo solet esse descriptiões debitorũ, qui nõ soluerũt, per istũ librũ probaretur negatiua, secundùm Bal.in d.l.inter debitorē. allegat l.missi opinatores. C.de exacto.tribu. Sed q̄ritur, qđ si debitor allegat se nõ soluisse per xl.annos cõtinuos ad inducendũ præscriptionē, cui incumbat probatio? vtrũ negāti, q̄ nõ soluerit, vel econtra actori, q̄ aliqñ fuerit solutũ? & est elegās qõ. Super qua vide plenissime Io.An.in regula, sine pos.de re.iur. vbi prosequitur ☞ tres casus, vt ibi per eũ.¶† Secũdò principaliter adde secundũ Ang.& Mod.hic, q̄ q̄uis ad impetrādũ officiũ iudicis debeat fieri plena ꝓbatio negatiuē regulariter, scđm Bart.hoc tñ fallit, qñ iudex ꝓcedit ex officio super eo quod nõ p̄iudicat tertio: exēplũ, si executor habet prouidere de beneficio ei quem inuenerit idoneũ in sciētia vel ætate, gl.est ord.in cle.j.de offi.dele.q̄ sumitur ex dictis Inn.in c.fi.de p̄sum.necesse requiritur talis & tāta probatio, sicut si haberet fieri probatio corā iudice. Pro isto vltimo vide tex.sing.quē no.ibi Bar.ad hoc in l.cum qui duobus.§.filius.ff.de acq.hær. Est ēt alius casus, in quo iudex procedit ex officio nemine citato, videlicet qñ format inquisitionē gñalē, quæ est p̄ambulũ ad formandā inquisitionē specialē: ita ꝓbat Bar.no.in l.fi.ff.de q̄stio.& Bal.in l.obseruare.§.p̄ficisci.ff.de offi.ꝓc.& lega.& in l.cõgruit.ff.de offi.præsi.& isto mõ debes intelligere dicta Inn.in c.bonæ.de ele. Aliq̄ tñ tenuerũt, q̄ qñ iudex ꝓcedit ex inq̄sitiõe cõtra certā personā, nõ teneatur citare partē ad testes recipiēdos: vt refert d.Ant.in c.ij.extrà, đ test. Sed Bar.& alij tenēt oppositũ, & eos sum secutus in d.c.ij.† Debes etiā scire, q̄ de cõditiõe testis iudex põt se informare ex officio ad instruēdũ cõsciētiam suā, quātũ ei credere debeat, & cui magis credat, secũdũ gl.in l.ij. in prin.ff.de test.& refert Bar.& approbat in l.iiij.§.hoc aũt. ff.de dā.infec. Nõ tñ declarat ibi, vtrũ possit procedi parte nõ citata ad hāc instructionē. Sed rõ dictat, q̄ sic, ex quo hoc facit solũ, vt informet cõsciētiā suam.¶ Tertiò adde inquātũ Bart. hic dubitat, vtrũ si reus negat tutorē fecisse inuētariũ, incũbat reo probare hāc negatiuā, vel potius tutori: nā Ang.determinat q̄ hoc incũbat tutori, qa nõ põt aliter administrare, nec aliter legitimat p̄sonā suā: vt l.fi.C.arbi.tute. ergo tenetur probare id per qđ appareat ipsum esse legitimũ tutorē, vel posse administrare: vt l.nõ ignorat.C.q̄ accu.nõ pos. Sed ista cõclusio probatur melius in l.vulgo.ff.de admi.tu. vbi probatur, q̄ qñ dubitatur vtrũ tutor possit administrare legitimè, vel nõ, ipse non admittitur sine cautione, q̄ est similis cautioni de rato, quā præstat procurator: super qua vide qđ scribit Bar.in l.inter quos. §.aliena.ff.de dā.infec. Si ergo in dubio grauatur cautione rati, vel simili, ergo qñ certũ est, & notoriũ q̄ nõ habet mādatum, nõ debet admitti: tenet cõsequētia per ea q̄ habentur in text. & gl.in l.nõ solũ.§.q̄ alieno.ff.de ꝓcur.& in l.j.C.e. Et hoc tenet hic Io.de Imo.maxiē, qa scđm eũ hoc ipso q̄ nõ agit tāquàm tutor, implicitè videtur dixisse se oĩa fecisse, sine quibus nõ põt administrare. Tu aũt aduerte, qa Bar. in disputādo hāc quæstionē sentit multũ clare, q̄ qa tutor aliqñ põt administrare, & agere, licet nõ fecerit inuentariũ, ideo nõ sit notorium, q̄ nõ habeat mandatũ. Sed hoc reprehēdit Io.de Imo. & bene, per ea q̄ habentur per Bar.in l.ij.§.si quis in ius vo.nõ ie. vbi allegando Inn.in c.pterea.de dila. ipse dicit, q̄ quādo ille citat corā iudice, qui regulariter nõ tenetur cõparere, ista citatio cõtinet notoriā iniquitatem, licet aliquo casu possit citari. Et probat ista cõclusio fin.in l.quoties.ff.si quis cau.quē tex.ibi no. Bar.ad hoc. In cõtariũ tñ videtur tex.cũ glo.in c.peruenit.el j. de ap.vbi dicitur, q̄ ille q̄ appellat à præcepto de residēdo, nõ dicitur appellare frustra notoriè, quia in aliquibus casibus quis nõ tenetur residere, licet appellet nulla causa expressa.& hāc sequũtur ibi Mod. Secũdò pro ista opi.quā Bart.sentit hic, videtur casus valde no.in l.qui aũt.§.nõ simpliciter.ff.si qs ob.causa testa. Tertiò videtur casus pro ista opi.quē ibi no.d.Ab.ad hoc in c.nisi essent.in princ.de præbend.in antiquis. Sed ad ista iura põt respondēri, q̄ quāuis residere non inducat simplr̃ actũ notoriè illicitũ, quia tamen poterat esse aliquis casus licitus, appellatio non erat euidenter frustratoria eo tpe quo nulla debebat exprimi cā. Et similiter respõdemus ad l.quia autem.§.nõ simpliciter.nam licet ibi esset notorium, q̄ omittens hæreditatem ex testamento tenetur ad legata, cognitio tamen causę ideo requiritur, quia erat notoriũ excusabile in aliquibus casibus, & ex illo tex.probatur singulariter, quòd quādo iudex procedit super notorio excusabili, debet procedere causa cognita, ergo requiritur citatio partis: vt l.in causæ.§.causa cognita.ff. de mino. Et hoc ego dixi, & sum secutus in quodam consilio meo,[a] quod feci annis præteritis pro interdicto ciuitatis Florentiæ. Sed non allegaui istum tex.qui est fin.in materia ad c.

a ¶ In quodā cõsilio meo. Adđ q̄ hoc cõsiliũ est cõsiliũ eius dē d.Francisci cõsil. clxv.ĩ c.sicut Io. dicit in Apocalypsi. & in ista materia et cõsuluit Hier. Tortus consi.inc.domine deus meus.

nisi essent. Dicendū est secundùm quod ibi eleganter dicit d. Abb. & est noua limitatio ad istā materiā, ꝙ regula supradicta fallit, vbicūq; id quod est regulariter illicitū fieret à persona multū honesta, & pro qua valde esset præsumendum. Et ad ea quæ diximus suprà, quando iudex informat se de conditione testis: vide Bal. qui singulariter decidit id qđ dixi in l. j. §. si curatore. & ff. de magistra. conue. Adde ēt ad dicta Bar. hic inquātum vult quòd spāle sit in excep. nō nu. pe. ꝙ fundās se in negatiua non debet probare, quòd in l. j. ff. de excep. prout refert hic Io. de Imo. ipse dedit aliū intellectū ad illa iura. Nā dicit, quòd ideo non tenet̃ debitor probare negatiuā, quia est negatiua simplex, non coarctata. vnde videt̃ sentire id qđ dixit Bal. in l. an mulier. sol. ma. quod suprà retulit, videlicet ꝙ negatiua nō coarctata nūq; debeat probari per allegantem eā, etiā si ex ea fundet intentionē suā. Sed ista dicta sunt falsa, vt apparet ex præcedentibus, & ex his quæ ipse notat hic: & ita reprehendit eā Io. de Imo. videt̃, qa secūdū hoc in cōtractu depositi & similibus similiter debitor qui negat se recepisse pecuniā, non deberet hoc probare cōtra l. Publia. §. fi. ff. depositi. & l. generaliter. cum materia. C. de non nu. pe. Dic ergo secundùm Io. And. in regula, sine possessione. sæpe allegata. ꝙ lex videtur præsumere contra creditorem in contractu mutui magis, q̃ in aliis cōtractibus: & ideo transfertur onus probandi in creditorem: vt l. nec codicillos. C. de codi. quam adducit Bar. in l. ei qui. C. de proba. & Mod. hic. ¶ Secūdò adde, in quātū Bar. ponit modos probādi negatiuā, de quibus hic in fi. nā Pe. de Anc. quē refert hic Io. de Imo. dicit, quòd si isti modi possent probare quamlibet negatiuam, non coarctatam, breui loco & tempore, tunc falsum diceret tex. in c. j. de confes. li. vj. & in l. actor. in fi. C. de proba. dū dicunt, quòd negatiua non coarctata non potest probari, nisi per confessionem partis. Et hanc opi. sequunt̃ hic Io. de Imo. & d. m. & concludunt in effectu cum Petro, quòd solum in casibus in quibus isti modi probandi, de quibus meminit Bar. sunt approbati in iure, potest probari negatiua, in aliis autē casibus per istos modos non poterit fieri probatio. Sed ista doctrina nimis restringit dicta maiorum nostrorum, qui simpliciter approbāt istos modos: vt j. dicam, & videtur contra tex. in l. ij. de erro. aduo. & in l. fi. C. de reb. cre. & in c. cum ad sedē. de restit. spo. in quibus iuribus probatur, quòd per inspectionē libri vel actorum probatur negatiua, & tamen illa non est probatio directa, sed coniecturalis. †Præterea bona esse vacantia, & à nemine teneri, etiā probatur per proclama generale, vt j. dicam. Vnde respondēdo aliter ad illa iura dicimus, quòd in dictis iuribus fit mentio de probatione proprie sumpta, quę vocatur probatio directa, & illa est quæ non pōt probare negatiuam coarctatā breui loco & tempore, iuxta ea quæ scribit Bar. declarādo gl. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de iti. actuque pri. Nec mireris, quia quamuis verbum, probatio, sumatur stricte, & largè secundū subiectam materiam, secundùm Bar. in l. si constante. in princ. sol. ma. & per Bal. in c. j. de capi. qui cur. vend. proprie tamen & stricte illa est probatio, quæ fit directe, & concludit de necessitate, secundùm gl. quam ibi no. Bar. in l. Lucius. ff. de cōd. & de. Et hoc ostendunt verba text. dum dicit, quòd per rerū naturam non potest probari, quæ proprie significant probationem directam, & naturalem, quæ fit per apprehensionem sensus de eo quod quid est: quia secundùm Bald. in l. ij. C. de erro. aduo. priuatio & non ens non cadit in sensum. Et ad modos positos hic per Bar. adde secundùm do. meum quòd hūc modum de mittendo nuncium. qui exquirat rem, ponit Bart. in l. stipulatio. §. habet autem. ff. de nou. oper. nun. & Bald. in aut. sed hodie. C. de ac. & ob. & melius in l. ij. C. quando fiscus vel pri. & eundem modum posuit idem Bar. vltra loca allegata per eum in l. ij. §. si dubitetur. in fin. ff. quemad. testa. ape. & in l. is potest. ff. de acquir. hære. in quæstione, quomodo probetur testamentum non esse factum. & in consilio suo xc. & in aliis locis etiam. & Bald. in l. magis puto. §. illud. in fin. ff. de reb. eorum. & fuit iste modus Accursii originaliter in authentic. de exhi. & introdu. reis. §. si vero. in gloss. super verbo, explorent, seu examinent. Et vide ad materiam bonum text. in lege prima. §. si præses. el primo. ff. de magistra. conuen. ibi tamen loquitur, quando prætor committit discussionem, non simplici nuncio, sed magistratui municipali: sed videtur esse eadem ratio, vel paulo minor. Alium modum excussionis posuit glossa, & Bartolus post eam in lege, à diuo Pio. §. in venditiones. suprà, de re iudicata. de qua dic vt hic per eum. Et de isto modo meminit Angel. in l. si vacantia. in prima charta. C. de bonis vacant. libro x. Alium modum ponit hic Ange. videlicet quòd fiat proclama generale, quòd quicunque sciat talem esse in ciuitate &c. vel talem habere bona, compareat & c. quē modū nec reprobo nec affirmo. Tertium modum posuit Bar. de quo etiā tetigit hic do. me. in l. x. j. cod. videlicet ꝙ per librū æstimi probatur debitorē non habere plura in bonis: & isto modo fit excussio, qui modus est valde dubius. Vnde dic vt super eo scripsi plenissime post Io. de Imol. in d. l. x. Et longe magis dubius modus est ille, quem posuit Bar. in l. si cōstante. in prin. sol. mat. vbi dixit, ꝙ etiam si agatur cōtra pignorū possessores, vbi agitur de magno pīudicio, scđm eū, nihilominus probatis vere & plene debitis existentibus in patrimonio debitoris, ꝙ ista negatiua, ꝙ non habeat plura bona q̃ ista, probat̃ ex assertione creditoris dicentis se tot bona inuenisse in bonis debitoris, & qui vult dicere ꝙ sint plura, probet: alleg. gl. in l. cū de lege. C. de prob. qđ dictum ego non admitterē in practica, vbi agit̃ de non leui præiudicio, qa sic ipse esset testis, & pars: cōtra l. omnibus. C. de te. Vnde nisi cōcurrerēt alia adminicula, hoc dictū videt̃ contra regulā iuris: non obst. ꝙ negatiua probat̃ per inuentarium: vt l. fi. §. licentiā. C. de iure delib. & ibi per Bart. qa inuētariū fit cū magna solennitate corā testibus, & citatis creditoribus, qđ non contingit in hac assertione simplici. Et ad materiam vide duo iura multū singularia, quæ ego allegaui in d. l. decē. præal leg. ponētia duos modos nouos probandi aliquē non esse soluendo, seu non habere plura bona q̃ ista, videlicet tex. quem ibi not. Bar. in l. tres tutores. §. fi. ff. de admi. tut. & aliū quem not. Ange. in authen. de iureiur. à mo. præsti. §. j. Illud aūt qđ sentit hic Bar. in fi. ꝙ per famā probant̃ istæ negatiuæ, ꝙ directo non possunt probari, esset cōcedēdū in casu posito per Io. And. in dicta regula, sine possessione. Sed regulariter nō videtur esse admittēdū, nisi in his q̃ sunt modici præiudicii, in quibus ista negatiua probat̃ per famā, scđm gl. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. & in l. ij. C. quando fiscus vel priua. 6 †nā vbi agit̃ de magno præiudicio, fama regulariter non plene probat, vt plene declaratur in l. de minore. §. tormēta. ff. de mino. & in l. iij. §. j. in verbo, fama consentiens. ff. de test. scđm Io. de Imo. hic, & bene, quicqd senserit Bar. & Io. Cal. in quadā sua disputa. & hoc tenet Bar. expresse, de quo ipse non meminit in l. si constāte. in princi. vbi est omnino videndū. ff. sol. mat. Aliqñ tamen variat in l. ij. §. si dubitet. quēad. test. aper. Sed ego non discederē à regula, †posito ꝙ mors possit probari per famam[a], etiā vbi agitur de leui pīudicio. Sed attende diligenter, ꝙ licet ista conclusio sit vera, & sic debeāt limitari dicta Bar. hic, & in l. j. C. de mendi. vali. vbi hoc tetigit. & Ang. in l. si vero. §. qui pro rei. ff. qui satisda. cog. Io. tñ de Imo. male rñdet legib⁹ hic alleg. per Bar. Dicit em̄, ꝙ lex, non oēs. §. à barba. ff. de re mil. loquitur in his quę non possunt aliquo modo probari de directo, sed negatiua non coarctata respectu loci & tēporis saltem restringit̃ ad personā: verbi gratia, dico ꝙ tu non soluisti Titio, cui iuraueras soluere, & ideo poterit directò probari negatiua, producendo in testem creditorem, qui iuret tanq̃ testis, quod sibi nō est solutū. Quę conclusio displicet multipliciter. Et primò, quia si deponit tanquàm testis, & interrogabit̃ de causa scientiæ, ista non erit sufficens causa, quia ego sum creditor, & pręsumptio iuris est pro me. nā ista præsumptio non prodest tertio, vt dictum est. 7 ¶ †Pręterea testis debet reddere causam per sensum corporis: quod hic non posset contingere. Item posito, ꝙ posset deponere, non deberet sibi soli credi tanq̃ testi: vt l. vbi numerus. ff. de te. Et ideo d. m. perpendēs de hoc, adiungit ꝙ creditore deponente poterit deferri iuramentum actori in defectum probationis. Sed iste modus nō potest esse generalis, quia in multis causis non defert̃ iuramentum, in multis defertur potius reo quàm actori: iuxta notata in l. admonendi. de iureiur. Præterea non posset negari, ꝙ qa habent consimilem causam cum priore debitore, testimoniū eius ad minus nō est omnino integrū, & sic nō debet deferri iuramentum: vt l. prima. & quod ibi habetur. C. qui & aduersus quos. & in dicta l. admonendi. Sed videtur dicendum potius, quòd iste creditor est repellendus propter consimilitudinem causę, vt cōiter tenēt Mod. & Io. And. in c. personas. extrà, de test. & Specul. in titu. de teste. §. j. vers. itē quòd habet consimilem causam. & licet Io. And. aliter senserit in regula, sine possessione. de reg. iur. tamen alia est cōior opi. quæ videt̃ probari secundū vnū intellectū in d. c. personas. cætera dic vt hic, per Dñicum. Et licet responsio do. Ioan. non sit bona, vt s. dixi: potest tñ rñderi faciliter, ꝙ q̃uis ea quæ nō possunt directo probari, probent̃ cōiecturaliter. tamen vbi agitur de non leui præiudicio, requiruntur fortiores pręsumptiones, quàm fama. Et ad materiam istius negatiuę adde vnam glo. iuris canonici. xx. quæstio. prima. c. præsens. quæ videtur velle, quòd negatiua quòd aliquis non consenserit actui, vel contradixerit, videtur posse probari saltem p̄sumptiuè, licet non sit circūscripta loco

a ¶ Quod mors possit probari per famam. Adde diffusè per Car. Alexā. in c. in p̄ntia. de prob. in j. col. ver. quintus modus.

pta loco & tempore, probãdo ꝙ aliquis contradixit semel, vel noluit cõsentire: nã per hoc præsumit, nisi probet cõtrariũ, ꝙ nũꝗ consenserit postea, quia nõ præsumit mutatio volũtatis: vt l. cùm hic status. in prin. de do. inter vi. & vxo. & in c. maiores. de baptismo. cum ibi no.

SVMMARIVM.

1 Perplexitas contractus quando potest reduci ad aliquẽ iuris intellectum, etiam verba impropriando, hoc fit ne vitietur stipulatio.
2 Conditione pendente si is qui egit de facto succubuit, purificata postea conditione iterum agere poterit, nec obstabit sibi rei iudi. exceptio.
3 Iudex quando scit agentem sine actione agere, vel actor ipse hoc scit, sententia & processus est nullus.
4 Pars quando repellitur ab excipiendo in odium sui, nunꝗ põt iudex defectum partis supplere.

SI Titius. Admittitur quis ad agẽdũ de facto, vbi speratur actio nasci p cõtestationem. Vel sic: Perplexitas quæ aliquo modo põt reduci ad obligationem possibilem, non vitiat stipulationem. Secunda ibi: fine. Tertia ibi: & ideo. No. primò, quòd quando perplexitas cõtractus põt reduci ad aliquem † intellectũ iuris, et impropriando verba, hoc fit ne vitietur stipulatio. Nam non diceretur vni ex istis non posse dari fundus, nisi eo mortuo, quia conditio negatiuè implet per mortẽ, vel nisi res ipsa periret, vt declaratur in l. ita stipulatus. in fi. j. e. & tamẽ vt valeat stipulatio, lex interpretatur hic non posse dari alteri, quando alius præuenit eũ cõtestando litẽ. Et facit optimè iste tex. ad ea quæ scribit Bartol. subtiliter & Moder. post eum in l. si ita scriptum. in prin. de hær. insti. & in auc. ingressi. C. de sac. sanc. eccle. ¶ † Secundò no. quòd quando actio competit ita duobus insolidum, quòd solutio facta vni extinguit oblõne alterius, quia deficit conditio, præoccupatio fit per litis cõtestationẽ: de qua materia dicetur aliquid in vlt. gl. Et similiter quando obligatio alterius extinguitur, quia videt sibi solutũ, sicut est videre in duobus reis: vt l. ex duob⁹. & l. ij. in fi. j. de duo. re. ¶ In gl. super verb. iudiciũ. ibi: respõdeo. Imo gl. ista non bene soluit contrariũ, nec leges allegatæ in ea probant hoc, quia in l. si decem cùm petiero. erat nata obligatio, & erat pura, vt ibi patet, & similiter in l. si indebitum. hic allegata. erat enim ibi nata actio secundùm dominum meum: sed erat incertum, vtrum competeret contra dominum, vel contra procuratorem, sicut plene declarat in l. si procurator. ff. de condi. inde. in l. autem nuda. quæ hic allegatur, nõ agebatur vt sequeretur sententia super eo quod petebatur, sed vt committeretur stipulatio pœnalis, ad quam ageretur nouo iudicio. Vnde nõ loquitur proprie in casu nostro, est tamen aliquo modo similis, inquantum permittit agi de facto, ne alioquin stipulatio redderetur inutilis, sicut etiam fit hic. Vnde ex isto tex. formatur noua limitatio ad regulam, vt dicamus quòd licet regulariter sine actione nemo experiatur: vt l. si pupillus. §. videamus. de neg. ge. & l. quoties. §. itẽ si pœnali. de admi. tu. hoc fallit nisi per litis contest. speret actio & obligatio nasci. ¶ † Sed tunc quæritur, si nascitur actio per litis conte. vtrum ex eodem iudicio prius intentato possit agi ad condemnationem, vel sit opus nouo libello, & noua instantia. Super quo Rayn. hoc dixit, quòd est opus nouo iudicio, quia ius de futuro non potuit comprehendi in primo iudicio, quod nondum erat cautum: vt l. non videtur. cum materia. ff. de iu. Sed Bar. reprehẽdit ista dicta, quã do ius quod oritur post litem cont. pendente iudicio post causam & originem à contractu præterito, tunc non est opus nouo iudicio, sed potest sequi condemnatio ex priore libello: vt l. si rẽ. §. omnis. ff. de pign. act. Et idem est, & multofortius quando à principio competebat actio, sed non exercitium, secundùm Bald. hic. Sed vt dicit Io. de Imo. non allegat bonam legem: vnde ipse allegat tex. in l. si autem. §. possidere. de rei ven. Sed licet ista dicta communiter approbentur, & hic & in l. hæres quandoque. de acqui. hær. vbi ponit Bal. & Moder. & Io. de Imol. plene in l. si filius qui patri. de vulg. & pup. limitãtur tamen dupliciter hic per dominum meum. Et primò, nisi ius superueniat de nouo post conclusum in causa: allegat Barto. quem & ego prius videram in l. si mater. §. eandem. in fi. ff. de execu. rei iudi. Secũdò limitat, quòd istud est verum, quãdo causa agitur coram iudice ordinario: secus si agatur coram delegato, quia cùm habeat potestatem limitatam ad ius, quod competit de præsenti, non trahitur ad lites futuras. ita determinauit olim Odofred. antiquus doctor, & refert & sequitur Bal. in l. præscriptionem. in fi. C. si contra ius vel vti. pu. Et ista dicta sequitur d. m. in d. l. hæres quandoque. vt ibi scripsi, & respondet ad tex. j. allegandum, vt statim dicam. Hic autẽ maturius considerans reprehendit istam opinionem per tex. in c. abbate sane. de re iu. lib. vj. vbi dicitur idem in delegato, quod in ordinario, in §. omnis. ¶ Non ob. tex. in c. si. de rescrip. quia non dicit, quòd iudicium nõ trahatur ad ius futurum, super quo saltem de facto sit mota lis de præsenti: sed quòd rescriptum non trahitur ad lites futuras. Sed in l. hæres quãdoq. sequendo opi. Bal. ipse respondet ad prædictum c. quòd ibi est speciale in delegato principis. quæ responsio non placet, vt dixi in d. l. hæres quandoque. vnde verior videtur opi. posita hic. Pro opinioue tamen Bal. facit, quod ponit An. Sic. consi. suo cclxij. vbi limitans ea quę scribit Bar. in l. si confes. ff. de cust. reo. dum voluit, quòd super accusatione inepta iudex possit procedere ad condemnationem, bene constat de delicto per confessionẽ partis: ipse dic, quòd hoc est verum in iudice ordinario, sed delegatus hoc non potest propter mandatum & iurisdictionem limitatam, quæ regulariter nõ extendit ad aliud: vt in c. P. & G. & quod ibi no. de offi. dele. Prima tñ cõclusio est verior, maxime per tex. ĩ c. abbate. Alibi etiã limitat Bal. sing. hãc doctrinã, videlicet ꝙ habet locũ quando conditio impleta retro trahitur, sicut in contractibus, vt videbis in l. si filius. j. e. Secus esset, qñ cõditio non traheretur retro, sicut in legatis. l. j. §. serui. ff. ad Sylle. nam tunc neq; vere neq; ficte ius nouũ vere est deductũ in iudicio: & ideo non põt sequi condemnatio sine nouo processu. Ita tenet Guil. de Cu. quem refert & sequitur Bal. in l. non quẽadmo. s. de iudi. & hanc opinionẽ attribuit sibi Ang. tanꝗ suam, in l. non videt. s. eo. Sed potest defendi etiã in isto casu opi. Bar. quã ipse tenet expresse in legato conditionali in l. si mater. §. eandem. in fi. ff. de excep. rei iu. vt dicamus, quòd quia ius quod oritur de futuro habet originẽ à contractu deducto iam in iudicio, maxime qñ lex permittit agi de facto, sicut in casu nostro, propter cõnexitatẽ contractus deducti in iudicio. Et quia est quodãmodo obligatio nascẽs accessoria contractui, ex quo oritur, possit seq sententia super isto iure de futuro, per ea quæ habentur in l. j. C. de fidei cõ. & in l. vbi autem. §. qui forte. j. e. Et sicut ego admitterẽ hoc indubitãter, vt dixi, qñ aliquis ageret de facto, lege permittente, sicut in casu nostro, ita quando quis ageret de facto voluntariè, & nõ repelleretur, quia pars non opponeret, credo dictũ esse valde dubiũ, & eligemus in lectione sequ. qd sit dicendũ. Pro opi. Bar. videtur tex. cũ glo. & quod not. ibi Ang. in l. litis cõtestatæ. nõ cõpetat actio contra pupillũ, qui nõ est fact⁹ locupletior: si tñ tẽpore sentẽtiæ est locupletior, cõualidat iudiciũ, & põt ferri sentẽtia, & tamẽ non censet pupillus retro fuisse locupletior. Vnde põt defendi indistinctè, ꝙ siue ius superueniens trahat retro, siue nõ, nihilominus cõualidet iudiciũ, si prius est actũ de facto: & hoc est æquũ, quia nõ põt negari ꝙ causa istius iuris est deducta in iudicio. s. cõtractus. Vnde aliquo modo libellãs de isto iure videtur cogitasse, sicut videmus quòd de æquitate canonica ius superueniens pendente iudicio, etiam si superueniat ex causa de nouo, conualidet iudiciũ, & super eo potest ferri sñia, qñ fuit actũ actiõe personali, vel reali, nõ expressa certa & limitata causa: vt est casus in c. abbate sane. ver. cæterũ. de re iu. lib. vj. & no. Ang. vbi hoc plenè declarat in l. itẽ videndum. §. pe. ff. de peti. hær. Inducitur autem illa æquitas ex hoc, quia verba non restricta ad certam causam videntur ex sui significatu posse comprehendere hoc ius de futuro. Sed qa oritur ex noua causa de iure ciuili, nõ posset ferri sentẽtia: vt l. non videtur. & l. queãd. præall. multo ergo fortius est dicendũ, quando ius oritur ex causa de præterito, quia virtualiter videtur deductum in expressione causæ, ex qua oritur. fateor tamen, quòd articulus est valde dubius. Et ad materiã vide optimũ & no. text. in l. quod si in diẽ. in prin. ff. de pe. hær. vbi probat duplex notabilis cõclusio in ista materia. Prima est, quòd ius superueniẽs pẽdẽte iudicio cõualidet iudiciũ ex cã de præterito. Secũda, ꝙ sufficit illud ius superuenire tẽpore sentẽtiæ ferẽdæ: & sic videt, ꝙ nõ sit vera cõclusio Bar. in l. si mater. §. eadẽ. pal. videlicet ꝙ si tale ius superueniat post cõclusum in cã non prosit. Ange. tñ sequit illud dictũ in illa l. itẽ videndũ. §. pe. ¶ Cõtrariũ tenet Io. Mod. & Io. An. in regula, in generali. in fi. cõmeti. de re iu. sed in c. cùm dilectus de ord. cogn. Io. And. quẽ sequit ibi d. Abb. dicit sing. ꝙ etiã exceptio suspitionis, quæ fundat in iure naturali, superueniẽs post cõclusum in cã nõ põt opponi. Contrarium tñ tenet d. Ant. & melius in c. j. de mu. peti. quia vt inquit Bal. in l. cũ ꝓpria. C. si quis alte. vel sibi. in simili qõne. cõclusio in cã nõ respicit tẽpus futurũ, & forte ista opi. est verior de iure, maximè per tex. in d. l. quod in diẽ. in prin. in casu tamẽ nostro alia obtineret in practica, quia est cõmunior. Et si vis tenere hanc opi. oportet dicere, ꝙ ad iudicium agitandũ paria sunt esse cõclusum in cã, vel sñiam esse latam. † Illud ẽt scias, quòd si ille qui egit de facto pẽdente conditione, succubuit, purificata postea cõditiõe poterit iterum agere, nec obstabit sibi exceptio rei iu. Casus est in l. nisi. §. adhuc. ff. de tute. & ra. dis. & in l. Græcè. §. sub conditione. ff. de pign. Debes ẽt scire, quòd tunc ius superueniens ex cã de præterito prodest, vt possit sequi cõdẽnatio, quãdo tota res in qua debet sequi condẽnatio est deducta in iudicio: sed si fuisset deducta pro parte, tũc pro parte superueniente de nouo pẽdẽte iudicio: verbi gratia, per ius accrescẽdi non posset ferri sñia: gloss. est no. quã ibi approbat Ang. vbi etiã est bonus tex. in materia in l. qui repudiãtis. in priu. ff. de inoffi. test. Posset tamen ferri sentẽtia de iure, quòd accreuisset pẽdente iudicio per alluuionẽ ad rem petitã. Casus est no. & ibi hoc ponit Ang. in l. fructus. in fin. & l. seq. ff. de rei ven. Et adde ad materiam nostrã, quod not. ponit Ang. in l. si autẽ. §. possidere. de rei vẽd. vbi determinat, vtrũ qñ ille qui possidet agit rei vẽd. ignorans se possidere, possit obtinere contra reum, si pẽdente iudicio transferatur possessio in reum. ¶ In eadẽ gloss. ibi: & sic est cõtra. j. e. ita stipulatus. Secunda solutio approbatur communiter coniuncta cum prima, vt hic plene per Bar. & Modern. reprehenditur quædam solutio Pe. qui dixit quòd in ista l. obligatio erat pura, quia isti erãt duo rei credendi, & per consequens fuit expressa conditio, quæ tacite inerat. Bartol. enim reprehẽdit hanc solutionem, dicẽs quòd hic non poterant esse duo rei, † quia disparitas non poterit reduci ad paritatem aliquo

caſu:vt l.eandem.§.j.de duo.reis.Cui adde quod Pau.de Caſt.hic nititur
defendere ſolutionẽ Pet.ad minus in hoc,quòd hic potueritꝰ eſſe duo rei.
Mouetur,quia ſi promiſſor eſſet mortuus ante impletam conditionem,
poteſtas implendi conditionem non tranſiret ad hæredem:vt l.ſi decẽ cũ
petiero.& ibi per Barto.infrà eod.ergo nec heres poſſet dare alteri iſto-
rum,nec vnus ex eis poſſet præoccupare conteſtãdo litem cum eo:& ſic
per mortem debitoris purificata eſſet conditio,quo ad vtrunq;,quia vter
que poſſet agere,cùm debitor deſijſſet poſſe dare alteri:& ſic videtur im
pleta conditio.Sed iſta ſubtilitas cum reuerentia nõ placet. Et primò cõ
ſidera,ꝙ ſi implemẽtum cõditionis non tranſiret ad hæredem ,non facit
impleri conditionem,ſed deficere:vt l.ſi decẽ.& l.qui Romæ.§ . Auge-
rius.j.eod.Et ſi tu dicas,defectus conditionis in vno.i.ꝙ non poſsit dari
vni ex duobus,eſt implementum cõditionis in perſona alterius. Dico ꝙ
hoc non poteſt dici dupliciter.Primò,quia ſi non poſſet dari vni ex duo-
bus, nõ eſt defectus conditionis in eo cui non poteſt dari, quia ſi debeba
tur promiſſum ſub alia conditione,ſi non daretur alteri,vnde ſecundùm
hoc,ꝙ facultas implendi non tranſeat ad hæredem, non induceret defe-
ctum conditionis,ſed potius implementum,quod eſt contra prædicta iu
ra. †Secundò ,quia ſicut conditio per mortem debitoris impletur, quo
ad vnum , ita impletur quo ad alium,& per conſequens reſultat perple
xitas,quia intentio promiſſoris & ſtipulantium fuit,vt vni tantũ debere
tur pecunia,non duobus.Vnde quia iſta duo implemẽta contradicunt ſi
bi adinuicẽ,non poteſt,cũ iſta perplexio eſſet indiſſolubilis,quòd obliga
tio amborum ſit purificata,ſicut non valeret ſtipulatio à principio, niſi
perplexitas non poſſet diſſolui per præoccupationem.Et ideo Bart. qui
habuit hanc mentẽ,bene dixit,ꝙ iſta imparitas non poterat reduci ad pa
ritatẽ.Et ex hoc infertur ad aliud dictũ domini Paul.dum dicit,quòd lex
noſtra non haberet locum quando eſſet appoſitus terminus implemen-
to huius conditionis negatiuæ:verbi gratia,ſi non dederis Titio decem
infra menſem,dabis mihi.Et econtra,ſi nõ dederis Sempronio decem, in
fra menſem,dabis Titio.vult enim ipſe,ꝙ iſto caſu pendẽte termino neu
ter poſsit agere in iſto caſu:allegat text.cũ glo.vbi dicit eſſe caſum quaſi
ad literam,in l.cũ tale.§.Meuia.ij.reſponſo.ff.de condi.& demon . Poſt
terminum autem debitore non ſoluente alicui cenſetur impleta condi-
tio in perſona vtriuſq;:& per conſequens ſi duo rei eſſent cõſtituti, vnꝰ
poſſet præoccupare conteſtando litem:vt l.ex duobus.j. de duob. re. Si
autem non eſſent conſtituti duo rei,tunc vnuſquiſq; poſſet agere inſoli
dum,nec eſt locus præoccupationi,& vni deberetur ſpecies,alteri æſtima
tio,ſicut dicitur in ſimili,in l.ſi pluribus.ff.de le.j.quæ dicta non ſunt ve
ra eadem ratione,quam diximus in precedẽti articulo.Nec tex.in §.Me
uiæ.loquitur in iſto caſu:ibi enim dicitur ſimpliciter,quòd quando termi
nus adijcit̃ diſpoſitioni,nunq̃; põt agi ante finem termini:& illã l.ad hoc
allegat Bart.in l.ita ſtipulatus.in iij.q.j.eo.Sed vbi eſſet iſta perplexitas,
de qua in litera,non eſt verum,ꝙ non poſsit agi & fieri præoccupatio an
te lapſum terminũ,quia imo poterit lis conteſtari,& per hoc incipiet cõ-
petere actio p̃occupanti,expectabitur tñ terminus,quo ad effectum ſo-
lutionis:vnde aut reus cõdẽnabitur ad ſoluendũ poſt terminũ, & ſi non
excipit,aut ſi excipit,non impedietur litis conteſtatio,ſed ſequeretur ab
ſolutoria,quia eſt actum ante diẽ:iuxta ea quæ notabiliter ſcribit Barto.
in l.lecta.ff.ſi.cer.pe.Vel poſſet dici, & forte non malè,vt dicebam in vo
ce in præcedenti lectione,ꝙ ſicut fauore libertatis eſt ſpeciale,vt ille cui
præſtatur libertas infra menſem,poſsit agere incõtinenti impleta con-
ditione:vt l.ſi ita fuerit.in fin.de manu.teſt.ita vt tollatur hæc proplexi
tas,iſta verba non inducant dilationem.Sed prior ſolutio magis placet,
vt poſsit agi pendente termino,quo ad effectum præoccupandi,ſicut vi-
demus ꝙ aliquando permittitur actori vt agat,& conteſtatur litẽ,quo ad
effectum perpetuandæ actionis,non tamen quo ad effectum condemnã
di reum:vt lege,ſenatus.& quod ibi nota. ff. de offic.præſi.nam ſecun-
da ſolutio habet vnum obſtaculum,quia propter tollendam vnam per-
plexitatem,& ſic ex eadẽ cauſa reſultaret duplex ſpecialitas circa idem,
quod regulariter nõ admittitur:vt l.j.& quod ibi nota.C.de do. promiſ.
Extra gloſſ.tractauit hic Bartol.& Moder.quomodo procedat iudicium
de facto parte non opponente.Et omittendo caſus claros,qui fuerunt di
cti in voce,adde inquantum Bartol.hic vult,quòd procedat iudicium de
facto,parte non opponente:nam alibi,videlicet in lege ſecunda, in prin.
de dote præle.quem adducit hic dominus meus,ipſe diſtinguit , quòd
aut à principio quis egit, & nunquàm competijt ſibi actio , aut à prin-
cipio competijt,ſed poſtea fuit extincta.Primo caſu iudicium eſt nullum
ſecundùm eum,intellige prout ipſe declarat in ſi.quãdo conſtabat iudici
ex actis agentem agere ſine actione,tunc enim procedit quòd iudicium
ſit nullum:vbi autem non conſtaret iudici, tunc indubitanter iudicium
procederet:vt l.cùm putarem.ff.famil.erciſcun.quam ipſe ita intelligit.
Secundo caſu valet iudicium,ex quo ſemel actio competijt.Primum mẽ
brum probat per dictam legem ſecundam,in prin.de cuius intellectu ſta
tim videbis . Secundum probat per iura quæ dicunt, quòd procedit iu-
dicium de facto parte non opponente:& videtur probari in l.ſi fideiuſ-
ſor.§.fin.ff.manda.& l.j.quod ibi not.C.de condict.indebit.Et iſta dicta
approbat hic dñs meus.dicit tamen,quòd in iudicibus duplicibus ſpecia-
le eſt,vt valeat iudiciũ,licet nunquàm competierit actio,per legem,cùm
putarem.præalleg.Et quia nullã aſsignat rationẽ differentiæ,& maxime
quia illa lex poteſt intelligi,vt intelligit Bar.quãdo non cõſtabat iudici
ꝙ ageretur ſine actione:de iſta limitatione nõ eſt multũ curandum,licet
iſta differẽtia d.Bar.in d l.ij.nõ videtur vera,ſed potius id quod dicit hic
ſimpliciter,maximè per iura quæ fortiter vrgent in oppoſitũ: nam text.
in c.abbate.præall.expreſſe præſupponit,ꝙ ex actis apparebat agentem
à principio egiſſe ſine actiõe,& tñ ibi dicitur,ꝙ iudiciũ nihilominus fue-
rat validũ:& ideo infert,ꝙ ex nouo iure potuit ferri ſentẽtia.¶ Secundò
cõtra iſtam opinionẽ eſt caſus ſecundùm ſecũdam lect.quã ibi approbãt
Bar.& Bal.in l.nã & poſtea.§.ſi damnetur.iuncta gl.ſua.ff.de iureiu. ibi
enim debitor iurauerat ſe non teneri.i.nõ eſſe obligatum . & ſic notoriè
conſtabat,quòd non erat obligatus ex actis,& tamen valet ſentẽtia lata
in oppoſitum.& hunc tex.no.ibi Bald.in prin.¶ Tertiò ad idem inducit̃
tex.valde no.in materia in l.j.§.accuſationẽ.ff.ad Turp.dicitur enim ibi,
ꝙ nihil intereſt vtrum ius accuſandi cõpetat à principio,& præſcriptio-
ne ſit extinctum,vel vtrum à principio non cõpetat ipſo iure : in vtroq;
deciditur ibi per iuriſcõſultum pariformiter,ꝙ accuſatio eſt penè nulla:
quæ verba oſtendunt hoc proprie,quòd aliquo caſu põt habere effectũ.
hoc enim demonſtrat ibi dictio,pene,& tex.in ſi.qui dicit,quod tales in
cidunt in ſenatuſconſul.Turp.hoc tenet ibi Bar.expreſſe per hanc vlti-
mam rationem,quia aliàs non inciderent in Turpil . Ergo patet primò,
quòd non eſt differentia,vtrũ ius deſinat ex poſtfacto , vel nunq̃; cõpe-
tat quo ad validitatem proceſſus:item quòd proceſſus valet,ſi pars non
opponat,& iudex non repellat.Sed principaliter pondero tex.dũ dicit,ꝙ
inter illa duo non eſt differentia:vnde aut oportet dicere , ꝙ vtroq; caſu
proceſſus valeat,aut quòd vtroq; ſit nullꝰ:& per iſta apparet ſatis, quòd
iſta differentia non eſt vera.Non obſtat tex.in l.ij.de dote præle.quia di
co,quòd in poteſtate teſtatoris qui dum diſponit & grauat heredẽ,quòd
ſuſtineat iudiciũ de facto, non eſt,nec eſt facturus,pars iudicij inducere,
ꝙ quando lex prohibet aliquem agere,ipſe habilitetur ad agẽdum, quia
non põt tollere prouiſionẽ legis,maxime prohibitiuã , cui etiam partes
non poſſunt renunciare per pactum:vt l.nemo poteſt. cum materia . de
leg.j.& per gl.in rub.C.ne fideiuſ.do.dẽ.Sed licet hoc non ſit in poteſta
te teſtatoris,hoc tamen eſt in poteſtate hæredis conuenti,qui eſt reus &
pars iudicij ex autoritate legis,& eius diſpoſitione , quoniam eſt natura
exceptionis declinatoriæ,per quam quis repellitur ab agendo,vt debeat
opponi ante litis.conte.li.Recedendo ergo ab iſta diſtinctione, debes ſci
3 re,quòd ca.in c.ſi duobus.extrà,de ap.communiter omnes tenent,ꝙ†qñ
iudex ſcit agentem agere ſine actione,vel actor ipſe hoc ſcit,ſententia &
proceſſus eſt nullus,quia iudex & pars verſantur in dolo intentãdo ius,
quod ſibi non competit.Sed iſta ratio non eſt ſufficiens cum reuerentia,
quia dolus iudicis non reddit ſententiam nullã, niſi quando iudicat per
ſortes cõiter:vt l.ſi pupillo.ff.ad Tre.& plene declaratur in l.ſi is ad quẽ.
ff.de acquiren.hæ.& ſimiliter dolus partis,niſi ſentẽtia feratur in abſen-
tem,& per falſas allegationes:vt declaratur in prædictis iuribus, & pro-
batur in l.eleganter.§.ſi quis poſt.in verbo,dolo.facit.ff.de condi.indeb.
Bald.tamen in l.non dubium.in ſi.C.de legi.tenet expreſsè, ꝙ qñ iudici
conſtat ex actis ius accuſandi non competere ipſo iure,iudicium eſt nul-
lum.Amplius dicit in l.ius pluribus.in prin.de iuſt.& iu.quòd ad hoc vt
ſentẽtia lata valeat pro agente ſine actione,oportet quòd ipſe probet per
falſas allegationes ius ſibi competere:& multum ampliat iſtas doctrinas
canoniſtarũ.Bar.aũt in l.abſentem.ff.de pe.tenet expreſsè id quod ſ. di-
xi,videlicet quòd etiam ſi iudici conſtat ex actis agi ſine actione,vel offi
cio iudicis,procedit iudicium:& hoc credo eſſe veriſsimum,præterq̃; in
vno caſu ſtatim dicẽdo:nec tenet oppoſitum,ſicut alle.Bal.in l.cùm lex.
ff.de fideiuſ.in vltima q.licet enim ibi dicat,ꝙ quando lex denegat offi-
cium iudicis,vel facultatem accuſandi ipſo iure non competit iſta facul-
tas:per hoc tamen non affirmat , quòd proceſſus ſit nullus , ſed inducit
alium effectum hoc qđ dixi:quia ille cui nõ competit ius accuſandi , vel
aliud officium iudicis,ipſo iure poterit repelli exceptione declinatoria à
limine iudicij,prout ipſe eleganter declarat in l.nam & poſtea . in princ.
ff.de iureiur.In vno tamen caſu credo proceſſum eſſe nullum,& ſenten
tiam,quæ conſiderat Bald.eleganter in l.ij.C.de iudi.in vl.col. cuius di-
cta etiam adducit hic d.m.videlicet quando ille qui agit ſine actiõe,nar-
raret aliquid in libello,per quod appareret quòd ipſe agit ſine actione:
verbi gratia,ſi ageret ex pacto nudo,quòd exprimeret eſſe nudum . Nã
cùm error expreſſus in libello videatur expreſſus in ſententia,ſecũdùm
Bar.qui ita declarat in l.j.C.de error.cal.neceſſe eſt dicere,quòd error iu
ris ſit expreſſus in ſententia,& ſic erit nulla:vt l.ij.C.quando prouo.nõ
eſt nec,cum ſi.Et iſto modo intelligo tex.qui fortiter vrget in oppoſitũ
in l.j.§.ſi.ff.quando dies vſusfruc.le.ce.dicitur eñ ibi, ſicut etiam decla-
rat gl.ꝙ quia vſufru.legato in diem,ante diẽ actio nõ cõpetit ipſo iure,il
le qui agit ante diem nihil agit:alijs autem caſibus,vbi ante diem oritur
actio,male agit.& tamen in hoc ſecundo caſu poſſet repelli agens per ex
ceptionem.Vnde manifeſtè datur intelligi,ꝙ in primo caſu vt ſit differẽ
tia de primo ad ſecũdum,etiam ſi pars nõ excipiat,iudicium non proce-
dat.Vel potes dicere,quòd eſt differẽtia in hoc,quòd iudex poteſt repel
lere in primo caſu agentem de facto,ſed non in ſecundo.Sed iſta reſpon-
ſio non placet,quia etiam quando obſtat exceptio , & conſtat iudici ex
actis,iudex aliquando ex officio poteſt repellere agentem,iuxta ea quæ
ſcribit Bar.plene in l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.in ver.in opponendo.
ff.de

ff.de pact.in l.qui ita.§.eum qui ita.& ibi dicemus.j.e. vnde prima solutio est melior. Et qa omnes concedunt, q iudex pôt repellere agentem de facto, ex officio proprio, quãuis hoc regulariter sit verum, in vno tñ casu est dubitabile: videlicet quãdo pars prohiberetur excipere cõtra agẽtem in odium sui: super quo Bar. dicit eleganter in l.fi.§.si stipulator.ff. de eo per quẽ fac.est. quòd etiam illo casu, quando iudici constat agi sine actione ex actis, ex officio pôt repellere agentẽ. Sed Bald. sentit oppositũ in l.cùm mulier.in sua repe.so.ma. Et sequitur Pe.in c.j.de consti.chart. xxxiij. hoc etiam confirmatur ex doctrina no. quam posuit Inno.in c.in 4 timauit.extrà, de testi.†vbi dicitur, q quando pars repellitur ab excipiẽdo in odium sui, iudex nunquam pôt supplere defectum partis. & hoc videtur magis æquum, vt pœna imponatur parti, non possit elidi per gratiam iudicis. & ista sufficiant in isto articulo. Franciscus Arc.

SVMMARIVM.

1 ☞De potestate patris ficta an idem dicatur quod de vera.
2 In summa & quãtitate temporis remanet maior numerus temporis, & non minor.
3 Intra Calendas promittere tantum est, quantum promittere Calendis.
4 Quæstio pulchra hic ponitur in materia alternatiuę.

Filius dum. Quicquid quærit filius, querit patri, si redijt ab hosti. Et in alternatiua summarum maior summa est in obligatione: sed in alternatiua temporis econtra est maior summa. Concordat tex. qui opti 1 me declarat istam legem in l.si stipulatus fuerim x.aut xv.j.e. ¶ † No. q sicut vera potestas patris in filio facit vt quicquid acquirit filius, acquirat patri, ita ficta potestas quæ inducitur ex l. postliminij reuerso patre ab hostibus. Si autem pater moreretur apud hostes, tunc actio remane☞ret apud filiũ: vt lege, finali. & quod ibi notatur. C.de sent.pas. ¶ †Secundò not. ibi: quinque debentur. quòd sola minor summa est in obligatione. & hoc tenet hic gl. tua, & bene. Vnde si debitor eligat soluere maiorẽ summã, quicquid soluit vltra minorẽ ex certa sciẽtia donat. secũdũ Bal. in l.si duo.in prin.j.e.& bene, quicquid dixerit gl. quæ tenuit op 2 positũ in l.si ita relictũ.§.fi.ff.de leg.ij. ¶ †Tertiò no. in ver. & si intra. q in summa & quãtitate temporis remanet maior numerus tẽporis, & nõ minor: quia iste maior numer⁹ quo ad ipsam obligationẽ, facit q minus est in obligatione, quàm si aliquid deberetur breui tẽpore: vnde ille qui petit ante diem, dicitur petere plus tempore: vt Insti.de act.§.plus. & l. j.C.de plus pe.& ibi no.& in c.j.e.ti. Et hũc tex. allegauit contra quædã 3 dicta d.m. in l.j.§.si quis simpliciter.s.e. vbi debes videre. ¶ †Vltimò no. q tantum est promittere intra Calendas, quantũ promittere Calendis: de quo dicetur statim in l.qui ante Calendas.j.e. ¶ In gl. super verbo, debetur. Mod. hic tractant materiam, quõ in alternatiua summarũ vel specierũ vtrũq; vel alterũ tantũ sit in obligatione, referẽtes dicta Bart. in l. si duo.j.eo. quæ declarat vt plene scripsi in d.l.si duo. Et similiter vide ibi q.no. quã ponit hic d.m. nũquid in cõstitutione dotis in alternatiua summarũ maior summa sit in obligatione, nõ minor. Et similiter in relicto ad pias causas, q ego declaraui in dicto loco, & addit tex.no.in l.Titia.§. fi.de au.& ar.le. vbi probat̃, q licet in dubio in legato debeat̃ id quod est minimũ: vt l.apud Iul.§.Seio.de leg.j. fauore tñ piæ causæ debetur id qđ est maximũ. & est casus no. quẽ ibi põderat Bar. ad hoc in l. Titia.§.fi.ff. ☞de au.& arg.leg.& Bal. in l.si nõdũ.C.de fur. ¶ †Secũdò adde ad ea quæ scripsi in l.si duo. q sicut in alternatiua summarũ intelligit̃ etiã in obligatione summa: ita & in alternatiua quotarũ, qñ electio est debitoris: ita videtur probari secũdũ vnum intellectũ in l.qui cõcubinã.§.j.ff.de leg.iij. dicitur em̃ ibi, q si testator legat vxori vnã ex partibus hæredũ suorũ, q erant dispares, minima pars est in legato. Nec ob. tex. in fi. dũ dicit, q hoc est ideo, quia ad hæredẽ pertinet electio, quã partẽ velit eligere. nã cũ illa sit ratio decisionis prætoris, nõ significat hoc qđ videtur sonare verba, q vtraq; portio sit in legato, maior.s.& minor, sed hoc significant, q qa electio pertinet ad hęredem, & sic ad debitorẽ: ideo qđ est minus, est in obligatione, qa nõ præsumitur debitor velle dare partẽ maiorẽ, quia minor non est onerata legatis & fideicommissis, & maior est multum onerata. Vnde solutis legatis maior pars remanebit forte minor, & tamen habito respectu ad quotam est maior. Possumus ergo concludere in effectu, quòd aut potest interesse debitoris aliquo casu soluere magis quotã maiorem, quàm minorem, & tunc vtrunq; sit in obligatione, & debet fieri electio, sicut in casu posito in d. §. j. Aut non potest interesse debitoris aliquo respectu dare maiorem, & tunc sola minor quota sit in obligatione, quando est electio debitoris, quia est eadem ratio quę in summis: & similiter possum⁹ dicere, si electio sit creditoris, vt videamus vtrũ possit interesse eius potius accipere minorem partem quàm maiorem: sicut ego tetigi in l.plane.§.pe.ff.de legat.j. Et hoc esset desiderandum, si regulariter quando est electio creditoris, sola maior summa sit in obligatione: vt sentit ibi Pau. de Cast. Sed quia communis opini. est in oppositum, ideo 4 in creditore ista consideratio non est necessaria. ¶ † Tertiò adde, nunqđ in alternatiua legis sit seruanda dispositio istorum iurium, vt respectu summarum minor summa sit in obligatione, sed respectu temporis minus tempus remaneat in obligatione. Et vt intelligas vtilitatem quęstionis, formo tibi quęstionem quam hic tangit Pau. de Cast. subtilis doctor. Dicit statutũ, in ciuitate Patauina, quòd si clericus agat contra laicum in foro ciuili, non debeant seruari statuta in fauorem eius, sed canones, si voluerit laicus. Modo accidit, q in iudicio seculari fuit lata sentẽtia cõtra laicum, & erat statutum in ciuitate, q à sententia deberet̃ appellari infra triduum, laicus non appellauit infra illud tempus, vnde dicebat clericus, q sententia transiuerat in rem iudi. respondebat laicus quòd sibi debebat seruari ius cõmune: secundùm quod potest appellari infra x. dies, etiam de iure canonico: vt c. quod ad consultationem. de re iud. Replicat̃ ex parte clerici, quòd laicus deberet eligere vtrum clericus vellet seruare statuta, vel ius commune. & quia non elegerat, debebat seruari statutũ. Et dicit super ista quæstione respondisse, quòd quia in alternatiua tẽporis longius tempus solum est in obligatione, nec est opus aliqua electione, vt plene dixi in voce, non erat necesse quòd laicus elegisset, sed ipso iure poterat appellari infra x. dies. Sed cõtra istam doctrinam faciũt duo fortiter, & primò tex. in l.si pupillorũ.§.si prætor.ij. responso. ff. de re.eorum. vbi dicitur, quòd in alternatiua prætoris, quæ ponit̃ inter plus & minus, est electio tutoris, & potest facere quodcunque vult: ergo solum quod est minus non est in dispositione. Sed ad illum text. possumus dicere, quòd obligare rem sit minus quàm vendere. potest tamen interesse pupilli, vel tutorum magis vendere quàm obligare, si forte non inueniret pecuniam mutuo sine grauibus vsuris. ¶ Secundò & fortius contra istam doct. facit tex. no. quem ibi no. Cy. in addi. & Bald. post eum in l.tutor.ff.de testa.tu. vbi dicunt, quòd quando in alternatiua personarũ expresse ponitur electio in persona habentis eligere, vt ista expressio aliquid operet̃ ex intentione partium, alternatiua non resoluitur in coniũctam, secundùm regulam. l.cùm quidam. C.de verb.sig. Eadem ergo ratione dicemus in casu nostro, quòd propter electionẽ expresse datam laico vtrũq; sit in obligatione, seu in dispositione legis, vt ista electio expresse collata aliquid operetur: bene facit quod habetur in simili in l.si ita legatum.§.illi si volet.ff.de leg.j. Et per hoc potest inferri vnum nouum dictum in materia nostra, quòd si debitor promittit x. aut xv. prout ipse elegerit, vel prout voluerit: isto casu in alternatiua summarum vtrũque est in obligatione: videtur enim stipulator habuisse spẽ forte ex aliqua causa extrinseca, quòd debitor esset liberalior in eum, licet lex in dubio hoc non præsumat. Franc. Arc.

SVMMARIVM.

1 ☞Promittens ante Calendas debet expectare finem diei Calendarum.
2 Dictio, intra, ex sermonis proprietate complectitur extremam diei partem.
3 Dictio, ante, quam significationem habeat.
4 Sententiæ verba sunt stricti iuris, & nihil suppleri debet vltra quod expressum est.
5 Reus non comparens etiam actore non comparente, quo casu puniatur.
6 Actus ad quem quis citatur, si fieri consueuit certa hora, ad illam intelligitur quis citatus, licet non exprimatur in citatione.
7 Citatio per edictum quando fieri possit.
8 Absens de longinquo an possit citari ad totam causam.
9 Citatio generalis an sufficiat ad hoc vt quis non debeat citari ad audiendam sententiam. & vide in nu.10.

Qvi ante Calendas. In gloss. j. ibi: sed in die Calẽdarum differt. Ista gloss. reprehenditur communiter ab omnibus, quia est contra text. in l.stipulationes non diuiduntur.§.j.j.eod. Et ideo gloss. in l.cum qui ita.§.qui ita.j.eod. eam reprehendit, concludens 1 in effectu, †quòd etiam ille qui promittit ante Calendas, debet expectare finem diei Calendarum: vnde non agit nisi post Calendas. ¶ Sed extra gloss. Bar. opponit contra istum text. d.l.si ita fuerit.§.fi.de manu.testamento. vbi dicit probari, quòd qui promittit soluere ante Calendas, potest soluere quandocunq;: vnde ipse distinguit, quòd aut quæris vtrũ stipulator possit agere ante diem Calendarum finitam: & non potest, sicut si esset facta promissio Calendis: & ita loquitur hic. Aut quæris vtrũ debitor ipse possit soluere quandocunque, & tunc potest quandocunq; soluere: ita intelligitur l. contraria. Sed illa l. prima facie non videtur loqui in casu nostro: nam loquitur de dictione, intra, non de dictione, ante. Sed nisi compleretur aliter argumentum, posset responderi quòd Bart. arguit à fortiori: quia si obligatus soluere intra Calendas vel intra annũ potest soluere quandocunque, multo fortius ille qui est obligatus soluere ante Calendas: quia ista verba magis expresse videntur significare, quòd ante terminum Calendarum possit fieri solutio; & ista fuit mens Bartol. etiam in l.hoc iure.s.eodem. & in l.in illa. dum reprehendit quandam solutionem positam in gloss. quæ facit differentiam vtrum promittatur Calendis, vel ante Calendas: per c. commissa. de elect. libro vj. vbi proprie ponitur dictio, infra, quam ipse intelligit æquiualere huic dictioni, ante. Sed contra Bartol. arguo tripliciter. & primò ex mente do. mei

e hic, licet ipse non ita formaliter dicat: † nam secudùm eum & rectè dictio, intra, ex proprietate sermonis cōplectitur extremā diem termini: vt l. j. §. quod diximus. ff. de suc. edic. alleg. gl. ij. q. vj. anteriorum. & Ant. de But. in c. præterea. de ap. & ego adduxi tibi Bar. in l. illas. s. eo. qui alle. eandē l. in l. j. in prin. de offi. præfect. vr. Sed ad hoc pōt responderi, ꝙ dictio, intra, vel infra, bene complectitur extremitatem termini, quo ad potestatem implendi id quod est implendū, sed non quo ad necessitatem, vt non possit fieri implemētum, nisi vltima die termini: imo videtur posse fieri, quādocunq; ex proprietate sermonis. scdm gl. no. in cle. ij. in verbo, infra terminū. de ap. Et hoc tenet ibi expresse Bar. in qōnibus, dū dicit ꝙ qui habet terminum probandi infra octo dies, quādocunq; infra terminū pōt producere testes: vt statim dicetur. Sed contra Bar. fortius facit, qa in d. l. si ita fuerit. §. fi. licet scdm exemplū ibi positum loquatur in eo qui tenet partes rei. i. in seruo qui debet implere cōditionē, in primo tamen exemplo loquit̄ in seruo q tenet partes stipulatoris. qa relinquitur ibi libertas seruo infra annum à morte testatoris: vnde seruus ibi qui debet consequi libertatem infra annum, manifeste tenet locum actoris seu stipulatoris. Tertio cōfirmat̄ ista cōclusio, quia tex. in l. cum qui ita. §. q ita. j. e. ij. rñ. dicit, ꝙ ille qui stipulat̄ ante Calendas, nihil differt ab eo qui stipulatur Calendis. Sed scdm dis. Bar. differret, qa quādo ista dilatio esset apposita fauore creditoris, in vno casu posset sibi auferre cōmodum dilationis, in alio non: & sic interesset qūo quis stipularetur, etiā ex parte stipulatoris. Dicendū est ergo secundū Ang. & secundū do. m. hic, & Ioā. de Imo. in l. illa stipulatione. s. eo. ꝙ ibi est speciale fauore libertatis, in cuius fauorē dicit hic Ang. etiam induci, quòd etiam si conditio apponatur libertati per ablatiuū: vt si dederis x. Calendis, vel in anno, esto liber. quādocūq; terminus sit appositus fauore creditoris, possit fieri solutio ante finem termini: per l. iij. §. Stichus annua. ff. de statuliber. Sed cū reuerentia ille tex. facit in oppositum, quia iurisconsultus dicit in vno ex illis ver. ꝙ per istā interpretationē, videlicet ꝙ possit solui initio tēporis, fit fauor vtriq;, & hæredi qui recipit non expectata dilatione, & seruo qui statim consequitur libertatem. Sed hoc esset falsum, si dilatio fuisset adiecta pro interesse, & fauore creditoris: vnde ibi potius probatur oppositū à cōtrario sensu: & secundū hunc in libertate esset differentia inter, promittere Calendis, vel intra Calēdas. Quia in primo casu esset expectanda dilatio adiecta fauore creditoris. in ij. no. vt d. l. si ita fuerit. in fin. Sed contra istam decisionem Ang. opp. do. meus. de l. si triennio. ff. de statuli. quæ est difficile contrariū secundū eū: & allegatur in glos. in d. l. iij. §. Stichus annua. vbi videtur probari, ꝙ seruus non pōt implere conditionem initio temporis: vnde ipse rñdet, ꝙ aut illa l. est intelligēda, quando terminus est appositus fauore hæredis. & secundū hoc recederet ab opi. Ang. vel dicas, secū dùm eum, ꝙ illa l. loquitur de rigore. & l. contraria loquitur de ęquitate propter verbū benigni⁹, qđ est in tex. Sed illa lex cum reuerentia nihil facit, & glos. soluit optime in d. l. contraria. nam ibi ille qui debebat implere cōditionē, non offerebat totū in prin. tpis, sed partē duntaxat. Vnde nō est mirum, si hæres non tenebatur recipere, & seruus nō cōsequebat̄ libertatē, qa cōditionis implementū in psona vnius non debet scindi, etiā si habeat dare plurib⁹. l. cui fundus. in prin. de cōdi. & dem. & credo fuisse ex inaduertētia, aut quia liber eius

3 erat corruptus. † Et qa verbū, ante Calēdas [a], hic

a accipit̄ seu opponit̄, ante Calendas. s. finitas: ideo inducit hic Bar. istas ll. ad qōnem de testibus, quorum vnus dicit, quòd hoc fuit factum ante guerram, & alius post guerram, quod nō dicuntur contrarij, quia pōt exponi hoc modo, ante guerram. s. inceptam, & non finitam. Super qua quæstione vide quod plene scribit Barto. in l. ij. §. creditum. si certum peta. & quod ipse idem notat post Iacob. de Aren. in l. insulam. §. j. solut. matri. Et ad materiā quam ipse ponit in d. §. creditū,

b vide duo optima iura, q̄ probāt ꝙ de proprio significatu dictio, ante, [b] debet exponi ante actum initiatum: vnde vide tex. in l. si quis id quod. §. si dū proponit̄. s. de iurisf. om. iu. & in l. ij. & quod ibi per Bal. C. ne de statu defun. & bonū tex. in l. anniculus. in fi. cū l. seq. ff. de verb. sig. ¶ Extra gl. & materiā huius l. mouet hic Bar. no. q. quādo reus est citatus ꝙ compareat infra xxx. dies, quorum x. assignantur pro primo: x. pro secundo: & x. pro tertio, & peremptorio. Et præsupponitur in qōne, ꝙ reus in primo termino cōparuit, & in secundo: sed in tertio cōparuit actor, & non reus. quæritur, vtrū virtute vltimæ cōtumaçię possit procedi contra reū, qui cōparuit in primis terminis ipso actore non comparētе. Cuius dictis, quæ posuit hic, & in l. prætor. §. fi. s. de no. ope. nun. adde secundùm Io. de Imo. ꝙ hic pn̄t considerari tres casus. Primus est, quādo iudex licentiauit reū in primis terminis eo animo vt esset licētiatus ab omnibus terminis: & sic voluit circunducere edictū. Secundus est, quando iudex licētiauit reū à primo termino, ita tamen ꝙ voluit eū cōparere in terminis sequentibus. Et ista duo membra sunt expedita: & in his sentit cum Bart. in effectu. ¶ Tertius casus est, quādo iudex simpliciter licētiat reum, nec apparet quo animo id fecerit: & hic ipse contradicit Bar. & sequūtur opi. Ia. & Spe. in ti. de cita. §. viso. ver. item quid si in dic. dicit em̄, ꝙ in dubio verba iudicis debēt intelligi, vt reus non videatur licētiatus ab omnibus

4 terminis, sed à primo, in quo comparuit. Mouetur duplici ratione. † Primò quidem, quia verba sententiæ sunt stricti iuris, & nihil debet suppleri vltra id quod est expressum: vt l. j. C. si plures vna sen. & ibi per Bart. in l. diui fratres. ff. de lib. cā. quā adducit Bar. in l. si expressum. j. de ap. Vnde quia iudex non expressit se licentiare pro omnibus terminis, hoc nō potest ibi subaudiri. Secundò, quia iudex præsumit̄ in dubio habere animum expediendi causas, quanto citius pōt. l. properādū. in princ. & in §. sinaūt vtraq;. C. de iudi. Sed citius expedietur causa, si iudex non videtur licentiasse ab alijs terminis, quia non erit danda noua dilatio in noua citatione: ergo in dubio non præsumitur hoc voluisse. Sed his rationibus de facili pōt responderi: nam primū dictum procederet, quando licentia fuisset limitata ad primū terminū: sed si simpliciter reperiretur in actis, & recessit licentiatus &c. tunc ista indefinita locutio posset æquipollere vniuersali: sicut communiter facit in dispositione hominis, vbicunq; est eadem ratio omniū in vniuerso cōprehēsorū. l. si pluribus. de leg. ij. Et posito, ꝙ ista responsio nō sufficeret, est alia quæ nō pōt euitari, per quam similiter tollit̄ secundum arg. nam si citatus sub forma prædicta videtur citatus sub conditione, in ij. & tertio termino, si in primo non comparuerit, vt fatetur Bar. Io. And. qui tenet opi. Bar. in addi. Spe. in tit. de cita. §. viso. ver. præalle. l. vbi alle. tex. in c. ij. de testi. cogen. Ad probādum hoc manifeste patet, quia intētio iudicis dum assignauit istos terminos fuit, vt in terminis conditionaliter assignatis, si deficeret conditio, reus nō tenetur comparere. Si ergo à principio fuit huius voluntatis, licētiando postea reum præsumitur ꝙ perseuerauerit in eadē volūtate. l. cū hic status. in prin. de do. inter vi. & vxo. & in c. maiores. cum ibi no. de pact. Vnde reiecta ista doctrina tanꝗ falsa, debes scire quòd d. m. hic dicit opi. Bart. esse verissimā, pro qua alle. sing. & nouū, secundùm se. in l. ex consensu. §. fi. de ap. dicitur em̄ ibi, ꝙ si reus condēnatus non cōparuit ante diē præfinitū in edicto proposito, secundùm ordinē iuris, non pōt appellare, qa erat in potestate eius rumpere denūciationē edicti, respondendo pro tribunali vel defendendo se, intellige per alium. Ecce ergo secundū eū, ꝙ si reus citatus comparet in primo termino, extinguitur dilatio incontinenti, intellige nisi appareat iudicē reseruasse. Sed mirandum est, qūo attribuit sibi istū tex. quē Bal. alleg. in hoc arti. in l. consentaneum. C. qūo & qn̄ iudex. vbi dat ei verū intellectū, vt statim videbis. dicit em̄ ꝙ opi. Ia. de Are. est vera, nisi reus cōpareat in primo termino actore. s. præsente: quia tunc ex quo vtraq; pars fuit in iudicio, ruptus est totus terminus assignatus, & consumptus: alle. istū tex. in verbo, rūpere. Et secundū hunc intellectum non facit pro d. m. quia præsupponit, ꝙ actor erat pn̄s, sicut & reus in primo termino: & iste est verus intellectus illius §. manifestissimè tollitur ex fine tex. dū dicit, ꝙ potuit rumpere edictum respondēdo, vel nisi esset defensus. Sed responsio & defensio quæ dicit processum in causa, non haberet locū reo cōparente, & actore non comparente, nisi in vno casu sin. quem statim dicam, imo aut cancellaretur edictū, aut differretur cognitio in dilationem sequentem: vt l. post edictū. in princ. §. j. ff. de iudi. Præterea ille tex. potest intelligi, nō quādo fuerunt dictæ tres denunciationes factæ successiuè, sed quando fuit assignatus vnicus terminus, & peremptoriè, iuxta formam. l. ad peremptorium. s. de iu. & ponit Bart. in l. si finita. §. Iul. de dam infec. Vnde quicquid dicant isti Moder. sequenda est sententia Bar. per rationes suas, quæ sunt optimę. Et adde ad prædicta quod singulariter ponit Bald. in l. j. C. quorū app. non recipi. vbi dixit, ꝙ si actor qui fuit contumax in primo termino, comparet die sequenti, eadem hora non extinguerentur termini sequentes, nec diceretur contumax. Ita sentit ibi dū alle. dicta Ia. in l. prætor. §. fi. de nou. oper. nun. & credo quòd fundauerit se, licet non alle. in his quæ habentur in c. consuluit. de offic. dele. Sed hoc haberet locū, quando apparet ꝙ iudex vellet expectare: aliàs istud dictum esset dubium. Et quia doctor. mouēt quæstionem, quando reus comparuit, & non actor, vel econtra: & di

a ¶ Verbū, ante Calēdas. Adde Cy. in l. j. C. qn̄ di. l. e. ce. Bartol. in l. ij. in §. creditur. ff. si cert. peta. Bar. in l. si sine. ff. đ duobus reis.

b ¶ Dictio, ante. Adde doc. in c. cū tu. đ testi. & per Bar. cōsil. incip. pluries cōtingit.

& dicunt quòd non comparens est contumax, & condemnatur in expẽ- sis. Adde quòd si in primo termino neuter cõparet, reus non esset contumax, quia nõ esset cum quo procederet: ar. l. ij. in fi. si quis in ius vo. nõ ie. Hug. tñ dixit sing. quòd quando reus promisit se sistere in iudicio, et si actor non compareat, non comparendo incidit in pœnam: & sic erit cõtumax ad pœnam incurrendam. Ita no. ipse in l. fi. §. si stipulator. ff. de eo per quem fa. er. quod tamen ibi reprehenditur cõiter per docto. †In vno tamen casu punietur reus non cõparens actore non comparente, videlicet quando causa pòsset simpliciter expediri in absentia actoris: gloss. est no. quæ hoc determinat in capitulo, cupientes. §. quid si per xx. in verbo, opponentes. de elect. libr. vj. Reperitur etiam alius casus, in quo reus non comparens in prima actione non censebitur contumax: de quo vide no. per Ang. in rubri. ff. in ius voca. vt eant. Et aduerte, quia Bart. hic sentit in quæstione quam format de eo cui assignatur terminus ad probandũ infra octo dies, ꝙ citatio nõ possit fieri sine termino certo, quo ad diem & horã: per l. aut qui aliter. §. j. ff. quod vi aut clam. super quo vide quod plenissime scripsi post eũ in l. liber homo. §. x. j. eo. & vltra ea quæ ibi allegaui vide no. tex. in auẽ. de exhi. & intro. reis. §. si verè etiã. in verbo, inducias certas. per quem Ang. tenet opi. Bart. in l. per interualla. vbi no. loquitur de iud. & hoc si iudex virtute citationis velit procedere tã quàm cõtra cõtumacẽ sup actu excipiẽdo, secus si simpliciter citet aliquẽ sub cõminatione mulctæ, ꝙ cõpareat corã se: alle. tex. no. & bene facit in c. eos. §. j. de sen. excom. lib. vj. Et ex hoc infert Bar. in consil. suo clxxvj. ꝙ si aliquis citatur vt cõpareat ante nonã, debet intelligi ante nonã. s. finitam, & sic tenebitur cõparere in fi. illius horæ: nã si intelligeremus ante nonã. s. initiatã, citatio esset nulla, non contineret certam horã. Dicit tamen not. Inno. & Io. An. in nouella in c. quod nobis olim. de elec. quẽ refert & sequitur Bald. in c. j. de mili. vas. qui cõtu. est. †ꝙ si actus ad quẽ quis citatur consueuit fieri certa hora, ad illam horã intelligitur quis citatus, licet non exprimatur in citatione: & quia Bar. hic ponit regulã, ꝙ cõtumax in vno actu[a] non videtur contumax in alio: adde gl. secundũ Moder. quæ hoc idẽ dicit in c. cũ qui. de dolo & cõtu. lib. vj. Et eandẽ doctrinã posuit Bar. in l. si prius. ff. de no. ope. nũ. & est tex. not. quẽ põderat ibi Bal. ad hoc in l. ij. §. sed quia veremur. C. de iur. ca. vbi etiã dicit, ꝙ cõtumax in vno articulo, videẽ etiã cõtumax in qualitate cohærentiæ articulo. Spec. aũt sensit & notabilius in ti. de positionibus. §. viij. versus fi. ꝙ ille qui est cõtumax in respondendo positionibus, in quibus principaliter stat fundamentũ probationis, censetur cõtumax quo ad totã causam: & ideo potest procedi cõtra eũ vlterius non citato: & ita dicit se pronũciasse de mandato Clementis. Sed hanc doctrinã reprehendit Io. An. & merito per prædicta in c. ij. de cõfes. lib. vj. quẽ ibi sequũtur Mod. & quia vt s. dixi, quando terminus assignatur ad probãdũ, non requiritur citatio, si testes producantur in fi. termini: sicut tenuit Bar. in l. itẽ illa. in princ. de cõsti. pec. & Bal. in l. si qñ. C. de test. & in l. j. si quis cautio. quæ dicta adducuntur hic per Mod. & per d. m. in l. si ita relictũ. §. Pegasus. de le. ij. secus si probatio fiat infra terminũ. Adde ꝙ ex hoc fit duplex illatio hic per d. m. Prima est, quòd debet adhiberi cautela, quæ seruaẽ in practica, vt moueaẽ pars aduersa, quatenus singulis diebus & horis intersit ad videndũ iurare testes, & produci instrumẽta: & hanc ponit Bal. ĩ d. l. si qñ. & Bar. in simili q. in extrauag. ad repri. ¶ In gl. super verbo, per edictũ. quæ cautela licet admittaẽ semp in practica, videẽ tñ iniqua prima facie: quia sic cogeẽ aduersarius cõtinuo stare in iudicio durante toto termino, & frequẽter poterit frustrari, si sic nõ faciat, qa nescit horã in qua ille q habet probare sit producturus testes, vel instrumẽta, cũ tñ hoc sit absurdũ, ꝙ semper habeat stare in iudicio ad minus horis iuridicis: sicut declarat Bart. in dicto verbo, per edictũ. Præterea causaẽ imparitas inter reum & actorẽ: quia actor volens probare poterit cõparere in iudicio durante termino, qñcũq; vult, nec cogetur semper stare in iudicio: & secus erit in reo, quæ imparitas vitaẽ in iudiciis: vt l. fi. C. de fruc. & li. expẽ. & not. in l. inter stip. §. j. j. e. & hoc esset æquius, in practica tñ obseruatur contrariũ propter expeditionem litium. Secũdò infert hic d. m. ad no. q. quã posuit Bal. in c. j. §. sancimus. quo tẽp. mi. inue. vbi dixit ꝙ si termin⁹ est statutus à lege vel ab homine ad causam diffiniendã, arbiter põt ferre sentẽtiam vltima die termini pte nõ citata: alle. Bar. hoc tenentẽ in pl'ibus locis. Sed vt dicit d. m. & bene in lect. suis hoc non reperiẽ. Ipse verò Bal. in auẽ. ei q. C. de tẽpo. ap. dicit hoc esse verũ, qñ terminus est præfixus ab homine, puta à cõpromittẽtibus: secus si sit pręfixus à iure: verbi gratia, ex forma statuti per tex. in d. auẽ. ei qui. Sed ista sua diuinatio videẽ destrui in l. ij. C. e. vbi probaẽ, ꝙ etiã in termino legali põt procedi nõ citata parte in fi. termini. D. m. hic referẽs ista dicta tenet opi. Bal. in §. sancimus. per ea quæ dicta sunt s. in termino probatorio, ꝙ in vltima die termini citatio non est necessaria. Sed qõ proposita videtur multũ differre ab ista, qa hic terminus erat statutus parti ad probãdũ: & qa nõ põt fieri probatio legitimè, nisi parte citata, virtualiter videẽ includi, ꝙ pars etiã in extremo termini debeat interesse: quia q vult vnũ, videẽ velle aliud, sine quo illud esse nõ potest. l. illud. in fi. cũ si. ff. de acqui. hæ. & no. in l. ij. de iurisd. om. iu. Sed in q. prædicta licet sit statutus terminus iudici ad causam expediẽdã, non sequiẽ, ergo videẽ statutus terminus parti ad cõparẽdũ: qa reguẽr neq; terminus statutus parti videẽ statutus iudici, neq; ẽ cõtra statutus iudici videẽ statutus parti, secũdũ Bar. & alios in l. ij. §. quod actor. C. de iur. ca. Vnde cogitãdũ est vsq; ad lec. se. vtrũ possit sustineri ista doctrina Barto. in d. §. sancimus. Vltimò tractãt hic Mod. plenè, quomodo possit citari[b] ille qui abest de lõginquo: super quo dic vt hic per doct. †Quorũ dictis adde ĩquãtũ dicunt aliqui, ꝙ citatio põt fieri per edictũ,[c] ꝙ regulariter illa citatio non permittiẽ, præterq; in casibus expressis in cle. j. de iudic. & hoc etiã credit Bar. esse verũ de iure ciuili: vt ipse no. in extraua. ad repri. super ver. per edictũ. circa princ. & refert & sequitur hic Io. de Imo. Tex. tñ in l. itẽ veniũt. §. petitã. el j. videẽ simpliciter permittere talẽ citationẽ fieri, & similiter in l. & post edictũ. & in multis aliis ll. sed possunt restringi, qñ bono viro, id est iudici hoc æquũ diciẽ, & dicit Bar. in loco alle. Dicit tñ Bal. sing. in l. j. in fi. cõmenti. C. de sum. tri. & fi. ca. ꝙ valet statutũ, quo caueẽ vt forẽsis qui reliquit ĩ loco, possit citari per schedulã affixã colũnæ: qa ex quo nõ possidet immobilia, est suspectus de fuga. & cõtra taliter suspectũ põt fieri citatio per edictũ: alle. Inn. in c. ex literis. extrã. de excessi. præla. ¶ Secũdò adde quod no. Io. Moder. & Io. An. no. ad propositũ in c. Roma. §. contrahẽtes. de fo. cõpe. lib. vj. vbi volũt, ꝙ qñ citatur ille qui est extra territoriũ, possit citari p edictũ, quod dictũ nõ affirmo nũc, vide etiã glo. & Ang. super citatione faciẽda per edictũ. in auẽ. de lit. §. oẽm. ¶ Tertiò adde inquãtũ Bart. in extrauag. ad repri. in verbo, edictũ. & in l. iij. §. Stichus oĩa. de sta. lib. quæ dicta allegaẽ hic per Mod. & Bal. in l. si accusatoribus. C. de accu. quẽ adducit hic do. meus, & Ang. qui posuit hanc q. no. l. si prætor. in prin. de iu. ꝙ põt aliquis citari ad totã cãm: & tunc secũdũ eos poterit procedi absq; alia citatione, et ad sentẽtiã diffinitiuã, quod videtur probari elegãter in d. l. si prætor. nã Io. An. & Host. in c. ij. de do. & cõtu. lib. vj. tenent idem quo ad procedẽdũ in cã: sed de sñia aliter sentiũt, vt j. dicam. & alleg. Inn. in c. auditis. & in c. cõsti. de proc. & in c. cõsuluit. de offi. deleg. Nã Io. An. in addi. Spe. in ti. de cita. §. viso. ver. itẽ licet in diẽ. †dicit hanc citationẽ posse fieri, qñ ille q est citandus, multũ distat à loco iudicij, aliàs grauareẽ pars, & posset appellare: qa posset inferri sibi maximũ præiudicium, vbi posset procedi ad diffinitiuã li. non cõtest. vel vbi lis esset cõte. & ille qui debet citari, taliter citareẽ: si eñ ferret sentẽtia cõtra ipsum, & esset citatus p sonaliter, nõ posset appellare, qa esset verus cõtumax. Et per hãc rationem dñs Dominicus in c. ij. præal. & Mod. cõiter hic sequũtur hãc suã doctrinam. Quòd aũt qñ quis abest de longinquo possit citari ad totã cãm, & etiã ad sententiã audiendã, probaẽ in c. cũ dilecti. de dolo & cõtu. & in c. cùm ex literis. in fi. de resti. in inte. & optimè hoc no. ibi Anto. de But. vltra ipsos in c. cũ olim. el ij. de priuile. Ista tñ opi. licet sit equa, nõ tamẽ habet rõnẽ vrgẽtem, qa imputet sibi citatus personaẽ, qui nõ cõstituit procuratorẽ idoneũ in loco iudicij: cã tñ expediẽdarũ litiũ ista opi. seruaẽ in practica. Quartò adde, inquãtũ Io. An. in d. addi. & Fede. de Se. consi. suo. clxviij. secũdùm quod alle. d. Domi. secũdũ quotã d. m. consi. clxxvj. ꝙ per primã cõparitionẽ factã per citatum resoluiẽ effectus totius citationis: vnde ad alios actus erit opus noua citatione. Sed hoc dictũ simpliciter nõ videtur habere rõnẽ, qa licet citatus ad procedendũ simpliciter in causa videaẽ citatus pro primo actu: vt l. cũ qui Calendis. j. eo. & per hoc quo ad actus sequentes debeat citari, secundùm Bar. in d. §. Stichus annua. & An. de Bu. qui alle. Fed. in consiliis suis in c. licet causam. de prob. in ij. char. tñ qñ quis ex causa iusta citatur ad totũ processum, vel ad totã cãm, etiam si cõpareat in primo actu, adhuc sub est ratio quare non debeat iterũ citari, ne. s. ille q facit citare, grauetur nimis laboribus & expensis: vt probatur in iuribus s. alle. & ideo Bart. tẽperat hoc dictum in verbo, per edictum. præalle. & sequitur d. Do. in d. c. ij. dicit enim, quòd licet reus semel comparuerit, tamẽ postea ad alios actus nõ est citandus per nuncium, vt dicunt isti: sed debet

a ¶ Quòd cõtumax in vno actu. Adde gl. in c. ij. de ar. libr. vj. Inn. in c. fi. ď iu. Cal. doct. in c. ad petitionẽ. ď accu. Pau. de Eleaza. in cle. fi. de ver. si.

b ¶ Qũo possit citari. Addẽ Bal. in l. fi. C. ď iu. domi. ĩpet, Bal. in l. si accusatorib⁹. C. de accu. Io. de Imol. in l. iiij. in §. hoc aũt. ff. de dã. infect.

c ¶ Citatio possit fieri per edictũ. Adde qui citari pñt p edicta, ꝙ solũ ordinarij & delegati à prĩcipe, secũdũ Bar. in d. extraua. sup verbo, p edictũ. alij nõ per auẽ. q semel. C. quõ & qñ iud. Ange. in l. ad pẽreptoriũ. ff. de iudi. q aũt sunt iudices q pñt citare p edictũ, viď per Spe. & ibi Ioã. Andr. in addi. ti. de cit. in §. sequiẽ. ver. & no. secũdũ Vbertũ. Bar. in l. ij. C. de iu. om. iu. Cyn. Bal. & doct. in l. sancimus. C. de iu. Bald. in l. ij. C. quõ & qñ iudex.

citari per præconē in loco iudicij, quia est pñs in loco iudicij: & tunc poterit cōparere audita voce præconis. Aut est absens à loco iudicij, & tunc poterit reputari cōtumax: qa ex quo fuit citatus ad totā causam, iudex videtur sibi præcepisse ꝙ nō discedat à loco iudicij: & sic recedens illicētiatus erit contumax, secundū Inn. in c. cōsuluit. de of. dele. & in c. ca. de pœ. & hoc sequit̃ cōiter practica. De iuris tñ subtilitate videt̃ verū id quod dixi, maxime quia nō semper permittit̃ citatio per præconem: vt in auth. q semel. & quod ibi no. C. quō & qñ iudex. 9 †Sed relinquit̃ declarandū, nūquid citatio facta ad totā causam simpliciter faciat, ꝙ qs non debeat citari ad audiendā sentētiam. Super quo dixerūt sing. Host. & Io. An. ꝙ nō sufficit citatio generalis, nisi spāliter qs citet̃ ad audiēdā sñiam: vnde boni practici dicunt, compareas ad procedēdū super tota cā, & spāliter ad audiēdā sentētiam. Ista cōclusio cōfirmat̃ per gl. sing. quæ h. d. & bene probatur ibi in tex. in cle. sæpe. in verbo, ad id. de verb. sig. Et ad ea quæ s. diximus in pe. & vl. q. Adde primò, ꝙ illa doctrina Bar. in l. itē illa. in prin. de cōsti. pe. dū vult, ꝙ vltima die termini possint produci testes parte aūt non citata, videtur esse dubia: nam tex. in l. item illa. loquitur quando ex cōsensu partiū vtriqꝫ erat assignatus terminus reo. s. ad soluēdū, & actori ad recipiēdam solutionē, q consensit in termino. Vnde non est mirū, si vltima dies interpellat vtrūqꝫ, nec est opus alia citatione, & similiter in l. ij. C. de tēp. ap. ideo appellās non debet citari vltima die termini, quia ipsi principaliter statuitur terminus: & ideo nō est mirū si videtur monitus. Sed in q. Bar. in l. itē illa. & Bal. in auth. ei q. C. de tēp. ap. terminus non statuitur illi q debet citari, sed vel parti aduersæ in casu Bar. vel iudici in casu Bald. q debet expedire cām: vnde ex hoc solo ꝙ pars aduersa sciat illa die probationes esse faciendas, vel iudicē debere expedire causam, intelligat̃ esse monita & citata, hoc nō videt̃ verū: quia cū in sñia & in actibus iudicialibus inferentibus præiudiciū citatio partis vel præsentia requiratur pro forma substāti. li, quod patet: quia illis omissis actus est nullus: vt l. si qñ. C. de test. & l. j. §. j. quę sen. si. app. rescin. ista cōsequētia non est bona, aliquis scit actum esse tali die faciendū: ergo videtur esse citatus, seu nō requiritur alia citatio. Et primò hoc est cōtra doctrinam Dyn. & Bar. in l. denūciasse. §. quid ergo. ff. de adul. vbi dñt, ꝙ quādo citatio vel denunciatio est de substantia, non sufficit simplex sciētia loco ipsius. facit optime quod ponit gl. no. in verbo, tacita monitione. in cle. j. de vi. & ho. cleri. vbi dicit, ꝙ quando triplex citatio requiritur pro forma, nō potest assignari vna pro omnibus. & hoc sequitur Bald. in c. j. de mi. va. qui cōtu. est. & in l. ij. C. de cōsti. pec. †& sic patet, ꝙ forma non pōt impleri per æquipollens: & eodem modo citatio quæ requirit̃ pro forma, nō poterit impleri per æquipollēs, quod est sciētia. Vnde dicit Bar. no. ad propositū in l. furioso. in fi. ff. de re iu. ꝙ si pars est præsens in iudicio, nō tñ propter audiēdā sentētiā, quia nō fuit citata: & audit iudicem legentē sententiam ex solo quod intelligat ferri sentētiā in causa sua, non videt̃ citata: & per cōsequens sentētia est nulla, si fertur cōtra eū modo, si præsentia & sciētia actus qui geritur in præsentia nō habet vim citationis, multo minus sola scientia sine præsentia. Et licet illa dicta reprehendantur per Ang. & Io. de Imo. in l. nam ita diuus. e. ti. nō tñ destruitur ista doctrina, quo ad propositū nostrū: quia ipsi reprehēdunt eū ex eo: qa quādo pars est pñs, citatio non requiritur pro forma substātiali, nō quia citatio videat̃ facta, & ideo tutius esset in vtroqꝫ casu citare partē, vt tolleretur omnis dubitatio: nā per id quod dixerā prius, ꝙ cū assignatur terminus ad probādū vel expediendū causam, videtur etiā virtualiter includi, ꝙ pars sit citata, vt actus valeat: nō sequitur ergo, in vltima die termini, pars videt̃ citata: sed bene sequitur, ergo pars est citanda per eū qui vult facere actū. ¶ Secundò adde in vlti. q. inquantum Io. An. in addi. Spec. præal. dicit, ꝙ iniquū esset vna citatione afferri tantū præiudiciū parti: quòd ista rō aliter nō declarata parum sapit, quia etiam per vnam citationem peremptoriā ad audiendā sententiā tollitur parti facultas appellandi: vt l. ex cōsensu. §. fi. de ap. Sed credo mentem suam fuisse, ꝙ ista citatio non dicitur afferre tm̃ præiudiciū regulariter, quia non est omnino certa. Nō enim pōt diuinare pars, nec etiā procu. cōstitutus ab ea, qua die pars aduersa sit ventura in iudiciū. Vnde quia est citatio præter formā cōsuetam, nisi ex magna cā nō debet tm̃ operari, sicut qñ citatus esset cert⁹ qua die & qua hora deberet cōparere: & ideo nō permittit̃, nisi qñ quis abest de lōginquo: & per id tollitur etiam id quod dixi s. quod possit imputari citato ad totā cām cur nō dimisit procuratorē: quod imputat̃ semp, qñ abest volūtarie, secundùm Bar. q ita declarat in l. j. in fi. ff. de diuer. & tēp. præscri. & plene in c. ij. de proc. nā est eadē rō in procuratore, ꝙ nō possit fieri, vt s. 10 dixi. ¶ † Tertiò adde, inquātū ego tenui, ꝙ generalis citatio ad totam causam nō sufficiat ad ferendā sententiā diffinitiuā, sed interlocutoriam sic: quod hoc tenet Bald. post Ia. Bu. in l. eleganter. §. si quis post. de condi. inde. & bene facit tex. pro ista parte in d. c. ij. de do. & cōtu. li. vj. vbi ponit̃ alternatiua inter citationem ad reliquū processum, & ad sñiam audiēdā. In cōtrariū facit fortiter: qa etiā qñ fert̃ sñia, cā dicitur agi, & in ca proce di. Casus est clarus in c. j. de re iu. li. vj. Et ideo appellatione actorū continetur sententia, secūdùm Io. An. in ti. de sen. ꝑla. sup ru. & Bar. in l. in fraudē. §. neqꝫ. ff. de iu. fis. & tenet Ant. de Bu. & cōiter Mod. i c. qm̃ cōtra. extrà. de ꝓb. ergo videt̃, ꝙ q citat̃ ad peragēdā totā causam, vel ad procedēdū sup tota cā, satis videat̃ ex verbis citatus ad sententiā: credo tamē priorē opi. esse verā. Et licet fateat̃ verba hoc posse comprehendere, propter magnitudinem tñ præiudicij requiritur specialior expressio ad audiendam sententiam, sicut videmus ꝙ propter grauitatem præiudicij in quibusdam casibus requiritur specialissimum mandatum contra regulas iuris: vt c. fi. & ibi plene. de procur. lib. vj.

SVMMARIVM.

1 Stipulatio quæ factum continet, nō committitur ad interesse, nisi elapso tempore, quo factum effici potuit.
2 In facto indiuiduo non liberatur quis faciendo partem.
3 Libertas & pia causa adinuicem æquiparantur.
4 Aliud pro alio inuito creditore non potest solui.

1 SI ita stipulatus essem. ¶†Stipulatio quę continet factū, nō committitur ad totale interesse, nisi transacto tempore quo factum fieri potuit. Et si quod cœperat fieri fuit destructum, concedendum est tempus ex integro, sicut si nihil fuisset factum. Secunda est ibi: & ideo. Quarta ibi: & verius. ¶ Not. primò ibi: nō ante agi posse &c. ꝙ ille qui promittit factū, quod habet causam successiuā, videt̃ tacite ex natura rei deductæ in stipulatione hūc diē, vt non possit cōueniri, nisi tantum tempus trāseat, quo factum fieri possit. concor. tex. in l. si insulam. j. eod. Et quo ad agēdū ad totale interesse, hoc est verissimū & indubitatum. Et similiter quo ad agendum ad particulare interesse, si aliqs fuit negligens initio temporis, est verum ꝙ pōt agi statim: vt l. stipul. nō diuidū. §. fi. j. co. Sed Paul. de Cast. hic dicit vnum, quod est valde nouū: vult enim, ꝙ ad ipsum factum possit agi, cū obligatio sit pura, & cōdemnari reus ad faciendū: fiet tamen executio sententię in interesse, iuxta gl. in l. ij. §. itē in facto. s. eo. postqꝫ trāsiuerit tēpus, quo factum fieri potuit: & si posset agi ad factum ꝑcise, posset cogi incontinenti facere ex sñia iudicis, contra quę videtur esse casus in terminis in l. interdum. in prin. j. e. vbi expresse dicitur, ꝙ in ista promissione, domū ædificari, non oritur actio, antequàm trāseat dies tacita, q̄ ei inest, infra quā opus possit perfici: & si non oritur actio, nō pōt sequi condemnatio, imo agens repellet̃ à limine iudicij: vt vidisti in l. si Titius. s. eod. & hoc tenet Barto. expresse in l. ita stipulatus. in j. q. prin. j. co. vbi dicit in exemplo l. nostrę, & similib⁹, in quib⁹ dies inest ex natura rei, ꝙ ante diem orit̃ obligatio, sed nō actio: & vt intelligas clare, ꝙ non loquitur de actione ad interesse post istam quæstionem finitā, in qua quærit quō ante diem oriatur obligatio & actio, statim ponit aliam, quando oriatur actio quo ad effectum, qui inducitur per morā: qui quidē effectus est obligatio ad interesse, quæ cōmittit̃ transacta die, non prius: vt l. si insulam. j. co. Præterea tex. in l. interdum. æquiparat hanc diē tacitā exemplo legis nostræ stipulationi in qua quis promittit dare in certo loco: quo casu manifestum est, ꝙ ante diem nō potest agi ad ipsum qđ venit principaliter in obligatione. Vnde ista opin. 2 nō est tenēda. ¶ †Secundò not. in l. & ideo. ꝙ scđm verā lect. Bart. quando aliquis ꝓmittit ædificare domū, licet ædificet partē domus, nō tñ adhuc est liberatus in aliqua pte, qa factū est indiuiduū: vt l. stipulationes nō diuidunt̃. §. j. j. eo. ¶ † Vlti. not. & semp tene mēti, ꝙ qñ impedimētū superueniēs pēdēte dilatiōe absorbet totū effectū tpis pteriti, qa destruit quicquid fuit factum in tēpore ꝓcedēti, dilatio integra debet assignari de nouo. Vnde si in pen. vel vlt. die termini dati ad probandū acta pereūt, qa effectus ꝓcedētium ꝓbationū extinguit̃, iudex assignabit totā dilationē ex integro, scđm eū: secus si probationes iā receptę nō perirēt, quia aliquis in penul. vel vltima die fuisset impeditus ꝓducere aliquos testes. nā in sequēti dilatiōe duo tm̃ dies restituerētur. Ita probat̃ scđm vnum modū exponēdi in l. fi. & ibi hoc declarat Bar. ff. de fer. & refert do. me. hic, & sicut tm̃ restituit̃ de tēpore, quantū qs fuit impeditus, & nō vltra. Ita similiter fit in ꝑsonis, si aliqs fuit impeditus ꝓducere duos testes, vel vnū, dabit̃ sibi dilatio ad illos duos, vel vnū producēdū, & nō ad alios: ita dicunt hic Mod. referētes d. Bar. in l. admonēdi. ff. de iureiu. quā doctrinā etiam ipse posuit in l. fi. ꝑal. ¶ In glo. in l. & ideo. in verbo, integra. gloss. tangit duas solutiones ad contrarium, quas habes declarare, vt hic per Bart. & clarius in l. maritus. præalleg. Et aduerte, quia nisi iste esset casus fortuitus, qui transfert onus expēsarum in locatorem operis secundū intellectum cōmunē, ille qui conducit opus faciendum tenet̃ in dubio illud facere expensis suis. l. continuus. §. item q insulam. j. co. secundū Bal. in l. liberti libertę. C. de ope. lib. Et istum tex. cū gl. sua inducit hic Bar. ad not. quæstionē de eo qui fuit electus in potestatem pro semestri à tali tempore finiēdo in tali tpe, vtrū si primis tribus mēsibus fuit impeditus, possit repeti postea veniēs restaurari sibi tēpus, vt sic recipiat tres menses loco priorū: & in effectu cōcludit ꝙ non, qa cùm operę præstādæ ab ipso in primis tribus mensibus non sint, nec possint esse eodem in mensibus subrogatis, quia etiam in vna & eadem persona operæ industriales variantur ex tempore, sequitur ꝙ non poterit offerre operas in tēpore subrogato, quia sunt diuersæ: vt l. si non sortem. §. libertus. ff. de condi. inde. Vnde præstando nunc istas operas solueret aliud quàm id quod venit in obligatione. Sed contra istam doctrinam insurgit hic domi. meus duplici ratione. Prima ratio est: quia ego video, quod ille qui debet seruire triēnio cōtinuo, vt consequatur libertatem ex pacto apposito in contractu, licet nō seruiat per tempus continuū, sed interpellatū, cōsequit̃ libertatem: vt est casus sing. in l. Paulus. §. Caius. ff. de liber. cau. quę text. ad ducit

ducit hic do.me.& prius induxerat Ioan.de Imo.in l.si insu-
3 lam.in sua repet.j.eod.† Sed ad hoc rñdent, ꝙ spāle est fauore
a libertatis,quòd hoc posit fieri. Et quia libertas et pia causa[a] cō muniter æqparant̄:vt l.in testō.& l.Pātonius.de fideicom.lib. ideo īfert idē esse in ꝓmissione vel legato facto in piā cām:in alijs autē dispositionib⁹ dicit aliud esse seruandū,nihil allegat nisi ꝙ aliud est tēpus continuatū,& aliud est tēpus disconti-nuū. Tu autē vide tex.not.pro hoc,per quem ita decidit ibi Barto.in l.fin.§.quoties.ff.de publi.vbi alleg.Specu.tenentē, ꝙ ille qui debet profiteri stando annū continuum vel integrū in religione,non intelligitur ꝓfiteri,si stat annū integrū inter pellatum:& hanc opin.tenet glo.& Bald.mouens eandē q.in l.j.C.si mãci.ita fue.alie. Pro ista cōclusione est casus not. quē ibi ponderat Bald.in hoc in l.nō solū.§.annus.ff.de excu.tut. refert tñ ibi fuisse publi.disputatū,ꝙ si papa concedit licentiā monacho,vt tribus annis posit stare in studio,qa cōcesio est fauorabilis,poterit stare per tres annos nō continuos. Sed hoc forte posset procedere,quādo verbū continuum non esset ex pressum,sed veniret tacite ex natura dispositionis. Vbi autē esset expressum,standum esset decisioni Barto.in loco allega to. Et adde not.quod ponit Abb.& Ioan.And.in c.j.de vi.& hon.cler.lib.vj.vbi dicunt,ꝙ quādo terminus asignat̄ cū ista dictione,per,non solū significat tēpus perfectum:vt l.vrbana. §.ꝑnoctare.ff.de cōdic.indeb.sed etiā significat tp̄s continuū, ☞ vt modo dixi.†Secūdò arguit do.me. cōtra dicta Barto. quia certū est,ꝙ operæ fabriles sunt operę industriales:& tamē in casu legis nostræ,vbi permittuntur operæ fabriles, subrogat̄ tempus loco temporis:& sic soluitur vna opera pro alia. Et ad istud argumentum dicit non videre responsum,& esse cogitā dum. Pro declaratione qōnis debes scire,ꝙ Bart.in l.si prius. in ver.x.quæro.ff.de nou.oper.nun.in effectu determinat idē quod hic per easdem ll.& ibi declarat vnum,quod non posuit hic,quid si cōitas nōvult admittere potestatem in officio,quo modo fiet vt nō labatur sibi tēpus? Bal.etiā in l.liberti libertæ qȝ.C.de oper.lib.in effectu sequitur doctrinā Barto.hic. Et ad hoc argumentū do.me.videt̄ rñdere,ꝙ l.si non sortem.§.lib. cū materia loquitur,quādo operæ sunt simpliciter in obliga-tione. Sed qñ quis ꝓmittit ædificare domū in ista promissio-ne est opera,& factum,id est opus qđ resultat ex opera. Vn-de isto casu secundū eum videt̄ habit⁹ respect⁹ ad factū, id est ad domū ædificandam:vnde qa factum & domus nō variant̄ ex tēpore,ideo vnū tp̄s potest subrogari loco alterius:vt dicit hic Barto. Sed ista dicta Bart.& Bald.non vident̄ esse tuta,& sine dubitatione:qa sicut ipse ponit post Iac.de Aret.in l.ne-mo est qui nesciat.in prin.de duob.re.tunc videtur haberi re-spectus ad factum,& non ad operas,quando vel ille qui pro-mittit ædificare domum non est peritus ædificandi:vt l. con-tinuus.§.si ab eo.de verbo.obli. Vel quando promittit ipsum opus factum non opus fieri:verbi gratia,promitto tibi dare li brum scriptum infra mensem, vel domum ædificatam infra tempus,sed quando promittitur ipsum fieri, vt promitto æ-dificare domum,vel facere, tunc in obligatione venit princi-paliter opera. Et ideo sicut non possunt tunc constitui duo rei propter diuersitatem operarum, ita non poterit subroga-re vnum tempus loco alterius : quia sicut diuersitas rerum impedit constitui duos reos: vt lege,si id quod.ff.de duobus. re. ita impedit vt vnum tempus non posit subrogari loco al
4 terius †:quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest: vt l.ij.§.mutuum.ff.si cert.peta. Cogitabam ego, quòd posit dari alia solutio ad istum tex.videlicet quòd cùm in ista obli-gatione tacitè intelligatur inesse dies & spatium, infra quod domus ædificari potest, istud spatium,& istud tempus in casu nostrarū ll. nunꝗ dicatur venisse:quia sicut declarat hic Bart. circa principium & bene,donec tota domus sit perfecta: ve-rum est quòd nulla domus est ædificata,& ideo promissor de structa parte ædificata remanet obligatus. Vnde tempus da tur ex integro hic, quia prius nunquam videtur venisse tē-pus, quo domus ædificari potuerit. Sed ista solutio non pro-cedit ad legē,si insulam.infrà eod.vbi promissor erat in mora: & sic vere transiuerat tempus, quo tacite inerat promissio-ni:& tamen possunt præstari operæ elapso illo tempore,quo sunt diuersæ ab his quæ debent præstari in tempore. Tamen tenenda est solutio, quam sentit Baldus clarè in lege, liber-ti libertęque.præallegat.quam declaraui & probaui optime in capitul.fina.extrà, de iudic.vbi est casus pro opinio. Barto. secundùm vnam lecturam. & ibi ponitur quæstio per Mod. Dic ergo , quòd aliquando ex subrogatione noui temporis aliquis vult consequi commodum seu lucrum : & tunc hoc fieri non potest : vt in quæstione Bartol.& in casu legis, si

vsusfru. ff.de vsufr.leg. Aliquādo quis vult vitare damnum: & tunc ne quis damnū indebite incurrat,vel aliquid fiat con tra æquitatem,permittitur ista subrogatio temporis:ita distī guit Bald.dum respondet ad l.Cæsar.ff.de pub. Pro ista cō-clusione facit optime tex.& qđ ibi per Barto.in l.si vno.§.cū quidam.& §.se.ff.loca.vbi patet,ꝙ licet casus fortuitus prohi beat quem à lucro,excusat tamen à damno, quia non est par eademq; ratio & c.vt l.fina.C.de codicil. Et vltra quæstionē prædictam adde ad dicta Barto.inquantum dicit,ꝙ tota dila-tio debet integrari,quando perijt effectus præteritæ dilatio-a nis:quod idem tenuit Bald.in l.sed si per prætorem.§.si ferię. ff.ex qui.cau.maio.& in l.fin.ff.de ferijs. Hoc tamen limitat Ang.eleganter in d.l.fi.& clarius in l.si quis ex argētarijs.§.fi na.ff.de eden.nisi probatio sit facienda super iure deducto in iudicio,quod non perimeret in perpetuum ius aduersarij,sed repelleret eum ad tempus,vel ab instantia,& lite mota dunta xat:exemplum in exceptione excommunicationis:ita dicit te nere Innocē.in c.prudentiam.in princ.de offic.deleg. videli-cet,quòd etiam si acta præterita pereant,non debeat dari no ua dilatio,seu reintegrari. Et hanc opin.posuit glo.quam ipse non allegat in capi.pia.in verbo,octo dierum.de excepti.libr. vj.& in ca.solet.de sentent.excom.eod.lib.in eodem verbo. Sed Ioan.And.& Hostien.tenent oppositum in d.ca.pia. vn de forte pro concordia posset distingui,quòd aut est exceptio odiosa,& temporalis,sicut excōmunicatio,vel exceptio crimi nis:& tunc vera sit opin. Innoc.in c.prudētiam.facit optime glo.not.in clemen.ij.de procu.in verbo,grauiora. Aut est alia exceptio repellens ad tempus,quæ non est odiosa:verbi gra-tia,exceptio dilationis & temporis:& tunc æquior est opinio ☞ Ioan.Andr.in loco præalleg.† Tangit etiam hic Ioan.de I-mola quæstionem positam per glossam in l.maritus.ff. locati.
a de medico,qui promisit curare[a] aliquem à podagra:quæ post curationem iterum superuenit ægroto: & determinat quòd si superuenit incontinenti, vel paulo pòst,non censetur mor bus curatus:secus si ex interuallo.argumento l.si ventri.§.fi-nali.ff.de priuilegijs creditorum.intelligit autem Cyn.in l.j. C.de ædil.actio.quem refert ibi,& sequitur Bald.quòd dica-tur superuenisse morbus incontinenti,si superuenit infra trī duum: per l.j.cum ibi not.C.de emen.seruo. Sed ille casus nō est omnino similis:vt dixi in voce.vnde crederem hoc esse ar bitrarium attenta consuetudine & tempore, quo morbus so lebat reuerti, & alijs circunstantijs:& de materia vide Ioan. And.in titul.de emptio.& vend.§.sciendum.in suis additio.

a ¶Libertas et pia cā. Addē ꝙ libertas et pia cā æquiparant̄: vt p Bald.in l.vnica.in §.j.in vlti.co. C.de ca.tol.& p Alex.de Imo.cōsi.l. xxvj. inci.ponderātis his de quibus in themate.in iij.vol.

SVMMARIVM.

1 ☞ In rebus alternatiuis si vna perit culpa debitoris, tenetur præcise ad alteram.
2 In obligatione alternatiua neque de rigore,neq; de æquitate fieri potest solutio de re quę fuit aliquando stipulatoris.
3 Promissio annua quando fit per casum accusatiuum, idem im portat ac si fieret per ablatiuum.
4 Perpetuum proprie dicitur id,quod transit ad hæredes,nō qđ morte stipulatoris finitur.
5 Legatum annuum factum pauperi , videtur factum ad ali-menta.
6 Relictum diuiti factum,non potest dici factum ad pias causas, etiam si relinquens hoc exprimat.
7 Mendicitas propriè est in his qui dietim quæritant.

SI Stichum. Si vna ex reb⁹ alternatiuis efficitur stipulatorum, sola altera remanet in obligatione. ¶ In gloss. super verbo,reliquum. ibi:vel æstimatio deterioris &c. Ista gloss.approbatur communiter ab omnibus:pro qua est casus iudicio meo, etiam in contractibus, & stipul.in lege, Stichum.in princip.in versi.enimuero.infrà,de solut.dicitur em̄
1 ibi, † quòd si vna ex rebus alternatiuis perit culpa debitoris, tenetur præcise ad alteram: & in pœnam delicti sui statuitur, vt æstimationem rei peremptæ præstare non posit:& sic pa-tet,quòd vbi non esset delictū,& sic nulla deberet pœna, pos set præstari æstimatio, si facultas soluendi æstimationem au-fertur ei qui deliquit in pœnā. ¶ Sed contra hoc dictum facit fortisime text.in lege, Stichum aut Pamphilum.ff.ad legem Aquil.vbi dicitur,quòd siue quidam tertius occidat vnum ex seruis positis in alternatiua , debitor habet necesse præstare seruum qui remanet, & sic non potest soluere æstimationē. ¶ Glo.perpendens de contrario difficili ponit duas sol.quarū a prima est, qa petit̄ quidē res quę remãsit in obłone,sed tñ sup

plebatur æstimatio quãto pluris valebat res perẽpta. Sed hoc repugnat verbis tex. & est diuinare. Vnde glo. dicit, ꝙ iurisco sul. in l. cũ res. §. sed si Stichus. non firmauit hoc ꝙ possit solui æstimatio: sed philosophico tẽperamento dixit, fortassis: & sic in effectu videtur velle, quòd non possit solui æstimatio p de bitorẽ. Sed istud est imponere l. verbis, vt statim dicã in seq. contrario. præterea tex. hoc probat in d. l. Stichũ. Dic ergo, & est noua solutio in ista materia, ꝙ aliqñ qñ vna ex rebus positis in alternatiua perit, competit actio ipsi petitori ad consequẽdum suũ interesse quãti. s. interest eã nõ periisse: & tunc non cõpetit sibi facultas præstãdi pretium rei perempte. Aliquando nulla sibi cõpetit actio pro suo interesse: & tunc æquitas suadet, ne sit peioris conditionis ex postfacto ꝗ̃ à princ. vt dicit gl. videlicet ꝙ si non sit in mora, possit præstare æstimationẽ. Adde etiã scd̃m Io. de Imol. ꝙ qñ res ꝗ erat promissoris ex facto & volũtate ipsius esset effecta stipulatoris, tũc nõ videretur æquũ ꝙ possit præstare æstimationẽ. Et hoc placebat mihi, priusꝗ̃ viderem eum, qa ex facto suo est facta sua cõditio deterior: & ideo est qđ sibi imputetur. Et adde ad pdicta ꝙ etiã in alternatiua legis, qñ apponuntur plures pœnæ in l. alternatiuę. si ex duabus rebus ꝗ apponuntur vna non possit præstari, etiã si sit pœna corporalis, altera remanet sola in obligatione. Vnde si percutienti aliquem in platea debet amputari manus, & ille nõ habet nisi vnam manũ, illa amputabitur: vt l. si in emptione. §. fin. de cõtrahen. empt. ꝗ lex licet loquatur in contractibus, trahitur ad hunc casum per Io. Andr. qui ita disputauit, vt ipse refert in mer. sua in regu. nõ debet aliqs ad impossibile. de re. iu. Et hoc tenuit Bal. licet nõ alleget eũ in auẽ. sed nouo iure. in fin. C. de ser. fu. Sed Nic. Matta. subtilis doctor, vt ipse ibi refert, tenuit oppositum, & mouet̃ optima rõne, qa si habenti vnũ oculũ dũtaxat seruat̃ illi, conditio eius sit grauior, ꝗ̃ si perderet vnum ex duobus oculis, & eadẽ ratio est in aliis mẽbris. Sed ex hoc ꝙ vna res posita in alternatiua pereat, nõ debet fieri deterior cõditio debitoris, vt hic vides in gl. & maximè in pœnis in qbus mitius agitur: vt l. si de interrogatione. & l. si pses. ff. de pet. ergo videtur ꝙ pœna sit alterãda ad aliud mẽbrũ, in quo non sequat̃ incõueniẽs: & ista ratio multũ placet, & habet multũ æquitatis, & si dicat ꝙ in odiũ delinquẽtis debet fieri ista dura interpretatio, sicut fit in l. Stichũ. ver. enimuero. palleg. rñdeo, ꝙ in dicto ver. si cõcederetur facultas pstationis debitori, nullã pateret̃ debitor pœnã. Sed in casu nostro est secus, & ideo cũ nõ sit puniẽdus, succedit regula posita in iuribus palleg. Illud etiã scias, ꝙ sicut alternatiua posita in rebus facit vnum esse in obligatiõe dũtaxat, qñ in alio nõ potest cadere obligatio: ita alternatiua posita in personis habet eũdẽ effectũ: vt l. idem si seruus. cũ l. seq. & se. j. de stip. ser. per quã l. dixit not. Io. And. in mercu. sua in regula, in alternatiuis. de reg. iur. ꝙ si aliquis appellat alternatiuè ad præsidem ꝓuinciæ, vel ad Cæsarem, ista appellatio valet, & non est obscura de iure ciuili, qa cũ nõ possit appellari ad principẽ omisso medio, vna ex duab⁹ psonis sola remanet in appellatione. ¶ †In ead. glo. ibi: adde &c. Glos. ista reprehẽdit̃ in casu nostro per oẽs, qa neq; de rigore, neq; de æquitate in obligatiõe alternatiua põt fieri solutio de re, ꝗ aliqñ fuit stipulatoris. Casus est expressus in l. qui decẽ. §. Stichũ. in prin. quẽ alleg. gl. pro se. infrà, de solu. Sed in obligatiõe qñ non cõcurrũt duę causæ lucratiuę, sed ex vna cã duntaxat, est faciẽda solutio, verum est scd̃m Bar. in l. Meuius. §. duob⁹. de leg. ij. ꝙ nõ põt de rigore fieri solutio, vt ibi: sed de æquitate secus: vt in d. §. Stichum. ij. rñ. Sed ista solutio nõ est tolerabilis aliquo mõ, qa sicut ipse dicit in l. in illa. s. eo. hoc est imponere l. verbis, cõtra l. ij. C. cõia de leg. Tu ergo dic, & melius, ꝙ in vltimo responso tex. in §. duobus. assignat̃ rõ dicti pcedentis, ꝙ dictũ ponit exemplum, qñ cõcurrunt duæ causæ lucratiuæ. Vnde illa qualitas apposita in dicto principali intelligit̃ esse repetita in ratione dicti, sicut dicit Bar. in l. Labeo. in princip. ff. de supel. le. & Bald. in l. de quibus. versus finẽ. ff. de leg. ꝙ qualitas adiecta in dicto testis videt̃ repetita ĩ rõne, quã assignat vt rõ sit cõgrua, & conueniat decisioni. & probat̃ ista conclusio, qa ratio accedit ad dictũ. Sed quando dispositio accessoria tẽdit ad eũdem finem cum principali, dictum in dispõne principali videtur repetitum in accessoria. l. si vt proponitur. ff. de fideiuss. & p Bartol. in l. si ita stipu. §. Chrysogonus. j. eo. Cùm ergo ratio tendat ad confirmandũ dictum, clarè patet quòd tendit ad eundẽ finem.

Stipulatio. Stipulatio annua est vna incerta & perpetua, legatum tñ annuũ non perpetuum. Secunda ibi: non autem. ¶ †Not. primò ex text. iuncta gl. in verbo, in annos. ꝙ qñ promissio annua fit p casum accusatiuum, idem importat, ac si fieret per ablatiuum: & vtroq; casu requiritur annus perfectus: vt videbis in l. qui hoc anno. j. eod. ¶ †Scd̃ò not. in versi. sed & incerta. sicut dicit gl. in iij. parte. ꝙ quando obligatio pura cõtinet incertum tẽpus pstatiõis, debet agi actiõe ex stipulatu, tanꝗ̃ ad incertũ: vt hic elegãter declarat Bar. & est mirabile, qa hoc est verũ, etiã si tempus sit certũ ipso iure, dũmodo nõ sit certũ quo ad executionẽ: nam vt j. videbis in gl. ista obligatio transit ad hęredes, & est perpetua ipso iure: sed ope exceptiõis heres stipulatoris repellit̃, vnde quo ad effectũ exceptiõis dicitur incertũ tẽpus. ¶ †Tertiò not. ibi: & perpetua. iuncto ver. seq. nõ aũt. ꝙ illud dicitur proprie perpetuũ, qđ transit ad hæredes, nõ qđ finitur morte stipulatoris. aliter tamen accipit̃ istud verbũ alibi, super quo vide glo. in l. j. §. qui in perpetuũ. ff. si ager vec. vel emphy. pe. & in auẽ. perpetua. C. de sac. san. eccle. ¶ In fin. glo. ibi: & s. de vsufruct. l. defuncta. in fin. Pau. de Cast. hic intelligit hanc l. allegari pro cõtrario, quasi in illo §. fi. legatũ annuũ sit vnũ, & non plura: sed hoc non dicit tex. ibi aliquo modo: ipse tñ ibi ita intelligẽdo ponit vnã limitationẽ valde nouã in ista materia, dicens ꝙ quãdo legatur aliquid annuũ, non facta aliqua expressione tẽporis: verbi gratia, cũ lego tibi quartã partẽ redditũum agri mei, vel lego tibi alimenta, tũc legatum est vnum, & non plura, qđ esset maximi effectus, qa in primo exemplo vbi nõ agit̃ de alimẽtis, legatũ transmitteret̃ ad hæredẽ pro annis nondũ cœptis, sicut transmittitur stipulatio: vt statim videbis. Sed quia ille tex. non probat hoc, nõ declarat̃ ibi ꝙ tale legatũ sit vnũ, vel plura, sed solũ ꝙ nõ cõtinet vnicã pręstationẽ duntaxat, sed plures: ideo ista doctrina non videtur vera, qa regula est in oppositum, vt vides. Hanc tamẽ singul. doctrinam posuit Bal. de quo ipse non meminit in c. j. §. eadẽ lege. extrà, de l. Corra. vbi voluit, ꝙ licet legatum alimẽtorum sit annuum, tñ qa non est factũ expressis tẽporib⁹, explicitè vel implicitè sit vnũ, & non plura. Ang. tñ cõsi. suo cx. sentit oppositũ: vult eñ, ꝙ si legẽtur alimenta tacitè vel expressè alicui mulieri, donec caste vixerit & c. tunc istud legatũ, qa videt̃ esse annuũ, cõtineat plura legata. Sed potest dici, ꝙ ibi tẽpora videtur implicitè posita in legato propter verbũ, donec caste vixerit: vt patet in l. legatũ. in prin. & quod ibi per Bar. ff. de annu. leg. Dictũ tñ Bal. nõ placet in se: qa ꝙ legatũ annuũ[a] cõtineat plura legata, & non vnũ, hoc non est ex proprietate verborũ, qa si sic esset, etiam stipulatio cõtineret plures stipulationes, & legatum annuũ factũ ad tẽpus certũ cõtra l. codicillis. in prin. & qđ ibi per Bart. ff. de annu. leg. & l. cũ sine pfinitiõe. ff. qñ dies le. ce. Est ergo potius hoc ex mẽte testoris, ꝗ ita põt habere locũ, vbi ex natura legati legatũ est annuũ, sicut qñ tempus esset oppositũ explicite vel implicite. Et ad istã materiã adde ꝙ ꝗ̃uis in legato annuo regulariter sufficiat venisse principiũ anni, vt l. in singulos. de annu. leg. hoc fallit, nisi legatum annuum subrogetur loco vsusfructus, vel habitationis: tunc eñ non debent̃ fructus pro reliqua parte anni. Casus est not. secundũ vnã lect. in l. si habitatio. ff. de vsufruct. le. Et ex virtute huius subrogationis descẽdit vnũ, qđ est magis mirabile, videlicet ꝙ econtra si vsusfructus subroget̃ loco legati annui, debetur pro toto tẽpore anni, licet legatarius sit mortuus in initio anni. Casus est not. vbi põderat Barto. ad hoc in l. generali. §. hæredi. ff. de vsufr. le. Et adde ad materiã no. tex. quẽ ibi ponderat Ang. in auẽ. vt cũ de ap. cog. §. aliud quoq; versi. si quis de patre. ¶ In glo. super verbo, hæreditas. circa prin. gl. vult, ꝙ ille ꝗ stipulat̃ aliquid annuũ simpl̃r, videat̃ stipulari ad vitã suã, & nõ vltra, quã reprehẽdũt Dyn. & Pe. & multi alii. Bart. aũt cõsiderat duos casus, nã aliqñ ꝓmittit̃ aliquid annuũ pauperi, aliqñ ꝓmittit̃ nõ pauperi. Primo casu dicit ipse, ꝙ qa videtur relictũ ad alimenta: vt l. cũ hi. §. si in annos. & §. si cui. de transf. sine dubio promissio nõ transit ad hæredẽ stipulatoris, qa alimenta finiunt̃ morte: vt ibi no. Secũdo casu dicit, ꝙ etiã stipulatio nõ transit ad heredes, per l. sancimus. §. cùm autem. C. de dona. Circa primũ adde scd̃m Ang. ex dictis Bar. inferri, ꝙ si alimenta relinquerentur expressè diuiti, non tñ esset legatum alimẽtorũ, nec haberet priuilegia talis legati, sicut vidimus ꝙ quãdo relinqueret̃ aliquid ad vsum non piũ, licet relinquens dicat cõcedere pietatis cã, non tamen erit relictũ ad pias causas: alleg. tex. quẽ dicit singul. in l. illud. in fin. C. de sa. san. eccle. †Secũdò infert, quòd quia legatum annuum factum pauperi videt̃ factum ad alimenta, tale legatum potest relinqui etiã fratribus minoribus mendicantibus, qui licet sint capaces regulariter, non tamen videntur capaces relicti alimentorũ. l. seruos. & ibi per Bart. ff. de ali. & cib. leg. & l. si in metallũ. ff. de his quæ pro nõ scrip. ha. l. victũ aut stratum. in princ. & ibi not. de re iu. Sed contra primũ dictũ adducit Io. de Imo. text. in l. cũ hi. §. nihil. ff. de trans. Cõtra scd̃m adducit tex. in clem. exiui. ver. cũꝗ̃ annui reddit⁹. de ver. sig. ¶ Sed ad primũ nitit̃ respon

[a] ¶ Legatum annuũ. Adde l. codicillus. & ibi Bar. ff. de an. lega.

respõdere do.me.ꝙ ideo in §.nihil.nõ fit differẽtia inter diuitẽ & pauperẽ,quia ratio assignata in princ.legis cõuenit ęqualiter vtriq;,ne scilicet ꝓ modica pecunia ꝑsenti remitterentur alimenta in futurũ.Sed cum reuerentia hoc nõ est verũ, quia & ꝓpter indigentiam facilius ꝑsumeretur remittere pauper quàm diues,& etiã in remissione pauperi fit maius ꝑiudiciũ, licet nõ sit eadem ratio omnino:qa tamẽ aliquãdo hoc poterat cõtingere in diuitibus,licet nõ ita freque̅ter,& alimenta relicta diuiti sint alimenta,sine dubio ex proprietate verborũ habet locũ dispositio legis.Tu ergo dic duo verba pro cõcor.istarum opi.ꝙ aliquãdo priuilegiũ cõceditur causę alimentorum simpliciter,& tunc procedat opi.d.Io.ꝑ tex.s.dictũ,& per ea quę modo dixi.Aliqñ cõceditur priuilegiũ causę alimẽtorũ,tã quã pię:& tunc vera sit opi.Ang.qui vere ita sentit,ꝙ alimẽta relicta diuiti nõ habẽt priuilegiũ,quia nõ sunt ad piũ vsum,etiam si testator expresse exprimeret se relinquere ad piũ vsum: 6 ita decidit Bal.no.in simili.q.in l.j.C de sa.san.ec.†vbi dicit, quòd relictũ factũ diuiti nõ dicitur ad pias causas,etiã si relinquens hoc exprimat.& idẽ decidit not.Io.And.in titu.de instru.edi.§.nunc vero aliqua.ver.lxiij.vbi dixit no.ꝙ legatum factum matri à filio cũ mater est diues,nõ dicit̃ ad pias causas, etiam si testator hoc exprimat,ꝙ materna causa hoc reliquit: facit optime tex.quẽ allegaui tibi in voce in l.si forte.in princ. ff.de ca.pe.& quod ponit Bart.in l.j.§.nec castrense.ff.de colla.bo.¶Circa secundũ dictum,quod infert Ang.quem reprehendit do.Io.de relicto annuo facto fratribus[a] mendicantib⁹: adde quòd etiã si expresse relinqueret̃ ad alimenta annuũ relictum,adhuc nõ valeret:ita tenet Bald.expresse,& sequitur ibi Io.de Imol.in l.seruo alieno.in princ.ff.de leg.j. idem tenuit in authẽ.ingressi.C.de sacr.sanc.eccle.Et hoc est verissimum,quicqd dicat do.me.quia tex.in cle.exi.vers.perinde.expresse ponit,ꝙ relinquebantur annui redditus,de quibus conuentus totaliter viuebat:& sic patet,ꝙ illa relicta nõ extendebant alimenta:& tamen inferius in versi.cunq; annui reddit⁹. expresse ꝓhibet annuos redditus relinqui,necesse est intelligere,etiã si relinquant̃ vsq; ad alimenta:quia si aliter intelligeres,non tolleret̃ incõueniens,quod allegabatur in ver. perinde.Et sic nõ respõderet quæst. ꝓpositæ.& hoc indicat tex.in versi.cunq;.dum dicit,ꝙ isti annui redditus repugnant paupertati & mẽdicitati.†Est aũt mẽdicitas ꝓprie in illis,qui dietim 7 mendicant,vel exquirunt victum:vt c.j.de reli.do.lib.vj. Et ideo litera subinfert & ꝓhibet quoscunq; redditus annuos relinqui.Certum est autẽ,ꝙ si possent relinqui annui redditus vsq; ad alimenta,tolleretur illa incerta mendicitas:& ideo in relicto annuo tẽporali hoc est magis dubiũ:verbi gratia,si relinquant̃ alimenta pro tribus annis.Super quo dixit Barto.in tractatu minoricarum,ꝙ similiter rõne ꝑmissa,qa nõ potest dici mendicitas esse in fratribus ꝓ illo tẽpore,ꝙ non valet relictum,vt ipse ponit in tractatu minoricarum.& sequit̃ Pet.referens dicta sua in cle.exiui.de ver. sign.Ioã.tamẽ de Imo.sentit oppositum in d.l.seruo alieno.in prin.& possumus dicere, quòd si relinquat̃ ꝓ pluribus annis,habeat locum prohibitio cle.quę simpliciter ꝓhibet annuos reddit⁹ relinqui:si verò relinquant̃ ꝓ anno vel mense,verba cle.non vident̃ loqui. Sed tamẽ ratio decidendi videt̃ esse eadẽ,posset tamẽ cõcedi ꝙ tũc valeret relictum,cùm secundũ regulas iuris alimenta possint relinqui etiã in capaci:vt l.ex parte.§.seruo.ff.fa.erc.& l. si in metallũ.de his quæ ꝓ nõ scrip.hab.Vnde forte nõ fiet extensio in materia exorbitanti iuxta regulã positã in l.si.vero.§.de viro.ff.solu.matr.Item adde ad dicta doctorum hic,inquantũ soluunt oppositionẽ,super qua Barto.dixit esse cogitandum ea quę plene scripsi super hoc in dicta l.pluribus.in princi. Et est addendũ vnũ verbũ ad ea q̃ ibi dixi,qa declaraui ꝙ ista dictio,quaq;,& quisq;,ex mente partiũ in casu nostro ponebat̃ distributiue.Sed tunc obstat,qa si ponit̃ distributiue,ergo reperit̃ distributio geminata,& sic videt̃ remanere vera pria solutio Bald.& Ang.qa vt ibi dixi,geminatio aliquãdo operat̃ nouũ effectũ:allegaui l.balista.& quod ibi not.ff.ad Treb.& bene facit tex.in l.ij.§.qđ ait ꝑtor.in verbo,qualiscũq;.ff.qui satisda.cogã.& qđ not.glos. in l.si conuenerit.in princ.ff. de pign.actio.qđ ego nõ sensi in d.l.pluribus.nec etiã sentio nũc, ne cõcurrat duplex spãlitas circa idẽ, videlicet ꝙ dictio collectiua quæ solet facere vnicã dispõnẽ: vt l.si ex toto.§.fi.& ibi ꝑ Bar.ff.de leg.j.ponat̃ distributiue.& ꝙ ista dispõ distributiua operet̃,ꝙ stipulatio sit multiplex cõtra regulã hic positam. Sed dicas melius,ꝙ imo si bene cõsideres nõ cõcurrunt circa idem duo spãlia:nã vnũ facit ꝙ collectiuũ habeat vĩ distributiui, aliud ꝙ ꝓpter distributiuũ geminatũ sint plures stipulationes.Præterea etiã si cõcurrerent circa idẽ,cõcurrerent ex diuersa causa;quia prima spãlitas induceret̃ ex mente cõtrahentium:secunda ex dispositione l.& sic possent cõcurrere iuxta ea quæ plene declarat Barto.in l.sub cõditione.ff.đ sol.& in l. is qui pro emptore.ff.de vsuc.Vnde solu.Bal.& Ang.posset sustineri.Et adde ad dicta doctorũ,ꝙ licet qñ stipulatio est vna,posset fieri petitio in iudicio,& agi ꝓ omnibus summis futuris: vt l.j.& ibi not.C.de fideicõ.tñ si agens petit solũ quantitatem purificatã,& fertur snĩa pro eo,vel cõtra eum,ista sentẽtia non ꝑiudicat in iudicio sequenti,quo ad aliam summam. Glo.est sing.quã approbat ibi Ang.in auť.de instrum.fide & cau.§.in his.ver.si maior.in verbo,insinuent.& in illa glos.fit vera,oportet dicere,ꝙ ista est vna stipulatio continens plures summas diuersas:nam si contineret vnam summã, cuius istæ ꝑstatiões essent partes,difficile esset defendere,ꝙ snĩa lata super parte nõ præiudicaret sup alia parte,si ageret̃ ex eadẽ causa:super quo vide qđ scripsi in l.si mihi & tibi.in prin.ff.de lega.j.†Secundò adde secundũ do.m. hic,ꝙ qñ ꝓmisio annua est vna,debet solui gabella ex forma statuti in prin.cõtractus, in quibus inspicit̃ initiũ regulariter: vt l.si filius.cũ materia.j. eo.Et ex hoc infert,ꝙ solutio esset facienda illi qui exigebat vectigal,tẽpore cõtractæ stipulationis ꝓ tota quãtitate, etiã futuri tẽporis,nõ autẽ illi qui ei succederet anno sequẽti:allegat Cy.& Bal.in l.fi.de iurisd.omn.iud.in vlti.q.& in l.diuor. in princ.ff.solu.matr.quicquid dixerit Bal.secundũ eum in l. fi.C.de fru.& lit.expen.Sed ista dicta nõ sunt in casu nostro. nam ponit̃ ibi qõ de eo qui emit fructus iurisdictionis pro semestri.& deciditur ꝙ si fuit commissum delictũ in vltima die primi semestris,quia est ius quæsitũ primo emptori,sibi debet applicari pœna,licet exactio fiat in secundo semestri ab alio. Sed in casu illo,vt vides,oblõ erat pura,nõ in diem sicut in casu nostro:vnde nõ est mirũ si cõmodũ pertinet ad eũ qui potuit exigere,licet nõ exegerit,vel nõ potuit exigere de facto: cùm tñ debitũ esset purũ,nos autẽ loquimur de debito in diẽ in quo debitor non videtur cogendus ad soluendũ gabellã,ex quo nõ põt adhuc percipere cõmodum ex cõtractu determinato:tñ vr̃ vera in casu nr̃o,ꝑ ea q̃ scribit Bar.no.in l.sanc. ĩ fi. C.de cõsu.li.xij.vbi decidit,ꝙ gabella debet sol.ab ĩtio cõtract⁹, licet acqsitio iuris ex cõtractu differat̃ post mortẽ vni⁹ cõtrahẽtiũ.Vbi aũt stipłatiões essẽt plures,tũc scđm eũ deberet solui gabella ꝓ primo anno dũtaxat,si ꝓ sequẽtibus annis,in itio cuiuslibet anni:alleg.Bar.hoc tenentẽ in l.Titio in annos. in fin.ff.ad l.falc.& Bal.in l.in annalibus.C.de leg.& licet ibi loquant̃ in relictis annuis ad pias causas,eadẽ tamẽ rõ est in stipulationib⁹,vt essent plures stipłones,vna videlicet pura, & alia cõdõnalis.Sed vbi essent stipulationes, quarũ quęlibet esset pura,licet differret̃ in diẽ,nõ esset dicendũ idem:qa sicut s. dixi in primo capite,licet executio cõtractus differat̃ post diẽ, si tamẽ cõtractus est purus,debet solui gabella incõtinenti:& isto modo restringunt dicta do.me.quæ qñ sequentes cõtractus sunt cõditionales,vident̃ verissima,sicut sensit Bart.in d. l.Titio.in fi.nam si aliter diceremus,sequeret̃ vel posset sequi maxima absurditas,ꝙ deficiente condõne soluens vectigal remaneret in dãno, & nullũ sequeret̃ cõmodũ. Melius est ergo accipere hunc contractũ strictissime ꝓ contractu pfecto vltima pfectione,seu penultima,scilicet pro contractu purificato: vt tradit̃ in l.j.C.de peri.& cõmo.rei ven.Bald.tamẽ expresse aliter sentit in l.j.C.de nundi.in vlt.col.sed qđ dixi,videt̃ esse verius.Vtrũ autẽ qñ cõtractus fit noĩe alieno,& promittit̃ de rato,debeat solui gabella tẽpore ratificationis,vel tẽpore contractus:vide qđ not.ponit Bald.in l.obseruare.§.fi.in ij.char. ff.de offic.procõ.& le.Et quãdo soluere̅t gabella pro oblõne, quæ est in diem,sicut est stipło pro annis sequẽtibus : vtrum debeat fieri solu.ꝓ tota quãtitate,an verò diminuat̃ quãtitas ꝓpter commodum medij tẽporis,vide qđ singu. scribit Bar. per illũ tex.in l.lege falcidia.ff.ad l.falcid.

SVMMARIVM.

1 Differentia inter contractus & vltimas volũtates quæ sit.

STipulatio non valet. ¶No.in l.stipło. ꝙ sicut substãtia stipulationis nõ põt cõmitti in ꝑsona promissoris per verba significãtia merã volũtatẽ:vt si voles,vel si volueris:ita nõ põt committi in arbitriũ ipsius ꝓmissoris.cõcor.tex.in l.qđ sępe.§.j.ff.de cõtrah.emp. vtrũ autẽ possit cõmitti in arbitriũ stipłatoris, seu voluntatẽ, dicẽdũ est ꝙ sic:vt l.à Titio.§.fi.& ibi ꝑ Mod.j.c.† Et est drĩa 1 in hocĩter vltimas volũtates,& cõtractus[b],qa vltĩa voluntas põt cõmitti in arbitriũ hr̃dis,licet nõ volũtate absoluta: vt l.si sic.in prin.ff.de le.j.& l.j.& ibi plene.ff.de le.ij. Quid aũt sit, si cõmittit̃ substãtia cõtract⁹ in volũtate tertij,tangit hic Pau. de Ca.qui dicit se tenuisse in rep.l.j.de le.ij.ꝙ hoc fieri põt,qa nõ reperit̃ ꝙ volũtas captatoria sit prohibita in cõtractibus,

a ¶De relicto annuo facto fratribus.Adde Bal.in l.priuilegia.C.de sac.sanct. eccle.Ioã.de ligna. & Bar.in tra.minoricarũ.Fed.đ Senis cõsi.xij.inci.fratres ꝑdicatores.

b ¶Et est differentia inter vltimas volũtates & cõtractus. Adde Ang.in l.itẽ si seruus.ff.de stip. seruorum.

sicut in vltimis voluntatibus: de quo dicam plene post Barto. in l. cẽtesimis. §. fi. j. eod. ¶ In gl. j. ibi: secus si volueris. si verba ista referuntur ad promissorem, ꝙ valeat promissio, si vouerit promissor, gl. esset falsa, & creditur ꝙ sit corrupte scripta: vnde debuit dicere, sec⁹ si dicat, cùm volueris: & istam differentiã facit tex. in l. centesimis, in fi. j. e. Si verò ista verba referantur ad stipulatorẽ, sensus gl. est & bene sentit, ꝙ licet stipulatio non possit committi voluntati promissoris, potest tamẽ committi voluntati stipulatoris: vt dixi in not. Cętera dicemus in lege, centesimis.

SVMMARIVM.

1. ☞ Paria sunt aliquẽ non esse ipso iure vel cum effectu obligatum.
2. Excommunicatus semel, seu semel banntius an iterum excõmunicari vel banniri possit, & in pluries excommunicato an sufficiat vna absolutio pro omnibus.
3. Sententia secunda idem quod prima continens, non valet etiam si feratur in diuersa instantia.
4. Causa conuersionis de vna actione in aliam, est prorogatio actionis.

QVibis. cum l. si dari. Quæ lex, si dari. etiam legã iterum in loco suo, Si secunda stipulatio continet idem cum prima, non valet ipso iure: secus si afferat aliquid plus. h. d. cũ l. si dari. infrà eo. ¶ †Not. in l. si dari. ꝙ paria sunt aliquẽ non esse obligatũ ipso iure, vel cũ effectu, qa obstet sibi exceptio: vnde dicit glo. nota. in l. fi. ff. de minot. quòd sicut non currit tempus impedito ipso iure, ita nõ currit illi qui poterat repelli exceptiõe, & hoc sciebat, si non egit, bene facit tex. in l. debitor. ff. de verbor. signi. & in l. si is cui. §. Flauius. ff. de solut. Et inducit hoc Ioan. de Imol. in l. qbis idem, ad illam quæst. †Nunquid semel excõicatus[a] possit iterum excõicari: & semel bannitus[b] possit iterum banniri: & concludit ꝙ sic, per ea quæ habentur in l. j. C. vt intra certum tẽpus. vbi per Bal. & in c. ita quorundam. extrà. de Iudę. Et ad materiam vide Barto. quem ipse nõ adducit in l. de pupillo. §. stipulatoribus. de no. ope. nũ. vbi etiã declarat, an sufficiat vna absolutio,[c] an requirant̃ plures: de quo vide tex. & quod ibi not. in c. cũ pro causa. de senten. excõ. Et vide Ange. ad materiam in l. si ædes. ff. de ser. vrb. pdio. Et not. quo ad primũ dictum, dictionẽ, quasi, quæ ponitur in tex. per quam dat̃ intelligi, ꝙ non parificatur oĩno aliquẽ non esse obligatũ ipso iure, & cõpetere cõtra eum exceptionẽ: & ideo Bar. in l. j. §. j. qđ vi aut clam. dicit, ꝙ licet cõtra instrm̃ non possit opponi exceptio ex forma statuti, põt tñ allegari nullitas. ¶ In gl. j. ibi: tenet̃ tñ ex vtraq; stipulatiõe. cõtrariũ sentit gl. inferius in solu, scđi cõtrarij. & in l. si dari. & in l. scire debemus. in prin. & ☞ illas approbant Iac. de Are. & Bar. cõiter, & Mod. †Quibus adde, ꝙ etiã in vltima volũtate, qñ scđa dispõ oĩno continet idẽ qđ prima, redditur inutilis, & nõ valet. Casus est not. in l. qui fundum. §. si pater. de le. j. Scđò adde, ꝙ sicut stipulatio continens idẽ cũ prima nõ valet ipso iure: ita nec alius contractus, si gemineť in eadẽ spẽ. Vnde scđa vẽditio cõtinẽs idẽ cũ prima, nisi sit facta animo nouãdi, non valebit: & similiter scđm mãdatũ nisi sit factũ animo reuocãdi primũ. Hoc tenet hic Paul. de Cast. sed nihil alleg. Sed Io. de Imol. in fi. cõmẽti, dicit hoc probari sin. in l. licet. §. ea obligatio. in vlt. respon. ff. de proc. vbi hoc plene probat̃. Sed qrit hic Paul. de Cast. & vtiliter, si est facta vẽditio simplr̃ corã testib⁹ cũ pacto de faciẽdo instrm̃ de dicta vẽditiõe ad oẽm requisitionẽ emptoris, vtrũ postea præsente notario iterũ sit vẽditio: qđ est necesse, qa de prima venditione notarius nõ posset esse rogatus, qui non interfuit, ista scđa venditio sit nulla: & rñdet ꝙ scđa vẽditio valet, & ꝙ prima nõ censet̃ fuisse vẽditio, sed pactũ de vẽdẽdo: ex quo em̃ partes voluerũt fieri scripturã, videnť voluisse cõtrahere ĩ scriptis, & per cõsequẽs nõ erat cõtractus pfectus, anteq̃ scriptura cõpleret̃, & poterãt partes pœnitere: vt l. cõtract⁹. cũ materia. C. de fid. instru. Et ita dicit se consuluisse, & huic cõsilio dicit subscripsisse Rapha. & ita fuisse obtẽtũ. Tu aũt aduerte, qa si partes videtur voluisse facere cõtractũ in scriptis, cũ tex. dicat in l. contractus. quòd ante scripturã pñt recedere à contractu simpliciter, qcqd concluserit prius, non põt dici ꝙ ex prima vẽditione resultet pactũ de vendẽdo: quia sic partes posset pœnitere, imo cogeť vẽditor vẽdere: vt l. ij. C. de pac. inter ẽptorẽ & venditorẽ. Vtrũ aũt posset cogi præcise, vel potius liberaretur soluẽdo interesse, pẽdet ab illa qõne, vtrũ pmissio de vẽdendo cõtineat factum: super quo cõsuluit Bar. & refert cõsiliũ in l. cũ vsusfruc. ubi oĩno vide. ff. de vsufru. le. Si ergo prima vẽditio quæ cõtinet pactũ de vendẽdo, fuisset vallata stipulatione, vt dixi, vẽditor nõ posset pœnitere: vnde oportet dicere ꝙ aut nõ resultet pactũ de vendẽdo, sed prima vẽditio dicat̃ quidã tractatus præcedens verãm venditionẽ, vel quòd si resultat pactũ de vendẽdo, fuerit pactũ nudũ, ita quòd ex eo non poterit agi. Secundo aduerte, quia ipse vult quòd hoc casu, pter pactũ factũ de conficiendo instrumentũ videat̃ actũ, quòd contractus fiat in scriptis ita quòd scriptura sit de substãtia. q̃ opi. cõiter nõ tenenť, imo dicimus cõiter, quòd tũc vr̃ actũ ut contractus fiat in scriptis, qñ est appositũ pactũ, ꝙ aliter cõtractus nõ valeat: vt ple. traditur in d. l. contractus. & in l. generaliter. C. de non num. pecu. & l. fi. & authenti. ibi posita. C. si certum petatur. Et si illa opin. communior. est vera, ex hoc sequeretur quòd partes nõ possent pœnitere cõtract⁹, & ꝙ venditor cogeret̃ pcise ad rẽ tradendam, si eã habet: iuxta not. in l. j. in princ. ff. de act. emp. Et forte esset dicẽdũ, ꝙ esset agẽdũ ex prima emptione, qa secunda nõ videret̃ valere: vt ipsemet concessit in prin. & videt̃ probari in d. §. ea obligatio. Aduerte tñ, qa Bar. hic non vr̃ velle, ꝙ geminatio eiusdẽ cõtractus faciat scđam obligationẽ nullam, nisi in stipulatione particulari, rõne qa stipulatio est inuẽta vt stipulemur, qñ nostra interest: qđ nõ est ita in alijs cõtractibus. Tex. tñ in d. §. ea obligatio. in fi. videt̃ velle contrariũ in scđo respõso, & hoc forte est verius, maxime qa ego video, ꝙ idẽ est in vltima volũtate: vt patet in d. l. si fundũ. §. si pater. Et qa Bar. hic conat̃ reddere rationẽ, qũo si pcedit contractus bonę fidei, stipulatio sequẽs põt cõcurrere cũ eo: vt l. duo societatem. in princi. ff. pro socio. videndũ est, qũo istę suæ rationes procedãt, & breuiter. Et primò dicit ipse, ꝙ interest debitoris, qa vbi primò erat obligatus ex cõtractu bonæ fid. nũc erit obligatus ex contractu stricti iur. q̃ cõtinet minus. & ex quo nõ ita plene poterit cõueniri. Sed ista ratio primò non est gñalis: nam scđm hoc sequeret̃, ꝙ si pcederet contractus stricti iuris, veluti mutuũ: alius cõtractus stricti iuris sequẽs non posset cõcurrere cũ eo: qđ est cõtra tex. in l. item illa. in prin. de cõsti. pe. & cõtra l. v. §. cõuentionales. s. eo. scimus em̃, ꝙ id qđ debetur p stipulationẽ, q̃ est stricti iuris, põt deduci in cõstitutũ: vt l. eũ qui. in princ. de consti. pecu. Et tñ vtraq; obligatio põt concurrere: vt d. l. itẽ illa. §. fi. Obligatio aũt de constituta est etiã stricti iuris, quia non enumeratur inter cõtractus bonæ fidei: in §. actionũ. Instit. de actio. Præterea si attenditur ratio, qñ essent duo contractus bonæ fidei, vel duo contractus stricti iuris, non possent cõcurrere simul, qđ est falsum: vt pbat̃ in d. §. cautiones. Secunda rõ sua est, qa ex parte creditoris põt esse interesse ipsius, si pcedit alius cõtract⁹, & postea sequatur stipulatio, ꝙ habebit clariorẽ & expeditiorẽ pbationẽ: arg. l. pro socio arbiter. ff. pro so. & qđ habet̃ ĩ l. ĩ omnib⁹. de iu. Sed si ista rõ attẽdit̃, posset idẽ cõcedi aliquo casu in stipulatione. verbi gratia: si prima fuit interposita corã testibus, & de scđa fiat instrm̃: vnde etiã ista rõ nõ multũ placet. Tene menti quãdam notabilẽ doc. Bal. in l. vniuersa. in fi. C. de pci. impe. offe. vbi dixit, ꝙ qñ cõtractus iterat̃ ad clariorẽ probationẽ, seu certiorẽ, nunq̃ de secundo casu debet solui gabella, qa censet̃ in effectu idẽ in primo. Tertia rõ sua est vniuersalior: qa si pcedit contractus, & sequit̃ stipulatio, difficilius poterit recedi ab obligatiõe cõtracta, qa etiã re integra non poterit dissolui stipulatio suo consensu, qa requirẽtur verba: qđ not. ad materiã l. ab emptiõe. de pac. Poterit etiã saluari secũda rõ, vt dicam⁹, ꝙ in stipĩone qa requirit̃ specialius ĩteresse, q̃ in alijs cõtractibus, ideo hoc ĩteresse nõ sufficeret, i. vtilitas euidẽtioris pbatiõis. Prima aũt rõ quã s. tetigit, põt etiã ĩpugnari alio medio: qa si stipulatio accedit ad cõtractũ bõæ fidei, sortiet̃ ei⁹ naturã. & omnia veniũt in ipsa quæ in cõtractu bonæ fidei, l. stipulatus. in prin. ff. de vsur. & l. j. §. bellissime. ff. vt legat. nomi. ca. Sed ab ista rõne posset defendi, qa licet sortiat̃ naturã suã primeuã, nõ tñ nr̃m accidẽtalẽ: iuxta ea q̃ scribit Bart. in l. certi condict. in prin. si cert. pet. & in l. j. §. hæc actio, si quis testa. li. esse ius. videt̃ tñ posse assignari alia rõ magis expedita, vt dicamus pterq̃ in stipulatione, in qua strictius pcedit̃ rõne pmissa, si cõcurrũt diuersę species cõtract⁹ ad idẽ, hoc solũ si probabile interesse, vt possint cõcurrere, quia interest nostra ex pluribus causis habere aliquem obligatum, licet vna obligatio nõ contineat plus quàm alia, & præcipue propter exceptionem rei iudicat. quæ non obstat in alia causa: vt lege, cùm quæritur. cum materia. de except. rei iudica. Vnde videmus, quòd cum eo quod debetur ex dispositione legali, potest concurrere obligatio hominis & etiam si nihil omnino plus contineat. Casus est not. & ibi hoc firmat Bar. post. glo. in l. non impossibile. ff. de pact. & idem videmus in iure quærendo ex diuersis causis, quarum vna sequitur post aliam: vt patet in lege, si qs ante, secũdo responso. s. de acqui. pos. & bene facit tex. in simi. in l.

a ¶ Nunqd semel excõmunicatus. Adde c. significasti, de eo qui dux. in matri. gl. in c. j. qđ me. cau. libr. vj. text. cũ gl. in cle. grauis. de sen. excõ. gl. & Cy. ĩ l. ij. C. qñ tutor vr̃ cur. glo. in l. aut dã. in §. si nos. ff. de pœ.

b ¶ Et semel bãnitus. Adde Spe. titul. de accu. in §. sequit̃ videre. ver. qđ si bãnitus.

c ¶ An sufficiat vna absolutio. Adde an ĩ excõicato pluries sufficit vna absolutio pro omnibus, vide gl. & doc. ĩ d. c. cũ pro cã. de sen. excõ. c. Engeltrudam. iij. q. iiij. Bart. in l. si q separatim. ff. de ap. & per Bal. in l. fi. C. de nup. & qđ in bannito pluries, an sufficit vna absolutio, vide per Ang. in l. nouerit. in ij. co. j. cer. tps qõ criminis termineť. idem Ang. in d. l. si ædes meæ. in j. col. ff. de serui. vrb. pd. & per Nellũ in tractatu de bãnitis. in ij. pte secundi temporis. q. lxxij.

in l.quoties.ff.de actio.& obli.& per illam l.not.decidit Barto.in l.cū ꝓ cur.§.j.in vlti.verbis.ff.de no.oper.nun.ꝙ scđa sniā continens idē quod prima valet,& pōt agi ex vtraq;,quia non requirūtur tm̄ interesse in validitate sniæ,sicut in stipulatione.& pro decisione alleg.d.l.si quis ante.ꝑ quā sentit,quòd idem est in alijs contractibus,sicut in sentētia prçter stipulationē.†Sed contra illud dictū est glo.singul.quæ determinat contrarium,& vult ꝙ secunda continēs idem qđ prima nō valet,si ferat̄ in diuersa instantia: ita not.Accur.in l.si cum exceptione.§.hæc autem actio.ff.quod met.cā.Ang.tamē ibi reprehēdit eā dicēs,ꝙ valet secunda sniā,ex quo est lata in diuersa instantia.Et idem sentit Barto.in d.l.cum procurator. in fi.Pro gl.multū facit tex.in c.reprehēsibilis.in princ.de appel.vbi probatur,prout ibi declarat Abb.Moder.quòd quādo iudex fert sententiam super eo,super quo lex pronunciauit,ista sententia non inducit nouum vinculum, sed est potius quædam declaratio sententiæ legis: & hoc videt̄ probari in tex.not.in ca.tuarum.de priui.quem ibi subtiliter inducit do.Abb.Sed potest responderi tenendo sniām Barto.† ꝙ quando sentētia præcedit legē,videt̄ adempta potestas iudici per l.vt nō intromittat se in decidendo,quod l.decidit:argu.l.j.§.calumniatoribus.ff.ad Turpil.quæ potestas nō adimitur iudici per primam sniām latam ab homine.Magis tamen videt̄ obstare opin.Barto.per id qđ s.dixi,ꝙ quādo multiplicat̄ eadem species contractus,verbi gratia,duplex emptio,& duplex mandatum:nō agitur ex secundo cōtractu,si continet idem omnino qđ primus.& ꝓbatur in l.licet.§.ea obligatio.vlti.responso.s.de proba.Vnde cū secūda sniā sit eiusdem speciei cū prima,nō videt̄ ꝙ possit aliquid operari,& ideo forte sniā glo.est verior in d.§.hęc autē actio.& maxime quia de natura sniæ est,ꝙ verba in ea posita aliquid operent̄:vt c.si papa.de priuil.lib.vj.Tangit etiam hic do.me.quid si in secunda obligatione apponatur hypotheca,vel pignus,vtrum propter hoc secūda obligatio continens plus valet.& respōdet quòd non,alleg.glo.Instit.de le.§.ex contrario.& tex.quē dicit esse sing.in l.iij.§.si ex cōuentione.ff.de re iu.Præterea hoc probat ipse alia ratione,qui si plus diceretur esse in secūda obligatione respectu hypothecæ,quàm in prima,sequeretur quòd in secundam,in qua est hypotheca,nouaret̄ prima:iuxta l.fi.C.de noua.Et contra tex.in §.præterea.Instit.qui.mod.tol.ob.ergo patet,ꝙ per hypothecam non est plus in secunda,q̄ in prima.& ista opin.est verissima.Aduerte tamen,quia tex.in §.si ex conuentione.nō loquit̄ quando intercessit noua obligatio cū pignore,sed solum quando pignora sunt adiecta primæ obligationi,quo casu nō est dubium,quia prima remanet:nec cōcurrit secunda cū prima.Et ideo per dationem fideiussorū pignorum vel solū non fit nouatio:vt l.penul.& ibi per Barto.j.de præto.stipu.Potest tamē confirmari ista opi.fortiori ratione:quia si adiectio hypothecæ vel pignorum contineret plus,ergo quando creditori debetur sola actione personali,semper valeret legatum,& oporteret restringere iura dicentia contrarium ad casum in quo creditor, cui fit legatum, haberet hypothecam:quod non est de mente illorum iurium. reperitur tamen in alia iuris dispositione,quòd vna obligatio transfunditur in aliam,propter interesse hypothecæ,quæ est plus in secunda,quàm in prima.ita dixit gl.not.vt in l.diuortio.ver.cęterum.ff.de nego.gest.Et si dicas,cur ergo hic non facit valere legatum,vel stipulationem? Solutio colligitur ex dictis Ang.& quod ibi scripsi in l.si creditori.de le.j.& vt breuiter intelligas,causa est,quia ex quo secunda stipulatio vel legatum cōtinens idem de sui natura est nullum ipso iure,etiam hypotheca redditur nulla:vt ibi plene declarat Ang.Item adde ad materiam nostram,quòd cōtra doctrinā Barto.hic positam,dum dicit quòd si præcedit contractus bonæ fidei,potest sequi stipulatio,& valet:videtur casus à fortiori,in dicto §.ea obligatio.in j.responso.vbi præcesserat contractus emptionis,& secutū est mādatum idem continens:& tamen dicit,quòd non potest agi ex secunda obligatione, & ibi ambo cōtractus erant bonæ fidei,& sic eiusdem qualitatis:qđ videt̄ contra l.si mandauero.§.interdum.maxiē in ij.rñ.& cōtra l.si mādato.§.fi.ff.mand.D.Io.hic in solutione huius cōtrarij multū se inuoluit:sed tandem in iij.solutione sentit veritatem,dicit enim ꝙ ibi non apparebat vtrum ille qui fuit contentus ꝙ vēditor hæreditatis,qui promisit de iudicato soluendo,vellet creare nouum cōtractum,quòd est declarandum hoc modo,quia etiam sine nouo mādato cùm venditor ex natura venditionis hæreditatis haberet regressum contra emptorem,illa volūtas non causat mandatū nouum,sed videtur exprimere id qđ inerat ex natura primi cōtractus.Pro ista cōclusione facit optime tex.in lege,si stipulatus.& l.cum enim.ff.de noua.Et quod scribit Barto.in l.singularia.si cert.peta.per quas leges dicit†,ꝙ si ꝑcedit stipulatio,& sequitur alius contractus expressus incontinenti, ex vtroq; potest agi:sed si sequitur actus qui nō habet cōtractum expressum,sed potest videri factus cōtēplatione stipulationis præcedentis,nunc in dubio nō videt̄ causari nouus contractus:& ideo solut.ista est verissima. Et aduerte, quia in secūdo responso illius §.videt̄ ꝓbari,ꝙ per scđm mandatū nō videt̄ reuocatū:tunc ageret̄ ex secūdo mādato,& nō ex primo:& sic in terminis reprobatur ibi solennis doctrina Bal.quam posuit in l.Iulia.ff.de ꝓcu.vbi voluit,ꝙ etiam in eadem persona per secundum mandatū vr̄ recessum à primo.¶In ea.glo.ibi:sed non credo cogitandū esse.gloss.potuit habere bonum intellectum,sed cur non sit cogitandum,non bene declarat.Bar.hic intelligit,& in l.si creditori.de leg.j.& in l.diuor.in penul.glo.ff.de nego.gest.ꝙ non sit cogitandum,qa interesse temporis per qđ obligatio magis durat,nō habetur in cōsideratione:alleg.tex.not.in l.pater qui castrense.in fi.ff.de cast.pecu.& hoc sequūtur cōmuniter Mode. Aduerte,quia ego in l.si creditori.de leg.j.respondendo ad illum tex.dixi,ꝙ lucrū tēporis ibi nō poterat considerari,quia etiam obligatio esset longior,nihil importaret vt legatarijs posset satisfieri,cùm peculium nō esset soluendo,vt ibi dicitur:& intellexi tunc,ꝙ hoc lucrum tēporis respiceret legata.Sed postea cōsiderando diligentius vidi,quòd iste intellectus non est bonus:est ergo sensus literæ,ꝙ si actio fieret ibi longior,hæres diceretur lucrari ex tempore,vel habere compendium ex eo respectu creditorum:quia vbi adiret ex testamento,teneretur creditoribus in perpetuum,nunc non tenebitur nisi infra annū,occupādo iure peculij: & hoc posset esse sibi valde vtile,qa post lapsum anni bona peculij remanerēt apud eum sine onere.Dicendum est ergo aliter,quàm tunc dixerim,videlicet ꝙ ideo ibi interesse temporis non cōsideratur ad hoc vt non incidat in edictum,quia titulus,si quis omissa causa testamenti.non grauat omittentem ad præstandum legata,nisi lucrum fiat ex bonis testatoris:vt patet in l.j.& per totum.ff.si quis omiss.causa testa.Sed lucrum quod facit pater ex tempore,seu in tēpore,non peruenit immediate ex bonis defuncti:& ideo non habet locum pœna euicti,licet mediate ex lucro tēporis deueniatur ad lucrum in bonis testatoris,quia elapso tempore,vt dixi,bona remanent apud eum sine onere.Et hanc solu.sentit hic Ang.dū dixit,ꝙ non habet locum ratio tēporis,quo ad illū titul.si quis omiss.cā testa.Quòd autē ratio temporis habeatur sub ratione interesse,vt longi9 tempus,in quo durat actio habeat cōmoditatem,videt̄ probari expresse in l.quoties.§.item si temporali.ff.de admi.tut.vbi tex.dixit, ꝙ actio tēporalis vt fit perpetua conuertitur in actionem tutelæ†. Vnde pondero quòd causa cōuersiōis de vna actione in aliam est ipsa ꝓrogatio actionis:& licet glo.aliter intelligat ista iura in l.diuor.ver.cæterum.in gl.pe.& vlti.de neg.gest.tamē intellectus verus est iste,quia etiā probatur per locum à speciali manifestè in d.l.diuor.in ver.præcedente hunc ver.Hoc etiam probat tex.in d.l.si creditori.dum dicit,quòd id quod nobis debetur de iure prætorio,potest legari vt debeatur de iure ciuili:quod nō potest esse,nisi ratione interesse temporis:vt ibi dicit gl.& bene.nam id qđ dicit ibi Barto.& Mod.quòd interesse non causatur ex tempore, sed qa interest nostra id quod erat debitum vno iure đberi ex alio,vt ibi scripsi,non videtur esse verum,quia propter hoc quòd ex alia dispositione iuris idem debeatur, nō tollitur ratio superfluitatis:vt l.j.§.dixerit aliquis.ff.de publi.Et quia s.dixi,quòd breuitas & prolixitas tēporis venit sub consideratione interesse, est respondendum ad istam l.cum glo.sua,quę vere faceret in oppositū,& dicendum secūdùm Ange.hic,& bene,quòd hic non potest haberi ista consideratio:quia si secunda stipulatio fuit interposita ex eadem causa, cùm prima fuit interrupta præscriptio primę:vt l.cum notissimi.§.in his.C.de præscri.xxx.annorum.Vnde vna præscriptio de nouo curret contra has duas stipulationes.& licet Ioan.de Imol.hic dicat,quòd istud est verum,nisi secunda stipulatio fuisset interposita simpliciter,dictum tamen Ang.semper procedit, quia secundùm Bald.hic quem etiam sequitur Ioan.de Imol.si secunda promissio non apparet facta ex prima causa,tunc non continebit obligationem eiusdē rei seu quantitatis,sed diuersæ, secundùm glo. & Barto.in l.triticum.j.eodem.Vnde non cadet hic ista consideratio.Siue autem secunda stipulatio sit interposita expresse ex prima causa, siue coniecturaliter, nihil refert quantum ad hunc effectum. Franciscus Aretinus.

SVMMARIVM.

1. Contrahentes debent esse cōtenti legalibus pœnis.
2. Partes quando apponunt pœnam à lege appositam, valet pœna vbi alia apponi non posset.
3. Statuto disponente idem quod ius cōmune an inducat nouū vinculum.

Si ita stipulatio. Stipulatio pœnalis non potest impedire dissolutionem matrimonij,sicut nec matrimonium contrahi,nisi in ea apponatur pœna imposita à lege.Secūda ibi:quia.Tertia ibi:nisi.¶†Nota primo in versi.quia istum textum ad id ad quod sæpe allegatur,videlicet ꝙ contrahentes debent esse contenti pœnis legalibus: sed hoc dictum debet restringi secundùm Barto.& alios,vbicunq; pœna hoīs nō posset apponi ad impediendā libertatē cōtrahendi,vel dissoluendi cōtractū:sicut est in mr̄imonio:vt l.ij.de inutil.stipu.& l.neq;.C.de nupt.In alijs autē cōtractibus vltra pœnā legalē bn̄ pōt apponi alia pœna à cōtrahentib9:vt l.nō impossibile.in tex.& gl.ff.de pac. & ibi ꝑ Bart. & idē tenuit hic.ꝑ l.denūciam9.C.de his q ad eccl.cōfu.¶†Secūdò no.in ver.nisi ꝙ qn̄ ꝑtes apponunt pœnam appositā à lege,valet pœna, vbi alia pœna non posset apponi.& hoc nō potest esse alia ratione,secundùm Ang.& Mod.nisi quia censetur quodāmodo esse pœna legalis,& sapit naturā eius.Et ex hoc pōt argui secundū eū ad ea quæ scribit Barto.in l.stipulationes nō diui.j.eo.in illa q.qualiter quis oblige t̄ ad factum,quod est in ꝓmissione hominis:de quo dic vt ibi.¶†Vltimò arguit Ange.per istū tex.ad qōnem illam not.nunquid quādo statutū disponit idem quod ius rōne inducat nouū vinculū:videt̄ em̄ ꝙ inducat,qa hic dicit̄ valere stipulationē appositam super eo qđ disponit lex:de qua qōne Moder.remittunt ad ea quę ponit glo.in c.j.de cōsti.li.vj.& in c.j.de rescr.in antiquis.

& Bar.in l.j.in prin.ff.ad l.Fal. Addit d.m. Bal.in l.fi.C.de constit.pe. & in l.j.C.de ser.reipu.ma.vbi ponit vnam distinctionē, quam do.Ioā. sibi appropriat in d.l.j.ad leg.Fal. Tu autē vide Bal.in tribus alijs locis, videlicet in l.ius ciuile.vbi est optimus tex.s.de iust.& iur.& in c.j.§. naturales.in vlti.verbis.si de feu.fue.contro.inter do.& agna.& in l.fi.in vlt.colum.C.quæ sit lon.consue.& bonum tex.vltra doct.in l.cū prætor.in princip. & §.fi.ff.de iur.vbi videtur probari, ꝙ cōsuetudo redacta in lege non extinguitur, quinimo ille tex.videť velle, ꝙ sola cōsuetudo liget. Quòd autē consuetudo redacta in scripturam nō desinat esse consuetudo, vide Bart.sing.qui hoc determinat in l.ij.in prin.de vulg.& pup.¶ In glo. super verbo, legis.ibi:sed ibi præcessit pecunia stipulatorem, illa lex est valde sing.in materia, & videtur probare duo multum not. Primum est, ꝙ licet mulier possit inuitari ad matrimoniū contrahendū spe lucri, qđ valet procedere à viro: vt l.si stipulatus fuerim te sisti.§.fin.j.eod.potest tamen inuitari quis spe lucri ad matrimonium nō dissoluēdū:quod est valde nouū in ista materia, & in hoc limitať sing.ista lex, videlicet ꝙ licet dissolutio matrimonij non possit impediri per pœnam, pōt tamē impediri per amissionem lucri, etiā si procedat ab altero ex cōiugibus, & potest esse ratio, qa contrahere matrimonium est meræ libertatis:pro quo non imponitur aliqua pœna si contrahatur. Vnde si vir promittit lucrū pro matrimonio, cū absolute possit ducere aliam, nō est mirandum, si lex presumpserit hoc fieri ex inordinato affectu. Sed ꝙ maritus ꝑmittēdo lucrum velit matrimonium non dissolui, iste nō potest dici affectus inordinatus, quia vult idem qđ lex. Secundò in d.l.esse quæ videtur.est casus sin.ꝙ sicut ad matrimoniū quis potest inuitari spe lucri, ita possit inuitari per amissionē lucri iā quæsiti.& hoc consuluit Old.vel potius disputauit disputatio.sua xv.& refert Pet.in regula, nemo potest.de re.iudi. Super qua quæstione & de materia huius legis vide quæ scripsi in l.Titia.j.eod.in prin. Francisc. Aretinus.

Viusmodi stipulationes. Sipulatio per quam quis promittit mihi id quod debet mihi, alter non debere desierit, non est inutilis, sed valet sicut si esset alia conditio apposita. Vel sic, secundū sc̄d̄am lecturam. Valet promissio facta à creditore tertio, si promittit soluere illi tertio id quod suus debitor debet, cū debitor esse desierit. Secūda ibi:nā &c.¶ In gl.j.ibi:& sic habeas mihi, erat dubitatio &c.hanc gl.quæ ad intellectum literæ & ipsius declaraui tibi plene in voce:& quia plenè eā declarat Bart.non est aliquid addendum in scriptis, qđ pertineat ad declarationē. Aduerte tamen, quia dū Dy. & Bar.volūt, sc̄d̄m primam lec.& etiam Ia.de Are.ꝙ vt ille qui sic promittit videatur promittere tanquàm fideiussor, & per consequēs si obligať principalis, tollitur ipso iure, ista fideiussio in hoc esset inutilis, quia fuisset posita in tempus, in quo obligatio fideiussoris extingueretur, si præcederet pure:ergo nō valet.l.Titio cùm morieť.ff.de vsufruct.leg.Si tamen fideiussor promisisset à principio pro reo obligato pure & ex post facto, extingueretur obligatio rei ipso iure:ex tali cā, quæ nō respiceret personam fideiussoris, non extingueretur obligatio fideiussoria, secundùm Bar.qui ita eleganter declarat in l.iij.§.sed vtrum.ff.de mino.per l.sine hærede.in prin.ff.de admini.tut.& per l.fideiussor obligari.§.vlti.de fideius.Sed inquantum ipsi volūt ꝙ iste censeať fideiussor, vt dixi, & per consequens verba stipulationis sint impropriāda:vt hic declarat Bartol.hoc nō placet Pet.qui fuit subtilis doctor:dicit enim, quòd in dubio iste non censetur fideiussor:quia cū verba stipulationis debeāt intelligi proprie: vt l.quicquid astringi.j.eo. in exemplis positis per Ia.de Are.& Dy.verba impropriarentur.quod non est dicendū, qñ in proprio significatu verba possunt saluari. Modo si intelligereť iste esse fideiussor, in proprio significatu verba saluari nō possunt. Sed si intelligimus ꝙ sit expromissor qui potest promittere pro non obligato:vt l.eleganter. §. seruus pactionis.ff.de do.& l.q libertinus.in fi.ff.de oper.lib.tūc verba pñt stare propriè, & valet stipulatio.& in hanc sñīam inclinat hic do.Io.& do.me.quam ego credo esse verissimā, qa ista promissio, cū Titius debitor meus desierit esse debitor etiā si intelligať, vt dixit Bar.& Io.de Aret.ꝙ videať facta qñ debitor nō est soluēdo, vel qñ haberet exceptionē, videť habere hūc sensum, ꝙ ego promitto tibi sub cōditiōe, quatenꝰ à debitore pricipali exigi nō poterit:q̄ promissio nō diciť fideiussio, sed oblō conditionalis cōstituens aliam spēm actionis, & obligatiōis. Casus est notabilissimus in l.pe.in fi.de fideius.tu. Vñ dicebat Bar.no.in l.j.C.de cōuē. fisci.de.lib.x.& in l.j.C.de decu.co.li.ꝙ qa ille qui promittit indēnitatem, videť ꝑmittere quatenus debitor pricipalis nō poterit soluere, etiā si renūciet beneficio de fideiussoribus, nō poterit cōueniri, quatenus principalis est soluēdo, qa nō defendit se tanꝗ fideiussor, sed tanꝗ alius q promisit sub conditiōe. Vñ iste talis etiā de iure ff.non poterat cōueniri, nisi excusso principali:vt l.decē.in fi.j.e.& l.fi.in prin.ff si cert.pet.Si ergo ꝑmissio facta quatenus debitor principalis nō erit soluendo, nō diciť fideiussio, sed q̄dā promissio cōditionalis stās per se:ergo eodē mō in casu nostro ille qui promittit, cū debitor non erit amplius debitor:& sic in subsidiū, qñ ille non poterit cōueniri, nō videť esse fideiussor, sed expromissor. & ista opin.placet.¶ Secundò adde inquantū Bar.circa secundam lecturā, ꝑut in tex.est ibi:& verbū, spondes.vult ꝙ qñ debitor est nō soluēdo, vel præscripsit, ille qui promisit ꝙ sibi debebat suus debitor, videť promisisse nomen debitoris:& per consequēs liberatur cedēdo actionē, qa etiā obligatio naturalis pōt cedi:vt l.si eius.ff.ad Treb.nā Io.de Imol. hic dubitat vtrū hoc sit verum.dicit enim, ꝙ in his duobus casibꝰ, cessio esset pene inutilis, & sic stipulatio videretur interposita frustratoriæ, ex quo debitor non est soluendo:& vbi est præscriptū, nō potest cōueniri. Vnde non est verisimile, ꝙ partes de hoc cogitauerunt:& ideo dicit, ꝙ in his duobus casibus teneret potius promissor ipse ad soluēdā pecuniam, quam sibi debebat debitor suus. Non ob.tex.in l.legaui.de libe.le. quia ibi erat legatum nomen debitoris simpliciter, hic autem erat facta promissio, in quo casu ipe debitor nō posset conueniri:vnde quia cessio esset inutilis, non videntur partes de hoc cogitasse. Pro ista conclusione do tibi casum sin.iuncta gl.in l.qui concubinam.§.qui hortos.ff.de leg.iij.vbi dicitur, ꝙ expensa tributi & alia onera re alia pertineant ad vsumfructuarium, cui vsusfructus est legatus:vt l.quæro.de vsufruct.leg.hic tamen fallit, qñ si soluerentur ista onera legatum quo ad effectum esset inane, & nullum afferret emolumentū.& illam legem cōmendat Barto. in l.his verbis.§.j.ff.eo.Sicut ergo ne dispositio sit sine effectu in dicto §. qui hortos.licet valeat ipse iure, recedimus à natura dispōnis:ita dicemꝰ hic, non sufficiat cedere simpliciter nomē debitoris. Et licet d.m. nitatur saluare opi.Bar.oñdens ꝙ in primo & ī secūdo casu ista cessio posset habere aliquam vtilitatē, qa in primo casu debitor possit effici diues, in sc̄d̄o posset prodesse obligatio naturalis, quo ad effectū cōpēsationis:vt l.etiā. ff.de cōpen. Ista tñ saluatio nō multū placet, quia verisimile est partes cogitasse id quod cōiter accidit:vt l.certi condi.§.q̄m.si cer.pe.& nō de eo quod raro:arg.l.fistulas.§.frumenta.ff.de contrahen. empt.& quod describit Bart. in l.sed & si quis.§.quæsitū.si quis cau.vbi dicit per illū tex. ꝙ obligans se ad casum fortuitū non videtur cogitasse de casu qui solet non frequenter, sed raro contingere:& ista sufficiant.

SVMMARIVM.

1 Stipulatio interposita expressa causa falsa, valet ex causa donationis, si partes ambæ sciebant causam esse falsam.
2 Stipulatione secunda q̄ plus cōtinet ꝗ prima, prima non videtur nouari.
3 Qualitas nunꝗ repetita videtur quando ex repetitione illa vitiaretur dispositio.
4 Maritus qui simpliciter confitetur se dotem recepisse an videatur hoc animo donandi facere.

SI diuortio. Sicut falsa causa non vitiat legatū, ita non vitiat stipulationem. Secūda ibi: Proculus ait.in qua respondet primò sc̄d̄æ qōni: deinde rñdet primę ordine præpostero. In tertia parte ibi:sicuti. ibi ꝓbatur decisio pcedēs ar.vltimæ voluntatis.¶ 1 Not.primò, ꝙ stipulatio interposita expressa cā falsa, valet ex cā donationis, si partes ambæ sciebāt causam esse falsam:secus si ignorassent, vel altera earum.l.pen.§.vxor.ff. sol.mat. In dubio aūt vtrū præsumatur scientia, vel error, tāgit hic Pau. de Cast.& dicit ꝙ propter matrimonium bene transactū, & nunc finita promissio in dubio videtur fieri ex certa scientia ob quādā remunerationem matrimonij bene gestū:alleg.Bal.hoc dicētē in l. gñaliter. in ij. char. C.de non nu.pec.aliàs dicit, ꝙ in dubio p̄sumeretur error, probato rem aliter se habere. Sed cū reuerētia nō bene meminit dictorū Bal.qa Bald. præsupponit expresse ꝙ partes scirent causam esse falsam:sed vult spāle esse fauore matrimonij, vt dixi, bene gesti, ꝙ promissio facta ex falsa cā sciēter valeat tanꝗ donatio. In alijs aūt casibus vult Bal. sequendo Cyn. quē dicit ita tenere, ꝙ promittens sciēter ex falsa causa expressa non obligatur:videtur enim potius esse stultus, ꝗ velle donare: qđ dictū cōiter reprehenditur, & est contra tex.in l.sed & si quis.§.fin.ff.si qs cau.& contra ea quæ habentur in l.si patronus.§.j.de don. & licet ipse nitatur respōdere ad tex.in d.l.lege, sed & si quis.& ibi:& in lege, sicut.C.de repu. hæred. Cōior opi.est in oppositū:qs em̄ reuelauit sibi ꝙ in casu nr̄o pcesserint merita mr̄imonij bene gesti, maxime cū diuortia cōiter soleāt fieri ex offensionibus, & odijs? Vñ est diuinare ad istā lr̄am, & cōtra ipsum tenet expresse Bart.in l.ij.§.circa.de doli excep.& Io.And.in addit.Spe. in tit.de cōfes.§.nūc vidēdū.ver.sed q̄ est rō. Sup quo vide plene Ant.de But.& Mod.in c.si cau.de fid.instru.¶ 2 Scd̄ò no.ꝙ p sc̄d̄am stipulationē q̄ cōtinet plus ꝗ prima, prima nō videť nouari, & q̄ sit rō valde dubitať: nā Bar.quē hic sequiť Io.de Imo.dicit ꝙ hoc est ideo, qa fuit actū expresse, ꝙ nō nouareť prima obligatio. Sed istud est diuinare mirabiľr ad hanc literā:vnde Paul.de Cast.soluit aliter, videlicet ꝙ eā q̄ dñr in l.qui vsuf. j.e.ꝙ sc̄d̄a stipulatio cōtinēs plus nouat primā, debet intelligi, qñ præcedit prius cōtractꝰ stricti iuris:sed qñ pcedit cōtractus bonæ fidei, sicut actio de dote, & stipulatio quæ pro ea fingitur interposita:vt l.j. §. sed nō ignoramus.C.de rei vxo.act:tūc sequēs stipulatio, q̄ interponiť hoc facto diuortio, est stricti iuris, & nō tollit pcedētē:& p hoc rephēdit dicta Bar.ī l.singularia.si certū pet.dū dicit, ꝙ qñ stipulatio interponiť post cōtractū bonæ fid.ex interuallo vr̄ interposita aīo nouādi. Sed tu aduerte, qa in qōne Bar.sine dubio stipulatio sequēs nō cōtinebat plus ꝗ prima: vñ si in illis casibꝰ nō fieret nouatio, nō esset mirū:& tñ de illa qōne dicemus post gl.in l.si qs cū aliter.j.eod.vbi hoc tangiť. Vbi autem secunda stipulatio continet plus quàm prima, & maxime plus re, cùm iura dicāt regulariter, ꝙ fit nouatio, periculosum est dicere oppositū: super quo vide qđ sentit plene Barto.in l.qui vsufructu.j.eod.& in l. penulti. vbi plenius

plenius.j. de pto. stipu. Praeterea ista sua solut. nõ est expedita, quia priuilegiũ quòd actio ex stipulatu sit bonae fidei, iuxta tex. in §. sed nõ ignoramus. est cõcessum p constitutionem Iustiniani: vt patet ibi, & in §. fuerat. Insti. de act. Ergo attēto isto iure, quod pcesserit, non põt cõsiderari φ stipulatio esset bonae fidei. Vnde ego cogitabam posse dici ad istud difficile cõtrarium, quòd tũc secunda stipulatio quae cõtinet plus, videt nouare primã, quãdo totũ quod venit in stipulatione sequēti põt deberi ex vna & eadē causa. Sed in casu nostro totũ non põt deberi ex vna & eadem cã, vt ostendã: ergo per illud plus p quod inducit nouatio, non fiet nouatio, qa est impossibilis respectu eius quòd hoc cõtinebat in prima obligatione. Declaro: nam cũ dos ex prima obligatione deberetur à marito ex cã onerosa, quòd ista causa onerosa trãseat in donationem, sicut ex donatione, debet illud plus qđ adijcit, hoc est impossibile, & repugnat naturae donationis, qa donari dicit, qđ nullo iure cõcedit cogēte. l. donari. ff. re. iu. Sed hic pcedebat obligatio ex cã onerosa, p quã pmissor poterat cogi ad soluendũ: ergo est impossibile, φ ex titulo donationis debeatur. Sed ista solut. videt cõtra not. in l. si creditori. de leg. j. vbi id quod debet etiã ex causa onerosa, põt conuerti in legatũ, quod est quaedã donatio, dũmodo legatũ afferat aliquod cõmodum. Sed si bene respicias, illa iura faciunt pro ista decisione, qa proprie & vere nõ ipa res quae debetur, sed ipm cõmodum repraesentatiõis est in legato: quod patet, quia de re ipa nõ detrahitur falc. sed de cõmodo repraesentationis, pprer quod cõmodũ consequendũ ad ipsam rem cõpetit actio ex testõ, quia aliter nõ posset quis illud cõmodum. Cũ ego prima obligatio non trãsfundat ipsa in legatũ, nisi propter cõmoditatem dũtaxat, apparet quòd id quod erat iam debitum ex vna causa, & maxime onerosa: sicut in casu nostro, nõ potuit deberi ex causa donationis. † Et aduerte, φ solutio data p me ad primum cõtrarium nõ videtur esse bona: qa licet causa onerosa non possit trãsfundi in lucratiuam, potuit tamē transfundi prior obligatio ex causa onerosa in sequentem stipulationē, ita quòd pars summae secũdę stipulationis debeatur ex cã onerosa, & pars ex causa lucratiua. Dicendum est ergo, quòd solutio data ad secundũ cõtrarium soluit etiã primum, vt dicamus φ quia pars stipulando vnam summam voluit facere vnam stipulationē, & non plures: qđ patet ex vnitate rei deductae in stipulationem: vt l. scire debemus. §. j. j. eod. ideo secũda stipulatio nõ cotinet id quod erat in prima obligatione: qa si vna res deberetur ex diuersis causis p parte, qa pars rei deberetur ex cã onerosa, & pars ex causa lucratiua, & ad diuersitatem causarũ sequerent plures stipulationes, qđ non videt fuisse de intētione partiũ: & ideo si secunda stipulatio nõ cõtinet primam, nõ potuit eam nouare, neq; transfundere in se. Facit optime p his quae dixi qđ tradidit Bart. in l. vbi fideiussor. j. de solu. ¶ Tertiò not. ibi: centũ tm in obligatione qdem &c. nã hic videt pbari sin. φ ex secũda stipulatione nõ põt agi, nisi ad aliud plus, nõ autem ad id qđ prius debebat ex veteri obligatione. Sed hoc videt falsum, secundũ doc. qa cũ ex prima obligatione dos deberet, sed post annũ. l. ij. in princ. de do. praeleg. & l. vnica. §. exactio. de rei vxori act. ista secũda stipulatio cõtinet plus φ prima, qa p eam poterit agi incontinēti. Et hanc so. cõiter approbat Mod. dicentes vnà cũ Bart. φ hic nõ debet sumi arg. à cõtrario sensu: qđ esset cõtra iura, vt patet in l. haeres à debitore. §. nõ est nouũ. de fideiussor. & fuit dictũ in l. qui bis idē. s. eo. Io. tñ de Imo. nititur saluare alio modo intelligēdo, φ haec stipulatio secũda fuit interposita post lapsum anni, & sic nihil cõtinebat plus quàm prima. Sed ista sol. diuinat ad tex. Praeterea obstat aliud: qa si prima actione poterat agi, & erat cõtractus bonae fidei, vt dicit Pau. de Ca. videt φ secũda stipulatio posset cõcurrere cum prima, sicut quilibet alius contractus bonae fid. põt cõcurrere cũ cõtractu stricti iuris: vt l. si mandauero. §. interdũ. ff. mãd. Sed hic posset rũderi, φ alia spēs cõtractus bene potest concurrere, sed eadē spēs non, vt dixi in l. qui bis idem. p text. in l. licet. §. ea obligatio. in vlti. rñs. s. de pcu. Vñ istae sol. remanēt dubię, & maxime qa expresse cõtradicunt tex. dicit em tex. in ver. si ducenta. φ sine dubio centũ tm, quae sunt addita, veniũt in obligatione. Vñ hic non est opus sumere arg. à cõtrario sensu, qa dictio, tãtũ, taxatiua nihil aliud põt hic importare, nisi φ alia non debent ex illa stipulatione: vt l. iij. §. cũ Titio, vel si Titio. de ali. leg. Oportet ergo dicere cũ pteftatione cogitandi melius, φ dies adiecta in prima, quae venit accessorie ad primũ cõtractũ, tendit ad eundē effectũ, iuxta regulã de qua dixi tibi in l. hoc iure. & in l. in illa stipulatione. s. eo. φ qñ obligatio accessoria tendit ad eundē effectũ cũ principali, dies adiecta in principalē videt repetita in illa l. si vt pponis. cũ materia. j. de fideiuss. & p Bart. in l. si ita stipulat⁹. §. Chrysog. j. eo. Dicit aũt venire accessoriè ad primã in casu nr̃o, quatenus accumulat primae obligationi, q nõ est nouata: vt s. dixi. Et hanc credo fuisse rõnem lrae, secũdm quã quatenus secũda stipulatio cõcurrit cũ prima, reperit inutilis, ex quo idē sub eodē termino debet, & verae aliae solutiones destruunt lrãm, aut diuinãt ad text. vt s. declaraui. Sed cõsiderando diligentius, ista rõ assignata p me nõ videt bona: qa ista repetitio diei non vitiaret secũdam stipulatione: ergo non debet intelligi repetita, † qa qualitas nunq̃ videt repetita, qñ ex illa repetitione vitiaret dispõ: vt l. cũ seruus. ff. de condi. instit. & plene declarat Bar. in l. Seia. §. Caio. ff. de fun. instru. Vnde quaerēda est alia rõ melior: & cõsiderabam, si posset dici, φ ideo secũda pmissio nõ cõprehendit quãtitatem datã in dote: qa si cõprehenderet vna & eadem summa, deberetur partim ex cã onerosa, & partim ex cã lucratiua, & qa regulariter vna & eadem stipulatio nõ debet diuerso iure censeri: vt l. cũ qui aedes. ff. de vsuc. dicamus φ secũda stipulatio competat solũ ad summã, quae nõ fuit data in dote: & prima actio competat ad summã dotis. Est tamē cogitandum adhuc, qa oppositio est difficilis, nã solu. cõmunis: vt dixi, nõ põt aliquo modo stare pprer dictionē, tm, positã in tex. quę nihil operaret, si nõ excluderet quantitatē datã in dotem. Aduerte etiã ad primũ cõtrariũ, qđ fecimus, quasi hic videat facta nouatio. Nam si verũ est qđ sentit glo. in l. ij. in prin. ff. sol. matr. & in l. si filio. ff. eo. titu. & etiã hic in quadã glo. quã faciam te notare, φ etiã de iu. ff. actio ex stipulatu cõpeteret p dote, illa ratio quã feci cõtra lec. d. Pau. pcederet, qa cũ ex cõstitutione imperatoris sit transfusa vis actionis bonae fidei in actionē ex stipulatu, vt in iuribus s. alleg. & ex illa transfusione sit facta bonae fidei, vt dicit tex. in d. §. sed si ignoramus. nõ posset dici, φ de iure ff. ista actio ex stipulatu esset bonae fidei. Sed secũdm verã opin. quã sequit Bar. in l. ij. in prin. solu. mat. actio ex stipulatu nõ cõpetebat mulieri de iure ff. vnde hic nõ pcedebat stipulatio, sed actio de dote simplr, quę erat bonę fidei: & tũc posset sustineri lect. do. Pau. Et ad intellectũ eorũ quę hic dicunt, vide Bal. oĩno in l. rescriptũ. §. si pactũ. in vlt. co. ff. de pactis. † In glo. j. ibi: secus si cõstante mrimonio[a] &c. haec est vera sine dubio, qñ cõstat φ pmissio vr cõfessio fuit facta aĩo donãdi. Sed pulchra dubitatio remanet, nunqd maritus qui cõfitet simplr se dotē recepisse, videat hoc facere aĩo donandi. Super quo variatũ est: nã Bar. hic, & in l. cũ quis decedēs. §. Titia. de leg. iij. & in l. ij. §. creditũ. ff. si cer. pet. vult φ videat facta aĩo donãdi pprer psonas suspectas, inter quas faciliter psumit fieri fraus legi: vt l. cũ quis decedēs. §. Titia. de leg. iij. & hãc opin. sequit Bal. simplr in l. j. C. de don. ante nupt. Idem tenet Io. And. qñ cõfessio fit cõstante mrimonio sup rubr. de do. inter vi. & vxo. in addi. Spec. cõtrariũ tenuit expresse Cy. & Sal. in l. qđ de suo. C. de do. cã. nõ nu. & d. m. hic, & vtunt in effectu duab⁹ rõnibus. Prima rõ est, qa si cõfessio psumeret in dubio facta aĩo donãdi, tũc raro haberet locũ tit. de do. cau. nõ nu. ll. autē adaptant circa ea q frequēter accidũt, vt l. nã ad ea. ff. de le. Vñ cõtra mentē illorũ iuriũ vr esse, φ in dubio cõfessio videat facta aĩo donandi. Secũdo arguũt ipsi, nã in dubio vbi põt psumi alia cã, nõ debet psumi cã dona. vt l. si cũ aurũ. j. de sol. & l. cũ de indebito. in prin. de pb. Cũ ergo possit psumi, φ ista cõfessio emanauerit spe futurae numerationis, cessat psumptio φ fuerit facta aĩo donãdi: maxĩe qa hoc esset psumere delictũ, & fraudē, quae fieret legi: qđ in dubio non psumit: vt l. merito. cũ materia. ff. p. soc. Et hac rõne vtit Ang. qui sequit hãc opin. in cõsi. suo v. in ordine meorũ, qđ incipit, visis instris &c. vbi etiã dicit, φ si esset facta ex cã donatiõis, nõ cõfirmaret morte viri: qđ est expresse cõtra l. qđ de suo. & qđ ibi ponit glo. C. de do. cau. nõ nu. Alij distinguũt, & fuit Ioã. And. in loco pall. φ aut cõfessio dotis fit ante mrimoniũ, aut post. Si fit ante mrimoniũ, tũc debes cõsiderare duos casus: nã aliqñ cõstat φ fit ex cã donatiõis, & tũc nõ valet, qđ cõfert in tps mrimonij, † cũ dos nõ possit esse sine mrimonio: & ita pbat in l. j. & l. qđ sposae. C. de do. ante nu. & ita dicunt etiã hic Mod. aliqñ nõ cõstat, φ fuit facta aĩo donandi, & tũc in dubio nunq̃ vr facta aĩo donãdi. & hãc di. facit Bal. licet nõ alle. Io. An. in l. pe. §. mulier. ff. so. ma. Aut cõfessio fit cõstante mrimonio: & tũc vr facta cã donat. secũdm eos: et põt ēe rõ diuersitatis, qa añ mrimoniũ nõ psumit esse tãtus effect⁹, sicut post: nã cõstante mrimonio semp vir blãditijs mulieris flectit: vt l. fin. si qs ali. test. phi. Vnde disparitas affectionis facit, φ non ita de facili psumat donatio añ mrimoniũ, sicut post. Et hoc ego sum secutus cõsulendo, & credo esse verisimum: nõ tamē allegaui Bal. in §. mulier. sed solũ Io. An. in loco alle. Nunc autē addo φ idē esset dicendũ, qñ esset contractũ matrimoniũ, sed nõdũ cõsummatũ, qa adhuc nõ solet esse tãta affectio: & cessat rõ cõtinuę simulationis. Sed in secũdo mēbro non sum secutus istam

[a] ¶ Si constante mri monio. Add. Bald. in l. ij. in §. creditũ. ff. si cer. pet. Bal. in l. j. C. de inoffic. do. Io. And. in additio. Spec. tit. de do. inter vi. & vxo. in si. idē Io. And. in additi. Specu. in rub. de re. ecclesi. non alie.

opin. simpliciter, sed cum distinct. quã ponit Ioã. de Imol. cõcordandas istas opi. in l. si constãte. in prin. ff. so. ma. vbi distinguit, ꝙ aut vir cõfitetur simplr̃ se dotẽ recepisse, aut vltra cõfessionẽ renunciat exceptioni vel spei futuræ numerationis. Primo casu sequit̃ opi. Cy. & Sal. ꝙ confessio nõ videat̃ facta animo donandi rõnib⁹ supradictis: qbus adde tex. no. q meo iudicio decidit q. in authen. de tẽpo. nõ sol. pec. in ver. vbi no. &c. dicitur em̃ ibi, ꝙ post decẽniũ neq; hæres mariti, neq; ipse maritus facto repudio nõ pñt obijcere exceptionẽ non nu. dotis, quia palã est. i. manifeste p̃sumit lex, ꝙ tacẽdo tãdiu voluit hæredes soluere dotẽ, etiã si ipse nihil habuisset. Ex quo patet manifestè, ꝙ p̃sumptio ꝙ cõfessio sit facta animo donãdi, nõ oritur ex sola cõfessione, & tẽpore diuturno: ergo alterũ non sufficit: vt l. is qui ducẽta. §. vtrũ. cũ materia. de reb. du. Scdo casu dicit ipse, ꝙ confessio videtur facta animo donandi, quia ex quo renuncians nõ põt videri fecisse ex illa cã cui renunciat, & sic relinquit̃ cã donationis. Sed cõtra hoc facit, qa aut dicis renũciationem esse nullam, quod tenet Barto. qñ est facta incontinẽti post cõfessionẽ. aut dicis eã esse validã, si est nulla, ergo habet̃ ꝓ nõ facta: & sic remanet cõfessio simplex, si est valida: ergo probat̃ numerationẽ verã, scd̃m Nico. Matta. vt patet ex not. per Bal. & Bar. in l. si ex cautione. C. de non nu. pe. ergo nullo casu ista clausula videtur operari, ꝙ confessio simplex sapiat donationẽ. Sed ego respõdi in consilio alleg. qd̃ feci in ciuitate Senen. ꝙ licet ista renunciatio apposita incõtinẽti post cõfessionẽ esset nulla, declarat tñ animũ mariti, q declarat̃ etiã ex dispositiõe inutili: vt l. fi. & ibi not. ff. de re. eo. vide licet ꝙ maritus cõfitebat̃ spe futuræ numerationis: & ideo resultat donatio tacita, qa reiecta ista cã futuræ numeratiõis semper inter p̃sonas suspectas cõfessio p̃sumit̃ cã donãdi: vt l. cũ quis decedẽs. §. Titia. de leg. iij. & l. qui testamẽtũ. de ꝓba. & ita dixit tũc. Nunc autẽ sum aliqualr̃ dubi⁹, qa si renũciatio est nulla, vt dicit Bar. in d. l. si ex cautione, ex eo quia eadẽ spe numerationis qs inducit̃ ad renunciandũ, q̃ ad confitendũ, per l. doli. ver. diuersum. ff. de noua. ergo nõ cessat cã spei futuræ numeratiõis. Vñ super hoc est aliqualiter cogitandũ: licet dom. Io. hoc affirmet in loco allegato, & per hoc est expeditus hic articulus. Vtrũ aũt posito, ꝙ cõfessio videat̃ facta spe futuræ numerationis, ita p̃iudicet creditoribus, sicut p̃iudicat marito, & eius hæredibus post lapsum tp̃s opponẽdi exceptionẽ, est difficilis quæstio, super qua in dicto consi. ego primũ cõcludebam, sequendo dicta Bar. in l. assiduis. qui po. in pig. habe. ꝙ etiã creditorib⁹ p̃iudicabat: sed postea videndo diligẽtius secutus sum dicta Bart. in aut̃. sed iam necesse. vbi tenet oppositũ. C. de do. ante. nup. & in l. si cõstante. in vlt. col. sol. mat. & correxi cõclusionẽ in quadã addi. quã feci, declarando illa dicta, & addendo vt ibi poteris videre. Et quia s̃. dixi scd̃m mẽbrũ distinctionis esse dubiũ, per ea quę scribit Bar. in l. si ex cautione. s̃. alleg. cogitando diligẽtius, dico ꝙ hic pñt cõsiderari duo casus: nam si promissio dotis p̃cessit cõfessionẽ, tunc vera est conclusio posita in cõsilio, & dist. do. Io. qa nõ põt dici ꝙ sit renunciatũ spe futuræ numeratiõis ex eadem fragilitate, & spe hñdi pecuniã, qa ex promissiõe p̃cedẽti poterat pecuniã exigere, vnde cessat aliqua rõ, quã assignat Bar. in d. l. si ex cautiõe. Si verò promissio dotis nõ p̃cessisset: tunc forte posset dici, ꝙ confessio non videtur facta cã donationis, p ea q̃ s̃. dixi. Et ad materiã istã adde qd̃ no. ponit Io. An. in addi. in rub. p alle. vbi dicit, ꝙ etiã si maritus q est cõfessus dotẽ, dicat in testõ se nihil accepisse in dotẽ, nihilominus nõ vr̃ reuocare donationẽ. Tene etiã menti tex. not. in l. cũ hic status. §. si spõsus. de don. inter vir. & vxo. vbi probat̃ ad declarationẽ primæ gl. ꝙ quãdo donatio fit sponso, licet cõferat̃ in tẽpus mr̃imonij, nihilominus quo ad cõsequendũ priuilegiũ cõfirmationis, nõ cõprehenditur in verbis legis, sed in sentẽtia. Ex quo not. singu. †ꝙ vbicunq; ad priuilegiũ cõsequẽdũ apponitur certa qualitas in p̃sona cõtrahẽtiũ, si illa qualitas ĩest fictè, & nõ verè, nõ cõprehẽditur sub verbis legis: nã spõsus q donat vt donatio post matrimoniũ habeat effectũ, verè qdẽ non est maritus, sed fictè cẽsetur donare tãq̃ maritus, ex quo cõfert donationẽ in tempus quo erit maritus. Vtrũ aũt donatio facta à sponso in die nuptiarũ p̃sumat̃ facta post matrimoniũ, vel ante, vide text. not. in l. cũ in te. C. de do. ante nup. Et adde scd̃m d. m. & bene, ꝙ vt donatio nõ valeat, sufficit mr̃imoniũ esse cõtractũ per verba de pñti: vt l. fi. in prin. ff. de do. inter vir. & vxor. Adde etiã vnum casum sing. in quo vxor põt donare marito, & ecõtra. s. pro dote filiæ, quã alter coniugũ vult tradere nup. ita probat tex. & ibi hoc not. Bar. in l. siue vxor. ff. de don. inter vir. & vxor. tene etiam menti glo. quã ibi põderat Ang. in l. exigere dotẽ. ff. de iud. per quã ip̃e decidit, ꝙ si statutũ dat executionem paratam instr̃o dotali, etiam instrumentum in quo continetur cõfessio dotis habebit executionem. Alibi tñ dicit, ꝙ priuilegiũ aut̃. res quæ. C. cõia de leg. ꝙ bona subiecta fideicõ. pñt obligari pro dote restituenda, nõ habent locũ in dote cõfessata: ita not. ipse per illum tex. in aut̃. de resti. §. j. quod vtrũ sit verum, non determino nunc.

a ¶ Nõ est dr̃ia inter cõtractũ. Adde an ista differãt de iure canonico, vide p Bal. in c. fi. de pl⁹ peti. vbi tenet ꝙ non. sed cõtra Bal. est text. expressus faciens differentiã in c. cũ venerabilis. de exce.

SVMMARIVM.

1 ¶ In cõtractibus lucratiuis valet cõtractus: si autẽ promissor stipulatorem decipit, agetur vel actione ex stipulatu vel ad dolũ, seu actione de dolo.

2 Dolus quando est commissus post promissionem factã, seu post contractum, latius extenditur contractus bonæ fidei, q̃ contractus stricti iuris.

3 Contractus validus vbi est rescindendus, rescindi debet actio ex eo contractu.

SI id quod aurum Error in qualitate substantia si rei deductæ in stipulatione si vitiat stipulationẽ, potest tñ agi contra deceptorem ex clausula doli. Secunda ibi: sed doli ma. &c. In gl. super ver. clausula. ibi: sed venditio quæ est bonæ fidei nõ tenet. Doc. cõiter impugnant glo. dicentes, ꝙ non est differẽtia inter cõtractum[a] bonæ fidei & stricti iuris, sed inter cõtractus lucratiuos, & onerosos: †nã in contractibus lucratiuis valet contractus: sed si promissor decepit stipulatorem, agetur vel actione ex stipulatu ad dolum, vel actione de dolo: vt hic dicit glo. & eam confirmat Bartol. Hoc aũt dictũ declarat Io. de Imo. & Mo. ꝙ habeat locũ, vbicunq; stipulator deceptus potest p̃tendere aliquod interesse ex ista deceptione: vt verbi grã, quia si tu non promisisses mihi massam auri, ego fuissem empturus aliam illo tempore viliori p̃tio, q̃ valeat tunc: sed vbicunq; deceptus nullũ p̃tenderet interesse, tũc videtur secus, per l. ad res donatas. de ædil. edict. argu. à contrario sensu sumpto in l. Aristo. §. fi. s̃. de do. Sed forte posset dici, saltẽ qñ quis est stipulatus dolũ malum abesse, vt ista stipulatio expressa aliquid operetur, ꝙ habeat̃ ratio lucri amissi, ex quo promisisti decipere me, & decepisti: & hoc videt̃ sonare tex. simplr̃, & etiã tenet Bart. hic, & mi⁹ violatur litera. Si verò sumus in contractu oneroso, tunc dicũt ipsi ꝙ siue sit contractus stricti iuris, siue bonæ fid. erit nullus ipso iure. & ponũt exemplum, quãdo ego do tibi vnam rẽ, vt tu des mihi massam auri. qd̃ exemplũ reprehendunt Moder. & bene, qa ista esset permutatio, quæ est contractus bonę fid. vt l. j. circa med. ff. de re. permu. Vnde ipsi ponunt aliud exemplum melius, qñ ego dedi pecuniã tibi, vt dares mihi hãc massam auri, quo casu nõ resultat venditio, sed cõtractus qdã innominat⁹, qui est stricti iuris: vt l. fi. in prin. & ibi per Bartol. ff. de condi. ob causam. nã differẽtia quam facit glo. inter cõtractus stricti iur. & bonæ fid. secundũ eos, non videtur vera, qa quãdo cõtractus esset factus ex causa onerosa, eadem ratio est in contractu stricti iuris, quæ est in contractu bonę fi. Et erit vterq; cõtractus nullus. Tu autẽ aduerte, qa restringere legẽ istã ad causam lucratiuam hoc est diuinare: & præterea nõ est eadem ratio, sicut ipsi dicunt in contractu stricti iuris, qa si dolus dans causam cõtractui, qui est fortior q̃ dolus qui incidit in contractum, non reddit cõtractũ stricti iuris nullũ, licet annullet cõtractũ bonæ fid. vt l. si quis cũ aliter. & ibi plenè j. c. & l. eleganter. in prin. & ibi not. ff. de dolo. ergo multo fortius in cõtractu stricti iuris non redditur cõtractus nullus, licet cõcurrat cũ dolo defectus qualitatis substãtialis. †Præterea ego video, ꝙ quãdo dolus est commissus post promissionẽ factã, seu post contractum, latius extenditur contractus bonę fidei, quàm contractus stricti iuris: vt l. eleganter. §. non solùm. ff. de dolo. Vnde non videtur eadem ratio. Sed potest defendi cõis opin. quòd in casu nostro nullitas contractus bonæ fidei non surgit ex dolo, quod patet, etiã si non sit aliquis dolus cõtractus bonæ fidei est nullus in isto casu: vt lege, si sterilis. §. quamuis. in fine. de action. empt. & lege. cùm ab eo. §. finali. de contrahenda emptiõe. Quia ergo nullitas oritur ex diuersitate essentię, seu ex defectu potius, non est mirum si contractus stricti iuris est nullus, sicut contractus bonæ fidei, quia in omnibus contractibus si deficit essentia contractus, non subsistit: vt lege, qui Romę. §. Flaui⁹. infrà eodem. l. prima. fere per totam legem. suprà eodem. Et licet ista iura loquantur de essentia contractus, non tamen de essentia rei quæ venit in contractu. Idem tamen est in effectu, quia ad effectum essentiæ rei sequitur defectus essentiæ contractus, ex quo vna pars nõ videtur consensisse: & per consequens non potest dici contractus. Opinio tamen glo. vt dixi, minus restringit literam. Et considerando diligentius hunc passum, qui est principalis ad intellectum legis nostræ, adhuc credo ꝙ †opin. glo. sit verior, quia

quia etiã quando dolus dat causam contractui[a], & est causa nullitatis cõtractus, ideo redditur contractus nullus, quia deficit consensus decepti, qui ignorat id quod facit: nam scienti non potest inferri dolus, vt in regula scienti. de regu. iur. & l. j. in fi. ff. de actio. empti. Si errat, ergo non consentit: vt l. mater decedens. ff. de inof. testa. & per consequens etiã ibi deficit consensus, & tamẽ fit differentia inter contractum stricti iuris, & bonæ fidei: ergo eodẽ modo quando partes consentiunt in corpus, licet dissentiant in quidditate rei, põt fieri differentia inter contractus stricti iuris, & bonæ fidei. & ista opinio placet. ¶ Secundò principaliter adde dictis doctorũ hic, inquantũ volunt, ꝙ vbicunq; contractus resoluitur ipso iure ex voluntate partiũ, tunc agatur ad rescindẽdum cõtractum actione ex illo contractu. Nam Ang. dicit hoc esse intelligendum, & sequuntur Mod. nisi sit actum, quòd totaliter discedatur à contractu per rationem positam in d. l. si Celsus. §. si fund⁹. Sed cõtra istam rationẽ videtur casus valde not. in l. quoties. §. si colono. ff. de vsufruct. vbi patet, quòd per vsumfructum legatũ colono extinguitur locatio ipso iure, & vtrinq;, & tamen ad consequẽdam liberationem de facto, vel expẽsas, agitur de actione ex locato. quod glo. reputat ibi mirabile. Præterea in l. ex empto. §. is qui vina. quam alleg. Bart. hic partes recesserunt à cõtractu re integra: & sic fuit dissoluta vtrinq; obligatio: vt l. ab emptione cũ materia. ff. de pactis. & tamen agitur actione ex contractu ad irritandum eum quatenus de facto processit, & ad rem restituendam. Vnde credo simpliciter posse dici, quòd semper potest agi actione ex contractu. ¶ Non obstat tex. in d. l. sed Celsus. §. j. quia in ver. nec turbari debemus. ratio quæ assignatˀ hoc inducit, ꝙ ĩ illo casu minor est dubitatio, ꝙ possit agi actione ex cõtractu, ex quo totaliter à cõtractu nõ fuit recessum: nõ tñ negatˀ, quinetiã si totaliter esset recessum, nõ esset idẽ. Infertˀ tñ ex illis verbis, ꝙ qõ est magis dubia: & hoc viderˀ tenẽdũ. ¶ † Tertiò adde his dictis Barto. inquãtum ipse vult, ꝙ vbi contractus validus est rescindendus, rescindatˀ actione ex eo contractu: ꝑ l. ex empto. §. is qui virginẽ. ff. de act. empti. & est tex. cũ glo. in l. ij. C. de rescin. vend. Nã hoc viderˀ limitandũ scd̃m eundẽ Barto. in l. ij. præalleg. Cuius dicta refert hic Ang. licet ipse nõ alleget, ꝙ istud est verũ, nisi rescisio cõtractus fiat in priuilegium, & fauorem alicuius personę: verbi gratia, qñ cõtractus rescindiˀ in fauorem minoris: tunc em̃ nõ rescindiˀ actione ex eo cõtractu, sed officio iudicis: vt patet in l. qđ si minor. §. fi. ff. de min. Et hoc qñ verba affirmatiuè referunt ad iudicẽ: secus si referunˀ ad partẽ. ita debes intelligere ista dicta ꝑ ea q̃ habenˀ ꝑ Bar. in l. j. ff. de condi. ex lege. & bene facit tex. in l. diuus. §. fi. ff. de in integr. restit. vel nisi rõne qualitatis extrinsecæ ꝓuideretur spãliter de alia actione: sicut in tit. qđ me. cã. Nã tunc cõtractus nõ resciˀdiˀ actione ex cõtractu inito, sed actione qđ me. cã. Addit do. Ioã. hic, ꝙ idẽ esset si cõtractus esset rescindẽdus rõne doli: qa cũ rescindaˀ similiter ex qualitate extrinseca, cõpetet actio đ dolo ad rescindendũ cõtractum, ꝑ l. dolo. in fi. C. de inut. stipu. & per ea quæ habentur in l. si qs cũ aliter. j. eo. Sed istud dictũ nõ placet cũ reuerẽtia, qa illa iura loquunˀ in doli exceptione, quæ semp cõpetit, vbi qs dolose cõuenit: sed actio de dolo regulariter est subsidiaria, nec cõpetit, vbi alia actio põt cõpetere: vt l. j. §. i. dẽ Põpon. ff. de dolo. Vnde nõ sequiˀ, cõpetit doli exceptio semp, ergo semper ꝓpter dolũ cõpetit actio de dolo, qñ cõtractus valet, & est rescindendus: & ideo tenẽda est regula, quã ponit Bar. ꝙ rescisio fit ꝓpter actionẽ ex illo cõtractu, sicut qñ cõtract⁹ debet rescindi ꝓpter vitium rei: vt §. is q virginẽ. vel ꝓpter deceptionẽ factã in ꝑtio. ¶ Vltimò addˀ, ꝙ in casu l. in vẽditionibus. ff. de cõtrahẽ. empt. si emptor & vẽditor fuit ignorãs, põt petere cõdictio. indebiti ad repetendũ ꝑtiũ, ex quo nõ fuit dolus alicui⁹ partiũ: vt tãgit hic Io. de Imo. nihil alle. Sed ꝓ ista cõclusione est tex. clarus in l. cũ ab eo. in fi. ĩ verbo, cõdici posse. ff. de cõtrah. emp. & bene facit tex. in l. donũ. ff. eo. tit. vbi similiter fit mentio de cõditione. & ad materiã vide glo. not. in l. non debet. §. fi. ff. de dolo q̃ dicit†, ꝙ vbicunq; denegaˀ restitutio cõtra certã personã, intelligiˀ denegata illa quę cõpetit officio iudicis, non iure actionis: vide etiam tex. not. scd̃m vnã lect. quã tangit ibi Bar. in l. in causæ. §. Pompo. de mino. vbi ꝓbatur, ꝙ licet dolus incidens cõtractui purgetur per actionem ex contractu in fauorem eius qui cõtradixit: iste tamẽ fauor non transit ad personam fideiussoris. & ita sufficiens. Francis. Aretinus.

SVMMARIVM.

1. Mora dupliciter committitur.
2. Mora interpellati tutoris nocet pupillo.
3. Pupillus an citari possit sine tutoris præsentia.
4. Dies nõ solũ expressa, sed etiã tacita interpellat, & constituit in mora.
5. Impeditus qñ de facili remouere põt, impedimentũ dicitur esse in negligentia, ac si impeditus non esset.
6. Ecclesiam qui defendere ꝓmisit, tenetur eã quã primum põt defendere.
8. Periculum interitus an post moram pertineat ad debitorem.

Si ex legati. Per interitum spẽi liberatur debitor ante moram: sed post moram non, quæ contrahitur interpellatione, vel si res debita occidatur. Et pupillo debet fieri talis interpellatio tutore autore, vel soli tutori. hoc dicit. cum l. seq. Scd̃a est ibi: qđ ita sit. Tertia ibi: sed si ex stipulatu.

¶ † Not. primò, ꝙ mora cõmittiˀ dupˀr. s. ꝑ interpellationẽ, & per culpam, vel dolũ cõmissam in re debita. Et est differẽtia inter istos duos modos morę: quia mora in committẽdo habet locũ, etiã si pẽdeat conditio obligationis vel dies nõ adueniẽte coditione vel die, remanet ꝑ petita obligatio: vt l. si seruũ. in princ. j. eo. Sed quãdo mora cõmittiˀ omittẽdo, tunc interpellatio debet fieri purificata obligatione: nã si fiat antea, nõ habebit effectũ, licet postea obligatio sit purificata: vt l. cũ filius. §. fi. j. eod. & l. si solucturus. j. de so. Et sufficit regulariter interpellatio extraiudicialis: vt tenet Bar. & cõmuniter oẽs hic allegãt tex. cũ gl. & ibi tãgit Bar. in l. qui Romæ. §. cohæredes. j. eo. & in l. fideiussor obligari. §. fi. j. de fideius. Addit do. me. ꝙ requisitio extra iudicialis nõ debet cõtinere certũ tps, licet sit dubiũ, vtrum citatio iudicialis debeat fieri pro certo tẽpore: de quo vide qđ plene scripsi post Bar. in l. liber homo. §. x. j. eo. alleg. gl. fin. in cle. j. in verbo, requisiuerit. extrà, de hæreti. Sed ista dubitatio nõ cadit in requisitione, per quã debitor cõstituiˀ in mora, quia ipso iure assignatur sibi tps: de quo in l. ratũ. & l. qđ dicimus. de solu. Et licet regulariter requiraˀ interpellatio ad morã contrahẽdam, sunt tñ aliqui casus in quibus mora cõtrahiˀ re ipsa incõtinẽti: sicut in l. ij. C. de vsur. & in l. in minorũ. C. in q. cau. in int. rest. nõ est neces. quos tãgit gl. in l. mora. in fi. gl. magnę. ff. de vsu. Et inter alios dicit do. me. ꝙ in fisco semper contrahiˀ mora in re ipsa. glo. est no. secundũ eũ in l. cũ quidã. §. fisco. s. de vsur. Et idẽ est in ecclesia[b] secũdũ glo. no. Inst. de act. §. itẽ mixta. de quo forte diceˀ aliquid in lec. seq. ¶ † Secũdò no. in l. sed si ex stipulatu. ꝙ mora tutoris interpellati nocet pupillo, intellige secundũ glo. hic, qñ pupillus est interpellatus tutorio noĩe, quã glo. Bal. dicit esse no. Ang. aũt addit, ꝙ semper videˀ fieri tutorio noĩe, qñ exprimiˀ nomẽ officij: al. gl. no. in l. quacũq; rõne. ff. de procu. Mod. allegãt tex. in l. cùm post. §. j. de admi. tut. & in l. sciẽdũ. §. tutores. s. q satis. cog. & addũt, ꝙ etiã videˀ fieri tutorio noĩe, qñ in interpellatione fit mẽtio de cã, quæ pertinet ad pupillũ, vt l. ij. s. qñ ex facto tutoris. super quibus vide Barto. qui plene distinguit in l. post mortẽ. eo. ti. & aliquid in l. j. §. nunciatio. de noui ope. nũ. Arguũt etiã hic aliqui ex isto casu tex. ꝙ citatio facta de pupillo simpliciter nõ valeat nisi sit præsens tutor: sed Bar. tenet oppositũ in l. j. §. sufficit. ff. de admi. tu. De quo diceˀ aliquid in lec. seq. † Et super ista qõne, vtrum pupillus possit citari[c] sine præsentia tutoris, allegat hic Mod. Bart. in l. j. §. sufficit. ff. de admi. tu. volentẽ secũdũ eos, ꝙ possit fieri citatio de solo pupillo, & intelligaˀ ꝙ possit pupillus cõparere per se legitime, vel ꝑ tutorẽ. Sed ille tex. secundũ Mod. nõ probat istã conclusionẽ, quia licet ibi dicaˀ ꝙ pupillus põt esse in iudicio per se autore tutore, nõ tñ diciˀ ibi ꝙ solus possit citari, imo potius facit in oppositum, cũ citatio sit pars processus: vt l. fi. §. j. C. de tẽ. ap. sicut in reliquo processu debet interuenire autoritas tutoris: vt l. nõ eo minus. C. de proc. ita videˀ, ꝙ & ipse actus citãdi debeat fieri in pñtia tutoris & ipso autorãte. Vñ Bal. hic dicit dicta Bar. ibi esse intelligẽda, qñ pupillus nõ habet tutorẽ: quo casu põt citari ipse ad finẽ, vt possit citari primũ decretũ, si nõ defendiˀ. Vbi aũt haberet tutorẽ, debet citari cũ autoritate tutoris, vel tutor loco ipsius. Ista distinctio videˀ ꝓbari in l. hoc aũt. §. j. ff. ex q. cau. in pos. ea. vbi Bart. declarat seipm̃, & secundũ Mod. tenet, ꝙ pupillus nõ possit citari nisi cum autoritate tutoris. Et hãc opi. sequitur hic Io. de Imo. post Bal. in hãc etiã declinat Pau. de Ca. allegãs Spe. in ti. de primo & secũdo decre. §. restat. ver. qđ si minor. Tu aũt aduerte, qa si bñ respicies ad dicta Bar. in §. sufficit. ipse nõ dicit, ꝙ sufficiat citatio pupilli sine tutoris pñtia: vñ ipse clare in d. l. hoc aũt. dicit, ꝙ debet interuenire autoritas tutoris. Sed si respicias ad præcedẽs dictũ, qđ declarat in se. in §. sufficit. intẽtio sua est hæc ꝙ pupillus possit citari, intellige legitimè cũ tutore, absq; eo ꝙ in citatione ponaˀ ista alternati-

[a] ¶ Dol⁹ dat cãm cõtractui. Addˀ an dolus dãs cãm contractui bonę fidei reddit illum ipso iure nullũ, vide ꝑ Ang. in l. aduersus fratrẽ. in prin. C. de exce. seu rescrip.

[b] ¶ Et idẽ est in eccẽa. Addˀ tex. & ibi gl. & doc. in c. qa diuersitatẽ. de cõc. p̃ben. cle. nolẽtes. de hæ. & ibi Car. ĩ vij. q. Abb. ĩ c. vergentes. de hæ. Bald. in rub. C. de iure fisc. Bal. in auˀ. dãnatorũ. C. de bo. dã. Ol. cõsil. xv ij. inc. thema tale est. Barba. cõ. xxij. inc. à Ioue principium Musæ.

[c] ¶ Vtrũ pupill⁹ possit citari. Adde Bal. in l. neq;. de in ius voc. & qualiter fit citãd⁹, vid̃ in l. hoc aũt. in §. recte. §. se. ff. ex qui. cau. ĩ pos. ea. Io. de Imol. in l. cõtra pupillũ. ff. de reg. iu. Bar. in l. j. §. sufficit. ff. de admi. tutorũ.

ua, cōpareas per te, vel per legitimā personam: vñ potest etiam tunc comparere per tutorē, sicut citatus simpliciter astringitur comparere per se, vel per procuratorē: & vere si aliter intellexit, dixit contra text. in d. l. hoc aūt. §. j. quam hic alleg. Mod. Et ad materiam vide text. & quod ibi ponit Ang. in l. ij. in fi. ff. de in ius voc. & l. seq. vbi probatur secundùm Ang. quòd pupillus infans nullo modo potest citari, sed debet citari ipse tutor. quia cùm non intelligat, non potest habere personam legitimam in iudicio. Vbi autem pupillus citatur, qui non habet tutorē, tūc vt non constituatur in contumacia & possit pati primum decretum, debēt vocari affines & coniuncti amici, vt probatur in d. l. hoc autē. §. j. facit optime text. in l. itē hi. ff. ex quibus cau. ma. Regulariter tamē in maiori non est necessaria ista vocatio, secūdm Cy. & alios in l. cū proponas. de bo. aut. iud. pos. Est tamē vnus casus sing. in quo etiam in maiore hoc seruatur, videlicet qñ agitur de remouēdo absente ab officio, ex qua remotione efficeretur infamis, secūdū Bal. qui ita not. per illum tex. in l. fi. vbi pup. edu. de. Et ad intellectum denunciationis, de qua fit mentio in text. nostro, dicas ꝙ denūciatio facta tutori nocet pupillo, non solū quo ad moram incurrendam, sed etiam quo ad resoluendū contractum ipso iure in præiudicium pupilli. Casus est notabilissimus, qui hoc probat in l. Aemilius. circa medium. ff. de mino. ¶ †In gloss. ij: ibi: item tunc dies interpellaret &c. Adde breuiter ad istam glos. ꝙ non solum dies expressa, sed etiam dies tacita interpellat & cōstituit in mora: vt l. si insulam. j. eo. & in c. potuit. in fi. extrà, de loc. & est doc. Bar. in l. ita stipulatus. in ij. q. princi. j. eo. secundùm Moder. quibus adde ꝙ etiā dies apposita à lege præter tacitam conuentionē partium interpellat ꝓ homine, ita ꝙ nō est opus alia monitione. Casus est clarus in c. licet canon. in verbo, absque monitiōe. de elec. lib. vj. Dixit tamen glo. no. in c. quoniam frequenter. §. porro. vt lite non contest. ꝙ qñ terminus assignatur alicui in fauorem suum: verbi gratia, si datur licentia clerico non residendi per annum, tunc non cōuincitur clericus in negligentia ex lapsu diei, ne quod fauor est &c. Sed Imol. & Anto. de But. tenent ibi oppositum, & melius vt mihi videtur: quia etiā dilatio quæ datur debitori ad soluēdum, in dubio censetur apposita fauore ipsius: vt plene declarat Bartol. in l. qui Romæ. in princi. j. eo. & in l. cum qui. aliàs, Iabo. ff. de annu. leg. & tamen dies interpellat: vt l. magnam. de contrahē. & commit. stip. Aduerte etiam quod Hosti. dixit sing. in summa, de præscrip. & refert d. Abb. & sequitur in c. fi. eo. titu. ꝙ quo ad causandam malam fidem & peccatum dies nō interpellat pro homine: vt infert ibi d. Abb. quòd debitor ad diem si post diem interpelletur, non est in mala fide, nō soluēdo, nec in pctō: & sic pōt pscribere, qđ est valde not. adde etiam ad materiam, quod ponit eleganter Bald. in l. final. §. preterea. C. de iure dot. vbi voluit, quòd si aliquis est debitor in diē cum hac clausula, & ab illa die in antea ad omnem petitionem & voluntatem creditoris, per ista verba non tollitur, vt dies non interpellet pro homine. Super quo vide quod scripsi post Angel. in l. ita stipulatus. infrà eod. vbi tetigi istam quæstionem. Si autem nō esset apposita certa dies, sed esset dictum, promitto tibi soluere ad omnem terminum, & voluntatem tuam: tūc esset opus interpellatione: vt lege, si decē cùm petiero. j. eod. & ponit Bald. in l. cū dies. §. fi. & l. seq. ff. de ar. ¶ †In glo. vlti. sup versi. occidisti. dicit lex allegata in glo. ꝙ debitor qui occidit seruum promissum iuste, nō dicit̄ cōmisisse morā in faciendo. concor. text. in l. quid ergo. §. hæres. ff. de leg. j. Secus si occidisset iniuste, etiā si ignoraret se rē occisam debere: casus est not. in l. si seruū. §. de illo. j. eo. & illa iura inducit hic Ang. & Io. de Imo. post eū, nūquid ille dicatur frangere pacē, vel treugā, qui offendit alium ex iusta causa de nouo superueniente: & maxime si causa offensionis est, quia primo fuerat sibi rupta pax, vł treuga. Et in effectu sequendo dicta Ioan. And. in addit. Specu. sup rubrica, de treuga & pace. & in c. peruenit. extrà, de iureiur. dicūt quòd offendens ex causa iusta superuenienti nō videt̄ frangere pacem. & hoc tenet Bart. expresse, licet ipsi non allegent, in l. aut facta. §. causam. ff. de pœnis & probatur latis in l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. & ibi tangit Bar. Si autē loquimur in treuga, & nō in pace, determinat Ioā. And. quòd etiā si durāte treuga aliquis sit offensus ab altero iniustè, nihilominus ipse nō potest reoffendere, quia treuga nō dicit̄ esse soluta, cùm sit temporalis. Sed do. Ioā. nō meminit hic eorum quæ scripsit Ang. & ipsemet in l. qui seruum. j. eo. ibi tenent cōtrarium, quādo offensio pendēte treuga fit ex noua causa supueniēti, nō ex causa super qua fuit treuga facta: & hanc opi. ego sum secutus, allegaui glo. sing. in l. sed est quæsitum. ff. de pig. & qđ p illum tex. tradit Barto. in l. creditores. in repet. sua. ff. co. & qđ tradit Bald. in ca. j. §. iniuria. aliàs, homicidæ. de pa. iur. fir. in vsibus feu. de quo dic vt plene scripsi in d. l. qui seruum. ¶ In gl. posita sup verbo, sed si ex stipulatu. ibi: imo vt suprà, de euic. §. si dictū. §. fi. doct. cōiter soluunt hoc cōtrarium, ꝙ ideo pōt ibi fieri denūciatio soli pupillo, qa illa denūciatio erat aliquo mō in fauorem pupilli. Nā si nō potuisset fieri denūciatio pupillo, ēptor nō teneret̄ denūciare alicui, & sic haberet regresū de euictione absque eo quod denunciaret. Sed hoc esset in damnum pupilli: nam si sibi fiat denunciatio, poterit facilius adesse causæ, & instruere emptorem, vt non committatur euictio. Sed contra istam solut. arguit hic Ang. & Mod. nam dicunt, ꝙ nō videt̄ verū, ꝙ si emptor nō denunciaret ex eo, qa pupillus nō habet tutorē, vel nō reperit̄, haberet regressum de euic. qa esset imputandū sibi, cur nō petijt tutorē dari pupillo, sicut debet petere creditor, ꝙ vult agere cōtra pupillū: vt l. iij. in fi. ff. de his q petu. & sic si nō peteret, nō haberet regressum de euic. Vñ Ang. hic ponit duas alias solutiones, quæ bene reprehēduntur hic per Mod. quibus nihil est addendū. & ideo Io. de Imo. ponit quartā solu. dicēs distinguendū esse, ꝙ aut pupillus nō habet tutorē, & tūc quia pōt imputari emptori, vt s. dictum est, non posset fieri denunciatio soli pupillo: aut habet tutorē, sed nō reperit̄ vbi sit: & tūc loquit̄ tex. in d. §. fi. & verè verba tex. significant hoc in ver. nō apparet. nec pōt ideo imputari emptori, cū nō petat tutorē, quia tutorē habēti tutor dari non pōt: vt l. j. & per totū. C. in quib. cau. tu. ha. &c. Sed ista solu. non placet do. me. Primò quidē, quia diuinat ad illū tex. Cū enī illa lex dicat, ꝙ tutor nō apparet, pōt ita significare ꝙ nō apparebat, quia nō erat datus, sicut ꝙ non appareret, licet esset dat⁹. Verba tñ magis adaptant̄ ad hūc secūdū casum: vñ propter hoc non recedere à dictis d. Io. Præterea dicit ipse, sunt aliqui casus in quib⁹ tutorē habēti tutor dari pōt: vt patet in loco alleg. & in l. fi. ff. de ali. pu. præs. ergo secūdū opi. dñi Io. haberemus dicere, ꝙ in illis casibus nō haberet locū tex. in §. fi. qđ nimis restringit illā literam. Sed non est opus ista inuestigatione: quia qñ tutor est absens, pōt dari curator habenti tutorē, vt nō deserātur negocia pupilli quæ imminēt expediēda. Casus est in l. oēm. ff. de tu. & cura. da. ab his. & tenet glo. in l. curator. ff. eod. & est bonus text. in d. l. fina. in vl. rñso. ff. vbi pupillus edu. de. Vñ pari ratione posset imputari emptori, qñ tutor cōparet, cur nō petijt curatorē. Quærenda est igit̄ alia solu. melior, & est dicendū in paucis, sicut heri dicebam in voce, ꝙ in l. iij. in fi. ff. qui pe. tu. Creditor agit de obligādo pupillū noua obligatione, quę cōtrahit̄ in iudicio, & per litē cōt. & per sñiam: vt l. iij. §. idē scribit. ff. de pecu. & l. aliā. C. de noua. Vñ cū minor non possit obligari de nouo sine autoritate tutoris, non est mirum si creditor debet dare operā, vt det̄ sibi tutor. †Sed qñ emptor denunciat litē vēditori, hic nō obligat̄ ille cui fit denūciatio de nouo, sed cōfirmatur vet⁹ obligatio, quę periret, si emptor esset negligēs in denunciādo. Nam hoc ipso ꝙ est facta vēditio legitimè ex natura cōtract⁹, obligatur vēditor, si euincatur: vt l. emptorē. l. j. & seq. ff. de act. empt. Et ideo facilius admittit̄, ꝙ denuntiatio fiat soli minori, nō quidē ex hac sola rōne, sed ex illa etiam iuncta simul, quia ꝙ possit fieri ista denūciatio, est fauorabile minori. Bal. tñ in d. l. si dictum. §. fi. posuit aliā solu. ad istud contrariū, quā approbat hic d. m. dicit enī, ꝙ ille tex. loquit̄, qñ denunciās agit de dāno vitādo, sicut emptor qui denūciat litē: hic autē loquit̄, qñ denūciās agit de lucro captando. & h. d. do. me. esse manifestū ex isto tex. qđ qualiter sit verū, non intelligo, quia licet legatū sit causa lucratiua, stipulatio tñ in qua ponitur exēplum in l. se. pōt adaptari ita ad causam onerosam, sicut ad lucratiuā: vt l. v. §. cōuentionales. s. co. Quòd aūt ista cōclusio sit vera, probat ipse, quia denūciatio quæ fit ab emptore pōt fieri seruo, qui est persona inhabilis: vt l. vino. §. seruo. de euic. ergo similiter pōt fieri pupillo, qui etiam est inhabilis: quæ ratio est manifeste erronea, & æquiuoca, quia seruus est quidē inhabilis ad iudicia, sed ad act⁹ extraiudiciales nō est inhabilis, ēt ad præiudicandū dño, dummodo habeat mandatum: vt l. j. §. parui. & versi. seq. s. de pecu. Sed pupillus est inhabilis nō solū quo ad iudicia, sed etiam ad actus extraiudiciales, qui tēdunt ad prę iudiciū sui. Vnde ista differētia non placet, maxime quia manifeste diuinat ad text. nostrū. ¶ Extra glo. tangit hic Bar. post Iaco. de Are. & Pe. nunquid interpellatio facta de adulto, qui non habet curatorē, præiudicet sibi. Cuius dictis adde, & primò inquātū dicit, ꝙ pecunia est de rebus q̃ seruādo seruari nō pñt, addēdam esse gl. secundū do. me. in l. interdū. ff. de cond. ind. Ad illā quæ allegatur hic per Barto. adducit etiā duo iura, vbi dicit hoc probari, videlicet tex. Insti. de vsufr. §. constituitur. & in l. Aristo. §. fi. cum l. seq. ff. de iure deli. Quibus posset respōderi, sed nō insisto, quia conclusio est vera: & optime probat eā Bar. per text. in aut. vt hi qui. §. quoniā. vbi probatur ꝙ tutor dat pecuniam mutuo sine decreto iudicis: & sic patet, ꝙ non est de rebus quæ seruādo seruari possunt. Addit etiam do. me. id qđ heri dixi in voce in suis fin. videlicet ꝙ quando pecunia est deposita ad certā vtilitatē pupilli: verbi gratia, ad comparationē prędiorū: non potest tūc alienari sine decreto iudicis, per l. iij. §. quid ergo. de cōtrario iud. †Secūdò adde inquantū ipse dicit, ꝙ qñ in obligatione vertitur res quę seruando seruari pōt, vel immobilis: tunc interpellatio nō pōt fieri adulto, sed debet creditor procurare vt det̄ curator adulto. Nā contra istud arguit fortiter hic Pau. de Castr. quia si hoc esset verū, sequeret̄ ꝙ etiā pupillo cū auto. tu. non posset fieri interpellatio in isto casu, quia etiā tutor cum pupillo nō pōt alienare istas res sine decreto iudicis: vt patet in toto ti. de reb. eo. Vñ cùm iste tex. permittat pupillum interpellari autore tutore, necesse est dicere ꝙ etiā possit interpellari adultus, qui nō habet curatorē. Et si dicat̄, quomodo pōt constitui in mora, si nō pōt solui? est rñdendū secundū eum, ꝙ ad minus debet offerre se paratū soluere, si hoc posset: sicut dicit Bart. in simili q. in l. itē illa. in princ. ff. de constit. pe. qñ debitor est impeditus facto creditoris. Sed secundū hoc parum vel nihil operaretur ista denunciatio, quā pupillus & tutor & similiter adultus ita de facili possent eludere: vnde esset imponere legē verbis: cōtra l. ij. C. communia de le. Vnde potest responderi aliter: videlicet ꝙ istæ l. pñt intelligi in casu, in quo solus adultus vel solus pupill⁹ cum tutore possent soluere rē immobilem sine decreto iudicis, videlicet quando debitum esset hæreditarium, quia habuisset originē in persona alterius, cui pupillus

lus succesit. Casus est clarus in l. magis puto. §. si pupillus. in ij. & iij. rñso. ff. de reb. eorũ. Et ista solutio est multũ expedita, sed aliqualiter restringit literã. Vñ cogitabã, ꝙ etiã qñ obligatio inciperet à pupillo, posset procedere lex nostra, quia esset imputandũ tutori, & pupillo, quare non adiuit iudicẽ, & ostenso debito liquido fecit interponi decretum. Et iõ pupil-

5 lus dicit̃ esse in mora, †quia ista est regula, ꝙ qñ impeditus de facili põt remouere impedimẽtũ, dicitur esse negligẽtia, sicut si nõ esset impeditus. Casus est no. quem ibi not. Bar. & Bal. ad hoc in l. quibus diebus. in prin. de cõd. & demõ. & bene facit tex. cũ glo. in l. sed & si per prætorẽ. §. j. ff. ex quib. cau. ma. Nec põt dici in pupillo, ꝙ aduersus istã neglig ẽtiam ipse possit restitui, & per consequẽs effugere effectũ moræ: quia cùm hoc fecerit autoritate tutoris, nõ põt restitui, nisi in subsidiũ: vt l. qui solidũ. §. etiã. ff. de leg. ij. & l. properandũ. in fin. C. de iud. Super quo vide qđ not. Bart. in l. si dolo. ff. si quis ob. cau. test. & in l. fi. ff. de admi. tu. In adulto aũt, qui nõ habet curatorẽ, non posset hoc dici, quia ipse restituit̃ aduersus dolũ prę sumptũ in omittẽdo, & aduersus moram cõmissam ex culpa: multofortius secundũ gl. & Bar. in l. si ex causa. §. nũc videndum. de min. Et ꝙ restituat̃ aduersus morã, spãliter tenẽt Cy. & Bald. & alij in l. in minorũ. in vlt. q. C. de in integ. rest. mi. Vnde ex his patet differẽtia inter l. nostrã in casum Barto. in quo casu opi. sua videt̃ verior, q̃ approbat̃ hic cõiter. ¶ Aduerte tñ, qa tex. in l. ij. in fi. qui pe. tut. nõ loquit̃ in adulto, sed in pupillo, & in fi. lr̃æ, in adulto expresse dicit̃ contrariũ, ꝙ non debet dari sibi curator, nisi petat ipse, nec põt peti ꝑ aliũ. Sed oportet intelligere, ꝙ nõ põt per aliũ scilicet affinẽ vł amicũ, sed per creditorem, cuius interest, bene põt peti: & hoc est qđ sensit Bar. hic, & est pulchra limitatio ad illã l. Et quia d. me. hic referẽdo dicta Bar. tangit qũo vel qñ debitum in genere põt perire, vel non põt, ideo ex multis quæ dicit quę sunt dicta Barto. & aliorũ, & ideo omittenda, tãgem⁹ vnũ dũtaxat. ☞ qđ ipse ponit in fin. istius materiæ: dicit em̃† ꝙ qa debitũ generis vel q̃titatis non põt perire, ideo est inferendũ ꝙ si debitor soluit falso ꝓcuratori, quem verisimiliter poterat credere esse legitimũ procuratorẽ, & est đbitor quãtitatis, nõ liberat̃, qa periculum pertinet ad eũ: alleg. Ang. ita tenentẽ in l. si finita. §. si iam fuerint. ff. de dã. infect. & pro decisione adducit casum in l. si quis vxori. §. apud Labeo. ff. de fur. quem tex. no. ibi Dy. & Bart. Tu autẽ aduerte, qa ista qõ est magis dubitabilis, quàm prima fronte appareat: nam Iaco. But. quẽ sequuntur ibi Moder. allegantes pũctualiter istum tex. posuit hãc differentiam inter debitorẽ spẽi, & quantitatis. Et eandẽ sequit̃ Abb. Moder. allegando illũ §. in c. significauit. extrà, de appella. idem tenuit Bald. quẽ isti non viderũt per illũ tex. in l. fal- ☞ sus. in vlti. char. C. de furt. vbi addit vnum not. verbũ, †ꝙ etiã si falsus procurator ꝓnunacietur legitimus, licet vere nõ sit, nihilominus debitor soluens falso procuratori, qui est debitor generis, non liberatur. Sed Barto. in l. si ꝓcuratori falso. in vlti. char. de cõdic. ob causam. nõ adhita ista distinctione simpliciter tenet, ꝙ debitor semp liberet̃, si vult cedere actionẽ creditori, quã habet contra falsum procuratorẽ: allegat tex. in d. §. seruũ tuum imprudẽs. & hoc sentit clarius in l. si mei causa. §. fi. ff. cõmo. vbi allegando tex. in §. apud Labeonẽ. ipse dicit, ꝙ ibi debitor nõ liberat̃, quia non habebat iustam cãm credendi recipientẽ esse ꝓcuratorẽ, & tm̃ in §. apud Labeonem. erat debitor quãtitatis. Et ista opin. est multũ æqua: qa si debitor soluens procuratori reuocato ꝓpter ꝓbabilem ignorantiã liberat̃: vt l. eum qui. §. si debitorẽ. ff. de solu. & l. ꝗ seruus. eo. titul. nõ video quare si sit ꝓbabilis causa credẽdi aliquẽ habere mandatũ, nõ debeat esse idem: qa tm̃ regula est in oppositũ, & cõis opin. nõ auderẽ discedere à sn̄ia Bald. in loco allegato. Quid aũt sit ecõtra, qñ đbitor mittit ꝓcuratorẽ, qđ quo verisil̃r deberet cõfidere, vtrũ si ꝓcurator decipit eũ, & nõ soluit creditorẽ, debitor sit liberatus: est pulchra qõ, de qua vide optimũ tex. in c. significante. extrà, de pign. & ibi ꝑ Moder. Et qđ scribit eleganter Io. And. super hoc in c. q̃q̃. in prin. de vsur. li. vj. & in c. venerabilib⁹. §. idem est. de sent. excõ. eo. li. Et qa in prima gl. referẽdo dicta doctorũ vidisti positas duas cõclusiones. Prĩa est, ꝙ regulariter ad morã cõtrahendã requirit̃ interpellatio, & sufficit etiã extraiudicialis, & requirit̃ de necessitate, etiã si debitor sit obligat⁹ ꝑ instrm̃ guarẽtigiæ, qđ habet vim sn̄iæ. Ita declarat Bar. solẽniter in l. eũ q. §. si iuraue- ro. ff. de iurei. & si oblĩo ẽ alternatiua, etiã interpellatio debet esse alternatiua. Casus est no. glo. & ibi ꝑ Bar. in l. qui Romę. §. cohæredes. j. eo. vbi aũt id qđ petit̃ debet̃ officio iudicis, tũc est opus ꝙ interpellatio fiat in iudicio, secundũ Barto. hic, & in l. j. de iurisd. om. iud. & ꝓbatur in l. cũ postulassem. in prin. de dam. infec. ¶ Aduerte tñ diligenter: quia ipse idem alibi declarãdo quandã glo. in l. vbi exigitur. §. fi. ff. de edẽ. videt̃ intelligere, ꝙ mora cõtrahatur, postq̃ iudex interposuit officium suũ, id est, postq̃ iussit aliquid dari vel fieri: & sic nõ sufficit petitio partis in iudicio. Sed quia ille tex. non probat hoc, q̃m habeat aliam lect. q̃ ibi approbat Bart. ego credere ꝙ sola interpellatio in iudicio sufficeret. ¶ Secũdò principaliter adde, ꝙ in quibusdã casibus etiam sine interpellatione cõtrahit̃ mora re ipsa, quæ dicit̃ irregularis. quosdã enumerat glo. in l. mora. in fi. gl. magnę. & in l. sciendũ. ff. de vsur. duo addit do. me. hic multũ eleganter. Primus est in ecclesia: quia si debet̃ ei ex legato vel ex cõtractu bonæ fidei, secundũ eũ, non est opus interpellatione. Gl. est in §. itẽ mixta. Insti. de act. per quã glos. põt verificari sing. doct. Io. And. quã posuit in c. breui. de iu-

6 reiurã. †Vbi dixit, ꝙ ille qui promisit defendere[a] ecclesiam,

a tenetur eam defendere, quàm primum põt, etiam si non sit interpellatus contrà regulã positam in c. j. §. proportiones. hic finitur lex, deinde incipiũt constitutio. re. & in c. j. §. licet. si de feu. fue. contro. inter do. & agna. Secundò fallit secundũ eum in debitore fisci, qui etiam cõstituitur in mora sine interpellatiõe, secũdũ gl. no. in l. cũ quidã. §. fiscus. ff. de vsur. Cui adde ꝙ alij casus reperiunt̃ vltra istos, nã vasallus etiã nõ interpellatus tenet̃ defendere dominũ, vbicunq; imminet sibi magnũ periculũ: vt probat̃ in d. §. licet. Itẽ & ille qui promittit se facturũ etiam sine interpellatione cõstituit̃ in mora. Ita decidit sing. Bal. in c. j. §. ad hæc. hic fin. lex, deinde incipiũt cõ. re. vbi etiã tangit no. vtrũ hæreditas iacẽs posit interpellari, & constitui in mora: super quo vide text. & qđ ibi no. in l. debitor. ff. de neg. gest. Reperit̃ & alius casus magis dubitab[illegible] unquid in cõtractu & vltima volũtate, in qua debet fieri [illegible] plemẽtũ ab vtraq; parte, sola impletio vnius partis constituat aliquẽ in mora re ipsa absq; alia interpellatione. Et in contractibus innominatis vide Bal. variantẽ in l. ij. C. de vsu. & in l. in minorũ. in qui. cau. in inte. resti. nõ est neces. In vltima voluntate, quæ cõtinet modum, vide qđ ipse idẽ ponit sing. in l. & si post tres. in iij. char. suæ repe. ff. si quis cau. In cõtractibus innominatis vide qđ scripsi plenissime, & etiã super duobus articulis prædictis in l. ita stipulatus. j. eo. Illud etiam scias, ꝙ in ista mora irregulari, quę cõtrahit̃ sine interpellatione, subaudit̃ tẽpus, anteq̃ cõtrahat̃ mora: de quo in l. ratũ. & l. qđ dicimus. ff. de solu. Casus est no. in l. diuor. in prin. ff. de neg. gest. vbi glo. sentit vnũ, qđ est notabilius, ꝙ ad excusandã morã irregularẽ sufficit difficultas superueniẽs etiam in debitore quãtitatis. & hoc dictum posuit Ioã. de Imo. & ego sum secutus

7 in l. cõtinuus. §. illud. j. eo. ¶ †Tertiò principaliter adde inquãtum in tex. nostro dicit̃, ꝙ post moram periculũ interitus pertinet ad debitorẽ: nam istud est verum, nisi debitor sit condẽnatus, & res pereat infra tẽpus quadrimestre datum ad soluẽdũ: nam propter nouam delationẽ purgatur prior mora. Casus est sing. secundũ lect. Bar. ibi in l. si cum excep. §. sed quatenus. ff. qđ met. cau. Gloss. tamẽ ibi tenet oppositũ, præterq̃ in vno casu: vt ibi per Bar. ¶ Quartò principaliter adde, ꝙ aliquando dies nõ interpellet pro homine: & tamẽ permitte, sicut superi⁹ dixi, ꝙ etiã terminus statutus à lege miserationis causa facit vt lapsus termini interpellet pro homine. gloss. est no. quã ibi approbat Bald. in l. si duo. §. fin. ff. de constit. pecu. Primus casus, in quo dies non interpellat, est in l. j. §. licet. ff. de peri. & cõmo. rei vẽ. & credo, ꝙ sit propter maximum prę iudiciũ, qđ inferretur ibi emptori. Vnde etiã quãdo quis priuatur hæreditate propter negligentiã nõ implendi in termino relictũ ad pias causas, reperit̃ idẽ ꝙ requiritur monitio vltra diei lapsum. Casus est no. secũdũ Ang. ibi in aut. de ecc. ti. ☞ §. si quis pro redẽptione. †Et quia superius dixi secũdũ Host. ꝙ in foro consciẽtię dies non interpellat pro homine ad illaqueandũ debitorẽ ad pactum, vide qđ sing. ponit Spec. qui tenet oppositum in ti. de instru. edi. §. nunc verò aliqua. versi. de hoc etiam quæritur. Quis autem verius dicat, non determino nunc. Reperitur etiam & alius casus, in quo lapsus diei non interpellat, de quo vide per Ang. & qđ ibi plene scripsi in l. ita stipulatus. j. eo. Et vtrũ debitor speciei post interitum teneat̃ in foro cõsciẽtię ad soluendum, vide Petr. de Ancha. qui hoc: quia Bar. hic in fi. dicit, ꝙ quãdo debitũ est hæreditariũ, interpellatio debet fieri nõ simpliciter, sed ostẽdendo instrumẽtum hæredi. quã doctrinam posuit in diuersis locis, sed potissime in materia nostra in l. qđ te. §. si cer. peta. Adde ꝙ ille qui præsentat instrumẽtum, satis est ꝙ dimittat illud debitori, licet nõ legat̃ sibi, vel ecõtra, satis est ꝙ legat̃ debitori, licet nõ dimittat̃ penes eũ instrumentũ, nisi pars peteret copiã. ita ☞ colligit̃ notabiliter ex tex. & glo. in clc. cãm. de elect. †Et adde ꝙ citatio facta à iudice incompetẽti ad petitionẽ creditoris habet virtutem interpellationis extraiudicialis, secũdũ Bald.

[a] ¶ Qui promisit defendere. Adđ an ꝓmittens defendere aliquẽ intelligatur iuste opprimẽtẽ, vide ꝑ Abb. in c. recepimus. de priui. Io. de Ana. in c. olim. ad fi. de accu. Pe. de Anch. cõsi. lxxxix. inci. omisso primo dubio. & an ꝓmittẽs defendere de iure & de facto, an valet ꝓmissio ꝓpter turpitudinẽ, vide ꝑ Alex. de Imo. post Lud. Ro. in l. stipulatio ista. ff. de verborũ obliga.

qui ita eleganter no. in c. j. de mi. vas. qui contu. est. in vsibus feu. Franciscus Aretinus.

SVMMARIVM.

1 ☞ Debitum qui promittit super quo erat tutus ope exceptionis promittendo videtur renunciare exceptioni suæ.

2 Audiendus aliquis an sit contra confessionem propriam.

Si dari. Ista lex etiã fuit iterum lecta. s. e. l. qui bis. ¶ † No. primò ex ista l. ibi: quare superior &c. & licet scda stipulatio cõtineat plus q̃ prima, qa prima obligatio in effectu erat inualida, nõ ideo per hoc in dubio fit nouatio per secundã stipulationẽ: qđ est valde no. ad intellectũ eorũ quę scribit Bar. in l. qui vsumfructũ. j. eo. Nã per hoc videt̃, q̃ secũda stipulatio cũ videat̃ nouare præcedentẽ, debeat cõtinere plus reformaliter: de quo dic vt plene per Bar. in l. plene. j. de præto. stipu. ¶ † Secũdò no. q̃ ille qui promittit debitũ, super quo erat tutus ope exceptionis promittẽdo videt̃ renunciare exceptioni suæ: intellige si sciẽter promisit, al's si promisisset per errorẽ, obstaret exceptio: vt l. si quis delegauerit. & qđ ibi not. j. de noua. Et vtrum in dubio præsumatur sciẽtia vel error, vide glos. & Bar. in d. l. si qs delegauerit. & tex. & ibi etiã p Bar. in l. sed & si qs. §. fi. ff. si quis cau. plenissime p do. Anto. in c. fin. extrà, de cõfes. Et ideo secundũ Bar. hic notarij ad cautelã hodie apponunt, q̃ talis ex certa scientia & nõ per errorẽ ꝓmisit &c. per quæ verba tollitur p̃sumptio erroris, secundũ eũ. Vnde etiã si probaret̃ rem aliter se habere, non p̃sumet̃ error, sed scientia contra regulã positam in l. post diuisionẽ. C. de iuris & fact. ignorã. & qđ scribit Bar. in l. nõ fatetur. ff. de confess. Et hanc opin. Bar. hic approbãt Moder. & etiã Ang. in l. si quis. §. idem quærit̃. & si quis cau. & Bald. multũ eleganter in l. mater. C. qđ rei ven. nã secundũ eum ibi ista censent̃ esse verba partiũ, qui bus statur in p̃iudicium partiũ ita asserentiũ: vt l. optimã. C. de contrahẽ. & cõmit. stipu. Sed ipse idẽ Bald. in l. j. C. de cõfes. in iiij. vel v. char. tenet oppositũ. Dicit enim, q̃ notarius non põt attestari de his quæ sunt in aĩo, cũ nõ percipiat ea p visum vel auditum, sicut etiam ipse not. in l. cũ p̃cibus. C. de ꝓbatio. Sed ad hoc est r̃nsum s. quia si partes vident̃ hoc asserere, satis attestatur de his quæ audiuit à partibus: ipse autẽ tenet idẽ qđ tenuit in d. l. j. in l. sed si quis. §. fi. s. si qs cau. verior opin. est ĩ oppositũ, et seruat̃ in practica, vt vides, cõtra quã fortiter facit rõ: qa si ille qui scit cõfitetur, ꝓbat rem aliter se habere, apparet q̃ qñ dixit se scire, non intellexit, nec potuit intelligere de vera & ꝓpria scientia, sed de quadam vehemẽti opi. quæ aliqñ vocatur scientia: vt l. cũ quidam. §. qđ dicit̃. & qđ ibi p Barto. ff. de acqui. here. Vnde eodẽ errore videt̃ ductus ad cõfitendũ se scire, quo est ductus ad cõfitendũ: qa ab eadem opi. ꝓcedit vtraq; assertio: et p cõsequens sicut põt reprobari prima, ita et scda: vt l. doli. versi. diuersum. ff. de noua. & qđ not. Bar. in l. si ex cautione. in fin. C. de non nu. pec. nã scientia ꝓprie sumpta non est nisi verorũ, & in veritate arg. vrget. Sed possum⁹ dicere, defendendo cõem opin. † q̃ ille qui confitet̃ se recepisse ex certa sciã, si cũ allegat errorẽ, & vult ꝓbare rem aliter se habere, nõ erit audiendus[a] contra confessionem ꝓpriam, quã fecit de sñia: arg. l. gñaliter. C. de non nu. pec. vel põt dici, q̃ etiam si ꝓbet rẽ se aliter habere, nõ tñ p̃sumetur ignorãtia, nec q̃ dicẽdo se scire intellexerint de credulitate: qa magis statur assertioni partiũ cõtra se, q̃ dictis testiũ, maxĩe qui nõ cõtradicũt directo cõfessioni: sup quo videt̃ qđ no. Bar. in l. ij. in prin. ff. si cer. pet. Quid autẽ importet illa clausula, quæ solet sequi istã, Sciens se ad infrascripta nõ teneri: declarat Bar. fin. vbi est videndũ in l. fi. §. item quæsitũ. ff. de cõdi. inde. ¶ In glo. j. ibi: illud est cũ ipso iure agitur, aliàs secus, vt hic. glo. ista põt habere tres intellectus: vnus est, q̃ secunda stipulatio elidat hic primã ope exceptionis, vbi in §. pact⁹ ne peteret. videt̃ dicere, q̃ secũda stipulatio tollit primam ip̃o iure. Sed iste intellect⁹ est absurdus: qa hic exceptio quæ cõpetebat cõtra primã, nõ surgebat ex secunda stipulatione, sed surgebat ex alio capite, qa fuerat factum pactũ de non petendo, vel scriptũ, vt dicunt Moder. & bene. Et q̃ hic ista exceptio quæ elidebat primã obligationẽ, nõ causaret̃ ex scda stipulatione, sed aliunde patet: qa si ante scdam stipulationẽ nulla exceptio obstabat primæ: tũc scda fuisset superflua, & p cõsequens nõ tolleret̃ prĩa, sed nõ valeret scda: vt l. qui bis idẽ. s. eo. Vnde Io. de Imo. referẽdo Dyn. & Ray. licet non impugnet solu. glo. hoc modo dicit, q̃ ista l. nõ obstat tex. in d. §. pactus ne peteret. qa non est verum, q̃ hic dicatur ex secunda stipulatione elidi primam, sed quòd valet secunda, quia prima erat inutilis propter exceptionẽ ex alia causa obstante: & iste intellectus bene quadrat ad rationem assignatam in glo. licet glo. in se malè dicat, dũ dicit, q̃ qñ nõ est actũ q̃ prima stipulatio noueł, scda tollit primam ope exceptionis: vt s. ostẽdi. Do. Paul. hic aliter declarat istã opi. dicit em̃, q̃ cũ hic dicat agi ex secunda stipulatione, & nõ ex prima, cui obstat exceptio, hoc videt̃ cõtra text. in §. pact⁹ ne peteret. vbi dr̃, q̃ si post pactũ de nõ petẽdo, fit pactũ de petẽdo, nõ agit̃ ex hoc nouo pacto, sed ex veteri obligatiõe, cũ hic dicat agi ex noua stipulatiõe. Sed ipse soluit no. q̃ ibi scda promissio nõ poterat parere exactionẽ de se, cũ esset pactũ nudũ: & iõ agit̃ ex prima promissione. Sed hæc secũda ꝓmissio facta per stipulationẽ poterat parere actionẽ de se: & ideo agit̃ ex secũda, non ex prima, cui obstat exceptio. & licet istud dictũ sit verum in se, nullo modo põt conuenire rationi assignatæ per glo. sicut prior intellectus, quia glo. dicit, q̃ hic agit̃ ex secũda, quia prima non erat sublata. & in §. pactus ne peteret. agit̃ ex prima, quia erat sublata ipso iure: qđ ponit duo cõtradictoria, q̃ actio sit sublata, & ex ea agi possit. Tene ergo primũ intellectum, secũdũ quẽ gl. opponit d. §. pactus ne peteret. inquantum ibi dicitur, q̃ secunda stipulatio tollit primam ipso iure, intelligẽs q̃ hic secunda stipulatio tolleret primam ope exceptionis: quod est falsissimum, vt s. probaui, & tenent præfati doct.

> ¶ Audiẽdus. Tu ad hoc vide d. Bar. So. contrariũ tenẽtem in cõsi. cciiij. inci. in cã Onofrij. ver. sed iterũ. & in cõ. clix. incip. in p̃nti. versi. nec prędictis. cũ iij. ver. seq. & ver. vlterius dicimus. in ij. p te.

SVMMARIVM.

1 ☞ Promissio cõtra bonos mores facta nedum est nulla de iure ciuili, sed etiam de iure pretorio.

2 Stipulatio interposita ex causa turpi an sit semper ipso iure nulla.

Generaliter. Stipulatio continẽs rẽ turpẽ, nõ valet, neq; de iure ciuili, neq; de iure prætorio. Et conditio negatiua limitata certo tpe videt̃ impleta post lapsum tẽporis, & agi põt ex stipulatione tanq̃ pura. Prima ponit qõnem. Secunda ibi: veluti. exẽplificat illud. Tertia ibi: sed ex officio. addit vnũ de iure prætorio. Quarta ibi: si stipulatus sub conditione. ponit̃ noua quæstio separata à præcedẽti, quæ etiã decidit̃. ¶ † No. primò ibi: sed ex officio quoq; &c. q̃ promissio facta cõtra bonos mores nõ solũ est nulla de iure ciuili, sed et de iure p̃torio: vñ licet p̃tor nõ possit ex dicto suo tollere, vel impedire obligationẽ, q orit̃ de iure ciuili, vel naturali, secũdũ Bar. qui ita subtiliter declarat in l. Iul. verũ de. in pe. char. ff. de cõdi. ind. põt tñ inducere, q̃ vbi ipso iure nõ cõpetit obligatio ciuilis & naturalis ex lege ciuili, etiã ex iure p̃torio, ipso iure nullũ cõpetat ius: vt patet ex isto tex. & ex dictiõe, quoq;, quæ implicat idẽ esse de iure ciuili, qđ de iure p̃torio. † Et ex hoc infero vnũ secũdũ no. ex isto tex. videlicet q̃ ista verba, q̃ actio petitioq; denegetur: licet si proferũtur absolute in dubio, non tollãt obligationẽ ipso iure: vt plene scribit Bart. in l. cũ lex. in fi. j. de fidei. & in l. nã & postea. in prin. de iurei. & aliquid in l. j. §. sublata. ad Treb. hoc tamẽ fallit, qñ ista verba ponunt̃ nõ simpliciter, sed respectiue ad aliud ius, vt statim plenius dicã in secũdo articulo discutiẽdo. ¶ In gl. j. ibi: super turpibus rebus, secundũ exceptionẽ Bar. & verã, istud verbũ gl. siue sup turpibus reb⁹. significat super turpib⁹ causis, qa stipulatio fuit interposita nõ de p̃stãdo aliquid turpe, sed de p̃stando aliquid ex turpi causa † : & sic sentit glo. clare, q̃ stipulatio interposita ex causa turpi est nulla ipso iure. Super quo articulo multũ diffuse scribit hic dñs me. cuius dicta substantialiter retuli in l. si plagij. j. e. multis additis, vt ibi videbis. Et anteq̃ addã aliqua q ibi non potuit scribere, debes scire quòd qñ stipulatio cõtinet turpitudinẽ ex parte promissoris, valet & põt fieri exactio cũ effectu, sicut qñ iuuenis promittit meretrici. Ita tenet Bar. & cõiter oẽs reprehẽdentes glo. in l. affectionis. s. de do. & licet Io. de Imo. dicat hic, hæc nõ probari iure, qđ dicunt docto. & posse sustineri glo. verè, tñ satis ꝓbat̃ in d. l. affectionis. & per locũ à speciali, sicut ibi dicit Bar. nullus tñ assignat rationẽ differẽtiæ, quare si turpitudo est ex parte ꝓmissoris, stipulatio est nulla, vl saltẽ obstat exceptio. Vñ vltra ipsum tu debes cõsiderare, & vtiliter, q̃ ratio differẽtiæ est, qa si stipulatio continẽs turpitudinẽ ex parte ꝓmissoris annullaret̃ ip̃o iure, vel in effectu: tũc ille qui turpiter ꝓmisit, nullã pateret̃ pœnã, imo punit̃ stipulator, q turpiter nõ recipit: qđ est absurdissimũ: sed ecõtra, quando turpitudo est ex parte stipulatoris, si stipulatio non est annullata, tunc stipulator nõ puniretur ex sua turpitudine. Vnde in vtroq; casu per eandẽ regulã statuitur diuersum, videlicet ne qđ odio alterius inductũ est, conuertatur in eius fauorẽ, vel ne quis ex delicto suo lucretur: cõtra l. relegatorũ. §. fi. & l. seq. de interd. & releg. & qđ habetur in regula, qđ ob gratiã. de regu. iuris. Quando autem vertitur turpitudo vtrinq;, vel ex parte stipulatoris duntaxat, multa est dubitatio vtrum stipulatio sit nulla ipso iure, vel non. Super qua sunt hic diuersę opi. Mod.

de quib⁹ dic vt dixi in d.l.si plagij.& tamen addenda sunt aliqua,& primo dicas ꝙ opinio quam ponit hic Ang.distinguēs inter promissionem factam ne committatur maleficium,& inter promissionem factam vt restituatur res quæ debebat restitui,quòd ista di.fuit Saly.in l.ij.C. quod me.cau.nec placet mihi rationibus quas dixi in loco alle.¶ Secundò adde, ꝙ contra opi.Bar.qui tenet ꝙ vbi cā est expressa,stipulatio sit nulla ipso iure,præter id quod diuinat ad tex.in l.pe.de condi.ob tur.cau.vt dixit d.m.& bene,videtur esse casus valde no.in l.mercurialem.C.de condi.ob tur.cau. dicitur enim ibi, ꝙ promissio fuit facta lenoni ob mercedē vxoris suæ,& infertur ꝙ leges denegant actionē ex ista stipulatione, quæ verba videtur importare,ꝙ obligatio valeat ipso iure,sed obest exceptio:vt l.j.circa prin.ad Velleia.& l.j.ad Mace.cum simi.& plenè declarat Bar.in locis alle.in no.& sic videtur,ꝙ obligatio non sit nulla. & de hoc perpendit Saly.qui proprie inducit illam legem isto modo in l.ij.C.de cond.ob tur.cau.& ego prius legēdo illam legē ita inducebam.Sed ad hoc pōt responderi,ꝙ ista cōclusio est vera,quando simpliciter in l.denegatur actio.sed in l.mercurialem.denegatur per relationem ad ll.veteres,in quibus est expressum ꝙ obligatio est nulla ipso iure, vt hic,& l.si à reo.§.fi.de fideius.quā l.addunt glo.in l.si plagij.j.eo.& Bal.in l.j.C.de condi.ob tur.cau.& Saly.in l.j.eo.ti.& l.ij.ff.quod me.cau.vbi plene attingit Archi.& do.me.hic.Et opin.Bart.est multū colorata,maxīe vnū qđ dixi in d.l.si plagij.qa ego video ꝙ inter dolum expressum & velatū siue tacitū sit differētia ad conueniendū patrē vel patronum.l.si oleum.§.fin.cū l.seq.ff.de dolo.qa tn̄ diuinat aliqualiter ad tex.in d.l.pe.in quo non apparet vtrum causa fuerit tacita,vel expressa,nō sum secutus hanc opin.sed opin.glo.in l.iuris gen.§.si ob maleficium.s.de pact. quæ tenet ꝙ qn̄ turpitudo est ex parte stipulatoris dūtaxat,stipulatio non sit nulla ipso iure.& respondi ad tex.in dicto §.si ob maleficium.Adde tamē vnū verbū ad ea quæ scripsi,qa inquantū ego reprehendi primam solut.Bar.hic positā ad l.ij.de condi.ob cau.dum dixi,ꝙ si cōtractus esset ibi nullus ipso iure,non posset ratificari cessante causa turpitudinis,per ea quæ habentur in l.j.§.impuberes.ff.cōmod.& l.j.§.si filius.de lega.iij. per Bar.nam dicendum est,ꝙ ista obiectio non obstat solu.Bal.quia vt dicit Barto.eleganter in l.j.C.de condi.ob tur.cau.†quādo purgatur causa turpitudinis,& promissor sponte solueret,ista solu.videt̄ facta animo donādi: vnde nō reconciliat̄ contractus nullus,sed inducitur nou⁹ contractus donationis.Ad secundam rationem quā ibi adduxi addo pro confirmatiōe ipsius quod scribit eleganter Bal.in l.peremptoria.C.sen.rescin.nō pos.& Bald.in l.vt mihi donares.de donat.vbi ponunt,ꝙ si ex forma statuti nulla potest opponi exceptio contra instrumentū,non videt̄ excludi exceptio intentionis,& facti,quæ cōcludit agentē non habere actionem in iure.¶ †Vltimò adde,ꝙ quædam diuisio Saly. quā ponit in d.l.ij.ff.qđ met.cau.dum facit differentiā,qn̄ cā turpitudinis non est expressa inter turpitudinē, quæ interuenit ex parte vtriusq;,& turpitudinē quæ interuenit ex parte stipulatoris tm̄, vel qn̄ cā fuit expressa ꝑ modū modi, nō ꝑ modū conditionis,ꝙ ista sua diuisio nō videt̄ vera:qa ipē dicit,quòd qn̄ turpitudo est ex parte vtriusq;,valet obligatio ipō iure,sed obstat exceptio,vt vterq; puniat̄:nam si nō est facta solu.stipulatori,puniatur ꝓmissor:quia id qđ ꝓmisit auferret̄ sibi à fisco.Si autem sit facta traditio,puniretur,stipulator:quia similiter fiscus aufert:alleg.tex.in l.Lucius.ff.de iure fis.& in authē.nouo iure.C.de pœna iu. qui male iudi.quæ iura nō loquunt̄ in isto casu aliquo modo,sed tex.in l.Lucius.loquit̄ in herede,q occidit testatorē,à quo debet auferri nō solū hæreditas,sed etiā lucrum, qđ accepit inter viuos.l.si ab hostibus.§.fin.& ibi not.sol.matr.tex. loquit̄ in eo qui turpiter ꝓmisit iudici,vt eū corrūperet,& tn̄ ibi nō dicit̄, ꝙ ꝓmissio valeat,sed ꝙ ex sola ꝓmissione absq; traditione iudex condemnatur in duplū,nec appareat ꝓpterea vtrum ꝓmissio sit nulla,vel ob.exceptio,vnde extendere leges pœnales,quæ loquunt̄ in casu,in quo est maius delictū,ꝙ̄ in casu nostro,hoc est cōtra regulas iuris,maxīe vbi nō est eadē rō:vt l.in pœnis.de re.iur.& in l.l. Iulia.§.hoc ca.ff.de rit.nupt. Et adde ad materiā istam,qđ ponit no.Io.And.in regula,in pari causa.đ reg.iur.& ibi limitat l.pen.in fin.de condi.ob turp.cau.¶ Tangit hic do.me.illam qō.quę ponit̄ per Ang.& Modern.in l.actio.infrà eodem.vbi plenissime scripsi de articulo multis additis,vt poteris videre. Nunc autem sunt addenda quædam hic ad ea quæ ibi dixi. Et primò dum dixi,ꝙ quando ꝓmissor scit causam nō subesse, & stipulator credit causam subesse,non valet stipulatio ad agendum:allegando dicta Barto.in l.j.ff. de dona.Adde quòd contrarium tenet glo.in l.ij.§.circa.de doli excepti.& Dyn.in regula,quod semel.de reg.iu.& Ant.de But.in ca.si cautio.de fi.instru.Sed Bald.tenet cōtrarium in l.generaliter.C.de non num.pec.& Modern.in dicto cap.si cautio.& vtuntur ratione Barto.in dicta l.j.quæ est verissima:quia si stipulator credebat subesse aliam causam, ergo non consensit in donatione:vt l.si ego.& ibi not.ff.si cer.pet.in qua requirit̄ consensus:vt l.absenti.in princ.de donat.¶ Secūdò adde inquantū d.m.hic rn̄det ad l.hoc iure.in prin.ff.de donat.ꝙ prima rn̄sio sua est vera.Sed prima facie nō videt̄ ꝓcedere:qa verba literæ,ī d.l.j.§.nō semp.ff.de pollic.vident̄ repugnare:dicit em̄ ipse,ꝙ ibi nō dicit̄,ꝙ sit spāle in republ.ꝙ non valeat ꝓmissio sine causa,sed ꝙ est spāle in repub.quòd non valeat donatio collata in cā,nisi pcc.cā legitima extrinseca. Illa autē iura nō faciunt mentionem de dona.sed de ꝓmissione sine cā:vnde nisi aliter declaret̄,multū obstarent huic verę solutioni.Tu aūt adde illa iura debere intelligi de donatione ex promissione facta ex causa donationis, declarat iurīscon.no.in l.j.§.cœpisse.de polli.vbi referēs quoddam rescriptū diui Seueri ponit verba infrà scripta:liberalitatē collatam in rempu.nō tenet̄ quis implere,nisi cœperit causam exequi:& sic patet,ꝙ verba posita in §.non semper.interpretatur hoc modo,ꝙ promissio quæ fuit facta sine cā extrinseca,sit tamē facta ex causa donationis:qđ pōt esse dupliciter,vel quia promittēs hoc expresse dixit,vel quia sciebat ipse procurator reipu.nullā causam subesse.Secūda solu.quam ponit hic d.m. est ꝙ in dictis iuribus nō ponat̄ aliqđ speciale in repu.sed ponat̄ regula cōis et priuatis:hoc probat ex d.§.non semper.& dicit esse intellectū nouū,dr̄ enim ibi ꝓmissionē istā sine cā nō posse fieri multis cōstitutionibus & ex ꝑceptis imperatorū est declaratū.Et si diceremus, ꝙ hoc induceretur specialiter in repub.istud nō videt̄ posse dici:qa solū vna cōsti.reperitur facta spāliter in repu.de qua in l.hoc iure.in prin.de do.Vt ergo numer⁹ pluralis,& verbū,multis,possit verificari,oportet intelligere ꝙ ibi fiat relatio ad oēs ll.dicentes ꝙ stipulatio sine causa nō valet.Sed ista sua inductio nō vrget,vt ita intelligat̄,quia potuit haberi relatio ad multa rescripta ex cōstitutione,quæ tn̄ nō fuerūt inserta in noua compilatione Iustiniani,in qua ipse ꝓtestat̄ se nihil posuisse superfluū:vt §.plurib⁹.in prima cōstitutiōe.Vn̄ tene primā,quæ est melior,& adde ad ea quæ scripsi in d.l.à Titio.ꝙ sicut cōfessio facta in iudicio sine causa valet:vt l.j.in fi.in tex.& gloss.de interrog.actio.ita & promissio facta in iudicio:ita dicit Bal.quem allegat do.me.in l.si quis.§.fina.si quis cautio.Idem dicit & clarius in l.generaliter.C.de non nu.pecu.& in l.sicut.C.de repu. hę.& hoc vltimum allegat hic d.m.Et omnino vide Ant.de Bu.in ista materia in c.si cautio.præal. Franci.Aretinus.

Si rem tradi. Ex stipulatione rem tradi non agitur ad trāsferendū dn̄ium de necessitate, in gl.Secūda ibi:sol.vt ibi doct.cōiter in l.cōtraria.& hic sequūtur sol.infrà scriptā.videlicet ꝙ vbi nō pręcedit cā seu cōtractus,de cuius natura debeat transferri dn̄ium,tūc ex ista stipulatione dn̄ium nō transferat̄,sed vbi pręcedit cā habilis ad transferendū dn̄ium, tūc transfertur,sicut est in emptione & vēditione.& licet ista sol.cōiter approbetur,nō videt̄ sufficiēs prima facie:quia si ista stipulatio continet translationē dominij,vel non translationem,secūdū cām pręcedentē, magis posset dici,ꝙ ista stipulatio erat cōis,& haberet se pariter ad vtrūq;, sicut dicimus de verbo,assignare:prout plene declarat Bar.in l.si constāte.in princ.solu.matri.& tangit in l.cū pater.§.pater certā.de leg.ij.Videt̄ ergo melius posse dici,ꝙ ista stipulatio de sui natūra non cōtinet vt tradens ex proprietate verborū,quæcunq; causa præcedat,teneat̄ de necessitate trāsferre dn̄ium,vbicūq; tn̄ præcedit cā habilis ad dn̄ium trāsferēdū in consequētiā traditionis,dn̄ium trāsfert̄, sed tradēs est dominus siue velit siue nolit,quia hoc requirit natura cōtractus.Et de materia obligationis ad rē tradi,vide plene per Bart.& alios in l.stipulationes non diui.§.Celsus.j.eo.& ista sufficiant. Franc.Aretinus.

SVMMARIVM.

1. Stipulatio prima quando per secundam non nouetur.
2. Res plures quando in vno libello deducuntur,nunquid tot dicātur esse libelli,quot sunt res:& quid si iudex fert sententiā super pluribus rebus, an dicantur esse tot sententiæ,quot sunt res.
3. Sententia absolutoria lata super parte an pariat exceptio.rei iudi.si petatur reliquum.
4. Summæ plures ex diuersis criminibus descendentes an possint coniungi in vna.
5. Quantitas maior cùm petitur, & probatur de minori,non valet condemnatoria in minori, nisi à maiori quantitate petita reus absoluatur.
6. In mora existens cùm rem pro qua est in mora promittit per stipulationem in dubio purgatur mora præcedens.
7. Stipulatio interposita de homine dando simpliciter,videtur in dubio ex causa præcedente interposita,ex qua homo poterat peti.

Scire debemus, Diuersitas summarū siue specierum facit tot sint stipulationes,quot sunt vel summæ,quando res vel summæ promittuntur specifice:secus si per nomen vtile vel collectiuum. Et primò ponit dictum.Secundò infert ex edicto principali.Tertiò in ver.quamuis.limitat istud dictum:quam limitationem prosequitur per multa exempla vsq; ad §.si à fure.¶ †Not.secundùm Barto.& communiter docto.hic,quòd quando secunda stipulatio continet idem quod prima, vel minus,de iure isto non fiebat nouatio primæ, imo secunda stipulatio est inutilis,vt hic tangit gloss.& vidisti in l.qui bis idem.s.eod. Sed quomodo eliciat hoc not.ex isto tex.non intelligo,nisi sequendo declarationē suam,quæ nullo modo pōt adaptari ad literam,secundū eū.Dicit em̄ sensum literę esse in ver.secūdū.ꝙ si præcessit prima stipu.ad c.& sequit̄ secūda ad c.vel ad Stichū.ꝙ per secundā stipulationē nō nouat̄ prima,& hoc est qa respectu quātitatis cōtinet idē qđ prima,respectu aūt speciei,quæ est alternatiua,cōtinet aliquid diuersum à prima, & sic non pōt fieri nouatio:vt l.fundū Cor.j.de noua.Sed secundū hoc litera in ver

si. quis. nō bene staret, quę dicit q diuersitas summarū facit duas stipulatiões. nā in expo. Bar. nō essent duæ summę diuersę, sed eadē summa in quātitate, vt ipse fatet, & diuersa res adiecta in spē in alternatiua, cū tñ tex. præsupponat duas summas diuersas facere duas stipulationes, ꝓpter ipsarum diuersitatē. Vnde glo. j. melius intelligit istū tex. ponit enim exemplū, qñ in vno conceptu verborū duæ quātitates fuerūt promissę: verbi gratia, promitto tibi x. & xv. vel x. & x. nā isto casu ideo nō fit nouatio, nō quia secūda stipulatio nō cōtineat plus q̄ prima, quia etiā si cōtineret plus, vt exemplificat gl. in vno exēplo, idē esset q nō fieret nouatio: quia nō est verisimile, q partes voluerint se corrigere incontinēti: vt l. nō ad ea. de cōdi. & demō. & facere vnū contractū qui incontinēti tolleret ab eadē specie cōtractus: qa sic primus cōtractus remaneret frustratorius, q partes nō præsumuntur velle: vt lege, quoties. & lege, semper in stipulationibus. de regu. iu. Vñ ista lex not. limitat ad ea quę dicūtur in l. qui vsufru. j. eo. q quando secūda stipulatio cōtinet plusquā prima, in dubio videt fieri nouatio: nam hoc est verū, si fiat ex interuallo, secus si fiat ī eodem cōtractu & cōtextu verborū. Et aduerte ad ea quę s. diximus ī prin. not. quia Bar. in duobus libris meis reperit corruptus, qm̄ ponit exēplū quādo primò fuit promissa quantitas: secūdò eadē quātitas & species, & secundū hoc bene procederet reprehensio Bar. Sed reuera Bart. ponit exemplum, prout ponit glos. super verbo, mixta. videlicet quod ista primò fuit ꝓmissa quātitas: secūdò duplex quātitas, hoc mō videlicet, promittis x. & v. & dicitur secūdū communem intellectum, & est bona illatio, quòd qa in secūda stipulatione cōtinent duę quātitates diuersę, nō fit nouatio primę stipulationis, qa illa v. nō sunt vna stipulatio, cū x. ꝓmissis: & per cōsequēs nō pōt dici, q in secunda stipulatione sit vna sūma, q̄ cōtinet plus q̄ pria stipulatio. Et licet iste intellectus aliquo mō sit tolerabilis, magis tñ placet intellect⁹, quē dedi, & secūdū ītellectū doctorū nō est verū, q ex diuersitate summarū in scđa stipulatōe efficiāt duę stipulatiões: qa si pria quātitas exp̄ssa in scđa, stipl̄o cōtinet idē qđ pria, stipulatio fuit nulla respectu illi⁹ quātitatis: vt tenet glo. hic, & vidisti in l. q bis idē. s. e. qño ergo sunt duę stipl̄ones ex diuersitate summarū, si respectu prię summę stipl̄o est nulla, nisi referas verba ad factū, & nō ad ius, videlicet q respectu prię summę stipulatio fuit iterposita đ facto? Sed hoc repugnat tex. dū dicit, q sunt duę stipl̄ones, quę verba significāt verā essentiā cōtract⁹. Prçterea scđm intellectū doc. oportet subaudire ad tex. nec fit ista illatio, q̄ ponit ī tex. ex sola diuersitate summarū, sed ex diuersitate summarū cōtineat tantundē, q pria stipl̄o in dubio nō videt fieri nouatio: vt l. q bis idem. s. eod. Iurisconsultus autem hic ex sola diuersitate summarū infert id qđ dicit, & ideo melior est intellect⁹ meus, & ad materiā istā s. tactā, & j. tāgēdā, qñ plures sūmę ex diuersis causis nō possunt simul cōiūgi ad faciendū vnū totū, vide limitatiões pulchras, & alia quę dicā j. āte fi. legis. ¶ †Secūdò nota ar. ex isto tex. scđm Ang. & Moder. q qa ex numeratiōe rerū nascit pluralitas obligationū, potest argui q qñ ī vno libello petūtur plures res, tot sint libelli, quot sunt res petitę, & similiter qñ deducūt plura crimina. Vñ si statutū dicat, scđm Io. de Imo. q ꝓ quolibet libello debeat solui tātū in cōi, vel aliquid aliud obseruari ꝓ qualibet re deducta in libello, debet solui: qa pluralitas libellorū cōsiderat ex pluralitate rerū, quę petunt, sicut ī stipl̄onib⁹. Do. me. addit Bart. q hoc tenet ī l. libellorū. ī prin. j. de accu. & Bal. in l. ordinarij. ī fi. C. de rei ven. & addit vnū locū, de quo nō meminerā ī l. cū ratioib⁹. C. q acc. nō poss. tu vid tex. & qđ ibi ponit Bar. ī l. j. §. si plura. ad Turp. & Bal. elegāter ī l. edita. C. de edē. ī v. char. vbi etiā istā qō. ponit Bar. ¶ †Et qñ plures offerūt libellū in cā cōi contra vnū, vel contra plures, conueniunt ab vno ex eadē cā, vtrū sit vnus libellus, vel plures, vide Bar. qui hoc declarat ī l. iter. §. Cassius. ff. de aqua plu. arcen. & in l. vnius. ff. de proc. Et ad prędicta vide no. Io. And. in sua mer. in regula, pluralis numeri locutio. de regu. iur. vbi tenet expresse contra Bar. in l. libellorum. prælle. dicens q quando plures res deducuntur in eodem libello, est vnum iudicium, & vna sentētia, & similiter vnus libellus. Tu autem dic, vt plene declarat Bar. in l. edita. C. de eden. qđ est addendum ad ea quæ scripsit in l. libellorū. & bonum tex. quem ipse allegat hic in simili in l. quid tamē. in princ. ff. de arbi. Et debes scire, q vnus dicitur multipliciter, & diuersis respectibus. vnde licet aliquādo res sint distinctæ & diuersæ, propter vnitatē tamē tēporis dicitur vnū factum, quo ad pœnā imponendā, & nō plura, secundū Bart. in l. eū qui. §. idem ait. ff. de fur. Et super hoc vide plenius Bald. in l. si familia. ff. de iurisdict. om. iudi. ¶ Secundò arguunt hic Mod. & etiam tāgit Bar. in vltimis verbis commēti, q quando iudex fert sentētiam super pluribus rebus, vel super pluribus summis, dicūtur esse tot sentētiæ, quot sunt res deductæ in ea. Do. me. allegat Barto. in l. Lucius. §. qui habebat. ff. ad Treb. qui dicit vnum, qđ est plus. Sed de cōclusione prædicta est proprie casus in l. quid tamē. in prin. ff. de arbi. quā allegat hic Bart. Sed in §. qui habebat. addit q si iudex condēnat eū pro pluribus criminibus in diuersis quātitatibus, deinde dicit quæ faciunt summā centum, vel econtra in vna quātitate, quā postea diuidit, videlicet pro tali crimine tantū, & pro tali tantū, nihilominus ille qui est condēnatus, nō dicit condēnatus in vna summa, sed in pluribus: & idem ponit Bar. in l. vbi fideiussor. de solu. de quo meminit etiā do. Pau. hic. Et anteq̄ aggrediar gloss. aduerte: quia Barto. hic opponendo de l. si hæredi plures. de condi. insti. ponit vnā no. doctrinā, quam etiam tetigit in l. j. in fi. ff. de his qui not. infa. videlicet q quando plura copulātur ad inducendum vnū effectum, omnia copulata debent concurrere, sicut in pluribus cōditionibus copulatiuè appositis. Si verò plura ponantur in copulatiua dispositiua respectu diuersorum effectuū, tūc tot sunt stipulationes, qot sunt res, & copula resoluit in singularitates: & idē est pluribus conditionibus copulatis, qñ videntur copulatæ ad diuersos effectus: vt l. falsa. §. fin. de cōdi. & demon. ibi em̄ conditiones appositæ duobus copulatiuè per numerum pluralem, ideo resoluuntur in singularitates, quia erant conditiones quæ inerāt tacitè legato, & quarum natura erat prout inerāt tacite, vt in altera persona sufficeret alterā impleri: nā si testator legaret res duas simpliciter, quæ sunt suæ, nō est dubiū, q alienando vnā reuocaretur solū legatū illius, non alterius: vt l. fideicommissa. §. si rē. de leg. iij. & ideo si ista conditio exprimit, videt expressa secundū naturam legati, & secundū qđ tacite inest: & ista sufficiant, quicquid dixerit hic Io. de Imo. referendo dicta Ray. & hæc fuit mēs Bar. hic, dum alle. l. falsa. in fi. hic alleg. Et aduerte, quia domi. meus nititur hic soluere aliter istud contrariū: dicit em̄, q vere in l. si hæredi. plures conditiones continētes diuersas res, siue diuersa facta sunt plures, sed finguntur esse vna: alle. tex. in §. si plures. Insti. de hære. inst. Sed ista solu. nō sufficit ad tex. nostrū, quia haberemus dicere eodē modo hic, q vere essent plures, sed fingeretur vna. Et quia fictio in his super quib⁹ principaliter disponit, præualet veritati: a vt habet in l. si quis in graui. §. fi. ad Sylle. per Bar. sequeret, q hic esset facta nouatio, ex quo duę summę fingerent vna, & sic secūda stipulatio cōtineret plus q̄ pria. Vñ dic vt dixi superius. Et ad materiā adde q ista sunt vera in dispositionibus hominis, in quib⁹ copulatæ conditiones debēt cōcurrere: vt l. si ita stip. fuc. si neq; Titius neq; Seius. j. e. Sed in dispōne legis, vt in rescripto superioris, nō est ita: imo distinguit vtrū vnū ex enumeratis copulatiue sufficeret ad inducēdū vnū effectū positū in rescripto, vel lege, vel non. Super quo vide qđ scribit no. Bar. in extraua. ad repri. in verbo, rebellionibus. & qđ ipse ponit ad materiā in l. diuus. de re iudi. & gl. or. quā ibi approbāt cōiter Cano. in c. ij. extrà, de rescri. Secūdò opponit hic Bar. de l. si duos. ff. de cōtrah. emp. Cuius dictis adde inquātū ipse vult, q ex parte ēptoris actio ex ēpto possit cōpetere ad singulas res, & ex pte vēditoris, qui agit ad ptiū, cōpetat actio vna ad totū ptiū, nec possit diuidi petitio: vt ibi videbis, q hoc videt cōtra tex. in l. & si vno. quā alleg. contra Bar. de act. em. dicit em̄ ibi, q & si vno ptio plures serui sunt empti, pro vno eorū pōt cōpetere actio ex empto, & vēdi. ergo sicut emptor pōt agere ad singulos seruos, ergo vr̄ q vēditor possit agere pticulariter ad ptiū, vel ad ęstimationē vni⁹ serui: qa actio ex vēdito cōpetit vēditori. Oportet rñdere, si volumus saluare istā cōem opi. q dū tex. dicit, actio ex ēpto & vēdito, nō significet ꝓ verbo vēdito actionē ex empto, sed qualitatē cōtractus, ex quo dat actio ex empto ad rē tradendā. Et aduerte, qa si plures res æstimenē particularibus ptijs, deinde ꝓ omnibus cōstituat vnū ptiū, nihilominus sunt plures emptiones: nō vna. Casus est sing. & no. in l. si plura. ff. de ędil. edi. q pbat in terminis cōclōnē quā ponit Bar. in l. vbi fideiussor. de sol. videlicet q † qñ iudex in snia exprimat diuersas summas ꝓ diuersis delictis, deinde dicit q summę ascēdūt ad summā cētū, & in centū reū condēnat, nihilominus nō dicit condēnatus reus in cētū, sed in quātitatibus spāliter suprà expssis. Et iō bānitus q nō pōt offendi, nisi sit cōdēnatus in centū libris, isto casu offendi nō poterit. ¶ In gl. di. sup verbo, stipl̄one. ibi: quas stipulator ab hærede &c. Cōtra istū tex. & gl. arguūt Pe. & Ray. fortiter, qa vr̄ q ex quo in testō res erāt enumeratæ, stipl̄o q̄ refert se ad testm̄, dicat multiplex, sicut erant plura legata in testō, p tex. in l. plurib⁹. in prin. & l. Titię. §. fi. j. e. ti. soluēdo cōtrariū dicunt

¶ Præualet veritati. Add c. suspectū. de rescript. Ioan. And. in c. literas. đ test. or. Io. de Fan. ī c. ferrū. di. l. item fictio operat plusq̄ veritas: vt in l. filio quē pater. ff. de lib. & posthu. & an fictio habet locū in pœnis statutorū, vide p Bal. cōsil. xxx. incip. punctus sup quo. in ij. volum.

cunt prefati doc. quos sequit̃ hic Io. de Imol. & d. m. ꝙ aliq̃n præcedit enumeratio specierũ, & sequit̃ stip̃lo per dictionẽ vtilẽ & relatiuã: & tũc perinde est, ac si in ipsa stipulatione res essent singulariter enumeratæ: q̃a quę incõtinẽti fiũt, videnť inesse: vt l. lecta. ver. dicebã. si cer. pe. Aliq̃n enumeratio specierũ p̃cedit ex interuallo, & tũc stip̃lo est vna, & nõ plures: & ista solo satis videt̃ sufficiens ad d. l. plurib⁹. in prin. quia tñ ibi ponit̃ dictio suprascrita, quæ est relatiua, nõ videt̃ facieda differentia: siue enumeratio præcesserit ex interuallo, siue incõtinenti: ex quo regulariter dictio relatiua refert substantiã & qualitatẽ, maxime quãdo est facta cũ dictione vniuersali. Primũ probať in l. à filia. §. testator. ff. de ali. & ci. leg. Secundũ declarat Bar. solenniter in l. si cui serui omnes. §. j. de leg. j. Et ideo q̃tũ ad l. pluribus. posset dari melior solutio, ꝙ ibi enumeratio specierũ fuit facta ab eo qui postea est stipulatus, & à promissore. vñ q̃a nõ p̃sumit̃ mutatio volũtatis, ex quo stip̃lo se refert expresse ad prius acta, sicut partes enumerãdo spẽs videnť voluisse cõtrahi plures obl̃ones, ita postea stipulãdo, q̃m mutatio volũtatis nõ p̃sumit̃: vt l. cũ hic stat⁹. in prin. de do. inter vir. & vxo. Sed in casu enumeratio specierũ fuit facta à testatore, promissio aũt ab hærede, & stip̃lo à legatario: vñ non est tãta p̃sumptio, ꝙ voluerint stare primæ dispõni, sicut in casu l. pluribus. Sed q̃a regula est, ꝙ vbicunq; vna dispõ refert se ad aliã, in dubio cõis qualitas dispõnis ad quã fit relatio, videt̃ repetita in dispõne, quę se refert, vt in iurib⁹ p̃alle. & plene declarat Bar. in extraua. ad repri. in verbo, ꝓut. & in l. edita. C. de eden. in ver. ꝓut: iõ istis legib⁹ nõ videt̃ bene r̃nderi p̃ dist. p̃dictã. Oportet ergo soluere aliter, & est difficile, sed tñ ꝓ nunc põt dici, ꝙ in dispõne sc̃da volũtaria, quæ refert se ad primã, possunt hr̃e locũ iura p̃dicta: sed in casu nr̃o cautio legatorũ interponit̃ de necessitate, & iõ nihil amplius p̃stat, q̃ verba sonãt: q̃a in necessitatib⁹ nemo liberalis existit: vt l. rem legatã. de adim. leg. Vñ dicit Bar. & Mod. ad ꝓpositũ in l. si domus. §. de euict. de leg. j. ꝙ sc̃da stip̃lo cũ interponitur de necessitate, in dubio nunq̃ nouat primã, verba eñ hoc nõ important: & q̃a contractus fit de necessitate, nõ p̃stat nisi q̃tũ verba significãt: & hoc tenebis mẽti ad ea quę scribũt Mod. in l. serui oẽs. §. j. de leg. j. in illa q. difficili, vtrũ ille qui r̃ndendo accusationi dicit, ꝙ cognouit Semproniã carnaliter, videat̃ cõfiteri nõ solũ id q̃d dicit, sed ẽt illa qualitatẽ, ꝙ esset vxor Titij: sicut erat positũ in accusatione. Nã p̃ istũ tex. vr̃ approbari opi. Bart. quã Mod. impugnãt: q̃a ille q̃ r̃ndet accusationi, r̃ndet de necessitate: q̃d semp̃ tenebis mẽti. ¶ † In gl. sup̃ ver. plura legata, in fi. hãc gl. reputãt doc. sin. i d. suo, & eã iducũt ad q. d̃ eo cui d̃benť cẽtũ, & petit q̃nquagĩta, ꝙ ñ debet petere q̃nquagĩta simp̃r, sed d̃bet dicere, peto q̃nquagĩta ex cẽtũ mihi ꝓmissis. Dicit tñ Bar. ꝙ ẽt si peterent q̃nquagĩta simp̃r ꝓmissa, posset saluari libell⁹. Quare aũt iducãt ista cautela, ꝙ ex tota sũma petat aliqua portio, dicũt Mod. ꝙ hoc est, q̃a forte actor nescit q̃uo possit ꝓbare itẽtionẽ suã. Vñ cautela ẽ, ꝙ petat vnã p̃ticulã d̃ tota sũma, & si succũbat in ea, poterit iterũ agere ꝓ maiori sũma, & interea ĩstruere se ꝓ meliorib⁹ ꝓbationibus, nec nocebit sibi s̃ñia lata sup̃ parte, quo ad residuũ q̃d petit, q̃a alia res petit̃, licet ex eadẽ cã: vt l. cũ quærit̃. & l. cũ de hoc. de except. rei iud. hoc tñ ꝓcedit sc̃d̃m eos, nisi debitor opponat, & dicat, agas ad totã summã: tũc eñ regul̃r debitor est audiẽdus, ne cõtinẽtia causę diuidat̃ cõtra l. nulli. C. de iudi. Et q̃a sicut debitor nõ põt soluere particulariter creditori: vt l. tutor. §. Lucius. de vsu. ita ecõtra creditor nõ debet petere debitorẽ cogi ad particularẽ solutionẽ: & ista fuit mens Bar. in effectu in l. q̃dã æstimauerũt. si cer. pe. Sup̃ qua q̃õ. vide q̃d plenissime scripsi multis addi. in l. si mihi & tibi. in prin. de leg. j. & in l. j. ff. de acq. hære. vbi addidit vnã l. sin. quã allegaui in voce, de qua etiã vide p̃ Bar. in l. in commodato. §. duab⁹. ff. cõmodati. Sed reuocat in dubiũ id q̃d dicũt doc. Moder. ꝙ s̃ñia absolutoria lata sup̃ parte nõ parit exceptionẽ rei iudic. si petatur resiq̃ũ, et nõ inuenio hanc q̃õ. decisam, nisi p̃ Bart. in auč. at qui semel. in pen. col. C. de proba. vbi repetendo verba Moder. hic dicit, ꝙ cauti aduocati, quando dubitant quomodo possint probare debitum de tota summa, prius petunt vnam particulam: & si succũbunt in ea, poterunt postea petere maiorem quantitatem in alio iudicio, & probare melius: & sic manifeste vult, ꝙ absolutoria lata super parte nõ præiudicet in reliquo. Contrariũ videtur sentire in l. si seruus. §. boue. de condi. fur. vbi dicit quòd quando est actum prius de pte, iõ non põt agi postea de toto. quia pars & totum videntur esse eadem res, & sic obstat exceptio rei iud. Sed potest restringi ista doc. quòd obstat exceptio super parte petita, nõ sup̃ reliquo, quasi totũ & pars videanť esse idẽ respectu partis deductæ ĩ iudicio, nõ respectu reliqui. Vñ si secuta est cõdẽnatio in parte petita, nõ põt agi ꝓ eadẽ petẽdo totũ, vt probať ibi, & in l. iiij. vbi est optimus tex. ff. rem rat. hab. vbi etiã probať, ꝙ reo nõ opponente põt peti pars de maiori summa, sicut etiã probať in l. si ex toto. §. j. ff. de le. ij. Aduerte tamẽ, q̃a Bar. cõtrà vult, ꝙ quando plures res veniunt sub vno cõtractu, nõ possit fieri solu. de vna re sine alia, q̃a esset solu. particularis in vna obligatione, & nõ esset admittẽda. l. tutor. §. Lucius. de vsuris. Sed hoc nõ videť verum cũ reuerentia, q̃a sicut debitor nõ põt facere solutionẽ particularem inuito creditore, ita econtra non cogitur soluere particulariter debitor inuitus creditori volenti partem debiti. Casus est notabilissimus quem notã. ibi Bald. ad hoc in l. Celsus. §. idem Celsus. ff. ad exhi. & sensit Barto. in l. quidam æstimauerunt. in fi. præalle. Sed ego habeo, quòd quãdo plures res veniunt in vna dispõne, creditor potest petere vnam ex pluribus, vt fateť Bar. hic, & probať in l. si chorus. in prin. de leg. iij. Ergo cũ debitor & creditor in solutione particulari procedãt à pari, videť ꝙ similiter debitor possit soluere vnã ex pluribus rebus. Pro ista conclusione videť casus notabilis in l. cũ plures. in princ. ff. de euict. dicit eñ ibi expresse, ꝙ q̃n plures res emunť vno pretio, nõ habẽt se sicut pars fundi ad totũ fundũ, ita ꝙ non dñr vna pars alterius: si ergo sunt diuersæ res, nõ dicit̃ solui pars vna soluta: & per consequẽs poterit fieri solutio vnius, & hoc est tenendũ. ¶ Et ad ea quæ dixi s. in not. ꝙ plures summæ ex diuersis causis nõ põt coniungi simul ad faciẽdũ vnũ totũ: adde ꝙ hoc est limitandũ dupliciter: primò, nisi plures causæ descendant ex vno facto. Vnde si ex vno facto oriunť plura crimina, dicit Ang. ꝙ tũc plures summę descendentes ex diuersis criminibus possunt coniugi in vnã, dummodo condẽnatio incipiat ab vnitate summę: verbi gratia, condemno Titiũ in centũ ex infrascriptis causis, videlicet pro tali maleficio tm̃, & pro tali tm̃: & ita limitat ea quæ scribit Bar. in l. Lucius. §. qui habebat. ff. ad Treb. prout ipse no. in l. si idẽ cũ eo. in princ. ff. de iurisdi. om. iudi. Super qua vide ibi Bal. ad intellectũ eorũ quę ponit Bar. in l. vbi fideiussor. ff. de sol. Sed illa limitatio Ang. non placet, quia ex quo ex vno facto oriuntur plura crimina, & plures obligationes, non video quæ sit differentia, siue sit vnũ factũ, siue plura. ¶ † Secundò limitat hoc Ang. in l. si plures. in fi. ff. de pact. per illũ text. ꝙ coaceruatio pluriũ summarũ in vnã potest fieri ad fauorẽ debitoris, non ad odium: fundat se per illum tex. q̃d vtrũ sit verũ, non determino nũc. Illũ tamẽ tex. tenebis mẽti ad q̃ones prædictas. Et adde duos effectus nouos pluralitatis, quos ponit Bald. eleganter in l. fi. §. præterea. C. de iure do. vbi dicit, ꝙ quando plures res vẽdũtur vna vẽditione, tunc si in vna est deceptio vltra dimidiã iusti pretij, nõ potest rescindi cõtractus, q̃n per pretiũ aliarũ rerum posset compensari, ꝙ non esset facta deceptio vltra dimidiã: secus si sint plures venditiones. Ibi etiã dicit, ꝙ si ex forma statuti annullatur contractus, nõ soluta gabella, non annullabitur, nisi pro vna re, quando contractus sint plures: secus si esset vna vẽditio. ¶ † Itẽ adde inquantũ Bal. hic & Ang. reprehendẽdo dicta Bar. dicunt, ꝙ quãdo petit̃ minor quãtitas, & probať de maiori, debet cõstare ꝙ ex eadẽ cã illa quãtitas minor debeat̃: nã si simpliciter probaret̃, videretur probari de alia obligatione, probãdo maiorẽ summã: & alia obligatio videretur deducta in iudicio, per ea quę habẽtur in l. quinquaginta. ff. de proba. & in l. triticũ. j. eo. per glo. & Bar. nã Mod. luc defendũt dicta Barto. & bene, quia illa iura loquuntur, quãdo constat plures summas esse promissas. Sed in casu nostro nõ constabat, nisi maiorẽ summã esse promissam: vnde quia nõ p̃sumitur pluralitas in cõtractibus: vt l. Sẽpronius Proculo. de leg. iij. & per Bal. in l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiu. dicemus, ꝙ ille qui petijt maiorẽ summam tãq̃ debitã, videt̃ fuisse improprie locutus, vt dicit Bar. & se retulisse ad primam obligationem, maxime quia ex probationibus declaratur intentio libellãtis, secundùm Inno. in c. cũ dilectus. de ordi. cog. Vnde ex quo fuit probatum de maiori summa, satis apparet quid senserit libellãs petendo minorem summã. Et licet Bar. aliter senserit in l. si vnus. §. si cum decẽ. ff. de pact. ibi tamẽ videť casus pro opinione sua: hoc dicitur eñ ibi, ꝙ si facio tibi pactum de petendo decẽ quæ mihi debes, & tu debes mihi xx. ad illã summã maiorẽ videť facta relatio, & de illis xx. obstat exceptio in x. & tamẽ ratione diuersæ quãtitatis poterat p̃sumi, ꝙ intercessisset alia obligatio super x. dũtaxat. Vñ sicut ibi impropriãtur verba aliqualiter, vt pactũ habeat effectũ, ita hic vt saluet̃ intẽtio libellãtis. † Sed quęritur q̃d ecõtra, nũq̃d si aliq̃s petit maiorẽ summã, & ꝓbat de minori, an possit obtinere in illa minori summa? Sup̃ quo Cy. & cõter doc. in l. j. C. de lit. cõ. & i l. j. C. de plus pe. & Bar. plenius, quę ipsi non allegant in l. si seruus. §. bonę. s. de cõdi. furt. tenent ꝙ q̃s debeat obtinere in minori summa, & idẽ sentit Bar. in l. j. §. si stipulati. s. e. dũ dicit, ꝙ qui petit maiorẽ summã, cõstituit debitorẽ in mora, etiã in minori summa, per tex. in l. qui solidũ. in prin. de leg. ij. Sed huic opi. quę est cõis, obstat ratio p̃missa, secundũ Bal. hic, & Io. de Imo. quia vna obligatio videtur deducta, & alia probata: nã nõ est dubiũ, ꝙ si tm̃ ista fuerunt promissa, alia est obligatio ab obligatione centũ, respectu etiam quinquaginta quę cõtinebãtur in maiori summa. Vnde Io. de Imol. hic sentit, ꝙ si probetur simpliciter de minori summa, debet sequi absolutio in totũ, & imputet sibi qui male & ineptè libellauit, iuxta notata in c. examinata. de iudic. ¶ Tu aũt tene sententiam cõmunẽ, & aduerte, quia pro ipsa videtur casus in d. §. si cũ decẽ. vbi pactum de non petẽdo fuit interpositum pro maiori summa, quæ debebať, & tamẽ valet si debetur minor summa, & ratio est, q̃a cũ in maiori summa insit minor, si p̃sumit̃ ꝙ minor quãtitas debeatur ex eadẽ cã, ex qua p̃tendebã deberi mihi maiorẽ, satis põt sustineri iudicium: nam & minor quantitas quę cõtinetur in maiori, videť deducta in libello, etiã si sola debeatur: & quia præsumitur deberi ex eadẽ cã, apparet ꝙ idẽ fuit petitũ probatũ. In cõtrariũ tamẽ facit tex. cũ gl. sua in l. ij. §. j. ff. de ser. rusti. prędi. vbi gl. declarãdo tex. dicit quòd minus cõtinetur in eo q̃d est plus effectualiter, sed nõ formaliter. Sed põt respõderi, ꝙ posito ꝙ nõ continet̃ formaliter, tñ quia aliquo mõ cõtineť, saluet̃ libell⁹, cui⁹ verba debẽt impropriari. ¶ † Et attẽde, quia q̃n petitur maior quãtitas, & ꝓbatur de minori, nõ valet cõdẽnatoria in minori, nisi reus absoluatur à maiori quãtitate petita: secundùm Bart. in l. si constante. so. ma. Et ad ea quę dicit hic do. me. quòd vbi est probata maior quantitas quàm petitur, non

potest sequi condemnatio in tota quantitate, sed solum in minori quātitate petita ꝑ gl. in l. verbū oportere. ff. de ver. sig. & Insti. de act. §. si min⁹. ꝙ idē est si maior quantitas sit deducta in iudicio ad vnū finē: verbi gratia, ad finē cōpensandi debitū qđ petit: nam quatenus excedat debitum, cū quo fit cōpensatio, non potest fieri condemnatio de illo pluri, quia illud ius non fuit deductū ad hunc finem. Casus est not. cum glo. sua: & ibi per Bart. in l. in rebus. §. fi. ff. cōmo. multo ergo minus poterit fieri condēnatio in casu do. m. quādo maior quantitas nullo modo fuit deducta.

Si a fure. Nō possum stipulari rē meā mihi dari, sed bn̄ possum stipulari eā tradi. Vel sic: A fure possum stipulari rē mihi dari expressā causa furti: sec⁹ si nō sit expressa. Secunda ibi: mouet qōnem. Tertia ibi: & constat. ☞ Quarta ibi: si verò. Quinta ibi: ꝙ si postea. ¶ †No. primò secundū intellectū Dy. quē etiā tetigit vna glo. hic, ꝙ ille qui stipulatur quicquid eū dare facere, patet ex cā quæ de sui natura nō cōtinet obligationē ad rem dari, sed ad restitui, nō videt̄ stipulari rē dari ꝑpter verbū, dare, sed potius rē restitui: qđ quale sit, qa aliqualit̄ variat̄, sup hoc dicemus tibi in explanatione glo. ¶ Scđò no. ī ver. si verò hoīem. ꝙ ille q stipulat̄ aliquid sibi dari, nō expressa cā, ex qua erat in oblōne rē restitui, nulliter stipulat̄: qđ quale sit in casu nr̄o, indiget declaratione nō modica. ☞ ¶ †Tertiò no. in versic. ꝙ si postea. ꝙ qn̄ ille q est in mora ꝓmittit rē, ꝓ qua est in mora, p stiplōnē in dubio purgat̄ mora ꝑcedens. Vn̄ si stipl'o fuit interposita nō aīo nouādi, & res fuit ꝑsens tpe stiplōnis, vr̄ facta quędā tacita oblatio, p quā purgat̄ mora ꝑcedēs. cōcor. tex. ī l. qui decē. §. idē rn̄dit. de solu. ¶ In gl. sup verbo, stipulat⁹. la prima. ibi: vr̄ tradi. ista gl. sentit, si nō habeo gl. corruptā, ꝙ in prīo casu quo valet stipulatio, videat̄ interposita ad rē tradi, nō aūt ad rē dari. & hūc intellectū sequit̄ hic Dy. & Old. & multi alij. Sed cōtra hunc intellectū arguit Bart. post Pet. qa ex cā furtiua est spāle, ꝙ ꝓ re sua qs pōt agere ad dandū: Insti. de actio. §. sic itaq;. & l. fi. ff. vsufr. queādm. ca. Sicut ergo pōt agi ad dandū cōdit. fur. ita pōt deduci res furtiua in stiplōne ad rē dari. Sed ab ista impugnatiōe pōt defendi Dyn. & alij dupliciter. Primò quidē, qa licet hoc priuilegiū cōcedat̄ cōdictioni furtiuę inductę à lege, nō tn̄ conceditur stiplōni, quæ est stricti iuris, licet accumulet̄ actioni, q habet hoc priuilegiū: nā videmus, ꝙ oīs stipl'o īterposita sup dote, q habet multa priuilegia, nō habebat priuilegia actionis dotis q postea fuerūt sibi cōcessa in l. j. §. sed & si. C. de rei vxo. act. Facit optime qđ not. Bart. in l. aliā. in fi. ff. de noua. & ideo nō pōt interponi stipulatio ad rem dari, ex cā furtiua, licet cōdictio cōpetat ad rē dari. & hæc est rō mea, quā adduco ꝓ ista opin. Sed Pau. de Ca. hic nitit̄ saluare aliter, videlicet ꝙ non est verū scđm eū, ꝙ cōdictio furtiua cōpetat ad rē dari, nec hoc dicūt iura ꝑallegata, sed dicunt ꝙ spāle est, vt cōdictio furtiua cōtra regulas iuris cōpetat ad rē restitui, cū nulla cōdictio regulr̄ cōpetat, nisi ad dandū: vt l. certi cōdictio. ī prin. si certū pe. & l. fi. vsufr. queād. ca. & hoc tenet glo. quā ipi allegāt in d. §. sic itaq;. & l. sed & si me putē. §. j. de condi. inde. quā adducit hic Ioā. de Imo. qui post multas īuolutiones & varietates tandē vr̄ remanere in hoc, ꝙ cōdictio furtiua non cōpetat ad dandū, sed ad restituendū. et hoc dicit sentire Bar. hic in fi. Sed salua reuerētia sua hoc nō sentit, imo ī principio cōmēti dicit cōtrariū expresse reprehēdendo Dy. est bn̄ verū, ꝙ in fi. cōmenti, qn̄ stipl'o fuit interposita aīo nouādi, ipse dicit ꝙ certi cōdictio nō vr̄ posse cōpetere ex ista stipulatione, qa cōpetit ad rem restitui, nisi dicam⁹ ꝙ hoc sit odiū furis. Et ex hoc elicit d. Io. Bar. sentire, ꝙ cōdictio furtiua cōpetat ad rē restitui. Sed pōt dici, ꝙ hoc sensit in stipulatione interposita, quæ vr̄ interposita ad rē restitui, vel rem tradi, scđm opi. Dy. Sed de conditione furtiua hoc non sensit, quæ competit ad rē dari: ꝓut veritas literę sonat ī dicto §. sic itaque. Et quòd istud sit verum, quicquid dicat ibi gloss. patet ex vno verbo posito in illa litera: dicitur eñ ibi in versi. plane. ꝙ in odium furis hic actio competit, si constat rem furatam debere dari. Vnde patet manifeste, ꝙ libellus & sentētia possunt cōcludere ad dari: fiet autē datio, vt dicit hic Ioan. de Imo. & bene eo modo fieri potest, nam cùm non possit transferri dominiū de nouo, qđ est penes actorem, fiet condēnatio vel executio saltem inęstimatione rei, in qua æstimabit̄ etiam proprietas in odiū furis. Vnde plus placet prima solutio, quam ego dedi defendēdo solutionē Dy. Bar. tamen hic intelligit primum responsum, quando stipulatio fuit cōcepta ad rem dari expressā causa, scilicet ex causa furtiua: tūc eñ valet stipulatio, quia ex illa causa rem suā potest quis petere sibi dari: eodē ergo modo poterit stipulari secūdū eū. Et attēde, quia qn̄ stipulatio est interposita ex causa furtiua, actio cōpetit propriè ad rē dari: vbicūq; autē esset interposita ad rem dari ex alia causa specifica: verbi gratia, ex causa emptionis: & tunc valeret stipulatio, sed non competeret actio ad rem dari, imo secundū materiā contractus exponeretur dari pro tradi: vt l. stipulatus. in prin. ff. de vsur. qđ plene & not. declarat Bar. in l. fi. in prin. ff. de condi. ob causam. Sed contra istam suam lecturam facit primò tex. in versic. si verò fortiter. nam ista dictio aduersatiua[a] hic non ponitur contra ver. præcedentem ad causam expressam, sed ad rem non specificatā: imo de causa non expressa in versi. si vero. nullā facit mētionem, & ideo videtur faciēda differentia duntaxat, vtrum ego stipuler hominem furatū mihi dari, vel simpliciter quicquid te dare facere oportet: qđ statim declarabo. ☞ ¶ †Præterea stipulatio interposita de homine dando simpliciter nō expressā causa in dubio videt̄ interposita ex causa ꝑcedēti, ex qua homo poterat peti. Glo. est no. quā ibi approbat Bar. in l. triticū. j. e. vn̄ si ex illa causa videbat̄ interposita tacita, non video bonam rationem differētiæ, quare nō potuerit interponi: quia nisi assignet̄ aliqua differētia particularis, tm̄ operat̄ tacitum, quantū expressum, l. itē quia cū materia. ff. de pac. & l. cū quid. si cert. pe. Dicamus ergo secūdū Dy. & Old. & alios, ꝙ in casu præcedenti verba important nō stipulationē ad rē dari, sed ad rem tradi vel restitui: qđ magis sentit Bar. hic in fi. Hoc aūt colligitur ex verbis literæ, dum dicit, promittis quicquid te dare facere oportet: nā vt bene ponderat hic Pau. de Cast. verbum, facere, qđ sequit̄, ostēdit & declarat præcedens verbū. s. ꝙ nō stat propriè verbū, dari, sed largo modo, etiā impropriè. in sequēti aūt stipulatione nō est istud verbū, sed simpliciter fuit interposita stipulatio, ad rē dari. Et secundū hanc lecturā no. duo sing. & primò, ꝙ sicut qn̄ verbū, dari, apponitur ad causam quæ de sui natura non importat dationē, illud verbū exponitur impropriè pro tradi, ita quādo quis stipulatur id qđ eū dare facere oportet, illa verba sequentia declarāt, ꝙ verbum, dare, partes non intellexerūt propriè: quia sequentia declarant præcedētia, & econtra: vt l. qui filiabus. in ☞ prin. & l. si seruus plurium. in fi. de leg. j. ¶ †Secundò not. quia est valde nouū, secundū hunc intellectū, ꝙ licet cōdictio furtiua competat ad rem dari, vt dixi: stipulatio tamē etiā expressā causa furtiua non pōt interponi ad rē dari. Et si dicatur, & quare non exponitur dari pro tradi, ex quo non pōt interponi ad rem dari? Respōdeo ꝙ hoc est ideo, quia causa propter quam interponitur, competit ad dari: vn̄ propter causam nō exponetur dari pro tradi, cùm ipsa causa competat ad dandum, sed potius stipulatio erit nulla, quia priuilegium concessum condictioni furtiuæ non transit ad stipulationem: vt s. dixi.

SVMMARIVM.

1. ☞ Notarius debet esse rogatus in confectione instrumenti.
2. Verbum, videtur, an semper significet fictionem.
3. Confessio facta in iudicio sine causa valet.
4. Testis deponere debet per sensum corporeum.
5. Verba in dubio intelligi debent etiam cū subauditione, vt actus magis valeat quàm pereat.
6. Stipulatio dicitur assumere naturam contractus cui adijcitur.
7. Stipulatio qualiter præsumatur in depositione testis.
8. Minor iurans seruare contractum, non potest petere restitutionē in integrum. & vide in numero 9.
10. Iuramenti obseruatio est de iure diuino.
11. Restitutio non datur aduersus iuramentum.
12. Ob temporis diuturnitatem omnia præsumuntur solēniter acta.
13. Confirmatio sententiæ cùm petitur coram superiore, semper probari debet solennitas sententiæ.
14. In actis si reperitur, quòd testis fuit iuratus, vtrum probetur per istā attestationem iuramentum interuenisse.
15. Summi pontificis dicto quo casu non stetur.
16. Nuncius si refert se citasse, præsumuntur omnia solenniter acta.
17. Mandatum procuratoris an probetur per verba iudicis.

Sciendum. Solennitas intrinseca præsumitur, quæ necessario importatur ex verbis prolatis in scriptura. h. d. hæc l. In text. ibi: si quis scripsit. potest intelligi litera ista secūdū Ang. duobus modis in sua repe. Vno modo, ꝙ ista scriptura fuerit publicū instrumētū. Secundò modo, ꝙ ista fuerit priuata scriptura. Si intelligis primo modo, hic est casus singularis, cūdū eū ꝙ aliquis pōt scribere instrumētū publicū de obligatiōe ꝓpria, dū notarius poterit conficere instrumentū publicū de eo qđ promiserit alteri

[a] ¶ Dictio aduersatiua. Adde ꝙ de natura aduersatiuę est vt per eā intelligat̄ repetita qualitas ꝑcedētiū, scđm Bal. in l. oēs populi. ff. đ iusti. & iu. & eū sequit̄ Pe. de Anch. ī cōmento. c. cano. đ cōstit. ver. quęrit ēt Bal. vtrū vnū statutū. alia regula est, ꝙ de natura alternatiuæ ē, aduersari his, q sunt eiusdē gn̄is, scđm Bar. in l. mariti. §. fi. ff. de adult. & vnā quoq; regulā sequit̄ Alexā. de Imo. in l. filius à patre. in xj. co. ff. de li. et posth. Itē qn̄ ista dictio, aduersatiua, ponit̄ cū copula, denotat idē ius cū casu ꝑcedenti: vt est glo. in l. j. in prin. & ibi Bar. ff. ne qs eū qui doct. in l. sed & si lex. in prin. & ibi Bar. ff. de pe. hære. Bar. ī l. pr̄is & filij. ff. de vulg. & pup.

alter. ad idem tex. in l. impuberem. §. fi. de fal. & hoc ibi not. Bal. & in l. nō putauit. §. si qs sua manu. ff. de cōtra tab. Sed cō tra hoc facit, † q notari⁹ debet esse rogatus[a] de instrō in auē. de tabel. §. nos autē. Sed inter rogātē & rogatū debet esse dis cretio: qa agens & passum nō cōcurrūt in eadē persona: vt l. sed. §. si plures. de procu. ergo vr̄ ꝙ notarius nō possit rogare seipm, & sic cōficere instrm̄ de propria obligatione. Cōtrariū tenet & declarat Bar. in l. iij. in j. q. ff. de stip. ser. Et qūo r̄ndeat ad istud argumētū, vide ibi per eū. Sed maior est dubitatio, qd si instrm̄ notarij cōtinet aliquid pro eo. & aliquid cōtra eum, nunqd sicut creditur in his quę sunt cōtra eū, ita credaẽ in his quæ sunt pro eo, si pars aduersa vult vti instrō cōtra notariū? in quo articulo Bar. variat, nā in l. pręallegata tenet indistin-ctè, ꝙ etiā si pars velit vti instrumēto cōtra notariū, nō t̄n po-terit vti notarius instrō pro se. Cōtrariū videẽ sentire clare in l. si cōsul. vbi ponit ēt primā qō. ff. de ado. Dicit t̄n ibi ī fi. v-nū verbū sin. ad limitationē l. turpia. §. fi. cū gl. sua. ff. de. ꝙ spā le est in instrō notarij, ꝙ capitula cōnexa pn̄t diuidi, vt stetur instrō cōtra eū, & nō pro eo, & sic in effectu remanet in cōclō ne, quā posuit in l. ij. Si autē intelligim⁹ tex. istū, ꝓut vere so nat in scriptura priuata, tūc hic est casus, ꝙ scriptura priuata cōtra scribentē facit plenā fidē, intellige si sit recognita ꝑ par-tē: super quo vide qđ plene scribit Bar. in l. admonēdo. de iu-reiurā. & l. ex hac scriptura. de do. ¶ † Secundò not. ibi: videri oīa &c. ꝙ verbū, vr̄, aliqñ nō significat fictionē, sed ꝓsumptio nē iuris aliquid esse factum: regulariter tamen significat fi-ctionē: vt l. j. §. deiecisse. ff. de vi & vi ar. & in regula, q ꝑ aliū. de reg. iur. ¶ Itē not. ex text. ꝙ solēnitas intrinseca in dubio presumiẽ, intellige de solēnitate formali: vt hic, & Insti. de fi-deius. §. fi. & l. j. C. de contrah. & cōmit. stip. Materialis aūt so lēnitas nō pręsumiẽ nisi probeẽ: vt §. ꝑtiū. Inst. de emp. & vē. Nec est vera opi. Iac. de Are. qui dixit secundū Io. de Imo. ꝙ etiā ista solēnitas materialis ꝓsumitur. Vn̄ secūdū eū si reperi tur in instrō facta venditio de tali re, ꝓsumiẽ ꝙ fuerit facta iu sto ꝑtio, quo cōiter res illa vēdereẽ, & videẽ valere talis vēdi-tio. l. si fundus. §. fi. & qđ ibi per Bar. ff. de pigno. Et ista dicta impugnat hic Io. de Imo. & bene, qa spāle est in d. l. si fund⁹. in fi. q valeat vēditio expresse facta isto modo, si res tibi ven dita iusto ꝑtio: de quo vide ibi per Bar. & pleni⁹ vbi ponit de intellectu illi⁹ legis in l. creditores. C. de pig. in rep. sua. & est inductū in illo casu, vt euiteẽ pactū legis cōmissorię, qđ est o-diosum, als nō valeret vēditio, etiā si fieret hoc modo, vēdo ti bi rē ꝓ iusto ꝑtio, quia ꝑtiū in vēditione debet esse certū, vt dixit tex. in d. §. ꝑtiū. multo ergo minus valebit emptio, si iu-stū ꝑtiū nō sit expssum, sed ꝓsumptū, & hoc si in scriptura sit positū, ꝙ talis res fuit vēdita Titio secūdū eū, valet t̄n pactū de vendēdo alicui pro iusto pretio, licet pretiū tūc nō expri-matur: vt l. fideiussor. §. meminisse. de leg. ij. ar. de vltimis vo lūtatib⁹ ad cōtract⁹. Licet aūt ista solēnitas materialis nō ꝓsu maẽ, operaẽ t̄n hoc ꝙ vbicūq; ī statuto fit mētio ꝑtij cōuēti, sē ꝑ verba statuti restringunẽ ad cōtractū emptionis & vēditio nis: verbi gratia, si de ꝑtio conuēto debet solui gabella, secun dū Bal. qui ita declarat in l. cū dotē. C. de iure do. & idem est si in contractu fiat mētio pretij, & specificetur quātitas, & eo dē modo si specificeẽ quātitas, & nō ponaẽ pretiū: semper em̄ præsumitur emptio & vēditio, nā ista sunt substātialia ipsius cōtract⁹. Vide pro primo gl. notabilē quā no. ibi Bar. in l. j. §. quod ait. de superficiebus. Pro secūdo vide gl. no. in l. natura-lis. §. j. de præscri. verb. quē tex. ad hoc adducit Bar. in l. si. cir ca prin. de condi. ob causam. vbi est videndū. ¶ In glo. ibi su-per verbo, solēniter. ibi: si in alia charta. glos. ista pōt intelligi dupliciter, & est valde no. Vno modo, ꝙ si fideiussor simplici ter scribat, hac die fideiussi pro Titio apud Semproniū. Alio modo, ꝙ dicatur, fideiussi pro Titio pro eo ꝙ erat obligatus Sempronio: intellige exprimendo quantitatē, & vere idē ef-fect⁹ est quomodocūq; intelligas: quia etiā si dicas, primo mo do fideiussi pro Titio apud Semproniū: illa verba vidētur im portare ꝙ Titi⁹ esset obligatus Sempronio, quia fideiussio de necessitate præsupponit obligationē principalis: vt l. fideius-sor obligari. in prin. de fideius. vnde ista fideiussio videẽ de ne cessitate importare ista verba, sicut importaẽ stipulatio: vt di cit tex. maxime quia qui vult consequens, videẽ velle antece dēs, sine quo illud esse non pōt: vt l. illud. in fi. de acqui. hæ. & tamē glo. vult, ꝙ fideiussor nō obligetur cū effectu. Sed Bar. cōcordādo dicta Dy. cū gl. dicit ꝙ gl. debet intelligi, ꝙ quādo in scriptura quæ continet fideiussionē interpositam ex inter uallo, fideiussor nō enūciat stipulationē principalis. & ita in-telligit gl. secus si facit mentionē de obligatione principali, qa tūc valeret fideiussio. Ex hoc arguit Ang. hic ad not. quæstio nē, ꝙ si ex forma statuti instrumentū guarentigiæ habet exe cutionem paratam, & petitur executio instrumenti contra fi deiussorem, nō potest allegare fideiussor. Proba. primò, quòd principalis meus sit obligatus: quia ista enūciatio fideiussoris per quā asserit principalem esse obligatum, satis probat hanc obligationē contra eum: vt l. optimam. C. de contrah. & com mit. stipula. Et idē dicit hic Bald. de eo qui petit se conseruare indemnē: nam si ille à quo petitur executio instrumenti indē nitatis allegat ꝙ agens debet probare se prius esse obligatum alteri, potest replicari ꝙ ex verbis promissionis probatur ista obligatio, si aliquis promittat conseruare aliquē indemnem ab obligatione, quia est obligatus Titio: allegat Ang. pro ista conclusione glo. in l. inde Neratius. §. si hominē. ff. ad l. Aqui. Et ista dicta approbāt hic communiter Mod. quæ sane sunt intelligenda, si certa quantitas sit expressa in instrumento in-demnitatis enunciante obligationē fideiussoris: secus si certa quātitas nō esset expressa, quia tunc non enūciatur obligatio per modum validū, & ita not. Ang. eleganter in auē. vt spon sa. largi. §. & hoc insuper. vbi est videndum. Tu autē conside ra: nā primò hic inciderat dubitatio, vtrum statutum qđ dat executionē paratam instrumento contra debitorē habeat lo-cum etiam cōtra fideiussorē. Super qua q. vide qđ scribit not. Io. de Imol. in l. j. ĵ. de solu. & qđ ego scripsi post Ang. in l. v. §. satisacceptio. s̄. eo. & quod ponit Bar. in l. j. si certū peta. & Bal. in l. similiter. in princ. de leg. j. & cōmuniter concludi tur, ꝙ statutū habet locū cōtra fideiussorē. Hoc t̄n præsum-pto adhuc est considerandū, ꝙ aliquando fideiussor in obliga tione sua simpliciter enunciat principalē suum esse obligatū, nō tamē specificat causam ex qua sit obligat⁹: & tūc videtur, ꝙ non probetur sufficienter obligatio principalis, quia sicut si ipse principalis confitereẽ se obligatū, nisi exprimeret cām, ista cōfessio nō probaret, ita si fideiussor cōfiteẽ eadē rōne: vt l. cū de indebito. §. fi. cū si. de prob. vbi aūt exprimereẽ obliga tio principalis, & causa obligatiōis, fatendū est ꝙ valeret fide iussio. & ita intelligunt dicta Bar. hic. Pōt tamen saluari do-ctrina Ang. in casu suo, qñ instrumētū guarētigiæ habet exe cutionē paratā: quia qcquid fit corā notario præcipiēte guarē tigiā, videẽ fieri in iudicio, secundū Bart. in l. possessio. §. & si possessio. de acq. pos. † Cōfessio aūt facta in iudicio valet sine cā, secūdū gl. in l. j. in fi. ff. de interro. act. Quinimo & stipula tio facta sine cā valet, secundū Bal. in l. sicut. C. de repu. hæ. & in l. gn̄aliter. C. de nō nu. pec. de quo dixi plenius post d. m. in l. gn̄aliter. s̄. e. ¶ In e. gl. ibi: itē an admittaẽ ꝓbatio. adde secū dū Bar. & doc. ꝙ admittiẽ ꝓbatio ēt ꝑ testes: qa licet cōtra in strm̄ nō admittaẽ ꝓbatio, nisi ꝑ scripturā, qñ actū vt act⁹ celebrareẽ in scriptis: iuxta l. & gn̄aliter. C. de non nu. pe. Tn̄ cōtra pręsumptionē quę resultat ex instrō, admittiẽ ꝓbatio, ēt illo casu ꝑ testes: sc̄d̄m gl. in l. iurisgētiū. §. qđ fere. s̄. de pac. quā sequiẽ Bar. ibi, & in l. gn̄aliter. C. de nō nu. pe. sup quo vi de gl. & Ang. ī l. reos. §. cū in tabulis. ĵ. de duo. re. & adđ tex. sin. q probat hāc cōclusionē, quē etiā adducit hic d. m. in l. qui cūq;. in fi. de apo. pub. li. xj. quē tex. no. ibi Bar. ad hoc, & pōt esse rō decisionis: qa lex quę disponit aliqd debere ꝓbari per scripturā, cū sit exorbitās à iure, & contra regulā positā in l. in exercēdis. nō extēdit vltra casum positū in ea. Casus est not. quē ibi no. Bar. ad hoc in l. iij. in fi. C. de fi. instr. & iure hastæ fis. li. x. Facit optime qđ no. Io. And. & Host. rep̄hēdēdo gl. ibi positā in c. j. de ap. li. vj. vbi volūt, ꝙ licet appellatio ab in-terlocutoria, qñ fit ad sedē apostolicā, debeat fieri in scriptis: sec⁹ t̄n est in appellatiōe ab interlocutoria, q fit ad aliū. Repe riẽ t̄n ꝙ instrm̄ qđ habet executionē paratā, habet hoc priui legiū nō solū in eo qđ directo cōtinetur in instrō, sed etiam in eo qđ indirecto dicitur ex instrumēto. Casus est no. secū dū Ant. de But. & Abb. & Mod. in c. cùm olim. extrà, de cēs. ¶ In ea. glo. ibi: item not. contra hanc glossū. opponitur de l. j. C. de vsur. vbi verbum, promitto, prolatū per testes nō signi-ficat stipulationē, nisi probetur interrogatio præcessisse. Doc. communiter soluunt, quòd aliud est, quando verba proferun tur à teste, & aliud quando proferuntur in scriptura publica, vel priuata. Sed quęritur, quæ sit ratio diuersitatis. super quo quia est difficilis articulus, est valde variatum: nec attinet nūc referre omnia germine suo. Vnde addendo vbi est opus t̄m adde. Primò ad dicta Bartoli inquantum ipse dicit, quòd quā do testis deponit esse per stipulationem, vel expresse vel ta-cite, non est verum quòd deponat super iure, non super fa-cto: de quo etiam perpendit hic d. m. & bene. Nam stipulatio cùm sit verborum conceptio &c. facta vno interrogante, & altero respondente, prout dicit contractum stipulationis, di cit factum & non ius, quia contractus sunt facti: vt lege, con silio. §. quæsitum. de curator. furioso. Et probatur ista conclu-sio, licet ipse nihil alleget: prout ego prius viderā ex his quæ

[a] ¶ Notari⁹ debet esse rogat⁹. Adde gl. in cle. j. in verbo, re qsistis. de iurei. Cy. in auē. rogati. C. de test. Bal. in ru. C. de fi. instr. Spe. in titu. de inst. edi. in §. in-strumētū. ver. item qđ notarius. idem Spe. eo. ti. j. §. breui ter. ver. & no. ꝙ ta-bellio. Itē notarij simpl̄r rogati à par tib⁹, intelliguneẽ ro gati vt apponāt oēs clās in similibus so litas apponi de con suetudine: vt pul-chrè no. Bart. in l. si prius. in §. recte. ff. đ aqua plu. ar. Bar. in l. dedit. ff. q satis. cog. Bal. in l. hmōi. ff. de leg. j. Bal. in l. sub cōditione. ff. de cōd. inst. Et de qb⁹ sensib⁹ possit nota ri⁹ esse rogat⁹, vide ꝑ Anto. de Butr. & Abb. in ca. cū cām. de prob. & ꝑ Fede. de Se. cōs. clxiij. inc. lex dicit. Et quid si sunt duo notarij ro gati ad conficiendū instrm̄, quorū vn⁹ est priuatus officio tabellionat⁹, an ꝑꝑ hoc sit vitiatū in-strm̄: dic ꝙ nō, secū dū Bal. in l. impera tor. ff. de sta. ho. idē Bal. in l. si qs ex ar-gētarijs. in §. j. ff. de edē. & Barb. consi. xxvj. inc. clemētis-simū deū. in ij. col. in iiij vol. idē Barb. cōsi. xlj. inc. à Ioue princi. in j. vo. Et an crediẽ notario dicē ti se fuisse rogatum de quodā instrō, vi de ꝑ Barb. cōs. xxx viij. inc. omnipoten tē & immortalem deū. in iiij. vo. & qd si duo notarij rogā tur an sufficit ꝙ v-nus scribat, & alter se subscribat, vide Barb. cōsi. xix. inci. difficile. in vlti. col. in iij. volu.

scribit Bar. post glo. in l. v. §. stipulatio. s. eo. & in l. j. in prin. e. ti. vbi dicit, ꝙ qñ verbū, stipulatio, capiť materialiter pro actu interrogātis, & rñdentis, tūc est factū, & differt à verborū obligatione: sicut quilibet cōtractus sua obligatione: vt l. licet. §. ea obligatio. s. de procu. Et ideo Bal. tenet hic expresse, ꝙ si testis deponat, ꝙ audiuit Titiū ꝓmittere Sempronio p stipłone, vel audiuit Titiū fideiubere, rectè deponit, qa deponit implicite interrogationē pcessisse, & rñsionē esse secutam. 4 †Sed hoc dictū impugnat Io. de Imo. hic, qa cū testes deponāt per verba iuris, ꝙ nō pōt immediate apprehēdi per sensum, nō debet deponere, nisi per aliqđ mediū corporeū & sensatū: vt l. qui resto. in fi. de testa. & l. testiū. in fi. C. de testi. sicut qñ testis deponit sup dñio: vt plene declarat Inn. in c. cū cām. de testi. Sed ista reprobatio procederet, qñ verum esset id qđ dicit Bar. ꝙ testis qui deponit de stipulatione, deponat p verba iuris. Sed qa hoc est falsum, vt ēt ostēdi, ideo ista reprobatio non procedit. Et aduerte, quia licet verbū, stipulatio, possit significare aliqñ ius. i. verborū obligationē, quia tñ pōt ēt significare factū, ad illud sunt referēda verba testis, vt dictū valeat, scđm glo. no. quā approbāt doc. in l. stipło ista. §. hoc quoq;. j. eo. Saly. aūt in l. j. C. de vsur. super isto articulo cōsiderat tres casus: nā aliqū testis interrogatus qūo scit ꝙ fuerit facta promissio per stipulationē, reddit cām, ꝙ audiuit interrogationē pcedere, & rñsionē seq: & tūc dicit, ꝙ ꝓbat stipulationē. Et hoc est manifestū: qa qñ dictū testis deponit p verba minus idonea, sufficit ꝙ ratio sequēs sit bona: vñ valet dictū testis dicētis, credo hoc esse, quia vidi: vt plene scribit Ant. de Bu. & Mod. in c. quoties. extrà. de testi. & tāgit Io. And. in c. inquisitioni. §. j. extrà. de accu. Aliqñ testis interrogatus non reddit cām, & tūc nō ꝓbat: vt l. solā. C. de testi. & etiā istud est indubitatū. Aliqñ testis nō reddit cām, nec interrogať: & tūc ipse dicit, ꝙ verbū, ꝓmitto, nō significat stipulationē: qa in dubio debemus accipere intellectū, q sit benignior, & magis cōueniat orationi: vt l. in ambiguis. de regu. iu. & l. quoties. e. ti. Sed iste intellectus, ꝙ verbū, promitto, significet per pactū nudū, est magis conueniēs, qa verificať sine aliqua subauditione: nā si significat stipulationē verborū, promitto, recipit subauditionē, scilicet p stipulationē. Præterea cū stipulatio sit cōtractus iuris ciuilis[a]; vt l. j. in fi. cū materia. ff. de pac. apparet ꝙ verbū, ꝓmitto, antequā ius ciuile induceret stipłonē, significabat ex sui pria natura pactū nudū, & secūdū eā in dubio debet intelligi: vt l. 5 sancimus. C. de ver. sig. †Sed ista dicta cū reuerētia de facili tolluntur: qa verba debēt intelligi in dubio, etiā cū subauditione, vt actus magis valeat, quā pereat: vt est tex. in l. j. §. pe. & fi. ff. de hære. insti. & est regula quæ ponit per glo. in l. veteribus. s. de pac. & isto modo soluiť vtrūq; argumētū in effectu. Præterea nō est verū, ꝙ qñ dico, promisit. i. per stipulationē, in dicto testis sit subauditio, sed est declaratio ei⁹ qđ implicite est expressum: & dato ꝙ esset subauditio, eodē modo subaudiremus, si diceret, promisit, scilicet per pactū nudū. Vñ his reiectis, q sunt friuola, tandē d. m. ponit nouā opi. dicēs ꝙ verbū, ꝓmitto, ꝓlatū à teste in dubio intelligiť p stipłonē, qđ ꝓbat duab⁹ fortissimis rōnib⁹, vt ipse dicit. Et prio dicit esse pōderādū, ꝙ tex. Insti. de inuti. stip. §. si ita scriptū. & l. Titia. §. idem rñdet. el. ij. j. eo. dicūt ꝙ data partiū pñtia pręsumiť in scriptura interrogatio pcessisse, & sic stipło. Vñ pōdera, dicit ipse, ꝙ ibi nō p̄sumiť stipło: qa verba ambigua sint interptāda cōtra proferēte: iuxta no. in l. veteribus. ff. de pact. Sed propter præsentiā ptiū lex prouidit, ꝙ si est facta ꝓmissio, sit facta p stipulationē. Sed ista eadē rō habet locū in teste: ergo idē iuris erit in vtroq;: vt l. actio. j. e. Sed ista rō nō valet aliquid iudicio meo; quia in dictis iuribus nō fit mētio de pñtia partiū, quia ex ea p̄sumať stipło, si reperiť verbū, ꝓmitto, expressum in scriptura: sed iō fit mētio de pñtia, quia vbi partes nō essent pñtes, nullo mō posset resultare stipło: vt habeť in l. ea. q. de dona. inter vi. & vxo. & l. si Titius. & ibi per glo. ff. de cōsti. pecu. †vñ nō b probat hoc esse[b], qđ ab hoc cōtingit abesse. i. nō probat pñtiā partiū, ꝙ ex ea præsumať stipulatio: quia propter aliud potuerūt apponi illa verba ad significandū. s. ꝙ partibus nō pñtib⁹ nō pōt cōfici stipulatio. l. j. in prin. s. eo. ti. Secūda ratio est peior: quia qñ ipse dicit, ꝙ si verba testiū sunt intelligēda scđm cōem vsum loquēdi, vt ait Inn. in c. cū cām. de test. multo magis debēt intelligi secundū dispōnem iuris scripti, quæ est fortior locutione vulgari: vt l. sciendū. §. dictū. ff. de ędil. edi. Nā ad istud est dicēdū, ꝙ de iure ciuili scripto verbū, ꝓmitto, est ambiguū, vt d. §. dictū. Nō ob. iura s. alleg. quia ibi loquūtur quando verbum, promitto, ponitur in scriptura: nos autē qñ profertur à teste, inter quæ est differētia: vt patet in l. j. C. de vsur. & tñ d. m. nitiť rñdere ad illā l. noua respōsione secundū eū; dicit enī ibi ꝙ verbū, promitto, nō importat stipulationē, quia pars aduersa negabat pñtiā. i. se fuisse præsentē cū ꝓmisit: & ideo nō p̄sumiť stipulatio. Sed nos p̄supponimus partē fuisse præsentē: & ita cōstare vere, vel p̄sumptiuè. Sed iste intellectus nullo modo pōt adaptari ad illā literā: quia si ibi dubitareť de pñtia partis, nec cōstaret verè vel p̄sumptiuè partē fuisse p̄sentē, tūc etiā si præcessisset interrogatio, & secuta sit responsio, nō pōt resultare stipulatio. Cuius contrariū ibi dicitur, nec potes dicere ꝙ qñ apparet interrogationē præcessisse, & responsionē secutā esse, præsumať presentia partiū: secus qñ apparet simpliciter esse ꝓmissum, quia hoc est cōtra glos. ord. & oēs in l. j. C. de cōtrah. & cōmit. sti. vt refert Bar. in d. l. Titia. §. idē respondit. nisi velis facere differentiā inter testes & scripturā, quā do. me. expresse negat hic. Vñ reiecta sua opi. tu posses rñdere aliter, si velles eā tenere ad d. l. j. videlicet ꝙ ibi nō quærebať de modo probandi stipulationē interpositā: & qūo testis debet deponere super stipulatione, vt eius dictū valeat, plenius j. dicemus. †Sed vtrū cōstito ꝙ stipulatio esset interposita, tm̄ valeret si probareť per testes, quantum si per scripturam, & respondetur quòd tantum debet valere. vnde licet ibi rñdeatur, si interrogatione præcedēte &c. ista verba non significant, ꝙ iste solus sit modus ꝓbandi formā stipulationis: sed hoc significant, ꝙ si stipulatio formaliter est īterposita, valet, licet nō appareat inde scriptura. Vides ergo ex tot opinionibus rē istam reddi valde dubiā: & præsertim quia difficile est reddere rōnē diuersitatis inter verbū, ꝓmitto, prolatū à teste, & ꝓlatū in scriptura. Possemus tamen dicere, sequēdo cōem opi. ꝙ differētia est in hoc: qa cū verbū, ꝓmitto, sit ambiguū, in dubio verba obscura interpretanť cōtra ꝓferentē: vt l. veteribus. ff. de pact. & ibi per Bar. itē interpretanť vt actus valeat efficaciter, & non sit inutilis: vt ibi per Bar. & ideo si verba reperiunt scripta à parte, fiet interpretatio cōtra ꝓferentē, vt promissio sit valida, quæ nō esset, si interpretaremur pactū nudū: & idē esset si proferunť in instrumēto, quia verba scripta in instrumēto cēsenť esse verba partiū, quæ notarius reddit in scripturā, secundū Bal. in l. errore. C. de testi. & patet de se, quia notarius nō cōtrahit, sed partes sunt illæ quæ cōtrahūt. Vnde alibi dicit Bar. in l. fin. C. de fal. cā adie. le. ꝙ aliud est instrumentū, aliud contractus, qui in eo contineť. Vñ omnino partes videnť ꝓferre ista verba ambigua. Sed qñ testis profert verbū obscurū, tūc interpretatio fit contra producentē: vt c. in præsentia. cū materia. extrà. de proba. Et ista differentia est optima, qñ testis deponit per verbū promisit simpliciter. Sed qñ testis deponit per verbū, ꝓmisit per stipulationē, vel fideiussit, quæ verba de necessitate significant contractū stipulationis, tūc est maior dubitatio, quia rō Bar. nō videť bona, vt s. dixi, ꝙ testis deponat hic super iure. ¶Defendēdo tamē dictū suū possumus distinguere hoc secūdo casu, sicut heri dicebā in voce, ꝙ testis qui deponit promissionē esse factā per stipulationē, vel talē fideiussisse, nō deponit simpliciter super facto qđ cadat in notitiā cuiuscunq; testis, qui pōt deponere p̄sumptiue: quia licet cōtractus iuris g. & eorum forma quæ est munita ab vsu cōi gent. præsumanť esse noti regulariter vnicuiq;, & corū forma: cōtractus tamen stipulationis, qui est contractus iuris ciuilis, non præsumiť esse quo ad formā sui, & ad cognoscendam eius quidditatē, notus omnibus nisi peritis aliqualiter in iure. Et ideo in isto casu dico, ꝙ aut testis qui deponit stipulationē interuenisse, est peritus, aut imperitus. Primo casu probat stipulationē. Secundo nō. Ista distinctio colligiť ex notabili doct. Bart. quā ipse ponit in aut. si quis in aliquo. C. de edē. & in l. j. §. diuus. in vlti. col. ff. de iure fisc. vbi inquit per tex. in c. cū olim. de priuile. vbi hoc ꝓbatur, ꝙ ad probandū tenorē instrumenti, & eius solennitates, quando instrumentū est perditū, debent adhiberi testes periti: nam testis imperitus licet legerit instrumentū, nō pōt bene scire vtrū fuerit solenne, vel non, quia hoc continet peritiā iuris. Facit optime qđ ponit idē Bar. in ij. q. princ. in l. de ætate. ff. de minori. in illa q. quomodo ætas ꝓbeť per aspectum. Licet autē solēnitas intrinseca regulariter pręsumatur, & verbū, promitto, positum in scriptura significet stipłonē, hoc tñ est tripliciter limitādū. Et primò, nisi cōtractus qui cōtineť in instro salueť de iure spāli, siue de iure cōi, posito ꝙ verbū, ꝓmitto, īportaret stipłonē esse interpositā: nā tūc verbū, ꝓmitto, positū in instro nō īportat stipłnē. Casus est sin. scđm Bal. ibi in l. j. C. de do. ꝓmi. Et pōt esse ratio, qa fauorabilior est act⁹ ꝓductus de iure cōi quā de iure spāli. l. eius militis. §. militia. de test. mi. ¶Secūdò hoc limitať sin. nisi verbū, ꝓmitto, sit positū in cōtractu nominato: verbi grā, si reperiť scriptū in instro, ꝙ duo ꝓmiserūt permutare adinuicem: nā tūc intelligitur per pactū, nō per stipulationē, scđm Bal. q ita no. sin. quē adducit hic d. m. in l. sicut. in fi. cōmenti. C. de actio. & obli-

a ¶Cū stipulatio sit cōtractus iuris ciuilis. Adde l. j. ff. loca. Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. Pau. de Cast. in ru. ff. de ver. obli.

b ¶Nō ꝓbat hoc eē. Adde l. nō hoc. C. vnde cogna. l. neq; natales. C. de prob. c. ij. de transla. ꝓlat. Abb. in c. cùm dilectus. de consuetu.

obli. Et est ratio secūdū eū: quia si diceremus, ꝙ videret inter posita stipulatio, tūc resultaret aliqd cōtra naturā cōtract⁹ in nominati: qa in cōtractu innoīato habet locū pnīa. l. si pecuniā. cū materia. ff. de cō. ob tur. cām. & stipulatio nō admittit pnīam, cū sit cōtractus noīatus inductus à iure ciuili. l. j. in fi. ſ. de pac. Vñ quātū ad istū effectū, stipl̄o & cōtract⁹ innoīat⁹ haberēt naturā cōtrariā: & qa verba sunt intelligēda secundū naturā cōtract⁹, cui adijciūt. l. emptorē. in prin. & §. j. de ac. ep. ita verbū, ꝓmitto, cū posit se hr̄e ad vtrūq; significatū, adaptabit naturę cōtract⁹ scd̄m eū. Sed ista dicta impugnat hic d. m. dicit em̄ ꝙ ēt si sup cōtractu innoīato sit interposita stipl̄o exp̄sse, habebit locū pnīa ēt respectu stipl̄onis: alle. j. text. cū gl. quē ibi no. Bar. in l. cū mota. C. de trāſ. vbi probat̄ no. ꝙ stipulatio interposita sup cōtractu innoīato recipit naturā cōtract⁹ innoīati: quo ad hoc vt in obligatiōe rē dari succedat oblō ad itereſſe. ¶ 6 † Ad idē adducit alia iura vulgaria ꝓbātia, ꝙ stipulatio aſſumit naturā cōtract⁹, cui adijcit̄ l. si stipl̄at⁹. de vſu. & l. si le. de le. j. cū si. Quia ergo ēt ī stipl̄one admitteret̄ pnīa, iō verbū, ꝓmitto, positū in scriptura cū nō sequat̄ aliqua absurditas, vel incōpatibilitas, intelliget̄ per stipl̄onē. Et est iste articul⁹ solēnis, quē disputauit olim publice Bononię sub clarissimo doctore dn̄o Guaspere de Aragere d. Alfonsus de Caualiaira olim filius meus, & auditor. super quo vltra ea q̄ scribit d. m. vide Bal. q tenet idē qd̄ in l. sicut. pal. in c. j. in fi. commēti. de vaſ. q cōtra cōſt. in vſib. feu. vbi ponit no. limitationē ad hoc, dicēs ꝙ illud est verū, qñ stipulatio vellet resolui immediate ex pnīa: sec⁹ si mediate, & nō immediate. verbi grā: vasallus inuestit⁹ de feudo, ꝓmisit per stipulationē seruitiū ad se p̄sentādū, certè licet nō posset poenitere immediate. & resoluere stipulationē interpositā, poterit tñ dimittere feudū & tūc liberabit̄ ab obligatione stipulationis: qd̄ est valde no. ad ea quæ scribit Bar. in l. is cū quo. de aqua plu. arcē. Pro ista opi. dn̄i mei videt̄ esse casus singu. secūdū intellectū Bar. quē ponit in l. si. ff. de sol. in l. cū qs decedēs. §. j. de leg. iij. vbi probat̄, ꝙ ille q stipulat̄ rē sibi tradi, q̄ prius fuerat sibi relicta in testō, nō pōt eā petere post mortē testatoris, si testator reuocauit legatū, qa stipulatio interposita ex causa vltimę volūtatis aſſumit eius naturā, vt sit loc⁹ pnīę ex parte ꝓmittētis, vel facietis ꝓmitti. ¶ Secūdò pro ista cōclōne facit text. optime, & magis de brocha in l. j. & qd̄ ibi p Bal. & alios. C. de re. pmu. vbi probat̄, ꝙ qñ cōtract⁹ innoīatus subrogat̄ loco cōtractus nominati, in cōtractu innoīato nō habet locū poenitētia: ergo eodē mō ecōtra si cōtract⁹ innoīatus subrogat̄ loco cōtract⁹ innoīati, habebit locū pnīa, qa cōtrariorū &c. in l. ij. de his qui sunt sui. Facit optime qd̄ scribit Bar. & Bal. post eū in l. si olei. C. loca. Sed cōtra istas doctrinas facit q̄dā lex, quā ibi not. fin. Imo. videlicet tex. in l. miles. §. x. in ḡ. rn̄. ff. de re iudi. vbi vr̄ probari, ꝙ stipl̄o interposita super actione noxali nō aſſumit naturā illi⁹ actionis. Vñ dicit ibi Imo. & Ro. no. ꝙ stipl̄o aſſumit naturā cōtract⁹, super quo interponit̄, & nō continet plus q̄ ille contractus: sed quo ad alia retinet naturā suā. Sed pōt rn̄deri dupliciter. Et p̄rio, ꝙ in casu nr̄o cōtineret pl⁹, si nō haberet locū pnīa. Vel pōt dici rn̄dēdo ad illū tex. ꝙ qñ stipl̄o adijcit̄ cōtractui, vel quasi, satis est rōnabile, ꝙ id qd̄ partes voluerūt in cōtractu p̄cedēti, velint nūc in stipl̄one interposita ꝓpter cōtractū: sed in §. decē. stipulatio nō fuit interposita super stipl̄one descēdēte ex volūtate partiū, qa obligatio ex delicto, vel quasi, nō orit̄ ex volūtate delinquētis: vt plene ☞ declarat Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. ¶ † Tertiò limitat̄ ista regula hic posita, ꝙ nō habet locū in actibus iudicialib⁹, in qb⁹ ēt ꝓ solēnitate intrinseca nō p̄sumit̄. Vñ si in snīa nō sint ista verba, ꝙ sit lata ī scriptis, vel ꝙ sit lecta, lata, & publicata, nō præsumeret̄ ista solēnitas ītrinseca interuenisse. Ita no. Inn. fin. in c. īnotuit. extrà, de eo q fur. or. ſuſ. quē ita intelligit Bar. in hoc mēbro in l. q cūq;. §. fi. ſ. de pub. In extraiudicialibus aūt dicit Inn. ꝙ p̄sumitur solēnitas in dubio. Sed hoc dictū si simpliciter intelligas, esset falsum, & cōtra glo. & Bar. & oēs hic: vñ debes illud restringere ad solēnitatē intrinsecā. Vide tñ d. Ant. de But. & Host. ad declarationē dictorū Inn. in c. sicut nobis. extrà, de re iudi. ¶ Quartò limitatur ista regula secundū Bar. & doc. hic in solēnitate materiali, q̄ regulariter nō p̄sumit̄, secūdū Cy. in l. j. C. de cōtrah. & cōmi. stip. p tex. in §. pretiū. Inst. de emp. & vē. & est rō secundū eos, qa ista solēnitas materialis est difformis: nā aliud p̄tiū statuit̄ in vna re, & aliud in alia: & etiā in eadē pōt esse difformitas prętij, quia vnus emeret plus, & alter minus. Vñ sup isto difformi lex nō ita de facili p̄sumit, sicut tetigi in notabilibus. Quibus adde secundū d. m. hic, ꝙ licet venditio facta pro iusto p̄tio, vel pro pretio declarādo per tertiū illo nō declarante, vel valeat vt vēditio, & similiter locatio: vt l. fi. C. de cōtrah. ēpt.

& in §. p̄tiū. præalle. valet tñ vt cōtractus innoīatus: qa videt̄ actū, ꝙ qñcunq; postea apparet de iusto p̄tio, vēditor q tradidit rē, posit agere actione præscriptis verbis ad p̄tium[a]: ita decidit Azo sing. in summa sua. Insti. de loca. & refert Bald. tāq; dictū sing. & nouū in l. cōtractus. C. de fi. instr. Do. m. dicit se mirari, ꝙ istud dictū faciat ita sin. quia pro ista conclōne est casus Instit. loca. §. & q̄ dixim⁹. & in l. si tibi pollicēda. de præſc. ver. alle. ēt gl. in l. si vt certo. §. nūc vidēdū. el ij. ff. loca. Tu aūt considera, ꝙ casus Bal. & Azo. non videt̄ esse idē cū dictis legib⁹: & pro declaratione perfecta attēde, qa qñ fuit facta vēditio, & cōmiſſa declaratio p̄tij cōmiſſario non declarāte, cōtract⁹ potuit valere à prin. vt emptio & vēditio aliquo casu purificata. ſ. cōditione, vt in iuribus p̄ealle. Ergo cū potuerit à prin. valere vt vēditio, & habere formā contract⁹ vēditionis, nō est dicendū ꝙ licet postea deficiat conditio, cōtractus iste trāseat in cōtractū innominatū, sicut videmus de substitutione, ꝙ substitutio q̄ à prin. in aliquo casu pōt verificari, vt directa, cū est facta per verba directa, non obliquat̄, postea ille casus non eueniat: secus si à prin. non posit valere iure directo. Primū probat̄ in l. verbis ciuilibus. de vul. & pup. & in l. Sceuola. ff. ad Treb. Si verò vēditio fuit facta pro iusto pretio simpliciter non cōmiſſa declaratione in aliquē: tūc qa venditio non potuit valere à prin. est maius dubiū: nā in illo casu vident̄ loq iura allegata per d. m. Sed ego rn̄debā in lectura p̄cedēti, ꝙ in illis legib⁹ nō fuit exp̄ſſum nomē locationis, sicut in casu Azo. & Bal. nomē vēditionis: quę rn̄sio prima facie non videt̄ bona: qa si forma contractus sonat in contractū innominatū, nihil refert ꝙ sit appositū verbū, vēditio: vt l. in sulā. ff. de p̄ſcri. ver. & l. si vno. cū materia. ff. loca. & qd̄ plene scribit Bar. in diſpu. sua inci. publicanus quidā. & ista obiectio fecit me multum dubitare: maxime qa Azo in summa, de loca. sine dubio viderat tex. quē alle. d. m. in illo ti. Vñ poſſum⁹ dicere pro nūc, ꝙ qñ fuit expreſſum vtrunq; in instrumento: videlicet verbū, vēditio, & pretiū, partes exprimēdo verbum, p̄tiū, videant̄ illud exp̄ſſiſſe per respectū ad venditionē, non per respectū ad aliū contractū, vt sic verbū, venditio, aliquid operet̄. Facit qd̄ ponit Bar. in l. cū hi. §. si cui. de trāſact. vbi dixit no. ꝙ qñ à testatore vel à lege fit mentio de vēditione, & de pretio, semper vēditio significat proprie & stricte, vt non cōprehendat aliū contractū aliquo modo: vñ qñ est expreſſum nomē, venditio, sicut in casu Azo. dico ꝙ forma cōtract⁹ nō significat aliū cōtractū, qa verbū, p̄tiū, stat tūc ꝓprie pro p̄tio emptionis & vēditionis. Quęstio tñ est dubia, & pro primo mēbro qd̄ ſ. dixi, facit optime tex. in l. fi. C. de cōtrah. em. vbi dicit̄ ꝙ cōmiſſario nō declarāte nulla est vēditio, ac si nullū pretiū fuiſſet expreſſum; sed si nullū p̄tiū fuiſſet expreſsū, nō poſſet resultare contractus innoīatus, quia nihil exprimit̄ [b] præstādū ab alia parte: igit̄ &c. ¶ 7 † Et ad ea quę ſ. scripſi, qualiter p̄sumat̄ stipulatio in depositione testis, adde ꝙ etiā si testis probet seu dicat ꝙ audiuit Titiū interrogantē, & Semproniū rn̄dentē, nisi dicat ꝙ rn̄dit incōtinenti, nō videt̄ probari stipulatio: ita dicit glo. fin. quā ibi not. Bal. ad hoc in l. si vnus. §. pactus ne. de pac. quam ego allegaui, & sum secutus in l. duos reos. §. fi. j. de du. re. Sed contra eā facit text. in l. iurisgē. §. qd̄ fere. in vlti. respōſō. ſ. de pac. vbi videt̄ probari, ꝙ si probatur præceſſiſſe interrogationē, & secutā rn̄sionē, probat̄ stipulatio interceſſiſſe. Gl. ibi restringit tex. ꝙ ista probatio fit per scripturā: & sic videtur sentire secus esse, si fiat per testes. Pro hac restrictione facit tex. in l. j. C. de vſu. vbi dicit̄, ꝙ per testes probat̄ stipulatio, si p̄cedēte interrogatione recte secuta est rn̄sio: quę verba vident̄ significare, ꝙ debeat ꝓbari partes fuisse p̄ntes, & esse rn̄sum incontinēti. Tex. tñ minus restringitur in d. §. qd̄ fere. Vñ ꝓbabiliter videret̄ poſſe dici, ꝙ ꝓbata interrogatione, & rn̄sione secuta, sicut p̄sumit̄ partes fuiſſe p̄ntes, secūdū gl. in l. j. C. de cōtrah. & cōmit. stipu. & ita p̄sumat̄ rn̄sum incōtinēti: & hoc est tuti⁹. ¶ 8 † In ea. gl. ibi: vl̄ illud sciuiſſe &c. hāc gl. no. doc. principal̄r ad duo. P̄rio ꝙ minor q iurat[b] se seruaturū contractū, nō pōt petere restōnē in integrū. Scd̄ò, ꝙ mulier renunciās Velleiano, nō obligat̄ nisi sit certificata de bn̄ficio Velleiani: qd̄ exp̄ſſi⁹ dixit ī l. fi. §. pe. ff. c. & ita tenet Io. An. in addi. Spe. in ti. de renū. & cōclusio. §. j. circa me. addi. Sed primū dictū nō sentit hic gl. aliquo mō. qa gl. pōt intelligi, ꝙ si iuramētū interueniſſet, ꝙ nō p̄sumit̄ cōtract⁹: firmaret̄ ipo iure: p auē. sacra puberū. C. si aduer. vē. ¶ 9 † Reuocat̄ tñ hoc in dubio: & est solēnis qō, nunqd minor iurās seruare cōtractū poſsit petere restōnē in integrū, si nō fuit certificat⁹ de bn̄ficio minoris ętatis. Super quo Dy. cōsuluit ꝙ nō impedit̄ petere beneficiū restōnis: qa cū minor p̄sumat̄ ignorare ius. l. regula. in prin. ff. de iur. & facti. igno. præsumit non scire beneficiū restōnis sibi cōpetere: iuri aūt qd̄ quis ignorat,

[a] ¶ Ad p̄tium. Adde in simili do. Ma. Soci. in cōſi. xliiij. inci. in præsenti. versic. postremo. circa medīū. in j. parte. quòd vendēs fundū pro tanto, pacto apposito, ꝙ si apparuerit fundū emphyteoticū, fieret diminutio arbitrio Titij, quo Titio mortuo ad agendū quòd recurratur ad iudicem.

[b] ¶ Minor qui iurat. Adde Bartol. in l. si duo patroni. in §. j. ff. de iureiu.

nemo vr̄ renunciare: vt l. mater decedēs. ff. de inof. testa. & l. fi. §. finaūt. C. de fur. & l. Clodius. cū ibi no. ff. de acqui. hæ. & est ratio manifesta, quia de iure qđ quis ignorat, nō videt̄ cogitasse: iuramentū aūt nō trahitur ad incogitata. l. fi. C. de nō nu. pecu. & l. fi. qui satis. cogā. melius in c. veniēs. de iureiu. Super hac qōne Bal. in l. ij. C. de rescin. vēd. vbi Cy. sequit̄ dicta Dy. quę etiā sequit̄ Io. And. in c. pe. de emp. & vē. distinguit ꝙ aut minor qui iurauit cōtraxit cū autoritate curatoris, aut sine. Primo casu nō pōt peti restitutio secundū eū, quia sacramētū supplet defectū ignorantię minoris: vt l. si pupillus. ff. de acqui. hæ. Et per Bar. plene in l. qui duos. in prin. ff. de reb. dub. & sic perinde est, ac si minor sciuisset beneficiū cōstitutionis. Sed primū mēbrū non placet d. me. hic, quia si saltē interuenit decretū iudicis, decretū ipsius pōt supplere sciētiā pupilli, sicut pn̄tia tutoris vel curatoris: vt l. si infanti. in fi. de iu. delib. & l. bonorū. C. qui admit. qđ esset verū, qn̄ iudex expresse diceret hoc, ꝙ vult supplere defectū tutoris vr̄ curatoris, al's nō, secundū Bar. in d. l. bonorū. & Bald. in l. si curatorē hn̄s. C. de in inte. resti. mi. aliàs procederet dictū Bal. attēta ista ratione. Ego tamē nō credo, ꝙ sciētia curatoris in isto casu posset supplere defectū minoris in tollēda restitutione in integrū. Moueor, quia si restō nō competit minori, nisi decepto & lęso minori, qui renūciat restōni cum iuramēto in effectu remittēdo ius suū donat, in donatione aūt non sufficit neq; autoritas tutoris vel curatoris, neq; autoritas iudicis: vt l. fi. in fi. C. si maior factus. & l. præses. cū ibi no. C. de trāsa. Vn̄ idē Bal. in l. fi. de re. cre. sequit̄ opi. Bar. de qua j. dicetur tertio loco, qui dicit & hic, & in l. si duo patroni. de iureiu. §. idē Iulianus. & melius in auē. sacramēta puberum. quem isti non alleg. C. si aduer. vē. Vn̄ etiā si minor simpliciter iuret nō venire cōtra rationē minoris ætatis, vel alia causa, sicut ipse exēplificat hic, vel simpliciter seruare cōtractū, sicut ipse exēplificat in d. auē. sacramēta puberū. vel nō venire cōtra aliqua ratione vel causa, sicut ipse ponit in d. §. idē Iul. non pōt petere restitutionē in integrū, licet nō sit certificatus de beneficio restitutionis. Mouet̄ ad hoc dicēdū, quia ille qui iurat super facto, videt̄ iurare super omnibus iure cōpetētibus occasione facti ad impugnādū factū: vt l. si duo patroni. §. idē Iul. & l. duobus. §. si qs iurauerit. ff. de iureiu. Sed istæ leges cum reuerētia valde parū faciūt, quia loquūtur quādo quis iurat aliquid non esse factum: quo casu impossibile est, ꝙ non tollatur omnis actio, quæ oriret̄ ex facto, quia nō pōt cōsiderari actio, quæ oritur ex facto, nisi factū sit factū: nos aūt loquimur in eo qui iurat nō impugnare factū: quo casu ista stant simul, ꝙ aliquis iuret non impugnare contractum respectu iuris, qđ scit sibi cōpetere, & tn̄ nō videat promittere nō impugnare contractū respectu iuris, qđ ignorat sibi cōpetere: quia ista ꝓmissio nihil aliud est, ꝗ̄ renūciatio iuris sui, per qđ posset impugnari, quæ nō trahitur ad ignorata, vel incogitata: vt dictū est. D. m. hic

10 sequit̄ opi. Bar. tribus rationibus, & vna autoritate. †Et primò, quia cū seruatio iuramēti sit de iure diuino[a], qđ in effectu innitit̄ naturali, sicut minor nō præsumit̄ ignorare ius naturale: vt l. venia. cū materia. C. de in ius voc. ita nō præsumitur ignorare hoc ius diuinū, qđ si iurat, tenet̄ ad obseruantiā iuramēti. Sed ad istud rn̄det̄ dupliciter: & primò negando illud assumptū, ꝙ ius diuinū præsumat̄ sciri tanꝗ̄ ius naturale: nā licet sit fortius ꝗ̄ ius naturale, nō tn̄ est notū, sicut ius naturale, vel gentiū, qđ cōiter est notū omnibus hominib⁹. Vel pōt dici, ꝙ licet minor præsumat̄ scire se teneri ad obseruantiā iuramēti, ideo tn̄ pōt petere restōnē, quia iuramētū in hoc casu nō videt̄ interpositum noua & publica rōne, declarādo dicta Dy. minor em̄ cōtrahēdo p̄sumit̄ credere se decipi, nō est verisimiliter ꝙ vellet cōtrahere, quia hic esset iactare suū: contra l. cū de indebito. ff. de prob. cū ergo iurat cōtractū seruare, & nō venire cōtra, nō videt̄ cogitasse de seruādo cōtractū, si esset decept⁹: ergo iuramētū ad hūc casum nō extēdit, vt in iurib⁹ s. allegatis. & per hāc doctrinā pōt rn̄deri ad secundā rōnem, quā tetigit hic Imo, quia iuramētū rep̄ntat minorē maiorem in his, super quibus videt̄ interpositū. Sed super rationē nō videt̄ interpositū, de qua minor non cogitauit, vt dictū est: igit̄ &c. Et hoc modo in effectu rn̄det Imo, Et similiter pōt rn̄de riad tertiā rōnē, quā assignat d. m. dū dicit ꝙ promittēdo non venire cōtra &c. videt̄ saltē cogitasse in gn̄e, de quolibet remedio, qđ sibi posset cōpetere. Et ista cogitatio sufficit p ea quæ habētur in l. qui iure. de test. mili. & p Bar. in l. sub prætextu. & in l. si de certa. C. de trāsa. nā vt dictū est, quia minor nō præsumit̄ æstimasse se decipi, ideo de hoc casu nō videt̄ cogitatū: ꝓmissio em̄ in dubio intelligit̄ rebus sic habētibus. l. qđ seruus. cū materia. s. de cōd. ob cām. Et sicut ꝓmissio cēsetur facta in dubio rebus sic se hn̄tibus, ita videbit̄ facta, si res se habeant eo mō quo cōtrahētes putauerūt: ar. ad vtilitatē. & l. in cōfirmando. de cōfir. tu. vbi probat̄, ꝙ paria sunt cōditionem tutoris esse mutatā, de nouo, vel esse ignoratam à testōre quo ad approbationē personę. Et hāc rōne sentit Bar. clarè in quodā cōsi. suo, in quo declarat vtrū renunciatio facta cū iuramēto per errorē possit retractari: quod est cōsi. xc. in ordine meorū. ¶Pro ista cōclusione adduco text. no. cū glo. & qđ ibi per Bar. in l. eū q. §. si iurauero. s. de iurei. vbi dicit, ꝙ si re⁹ defert iuramentū actori, per hāc delationē non videt̄ reus renūciare exceptioni, quā ignorabat sibi cōpetere: ergo eodē mō dicēdū est in iuramēto, quia delatio iuramēti p̄iudicat, sicut ipsum iuramentū, vt l. manifeste. & qđ ibi no. ff. de iurei. Sed pro opi. Bar. multū facit tex. in auē. sacramēta puberū. in verbo, inuiolabiliter. in verbo, super cōtractibus nō retractādis. in qua videt̄ ꝓbari, ꝙ si minor iurat nō retractare cōtractū inuiolabiliter, debet iuramētū seruare. Sed hoc nō esset verū, si cōtractus posset violari p restōnem: ista em̄ verba, & similia excludētia penitus omne remediū, generaliter tollūt etiā restitutionem in integrū. Tex. est cū gl. in l. ait p̄tor. §. ꝑmittitur. in verbo, ꝑmissam. ff. de mi. & tenet Bar. in simili qōne. l. nemo. C. de tēpo. app. Et ꝓpterea gl. in l. ij. ff. de iureiu. & Bar. in l. nā & po

11 stea. §. si minor. in fi. ff. eo. †dicit ꝙ aduersus iuramētū nō dat̄ restō. Bal. aūt in auē. si captiui. C. de epi. & cle. simpliciter ponit ꝓ regula, ꝙ vbicūq; lex pn̄tat minorē maiorē, tūc nunꝗ̄ cōpetit restō. Et talis vr̄ esse casus noster: qa ī auē. sacra puberū. scd'm oēs, minor rep̄sentat̄ maior. Scd'ò ꝓ opi. Bar. multū facit text. scd'm cōmunē intellectū in l. j. C. eo. vbi videt̄ probari, ꝙ qn̄ minor iurat seruare contractū validū, nō pōt petere restōnem in integrū. Tertiò facit pro Bar. rō fortis: qa si vera esset rō Dyn. ꝙ quia minor p̄sumitur ignorare bn̄ficia sibi cōcessa, ideo nō vr̄ renūciasse iuri, qđ ignorat: sequeret̄, ꝙ etiā cōtractus nō firmaret̄ iuramēto ipso iure factus à minore, vel muliere super re dotali, nisi essent certificati de bn̄ficio l. dicētis, ꝙ minor nō pōt alienare rē sine decreto iudicis, vr̄ mulier non pōt cōsentire alienationi rei dotalis, nisi essent certificati de his beneficijs, vt dixi: qđ videt̄ cōtra c. cū cōtingat. de iureiu. & contra d. auē. sacra puberū, quibus iuribus fit magna violētia, si subaudiatur ꝙ certificatio istorū beneficiorū debet interuenire, cū illa iura simpliciter loquantur, qn̄ mulier vel minor ꝓmisit non cōtrauenire. Vn̄ qō redditur dubia: sed qa opi. Dy. & Io. And. vt dicit hic Imo. habet multā ęqtatē, possum⁹ eā eligere tāquā tutiorē: licet Bal. in c. j. §. itē sacra. in vlti. q. videatur approbare di. suā quā posuit in l. ij. C. de rescin. vē. de qua s. dixi. ¶Et ad rōnes allegatas in contrarium possumus dicere, ꝙ verbū, inuiolabiliter, & verbū, sup contractib⁹ &c. debet intelligi remediū, de quibus ipe contractus saltem in gn̄e cōtrahēs p̄sumit̄ cogitasse. Sed in casu nostro, vt s. ostēdi per rōnem assignatā per me, minor q cōtrahendo credebat se nō decipi, nō vr̄ cogitasse de casu deceptiōis iurādo: & ideo iuramentū eum non obligat: vt in c. veniēs. & in c. Quintaualis. de iureiu. Non ob. tex. in l. j. quia sicut ibi ostēditur ex verbo perfidiæ, & periurij, ille tex. loquitur, qn̄ minor petēdo restōnem frāgeret fidem datā, sed non vr̄ fregisse fidem in hoc casu, vt dixi, quia in eo nō vr̄ iurasse, neq; ꝓmisisse. Ergo oportet intelligere literā illā, quādo in cautione licet nō fuerit facta mentio sp̄alis beneficij, restituitur tn̄ minor, q sciebat beneficiū sibi cōpetere, qa credebat se esse deceptū: & per id qđ dixi patet rn̄sum ad rationē: quia in c. cū contingat. in auē. sacra. priuilegia ex quibus contract⁹ reddebatur nullus in fauorē mulieris, vel minoris, competebāt tēpore contractus, quan tuncūq; minor vel mulier non deciperetur. & ideo promittēdo non venire cōtra, & maxime dicendo ratione minoris ętatis, vel quacūq; alia causa, satis videtur cogitasse in genere, ꝙ quodcunq; remedium sibi competat aduersus contractū, nolūt eo vti: & si bene cōsideras renunciare omni priuilegio sibi competēti, generaliter est ęquipollēs illi qui promittit nō venire cōtrà ex aliqua causa. & tamē determinatū est, ꝙ si in instrumēto reperitur renunciatū omni priuilegio sibi cōpetēti, ista renūciatio tantū valet, quātū si specialiter renūciaretur priuilegio. Ita determinat solēniter Bar. in l. si sub cōditione. ff. de test. tu. & in auē. matri & auiæ. C. quando mulier tu. offun. pōt. Et ad materiā vide Arch. referēdo dicta Host. quæ alle. hic d. m. di. xxxviij. c. placuit. quę faciūt pro opi. Dy. & Io. And. & super omnia tene mēti illū tex. cum glo. in d. §. si iurauero. Et nunqd credatur notario dicēti se certificasse mulierē, vel minorē, vide qđ ponit d. Ant. referēs cōsilia Fed. in c. qm̄ cōtra falsam. de proba. & qđ plene scribit hic d. m. & bene. Et quia s. in secūda parte glo. fuit positū pro regula, ꝙ solennitas extrinseca regulariter nō præsumitur. ¶Adde quòd nouam & fin. limitationē ponit Io. An. in ti. de teste. §. sequitur. ver. & not.

a ¶Seruatio iuramē. sit de iure diui. Ad de c. & si xp̄s. de iureiu. diffuse p Iaso. in l. maximū. in ij. not. ff. de iurei.

& not. quã cõfirmat & sequit Ant. de But. in c. fraternitatis. in vi. col. extrà. de test. †dicũt em̃, φ si reperit testis iurasse in præsentia iudicis notarij & partis, præsumit solẽnitas extrinseca, φ iurauerit tactis scripturis: qđ vtrũ sit verũ, nõ determino nũc: facit tñ pro hoc optime tex. & qđ ibi ponit Abb. Moder. in c. nisi essent. de præbẽ. vbi allegãs Inn. in c. j. de cle. pe. dicit φ solẽnitas extrinseca presumit, qñ ille q fecit actũ, erat valde idoneus, & probus vir: qđ potes intelligere, vt dicit Io. 12 cõcurrẽtibus quibusdã alijs adminiculis. ¶ †Secũdò debes limitare hoc, nisi cõtractus sit factus ex diuturno tpe: quia propter diuturnitatẽ tpis omnia præsumuntur solẽniter acta: de quo vide plene per Bart. & qđ ibi scripsi in l. qui in aliena. §. j. de acq. hæ. Et adde φ contra illa dicta videt casus in c. cũ inter. de reg. iur. vbi patet, φ pro facto iudicis vel superioris non præsumit, licet fuerit factũ ex diuturno tpe: quia tñ iura ciuilia satis bñ hoc ꝓbãt, standũ est cõi sententiæ. ¶ Tertiò hoc limitat, nisi in cõtractu vbi requirit solẽnitas extrinseca īteruenerit decretũ iudicis: super quo quia est qõ solẽnis, d. m. multa hic scribit, maxime ad intellectũ c. ea noscit. de his quę fiũt à prælato. q tñ tex. solet intelligi in alienatione, postq̃ defluxit longũ tps. & de illa decretali meminit Bart. in l. actor. j. rẽ ra. ha. Super quo vide qđ plenissime scripsi multa addẽdo ex dictis Bal. in diuersis locis. & Host. & aliorũ in c. qm̃ cõtra fal. de ꝓb. Et ibi allegatis addo Bal. quẽ tũc nõ allegaui, in l. iurisgẽ. §. qđ ferè. ff. de pac. vbi tenet pro decreto iudicis nõ presumi: & eundẽ in l. quicũq̃. §. fi. de Publiciana. vbi tenet opp. in l. j. in prin. ff. de reb. eo. vbi sentit distinctionẽ, quã posuit in l. ex his verbis. C. de te. mi. & tex. valde no. iudicio meo, q probat φ si solẽnitas nõ sit enũciata ꝓpter decretũ iudicis, nõ ꝑsumit in c. cũ inter. alle. vbi est hoc expressum cũ sua gl. Et attẽde, qa qñ doc. dicũt, φ si enũciat solẽnitas in instrumẽto, pręsumit interuenisse interpositio decreti iudicis. qđ hoc est intelligẽdũ, ẽt de solẽnitate, quę nõ potuit interuenire tpe act⁹, & cui partes nõ possunt renũciare. De his qui potuerũt inuenire tpe actus, nõ est dubiũ, φ prẽsumunt ẽt sine aliquo decreto iudicis: vt inquit ibi Bar. & bñ, cuius distinctiõi adde quòd eãdẽ distinctionẽ principaliter posuit Io. And. præter vnum mẽbrũ dũtaxat in additione Spe. in tit. de sen. prola. §. vt aũt. ver. & not. ¶ †Quartò limitat ista materia in sñia, quę transiuit in rẽ iudicatã, quia tũc aliqñ ꝑsumũtur omnia solẽniter acta, etiã q̃ nõ potuerũt fieri tpe sententiæ: vt vr̃ ꝓbare tex. in c. bonæ. de elec. & in c. sicut nobis. & in c. cũ inter. de re iu. Et qa super isto articulo sunt multæ opiniões, quas refert d. An. in c. qm̃ contra fal. de proba. & d. m. hic post Imol. dic vt hic per eos, & vt plene scripsi post eos in d. c. quoniã cõtra. Et ad materiã adde qđ scribit d. Abb. in c. tenor. in prin. extrà. de re iud. vbi concludit post Fede. de Se. in cõsilijs suis, φ etiã si in sñia secundi decreti enuncietur citationẽ interuenisse, nihilominus nõ præsumit ista solẽnitas ex hac enũciatione, & sic limitaret singulariter, quod tradunt doct. in c. qm̃ contra. φ q̃ uis pro sentẽtia diffinitiua præsumeretur, licet sit lata in absentẽ, nihilominus pro interlocutoria quæ haberet vim diffinitiuæ nõ ita præsumeret: quod vtrũ sit verũ, nõ determino pro nũc. Et super isto articulo punctualiter vide Bal. in l. ij. in 13 vlti. q. ff. si ex nox. causa aga. ¶ †Vltimò adde, φ quãdo petit cõfirmatio sentẽtię corã superiore, semper debet probari solẽnitas sententiæ. Et sic videt φ nõ præsumat, licet sñia trãsiuerit in rẽ iudicatã: ita not. singulariter Inn. in c. j. de confir. vti. vel inuti. quod dictũ valde cõmendat d. Abb. in c. ea quæ. extrà. de re iudi. Et vtrum si producũtur acta sufficienter probetur solẽnitatẽ nõ interuenisse, de qua nõ appareat in actis, vide plenissime in d. c. qm̃ cõtra. & per Bart. in l. hi qui ad ciuilia. C. de appel. & in l. j. ff. vt causæ post pub. adsit tutor. Et de materia qõnis vide per Bar. in l. fi. ff. qñ ap. sit. & in auẽ. si quis in aliquo. C. de edẽ. ¶ Et adde singularẽ & nouam limitationẽ quã ponit Bald. in c. j. quot testes sint neces. ad proban. ingra. vbi dixit, φ qñ pars quę cõuenit ex cõtractu, negat cõtractũ esse factũ, si postea cõuincit de veritate contractus in odiũ negantis, prẽsumit solẽnitas extrinseca, vbi als nõ præsumeret. facit optime tex. in l. cũ de indebito. in princi. ff. de proba. ¶ †Quærit etiã hic Bar. nũquid testis præsumat esse rogatus, si hoc nõ appareat. Super quo est cõclusio cõis & vera, φ cũ rogitus sit solẽnitas extrinseca, nõ præsumit. Pro qua cõclusione vide tex. nota. quẽ ibi ponderat Bart. ad hoc in l. diuus. in fi. ff. de testa. mi. Hæc tñ cõclusio limitat multipliciter hic per Bar. & inter als dicit, φ si testis est subscriptus in instrumẽto, vel testamẽto, præsumit rogatus: vt l. qui patit. ff. mãd. Sed relinquitur magna dubitatio. Quid si testes sunt inscripti in instrumẽto à notario, nõ tñ subscripti? Super qua vide quod plenissime scripsi post Mod. in l. hæredes palã. ff. de test. & quod scribit Bal. in l. hac cõsultissima. in prin. C. de test. & in auẽ. rogati. C. de test. & in rubri. de fid. instru. & Io. Andr. in additi. Spe. super eadẽ rubrica. versus fin. Et ad ea quę ibi scripsi adde fin. tex. in cle. Romani. §. j. de iureiu. q videt sonare contra id qđ dicit hic Bar. φ si in instrumẽto reperit, tales testes vocati, & nõ dicit, rogati vel vocati ad hoc, sufficit, qa ad hoc præsumũtur fuisse vocati per iura allegata per eũ: dicit em̃ in illa cle. Romani. φ per arrigũ fuerũt vocati plures notarij, & postea rogati vt scriberẽt protestationẽ suam: & sic patet, φ sola vocatio nõ facit præsumi eos vocatos ad hoc. Sed põt rñderi defendẽdo dicta Bar. φ hoc fuit factũ ad cautelã propter actũ maximi ꝑiudicij, in quo aliqñ multa solẽt ad cautelã obseruari, vt tollat omnis dubitatio. Secũdò adde inquantũ dicit, φ si reperit testẽ esse rogatũ, nec apparet à quo, intelligit rogatus à parte ea, quã pertinet rogare. Nã pro cõclusione est tex. secũdũ Ang. in auẽ. de te. §. an hoc. quẽ ipse ibi no. ¶ †Tertiò adde vnũ casum sin. in quo præsumit rogitus in teste, videlicet qñ essent plures cõtractus, vel plura testã, in vno quinterno, vel in vna charta: idẽ si in eadẽ filza: nã in sequẽti cõtractu si testes sunt descripti, nec apparet φ sint rogati, vident rogati, sicut & in ꝑcedẽti: ita decidit singulariter Bald. & Ang. in l. patris & filij. ff. de vul. & pu. & sequit ibi Imol. ꝑ ea quæ hñtur in l. si qs ex argẽtarijs. §. si initiũ tabularũ. ff. de edẽd. Aliũ casum valde nouũ & sin. posuit Bal. in l. j. in fi. ff. de hære. insti. vbi dixit, φ qñ testator est peritus, & similiter notarius, & testes sunt descripti in testõ ꝓpter peritiã testatoris, & notarij, testes ꝑsumant rogati, & sic ꝑsumit solẽnitas extrinseca. Pro qua decisione facit optime decisio Io. And. & d. Ant. quã s. allegaui, vtrũ ꝑsumant taciti scripturæ in iuramẽtis cõcurrentibus in ꝑñtia iudicis, notarij, & partis. Et pro istis habes bñ declaratũ istũ articulũ vltra ea quę scripsi in d. §. in testamẽtis. & ad materiã vide Bal. in l. testm̃. C. de te. ¶ Et vtrũ notari⁹ possit deponere ꝑ verba iuris, vide Io. And. in tit. de syndico. §. j. ver. itẽ opponit. & qđ no. d. Dñicus in c. si quis viso. de cle. li. 14 vj. ¶ †Tangit etiã hic do. m e. nunquid si reperitur in actis, φ testis fuit iuratus, probetur per istã attestationem iuramentum interuenisse & inquantum reprehẽdit distinctionẽ Bal. quã ponit in auẽ. si quis in aliquo. C. de edẽ. & in l. gesta. ad fi. C. de re iu. & in l. iurisiurãdi. quẽ d. m. nõ vidit. C. de testi. Ad de φ hanc suã reprobationẽ ostẽdi nõ procedere, & approbaui doctrinã Bal. in c. tuis. extrà. de te. vbi plenissime hanc qõnẽ ponũt Ant. de Bu. in c. & Mod. quẽ ipse nõ vidit. & Ioan. And. in addi. Spe. in ti. de teste. §. sequit. ver. & not. & Anto. de But. in c. fraternitatis. in vi. glo. extrà. de te. vbi simpliciter sentit, & tenet, φ ẽt si dicat talis iurat⁹ est in ꝑñtia ptis, nõ probet sufficiẽter iurm̃: qa ꝑ istud instrm̃ nõ põt saltẽ ꝓbari citatio ad vidẽdũ iurare testes, q̃ nõ potuit interuenire tpe examinatiõis ꝑ regulã supradictã, quã approbat Io. An. ꝓprie in citatiõe: vt s. dixi in ti. de sen. ꝓl. §. vt aũt. & d. Ab. pleni⁹ in c. tenor. de re iud. Sed ista sua rõ cõcluderet, qñ testes examinarent abñte pte licet citata, tũc em̃ necesse esset denũciare citationẽ. Sed qñ partes fuissent pñtes, & hoc notari⁹ attestet, tũc nõ est opus denũciare citationẽ, qa sufficeret pñtia ptis, ẽt si nõ ꝑcessisset citatio: vt plene declarat in c. j. de iu. ꝑ d. Ant. & ꝑ Bar. in l. furioso. de re iu. Et ex quo notari⁹ dixit ptes fuisse pñtes, qa verbũ, pñs, significat ĩtelligẽtiã: vt l. corã Titio. cũ si. de ver. si. & l. j. ã fi. & qđ ibi no. de act. tu. ẽtsi reqreret monitio iudicis, q̃ deberet fieri parti pñti: vt tenuit Bar. in d. l. furioso. satis videret monita ꝓpter verbũ, pñtia. & hoc est de mẽte Bar. & aliorũ in l. Theopõpus. de do. ple. & alijs locis s. adductis. ¶ †Tãgit ẽt hic d. m. nũqđ si reperit citatio facta ĩ actis de cõmissiõe iudicis, ꝑsumat ꝑcessisse reqsitio ptis, q̃ debet ꝑcedere: vt l. ꝓperãdũ. §. & si qđ. C. de iu. & l. ad perẽptoriũ. ff. e. & qđ si apparet, φ nũcius citauit, sed nõ de cõmissione iudicis? Sup qbus dic vt plenissime scripsi in c. j. extrà. de iud. posuit ẽt hic multa de intellectu capituli, ea noscit. de his q̃ fi. à maiori pte capituli. per quẽ Cõpost. dixit in c. cũ dilectus. de cõsue. φ si nõ apponit à parte de solẽnitate extrinseca, ꝑsumitur interuenisse, quod etiã seqtur d. Ant. in d. c. ea noscitur. Sed d. Ab. ibi tenet cõtrariũ, qñ requirit cõsensus capituli, vel alia solẽnitas expssa per secundas rões optimas, quas refert hic d. m. & sibi attribuit. Vñ dic vt ibi per eũ. Multa etiã tangit hic, vtrũ a credat cardinali[a] attestanti de cõmissione sibi facta viuæ vocis oraculo. Super quo vide quæ plenissime scripsi post d. Anto. in c. cũ à nobis. extrà. de test. & quod not. Petr. solenniter in cle. literis. de proba. nec sunt trahẽdę materiæ per capillos isto modo vsq; ad infimã prolixitatẽ. Multa etiam tetigit hic do. 15 m. de potestate cardinalis, vt s. dixi. †Tangit etiam de potestate summi pontificis, & in effectu vult, φ dicto summi pontificis[b] nõ stetur, si attestetur de facto per se, vel coram se, pręb

a ¶ Vtrùm credatur cardinali. Adde gl. & doct. in c. nobilissimus. xcvij. dist. c. j. & ibi doc. de offi. leg. li. vj. Inn. in ca. cũ dilecti. in ver. rñsione. de acc. Cardi. in §. eo ipso. in cle. ne Romani. de ele.

b ¶ Quòd dicto summi põtificis. Adde tex. in c. querelam. de elect. tex. in c. cũ ex literis. de restitu. in inte. tex. in cle. j. de reli. & ve. sanct. gl. in verbo, statuit. c. j. de renũ. li. vj. & dicit Bal. in l. iuris. in iij. col. C. de test. φ licet credat dicto papę, tñ si nõ recordat, licitũ est salua maiestate reducere sibi rẽ in memoriã, ne ꝑseueret in errore: papa em̃ bñ põt errare: vti d. c. cũ ex literis. c. præterea. xxiij. dist. c. sñiam. xxv. di. & est text. iũcta glo. in verbo, emẽdare. in c. fi. de rescri. lib. vj. vbi patet, φ interdũ mutat suã sñiam: & est text. in c. alma mater. in princ. de sen. excõ. lib. vj. sicut ei mutauit Augustinus: vt in ca. certe. xij. q. j.

terquã in beneficialibus & ſpiritualibus, in quibus habet ple-
nitudinem ptãtis, adducit ſuas rationes, quę ſunt rõnes for
males D. Abb. qui hoc tenuit in c. cũ à nobis. extrà, de teſti.
quæ dicta ego ibi reprobaui per glo. in c. ad apoſtolicæ. de re
iud. lib. vj. & per tex. in c. ad audiẽtiã. de præſcri. & p ea quæ
habẽtur in ij. q. j. c. quicũq;. Quibus adde glo. no. in cle. paſto-
ralis. in verbo, aſſerẽte. de re iudi. quę dicit, quòd principi ſecu
lari credit̃ de facto ſuo in pręiudiciũ ſubditi, & tex. in aut̃. de
referen. ſacri palatij. §. j. vbi impator cõcedit hãc poteſtatẽ refe
rendario ſuo, & ſi credit̃ imperato. in tẽporalib⁹. multofortius
☞ ſummo põtifici, etiã in tpalib⁹, †quia impiũ[a] pẽdeat à ſummo
a põtifice, ſicut à primo capite & principali: vt ponit Bar. in l. ij.
de req. reis. & plene in c. nouit. extrà, de iud. Tangit ẽt hic, qñ
acta enumerãtur in ſentẽtia, vel qñ nõ enumerãtur, vtrũ pſu
mãtur omnia ſolẽniter acta, de quo dic vt hic per eum, & ego
ſcripſi pleniſsime poſt d. Anto. c. qm̃ cõtra. de proba. Et ſup
omnia vide tex. bene facientẽ, quẽ adducit hic d. m. in c. cũ in-
ter. de re iudi. ¶ Super quæſtionib⁹ aũt quas tãgit hic Bar. vi-
delicet de rogitu teſtis, & notarij, nihil pene addit, ſed traditre
miſsionẽ, & allega. Gul. in l. edita. C. de eden. dicẽtẽ, ꝙ vbi-
cũq; reperiũtur rationes ſcriptę in libro mercatorũ inter du-
as perſonas, pręſumũtur factę partib⁹ mãdantibus: qđ dictũ
cõmendat Bal. ſecũdũ eũ, ſed vbi cõmendat nõ dicit: nã l. Do
mitius. ff. de teſtamentis. quã ipſe allegat hic, quod p ſubſcrip
tionẽ teſtis pręſumitur rogatus, adducit Bar. met. Tu aũt vl-
tra ea quę ſcripſi in d. §. in teſtamẽtis. quę ſcripſi hic in lectio-
☞ ne pręcedẽti: †aduerte inquantũ Bar. dicit, quòd ſi reperit̃ fo-
liũ, & ſubſcriptio notarij, qui dicit ſe ſcripſiſſe ꝙ cõtinetur in
eo, nõ pręſumitur notarius rogatus, niſi ſignũ notarij & alia
cõſueta apponi in inſtrumẽto ſint appoſita, vel niſi reperiat̃
iſtud foliũ in quinterno aliarũ rogationũ. Nã hoc dictũ nõ vi
detur verũ: quia ex quo exprimit nomẽ officij, & dicit ſe ſcri
pſiſſe tãquã notarius: videtur quòd pręſumatur mãdatũ, & ro
git⁹ pręceſsiſſe tm̃, quia notarius tanquã talis perſona nõ põt
ſcribere inſtrumẽtũ, niſi rogatus: in aut̃. de tabel. in prin. & §.
j. Vnde cũ aſſerit ſe notariũ, verba iſta de neceſsitate importãt
quòd fuit rogatus. Pręterea notarius nõ cõſueuit ſcribere tan
quã notarius, niſi de mãdato partiũ, ergo ex cõſuetudine prę
ſumitur mãdatũ. Caſus eſt no. ſecũdũ vnã lecturã, quã ibi de-
fendit Bart. ĩ l. j. C. de edẽ. & bene faciũt iura allegata ibi p eũ.
& hoc tenet ibi Bar. allegat Gul. de Cu. in l. edita. etiã ſi ſcri-
ptura fiat à mercatore de re, quę reſpicit nõ ipſum, ſed quoſdã
tertios. Intellige tamẽ, quòd nõ ſit omiſſa aliqua ſolennitas
ſubſtantialis, quia ſi eſſet omiſſa ſolennitas ſubſtantialis, etiã
ſi expreſſe notari⁹ aſſereret ſe rogatũ, iſtrumẽtũ nõ valeret,
in aut̃. vt pręp. no. impe. in prin. & in c. & qđ ibi no. j. de fide
inſtru. Adde etiã in quãtũ Bar. tangit, quomodo pręſumitur
pro relatione nũcij, & in effectu vult ſicut declarat Imol. ꝙ
ſi nũcius eſt electus à parte, vel à partibus, & refert per verba
iuris, creditur ſibi, ſicut ſi probaretur ſtipulatio per ſcripturã
partiũ: vt in §. ſi ita ſcriptum. Inſt. de inu. ſtip. Si verò mittit̃
a iudice, tunc in effectu idem eſt dicendũ in eo quòd ſupradi-
ctum eſt in teſte: quòd nõ creditur ſibi deponenti per verba
iuris. Exẽplum ponitur ex his quę ponit Bar. no in l. iiij. §. p̃-
tor ait. de dam. infect. quẽ adducit hic d. Io. licet enim iudex
poſsit committere citationem per verba iuris, nũcius tamẽ vt
ibi voluit Bar. no. non poteſt referre per verba iuris, quia te-
net locum teſtis per ea quę hic dicuntur: & in l. j. ff. de vſu.
16 ¶ †Cõtrariũ tenet Bal. in duobus exemplis, & in duab⁹ quæ
ſtionibus diuerſis, videlicet in l. ſcire oportet. §. oportet. el j.
ff. de excu. tut. vbi dicit, quòd ſi nuncius refert ſe citaſſe om-
nia, pręſumuntur ſolenniter acta. alle. no. per gl. in l. actor. ff.
rẽ ra. ha. Sed illa gl. reprehenditur ibi per Bar. per. hic not. idẽ
dicit in l. properandũ. §. & ſi quidem. C. de iudi. vbi determi-
nat, quòd ſi nũcius refert ſe feciſſe in omnibus, & per omnia,
ſicut habuit in cõmiſsione, iſta relatio ſufficit, ꝙ non videtur
verũ, per regulã ſuprà traditã: nam verior videtur opin. Bart.
in d. §. ait prætor. Et aduerte, quia ſimilẽ quæſtionẽ plene diſ
cuſsi poſt Barto. & Mod. in l. hæres inſtitutus. ff. de acq. hæ-
re. & ibi inclinaui in ſentẽtiã Bald. in §. oportet. & in l. adeo.
qũo & qñ iud. per ea quæ ſcribit Bal. in l. libello. ff. de accuſa.
& per tex. in l. quæ condi. §. fi. de cõd. & dem. Nunc aũt conſi
derãdo diligẽtius dico, ꝙ licet illa opi. ſit multum æqua, vt ibi
dixi, de iuris tamẽ ſubtilitate opi. Bart. hic eſt verior, quã etiã
ſentit in d. l. hæres inſtitutus. quia licet nuncius ſit perſona ap
probata de publico, & præſumatur eſſe diligẽs, vt ibi proba-
ui, non tñ adeo præſumitur pro eo, cùm nõ ſit peritus iuris, vt
poſsit deponere per verba iuris teſtificatũ ſuũ. Vñ videmus,
ꝙ teſtes approbati de publico regulãtur ſecũdũ naturã aliorũ
teſtium: vt probatur in c. præterea. in fin. extrà, de teſti. cog.

a ¶ Imperium pẽdet. Addẽ gl. ĩ c. j. de pace iu. fir. in vſi. feud. an. in l. de pcario. ff. ad l. Rhodi. de iact. idẽ Ang. in diſput. inc. reuocata guerra. C. r. Zaba. in c. venerabilẽ. in vj. q. de ele. Car. Alexãdrinus in c. cãm. in vl. col. qui ti. ſint le. Pe. de mõte in tra. de ptãte papę, & cõcilij. in iiij. pte. Ant. Roſel. in ſua monar. & latiſsime Dãtes poëta Floren. in ſua monarchia. in iij. libr. inci. cõcluſit ora leonum.

Præterea quia nuncio ſoli credit̃ cõtra regulas iuris: vt l. vbi
numerus. ff. de teſti. & in c. licet. eo. ti. tanto diligentius debet
deponere & clarius: arg. optimũ in c. j. de conſan. & affi. & in
c. licet ex quadam. de teſti. in quibus probatur, ꝙ teſtes depo
nẽtes de auditu cõtra regulas iuris debẽt diligẽtius deponere,
& debẽt eſſe magis diſcreti q̃ alij. Non ob. doctrina Bart. in
l. libellorũ. quia non loquit̃ de verbis teſtium, licet de verbis
libellantium, in quibus de facili ex intẽtione libellantis põt
admitti ſuppletio, vel interpretatio. l. ſi quis intẽtione ambi-
gua. de iud. Præterea etiã in illa quæſtione ipſe contradicit ſi
bi in l. quæ cõditio. §. fi. præal. vñ tenendũ eſt, qđ modo dixi,
quãuis opi. Bal. ſit multũ æqua, vt ſ. dixi. Et de illa qõne quã
heri tetigi in voce, vltimo loco, videlicet qñ reperit̃ ſcriptum
in actis, litẽ eſſe conteſtatam, vtrum ſufficiat: vide qđ plene
ſcripſi in d. l. hæres inſtituto. vbi reprobaui opi. Bald. quę fue-
runt variæ in iſta materia, & allegaui Ant. de But. in diuerſis
locis, & ſequutus ſum opi. Bart. hic, quæ ibi optime declarat̃.
Et ad vltimã quęſtionẽ Bar. hic vide omnino quę ponit Bal.
poſt Iaco. de Are. in l. ſi is qui de teſtamẽtis. & quod no. glo.
17 in c. fi. de re iud. lib. vj. quã adducit hîc Imol. ¶ †Et pro vlti-
ma quæſtione, quia eſt multum quotidiana, vidẽdum eſt qđ
tangit hic Ang. in repe. ſũa: videlicet nũquid ſi reperitur pro
ductio procuratorij facta in actis, & iudex enunciat, tenet ſen
tẽtia dicẽdo, & viſo inſtrumẽto mandati producto coram nõ
bis &c. Per iſta verba probetur mãdatũ pcuratoris. & tenet
quod non. alleg. Inn. in c. cùm in iure. extrà, de offi. dele. Sed
Mod. hic tenẽt oppo. ſiue reperiatur productio facta in aut̃. ſi
ue reperiatur quòd aduerſarius litigauit cum iſto tãquã cum
procuratore. alle. Inno. hoc tenẽtẽ ſecundùm aliam opi. in d.
cap. innotuit. de eo qui fur. or. recipit. & in c. quoniam contra
falſam. de proba. ¶ Tu aũt aduerte, quia iſta quæſtio põt in-
telligi dupliciter. Vno modo, vtrum pręſumatur mandatum
contra aduerſarium, qui litigauit in iudicio. Alio modo, vtrũ
præſumatur in præiudiciũ domini, cuius nomine procurator
litigauit. Primo caſu dico, ꝙ ſi reperiatur ſola productio facta
in actio. & etiam iudex pronunciet ſe vidiſſe inſtrumẽtum in
ſentẽtia, indubitanter non probabitur mandatũ, quia per ſo-
lam productionẽ apparet, ꝙ procurator habebat inſtrumẽtũ
mandati. & produxit illud in iudicio. Sed non apparet vtrũ
inſtrumẽtũ fuerit legitimũ, vel ſufficiẽs ad cauſam de qua agi
tur. Nec creditur iudici enunciãti: tũ quia non impoſuit ei fi-
dẽ pręſentibus partibus, vt debuit: tum quia refert ſe ad aliud
inſtrumẽtum, & ſic non facit fidẽ de tenore inſtrumẽti: vt in
aut̃. ſi quis in aliquo. C. de edẽ. Vñ credo, quòd etiã ſi diceret
in ſentẽtia viſo inſtrumẽto procuratore legitimo, & ſolenni,
adhuc nõ ſufficeret, quia iſta ſunt verba enũciatiua, non diſpo
ſitiua: ſecus ſi iudex anteq̃ proferret ſniãm pronunciaſſet mã
datũ legitimũ: & ita intelligat Bart. dicta Inn. in c. cũ cõtra.
al. in l. licet. C. de pc. vbi eſt vidẽdũ. Secũdo caſu eſſet magis
dubiũ, qa ex quo pars litigat cũ eo, tãq̃ cũ pcuratore, videt̃ fa
teri eũ eſſe procuratorẽ legitimum: ar. l. optimã. C. de cõtrah.
& cõ. ſtip. quæ bñ facit. Vñ glo. ſingu. in d. l. licet. tenet iſto ca
ſu, ꝙ qui dicit procuratorẽ eſſe falſum, debet hoc probare in
prima lectura illius legis. Sed Bar. ibi ſequẽdo Guid. de Suza.
dicit ꝙ iſta opi. non eſt vera. mouet̃, quia qui haberet proba-
re procuratorẽ, non habuiſſe deberet probare negatiuã non
coarctatã, q̃ p rerũ naturã nõ põt pbari: vt l. actor. C. de pb.
& in c. j. de conf. li. vj. cũ ſi. Sed iſta rõ cũ reuerẽtia parũ vrget
cõtra gl. quia ipſemet fatet̃ inferius in pen. col. ꝙ iſta negatiua
poſſet pbari pbãdo mandatũ fuiſſe reuocatũ. Poſſet ẽt pro
bari, ſi pbaret̃ ꝙ nõ potuit cõſtitui pcurator, ita ꝙ mandatũ
fuit nullũ ipſo iure: qđ qñ ſit, declarat̃ in d. l. licet. p Bartol.
licet em̃ hoc caſu pcurator nõ eſſet falſus, ſumẽdo proprie fal
ſum, tñ nõ eſſet procurator. Præterea poſito ꝙ iſta negatiua
nõ eſſet pbabilis, imputet ſibi, q allegat ex quo habet p̃ſum-
ptionẽ tacitæ cõfeſsionis cõtra ſe, ſicut dicit Inn. in c. ſup his.
de accu. & plene p Mod. in l. hoc iure. ſ. e. & p Bal. in l. cũ mu-
lier. ff. ſolu. ma. & ideo Bald. in d. l. licet. dicit glo. eſſe verã, ꝙ
pręſumit̃ mãdatũ poſt ſniãm. Sed ante ſniãm tenet opi. Bar.
& eſt diſtinctio ſatis æqua, de iure tñ poſſet defendi opi. glo.
ſimpliciter: ſicut tenẽt Mod. hic per tex. in d. l. optimam. ¶ Se
cũdo caſu principali valet, videlicet cñ pcurator negaret ha-
bere mãdatũ à dño: qa forte fuit lata ſnĩa cõtra pcuratorẽ: tũc
indiſtincte verũ eſt ſecũdũ Bar. in d. l. licet. ꝙ præſumit̃ mãda
tũ, ẽt ſi iudex pnũciaſſet ſup mãdato, quia iſta pnũciatio nõ
põt nocere dño, qui nõ fuit citat⁹. Tãgit etiam hic Ang. vt di
xi de iudice delegato, & dicit quòd ſi partes litigant corã ali-
quo, tanquã coram delegato, non præſumitur pro manda-
to delegationis: vt in c. cũ iure. præallega. ſed Moderni tenẽt
hic oppoſitũ, diſtinguẽtes ſecundùm Inn. in c. innotuit. & in
c. quoniã.

c.quoniã.§.alle.ꝙ aut proceditur contra præsentes, aut contra absentes. Primo casu non præsumetur pro mandato, intelligitur, nisi iudex pronũciauerit se iudicem competentem, secundùm Bartol. in l.ij.si quis in ius voca. non ierit.¶ Secundo casu præsumitur pro mandato, per ratione, quã dixi in articulo præcedenti, per quã credo istam doctrinã esse verã. & ita distinguit Bald. quem adducit hic do.me.in l.gesta.in fin.C. de re iud. Ita debes intelligere dicta Bald. & distinguere quæ ipse posuit allegando Inno.in locis prædictis in l.licet.C.de procu.& hoc teneas quicquid dixerit Ang.in l.ij.si quis in ius voca.non ie.vbi refert Inno.tenere simpliciter, quòd pro mandato delegati præsumitur, etiam si sit processum in contumacia partis, quod non habet ratione, quia nulla est causa hic, quòd ista solennitas extrinseca debeat præsumi. Adde etiam secundùm Ang.hic, quòd quando arbiter qui fert laudum præsentibus partibus & consentientibus narrat compromissum factum in se, non est opus ostẽdere aliter compromissum factum, quia ex quo partes in illo tẽpore potuerunt facere cõpromissum, anteꝗ̃ sentẽtia ferretur: ita solẽnitas enũciata in instrumẽto laudi præsumitur interuenisse, per ea quæ dicta sunt s.per Barto.& alios. Sed do.me.impugnat hoc dictum: quia si compromissum præsumitur factum eadẽ die, ergo eadem die qua fuit factum compromissum videtur lata sententia, vel laudum, propter celeritatẽ erit nulla, quia præsumaᵗ lata sine causæ cognitione, secundũ Bal.& Ia.Bu. in l.prolatã.C.de sen.& idẽ dicit Bal.in arbitro, quem ipsi nõ allegant in c.j.de inue.in ma.fac. Tu aũt cõsidera, ꝙ si arbiter fert sñiam de cõsensu partiũ, non tñ partes approbãt tenorẽ sentẽtię: ista doctrina forte posset esse vera, tñ nõ firmo eã pro nũc: sed qñ partes consentirẽt arbitro non solũ ꝙ ferret sñiam, sed ꝙ sic ferret, tũc valeret sñia.& ita forte intellexit Ang. quia videᵗ fateri omnia contenta in sñia esse vera: vñ non põt dici sñia lata sine causæ cognitione.& per ista sit finita ista difficilis lex.

Franciscus Aretinus.

SI rem meam. Sub conditione valet stipulatio rei suæ cõcepta sub cõditione extrinseca.h.d.nõ diuiditur.¶ In gl. vnica ibi:& nõ tenetur: vt s.ti.j.l.oẽs.ista gl.debet intelligi secũdũ Mod.& bene, qñ stipulatio fuisset interposita ex cã lucratiua: quia duę causæ lucratiuæ non possent cõcurrere: vt diciᵗ in d.l.omnes. Sed si stipulatio fuisset interposita ex cã onerosa, hoc nõ esset verũ, quia vna causa onerosa bñ põt concurrere cũ causa lucratiua: vt tradit in d.l.oẽs.& plenius in l. Meuius.§. duobus.ff.de leg.ij. Et ad materiã istã adde qđ scripsi in l.existimo.j.co. vbi referẽdo do.m.hic posui ad istã materiã tres not.limitationes.†Sed prima est notabilior cæteris, quã posuit hic do.m.vult enĩ ꝙ qui stipulaᵗ rẽ suã simpliciter, intelligit nõ stipulando expresse rẽ suã sibi dari, videᵗ causa stipulari respectu possessionis, quæ est penes aliũ promittẽtẽ. alle.tex.in l.scire debemus.§.fi.s.eo. Sed ad illũ tex.ego sequẽdo lecturã Bar.rñdi in d.l.existimo.sed quia nũc scribẽdo in d.l.scire debem⁹.in fi. sum secutus lecturã Dy.adhuc secũdũ illã dico, ꝙ illa l.nõ facit ꝑ d. me. qa ideo stipulatio in primo casu illius legis videᵗ facta ad rẽ tradi, & non ad rẽ dari, qa erat appositũ verbũ, facere, in stipulatione, ꝑ qđ declaraᵗ ꝙ verbũ, dari, poniᵗ improprie. Vel põt dici, addẽdo ad ea q̃ ibi dixi, ꝙ in stipulatione fuit appositum verbũ, quicquid te dare facere oportet: vñ partes videnᵗ voluisse fure esse obligatũ dũtaxat ad id qđ prius tenebatur, & nõ vltra. Sed nõ tenebaᵗ trãsferre dominiũ, qđ nõ poterat, licet conditio ad dãdũ cõpeteret agẽti: quia omnis cõditio degenerat cõtra furẽ: ergo verba stipulatiõis nõ vidẽtur interposita respectu ꝓprietatis. Et qualiter ille tex.faciat cõtra do.me.in verbo, plerũq;.in verbo, videᵗ.dixi ple ne in d.l.existimo. Et super ista limitatione vide tex.& qđ ibi per Bar. & Imo.in l.si rẽ aliquã.ff.de acq.pos.cætera dic vt ibi dixi. Tangit etiã hic Pe.& Cy.& post eũ Imol.not.q.de eo qui prohibeᵗ à statuto agere per procuratorẽ, nisi impetret priuilegiũ à principe, vtrum si prius cõstituit procuratorẽ, deinde impetrauit priuilegiũ, post priuilegium impetratũ procurator possit agere: de qua scripsi plenissime in d.l.existimo. Et pro illa quæstione vide tex.sing.quem ponderat ibi Bal.in l.præcipim⁹. §.fi.C.de ap.& quod no.ponit Io.And.in ti.de accu.§.sequitur.in additione magna.in verbo, est alia qõ.& Bald.in rub.C.de condict.ob turp. cau.& in l.quid ergo.§.pœna grauior.in vltima charta.de his qui notan. infa.& quod ponit do.Abbas in cap.post cessionem.extrà, de probatio.

Franciscus Aretinus.

SVMMARIVM.

1 Actio ex testamento quamuis sit stricti iuris regulatur secundũ nomen actionis bonæ fidei.
2 Turpitudo sua allegari põt quando per alium est detecta.
3 Tempore licito & illicito cùm quid fieri potuit, præsumitur in dubio factum tẽpore licito, vt delictum excludatur.
4 In actione doli debet libellus continere quis fuerit deceptus.

SI Stichus. Si debitor in diẽ interpellaᵗ, postea res pereat, perit periculo creditoris. Sed qa istud summarium habet aliquam subauditionẽ, dic breuius: Periculum interitus in obligatione in diem ante lapsum diei pertinet ad creditores. hoc dicit. Non diuiditur, quia gloss. sunt claræ, & de materia l.si ex legati causa.s.codẽ.¶ Superest declarare tres quæstiones, quas posuit hic Bart. Prima est, vtrum si bos fuit promissus per debitorem, & moritur ante moram ipsius debitoris. sicut debitor liberatur ab ipsa specie per interitum ipsius, ita liberetur à pelle, & carnibus ipsius bouis, quæ restant. Super qua quæstione adde d.Bar.& Cy.in l.nõ mortuorum.C.de contrah.& const.stipu.distinguit aliter ꝙ hic Bart.& illũ sequitur hic Pau.de Ca.dicit enĩ, ꝙ aut loquimur in cõtractibus bonę fidei, & tũc semp põt agi ad prædicta: allegat l.vẽditor.in fin.de hę.vel ac. vẽ.& l.tenetur.§.ij.ff.de ac.emp.in fi.aut loquimur in cõtractibus stricti iuris, & tunc nihil põt peti: ita intelligit l.mortuo boue.in prin.de le ga.ij.¶ †Sed contra istam distinctionẽ facit, quia actio ex testamẽto licet sit stricti iuris, regulatur secundũ nomen act.bonæ fidei: vt l.in minorũ, in qb.cauf.in integ.restitu.non est ne. Prætereà ll.allegatæ per eum loquuntur, quando petit aliquid quod restat de eo quod fuit venditum. & fuit comprehẽsum in vẽditione. Sed in casu nostro nõ est sic, quia bos fuit promissus, & postꝗ̃ interijt caro, & corium, non videntur venisse in promissiõe: quia sunt aliud ab eo quod est promissum: vt no.in d.l.mortuo boue.in prin. Et ideo melius est sequi di.Bar.distinguentis inter causam lucratiuam, & onerosam. Pro qua bene facit text.quem ipse alle.in tertia quæstione in l.in summa.§.si seruum.ff.de cond.inde.vbi probatur, ꝙ quando actio competit ex causa onerosa ad rem, nõ solùm competit ꝑ ipsa re, sed etiã extincta obligatiõe rei remanet accessoria ad ipam rem: nam tex.in l.si seruus.§.boue.per quẽ Bart.se fundat, vt dicũt pręfati docto.& bene, nihil facit, quoniam ibi condictio furtiua competit ad carnes, & corium, ex noua contrectatione facta de carnibus ad me pertinentibus, nõ ex priori obligatione: vt expresse dicitur ibi in text. Quin imo à cõtrario sensu facit in oppositum illa lectura, quia probatur ibi ꝙ nisi secuta fuisset contrectatio non competeret condictio furtiua. Sed ad hoc habes respondere, ꝙ illud est ideo, quia erat cautũ creditori alia via, quoniã poterat petere æstimationẽ totius rei, ex eo quia res perierat periculo debitoris, quia fur semper dicitur esse in mora: vt l.inter stipulantem.§.placet.vel fi.j.eo.sicut diciᵗ expresse in d.§.boue. Et quia Bartol. hic plene tangit illam qõnem, qualiter si res obligata occiditur à creditore, debitor possit agere actione l.Aqlię cõtra eũ.adde dictis eius inquãtum ipse vult vnà cũ gloss.in l.legis Aquiliæ.ff.ad l.Aql.ꝙ si res sit debita sub conditione, vel sub die incerta, indistinctè cõpetat actio l.Aql. debitori. Nã hoc videᵗ cõcedendũ, quo ad hoc vt possit fieri condemnatio ad interesse de ipso creditore, licet non quo ad hoc vt possit fieri executio indistinctè: sed ita demũ, si existat conditio: ita videᵗ probari in l. in lege Aqlia si deletum.in fi.ff.ad l.Aql. Vñ posito pro vero & cõstãti, ꝙ si debitũ esset purũ, non posset agi l.Aquilia contra venditorẽ: vt tenet Bar.& statim diceᵗ, etiã contra creditorẽ conditionalẽ nõ poterit fieri executio in actione legis Aquiliæ, si cõditio extaret, & sic efficereᵗ debitor purus. Sed si cõditio deficeret, quo casu ipsi creditori nõ cõpeteret actio contra aliũ: vt in d.l.in l.Aql.in fin.& sicut deficiente cõditione nõ cõpeteret actio cõtra aliũ creditorẽ, quia sua nõ interest: ita econtra impleta cõditione in casu nostro nõ deberet cõpetere actio l.Aqliæ debitori aduersus creditorẽ, quia sua non interest: nam non põt assignari bona ratio differentię inter istos casus, retẽta opin.Bar.de qua dixi. Sed si debitor haberet actionem l.Aquiliæ, etiam pro re occisa, quę debebaᵗ pure, multofortius haberet actionẽ pro re, quę debebaᵗ sub cõditione, vel die incerta.¶ Secundò adde inquantũ Barto.dicit, ꝙ qñ res deberetur pure, non posset agi l.Aquilia à debitore, nisi inspectis triginta diebus retro, vel anno, secundũ diuersos casus illo tempore, ad qđ fiet retractatio, res non fuisset debita, quia illo tẽpore non extiterat conditio, vel dies incerta: quo casu secũdũ eũ nihil põt interesse debitoris, cũ interitu speciei sit liberatus: nam ista videtur magna diuinatio, & restrictio ad text.in l.legis Aquiliæ.in prin.ff.ad l.Aquil.vbi simpliciter diciᵗ, ꝙ si ante moram creditor occidit speciẽ debitam, cõpetit cõtra eũ actio l.Aql. Vñ lex quę indistinctè loquiᵗ, indistinctè debet intelligi, secundũ Imo.hic, q etiã dicit contra Bar.esse casum in l.Stichũ aut Pamphilũ.l.Aql.quę lex nihil penitus facit: qa ibi ꝑ interitũ rei ante morã debitor nõ erat liberatus ab obligatione, qm̃ obligatio erat alternatiua, & tenebatur præstare aliam rem, vñ remanebat manifestũ interesse debitoris. Sed in casu nostro nullum est interesse, vt dicit Bart.& ideo opi.sua videtur vera: pro qua adducit do.Ioã.tex.in ratione decidẽdi in l.arbitrio.§.fina.ff.de dolo. Dicit enim ibi, ꝙ si tertius occidit speciẽ debitã pure liberatur debitor, & quia liberatur, non competit sibi actio l.Aquiliæ. Vñ põdera, ꝙ causa de negãdi actionẽ ibi est, quia debitor liberaᵗ: & sic quia sua nõ interest, sed ista ratio pariformiter habet locũ in casu nostro, quia etiã occidente creditore ante moram debitor liberabitur, vt in l.nostra: ergo non videtur sibi cõpetere actio. Sed ipse rñdet sustinẽdo opi.suã, ꝙ differẽtia est inter tertium & creditorem: quia si creditor allegaret debitorem esse liberatũ, ex occisione facta per se, allegaret turpitudinẽ suam, & nemo põt turpitudinem suam allegare: vt l.iusiu.§.fin.& l.seq.ff.de iureiurand.& c.inter dilectos.extrà, de exces.prælato. Sed ipsemet perpendit versus fin. commẽti, ꝙ ista ratio differentiæ est inanis: quia & similiter tertius contra quẽ debitor ageret l.Aquilia.allegando ꝙ debitor esset liberatus ex occisione à se facta, allegaret turpitudinem suam, & nihilominus admittitur ad repellendum debitorem agentẽ. Sed quare tertius admittaᵗ ad alleg.istam suam turpitudinẽ, vel etiã creditor in casu nostro nõ ostẽ

dit vel non soluit.†Tu ergo dic, quòd turpitudo sua pôt allegari, quando est detecta per aliũ, vt plene traditur in d.l.iusiu.de iureiu.in fin.& l. qui iurasse.§.fin.ff.eo.Sed hic turpitudo erat detecta per agentẽ, qui dicebat seruum esse occisum à tertio, vel à creditore, ergo pôt allegari, nam assertioni aduersarij pôt quis stare, etiam vt corrigat errorẽ proprium: vt l.j.§.cæterum.ff.de vẽt.inspi.& per Barto.in l.post legatum.in prin. ff.de his quib.vt indig. Vel dic, quòd excipiẽs non fundat se immediatè in turpitudine, scilicet in occisione, sed in dispositione iuris, quæ sequitur ex facto turpi, videlicet ꝙ per interitũ speciei ante morã debitor liberatur. Et quia ista ratio differẽtiæ, vt vidisti, nõ habet locũ, ideo ipse nititur assignare aliã rationẽ diuersitatis. dicit enim, ꝙ spãle est in creditore, & in odiũ ipsius, ꝙ si occidit rẽ sibi debitã, teneat l. Aqui. debitori, ꝗuis debitoris nihil intersit: ꝑ l.extat.cũ materia s̃.qđ me.cau.vbi dicit, ꝙ imponitur pœna creditori dicenti sibi ius propria autoritate. Sed certe in casu l.extat.maior pœna imponeret illi, qui violẽter spoliaret aliquẽ sine aliquo prætextu, & tanꝗ prædo, vt patet ex ibi notatis, & in l.si quis in tantã.C.vñ vi.vñ nihil videt posse ex illis ll.induci spãle, quasi plus delinquat creditor dicẽdo sibi ius, ꝗ alius qui violẽter occupat rẽ: imo videtur delinquere minus, quia ante edictum diui Marci, de quo ibi, & in l.si creditores.ff.ad l.Iul.de vi.non videtur datum remedium contra creditorẽ occupantẽ. Vñ quærẽda est alia ratio differẽtiæ: quia istæ rationes nõ sunt aliquo modo de mẽte iuris. Reiectis ergo istis rationibus domi. Ioan. vidẽdum est, licet conclu. Barto. diuinet ad text. vtrum possit saluari eo modo, quo ipse dicit, quòd competat actio legis Aquiliæ, si tẽpore quo obligatio retrotrahitur res non erat debita purè. & videtur dicẽdum quòd non, quia attẽto tẽpore præsenti delictum non erat punibile per actionẽ ciuilẽ secundũ eũ: ergo non debet fieri retrotractio, vt delictum sit punibile, quia fictio fundatur super æquitate: vt l.j.§.si vir.& ibi per Barto.s̃.ff.de acqui.poss. Sed hoc esset iniquum, quòd delictum qđ inspecta veritate nõ esset punibile per fictionẽ, efficeretur punibile per regulam positam in l.si præses.& in l.interpretatione.ff.de pe.ergo hoc non est dicẽdum. facit optime qđ scribit Bart.in l.non solũ.§.sed & reprobari.de no.ope.nunci.& est tex.& glo.in fin.C.de peti.hære.†quòd quando aliquid potuit fieri tẽpore licito & illicito, in dubio præsumitur factum tẽpore licito, vt excludatur delictum. Vñ cogimur dare aliã solutionẽ, vel ꝙ ibi loquatur in debito conditionali, vel in diẽ incertã: sicut tetigit ibi glo. quæ solutio posset sustineri hic, non secũdũ ea quæ suprà dixi, quia statim fiet condẽnatio per actionẽ l. Aquil. nõ tamẽ habebit effectũ & executi. si postea sit impleta cõditio, quia iam desinit debitoris interesse, sicut cõtra dicimus in creditore: vt l.in l. Aquil.ff.e.& s̃. declaraui. Vel potes dicere, & subtilius, ꝙ actio competit debitori, si nõ vult esse liberatus per occisionẽ creditoris: quia forte magis sua interest posse agere l. Aquil. cõtra creditorẽ, vel quia actio illa crescit per infitiationẽ, vel ex aliqua alia causa. Et si dicatur, ergo idẽ erit dicẽdum in l.arbitrio. §.fin.ff.de dolo.qñ tertius occidit, dico ꝙ est differẽtia, quia respectu illorũ inter quos erat obligatio, pôt considerari hoc quod dixi, ꝙ si ex facto iniquo creditoris res sit perẽpta, debitor possit non habere ratam istã liberationẽ propter delictum creditoris, cui competebat obligatio, sed ad præiudicium tertij, quia non erat pars obligationis, ista electio non daretur debitori, sed simpliciter contingeret liberatio ipsi debitori, & non daretur actio. Vel pôt dici, quòd etiã in casu l.arbitrio.in fin. debitor eligẽdo act.l. Aquiliæ posset agere, si non vellet esse liberatus: sed si vellet non posset agere. & isto casu pôt intelligi ille tex.& ista solutio melius pôt defendi. Potest etiam dici, sicut dicebam in voce, attẽta mente iurisconsulti in secundo responso.in d.l.legis. quòd quãdo spẽs occiditur ante moram, ideo datur actio l. Aquiliæ debitori, quia aliquo casu pôt cõsiderari spẽs quæ erat in obligatione, vt non debita, inspecto futuro euẽtu: nam si res perijsset naturaliter, extingueretur obligatio penitus, & sic ista res non esset debita: vt in l.nostra. Si aũt duraret vsq ad tẽpus solutionis, esset debita. Vñ quia aliquo casu poterat esse nõ debita, inspecto euẽtu futuro, licet inspecto præsenti statu vere esset debita in odium delinquẽtis, consideratur vt nõ debita, ex quo poterat aliquo casu nõ deberi: quia concurrẽtibus duabus qualitatibus in odiũ delinquẽtis debebit considerari illa quæ nocet: vt l.si vir.& ibi per Barto.s̃.de dona.& bene facit text.in l.sufficit.de cond.ind.†vbi ne quis locupletetur cum aliena iactura, attẽditur illa qualitas, quæ nocet, nõ illa quæ prodest recipiẽti indebitum: nec mireris, ꝙ licet res inspecto statu præsenti sit vnius qualitatis, propter id tamẽ qđ pôt contingere de futuro, non consideretur vt huius qualitatis, quia hoc contingit aliàs in l.Gallus.§.vidẽdũ.& qđ ibi not.ff.de lib.& posthu.& in l.j.§.sciẽdum.de suis & leg.& in l.sed & si quid.§.j.de vsufru.vbi bonus tex.& ista solutio minus violat literam, ꝗ aliqua: quia tamẽ articulus est scrupulosus, cogitãdum est, si possumus inuenire melius vsq ad lect.sequẽtẽ. Hæc tamẽ vltima solutio multum colligitur ex mẽte d.l.in vl.respõso.in ratione decidẽdi: dicit enĩ iurisconsultus, ꝙ quando res occiditur post moram, creditor non facit iniuriam, nisi sibi, quia in omnẽ euẽtũ, etiã si res periret naturaliter deberet sibi res vel pretiũ: quæ ratio demõstrat, ꝙ in casu præcedẽti poterat esse aliquis casus, in quo iniuria & damnũ inferebatur debitori, quia poterat considerari aliquo casu, ꝙ res nõ erat debita. Et licet illo casu cessaret interesse debitoris, nõ tamẽ cessat inspecto tẽpore occisionis, quo tẽpore res erat in rerũ natura, si cõsideratur vt non debita. Do.me. hic tenet opi. Mod. videlicet quòd in l.legis Aquiliæ.in primo rñso. possit agi cõtra creditorẽ simpliciter, quando obligatio est pura. Non obstat, secundũ eũ, ꝙ tunc nõ videatur cõpetere actio debitori, quia nihil sua interest. Nã pro interesse debitoris satis est, ꝙ sit dominus, licet nihil sua intersit, vt competat sibi actio: qđ probat, quia etiã actio furti nõ cõpetit, nisi illi cuius interest: vt l.in furti.in princ.& in l.is cui.ff.de furt.& tñ si furatur debitori res tradẽda creditori, quamuis re perdita sine culpa debitoris ipse debitor sit liberatus, nihilominus ex hoc solo, quia est dñs, competit sibi actio furti: alle.tex.no.in l.si vẽdidero.in prin.j.de furt.ergo pari ratione dicemus, ꝙ licet debitori nihil intersit, qñ seruus est occisus à creditore, nihilominus quia dñs est, cõpetit sibi actio l. Aquiliæ. & in veritate multum coloratè adducit illam legẽ. Non obst.tex.in l.arbitrio.§.fi.in ratione decidẽdi, quę multũ facit pro Barto. quia ibi si concederetur act.l. Aquiliæ debitori, cõpeteret etiã actio de dolo creditori. & sic de eodẽ delicto quæreretur sæpius: qđ videtur esse inconueniẽs: vt l.senatus.de accu.& l.tenet.§.fi.ff.nau.cau.sta. Sed quãdo creditor ipse occidit, non cõpetit actio, nisi vni, scilicet debitori: & ideo facilius hoc conceditur. Sed ad istam legẽ non potest responderi, quia in actione furti non requiruntur ista duo copulatiue, vt possit agi, videlicet quòd aliquis sit dominus, & ꝙ eius intersit: sed sufficit alterũ istorum. & ideo est mirum, si debitor cui res fuit subrepta, potest agere, licet sua nõ intersit. & ita colligitur ex dictis Bart.in d.l.si vẽdidero.in princ.§.in l.in furti.in prin.eo.ti.& hoc satis patet ex diffinitione furti, quia dicitur cõtrectatio rei alienæ inuito dño. Vñ satis est, ꝙ aliquis sit dominus, & inuito eo sit facta contrectatio ad concedẽdã actionẽ furti. Sed in l. Aquilia est aliud, nã ista duo requiruntur copulatiue. Requiritur enĩ, ꝙ agẽs sit dominus: vt l.itẽ Mela.§.legis.ff.ad l. Aquil. Item ꝙ sua intersit: dicit enĩ tex. Insti.ad l. Aql. in princ.& in l.j.ff.eo. quòd actio l. Aquil. est actio damni iniuriæ, id est competẽs ad damnũ illatũ per iniuriã: vñ non pôt habere locũ, nisi quando aliquis est dãnificatus. ille aũt cuius nihil interest damnũ esse datũ, nõ dicitur dãnificatus. Casus est expressus in l.sed & partus.§.Iul.ff. quod met.causa. Vñ infert ibi iurisconsultus, ꝙ actio, qđ me.causa. illo casu nõ cõpetit, quia datur pro dãno illato, quę lex est multũ no.in ista materia. †Amplius pôt dici, ꝙ etiã si actio furti posset cõpetere cõtra tertiũ debitorẽ, quãuis sua nihil intersit, non tñ pôt cõpetere ipsi debitori cõtra creditorẽ, licet sit dñs, ex quo sua nihil interest. Casus est sing. & ita ibi intelligit Bar.in l.cum qui.in princ.ver.vsq; adeo.ff.de furt.& sic videretur in casu nostro, ꝙ quãuis actio l. Aqui. contra tertiũ posset cõpetere dño, licet nihil sua interesset, tamẽ contra creditorẽ nõ possit cõpetere ex hoc solo, quia debitor est dominus. Vñ ex isto fundamẽto opi.do. Ioan. & d.mei non pôt procedere, & maximè quia non bene respõdit ad tex. in d.l.arbitrio.§.fin.nã vt s̃.dixi, creditor qui occupat rẽ sibi debitã, non plus delinquit, quàm ille qui rem nullo modo sibi debitã occupat: quod patet, quia si occupet per vim cõpulsiuã, non tenetur actione, qđ metus causa.& tñ alius occupans teneretur: vt in d.§.Iul.& sic patet, ꝙ non solũ non delinquit plus, sed minus. Præterea creditor qui occidit rẽ, nõ debet soluere sibi propria autoritate, nec facere aliquid simile, imo tollit facultatẽ, ꝙ sibi soluatur, ex quo per interitũ debitor liberatur: & ideo gl. not.in l.extat.in vlti.glo.ff.qđ me.causa.expresse determinat, ꝙ pœna illius l.non habet locũ, si creditor dat dãnũ in re sibi debita. Solutio etiã domini mei non est bona: quia si per hoc nõ deberet dari actio duobus, ne de delicto eiusdẽ hominis sæpius quæreretur: nõ deberet potius dari actio de dolo creditori, attẽto ꝙ dolus non fuit cõmissus ex contẽplatione sua, & etiã quia actio de dolo est subsidiaria: vt l.j.§.idẽ Põp.& §.fi.ff.de dolo.nec tñ pateretur damnũ propter hoc, quia deberet sibi cedi actio, vt ibi dicitur in glo. Posset tñ dici, ꝙ nõ euitaret damnũ indistinctè, sed solũ quãdo esset creditor ex causa onerosa: vt j.videbis. Præterea tex.in d.§.fin.non fundat se in ista ratione, sed in hoc solũ, quia debitor est liberatus. Vñ ista solutio diuinat ad text. Tene ergo ad intellectũ d.legis.in princ.aut solutionẽ quam vltimo loco dedit, aut illã quã tangit glo.in d.l.ꝙ creditor non erat creditor purus, sed sub conditione, vel in diẽ incertam, quæ est vera, licet diuinet ad tex.& licet glo.eã reprehẽdat in l.arbitrio.in fi.per l.huic scripturæ.in prin.ff.ad l. Aquil.vbi videtur probari, ꝙ etiã si non sit creditor conditionalis, sed purus, debitori, qui est pure debitor, cõpetit actio legis Aquiliæ: nã salua reuerẽtia glos. in casu l.huic scripturæ.tẽpore quo seruus fuit occisus, hæres nõ erat debitor aliquo modo, neq; hæreditas iacẽs, quia post aditam hæreditatẽ ab hærede, & non prius oritur obligatio ad legatũ, ex quasi contractu adiectionis, vt expresse dicit tex.in l.ex maleficijs.§.hæres.de act.& obliga. & in l.apud Iul.in fi.ex quib.cau.in posses.ea.& ideo pôt cõpetere hæreditati iacẽti actio l. Aquiliæ. quæ postea acquiritur ipsi hæredi. Et aduerte, quia pôt sustineri absolute, quòd qñ creditor est conditionalis, actio l. Aquilię indistinctè competat debitori, etiã quo ad effectũ exactionis, sicut tenẽt glo.& doct.licet aliter s̃.diximus. Nõ ob.tex.in l.in lege Aquilia.quia ibi inspecto tẽpore de præsenti licet creditor esset dñs chirographi, nõ tamẽ inspecto statu de præsenti intererat sua: & ideo non pôt sibi cõpetere actio l. Aquiliæ cũ effectu vt fiat exactio, sed quia pôt interesse in futurũ, eligitur media via, vt ꝗuis sua nõ intersit de pñti, propter spẽ tñ futuri interesse det sibi actio, sed differat executio, quousq; vere

vere sua intererit. Sed quādo creditor occidit rē debitā sub cōditione, debitor de præsenti etiā est dominus, & etiā de præsenti sua interest: & ideo nō est mirū, si potest sibi cōpetere efficaciter actio, nec considerat quòd in futurū possit desinere interesse, si cōditio purificaret: qa ex quo per interitū rei debitor liberat, conditio postea purificata nihil operaret circa inducendā oblōnē. & ista credo esse verissima, licet sint multū diffi cilia. ¶ Vltimò adde, inquātum Bar. hic dicit, ꝙ si res debita occidit nō in iniuriā debitoris, vel creditoris, sed in iniuriā occisi, vel propter temeritatē occidētis, debitor liberat, & cōpetit actio l. Aqui. nā Imo. hoc im pugnat, qa tex. in l. arbi. in fi. indistinctè loquit, & etiā quia ratio assigna ta in illo tex. in hoc casu videt habere locū, videlicet ꝙ nō cōpetit actio debitori, qa liberat⁹ est: & sic sua non interest. Vnde ex quo ratio cōue nit huic casui, & lex est generalis, non est causa cur debeat fieri restitutio: nō obstat tex. in l. ait lex. §. fi. cū l. seq. ff. ad l. Aql. qa gl. ibi, & Imo. hic intelligit eā, qñ seruus fuit occisus post morā, quo casu debitor nō liberatur: & ideo nō est mirū, si potest agere l. Aquil. & hoc satis patet ex tex. quia p̄supponitur ibi, ꝙ debitor tenet soluere & pœnā, & etiā pretium rei principalis. Sed hoc nō esset verū, si res perijsset ante morā, qa difficultas impediret pœnæ cōmissionē: vt l. si vehenda. §. idem videt. ff. ad l. Rhodi. de iactu. ergo debet intelligi, ꝙ mora cōmissa fuit occisus. Do. m. hic vacillat, nec bene firmat pedes. Mihi placet opi. Moder. ratio nibus p̄dictis. Sed cōtra eam fortiter facit, quia ex quo dolus nō fuit cōmissus cōtemplatione creditoris, nō videt posse cōpetere actio de dolo creditori. Cuius cōtrariū dicitur in d. §. fi. Quòd autē non possit cōpetere, probatur, quia dolo cōmisso cōtra vnā personā, alia persona nō agit, cuius cōtemplatione dolus nō fuit cōmissus: vt l. Fulcinius. §. ꝙ si aduersus. ff. ex qui. cau. in pos. ea. ergo nō videt posse cōpetere creditori actio de dolo. & hanc regulā ponit Bar. per illā legē in l. eum qui. §. si iniuria. 4 ff. de iniurijs. † Facit optime qđ habetur in tex. & in glo. in l. si ex dolo. §. fi. ff. de dolo. vbi dicit, ꝙ libellus in actione de dolo debet cōtinere qs fuerit deceptus, & hoc est de essentia diffinitionis doli: vt l. j. §. dolum. ff. de dolo. & sic videt, ꝙ nō habeat locū actio de dolo. D. Io. respondet, ꝙ illa glo. in l. si ex dolo. §. fi. non habet hunc intellectū, ꝙ nō possit agere, nisi deceptus, sed ꝙ oportet aliquē esse deceptū, & tamē ille qui non est deceptus, pro suo interesse poterit agere. Non obstat tex. in l. Fulcinius. §. quod si aduersus. quia ibi loquit in casu, in quo illi qui non erat deceptus, poterat cōpetere aliud remediū, quia poterat petere curatorē dari bonis, & bona vendi, & sibi satisfieri. Sed hoc nō videt esse de mente illius l. & multominus de mēte Bar. in d. §. si iniuria. qui simpliciter dicit, ꝙ ex dolo cōmisso contra vnū alius nō agit. Dic ergo tu, & melius, quòd regulariter actio doli nō competit nisi decepto. Hoc ꝓbo ex text. not. cū glo. sua, quē ibi not. Bar. ad hoc in l. in causæ. §. Pompo. ff. de mi. no. vbi probat, ꝙ etiā qñ dolus purgatur per actio. ex cōtractu, licet ista actio cōpetat principali, qui fuit deceptus, non tñ potest cōpetere fideiussori, quia ipse nō contraxit, nec fuit deceptus: ergo multominus competet actio de dolo, quæ est minus fauorabilis. Licet autē ista sit regula, fallit, & est limitāda, nisi illi ꝗ fuit decept⁹ nō possit cōpetere actio ꝓpter dolū, vel illi in quē dolus fuit cōmissus: tūc em̄ ne dolus remaneat impunitus, est speciale, ꝙ poterit agere actione de dolo ille cui⁹ interest pro dolo illato alteri nō sibi. Casus est no. in l. itē apud Labeonē. §. si quis fecerit. in ij. rñ. ff. de iniur. vbi iuriscōsultus dicit, ꝙ licet iniuria nō sit commissa in seruū ob cōtumeliā domini, & ꝓpter hoc nō competebat actio iniuriarū dño pro sua iniuria, tñ ne delictū remaneat impunitū, poterit agere dominus pro iniuria serui: & ita declarat gl. no. in eadē l. in §. interdum. Si ergo coiunctio dominij seu ius quod habet dominus in seruo, facit ꝙ possit agere pro iniuria illata seruo, in qua nullū considerat interesse, sed sola vindicta: vt l. prætor edixit. §. si dicat. ff. de iniur. multofortius debet cōpetere actio pro suo interesse illi cui seruus erat debitor, licet nō esset suus, qa actio ad īteresse est fauorabilior quàm actio ad vindictam: vt in d. §. si dicat. iuncta l. j. C. qñ ciuilis actio cri. piu. Licet ergo casu l. arbitrio, in fi. agens actione de dolo habeat min⁹ iuris, quàm dominus serui in seruo: quia tamē actio sua est fauorabilis ꝓpter interesse, nō erit incōueniens dicere, ꝙ ex quo seruus est sibi debitor, censeat suus largo modo: vt l. qui acti. de reg. iur. & l. non videt. & ibi scripsi. ff. de acq. pos. Ad p̄dicta facit gl. no. in c. autoritate Martini. de priu. i vj. quę vult quòd domin⁹ pōt agere pro iniuria illata subdito, vel qñ esset illata in cōtumeliā ipsius, vel qñ per iniuriā illatā subdito turbaret domini iurisdictio: & sic sentit manifeste, ꝙ dominus possit agere pro suo interesse, etiā si iniuria nō esset cōmissa cōtemplatiōe sui: super quo vide quod ponūt cano. in c. dilectis. de ap. & plenissime. d. Ab. in c. licet causam. de ꝓba. Et circa illā quæstionē quā ponit Bar. hic in fi. vtrū debitor qui habet actionē l. Aqui. teneat eam cedere. ¶ Adde primò, ꝙ lex, huic scripturę, in prin. per quā ipse dicit, ꝙ debitor ex causa lucratiua nō tenetur cedere, nō ideo hoc probat, quia qñ seruus fuit occisus ante aditā hæreditatē, nondū erat debitor; vt s. declaraui, & probat in l. ex maleficijs. §. hæres. s. allegat. quinimo si subtiliter inspicias in primo responso ibi ꝓbatur cōtrariū: videt em̄, ꝙ si seruus fuit vulneratus, ꝙ legatario debet cedi actio: & tamē nō est dubium, ꝙ ex quo fuit vulneratus sine culpa hæredis, hæc res nō tenetur ad æstimationē deteriorationis, imo esset liberatus. Ergo videtur ꝙ etiā ex causa lucratiua debeat fieri cessio, si tamē volumus su

stinere sententiam cōmunē, dicamus quòd illo casu debet fieri cessio in cōsequētiam, quia æstimatio deteriorationis accedit rei, quæ fuit deteriorata. & hoc est quod sensit gl. no. in l. Iul. §. si fructibus. ff. de act. emp. vbi dixit, ꝙ semper qñ res est deteriorata, debet cedi actio, per d. l. hic scripturę. secus si sit penitus extincta. Sed in hoc scđo nō dicit verū semper, sed est distinguēdū, vt dicit Bart. vtrū debeat ex causa lucratiua vel onerosa, vt primo casu nō fiat cessio, scđo sic. & licet Bar. hic ad ꝓbādū hoc membrum alleget l. in summa. §. si seruū. de cōdi. inde. Do. me. hic dicit, quòd illa parum facit, quia in cōdictiōe indebiti reus semper tenet quatenus est factus locupletior: vt l. indebiti. §. si nummi. ff. de cōdi. inde. & ideo nō est mirū, si nihil debeat remanere penes eum, propter qđ ipse allegat meliores leges, videlicet tex. in l. qđ sæpe. §. si res. de contrahen. emp. quē etiā adducit Imo. & l. lectos. de peri. & cō. rei ven. qui ꝓprie loquitur in actione l. Aquil. Cui adde tex. in l. eum qui. in prin. & l. si vēdidero. in prin. ff. de fur. vbi hoc bene probat: nā res subtracta furto dicitur perijsse: vt dixit tex. in l. qđ sæpe. §. si res. præalle. ¶ Et ad articulū præcedentē adde, quod sing. scribit Bar. in l. diuus. in vlti. col. ff. de sica. vbi dicit, ꝙ ille qui est occisus in dubio, magis p̄sumit occisus odio sui, quàm odio dñi vel patris. Adde etiā inquātum Bart. hic & omnes doc. præsupponūt, ꝙ semper qñ seruus occiditur cōtemplatione debitoris, vel creditoris, videatur occisus culpa alterius eorū: nā hoc non est expeditum, quia aliqui tenēt ꝙ istud sit verū, si debitor vel creditor dederūt causam occisioni ex culpa, vel dolo ipsorū, aliàs nō: super quo vide quod scribitur in l. si merces. §. vis maior. ff. loc. & ego aliàs scripsi sup hoc plenissime, sed nō recordor vbi. ¶ Vltimò debes scire ꝙ d. m. hic reprehendit d. Bar. in j. q. vbi quærit, vtrū reliquiæ rei peremptæ debeant restitui creditori: dicit enim, ꝙ tex. in l. si seruus. §. boue. nō probat opi. Bart. quia ibi vnā cū actione personali cōcurrebat rei vēdicatio, qm̄ istæ reliquiæ erant ipsius creditoris: videtur illa lex potius pertinere ad tertium membrū Bar. hic, quàm ad secūdūm, videlicet qñ cōpetit sola actio psonalis ex causa onerosa: & ita intelligit illam l. Bar. in l. mortuo boue. in prin. de lega. iij. ¶ Tu autē dicas audacter, ꝙ illa lex nihil penitus facit. Primò quidē, quia ibi nō concedit actio personalis ꝓ reliqs, nisi sint cōtractæ. Secūdò, quia ideo ibi nō cōcedit actio psonalis pro reliquis, qm̄ 5 competebat actio ad p̄tium pro tota re. † Vnde non est æquū, ꝙ si debitor interitu speciei nō est liberatus, si creditor pōt cōsequi p̄tium, possit agere ad reliquias, quæ vere nunꝙ fuerūt in obligatiōe, si nō cōtractentur, qm̄ aliud est res quæ fuit furata, & aliud cadauer & reliquiæ rei furatæ, secundùm glo. in d. §. boue. in secūdā lectura. & tenet etiā hic d. m. per. l. j. ver. plane. ff. si qua. pauper. & hoc probat expresse in d. l. quid ergo. §. si hæres. ff. de leg. j. Non tñ facit tex. in §. boue. contra Bar. in dist. sua, qa ipse loquitur casu quo per interitū speciei debitor est liberatus, in quo quicquid dixerit hic d. m. tenendū est cū Bar. ꝙ in duobus casib⁹ possunt peti reliquiæ, videlicet quādo ageret actiōe personali tm̄ ex cā onerosa, & quādo ageretur actione personali, quæ cōcurreret cum actione reali: vt ipse sentit hic, & clarius, in d. l. mortuo boue. in prin. Et secūdùm hoc oportet restringere tex. in d. l. mortuo boue. in prin. quādo res esset hæredis, nō testatoris, quæ est magna diuinatio: super quo vide ibi glo. nā si res esset testatoris, fuisset trāslatū dominiū in hæredem: vt l. à Titio. ff. de furtis. & sic cōcurreret rei vēdicatio cū actione personali. Et ideo ista restrictio nō placet. Primū autē mēbrum Bart. credo verissimū: quia qua ratione re perempta quæ debetur ex causa onerosa, quicqd percepit debitor occasiōe rei debitæ, tenet restituere creditori, vel cedere sibi act. si prius nō egerat: vt l. Iul. §. si fructibus. cū ll. s. alle. eadē ratione tenebitur reddere reliquias. & hāc rationē sentit Bart. in fi. quæstionis dum dicit, & per id qđ dicā in quæstiōe proxima. Sed ad ista iura videt posse responderi, ꝙ loquuntur in eo qđ peruenit ad debitorē, vel ex ipsa re, vel propter rem, quæ fuit occisa vel dānificata: sed reliquiæ quæ remanent penes debitorē, nō veniunt ex ipsa re, vel propter rē, sed cōsiderantur vt quædā alia res, vt dixi. Credo tñ sententiā Bart. esse verā per tex. qui loquit generalius in l. si quis in puteū. §. si postea. in fi. ff. qđ vi aut clam. vbi dicit, ꝙ omne cōmodū & incōmodū post vēditionē debet restitui emptori. Non obstant iura allegata per d. m. quia tex. in l. inter stipulātem. §. sacrā. nihil dicit: de hoc tex. autē in l. qui res. §. areā. licet dicat, ꝙ quādo nauis tertij promissa à debitore est dissoluta, debitor liberatur, non tamē negat quin reliquiæ nauis possint peti, & dato ꝙ hoc diceret, ibi loquitur quādo res promissa erat tertij: vnde si debitor teneret ad æstimationē reliquiarū, incurreret damnum. Sed quādo reliquiæ quę remanserunt penes debitorē, essent suę, nullū incurreret dāmnum, vt teneretur soluere vltra id qđ promiserat: cuius licet sub alia forma iste reliquiæ erant pars, nec potest negari, ꝙ licet sint aliæ res, processerunt tñ ex ista re. i. ex dissolutione ipsi⁹. Nō ob. tex. in l. domū. de cōtrahē. emp. quia ibi nō loquitur de re quæ perijt post obligationē contractā, sed de re quæ non erat in rerū natura tempore obligationis contractæ. Vnde non est mirū, si emptio vnius rei nō extenditur ad aliā. ¶ Pręterea ibi cōceditur repetitio pretij: & ideo nō est æquum, quòd reliquiæ debeantur: vt s. dixi declarando tex. in l. seruus. §. boue. Pro qua conclusione d. m. hic allegat text. in c. ij. de iniurijs & dam. da. libr. vj. q bene facit, licet non loquatur in debitore, sed in eo cuius culpa bos fuit occisus. Vnde virtute præcedentis obligationis nihil poterit deberi, quia nulla præces-

ferat: conclusio tamen est vera, vt dixi per text. in d. §. boue.

SVMMARIVM.

1 ☞Stipulatoris p̄sona magis attēditur in validitate stipulationis, quàm promissoris.

2 Stipulatio non valet quando res indistinctè nō est in cōmercio stipulatoris.

3 Sipulatio non impeditur contrahi per cōmerciū promissoris.

4 Testator si legat vxori ornamenta sua, non intelligitur legare prohibita portari.

5 Res quomodo dicat̄ nō esse in commercio.

6 Iudæum esse, an sit delictum.

7 Iudei filij an possint auferri à parentibus vt baptizentur.

8 Hebrei an sint liberi, & an eorū filij sint in dominio principum.

MVltum interest. Nō valet stipulatio, si res nō est in cōmerciū stipulatoris: valet tamē, licet nō sit in commercio promissoris. Secūda ibi: si stipuler. Tertia ibi: si quis promittat. ¶†Not. primò, φ in validitate stipulationis attēditur magis persona stipulatoris, quàm promissoris: & idem est secūdùm d. m. φ ille qui nō habet fundū seruientē, potest ꝓmittere seruitutē: vt l. hæredes. §. an ea. ver. cōtra. ff. fa. er. & tamē qui nō habet fundum propriū, non potest stipulari seruitutē: vt l. proprium. ff. cōmunia ꝑdio. Sed hic est error: quia non est differentia inter promis. & stip. interit⁹ seruitutis, quę acquirit̄, & obligationē personalē, non em̄ pōt acquirere seruitutē aliquis fundo nō proprio, nec pōt etiā constitui seruitus in fundo alieno, & tamē potest promittere seruitutē, quā non habet fundū: vt declarat gl. & Bal. post eū in l. j. ff. cōmunia prædi. ¶†Secūdò not. φ quādo res non est in cōmercio stipulatoris indistinctè, non valet stipulatio, intellige secundùm d. m. & bene, etiā vt oriat̄ naturalis obligatio: vt l. j. §. si id qđ. in gl. s. de act. & obli. & no. Barto. in l. j. in vlt. col. j. de noua. secūdùm d. m. ¶†Tertiò not. quòd cōmercium ex p̄te promissoris non impedit stipulationē cōtrahi, & idē est in legatis quo ad hoc: vt l. mortuo boue. §. Labeo. de leg. ij. in vltimo respō. Et tene mēti quādā not. doc. Bart. quam posuit in l. temperat. C. de vestibus olo. lib. xj. & in l. j. C. nulli licere. †qui dicit, φ si testator legat ornamēta sua[a] vxori, non intelligit̄ legare ornamenta quæ sunt prohibita portari. Quid autē si illa legent̄ specialiter, vtrū saltē debeatur æstimatio, est distinguēdum, prout distinguitur in l. fideicōmissa. §. si seruo. de le. iij. quod autē legātur scienter, aut ignorāter: & ita tenet Bal. quē d. m. adducit hic super rubrica de cōdic. ob tur. causam. declarās dicta Bar. in l. quāuis. de aur. & ar. le. ¶In glo. in verbo, ꝓmittat. glo. ista videt̄ variare à gl. sequēti super verbo stip. nam hic nō facit differētiā inter contractus & vltimas voluntates: sed in glos. sequenti fit differētia, qa in contractibus non valet stipulatio indistinctè, si res nō sit in cōmercio stipulatoris, & sic nō distinguitur vtrū promissor sciuerit rē esse in commercio, vel nō, sicut distinguit̄ in testatore: & in l. fideicō. §. si seruo. de leg. iij. & hanc opi. sequit̄ hic Iac. de Are. Bar. & Mod. post eū mouetur p̄cipue, & ipse Bar. qa lex loquit̄ simpliciter, nec reperitur districta per aliā l. sicut reperit̄ in vltimis voluntatibus: qa l. mortuo boue. §. Labeo. de le. ij. distinguit̄ per alia iura hic allegata in gl. Præterea secūdùm Imo. est differentia manifesta inter cōtractus & vltimas volūtates[b]† qa in vltimis volūtatib⁹ nihil est qđ possit imputari legatario, cui ignorāti testator legat rē, quæ no est in eius cōmercio, sed in stipulatiōe est, φ possit sibi imputari: qa nō debuit stipulari rē, quæ nō erat in ei⁹ cōmercio. Sed ista ratio nō videt̄ generalis, quia nō habet locū, si stipulator ignorabat rē nō esse ī cōmercio: & forte poterat ꝓbabiliter ignorare exemplū in foresi, qui non p̄sumitur scire l. & statuta loci: vt l. fin. & quod ibi no. de decre. ab or. faci. & quod ibi plene scribit Bar. in l. j. C. de sum. tri. & tamē secūdùm istos nō valeret stipulatio. Sed potest defendi, forte φ est in culpa in hoc φ nō q̄siuit diligēter de cōditione rei, & de qualitate eius cū quo cōtrahit: iuxta l. qui cū alio. j. de reg. iu. & qđ no. Bar. in l. fi. de adul. Ratio tamē Ia. de Arc. videtur generalior, quia plenior fit interpretatio in testamētis, q̄ in contractib⁹: vt l. in testamētis. de re. iur. cōtra hāc tū differētiā facit lex, ꝓprias. cum materia. C. de leg. vbi non potest legari res propria, etiā vt debeat̄ æstimatio, & tamē illa nō est ꝓhibita, vt sit in cōmercio, nisi quo adlegatariū. Sed potest dici, φ res propria nō ꝓhibetur legari, quia non sit in commercio: sed quia obligatio ipsa nō potest habere effectū, & executionē, sicut dixi in l. existimo, in prin. j. eo. Et tene mēti vnū casum sing. ad materiā d. l. existimo, φ res mea pōt mihi legari, quādo est reuocabiliter mea, etiā si nō posit reuocari iure actionis, sed officio iudicis. Casus est sing. & ibi per Moder. in l. nō quocunq;. §. j. de leg. j. quod est addendū ad ea quæ scripsi in l. si rē meā. s. eo. Et sequēdo hanc opi. φ sit differentia inter cōtractus & vltimas volūtates, attēde qa non est verū φ si legatarius est incapax rōne delicti, nō debeat̄ sibi æstimatio, nisi forte, quando lex vltima ꝓcederet, sicut in hæretico: de quo tāgitur hic in gl. Ita videt̄ probari expresse in l. filiusfa. §. si quid alicui. de leg. j. Et miror φ gl. que allegat hic illū tex. ita distinguit. †Et attēde, quia illa res nō videtur esse in cōmercio, q̄ nō potest alienari nō solū simpliciter, sed sine consensu alterius. Vnde dicit Bal. no. in l. j. C. de sacr. san. in vlt. col. φ si res feudalis legatur à vasallo, non debet̄ æstimatio, & tū feudū potest alienari de cōsensu domini. Secūdò debes scire φ aliqua res dicit̄ nō esse in cōmercio, etiā si nō sit in cōmercio respectu vni⁹ p̄sone, licet respectu alterius sit in cōmuni cōmercio, sicut est videre in fundo dotali: nā fundus dotalis nō est in cōmercio, si contrahatur cū vxore: est tū in cōmercio, si cōtrahatur cū marito: & tū si fiat cōtract⁹ cū vxore, nō debet̄ æstimatio, quia nō dicitur esse in cōmercio communiter, secūdùm gl. quam ibi approbat Bar. in hoc casu in l. dotale. in fi. ff. de testa. mi. super quo vide φ ipse idē ponit in l. cū lex. ff. de fideiuss. & quod no. gl. in l. si pluriū. C. de iure do. & quot modis consideret̄ vel cognoscat̄ rem nō esse in commercio cōmuni, vel esse, vide Bal. no. in l. iij. in vlt. col. C. de iure do. vbi dicit inter cætera vnū valde no. videlicet φ quādo res quæ nō potest acquiri per contractum, potest acquiri p̄scriptione, illa nō iudicat̄ nō esse in cōmercio: quod est cōtra gl. & Bar. in loco præalle. Regulariter tamē res super qua prohibet̄ cōtrahi, non acqritur p̄scriptione: fallit tamen in quibusdā casibus: vt no. in l. vbi lex. ff. de vsuca. & in l. alienatiōis. ff. de verbo. sig. Et inquātum Dy. hic opponit de l. cætera. §. si duobus. de leg. j. & de l. si quis inquilinos. & in prin. eo. ti. Adde breuiter, φ prima solu. Dy. videt̄ posse defendi ab impugnatiōe Bar. inquātū Bar. dicit, φ res sacra est ęstimabilis considerata sine illa qualitate: vt l. sancimus. C. de sac. san. eccl. nā ista duo vident̄ valde diuersa, quoniam in §. si duobus. res est æstimabilis, attēta qualitate quę est inseparabilis ab ea. Vn̄ nō videt̄, ex quo qualitas est inseparabilis, φ debeat considerari reiecta ista qualitate, vel sine ipsa. Solutio tū Dy. videt̄ esse contra tex. in l. apud Iul. §. fi. de le. j. vbi ponit̄ exemplū de re legata, quæ est in patrimonio Cæsaris, nec est sacra, vel vsibus publicis dedicata. Vnde constat, φ illa est æstimabilis, & aliq̄n videt̄, vt dicitur ibi in text. Sed φ sit æstimabilis, patet de se. Vnde Bar. posuit aliā solutionē, videlicet φ ideo in §. si duobus. debetur ęstimatio, qa res nō est semp ꝓhibita esse in cōmercio, q̄m & ibi & in l. si quis inquilinos. in prin. res erat in cōmercio vnā cū domo: sed res sacra & religiosa nullo modo est in cōmercio. Contra quā sol. arguit hic do. me. dicēs, φ etiā res sacra vel religiosa potest aliq̄n venire in commercio: verbi gratia, quādo venditur cū vniuersitate: vt l. in modicis. de contrahen. emp. & l. quædā. de acqui. re. do. sicut dicimus de iure patronatus in c. veniēs. extrā de iure patro. Sed ad hoc ipe r̄ndit, φ res de q̄bus loquūtur iura, qa possunt quodāmodo regulariter alienari: sed res sacra vel religiosa nō pōt regulariter alienari aliquo modo: fallit tū si alienet̄ cum vniuersitate, vel alienet̄ in redēptiōe captiuorū. xxij. q. ij. c. aurū. & ☞in iuribus s. alle. pro ista r̄nsione adduco tibi optimū simile. †Nā res dotalis respectu mulieris nō dicit̄ esse in cōmercio, & tū in plurib⁹ casibus contra regulas potest alienari: vt l. mutus. §. manēte. & qđ ibi no. ff. de iu. do. Sed contra istā responsionē multū facit: qa quādo res alienat̄ vnā cum domo vel agro, in iurib⁹ contrarijs nō videt̄ alienari ipsa res, sed domus in qua marmora sunt affixa, sicut illa res non videt̄ præscribi, sed solum domus, in qua continet̄ res: vt l. rerū mixtura. ff. de vsuc. & sic videt̄ φ etiam in dicto iure alienatio trāseat cū vniuersitate, vel saltē fit eadem ratio: qa ipsa res non alienat̄ principaliter, sed in consequētiam: & hoc multū vrget. Sed potest dici, φ in iure prędicto etiā alio casu res illæ possunt alienari. s. si domus esset distincta: vt l. qui res. §. areā. ff. de so. secundùm d. m. & ista est melior solutio, quàm videā ad istud cōtrariū. ¶†In ea. gl. ibi: an ꝓpter sectæ diuersitatē &c. sentit glo. tua satis clare, φ esse Iudæū[c] non sit delictū. Cuius contrariū sentit in l. apud Iul. §. fi. de le. j. doc. concordāt, φ non est proprie delictū, qa non est punibile, q̄m ecclesia tolerat ipsos: vt in c. & si Iudæos. in prī. extrā. de Iu. & l. nullus. C. eo. Dicitur tū delictū, inquātum errāt in fide: & sic quo ad forū cōscientiæ, puniunt̄ tāq̄ nō bene credētes, puniūtur etiā qa nō admittunt̄ ad dignitatem: sicut tangit̄ in l. quoniā. C. de hære. Ad officia autē admittūtur, intellige

a ¶Si testator legat ornamenta sua. Et adde & qđ si legaret lectum mulieri viduæ, an videt̄ legasse cultrā de serico, vide per An. in l. in lege. §. plenū. ff. de vsu & habi. Bar. consi. xviij. incip. clementissimū deū. in iiij. vol. idē Barba. consil. xxxiiij. inci. illud in medium referā. in eo. vol. idē Barba. cōsi. viij. inci. omnipotētem & immortalē deum. in eod. vol. idem Barba. consil. inci. clemētissimū deum. in eod. vol. idem Barba. consi. lxxxviij. inci. illud referā in medium. in iij. vol. & qđ si testator mādat vxorem viduam tractari, vt ab eo tractabatur: an habebit cultram de serico. vide per Bal. in l. j. ad fi. C. de leg.

b ¶Inter cōtractus & vltimas volūtates. Adde Ange. in l. item si ser.

c ¶Quòd esse Iudæū. Adde φ sunt duę gl. cōtrariæ, & ista alia est in l. apud Iu. in §. j. ff. de le. j. dic φ est delictū habito respectu ad ipsum deum, & pœnam æternam, sed non quo ad iudicē vel forū contētiosum, vt late p Lu. Ro. in ista l. & per Marianū Soci. in c. multorū. de Iude.

intellige in quibus nō habet potestatē de publico: vt in c.cū sit.de Iudæis. iūcta l.ſpadonē.§.iam autē.de excu.tu.& hoc eſt verū, qñ exercēdo illa officia nō faceret aliqd,qđ tēderet in ignominiā religiōis nr̄æ:vt ibi dicit̄ in gloſ.Vñ dixit Ang. poſt glo.in auẗ.de iureiu.qđ preſtat̄ ab his,ꝙ nō poſſunt exercere aliqđ officiū, ī quo ex cōſuetudine vel de iure habeāt inuocare nomē Chriſti:& ad materiā vide qđ no.ponit Ioā. An.in c.cōtra Chriſtianos.de hæreti.li.vj.vbi dicit, ꝙ Iudæi dicunt̄ hæretici largo modo, niſi attētent aliquid in opprobrium religionis noſtræ:verbi gratia,ſi faciūt Iudæū baptizatum exbaptizari:tunc em̄ puniunt̄ pœna capitis,ſecūdùm eum. Idē ſi loquēdo cū Chriſtianis dogmatizēt aliquē cōtra fidem noſtrā:quia tūc puniūtur vt hæretici,ſecūdùm gl.no. 7 in cle.j.de vſur.in verbo,hæretico.¶†Sed quærit hic do.m. a nunquid à Iudæis poſſint auferri filij,[a] qui nō ſunt adoleſcētes,vt baptizentur inuitis parētibus:& allegat glo.quę dixit quòd nō.xxviij.q.j.c.Iudæorū filijs.quia cùm ſint in poteſtate parentū,non poſſunt auferri eis inuitis, quādo nō ſunt in ætate,in qua nō poſſint ipſi conſentire: & ꝙ ſint in poteſtate parentū,tenēt doc.iuris ciuilis, quos refert Bald. in l.item in poteſtate.de his qui ſunt ſui vel alie. iur.quē etiā adducit hic do.me.Sed Archi.mouēs iſtā quæſtionē.xlv.di.c.qui ſyncera.tenet cōtrariū,ſi auferunt̄ per ll. & principes, qbus ipſi Hebræi ſunt ſubiecti:quia cùm ſint ſerui ipſorū, poſſent & ipſos & eorū filios vendere ſi vellent,ſicut ſua mancipia. Et conſequēter multofortiꝰ auferre,vt baptizent̄, ꝙ tēdit ad ſalutē animæ ipſorū.Quod autē ſint ſerui,ꝓbat̄ ſecundùm eū xxiij.q.iij.c.diſpa. & in c.ſi Iudęos.extrà,de Iudęis.& in hac opi.reſidet in d.c.qui ſyncera. Do.me.hic relinquit qōnē in deciſam,alle.tū cōtra Archi.tex.in c.deterius.extrà, de deci. &in c.Iudæis.in prin.extrà,de decimis. in quibus videt̄ probari,ꝙ Iudæi poſſunt habere dominiū & poſſeſſionē rerū: ergo nō ſunt ſerui principū:qa ſi eſſent ſerui quicqd acqreret acqrerēt dño: vt l.qđ ſeruus.ff.de acq.poſ.& l.etiā nautis.ff. de acq.re.do.& iſta ps eſt verior. Aduerte tū priusq̄ veniā ad deciſionē,ꝙ per hāc rationē Achi.refert quoſdam tenere.liiij. diſt.c.fraternitatē.ꝙ qa non habet ꝓprietatē,ſed peculiū qđdam, dominus pōt auferre ab eis res ſuas, ipſe autem remittit ad no.in c.qui ſyncera.& ſic videt̄ approbare iſtā opi. Sed quicqd ipſe dicat,veritas eſt in cōtrariū.Pro cuius intellectu debes ſcire,ꝙ hoc verbū,ſeruitꝰ,& ſeruꝰ,capit̄ dupliciẗ.Vno modo pro his qui ſunt in dominio alicuiꝰ, & iſto modo capitur in ti.de ſtip.ſer.& in l.pupillus.§.ſeruorū.ff.de ver.ſig.& in l.ex hoc iure. de iuſti.& iu.& in infinitis alijs locis. Aliqñ capitur ſeruitus & ſeruus reſpectu ſubiectiōis,quā habet ſuperior,quo ad iuriſdictionē:quia quilibet ſubiectus hoc modo appellat̄ ſeruus,ſecūdùm quē modū imperator dicit̄ dñs mundi:vt c.de ꝑcario.ff.ad l.Rhodi.de iactu.& iſto modo capitur verbū,ſeruus.in c.diſpar.& verbū, ſeruitus. in c.ſi Iudæos.ꝙ hoc ſit verū,patet, quia in iure eſt expreſſum ꝙ ipſi ſunt domini rerū ſuarum:vt eſt caſus in c. mulierū. extrà, de Iudæis.& in c. ſicut.ij.rñſo.e.c.vbi prohibent̄ ſpoliari rebus ſuis ſine ordine & poteſtate iudicis,& pondero illū tex.ꝙ ꝓhibitio eſt generalis,ꝙ nullus audeat eos ſpoliare. & ſic ſub generalitate cōprehēduntur etiā principes & reges.Et hanc opi.ꝙ nō poſſint ſpoliari,vel expelli,niſi timeat̄ ſcandalum ab eis, & ꝙ ſint domini rerū ſuarū, tenet In.in c.qđ ſup his. extrà,de voto. cuius dicta ſequit̄ Oldo.in ſuis qōnibus.cxcj. ſeu q.xcj.ita tenet Pe. Anc.in regula,peccatū.de re.iu.in ver. ſed quæro. iuxta mediū repeti.Eandē concluſionē tenet do. Car.in cle.iij.de Iudęis.in vlt.q. & proprie decidit ibi q.de filijs,Hebræorū.Et in hāc inclinat do.Ab. in iſta q.in c.ſicut. 8 extrà,de Iudæis.†Et attēde,quia quæſtio principaliter mota de filijs Hebræorū pendet à ſequēti,vt patet ex dictis Archi.quæ ſuprà retuli: quia ſi ſunt dñi rerum ſuarū, ergo filij eorum non ſunt in dominio regū, ſed ſunt homines liberi, in quos etiā Hebræi habēt ius patriæ poteſtatis, quod habent omnes qui ſubſunt imperio Romano,ſicut ſubſunt etiā Hebræi:vt Inſti.de pa.poteſtate.§.ius autē.quē tex. inducit hic do.m.& bene.Et ad materiā vide qđ ſing.tradit Arch.liiij.d. c.nulla.vbi videt̄ tenere,ꝙ Chriſtianus nihil poteſt relinquere [b] Hebræo ex teſtamēto:alle. tex.xxiiij.q.ij.ca,ſane. el.ij.q b tex.nihil.dicit de hoc.& licet gl. ibi dicat,ꝙ collegio illicito nō poteſt relinqui,ſed ſingulis de collegio ſic,per hoc ſequeretur totū oppoſitū,ſi nō relinquit̄ collegio Hebræorū, ſed alicui eorū, dūmodo nō relinquatur mācipiū Chriſtianū,ꝙ prohibet̄ transferri in Hebræū; vt in c.ij.de Iudæ. cū ſimili. Et adde ꝙ nō ſolum ſunt domini Hebræi rerū ſuarū,ſed etiā poſſint præſcribere contra Chriſtianos:ita not.xvj.q.§. porro.& tenet Arch.xxj.q.iij.c.de rebus.quas quotas alleg.Pet. de Ancha.in dicta regula,peccatum.

SVMMARIVM.

1 ☞Diſpoſitio impoſſibilis vitiat ſtipulationē.
2 Actus factus contra prohibitionē legis non valet.
3 Reſponſio interroganti facta ex interuallo non vitiat contractum,qui conſenſu contrahitur.

SI ſtipuler. Stipulatio facta de re impoſſibili ex natura, vel ex lege,eſt nulla ipſo iure, in cōtractibꝰ q cōtrahunt̄ cōſenſu non requirit̄ ſolēnitas verborū,ſicut in ſtip. Scđa eſt ibi:itē qđ ll.Tertia ibi:quanq̄. Vltima ibi: ſi in locando. 1 ¶†No. primò ſicut īpoſſibilis cōditio vitiat ſtipulationē:vt l.impoſſibili.§.eo.ita & impoſſibilis diſpoſitio vitiat ſtipulationē:& propter hoc iſta lex non reddit̄ ſuperflua, ſecūdùm Bar.¶Secūdò no.ꝙ ſicut impoſſibilis diſpoſitio à natura vi☞tiat ſtipul.ita diſpoſitio impoſſibilis vitiat de iure.¶†Tertiò no. & ſemp tene mēti in ver. veluti à cōtrario ſenſu. ꝙ ſtipulatio per quā mulier extranea ꝓmittit ſe nupturā alteri, valet & tenet.& hoc tenuit glo.in l.ij.ff.de ſpō.& in l.Titia.in prin.j.eo.cōtrarium tenet hic in gl.in verbo,ſororē.ꝙ declaa 2 rabitur in d.gl.quia eſt ſubtilis paſſus.¶†Quartò no. in ver. quęquā.duo multū notabilia,& mēti tenēda. Nā primò hic videt̄ probari,ꝙ ſiue lex habeat ꝑpetuā cauſam prohibitiōis, ſiue nō habeat cauſam perpetuā, ſemp actus factus contra legis ꝓhibitionē nō valet:& hoc tenet Bar.p iſtā legē in l.nō dubiū.ver.nono opponit̄.C.de leg.Contrariū tenet in diſpu. ſua,quæ incipit,ſtatuto cauet ꝙ fœnerator &c.per tex.in c. j.de excep.lib.vj.vbi dicit̄,ꝙ licet iudici prohibeat̄ audire ex communicatū,valet tū proceſſus,ſi nō apponat̄,& ſi iudex ex b officio nō repellat, & hāc concluſionē firmat gloſ.in cle.j.de iure patr.iuxta fi.dū rñdet ad l.nō dubium.C. de leg.alleg.ea quę habent̄ in c.tua.de ſpō.duorū.Vñ canō ad tollendā hāc dubitationē,& in decretis,& etiā in canonibus,apponūt decrētū irritās, ſi cōtra factū fuerit:de quo in c.ſi ſoli.de cōceſ. præben.lib.vj.& illā gl. approbat Pe.in regula,ea q̄ fiunt.in prima oppoſitione.de reg.iur.Sed quicqd ipſi dicant, hoc eſt falſum,&contra iſtam legē,& contra l.j.§.ſi filius. de leg.iij. vbi teſtamētū factū poſt arrogationē vel codicil.nō confirmatur ceſſante impedimēto dato,niſi ſupueniat noua voluntas approbatoria.Sed potiſsime hoc eſt cōtra deciſionē iuriſconſulti hic,& licet in matrimonio illa diſtinctio ſit vera ꝓpter virtutē & reuerētiā ſacramēti,nō eſt trahēda ad cōſequētiam.Non ob.tex.in c.j.de excep.lib.vj.qa denegatio audientiæ,q̄ fit excōmunicato ex ſui natura,non importat actū eſſe nullū ipſo iure,ſed ita demū,ſi excipiat̄,vel ſi iudex loco excipientis repellat cū hoc pōt.Super quo vide Bar.in l.cùm lex. in fi.ff.de fideiuſ.& qđ ipſe ponit in l.nā & poſtea.in prin.de iureiur.licet cōtra tex.noſtrū oppo.d.m. fortiter de l.ſi quis poſthumꝰ.§.fi.ff.de lib.& poſth.vbi ꝓbat̄,ꝙ ſi inſtituo poſthumū naſciturū ex ſorore mea adoptiua,inſtitutio nō eſt turpis:quia videtur facta in eum caſum,in quo poterit eſſe matrimonium,ſ.cùm adoptio fuerit diſſoluta: ergo ſimiliter in tex.noſtro:nā ſoror adoptiua quæ ꝓmittit ſe nupturā in futurū, videt̄ ꝓmittere ſubaudita cōditi.ſ.cū adoptio fuerit diſſoluta.D.m.dicit eſſe cogitādū,&recte,quia cōtrariū vrget. Tu autē potes ſoluere,ꝙ ibi loquit̄ in vltimis voluntatibus, in qbus hoc eſt regulare,ꝙ quādo diſpoſitio,puta prout verba ſignificāt,nō pōt eſſe vtilis eo modo,ſubaudit̄ conditio in caſu,quo ſit poſſibilis & vtilis,dūmodo verba expreſſa non repugnēt:vt l.fideicōmiſſa.§.ſi filio.ff.de le.iij.& l.epiſtola.§. fi.ff.ad Treb.& plene per Bart.& ibi ſcripſi in l.cùm filij. de leg.j.Sed in ſtipulationibus,quæ ſunt ſtricti iuris,licet improprientur verba aliqñ,vt valeat ſtipulatio iſta.§. hoc quoq̄.j. eo.cū multis alijs,non tū ſubaudit̄ id qđ verba nullo modo continēt:ita probat̄ ſingulariter hic,& bene facit tex.in l.ſi rē meā. & qđ ibi dixi.ſ.eod.Et addas hoc ad dicta doctorū in l. 3 ſi quis poſt.§.fi.¶†Vltimò no.in ver.ſi in locādo.ſecundùm vnum intellectū.ꝙ rñſio facta interrogāti ex interuallo non vitiat cōtractū,qui cōtrahitur cōſenſu:intellige ſecūdùm Ba. hic, etiā ſi ptes agerēt facere ſtipulationē:qa hoc videtur agere,quatenus ſtipulatio poſſit valere. Si autē nō pōt valere,nō vident̄ receſſiſſe à forma cōtractus, qui cōtrahit̄ cōſenſu,niſi expreſſe dicāt,ꝙ nō volūt aliter valere,niſi per ſtipulationē, ſecūdùm Bar,h,& in l.j.§.ſi qs ita .ſ.eo.& probat̄ in l.ſi ita ſtipulatus,§.Chryſogon.j.eo,& l.ſi ſtipuler. & l.ſeq.j.de noua. & l.certi cōdictio,j.§.qm̄.ff.ſi cer.pe,de quo vide qđ dixi in d.§.ſi quis ita, poteſt etiā intelligi iſte tex.aliter quàm dicāt doc.ꝙ intelligamus hāc eſſe ſentētiam, videlicet ꝙ cōtractus locationis & emptionis valeat, etiā ſi nō ꝑcedat interrogatio alterius ptis:verbi gratia, ſi venditor dicat,volo tibi vēdere

a ¶Nunqd à Iudęis poſſint auferri filij. Adde Archid.in c. de Iudę.xlv. diſt. Io.And.in c.ſicut de Iudęis.Do.ī cle. j.eo.ti.Sāctus Tho. ſecūda ſcđæ.q.iiꝛ.

b ¶Quòd Chriſtianꝰ nihil poteſt relinquere. Adde Lācelotū Deciū in rub. ff.de iuſti.& iur.Soci.cōſil.lxx.inci. in præſenti conſultatiōe.in vl. col. ver. poſtremo hæc concluſio.in primo volumine.

hanc rem pro c. seu vendo tibi hanc rē pro c, nā si emptor dicit, sum cōtentus, valet cōtractꝰ, licet hic nulla p̄cesserit interrogatio facta emptori, vtrū vellet emere, vel nō. Glo. etiā sentit, ꝙ possit intelligi tex. noster, quādo vna partiū fuit interrogata verbis, sed non fuit r̄nsum per verba, sed nutu, seu per aliqđ signū significans cōsensum. & istud etiā saluari potest. ¶ In gl. in verbo, si sororē, ibi: respōdet no. An. hic referēdo Ray. dicit, ꝙ ista stipulatio valebit, vt sponsalia de futuro, qđ est indubitatū: quia promissio in futurū de accipiēdo aliquā licet sit facta per stipulationē, nō cōtinet nisi spōsalia de futuro: vt l. ij. ff. de spō. & in c. ex pte. s̄. eo. Sed dubitatio est, vtrū non obstāte stipulatione absolutè ps possit pœnitere: & nō est dubiū, ꝙ de iure ciuili admittit̄ pœnitētia, quo ad hoc vt non cogat̄ p̄cise nubere sponso: vt est casus in l. j. C. de spon. Sed dubiū remanet, nunqd ille qui promisit per stipulationē, teneat̄ ad ĩteresse, si nō obseruat ꝓmissa. Super quo sunt gl. contrariæ, & cōiter approbat̄ gl. hic posita, ꝙ etiā ad interesse non possit agi: & hāc tenet Bar. & Mod. in l. Titia. in prin. j. eo. & hāc ego sum secutꝰ per ratiōes eorū. Quibus addo, ꝙ ꝓ opi. eorū facit tex. in l. in potestate. in prin. ff. de spō. vbi probatur, ꝙ si sponsalia sunt facta per filiā, pater pōt renūciare istis sponsalibꝰ. Sed hoc esset falsum, si cōmitteret̄ stipulatio ad interesse: qa persona patris, quo ad obligādum filiū ad interesse, nō esset sufficiēs, nec posset filio p̄iudicare, iuxta regulam in l. fi. §. pupillus. j. eo. vbi ꝓbat̄, ꝙ ex facto patris filius non potest obligari: vt l. j. per totū. C. ne filius pro patre. Ergo datur intelligi per illā legē, ꝙ nulla obligatio cōmittit̄ ad interesse. Confirmat̄ ista cōclusio, quia ego video ꝙ q̄n alicui actui debet pareri metu pœnę, sicut est in cōpromisso ex sententia arbitri, tantū valet stipulatio quæ pōt cōmitti ad interesse, quantū pœnæ adiectio. Casus est no. in l. diē ꝓferre. §. fi. ff. de arbi. & pariformiter p̄sumitur qs esse periturus, ergo similiter ecōtra, q̄n non valet adiectio pœnæ, quia est pręsumptio, ꝙ propter pœnā aliqs faceret, ꝙ aliàs non esset facturus eodē modo, non valeret stipulatio quæ cōmitteret̄ ad interesse. Sed quomodo respondet ad tex. nostrū, quia à cōtrario sensu videt̄ velle cōtrariū, gl. r̄ndet ꝙ à cōtrario sensu ista litera significat, ꝙ stipulatio valet ipso iure, obstat t̄n exceptio ꝑ rationes pręd ictas. Sed ista respōsio nō est bona, cū reuerētia. qa Bar. & oēs in l. Titia. in prin. j. eo. dicūt, ꝙ stipulatio pœnalis adiecta spōsalibus est nulla ipso iure, ꝓ qbus est casus, quem ibi adduxi in l. fi. in fi. in ver. nullas vires. C. de spō. Sicut ergo stipulatio pœnalis est nulla ipso iure, ita & stipulatio quę cōmitteret̄ ad interesse per eādem rationē. V̄n non potest esse inter istas duas stipulatiōes: bona ratio differētiæ est, ꝙ vna sit nulla ipso iure, altera ope exceptionis. Dic ergo tu, & melius, ꝙ stipulatio interposita super spōsalibꝰ obligat ad interesse, quādo promissor cōtrafacit stipulationi, faciēdo secunda spōsalia priusq̄ renūciet primis: sed si prius renūciat primis, nō cōmittit̄ stipulatio: & idē possemꝰ dicere q̄n esset apposita stipulatio pœnalis: quia si in primo casu lex imponit pœnā grauiorē ipso iure, pœnā dico infamiæ secundùm Cy. in l. j. C. de spō. & est casus in l. j. in fi. ff. de his q not. infa. Eadem ratione p̄mittitur, ꝙ possit agi ad pœnā ciuilē, vel ad interesse. Quòd ergo dicit̄ in l. fi. in fi. C. de spō. ꝙ nullas vires habet stipulatio pœnalis, intelliget̄. s. q̄n est renūciatū sponsalibus: secus si nō sit renūciatū, & contrahantur scđa sponsalia: quia tamē ille tex. multū generaliter loqtur, adhuc est cogitandū aliquid super ista solutione. Et posset dici sustinēdo gl. nostrā, ꝙ quādo stipulatio pœnalis interponit̄, tūc sit nulla ipso iure. Sed quādo esset interposita stipulatio sine pœna, tunc valeat, sed obstet exceptio: & sic bene colliget̄ ar. à contrario sensu, & possumus tenere simpliciter opi. cōmunē, ꝙ nunq̄ stipulatio cōmittat̄ ad ĩteresse. & licet imponat̄ pœna à lege illi qui cōtrahit duo spōsalia, nō sequit̄, ergo pōt apponi stipulatio ad interesse, vel pœnā: quia ne impediatur libertas matrimonij, debemus esse contenti pœnis legalibus: vt l. si ita, & ibi dixi. s̄. eo. No. tamen gl. tuā in fi. per quā colligit̄, ꝙ lex nō dicit̄ esse superflua, q̄n id qđ prius erat inutile ope exceptionis, postea reddit̄ nullū ipso iure: quia licet ista sint similia, nō tamē sunt per omnia idē, vt patet in l. si dari. & ibi dixi. s̄. eo. Tāgit etiā hic An. & Mo. posteū, q̄n ꝓhibitis nuptijs videātur ꝓhibita spōsalia: de quo dic vt hic per eos, & statim dicā in voce duo verba. ¶ In glo. in verbo, in locādo, ibi: incōtinēti do. Ioā. declarādo istā gl. dicit, ꝙ altero postea consentiēte, & r̄ndente, ex interuallo: tūc pficiet̄ emptio vel locatio, quādo ille qui priꝰ interrogauit, iterū cōsentit, vel saltem nō cōtradicit: ar. l. si filius. ff. ad Mace. p̄sumetur em̄ ex taciturnitate cōsensus hic ꝓpter volūtatē præcedētis, quæ p̄sumitur durare: vt in l. cùm hic status. de do. inter virū & vxo. Vbi autē ille qui prius interrogauit, postea altero cōsentiēte ex interuallo cōtradiceret, secus esset secūdùm eū, nisi primò ille qui interrogauit dedisset terminū ad deliberādū: tūc em̄ indistinctè ex interuallo alter posset cōsentire, secūdùm do. Io. qđ vltimū dictū nō sequit̄ hic do. m. sed simplicit̄ dicit, ꝙ ex quo cōtractꝰ est impfectꝰ, semp posset ille q interrogauit pœnitere p l. cōtractꝰ. C. de fide inst. Sed intētio d. Ioā. forte fuit, ꝙ ex quo datꝰ est terminꝰ ad deliberādū alteri pti, p hoc ille q dedit terminū videat̄ ꝓmittere interea alteri nō vēdere, & vendere illi cui assignat terminū, si cōsenserit in contractu: & sic si nō vendit teneat̄ sibi ad interesse. † ꝙ promissio de vendēdo cōtinet factū, secūdùm gl. in l. certi condictio. in prin. si cer. pe. & per Bar. in l. cùm vsusfructꝰ. de vsufru. lega. Sed ista dicta nō placēt, qa dato ꝙ ista assignatio termini importaret hoc, qđ t̄n iure nō ꝓbatur, t̄n ex hac assignatiōe resultaret pactū nudū tantū, ex quo nō posset agi: & probabiliter forte posset dici, ꝙ ille qui dat terminū ad deliberādū, tacitè videat̄ promittere, ꝙ expectabit illum vsq̄ ad tempus, & quòd interea non mutabit propositum: sicut dicimus in termino assignato à iudice in l. siue pars. C. de dila.

SVMMARIVM.

1. Dicta in tractatu nō vidētur repetita in cōtractu, q̄n p̄cedit tractatus, in quo concluditur quòd cōtractus fieri debeat certo modo.
2. Cōtractus valet si dolꝰ ĩcidat in cōtractꝰ, sed obstat exceptio.
3. Exceptio doli ex eadem causa inducta est ex qua actio doli.
4. Emptionis contractus qui præcessit, quamuis reuocabilis sit, stipulatio tamen est irreuocabilis.
5. Transactio cōparat̄ iuramēto & sñiæ. & vide in numero 6.
7. Differentia an sit inter arbitratorem electum super lite, & procuratorem constitutum ad contractus.
8. Arbitramentum non dicitur esse propriè transactio.
9. Error quando præsumatur in facto.
10. Geminatio plerunq̄ operatur aliquid.
11. Relatio refert substātiam, & qualitatē eius ad qđ se refert.
12. Dolus futurus per pactum tolli non potest.

SI quis cum aliter. Siue dolus incidat in cōtractu: siue deceptio sit facta re ipsa agēti, pōt opponi doli exceptio. Scđa est ibi: idē est. ¶ † No. primò ibi: cùm aliter cōuenisset & c. ꝙ si p̄cedit tractatus, in quo cōcluditur, ꝙ contractus debeat fieri certo modo, dicta in tractatu non vidētur repetita in cōtractu: ꝙ videt̄ cōtra ea quæ habētur in l. Titia. §. idē r̄ndit. j. eo. & ibi plene. & hūc tex. inducit hic Bal. ad notabilē q. de cōtractu simulato, super qua scribemus in fi. huius cōmenti. ¶ † Secūdò no. ibi: qdam subtilitate iuris obstrictus &c. ꝙ q̄n dolus incidat in cōtractu, contractꝰ valet, sed obstat exceptio. & pondera, ꝙ valet de subtilitate iuris, & sic ex isto tex. no. posset inferri, ꝙ vbicunq̄ aliqd posset ꝓcedere, nō attenta iuris subtilitate, sed ęquitate dūtaxat, sicut cōiter fit per statuta in curia mercatorū, isto casu ex cōtractu in quo interuenit deceptio, nō competeret actio ipso iure. Hoc t̄n dixi argumētando: nō tamē determino pro nūc, & est addendū ad ea quæ scribit Bal. in l. si pro ea. C. manda. Vbi autē dolus daret causam cōtractui, [a] tūc distinguit̄ inter contractꝰ bonæ fidei, & stricti iuris, ꝙ cōtractꝰ bonę fidei est nullus ipso iure: sed cōtractus stricti iuris valet, sed rescindit̄ per actionē de dolo. l. elegāter. in princip. & ibi per Bar. s̄. de dolo. & aliquid etiā tangit hic. ¶ † Vltimò no. idē est, ꝙ quādo in cōtractu nō intercidit dolus verus, sed deceptio re ipsa propter errorē ꝓmittētis, seu se obligātis, obstet exceptio doli agenti: quia dolo facit petere id qđ nō debet. Et per hāc rationem dixit Bar. solēniter in quodā consi. suo, ꝙ si notarius scribat in instrumēto, & renūciauit exceptioni doli &c. ꝙ ista renunciatio non valet, quia renūciat dolo futuro: quod esset committēdum, quia petit̄ plus debito, & dolo futuro renunciari non potest. l. si vnus. §. illud nulla. ff. de pac. Sed hic in fi. commenti tenuit cōtrarium, de cuius veritate dicemus in expeditione materię ¶ In gl. super verbo, dolum. ibi: vel ꝙ stipulatio fuerit interposita causa donādi, & cùm quis vellet donare c. promiserint vnam rem pro illis c. quæ valebat vltra dimidiam iusti pretij. vel potest intelligi, ꝙ stipulatio ista fuerit interposita super emptione & venditione, in qua venditione fuit deceptio vltra dimidiā iusti pretij. & non est dubium ꝙ vtroq̄ casu cōpetit exceptio, vt hic dicit̄. Sed relinquitur magna dubitatio, vtrū si ille cui cōpetit exceptio doli soluat, cōpetat sibi actio ad repetēdum. Super quo bene dixit hic, ꝙ cōpetit actio de dolo: quod posset esse verū non in q. quā ponit de deceptore ipso, sed in primo responso istius legis,

[a] ¶ Vbi autē dolus daret causā contractui. Adde ꝙ dolus de iur. cano. dans cām cuilibet contractui, etiā stricti iuris reddit contractum ipso iure nullum: secūdùm Bal. notabiliter in cap. vnico, ad fi. de plus pet. Et dolus dans causam contractui bonæ fidei impeditur tit. secūdùm An. in l. si fraude. C. de p̄script. longi temporis, itē dolus dans causam cōtractui bonæ fidei reddit illum ipso iure nullum, secūdùm Ang. in l. aduersus fratrem. in prin. C. de exce. seu p̄scrip.

legis, videlicet quādo promittēs fuisset decept⁹ per dolum stipulatoris: & ita loquitur tex. in l. si id qđ aurū. s. eo. in fi. Sed quādo non fuisset deceptus, nisi re ipsa, illa lex nihil facit: vt dicunt Moder. & bene. Vnde Ang. hic sequēdo dicta Pet. dixit simpliciter, ꝙ tunc nullum cōpetit remediū in actione stricti iuris, licet Bar. dixerit vltimo loco, ꝙ cōpetit cōdictio indebiti per legē, qui exceptionē. §. si pars. ff. de cōdi. inde. & per legem, domos. in fi. de leg. j. nā hoc non videtur verum: quia in casu nostro ille qui soluit est tutus exceptione odiosa: ergo soluēs non repetit: vt l. qui exceptionē. in prin. s. alleg. sed in §. si pars. & in l. domos. competebat retentio propter expensas, quæ fundant̃ in equitate, & est fauorabilis. Sed ad ista dicta Ang. respondet Bar. eleganter, de quo ipse non meminit, quē etiā adducūt hic Mod. in l. ij. C. de rescin. ven. dicit enim, quòd aliquādo exceptio doli competit ꝑpter dolū, qui incidit in cōtractum: sicut in primo casu legis nostræ: & tunc exceptio doli est odiosa: & ideo soluens non repeteret per cōditionē indebiti, ageret tamē actione de dolo, vt s. declaraui. in prin. q. Aliquādo exceptio doli non oritur ex illo capite, sed quia creditor cui obstabat aliqua exceptio, vel cui nō competebat actio ipso iure, agit & petit id qđ non debetur saltem in effectu: & tūc ista exceptio nō dicit̃ odiosa. Et ideo in q. nostra, quādo qs esset deceptus re ipsa soluens per errorem iuris, vel per errorem facti supinū repeteret: alleg. tex. secūdum intellectum gl. qui cōmuniter approbatur in l. qui se debere. s. de condi. ob causam. & hoc tangit glos. j. in l. q exceptionē. in prin. de cōdi. inde. Sed cōtra prædictā distinctionē ipse opponit de lege ij. & qđ ibi no. C. quod me. cau. vbi exceptio doli orit̃ ex dolo cōmisso in ipso contractu, & tamen soluenti conceditur repetitio, si fuit facta solutio per errorem iuris: & sic videtur, ꝙ semper tutus exceptione doli soluēdo repetat, secūdùm Bar. & cōmuniter docto. in d. l. ij. Quæ dicta D. Io. hic videtur exponere dupliciter. Primò ꝙ doctores vbi velint exceptionē doli, & metus nō esse simpliciter odiosam, etiam cùm oritur ex dolo incidente cōtractui, sed mixtā ex odio & fauore: qa prodest excipiēti cōtra dolosum: quę expositio vel intellect⁹ sibi nō placet, quia secūdùm hoc possemus similiter dicere, ꝙ exceptio Macedoniani nō est odiosa, quia etiā filiosa. excipiēti prodest, sicut ecōtra nocet petenti. Sed vt j. videbis, ipse nō bene cepit mentē doctorū: vnde exponit alio modo, dicēs Bart. sensisse in d. l. ij. ꝙ tutus exceptione odiosa soluēs non repetit, quādo agit de lucro captādo: sicut videmus in filiosa. qui lucratur repellēdo creditorē: secus si agatur de dāmno vitādo: sicut est in exemplo quæstionis nostræ, & in l. ij. C. qđ me. cau. quia tūc nō distinguendo vtrū dolus sit cōmissus in cōtractu, vel potius cōmittat̃ in petēdo plus debito, semper concederet̃ repetitio, quia nō est par eadēq; ratio &c. vt l. fi. C. de codicil. ¶ Nec obstat, si dicatur ꝙ licet in l. qui exceptionem. ponatur exemplum in Macedoniano, nihilominus illud respōsum non debet restringere generale dictū præcedēs: vt l. j. §. qđ vulgo. ff. de vi & vi ar. nam ad hoc ipse respondet, quòd non restringit dictum pręcedens, in quo est eadem ratio: sed restringit dictū præcedens in casu, in quo non esset eadem ratio: arg. eorum quæ habentur in glos. in l. illud. C. de sac. san. eccle. vbi ꝑ dictionē taxatiuā nō excludunt̃ casus similes, sed dissimiles sic. Sed ista similitudo est multū à longe: quia ibi ponitur dictio taxatiua, cuius natura est excludere: vt in l. iij. §. cū Titio. ff. de adi. leg. Sed in l. qui exceptionē. ponit̃ exemplum cuius natura nō est excludere, seu limitare dispositionē generalē. Ipse tñ finaliter inclinat in hāc sententiam, licet dicat glo. tenere contrariū in l. qui exceptionē. dū alle. l. ij. C. qđ me. cau. & hanc opini. sequitur d. m. dicēs esse distinguēdū, vt modo dixi, vtrū tutus exceptione odiosa tractet de lucro captando, vel de damno vitādo, mouet̃ per l. q se debere. in prin. quę simpliciter loquitur de doli exceptione, & restringere eam ad casum, qñ doli exceptio opponitur, ex eo ꝙ quis petit quod nō debet̃, est diuinare. Præterea adducit tex. in l. si nō sortem. §. indebitū. s. de cōdic. inde. quæ lex simpliciter dicit, ꝙ tutus exceptione perpetua soluēdo repetit. Confirmat hoc ratione: quia exceptio doli nō est inducta simpliciter in odiū dolosi, sed etiam in fauorem decepti, ne cū sua iactura alius locupletet̃: & hoc videtur probari in l. j. in prin. ff. de dolo. in versi. vel sua simplicitate &c. ¶ Tu autē aduerte in ista materia: quia ꝙ exceptio doli sit fauorabilis aliquo casu, & sit inducta, æquè principaliter in fauorem decepti, sicut in odium decipientis, hoc videtur falsum, & cōtra tex. in l. j. in fi. ff. de doli excep. & in l. ij. in prin. e. ti. dicit̃ em̄ in l. j. in fin. ꝙ exceptio doli est inducta, ne quis ex proprio delicto vel dolo lucret̃. & sic patet, ꝙ solum in 3 odium decipiētis quādocunq; dolo faciat. † Idem probat̃ in d. l. ij. in prī. vbi dicitur, ꝙ exceptio doli est inducta ex eadem causa, ex qua inducta est actio doli. Sed causa ex qua inducitur actio doli, est odiū dolosi. Vñ ista actio doli dicit̃ esse odiosa, secūdùm Bar. in l. elegāter. in princ. ff. de dolo. in illo ar. vtrū appellatione actionis veniat exceptio. & satis ꝓbat̃ in l. item exigi. ff. eo. est em̄ actio quæ oritur ex crimine, vt ibi dicitur, & colligitur ex l. fi. C. e. vbi patet, ꝙ quia actio est odiosa, currit ꝑscriptio ignoranti, & nō ꝑpetuat̃ actio per cōtestationē cōtra regulas iuris. Et ꝙ illud sit verissimū, probat̃ in l. plane. & qđ ibi ponit Bar. no. & in l. milites codicil. §. veteranis. de test. mili. vbi dicit̃, ꝙ exceptio doli fundat̃ sup æquitate, quę consideratur ex persona agentis, qui repellit̃. Vnde licet nulla sit æquitas ex ꝑte excipientis, nihilominus cōpetit talis exceptio. & ex hoc patet, ꝙ exceptio doli simpliciter inducitur in odium agentis, quia in ea inducēda solū considerat̃ æquitas ex ꝑte eius: & sic videtur ꝙ distinctio Bar. & glo. in l. qui se debere. & in l. ij. de rescin. ven. nō sit vera. nā articulus remanet satis dubius, & prima facie si exceptio doli est odiosa, vt est probatū, videt̃ ꝙ nullo casu cōpetat repetitio secūdùm regulā positam in l. qui exceptionē. & pondera, quia ratio decidendi in d. tex. est odiū exceptionis cōpetētis, ne quis locuplet̃ indebite cum iactura alterius. Odiū autē ex ꝑte exceptiōis est ratio vniformis & naturalis, siue agatur de lucro captādo, siue de dāno vitādo. Vnde semper videtur dicendū ꝙ impediat̃ repetitio. Non ob. tex. in l. qui se debere. qa potest intelligi, ꝙ ibi solutio fuit facta per errorē facti, sicut dicitur in l. fi. C. ad Mace. Vel verius sine aliqua restrictione dico, ꝙ aliquādo doli exceptio concurrit cū alia exceptione, ꝙ fieri potest: vt l. ij. §. & generaliter. ff. de doli exceptio. & tūc licet doli exceptio sit odiosa in se, tñ assumit naturam exceptionis fauorabilis, quādo cōmittatur, sicut stipulatio, quæ est stricti iuris, assumit materiā bonæ fidei, quādo interponit̃ sup cōtractu bonę fidei: vt l. si stipuler. ff. de vsur. & l. si legati serui nomine. de lega. j. & ideo tunc cōceditur repetitio. & ita loquit̃ tex. in l. qui se debere. dicitur em̄ in prin. literę, ꝙ q se debere putabat, cùm nō deberet, soluit &c. Vnde patet, ꝙ si nō erat debitor, cōpetebat sibi exceptio alia quàm exceptio doli, quæ vocat̃ exceptio intentionis, & facti. vel si erat debitor ipso iure, & obstat alia exceptio, omnino doli exceptio cōcurrebat cum alia exceptiōe, sed vbi exceptio doli cōpeteret sola in subsidiū, quia alia non cōpetebat: vt in l. rescriptū. §. fi. & l. seq. ff. de pac. & in l. natura. tūc quia nō habet cōcomitātiam, exceptio fauorabilis erit simpliciter odiosa, & nō cōpetet repetitio. Pro ista cōclusione videt̃ esse casus singu. in l. militis codicillis. §. veteranus. in fi. ff. de testa. mili. vbi tutus exceptione doli, quæ causat̃ ex eo ꝙ quis petit, quod nō debet̃, soluens nō repetit. Sed ad illū tex. respōdetur, ꝙ illud ideo est, quia eadem æquitas quæ repellebat exceptiōe doli petētem, est in eo qui vult repetere vt repellat̃: quia neq; legatarius, nec hæres habebāt volūtatem defuncti. Secūdò pro ista cōclusione facit gl. no. in l. & hæredi. §. j. ff. de pac. vbi patet, ꝙ exceptio doli, quę subrogat̃ in subsidiū loco exceptionis pacti, nō sapit naturam ipsius, quæ est realis, licet pactū esset personale. Sed quia Bar. reprehendit ibi illā glo. secūdùm Guil. & etiā glo. not. loquit̃ proprie in casu nostro, dic vt ibi ꝑ Bar. Ista tñ distinctio quā s. feci, videt̃ verissima per s. dicta. Et adde ad istā materiā qđ Pe. quē refert Bal. in l. cū quis. in fin. C. de iur. & fact. igno. tenet, ꝙ tūc exceptio odiosa impediat repetitionē soluti, quādo causatur de iure speciali, sicut exceptio Macedoniani: sec⁹ si de iure cōi, sicut est exceptio doli. Sed hoc dictū non placet, tum quia lex, exceptionē, generaliter loquit̃ de exceptiōe odiosa, licet ĩ specie ponat exemplum Macedoniani: tū quia ego video, ꝙ exceptio ꝑscriptionis quę est odiosa impedit repetitionē soluti, qñ soluit per errorē iuris, secundùm Bar. qui ita tenet in l. fi. in prin. ff. rē ra. ha. & tamen illa nō cōpetit de iure speciali. Secūdò debes scire, ꝙ nō solū si tutus exceptione odiosa soluit trāsferendo dominiū nō potest repetere, sed etiā si det pignus, vel tenutā creditori suo, non pōt illud retractare, secundùm glos. singu. quā ibi approbat Barto. in l. j. §. hæc verba. ff. ne vis fiat ei. Tertiò debes scire, ꝙ gl. no. in l. legitima. ff. de pac. dixit † ꝙ exceptio Macedoniani obstat agenti nō solū ex dispositione legis, sed etiā ex vi taciti pacti. qđ. Bal. & An. ibi dicūt esse falsum, si simpliciter ĩtelligat̃: quia sic esset exceptio fauorabilis, contra l. qui exceptionē. ꝑallegatā. Vnde intelligunt illam glo. verum dicere, qñ illi cui cōpetebat exceptio odiosa fuit factum pactū de nō petēdo. & sic volūt expresse, ꝙ quādo ista exceptio Macedoniani cōcurreret cū exceptione pacti, per cohærentiā efficeret̃ fauorabilis. Et aduerte, quia licet Bal. in l. cùm quis. C. de iur. & fac. ign. alleg. Bar. distinguere in exceptione ꝑscriptionis inter soluētem per errorem facti, & per errorem iuris, hic tñ non dicit Bar. imo in l. fi. ff. rē ra. ha. expresse tenet, ꝙ tutus exceptione præscriptionis xxx. vel xl. annorum soluens repetat, nec tñ est hoc cōtra distinctionē s. per me positam, quia illa loquitur, quādo nō est sublata per exceptionē aliqua obligatio s. neq; ciuilis, neq; naturalis, sed simpliciter obstat exceptio, sicut declarat Bar. in d. l. cū quis. in l. Iul. de condi. inde. Sed per ꝑscriptionē tollitur ciuilis obligatio ipso iure, vnde nō est mirū si soluenti conceditur repetitio. Item aduerte intellectum l. ij. C. qđ me. cau. nam doc. communiter ibi intelligunt illā l. ꝙ solutio fuerit facta à sciente: & ideo nō cōceditur repetitio. Vbi autē esset facta ab ignorāte ius, tunc secūdùm eos concederet̃ repetitio, quia illa exceptio nō est mere odiosa, sed est odiosa ex ꝑte inferētis metū, & fauorabilis ex ꝑte passi metū. Sed cōtra hāc solutionem facit, quia quādo fauor & odiū cōcernūnt circa vnū effectū inseparabilē: tūc attēdit̃ id qđ nocet, & nō id qđ ꝓdest: vt l. si vir. s. ꝓ donato. Nā qñ fauor ex ꝑte vnius, & odiū ex ꝑte alterius respicerēt diuersos effectus, tunc seruatur distinctio quæ ponitur in l. sed si hac. §. fi. ff. de in ius voc. & per Bal. in l. venia. C. eo. Sed potest dici, ꝙ in l. ij. ideo fauor magis attenditur contra regulam prędictam, ne aliàs sequatur absurdum, ꝙ melioris sit conditionis delinquens, quàm non delinquēs: vt ibi dicunt docto. & no. limitatio. ad ea quæ ponuntur in d. l. si vir. Item attende, quia tex. in d. l. qui se debere. nō dicit id quod ego s. dixeram expresse, quòd debitor nihil debeat. Sed tamen gloss. & docto. ita ibi intelligunt, & satis colligitur ex ver. sequen. dum dicit, sed si sciebat se non debere. qui aduersatur ad primum responsum, & ponit eosdem termi-

nos,quo ad factum,ſed ſolum diuerſificat igno-
rantiam à ſcientia.Nec tamẽ credas,ſicut credidit
Imo.ꝙ Bar.in d,l,ij,ſentiat idẽ eſſe in exceptio-
ne dotali, ꝙ ſit fauorabilis & odioſa reſpectu di
uerſarum perſonarũ;quia hoc nõ dicit Barto,nec
eſt dicẽdum per ea quæ ſ̃,dixi; & poteſt eſſe ra-
tio diuerſitatis,quia in paſſo metum manifeſtius
apparet,ꝙ deficit volũtas ſe obligantis, quàm in
eo qui eſt deceptus per dolũ.¶Secũdò principa-
liter adde, inquatum Bar.hic dicit,ꝙ ſi ſtipulatio
fuit interpoſita ſuper emptione, & venditione,
vel alio cõtractu,qui cõſenſu cõtrahitur,ꝙ in du
bio nõ fit nouatio, per l,duo ſocietatẽ,in prin.ſ̃,
pro ſocio,& etiã ratione, quia ex quo ſtipulatio
continet tantũdem quantũ cõtractus bonę fidei,
non fit nouatio,niſi expreſſe agat̃,per l.fin.C.de
noua.nã hoc dictũ ipſe declarat diſtinguẽdo per
fectius in l,ſingularia.ff,ſi certũ pe.vbi eſt viden
dum,vbi idẽ firmat.Pro qua cõcluſione adducit
Pau,de Caſt.tex.in l,ſi diuortio,ſ̃.e. quẽ ipſe idẽ
ponderat ad hoc,de quo dic vt ibi dixi poſt eum,
Et ex illa cõcluſione eſt text.in l, ratio.§.j.ſ̃. de
actio,emp.loquitur tamẽ ibi quãdo ſtipulatio cõ
tinebat aliquid minus ipſa vẽditione, quo caſu
non eſt dubiũ,ꝙ nõ fit nouatio.Sed quãdo conti
neret tantũdem,videt̃ eſſe aliqua differẽtia, vtrũ
ſtipulatio ĩterponat̃ ex interuallo,vel incõtinẽti;
nam ſi ex interuallo,nõ fiet nouatio ĩ dubio,ꝑ ea
quæ habent̃ in l.qui vſumfructũ.j.eo.& in l.fi.ꝑ
alle.Sed quãdo fit incõtinẽti ante,vel poſt, videt̃
ꝙ quãdo partes interponunt ſtipulationẽ,videan
tur ſolum voluiſſe ꝙ ex ſtipulatu agatur: vt l.ſti
pulatus.& l.cum em̃,ff. de noua. Et ideo hic eſt
maior dubitatio, ꝙ oriatur actio ex ſtipulatu dũ
taxat:videtur caſus multũ notabilis in l.vẽditor.
in prin.ff.cõmunia prædio.Dicit em̃ ibi tex.ꝙ ex
pacto appoſito iuxta cõtractũ obligat̃ quis vel
ex venditione vel ex ſtipulatu in illo caſu.Vnde
reſpice ,quia verba nõ reſpiciunt actionẽ: & vult
iuriſconſultus,ꝙ obligatio oriat̃ ex altero. ergo
impoſsibile eſt,ꝙ in dubio interpoſita ſtipulatio
ne oriatur obligatio ex contractu emptionis: qa
ſic oriretur obligatio ex vtroq;,qđ iuriſcõſultus
negat.Sed poſſumus dicere faluãdo cõmunẽ ſen
tentiam,ꝙ ibi loquit̃ quãdo eſt actũ expreſſe, ꝙ
nouatio fiat.& hanc opi. tenet An.in l.emptor,
in prin.in vltimis verbis.ff.de pac. contra quem
multũ facit illa litera.Dicitur em̃ ibi quòd per ſe
cundam cõuentionẽ nõ videt̃ receſſum à prima
emptione,quæ fuit vallata ſtipulatione. Sed hoc
non videret̃ verũ, nec videretur poſsibile, ſi per
ſtipulationẽ nõ fuiſſet ſublata obligatio emptio
nis & venditionis:nã ab ipſa venditione potuiſ-
ſet recedi nudo conſenſu:vt l.ab emptione.eo.ti,
& quia ſtipulatio quæ accedit ſibi ſortit̃ eius na-
turam:vt hic per Bart,videret̃, ꝙ ſimiliter nudo
conſenſu poſſet reuocari:ar.l.cùm quis decedens.
§.j.de leg,iij.Et qđ ſcribit Bar.in l.fi.in prin.j.de
ſol.& dixi poſt do.m.in l.ſciendũ.ſ̃.eo.illa q.nũ
quid ſtipulatio interpoſita ſuper contractu inno
minato ſit reuocãda,ſicut & ipſe contractus. Et
poteſt dici ſequendo doc.Bart.ibi quã approbat
4 Ang.†ꝙ licet cõtractus emptionis qui præceſsit
ſit reuocabilis, ſtipulatio tamẽ eſt irreuocabilis.
Non obſtant ſ̃.allega.quia dico,ꝙ loquũtur quã
do ſtipulatio interponitur ſuper diſpoſitione, q̃
ex ſui natura eſt reuocabilis,non propter qualita
tem formæ cotractus,ſed quãdo cõtractus eſt re
uocabilis,propter qualitatẽ formæ ipſius: verbi
gratia,quia nudo conſenſu contrahitur emptio:
ideo cõueniens eſt,ꝙ eadẽ forma ſufficiat ſoluen
do contractũ:vt l.nihil tã naturale.de re.iur.& l.
prout quiſq;.ff,de ſolu. tũc quia ſtipulatio non
contrahitur quo ad formã ſui ſolo conſenſu, ſed
requiruntur verba,ceſſat ratio, cur poſsit reuoca
ri ſolo conſenſu, quæ erat in emptione & vendi
tione:& ideo tũc ſtipulatio non aſſumit naturã
contract⁹ cui accedit.Facit optime tex.in l.ratio.
ff.de act.emp.in ſimili. vbi probat̃,ꝙ quãdo ſti-
pulatio accedẽs cõtractui bonæ fidei ex natura
verborũ min⁹ cõtinet quàm ipſe cõtractus,nõ ſapit naturã cõtract⁹ ſui,
Vñ nõ veniunt fructus ex mora,ſicut in cõtractu emptiõis & venditio
nis,qa non eſt eadẽ ratio: & ſimiliter põt dici in caſu nr̃o, & eſt ſingu.
limitatio ad iura hic alle,ꝑ Bart.Prima tñ facie obſtat illa litera, & ideo
tene eam mẽti,Et adde quod no,ponit Bar.in iſta materia in l.v.in prin.
ſ̃,eo.vbi dicit,ꝙ quãdo traditio fit de præſenti,quia res eſt pręſens in cõ
tractu,ſuper quo interponitur ſtipulatio,tũc nunquã poteſt oriri obli-
gatio ex ſtipulatu.Cætera dic vt plene ſcripſi poſt d.me,in l.ſingularia.
præalle,¶Tertiò adde in eadẽ quæſtione,inquantũ Bar.vult ꝙ etiam ſi
ſtipulatio nouaret cõtractũ emptionis,& venditionis, nihilominus poſ
ſet intentari remediũ,l.ij.C.de reſcin. vẽ.nã hoc dictũ videtur impugna
re hic Imo.quia lex, aliã, cũ materia.j.de noua.in qua fundat ſe Bar.lo
quitur in priuilegio prælationis,ꝙ priuilegiũ eſt proportionabile ſtipu
lationi,ſicut cõtractui ꝓcedenti qui nouat̃.Sed ꝙ agat̃ actione ex contra
ctu bonæ fidei,qui eſt ſublatus remanẽte cõtractu ſtricti iuris, hoc non
videtur poſsibile,Sed iſta impugnatio non videt̃ habere ſaporem iuris,
quia cõcedo ꝙ nõ reſcindit̃ cõtractus per actionẽ ex vẽdito,quæ eſt ſub-
lata,ſed reſcinditur per actionẽ ſtricti iuris ex ſtipulatu contra naturã
ipſius actionis: vt declarat Bar.in l.elegãter. in prin.ſ̃.de dolo.quia iſta
actio non aſſumit naturã bonæ fidei,cùm ſubrogetur naturæ contract⁹
bonę fidei; vt l.j.& quod ibi no.C.de re.permu. & l.Titius.in tex.& gl.
ſ̃,de præſcrip,ver. & bene facit tex.in l. ſi quis inficiatus.ff.depoſi. aget̃
ergo actione ex ſtipulatu iſto caſu,quæ per omnia habebit naturã actio
nis ex empto, licet actio ex empto fuerit ſublata:quia ſatis eſt ꝙ contra
ctus ſtricti iuris,qui ſolus remanet,ſubrogetur vel habeat ſimilitudinẽ
cõtract⁹ bonæ fidei.& no.hoc dictũ Bar.qa in hoc ſcđo mẽbro eſt ſingu
lare,nec ponit alibi.¶Extra gl.tãgit hic Bar.aliqua ꝑtinẽtia ad materiã
l.ij.C.de reſcin.ven.Et inter cætera quærit, vtrũ illa lex habeat locũ in
tranſactiõe, ſuper quo fuerũt varię opiniones:nã Dy.tenuit,ꝙ in tranſ
actione lex illa nõ habeat locũ:& hoc ſequitur Io. An.poſt gl.in c.pe.
de emp.& vẽ.& videt̃ eſſe cõmunis opi.quã etiã tenuit Spec.in titu. de
emp,& ven.§.nunc dicendũ.el ij.ver.qd de tranſa. Sed Bar. interpretat̃
gl.in l.Lucius.§.fi.ff.ad Treb.quòd nõ velit ſentire hoc: ſed ꝙ ĩtelligat
quòd tranſactio nõ poſſet reſcindi,qñ eſſet facta deceptio vltra dimidiã
iuſti pretij,inſpecta veritate eius quod debebat̃.Vnde ipſe dicit,ꝙ tranſ
actio poteſt reſcindi,ſed eſt probãdum ꝙ aliquis fuit deceptus vltra di-
midiã iuſti pretij,inſpecto quãtum valeret, vel potuiſſet vendi ius trãſi
gentis in illo dubio litis euẽtu:& ita dicit eſſe articulandũ.Sed Bald.in l.
5 ij.C.de reſcin.vẽ.tenet opinionẽ cõmunẽ. mouet̃,†quia tranſactio æqui
paratur iuramẽto,& ſentẽtiæ,[a] ergo ſicut iuramẽtum & ſententia non
retractaret̃,ſi aliquis eſſet læſus totaliter:vt eſt caſus in l.nam & poſtea.
§.ſi dãnetur.de iureiur.& l.nõ erit.§.dato.eo.ti. & l.quod ſi deferẽte.ff.
de dolo.ita non tractabitur trãſactio quæ eis æquiparat̃. Secundò, quia
tranſactio eſt quædam liberatio,ſed l.ij.prędicta nõ habet locũ in pacto
liberatorio.l.ſub prætextu.C.de trãſac.& l.j. & ibi not.C. de plus peti.
ergo nõ habebit locũ in trãſactione.Io.de Imo.in l.Lucius.§.fi. ad Tre.
plenius diſcutiens iſtũ articulũ quàm Bar.hic,multũ vacillat, & in fi.in
clinat in opi.Bar.licet dicat difficile probari poſſe pretiũ hui⁹ dubij euẽ
tus,& ꝙ oportet teſtẽ eſſe valde peritũ,& ad ll.allegatas per Bald.dicit,
quòd illæ ll.poſſunt reſtringi, niſi ſit facta deceptio vltra dimidiã iuſti
pretij:& in hanc opi.inclinat hic d.m.Sed opi.cõtraria videt̃ melior.Pri
mò per tex.not.in l.ſi ſuperſtite.C.de dolo. quẽ allegat d.Florianus ad
hoc,vt refert Io.de Imo.in d.§.fi.Secũdò per tex.in l.qđ ſi deferẽte.ff.
eo.vbi dicit̃, ꝙ licet dolus fuerit adhibitus in ꝑſtatione iuramẽti, quia
tamen per iuramẽtum tranſactũ eſt de lite,nõ poteſt retractari,qđ factũ
eſt primo.l.melius facit.Videt̃ em̃ ibi probari à contrario ſenſu,ꝙ tranſ
actio non põt reſcindi ex modica læſione,niſi probato dolo: nã ſecunda
lex nihil facit,quia nõ loquit̃ de tranſactione proprie ſumpta, ſed largo
modo.Nam in tranſactione proprie ſumpta eſt caſus in oppoſitũ in l.ſi
ſuperſtite.præallegata.ꝙ reſcinditur,ſi eſt facta doloſe.Pro iſta cõcluſio
ne eſt caſus ſing.iudicio meo,in l.à diuo Pio.§.ſi pignora.ff.de re iudi.di
citur em̃ ibi,ꝙ qñ debitor volũtarie accepit pign⁹ in ſolutũ,licet pl⁹ ſibi
debeatur q̃ȝ valeat pign⁹, nihil poteſt petere,& ſic ſatis declarat̃ ꝙ non
habet locũ remediũ l.ij.in illo caſu,vt ſtatim dicã.Et ad hoc ꝓbãdum di
cit iuriſconſultus,& ideo nõ poteſt peti aliquid plus, quia videt̃ veluti
eſſe tranſactũ ſuper reliquo: & ſic qđ vult ad ſimilitudinẽ tranſactiõis,
non poſsit aliquis conqueri per remediũ.l.ij.ergo multo fortius idẽ eſt in
tranſactione,nec valet reſponſio d.m.qui dicit hic,ꝙ hoc facit ibi autori
tas iudicis.nam hoc eſt contra verba literæ:nã ſecũdùm hoc tranſactio
non eſſet ſimilis huic pacto, ſi in hoc pacto eſt plus.ſ. autoritas iudicis.
Sed iuriſconſultus ad probãdum ſuũ dictũ vtitur ſimilitudine trãſactio
nis,ergo hoc probat̃ ibi expreſſe.¶Pro qua concluſione vltra doctores
pondero tex.in d.l.Lucius.in fi.vbi dicit reſpondi, poſſe peti ſi nõ eſſet
tranſactũ.& ſic attribuitur iſta impotẽtia reſcindẽdi ipſi cõtractui trãſ
actionis.Sed hoc eſſet falſum,ſi tranſactio non poſſet reſcindi inſpecta
veritate eius qđ debet̃, ſed poſſet reſcindi habito reſpectu ad id ꝙ eſti
maret̃ dubius euẽtus:nã hæc ĩpotẽtia reſcindẽdi tũc nõ cauſaret̃ ex ipſo
contractu tranſactionis, ſed ex natura rei deductæ in tranſactione. Vñ
quãdo fieret alius cõtractus,in quo propter dubiũ euentũ futuri nõ poſ
ſet æſtimari res,quantum reuera futura eſt, ſed quantum veriſimiliter
æſtimaretur

a ¶Et ſentẽtiæ, Adde Iaſ. in l.nõ minorem, in j.no.C, de tranſac, idẽ Iaſ, in l.& his.in ij, col, ff.eo.titu,

æstimaretur dubius euentus, adhuc cõstitueretur pretiũ respectu illius spei, nõ respectu eius ꝙ vere postea eueniret: vt est casus in l.si nomẽ.& l.seq.ff.de hære.vel act.vẽ.vnde hoc non esset propriũ cõtractus trãsactiõs. Præterea in l.Lucius. in fi.contractus transactionis ideo non rescinditur, quia non fuit ꝓbata deceptio eo modo quo debuit, ergo similiter hoc non est ex natura transactionis, quia in quolibet cõtractu idẽ esset. Sed ad hęc posset dici, ꝙ fit mẽtio de trãsactiõe, vt ostẽdatur ꝙ aliter fieri debet æstimatio ad probandã deceptionẽ in illo cõtractu, quàm in alijs: vt dixit Bar. vñ prima ratio est 6 melior. ¶ † Aduerte tñ, quia ratio assignata per Dy.& alios, quòd transactio æquipararetur iuramẽto, & sententiæ, nõ videtur omnino esse bona, quia ista æquiparatio nõ est vniuersalis: nã videmus, ꝙ sentẽtia lata per dolũ partis, itẽ & iuramentũ, nõ retractãtur regulariter: vt in d.l. qđ si deferẽte. & l.si prætor.§.Marcellus.cũ ibi no.ff.de iudi.& tñ trãsactio ꝓprie sumpta semper retractatur, si esset facta per dolũ, in l.si superstite.pallegata.nec etiã videtur firma ratio Bal. qui dixit, ꝙ in liberatione nõ habet locũ remediũ l.ij.C.de rescin. ven.nã hoc videt̃ falsum, quia dispositio quãtumcũꝗ exorbitans, quinimo & correctiua, quæ loquit̃ de cõtractu, habet locum in distractu.l.de tutela.C.de in integ.resti.& l.si maior. C.de dolo.& ibi Bal.& est gl.or.in l.ij.§.j.ff.de cõtra.iud.tute.& per Bar.& alios in auth.sacramẽta puberũ.C.si aduer.vẽ. Habeo quãdam apostillã in l.ordo.C. de execu.rei iudi. quæ dicit idẽ qđ Bal.in l.ij.alle.tex.quẽ dicit se didicisse in collatione à quodã Catelano in l.si res.§.omnes.in fi.ff.de pig.act. vbi dicit̃, ꝙ si creditor relaxauit pignus ꝓ aliqua alia satisfactione, licet sit deceptus, nõ rescindit̃ liberatio pignoris. Sed ille tex.parũ facit, quia in isto sermone generali nõ tollit̃ remedium l.ij.nã & in l.in causæ.§.fi.ff. de mino.dicitur, ꝙ licet contrahẽtibus[a] se decipere.& tamẽ restringit̃ illa generalis locutio, nisi quis sit deceptus vltra dimidiã iusti pretij. Vñ standũ est regulæ supradictæ.& tamẽ vt dixi de mente iuris, credo vt sit finis litiũ, ꝙ nullo modo trãsactio possit rescindi. ¶ Ponit etiã hic d.m.multos casus, in quibꝰ nõ habet locum l.ij.C.de rescin.ven. Primus est, quãdo testator mãdat hæredi, ꝙ reddat rẽ alicui: tunc enĩ nõ poterit rescindi cõtractus, si pretiũ statutũ esset minus dimidia iusti pretij: alleg.Bal. hoc tenentem in l.imperator.§.j.ff.de le.ij.Sed Bal.alibi declarat & intelligit hoc verũ, qñ testator statuisset dictũ pretiũ: & ita loquitur tex.in l.si fideiussor.§.meminisse.de leg.j. Vbi Bal.hoc tangit, & ita distinguit hic d.m. Pro qua conclusione adduco tibi tex.sing. qui decidit quæstionẽ in l. nec vllã. §.ꝙ si quis.ff.de pe.hære.vbi dicitur, quòd si venditio hæreditatis iubente testatore est facta minimo, ac perexiguo pretio.i.valde exiguo, reliquũ quod valet hereditas, plus petitur ab emptore iure fideicõmissi. Ergo manifeste patet, ꝙ vẽditio non poterit rescindi: quia si illud plus nõ capit iure vẽditionis, sed iure fideicõmissi, manifestum est, quòd non potest rescindi venditio, quia illud non est venditũ, sed relictũ, & in re relicti poterat totũ delinqui sine aliquo pretio. † Secũdò tãgit hic d.m.nunqd quando res vendit̃ per ꝓcuratorẽ, habeat locũ remediũ l.ij.etiã si aliquis sit læsus citra dimidiã iusti pretij: & alleg.Bar.tenẽtem ꝙ sic: & est doc.sing.quã tñ ipse non affirmat, sed ponit sub dubio forte in l.si societatem.§.arbitrorum.ff.pro soc.Cõtra opi.d.m.dicit esse casum in l. si voluntate.C.de rescin.vẽ. Præterea dicit ipse, prælatꝰ dicit̃ esse ꝓcurator rerũ ecclesiæ: vt in c.fraternitate.extrà, de dona.& tñ si vendit rem ecclesiæ, nõ rescinditur vẽditio, nisi sit deceptus vltra dimidiã iusti pretij: vt patet in c.cũ causam.& in c. pen. de emp.& ven. Sed ad primũ aduerte: quia tex.in l.si voluntate.etiam si loqueret̃ in procuratore generali, secundùm qđ Bar.loquitur, vt statim dicã, posset euitari. Nam Bar.nõ dicit, quòd possit rescindi cõtractus absolute, sed ita demũ, si non possit agi ad interesse contra procuratorem: puta, quia non sit soluẽdo. Nec est hoc incõueniens: quia & quando procurator decepit per dolũ, fit ista distinctio.l.si ꝓcuratorẽ. in prin. vel §.j.& ibi no.ff.man. & no.in l.eleg ãter.§. si procurator. ff.de dolo.ergo similiter videtur posse fieri isto casu: quia vt hic vides in secũdo responso, deceptio re ipsa rescindit cõtractum, sicut deceptio facta per dolum. & bene facit qđ not. in l.plane.in prin.la ij.ff.de lega.j. Vnde Bar.non errauit ita enormiter, sicut ipse credit, & maxime quia l.si voluntate.loquitur in procuratore, qui habebat speciale mãdatum ad vendendũ, in quo est magis qd imputet̃ domino, quàm si vendat procurator generalis habẽs mãdatũ cũ libera.l. ꝓcurator cui libera.& l.procurator totorũ.ff.de procura.per Bart.tñ melius facit tex.in l.si desertas.C. si propter pub.pen. & in l.si quos.C.de rescin.vendi.vbi probat̃ ꝙ quãdo executor vendit rẽ debitoris, etiã interueniẽte autoritate iudicis, venditio retractatur, si sit facta vili pretio, licet citra dimidiã iusti pretij. Et hoc nõ põt esse alia ratione, nisi quia nõ ita faciliter debet præiudicari domino, qñ alter vendit ad præiudiciũ ipsiꝰ, licet habeat potestatẽ vendẽdi à l.sicut qñ ipse vendit. Casus tamẽ non est omnino similis, quia ibi nõ est, quid imputet̃ domino, ex quo ipse nõ elegit ꝓcuratorẽ. Sed in casu nostro sic, vnde articulus remanet aliqualiter dubius. Similitudo tamẽ Bar.non est incõgrua: vt qua ratione qui ꝓmittit non venire contra laudũ, nõ præsumit̃ hoc sensisse de enormi læsiõe, licet nõ sit vltra dimidiã iusti pretij.l.si libertus.ff.de ope.lib. & in c.veniens.extrà, de iureiur.ita ille qui dat potestatem vendendi saltem in genere, nõ videat̃ procuratori cõmisisse id qđ in specie verisimiliter nõ fuisset cõcessurus.s. vt grauiter possit lædi: vt l.obligatione generali.ff.de pig.& in c.§. in generali.si de feu.fue.contro.inter do.& agna. Vnde super 7 hoc est cogitandũ vsꝗ ad lectionem sequentem. † Tutius tñ videt̃ tenendũ, ꝙ si venditio fit per procuratorem, nõ fiat rescissio cõtractꝰ, nisi qñ est deceptio vltra dimidiã iusti pretij: quia videt̃ esse aliqua differentia inter arbitratorẽ electũ sup lite, & procuratorem constitutum ad cõtractus: nam arbitrator electus à partibus super lite, videtur electus tanꝗ persona diligẽs & circũspecta, quando in decernenda iustitia & æquitate requirit̃ industria: bene facit tex.in l.ij.§.tametsi. ff.de arbi. Vnde videtur, ꝙ procurator cõstitutus ad litẽ quæ requirit plus industriæ, tenet̃ de leuissima culpa, vbi alij tenẽtur de leui dũtaxat.l.& procuratorem.C. mãda.& qđ ibi no. Vnde persona, quæ habet decidere litẽ, debet esse magis idonea, quàm quæ habet simpliciter cõtrahere extra iudiciũ. Et ideo si decipit cõpromittẽtem, facilius datur recursus, quàm si procurator cõtrahens extraiudicialiter decipiat̃. Et ad c.fraternitatem.de dona.qđ allegat d.contra Bar.potest faciliter rñderi: qa in c.cùm dilecti.& in c.cùm causam.de emp. & vẽ. venditio fuit facta cõsentiẽte capitulo, qđ plus potest p̃iudicare, quàm solus prælatus: vt plene habet̃ in c.j.de dolo & cõtu.& in c.cũ dilectus.de ordi.cog. posset etiam dici, ꝙ etiã si prælatus solus cõtraheret, sicut esset in re mobili, in qua non requiritur solẽnitas canonica, ideo deberet esse deceptio vltra dimidiã iusti pretij, quia prelatus nõ est simplex procurator, sed est etiam vsufructuarius[b] in vita: vt plene tradit̃ in c. præsente.de offi.or.lib.vj.& ideo habet plus potestatis, quàm ꝓcurator simplex. Et ad illã quæstionẽ, vtrũ l.ij.de rescin. ven. habeat locũ in transactione, dum allegaui l.nomẽ. ꝙ in cõtractu facto super re, cuius euẽtus est incertus de futuro, non videtur emi res, sed spes, quæ pẽdet à dubio euẽtu: vide tex. cũ gl.in l.nomina.ff. de hære.vel ac. ven. Et ꝙ transactio etiam ratione interesse, qđ causatur, vel potest cõsiderari ex euentu dubio & incerto, nõ retractet̃, videtur casus clarus in l.de fideicõmisso.C.de transac.vbi dicit̃, ꝙ transactio facta super fideicõmisso cõnditionali dupilici ratione non retractatur in casu illius l.tũ qa propter paritatẽ pręiudicij neuter videtur deceptus: tum quia etiã si alter esset deceptus, & esset maior, non succurreret̃ sibi, ex quo fuit deceptus re ipsa. Vnde nisi restringas illum tex.ꝙ non succurritur, nisi attenta cõsideratione illius spei, aliquis esset deceptus vltra dimidiã: quod est diuinare, ibi est casus istius quæstionis. Et ꝙ quando lis est mota, debeat æstimari dubius euentus, nõ vera quantitas debiti, vbi super transactiõe debet plene fieri ęstimatio, videtur casus in l.cùm hi.§.si cùm lis. ff. de transact. vbi probat̃, quòd aliud est transigere super alimẽtis debitis, quãdo debitum nõ reuocatur in dubium, & aliud est trãsigere super lite mota in alimẽtis: qđ nõ esset verũ, nisi ꝓpter hoc aliter fit æstimatio & transactio super debito liquido, & aliter super debito dubio, qđ est in lite. Et attendendũ, qa d.m.hic dicit Bal.in l.ij.C.de rescin.vẽ.tenere, ꝙ in actu liberatorio nõ habet locũ l.ij.& ideo infert cõtra Bar.qđ etiã ego s.retuli in q. nostra, sed ipse alleg.casum in l.si intra.ff.de pac. & forte habuit aliã repetitio. Bal.sed in mea nõ est.& tñ illa l. nihil facit, vt ipse hic ostendit. Et ꝙ etiã in liberatione habeat locũ remediũ l.ij.etiã facta simpliciter, absꝗ eo ꝙ liberãs aliquid recipiat, tenet Bar.in cõsi.suo xc.in ij.ar. Et quia arbitramentum est quædam transactio largo modo, & ꝓut trãsactio est nomẽ generis, nõ prout est nomẽ speciei: vt declarat Bar.in §.arbitrorũ.pal.& in l.qđ si.Ephesi.ff. de eo qđ certo. & in l.Lucij.§.qui iussit. de his qui no. infa.super quo vide plene Bal. in rubri. C.de rerum permu. ideo infert Barto. ex sua doctrina præmissa, quod quando aliquis vult recurrere à laudo, debet ꝓbare se esse deceptum, attẽto dubio euẽtu litis.s. facta æstimatiõe, quãtũ ęstimaret̃ ius lęsi in illo dubio euẽtu non habito respectu ad id qđ vere debet̃. Et licet Bal.in d.l.

a ¶ Licet contrahẽtibus. Adde l.i causę. in §.Põp.ff.de mino.l.itẽ si pretio.in §.quẽadmodũ. cũ l.se.ff.loca. dũmodo nõ interueniat dolus nec magna deceptio: vt in l.ij. C.de rescin. vẽ.& per Archid. in c.si ius porrectũ.x.q.ij. & an dicat̃ deceptus vltra dimidiã iusti pretij, vide gl. in c.cũ causam. de emp. & ven. & an licet decipere inter contrahentes in foro consciẽtiæ, vide per Ant.de But. in c.pe.de emptio. & vẽ. Ant.de But. & Abb.in c. quia pleriꝗ.de immu. eccl. Saly.in auth.ad hoc. in xxj.q.C.de vsu. itẽ deceptio vltra dimidiã iusti ptij ĩ transac.non habet remediũ.l.ij.C. de rescin.vẽ. vt est gl. in l.Lucius. in §.fi. ff.ad Trebel.Bald. in l.ordo.C.de execu.rei iudi. Bald. in l.fi.§.j.C.cõmu. de le.In. & Ab.in c.cùm causam. de emptio.& vẽ. Ab. consi.xij.inci.si copiosior. in ij. volu.

b ¶ Sed est etiã vsufructuarius. Adde tex.in c.cum M.de consti.c. peruenit. de fideiussor.gl.fi. in c. cũ olim. de rerum ꝓmu.glo.fi.in c.quã sit.de elec.li. vj.Host.in c.requisiti. de testit.ab.in. repe.§. quia verò.ĩ c.extirpãde.de præben. Abb. in c.causam.de ver.sig.Ba. in l.cùm optet. in §.nõ autẽ.C.de bo. quæ li.Raph.Ful. in l.ij.C.de episc. & cle. Saly.in l.cùm plures.C. de sacr. san.eccl. Cal. cõsi. ij.sup rub.de pecu. cleri.

ij. impugnat hoc dictũ, & d.m. hic dicẽs q arbitramentum est improprie trãsactio, & q corã arbitratore nõ est lis, ista dicta nihil cõcludũt contra dicta Bar. †nã sicut ego fateor, q quia arbitramẽtum nõ est proprie transactio, [a] ideo potest recurri à laudo, quãuis transactio nõ possit rescindi, etiã si nõ cõtingeret deceptio vltra dimidiã iusti pretij: vt patet in l. verũ si ratione. ff. pro so. & in c. veniens. & in c. Quintauallis. de iure iur. ita nõ concedo, qa q arbitramẽtũ non est ꝓprie trãsactio, ideo debeat cõsiderari læsio respectu veritatis debiti. Ideo attento dubio euẽtu litis, qa si hoc debet cõsiderari in trãsactione, qñ iudex habet estimare pro quãta quantitate debet fieri transactio: vt s. ostẽdi per tex. in §. si cùm lis. quare nõ idẽ debeat fieri in arbitramento, nõ potest esse ratio diuersitatis, nec capit Bar. verbũ, litis, ꝓpriè qñ loquit̃ de arbitratorẽ, sed largo modo pro cõtrouersia, quæ põt etiã esse extra iudiciũ: vt plene habet̃ in l. ãplius nõ peti. ff. rẽ ra. ha. & in l. actiõe. C. de transac. Et quia d.m. refert hic Bal. tenere in d. l. ij. q ex nouis probationibus põt detegi iniquitas laudi. & dicit Bart. tenere oppositũ. scias q Bal. in l. ij. nihil dicit de hoc, nec Bar. simpliciter tenet oppositũ, sed cũ distinctione quæ est necessaria. Nec potest aliter dici q̃ ipsi ponũt in d. §. arbitrorum. nam quãdo impugnans laudũ arguit dolũ arbitratoris, impossibile est dicere q ex nouis probationibus hoc fiat, quia quomodo fuit arbitrator in dolo, corã quo nõ fuit ꝓbatum ius partis? Vbi autẽ nõ requireret̃ dolus arbitratoris, Bart. tenet q possit argui ex nouis probationibus. & ad text. in l. si Nerua. ff. pro. so. qui videt̃ ꝓbare, q in impugnãdo laudo fit æstimatio respectu eius qđ vere debet̃: quẽ adducit d.m. Hic est dicẽdum, q ibi loquit̃ in arbitratore assumpto super alio contractu, quàm sup cõtractu trãsactionis. Vnde ibi nõ põt fieri æstimatio dubij euentus litis, cùm nulla sit lis. Sed secus est in transactione, vt de se patet. ¶ De cæteris autẽ limitationibus, quas ponũt hic Mod. & d.m. dic vt hic plene per eos, & vt tetigi modo in voce. Et tamẽ in illo articulo, super quo cõsuluit d.m. e. vt ipse refert, videlicet quòd si emptor rei post traditionẽ inuenit thesaurũ, licet dominiũ efficiatur ipsius ipso iure: vt l. à tutore. in tex. & gl. ff. de rei ven. quã ipse adducit: hic tamẽ poterit rescindi cõtract⁹ per l. ij. de rescin. vẽ. vel debebit suppleri pretiũ, vt ibi dicitur. & hoc ipse cõsuluit: nã de rescissione cõtractus nihil dicit. Argumẽta tamen sua sentiũt hoc, & quòd istđ sit verũ, ꝓbat dupliciter. Primò, quòd in rescindẽda venditione debet attẽdi verũ pretiũ rei, quòd erat tempore emptionis & venditionis. l. si voluntate. in fi. C. de rescin. vend. etiã si nõ sit apparens, dũmodo ita sit: vt l. nõ intelligi. §. diui fratres. ff. de iure. fis. Ergo cũ vere esset longe maioris pretij propter thesaurũ occultũ, videtur q possit rescindi venditio. †Sed ad hoc respondi potest, quòd thesaurus absconditus in agro nõ est pars rei, qđ patet: quia qui possidet vnã partẽ rei, totã videtur possidere. l. j. in prin. ff. de acq. pos. & tamẽ qui possidet rẽ, nõ possidet thesaurũ, nisi sciat locũ thesauri: vt plene declaratur in l. iij. §. Nerua. & l. se. ff. de acqui. pos. & l. peregre. in prin. c. ti. Vnde dominiũ thesauri acquiritur dño agri, nõ vt pars rei, neq̃ ex ti. venditionis, sed ex l. dispositione per regulã positã in §. thesauros. in fi. de re. di. & in l. nũquid. §. thesauros. de acqui. re. do. Secũdò arguit, quia vẽditio & locatio sunt similes. l. ij. ff. loca. sed ego habeo quòd qñ cõductor rei lucratur ex casu fortuito multũ plus solito debet augeri pensio, secũdùm glo. quã approbãt ibi doc. in l. si merces. §. vis maior. ff. loca. ergo idẽ erit in emptione. Sed ad hoc respondetur, quòd decisio in §. vis maior. attenta ratione gl. & Bart. ibi de directo cõcludit in oppositũ in casu nostro, & etiam attenta ratione tex. exponendo, vt exponit glos. nam ideo fit augmẽtum pensionis cõductori, quia econtra ipse sustinet cõmodum remissionis mercedis, quãdo est sterilitas. Sed ista ratio cessat in emptione & venditione: quia licet res vendita totaliter pereat, emptor debet integrum pretium, quia perit periculo suo. l. necessario. in prin. de peri. & com. rei. ven. & l. j. C. eo. Preterea attende: quia glo exponit pessime tex. in §. vis maior. dicit enĩ ibi iurisconsultus, quòd conductor debet tolerare damnum, & soluere pensionem integram, quia econtra lucrum modicum sibi nõ aufertur: quę verba gl. exponit, in, pro valde. i. valde modicũ. Sed ista non est intentio literę, quia loquẽtes bene Latinè vocant immodicum, nõ exponẽdo, in, pro valde, sed exponẽdo, in, pro nõ. i. non modicum: & ita exponitur in l. si superstite. C. de dolo. ita etiã reperitur acceptũ in poëtis Latinis. Vnde ibi esset casus proprie contra glo. & tamẽ etiam secundùm opi. glo. vt s. dixi, ista decisio est falsa, nec ego eam sequerer in iudicãdo aliquo modo. Et ad materiã istã vide sing. limitationẽ Bal. in c. j. qualiter domi. proprie. priue. vbi dixit, q si apponit pactũ

a ¶ Arbitramentum non est ꝓprie trãsactio. Adde Bar. in l. q si Ephesi. in §. ĩterdũ. ff. de eo qđ cer. lo. & ibi Bald. Rapha. Ful. & Pau. de Cast. Bar. in l. si societatẽ. in §. arbitrorũ. in j. q. ff. pro soci. Bar. in l. furti. in §. qui iussu. ff. de infami. Bal. in l. fin. in prima opp. C. de cõtrahẽ. emp. Bal. in rubri. C. de rerũ permuta. Bal. in l. fi. C. de execut. rei iu. Bal. in c. si ꝓ debilitate. de offi. deleg. & qđ nõ sit ꝓprie trãsactio, sed largo sumpto vocabulo, est gl. j. ĩ c. si quãdo. de offi. de leg. & ibi Ab. circa finem.

b ¶ Iactare suũ. Adde l. si cùm aurũ. ff. de so. & in l. cũ de indebito. in §. j. ff. de proba.

c ¶ Geminatio operatur. Adde Lud. Ro. ĩ l. si verò. ĩ. §. de viro. in xxxj. fallentia. ff. solu. mat. Cardi. Alex. in c. ꝑ tuas. de diuortijs.

in vẽditione, q intra pascha nõ suppleat̃ iustũ pretiũ, vẽditio remaneat ꝓ primo ptio, nõ habebit locũ remediũ legis secũdę, ex quo ptes sibi specialiter prouiderũt de suppletiõe ptij: ibi etiã dicit, q licet vẽditor renũciet remedio l. ij. nõ tñ sequitur, ergo emptor videt̃ renũciasse. ¶ †Adde etiam, q ecclesia non debet decipere etiã citra dimidiã iusti ptij. Vñ forte si peteret̃ pretiũ vnius debiti, possit opponi exceptio. h. d. gl. not. x. q. ij. c. hocius porrectũ. & ꝓbat̃, & ibi hoc tenẽt Mo. in c. j. de emp. & vẽ. & Ang. in aut. de nõ alie. emphy. §. hoc etiã. nõ tamẽ declarãt doc. in dictis locis, vtrũ aduersus petẽtẽ posset competere exceptio de remedio. l. ij. de rescin. vẽ. non videt̃ dicendum, q habeat locũ, si ecclesia nõ lædit vltra dimidiã iusti ptij: si enĩ ecclesia quæ emẽdo decepit aliũ, nõ facit locũ remedio. l. ij. nisi deceptio excedit dimidiã: vt in c. cùm dilecti. in fi. de emp. & vẽ. eadẽ rõne nec ecclesia vendẽs: qa est eadẽ ratio in cõnexis. in l. fi. C. de indi. vidui. cũ ibi no. ¶ Itẽ adde in quantũ Mod. dicũt, q ille qui scit valorẽ rei suæ, non põt habere remediũ l. ij. per ea quæ habẽtur in l. j. in fi. cũ si. de act. emp. Nã hoc videt̃ limitare Bal. in l. ij. C. de rescin. vẽ. nisi sit persona cõsueta versari circa possessiones suas: qa tũc p̃sumit̃ scire valorẽ rei suę: & sic vult q lex, quisq̃s. habeat locũ in casu dubio. Sed vbi esset ista cõiectura, vult q p̃sumat̃ scientia. Et hæc dicta sequit̃ Imo. in c. cum contingat. char. xxiij. vel iiij. extrà, de iureiu. Nam istud dictum est valde dubium de iure: quia ista coniectura per quã Bal. arguit scientiam, non videtur esse ita fortis, sicut illa quòd non est verisimile aliquem in magna quãtititate velle iactare suum [b], & affici dãno. †. Vnde videmus, quòd quamuis in facto proprio regulariter non p̃sumitur error. l. quisquis. in prin. ff. ad Velle. tamen vbi agitur de dãno vitãdo præsumitur l. sed si me putem. & ibi per Bart. ff. de condic. inde. & per eundem in l. nõ fatetur. ff. de confes. Si ergo in facto proprio propter dãnum vitandum præsumit̃ error, multofortius p̃sumitur error in æstimatiõe rei ꝓpriç: quia facilius potest cõtingere, quòd aliq̃s nõ sit peritus estimãdi rem ꝓpriam, prout decet, quàm quod sit immemor, & obliuiscat̃ factum ꝓprium qđ cõtinet interesse, nisi sit de longinquo tempore: iuxta notata in l. peregre. in prin. ff. de acqui. pos. ¶ Item adde in quãtum Bar. hic dicit, quòd per ista verba, & si plus valeret &c. non remittit̃ remediũ legis scđę ab eo qui ignorat pretium rei suę: qa hęc dictio, plus, refert̃ ad modicum: vt l. hęc adiectio. de verb. sign. nã Bal. in d. l. ij. refert, & d.m. e. hic dicit, q istud est verũ, nisi in renũtiatione dicatur, & oẽ id, & totũ qđ plus valeret, & donauit &c. nam propter illa verba vniuersalia, omne, & totũ, vr̃ q cõprehẽdat̃ et deceptio vltra dimidiã iusti ptij. Sed ista dicta nõ placẽt d.m. qa geminatio verborũ superflua non multiplicat sensum: vt in l. pediculis. §. Labeo. ff. de au. & ar. le. & l. balista. ad Tre. scđm vnã lect. †Sed ista rõ nõ est vera absolute, qa ĩ multis casib⁹ geminatio opat̃ aliq̃d, vt ego dixi rephendẽdo hãc rationẽ in l. ij. s. eo. ti. & scđm cõem lecturã est casus in d. l. balista. & l. ij. §. qđ ait. ff. q. sat. co. Dico ergo, & meli⁹, q ista dictio, oẽ id, & totũ, vel oẽ totũ, q plus valeret, est dictio relatiua, quæ refert se ad illud, plus: & ideo non põt cõtinere aliud q̃ cõtineat verbũ, pl⁹: †qa relatio refert substãtiã & qualitatẽ ei⁹ ad qđ se refert: vt l. iterdũ. & ibi no. ff. de hæ. insti. & in l. à filia. §. testator. ff. de ali. & cib. leg. & per Bar. in l. si q̃s seruũ. §. fi. ff. de le. ij. ¶ Itẽ adde in quãtũ Bar. dicit, q illa adiectio & pl⁹, refert̃ ad modicũ. nã hoc non videt̃ verũ, scđm Io. de Imo. qa si sic esset, cl̃a sic adiecta nihil operaret̃: nã etiã si nõ esset adiecta, nõ possent cõtrahẽtes rescindere cõtractũ circa dimidiã iusti ptij, vt dictũ est. Sed verba sunt intelligẽda, vt aliq̃d operent̃: vt in l. si stipulat⁹. ff. de vsu. & l. si qñ. in prin. de leg. j. ergo videt̃, q operent̃, vt tollãt remediũ. d. l. ij. Sed ad hoc ipse nitit̃ rñdere, q ista verba videtur adiecta ad cautelã, & q ea quæ inserunt̃ ĩ cõtractu ad cautelã, nõ mutant materiã dispositionis, neq̃ iuris cõmunis circa eam, sicut si illa dispositio esset facta simpliciter sine illa adiectione. l. qui mutuã. in prin. ff. man. & l. quæ dubitatiõis. ff. de reg. iur. Do. m. dicit respondendo eodẽ modo, q per istam dispositionẽ non tollitur oppositio suprà facta, videlicet q illa verba debẽt aliq̃d operari. ideo dicit esse cogitandum. Tu autem dicas, quòd licet tex. in l. qui mutuã. & in l. pediculis. §. Labeo. de aur. & arg. leg. ff. dicat, quòd quæ inseruuntur ad abundantẽ cautelam, non alterant materiam dispositiõis, nõ tamen negant, q ista quæ inserunt̃, nõ sint superflua, imo cõtrariũ protestatur tex. in d. §. Labeo. in verbo, nõ necessaria. & sic videt̃ obstare cõtrariũ. †Pro cuius solutione dic, q aliq̃n verba superflua adiecta in dispositione nullo modo ex significatu possunt importare aliq̃d vltra id qđ ĩportaret simplex dispositio: & tũc fatẽdũ est, q sunt supflua, & nõ alterant dispositionem

positionem. Aliquando verba possunt importare aliquid vltra ex suo significatu, quàm importaret simplex dispositio: & tunc debent intelligi vt aliquid operentur: vt in c. si papa. de priuile. lib vj. & in iuribus præal. Et sic videretur, quòd in casu nostro ista verba, & plus &c. operarentur aliquid, vt tolleretur remedium legis secundæ. & hac ratione vtitur Io. de Imo. in fi. q. vt statim dicam, in c. cùm contingat. in xxj. char. extrà, de iureiur. Quomodo ergo respondemus ad contrarium? dicendũ quòd ista clausula etiam si non tollat remedium l. ij. operatur aliquid, quia reddit aduersarium tutum in foro conscientiæ, in quo etiam si aliquis decipiat circa dimidiam iusti pretij, tenetur ad restitutionem: vt plene per Ant. de But. & Moder. in c. in ciuitate. de vsur. & Io. Cal. in c. fin. eo. tit. Et tñ non tenuit hanc doctrinam in c. cùm causam. extrà, de testi. vbi plene discussi istum articulum. & secundùm opi. meam obstaret cõtrarium, & esset cogitandum, nisi dicas quòd ista clausula est vtilis in foro conscientiæ ad tollendam dubitationem: & cõis opi. est, quòd quis teneatur in foro conscientiæ. ¶ Vltimò adde inquantum Bart. hic in fi. dicit, quòd si aliquis renunciet specialiter exceptioni doli, quæ surgit ex enormitate lesionis vltra dimidiam iusti pretij, ista renunciatio valet: qđ ipsemet expresse tenuit contrarium in consilio suo xc. in vltimo dubio, 12 & vtitur duplici ratione. ¶ † Prima est, quia dolus futurus non potest tolli per pactum l. si vnus. §. illud nulla. ff. de pac. sed hic tolleretur dolus futurus, quia tollitur dolus, quem quis cõmitteret in futurum petẽdo: ergo videtur hoc posse fieri. Sed huic rationi ipse optime hic respondet, vnde dic vt hic per eum. Secundò mouetur, quia quo errore ducitur ad vẽdendam rem vltra dimidiam iusti pretij, eodem errore videtur duci ad renunciandum beneficio dictæ legis, quasi credat quòd istud remedium non debeat habere locum. & ideo non videtur valere renunciatio, licet sit specialiter facta, alleg. tex. in l. doli. ver. diuersus. ff. de dona. Facit optime quod idem ponit in l. si ex cautione. C. de non numera. pecu. Pro ista conclusione vide tex. singu. quem Bart. ibi not. ad hæc in l. fi. §. idem quærit. ff. de condi. inde. per quẽ Bart. ibi dicit, quòd verba quæ solent apponere notarij in instrumento, & renunciauit condictioni indebiti, & dolo maximo, parum important, quia quo errore ducitur ad contrahendum, eodem inducitur ad ita promittendum. De quo dicto multũ dubitat Io. de Imo. in d. c. cũ contingat. licet do. me. hic videatur illud sequi, non in ista quæstione, sed in simili, qñ quis fuit dolo deceptus, & renunciauit exceptioni doli &c. Mouetur Ioan. de Imo. quia quando quis renunciat condictioni indebiti, vel in casu nostro, remedio legis secundæ videtur cogitasse, quòd hoc remedium posset sibi competere: & hoc fatetur Bart. Sed tamen secundùm Bart. non sequitur, cogitauit in genere hoc remedium sibi competere, ergo valet renunciatio, quia eadẽ causa irritat renunciationem. Mihi plus placet opi. Bart. posita hic, saluo iure melius cogitandi: quia secundùm hoc sequeretur, quòd ille qui transigendo vel liberando aliquẽ cogitat in genere de eo quod in specie ignorat sibi deberi, non liberaret efficaciter in debito ignoratio, quia quo errore ducitur ad liberandum simpliciter, eodem duceretur ad liberãdum cum illa clausula, ita φ sub ista liberatione veniant etiam illa de quibus non est cogitandũ: qđ est contra ea quæ ipse not. in l. cũ acqui. de trãsac. & in l. sub prætextu. C. eod. & in l. Aurelio. §. Caius. ff. de lib. leg. non ob. tex. in d. l. doli. ver. diuersum. quia quando obligatio irritatur ex fragilitate personæ contrahentis, eadẽ ratio est in eo qui renunciat, quæ in eo qui simpliciter contrahit. l. si iudex circunuento. ff. de mino. nam non potest renuncians hanc suam fragilitatem tollere. Sed in casu nostro nõ est sic: quia ex quo cogitat in genere, quòd hoc remedium posit sibi cõpetere, & tamen vult illud tolli, perinde est, ac si sciret in specie tale remedium competere. nec dicitur amplius ignoranter facere: vt in l. qui iure militari. ff. de test. mi. Et aduerte, quia illa cõclusio, quam ego s. posui, φ in quolibet contractu, in quo venit aliqđ, qđ pendet ex futuro, debet ęstimari iste dubius euentus, si rei ęstimatio est fićda, quia videtur venire in contractu, est casus clarus & notabilis in l. si iactum. ff. de ac. emp. Posset tamen defendi opi. Bart. in d. l. Lucius. §. fi. quòd ideo posuit ibi verbum, transactionis, quia in casu ibi expresso nõ poterat venire in ęstimatione dubius euentus, nisi per litem motam, & transactionem secutam. Iste tamen intellectus violat literam, quia si intentio iurisconsulti fuit dicere, φ in transactione rescindenda non sit satis probare veram ęstimationem rerum, sed debeat probari dubius euentus, non dixisset simpliciter quòd transactio non potest rescindi: quę verba important, φ absolute debet stari transactioni, sed dixisset, respondi dubium litis euentum esse, inspiciendo si transactio sit interposita.

SVMMARIVM.

1 ☞ Quantitas quæ in obligatione deducitur, quando circunscribitur loco, iudicatur vt species: & de quantitate certa vel incerta habes in numero 2. 3. & 4.

1 SI certos. Quando pecunia debetur vt species, debitor liberatur eius interitu, si deberet propriè speciẽ. nõ diuiditur. ¶ † Nota primò, quòd quando quãtitas quæ deducitur in obligatione, circunscribitur loco, iudicatur vt species: vt l. plane. §. si eadem. & l. sed si certos. de leg. j. Et idẽ est vbicunq; quãtitas debetur respectu speciei, quia tunc interitu speciei liberatur debitor quantitatis: sicut diximus in l. si ex legati causa. §. eod. Hoc tamen est intelligendum, quando quantitas debetur respectu speciei quę extat: secꝰ si subrogetur loco speciei extinctę, ita quod sola quãtitas est in obligatione: ita dicit Bal. in l. qđ te. §. si cer. pe. per l. hominẽ. ff. man. Pro quo vide tex. no. quem ponderat ibi Bal. ad hoc in l. siue hæreditaria. §. de neg. gest. vbi etiam probatur sing. secundùm eum, φ etiã debitor quantitatis liberatur, quando quantitas periret culpa creditoris. 2 ¶ † Aliam sing. limitationem ponit Pau. de Cast. de qua non memini in l. si ex legati causa. in l. Titiæ textores. §. fi. ff. de le. j. vbi dicit, quòd quãdo quantitas est incerta: verbi gratia, quia debetur res vel æstimatio rei per ipsam rẽ quæ extat: tunc procedũt iura præall. Sed quando æstimatio vel quantitas esset in obligatione certa, tũc licet pereat res, non perit obligatio quantitatis. Casus est singu. secundùm eum in l. vir vxori. de do. præleg. Sed ego non sum secutus ista dicta in d. §. fi. & quia longum esset nũc omnia referre, vide ibi quomodo respondeo ad illam l. & quomodo induco tex. contra eum in l. in naue Saufelli. præalleg. & bene facit tex. in l. filius. §. apud Marcellum. de leg. j. ¶ † Aliam limitationẽ no. 3 ponit Ange. in l. si possessor. §. fi. ff. de pe. hæredi. Dicit enim quòd tunc interitu speciei debitor quantitatis liberatur, quando nihil sibi occasione speciei est acquisitũ. Sed si aliqđ esset lucratus occasione speciei: verbi gratia, quia vendidit rem possessor anteꝗ periret: tunc ad illud tenetur, nec liberaretur à restitutione illius lucri. quod facit optime ad ea 4 quæ scripsi in j. quæstio. in l. si Stichus. §. eo. ¶ † Quartam limitationem ponit Bald. post Bar. in l. fi. §. de cõdi. ob causam. vbi est casus, videlicet φ quãuis debitor liberetur interitu speciei, etiam in contractu innominato ab actione quæ oritur ex contractu, vt l. naturalis. §. sed si scyphos. §. de præscriptio. ver. non tamen liberatur à condictione ob cau. quin teneatur restituere quod recepit. & hoc est satis probabile per ea quæ dixi in præcedenti limitatione, secundùm Angelum ad intellectum l. si possessor. §. finali. Alij tamen distinguũt aliter in dicta lege fin. & in dicto §. sed si scyphos. Vnde dic vt ibi plenius declarat. Ista tamen solutio habet multum æquitatis, ne quis locupletetur cum aliena iactura. Et vltra prædicta quę sunt addenda ad ea quę scripsi in l. si ex legati causa. §. eod. tangit hic do. me. duo not. dicta. Et primo arguit ex isto text. quòd qñ pecunia debeť vt species, debitor cõuentus, cui ista pecunia debetur, non potest opponere de hac pecunia exceptionem compensationis, quia de specie ad quantitatem non admittitur compensatio: vt l. si constet. cũ materia. C. de compensatio. & hoc tenuit gloss. in l. si creditore. §. j. ff. de pecu. Sed Barto. tenet oppo. in l. cùm fundus. §. seruum tuum. §. si cer. peta. super quo vide qđ ibi plene scripsi. Secundò per istam l. determinat gloss. quędam sing. in l. hæc venditio. §. j. de contrahen. emptio. no. q. dicit enim, quòd si ego pro re habenda promitto pecuniã quæ est in arca, non resultat emptio & venditio: quia pecunia consideratur hic vt species, intellige licet d. m. nõ dicat, etiã si promittã c. quę habeo in arca: nã iste tex. loquiť, qñ certi nũmi sunt ꝓmissi, & similiter tex. ĩ l. si seruꝰ. §. q quinq;. de leg. j. & tñ etiã in d. §. q quinq;. consideratur vt species. Si aũt aliquis promittat quãtũ pecuniæ habet in arca, vel quantã pecuniã, tunc videtur promittere sub ratione quantitatis: & sic valet contractus vt emptio & venditio, secundùm gloss. in d. l. hæc venditio. §. j. Vnde not. singu. quia est magna limitatio ad istas ll. quia habent locum, nisi in stipulatione fiat mentio de quantitate: qđ prima facie non videtur verum, quia nomina numeralia de sui natura non significant, nisi quantitatẽ, & tamen in §. qui quinq;. legatum consideratur sub ratione speciei. Posset ergo dici, quòd in l. hæc venditio. §. j. natura contractus facit, vt pecunia demonstrata tanꝗ species debeatur tanꝗ quantitas, non expressio verbi, quantum pecuniæ eius. Super hoc tamen est cogitandum vsq; ad lectionem sequentem, vt possit videri melius.

SVMMARIVM.

1 ☞ Dictio, omnino, quam significationem habeat.
2 In stipulationibus indefinita ęquipollet vniuersali ex proprietate verborum.
3 Stipulatio negatiua personaliter concepta transit etiam ad hæredem.
4 Verbum hæres, quid propriè significet, & quot modis ponatur.
5 Dictio, præter, in stipulatione posita quid significet.
6 Vtile per inutile non vitiatur in separabilibus.
7 Verbum de facto, quot modis accipi posit: habes hic remisiue.

STipulatio ista. Stipulatio, habere licere, ex rigore verborũ obligat promittenteni 1 ex facto cuiuscunq; impedientis: sed ex interpretatione iuris ex facto suo, & successoris duntaxat: & idem si aliquis promittat expresse per se non fieri quominus habere licere, sed si aliquis promittit expresse factum alienum nõ valet promissio, nisi sit adiecta stipulatio pœnalis. h. d. vsq; ad §. si forte. Et secundùm intellectum cõmunem ver. sed quatenus. est iungendus cũ principio literę, vt aliquid addat, intellige quòd vbi in principio simpliciter dixit, φ obligatur ex facto suo ex interpretatione iuris, declaratur hic quòd non solum tenebitur ex facto suo, sed etiã pro facto hęredũ suorũ, & hęredũ heredum.

a ¶Dictio, omnino, Adde gl. in ver. oĩno, in cle. j. de vi, & ho. cleri, Et ista dictio, omnino, excludit dispensationem, de qua per Philip. Franc. in c. cũ ex eo. in j. col. de ele. lib. vj. Itẽ ista dictio habet xij. significationes, de quibus ponit Fely. in c. ex parte, el j. in j. col. de offi. deleg.

b ¶Verbũ, hæres, Adde ꝙ idem significat qđ dñs in l. item Mela. j. §. legis. ff. ad le. Aquil. itẽ verbũ, sine hærede: ĩ materia feudali interpretaṫ, sine filio masculo, scđm Iac. Alua. in c. j. in §. & si clientulus. de alie. feud. in vsibus feu.

c ¶Appellatiõe hæredis. Adde an venit heres hæredis. vide p Cy. & Bal. in l. in annalibus. C. de leg. Bar. in l. Lucius. ff. de lega. iij. Oldr. consi. xxj. inci. thema tale est testator habet fratrẽ. Ange. consi. c. lxxxv. inci. charissime frater. Pet. de Ancha. cõsi. cxxij. inci. in Christi nomine. pro & cõtra. & an cõprehendũtur descẽdentes, vide per Car. Zab. in c. in pñtia. de pba. Bal. cõ. ccxxv. inc. viso testamẽto. in iiij. vol. Ang. con. cccviij. incip. egregie. & an cõprehẽdit institut⁹ & substitut⁹ ĩ gradu quocũq₃, vide per Bar. in l. iurisiu. j. §. si liberi. ff. de oper. lib. Angel. & Paul. de Cast. in l. qđã. §. nihil. ff. de edẽ. Pau. de Ca. in l. quoties. C. de hæ. inst. Alc. de Imo. cõ. viij. ĩci. visis subtilissimis dubitationibus. in iij. vol. & an venit fili⁹ naturalis vel spurius legitimat⁹ ad feud. vide Rapha. Cu. cõ. ccxvj. inci. reuerend⁹ pater dñs eps Vicentin⁹. in v. col. & an venit fiscus, vide tex. in l. habere licere. de euic. & per Bal. in repe. c. si pater. de test. lib. vj.

1 ¶†Primò no. ibi: nec per quenq₃ omnino fieri. ꝙ ista dictio, omnino[a], est dictio vniuersalis, & significat idem qđ omnes: vt patet in ver. quæ res facit. & ideo sicut dictio, omnes, quæ est vniuersalis, aliqñ recipit restrictionẽ, puta ne quis indebito damno afficiatur: vt not. in l. ij. C. de noxa. ita & ista dictio, omnis, vel omnino, restringitur eodem modo. casus est not. quẽ ibi no. Bald. ad hoc in l. fi. in prin. C. de cõtrahẽ. emp. ¶†Secũdò no. 2 ex eod. ver. ꝙ ex proprietate verborũ etiã in stipulationib⁹ indefinita æquipollet vniuersali: nã tñ est dicere, ꝙ ibi habere liceat indefinitè, quantum si diceretur, ꝙ per omnes homĩes nõ fiat quominus tibi habere liceat. Et hoc facit ad not. per Bart. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. in illa q. vtrũ ꝙ indefinita æquipolleat vl̃i, sit ex proprietate sermõis, vel ex ĩterpretatione: nã si est ex interpretatione, vt dicit Bar. ergo in stipulationib⁹ nõ ęqpolleret vl̃i in qb⁹ omissum hr̃ pro omisso, & verba proprie capiãtur. l. quicqđ astringẽdæ. j. co. Vnde cogita sup hoc, quid sit dicẽdũ. ¶†Ter- 3 tiò no. ibi: obligaṫ etiã &c. ꝙ stipso negatiua concepta personaliter transit etiã ad hæredẽ: & hunc tex. allegaui in l. si stipulatus fuerim per te nõ fieri. j. eo. Amplius addit Bal. in l. fi. C. de act. emp. ꝙ istud est verum, etiã si quis promittat taxatiuè, vt qđ per me dũtaxat nõ fiet &c. Sed istud dictum nõ probaṫ hic, & est contra cõem sententiam, vt no. in d. l. si stipulatus fuerim. pro qua allegaṫ cõiter tex. in l. qui in futurũ. §. j. ff. de pact. & ꝙ iste tex. debeat intelligi, qñ nõ est apposita dictio taxatiua, tenet Bar. ĩ d. l. qui futurũ. §. j. & est casus cõtra istã doctrinã in l. nõ solũ. §. tale. ff. de lib. le. vbi patet ꝙ dictio taxatiua nõ cõprehẽdit hæredẽ. ¶Et aduerte, quia per illũ text. potest dãnari quædã doctrina Bal. quã adducit hic d. me. in c. j. qui suc. te. secũdũ eum dicẽtẽ, ꝙ ille qui ꝓmittit in contractu de suo dato, & facto tñ, teneretur etiã ex facto sui autoris: quia factũ autoris vr̃ factum suũ, cuius psonã ipse repræsentat: alleg. Bar. hoc tenẽtẽ in l. si seru⁹. in prin. ff. de cõdi. fur. Sed Bar. nõ loquiṫ, qñ fuit apposita dictio, tñ, sed simpliciter qñ quis promisit de dato & facto suo: quo casu non est mirũ, si cõprehenditur autor promittẽs, qa factũ autoris vr̃ factũ suũ. Vnde quia saltẽ ficte potest comprehendi sub verbis, veniet in promissione: sed vbi est apposita dictio taxatiua, sicut illa excludit, vt nõ cõprehẽdatur hæres, qui repręsentat personam defuncti, vt modo dixi, ita excludat vt nõ cõprehẽdaṫ autor per eandẽ rationẽ. & anno preterito scripsi super isto articulo ij. in ti. de acqui. here. sed nõ recordor, vbi & allegaui Bal. rectè in c. j. quid iuris sit, si de re aliena quis fuit inuestitus. D. me. hic pro dicto Bal. j. & ij. videlicet ꝙ dictio taxatiua nõ excludat hæredem, nec etiã autorẽ, alleg. text. quẽ dicit esse nouũ in cle. exiui. ver. ius autẽ. de verb. sig. vbi probaṫ, ꝙ terminus restrictiu⁹ nõ excludit similia & cõnexa. & de iure ciuili etiã de similibus: hoc est clarũ secundũ gl. in l. obes. de prædi. mi. & est casus in l. serui noĩe. ff. de vsuca. sup quo vide plene Bar. in l. si cõstãte. in prin. ff. sol. ma. Sed illa iura debẽt sic limitari, ꝙ non excludiṫ casus similis vel cõnexus: cõcedo, sed tñ excluditur similis psona etiã si forte repręsentaret eũ, de quo fit dispositio. Casus est clarus in d. l. nõ solũ. §. tale. & tenet Bar. in loco alleg. & in l. si stipulatus fuerim. j. cod. & ibi 4 plene dixi. ¶†Quartò no. ibi: cæterorũ successo- b rũ &c. In ista gl. sua, ꝙ propriè verbũ, hæres, [b]significat hæredẽ directò, nõ bonorũ possessorem, vel fideicõmissariũ. Et quot modis ponatur istud verbũ, vide p gl. ne. in l. pro hærede. §. fi. ff. de aq. c hære. Et nũqđ appellatiõe hæredis[c] cõprehẽdaṫ bonorũ possessor, vel fideicõmissarius, maxime in materia statuti vł̃ stricti iuris, vide Bar. & qđ ibi scripsi ĩ l. j. ff. de vulg. & pup. & in l. j. §. bonorũ. ff. ad Trebel. Et aduerte, quia in §. sed quatenus. ꝓbaṫ ꝙ appellatione hæredis venit etiã hæres hæredis, licet in substitutione aliter sit: de quo vide qđ hr̃ in l. Gall⁹. §. etiã. de lib. & posth. ☞& l. sciẽdũ. de ver. sig. & in l. ĩ annalibus. C. de leg. ¶†Quintò no. scđm intellectũ gl. ĩ verbo, hæredẽ. & in verbo, factũ alienũ. ꝙ qñ qs ꝓmittit nõ fieri per se, & præter hẽredẽ suũ nõ fieri, neq₃ per alium quomin⁹ &c. ꝓpter ista verba, preter hæredẽ &c. apposita in stipulatione illa verba p aliũ, videnṫ significare ꝙ qs promittit factũ alienum, & sic stipulatio erit nulla. Vnde si nõ sint apposita illa verba, preter hęredem &c. aliquis promittat per aliũ nõ fieri &c. scđm gl. ĩ verbo, factum alienum, stipulatio non erit inutilis; quia promittendo neq₃ per se fieri, neq₃ per alium, ex mente gloss. est, licet hoc nõ declaret, ꝙ ista verba possunt restringi per aliũ, s. quin possit prohibere, vt videbis inferius in glo. & credo ꝙ fundamẽtum glo. fuerit in l. inter stipulãtem. §. j. j. cod. vbi lex quæ dicit ꝙ stipulatio, habere licere, simpliciter interposita cõprehendit etiam aliũ, restringitur. s. qñ põt prohibere, vel quia est hæres, vel seruus, vel filius, 5 vel procurator suus, vt j. dicã. †Et secũdũ istũ modũ intelligendi dictio, præter, in stipulatione poniṫ inclusiuè, acsi diceret, ꝓmitto nõ fieri per me, neq₃ p hærede meũ, neq₃ p aliũ. Et est rõ differẽtiæ inter istos casus: qa qñ fuit exp̃ssa psona hr̃dis, & sic vna de psonis quas promissor poterat ꝓhibere, vt illa clã, si qs aliqd opereṫ, neq₃ p aliũ &c. intelligim⁹ etiã de psona extranei, Mihi non placet iste intellectus, sed credo mẽtẽ literæ fuisse istã, ꝙ si aliqs promittit p se, vel aliũ non fieri, respectu alteri⁹, nõ valeat stipulatio, ꝑterq₃ in psona hæredis; qa si ꝓmitto p me, & per hæredẽ meũ nõ fieri, vtiq₃ valebit stipulatio. Et ad hoc potisime inducor, quia dictio, ꝑter, ex impropriętate maxime, qñ poniṫ in l. regulariter. poniṫ exceptiuẽ, nõ inclusiuè, vt not. in l. j. ff. de pig. ac. hic aũt poneret inclusiuè scđm ĩtellectũ gl. sed scđm meũ poniṫ exclusiuè, & stat propriè. ☞¶†Vltimò no. ibi: vel quãti ea res sit. ꝙ ille q ꝓmittit factũ alienũ, non solũ ꝓmittit vtiliter ꝓmittẽdo pœnã, sed etiã si promittit, quãti intersit stipulatoris ab altero nõ offendi vel impediri: & scđm hoc erit dr̃ia inter eũ q stipulaṫ alteri, & eũ q ꝓmittit factũ alienũ: quia ille qui stipulaṫ alteri, nõ põt stipulari, nisi sub pœna: q aũt ꝓmittit factũ alienũ, etiã si expresse promittit interesse, & non pœnam, valet stipulatio: qđ est mirabile, per ea q̃ statim dicã. Et quia vt vides regulariter quis nõ põt promittere factũ alienum, ponit hic Ange. quatuor fallentias, q̃ sunt satis notabiles, & colligunṫ ex dictis glossarũ & doc. Vnde dic vt hic per Mod. Sed do. me. addit duas notabiles: nam quando contractus esset iuratus, in quo quis promitteret factum alienũ, resoluitur ista promissio vt quis videatur promittere se facturum & curaturũ: alle. tex. cum gl. in c. ex literis. extrà. de spon. & in c. sicut. eo. tit. alle. etiã glo. in Decretis in quæstionibus, sicut est in meo, sed credo librũ esse corruptum. & gl. quæ hoc dicit statim vbi adducatur: & forte illam gl. voluit allegare. Tu autẽ aduerte, quia istam doctrinã posuit originaliter Bal. ĩ l. j. C. de non nume. pecu. in pe. lect. alleg. glo. in d. c. ex literis. Sed illæ glo. possunt aliter intelligi: possunt enim sentire, ꝙ ibi sit speciale fauore matrimonij. Vnde etiã si promissio non esset iurata, idem esset. & hoc dicit gloss. quam reputo singularem in c. veniens. el ij. de eo qui cogno. consangui. vxo. suæ. & istud applaudit iuri, quia speciale est fauore matrimonij, ꝙ si non valet qđ ago vt ago, valeat vt valere põt: vt in c. j. circa mediũ. de despons. impub. & sic erit alia fallentia ab illa, quã dat domin⁹ meus, quòd fauore matrimonij promissor facti alieni videṫ promittere se facturum & curaturũ. Pro fallentia autem domini mei adduco tibi duas glo. no. quæ hoc dicunt in alio contractu, q̃ matrimonij. Vna est in c. ex rescripto. in fin. extrà. de iureiu. Alia quæ no. loquitur lxiij. di. c. tibi domino. Alia limitatio etiã est, qñ ille qui promittit factum alienum erat obligatus ad faciẽdum fieri illud factũ alienũ, qđ promittit. Vnde si aliquis ꝓmittit dare fideiussorẽ, põt etiam ꝓmittere ꝙ dabit talẽ, & ꝙ ille fideiubebit: resoluitur enim ista promissio, ꝙ videaṫ promittere se facturum & curaturum. Casus est singu. quem not. ibi Bar. & ego etiam illũ videram in l. qui aũt. §. j. ff. de const. pe. de quo meminit Bal. quẽ alle. do. me. in rub. C. eo. & hãc limitationẽ ex dictis Bart. in l. qui aũt. in §. præalleg. etiam 6 posuit hic Pau. de Ca. ¶†In gloss. ij. ibi: etiam per extraneum. ista solutio est verior, & videtur placere Moder. quia nihil est opus subaudire ad tex. & procedit secũdũ regulas iuris, quia in separabilibus vtile per inutile nõ vitiaṫ. l. j. §. si stipulanti. s. eo. Et attẽde, quia in eadẽ gl. dũ dicit, vel vere, non ponit nouum intellectum, sed declarat primũ, videlicet, ꝙ stipulatio cõprehẽdit extraneũ, sed quaten⁹ eũ cõprehẽdit, nõ valet: valet enim quatenus cõprehendit factũ promittentis. Bar. tamen hic, & in §. vnquesitum. j. eo. & cõiter doc. ponũt quartũ intellectum ad istam legẽ, videlicet ꝙ principiũ intelligatur ex proprietate & rigore verborũ: vt dixi in notabilibus, sed ver. sed si. intelligaṫ ex interpretatione iuris & mẽte partium, quæ in dubio videntur velle facere actũ validũ, nõ inutilẽ. l. iij. ff. de testa. mili. Sed ista lectura vt dixi indiget subauditione super gl. super verbo, vtimur. Item non põt procedere, si in tex. sit, sed si r ec potest continuari ad dictum precedens, sed ponitur nouus casus scđm oẽs. Et ideo tene primum intellectum hic positum, quem s. declaraui, ex quo infert hic Imo. & do. me. quòd si stipulatio, habere licere, esset interposita indiffinitè, & esset adiecta pœna: tunc promissor teneretur de facto omnium,

omnium ex quo de oibus videt, promissum, licet ꝑmissio sine pœna respectu extraneorū non valeret: & istud est verū per ea quæ dixi. Sed si teneres lecturam Bart. aliud esset dicēdum ex quo ex iuris interpretatione promittens simpliciter non videtur promisisse de facto extraneorum. Et vtrum sicut ille qui promittit de facto suo, ita etiam teneat de facto singularis successoris, sicut tenetur de facto heredum & successorū vniuersalium: & an ipse singularis successor teneatur sicut tenetur vlis. vide per Bart. & Moder. in ista eadem l. §. sicut. vbi hoc declaratur. ¶ In gl. in verbo, efficaciter. ibi: quem prohibere posit &c. Ista solu. tenetur cōiter ab omnibus, sed indiget declaratione. Et est querendū, quomodo intelligatur persona quæ prohiberi pōt. Barto. in l. in illa stipulatione. j. eod. videtur sentire id q̄d hic dicit Inno. licet non bene firmet pedes, & etiā sequitur Pau. de Ca. ꝙ intelligatur de personis quæ iure superioritatis possunt prohiberi, sicut de filio, vel seruo, vel procuratore nostro, quādo hoc ageret procuratorio nomine. & ad hoc vide tex. i l. fluminū. §. quisquis. de dam. infec. ita etiam potest intelligi l. si fundus. in fi. ff. lo. per quas hic do. me. tenet oppositum, & assignat bonā rationem differentiæ, quare non committitur stipulatio ista, si extraneus agat in iudicio, & tamen cōmittit si molestet de facto, & promissor posit resistere: quia qn̄ extrane⁹ agat in iudicio, nō pōt prohiberi p ꝑmittētē: vnde ne obliget ad impossibilia, nō cōmittit stipulatio, sed qn̄ molestat de facto, ex quo pōt ipsum repellere, videt ꝙ obligatio nō cōtineat impossibile, & p cōsequēs valeat: & in veritate est differentia multum colorata. Sed cōtra ipsum videtur casus in l. fi. C. de act. emp. nam venditor ex natura cōtract⁹ tenet et de facto alieno: vt l. emptorē. §. qui autem. de ac. emp. & tn̄ nō tenetur, si tertius eum turbet, vel expellat emptorē, vt ibi dicit. Si ergo ille qui tenetur de facto alieno non est obligatus resistere de facto, sed de iure dūtaxat, multominus qui nullo modo tenetur de facto alieno. ¶ † Extra glo. Bar. hic format notabilem quæstionem, nunquid venditor qui promittit defendere emptorem de iure, & de facto, teneat si emptor repellitur violenter, vel turbatur. & quia Moder. fere nihil addunt ad ista eius dicta, non est opus eum aliter referre in voce. Sed addendo dicas, quòd inquantum vult ꝙ ista promissio etiam de defendendo de facto obligat aliquando ad defendendū cōuentum etiam iniuste, hoc non videtur verum: quia si obligaretur iste ad cōmittendum dolum futurum, contra l. si vnus. §. illud. ff. de pac. nam sicut dolo facit, qui plus petit q̄ debeat, ita etiam reus debet agnoscere bonam fidem, & quilibet defensor: super quo vide tex. & glo. & q̄d ibi per Bar. in l. atqui natura. §. si me absentē. ff. de neg. ge. & q̄d notant glo. & Moder. in c. fi. de præscrip. Præterea ꝑmittēs simpliciter aliquē defendere, intelligitur si iustè posit defendere, non aliàs, scdm Dy. qui ita determinat per illum text. in l. si quis in gra. §. si maritus. ad Syll. Et si dicas, hoc importat verbum, de facto: respondeo ꝙ cū posit significare aliud, vt hic per Barto. non est accipiendum hoc verbum in isto sensu. Secundò adde inquantū ipse vult, quòd etiam si emptori auferatur res iniuste per iniuriam iudicis, isto casu venditor tenebitur de euictione: qa si nō de iure, saltē de facto, propter iniustitiam iudicis emptor vexatur: & ita declarat Cy. expressi⁹ in l. fi. C. de actio. emp. cōtra quem arguit ibi Bald. & bene iudicio meo, ꝙ ista doctrina implicat contradictionem ad sequentia, quæ ipsi dicunt in ista quæstione, volentes ꝙ quia aliquem expelli est casus fortuitus, de isto casu fortuito non teneat venditor: sed aliquē vinci per iniustitiam iudicis est casus fortuitus: ergo videtur, ꝙ de hoc nō teneatur. Sed forte posset dici saluando dicta Cy. quòd per istud verbum, de facto, sufficienter videatur venditor assumpsisse in se periculum casus fortuiti: hoc tamen ipsi non fatentur, imo sequuntur Richar. Malumbram, qui dicit cōtrarium. Vnde verè ista dicta implicant, & non videntur vera. ¶ † Tertiò adde, inquantum Bart. hic vult, quòd vbicunq; emptor non expellitur culpa sua, vel venditoris, per ista verba venditor non teneatur eum defendere: quia verbum, de facto, potest accipi aliter, vt vidisti. Quot modis autem posit accipi verbum, de facto, declarat Bald. consi. suo. m. lxxvij. in ordine consiliorū Ange. Adde etiam ꝙ istam qō. posuit Saly. notanter, de quo isti non meminerunt, in l. non solum. §. si status. ff. de procur. & ibi videt inclinare in oppositum, ꝙ venditor teneatur resistere quatenus sibi est possibile: nā supra possibile est casus fortuitus, secūdùm eum: & diceretur non posse resistere, si non posset, nisi cum magno periculo: ita videtur probari secundū vnam lecturam in l. j. & ij. ff. quod met. causa. & dicit hanc quæstionem fuisse valde discussam in venditione lacus Perusini, cùm venisset de facto. Et ideo cautela esset, ꝙ vel exprimeretur iste modus defendendi de facto, vel diceretur ꝙ promitteret defendere de iure, & de facto, & cogere omnes, vt pacifice posset posside re: hoc enim verbum, cogere, significat non solùm de iure, sed etiam de facto: declarat Bal. singu. in c. j. §. omnes. de pa. Constan. Opi. tamen cōmunis videtur verior, quicquid ipse sentiat in §. si status. propter rationem hic assignatam, quia stipulatio debet interpretari secundùm naturam contractus. Et attende, quia dato quòd exprimeretur, quòd ꝑmitteret eū defendere de facto resistendo violentiæ illatæ, hoc esset intelligendū, si esset requisitus à venditore: aliàs ista promissio contineret illicitum, quia ego non possum defendere vim illatam alteri in suis rebus, nisi sim requisitus ab eo cui infertur vis, ita voluit Inno. eleganter in c. si quando. de offi. delega. ita tenet Bar. in l. deuotum. C. de metatis. lib. xij. & tangit Bald. in repetitione sua in l. data opera. C. qui accusa. non poss. ¶ † Vltimò adde inquātum Bar. dicit, ꝙ qn̄ vis infert in odiū vēditoris, pōt agere emptor cōtra eū de iure, qa culpa sua vr̄ iste casus accidisse: nā ista culpa q̄ debet p̄stari à vēditore, posset cōsiderari ante traditionē: sed postquàm res fuit tradita, & venditor fuit liberatus ab actione ex empto, iuxta no. in l. eleganter. in prin. ff. de pignora. actio. & in l. libera. C. de sen. non videtur quòd venditor teneatur virtute contractus, à quo fuit liberatus tradendo. Bar. tamē hic vult oppositū, & est cogitandum, quia est singulare verbum. Et attende, quia Barto. hic, & in l. si Stichus. C. cod. in §i. q. non distinguit, vtrum quando infertur damnū odio alicuius, illud odium sit contractum culpa ipsius, vel non: sequitur glos. simpliciter in §. culpę. & ita sequuntur vtrobiq; Moder. Ego alibi tractaui istū articulum solēniter, sed non recordor vbi: & allegaui ī oppositum ea quæ scribit Bar. in l. non distinguemus. §. cùm quidam. ff. de arbi. & text. & quod ibi per Bartolum in l. cum tabulis. §. fina. ff. de his quib. vt indig. vnde remitto me ad ea quę ibi scripsi. Et ad materiam de eo qui promittit defendere, an teneatur ad sumptus litis, vbi aliàs non teneretur: vide quod scripsi post Bart. in l. venditores. j. cod. & optimam glo. quā notat ibi Bald. & Ang. in l. si quis possessor. in prin. ff. de peti. hære. ¶ Laus Christo saluatori nostro.

¶ Præfatus Domi. Francis. de Accoltis Areti. maximus iurisconsultus, hunc titulum, de verborū obligationibus, incepit legere in studio Senensi à lege, si seruum stipulatus. proximè sequentem. & legit vsq; ad finem tituli, vnà cum toto titulo, de duobus re. & dixit incepisse à tali lege, si seruum ad bonam causam. quòd noluit ab impressoribus exprimi. Postea verò in studio Pisano incepit à rubrica præsentis tituli, & legit vsq; ad legem, stipulatio ista. s. proximè impressam. & vlterius legere non potuit. Senio enim confectus, hanc legendi prouinciam deseruit: quod vtinam intermedium illud commentatus fuisset, multa enim pręclara & scitu digna haberem⁹. Sed qn̄ ita dijs placuit, æquo animo quę habere non potuimus perferenda sunt: hoc vnum tamen vos consolari debet iuris studiosi, ꝙ hæc q̄ scripsit adeo omnigenis disciplinis referta sunt, vt cuilibet doctissimorum illorum iurisconsultorum, qui ante nos floruerunt, comparari, ne dicam præponi possit. Cæterum in his etiam emendandis multam adhibuit industriam L. Pau. Rhosellus, quo emendatiora in manus vestras exirent, & Franc. Areti. candidum & perpolitum, non autem mancum haberetis.

Sequitur l. si seruum. per eundem do. Franciscum.

SVMMARIVM.

1 Seruus etiā quando purè debetur, occidi potest à debitore sine mora.
2 In dispositione stricti iuris etiam comprehenditur non solum id super quo principaliter disponitur, sed quicquid accessorie venit ad ipsum principale dispositum.
3 Culpa à me cōmissa non solum imputatur in ponendo rem debitam extra cōmercium, sed etiam culpa habentis causam à me.
4 Promissio facta à debitore de re sua, intelligitur cum cōditione, & qualitate quæ inest ipsi rei.
5 Actio redhibitoria non connumeratur inter actiones bonæ fidei.
6 Sumptus quando repeti possint, vel non.
7 Rector an teneatur suis officialibus præstare impensas in eorum infirmitate.
8 Ciborum appellatione an veniant medicinæ.
9 Res subiecta restitutiōi & fideicommisso particulari, an posit alienari.
10 Ius tertio quæsitum auferri non potest per factum debitoris, etiam si non sit in culpa.
11 Mora in faciendo commissa regulariter purgari non potest.
12 Iudex in dubio & etiam consultus & aduocator adhærere debet opinioni habenti æquitatem.
13 Doctor antiquus sequi debet sentētiam doctoris iuuenis, si bene sentit.
14 Interpellatio extraiudicialis nec perpetuat, nec interrumpit præscriptionem contra ius cōpetens actori: fallit tamen, vt in numero 15. 16. 17. 18.
19 Obligatio perpetuatur per culpam commissam in faciendo, non solum respectu cōmittentis culpam, sed etiam respectu successorum suorum.
20 Pater qui tenetur ex contractu facto per filium ratione iussus, quantū ad periculum interitus æquiparatur fideiussori.
21 Negociorum gestor simplex an posit interpellare.
22 Interpellatio antecedens ad iudicium futurum duobus modis pertinere potest.
23 Rei petitio quæ perit post moram, peti potest in libello, ac si res extincta non esset.
24 Rei æstimatio, quæ dari debebat, non est in obligatione, sed tantum in præstatione.
25 Nouatio nō p̄sumitur, quādo in secunda stipulatione deducitur diuersum ab eo quod erat in prima.
26 Translatio dominij ficta non tollit obligationem, quæ competit ad rem dari.
27 Nouatio dicitur esse vnius obligationis in aliam transfusio.

SI seruum. Res perempta culpa ꝓmisso-
ris vel habentis cām ab eo, seu post
morā ipsius, pertinet ad periculum
promissoris: & idē si aliter sit à cō
mercio & possibilitate tradēdi exēpta. h.d. scd̄m
cōem intellectū. Et diuidit̃ in tres partes principa
les. Scd̄a ibi: sed si sit. Tertia ibi: itē hoc, vsq; ad §.
1 de illo, exclusiuè. ¶ † No. ibi: & nulla mora &c. ꝙ
etiā qñ seruus debet̃ pure, pōt occidi à debitore si
ne mora. i. absq; eo ꝙ dicatur esse in mora: de quo
in l. mora rei. in prin. s̈. eo. Vtrū aūt occiso seruo
per debitorē agat̃ cōtra ipsum actione ex stipula
tu, vel actione de dolo, vide in l. si fideiussor. s̈. de
2 dolo. & ī d. l. mora rei. ¶ † Scd̄ò no. scd̄m vltimū
intellectū gl. ibi: qa qui dat &c. ꝙ quāuis in stipu
latione, q̄ est stricti iuris, veniat obligatio ad rem
dari, nihilominus virtute stipulationis tenet̃ debi
tor ad factū accessoriū obligatiōi, quo omisso ali-
qñ posset impediri datio, licet non semp. Ex quo
collige singulariter, & tenebis mēti, ꝙ etiā in di-
spositione stricti iuris cōprehēdit̃ non solū illud
sup quo principaliter disponit̃: sed qcquid acces-
sorie venit ad ipsum principale dispositū. Cōcor.
tex. valde not. & qđ ibi p Bar. in l. Luci⁹. §. Paul⁹
rn̄dit. de admi. tut. qđ facit multū cōtra ea q̄ tra-
dit ipsemet Bar. in l. in qōnibus. j. ad l. Iul. maie.
& Bald. in aut. si dicat̃. in fi. C. de testi. Si aūt iste
ver. intelligat̃ scd̄m primū intellectum positū in
glo. tunc iste tex. mirabiliter faceret pro illa opi.
3 ¶ † Tertiò no. ibi: idcq; &c. ꝙ nō solū imputatur
culpa à me cōmissa in ponēdo rē debitā extra cō
merciū, sed etiā culpa hn̄tis cām à me, scd̄m Bar.
hic, vnde colligit̃ ar. ex isto tex. ꝙ ꝓmissio de nō
ædificādo in fundo trāseat cōtra singularē succes
sorē: intellige ad faciēdū pœnā cōmitti cōtra pro
mittentē: ita ꝓbat iste tex. de quo in l. iij. §. opus.
de alie. iudi. mu. cā fac. & plenius p Bar. in l. fi. ff.
de no. ope. nunc. Tu aūt ex isto ver. collige vnū,
qđ est notabilius. videlicet ꝙ ꝓhibitus alienare
certo modo nō solū obligat̃ si īmediate ipse alie
nat, sed etiā si facit aliqd, p qđ sequit̃ īmediatè a-
lienatio. Pro quo vide qđ not. gl. & ibi dicemus
in l. si ita quis. §. ca lege. j. eo. & qđ tradit Bald. in
4 l. hac edictali. in prin. C. de secū. nup. ¶ † Vltimò
not. in ver. itē si hō. ꝙ promissio facta à debitore
de re sua intelligit̃ cū cōditione & qualitate quę
inest ipsi rei: ita ꝙ resoluto iure promissoris re-
soluit̃ ius creditoris: qđ pōt esse verū, qñ ꝓmis-
sio esset facta ex causa lucratiua: ar. l. vxor patrui.
C. de leg. & l. si dom⁹. ī prī. & qđ ibi p Bar. de le.
j. Vbi aūt esset facta ex cā onerosa, tunc si fuisset.
exp̄ssa qualitas rei ꝓmissę, idē esset: vt l. q taber
nas. ff. de cōtra. em. vł saltē stipulator sciret quali
tatē rei. Si aūt ignorare est magis dubiū, & credo
ꝙ aliud esset, vt dicā in gloss. posita sup verbo, in
non faciēdo, ibi: & sic accipe. Iste intellect⁹ magis
placet, q̄ intellectus sequēs, q cōiter approbat̃: qa
min⁹ impropriat̃ litera in hoc, qa ver. ille, qđ ma
gis probandū est. nō refertur ad ver. īmediate prę
cedentē, sed mediate. i. ad ver. an in culpa. & hoc
aliqñ reperitur, ꝙ relatio nō fit ad proxima, licet
regulariter fieri debeat, sicut tradit̃ in l. talis scri
ptura. ī fi. ff. de le. j. & ī l. j. C. de li. p̄te. Sed si tenes
aliā opi. mirabiliter impropriat̃ tex. † quia aut di
a ctio, quia, [a] ponitur pro, quāuis. aut non est ratio
decidendi, vt dicit Io. sed dubitādi: quorū vtrūq;
est absurdū, cùm clausula ista ponat̃ in fine disce
ptatiōis, & sic proprie cadat tanq; ratio decisiua.
Et ad contraria pōt rn̄deri faciliter, ꝙ quędam lo
quunt̃ in actione reali, in qua pro litis cōte. facta
contra conuentum aggrauatur eius cōditio. Quæ
dā in actionibus bonæ fidei, vel habent instar bo
næ fidei, sicut est actio redhibitoria, & actio quæ
cōpetit pro legato: de quibus loquunt̃. l. qđ si no
lit. §. si mancipium. de ædi. edi. & l. cū res. §. pe. de
leg. j. Est autem differentia inter stipulationē, &
illos contract⁹, quia in stipulatione omissum ha
betur pro omisso: vt l. quicqd astringendæ. j. eod.
Sed in contractibus bonæ fidei, & in legatis fit

a ¶ Dictio, quia. Ad
de ꝙ ista dictio ali
quando est restri-
ctio causæ, secūdū
Bal. in c. quia pro-
pter, de elect.

plenior interpretatio: vt patet in l. nō quocūq;. §. Iul. ff. de leg. j. & l. em-
ptor. & l. vaccæ. ff. de eui. in quibus probatur, ꝙ in contractibus bonæ fi
dei & in legatis facilius veniunt accessoria ad rē principaliter deductam
in dispositiōe, q̄ in stipulatiōe. & secūdū istū intellectū, q est verissim⁹,
bene dicit Bar. & no. in l. solēt. in vl. q. ff. de ali. & cib. leg. ꝙ si statutū dis
ponit, ꝙ de dāno dato credatur iuramento ptis. Istud priuilegiū non ha
bet locū, nisi in probanda quātitate dāni, nō in pertinētibus aliter acces-
sorie ad causam dāni dati. facit optime qđ ipse no. ī d. l. in qōnib⁹. s̈. alle.
5 Et per hoc habes declaratā istā gl. ¶ † Sed contra p̄dictā rn̄sionē facit, qa
actio redhibitoria, de qua loquit̃ tex. in d. §. si mancipium. vr̃ esse stricti
iuris, cū nō cōnumeret̃ inter actiones bonæ fidei: in §. actionū. Insti. de
act. Sed ad hoc respōdeo, ꝙ licet sit actio stricti iuris, duplici tamē de cau
sa culpa leuis in ea etiā in omittēdo cōmissa præstatur. Prima est, quia si
cut dicit text. in l. cùm aūt. §. ij. & §. Iul. ff. de ędi. edic. actio redhibitoria
vult venditorem ea habere, q̄ haberet, si contractus non fuisset factus: vt
ergo habeat locum, necesse est dicere, ꝙ si quid perit culpa emptoris, o-
missum illud debeat restitui venditori, ad hoc vt sequatur iste effectus.
Et ista est causa, propter quā si minor restituitur in integrum ex officio
iudicis, emptor tenetur non solùm de fructibus perceptis, sed de perci-
piendis, qui fuissent percepti per ipsum minorē. Casus est nota. cum gl.
sua ī l. patri pro filio. §. itē ex diuerso. ff. de mino. Vel potes dicere, quòd
actiones stricti iuris quæ competunt ad dissoluendū contractum, sortiū
tur naturam actionis quæ nascitur ex contractu: quia si cōtractus bonæ
fidei, etiā distractus sapiet naturā bonę fidei. l. elegāter. in prin. & ibi per
Bar. ff. de dolo. & no. in l. de tutela. C. de in integ. resti. mi. & per glos. &
Bal. in l. maior. C. de dolo. ¶ In gl. posita super verbo, nihil fecit. ibi: qa
præmio fiat liber &c. Ista qō quā tangit hic gl. in forma opi. determinat
tur clare in l. si quis in graui. §. si ex stipulatione. ff. ad Syl. vbi ponit̃ vn⁹
casus, in quo si seruus accipiat libertatem pro præmio, stipulator nō agit
ad interesse. Et ponitur alius, in quo agit ad interesse contra debitorem.
Vnde ista gl. quæ sentit quòd si seruus consequitur libertatem ex præ
mio, promissor liberatur, non dicit verū simpliciter, sed est intelligenda
6 secundū intentionem illius literæ. ¶ † Extra glo. adde dictis Bar. hic, in-
quātum ipse quærit, vtrum sumptus factos in curatione huius serui re-
petat debitor à creditore. Et primo cùm dicit, ꝙ quando sumptus fiunt
gratia fructuum colligēdorū, isti non repetuntur per l. j. in fin. ff. de im-
pen. in re. dota. fac. Hoc est declarandum: vt dicit Io. de Imo. & bene, qđ
est verū, quando fructus non habet restituere creditori debitor qui eos
percepit. Si enim fructus percepti essent restituendi, sumptus facti in re
colligendis fructibus deducerentur, & multofortius, quando facti sunt
ad perpetuam rei vtilitatem, quia etiam malæ fidei possessor, & prædo
deducit tales sumptus: vt l. fundus qui. in prin. ff. fami. ercis. & est regula
quam ponit glossator in l. in fundo. ff. de rei vend. de qua vide per Bar.
& alios in l. fructus. solu. mat. & l. cùm quæreretur. §. j. ff. de leg. iij. & per
Bald. in l. j. C. de fru. & lit. expen. Secundò adde inquantum Barto. dicit
quòd debitor ex contractu stricti iuris, qui non tenetur restituere fru-
ctus vsq; ad litem contesta. vt l. si filius. §. cùm fundum. s̈. eod. potest re-
petere expensas factas ad perpetuam rei vtilitatem, per l. j. in fine. de ex
pen. quòd hoc dictum non videtur verum, quia ex quo percepit fruct⁹
ex re debita, videtur quòd vsq; ad concurrentem quantitatem fructuū
non possit repetere sumptus: ita videtur probari in l. si sumptus. in fi. ff.
de rei vendicatio. & l. super empt. C. de euict. in quibus probatur, quòd
quamuis possessor bonæ fidei lucretur fructus, si tamen vult repetere
expensas factas ad perpetuam & necessariam vtilitatem rei, debet eas
sibi cōpensare cū fructibus, quas vsq; ad concurrentem quantitatem nō
repetit. Et hanc conclusionem tenet gl. & sequit̃ ibi Bal. & Ang. in l. si
in fundo. s̈. alleg. Pro qua facit optimè tex. in l. fi. §. vbi autem. C. de bo.
quæ lib. & l. j. C. de bo. ma. per quæ iura dicebat Bart. in d. l. j. in fin. ff. de
impen. ꝙ ille qui percipit fructus ex causa lucratiua, tenetur ad expen-
sas quæ fiunt in lite ad exigenda nomina debitorum, licet illę videantur
factę ad perpetuam rei vtilitatem, vt ipse ibi declarat. ¶ † Non ob. text.
in l. j. in fi. quia ibi ideo fructus non compensantur cum expensis, quia
deseruiūt onerib⁹ matrimonij: vn̄ ne bis cōputet sibi fruct⁹ marit⁹, iō re
petit expēsas factas ad perpetuā rei vtilitatē, & hoc clare sentit ibi Bar.
in illo §. fi. Saluādo tn̄ doctrinā Bar. hic possum⁹ dicere, ꝙ ideo in l. sum
ptus. cōpensantur fructus, qa ex re alterius erant percepti: sed in casu no
stro debitor lucrat̃ fructus ex re sua ante lit. contest. ex natura cōtractus
& promissionis: vnde non ita de facili aufert̃ sibi commoditas fructuum
in omnibus bonis filij, si ad filium pertineret expensa, nō haberet vnde
posset eā facere. Bal. tn̄ in l. per diuersas. C. man. vr̃ velle, ꝙ etiam expen
sas factas ad perpetuā rei vtilitatē maritus non possit repetere, qñ fruct⁹
dotis excederēt onera matrimonij: & tn̄ maritus percipit fructus iure
suo tanq; dn̄s rei dotalis. Sed istud dictū ego non admitterem de facili, cū
tex. in l. j. in fi. & sequen. s̈. alleg. simpliciter dicat, ꝙ expensæ factæ ad
perpetuā rei vtilitatem repetuntur. ¶ Secundò adde dictis Bart. hic, dum
dicit ꝙ probatio negligentiæ debet fieri nō probando simpliciter seruū
nō esse curatū, sed probando ꝙ poterat haberi medic⁹, & non est adhibi
tus: sicut etiā plene tradit clarius in l. si ab hostibus. §. fi. ff. solu. matri. &
aliquid in l. de pupillo. §. si quis ipsi. in tertia lect. ff. de no. oper. nunc. ꝙ
adeo tn̄ tenetur quis, si ꝓbat̃ vere vel p̄sumptiue potuisse inuenire me-
dicum

dicũ idoneũ, q̃ si talis nõ reperiatur in loco, non teneť debitor extra locũ quærere: vt declarat idẽ Bar. in l. si cõuenerit. ff. p̃ socio. Sed Bal. hoc limitat in l. iuris. C. qui admitt. q̃ istud est verũ, nisi locus sit vicinus & propinqu⁹, qui de facili possit adiri: per l. iiij. §. tam vicinum. ff. de da. infe. ¶ † Et aduerte q̃ q̃cũquis vbi agiť de probãdo aliq̃d p̃textu pœnę regulariter nõ sufficiat adhibere vnũ, nisi in subsidiũ, q̃n plures non reperiunť: vt in auť. de non alie. §. q̃d autẽ. & declarat Bar. in prima constitutione Digestorũ. in prin. & in l. si in rixa. in vlti. q. j. ad l. Cor. de sic. Tñ ad excusandũ aliquẽ à negligẽtia sufficit adhibere vnũ pitũ: vt probat elegãter tex. in l. q̃d si nolit. §. si mãcipiũ. pal. Et ad materiã vide q̃d no. Bar. in l. in bonorũ. ff. de bo. pos. & q̃d tradit sing. Bal. p illũ tex. in l. j. §. sed sancimus. C. de Lat. li. tol. vbi dicit, q̃ qui teneť ad p̃stãda alimẽta ægroto ex dispositione l. si non potest, satis est vt excuseť à negligẽtia, q̃ procuret sibi hospitale, vbi commode posset morari.

7 ¶ † Tertiò adde ad dicta not. Ang. hic in quantũ tangit illã q. a vtrũ rector suis officialib⁹ teneať p̃stare impẽsas in eorũ infirmitate: nam hic, & in l. si cùm dotem. §. sin autem in sæuissimo. solu. matri. ipse dicit, quòd medicas expensas tenetur p̃stare per l. diuortio. §. impendia. ff. sol. matri. sed magnas non tenetur, imo si præstaret repeteret ab ipsis per l. j. in fin. cum l. sequẽ. ff. de impen. & hanc conclusionem tenet Bald. in l. quod in vxorem. C. de nego. gest. quem Angel. refert & sequitur in l. sicut impendia. ff. de vsufru. Sed Ioan. de Imo. hic & in d. §. sin autẽ in sæuissimo. vbi plenius sequitur dicta Bar. in ista materia ĩ l. legatis. ff. de & ali. cib. le. vbi dicit, q̃ q̃n alimenta debentur p̃pter operas q̃ p̃stantur alicui, tenet distinct. Bar. suprà dictã, q̃ fuit Iac. de Aret. vt etiã ipse Bar. refert in d. §. sin autẽ in sæuissimo. iuxta fi.

8 † Sed rector officialibus suis obligat se ad cibũ & potũ, q̃d est lõge min⁹. Vñ ipse cõcludit ĩ ista q. q̃ salaria medicorũ, & medicinę q̃ nõ nutriũt, sed euacuãt, & alterãt, nõ debenť, sed ad cibos infirmorũ bene

b teneť, quorũ appellatione nõ veniunt medicinæ:[b] alleg. tex. in l. diarijs. ff. eo. tit. q̃ nõ loquiť de medicis. Vnde melior tex. est in d. l. sicut. q̃ hoc probat expresse. & in l. nõ oẽ. ff. de pe. leg. & illã l. alleg. Ang. ad hoc in l. cũ hi. §. qui transigit. ff. de transac. Io. de Imo. in d. §. sin autẽ. videť limitare dicta Bar. in quantũ dicit, q̃ rector tenetur ad cibaria, si non excedãt in magna quãtitate cibaria cõsueta p̃stari sano: & habet bonã æquitatẽ istud dictũ. Alimẽtorũ aũt nomine sine dubio veniunt medicinę & alia, de q̃bus in l. verbo victus. ff. de ver. sig. & p Bar. & alios in locis alle. Quid autẽ veniat nomine expẽsę, si testator relinquit in testamẽto alicui expẽsas, dicendũ est q̃ ista verba importãt in effectu legatũ alimẽtorũ: glo. est not. quã ibi ponderat Ang. ad hoc in auť. de resti. §. si verò cõtigerit. & ita cõsuluit Ang. cõ. xxvij. licet ibi nõ alleget istã gl. Et de materia vide aliq̃d p Ang. ĩ l. q. de inof. ff. de ĩof. test. vbi alle. bonũ tex. in l. de bonis. §. nõ solũ. ff. ad Carbo. Sequiť ver. itẽ si homo. ¶ In glos. posita sup verbo, statuliber. Gl. nostra ponit malũ exẽplũ, q̃d merito reprehẽditur hic per Bart. & Mod. quibus nihil est addẽdũ. ¶ Sed extra gl. aduerte, quia si p̃missio fuit hic facta ex causa lucratiua, puta donatiõis, tex. p̃cedit sine scrupulo. & probať hic notabiliter, q̃ sicut ille q̃ legat rẽ vř legare in dubio ius q̃d habet in ea, & nõ plus: vt l. vxor patrui. C. de leg. & l. si domus. in prin. & ibi per Bar. ff. de leg. j. ita ille q̃ p̃mittit ex cã donationis, q̃a est eadẽ rõ. Et idẽ esset dicẽdũ, si promissio ista fuisset facta ex causa onerosa h̃mõi sciẽti qualitatẽ rei promissæ, vt est casus in l. qui tabernas. de cõtrahẽ. emp. Vbi aũt res fuisset promissa simpliciter ex cã onerosa ignorãti eius cõditionem, tũc videreť promissa pleno iure, & libere: & ideo si resolureť ius promissoris, teneť ad interesse, secũdũ gl. in l. ex p̃dijs. C. de euic. & in l. cũ vẽderes. ff. de cõtra. emp. & Bal. q̃ ita distinguit in rub. C. de contrahen. emp. quare facit optime q̃d ipse eleganter not. in c. j. quib. mod. feud. amitta.

De illo. Qui occidit seruum, vel manumittit, teneť, licet ignoret se esse obligatum. h. d. Et ponit primò dictũ q̃d probat exemplo simili. ¶ Secũda ibi: q̃d Iul. ¶ In gl. posita sup verbo, petitũ. ibi: & tunc non potest manumittere.

9 ¶ † Not. sing. istã gl. relatã ad tex. quia vult, q̃ res subiecta restitutioni & fideicõmisso particulari nõ possit alienari, etiã in fauorẽ libertatis, ita q̃ alienatio est nulla: ex qua dupliciter põt limitari tex. no. in l. fi. §. vlt. ff. de leg. ij. Et ad hoc magis vadit intẽtio gl. q̃ illa l. non habeat locũ vbi res debet restitui ex fideicõmisso vniuersali, secus si ex particulari. Et hanc dr̃iam facit Io. de Imo. in d. §. vlti. sed nihil allegat pro ista differentia, nisi vnũ simile, quia nos videmus sc̃dm eum, q̃ si seruus debeť ex fideicõmisso vñ, põt manumitti, etiam à sciẽte; q̃d non est, si debetur ex fideicõmisso particulari: vt patet in ll. hic alle. in gl. & in l. quidam ita. §. si quis filiũ. ff. ad Treb. Sed ista similitudo nõ est bona: quia in §. si quis filium. vt dicit ibi Bar. doc. ista specialitas non surgit nõ solũ fauore libertatis, sed vltimæ voluntatis. Sequitur ergo, q̃ si alienatio fiat inter viuos, nõ est differentia inter fideicõmissum particulare, & vniuersale. Sed pro eius opi. est hic casus iũcta gl. quæ vult, q̃ si in tex. nostro seru⁹ qui debebat restitui fuisset testatoris, alienatio facta ex probabili ignorãtia nõ valuisset. Secũdò possum⁹ dicere, secundũ Bal. sing. in c. j. §. si vasallus. el ij. si de feu. cõtro. inter do. & agna. q̃ l. fi. §. vlt. loquiť, quãdo t̃pe alienationis fideicõmissum q̃d non erat purũ, videť purificatum: sed q̃n t̃pe alienationis fideicõmissum esset purũ, vel purificatũ, tunc nõ valeret alienatio, quia fortius facit contra voluntatẽ testatoris: vt patet clare ex l. fina. §. sed quia. & §. si sub conditione. C. cõmunia de lega. Et licet istud credã esse verum in se, non tamẽ est de intentione gl. nostræ. quia in legibus quas allegat glossa, annullatur libertas, siue legatum sit purum, siue conditionale: vnde melius aduertať primæ opi. Et de intellectu illius §. fi. vide q̃d ponit Bal. in auť. res q̃. circa prin. C. communia de leg. ¶ In eadẽ gl. ibi. §. si seruũ. Bar. hic optime soluit istud contrarium, & probatur ista solu. in l. quã allegat, videlicet in l. si non sortem. §. libertos. de condic. inde. ibi, dum ponitur exemplum de eo qui vendit rem sibi solutam indebitè maiori pretio quàm valeret. Sed fortius videtur obstare huic tex. alia obiectio quã ipse facit: dicit enim quòd ex quo iste ignorabat iustè se esse debitorẽ, videť quòd manumittendo non fuerit in aliqua culpa vel mora, ergo nõ videtur teneri ad æstimationẽ, nã iste error excludit moram & culpam in omittendo: vt l. quod te. & ibi not. s. si cert. pet. Vnde debitor qui non soluit, quia habet iustam causam credendi se non deberi, non tenetur de periculo interitus, quinimo propter hanc iustam causam non cõmittitur obligatio ad interesse, si factum est in obligatione. glo. est sing. in l. in hac. ff. de tritica. quã Bald. dicit esse vnicam in c. j. qui succes. tene. in vsi. feud. sicut & aliàs videmus, quòd iusta causa erroris excusat à pœna secundùm gloss. in l. ab executione. quo. appel. non reci. & Bald. in l. ij. in vlti. col. C. de episcopa. audient. De quo dicemus plenius in l. qui Romæ. §. duo fratres. j. eod. Sed pro nunc vide tex. quem ibi ponderat Bal. ad hoc in c. j. de cõtro. inter domi. & empt. vbi probant notanter, q̃ ille qui propter alienationem factam in casu prohibito cadit à iure suo, non incidit in illã pœnam, si probabiliter ignorabat rem esse prohibitam alienari. Pro solutio. huius contrarij Bar. distinguit, quòd aut ille qui iustè ignorat rem posse alienare, est debitor ex causa hæreditaria: puta quia successit illi qui debebat hunc seruum tradere alteri: & tũc licet manumittens non sit in culpa, tenebitur ad æstimationẽ: & hoc propter lucrũ q̃d sentit in recompensationem ex hęreditate quã acquirit. Si verò non est debitor ex causa hæreditaria, & tunc non tenetur ad æstimationẽ, q̃a nõ est in culpa: sed ista ratio nec est generalis, nec vera, & pręterea diuinat ad tex. nostrum: quid enim si hæreditas sit dãnosa, vel nihil lucri afferat: certe tũc debitor nõ tenebitur ad æstimationem, nec potest dicere satis esse, q̃ ex natura sua hæreditas possit afferre lucrũ, & sit titulus lucratiuus: quia secundũ hoc haberemus dicere, q̃ hæres fideicõmissario vniuersali tenetur de leui culpa, non de lata dũtaxat, contra l. mulier sed et enim. ff. ad Trebel. quia deficiente fideicommisso saltem conditionali hæres poterit multum lucrari, vel si fideicommissarius fideicõmissum repudiet. † Ad hanc tamen rationem posset responderi, quòd quãdo hæreditas est restituenda, non est verisimile nec contingit vt plurimum quòd hæres multũ lucretur, maxime si habet locum fideicommissum: quo casu certum est, q̃ modicũ lucratur. sed cùm hæreditas simpliciter deuoluitur ad aliquem absolute, potest contingere frequẽter, quòd multum lucretur. Sed fortior ratio quæ vrget contra ipsum est, quia etiam quando debitum habet originem à causa hæreditaria, puta legatum vel fideicommissum, si res perit vel desinit posse præstari, non tenetur debitor, id est, hæres, nisi sit in culpa: vt l. cùm hæres. §. culpæ. ff. de legat. j. Si ergo in casu nostro tu cõcedis promissorẽ non esse in culpa, ergo etiã in causa hęreditaria non debet teneri: & tamen tenetur: vt est casus in l. quidam ita. §. si quis filium. ff. ad Trebell. & l. quid ergo. §. hæres. in ij. vel tertio responso. ff. de legatis primo. Cùm ergo debitor ex causa hæreditaria excusetur, si non committit culpam, sicut alius promissor, quare magis teneatur, cùm sine culpa alienat rem magis quàm in alio casu, vbi res desinit posse præstari sine culpa, non tenetur, vt dicit Bartolus. Et ideo sequenda sunt verba iurisconsulti in ista materia, & est concludendum, quòd aut res desinit posse præ-

a ¶ Vtrũ rector suis officialibus. Adde an teneatur ad impensam eũdi & redeũdi, vide p Bar. in l. super creãdis. C. de iu. fisc. lib. x.

b ¶ Quorũ appellatioe nõ veniũt medicinæ. Adde tex. in l. itẽ si serui. ĩ §. quas impẽsas. ff. de ędil. edi. l. in rebus. in §. possunt. ff. cõ. l. si q̃s impensa. ff. de vsufru. doct. in l. si ab hostibus. in §. si vir vxorẽ suã. ff. so. ma. gl. in verbo, forte. in c. ex p te. de cele. miss. gl. in c. nihil. in vij. q.

ſtari ſine facto promiſſoris, & tunc ex quacunque cauſa illa res debeaẽ, nõ debebit æſtimatio, ſi debitor non eſt in culpa: aut res deſinit poſſe præſtari ex facto promiſſoris, & tunc ſubdiſtingue, ꝙ aut deſinit poſſe pręſtari, quia perimiẽ: & tunc promiſſor non tenetur, ſi iuſtè res fuit perempta: vt l. qui ſeruũ. j. eo. aut deſinit poſſe pręſtari, quia non eſt amplius in cõmercio: & tunc licet promiſſor nõ fuerit in aliqua culpa, tenetur ad intereſſe, ſi verè res non debebat alienari, licet debitor iuſte crediderit ſe hoc poſſe: ita probat iſte tex. & tex. in l. quid

10 ergo. §. hæres. præall. †Et ratio eſt, quia ius quæſitum tertio nõ poteſt auferri per factum debitoris, etiam ſi non ſit in culpa. l. ſi patrẽ. §. fi. ff. quẽad. ſer. amit. & l. fin. ff. de pact. & l. ſi poſt mortẽ. §. fi. ff. de contra tabu. & hoc eſt qđ dicit iuriſcon. punctualiter in l. quidam ita. §. ſi quis filium. præallegata ibi: ne ex facto hæredis &c. Et aduerte, quia ſi debitor haberet iuſtam cauſam, per quã poſſet manumittere ſeruum in pręiudiciũ creditoris, ſimiliter nõ tenereẽ ad intereſſe, ſicut qñ habet iuſtã cauſam occidendi, & occidit: vt l. qui ſeruum. præall. Sed quando nullã haberet iuſtam cauſam alienandi, ſed ſolum iuſtam credulitatem, ꝙ poſſet alienare vbi non poterat, tunc procedunt prædicta: & ſic primum membrum diſtinctionis non eſt neceſſarium: quia l. ſi ſeruum. loquitur in alio caſu.

Sequitur. Vltima mora nocet, & ĩ pari caſu potior eſt conditio rei. Vel ſic: Mora adhibita in faciẽdo nõ põt purgari: ſed mora adhibita ĩ omittẽdo purgaẽ: & vltima mora regulariter nocet reo & actori. h. d. Scđa ibi: ſi verò, Tertia ibi: ſane, Quarta ibi: nã cũ. ¶ †No. primò. ꝙ mo-

11 ra cõmiſſa in faciẽdo regulariter nõ põt purgari: & hoc eſt verũ indubitanter, qñ ꝑ male factũ res q̃ debebaẽ fuit extincta. Idẽ tñ caſualiter cõcludũt doc. ĩ l. ſi inſulã. s. eo. ſi res fuit extincta ꝑ l. j. §. ſi rẽ. ff. de po. qđ facit ad q̃onem. de emphyteota, ꝙ pri⁹ alienauit rẽ, & poſtea redemit: de qua in l. ſequitur. §. Labeo. ff. de vſu. Et ad materiã vide qđ not. Bar. ĩ l. q ea mẽte. ff. de fur. ¶ Scđõ no. ibi: de bono & æquo. ꝙ ptãs purgãdi morã fundaẽ ſup equitate. & iſta eſt rõ, ꝓpter quã mora põt purgari in contractibus bonæ fidei, licet in ea ſit adiecta dies & pœna: vt eſt caſus not. in l. Luci⁹. ff. de act. emp. & tenet Bal. in l. cũ allegas. C. de vſu. quãuis alia ratione, vt ibi ꝑ eũ. Sed iſta vr̃ verior: inde etiã procedit, ꝙ qñ res nõ eſt integra ex parte creditoris, nõ purgaẽ mora, niſi offeraẽ creditori totũ ſuũ intereſſe: vt l. illud. in fi. ff. de peri. & cõ. rei ven. & l. ſi cũ dies. §. fi. in

12 tex. & gl. ff. de arbi. & no. in d. l. inſulã. ¶ †Tertiò no. ibi: pnicioſè erraẽ &c. ꝙ iudex in dubio, & etiã conſultor, & aduocatus, debet adhærere opinioni habẽti æquitatẽ: & quot modis dicaẽ æq̃tas, vide qđ no. Cy. in l. j. C. de legi. & gl. & doc. in c. fi. de tranſa. & hoc eſt qđ dicit tex. in l. qđ ſi Epheſi. in fi. ff. de eo qđ cer. lo. ꝙ iudex debet habere ęquitatẽ ante oculos. Vbi aũt ius ſcriptũ expreſſe repugnaret ęquitati nõ ſcriptæ, tũc ꝑfertur rigor æq̃tati: vt l. proſpexit. ff. q & à qui. Si æq̃tas verò eſſet ſcripta ſicut rigor, tũc æquitas præfertur rigori: ſicut diſtinguitur per glo. & doc. in l. placuit. C. de iu. ſcias tamẽ, ꝙ qñ princeps iudicat de cauſa qui poteſt ſequi æquitatem non ſcripturã cõtra rigorẽ, nec dicit̃ grauare partẽ ꝓpter hoc. Et iõ ſi vnũ ſit petitũ, & aliud probatũ, põt cõdẽnare reũ: cõtra l. habebat. ff. de inſti. Caſus eſt not. & ibi hoc tenet Bart. in l. Aemili⁹. circa fi. ff. de mi. Quid aũt ſi cõmittiẽ arbitratori vl̃ iudici ex cõpromiſſo, vel ex forma ſtatuti, vel ex cõmiſsione ſupioris, ꝙ iudicet de æquitate, vtrum poſsit recedere à iuris diſpoſitiõe, q̃ ĩducit ſcđm rigorẽ iuris? Eſt q̃o elegãs, & practicabilis, ſup qua pono breuiter aliquas concluſiões. ¶ †Prima concluſio: ille q põt iudicare de æquitate, põt non admittere exceptiones reſpicientes ꝓceſſum, & nõ merita cauſæ, q̃ dicũtur apices iuris: ſcđm Bar. in l. ſi fideiuſſor. §. q̃dã. ff. mã. Scđa cõcluſio, ille q habet iudicare de æquitate, nõ põt reĳcere exceptiõẽ inductã de rigore iuris reſpiciẽtẽ merita cauſę: quia intelligiẽ ꝙ iudicet de æquitate, q̃ nõ diſcrepet à iure: vt eſt caſus no. ĩ l. bona fides. ff. de po. circa me. ¶ †Ex quo inferẽ, ꝙ arbitrator q habet iudicare, nõ põt reĳcere exceptionẽ pſcriptiõis: ita tradit ſin. Bar. ĩ extraua. ad repri. ĩ gl. ſup verbo, videbiẽ. ita etiã colligiẽ ex doc. Bal. in l. j. in prin. ff. de iuſt. & iu. Et probaẽ iſta cõcluſio rõne: qa ſi reĳcereẽ exceptio pſcriptionis, auferreẽ reo ius ſuũ. Sed hoc eſt contra naturalẽ æquitatẽ: vt l. iuſtitia. ff. de iu. & iu. & l. nã hoc natura. ff. de condic. inde. ergo ille q habet iudicare de ęquitate, hoc non poteſt facere. Et iſta opi. eſt verior, licet Ang. dicat cõtrariũ in l. ſequitur. §. ſi viã. ff. de vſucapioni. & in l. j. C. de pſcript. xxx. ann. in lect. Padua. Tertia cõcluſio: ille q habet iudicare de æquitate, poteſt admittere fundatũ ius in æquitate naturali, cui lex ciuilis non aſſiſtit: vnde poteſt admittere agentẽ ex pacto nudo, ſcđm Bar. in l. quintus. ff. mã. Et hanc diſtinctionẽ pfecte

a ¶Doctor iuuenis, Adde gl. in §. ordinatione. in verbo, omnino. in auẽ. de mona. quã ſequtur ibi Ange. Saly. in l. prouidẽdum. C. de poſtu.

b ¶Maxĩe ſi ſit valde excellẽs. Adde ꝙ talis maior excellentia probatur ꝑ xv. teſtes: adde Lu. Ro. ĩ l. ſi verò. in §. de viro. in iiij. fallẽ. ff. ſolu. mat.

& elegãter in effectu ponit Bal. in l. ſi ꝑ ea. C. ma. vbi eſt omnino videdũ, cuius dicta ſum ſecut⁹ in c. dilecti. ĩ iiij. arti. prin

13 cipali. extrà. de iud. ¶ †Quartò no. ibi: & ſane &c. ꝙ ſi doctor iuuenis[a] aliquid bene ſentit, doctor antiquus debet eũ ſequi, ſicut hic Iulianus ſecutus eſt Celſum adoleſcentẽ ſcđm Io. de Imo. hic, pro qua concluſione vide text. iiij. q. j. c. ſi habes. vnde ille qui eſt iunior tpe, præferẽ antiquiori in aſſecutiõe dignitatis, ſi ſit melior, & doctior. Caſus eſt no. & ibi per Bar. in l. vnicuiq;. C. de proximis ſacro. ſcri. li. xij. & maxime ſi ſit valde excellẽs[b]. Eſt eñ ſupexcellentia doctrinæ iuſta cauſa, vt recedaẽ ab ordine iuris, & concedaẽ aliquid contra iuris diſpoſitionẽ: vt dicit tex. no. quẽ ibi valde no. Bal. ad hoc ĩ l. ſed & reprobari. §. ampli⁹. ff. de excu. tu. ¶ Vltimò no. ar. nã cũ quęriẽ. ſecũdũ Bart. hic ſumpto arg. à paritate moræ, de qua dr̃ in tex. ꝙ ſi duo inſultãt ſe adinuicem ſimul, nec poteſt apparere quis prior inſultauerit, factũ eſt ĩpunibile, nec dr̃ aliqs ex eis fregiſſe pacẽ. Pro quo vide optimũ text. & ibi etiã hoc ponit Bar. in l. j. §. cũ arietes. ff. ſi qua pau. fe. di. & l. cũ pater. §. liber

14 tis. de leg. ij. vbi etiã tetigit Bar. de q̃ne. ¶ †In gl. poſita ſup verbo, perpetuari. gl. iſta expreſſe cõcludit, ꝙ interpellatio extraiudicialis nec perpetuat nec interrũpit præſcriptionẽ contra ius cõpetens actori. Idẽ dicit gl. ſcđm vnũ intellectũ in l. alienã. ff. pro emp. loquiẽ tñ ibi de interpellatione quã facit ille qui prætendit rẽ eſſe ſuã, non ſibi deberi: ſed idẽ effectus

15 eſt. ¶ †Hoc tñ fallit ſcđm Moder. hic in caſu l. vt perfectius.

16 C. de an. exce. vbi concluſio gl. ꝓbaẽ ꝑ locũ à ſpeciali. ¶ †Secũdò fallit, vbicunq; interpellatio fit principi, q ſaltẽ de facto nõ recognoſcit ſupiorẽ: vt eſt caſus no. ſcđm vnũ ĩtellectũ in c. nihil cũ ſcãdalo. extra. de pſcri. Et bñ facit qđ hr̃ in l. de pu

17 pillo. §. ſi quis ipſi. ff. de ope. no. nũ. ¶ †Tertiò fallit ſcđm Abbatẽ Modernũ. in c. præallegato. vbi aliqđ eſt relictũ paupe-

18 rib⁹ in genere: qđ vtrũ ſit verũ, non proſequor nũc. ¶ †Quartò fallit, vbicũq; interpellatio extraiudicialis tolleret bonã fidẽ, & cauſaret malam fidem: tunc enim etſi non directo per indirectũ ſaltẽ impedireẽ curſus pręſcriptionis de iure cano. ſicut poteſt conſiderari in exẽplo poſito hic per Bal. qñ ſtatutum excludit creditorẽ poſt decenniũ à petitione debiti, licet enim vt hic ipſe dicit, & Io. de Imo. poſt eum, ſi debitor interpellaẽ extraiudicialiter, iſta interpellatio non ꝑpetuet obligationẽ, quinimo nec interrũpat pręſcriptionem: vt dicit Io. de Imo. bene, & patet ex pręmiſſis. Si tñ ſequimur opi. quorundã, q dicunt ꝙ ſtatutũ ꝑ qđ excluditur creditor poſt decẽniũ, videlicet ſi debitor non fuit interpellatus, quia eſt in bona fide, nec teneẽ ſoluere, anteq̃ ſit requiſit⁹, interpellatio ſequẽs impediret curſum pſcriptionis. De quorũ opinione vide in c. fi. extrà. de præſcri. & per Moder. latiſsime in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapio. Procederet autem ſimpliciter dictum Bar. videlicet ꝙ ſit interruptio, ſed non perpetuatio, ſecundùm Moder. hic & bene, quando interpellatio fuiſſet iudicialis, id eſt, facta per viam citationis: vt expreſſe ponit Bar. in iſtis terminis in l. cũ notiſsimi. in prin. C. de pręſcript. xxx. anno. vbi gl. notanter dicit, ꝙ interruptio pſcriptionis, quę fit ꝑ li. cõteſtatione perpetuat actionẽ vſq; ad xxx. ann. ſed illa q̃ fit per citationẽ, interrumpit dũtaxat pſcriptionẽ, ita ꝙ eſt opus incipere de nouo pſcribere: nõ tñ facit eã maiorẽ, quàm prius eſſet. qđ cõiter approbaẽ ab oĩbus. ¶ Extra glo. quęrit hic Bar. vtrũ oblatio facta ꝑ debitorẽ in caſu l. noſtræ non ſolum purget moram præcedentem, ſed etiam conſtituat creditorem in mora. Et concludit, ꝙ iſta oblatio operatur vtrũq; effectũ: cõtra quẽ tenẽt hic Ang. & Bal. per l. qui decẽ. §. j. ff. de ſol. ſed huic legi reſpondet optime Bar. ibi, cuius dicta referũt hic Moder. & ſequũtur, & ſicut dicit Io. de Imo. & refert, illa lex potius facit pro opi. Bar. loquitur eñ ibi text. de eo qui eſt debitor generis. Et dicitur ibi, ſi prius fuit conſtitut⁹ in mora, & poſtea obtulit debitũ, deinde perdet pecuniam quam volebat ſoluere, ꝙ liberatur ſi perdit eam caſu fortuito. Ex quo datur intelligi, ꝙ creditor per oblationẽ debitoris fuit conſtitut⁹ in aliqua mora: quia ſi ſola mora debitoris eſſet purgata, & ipſe creditor non efficeretur moroſus ex natura obligationis, debitor teneretur de caſu fortuito: vt in l. incendium. C. ſi certum peta. & in lege, in ratione. §. incertæ. ff. ad legem Falci. Nec obſtat quòd tenetur ex culpa: †quia in debitore quantitatis, qui ex natura obligationis tenetur etiam de caſu, ſatis eſt quòd mora inducat effectum, quòd liberetur à caſu per moram creditoris. Iſta opinio eſt veriſſima, ſiue creditor ſit vltimo loco in mora, vt in caſu legis noſtræ: ſiue ecõtra debitor ſit vltimo loco in mora. Iſta cõcluſio ꝓbaẽ in d. l. ſi ꝑ emptorẽ. §. j. ff. de act. empt. vbi tex. expreſſe dicit, & ita etiã declarat ibi glo. ꝙ ſi creditor primò fuit ĩ mora, & debitor ſit vltimo loco, qa creditor offert ſe paratũ

recipere

recipere, debitor ex contractu bonæ fidei tenetur ad vsuras: ergo patet, quod creditor non solũ purgat morã, sed constituit debitorẽ in mora, postquam debentur vsuræ in contractu bonæ fidei: vt l. mora. in principio. ff. de vsur. Secũdò adducitur tex. in l. Celsus. §. fin. cum l. seq. ff. de arbi. vbi patet, quod si creditor prius fuit in mora, & postea offert se paratũ recipere, debitore non soluẽte cõmittitur pœna, quæ solũ cõmittitur ex cõpromisso, & cõtumacia, vel cõtẽptu: vt l. si quis rem. cum ibi no. ff. de arbit. Tertiò adduco tex. no. cũ gl. sua in l. ratio. §. si per vẽditorẽ. in verbo, præsertim. ff. de act. emp. vbi ponitur casus ecõtra similis textui nostro, quãdo debitor fuit prius in mora, & postea creditor, vbi tex. dicit morã cõmitti per creditorẽ, & punitur ibi per istã morã, quia fit vilior æstimatio in præiudiciũ sui. Quid aũt iuris sit, si debitor & creditor simul sunt in mora: exẽplũ, quia creditor dixit, nolo recipere: & debitor dixit, nolo dare: vide text. sing. cũ gl. sua in l. si per emptorẽ. in prin. ff. de act. emp. quæ determinat quod debitor nõ videtur esse in mora. & ita tenet hic Ang. & Io. de Imo. arg. l. post edictũ. §. circunducto. s. de iu. Sed tu vide l. prædictã, quæ decidit q. quã alle. Pau. de Cast. Reliqua dic vt hic per Bar. Franc. Areti.

Nunc videmus. Culpa rei perpetuat obligationẽ, quo ad suos successores & fideiussores, culpa verò fideiussoris perpetuat obligationem respectu suorũ successorũ. hoc dicit primò. Et quod dictũ est de reo, habet locum in filio, quo ad præiudicium patris, qui venit accessoriè ad eius obligationem. h. d. Secunda est ibi: itaque. Tertia ibi: an filius. ¶ †Not. primò, quòd per culpam commissam in faciendo perpetuatur obligatio non solum respectu committentis culpam, sed etiã respectu successorũ suorũ, & eorum, qui accessoriè veniũt ad obligationem principalẽ. Primũ dictũ est verũ, non solũ si hæres cõueniatur actiõe ex contractu, sed etiã si cõueniretur de delicto, nõ tanquam hæres, sed quatenus ad eum peruenit: ita tenet gloss. & Bar. in l. videamus. & l. si ipsa. ff. quod met. causa. quamuis intellectus illorum iurium sit aliqualiter dubius. †Et aduerte, quia mora semel commissa in faciendo vel in omittendo nõ purgatur, quo ad periculũ interitus, vel alios effectus, licet res pereat post cõdẽnationem intra tempus quadrimestre datum ad soluẽdum. Ita probatur, & ita hoc declarat Bart. in l. si cũ exceptionẽ. §. quod homo. ff. quod me. cã. Et ad ar. ista litera, inquãtum dicit, quòd mora principalis perpetuat obligationẽ accessoriã, quod interruptio præscriptionis facta contra principalem impediat cursum præscriptionis, etiam in persona fideiussoris. Cõtrarium tenet Ange. hic, & sequitur Ioan. de Imo. per tex. not. secundũ vnã lect. in l. cùm quis. §. si quis pro reo. j. de solu. Et hãc opi. sequitur Bar. ibi assignans rõnem, quia ad interruptionẽ vnius obligationis seu præscriptionis inductæ aduersus vnã obligationẽ nõ sequitur interruptio aduersus aliam obligationem. Bene facit, licet non alleget quod no. in l. de pupillo. §. si pluribus. ff. de no. oper. nunci. sed obligatio principalis & fideiussoris sunt diuersæ, vt ipse ibi probat, ergo interruptio vnius non interrũpit præscriptionẽ alterius. ¶ In contrarium facit, quia licet obligatio fideiussoris sit diuersa, quia tamen interruptio præscriptionis cohæret rei. i. obligationi principalis debitoris, videtur quod transeat contra fideiussorem, & ei prodest: vt est gl. or. in l. vbicunque. ff. de fideiussori. sicut etiam dilatio concessa debitori, quando fit potius gratia obligationis, quam respectu personæ trãsit ad fideiussorem: vt l. fina. §. vl. C. de vsu. rei iudi. & plene declarat Bal. in l. quoties. in vlti. col. C. de precib. impe. off. Vnde Ioan. And. sing. in addit. Spec. in tit. de fideiu. super rub. refert quẽdã doc. antiquũ tenuisse contrariũ. & ipse hoc ibi sequitur in vl. q. Bal. autem no. attingens articulũ in l. tam mandatori. C. de nõ nu. pe. videtur distinguere sub dubio forte. Aut loquimur in fideiussore contractus, & vera sit opi. Barto. & communis. Aut in fideiussore de iudicato soluẽdo, & tunc quia magis præiudicat ei factum principalis, vt patet ex not. in l. j. j. iudi. sol. interruptio facta contra principalẽ non nocet fideiussori: vt probatur hic, & no. in l. mora rei. s. eo. & ita tenet Bal. in d. l. tam mãdatori. & Moder. vide tñ de his quæ j. dicentur. Sed dubitatur hic per Ang. & Mod. quia interruptio facta contra vnũ ex reis debendi sine dubio nocet alteri: vt l. fi. C. de duo. reis. qualis debeat esse ista interruptio: nam Ang. hic vult, quod debeat offerri libellus, deinde transmitti copia libelli in citatione, ad inducendum hunc effectũ: licet quo ad ipsum debitorem citatum sufficeret citatio simplex absque eo quod prius offerretur libellus, & quòd transmitteretur copia in citatorio: vt patet in l. si quis emptionis. & l. sicut. de prescriptio. xxx. anno. mouetur per l. fi. præalleg. vbi text. dicit, quòd admonitio debeat fieri ex libello: quæ verba hic volunt significare, quod libellus offeratur iudici, & copia mittatur in citatione: & huic opi. multũ fauent verba dictæ l. Nec obst. quod hic dicit Ioan. de Imola impugnando istud dictum, & inducendo princ. literæ, in quo secundùm eum videtur probari, quod illa interruptio sufficit contra correum, quæ olim erat sufficiens cõtra conuentũ in iudicio, nam in prin. tex. nõ loquitur de interruptione per motionẽ litis, sed per agnitionem debiti, quæ fiebat soluendo partem debiti, vel aliter recognoscendo debitũ: de qua in d. l. cùm notissimi. Et potest esse ratio differentiæ inter debitorẽ & correum suum: quia si citatio continet tenorem libelli saltem effectualiter, facilius poterit scire correus pro qua causa agatur contra debitorẽ, & sic assistere defensioni & iudicio pro interesse suo: iuxta not. in l. si suspecta. ff. de inoff. testa. & l. si perlusorio. §. quoties. ff. de app. ¶ Secundò not. ibi: quare enim facto suo &c. quòd culpa de qua fit mentio in prin. literæ, videtur ponderari, quo ad periculũ interitus, si est in faciendo, nõ si est in omittendo: aliàs ratio ista nõ esset generalis, quæ respicit factũ, nõ autẽ non factũ, nisi dicas non factũ esse factũ: sicut dicitur in l. stipulatio ista. s. eo. ¶ †Vltimò not. in ver. an filius. quod quãtũ ad periculũ interitus, pater qui tenetur ex contractu facto per filiũ rõne iussus æquiparatur fideiussori. Vtrũ autẽ æquiparetur quo ad alios effectus, tangit plene Bar. in l. cũ filius. in prin. s. eo. & aliquid hic post Ia. But. ¶ In glo. posita super verbo, in totã cãm. ibi: vel eorũ gestor. ista gl. approbatur per Bar. hic, & Moder. duobus concurrentibus. Primò, quod creditor & debitor sint eiusdẽ fori, ita quod debitor teneatur ire ad domum creditoris: iuxta not. in l. item illa. ff. de constit. pecu. & in l. cùm filius. §. fina. s. eod. & in c. significante. de pigno. Secundò, quòd negociorum gestor qui interpellat, interpellet debitorẽ, vt soluat creditori suo, non sibi interpellanti. Sed ista glo. etiam sic intellecta habet dubitationẽ: quia ego video, quòd siue protestatio sit prohibitoria, siue certificatoria, siue dissolutoria obligationis, ad minus requiritur mandatum generale: licet multi dixerint quòd requiritur speciale, sed cõmuniter tenetur oppositum: vt declarat Bart. in l. de pupillo. §. qui procuratorio. ff. de no. ope. nun. & l. j. §. permittit. & ibi est bonus text. & ibi plene tractat de hoc arti. ff. de lib. agno. vbi etiã alleg. tex. in l. actione. §. renunciare. ff. pro so. Sed potes dicere, saluando istam glossam, pro qua est casus no. cauillando literam in l. si quis solutioni. §. fin. hic allegato, quod si bene inspiciantur dicta iura, ibi ex protestatione poterat parari aliquod præiudicium illi cuius nomine fiebat protestatio: sed in casu nostro non potest parari aliquod præiudicium, licet debitor interpelletur vt soluat, & ideo non requiritur mandatũ. Nec est verũ quod dicit Ange. hic, quòd negociorum gestor debet docere se esse talẽ, scilicet negociorũ gestorẽ: per l. si quis inficiatus. §. j. ff. depo. quia vt dicit Ioã. de Imo. & rectè, cũ negocium alterius dicatur gerere: ita ille qui gerit vnum negocium, sicut qui gerit plura vel omnia: & patet in l. tutori. C. de nego. gest. & l. iij. ff. eo. ita dicetur negociorum gestor ille, qui solum interpellat hunc debitorem, sicut & qui gereret plura negocia. Ex ipsa autem interpellatione apparet, quod est negociorum gestor, qui gerit negocium istud ad vtilitatem creditoris. Vbi autem requiritur interpellatio iudicialis, sicut est in his quæ debentur officio iudicis, & non iure actionis: vt est casus not. in l. cùm postulassem. ff. de dam. infect. & not. Bar. in l. j. ff. de iurisdi. om. iud. & l. vbi. ff. de eden. †Verum est, vt dicit contra Angelum quòd negociorum gestor simplex non posset interpellare, quia nõ posset esse in iudicio, intellige nisi esset coniuncta persona, quæ agendo interrũpit præscriptionẽ: & consequenter eadem ratione poterat constituere in mora, secundum gl. no. quã ibi approbat Bald. in l. j. in fi. ff. de neg. gest. Vide tñ quæ j. de materia ista dicentur. Et quia Bart. hic tangit ad intellectum præmissæ quæstionis, nunquid procurator cõstitutus ad agendũ in iudicio cui nõ potest solui: vt l. hoc iure. cũ ibi not. j. de sol. constituat debitorem in mora. Adde ad primum dictũ, inquãtũ vult quod si debitor cõpareret, & confitetur, & dicit, ego libẽter soluerẽ si esset creditor qui est diuersi fori: euitat morã sic dicendo: arg. l. si domus. §. quæ confitetur. ff. de leg. j. Istud dictũ videtur dubiũ, si solum verbaliter offert se paratum soluere: quia ille qui impeditur implere aliquid, tunc excusatur à mora ratione impedimẽti, quando cessante impedimento apparet quod esset impleturus id quod debet implere: ita probatur in l. qui cõmeatus. ff. de re mili. & declarat Bart. in l. ij. §. quod diximus. ff. si quis cau. Sed si creditor esset præsens per oblationem verbalẽ, non diceretur implere debitor id quod tenebatur, sed si sequeretur oblatio actualis: vt l. prætor. §. si quis paratus. & ibi no. de ope. no. nun. & l. cũ seruũ. de condi. & demon. & traditur in l. acceptã. C. de vsu. & in l. ob signationem. C. de solut. ergo videtur quòd quamuis creditor non sit præsens, ista oblatio verbalis nõ sufficiat. Sed respondendo dicas, quòd hic debitor magis propriè non tenetur ad soluendum, ex quo creditor debet ad eum ire, quàm esse impeditus soluere: & ideo sufficeret ista protestatio verbalis. Secũdò adde, inquantũ Bar. hic dicit, quòd sicut negociorum gestor constituit debitorem in mora eo modo quo s. dixi, ita procurator constitutus ad iudicia agendo contra debitorem, qui non confitetur debitũ, dũmodo creditor cuius nomine agit sit præsens in loco, ita quòd debitor posset soluere si vellet: na Ang. reuocat hoc dictũ in dubio: quia ex quo fuit constitutus procurator ad agẽdũ in iudicio, videtur sibi interdictum ne interpellatio eius facta in iudicio constituat debitorẽ in mora, saltem si primo interpellaret extraiudicialiter: arg. l. maritus. C. de procu. Quod dictum non satis est clarum in se, quia si intellexit quòd ipsa interpellatio iudicialis non constituat debitorem in mora, cuius cõtrariũ dixit Bart. tunc istud dictũ nullã habet rationẽ, quia ex quo ei permissum est agere, oẽs effectus qui ex agendo potest resultare videtur sibi cõmissus: vnde non habet locũ hic l. maritus. præallegata. Si autem intellexit, quòd procurator constitutus ad iudicia non possit interpellare extraiudicialiter: tunc lex, maritus. potest adaptari, quia permittẽdo vnũ videatur prohibere aliud. Sed vt dicunt doc. Moder. per hoc non videtur prohibitus facere ea quæ aliquomodo pertinent ad iudicium futurum, sicut est interpellatio extraiudicialis: argu. l. qui procuratorẽ dat. ff. de procu. & l. ad rẽ mobilem. & l. ad legatum. ff. de procu. †Pōt autẽ pertinere interpellatio antecedens ad iudicium futurum duobus modis. Primò quidẽ post litem contestatam non possit purgari mora: vt l. j. ff. de pe. leg. Secũdò, vt reus cõdenetur

in expẽsis, etiã si agnoscat debitũ post citationẽ: vt tradit elegãter Guil. de Cu. in l. edita. C. de eden. qđ tenet Ant. de But. in c. j. de libel. oblat. Tertiò adde, inquantũ Bar. dicit, ꝙ mora cõtracta ꝑ debitorẽ litigãtẽ in iudicio, sicut dicitur in l. nemo. §. fi. s. eo. extinguit finita lite, & reo cõdẽnato, per l. ꝗ Romæ. §. Seia. j. eo. nã Bal. hic impugnat istã doctrinã, qa sentẽtia cõdẽnatoria nõ debet prodesse reo cõdẽnato; vt l. euidẽter. ff. de excep. rei iu. sed isto modo prodesset: ergo hoc nõ est dicẽdũ. Præterea si reus pstitit vsq; ad sententiã, maior fuit mora & cõtumacia sua; vt patet in l. Papi. §. meminisse. cũ materia. ff. de inof. test. & l. cũ maior. §. accusasse. ff. de bo. li. ergo crescente cõtumacia fortius debuit crescere pœna, ꝗ̃ extingui: vt in c. qm̃ frequẽter. §. fi. vt lite nõ conte. Et hãc opi. vr̃ sequi Io. de Imo. hic. nõ ob. tex. in §. Seia hæres. quia ille tex. põt habere aliũ intellectũ: vt ibi dicetur. †Pro ista opi. multũ facit, quia siue debitor sit victus, ita ꝙ amplius nõ possit cõtradicere, siue permiserit vnã sentẽtiã transire in rẽ iudicatã, nõ põt dici ꝙ ex volũtate sua destiterit à lite, & à contradictione, quã primo faciebat: nã ille qui nõ appellat, nõ vr̃ cõsentire sentẽtiæ verè, sed fictè, scđm Bart. in l. ab eod. C. quõ & qñ iudex, & probať in l. si ab arbitrio. s. ꝗ satis. co. & ideo ꝓsumiť adhuc durare in sua mala volũtate, & in cõditione priori quãtũ est in ipso. Esset aũt casus magis dubitabilis, si re⁹ pateret labi instãtiã, ĩ qua cõtradixit de quo dicem⁹ in d. §. Seia. Pau. aũt de Ca. hic reuocat hoc dictũ in dubiũ alia rõne; qa licet instãtia iudicij finiať, effect⁹ tñ inductus in pteritũ ex illa instãtia nõ tolliť; puta mala fides inducta ex litis cõte. vitiũ litigiosi, & similia, scđm Bar. in l. ij. j. iu. sol. & in l. j. C. de fru. & lit. expẽ. ergo similiter mora inducta ex cõtradictione facta in iudicio non vr̃ tolli. Sed posset rñderi huic rõni, ꝙ ꝓcederet, nisi vnà cũ dicta ĩstãtia tollereť cã, ꝓpter quã fuit mora inducta; sicut ĩ casu Bar. Cũ ergo debitor cõdẽnat⁹ nõ possit amplius cõtradicere, sed teneať parere sñiæ, cessat mora introducta ex cõtradictiõe sola; sec⁹ si fuisset introducta ex cõtradictione, & nõ solutione debiti; qa creditore existẽte ĩ loco iudicij, debitor litigasset & nõ soluisset cũ deberet soluere, sicut dicit hic Bart. Et qa s. tractauim⁹ in notabilib⁹, vtrũ ĩterruptio facta cõtra debitorẽ noceat fideiussori; ad de ad ea ꝗ ibi dixim⁹ Ang. ꝗ approbat cõem opi. in cõsi. suo xxxj. vbi refert dicta Bar. in locis alle. & Cy. in l. fi. C. de duo. reis, ꝗ idẽ tenet. Itẽ ad aliã ꝗ̃stionẽ quã tractauimus in gl. vtrũ interpellatio negociorũ gestoris sufficiat, vide tex. no. in l. cũ satis. C. de agri. & cẽsi. lib. xj. in ver. ꝑ ꝓcuratorẽ, quẽ ibi põderat Bar. ad hoc, vbi vr̃ ꝓbari, ꝙ etiã ꝓtestatio quę nullũ põt parere piudiciũ illi ꝓ quo fit, nõ põt fieri nisi ꝑ ꝓcuratorẽ: ibi ẽm fit ꝓtestatio alicui, ꝙ colonus quẽ detinet, ꝑtinet ad talẽ dñm Et sic vr̃, ꝙ solũ possit prodesse, & nõ obesse illi ꝓ quo fit; & tñ nõ põt fieri si ne mãdato. Sed põt dici, ꝙ hoc facit ibi magnitudo piudicij, qđ incurrit ille cui fit denunciatio. Vide etiã ad dictã materiã tex. sin. scđm Bal. in l. qui absentẽ. s. de ꝓcu. vbi ꝓbať scđm Bal. ꝙ defensor põt agere sine mãdato, & nunciare vẽditori ꝙ veniat ad defendẽdũ, dũmodo caueat de rato: & sic erit ibi casus, ĩ quo denũciatio ꝗ posset piudicare illi ꝓ quo fit põt fieri sine mãdato spãli vel gñali. Et põdero illũ text. qa cõcludit opi. Ang. de qua paulo antè dixi esse falsam: dũ voluit, ꝙ ꝓcurator cõstitut⁹ ad agẽdũ in iudicio nõ possit interpellare extraiudicialiter: qa imo tãꝗ̃ ꝑtinẽtẽ ad cãm deducẽdã in iudicio hoc sibi ꝑmittiť: vt patet in d. l. ꝗ absentẽ. Et forte posset dici, ꝙ ista interpellatio ꝑtineret ad eũ tanꝗ̃ ad ꝓcuratorẽ, nõ tãꝗ̃ ad negocior. gestorẽ, quasi etiã hoc videať sibi mãdatũ: arg. d. l. ꝗ absentẽ. ꝗ optime facit. Itẽ adde ad illã qõnẽ vnũ verbũ qđ posuit Bar. in fi. dũ dixit, ꝙ qñ denũciatio vel ꝓtestatio fit alicui vt abstineat ab aliquo, semꝑ põt fieri sine mandato: vt l. ꝓhibere. in prin. ff. qđ vi aut clam. Nã hoc nõ est verũ simpliciter, sed est distinguẽdũ, ꝓut ipsemet notabiliter distinguit in l. nõ solũ. §. morte. in tertia specie ꝓhibitoria. ff. de no. oper. nũ. Adde etiã ad id qđ diximus in notabilibus, vtrũ interruptio facta cõtra debitorẽ noceat fideiussori, ꝙ distinctio Bald. in l. tã mãdatori. s. alle. vr̃ esse verissima ꝑ regulã quã ponit Inn. ĩ c. cãm quę. de testi. & Bar. in l. ij. j. iu. sol. & l. si mater. §. fi. ff. de excep. rei iu. ꝗ habet ꝙ cui nocet sñia, nocẽt acta, & nõ cui nocet sñia, nõ nocẽt acta. Sed hæc rõ vr̃ cõtra l. fi. C. de duo. reis. vbi interruptio facta cõtra vnũ ex reis nocet alteri, & tñ nõ noceret sñia: vt l. fina. C. de fide. & tradit Bart. in l. ex duobus. in iiij. ꝗ. principali. j. de duo. reis. Sed põt rñderi, ꝙ hoc facit vnitas obligationis, ꝓpter quã etiã fit, ꝙ interruptio facta in actione personali noceat in actione hypothecaria, & ecõtra: vt l. fi. & ibi not. C. de an. excep. & tñ si actio personalis sola deducitur in iudicio, non posset fieri sñia sup hypothecaria, sed esset opus nouo processu: & sic sñia lata in ꝑsonali nõ noceret: vt declarat Bal. exponẽdo gl. ibi positã in l. solemus. in prin. ff. de iud. ¶ †Sed sñia lata cõtra debitorẽ principalẽ noceret fideiussori de iudicato soluẽdo, & nõ fideiussori cõtract⁹: vt l. fi. §. j. & ibi ꝑ Bal. de vsu. rei iudi. & ꝑ Bar. in l. j. j. iu. sol. Ergo interruptio ꝗ est actus iudicialis, debet nocere fideiussori de iudicato soluẽdo, & nõ fideiussori contractus. Nũqđ aũt ecõtra interruptio facta cõtra fideiussorẽ noceat principali debitori? Io. An. in addit. pal. dicit ꝙ nocet, illa potissima rõne, qa si debitor posset pscribere sequereť ꝙ si finita pscriptiõe cõdẽnareť fideiussor, creditor nõ posset cõsequi suum ĩ effectu, quia obstaret sibi exceptio cedendarũ actionũ: vt l. si pupillus. ff. de admini. tu. & per Bart. in l. si ex duobus. §. j. ff. de fideius. Sed ad istam rationem in simili vide quod scribit Bart. in d. §. si quis pro reo. Et non vr̃ vera ista opi. quia si mora fideiussoris nõ ꝑpetuat obligationẽ cõtra reũ, vt dicit gl. nostra & ꝓbať in l. mora. in fi. s. eo. quo ad periculũ interitus, etiã quo ad perpetuãdam actionẽ nõ debet opari. Et quia extra gl. Ang. hic tetigit vnum dubiũ ad declarationẽ literæ, videndũ est, vtrum bene dicat: vult ẽm ꝙ mora commissa per reum non noceat fideiussoribus fideiussorũ. i. sed is fideiussoribus, ꝗ fideiusserunt ꝓ primo fideiussore. Moueť ꝑ l. qui admittitur. cũ l. se. ff. pro so. vbi probať, ꝙ socius socij mei nõ est meus socius: à simili, ergo fideiussor fideiussoris mei non erit meus fideiussor: sicut autor autoris non est meus autor: vt l. si res quã. in primo respõso. ff. de euic. Sed ad hoc potest responderi, ꝙ fideiussor quẽ respicit periculum interitus, videtur iussisse in omnem causam. i. non solum in eo qđ venit principaliter in obligatione ab initio, sed qđ postea incidenter venit ꝑ morã: vt vr̃ probari in l. mora. in prin. s. eo. Et hoc declarat Io. de Imo. in expositione literæ dicens, ꝙ si obligatio primi fideiussoris est aucta, licet mora non fuerit cõmissa ab ipso ex natura obligationis tenebitur secundus fideiussor: vnde facit tex. in l. videamus. & qđ ibi per Bar. ff. qđ met. cau. Et hanc opi. contra sententiam Ang. videtur tenere hic Io. de Imo. dicens, quòd Bar. hoc sentit. Sed ego nõ video quomodo Bar. hoc sentiat, nisi forte liber meus sit corruptus.

Effectus. In obligatiõe rẽ dari, nõ desinit res esse ĩ obligatione, si est extincta post morã, quo ad petitionẽ, acceptilationẽ, & nouationem, hoc dicit. Secunda est ibi: nouari aũt. Et tertia ibi: ego. ¶ †No. primò ꝙ petitio rei quæ perit post moram, potest peti in libello, ac si res non esset extincta. Qualiter autẽ tunc formetur libellus, dicetur in lectione sequenti post Barto. ¶ †Secũdò no. ꝙ æstimatio rei quę debebat dari, non est in obligatione, sed in prestatione dũtaxat: iudex tñ potest cõdẽnare ad æstimationem, si vult, quãuis res in libello sit petita: vt l. Iul. s. de confes. ¶ †Vltimò not. ꝙ qñ secunda stipulatione deducitur diuersum ab eo qđ erat in prima, nũquã presumitur nouatio, nisi expresse sit actũ. Concor. tex. in l. fundũ Cornelianum. j. de nouat. Ita potest intelligi iste text. ibi: nec pecunia. s. pro homine &c. Et credo ꝙ sit verior sensus. ¶ In gl. posita super verbo, neq; pecuniã. licet ista gl. regulariter in obligatione dandi sit vera, fallit tñ in trib⁹ casibus, in quibus in obligatione rẽ dari succedit obligatio ad interesse. prim⁹ est in obligatione bonæ fidei, vt sentit glo. singu. Inst. de act. §. actionum. quã ad hoc alleg. Bald. in c. j. de controuer. inue. & in l. vnica. C. de sent. quæ ꝓ eo quod interest. in ij. char. Sed Ang. in l. fina. s. si quis in ius vocat. nõ ie. intelligit illam gloss. qñ obligatio habet iunctũ factũ dationi: loquiť ẽm illa gl. in actione mandati, in qua procurator teneť & ad dãdũ, & ad reddendũ rationẽ, qđ est facti: vt l. cũ seruus. ff. de cond. & demon. Veritas istius articuli pendet ex rõne differẽtiæ, quæ solet assignari inter factũ & dationẽ: quia si ista ratio æque bene adaptatur ad cõtractũ bonæ fidei, sicut ad contractũ stricti iuris, ista est vera fallẽtia: & quia diuersæ assignanť rõnes, quę sit verior, longum esset videre nunc. Sed recurre ad ea quæ scribit Bar. & Moder. in l. stipulationes nõ diuidu. s. eo. & tangit Ang. in loco præal. Secũdò fallit secundũ Ang. hic in vno casu singu. in l. si quis in graui. §. si ex stipulatu. ff. ad Sylla. vbi qñ præstatio rei efficiť impossibilis ex facto superioris propter vtilitatẽ publicã, agitur ad interesse, & non ad rem: nec potes dicere, vt dicit Io. de Imo. ꝙ ille tex. potest intelligi secũdũ alia iura: videlicet ꝙ res sit in obligatione, & ꝓtiũ in solutiõe, vel cõdẽnatione; qa si sic esset, ibi ageret actione directa, ex stipulatu, ex quo prima obligatio adhuc durat: vt probatur hic, & in l. si rem aliquam. j. de noua. Sed hoc negatur ibi expresse, quia cõpetit actio vtilis: ergo ista responsio nõ põt defendi nõ ĩpropriãdo tex. Tertiò fallit secũdũ Ang. in l. sancimus. C. de sacros. ec. vbi si res alterius consecratur, quę poterat vendicari, põt agi ad æstimationẽ: sed Io. de Imo. dicit, & rectè, ꝙ ibi non sumus in obligatione rẽ dari, sed in obligatione rem restitui, in qua saltẽ re perempta succedit obligatio ad interesse, vt traditur in d. l. stipulationes non diui. Scias tamen, ꝙ postꝗ̃ est lata sententia condemnatoria ad rem tradi, vel ad rem restitui, intellige quando res nõ est perẽpta: vbi aliàs succederet obligatio ad interesse aliquo casu, ne sentẽtia sit ludibrio, cogitur quis pcise tradere, vel restituere. Glo. est valde nota. quã ibi commendat Bald. in l. qui restituere. in fi. ff. de rei vendica. Ex qua infert sing. idẽ Bal. in l. vna. C. de sen. ꝗ pro eo. ĩ pe. char. ꝙ si ex forma statuti instrm qđ habet guarẽtigiã habet executionẽ paratã, vt sñia, semper virtute illius contractus poterit agi præcise ad rem tradi. † Scias etiã, ꝙ ficta trãslatio dñij nõ tollit obligationẽ, quę cõpetit ad rẽ dari, vt est casus secũdũ Bal. ibi in l. metũ. §. licet. ff. quod met. causa. & qa Bart. hic egregie declarat, qualiter debeat formari libellus, quando res perit post morã in ista obligatione ad rẽ dari: adde dictis suis, & primò inquã tum dicit, ꝙ aliquis potest petere rẽ simpliciter, nullã faciendo mentionem de morte: & postea probata morte in processu poterit sequi condẽnatio, vel ad hominẽ, vel ad rem solui ęstimatio in executione, vel ad ipsam ęstimationem: nã videtur ꝙ saltẽ in libello debeat deduci, quòd reus fuit in mora: quia sine ista qualitate interitu rei actio expirasset, & sic non posset tunc deduci in iudicio. Cùm ergo ista qualitas sit fundamentũ actionis, videtur quòd debeat exprimi in libello, iuxta ea quæ tradit Cyn. & Bald. in l. si non conuitij. C. de iniur. & in l. nec exemplum. C. de fal. & sentit Bartol. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de noui oper. nunciatio. & in lege, edita. de eden. Sed saluando dictum Bar.

dica

dicas, & notabiliter, ꝙ qualitas quę est cã cur actio oritur de nouo, bene est exprimẽda in libello: sed nõ qualitas quæ est causa cur actio prius nata cõseruet̃ in esse, sicut est qualitas moræ. Secũdò adde ad materiã istã quod no. Spe. in tit. de obli. & solu. §. sequir. ver. qđ si libellus. vbi ponit multa in practica de ista materia. Et inter cætera dicit, ꝙ iste libellus ꝓcedit, Peto rẽ vel æstimationẽ: & Peto rẽ & æstimationẽ: qa semp intelligitur qs petere id qđ de iure debet, vt saluentur verba libelli, secũdùm Bal. referentẽ dicta sua in l. sancimus. C. de sacrosan. eccle. quę verba pñt esse vera, qñ alter tm̃ est in petitione, puta in oblatione rẽ dari. Intelligam em̃ verba libelli, si dicit, Peto rẽ vel æstimationẽ: aut rẽ & æstimationem: ꝙ ipsa res principaliter petat̃, & æstimatio deducat̃ in facultate soluendi, vel in cõdẽnatione: vt dicit hic Bar. Sed qñ in cõdẽnatione & solutione, alterũ tm̃ posset deduci: verbi gratia, si extaret res in obligatione ad rẽ dari, vel tradi, qa tũc nõ esset soluẽda æstimatio: hoc em̃ casu libellus alternatiu⁹ videret̃ incertus. Et idẽ videt̃ dicendũ, qñ interesse vel res esset in obligatiõe: qa vtrũq; posset peti. Vñ iste libell⁹ tũc nõ ꝓcederet, nisi qñ incertitudo causaret̃ ex ꝓbabili ignorãtia: ita declarat Bar. in primo casu in l. ex diuerso. §. j. š. de rei vẽ. Et vtrũ admittat̃ libellus cõditionalis ad faciendũ pœnã committi, vide Bar. & alios in l. fine exceptionæ. §. hæc autem actio. š. quod me. causa. & ad materiam vide quod tradit Barto. iuxta fin. in l. iij. §. si reddita. ff. commo. ¶ Extra glos. opponit hic Barto. de intellectu l. cum qui ita. §. qui hominem. š. eodem, quam inducit sic: Sicut stipulatio interposita animo nouandi post moram primi debitoris euanescit, si pendente conditione res illa pereat: ita si à principio cùm stipulatio interponitur animo nouãdi, promissor promittit rem quæ non est in rerum natura: videtur non teneri: qa qđ annullat stipulationẽ ex postfacto, forti⁹ videt̃ annullare ipsam à pri. Ipse rñdet, ꝙ iste tex. intelligit̃, qñ stipulatio fuit interposita aĩo nouãdi à partib⁹ sciẽtibus rẽ esse mortuã: secus si partes ignorarũt rem perijsse. Ioã. de Imo. soluit, & melius, quòd ibi loquitur in stipulatione seu promissione facta à tertio animo nouandi, qui cùm sciret se esse in omnem euentum obligatum, siue res staret, siue perijsset: vnde non est mirum, si in omni casu videtur promisisse id quod erat in prima obligatione. Et hac solutione sic declarata, & etiam solutione Bar. colligitur, ꝙ stipulatio sequens interposita animo nouãdi post interitũ rei non purgat moram præcedentem. Idẽ dicit glo. in l. inter stipulantẽ. §. pe. š. eo. & tenet Dy. hic. licet si nouatio fuisset facta ante rẽ peremptã, tolleret morã præcedentẽ, saltẽ qñ res fuisset pręsens tẽpore nouationis, si stipulatio fuisset cõditionalis: vt l. quoties. §. vnde Marcellus. j. de noua. si aũt fuisset pura, indistinctè tolleretur: vt l. parui. ff. de condi. fur. Sed quærit̃ quæ sit ratio differentiæ. Do. Pau. de Ca. hic dicit, ꝙ ratio est, qa post interitũ mora est sortita effectũ suũ: quę verba pñt intelligi, ꝙ qa effectus moræ traxit secũ suã executionẽ, nõ possit amplius mora purgari: vt l. si is cui. de leg. ij. & l. qui ob rẽ. ff. de condi. inde. & trahitur in l. si insulã. š. eo. Sed ista ratio non videtur sufficiẽs: quia ex voluntate vtriusq; partis bene potuisset hic purgari mora: sicut dicit̃ in l. ij. C. de iure emphy. & in l. post diẽ. de lege cõmissoria. & l. ij. e. ti. bene facit tex. in l. Celsus. in prin. ff. de arbi. & l. ij. in prin. ff. si quis cau. quis enim dubitat, ꝙ etiã post interitum rei creditor posset liberare debitorem, & extinguere effectum moræ? quod videtur fecisse nouãdo priorẽ obligationẽ. † Dicẽdum est ergo aliter, quòd cùm nouatio sit vnius obligationis in aliam transfusio: vt l. j. j. de nouatio. ista transfusio esset impossibilis, si per ipsum actũ nouationis post interitũ extingueretur mora præcedẽs: quia ad extinctionẽ morę sequeret̃ remissio pœnæ, quę fuit causata ex moræ. l. perpetuatio obligationis: & sic debitor liberaretur, simul ex alia cã transfunderet priorem obligationẽ in aliam, quod est impossibile, quia quod nõ est, nõ potest trãsfundi. Et quia hic tangitur aliqualiter de intellectu l. cũ q ita. in fi. aduerte diligẽter: quia Bar. & communiter Mod. dicũt, ꝙ ad hoc vt ꝑ sequentẽ stipulationẽ conceptã sub conditione aĩo nouãdi purgetur mora præcedẽs, requiritur ꝙ res esset in præsentia. i. corã debitore, & creditore tpe stipulationis. Tu aũt dic, & melius, ꝙ ista nõ est intẽtio iuriscõsulti in l. qui decem. §. cũ mihi Stichũ. j. de sol. Sed vt apparet in exemplo posito in fi. tex. & ex ver. finge. ad hoc vt purget̃ mora, sufficit ꝙ debitor tẽpore stipulationis rem potuisset offerre, & cõstituere in pręsentia creditoris, licet actualiter nõ obtulerit. † Et est rõ differẽtię, qa lex nõ fingit sup impossibili in genere: vt l. huic scripturę. ff. ad l. Aquil. & plene in l. si is q pro emptore. ff. de vsuca. In genere aũt est impossibile, ꝙ res q̃ multũ distat à loco oblationis in ipso tẽpore stipulationis posset offerri. & ideo tũc nouatio nõ dicitur esse ficta oblatio, quia nec vere potuisset fieri. Sed quãdo res erat in loco vbi fiebat stipulatio, vel in loco nõ ita remoto, ꝙ eadẽ die & in illo tẽpore potuisset pręsentari, tũc lex nõ fingit super impossibili in genere: qa licet res nõ esset pręsens, poterat tñ de facili præsentari. Pro ista cõclusiõe est casus in l. parui. ff. de condi. fur. & licet Bar. respõdendo ad illã l. dicat, ꝙ ibi loquit̃ in stipulatione pura, quę statim nouat pręcedentẽ. Ista respõsio nõ videt̃ bona duplici de cã. Primò, qa tex. simpliciter loquit̃ đ qualibet obligatione in aliud nomẽ, vel in aliũ statũ: vnde nõ restringit se magis ad puram, quàm ad conditionem. Secundò, quia quando res esset ita absens, quòd non posset offerri eadem die tempore stipulationis, tunc eadem ratio esset in stipulatione pura, quæ in conditionali: cum enim allegetur mora præcedentis obligationis: quia ista stipulatio est quædam obligatio ficta, ista fictio nõ potest induci super eo quod est impossibile in genere: & hoc videtur magis de mente legis.

SI ita stipulatus. Stipulatio negatiua actionem hæredi acquirit, si de eo fit mẽtio de ipsa. hoc dicit in glo. prima. in fin. ibi. š. de probatio. l. si pactum. vbi de materia ista. Et vtrum ista glossa sit vera, dicemus plenè post Bartolum & Moder. in l. si sic stipulatus. j. eodem, allegando dicta Bar. in l. ij. de serui. le. Sed vltra ea q̃ sunt ibi dicenda, Angelus hic tangit nota. verbum, dicens arg. huius legis, quòd facultas occupãdi rẽ propria autoritate trãsit ad hæredem creditoris, sicut trãsit cõtra hæredẽ debitoris, si sit eiusdẽ conditionis & qualitatis, cuius erat debitor: vt plene declarat Bar. in l. creditores. C. de pigno. & hanc conclusionem posuit prius Bald. in c. j. §. si quis vero. de pac. iur. fir. in vsi. feudo. Et credo quòd sit verissima: quia cùm veniat accessorie ad obligationẽ personalẽ, sicut illa ad hæredem: vt l. j. vt actiones ab hære. & c. & l. iij. C. de nego. gest. ita & facultas ei accedens ex natura accessionis: vt in regula, accessoriũ. de reg. iur. quinimo cõiter tenet̃, ꝙ istud ius occupandi propria autoritate potest cedi & transferri in singularẽ successorem, sicut & ius protestationis faciendæ: vt l. si res. in ij. respon. ff. de euic. Et hãc sentẽtiã sequit̃ Accur. cõtra Io. An. in l. cũ fundus. §. fi. ff. de vi & vi arma. Idẽ tenet Bal. allegãs illam glo. in illo §. si quis verò. Idẽ posuit prius Bar. in l. j. in fi. & ibi per Moder. š. de no. ope. nun. & sequitur Ang. in l. quod in diem. §. Iul. š. de pet. hære. Licet aũt hoc ius possit transferri in hæredẽ, & in singularem successorẽ: ius tamẽ faciendi vindictam propria autoritate, quæ conceditur propter offensam factam ꝑsonæ, est quędã qualitas personalis, quę non potest exerceri per alium: vt plene disputat Bal. & cõcludit ĩ l. vt vim. š. de iusti. & iure. & in d. §. si quis non. & idẽ tenet in l. accusationis. C. qđ me. causa. qđ do. meus reuocat in dubium in l. j. in fi. š. allega. de quo dic vt ibi. † Vtrum autem facultas capiendi propria autoritate similiter transeat ad hæredem, vel possit cedi, est aliquãdo maior dubitatio: qa Bar. in l. si decesserit. q̃ sa. tis. cog. videt̃ dicere, ꝙ captura ꝑsonæ sit factũ ei cohærens, ita quòd nõ transeat ad hæredẽ: sed loquitur de captura passiuẽ. i. vtrum hæres debitoris possit capi: & alibi tenet contrariũ. In creditore autẽ actiuẽ cõiter tenetur, ꝙ captura possit exerceri per alium: & ita tenet do. me. in loco alleg. per tex. cum glo. in l. j. C. vbi quis de curia. & c. & bene facit tex. in l. Pompo. in prin. & quod ibi no. ff. de procura.

SI sic stipulatus. Nota ex l. si sic stipulatus. quòd qñ verba stipulationis dirigunt̃ ad stipulatorẽ in actu electionis, electio est creditoris, nõ debitoris. Si verò ecõtra dirigãtur ad promissorẽ, electio pertinebit ad eum: vt l. Lucio. & ibi no. ff. de lega. ij. Et quo ad istos duos casus, nõ est differẽtia inter cõtractus, & vltimas volũtates, secũdùm Bar. ibi, & hic. † In casu aũt dubio est differentia: quia in vltimis volũtatibus electio cõpetit legatario, in cõtractibus debitori: vt l. plerũq;. in fi. ff. de iu. do. & l. iij. in prin. š. de eo quod cer. lo. & l. Lucio. prealleg. Et quãuis ista sit regula, quã suprà dixi, videlicet ꝙ electio in dubio pertinet ad debitorẽ in cõtractibus: dixit tñ Bal. ꝙ quãdo princeps cõcedit beneficiũ, quod debet latissime interpretari, vt gratia sit plenior, electio est creditoris: ita no. ipse in l. fi. in j. col. š. de consti. prin. per l. ij. C. de castren. & mini. lib. xij. quod potes intelligere in gratia & beneficio simplici. Sed si beneficiũ cõcederetur à principio alicui, si faceret aliquid: tunc quia ista gratia habet quandam formam contractus, iudicaretur forte sicut alij contractus. Vnde dicit Bal. in l. fi. in fi. C. de nup. quòd si ex forma statuti bannitus capiens bannitum debet eximi de banno, & capiens bannitum est plures condemnatus & bannitus, electio pertinebit ad fiscum, tanquam ad debitorẽ, de quo banno debeat cancellari. Vnde etiam ad materiam istam facit glos. no. in l. qui si minor. §. si huius. š. de mino. quæ videtur velle, ꝙ si in obligatione alternatiua est ex vno capite pœna corporalis, & ex alio solutio erit facienda creditori, adhuc erit electio debitoris. Sed Guil. de Cu. & Bal. ibi reprehendũt glo. & merito, ne sit in potestate debitoris auferre creditori ius, & interesse suum. Vide etiam ad materiam istam quod tradit notabiliter Io. An. in titu. de contu. §. sequitur. ver. sed pone. in addi. Spec. vbi dicit, quòd si debitor alternatiuę obligationis citatus est contumax, ad hoc vt posset interponi primũ decretũ in vna ex duabus rebus debitis, alternatiuæ modus est, vt statuatur sibi terminus ad eligendum, quo elapso si non eligit, transferetur electio in aduersarium. In pœnis autem quæ alternatiuè imponuntur, cui competat electio in dubio, vide quod ponit Bart. in l. j. §. expilatores. j. de effrac. & expila. & Bal. in l. quid ergo. §. pœna grauior. in prima char. ff. de his qui no. infa. & quod ipse not. in l. j. C. de his qui ad liber. peruc. non possunt.

SVMMARIVM.

1 Pro expresso habetur etiam in stipulationibus id quod partes tacite senserunt.
2 Stipulatio incerta respectu qualitatis & quãtitatis ipso iure nulla est.
3 Appellatione tritici quid veniat.
4 In causis criminalibus impropriantur verba ob fauorem fisci, & fauorem publicum.

Triticū. Stipulatio incerta respectu qualitatis & quantitatis valet, q̄ si ex tacita mēte partiū pōt certificari: aliàs nō.h.d. Secunda est ibi: alioquin. ¶ † No. q̄ etiā in stipulationibus id qđ partes tacitē senserūt, habet pro expresso. Nō ob. tex. in l. qcquid adstringēdæ.j.eo. qa dicendū est, secūdùm Bart. & Moder. q̄ circa substātialia omissum habet pro omisso.i.circa interrogationē & responsionē, q̄ sunt de substātia stipulationis. Sed circūstantię respiciētes rē deductam in stipulationē, itē naturalia cōtractus non habent pro omissis, si tacitē partes de illis circūstātijs senserūt. Sup quo vide qđ notabim⁹ in ij. glo. magna in l. ita stipulatus.j.eo. & dicet plenius in d.l. qcquid adstringēdæ. ¶ † Secūdò no. q̄ stipulatio īcerta respectu qualitatis & q̄titatis est nulla ipso iure: & ex hoc arguit Dy. hic & Mod. post eū, q̄ si arbiter assumptus in iudicio cōi diuidūdo adiudicat vni rē totā p̄ pretio declarādo p̄ se, & postea nō declarat, dispositio remanet incerta & nulla. Sup quo vide qđ habet in l. fi. C. de cōtrahē. emp. & l. si qs arbitratus.s.eo. ¶ † In gl. j. sup verbo, triticū. ibi: alio modo &c. Ex ista glo. arguit hic Ang. q̄ p̄priè appellatiōe tritici venit id qđ est excellētius in genere tritici; sicut dicit glo. in l. frugē.j. de verbo. sign. q̄ appellatio frumēti intelligit de eo qđ est excellētissimum in illo genere, sed illa glo. nō loquit de proprietate vocabuli, quia esset cōtra tex. expresse in d. l. frugē. Siue teneas sententiā Iuliani, de qua ibi fit mētio, siue sententiā Seruij, quæ vltimo loco ponit: & similiter est dicendū de tritico, quia qñ nō repugnat diffinitio, valet argumentū ab etymologia vocabuli: vt no. in l. ij. §. appellata. ff. si cer. pet. Cùm igit triticū dicat à terēdo, sequitur q̄ omne quod teritur in area, veniat appellatiōe tritici ex proprietate sermonis. qđ aūt dicit glo. hic, & in l. frugē, intelligit esse ex cōi vsu loquēdi, qđ expresſius declarat in glo. d. l. frugem. Ex his infert hic Ange. q̄ si aliquis accusat de dāno daro in frumēto, nō obtinebit si probat damnū esse datū in hordeo: qđ Io. de Imo. intelligit eē verū, si cōi vsu loquēdi hordeū nō cōtineret appellatiōe frumēti: aliàs vbi nō cōstaret de isto cōi vsu, cū largo modo saltē omne qđ cōtinet arista, quinimo & oē legumē veniat appellatione frumēti, poterit sequi cōdēnatio secūdùm eū: quia verba libelli ambigua declarant nō solū exp̄ssa declaratiōe libellātis: vt l. si qs intētione. ff. de iu. sed etiā ex tacita, q̄ fit in p̄cessu apparet saltē p̄ p̄batiōes, de qua re videbat sensisse libellās: vt ī c. examinata in tex. & glo. extrà de iudi. Facit optime qđ tradit Bar. in l. si p̄ses. ff. de pe. & Bal. in l. Polla. in fi. C. de his qui. vt indi. † vbi dicit not. q̄ maxime in criminalibus p̄pter fauorē fisci & fauorē publicū verba sunt impropriāda, vt possit seq̄ sñia: sicut et īpropriant in ciuilib⁹: vt l. j. & ibi p̄ Bar. C. de vsufruc. & in l. j. in prin. & ibi elegāter Bar. ff. si ser. vē. Pro ista cōclusione facit in terminis, qđ ponit Bar. ī l. si mr. §. & an eadē. ff. de excep. rei iudi. vbi cōcludit, q̄ si aliqs ī libello dicit se dñm, & postea probet se dñm vtiliter, & nō directo, debet obtinere: qa et illud vtile dominiū videt deduxisse in iudicio, & tñ dñiū p̄priè sime intelligit de directo: vt l. j. §. si in p̄petuū. ff. si ager vec. vel emphi. pe. ¶ In gl. posita super verbo, cogitauerit. ex hac glo. colligit no. q̄ stipulatio quo ad sui formā īterpositā sine cā, valet qñ nō pōt videri subintellecta cā ex tacita mēte partiū. videt aūt cā subintellecta, qñ p̄missor ex aliqua cā antecedēti erat debitor stipulatoris: & p̄ hoc apparet falsum esse qđ dixit singu. in hoc Nic. de Mat. quē sequit Bal. in rubr. de fide instr. C. in vlti. char. vbi voluit, q̄ qñ p̄missio cōtinet in scriptura, tūc sufficiat causa cōiecturalis ad faciendū, q̄ p̄missio nō videat facta sine cā: sec⁹ si p̄missio nō appareat p̄ scripturā, nā vt hic vides causa cōiecturalis sufficit, qualitercūq; quis stipuletur, vel promittat. Super quo vide quod sing. no. Io. An. in addi. Spec. sup rub. de depo. vbi voluit, q̄ p̄missio nuda q̄ reperit in libro mercatoris, supplet à causa quæ pōt colligi ex scripturis præcedētibus in eo. lib. Et qa Bart. hic multa scribit ad intellectū istius glo. Adde dictis suis inquantū vult, q̄ si emanat duplex cōfessio iudicialis videatur emanasse super diuersa quantitate: q̄ ista dicta nō placet hic Ang. quē etiā sequit Io. de Imo. Primò, quia etiā cōfessio facta sup mutuo extra iudiciū parit obligationē, & inducit mutuū ciuile: vt Instit. de lit. obli. per totū. & l. in cōtractibus. C. de nō nu. pec. vt fatetur Bar. met in l. si ex cautione. C. de nō nu. pecu. licet sit facta sine scriptura. Et tamē Bar. vult hic, q̄ duplex cōfessio facta super mutuo extra iudicium videatur referri ad candē quantitatē. Sed ista prima ratio nō placet Io. de Imo. † quia cōfessio super mutuo facta sine scriptis non parit obligationem ciuilem post bienniū, imo in perpetuū potest repelli creditor, secūdùm glo. no. in l. si nō singulari. C. si cer. pe. Sed si illa glo. est vera, exēplum positū hic per Bar. minus procedit, quia ista cōfessio nihil probabit: vt traditur in l. qui pecuniā. ff. si cer. pet. & in l. certi cōdictio. §. si nūmos, eo. tit. Fuit ergo ponendum exemplū in deposito, vel in alio contractu, vt fugiatur vtrūq; incōueniēs: & ista videtur fuisse mens Bar. dū allegat l. Publia. in fi. ff. depositi. Secūdò dicit Ange. q̄ quāuis confessio iudicialis inducat obligationem, & parit actionē in factū: vt l. vna. & ibi no. C. de cōfes. & per glo. in l. sed & si possessori. §. fi. ff. de iureiu. principaliter tamē est inducta ad probandū: & hoc est istud quod debet inspici: vt l. si quis nec causam. in prin. ff. si cer. peta. & l. j. §. si te rogauero. ff. depositi. & ista ratio est melior, secūdùm Io. de Imo. hic. Et adde qđ diximus in no. q̄ sufficit cā cōiecturalis, etiā vbi p̄missio nō est facta ī scriptura, vide Ang. in cōsi. suo xxv. vbi tenet, q̄ sicut saldū rationis, qđ cōtinetur in scriptura, est sufficiēs causa ad cōualidandā promissionē, licet ī saldo nō exprimātur causæ propter quas aliquis remanet debitor: vt est casus not. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pac. ita si probetur saldū per testes; & licet nihil alleget, optime facit iste tex. cū glo. & hic no. per doct. Et inquātū Bart.s. dixit, q̄ stipulatio facta de maiori summa ex cā mutui videtur se referre ad mutuū de quo apparet, etiā si fuerit facta in maiori summa: vide optimū tex. pro eius opi. in l. si vnus. §. si cū mihi decē. vbi dicit q̄ si à me decē debeantur, & pepigero ne à me xx. petantur, q̄ istud pactū tollit etiā illa decem: licet aūt hic econtra, quādo præcesſit mutuū de maiori summa, & sequitur stipulatio de minori, similiter intelligatur fieri relatio ad mutuū factum de summa maiori: si tamē præcedat cōfessio debiti ex aliqua causa in maiori quātitate, & seq̄t postea nūeratio in minori quātitate, cōfessio p̄sumat simulata, secūdùm Bald. qui ita not. decidit in l. ab Anastasio. C. man. in vj. col. Aduerte etiā, qa Bar. hic expresse sentit, q̄ confessio geminata extra iudiciū nō inducat obligationem, sed solum probet: cuius contrariū tenuit in l. cùm scimus. C. de agri. & cen. lib. xj. quorum vtrum sit verius, nō discutio nūc, sed tamen no. dicta Bar. hic.

Qvi insulā. Stipulatio incerta respectu loci, vel si stipulatoris non interest, nō valet. h. d. ¶ Nota primò quòd incertitudo loci vitiat stipulationem, sicut incertitudo rei & tēporis. Concor. in l. ij. si quis insulam ff. de eo quod cer. lo. de qua materia plene diximus in l. ita stipulatus. j. eo. Inuenitur tamen aliquando fauore vltimæ volūtatis, & præ causæ q̄ valet dispositio in certū exemplum, si testator mādat construi capellā vel ecclesiam: vt l. quæ conditio. §. fi. & ibi per Bar.s. de condi. & demō. & per Ange. & Ioan. de Imo. hic. ¶ Secundò nota. quòd stipulatio interposita super facto non valet, si stipulatoris non interest fieri, quia stipulatio est inuenta propter hoc, id est propter proprium interesse: vt l. stipulatio ista. §. alteri.s. eo. & ideo vbi desinit interesse, desinit actio cōpetere: vt l. autem. §. j.s. si quis cau. Et per hoc est declarata ista lex cū glo. sua.

Franciscus Aretinus,

SVMMARIVM.

1 Actio vtilis nonnunquam appellatur directa.
2 Pax potest ex noua causa superuenienti frangi: & etiam dilatio seu treuga, si causa sit iusta.
3 Bannitus qui impune offendi potest, habetur hostis ciuitatis.

Qvi seruū. Debitor liberat propter interitū speciei, si eā tollit lege p̄mittēte. Cōcor. tex. in l. elegāter. §. fi. ff. de pigno. act. & l. qđ ergo. §. heres. ff. de leg. j. ¶ † No. ibi: nec id est efficax. secūdùm quosdā Moder. & bene: qa si res vtilis actio &c. q̄ vtilis actio appellat q̄nq; directa, & exponitur vtilis esset perempta culpa debitoris, nō vtilis actio, sed directa cōpeteret: vt l. si seruū. in fi.s. eo. quia in glo. nil est declarandum, aut addendum. ¶ Extra glo. inducitur iste tex. per Ange. & Moder. ad quæstionem, vtrū si est facta pax vel treuga inter aliquos, & vnus prius fregit pacem vel treugam, possit sibi sine pœna frangi pax vel treuga à parte aduersa: super quo Io. An. in addi. Spe. in rub. de treu. & pace. videt dicere, q̄ frangenti pacem potest frangi pax, nec incurritur pœna posita in cōtractu, nisi esset apposita ibi illa clausula, q̄ pœna toties cōmittatur, quoties fuerit contra factū per iura cōmunia, videlicet per l. cùm proponis. C. de pac. & trans. l. qui fidem. & in c. peruenit. el ij. extrà, de iureiu. Sed Bar. in pace tenet idem, etiam si sit apposita clausula rato manente cōtractu, quæ parū vel nihil differt à clausula, de qua dicit Io. An. per l. fidem.

¶ Appellatiōe frumenti. Adde an cōtineantur oīa ad victum pertinētia, vide p̄ Bar. in l. generali. in §. vxo. ff. de vsufru. leg. doct. in rub. de cano. fru. li. xj. & an contineat farina, vide p̄ Bar. in l. ij. ff. si cert. pet. Bar. in l. quęsitum. in §. illud, ff. de leg. tertio.

fidem.§.de transac.vt ipse no.in l.cũ pater.§. libertis.de leg.ij. Et sequit̃ hic Pau.de Ca. In treuga aũt est maior dubitatio: pro cuius intellectu præmittendũ est, ꝙ largo modo treuga dicitur pax: vnde in c.nouit. & ibi hoc tradit Abb.Modern.extrà, de iudi.xxiij.q.iij.c.illi qui. vbi per Arch.ita etiã dicit I.An.in addi.in prędicta rub.Si tñ statutũ qđ strictè debet interpretari,faceret mentionẽ de pace in remissione pœnæ, tunc nõ cõprehenderet̃ treuga,qa ista proprie sunt duo distincta: vt patet in rub.de treu.& pa.& ita no.Ang.in l.j.§.de pac.Hoc premisso ad q.dixit Io.An.referens dicta Vincẽ.antiqui doc.in c.peruenit.el ij. de iureiurã. & in rub. præallega. in addi. quòd non licet rumpere treugam illi qui prius eam rumpit.Sed doct.Moder.dicunt, quòd istud potest esse verũ de consuetudine,sed de iure nõ videtur procedere per regulam positam in iuribus præalle.Pau.tamẽ de Ca.hic sequendo opi.Io.An.dat differentiã inter treugã & pacẽ: quia si ille cui rũpitur pax,nõ possit reoffendere statim,seu qñcũꝗ vult,nõ dabitur sibi facultas aliquo tẽpore recedendi à contractu,quia pax de sui natura est perpetua: vnde resultaret absurdũ, ꝙ aliqs obligaret̃ frangenti fidẽ, & sic nõ seruãti ex parte sua cõtra iura præalle.Sed ista ratio cessat in treuga,quia est tẽporalis: vnde licet differatur vindicta,nõ tñ tollitur:allegat in simili ea quæ habẽtur in l.nisi finita.in prin.ff.de tu.& ra.dist.& quod no.Bar.in simili in l.de pupillo.§.si quis ipsi.de no. ope.nuncia. Sed ista ratio sua non est generalis:quid enim si aufertur commoditas vindictæ tempore treugæ,quę postea verisimiliter nõ aderit: quia aduersarius diligentius se custodiat? certe tunc erit causa iusta non expectandi dilationem: vt est casus notabilis in simili in l.quæsitum.ff.de pigno. per quem Bar. dicit in l.creditores.C.eo. quòd creditor potest ingredi rẽ ꝓpria autoritate virtute pacti,etiã pendẽte dilatione, quãdo subest iusta causa, & periculũ esset in mora.Præterea istud est minus restringere iura simpliciter dicta, ꝙ ille nõ potest agere ex contractu.Verior est ergo opi. Io.de Imo.simpliciter,quã etiã posuit prius Ange.hic limitãdo eũ,videlicet ꝙ tũc habeat locũ,quãdo aliquis pendente treuga offendit aduersariũ ex causa, super qua treuga pẽdebat:si aũt offenderet eũ ex alia causa superueniẽte,nõ diceretur facta treuga: vt declarat notabiliter Bar. in l. aut facta. §.causa.j.de pœ.& aliquid tetigit in l.verum.j.de fur.Pręterea si ille qui fuit offensus ex causa de nouo superueniente, haberet iustam causam offendendi aduersarium, non diceretur frangere treugam: vt l. quæro. 2 §.inter locatorem.ff. loca. † & sicut pax potest frangi ex noua causa superueniente,ita & dilatio, seu treuga,si causa sit iusta: vt patet in d.l. quæsitũ.Secũdò inducitur iste tex.hic per Bart.ad quæstionem, vtrum a ille qui fecit pacem[a] cum aliquo,possit eũ offendere, si postea ille efficiatur bannitus,qui ex forma statuti potest impune offendi: super quo omittendo multa ex dictis Iaco.de Bel.in disputatione sua quam posuit in l.ij.C.vt intra certũ tempus.& Io.An.in regula, frustra. in suis mercurialibus.dicendũ est secundùm Bart.& Oldra.cuius dicta ipse sequit̃, quòd ista nõ videtur frangere pacem, nec incidit in aliquam pœnam, qa iusta causa superueniẽs nõ videtur inclusa sub promissiõe de nõ offendendo:vt probatur hic,& in iuribus s̃.allega.l. quæro.§. inter locatorẽ. ff.loca.& ibi probatur.Pro hoc adducit Oldra.glo.in auth.de mã. princ. §.neꝗ aũt homicidas.in prima gloss.quæ sentit, quòd si iudex dat securitatem bãnito,nõ debet eã seruare:qđ debes intelligere,secũdùm Bal. notabiliter in l.j.§.nõ fuit.ff. de dolo. qñ fuisset data sine causæ cognitione: aliàs deberet seruari: vt l.is q reus.in fi. & quod ibi per Barto.ff. de pub.iud.sup quo vide qđ plene no. Ange.in dispu.sua,quæ incipit, Bononiẽsis quidã. Et hãc cõclusionẽ sequũtur fere omnes Moder. licet Ange.aliter hic senserit: sed ipse idem tenet sententiã Bar.in l.iuris gen. §.si paciscar.s̃.de pac.quam Bal.approbat vbiꝗ,videlicet in d.§.nõ fuit. & in l.j.C.si à non compe.iud.& in l. accusationis.C. quod met.cau. & etiã Io.An.in d.regula,frustra. ¶ †Sed cõtra istã opi. arguitur fortiter: qa licet̃ statutũ simpliciter pmittat bãnitũ occidi,ista pmissio nõ vr̃ cõprehẽdere illũ q spãli rõne nõ poterat occidere.i. ex oblatione pacis: ita videt̃ ꝓbari fere in terminis in l.si adulteriũ.§.liberto.ff.de adul.vbi ꝓbatur,ꝙ dispositio legis,Gallus.q pmittit occidere adulterũ,nõ videt̃ cõcedere hãc licentiã liberto,q spãli quadã ratione obligat̃ non offendere patronũ.Pro ista cõclusione facit optime tex.in l.iiij.§.in illis.ff.de fidei cõ.lib.vbi ꝓbat̃,ꝙ cõstitutio q̃ gñaliter facit seruũ liberũ,qui empt⁹ est suis nũmis,nõ cõprehẽdit eũ qui speciali rõne nõ poterat manumitti ex ꝓuisione hominis,qui fuit venditus ea lege,ne manumitteret̃.Præterea licet bãnitus nũc videat̃ alia ꝑsona,vt dicit Oldra.nõ tamẽ videt̃ posse offendi,sicut dicim⁹ ꝙ patron⁹ q cõuenit̃ tanꝗ tutor,vel curator, nõ põt vocari in ius sine venia,& tamẽ videt̃ esse alia ꝑsona: vt l.sed si hac. §.si.ff.de in ius vo.& similiter nõ videt̃ posse dici, ꝙ ideo possit offendi bãnitus ab eo q pmisit,qa hoc nõ agit tanꝗ ipse, sed tanꝗ minister legis duplici ratione.Prima est,quia ex quo nõ iubet̃ occidere,sed pmittitur,nõ est minister legis:sicut dicit glo.no.quã ibi põderat Bald. ad hoc in l.accusationis.C.quod me.cau.Secũda est,quia ille qui prohibet̃ accusare aliquẽ nomine ꝓprio,videt̃ etiã prohibit⁹ accusare noĩe alieno: vt l.j.C.si tutor nõ ges.& no.glo.& Bar.in l.quæsitũ.ff.de in ius vo. Sicut ergo promittẽs nõ offendere,tanꝗ priuat⁹ offendere nõ põt,ita nõ poterit offendere tanꝗ minister legis.¶ Nec ob.iste tex.& iura alleg.pro cõcordantia, qa ista nõ videt̃ iusta cã superueniẽs.i.pmissio statuti de occidendo, q̃ nõ videt̃ cõprehendere illũ q speciali ꝓuisiõe hoĩs erat ꝓhibit⁹ offendere:& ista multũ vrgẽt.Sed tñ tenẽda est sñia cõis.Et ad primũ argumẽtũ, qđ est difficilius cęteris,dicẽdũ est,ꝙ illud ꝓcedit regulariter. Sed vbi agit̃ de fauore publico,etiã ille cõprehẽdit̃, q spãliter est ꝓhibitus ex dispositiõe hoĩs.Casus est notabilis, & ibi ꝑ Bar.in l.si quis in graui.§.hi quoꝗ.ff.ad Sylle. vbi probat̃,ꝙ dispositio legis vtilis,q̃ defert præmiũ libertatis seruo, q vindicauit mortẽ defuncti,cõprehẽdit etiã illũ seruũ,q ex facto cõtrahẽtiũ erat prohibit⁹ manumitti. Vñ plus operatur fauor publicus,ꝗ fauor libertatis: qđ est notabile. Et per illũ tex.dicit Bal.no.in l.j. de pre.imp. offe.in vlt.q.& Pet.de Ancha.in c.j.de consti.ꝙ si statutũ defert præmiũ capiẽti bannitũ,etiã bãnitus capiẽs bãnitũ, habebit pręmiũ: qa fauor publicus nõ recipit restrictionẽ de habilitate. Et licet Dyn. & alij videant̃ sentire contrariũ in illo §.liberto.vbi ponẽdo exemplũ de statuto,qđ ꝑmittit occidi bannitũ,dicũt ꝙ istud statutũ nõ cõprehendit filiũ,vt possit occidere patrẽ:tñ põt dici, ꝙ id qđ s̃. dixi,est verũ regulariter, saltẽ quo ad tollendũ effectũ iuris positiui, qđ facilius tollitur,ꝗ ius naturale: vt in §.sed naturalia.Insti. de iure na.&c. Ad alia argumẽta patet rñsum ex ꝓdictis: qa dato ꝙ ille q occidit nõ sit minister legis,& ꝙ bannitus nõ videat̃ alia ꝑsona,& ꝙ ille q nõ admittit̃ vt priuatus nõ admittat̃ vt repręsentans personã alterius:oĩa tñ ista nõ habẽt locũ,vbi agit̃ de fauore publico:qa hoc casu fatẽdũ est ex pmissis, ꝙ tanꝗ priuatus iste admittatur. ¶ Sequit̃ tertia q̃stio,quã ponit hic Io. de Imo. ĩ qua cõclusit Bar.in dispu.sua,quæ incipit, statuto Lucanæ ciuitatis &c.ꝙ ille q promittit nõ offendere bãnitũ, q tẽpore pmissionis erat in bãno, non obstãte hac pmisione põt eũ offendere virtute statuti hoc pmittẽtis: & fundat̃ ista opi. duplici ratione. Prima est, qa hoc est inductũ in fauorẽ publicũ,qđ nõ põt tolli pacto priuatorũ: vt l.ius publicũ.ff.de pac. Secũda, qa occisio bãniti est inducta in eius odiũ: ergo nõ põt renũciari ꝑ pactũ:vt l.tãetsi.ff.ad Mac. Pro ista cõclusiõe alle.glossam no.in l.j.§.nõ fuit.ff. de dolo. quæ videtur sentire,quòd fides hosti ab homine priuato nõ est seruãda. Mihi placet distinctio Bal. quã ipse ponit in l.j.in vlti.col.C.si à nõ compe. iudi.& l.reos.C.de accu.& in l.accusatiõis.C.qđ met.causa. quòd aut permittitur occisio banniti simpliciter:& tũc vera sit opi.Bar.rationib⁹ præmissis. Aut pmittitur occisio banniti solũ offenso:& tũc quia hoc videtur pmissum in fauorem priuatũ,valet pactũ, ita ꝙ bannitus nõ possit offendi. Nec obstat si dicatur, quòd facultas ista inducta in odiũ bãniti nõ põt tolli per pactũ: vt l. tãetsi. præallegata: quia dico quòd in isto casu potius videtur inducta fauore offensi in satisfactionẽ suæ iniuriæ. ¶ †Sed cõtra oĩa ꝓdicta arguitur: quia sicut occisio banniti est inducta in fauorem publicũ,ita & accusatio criminosi: vt l. licitatio.§.quod illicitè.ff.de pub. & l. nec qcꝗ. ff.pro so. Sed accusatio & facultas accusandi põt tolli ꝑ pactũ saltem,vbicũꝗ ingeritur pœna sanguinis: vt l.transigere vel pacisci.C. de transact. Et optime declarat Bar.in l.si maritus.§. si negauerit.in iij.q.prin.ff.de adul. ergo similiter videtur posse tolli facultas occidendi, quæ respicit pœnã sanguinis. Item sicut occidere bannitũ est odiosum,ita & accusare: vt no.in l.querela.C.de fal. Et probatur in ratione literæ in l. seruus. ea. l.ff.de ser.expor. & sic videtur accusatio esse par facultati offendendi bannitũ. Sicut ergo illa põt tolli per pactum in casu nostro,ita videtur quòd & ista possit tolli quo ad paciscentem. Ange.respondet huic obiectioni, quòd ideo nõ valet pro 3 missio,licet valeat de non accusando. † quia bannitus qui potest impune offendi, censetur hostis ciuitatis, & ei videtur indictũ bellum: vt plene declarat Bart. in l.amissione.§. qui deficiunt.ff. de cap.di. Hosti autẽ nõ est seruãda fides pręstita

[a] ¶ Vtrũ ille q fecit pacẽ. Adde Bar.in l. accusatio.C. qđ me.cau.Pau.đ Ca. in l.j.C. vbi vel qñ liceat se vindicare. Bart.in quæstione inci. Lucanæ ciuitatis.

à priuato: vt sentit glo. in d. §. nõ fuit. ¶ Sed ista respõsio nõ euacuat, cõtrarium tollitur, quia sicut dicit Bal. in l. Lucius. s. alleg. bannito qui est hostis est seruandũ pactum, si interponitur super eo super quo promittens potest pacisci: verbi gratia, si aliquis renũciat offensioni, quã potest facere tanq̃ offensus. Sed tu posses respondere, q̃ in casu Bal. bannitus nõ censetur hostis, ex quo nõ potest offendi à quolibet. Et tamẽ mihi nõ placet ista solutio, quia non reperitur iure cautũ quòd cũ hoste quis nõ possit contrahere: imo cõtrarium videtur probari in c. felicis. circa me. de pœ. lib. vj. vbi diffidatus ab oĩbus, si cõtrahit, potest agere ex cõtractu, postquã est restitutus. Et hoc sentit glo. in l. nã & seruus. in prin. ff. de neg. ge. vbi dicit, q̃ ille qui promisit soluere pretiũ præcedẽti hosti habet exceptionẽ cõtra promissionẽ ex titulo, q̃d met. cau. Ergo datur intelligi, q̃ si nõ intercessit metus, valeat obligatio etiã facta hosti. Tu ergo dicas, & verius, q̃ leges quæ permittũt per pactũ posse renũciare facultati accusandi, sunt inductę de iure speciali cõtra regulã positã in l. iurisgen. §. si paciscar. ff. de pac. & l. ius publicũ. ff. eo. hoc fatent doct. in l. transigere. præallegata. & ideo nõ trahendũ &c. vt l. lege Iulia. §. hoc caput. ff. de ritu nup. Nõ est aũt omnino eadẽ ratio in istis casibus, quia ante sententiã nõ est ius pœnæ quæsitũ reipu. sed post bãnũ ius pœnæ ad vindictã est quęsitũ reipu. & ideo difficilius tollitur: vt l. qui autẽ. in prin. ff. q̃ in frau. cre. Et ad materiã vide Ang. post Ia. Bu. in l. nõ cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. vbi determinat secundã quæstionẽ s. positã per illũ tex. Ad tertiũ vide Bal. qui no. loquitur in l. pacisci. ff. de pact.

SVMMARIVM.

1. Promittẽs se facturum & curaturum quòd alius soluet ad interesse, tenetur si debitor non potest soluere.
2. Promittẽs creditori eũ indemnẽ cõseruare, etiã si renũciauerit beneficio de fideiussoribus, cõueniri nõ potest, nisi excusso principali.
3. Promissio per quam quis inuitatur ad matrimoniũ spe lucri consequendi, an valeat.
4. Dotis promissio fieri potest ab vxore, siue ante matrimonium, siue constante matrimonio.

Si ita stipulatus. Stipulatio pœnalis continens impossibile nõ vitiat obligationẽ principalẽ. h. d. ¶ In glo. vnica posita in princ. ibi: hodie secus &c. Ista opi. cõiter reprehẽditur ab omnibus, quia in stipulatione pœnali nihil est innouatũ, per l. fi. de noua. sed solum in stipulatione secũda æquè principali, sicut prima: sicut declarat Bar. in l. ita stipulatus. j. eo. Et aduerte ad glo. tuã in prin. quia si ratio dubitandi in isto tex. erat, quia per stipulationem pœnalem poterat videri facta nouatio, ergo ex hoc infertur, q̃ stipulatio pœnalis populis nouat præcedentẽ in dubio, quãdo præcedit obligatio eiusdem speciei, puta stipulatio. Et sic videretur approbari opi. Bar. in l. ita stipulatus. Et hanc rationẽ hic approbãt doc. ex qua fit illa illatio hic. Sed tu potes dicere, q̃ ratio dubitandi erat, quia ex quo reo nõ obseruante erat imposita pœna quæ cõtinebat præstationẽ impossibilem, dubitari poterat q̃ ista stipulatio nõ videtur interposita animo obligãdi, sed esset dispositio derisoria: sicut dicit tex. in simili in l. si duobus. in prin. ff. de lega. j.

Possum. Promittẽs soluere pro alio, nõ videtur esse fideiussor, sed solũ tenetur illo existẽte nõ soluendo: secus si promittat dare. h. d. secũdùm Dy. Vel sic, secundùm Bar. Promittẽs soluere nomine alieno creditori nõ est fideiussor, sed potest conueniri quaten⁹ interest creditoris, id est si debitor non est soluendo. ¶ 1 † Nota primò ex isto tex. secundùm lecturam glo. quod ille qui promittit se facturũ & curaturum vt alius soluat, tenetur ad interesse, si debitor non potest soluere: nam si sit soluendo, nihil interest stipulatoris hanc stipulationẽ committi: & ideo non competit sibi actio, sicut in simili in l. si quis stipulatus sit. §. fi. j. eo. & videtur posse induci iste tex. quod si aliquis promisit se facturum & curaturum, quòd Titius aliquid faciet, cõmittatur stipulatio ad interesse, si ille nolit facere: licet ego qui promisi fecerim quicquid potuero, vt ille faceret. Sicut enim tenetur, si non potest fieri: ita videtur committi, si tertius potest, & non vult. Sed ad istum tex. põt responderi, q̃ stipulatio hic cõmittitur in casu, quo tertius non potest facere: quia in illum solum casum videtur interposita, nam in oẽm aliũ casum stipulatio esset inutilis: si enim debitor esset soluendo, etiam si essem negligens, & non facerem quicquid possem vt ipse solueret, non committeretur stipulatio, quia stipulatoris nõ interesset, vt hic dicitur: sed quando stipulatio ista posset committi in alio casu, puta si promitto me facere & curare, quòd Titius habebit ratum, quia me negligente stipulatio committeretur: vt l. quo enim. in princip. j. rem ra. ha. intantum quòd ad conuincendam mei negligentiam non esset opus mei interpellatione: vt declarat Bald. eleganter in c. j. §. ad hoc. hic finitur lex, deinde incipiunt constitutiones regni. & satis colligitur ex mente Barto. in l. stipulatus. j. eo. tunc est maius dubium, vtrum si aliquis facit quicquid potuit, committatur stipulatio pœnalis, vel ad interesse contra ipsum. Super quo dixit glo. no. quam ibi sequũtur doct. in c. ex rescripto. vlti. glo. extrà, de iureiu. quòd talis nõ incidit in pœnam nec tenetur ad interesse: & est ibi casus singu. secundùm Abb. Mod. † quòd qui promittit factũ alienũ cum iuramento, ad hoc vt promissio sit vtilis, videtur promittere se facturum & curaturum: quia iuramentũ habet hãc virtutem vt faciat rem valere eo modo quo potest. l. cùm pater. §. filius matrem ff. de leg. ij. & per Bar. in l. si qs pro eo. in prin. ff. de fideiuss. Et hoc idem dixit do. meus in l. stipulatio ista. §. si stipuler. s. eod. allega. text. in c. ex literis. de spon. Sed Bald. hoc prius dixit, quem ipsi non viderunt in l. fi. C. de non nu. pe. Conclusionem illius glo. secutus est Fede. de Se. consi. cxvij. quem refert & sequitur Anto. de Bu. in c. gemma. extrà, de spõ. mouentur, quia difficultas regulariter excusat à pœna: vt traditur in l. si vehenda. §. penul. ff. ad l. Rhod. de iac. & no. in l. continuus. §. illud. j. eo. Sed ille qui fecit quicquid potuit in effectu si impeditur per voluntatem tertij, videtur iuxta difficultatẽ impeditus: ergo excusatur à pœna: vt l. secũda. §. fin. & ibi nota. s. si qs cau. Sed ista ratio nõ videtur sufficiens, quia difficultas quæ est à prin. obligationis, dicitur inesse ita promissioni principali, sicut pœnæ: ergo non videtur vitiare stipulationem nec excusare à pœna, sicut difficultas superueniens: vt probatur in d. §. illud. & ibi videbis. Præterea cõtra istam opinionem videtur casus singularis in l. qui autem. §. sed & si quis. ff. de constitu. pecu. vbi ille qui promisit se daturũ certum fideiussorẽ, qui videtur promittere se facturum & curaturum: vt ibi dicit glo. & Bar. tenetur, si ille non vult fideiubere, ita q̃ nõ stat per me, sed per illũ tertiũ. Et si quæris, ad q̃d tenetur? respõdet glo. q̃ tenetur, vt j. dicitur, in alio casu, vel ad dandũ fideiussorẽ æquè idoneũ, vel ad interesse. & ista opini. est magis æqua: vt j. dicam. Sed ad illum tex. forte posset responderi, quòd ideo ibi tenetur ad interesse, quia poterat implere quod venerat in principali promissiõe, dãdo aliũ fideius. vt ibi dicitur, & probatur in simili in l. Labeo. §. fin. ff. de ar. & l. illud. in fi. q̃d me. causa. secus forte videretur, si principalis obligatio nullo modo posset impleri. verbi gratia: quia in casu illius l. non posset inueniri ita bonus fideius. sicut etiã contingit, quando quis promisit facere & curare, quòd alter habebit ratum: quo casu si ille nõ velit ratificare factũ principale, aliter impleri nõ poterit. Sed cũ tex. in d. l. qui aũt. obliget eũ q̃ ꝓmisit alternatiue, si desinit posse ꝓstari, vel si nõ põt ꝓstare vnũ ex his, alter videt remanere in obligatione: vt l. Stichum aut Pamphilũ. in prin. j. de so. Vnde hoc nõ videtur esse de mẽte illius l. & ista promissio esset modici effectus, si posset eludi per voluntatẽ illius tertij: & propterea daretur materia fraudandi & concludendi inter eũ q̃ ꝓmittit, & illũ tertiũ. Vt igitur tollatur fraudis occasio cõmittẽdæ, & q̃a vt dixi si promissio posset resolui hoc modo de facili posset esse modici effectus, aut nullius, videtur q̃ licet quis fecerit quicquid potuerit, promittẽs tamẽ tenet ad interesse, si tertius nõ vult: secus si tertius non possit, q̃a mortuus est ante morã: vt dicit in l. qui aũt. Opi. tamẽ contraria sequeret in practica ꝓpter autoritatẽ cõtradicentiũ: sed tñ est multũ dubia per ea quæ dixi. Hæc autẽ opi. quã teneo longe fortius de mente partium, & habet plus æquitatis, quando verba essent cõcepta isto modo, promisi facere & curare ita & taliter, & cũ effectu, q̃ Titius faciet sic. Vt enim ista vltima verba aliquid operentur, dicendũ erit quòd promissor obligabit ad interesse, licet fecerit quicquid potuerit, maxime q̃a ista verba de sui ꝓprietate hoc importẽt: vt ꝓbat tex. no. in l. si nõ mortis. §. fi. ff. de inoff. test. vbi apparet, q̃ verbũ, cũ effectu, significat realẽ cõsecutionẽ eius quod quis intẽdit. Bene facit tex. in l. j. in fi. ff. q̃d q̃sq̃ iur. Et quia impossibile est precisè, q̃ ille q̃ promittit facere & curare omni casu, vt hoc faciat cũ effectu, quo ad factũ principale, intelligit q̃ faciat cũ effectu eo modo quo fieri põt, scilicet soluẽdo interesse: vt l. quidam cũ filiũ. j. eo. & l. mulier. §. quidam seruũ. ff. de condi. insti. ¶ In gl. posita super verbo, soluturũ. ibi: subaudi si non curaueris &c. glo. ista cõmuniter reprehẽditur ab oĩbus, quia diuinat ad tex. nec põt saluari sine subauditione. Vñ Dy. quẽ sequũtur hic Bal. & Ang. dicit q̃ tex. debet intelligi simpliciter sine subauditione. Et sensus eius est, q̃ hic differẽtia inter eũ q̃ promittit soluere noĩe debitoris, & eũ qui promittit dari id q̃d debeat debitor: vt ĩ primo casu, q̃ sic ꝓmittit, videat ꝓmittere factũ: & ideo nõ cõmittit stipulatio ad interesse, nisi stipulatoris intersit fieri: vt l. si qs stipulatus. §. fi. j. eo. & l. illa stipulatio. §. j. s. eo. † In scdo aũt casu ille q̃ ꝓmittit dare, videt in effectu ꝓmittere idẽ oĩno q̃d debeat principalis debitor, si debitor erat obligat⁹ ad dãdũ: vt l. vbi aũt. §. illud. ĩ fi. s. eo. & ideo põt dici fideiussor, & de iure isto posset conueniri prius q̃ principalis sit soluẽdo: vt l. nõ rectè. l. iure nostro. C. de fideius. Sed ista lectura siue intellectus nõ placet Bar. q̃a ille q̃ promittit soluere, videt ꝓmittere se facturũ id q̃d est in obligatione: vt l. solutionis verbo. s. de ver. sig. si ergo in obligatione est dari, videt ꝓmisisse se daturũ. Præterea cõtra istã opi. videt tex. vltra dicta Bar. in l. si hæres. ff. de le. j. vbi q̃n hæres est dãnat⁹ facere q̃ alicui dẽtur decẽ, q̃d factũ hic ordinat ad donationẽ, videt obligat⁹ ad dãdũ pcise. Et ita intelligit Bar. illũ tex. in l. illa stipulatio. §. j. s. eo. Itẽ aduerte vltra doc. q̃a ista lectura est impossibilis, quo ad istũ tex. nã sic intelligẽdo ratio vel differẽtia quã assignat iurisconsultus in ver. neq̃ em. esset impertinens & falsa ad dictũ principale: dubitat em in principio literę, & decidit sup validitate vel inualiditate stipulatiõis. s. vtrũ ista dispositio possit fieri, spõdes te soluturũ noĩe Titij. Rñdet iurisconsult⁹ q̃ sic, & assignat rationẽ, q̃a ista stipulatio nõ est similis illi, te daturũ. Sed si intellectus huius ver. esset iste, q̃ aliud est promittere se soluturũ, & aliud se daturũ: vt dicit Dy. ratio ad dictũ principale esset impertinẽs & falsa: quia etiã si ista stipulatio esset similis illi qua quis promittit se daturũ: ex hoc nõ sequeret, q̃ esset nulla, & non valeret,

valeret, qa & nulla valet, & inducit p cã fideiussio: vt fatetur
Dy. nõ est bona illa cõsequẽtia, cuius oppositũ stat cũ verita-
tę antecedẽtis: nec illa ratio, quę etsi sit falsa, nihilomin⁹ quę
ꝓbatur remanet vera, vt esset in casu nostro. Vñ Bar. posuit
hic aliũ intellectũ veriorẽ, quẽ cõiter sequũtur hic Moder. ꝙ
hic nõ sit differẽtia inter soluere & dare: sed in modo promit
tẽdi, quo quis promittit soluere vel dare. Si em̃ quis promit
tit soluere seu dare, qđ debet Titi⁹, siue debitũ Titij: iste erit
fideiussor, & poterit cõueniri statim anteq̃ principalis excu
tiatur. si verò qs ꝓmittat soluere noĩe Titij, tũc nõ erit fide-
iussor, sed videbit̃ creditor stipulatus à promissore, vt daret
sibi pecuniam contemplatione Titij, & gerendo negotium
Titij debitoris, & sic creditor stipulabitur alteri. Et ideo nõ
poterit agere ex ista stipulatione, nisi sua intersit: vt l. stipu-
latio ista. §. alteri. s̃. eo. quod prosequere latius, vt hic p eum.
Sed cõtra istã lecturã fortiter facit, qa secũdùm hoc istæ duæ
formæ stipulationis, de quib⁹ fit mẽtio in prin. & in ver. neq̃
em̃. nõ sunt diuersæ, nec est verũ, ꝙ vna valeat, & alia nõ va-
leat: qa in vtroq̃ casu valet stipulatio, qm̃ qñ qs promittit ꝙ
Titius debet indistinctè, valet stipulatio, quia promittẽs vi-
detur esse fideiussor: vt fatet̃ Bar. in ver. aũt nostro dicitur, ꝙ
in secũdo casu nõ valet stipulatio: cuius cõtrariũ est verũ se-
cũdùm differẽtiã Bar. Timore huius cõtrarij dicit hic Pau. de
Ca. ꝙ differẽtia est ĩ hoc, quia stipulatio in primo casu valet,
licet nõ intersit stipulatoris à principio: puta, quia debitor
est locuples, & soluẽdo, dũmodo postea aliqñ intersit: & hoc
dicit sentire glo. vltimã istius §. Sed in secũdo casu, qñ qs sti-
pularetur simpliciter, stipulatio nõ valet, si à principio nõ in
teresset. Sed hoc secundũ dictũ nõ videt̃ verũ, qa Bar. in d. §.
alteri. & in l. j. ff. de pac. & ibi p Bal. expresse tenet, ꝙ etiã si
superueniat interesse ex postfacto cõmittit̃ actio ex stipula
tione facta alteri: allegat glo. in l. si vero nõ remunerãdi. §. si
filij. ff. man. & alia iura, de quib⁹ hic per eum. Tu ergo dic, &
melius, ꝙ hic fit differẽtia inter stipulationẽ, per quã debitor
promittit stipulatorẽ soluere alteri, seu dare, & per quã pro-
mittens de directo promittit dare alteri: quo casu nullo mo-
do valet stipulatio: vt declarat Bar. ĩ d. l. j. ff. de pac. & l. stipu
latio ista. §. si stipuler. s̃. eo. Et adde, qa siue sequaris expositio
nem d. Pau. siue meã, patet ꝙ q̃uis dictũ Bar. sit verũ in se, nõ
tñ probat̃ in totũ in hac litera. Sed primũ dictũ dũtaxat, vi-
delicet ꝙ qui promittit soluere creditori noĩe debitoris, non
videtur esse fideiussor, sed obligari, quatenus principalis nõ
est soluẽdo. Sed secũdum dictũ, ꝙ ille qui promittit simpli-
citer, ꝙ Titius debet, videat̃ fideiussor simplex, & possit con
ueniri ante principalẽ de iure isto: nõ probatur in versi. neq̃
em̃. qm̃ sensus illius ver. vt s̃. dixi, est dicere ꝙ qñ stipulator
stipulatur alteri de directo, ita ꝙ promissio nõ fit sibi de sol-
uẽdo alteri, stipulatio nõ valet, sicut valet ĩ primo casu. Et p
a istũ tex. dixit singu. Bar. in l. j. C. de cõue. fisci. debi. lib. x. † ꝙ
ille q promittit creditori cõseruare eũ indẽnẽ, etiã si renũcia-
uerit beneficio de fideiussorib⁹, nõ põt cõueniri, nisi excusso
prĩcipali: qa verbũ indẽnitatis hoc sonat, qa ita demũ tu agas
cõtra me, si nõ posses cõsequi tuum à principali debitore. Et
idẽ dicit in l. j. C. de decu. lib. x. vbi est glo. singularis, ꝙ vbi-
cunq̃ quis ex sola pręsentia & patiẽtia obligaret̃ tanq̃ fide-
iussor, etiã de iure ff. nõ põt cõueniri, nisi excusso principali.
Vtrũ aũt ꝓmissio de indẽnitate cõtineat factũ vel interesse,
& vtrũ qui ꝓmittit de indẽnitate teneat̃ defendere in iudi-
cio illũ cui ꝓmisit, vide ad primũ qđ ponit Bal. elegãter in
l. ij. C. de sen. q̃ sine cer. quã. & meli⁹ in l. fi. in prĩ. C. de vsur.
rei iudi. Ad secundũ vide tex. quẽ Bar. dicit esse singularem,
& ibi cũ no. ad hoc in l. pater. in prin. ff. de do. pręle. Et ad il-
lam q. quã s̃. scripsi, de eo q ꝓmittit facere & curare, vide qđ
ponit Bald. elegãter in c. j. §. ad hoc. hic finit̃ lex, deinde inci-
piũt regni cõsti. vbi dicit, ꝙ q taliter promittit, tenetur face-
re, & curare, vt promisit, q̃ primũ potest, etiam non expecta-
ta interpellatione stipulatoris.

Si tibi nupsero. Stipulatio interposita marito ex causa lucratiua nõ valet re-
gulariter, si lucrũ cõfertur post matrimoniũ cõtra. & idẽ ecõ
tra, si mulier stipulet̃ à viro, vel sic formali⁹: Promissio facta
ab altero ex cõiugib⁹ ex cã lucratiua, nõ valet, si cõfert̃ in tẽ-
3 pus matrimonij. h. d. Secũda est ibi: itẽ si viri. ¶ † Primò not.
ꝙ q̃uis alter ex cõiugib⁹ possit inuitari ad matrimoniũ cõ-
trahẽdũ spe lucri, si lucrũ ꝓmittit̃ à tertio: vt l. Titio centũ.
§. j. & ibi p Bar. ff. de cõdi. & demõ. & l. j. C. de insti. & subst.
nõ tñ valet ꝓmissio, p quã qs inuitat̃ ad mr̃imoniũ p lucrũ
cõsequẽdũ ab altero cõiuge. Et est ratio secũdùm doc. qa pro
missio in dubio videt̃ facta cã libidinis, & sic ex cã inhonesta
& improbata à iure: de quo dicetur post declarationem glo.

4 ¶ † Secũdò no. ibi: non in dotẽ. ꝙ promissio dotis põt fieri ab
vxore, siue ante matrimoniũ, siue cõstãte mr̃imonio: vt hic à
cõtrario sensu. & l. si cõstãte. C. de do. ante nup. Vtrũ aũt con
a fessio dotis[a] p̃iudicet viro, si eã facit cõstãte matrimonio, &
posito ꝙ p̃iudicet viro, vtrũ p̃iudicet creditorib. añriorib⁹: est
multa disceptatio inter doc. de quo vide plene quod scribũt
Moder. post Bar. in l. si diuortio. s̃. eo. & Saly. in l. qđ de suo.
C. de do. cauta nõ nu. Et vide qđ subtiliter ponit Bar. & Mo
der. post eũ in l. si cõstante. in prin. ff. so. ma. & in aut. sed iam
necesse. C. de do. ante. nup. & l. assiduis. C. qui po. in pig. ha.
sup quibus articulis plenissime consului aliàs in ciuitate ista.
Quantũ ad declarationẽ & additionę glo. dic vt late p doct.
sed extra glo. apponit̃ fortiter cõtra istũ tex. de tex. in c. de il
lis. extrà, de cõdi. appo. vbi promissio facta de ducẽdo aliquã
in vxorẽ, si illa cẽtũ sibi dederit, suspẽdit̃ p illã cõditionẽ tm̃,
ꝙ si cõditio deficit, ꝓmittẽs nõ obligat̃: & tñ p illã cõditionẽ
inuitat̃ promittẽs ad cõtractũ matrimoniũ spe lucri, & mu-
lier q̃ cõquiescit appositioni huius cõditionis, similiter videt̃
ex turpi causa moueri: vt. s. ex libidine habeat matrimoniũ
illius: & nihilomin⁹ ista cõditio nõ cẽset̃ turpis, ꝙ patet, qa si
esset turpis, teneret̃ fauore matrimonij: vt in c. fi. eo. ti. Timo
re cõtrarij d. Abb. Siculus ibi dicit illũ tex. esse restringen-
dum, secũdùm literã nostrã, videlicet ꝙ cõditio nõ rejciatur,
& nõ sit turpis, qñ subesset iusta causa, ꝓpter quã cõcederet̃
ꝙ promittẽs posset inuitari ad matrimoniũ spe lucri. Et ista
sol. ad illũ tex. est tutior: diuinat tñ, & aliqualiter restringit
tex. vñ ex intẽtione Bar. hic videt̃ posse dari alia solutio, vi-
delicet ꝙ ibi lucrũ qđ acquirebat̃ marito erat quærẽdũ ante
mr̃imoniũ cõtractũ, qa pri⁹ debebat ĩpleri cõditio, ex qua ma
rit⁹ lucrabat̃, q̃ cõtrahi mr̃imoniũ. Bar. em̃ hic in summario
põderat, ꝙ stipulatio hic nõ valet, qa lucrũ cõferebat̃ post tp̃s
matrimonij cõtracti, & sic tacitè sentit, ꝙ si veniret lucrũ q̃-
rendũ ante cõtractũ matrimoniũ, ista stipulatio valeret. Sed
ista sol. ex intẽtiõe Bar. vt dixi, nõ videt̃ esse sine dubitatiõe:
qa cã ꝓpter quã regulariter prohibet̃ hic ista ꝓmissio, est qa
p̃sumit̃ fieri ex causa minus honesta. i. propter libidinẽ, vt fa
tẽtur oẽs doc. Sed ꝓmissio & stipulatio interposita ex cã tur
pi absolutè nõ valet: vt l. gñaliter. & l. si plagi. s̃. & no. in l. iu
ris gẽ. §. si ob maleficiũ. ff. de pac. ergo videt̃, ꝙ etiã si lucrũ ve
niat pcipiendũ ante tẽpus matrimonij cõtracti, sicut in casu
c. de illis. p̃allegati. idẽ sit dicẽdũ, vnde sup hoc videt̃ diligen
tius cogitãdũ. Dixit etiã hic Bar. quę cõiter sequunt̃ oẽs Mo
der. † ꝙ licet qs nõ possit inuitari spe lucri ad cõtrahẽdũ ma-
trimoniũ, si lucrũ proficiscat̃ à marito, vel ab vxore: põt tñ in
uitari si proficiscat̃ à tertio, siue per viã vltimę volũtatis, siue
cõtract⁹: vt clari⁹ dicũt hic Moder. p regulã positã in l. Titio
centũ. §. j. de cõdi. & demõ. & vide ibi p Bar. & in l. j. C. de in
sti. & substi. Quorũ dictis adde qđ fin. tradit Oldra. in q̃stio-
nibus suis. q. xv. quẽ ꝓlixe refert & sequit̃ Pet. de Ancha. in
regula, nemo põt. de reg. iur. in ij. char. ꝙ nõ solũ si nõ imple-
tur cõditio in illis casib⁹, ille q inuitat̃ spe p̃mij ad cõtrahen-
dũ mr̃imoniũ, nõ sequit̃ lucrũ, sed etiã pdit lucrũ quæsitũ, si
nõ impleat modũ appositũ in dispositiõe, vt si testator priuet
hæredẽ hæreditate prius relicta, si nõ cõtraxerit matrimoniũ
cũ illa, cũ qua vult cõtrahi: ꝓ cuius dicto optime facit gloss.
fin. in c. cũ scđm. de hære. li. vj. q̃ dicit, ꝙ quãuis lex vel statu
tũ nõ possit ꝓhibere mr̃imoniũ cõtrahi metu pœnæ, põt tñ
cõtrahẽti suã ꝓhibitionẽ auferre lucrũ q̃sitũ: quã sequit̃ An
to. de Bu. in c. j. extrà, de spõ. Tetigit hic etiã Ang. q. quã po-
suit Bar. in l. si diuortio. s̃. eo. vtrũ qñ dat̃ disparitas inter ma-
ritũ & vxorẽ, vel subest alia cã iusta, ꝓpter quã marit⁹ mo-
ueat̃ ad donãdũ vxori, marit⁹ cõfitẽdo dotẽ recepisse possit
ex causa donatiõis eidẽ cõstituere dotẽ. In quo articulo sunt
cõsiderandi duo casus: nã aliqñ certũ est, ꝙ marit⁹ cõfitet̃ do-
tẽ recepisse animo donãdi, & constituẽdi dotẽ vxori de suo:
& tũc est fatendũ, ꝙ ista donatio valeret potissime p tex. no
strũ hic, & in d. l. si diuortio. Aut nõ cõstat de isto animo: &
tũc fuerũt opi. qa Bar. in d. l. si diuortio. sentit ꝙ in dubio cõ-
fessio sapiat donationẽ: & hãc sententiã sequit̃ Bald. in l. j. in
vlti. col. C. de don. ante nup. scilicet ipse idẽ in l. si voluntatẽ.
C. de do. promi. p glos. ibi positã videat̃ velle cõtrariũ, dicens
ꝙ maritus videat̃ magis cõfiteri, qa verecũdia sibi esset duce
re vxorẽ indotatã, q̃ qa videt̃ velle aliquid donare vxori: &
hoc videt̃ ibi sentire glo. quã opi. sequit̃ do. me. Lod. Ponta.
in d. l. si diuor. quia vbi põt alia causa præsumi, nunq̃ in du-
bio præsumit̃ donatio: vt l. si id qđ aurũ. j. de solu. & l. cùm
de indebito. in prin. ff. de proba. Pro veritate huius articuli
debes cõsiderare duos casus: nã aliquãdo maritus simpliciter
cõfitetur dotẽ, & nõ renũciat exceptioni nõ nu. pe. & tũc etiã
si sit disparitas inter ipsum & vxorẽ, nõ videbit̃ donare: vt l.

a ¶ Vtrũ aũt confessio dotis. Adde Frãcis. de Arc. consil. lxxxvj. incip. diligenter cõsideratis.

ff. & in aut. ibi posita. C. de do. cau. nō nume. quæ simpliciter & indistincte dicit, ꝙ aduersus cōfessionē dotis pōt opponi exceptio nō nu. pe. In vno tñ casu posset ꝓcedere opin. cōis, videlicet qñ esset cōsuetudo ex tali disparitate vxoris dotari à marito: qa id qđ cōsueuit fieri tacite, videt̃ appositū in contractu: vt l. ff. C. de fideiuſ. & l. si prius. §. j. & ibi p Bar. ff. de aqua plu. ar. aſs ꝓcederet, qđ dixi rationib⁹ suprà adductis. Aut est renūciatū exceptioni nō nu. do. & tūc cōfessio videat̃ emanasse cā donationis: hoc probat̃ ex his q̄ tradit subtiliter Ioā. de Imo. in d. l. si diuortio. vbi dixit, ꝙ etiā qñ est paritas inter cōiuges, cōfessio dotis facta constāte mr̄imonio p̄sumat̃ facta ex cā donationis. Et hoc ego sum secut⁹ in quodā cōsilio, qđ feci in ista ciuitate: nā ꝓpter p̄sonas suspectas nō pōt dici ꝙ renūciatio facta spe futuræ numerationis probet præsumptiue numerationē esse factā: sicut quidā dicūt in l. si ex cautione. C. de nō nu. pe. p ea q̄ habent̃ in l. cū q̄s decedēs. §. Titia. ff. de leg. iij. & l. q testamēto. ff. de ꝓba. in qb⁹ patet, ꝙ vbi confessio debiti probaret debitū, nō probat si emanat inter p̄sonas suspectas: nec valet illa ratio, quā assignat Bal. in l. si volūtate. videlicet ꝙ marit⁹ videat̃ confiteri, vt erubescat ducere indotatā vxorē: qa ista ratio in hoc casu nō concludit, qm̄ subsistēte iusta cā cur marit⁹ lege approbāte non possit donare vxori, nulla resultat verecūdia, vel rubor ratiōabilis. ☞ Ille aūt q contrahit in dubio, p̄sumit̃ habere mētē conformē dispositioni legis: vt in c. j. §. filia vero. de succes. feu. & tradit Bar. in l. iurisiurādi. §. si liberi. ff. de ope. lib. Quod ergo lex non reputat iustum & honestum, non præsumitur reputare contrahens, & non velle.

¶ Dictio, maxime. Adde Rapha. Cuma. cōsi. lxxxvij. inci. Frāciscus de Lacanipa. in vlti. col. Philip. Cor. consi. lxix. inci. visis. in j. volu. tu dic ꝙ ista dictio, maxime, qñ iungitur cū verbis importantibus causam finalem, tūc abundat, & stat implicatiue: vt est tex. iuncta gl. in verbo maxime, in c. si q̄s episcopus damnat̃. xj. q. iij. & in c. cùm olim. in ver. si maxime senex. iuncta gl. ff. de test. c. cùm contingat. iuncta glo. j. de fo. cōpe. & p Ioā. An. Ant. de But. & Io. de Imo. in c. ad abolēdam. de filiis presby. & per Alex. de Imo. cōsi. lxxvij. incipi. visis dubitatiōibus elegāter formatis. in vj. col. in iij. vol.

SVMMARIVM.

1. ☞ Dictio, maxime, de sui natura dicitur esse implicatiua.
2. Rei suæ stipulatio fieri potest sub conditione, licet nō purè.
3. Causæ lucratiuæ duæ nō̄ diuersis temporibus concurrere.
4. Actus seu dispositio quando pendet in conditionis euentu, dicitur imperfectus.
5. Stipulatio non committitur post tēpus quo factum potuit incipi, sed post factum quo potuit finiri.

Existimo. Stipulatio q̄ à principio est ꝓhibita mixta ratione rei & personæ, valet si cā ꝓhibēdi cessat tēpore conditiōis existētis. h. d. Et diuidit̃ ī duas ptes. In pria ponit̃ duplex dictū. In scđa ibi aūt, si hoc ponit̃ ad singula dicta ꝓbatio p eādem rationē & p deductionē ad absurdū. †1 In tex. ibi: & maxime &c. nō videt̃ pria facie, ꝙ ista dictio maxime possit stare proprie, qa ex ꝓprietate sua īplicat, ꝙ etiā secundùm opinionē illorū q dicūt resolui stipulationē, cū in eū casum deuenit, à quo nō potuit incipere, haberet locū hoc qđ hic dicit̃, ꝙ si stipulatio nō valuit à principio, efficiat̃ vtilis ex postfacto: qđ videt̃ cōtra regulā s. dictā, illorū videlicet, q dicunt ꝙ qñ res deuenit ad casum, à quo incipere nō pōt, vitiat̃ dispositio. Sed r̄ndendo dicas, ꝙ nō ponit̃ hic dictio, maxime, qa q̄dā putauerūt absolute, siue dispositio q̄ p̄cessit fuerit pfecta, siue non, ꝙ res deueniens ad casum à quo incipere non potuit, vitiet̃, & annullet̃. & secūdùm istorū opinionē maxime probat̃ absurditas p̄dicta. Quidā aūt dixerūt, ꝙ nō semp vitiat̃ dispositio, si deuenit ad eū casū, à quo incipere nō pōt: sed tūc demū qñ casus superuenit, anteꝗ̄ dispositio p̄cedens esset pfecta totali pfectione: & secūdùm istos etiā in casu n o stipulatio deberet annulari: qa ex quo pēdebat cōditio, non erat adhuc pfecta: & ad hoc implicat dictio, maxime, quasi dicat, nō solū secūdùm eos q volūt ꝙ inhabilitas supueniens, semp vitiet dispositionē p̄cedētem, ista absurditas sequit̃: sed etiā secūdùm eos, q volūt ꝙ nō semp vitiet̃ dispositio præcedēs. sed solū qñ est imperfecta, sequet̃ ista absurditas: qa cū adhuc pēdeat cōditio stipulatiōis, vitiaret̃ dispositio, si ista inhabilitas esset talis, q̄ redderet stipulationē nullā, qñ fuisset tpe stipulatiōis interpositæ. ¶ †2 Not. primò, ꝙ stipulatio rei suę pōt fieri sub cōditione, licet nō possit fieri purè: cōcordat tex. in l. nemo, & l. si rem meam. s. cod. Hoc tamen limitat singulariter d. m. qñ aliq̄s stipularet̃ rē suā, q̄ esset possessa p aliū: nā tūc si stipulat̃ rē suā simpliciter, valet stipulatio, & intelliget̃ facta respectu possessionis, q̄ est penes alium: secus si aliquis exp̄sse stipularet̃ rē dari. alle. tex. in l. scire debemus. §. fi. s. eo. & cōfirmat ratione: qa verba stipulationis in dubio debēt sic intelligi, vt videant̃ interposita sup eo sup quo stipulatio valet: vt l. quoties idē sermo. ff. de re iu. & l. gallus. §. quidā recte. ff. de libe. & posthu. facit optime tex. in l. stipulatio ista. §. hi quoq;. s. eo. & quod no. Bar. in aut. egressi. C. de sacrosanct. eccle. sup illa q. vtrū valeat reseruatio dn̄ij & proprietatis facta monacho. Et ista opi. est multū cōformis regulis iuris, per quā videtur reprobari quædā notabilis doctrina Ia. de Are. & Bar. in l. si rem aliquā. ff. de acq. pos. qui dicunt ꝙ quādo dn̄s rei cuius possessio est apud aliū, cōducit rē sciēs se esse dn̄m, videt̃ cā cōducere respectu proprietatis, licet cōductio nō valeat. Vnde nō exponemus rē. i. possessionē, qđ videtur cōtra prædicta. Sed pro illa opi. valde facit text. in d. §. fi. q videtur probare oppositū eius, qđ dicit d. me. dicit eñ iurisc̄ōsultus primò, ꝙ stipulatus rē suā à fure, plerūq; videntur stipulari quod suū est: deinde infert ꝙ nō valet talis stipulatio, pōdero ꝙ ꝓprie loquit̃ ibi ī casu dubio ꝓpter verbum, videt̃. & etiā ꝙ frequētius assumit̃ ista interpretatio: vt patet ex verbo, plerūq;. licet stipulatio reddat̃ inutilis: tñ qñ q̄s stipulat̃ à fure rē dari expressa cā, tūc eñ expressio cāæ īpropriat verbū, dari, ibi dicit̃ in tex. Vnde illa cōclusio remanet satis dubia: & qa opi. do. mei multū est cōformis regulis iuris, forte posset dici, ꝙ tex. in §. fi. esset intelliged⁹, qñ in stipulatione apponeret̃ verbū, dari, nulla cā expressa, vel aliđ verbū æquipollēs. Est tñ inferre vim literæ sine dubio, vt ex lectione tex. videbis. Secūdò limitat̃ ista glos. qñ res mea est, & reuertat̃ mea: tūc eñ sicut in pignus qđ regulariter nō pōt cōstitui in re sua: vt l. neq; pignus. ff. de reg. iur. Ita videt̃ posse valere stipulatio, p ea q̄ habent̃ in l. ex sextāte. §. Latin⁹. ff. de excep. rei iud. & in l. in bello. §. si q̄s seruū. ff. de cap. Adde etiā ꝙ qñ res esset mea de iure speciali, adhuc pōt deduci in stipulatione, sicut pro ea pōt cōpetere actio p̄sonalis, & in ea cōstitui pignus. Primū declarat Bar. in l. j. in fi. ff. de leg. j. & Cy. in l. ij. C. cōia de lega. Secundū probat̃ not. & ibi no. Bar. in l. interdū. cū l. seq. ff. q po. in pig. ha. dixit etiā no. Io. An. & Io. Mo. in c. cū p̄sonæ. de priui. lib. vj. ꝙ res mea pōt mihi acquiri ex noua acquisitione, qñ prima cā acq̄sitionis est dubia, & secūda certa: vel qñ p secūdā fit pinguior acq̄sitio ꝙ̄ ex prima. ¶ Secūdò no. ꝙ aliq̄s pōt stipulari viā simpliciter, ☞ licet nō habeat fundū dominantē. ¶ † Sed quæro pro declaratione huius no. q. nunquid possit stipulari pure viā: an verò dutaxat sub cōditione, sicut in exemplo p̄cedēti nō pōt aliquis stipulari rē suā purè, sed sub cōditione pōt: sup quo dixit hic Io. de Imo. ꝙ iste tex. potest intelligi de stipulatione simplicit̃ facta, qđ nō sit penitus, sed possit recōualescere, si postea fundus efficiatur stipulatoris. Et ex hoc infert, ꝙ qñ stipulatio à principio nō valet ex eo qa stipulatoris nihil interest tēpore stipulationis: ista stipulatio nō est totaliter nulla. Vñ si superueniat interesse stipulatori ex postfacto cōualidabitur stipulatio secūdùm eum: adducit tex. in l. stipulat⁹. §. possum. s. eo. intelligēdo ibi tēpore stipulationis, si reus ꝓ quo promittebatur erat soluendo. Ad idē adducit alia iura, quæ vide per Bar. qui etiā tenet hāc conclusionē in l. stipulatio ista. §. alteri. s. eo. & in l. j. ff. de pac. quod ego tetigi aliter in d. §. possum. & ad l. si rem meā. s. eo. respōdet vt inferius dicam. Tu autē aduerte, quia impossibile videtur intelligere secundū respōsum huius princip̄ij in stipulatione purè cōceptā: quia ex principio cum ver. seq. manifeste apparet, ꝙ qñ stipulatio valet à principio, valeret etiā si illa qualitas superueniret ex postfacto: & econtra quādo stipulatio annullaret̃ ex postfacto ex causa superuenienti, ex illa eadē à principio nō debet valere. Sed tex. in l. si sub vna. §. j. j. eo. & l. pro parte. ff. de seru. expresse dicit, ꝙ ista qualitas superueniens ex postfacto annullat stipulationē: ergo per hoc datur intelligi ꝙ à principio stipulatio esset nulla: quia si non esset nulla à principio ex eadē qualitate non vitiaret̃ ex postfacto, vt expresse hic dicitur. Et ꝙ ista sit intentio iurisconsulti, patet p modū probādi istā secundā conclusionē: dū dicit, ꝙ si stipulatio à principio nō valeret, ꝙ si stipulator alienaret rem pendente cōditione, stipulatio efficerētur nulla. Sed cùm non sit nulla, ex hoc datur intelligi, ꝙ à principio valet. Sed ista ratio nō esset sufficiens, si intelligeremus principiū de stipulatione pure interposita, quia posset dici tollendo hāc absurditatem, ꝙ ista absurditas sequeretur, quādo stipulatio esset suspensa in euentū cōditionis. Sed quādo pure fuisset concepta, esset cōcedendum ꝙ inhabilitas postea superueniens vitiaret stipulationē: & hoc nullū est absurdū, vt probatur in iurib⁹ p̄alle. Et etiā patet, ꝙ ex lōga differentia inter istos duos casus, quia partes apponēdo conditionē vident̃ voluisse cōsiderare potentiā cōtrahendi, secūdùm illud tēpus. Sed quando pure stipulātur, videtur considerasse tēpus cōtractus: sicut videmus in vltimis volūtatibus in l. si alienū. §. in extraneis. & quod ibi no. ff. de hære. insti. & in l. penul. ff. de re. Cato. Vt ergo ratio bene probet dictū, est restringēda clausula, quæ ponitur in prin. tex. ad stipulationē conditionalem. ¶ †3 Tertiò not. ꝙ duæ causæ lucratiuæ diuersis temporibus possunt cōcurrere: vt dixit glo. in l. Meuius. §. duob⁹. ff. de leg. ij. licet eodē tpe cōcurrere nō possit: vt l. inter stipulātē. §. si rē. s. eo.

Quartò

4 ¶ † Quartò no. ꝙ qñ actus seu dispositio pendet in cõditionis euentu, dicitur imperfectus: & ideo si veniat ad eum casum à quo nõ potest incipere, vitiabitur dispositio: de quo videbimus in l. pluribus. §. & si placet. j. eo. & de multiplici perfectione contractus vide tex. & glo. in l. j. C. de peri. & cõmo. rei ven. ¶ In glo. ij. ibi: cùm deficit ratione personæ &c. De materia istius legis dic vt plene declarat Bar. & Moder. post eum in l. si rem meam. s. eo. aliquid etiã tangitur in l. multũ interest. & l. stipulatio ista. §. quæsitũ. s. eo. & aliquid dixi in voce. Et quia inter alias conclusiones quæ ponũtur in d. l. si rem meã. dicitur ꝙ aliquis potest stipulari rem suam sub conditione, sed nõ purè: arguit Pe. subtilis doc. quẽ refert ibi Cy. & Io. de Imo. post eum ad subtilem quæstionẽ, dicit em̃ ꝑ illa iura, ꝙ si ex forma statuti vel consuetudinis aliquis nõ potest agere per procuratorem, nisi super hoc obtineat priuilegiũ à principe, ꝙ si constituit procuratorẽ ad agendũ antequã obtineat priuilegiũ, & postea obtinet priuilegium, procurator iste agens nõ poterit repelli virtute statuti vel consuetudinis. Inducit leges prædictas pro decisione isto modo: qa stipulari rẽ suã nõ est ꝓhibitũ de se, quasi persona sit inhabilis, aut res nõ sit in cõmercio: sed solum est prohibitũ, quia ista stipulatio non põt mandari executioni respectu finis ad quem interponitur. Cùm em̃ fiat vt acquiratur mediante traditione dominiũ rei stipulatori: hoc est impossibile, inspecto tempore contractus, quia res mea ex noua causa nõ potest amplius fieri mea: vt traditur in l. iij. §. ex plurimis. ff. de acquir. pos. & l. sequit̃. §. lana. ff. de vsucap. sicut ergo in isto casu stipulatio quę fit sub cõditione valet, quia põt pẽdente cõditione fieri executio possibilis, si res desinat esse mea, ita valebit cõstitutio procuratoris, quoniam ex forma statuti vel consuetudinis non prohibetur procurator constitui, sed prohibetur ipsa executio mandari. i. agere. & ideo si per priuilegium postea impetratũ superueniat potestas agendi, quia constitutio valuit à principio, licet exercitiũ esset legatum, sublato impedimẽto poterit agere. & hoc sequitur ibi Io. de Imo. Pro ista conclusione facit optime tex. not. in l. præcipimus. §. fi. C. de appel. per quẽ Bal. ibi eleganter determinat, ꝙ si ex forma statuti collateralis nõ potest ferre sententiam, nisi sit doctor, satis sit ꝙ sit doctor tẽpore sententiæ ferendæ: licet tempore processus corã se nõ esset doctor: quia quando qualitas requiritur certo tempore, vel in certo actu, satis est ꝙ illo tẽpore adsit. Vnde tempus præcedens non consideratur: vt l. sed si in conditione. §. solem⁹. de hęre. insti. & no. Bar. plene in l. ex facto. ff. de vul. & pupil. In cõtrarium facit fortiter, qa qñ prohibetur aliquid consequens, quòd habet perpetuam causam prohibitionis, vel potest habere, etiam antecedens videtur prohibitũ, per quod peruenit̃ ad illud: vt l. oratio. cum materia. ff. de spon. Si ergo aliquis ante priuilegiũ obtentum est prohibitus agere per procuratorẽ, videtur prohibitus etiam procuratorẽ cõstituere ad agẽdũ. Et per istam rationem determinat cõtrariũ sing. Io. An. in ti. de accu. §. sequitur. in addi. magna. in ver. alia quæstio eiusdem Ia. vbi dixit, ꝙ si ex forma statuti bãnitus prohibetur esse de prioribus, vel exercere aliqđ aliud officium, & est inhabilis tẽpore quo fit scrutiniũ, & imbussolatur ad hoc, vt postea possit exercere officiũ, nõ poterit si extrahatur esse de prioribus, nec officiũ exercere, nec sufficit ꝙ tẽpore quo extrahitur, & habet exercere officium, sit exemptus de banno: facit optime quod tradit Bal. in rub. de condi. ob tur. causam. & l. quid ergo. §. pœna grauior. in vlti. char. ff. de his qui no. infa. Tu antẽ aduerte, quia ex istis legibus mihi videtur confundi opi. Pet. nã si præsupponis procuratorem esse cõstitutum simpliciter & purè, tunc sicut nõ valet stipulatio purè interposita in re sua, quia de præsenti non potest habere executionẽ, ita nõ valebit constitutio procuratoris, quia de prẽsenti procurator nõ posset agere ante priuilegium impetratũ. Et ideo ista dicta Pet. solum videtur esse vera, quãdo procurator esset constitutus sub cõditione: verbi gratia, facio te ꝓcuratorẽ meũ ad agendũ cõtra Titiũ socium meũ, si societas inter me & ipm̃ fuerit dissoluta, & cũ fuerit dissoluta: tũc em̃ ꝓpriè militat rõ sua, & istarũ legũ. Debes tñ aduertere, qa posito ꝑ dispositionẽ statuti iste videat̃ ꝓhibitus cõstituere ꝓcuratorẽ, adhuc relinqt̃ dubitatio, vtrũ cõstitutio sit nulla ipso iure. Sup quo recurre ad ea quæ scribit Bar. & Moder. in l. penul. §. ad crimẽ. ff. de pu. iud. Et ego plene scripsi in c. veniens. extrà. de accu. Et posito ꝙ constitutio procuratoris esset nulla, vt colligit̃ ex decisione Io. An. & ex suprà dictis. Ex hoc sequeretur, ꝙ priuilegiũ postea superueniẽs nõ conualidaret mandatum, quod fuit nullũ à principio propter inhabilitatẽ cõstituentis: vt l. j. §. si filius. de leg. iij. & c. dudũ. de elec. cũ concor. ibi alleg. Posset igitur procurator repelli ab agẽdo, etiam post obtentũ priuilegiũ. Dixit tamẽ d. Abb. Sicu. singulariter in c. post cessionẽ. extrà. de proba. ꝙ si procurator ageret sciente dño, & patiẽte de nouo, tacitũ videret̃ dare mãdatum, per ea quæ habẽtur in tex. & glo. in c. proposui. de cõiugio seruo. & in c. j. de eo qui du. in matri. quã poluit per adul. Et est singulare verbũ, limitans ea quæ dicũt aliqui in c. ex parte decani. de rescri. videlicet ꝙ sola scientia & patientia domini nõ inducit tacitũ mandatũ: nã illud est verum, nisi præcessisset mandatũ nullũ: tunc em̃ si postea superuenit habilitas dãdi mãdatum de nouo ex sola sciẽtia, & patiẽtia videtur datum: & quia Io. de Imo. tetigit vtrũ stipulatio quæ à principio nõ valet, quia stipulatoris nõ interest, cõualidetur ex postfacto superueniẽte interesse: & concludit ꝙ sic. Adde quòd idẽ tenent cõiter Moder. post Bar. in d. §. alteri. & tamẽ d. m. hoc limitat per l. si tibi. §. si pactus. ff. de pac. vt ibi per eum. Adde etiã inquantũ ipse dicit, ꝙ stipulando rẽ meã ideo nullo casu, licet superueniat interesse, stipulatio nõ cõualidatur, quę purè fuit interposita, qa stipulatio reddit̃ nulla ex eo ꝙ qs vult acqrere qđ habet. sed quare si ex isto capite est nulla, nõ cõualidetur supueniẽte interesse, sicut in alijs casibus, hoc est declarãdum. † Dic ergo, ꝙ vbicunꝙ cõtract⁹ ita celebrat̃, ꝙ celebratio ipsi⁹ repugnat fini ꝓpter quẽ cõtractus est inuẽtus, regulariter contract⁹ est nullus: vt in c. fi. in j. responso. de condi. appo. Et est optimus tex. de iure ciuili in l. cũ manu sata. §. nemo. de contrahen. emp. Et licet in dictis iuribus impediatur finis ad quẽ principaliter est inuentus, ex quo pacto expresso partiũ: non tñ per hoc aliud est dicendũ in casu nostro, quia finis impediatur ex natura rei deductę in stipulatione, quare est quid imputetur parti, si cõtrahit super eo sup quo cõtractus attẽto statu pñti nõ põt consequi finẽ suũ. & sic deficit substãtia contractus. Et si dicatur, ꝙ ista ratio nõ concludit, qñ pars stipulat̃ rẽ suã ignorãter. Rñdeo, & dico, ꝙ tũc stipulatio erat nulla, qa deficit cõsensus stipulatoris. Non em̃ præsumitur fuisse stipulatus rem suã, si sciret esse suam: arg. l. tale pactum. §. fi. ff. de pactis.

Ex hac stipulatione. Stipulatio interposita sup fctõ successiuo nõ cõmittit̃ ad totale interesse, nisi trãsacto tempore, quo illud factum ꝑfectè fieri potuit. h. d. Secunda ibi: & vtiꝙ. Tertia est ibi: nec tamẽ rectè. ¶ † Nota primò ibi: noscatur actio. quòd vbicunꝙ dies inest stipulationi ex natura rei deductæ in stipulatione, ista dies impediat actionem oriri interim ipso iure. Concor. tex. in l. interdum. in prin. s. eo. de quo vide plene ꝑ Bart. & alios in l. ita stipulatus. j. eo. ¶ † Secundò nota. ibi: si nondum &c. ꝙ stipulatio non committitur post tempus quo factum potuit incipi: sed post factũ quo potuit finiri. intellige vt dixi ĩ summario ad totale interesse. Ad particulare autem interesse bene cõmittitur. Exemplum, si non cœpisti fulcire domum vt debebas, & quia nihil ibi reædificasti, corruit paries, qui non corruisset, si cœpisses ibi aliquid ꝓ reparatione facere: & ita intelligitur text. qui allegatur hic in vltima gloss. & pro contrario in l. stipulationes non diuiduntur. §. fi. s. eo. Et est communis solu. quam tetigit hic glossator.

SVMMARIVM.

1 A partibus non potest fieri, ꝙ non seruet̃ forma à iure introducta.
2 In contractibus ambigua verba in dubio in fauorem promissoris interpretantur.
3 Stipulatio sup vna re interposita ad aliam non extenditur. & nu. 4.
5 Testi an liceat variare in dicto suo.
6 Stipulatio licet ex sui natura sit stricti iuris, comprehendit tamen casum fictum.

Qvicquid. Stipulatio omnino obscura non valet: si vero aliquo modo interpretari põt, fit interpretatio in fauorẽ ꝓmissoris: si aũt verba sint certa, in fauorẽ ipsius ꝓmissoris nõ restringunt̃. h. d. vsꝙ ad §. si stipulatus. Secũda est ibi: aut certa. Tertia ibi: nec rursus. ¶ † No. secũdùm primã lecturã, quæ tangit̃ in principio primæ & secũdæ glo. ꝙ si partes agũt de interponẽda stipulatione sup cõtractu, etiã si velint stipulationem haberi ꝓ interposita, stipulatio tamẽ nõ habet effectum, si postea 1 forma ipsius stipulationis nõ sequit̃. † Non em̃ possunt facere partes, ꝙ forma introducta à iure nõ seruet̃: vt l. j. §. si qs ita. s. eo. & l. codicillis. §. fi. ff. de leg. ij. & l. nemo potest. cũ materia. de leg. j. Et hoc inducitur per 2 Ange. ad quæstionẽ, de qua dicetur in j. glo. in addi. ¶ † Secũdò no. secũdùm lecturã cõem, ꝙ in cõtractibus verba ambigua in dubio interpretãtur in fauorẽ promissoris. Intellige vt dicit gl. j. & bene, si secũdùm illã interpretationẽ stipulatio posset valere, & etiã anteꝙ agat̃ ex cõtractu posset interpretari officio iudicis ab eo cuius interest, vt ista verba ambigua declarent̃ secũdùm Bar. in l. veteribus. ff. de pact. & l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. s. eo. ¶ Tertiò no. in ver. nec rursum. secũdùm eandem lecturã, ꝙ stipulatio quæ ex ꝓprietate verborũ vniuersaliter significat, non recipit restrictionẽ. Et ex hoc arguunt hic doc. ꝙ statuta non recipiũt ĩterpretationẽ restrictiuã, cùm sint stricti iuris, sicut stipulatio. 3 De quo ꝑ Bar. in l. omnes populi. s. de iusti. & iur. ¶ † Quartò nota. ex principio legis, secũdùm tertiã lecturã, ꝙ stipulatio interposita sup vna specie, vel sup vna re, nõ extenditur ad alia. Et ex hoc arguũt hic doct. ꝙ statuta cùm sint stricti iuris, sicut stipulatio, non recipiunt interpretationem extensiuã: de quo in d. l. omnes populi. præalleg. In glos. prima ibi: quicquid fuit in stipulatione vallatũ. glo. ista tangit primã lecturam, quæ datur ad primum responsum huius literæ, cuius sensus est vt plenius dixi in voce, ꝙ si partes conuenerũt de stipulatione interponenda, & postea stipulatio totaliter fuit omissa, nõ obstãte stipulatione, prius facta stipulatio nõ habet effectũ, etiã si forte dixissent, ꝙ volebãt stipulationem haberi pro interposita, secũdùm Ange. & Moder. † quia partes nõ possunt renũciare formæ traditæ ad faciendũ aliquẽ actum, quia obseruatio formæ respicit fauorẽ publicũ, cui nõ potest renũciari: vt l. iij. ff. de testi. & l. nemo potest. ff. de le. j. Et hanc regulã ponit Bar. expresse in l. ius publicũ. circa prin. ff. de pac. & Anto. de Bu. & Moder. in c. si diligenti. de foro cõpe. Ex his infert hic Ang. ꝙ in actibus in quibus scriptura requiritur de essentia dispositionis: sicut in l. contractus. de fi

de instru. & l.j. & ij. C. de sent. ex breui reci. & in c.j. de appel. lib. vj. partes nō possunt renūciare solennitati scripturæ, & velle vt id quod nō est expressum in contractu in scriptis, vel in sententia diffinitiua, vel in appellatione ab interlocutoria, habeatur ꝓ scripto & ꝓ expresso, sicut hic partes nō possunt facere, quod vbi nō est seruata forma stipulationis, stipulatio habeatur ꝓ interposita. Et ista sunt vera in forma quæ datur à lege, quæ nō solū potest omitti, sed etiā nō potest impleri ꝑ æquipollens, secūdùm glo. no. in cle. j. sup verbo, quē etiā. iuxta fi. de concessio. p̄ben. De quo vide q̄d plene scripsi in l.j. ff. de libe. & posthu. post Bal. & Ange. Sed quādo forma adijcitur ab homine, est distinguendū ꝙ aut apponitur in literis iustitiæ, aut apponitur in literis gratiæ. Primo casu distinguitur, quòd aut forma respicit principaliter fauorem partium, & tunc tali formæ renūciari potest: ita dicit singu. Inno. in c. prudētia. in prin. extrà, de offi. delega. Pro quo est casus no. in c. fi. §. j. eo. tit. & ibi hoc no. do. An. Pōt aūt renūciari non solū expresse, sed etiā tacite, vt est casus in cle. sæpe. in verbo, nō cōtradicentibus. de ver. sig. Si verò ista forma ponit̄ in literis gratiæ, quę sunt restringēdæ, tūc tali formæ nō pōt renūciari: vt est casus no. in c. cui. de p̄ben. lib. vj. & ita dicit gl. ordi. in c. q̄quis. eo tit. sup verbo, pensionē. & in cle. j. de cōces. p̄ bē. sup verbo, intra mēsem. Facit q̄d tradit Bar. in l.j. §. si filius. ff. de leg. iij. ad intellectū l. filio p̄ terito. ff. de iniust. test. cuius dictū videt̄ inferre, ꝙ etiā si forma sit data à lege, dūmodo illa forma sit inducta principaliter in fauorē partis, illi formæ possit renūciari: cōiter tamē tenet̄ oppositū, vt s̄. dixi. Ex hac etiā cōclusione infert hic Ang. ꝙ quia id q̄d nō est expressum in scriptura, cùm requirit̄ ad essentiā actus, habet̄ ꝓ omisso, si contractus est celebratus in scriptis cū clausulis abbreuiatis more cōsueto ꝑ dictionē &c. iste cōtractus in illis clausulis nō poterit extēdi, qa partes nō potuerūt facere, vt id quod nō est scriptū, habeatur ꝓ scripto, cùm scriptura esset de forma. Hoc tñ notant̄ limitat esse verū, nisi cōtract⁹ fuerit extensè lectus ꝑ notariū corā partib⁹: tūc em̄ vident̄ partes voluisse, ꝙ illa clausula abbreuiata virtualiter cōtineat qcquid fuit extensè corā eis lectū. Sed hoc vltimū dictū nō placet Io. de Im. qa tex. in l. cōtractus. de fi. instrū. vult ꝙ scriptura debeat esse cōpleta, quæ non videt̄ esse in isto casu. Et qa iste articulus est subtilis, multa essent dicēda, quę diffusè explicaui multis additis de nouo vltra docto. in l. Gallus. §. idē credendū. ff. de lib. & posthu. Licet aūt partes nō possint facere vt stipulatio habeat̄ ꝓ cōfecta, hoc tamē pōt facere lex, & aliquādo facit: vt in l. nō aliter. s̄. de adop. & l.j. in prin. C. de rei vxo. actio. Et vtrū in illo casu, si statutū cōcedit executionē instrumēto ꝓ eis q̄ sunt ī ipso, ista stipulatio facta habeat executionē virtute statuti, nō dicā hic, sed forte in l. ita stipulat⁹. §. Chrysogo. j. eo. de quo vide ꝑ Bal. no. in l. ad ꝓbationē. C. de ꝓba. & q̄d tangit Bar. & Bal. post eū in l.j. in fi. ff. de his quæ in test. delen. ¶ 4 † In glo. ij. ibi: vt si quis stipuletur à magistro nouo &c. docto. intelligūt hic poni tertiam lecturā ad primū responsum huius literæ, cuius effect⁹ est quòd stipulatio interposita sup vna re nō extenditur ad aliā: & ideo semꝑ allegatur iste tex. ꝙ dispositio stricti iuris nō recipit extēsionē, & omissum in ea habetur ꝓ omisso. Et de isto articulo, quia est valde subtilis, dicam in fi. gloss. magnæ sequentis ad intellectū l. cùm quid. ff. si cer. peta. ¶ In glo. posita sup verbo, secundū ꝓmissorem. ibi: postea elegit, & iterū velit variare. licet iste intellectus diuinet ad tex. est tamen singularis in se, ꝓbat ꝙ licet debitor qui habet electionē pluriū rerum, vt in obligatione alternatiua, & in obligatione generis possit variare in sua electione: vt l. si ex pluribus. j. eo. & l. cū qui certarū. §. j. vbi plenius dicemus de hoc. declaratio tamen quæ fit super verbo ambiguo & obscuro, nō pōt fieri nisi semel. Pro qua cōclusiōe vltra doc. vide tex. quē ibi no. Bal. ad hoc in l. fi. C. de codi. vbi etiā allegat istū tex. & eādē conclusionē posuit in l. si qs intētione ambigua. s̄. de iudi. Vtrū autē in hac declaratiōe requirat̄ citatio partis, dic vt ibi traditur ꝑ Bal. & Ang. de declaratiōe tertij, cui cōmittitur declaratio volūtatis alterius: vide ꝑ Barto. solenniter in l. Theopompus. ff. de do. p̄le. De declaratione aūt iudicis, cùm declarat verbum ambiguū positū in sententia, vide ꝑ Bart. & Moder. in l. ab executore. in princi. ff. de appel. 5 † Et ex isto tex. infert hic Barto. ꝙ testis qui semel deposuit [a], dictum suū variare non potest, nisi hoc faciat incontinenti, anteq̄ dictum suū habeatur ꝓ ꝑfecto: de quo Ioan. de Imo. remittit ad ea quæ plene traduntur in c. præterea. de testi. cogen. & communiter solet dici, sicut Bal. dicit in l. presbyteri. C. de episco. & cleri. ꝙ committitur correctio, quousq̄ non transiuit tempus, quo potuit verisimiliter loqui cū parte: de quo etiam tangit Barto. in l. repeti. in prin. ff. de q̄ō. quod nō examino pro nūc. Vide tamē text. singu. & nouū in materia in c. accusatus. §. licet. de hære. lib. vj. vbi ꝓbatur, ꝙ in criminibus exceptis testis qui tacuit veritatem interrogatus, qa dixit se nihil scire, potest ex interuallo se corrigere, cōcurrentibus illis quæ ibi dicūtur in tex. potest etiam testis corrigere dictum suum in alio iudicio, si iterum sup eodem examinatur in facto habente causam successiuam: quia ex tractu temporis testis p̄sumitur potuisse melius informari: vt tradit sing. Anto. de But. in c. cū in tua. in fi. & in c. cùm clamor. extrà, de testi. Quod vtrū sit verū, nō determino ꝓ nūc. Licet aūt testis non possit variare ab eo quod dixit, potest tamen declarare dictū suum obscurum, vel addere ad id quod dixit: q̄d quando liceat, & qñ non, vide plenissime ꝑ docto. & ibi scripsi in c. ꝑ tuas. extrà, de testi. de quo vide quod ponit Bald. in authen. atqui semel. C. de ꝓba. & l. si qs ex argentarijs. §. fi. ff. de eden. & l. Lucius. ff. de his qui notan. infa. & Angel. in l. nō quicquid. in prin. ff. de iudi. & inter alia tene menti id quod posuit no. Bal. in l. data opera. C. qui accu. non pos. allegans glo. iiij. q. iij. §. item in criminali. quòd si iudex habet testem suspectum, potest eum non repetere, etiam si pars instet, ꝙ repetatur ad declarandum dictum ambiguū. ¶ In eadem glo. ibi: imo ideo est, quod ibi, vt & j. ꝓxi. rñso. Ista glo. manifeste confirmat secūdam lect. Dyn. & Bar. & aliorū in iij. responso. dum dicunt, ꝙ ibi verba erant clara & certa, & ideo non interpretantur, neq̄ restringuntur in fauorem ꝓmissoris, quia interpretatio cadit sup ambiguo non sup certo: vnde dixit Bar. no. ꝑ istam legem in hoc respōso in l. ab executore. in prin. j. de appel. ꝙ interpretatio extranea contra ꝓprium significatum verbi positum in sententia non potest fieri ꝑ iudicem. Idem dicit Ange. in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. ꝓ quo vide glo. in l. solemus. in prin. ff. eo. tit. ¶ In ea. glo. sed ibi est de natura negocij &c. Bar. hic ad intellectum huius contrarij ponit longam distinctionem, & inter cætera dicit vnum verbum aliqualiter obscurum, quod est declarandum: dicit enim, ꝙ in stipulatione omissum habetur ꝓ omisso, quando sequitur in eo q̄d est omissum deffectu formę: quia verba stipulationis, quę requirūtur de eius forma essentiali nō compr̄hendunt illud, vt si erat actum ꝙ duę res venirent in stipulatione, & vna tantum fuit expressa: si verò saltem implicitè id quod est omissum specificè potest contineri, tunc non dicet̄ deficere forma, quamuis explicitè nō sit expressum: & ideo si tacite agebatur, vt veniret in stipulatione, habebitur pro expresso: vt l. Titium. s̄. eod. & l. Titia. §. idem respondet. j. eod. quod dictum declaratur isto modo: quia qui stipulatur triticū in genere, cùm triticum sit res quę est in commercio per numerum & mensuram regulariter ex natura attributa huic rei videt̄ stipulari quātitatem tritici, & sic quo ad quantitatē non deficiunt verba stipulationis, & similiter ad qualitatem: vt patet per se. Itē qui stipulatur aliquid dari vel fieri, vtiq̄ videtur implicite stipulari, quòd illud fiat vel detur aliquo tempore, quia tēpus necessario adheret, & cōmittatur actus agentiū: vt solēniter declarat Bart. in aut̄. atqui semel. C. de probatio. Et ideo dies de qua cōuenit in præfatione, satis implicitè videtur expressa in verbis stipulationis, quę postea explicantur per id quod tacite videt̄ actū, vel fuit dictū in prefationibus. Sed cōtra istam doctrinā fortiter facit tex. in l. fi. C. de reb. alie. non alie. qui etiā loquitur in stipulatione, vt declarat glo. dum allegat. l. si ita quis. §. ea lege. j. eo. vbi dicit̄, quòd si aliquis promittit non alienare, non potest etiā hypothecare rē, & tamē ex proprietate verborum istud non venit. Et sic videtur stipulatio extendi ad alium casum, qui non est expressus in verbis. Idem probatur in l. Deo nobis. §. j. C. de epi. & cle. vbi stipulatio interposita in casu mortis comprehendit casum mortis ciuilis, qui ex proprietate verborum non deberet comprehendi: vt videbis in l. ex ea parte. §. insulam. j. eo. per quæ iura aliàs dixi, sequendo dicta Barto. & Imo. in l. Gallus. §. & quid si tantum. de liber. & posthu. 6 † ꝙ q̄quis stipulatio sit stricti iuris ex natura sui, comprehendit, tamē casum fictum: & hoc non indiget additione. Item & casum similem, in quo est eadem ratio, attenta mente contrahentium, quod dictum videtur ita esse modificandū, vt sit verū, quando casus saltem ex larga significatione vocabuli posset cōprehēdi sub verbis expressis in stipulatione, sicut comprehenditur casus fictus, & sub nomine alienationis quodlibet ius quod cōstituitur in re: de quo vide per Bar. in l. in quorū. ff. de pig. & per Bal. in l. voluntas. C. de fidei com. Vbi autem nullo modo cōprehenderetur casus, vel res omissa sub verbis

a ¶ Testis qui semel deposuit. Ad d. Bal. in c. publicato. de elec. in ij. col.

verbis stipulationis, tūc illa conclusio non posset esse vera, quia esset defectus formæ, qui est irreparabilis: vt hic declarat Bart. & pro ista conclusione est optimus tex. in c. cui de non sacerdotali. de præben. lib. vj. quem adduxi in d. §. & quid si tantum.

Si stipulatus. Conditio negatiua apposita grauato cū præfinitione certi tēporis impletur post lapsum temporis appositi in stipulatione. h. d. Secunda est ibi: nam & si ambigua. ¶ † Nota q̃ dictio, intra,[a] apposita conditioni negatiuæ, requirit q̃ id quod non est faciendum, vt impleatur conditio, desinat posse fieri in termino apposito p̃ dictionem, intra. Si vero ista dictio copuletur cum eo quod est faciendum, tunc conditio poterit impleri, & dicetur impleta, in quacunq; parte illius termini illud fiat: non tamen tenebitur promissor illud implere, si non vult, nisi in fi. termini: vt l. j. §. si intra. ff. de succes. edic. & de significatu huius dictionis dic vt tangit Bar. & ibi bonus casus in l. j. vel in §. j. de offic. præfe. vrbi. Et vide quod nota. in lege, eum qui calendas. s. eodem. Et de intellectu istius §. plene fuit dictū in l. ita stipulatus. j. eodem.

Conditio. ¶ No. in l. conditio. q̃ sicut conditio relata ad præsens tēpus non suspēdit actū, ita & cōditio referens se ad tp̃s præteritū. Concor. tex. in l. cum in secūdo. s. de iniu. test. Et ad hoc vt dispositio sortiat̃ effectū, quādo ponit̃ cōditio in præsens, vel in præteritū, satis est q̃ cōditio sit vera, licet nō cōstet illi, qui habet aliqd facere sub tali conditione, q̃ illa cōditio sit vera, secundū Bal. q̃ hoc notabiliter declarat in l. neq; natales. C. de proba. ad intellectū glo. not. in cle. vnica. de offi. dele. Vtrū autem r̃sio quæ fit positionibus, valeat sub ista cōditione, si apparet instrumētum, vide qd̃ no. ponit Bal. in l. cùm ad præsens. ff. si cer. peta. Et vtrum ista cōditio toleret̃ in sententia, condēno si est probatum: vide quod ponit Bal. in l. cū iudex. C. de sen. & qd̃ tradūt doct. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. de re iudi. ¶ † Nota secundò in l. puberes. secundùm veriorem intellectum, q̃ adultus nō habens curatorem obligatur cōtrahendo ciuiliter & naturaliter. De quo in l. si curatorem habens. C. de in integr. restit. mino.

SVMMARIVM.

1 Promissio seu dispositio specialis quæ dicatur.
2 Petitio incerta procedere videtur etiam in iudicio singulari, quando incerta quantitas fuit deducta in obligatione.
3 Cessionarius qui contra debitorem ex iure sibi cesso litigat, an prosequi debeat litem sumptibus proprijs, vel cedentis. vide remissiue tamen.

Venditores. Stipulatio de sumptibus litis interposita sup̃ lite mouenda de proprietate emptoris nō cōmittitur aduersus vēditores, si vnus ex eis moueat q̃onem emptori, sup̃ p̃tio nō soluto. h. d. Secūda est ibi: post mortē. Tertia ibi: Modestinus r̃ndet. ¶ † No. ibi: primò, sed sp̃aliter. q̃ illa dicitur p̃missio sp̃alis, siue dispositio, quę licet non disponat sup aliquo indiuiduo, disponit tñ nō in genere, sed in aliqua specie, quæ pōt cōtinere plura indiuidua sub se. Et hoc indicat etymologia vocabuli, vel potius deriuatio, quia sp̃ale dicit̃ à specie, vt de se patet. Super quo vide qd̃ tradit Bar. in l. filius. §. sed em̄. ff. de do. & l. etiā. p̃ Bal. & alios. C. si tu. vel cura. interue. & p̃ Bar. in l. si qs mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hære. & qd̃ ipse no. in l. si qs in prin. test. ff. de leg. iij. ¶ Secūdò not. ibi: pretiū sibi deberi. dicēs q̃ sicut valet ista sñia in actione p̃sonali, declaro te esse debitorē, vel debere: licet iudex formaliter nō cōdemnet: vt l. qd tñ. §. si arbiter. ff. de arbi. & l. si p̃tor. in prin. & ibi not. ff. de iud. ita videt̃, p̃cedere iste libellus, peto declarari te esse debitorē. ¶ Tertiò not. & perpetuo tene menti, ibi: p̃barēt &c. q̃n creditor agit cōtra debitorē, dicēs sibi deberi, intētio eius est fundata vt debitū non p̃sumat̃ solutū: & ideo incūbit reo onus p̃bandi. Et hoc est qd̃ dixit Inno. in c. sup his. extrà, de accu. & Bar. in l. in illa stipulatione. s. eo. & Bald. post Cyn. in l. ij. C. de iure emphy. secus si tertius allegaret hāc negatiuā, q̃ debitor nō soluisset, vt traditur in locis præallegatis. ¶ † Quartò no. q̃ ibi: sumptus &c. q̃ etiā in iudicio singulari videt̃ procedere petitio incerta, quādo incerta quātitas fuit deducta in obligatione. Vñ dicunt doc. in l. stipulationes non diuiduntur. s. eo. q̃ interesse pōt deduci in libello sub quātitate incerta: qd̃ optime p̃bat ista litera, & gñaliter, q̃ncunq; in ipsa obligatione quātitas incerta deduceret̃. ¶ In gl. posita sup verbo, agnituros. in fi. §. C. de euic. l. j. in l. glossator. concludit q̃ emptor non pōt repetere sumptus, si obtinuit in cā, quia nō datur regressus de euictione cōtra venditorem, nisi de euictione secuta: vt ibi no. Sed doc. cōiter reprehēdunt istā glos. & tenēt cū opi. Guli. de Cu. in l. q̃ absente. s. de p̃c. vbi voluit, q̃ daret̃ regressus ad sumpt⁹ per leges allegatas hic p̃ Bar. & in d. l. q̃ absentē. Sed Bal. in l. cū testamēto. C. de testa. manu. videt̃ tenere oppositū per glo. ibi positā, & per ea quæ habent̃ in tex. & glo. in l. si petitor. ff. de li. leg. Mouet̃, qa ex dictis iuribus videt̃ probari, q̃ vbicūq; qs tenet̃ principaliter ad vnū, & ad sumptus accessoriè, si nō debet̃ illud principale, non consistit obligatio in sumptibus: sed vēditor non tenet̃ defendere simpliciter emptorem, nec ad sumptus litis simpliciter: sed si non defendat, tenetur in casu euictionis ad pretiū rei, & etiā ad sumptus litis. ergo si non cōmittit̃ euictio, quod est principale, non cōmittetur etiam obligatio ad sumptus litis. Sed Barto. in d. l. si petitor. hoc negat, q̃ defensio veniat accessoriè ad casum euictionis, & eius interesse, imo tenetur defendere emptorē simpliciter: vt l. si plus. §. mota lite. ff. de euict. & l. q̃ absente. ff. de procu. Ergo licet nō sequatur euictio, poterit agere emptor ad interesse ob rē non defensam: vt l. cū quærebatur. j. iud. sol. Pau. autē de Cast. hic in effectu cōsiderat duos casus. Nam aliquādo secundū eum vēditor p̃mittit litē motam emptori in se suscipere: & tunc qa si comparuisset, & suscepisset in se iudiciū, sustineret omnes expensas: argu. l. suo victu. ff. de ope. libe. & qd̃ not. glos. & Bald. post eam in l. q̃m liberi. C. de test. super quo vide quod no. idē Bar. in l. Meuia. in prin. ff. de annu. lega. emptor poterit repetere omnes sumptus factos in lite à vēditore. Et hoc casu indistinctè procedit opi. cōmunis. Si aūt venditor nō promisit in se litē suscipere, tunc de iure tenet̃ eā transferre in se, sed sufficit q̃ defendat emptorem assistendo ipsi emptori, in cuius p̃sona principaliter lis & instātia fundatur: ita videtur probari in l. si parētes. C. de euic. & l. si rem quam. §. fi. ff. eo. tit. Vnde tūc si vēditor esset præsens, nō teneret̃ subministrare emptori oēs sumptus litis, sed dūtaxat sumptus faciēdos pro producendis testibus, vel instrumentis in cā. & ideo si nō compareat, nec adsistit emptori, ad defensionem, non tenebit̃, nisi ad illos sumptus quos cogeret̃ facere si esset præsens. & q̃ vēditor non teneatur de iure litē in se suscipere, tenet Bar. in l. q̃ absentē. s. allegata. Tu aūt aduerte in hoc principali dicto, qa illud qd̃ ipse dicit, q̃ si vēditor esset præsens, nō teneret̃ subire oēs sumptus, quando debet defendere adsistendo liti, nō probat aliquo[a] iure. & ideo cū regula sit in oppositū, q̃ qui tenet̃ ad aliquid faciendū, debet hoc facere simpliciter sumptibus suis, est tutū sequi istā concordiā. Dixit tñ Ange. in d. l. qui absentē. q̃ eodē casu quo vēditor non tenet̃ de euictione, non tenebit̃ etiā ad sumptus litis, si emptor vincat in cā. Sed contra ista dicta arguit hic Bart. qa si emptor vincit, & aduersarius suus succubuit, ergo debuerūt sibi refundi expēsæ ab aduersario: vt l. properandū. §. sin autē. C. de iud. & l. eum qui temere. ff. eo. Si ergo iudex non condēnauit aduersarium in expēsis, vel si absoluit, fecit iniuriam emptori, virtute cuius nō pōt dari regressus de euictione cōtra vēditorem: vt l. si per imprudētiā. in prin. ff. de euic. Sed ipse r̃ndet, q̃ forte iudex absoluit aduersariū, quia habebat iustam cām litigandi: & hoc est bonum exemplū. Vel forte dicit, ipse iudex taxauit min⁹, quàm deberet pro expēsis: sed hoc exēplum nō est bonū: quia taxādo minus quàm deberet, fecisset iiuriam, & sic non daret̃ regressus: vt s. dixi. addit Pau. de Cast. & bene, q̃ forte aduersarius condēnatus non erat soluēdo. Si aūt iudex absoluisset ab expensis sine iusta cā, tūc Bar. sentit q̃ non daret̃ regressus cōtra venditorē, per d. l. si per imprudentiā. & idē dixit Paul. de Cast. si cōdenatio expensarum fuisset omissa per culpā emptoris, quia nō petit aduersariū condēnari in expēsis: tūc em̄, quia perdit expēsas culpa sua nō habebit regressum cōtra venditorē: alle. tex. in simili, q̃ optime facit in l. idemq;. §. j. ff. de actioni. empt. vbi probatur, q̃ emptor non repetit sumptus factos in re à venditore, quando potuit eos retinere ab euincēte rē, & non tenuit. Idē probat̃ in l. si rē quā. §. j. ff. de euic. & bene facit tex. in l. sumptus. ff. de rei ven. Et hoc dictū pōt p̃cedere secundū cōmunem opi. q̃ tenet q̃ iudex nō debet cōdemnare in expēsis, si nō petunt̃, secundū Dy. & Bar. in l. iiij. §. hoc aūt. ff. de dā. inf. nā si iudex ēt p̃te nō petēte deberet cōdēnare in expensis: sicut tenuit d. Ant. referēs decisiones Ro. in c. significauerūt. de exce. aliud esset. & ad materiā istā vide qd̃ no. Spe. in ti. de emp. & vē. §. j. ver. & not. vbi tenet opi. gl. in l. j. C. de eui. vbi ēt sentit satis clarè, q̃ vēditor nō tenet̃ suscipe litē ī se, nisi hoc cōueniat p̃ pactū. Bart. tñ in l. q̃ absentē. quē alle. Pau. de Ca. vt s. retuli, hic nō dicit, nec ēt Bal. quē ipse al. in l. in executiōe. §. in solidū. s. eo. Dictū tñ est verū in se, sed reperit̃ casus, in quo ille q̃ tenet̃ aliū defendere, debet trāsferre in se instātiā, & su

[a] ¶ Dictio, intra. Ad de Barto. & Bal. in l. j. ff. de succes. edi. l. in venditione. & ibi docto. ff. de act. empt. docto. in l. si quis. ff. de verborū significatione.

scipere iudiciũ loco primi cõuenti: prout declarat Bar. no. in l. pe. in fi. ff. de peti. hæredi. Et ꝙ ille qui tenetur defendere alium hoc debeat facere sumptibus proprijs, tenet Bal. & Ang. expresse in l. si quis possessor. ff. eod. tit. vide etiam qđ no. Bald. pro confirmatione cõclusionis cõmunis in d. l. qui absentem. vbi inducit illã legem vltra alios ad confirmationẽ opi. Bar. dicit em̃, quòd in casu illius legis secundũ lecturã glo. vẽditor li te mota tenet̃ sibi reficere sumpt⁹, si petant̃ ab eo ab ipso principio. Sed si sumptus nõ deberent refici emptori, qñ vinceret, vẽditor non teneret̃ ad pstãdos sumptus emptori ante litẽ finitã, qa incertũ esset adhuc vtrũ onus sumptuũ pertinet ad eũ. Et hanc rationẽ ipse tetigit in d. l. cũ testa mento. sed quia d. l. q absentẽ, põt habere aliũ intellectũ, quẽ tangit ibi glo. & approbat Bar. ideo ille tex. nõ multũ vrget inductus modo predi cto. Et aduerte, quia licet text. ille nõ probet hoc necessario, dictũ tñ est verũ in se, videlicet quòd emptor põt cogere vẽditorẽ, vt præstet sibi ex pensas faciẽdas, nõ solũ iam factas. Facit optime qđ tradit Bar. in l. j. §. si. ff. de noui ope. nũ. & l. cõtẽ. §. q maximos. i. vl. col. ff. de publ. †V trũ aũt cessionarius qui litigat cõtra debitorẽ ex iure sibi cesso, debeat prosequi litẽ sumptibus proprijs, vel cedẽtis: vide qđ no. Ang. in l. actoris. ff. de procu. vbi videtur casus, quòd procurator in rem suã nõ potest repetere sumptus à cedente. Pro quo vide tex. no. quẽ ipse nõ alle. in l. si sic. §. j. ff. de leg. j. qui videtur velle, quòd si nomẽ debitoris transfertur in legata riũ, hæres nõ teneatur ad expensas. Et hoc tenet ibi Io. de Imo. & Ang. in l. apud Iul. §. si Titius. ff. eo. ti. nisi forte tãta esset expensa, quòd si per tineret ad legatarium, nihil lucraretur ex legato, vt tenet ibi Io. de Imo. nihil allegans. Tu vide pro ista cõclusione glos. sing. cũ tex. in l. qui cõcu binã. §. qui ortos. ff. de leg. ij. quam alle. & sequitur Dy. & Bar. in l. his verbis. §. idẽ testator. ff. eo. tit. Ang. tñ in d. l. actoris. hoc limitat, nisi refe ctio expensarũ veniat ex natura contractus, ex cuius titulo creditur no men debitoris: verbi gratia, si venditur, tunc em̃ qua ratione si vẽderetur aliãs res, teneret̃ venditor subministrare expensas emptori agenti: vt est casus not. quẽ ibi no. Bart. ad hoc in l. qui absentem. præalle. ita tenetur cedens in isto casu cessionario. Et ista opi. multũ placet. ¶ In glo. posita super verbo, facta esset: ibi quod in dubio præsumitur. Hanc gloss. repre hendit hic Bar. quia stipulatio & verba ipsius debent intelligi in dubio secundũ naturã cõtractus sup quo interponitur: vt l. j. §. si sub cõditione. ff. vt leg. no. ca. & l. si stipulatus. s. de vsu. Sed ex natura cõtractus vendi tor tenet̃ emptori nõ solũ ad rei defensionẽ, sed etiã vt sibi liceat habere rẽ venditam: vt l. emptorẽ. §. pe. ff. de actio. emp. Ergo sicut ille qui pro mitteret expresse habere licere, teneret̃ stipulatori reficere sumpt⁹, quos stipulator fecisset in litẽ sibi motã per promissorem: vt tradit Bar. in l. sti pulatio ista. §. si quis forte. s. eo. ita tenebitur ex natura cõtractus vendi tor emptori, si moueat ipsi emptori litẽ pro expẽsis factis ab emptore in ipsa lite. Sed hoc est cõcedendũ, si vẽditor moueret litem emptori super re. Nos aũt nõ sumus in isto casu, quia mouet̃ lis emptori super ptio nõ soluto. Vnde ista ratio videt̃ æquiuoca: & cũ hic nõ veniat ex natura cõ tractus emptionis, ꝙ venditor nõ moueat quæstionẽ de pretio semel so luto, sed ex regula generali, quẽ habet locũ generaliter in omnib⁹, quin imo in omni dispositione per regulam, bona fides. de re iudi. nõ est dicen dum, si nõ fuit expressum, ꝙ sup hoc stipulatio videat̃ interposita, & ma xime in præiudiciũ illorũ vẽditorum, qui nõ mouerũt litẽ super pretio. In casu aũt l. nostræ multo fortius istud est dicendũ: tñ quia si vera esset opi. Bar. iurisconsulti non responderet ad q. propositam: nam in themate po sito in prin. literę non fit mentio de stipulatione interposita limitatẽ re spectu litis mouendę super proprietate: sed simpliciter de expensis refi ciendis, quæ essent factæ pro lite mouenda emptori. Vt ergo videat̃ re sponsum q. qđ est magis cõueniens, intelligamus mentẽ iurisconsulti fuisse, vt talis stipulatio simpliciter interposita videatur limitata ad litem insti tuendam de proprietate. Pro hoc etiam facit, quia præcesserat stipulatio super venditione: vnde si postea sequitur stipulatio super expensis refi ciendis, in dubio videtur restringenda ad litem, super qua erat interposi ta prima stipulatio, quia præcedentia declarant sequentia, & econtra: vt l. qui filiabus. in prin. & lege, si seruus plurium. §. j. ff. de legat. j.

Liber homo. Homo liber aut mortuus, vel fund⁹ hostium non cadit in stipulatione. hoc dicit. Secunda est ibi: non est magis. ¶ †Not. primò in ver sic. quia nec dari. quòd res illa non potest deduci in stipulatio ne, in qua impossibilis est executio stipulationis, attento tẽpore præsen ti: & ideo obligatio interposita super huiusmodi videtur habere aliqd in se, qđ est cõtra substãtiã cõtractus: vt dixi in l. existimo. s. e. ¶ †Not. secũ dò, ꝙ ad hoc vt stipulatio interposita sup re valeat, debet posse prẽstari ipsa res, vel æstimatio de præsenti. Vnde non debetur homo mortu⁹ ex stipulatione: quia attento tempore præsenti stipulationis id quod non est, non põt æstimari, licet possit æstimari vt fuit in præteritum.

Cum seruus. Ad obligationẽ querendã impletio cõtractus debet fieri ab eo qui pro misit, vel ab alio eius nomine. h. d. Secũda ibi: qa ex. ¶ In glo. j. super verbo, ab alio. glo. ista ponit duas lectu. ad istã literã, & vtraq; ipsarum diuinat, & maxime non videt̃ stare posse prima; quia secundũ eã ratio iurisconsulti nõ esset bona: iurisconsultus em̃ fundat se ex hoc, qa in videndo vtrum sit cõmissa obligatio, non quærit̃ à quo quis sit manu missus, sed vtrũ fuerit manumissus: Sed ista ratio esset superflua secun dũ istũ intellectũ: quia etiã si quæreretur à quo quis esset manumissus, verũ esset dicere, ꝙ stipulatio esset purificata, & cõmitteret̃ cũ hæres re præsentet psonã defuncti, & factũ ab hærede videat̃ factũ à defuncto: vt in aut. de iureiu. à mo. præsti. §. j. †Et inde est, ꝙ ius implendi cõditionẽ trãsit ad hæredẽ. l. ij. C. de pac. inter emp. & ven. & no. p Bar. in l. si decẽ cũ petiero. s. e. Iurisc. aũt hic innuit, ꝙ si cõsideret̃ à quo qs debeat manu mitti, nõ cõmittit̃ obligatio: & iõ possumus dicere aliter, nõ impropriã do tex. ꝙ hęc verba fuerũt cõcepta in appositione cõditionis impersona liter: hoc mõ, ꝓmitto x. si liber efficiat̃: vñ vr̃ potius curatũ de effectu li bertatis, quàm de modo libertatis cõsequendæ: sicut distinguit in simili in l. q Romæ. §. Flauius. j. eo. p Bar. in l. fi. C. si mãci. ita fue. alie. ¶ In glo. posita sup verbo, manumittatur. ibi: & sic nõ bene colligit̃ &c. Barto. hic post Dy. ad intellectũ glo. facit duo membra, quę retulit plenius in voce. Primum membrũ cõcludit hoc, quòd ad obligationẽ & actionẽ querẽdã refert à quo & p quẽ modũ fiat, cõtra quã opi. arguit̃ in d. l. quę vtiliter. §. fi. ff. de ne. ge. vbi ꝓbatur quòd ille qui soluit debitũ ꝓ Titio, quẽ cre dit esse debitorẽ, põt agere cõtra illũ qui erat verus debitor, licet cõtẽpla tione sua nõ soluerit. Itẽ scđò arguit̃ de l. si quid possessori. cũ l. se. & seq. ff. de peti. he. vbi ꝓbatur, quòd ille qui soluit debitũ nomine suo, credẽs se esse debitorẽ, liberat verũ debitorẽ, & põt repetere ab eo per actionem nego. gest. vt cõcludit Io. in l. si pupilli. §. itẽ queritur. ff. de ne. gest. cuius dicta sequitur ibi Bar. dũmodo ex post facto ille qui soluit nomine pro prio, velit solutũ cõuerti ad vtilitatẽ debitoris, & creditor ita cõsentiat: vt l. si tibi deberi. ff. de dona. Sicut ergo in hoc secũdo casu vnus soluendo li berat aliũ, licet nõ soluerit pro eo, sed pro se: ita videtur quòd ex facto tertij implentis posit acquiri obligatio alteri qui debebat ipse implere. Sed potest dici ad vtrãq; obiectionẽ, quòd illa iura procedũt, vbicunq; agitur ex quasi cõtractu, in quo actio nascitur ꝓpriẽ ex equitate magis quàm ex cõsensu. †Vel dic, quòd facili⁹ acquirit̃ alicui liberatio ex facto tertij, licet illud nõ fiat noĩe debitoris liberãdi, quàm acqratur obligatio & actio. ar. l. Arrianus. ff. de ac. & obli. & vide qđ dicit in fi. l. ad materiã: Ex ista prima cõclusione infert Bar. in l. ij. preal. de cõdi. & demõ. & in l. si qs in graui. §. vtrũ. ff. ad Sylle. ꝙ quia cõditio non debet impleri facto, sed ex certa sciẽtia, & ꝓpter hoc ipm vt impleat̃ qñ est potestatiua, qđ si statutũ defert premiũ capiẽti bãnitũ, hoc pmiũ nõ debebit̃ illi qui capit bãnitũ, ignorãs eũ esse talẽ. & idẽ tenuit in l. genero. ff. de his qui no. infa. Idẽ sequit̃ ibi Ang. & Bal. in l. si qs heredẽ. C. de inst. & substi. quã alle. d. m. in d. §. vtrũ. Cõtrariũ sub dubio forte sentit Bar. in d. l. genero. dicens quòd tex. in d. l. ij. facit cõtra Bar. in isto casu, quia capere bãnitũ nõ est cõditio pure potestatiua, sed pẽdens etiã à virib⁹ fortunę, in qua satis est cõditionẽ impleri facto scđm eũ. Sed certe tex. ĩ l. ij. nõ loquit̃ de cõditio ne mixta, sed casuali simpliciter, vel quę pẽdet penit⁹ ex facto tertij. Vñ formalius arguit d. m. ꝓ ista opi. quia scđm glo. in d. l. ij. quã approbat ibi Bar. qñ cõditio potestatiua nõ est facilis ad implẽdũ, tũc põt impleri facto l. etiã si nõ fiat aĩo implẽdi cõditionẽ, per l. hæc cõditio. in prin. ff. e. ti. & p Dy. in l. si quis hęredẽ. Quòd aũt capere bãnitũ nõ sit facile ex sui natura, patet de se. Vñ si vera est illa distin. glo. difficile esset respondere ad istud cõtrariũ, ꝓpter quod potissime d. m. sequit̃ opi. Bal. Sed si recte inspicias d. l. ij. iudicio meo nõ patit̃ hãc restrictionẽ, quia ponit̃ exẽplum de cõditione dãdi, & cõditione si ascẽderis Capitoliũ, & certũ est quòd ista scđa cõditio põt aliqñ esse difficilis, vt dicit iurisconsultus in l. su⁹ quo q. §. puto. ff. de here. insti. Nõ ob. tex. in l. hęc cõditio. quia ratio ꝓpter quã si mulier nubit viuẽte testatore implet cõditionẽ, licet forte nesciat se eã implere, nõ est quia sit difficilis, quia etiã illa aliqñ posset esse faci lis: sed credo quòd sit, quia in ista cõditione nubẽdi cõsiderat̃ vtilitas pu blica ꝓpter fructũ prolis, & si illa vtilitas sequitur, quę fuit cã ꝓponen dę cõditionis, mens testatoris videtur etiã vt legatũ purificetur. Et ad uerte, quia tex. in l. si iam facta. §. j. ff. eo. videtur velle nõ destruẽdo lite rã in ver. promiscuam. ꝙ etiã si cõditio pẽdet partim à potestate implen tis, partim ab alio, vel à virib⁹ fortunæ, adhuc nõ posset impleri fato. Gl. tñ exponit illũ tex. aliter dicẽdo. i. facilis, & quæ quotidie est in vsu. Sed ista ratio ad d. l. hæc cõditio. si esset vera, confunderet opi. Bar. quia etiã in capiendo bãnitum vertitur vtilitas publica. Sed potest responderi de fendendo comunẽ sententiã, quòd aliqñ datur præmium propter vtili tatẽ publicam, pro aliquo facto, quod de sui natura principaliter solet fieri gratia recipiẽtis: & tunc satis est, quòd sequatur effectus vtilitatis publicæ, licet illud factũ nõ sit impletũ animo implendi cõditionẽ: & ita loquitur lex, hæc cõditio. nam cõtrahere matrimoniũ est actus qui fit à cõtrahẽte principaliter grã sui, & ideo nõ attẽdit̃, vtrũ aĩo iplẽdi cõditio nẽ sit factũ, vel nõ: sed capere bãnitũ est act⁹, q principaliter fit cã & ĩtui tu reipublicæ. Et ideo si fiat ab ignorãte, & fatuo, nõ debet̃ premiũ, quia captura nõ dicit̃ fieri cã & grã reipu. ar. eorũ quæ dicit Bar. in l. ij. qñ alle gat l. in cõditionib⁹. de cõdi. & demõ. ff. de le. j. Cõtrariũ tñ in se est diffi cile, licet hoc modo videat̃ posse defendi. Et forte posset dici, ꝙ etiã si in nuptijs cõtrahẽdis nõ verteret̃ vtilitas publica, tñ ꝓpter rõnẽ prædictã adhuc illa cõditio posset impleri fato: quia cũ natura ipsi⁹ actus sit talis, vt principaliter fiat cã faciẽtis, satis est si id ꝓpter qđ act⁹ est inuẽt⁹ prin cipaliter reperit̃ impletũ: ar. l. j. §. si te rogauero. ff. depo. & l. si quis nec causam. in prin. ff. si cer. pe. † Inducũt etiam doct. istam materiam hic ad q. de

a q.de equo currēte ad brauiū[a] sine rectore equi, vel sine puero,qa forte cecidit:de qua dic vt hic p Io.de Imo.& p Bar.in l.j.§.cęterū.s̄.de acqui.pos.& Bar.in l.j.§.quæsitum. de aqua quot.& æsti.& Io.de Imo.in l.hoc articulo.ff. de hær.insti. & l.duo socij.ff.eo.in qbus etiā locis tangit̄ illa quæstio, qd si
b duo equi simul & ęqualiter[b] currūt ad metā,vel ad terminū, cui debeat̄ brauiū? ¶ Circa secūdū mēbrum dn̄s Dy.& Bar.dicunt,ꝙ ad euitationē pœnę sufficit à quocūq; sit factū,p l.fi. C.de māci.&c. Adde secūdū Pau.de Cast.hic ꝙ illa l.nō videtur ꝓbare illā cōclusionē, qm̄ ibi factū p qđ euitat̄ pœna, nō est factū à quolibet tertio,sed à lege , cuius factū repręsentat factū partis,vt ibi dicit tex.in fi. Vñ ipse in isto articulo distinguit,ꝙ si terti⁹ faciat id qđ ego debebā facere,vt euitarēt pœnā,post morā adhibitā à me nō euitabit̄ pœna.Si verò hoc faciat antequā ego sim in mora,tūc debet euitari pœna , per ea quæ habent̄ in l.sororē.C.de his qui.vt indi.Pro qua distinctione videtur esse casus in terminis in l.ij.§.si inter.ver.sed si absens.ff.ad Tertul.Et ex his videt̄ inferendum,ꝙ si testator mādauit fieri picturā alicuius sancti in certa ecclesia, & quæratur vtrū si alius faciat,hæres euitet pœnā, quod sit distinguēdum vtrū hæres prius fuerit in mora,vel nō. Aduerte in isto exēplo,qđ ponit hic Bar.qa etiā si ante moram hęredis alius faciat fieri picturā,dūmodo nō nominet,vel cōtēplatione hæredis,seu testatoris,adhuc videt̄ dubiū vtrū hæres euitet pœnam:qa licet alius faciat fieri picturā,nō videt̄ satisfieri præcepto testatoris,qui hoc videt̄ mandasse,vt fieret expēsis suis ad honorē dei,vt sic ꝓpter expensam haberet meritū, faciendo opus pietatis,quod meritū nō consequet̄ si alius fecit. Vñ forte posset dici,ꝙ tūc demū hæres incideret in pœnā,si ille q suis expensis fecit fieri figurā,sit contentus,& declaret ꝙ vult suā expensam cedere in vtilitatē animę testatoris, & vt releuet hæredē ab onere,sicut dicit glo.in simili in l.si pupilli. §. item qa.præal.¶ Vltimò adde dictis Bar.inquātum ip e dicit hic notabiliter, ꝙ si p̄sumptiuè apparet expensam esse factā, & p quē fuerit facta,licet nō appareat de certa q̄titate, iudex poterit ex verisimilibus taxare quantitatē ex officio suo,licet pars ea nō ꝓbauerit.Pro qua cōclusiōe vide tex.no.& qđ ibi ponit Bar.in l.nō ignorat.C.de fru.& lit.expē.& qđ ipse posuit in l.j.§.fi.in vl.col.ff.si qs ius dicē.nō obtē. Similiter etiā dicūt alibi doc.de valore rei, & de quātitate interesse , ꝙ licet nō sint specifice ꝓbata in ꝓcessu,iudex tñ pōt taxare ex verisimilib⁹:vt est tex.no.in l.si traditio.& ibi per Bar.C.de act. emp.& l.si quid ex Pāphylia.in fi.ff.de lega.ij.& ibi etiā tetigit Bar.de quo etiā vide aliquid per eum in l.vnica.in vltimis verbis.C.de sent.quæ pro eo qđ interest.Et elegāter ponit d. Abb.Sic.post Io.Cal.in c.cū causa.el ij.extrà,de test.Et Bal. in l.j.in ij.col.C.de fruct.& lit.expen.& Bal.in l.j.C.de confess.col.pen.Et ad materiam quæ tāgitur in glo. sup qua scripsimus,adde bonū tex.in l.quæro.in fin.ff.de eo qui pro tuto.neg.gest.vbi probat̄,ꝙ ad inducendā obligationem refert quo animo aliquid fiat. Adde etiā optimū tex.& qđ ibi not. Bal.in l.j.ff.de ne.ge.vbi ꝓbat,ꝙ ad euitationē pœnæ vel ad impediēdū rē pignoratā vēdi,sufficit oblatio facta à quocūq;.

SVMMARIVM.

1 ☞ Actus nonnunquam pro voluntate faciendi ponitur.

2 Periculum interitus post moram ad creditorem pertinet, etiā si obligatio sit alternatiua.

3 Causa q̄ sit cur in vltimis voluntatibus nō admittit̄ variatio.

Stipulatus. Oblatio vnius ex rebus alternatiuè debitis,vnà cū interitu secuto,liberat debitorē,vt nihil amplius petere posit.Secūda est ibi:rūsum &c.Tertia ibi: nā
1 is.¶ † No.ibi:dares &c.ꝙ aliqñ actus ponit̄ pro volūtate faciēdi,exponit̄ hic dares.i.dare velles,sicut ecōtra aliqñ volūtas faciēdi significat actū volūtariè factū:vt l.fi.vel pe.cū glos.ff.de
☞ re.diui.† Ad hoc aūt vt creditor cōstituat̄ in mora,requirit̄ oblatio realis,nō verbalis dūtaxat:vt l.ꝑter.§.si qs paratus.&ibi
2 p Bar.ff.de ope.no.nū.& plene in l.acceptā.C.de vsur.¶ † Secūdò no.ꝙ piculū interitus ptinet ad creditorē post morā,etiā si obligatio sit alternatiua:nā ante morā nō est sic , qa debitor remanet obligatus simpliciter,si vnū ex alternatiuis petit ad aliud:vt l.Stichū aut Pāphilū.in prin.j.de sol.¶ In gl.sup verbo,cōtinua,ibi:mortuo vel ał's pdito seruo &c. Ista relata ad tex.ꝓbat notabiliter secūdū Bar.& Mod.ꝙ verba legis, quā tuncūq; p̄cisè.i.certa & limitata ex sui significato recipiūt interpretationē & subauditionē secūdū subiectā materiā,vt cui tet̄ legū correctio:ita videt̄ restrīgere Io.de Imo. dicta doctorum hic.Tu aūt dic simpliciter,ꝙ restringunt̄,vbicūq; subesset iusta cā aliàs restringēdi dispositionē,Casus est notabilis, quē ibi pōderat Bar.ad hoc in l.si filius.§.fi.ff.de ꝑcu.vbi verbum,p̄cisè,recipit limitationē à iusta cā,per quē tex.cōfundit̄ opi.Bal.quā ipse ponit in l.ij.C.de exce.rei iu. vbi dixit notabiliter,ꝙ si statuto disponit̄,ꝙ verba statutorū sint p̄cisa,excludit̄ oīs exceptio,quę ał's nō obstāte statuto opponi posset. Pro ista cōclusione,quātū ad tex.nostrū,vide tex. no.cū glo. sua,& ibi Bart.in l.si cui.§.tādiu.in verbo,statim.ff.ex q.cau. ma.& bonā gl.in c.si forte.in verbo,initiū.de elec.li.vj.q̄ loquitur de dictione,omnino.q̄ similiter est dictio p̄cisa, & vniuersalis,intantū ꝙ qñ lex dicit,omnino ad aliqd obligari debitorem,cogit̄ qs pręcisè ad factū:vt l.si cū exceptione.§. sed & si qs.in tex.& gl.& ibi p Bar.ff.qđ me.cau.& bene facit tex. in eadē l.§.sed quatenus.Et ad dictā cōclusionē vide qđ no.Archi.& Io.An.in c.cū ex eo.de elec.li.vj.& qđ ponit not.Bar. in l.si in diē.in prin.ff.de cōdi.& dem.¶ In eadē gl.ibi:& secūdùm Io.ipso iure.cōtra istā glo.insurgit Iaco.de Are.dicēs ꝙ
☞ liberatio nō cōtingit ipso iure,sed ope exceptionis,† qa obligatio alternatiua æquiparant̄ obligationi gñeris: vt l.in executione.§.pro parte.s̄.eo.& l.ij.in prin.Bar.hic cōcordat opiniones,distinguēs ꝙ aut ꝓmissor eligēs non poterat variare, qa reseruauerat sibi electionē expresse p pręteritū subiunctiui:sicut distinguit̄ in l.eū qui certarū.j.e.& tūc per interitū p̄cedēte oblatione liberabit̄ ipso iure:& ita intelligat̄ iste text. quē sic videt̄ intelligere prima glo.secundū Bar.Et est rō,quā sentiūt hic aliqui Mo.qa ex quo nō pōt variari in electiōe,sola res oblata remanet in oblatione:vt l.si quis stipulat⁹ sit Stichum aut Pāphilū.j.eo.& ideo debitor offerēdo eā liberat̄ secuto interitu ipso iure:vt l.qui decē.in prin.j.de solu.Sed cōtra istud membrū arguit̄:qa si obligatio alternatiua ęquiparat̄ obligationi generis,vt dictū est: ista cōclusio non videt̄ posse stare,quia in obligatiōe generis quę causat̄ ex vltima volūtate,hæres q semel elegit nō pōt amplius variare:vt not.gl.quā
3 sequunt̄ ibi doc.in l.qui ex pluribus.in vlti.glos.j.eod.¶ † Et probat̄ ratione:qa ratio vera & generalis ꝓpter quam in vltimis volūtatibus nō admittitur variatio,est,ne vltima volūtas stet in suspenso:cōtra l.fi.ff.cōmunia præ.vt videbis declaratum per Bar.in l.si quis stipulatus.j.eo. & idē dicit in l. huiusmodi.§.qui Stichū.ff.de leg.j.Sed ista ratio est vniformis,siue electio fiat in legato generis,siue in legato alternatiuo: ergo idē iuris debet esse in vtroq;.¶ Cōfirmat̄ ista conclusio,qa etiā in legato optionis,in quo expressè relinquit̄ vnū de genere,nō admittitur variatio de iure cōi,sed solū de iure speciali: vt l.& si fine.in prin.ff.de min.& no.in l.ij.ff.de op.leg.ergo idem debet esse in legato generis simpliciter facto: & tñ licet electio nō posit variari in vltima volūtate,tñ ī legato gñeris oblatio facta creditori,& interit⁹ sequēs nō liberat debitorē ipso iure:vt l.hmōi.§.ij.hic alle. ¶ Sed ad hoc est respōdēdū, ꝙ quāuis istę duæ obligationes ęquiparent̄,quo ad cōsiderādum,vtrū sint diuiduę vel indiuiduæ,nō tñ æqparant̄ quo ad hūc effectū,de quo nūc agitur:imo est magna differētia & rō diuersitatis,nā in obligatiōe gñeris id qđ offert̄,nō est in obligatiōe verè, sed postquā sit solutū,fingit̄ fuisse in obligatiōe, vt l.cū īcert⁹.j.de le.j.quā sic intelligit hic Pau.de Ca.& Bar. in loco statim allegato.Et ideo nō est mirū,si p oblationē ei⁹ qđ nō debet̄ creditori,qa aliud ꝓ alio soluit̄, nō cōtingit liberatio ipō iure,etiā si electio vel oblatio nō posit mutari.Qđ aūt homo q offert̄ in specie nō sit in obligatiōe, sed solū in solutione,ꝓbat̄. Inst.de act.§.p̄terea.& tenet Bar.late post gl. in l.Meui⁹.§.duobus.ff.de le.ij.& in l.ij.§.j.in fi.de ver.ob.& l.si vn⁹.§.si cū hominē.ff.de pac.Sed in obligatiōe alternatiua vtrūq; est in obligatiōe,anteq; fiat electio:vt l.illud aut illud. & ibi p gl.ff.de cō.pe.& l.si duo.j.e.Postquā aūt est facta electio,illud solū qđ est electū remanet in obligatione:vt l.si qs stipulat⁹.s̄.alle.& iō si id qđ est in obligatiōe solū offert̄ p debitorē,secūdū regulas,secuto interitu debitor liberat̄ ipso iure:vt l.q decē.in prī.j.de so. ¶ Sed circa scđm mēbrū ē maior dubitatio,qñ Bar.dicit,ꝙ nō cōtingit liberatio ipso iure, si electio posit variari:nā videt̄ dicēdū etiā in hoc casu,vt dixit Io. qa qđ cū vtrūq; sit in obligatiōe in alternatiuis,ēt anteq; nulla fiat electio,ꝙ sicut à re oblata postea perēpta debitor liberat̄ ipō iure,ita ēt à re q̄ nō perit cōtingat liberatio ipso iure: hęc em̄ liberatio secuto īteritu est q̄dā ficta solutio.Sicut ergo vera solutio facta đ vno de alternatiuis sine dubio tolleret obligationē respectu alteri⁹ rei nō solutę,ita & ista ficta solutio tenet cōsequētiā: p tex.in l.& p iusiurādū.§.si qs hoīem.ff.de exc. Vel si vis negare,ꝙ nō sit ficta solutio,qa si esset ficta solutio,tolleret etiā obligationē gñeris ipō iure: vt d.§.si qs hominē.qđ est falsum,vt s̄.dixi,adhuc dico, ꝙ ista cōclusio ē vera,qa sicut pactū de nō petēdo īterpositū sup obligatiōe alternatiua respectu vni⁹ rei deductæ in obligationē tollit seu elidit obligationē etiam respectu alterius rei,secundū gloss. &

a ¶ De equo currēte ad brauium. Adde Alexā.de Imol. in l.qui filiabus. in §. j.ff.de le.j. tu vltra eum vide Bal. in l. ex duob⁹.ff.de vulga.& pupil.Pet.de Anchar.in c.indicāte.de test.idem Pe. in c.duobus.de rescript.lib.vj.Albe. in j. parte statu. q. cvij.incip. predicta etiā faciunt. & per Anto.Corne.olim auditorem sacri palatij,in tractatu de brauio.

b ¶ Duo equi simul & ęqualiter. Adde Cyn.& Ia.de Are. in j.cōstit.ff. & per Ioan.de Imo. in c. iudicante. de testi.

Bar. in d. §. si cũ hominem. ita videtur φ oblatio cũ interitu secuto tollat obligationẽ vniformiter respectu alteri⁹ rei, & nõ difformiter, sicut cõtingeret si in re quæ nõ fuit oblata tolleretur obligatio ope exceptionis, & nõ ipso iure. Præterea licet electio facta sit variabilis, & ꝑpter hęc obligatio alterius rei nõ electę nõ dicaṫ penitus sublata, sed pẽdere respectu futuri euẽtus: vt l. qui ex plurib⁹, in fi. j. eo. tñ inspecto statu de præsenti, i. quomodocũq; reus nõ variet, in electione sola res electa diceṫ in obligatione: vt probaṫ in tex. & glo. in l. sed & si quid. §. j. ff. de vsufruc. & l. si pupill⁹. §. fi. ff. de tute. & ratio. distra. Si ergo tempore quo res electa perit, attento statu pręsenti sola res electa diciṫ esse in obligatione: ergo p interitũ reus debet liberari: & p cõsequẽs totaliter extinguiṫ obligatio, alioquin facultas variandi, quæ est inducta fauore debitoris, retorqueretur in eius odium, quod est inconueniens.

SVMMARIVM.

1 Paria sunt aliquid non dici, vel obscure dici.

2 Interlocutoria reuocari quando non possit.

QVi ex pluribus. Stipulatio generis subalterni valet: & est electio ꝓmissoris, in quo admittiṫ variatio. h. d. Secũda ibi: est aũt volũtas &c. ¶ Not. φ licet stipulatio fundi facta in gñe generalissimo nõ valeat: vt l. ita stipulatus. j. eo. & ibi dixi. stipulatio tamẽ fundi facta in genere subalterno valet, facit tex. in l. legato gñaliter. ff. de leg. j. ¶ †Secũdò no. φ sicut in obligatione alternatiua electio in cõtractibus ꝑtinet ad debitorẽ: vt l. plerumq;. in fi. ff. de iure do. ita & in obligatiõe generis subalterni, nisi verba expresse referanṫ ad stipulatorem: vt l. si sic stipulatus fuero. & ibi dixi. s. eod. & de materia vide in l. Lucio. ff. de leg. ij. ¶ †Tertiò no. φ quãdo debitori cõpetit facultas eligẽdi ex dispositiõe l. põt variare vsq; ad solutionẽm de vna re facta: de quo dicem⁹ plene in l. si quis stipulatus fuerit. j. co. ¶ In gl. posita sup verbo, no. ibi: fundũ Seianum &c. istud exemplũ reuocaṫ in dubiũ hic per Mod. nã secundũ ipsum hic nõ fuisset facta stipulatio generis subalterni, nec esset locus electioni, vt diciṫ in text. si fuisset sensum de vno fundo dũtaxat, sicut fuit factum in l. legato gñaliter. in fi. s. alleg. & qa nõ cõstabat de quo fundo fuisset sensum, erat locus declarationi super verbo ambiguè prolato, φ declaratio non potuisset fieri, nisi semel: vt vidisti in l. φcquid adstringẽdæ. s. eo. Io. de Imo. hic videṫ sentire, φ hoc exẽplũ possit esse bonũ, & reprehẽdere glo. in l. φcqd adstringẽdæ, φ nõ placet: tñ qa tex. iste nõ vrget ad dicẽdũ hoc, imo potius à principio verba demonstrãt, φ stipulatio fuit ĩterposita in gñe subalterno: vt patet ibi: φ ex pluribus &c. & ita tenet ibi cõmunis opi. in d. l. φcquid adstringẽdę, & ibi dixi, quę habet regulas iuris pro se, φ regulariter in præiudiciũ alteri⁹ nõ admittitur incõstãtia: vt l. de rebus. & ibi p Bar. ff. re. amo. & not. in l. nõnunquã. ff. de colla. bo. Quinimo si proferṫ verbum obscurũ in actu aliquo, quẽ si aliquis nõ faciat, transferṫ potestas faciẽdi in alterum: in l. j. ff. de sol. †tñ quia paria sunt, aliqd nõ dici, vel obscure dici. l. j. §. Labeo. & ibi p Bart. ff. de flu. & l. Titiæ textores. in prin. ff. de leg. j. nõ admitteṫ declaratio verbi obscuri, sed trãsfereṫ ptãs declarãdi in aliũ, sicut si nil fuisset dictũ: vt est casus not. in l. creditor. §. pe. ff. de solu. & tradit Bar. in l. cũ ex pluribus. ff. eo. tit. Et ideo hæc glo. reprehẽdit hic Pau. de Cast. & merito. ¶ In gl. vltima ibi: aliud in legato &c. doc. Mo. post Ang. hic assignant duas rationes, quare aliud sit in legato, quàm in cõtractu. Prima est, qa facta electione in legato transferṫ dñium ipso iure in legatariũ: & ideo cùm sit facta executio, nõ admittiṫ narratio ad præiudicium dñij φsiti tertio, sicut videmus φ prædicta ratione mora nõ põt purgari: vt l. si is cui. ff. de leg. ij. & tradiṫ in l. φ ob rẽ. ff. de cõdi. inde. †Inde etiã est, quãuis interlocutoria aliàs possit reuocari, nõ tñ põt, si traxit secũ suam executionẽ: vt not. in l. j. in fin. ff. de præto. stip. & ibi vide p Bar. Et hãc rationẽ assignat iurisc. ꝑũctualiter in l. apud Aufidiũ. ff. de opti. leg. hanc etiã sequiṫ Ang. hic. Sed ista ratio cõmuniter nõ placet doct. Mod. hic, nec Bar. & alijs in l. hmõi. §. si Stichũ. ff. de leg. j. in l. si qs stipulatus. j. eo. qa nõ est gñalis: qd eñ si testator legaret alternatiue in gñe subalternã rẽ heredis, vel cuiusdã terti⁹, certe idem esset secundũ hoc, & tñ in d. casibus nõ fieret executio ipso iure: vt p Bar. in l. j. de leg. j. & in l. vnũ ex familia. §. si rẽ. ff. de le. ij. Propter φd assignaṫ cõiter alia ratio hic, & in locis alleg. quia facultas tolleṫ φ dispositio cõtractus sit in pendẽti, φ vltima volũtas: vt l. . ff. eõ ia pẽdi. Et ista ratio esset sequẽda, nisi aliã assignaret iurisc. in l. apud Aufidiũ. ex qua datur intelligi, φ vbi nõ fieret executio ipso iure, etiã in vltimis volũtatibus, admittereṫ variatio, aliàs ratio iurisc. esset inep-

¶ Liberari à patria potestate, Adde & an libereṫ p dignitatem episcopalẽ: dic φ sic, vt in §. illud. in auṫ. cõstitutio quæ de dignita te. & in auṫ. sed hodie episcopalis. C. de epis. & cler. Limita quatenus patria potestas est cõtra eum: sed quatenus est sibi fauor, & tũc non liberat, ita singu. dicit Bar. in l. itẽ in potestate. ff. de his q. sunt sui vel alie. iu. Pau. de Castr. in l. si vxorem. in fin. C. de cõ di. inser. & an liberetur per religionis ingressum, vide p Paul. de Castr. in l. sub conditione. ff. de liber. & post. Et quid de filio Iudei baptizato, an liberetur, vide p Barb. in repe. rubr. de re. eccle. nõ alie. in vj. col. vers. & superioribus diebus. vbi dicit de hoc se consu luisse Ferrariæ.

fecta: quod nõ est dicendũ: & secundũ istã rationẽ oporteret dicere, φ ll. quæ dicũt φ nõ admittiṫ variatio in vltimis volũtatibus, restringanṫ qñ facta electione trãsfertur dominiũ in legatarium incõtinẽti, vt videmus, φ nullo casu etiam in vltimis voluntatibus admittitur purgatio moræ: vt l. j. ff. de opti. leg. & l. j. §. item si ita. ff. ad l. Fal. & ideo dixi post doc. in l. ita stipulatus. quòd illa non est propriè nouatio: quia si esset nouatio propriè, cùm prima fuisset extincta ipso iure, nõ posset purgari mora. Secunda tamen ratio cõmuniter teneṫ, vt dixi.

SVMMARIVM.

1 Pecuniam põt quis accipere & stipulari pro eo quod non tenetur ex necessitate facere, secus si tenetur.

2 Patris interest vt colatur, & diligentius obseruetur per filiũ emancipatum.

3 Filius nunquid possit ex iusta causa cogi liberari à patria potestate.

4 Filius cũ emãcipatur an possit petere sibi assignari legitimã.

VTrum. Potest ꝑmitti pecunia p stipulationem patri vt emãcipet filiũ, seu si filiũ emãcipauerit. h. d. Secũda est ibi; petit nũc pecuniam &c. Tertia ibi: respõdi. Quarta ibi: nec põt. Põt etiã diuidi in tres, & melius, vt secunda sit ibi, respondi &c. ¶ Not. primò secundũ Io. de Imol. φ de iure isto pater naturalis nõ tenebaṫ instituere filiũ i aliquo, licet hodie aliud sit: vt l. cũ in adop. C. de adop. Sed qũo eliciet istud not. nõ aliter declarat, nã hoc nõ diciṫ hic expresse in tex. fortasse voluit dicere, φ si filius iste fuisset instituẽdus à patre naturali, nõ potuisset institui sub ista cõditione, si pater adoptiuus eũ emancipasset: qa non erat in ptãte eius: vt l. suus quoq;. in princi. de hære. inst. Sed ista deductio nõ esset forte tuta p legẽ, filijs matrẽ. & quod ibi no. C. de inof. testa. & p ea quæ habenṫ in l. cũ ex filio. in prin. ff. de vulg. & pupil. dictũ tamen est verũ in se. ¶ †Secũdò no. ibi: à quo stipuleṫ &c. φ etiã inter patrẽ & filiũ adoptiuũ non põt cõsistere obligatio de iure isto: propter hoc eñ petit pater vt filius faceret promitti p alium, quia ipse nõ poterat promittere: de quo in l. si quis pro eo. §. item si fili⁹. j. de fideius. & in l. frater à fratre. ff. de condi. ind. ¶ †Tertiò no. ibi: vtpote cùm aliter &c. quòd pro eo φ quis nõ tenetur ex necessitate facere, potest aliquis accipere pecuniã, & stipulari: sec⁹ si tenetur, vt hic probatur à cõtrario sensu. Pro primo dicto vide tex. & qđ ibi p Bar. in l. metũ. §. sed licet. ff. qđ metũ cã. pro secundo in l. iij. §. si tibi indiciũ. ff. de condi. ob tur. cau. ¶ †Vltimò no. quòd interest patris, vt diligẽtius colaṫ, & obseruet per filium emãcipatum: vnde curet, vt filius vel alter, ꝑ eo sit obligatus ad aliquid præstandũ ipsi patri, secundũ Ioã. de Imo. de quo plenius diceṫ in vlt. glo. ¶ In glo. posita super verbo, emancipatus. hæc glo. cõmuniter reprehendiṫ p doct. & merito, quia tũc pater cogiṫ emancipare filiũ institutũ sub ista cõditione, quãdo aliqd sibi fuit relictũ φd acceptauit, aliàs non: sicut distinguitur per glos. & Bart. in l. si cui. de condi. & demon. & l. cogi. §. si pater. ff. ad Treb. Et casus in quibus pater cogitur emãcipare filium, vide per Bar. post gl. in l. fin. C. de specta. & l. non põt. ff. de adop. Ang. aũt hic videṫ intelligere hanc glos. aliter, videlicet φ sicut quãdo pater accepit aliqd ex vltima volũtate, cogitur emãcipare filiũ: ita si accepisset aliquid ex cõtractu: verbi gratia, vt declarat Ioã. de Imo. si data esset sibi pecunia, & soluta, vt emãciparet aliquẽ. Pau. de Cas. videtur aliter intelligere verba Ang. vt etiã in casu l. nostræ, quãdo pecunia fuit promissa sub cõditione, si pater emãciparet, & postea ante cõditionem impletã fuerit soluta, pater cogatur emãcipare, non virtute promissionis quæ erat facta sub cõditione, sed virtute dationis, quæ fuit facta propter hoc vt pater emanciparet, & in effectu recidit in idem si bene consideres. ¶ †Sed quæritur hic per Ange. & Moder. nunquid ecõtra fili⁹ ex iusta causa possit cogi liberari à patria potestate: super quo glos. dixerunt simpliciter φ non, in lege, nec auus. C. de emancip. libe. & in auṫ. qui. mod. natu. effi. sui. §. generaliter. Fallit in filio infante: vt l. iubemus. C. de eman. libe. secundùm Bart. in l. final. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Sed Barto. tenet oppo. in lege, quidam cùm filium. j. eod. dicens quòd ex iusta causa filius possit cogi. & inducit illũ. Potest autem esse iusta causa, secundùm Angel. hic & Moder. si pater tenetur pro maleficio filij ex forma statuti, & filius sit valde rixosus: vnde interest patris ipsum emancipari, ne amplius teneatur pro eo. Facit optime text. in simili quem ipse non alleg. in lege, si conuenerit. ff. pro socio. & lege fina. ff. de offi. proc. Cæsa. vel si pater propter filiũ sit suspectus statui & regimini. ¶ Confirmaṫ ista opinione: qa sicut in §. gñaliter. præal. tex. simpliciter dicit, φ filius non potest inuitus emanci-

paris

pari: ita in l. nō pōt. dicitur præcisè, quòd pater nullo modo[a] pōt cogi ad emancipādū. Sicut ergo illa verba ꝓ cisa in patre recipiūt limitationem: ita & in filio ꝓpter naturā dispositiōis correlatiuæ, quæ in vnaquaq; extendit̃ de vna ꝑsona ad aliā, dūmodo sit paritas rationis: vt l. fi. C. de indi. vidui. & tradit Bart. in l. multū interest. s̄. eo. † Vtrum autē seruo possit conferri libertas inuito, dicendum est ꝙ sic: vt est casus not. & ibi per Bal. in l. fin. §. si vero quidā. C. de ma. test. & inde est, ꝙ etiam nō interueniente nuncio vel epistola potest conferri libertas seruo absenti: vt est casūs quem ibi not. Bald. in l. j. §. sed & si quis. C. de Lati. liber. tollē. & similiter ciuilitas pōt cōferri absenti, secundū Bal. in l. seruo. C. cōmunia de man. Et vtrum emancipatio præsumatur ex diuturnitate tēporis, vide glo. & Bart. in l. post mortem. ff. de adoptio. † Vtrum autem filius possit legitimari[b] per rescriptū inuitus: vt in d. §. generaliter. s̄. alleg. vide q̄d not. Guil. de Cu. & Bal. post eum in l. benignius. ff. de legi. & Ang. solēniter consilio suo xvij. & lxxiij. † Et vtrum sola taciturnitas, & non contradictio filij[c] inducat tacitū consensum, vide in dictis cōsilijs, in disputatione quā fecit Ang. quæ incipit, nobilis quidā genere. vbi multa posuit de materia. Licet autem emācipatio filij adoptiui resoluat penitus ius filiationis, nō tamē emancipatio filij legitimati: vt declarat nota. Bal. in l. cùm in adoptiuis. §. sin autem. C. de ado. Et vltra ꝓdicta ex isto tex. infert hic Io. de Imo. quòd donatio quæ fit filio emācipato in præmium emācipationis, videt̃ cōtinere causam abusiuā & falsam, quoniā pro emācipādo debetur ꝓmiū patri, quia perdit ius patriæ potestatis, q̄d est inęstimabile: vt l. filius. §. secundū vulgarem. ff. de leg. j. Et hoc probat text. not. in l. cū oportet. §. cū autem. C. de bo. quæ li. per quem Bart. dicit in l. liberis. in fin. C. de col. quòd donatio quæ sit filio in actu emācipationis, nō pōt dici donatio ob cau. quia potius præmiū debet̃ patri quàm filio. Idē tenet in l. j. §. sed nec castrense. ff. de colla. bo. Est enim istud magni effectus: quia licet in instrumento expressè diceretur, ꝙ donatio fit in ꝓmium emācipationis: ꝓpter hoc ista donatio nō diceretur magis ob causam, ex quo vere nulla cā subest: sicut quādo pater cōfitetur se donare filio ob merita: non credit̃ cōfessioni paternæ, nisi aliter merita probent̃: vt plene tradit Bar. in d. §. nec castrense. & Bal. & alij in l. si donatione. C. de col. Et hoc sentit hic Io. de Imo. dum dixit, ꝙ ista cōfessio seu donatio ob præmium nō continet veritatē. † Vtrum autē filius cùm emancipatur possit petere sibi assignari legitimam, vide per Cyn. & Bal. in l. non potest. ff. de adop. vbi cōcludunt quòd nō. Et idem tenet Bald. in l. quamuis. C. de fideicō. Ex isto etiā tex. infert hic Io. de Imo. quòd quædam solutio glo. posita in prima l. §. si parens. vide etiam Barto. in l. fi. C. de pe. qui alleg. illū §. si parēs. ff. si quis à pa. fue. ma. nō est vera, dum dicit quòd pater qui accepit pecuniam pro emancipando filium, excludit̃ per pactū à successione filij, non quia pactū valeat: vt l. fi. C. de pact. & l. pactū quod dotali. C. de col. Sed quia pater deliquit accipiendo pecuniā, nā hoc videtur cōtra istū tex. vbi permittit̃ patri pro emācipatione recipere pecuniam. Sed iste text. loquit̃, q̄n pater recepit pecuniam ab alio, nō à filio: vnde melius facit tex. in l. cū oportet. §. cū aūt. vbi l. de substātia filij defert præmium patri ꝓpter emācipationē. Ergo hoc non est illicitū, ex quo æquitas l. de substātia filij defert præmium emancipanti.

SVMMARIVM.

1 Promissio facta futuro marito nomine dotis valet: etiam si non fiat respectu certæ personæ.

2 Identitas rationis inducit extensionem ad casum non expressum.

3 Contractus in dubio debet intelligi in casu quo valeat, non autem in casu quo non habeat effectum.

TITIO. Stipulatio sub cōditione collata in factū incertæ ꝑsonæ valet, & vbi est eadē ratio idē ius statui debet. h. d. Secūda ibi: responderi. Tertia ibi: nam cū conditio &c. in qua ꝓbat r̄nsum à simili. ¶ † Not. primò, quòd valet ꝓmissio facta futuro marito noīe dotis, etiā si nō fiat respectu certæ ꝑsonæ. Sed hic quærit elegāter Pau. de Castr. nunquid isto casu mulier solu. mat. habebit actionem de dote ad dotem repetendā, quasi extraneus dotādo videatur donasse, & valeat donatio, sicut si dotasset certā personā: vt dicit̃ in l. j. §. accedit. C. de rei vxo. actio. & respondet ꝙ sic, propter fauorem dotiū: pro quo multa inducūtur specialia l. j. & ibi not. ff. solu. matri. Tu aūt dicas, ꝙ quādo donatio cōfert̃ in incertā personā, etiā si fiat per stipulationem, valet, nec requiritur ꝙ pars cōsentiat incontinenti, vel ꝙ sit ꝓsens. Casus est not. quem ibi ponderat Bartol. ad hoc in l. q̄d seruus. de stipu. seruo. Et optime facit tex. in l. qua ratione. §. fi. ff. de acqui. re. dom. Et idē est in quolibet alio cōtractu, in quo requireret̃, ꝙ pars cōsentiret, vel esset præsens, vel deberet interuenire nūcius vel epistola: sicut tradit̃ in l. cōsensu. in glo. s̄. de act. & oblig. & per Barto. in l. absenti. ff. de dona. ita declarat Bar. solēniter in l. si tēpora. C. de ven. rerū fis. lib. x. & per fectius in l. licitatio. in prin. ff. de pub. Acquiretur ergo actio huic mulieri ex donatione facta in incertam personā, quandocunq; acceptauerit d. donationem. ¶ † Secundò not. ibi: q̄ncunq; vxorem &c iuncto princip. literæ, ꝙ etiā in stipulationibus quæ sunt stricti iuris, indefinita oratio æquipollet vniuersali: de quo in l. si pluribus. ff. de lega. ij. ¶ Tertiò not. ibi: si quis decē petierit. quòd q̄n cōditio concipitur impersonaliter, vel saltē nō restringit̃ ad certā personam, à quocūq; impleat̃ cōditio, cōmittitur stipulatio, & hoc ꝓbat solutionē meā quā dedi in l. cū seruus. s̄. eo. et hāc alleg. Pau. de Cast. Sicut enim quādo conditio ponit̃ per verba indefinita, quælibet persona implet cōditionem, ita si ponatur impersonaliter: vt cū dico, promitto tibi pecuniā pro libertate: nō enim exprimit̃ à qua persona sit cōferenda libertas, sicut si diceret, promitto pecuniā si aliquis dabit libertatē. ¶ † Vltimò not. ꝙ identitas rationis[d] inducit extensionē ad casum nō expressum: de quo in l. nō possunt. ff. de leg. & in c. trāslato. de consti. & in c. inter corporalia. de transla. præla. de quo per Bar. in l. omnes populi. de iust. & iure. & per Moder. in l. si verò. §. de viro. ff. sol. matri. ¶ Extra glo. dixit Paul. de Cast. per istum tex. ꝙ si aliquis promittit alicui c. si Titius moriatur, & ecōtra stipulator ꝓmittat sexcentos promissori, si nō moriatur intra certū tēpus, valet stipulatio, nec dicit̃ turpis: quia si pōt fieri ꝓmissio sub cōditione implenda ex facto incertæ ꝑsonę, vel ex casu eueniēte in persona sua, vt probatur hic, multo fortius ex casu veniente in certa persona expressa in cōditione. Pro ista cōclusione videtur casus in l. quibus diebus. §. quidā Titio. ff. de condi. & demō. vbi patet, ꝙ valet legatū factū si Titi⁹ morieť, & est dies incerta, q̄ vim habet cōditiōis. Sed cōtra istā decisio. facit text. in l. si quis posthumus. in prin. in vlti. r̄n. ff. de lib. & posthu. vbi nō potest institui posthumus, qui nascetur ex Titia vxore alterius, quia cōtinet turpitudinem, & ideo dicitur institutio turpis, secundū Bar. ibi, quia videt̃ quodāmodo testator expectare tristē euentū alterius. s. mortis, q̄d non licet: vt l. inter stipulantē. §. sacrā. s̄. eo. Sed ad illū text. respōdet̃, ꝙ turpitudo ibi nō causat̃ solū ex cōsideratione seu expectatione mortis alterius, sed qa disponēs videt̃ optare mortem alterius, vel causa concupiscentiæ, vel auaritiæ, forte si vxor esset multū diues: & ideo dicitur turpis stipulatio: arg. l. si stipulatus. §. si tibi nupsero. s̄. eo. & legis secūdæ. ff. de donat. inter vi. & vxo. & ita dicit fuisse consultū ꝑ plurimos in ciuitate Florentiæ. Inducit̃ etiam iste tex. per Bar. hic ad limitationem iuriū dicentium, ꝙ stipulatio sine cā nō valet: vt l. ij. §. circa. s̄. de doli except. & l. q sine. ff. de condi. sine cā. nā illud est verū, nisi stipulatio fiat sub conditione, quia tūc cōditio impleta habet̃ pro cā: vt hic, & l. quicquid adstringēdæ. in fi. s̄. eo. & l. vtrū. Ex q bus dictis Io. de Imo. videtur colligere, ꝙ secundùm doc. † donatio facta sub cōditione dicatur donatio facta ob cau. & nō simplex. Cuius cōtrariū tenet glo. secundū eū in l. j. ff. de don. sup verbo, secutū. Vnde ipse declarat aliter intellectū istarum ll. dicēs, ꝙ ideo sine cā valet in hoc casu, quia ꝓmissor apponēs conditionē in dubio videt̃ hoc facere, qa scit nullā cām stipulationis subesse: als cur apponeret conditionē, si ex alia cā vellet promittere, & nō potius exprimeret ipsam causam: ille aūt q scit nullā cām subesse, ꝓmittēdo videt̃ donare: vt l. cuius ꝑ errorē. & ibi not. ff. de re. iur. & l. j. de cōdi. ind. & ideo valet stipulatio. Et quāuis istud dictū satis possit ꝓcedere: possumus tñ dicere simpliciter cū cōi sniā, ꝙ cā largo modo dicitur[c] omne id ex quo mediate vel immediate inducitur obligatio: vt l. j. C. ꝑ quas ꝑso. no. acq. & l. an eandē. §. actiones. ff. de exce. rei iudic. secundū Bar. in l. demonstratio. §. q̄d aūt. circa prin. ff. de cōdi. & dem. Et si dicat̃, ex quo impletio cōditionis nullū affert interesse ipsi promissori, q̄uo pōt cōsiderari tāquā cā? R̄ndeo, ꝙ ꝓ interesse accipit̃, ꝙ satis fiat volūtati ipsius: vt Insti. de ac. §. sic itaq;. & l. cū seruus. ibi not. ff. de cōdic. ob cau. Vide tñ q̄d ad materiā dicit̃ ī l. q fundū. j. e. ¶ Extra gl. tāgit hic Io. de Imo. post Ang. nunqd stipulatio pure īterposita sine cā valeat cū effectu,[d] vel potius obstet exceptio: & licet Ioā. de Imol. multū prolixe repetēdo sæpius idē istū articulū hic examinet: ego tñ datis remissionibus ad loca sua tantū dicam, quantū erit expediens ad declarandum vel addendū. ¶ Sciēdum est igitur quòd hanc quæst. posuit prolixe Io. And. in tit. de cōfessio. §. nūc dicēdum. ver. sed quæ est ratio. vbi

[a] ¶ Pater nullo modo. Adde glos. in l. nec au⁹. C. de emā. lib. doct. in c. cōstitutus. de resti. in in teg. & an possit cogi, si nimiū sęuit in filium, vide in l. fi. ff. si quis à pat. fue. mannumis.

[b] ¶ Vtrū autē filius possit legitimari. Adde an filius possit se facere legitimari sine consensu patris, vide ꝑ Cyr. & Bal. in l. nam ita diuus. ff. de adopt. Bal. in l. fin. C. q res iud. Bal. in l. j. C. de inoffi. do. Bald. in prin. C. in vij. colū. Saly. in auē. item si quis. C. de nat. libe. And. de But. in ca. per venerabilem. q fi. sint leg. Car. Zaba. & Io. de Imol. in c. nisi cū pridem. in §. personæ. de renun. Abb. in ca. cū olim. de re iu. Dñi. de sancto Ge. in c. grandi. de sup. neg. præl. lib. vj. Ange. consil. xvij. incipit̃. comes Brandelis cus. Petr. de Anch. consil. cccevj. incip. circa primum dubium.

[c] ¶ Vtrum sola taciturnitas & nō cōtradictio filij. Add gl. singu. in ver. nō cōtradicendo. in l. in adoptionibus. ff. de adop. quam ad hoc reputat singularem Ludo. Rom. in suis singulari. singulari cccccxcvij.

[d] ¶ Identitas rationis. Adde an insurgat correctio l. vide per Bart. in auē. quas actiōes. C. de sacrosan. ecclesijs.

arguit ad partes, & nō determinat expreſſe, & in tit.de feu.§.j.ver. quarto loco, vbi dicit adhærere opi. Bart. de qua j, dicetur, videlicet ꝙ in dubio ſtipulatio valeat: cuius cōtrariū tenuit Bal. vbiq;, videlicet in l.ſed & ſi qs.§.fi.ff.ſi qs cau.& l.generaliter.C.de nō nu.pec.& in ru.de cōfeſ. & hūc locū alle. do.m.in l.hoc iure.in prin.ff.de dona.Io.aūt de Imol. hic cōſiderat tres caſus principaliter. Nam aut aliquis promittit per ſtipulationē qđ debet: & tunc niſi aliter appareat de cauſa de qua debet, obſtat exceptio ſtipulatori agenti, Ita loquitur proprie tex.in c.ſi cautio. de fide inſtru.qui ſecundū eum loquitur de ſtipulatione & promiſſione: vt patet per verbū, cautio.poſitum in tex. iuncta l.fin.de verb.ſigni. Sed non eſt opus inducere hoc modo: qa tex.expreſſe in fin.oſtēdit, ꝙ ibi interuenerat promiſſio. Aliquādo aliquis ꝓmittit nō tanquā debitor, ſed ſimpliciter certū qd, nō expreſſa cauſa: & tūc debes conſiderare duos caſus. Nā aut promittens ſcit nullā ſubeſſe cauſam, & ſtipulator credit cauſam ſubeſſe; & tūc nō poteſt dici cōtraria donatio, quæ requirit conſenſum donantis, & donatarij: vt l.abſenti.& ibi not.ff.de donat. Vnde licet iſta promiſſio facta à nō debitore ſciēter, & ſolutio poſtea ſecuta impediret repetitionem ſoluti; vt l.ſi tibi dederis.ff.de dona.nō tamen pōt dici proprie donatio, quo ad agendū; vt declarat Bar.ſolēniter in l.j.in princi.ff. de dona.quē etiam alleg.hic Io.de Imo. Aliquādo ille qui promittit, & ſtipulator, ſciunt nullā cauſam ſubeſſe.& hic fuit aliqua varietas: quia Bald.in l.generaliter.C.de nō nume.pec.ſequendo dicta Cy.vult, ꝙ nō reſultet tacita donatio, per quā poſſit agi, etiā ſi falſa cauſa ſit expreſſa in promiſſione, quam partes ſciebāt eſſe falſam: licet quo ad effectū retinēdi bene reſultet donatio: & ita reſpōdet ad legem, cuius ꝑ errorem. de regu.iur.& l.ſi nō ſortem.§.qui filio.ff.de cōdi.inde.Sed iſta opi. communiter reprehenditur ab omnibus per iura quæ alleg.Bar. in d.§.circa. in l.ſi patronus.ff.de dona. Et ipſe idem Bal.tenet oppoſitū in l. ſed & ſi quis.§.fin.præalleg. Tenēda eſt igitur in iſto tertio caſu opinio communis, quòd quādo ambæ partes ſciebāt cauſam nō ſubeſſe, valeat ſtipulatio ex cauſa donationis: tex.eſt in d.l. cuius per errorem. & in l.ꝙ fundū. §.ſi ſeruus.quæ eſt optima lex.ff.pro emp.vbi dicitur, ꝙ cauſa cui ſciēter ſoluēs non repetit, eſt, quia videtur donare: vnde qa fundamentū impediēs repetitionē eſt tacita donatio, ideo valebit ſtipulatio ſimiliter, ſicut ☞ traditio, quādo promiſſio eſt facta ex certa ſciētia. † Sed hic eſt vna dubitatio: quia iura quæ loquuntur de ſcienter ſoluēte, habent locum, quādo quis ſoluit ſcienter prætextu certæ cauſæ, licet falſæ: ſed quādo quis ſolueret ſciēter, nulla expreſſa cauſa, ſicut non transfertur dñium in accipientem: vt l.nunquā nuda.de acquiren.re. domi. ita videtur ꝙ nō cōmittatur ſtipulatio. Sed ad hoc eſt reſpondēdum, ꝙ traditio facta ſine cauſa nullā penitus habet cauſam, ex qua poſſit reſultare trāslationis dñij effectus. Sed quādo ſtipulatio interponitur ſine cā, ſubeſt aliqua cā, ex qua poſſit oriri obligatio ipſo iure: & ideo ſi ꝓmiſſor ſciēter ꝓmittat, cōpetit actio ſtipulatori, nec obſt.exceptio, qa ceſſat æquitas, ex quo ille ꝙ ſciebat ſe non teneri, voluit teneri: non em̄ pōt dici petens in dolo petēdo id quod deuenit in ſtipulatione, quia ſcienti nō infertur dolus: vt l.j.in fi.ff. de actionibus empt. Sequitur quartus caſus, in quo eſt maior dubitatio, quia Bart.dixit in d.§.circa.ꝙ ſi ſumus in dubio, quia nō conſtat vtrū promittens promiſerit ex certa ſciētia, vel potius quia credebat aliquā cauſam ſubeſſe, ꝙ ſtipulatio valet cū effectu, quando pſumitur emanare ex cauſa donationis: per l.Cāpanus.præalleg.& per l. hoc iure.in prin.ff.de dona.quæ iura parum faciūt: quia in l.Campanus.iuriſcō. præſupponit, ꝙ promittens ſciebat ſe nō teneri. Nos aut loquimur in caſu dubio in l.hoc iure.apparet in prin.tex.ꝙ promittēs volebat donare, Bal.in locis alleg. dicit, ꝙ cùm donatio vel animus donādi ſit facti, in dubio non præſumitur, niſi probetur ex quibuſdā coniecturis ſaltē: exēplum in le. Procula. ff.de proba.& quod plene ſcribit Bart.in l.quæ dotis.ff.ſolu.ma. Eandē opi.ſequitur Ange.in l.iuriſgē.§.ſed cū nuda.ff.de pact.& vtitur præcipue illa ratione, quàm ſepius replicat hic Ioā.de Imo.quia in dubio nemo præſumitur iactare ſuum: vt l.cùm de indebito.ff.de probat. & inde eſt, ꝙ vbi alia cauſa poteſt præſumi in dubio, nunquā præſumitur donatio: vt dicitur in l.ſi id quod aūt.ff.de ſolut. Hanc opi.ſequitur hic Ioa.de Imo.primò, quia text.in §.circa.& l.qui ſine.& l.j.§.ſi ab initio.ff. de cō dictio.ſine cauſa. loquūtur ſimpliciter, quādo ſtipulatio fuit interpoſita ſine cauſa. Vnde reſtringere illa iura, ꝙ habeāt locum, quādo promiſſor credebat iuſtā cauſam ſubeſſe, eſt diuinare ad illos tex.& ad text.qui idē probat ſimiliter in l.ſi ſtipulatus eſſet abs te.in princi.ff.de fideiuſſo. Secundò adduxit tex.in c.ſi cautio.in prin.dū dicitur, ꝙ ſi cautio eſt indeterminata, non pōt agi ex ea. Modò dicit ipſe, multofortius eſt indeterminata promiſſio, quādo nulla cauſa eſt in ea expreſſa, quàm quādo eſt expreſſa aliqua cauſa in genere. ¶ Præterea arguit à fortiori: qa ſi in cautione ſeu promiſſione eſt expreſſa aliqua cauſa, licet nō determinata, eſt inefficax: multofortius vbi nulla penitus eſt expreſſa cauſa. Sed iſta dicta cū reuerētia non ſunt vera. Et quātum ad primum aduerte, quia tex. in prin.dicit, ꝙ cautio eſt inefficax, niſi cauſa in ea non expreſſa determinata probetur. Vult ergo ille text. quod illa cauſa quæ indeterminata fuit ibi poſita, poſſit ꝓbari ſpecificè: ſed hoc eſt impoſſibile, ſi nulla fuit expreſſa, quia cauſa nulla expreſſa nullo modo cōtinebatur ī cautione. Præterea verbū, indeterminatum, ibi poſitum oſtēdit ꝙ cauſa nō fuit ibi penitus omiſſa, ſed fuit nō determinata ad certam ſpecialem cauſam. Secundū dictum multominus procedit, quia quādo aliquis promiſit, quia erat debitor in genere, manifeſtè apparet in dubio, ꝙ voluit ſoluere debitum, nō donare, ex quo prætendebat ſe debitorem: vt l. fideicommiſſa.§.ſi rem.de lega.ij. Sed quādo quis promiſit nulla cauſa penitus expreſſa, tūc non ſubeſt illa ratio, quia voluerit ſatisfacere debito, de quo nō fecit mentionem. Iſta tamē opi.placet, & eſt cōmunis, tum ꝑpter illa iura ſimpliciter loquētia, tū quia tex.in §.circa.pōt ſubtiliter īduci vltra doctores. Si em̄ ille qui ꝓmittit ſine cā in dubio videretur donare, quaſi ſciret ſe non eſſe debitorem: tunc ille qui peteret ab eo, nō diceretur eſſe in dolo, quia dolus nō infertur ſcienti: vt dixi. Cuius cōtrarium dicitur in d.§.circa.& reſtringere illum tex., vt ſ.dixi ad caſum certū, quando partes ſeu promiſſor ignoraſſet ꝙ nō erat debitū, eſt diuinare. † Sed contra iſtam opi.facit, quia cōtractꝰ in dubio debet intelligi in caſu quo valeat, & non in caſu quo nō habeat effectū: vt l.quoties.ſ.eod.& l.ſemp in ſtipulationibus.de regu.iur. Sed ſi interpretamur in dubio tacitā donationem, diſpoſitio valeret. Si aūt nō interpretamur, ſtipulatio nō valebit in effectu: ergo prior ſenſus eſt accipiēdus, vt ſtipulatio valeat. Sed ad hoc rñdet Ioan.de Imo.ꝙ iſtud eſt verū, quando in contractu non deficiunt penitꝰ ea quæ requiruntur ad validitatem cōtractus: ſecus ſi aliquid ex his deficiat, vt patet in d.c.ſi cautio.& l.cùm de indebito.§.fin.de prob. Pro qua opi.vide tex.quē ibi not.Barto.in l.ſi non ſortem.§.ſi falſo.ff.de cōdi.indeb.vbi ad excludendum præſumptionē donationis, quæ præſumitur in ſciēter ſoluente indebitum, ſufficit quælibet alia præſumptio, etiā ſi capiēdo illā præſumptionē actus ſit inualidus, & inefficax in effectu. Cōfirmatur iſta cōcluſio per tex.no.quē ibi ponderat Barto.ad hoc in l. tutores.§.curatores.ff.de aut.tut.vbi probatur, ꝙ quādo verba poſita in diſpoſitione neq; ex proprio neq; ex largo ſignificatu poſſunt cōprehendere caſum, in quo diſpoſitio valeret, nō ſaluatur diſpoſitio tūc, ſed redditur inutilis. Facit optime tex.& ibi per Bar.in l.fideicōmiſſa.§. ſi filio.ff. de leg.ij. Et quod not. Bar.in leg.cum filio.ff.de leg.j. Quòd aūt in dubio quādo quis ꝓmittit ſine cauſa, pſumatur potius error, quàm certa ſcientia, probatur ex regula, quæ ponitur in l.ſed & ſi me putē.in prin. ff. de condi.indebit.vbi cōcluditur ſecundū Bar.ibi, & in l.nō fatetur.ff.de confeſ.ꝙ etiam in facto proprio ad dānum euitandū pſumitur error. Et ideo dicit Bart.in l.ſed & ſi quis.§.fi.ff.ſi quis cau. ꝙ promiſſio facta ex falſa cauſa in dubio pſumitur facta per errorē, nō ex certa ſcientia. Sed iſta iura poſſunt euitari, quia loquuntur quādo ille qui cōfitetur, vel ꝓmittit, vel ſoluit, hoc facit expreſſa cauſa, licet falſa: nō enim preſumeretur cauſam exprimere, niſi quia in dubio præſumitur ita credere: vt l. Labeo.§. j.ff.de ſup.leg. Sed ille qui promittit ſine cauſa, nullā exprimit cauſam. Vnde poſſet defendi opi. Barto.niſi iura ſ.alleg.nimis ſimpliciter & indifferenter diceret, ꝙ ſtipulatio ſine cauſa non valet. Licet aūt vera eſſet opi.Barto.nō tamen procederet, quādo eſſet interpoſitum pactū nullū, & non ſtipulatio: quo caſu, etiam ſi cōſtaret promittētem promiſiſſe ex certa ſcientia, nō oriretur actio efficax ex pacto ſuper donatione & pręſump.ita dicit not. Bart.in l.iuriſgen.§.quinimo.in vlti.col.ff.de pact.& l.ſi tibi.in prin.ff.eo. Licet gl.ſing.ibi teneat oppo.& opi.Barto.ſequitur Bal.in l.iuriſgē.§.ſed cū nuda.præall. ¶ Secūdò adde ad pręmiſſa, ꝙ quādo ſtipulatio preſumitur ex diuturna præſtatione: de qua in l.cùm de in rem ver.ſ.de vſur. iſta ſtipulatio habet effectū, etiā ſi aliter non probetur de cauſa ſtipulationis: ita declarat ſingu. Bald.in l.ſolent.§.fin.ff.de officproconſul.& leg. Scias etiam, ꝙ quādo ſtipulatio ſine cauſa ex certa ſciētia interponitur ab aliquo, non nomine proprio, ſed nomine officij, puta à tutore, & ſimilibus, nunquam iſta ſtipulatio valet. Gloſſ.eſt no.in l. qui erat hæres.in princip.ff.fami.erciſcun. quam allegat Bald.ad hoc in lege, ſed & ſi quis.§.fina.ff.ſi quis cau.

SI ita ſtipulatus. In alternatiua ſummarū minor ſumma eſt in obligatione: & in alternatiua temporum maior dilatio. hoc dicit. Franciſcus Aretinus.

SVMMARIVM.

1 ☞ Stipulans alteri, portio pro qua quis ſtipulatur tertio, non acquiritur ſtipulatori.

2 Caſus plures hic enumerantur, in quibus non habet locum ius accreſcendi.

3 Duo non poſſunt eſſe domini inſolidum ſimul eadem ſpecie dominij.

SI mihi & Titio. In cōtractibus interpoſitis ex cauſa lucratiua non habet locum ius accreſcendi. hoc dicit. Secunda ibi: pars enim aliena.

☞ ¶ † Not. primò ꝙ quādo duæ perſonæ ponuntur in ſtipulatione copulatiuè, vtraq; ipſarū intelligitur appoſita ad acquiſitionē obligationis: ſecus ſi perſona extranea ponatur alternatiuè, quia tunc ille videtur adiectus eſſe ſolutioni: vt lege, cum qui ita. in principio. & ibi ☞ not.ſ.eodem. ¶ † Secundò nota, quòd ſicut quando duo promittunt vnā ſummam copulatiuè, quilibet videtur promittere pro æquali parte: vt l. reos.§.cùm in tabulis.j.de duobus reis. ita quando ſtipulantur copulatiuè, vel vnus ſtipulatur duobus, intelligitur ſtipulatio interpoſita pro æquali parte. ¶ † Tertiò not. quòd quādo quis ſtipulatur alteri, portio pro qua quis ſtipulatur tertio, non acquiritur ſtipulatori. Et eſt ratio ſecundū Ange. quia quādo quis ſtipulatur alterij, obligatio eſt nulla de iure

de iuris rigore, sed de æquitate valet: vnde illi tertio acquiritur obligatio naturalis, vt no. in l. stipulatio ista. §. alteri. s. co. ergo ille tertius non excluditur totaliter à parte, ideo facit partē: secus si omni respectu obligatio esset inutilis, quo ad tertiū: & hoc est quod dicit glo. not. in simili in l. si duo patroni. in prin. ff. de iureiur. videlicet ꝙ ius accresc. non habet locum, quādo aliquis excludiť à parte, nō ipso iure, sed ope excep. Docto. Moder. dicunt hic, & bene, ꝙ melior ratio est, cur in cōtractibus non habeat locū ius accrescendi, [a] sicut in vltimis voluntatibus, [b] quia magis fauetur vltimis volūtatibus, quàm cōtractibus: vt l. in testamētis. de re. iu. & ideo si socius adhibitus in stipulatione ipso iure excluderetur: nihilominus nō haberet locū ius accr. secundū Io. de Im. quod videtur magis de mente doc. ¶ In glo. posita sup verbo, non augeat. doc. plene ponūt, qualiter in cōtractibus habeat locū ius accresc. de quo tetigit Ang. eleganter in l. qui repudiātis. in prin. s. de inoffi. test. & Bal. in l. vna. C. quādo non pe. par. & in c. j. de duo. fra. de nouo benefi. inuc. & in c. j. de duo. fra. à ca. inuc. in vsi. feu. de quo dic vt hic plene per doct. Quorum dictis adde, & primò inquantū Bar. dicit, ꝙ in mortis cā capione habet locū ius accresc. per l. Thais. §. Stichus. s. de fideicō. lib. adde ꝙ ista cōclusio videtur cōtra casum in terminis in l. penul. in ij. rñ. ff. de condi. & demon. vbi dicit, ꝙ si aliquis grauatur dare Sticho & Sempronio c. per viā cōditionis, & vnus ex eis moriatur ante morā cōmissam ab eo qui debeat implere cōditionem, legatarius dādo superstiti & viuēti dimidiā illius summæ, videtur impleuisse conditionē: & sic patet, quòd nō habet locū ius accre. vt alteri superuiuēti debeat dari totum. Vnde Ioā. de Imo. allegans istū tex. dicit ꝙ regulariter hoc est verum: fallit quādo conditio deberet impleri in psona hæredū. Sed cur ita fallat, nō bene declarat, vel quæ sit ratio differentiæ inter istos casus. Et ideo dic clarius, quando implementum debet fieri hæredibus, emolumentū illud magis videtur datū contemplatione hæreditatis, quàm personarum. Et ideo quando hæreditas vniť in vna psona, non est mirū si cōsequenter habet locū ius accre. Sed quādo cōditio est implenda in alijs psonis, tunc implementū non egrediť personā, vt habeat locū ius accres. Et hanc distin. quā s. feci ex mente Io. de Imo. facit Bal. quem ipse non allegat in l. vnica. in viij. q. C. quādo non petē. par. vbi allegat d. l. pen. & l. qui duobus. ff. eod. titu. qui idē dicit, & clarius quàm tex. in §. Stichus. dixit etiam Ange. in consi. suo cliij. ꝙ quando vsusfructus relinquitur ad vsum certū à natura limitatū, puta ad alimenta, nunquam in vsu est locus iuri accre. ex quo etiā sine illo augmento alterius partis legatarius sufficienter habeat alimenta. Gloss. est not. quā ibi approbant Bald. & Ang. & est ibi casus secundū veriorē intellectum in l. dominus. §. fin. ff. de vsuc. Secūdò adde dictis doctorū, ꝙ vbicunq; in obligatione versaretur pœna, ibi nō habet locū ius accrescēdi, secundùm Bald. in l. arbiter intra certū. ff. de arbit. Tertiò adde, ꝙ quando promissio fieret duobus, & cuilibet eorū, semper videť actū, vt altero deficiente accrescat alteri: secundū Bald. not. in c. j. §. filia verò. in vlti. colū. de successione feudi. etiā si emolumentū esset agnitū propter vim illorū verborum. Circa hoc vide etiā addi. j. quæ incipit, itē dum dixi. Quartò adde, ꝙ etiā post ius agnitū pōt habere locum ius accrescendi in tribus casibus vltra ius vsusfructus. Primū ponit Bal. no. in l. ab eo. C. de fideicom. videlicet quādo hoc caueretur expresse à testatore: pro quo vide glo. not. & vnicā in l. qui filio. §. fin. ff. de hære. instit. Nam de dispositione legis nō est dubiū, quòd per eā potest induci, vt habeat locū ius accrescendi post agnitionē factam: vt est casus clarus in verbo, accrescere. in auť. de hære. & fal. §. si quis autem. quē ibi not. Ange. ad hoc. Secūdus casus est, quādo agnitio semel facta ex legis potestate resoluitur, & habeť pro non facta. Ita dicit Ang. no. in l. mater. ff. de inoffi. testa. & l. eum qui. §. fina. eo. titu. per illū tex. licet glo. sentiat contrarium in d. l. mater. Tertius casus est in querela inoffi. test. quia si repudietur post agnitionem factā, accrescit portio alteri, seu ius illud. Casus est not. quē ibi ponderat Bald. ad hoc in l. si proponas. §. fin. de inoffi. test. Adde etiā qđ not. ponit Bal. post glo. in c. j. de fratri. de nouo beneficio inuestitis. ad intellectum legis proprium. ff. cōmunia prædi. & illius cōclusionis, in qua dicitur, ꝙ quando indiuiduum vertiť in obligatione, est locus iuris nō decrescēdi per legem, proprium præalle. ¶ † Extra glo. tetigit hic Bar. tres quæstiones notabiles. Prima fuit, quando duo fratres recipiūt emphyteosim [c] pro se, & eorū filijs, vtrū vno moriēte sine filijs, vel aliter vacante portione sua, illa portio accrescat alteri: & primus casus quē ipse ponit, videlicet quando à principio vterq; frater erat præsens, & vtriq; fuit facta acquisitio, bene deciditur p eum: & per bona iura, & rationes dic & ꝓsequere, vt hic ponit. ¶ Sed circa secundū casum est aduertendū, inquantū ipse vult, ꝙ vbi concessio à principio nō valuit respectu vnius ex fratribus, accrescat eius portio alteri, si pretiū fuit datum pro obtinēda emphyteosi: secus si nihil sit præstandū, preter pēsionem. In primo enim casu fundat se, quia emphyteota videť habere rē ex cā onerosa: ergo est locus iuri accrescēdi: vt l. fundus ille. alleg. in gloss. & in hoc optime dicit, pro quo vide glos. ordi. & quod ibi notant doct. in c. potuit. in prima glo. extrà, de loc. Sed inquantū postea subiungit, quòd si non sit datum pretiū aliquod, videť habere rē ex cā lucratiua, & cōsequenter portio inutilis nō accrescit alteri: videtur esse dubitatio, quia ex quo soluitur pensio pro re emphyteotica, non potest dici ista datio, quæ fit ob causam, id est propter pensionem sapere causam lucratiuam: sicut locatio non dicitur titulus lucratiuus, cui similis est contractus emphyteoticus: vt in §. adeo. Institut. locati. sicut etiam dicimus, quòd quando causa propter quā fit donatio, correspondet æstimationi rei donatæ, non diciť donatio, nisi quatenus æstimatio excedit causam & onus quod apponitur: & ideo nō requiritur insinuatio, secundū Bar. & alios in l. Modestinus. ff. de dona. & Bal. in l. illud. de sacrosan. ergo videť, quòd totaliter ista emphyteosis nō possit dici ex causa lucratiua. Sed responde, sustinendo istam doctrinam, quòd pēsio quæ soluitur pro emphy. non soluitur propter vtilitatem quæ percipitur ex re, sed propter recognitionem dñij directi: & ideo apponitur modica quantitas in pensione: vt per Barto. in l. j. ff. de iure emphy. Vbi ergo quātitas esset notabilis præter naturā contractus emphyteotici, istud dictū non procederet. Reperitur tertius casus: videlicet quādo frater, qui est præsens, & accepit emphyteosim pro se, & nomine fratris absentis. In quo casu Barto. dicit, quòd qa cōcessio valet ab initio, sicut in primo casu, dicendum est vt in primo, quòd nō habeat locum ius accrescendi. Quod est verum indubitāter, quādo frater absens ratificauit. Sed dubium est, quid si non velit ratificare. super quo dixit Bal. in auť. si quas ruinas. C. de sacrosanct. eccle. quòd tota emphyteosis remanet apud fratrem, qui recipit: per l. si absentis. C. si certum petatur. de cuius intellectu ponitur in l. certi cōdictio. §. quoniam. ff. eo. vbi probatur, quòd si aliquis mutuat pecuniam nomine alterius, & ille nō vult habere ratū, obligatio remanet in persona mutuātis, & stipulātis. [a] Sed in l. vna. C. quādo nō pet. par. ipse dicit, quòd hoc est verū, quādo pro illa cōcessione nō est aliquid præstandū à recipiēte, qđ recipiat industriā personæ: sicut est in emphyteosi, in qua soluitur pecunia, vel quātitas. Sed in feudo, si deberet præstari opera industrialis, in cuius locū alter nō pōt subrogari: vt l. si non sortē. §. libertus. ff. de cond. indebit. & l. inter artifices. ff. de solu. tunc ipse credit, ꝙ totum feudum non remaneat penes eum, [b] sed solum pars dimidia, quæ fuit sibi cōcessa. Sed cōtra hoc facit, quia ex quo dispositio de natura sui erat talis, vt tota possit residere in persona recipientis, licet opus ei annexū non possit habere locum in alia persona, quàm in illa cui fuit impositum, videtur tamē, quòd ille qui recepit, habeat rem sine illo onere: vt dicit text. in l. j. §. ne autē. in vlti. respon. de caduc. tollen. vbi probatur, ꝙ portio deficientis accrescit coniuncto, licet cōditio adiecta nō possit impleri per cōiunctum, qa [c] respicit industriā personæ: & hoc videtur verius de subtilitate iuris. Possit tamē dici, quòd illa lex loquitur in lucro, de cuius natura nō est vt recipiat cōpensationem, nisi quaten⁹ apponitur à disponente: sed feudū de sui natura pstatur propter seruitium: vt patet in c. j. de noua forma fidelitatis: vnde si nō pōt præstari obsequiū, videť ꝙ nō habeat locum cōcessio. ¶ † Sequitur secunda quæstio principalis, in qua quæriť, si pater recipit emphyteosim pro se, & suis descendentibus, vsq; in tertiā generationem, vtrū moriēte vno ex fratribus, q successerūt patri i emphyteosim, alter succedat per ius accrescēdi. Quæ quidē quæstio diuidiť in duas ptes: nā aliqū diuiserūt inter se pdiū emphyteoticū, vel in diuisione hæreditatis pdiū assignatum est vni totaliter: & tūc qđ iuris sit dicam tibi post Bar. plene in l. q Romæ. §. duo fratres. j. eo. de quo etiam per gl. & Bal. in l. familiæ. C. fami. er. & d. l. vna. C. qñ nō pe. p. Secūda quæstio est, qđ si fratres possidebāt pdiū emphyteoticum ꝓ indiuiso: de qua hic plene attingit Bart. cuius dictis adde secundū Bal. in l. vnica. præall. ꝙ prima ratio sua nō videtur sufficiēs, inquantū vult, quòd isti fratres succedāt vn⁹ alteri per ius accrescendi: quia videntur vocati coniunctim ad eandem rem. Nam isti fratres videntur esse coniuncti coniunctione legali, in qua non habet locū ius accrescēdi: vt l. & Proculo. ff. de le. Sed ista nō fuit intentio Bartol. salua sua reuerentia. Et

---

[a] ¶ In contractibus non habeat locū ius accrescendi. Adde doct. in l. j. C. si secius liber. Imperialis lib. x. & per Sp. titu. de donatio. in §. j. in principio.

[b] ¶ Sicut in vltimis voluntatibus. Adde doc. in l. re coniuncti. ff. de leg. iij. doct. in l. j. in §. ꝓ secundo. C. de cad. tollen. do. in §. sed interdum. ff. de vsu fru. accrescen.

[c] ¶ Duo fratres recipiunt emphyteosim. Adde Cyn. in l. si duo. ff. de iureiuran. Spe. tit. de loca. in §. nūc aliqua. versic. lxix. Pal. de Castr. consi. clvj. in cip. viso & examinato puncto. Lud. Roma. consi. xviij. incip. in causa quæstionis præpositæ.

quãuis nõ concedat pro nunc, quòd pater qui prouidit filijs sub nomine collectiuo liberorũ, vel generationis, vel per simile vocabulum, non videatur eos cõnexisse, & vocasse coniunctim ad eandem rem, per ista verba: tamẽ posito quòd ita esset, nihilominus intẽtio Barto. fuit, quòd ad similitudinẽ cõtractus feudi in emphyteosim vnus succederet alteri, quoniam isti cõtractus sunt similes, quo ad multa, & maxime quo ad translationem iuris, quia in vtroq; transfertur dñium vtile ob aliquã causam: & ideo quod est statutum in vno, potest extendi ad aliud: vt l. si olei. & quod ibi per Bar. C. loca. & l. Titius. cum glo. sua. ff. de præscrip. ver. & l. j. §. si quis seruum. ff. depositi. Nec mireris, ꝙ hic habeat locum ius accrescendi præter regulam positã in l. & Proculo. s. alle. quia istud ius accrescendi põt dici irregulare, quoniam habet locum in proprietate post ius acquisitum contra l. j. in fin. ff. de vsufruct. accre. vnde non seruat regulas iuris. Et ideo Bald. dixit, quòd frater non succedit in parte fratris per ius accrescendi, sed potius quadam successione singulari, quę fit in re feudali de vno in alterum: vt ipse ponit eleganter in c. j. §. cùm vero. q feu. da. pos. & l. si qua mulier. C. ad Tertul. vbi est vnus casus, in quo in contractibus post emolumentum quæsitum vnus succedit in partẽ alterius, vel per ius accrescendi, vel per ius cuiusdam irregularis successionis: vt ibi per Bald. Secundò adde, inquantum Barto. dicit, quòd ideo in casu ꝑmisso est locus iuri accrescendi, quia filij capiũt ex mortis causa capione: nam istud dictum non videtur sufficiens, secũdùm Bal. in loco allegato, quia tunc hoc esset verum, quòd in mortis causa capione habet locũ ius accrescendi, quando id quod caperent aliqui ex mortis causa capione, caperent tanquam hæredes: sed emphyteosim non capiunt tanquam hæredes isti filij, quia vocantur ad eam, etiam si non sint hæredes: vt not. in auẽ. vnde si parens. C. de inoffi. testamen. ergo ratio prædicta non habet locum. Quę verba possunt sic intelligi, quòd in mortis causa capione est locus iuri accrescendi, quando illud quod capitur ab hæredibus, tanquã hæredibus capitur: vt est casus in dicto §. Stichus. l. & qui duobus. s. alle. Sed quãdo mortis causa capio capitur ab his qui non sunt hæredes, tunc non est locus iuri accrescendi: vt patet in lege penulti. s. alleg. & si sic intellexit, bene dixit. Sed verba sua videntur poti⁹ significare, quòd filij q non capiunt vt hæredes illius, per cuius mortem capiunt, non dicuntur capere ex mortis causa capione: quod est manifeste falsum, & contra legem, qui pretio. in fin. & lege, mortis causa capitur. el ij. s. de donatione causa mortis. quas inducit hic Bartolus, ad hoc iuncta lege cùm maritus. §. fina. ff. de pact. dotal. Aut ergo expone mentem eius vt primò dixi: aut dictum suum est falsum: & tamen etiam alia ratione videt̃, quòd ista ratio Barto. sit bona, quia aliquando lucrum defertur ex sola mortis causa capione, & tunc aliquo casu potest habere locum ius accrescendi, vt s. dixi: aliquando mortis causa capio nõ defert lucrum sola, imo principaliter lucrum defertur ex alio titulo speciali: & cui accedit mortis causa capio, tanquam conditio adiecta illi titulo: & tunc non est dubium, ꝙ dominium transfertur principaliter, ex titu. purificato per mortem alicuius: vt patet in lege, hæres meus. §. fina. & lege, quibus diebus. §. quidam Titio. de conditio. & demon. Quia ergo principaliter causa translationis dominij immediata est, non ex mortis causa capione, sed dispositio purificata per euentum diei: habemus attendere poti⁹ illam causam tanquam principalem & immediatam, ad videndum vtrum habeat locũ ius accrescendi: vt lege censoria. ff. de verborum significatione. & lege, socius qui in ea. ff. pro socio. & quod not. Barto. in lege, ambitiosa. C. de decre. ab ordi. facien. quinimo ipsa mortis causa capio veniens accessoriè assumit naturam suæ causæ principalis: vt lege j. §. si sub conditione. ff. vt lega. nom. caueatur. & lege, si stipulatus. ff. de vsur. super quo vide q̃d plene ponit Barto in lege prima. §. hæc actio. ff. si quis testamen. lib. esse iuſ. Vnde si causa principalis & immediata, propter quam transfert̃ ius, est talis naturæ, quòd in ea non sit locus iuri accrescendi, non inspicietur mortis causa capio, sed natura illius principalis causæ. ¶ †Tertiò adde in quantum Bartol. dicit, quòd quando fit concessio vsq; in tertiam generationem, propter virtutem istius dictionis videtur induci, quòd si durãtibus illis generationib⁹ ius emphyteoticum fuerit extinctum, videatur renouatum ipso iure: vt lege, sicut in annos. & lege, reperti. ff. quibus modis vsusfruc. amit. quòd ista ratio non videtur bona, nec concludens, secũdùm Bald. in loco alleg. quia fatẽdum est, ꝙ per ista verba ius semel quęsitum alicui videtur renouatũ in persona eius, si extinguitur per dicta iura. Sed ꝓ hoc non sequitur, ꝙ videatur renouari in ꝑsona alterius, in quo nunquam resedit. ita ꝙ ille vocetur per ius accrescendi. Super ista q. Bal. in loco allega. post multa ita distinguit, ꝙ aut emphyteosis transit ad filios tanquam ad hæredes patris, aut transit ad eos vt ad filios, non vt ad hæredes. Primo casu si vterq; eorum adiuit hæreditatem, impossibile est ꝙ portio ipsius postea deficiens accrescat alteri, quoniam post aditã hęreditatem nõ habet locum ius accrescendi: vt l. j. in fin. ff. de vsufru. accres. Posset tamen frater superstes lucrari illam partem, si & quatenus succederet fratri iure hæreditario ex testamento, vel ab intesta. Aut sumus in secundo casu, in quo pertinet ad filios, nõ vt ad hæredes. & tunc ipse tenet ꝙ alter frater superuiuẽs habebit totum, non per ius accrescendi, sed quia in illo casu ad illam partem videtur vocatus: quoniã dispositio quæ fit in fauorem alicuius generis, verificatur in vno indiuiduo illius generis; vt lege, sicut. in fine. ff. quod cuiusq; vniuer. no. & probatur clarè &

magis ad propositum in l. j. C. de condi. inser. & l. non est sine liber. ff. de verborum signifi. Cùm igitur prouisio fuerit facta oĩbus de genere, vel omnibus liberis, si vnus duntaxat superest, sufficit vt vocetur ad lucrum quod defertur. Hæc aũt ratio nõ videtur concludere: quia ex ista ratione bene infertur, ꝙ si tempore quo pater moritur, vnus filius duntaxat superesset, ille solus admitteretur. Sed ista ratio nõ concludit, quòd quã do tempore quo defertur ius emphyteoticum, duo reperiũtur qui succedunt in emphyteosi, deficiens portio vnius accrescit alteri post ius quæsitum vtriq;: quia hic obstat regula iuris, quòd post ius agnitum nõ habet locum ius accrescen. Tenenda tamen est opi. Bart. per primã rationem, id est, propter similitudinem quã habet emphyteosis cum feudo, in quo istud est expressum. Item per tex. no. in c. j. iuxta fin. de duo. fra. à capit. inuestit. vbi probatur, quòd si duo fratres receperunt feudũ possidendũ per ipsos, quãdiu viuerent. Per ista verba videtur actum, ꝙ vnusquisq; eorum illud feudũ debeat possidere insolidũ, intellige nõ simul, sed successiue, 3 †quia duo nõ possunt esse domini insolidum simul, eadem specie dominij: vt l. si vt certo. §. si duobus. ff. commoda. & plene in l. iij. §. ex contrario. ff. de acqui. poss. Sicut ergo ibi locutio quæ cõplectit̃ plures personas, refertur ad eas insolidũ, vt vnaquæq; videatur inuitata ad totam rem, ita quãdo quis cõcedit vsq; in tertiam generationem emphyteosim, quia habet nomẽ, generatio, vel liberorum, ex sui virtute cõprehendit plures personas, id est, quotquot cõtinentur in genere, vel sub nomine liberorũ: ideo singuli de genere videntur inuitari ad istam rem, vel pro parte, vel in totũ, sicut casus cõtingit: quia locutio indefinita quæ refertur ad rem, refertur ad totum, si fieri põt, ex natura dispositionis: vt l. si in rem agat aliquis. ff. de rei vendica. & ibi per Barto. & per eundem in lege, Pompo. §. sed & his. ff. de procu. Consequenter quærit hic Bartol. nunquid si emphyteosis finita renouatur in duos vel plures de genere, & vnus eorum deficiat, habeat locũ ad alterũ ius accrescendi. In qua q̃ö. pro huius intellectu vidẽdum est primò de veritate vnius doctrinę, quã ipse ponit hic: videlicet vtrum in emphyteosi descendentes eiusdem generis, qui nõ erant cõprehensi in inuestitura, possint petere illã sibi renouari: super quo hic Bartol. sensit, quòd sic. dicit enim quòd si non fieret ista renouatio, inferretur iniuria petentibus. l. j. §. permittitur. ff. de aqua quoti. & æstiua. ibi autem loquitur latius, dicens quòd si inuestitura denegatur, põt appellari ad superiorem de iure canoni. in quo admittitur appellatio extraiudicialis: vt in capitu. cùm sit Romana. de appel. & in c. j. eod. titu. lib. vj. & in l. fina. de appella. reci. Quinimo etiam forte posset appellari de iure ciuili, per ea quæ ponit Barto. in l. fina. ff. de appel. reci. vel saltem recurri ad superiorem, vt nõ permittatur ꝙ huic petẽti fiat iniuria; vt l. si seruus. & quod ibi per Bald. C. quod cũ eo. Super quo articulo sunt cõsiderandi duo casus: nam aliquando ille qui habet concedere emphyteosim omnino, si non concedat petenti, est alteri concessurus: & tunc æqua est opi. Barto. ꝙ sequens de genere præferatur extraneo: vt l. j. & ibi hoc ponit Bar. ff. de priui. cred. facit optime tex. in lege ij. §. pe. ff. de origine iuris. vbi probatur, ꝙ beneficium consuetum concedi hominibus certæ qualitatis est quodãmodo debitum ibi nõ peti, sed cõcedi solere &c. Aut cõcedens nõ est alij cõcessurus, & tũc est maius dubiũ: nam licet in d. §. permittitur. non eadem persona petebat renouari beneficium, sed alia quæ successerat in iure fundi: & sic ille tex. videatur probare opi. Barto. Potes tamen dicere, ꝙ licet ibi cessaret causa efficiens cõcessionis, scilicet persona, cuius intuitu erat facta concessio, non tamẽ cessabat causa finalis, quæ erat vtilitas fundi, quæ trãsiuerat ad volentẽ impetrare de nouo, quæ causa potissime attenditur indispositẽ: vt l. cum te. C. de pact. inter empt. & vendi. & in l. ij. §. fina. de do. & tamen etiam in illo casu, licet tex. dicat, ꝙ fiat iniuria, põt intelligi ꝙ fiat iniuria largo modo: vt dicit ibi Ioan. de Imo. capiendo iniuriam pro qualibet offensione, sicut alibi declaratur per Barto. in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publi. Vnde non sequitur, ꝙ possit recurri ad superiorem: quia ibi iniuria capitur pro offensa nõ punibili, & quę non parit ius deducibile in iudicio. ¶ †Reperit̃ tamen in hoc casu, ꝙ si alius cõcurrat cũ eo, cui beneficiũ consueuit concedi, ille præfertur extraneo in concessione de nouo faciẽda, vt l. penul. in fin. C. de loca. fundorum ciuiliũ. lib. xj. & declarat Barto. solenniter in l. vectigalia. §. j. ff. de vec. Pro opi. tamen Barto. multum facit quòd ponit not. Bald. in c. j. §. aut si libellario. quib. mod. feu. amit. & in c. j. §. si vero. qualiter feudum alie. po. vbi dicit, ꝙ si vasallus fuit priuatus feudo propter alienationem cõsanguinei, de eodem genere possunt petere à domino illud sibi iterũ concedi. & hoc dictabat quædam cõstitutio antiqua feudorũ: non tamẽ si bene memini admittebantur simpliciter ad petendũ sibi feudũ concedi, sed ad redimendũ feudũ pecuniæ: & ideo si emphyteota nouus simpliciter peteret sibi cõcedi, q̃d suo generi fuerat concessum, nõ esset audiẽdus, & hoc videt̃ veri⁹ de subtilitate iuris, vt dicit hic Io. de Imo. quia cõtractus ex cõuentione recipiunt: vt l. cõtractus. de regu. iur. & l. j. §. si cõueniat. ff. deposi. Hoc aũt præcipuè est verum, & indubitanter, quando emphyteosis esset prohibita concedi in vlteriorem generationẽ, quàm fuerit cõcessa: tunc enim si non valet pactum appositũ in concessione, ꝙ finita illa emphyteosis iterum renouetur: vt est tex. singu. quẽ ibi ponderat Ange. ad hoc in au. de nõ alie. §. neq; illud. multominus poterit cogi inuestitor ad renouandũ, nõ apposito pacto. Aliàs ergo valeret pactũ interpositum super eo, ꝙ lex vult, intantum

tantum quòd etiam pactum nudum pareret actionem: vt l. legitima. de pact. & l. inter socerum. §. conuenit. ff. de pact. do. Bal. tamen in dicto §. si vero. dixit enim, ꝙ est notabilius si esset verum, videlicet ꝙ si feudum reuertitur ad principẽ, quod est consuetum concedi per prius, princeps non potest illud retinere pro se, aliquis petat illud sibi concedi feudum: nec restringit, si petens sit de genere illius, in cuius persona deficit feudum, ꝙ dictum in extraneo est valde dubium, nec probatur iure: in illo autẽ qui esset eiusdem generis, pendet à dubitatione præcedenti. ¶ Circa ij. q. est dicendum, quod vera est opi. Bart. s. relata, videlicet ꝙ concedens teneatur finita generatione de nouo concedere: tunc sine dubio ista renouatio habebit eundẽ effectum, quem habebat præcedẽs concessio, quia nõ fuit in potestate domini alterare ius in præiudicium noui successoris. Et quia si ista emphyteusis debet cõcedi aliquibus de genere, videtur quòd idem ius quod competebat generi comprehenso in inuestitura transeat ad istos cum suis qualitatibus: vt lege, si quis filium. §. finali. ff. de acquiren. hæredita. & hoc casu potest intelligi doctr. Bald. in lege, vna. quando nõ pet. par. qui videtur sequi dicta Bartoli hic. Et multofortius idem esset, quando renouatio inuestituræ fieret illi qui esset comprehensus in inuestitura: non enim renouatio fit ad confirmandum veterem contractum, sed ad diminuendum: vt traditur in authen. si quas ruinas. C. de sa. san. eccle. Et potest poni exemplum in vasallo, qui petit se iterum inuestiri domino mortuo, vel in filio vasalli, qui petit se inuestiri à domino mortuo patre: de quo in c. j. circa prin. quæ sit prima cau. bene. amitt. & in c. j. quo tẽpore mil. inuesti. Si verò non potest cogi concedens ad cõcedendũ de nouo, tunc est maius dubium. Primò, quia leges quas allegat Bar. quæ dicunt, ꝙ in sequenti contractu videtur repetita qualitas præcedentis: vt l. item quæritur. §. qui impleto. ff. loc. & l. pen. §. vxor. sol. ma trimo. & l. Labeo. ff. de arbit. loquuntur quando contractus repetitur inter easdem personas. Sed hic contractus fit cum noua persona, ergo nõ videntur repetitæ primæ qualitates: vt l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pac. & l. pen. ff. de præto. stip. & l. cùm apud Sempronium. & quod ibi not. j. iudic. solu. Secundò contra istam doctrinam videtur casus in c. j. in fi. de eo qui finem fecit agnato. & in c. j. §. si quis miles. de consti. feu. Lota. impe. quas ante ianuam beati Pet. &c. ¶ † Propter qđ in ista materia videt̃ distinguendum, quòd aut in renouatione conceditur eadem emphyteusis, quæ prius erat concessa maioribus: aut conceditur expresse de nouo, nõ referendo se ad veterem concessionem: aut fit concessio simpliciter. Primo casu dicendũ est sine dubio, quòd ista non iudicetur noua concessio, sed vetus, vel subrogata loco veteris concessionis. Casus est expressus in d. c. j. in fi. de vasal. decrepi. æta. ita declarat ibi Bal. & in d. c. j. in fin. an ag. vel filius. sic debes intelligere doctrinam Bald. qui hoc tenet in l. j. in versicul. xv. quæro. ff. de rerum diui. Et idem esset, quando vasallus cecidisset ipso iure à feudo, & dominus remisisset sibi feloniam, secundùm gloss. in c. Imperialem. §. insuper. de prohi. feu. alie. per Federic. licet Bal. ibi aliter sentiat, non bene dicit, & contrarium tenet in d. l. j. in versi. præ alle. & glo. & Bar. post eam in l. quod dicit̃. ff. de impẽs. & bene facit tex. & ibi tetigit in l. filio quem pater. in princ. ff. de lib. & posthu. non enim censetur vasallus cecidisse à feudo, nisi dominus voluerit, sicut dicitur in emphyteuta qui cecidit à iure suo: vt declarat gloss. & Barto. in l. ij. C. de iure emphy. & per Bar. in l. ij. ff. de excep. rei iudi. Vnde si dominus remisit feloniam, nunꝙ cecidit vasallus à iure suo, quia non declarauit dominus ꝙ velit eum cadere, imo contrarium. Secundo casu videtur dicendũ quòd ista sit noua emphyteusis, & ꝙ inter ipsos inuestitos nõ sit locus iuri accrescendi, per ea quæ dicta sunt. & per tex. maxime in c. j. in fin. de eo qui finem fecit agnato. & ita tenet Bal. in d. §. si quis miles. & clarius in d. c. j. an agnatus vel filius. & licet loquatur ibi quando prima inuestitura fuit extincta per refutationem, quam fecit ille qui de nouo debebat inuestiri, vel alius, vt aliquis de nouo inuestiretur. Eadem tamen ratio videtur esse in casu nostro, quando inuestitura fuit finita, quia non extendebatur vlterius, ex quo concedens voluit de nouo concedere. Tertio casu Bal. dicit, ꝙ in dubio concessio videtur noua causa, parit nouum effectum: quod forte potest verum esse, quando prima inuestitura fuit extincta per voluntariam renunciationem: quare enim renunciatur veteri, nisi vt inducatur noua? Sed quando inuestitura fuisset extincta propter cõcessionẽ limitatã, & noua fieret his qui sunt eiusdem generis: tũc forte põt procedere opi. cõis: nam ista inuestitura videt̃ facta cõtẽplatione generis pteriti, in quo emphyteusis durauerat: & sic quodãmodo mens partiũ videtur esse, vt illa subrogetur loco illi⁹. Et ad materiã quã s. tractaui, dum dixi ꝙ qñ datur pecunia pro emphyteusi, non habet̃ tũc ex causa lucratiua: vide Bal. qa hoc determinat in feudo multũ eleganter in l. si quã. C. de ope. li. Ad aliud etiã qđ dixi de feudo indiuisibili, vtrũ vno mortuo pertineat ad aliũ per ius nõ decrescendi, vide quod elegãter ponit Io. Andre. qui hanc quæstionẽ diffuse disputat in rub. de feudis. in addi. Spe. arguendo ad partes. Item dum dixi, ꝙ si conceditur feudum duobus, & cuilibet eorum, tunc vnus succedit alteri, etiam in feudo nouo: vide Bald. qui hoc tenet, & disputat prolixius in l. vna. C. quando non pet. par. Scias etiam, ꝙ quando ex consuetudine vel ex forma statuti vasallus posset alienare feudum suum, & ex eodem statuto consanguinei vasalli deberent præferri alijs, nõ tamen præferentur domino, si concurrat cum eis: vt notabiliter declarat Baldus & Angelus sequendo Guillemum de Cug. in lege, Imperatores. la secund. ff. de pac. Itẽ aduerte ad intellectum penul. quæst. quia tex. in c. j. §. si vero. qualiter olim feudum alienare poterat, loquitur in alijs terminis, ꝗ̃ quæstio nostra, dum tex. dicit, ꝙ si vasallus infeudatus à primo vasallo, postꝗ̃ extinctum est ius suum, offert se paratum denuo præstare id quod præstabat prius, debet iterũ inuestiri. Hoc enim inducit̃ ibi de æquitate propter duplicem causam: primò, quia iam habuerat ius in ea re. Secundò, quia durum erat, ꝙ priuaret̃ iure suo ex casu, id est, facto alterius, quæ nõ habet locum in casu nostro: tex. etiã in c. j. §. fin. dũ dicit, ꝙ si feudũ fuit alienatũ, agnati admittuntur ad redimendũ, & præferuntur domino, nõ loquitur in terminis nostris, qa ibi illi q bus cõceditur hæc facultas, erant successuri in feudo, si non fuisset alienatum: vnde signanter dicit ibi tex. ꝙ hoc competit eis, si feudũ sit paternum. Vnde illa iura non faciunt ad materiam nostrã, nec esset concedendum hoc, ꝙ non cõprehensi in inuestitura admitterentur ad redimendum emphyteusim, per iura illa q̃ loquuntur in alio casu.

Si stipulatus.

Verba stipulatiõis clara non recipiunt interpretationem ex voluntate promissoris. h. d.

SVMMARIVM.

1. ☞ Dispositio stricti iuris extenditur, vbi si nõ extenderetur dispositio in casu expresso, non consequeretur suum effectum.
2. Homicidiũ qui facit, vel fieri facit, tenetur l. Cor. de sica.

Si stipulatus. Stipulatio interposita pro vna persona, extendit̃ ad aliã, sine qua cõmodè effectus stipulationis in persona expressã non posset habere locum. h. d. Secunda est ibi: & latius. Tertia ibi: nam & si stipulatus fuero. ¶ † Not. primò, ꝙ etiam dispositio stricti iuris extenditur, vbi si non extẽderetur dispositio in casu expresso, non consequeretur suũ effectum: & hãc regulam ponit Bart. in materia statutorum in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. Et p istam legem dicit Io. de Imo. posse inferri ad quæstionem, de qua tractauit l. cùm filius. §. j. s. eo. videlicet vtrum dilatio concessa cruce signatis per superiorem extendatur ad fideiussores eorum: super qua vide Bal. plene in l. quoties. C. de prec. imper. offe. & tex. & quod ibi nota. in l. finali. C. de exe. rei iud. vel de vsur. rei iu. Potest etiam & tertiò induci secundũ Io. de Imol. ad quæstionem not. quam mouet Specula. in tit. de treu. & pace. in §. j. ver. fi. vbi dixit, quòd si aliquis facit pacẽ[a] pro se, & pro omnibus de parte sua, seu pro his q sunt de sua parte, & vnus ex his qui faciunt pacẽ, offendat aliquem de consanguineis alterius, maximè qui iuuerat eum durãte discordia, incidit in pœnam, & videtur fregisse pacem: quod dictum perpetuo not. quia decidit singulariter, quòd sub ista clausula pro his qui sunt de parte, cõprehẽdũtur non solũ qui adiuuant in bello, vel in discordia, sed etiam consanguinei, qui se non interposuerunt: pro qua cõclusione do tibi tex. singularẽ quẽ ibi not. Bar. ad hoc in l. j. C. si rector prouinciæ. per quem ibi decidit, † ꝙ appellatione participum & cõplicum veniunt cõsanguinei, & consiliarij illius, qui sic paciscĩt, seu de quo dispõ loquitur. Licet autẽ in casu l. nr̃æ vxor veniat, & cõprehendat̃ in stipulatione, non tñ sic esset, si aliquis faciendo pacẽ cũ altero ꝓmitteret sub pœna illum nõ offendere: tunc eñ si offenderet vxorem, cõmitteret̃ pœna, qa iniuria illata vxori videtur illata viro fictè: vt l. cũ q nocẽtẽ. §. fi. ff. de iniur. nõ vere, & stip̃lo nõ trahit̃ ad casum fictũ. Ita disputãdo determinat fin. Io. An. ĩ mer. sua ĩ reg. frustra. de re. iur. Tãgit etiã hic Io. Imo. no. q. quã posuit Io. in addi. Specu. in titu. de treu. & pace. præallegato. nunquid si vnus ex facientibus pacẽ

[a] ¶ Quòd si aliqs facit pacẽ. Adde Pe. de Anch. in c. sciãt cuncti. de elect. lib. vj. Ant. de But. & Io. de Imo. in c. ij. de renun. Ias. in l. de pupillo. §. si quis ipso ꝑtori. ff. de no. oper. nun. idẽ Ias. ĩ l. j. ff. de in ius voc.

frangit pacē offendendo præstans sibi auxilium siue opem, incidat in illā pœnam, in quam ex forma l. vel statuti incidit factor pacis, cui augeretur pœna propter perfidiam: super quo concludit Ioan. Andr. & sequitur hic Ioan. de Imol. quòd etiā si præstans opem ignoret pacem frangi, nihilominus tenetur pœna, qua est ligatus principalis: per l. vtrum. ff. ad l. Pompeiam. de par. & per legē, is qui opem. ff. de furtis. in quibus ll. probatur, quòd ferens opem punitur respectu qualitatis inhærentis principali, & augetur eius pœna, licet illa qualitas in eo non sit. Et hanc conclusionem sequitur Bartol. in dicta l. libertis quos. §. posthumus. ff. de alimen. & cib. leg. inducens illam l. in argumentum. Sed ista prima opin. videtur verior per iura suprà dicta, quæ propriè loquuntur de materia.

¶ † Vtrum autem sicut ex persona principalis augetur pœna, ita diminuat, Barto. sentit ꝙ sic, in dicta l. is qui oportet. sed in l. qui seruum. §. item placuit. eo. titu. dicit per illum tex. & per tex. in l. si quis id quod. §. fi. ff. de iurisd. om. iud. quòd pœna ferentis opem non diminuitur, sed attenditur persona ipsius opem præstantis: & ideo intellige hoc esse verū, si factum quod fit à principali delinquēte, licet sit impunibile quo ad eū, est tamen delictum in se: quia si non esset delictum, non teneretur opem ꝓstans: vt l. si is qui. §. si Titiū. & ibi per Bart. ff. eo. & ideo dicebat Ang. not. in cons. suo cclxxxij. quòd si ex forma statuti offensus potest facere vindictam impunè, ꝙ alius ferens opem ipsi offenso punietur: quia qualitas principaliter facientis non excusat eum, quoniā hic principaliter faciens eximitur à pœna ꝓpter qualitatem inhærentem ꝑsonæ suæ: nō tñ statutum extinguit delictum: alleg. Barto. in loco præallega. Bald. aūt in l. vt vim. circa medium. ff. de iustit. & iure. dicit, quòd hoc est verum, si ille qui fert opem principaliter offenso ponit manum ad vindictam: secꝰ si simpliciter associet facientem: nō enim potest puniri, quasi aliquid fecerit, sed quasi associauerit facientem actum illicitum: & sic nullam meretꝰ pœnā. Et hoc dictum est valde æquum, sed de iuris rigore est dubium, q̄a ex quo associare aliquem ad actum delicti non est ferre opem, non video quomodo nō possit puniri, ex quo ꝓstat opē delicto, licet ꝑsona principaliter cōmittens sit immunis à pœna. In casu autem ecōuerso, de quo s̄. diximus, vtrum pœna augeaꝰ in opem ferente, ꝓpter qualitatem principaliter delinquentis, debes scire, quòd Bald. in l. non ideo minus. C. de accus. in versi. iiij. quæro. iuxta finem quæstionis, quæ est multum ꝓlixa in effectu, tenet contra Barto. mouetur, q̄a secundū hoc sequeretur, ꝙ si decurio mandat plebeio, ꝙ committat homicidium, ꝙ ipse posset attenta ꝑsona homicidium cōmittentis puniri ad bestias, vel ad furcam, sicut plebeius: cùm tamen ipse si principaliter delinqueret, non puniretur ad istā pœnam. Sed hoc falsum secundùm eum per l. moris. §. iste. ff. de pœ. vbi simpliciter decurio prohibetur affici tali pœna: ergo istud dictum non procedit. Vnde infert ibi contra Bartol. quòd si popularis præstat opem magnati, non punietur maiori pœna ꝓpter magnatem simpliciter principaliter delinquentem. Ad l. vtrum. rñdet quòd est ibi speciale propter enormitatem criminis, vel quia ibi augetur pœna ꝓpter qualitatē quæ inest offenso: pro sua conclusione facit optime text. in l. j. in princ. ff. ad l.

2 Cor. de sica. iuncta l. iij. §. fi. eo. titu. ¶ † Dicitur enim in l. j. in princ. quòd ille tenetur l. Cornel. de sica. qui facit vel fieri facit homicidium: & postea in l. iij. in fin. simpliciter dicitur, quòd honestioribus infertur pœna deportationis, inferioribus autem pœna capitis: posset autem contingere quòd homo honestus mandaret fieri homicidium per vilem personam: & secundùm docto. Barto. mandans deberet puniri vt illa persona, cū tamen tex. in dicta l. iij. in fin. simpliciter dicat, quòd punitur alia pœna. Tu autem sequere opin. Barto. tanq̄ veram, & ad dicta iura rñde, quòd aliq̄ñ pœna imponitur maior principaliter delinquenti: non quia plus videatur delinquere, sed quia minor reuerētia & respectꝰ sibi debetur, & tūc pœna quæ imponitur sibi non augetur in mandante vel opem ferente, in quo est diuersa ratio, & cui debeꝰ maior reuerentia. Aliquando pœna augetur in principaliter delinquente, quia plus videtur delinquere quàm alius, qui non haberet illam qualitatem: & tunc eadem pœna debetur opem ferenti, & mandanti, licet in eo non sit ista qualitas. & per hoc habes expeditos istos articulos notabiliter. ¶ Extra glos. opponitur contra istum tex. de §. sed cùm factum. Insti. de stipula. seruo. vbi dicitur, quòd quādo seruus stipulatur factùm, ista stipulatio nō committitur, si dominus prohibeatur vti via, & illo facto, sed si ꝓhibeatur ipse seruus. Huius contrarij timore dixerunt Petr. & Rayn. hic, quòd est differentia stipulationis: nā si stipulatio interponitur negatiuè, vt in text. nostro, tūc habet locū l. ista, ita quòd in isto casu si dn̄s prohibereꝰ, cōmitteretur stipulatio. Si vero stipulatio concipiatur affirmatiuè, sicut in §. sed cùm factū. tunc non cōmittitur stipulatio, si ꝓhibeatur dn̄s, vel alius à stipulante. Sed Ang. & Ioan. de Imol. dicunt, ꝙ ista differentia est contra mentem & rationem huius literæ. Verba enim negatiuè hic posita æquipollent affirmatiuæ, & idem significant: vt patet in l. si sic stipulatus fuero. in te. & glo. s̄. eo. Vnde ista solutio imponit l. verbis, ꝓpter quod ipsi dicunt quòd aut quæritur vtrum in terminis l. nostræ, vel §. sed cùm factum. cōpetat actio ipsi stipulanti, si alius prohibetur: & tunc competit vt hic dicitur, aut quæritur vtrum competat actio ipsi prohibito, & non competit. Sed ista solutio videtur destruere tex. in §. sed cùm factum. vbi diciꝰ expresse, quòd ex ꝓhibitione facta domino non cōmittitur stipulatio, nec dicit quòd non committatur ipsi domino, sed simpliciter ꝙ non cōmittitur. Vnde si aliquid subaudias, videlicet non committitur ipsi domino: ista solutio diuinat ad tex. & non videtur vera. Potest tamē forte admitti ista subauditio propter ea quæ dicuntur in §. præcedenti, in quo agitur quomodo ex stipulatione serui acquiraꝰ actio dño. Vnde clausula quæ sequitur postea aduersatiue, vt proprie aduersetur præcedentibus, potest intelligi ꝙ stipulatio non committitur, scilicet dño. Potes etiam dicere, nihil diuinando, ꝙ cū seruus sit persona accessoria ad dominū, nō est conueniens ꝙ dominus tanq̄ accedens faciat committere stipulationem: quia principale non regulatur ab accessorio: vt l. ij. §. fina. ff. de iure codi. nisi forte ille qui stipulatur censeretur eadem persona cum illo principali, ita quòd caperetur ꝓ vno: sicut patet in viro & vxore, filio & patre, & similibus: vt patet in l. j. ff. de ritu nupt. & l. fin. C. de impub. & alijs substi. Vel dic secūdò, & forte istud est verius, ꝙ quāuis vxor & maritus qui stipulantur, comprehēdant se adinuicē, vel illos qui sunt de familia sua: non tamen sequitur, quòd seruus qui stipulatur factum, debeat comprehendere dominū: q̄a licet cōueniens sit, & decens, ꝙ vxor comitetur virū, & econtra, & ꝙ familia comitetur dominum, nō tamē ecōtra est conueniens, aut frequenter contingit, ꝙ dn̄s comitetur seruum.

SVMMARIVM.

1. Petitio & libellus certus post electionem secutam in alternatiua sequi debet, q̄ñ erat in potestate stipulatoris.
2. Electione secuta, id solū q̄d eligitur remanet in obligatione.
3. Ius prætendenti ex cōtractu, contractus verba sunt inspicienda.
4. Stipulatori cōpetit variandi facultas vsq; ad litem conte.
5. Stipulatio seu promissio de satisdando continet factum.
6. Idoneus quot modis quis dicatur.

Si quis stipulatus. Si electio conceditur stipulatori per futurū subiūctiui, post electionem non licet variare: si vero per futurū indicatiui, licet variare vsq; ad lit. contest. hoc dicit. Secūda est ibi: an autem. ¶ † Not. primò ibi: quem elegerit &c. ꝙ post electionem secutam in alternatiua debet sequi petitio, & libellus certus, q̄ñ electio erat in potestate stipulatoris: quia ex quo potest incertū certificari, libellus alternatiuus nō deberet admitti: secus si electio erit in potestate ꝓmissoris: tūc enim non deberet actor petere vnum ex alternatiuis, q̄a peteret plus cā: vt Instit. de actio. §. plus. sed vtrunq; alternatiuè, prout debetur: vt l. vl i autem. §. illud. s̄. eo. & ibi not. ¶ † Secūdò nota ibi: solus in obligatione. ꝙ electione secuta solum id quod eligitur remanet in obligatione: quod intelligit Barto. & communiter Moder. quando electio esset inuariabilis: secus si posset variare, quia tunc vtrunq; duraret in obligatione. Et idem dixit in lege, stipulatus sum Damam. s̄. eo. quod probat: quia si solū id quod est electum remaneret in obligatione, tunc esset facta executio post electionem, ergo non admitteretur variatio: vt lege, apud Aufidium. de option. legat. ex hoc datur intelligi, quòd adhuc vtrunque est in obligatione. Sed ista ratio nō videtur sufficiens: quia per hoc quòd est nata obligatio ad vnum præcisè, & in alio obligatio sit extincta, non dicitur ita facta executio, sicut quando translatum est dominium ipso iure: vt patet ex his quæ dicentur inferius ad intellectum legis, huiusmodi. §. si Stichum. ff. de legat. primo. Inde est, quòd licet prima obligatio sit nouata, & transfusa in aliam, nihilominus admittitur purgatio moræ: vt l. prima. in princip. ff. de lega. & l. j. §. item si ita. ff. ad legem falc. quæ non admitteretur, si diceretur facta executio ipso iure: vt patet in l. si is cui. ff. de lega. ij. & ibi per Bart. Vnde ego dixi in l. stipulatus sum Damam. ꝙ donec varietur electio respectu ꝓsentis statꝰ, verè est extincta obligatio, quo ad aliam rem, & ista sola est in obligatione. & hoc per istum tex. non cauillando literam, dum dicit simpliciter, quòd sola res electa est in obligatione. & postea in ver. an autem. quærit, vtrum possit variari electio: & sic videtur primum dictum referri ad vtrunq; casum. † Ex his infertur, quòd si facta electiōe, in qua potest stipulator variare, vel debitor re electa moriatur, etiam si moriatur ante moram creditoris, dummodo debitor ipse non sit in mora, res peribit periculo creditoris, & reus nihil tenebitur amplius præstare. Gloss. est singularis & vnica, quam tenebis menti in l. Stichum aut Pamphilum. in principio. ff. de solut. super verbo, æquè. quam glo. impugnant ibi Barto. & Ang. & saluant eam solum, quando creditor ipse esset in mora: per l. qui decem. in princ. ff. eod. titul. Sed Ioan. de Imol. sequitur ibi glo. quia l. pignus. C. de pigno. actio. per quam Barto. ibi reprehendit glo. loquitur in alio casu. Vnde Ioan. de Imo. inhæret regulæ, quæ dicit, quòd per interitum speciei, quæ est in obligatione, debitor liberatur: vt lege, si ex legati causa. s̄. eod. Sed ipē nō vidit difficultatem quæ mouetur hic: quia Bart. hic negat, quòd sola res electa sit in obligatione, quando potest variari in electione: ego tamen sequor illam glo. ex mente istius tex. & ex his quæ suprà dixi. ¶ † Tertiò not. ibi: respiciendus erit &c. quòd prætendenti ius ex contractu sunt inspicienda verba contractus: sicut cùm quæritur de virtute priuilegij. inspicienda sunt verba priuilegij: vt in capitul. porro, extrà, de priuile. facit tex. in lege, fideiussores magistratuum. §. finali. infrà, de fideiussoribus.

4 ¶ † Vltimò no. ibi: donec iudicium dictet &c. quòd facultas variandi stipulatori competit vsque ad litem contest. & non vltra, ne vlterius posset variari, auferretur defensio reo, quod esset inconueniens. ¶ Extra gl. opponitur

ponitur, secundùm Barto. contra istum text. inquantum hic permittitur variatio vsq; ad litem contesta. nã videtur, quòd postquàm libellus fuit oblatus parti, etiam ante lit. contesta. non admittatur variatio, per tex. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iudex. vbi dicitur, quod libello oblato parti actor cogitur persistere, & finire litem super actione proposita. Sed Bar. respondet, quòd per illã authen. prohibetur suspensio & dilatio litis, sed nõ variatio & mutatio: qđ dictũ sine dubio ꝓcederet, qñ aliquis renunciaret actioni propositæ, & vellet intẽtare aliam actionem, licet ex eadem causa: vt patet in l. cùm fundus. §. fin. ff. de vi & vi arm. & in c. pastoralis. de cau. poss. & proprie. quam decretalẽ adducit etiam hic Io. de Imol. Ita concludit Bart. post Odof. in l. ædita. C. de eden. & sequitur ibi Saly. & Bald. in authen. qui semel. quomodo & quando iudex. & satis probatur in corpore in authen. de exhi. & introdu. reis. §. omnem. in versi. & si quidem. vbi patet, quòd dispositio illius authen. quæ cogit actorem ad prosequendam litem, loquitur in actore absente contumace: nam in præsente vult obseruari ll. veteres. Si ergo actor est præsens, & vult mutare actionem ante lit. contest. non loquitur ille tex. nec aut. q semel. quæ inde sumitur. Sed dubium facit in casu nostro, q̃a cùm vna & eadem actio competat pro ambabus rebus contentis in alternatiua: vt l. si duo. j. eod. & ibi diximus. non videtur ꝙ in eadem actiõe ista varietas admittatur, quia eadem renunciando primæ instantiæ, non potest actor proponere eandem actionem, secundùm Bart. in d. l. edita. Respõdẽdo dicas, quòd illud dictũ est verum, qñ eadem actio proponatur ad idẽ: secus si proponatur ad diuersam rem: arg. l. cùm quæritur. & l. cum de hoc. de excep. rei iudi. & hoc est quod sing. voluit hic Bar. cuius dictum adde ad ea quæ ipse posuit in dicta l. edita. Item inquantum Bart. hic dicit, ꝙ ille qui renunciat liti & actioni propositæ super vna re, videretur renunciare etiã actioni proponendæ pro alia re, si renũciatio & pactũ esset expressum: vt l. postq̃ liti. C. de pact. Vnde intelligit istum text. quòd pactum fuit interpositũ super vna, & hoc expresso quod intẽdebat agere pro alia: vel ꝙ ista l. loquitur in pacto tacito, qđ non extenditur ad aliã rẽ, vel personam. Dic quòd istæ solutiones non sunt necessariæ, †quoniam quãdo electio competit creditori, pactum interpositũ super vna ex rebus alternatiuis nõ extenditur ad aliã: secus si electio esset promissoris: ita distinguit gl. & sequitur ibi Bart. in l. si vnus. §. si stipulatus. & §. si hominẽ. ff. de pact. & tangit etiam hic Ioan. de Imol. & bene, & rationem differentiæ vide per Bart. in d. §. si hominem. ¶ Not. sing. doctri. Bart. dũ vult, ꝙ tacitum pactum non extendatur ad aliam rem, vel personam, per quam limitatur tex. in d. §. si stipulatus. quàmuis quo ad personam cõprehẽsam in pacto tacito fauorabilius sit tacitum pactum ad liberandum, quàm expressum: vt est casus not. & ibi per Bar. & alios. in l. ij. C. de pact. Et quia Bart. dicit, ꝙ ille qui recedit à re petita in libello, & eligit aliam, videtur facere pactum de non petendo respectu rei quæ prius erat electa. Et ex hoc infert, ꝙ si iste qui primò variauit, vellet secundo variare, & redire ad rẽ quã primo elegerat, nõ posset, quia obstaret sibi exceptio pacti. D. Ioan. de Imo. hic dicit primò, quòd istud nõ haberet locum, si nihil fuisset deductum in libello: sed prima electio fuisset extraiudicialis, quia recedendo ab ipsa, & eligendo secundò aliam rem, non videretur factũ pactum de non petẽdo. Et hoc non negaret Bar. quia tex. in l. postq̃ lit. nõ loquitur in renunciatione extraiudiciali: si verò res primò electa fuisset petita in libello, adhuc credit quòd si aliquis tertio loco eligendo vellet redire ad rem, quam primo elegerat, quòd hoc posset, per ea quæ no. Innocen. & Ioan. And. in c. pastoralis. de caus. posse. & proprie. Nõ ob. tex. in authen. qui semel. secundùm eum, quia illa loquitur, quando quis vellet variare tempore sibi non concesso à lege. Sed in casu nostro, & in c. pastoralis. ille qui variat, hoc facit ex l. permissiõe. ergo videtur, quòd quandocunq; possit variare vsq; ad tempus permissum à lege. Tu verò dic, vt superius declaraui, ꝙ cùm petitio consideretur vt noua actio, & alia actio, recedere ab vna actione, & transire ad aliam ante lit. contestat. non est prohibitum, per authen. qui semel. nec Barto. fundat se per illam authen. quo ad istam conclusionem, sed fundat se in hoc, vt dixi, quia si res primo loco electa fuit petita in libello, cum sit postea electio alterius rei, videtur renunciari actioni propositæ pro re primo electa, & sic fieri pactum de non petendo: vt l. postq̃ liti. præalle. Vnde opin. Bar. videtur vera: quoniam vt dixi, perinde est, ac si vni actioni propositę esset renunciatum, intentaretur altera, ex qua renunciatione resultat pactum de nõ petendo: nisi forte dicas, ꝙ l. postq̃ liti. non habet locum, quando expresse à iure permittit̃ variatio: vt patet ex not. in c. pastoralis. Sed hoc non bene probatur iure, q̃a in casu c. pastoralis. primum remedium intentatũ non tollitur, sed suspenditur: vt ibi dicitur expresse in tex. & non est mirum, si ad illud potest rediri. Sed hic facta electione secundo loco ius quę situm ad primam rem tollitur inspecto statu de præsenti: vt declaraui superius in ista l. in notabilibus. & in l. stipulat⁹ sum Damam. §. e. Vnde secundùm opi. quam tenui in dictis locis, istud dictum Ioan. de Imol. non ꝓcederet. Sed si teneremus opi. Bar. in d. l. stipulatus sum Damam. quòd per electionem factam de vna re alia non desinat esse in obligatione, qñ non potest variari, tunc magis probabiliter procederet opin. sua per d. c. pastoralis. Posset etiam dici, quòd etiam si per secundam electionem alia res desineret esse in obligatione, adhuc tamen admitteretur variatio, vt ipse dicit, quia desinit esse reuocabiliter, non irreuocabiliter. Et forte vt non restringamus ista iura, hæc opi. verior restringendo l. postquam liti vt dictum est, ad casus, ex quibus ex dispositione iuris non conceditur expresse facultas variandi.

Si quis ita stipulatus. ¶ Promissio de satisdando nõ committitur, nisi quatenus interest. Vel sic, & clarius: Qui promittit alicui satisdare, tenetur, si & quatenus reus principalis non est soluendo: quod consideratur ex facultatibus rei cõueniendi. hoc dicit. Secũda ibi: nisi. In tex. ibi: nisi &c. ista dictio non ponitur correctiuè secundùm Dyn. Bar. & Moder. sed modificatiuè. q. d. ꝙ ille intelligit̃ esse locuples, q habet idoneas facultates, & est 5 psona legalis & q̃ faciliter põt cõueniri. ¶ †Not. primò, ꝙ stipul̃o seu ꝓmissio de satisdãdo cõtinet factum, qđ patet, quia si non p̃statur, cõmittit̃ stipul̃o ad interesse: sicut dicitur in simili in l. illa stipul̃o. §. j. s. eod. & per istã l. potest sumi arg. inquantum dicitur in ea, ꝙ si non pręstatur satisdatio, stipulatio nõ cõmittitur, quando reus est locuples ad q. not. qđ si fideiussor debet præstari ex forma l. vel statuti, vtrum si principalis promissor est euidenter locuples, & soluendo, potest sibi remitti fideiussio: super quo Bar. dixit singular. quòd sic, in l. quicunq;. C. de sun. pa. li. xj. per illum tex. vbi cõcludit, ꝙ si ex forma statuti officialis non admittitur, nisi prius præstita satisdatione, non debet exigi ista satisdatio, quando officialis est euidenter soluendo. Contrarium tenet Ang. & forte melius in l. postq̃. §. Imperator. ff. vt le. no. caue. ista enim satisdatio debet præcedere administrationem officij pro forma: vnde non videtur, ꝙ possit omitti, etiam si cesset causa formę introductæ: vt l. si fundus. ff. de rebus eo. & Bar. in l. cùm hi. §. eam autem. ff. de transac. Posset tamen superior admittere fideiussorem minus idoneum in isto casu: per ea quæ habentur in l. j. ff. in ius voc. vt eant. secundũ vnam lectu. dũmodo nõ esset totaliter non soluendo. Quòd autem ista præstatio fideiussoris, quæ debet fieri anteq̃ officiali præstetur administratio, sit de forma, satis probatur in l. j. & ij. C. de tu. & cu. qui satis non ded. facit optime quod tradit Bald. in l. si tutor. C. in qui. cau. in integ. resti. nõn est neces. †Dixit tamen alibi Bal. quòd officialis qui debet recipere fideiussorẽ ab accusato, vel inquisito ex forma statuti, non tenetur in syndicatu, si omisit recipere fideiussorem, & tẽpore exactionis faciendæ principalis est soluẽdo: ita not. ipse eleganter p illũ tex. in l. j. §. si magistratus. in fin. ff. de magist. conue. Illud etiam scias, ꝙ qui ex promissione tenetur satisdare, intelligitur ꝙ debet cõuenire fideiussorẽ in loco vbi facta est obligatio principalis: vt l. si fideiussor. 6 §. si necessaria. & ibi per Bart. & alios. ff. qui satisda. cog. ¶ †Secundò no. ibi: nisi &c. ꝙ aliquis dicitur idoneus, non solum facultatibus, sed etiam ex legalitate & probitate morum. Concordat tex. in l. scire oportet. §. penul. ff. de tut. & cur. da. ab his. Et hoc infert hic Paul. de Cast. ꝙ si est publica vox, & fama, ꝙ aliquis sit bonus obseruator promissorum suorum, seu fidei datæ ipso facto dicatur esse idoneus, ita quòd non possit recusari pro nõ idoneo fideiussore, vel per approbatorem cõmunis, qui fuit in aliquibus locis deputatus ad approbandum fideiussores idoneos, intantum quòd si repelleretur posset agi cõtra eum actione iniuriarum: vt l. si vero. §. j. ff. qui satisda. cog. secundùm eum habeo quandã apostillam in lec. d. Paul. qui reprehendit istud dictũ. & dicit Mod. tenere cõtrarium in l. ij. ff. qui satisdare cog. qui vtuntur ista ratione: quoniam si iste admitteretur vt idoneus fideiussor, posset creditor incurrere damnũ, si fideiussor moreret̃, priusq̃ esset exactus, quia forte hæres suus non esset ita legalis, & tamen fideiussor principaliter assumitur: vt quod non potest debitor consequi ex bonis rei, consequatur ex bonis fideiussoris: vt Instit. de repli. §. fina. & hanc doctrinam credo esse verissimam per verba istius text. in fin. & d. l. ij. in princ. dicitur enim hic, ꝙ non tam patrimonio, q̃ fide quoq; quis idoneus æstimetur. Dictio autẽ, quoq;, quæ est implicatiua: & dictio, etiam, quæ ponitur in dict. l. ij. quæ similiter implicant, significant ꝙ vtrunque requiritur copulatiuè q. d. non solũ debet esse idoneus facultatibus, sed etiam legalitate & fide: & sic alterũ istorum nõ sufficit: vt l. si hæredi plures. cũ materia. ff. de condi. insti. Pro ista cõclusione facit optime tex. cũ gl. in l. j. & ij. ff. in ius vocat. vt eant. per locum à speciali, quia ibi recipitur fideiussor non idoneus de præsentando aliquẽ in iudicio ex eo, quia verisimile est quòd principalis omnino fidem implere debeat. Vnde dicit ibi Bart. & Bald. ꝙ ex hac similitudine, quando fideiussor debet dari ex conuentione, vel ex legis dispositiõe, in alio casu nõ admitteretur fideiussor non idoneus. Sicut ergo non admittitur fideiussor, q̃uis verisimile sit ex persona principalis id quod promittitur seruari: ita si sit verisimile ex persona fideiussoris fidem seruari, dummodo nõ absint facultates, per hoc non iudicabitur idoneus fideiussor. ¶ In glo: posita super verbo, pro centum. ibi: vel dic. in hac ij. lectu. gloss. præsupponit, quòd aliquis promisit pro centum dare reum & fideiussorem: & ꝙ si dedit reum, & non dedit fideiussorem, tenentur ad interesse: vt dicitur in tex. Sed hoc est diuinare ad literam, quæ solũ dicit, quòd aliquis promisit satisdare: vnde possumus dicere, tenendo hunc intellectum, quòd iste text. probat singulariter, †quòd ille qui promittit satisdare pro certa quantitate, videtur promittere, quòd etiam dabit reum principalem, quia obligatio fideiussoria, quæ continetur nomine satisdationis: vt l. j. ff. qui satisda. cog. non potest considerari sine principali: & ideo in stipulatione de satisdando subintelligitur persona, sine qua aliàs non posset consistere: vt l. si stipulatus fuero. s. eod. ¶ In ead. gloss. ibi: qui satisdare. in fi.

glo. ista secundùm Barto. in l. qui satisdare. præalleg. & Ang. in l. quoties. ff. qui satisda. cog. debet declarari hoc modo, quòd qui accepit ignoranter fideiussorem non idoneum, non possit petere iterum sibi caueri: sed tamen possit agere ad interesse, quanti sua interest, fideiussorē fuisse idoneum: æstimatur autem hoc interesse, si fideiussor est idoneus facultatibus, sed forte nimis potens, vel cauillosus, vel rixosus, quanto min⁹ vērederetur nomen debitoris, secundùm Bar. hic, per l. j. §. si hæres. ff. ad Trebel. Et licet iste sit bonus modus consequendi interesse de præsenti, posset tamen agi aliter, quia posset petere condemnari ꝓmissorem ad omnes sumptus, si quos facerem in lite mouenda, propter qualitatem personæ, cum qua verisimiliter sum litigaturus. Casus est not. quē ibi nota. ☞ Bald. in l. nouissime. §. pen. ff. quod fal. tu. autho. †Scias etiam pro complemento materiæ, quòd quando fideiussor debet præstari officio iudicis, sicut potest peti quòd præstetur de nouo fideiussor, si primus non erat idoneus: ita si primus efficiatur non idoneus ex eo quia creuit litis æstimatio ex postfacto, vel patrimonium, pro cuius æstimatione est dat⁹ fideiussor. casus est not. quem ibi ponderant Bald. & Ang. ad hoc in l. si quo tempore. in princ. ff. de pet. hæred. & ad materiam vide glo. & quod ibi ponunt Moder. in l. si stipulatus. §. possum. s. co. & quod ponit Bald. diffuse in l. quoties. ff. qui satisda. cog. Vtrum autem in dubio præsumatur scientia, vel ignorantia in eo qui recipit fideiussorem minus idoneū, hoc nō declarat Bart. in l. qui satisd. & esset cogitandū pro matura decisione. Sed prima facie videtur, ꝙ præsumatur scientia per duo iura, quæ hoc non probant, videlicet per tex. not. quem ibi not. Barto. ad hoc in l. si patronus. ff. de confir. tuto. & in c. innotuit. circa medium. & ibi bona glo. extrà, de elect.

SVMMARIVM.

1 ☞ Si stipulans aliquid fieri certo tempore suo arbitratu, videtur sibi arbitrium reseruasse, non solum quo ad operis qualitatem, sed etiam quo ad qualitatem temporis.
2 Verbum, arbitratu meo, an faciat conditionem.
3 Stipulatio pœnalis in qua est adiecta dies, quādo cōmittatur.
4 Arbitrandi facultas etiam competens in persona stipulatoris, non transit ad hæredem.
5 Verbum, perpetuum, positum in l. diuersimode interpretatur secundū subiectam materiam.
6 Bannum dicitur esse stricti iuris, nec comprehendit, nisi id quod in eo exprimitur.
7 Verba executiua impersonaliter concepta non vitiant stipulationem.
8 Consultatio proponitur generaliter.
9 Promissio deliberando rem ab obligatione hypothecæ continet factū.

Cum stipulatus. Prorogatio termini impedit pœnam committi: sed cōmissam non tollit. hoc dicit. Secunda est ibi: Procul⁹. Tertia ibi: nec ad rem. Quarta ibi: & prope modum. Vel potes facere 1 tertiam ibi: aut si hoc falsum est. ¶ †Nota primò, quòd qui stipulatur aliquid fieri certo tempore suo arbitratu, videtur reseruasse sibi arbitriū non solum quo ad qualitatem operis, sed etiam quo ad qualitatem tēporis, id est nisi longius tempus postea præfigeret. Vel breuius, & isto modo coniunge expositionem glo. cum expositione Barto. Sed glo. & Bart. sentiunt, quòd arbitrium super tempore fuerit reseruatum expresse, qđ non dicitur in text. & ideo videtur, quòd ista l. non procedat: nam videt̄ contra tex. not. in lege, si in lege. in princ. ff. loc. vbi probatur clare, quòd si aliquis locat opus faciendum arbitratu suo infra biennium, arbitrium non refertur ad tempus, sed ad qualitatem operis: per quem text. dicit ibi Barto. notanter, quòd si datur potestati arbitrium in faciendo condemnationes, non videtur data potestas prorogandi instantiam statutam in causa criminali. Sed potest responderi, saluando literam nostram, quòd ideo hic arbitrium refert̄ ad tempus, sicut ad qualitatē operis, qa ista clausula, arbitratu meo, fuit posita in vno capitulo continēte qualitatem operis & tempus: & ideo videtur repetita in qualibet parte illius capituli: vt l. iij. §. si filius. & ibi per Barto. ff. de lib. & posthu. sed in l. si in lege. capitulum temporis fuit positum separatim, & de per se. & ad hoc semper not. istam literam. De materia autē dicam plenius in l. si ita stipulatus. §. 2 Chrysogonus. j. eo. ¶ †Secundò not. & semper tene menti, quòd ista verba hic, arbitratu meo &c. non faciunt conditionem, vt significent, ꝓmittis ædificare domum sub pœna, si fuero arbitratus: tunc enim vt pœna committeretur, esset opus vt præcederet declaratio arbitrij: vt l. si quis arbitratu. s. cod. & l. multa. in princ. ff. de condi. & demonstr. quod hic negatur, quia stipulatio pœnalis simpliciter committitur, etiam si nil aliud declaretur. Hoc autem contingit secundùm Barto. hic, quia forma certa fuit expressa à principio, & certū tempus adiectum: vnde ista verba, arbitratu meo &c. sonant potius in monitionem, ꝙ̄ in conditionem: sicut in l. si decem cùm petiero. s. cod. Vel dic secundū eum significare conditionem resolutiuam appositā stipulationi puræ præcedenti, ac si dixisset, ꝓmittis ædificare domum infra calendas Iunias, nisi de alio tempore fuero arbitrat⁹. Resolutiua autem conditio in cōtractibus non facit contractum, puta p̄cedentem cōditionalē, sed resoluit illū in euentū cōditionis: vt l. iij. ff. de contrahen. empt. & plene declarat Bart. post glo. in l. prima. in fi. ff. de dona. Ex his not. perpetuò, & tene menti, ꝙ verba apposita in contractu, quòd dispositio de se est certa & limitata, non faciunt conditionem, si apponitur in eis aliquid declarandum de futuro: vnde si non sequatur declaratio, remanebit dispositio pura: vt l. penul. & ibi per Bal. C. de instit. & substit. & per Ang. & ibi fuit dictum in lege, ita stipulat⁹.
3 infrà eo. ¶ †Tertiò not. quòd stipulatio pœnalis in qua est adiecta dies, committitur cū primum certum est intra diem id quod debebat fieri nō posse: exactio tamen differtur post diem: vt l. in illa stipulatione. suprà, eo. & l. stipulationes non diuiduntur. §. si quis ita. quem tex. ita communiter intelligunt docto. Pœna autem legalis, si committatur ex tacita voluntate cōtrahentium, nō committitur, nisi post lapsum terminum, secū dùm glo. hic, & probatur in l. insulam. j. eo. & clarius in ca. commissa. de elect. lib. vj. & per istam distinctionem infert hic Barto. quòd si ex forma statuti positus in damno qui non comparet infra certum terminum, potest impune occidi, non poterit occidi vel offendi ante terminum totaliter lapsum, etiam si certum sit, quòd iam non poterat comparere in termino. Quam doctrinam sequitur Bald. in l. j. in vlti. quæst. C. si pe. ap. mors interue. & vtitur inter alias optima ratione vltra Barto. quia quòd ante lapsum termini aliquis incidat in pœnam, hoc non est, quia non factum, et omissio sit perfecta, propter quam pœna erat imposita: sed quia habet̄ ꝓ perfecta, ex quo certum est quòd perfici non potest: sed quādo pœnę inferunt̄ ipso iure, nunquā vendicāt sibi locū in facto imperfecto, quòd in alijs pœnis solet haberi pro perfecto: vt not. Ioan. And. in c. perpetuæ. lib. vj. de elect. & plenius in regula, in pœnis. de regu. iur. in merc. & est optimus tex. quem ibi ponderat do. Abb. in ca. fina. extrà, de spon. ergo bannitus non afficiatur ipso iure hac pœna quòd possit offendi. & idem quod s. dixit Bal. tenet ipse idē post Cyn. in l. sed & partus. §. fin. ff. quod met. cau. & in l. si quis non dicam rapere. C. de episco. & cle. & l. si quis seruo. C. de furt. Confirmatur ista conclusio: quia hoc tēpus comparendi concessum bannito, est concessum pro forma, tanquam tempus concessum à l. & ideo non videtur aliud tempus posse subrogari loco ipsius, secundùm glo. no. in clem. j. de vi. & hone. cler. & Bald. vbi bonus tex. in ca. j. de mili. vas. qui contu. est. in vsib. feu. super quo vide quod ipse not. in authē. iubemus. C. de iudi. Vtrum autem si bannitus infra terminum dixisset, nolo comparere: posset tunc impune offendi, dicam tibi ☞ in electione sequenti. ¶ †Quartò not. quòd per prorogationem temporis factam post pœnam commissam nō tollitur pœna: sed vtrum hoc sit verum absolute, scilicet quòd nō tollatur ope exceptionis, dicetur in de-
4 claratione glo. ¶ †Vltimo not. quòd facultas arbitrandi etiam competēs in persona stipulatoris nō trāsit ad hæredem. & ideo dicit tex. in l. si in lege. ff. loca. quòd quis debet cauere de arbitrio & suo, & hæredis: de quo in l. si quis arbitratu. s. eo. ¶ In glo. posita super verbo, arbitratu. Bartol. exponit alio modo istum text. quòd hic arbitrium fuerit reseruatum stipulatori, quo ad hoc vt possit diminuere tempus expressum in stipulatione. Tu potes coniungere vtrunq; simul, videlicet quòd arbitrium fuerit reseruatū tam in diminuendo, ꝙ̄ in augendo tempus expressum: & secundùm istum modum exponendi colligit hic Barto. in fin. commenti, quòd si promittitur alicui pecunia ad certā diem cū ista clausula, & abinde in antea ad oēm eius petitionē, & voluntatē, per istam clausulā non fit, quominus dies interpellet ꝓ homine, si stipulator aliud nō declarat. Et hanc cōclusionē sequit̄ hic Ang. & Moder. ꝓ qua vide optimū tex. vltra ipsos. & quod ponit ibi Bald. allegans dicta Barto. hic in l. fina. §. j. C. de iure do. & quod ipse idem ponit in c. j. §. fina. de eo qui interfe. fratrem do. sui. in vsib. feud. ¶ Sed quærit hic Angel. notabiliter, nunquid per ista verba impediatur cursus præscriptionis, ex quo illa clausula sonat, quòd omni tēpore, ad oēm voluntatem creditoris debeat solui debitum: & videt̄ inclinare, ꝙ tollatur præscriptio, quæ aliàs curreret per l. j. cum glo. j. de concus. cui adde optimum tex. in l. j. in ver. omni tēpore distinc. sublata. C. ne rei dñicæ vel templo. vel in l. vniuersitas. eo. titu. Sed Ioā. hic dicit, cùm exceptioni præscriptionis nō possit renunciari ꝑ pactum expresse, secundùm Barto. in l. nemo potest. ff. de lega. j. & melius in l. j. ff. de vsuc. multominus poterit renunciari tacite: & ista ratio est vera indubitanter in casu in quo futuræ præscriptioni renunciari non potest: vt plene scribitur in locis præfatis per Anto. de But. & Moder. in c. non licet. extrà, de præscript. Sed posito, quòd etiam expresè renunciari posset, adhuc secundùm eum videtur idem dicēdum, quia ista verba sonant in quandam monitionem, quæ tacite inerat: vnde nihil operant̄ de nouo: vt l. si decem cùm petiero. s. eo. & l. iij. ff. de le. j. & quia ista oratio vniuersalis patitur restrictionem, vt non tollat ius commune, vel de habilitate: per eā quæ not. Barto. in l. j. C. de sacr. sanc. eccles. Tu autem considera in ista materia duos casus: vnus est, quando ponuntur ista verba affirmatiue simpliciter, videlicet ꝙ omni tēpore, vel semper, vel ꝑpetuo aliquid possit peti: & tunc dicendū est, ꝙ non videtur exclusa ꝑscriptio, quæ aliàs curret. Casus est not. in l. cognitione. in prin. cū glo. sua in verbo, semper. ff. ad Syll. & ita tenet Bald. in l. j. ff. solu. mat. per d. l. iunct a l. in rebus. C. de iure do. idem tenet, dicens hanc qō. fuisse de facto in lege, quod si nolit. §. si quid ita. ff. de ædil. edict. super quo vide quod plene ponit do. me. allegans ista dicta in l. j. s. de furtis. & simpliciter reprehendēs dicta Ang. licet enim ista verba de se significent perpetuitatem, si tamen ponuntur in legibus, vel in contractibus, restringuntur secundū subiectam

ctam materiam, vt per hoc nõ videantur tolli leges inducentes præscriptionẽ. Glo. tñ sentit contrarium in d. l. j. de cõcus. sed alia glo. posita in l. in cognitionẽ. videtur verior, sicut videmus † ꝙ verbũ, perpetuũ[a], positũ in l. interpretatur diuersimode, secundum subiectam materiam: vt l. j. ff. pro socio. & in authen. perpetua. C. de sac. san. eccle. Si verò diceret in pacto vel statuto, ꝙ aliquis posit petere nulla præscriptione obstante: tũc esset maius dubiũ: de quo dic vt traditur in d. l. j. ff. de vsuca. & per gloss. ordina. & not. & ibi per Bald. in c. j. §. præterea. de capi. cor. per Io. And. sing. vbi allegat consilia Dy. in addi. Specu. super rub. de feu. in ij. col. de quo vide per Abb. Mod. eleganter in c. fi. in pen. char. de præscript. Hoc tamen est declarandum, ꝙ quãcunq; præscriptionem remoueat ista verba, de quo in dictis locis, non videntur remouere præscriptionem tanti temporis, cuius initij non est memoria: ita dicit do. me. tenere Ange. in l. vniuersas. C. ne rei do. vel tem. & debet esse in lectura Perusina, quia in mea quæ est more Paduano non est istud dictum. Ille tex. cũ glo. sua parum facit, quia non remouetur ibi omnis pręscriptio, vel si remouetur, corrigitur postea illa lex per iura nouissima: vt ibi poteris videre. Pro ista conclusione do tibi casum not. cum glos. sua, quem ibi ponderat Ang ad hoc in au. vt decętero non fi. cõmu. §. fin. & hoc tenet Abb. in c. fi. pręalle. ¶ In contrarium allego tibi duas glos. not. vna est in cle. j. de fo. compe. in ver. quanticũq; temporis. alia est in cle. si vna. in ver. quãuis consuetudine. de re. eccl. non alie. pro quarum concordia possumus distinguere ex mente doc. quòd aut ista clausula apponitur iuribus, quę regulariter nõ tolluntur spatio quatuor annorũ: & tunc vt aliquid operentur, etiam videbitur inductum, quòd nõ currat etiã pręscriptio tanti temporis cuius memoria, non existit. Aut apponitur in rebus quę pręscribuntur spatio xl. annorum: & tunc nõ videbatur sublata pręscriptio, cuius non est memoria, quia verba possunt aliquid operari tollẽdo pręscriptionẽ xl. an. & ista distinctio est de mẽte Bal. in c. j. §. pręall. & attẽta ista distinctione gl. s. alle. cle. nõ videtur procedere, quia ibi illa iura videntur pręscriptibilia spatio xl. an. Sed saluãdo ipsas possumus dicere, quòd procedũt in terminis suis: nã in cle. j. de fo. compe. ideo nulla currit pręscriptio, quia episcopus exercebat ibi ius in alia diœcesi ex plenitudine potestatis inducte nullo casu à summo pontifice: cuius exercitiũ habet hãc materiã, quòd nunquã pręscribit ius inferioris, qa nõ fit isto animo, secũdũ Bald. in l. ij. C. de ser. & aqua. in cle. si vna. ideo currit pręscriptio, quia illa consuetudo dabat materiã delinquẽdi, vel erat cõtra naturam ecclesiasticã. Colligit etiã hic Ang. ex isto tex. secũdũ expositionẽ Bar. ꝙ qñ apponitur dies, & pœna in cõtractu, reseruato tamẽ arbitrio stipulator quod posit coarctare diẽ si vult, tunc stipulatio pœnalis nõ nouat pręcedentẽ: & ad hoc inducit istũ tex. inquantũ litera dicit, ꝙ terminus hic fuit prorogatus ad opus faciendũ: nõ em̃ esset prorogatus, sed cõcessio nouę dilationis super noua obligatione cõmissa pœna ante lapsum termini, obligatio principalis esset extincta per nouationẽ: maximè cũ hic propter appositionem diei nõ posset purgari mora: quod em̃ nõ est, porrogari nõ potest, aut extẽdi: vt l. nõ distinguem⁹. §. fi. & ibi no. ff. de arbi. Sed Io. de Imo. dicit, quòd ista cõclusio nõ probatur in hac litera, quia prorogatio potuit extẽdere facultatẽ purgãdi morã creditore volente: & quia fuit facta durãte primo termino, videtur esse eadẽ facultas cũ prima, per l. sed si manẽte. cũ materia. ff. de preca. Tu aũt cõsidera, ꝙ si stipulatio incepit à præcedẽti cõditione, nõ videtur dicere tex. hic nõ cadit cõsideratio nouationis: & ideo iste tex. nil videtur facere, nõ enim nouatur cõditio negatiua, sed impletur: vt l. quicquid astringẽdę. l. fi. s. eo & videbitis in l. ita stipulatus. j. e. Si verò intelligis tex. ꝙ stipulatio incepit à pręcedẽti cõ ditione: & tunc aut fuit apposita clausula rato manẽte cõtractu, & nõ põt dici facta nouatio: vt l. ita stipulatus. ver. itaq;. j. e. & l. q fidẽ. de trãsa. Vnde etiã secũdũ lecturã Rog. iste tex. hoc nõ probat. Si verò intelligis, ꝙ stipulatio ceperit à pręcedẽti cõuentione sine clausula rato manẽte pacto, & tunc ista opi. posset habere locũ secũdũ, tamẽ hoc nõ probatur hic, quia prorogatio potuit extendere facultatẽ purgãdi morã, propter quã dicitur fieri quasi nouatio, secũdũ doc. in l. ita stipulatus. j. e. de qua facultate habetur in l. j. ff. de pe. leg. & l. j. §. itẽ si ita. ff. ad l. Falc. licet enim pœna esset cõmissa ante terminũ, nõ tamen erat sublata facultas purgãdi morã, nisi post terminũ: ne si etiã quo ad hũc effectũ terminus haberetur pro lapso, resultaret duplex specialitas circa idẽ: cõtra l. j. & quod ibi no. C. de do. promis. Pręterea dato quòd prorogatio esset noua dilatio super re de nouo concessa, per hoc nullum resultaret inconueniens: quia verbum, prorogatio, largo modo posset exponi. i. de nouo concedi, sicut exponitur, cùm iudex finita dilatione prorogat terminum, secundũ Bal. not. in l. j. in vlti. q. C. de temp. ap. vt actus magis valeat, ꝙ pereat. ¶ In glo. in verbo, pœna. ibi: sed hic pœna. ibi nõ ex his verbis colligit hic Bar. differentiam inter pœnam legis, & pœnam positam ab homine: & de pœna legis, ꝙ nõ committitur, nisi post lapsum termini, satis fuit dictũ in iij. not. & ipsis potes addere quod no. Ioan. An. in Nouel. & d. Abb. Mod. in c. personas. extrà, de ap. vbi dixit quòd si ille cui est assignatus terminus ab homine ad prosequendã appellationem, restringit se vsq; ad finẽ termini, ita quòd certum est ꝙ in termino comparere non potest, non tamẽ ante terminum elapsum succedit pœna iuris, quę vult ꝙ appellatio intelligatur deserta. & hoc probat ibi tex. in verbo, extunc, satis no. Dixit etiam gl. no. in cle. vt hi qui. ☞ de ęta. & qualita. in verbo, constitutus. † quòd pœna per quam transferẽ ius prouidendi ecclesiæ in superiorem non committitur ante finem termini, licet certum sit, ꝙ intra terminum eligentes eligere non possunt: per tex. in d. c. cõmissa. Si tamen illi qui habent expedire actum infra terminum statutum à iure, vel ab homine, dicant anteꝙ labatur terminus, quòd non volunt illum actum facere incontinenti, non expectato lapsu termini transfertur potestas in alium, & committitur pœna: ita decidit sing. Hostien. & Ioan. And. in c. irrefragabili. in prin. extrà, de offi. ordi. quem refert Bal. & sequitur in c. j. in ij. chart. de mil. vasa. qui contu. est. Hoc tamẽ dictũ nõ est sine dubio, quia videmus ꝙ verus cõtumax[b], qui dixit se nolle comparere, nihilomin⁹ est expectãd⁹ vsq; in fin. termini, qa posset mutare propositum, secundùm Bald. in l. deberi. in princip. C. de fideicom. li. Pro quo facit optime tex: secundùm lect. Ioan. And. in l. diuus. ff. de in integ. resti. vbi probatur, ꝙ licet citatus dixerit se nolle comparere, si postea comparet iudice sedente pro tribunali, purgatur contumacia præcedens, & habetur pro non contumace. Ista ergo facultas purgandi moram intra terminum ad euitandam pœnam non debet auferri illi cui pœna imponitur: & ideo forte de subtilitate iuris hoc dictum non procederet, quia aufert defensionem eius quod cõ ☞ petit infra terminum. ¶ † Sed quæritur nunc pro complemẽto materiæ, quid si iudex bannito apponit pœnam, ꝙ posit impune offendi post bannum: vtrũ si pœna non erat imposita à statuto, ista pœna cõmittatur ante lapsum termini, postꝙ fuit certum quòd bannitus in termino comparere non potest. & per istam glo. not. quę facit differentiam inter pœnam legis & hominis, determinat Bar. ꝙ posset impune offendi. si ista pœna imponeretur à iudice, & nõ à lege. Pro cui⁹ dicti declaratione est præmittendum, ꝙ quando iudex q habet merũ imperium, non potest aliter coërcere subditum suum, potest ei bellum indicere pro defensione suæ iurisdictionis. Ita not. Inno. in c. olim. de resti. spol. & ex hoc infert hic Angel. ꝙ si iudex nõ videt posse coërcere aliter bannitũ, põt apponere in sententia hãc pœnã, quòd posset impune offendi, quòd etiam sequitur Ioã. de Imol. & dicit esse not. Tu autẽ vide Bal. in l. ij. in ij. char. C. de serui. & aqua. vbi allegat ista dicta Innoc. in c. ex parte. de verbo. signi. quẽ refert Bal. in l. ij. ff. si quis in ius voc. non ie. ꝙ quãuis iudex nõ posit agnoscere, vtrũ sua sit iurisdictio, quãdo de ea principaliter litigat cũ alio: si tamen notorium est, ꝙ iurisdictio est sua, potest indicere bellum neganti se esse subditũ, pro defensione suæ iurisdictionis: quę dicta ego admitterem in his qui habẽt iurisdictionẽ perpetuã: vt probat de iure ciuili in c. j. & ibi tradit Bal. de mil. vasal. qui contumax est. vbi patet, quòd per statutum potest induci, quòd res alicui⁹ exponatur ad prædã, propter contumaciã suã. Facit optime tex. & quod ibi tradũt doc. in c. excõmunicam⁹. §. si vero. extrà, de hęr. & q̃d ponit Io. An. in c. j. de homi. lib. vj. vbi cõcludũt, ꝙ episcopus põt exponere res excõicati ad prędã, si stetit in excõicatione per annum, & est rebellis. Sed quando esset iudex temporalis, sicut sunt isti potestates terrarum, & similes, hoc videretur absurdum, quòd ex quo habent superiorem in eodẽ loco, ad quẽ facile possent recurrere, ipsi possent aliquem diffidare, vel inducere bellum. Nec credo, ꝙ ista fuerit intentio Inno. in d. c. olim. Et pro ista cõclusiõe videtur casus in l. addictos. C. de episcop. audien. vbi expresse probatur, quòd quando præses prouincię videt quòd contumacia subditi posset causare bellum, nec aliter potest puniri, referendum est ad principem: & sic ipse rector non poterit indicere bellum. Sed posito, quòd esset vera opin. Angel. simpliciter, vel quòd essemus in tali iudice, q posset bellũ indicere. ¶ Quęritur vtrum pœna committatur ante lapsum termini, sicut videtur sentire Bartolus, quia est imposita ab homine, super quo Ang. cõtra dicit Bar. dicens ꝙ etiã si pœna imponeretur à iudice, nihilo

a ¶ Verbũ, ꝑpetuũ. Adde ꝙ aliqñ sumit spaciũ tpis: vt l. j. ff. de exce. aliqñ sumitur, hoc est sine interuallo: vt in l. humanitatis. C. d̃ impu. & alijs sub. aliqñ sumit. i. gñale in se: de quo ꝑ glo. in l. j. ff. pro so. & d̃ importantia huius verbi vide ꝑ Rap. Ful. consil. clvij. in cip. in cã Benedicti Polastri. per Alex. de Imo. cõs. lx. inci omisso multiloqo. in j. volu.

b ¶ Quod verus contumax. Adde quis dicatur verus contumax: vide glo. in cle. j. de do. & contu. vbi Card. in vij. viij. & ix. q. idem Car. in c. inquisitionis. in §. ad petitio. de act. emp. & per Barto. in l. ex consensu. in §. cum q. ff. de appel.

minus nō committeretur ante lapsum termini, quia in istis iuribus pœna committitur per fictionem quandam, quia terminus habetur ꝑ elapso. Ergo cùm sententia est stricti iuris, non extenditur ad casum fictum: vt l. si vero. §. de viro. ff. sol. mat. & l. iij. §. hæc verba. de neg. gest. Sed ad hoc posset rñderi, quòd etiam stipulatio est stricti iuris: & tamen conuentio quæ loquitur de lapsu termini veri, trahitur ad casum fictum, id est qñ terminus debet haberi pro elapso: cur ergo nō idē in sententia, licet sit stricti iuris: vt l. imperator: & ibi per Ang. & l. diui fratres. ff. de libe. causa. & per Bartol. in l. si expressim. ff. de appel. Et similiter potest tolli secunda ratio sua, dum dicit, quòd pœna est odiosa: ergo debet restringi, vt in regula, in pœnis. de regu. iuris. nam & istæ leges loquuntur in pœna conuentionali, quæ est similiter odiosa: vt l. seruus. ea. l. ff. de seru. exportan. Tertiò adducit, quòd comparere est actus momentaneus: vnde licet certum sit, quòd iste actus non potest fieri infra terminū, quia tamen possibile est, quòd aliter eueniret, & in extrema parte temporis bannitus posset comparere: ideo debet expectari vsq; ad finem termini. Sed vt dicit Ioan. de Imo. & bene, istud videtur contra legem in illa stipulatione. s. eo. vbi similiter debebat præstari aliquid, quod erat momentaneū, & tamen committitur pœna ante lapsum terminum: nisi forte dicas, scđm eum, ꝙ illa lex loquitur, quādo pœna incipit à præcedenti conditione: nos autem quādo incipit à ꝑcedenti dispositione, qa mandat bānito, ꝙ cōpareat, & si nō cōparuerit, posset impune offendi. Sed ista differētia, vtrū stipulatio incipiat à ꝑcedenti cōditione, vel dispositiōe, nō habet rōnem diuersitatis: qa fundamentum istarum legum est, quòd frustra expectatur terminus, in quo id propter quod pœna euitabatur, non potest fieri, statuitur contrarium in pœna legis, quia mitius agimus cum lege, ꝙ̄ cum homine: vt l. si libertus. ff. de iur. patr. & quia pœna legis est odiosior, quia non procedit à consensu partium, vt dicit glo. no. in l. auxilium. in princ. ff. de minor. Pro conclusione Ang. contra Barto. fortius facit, qa bannum non potest imponi, nisi pro vera contumacia, secundùm Barto. not. in l. j. §. finali. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Si ergo terminus fictè habetur pro elapso, ergo iste erit fictè contumax, & consequenter non poterit esse bannitus. 6 † Confirmatur ista conclusio, quia bannū est stricti iuris, nec comprehendit nisi id quod in eo exprimitur, secundùm Cynum in l. j. C. de hæred. institu. & Bald. in c. j. circa princ. de pac. tenen. & in l. seruum quoq;. §. publice. in ij. char. ff. de procur. nec videtur esse pœna conuentionalis, apposita partibus, ita odiosa propter partium cōsensum, vt s. dixi. sicut pœna quæ apponitur à iudice. Et iō forte posset sustineri ista opin. quia iura ista & glo. loquuntur in casu, vbi nō est tantū odiū sicut in pœna quæ infertur per bannum, nec habemus regulam generalem, quæ dicat quòd quando imponitur ab homine, committatur ante lapsum termini, nisi quando pœna imponitur de cōsensu partium. Vnde nō possumus dicere, ꝙ verba sententiæ & banni, quæ loquuntur de lapsu termini vero, habeant locum in lapsu termini ficto per interpretationem passiuam: sicut dicitur in l. j. §. lex falci. ff. ad l. falci. Opin. tamē Barto. seruaretur in practica sine dubio, quia videtur esse communis. Et ad materiam vide quod not. Archi. & Ioan. Andr. in ca. primo. de vi. & hon. cler. lib. vj. vbi dicunt, quòd quando pœna imponitur per verba significantia perfectionem, vt per dictionem, per tunc, nunquàm committitur ante lapsum termini: vide etiam ad id quod primo dixi de diffidatione & bello, quod sing. not. Bald. in authē. item nulla communitas. C. de episco. & cleri. vbi dicit referens dicta Io. And. ꝙ diffidatio & bellū non possunt indici ex pacto contrahentium, sine authoritate superioris.

¶ In glo. ea. iuxta fin. concludit hic glossator, quòd si non esset apposita clausula, rato manente contractu, commissa esset pœna ip̄o iure: sed per prorogationem obstaret exceptio, sicut videtur in l. qui Romæ. §. Callimachus. j. eo. & l. Aemilius. ff. de min. & quia ista solutio, & præcedēs quæ fuit Rog. videntur diuinare ad text. in quo nihil dicitur de exceptione, neq; de clausula, rato manente contractu: ideo Petr. de Bellapert. hic posuit aliam solutionem, dicens quod hic pœna fuit apposita loco contēptus, & sic non tollitur per solutionem eius quòd erat positum in conditione: iuxta l. si quis rem. ff. de ar. Sed cur hęc pœna esset apposita loco contemptus, non declarat, sed intentio eius videtur esse, quòd pœna nō videtur apposita loco interesse, siue loco eius quod principaliter erat implendum: quia illud non erat in obligatione, sed in conditione dūtaxat. Vnde licet interesset stipulatoris illud fieri, reus tamen non erat obligatus ad illud faciendum, & cum pœna quæ succedit loco interesse regulariter non committatur, nisi ex mora: vt l. si insulam. cum materia. s. eo. ideo videtur intellexisse, quòd hic pœna sit posita loco contemptus: & est singulare dictum ad materiam. l. ita stipulatus. j. eod. Sed contra ip̄m facit, secundùm Barto. hic, quia post pœnam commissam non videtur esse differentia, vtrum stipulatio incipiat à præcedenti conuentione, vel à præcedenti conditione, quoniam post pœnam commissam id quod erat in principali obligatione, non est amplius, sed solum in facultate soluendi ad purgationem moræ: vt l. j. in prin. ff. de pe. leg. & ideo æquiparatur ei quod est in conditione à principio: vt l. j. §. item si ita. ff. ad l. falci. Sed huic rationi, & sequenti rationi, quæ procedit ab ista, respondetur faciliter, quòd quo ad pœnam commissam, ista duo æquiparanť, quo ad quid, sed non quo ad omnem effectum ęquiparātur in hoc, quod neutrum est amplius in obligatione, & si soluitur non capitur ex aliquo titu. particulari. & hoc est quod dicit tex. in §. item si ita. Sed ista duo differunt multum, quo ad effectum: quia quando stipulatio incepit à præcedenti conuentione, videtur fuisse apposita loco principalis facti: & ideo si post pœnam commissam factum principale soluitur, stipulator habet idem in effectu, quòd continetur in pœna: vnde in pœna obstat exceptio: vt l. prædia. cum materia. ff. de actio. empti. & melius facit tex. in l. j. ff. de pœ. le. Sed quando stipulatio incepit à præcedenti conditione, tunc pœna non potest videri subrogata loco principalis facti, nec apposita loco interesse ex quo illud non erat in obligatione: vt s. declaraui. & ideo si id quod erat in conditione soluitur, stipulator nō videtur habere pœnam effectu, & per consequens non repellitur ab eius petitione. sicut dicitur in simili in l. centum Capuæ. in fin. ff. de eo quod cert. loco. Sed contra opin. pe. facit, quòd quando pœna apponitur loco contemptus, si creditor recipiat id quod est in principali obligatione, obstat exceptio in pœna: vt l. Celsus. in ij. responso. ff. de arbit. Ergo cùm hic prorogatio fuerit facta sponte à creditore, quia prorogando videtur se sponte obtulisse ad recipiendum id quod erat in principali implemento conditionis: ergo videtur, quòd si petat pœnam, obstat exceptio. Sed defendendo istam lecturam potes dicere, quòd quāuis realis receptio spontanea facta à creditore faciat obstare exceptionem in pœna, ipsa tamen protestatio per quam creditor declarat, quòd est contentus recipere id quod erat in conditione, nihil operabitur, quia non subest tanta æquitas ex sola protestatione, non secuta receptione, sicut quando realiter recepit. Et ideo stamus tunc in actis pœnæ quæ imponitur pro contemptu, quod non tollatur ex sola electione, per quam creditor dicit se velle id quod erat positum in conditione: & erit singularis limitatio ad illam l. Celsus. in ij. respōso. Et si hæc solutio tibi non placet, tene solutionem positam hic in fin. & in princ. glos. scilicet quòd pœna ipso iure potest eligi. Sed obstat exceptio propter termini prorogationem. Et vtrum quando ꝓrogatio termini fit ante pœnam commissam, si adhuc opus non fiat in termino prorogato, cōmittatur pœna: tangit hic do. Bald. & tenet quòd committatur: qa ꝓrogatio videť fieri cum omnibus suis qualitatibus: vt l. sed si manēte. ff. de ꝑcario. & no. Barto. in l. j. §. & post operis. de no. ope. nūc. ꝑ qua conclusione vide optimum tex. cum glo. in l. Aemilius. ff. de mino. quē allegat Bald. ad hoc in l. acceptam. in vij. qō. C. de vsur. quem adducit hic Pau. đ Castr. & idem tenet Bald. quem ipse non allegat in l. j. in versicu. decimò quæro. de his quæ pœ. no. allegat Innoc. in ca. pen. de appel. Pro ista cōclusione est casus clarus in l. Labeo. §. j. ff. de arbi. vbi tex. dicit, quòd potestas ꝓrogandi non continet nisi ꝓrogationem temporis: vnde omnia quæ erant in primo contractu apposita, in termino prorogato cēsentur repetita. Si ergo in primo compromisso erat apposita pœna, committeretur etiam in termino ꝓrogato. 7 † Tetigit etiam hic do. Pau. nunquid si filius pupillus moritur ante annum cōpletum, & tamē eo tempore quo certum est, quòd mater nō pōt sibi prouidere de tutore, vtrum mater priuetur successione: & concludit quòd non, quia ista est pœna iuris, quę nō committitur ante lapsum terminum: vt in ca. commissa. sæpe alleg. succedit mater filio, lapso anno non aufertur ei hæreditas, secundùm eum, licet super hoc vltimo dubitet per tex. in d. ca. commissa. vbi dicitur quòd elapso termino adhuc durat causa, propter quam pœna erat imposita: habebat enī ille cleric⁹ beneficium, ꝓpter quod debebat ꝓmoueri: sed hic elapso termino causa erat extincta, quia pupillus erat mortu⁹: & hęc est vera sol. quicqd ip̄e dicat. ¶ Extra gl. reuocat hic do. Pau. đ Ca. in dubiū tex. nostrum in versi. nec ad rem pertinet. quia expositiones quę dantur per glo. & Barto. non possunt bene adaptari ad literam: & licet ipse non dicat causam cur non possunt adaptari, ego declaro, quia secundùm Bar. ideo non fuit opus noua requisitione, qa dies expressa interpellat ꝑ homine: vt l. magnam. cū aliis vulgaribus. C. de contrahen. & committen. stipul. Sed iurisconsultus non fundat se in hanc rationem, imo in ratione sua sentit contrarium, præterq; in casu legis nostræ: dicit enim, ꝙ iō non imputať creditori, si non desiderauit opus fieri ante calendas Iunias, qa ista requisitio fuisset frustratoria, ex quo ante illas calendas opus perfici nō pōt: quæ ratio à contrario sensu infert, ꝙ si opus perfici potuisset nō obstāte certa die apposita, debuisset ꝑcedere interpellatio. Expositio etiā gl. super verbo, nō desiderauerit. non videtur posse procedere: dicit enim glossator sensum literæ esse, quòd non est imputandum creditori, cur terminum prorogauit, ex quo opus non poterat perfici in termino. & hanc sequitur hic Ioan. de Imol. ¶ Sed si quæritur de hoc in isto verbo, vtrum sit imputanda creditori prorogatio termini, vel non: tunc exemplum sequens, quod ponitur ad confirmandum hoc dictum: videlicet quando stipulator est mortuus pridie calendas, & nihil est arbitratus, nihil facit ad rhombum: quia ego dicam, quòd ibi ideo pœna committitur, quia licet stipulator nihil fuerit arbitratus, nō tamen ꝓrogauit terminū. Vnde nō est eadem ratio dubitandi vtroq; casu, quia ꝓrogatio termini solet excludere pœnam: vt l. qui Romæ. §. Callimachus. sæpe alleg. & l. Celsus. §. fin. cū l. seq. ff. de arbi. ob quas difficultates do. Paul. ponit aliū intellectū ad istum ver. dicēs quòd ratio dubitandi erat, qa duæ conditiones videbantur ad pœnam cōmittendā, videlicet si opus non fieret, & si nō approbareť à stipulatore. Dicit ergo iuriscōsultus secundùm eum, ꝙ ideo satis est primam conditionem esse impletā, scilicet opus non esse factum: quia istę conditiones fuerunt appositæ alternatiuè hoc modo: & si non

nō feceris opus, vel opus non approbauero, solues pœnā. & ideo sufficit, quòd vna ex illis sit impleta: vt l. si quis stipulatus fuerit siue nauis. §. eo. Sed ista expositio nullo modo potest cōuenire tex. Primò quidem, quia in versi. nec ad rem pertinet. dicitur ꝙ non imputatur creditori, si non desiderauit opus fieri ante Calendas Iunias: quæ verba importāt, quòd creditor nō debuit interpellare, quòd opus fieret in tempore expresso in stipulatione, nec quòd creditor debuerit declarare, vtrū opus sibi placeret, vel non. Præterea si opus non erat factum, vt præsupponitur in tex. fatuum erat dubitare vtrum deberet declarare, an sibi placeret, vel non: qa istud arbitriū habet locū post opus factum, ex quo fuit data certa forma operi. vt hic intelligit Bar. & omnes. Vnde etiam ista expositio non placet. Aut ergo tene expositionem Bart. & subaudi ad tex. maxime, ita ꝙ sensus iurisconsulti sit, nec fuit opus interpellare de nouo, maxime ex quo interpellatio erat frustratoria, quia non poterat fieri in tēpore opus, vt s. dixi. Vel dicas sic, & hoc est verius, ꝙ sensus verus & clarus istius literæ est iste, videlicet quia cum suprà fuerit dictū, quòd pœna committitur postꝗ̄ certum est opus non posse fieri, anteꝗ̄ veniat terminus positus in stipulatione, hoc videbatur non procedere: quia per clausulā positam in contractu, ex qua arbitratu stipulatoris debebat opus fieri intra certum tempus, videbatur actum, quòd si stipulator volebat opus fieri anteriori die, anteꝗ̄ terminus expressus in cōditione perficeretur, debebat promissorem interpellare. Cùm ergo non interpellauerit, sequitur quòd pœna ante diem termini elapsum non poterat videri commissa. Ad quā obiectionem respondet iurisconsultus dicens, quòd argumentum procederet, si adhuc superesset tantum de tempore, quod opus fieri potuisset ante terminum finitum. Sed in casu nostro dicitur esse commissa pœna ante finem termini: cùm certum erat opus ante terminum fieri non posse. Frustra igitur interpellaret stipulator tunc, ꝙ opus fieret ante terminum, ex quo iam fieri non poterat: & ideo postꝗ̄ certū est, vel fuit opus fieri non posse, cōmittitur stipulatio pœnalis ex fictione, per quam fingit terminum expressum in stipulatione esse translatum, sicut si termin⁹ simplex fuisset appositus: vt l. in illa stipulatione. s. eo. & quātominus superest de termino, tanto esset absurdius dicere pœnam non esse commissam, quia est magis notorium opus perfici non posse. & isto modo adaptatur ver. sequens ad præcedentem sensum. Sed tunc obstat, quia secundum hoc etiam in casu nostro debuisset præcedere requisitio, quod iurisconsultus negat. Sed est respondendū, quòd quando certum est ante diē expressum in stipulatione id quod debebat impleri fieri non posse, nec illo tempore nec anteriori, ista clausula, arbitratu meo, perdit virtutē suā, & remanet dies pura, anteꝗ̄ committatur stipulatio pœnalis, quia est actum ꝙ in die pura expressa in stipulatione id quod erit p̄standum fieri non poterat. Cur autem extinguatur virtus istius clausulæ, dicendum est quòd ideo extinguitur, qa ex quo arbitrium reseruatum non poterat habere locum in omnibus casibus contentis in ipso arbitrio, nō habebit locum in alio, & remanebit dies simplex sine virtute istius clausulę: & isto modo potest intelligi lex nostra.

Cum venderet. Qui promittit emptori dare fideiussorē, vel liberare rem debitam, si non facit, tenetur ad interesse. h. d. Secunda est ibi: quæstio. Tertia ita: Proculus respōdit. ¶ †Not. quòd verba executiua impersonaliter concepta nō vitiant stipulationem, quia referuntur ad personas contrahentium: de quo dic vt not. in l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. s. eo. & in authen. si quando. C. de consti. pecu. ¶ †Secundò not. quòd consultatio proponitur generaliter hoc modo: quæritur quid iuris sit, consultor habet consulere super omnibus dubitationibus, quæ possunt elici ex themate[a], secundū Ange. hic allegat. l. lecta. ff. si cert. peta. sed melius facit secundùm Ioan. de Imo. l. eius qui in prouinciam. eod. titul. ¶ †Tertiò not. ꝙ promissio de liberando rem in obligatione hypothecæ continet factum: & ideo agitur ad interesse, si non præstatur: æstimabitur autem interesse secundùm Barto. hic, quantominus res posset vendi, propter hoc quia esset obligata: vt l. j. §. si hæres. s. ad Trebel. ¶ In glo. super verbo, liberaret. ibi: ad hoc tenet &c. ista gloss. verum dicit absolutè secundùm iura antiqua, secundùm quæ regulariter poterat veniri ad pignorum possessores, nō excusso principali: vt not. in l. Moschis. in princi. ff. de iure fis. sed secundū iura nouissima Bald. in l. ex prędijs. C. de euictio. videtur limitare illam l. & gloss. istam, & etiam illum tex. quòd tunc demum posset agi ad liberandū rē venditam, quando tempore quo agitur venditor nō haberet bona apud se sufficientia creditoribus hypothecarijs: tunc enim interesset emptoris rem liberare: sed quando haberet bona sufficientia, quia non potest agi contra pignorum possessores de iure nouissimo, vt in authen. hoc si debitor. C. de pig. videretur ꝙ tunc non posset agi, quia nihil interesset stipulatoris siue emptoris: vt in l. si stipulatus. §. possum. s. eo. & l. illa stipulatio. §. eum qui. & licet venditor posset fieri non soluendo, hoc tamen nō consideratur, vt possit agi de pręsenti: vt l. si quis ab alio. in princ. s. de re iudi. & in d. §. possum. Secundò videtur limitare istam materiā magis singulariter, quia dicit quòd lex, ex prædijs. alleg. hic in glo. nō haberet locū quando res esset hypothecata pro obligatione conditionali. Hoc tamen ponit sub dubio, forte dicens se hoc non affirmare pro certo, nec aliud allegat: & ponit exemplum in obligatione dotali, scilicet cùm bona viri sunt obligata pro dote, vtrum durante matrimonio emptor possit petere rem liberari ab illa hypotheca. Ang. autem in l. si rem. C. eod. videtur expresse tenere, quòd emptor non teneatur ad soluendum pretium, nisi vēditor faciat liberari rem hypothecatam vxori propter dotes. Sed opi. Bal. videtur esse verior de subtilitate iuris, quia illa iura dicunt, quòd emptor potest agere vt res liberetur ab obligatione hypothecæ: sed pendente cōditione, vel die incerta, nō est nata obligatio: vt l. si sub conditione. de condi. instit. & l. interdum. in princip. s. eod. & l. decem. in prin. j. eodem. ergo non verificantur verba illarum legum: solum enim verbum liberationis supponit obligationem puram: vt est casus expressus in dicta lege, decem. Vnde creditor cōditionalis, vel in diem, non dicitur propriè creditor, sed largo modo: vt l. debitor. iuncta l. creditoris. de verbor. signi. & l. si cui. in princi. s. de actio. & obliga. & ita declarat Barto. in l. j. in vltima colum. ff. si certum peta. Confirmatur ista conclusio per tex. not. cum glo. sua in l. si quis mandato. ff. de nego. gest. vbi patet, quòd ille qui pōt se eximi in obligatione, non potest hoc facere pro obligatione cōditionali: & hoc tenet expresse Iacob. de Areti. & Cyn. post eū in l. si pro ea. C. mand. ratione pręmissa. & sequitur Ioan Andre. in addi. Spec. in titul. de iudicijs. §. spiritualia. in addi. magna. versus finem. æquum tamen videretur, quòd vēditor satisdaret emptori de conseruando eum indemnē, vel de liberando eum in casu, quo conditio purificaretur. Pro ista conclusione adduco text. no. cum glo. in l. si tutelæ. ff. de tut. & ra. distr. vbi dicitur, quòd si finita tutela tutor remanet obligatus pro pupillo sub conditione, vel in diem, quando pupillus debet cauere tutori ad arbitrium iudicis, de conseruando eum indemnem. Et per illum text. dicit ibi notanter Bald. quòd idem poterit petere fideiussor obligatus sub conditione, licet nō possit petere se liberari ab obligatione: vt s. dixi: hoc tamen nō audeo affirmare, quia in l. si tutelæ. mutabatur status personæ creditoris, cui debet caueri, desiderat enim esse tutor, vnde æquum est, quòd sibi caueatur de indemnitate, quia reperiť nunc in statu, in quo si fuisset tēpore obligatiōis contractæ, non se obligasset. Præterea si fideiussor non debet præstari pro euictione futura, nisi quando hoc est actum: vt l. si post perfectū. C. de euict. ergo nec etiam pro isto regressu futuro, antequam purificetur conditio, & eueniat casus: nec credo dictum Bald. procedere in d. l. si tutelæ. quo ad fideiussorem, qui obligauit se conditionaliter, quia non contingit circa eum mutatio stat⁹, sicut in tutore. Si autem expresse fuisset promissum à venditore quòd liberaret rem venditam, etiam ab obligatione conditionali, quid iuris sit, non decido nunc: sed potest elici decisio ex his, quæ in simili quæstione ponit Bald. in l. ij. de sent. quæ sine cer. quan. & l. Labeo. §. final. ff. de arbi. in quib⁹ quęriť, qualiter subueniatur fideiussori obligato sub cōditione, quem debitor expresse promisit liberare. ¶ In glo. vlti. super verbo, interest. ibi: in actione præscriptis verbis. not. istam glo. relatam ad tex. quia vult expresse, quod stipulatio interposita incontinenti post contractū qui habet certum & determinatum nomen contractus, sicut est emptio & venditio, non tollit obligationem descendentem ex contractu, sed concurrit cum ea: hic enim fuit interposita stipulatio vt patet in versi. & in mora est is, qui ex stipulatione &c. & tamen glo. fatetur, quòd potest agi actione ex empto, & præscriptis verbis, & hæc opin. est vera, licet glo. senserit contrarium in l. duo societatem. ff. pro socio. quam gloss. reprehendunt Bartol. & communiter doctor. in l. singularia. ff. si certum petatur. pro qua conclusione vide text. in l. ratio. §. j. in fin. ff. de actio. emptio. & l. si cùm venditor. §. si secundus. ff. de euictio. & hoc tenet Angel. in l. si emptor. in prin. ff. de pact. licet ille text. faciat in contrarium. vide etiam quod not. Bartolus, in lege, si quis cùm aliter. suprà eodem.

[a] ¶ Ex themate. Ad de Bal. in c. j. ij. col. in fi. ver. item diciť quæstio. in titu. de cōtro. inuestit. per tex. j l. quid tamē. de arbi. & Bartho. Cep. in c. j. de co. feu. & Ange. in l. q̄ rebatur. de testam. mil. & per Phi. in c. intimasti. de appel.

SI fundum. In stipulatione rem præstari committitur vel succedit obligatio ad interesse. h. dicit. Vnde not. quòd ista stipulatio æquipollet stipulationi rem tradi: vt l. si rem tradi. suprà eo. Quid autem si aliquis stipulatur fundum, nec dicit dari vel tradi, declarat hic Barto. dicens, quòd in dubio stipulatio ista continet rem dari: per l. si filius. cum gloss. sua. §. eo. per rationem, quia fundus continet proprietatem & vsumfructum, p l. qui vsumfructum. §. eo. Vnde qui stipulatur fundum, videtur stipulari dominium, & sic rem dari. ¶ †Extra glo. dicit Barto. hic, quòd ille qui petit in libello fundum, videtur in dubio petere fundum dari, nisi subiecta materia, vel verba narrationis libelli aliud inducant: quod semper tenebis menti, quia per ista verba vult, quòd narratio facta in libello declarat conclusionem libelli, sicut econtra conclusio declarat narrationem: vt l. Aurelius. §. Stichum. & ibi per Barto. ff. de libe. lega. & per Cyn. in l. neque exemplum. C. de fal. posuit etiam hic Ioan. de Imo. illam quæstionem, quam tetigit in l. à Titio. §. eo. videlicet vtrum ille qui dixit alicui, do tibi istã pecuniã. & regulariter tradit, nulla causa expressa transtulerit dominium. & concludit quòd non, sicut concludit in dicta l. à Titio. per regulam positam in l. nunquàm nuda. ff. de acquir. rerũ dom. licet referat Petr. de Bel. perti. tenuisse contrarium, de quo dic vt ibi per eum in dicta l. à Titio. & hic. Et ad ea quæ ibi diximus circa illam quæstionem, vtrum valeat stipulatio facta sine causa, adde vnum notabile dictum Baldi in l. j. §. ille autem. C. de Lat. libr. tol. vbi voluit, quòd si debitor cui fuit factum pactum de non petendo, faciat creditori pactum de petendo sine causa, quòd illud pactum non valet. Quæ opinio non videtur vera: quia posito ꝙ ex isto pacto de petendo non orireť noua obligatio, nihilo minus nõ impediretur actio ex primo contractu, nec posset elidi, ex quo per pactum de petẽdo videtur sublata exceptio: vt l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. Sed forte posset intelligi dictum suum, quando non constaret ꝙ pactum de petendo esset factum scienter à debitore, sicut diximꝰ in d. l. à Titio. in stipulatione facta sine causa. & hanc credo fuisse mentem suam. Scias etiam ad amplificationẽ illius materiæ, quòd quãuis pactum liberatorium sine causa valeat fauore liberationis: vt l. tale pactum. in prin. ff. de pact. hoc est verum in eo qui potest donare: in eo autem qui non posset donare, requireret expressio causæ: vt est tex. not. quẽ ibi no. Bar. ad hoc in l. j. C. de apo. pub. li. x. Franc. Aretinus.

Sequitur singularis lex, ita stipulatus. quæ licet ab eodem domino Francis. in fin. titu. mirabiliter cõmentata fuerit, tamẽ hic suo loco cõgruo impressa fuit.

SVMMARIVM.

1. Verbum, debitum & creditum, significat id quod debetur & exigi potest.
2. Error & obliuio non præsumitur in facto proprio.
3. Feudum ad quid detur & quid sit.
4. Dictio, vt, de sui natura importat modum.
5. Fundus constituitur sola animi destinatione.
6. Legis dispositio non adaptatur ad ea quæ raro contingunt.
7. Contractus & vltimæ voluntates an inter se differant.
8. Testatoris voluntas colligitur ex forma dispositionis.
9. Alimenta cùm annuatim debẽtur singulo quoq; mense præstari debẽt.
10. Creditoris nomine quilibet sine mandato potest interpellare.
11. In criminalibus cum non reperiatur statutum certum tempus, recurrendum est ad arbitrium iudicis.
12. Differentia inter contractus bonę fidei & stricti iuris.
13. Reus in causa capitali condemnatus non potest facere quòd sententia transeat in rem iudic. renunciando appellationi, si tertius vult eum defendere.
14. Veniens contra id quod voluntarie concessit, magis est puniendꝰ quàm qui venit contra diem statutum à lege, contra suam voluntatem.
15. Actio particularis quæ ex contractu oritur, licet non impediatur oriri per appositionem diei, tamen certi condictio generalis non oritur ante diem.
16. Iudex super notorio supplere potest.
17. In legato annuo nunquid possit agi pro omnibus annis futuris, & sequi condemnatio.

ITa stipulatus. Pœnalis stipulatio vitiatur ex errore, vel incertitudine, quæ principalem dispositionem reddit inutilem. Si autem vtilem cõuentionem pœnalis stipulatio sequitur, tunc pœna committitur, quàm primum mora cõtrahitur, nisi dies solutionis in potestate ꝓmissoris fuerit positus. Si verò stipulatio pœnalis à præcedenti conditione incipiat: tunc committitur, cùm conditio desinit posse impleri in contractibus: sed in vltimis voluntatibus semper committitur, cùm potuit impleri, & non est impleta, & purificata. & in stipulatione pœnali sola pœna inspicitur, nisi sit actum quòd vtrunq; debeatur. hoc dicit. ¶ Et diuiditur secundùm Dyn. & alios communiter in duas partes principales. In prima disputať, qñ cõmittatur stipulatio pœnalis, & qñ vt inutilis. In secunda ibi: quod sine dubio. ponitur qualiter exigať pœna, quæ est commissa. Prima aũt habet quinq; particulas: nam prima tractat de quadam stipulatione, quæ incipit à ꝓcedenti conditione. Secunda ibi: sed si ita. agitur de quadam stipulatione, quæ incipit à præcedenti conditione, non faciendo. In tertia ibi: item si quis agit de ea quæ incipit à præcedẽti conditione in non damno. In quarta ponitur dictum Sabini, ibi: Sabinus autem contradicendo Pegaso. In quinta quæ est ibi: itaq;. ponitur concordia prædictorum iurisconsultorum ex Papiniani sñia. In tex. ibi: quòd sine dubio &c. ver. iste potest habere tres intellectus. Primum posuit glo. super isto ver. secundùm quẽ ista litera vult, quòd stipulatio pœnalis nõ nouet præcedentẽ, quãdo est actũ vt pœna cõmissa vtrũq; debeatur: & cõuertit ordinẽ tex. in d. ver. vt patet in ea. Sed ista expositio vel intellectus nec cõuenit literæ, nec est necessarius: ꝙ non conuenit, ꝓbatur, quia in ver. sequenti, sed si ita cautum sit. ponitur dictio aduersatiua cũ copula, quæ implicat idem esse in casu sequenti, quod in ꝓcedenti, & ecõtra: vt l. sed & si lege. in prin. ff. de peti. hære. & l. sed & si quis. in princip. ff. si quis cau. cum multis alijs. Sed in casu sequenti est totum oppositum, quod in casu præcedenti, secundùm gloss. positã in prin. huius versicu. ergo iste intellectus est impossibilis. Præterea in ver. idẽ & defendẽdum. iurisconsultus dicit, quòd in casu sequenti est idem defendẽdum, qđ necessario, si non destruis literam, cùm ista sit dictio relatiua, sit idem qđ in casu præcedenti: qđ nõ est verum, vt s. dixi. Do. Ang. sustinendo hunc intellectum dicit, quòd idẽ est in vtroq; casu, & bene fit relatio in vers. idem. ad ver. quod sine dubio. qa idem est quo ad hoc, quòd sicut quãdo est actum, vt sola pœna debeať, exigitur pœna duntaxat, & non id quod venit in principali obligatione: ita quãdo est actum, vt vtrũq; debeatur, licet vtrunq; sit in obligatione, sola tamen pœna exigetur. Et ex hoc dicit singulariter limitari l. qui fidem. cum materia. §. de transact. quia illa lex habet locũ, quando in stipulatione est apposita clausula rato manente cõtractu: sed quando apponereť ista clausula, quòd vtrunq; debeatur, tunc debetur quidẽ qđ est in obligatione vtrunq;, sed tamen sola pœna potest exigi & peti. & hoc dicit singulariter ꝓbari in isto text. 1 † Contra quæ dicta insurgit hic Ioan. de Imo. dicens, ꝙ verbũ, debitum, & creditum, significat id qđ debetur, & potest exigi. l. debitor. ff. de verb. signi. & est optimus tex. in l. si is cui. §. Flauius. ff. de solu. & doct. ita tradunt in l. j. ff. si cer. peta. ergo si est actum, quòd vtrunq; debeatur, vtrunque potest exigi. Et ad istum tex. respõdet etiam tenendo lect. glo. ꝙ ver. idem defendendum &c. non referť ad casum, qui ibi colligitur à contrario sensu, videlicet ꝙ si non est actum, quòd vtrunq; debeat, in dubio sola pœna debebiť: ad hunc ergo casum continuať versi. sed & si cautum. & vers. sequens. vt dicamus, sicut quando nihil est actum, sola pœna potest exigi, ita quãdo est actũ expresse, ꝙ sola pœna petať, idem erit dicendum. Sed ista sua expositio non placet: non qa dictio relatiua vel aduersatiua aliqñ non possit subijci ad casum subintellectum à contrario sensu: quia hoc facit iurisconsultus in l. si quis à socio. cũ sequenti. ff. pro socio. Declara ista verba sic, quòd consequentia est ridicula ex eo: quia quando est actum à partibus, quòd vnum debeať: iste casus est magis clarꝰ, quàm qñ nihil est actum, quia indubitanter tunc vnum debetur. Sed quando nihil est actum, qui casus cõtrarius sensus illius. versic. quod sine dubio tũc magis dubiũ est, an vnum debeatur, vel ambo: ergo illatio sua est de minus dubio ad maius dubium, quod esse non potest, vel non debet. Sed ista consequentia est ridicula, quoniam de casu magis dubio fit illatio ad casum magis clarum, vbi econtra debuisset poni casus magis clarus, & extendi ad magis dubium. Præterea casus qui deciditur in isto versicul. secundùm hoc nullam habet dubitationem, contra legẽ, Domitius. ff. de testamen. quis enim dubitat, quòd si agitur expresse, ꝙ sola pœna petatur, nil aliud poterit peti, cùm contractus ex conuentione legẽ accipiat: vt lege prima. §. conuenit. ff. depositi. Dicendum est ergo, quòd intellectus istius versic. non est ille, quem tradit Angel. & gloss. & communiter docto. & quòd intellectus Ang. non possit procedere, probatur: quia ipse dicit, quòd versi. idem defendẽdum. refertur ad versi. quod sine dubio. & intendit, quòd sicut in versic. quod sine dubio. licet vtrũq; esset in obligatione, non poterat peti nisi sola pœna: ita & in ver. sequẽ. Sed ista relatio videtur impossibilis: quia in ver. illo nihil dicit de exactione solius pœnæ, & vtrum possit peti cum principali, vł non. Vnde ad illum versic. hoc respectu non põt fieri relatio. ¶ Præterea vt dixit reprehendendo rñsionem Ioã. de Imol. iste versic. sequens ponit casum indubitatum, & infertur ex magis dubio. Dic ergo, quòd verus intellectus literæ, quòd versi. iste, ꝙ siue. referatur ad versi. itaq;. §. eo. & hoc intendit dicere iurisconsultus, quòd tunc maxime verum est id qđ suprà fuit dictum in versi. itaq;. videlicet quòd quãdo stipulatio pœnalis incipit à ꝓcedenti conuentione, committitur si ꝗ̃ primum dari potuit principale, & non fuit datum, quãdo fuit actum ꝙ vtrunq; debereť. Et idẽ est dicendum, licet sit magis dubium, quãdo est actum, ꝙ sola pœna debeatur. Qũo autẽ adaptetur vers. qm sequens. ad istum intellectum, dicetur tibi in lectione sequen. Quòd autem ratio posita in vltimo responso bene adaptetur ad istum intellectum declaratum modo infrà scripto,

scripto, quia bene stipulatio incipit à præcedenti conuentione, hoc ipso quòd res principalis deducitur in obligatione, videtur agi inter partes quod saluantur, quia finis debiti & solutionis nil est aliud, quàm solutio vel exactio: vt l. debitor. de verbo. significatio. & d. l. si is cui. §. Flauius. Sed de natura absolutionis, quæ dissoluit obligationem præcedētem, & propriè dicitur solutio: vt lege, solutionis verbo. ff. de solu. etiam quòd debeat fieri post interpellationem, & incontinenti interposito modico tēpore: vt l. si ex legati causa. in fi. s. eod. & l. mora. in princ. ff. de vsur. & l. quod dicimus. ff. de solu. & l. sciendum. ff. de vsur. ergo si debitor non soluit quàm primum potuit, videtur facere contra intentionem. & hoc est quod hic voluit dicere tex. dum dixit, quòd videtur actum quòd homo soluatur. Oldra. autē, quē refert hic Bart. & sequitur, dixit quòd iste ver. quod fine dubio. non refertur ad ver. itaq;. sed ad ver. Sabinus autē. & est sensus istius intellectus, quòd quando stipulatio incepit à præcedēti conditione, & est actum quòd vtrunque debeatur, cōmittitur stipulatio pœnalis, si non est præstitum illud quod est positum in conditione, quàm primum præstari potuit. Et est ratio secundùm eum, & bene: quia si haberemus expectare, quòd res posita in conditione non possit præstari, tunc istud pactum quod vtrūque deberetur, esset impossibile, & inutile: quoniam res quæ desijt posse præstari, nō posset dari vnà cum pœna. Et licet istud dictum in se sit verissimum, tamē non bene posset adaptari ad istum versi. & sequentes: quia in ver. sequentibus dicitur, quòd idem est, si sit actum quòd sola pœna præstetur. & tamen isto casu non subest illa ratio, quam dixit Oldra. & si stipulatio inciperet à præcedēti conditione, esset falsa sententia Papi. in ver. itaq;. Tene ergo secundùm intellectum, quem suprà posui, quem tetigit gloss. super verbo, idem defendendum. ibi: vel dic vt statim post moram &c. Sed posito quòd iste tex. non probet conclusionem Ang. sicut vere non probat, vt s. ostendit, quæritur vtrum dictum sit verum in se. & respondendum est, quòd dictum suum non potest esse verum, videlicet quòd sola pœna possit peti per rationem s. assignatam per Ioan. de Imo. debitum enim non intelligitur, nisi id quod est exigibile propriè. Vnde dicit Bal. no. in l. & si inutiliter. C. de fideicom. quòd si testator mandat solui omnibus habere debētibus sub isto nomine debiti, non potest solui, nisi id quod potest exigi: de quo etiam posuit in l. id quod pauperibus. C. de epis. & cle. licet capiēdo debitum largo modo inueniatur aliquid debitum, quod non potest peti: vt l. j. §. debitum. ff. de præ. sti. Sed si quæratur vtrum ista verba, quod vtrūque debeatur, possent ita intelligi, vt vtrunque possit peti, nō tamē vtrunque exigi, videtur posse distingui, quòd aut istud pactum apponitur super contractu, de cuius natura est, vt stipulatio pœnalis nō nouet præcedentem: exemplum in l. prædia. de acti. emp. & l. si quis à socio. ff. pro socio. vt verba ista aliquid operentur, dicemus quòd vtrunque potest exigi: vt l. si stipulatus. in tex. & gloss. ff. de vsur. & l. si quando. ff. de legat. primo. Si verò ponatur in contractu, in quo stipulatio pœnalis nouaret præcedentem: tunc non posset vtrunque exigi, sed alter tātum, & verba multum operabuntur: nam ista stant simul, quòd duo sint in obligatione, & debeantur, & tamen vnum tantum sit exigibile: vt patet in obligatione alternatiua, in l. vbi autem. §. qui illud. s. e. & l. si nō sortem. §. si decem. ff. de condi. inde. Confirmatur: quia regulariter pactum tacitū & expressum idem valet: vt l. item quia. in princip. ff. de pact. & l. qui ad cœtum. ff. locat. & l. triticum. s. eod. Sed in contractibus bonæ fidei tacite videtur fieri pactum, vt vtrunque debeatur: vt l. si quis à socio. præalleg. ergo idem si idem pactum fiat expresse. & hoc dicit not. Bald. in l. si pacto quo pœnam. in vlti. char. C. de pact. Et quia iste tex. in fin. dicit, quod videtur actum, vt homo aut pœna soluatur. † Ex isto colligit singul. dominus Angel. quòd etiam si sit actum expresse, quòd stipulatio pœnalis nouet præcedentem, seu quòd sola possit peti, nihilominus admittetur purgatio moræ vt possit offerri principale pro pœna, sicut si tacite stipulatio pœnalis nouaret præcedentem: quo casu sine dubio admittitur purgatio moræ: vt l. j. in princip. ff. de pe. leg. & l. cùm fine præfinitione. ff. quando dies leg. ce. tradit Barto. in lege, si insulam. s. eodem. & Bald. & Angel. in lege, rescriptum. §. si pactum. ff. de pact. Et idem Bald. vbi optime loquitur in l. si pacto quo pœnam. in ij. col. C. de pact. Et licet istud dictum sit valde pulchrum in se, non tamen bene probatur in isto tex. quia iste tex. intelligit, quòd homo possit solui, scilicet anteq; committitur stipulatio ad pœnam. & isto modo intellectus nil facit ad propositum. ¶ † Tertiò no. ibi: per errorem omissum &c. quod quamuis in facto proprio regulariter non præsumatur error, obliuio: vt l. quāquàm. in princ. ff. ad Velle. & l. fina. ff. pro suo. & plene per Bartol. in l. non fatetur. ff. de confessis. & l. si de eo. in princip. ff. de acquirend. possess. istud est verum, nisi partes contrahendo faciant contra illud, quod fuit semel conclusum, vt actus sequens præsumatur factus per errorem, siue sequatur ex interuallo, siue incontinenti: idem probat text. valde not. quem ibi multum not. Bartol. ad hoc in l. quoties. §. tantundem. ff. de hæred. insti. De intellectu autem istius versi. videbimus in gloss. circa princip. ipsius: quia habet iste ver. difficilia contraria. ¶ † Quartò not. quòd stipulatio incerta non solum vitiat id quod venit in stipulatione principaliter, sed etiam stipulationē pœnalē: & idem est quādo stipulatio principalis vitiatur, quia etiam illicita & contra bonos mores: vt l. Seius & Augerius. & ibi per Barto. ff. ad legem Fal. secus si principalis stipulatio vitiaretur, quia esset facta alteri: vt l. stipulatio ista. §. alteri. s. eod. & ibi vide. ¶ Quintò not. ibi: quòd si ab initio. quòd vbicunq; præstatio rei deuenit in obligatione, & ponitur in voluntate promissoris, & adijcitur pœna, si res non præstetur, tunc interpellatio creditoris nō constituit debitorem in mora, sed expectatur donec res nō posset prēstari, vt committatur pœna: & quia iste intellectus mihi non placet ad istum versicu. de veritate illius videbimus super gl. ibi posita. ¶ † Sextò not. in versicu. fuerit declaratum, quòd quando stipulatio pœnalis committitur, quia non potest præstari principalis, non prius videtur committi: vt innuit hic text. quòd res desinat præstari, & hoc fuerit declaratum per iudicem, hoc enim videtur hic requirere text. ¶ Contrariū tñ tenet Ang. & sequitur Ioannes de Imol. dicens quòd ad hoc vt stipulatio pœnalis cōmittatur, sufficit rem verè prēstari non posse, etiā anteq; declaret, quia existentia conditionis est illa, quæ purificat conditionem appositam stipulationi pœnali, non declaratio existentiæ: vt l. cedere diem. de verbor. signifi. Et per hoc infert, quòd si est facta excussio de bonis debitoris, & relatum in actis per nūcium nihil esse in bonis debitoris, poteris agi contra pignorum possessores, licet iudex non declaret excussionem esse legitime factam: per ea quæ habentur in auten. hoc si debitor. C. de pigno. & l. penul. §. j. in glo. C. ad Trebel. de quo articulo dicemus in l. decem. j. eod. Secundò inquantum pertinet ad intellectum literæ, dictum Ange. est verum, & probatur, quod ipse nō aduertit, in ver. si qs. s. co. vbi iuriscō sultus dicit, quod stipulatio cōmittitur, postquā aliqs desijt posse dari. & hæc est natura obligatiōis cōditionalis, vt satis sit re ipsa conditionē existere, ad hoc vt obligatio purificetur: vt lege prima. §. sin aūt sub conditione. C. de cadu. tollen. cū multis alijs. vbi autem l. simpliciter in aliquo casu non cederet actionem, si fuerit declaratum aliquid esse, vel si fuerit probatum, adhuc esset dicendum idem per regulā præmissam, quæ est quòd ad committendā stipulationē sola existētia conuētionis sufficiat. Est tamen aliquantulum maior dubitatio: quia in terminis l. nostræ obligatio fuit suspensa, quousque aliquid esset. & ideo non est mirum, si tunc sufficit conditionem existere, licet nihil probetur, vel declaretur, sed quando dispositio esset suspensa, sub ista conditione, si probaretur vel declaretur, est maior dubitatio, quia non secuta probatione vel declaratione non videtur impleta conditio, secundùm Bald. qui expresse dicit in l. neque naturales. C. de probatio. & credo quòd istud sit verum regulariter. Bal. tamē valde notabiliter in l. extat. in vltima q. ff. quod metus causa. videtur velle, quòd quando ista conditio adijcitur facto, ex quo de sui natura debet resultare actio deducibilis in iudicio, exprimit̄ id quod tacite inest, & ideo ex solo facto oriretur actio, licet nō pcedat probatio ipsam actionem: quod dictum licet sit notabile, non affirmo pro nunc. ¶ † Septimò not. in versi. itaque. quòd in contractibus, si cōditio negatiua apponitur, & non præcedit dispositio, idem si stipulatio incipit à præcedenti conditione, ista conditio negatiua non impletur, nisi quando desinit posse præstari id quod est positum in conditione. Et pro intellectu istius materiæ considera, quod aliquando quæritur vtrum conditio affirmatiua præposita in contractibus deficiat, si quàmprimum potuit impleri, & non est impleta, an verò vt dicatur defecta debeat expectari, quod non possit impleri. Et ista non est materia nostra, sed est materia, quæ ponitur in lege, hæc conditio. ff. de conditionib. & demonstrationib. & lege, si plures. C. de condi. inser. per Baldum in l. prima. C. de institu. & substitu. quam optime declarat & distinguit Ioan. de Imol. in lege, suus quoque. §. sed si filio. ff. de hæred. institu. & licet Bartol. ibi se inuoluendo confundat istos duos articulos simul, & expediat eos tantum vt vnum, iste est error, & confusio, vt ex prædictis ibi per Moder. poteris videre. Aliquando quæritur, quando ponitur conditio negatiua in cōtractibus, vel in vltimis voluntatibus, vtrum, dicatur impleta, si aliquid non fuit factum cùm primū fieri potuit, vel debeat expectari, quòd non possit fieri: & hæc est propria materia legis nostræ, de qua dicimus in apparatu gl. vbi etiā tangetur illa quæstio notabilis, quid si dispositio legis vel iudicis incipit à præcedenti conditione, vtrum debeat regulari secūdùm vltimas voluntates, vel secūdùm contractus: quod Barto. reliquit sub dubio, in lege, suus quoque. §. sed si filio. præallegat. sed in lege, inficiendo. §. infans. ff. de fur. singulariter quæstionem determinat, quem Moderni non viderunt in dicto §. sed si filiæ. Veritas autem istorum dictorum declarabitur in gloss. vt dixi. ¶ In gloss. prima ibi: & est ratio. hæc ratio videtur ad dictum suum penitus impertinens, & non vera: quia siue stipulatio incipiat à præcedenti conditione, semper stipulatio pœnalis reperitur concepta sub conditione, quamuis id quod venit in principali obligatione purè debeatur: ergo cùm vtrunque debetur sub conditione, vtrunq; debet expectari quòd conditio eueniet: vt lege, cedere diem, allegat. in gloss. Dicendum est ergo, pro declaratione gloss. quòd mens sua fuit illa, quam dixi in versicul. quòd fine dubio. adaptando vltimum responsum text. ad præcedentia, quod non repeto breuitatis causa. ¶ Et addo, quòd hanc eandem rationem assignat Bartolus hic in versiculo, expediti de prima particula. & cætera. ibi secundò opponitur quòd ideo facilius committitur stipulatio pœnalis, & impletur conditio, cùm incipit à præcedenti conuentione: quia si reus qui est obligatus non solueret, est quid imputetur sibi, cur quod promiserat non seruauit. & ideo dicit, quòd isto casu est in mora. lege prima. §. ita est

si ita.ff.ad l.Falc.sed qn̄ stipulatio coepit à praece deti cōditione,nil est quod imputer debitori,si nō soluit:quia id quod est positum in conditione,nō potest peti,vbi nulla petitio,nulla mora.l.si pupil lus.§.e.Et inde est,ꝙ illo casu verba cōditionis ne gatiuè nō impropriant vltra suā naturā,& suum significatum:est aūt natura conditionis negatiue, ꝙ nunꝙ dicatur impleri,nisi qn̄ cōtrariū eius am plius fieri nō pōt:vt l.Mutianæ.& ibi not.ff.de cō di.& demōstr.& in aūt.cui relictū.& ibi per Bal. C.de indi.vidui.¶ In ea gl.ibi:interpellatus fue- rit &c.contra istā gl.est alia,quæ tenet oppositū. j.in ea.l.ver.confestim.quæ vult,ꝙ nō requirat in terpellatio. Sed ista cōiter approbat ab omnibus per l.si penu.ff.quando di.lega.ced.& per alias ll. de quibus hic p Bar.Et ad intellectū l. fideiussor obligari.§.fi.quæ allegat in gl.in verbo,cōfestim. vide omnino Bal.in l.si plures.C.de condit.inser. per quē tex.ampliat istā l.inquātū dicit in ea,ꝙ si stipulatio incipit à praecedēti cōditione,vel cōuen tione,cōmittit per morā, quia istud est verū, etiā si praecedēs dispositio sit in obligatione, respectu vnius personæ,& poena debeatur ab altera:secun dū gl.in d.§.fi.quā etiā approbat ibi Bar.Et quia dictis doctorū nil est addēdū in suo casu, vt perfe ctè consequaris istā materiā:quęrendū est primò, quid iuris in dispositione legali,vtrū si lex iubet, vel iudex,& si nō fiat,imponit poenam ad hoc vt cōmittatur mora,ex qua poena cōmittit,requirat interpellatio. ¶ Secūdò, nunqd ista determinatio hic posita habeat locū,si stipulatio interponit sup cōtractu vltro citroꝗ obligatorio,& cōsequenter declarabit,vtrū legatarius qui recipit legatū , hoc ipso ꝙ non impleuit modū sibi appositū,cùm pri mū ponitur,vel potuit,dicatur in mora,& perdat legatū:iuxta l.j.C.de his quæ sub modo. ¶ Circa primū dicit gl.no.ꝙ ita intelligit, & declarat Bal. in l.j.C.de his qui.vt indig.ꝙ implemētum debet fieri,quàm primū pōt,etiā absꝗ aliqua interpel- latione:ita dixit Accur.ibi,cuius dicta refert Bar. in l.in cognitiōe.ff.ad Sylle.& ibi etiā Bal. tetigit de quæstionę.Pro ista cōclusione videt casus in l. ij.§.inter.ff.ad Tert.vbi mater perdit hæreditatē filij,si confestim non petit tutorē filio,nec requiri tur alia monitio,vt satis ibi patet ex tex.Hāc sen tentiā secutus est do. Abb.Mod.in c. exturpādæ. §.quia vero.de præbē.in antiqs.per quā gl.reprę- hendit ipse ibi dicta Inno.qui dixit notabiliter ꝙ delictum negligentię non incurrit regulariter,ni- si pręcedat monitio, vbi in legis dispositione non est apposita dies:quia illa interpellaret pro homi ne,secūdm glos. nota.& ibi per Moder.in c.licet ca non.de elec.li.vj.Contrariū tenuit singu.Bart. in l.inficiando.§.infans.ff.de furto.vbi allegās Inn. in d.c.extirpandæ.dicit quòd si pręcessit dispositio l.seu pręceptū iudicis de faciendo, & si nō fiat, imponitur poena , tunc dicitur commissa poena, quando est elapsum tantū tempus , ꝙ cōmodè a- ctus potest explicari.Sed si l.dispositio à cōditiōe inciperet,tunc committeretur poena,quando ali- quid desineret posse dari, vel fieri:alleg.tex.in le. nostra. cum quibusdam alijs legibus huius tituli. Vnde dupliciter patet ex dicta doctrina,quid sen serit gl.in l.j.C.de his qui. vt indignis.& ipsemet Bar.in l.in cognitione. pręallegata.nam dum alle gat §. nostram. apparet ꝙ ęquiparat obligationē legalem ad obligationem hominis, in qua requi- rit interpellatio : vt dicit glos.nostra. Item dum allegat Innoc.in c. extirpandæ . multo clarius id sentit : quia Inno. tenet expresse, quòd requiri- a tur monitio.[a] Quòd ergo dixit gl.s.alleg.quòd de bet fieri implementum quàm primum, subaudit scilicet si pręcedat interpellatio,quia dispositio le. ęquiparatur vltimę voluntati, & aliquando con- tractui: vt l.seruus hac.ff.mand. quam alleg.Bar. ad hoc,& malè in l.suus quoꝗ.§.si filio.ff.de hęr. insti.Bal. tamē notabiliter in auten.hoc amplius. C. de fideicommis. dicit quòd in officijs publicis quę exigunt celeritatem,sicut quòd mater petat tutorem filio, vel quòd hęres vlciscatur mortem defuncti:quia ante non possunt aperiri tabulæ testamenti, ne vltima vo luntas stet in suspenso.l.fin.ff.communia prædio.Procedit gloss.allega- ta,& text.in §.si mater.& hanc responsionem approbat dominus meus Ludou.in dicta l.in cognitionem. Vel potes respondere,& magis verè, quòd doctrina Innocen.quam approbat Bartol.vt dixi,est vera,vbicū- que per l.dispositionem aliquis obligatur alteri ad aliquid dandum , vel faciendum,intelligendo quòd persona illa sit habilis per se vel per aliū interpellare debitorem:tunc enim cùm sit persona ad quam principali- ter pertinet executio dispositionis legalis,illa debet interpellare, vel fa- cere debitorem moneri per iudicem:vt in casu dictæ aut.hoc amplius.& hoc est maxime verum,quando per negligentiam vel moram priuaretur iure quæsito,secundùm Bald.ibi.vbi autem præcipitur aliquid fieri per legē,quod non parit aliquod ius petendi alicui priuato,sicut quòd mater petat tutorem filio,vel quòd hæres vendicet mortem defuncti , & simi- lia:tunc non requiritur interpellatio:& per hoc est expeditus primus ar ticulus.¶ Circa secundum considerandi sunt duo casus: nam aliquando ex implemento,quod fit ab vna partium,est causa inducendi obligatio- nem de nouo:vt est in contractibus innominatis : quia ex implemento incipit obligari pars aduersa:vt l.ex placito.suprà allegata.& lege,si pe- cunia.ff.de cōdictione ob causam. & tunc nunquam per implementum ille qui incipit obligari constituitur in mora:quia vnus & idem actus nō debet esse causa inducendæ obligationis , & constituendi in mora: vt lege , quoties in diem.& ibi per Bartolum.suprà eodem.Pro ista con- clusione est casus in terminis in lege , naturalis.§.sed si scyphum.ff. de præscriptis ver. vbi patet , quòd si debeo alicui aliquam rem, vt da- ret mihi aliam, & res illa quæ est danda pereat antequàm mihi tra- ditur, perit periculo meo . Sed hoc non esset verum , si ex implemen- to facto per me aduersarius re ipsa constituatur in mora : tunc enim post moram pertineret periculum ad debitorem morosum: vt lege, si quis. in principio . ff. de periculo & commo . rei venditæ. lege pri- ma.C.eodem. facit quod traditur in lege tertia. §. sed si Stichus. ff. de condictione ob caus. Secundo casu est maius dubium , quia text . in lege , curabit . de actione empti. videtur velle , quòd quando fit imple- mentum ad vsuras : & hoc tenet Baldus expresse in lege secunda.C. de vsur . dicens quòd vsuræ non debentur venditori ratione fructuum perceptorum ab emptore , sed ratione fidei & moræ emptoris . Vnde etiam si ex re nullus percipiatur fructus , emptor tenetur ad vsuras: quæ verba sunt manifeste contra text . in dicta lege , curabit . vbi dici- tur expresse , quòd nulla mora contrahitur , sed vsuræ debentur ratio- ne fructuum perceptorum:& hoc tenet nota . Iacob . Butri . & Baldus post eum in lege,in minorum. C.in quibus causis in integrum restitut. non est nec.vbi dicunt , quòd quando emptor ex re tradita nullos per- cepit fructus , tunc non tenetur aduersarius ad interesse. Et ista opini. est verissima : quia si diceremus aliter, nulla esset differentia inter ven- ditorem , qui esset minor , & venditorem qui esset maior : vt idem Baldus ibi verissime ostendit , & per ista sit expeditus secundus arti- culus . Ex quo consequenter deciditur tertius articulus , videlicet vtrū legatarius constituatur in mora re ipsa, hoc ipso quòd accepit legatum absque eo quod interpelletur, vt impleat modum : quem articulum tetigit domin. Bald. in terminis in lege , & si post tres.ff.si quis cau . in tertia charta repetition. suæ. in ver . idem videtur in contractibus.vbi expresse tenet , quòd quando contractus est factus sub modo , mora committitur per interpellationem , & poena . Pro ista conclusione ad- duco casum in terminis in capitulo primo.§.licet.si de feudo fuerit con- trouersia inter dominum & agnatum.vbi patet , quòd vasallus non de- bet esse in mora,si non præstat seruitium domino,nisi prius fuerit inter- pellatus : & tamen seruitium quod debet præstare vasallus , est modus quidam adiectus beneficio feudi:vt est casus expressus in c.primo.§. il- 3 lud.in quibus causis feudum amittatur . † vbi dicitur , quòd feudum est b beneficium , [b] quod ob hoc datur , vt præstetur seruitium. Sic præsta- tio seruitij in concessione feudi est onus quoddam adiectum per mo- 4 dum modi:† vt patet ex dictione,vt , [c] posita in textu, qui de sui natura c modum importat:vt l.quibus diebus.§.Termilius.& ibi per Bartolum. ff.de conditione & demonstra.& per glossam in c.verum.de conditione apposita . Aduerte tamen, quia Ioannes Andreas dixit singulariter, & Moderni post eum in c.breui.extrà,de iureiurando.quòd si aliquis iurat d defendere ecclesiam, [d] obligatur ad defendendum,cùm ecclesia indiget, etiam sine interpellatione,propter virtutem iuramenti , quod est valde singulare,si est verum.¶ In glossa posita super verbo,certo die.ibi: vel ꝙ dicitur resisti certo loco &c . ista gloss. potest habere duos intellectus. Vnus est,quòd hic partes conuenerunt in tractatu , quòd in stipulatio- ne poneretur certa dies:non tamen fuit expressum , quæ dies esset po- nenda : vnde si postea sequitur stipulatio, non potest videri dies repe- tita in stipulatione, quia non fuit expressa in tractatu : sed vitiatur po- tius stipulatio, tanquàm erronea, & etiam secundùm Bar.hic,quia par- tes videntur protestari in tractatu,quòd non volūt aliter contrahere,nisi isto modo , scilicet cùm adiectione diei : ergo factum sequens tollitur à protestatione:vt lege, at si quis. §. plerique. ff. de religiosis & sumptib. funerum . & lege , qui in alia . §. Celsus . ff. de acquirenda hære- ditate . ¶ Pro declaratione istius solutionis addendum est aliquid breuiter

a ¶ Quòd reqrit mo nitio. Adde Bar.in l.ij.ff.de vsu.Bart.ī l.iiij.in §.ptor.ff.de dā.infe. Ant.d Bu. in c.qn̄ frequēter. in §. si vero. vt lit. nō cōte . Feder . de Se.cōsi.ciiij.ars cix. incip.quod nō fece rit residentiam.

b ¶ Feudū est benefi cium. Adde,qd aūt sit bn̄ficiū,& quar diffinit : vide gl.in l.inuitus.ff.de reg. iu.gl.in reg.j.de re. iur.lib.vj. & p Bal. in l.bn̄ficium.ff.de cōst.princ.

c ¶ Ex dictione, vt. Add gl.ī c. finaūt. ij.q.vj.Car. Alexā. in c.vt debitus.ī ij. col.de appel. Aliqn̄ ista dictio importat causam,sedm Car. Alex. ī d.c.vt debi tus.in j.no.

d ¶ Iurat defendere ecclīam. Adde an qs possit cogi ad obseruātiā iuramē ti,offō iudicisecclia stici, vide in c.debi tores.de iureiur. & in c.fi.d foro cōpe. libr.vj. & vtrobiꝗ per doctores.

breuiter ad dicta docto. & primò inquantum ipsi respondendo ad l.pen.
de institu. & substi. & l.cū pater.§.fi.de lega.ij.dicendo secundū Bar.hic
ꝙ in illis ll.protestatio sequebatur actum perfectum, quia testator prius
legauerat, vel instituerat hæredem: hic autem præcedebat actum perficiē
dum, & nondum inchoatū, non videtur ꝙ ista solutio sit vera, quia quic
quid agitur in testamento, vel contractu, dicitur perfici in cōclusione cō-
tractus, vel testamēti.i.qñ partes habent contractum pro absoluto, & nō
prius: vt est casus in l.contractus.C.de fide instru. & optime probatur in
text. & gl. & in l.si ī ęqualibus.ff.de hære.insti. & bene per Bal. reprehē
dēdo dicta Bar.in l.moris.§.iste ferè.ff.de pœ.in l.quid ergo.§.pœna gra
uior.ff.de his qui no.infa. Ergo in dictis ll.protestatio videtur pręcessisse
legatum, vel institutionem. & sic videtur eadē ratio, quæ in casu nostro.
Et ideo respondendum est aliter, videlicet ꝙ ideo in dictis iuribus dispō
remaneat valida, quia illa dispositio erat talis naturæ, ꝙ si non esset adiū
cta protestatio per solam cōclusionem & absolutionem ipsius, valebat &
habebat effectum, erat enim facta in testamento, quod postꝗ̄ est habitū
pro absoluto, est legitima dispositio. Vnde iurisconsu.in l.ij.ff.de hæred.
institu. dicit quòd testator videtur facere duo relicta. Vnum sub condi-
tione, si conditio asscriberetur. Aliud purè, casu quo conditio non asscri
batur: sed in casu nostro dispositio in qua ponitur ꝓtestatio, nō est ta-
lis, quæ etiam cōclusa de se possit parere aliquē effectū: quia tractatus est
præordinatio ad obligationem futurā: vt in c.j.de re.eccle.non alie.li. vj.
& ideo non videtur facta duplex dispositio, qa in tractatu nil disponitur,
sed simpliciter ordinatio quædam est certo modo ad obligationem futu
ram. Et si dicas, quare ista ordinatio & tractatus non videtur factus du-
pliciter contractus secuturi, hoc modo vt videatur ordinatū, ꝙ si stipula-
tio fiat sub die, & si dies non apponatur, quod valeat sine die. Respondeo
subtiliter, & dico ꝙ hoc est propter naturam rei, quia tractatus habet se
ad cōtractum, sicut forma futuri contractus. Vnde si postea aliter contra
hitur, videt̃ recessum à forma data in contrahendo. Sed in ll.prælle.illę
duæ dispōnes, vna cōditionalis, & altera pura, non respiciūt vnū actum,
& vnā dispōnē: sicut respicit tractatus, qui dicit̃ esse quoddā p̃ambulum
contractus sequētis, non aliquid de per se.† Vel potes dicere, ꝙ plus fa-
uemus actui, qui de sui natura remota protestatione est actus dispositiu⁹,
ꝗ̄ actui qui de sui natura non est dispositiuus, sicut est tractatus. ¶ Et ad-
uerte, qa si subtiliter consideras dicta iura, ibi nec actus præcedit protesta
tionem, nec protestatio p̃cedit actum, ex quo tota dispositio testamenti si
mul concludit̃: sicut dicit Barto.in l.iurisgentium.§.quinimo.ff.de pact.
in fin.q. & Bal.in dicto §.pœna grauior. Et ex hoc videret̃ concludi mul
tofortius, ꝙ quando simul inuenitur facta protestatio, & actus cōtrarius,
actus vitiaretur propter repugnantiam: vt lege, repugnantia.de regu.iu-
ris. & sic isto casu non procedit id quod dicitur, quòd protestatio contra-
ria facto non releuat: vt per Bar.in l.nō solū.§.morte.de ope.noui nunc.
Sed saluatur dispō eo modo quo dixi, qa protestatio nō videt̃ cōtraria a-
ctui in illo casu: sed actus videt̃ fieri pure, nisi sequat̃ secundū formā ꝓte
stationis. Potes etiā dicere, ꝙ ex quo dispō perficit̃ in cōclusione, vt dixi,
effect⁹ ꝓtestatiōis ibi positæ habeat̃ pro nō posito, vel nō sequat̃, qa pro
testatio habet̃ pro nō posita: ex quo id qđ cōtinebat̃ in protestatiōe erat
faciēdū in prima dispōne: instituit enim scđm cōdōnes infra scriptas. Ex
quo ergo cōcludit testm̃, & nullā cōdōnē asscribit, ꝓtestatio hr̃ pro nō
facta. Prima tñ rñ.magis placet. ¶ Scđò adde inquātū Bar.dicit hic, ꝙ rō
quare cōtractus est inutilis, est tacita protestatio: ꝙ hoc non videt̃ verū
duplici ratione. Prima, qa ista est q̄dā protestatio tacita, quę resultat à cō
trario sensu tractatus: sed ꝓtestatio tacita nō tollit actum sequentē ex-
pressum contrarium protestationi: vt est casus not.in l.fi.in prin.ff.de le
ga.ij.quem ibi not.Bart.ad hoc. & Bal.in l.humanum.C.de leg.ergo vi-
detur, ꝙ ista ratio non sit sufficiens. Præterea si obligatio redditur inuti-
lis virtute protestationis, deberet esse inutilis, quando sequeret̃ inconti-
nēti protestationem: sed si sequitur ex interuallo, tunc videret̃ recessum
à protestatione. Primum probatur in l.nam ad ea.ff.de condi. & demon.
scđm l.cū in plures.§.locator horrei.ff.loc. & ita distingūt doc. cōiter in
materia protestationis in l.non solum.§.morte.ff.de oper.noui nunc.nisi
verba protestationis essent concepta in futurum: vt declarat Bartol. &
alij post eum in l.pacta nouissima.C.de pact. & sic iste tex.procederet in
distinctè, quod est violare literam. Sed primæ rationi respondet Ioan.de
Imo.quòd quando protestatio inducitur per verba enunciatiua declara-
tiua voluntatis defuncti, tunc habet locum text.in l.fina.prællegat. di-
xit enim ibi testator, si quam dispositionem signatam fecero, volo eā va-
lere. Sed quando est tacita protestatio, resultaret ex actu dispositiuo, vel
limitato. verbi gratia: si testator dixisset, volo valere dispositionem, quā
fecero, si erit signata, tūc protestatio tolleret actū sequentē. & ita fuit in
casu nostro, secundùm eū, quia in tractatu partes concluserunt, quòd sti
pulatio futura fieret cum die. Secundæ rationi respondet fatendo di-
stinctio. dicens quòd iste text.debet intelligi, quando stipulatio non es-
set secuta ex interuallo, quia tunc videretur recessum ab eo, quod fuit di
ctum in tractatu per iura prællegat. & dicit esse notandum, quia alij nō
tangunt. & idem tenet hic Paul. de Castro eisdem rationibus. Sed tu
aduerte, quia si stipulatio sequatur ex interuallo ad tractatum, bene ope
ratur quod dicta in præfationibus non videantur repetita in stipulatio-
ne. Sed non operatur, quòd contractus qui sequitur, non præsumatur fa
ctus per errorem: ita distinguit Bar.in l.Titia.§.idem respondit.j.eod.
Et pro isto secundo dicto allegat tria iura, de quibus ibi per eum: ergo
non erit verum, quòd in casu l.nostræ si stipulatio sequatur ex interual-
lo, stipulatio valeat. Et consequenter ex hoc apparet, quòd tacita prote-
statio non est illa, quæ reddat hic contractum inutilem, quia tunc esset
distinguendum, vt dicunt prædicti Mod. sed simpliciter error partium,
qui præsumitur, vt hic dicitur in text. quod qualiter procedat, dicam in
lect.seq. ¶ Dicamus ergo, vt omnia sint clara, & expedita, & non receda-
mus à verbis literæ, † quòd quando protestatio tacita vel expressa præ-
cedit actum, & actus sequitur incontinenti, vel ex interuallo, nec cōstat
vtrum partes faciunt actum istum ex certa scientia, vel per errorem, tūc
in dubio in actu sequenti præsumitur error, & non valet actus: ita loqui
tur iste tex. qui simpliciter h.d. non distinguendo vtrum actus sequatur
ex interuallo, vel incontinenti. & l.quoties.§. tantūdem. vbi etiam per
Bar.ff.de hæred.insti. Aliquando constat, quòd actus fit ex interuallo,
vel incontinenti, fit ex certa sciētia, & tunc considera tres casus. Nam si
præcedit protestatio tacita, & nō expressa, non tolletur actus sequēs ex
pressus: vt l.fi.de lega.ij. & hoc tenet Bartol.eleganter hoc declarans in l.
si quis in princi.testamenti.in j.col.ff.de leg.iij. Ratio est, quia regulari-
ter dispositio expressa est fortior, quàm tacita: vt in l.precibus. cum ma-
teria.C.de impu. & ideo non est conueniens, quòd tacita protestatio tol-
lat actum expressum sequentem. Nec placet ista differentia, quam po-
nit hic Ioan.de Imol.ad intellectum l.fi.prælleg. quia si bene conside-
res dicta sua, illa differentia non est vera. Dicit enim ipse, quòd aut pro-
testatio tacita oritur ex verbis enunciatiuis. exemplum in d.l.fi. quia te-
stator dixit, si quam voluntatem signatam fecero, volo valere: & tunc ta
lis protestatio non tollit actum sequentem. Aut argumentum istud su-
mitur ex verbis dispositiuis, & limitatiuis: exemplum, si ita dicat, si quā
voluntatem fecero, volo esse signatam: & tunc protestatio tacita tollit
actum sequentem secundùm eum. nam si bene respicias ad vtrunque ca
sum, in vtroque sunt verba limitatiua eiusdem effectus, licet non eiusdē
formę. In primo enim casu testator vult valere dispositionem signatam,
ergo quo ad effectum validitatis limitatur dispositio. In secundo autem
casu testator limitat factum ad eundem finem in effectum, vt non sequa
tur effectus iuris, vltra casum limitatum, quæ sunt idem in effectu. Præ
terea si inspicias ad rationem assignatam per Bart.in d.l.si quis.in prin-
ci.eadem ratio est in vtroque casu. Tertio casu, videlicet quando præce-
dit protestatio expressa, & sequitur actus paulopost, vel ex magno inter
uallo, non est nostra materia. Sed est dicendum vt scribit Bar. & commu
niter Moder.in l.pacta nouissima.C.de pact. & idem Bar.in l.qui in alie
na.§.Celsus.de acquirend.hære. & quod ponit Ioan.de Imo.plenis.in l.
quoties.§.tantundem.prælle. Et pro distin.Bart.quam ponit in d.locis
est not.doctrina Ioan.And.in si.q.in regula, in exceptione.de regul.iur.
in sua merc.vide etiam ad materiam quod tradit Bal. in l.item quia. ff.
de pact. & licet Bart.aliqualiter variauerit ab his quæ dixit in l. pacta no
uissima.in l.non solum.§.morte.ff.de oper.no.nunt.opi.tamen posita in
d.l.pacta nouissima, est communior. ¶ Et aduerte, quia quando actus fit
non ex magno interuallo, sed tamen ex certa scientia, contra protestatio
nem præcedentem non vitiatur actus, ex eo quia præsumitur erroneus:
sed quia simulate videtur agi, propter protestationem præcedentem. Et
quia superius diximus, quæ sit vera solutio ad l.pen. de institu. & substi.
in qua adhuc persisto: potes addere aliam solu.dicendo quòd in d.ll.pro
testatio non erat posita simpliciter & absolute, sed sub conditione, si se-
queretur illud quod testator protestabatur velle se facere: & hunc intel-
lectum potest recipere etiam l.cùm pater.§.fi. intelligendo quòd forma
verborum fuerit prolata, vel per relatiuum, vel per aliud verbum signifi
cans conditionem. ¶ Prima tamen solutio magis placet, quæ minus diui
nat ad l.cùm pater.in fi.prælleg. Secunda solutio non placet, quia qua
ratione dicimus, quòd in testamento videntur partes duas dispositiones
facere: ita possemus dicere, quòd in tractatu viderentur voluisse duo, vi-
delicet quòd stipulatio fieret cum die, si dies apponeretur, & sine die nō
esset apposita: sicut dicimus in simili in l.cùm dies.§.fi.ff.de arbit. & in c.
cùm dilecti.de dolo & contu. ¶ Secunda solutio principalis datur ad con
trariam per glo.quòd hic fuit actum in tractatu deponendo in stipula-
tione diem certam: ita tamen, quòd antequàm veniret dies, stipulator te-
neretur certificare promissorē, quod impleret in termino promisso. Sed
ista lect.secundū Bar.nō conuenit literæ: quia si dies certa fuit apposita
in tractatu, videtur repetita in stipulatione: vt l.Titia.§.idem respōdit.j.
e.ergo stipulatio valebit, licet promissor non teneatur sistere ad diem, ni
si sit præmonitus, quia deficit conditio sub qua promisit. Tu verò potes
dicere, quòd ista lec.possit sustineri, quādo stipulatio esset interposita ex
interuallo: quo casu dicta in præfationibus non viderentur repetita in
contractu, secūdùm Bar.in d.§.idem respondit. Sed quia iste tex. loquit̃
indistinctè, siue stipulatio sequatur incontinenti, siue ex interuallo, ideo
non placet ista lect. ¶ † Ex hac tñ infert Ang.sin.ad duo. Primò, quòd si
esset adiecta dies, & pœna, in cōtractu, esset appositum istud pactū, quòd
debitor deberet præmoneri per aliquot dies ante aduentum diei, isto ca-
su admitteretur purgatio moræ, quia non dicitur proprie apposita dies,
ex quo requiritur præmonitio ante diei euentum. Secundò infert, quòd
si statuto cauetur, quòd quando terminus est positus in instrumento de

biti, & lapso termino debitor posit capi ad petitionẽ creditoris absq; aliqua requisitione ipsius, nõ habebit locũ statutũ, nec poterit capi debitor, si sit appositũ hoc pactum in instrumẽto, qđ ante diẽ termini debeat moneri per aliquot dies. Primũ dictũ nõ placet hic Io. de Imo. quia si vnica interpellatio facta per diẽ impedit moræ purgationẽ, multo fortius interpellatio repetita: argu. l. si mulier. C. ad Velle. est enim maior effectus aliquando multiplex ĩterpellatio, q̃ vna sola: vt patet in auẽ. statuimus. C. de epi. & cle. l. si cõuenerit. ff. de pign. act. & l. j. ff. de libel. dimis. in c. j. de sup. neg. præla. Sed ista ratio sua procederet, si interpellatio quæ fit per diẽ, hic staret in sua propria natura. Ang. aũt vult, q dies in isto casu mutat suã virtutẽ, & q nõ sit debitor in mora, nisi per primã interpellationẽ, per quã interpellaẽ debitor, vt soluat tali die. Sed quõ hoc probet, nõ apparet, cũ pactũ videaẽ significare contrariũ, qđ præcedẽte monitione qs sit obligatus soluere ante diẽ. Secundũ dictum sequitur hic Io. de Imo. & Pau. de Castr. qui dñt, q creditor qui apponit tale pactũ in instrumẽto, videẽ renũciare beneficio statuti: quod esset verũ, vt modo dixi, si virtus interpellatiõis, quæ inducitẽ per diei lapsum, videreẽ sublata per istud pactũ. Vidẽdũ est igitur, vtrũ sit sublata, ita q debitor cõstituatur in mora solũ ex monitione accedẽte facta per creditorem, an vero præcedẽte monitione purificeẽ dies apposita in instrumẽto, & tñ terminus interpellet ꝑ homine. Sup quo videẽ dicẽdũ, q facta monitiõe remaneat dies: qđ probo, qa ĩterpellatio nõ põt fieri ex facto, vt debitor quacũq; die soluat. i. post modicũ spatiũ: de quo in l. quod tacitũ. & l. quod dicimus. ff. de sol. sed solũ, vt soluat die expressa in instrumẽto, ergo remanet virtus diei, & termini in eo appositi, sicut qñ dies aponiẽ implemẽto cõditionis, & solutionis simul, si prius impletur cõditio, diciẽ remanere dies, ex quo ante diẽ debitor soluere non teneẽ: vt l. in ista stipulatione, si calẽdis. s. c. & no. in l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo. s. eo. Et hoc cõcesso, q videtur esse verũ, nõ video quõ posit procedere vel primũ vel secũdũ dictũ do. Ang. qa ex quo purificata cõditiõe remãsit dies, & pœna, multo minus debet admitti purgatio moræ, quãdo pcesit monitio propter duplicẽ interpellationem: vt dixit Io. de Imo. Præterea quo ad secundũ casum, videẽ q licet terminus positus in instrõ fuerit positus cõditionaẽr, ex quo tñ postea fuit purificatus, satis dicaẽ terminus purus, & habeat eandẽ virtutẽ, sicut dicit tex. in simili, in l. sed & si de sua. §. fi. ff. de acquir. hære. vbi ꝓbaẽ, q ille qui est institutus pure, si credat se institutũ sub cõditione purificata nõ erat, qa pura dispositio & purificata sunt idẽ post purificationẽ. Nec valet, si dicatur q statutũ loquiẽ de termino puro, si contineẽ in instrõ: sed iste est alius, qa in instrõ nõ cõtinebaẽ termin⁹ purus: ergo statutũ nõ loquiẽ de hoc. Nã ad hoc rñdet, q cũ purificatio cõditionis hẽat se ad terminũ, qui cõtineẽ in instrõ, sicut accessoriũ ad principale, illud diciẽ cõtineri ĩ instrõ, qđ inducitẽ per eius accessoriũ: vt l. certi cõdictio. §. qm̃. in tex. & gl. si cer. pe. & ibi hoc tenet Bart. in fi. q. & tradit Bal. elegãter in l. fi. C. de fideicõ. bene facit tex. & qđ ibi no. Ant. de Bu. in c. series. extrà, de testi. Et idẽ est, q si statutũ vult, si instrm̃ guarẽtigiæ haberet executionẽ paratã ꝓ his quæ cõtinenẽ in instrõ, habebit executionẽ ꝓ obligatione cõditionali, cuius purificatio habet ꝓbari, & fieri extra instrm̃: scd͂m Bal. in l. si cãm iudicati. in vlti. q. C. de execu. rei iudi. & l. cũ testõ. in fine. vbi bonus tex. C. de manu. testa. & iõ istud dictũ de subtilitate iuris nõ ꝓcedit: & inueniẽ de iure cõmuni vnus casus singularis, in quo debet præcedere monitio diẽ appositã solutioni, videlicet qñ collectæ sunt soluẽdæ ad certã diẽ per aliquã vniuersitatẽ. i. p homines: vt est casus no. quẽ ibi declarat gl. & Bar. in l. fi. C. de anno. & tribu. lib. x. ¶ In gl. posita super verbo, non adiecto nomine, & eodem modo apponitur &c. ista gloss. vult facere differentiam inter stipulationem & legatum fundi, & inter stipulationem & legatum domus: & ratio differentiæ, quæ tacite assignatur est, † qa fundus sola animi destinatione constituitur: vt l. quod in rerum. §. final. ff. de leg. j. & l. locus. per totã l. ff. de ver. sig. & ideo si admitteremus q legatũ vel stipulatio valeret, possibile esset obligationẽ reduci ad ridiculũ, qm̃ promittẽs vel testõr posset cõstituere fundũ vnius palmi, quẽ traderet, seu quẽ haberet legatarius, & ꝓmissor. & iõ non admittiẽ ista dispõ, sed domus nõ cõstituitur sua voluntate patrisfamilias, quia est opus ad faciendum ex vna domo duas, ponere parietem: vt l. si is qui duas. §. j. ff. cõmunia prædio. Sed ista differentia quorũdam Mod. nõ placet Rapha. & Pau. de Cast. primò, qa etiã ipse fundus non constituitur sola voluntate, quia est opus opponere vel terminos, vel fossam diuisoriam: allegant ea quæ no. in l. quod in rerũ. §. fi. de leg. j. Sed hoc ibi non dicitur in text. & gloss. nec est verum, quia fossa & termini ponuntur ad probandam diuisionẽ esse factã, nõ ad existentiã diuisionis inducendam. Vnde iurisconsultus sæpius protestatur, quòd solo animo constituitur fundus. Declaratio autem animi fit per appositionem confinium, & demonstrationem regionis: vt d. l. locus. in fi. & l. si quis duas. §. j. prealle. Secundò dicit Rapha. & subtilius, quòd ridiculum siue elusio obligationis, quam ponderat Bar. non potest habere locum: quia ille qui promittit fundum, vel legat, videtur deducere fundum in obligationẽ, qualis est tempore dispositionis: vt l. si ita. cum ibi not. ff. de auro. & argen. leg. & l. fi. §. j. ff. de lega. ij. ergo præstatio non potest postea variari: ar. l. certa. §. j. ff. de lega. j. & ista ratio procedit indubitanter in promissione facta de fundo: quia post promissionem & obligationem quæsitam non est in potestate promissoris minuere ius quæsitum alteri: vt l. sed si me præsente. §. fin. ff. de condi. inde. & l. si tibi liberum. ff. de actio. empt. Si tamen velles respondere huic rationi, posses dicere dupliciter, & primò quòd Bar. non intellexit, quòd quando promittitur vel legatur fundus in genere, quòd intelligatur de fundo testatoris, vel promissoris duntaxat, sed de quolibet fundo: & ideo cùm non fuerit facta relatio ad certa corpora, non tenetur præstare promissor, vel hæres testatoris fundum certæ qualitatis, vel modi. Sed ista responsio non videtur procedere, quia quare magis testator legando domum dicitur se referre ad suas, quàm legando fundum. Non potest assignari vna bona ratio diuersitatis, & maximè quia in dubio qui legat, & qui promittit, videtur ꝓmittere de iure suo, si aliud nõ impediat: vt l. qui tabernas. ff. de contrahen. empt. & l. vxor patrui. C. de legi. † Posset autem responderi, & aliter, quòd promissio vel legatum fundi in genere quando sunt indiffinitè facta, possunt referri etiam ad rẽ futuram, quam verisimiliter stipulator vel testator potuit præuidere: vt l. si seruitus. in princi. ff. de serui. rusti. prædio. & declarat Bart. in l. si ita. de aur. & arg. lega. Sed stipulator potuit faciliter considerare, quòd qualitas fundi erat mutabilis, cùm mutetur sola destinatio & voluntas: ergo potest venisse in obligatione fundus, qui post promissionem de nouo creatur: in legato autem & vltima voluntate facilius posset sustineri, q obligatio posset deduci ad elusionem: quoniam licet testator videatur legare prædium, prout est, tempore testamenti, potuit tamen ipse idem illud prædium reducere ad modicam quantitatem in præiudicium legatarij: vt l. si ex toto. in princi. ff. de lega. j. Rapha. tamen distinguit, & sequitur Paul. de Castro. inter vltimas voluntates, & contractus, & in vltimis voluntatibus vult, quòd valeat legatum fundi, & domus, & debeat fieri præstatio, sicut dicitur de domo, in l. si domus. in princ. de legat. j. id est de bonis testatoris. ¶ † In contractibus autem nõ valet stipulatio, [a] vel promissio, tam domus quàm fundi: quia promissio facta de domo vel fundo, non restringitur ad domum vel fundum, quæ sit in bonis testatoris, quoniam non debetur tantus fauor, sicut vltimæ voluntati: ideo in vtroque stipulatio erit nulla. & ita intelligit istum textum, & text. in §. generaliter. Mihi non placet ista differentia, potissimè per tex. in dicto §. generaliter. qui dicit, quòd stipulatio vel legatum de fundo non valet simpr̃, nõ distinguendo in legato, vtrũ fundus sit in bonis testõris, vel non: & regula est in oppositum, quòd quando vna determinatio determinat plura determinabilia, censetur ea pariter terminare: vt lege, iam hoc iure. §. j. de vulgari & pupillari. & maxime quia nulla lex vrget nos ad dicendum hoc. Vnde dicendum est simpliciter, non destruendo verba iurisconsultorum, quòd neque legatum fundi, neque domus, neque stipulatio valent, quando non apparet quòd testator vel contrahentes cogitauerint de certo fundo, vel certa domo præstanda: & ita intelligit tex. noster. & in §. generaliter. Sed quando esset cogitandum de præstando certam domum, vel fundum, licet promissio fuerit facta generaliter, tunc valeret legatum sine dubio: & ita loquitur tex. in lege, si domus. qui hoc dicit expresse in vers. cùm cogitaret. & idem probatur de fundo in l. legato generaliter. in fin. eodem titulo. Sed aduerte, quia in lege, si domus. in princi. in pluribus libris non est ille ver. qui est in meo. Glo. tamen sic restringit ibi illum text. & credo quòd ista restrictio sit verissima, quoniam differentia quæ assignatur per Bartolum inter domum & fundum non est realis, nec vera, tamen quia est reperire casum, & frequenter, quòd etiam domus sola destinatione posset diuidi: verbi gratia, si vnam domum diuisam per multos parietes dominus velit facere plures: hic enim sufficiet sola destinatio, & potest poni exemplum. l. quod conclaue. ff. de damno infecto. Præterea dato

[a] ¶ Nõ valet stipulatio. Adde an stipẽo sit cõtractus iuris ciuilis, vid̃ ĩ l. j. ff. loc. Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. doct. in l. j. in fi. ff. đ pact. Pau. de Castr. in rubr. ff. de verb. oblig.

ea dato ꝙ in domo requirat̃ aliqd facti vltra volũtatẽ.i.ædifi-
catio parietis,hoc nõ est tã graue,ꝙ ꝓpter hoc cõditio pluriũ
domorũ nõ dicat̃ pẽdere đstinatiõe animi patrisfamilias:vt cla
re dicit tex.in l.qđ in rerũ.in fi.p̃alleg. qa igit̃ de facili ẽt isto
casu posset esse elusoriũ,nõ videt̃ esse bona differẽtia inter do
mũ,& fundũ:& ista rõ ẽ melior ꝙ̃ prima, qa ad primũ posset
respõderi,ꝙ licet in illo casu sola destinatiõe p̃risfamilias abs
q; alio nouo facto posset cõstitui noua domus, non tamẽ for
te posset deduci ad aliquod elusoriũ nullius, vel paruissimæ
6 æstimatiõis,nisi de raro.† Ad ea aũt q̃ raro cõtingũt, legis di-
spositio nõ adaptat̃ cõiter:vt l.nõ ad ea.ff. de leg. Sed contra
Bar.arguo forti⁹,& ostẽdo,ꝙ rõ quare fundi legatũ nõ valet,
vel stipulatio,nõ est illa quã ipse assignat,qm̃ illa nõ est suffi-
ciẽs:qđ probo,qa secũdũ illam suã rõnẽ ẽt legatũ factũ de ho
mine in genere non valeret,qa põt ẽt reperiri aliquis hõ, quẽ
nõ expediat hr̃e,vel q nil aut modicũ valeat : vt dicit gl.in l.
legato gñaliter.in prin.ff.de leg.j.tñ ꝓpter hoc legatũ nõ red
dit̃ nullũ,sed inducit̃ vt mediocris,nõ maximus,neq; pessim⁹
pręstet̃.d.l.legato generaliter.& rõ ibi assignata nõ est,qa per
præstationẽ minimæ rei res possit deduci ad ridiculũ,sed quia
legatur vel promittit̃ corpus in genere. Vnde ista rõ destruit
tex.melius est dicere quod s̃.dixi,ꝙ neq; legatũ, vel fundi sti
pulatio,neq; domus valet propter incertitudinẽ rei, q̃ est in
obligatione.Sed cõtra istud arguit̃ fortiter:nã sicut qñ legatur
hõ in genere,nõ debet̃ nisi hõ q est in patrimonio testõris, si
aliquis sit in eius patrimonio:vt est casus clarus in l.ij. in fi. ff.
de op.leg.ita & qñ legat̃ fundus,vel domus simpl̃r,videt̃ lega
tus fundus,vel dom⁹ de patrimonio testõris, si in eo reperiat̃:
nam quantũ ad hoc,nõ põt assignari rõ diuersitatis:videt̃ er-
go,ꝙ si testõr legat fundũ simpl̃r,videat̃ legare vnũ ex fundis
suis.Ergo videtur legare incertũ de certis,& per cõsequẽs vi-
detur valere dispositio l.qui ex pluribus.s̃.e. ꝙ autẽ videatur
legare incertũ de certis:qa si legat vnũ ex fundis suis, videtur
relinquere fundũ,qui suus erat tpe testamenti,cũ ea qualitate
qua tunc erat:qa oratio indefinita vel vniuersalis refert̃ ad cer
tũ tẽpus testamẽti:vt l.si ita cum matetia.ff.de aur.& arg.leg.
vbi vide per Bar.Sed ista dispositio sine dubio est certa,& va-
let:vt l.fi.§.j.de leg.ij.& probat̃ rõne,qa põt certificari probã
do,quos fundos testator tpe testamẽti possideret:vt l.certum.
ff.si cer.pe.& l.asse toto.in princip.de hære.insti.Ergo videt̃,
ꝙ istud legatũ non vitiet̃ propter incertitudinẽ. Vnde valet
ista cõcessio,vel istud legatũ:cõcedo tibi,vel lego qcqd pos-
sideo in tali villa,dũmodo postea probet̃,ꝙ ibi aliquid possi-
deã,secundũ Bar.in l.si sic.in princip.de leg.j.& Bal. in c.j. de
feu.guar.& Spe.in ti.de loca.§.nunc aliqua.ver.lviij.† Sed ad
a hoc rñde subtiliter,ꝙ qñ legatũ fit per pronomẽ,[a] meũ, tuũ,
& suũ,vel per aliud verbũ,quod significet testõrẽ habere vel
tenere rẽ tpe testamẽti,procedũt no.in d.l.si ita. sed qñ legat̃
vel promittit̃ fundus simpl̃r,licet in ista or̃one subintelligat̃
fundus testatoris,non tñ subintelligitur q est eius tpe testa-
mẽti,sed q est vel erit ad mortẽ,vel in stipl̃one vsq; ad exem
ptionẽ promissionis:& ex hoc causat̃ incertitudo in his quæ
nõ hñt fines à natura determinatos,sed volũtarie,sicut est fun
dus & domus.& per hoc est expeditus iste difficilis articulus.
¶ Secũdò adde dictis Bar.inquãtũ ipse vult,ꝙ si ꝓmissio fiat
de incerto ex certis,valeat quidẽ dispositio in vltima volunta
te,qa est hæres qui põt interpretari,de quo certo senserit te-
stator:vt l.si qs à filio.§.si plures.de le.j.& idẽ intelligit,qñ le
gatur incertum simpliciter,puta fundus:sed testator sensit de
certo aliquo fundo, vt ipse plenius declarat in l.si domus. in
prin.ff.de leg.j.vbi etiam hoc tenet gl.Sed si fiat promissio de
incerto simpliciter,partes tamen sentiãt de vno certo fundo,
vel de certo continente,& partes similiter sentiant de vno so
lo,& certo fundo præstando,stipulatio nõ valet ex eo,qa non
reperitur quis possit interpretari, de quo fuerit sensum: nam
Io.de Imo.quo ad primum casum,tenet hic oppo. quãdo fun
dus esset legatus simpliciter, & esset sensum de certo fundo,ꝑ
illũ tex.& tex.in §.generaliter.iunctis his quæ hñr in l. quo-
ties.§.tantũdem.de hære.insti.Et vt clare resoluat̃ dictũ suũ,
intentio sua est,ꝙ cùm ista materia cõtractus & vltima volũ-
tas cõmuniter æquiparentur:vt patet in d.§. tantũdem. & in
d.§.generaliter.sicut non valet promissio & stipulatio in isto
casu,vt tenet Bar.ita non debeat valere legatũ.& ad l.legato.
in fi.respondet ꝙ ibi loquitur,quãdo fundus fuit legatus non
simpliciter,sed in genere subalterno:sicut in l.q ex pluribus.
s̃.e.& hũc intellectum tangit ibi gl.& sequitur.Ego aũt nõ re
cedo à verbis tex.quicquid dixerit ibi gl. & maxime quia est
casus pro cõi sentẽtia in d.l.si domus.in prĩ.secũdũ intellectũ
quẽ secutus sum.Scđs casus est magis dubius:nã videret̃ pos
se dici,ꝙ quãdo est actũ de certo fundo in stipulatione, & nõ

apparet de quo declaratio pertineret ad promissorẽ,nec vitia
retur alioquin stipul̃o,sicut videmus ꝙ electio pertinet aliqñ
ad stipulatorẽ,quæ de sui natura ptineret ad ꝓmissorẽ,ne dis
positio reddat̃ inutilis:vt est in electione remediorũ, vel actio
num,de quibus in l.iij.de eo quod cert.lo.qa tñ non habeo ra
tionem vrgentẽ,nõ recedo ab opi.cõmuni. Sed cogitabis qd
sit dicẽdum.¶ In gl.posita super verbo,quocunq;. ibi: ꝙ̃tum
ad dationẽ.ista solutio Otto.glo.antiqui licet sit multum ob-
scura, tñ scđm doc.hoc intendit,ꝙ omissum habetur pro o-
misso quo ad hoc,vt cũ in stipul̃one non fuerit expresse actũ
ꝙ reus posset sistere,quocũq; tẽpore vellet,propter hoc stipu
latio principalis sit nulla ipso iure:& ꝙ̃tum ad ipsum ꝓcedat
regula posita in l.quicqd astringendæ.s̃.e. Sed quãtũ ad annul
landã stipulationẽ pœnalẽ omissum nõ vitiat:imo ista stipula
tio resoluet̃ in formã stipulatiõis pœnalis incipientis à p̃cedẽ
ti cõditione.Et hæc est causa,propter quã non cõmittit̃, cùm
reus desinit posse sistere.Sed ista lect.reprehẽdit̃ cõiter ab om
nibus,& sine dubio nõ procedit noua rõne vltra doc.Et arguo
sic à diuisione:Aut ista stipul̃o est secuta non ex magno inter
uallo,aut est secuta post magnum interuallũ. Primo casu fal
sum est,ꝙ principalis obligatio sit nulla:qa pone ꝙ præcessit
in tractatu,videlicet ꝙ reus posset sistere quocunq; die vellet,
est certum & clarũ de se:ergo videt̃ repetitũ in stipulatiõe se-
quenti:vt l.Titia.§.idem rñdit.j.eod.& l.itẽ quia.s̃.de pac.Se
cundo casu stipul̃o videbitur interposita per errorẽ,scđm Bar
to.in d.§.idẽ rñdit.& dixit superius in ij. glo.& satis probatur
in isto tex.qui indistinctè p̃sumit errorẽ, vbi non põt videri
facta stipulatio,fuit ergo error super eo, quod venit in obli-
gatione,& sic in substantia obligationis.Ergo nõ valet stipu-
latio pœnalis,sicut nec principalis:vt patet in j. respon. huius
l. secundùm omnes:ꝙ enim quis teneatur se sistere, qñcunq;
voluerit,id quod teneatur se sistere cũ primum potuit,& etiã
interpellatus sine dubio,ista sunt diuersa propter diuersitatem
tẽporis.ergo vt s̃.dixi,error vitiat vtrunq;.¶ Secundò repre-
hendunt hic doc.istã opi.qa p̃supponit scđm eos,ꝙ stipulatio
de sistendo se in iudicio sine appositiõe diei sit nulla & ĩcerta.
Sed hoc est falsum,qa põt fieri sine die:vt l.de die.in princ.s̃.q
satisda.cog.& l.pen.C.de fideiuss.ergo videt̃,ꝙ ista opi. nõ sit
bona.Sed ab ista rõne posset defendi ista opi.qa non intellexit
ꝙ stipulatio vitiaretur,qa dies requireret̃ in ea, sed quia præ-
cesserat tractatus de apponẽda die:sicut in j.rñ. Opi. tñ Otto.
non placet per rationẽ s̃.per me assignatam, & aduerte, qa do
ctor.cõiter intelligũt in isto ver.dies fuerit omissa.ex certa sciẽ
tia,non per errorem,quo etiam casu non potest esse vera eius
opi.quia vt s̃.dixi,si stipulatio esset secuta incontinenti,pactũ
illud videretur repetitũ:si autem esset secuta ex interuallo ex
certa scientia,tunc videretur recessum à priori tractatu : vt s̃.
dixi in prin.istius tex.per ea quæ not.Bar.in l.pacta nouissi-
ma.C.de pact.& sic valeret stipul̃o sequẽs,etiã respectu prin-
cipalis obligatiõis. Vnde doc.ponunt aliã lect.dicentes quòd
hic pactũ istud,ꝙ reus posset sistere quocũq; tẽpore, fuit ex-
pressum in stipul̃one.Et ex isto intellectu elicit̃ duplex singu
laris conclusio.Prima est, ꝙ stipul̃o incipiens à ꝓcedenti pro
missione nõ cõmittit̃,qñ dies sistendi esset posita in volunta-
te promissoris.Secũda,ꝙ partes possunt ex pacto expresso fa
cere,ꝙ mora nõ cõmittat̃ per interpellationẽ:sicut econtra ꝙ
mora semel cõmissa non possit purgari:in l.sancimus.in fi. C.
de fideiuss.& tradit Bal.in l.si pacto quo pœnã.in fi.C.de pa-
ctis.Sed ista lect.quo ad istum tex.non placet Paul.de Cast.du
plici rõne.Prima,quia si dies qua reus vellet se sistere, ponere
tur in arbitrio promissoris,non est verisimile,ꝙ promissor vn
ꝙ̃ vellet se sistere,cũ reorũ sit fugere:& sic non videret̃ vale-
re obligatio:vt l.centesimis.§.fi.in ij.rñ.s̃.e.Scđò, quia potest
rñderi ad contrarium istud,quia facilius & melius scđm eum:
quia cũ dicit̃,ꝙ omissum habet̃ pro omisso, fatetur, sed ꝑ hoc
nõ sequit̃,ꝙ stipulatio sit nulla:qa cũ stipulatio de iudicio si-
sti possit fieri sine die,scđm eum licet omissa sit dies,nõ vitiat̃
stipul̃o:vt s̃.fuit dictũ reprehendendo lect.Otto. Vnde si ali-
quis promittit se sistere sine die,intelligat̃ ꝙ debeat sistere,qñ
actor eum interpellauerit:& ista dicta sunt hic de mente Bar.
manifeste. Sed ipse incidit in maiorẽ absurditatẽ, qa si stipul̃o
de sistendo se fuit interposita simpl̃r, ergo cũ incœperit à p̃ce
dẽti dispositiõe,debet̃ cõmitti ꝙ̃prius,si fuisset reus interpella
tus:qđ est manifestissimè cõtra text. nostrũ. Ipse autẽ vt sal
uet hãc suã hæresim, dicit ꝙ reuera in casu istius ver.stipul̃o
pœnalis cõmittit̃ ꝑ interpellationẽ,& qđ hic dr̃ ꝙ nõ cõmittit̃
nisi qñ desinit re⁹ posse sisti,corrigit̃ ꝑ text.itaq;.j.eo. & dicit
sñiam q̃ ponit̃ hic fuisse sñiam Pegasi,q voluit ꝙ ẽt si stipl̃o ĩci
piat à p̃cedẽti dispõne, nihilomin⁹ nõ cõmittat̃,nisi qñ desinit
fieri posse.Sed ista expõ extorqt lr̃am manifestè:nã hic nõ po

a ¶ Pronomẽ,meum, tuũ,suũ. Adde c.si-cut.de ver.sig.li.vj. c.si tibi absenti. de p̃bẽ.e.li. Bart.Zab. in c. ex literis.đ ꝓ ba.Car. Alex. in c. quo iure. viij. distĩ. Bal.in l. Quint⁹.& in l.in argẽto.ff. de auro & arg.leg.

nitur sentētia Pegasi, sed sententia iurisc. & etiā in ver. seq. sed etsi ita. De Pegaso aūt non fit mentio, nisi in ver. itē si qs. cuius verba si respicias, videbis ꝙ Pegasus nō loquit̄ qn̄ stip̄lo incipit à præcedēti cōuentione. Vnde ista lectu. non posset esse vera aliquo mō. ¶ Et ad argumēta sua dicit̄, ꝙ dies nō ponitur absolute in volūtate rei, quia ex quo ipso non sistente cōmitteretur pœna, satis metu pœnæ dicetur cōparere inuitus. Vnde iura dnt̄, quòd snīæ arbitri pareret metu pœnæ: vt l. j. ff. de arb. qđ em̄ fit metu pœnæ imponendæ, si nō fiat, nō dicit̄ fieri sponte, sed coacte, secūdū Bart. in l. creditor. in vlt. q. j. de so. & est casus no. in l. iij. §. elegāter. ff. ad Syl. sup cuius intellectu vide quod ponit Bar. in l. ventre. de acq. hære. ¶ Ad secūdū arg. suū dicas, vt dixi superius in prin. huius addi. ꝙ intentio Otto. nō fuit dicere, ꝙ stipulatio principalis vitiaret̄ hic ꝑpter omissam diē, quasi dies reqreret̄ in ista stipulatione, sed propter tractatū q præcesserat, de ponendo istā diē in arbitrio promissoris. Mihi tñ non placet ista lect. cōis propter tria. Primò, qa intentio iuriscon. in isto primo & secundo rn̄so est ponere differētiā inter primū casum, & ver. ꝙ si ab initio. qn̄ in vtroq; casu dies nō fuit appositus in stipulatione. Sed secūdū istā lect. in ver. quod si ab initio. dies de qua erat actū in tractatu fuit expressus in stipulatione. s. vt reus quocūq; die se sisteret. Secūdò qa iurisc̄o. dicit, ꝙ in hoc casu ista stipulatio valebit, & ita committet̄: ex quibus verbis patet, ꝙ non ex aliqua ratione particulari, sed ex regula cōmuni præcedit, & committitur ista stipulatio: & illa dictio, quasi, posita in text. erit hic expressiua veritatis, non nota improprietatis: sicut dicitur in l. si quis nō quasi hæres. ff. de acq. hær. Tertiò hoc cōfirmat̄: quia in vers. sed etsi ita &c. vbi ponitur exēplum stipulationis incipientis à præcedenti cōditione est dictio, sed etsi, quæ est implicatiua, & implicat eandē formā stipulationis fuisse in casu præcedēti. Vnde verus & clarus intellectus legis est vsq; ad ver. itaq;. principaliter agitur de stipulatiōe, quæ incipit à præcedēti conditione, vt intelligas tex. plane dicas, ꝙ etiā in prin. literæ stipulatio incipit à præcedēti cōditione. Vnde ponderat, ꝙ illa verba, ita stipulatus sum te sisti in certo loco, sunt verba proponentia factum, non simpliciter, sed vt j. subijcit̄. Si enim verba illa essent formalia verba stipulationis, tūc interponeretur copula ad dictū præcedēs, & diceret tex. si nō steterit, tantum dare spōdeo. Sed quia illa paucula verba præcedentia non ponunt formam stipulationis, sed narrant stipulationē in confuso, cuius forma postea statim exprimitur, ideo nō interponitur copula, & secundū istū sensum dic, quòd in tractatu fuit actum, supple tacitè vel expressè, quòd reus posset se sistere quacūq; die: deinde secuta est stipulatio incipiens à præcedēti conditione, cuius forma incipit ibi, si non steteris &c. quæ stipulatio incipiēs à cōditiōe negatiua ex natura verborum suorum habet hoc, vt reus sistat quādocunq; voluerit, quousq; pōt se sistere. & secūdū hoc omnia sunt plana, quia et si fuerit actū in tractatu, etiam expresse, quòd reus posset se sistere, quocunq; die, hoc continetur in conditione, quæ præcedit stipulationē pœnalē ex natura ipsius conditionis, licet ista verba nō sint ibi expressa. ¶ In gl. possit. super verbo, defuncti. ibi: ꝙ non placet &c. gl. ista hic & in glossellis præcedentibus super isto ver. videtur tenere, quòd quando legatum incipit à præcedenti conditione, tunc demum committatur pœna, quādo potuit parere voluntati testatoris, & non partium, intelligens & restringens ad legatum penoris. i. alimentorū, quasi velit ꝙ legatum si incipiat à præcedēti conditione, & nō sit legatū penoris, tunc purificetur legatum penoris, quando conditio negatiua desinit posse deficere. i. quādo id quod erat in conditione nō potest amplius ꝑstari. & hāc opi. secuti sunt hic aliqui. ¶ Alia fuit opinio quam posuit gloss. in l. & si post tres. suprà, si quis cau. quæ dixit ꝙ idē est in quolibet legato, & in hoc differt vltima voluntas à cōtractu. & hanc sequitur Bar. & communiter Mod. vt j. videbis. ¶ Tertia fuit opin. Pe. & Ia. de Are. qui dixerunt, ꝙ idē est in cōtractibus, & vltimis volūtatib⁹, vt distinguamus vtrū dispositio pœnalis incipiat à præcedenti cōdōne, vel à præcedenti dispositione. Cuius dictis in ista materia breuiter adde. Et primò inquantum alleg. Bar. contra Pet. & Iaco. de Are. in l. j. §. item si ita. ff. ad l. Fal. videtur ꝙ ille tex. nullo modo probet intentionem suam: licet enim in fine iurisconsultus dicat, quòd quando legatū incipit à præcedenti conditione, idem sit quod quādo incipiat à præcedenti dispositione, hoc nō dicit respectu pœnæ adiectæ in legato cōmittēdæ: sed hoc respectu, videlicet quia in vtroque casu. i. principaliter ꝑstandū non est in legato, & idcirco in vtroq; casu nō detrahitur Falcidia, siue legatū incipiat à ꝑcedenti dispositione, quæ sit nouata per moram commissam ab hærede, siue incipiat à ꝑcedēti conditione. Similiter etiam tex. allegatus per eū in l. si pœna. nihil facit: quia quando purificatur legatū fundi & penoris, incipiebat legatū à ꝑcedēti dispositione, quo casu istud est verisimū, ꝙ qcūq; res sit ꝑmissa vel legata, ꝙ cōmittitur pœna q̄ primū potuit ꝑstari, & nō est ꝑstita, sed plane, vbi agitur de legato incipiente à ꝑcedenti cōdōne, nō fit mētio de fundo. Præterea dato ꝙ fieret ille ver. dicit ꝙ id quod est in cōditione, non est in legato, quod ego fateor: sed ꝑ hoc nō sequitur, quòd nō sit differētia in modo implendi inter legatū penoris, & alia. Vnde etiam ista lex nō facit contra primā opi. quā hic videtur tenere gl. Bar. tñ reprehendit vtrāq; opi. primā & tertiam, potissime per text. in l. si peculiū. §. fi. ff. de statulib. vbi conditio apposita grauato non dicitur impleri, quādo eius contrarium desinit posse: sed illa, si qui pōt ꝑstare nō ꝑstitit, q̄ primū potuit. Secūdò adducit tex. cū glo. in l. ratū. j. de so. vbi secundùm vnū intellectū hoc videtur probari, vt cōditio in legato negatiua apposita grauato debeat impleri q̄ primū possit. Tertiò adducit à simili l. hæc conditio. ff. de condi. & demō. vbi cōditio potestatiua adiecta legatario debet impleri q̄ primū pōt, alˀs dicitur deserta. Prima allegatio fortius vrget, q̄ aliæ, in qua pōt dici, quòd illud inducitur simplr̄ fauore libertatis: quod probo ex text. in l. fi. circa med. ff. qui sine manumis. ad liber. peruc. vbi clarè probatur in casu simili, ꝙ in fauorem libertatis vt citius debeat̄, verba interpretant̄, vt id quod debet fieri, fiat quàm primū fieri pōt. ¶ Præterea si conditio negatiua adiecta onerato seu legatario fauore libertatis interpretatur, vt videatur impleta, si nō est cōtra factū q̄ primum fieri potuit: sicut ipse tenet inferius respondendo ad l. libertas. §. j. de manu. test. cur eadem ratio non inducat eiusdem fauore ius speciale, quando cōditio negatiua adijcitur grauato, non video: & si respōsio sua esset vera ad dictā l. libertas. sine dubio istud argumentum cōcluderet: sed quia non placet, vt j. videbis: ideo prima allegatio est melior, quæ potest confirmari noua ratione: quia dispositio testatoris in dubio æquiparatur dispōni legali: vt in c. j. §. filia verò. de succes. feu. & plene declarat Bar. in l. iurisiurandi. §. si liberi. ff. de ope. li. & in l. hæredes mei. §. cū ad Treb. Sicut ergo lex vult seruum fieri liberū ipso iure, qn̄ fit sibi mora libertate fideicommissoria: vt l. cùm vero. §. subuentū. ff. de fideicō. lib. ita dicitur voluisse testōr, quòd si libertas non præstatur ab hærede, q̄ primum fieri pōt, ipse seru⁹ efficiatur liber ipso iure: licet enim in §. fi. seruus non capiat ab hærede libertatē ex fideicommisso, sed ex mortis causa capione: vt l. mortis cā capitur. in prin. ff. de dona. cau. mor. capit tñ ex voluntate defuncti, vt dicitur in d. §. fi. Vnde q̄tū ad capientē, idem fauor debetur ei qui debetur legato. Vnde glos. dicit in l. quod cōditionis. ff. de dona. cau. mor. quòd ista mortis causa capio subrogatur loco legati, quo ad ipsum capiētem. † Vnde reiecta illa l. si peculium. §. fi. si diligenter inspicias tex. nostrum, probabilior videtur opi. Pet. & Iaco. de Are. quòd non sit differentia inter contractus, & vltimas volūtates, [a] sed solum vtrum dispositio incipiat à præcedenti conditione, vel præcedenti conuentione. hoc colligit̄ ex tex. nostro. Primò ibi dum dicit, exēplo penus legati. nam si penus fuisset in cōdōne, nullo modo posset dici legatum, vt in iuribus s. alle. Secundò idē colligitur ex ver. itaq;. nam post exēplum positū de penu, iuriscōsultus infert ad distinctionē suā: est enim dictio, itē, dictio illatiua: vt l. j. in fi. cum l. seq. ff. de ori. iu. & in proœmio Instit. in §. itaq; summa. Sed si poneret̄ aliquid speciale in legato incipiēte à ꝑcedēti cōdōne in ver. proxime præcedenti. tunc ex illo ver. nō fieret bona illatio ad distinctionē sequentem, in qua in stipulatione quæ incipit à conditione, totum contrarium dicitur: & in illa quæ incipit, à dispōne. ponitur diuersus casus à ver. præcedenti. Vnde ex diuersis non fit bona illatio, nisi forte dicas, ꝙ illatio fiat isto modo, quòd sicut in vltimis volūtatibus qūocunq; incipiat dispō propter voluntatē testōris, impletur conditio negatiua, q̄ primum aliquid potuit præstari, & non est præstitum: ita in contractibus quādo incipiūt à præcedēti dispositione propter voluntatē cōtrahētium, & naturā ipsius cōtractus, quæ est vt id q̄ est in obl̄one, statim debeat solui, fiat similiter interpretatio: hæc tñ illatio nō fit ita directe, nec ita bene, sicut si ponamus quòd in ver. præceden. legatum cœpit à præcedenti dispositione. Vnde opi. Pe. videtur verior, & tenendo ipsam relatio illa & ipsius natura refertur ad ver. voluntatem. proxime præceden. & significat, ꝙ qn̄ legatū incipit à præcedente dispositione, ipsa natura dispositionis testatoris est, vt conditio negatiua videatur impleta, q̄ primū potuit aliquid fieri, & dari, & non est factum. Opin. tamen Bart. cōiter approbat̄, & illā sequeremur in practica, & ad l. ratū. ff. de sol. pōt respōderi, ꝙ ibi loquit̄ in cōdōne affirmatiua apposita in dispōne legatarij: verbi gratia, si Capitoliū ascenderis, lego tibi

[a] ¶ Differentia inter contractus & vltimas volūtates. Ad de Ange. in l. itē si seruus. ff. de stipul. ser.

tibi decem. Ad l. hæc cõditio. quã alleg. Bart. respondeo & dico, quòd ille loquitur in conditione affirmatiua. Et si quæris rationem differẽtiæ cur conditio affirmatiua apposita in legato deficit, ꝙ̃ primũ impleri põt, & non est impleta: & tamen cõditio negatiua non impletur, nisi cùm ei⁹ contrariũ desinit posse fieri: dico ꝙ rõ est ista, quia defectus conditionis in conditione affirmatiua regulatur ab implemento conditionis, sicut à suo principali. Vnde sicut conditio affirmatiua põt statim impleri, ascendendo Capitoliũ: ita econtra defectus eius cõmittetur incontinenti, quòd quis potuit implere: fallit vbi agitur de amissione hæreditatis, propter magnitudinem præiudicij, in l. si. ff. de condi. insti. & l. seruus quoque. §. sed si filio. de hær. insti. & plene traditur in l. j. C. de insti. & subst. & c. Sed qñ onerato vel grauato adijcit̃, tunc qa cõditio negatiua de sui natura habet factũ successiuũ, quousq; contrariũ fieri non possit, ideo nõ impletur ista conditio hoc ipso ꝙ quis põt facere, & nõ facit: vt patet in l. Mutianæ. sæpius allega. Aduerte etiam, qa expositio Bar. ad istũ tex. super verbo, ipsius natura. non videtur vera: licet etiam gloss. eam senserit super verbo, natura. dicit enim, ꝙ quia cõditio est in potestate hẽredis, ideo natura eius videt̃ esse, vt si hęres nõ dat vel non facit quãprimum potest, dicatur impleta cõditio: nam si ista ratio esset vera, sequeret̃ ꝙ etiã in contractibus impleret̃ cõditio, ꝙ̃ primũ fieri potuit, & nõ est factũ, qa etiam stipulatio quæ est stricti iuris limitatur scd'm naturam eius, qđ venit in stipulatiõe: vt l. interdũ. §. fi. s. e. & l. si stipulatus. ff. de vsu. Nec etiam relatio mea, quam feci in lect. præcedenti, dũ dixi, ꝙ dictio ipsius refert̃ ad verbum, voluntas, videtur esse de mente literæ: qa iurisconsultus hic dicendo, ꝙ hoc facit voluntas testatoris, & natura ipsius, videtur considerare ista duo, tanꝗ̃ diuersa: ita ꝙ voluntas testatoris colligit̃ ex alio quàm ex natura dispositionis: si em̃ colligeret̃ ex natura dispositionis, satis erat dicere, ꝙ hoc facit forma, & natura legati facti, seu dispositionis. ¶ †Dicendum est ergo, & ista est veritas, ꝙ voluntas testatoris colligitur ex forma dispositionis, & verbũ ipsius, natura, hoc significat ꝙ natura rei legatæ. i. penus, etiam indicat voluntatem testõris: & facit ꝙ si penus non præstatur, ꝙ̃ primum põt cõmittat̃ pœna. Ex ista expõne q̃ est verissima, sequitur duplex notabilis cõclusio. Prima, ꝙ illud verbũ, legatũ, incœpit à ꝑcedenti dispositione: aliàs nõ posset colligi voluntas testõris, ꝙ voluerit rem statim dari, cũ primum potuit. Secunda cõclusio, ꝙ etiam si legatũ incipiat à ꝑcedenti conditione: nihilominus in legato penus committet̃ pœna, quãprimum dari potuit, & non est datum. Probatur ista cõclusio, qa legatũ qñ incipit à ꝑcedenti cõditione, licet cesset prima ratio. i. voluntas testõris, quæ colligit̃ ex forma dispositionis, non tñ cessat secunda. s. penus legatũ natura: & ideo videtur remanere iuris dispositio, vt l. si vẽtri. §. fi. ff. de pri. cre. Insti. de nup. §. affinitatis. & l. liberorũ. §. notanter. ff. de his qui not. infa. ¶ Sed q̃rit̃, quæ sit ista natura penus legatę, ꝓpter quam videt̃ agi, vt legatũ ꝑstet̃ ꝙ̃ primũ fieri potest. Super hoc dixit Bal. not. in l. & si post tres. in repe. sua. in ver. iij. opponitur. ꝙ cũ præstatio penoris sit præstatio alimẽtorũ, vt hic dicunt doc. & bene, alimentorũ præstatio de sui natura habet diẽ tacitã: vnde perinde est, ac si esset dies apposita conditioni implendæ: quo casu non expectaretur, vt desineret posse fieri: vt l. quicquid astringendæ. §. fi. s. eo. alleg. tex. in l. nec semel. §. si in habitatione. ff. quando di. le. ce. & l. firmo. §. fi. eo. tit. Sed illa iura non faciunt: non enim loquuntur in legato alimentorum, sed ex alia causa dies inest ibi tacite: vt ibi declarat Bar. in l. qui hoc anno. s. e. ¶ †In alimentis autem si debentur annuatim, debent præstari alimenta de mense in mensem, secundùm Bart. qui hoc notabiliter declarat in l. pecuniæ. iuxta fin. ff. de ali. & cib. le. Sed si ꝑstatio alimentorũ debeatur semel, vt est cùm testator vult penum præstari, & non additur singulis annis: vt dicit text. in l. penul. §. fina. ff. de pen. lega. tunc alimenta non habent certam diẽ, sed debent præstari post interpellationem interiecto modico spacio, vt dicit tex. in §. item si ita. sæpe alleg. Dicendum est ergo, quòd natura legati alimentorum est, cum fiat pro victu, quòd non recipiat dilationem, sed debeat præstari sine dilatione. hic dicit iurisconsultus in l. si res. ff. de appella. recip. Et ideo infertur ibi, quòd à sententia lata super alimentis præstandis non potest appellari. Hæc est ergo natura rei, quæ facit quod si testator legat penũ, videatur sensisse vt præstetur quàmprimũ potest. ¶ Sed quæritur pro declaratione istius ver. si conditio negatiua in legatis est implenda quamprimum fieri potest, vtrum requiratur interpellatio, vel monitio, vt conditio negatiua intelligatur impleta si contrarium ei⁹ non fuit factum quamprimum fieri potuit: an verò nulla requiratur monitio. Gloss. tua in versic. confestim. ibi: vel forte. expresse sentit, quòd qa isto casu pœnalis dispositio committitur, non ex mora, sed ex euentu cõditionis, satis sit quod quis potuit facere, & fecerit, etiam si nulla præcedat interpellatio, quæ non videtur habere locum, nisi cum mora potest committi: vt l. si ex legati causa. s. e. & l. si quis filium. §. fi. ff. de colla. bo. Contrarium tenet hic Paul. de Cast. solus mouens hanc q. mouetur per l. j. §. itẽ si ita. in vlt. ver. s. ad leg. Fal. quæ lex nihil facit, vt s. declaraui in articu. præcedenti, excutiendo dicta Bartol. Secundò per l. si peculium. §. fina. s. allega. in qua nihil dicitur de interpellatione. Tertiò per legem, nuda. C. de contrahen. & commit. stipul. & lege, si cùm dies. §. fina. ff. de annu. leg. per quam Bart. inferius in gloss. sequenti concludit, quòd licet in casu d. l. nuda stipulatio pœnalis committatur ex mora, sed ex euentu cõditiõis, nihilominus requiritur interpellatio, vt cõmittat̃ pœna añ lit. cõte. & ista rõ placet, & confirmatur noua rõne: qa si aliť diceremus, sequeretur ꝙ melioris cõdõnis in cõmissione pœnæ esset efficaciter obligatus, ꝙ̃ ille qui nullo modo esset obligatus: quod est incõueniẽs. Quòd aũt hoc sequat̃, patet: quia quãdo dispõ incipit à præcedẽti oblõne, tunc pœna nõ cõmittit̃, nisi ꝑcedat interpellõ: vt l. si penu. qñ di. le. ce. ergo si cõmitteret̃ sine interpellõne, vt legatũ incipiat à ꝑcedẽti cõditione, magis grauaret̃ q nõ est obligatus, ꝙ̃ ille qui est obligatus. In glo. posita super verbo, dare spondes. Bart. scribit super ista glo. incipiendo ab vltimo contrario ipsius, resoluẽdo alia vsq; ad principium: & hoc facit, vt sequatur ordinem tex. qui incipit à stipulatione pœnali, quam præcedit cõdõ, & nõ dispositio. ¶ In gl. ibi: itẽ opponitur de ma. test. l. libertas. §. j. glo. respondendo huic contrario dicit, ꝙ ibi est speciale fauore libertatis. Sed Bar. refert hic plures doc. impugnantes istã solutionem, dñt enim nil esse speciale in d. tex. sed ideo ibi impleri cõditionem negatiuam, ꝙ̃ primũ fieri potuit, nõ est factum: quia si expectaremus, ꝙ non posset fieri, legatum esset inutile, videretur enim relicta libertas seruo post mortẽ ipsius, quod est impoñe. Bar. aũt hic dicit duo. Primò, ꝙ istud cõtrariũ nõ meruit signari ad istam l. quia loquitur in cõdõne negatiua adiecta grauato. Sed salua reuerentia, si non esset in d. l. alia ratio particularis, cõtrarium fortiter obstaret huic tex. nec posset assignari bona rõ differentiæ, cur cõditio negatiua in persona legatarij videretur impleta, ꝙ̃ primum potuit oppositũ fieri, & non est factũ, & aliud esset cùm apponitur hæredi grauato. Præterea iura expresse dñt idem esse in vtroq; casu, quantum ad hoc, vt est casus hic, & l. Mutianę. de condi. & demon. Licet ergo sit differẽtia inter istas personas, in mõ cautionis Mutianæ: non tamẽ est differentia in quidditate cõdõnis: qa in vtroq; casu ll. dñt, ꝙ conditio negatiua implet̃, cũ desinit posse fieri cõtrarium. Secũdò reꝑhẽdit solõnẽ doct. prædictã, inquãtũ dñt, ꝙ ibi nõ est spãle in libertate: qa secundũ eũ ẽt cùm legatur aliquid, qđ post mortẽ legatarij nõ posset deberi, nihilominus valet legatũ talis rei factũ sub cõdõne negatiua: vt l. hæres meus. §. pen. ff. de cõdi. & demõ. qui tex. loquitur in legato vsusfructus, qđ nõ potest relinq post mortẽ: vt l. Titio cũ morieť. ff. de vsufru. le. Sed cum reuerẽtia non vidit differentiã, quæ est inter hos duos casus: qm̃ legatum vsusfructus si postea deficiat, cõdõ poterit interposita cautione Mutiana restitui cũ fructibus perceptis, si deficiat conditio. Sed libertas semel data erit irreuocabilis: vt l. j. & ij. C. si aduer. liber. & ideo non potest esse consultũ hæredi vel legatario per cautionẽ Mutianã. Bar. in l. Mutianæ. in prin. prælleg. dicit ꝙ legatũ libertatis redderetur inutile in d. l. libertas. §. j. si expectaremus mortem serui, cui fuit relicta libertas. Vnde ipse idem Bar. in d. l. Mutianæ. intelligẽs difficultatẽ contrarij, loquitur subtilius, dicens ꝙ ẽt in legato libertatis, si apponitur legatario conditio negatiua, põt prouideri per cautionem Mutianam: quia licet libertas semel data non possit restitui, poterit restitui æstimatio serui, anteꝗ̃ cõsequeret̃ libertatẽ: alleg. tex. in l. cùm filius. §. qui Mutiana. ff. de le. ij. & l. seruo inuito. §. fin. ff. ad Treb. quæ iura cum reuerentia nihil dicunt de hoc. Sed bene probant, ꝙ in defectum conditionis promittitur restitui res cum fructibus, & alijs accessionibus. Pro opi. facit optime tex. in l. Papi. §. fi. cũ l. seq. ff. de inoffic. testa. vbi probatur, ꝙ si est præstita fideicommissaria libertas, & postea rumpitur testamentum per querelam restituitur æstimatio serui, & libertas nõ reuocat̃: & licet hoc sit possibile in aliquo casu, vt dicit̃ in illo tex. tamen in opposito nostro magis est dicendum, ꝙ conditio negatiua, & eius implemẽtum efficiatur temporale, quàm ꝙ expectetur ꝙ desinat posse fieri contrarium, & præstetur interea cautio Mutiana. Ista cõclusio probatur optime in l. fin. iuncto principio, & fine ipsius. C. de pet. hæred. dicitur enim in princ. ꝙ si speratur moueri petitio hær. contra hæredem institutum in testamento, legatarius potest cõsequi legatũ ꝑstita cautione de restituendo legatum, si hæreditas fuerit euicta: postea in fin. annectitur, quòd in legato libertatis non admittitur ille, cui est relicta libertas cum ista cautione: & tamen ne libertas stet diutius in suspenso, expectatur certum tempus, antequàm libertas præstetur pòst, quod libertas competit absolui sine aliqua præstatione cautiõis. Ex his apparet, quòd in l. libertas. §. j. non est casus specialis fauore libertatis: sed quia citius videtur testator velle, quòd libertas suspendatur ad tempus, quàm quòd præstetur incontinenti interposita cautione Mutiana. ¶ In ea. glo. ibi: item oppon. s. eo. l. si Titius. Multæ solu. ponuntur ad hoc contrariũ: sed vera & perfecta solutio est illa, quam tribus solutionibus simul iunctis ponit hic Bart. videlicet quòd in l. illa committitur stipulatio, quia conditio negatiua est impleta: quoniam vno præoccupante desinit posse solui alteri. Et si quæratur, quare ibi desinat posse solui per executionem rei promissæ, vel per mortem stipulatoris: ibi autem desinit posse solui per præoccupationem ex lit. contesta. factam ab altero, dicendum est ꝙ hoc inducit perplexitas duorum stipulatorum, propter quos nõ sequimur regulas iuris: sed impropriamus naturam conditionis negatiuę: sicut in simili dicit Bart. in auť. ingressi. C. de sacro. sanc. eccl. in illa q. qñ pactum apponitur contra substãtiam ingressus religionis, de qua etiã in c. in ꝑñtia. de proba. & in c. fin. de condit. appo. Inducitur autẽ ista impotentia ex præoccupatione alterius, vt ibi dicit, quia illi duo stipulatores ibi habent similitudinem cum duobus reis credendi, in quibus est præoccupationi locus: vt l. ex duobus. la ij. j. de duob. re. & hoc magis placet, quod cõmuniter approbatur, ꝙ̃ id quod dixit sin. Ang. l. de die. in prin. s.

qui satis. cog. vbi voluit, q̃ et si simplex stipulatio, & nõ perplexa, incipe
ret à pcedēti cōditione, verbi gratia, si nõ dederis Titio fundū, promittis
dare mihi, nihilominus cōmitteref stipulatio, si ille cui fuit facta promis
sio cōtestaretur litē cū promissore, qa ex hoc nasceref impotētia soluēdi
alteri ciuilis. Sed hoc nō videf bene dictū: qa q̃ ille cui fuit facta promis-
sio sub cōditione posset agere de facto, vbi non resultaret perplexitas nō
esset cōcedendū: vt l. cedere dic. de ver. sig. posset tñ saluari dictum suum
in vno casu, qñ stipulator ageret de facto, ante conditionē impletam, &
reus cōuentus non opponeret, q̃ nō esset audiendus: procedit enim iudi-
cium de facto, parte nō opponente: vt l. Iul. §. quantum. ff. ad exhi. & l.
vbi pactū. & ibi no. C. de trāsa. & plene per Bart. & Mod. in d. l. si Titius.
Itē aduerte ad solutionē huius contrarij, quia licet Bar. cōcedat, q̃ perple
xitas in d. l. si Titius. posset dissolui ex voluntate promissoris: quia si pro
missor solueret vni, impleretur cōditio apposita in stipulatione illius, qñ
per hoc quod soluetur sibi, apparet q̃ non posset solui alteri. Subtiliter
tamē cōsiderādo videf posse dici, q̃ per hoc nō purificaref obligatio seu
stipulatio illius, cui pecunia traditur: quia vnus & idē actus nō pōt indu-
cere liberationē & obligationē: vt l. qui hominē. §. fi. ff. de sol. Ergo cùm
datio pecuniæ sit inducta ad dissoluendā obligationē, non possumus di-
cere q̃ ista datio inducat duos effectus. Primò purificationē conditionis:
& sic obligationē. Secundò dissolutionē ipsius obligationis. Et si queris,
quo titulo posidebit hāc pecuniā? Respōdeo, q̃ si soluit sciēte debitore,
stipulator posidebit pecuniā titu. tacita donatiōe: vt l. cuius per errorē.
ff. de reg. iu. & l. j. & quod ibi no. ff. de cōdi. inde. facit optime quod tra-
dit Bal. in l. post mortē. C. de fideicom. & Bar. & alij in l. vbi purè. vel in
l. sed si ante. ff. ad Treb. & ad materiā l. si Titius. vide bonū tex. in l. ij. §. j.
ff. de adi. le. & quod ibi per Bar. Si aūt nō soluisset sciēter, tūc esset locus
repetitioni, vel nō, secūdùm distinctionē quæ ponitur in l. j. de cōdi. ind.
Considera tñ, si ista subtilitas est vera, quia non affirmo eā pro nūc. ¶ In
ea. gl. ibi: secus si nuda pactio præcesit. glossator hic videf sentire, † q̃ qñ
stipulatio pœnalis incipit à pactiōe nuda, tūc committatur pœna nō per
interpellationē, sed per litis cōte. & in effectu agetur de facto vsq; ad lit.
conte. cōtra regulas iuris. Super quo articulo referūtur hic quatuor opi.
per Bar. quas vide hic seriosius per eū. Et inter alias recitatur opi. Dy. in
c. non est in mora. de reg. iu. qui dicit cōcordādo opi. Ioan. & Azo. quòd
vtroq; modo pōt agi, vt pœna cōmittatur, videlicet ad id quòd deuenit
in facto, & ad pœnam deductā in stipulatione: & vtroq; modo agetur de
facto dispensatiue, & cōtra regulas iuris. Primū probat lex, nuda. hic alle.
in gl. Secundū probat tex. in l. si pacto quo pœnam. in versi. agens ex sti
pulatu. C. de pact. Nec est mirandū, si istis casibus permittif ex cā agi de
facto: quia non potest stipulatio pœnalis aliter purificare, nisi expectare
mus id quod deuenit in pacto desineret, posset dari vel fieri: quia hoc aľs
reperif permissum ex alijs, sicut in l. si Titius. §. e. & l. Iul. §. si quis collu
dēte. ff. de actio. emp. & hanc opi. sequūtur quidam Moder. vt statim di
cetur. Bart. autem in l. nostra. sequif quartā opi. quæ fuit Pet. & Vltra-
mon. & quamuis vsq; ad vltima verba cōmēti intentio sua videatur esse,
q̃ nūquā posit agi de facto actione prima, vel actione ex stipulatu, ta-
men respondēdo ad l. nuda. in fine. declarat se melius, ita q̃ ex dictis suis
possumus sic distinguere, q̃ aut præcesit interpellatio extraiudicialis: &
tunc non posset agi actione prima de facto, sed agetur actione ex stipula
tu de iure, quia vere est impleta conditio stipulationis per interpellatio-
nem extraiudicialē: vnde licet talis interpellatio non cōstituat in mora:
vt l. lecta. §. sed cōsortis. ff. si cer. pe. & l. si pupillus. j. e. ti. tamē facit q̃ cō
ditio est purificata: & hoc sufficit, vt competat ex stipulatione: alle. inter
cætera pro hac sua opi. tex. in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. in versi.
more iudiciorum. Sed ad illum tex. respondet optime Saly. ibi & Ioā. de
Imo. hic, quòd verbū, more iudiciorū, non significat ibi quòd agaf actio
ne competēti ex stipulatione purificata: sed dicitur propter id quod po-
nitur in fine, vbi dicitur quòd creditor iniuste postulat, si vult incipere ab
executione, & dari sibi tenutam bonorum debitoris, non præcedēte sen
tentia & tela iudicij. Secundò adducit textum in l. si cùm dies. §. finali. ff.
de arbitris. iuncta lege prima. C. eodem. nam ex sententia arbitri non ori
tur actio, quando fuit factū compromissum ex pacto nudo: & tamen si
arbiter mandat aliquid dari, & debitor interpellatur, cōmittitur pœna: er
go idem dicendū in casu nostro, quando id quod erat in obligatiōe prin
cipali nō potest peti, quia pactum erat nudū: si verò nulla præcesit inter
pellatio, & tunc fatetur Bar. q̃ agitur de facto ad pœnā, & nō ad id quod
deuenit in pacto. Et ita intelligit legē, nuda. quæ dicit, q̃ per litem motā
purificatur conditio, scilicet super pœna. Sed cōtra istam doctrinā insur-
git Sal. in d. l. si pacto quo pœnam. dicēs quòd non est discedēdū à tex-
tu in d. l. nuda. quæ vult, quòd mora committatur per lit. contest. Vnde
non est dicendū, quòd aliqua interpellatio extraiudicialis purificet condi
tionem stipulationis: quia hoc est diuinare ad illum tex. vbi non apparet
quòd non præcesserit interpellatio. Sed ad hoc respondet Bar. hic suffi-
cienter: quia sicut in alia materia lex quæ dicit, quòd periculum deterio-
ratæ rei incipit à lit. cont. suppletur per aliā l. nisi præcedat interpellatio:
vt patet in l. iij. §. in hac. ff. commo. iuncta l. in hac. de triti. ita videtur pos
se suppleri lex, nuda. per l. si cùm dies. §. fi. ff. de arbi. Nec responsio secū
da quam dat Bar. ad d. l. placet, & Bal. q̃ purificetur conditio irreuocabi
liter: quia istud repugnat manifeste tex. iuxta fi. vbi patet q̃ ex tempore
litis contest. incipit competere actio, & petitio. Præterea dicit Bal. quòd
lex, si pacto quo pœnam. non potest intelligi in stipulatione pœnali cō
missa & purificata: quia si sic esset, sequeretur quòd non posset offerri de
bitum principale vsque ad sententiam, cuius contrarium innuit illa lex.
Declaratur hoc dictum: quia si stipulatio primò fuit concessa per inter-
pellationem, tunc per lit. contest. debuit impediri purgatio moræ: vt l. si
insulam. §. eo. & l. j. ff. de pe. le. ergo est intelligendum, quòd in casu d. l. si
pacto. nulla præcesserit interpellatio, & fuerit actum de facto vsq, ad lit.
contest. & tunc bene succedit, quòd posit purgari mora vsq; ad senten
tiā: vt est casus no. in l. si quis maior. C. de transac. & per Bar. in d. l. si insu
lā. Sed istud ar. parū vrget, quia tex. in l. si pctō. nō dicit quòd principale
posit offerri vsq; ad sentētiā, licet dicat quòd qui agit actione ex stipu-
latu, posit cōsequi aut pœnam, aut id quod venit in principali promis-
sione: intelligif enim vsq; ad tēpus quo durat facultas soluēdi. Vel etiam
subtilius dico, q̃ poterit purgari mora vsq; ad sentētiā: quia per interpel
lationē pcedētem debitor nō fuit cōstitutus in mora, sed solū fuit imple
ta cōditio, vt fatetur hic Bar. & cōiter omnes, dū dicunt q̃ si nulla præce
dente interpellatione contestaf lis de facto, stipulatio pœnalis nō cōmit-
tif propter moram: vt l. lecta. §. sed cū sortis. ff. si cert. pe. sed ex euētu cō
ditionis: iō ergo erit opus interpellatione extraiudiciali facta illi, contra
quem nō competit actio: purificabif ergo conditio in interpellatione, &
cōmittitur mora in lit. cont. & ideo poterit purgari vsq; ad sentētiā. Hāc
tamē opi. suā confirmat idē Bal. in l. & si post tres. §. si quis cau. vbi sequif
opi. Dy. in regula, nō est mora. de re. iur. q̃ est q̃ posit agi de facto, & ad
pœnam, & ad id quod deuenit in obligatione principali, prout actor vo
luerit. Et illā opi. sequitur hic Io. de Imo. & cōfirmat rationē Bald. quia
vt in plr̃ibus cōtingere solet, p litē mouēdā pcedit interpellatio. Vnde di
cere, quòd in l. nuda. interpellatio non præcesserit, est diuinare, & habet
præsumptionē contra se. Sed tu defendendo Bar. dicas, q̃ Imperator ibi
declarat nō id quod venit in facto, sed quod pōt venire natura stipulatio
nis ibi positæ. Ipse tñ nitif hic respōdere rationibus Bar. & Vltra. Et pri
mò dū dicit, ille qui promittit soluere, videtur promittere, cū fuerit inter
pellatus. l. eū qui Calendis. §. quoties. & l. si decē cùm petiero. §. eo. quia
illud est verū, q̃ promissio est efficax. Sed qñ promittens non est obliga
tus, tūc nō videf promittere q̃ soluet, qñ fuerit interpellatus, ex quo scit
se nō posse cogi. Ad secundam rationem respondet, q̃ tunc sufficit face-
re de facto, qñ nullo modo pōt fieri de iure ad pœnam cōmittēdā. l. vbi
pactum. & ibi no. C. de transa. Sed in casu nostro non est sic, quia stipula
tio de iure aliquo casu pōt cōmitti, si debitor deficeret posse dare id qđ
deuenit in principali obl̃one: vt probaf in l. nostra. Et ideo cùm hic com
missio stipulationis de iure nō sit omnino impossibilis, capitur quædam
media via inter stipulationem incipientē à præcedenti cōuentione vesti
ta, & inter stipulationē incipientē à præcedēti cōditione, vt non sufficiat
interpellatio extraiudicialis de facto, nec tamē expectetur quòd reus de-
sinat posse dare: sed purificabitur cōditio per li. cōtest. & cautio media via
eligif: quia stipulatio quæ incipit à præcedēti cōuentione nuda, videtur
participare de natura quarūlibet stipulationū, de quibus modo dixi: nam
quia præcesit promissio & obl̃o saltē naturalis, quę quidē participat de
natura stipulationis incipientis à præcedēti actione vestita. Sed quia pro
ista conuentione nuda nō pōt cōueniri debitor, perinde est ac si cōuentio
non esset interposita, ex quo est in potestate debitoris vtrum soluat, vel
non: & hoc est quod voluit dicere lex, nuda. secundū eum. adducit à simi
li ea quæ tradit Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. §. j. §. e. in octauo
contrario, dū agit de obligatione, rem restitui. Facit optime tex. & quod
ibi per Bar. l. cū res. de le. j. & ad l. si cùm dies. §. fin. respondet dupliciter.
Primò, quia ibi in præcepto arbitri inerat dies tacita, videlicet tps quadri
mestre, quòd daf iudicatis ad soluendum: vnde non est mirum, si pœna
committitur per lapsum diei: vt l. quicquid. §. fi. §. e. Et hanc solutionem
tangit ibi gl. & videtur tenere Bal. in l. Celsus. e. tit. Sed ista solo est falsa,
& contra tex. in l. Celsus. præal. † vbi dicitur, q̃ si arbiter iusit dari aliqd
infra certum diem, & vsq; ad vltimā diem, creditor fuit impeditus, reus
non est in mora, nec cōmittitur pœna: deinde subiūgitur, quòd si cessan
te impedimento post diem creditor est paratus recipere debitū, & sic in-
terpellat debitorem, debitor incidit in pœnam non soluendo, & tamen
est hæc obligatio ex pacto nudo sine die. Secunda etiā responsio sua non
est vera, dum dicit, q̃ ibi est speciale fauore litium finiendarum, videlicet
ne ex laudo, quod est inuentum ad lites finiendas, oriatur noua lis, sicut
dicit iurisscon. in simili in l. non distinguemus. §. de offi. & §. fi. ff. e. ti. orie
tur aūt noua lis sup principali iam deciso per arbitrū, si iterum haberet
de facto, vt committeretur pœna. Sed ista ratio tollitur de facili, nam cre
ditor posset incipere à petitione pœnę, pro qua omnino haberet intenta
re iudicium, si reus nollet soluere: quia sicut ipse tenet, sequēdo opi. Dy.
lis potest contestari de facto, vel super principali, vel sup pœna ista. Er-
go ratio magis concluderet, quòd sola pœna potest peti de facto, quàm
quòd ibi sit speciale propter lites minuendas, vt sufficiat interpellatio ex
traiudicialis. Tu ergo considera in ista materia, sequendo dicta Bart. esse
verissima, quòd cùm petitio ipsa sit instituta ad finem condemnationis:
vt l. fin. C. de fideicom. li. & auť. offeratur. de litis contestat. nullo modo
est æquum concedere, quòd magis posit purificari conditio agendo de
facto, quàm interpellando extraiudicialiter. Et quòd istud sit verū, pro-
batur

batur formaliter: quia cui conceditur quod est plus, regulariter conceditur quod est minus, circa eandem rem: vt l. nec in ea. §. j. & ibi per Bar. ff. de adult. Sed plus est sine dubio agere de facto in iudicio, vel petere, quàm interpellare de facto extraiudicialiter: ergo fortius conceditur interpellatio extra iudicialis. Quòd autem plus sit agere de facto, patet: quia agere & petere sonat in ius: vt l. j. in princip. ff. de eden. sed interpellari aliquando extraiudicialiter videtur esse merum factum, † & inde est quòd quilibet potest interpellare nomine creditoris sine mandato: vt l. si quis solutioni. §. j. s. de vsur. & tamen nomine alterius non potest agere vel petere, nisi habens mandatum, vel coniuncta persona: vt l. sed & hæ. de procu. Confirmatur ista conclusio, quia in dubio debemus hic interpretari verba legum inducentium aliquid contra ius commune, vt minus lædatur ius commune, quàm fieri potest: vt in c. cùm dilectus. de consue. Sed minus læditur ius commune, si permittatur interpellatio extraiudicialis, quàm si necesse sit agere in iudicio de facto, ratione qua s. dixi. ergo istud est admittendum. Et pro ista opinione adduxi aliàs l. j. in princip. ff. de pe. leg. vbi interpellatio facta de leg. pe. facit committi pœnã: & tamen pœna non potest peti aliqua actione: vt videtur ibi dicere tex. & tenet gloss. in l. j. §. item si ita. ad l. Falc. & si illa gloss. esset vera, sine dubio inductio illius tex. fortiter procederet. Sed communis opinio est in oppositum, quam refert Bartol. hic, & in d. l. j. de pe. le. & in §. item si ita. videlicet quòd legatum penoris non solum fit in præstatione, sed in petitione, licet non in executione, quia lit. contesta. super penu trãsfundetur legatum penoris in dispositione pœnali: & sic extinguetur totaliter ipsa actio ad penum, ergo nõ potest sequi condemnatio. ¶ In ea gloss. circa princip. ibi: quod vbi à petitione &c. quid sit in dispositione legis incipientis à præcedenti dispositione, declaraui plenè super prima gloss. sed nunc restat declarare, quid in dispositione & sententia iudicis: & consequenter videbimus, si præceptum & sententia iudicis incipiunt à conditione, quid iuris. Super primo ponitur tale exẽplum, iudex condemnauit de crimine aliquem ad pœnam: & si pœnam nõ solueret ad amputationem pedis, quæritur quã do purificetur ista conditio, & committatur pœna: super quo Bald. dixit in l. suus quoque. §. sed si filio. determinando istã quæstionem, quam Bart. reliquit indecisam, quòd si sententia fuisset lata in ciuilibus, implementum istius conditionis haberet tacitam diem, scilicet tempus quadrimestre, quod datur iudicatis ad soluendum, iuxta l. debitoribus. de re iudi. Pro qua conclusione est casus in l. si cùm dies. §. fin. de arbit. iuncta gl. Cui adde, quòd istud tempus quadrimestre conceditur etiam condemnatis ciuiliter de crimine: etiam si lex dicat, quòd debitor vel condemnatus debeat statim soluere. De primo est casus notabilis, & ibi per Bar. reprehendendo glo. in l. si cum exceptione. §. quod si homo. ff. quod met. cau. De secundo est casus in l. vbi. & ibi per Bartol. C. de superexacto. libro x. licet contra istud vltimum faciat quod tradit Bald. C. depo. in l. fi. Sed quia præsupponitur in themate, quòd condemnatio fuit facta in iudicio criminali, ideo ipse dicit, quòd conditio purificabitur, & pœna corporalis committetur ad arbitrium iudicis post tempus à iudice præfixum: quia in criminalibus secundùm eum non datur tempus quadrimestre ad soluendum. Eandem conclusionem tenuit idem Bald. in l. fi. C. de execu. rei iud. alle. Innocent. in c. querenti. de offic. dele. assignans rationem: quia cùm reatus excludat omnẽ honorem in l. ij. C. vbi sena. vel claris. per hoc patet, quòd non est misericorditer agendum cum condemnato de crimine. Ang. autem in l. j. ff. de iniu. te. simpliciter in isto casu videtur tenere, quòd debitori competat tempus quadrimestre, & hoc sequitur Ioan. de Imol. in d. §. sed si filio. quia in criminali proceditur ad instar ciuilium. l. absentem. ff. de pœ. bene facit quod tradit Barto. in lege, inter accusatorem. de pu. iu. Et ista opinio est æquior: quia vbi agitur ciuiliter de crimine, tempus istud conceditur. Bartol. autem videtur inhærere sententiæ Bald. in l. inficiando. §. infans. de fur. vbi dicit, quòd quando præceptum iudicis incipit à dispositione, debet impleri quàm primum potest: & sic ad arbitrium iudicis, secundùm gloss. in cle. causam. in verbo, commodo. de elect. & bene facit quod not. gloss. in c. j. ne sede vacante. in vj. super verbo, in mora. Et ista opinio est melior de rigore iuris; quia illud tempus quadrimestre datur condemnatis miserationis causa. l. si cum militi. §. fin. de compen. quæ non ita debet habere locum in punitione criminum, sicut in causis ciuilibus: vt per Bald. in d. l. fin. de execu. rei iudi. tene etiam mẽti, quod in ista materia tradit Bal. in l. quicũq;. de ser. fug. vbi voluit, quòd si statutũ dicat, quòd si non possit soluere corporaliter, puniatur, intelligitur de impotentia quæ est tẽpore sententiæ, vel paulo pòst, nisi statutus sit terminus ad soluendũ. Et si dicatur, si nõ possit soluere intra mensem, puniatur corpaliter: tũc em̃ licet appareat ante finem mensis, quòd nõ possit soluere, non cõmittetur pœna, nisi lapso termino: quia aliꝰ posset soluere pro eo: vt tradit Bal. in l. si id quod. de iurisd. om. iud. si verò iudex in sententia incipiat à cõditione, hoc modo: si c. nõ soluerit, puniatur pœna corpali. tũc Bar. tenet ĩ §. infans. quòd debet expectari quòd desinat posse soluere. nõ tñ specifice loquitur de pœna corporali. Mihi placet cõclusio Io. de Imol. in d. §. sed si filio. † quòd si imponitur pœna corporalis, tũc debeat impleri quàm primũ pòt debitor condẽnatus sub cõditione ad arbitriũ iudicis: qa ex quo nõ reperitur in criminalibus certũ tempus statutũ, recurrimus ad arbitrium iudicis. l. j. in fi. de iure deliberã. nã si expectaremꝰ secũdũ eũ, quòd cõdẽnatus desineret posse implere cõdẽnationẽ, tũc pœna efficeretur elusoria, qa post mortẽ nõ posset puniri in corpus: facit optime tex. in l. liber. §. j. de manu. testa. secundũ intellectũ quẽ s. secutus sum. Vbi aũt nõ imponeretur in implemẽto cõditionis pœna corporalis, sed alia pecuniaria, tũc forte vera esset opi. Bart. in d. §. infans. de rigore iuris. & imputet sibi iudex, q cõdemnauit sub cõdõne, quòd facere nõ debebat: contra l. ij. §. biduũ. ff. qñ app. sit. & ista opi. est vera, maxime tenẽdo id quod s. tenui, quòd idẽ sit in vltimis volũtatibus, præterquàm in legato penus. Et quàtũ ad hoc secũdũ mẽbrũ, quod tãgitur hic in gl. de stip. q incipit à præcedẽti cõditione, dixit gl. fin. quã ibi approbat Bart. in l. de die. in prin. ff. q satis. cog. quòd stipl̃o iudicialis siue prætoria si interponitur corã iudice in iudicio, etiã si incipiat à præcedẽti cõditione, nõ implet, cũ desijt posse fieri & dari: sed iudex pòt limitare terminũ ad arbitriũ suũ, qñ conditio debeat impleri, & sic restringit l. nostra, quòd habeat locũ qñ stipl̃o prætoria de iudicio sisti interponit extra iudiciũ: secus si in iudicio, & corã iudice. Differẽtia mihi nõ placet, qa tex. noster ĩ l. de die. loqtur in stipulatiõe interponẽda: vñ nõ facit ad propositũ, & tex. nr̃ indistinctè loquit, nõ restringẽdo se ad stipl̃õne p̃iudicialẽ. & hoc sentiũt Bar. & Bal. satis clare in l. si decesserit. e. ti. vbi volũt, quòd eadẽ sit natura stipl̃onis iudicialis, cũ incipit à p̃cedenti cõditione, q est aliarũ stipulationũ. Et adde ad ea quę diximus in ver. quòd si ab initio. quòd melius videt intelligere illũ tex. quòd tractatꝰ nõ fuerit expressus, quòd reus posset se sistere quocũq; die, si tractatus & stipl̃o fuerit eiusdẽ formæ omnino valet: quia fuit actũ, quòd stipulatio inciperet à p̃cedẽti cõditione. s. quòd si reus nõ sisteret, solueret pœnã. & p hoc videt actũ, quòd quocũq; die se sistat: & ita postea secuta est stipulatio. ¶ In glo. posita sup verbo, probat. hæc gl. tenet quòd in dubio stipulatio pœnalis nouet præcedẽtẽ: & quia ista cõclusio habet difficillima cõtraria de tribꝰ ll. quę vadũt ad idẽ, videlicet de l. prædia. de act. emp. & l. si qs à socio. & l. duo societatẽ. ff. pro so. refert hic Bar. septimã opi. quas oẽs reprehẽdit. octauam posuit ipse, alias posuerũt Bal. & Ang. in diuersis locis, & addẽdo solũ quatenus est opus. ¶ † Adde primò, inquãtum Bar. reprehẽdit illã opi. quæ hr̃, quòd sit distinguẽdũ inter cõtractus bonæ fidei, & stricti iuris, [a] vt in cõtractibus bonæ fidei, nõ fiat nouatio: sed in cõtractibus stricti iuris fiat ex eo, qa fit nouatio in vltima volũtate, qa habet instar cõtractuũ bonæ fidei, vt hic plene pòt dici, saluãdo istã opi. ab hac impugnatione, quòd quàuis vltima volũtas, quo ad quosdã effectus, æquiparet cõtractibus bonæ fidei: vt l. in minorũ. C. in q. cau. in inte. resti. nõ est neces. qa tñ naturalr̃ est dispõ stricti iuris, & ideo etiã in qbusdã seruatur regula dispositiõis stricti iuris, vt nõ iuret in litẽ in hac actione, nisi re perempta: vt l. aliàs. ff. de in lit. iur. Itẽ nõ veniũt in ea accessoria illa, de quibus partes non cogitauerũt: vt l. fi. in vlt. rñ. & ibi per gl. ff. de cõdi. ob tur. cau. & p hoc sequitur, quòd nõ pòt argui ex ista æqparatione, ex quo in aliquibus est differentia & dissimilitudo: vt est gl. or. & no. in l. sinaũt. §. possideri. ff. de rei ven. & l. creditoris. ff. de no. oper. nun. j. q. j. c. sicut vrgeri. Sed tñ ista differentia quàuis possit defendi ab ista impugnatione, nõ rectè defenditur ab omnibus cõtrarijs: qa tex. in l. apud Celsum. §. Labeo. ff. de do. excep. loqtur in stipulatione & contractu stricti iuris: & tamẽ ibi non fit nouatio, & per alia iura quæ inferius adducetur. Præterea rõ text. in l. duo societatẽ. ff. pro so. nõ fundat se in bona fide: sed quia pœna est alia res ab illa quæ venit in obligatione principalit quæ ratio videtur vniformis, tam in contractibus stricti iuris, quàm in contractibus bonæ fidei. ¶ Secũdò adde dũ Bar. distinguit inter dispositionem procedentẽ ex causa lucratiua, vt in illa fiat quasi nouatio, & procedẽtem ex causa onerosa, vt illã nõ nouet. Cõtra istã distin. insurgit Ang. fortiter in l. si insulã. in sua repeti. s. e. Et primò dicit, quòd ista positio est cõtra tex. in l. rescripto. §. si pacto. s. de pac. vbi præcedit dispõ principalis ex cã lucratiua, qa ibi fit pactum de non petẽdo debitori, &

[a] ¶ Inter cõtractꝰ bonæ fidei, & stricti iuris. Adde an illa differant iure cano. ad hoc vt veniãt fructꝰ, vide p Bal. in c. fi. in fi. de plꝰ pe. & cõtra hoc dictũ Bal dic est text. expssus, qfacit differẽtiã. in c. cùm venerabilis. de excep.

tamē stipul͞o pœnalis nō nouat p̄cedentem: idē probatur in l. si pater. §. ij. ff. de pact. do. Sed ad istā r̄ndet Barto. dupliciter. Primò sc̄dm Ray. & Cy. & quosdam alios, ꝙ istud est speciale fauore libertatis, cuius respectu multa inducuntur specialia: vt l. tale pactū. in prin. ff. de pac. & l. Arrianus. ff. de act. & oblig. Vel dic secundū eū, ꝙ ideo nō fit ibi nouatio, qa pactū de non petēdo habet tres effectus: nā obligat naturaliter ad non petēdū, & ista obligatio naturalis nouat̄ per stipulationē pœnalem sequētē. Itē tollit natural̄r obl͞onē, & elidit ciuilē: vt l. si vnus. §. pactus. & respectu istorū effectuū nō pōt habere locum nouatio, qa isti effectus nō p̄supponūt aliquam obligationem: ergo p̄nt trāsfundi in obl͞onē sequentē, sc̄dm naturā nouationis, q̄ est vnius obligatiōis in aliā transfusio: vt l. j. ff. de noua. Sed hanc r̄onē impugnat Ang. dicens, ꝙ etiā actio in rē & officiū iudicis, quæ nō præsupponūt obl͞onē, p̄nt nouari: vt l. aut vno. §. j. ff. de acces. quinimo & ipsa exceptio, secundum gl. in l. j. in prin. ff. de p̄to. stip. Et licet ista nō dicat̄ proprie nouatio, dicit̄ tñ nouatio largo modo, inquantū ius p̄cedens trāsfundit̄, extinguit̄ propter sequentē obl͞onē: vt declarat Barto. in l. j. iuxta fin. cōmē. ff. de p̄to. stip. qua ergo r̄one obl͞o trāsfundit̄ per stipul͞onē pœnalē, eadē r̄one ius exceptionis videret̄ debere tolli. Neq; valet responsio Io. de Imo. q̄ facit differentiā inter officiū iudicis, & actionē realē ex vna p̄te, & exceptionē ex alia, ex eo qa illa duo sunt similiora obl͞oni, q̄ȝ exceptio, & inde est, ꝙ aliq̄n cōtinet̄ sub nomine actiōis: vt l. actiōis verbo. s. tit. proxi. nā & aliq̄n excipiēs debet agere: vt l. exceptionibus. ff. de ꝓba. & not. per Bar. in l. j. ff. de prob. Vnde Bar. in d. l. j. nō facit differētiā inter ista, sed de omnibus dicit, ꝙ ip̄roprie nouat̄. Præterea cū inueniat̄ cautū in iure p̄ stipulationē sequentē, pōt tolli effectus, q̄ nō est obl͞o, sicut ipsa obligatio pōt trāsfundi: quare magis ille effectus non videat̄ sublatus, cū sit eadē r̄o æquitatis, q̄ obl͞o p̄cedens nō pōt bene ōndi, p̄sertim qa sublata æquitate, in qua exceptio fundat̄. l. q̄ æquitate. s. de do. exce. debet etiā tolli ipsa exceptio. Videtur autē cessare æquitas ad oēm effectum, ex qua pœna est subrogata loco dispōnis principalis, placet r̄o assignata p̄ alios doct. ꝙ sit speciale fauore liberatiōis. Sc̄dō adducit Ange. tex. in l. qui Romæ. §. Flauius. j. eo. vbi patet, ꝙ stipulatio pœnalis habet originē à cā lucratiua, & tñ nō nouat p̄cedentē: sed huic l. r̄ndet bene idē Bart. cuius dicta etiam declarat Ioan. de Imol. Et vltra r̄nsionē illā, q̄ est verissima, quicquid dicat Angel. in d. l. si insulam. do tibi duas alias responsiones. Prima est, ꝙ ibi ex pacto apposito super principali cōtractu acquirebat̄ obligatio super principali tertio. s. ipsi seruo liberando, & in p̄iudicium tertij difficilius nouat̄ obligatio principalis. d. l. j. §. fin. j. de stip. ser. per quē tex. ita tenēt cōiter doc. hic. Sed ista solu. videt̄ falsa, qa si p̄cipale ꝓmittit̄ vni, & pœna alteri, p̄ interuentum nouæ p̄sonæ facili⁹ v̄r induci nouatio: Insti. qui. mod. tol. obli. §. p̄terea. & l. in p̄sonā. §. q̄ pecuniā. & ibi p̄ Bar. s. de pac. ergo illa r̄nsio seu cōclusio nō est vera, sed ad hoc respōdet Bar. in l. qđ traditū. ff. de cōd. & demō. & dicit ꝙ illud est verū, q̄n noua p̄sona interponit̄ ex p̄te ꝓmissoris: sec⁹ si interponat̄ ex p̄te stipulatoris. Vel sc̄dò potes dicere, ꝙ ideo ibi nō fit nouatio, quia principalis obligatio fuit introducta in fauorem serui liberādi principaliter: q̄ obligatio principalis si nouaret̄ per stipulationē sequētē, redderet inutilē obligationē illi, cuius fauore principaliter fuit facta: nā neque consequeretur libertatem seruus inuito debitore, neque pœna quæ pertineret ad dñm suū, & nō ad ipsum. Sed cōtra Bart. arguit̄ sic vltra dicta Ang. tex. in l. nuda. C. de cōtrahē. & com. stipu. loquit̄ in pacto nudo, cui est subiecta stip͞o: & sic pōt loqui in causa lucratiua, sicut in onerosa, quinimo secundū eum ex quo nō apparet de causa, præsumitur ꝙ sit interposita ex causa lucratiua. s. donationis, per ea quæ habentur in l. ij. §. circa. s. de do. exce. & in l. Campanus. s. de oper. lib. & tñ ex verbis illius tex. colligitur ꝙ cōmissa stipulatione pœnali, non est sublata præcedens obligatio: dicit enim tex. quòd litis cōtest. & obligatio ad pœnam commissa est: quæ dictio, cùm sit implicatiua, hoc significat, ꝙ tenetur etiam ad pœnam, & ad id quod deuenit in causa principali: & idem importat dictio, quoq;, quę similiter est implicatiua, & ponit̄ in fin. tex. Præterea vt dicit Ioan. de Imo. hic & bene ista solutio diuinat ad tex. in dicta l. obligatio fere. in fin. Præterea in l. apud Celsum. §. Labeo. s. de do. exce. non apparet, ꝙ petitus homo qui venit in stipulatione, post condēnationem, deberetur magis ex causa onerosa, q̄ȝ ex causa lucratiua. & ad ll. loquentes de vltimis voluntatibus respondebo inferius. Vnde Ang. posuit in d. l. si insulā, duas opi. quarū prima nō habet saporē iuris, vt b̄n declarat hic Ioā. de Imo. sc̄da declarāda. Dicit em̄ ipse, † ꝙ in vlti. volūtatib⁹ fit variatio, qa illa facultas p̄tādi q̄ cōpetit h̄rdi, fit ex quadā misericordia, p̄ quā admittit̄ hæres ad purgādū moram: sed per hoc nō tollit̄, quin prima obligatio sit extincta ipso iure. In cōtractibus autē dicit, non fit nouatio, nisi postq̄ȝ mora nō pōt purgari à debitore, & postq̄ȝ debitor declarauerit se nolle petere, quod venit in principali obligatione: alle. tex. in simili in l. cū duobus. §. idem respōdet. ff. pro so. vbi probat̄, ꝙ per dispōnem pœnalē non videt̄ recessum ab actione pro socio, nisi postq̄ȝ actor declarauerit se male vti pœna, q̄ȝ obligatione descēdēte ex cōtractu. Et licet Io. de Imo. respōdēdo dicat, ꝙ illa l. loquit̄ in alio casu: ille tñ casus videt̄ similis inducēdo vt dixi. Sed pōt r̄nderi finaliter, ꝙ per prouisionē legis iō nō videtur sublata obligatio hominis, cùm contrahētes scirēt à principio p̄sumptiuē legis ꝓuisionē, frustra videret̄ deduxisse in pacto, & ob obl͞onē illud idē, si obl͞o non posset habere effectum propter pœnā incertā à lege. Vel dic, & melius, ꝙ sicut pœna legalis sequens nō tollit p̄cedētē. l. quoties. de act. & obl. & pulchre declarat Bar. in l. j. ff. vi bo. ra. ita nō debet tollere prouisionē hominis, qa prouisio hominis nō videt̄ esse minoris virtutis, quàm prouisio l. Prima eīn r̄nsio procederet, qa partes cōtrahēdo societatē nō fecerunt pacta specialia de reficiendo domū, vel insulam cōmunē. † Ex hac tamē sua doctrina infert Ang. quòd si ex forma statuti reus cōdemnatus in criminalibus debet soluere condemnatū intra certū terminū, & si non soluat imponitur sibi pœna corporalis, termino elapso poterit fiscus exigere pœnam pecuniariā, quæ nō est trāsfusa in corporalē, ex quo fiscus vult petere, ꝙ veniebat in principalē dispositionem statuti: & si reus non velit soluere pœnam pecuniariam, vnde fiat executio in bonis eius, etiā inuito ipso, & ꝙ doctrina præcedēs nō sit vera: in hoc tamē casu dictum est verū, q̄đ consuluit Bar. in ciuitate Asisij, vt ipse refert in §. idē r̄ndit. & Ang. sequit̄ in l. q̄cūq;. C. de ser. fug. & plenius & not. declarat Bal. in l. cōmissaria. C. de pac. inter emp. & ven. Sed ista doctrina nō videt̄ posse sustineri: tum quia doctrina Ang. ex qua infert̄, nō videt̄ vera, tū qa non videt̄ esse aliqua ratio, cū dispositio præcedens habeat cām lucratiuā, cur nō variat̄ per pœnā sequentem. Et primò pōt dici, ꝙ prima cōclusio Ang. nō probatur iure, dum vult ꝙ nō fiat nouatio, nisi cū creditor declarat se nolle vti principali obligatione: nā ad tex. in d. §. idē respōdi. est respōsum s. Præterea sicut facit facultas purgādi morā in vltimis volūtatibus, quæ procedūt ex quadā æquitate, & miseratione: ita videtur in contractibus, vt ex æquitate cōcedatur ista purgatio moræ. l. etsi post tres. s. si qs cau. & no. in l. si insulā. s. e. Vnde nō videt̄ bona ratio differētiæ, cur in vno casu principaliter obl͞o sit in petitione, & in alio non. Vnde Bar. in l. ij. j. de publi. iudi. simpliciter videt̄ tenere post Dy. ꝙ elapso termino prima pœna sit trāsfusa ipso iure in pœnā corporalē, & ꝙ nō possit peti, dū alle. l. j. §. itē si ita. ff. ad l. Fal. in qua ponitur iste casus, licet forte mora posset purgari, volēte debitore, qa est dies apposita à lege, vel à ministro legis. l. si cùm dies. §. fin. cum seq. s. de arbi. de quo dic vt l. si insulam. s. & hæc opinio est magis secundùm regulas iuris. Sustinendo tamen dicta Bar. & Bal. in locis præallegatis, possumus dicere, ꝙ licet dispositio præcedens in isto casu contineat causam lucratiuā, quia pœna est lucrū, nihilominus nō nouet̄ ex sua negligentia debitoris, quo ad effectū obligādi eum ad pœnā corporalē. & hoc sentit hic Io. de Imo. dū alleg. l. liber homo. s. ad l. Aq. dū dicit, ꝙ nemo est dñs [a] mēbrorū suorum: pro qua probanda vide quod no. Bar. in l. interdū. §. qui iurē. j. de fur. & in l. j. ff. de iniu. in prin. † Et pro ista cōclusione est bon⁹ tex. in l. non tantū. in fi. j. de app. vbi patet, ꝙ reus cōdēnatus in causa capitali nō pōt facere, ꝙ sententia trāseat in rē iudicatā, rēnūciando appellationi, si tertius vult eū defendere. Scias etiā, ꝙ Sali. in l. si pacto quo pœnā. C. de pact. dicit distinctionē positam s. per Bar. fuisse dñi Richardi patrui sui, & eam approbat tanq̄ȝ verā. Sed Pau. de Cast. hic dicit, ꝙ etiā si præcedat dispositio & promissio ex causa lucratiua, nō fit nouatio, nisi postq̄ȝ creditor elegerit se velle agere ad pœnam: vbi autē præcederet causa onerosa, sequitur dicta Bar. alleg. casum pro primo membro in l. q̄uis. C. de vsur. Sed cum reuerentia ille tex. non facit, qa ibi dicitur, ꝙ creditor recepit vsuras minores voluntariè: vnde videtur renunciasse maioribus, quas erat stipulatus, si minores non soluerentur infra certū terminū. Hoc autem non infert, quòd prima stipulatio nō sit nouata, sed infert ꝙ etiā quando esset apposita dies, & pœna, potest purgari mora, & tolli pœna, si creditor volūtariè acceptat id quod offertur, & quod extat in principali obligatione: probatur in l. Celsus. in prin. ff. de arbi. & l. ij. in prin. ff. si quis cautionibus. ¶ Debes etiam scire, ꝙ Bal. in l. rescriptū. §. si pacto. s. de pact. tenuit opi. Franc. Accur. qui distinxit, vt s. retuli inter contractu⁹ bonę fidei, & stricti iuris. Sed ista opi. nō placet, vt s. dixi, maxime

[a] ¶ Nemo est dominus. Adde glo. in c. ex parte. de corpo. viti. Bar. in l. j. in §. vsq; adeo. ff. de iiu. Bar. in l. j. in §. si qs. ff. de bo. eor. q̄ sibi mortem cōsci. Cy. in l. rescripta. C. si cōtra iu. vel vti. publi. dñi. d. San. Gemi. in c. sicut. ij. q. j.

maxime qa ſubtiliter cõſiderando cõuenientius videret̃,quãdo ſtipulatio
pœnalis cõtinet tantundẽ,vel plus,ꝙ fieret nouatio in cõtractibus bonę
fidei,q̃ in cõtractibus ſtricti iuris:qa ex quo oĩno non eſt exigenda, niſi
vna q̃titas,vt patet in ll.ſ.allegatis,poſſet tacitè videri actum in contra
ctu bonæ fidei,in quo tacite actũ habet̃ pro expreſſo.l.ex empto.in prĩ.
j.de act.emp.ꝙ vnum ſolũ deberet̃.Sed vbi præcedit ſtip̃lo,in qua omiſ
ſum habetur pro omiſſo,difficilius admitteret̃, vt videretur fieri noua-
tio,ex quo verba hoc nõ importãt.Et attende,quia iſta ratio conclude-
ret etiam,ꝙ in cõtractibus ſtricti iuris,qui nõ contrahũtur verbis, idem
eſſet dicendũ.Vnde reiecta eſt differentia,maximè quia tex.in l.duo ſo-
cietatẽ.ſ.pro ſocio.cũ negat fieri nouationẽ,non fundat ſe in cõtractu bo
næfidei.Sed qa ſtipulatio pœnalis continet aliud q̃ principalis, Ang.in
l.ſi pacto quo pœnã.cõcludit ꝙ in contractibus non fit nouatio ipſo iu-
re.Sed diſtinguit,ꝙ aut ſtipulatio pœnalis,& contractus præcedẽs ſunt
eiuſdem ſpeciei,puta quia præceſsit promiſsio principalis per ſtipulatio
nem:& tunc nouatio fit ope exceptionis,poſtq̃ actor elegit velle petere
pœnam:& ſic in hoc caſu approbat opi.Dy.per tex.in l.iĳ.§. eleganter.
& in l.poſt diẽ.ff.de l.cõmiſ.vbi probatur,ꝙ ſi apponitur pœna reſoluti
ua contractus,ſi pretium ad diem non fuerit ſolutum,illa pœna non cõ-
mittitur,niſi actor eligat velle petere pœnam:facit quod habet̃ in gl. &
per Bar.in l.ĳ.de iure emphy.& in l.j.de re iud.aut pręcedit ſtipulatio diſ
ſimilis,& nõ fiat nouatio per ſolã electionẽ,ſed per exactionem pœnæ:
& ita intelligat̃ l.prædia.cũ ſi.ſ.de actionibus.¶ †Tu aũt circa primũ di-
ctum conſidera,quòd pœna nullitatis contractus habet hoc de ſui natu-
ra,ꝙ ſi inducitur in fauorem vnius partis, intelligitur habere conditio-
nẽ,ſi pars illa velit cõtractum eſſe nullum.l.Iul.§.ſi à pupillo.ſ. de act.
emp.& l.elegãter.in prin.& ibi per Bar.ſ.de dolo. & hoc eſt quod dicit
tex.in l.ĳ.ff.de in diẽ addic.Sed pœna quæ induci᷑ per nouationẽ, eſt al
terius naturæ,videlicet ꝙ purificata cõditione nouatio fiet ipſo iure, nõ
expectata volũtate creditoris.l.quoties.in prin.ff.de noua.& l.pecuniã.
ſ.ſi cert.pet. Vnde iſti caſus nõ ſunt ſimiles.Fuit & alia opi.Bal.in l. no
ſtra.q diſtinxit,ꝙ aut ſtipulatio pœnalis apponitur obligationi præcedẽ
ti ſuper principali eiuſdẽ ſpeciei:& tunc ſemper fit nouatio,ſicut in vlti-
mis voluntatibus,ita intelligit tex.noſtrũ,& l.obligationum fere.§.fin.
ſ.tit.proxi.vnde ita loquunt̃ iura allegata in vltimis voluntatibus.Aut
ſtipulatio pœnalis ſequitur præcedentem conuentionem diſsimilem,&
tũc nunq̃ fiat nouatio:ita loquũtur iura contraria,& ita dicit probari in
l.duo ſocietatẽ.ſ.pro ſoc.Io.de Imo.hic dicit,ꝙ iſta opi.põt ſuſtineri, vł
diſtinctio Bar.ſ.poſita,& ꝙ potes tenere,q̃uis mihi non placet iſta opi.
Bal.aliquo modo.Primò,quia eſt contra tex.in l.apud Celſum.§.Labeo.
ſ.de doli excep.vbi probat̃,ꝙ fideiuſſor promiſerat præſentare aliquem
in iudicio,& pœnam ſi non præſentaret.& oportet dicere,ꝙ vtraq; pro
miſsio fuit per ſtipulationem.l.v.§. ſatiſacceptio.ſ.e.& l.blãditus.C. de
fideiuſ.& tamen ſtipulatio pœnalis nõ nouat præcedentem. ¶Secundò
contra ipſum videt̃ caſus in l.Lucius.ſ.de acti.emp.vbi patet,nõ diuinan
do ad tex.quinimo apparet ex tex.in ver.ex hoc contractu &c. ꝙ pœna
appoſita per pactum poſitum iuxta contractum nõ tollit obligationem
præcedentem,ſed poteſt agi ad intereſſe ex contractu,& ad pœnã,& ta-
men pœnalis diſpoſitio ibi erat vniformis præcedenti.Et licet gl.ibi diui
nando dicat,ꝙ erat interpoſita ſtipulatio ſuper pœna,hoc videtur repu-
gnare verbis tex.nec eſt neceſſe, qa pœna poteſt exigi, ſi apponatur in
pacto incõtinẽti appoſito:vt l.ſeruus.ea.l.& l.ſi vẽditor.in fi.ff.de ſer.ex
por.Nec põt dici,ꝙ ibi eſt ſpeciale,quia ibi pœna debetur ex pacto, qđ
informat cõtractum.l.iuris gen.§. quinimo.ſ.de pact.Vnde nõ videtur
cõueniens,quòd cõtractum tollat:nam ſi tolleret contractum, nõ poſſet
veſtiri à cõtractu:nã poſſumus dicere,ꝙ etiam ſi pœna nouaret contra-
ctũ impleta cõditione adiecta in pœna,ordine intellectus prius videbit̃
præceſsiſſe contractus,& veſtiri pactum,& poſtea fieri nouatio. Tertiò
contra iſtam ſententiã facit ratio generalis text.in l.ĳ.de in diẽ addi. vbi
dicitur,quòd pœna nõ tollit contractũ inuito creditore,quia videt̃ appo
ſita in eius fauorẽ.Sed illa ratio poſſet reſtringi,vt ſ.dixi,ad genus pœ-
næ,de quo ibi agitur,vel ad aliud ſimile.Quartò contra iſtã cõcluſionem
adducitur tex.not.in l.ſi duo.§.j.ſ.ſi quis cau.vbi tex.dicit,ꝙ licet ſit cõ
miſſa pœna in ſtipulatione de iudicio ſiſti cõtra vnũ ex reis debendi, nõ
tamen tollitur prima obligatio ipſo iure, pro qua fuerat promiſſum de
iudicio ſiſti:quod patet,quia pro ea põt agi cõtra conreũ priſtina obliga
tione,nec poteſt dicere quòd ibi pro obligatione principali agebatur cõ
tra alterum,cuius reſpectu poterat non videri nouata: quia ille alter erat
conreus debendi. Vnde ſi fuiſſet nouata obligatio in perſona promittẽ
tis pœnam,fuiſſet etiam liberatus conreus à prima obligatione.l. ſi pro
vno.ad Velle.& tradit Bar.in l.ex duobus.in vĳ.q.j.de du.re.& ideo vi
detur dicendũ in iſta materia difficili, & cõcludendum cũ Bal. in l. ſi pa
cto quo pœnã.C.de pac.quòd aut̃ loquimur in vltimis voluntatibus,&
fiat nouatio reuocabiliter:vt cõmuniter dicunt doc. Aut loquimur in cõ
tractibus,& tunc non fiat nouatio,niſi per exactionem pœnæ. Ratio dif
ferentiæ aſsignatur per Bald.in l.j.C.de his quæ pœnæ nomine. quare
magis in vltimis voluntatibus q̃ in contractibus: quia illa tranſlatio &
punitio contumaciæ hæredis nõ ſolũ fit fauore legatarĳ.l.j. in fi.ſ. de le.
ĳ.ſed etiam fauore teſtatoris,vt vltima voluntas celerius exequatur:ar-
gu.l.fi.ſ.cõmunia prædio. Vel dic,ſecundùm Io.de Imo.hic,& ſecundũ
quoſdã alios Mod.in l.ſi pacto.ꝙ quando creditor ſtipulatur pœnã, præ
ſumitur velle conſulere ſibiĳpſi:vt eſt tex.in d.l.ĳ. de lege commiſ. Sed
quando teſtator ipſe apponit pœnam,põt eſſe quòd quãuis in appoſitio
ne pœnæ procurauerit odium hæredis principaliter,vt dicit tex.in d.l.ĳ.
in fi.tamen in hoc voluit ſibi fauere,vt non teneatur ad vtrũq;,ſed ſolũ
modo ad pœnam,& ꝙ ita p̃ſumatur voluiſſe,ꝓbatur: quia teſtator nõ
videtur velle grauare hæredẽ duplici p̃ſtatione.l.Titia.§.qui in vita.ſ.de
lega.ĳ.& licet ille tex. loquatur de p̃ſtatione duplici reali,q̃ non caderet
in caſu noſtro,qa legatarius deberet eſſe cõtentus altero:poteſt tñ dici à
ſimili,ꝙ nõ videatur voluiſſe multiplicare obl̃ones.¶ Pręterea ſi non fie
ret nouatio,ſed legatum principale poſſet peti, etiam ſi plus eſſet in le-
gato,quàm in pœna,adhuc grauaretur hæres duplici præſtatione reali-
ter,quia exacta pœna poſſet conueniri ad legatum in eo quod excederet
pœnam.l.ſi quis à ſocio.in fi.ff.pro ſocio.& iſta concluſio placet per iu-
ra prædicta.Si ergo quæris,quomodo intelligitur text.in l. obligationũ
fere.in fi.dum dicit,quòd inducitur quaſi nouatio.Reſpondeo,quòd hoc
declarat tex.no.in l.prædia.ſ.de actio.emp.vbi dicitur, quòd ſi prius a-
ctum fuit ex contractu,tunc ſi agatur ex ſtipulatione, non tollitur ſtipu
latio ipſo iure,ſed ope exceptionis.Sed ſi prius fuit actum ex ſtipulatio-
ne,tũc tolletur prima obl̃o ipſo iure:& iſta eſt illa quaſi nouatio, de qua
dicitur in d.§.fi.pro tanto enim dicitur impropria nouatio,quia non tol
lit ſola purificatione conditionis priſtinam obl̃onẽ,ſed ſecuta exactione
tollitur ipſo iure,qui eſt proprie effectus nouationis, & econtra exactio
facta de prima & principali conuentione, non tollit pœnã ipſo iure,ſed
ope exceptionis,quia nõ competit ad idẽ,ſed ad diuerſum.Nec placet mi
hi diſtinctio quã fecit in l.ſi pacto quo pœnam.dũ dixit,ꝙ quãdo ſtipu-
latio pœnalis continet idem quod prima.Exemplum, ſi prima continet
quãtitatem exequendam,ſemper fit nouatio: quia illa diſtinctio non ꝓ
batur iure,quia videtur contrarium no.in l.ſi tibi liberam.C. de euic.vbi
tex.dicit,†quòd ſtipulatio duplæ interpoſita in cauſa euictionis nõ no-
uat præcedentem,imo illa omiſſa poteſt agi actione ex empto ad intereſ
ſe,tamen in vtraq; obligatione veniebat idem.ſ.pecunia.Non ob.tex. in
l.ĳ.§.fi.ſ.qui ſatiſ.cog.vbi videtur ꝓbari,quòd fideiuſſor qui promittit
pœnam,ſi reũ nõ ſiſtat,non tenetur,niſi ad pœnam, nec põt p̃ueniri ad
intereſſe,vt ibi clare dicitur:nam quantum pertinet ad dictum meum,il-
la l.non facit,quia in obl̃one principali veniebat factum per prius, licet
in conſequentiam liberetur ab intereſſe,nec etiam facit pro opin. Bald.
in l.iſta l.quia ille tex.debet intelligi,quando fideiuſſor noluit ſe obliga
re in plus. Vel potes dicere,ꝙ hoc eſt ꝓpter naturam ſtipulationis p̃to
rię,in qua conſueuit taxari intereſſe per pœnam,ne committatur ſtipula
tio ad intereſſe.Et ita potes intelligere tex.in l.fi.ſuprà,ſi quis in ius vo.
non ie.vbi videtur probari à contrario ſenſu.Sed prima reſponſio magis
placet.Cauſa autem cur pœna non nouat præcedẽtem ex ſola electio-
ne,ſicut dixit Dyn.ſed requiritur exactio,tollit pœnam,de qua in l.poſt
diẽ.ſ.de l.commiſ.eſt,quia cũ conuentio principalis,& ſtipulatio pœnæ
ſint diuerſa,competunt vt dictum eſt, per electionem vnius non debet
tolli aliud.l.duobus.§.colonus.ſ.de iureiur. Sed reſolutio contractus &
approbatio ſunt contraria,& incompatibilia,& ideo ſola electione tollũ
tur.l.j.cum materia.C.de fur.& ad materiam vide Bal.in l.cũ allegas.C.
de vſur.¶ Extra gloſſ.Bartol.hic examinat ſex quæſtiones principales,
ſecutus ordinem gloſſ.in lege,& ſi poſt tres.ſ.ſi quis cau.Et prima quæ-
rit,quando obligatio eſt pura.i.ſine die & conditione expreſſa, quando
committatur.Cuius dictis quæ tibi retulimus in lectione præcedẽti per
aliquas concluſiones,adde inquantum dicit,quòd ſi dilatio cõceditur mi-
ſerationis cauſa,actor qui petit ante dilationem finitam, non incidit in
pœnam:de qua in §.temporalis.Inſti.de exce.i.non duplicantur indu-
ciæ:& ratio eſt ſecundùm eum,quia illa dilatio non apponitur obligatio
ni,ſiue actioni,ſed exactioni. Vnde creditor interim poteſt agere,& pe-
tere reum condemnari,executio tamen differetur poſt termini lapſum.
Vnde non ſumus in caſu d.§.temporalis.qui videtur loqui,quando dies
eſt appoſita actioni,non quando exactioni.Sed contra iſtam doctrinam
tenet hic Ioan.de Imol.primò,quia etiã quando dilatio conceditur mi-
ſerationis cauſa,iura dicunt ꝙ nõ poteſt agi.l.intra dies.ſ.de re iudi. & l.
fi.C.de vſur.rei iudi.ergo terminus videtur appoſitus actioni,non ſolum
exactioni.Secũdò allegat Inn.tenẽtem cõtrarium in c.j.de plus pe. vbi
vult,ꝙ etiam dilatio conceſſa miſerationis cauſa duplicetur.Mihi placet
opi.Bar.quia dato quòd tempus qđ datur miſerationis cauſa,eſſet p̃fixũ
actioni,nihilominus non videtur comprehẽdi in verbis text.in §. hodie.
Inſti.de exce.ſicut patet ex illo §.& ex §.temporales.circa prin. dicitur
enim in §.hodie.ꝙ induciæ duplicantur,ſi ille actor agat ante diem ſtatu
tũ ex volũtate ſua,ſiue ante diem,quæ ineſt contractui ex natura contra
ctus.in §.temporales.dicitur,ꝙ pœna ſtatuta de iure antiquo habebat lo
cũ,ſi ageretur ante diem adiectam ab ipſo creditore, ſiue ante diem quæ
eſſet illi ſimilis.Sed dies quæ adĳcitur miſerationis cauſa,etiam ſi ſit adie
cta actioni,non eſt ſimilis,vt probabo:ergo illa non comprehenditur in
tali diſpoſitione,quia non eſt eadem ratio.l.lege Iul.§.hoc caput.ſ.de ri-
14 tu nup.†Diſsimilitudo autem patet per ſe,quia magis debet puniri ille
qui venit contra id quod voluntariè conceſsit tacitè vel expreſsè,q̃ ille
qui venit contra diem ſtatutam à l.contra ſuã volũtatem.& ideo tex.§.
hodie.reſtringit,ſe declarando præcedentia ad diem appoſitam ex con-

uētione partiū, vel ex natura dispōnis, ꝙ verbū potest cōprehēdere, siue dies insit obligatiōi ex natura dispositiōis. Sed tñ adhuc potes rñdere ad d. ll. allegatas in cōtrariū, videlicet ꝙ cū dicūt, ꝙ nō potest agi, suppleat quo ad effectū exactionis. Et ꝙ debeat suppleri patet: quia si nulla esset dñia inter diē q̄ apponit̃ actiōi, & istā, ergo de ista obligatione nō posset induci cōpēsatio. l. qd̄ in diē. in prin. ſ. de cōpē. qd̄ est cōtra tex. in l. si cū militi. in fi. e. ti. In casu aūt quo duplicant̃ induciæ, debet intelligi ꝙ duplicētur respectu tpis, qd̄ nōdū erat elapsum: ita tradit Bar. no. & sentit idē Io. de Imol. ī l. aut dānū. §. qsqs. j. d̄ pœ. licet Io. An. vt referūt hic Mod. dixerit in c. j. de plus pe. Ista opi. vr̃ probabilior, tū per tex. cōtra in d. §. qsqs. tū quia pœna solet limitari circa rē, in qua est cōmissum delictū. l. Paulus rñdit. & ibi p Bar. ff. ad l. Fal. & l. rescriptū. ſ. de his q. vt indi. & de re ad tp̄s licitè arguit̃. l. miles ita. §. & qa diximus. ſ. de testa. milit. ¶ Secūdò principal̃r adde, inquātū Bart. hic dicit, ꝙ currit p̄scriptio creditori, pēdēte termino concesso miserationis cā: vnde infert, ꝙ sol. mat. infra annū, q cōcedit̃ ad restituēdā dotem, de quo in l. j. §. exactio. C. de rei vxo. act. currat p̄scriptio cōtra actionē dotalem. & alle. tex. in l. rebus. in fi. C. de iure dot. Vñ Io. de Imo. hic rep̄hēdit istud dictū, & dicit ꝙ contra tenet gl. & Cy. in l. cū notissimi. §. illud. C. de præscrip. xxx. an. & ad tex. in l. in rebus. in fi. rñdet, ꝙ restringit̃ ad res immobiles, pro quibus nō dat̃ dilatio anni. Et pro ista opi. adducit iura ſ. alle. q̄ dñt, ꝙ durāte termino inducto miserationis cā, nō pōt agi. ergo non valēti agere non currit præscriptio. l. j. in fi. C. de anna. exce. cū sim. Tu dic, ꝙ ista opin. Bar. est verissima: qa vt suprà fuit declaratū in præcedēti arti. vere dies censetur statutus exactioni & solutioni, & nō obligationi, & actioni. Pōt igitur interim agi & sequi cōdēnatio, sed vbi agi pōt de p̄senti, licet exactio nō possit incōtinēti seq, cōtra creditorē, currit præscriptio: ita cōcludit Bar. no. post gl. in l. de pupillo. §. si pluribus. de no. oper. nū. & in d. §. illud. ſ. alleg. vbi gl. volūt, ꝙ pro stipulatiōe annua currat præscriptio, ēt à prin. respectu annorū futurorū. Et rō est scd̄m eū, qa licet ꝓ futuris annis nō possit fieri exactio, tñ pōt fieri cōdēnatio: vt no. in l. j. C. de fideic. & p eūdē Bart. in l. vbi aūt. §. q sortis. ſ. e. & probat̃ ista opi. rectè intuēti in l. sed & si restituatur. §. si dies. ſ. de iudi. & in l. senatus. & quod ibi not. ſ. de offic. præsi. in quibus dicitur, ꝙ quando actio est tēpore peritura, ne pereat succurritur impedito agere impedimēto iuris, vt possit litē cōtestari, vt sic interrūpatur præscriptio. Ecce ergo, ꝙ vt præscriptio currat, nec impeditus possit conqueri, satis est quòd possit tantū agere, quantum sufficit ad tollendam præscriptionem: & qa Bar. hic tetigit de intellectu l. si debitori. ſ. de iudi. bene debes scire, ꝙ si iudex verisimiliter potest existimare, quòd debitor habeat pecuniam paratam: tunc non conceditur sibi terminus: de quo in d. l. secundùm gloss. ibi, quam ad hoc ponderat Bal. facit bene quod tradit Bar. & Moder. in l. si constante. §. quoties. ſ. solut. mat. Et attende, quia ad hoc vt reus obtineat illū terminum, debet satisdare de soluendo, vt ibi dicitur: propter quod domi. Abb. Moder. in c. quod ad consultationem. de re iud. dicit se cōsuluisse, quòd securitas data à superiore ad tempus non potest habere effectū, nisi debitor satisdedit de soluēdo debitū: & scias ꝙ illud modicum tempus, de quo dicitur in l. ratum. & l. quod dicimus. j. de sol. habet locum vbicūq mora cōmitteret̃ sine interpellatiōe: vt est casus no. & ibi p Bar. in l. diuortio. de neg. ge. & ad q. suprà tactā, de p̄scri. vide quod no. tradit Bal. in l. quoties. C. de preci. impera. offer. Ex cuius dictis sic posset limitari doctrina Cy. & gl. contra Bart. si esset vera, ꝙ procederet, nisi tempus daretur alicui miserationis causa post obligationem contractā, quia tunc dilatio superueniens obligatiōe cōtracta nō impediret cursum præscriptionis ipso iure, sed daretur restitutio, prçterquàm in duobus casibus, quos ibi ponit Bald. in quibus etiam tunc ipso iure non curreret: de quo etiam tangit aliquid Bar. in l. senatus. ſ. de offic. præsid. & ad materiam istam addo quod not. ponit Cyn. & Bal. in l. fi. C. de repu. hæred. vbi dicunt, ꝙ dilatio quæ conceditur miserationis causa, si est concessa tēpore quo adhuc pendet dies apposita ex cōuentione partium, non incipit currere, nisi post lapsum dilationis cōuentionalis. Et quia allegaui suprà no. per doc. l. si constante. §. quoties. corrige illam allegationem, & vide qd̄ notat Bal. in l. j. §. exactio. C. de rei vxo. actio. vbi dixit, ꝙ doctrina eius suprà alleg. in l. si debitori. est vera, quando dies est statuēda ab homine: secus si sit statuta à iure.

15 ¶ † Circa secundam q. princip. adde primò, quòd licet actio particularis, quç orit̃ ex cōtractu, non impediatur oriri per appositionem diei, certi cōdictio tñ generalis non oritur ante diē, vt videt̃ esse casus in l. certi condictio. in prin. ſ. si cer. pet. & hoc tenet ibi Bartol. Et vtitur tali ratione, quia in interusuriū medij tpis, qd̄ est inter obligationem & diē, est incertū: sicut & alia quæ pēdent de futuro. l. interdum. in prin. ſ. e. Sed certi con dictio gñalis orit̃ essential̃r ex ista qualitate, qa certum petit̃: ergo interusuriū sit incertum. & sic si ante diē veniētem incertum sit quantū est in obligatione, nō pōt cōpetere cōdictio gñalis, cōtra quā doct. insurgit Bald. ibi: & d. Lud. Ponta. & idem Bal. in rub. C. si cert. pe. & rōne vna, quia cùm spālis certi cōdictio & generalis oriātur ex eadē materia præexistēti. i. ex mutuo & obliga. in qua venit certū, ridiculū est dicere scd̄m Bal. ꝙ ex vna & eadē causa inducātur diuersi effectus. i. ꝙ vna actio nascatur, & alia non. ¶ Præterea tex. in l. qui mandatum. ſ. man. dicit, ꝙ si mutuū est contractum in diem, oritur cōdictio inter diē veniētem. Sed illa l. pōt intelligi de certi condictione spāli: & ad argu. suprà dictū pōt dici, ꝙ licet istæ duæ actiones etiam ante diem orian̄t non ex eadem cā, qa medium cōcludēdi in certi cōdictione spāli est mutuum factū: sed in certi cōdictione generali est certum, qd̄ deuenit in mutuo. Et ista opi. Bar. non placet. Primò, quia rō sua non est generalis, qm̄ qñ dies est certa, interusuriū de facili pōt esse certum, si debitor qui debet sit persona consueta cū pecunia negociari & lucrari: sicut dicitur in l. iij. §. fi. cū l. seq. ſ. de eo quod certo loco, & hoc casu est verū, quod dicit hic Bar. ꝙ interesse quod currit, anteq̄ veniat dies, non est incertum, sed certum: cuius cōtrariū dixit in l. certi condictio. Præterea licet medium concludēdi in certi cōdictione spāli sit mutuū factum, qa tñ de natura mutui est, ꝙ certum deueniat in obligatione, & similiter ꝙ certi cōdictio spālis cōpetat ad certum, si obligatio ista esset incerta medio tēpore, etiā certi cōdictio specialis nō cōpeteret. Aduerte etiam, quia non est verū, ꝙ ante diē venientē certū non sit in obligatione, quia ista rō cōcluderet, quando ipso iure nō esset nata obl̄o ad totum id mutuatū, & actio. Sed ante diem est nata obl̄o, & certi cōdictio specialis ad totū, licet obstet exceptio. ergo certū petitur, quod nō minus dicit̃ certū, quia sit elidibile exceptione: sicut dicit Bar. in simili in l. absentem. in fi. de pœnis. ꝙ maleficium nō iō minus dicitur esse cōmissum, quia sit elidibile exceptione. & ista ratio est melior omnibus. Secundò principaliter adde ad dicta Bart. hic, dū dicit ꝙ effectus inuestigationis, vtrū sit nata actio est vtilis: quia si actio est nata elidibilis exceptione reo nō opponēte, sequeretur sententia condemnatoria: vt in §. temporales. Insti. de excep. Si verò actio non sit nata, etiā si reus nihil opponat, absoluetur, l. vbi pactum. in tex. & glo. C. de trans act. nam ista sua dicta vidētur esse limitanda, qñ dies fuit adiecta ex interuallo post obl̄onē. Si autē sit adiecta ab ipso principio, tunc adhuc scd̄m eum alibi sequetur condemnatio, nō simpliciter, sed cōdēnabit̃ reus, vt soluat post diei lapsum: ita declarat ipse not. in l. lecta. ſ. si cer. pet. & in l. eum q ita. §. q ita. in fin. ſ. e. & sequitur Bal. in l. bonæ fidei. in vlti. colū. ſ. de pact. Sed d. Rapha. Ful. in l. lecta. ſ. alleg. videt̃ in isto articulo aliter dicere. Dicit em̄, ꝙ si cōstat iudici de ista exceptione ante lit. cōtesta. iudex poterit ex officio actorem repellere, tanq̄ existentē in euidenti calumnia. l. qui cū maior. §. si patris. in tex. & glo. ſ. de bon. libe. & l. ij. C. de fal. facit optimè quod not. Inno. in c. j. de lit. cōtesta. lib. vj. & Bal. in l. prçscriptione. C. si cōtra ius vel vti. pub. dū dicit, ꝙ exceptio euidētis calūniç æquipollet exceptioni ineptitudinis, quā iudex pōt allegare ex officio: vt l. j. & ibi no. ff. de offi. asse. ¶ † Confirmatur ista cōclusio, qa iudex super notorio[a] pōt supplere: vt in c. euidentia. de accus. & plene per Anto. de But. in c. bonæ. de postu. p̄lat. & per Bald. in l. j. C. vt quæ desunt. per Mod. in l. iiij. §. hoc autē. de dam. infect. Sed his nō obstātibus, licet aliàs fuerim secutus istā opi. in l. lecta. sequor nunc opi. Bar. Moueor per text. qui nō pōt cauillari, Insti. de excep. §. temporales. ver. ergo & potissimè in ver. alioquin. dicitur em̄ in ver. ergo. ꝙ qñ dies cōuētionalis vel alia similis pēdet, & est opposita exceptioni, actor debet differre actionē. & sic reqritur copulatiuè, vt condemnatio nō possit sequi ꝙ dies pendeat, & exceptio sit opposita per reū. Idē dicit̃ in ver. alioquin. & addit̃ ꝙ reus absoluit̃ ꝓpter exceptionē: & sic manifeste concludit̃, ꝙ nisi sit exceptū, iudex ipse non poterit repellere ex offi. Nec pōt dici, ꝙ illi ver. loquunt̃, qñ nō cōstabat ex actis exceptionē cōpetere, qa hoc nō pōt dici, qñ dies inerat obl̄oni ex natura ipsius obl̄onis, vel ex natura rei. hic eo ipso ꝙ fuit deducta obl̄o, deducta est exceptio ex dispōne iuris. Nec potes etiā dicere, ꝙ ipse iudex ꝓponit exceptionē, qa hoc est cōtra l̄ram: & etiā non potes scire quo ad verba, qm̄ tex. in ver. alioquin. dicit, ꝙ agēs repellit̃, vel succūbit propter exceptionē ꝓpositā: p̄supponit ergo, ꝙ prius sit proposita exceptio, deinde sequatur repulsio, ꝙ non cadit in actū iudicis, quia ipsa

repulsio

a ¶ Iudex sup notorio. Adde Bal. in l. cōtra negātē. in fi. C. ad l. Aq. ꝙ iudex rōne notorij pōt d̄clarare dānū nō eē datū, si d̄ hoc nō habuerit aliud iurm ab accusato: idē tenet Azo. ī sum. C. ad l. Aql. Bal. in l. j. C. si aduer. lib. Bal. in l. pe. in fin. C. de pe. tu. Bal. in ru. C. de prob. in ij. col.

repulsio iudicis facta de parte, est exceptio quæ opponitur per iudicem.
Non obstant contraria: qa dico ꝙ habent locum, vel qñ actio non com-
petit ipso iure, vel quando exceptio est notoria, & iudex non repelleret
ex officio suo, actor locupletaretur cum aliena iactura: alˢ nō haberet lo
cū, secūdū gl. no. quā ibi declarat Bart. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. in
verbo, in opponendo. ſ. de pact. Quia ergo licet actor admittatur ad agē
dū in casu nostro, & sic non opponatur exceptio dilatoria in vi declina-
toriæ, actor nō locupletat̃ cū aliena iactura, qñ reseruat̃ reo defensio in
moderando condēnationē, sicut dicit Bar. videt̃ ꝙ iudex nō possit supple
re ex officio: & si dicas, imo poterit, qa secūdū Raph. & sequaces lit. cōte.
reus debebit cōdēnari simpliciter, nō cū modificatione, quā dicit Bar. Di
co ꝙ illud dictū non est verū: licet enim reus nō opponēdo dilatoriā an
te lit. conte. videat̃ renūciare illi exceptioni, quo ad repellendū actorē à
limine iudicij: arg. l. si cui. C. qui accu. nō pos. & l. si eo tpe. C. de remissio.
pig. nō tñ videtur renūciare huic exceptioni, inquātum pōt opponi in vi
peremptoriæ ad differendā solutionē. l. si seruitus. in prin. ſ. de ser. vr. præ
dio. Vñ dicit no. Io. An. in ti. de dila. §. j. ver. itē quærit̃. in addi. Spec. &
☞ sequuntur Mod. in c. pastoralis. de excep. †ꝙ terminus datus ad proponē
das declinatorias, nō excludit exceptionē rei iud. & similes, quæ possunt
opponi ad processum, & in initio causæ: vt in c. j. de lit. cōte. in vj. quin
possint opponi in vi peremptoriæ. Sed statim insurgit dubitatio ex su-
pradictis: quia si iudex pōt ex officio supplere super exceptione, de qua
sibi constat ex actis, qñ si nō suppleret actor, locupletaretur cum aliena
iactura: ergo etiā qñ dies esset apposita ex interuallo post contractū, vide
retur posse supplere, nec deberet sequi cōdemnatio, nisi modificata saltē,
qñ reus tractaret de damno vitando: sicut dicitur in d. §. pactus. quod es-
set fatendū. Sed tamē adhuc remanet aliqua differentia, qa qñ dies est ap
posita à principio obligationis, actor nō repellit̃ ex officio iudicis, sed re
pellit seipsum, vt dicit Bar. in locis prælle. & ex hoc sequit̃, ꝙ iudex nō
solū potest, sed debet condēnare reū modificatē: vt dicit Bart. Sed quādo
terminus nō esset appositus in initio obl'onis, iudex ipse repellit actorē,
nō actor seipsum: & ex hoc sequit̃, ꝙ licet iudex possit supplere ex offi-
cio, nō tñ tenet̃ si non vult: vt not. dicit Ang. in d. §. pactus ne peteret. al
legans Spec. in ti. de offi. iudi. ff. de seruit. Adde etiā ad istā materiam tex.
no. & quod ibi ponit Bar. in l. quæsitū. ſ. de pig. vbi probat̃, ꝙ pendente
die quando debitor post contractū efficitur suspectus, pōt agi hypotheca
ria contra debitorē, pro assecurādo ipsum creditorē. Et quia in fin. huius
4 secūdæ qōnis Bar. cōcludit, †ꝙ stipulatione vel legato annuo pōt agi pro
omnibꝰ annis futuris, & sequi cōdēnatio. Adde ꝙ agere simul pro oībus
annis, & deducere omnes annos in cōdēnatione est vtilissimū: qa si esset
actū pro primo anno dūtaxat, & postea reus esset cōdēnatus, agenti pro
secūdo anno possent opponi omnes exceptiōes, quę poterant opponi in
primo iudicio ante cōdemnationē: glo. est no. quā ibi approbat Ange. in
a auť. de instru. cau. in legato annuo[a] propter diuersitatē obligationū: quia
tot sunt legata, quot sunt anni. Sed in stipulatione, in qua est vna obliga
tio, & vna summa diuisa in plures præstationes, hoc est magis dubium,
& est cogitandū. Et quādo petitio partis summæ fuisset facta ex tali con
tractu, q non posset celebrari vsq; ad certam summā, sicut in donatione,
quæ vltra decretam summā nō valet, nisi sit insinuata. l. sancimus. C. de
donat. tūc verum esset sine dubio, ꝙ sentētia condēnatoria lata super cer
ta q̃titate petita, quæ nō excederet summā licitā, nō faceret præiudiciū,
si peteretur alia summa: sed vbi essemus in contractu, qui potest celebra
ri simpliciter & absolute, tūc videretur dicendū cōtrariū, siue fuerit data
sentētia cōdēnatoria in prima quantitate, siue absolutoria: qa esset eadē
cā, & eadē res, licet alia q̃titas petat̃ distinctè, à q̃titate priori: dūmodo
ex eadē causa: quia in obligatione nō pōt differentia dari inter partem &
☞ partē rei, cur magis debeat̃ vna quàm alia. †Si ergo fuit pronunciatū sup
vna parte, sine qua alia nō pōt deberi, videt̃ pronunciatum super toto. l.
egi. in ij. rñ. ſ. de exceptio. rei iudi. Et bene facit quod no. gl. & Bal. in l. si
quis cū totum. §. plane. ſ. de excep. rei. iud. facit quod habet̃ in tex. & gl.
in l. si ex falsis. C. de transac. Et ad materiā nostrā adde qđ tradit Bal. in
l. j. C. ne li. in vna ea. causa tertio prouo. vbi dixit, ꝙ si aliquis promittit
soluere statim, vel in proximo, constituit̃ in mora per transitum horæ, si
cut si obligatiōi esset apposita dies absq; aliqua interpellatiōe, vt sic ver-
ba aliqđ operent̃: cōtra quem facit tex. in l. si decē cū petiero. ſ. e. vbi illa
cōditio q̃ tacite inerat, nō aliter operat̃, si sit expressa ad faciendū cōmit-
ti citius vel tardius obligationē: & qa Bar. in prin. illius quæstionis dicit,
quòd qñ dies inest ex natura obligatiōis, aliàs ex natura rei oritur obl'o,
sed nō actio. Adde secūdū Mod. ꝙ istud videtur cōtra tex. in l. si stipula-
tus est Ephesi. ſ. de eo quod cer. lo. vbi videt̃ dici, ꝙ ille q agit ante diē sub
intellectā, perperā agit. i. male: & sic videt̃, ꝙ cōpetat actio, licet obstet
exceptio: sicut dicit̃ in l. j. in fi. ſ. qñ di. vsu. le. ce. Sed ipsi rñdēt, ꝙ ista ver
ba aliqñ impropriant̃, vt male agere ponatur pro nō posse agere: vt pa-
tet in l. itē quia. in prin. ſ. de pact. Sed fortius obstat huic opinio. tex. in l.
tēporales. Insti. de excep. vbi probatur, vt ſ. induxi in alio arti. ꝙ etiā qñ
dies inest ex natura cōtractus, siue rei, pcedit iudiciū, & condemnat̃ reꝰ,
si nō opponit exceptionē dilatoriā: & vere iste tex. multū vrget. Sed pos
sumus dicere, ꝙ quāuis regulariter iudex agentē sine actione possit repel
lere ex officio suo, etiā parte nō opponēte. l. vbi pactū. C. de trans. hoc est
limitandū, nisi certū sit, ꝙ actio quæ nō est nata, debet oriri, sicut qñ obli
gatio est facta in diē certā: vt in §. tpales. tunc em̄
cū posset esse cōsultū reo alia via per officiū iudi-
cis, qa iudex cui cōstat de die, debebit condēnare
reū, reseruata dilatione, vt dixi superius, cā finien
darū litiū non debet cōcedi iudici, vt possit repel-
lere agētē ex officio proprio. Et isto casu est verū,
☞ qđ dicit hic Bal. †ꝙ iudex non pōt repellere agē
tē de facto ex officio, pprio: & hæc est verior rñ-
sio ad illū tex. quàm illa q̃ tradit̃ hic per Moder.
videlicet ꝙ ille tex. in §. tpales. debet intelligi, qñ
nō cōstabat iudici ex actis de die obligationis: hoc
enim est impossibile, si dies inest ex natura rei vel
obligationis, qa deducta obligatione ex dispōne
iuris apparet de die. Itē adde in isto art. ꝙ l. si tu-
tor reipu. §. fi. & l. iij. §. hāc stipu. rē pu. sal. fo. non
videnť bene allegata ad istā cōclusionē, qa loquū-
tur in actione tutelæ, vel in stipulatione quæ re-
gulatur secūdū naturā actionis tutelæ. Actio aūt
tutelæ & obligatio nō dicūtur habere diem cer-
tā: quia licet possint cōmitti post certū tēpus, &
ad minus illo tpe certū sit, ꝙ obligatio cōmittet̃,
per hoc infertur, ꝙ ista dies est certa, an sit ventu
ra: sed nō est certa, quādo cum alijs modis possit
finiri tutela, nescitur quo die obligatio cōmittit̃.
Vnde Ray. de Forli. quē refert Bal. in l. & si post
tres. in iij. chart. suprà, si quis cau. dixit, ꝙ ista dies
incertior est, q̃ dies mortis: qa cū multiformiter
possit impleri, & euenire, magis dicitur incerta, q̃
dies mortis naturalis, quæ vno modo dūtaxat po
test impleri. Et ideo infert, ꝙ interim nō est nata
obligatio, nedū actio. Sed Bal. hanc differētiā im-
pugnat in l. j. C. vt actio ab hæ. & contra here. di-
cēs, ꝙ ex quo omnes isti modi habēt eūdē effectū
in faciēdo cōmitti obligationē tutelę, habent̃ pro
vno modo. Nec pro hoc obligatio reddit̃ magis in
certa: ar. l. quod si dubitet. ſ. de acq. hæ. & l. Gallꝰ.
§. si eius. & quod ibi per doct. ſ. de liberis & post.
Ad minus tamē oportet cōcedere, ꝙ est dies incer
a ta, sicut dies mortis: & istud sufficit, vt nō pariat,
neq; obligationē, neq; actionē: secūdùm Bart. hic
per l. j. C. vt ac. ab hæred. & cōtra hæ. Cuius dicta
sequit̃ etiā Ioan. de Imo. licet Bal. hic & in l. & si
post tres. aliter dicat. Etiam ex hoc patet id quod
dixi, ꝙ illa lex nō meruit allegari ad cōclusionem
istā, in qua agitur de die certa. Adde etiā ad istam
cōclusionē, ꝙ sicut ante diē certā nō transfert̃ do-
miniū, nec cōpetit rei vendicatio in legato, vt est
casus notabilis in lege, Sepronius Attalus. suprà,
de vsuf. leg. ita actio hypothecæ tanq̃ realis nō ori
tur ante diem, secūdùm Bal. in d. l. & si post tres.
Quod dictū est satis dubiū: quia hypotheca tanq̃
accessoriū videretur regulāda à natura obligatio
nis principalis. l. ij. in fin. ſ. de iure codi. bene facit
tex. in l. cum soluenda. ſ. de distra. pign. Adde etiā
dictis Bart. inquātum dicit, ꝙ dies apposita causa
multiplicandæ obligationis, sicut in legatis an-
nuis, non constituit debitorē in mora: quòd Bal.
tenet contrariū dicens, ꝙ in fauorem alimentorū
& vt citius sit finis litiū, seu vt lites non multipli
centur, speciale est in ista die, ꝙ euentus conditio
nis & diei cōstituat quem in mora. Pro hoc addu
cit tex. in l. j. in ij. rñ. principali. ſ. de pecu. leg. vbi
dicit, quòd post lapsum illius diei pœna cōmittit̃
impurgabiliter: ergo sequitur, ꝙ dies interpellat:
quia si mora fuisset inducta post illam diē, potuis
set purgari vsq; ad litem contesta. Sed tu aduerte,
quia licet tex. dicat, quòd post lapsum anni com-
mittitur pœna, potest tamen intelligi secundùm
regulas iuris. i. secuta interpellatione. Quòd autē
mora non possit purgari, non dicit ibi text. sed ꝙ
si primum legatum non præstatur per totum an-
num, committitur pœna: quod potest intelligi, vt
dixi secuta interpellatione, vt iura iuribus concor
demus. Præterea nihil subaudiendo, ille tex. non
faceret pro opi. Bal. sed pro Bart. qui allegat eum
hic in contrarium, videlicet ad probandum quòd
dies apposita causa multiplicandę obligationis nō
interpellet debitorem. Salua reuerentia nullo mo
do facit, quia tex. allegat ipse in princ. vbi perm[it]
titur purgari mora vsque ad litē contest. non lo-

¶In legato annuo. Adđ diffuse p Alexā. de Imo. in l. Stichū. ī §. stipulatio. in j. no. ſ. e. vbi ponit tres fallētias, & vnam regulam.

a ¶Decẽ. Vtrũ aũt excusſio principalis obligati ſit neceſſaria, anteq̃ cõtra fideiuſ. agať, vide tu d. Pe. Phi. Cor. in cõſ. cix. in lr̃a a. & b. in ij. parte. & qñ ſit neceſſaria, vide d. Maria. So. in cõſ. xxiiij. inc. viſis diligẽter. ver. iiij, vr̃ ꝓbari. cũ ver. ſeq. in j. par. vbi ẽt cũ excuſsio ſit de apicib⁹ iu. ſi ex for ma ſtatu. ſit, ꝙ ꝓcedi debeat ſummarie de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij non neceſſaria: ibi in ver. inſup de iure cõi. Sed qd ſi ſit facta nõ interueniẽte ſnĩa declaratoria diſcuſsionis legitimæ factæ, vide d. Pe. Phi. in cõ. alleg. in litera b. & an reqraẽ excuſsio, ſi fuerat renunciatũ, vide ibidem in litera f. Et an ſit neceſſaria ſi oblĩo bonorum fuit facta p inſtrumẽtũ guarẽtigiatum, vel p inſtrumentũ publicũ quod habet executionem paratã, vid̃ ibidẽ in lr̃a c. latius per d. Maria. So. in cõſi. alleg. in ver. & tñ ſi nõ opponiť, & adde ꝙ de iure cautũ non inuenitur, ꝙ q habet generalẽ & ſpecialem hypothecam, anteq̃ agat contra tertiũ poſſeſſorẽ dominij, teneaẽ excutere bona ſpecialiter hypothecata: vt per do. Bar. So. in cõſ. cxcviij. inci. primo aſpectu. verſ. p̃terea arbitror. in ij. part. vt ẽt dixi, licet nõ ita late ſuprà in l. exitus. de acqr. poſ. vbi etiã per eum d. Franc. Are. q loquitur an de neceſsitate ſit pronũciari p iudicẽ excuſsionẽ eſſe legitime factã.

b ¶Nõ põt cõueniri, niſi prĩcipali excuſſo. Add̃ gl. in autẽ. præſenti. C. de fideiuſ. & per docto. in c. peruenit. e. ti.

c ¶Principalis. Add̃ idem tenẽtem do. Bar. So. in cõſil. lv. incip. præſtantiſsimi. ver. ij. principaliter. circa finẽ. in j. parte.

quitur in legato annuo: ſed in legato ſemel facto de penu, ſine certa die. In ſequenti autem reſponſo principali cùm agit de annuo legato, hoc non dicitur. Primum enim legatum factum de penu ſimpliciter debet præſtari, quàm primum præſtari poteſt. lege prima, §. item ſi ita. ad legem Falcid. & per hæc ſint expeditæ combinationes huius difficilis legis. Vnum tamẽ verbum adde ad intellectum legis ſecundę. §. ſi. qui ſatiſ. cog. nam quia ſolutiones ſuperius datæ aliqualiter diuinãt ad illum text. & reſtringunt legẽ, fin. de præto. ſtipula. quæ loquitur ex mente ſua, etiam in alijs ſtipulationibus non prætorijs, in quibus vertitur factum, & cõmittitur obligatio ad intereſſe: ideo potes ſoluere iſtud contrarium dupliciter alio modo, quàm ſuprà dixerim. Vel dicendo quòd in dicta lege ſecunda, in fin. fuit promiſſa certa quantitas ſub nomine intereſſe, non ſub nomine pœnæ, licet gloſſ. ibi aliter dicat: vnde de mente partium apparet, quòd aliud intereſſe pati voluerint. Vel potes dicere, quòd ille text. debeat intelligi, vt videtur ſentire gloſſ. in lege, fin. ſi quis in ius voc. non ie. quòd non fiat nouatio ipſo iure, ſed per exactionem intereſſe promiſsi ſub certa quantitate nomine pœnæ. Intellige ſi pœna excedit intereſſe, vel adæquet: nã ſi plus eſſet in intereſſe, quàm in pœna, pro exactione pœnæ illius pluris non fieret nouatio. lege, prædia. in fine. de actionibus empti. & lege, ſi quis à ſocio. ſuprà, pro ſocio. & hoc modo debes intelligere id quod ſuprà dixi, quòd pro exactione pœnæ fit nouatio. Et ſi non placet tibi opinio mea, melior & defenſibilior cæteris eſt opinio Bartoli, vt patet ex præmiſsis. Franciſcus Aretinus.

SVMMARIVM.

1 ☞Stipulatio à prin. incerta, quæ tamen ex euentu venit deliberanda, non eſt nulla.

2 Verbũ, expeditus, adaptatur ad impediendũ obligationem conditionalem committi.

3 Exceptio excuſsionis quando poſsit opponi.

4 Liber æſtimi in præiudicium tertij non probat.

5 Confeſsio præiudicat nobis præſumptiuè etiam ſuper his quæ non ſunt in poteſtate noſtra.

6 Priuatio præſupponit habitum de præterito, ſed non de præſenti.

7 Mentiri licitum eſt, ad hoc vt quis euadat calumniam aduerſarij.

DEcem. [a] Qui promittit alicui id quod ab altero cõſequi non poterit, dicitur obligatus ſub conditione: & ideo nec prius q̃ alter ſoluat, nec poſtquàm ſoluit dicitur eſſe obligatus. Priuatio præſupponit habitum, & taliter promittens non poteſt conueniri, niſi principali excuſſo. hoc dicit. Secunda eſt ibi: ſed ſi. Tertia ibi: Paulus notat. Quarta ibi: igitur. Quinta ibi: nec Mæuius. ¶ † Nota primò ibi: quanto minus ab eo &c. quòd ſtipulatio incerta à principio, quæ tamen ex euentu venit declaranda, non eſt nulla: ſicut ſi incerta quantitas ſimpliciter fuiſſet promiſſa: vt lege, ita ſtipulatus. ſuprà, eodem. Et licet iſte non dicatur propriè fideiuſſor, vt dixi in lege, ſi ita ſtipulatus. §. poſſum. ſuprà eodem, habet tamen beneficia, quæ conceduntur fideiuſſori: vt eſt textus notabilis in lege, ſi fideiuſſor. §. primo. ff. de fideiuſſoria tutela. & ſi debitor tempore ſtipulationis non eſt ſoluendo, ſine dubio taliter promittens poteſt conueniri: ſi autem eſſet ſoluendo, tunc ita demum poſſet conueniri ſi creditor non fuit negligens in exigendo debitum ſuum à debitore principali: vt lege, ſi fideiuſſores in id. j. de fideiuſſo. & hoc eſt verum, non ſolum in eo qui taliter promittit, ſed in eo qui pro alio tenetur de neceſsitate: ſicut vnus tutor pro alio, & ſimiles perſonæ: vt eſt caſus not. & ibi hoc not. Bart. in l. j. C. de pericu. tut. & alibi dicit not. idem Bart. quòd vbicunque tacita fideiuſsio inducitur ex ſola ſcientia & patientia, etiam de iure antiquo, non poteſt conueniri fideiuſſor, niſi excuſſo principali: ita not. ipſe eleganter in l. j. C. de decur. lib. x. Quid autem ſi aliquis promittat pro aliquo, ſi ille non ſoluerit, vtrum illo moriente ante ſolutionem fideiuſſor teneatur incontinenti, an vero prius debeat interpellari hæres, vide quod ponit ſolenniter Bal. poſt Cyn. in l. ſi plures. C. de condi. inſer. & quod not. glo. poſt Bartol. in l. fideiuſſor obligari. §. final. j. de fideiuſſor. ¶Secundò not. in verſi. ſed & ſi decẽ. quòd quando quis promittit eo modo, de quo in litera, non liberatur taliter promittens ex hoc ſolo quòd ſit actum contra principalem: & etiam ſi principalis ſit condemnatus, dummodo non ſoluerit: vt patet in verſicu. niſi iudicatum: & eſt ratio, ſicut dicit iuriſcon. in l. ſi. in prin. ff. ſi cert. pet. quia ſi aliter diceremus, promiſsio iſta eſſet inutilis, & fruſtratoria: nam taliter promittens non poteſt conueniri antequàm agatur contra principalem: & rurſus ſi ex ſola actione & petitione contra principalem promittens liberaretur, ergo nunquàm poſſet agi contra eum. Sed iſta ratio non eſſet generalis, ſi verum eſt quod dicunt ibi doctor. & hic, videlicet, quòd quando eſt notorium principalem eſſe non ſoluendo, non expedit agi contra ipſum, ſed poteſt agi primò contra promiſſorem. Aut ergo oportet dicere illam opinionem non eſſe veram: aut ſi vis eam defendere, dicas quod ſtipulatio & promiſsio non fuit limitata in caſu notorietatis, ſed ſimpliciter & indiffinitè, & ſic in omnem caſum: vt lege, ſi pluribus. cum materia. ff. de lega. ſecund. & ideo ſatis eſt, quòd in aliquibus caſibus, in quibus fuit concepta, poſſet eſſe fruſtratoria: quinimo etiam in duobus reis, & duobus fideiuſſoribus per conuentionem de vno liberatur alter, ſed ſolum per ſolutionem: vt l. ſi. C. de fideiuſſor. & nota. ☞in lege, ex duobus. infrà, de duo. re. † ¶Tertiò not. ꝙ obligatus ſub cõditione, ſi conditio deficiat, non dicitur liberari: ſi autem ſit liberatus pendente conditione, & poſtea exiſtat conditio, extunc cenſebitur primò obligatus, & poſtea liberatus: vt dicit Paulus de Caſtr. & bene: vt lege, ſub conditione. & ibi per Bartol. j. de ſolut. ¶Vltimò not. caſum, in quo de iure ff. promittens pro alio non poteſt cõueniri, niſi principali excuſſo [b]. Alia tetigi ſuperius in primo nota. & in lege, ſi ita ſtipulatus. §. poſſum. ſ. eodem. Vnum alium caſum ſingu. vide ſecundùm gloſſ. ibi, & Bald. in ſecunda lectur. in lege, metum. §. ex hoc edicto. ff. quod metus cauſa. ¶ † In gloſſ. poſita ſuper verbo, ſolutus. ibi, id eſt, expeditus & cætera. nota ſolenniter iſtam expoſitionem, per quam colligitur, quòd iſtud verbum, expeditus, adaptatur etiam ad impediendum obligationẽ conditionalem committi. Et per hoc poſſumus limitare, quæ dicta ſunt in l. cum ſtipulatus ſim à Proculo. §. ſi. ſ. eo. & dicere ꝙ licet venditor q promittit emptori dare rem liberam, non ſit obligatus liberare rem obligatione conditionali, ſi tamen adijciatur in inſtrumento, quòd promittit eam dare liberam, & expeditam, propter verbum, expeditam, tenebitur eo modo quo fieri poteſt, facere emptorem ſecurum ab obligatione conditionali, maxime vt verbum illud aliquid operetur vltra verbum, liberam: ſicut dicitur in l. ſi ſtipulatus. in ij. reſponſo. ff. de vſur. ¶In glo. vlt. ibi: aliàs ſi certum eſt &c. cum iſta glo. concordat alia in l. fin. ff. ſi cert. petatur. & in l. niſi hoc actum. ff. de pact. & eſt ſenſus iſtarum gl. ꝙ quando eſt notorium principalem debitorem non eſſe ſoluendo, poteſt agi contra fideiuſſorem, vel pignorum poſſeſſores, licet non excutiatur principalis. Et licet pro iſta concluſione dicatur eſſe tex. in lege fina. §. ſed ſi. cũ ſequen. hic alleg. in glo. ille tamen intellectus diuinat ad text. vt ibi fatetur Bartol. & bene. Melior eſt ergo ratio quæ ſumitur ex lege, emptorẽ. §. fin. hic alleg. in glo. videlicet quòd notorium & ſententia quo ad vim declaratiuam æquiparantur, licet non quo ad vim inductiuam, ſecundũ gloſſ. in lege, ſed & ſi poſſeſſori. §. finali. ff. de iureiurando. & has gloſſ. confirmat Bar. hic. & in l. ij. in princ. ff. qui ſatiſdare cogan. & lege final. ff. ſi certum petatur. licet Iacob. But. in authen. hoc ſi debitor. C. de pig. tenuerit contrarium per text. in authen. de fideiuſſo. §. primo. vbi dicitur, quòd prius debet agi perſonali contra debitorem, quàm reali contra pignorum poſſeſſores, vel perſonali contra fideiuſſores. Sed Ioã. de Imol. qui ipſum refert, dicit vnà cum communi ſententia, quòd illa iura quæ ſimpliciter loquuntur, licet ſint iura nouiſsima, poſſunt limitari per vetera, ſecundum gloſſ. in lege, ſciendum. in principio. ff. qui ſatiſdare cogantur. & probatur in lege, ſed & poſteriores. ff. de legi. & per Bart. plene in extrauaganti, ad reprimendam. in verbo, non obſtãtibus. Et ex his infert ipſe, quòd poterit agi contra fideiuſſores eius, non excuſſo principali, qui notorie eſt rixoſus & cauilloſus, quia ſatis dicetur notoriè non ſoluendo, ſicut & tyrannus, qui habet arcem difficilem ad expugnandũ, prout poſuit Bar. exemplum in locis præalle. quia & ille qui eſt rixoſus, & cauilloſus, nõ dicitur idoneus: vt l. ſi ſtipulatus ſit Stichũ aut Pamphilum. §. fin. ſ. eo. ☞Et hinc eſt, † quòd ſi principalis debitor eſt talis perſona, de quo apparet notoriè, quòd poteſt ſe exceptione defendi, poterit agi contra fideiuſſorem eius facta excuſsione principalis, ſecũdùm [c] Bartol. in l. Marcel. ff. de fideiuſ. & l. ij. §. ſi is propter quẽ. ff. quod quiſq; iur.

¶Sed

¶Sed quæritur incōtinēti pro amplificatione materiæ, nūqd si creditor agit cōtra fideiussorē, vel pignorū possessorē, & excipitur per reū couētum, quod non est facta excussio, vtrū creditor offerendo se paratū probare in isto iudicio, quod vere debitor nō est soluēdo, debeat audiri, si replicet contra excipientē, hoc modo: Dico quod tu non debes audiri in ista tua exceptione, qa tua nō interest ita excipere, quoniā verè debitor nō est soluendo, quod sum paratus probare. Super qua q̄stione dixit hic Ang. no. quod creditor taliter replicās, debet audiri, quod ille cuius nō interest, nō debet admitti ad excipiēdū: vt not. in c. sup his. de accus. sicut nec agēs admittit ad agendū: vt l. posthum⁹. §. si qs ex his. & ibi p Bar. & alios. ff. de inoffi. test. adducit gl. pro sua opi. in l. nisi hoc actū. ff. de pac. Præterea cōfirmat alia rōne: qa sicut valeret iudiciū, si nō esset oppositū de excussione: vt l. ij. & ibi per Bar. & Bal. C. cōi di. l. si mancipiū. §. j. ff. de euic. & per Bar. in l. fin. ff. si cert. pet. & in auē. hoc si debitor. iuxta fi. C. de pign. ita debet valere iudiciū, quādo ille qui excipit non pōt excipere. Sed ista vltima ratio dependet à prima, de qua vidēdū est stantibus terminis pdictis, vtrū reus cōuentus possit excipere. Ex qua quæstione debes scire, quod ipse idē Ang. in d. l. nisi hoc actū. tenet cōtrariū, reprehendens gl. quā hic alle. qa ad minus potest interesse rei conuenti, quod agat prius contra reū principalem propter dilationē, quia nō poterit tam cito conueniri, & cōsideramus plus tēpore sicut re: vt in §. plus. Insti. de act. & in l. j. C. de plus pe. Et licet ista ratio sit satis bona, adduco duas meliores. Prima est, qa si ista exceptio non pōt opponi, & si creditor debet audiri, volens nunc probare debitorē non esse soluendo, iudiciū quod cogebatur pati ipse principalis, vt excuteret, cogetur pati fideiussor: & sic fatigabit laboribus & expensis, quod est magnum, interesse. De expēsis est casus in l. si sine. §. cū aūt. ff. rē ra. ha. De vexatione litis est casus in l. minoribus. ff. de mi. vnde videmus, quod licet defensor necessarius possit in se suscipere litem si vult: vt est tex. no. quem ibi ponderat Bal. in l. sed si lex. §. itē si rē. ff. de pet. hære. non tamē tenet, si nō vult: declarāt Moder. & ibi dixi post eos in l. venditores. s. e. Secunda ratio, per quam ostendit interesse excipientis, est, quia si agatur cōtra principalem, & ipse pēdente lite efficiat soluēdo, sine dubio nō poterit agi cōtra fideiussorem. Sed si procederet iudiciū cōtra fideiussorē, tunc si pēdente iudicio superueniret facultas soluendi principali debitori, nō tamen resolueret iudiciū: ita declarat no. Cy. in auē. præsente. C. de fideiusso. Pro cui⁹ dicto Bal. dicit esse casum in l. ij. ff. si cer. pet. prout ipse no. in l. peremptorias. C. sententiam rescin. non pos. in vlti. char. Vñ ista opi. nec est vera, nec etiā est conformis mēti iurium nouissimorū: cur enim disponerēt iura illa, quod prius deberet agi contra principalē, si sufficeret pbari inopiā in iudicio pri⁹ intētato cōtra fideiussorē? Et ad illā vltimā rōnē quā s. adduxi, videlicet quod dēat considerari illud interesse, quod aliquādo debitor potest locuples fieri: vide Bar. in d. l. nisi hoc actū. qui dicit, quod per istud interesse pōt petere fideiussor actionem sibi cedi contra debitorē, qui non est soluendo. Si aūt inchoato iā iudicio cōtra fideiussorē, & opposita exceptione excussionis, creditor qui agit suspenso iudicio, agat cōtra debitorē, & faciat excussionē legitimam, sine dubio cōualidaret iudiciū ex iure superuenienti, & tolleretur exceptio rei: vt l. si rē. §. fi. ff. de pig. act. & est optimus tex. & ibi per Ang. in l. quod si in diē. in prin. ff. de pe. hæ. & hanc conclusionē videtur tenere Bal. in l. cum testamento. C. de testa. man. & l. j. C. quæ in frau. cre. & in auē. contra roga. in fi. C. ad Tre. Et idē sentit, vbi est bonus tex. in materia in l. licet. ff. si quis omis. causa testa. Et quāuis verba eius videant sonare de eo, qui vult facere excussionē pēdete iudicio, & lit. conte. contra fideiussorem: mēs tamen sua est idē, etiā si hoc fiat ante lit. cont. quia lex, si rem. §. fi. de pig. act. quæ dicit, quòd ius superueniens pēdente iudicio cōfirmat ius actoris ex eadē instātia: fortius habet locū quādo superueniret ante lit. conte. quia sic melius posset deduci in iudicio. Videt aūt esse mens sua, maximē in dicta auē. contra rogatus. quod licet non sit oppositū de excussione ante lit. cont. tamē creditor debeat probare debitorē non esse soluendo, vt possit vincere, etiā post lit. cōt. quod an sit verū, statim dicetur. Pōt etiā intelligi, quod intellexerit exceptionem excussionis fuisse oppositā ante lit. contest. tanq̄ dilatoriā, cuius natura est vt possit probari post lit. contest. vt l. exceptionem. C. de prob. Pau. aūt de Cast. hic referens d. Bal. in l. ij. C. cōmuni di. vult, quòd si exceptio excussionis fuit opposita ante lit. contest. valeat iudiciū, vt s. dixi. Sed tñ ad hoc vt creditor vincat, debet probare creditorē non esse soluēdo, quo facto superueniet libera facultas agendi ipsi actori, & nō erit opus alia excussione, ex quo exceptio non fuit suo tempore opposita: & hoc procederet secundùm eum, etiam si fideiussor esset obligatus sub cōditione, sicut in casu legis nostræ: quia cùm valeat iudicium de facto, parte non opponente: vt l. cùm putarē. ff. fa. ercis. si creditor liquidat pendēte iudicio debitorem non esse soluendo, purificabitur conditio oblīonis: & sic ius superueniens de nouo ex causa de præterito confirmabit ius actoris: vt d. l. si in rem. §. fi. & Bart. & aliȷ in l. non quē admodum. ff. de iud. per Io. An. in c. abbate. de re iud. libr. vj. Tu verò diligenter aduerte, inquantū Bal. in d. l. ij. vult, quòd etiam si ante lit. conte. non sit opposita exceptio excussionis, creditor adhuc debeat probare, ad hoc vt obtineat debitorem non esse soluendo: nam secundùm hoc 3 exceptio ista, quòd debitor non sit excussus, erit exceptio anomala, poterit opponi ante lit. cōte. & post a in vim peremptoriæ. & hoc tenuit Alb. Galeoti, quē ipse alle. prout refert Spe. in ti. de exce. §. j. d. ver. quid de exceptione. quod dictū ibi reliqt indeterminatū Spe. & fuit ista opi. gl. originalis in l. exceptiones. ff. de excep. Sed Ia. de Arc. Cy. & Bald. & Saly. tenent contrarium, & melius in l. exceptionem. C. de proba. quia si ista sit exceptio ordinis, ergo debet esse dilatoria simplex: vt l. si maritus. §. pscriptione. ff. de adul. Et licet ista exceptio possit parere perpetuā liberationē, si debitor principalis conuentus soluat, per hoc tamen non fit ista exceptio anomala, nec pōt opponi post lit. contest. quòd perpetua liberatio fideiussoris oritur ex solutione facta à debitore, non exceptionis obtētu. Ita respōdet subtiliter Bar. qui sequitur Vltramon. in l. exceptionem. s. alleg. Nec ob. quod dicit Bal. in l. ij. quòd quia ista pbatio est fundamentum actionis seu exercitiȷ actionis, ideo debet pbari ab agente: vt l. actor. C. de pba. secundùm Inno. in c. ex parte. de priu. & est casus in l. Fulcinius. §. qd sit latitare. & ibi per Bar. ff. ex qui. cau. in pos. ea. Nam dico, quòd ista ratio pcederet in casu legis nostræ, in quo fideiussor est obligatus sub cōditione: nam si non probat conditionem esse purificatam, reus deberet absolui post li. contest. diffinitiuè: vt l. vbi pactum. cum materia. C. de trans. Vnde dicit Bar. in l. nā & postea. in princ. ff. de iureiur. quòd ista exceptio, tibi non competit actio ipso iure. potest opponi & ad processum, & ad merita causæ. Sed b in casu nostro ista ratio nil valet, quia exceptio quæ competit contra actionem natam aduersus fideiussorem, non incipit elidere exercitium actionis, nisi postquàm est opposita: & tūc elidit, & non tollit ipso iure, nisi postquàm pronūciatum est exceptionem obstare: ita probatur in l. inter fideiussores. ff. de fideiuss. & declarat Bar. in l. si plures. eo. ti. & in d. l. exceptionē. in fi. s. alleg. Si ergo lit. cont. exceptio excussionis non potest amplius opponi, vt s. dixi: ergo exercitium actionis remaneret liberum, & consequenter potest sequi condemnatio, & ita est tenendum. Quærit etiam Bar. super ista materia, quomodo probatur, principalem debitorem non esse soluēdo? & rñdet, quòd modus probandi erit in locis, vbi est æstimum & catastum, & producere libros æstimi probabitur præsumptiuè per illos libros, quòd debitor non habet alia bona: alle. gl. in l. cum de le. s. de proba. quæ dicit, quòd si hæres qui vult detrahere Falcidiam, dicit se inuenisse tot bona in bonis, & non vltra, qui vult dicere plura bona esse inuenta, debet hoc probare: pro qua gloss. Bart. alibi dicit esse casum in l. fin. §. licentia. C. de iure delib. vbi per res positas in inuentario probatur negatiua, quòd plura bona non sunt in bonis. Amplius & fortius dixit idem Bartol. in l. si constante. in princi. s. sol. mat. in prima chart. quòd ista probatio potest fieri, etiam quādo agetur contra pignorum possessores, per simplicem assertionem creditoris, qui dicat in iudicio excussionis tot bona esse in bonis debitoris, & non plura: nam tunc secundùm eum allegantı plura esse, incumbit probatio, per gloss. præal. Sed primum dictum non placet hic Bald. quem etiam sequitur Ang. frater suus, quia liber æstimi b non probat in præiudicium tertȷ: vt l. si finitiones. & l. censuales. C. de don. & l. solēnibus. C. de rei ven. Licet igitur per scripturam æstimi, quo ad imponendum onus, præsumptiuè probetur, quòd debitor non habet plura bona, tamen quo ad preiudiciū fideiussoris, vel tertȷ possessoris, non debet probari: quia res inter alios acta &c. vt l. ij. C. res inter alios acta. Dicit etiam Bald. quòd modus probandi erit iste: quia iudex debet committere nuncio ad inquirendū, vtrū bona sint sufficientia. alle. tex. in l. magis puto. §. ne passim. ff. de re. eo. & l. j. §. quoties. & quod ibi per Bar. ff. de offi. præfe. vrb. Pro qua conclusione vide tex. no. in l. j. §. si præses. el primo. ff. de ma. conue. & hanc cautelam ponit Bartol. in l. stipulatio. §. hic autem. s. de no. ope. nun. & Bald. hic in auē. sed hodie. C. de act. & obligat. melius per multas quæstiones in l. ij. C. quando fiscus vel priuatus. vbi videndum, & facta relatione nūcȷ iudex debet declarare excussionē esse legitīe factā, & bona sufficiētia nō inueniri: alr. tex. in l. ita stipulat⁹. in

¶Post. Addē quod pōt opponi in quacūq parte iudicȷ: vt per Bar. in cōs. suo inci. qro si terti⁹. & p d. Alex. de Imo. ī cō. xxxj. iȷ. pte. & seq. & in cōs. xxxȷ. dicit exceptionē discussionis non posse opponi in cā appellatiōis: & adde Iac. de Arc. in tra. disc. ver. sed nūqd valet sentētia. & addē quod si agēs post lit. cōt. excussionē nō fecerit, vel pbationē de inopia principalis debitoris, succūbere debet, qa litigatum est singulare, vt in qt d. Ma. So. in cōs. xxiȷ. inci. visis diligēter. ver. qm imo. in j. parte.

¶Liber æstimi. Ad de legē, Celsus. & ibi doc. C. de dona. qd de libro massarȷ alicuius terre, an facit fidē cōtra scribētē, vide per Bal. cōsi. xxvj. inc. dictę scripturæ. in ȷ. vo. & do. Bald. in l. imperator. ad fi. ff. de sta. ho. tenet simpliciter, quod nō, maxīe si sint sine subscriptiōe notarȷ: & allegat ad hoctex. ī l. ȷ. C. đ coue. fisci. li. x. Tu addē ea q̄ hñr p eūdē d. Frā. Are. ī l. in illa. in fi. vl. co. s. e. ti. & d. Bar. So. in cōs. lxxxix. inci. ī cā agitata. ver. iȷ. ēt pōderādū. in j. pte. vbi ēt quær pcedat, quod æstimū, dominiū, vel possessionē nō pbat, & ibi ēt in fi. viȷ. colū. quod æstimū neminē facit dñm: đ quo vidē ēt p eū in cōsil. ccv. inci. difficultas. p totū. in secūda parte.

a ¶ In præsens. Ad. de Fely. in c. scribebã. de præsum. ante med. j. col.

b ¶ Habitũ. Ad materiam adde eundẽ do. Fran. Aret. in l. iij. §. illud. s. de acq. poss. & qđ ibi dixi in apost.

prin. in versic. antequàm fuerit declaratũ &c. s. eo. quę feci sibi notare post Ang. & de hoc vltimo dicet postea. Sed circa primum Ioan. de Imo. hic nititur cõcordare opi. qa dicit esse considerandũ, vtrũ per æstimũ aliquis velit probare plura nõ esse bona in bonis debitoris tempore æstimi facti: & tunc vera sit opi. Bart. per glo. d. l. cũ de lege. Sed ipse non respondet ad leges & rationes in contrariũ adductas, qa non videtur ꝙ actus factus inter rem pu. & priuatã p̃iudicet tertio, qui nihil professus est in libro ęstimi contra se: nec etiã r̃ndet ad leg. cẽsuales. s. alleg. †Si verò aliquis velit probare per ęstimum olim factũ forte ꝑ aliquot annos ante, ꝙ nũc debitor nõ habet plura bonis, tũc dicit ꝙ ista ꝓbatio nõ erit sufficiẽs: qa olim fuit minus diues, vel pauper, potuit postea fieri diues: vnde nõ valet ista cõsequẽtia, olim nõ habebat pl⁹ in bonis, ergo nec nũc habet, ꝑ l. si defunctus. C. de arbi. tute. ꝑ l. cur. §. deficientiũ. ff. de mu. & ho. per quas ll. dixit Nic. Ma. quem Bald. sequitur in l. ex ꝑsona. in vlt. col. C. de proba. ꝙ ex paupertate præterita nõ pręsumitur in præsens[a], qa nõ est habitus, qui sit permanens, sed est priuatio quædam, vel negatio. Confirmat ista cõclusio: qa illa quæ sunt variabilia de facili, sicut aliquẽ esse pauperẽ, vel diuitem, vel aliquem viuere, vel nõ, sumitur argu. ꝙ præsumptio ex p̃terito in p̃sens. casus est not. & ibi vide per Bal. in l. spadonẽ. §. qui absolutus. ff. de excu. tuto. & cuius intellectum optime ponit Bart. qui hoc idẽ dicit in l. ij. ff. iu. solu. & ꝙ ex paupertate p̃terita non possit argui præsumptiue ad statũ p̃sentem, tenet Ang. in consi. suo ccxcix. Pro opinio. Bart. ꝙ liber. æstimi probet. facit optime text. in l. hi qui fundos. C. de p̃dijs na. lib. x. vbi ꝓbat singulariter secũdm vnum intellectũ, ꝙ tm̃ p̃sumitur valere res, quanti est ęstimata in æstimo publico, etiã quo ad aliũ effectum, q̃̄ ad cũ propter quẽ res fuit æstimata. Idem probatur not. & illũ tex. valde not. ibi Bar. in l. fi. C. de mag. cõue. & tamẽ etiam in d. l. fin. agitur de p̃iudicio tertij. Sicut ergo quãtum ad valorẽ etiam p̃iudiciũ alteri⁹ præsumptiuè liber æstimi probat valorẽ rei: ita videtur ꝙ præsumptiuè probet æstimatum nõ habere plus in bonis. Et hoc faciunt duo, quæ simul cõcurrunt. Primum diligentia, quæ præsumitur in officiali publico: vt l. j. C. de suscep. & arca. lib. x. & per Bart. in l. damni. §. Sabini. ff. de dam. infect. Secũda est professio æstimati, qui dicit se habere tot bona, non plura, & maxime si iuraret, ex quibus simul iunctis oritur p̃sumptio, quã dixi. Non obst. tex. in l. cẽsuales. quia ibi non creditur profitẽti in æstimo in fauorem sui: verbi gratia, si rem alterius posuit in æstimo, tanq̃ suã: non enim creditur alicui pro se, vt l. rationes. & l. instrumenta. C. de proba. quia fides asserentis in fauorem sui est nimis suspecta: sed in hoc creditur debitori ad fauorem sui: sed potius creditur ad fauorem creditoris in præiudicium tertij, qa quòd debitor non habet plura bona, hoc prodest creditori, qui vult agere contra debitorem. Nec mireris, ꝙ ista probatio, quę de iure non videtur legitima, ꝙ hic sit sufficiens, quia hoc contingit, vt dixi, vel propter vehementẽ pręsumptionem, quæ oritur ex diligentia officialis publici, quia isto casu nõ agitur de magno præiudicio. Vnde sicut dicit Io. de Imo. sufficeret probatio per famã. & hoc tenet Bald. in authen. sed hodie. C. de actio. & obli. & in l. ij. C. quãdo fiscus vel priuatus. vbi est glo. & est iste vnus modus probandi paupertatem, secundùm Bart. in l. j. C. de mendi. vali. lib. xj. & Ang. in l. si vero licet. §. qui pro rei. ff. qui satisda. cog. Bar. tamen dicit, ꝙ iste modus non est sufficiens, vbi agitur de magno præiudicio, & vult agi de magno præiudicio, quando ex excussione possit veniri ad pignorum possessores sine dubio, ex quo principalis non est soluendo, non põt negari ꝙ magnum præiudicium fiat pignorũ possessori, vel fideiussori, si venerit ad eos, non excusso principali, quia non sunt habituri regressum de facili contra principalem, si non est soluendo. Sed potest dici, quòd ideo non agit de magno præiudicio, quia aut vere prĩcipalis non est soluendo, & tunc omnino deueniretur contra eos: aut est soluendo, & tunc ipsi habebunt regressum contra principalem. Vnde prædicta opin. Barto. potest sustineri omnibus consideratis, quando tempore æstimi, vel non, ex longo interuallo quis vellet probare quãtitatem bonorum, quia ex modico interuallo non præsumitur variatio, secundùm Cyn. in authen. sed quamuis. C. de rei vxor. actio. & Bald. in l. ij. versus finem. C. de rescin. vendi. Vbi autem ex longo interuallo, vel nõn ex modico æstimatio præcessisset, tunc videtur ꝓcedere opi. Io. de Imo. Et ad cõfirmationẽ opi. Bar. vide tex not. & qđ ibi ponit Ang. in auc. de iureiurã. à mo. p̃sti. §. j. vbi videt probari ꝙ de quãtitate rerũ testatoris stetur assertioĩ ipsi⁹ testõris, ita ꝙ si qs vult dicere testatorẽ plus habuisse in bonis, debet ꝓbare. Põt tñ intelligi istud, vt loquat ibi tex. s. qñ assertio testõris esset iurata. Vide etiã tex. nota. ad istam materiã in l. tres tutores. §. fi. ff. de admi. tu. per quẽ Bar. ibi dicit, ꝙ p̃sumptiue probat aliquẽ nõ esse soluẽdo, qñ bona eius vẽdunt à creditoribus. Vtrũ aũt vt possit veniri cõtra fideiussorẽ pignorũ, debeat fieri excussio omniũ bonorũ, quę vbiq̃ habet debitor, vel solũ bonorum, quæ habet in loco vbi cõuenitur, vel in loco vbi habitat, videt ꝙ cũ iura simpliciter dicant, ꝙ cũ prius debeant excuti bona debitoris, ista indefinita æqpollet vl̃i, & hoc tenet singulariter Bal. in l. fideicõmissum. §. tractatũ. ff. de iudi. licet aliter sentiat in l. sciẽdũ. in princi. ff. q satisd. ¶ †Sed q̃ritur cõsequẽter hic per Bart. nũqd fideiussor vel tertius possessor sit citãdus in discussione, q̃ fit cõtra principalẽ debitorẽ: super quo reprehẽdendo Iaco. But. q dixit, ꝙ nõ requiritur citatio, per l. Papi. §. si ex cã. de inoffi. testa. ipse tenet, ꝙ requiritur alleg. no. vbi etiã hoc tetigit ipse idem, & Bal. in l. cùm miles. §. j. ff. ex qb. cau. ma. Credit tñ, ꝙ isto casu sufficiat citatio generalis per ꝓclama, nec requirat, ꝙ fiat nominatim de aliquo, per l. si eo tẽpore. C. de remis. pig. & ꝑ aut. si oẽs. C. si vt se ab hæ. absti. Sed Bald. & Ang. hic impugnant dicta Bar. hic tali rõne: qa cũ in isto iudicio excussionis agatur principaliter de præiudicio fideiussoris, vel tertij possessoris, si constat qui sint fideiussores, vel possessores bonorũ, vel qa est notoriũ, vel de facili potest apparere, illi sunt citandi nominatim: alle. tex. in corpore cũ gl. sua in auc. de hę. & fal. §. hinc nobis. & est optimus tex. vltra ipsos in l. antepe. C. de vsur. & fruct. le. & ibi tangit Bal. & in l. j. §. cũ dicit. ff. si cui plus q̃ per l. Fal. Sed Io. de Imo. hic dicit esse distinguẽdũ, ꝙ aut sufficit simplex excussio facti, vel de cõsuetudine, vel de iure, sicut sufficit secũdũ quosdã. & tũc vera est opi. Bar. ꝙ sufficiat citatio generalis per proclama, †quia iudicium, cõdẽnatio, & executio, quæ fit in bonis debitoris, de facto, principaliter fiũt cõtra debitorẽ, & ad ipsius p̃iudiciũ, licet in cõsequentiã alijs præiudicet: & iõ proprie videt habere locũ tex. in l. si eo tpe. s. alle. ibi em̃ sufficit generale proclama, qa principaliter agit de præiudicio debitoris, cuius res vẽditur, licet in cõsequentiam p̃iudicet creditoribus. Et ista opi. videt Bar. licet Io. An. sin. ĩ ad di. Spe. in ti. de primo & secũdo decre. §. nũc dicamus. ver. sed pone ꝙ vnus. & Ang. cõs. suo cclxxxiij. alle. illa dctã, videatur tenere cõtrariũ, dũ voluit ꝙ si interponit secũdũ decretũ contra debitorẽ, nõ p̃iudicet creditoribus nõ citatis particular, sed per generale ꝓclama: qa ex quo lędunt, & sunt certi, ergo debẽt nominatim citari: & tñ nullo casu, vt vides, agit principalr de p̃iudicio debitoris. Et ad l. si eo tpe. r̃ndet Ange. multiplr, & inter alia dicit, ꝙ põt intelligi ille tex. ꝙ citatio fuerit facta per proclama, sp̃aliter tñ nominatis creditoribus: sed hoc est diuinare ad illam lr̃am. Vnde propter hoc nõ discedo ab opi. Bar. Et in locis pal. dñt præfati doct. per l. hæc aũt. §. defendi. ff. ex q. cau. in pos. ea. ꝙ vbi dñt reqri non pro proprio iure, & interesse, sed pro defensiõe abñtis, cõtra quẽ ꝓcedat, semp sufficit generale proclama. Io. aũt de Imol. in isto primo mẽbro videt sentire, ꝙ nulla reqrat citatio, ex quo citat debitor, ad quẽ pertinet principaliter defensio. Pro cuius opi. facit tex. in l. Papi. §. si ex cã. ff. de inof. test. quẽ ad hoc induxit Bu. vt Bar. refert, & quod no. Bal. in l. si suspecta. in prin. ff. e. ti. vbi ponit regulã, ꝙ sufficit citare illũ, ad quẽ defensio principalis pertinet. Et hoc est verũ sine dubio, in casibus, de quibus in l. sępe. ff. de re iu. in qbus sufficit, ꝙ aliqs sciat litigare cũ autore suo, vel ecõtra cũ eo q habet cãm à se. Sed extra illos casus hoc nõ videt esse admittẽdũ per iura hic alle. per Bar. & ꝑ regulã positã in l. nã ita diuus. ff. de adop. & in c. inter quatuor. de maior. & obe. Bal. tñ videt expresse tenere istã opi. in l. in causę. §. interdũ. ff. de mi. vbi mouet q. ĩ terminis, q̃ hic tãgit, qñ agit cõtra pig. posse. Bar. aũt ibi sentit cõtrariũ ĩ si q. & hęc opinio vr̃ verior. Si aũt necesse est declarari p̃iudicẽ excusionẽ esse legitimè factã, tũc qa ista interlocutoria de directo respicit fideiussorẽ, vel pig. poss. debet fieri citatio nominatim: vt dixit Bal. & Ang. per iura s. alle. & hoc ẽt sequit hic Io. de Imol. & ad materiã vide oĩno qđ ponit no. Bal. in l. nã ita diuus. pal. & l. qnquaginta. ff. de excu. tu. & quod tetigit Bar. in l. in diẽ. ff. de aqua. plu. arc. & in l. si qs hæres instituat. §. itẽ si cõdõni. ff. de hæ. Insti. Itẽ adde dictis Bar. in quãtũ ipse vult hic, ꝙ ĩ his quæ nõ pendent à p̃tãte nostra, priuatio nullo mõ p̃supponat habitũ[b] ad fundandã intentionem aduersarij: nã Ange. hic, & cõiter Mod. reprehendũt ista dicta, & merito, †quia etiã super his quę nõ sunt in p̃tãte nostra, cõfessio p̃iudicat nobis p̃sumptiuè, donec aliud probetur: vt l. si filium. in fi. C. de lib. cau. & l. cum falsa. C. de iur. & fac. igno. & no. in l. non nudis. & l. nõ epistolis. C. de proba. Vnde videmus, ꝙ cõfessio emanans super homicidio vel furto, & alijs delictis, præiudicat cõfitenti, licet nõ sit in p̃tãte alicuius, ꝙ sit homicida, vel fur, si furtũ nõ cõmisit, vel homicidium: vt patet in l. j. §. si quis vltro. cũ alijs vulga

vulgaribus.ff.de qõn.& l.qui seruū. in princ.ff.de interro.ac. & l.qui Stichū.ff.de cõfes.in quibus patet, ꝗ etiã si cõstat post ea alium fuisse occisorẽ, nihilominus nõ retractaꝛ cõdẽnatio eius, qui fuit cõfessus falso se occidisse. Vnde reiecta ista cõclusione Bart. dicendū est idem in hac cõclusione, qđ in se. Scđò adde dictis Ang. hic, inquantū ipse vult, ꝗ priuatio ꝓbet habitum respectu status ꝑsentis, nisi excipiens ꝓbet de priuatione, quo ad repellendū testem, vel agentẽ in teste, est concedẽdum per tex.in au.si dicatur.C.de testa. Et rõnem particularẽ assignat hic Bart. qa in teste attenditur id quod ab eo dicitꝛ, ad eum repellendū, secundū ꝓprietatẽ verborū, qm̃ ipse iurat dicere veritatem ꝓ vtraq; parte: vt in auꝛ.si iudex.C.đ episc. & cleri. Vñ non interpretaꝛ dictū testis aliter, ꝗ̃ sonet verborū ꝓprietas: non em̃ cõtradicit proprietati verborum. Sed in ꝗ̃tum ipse dicit, agentẽ esse repellendū, si replicando cõtra exceptionẽ ponit priuationẽ quæ ꝑsupponit habitū, hoc nõ videꝛ bene dictū: qa sicut excipiẽs intendit repellere agentẽ, ita & actor replicãs intendit repellere excipientẽ. Sicut ergo excipiens nõ videꝛ fateri, ne qđ deducit ad vnū finẽ, opereꝛ cõtrariū: ita nec replicãs videbiꝛ fateri. Preterea ipe idẽ Ang. dicit, ꝗ excipiẽs licet videaꝛ fateri se olĩ fuisse obligatū, nõ tñ vꝛ fateri se nõ ẽe obligatū. Cur ergo replicãs, ĩ quo ẽ idẽ, põt cõdẽnari, si nõ vꝛ fateri de pñti se esse talẽ. Itẽ aduerte, qa qñ actor repelleret in ꝑpetuū ab actiõe ꝓposita, ita ĩferret sibi magnū ꝑiudiciū, sicut inferret reo, si cõdẽnaretur: qa ista interlocutio haberet vim diffinitiuæ, secundū Bart. qui hoc bene declarat in l. Titia.ff.de accu. vnde ista limitatio nõ videꝛ vera. Tertiò adde, inquantū Bart. hic distinguit, vtrū actor acceptauerit exceptionẽ rei, vel non: nã prĩo casu ipse vult, ꝗ in exceptiõe rei fundeꝛ intentio actoris: per l.cū de indebito.in prin.ff.de ꝓb. Secundò nõ fundetur, & ita intelligit l.nõ vtiq;.ff.de exce. & regulã, exceptionẽ obijciens.de reg.iur. Nam canonistæ cõiter sine ista distinctione in dicta regula, exceptionẽ.& in c.cū venerabilis.[a] de except. simpl'r dicūt, quòd exceptionẽ obijciens nõ videꝛ fateri: qa iura pallег. hoc simpl'r dicunt, nõ distinguẽdo vtrū positio rei sit accepta, vel nõ. Non obst. tex.in l.cū de indebito.in prin. qa ibi nõ resultat ꝑsumptio, ꝗ solutū sit debitū ex eo, qa repetens pecuniã dicit se soluisse: sed ex eo, quia nemo ꝑsumitur iactare suum, vt ibi dicit tex. cū em̃ nullo casu ille qui dicebat se soluisse expresse, diceret se soluisse ĩdebitū ex allegatione solutionis, nõ poterat resultare tacita cõfessio debiti, cū ille qui dicebat se soluisse expresse, assereret soluisse indebitū: vt elegãter hic dicit Pau.de Ca. & bene. Et hanc conclusionẽ canonistarū tenet vbiq; Bald. videlicet in l.exceptionem.C.de ꝓbat. & in l.alia.C.de his qui vt indig.& idẽ sentit ĩ c.§.cū auꝛ.đ cõtr.iue.& vtiꝛ in l.exceptionẽ.optĩa rõne: qa si excipiẽs tacite videreꝛ cõfiteri, sequereꝛ ꝗ p exceptionẽ obiectã induceret litis contestatio, q̃ induciꝛ per negationẽ vel confessionẽ tacitã, vel expressam: vt c.cū cãm.& ibi no.de proba.& in c.ꝓut.de do.& cõtu.& l.rẽ non nouã.§.patroni. C.de iu. Sed non inducit per exceptionis obiectū: vt est casus in c.ij.de lit.conte.lib.vj. ergo nõ continet tacitã confessionẽ, nec põt dicere, ꝗ hoc sit ideo, qa exceptio tendit ad repellendum actorẽ à victoria, sed non à limine iudicij, vnde p hoc impediret litis contestatio. Dixit tñ solẽniter Bald.in l.ij.C.qñ fiscus vel priuatus.† ꝗ si assignatur terminus reo ad ꝓbandum exceptionẽ, et ipe nõ probat, ex lapsu termini, nõ remanet fundata intẽtio actoris: alleg. glo. quã dicit esse not.in auꝛ.de exhi.re.§.sancimus. Sed istud dictum licet sit notoriū, nõ habet saporẽ iuris: qa pro elapsu termini iudicatur plus exceptione opposita, ꝗ̃ aliàs induceretꝛ. Hoc nõ ꝓbaꝛ iure, forte em̃ ideo non ꝓbauit, qa sciebat ius suum esse saluum, ex quo actoris ĩtentio non erit fundata: arg. l.sicut.§.nõ videtur.ff.qui.mo.pign.vel hypoth.sol. Quartò adde ad ea quæ scribit hic Barto. in fin. dū dicit, quòd ille qui fatetur assertionẽ rei, id est, priuationẽ, quã ponit reus, negat tamẽ solennitatẽ, non põt se ex illa assertione fundare per l.post legatū.in prin.ff.de his qui vt indig.& hæc opin. videtur vera per ꝑdictam l.licet ipse contrarium sentiat in l.non vtiq;.ff.de excep. vbi vult, ꝗ si minor fatetur liberationẽ à se factam, sed dicit eam fuisse nudam, nihilominus põt se fundare expositione aduersarij: quod nõ est verum per ꝑdicta. Quintò adde secundū Ang. hic quẽ sequiꝛ Io.de Imo. ꝗ ꝗ̃uis priuatio ꝑsupponat habitū saltẽ ĩ ꝑteritū, si reus excepit per verba iuris, puta quia dixit, sum absolutus, vel liberatus, qa solui, vel qa fuit mihi factum pactū de nõ petendo, si tamẽ nõ excipiat per verba iuris, sed meri facti, dicendo, ego solui, vel fecisti mihi pactum de non petẽdo: tunc nullo modo videtur fateri obligationẽ præcessisse, quia ista stant simul, quòd ego solui, & tamen non tenerer: vel quòd fuerit factum pactum de non petendo, & tamẽ non essem obligat⁹.

Et hanc sñiam sentit glo. expresse in c.cūm venerabilis.in gl. magna.extrà, de exce. Barto. tamẽ hic, & in l.non vtiq;. sentit contrarium, & cõtra Ang. videtur tex.in dicta auth. si dicatur. vbi verbum, manumissio. quod sonat in factum, ex quo sequitur ius tacitè, habet implicitam confessionẽ. Posses tamẽ dicere, ꝗ verbum manumissio, sonat in ius magis ꝗ̃ in factū: vt l.manumissionis.de iusti.& iur. Sed verbum, soluere, & pactum de non petendo esse factum, significat pactum ex quo oritur ius, & tamen magis placet opi. Bar. quia ille qui excipiendo dicit se soluisse, vel pactum sibi factum, præsumptiuè videtur inferre, quòd per hoc est liberatus, & actor nõ potest eum conuenire: aliàs allegatio ista non etiam exceptione concluderet ad repellendum agentem. Vnde dicit Barto. in l.j.ff. de except. quòd in exceptione sufficit proponere factum, ex quo tacite infertur ad repulsionem actoris. Et aduerte, qa prædicta habent locum, quando reus simpliciter dicit se liberatū, vꝉ se soluisse. Si autem dicat ita, fateor te mutuasse mihi centum, sed dico me esse liberatum: tunc sine dubio probata est intentio creditoris, si reus non probat exceptionẽ suam, secundùm Ang. hic, & hoc tenet glo. quã allegant hic Moder. in l. exceptionem.C.de probat.& sentit in l.si quidem.C.de exce. & ad materiam vide tex. secundū vnam lecturam, quam ponit Barto. in l. Iulia.ff.de condi.inde.& ad materiam vide qđ not. dicit Bald. post But. in l.pa.C.de sentẽ. vbi dicit ꝗ regula suprà posita, videlicet ꝗ exceptionẽ obijciens nõ videꝛ cõfiteri, nõ habet locū in exceptione cõpensatio: qa cū illa opponaꝛ ad extinguẽdū obligationẽ agentis p viam cuiusdã fictæ solutionis, tacitè opponens talẽ exceptionẽ videꝛ fateri debitum, ex quo vult extingui suam obligationẽ ꝓ alia, seu vt tollatur aliena: sicut em̃ vere soluẽs in dubio ꝑsumiꝛ soluere debitum, ne videaꝛ iactare suum: vt l.cū de indebito.de ꝓba. ita soluẽs fictè, qa vult aliū liberari ab obligatione, quæ sibi cõpetit, ea dẽ rõne ꝑsumiꝛ cõpensare materiã debitam. Et hęc põt esse rõ illius decisiõis. vid. etiã optimū tex.in l.si vnus.§.si cū mihi decẽ.ff.de pac. vbi diciꝛ, ꝗ si illi qui debebat decẽ, est factū pactū de nõ petendo xx. ꝓdest istud pactū in x. quæ erũt debita, ex quo datur intelligi, ꝗ pactū de nõ petendo nõ ꝓbat ꝑsumptiue illud esse debitū, qđ deduciꝛ in pacto: si em̃ ꝓbaret, tūc debitor videreꝛ liberatus ab vna obligatiõe, quæ cõtinebat summã xx. nõ ab illa quę cõtinebit tm̃ x. qa ex diuersitate summarū sine dubio ꝑsumerẽtur diuersa debita, p ea quæ habẽꝛ in l.quinquaginta.ff.đ ꝓba.& l.cū centū.ff.de adi.le.† Aduerte etiã ad id qđ dixit hic Ang. videlicet ꝗ priuatio pręsupponit habitū de ꝑterito, sed nõ de ꝑsẽti. Ex quo infert, ꝗ reus non põt condẽnari: qa licet videaꝛ asserere se olim obligatū, nūc tñ negat se esse obligatū. nã posset dici, ꝗ ista rõ nõ sit sufficiens ad euitandã condẽnationẽ: qa licet reus neget se obligatū: si tñ hãc suã negatiuã nõ ꝓbat, ꝑsũptio iuris ẽ, ꝗ q olĩ fuit đbitor, nūc duret đbitor, nisi đbitor oñdat se soluisse: vt plene declarat Bar. ĩ l.hoc iure.s.e.& patet de se: qa cū oblĩo possit durare vsq; ad xxx.an.de sui natura, q dicit esse sublatã, debet hoc probare, cū allegat factū, qđ nõ ꝑsumiꝛ, nisi ꝓbeꝛ: vt l.cõsi.§. quæsitū.ff.de curat.fur. Melior ergo rõ videꝛ esse illa, quã assignant cõiter doc. qa cū exceptio sit inducta ad repellendum, nõ debet operari cõtrariū effectū: vt l.falsa.§.fi.de cõdi.& de mõst.& l.legata inutiliter.ff.de adi.le.& ibi vide no.q. positã per Bar. vtrū bellū probeꝛ ꝑcessisse p treugã postea factã inter partes. Tangit etiã hic Bald. qñ reus rñdens accusationi, dicit se occidisse, sed ad sui defensionẽ, vtrū ista confessio possit diuidi p actorẽ, ita ꝗ nisi reus probet se fecisse ad sui defensionem, ex sua confessione possit condẽnari: & concludit ꝗ sic, quia confessio qualificata potest diuidi, qñ super qualitate est ꝑsumptio contra confitentẽ. secundū Bar. in l. Aurelius.§.idẽ quæsiit.ff.de lib.leg. pro qua cõclusione est optimus tex.in l. vis eius.& qđ not. Bald. in l.fi.C.de ꝓba. vbi cõfessio facta super fuga à seruo põt diuidi, & probat cõtra eū, si ipse nõ ꝓbat qualitatẽ, ex qua iustificaꝛ fuga, quia fuit sibi illata vis. De iure cano. est casus no. quẽ ibi ponderat d. Abb. Sicul. ad hoc in c.cū venissent.extrà, de instit.& hanc sñiam sequunꝛ Moder. in c.ij.extrà, de fi.instru.& Bald. prolixius disputãs istum arti. in §.vna.C.de confess.& l.per seruum.§.fin.ff.de vsu & hab. & l.si præsidi. vbi notanter loquiꝛ.C.de dona.ante nupt. Vnde ad fugiendum hoc periculum Bald. hic ponit duplicem cautelam. Vna est, ꝗ respondens præmittat negatiuam dicendo, non occidi: & inquãtum appareat me occidisse, dico me hoc fecisse ad mei defensionem.[b] Sed ista cautela secundū glo. in regula, exceptionẽ obijciens.de reg.iur. videtur esse contra conscientiam in eo qui verè cõmisit homicidiū, quia docet eū mẽtiri, & ꝑsertim si hoc faciat cū iuramẽto. Alia tñ gl. in c.cupientes.in prĩ.đ elec.li.vj. vꝛ sentire, ꝗ hoc liceat ad repellẽdū ca-

a ¶ Cū venerabilis. Et ibi ad hoc omnino vide Felyn.

b ¶ Defensionẽ. Adđ Panor. in c.auditis. in pe.col.de rescri. vbi fin. dicit, ꝗ per istam rñsionem nū ꝗ̃ talis cõfitens possit capitaliꝛ seu corporaliter puniri, ꝓpter talẽ confessionẽ qualificatã, sed tm̃ pecuniariter: de quo vide per d. Alex. l.nõ solū.§.sciendum.in ij.col.in fin.ff.de nou.oper. nuncia.& hic.

lumniam aduersarij, si aliter non põt euadi. Io. de Imol. hic adducens istas glo. reliquit sub dubio. Sed Petr. de Ancha. in si. q. in regula, possessor. de re. iu. in sua repe. inclinat in hãc sententiã, ꝙ etiã cũ iuramẽto hoc possit fieri, multa adducit, sed pcipue istam similitudinẽ, quia si licet mihi rem meã furari, vbi aliter non datur facultas recuperandi: vt not. Inno. in c. olim. de resti. spo. & Bal. in l. ij. versus finem. C. de serui. & aqua. Eadem ratione videtur licitum mentiri: vt quis euadat calũniã aduersarij. Mod. tamen dãnant hoc communiter in d. c. cupiẽtes, quia cùm mẽdaciũ sit contra naturã, non potest aliquo casu bene fieri, sicut not. ij. q. ij. per totum. & maxime in c. ne qs. & hoc sine dubio tenerẽt theologi. Posset tñ dici, ꝙ mendaciũ simplex sine iuramento isto casu nõ esset peccatũ mortale, sed cum iuramento esset: furtum enim est actus qui fit contra naturam, sicut mendaciũ, & ideo aliquando potest licitè fieri: vt in c. si propter necessitatem. extrà, de furt. vsura autem cũ pmittit̃ pro recuperatiõe iuris sui, nõ permittit̃ sub rõne vsure, sed sub rõne interesse: vt patet in c. j. & quod ibi ponũt doct. extrà, de vsur. Hanc tñ rñsionem conditionalẽ, & hanc cautelã ponit glo. in l. filio. & ibi vide per Bal. in si. q. C. de li. cau. Secunda cautela ponitur hic per Bal. vt reus dicat ita, confiteor me occidisse ad mei defensionẽ, & nõ aliter, vel alio modo: & est cautela quã posuit gl. in l. si quidem. C. de excep. est em̃ virtus istius clausulæ ista, vt si tota confessio non recipitur prout fit, reus videatur protestari confessionem haberi pro nõ facta, vel se nihil separatim velle cõfiteri ex his quæ dixit, & hãc cautelam approbat hic Io. de Imol. & etiã Bal. in d. l. si quidem. quæ de iuris subtilitate videt̃ satis dubia, quia cũ à iure detur potestas aduersario diuidendi confessionem, & acceptãdi pro parte, protestatio ista videtur contra ius: ergo non est admittenda: vt l. alimenta. C. de ne. gest. & in c. inter dilectos. extrà, de fid. instru. Operaretur autẽ fortasse in actibus qui pẽderent à volutate partium, vt notabiliter declarat Bal. vbi omnino vide in c. j. §. deniq;. quæ fuit prima cã beneficij amittendi. †Scias etiam, ꝙ in alio casu admittit̃ diuisio cõfessionis qualificatæ. s. fauore libertatis, secundũ Bal. in l. cũ pactũ. C. de lib. c. i. & pdicta sunt vera in foro contentioso: in foro autẽ animę & consciẽtiæ cõfessio qualificata non posset diuidi, licet psumptio esset cõtra cõfitentẽ. Casus est singularis: quẽ ibi not. do. Abb. Mod. ad hoc in c. tua nos. extrà, de spon. Et aduerte, quia in distinctiõe illius tex. probatur etiã doct. Bar. in l. quæsijt. & ideo dicit Bar. notabiliter in extrauaganti ad repri. sup verbo denunciationi, ꝙ cõfessio qualificata, in qua est psumptio cõtra confitentẽ nõ põt acceptari pro parte, cùm agitur ex renũciatione euangelica ad correptionẽ peccati coram iudice ecclesiastico: de quo vide per Anton. de But. & alios in c. nouit. extrà, de iudi. Francis. Areti.

a ¶Ficte. Adde eundem do. Fran. in l. j. §. per seruum. ff. de acqui. poss. ibi dixi in apostil.

SI centum. Si plura indiuidua eiusdẽ speciei promittunt̃ ante electionem, oblĩo diuidit̃ inter hæredes numero: sed post electionem pro rata iuris hæreditarij in qualibet re. hoc dicit.

SVMMARIVM.

1. Dictio, omnimodo, quid importet.
2. Contrariorum non est eadem dispositio, qñ in eis est diuersa ratio vel non eadem.
3. Tẽpus in stipulatione expssum qđ videri põt expressũ cã obligationis differendæ, & causa demonstrationis duntaxat, in dubio causa demonstrationis videtur expressum.
4. Excommunicationem præcedere debet canonica monitio.
5. In citatione nũquid requiratur locus vbi quis cõparere debet.
6. Obligatio ad interesse quando in obligatione ad rem dari succedat.
7. Cùm datum est aliquid quod nõ recipit interesse intrinsecũ, tunc consideratur in eo interesse extrinsecum.

LIber homo. Liber hõ bonæfidei possessori ex stipulatione obligatur, & ex qua cã ab alio stipulando mihi acquiris, & eadem tibi pmittẽdo nõ obligor. Item ex pmissiõe facta fructuario à seruo vel bone fidei possessori dominus de peculio nõ tenet̃. h. d. Secunda est ibi: nec tñ. Tertia ibi: seruus autem. ¶ †Not. ibi: vt omnimodo &c. ꝙ ista dictio de sui natura significat, vt qui est obligatus, sit obligatus plene, i. ciuiliter & naturaliter, & cũ effectu. ¶ †Not. scđò in verbo, nec tñ, ꝙ contrariorũ nõ est eadem dispõ, qñ in eis est diuersa ratio, vel non eadẽ. facit optimè ad not. per gl. in cle. cũ ad repulsionem, de appell. & ad ea quæ ponit Bal. in l. præses quasi desertam. C. quõ & qñ iudex. idem dicimus in cõnexis seu correlatiuis. l. multum interest. & ibi per Bar. s. ¶ † Tertiò not. in vers. quẽadmodum &c. regulã q̃ ponit̃ in l. & si qs. §. regulariter. s. de vsufruct. ꝙ ex causa illa non possum ego obligari alteri, ex qua stipulator stipulando à tertio acquiret mihi, & est ratio rõnis, secundũ Mod. hic, quia si ego possem obligari in isto casu stipulanti in obligatiõe acqreret̃ mihi ipsi incõtinẽti, & sic idẽ esset debitor & creditor, qđ est impossibile: vt l. ij. ff. de stip. ser. & ista ratio excludit obligationẽ ciuilẽ, nõ autem obligationẽ naturalem, q̃ me promittente ita acquiritur seruo, ꝙ nõ trãsfertur in me incõtinẽti, qa dñs põt obligari naturaliter seruo: ita declarat Bar. & referunt hic Mod. in l. si frater à fratre. ff. de condi. inde. ¶ In glo. posita sup verbo, actio. ibi: nisi deducatur &c. hæc prima solutio scđm Angel. est forte melior, q̃ scđa: sed ego nõ video, quõ possit esse melior, attenta rõne assignata literæ: si enim non valet promissio facta vsufructuario, vel dño putatiuo, qa quo ad hunc actum, ipsi videnẽ esse domini, qñ seruus promittit occasione rei pertinentis ad ipsos, vel propter operas suas: ergo videtur, quòd nullo modo valeat promissio, qa seruus nõ põt obligari dño. Sed potest dici saluando istã solutionem, quòd habetur pro dñis respectu peculij ipsius serui, qđ reperit̃ penes ipsos: sed vltra peculiũ nõ habent̃ pro dñis. Et pondera tex. dũ dicit, ꝙ quo ad hoc, isti intelligunt̃ esse dñi, qa per hoc apparet, ꝙ ille q est talis, nõ simplr̃, sed scđm quid. i. quo ad aliquẽ effectũ, nõ dicitur proprie talis, sed fictè[a]. hoc enim significat verbũ, intelligitur, hic positũ. Pro qua cõclusione vide tex. & quod ibi ponit Bal. in l. cũ ex oratiõe. ff. de excu. tut. & tex. cũ glo. & ibi etiã per Bal. in l. ij. C. de iure anu. aureo. ¶ Scđa solutio posita in ista gloss. est aliqualiter obscura: nam si intelligas eam prout verba sonant, videtur facere differẽtiam inter obligationem, quę surgit ex stipulatione, & illam quæ surgit alio contractu, etiam si alius contractus fiat ex causa rei pertinentis ad istos, de quibus hic in text. vel occasione operarum serui. Sed iste intellectus non est bonus, quia eadem ratio esset in alijs contractibus, q̃ in stipulatiõe attẽta rõne literæ, quia cũ isti hñtur loco dñi, nulla obligatio ciuilis põt esse inter dñm & seruum: vt traditur in l. frater à fratre. ff. de condi. inde. Est ergo intelligenda glo. ꝙ ex contractibus procedẽtibus ex alia causa, puta occasione rei pertinentis ad illos, vel operarũ serui, seruus pmittens obligaret dñm de peculio: tunc esset idem in stipulatione, quod in alijs contractibus, quando interponeretur ex alia causa, quàm ex prædictis, quia quo ad alias causas isti non habentur pro dominis.

Decem hodie. Tempus præsens expressum in stipulatione, nõ facit diẽ, quæ obligationem suspendat, sicut alia tẽpora in ea expressa. h. d. Secunda ibi: nec videri. Tertia ibi: in proposito enim. ¶ †No. primò, ꝙ regulariter qñ dies vel tẽpus apponitur in stipulatione, totus terminus debet esse transactus, anteq̃ posset agi: vt l. eum qui Calendis. §. fin. & l. seq. s. eod. & ibi hoc plene tractatur per Bar. ¶ †Not. scđò singulariter, & tene menti, ꝙ tẽpus expressum in stipulatione, quod potest videri expressum causa differendę obligationis, & cã demonstratiõis duntaxat, in dubio videt̃ expressum causa demõstrationis: quod videtur mirabile. Dom. Paul. de Cast. quia sic accipiendo ista expressio redditur superflua, & nihil operabitur, sed accipiendo ꝙ suspẽdat dispositionem vsq; in finem termini expressi operabitur aliquid: ergo illa interpretatio debet assumi: vt l. si quando. in princ. ff. de lega. j. & l. si stipulatus. de vsur. Confirmatur ista obiectio per tex. in l. eum qui Calendis. versicu. plane. s. e. vbi ad hoc vt stipulatio aliquid contineat plusq̃ si multum tempus esset expressum, commissio facta in Calendis intelligitur non de præsentibus quæ erãt tũc, sed de futuris. Sed ad ista est dicendum vltra ipsum, ꝙ hoc operatur hic expressio facta per eũ modũ, per quẽ inest, quæ habet hãc naturã, vt nihil soleat operari vltra id qđ inest: vt l. si decem cũ petiero. & ibi not. s. e. & l. iij. cũ materia. ff. de leg. j. Nec ob. tex. in ver. plane. qa ibi expressio nõ erat facta omnino p eũ modũ, ita per quẽ inerat, sed erat ibi positũ verbum ambiguũ, qđ poterat interpretari, vt expressio videretur facta de alio, q̃ de eo qđ inerat: verbum em̃, Calendæ, est ãbiguũ, & põt significare pñtes & futuras. Alibi etiã reperit̃, vt dispõ sit vberior, propter verbũ qđ põt videri appositũ cã limitatiõis, dispõnis, & cã demõstratiõis magis assumit̃ pro demonstratione, q̃ pro limitationibus: vt est casus in c. Raynu. extrà, de testi. de cuius intellectu ponit Bar. in l. centurio. in iij. q. princi. ff. de vulg. & pup. facit etiam qđ ipse no. in iiij. q. pri. in ver. qro vtrũ pdicta. dũ alle. l. creditor. §. pe. ff. de li. le. qđ dictũ adducit d. Pau. ¶ Extra gl. p intellectu lræ debes scire, ꝙ Bar. hic, quẽ etiã Mod. nõ reprobant, imo seq. expsse P. de Ca. ĩ fi. cõm. ĩtelligit istũ tex. hoc mõ, videlicet ꝙ istđ verb. hodie, positũ ĩ lra referat̃ ad verbũ spõdes, nõ ad verbũ, datis: & sit sensus, ꝙ hodie promittis mihi dare x. hoc

x.hoc eſt,in iſto die facis ꝓmiſsionem de dando x.& iſta eſt cauſa ſecundùm eũ,ꝓpter quã põt fieri petitio ante lapſum diei:qa dies non eſt appoſita dationi & ſolutioni,ſed actui ipſius promiſsionis. Vnde ſi ſtipulatio fuiſſet ita cõcepta,promittis mihi dare decẽ quæ hodie ſolues,ſeu & hodie ſoluere,tunc nõ poſſet peti quãtitas in ſtipulatione deducta,niſi finito die. Sed iſta ſua expoſitio multipliciter non videt̃ vera,& primò cõtra ipſam adduco tex.in l.talis ſcriptura.§.quod ſi forte.ff.de leg.primo. vbi dicit̃,ꝙ ſi teſtãtor legauit c.pſentia,& poſtea in fin.teſtamenti dixit,ꝙ legata quibus nõ adiecerat diem,volebat pſtari annua bina trina die:iſta clauſula nõ referetur ad legata,quæ teſtator legauit præſentia:& tamen in verſi.cũquis.adiũgitur,ꝙ quantũ ad vim & effectum legati,iſta clauſula eſt ſuperuacua. Ex quo tex. elicit̃ duplex cõcluſio cõtra pmiſſa.Prima eſt,ꝙ illa verba nõ referunt̃ ad actum legandi,ſeu promittendi : vt dicit Barto.qa ſi ad illũ referrent̃,ergo pſtatio legati nõ haberet diẽ adiectã,& ſic deberent̃ annua bina trina die:qđ eſt cõtra illũ tex.Scđa concluſio, quæ infert̃ in ver.cũquis.eſt,ꝙ quãuis dies præſens ſit adiecta pſtationi, nõ tñ aliud eſt,ꝙ̃ legatũ ſimpliciter factum,nec mutat eius virtutem.Si tamẽ velles defendere põnem Barto.haberes dicere,quòd ibi nõ fuit expreſſus certus terminus,ſed fuit dictũ,quòd legatũ pſtaretur in pſenti: ſecus ſi eſſet expſſa dies pſens,& certus termin⁹,& limitat⁹:q̃ tñ rñſio eſt cõtra mentẽ illius literæ,quæ verba ibi poſita,diẽ videri, probat adiectã legato.Præterea licet expreſsio tpis pſentis ſit ſuperflua,quia nihil inducit de nouo,eſt tamẽ declaratio vt hic dicit iuriſcõ.quæ etſi nõ ſit neceſſaria,fit ad cautelã,vt manifeſtius ſit quòd ſtipulator voluit đberi pecuniã incõtinenti:ſed ꝙ ille qui hodie promittat exprimere ſe,hodie ꝓmittit, hoc videt̃ ridiculũ,cũ ex natura ipſius actus euidenter conſtet : quilibet em̃ actus limitat̃ tpe & loco,hoc ipſo qđ fit,qa oẽ qđ fit de nouo, eſt in tpe,ſicut declarat Bar.in aut.at qui ſemel.C.de prob.Pterea ſicut cõdõ expreſſa in ſtipulõne,quæ tacitè inerat,nõ facit eã minus purã,ꝙ̃ eſſet , ſi fuiſſet facta ſimpliciter:vt l.ſi decẽ cũ petiero.§.eo.ita dies quæ tacite inerat expreſſa,nõ videt̃ ſuſpendere diſpõnẽ:& hoc eſt qđ vult dicere iuriſc.ſed ꝙ pſens oſtendat̃ eſſe rñſum.Ang.aũt qui videt̃ ſequi aliũ intellectũ,quẽ ego ſequor,videlicet ꝙ dies fuerit adiecta ſolu.dicit hic valde no.ꝙ cũquis iſta dies nil operet̃,quo ad effectũ exigendi id qđ venit in ſtipulatione,quantũ tñ ad effectũ extrinſecũ,nõ reſpicientem exactionem rei ſtipulatæ,ſed aliqđ aliud intereſſe:iſta dies nõ videbit̃ expreſſa cauſa demonſtrationis,ſed cã ſuſpenſionis:ad hoc adducit tex.in l.talis ſcriptura.§.cũquis.præalleg.vbi diſpõ iſta dicit̃ habere diẽ,quo ad hoc vt nõ cõprehendat̃ ſub clauſula in fi.poſita,quæ faciebat exactionẽ legati longiorem.Et ideo infert not. ꝙ ſi in caſu l.nr̃æ fuiſſet adiecta pœna,pœna nõ cõmitteretur,niſi tranſacta tota die,& non poſſet purgari mora poſt trãſitũ diei:iuxta ea q̃ habent̃ in l.ſi inſula.§.eo.licet iſtud dictum nõ placet hic do.Pau.de Ca.qñ teneremus intellectũ Bart.ꝙ verbũ,hodie, referat̃ ad actum promittendi: qa tunc ad actum ſolutionis nullo modo eſt adiecta dies.Sed ſi verbum,hodie,eſſet adiectũ pſtationi,tunc ꝓcederet dictũ Ang.nõ p rõnem ſuam,ſed qa ſecundũ Bar.vt §.dixi,dies tunc nõ videret̃ adiecta cã demonſtrationis,nec eſſet ſupflua,quo ad ipſam obligationẽ principalẽ,imò ſuſpenderet eam vſq; ad fin.diei.Mihi autem iſtud dictũ videtur dubiũ:qa qñ ſtipulatio incipit à pcedenti cõuentione,pœna nõ cõmittit̃,niſi ex mora:vt l.ſi penũ.ff.qñ di.leg.ce.& l.j.ff.de pe. le. Si ergo debitor põt conſtitui in mora ante diem finitã,puta ſi interpellatus dixiſſet,nolo ſoluere,ꝙ cõmittatur mora,& nõ committatur pœna, ex qua pœna ſolet cõmitti, nõ videt̃ cõueniens.Vñ ſup hoc eſt cogitandũ.Io.tñ de Imo.hic ſequit̃ iſta dicta Ang.Quærit etiã hic Barto. de tali qõ.iudex citauit partẽ hoc mõ , cõpareas hodie coram me ad audiẽdum ſñiam:deinde in prima hora iuris tulit ſñiam, non expectata vltima hora diei,ſicut debet expectari,qñ quis citat̃ ad certã diẽ venturam: vt in c. cõſuluit[a].extrà,de offic.deleg.& in aut.de iudi.§.ſedebunt.& p glo. Inſtit.de verb.oblig.§.oĩs.querit̃ vtrũ iſta ſñia valeat. Super quo ipſe refert quedã doc.ſuum dixiſſe ꝙ ſic,p iſtũ tex.ſed ad iſtã l.ipſe rñdet,ſcđm intellectũ ſuum,& bñ,ſi intellectus ſuus eſſet verus : ſed qa non placuit mihi §.iõ rñdeo aliter,& dico ꝙ ideo põt peti hæc pecunia qualibet parte diei,qđ expreſſum in ſtipulatione tps pſens,qđ tacite inerat. Vñ intelligit̃ eo modo expreſſum,quo erat tacite in diſpõne ſimplici,ꝑ iura ſuperius alleg. Sed in ſimplici ſtipulõne qualibet parte illius diei, quo erat interpoſita ſtipulatio,potuiſſet peti pecunia:ergo idem erit,ſi hoc tps fuit expreſſum.†Sed citatio de ſui natura ſimplr̃ facta,nõ habet,ꝙ quis debet cõparere in die,qua eſt citatus:ergo illa dies expreſſa habebit vim dilationis ſuſpẽſiue,ſicut & alia tpa:vt hic dicit̃ in tex.Ipſe aũt Bar.dicit,ꝙ iſta verba iudicis poſſunt intelligi dupl̃r.Vno modo,vt ſenſus ſit iſte,cito te hodie vt cõpareas.ſic verbũ,hodie,refert̃ ad actũ citãdi,nõ ad actũ cõparitionis. & ſic intelligẽdo ſcđm eũ,citatio eſſet nulla,qa reperit̃ facta ſine termino:vt l.aut qui aliter.ff.qđ vi aut clã.Vt ergo intelligamus verba iudicis eo modo per quẽ citatio valeat,ſicut in dubio debẽt intelligi: vt l.& puto.in prin.ff.fa.erc.& l.ſed & poſſeſſori.§.item ſi iurauero.ff.đ iureiu.dicemus, quòd verbum referatur ad actum comparitionis, & ſic videatur aſsignatus terminus ad comparendum illa die. & ideo iudex non poterit expedire actum , niſi in fin. diei,ſecundùm eum.Ex iſta doctrina Barto.ſic declarata elicitur in effectu triplex concluſio. Prima eſt, quòd citatio de iure non poteſt fieri ſine termino, Secunda eſt, quòd quãdo alicui eſt aſsignata pro termino certa dies, in citatione iudex debet expectare vſq; ad finem diei,id eſt, vſque ad tenebras excluſiue: vt in c.cõſuluit.de offic.deleg.& in aut.de iudi.§.ſedebunt.ita ꝙ nõ poterit pronunciare pr̃a hora iuridica illi⁹ diei,ſed oportet ꝙ expectet vltimã. Tertia cõcluſio,ꝙ in extrema hora iuridica illius diei põt pronunciare,licet dies totaliter adhuc nõ ſit elapſus.Prima cõcluſio fuit originaliter Petri, quẽ refert Cyn.in l.dies feſtos.C.de fe.vbi dixit, ꝙ citatio facta ſine termino nõ valet:ꝓ quo allē. hic Ang.tex.in l.ij.C.vbi in rem actio.& ĩ l.fin. C.de iure dom.impet.& ibi hoc tetigit Bal.¶Sed cõtra iſtam opin.videtur caſus in terminis in c.cũ parati.in fi.extrà,de appel.vbi valet citatio facta à ſede apoſtolica de abſente,ſine aliqua expreſsione termini.& idem probatur in c.cùm dilecti.circa mediũ.extrà,de dolo & cõtuma.vbi tex.dicit, ꝙ ſi aliquis eſt citatus ad certã diem,& illa die nõ poſſit cõparere,tenetur cõparere alia die,qa duo videntur eſſe præcepta,vnum vt compareat certa die,aliud vt compareat ſimpliciter, ſi illa die non poteſt cõparere.& ſic patet,ꝙ citatio fctã ſine termino valet.Et hanc cõcluſionem ſequitur Guil. in Specu.& ibi Ioan.And.in addit.in tit.de cita. §.ſequitur.verſi. quid ſi nõ præfixerit.eandẽ opi. approbat Ioã.And.per dicta iura.& ſequitur ibi Anto.de But.in c.fi.extrà,de ferijs.idem tenet d. Abb.Mod.in d.c.cũ parati.per pdicta iura.Idem dicit glo.†in monitione canonica,quæ debet pcedere excommunicationẽ[b].v.q.j.c.quidam.Hãc etiã opi.ſequit̃ Io.de Imo.in l.q anĩ calẽdas.§.eo. qđ etiã ibi ſequitur Bald.Ex quo infert notabiliter in l.ij.ff.de in ius vocan.ꝙ quia de eſſentia citationis non eſt terminus,poteſt citari aliquis vt cõpareat incõtinenti:& hoc importat citatio ſimpliciter facta ſine termino, ſcđm Io.And.& do. in locis præalleg.quia intelligitur facta,ꝙ quis cõpareat quàmprimũ poteſt,intelligendo diſcrete. l.qđ ratum.& l.dicimus.ff.de ſolu.& pro hoc põderat ibi Bal.illũ tex.qui optime facit. Ipſe tamẽ Bald.in l.ſi ea.circa j.col.C.qui accu. non poſſ.in prima lect.ſequitur opin.Barto.hic,& Pet.Ang. autẽ in iſta materia variè locutus eſt,nã hic diſtinguit,aut quæritur vtrũ iſta citatio valeat, quo ad hoc vt iudex poſsit mulctare nõ cõparentem : & valet,& ita dicit obſeruare aſſeſſores & practicari:aut quæritur tunc,vtrũ valeat quo ad procedẽdum ad inſtantiam partis in iudicio,& ad partis vtilitatem,& nõ valet:& ita intelligũtur iura ſuperius allegata pro iſta parte.Sed iſta diſtinctio videtur confundi expreſſe per d.c.cum dilecti.§.allegatum.& etiam per tex.in c.cum parati.in fin. in quibus valet citatio,quo ad effectum ꝓcedendi in cauſa,licet ſit facta ſine termino.Vnde ipſe idem Angel.alibi multũ diffuſe,videlicet in l.j.§. hæc ſtipulatio.ff.ſi cui pluſꝙ̃ per l.falc.in tractatu de inuentario.ipſe diſtinguit,quòd aut quis citatur ad vnum actum particularem,& tunc nũꝙ̃ citatio valet ſine termino: aut citatur generaliter ad procedendũ in cauſa:exemplum in aut. qui ſemel.C.quõ & quãdo iud.& l.non ignorat.C.qui accu.non poſ.qđ quãdo poſsit fieri,plene tradũt Mod.in l.qui ante calendas.§.eo. & in c. conſuluit.de offic.deleg.& tunc valet citatio facta ſine termino.Et iſta differentia videtur euadere illas duas decretales allegatas: quia ibi fuit citatus qs ſimpliciter ad cauſam, & non ad certum actum: ſed videtur confundi per textum in lege ij.C. vbi in rem actio.vbi citatio fit de domino , quòd veniat ad ſuſcipiendum iudicium,& ſic ad cauſam agendã,& tamen ibi mandatur ſtatui certus terminus. Præterea ego non video bonam rationẽ differentiæ inter iſtos caſus : quia ille qui citatur generaliter ad cauſam, ita videtur debere eſſe certus , quando debet comparere ad initiandum proceſſum in cauſa, ſicut ille qui citatur ad certum actum.Vnde iſta materia redditur multum dubia,qa iura ciuilia vident̃ diſcordare à canonib⁹:vt patet ex ll.& decretalib⁹ §.alle.Tutius

[a] ¶Conſuluit. Et ibi oĩno vide Fel.

[b] ¶Excõmunicationẽ.Sed quid in facto notorio,vid̃ Fely.in c.cũ ſit.de appel.in fin.v.co.ver. circa glo.fi.vbi plene,an dicta monitiõe omiſſa reddat excõicationẽ nullã, ibidẽ ĩ medio d.colum.verſi.

tñ videt̃ tenere opi. cano. quia iura alleg. per eos malè possunt euadi. Ad tex. autem in l. ij. & l. fi. præalleg. pôt dici, ꝙ illud est magis de consilio, ꝙ̃ de ꝓcepto: sicut dicimus in l. sæpe. ff. de offi. præsi. xj. q. iij. c. rogo. in glos. & in clemen. exiui. circa med. de verbo. signi. in quibus cõcluditur, ꝙ aliquando verba, quæ de sui natura important necessitatem, interpretantur vt sint de cõsilio propter subiectam materiam. Non ob. text. in l. aut qui aliter. in princi. quē allegat Bar. & ibi, quia ibi loquitur in actu extra iudiciali partis, in quo si non exprimitur certum tẽpus, aduersarius est incertus, qñ actus fieri debeat: nos autem loquimur in citatiõe iudiciali, in qua iudex qui citat ꝓsumitur diligẽs, & ꝙ̃ primum reus comparuerit, esse ꝓcessurũ in cã. Et ideo reus videtur citatus, vt ꝙ̃ primũ pôt cõpareat. Ita respõdit Io. de Imo. in d. l. qui ante Calendas. cuius responsio cõprobatur ex his quæ tradit Bart. in vlti. col. in l. damni. §. Sabini. & de dam. infect. dũ vult, ꝙ in officiali publico nõ ꝓsumatur negligentia, nisi post interpellationem. Potes etiã dicere ad d. l. ij. & fin. s. alle. ꝙ illæ procedũt in suis casibus spãlibus: nam in l. fin. impetratur dñium pignoris à principe per creditorẽ, qđ de nouo cõcedit̃ per illã l. vnde non est mirum, si in ducendo aliquid noui in fauorẽ creditoris, inducat etiam aliquid noui & spãle in fauorẽ debitoris: arg. l. fi. C. de fruct. & lit. expen. similiter in l. ij. inducitur vnũ speciale, ꝙ cõuentus possit euitare iudiciũ, nominãdo aliũ, licet ipse rem detineat: nã de iure veteri cõpetebat rei vẽdicatio cõtra simplicẽ detẽtorẽ, & cogebatur subire iudiciũ: vt l. officiũ. & ibi no. ff. de rei vendi. Vt ergo cõuentus cogatur ipse cõparere in iudicio contra regulas iuris, non est mirũ si requiritur solẽnior citatio. Tex. tñ in cle. j. de iudi. videtur probare, ꝙ in citationibus quæ fiunt per edictum, semper solet ter minus apponi: vnde saltem de cõsuetudine in illo genere citationis non videretur seruandũ, saltem in curia, vbi talis consuetudo esse dicitur in ☞ tali cle. ¶ † Circa secundã cõclusionẽ debes scire, ꝙ ꝙ̃uis in procedendo iudicialiter ille cui dies assignatur, ꝓ termino habeat totã diẽ, ita ꝙ solũ in fine diei postea sequẽtis actus possit fieri: vt in c. cõsuluit. de offi. dele. & tenet Bar. in l. si finita. §. Iul. ff. de dam. infect. & Bal. in l. j. & l. si vt ꝓponis. la ij. C. quõ & quãdo iudi. in alijs actibus qui citatur pro certa die, videtur citatus pro illa hora, in qua actus solet expediri. Vnde si solet expediri in vna hora diei duntaxat, in illa hora poterit fieri actus, licet non dũ venerit finis diei: ita not. Inno. in c. cũ nobis olim. de elect. & Bal. hic, & Angel. qui etiam alleg. ista dicta in l. diuus. s. eo. de in inte. resti. Vnde si electio cõsueuit celebrari ante prandium in hora missæ, sufficiat expectare citatũ vsque ad illud tempus: & idẽ esset in iudicijs, si iudex solitus est sedere semel in die de mane, & non de sero, quia esset eadẽ ratio tũc: ad materiam vide qđ not. Bar. in l. si litem. §. fi. ff. quod vi aut clã. & Bal. in l. j. C. quomodo & qñ iu. Tertia cõclusio est probata ex ꝓmissis, & ex superius alleg. videlicet ꝙ in extrema parte diei iudex pôt procedere, nec

5 debet expectare diem sequentem. † Vtrum aũt in citatiõe requirat̃ loc⁹, vbi qs debet cõparere, vide plene per Barto. in l. si vt propõis. la ij. C. quõ & qñ iud. Dicit etiã hic Bald. & Angel. in l. diuus. præalle. ꝙ quando ille fuit citatus ad aliquẽ actum, qui nõ debebat citari, ille non est expectandus: alleg. Inn. in c. quia propter. & in c. cũ inter. de electione. qđ declara vt ibi per Ioan. And. Vtrũ autẽ quando est appositus terminus in citatiõe, ambo cõparuerũt in termino, & tñ iudex in illo die nõ expediuit actũ, an die sequẽti possit act⁹ expediri sine noua citatiõe, remittit hic Angel. ad not. per Inn. in c. calũniã. extrã. de poe. & in c. cõstit. extrã. de ꝓc.

Decem. In obligatione, rem dari, succedit obligatio ad interesse, cũ datio est alteri facienda, quãm stipulanti: secus

6 si ipsi stipulatori. h. d. Secunda ibi: finge mea interesse &c. ¶ † No. primò ꝙ in obligatione ad rem dari succedit obligatio ad interesse, qñ in ea interesse est considerabile, sicut in promissione facti, quod semper est quãdo est dandũ tertio: idem est qñ esset dãdũ stipulatori, sed reuocabiliter: ☞ vt est casus in l. si pœnam. & ibi hoc declarat Barto. ¶ † Secundò not. ꝙ regula posita in l. vbi autem. §. qui illud aut. s. eo. videlicet ꝙ quando electio in alternatiua pertinet ad creditorem, tunc obligatio dicitur esse certa, & certum continere, nõ habet locum qñ in vno ex his quæ veniũt in alternatiua, non continet̃ de se aliquid certum: sed qñ in vtraq; parte al-

7 ternatiuę continetur id quod est certum sui natura. ¶ † Tertiò no. & semper tene menti, quòd qñ aliquid est dandum, quod non recipit interesse intrinsecum, sicut pecunia, tunc consideratur id eo interesse extrinsecũ vt hic, & lege, numis. ff. de in lit. iur. & est optimus text. in lege tertia. §. fina. & pe. ff. de eo quod cer. loc. ¶ In glo. vlti. ibi: post stipulationẽ. ideo dicit glo. ꝙ pœna fuit promissa post stipulationem, quia si tempore stipulationis iam fuisset promissa, interesse iam esset certum: & sic non diceretur agi certi condictione ad incertum: & ex hac gl. not. habes secundùm Ioan. de Imo. ꝙ si interesse superueniat post stipulationem illi qui stipulatur alteri dari, conualidatur stipulatio: intellige qñ verba promissoria sunt collata in persona stipulãtis: verbi gratia, promittis mihi dare Titio c. ita tenẽt cõiter in l. j. ff. de pact. & l. stipulatio ista. §. alteri. s. e. Sed p prę. dicta videtur tolli obiectio, quæ pôt fieri cõtra istum tex. Dicit enim iurisconsul. quòd agetur certi condictione ad interesse: sed licet interesse esset incertum tempore stipulationis, ex quo pœna nondũ erat promissa, tempore tamen actionis exercendæ cũ iam pœna esset promissa, videtur esse certum: & sic non videtur verum, quòd agatur ad incertum. Vnde potes dicere aliter, videlicet, ꝙ licet casualiter contingat aliquãdo interesse esse certum, quia tñ declaratio interesse pertinet ad iudicem: vt in §. curare. Insti. de actio. pro tanto dicetur incertum, quia adhuc non est declaratum per iudicẽ, licet sit certũ in se, & quo ad stipulatorẽ. Itẽ dicet̃ incertũ, qa nõ est certũ quoad ipsum promissorẽ. Præterea respectu expensarũ, quas forte facturus erit creditor, vel alterius interesse, qđ pôt contingere, posset etiam istud interesse dici incertum. Sed prima respõsio magis placet. qa iurisconsul. hic videt̃ solum habere respectũ ad pœnam. ¶ Extra gl. adde dictis Bar. hic, inquãtũ dicit, rñdẽdo ad l. sterilis. §. cũ per vẽditorẽ. ff. de act. emp. ꝙ ideo hic venit interesse extrinsecũ, qa debebat̃ pecunia, ĩ qua interesse intrinsecũ nõ cadit: vt l. nũmis. ff. de in li. iur. nã licet ista solutio sit vera in se, qa probat̃ expresse in l. iij. §. pe. ff. de eo quod cer. loc. tñ non est necessaria ad casum nrm: vt eleganter dicit hic Rap. Cu. & bene, qa qñ quis stipulatur dari alteri, semp ad cõcedẽdã actionẽ stipulatori cõsiderat̃ interesse extrinsecum: vt est casus clarus in l. stipulatio ista. §. si qs insulam. s. e. tit. & est rõ manifesta, quia respectu interesse intrinseci actio nũquàm cõpeteret stipulatori, qa interesse intrinsecũ est applicandũ illi, cui qs stipulatur. Vnde respectu illius interesset stipulatoris, & ideo nunꝙ̃ cõcederet̃ sibi actio. Adde etiã ad dicta Moder. inquantũ quærũt ad intellectũ huius §. vtrũ iste tertius hic possit dici adiectus: nã d. Rapha. credit, ꝙ non, ex eo qa stipulator posuit hic in voluntate sua, vtrũ illi daret̃, ꝙ est contra naturã adiecti: vt l. aliud. in fi. j. de sol. pôt em̃ solui adiecto etiã inuito stipulatore, vt ibi dicitur. Si autẽ ista verba nõ essent apposita, esset adiect⁹, per l. cum qui ita. §. j. s. eodem. Sed d. Paul. hic videtur reprehendere istud dictũ, dicens ꝙ propter hoc nõ videt cur iste nõ esset adiectus: dicit tñ, ꝙ si solutio fuisset facienda huic tertio irreuocabiliter, quia forte stipulator erat debitor suus, tunc iste non posset dici adiectus, qa contra adiectũ pôt agi ad repetendũ pecuniã actione mandati, vel neg. gest. secũdùm eũ: alle. tex. & quod ibi ponit Bar. in l. Iul. in prin. j. eo. Tu aũt potes dicere ad intellectũ literę, ꝙ nec ex rõne d. Rap. nec etiã ex rõne Pau. impedit̃ in casu nr̃o, quin iste possit esse adiectus: nã intelligã, ꝙ sit adiectus, postꝙ̃ creditor declarauerit sibi velle solui, nec poterit variare, sicut in electione rerũ vidisti in l. si stipulatus sim. s. e. quia cùm ex electiõe sit quæsitũ ius tertio, impossibilis erit variatio in eius ꝓiudicium: vt l. si post mortem. §. fi. & quod ibi not. ff. de bon. poss. cõtra tab. & etiã ꝓpter naturam stipulõnis, q̃ cõfertur in personã adiecti. Scđa aũt ratio d. Paul. minus obst. qa cũ adiectus sit similis procuratori, vt patet in l. si cũ Cornelius. & ibi p Bar. j. de so. & l. cũ qs. in prin. ff. e. ti. sicut aliqs pôt cõstituere procuratorem in rẽ suã: vt l. illã. cum materia. C. de do. & l. j. & ibi per Bart. de act. & ob. cũ multis alijs. ita poterat facere adiectũ in rem suam.

Doli clausula. Doct. Moder. hic inducũt istam materiam ad q. quãdo testator legat c. fratribus, & priori biblicam: vtrũ ad legatum factũ de illa ꝙ̃titate omnibus fratribus, admittat̃ etiã prior. Quam q. format originaliter Cy. referẽs dicta Pe. in l. cũ qõ. C. de leg. & ibi distinguit, ꝙ aut ꝓcedit legatũ factũ spãl̃r priori, & sequit̃ legatũ gñaliter factũ fratribus: & tunc prior nõ cõcurrit in illo gñali legato p regulã hic positã, & l. stipulationes. s. eo. aut ꝓcedit legatũ generis, & tũc prior cõcurrit ad istud legatũ vltra legatũ simpliciter sibi factũ, per l. Titia. §. q Marco. ff. de an. leg. & per l. iiij. ff. de stip. ser. & hãc opi. sequit̃ Bar. vbiꝗ;, videlicet in §. q Marco. & in d. l. quæsitũ. §. si qs fundũ. in ij. col. ff. de fun. instru. & d. l. iiij. de stip. ser. Sed Ioã. de Imol. in l. cohæredi. §. qui patrẽ. ff. de vul. & pup. videtur variare aliqualiter sup hoc arti. Et primò arguit, ꝙ etiam si ꝓcedat species, & sequatur genus, vtrunq; legatũ debeatur, qa nõ potest assignari diuersa rõ, cur debeat̃ in casu cõuerso, & non in isto. Pro hoc adducitur iste tex. in d. l. iiij. ff. de sti. ser. vbi probat̃ scđm hoc, ꝙ vnus & idẽ admittitur bis in eadẽ dispõne, qñ nominatio facta de eo vniformiter, qa nominatur in genere, & in specie: & cũ in vtroq; casu supra dicto nominatio sit ☞ difformis, videt̃ ꝙ habeat locũ regula illius l. † Tu autẽ cõsidera, ꝙ differẽtia q̃ sit inter nominationẽ vniformẽ, & difformẽ, fit ad hoc, vt si nominatio est vniformis, non admittatur qs nisi ad vnã partẽ eiusdẽ rei: vt l. cũ qõ. §. j. C. de lega. secus si sit difformis, per hanc difformitatem inducit̃, ꝙ de sui natura species nõ deroget gñi, vt dñt ista iura. Et tñ tenendo hanc opi. cui primò vr̃ ĩhęrere in d. §. q patrẽ. iste rñdet ad ista iura, ꝙ si clausula gñalis hic refert̃ ad specificata, tũc clausula spãlis nihil operaret̃, ex quo erat prouisum p clausulã spãlẽ. Sed istud est min⁹ restringere ista iura: nã etiam si clausula spãlis non esset ita plena, vt clausula gñalis, nihilominus videretur stãdũ regulæ, quæ dicit ꝙ ꝓuisio spãlis excludit gñalẽ: vt probat̃ in d. §. qui patrẽ. Vnde ipse idem in eodẽ cõmento mutat sñiam finaliter, & vr̃ simpl̃r tenere, ꝙ siue ꝓcedit clausula gñalis, & sequat̃ spãlis, siue ecõtra, semper spẽs deroget gñi, & legatũ simpl̃r factũ tantũ debeat̃. Et hoc dicit tenere Dy. in regu. gñi. de re. iu. qđ ipse cõprobat duplici ratione. Prima est, qa non videtur esse rõ dñiæ, cur dispõ spãlis sequẽs non limitet generalẽ, sicut econtra, cũ præcedit dispositio specialis, limitat generalem. Secunda ratio sua fundatur in l. seruo manumisso. ff. de pec. leg. vbi patet, quòd semper species derogat generi, siue præcedat genus siue sequatur: licet Barto. in dicta l. iiij. de stipu. ser. nitatur respondere ad illam legem, quòd ibi loquitur de dispositione, quæ est circa res: nos autẽ loquimur de dispositione respiciente personas. Hæc tamen rñsio scđm eũ non videt̃ sufficiẽs, qa nõ pôt assignari bona ratio diuersitatis inter vtrunque casum. Vnde ipse videt̃ remanere in hac cõclusione, ꝙ siue ꝓcedat genus, & sequat

& sequatur species, siue econtra præcedat species, & sequatur genus, vnum tantū legatū debeatur, scilicet legatū simpliciter factum priori. Et hoc dicit videri cōforme mēti testatoris, qui ideo videt̄ simpl'r ꝓuidisse priori, qa nolebat eū venire in dispōne gñali. Et ad tex. in l. iiij. de stipu. seru. respōdet, ꝗ ideo ibi ꝓuisio generalis refert̄ ad eū, cui specialiter erat ꝓuisum, quia aliter non poterat saluari recta ratio sermonis in clausula generali: erant eñ ibi duo dñi vnius serui, & stipulatus est seruus hoc modo, promittis dominis meis, & Titio: quo casu si Titius sub prouisione gñali non esset cōprehensus, nō posset verificari pluralis locutio, quia nō remaneret nisi vnus dominus, cui seruus videtur stipulatus. Et ideo in illo casu specialiter inducit̄, ex quo aliter non pōt saluari recta ratio sermonis generalis, referatur ad ꝑsonam spāliter noīatam. Facit optime tex. licet ipse non alleget in l. fin. & qđ ibi per Bartol. ff. ad Treb. Pro ista cōclusione do tibi casum not. cū gloss. sua in l. cum in testō. §. fin. ff. de hære. instit. vbi glo. not. dicit, ꝗ ꝓuisio generalis refertur ad specificata, quādo aliter non posset stare recta ratio sermonis. & ita declarant illam glo. ibi Mod. Sed ista respōsio cum reuerētia est manifeste falsa: quia in primo exemplo posito in d. l. iiij. seruus stipulatur sibi, & Titio. Vnde salua rōne recti sermonis hic poterit nō videri facta relatio ad specialiter noīatum: & seruus poterat videri esse stipulatus alteri domino. Præterea ibi exemplū de duobus dominis ponitur in versi. veluti ad declarationē præcedentis respōsi. exempli cā. Vnde cùm prius dixerit simpl'r, ꝗ qui stipulat̄ dominis suis, & Titio, videt̄ etiam in sermone generali Titio dño stipulatus, licet postea ponatur exemplū illius, qui habet duos dños, illud exemplum non restringit l. vt l. j. §. qđ vulgo. ff. de vi & vi ar. Vnde ista sunt somnia vigilantiū cū reuerentia, ad §. qui Marco. non rñdet, ꝗ tamen nō est præcipuum fundamentū tenentiū hanc opin. per quā l. illam opin. in illo mēbro, videlicet cū præcedit genus, & sequtur spēs, tenuit Archid. xij. q. vlti. c. qui Ioan. & sequitur Io. And. prolixius hic disputans in titul. de instru. edi. §. nunc vero aliqua. ver. lxvij. Præterea ad rationes quas adducit ꝓ hac parte, pōt responderi. Et primò dum dicit̄, quòd non videtur esse ratio diuersitatis, siue præcedat genus, siue sequatur, dico ꝗ potest videri rō diuersitatis: quia quādo præcessit dispō specialis, cū iam sit ꝓducta in esse, potest limitare dispositionē sequentem: sed quādo sequit̄ & ꝓcedit dispositio gñralis, specialis dispositio quæ nondū est tēpore quo fit generalis, non pōt limitare generalē dispōnem: & sic dispositio gñalis cum tempore quo fit, nullū habet obstaculū, gñaliter intelliget̄. Et per istā rōnem dicere oportet, ꝗ l. seruo manumisso. alle. p eū nō obstat. Et aduerte, qa suprà fuit aliquis error in referendo dicta d. Io. cū rñdet ad l. nostrā. & ad alias ll. Referēdo ergo meli⁹ dicta sua, nūc dicit ipse nitendo primæ opin. à qua postea recessit, ꝗ ideo in l. cohæredi. §. q patrē. de vulg. & pup. dispositio generalis nō refertur ad spāliter disposita, qa si sic esset, dispositio specialis nihil operaret̄. Sed ista respōsio nō videt̄ vera: qa adhuc posset aliqđ operari dispō spālis, videlicet ꝗ illi duo inuicem substituti succederēt prius vnus alteri ꝓcedenti, & vltio morienti, succederēt postea alij, & ipse alijs. Præterea ratio iurisconsulti ibi nō fundat se in superfluitate dispōnis, sed qa fuit spāliter ꝓuisum per regulā positā in legibus alle. Et dū ipse rñdet ad l. istam, & sil'es, ꝗ nō habent locū, qñ nominatio de vna & eadē ꝑsona fit difformiter. Ista rñsio videt̄ ridicula, cū reuerētia: qa semp noīatio facta spāliter & generaliter est difformis de eadem ꝑsona, nisi forte intellexit aliter, vt j. dicā. † Præterea vt s. dixi, vniformitas & difformitas habent differentiā in hoc, vtrum qs vocet̄ in eadē re ad plures partes, vl' ad vnā partem. Sed ista differētia nō habet hanc virtutē, vt clausula generalis sequēs cōprehendat specificata. Ego eñ dicam, ꝗ qñ præcedit spēs, & sequit̄ genus, nō censet̄ qs noīatus bis difformiter, sed solū semel noīatus in dispōne spāli. Mihi aūt omissa disput. in qōne ꝓposita videt̄ esse concludendū, ꝗ siue genus ꝓcedat, siue spēs, semp debeatur vtrūq; legatū tanq̄ sit duplex ꝑsona: vt est in themate ꝓposito, qa biblia debetur priori vt ꝑlato, & aliud legatū vt simplici natura: & ꝑlatus aliqñ cōtinet̄ appellatione simplicis monachi, seu fratris: vt in c. fin. & ibi per doc. extrà, de simo. & hoc vr̄ sētire Bar. in l. cōsul. ff. de adop. Et licet ibi ipe ponat exemplū, qñ ꝓcedit gen⁹, & sequit̄ spēs: tamē si videas ex quib⁹ infert istam conclusionē, satis patet in determinatione sua, ꝗ idē sit dicendū in casu conuerso. Illatio eñ sua ad qōnē sumitur, qa prius dixerat, qñ duo officia sunt cōpatibilia, vnus pōt agere personā duorū, & sic cēseri duplex ꝑsona. Pro ista cōclusione adduco tex. in l. sed etsi p prætorē. §. ait ꝑtor. el ij. ff. ex quib. cau. ma. vbi probatur, ꝗ clausula generalis ꝓcedens concurrit cum clausula speciali sequēti, quando istæ clausulæ respiciunt formaliter diuersas personas, licet effectus & dispositio sit eadē. Ita etiā intelligo text. in l. iiij. ff. de stipu. seru. nā quādo seruus stipulatur sibi, vel dominis suis, stipulatur eis inquantū sunt domini, quorū ꝑsonam ipse repræsentat. Quādo autē ipe stipulatur per nomē ꝓpriū vni ex dñis, stipulatur ei sub alia rōne, id est tanq̄ cuilibet, non tanq̄ dño: & ideo dñs admittitur ad duplicē partem, tanq̄ sustinēs duas personas. & ista videtur fuisse mens contrahentiū. Nec obst. si dicatur, si videtur stipulari domino tanq̄ extraneo, ergo per seruum non acquirit̄ ipsi domino spāliter noīato. Ad hoc respōdeo, ꝗ intentio partis bene potuit prouidere domino tanq̄ extraneo, quo ad hunc effectum, vt videantur voluisse eum bis cōputari in stipu. sed nō potuerunt supposita ista volūtate auferre prouisionē legis ad præiudicium domini disponentis, vt ex stipu. serui domino acquiratur. Si vero persona spāliter noīata non repræsentat duas personas, sicut est ī exemplo posito per Io. And. in loco alleg. quādo legat̄ pauperibus certi loci, & aliquibus ex eis aliquid nominatim, tūc videtur simpl'r non adhibita distinctione ꝗ solū spāle debeatur: qa siue præcedat spālis clausula, siue sequat̄, similiter debet limitare dispōnem generalē. qđ probo duab⁹ rōnibus. Pria est, qa oīa capitula quæ procedūt, sequunt̄ in vna dispōne simul, & semel videtur disponi, & fieri in vltima conclusione dispōnis. Casus est not. & ibi ponit hoc Bar. in l. cōtractus. C. de fid. instru. Et eleganter declarat Bal. repetendo dicta Bar. in l. qd ergo. §. pœna grauior. in pen. char. ff. de his qui no. infa. videt̄ igitur genus & spēs in effectu simul induci: ergo vnū denegat alteri, ex quo tpe quo vnū inducitur, & aliud similiter. Scđa rō sumitur ex mēte testatoris: qa dato, ꝗ inter diuersa capitula eiusdē dispōnis esset dare prius & posterius, tñ per hocnō tollit̄ quin si dispō generalis ꝓcedit, nō limitet̄ per dispōnem generalē postea sequentem, quā testator ꝑsumitur tūc habuisse in mente, ex quo eā postea incōtinenti adiecit, id est, ante personā dispōnem: sicut dicim⁹ ꝗ quāuis verba testōris ex suo significatu referāt se ad legata iam facta, extendūtur etiā ad facienda ex mente testōris: vt l. talis scriptura. §. fi. ff. de le. j. Sicut ergo ꝑsumitur testōr habere respectū ad legata futura, vt illa limitētur per suam dispōnem, ita pōt videri habere respectum ad limitationē futurā, quā habet in mēte, vt videat̄ restrinxisse dispōnem gñalē: ex sequētibus eñ declarat̄ anim⁹ ꝓcedens, qualis ꝑsumatur retro fuisse: vt l. sed Iul. §. ꝓinde. ff. ad Mace. Nō ob. tex. in §. qui Marco. qui si bñ respicias ad thema, & ad responsionē factam cōsultationi, ille tex. habet alium intellectū, ꝑsupponitur eñ in text. ꝗ illi Marco testator ꝑstabat in vita sua certa annua pro alimentis. Et quæritur deinde, vtrū ille cōprehendatur sub legato alimentorum, cū sibi spāliter aliquid fuerit legatū: cui respōdet iuriscōsultus dicens, ꝗ iuxta ea quæ erant posita in cōsultatione legatū debetur, in consultatione autē erat positū, ꝗ alimenta ꝑstabantur à testatore huic homini in vita: & idem ꝓbatur in l. alio. ff. de ali. & ci. le. vnđ ex illa cōsuetudine testatoris colligitur ꝑsumptio, ꝗ similiter voluerit & alimenta ꝑstari post mortē: vt ꝓbatur in simili in l. dñs Sticho. §. testō. ff. de pecu. leg. & ideo tacite pōt inferri ex illo tex. ꝗ vbi non cōcurrerent omnia ꝓposita in cōsultatiōe, nō deberetur legatū generis. Et ad materiā legis nostræ vide tex. solenē singularem in l. alūnæ. §. j. ff. de ali. leg. & qđ ponit Bald. in l. toties. C. fa. ercis. & in l. si quis prioris. §. si qua. C. de secūd. nup. vbi declarat qualiter dispositio legis generalis limitetur per dispositionem hominis specialem.

a ¶ Maxime. Pro qua dictione vide eundem in l. j. §. itē acqrimus. in iiij. col. s. de acqr. poss. & qđ ibi dixi in apost.

SVMMARIVM.

1 ☞ Dictio, etsi, maxime dicitur implicatiua, implicās idem esse in casu aduerso, vel diuerso.

2 Pecuniam qui stipulatur in specie cum certi numeri adiectione per dictionem, si, non potest agere ex stipulatione, si summa inueniatur minor.

Si ita stipulatus. Conditio in pręsens nō est ꝓpriè conditio. h. d. Secūda est ibi: quoniam. Tertia ibi: nec placuit. ¶ 1 † Not. primò, quòd sicut cōditio in ꝑteritū non dicitur ꝓprie, cuius natura est suspēdere dispōnem in euentum futurum: ita etiā & cōditio de ꝑsenti, quę aut vera est, & statim dispō est pura, & nō suspensa: aut falsa est, & statim est nulla in perpetuū. cōcor. tex. in l. cū in secūdo. in prin. ff. đ iniust. test. & in l. cū ad ꝑsens. & qđ ibi not. ff. si cer. pe. ¶ 2 † Secundò not. quòd ista dictio, etsi, maxime[a] dicitur dictio implicatiua, implicans idem esse in casu aduerso, vel diuerso: sicut dicit text. in l. scire oportet. §. etsi maxime. ff. de excusat. tutor. ¶ 3 † Tertiò nota. quòd qui stipulatur pecuniam in specie cum adiectione certi numeri per dictionē, si, non pōt agere ex sti-

pulatione, si summa inueniatur minor. Vtrum aūt verba posita in tex. videlicet cū stipulator hāc suā summam centū aureorū habeat in dubio, hunc intellectū vt videatur stipulat⁹, si est centum aureorū, declarabitur in glo. vlti. ¶ In glo. vltim. super verbo, nulla est. ibi: hoc actū fuit, aliàs nō valeret. Gloss. ista expresse vult, ꝙ in dubio si ꝓmittitur summa, quę est in certo loco, q̄ demonstratur ad oculū, ita ꝙ promittiť vt species in dubio videať actum, vt si non reperiať tanta summa, nihilominus valeat stipu. respectu summæ quæ inueniť. Et ita intelligit tex. hic allegatum pro cōtrario, qui optime ꝓbat. Et hanc opi. sequiť Iaco. de Are. & Bar. hic. Sed Ange. dicit, ꝙ qn̄ stipulatio fit cū demonstratione ad oculū, & adiectione certi numeri, tūc in dubio videtur actum, vt ita demum valeat stipulatio, si ille numerus inueniať: & ita intelligit istum tex. Si verò stipu. nō fiat cū demonstratiōe ad oculū, sed cū expressione certi numeri, tunc in dubio videať actū, vt stipulatio hactenus valeat, quatenus reperiť de illa summa, quā qs fuit stip̄tus, etiā si fuerit eā stipulatus vt corpus, vel speciē. & ita intelligit tex. in §. qui quinq;. Sed ista distinctio non placet Ioan. de Imol. † qa demonstratio ad oculū non minuit virtutem stipulationis, sed potius facit vt valeat, vbi aliàs non valeret, scd̄m glo. in l. quæ extrinsecus. §. fi. s. eo. Vnde ipse distinguit aliter, & tertiò, ꝙ aut stipulatio interponitur ex causa onerosa, & tunc si reperiť minor summa expresse non valet stipulatio, quia forte stipulator minorē summā non erat stipulaturus: ita probatur in l. si decem. ff. loc. per quā Bart. & doc. in l. j. §. stipulanti. s. eod. dicunt, ꝙ qn̄ stipul. interponiť ex causa onerosa, in maiori summa non est minor. Aut stipulatio interponitur ex causa lucratiua, & tunc in dubio videatur actū, ꝙ licet corpus q̄d deduciť in stipulatione, cōtineat minorem numerū, expresse tū stipulatio valeat in numero minori qui reperiť. & ita loquiť tex. in §. qui quinq;. & est cōis sententia, vt vidisti, per quam notabiliter ampliatur l. j. §. si stipulanti. s. eod. vt dicamus, ꝙ nō solum valet stipulatio in minori summa, qn̄ stipulator interrogat de maiori, & promittit de minori: sed etiā qn̄ pecunia ꝓmittitur vt spēs sub certo numero, ab vtraq; parte, & reperiť minor numerus q̄ꝫ fuerit expressus in stipul. Ang. tū in sua distinctione infert ad determinatā q. quā dicit terminasse Ray. de For. quę ipse sequiť, videlicet ꝙ si aliquis promittat soluere capsolidū sentētiæ, in qua aliqs est condēnatus in cc. vel circa, in qbus quis est condēnatus, & postea reperiať ꝙ sententia cōtinet cccc. adhuc tenebitur promittens soluere decimā, vel capsolidū cc. quia hic fuit express⁹ numerus, sed non facta demonstratio ad oculū. Super quo dicto multum instat Io. de Imo. hic considerans tres casus: nam aliquādo qs promittit soluere decimā sententiæ ferēdæ in cc. & tunc sine dubio si feratur in maiori quantitate, nō obligabitur promissor, qa promissio sua fuit limitata: iuxta not. in l. centū Capuæ. ff. de eo quod cer. loc. & l. quæro. in prin. ff. loc. Si verò aliquis promisit soluere decimā pro sententia cōdēnatoria lata in cc. tunc subdistinguit, ꝙ aut non p̄stat promissorē sciuisse qd̄ cōtineretť in sententia, & si reperiť maior quātitas expressa, in ea videť facta promissio per errorē, qa putabat continere minus, & continebať plus: & ideo obstaret exceptio agenti, vt l. sed & si qs. §. fi. ff. si quis cau. Aut promissor sciebat id q̄d continebať in sententia, & forte posset procedere dictū Ray. ex quo refert se ad sentētiā, quicquid cōtinetur in sententia, videať promissum: argum. l. si ita scripsero. ff. de cōdi. & demōst. & l. asse toto. de hæred. insti. Pręterea ille q promisit cc. in quibus Titius erat condēnatus in sn̄ia, vel decimam sentētiæ continentis cōdēnationē ducentorū, rectē videtur promisisse, etiā si sententia cōtineat maiorē summam, quia si in maiori summa inest minor, respectu actus senteniæ, vt dicitur in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. & in c. j. de arbit. lib. vj. ergo vera sunt verba stipulationis, ꝙ in ducentis erat facta condēnatio in sententiam. Vnde cū verba stipulationis etiā continentis partē cōdemnationis possint verificari proprie, non debet in stipulatione subaudiri alia quātitas: quia cū sit stricti iuris, omissum in ea habetur pro omisso: vt l. quicquid astringēdæ. s. eo. & l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. j. eo.

a ¶ Io. de Imol. Quē refert & sequitur hic d. Alex. d̄ Imo.

b ¶ In l. pacto. Et ibi vide Paul. Cast.

SVMMARIVM.

1 Stipulatio quæ continet aliquid non dolose fieri, cōtinere videtur factum.
2 Promittēs aliquid alicui, tenetur ad petitionem creditoris ei facere instrumentum de illa promissione.
3 Formam promissiōis qui habet dictare potest declarare vt pœna apponatur in contractu.
4 Concubinam tenere cū quis habet vxorem, videtur esse cōtra bonos mores.
5 Concubinam habere etiam non habenti vxorem non est licitum de iure canonico.
6 Princeps secularis an possit statuere pœnam concubinis clericorum.
7 Stipulatio pœnalis ex honesta causa interposita valet, licet nullum contineat pecuniarium interesse.

Ex ea parte. Ex promissione qua promittitur dolū malū abesse, agitur certi condictione ad interesse. Vel sic, scd̄m alium intellectū: Qui promittit facere instrumentū, aliàs cautionem, alicui ad sensum sapiētis, tenetur ad interesse, si id nō obseruat. h. d. ¶ 1 † Not. quòd stipulatio q̄ continet aliquid dolose non fieri, videtur continere factū: quod patet, qa succedit ob̄lo ad interesse. Et cū dicitur in fin. tex. stipul̄onis vtiliter interponendæ gratia. exponitur scd̄m glo. i. interpositæ. Considera, etiam si non ponendo tēpus pro tēpore, ista vltima clausula potest saluari, vt dicamus mētem iuris. esse, ꝙ stipulatio sic concepta & interposita continet obligationē ad interesse, etiā si aliqd intersit vltra id quod venit in stipulatione principaliter: & hoc fit, cū ista stip. interponēda est ad aliqd sit vtilis semper: quod non esset forte, si stipul̄o principaliter cōtineret rem dari: quia si per istā clausulam veniret solum id quod principaliter cōtineť in stip̄one, ad nihilū valeret, & esset inutilis ista stipul. qa ipsum dare cōtinetur in principali ꝓmissione. Vt ergo habeat aliquid vtilitatis, interpretamur ꝙ cōtineat plus. i. omne interesse extrinsecum, ꝙ pōt venire in cōsideratiōe: de quo fuit dictū in l. liber hō. in fi. s. eo. Sup hoc 2 tū est cogitandū vtrū procedat. ¶ † Secundò nota. secundùm tertiū intellectū, ꝙ ille q promittit aliqd alicui, tenetur ad petitionem creditoris ei facere instrumētū de illa promissione. Idē probatur in l. plures apochis. C. de fid. instr. & in l. sicut data. de li. cau. de quo vide plene per Bar. in l. si finita. §. eleganter. s. de dam. infect. & per gl. & Mod. in l. ij. in prin. s. solu. matri. ¶ In gloss. posita in verbo, interponēdæ. ibi: permiseras mihi promittere & c. not. istam gl. vltra doct. quæ relata ad tex. secundū hunc intellectū, expresse probat † ꝙ promissio de contrahendo cōtinet merū factū. Vnde si nō seruať, ex ea nō pōt agi, nisi ad interesse: super quo dic vt traditur in gl. & ibi per Bart. in l. certi cōdictio. in prin. ff. si cer. pet. & tex. nota. in l. si hæres. ff. de act. empt. & quod ponit Bart. solenniter in l. vxo 3 rem. §. agri plagā. ff. de le. iij. ¶ † Secundò not. in fin. eiusdē gl. ꝙ sapiens qui habet dictare formā promissionis, potest declarare, vt pœna apponať in cōtractu: quod intelligit Ric. Ma. & Bar. esse verū, qn̄ in similib⁹ cōtractib⁹ pœna esset cōsueta imponi: p l. si prius. §. j. ff. de aqua plu. ar. & l. q̄d si nolit. §. qui assidua. ff. de ædi. edi. Tu vide opti. tex. in l. si in pignore. in prin. ff. de pig. act. vbi ꝓbať, ꝙ rōne cōsuetudinis creditor vēdēs pignus pōt apponere pœnā in p̄iudiciū debitoris: & q̄d no. Angel. in l. bn̄ à Zenone. C. de quadri. p̄scrip. Sed vbi nō esset cōsuetudo, tunc isti doct. dicūt gl. nō esse verā, qa sapiēs nec potest mutare substātiā cōtractus, nec aliquid addere substātiale ad contractū, nec obligare ad id q̄d non teneť de iure: pōt aūt declarare verba, formare clausulas cōtractus aptius & clarius, Itē ea q̄ tacite insunt ex natura cōtract⁹ facere exprimi in cōtractu: vt tradit in l. illa institutio. ff. de hær. insti. & in l. si mandato Titij. §. fi. in fi. gl. ff. māda. Sed pœnā regr̄ qs nō tenetur ꝓmittere scd̄m gl. in l. fi. de p̄ro. stip. & l. ij. in fi. ff. si qs cā. & bene facit tex. cū gl. in l. ij. §. fi. ff. q satis. cog. ergo ad illā nō potest obligare sapiēs. Et pro intellectu illarū gl. vide q̄d solēniter ponit Bar. in l. nisi. §. j. ff. si cui plus q̄ꝫ p l. Fal. Io. de Imo.[a] nitiť limitare ista dicta, ꝙ sunt vera, nisi esset p̄sumptio cōtra ꝓmittētem, ꝙ veniret cōtra ꝓmissa: tūc enim scd̄m eū cū ꝓmittere pœnā nō sit graue, æquū esset ꝙ sapiēs posset declarare pœnā esse cōmittēdā: q̄ cōclusio pōt cōprobari à simili, qa videmus ꝙ ille q regulariter nō teneť satisdare, sed solū cauere, cogiť satisdare si est suspectus: vt l. fi. C. de pet. hære. & l. legitimos. in prin. ff. de leg. tu. Et bn̄ facit tex. in l. si creditores. ff. de pri. cre. & q̄d not. in l. ij. ī prin. ff. sol. mat. nec tū requirerē tātā suspitionē, q̄ꝫ ta reqriť in exigēdo fideiussore. Bal autē quē sequiť ibi Ang. in l. pacto[b]. s. de transa. p illū tex. simp̄r vr̄ tenere ꝙ sapiēs semp possit declarare pœnā esse ꝓmittendā, qa iurisc̄o. ibi cōsuluit, ꝙ pœna in cōtractu adÿciať. Ad idē facit l. fi. ff. de p̄to. stipu. tutius tū est seq cōem opi. qa licet hoc deť de cōsilio partib⁹ seu stipulatori, nō tū sequiť ꝙ ille q promittit, & in cui⁹ fauorē nō datur, hoc cōsil. videať velle ad hoc se obligare ex p̄tāte data sapiēti. Et de materia nostra vide q̄d ponit Io. An. in ti. d̄ ep. & vē. §. sciēdū. vers. qd si. & ver. se. ī ti. de īstr. edi. §. postremo. ver. sed qd si cōtrahentib⁹. quos versi. alle. hic doc. Tu aūt vid̄ sin. Io. An. q diffuse loqtur sup ista materia in ti. de īstru. edi. §. instr̄m. vers. nūqd cōfecto. cui⁹ dicta

cta refert & declarat Anto.de Butr.in c.ex literis.extrà, de fi. instru.vbi omnino videas.Et ad materiam istam vide Bald.in l.executorem.in ij.char.C.de execu.rei iud.vbi simpliciter sequitur dicta Barto.hic,volens ꝙ sapiens posit apponere pœnam,nisi soleat apponi ex consuetudine.Et ad tertiam lec. secundũ quã hic probaṫ,ꝙ creditor potest petere sibi fieri instrumentũ de debito:vide qđ singul.ponit Ang.in l.omnib⁹.in fine.ff.de iudi.vbi dicit,ꝙ quãdo ex cõfectione instrumẽti fieret deterior cõditio debitoris,vt quãdo instr̃m haberet executionem paratam ex forma statuti, tunc non tenetur debitor instrumentum conficere.

Mulier. Pœna promissa per virũ vxori,si ad concubinam diuertat,est exigibilis,q̃a causa est honesta.h.d.¶†Not.ibi:quæ ex bonis moribus &c.quòd tenere concubinam,cũ quis habet vxorem,videṫ esse cõtra bonos mores,licet iste coitus secundũ ll.ciuiles non sit improbatus, neq̃ puniaṫ:vt l.concubinatu.& ibi per Barto.ff.de concu. & sic patet,quòd aliqua sunt contra bonos mores, quæ tñ nõ puniuntur secundũ ius ciuile.Et hãc credo fuisse causam,cur miles concubinæ non potest relinquere:vt l.miles.§.mulier.ff. de testa.mili.& ibi not.† De iure autẽ cano. concubinatus est illicitus[a],etiã non habenti vxorẽ.xxij.q.j.c.nemo. & ca. se.Et ideo dicit hic Paul.de Ca.quòd iudex ecclesiasticus põt punire secundũ glo.in ca.Romana.de sentẽ.excommun.lib.vj. & credo ꝙ sit super verbo,offensa.quinimo secundùm eũ etiam iudex secularis posset punire:sed cũ istud crimen sit solũ de iure cano.nõ video qũo iudex secularis posit se intromittere: vt in c.vt inquisitionis.§.prohibemus.de hære.li.vj.& quod plene not.docto.in ca.cùm sit generale.de for.compe.†Vtrũ autem princeps secularis posit facere statutum, per quod imponat pœnam concubinis clericorum[b],vide Pet.qui hoc ple. examinat in regula,ea quæ sunt.de regu.iur.in sua repet.† Secundò not.quòd stipulatio pœnalis interposita ex honesta cã valet,licet nullum contineat pecuniarium interesse, sicut valet stipulatio fcta alteri sub pœna:vt l.stipulatio ista.§.alteri. s.eod.Et ideo infert hic Barto.& fuit dictum Oldra.vt hic refert Ioan.de Imol.quòd amicus potest stipulari pœnam ab amico suo,si vlterius luserit ad aleam,licet nihil sua intersit, nisi ratione honesti affectus:& de isto interesse vide tex.bo. in l.seruus.ca.l.ff.de ser.expor.

In insulam. Mortis appellatione in prouisione hominis non venit mors ciuilis,si non habet eundem effectum quẽ naturalis.hoc dicit.¶In glo.posita super verbo,moriente.ibi:sed arg.cõtra Dyn.Barto.& cõmuniter Mod.soluunt ista cõtraria cum breui distinctione:videlicet quòd aut mors ciuilis cooperaṫ eundem effctm̃ quẽ naturalis,secundũ Pet.& Cyn.C.de episco.& cler.l.deo nobis. ita & taliter,quòd ex naturali nihil possumus amplius consequi, q̃ ex morte ciuili:& tunc mors ciuilis ęquiparatur naturali[c], & venit appellatione mortis.& ita loquuntur iura allegata pro contrario,sicut declarat hic Ioan.de Imol. & hic dixi in voce.Aut mors naturalis potest nobis aliquid affere, plusquã mors ciuilis:& tunc mortis appellatione non venit mors ciuilis.exemplum in text.nostro,quia si expectamus mortem naturalem,& non attendimus ciuilẽ,debitor habebit plus tẽpore,& creditor minus.Et hæc opin.cõmuniter approbaṫ per legistas,de qua vide per Bald.in l.si decesserit.in fi.ff.qui satisd. cog.& in auṫ.si qua mulier.C.de sac.sanc.eccl.& in d.l.deo nobis.vbi fateṫ opin.Petr.& Dyn.in effectu esse eandẽ.†Ex hac distinctione videreṫ inferendũ,ꝙ si pater ingrediṫ monasteriũ, nõ teneaṫ cõsignare legitimã filio[d] incõtinenti:& hoc tenet Bar.in d.auṫ.si qua mulier.& Bald.ibi dicit hoc verũ.De æquitate autẽ canonica tenet, ꝙ põt agi ante mortem patris per tex.vnicũ in iure in c.cũ scimus.extrà,de re iu. De cui⁹ intellectu satis dubitant Mod.in c.cũ scimus.Et tñ dñs Abb.inclinat in hanc partẽ,qđ nõ determino pro nũc, vtrũ sit verũ. Fuit & alia opin.quã posuit glo.xvj.q.j.c.placuit.& c.susceptũ.de rescript.li.vj.quæ voluit, ꝙ mors ciuilis nunq̃ veniat appellatione mortis,nisi in casibus à iure expresis.Et hanc dicit hic Ioã.de Imo.posse teneri:sed prima est cõior, & verior: q̃a si stipulatio & dispositio hominis aliq̃n extendiṫ, vt comprehẽdat etiã mortẽ ciuilem,vt patet in l.deo nobis.de episc. & cler.& l.Gallus.§.& quid si tantũ.de lib.& posthu.cur non extendatur dispositio l.vbi est oĩno eadẽ ratio,non video,ex quo largo modo saltẽ sub vocabulo mortis põt comprehendi mors ciuilis:vt l.sicut venditionis verbo.ff. quib. mod.pign. vel hypo.& est vna regula,quæ poniṫ in materia exorbitanti per Bald.etiam in extensione personarũ,quod est fortius in l. quod vero.ff.de legi.Et plenissi.ponit idem Ioan.de.Imo.in l.si vero.§.de viro.solu.matri.Hanc tamẽ opin.glo.in ca.placuit.secutus est Ioã.And.in ca.cũ sis.extrà,de cõuer.coniu.D. Anto.de But.ibi in dispositione l.sequiṫ in effectu doctrinã Dy.& Bar.sed in dispositione hoĩs simpl̃r dicit,ꝙ appellatiõe mortis non venit ciuilis,per tex.in c.susceptum.in fi.s. allegã. Sed do.Abb.ibi dicit,& bene,quòd istud videṫ cõtra tex.in l. deo nobis.prælleg.qui loquiṫ in pact.dotalibus, & dispositione hominis:vnde ipse videṫ inhærere huic opin.in fi.commenti,qñ dispositio hominis esset restringenda:qđ dictũ potest esse verum,qñ dispositio esset restringẽda,quia odiosa vl̃ pœnalis.& ita loquiṫ tex.in c.susceptũ.rescripta em̃ sunt ambitiosa & ideo restringenda:vt diciṫ in c.quãuis. de præbẽ.li. vj.& in c.non põt.Sed qñ dispositio est stricti iuris,non rõne materiæ super qua fit,sed propter naturam ipsius dispositionis,sicut est stipulatio,tunc dictũ nõ procederet in se.d.l.deo nobis.†Tu potes dicere,ꝙ etiã qñ dispositio legalis esset odiosa,et restringenda,appellatiõe mortis nõ veniret mors,ciuilis: ita videtur decidere glo.not.in cle.ne Romani.in ver.moriente.extrà,de elect.Facit optime quod not.Barto.in l.seruũ quoq;.§.publicè.circa prin.ff.de procur.ad intellectũ l.j.in fi.an p alium causæ appel.Hoc tñ dictum foret tẽperandũ in dispositione l.quãdo esset tanta odiositas,ꝙ aliàs non deberet fieri extensio in illa materia de casu ad casum,licet vnũ posset cõprehendi sub alio ex larga significatione vocabuli:quod quãdo sit,vide per Modernos in dicto §.de viro.& per Antoniũ de But.plenissimè in cap.fin.in vlt.parte.extrà,de consuetud. Et ad materiam nostrã vide bonũ text.de iure cano.& qđ ibi notat Abbas Moder.in c.nisi essent.extrà,de præben.& de iure ciuili tex.no.in l.sed etsi quis.ĩ princ.cũ gl.sua.ff.si q̃s cau. vbi probaṫ singul̃r,ꝙ appellatione mortis venit mors ciuilis, etiã si post illud verbũ ponaṫ vna species mortis ciuilis,quę aliter nominatur,q̃ sub vno nomine mortis.nam per hoc non inducitur,quin verbũ mortis præcedens includat aliam spẽm mortis ciuilis.Et aduerte,quia tex.dicit de verbo,capitis, vel capitalis:sed hæc eadem ratio est in vtroq; verborũ istorum, quia aliquãdo capiunṫ strictè pro morte naturali:vt patet in l. transigere.in tex.& glo.C.de transact.aliquãdo largius: vt patet in l.ij.de pub.iu.Et per prædicta potest dubitari,nũquid occidens vel vulnerans aliquem mortifere,posit ante mortem vulnerati puniri tanq̃ de homine occiso, dato ꝙ certum est vulneratũ euadere non posse.Iste enim vulnerans habetur ꝓ ficte occidente:& ille habetur pro occiso ĩ actione legis Aql. vt l.ita vulneratus.in prin.ff.ad l.Aquil.& not.in l.huic scripturæ.in fin.eo.titu.Vnde dubitatio stat in hoc,vtrum pœna posit ĩponi ꝓ ficte occiso, sicut imponereṫ ꝓ vero occiso: & ꝓcedit dic.q.in terminis statuti puniẽtis aliquẽ de occiso,seu occidẽtẽ aliquẽ. scđm cui⁹ dispõnẽ requiriṫ, ꝙ hoc homicidiũ sit perfectũ:[e] vt declarat Bar.in l.j.§.diuus.ff.ad l.Cor.de sica. nam si essemus in dispõne iuris cõmunis,qõ non haberet dubitationem:sicut dicit Barto.in loco statim allegando, q̃a lex cõmunis punit animo occidendi,licet delictum non sit perfectum:vt l.is qui cum testõ.C.ad l.Corn.de sic.Et videreṫ dicẽdum per pręmissa,ꝙ q̃a ille fictus occisor fecit tale, ꝙ ex quo idẽ effectus oĩno resultat,qui resultaret ex vera occisione,qm̃ certũ est ꝙ vita percussi extingueṫ,cõmittaṫ pœna statuti:sicut etiã cõmittiṫ actio l. Aquiliæ.Cõtrariũ determinat solẽniter Bart.in l.dãni.§.Sabini.ff.de dam.infec.cuius dicta approbat Bal.in c.j.§.homicidiũ.de pa.iura.fir.& bene facit qđ ipse idẽ no.in c.j.circa prin.qui.mo. feu. amitt.dicũt em̃,ꝙ ex quo vere nõ sit occisus,nõ habet locũ pœna statuti.& credo ꝙ cõmittũt minorẽ tanq̃ notã,quæ est ꝙ statutũ nõ trahiṫ in dubio ad casum fictũ:vt plene declarat Bar.in l.oẽs populi.ff.de iu.& iur.Vnde dixit Bald.alibi solenniter in l.j.in princ.ff.de ori.iur.quòd si statutum concedit arbitrium potestati, super homicidio facto tempore sui officij:non habebit arbitrium, si aliquis fuerit vulneratus mortiferè in officio suo,& postea decessit incipiente officio alterius. & istud videtur esse tenendum, quicquid senserit Baldus super isto puncto in lege,bello amissi.in fin.de excu.tuto. Sequitur §.ex facto.

Ex facto. Quando dolus purgatur per actionem ex contractu, talis actio transit contra hæredẽ. hoc dicit.¶†Nota quòd actio competens ratione doli, transit contra hæredem, quando oritur ex contractu & obligatione præcedẽti:secus si oriatur ex delicto,vel quasi, præterq̃ in certis casibus specialibus,& præterquã ex æquitate canonica, ex qua hæres semper tenetur actione ex delicto, licet ad eum nihil peruenerit, quatenus patiuntur vires hæreditariæ: vt in capitul.super eo.& ibi nota.extrà, de rapt.Et de materia ista vide quod plene ponit Bartol.in l.j.j. de priua.delict. & Bald.in lege,vna.C.ne ex delict.defun.& per hæc habes expeditum text.& gloss.simul.

[a] ¶Illicitus. Vide Fely.in c.cũ sit.de fo. compe. in viij.col.

[b] ¶Cõcubinis clericorũ. Vide tu Fely. in c.ecclesi.sanctæ Mar.circa me.xliij.col.ibi xvj.de cõstit.

[c] ¶Naturali. Vide Felin.in c.in p̃sentia. de proba.& qđ ibi dixi in apostil.

[d] ¶Filio. Adde idem tenentẽ Alex.de Imol.in l.si cũ dotẽ, in prin.iij.char.so. matr.& vide Pe.đ Anch.in c.j.de delict.pue.

[e] ¶Perfectũ. Addẽ eũdem Franc.Are.in l.clã.§.q ad nundinas.s.de acq.pos.& qđ ibi dixi in apo. & Pari.de Puteo ĩ tract.syndi.in versi tu qui vadis.

SVMMARIVM.

1. Oblatio verbis nūquid ſufficiat ad cōſtituendū creditorē in mora.
2. Citandus an ſit iterum, qui dicit ſe nolle comparere.
3. Promiſsio iſta; promitto tibi in dies ducentos, vel in menſes ſex, æquipollet huic promiſsioni, promittto tibi intra ſex mēſes.
4. Cautela ſeruanda ab eo qui pecuniā alicui mutuat, ex qua merces ſunt emendæ.
5. Verbum, conuenit, & verbum, conuentio, important magis pactum quàm ſtipulationem.
6. Moræ purgatio regulariter nō admittitur vbi eſt appoſita dies & pœna.
7. Promittens de vna ciuitate in aliam proficiſci intra certū tempus, ſtipulationi ſatisfacit, ſi intra terminū incipiat proficiſci, licet iter non compleuerit.
8. Verba iſta, do tibi tale quid cauſa faciendi tale factum, important modum.
9. Pœna cùm eſt adiecta & non dies in obligatione, ſemper admittitur purgatio moræ ad euitationem pœnæ.
10. Interpellatio ad quem in mora conſtituendum non videtur ſufficere, ſi ſit vnica, ſed plures requiruntur.
11. Interpellatio facta tutori, conſtituit pupillum in mora, & ſibi præiudicat.
12. Obligatus alicui rem ſuam vendere, ſi eam vult vendere, prohibitus videtur eam alteri vendere.
13. Res cùm venditur ad haſtam, debet concedi plus offerenti.
14. Prohibitio alienationis impedit tranſlationem dominij in vltimis voluntatibus.
15. Præteritum pluſquam perfectum modi ſubiunctiui ſæpenumero in legibus refertur ad tempus futurum.
16. Cùm promittitur aliquid ſi conſtiterit tale quid, intelligitur quòd conſtare debeat & declarari per viam iudicij.
17. Appellatio iſta, appello ad iudicem cōpetentē de iure ciuili valet.
18. Appellatio alternatiua nunquid de iure canonico valeat.
19. Libellus alternatiuus tanquam obſcurus non procedit.
20. Iudex cùm vult declarare bene iudicatum, & male appellatū, ſatis eſt quòd pronunciet appellationem iſtam.
21. Veniens contra tranſactionem, poteſt, ſi ſuccubuit, agere ex tranſactione.
22. Interpellatio quæ debet fieri ſuperiori, debet eſſe trina ad conuincendam eius negligentiam.
23. Cauſa in ſententia videtur exprimenda.
24. Cauſa falſa expreſſa in ſententia non reddit ſententiam nullam.
25. Cauſa iuſta litigandi excuſat à pœna expenſarum.
26. Scientia qualiter probetur, & quotuplex ſit ſcientia.
27. Incompatibile vnum qui ſcienter eligit, videtur renunciare alteri.
28. Viſus nomine cæteri quoque ſenſus comprehenduntur.
29. Pactum non extenditur ad perſonas, ad quas paciſcentis non intereſt extendi.
30. Renunciatio facta à filia in manibus patris de hæreditate paterna, contemplatione filiorum maſculorum, non habet effectum, ſi poſt mortem non ſuperſunt filij maſculi.

a ¶ Verbalis. Vide d. Alex. de Imo. hic in j. col. in prin. & in l. ſeruus ſi hæred. de ſtatu libe. & Bald. in l. j. C. ne lic. in vna cā te. ꝓuo. & omnino d. Pe. Phil. Cor. in cōſ. lxxxv. incip. videt. in litera f. cū xj. literis ſequē. in iiij. parte. & in cōſi. xxxvij. in ij. parte.

b ¶ Cōtumax. Adde q̄ dixi in apoſ. mea ad Fel. in c. ꝙ ad cōſultationē. col. xii. ij. circa prin. in ver. ſcd's caſus. de re iu. vbi late.

QVi Romæ. Quando terminus apponitur fauore creditoris, vel fauore vtriuſq;, nō pōt debitor ſoluere ante terminū: & oblatio facta incongruo loco & tempore, non conſtituit creditorem in mora. hoc dicit. In prima ponitur obligatio. In ſecunda reſponſio. ibi: reſpondi &c. ¶ † [1] Not. primò ibi: teſtato creditori &c. ad conſtituendum creditorem in mora videtur ſufficere oblatio verbalis [a]: quod non videtur verum prima facie, imo requiritur oblatio realis: vt l. prætor. §. ſi quis paratus. & ibi per Bartol. ſ. de no. oper. nun. & l. obſignatione. & ibi per glo. C. de ſolu. Vnde aliqui Moder. ſupplent ad tex. ꝙ obtulit ſe paratū verbaliter & realiter, offerendo pecuniam. Sed d. Rapha. vt euitet iſtam diuinationē, quia in tex. nihil de oblatione reali dicitur, vult ꝙ ideo hic ſuffecit oblatio verbalis, quia creditor dixit ſe nolle accipere: quod eſſet ſingulare verbum, vt dicunt hic aliqui Moder. ſi eſſet verū: † [2] qui enim dixit ſe nolle comparere vlterius, non eſt citandus, quia eſt manifeſtus contumax [b]: vt traditur per gloſſ. & doct. in l. fin. ff. de in integ. reſti. probatur in c. venerabilibus. circa med. de ſenten. excom. in vj. Ita ille qui dixit ſe nō recepturum pecuniam, videtur eſſe in mora, licet obligatio realis non fuiſſet facta. Sed iſta non ſunt ſimilia, vt ſtatim dicā. Præterea diuinat ad tex. hic, vbi non exprimitur, vtrum tacuerit, vel expreſſe dixerit ſe nolle recipere: nam quando citatus legitimè dicit ſe nolle comparere, eſt aliqua cā rationabilis, propter quā nō ſit vlterius expectādus, quia citatio legitimè facta affecit eum, & potuit eū facere contumacē: ſed interpellatio facta nulliter, ſicut fuit hic, quia ſola oblatio verbalis non ſufficit, non potuit inducere effectum moræ: & tamen illa opin. non eſt expedita, ꝙ ille qui dixit nolle comparere, niſi ſit amplius citādus. Et contrarium tenet Ang. in l. peremptoriū. ff. de iudi. referēs ita tenere Cyn. & alios in authen. qui ſemel. C. quō & quādo iu. ſed dato, ꝙ illa eſſet verior, nos nō ſumus in illis terminis: vbi autem ſufficeret oblatio ſola verbalis, dixit Bart. ſing. in l. creditor. in princip. ff. de diſtract. pig. quod facile eſt creditori annullare illam oblationem, ſi dicat ſe paratum recipere. Nā tūc ſi realiter nō offert, oblatio verbalis nil operatur. Et ad ea quæ diximus, adde quòd iſtud dictū ſingulare poſuit Bal. originaliter in l. vnica. C. ne lice. in vna ea. cauſa ter. prouo. ſed non allegat bonas ll. quia l. ſi reſiduum. C. de diſtract. pig. & l. fundus qui Lucij Titij. ff. ad Treb. intelliguntur in alijs caſibus, & alio modo, vt declarat Bar. in l. creditor. in prin. ſ. alleg. & Bal. in l. acceptā. in j. char. C. de vſur. Iſte etiam intellectus ad iſtū tex. diuinat, quia non apparet hic de expreſſa conditione creditoris. Præterea cū interpellatio verbalis ſeu oblatio non ſit legitima regulariter, vt ſ. eſt dictum: ergo habetur pro non facta: vt l. ſi ſoluturus. in fin. ff. de ſol. & l. Titiæ textores. §. pen. ff. de lega. j. Sed ſi creditor nulla facta oblatiōe verbali vel reali expreſſe proteſtaretur ꝙ nollet pecuniam recipere, per hoc non conſtitueretur in mora: ergo idem ſi pcedat oblatio nō legitima. Quòd autem nō conſtitueret in mora, probatur ex his quæ tradit not. Bald. in l. deberi. C. de fideicom. lib. & l. fin. ff. de in integ. reſti. vbi dicit, ꝙ ſi reus ante citationem de ſe factā proteſtatur ſe nō venturū ad iudiciū, nō dicitur verus cōtumax, quādo ꝓteſtatio iſta fit extraiudicialiter: alleg. bonum tex. in ſimili in l. j. §. quod ait. ff. quo. leg. ¶ Secundò not. ibi: detracta ei ſumma &c. & valde ſolenniter, ꝙ ſicut exceptio compenſationis oppoſita in iudicio tollit obligationē ipſo iure, & habet vim ſolutionis: vt l. amplius non peti. & ibi per Bar. ff. rē ra. habe. & l. Iulianus. la picola. ff. de condi. & demon. ita ſi debitor extra iudicium petit à creditore, vt compēſet in obligatiōe ſua id quod ſibi dare vel reddere teneretur, perinde eſt ac ſi obtuliſſet realiter ad conſtituendū creditorē in mora. Hic em̄ reprobatur iſta compenſatio, quia non debebat de iure fieri, q̄a vſuræ non erant reſtituendæ per creditorē, ex quo debitor non poterat renunciare domino, & impedire lucrum vſurarū. Et ſic datur intelligi, ꝙ ſi pecunia fuiſſet debita legitimè, fuiſſet facta quando fuiſſet ſolēnis reſpectu alterius quantitatis, q̄ erat ſoluenda. ¶ † Tertiò not. ꝙ in contractu non apponitur terminus ſolutionis, ſi eſt vſurarius. Terminus iſte videtur appoſitus fauore vtriuſq; debitoris & creditoris, & ita non pōt debitor huic termino renunciare ad impediendum curſum vſurarum: de quo dicetur plenius in glo. magn. poſt Bar. & alios. ¶ In gl. poſita ſuper verbo, integra. iſta litera, vt dicit hic glo. reperitur affirmatiua & negatiua: ſed affirmatiua videtur eſſe melior. nam ſi eſſet ibi litera negatiua, videretur fundari dubitatio ſuper hoc, quia oblatio non eſſet facta totius ſummæ: & ſic tacite daretur intelligi, ꝙ oblatio ſi fuiſſet integra, fuiſſet legitima: quod non eſt verum, q̄a etiā tunc non potuiſſet fieri Romæ propter interuſuriū tpis, & diuerſitatē loci, vt ſtatim videbis in gl. magna. Præterea iſta litera ſupponeret falſum in cōſultatione, q̄a vſuræ debeant reſtitui, & poterat opponi cōpēſatio de ipſis: vt ſ. dixi in no. primo. integra ſūma partim vere, partim ficte erat oblata. vnde magis placet litera affirmatiua. ¶ In glo. poſita ſuper verbo, obtulerit. ibi: ſi ab initio ſoluerit vſuras duorū mēſiū &c. Iſtud dictū videtur cōtradicere ꝓxime pcedēti, vbi cōcluditur, ꝙ ante terminū elapſum nō pōt fieri ſolutio, niſi ſoluatur totale intereſſe, etiam pro tpe futuro. Vnde debes intelligere ſcd'm Mod. vel ꝙ vſurę nō debeant currere niſi vſq; ad duos menſes, & ſic totum intereſſe erat ſolutum pro tēpore futuro. Tu autē potes intelligere aliter glo. noſtrā: videlicet ꝙ quāuis ſors & intereſſe pteritum non poſsit offerri, ſi nō offertur etiā intereſſe futurū, quo ad euitationē vſurarū, q̄ debēt currere: ſi tñ ſolæ vſurę pteritæ ſoluantur, ſeu offerātur reſpectu eius qđ offertur, cōſtituetur in mora, nō recipiendo illā pecuniā. Vnde forte ſi illa pecunia oblata perderetur poſt talem oblationem, obſtaret exceptio creditori: vt l. qui decem. in principio. ff. de ſolu. Sors autem principalis ideo non poſſet offerri, quia impoſsibile eſſet ſoluta ſorte, vel habita ſorte pro ſoluta vſuras in futurum currere: argumen. l. lecta. verſic. ſed cum ſortis. ff. ſi cer. pet. Nec ob. ſi dicatur, ꝙ creditor non tenetur recipere particularē ſolutionē: vt l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. q̄a hic ex volūtate ptiū ſolutio vſurarū erat diuiſa in plures terminos

nos. Vnde transacto termino bene poterat solui vsuræ decursæ. Et etiam si non esset transactus, poterat solui pro tempore futuro, ex quo præstationes erant diuisæ: vt s. dixi. ¶In eadem glo. ibi: item quid si dedit pignus &c. in fine illius q. concludit glossator, q nõ valet pactum appositum in datione pignoris, vt nunq̃ liceat pignus reluere: quia scdm glo. est quædam alienatio magis, quàm obligatio: vt in aut. de non alie. & emphy. §. locationis. Io. de Imo. hic impugnat istam ratione, quia dato q esset quædam alienatio, per hoc nullum sequitur inconueniẽs, cũ debitor possit alienare rẽ suã: vt in l. in re mandata. C. man. Et ideo ipse dicit q pactũ nõ valet, quia videtur appositum in fraudẽ l. comissoriæ, quæ reprobatur in pignoribus: vt l. fi. C. de pact. pig. & ita clare sentit ibi gloss. ita sentit hic Bart. dum refert se ad illam l. Tu autem aduerte, & primo adde ad gl. optimũ tex. quem ibi not. Bar. in l. qui habebat. ff. de leg. iij. vbi probat q res pignorata dicitur esse in dñio creditoris, qñ nõ est spes luitionis ex eo, quia maior est summa crediti, q̃ æstimatio rei. Secundò aduerte, quia intentio glos. fuit alia, q̃ dicat d. Io. nã glo. dixit, q istud pactũ nõ valebat, quia videbat contra substantiã cõtract⁹ pignoris & hypothecæ, ex quo per illud pactũ vr res alienata: nam res sua reuocabiliter non potest esse alicui obligata, nisi sit de iure speciali: vt in l. ex sextante. §. Latinus. & ibi per Bart. ff. de excep. rei iudic. Et plene declarat idẽ Bar. in l. j. ad fi. ff. de leg. j. Cùm igitur istud pactũ sit contra substantiã contractus, aut non valet aut vitiabitur totus contractus pignoris. Et sic multominus valeret, p ea q̃ distinguit Bar. in aut. ingressi. de sa. san. ecc. & ea q̃ habẽtur in l. cùm precario. ff. de preca. † Et hoc modo declarando glos. not. sing. q sicut res quæ verè est in dominio alicuius, nõ potest esse sibi pignorata, vel obligata: ita res quę censetur in dominio ipsius, ex eo quia debet perpetuo apud eum manere. Et si intelligimus hic, q debitor velit soluere vsuras pro futuro tpe, quem intellectũ possunt capere verba glo. tunc Pau. de Cast. dicit, q quãuis doct. transeant cũ glo. hoc tñ dictũ nõ vr posse pcedere, quia interest creditoris non recipere vsuras futuras ante terminũ: ergo debitor nõ põt renunciare termino, vt est casus hic. Quòd autẽ intersit creditoris, pbatur: quia si reciperet vsuras pro tẽpore futuro, videretur facere pactũ de non petendo sorte p toto illo tpe: vt l. q in futurũ. ff. de pac. Et sic interim nõ poterit petere sortẽ, quã si non recipiat vsuras, põt petere, nõ ob. q debitor sit parat⁹ soluere vsuras: vt l. fi. in fin. C. de iure do. Sed ista sua ratio nullo modo concludit in terminis q. nostrę: quia prẽsupponitur in ea sicut in tex. nostro, q terminus fuit adiectus non solũ solutioni vsurarũ, sed solutioni sortis, vt j. declarat Bar. in sua distin. Licet ergo creditor nõ reciperet vsuras futuras, nihilominus posset agere, quia dies fuit adiecta sorti, etiam sine isto pacto. Item aduerte, inquantũ s. dicit gl. in j. & ij. q. prin. q põt solui alio loco, & ante tẽpus, si debitor offerat creditori totũ suũ interesse: nã d. Rapha.[a] hic dubitat, vtrũ hoc sit verũ ex eo, quia si solueretur in loco destinato, creditor nullũ subiret onus probationis. Sed si cogatur recipere interesse, qđ offert sibi in alio loco: tunc grauabit onere pbandi quãti sua intersit. Ergo pter hoc onus videt interesse sua non recipere interesse oblatũ. D. Paul. hic saluãdo cõem opi. dicit q oblatio interesse admitteretur, vel qñ ptes sunt cõcordes ĩ quãtitate interesse, vl si nõ sint cõcordes, ita demũ si reus velit dare iuramẽto creditoris, sup quãtitate interesse. Sed hoc nõ reperit iure cautũ: imo tex. simpliciter dicit: q qui promisit soluere certo loco, potest alibi soluere, intellige offerẽdo interesse loci: ita probat tex. in l. cõtinuus. §. cũ ita. j. eo. quę sic intelligit Bar. & rectè in l. pe. ff. e. qđ cer. lo. Tu ergo dicas soluendo hoc contrarium, q sicut debitor non soluẽdo in loco destinato solutioni ex facto suo potest grauare creditorẽ ad subeundũ probationẽ quantitatis interesse: vt l. ij. & l. iij. in fin. cũ l. seq. ff. de eo qđ cer. lo. ita poterit grauare creditorẽ in pbatiõe interesse, si nõ sit contumax, sed spõte velit soluere & sortem interesse extra locũ. † Et adde ad materiã istã, q qñ solutio est facienda in certo loco, sicut debitor põt soluere extra locũ, offerendo interesse, vt est dictũ: ita econtra creditor potest petere: vt res differatur ad locum iudicij super periculo, & expensis, diminuendo de sorte, quãti interest rei alibi fuisse solutũ. Primũ probat in l. si res mobilis. & ibi per Barto. ff. de rei ven. & l. prætor. §. fin. ff. de eden. per quę tex. ita dicit gl. no. & sequitur ibi Bar. in l. qđ legat. in prin. de iud. Secundũ est manifestũ, quia reus cõdẽnat, detracto eo qđ sua interest, vt dicitur in d. l. qđ si Ephesi, pręterq̃ in vno casu ibi posito, de quo dic vt in d. l. ij. Et quia suprà diximus declarãdo tertiã q. principalẽ positã in gl. q pactũ de non soluẽdo pign⁹ in perpetuum non valet, quia vr esse in fraudẽ l. comissoriæ, secundũ cõem opi. docto. hic aduerte, quia Rapha. hic videtur impugnare istam gl. & dicta docto. quoniam pactũ legis cõmissoriæ habet locũ, qñ à principio verè fuit celebratus contract⁹ pignoris: sed dñiũ debet trãsferri in creditorẽ, si nõ soluit certo tpe: vt patet in d. l. fi. C. de pac. pig. Sed in casu nostro à principio fuit celebratus contractus pignoris, sed fuit simulatus contractus pignoris, & verè celebrata venditio, qđ indicat pactũ de non redimendo pignus, qđ contrariũ pignori, & pprium vẽditioni. Sed est prohibitũ, q vnus contract⁹ simuletur, & alius verè agat, dũmodo cõtractus qui verè agitur sit in se permissus: vt l. iiij. §. si ignoto. ff. de manu. Et plene declarat Bar. in l. Lucius Titius. ff. depo. & in consi. suo qđ incipit, Petrus Nicolę &c. ergo iste contractus valebit sub nomine venditionis. Sed cũ reuerentia istud dictum non videt possit stare: quia si aliter probaret simulatio, fatẽdũ esset qđ dicit præfatus doct. Sed q ista simulatio probet ex solo pacto, non videtur verũ, quia nomine pignoris nullo modo continet venditio propriè sumpta, put ex ea trãsfertur dominiũ: vnde pactũ qđ apponitur contra substantiam contractus, tũc non facit transire cõtractũ in aliam speciem contract⁹, sed reijcitur tanq̃ nullum: secus si ad illam aliam speciẽ contractus possent adaptari verba contractus expressi aliquo modo: ita distinguit in tex. & ibi per Bart. in l. vbi ita donatur. ff. de do. causa mor. iuncta l. cum precario. ff. de prec. Dicendum est ergo, vt s. dixi, q reuera principaliter pactũ non valet, quia est contra substantiam contractus. Et tamen posito q hoc respectu pactũ non esset nullũ, concedenda esset opi. communis, quòd videretur factũ in l. commissorię fraudẽ: quia si durum videretur & asperum legi, q debitor amittat dominium pignoris, quia cessat soluere aliquo tempore: vt dicitur in d. l. fina. sæpe alle. ergo multo durius debet videri, q pignus in effectu amittat ab ipso principio. Et hoc debes intelligere, qñ non obstante isto pacto adhuc remanet pignus. Nam si videretur celebrata vẽditio, vt dixit Rapha. ista ratio non haberet locum. Dicit autem Pau. de Cast. defendendo gloss. & opini. communem à dictis d. Rapha. q glo. debet intelligi, quando[a] pactum fuit appositum, de quo in ipsa. Et vltra hoc fuit expressum, q creditor si vellet posset quandocunq̃ oblato pignore consequi sortẽ, & vsuras: tunc enim apparet secundũ eum quòd partes noluerũt verè agere venditionem. Sed hoc non est necessarium dicere, q potuerunt partes verè celebrare vẽditionem sub conditione resolutiua, nisi emptio emptori displiceat: vt patet in l. quod si nolit. §. si quis ita. ff. de ædi. edi. & l. si prædium. & ibi per gl. C. de ædi. act. Dic ergo vt s. dixi. ¶In ead. gloss. ibi: item quid si nihil actum est. Bar. hic ad declarationem glo. post Dyn. perfecte distinguit. Et inter cætera dũ dicit, quòd quando terminus apponitur gratia creditoris, vel vtriusq̃: tunc debitor non potest soluere ante terminum. Adde q ex his deciditur illa quæstio notabilis, quã posuit Barto. in l. eum qui. ff. de an. leg. videlicet quòd si emphyteota vult soluere canonem pro pluribus annis futuris, simul creditor non tenetur recipere, quia interest q fiat solutio annuatim: vt sic ex receptione præstationum quæ fit diuersis temporibus, præsumatur facilius causa debiti pręcessisse, iuxta ea quæ traduntur in l. cùm de in rem verso. s. de vsuris. quæ præsumptio non oriretur, si semel fieret solutio pro pluribus annis: ita determinat Cyn. in l. ij. C. de do. promis. & Specu. in tit. de loca. §. nunc aliqua. ver. xxij. & se. Et hæc est communis sententia, licet d. m. in l. stipulatio ista. §. inter certam. s. eo. vbi etiã Ang. posuit istam opini. videtur impugnare hanc opi. communem per glo. in l. ij. C. de do. promiss. Sed illa loquitur in alio casu cũ reuerentia sua: quia q ille qui promittit vsuras pro pluribus annis futuris videatur fateri se debitorem in sorte: istud procedit ex regula communi, quę ponitur in l. istud. de acqui. hæ. quia qui vult cõsequẽs, videtur velle antecedens, sine quo illud esse nõ potest: qui vult obligari in vsuris, per consequens videtur velle esse obligatus in sorte. Sed ille qui soluit, magis soluit tanq̃ obligatus, q̃ qui velit obligari de nouo: & ideo non oritur tanta præsumptio ex solutione sicut ex promissione. Repetitio autem solutionis facta ex interuallo, operatur fortiorem præsumptionem quàm si sępius esset facta incontinenti: sicut dicit tex. in simili in l. si mulier. C. ad Vell. Vnde denũciatio repetita eodem tempore habetur pro vna: vt no. in l. si conuenerit. ff. de pig. act. ¶Posset etiam alius considerari casus, in quo interest creditoris alio respectu sibi non solui pro omnibus vel pluribus annis. Intellige, quando solutio esset facienda in specie, quæ de facili corrumperetur, & diu seruari non posset, sicut in vino, frumento, & similibus: ita tradit no. Guil. de Cu. & sequit ibi Bal. iuxta fi. in l. plures apochis. de fide instru. quę allegat do. m. in l. stipulatio ista. §. inter certam. s. eo. Et habet istud di

[a] ¶Nã d. Raph. Quę Rapha. idem Aret. refert ad hoc in l. si seruus communis. s. de vul. & pu. quæ ibi dicam per eum, adde hoc vbi se remittit.

ctū euidentē rationē in se. Secundò adde inquantum hic concluditur in vltima gl. & etiam in ista iuxta fi. †ꝙ terminus vr appositus gratia vtriusq;, qñ interponit pactū vel stipulatio vsurarū: nā Ang. hic singulariter videtur hoc limitare, & sequūtur Moder. nisi debitor fuisset inuitatus ad accipiendū pecuniā mutuo ab ipso creditore, aliàs nō accepturus. Tunc enī terminus appositus gratia creditoris videtur duntaxat: & ecōtra si creditor aliàs non erat fœneratur⁹, sed debitor eū induxit ad fœnerandū, terminus & contractus videť factus gratia debitoris duntaxat. Et ex hoc sequitur, ꝙ licet terminus sit cum vsura, nihilominus debitor potest soluere ante terminū. Pro ista cōclusione adducit tex. in l. si quis nec causam. in princi. & l. rogasti. in prin. ff. si cer. pet. q̄ sunt optima iura ad hoc, vnde sic debet limitari glo. hic posita & dicta doct. Et ad prędicta di. adde text. not. in l. si vt certo. §. interdū. ff. cōmo. vbi probatur singulariter, ꝙ qui inducit aliū ad contrahendū secum, vbi ille aliàs non erat contracturus, etiam si nihil lucreť ex illo contractu, nihilominus contract⁹ fieri videtur gratia illius tantū: & ideo cōmodatarius tunc non teneť, nisi de dolo, & lata culpa, quę tex. multū no. ibi Bart. ad hoc. Aduerte etiā, quia contractus fœneratitius non diceretur per hoc gratia debitoris tātū quia si debitor interpellaret pri⁹ creditorē, ꝙ mutuaret, hoc esset cōtra tex. in l. ij. in verbo, gratia tua & mea. ff. man. Sed requiritur, ꝙ creditor aliàs non esset mutuaturus cū fœnore, nisi ad cōplacentiā eum requirentis. Tertiò adde inquantū Bart. hic dicit, ꝙ si terminus apponitur fauore debitoris, debitor potest soluere ante terminū: vt l. qđ in diē. j. de sol. Nam idem est, si apponitur locus fauore debitoris, vt alio loco debitor possit soluere. Ita declarat notanter Bar. in l. is qui. ff. de eo qđ cer. lo. & alle. tex. secūdū vnum intellectū in l. cōtinu⁹. §. cū ita. j. eo. Ad hanc materiā vide q̄ ponit Bar. in simili in l. si post mortē. ff. de cōtrata. & Bal. in l. si. de pac. & l. amicissimos. §. Lucius. de exc. tu. Quid autē econtra, cùm termin⁹ est appositus fauore creditoris, possit creditor agere vel petere ante diē? Hāc qōnē mouet do. me. in d. §. inter certā. Et primò videtur decidere, ꝙ possit, quia reus & actor regulariter procedunt à pari: vt in l. fina. C. de fru. & lit. expen. In contrarium alleg. text. in l. filiusfa. §. diuus. de leg. j. Idem videť ꝑbari in l. eum qui. de annu. leg. vbi dř ꝙ si relinquitur fideicōmissum alicui sub conditione, quæ respicit eius fauorē, nō potest recipere ante impletā cōditionē legatū, etiā si velit. Sed illud est ideo in dicto text. quia legatū perueniret contra voluntatē testatoris ad cū cui testator noluit acquiri. Ne igitur fiat cōtra voluntatē legantis, inducitur illud in d. §. qa dispositio vltimæ voluntatis regulatur principaliter à voluntate testatoris: vt in l. in conditionibus primū locum. ff. de cō di. & demon. Idē esset si conditio vel dies esset apposita in fauorē creditoris propter fragilitatem consilij, sicut loquitur in l. eū q. ff. de annu. leg. & l. fideicōmis. §. cū Pollidi⁹. ff. de vsu. quia si permitteretť illo casu, ꝙ posset renunciare creditor fauori suo, per indirectū posset circumueniri, qđ non est concedendū: vt in l. doli. §. diuersum. j. de noua. & not. in l. si iudex circumuento. ff. de minor. In alijs etiam casibus per regulam supradictā hoc videreť concedendū. †Qñ autē aliquid debeť sub conditiōe, vel die incerta, qđ iuris sit, vtrū creditor teneať recipere ante euentū conditionis, & si voluntarie recipit, qđ opereť ista solutio. dic vt plene declarat Bar. & Moder. in d. §. inter certā. quib⁹ adde qđ solēniter ponit Bart. in l. itē liberare. §. ꝙ paratus. in vl. q. quib. mo. pig. vel hypo. sol. ¶ In ea. gl. in fi. Bart. in l. qui pecuniā. ff. si cer. pe. non sequitur simpliciter istam gl. sed cū distinctione, quā hic sequiť Ioā. de Imo. declarando dicta sua, & alij Moder. in d. l. qui pecuniam. Dicit ergo ipse, ꝙ aut vsuræ sunt promissæ per stipulationem: sicut requiriť cum mutuať pecunia numerata: vt l. quāuis. C. de vsu. Aut sunt promissæ per pactū incontinenti appositū, sicut possunt, cū aliud venit in mutuo ꝙ pecunia: vt l. frumēti. C. eo. Primo casu non potest offerri alius æquè idoneus: vt hic dicit glo. quia hoc esset soluere in obligatione rem dari aliud pro alio, qđ regulariter nō licet: vt l. ij. §. j. §. si cer. pe. Scđo casu oriť actio ad dādas vsuras ex cōtractu innoīato, q resultat habita relatiōe pacti ad cōtractū. Et est hic do vt des. In cōtractibus aūt innoīatis in obligatione ad rē dari succedit obligatio ad interesse: vt l. naturalis. §. j. ff. de ꝑscrip. ver. & p Bart. ī l. stipulationes[a]. §. eo. Vnde si stipulatoris nil interest, seu mutuantis qa offerť re⁹ æque idoneus, videť ꝙ teneať eū recipere: nec possit aliter agere ad ꝑstationē vsurarū. Nec pōt dicere secundùm Io. de Imo. hic, & Moder. in d. l. qui pecuniā. ꝙ hic ad ꝑstationē vsurarū competat certi conditio ꝑalis, tāq; informata à pacto, vel ꝙ noua actio oriať ex pacto vestito cohærentia cōtract⁹, quæ habeat eādē naturam, quā habet ipsa actio cōpetēs ex cōtractu: iuxta no. in l. legem. & l. bonæ fidei. C. de pa. qa hic cōtract⁹ mutui fuit factus gratia vnius. s. debitoris, & pactū apponiť in fauore alteri⁹: ergo nō vestiť, nec informat veterē actionē, scđm gl. in l. petēs. C. de pa. & l. iuris gē. §. qnimo. ff. de pa. quas gl. cōiter approbāt Moder. in d. l. petēs. Pro qbus videtur casus in l. rogasti. in prin. ff. de ꝑscri. verb. Et bn̄ facit tex. in rōne sui i l. si duo patroni. §. Marcellus. ff. de iureiu. de quo vide q̄ scripsi plenissime, multa addendo vltra doct. in l. petens. C. de pact. Sed etiam supposita ista cōi opi. ꝑ vera in exemplo nostro dictū doctorū non vr procedere: quia quando mutuū fit sine fœnore contractus, diciť tūc fieri gratia vtriusq;. Ita probat tex. clare in l. ij. in versi. gratia. ff. man. Vnde non video, quare hoc pactū non vestiať à contractu, neq; informat veterē actionē, præsertim quia nō pōt negari, ꝙ etiā si principaliter contractus videreť fact⁹ gratia debitoris, adhuc tn̄ secundario pōt dici factus gratia creditoris, quo casu pactū vestireť: vt dicit text. in l. lecta. secundū intellectū Bar. ff. si cer. pe. Ibi enī oriť actio ex pacto, qđ fuit appositum principaliter in fauorem debitoris, & oriť ipsi debitori, cūtamen stipulatio cui pactū fuit appositū incontinēti, fuisset interposita fauore creditoris: quia tn̄ pactū in consequētiam continebat etiam fauorē creditoris, prodest sibi. Ita ergo dicamus in proposito, ꝙ qñ contractus principaliter fit fauore vnius, dūmodo in consequentiam respiciat fauorem alterius, possit vestire pactum etiam in fauorem illius. Sed quia ille tex. habet varios intellectus, & ego non sum secut⁹ ibi intellectū Barto. non facio multā vim in eo. Et ꝙ aliquis non possit liberari, dando æquè idoneum promissorē, ex quo est in potestate sua permanere in obligatione, seu obligationē priorē continuari: facit text. in l. Labeo. §. fi. cū l. seq. ff. de arbi. vbi ita demū liberatur dando quis æquè idoneū promissorē, si nihil possit sibi imputari, cur prior obligatus non persistat in obligatione.

Callimachus. Procurator constitutus ad recipiēdū solutionē nō pōt prorogare terminū, neq; mutare locū, nisi habeat arbitrium, vt faciat solui quocūq; tpe & quocūq; loco. h. d. Et sunt tres ptes principales. In prima poniť tota forma cōuentiōis. Scđa ibi: sed cū ante idus. narratur factū cōtingens post obligationem, & proponitur cōsultatio. Tertia ibi: responderi. ponitur respōsio breuis, q in ver. itē qro. repetiť, vt addatur ratio, & limiteť responsum pcedens. ¶ †No. primò, iūcta glossella sua, ibi: in omnes nauigij dies &c. ꝙ ista promissio, ꝑmitto tibi in dies ducentos, vel in menses sex, æquipollet huic promissioni, ꝑmitto tibi intra sex menses: ita ꝙ debitor potest soluere intra terminum, qñcunq; vult: vt l. si ita fuerit. §. fi. de manu. test. Et etiam potest expectare vsq; ad terminū, vt dicit tex. in l. j. §. si intra. & §. se. ff. de suc. edict. qđ facit ad ea q̄ scripsit Barto. in prin. huius legis circa fi. ¶ †Secundò no. ibi: sub pignorib⁹ & hypothecis &c. iuncta gl. posita super verbo, mercibus. bonā cautelā, quā debet adhibere ille qui mutuat pecuniā alicui, ex qua merces sunt emēdæ. Debet enim pro solutione pecuniæ apponere hypothecā in ipsis mercibus, quę habet notabilem effectum, quia præfertur creditor virtute huius hypothecæ alijs creditoribus habentibus hypothecam anteriorē, quātuncunq; expressam: vt est casus nota. in l. licet. C. qui po. in pig. habe. Ex hoc autem solo ꝙ merces essent emptæ de pecunia mea, non constitueretur creditori mutuanti hypotheca, nisi esset minor: vt probať in l. interdū. & ibi plene per Barto. ff. qui po. in pig. habe. & l. idēq;. eo. tit. & l. quāuis. C. in qui. cau. pig. taci. con. ¶ †Tertiò no. ibi: cōuenitq; &c. iuncta glo. super illo verbo, posita. ꝙ verbū, cōuenit, & verbum, conuentio, important magis pactū, ꝙ stipulationē. Et hoc non haberet dubitationem, si contractus nō fuisset redactus in scriptura. Ad huc in casu nostro idem esset dicēdū ex quo super omnibus appositis in contractu in fine declarat mētē cōtrahētiū in pcedētibus. Vbi aūt nō esset ista coiectura, est pulchra dubitatio, vtrū verbum, cōuentio, vel cōuenit, positū in scriptura significet stipulationem: de quo vide per Bar. in l. sciendum. §. co. tit. & l. lecta. vbi est bonus text. ff. si cer. petatur. per Bald. in l. j. C. de vsur. ¶ †No. quartò secundū Angelum singulariter hic, ꝙ vbi est apposita dies & pœna regulariter, nō admititur purgatio moræ. Si enim potuisset purgare moram, tunc merces perissent periculo debitoris: qđ hic negať. Io. de Imo. dicit, ꝙ hic non fuit adiecta pœna, sed fuit deductū interesse in stipulatione. Sed tunc fortius obstat iste tex. quia ad euitandū interesse debet admitti purgatio moræ post diem: vt l. insulam. §. eodem. Paul. de Castro dicit, ꝙ hoc est ideo, quia non purgauit moram post paucos dies: quia potest purgari breui tempore, etiam vbi est adiecta dies & pœna secundum quosdam

3 4 5 6

a ¶ In l. stipulationes. Et ibi vide do. Alex. de Imo. & limita vt per eum in suo cō. xlvj. iij. parte, sed ī obligatiōe, rē restitui post morā: dic secus, qa non succedit ad interesse, nisi re perēpta: & qñ ex tpe moræ veniant fructus vel interesse, vide do. Bart. Soci. in consi. cclij. inci. in cā do. Io. ver. ij. principaliter. cū seque. in ij. parte.

quosdam:vt l.& si post tres.ff.si quis cau.Sed ista est diuinatio,quia hic non constat vtrum recessit incontinenti post id⁹, vł ex lōgo interuallo.Pręterea tex.in l. & si post tres.loquił in stipulatione pretoria,& iudiciali,scd̄m cōem intellectum: vnde in alijs nō fit ista distinctio.& aduerte no.qa secūdū intellectū Ang.ampliał multū l.traiectitię.§.de illo.ff. de act.& obli.videlicet † ꝙ nō solū qn̄ est adiecta dies & pœna mora nō pōt purgari: [a] sed etiā qn̄ est aiecta dies expresse ī stipulatione,& deductū interesse sub rōne interesse,& non sub ratione pœnæ.Sed contra hoc facit,quia ex quo ꝑstatio interesse tacite inerat:ergo si exprimitur per eum modū, per quē tacite inest,ista expressio nihil debet operari:vt est casus no. in l.stipulationes non diuidunł.§.fi.s.eo.scd̄m intellectū quē ponit Pau.de Ca.in l.cū stipulat⁹ sim mihi à Proculo.s.e.Probał em̄ ibi scd̄m eū,& recte,iudicio meo, ꝙ sicut qn̄ īteresse venit taciteī stip\[l]one,nō cōmittił stip\[l]o ad interesse nisi elapso toto termino posito in stipulatione:vt l.insula.s.eod.ita qn̄ interesse deducił expresse ī stip\[l]one. Sed forte pōt respōderi,ꝙ hic non fuit deductū interesse per eū modū,per quē tacite inerat,sed alio modo:fuerat em̄ specifice deducta vna species interesse in stipulatione.s.expensæ faciendæ in pecuniā Romā deportādā.Et forte etiā istæ expensæ sub ratione taciti interesse non venissent:qđ non ꝓsequor pro nūc,& tamē licet ista opi.ab impugnāte posset defendi,dicendū est, ꝙ ista conclusio nō probał hic:quia in casu nostro etiā si non fuisset adiecta dies,vel pœna,vel interesse expressum ī stipulone,nihilominus mora post lapsum diei nō posset purgari:quia qn̄ pręstatio operæ venit facienda certo tempore,tunc si præstatio non fit in tpe,succedit obligatio ad interesse irreparabiliter,nec potest amplius purgari mora:quia cū mora purgetur pręstando id quod principaliter erat promissum in hoc casu, hoc nō potest fieri,quoniam aliud est factum, qđ debet fieri in hoc tempore,& aliud qđ fieret in alio tempore. Casus est expressus,& ibi per Bar.in l.si vsusfruct⁹ mihi in biennium. ff.de vsufru.le.& declarat eleganter Bar.in l.si stipulatus fuerim abs te.& l.stipulationes non diui.s.eo.quę conclusio optime probatur in isto tex.& bene facit tex.in l.si non forte.§.libertus.ff.de condi.inde. ¶ † Quintò no.ꝙ ille q promittit ꝓficisci de vna ciuitate in aliā,infra certū tempus,satisfacit stipulationi,si incipiat proficisci intra terminū,licet iter nō compleuerit in termino:verbū enim positū,in Syriā p nauigiū ꝓficiscał:& exponił per gl.positā sup isto verbo,ꝙ sufficit arripuisse iter,vt satisfaciat stipulationi:qđ multū no.hic Pau.de Cast.Ipse tamen dicit,ꝙ in huiusmodi locutione,& similiter est attendenda qualitas termini expresi:quia si in illo tēpore posset quis perficere totū iter,tūc debet intelligi, ꝙ debeat perfecisse,& nō initiasse duntaxat.Si verò impossibile esset illo tpe perficere iter , tunc intelligamus ꝙ debeat proficisci de vno loco ad aliū intra illū terminū, incipiendo facere iter, vt sic stipulatio accipiał in eo sensu,quo valere pōt:vt l.semp in stipulationibus.de reg.iur.Sed ista distinctio do. Paul.nimis restringit istum tex.Non enim apparet hic,vtrū in tempore posito in stipulatione potuerit iste peruenire in Syriam, vel non:vnde intelligā tex.simpliciter prout iacet in vnū casum,videlicet ꝙ semp sufficiat arripuisse iter, licet nondū sit perfectum.Ista em̄ verba,ꝓficiscar,respiciunt futurū temp⁹: proficiscał,possunt intelligi duplici sensu,ꝙ ꝓficiscał,& iter finiat,vel ꝙ incipiat proficisci.Ergo in dubio debet interpretari,vt facilius possit euadi stipulatio pœnalis vel q̄ committerel ad interesse.Præterea istud tēpus futurū de sui significatu significat tēpus imperfectū:sicut tempus præsens, qđ apponitur in dispositione.Vnde debet comprehendere actū initiatū,& non perfectū:vt l.arboribus.§.j.cū gl.sua.ff.de vsufru. & l.si quis id qđ.§.j.ff.de iurisd.om.iu.iuxta ea q̄ subtiliter declarat Bald.in l.si fugitiui.C.de ser.fug.Et ad hoc reputo no. istū tex.& ꝓbał in effectu,ꝙ qn̄ actus conferł in tēpus futurū,dūmodo nō sit futurū cōiūctū cū pterito,qđ significet actū pfectū,ī dubio videał significari act⁹, ꝓut est ī fieri,& nō prout est in facto esse.i.ꝓut est inceptus,licet nō sit perfect⁹. ¶ In gl.posita sup verbo,cōuenit.ibi:quo restringił prima cōuētio.Hanc gl.cōiter approbant hic doct.& volunt ꝙ primò fuerit statutus maior terminus.secūdò fuerit restrict⁹ ad breuiorē terminū.& in hoc cōcordāt oēs Mod.Sed Paul.de Ca. solū discordat à gl.in hoc,quia vult ꝙ istud pactū fuerit appositum ex interuallo:quia non est verissimile secundū eum,ꝙ partes se correxerint incōtinēti:vt l.qđ traditū.ff.de cond.& demon.Ista tamen ratio non vrget:quia licet non sit verisimile,potest tamen fieri & contingere, vt partes mutent ꝓpositū incontinenti:vt l.si inequalibus.& l.si ita scriptum.ff.de hære.insti.& verissimili⁹ vł ex serie literæ,ꝙ pactū fuerit appositū incontinēti propter clausulam in fi.positam,quæ deducēdo cōueta in stipulatione retulit se simpliciter ad ea quę suprà cōueta erāt.In hoc nō facio multā vim: & tñ vł posse dici vltra doc.ꝙ cōuentio sequēs non restrinxerit totaliter cōuētionē pcedētē absolutè,& in oī casu:sed limitauerit & restrinxerit in vno casu in ea cōtento: & erit sensus literæ iste, quia primò fuit actū vt debitor haberet terminū ad soluendum in Berithēsio vsq ad cc.dies:nisi eligeret intra ante idus Septembris,vel emere merces quas reportaret Berithum. In hoc em̄ casu bene restringił prior terminus: quia si emat merces,& nauiget à Berithēsio infra idus Septēbris,post id⁹ tenebił soluere pecuniā incontinenti,nec expectabitur dilatio cc. dierū:nec mireris ꝙ dilatio fuerit restricta in fauorē creditoris:quia aliud fuit appositū ī fauorē debitoris,licet nō teneał pcise in Berithēsio soluere pecuniam,sed posset emere merces trāsuehēdas in Beritho , & ibi postea soluere pecuniam: vnde in fauorē debitoris fuit mutatus locus si nauigaret infra idus Septēbris.Itē translatū periculū in creditorē de mercib⁹ quæ erāt soluēdæ propria pecunia in Beritho:quia si debitor nauigasset intra diē,periculū pertinebat ad creditorē . vt patet in l.ij.& per totū tit.ff.de nauti.fœno.Præterea fuit data facultas debitori lucrandi ex emptione merciū,qcqd vltra esset solutū de debito creditori.Et iste intellectus vł probabilior. ¶ Extra gl.opponił dupliciter cōtra istum tex.Nā vł,ꝙ procurator præpositus solutioni recipiēdæ possit prorogare terminū:vt l.fi.§.vl.ff.de pub.Bar.hic remittit ad ibi not . & ibi ponit duas solutiones.Prima est ꝙ ibi publicanus emerat vectigal à fisco,vnde erat procurator in rē suā,& ꝓrogando terminū piudicabat sibi,& non alteri.Et ista solutio est indubitanter vera in se:sed tñ hoc non apparet ex litera. Vnde ipse dat aliā solutionē no.dicens ꝙ ibi publicanus erat generaliter præpositus ad solutiones recipiēdas.Hic autem erat ppositus particulariter ad solutionē recipiendā . Sed ista solutio,vt dicunt ibi Mod.vł cōfundi per l.quā Bar.allegat,videlicet per l. mandato generali.ff.de procu.per ea quæ no.in l.nā & nocere. & l.seq.de pact.vbi volūt ꝙ in mādato generali nō videał cōcessa libera, nisi aliud dicał. Vnde aut est intelligēd⁹ ille ꝙ libera fuit cōcessa:aut est speciale,vt dicit Ioā.de Imo. in istis qui preponunł actioni pecuniæ publicæ.Vnde si ppōnuntur vniuersaliter,habere videnł mādatum cū libera.Et hoc sentit Bart.in §.fi.dū alle.l.j.§.magistrum.ff.de exercito.quasi sentiat argumēto illius literæ, ꝙ ꝓpter publicā vtilitatē videał concessa libera administratio.Pro ista cōclusione adduco tibi tex.vltra ipsos in l.j.in princ.ff.de of.ꝓcu.Cæ.vbi ꝓbał,& ita tenet Bald.expresse.& tenet Barto.quòd ꝓcurator Cæsaris videtur in dubio habere liberam,hoc ipso quòd est concessa administratio.Pro ista conclusione facit, quia videmus quòd isti præponunł negocijs vniuersitatis, & corporū, censentur habere mandatum cū libera:vt l.ꝓses.& ibi per Bart. C.de transa.Pro qua cōclusione adduco tibi tex.quē ibi not. Bar.in l.fi.C.de apo.pu.li.x.vbi patet,ꝙ officialis deputatus ad recipiendū pecunias fisci pōt ad fisci piudiciū recipere solutionē particularē,cōtra l.tutor.§.Lucius.ff.de vsur.Et sic pōt facere aliquā gratiā in modo soluēdi:ergo vł ꝙ possit ꝓrogare terminū.Et credo ꝙ ista cōclusio sit valde ꝓbabilis.Aduerte tñ,qa Bal. valde no.ad intellectū hui⁹ §.in d.l.ꝓses.ī ij.col. vł velle,ꝙ iō hic termin⁹ nō potuerit prorogari,qa fuerat apposit⁹ à dño.Vñ licet ꝓcurator hic habuisset mādatū cū libera,nisi esset sibi data spālis potestas prorogandi terminū,nō posset venire cōtra factū nō supueniētē iusta cā, p l.si hoīem. ff.mā.Sed tu aduerte,qa termin⁹ hic nō fuit appositus à dño, sed à ꝓcuratore suo.i.Sticho seruo eius.Preterea etiā si fuisset apposit⁹ à dño,& fuisset adiecta cl'a in mādato ꝓcuratoris cōstituti ad recipiēdū solutionē ī fi.termini,ꝙ in pdictis & circa pdicta dabat sibi liberā &c.adhuc credo,ꝙ possit termin⁹ ꝓrogari,& mutari loc⁹,al's parū posset operari dictū arbitriū, & forte nihil.Si aūt ꝓcurator generalis nō habēs mādatū cū libera vellet ꝓrogare hūc terminū statutū à dño,forte posset pcedere doctrina Bal.p d.l.si hoīem.licet Bar.hic sentiat oppo.& clari⁹ d.Pau.de Cast.Et de intellectu d.l.si hoīem.vide qđ plene scripsit Bar.in l.ambitiosa.de decre.ab or.fac.Et ad materiā vide qđ no.idē Bal.in l.nā & nocere.in fi.ff.de pac.& l.cū stipulat⁹ sim mihi à Proculo.s.eo.& tene mēti sing. doctrinā Io. An.in ista materia in ti.de ꝓcu.§.rōne formæ.ver. qđ si sit cōstitut⁹.vbi dicit,ꝙ si procurator est cōstitutus ad recipiēdā solutionē faciēdā certa die,& postea dñs proroget terminū debitori,in termino prorogato nō poterit ꝓcurator recipere solutionē,qa est diuersus act⁹ à primo. Qđ vtrū sit verū,nō determino nūc.Sed vide qđ not.in fi.qō.in l.si cū dies in prin.ff.de arbi.p Bal.Et aduerte,qa ideo potuit hic ꝓroga

[a] ¶ Purgari . Adde d.Ale.de Imo.ple. q̄ hic in l.si insulā. s.eo.ī xj. col.ī viij. fall.& no.p d.Bar. Soc.ī cō.cxcix.in ci.in cā tacta.versi. nec obst.cū ver.se. in ij.parte.& d.Pe. Phil.Cor.in consi. xxv.inci.in hac.in litera v.in ij.parte.

ri terminus, quoniam fuerat datum arbitrium ſuper tempore. Secus ſi fuiſſet datum arbitrium ſuper qualitate eius, quod erat implendum, videlicet in qua re deberet fieri ſolutio: vt l. in lege. in principio. ff. locati. per quam ibi decidit Bartol. & hic refert Paulus de Caſtro, quòd ſi datur arbitrium poteſtati in puniendis maleficijs, virtute huius arbitrij non poterit poteſtas prorogare inſtantiam præfixam ſtatuto. Secus ſi daretur ſibi arbitrium in puniendo & procedendo, quam doctrinam in primo dicto approbat Bald. in lege. obſeruare. §. proficiſci. verſicu. xj. quæro. ff. de officio proconſulis. & legati. l. j. §. niſi. ff. de iure deliberandi. Et vide quod dixi in notabilibus in l. cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ſ. eodem. † Quæſiuit etiam hic Bartolus & notabiliter, per quæ verba videatur datum mandatum cum libera ſuper cauſa, quæ eſt ius deducibile in iudicio, vel ſuper inſtantia duntaxat: quæ verba domini Pau. de Caſtro hic dicit eſſe obſcura: ipſe autem dat eis hunc intellectum in effectu, quòd aut aliquis conſtituit procuratorem cum libera in cauſa quam habet cum Titio ante litis conteſtationem. Et tunc libera videtur conceſſa ſuper ipſo iure, quod deducitur in iudicio: & tamen valebit quo ad illam cauſam, quantum generale mandatum cum libera in omni cauſa: per textum in capitu. qui ad agendum. in fine. de procu. libro vj. Aut aliquis conſtituit procuratorē ante litē cōte. in cauſa quā eſt habiturus cum Titio: & tunc poteſtas liberę videtur referri ad ius inſtantiæ, & non ad ius cauſæ, ꝙ habet conſtituens procuratorem de præſenti: ſed eſt habiturus de futuro. Sed ius inſtātiæ non habet de pſenti, ſed eſt habiturus in futurū poſt lit. con. vnde verba magis conueniunt inſtantiæ, ꝗ̃ cauſæ. Sed ſalua reuerentia ſua, iſta non fuit aliquo modo intentio do. Bart. qđ ego oſtēdo manifeſte ex duobus. Et primò Bar. in ſecūdo mēbro, cū cōſtituitur procurator per verba futuri temporis, requirit ad hoc vt ſecundū membrū habeat locū, ꝙ cauſa non ſit expreſſa, in qua procurator conſtituit̃. Sed ſi eſſet ſolum differentia in tempore futuro & præſenti, & tunc expreſsio vel non expreſsio non eſſet attēdēda, ex quo vniformiter cauſa expreſſa & non expreſſa eſt differentia inter tēpus futurū, & preſens. Scđò hoc colligitur ex mente Barto. in primo membro, dumdicit quòd procurator fuit conſtitutus in tali cauſa, ipſa cauſa expreſſa. Ex quo dat̃ intelligi, ꝙ differentia eſt in expreſsione, & non expreſsione cauſæ. Vnde in illo primo exēplo ipſe etiam ponit verba futuri temporis, cū dicit, in cauſa quā habeo, vel habere intendo. Tu dic ergo in iſta materia tres concluſiones. † Prima concluſio, ſi procurator conſtituit̃ in aliqua cauſa, ipſa cauſa expreſſa; verbi gratia, in qua ſum habiturus cum Titio. tūc eſt differentia inter verba præſentis temporis, & futuri. Sed ſemper videtur datum mandatum cum libera in ipſo iure, qđ eſt deducēdū in iudicio. Et eſt ratio, quia ad ipſum ius expreſſè conſtituens ſe retulit. Nec ob. ꝙ verba futuri temporis nō videntur poſſe adaptari ad ius, quod competit de præſenti, quia adaptantur reſpectu exercitij: licet enim de preſenti mihi cōpetat actio & obligatio, exercitium tamen huius actionis erit, cū ius deducetur in iudicio: vt Inſti. de act. in princ. Et ſunt quaſi iſta duo ſicut potentia & act⁹, vel ſicut habitus & actus. † Secunda concluſio, ſi conſtituitur procurator, non expreſſa cauſa ad quam conſtituitur, tunc eſt bene differentia inter tempus præſens, & futurum: quia per tempus præſens datur libera poteſtas ſuper iure deducendo in iudicio: per tempus futurum, ſuper ipſa inſtantia iudicij. † Tertia concluſio eſt talis, quæ elicitur ex doctrina Bartol. ſi poſt litem conteſt. conſtituitur aliquis procurator à dño in cauſa quā habet cum Titio, & ſic per verbū preſentis temporis: & tunc ſuper vtroq; videtur habere mandatum cum libera. id eſt ſuper inſtantia, & ſuper iure deducto in iudicio: quia vtrunq; ius habet dominus de præſenti. Et ideo ad vtrunq; debet fieri relatio, ex quo poteſt fieri ſalua ratione recti ſermonis: vt l. ſi ex pluribus. ff. de accep. & plene per Bart. in l. Aurelius. §. Caio. ff. de lib. leg. Et aduerte ſecūdū Pau. de Caſt. hic, quia ille qui habet mādatū cum libera ſuper inſtantia, ſi vult per compromiſſum ſuſpendere inſtantiā, dūmodo etiam ad compromittendum habeat mandatum, debet facere cōpromiſſum ſuper iure deducto in iudicio: ſicut dicitur in aut. ſi tamen. C. de tēpor. app. & in clement. ꝗ̃diu. de ap. non ſuper ipſa inſtantia: quia de ipſa inſtātia non eſt lis, ſed de iure deducto in ipſa inſtantia. Hoc tamen poteſt fieri ſecundū cum in cauſa appellationis. Nam inſtantia cauſæ principalis non ſuſpenditur per cōpromiſſum: vt traditur in l. properādum. in prin. de iud. Et hæc eſt vera & communis opi. quā ſequuntur Specu. & Ioā. And. in titu. de iud. dele. §. reſtat. verſi. item quod inſtantia, & Anto. de But. & Moder. in c. pe. extrà, de iudi. licet aliter ſenſerit Bal. d. l. properandum.

Flauius. Stipulatio pœnalis non nouat præcedentē conuentionē, quæ emanauit ex cauſa oneroſa: & vbi eſt adiecta pœna, & nō dies, admittitur purgatio moræ: & ex pœna appoſita per donatorem acquirit̃ actio ſeruo ad libertatē cōſequendam. hoc dicit. Secunda ibi: quæro. Tertia ibi: itē quæro. Quarta ibi: item quæro. ¶ † Not. primò ibi: manumiſsionis cauſa &c. ꝙ iſta verba, do tibi tale qđ cauſa faciendi tale factum. important modum, ex quo oritur actio illi qui impleuit ex parte ſua ad faciendum modum impleri. & ita intelligit iſtum tex. Bal. & recte ī l. & ſi poſt tres. ſ. ſi quis cau. Et erit iſta præſcriptis verbis,[a] ſecundùm gl. poſitam ſuper verbo, conuenire. † Per quę autem verba inducat̃ modus in contractibus in vltimis voluntatibus, no. in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condi. & demōſt. Et ꝙ cōpetat actio implenti ex parte ſua in contractibus ad faciendum modū impleri: vide glo. & quod ibi ponit Bar. in l. ſi ſtipulat⁹. §. ſi ex duobus. j. de fideiuſ. Et ideo non eſt opus hic ſupplere ad tex. ꝙ præceſſerit pactū, & cōuentio de manumittendo: ſicut videtur velle Bar. niſi forte intellexerit ꝙ præceſſit per appoſitionem modi, de quo in litera. ¶ † Secundò not. ſecundùm intellectum communem, quòd ſtipulatio pœnalis præcedentem conuentionem quę præceſsit ex cauſa oneroſa, nō nouat. ¶ Qualiter autem pręceſſerit cauſa oneroſa, declarat hic optime Barto. quem ego ſum ſecutus in lege, ita ſtipulatus. ſ. eodem. Et occaſione hu⁹ dicti hic Ange. repetit quandam opinionem ſuam, de qua dixit in dicta lege, ita ſtipulatus. quę non placet hic Moder. Et plene dic, vt diximus in loco pręalle. et colligitur ex iſto textu. in primo reſpon. vnus caſus ſecundùm Paulum de Caſtro, in quo agitur pręciſe ad factum, videlicet ad faciendum ſeruum manumitti. Tu autē pro vtroq; notabili aduerte: quia ex iſto textu nullo modo apparet, quòd debitor principalis fuerit ī mora, & quòd aduerſus eum pœna fuerit commiſſa: ſed de hærede eius bene apparet, vt videbis in gloſſa poſita ſuper verbo, liberetur. Vnde hoc primum reſponſum inductum, vt inducit Barto. non bene videtur pbare concluſionem ſuam: quia poſſumus intelligere, ꝙ hic ageretur ad manumittendum ante aliquā morā comiſſam, & maxime quia ſicut declaraui ſolēniter in l. ita ſtipulatus. in j. glo. ſ. eo. ille qui habet implere modū, non conſtituit̃ in mora, niſi per interpellationē. Sed tunc relinquit̃ dubitatio, quæritur ſi pœna & mora non erat commiſſa, dubitat̃ vtrū poſſet agi ad id qđ deuenerat in principali, ex quo nulla adhuc erat facta tranſlatio ſeu nouatio. Et eſt reſpondēdum: quia iſta conuentio cōtinebat factū, in quo cōmittit̃ obligatio, niſi quatenus intereſt: vt l. ſi ita ſtipulatus. §. poſſum. & l. illa ſtipulatio. §. j. ſ. e. Nec pōt dicere: ꝙ hic intererat volentis agere ex conuentione ppter intereſſe affectionis: quia licet poſſet apponi pœna in contractu, vt l. ſi venditor. in fi. & l. ſi ſeruus. ea. l. ff. de ſer. expor. nō tñ vr̃, ꝙ ſi nō apponitur pœna, poſsit agi ad factum, quia de natura obligationis facti eſt, ꝙ reus non cogatur præciſe ad factū, ſed poſſit ſoluere intereſſe. Quod quidē intereſſe ſi eſt in ſolutione debet eſſe æſtimabile, qđ non contingit in intereſſe affectionis ex natura ſui: vnde ppter hoc non videbatur cōmitti cōuentio & obligatio ad factū, quia factū non poterat pręſtari ſecundū naturam ſuam, & prout regulariter ſolet eſſe in obligatione. Iſta ergo faciebant probabilem dubitationē. Sed tamen iuriſconſultus determinat contrariū: quia minus eſt inconueniens, ꝙ quis cogatur præciſe ad factum præter naturā obligationis facti, quàm quòd non ſeruetur fides, ex quo agens habet intereſſe honeſtum. Ex quibus in effectu elicitur talis concluſio ſingularis, & pulchra, ꝙ vbicunq; in obligatione facti vertitur ſolum intereſſe affectiōis, ſemper poteſt agi præciſe ad factum: ſicut & agitur in alijs caſibus, de quibus in l. ſtipulatus. §. Celſus. ſ. eo. Et tamen ſecundū hūc intellectū dico etiam hic non cauillando literam, probari concluſionē ſupradictam per Bar. hoc modo, videlicet qa text. hic dicit, ꝙ pōt agi nulla præcedente mora ad faciendum ſeruū manumitti: q̃ verba ſi intelligātur prout iacent, ſignificāt ꝙ ſup hoc poterit ferri ſententia. Sed hoc eſſet impoſsibile, ſi ſtipulatio pœnalis nouaret præcedentem: quia per litem conteſtatam committeretur mora & pœna, & transfunderetur obligatio principalis in pœnam, ſic non poſſet ſequi condēnatio ſuper principali: vt plene declarat Barto. in l. j. in prin. ff. de pe. leg. & l. ita ſtipulatus. in vl. col. ſ. eo. ¶ † Tertiò not. in verbo, itē quære. el j. ꝙ quando eſt adiecta pœna, & non dies in obligatiōe, ſemper admittitur purgatio morę ad euitationem pœnæ, ex parte actoris non admitteret̃ purgatio de iure communi: vt l. Thais

a ¶ Præſcriptis verbis. Adde Saly. in l. ex pacito, C. de re. permuta. & ibi glo. & doct.

Thais. §.si intra. ff. de fideicomis. liber. quæ hic allegatur pro contraria in glossa. Sed de iure speciali minor bene admitteretur per beneficium restitutionis in integrum: vt l. iij. §. & si hæres. de minori. licet Baldus in l. si plures. in fine. ff. de conditioni. inserti. videatur velle quòd etiam ad consequendum actionem conditio de facto, post moram posset impleri. Hæc tamen non est communis opinio, vt poteris videre in l. si insulam. s. eod. ¶† Quartò not. & tene menti ex vltimo casu, seu responso in fi. ꝙ quando aliquis donat rem suam alicui, non solum acquiritur ex pacto donantis actio tertio ad consequendum dominium illius rei, qđ erat penes donantem tempore donationis: vt l. quoties. C. de do. quæ sub modo. sed etiam aliud ius quod non erat penes donantem tunc, sed causatur in re donata loco dominij donatoris. Et propter hoc dixi aliàs cōsulendo in ciuitate ista, ꝙ si ille qui donat rem suam alicui, post mortē donatorij, apponit pactū quòd vsusfructus acquiratur cuidam tertio, ex isto pacto acquiritur ius vsusfruct⁹, licet nō esset penes donantem eo modo quo acquiratur tertio: quia penes donantem erat causalis, penes tertium erat formalis. Ex eodem etiam verbo no. singul. secundùm Ange. & Io. de Imo. hic, ꝙ quando id quod venit in principali obligatione est prę̄standum tertio, & pœna quæ apponitur in cōtractu est applicanda stipulatori, admittitur purgatio morę. Et istud melius colligitur ex primo ver. item quæro. Secus est econtra, quando id quod venit in obligatione, principaliter est applicandum stipulatori, & pœna tertio. Exēplū in l. j. §. fi. j. de stipu. ser. & ita decidit Bartol. cuius dicta limitantur per istam doctrinam in l. si insulam. in viij quæst. s. eod. ¶ In glossa posita super verbo, liberetur. ibi: vel secundùm Ioan. nota istam gloss. relatam ad tex. quia probat, ꝙ quãuis priuatio si profertur à iurisconsulto, seu legislatore, in dubio intelligatur propriè, & præsupponat habitum: vt in l. decem. s. eod. Hoc tamen fallit, nisi materia super qua loquitur legis dispositio repugnet: & ita debes limitare dicta Barto. in l. decem. s. eo. Hęc tamen solutio Io. & præcedens posita in glo. nō tenetur communiter. Sed vera solutio est, ꝙ ideo hic admittitur purgatio moræ, quia erat adiecta pœna, & non dies: vt nota. in l. si insulam. s. eod. ¶ In ead. gl. ibi: sed hic ante duos menses. communiter non tenetur ista solutio ad illam l. fi. nec ad alias leges s. in alijs gl. alle. sed ponitur vna solutio in gloss. præcedentibus, quæ approbatur communiter, videlicet ꝙ ideo hic seruus non efficitur liber post moram, & negligentia debitoris, elapsis duobus mensibus, quia erat actum ꝙ seruus manumitteret vindicta, id est cum certa forma & solennitate seruanda. Vnde quia & forma debet seruari etiam in actu fauorabili, non potest suppleri per æquipollens: & ideo lex non repræsentat hic libertatem. Et hoc not. singulariter ad ea quæ scripsi post Ang. & Bal. in l. j. ff. de lib. & posthu. † Tene tamen menti solutio. istius glo. quia singulariter vult, ꝙ quamuis ex negligentia hæredis vel debitoris post duos menses seruus efficiatur liber ipso iure, & sic pœna non possit exigi: vt l. fina. C. si man. ita fuerit alie. si tamen agatur ad pœnam ante duos mēses, committitur mora, & pœna potest exigi. Et est solennis limitatio ad illam l. fi. ¶ Extra gl. quęrit hic Bart. de tali quæstione, quidam donauit alicui certam rem cum pacto, ꝙ illa res post mortem donatarij perueniret ad ecclesiam, quæritur vtrum actio quæ fuit quæsita ecclesiæ ex isto pacto per l. quoties. C. de dona. q̄ sub modo possit auferri ecclesiæ ex sola reuocatione, & mutatione volūtatis, donatoris, vel eius hæredis: in qua ipse concludit, quòd voluntate donatoris tale ius potest extingui per l. iij. ff. de ser. expor. sed ex volūtate hæredis eius, non vt ibi dicitur. Et satis probatur in fi. istius §. & in l. ij. vel iij. ff. de his qui sine ma. ad liber. perueniunt. & l. mancipia. eod. ti. in quibus legibus vtrunq; membrum videtur probari & hanc conclusionem in effectu sequitur Ioã. de Imo. In qua tñ est aduertendum: quia si sequeris glo. in d. l. iij. de ser. export. quam videtur hic sequi Io. de Imo. habeas primum mēbrum declarare, & limitare ꝙ sit verum, quando pactum fuit appositum gratia donantis, vel sumus in dubio, quo casu præsumitur ipsius gratia appositum: vt dicit hic Io. de Imo. & rectè, nam ex quo non apparet alia causa extrinseca, cur videatur appositum gratia alterius, dicemus quòd videatur appositum gratia donatoris, vel venditoris, ex quo ipse istud pactum apposuit. Et ista ratio sufficit in q. Barto. in legibus autem s. alle. est adhuc alia ratio, quia pōt præsumi quòd libertas fuerit data propter bene merita, & bona seruitia: sicut dicimus in l. nec adiecit. ff. pro soc. Si autem ex alia coniectura possit apparere, quòd pactum fuerit appositum gratia emptoris, vel donatarij, tunc sine consensu eius tale pactum non poterit reuocari: & ita intelligitur tex. secūdū illam glo. in l. quæsitum. ff. de ser. expor. & in l. j. ff. qui sine manu. ad liber. perue. Et hanc distinctionem glo. approbat Bar. in l. fin. circa medium. & in vltimis verbis commenti. ff. de condi. ob cau. dum declàrat illum subtilem articulum, quomodo sit locus pœnitentiæ in contractu innominato, qui resultat habita relatione pacti ad contractum nominatum. Sed ipse idem Barto. multo subtilius attingit intellectum istarum legum in l. Aristo. in prin. ff. de do. vult enim ibi, quòd sine distinctione, cuius gratia pactum fuerit appositum, distinguamus aliter: videlicet ꝙ aut q̄ritur vtrum sufficiat sola voluntas apponentis pactum ad extinguendum ius quæsitum tertio, & sufficit per iura pro ista parte allegata. Aut quæritur vtrum sola voluntas pactum apponentis possit præiudicare illi qui contraxit cum eo, vt auferatur sibi facultas faciendi, si vult id quod deuenit in pacto: & tunc sola voluntas apponentis pactum non sufficit: & ita intelligit l. quæsitum. quæ proprie videtur loqui hoc casu: quam etiam sic intelligit glossa in prima solutione. in lege j. C. si man. ita fuer. aliena. Dixit tamen ibi Bartolus quòd hoc fallit in donatore propter fauorem exercentis liberalitatem: ipse tamen potest reuocare pactum appositum, etiam in præiudicium contrahentis secum: per dictam legem, Aristo, quæ iudicio meo hoc non probat: quia licet ille textus dicat, quòd ex pacto apposito in donatione resultat contractus innominatus: non tamen dicit quòd id quod deuenit in pacto ad præiudicium contrahentis, secum possit reuocari. Vnde ego sequor distinctionem ibi positam, tam in donatione, quàm in alijs contractibus. Primò, quia illa distinctio glossæ in dicta l. iij. diuinat ad leges ibi allegatas, & maxime ad legem, quæsitum. Secundò, quia illa distinctio, cuius gratia apponatur pactum, posset habere locum aliquo modo, si pactum istud principaliter videretur appositum gratia paciscentium: sed in terminis non est ita, quia commodum & emolumentum huius pacti principaliter pertineat ad tertium, id est, ad seruum manumittendùm, illius gratia præsumitur appositum principaliter: vt l. fideicommissa. §. interdum. & ibi per Bartolum, de legatis ij. & lege, Titio centum. §. Titio genero. de conditionibus & demonstrationi. & ibi per Bartolum. Contractus autem illius gratia dicitur factus, cuius gratia principaliter fit, licet in consequentiam acquiratur etiam vtilitas alteri: vt l. si quis nec causam. & l. rogasti. in principio. ff. si certum petat. † Vnde in proposito nostro propriè contractus, non dicitur factus gratia paciscentium, sed gratia serui, licet in consequentiam eorum gratia posset dici factus. Sed hoc non attenditur, vt vidisti declartum in simili q. in princi. istius legis. Si ergo potest præiudicari illi, cuius gratia principaliter pactum istud apponitur: ergo non est mirum, si in consequentiam poterit præiudicari donatori vel emptori. Ex his infertur addecisionem quæstionis nostræ, quòd in auferendo ius quæsitum ecclesię sufficit sola voluntas donatoris: sed si donatarius ipse vellet sua sponte, inuito donatore, post mortē suam dare rem ecclesiæ, audiretur non obstante contradictione donantis. Ex his patet non rectè dixisse Bald. in l. cum à socero. C. de iure dotium. dum voluit, quòd debet interuenire voluntas vtriusq;, scilicet donantis, & donatarij. De voluntate autem hæredis ipsius donantis, vtrum debeat interuenire, ipse reuocat ibi in dubium, vtrum dicta Bartoli sint vera hic per textum in l. ego. §. j. ff. de iure dotium. vbi probatur, quòd speciale est in dote fauore matrimonij, quòd hæres non potest pœnitere in contractu innominato: ergo in contrarium est ius commune. Sed salua reuerentia sua illa lex non loquitur in casu proposito: quia nos loquimur, quando contractus innominatus resultat ex relatione habita ad contractum innominatum: quo casu difficilius admittitur pœnitentia propter cohęrentiam contractus nominati: vt s. dixi, secundùm Bartolum in l. fina. de conditionibus ob caus. Sed text. in l. si ego. loquitur in contractu simpliciter innominato: erat enim data pecunia pro dote futura, vt recipiens contraheret matrimonium, quo casu regulariter admittitur pœnitentia ex parte eius qui impleuit, in præiudicium eius qui non impleuit. fallit in dicto casu fauore matrimonij: ita declarat Barto. in l. si pecuniam. in princi. & l. quod seruus. ff. de condit. ob causam. Et tetigit etiam in l. si cùm fundum. ff. de pact. quæ lex facit pro distinctione glo. in dicta l. iiij. de ser. exportan. sed respondebitur ei statim. In contractibus autem innominatis, qui resultant ex relatione pacti ad contractum nominatum, solet dici quòd licet aliquando admittatur pœnitentia principalis, quia posuit pactum, non tamen admittitur mutatio voluntatis hæredis ipsius: vt probant iura s. allegata & tenet Bart. hic ad legem, si cùm fundum. Tenendo opinionem quā suprà posui dicas, quòd ibi pactū per quod aliquid debeat præstari tertio, principaliter erat factum gratia vnius ex contrahentibus, id est, illius qui debebat dare tertio. Vnde non poterat ibi resultare proprie contractus innominatus: sed erat quædam tacita donatio facta contrahenti, quia cōcedebatur sibi, quòd solueret tertio pro interesse suo: verbi gratia, quia promiserat illi dare hunc fundum sub pœna: quod exemplificat ibi glo. ad l. j. ff. qui sine manu. quę videtur velle, quòd voluntas non possit mutari in præiudicium serui. Potest responderi duobus modis, vel quòd ibi mutata erat voluntas post moram debentis manumittere, & postq; seruus iam erat effectus liber. Vel dic secundùm Ange. hic: quòd ideo mutatio voluntatis non nocuit seruo, quia venditor qui mutauerat voluntatem decesserat sine hęrede: vnde non erat aliquis, cujus interesset hāc mutationem voluntatis obseruare ex parte ipsius, qui mutauit voluntatem: & per hoc dicit ipse singulariter posse dici, quòd donatio causa mor. non reuocatur ex pœnitentia donatoris, quando donator decessit sine hęrede: & potest consistere donatio, quia donatio causa mortis non requirit aditionem hęreditatis: ad sui confirmationem alleg. gloss. singula. in lege, filię cuius. C. fami. erci. & hoc tenet Bald. in lege, eam quã, C. de fideicommis. & probat per textum in l. tam is. §. j. de donatio. causa mortis. potest enim filiusfamilias donare causa mortis patre consentiente: quod esset falsum, si talis donatio requireret aditionem hęreditatis, cùm filiusfami. de iure Digesto. præterquàm in castrensibus, non

a ¶Hæredē. Adde tū q̄ vt refert d. Bart. Soci. in con. clxxij. inci. multum abunde. ver. confirmat̄. nā circa fi. in ij. par. q̄ filiusfa. de iu. Digest. in xv. casib⁹ habebat bona ꝓpria p̄ter castrēsia, & patri nihil acqrebat̄: & tū indistinctè ei ꝓhibitū erat donare cā mor. sine cōsensu patris: sed ꝗd si filiusfa. legauit, & legatū nō possit deberi, neq̄ ex testō, neq̄ ex codicillis, an tunc debeat salTē in vim donatiōis a cā mor. accedēte ta li testō vel legato consensu p̄ris: vide ibidē ī d. cō. in ver. succedit nunc. cum ver. se. Sed q̄ro ab extra, qd si donauit rē patris cōsentien te p̄re, an pater nō ob. cōsensu poterit talē donationē reuocare, vide ꝑ p̄fa. d. Bar. So. in cōsi. c. lxxxix. incip. viso. ver. vñ cùm testrñ, & versi. cùm ergo.

b ¶Aliēatio. Nec aliēnatio valet aliquo tp̄e sc̄dm do. Bart. Soc. in cō. cxxvij. in ci. p̄ns. ver. iiij. cōfirmat̄. ī ij. p̄te. Sed nū quid possit fieri in quoscūq̄ de familia existētes ī quolibet gradu, vide ibidē ī d. cō. ī ver. sed multipliciter. ibi: qñ stāte. Sed nūqd ista bona ꝓhibita alienari peruenire possint in successores ab ītē. ipsorū filiorū ꝓhibitorū alienare nō ī descendentes ipsorū: vide p̄fa. d. Bar. ī cō. cclj. inci. qm. versi. sed a principalis difficultas. cū ver. seq. ea. p̄te. Et an extēdatur ad descendētes ex filijs ꝓhibitis, vide ꝑ d. Pet. Phi. Cor. ī cō. xxxviij. ici. placet. ī līa c. & s. ī j. p.

c ¶Ad fideicōmissum. Sed nūqd si testator ꝓhibeat alienationem, vt deueniat ī posteros, an ex hoc fideicōmissum īducat̄: vide d. Pe. Cor. ī cō. xxij. ī ci. ī hac. ī līa p. & in cō. lix. ici. diu post, per totū. ī ij. parte.

d ¶Inualida. Sed qd si illi de familia requisiti noliīt emere, an extra familiā & in extrāeo aliēari possit: vide d. Bar. So. ī cō. ccxxvij. ici. p̄ns. ver. ij. fortiꝰ ī n̄ōte. & vide d. Phi. Cor. ī cō. cclxviij. icipi. ī hac. ꝑ to. & ī cō. cclxxvj. ici. qm. ꝑ to. ī j. p. vbi an familia ab emptore dictorum bonorum vendicare possit.

haberet hęredē: vt plene declaratur in l. post do tē. solu. mat. & vide eundē Bal. in l. cū viro. C. de fideicōmis. Licet autē p̄dicta procedant, qñ fuit appositum simplex pactū de restituendo rē ecclesiæ, secus sc̄dm Bald. in d. l. cū à socero. de iu. dot. si notarius recepisset, & fuisset stipulatus vice & nomine ecclesiæ, seu alterius, cui donator voluisset qꝫ post mortē donatarij: tunc em̄ sc̄dm eum ius quæsitū illi tertio ex stipulatione sua, vel facta nomine ipsi⁹ à notario, nō posset auferri, etiā ex volūtate vtriusq̄. s. donātis & donatarij: quia licet ex facto tuo acqratur mihi ius, quia tū volui sti me stipulari, nō minus tū acquirit̄ mihi ex ꝓuisione mea quàm tua: & ideo ius quęsitum mihi ex promissione mea, licet ꝓpter tuū factū tu nō potes auferre: vt est casus quē ibi ponderat Bald. in ista q. l. si constante. C. de dona. ante nup. Et licet ad illū tex. posset responderi aliquo modo, cōclusio tamen est vera, pro qua videtur casus in l. cū marit⁹. §. fi. ff. de pac. dot. vbi qñ mulier dabat dotē, fecerat pactū q̄ illa dos post mortē suam ex cā donationis inter viuos restitueret̄ fratri: deinde frater stipulatus est in eū casum illam dotē sibi reddi, & ibi dicitur q̄ in præiudiciū fratris & iuris sibi quæsiti mulier nō potest mutare volūtatē, etiā cōsentiēte debitore. i. marito. Et aduerte: quia ex quo stipulatio hęc interponitur à tertio, nos nō sumus nūc in illa dubitatiōe, quā heri teti gi in voce, nunqd stipulatio q̄ interponit̄ sup cōtractu innominato, sortiatur naturā ipsius contractus, & sic habeat locū pœnitentia. nā ista dubitatio ꝓcederet quando stipulatio interponeret̄ ab vno, vel ab ambobus cōtrahentibus hincinde super ipso contractu innominato implendo: sed qñ stipulatio interponit̄ à tertio, licet propter ipsum contractū, qa tunc ipse non est pars contractus innominati, licet ei ex cōtractu innominato q̄ratur cōmodū, stipulatio nō dicet̄ immediatè interposita super contractu innominato: & tamen posito, q̄ videret̄ interposita, videretur dicēdum idē quo ad tertiū stipulantē: per dictū tex. in l. si maritus. §. fi. Quid aūt iuris sit, quo ad cōtrahētes, vide ꝑ Bar. in l. si vt proponis. de cond. ob cām. in fi. & ꝑ Bal. in l. sicut in initio. C. de act. & ob. & l. ex placito. ī ver. xj. q̄ro. C. de re. permu. Et vide qd ipse idem no. in c. j. in fi. de vasallo q̄ cōtra constitutionē Lotharij. in vsi. feu. Scias etiā ad intellectū huius artic. q̄ Bald. in d. l. sicut in initio. in vltimis verbis. dixit q̄ sicut in cōtractib⁹ innominatis nō est locus pœnitētiæ fauore dotis & matrimonij: vt l. si ego. pal. ita & vbiq̄ cōtract⁹ innominatus fieret ad pias cās. Et ex hoc r̄nderet̄ decisio Barto. falsa hic in suo exēplo, de eo q̄ fecit pactū, q̄ post mortē donatarij res traderet̄ ecclesiæ: qa hic essem⁹ in piā cām: nec haberet locū pœnitētia sc̄dm Bal. allē tex. ꝓ ista cōclusione in l. si qs ꝓ redem ptiōe. C. de do. Sed ille tex. si bene inspiciant̄ verba ipsius, loquit̄ ī donatiōe, q̄ est cōtract⁹ nominatus, vt cōiter cōcludūt doct. in l. iuris gē. in prin. ff. de pac. nec valet, si dicas q̄ est donatio ob cām: vt tāgit̄ in l. j. ff. de do. nā hoc pōt cōcedi, sicut declarat ibi Bal. & melius iudicio meo: q̄ licet vere sit contractus nominatus, est similis cōtractui innominato, quo ad q̄dā, videlicet vt det̄ condictio ob causam, si pars aduersa nō adipleat q̄ debeat, sed vt admittat̄ p̄nīa ī reuocādo eo, q̄d est donatū ꝑ cōditionē ob cām, nō cēset̄ cōtractus īnominat⁹: imo ex quo ps aduersa est parata īplere id q̄d venit ī modo, iudicaret̄ tāq̄ cōtractus nominat⁹: & ita intelligo tex. in l. si qs ꝓ redēptione. statuitur ibi vnū speciale in fauorē captiuorū: quia valet donatio, etiā si nō sit īsinuata. Et pro ista differentia vide q̄d plene not. Bar. in l. fi. ff. de con. ob cām. vbi declarat, qñ cōpetat cōdictio ob cām in cōtractibus nominatis, & innominatis, ex defectu implemēti, & qñ competat. Et inter cætera dicit ibi in fi. q̄ per pœnitētiā nō reuocatur illud cuius dn̄ium fuit translatū ex titulo cōtractus nominati: licet id q̄d fuit appositū in pacto, aliqñ possit reuocari: vt s. est declaratū. Cū ergo nō in ueniā hoc priuilegiū concessum piæ causæ, tutius est tenere opi. Bar. hic, maxime quia video q̄ in libertate q̄ est quę fauorabilis, sicut matrimoniū, & forte plus, vt patet ex no. in c. fi. extrà. de re iudi. & l. si pars iudicātū. in prin. ff. de inof. testa. cōtrariū seruetur: videlicet q̄ admittit̄ reuocatio & pœnitētia, vt patet ex supradictis legibus. Et ad intellectū huius literæ in fi. dic q̄ seruus qui est manumittendus ex pacto hic apposito, nō potest agere cōtra heredē debitoris aliqua actione: quia actio est de iure ciuili, secūdùm q̄d seru⁹ ꝓ nihilo reputat̄: ita dicit gl. in l. ij. C. de his quæ sub modo. Cōpetit ergo sibi officiū iudicis, secundū Pau. de Ca. hic per l. quidā. C. de nec. ser. hære. insti. Tu vide Bart. qui allegat gloss. prędictā, & ita concluditur in l. quibus diebus. §. Termilius. in vl. col. ff. de con. & demon. allegat legem, libertas. & l. Meuia. ff. de ma. testa.

Cohæredes.

Obligatus sub pœna vendere alicui, non tenetur ad pœnam, si denunciauit debenti emere, & per eum stetit quominus emeret: & tali casu potest vendere rem alteri impune, h. d. Secunda est ibi: q̄ō. Tertia ibi: responderi. ¶†No. ibi: sepius testato &c, q̄ interpellatio ad constituendū quem in mora, non videtur sufficere, si sit vnica, sed requiruntur plures. Doct. tamen hic communiter intelligunt hoc fuisse factum ad cautelam, qa regulariter sufficit vnica interpellatio: de quo dicitur j. eo. §. Seia. vbi tangitur per Bart. & docto. & est elegans articulus & quotidianus. ¶†Sc̄do not. quòd interpellatio facta tutori constituit pupillū in mora, & sibi preiudicat: de quo in l. si ex legati causa. in fi. s. cod. & per aliquos Moder. in l. cùm filius in hac. s. eo. ad idem bonus tex. in l. Aemilius. ff. de mino. ¶†Tertiò not. quòd quando aliquid consistens in facto venit in obligatione alternatiuè, electio pertinet ad debitorem, sicut quando duo alternatiuè ueniunt danda in obligatione, si in vno capite alternatiuè sit factū, & in alio datio, idem est: vt probatur in c. j. §. persoluendo. & ibi hoc no. Bald. de allodijs. in vsib. feu. ¶†Quartò no. & semper tene menti, quòd sicut qñ electio in alternatiua est debitoris, creditor debet agere in iudicio alternatiuè, quia non est in potestate sua quid habeat petere: vt l. vbi autem. §. qui illud. s. codem. ita debet seruare in interpellatione extraiudiciali: debet enim petere, vt soluat hoc vel illud, vt hic eleganter probatur. ¶†Quintò & vltimò no. quòd obligatus vendere alicui rem suam, si eam vult vendere, videtur prohibitus eam vendere alteri. Hæc tamē prohibitio tollitur, si ille qui debebat emere sit negligēs, & in mora emēdi post interpellationem sibi factam. Intra autem quantum tempus debebat respondere, vt non dicatur negligens, Bar. hic & cōmuniter Moder. dicunt, quod infra duos menses: argu. l. finali. C. de iure emphyteo. Addit etiam Pau. de Castro, quòd si ille qui fuit negligens anteq̄ res vēdatur alteri, velit purgare moram, audietur per legem, sicut §. si voluntate, ff. quib. mod. pign. vel hypo. solui. vbi creditor qui consentit alienationi pignoris, non perdit ius suum, nisi alienatio sit secuta, vide textum in lege, si ita quis. §. Seia. j. cod. per quem Bartolus dicit in lege, si in sulam. s. eod. in penultima colū. quod ad actionem quæsitam conseruandam admittitur purgatio moræ ex parte actoris, quæ doctrina decidit casum nostrum: quia creditor hic, qui vult purgare moram, tractat de cōseruando actionem, & ius prius sibi quæsitum. Et per istum text. determinat hic Dy. notabilē q. dicit em̄ q̄ si aliquis est prohibit⁹ alienare rem extra familiam à testatore, poterit eam alienare sine pœna, si prius interpellet eos de familia, vtrum velint emere: & ipsi infra duos menses, vt dictum est, non emant. Sed Bar. credit hoc dictum esse verum, si simpliciter sit facta prohibitio: secus si fiat cum adiectione causæ: quia testator dixit, nolo rem alienari extra familiam, quia volo remanere in familia, vel similia verba: tunc enim secundùm Barto. nō valeret alienatio, quia familia videtur vocari ad rem istam iure fideicōmissi, in cui⁹ præiudiciū nō pōt fieri alienatio[b]: vt l. fi. §. sin autē. C. cōia de leg. D. Rapha. quē refert Pau. de Ca. dicit, q̄ etiā in primo casu illi de familia vident̄ inuitari ad fideicommissum[c]: & hoc concedit d. Pau. hic, ex quo eorum respectu fuit facta prohibitio alienationis: alleg. text. in l. filius. §. diui. ff. de leg. j. Non tū concordat cū Rapha. in hoc, q̄ in vtroq̄ casu alienatio statim sit inualida:[d] sed distinguit, q̄ aut q̄rit̄ vtrū alienatio sit statim nulla, & illi de familia incōtinenti post alienationē admittant̄ ad fideicōmissum: iuxta l. peto. §. fratre. de leg. ij. Et dicendum est q̄ non, quia prohibitio alienationis surgens ex expressa dispositione testatoris, videtur soluta ꝑ denunciationē factā illis de familia. Aut quærit̄ vtrū post mortē alienantis possit fieri reuocatio rei alienatæ: & tunc ipse subdistinguit, q̄ aut est institutus vnus de familia, & valebit alienatio: aut est institutus extraneus, & reuocabitur alienatio, per l. fina. §. sed quia. C. communia de legat. Pro vtroq̄ dicto alleg. text. in l. vnum ex familia. §. si duos. & §. si vno. ff. de leg. ij. & l. peto. §. fratre. eo. ti. q̄ iura non loquunt̄, qñ alienatio reuocat̄ post mortē vigore fideicōmissi, sed quia fuit facta alienatio contra voluntatē testatoris. Præterea aduerte, rogo te, ipse dicit q̄ in isto casu si est institutus vnus de familia, alienatio remanebit firma: hoc est intelligendū respectu portionis, q̄ pertineret ad hæredē institutū, qa portio sua videtur sibi cōpensata in hæreditate: sed respectu portionis aliorum

rum admitteretur reuocatio: vt dicitur in d. §. si vno. Tu autē aduerte ad primam conclusionem, quā s. posui, sequendo Rapha. dum vult contra Dyn. & Bart. ꝙ hoc ipso ꝙ est facta prohibitio alienationis extra familiam, videatur relictū fideicommissum familiæ, etiam si non fiat alienatio, vel fiat in casu permisso: vt in tex. nostro. Nam hoc non videtur verum manifesta ratione: qa si per talem prohibitionē videref relictū fideicōmissum familiæ, etiam si non fieret alienatio, tunc oēs qui essent ꝓximiores defuncto tēpore mortis, admitterentur æqualiter ad istud fidei cōmissum familiæ: vt l. cū ita legat. §. fi. ff. de lega. ij. nisi aliqui essent simpliciter noīati, vt ibi dicit. Ergo ille qui est ꝓhibitus alienare, non posset alienare in vnum de familia, & quia alienatio non irritaretur incontinē- ti, irritaref post mortē alienantis adueniente conditione fideicommissi: vt in iuribus s. allega. Sed hoc est falsum: quia text. simpliciter dicit, quòd ista alienatio valet in l. pater. §. xv. ff. de leg. iij. & l. voluntas. ibi ꝑ doct. C. de fideicōmissis. ergo apparet, ꝙ fideicōmissum non videt datū, nisi in casu quo fiat alienatio nō ꝑmisso. Nec valet ista cōsequētia: testator voluit remanere rē in familia tacite prohibendo eā alienari extra familiā, ergo videt eā reliquisse illis de familia. Nā ista consequētia est cōtra tex. cū glo. & qđ ibi ꝑ Bart. & Moder. in l. Lucius. s. de hære. insti. & quod not. in l. j. C. de conditio. insert. † Nec potes dicere, ꝙ quando fidei cōmissum deberetur familiæ, posset fieri alienatio in vnum de familia in præiudicium aliorum, quibus fideicomissum debetur post mortē, nā nō posset præiudicare alienās alijs, ad quos pertinet fideicommissum ꝓ sua rata: vt in c. j. in j. responso. de suc. feu. Et bene faciunt nota. per Bartol. in l. iurisiurandi. §. si liberi. de oper. liber. in illa qō. vtrum pater qui recepit emphyteosim pro se, & filijs suis, possit vni ex filijs assignare rem emphyteoticam. Vbi autem testator qui prohibuit alienari, adiecisset causam expresse, quia vult eam remanere in familia, tunc ista verba enūciatiua ꝓlata ꝑ modū causæ inducerent dispositionem, quo ad concedēdā actionem personalem ad fideicomissum, & quo ad ius exceptionis, licet non quo ad transferendum dñium ipso iure: vt ipse idē Bartol. declarat in l. qui volebat. ff. de hære. instit. & l. si socer. §. Lucius. so. mat.

¶ In glo. posita super verbo, exceptionē. ibi: de arbitris. l. Celsus. illa lex in fi. cū l. seq. fortiter videtur obstare tex. nostro: dicit em̄ quòd quando stat per creditorē, quominus debitor soluat, pœna promissa nō committitur ipso iure, hic autē vr̄ dici, ꝙ cōmittitur ope exceptio. ergo videt ꝙ ista lex non procedat. Ang. dicit hic, quòd aut cōsideras primū caput stipulationis, videlicet ex quo tenetur ꝓmissor vēdere sub pœna: & tunc pœna nō est cōmissa ipso iure, ex quo stetit per creditorē. Aut cōsideras caput sc̄dm stipl̄onis, ꝑ qđ ꝓmissor tenetur nō vendere alteri: & tunc pœna est commissa ipso iure, sed ope exceptionis. & ita intelligitur iste tex. Qđ dictū secūdū Io. de Imo. nō videtur ꝓcedere: quia obligatio de nō vēdendo alteri est limitata, si & quatenus tenetur vendere stipulatori: ergo si est liberatus à prima obligatione, non erit obligatus ad secundam, & multo fortius videretur quòd ista secunda obligatio, quæ tacitè resultat ex prima, tolleretur quo ad effectum pœnæ impediendæ, quàm prima, quę est expressa: ar. l. fi. in prin. ff. de leg. ij. & qđ ibi not. vel ad minus debet tolli pariformiter sublato suo principali: vt l. ij. in prin. & qđ ibi not. ff. si quis cau. & l. fin. ff. de eo qđ cer. lo. Vnde ipse dicit, & sequitur hic Pau. de Cast. ꝙ hic verbum, exceptio, ponitur pro exceptione intentionis & facti, quæ præsupponit obligationem non esse commissam ipso iure: sicut alibi in multis locis verbum, exceptio, istis modis exponitur: vt patet in l. qui se debere. ff. de condic. ob causam. & l. in personā. §. qui pecuniam. ff. de pact. & ista solutio est tutior. Sed tamen quia impropriat tex. dicamus quòd forte posset dari alia solutio satis elegans quæ redderet istum tex. valde singularem, intelligendo quòd ideo hic pœna committitur ipso iure, quia interpellatio non fit principali, sed tutori ipsius. Vnde non potest negligentia tutoris auferre ius quæsitum ad rē immobilem ipsi pupillo, quod iudicatur quo ad potestatem alienandi, ac si esset res immobilis pupilli, secundū glossam not. in l. ad rem soluēdam. C. de prædijs mino. de cuius intellectu ponit Bart. in l. pupillus. ff. de autor. tuto. & idem crederem, si interpellatio fuisset facta ipsi pupillo cum autoritate tutoris, vt præiudicetur sibi in iure competenti ad rem immobilem ex facto suo, & tutoris. Sicut enim ipsi non possent alienare hoc ius sine causa, & sine decreto iudicis: ita non videtur posse per eorum negligentiam inducere, quòd dicti iuris fiat extinctio: per ea quæ habentur in gloss. & ibi videbis in lege, si ita quis. §. ea lege. j. eod. Quia tamen æquum est, quòd ille qui non fuit in mora, vel in culpa, non incurrat pœnam, licet ipso iure sit commissa stipulatio, obstat exceptio. Et licet ista solutio videatur multum elegans, volo cogitare super ipsam quia ex quo promissor contra faciens non erat obligatus præcisè ad vendendum, in sed solū ad pœnam, respectu pœnę quæ cōtinet ius ad pecuniam, & rem immobilē, videtur quòd negligentia tutoris potuerit operari, sicut transfert periculū in pupillū in l. si ex legati causa. s. eo. j. data est alia solutio. Quærit etiam hic Ange. quid si in terminis legis nostræ non esset appositum pactum de non vendendo rem pro certo pretio, sed pretium non esset specificatum: vtrum emptor offerens pretium iniustum. i. quantum res communiter æstimaretur, possit cogere venditorē ad vendendum? In qua quæstione ipse dicit, ꝙ satis est offerre iustum pretium, ad quod partes videntur habuisse respectum: vt dicit gloss. in simili quæstione in l. ij. C. de rescinden. vendi. facit tex. in l. ad officium. C. cōi diui. vbi animosus litigator non admittitur ad impediendam prę- iudicationem fieri iusto pretio. Confirmatur ista opinio ratione: quia vt dicit hic Pau. de Cast. & rectè: si tantum deberet offerri, quantum venditor inueniret ab alio, de facili posset fieri fraus in præiudicium emptoris, quia posset venditor submittere alium, qui offerret longè plus, cum detrimento emptoris: & tamen reuera non esset empturus illam rem. Et per hanc rationem potissimè inclinat in hanc sententiā, licet non satis clare constet de mente sua. Ioan. de Imo. multa verba effundit hic, circa istam quæstionē, quę non est opus omnia transcribere: sed quantum pertinet ad articulum nostrum, sequitur opi. Io. An. in tit. de empti. & ven. §. nūc dicendum. ver. quid si statutum. qui voluit, quòd si vēditio debet fieri proximiori consorti vel vicino, ex forma statuti, tātum debet offerre iste consors, quantum debitor inuenit à quolibet alio. Et hanc opini. sequitur etiam Bal. in l. ij. C. de rescinde. ven. in vl. col. allegans Io. And. tenentem istam partem in loco allegato, licet Ang. hic alleget ipsum ꝓ oppositum ad id quod dicit, vt dicunt omnes Moder. Fundamentū Bal. videtur esse per id quod habetur in auc. hoc ius porrectum. de sac. eccle. 13 & l. fi. C. si propter pub. pen. In quibus iuribus dicitur †, ꝙ quando res venditur ad hastam, debet concedi plus offerenti: ergo patet, quòd aliqs non obligatur vendere rem alicui, qui minus offert, ꝙ aliꝰ offerat, sed in dictis legibus non erat obligatio, vel ex pacto, vel ex forma statuti, prę- pter quam ille qui vult vendere rem suam prius debeat vendere vni ꝙ alteri. Vnde non est mirum, si plus offerētem potest anteponere: quinimo officialis, qui vendit rem ad hastam, debet hoc facere, aliàs non versaretur in bona fide respectu debitoris fiscalis, vel ecclesiæ. Sed quando ex aliqua particulari causa lex vult vnum præferri alijs, vel aliquis debet præferri virtute pacti: hæc est alia ratio. Ioā. autem de Imo. hic videtur in hærede prædictæ sentētiæ ex ista ratione: videlicet quia hic agit de offerendo pretium propter consequēdum ius de nouo: vnde non debemus procedere ita strictè, sicut si ageretur de offerendo pretium ad cōseruationem iuris iam quæsiti, vel ad euitationem pœnę. Et primo casu loquitur glo. in d. l. ij. de rescin. vend. Pro ista conclusione videtur casus notabilis cum gl. sua, & ibi sentit Bal. expressè in c. j. §. sed res. per quos fiat inuesti. in vlib. feudo. vbi dicitur, quòd si vasallus vult alienare feudum, debet prius offerre illud proximiori agnato, qui debet offerre pretium, quod vasallus potest habere ab alio. In contrarium videtur casus nota. in l. j. in fine. C. de metal. & metallis. lib. xj. vbi tex. probat no. duo dicta. Primum quòd si colonus vult vendere suam partem fructuum, dominus in emptione debet pręferri alijs, dummodo offerat iustum pretium: super quo vide quod ibi not. Bartol. Pro opinione Ioan. And. cui magis adhęreo, facit optime text. in l. pe. & fi. C. de loca. fundorū ciuiliū. li. xj. vbi probatur multū clare, quòd colonus antiquior fisci debet pręferri alijs in noua conductione, dum tamen offerat pretium, quod aliquis alius offert. Et illum text. adducit Bart. ad hoc in l. vectigalia. §. ij. s. de publi. Nec obst. quòd potest de facili committi fraus: quia vt dicit Ang. in simili q. in l. imperatores. ff. de pact. la ij. hoc non debet attendi, quia dolus & fraus regulariter non præsumitur: vt l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. l. dolum. C. de dolo. quia tamen fraus probatur ex coniecturis: vt ibi, & l. apud Celsum. in princi. in gl. nota. ff. de do. exce. multum debet esse discretus iudex, vt videat si potest perpendere fraudem, in qua deprehendenda multum faciet enormis excessio iusti pretij, cum alijs coniecturis. Et ad intellectum primæ ꝑtis glossæ super qua scripsi heri, aduerte: illa solutio quam dederam ad legē Celsus. §. finali. non placet ratione præalle. Sed tamen consideraui, non impropriādo text. posse aliter solui contrarium, videlicet quòd aut oblatio eius quod debetur fit principali, qui est persona legitima, cui potest offerri: & tunc pœna impediatur committi ipso iure: & ita loquitur l. contraria. Aut oblatio fit non ipsi principali, sed eius procuratori, vel tutori, qui possunt interpellari nomine domini: & tunc quia principalis non est in mora vera, sed ficta ex persona procuratoris, dicamus quòd minorem effectum operetur tunc ista ficta, quàm si esset vera, vt non impediat pœnam cōmitti ipso iure: sed tamē ex æquitate obstet exceptio: nam & aliàs videmus, quòd actus fictus non operatur eundem effectum, quem operatur verus: vt patet in l. eius qui delatorem. & ibi per Bart. ff. de iure fisci. Et bene facit quod ipse idem not. in l. cū filius. in prin. s. eod. sicut videmus in similibus, quòd contumacia ficta non tātū operatur, sicut vera: vt no. in l. fina. s. de in integ. restitutio. & l. ex consensu. in fi. de appellat. Et pro prædicta solutione vide quod not. Barto. in l. j. in fine. ff. quando appel. sit. & l. j. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtem. vbi tenet, quòd per veram contumaciam procuratoris dominus non dicitur in vera contumacia: & ideo potest appellare, quòd non posset, si esset verus contumax: vt not Inno. in c. j. extrà, vt lite non contestata. nisi forte dominus sciuisset procuratorem esse citatū, & fuisset ipse negligens: vt dicit Bar. in d. §. si procurator. & sic posset limitari conclusio pcedēs. In casum tñ nostrum nō cadit ista limitatio ꝓpter pupillum qui nō potest esse in dolo, & in vera contumacia. ¶ In ea. gl. ibi: cōtra. s. de pact. solutio hæc posita per gl. est vera: quia pactum de non alienando positum in contractu, nō impedit alienationē: vt dicit text. in d. l. nemo. sed agitur ad pœnam si est apposita, vt hic: vel ad interesse, si nō est apposita pœna: vt no. in d.

l. nemo. & plene dicet in l. si ita quis. §. ea lege. j.

14 co. †In vltimis autē volūtatibus prohibitio alie
a nationis impedit trāslationem dominijª: vt l. filius. §. diui. & ibi materia. ff. de leg. j. Si tñ in vltima voluntate testator alienanti apposuisset pœnā, sicut fuit factum hic, Bal. dicit singulariter, ꝙ per appositionem pœnæ videretur actum ꝙ alienatio teneret: ita ponit ipse notabiliter ī lege vna. in vl. char. C. de his q̄ pœnę nomīe. qđ vtrū sit verū satis declarabitur in d. §. si ea. l. ¶ Not. etiā quādā doctrinam Bar. hic, quā pon t in fi. cōmēti, ex qua relata ad tex. elicitur duplex notabilis conclusio. Prima est, ꝙ sicut in vltima voluntate testator potest dare licentiam tutoribus alienandi prædium, nec requirit tunc solennitas quæ requireretur: vt probat in l. j. in prin. s. de reb. co. & l. j. & ij. C. quando decre. opus non est. ita in cōtractu & actu inter viuos potest concedi ista licētia: & sic dispositio cōstitutiōis, q̄ fit de actu facto in vltima voluntate, trahitur ad actū factum inter viuos, vbi est eadem ratio. Simile dicitur in l. chirographū. cū multis alijs. de leg. j. Et hanc conclusionē bene probat tex. hic alle. per Bar. in l. fi. ff. de re. co. Secunda conclusio nota. est ista. Si aliqs in genere dat licentiā hæredibus suis, vt possint alienare prædium, sub ista generali licentia comprehenduntur pupilli hæredes: & hoc non esset mirū, si pupillis iam institutis in testamento daretur hæc licētia, quia necessario refert ad eos. Sed hoc est no. quando ista datur licentia ex verbis positis in contractu inter viuos, quo tempore non præsumitur cogitasse contrahentes, quales hæredes esset habiturus. & ideo tenebis hanc doctrinam menti.

Augerius. Si conditio debet impleri in persona certi, non potest impleri in pſona hæredis sui. hoc dicit. Secūda est

15 ibi: respōdeo. ¶ †No. primo ex isto tex. ibi: cōstituisset &c. ꝙ præteritum plusquāperfectū modi subiunctiui, licet prima facie videatur significare tempus præteritum, sæpe tamen in ll. refertur ad tempus futurum, & in dispositionibus hominū: concor. tex. in l. si debitor. §. verisimile. ff. de con trahen. emptio. & l. cūm certus. ff. de vi. tri. & ole. le. Et hæc faciūt ad q. clausulæ codicillaris, vtrū quando esset apposita per istum præteritum subiunctiui, significaret vel posset complecti etiam tempus futurum, si testamentum ex post facto annullaretur: de quo plene per Bar. in l. j. ff. de iu. codi. Quantum autem pertinet ad intellectum literæ nostræ, dicit Io. de Imo. & bene, ꝙ ideo accipitur hic in sensu futuri temporis magis quàm præteriti, si assumeretur pro tempore præterito, stipulatio esset nulla: vt l. conditiones in præteritū. s. co. Vt ergo magis valeat quàm sit irrita, assumitur ista interpretatio: iuxta l. quoties. j. de reg. iu. & l. quoties. ff. de reb. du. & ad materiam vide ☞ gl. in l. ij. s. si lib. ingenuus esse dicatur. ¶ †Not. secundò, ꝙ sicut implementū conditionis potestatiuæ quæ est implenda in persona stipulatoris, vel promissoris, non transit ad hæredem: vt l. si decē cùm petiero. & ibi plene probatur. s. eo. ita quando conditio debet impleri in persona tertij, non transit implementum ad heredem eius. Dicit tamen hic Io. de Imo. & credo ꝙ bene, quòd si debitor principalis viueret, cuius debitum erat promissum. postq̄ esset declaratum, liquidatio facta cum ipso debitore noceret non solùm Augerio, sed etiam hæredi, licet suo tempore liquidationis Augerius esset mortuus, quia satis est quòd extaret ille in cuius persona debet impleri conditio, licet decesserit ille qui promisit hanc pecuniam pēdēte conditiōe, quoniam obligatio conditionalis ex cōtractu actiuè & passiuè transit ad hæredes: vt l. j. C. vt actiones ab hæred. & contra hæred.

16 ¶ †Not. tertiò ibi: actum fuisset &c. quòd quando promittitur aliquid, si cōstiterit tale quid: intelligitur ꝙ debeat constare & declarari per viā iudicij, nec intelligeretur declaratum, nisi sit lata sententia, secundùm Iaco. de Aret. hic, & Io. de Imo. pro quibus vide text. & qđ ibi ponit Barto. in l. stipulatio. §. hoc autem. s. de no. oper nuncia. & bene facit quod traditur in glo. & ibi per Bal. in l. ij. C. quando fis. vel priua. & l. etiam. C. de execut. rei iudi. Si tamen ista clausula apponeretur in rescripto gratioso, & dirigeretur executori ad exequendam gratiam dato, tunc satis esset quòd sibi constaret de eo quod mandatur, licet non in forma iudicij: vt notabiliter declarat Bal. in l. neq; natales. C. de probatio. & ponitur de materia in c. fi. extrà, ☞ de præsumptio. ¶ †Not. quartò singulariter, & tenebis menti, quòd debitor post mortem suam non potest dici debitor, licet reliquerit hæredem, qui repræsentat personam suam: & non est alibi istud dictum, secūdùm Dynum hic, vt refert Io. de Imo. Et ex isto tex. sic declarato habes not. ꝙ appellatiōe debitoris nominati in instrumento, vel in cōtractu in materia stricti iuris, & quæ est intelligenda propriè, non venit hæres eius, licet repræsentet personam debitoris, & fictè dicatur ipse debitor: quod semper tenebis menti ad ea quæ not. Bar. in l. postulante. in prin. ff. ad Trebel. & l. si decesserit. s. qui satisda. cog.

Seia hæres. Vsuræ promissæ non currunt, quādo mora fuit commissa per creditorem. h. d. Secunda est ibi: re

17 spondit. ¶ †No. primò ex isto tex. ibi: prouocante &c. quòd valet ista appellatio de iure ciuili: appello ad iudicem competētem. & hoc tenet glossa, licet istum textum non alle. in l. cùm proponas. C. de bo. auto. iu. pos. & ibi per Baldum. valet etiam si simpliciter dicat aliquis, appello: quia ad competentem iudicem appellare videtur, secundùm Bartolum in l. j. §. si qs in ap. j. de ap. vbi allegat istū tex. & hoc ꝓcedit indubitàter de iure ciui. vbi non potest appellari, nisi gradatim: vt l. imperatores. j. de app. & maxime si appellatum est ad iudicem competentē: quia cùm ista clausula vniuersalis non possit referri, nisi ad vnum: ille habetur pro specificè nominato, vt l. nominatim. cum materia. ff. de libe. & posth. & plene declarat Bar. in l. si quis in prin. testamenti. ff. de legatis tertio. Et hac ratione vtitur dominus Abb. Moder. in c. inter cætera. extrà, de app. Sed reuocatur in dubiū in prædictis duobus casibus, quibus de iure canonico potest appellari ad papam, omisso medio. ij. quæstione vj. c. ad Romanam. Item & legatum prouinciæ, secundùm communem opinionem. de qua in c. j. de officio legati. Et similiter secundùm quosdam ad sedem patriarchalem, de quo ponit Io. And. in c. antiquæ. de priui. vtrum ista appellatio valeat vel dicatur nulla, tanq̄ incerta: ex quo non apparet, ad quem ex iudicibus pluribus competētibus sit appellatum. Quam quæstionem in secundo dicto, videlicet cùm quis dixit simpliciter, appello: mouet Speculat. in titu. de app. §. nunc tractemus. versicu. quid si quis. & ibi videtur tenere, quòd appellatio valeat, quia videtur habuisse respectum appellans ad id quod debet fieri attento iure communi, non ad priuilegium sedis apostolicæ, vel aliorum supradictorum, licet referat quosdam tenuisse contrariū. Et hanc conclusionē videtur sequi ibi Ioā. And. in additi. Spe. referens quosdam antiquos ita tenuisse. Dixit tamē Vin. ꝙ statur declarationi appellantis, de quo iudice sensit, per l. si qs intentione ambigua. s. de iud. & per tex. in c. literæ. extrà, de dilat. Sed Io. An. concedit hoc verum, si declaratio fiat intra tēpus appellandi: secus si fiat post, quia tūc videbit appellatū ad primū iudicē cōpetentē. i. mediū; non obstāte declaratione, quæ non debet admitti, nisi intra tēpus appellandi: ar. l. si quis libellos. C. de ap. & l. accusatorꝰ, & quod ibi per Bar. C. de adult. Pau. de Cast. hic simpliciter videtur tenere, quòd quando quis appellat ad iudicem cōpetentem de iure canonico, ista appellatio sit incerta, & non valeat: sicut dicemus j. in appellatione alternatiua. Et hanc cōclusionem sequitur domi. Ab. mouens hanc quæstionem in terminis in d. c. inter cætera. de ap. pro quo facit ille tex. quia sicut appellatio incerta respectu causæ non tenet, ita non debet tenere respectu personæ. Do. Ioan. de Imo. prolixius discutiens istum articulum in l. j. §. si quis in appellatione. de app. primò videtur tenere opinionem præmissam, ꝙ appellatio non valeat in vtroq; casuum prædictorum, quia vr̄ esse eadem ratio, quæ in appellatione alternatiua: ex quo non apparet, ad quem ex pluribus iudicibus sit appellatum. Sed postea considerando melius versus finem commenti, corrigit seipsum, & vtitur optima ratione: quia ille qui potest vti iure speciali, & iure communi, in dubio videtur vti iure cōmuni secundùm gloss. in l. quamuis. C. de testamen. milit. & l. precibus. C. de impu. & no. in l. iij. de test. mili. Ille ergo, qui appellat simpliciter, vel ad iudicem competentem, videtur intelligere de iudice immediato, ad quem est appellandum de iure communi, non de iudice mediato, ad quem appellatur ex priuilegio. Facit optime tex. in l. iiij. §. j. ff. de fidei commis. liber. & quod ibi no. Bar. in l. j. in fi. ff. de contratab. tunc dum vult quòd ius procedens de iure speciali non veniat in dubio in consideratione legis: & etiam facit text. & quod ibi not. Anto. de Butri. in c. dudum. extrà, de decimis. Et ista opinio est verior ratione præmissa. Non obstat quod j. dicetur de appellatione alternatiua, quia in illa apparet expresse, quòd appellans voluit appellare ad vtrunq;: vnde ratione incertitudinis non tenet appellatio: sed hic non præsumitur voluisse appellare, nisi ad vnum: vt dicit Ioan. de Imola in loco allegato s. & be-

18 ne. †Sed quæritur hic per Moder. vtrum appellatio alternatiua de
b iure canonico valeatᵇ: nam de iure ciuili omnes concordant quòd sic, in locis statim allegandis. Super quo dixit Ioan. And. quòd nisi appellans habeat probabilē causam dubitandi, ad quem iudicem debeat appellare

a ¶Dominij. Adde do. Pe. Phi. Cor. in consi. ccxliij. incip. circa. in litera a. in iij. parte.

b ¶Valeat. Et an & q̄n valeat, vide Fel. in c. ij. colū. ij. circa prin. in ver. de ap. aūt alternatiua. de appellatio.

19 appellare: appellatio non valet†, quia libellus alternatiuus tanquã obscurus regulariter non procedit: vt l. prętor edixit. §. j. ff. de iniur. & no. in l. vbi autem. §. qui illud. s. eod. Et hãc sententiam tenuit ipse in c. si is cui. de offi. deleg. lib. vj. in glo. & in nouella. & plenius in regula, in alternatiuis. de regulis iuris. in sua mercuriali. quem sequuntur hic Moder. & Ioannes de Imol. plenius in d. §. si quis in appellatione. s. allegato. sequitur etiam d. Abb. in c. inter cætera. de app. licet in contrarium adducat decisionem, quã statim allegabunt domini de Rota decisione sua, secundùm eum ccviij. secundùm alios ccccccviij. vbi videtur reprehendere ista dicta Ioannis Andreæ per textum c. constitutus. extrà. de restit. in integrum. Si enim admittitur ibi libellus alternatiuus, fortiꝰ videtur admittendus hic secundùm eos. Tu potes dicere, respondendo ad illum textum, quòd licet forma libelli videat̃ prima facie alternatiua, nihilominus vt potest apparere ex fi. tex. ĩ mãdato apostolico, illa remedia nõ videntur deducta alternatiuè, sed ordinatè. i. dico contractum nullũ, etsi aliquis petit eũ rescindi: sicut em̃ exponitur alternatiua aliquãdo, vt significet ordinem inter duo, quorum naturaliter non potest esse concursus, vel ex aliqua alia causa: vt patet in l. hæredes. §. peto. & ibi per Bar. ff. ad Treb. & l. cùm pater. §. fi. ff. de leg. j. Præterea dato quòd in casu illo iste libellus admitteretur, & esset alternatiuus, regula est in oppositum, vt dixi, & patet in locis allegatis: vnde potius videretur inhærendum regulæ quæ non admittit libellum alternatiuum. Secundò dicunt ipsi, quòd licet à principio libellus sit incertus, certificabitur tamen per prosecutionem appellationis, & per citationem faciendam de ipso appellato, in qua continebitur quis sit iudex citans, & alia quæ habentur in cle. causa. de elec. Vnde ꝙ erat prius obscurũ, postea certificabitur: & ita dicunt tenere Ioann. de Ligna. pro quorum opi. facit, quia non videtur verum quod dixit Ioannes Andreas in locis alleg. quòd ista electio non possit fieri, nisi intra certum tempus appellandi: quia cùm sit declaratio incertitudinis pręteritę, videtur posse fieri post terminum appellãdi, & traheretur retro ad tempus appel. interpositæ: vt l. hæredes palam. §. sed notan. de test. §. & c. literæ. de dila. Vnde dicit no. Ioan. An. in titu. de testamen. §. nunc videndum. ver. & nota. quòd licet post terminum datum ad articulandum & ponendum non possit mutare articulum, potest tamen declarari. & hoc probat per optimas leges, & rationes. Et idem tenet Bartolus in l. j. §. huius studij. ff. de iusti. & iure. l. tres denunciationes. C. quomodo. & qñ iudex. Sed hoc nõ obstãte, sequenda est sententia Io. Andreæ. & ad arg. respondeo, quòd aliud est eligere, vt fatent̃ doctores in l. quicquid astringẽdæ. s. eo. quãuis em̃ declarans nihil addat, eligens tñ non facit actũ declaratiuũ, sed dispositiuum, quia ex electione de duobus dispositis vnum resoluitur, & aliud remanet in dispositione: vt l. si quis stipulatus sit Stichum. s. e. & ibi no. Perinde est ergo, acsi ille qui eligit post tempus datum ad appellandum de nouo, simpliciter appellaret ad vnum iudicem, quod nunc fieri non potest trahi retro ista appellatio, ex quo est facta extra terminum: vt l. bonorum. & quod ibi per Bar. ff. rem ratã habere. Et aduerte, quia Ioã. And. in addi. in d. §. ver. sed pone. aliquis vult, quòd appellatio alternatiua nõ valeat, etiam si appellans reseruat sibi facultatem, coram quo iudice velit appellationem prosequi: & quia s. dixi, & verum est, declaratio potest fieri post terminum: ideo videtur, quòd in prima quęstione suprà posita, quando quis dixit simpliciter, appello: verior sit opini. Vincentij, quàm Ioan. And, quòd etiã post tempus datũ ad appellandũ appellans possit declarare de quo iudice sensit. Hoc tamẽ non affirmo pro
20 pter autoritatem Ioan. And. sed ratio vrget in contrarium. ¶ †Not. secundò ibi: & iusta quoqꝫ eius & c. quòd quando iudex vult declarare bene iudicatum, & malè appellatum, satis est quòd ꝓnunciet appellationem iustam: quia per illa verba videtur confirmare priorem sententiã. Sed si econtra velit pronunciare malè iudicatum, & bene appellatum, vtrum sufficiat simpliciter pronũciare sententiam iniustam, est longa quæstio: de qua dic vt ponit Ioan. An. in addi. Spe. in tit. de sen. §. vt autem. in addi. magna. & Specu. & ibi etiam Io. An. in tit. de ap. §. nunc tractemus. ver. sed quid si quis. & Bar. in l. eos. in prin. s. de re iudi. & d. Ab.
21 Moder. in c. cùm causam. eo. titu. ¶ †Not. tertiò ex fine huius tex. quòd ille qui venit contra transactionem, potest si succubuit agere ex transactione: de quo miratur hic Ang. quia ex eo quod quis impugnat, non potest consequi commodum: vt l. post legatum. in prin. de his qui. vt indig. & l. Papinia. §. meminisse. de inoffic. testa. & in regula, ex eo quod. de reg. iur. & in auten. cõtra qui propriam. C. de nõ nu. pe. nec tamen aliter respondet ad ista contraria. Io. de Imo. dicit, ꝙ lex, post legatum. & similia iura loquunt̃, qñ ex dispositiõe impugnata aliqs vult cõsequi lucrũ: secꝰ si vult consequi ꝙ est cùm ptinet, nõ ex causa lucratiua: & ita dicit Bar. in d. l. post legatũ. in vltima col. Pau. de Ca. hic dicit, ꝙ ista responsio sufficit ad duas leges s. alle. sed nõ videt̃ sufficere ad regulã, ex eo ꝙ quæ loquitur magis generaliter. Vnde ipse dicit, respondendo secundùm Dy. in d. regula, quòd illa regula intelligit̃, quando quis impugnat aliquid tanquã falsum: secus si tanquam non solenne vel non validum. quæ opi. Dyn. videtur approbari in d. l. post legatũ. iũcta l. alia. C. de his qui. vt indig. vbi etiam agitur de lucro. & quãtum ad l. nostrã, ista solutio est satis bona: quia hic allegabatur, quòd transactio non obligabat transigentem: licet hoc non appareat expresse in tex. sed potest

intelligi probabiliter. †Dictum tamen do. Pau. in se non est verum, inquantum vult quòd semper qui impugnat actum tanquam falsum, nõ possit consequi cõmodum ex eo: quia imo distinguitur, vtrũ agatur de lucro consequendo, vel non: vt optime declarat Barto. & probat in d. l. post legatum. Aut ergo dicas, quòd illa regula restringitur ad distinctionem prædictam: vt sentit hic Ioannes de Imola. Aut dicas, & melius, ꝙ in illa instantia, in qua qs impugnat actũ, nõ potest se fundare in illo actu, nisi desistat ab impugnatione, sed in diuersa instantia, sicut in casu nostro, bene potest. gl. est no. quã ibi approbat Bart. in auten. item possessor. C. qui po. in pig. ha. & in corpore, de tri. & semis. §. illud. Sed hic maior dubitatio est: quia ex quo iste non seruauit transactionem ex pte sua, videtur quòd pars aduersa virtute transactionis etiam in sorte non sit sibi obligata, nõ vult seruare transactionẽ: vt l. iij. in prin. de cõdi. ob causam. etiam si esset apposita clausula rato manente contractu, secundùm Bar. & glo. ff. de transac. l. qui fidem. & l. cùm pater. §. libertis. ff. de le. ij. Sed potest responderi, quòd hoc est ideo in text. nostro, quia pars in primo iudicio exceperat de transac. & virtute huius exceptiõis, actor erat victus: vnde quia iam noluerat stari transactioni, non potest amplius variare in pręiudicium aduersarij, nec poterit recedere à trãsactione: vt colligitur ex no. in d. l. qui fidem. Et ita debes intelligere istũ tex. nam si ex alia causa succubuisset agens, quàm ex ista, ita quòd pars non videretur voluisse stare transactioni, non posset cogi ad implendã transactionem si non vellet: vt patet ex prædictis. ¶ In glos. posita super verbo, mora. glo. intelligit, quòd hic creditor fuerit constitutus in mora: qa hæres tutoris obtulerat à principio pecuniam: sed quia hoc non dicitur in tex. Bar. enim dicit, quòd hic contrahitur quædam mora irregularis per actionem motam à creditore in iudicio: agendo enim prima actione videtur protestari quòd non vult stare transactioni, & consequenter quòd non vult pecuniam debitam ex transactione recipere: vnde nõ requiritur alia oblatio, sicut non requiritur citatio appellantis ab interlocutoria: quia videtur manifeste protestari, quòd nõ vult amplius corã iudice comparere: vt in c. eum qui. de do. & contu. li. vj. & no. Inno. in c. ad petitionem. de accu. Sed contra hanc suam lecturam opponit ipse de fine tex. inducendo sic: dicitur enim in fine, quòd vt actor constituatur in mora, requiritur oblatio: ergo non videtur prius in mora constitutꝰ, si de nouo interpellatio per oblationem requireretur: vt l. Titia. §. vsuras. ff. de leg. ij. Ipse respondet, quòd ista mora quę fuit cõtracta per motionem iudicij, desinit & extinguitur incontinenti finito iudicio: & ideo requiritur moræ oblatio: secus esset secũdùm eũ, si mora esset cõtracta ex parte debitoris per li. cõte. à creditore: quia cùm debitor fuerit semel interpellatus per litis conte. durabit mora etiam finita lite, ex quo semel interpellatio præcessit: vt d. §. vsuras. †. Et ex prædictis infert, quòd appellans ab interlocutoria est citandus, postquam succubuit ab interlocutoria, & lis est finita: quia mora quæ contrahitur per litem finitam, lite finitur: vt in tex. nostro. Dominus Ioan. de Imol. hic videtur sequi ista dicta, & etiam Paulus de Cast. limitat tamen dicta Bar. d. Io. quòd sunt vera, quando lis fuit finita: quia agens vel appellans succubuit: secus si lis fuisset finita, quia appellatio fuisset deserta: per ea quæ not. Io. And. in c. directæ. extrà. de app. Tu circa primum dictũ adde, quòd posset esse verum, & procederet quando agens & veniens cõtra transactionem esset in manifesta calũnia, & ita loquitur tex. in d. c. eũ qui. Sed qñ hoc non esset, dictum Bartol. non videtur esse verum, per text. in cle. si autẽ. de do. & contu. vbi dicitur, quòd dispositio c. eum qui. non habet locum, nisi quãdo appellatio fuit manifeste friuola. & reuera ista lectu. Bar. ad istũ tex. non bene congruit, propter verba posita in fi. vbi Seia non cessasset & c. quæ verba ex proprietate sui ident̃ significare, quòd Seia semel obtulerit: diceretur autem cessare in oblatione, si postea creditore petente nõ offerret pecuniã: & hoc important verba tex. nec vnqꝫ petierit, quæ verba non sunt posita sine ministerio, sed ad significandũ hoc quòd prima oblatio debitoris non fuerat sublata per interpellationem creditoris postea secutam. Non ob. tex. in l. nemo rẽ suam. §. j. s. e. per quem Bar. se fundat hic: quia ideo debitor litigãdo semper dicitur fuisse in mora, nisi forte habeat iustam causam litigandi: quia per li. cõte. interpellatur creditori. Vnde mora procedit secundùm regulas iuris: de quibus in l. si ex legati causa. s. eo. & l. mora. in prin. ff. de vsur. Et est casus clarus in l. j. in ij. responso. ff. de pe. le. ¶ Secundò adde dictis eius, inquantum vult, ꝙ finita lite finiatur mora: quod gl. or. & no. quæ ꝓbat̃ per illũ tex. in c. cũ causa. extrà. de re iudi. quã ibi approbat An. de But. & do. Ab. tenuit expresse, ꝙ sicut ante desertionẽ appellatiõis. appellãs frustratoriè nõ est amplius citandus, ita etiam finita lite per desertionẽ: & ita tenet expresse Ioan. An. in nouel. in c. eum qui. præallegato. mouetur per illum tex. qui dicit, quòd ad hoc vt appellans debeat citari, debet sponte renũciari appellationi: ergo datur intelligi, quòd si lis sit aliter finita ꝙ̃ per spontaneam renũciationem, non cessat contumacia semel contracta. Nec potest fieri differentia iudicio meo, vtrum appellatio sit finita per desertionem, vel quia actor succubuit: aut em̃ persistit appellãs in sua appellatiõe, quousqꝫ potuit, qa ꝓuocauit scdo, & fuit victus, vt ĩ tex. nr̃o: & tũc maior est cõtumacia sua sine dubio, ꝙ̃ si añ finẽ litis destitisset à lite: vt l. Pap. §. meminisse. ff. de ĩof. te. cũ cõcordãtijs ibi positis. Si verò nõ appellauit scdo, & cõsequẽter passus est sñiam trãsire

in rẽ iudicatã, tunc eadẽ eſt ratio in eo, quæ in illo, q paſſus eſt deſeri appellationẽ: vterq̃ eñi ficte cenſetur cõſenſiſſe ſñiæ, non verè: vt not. declarat Bar. in l. ab eo. in fi. quomodo & qñ iud. & Mod. in c. quod ad cõſul. de re iu. vnde eadem ratio videtur in vtroq; caſu. Tertiò adde, inquantum dicit, quòd mora contracta per iudiciũ motũ contra eũ ſemp durat, licet ſit finita lis, quòd iſtud eſt verum, quo ad periculum interitus, & alios effectus moræ, non quo ad curſum vſurarũ. ¶ Gloſ. eſt no. quã ibi approbat Bart. in l. ſi cùm exceptionem. §. ſed quaten⁹. ver. quod ſi habeo. ff. quod me. cauſa. & probatur de curſu vſurarũ in l. fi. ver. ſi. nõ. C. de vſu. rei. iud. Et vtrũ ſicut ille qui recedit appellãdo friuolè in iudicio, nõ eſt amplius citandus: ita non debet citari amplius ille qui captus vel retẽtus aufugit: vide quod ſing. ponit Io. An. in addi. Spe. in tit. de præſum. §. j. in magna addi. ¶ In glo. poſita ſuper verbo, iure. ibi. ſ. exceptionis. hæc glo. reprehenditur per Io. de Imo. hic, & merito: vnde conclude breuiter, ſecundùm eum, quando vſuræ dicuntur ex ſtipulatione, aut fit oblatio anteq̃ incipiat curſus vſurarum, & tunc impediatur curſus ipſo iure: & ita poteſt intelligi tex. noſter hic, & l. ſi pro te. C. de vſur. Et ex hoc patet, ex iſto text. gloſ. non bene dicere: quia ſi intelligimus tex. in caſu præmiſſo, vſuræ non currunt ipſo iure: ſi autem intelligimus quòd vſuræ cœpiſſent currere ex ſtipulatione, tunc ſola oblatio non ſufficeret, etiam ad inducẽdam exceptionem, ſed requireretur conſignatio & depoſitio: vt l. acceptam. C. de vſu. Si autem vſuræ deberentur ex mora, tunc procedit quod dicit gloſ. in fi. quia ex ſola oblatione ipſo iure impediret̃ curſus vſurarũ: bene facit tex. ĩ l. cùm qdam. §. pupillo, & quod ibi no. ff. de vſur. & d. l. ſi pro te. ¶ † Extra gl. quærit hic Bar. vtrũ regulariter ſufficiat vnica interpellatio, & concludit quòd ſic. Cuius dictis adde, quòd quando interpellatio fit, ſeu requiſitio, ad hoc vt poſſit fieri actus in præiudiciũ requiſiti, Bal. dixit, q̃ requirit̃ triplex interpellatio. & ita intelligit tex. in §. cohæredes. ſ. eo. hoc ponit ipſe not. in l. fin. ver. quartò quæro. C. de edi. di. Adri. tol. Sed iſta non eſt cõmunis ſententia: quia iura quæ requirunt multiplicem interpellationem in vẽditione pignoris, ſicut traditur in l. ſi conuenerit. de pig. ac. loquũtur in caſibus ſuis, ſicut & quædam iura quæ allegat gloſ. in corpore, de hære. & fal. in loco ſtatim allegando, vnde periculoſum eſſet ſeq iſtam doctrinam in practica. Secũdò adde, quòd quando requiſitio eſt mere extraiudicialis, doctrina Bar. communiter approbatur, & pro ea eſt glo. no. in c. ſi epiſcopus. xviij. di. Et tenet Inno. in c. cùm nobis olim. extrà de elec. ſed in requiſitione quaſi iudiciali. i. quam facit vnus iudex ad collegam ſuum, vel quã iudex facit ex decreto ſuo debitori, vt ſoluat, & in ſimilibus fuerũt opiniones: nam gl. in c. cũ cauſa. de offi. deleg. tenuit quòd debeat eſſe triplex. Et idem tenuit d. An. ibi, & in c. ex literis. de conſti. & in c. tua nos. vbi omnino vide. extrà, de teſt. Sed iſta ſua doctrina eſt contra glo. or. in ver. requiſierit. in cle. j. de hære. quæ dicit quòd etiam iſtis caſibus ſufficit vnica. & hãc opi. ſequitur Archi. & Io. An. in c. ſi cõtra vnum. in prin. de offi. dele. libro. vj. idem ſequitur Bal. in l. qui crimen. C. qui accu. non poſ. in ver. octauò quæro. vbi omnino vide, & l. ad peremptorium. ff. de iudi. vbi etiam ponit Ang. Sed Bal. in di. l. qui crimen. alle. gl. not. ad hoc de iure ciuili. in aut. de hære. & fal. §. ſi quis autem. in ver. admonitus. & vt refert Dominicus in dic. c. ſi contra vnum. d. Ant. per. glo. in d. cle. j. de hære. mutauit ſententiam: cui adde aliam glo. not. in cle. j. de decimis. in verbo, facta. quæ vult, quòd etiam ſi poſt requiſitionem extraiudicialem requiſitus incurreret ſenttentiam excommunicationis ipſo facto, adhuc ſufficeret vnica requiſitio. [22] † Tertiò adde ſecũdùm Ant. de But. in d. c. ex literis. de conſti. quòd interpellatio quæ debet fieri ſuperiori, debet eſſe trina, ad conuincendam eius negligentiam, per tex. in c. j. de ſupp. neglig. prælа. pro qua cõcluſione do tibi caſum no. ij. q. vij. §. ſi quis. Sed contra hoc tenet Bar. expreſſe in d. §. vſuras. vbi ponit, q̃ proteſtatio quæ fit iudici appellationis, vt expedita cauſa ſatis eſt quòd ſit vnica. & tamen ibi proteſtatio fit ſuperiori. & hoc videtur tenendum inhærendo regulæ. Poteſt tamen ſaluari dictum d. Ant. quando per negligentiam ſuperioris ſaltem in illa cauſa ſuperior perderet iuriſdictionem, & transferretur ad alium: ita loquitur tex. allegatus in contrariũ in d. c. j. ita probat̃ no. & ita ibi hoc determinat Bal. in c. j. ver. trina monitione. de mili. vaſ. qui contu. eſt. in vſi. feu. & bene facit tex. in aut. ſtatuimus. C. de epiſ. & cle. Et ad materiam vide quod not. Bar. in d. l. de pupillo. §. ſi quis ipſi. in tertia oppo. ſ. de oper. no. nũ. & Io. An. in c. non minus. de immu. ec. & Bal. eleganter in c. j. in verſi. legitime. extrà, de allodijs. in vſi. feu. & ad tex. in §. ſi quis. ſ. allegatum. dic quod eſt ſpeciale propter reuerentiam religionis, quæ à ſubdito, epiſcopo, & maioribus debetur: non tamen extendas illum text. vltra caſum ſuum, cùm ſit diſpoſitio exorbitans à regulis iuris.

Duo fratres. Sententia iniuſta, per quam declaratur aliquẽ veniſſe contra contractum, præiudicat in petitione pœnæ, ita quòd virtute ſentẽtiæ neceſſario pœna exigitur. hoc d. ſecundùm Barto. Secunda eſt ibi: reſpondeo. & in prima parte ponit̃ thema, & elicitur quæſtio. in ſecunda ponitur breuis reſponſio. ¶ † No. primò ſecundùm intellectum vnum, quòd in diuiſione hæreditatis, quãdo eſt appoſita clauſula: de quo hic in tex. videtur remiſſum fideicommiſſum conditionale, quod debetur poſt mortem: & ſecundùm hoc dicimus hic benè fuiſſe iudicatum, & eſt opinio Roge. quam approbat hic Dy. & etiam Ange. cùm certa modificatione, de qua dicetur in gl. ¶ † Secundò nota quòd ſentẽtia lata ſuper aliquo iure deducto per viam exceptionis in principali iudicio, parit præiudiciũ ſi excipiens vincit in exceptione, etiam in iudicio pœnali acceſſorio, ad ipſum ius principale deductum in primo iudicio. Concor. tex. in l. ex diuerſo. §. j. ff. de rei vendicatio. & etiam tenet gloſſa hic in pe. parte, vt infrà videbis. Et quia iſte articulus eſt difficilimus, dic vt ſtatim dicetur de eo in prima parte gloſ. ¶ Tertiò nota, quòd quando per pactum de non petendo ſubijcitur pœna, non ſolum fit nouatio per commiſſionem pœnæ: vt probatur hic, & l. reſcripto. §. ſi pactum. ſ. de pact. ſed etiam vtrunq̃ poteſt exigi: quod [23] qualiter procedat, dicetur in ſecunda parte gloſſ. ¶ † Quartò not. argu. ex iſto tex. quòd cauſa videtur eſſe exprimenda in ſententia. de qua hic tangitur in vltima parte gloſ. & plenè in l. properandum. §. illo. C. de iu [24] di. & c. ſicut nobis. extrà, de re iudi. ¶ † Vltimò not. quòd falſa cauſa ex[a]preſſa in ſententia nõ reddit ſententiã nullam:[a] quod videtur contra. l. ij. C. quando prouo. non eſt neceſ. & contra l. j. §. j. quæ ſen. ſine ap. reſc. in quibus dicitur, quòd error iuris expreſſus in ſententia reddit eam nullam. Sed Bartol. hic reſpondit notabiliter, quòd ſententia hic valet, quia erat probabile dubium iuris: ex quo ſicut iudex excuſatur in ſyndicatu, ſecundùm Bartol. in l. fina. & authen. ibi poſita. C. de pœna iudi. qui male iudi. ita inducitur quòd ſententia valet. Idem tenet in l. cũ prolatis. ſ. de re iudic. & bene facit ſecundùm eum quod habetur in l. cum de nouo. C. de legi. & in prima cõſti. in §. qbus. Tu vide tex. pro iſta concluſione, quem ibi not. Antonius de Butri. ad hoc in c. cùm cauſam. extrà, de elec. & alium textum not. in c. cùm dilectus. de conſuetudi. per quem dicit ibi d. Abba. Moder. quòd ſicut probabilis error facti cauſat iſtum titulum ad præſcribendum: vt l. Celſus. cum materia. ff. de vſuca. ita probabilis error iuris. ¶ In gloſſ. poſita ſuper verbo, proponuntur. ibi: hic fuit malè iudicatum. vtrum fuerit bene vel male iudicatum, declarabitur tibi in lectura ſequenti, in qua iungemus oppoſitiones Bart. duabus quæſtionibus ſuis, in quibus de hoc articulo tractat. Sed tamen præſuppoſita iſta opinione pro vera elicitur, ſicut dixi in notabilibus, ex iſto textu, quòd ſentẽtia lata ſuper iure principali deducto per viam exceptionis in fauorem excipientis, parat plenum præiudicium in iudicio pœnali: ita quòd quando petitur pœna, non poteſt amplius reuocari in dubium, vtrum ſit contra factum, vel non. Et hoc infert Bartolus ad deciſionem notabilis quæſtionis: videlicet quòd ſi arbitrator tulit laudum, & vna partium recurrit ad arbitrium boni viri, & iudex recurſus pronunciat laudum eſſe æquum vel iuſtum, ſi poſtea petitur pœna ex compromiſſo aduerſus eum qui venit contra laudum, non poteſt in iudicio pœnæ allegare reus conuentus, quòd laudum fuerit iniquum. Si autem iudex confirmauit laudum, quia non erat probatum de iniquitate, vel ſimpliciter nulla cauſa expreſſa, tunc in iudicio pœnæ poterit allegari de iniquitate laudi, ex quo in iudicio principali recurſus non eſt pronunciatum ſuper æquitate, vel iniquitate: ita diſtinguit ipſe declarãdo dicta ſua hic in l. Iulianus verum debitorem. in ſecunda charta. ff. de condic. inde. & l. ex diuerſo. §. j. vbi eſt optimus textus ſ. de rei ven. Sed contra hanc opinionem inſurgit Angelus hic, & in l. tres fratres. ff. de pactis. Primò, quare recurrens ſi habuit iuſtam cauſam litigandi, non debet incurrere pœnam: vt l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de lega. ſecundo. [25] & l. properandum. §. ſin autem. & quod ibi notatur. C. de iu. † in quibus patet, quod iuſta cauſa litigandi excuſat à pœna expenſarum. & hoc tenet Ioannes Andreas, ſecundùm eum in titulo, de arbitris. §. ſequit̃. ver. quid ſi eſt dictum. in addi. quæ incipit, Dy. in regula ſcienti. de reg. iur. alle

[a] ¶ Nullã, Et an & quando vitiet eã, vide tu oĩno Fely. in c. ſicut. de re iu. col. x. in ver. falſa cauſa expreſſã, & quod ibi dixi in apoſtil.

iur.allegat.l.si debitor.de peti.hæredi.& l.si quis forte.ff.de pœnis.quę
iura dicit Ange.non videre,quomodo faciant. Io.de Imol.dicit,quòd
possunt induci in argumentum:sed tamen dictum in se videtur esse ve
rum,quia pœna non imponitur nisi pro delicto, aut pro mora, vel ne-
gligentia,si est cõuentionalis,& stipulatio incipit à præcedenti conuen
tione:vt l.si penu.ff.quãdo dies le.ce.& plene declaraui in l.ita stipula-
tus,s̃.eo.& probatur de pœna legali in l.absentem.in fin.ff.de pœnis.&
satis declarat Bartol.in l.respiciendum.§.delinquunt.eod.titu. & est bo
nus text.in l.si qua pœna.ff.de verborum significatione. Si ergo iusta
causa excusat à pœna,multofortius excusabitur à pœna ille qui conue-
nitur,si velint ꝓbare sententiam fuisse iniquam:quia nulla potest sub
esse iustior causa euadendi pœnam, quàm si nõ sit contra factum. Pro
ista conclusione adducit ipse tex.in l. quidã cùm filium.j.eo. vbi patet,
quòd filius qui succubuit in iudicio querelæ, potest petere pœnam pro
bando in iudicio pœnæ,quòd sit iniuste exhæredatus: & sic patet, quod
de iniquitate primæ sententiæ potest agi & doceri ad cõsequendam pœ
nam:ergo multofortius ad euitandũ,per regulam l.Arrian⁹.ff.de actio.
& obli.Non ob.secundùm eum iste tex.quia pœna fuit hic cõmissa ex
eo quia erat contra factum conuentioni:nam per verba posita in diuisio-
ne videbatur remissum ius fideicommissi: & sic fuit bene iudicatum. Ad
text.in l.ex diuerso.§.j. non respondet hic, sed respondet in l.tres fra-
tres.in fi.cõmenti.s̃.de pact.dicens,quòd ibi sententia lata super princi
pali præiudicat in accessorio deducto in eodem iudicio,& in eadem in-
stantia:vnde intelligit istũ tex.qñ fructus fuerunt petiti accessoriè vnà
cum re principali:secus si fuissent petiti in diuersa instãtia.Non ob.regu
la quæ ponitur in l.j.C.de iur.& fac.igno.& l.peremptorias.C.sen. re-
scin.non pos.videlicet quòd exceptio quæ impugnat sententiam non
potest opponi contra sententiã,quę transit in rem iudicatam: quia illa
regula procedit,quando exceptio opponitur directo contra id quod con
tinetur in sententia:secus si opponatur contra id quod venit in quandã
consequentiam in virtute sententiæ:quia contra hoc potest opponi ex-
ceptio,nec sentẽtia ꝑiudicat si istud accessorium petatur in alio iudicio.
Confirmatur ista conclusio secundum eũ,quia res iudicata non solet no
cere,quando agitur ad illud:vt l.cùm pater. & l.cùm de hoc.s̃.de excep.
rei iudi.Sed in primo casu nostro ageretur vel de obseruãtia laudi: vt in
quęstione s̃.posita.hic autẽ agit̃ de petitione pœnę.ergo res iudicata nõ
præiudicat.adducit tex.in l.venditorem.in fin.cum l.seq.ff.de euic. Et
hanc opinio.sentit hic Bald.vt refert hic Ioannes de Imol.& clarius in
d.l.tres fratres.s̃.de euic.Et hanc opinio.sentit hic Bal.vt refert hic Io.
de Imo.clarius iñ d.l.tres fratres.ff.de pac.eandem opinio. videtur seq
Bald.expresse in authen.generailter.in pen.col.C.de epis. & cleri. & in
l.non solum.ff.de rei vendi.vbi sequendo dicta Ioan.And.in loco præ-
allegato videtur respondere notabiliter ad istum tex.etiam retento in-
tellectu Bartol.si hic fuit malè iudicatum. Etenim quòd reus, vel ille
qui teneãt locum rei.s. ille qui recedit à laudo, non potest allegare ꝙ
debeat excusari à pœna ex iusta causa,sed actor hoc non potest allega-
re,quia est quid imputetur sibi,cur diligenter prius non quæsiuit de iu-
re suo:vt l.qui in alterius.ff.de regu.iur.Et ideo fortius sibi obstat sentẽ
tia in casu §.nostri, quo ad pœnam committendam, quàm in casu quę
stionis s̃.positæ, ille qui succubuit in iudicio recursus: in l.finali.C.de
arbitris.simpliciter dicitur secundùm Ioan.An. quòd iusta causa excu-
☞ sat à pœna compromissi, si aliquis succubuit in iudicio recursus. † Et
aduerte,quia videtur esse vnus tex.cum gloss. sua singulari, qui probat
quòd pœna ex compromisso non cõmittitur,nisi quando quis est in do
lo, etiam si aliquis errat in iure: probat text.iuncta gloss.in l.de rebus.
ff.de arbi. Alibi autem idem Baldus videtur sequi dicta Bartol.in dic.l.
Iul.ff.de condi.inde.& l.ex diuerso.§.vbi autẽ.s̃.allegata.quã etiam se-
quitur hic Ioann. de Imol.qui distinxit,quòd in iudicio recursus iudex
pronunciat laudum esse æquum,aut absoluit reum,quia iniquitas laudi
non fuit probata, aut absoluit simpliciter nulla causa expressa. Primo
casu sentẽtia lata in iudicio recursus facit præiudicium in iudicio pœnæ:
vt colligitur ex tex.cum glos.in d.l.Iul.& ex tex. nostro, & alijs s̃.de-
ductis.Secundo & tertio casu potest doceri de iniquitate laudi in iudi-
cio pœnæ,quia docens non facit contra sententiam iudicis, ex quo iu-
dex non pronunciauit laudum esse æquum.Et cum ista concordia tran
sit hic Io.de Imo.dicens quòd opini. Ioann.And.& Ange. est vera in
duobus vltimis casibus,sed non in primo casu. Hanc concordiam sequi
tur & tangit Bal.in l.si iudex.in prima lectura.ff.de his qui sunt sui vel
ali.iur.& in l.qui cum tutoribus.in prin.s̃. de trãs.Eandem conclusionẽ
videtur sentire Anto.de But.in c. Quintauallis.in pe.char.extrà,de iu
reiur.in xxv.differentia.vbi dicitur,ꝙ iusta causa potest excusare à pœ
na recedentem à laudo,quando illa causa allegata non cõtradiceret sen
tentiæ,vel non veniret ad retractationem sententiæ:aliàs ista causa non
posset allegari,nec excusari: allegat glos.not.in l. si cum exceptione.§.
hæc autem actio.ff.quod me.cau.quæ expresse vult, quòd quando ex
iure deducto in sententia principali infertur ad cõmissionem pœnæ, de
illo iure non potest amplius disputari: & hæc opi.videtur verior,vt j.di
cam,licet Bald.in l.edita.C.de eden.in iij.char.ver. viij.opponitur. in re
peti.Paduana.simpliciter dixit,quòd iusta causa non excusat à pœna cõ
promissi,quòd recurrens venit contra laudũ, & credit se venire contra
laudũ ,& sec⁹ si venit cõtra laudũ,nõ credat se venire, ꝙ forte nõ credit
ius,ꝙ deducit in iudicio,impugnare laudũ, vel cõtenta in laudo. Quòd
autẽ opi.Bar.sit vera,probatur,quia etiã si sentẽtia esse lata super re prin
cipali in rei vendicatione,& fructus peteretur in alia instantia, videtur
dicendum quòd sententia condemnatoria præiudicet super accessorio:
quod probatur tali ratione:quia sententia absolutoria in illo iudicio la-
ta pro reo pareret exceptionem rei iudicatæ super fructibus,qui peterẽ
tur in alio iudicio:ita probat tex.in l.fundum.ff.de excep.& Bart. decla
rat in l.fundi.ff.eo.tit.facit optime tex.in l.si deferente.ff.qui.mo.pigi.⁹
vel hypo.sol.Sicut ergo absolutoria prodest reo,etiã si fructus petantur
in diuersa instantia:ita & actori debet prodesse condẽnatoria,quia reus
& actor iudicantur à pari:vt l.ij.C.de fru.& lit.ex pen. vbi non potest
dari diuersa ratio,cur magis prosit condẽnatoria,quàm absolutoria hoc
loco,per ea quæ no.Barto.in l.ij.§.hoc edicto.ff. vi bono.rap.Præterea
tex.in d.§.vbi autem.simpliciter loquitur,nec apparet cur magis loqua
tur de fructibus in eadem instãtia,quàm in diuersa. Pro ista conclusiõe
adduco tex.not.in l.si vero.§.qui pro rei.ff.qui satis.cog.vbi probat̃, ꝙ
si iudex approbauit aliquẽ pro idoneo fideiussore, ex hoc solo põt agi
actione iniuriarum, si per partem aduersam iste repellatur vt non ido
neus. Ergo sententia lata super approbatione non solum facit ius super
eo,super quo principaliter est prolata:sed etiam super pœna,quę in con
sequentiam cõmittitur aduersus eum qui recusat fideiussorem, vt non
idoneum. Sed posset respõderi ad dicta iura s̃.alleg.& primò ad l.ex di-
uerso.§.vbi autem.quòd regula ibi posita est vera:sed tamen fallit,quã
do accessorium quod petitur est tale,vt nõ possit cõmitti,neq; deberi si
ne aliqua culpa vel mora:tunc enim ne quis indebite afficiatur pœna,
conceditur quòd possit allegari iusta causa, etiam si per eam non venia
tur contra sententiam,non quidem directo,sed quatenus sententia face
ret ius super accessorio:sicut dicimus in simili, quòd quãuis contra in-
strumentum non admittatur probatio per testes:vt l.generaliter.C. de
non numerata pecunia.tamen admittitur probatio per testes contra prę
sumptionem,quæ resultat ex instrumento, secundùm glos. not. quam
ibi approbant doc.in l.iuris gen.§.quod fere.s̃. de pactis. Ad tex. in §.q
pro rei.potest dici, quòd licet ad consequendam pœnam probatio re-
sultet præsumptiue ex sententia: & ex hoc, & in casu illo, & in nostro
reus posset condemnari ad pœnam, hoc ipso quòd iudex declarauit lau
dum esse iniquum,tamen possit probari per reum conuentum ad eua-
sionem pœnæ,ex quo sententia principaliter pro pœna non fuit lata.
Et isto modo potest defendi opi.Barto.quæ tamen non probatur de ne
cessitate per istum tex.sicut inducit Ioan.de Imo. dicit enim, quòd hic
fuit quæsitum non de iure fideicommissi, vtrum comprehenderentur
sub diuisione, sed solum vtrum pœna posita in diuisione esset cõmissa.
In qua quæstione si diceremus,quòd hic esset bene iudicatum, ꝙ nullã
haberet dubitationem contra l. dominus.ff.de testa. nam si bene fuit iu
dicatum,ergo ventum est contra diuisionem, & consequenter manife-
stum est pœnam esse commissam. Vt ergo quæstio sit de dubio proba-
bili,oportet intelligere,quòd hic fuit malè iudicatum, & declarare istã
difficultatem,quòd sententia lata super iure principali deducto in vno
iudicio faciat præiudicium in iudicio pœnali. Sed ista inductio potest de
facili euitari:quia ideo non fuit hic quæsitum, vtrum fideicommissum
veniret in diuisione simpliciter,quoniam hoc erat decisum per senten-
tiam latam in principali iudicio: vnde simpliciter quęrere de eo quod
erat decisum,non pertinebat ad rem, nec intererat ipsius victoris: fuit
ergo quęsitum totaliter de pœna, vtrum esset cõmissa. In quo quęsito
implicitè quærebatur, vtrum quo ad pœnam euitandam non videret̃
contrafactum diuisioni:vel videretur contrafactum.in quo dubio ne-
cessarium erat declarare,vtrum respectu pœnæ exigenda bene esset,vel
male iudicatum super fideicommisso,quia sententia lata in iudicio prin
cipali non faciebat ius in iudicio pœnali.Et deciditur hic casus valde du
bius:videlicet vtrum verba diuisiõis includant fideicommissum, vel nõ
vt j.patebit.Et ideo quantum ad istum tex.responsio dicentium, quòd
hic fuit bene iudicatum, procederet, ex quo tenent quòd sententia
lata in iudicio principali non præiudicet in pœnali & accessorio. Sed
quia ista opi.non est vera,vt s̃.vidisti:ideo inductio Bar.vel intellectus
prima facie videtur esse melior, de quo tamen dicam plenius in quæ-
stione sequẽti.Et ad iura allegata in oppositum rñdet Bar.ꝙ quãuis iu-
sta causa excuset à pœna,q̃ imponit̃ litigãti:vt inquit gl.no. in l.ab exe-
cutione.in fi.C.quo.app.nõ reci.Bal.in l.ij.in pe.col.C.de epi.au.& Io.
An.in c.j.de elec.lib.vj.& satis est s̃.probatũ:illud est verũ,si illa iusta
causa põt allegari:sed in casu nostro nõ põt allegari,qa ex quo sentẽtia
fecit ius,etiã quo ad pœnã,nec põt venire cõtra sententiã: vt l.j.C.sen.
rescin.nõ pos.hæc est iusta & vera causa,licet vere subsit,tñ non põt re-
duci in iudicio,& ꝑinde est ac si non subesset:vt l.qui habebat.ff.de ma.
test.& l.si quis seruum.§.si inter duos. & quod ibi not.ff.de lega.ij.sicut
videmus,quòd error iustus non potest retractare confessionem post
sententiam, ne veniatur contra sentẽtiam, quãuis error iustus subsit.
vt lege error.cũ materia.C.de iur.& facti ignorantia. Ad textũ in lege,
quidam cùm filium.dicendum est secundùm Bald. & Ioann.de Imol.

a ¶Fideicōmissi. Vide tu no. Dy. ī cōsi. vj. vbi an remis. fideicōmissi extēdat, & qualiter remissiōis effect9 restringat & limitetur.

b ¶Specificatā. Vide sing. p d. Ale. in cō. cxvij. in j. pte. & d. Bar. Soc. ī cō. ccxiij. inci. in causa Onofrij. ver. cōfirmātur pmissa. cir. med. in ij. pte. & ī consi. clxvij. inci. circa primā q. ver. septimā & vltimā q. in fi. & in consi. clxxxviij. inci. visa bulla. ver. qa clausula. & in cōsi. ccc. incip. in cā. versi. ij. regula est. circa finē ea. pte.

c ¶Eius. Vide quæ per Bar. habentur in consi. suo incip. ex themate pdicto tria dubia oriunt, & Fed. de Se. in cō. lxviij. inci. factū tale est, qdā ab. & d. Alexā. de Imo. in consi. lxxxvij. in fi. iiij. p. vbi ī simili loquunt de fratribus diuidentibus emphytheosim.

hic, quòd ille qui ibi volebat docere de iniquitate sentētiæ ad euitandam pœnam, agebat ex persona alteri9, cui successerat, & sic tanquā alius. vt l. Modestinus. & quod ibi not. ff. de excepti. Et ad materiam istam vide quod not. ponit Bal. in c. j. §. & inter pares. extrà, de l. Corradi. & in l. fi. C. de arbi. vbi declarat, vtrum ille qui receden do à laudo pro parte succūbit, & p parte vincit, incidat in pœnam compromissi. Et aduerte, quia Paul. de Cast. hic in ista quæstione punctualiter respondet ad obiecta: sicut ego superius dixi, & allegat eandē l. qui habebat. ff. de ma. testa. Item aduerte, quia responsio data ad l. si vero. §. qui p rei. & l. ex diuerso. §. vbi autē. nō procedit, quia contra præsumptionem quę oritur ex autoritate rei iudi. non admittitur probatio in contrariū, etiam si sententia non fuerit lata super eo, quod nunc principaliter non petitur: quoniā si verum est fideicōmissum non deberi, & sic ventum esse contra diuisionem, necessario sequitur pœnā esse cōmissam. Item aduerte hic, quia etiam si sit pronunciatum laudum esse æquum, quāuis ille qui succubuit in iudicio rursus nō possit ad euitationem pœnę allegare iniquitatem laudi, poterit tamē se excusare à pœna, dicendo se habuisse probabilem & iustam causam litigādi, forte propter probabile dubium iuris: vt hic tangit Bald. in oppositionibus, quia sic dicendo non venit cōtra sententiam, sicut cùm dicitur arbitrium esse iniquum: nā ista stant simul, quòd vere arbitriū sit æquum, & tamē q ego probabiliter crediderim esse iniquum, & hoc sentit satis clare Pau. de Cast. hic, licet ista formaliter non declaret, & forte fuit intentio d. An. in c. Quintauallis, dum dicit, vt s. retuli, quòd iusta causa litigādi excusat à pœna, dummodo allegatio non inpugnet sententiam. ¶In ea. gl. ibi: vel etiam ex ipso verbo hoc præsumitur. opi. hanc Roge. secuti sunt Dy. & Ray. & Guil. de Cu. sed Bar. eam optime reprehendit per rationes plurimas: de quibus dic, vt hic per eum, & vide Ang. in l. Papinianus. §. meminisse. ff. de inof. test. vbi sequitur opi. Bart. contra suam hic, preterquā si sententia esset lata in absentem. quæ limitatio satis placet, per illū tex. & illam etiā tetigit hic. Ang. autem hic, & in l. qui cum tutoribus. in prin. s. de transac. sequit opi. Dy. tribus concurrentibus. Primò quòd partes scirent fideicōmissum esse relictum in testamento. & hoc etiam dixit Dy. in consi. suo vij. sicut refert hic Bar. & Io. An. in ti. de test. §. j. ver. sed quid. Secundò, quòd fideicōmissum fuerit reciprocum inter diuidētes. i. inuicem datū: & hoc etiam tenent doc. antiqui hic. sequitur etiā Bart. dum dicit, quòd si fideicommissum sit datum vni duntaxat, non videbitur remissum ex clausula hic posita: per ea quæ habentur in l. semper in stipulationibus. s. eo. in glo. & ar. l. cùm de indebito. in prin. ff. de proba. Tertiò requiritur, & hoc addit Ang. quòd fideicōmissum inuicem datum sit æquale in æstimatione: nec curat ipse, vtrum grauati inuicem sint dispares ætate, vel pares, aut propinqui, dummodo ptes sint æquales. His ergo tribus concurrentibus, dicit se consuluisse cū sigillo, quòd fideicōmissum videretur remissum: probat plurimis rationibus. Prima ratio est, quia ex quo iudex ita iudicauit, causa præsumitur iusta. Secunda, quia partes non appellauerunt. Et quia tres rationes suæ sunt satis leues, & sufficiēter respondet hic Io. de Imo. dic vt hic per eum, licet forte facilius posset responderi. Ad quartā autē rationem, dum dicitur per gl. in c. accusatus. de hæredi. lib. vj. quòd clausula generalis non limitatur simpliciter ad specificata, sed comprehēdit etiam accessoria & cōnexa. Respondet optime Io. de Imol. † q fideicōmissum non venit accessorie ad diuisionem, nec etiā ex natura ipsius: vt l. cum pater. §. hæreditatem. ff. de leg. ij. nā de capitulis accessorijs & cōnexis esset idem dicendum regulariter, nisi materia esset odiosa, etiam si clausula generalis non subijceretur: vt l. Luci9. §. Paulus respondit. & ibi per Bartolum. ff. de administratiōe tutorum. & bene facit tex. & quod ibi per glo. in l. ij. in princi. ff. si quis cau. & in vltima voluntate est casus, & ibi per Bar. in l. creditor. §. fi. ff. de lib. leg. Ad quintā rationem suam dum dicit, q partes præsumuntur hoc velle & appetere, q vnaquæq partiū habeat rem suam liberā: ar. l. in re man data. C. mā. respondet hic Io. de Imol. q ex quo verba hoc non comprehendunt, stipulatio vel cōuentio non debet extendi: vt l. si cū dotem. in prin. ff. so. m. vnde imputēt sibi ptes, quæ hoc non expresserūt: sicut dicitur in simili in l. veteribus. ff. de pac. Tu autē dic formalius, q illa supplentur tacitē ex volūtate partiū, quæ sunt omissa in cōtractu, quæ vel veniūt ex natura cōtract9, vel ex cōsuetudine solent apponi. Primū probat in l. cùm quid. si cer. pe. & l. ex empto. in prin. de ac. emp. Scd̄m l. fi. C. de fideius. in l. si prius. cū cōcor. ibi allegatis per Bar. ff. de aqua plu. ar. Et ideo posset inferri, declarādo istam rationem, q in similibus diuisionibus cōsueuisset fieri remissio fideicommissi, etiam vbi esset omissa ista clausula, subintelligeret: sed vbi non esset ista cōsuetudo, ratio non procederet: per ea quę dixit in l. quicqd astringendæ. s. e. nisi probarent aliæ coniecturæ quæ deberēt mouere iudicem: vt sensit hic Rog. & clarius Bal. in l. qui cū tutorib9. ff. de trāsa. & ad ppositū vide Ioā. And. in loco allegato, qui dicit q ista pacta cōsueuerūt apponi, vbi esset eadē spes, vel fere æqualis inter ipsos diuidētes: verbi gratia, q fratres habēt prolem, vel ille qui non habet verisimiliter, speraret esse habiturus, vel quādo neuter eorū haberet prolem, nec speraret habere: vbi aūt essent inæqualis spei, vt quia vnus haberet filios, & alter non, nec speraret habere: tūc propter inæqualitatem non solent ista pacta apponi, secūdùm eum. Sexta ratio sua est fortior cæteris, saltem quo ad æqualitatem: quia ista remissio fideicommissi adinuicem facta tollit votum captādæ mortis: vt dicit text. in l. de fideicommisso. C. de transac. & sic videt ista remissio continere vtilitatē publicam, inquantum reipublicæ interest homines esse bonos, & non delinquere: vt l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & l. bona fides. ff. deposi. ergo debet fieri largissima interpretatio, & oratio vniuersalis non restringitur, etiam vbi aliàs restringeretur: vt l. si qs in graui. §. vtrum. ff. ad Sylle. & ibi per Bartol. isto modo confirmatur ista ratio vltra eum. Sed Io. de Imo. respōdet, q licet ista ratio faciat hāc opi. esse æquissimā, quia tn̄ vt patet ex rationibus Bar. & etiam ex isto tex. s. inducto per eū, q verba nō cōprehēderēt remissionem fideicōmissi, a ipse dicit q ista opi. nō pcedit de iure: nō ob. tex. in §. vtrū. & qd ibi no. q licet in fauorē publicū verba nō restringant, dispositio tn̄ homīs, quæ difficili9 extēdit, quàm dispositio legis, nō debet extēdi ad casum, qui ex proprietate verborū non cōprehendit: & est prçter naturā cōtractus. sicut est casus noster. Septima ratio sua stat in hoc: quia iura dicētia q clausula generalis sequens restringitur ad specificata: vt l. si de certa. cum materia. C. de transac. debet intelligi, quādo si non fieret restrictio, resultaret aliquod odiosum, vel iniquū. Iniquum autē videt hic intelligere, quādo prçiudicaretur iuri vnius vltra causam specificatam b. Sed in casu nostro dicit ipse, hoc non est propter fideicommissum hincinde ęqualiter datum, ergo clausula generalis nō debet restringi. Sed ista ratio non videtur sufficiens: quia q clausula generalis restringatur ad specificata, hoc est magis ex tacita mente partium, quę non sine causa vidētur specialiter eā expressisse, q̄ quia fiat pjudiciū ex dispositiōe, de qua agitur: vt patet in l. emptor. §. Lucius. ff. de pac. & in d. lege, si de certa. & plene per Bar. in l. Aurelio. §. Caius. de liber. lega. Præterea sicut suprà est declaratum in dictis Bartol. etiam verba clausulę generalis non important hoc de sui proprietate: & quamuis quando fideicommissum datur reciprocę, lex fingat nullum grauamen esse impositum: bene tamen ille grauatur, cuius hęres tenetur restituere fideicommissum, si conditio existat. ita declarat not. Barto. & Baldus post eum in l. si pater puellę. vbi est optimus text. C. de inoffi. testamen. & consequenter ille cui debetur fideicommissum, censetur amisisse ius, quod sibi competebat. Vnde non est verum, inspecta veritate, quòd non fiat prçiudicium in aliquo iure, licet quo ad aliquos effectus iuris communis prçiudicium habeatur pro non facto. Aduerte etiam, quia ęquitas istius opinionis cessaret in casu nostro per Ioannem Andream in d. addi. videlicet quādo vnus haberet filios, & alter non haberet, nec speraretur habere verisimiliter, & forte etiam quando esset magna distantia inter ętates diuidentium, quia esset verisimilis impleri in persona senioris, adhuc daretur inęqualitas, & cessaret ęquitas. Sed etiam vbi dat ęqualitas, vt dictum est, verior videtur opinio. Bartol. pro qua Baldus dicit esse gloss. not. in c. j. §. si quis miles. in vsi. feud. in titu. qui incipit, constitutiones factæ ante ianuam beati Petri. vbi glossa notanter determinat, quòd si duo fratres diuidunt feudalia bona, & faciant refutationem, & finem, & pactum de non petendo, per hoc non excluditur ille, qui fecit refutationem, si alter moritur sine filijs, veniret ad feudum post mortem eius c. Pro qua conclusione est casus not. in c. finali. & ibi per Baldum. si de feu. fuerit controuersia inter dominum & agnatum. & in c. primo. de eo qui finem fecit agnatorum. de quo iurium intellectu dicetur plenius in quæ. se. Sed tn̄ pro nūc aduerte, quia illa iura nō loquunt, qn̄ vtriq fratrū euenit ī partē res feudalis, & hincinde facta est refutatio: sed qn̄ vni tantū cōcessa est res feudalis, & facta refutatio: & dato, q hincinde liberatio & finis fuisset fact9, adhuc nil ad ppositū, salua reuerētia tātī quia

quia renuncians ibi ideo nō prohibetur venire ad feudū post mortem fratris, quia renūciatio per eū facta fuit personalis. i. facta respectu fratris, & descēdentium suorū: vñ illis deficiētibus, non videt̃ frater renūciasse. ita declarat Bal. & bene in d. §. fi. & ideo tex. in c. j. de eo qui finē fecit agnato. vult, ꝙ qñ renūciatio esset facta in rē. i. nō respectu certarū personarū, sed cōtēplatione cuiuscunq;, prohiberet̃ renuncians venire post mortē, & sic ibi probaretur, ꝙ renunciatio facta simpliciter de iure, ꝙ pars haberet in feudo, extīgueret ius futurū, ꝙ cōpeteret post mortē: quod etiā videt̃ ꝓbari recte inspicienti in l. Paulo Callimacho. §. j. ff. de lega. iij. In cuius intellectu debes aduertere ad duo. Primò ꝙ in q. proposita non facit opi. Bar. sicut ipse allegat: quoniam ibi non erat datum fideicōmissum reciprocū, sed solum filiæ, post mortem filij, in quo casu & ipse s. dixit, & cōmuniter omnes fatentur esse fortiorē quæstionem cur non videatur renunciatum fideicōmisso. Secundò aduerte, quia ille tex. potest adduci fortiter ad propositum. Dicit ibi iurisconsultus, quòd vbi videbatur per illa verba generalia sublatum esse fideicommissum datum post mortem: postea subdit, quòd imperator humanius interpretatus est verba illa, tale fideicōmissum non cōprehendere: & sic datur intelligi, quòd ex proprietate verborū liberatio videbatur facta: sed impropriata est illa oratio generalis fauore filij ad præiudiciū fisci, quē nō præsumitur testator voluisse præferre filiæ. & hoc est quod dixit hic Ange. licet non ita formaliter tex. inducat. & verè iste videt̃ sensus istiꝰ literæ. Ex quo posset argui à fortiori in q. nostra: videlicet quòd si quando fideicōmissum non est reciprocū, videtur tolli fideicōmissum datum post mortem, multofortius quando est reciprocum, quia in hoc casu maius est dubium, vtrum tollatur: vt patet ex prædictis. Sed potest intelligi, quòd verba posita in §. præallega. sunt magis generalia respectu eorū quę erant relicta filię, quàm clausula de qua ĩ casu nostro. Præterea sibi clausula non veniebat accessoriè ad certam causam limitatam & specificatam, à qua posset restringi, & secundū cuius naturam debet interpretari, quæ omnia sunt in casu nostro: & ideo sequere opi. Bart. quā Bald. approbat in d. §. si quis miles. licet hic teneat cōtrarium. Cuius rationibꝰ optime respondet Ioan. de Imo. & ideo dic vt hic per eum. Si quis tñ disputando vellet sequi opin. Ang. posset adducere bonū text. in simili in l. Aurelius. §. Titius. el ij. ff. de lib. le. vbi patet, quòd propter affectionem personæ legatum liberationis cōplectitur plus quàm aliàs solet cōplecti: ergo idem videtur dicēdum propter fauorem publicum, de quo s. diximus: bene facit tex. in l. cùm pater. §. euictis. ff. de leg. ij. vbi probat̃ quòd ne crescat discordia, id est inuidia inter fratres, nō debet̃ euictio, q̃ aliàs veniret ex natura dispositionis, secundùm intellectū multorum: & bene facit tex. in l. fina. C. cōmunia vtriusq; iudi. & quia Bar. hic in iij. q. tractat, qualiter diuidētes præsumantur habere sciētiam fideicōmissi, ideo addē quędā breuiter, & succinctè ad ea quæ diximus in voce, referē

26 do dicta sua. †Et primò adde, quòd scientia probatur non solum per publicam vocem, & famam, vt ipse hic tetigit: sed etiam per notitiam, quā habet ex literis amicorum[a]: ita probat text. not. in l. de ætate. §. fina. ff. de interro. actio. & tenet Barto. expressè in l. is potest. ff. de acquirē. hæ. vbi etiam notabiliter declarat quòd debet sciri, quid sit dispositum in testamento, non sufficit probare testamentum esse factum. & not. quòd scientia capitur aliquādo strictissime: & sic non comprehēdit, nisi quòd quis scit per aliquem ex sensibus corporeis, secundùm Barto. in l. j. ff. de interro. ac. Aliquando capitur largius, & tunc alijs modis, de quibus in l. cùm quidam. §. quod dicitur. ff. de acquiren. hæredi. probatur & reperitur præsumptio vehementior, vel minus, secundùm præiudicium & qualitatem factorum: vt notabiliter per Bald. in l. j. C. de his qui lati. & est optimus text. iuncta gloss. in c. illud. de cle. excom. mini. Secundo adde, quòd vbicunq; instrumentum reperiretur esse penes filios, saltem maiores xiiij. annis, & probaretur quod tale instrumētū fuerit reuelatū à notario per eos, fortis præsumptio surgeret isto casu: tex. est in auten. atqui semel. & in corpore vnde sumitur. de proba. †vbi probatur, quòd ille qui furatur dicta testium nō publicata, & habet ea penes se, ex hoc solo præsumitur ea didicisse, & legisse[b], quia non subest alia causa verisimilis, cur ea subtraxerit. Idem ergo, si appareat testamentū esse exēplatum ad instantiam partis, postea reperitur penes eum, quare enim fecisset illum exemplari? Bald. autem notabiliter in d. aut. atqui semel. vult quòd hoc ipso quòd scriptura reperitur penes aliquem, præsumatur cognita & lecta per eum, allegat l. non est referēdus. ff. de transac. quæ lex hoc non probat, vt in illo tex. patet, legatarius confitebatur se habere notitiam alicuius partis testamenti. Vnde si dicit aliam partem nō legisse, pręsumptio est contra eum, vt dicūt ibi Ange. & Bald. Sed quādo non apparet scripturam esse lectam seu cognitam in aliqua parte, tunc non est eadem ratio. Ego tamen sequerer hoc dictum in eo qui esset maior xxv. annis, qui præsumitur esse discretionis perfectę, dummodo scriptura apud eum aliquo tempore competenti fuisset: quod determinarē ad arbitrium iudicis, inspectu præiudicio causę, qualitate personę, & alijs coniecturis. Tertiò inquātum Barto. hic dicit, quod si pupillꝰ habuit notitiam testamenti, puta quia adiuit hæreditatem ex testamento cum autoritate tutoris: ista scientia sufficit, si postea fiat diuisio in maiori ætate, per ea quæ habentur in l. notione. §. instrumentorum. de verbo. signifi. & l. ad testium. §. cōditionem. ff. de testa. Nam pro conclusione sua, ꝙ sit vera, adduco tibi optimū tex. cum gl. sua in l. fina. C. si maior factus. vbi ratificatio tacita, quæ fit per silentiū quinquēnij post maiorem ætatē & in qua requirit̃ scientia rei gestæ, vt ibi declaratur secundùm Azo. inducitur etiam si alia sciētia fuerit causata in aliquo in pupillari ætate. Si ergo ad tacitā ratificationē inducendam sufficit scientia habita in pupillari ætate, multofortius sufficiat in expressa ratificatione, quæ habet plꝰ consensus. Vltimò aduerte ad dicta Bartol. inquantum dicit hic, filius non præsumitur scire contenta in testamento paterno: per l. eius qui in prouincia. §. pe. ff. si certū petat. nam hoc videtur dubium propter coniunctionem sanguinis, quæ est inter patrem & filium, maxime si habitant simul, videretur præsumi scientia rerum patris, quādo filius saltem esset ætate perfecta: sicut videtur in l. octaui. ff. vnde cogna. & l. de tutela. C. de in integ. resti. mino. & plene declarat Bar. in d. l. is potest. aliqd etiā tetigit in l. mutuum. in prin. ff. de acquiren. here. & l. filium emancipatū. eo. titu. Vnde propter hoc ista conclusio reddit̃ dubia, maxime quia tex. in l. eius qui in prouinciam. nō loquit̃ de filio vel de seruo, in quo nō est eadē ratio, vt de se patet, quæ est in filio. ¶In ea. glos. ibi: & etiam quia de euictione tenetur, subtiliter & eleganter reprehendit hic Barto. dicta Azo. ostendens quòd in casu, de quo in glo. neq; [a] fratri petens fideicōmissum tenetur de euictiōe, neq; impeditur petere partem, quam frater habuit ab ipso, quasi illa nō veniret in fideicōmisso. Cuius dicta approbat Bal. in l. qui cum tutoribꝰ in vlt. co. s. de transact. & communiter Mod. hic. Sed Bald. in reprehendendo dicta Azo. inquantum voluit, quòd iste frater non tenetur de euictione, vtitur noua & subtili ratione in c. j. §. si quis miles cōstitutiōes ante ianuam beati Petri. dicit, quia respectu partis, quā frater grauatus fideicommisso habet à fratre, oritur quædam permutatio: quia pro illa parte frater grauatus dat fratri aliam portionem de suo. Est igitur ista quędam permutatio hęreditatis, quæ est similis emptioni: vt l. j. ff. de re. permu. Sicut ergo si frater [b] iste cui debebatur fideicōmissum, vēdidisset partem hæreditatis suæ alteri fratri, non periret fideicōmissum, vt probabitur, nec teneretur de euictione: ita erit dicendum in casu nostro. Quòd autem si esset vendita pars hæreditatis, remanet ius integrum, vt cōmitteretur euictio, probatur ex l. ij. §. cùm quis. ff. de heredi. vel actio. vendi. vbi dicitur, quòd vendita hęreditate omne ius qđ competebat venditori ante aditionem, resuscitatur & debetur ipsi ab emptore: nec per hoc dicitur euicta hæreditas, licet euincat̃ aliquod ius hæreditarium, vel aliqua res hæreditaria: & in hoc dicit defecisse illustre ingenium domini Azo. & Dy. Sed ista impugnatio non videtur cōueniens: quia cum fideicommissarius vniuersalis succedat loco heredis, & petat in effectum ipsam hęreditatem, non aliquam rem de hæreditate: vt l. restituta. in princip. ff. ad Treb. & l. si filius. §. j. ff. quod cum eo. satis dicitur euinci hæreditas, vel quota hæreditatis, quia in ipsum transfertur ipsa hæreditas vtiliter: vnde non sumus in casu l. ij. §. cùm quis. cū reuerentia sua, & ideo magis placent rationes Barto. & Moder. hic ad impugnandū istam rationem. ¶In ea glo. ibi: nisi fuerim sciens. glossa ista reprehenditur per Bartolum hic in casu suo: dicit enim Bart. quòd l. si fundum. cum materia, loquitur de eo qui scit rem pertinere ad tertium: sed casus noster est, quando diuidens scit rem pertinere ad autorem suum in spe, respectu fideicommissi futuri: hæc autem scientia, posito quòd aliàs posset agi de euictiōe, nō est talis quę debeat excludere sciētē: quia si ius superueniens autori meo confirmaret ius meū: vt l. si à Titio. ff. de rei vē. & l. cùm vir, & ibi p Bar. ff. de vsuc. ergo sciētia talis iuris, ꝙ si superueniret đ nouo cōfirmaret ius meū, nō debet mihi tollere regressū euictiōis: qa īducta ad aug

[a] ¶Amicorū. Quādo aūt dicat̃ sciētia haberi ex sufficiēti informatiōe, vide Fe. ĩ c. cū cōtingat. ĩ me. j. col. de rescri.

[b] ¶Et legisse. Adde Fely. in pro. Dec. ĩ. v. col. circa me. & ꝙ ibi dixi in apost.

mentum & fauorem, non debent operari contrarium effectũ: vt l. falsa. §. fi. ff. de condi. & demõ. & l. quod fauore. ff. de legi. Sed ista sua rõ cum reuerentia non videtur sufficiẽs, quia iura alleg. per eũ loquũtur, qñ ex natura cõtractus, per quẽ res fuit alienata, venit quòd alienatio sit perpetua, & res semper maneat apud emptorem. Vnde nou est mirũ, si oẽ ius superueniẽs post cõtractũ autori ꝓdest successori, qñ hęc fuit intentio ptiũ. Sed in casu nostro, vt fatet Bar. met, & oẽs doc. natura diuisiõis nõ respicit ius futurum, etiam in ꝑsona diuidẽtiũ: vt patet in l. pater. §. hæredita tẽ. ff. de leg. ij. Si ergo ius nouũ superueniat autori, hocius non confirmabit ius successoris, sed destruet potius. vt patet in d. §. Et ideo bene videtur considerasse Accursi. quòd hic posit esse locus euictioni, & cõsequẽter ꝙ virtus euictiõis posit tolli ꝑ scientiã iuris, ꝙ diuidẽs sciebat posse soluere ius suũ, & tñ Ia. de Are. hic reprehendit glos. quia scientia legati vel fideicõmissi non tollit emptori regressum euictionis, quo ad pretiũ duntaxat: vt l. fi. §. pe. C. com. de leg. sed hic erat talis sciẽtia, igiẽ &c. Confirmaẽ ista opi. quia tẽpore diuisionis res erat diuidẽtis; licet postea illud ius quod dabat tẽpore diuisionis, res erat diuidẽtis, & transferebat in alterũ, esset resoluendũ virtute fideicommissi: quo casu scientia emptoris nocet ei, quo ad pretiũ repetendũ: vt not. tradit Bar. & sequũẽ ibi Mod. in l. cùm vir. ff. de vsucap. pro quibus est opti. tex. in l. causæ. §. fin. cum l. se. ff. de mi. & l. minori. in princi. ff. de euic. Bart. tñ hic sequiẽ gl. in contractu diuisionis, dicens speciale esse in eo, ꝙ sciens rem esse alterius, nõ agit ad pretiũ, quia partes videtur inuicẽ periculũ in se suscepisse: & ita dicit gl. sing. in l. si familiæ. C. fa. er. ita potest intelligi tex. in l. si fratres. C. cõmunia vtriusꝗ iud. quod dictũ posset cõcedi, qñ tempore diuisionis res fuisset alterius: sed qñ fuisset diuidẽtiũ, tunc licet diuidentes scirẽt illud ius posse resolui, nõ est eadẽ rõ, vt videaẽ remissus regressus euictionis, & susceptũ in se periculũ: forte ẽm sperabãt ptes, quod fideicõmissum non haberet locũ, & in dubio quęlibet coniectura excludit remissionẽ iuris sui: vt l. si is. §. quod autẽ. ff. de so. & l. cũ de indebito. ff. de prob. Aduerte etiã ad ea quæ scribit Bart. & Bald. post eũ in d. l. si familiæ. qui expresse volũt, ꝙ pręterquã in cõtractu diuisionis sciẽtia rei alienæ nõ excludat à repetitione pretij: sicut nec pactũ factũ, ꝙ nõ agatur de euictione: vt l. emptorẽ. §. qui autẽ. cũ seq. ff. de act. emp. Sed ista sunt manifestè falsa, & per tex. datũ in l. si fundũ. hic alleg. vbi dicitur, ꝙ emptor non repetit id qđ dedit. i. pretiũ. & ita dicũt doc. Debes ergo restringere dicta eorũ ad casum l. fi. §. vlt. C. cõmunia de leg. vt hic facit Bar. Vtrum autẽ, qñ euictio fit ex eo, quia cõtractus super re alienata est prohibitus, emptor habeat regressum ad pretiũ, vide tex. & Bart. in l. j. C. nõ licere habitatoribus &c. li. xj. & gl. in l. quẽadmodũ. de agri. & cẽ. ꝗ li. quod no. Bar. in aut. qui res. C. de sacro. san. eccl. & Mod. plenissime in l. cùm vir. C. de vsuca. Sicut autem non debetur euictio, cùm emptor emit scienter, ita non debeẽ, cùm vẽditor vendit ius, si quod habet: vt est tex. in l. qđ si in vẽditione. ff. de hære. vel act. vẽ. & no. Bar. in l. litis. æstimatio. ff. pro emptore, & Ang. in l. si turba. ff. de rei ven. Et quia Bar. hic plene tractat, vtrũ ex diuisione oriaẽ regressus euictionis: de qua q. diximus in voce, in electione præcedẽti. adde ad dicta eius vnũ verbũ duntaxat, vltra ea quæ superius scripsi. dicit ẽm hic, & in l. cùm pater. §. euictis. de leg. ij. ꝙ ideo ex diuisione facta per partẽ, vel per iudicẽ, daẽ actio de euictione, quia ex ipsa resultat quædã permutatio, quæ est similis venditioni, cùm factũ iudicis representet factũ partis: vt l. si ob causam. ff. de euic. Sed ĩ diuisiõe, quã facit testatòr hic, nõ resultat: quę differẽtia nõ videtur vera, quia siue testator diuidat formaliter inter cohæredes, siue prelegat distribuẽdo hæreditatẽ inter eos totã, vel pro maiori pte, cùm istud plegatũ succedat loco portiõis hæreditariæ, vt ipse hic fateẽ per l. quid ergo. ff. de le. j. & tradit idẽ Barto. in l. Marcel. §. quidã. ff. ad Treb. Etiam hic videẽ resultare permutatio respectu partis, quã habet de pte alterius, ergo deberet cõmitti euictio. Sed credo, ꝙ habuerũt bonũ intellectum, videlicet ꝙ ista permutatio nõ est contractus, vel factũ partiũ, sed factum testatoris: vnde quia neuter habet causam ab altero in parte permutata à testatore, & ideo nõ daẽ regressus euictionis, nisi ope exceptionis ꝓpter tacitã voluntatẽ defuncti: vt dicitur in d. §. euictis. ¶ In e. glo. ibi: itẽ patet ex prædictis &c. de ista q. dic vt hic plene per Dy. Bar. & Mod. quorũ dicta retulit ibi in voce, quibus tamẽ videẽ aliquid esse addendũ. Adde igitur primò inquãtum dicunt, ꝙ emens rem sibi legatam sub cõditione, potest eã petere, seu eius æstimationẽ virtute legati, si postea purificatur cõditio, per ea quæ habẽtur in glo. in l. si à substituto, in prin. de lega. j. & per tex. in l. fundo. ff. ad l. fal. & l. si vendideris. ff. de eui. & l. si ei cui. ff. eo. ti. nã ista cõclusio videẽ contra tex. in l. cui res. de act. emp. à cõtrario sensu literæ. dicitur ẽm ibi, ꝙ qui ignorãs emit rẽ sibi legatã sub cõditione ab hærede, potest petere pretiũ virtute legati. Ergo si scienter videẽ, ꝙ nõ posit, nõ ob. iura alleg. per doc. quia non loquuntur, quãdo qs emit ab eo, à quo debebatur legatũ vel fideicõ. Vñ nisi intelligas illã l. cui res. ꝙ emptio fuit facta post purificatã conditionem, illa lex tã fortiter obstat in legato cõditionali, sicut tex. in l. huiusmodi. §. qui seruũ. ff. de leg. ij. in legato puro. Et forte posset dici, ꝙ ex ti. legat. nõ posit agi formaliter ad æstimationẽ; qa ex quo emptor elegit, sciens sibi rem esse legatã, habere ex titulo oneroso, videtur voluisse extingui titulũ lucratiuum, nõ quidẽ totaliter, quia sic videretur velle iactare ius suum, cõtra l. cum de indebito. de ꝓba. sed quo ad hoc, vt non posit capere directò ex titulo lucratiuo. Quãtum autẽ, vt posit agi vt res videatur sibi euicta per ll. all. ad hoc nõ videẽ sublata virt9 legati: tenebit ergo vere rem ex titulo oneroso. Sed quia fingitur euicta, licet nõ sit, agetur de euictione: hoc non affirmo pro nunc, sed volo cogitare melius. †Et ad istam q. videlicet vtrũ fideicõmissari9 purus vel conditionalis sciẽter emens rem ab herede, posit petere æstimationem legati, vide quod simpliciter tradit Ioan. An. qui mouet istam quæst. in fideicõmisso cõditionali, in titu. de emptio. & vendi. §. tertio loco. in vltima additi. & ibi videtur inclinare, quòd si ista emptio fit scienter, nõ potest peti pretium per l. huiusmodi. §. qui seruum. præallega. Sed in legato conditionali melius facit lex, cui res. quam s. allegaui. Dicit tamẽ ibi, quòd multi tenuerunt contrarium, quòd vtile est apponere pactum, ne aduenientẽ cõditiõe pretium posit peti. Secũdò adde dictis eorum, inquantum Barto. reprehendendo Dyn. hic dicit, quòd ille qui emit rem sibi legatam pure, scienter potest petere æstimationem virtute legati. Cuius contrarium tenuit Dyn. per tex. in l. Titius. ff. qui. mod. pi. vel hypo. so. & per tex. in d. §. qui seruum. à contrario sensu. Nam prima ratio d. Bar. non videtur sufficiens, inquantum dicit quòd quia legatũ debetur ex testamẽto, ideo difficilius videtur fieri remissio illius iuris, si nõ fiat mẽtio de eo: per ea quæ habentur in l. tres fratres. ff. de pac. in glo. nam ista non videtur ratio vera, duplici respectu. Primò quidem, ex quo legatarius sciebat hoc ius legati sibi competere ex testamento, & nullũ aliud ius, in illa re ad illud videtur habita relatio: sicut dicit Barto. in vj. q. de eo qui renunciat iuri, quod habet vel habere potest, licet de iure testamenti nõ fiat mentio. Secundò, quia ista tacita legati renunciatio hic surgit ex titulo lucratiuo, vel non lucratiuo ab eodem in eadem re: qui tituli videntur incompatibiles in eadem re ab eadem persona. †Est ẽm regula, quòd qui scienter eligit vnũ incompatibile, videtur renunciare alteri: vt l. Clodius. & ibi per Bartol. ff. de acquiren. hæredi. & per doct. in l. j. C. de fur. per Bald. in l. fi. C. de codi. vnde ista renũciatio quæ surgit ex hoc capite propter materiam incompatibilitatis, semper habet locum, etiam si non fiat mẽtio de iure dependẽte ex testamẽto. & per istã rationem placet opin. Dy. maxime, quia probatur à contrario sensu, & ex mẽte literæ in d. §. qui seruũ. Non ob. ratio secunda Bart. inquãtum arguit de l. fi. in fi. C. cõmunia de leg. quia responsio est manifesta, quoniam ibi cõseruatur emptori extraneo scienter ementi rem legatam ius ad pretiũ: quia nulla resultat incompatibilitas, sed solũ videbatur puniẽdus ex dolo suo, quia sciebat rem alienam, quod temperatur in illo casu speciali, vt ibi dicitur. Et similiter respõdetur ad tertiũ argumẽtum suũ: quia quãdo quis emit rem sibi legatã, puta à tertio, hic non resultat aliqua cõtradictio, vel incompatibilitas, quia bene possum habere rem ab vno ex causa onerosa, & ab alio ex causa lucratiua, quo ad effectũ petẽdi pretium, & ęstimationẽ: sed quòd ab eo habeam simul & semel causam lucratiuam & onerosam. i. non lucratiuam, istud est impossibile: qa negatio & affirmatio sub eisdem terminis nõ possunt stare simul: vt l. vbi repugnãtia. de regu. iur. & l. scripturę. & quod ibi no. de fi. instrumẽ. & l. ij. §. si alius. ff. quando appel. sit. Et ista ratio, quam suprà assignaui, magis placet, quàm illa quæ assignatur hic per Bald. & Ioann. de Imo. videlicet quia cùm res esset legatarij, trãslato dominio ipso iure in ipso, si legatarius emendo rem nõ videreẽ renunciasse legato, nõ valeret emptio suæ rei, vt l. domum. & lege, suæ rei. ff. de contrahen. empt. Ista ẽm ratio magis concluderet, ꝙ emptio nõ valeret, quàm quòd extinguere tur legatum, qm̃ non est verum, quòd qui scienter emit rem suam, videatur transferre dominium in vendentẽ: quia ex ficto titulo, & ficta vẽditione nõ solet transferri ius in alterũ, etiã ex certa scientia: sicut declarat Bar. in l. si rem aliquã. ff. de acqui. pos. Præterea ll. præallegatę habẽt locum, quando res est alicuius ex translatione dominij, facta per regulas iuris. s. per traditionem veram, vel fictam. Sed quando ratio est alicuius de iure speciali, sicut in casu nostro, quia dominiũ transfertur ipso iure ex priuilegio legati, iuxta l. à Titio. ff. de fur. tunc hoc non videtur impossibile, quòd rem suam aliquis ex nouo titulo acquirat. Sicut vidimus, quòd in isto casu rei vendicatio concurrit cũ actione personali ad dandum legatum ratione prædicta, vt declarat Cyn. & Barto. post eum in l. j. C. communia de lega. vbi est casus. & l. fina. C. de sacrosan. eccle. & l. j. de leg. j. ¶In ea. gloss. in fi. de materia ista vltrà remissiones datas in notabilibus vide quod ponit Bar. in l. ij. §. ignominię. ff. de his qui no. infam. & Ange. in l. ait pręto r. §. si iudex. de re iudi. Bald. in l. si quis in testamento. C. de fideicom. liber. & Ant. de But. post Ioan. And. in c. examinata. extrà. de iudi. & vide bonam glos. in c. confirmationẽ. in verbo, infirmati. de elect. lib. vj. quæ dicit, quòd quando electio cassatur per sententiam in dubio, videtur cassari ex causa, quæ min9 præiudicat. Vñ facit tex. & quod ibi per Bar. in l. iij. §. fi. cum l. se. ff. de suspe. tu. Et vtrũ sententia lata expresso iuris errore contra communem opinio. dummodo secundùm aliquas opiniones sit nulla ipso iure, dic vt ibi per Angel. & Moder. & vide quod tradit Barto. ad materiam in prima consti. C. §. quibus. & Bald. in ea. constitu. quæ incipit, ex præcepto. Et ad ea quæ s. diximus in quæstione proximè præcedenti, vtrum ille qui emit rem sibi legatam posit petere pretium: adde quòd ratio Bal. & Ioã. de Imo. assignata in vltimo casu illius quæstionis, videtuř posse saluari: quoniã licet emẽs scienter rem suam nulliter eam emat: vt l. suæ rei. s. allegata. hoc

hoc potest intelligi, quando est irreuocabiliter sua: sed qñ esset reuocabiliter sicut in casu nostro, si hæres adhuc nõ acceptasset legatũ, tũc sustineri posset, ꝙ valeret emptio: sicut videtur probare tex. in d. §. qui seruũ. à cõtrario sensu: sed videret repudiatũ legatũ: & est solẽnis limitatio ad l. suę rei. sicut dicimꝰ in simili, ꝙ q addit hęreditatẽ ab intestato videt eã repudiare ex testamẽto: quia aliter aditio ab intestato nõ valeret[a]: vt l. illud. ff. de acqui. hæredi. & idem dicit in simili in l. actione. in prin. ff. pro soc. Et si dicat, cur ergo in d. l. suę rei. similiter vt valeat emptio nõ videt tacite facta donatio, ipsi venditori? Respõdeo, ibi resultaret fictus titulus, & ficta traditio, ex quibus nõ potest transferri dominiũ: vt d. l. si rem aliquam. Sed ad inducendũ repudiationẽ legati, sufficit sola voluntas legatarij. quæ videt adesse, vt cõtractus valeat, vt s. dixi. Mihi tamẽ plus placet ratio s. assignata per me, qa est generalior: nam ista ratio quę videt fuisse de mẽte istorũ, vt s. dixi, restringit tex. in §. qui seruum. ad casum, in quo legatũ esset acceptatũ: cũ tex. à cõtrario sensu dicat, ꝙ valet emptio, & nõ debetur legatũ. ¶ Extra glo. posuit hic Bart. plurimas quæstiones vtilissimas ad itellectũ l. de his. ff. de trãsac. & primo in quarta quæstione, dũ cõcludit ꝙ ista renũciatio est sufficiẽs, renũcio omni iuri cõpetẽti, vel cõpetituro ex testamento paterno: quia satis dicũtur inspici verba testamẽti, nũc tẽpore transactionis, & ꝑpter ipsam trãsactionẽ, si oculi mẽtis inspiciuntur: per ea quæ habetur in l. in ciuile. & l. scire legis. ff. de le. Adde ꝙ quamuis ista opi. communiter approbat: de subtilitate tñ iuris habet aliqd dubitatiõis tex. in l. ij. §. inspectio. ff. quẽad. test. ape. videt ap ꝑbare, ꝙ inspectio idẽ significat quod lega, vel lectio, & aliquid plus valet inspectio corporalis scripturę anteꝗ legat: sed illd solũ dicit legi, qđ oculis corporeis legit, vt ipse fatet: & est optimus casus vltra ipsum in l. j. ff. si tab. testa. extra. ergo cùm ibi ponat quasi diffinitio inspectionis, nõ videt ꝙ sola inspectio mẽtalis sufficiat. Confirmat ista cõclusio, quia tex. in l. de his. dicit ꝙ non potest fieri trãsactio, nisi inspectis & cognitis verbis testamẽti: & sic ponũtur ibi duo copulata, ex quo patet ꝙ sunt diuersa: vt l. ij. in text. & glos. ff. de iur. & fac. igno. Sed si inspectio significaret etiam cognitionẽ mentalẽ, tũc cognitio & inspectio nõ essent duo diuersa. Præterea tex. in l. argentarius. §. edi. ff. de edẽ. dicit, ꝙ inspectio librorũ argẽtarij permittit ad finẽ, vt quis possit describere, quæ verba nõ possunt adaptari, nisi ad inspectionẽ corporalẽ. Et ad rationẽ Bar. dũ dicit, ꝙ si requireret inspectio corporalis, tũc nõ posset fieri trãsactio super nuncupatiuo. 18 †Respõdeo, ꝙ sub nomine visus, qui sensus significat per hoc verbũ, inspectio, cõprehẽdit omnis aliꝰ sensus: vnde si testis dicit se vidisse, ꝙ audiuit, plene probat, vt tradũt doc. in l. testiũ. C. de testi. & c. cùm causam. e. ti. poterit igit fieri trãsactio auditis testibus: posset etiã lectis dictis eorũ, si eorum testimonia essent publicata: iuxta l. publicati. C. de testi. Sed tamẽ his nõ obstãtibus, sequẽda est cõmunis sententia. Et ad primũ ar. dicimus, ꝙ ibi nõ ponit totaliter diffinitio inspectionis, sed aliquid qđ cõtinetur ex proprietate illius vocabuli. Ad secundũ dicimꝰ, ꝙ copula ponit ibi, sicut inter genus & speciem: & sic ista aliquo modo sunt diuersa. Ad tex. in §. edi. dic similiter, ꝙ inspectio cùm importet etiã lectionẽ corporeã, bene dat facultatẽ describendi: sed per hoc non sequit, ꝙ nõ cõtineat etiã aliud, ad quod nõ sequeret facultas describendi. Et aduerte, quia Bartol. intelligit istam suam cõclusionẽ, qñ verba remissionis respicerent etiã tempꝰ futurũ: secus si respiceret præsens tm̃: quia tũc ius futurũ non videretur remissum secũdùm eũ, per l. si ita stipulatus. & l. si à colono. s. e. & per l. si ita scripsisset. de lega. ij. idem si renũciatio esset indefinita: vt, remitto omne ius testamẽti, vel ex testamẽto. vt cõcludit Bar. in v. q. iuxta finẽ. & sequitur Bal. expresius in c. j. §. si quis miles. sępius allegato. Secũdò principaliter adde, inquãtum Bar. in v. q. dicit, ꝙ si partes in diuisione remittũt oẽ ius sibi cõpetẽs ex testamẽto, vel ex quolibet fideicõmisso, ꝙ ista remissio nõ valet si sit facta ab his q præsumunt ignorare vigorẽ testamẽti[b]. i. ab hæredibus suis & necessarijs, vel necessarijs tm̃: vt ipse s. declarauit in iij. q. quia renũciatio non põt videri facta cognitis & inspectis verbis testamẽti: nã Ang. hic videt impugnare ista dicta, qm̃ satis est ꝙ partes cogitauerint in genere de quocũꝗ testamento ex quo debet legatũ: vel fideicõmissum: qa notitia rei põt haberi dupliciter, vel cogitãdo in specie de hoc cognoscendo specialiter, vel cognoscẽdo generaliter factũ esse aliqđ testamentũ, vel relictũ, etiã aliquod fideicõmissum, & cogitando in genere illud velle remitti: hoc probat ipse primò ex l. qui iure militari. ff. de testa. mili. vbi probatur ꝙ miles videt exhæredare alium tacẽdo, nõ solũ si specialiter sciat se habere filium, sed etiã si cogitet in genere, ꝙ etiã si habeat filiũ, vult eũ esse exhæredatum: & ita not in l. sicut certi. & l. si cum vel in vtero. C. eod. Secũdò adducit tex. in fi. in l. si tu ex parte. ff. de acqui. hære. vbi probatur secũdùm eum, quòd licet aliqs ignoret ex quota ptis sit scriptus hæres, si tñ cogitat in gñe, ꝙ ex quacunꝗ parte sit scriptus, vult adire hæreditatem, sufficit. Tertiò adducit, quia ille qui dubitat, ex quo testamẽto sit hæres, licet ex neutro eorũ applicãdo animũ ad vnum ex eis non possit adire: vt l. eum qui duobus. ff. de acqui. hære. si tñ habeat animum in genere adeundi ex eo testamẽto, quod melius valet, valebit aditio. & ita dicit debere restringi tex. in l. eum qui duobus. & ita fuit iudicatũ Paduæ super hoc puncto. Sed Io. de Imo. hic reprehendit ista dicta, permittẽs ꝙ dispositioni l. de his. cũ sit prohibitiua, & ponat certã formã, non põt renũciari, maxime quia dispositio illius legis est inducta in odium occultãtium testamẽtã, & in fauorẽ publicũ, quia publice interest volũtates defunctorũ habere effectũ: vt l. vel negare. ff. quẽad. test. aper. & hãc cõclusionem sequitur Bar. & cõmuniter doc. in d. l. de his. & Ange. met in consi. suo xcv. in ordine, cuius dicta ponẽtur inferius. Sed si valeret trãsactio ĩ casu ꝑposito, sine dubio recederet à forma d. l. de his. quia nõ posset dici, ꝙ verba testamẽti essent cognita, licet sit cogitatum in genere, id est de tollendo omne qđ deberet ex testamẽto: ergo ista renunciatio nõ valeret. Non obstãt iura allegata in contrariũ: nã ad primũ respondetur, ꝙ ibi scientia non requirebat pro forma, sicut hic, sed solũ quo ad effectũ coniecturantẽ mẽtem testatoris, ad quã cõiecturam sufficit illa cogitatio in genere. Ad l. si tu ex parte. respondet, ꝙ ibi ille qui adibat hæreditatẽ, sciebat ex qua esset institutꝰ: sed ista responsio nõ valet, quia est tex. expressus, & ibi hoc tenet Dy. & Bar. in l. si quis extraneum. §. sciendũ. eo. tit. ff. qui probat conclusionẽ Ang. & est cõmunis opi. Tu dic ergo, ꝙ adummodo possit cõstare de volũtate adeuntis, ꝙ quicqd sibi deferatur, intendit acceptare de forma, vel de substãtia aditionis, non ex scientia, quo id est in qua parte sit institutus: vt per l. si quis mihi bona. §. si parte. eo. ti. vbi ille qui mãdat aliquẽ adire nomine suo partem minorẽ, quia in ea credit se b institutum, videtur etiã mãdare de maiori, de qua nesciebat: quia præsumitur ꝙ si volebat id qđ est minꝰ, fortius vult qđ est plus. Ad l. eum qui. responde, quòd ibi est casus contra dictum Ang. sed ille tex. potest euitari, vt s. dixi, intelligẽdo ꝙ non potest adire limitãdo se ad vnum ex testamentis: & hoc videntur importare verba tex. dũ dicunt, ex neutro adire potest. secus si simpliciter aliquis adiret ex eo testamento quod c valeret. Sed tamẽ in hoc non est facienda vis, quia allegat autoritates doctorum, quæ non possunt approbari. Tu ergo cõsidera in isto arti. pro defensione opi. Bar. quòd quãdo aliqs cogitat in genere de relicto, in quocunꝗ testamento, & qualitercunꝗ, sicut dictũ est, non potest dici, ꝙ cognoscat verba testamenti: †quia cognoscere verba testamẽti ꝑpriè, est scire formã dispositionis testatoris. Hæc igitur renunciatio importat in effectu, ꝙ partes volunt habere formã testamẽti pro cognita & expressa. Sed hoc nõ sufficit, vbi aliquid debet formaliter exprimi, sicut in casu nr̃o: ergo sequitur, ꝙ ista remissio non erit sufficiẽs. Quòd autem hoc non sufficiat, probat notabiliter in c. qui ad agendũ. de procu. lib. vj. vbi dicitur, ꝙ illa quæ requirunt mandatum speciale, non possunt concedi per verba generalia, licet pars velit illos casus haberi pro expressis. Ad idem tex. not. in l. licet. ff. qui. mo. pig. taci. contrahi. vbi probatur, quòd licet aliquo casu tacita hypotheca habeatur pro expressã, hoc tamẽ non est verũ, vbi tolleretur fauor libertatis per hãc fictionẽ: ergo eodẽ modo, vbi tolleretur fauor publicus, sicut in casu nostro. Pro ista conclusione optime facit, quia sicut plene scripsi in l. j. ff. de lib. & posth. obseruatio formæ non potest impleri per æquipollens. Præterea non est eadem ratio in isto casu, sicut quia pars formaliter cognouisset verba testamenti, quando renũciatio fit generaliter de aliquo iure, facilius potest interuenire captio & dolus, quàm vbi deuenitur ad speciem. ita declarat Barto. & alij post eum in l. sed & si quis. §. quęsitũ. ff. si quis cau. Cùm ergo dispositio legis de his sit facta ad tollendum circumuentionem, & impediendum malignitatem occultantium testamenta, facilius tolleretur per renunciationẽ specialem, quàm per generalem[c], ita dicit Angel. in d. §. quæsitum, quòd etiã si partes velint casus expressos in genere haberi pro specialiter expressis, ista actio non valet. Pro ista conclusione facit optime tex. & qđ ibi per Bar. ĩ l. j. §. inter filiũ. ff. ad l. Cor. de fal. vbi patet ꝙ ad tollendam præsumptionẽ doli & falsitatis quo ad validitatẽ relicti, nõ valet tm̃ substitõ gñalis, sicut specialis. Et aduerte sicut s. dixi, ille q cogitat ĩ gñe de relicto in

[a] ¶ Non valeret. Vide omnino d. Alc. de Imol. in con. c. xxj. j. parte.

[b] ¶ Testamẽti. Adde Paul. de Cast. in consi. xc. & plene per d. Alex. de Im. in cõsi. xxxiij. quarta parte.

[c] ¶ Per generalem. Adde tamen Dy. ĩ consi. xix. in ver. ꝑterea renunciatio. ꝙ renunciatio generalis illud operatur, ac si singula exprimerẽtur, qbus erat nominatim renunciandum.

quocũq; testamẽto, nõ potest dici formaliter & ꝑprie inspi cere verba testamẽti: qa verba testamẽti sunt ꝑprie ipsa for ma intrinseca, & essentialis dispositiõis: vt l. si is q. ff. de test. quam nõ cognoscit ille, qui cogitat in genere de testamẽto. Debes etiã scire pro cõplemento istius q. ꝙ licet renũciatio facta à scientibus in isto casu tollat fideicõmissum: secus tñ est, si renũciatio fiat ab ignorãtibus ius, vel ab errãtibus in iu re: qa taliter errãs nunq; perdit ius suũ ex ꝑsumpta renũcia tione, quæ surgit ex cõsensu. Casus est in l. legitima. ff. de pe. hære. & ita elegãter cõcludit & declarat Bar. in l. Clodius. ff. de acq. hæ. & ista opi. placet magis, ꝙ̃ opi. Bal. qui tenuit op po. in l. pactũ qđ dotali. in ver. xvj. quær. C. de col. dũ dixit, ꝙ quo ad virtutẽ renũciationis, paria sunt scire, vel scire de bere. Nõ ob. gl. in l. pacisci. ff. de pac. qa ibi per ignorãtiã, q̃ ca dit in latã culpã, nõ excludit̃ cõsensus renũciãtis saltem in ge nere: sed tñ nõ ob. illo consensu præstito in genere, si ignorã tia fuisset iusta renũciatio, nõ noceret in illo casu. Scias etiã, ꝙ Ang. no. in cõsi. suo. xcv. dixit, ꝙ si filia ad petitionẽ fratris in stituti ĩ testamẽto renũciat hęreditati paternæ, dicẽs se hoc fa cere inspectis & cognitis verbis testamẽti, & postea in eodẽ instrumẽto fatet̃ fratrẽ esse hæredẽ in testamẽto, in quo ipsa fuit ꝑterita, ꝙ ꝑ istã cõcessionẽ ostendit̃ falsum, qđ suprà di xerat, ꝙ trãsigebat vel renũciabat cognitis verbis testamenti. Cùm enĩ postea dicat in effectu testamẽtum esse validũ, in quo erat sibi factũ legatũ, & nihil relictũ iure institutionis, apparet, ꝙ nõ bene cognouit verba testamẽti: ita etiã dicit, si filia dicat relicta esse sibi centũ, vel circa: qa cùm ista dictio pariat incertitudinẽ, vt tradit̃ in l. Celsus. ff. de vsuca. & l. ab hostibus. §. sed qđ simpliciter. ff. ex qui. cau. ma. apparet, ꝙ non bene cognouerat verba testamẽti. Idẽ dixi. in alio cõsi lio, qđ refert hic Ioã. de Imo. vbi filia plus cõfitebat̃, nõ sibi deberi ex testamẽto, ꝙ̃ erat sibi relictũ. Et dicit hanc q. fuisse in causa cuiusdam Hebræi, in qua diuersa cõsilia fuerũt pro lata: ipse tñ dicit cõsuluisse pro hac parte. Io. autẽ de Imo. hic videt̃ reprehẽdere ista dicta: quia ex quo notari⁹ in instrumẽ to affirmat, ꝙ ipsa dicit se fecisse renũciationẽ, cognitis & in spectis verbis testamẽti, standũ est ĩstrumẽto: per l. cũ ꝑcib⁹. C. de probatio. Non ob. cõfessio sequẽs siue assertio, ꝑ quam videt̃ probari, ꝙ nõ cognouerit verba testamẽti: qa secũdùm cum illa assertio videt̃ facta ex certa sciẽtia, vt trãsactio vel renũciatio esset validior, nõ qa ita crederet renũciãs, qm̃ clau sula instrumẽti debet adaptari secũdùm subiectã materiã, sup qua apponit̃: vt l. si vno. ff. lo. & l. si stipulatus. ff. de vsu. Tu autẽ aduerte, qa ꝙ renũciãs cognouerit verba testamẽti, & vi cius, hoc nõ potest scire notarius, nisi ex assertione renuncia tionis: qm̃ hoc est de his quæ pẽdent ab animo ipsius. Cũ ergo ista ĩ effectu sit cõfessio partis quæ ex serie eiusdẽ instrĩ & ex assertis per illã ꝑtem nõ possit probari iste error, nõ vi deo, nec venit per hoc cõtra instrumẽtum: quia verũ est, vt dicit instrumẽtum, reum hoc asseruisse, ꝙ cognouerat verba testamẽti: sed tñ cùm hoc potest stare, ꝙ hoc asseruerit per er rorem, credens cognoscere & intelligere, ꝙ non intellexerat. Et ista ratio sufficeret ad defendẽdũ opi. Ange. Sed tñ ex sup abundãti cõsidero, ꝙ si iuramentũ assertoriũ interuenisset in ista renũciatione, tũc nullo modo posset stare opi. d. Io. qa hoc modo renũciãs incideret in periuriũ, qđ est grauissimũ crimẽ. Vnde poti⁹ debet ꝑsumi error, quàm dolus, l. quoties. §. tantundẽ. & ibi per Bar. ff. de hære. insti. & posito etiam ꝙ nõ interuenisset iuramentũ, ex ista assertiõe falsa facta ex cer ta sciẽtia, resultaret mẽdaciũ. itẽ renũcians ꝑsumeret̃ iactare suum cõtra regulas iuris. Vñ omnibus cõsideratis, videt̃ ve rior opi. Ang. & etiã est æquior, qñ renũciatio fieret à mino ribus, & maximè à puellis, quæ faciliter circũueniri possunt. Adde etiã dictis Bart. in vj. q. dũ tractat de virtute istius clau sulæ, remisit oẽ ius, qđ habet, vel habere sperat, seu potest. & cõcludit, ꝙ ista verba intelligũtur de spe, quæ habet cãm de præsenti, vel ꝑterito, nõ autem de illa quæ nõ habet causam nũc ꝑæxistẽtẽ: ꝑ l. qđ seruus. de cõdi. ob cau. Adde bo. tex. per quẽ ibi ita dicit Bar. in l. si vxor. §. diuus. j. de adul. & qđ ipse idẽ pleni⁹ no. de multiplici spe, in l. is pòt. ff. de acq. hę. aliquid etiã tetigit in l. fi. in vlt. q. C. de pac. vide etiã Bal. in l. pactum quod dotali. ver. xiij. C. de col. & quod ipse not. in §. si quis miles. superius alleg. vbi etiã dicit ad intellectũ huius q. ꝙ si in aliqua ꝑte instrumẽti trãsactionis esset facta mẽtio testamẽti, vel codicillorũ, ꝑsumeret̃ remissum debitũ ex vlti ma volũtate alias nõ: vt hic cõcludit Bart. de quo dic vt ꝑ eũ. ¶ Adde etiã sup viij. q. quã ponit Bar. hic, dum vult ꝙ si in in strumẽto diuisionis cõstituũt se partes ad inuicẽ procuratores in rem suã, cũ hoc ꝙ possint quicqd poterãt ipsi diuidẽtes, vel ad habendũ, tenendũ, & ad alienãdum: vtrũ si alienatio sequa tur, res ipsa existẽte cõditiõe fideicõmissi possit auocari à pos sessore, per l. fi. §. vlt. C. cõmunia de lega. & concludit in effe ctu ꝙ nõ, per l. si fundũ per fideicõmissum. cũ materia. de le. j. quasi videat̃ fideicõmissarius cõsensisse alienationi fideicõ missi. Sed ista dicta sunt multũ dubia: & maximè vbi fideicõ missum nõ videret̃ esse renũciatũ, quia ꝑtes ꝑsumunt̃ igno rasse cõtenta in testamẽto: nã si hoc est, quõ potuit videri re nunciasse iuri, qđ ignorabat? cõtra l. mater decedẽs. cũ mul tis. s. de inof. test. Quinimo etiã si partes ꝑsumerentur scire cõ tenta in testamẽto, virtus tñ verborũ nõ includeret remissio nem fideicõmissi: sicut vidisti s. in vj. q. & in ij. Adhuc videt̃ dicendũ, ꝙ non videat̃ renũciatũ iuri fideicõ. neq; data licẽtia alienãdi[a] in præiudiciũ relicti in testamẽto: qa istę clausulę vt patet de se, sunt clausulæ accessoriæ ad cõtractũ diuisionis, de clarantes effectũ quæsitũ ex diuisione, quæ de sui natura de bent restringi, vt nõ ampliet naturã dispositionis principalis, licet eã possint declarare, cùm est ambigua: vt est casus in cle. j. de præbẽ. & tradit Bal. in l. eam quã. C. de fideicom. & te net Bar. met in fortioribus terminis. s. in ij. q. Vnde per predi cta verba videt̃ cõcessa potestas alienãdi secũdũ naturã diui sionis. s. quousq; cõditio vel dies fideicõmissi nõ erit, vel si fi deicõmissum erat purũ, videt̃ data potestas alienãdi respectu aliorũ iuriũ permissorũ, vel translatorũ. Vnde super ista do ctrina est bene cogitãdum, attẽto maximè, quia istæ clausulę ad minus nõ vidẽtur respicere, nisi ꝑtem quã grauatus ex fi deicõmisso habet à cohærede: quoniã pro illa habet titulum ab eo, & debet cõcedi à diuidente talis potestas. Pro alia autẽ parte quã habet iure suo, clausulæ nihil viderentur operari. ¶ Circa quartã q. quã hic format Bar. discutienda sunt duo. Primũ est, vtrũ emphyteotæ vel vasalli possint inuicẽ diuide re feudũ, vel emphyteosim. ¶ Secũdùm, si in diuisione diui dentes renũciãt omni iuri qđ habẽt vel habere possunt, vtrũ altero moriẽte sine filijs, ecclesia succedat, seu dominus feudi in parte moriẽtis, vel poti⁹, nõ obstãte refutatiõe, succedat fra ter, q renũciauit. ¶ † Sup primo Bar. vbiq; tenet, ꝙ inter hæ redes emphyteotæ, & etiã nouos emphyteotas, quorũ vnus succedit alteri ex pacto possit fieri diuisio, vel alienatio, per iura hic allegata per eũ, quæ repetit in l. cũ hi. §. si pluribus. ff. de trãs. vbi idẽ tenet idẽ tenuit in l. j. C. de ĩpo. luc. descri. li. vbi est bonus tex. & cõ. suo cxxiij. qđ incipit, ex themate ꝑdi cto &c. idẽ sentit Spe. in tit. de loca. §. nũc aliqua. ver. lxxiiij. & est cõmunis opi. Sed tñ hãc cõmunẽ opi. debes limitare du pliciter. Primò ꝙ licet hęredes emphyteotæ possint diuidere interesse: ille tñ qui accepit emphyteosim, nõ potest eã diui dere in testamẽto, vel prælegare vni ex filijs suis pro sua par te. Ita sing. dicit Ioã. An. & optime declarat in rub. de feu. in addi. Spe. in vlt. char. in ver. non præmittã. ¶ Secũdò debes li mitare hoc secũdùm Bal. in l. volũtas. C. de fideicõ. quãdo feu dum vel emphyteosis est noua, & cõcessa pluribus simul, ita ꝙ inter eos nõ sit locus iuri accrescendi, vel vnus nõ succedit al teri ex pacto: isti enĩ nihil habent cõmune simul, cùm ius ac crescendi nõ sit inter eos[b]: vt in c. j. de duo. fra. de no. bene. in ue. & hãc cõclusionẽ sentit idẽ Bal. in c. imperialẽ. in prin. de prohi. feu. ali. per Fe. licet enĩ in q. qua quæritur vtrũ vasalli possint diuidere feudũ,[c] simpliciter dicat ꝙ sic, per illũ tex. & per tex. in c. j. §. oẽs filij. si de feu. fue. cõtro. inter d. & agna. tñ in q. ꝑcedentibus ipse dicit, ꝙ si duo habeãt feudũ nouũ, vn⁹ non potest alienare partẽ suam alteri, nisi habeant feudum à principe, in quo est locus iuri accrescendi. l. j. C. si libe. impe. socius &c. Et ista opi. prima fronte videt̃ satis iuridica, quia ex quo vnus nõ succedit alteri aliquo iure propter diuersas per sonas, videnẽ esse duæ diuersæ concessiones: & sic respectu partis alterius videtur extraneus. Sed cõtra ipsum fortiter fa cit tex. in c. j. §. itẽ si duo. qui. mo. feu. amit. vbi videt̃ probari, quòd in feudo nouo habet locũ diuisio inter fratres. Sed pòt intelligi ille tex. qñ erat factũ pactũ, ꝙ vn⁹ succederet alteri, vel qñ feudũ erat datũ vni ex fratribus, & in diuisione hære ditatis paternę remãsit apud eum, tanquã ꝑcipuum, ex quo solus erat inuestitus: & ad hoc satis applaudũt verba literæ. Vtrum autem inter emphyteotas nouos sit loc⁹ iuri accresc. si primum non sit appositum: vidisti plene in l. si mihi & Titio. §. eo. Limitatio autem Bald. procedit in emphy. noua, posito quòd nõ esset in ea locus iuri accresc̃. Et de materia vide qđ ponit Bal. Diffusè in c. j. in vlt. col. de ali. feu. & quod no. glo. & ibi etiam tãgit Bal. in c. j. §. sed & res. per quos fiat inuesti. ¶ Circa secundum Bart. hic, vt retuli in voce, videtur tenere quòd non obst. pacto ille qui renunciauit possit succedere in partem ꝑmorientis sine liberis, & quòd excludat ecclesiam. 29 mouetur duabus rationibus. † Prima est, quia pactum nõ ex tenditur ad personas, quas paciscentis non interest extendi: vt l. &

[a] ¶ Alienandi. Nun qd autẽ videat̃ re missum per licẽtiã alienãdi inuicẽ da tam: vide tu Paul. de Cast. in cõsi. xc. d. Alex. de Imo. in consil. clxxxix. in ij. par.

[b] ¶ Inter eos. Vide d. Mari. Soc. in cõs. xix. inci. pro deci sione, ver. verũ ꝑdi ctis. cir. me. ver. & in cõsi. xxiij. incip. circa ꝑdictã, versi. lxx. probat̃ ex not. ea. ꝑte.

[c] ¶ Feudũ. Tu latissi me & not. vide do. Bar. So. in col. lxv. inci. visis inuestitu ris. per totum. in. ij. parte.

vt l. & hæredi.§.fi.cum l.seq.ff.de pact.sed nil interest paciscentis acqri dño vel ecclesiæ. igiť &c.Secunda, quia ille qui renunciat iuri suo præsenti,& futuro,cũ renunciet ad hoc vt quærať illi cui renũciat,si hoc ius nõ quæriť illi, remanet penes renũciantẽ:vt l.nec vtilẽ.ff.ex qui.cau.ma. & probať melius in l.cũ qs.§.si debitorẽ.ff.de so.ponit Barto.post glo.in l. qui hominem.§.si debitor.ff.eo.tit.Si ergo ius nõ fuit acquisitum viuẽti,vt ostẽdam,nõ fuit extinctũ in persona renunciantis.ꝙ aũt non fuerit acquisitũ,ꝓbatur:quia ex quo decesſit sine filijs,& sic sine hærede,respectu iuris de futuro,cui renunciať,nihil reperiť quæsitũ hæredibus huius paciscẽtis,nil etiam quæsitũ sibi respectu illius iuris: quia qđ est in cõditione,nõ est in dispositiõe:vt l.si qs sub cõditione. ff. si qs omis. cau.test.& ita declarat Bart.in effectu tenẽs istã opi.in consi. suo cxxiiij.s.alle.Do.Pau.de Cast.hic dicit, ꝙ queadmodũ si habens vsumfructũ in re renunciaret vsufructui in manibus cuiusdã tertij ex natura ipsius iuris renũciati, vsusfructus cõsolidareť proprietati:vt in §.finitur.Insti.de vsufru. ita dicemus hic,ꝙ ista renunciatio emphyteotici iuris cũ extinguat ius renũciantis,facitꝙ istud ius vtile consolidatur ꝓprietati. Sed text.in §.finiť.facit in cõtrarium,dũ dicit ꝙ si vsusfruct⁹ ceditur tertio,nihil agiť.Et si rñdeas,ibi loquiť in eo qui vult trãsferre ius vsusfruct⁹,qđ fieri nõ põt:secus in eo q velletrenunciare.Et ego replico,ꝙ in §.finitur.non dicitur, ꝙ valeat renunciatio vsusfructus,nisi quãdo fit ipsi dño.¶ Aliter ergo probanda est conclusio, pro qua ipse allegat bonũ text.in c.j. §.j.de eo qui finem fecit agnato. in vsi.feu.vbi diciť, ꝙ si vasallus renũciabit oĩno feudo,seu iuri,quod habet in feudo,in manibus vnius agnati,ista renũciatio prodest alij agnato, qui non est hæres eius cui fit renũciatio,sed venit ex persona sua ad feudũ,& vult excludere renũciantẽ.Sicut ergo quando renunciatio est facta in rẽ,prodest etiã alteri agnato, q nõ erat præsens,ita debebit prodesse dño vel ecclesiæ.¶ Sed tu aduerte,quia Bald.ibi videtur destruere text. & intelligere illũ, quãdo vasallus renunciat iuri suo in manibus dñi:in quo casu cũ ius vtile renunciãtis consolideť directo dño ex natura rei, & consequenter prodest ista renũciatio tertio agnato.Pro decisione huius q.præmittendũ est,quòd si emphyteotæ vel vasalli diuidunt inter se, per hoc non excluduntur, quin vnus possit succedere alteri decedẽti sine hærede:vt est text.in c.j. §.satis bene.de prohi.feu.alie.p Loth.& tradit Bal.in l.j.ver. xj.quæro.ff.de re.diui.& l.si familiæ.in vlti.q.C.fa.er. nõ distinguendo, vtrũ feudũ adiudiceť vni in totũ,vel in ptem,licet aliter senserit in l.vna.in vlti.char.C.quãdo non pe.part. Sed prima opi.est cõmunior,& credo quòd sit verior:etiã si esset apposita quietatio gñalis indefinita,quæ non respiceret ex verbis suis ius futurũ,per ea quæ dicta sunt s.in iij.quæ.& hoc tenet glo.ordi.quam ibi approbat Bald. in illo §. si quis miles.sæpius alleg.Sed quãdo in renunciatione diuidẽtes renunciant iuri,quod habent,vel habere sperant:tunc stat dubitatio,in qua potes distinguere tres casus.Nam aliquãdo renunciat hoc modo alteri recipiẽti pro se, & hæredibus suis: & tunc sine dubio,qa renunciatio ista fit cõtemplatione hæredum recipientiũ,cõtemplatio non extendiť ad dñm,vel ecclesiam,vel ad aliũ qui nõ veniat,tanquã hæres recipiẽtis.Casus est expressus in c.j.§.fin.& ibi p Bald.si de feu.fue.cõtrouer.inter do.& agna.& d.c.j.in prin.de eo qui finẽ fecit agnato. Et ideo dicebat not.Angel. post Guliel. de Cune. in l.auus. 30 ff.de pac.†ꝙ renunciatio facta à filia in manibus patris de hæreditate paterna cõtemplatione filiorum masculorũ non habet effectũ,si post mortẽ non supsunt filij masculi[a]. Aut ille qui renũciat iuri præsenti,vel futuro, intẽdit oĩno renũciare respectu cuiuscũꝗ,qui posset habere ius in illa re: & tũc videtur,ꝙ valeat renũciatio,etiã ad fauorẽ tertij,per tex.in d.c. j.nõ cauillando literam:quẽ text.probo procedere secundũ regulas iuris:qa dubiũ sit,vtrũ liberatio facta in actione personali prosit absenti.Hoc tñ non est dubium, ꝙ renunciatio facta parte absente iuri reali,valet,secundũ Bart. qui ita tenet expresse in l.nõ solũ.§.liberationis verba.ff.de lib.leg. per l. postquã liti.C.de pac.& plene tradũt dom. Anto.& Moder. in c.si cautio.extrà,de fide instr. Si aũt sumus in casu dubio: verbigratia,qa simpliciter dictum est in instrumẽto, & renũciauerunt dictæ partes omni iuri qđ habẽt,vel habere sperãt: in parte aũt cõtingente adhuc credere verã esse sñiam Bar.ꝙ partes videanť prouidisse,dũtaxat illis,quibus interest à parte esse ꝓuisum:per ea quæ habentur in l.si tibi. §. si pactus. ff.de pac.& l.quod diciť.j.eo.Et ad materiam huius §.præcipue ad ea quæ tetigit Bart.in vj.& iiij.q.vide solẽne consiliũ Bart.quod est in ordine centesimũ septuagesimum septimũ. & pondera illo cõcilio inter alia,quòd in probatione conclusionis,quam ibi firmat,ipse sentit expresse in vna ex rationibus suis,quòd transactio non valeat super fideicõmisso,etiã si partes hoc expresse velint, nisi tũc & propter ipsam trãsactionem inspiciantur verba testamenti corporaliter, quod plenius declaraui tibi in voce, & videtur sentire id quod ego tetigi dubitando in quæstione quarta. Franci.Areti.

SVMMARIVM.

1 ☞Promissio facta ex causa turpi de præterito vel de futuro, an sit ipso iure nulla. & vide in nume.3.

2 Tacitum & expressum idem valet in contractibus.

SI plagii. Stipulatio ob turpẽ causam interposita est nulla ipso iure.h.d.¶ In gloss.j.ibi:vel quia fecisti.licet glos.dicat,quòd casus est magis dubitabilis,quãdo promittiť aliquid propter maleficiũ iam factũ,quàm quando promittitur propter faciendũ:doc.cõmuniter & maxime per istum tex.tenẽt idem esse.Et aduerte:qa Pe.tenuit hic,quòd quãdo ꝓmissio fit ob maleficium iam factũ,ꝓmissio valeat efficaciter:quod nullo modo est verũ,quod probať per istum text.cui non bene respondet,vt respõdet Bart.vt ex eo patet. 1 † Sed reuocať in dubiũ,vtrum promissio facta ex causa turpi de præterito vel de futuro,sit nulla ipso iure,an vero valeat ipso iure. Sed obstat exceptio:super quo domi.meus multum diffuse refert quinꝗ op.in l.generaliter.s.eod.quas non discutiam omnes, sed eas in quibus est insistendum.Capio ergo secundam opi. in ordine quã posuit glos.in l.iurisgen.§.si ob maleficiũ.ff.de pac.quę dicit,quòd aut turpitudo est solum ex parte stipulatoris:exemplũ in l.ij.§.j.ff.de cond.ob tur.causam.& tunc valet stipulatio ipso iure, sed obstat exceptio:ita intelligiť text. in l.pe.in prin.ff.de cõdi.ob tur.causam.qui verò videtur loqui in isto casu:vt j.dicã.Sed cõtra hanc opi.dicunt doc. esse casum in d.§.si ob maleficium.vbi text.dicit,quòd nulla obligatio oritur,si aliquis promittat alicui centũ, ne maleficium cõmittat,& tamẽ ibi est solũ turpitudo ex parte stipulatoris. a & per hanc l.recedit Ang.à dicta opi.& etiã Io.de Imo.primò,deinde saluãdo eã in d.l.gñaliter.dicit,quòd verba tex.in §.si ob maleficium. possunt intelligi secundũ l.pe.s.alleg.s.ꝙ nulla fit obligatio opposita exceptio. Et licet ista opi. aliqualiter diuinat,nihilominus minus diuinat,quàm aliæ: vt j.videbis.& ꝙ ista solutio sit vera, & possit tolerari, respice ad tex.in §.si ob maleficiũ.vsꝗ ad ver.sed cum nulla.sequentem immediate.Et ex illo ver.intelliges,quòd iurisconsultus non vtitur secundũ proprietatẽ sermonis verbis positis ab eo in tex.nam dicit,ꝙ vbi nulla est cã,non põt constitui obligatio: quæ verba importãt,ꝙ obligatio nõ oriatur ipso iure:vt l.cũ lex.& ibi p Barto.ff.de fide.& tamẽ certum est, ꝙ stipulatio sine cã valet ipso iure,sed obstat exceptio:vt l.ij.§.circa,s.de do.except.Et licet dom.me.in d.l.generaliter.dicat ꝙ tex.in l.pen.ff.de condi.ob tur.causam.debet intelligi, quãdo promissio fuit facta per dolũ, vel per metũ,quo casu certum est ꝙ obligatio valet ipso iure,sed obstat exceptio:de quo plene in l.metũ.§.sed quod prętor.ff.qđ met.cau.Hæc tamẽ sua inductio cum reuerẽtia non est vera:dicit eñ ipse, ꝙ cùm text. in l.pen.dicat,per sol.sequẽtem purgari præcedentẽ turpitudinem:hoc nõ põt cõtingere,nisi quãdo promissio fuerit extorta per metũ,aut per dolũ, in quo casu fit purgatio turpis causæ à sponte soluẽte,postquã cessauit metus: vt l.ij. C.qđ met.causa.nam si ex alio capite stipulatio fuisset ibi turpis,vel turpi cã interposita,per solutionẽ,non posset purgari turpitudo:vt patet ad sensum secundũ eum.Sed cũ reuerẽtia sua,hoc dictũ non procedit,quia etiã si stipulatio habuisset turpitudinem ex parte stipulatoris duntaxat, posset dari casus,in quo purgareť turpitudo præcedens: si eñ promisi tibi aliquid,vt restituas mihi,quod spõte gratis debebas restituere.& anteꝗ̃ soluam tibi ex promissione,tu restituis mihi rẽ,& postea soluis,sine dubio purgabitur causa turpitudinis ꝑteritæ: qa intẽtio promittentis,ex quo cessauit cã promissionis factę, videť vt etiam sine illa cã ego velim esse obligatus, vt declarat hic ☞Ang.& Ioan.de Imo.post eum.¶†Intellectus igitur illius literę proprie est,vt dixi in secunda opi.ꝙ stipulatio nõ est nulla ipso iure,sed obstat exceptio, si turpitudo sit ex parte stipulatoris.Nec potest dici,vt dicit Bart.in l.generaliter. quòd ibi est exceptio intentionis & facti:quia hoc est falsum,dupliciratione.Primò quidẽ,quia si stipulatio esset nulla à principio,non posset ratificari per spontaneam solutionẽ postea secutam:vt l.j.§.si filius.& quod ibi probat Bar.ff.de leg.iij.& in c.auditis.extrà,de elec.quod ibi probatur,secundũ intellectum cõmunem doc.Secũdò,quia tex.ibi dicit,quòd obligatio efficitur inanis per exceptionẽ:quod nõ esset verũ,si esset

¶ Masculi. Adde Paulum de Castr. in consil.cccviij.facit ꝙ per Ange.in consil.lj.incipiẽ. in dei nomine &c.d. Gilius.

exceptio intentionis & facti: quia illa declarat ius nō cōpetere: vt l. qui se debere. ff. de cōdi. ob cām. non autē annullat ius de nouo. Et ideo ista secunda opi. multū mihi placet, & melius defenditur à contrarijs, & minus diuinat. Bartol. tamē posuit tertiā opinionē, dicens q aut causa turpitudinis est expressa, aut nō. Primo casu procedunt ista iura, quæ videntur velle quòd stipulatio sit nulla ipso iure. Secundo casu procedit tex. in pe. l. q valeat stipulatio, & obstat exceptio. Cōtra quam opi. insurgit do. me. in d. l. generaliter. quatuor modis. Primò, quia ista distinctio diuinat ad ista iura, in quibus nō apparet vtrum cā turpitudinis fuerit expressa vel nō. & ista ratio est vera, & efficax, cōtra istam opi. Secūdò ratio sua est, quia stipulatio & contractus magis debet æquipararì vltimæ volūtati, quàm sententiæ: vt l. si diuortio. ff. eod. & l. fin. C. de dona. quæ sub modo. Vnde nō est bona illa equiparatio, vel similitudo, quā facit Bart. de stipulatione ad sententiā. Si aūt cōpares eam vltimæ volūtati, tunc non videtur differētia inter cām expressam & tacitam: per l. in tacitis. de leg. j. & l. Lucius. §. in testamēto. ff. de lega. ij. in quibus probat, q sicut nō pōt exprese, ita nec tacite relinqui. Sed ista sua minor, nō videtur sufficiens, duplici ratione: qa aliud est quærere vtrū relictum factū in capaci tacitè vel expresse valeat, & aliud vtrū legatū factū ob turpem causam valeat, vel nō: & iste est casus noster, in quo multū discrepāt cōtractus ab vltimis voluntatibus. Vnde non pōt argui de vno ad aliud, qa impossibilitas cōditionis & modi in vltimis voluntatibus reijcit, & nō vitiat dispositionē, quādo est impossibilitas iuris: qa conditio vel modus est cōtra bonos mores. De conditione est casus in l. obtinuit. de cōdi. & demon. & l. j. & ibi plene. ff. de cōdi. institutionū, declarat Bart. & solēniter in leg. codicillis. in prī. ff. de leg. ij. ¶ Secundò etiā nō procedit ista minor, quia etiam in terminis illarū legū, quas adducit do. m. videt differētia inter tacitū relictum omnino: vt l. j. C. de na. lib. & plene declarat Bar. in l. si gener. ff. de his qui. vt indig. Sed si relinquit tacite incapaci, relictū valet, sed aufertur vt ab indigno, & applicatur fisco: vt l. aufertur. in prin. & l. nō intelligit. §. qui tacita. ff. de iur. fis. ¶ † Tertia ratio sua est ista, quia cōmuniter in cōtractibus tacitum, & expressum solet valere idem[a]: vt l. cū quid. si cer. peta. Sed pōt rñderi, q ad validandū actū bene valet idē, sed ad irritandū actū non valet idē: vt patet in exēplo sñiæ adducto hic per Bar. Vnde videmus, quòd repetitio quæ aliàs fieret ex mēte testatoris tacita, nō fit vbi ex ea vitiaretur actus: vt l. cū vulgari. & ibi no. ff. de do. præle. & traditur in l. talis scriptura. de leg. j. Et per hæc dicta rñdetur ad quartam rationē suā, dū dicit q cōtrariorum est eadē ratio: vt l. ij. de his q. vt indi. quia hoc est concedendū, vbi eadem ratio militat in vtroq: vel nisi appareat manifeste ratio diuersitatis[b], vt inquit glo. in cle. cū à repulsione. de app. & Bald. in l. si præses quasi desertā. C. quō & quando iud. bene facit tex. & ibi p Bar. in l. multū interest. s. eod. Aut ergo tene secundā opi. quæ magis placet, aut sequere Dyn. & Bar. de alijs opin. dic vt per Mod. in d. l. gñaliter. & maxime p d. m. ¶ Et aduerte, quia Ang. in d. l. gñaliter. videtur aliter rñdere ad d. l. pen. quàm faciat Bar. dicit em, q tunc promissio est nulla ipso iure, quādo fit ob cau. maleficij & delicti cōmittendi, vel nō cōmittendi: est em turpitudo maior in isto casu, & ideo fortius vitiatur stipulatio. Sed in l. pe. nō fuit facta pmissio ob delictum & maleficium, licet fuerit facta ob tur. cau. fuit enim facta promissio alicui, vt redderet id quod gratis tenebatur restituere: † sed cùm iura dicāt simpliciter, quòd pacta quę sunt turpia, & contra bonos mores[c], nō valēt: vt l. si vnus. §. illud. & sequen. ff. de pac. & l. pacta quæ contra. C. eod. ista videtur esse nimis magna restrictio, maxime quia tex. ī l. ij. vel iij. ff. de condi. ob tur. cau. videtur parificare ista duo, quo ad turpitudinem, ex qua fit promissio, vel datio. Forte tamen posset saluari in vno casu, videlicet quādo promissio fuisset facta pro re restituenda, non exprimendo causam, propter quam erat apud stipulatorem: tunc em proprie posset dici causa turpitudinis non expressa. & sic in effectu videret solutio Barto. facit optime tex. & qđ not. ibi per eum in l. si oleū. §. fi. cū l. seq. ff. de do. vbi probatur, q licet dolus expressus non possit intētari cōtra patrē, vel patronū: dolus tamē velatus potest deduci. & sic patet, q maior est turpitudo expressa, quàm velata. & ideo non est mirū, si fortius reddat stipulationem nullam. Tetigit etiā hic Ang. nunquid promissio facta ex cā turpi valeat, quando promissor idē esset promissurus, etiā si non subesset illa cā turpis: & tenet ipse quod sic, arg. l. si patronus. s. de dona. melius facit tex. & qđ ibi p Bar. in l. ij. §. fi. ff. eo. tit. vbi distinguit plene, vtrū cessante cā cesset dispositio. D. Ioā. de Lmo. hic adducit ad hoc not. doctri. Inn. in c. præsentia. extrà, de renun. quę dicit addendū ad ea quæ scripsit Ang. in l. qui Romæ. §. duo fratres. s. eo. vbi inquit not. Inn. q si iudex fert sñiam ex duabus causis, quarū vna continet errorē iuris expressum, & alia non: valet sñia, & sustentatur propter cām legitimā[d]. & illā doctrinā multū prolixe declarant Mod. in c. j. extrà, de re iud. & tenet eā Io. An. in c. cū inter. co. ti. quæ opi. probatur de iure quòd sit vera, p ea quæ habent in gloss. & per Bar. ibi in l. vbi aūt. ff. de condi. ob tur. cau. vbi Bart. cōcludit post Dy. q si in datione rei etiā indiuiduæ concurrit cā honesta, & inhonesta, attendit cā honesta, quatenus influit in datione, vt hactenus possit repeti: eodē ergo modo debet attendi in promissione. Cū igitur magis influat causa honesta, & respiciat totum id quod est datū, ergo totaliter conualidat obligatio: quia eadem ratio est de toto quo ad totum, quę de parte quo ad partē, in l. quæ de tota. ff. de rei ven. Confirmat ista conclusio: quia si volūtas superueniens ex postfacto purgat turpitudinem præcedentē eo casu quo potest purgari: vt l. pen. suprà allega. ergo multo fortius à principio valebit obligatio, ex quo promittēs etiā remota causa turpitudinis vult obligari. Pro ista conclusione facit optime text. secundū vnū intellectum in l. fi. ff. quib9 ad lib. procla. non licet. probatur secundùm quosdam, quorū opin. refert gloss. in l. liberis. §. si duo. ff. de libe. causa. quòd si duo emunt insolidum hominem liberum, vnus scienter, & alter ignoranter, valet venditio totaliter respectu ignorantis. Idem ergo arguendo de persona ad causam erit dicendum, si duæ causæ concurrant, quarum vna saltem est sufficiens: argu. l. si ventri. §. in bonis. & quod ibi not. ff. de pri. cred. Et ad materiam istam vide quod ponit Ioan. Andr. in regula, in pari causa. extrà, de regu. iur. vbi declarat quæstio. formatam per gloss. in dicta lege, vbi autem.

a ¶ Idē. Vide Fely. in c. ex literis. de fide instru. & quod ibi dixi in apostil.

b ¶ Diuersitatis. Adde do. Alexan. de Imo. in l. inter stipu. §. sacrā. de verobli. vbi etiam per Bar. & ad eundem l. & si cōtractus. de vulg. & pup. & qđ ibi dixi in apostil. & in rub. s. de acq. pos. & omnino vide d. Ias. Ma.

c ¶ Mores. Et quot modis dicatur bonos mores, vide Bald. in l. pactum. xix. q. C. de col. & Bartol. in l. si quis pro eo. in princi. in primo membro. ff. de fide.

d ¶ Legitimam. Adde idem tenetē, d. Bar. Soci. in consil. clxiij. inci. visa bulla. vers. sed ad hunc videtur. in ij. parte.

SVMMARIVM.

1 ☞ Obligatus aliquid facere intra prefixum aliquem terminum, potest differre vsq in finem termini.

2 Formam contractus celebrati mutare non potest vnus ex contrahentibus.

3 Lex facilius moderatur dispositionem suam ad alterius præiudicium, quàm prouisionē facta ab homine in fauorem suū.

INsulam. Stipulatio ad interesse nō committitur ante lapsum totalem termini, etiam si certum sit, factū quod est in obligatione ante terminum præstari nō posse. h. d. Secunda ibi: neq enim. Tertia ibi: idemq. ¶ † Primò not. ibi: intra bienniū &c. quòd ille qui est obligatus facere aliquid intra certum terminum, potest differre vsq in finem termini, & antè non potest cogi ad illud faciendum: si tamen velit, in quacunq parte termini illud facere, sine dubio poterit: vt l. j. §. si intra. ff. de succes. edi. Est tamen differētia, vtrum quis faciat in fi. termini, vel intra terminum, in actibus iudicialibus: quia si faciet in fin. termini, nō requireretur noua citatio partis: secus si faciat ante fin. termini, iuxta ea quæ plene declarat Barto. in leg. item illa. in prin. ff. de constit. pecu. & l. qui ante calendas. s. eod. & Bald. in l. si quando. C. de testi. ¶ † Secundò not. quòd non est in potestate vnius contrahentiū in præiudicium alterius mutare formam cōtractus celebrati in principio: quia sic præiudicaretur iuri alterius eo inuito, qđ regulariter non licet. l. fin. ff. de pact. & l. si post mortem. §. fi. ☞ ff. de contra tab. ¶ † Tertiò not. in versi. idē quod. vbi nō dat specifica ratio diuersitatis, potest argui de stipulationibus extraiudicialibus ad iudiciales, & econtra, facit ad not. in l. & si post tres. §. si quis cau. Et aduerte ad illum versic. qa cùm iste tex. simpliciter dicat, quòd in stipulatione de iudicio sisti seruatur regula hic posita, satis videtur de mente literæ, q dispositio huius l. seruetur, etiā vbi esset imposita pœna ab homine: sicut cōmuniter solet apponi in stipulatione de iudicio sisti: vt l. ij. ff. qui satis. cogan. non enim distinguit hic iuriscon. qualiter stipulatio de iudicio sisti fuerit formata, id est vtrum fuerit adiecta pœna, vel non: de quo tanget aliquid in glo. ¶ In glo. posita super verbo, mutatur. ibi: item contra. s. eod. cùm stipulatus. glo. remittit ad not. in l. contraria. & ibi soluit, quòd aliud est in pœna hominis, aliud in pœna legis: sicut ibi fuit plenissimè declaratum. Sed cōtra hanc differentiam arguit hic Io. de Imo. sequendo dicta Iaco. de Aret. & arguit sic: pœna adiecta contractui ab homine, sine dubio est odiosior, quàm obligatio quæ cōmittitur ex dispositione legis ad interesse: si ergo obligatio ad īteresse nō cōmittit ante lapsum termini, quæ est minus odiosa: ergo multo fortius nō deberet cōmitti pœna. & consequēter sequit, q si pœna apposita ab homine, quæ est magis odiosa, cōmittitur ante lapsum termini: vt expresse dicit in d. l. cū stipulatus. multo fortius cōmittet pœna l. minus odiosa, & minus restringēda p regulam

regulam,cui licet quod est plus.de reg.iur.de qua in l. nec in ea.§.j.de adult.Non obstat tex.in c.cōmissa.de elect.lib.vj.qa ibi loquitur in pœna quæ cōmittitur ipso iure,& ipso iure trahit secum suā executionē.vnde illud statuitur ibi,ne executio pœnæ fiat ante lapsum termini,cōtra l.in illa stipulatiōe. s. c. Sed vbi sumus in pœna,quæ postquam est commissa, nō trahit secum executionem ipso iure: tunc videt̄ dicendum idem in vtroq; casu,scilicet ꝙ pœna hominis & legalis cōmittit̄,sed differtur exactio post lapsum termini:arg.l.cùm quidā. de liber.& posthu.& regula,odia.cum suis cōcor.de re.iur.Et huic opi.multum applaudit litera nostra in fi.sicut eā induxi in notabilib⁹.Sed pro opi.cōi multū facit tex.iste in princ.vbi dicitur,ꝙ stipulatio ad interesse non cōmittitur ante temporis lapsum:quæ verba propriè significant,ꝙ antè obligatio nō oritur:vt l.interdum.in prin.& ibi per Bar.s.c.Ad idem fortiter facit tex.in l.stipulationes non diuiduntur.§.si quis ita.s.eod. vbi dicitur,ante temporis lapsum dies obligationis non cedit. quæ verba videntur significare,ꝙ non committitur:vt l. cedere diem.de verb.signi.Et adduco tibi illā legē,secundū intellectum Pau.de Cast.quem sum secutus in l.cū stipulatus.s.c. Dixit enim ibi,ꝙ ideo non cōmittitur obligatio ante lapsum termini,qa pœna legalis erat expressa à partibus per eū modum,per quē inerat.& isto modo non impropriatur ibi litera. Et est melior solutio,q̄ cōmunis,quæ intelligit hūc §. ꝙ dies non cedit cū effectu:quia vt dixi,cedere diem, significat proprie obligationē nō cōmitti,vel cōmitti[a],si proferat̄ sine negatiua.Vnde sequendo cōmunem sentētiam,quam tutius est in dubio defendere,dico ꝙ est differentia inter pœnam hominis & legis:& causa est,quia licet pœna hominis sit odiosior,& p consequens magis videret̄ restringenda,nihilominus ex particulari causa fit,vt hic magis restringat̄ pœna legis minus odiosa:quæ ratio sumitur ex his quæ tradit Bart.& alij in l.si insulam.s.c.quoniā sicut ad euitationem pœnæ cōmissæ mitius agimus cū pœna legis,q̄ cū pœna hominis,licet pœna hominis sit odiosior:ita ad impediendum cōmitti pœnā mitius agetur cū lege,q̄ cùm homine,vt scilicet pœna hominis citius cōmittatur,q̄ pœna legis.†Et pōt esse ratio rōnis,qa lex facili moderatur dispositionem suā ad præiudiciū alterius, q̄ prouisionem factā ab homine in fauorem suū:sicut dicit glo. not.in fi.q.in l.asiduis.in prin.ff.ad l. Aquil.vbi videtur probari, ꝙ obligatio ad interesse ex lege Aquilia cōmittitur,cū primum certū est obligationē esse cōmittendā,id est cùm primū certū est vulneratū euadere non posse,nec expectat̄ dies mortis incertus,qa non omnino debet sequi:& multū facit illa lex prima facie pro opi.Io.de Imol.hic,quòd nō sit differentia inter pœnam hominis & legis.Sed tamen pōt responderi,ꝙ ibi loquitur in mora & obligatione commissa per malefactū, quæ est fortior mora,q̄ illa quæ cōmittitur per non factum:vt l.j. §.si rē.ff.depo.iuncta l.insulam.s.eo.Et ꝙ hoc sit verum,attende,quia ibi ante euentū diei incertæ obligatio ad interesse efficaciter committitur:quod non esset in casu nostro,quia dato ꝙ obligatio esset commissa ante diem,tamē esset differenda executio vsq; ad diem:vt d.l.s.alleg.

SVMMARIVM.

1 ¶Clausula codicillaris,id est,si non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum,an extendatur ad tempus futurum.
2 Verba respicientia tempus futurū,trahuntur ad dispositionē factam in præteritum.
3 Qualitas verbo adiuncta determinatur secundùm tempus verbi.

CVm stipulamur. In stipulatione verba præsentis temporis non trahūtur ad futurum.Vel sic,scd̄m alium intellectum:Oratio præteriti imperfecti, q̄ pōt se habere ad futurū vel pręsens,in dubio intelligitur de tēpore præsenti.h.d.¶In glo.vnica posita in ista lege,hic glo.allegat concordantias,quæ etiam adducunt aliquid ad formam hic positam.Et procedit iste tex.sine scrupulo,vbi in text.sit verbum,oportet,sicut in quibusdam libris habet iste text. & notabilior.Et probat,quòd præteritum imperfectum subiunctiui,quod est etiā pręsens optatiui,licet posit se habere ad tēpus pręsens & futurum,in dubio tamen importat tempus pręsens: quod Bartol.dicit esse verum , si secundùm intellectum in tempore præsenti potest aliquid operari: puta quia promittens tunc aliquid pure debeat:si autem nihil deberet pure,tunc vt stipulatio non esset inutilis & superflua, respiciet tempus futurum: vt l.si debitor.§.verisimile.ff.de contrahen.empt.de quo plenius per Bart. in l.j.ff.de iure codi. Et per hanc distinctionem dicit hic Angel.quem sequuntur Mode.†ꝙ illa clausula codicillaris,si nō valeret iure testamenti,valeat iure codicillorum,non extēdetur ad tempus futurum,si posset aliquid operari in tēpore præsenti[b]. Vnde si testamentum tunc erat nullum,quia filius natus erat præteritus,& postea moriatur idem filius viuente patre,quo casu cōfirmatur testamentum de æquitate pretoria:vt l.posthumus. s.cod.&c.ff.de iniust.testa.deinde filius alius expugnat testamentum per querelā, vel forte nascatur posthumus, qui fuerat præteritus,& sic rumpat de nouo testamentū:ad tales casus ista clausula codicillaris non extendetur,ex quo potuit aliquid operari respectu tēporis præsentis.secus si tempore testamenti testamentum ex præteritione non fuisset nullum: tūc enim vt aliquid operetur,cōplectetur euentū de futuro: & sic casus pdictos.Sed licet ista dicta hic approbentur per Moder. videntur tamen manifeste contra mentem Bar. in ista quæst. in §.j.ff.de iure codi.& etiam non videntur per rationē ibi positam per Bart.dicit enim ipse,ꝙ ista clausula complectit̄ etiā tempus futurū,ne vitietur dispositio, sicut in l. qui Romæ.§. Augerius.s.eod.& in alijs iuribus ibi alleg.per eum . Sed ista ratio militat,& habet locum,etiam si clausula ista pōt aliquid operari in significatu temporis præsentis,ex quo si non traheretur ad futurum,posset vitiari dispositio,etiam ad tempus futurum trahitur:& hanc sententiam expresius confirmat Bal. in l.fi.C.de iure codi.vbi vult,ꝙ perinde sit,ac si testator dixisset,& si nō valet,nec valebit, quo casu indubitāter scd̄m omnes cōprehenderetur nullitas superueniens,vel expugnatio testamenti.Pro ista conclusione facit optime text.in l.plenarie. ff.de iure codi.†vbi probatur,ꝙ verba respicientia tempus futurum trahuntur ad dispositionem factam in præteritum , vt dispositio sit plenior,quando aliquo modo dispositio præterita potest adaptari ad tempus futurum: verbi gratia, quia expectat saltem tacitam confirmationem de futuro per mortem testatoris.Ergo eodem modo econtra necesse est dicere,ꝙ quāuis ista verba in suo proprio significatu significent tempus pręsens duntaxat,quia tamen in alio significatu reperiuntur aliquando poni,& sic possunt adaptari ad tempus futurū, ad illud trahantur,vt dispositio testamenti perfectius valeat,& sit plenior.Pro ista conclusione bene facit text.in l.iij.§.hæc verba.ff.de nego.gest.in quibus patet,ꝙ tēpus imperfectum ponitur pro pfecto,vt sic saluetur dispositio l.Et de materia ista vide quod solenniter ponit Ang.tam circa dispositionē legis, quàm circa dispositionem hominis,in consil.suo cclviij.Et qd̄ not.Arch.& Io.An.in c.non potest.de præben.lib.vj. vbi dicunt notabiliter,ꝙ potestas dispēsandi concessa super defectibus per verba temporis præsentis vel præteriti, non trahitur ad inhabilitates futuras,id est superueniētes post potestatem concessam:vide etiam ad materiam bonum tex.& quod ponunt Bart.& Ange.in l.si quis id quod.§.quid si non proponitur.s.de iuris.om.iud.vbi pbatur,quòd dispositio legis pœnalis,quæ loquitur per verba præteriti temporis,trahitur etiā ad tempus præteriti imperfecti.Quid autem sit de verbo, fuerit,quod reperitur in præterito & futuro subiunctiui,tāgit hic Pau.de Castr.& remittit ad notata per Bartol.in l.hoc articulo.ff.de hære.insti.circa prin.cōmenti.pro cuius dictis vide gl. ordi.& notabilem quam ponderat Bal.ad hoc in l.cū tale.§.factam.el primo.ff.de condi.& demonst.quam allegat Cyn. & ibi etiam Bald.in l.legem.C.de lega. Tetigit etiam hic d.Bal. quæstionem,in qua dicit se consuluisse sub his terminis, quia cùm faciens testamentum haberet nonnulla credita montis, disposuit de his creditis quibusdam creditoribus solui:& postea adiecit,residuū vero dicti crediti,quod restaret solutis debitis,relinquo tali ecclesiæ.Et in ista qōne dicit se respondisse, ꝙ si tempore testamenti adhuc illis debitis solutis aliquid superesset,illud solum deberetur ecclesiæ:quia ista verba præteriti imperfecti referuntur ad tempus testamenti,cū aliqd operari pñt.i.ad tempus præsens,vt dicunt hic doc.& ideo infert, quòd si post factum testamētū creuisset creditum mōtis,illud augmentum non deberet ecclesiæ: secus si tempore testamenti solutis debitis nil superesset , per ea quæ dicta sunt suprà. Sed ista dicta videntur multum dubia,& primò cōsidero,ꝙ si creditum montis postea creuit ex accessionibus factis ad capitale, puta quia singulis annis pro certa quātitate solueretur tātū,ꝙ creditor forte nō exigeret: tūc ista decisio absolutè non esset vera, qa etiā dispō quæ fit per verbum temporis præsentis,trahitur de futuro,quod venit accessorie ad ius de præsenti.Casus est notabilis in l.creditor.§.fi.ff.de lib.lega. per quē ita determinat Bar.ī l.si ita.ff.de au.& argen.leg. Si verò cre-

a ¶Committi. Adde Bal.ī l.j.ī pri.ij. co. vers.qro qd est dictū.de cadu. tol.

b ¶Pñti. Adde Pau. de Cast. in cōs. lvj. & in consil.lviij.& Oldr.in cōs. cxlix. & quod per d.Per. Phi.Cor.in consil. ccxcvij.inci.videt̄.ī litera d.in iij.parte.

ditum esset auctum aliter, tunc adhuc ista cōclusio non videtur procedere: quia †qualitas adiuncta verbo, determinat secundū tempus verbi[a]. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxal. & plene per Barto. in l. si ex facto. in princ. ff. de vulg. & pup. Sed hic legatur creditū ecclesiæ, qđ restaret solutis debitis, id est, cū debita soluerentur. ergo illud creditum videtur legatū, quod superesset post mortē testatoris tēpore quo debita soluerentur: vnde etiā quādo dispositio fit per verba p̄sentis tēporis, si adiungitur sibi aliqua dictio importās extremitatē actus, qui importatur per verba de præsenti, intētio testatoris videt̄ esse, vt tēpus p̄sens cōtineat futurū, in quo ille actus cōsummabitur: vt est casus notabilis, & ibi per Bald. in l. tutor. ff. de testa. tu. & ita cōcludit Bart. in l. si ita. Idem ergo & multofortius est dicendum, quando dispositio fit per verba, quæ possunt cōplecti etiā tēpus de futuro ex sua significatione, & confertur in tēpus cuiusdam actus perficiendi post mortē testatoris. ¶ Et aduerte ad l. si stipulat⁹ fuerim illud aut illud. §. j. s. eo. dum dicit, ꝙ qui ꝓmittit quicquid eum dare facere oportet, videtur ꝓmittere id quod debet: nam per illū tex. ꝓbatur eleganter, ꝙ appellatione debiti in stipulatione quæ est stricti iuris, nō venit nisi debitū purum, nō debitum sub cōditione, vel in diem: & ita ꝓbatur in l. debitor. ff. de verb. sign. & l. fideiussor obligari. §. fideiussor. j. de fideiuss. Et ita concludit Bart. esse de proprio significatu huius verbi, in lege prima. ff. si cert. petatur.

a ¶ Verbi. Adde Fel. in ca. ad audientiā. el ij. de rescri. in prici. vij. col. & in c. auditis. de p̄scri. in xj. col. circa prin. & in c. cū illorum. de senten. excō. circa me. j. col. & per eundem in l. i substitutiōe. de vulg. & pupilla.

b ¶ Ex nunc. Tu vide Fel. in ca. licet cām. de ꝓba. in iij. co. & qđ de dictione, ex tūc, habet per d. Petrum Phili. Cor. in cōsi. cclxxix. incip. in hac. in litera d. in iij. parte.

c ¶ L. si quis in testō. Et ibidē vide Ioā. de Por. & d. Alex. de Imo. in l. stipu. ista. §. in stipulationibus. s. eo. titul.

d ¶ Pleno iure. Quid aūt ista verba importent, vide solēniter Fel. in c. auditis. de p̄scrip. col. ij. in princ. in vers. itē inquantum ponit Abbas.

SVMMARIVM.

1. ☞ Partes quando possint inducere fictionem trāslatiuam de tempore ad tempus.
2. Dictio, ex hac die, quid significet.
3. Qui semel soluit alicui id quod erat in obligatione, perpetuo remanet liberatus.
4. Verbum, pleno iure, quid significet.
5. Scripturæ factæ manu tertij qui subscribit, dicitur quo ad sui præiudicium scripturam illam scripsisse.
6. Sigillum qualiter preiudicet, probet, vel autenticet scripturā, habes hic, remissiue tamen.
7. Obligatio ciuilis vel naturalis non oritur ex stipulatione facta alteri.
8. Persona in principali obligatione adiecta non videtur repetita in accessoria.
9. Testes reducuntur plerunqȝ ad concordiam, causa euitandæ falsitatis.
10. Confessio facta de recepto probat veram numerationem post biennium.
11. Confessio facta in scriptura plus operatur, quàm facta sine scriptura.
12. Ad libelli intentionem saluandam impropriantur sæpe eius verba.
13. Dictio, sicut, dicitur esse nota similitudinis.
14. Offensa dicitur illa, propter quam cōpetit actio pœnalis.
15. Prouisio hominis impossibilis non tollit l. prouisionem.

SI ita stipulatus. Ex cōuentione partium potest fieri, vt conditio purificata trahatur retro ad tēpus stipulationis. Vel sic: Qui promittit sub conditione dare aliquid ex die promissionis, tenetur impleta conditione ab ipso principio stipulationis interpositæ. hoc dicit. ¶ †Not. quòd partes quo ad sui p̄iudicū, videtur posse inducere fictionem translatiuam de tempore ad tempus, vt obligatio scilicet quæ vere fuit commissa, nunc trahatur retro, & videatur cōmissa tempore promissionis factæ. & hoc tene menti ad ea quæ nota. Barto. in lege, si is qui pro emptore. s. de vsucapi. & ad limitationem text. in lege, huiusmodi. la ij. s. eo. titu. ¶ †Secundò nota, & tene menti, quòd ista dictio, ex hac die, significat tempus p̄sens, & de præsenti. & idem importat, acsi diceretur, ex tunc, prout ex nunc,[b] promittis mihi dare x. de cuius dictionis virtute tetigit Barto. in dicta l. huiusmodi. s. eo. & Mod. ibi. Ego aūt plenissime scripsi multa adducēdo vltra eos in lege, Gallus. §. nunc de lege. de lib. & posthu. de qua ponit Bald. vt ibi tunc allegaui in cap. primo. de milit. vas. qui contu. est. & in aut. contra rogatus. C. ad Trebel. ¶ Tertiò no. text. iuncta gloss. quòd dictio, dena, in stipulatione annua significat viginti: vt l. si quis testamento[c]. in princip. ff. de leg. primo. Et hanc conclusionem seu distinctionem facit Bartol. & sequitur Ange. & Ioan. de Imo. in l. stipulatio ista. §. cum qui. s. eod. quæ opin. sine dubio est erronea, vt eleganter declarat ibi do. me. Est enim contra tex. expresse in lege, cum duo. ff. de in diem addict. vbi dicitur, quòd si duo serui sunt venditi separatim singuli denis, cum pacto quòd resoluat̄ emptio, si alius plus obtulerit: & alius postea offerat xxx. pro ambobus seruis, id est, xv. ꝓ quolibet, vltra summam qua sunt venditi: prius resoluitur emptio, quod esset impossibile, si dena significant xx. quia qui offerret xxx. offert minus, non plus, quoniam duo dena facerent xl. Preterea dicit ipse, & optime, si quina significant v. & vicena xx. vt l. si non sortem. §. fina. & l. duo. ff. de condit. inde. & l. j. ff. si quis caut. cur dena non significant x. non potest bene demonstrari. Non obstat text. in lege, si quis testamento. in princ. hic alleg. in gloss. quia ille versicu. videretur &c. potest exponi dupliciter. Vno modo, vt significet, vtrum: & tūc sensus est, quòd si testator legauit Titio & Seio x. nulla est dubitatio in hoc sermone, vtrum videretur legasse Titio & Seio dena: quę verba doct. sic intelligūt, ꝙ nulla est dubitatio, quòd legatum nō idem importat, quod legatum de denis, quasi dena significent plus quàm x. Sed iste sensus non est necessarius, quia potest etiam intelligi, & verū est, quòd nulla est dubitatio, vtrum etiam, quoniam idem videtur importare verbum, dena, quod verbum, decem: & econtra. Potest etiā exponi dictio, vt, pro qa: & tūc multofortius esset clarum, quòd idem importaret x. & dena: & est sensus literæ, si testator legat. x. nulla est dubitatio, quin videatur eandem quantitatem legasse, ac si legasset dena: & sic ponetur dictio, vt, pro quin, non pro quia: & est aptior expositio, quāuis etiam si exponatur, quia, bene possit procedere sensus. Et isto modo cōiter accipiunt autores linguæ Latinæ.

TItius. Si aliquis stipulatur ꝓprietatem vsumfructū separatim, solutio facta de vsufructu liberat soluentem: secus si aliquis stipuletur fundum pleno iure. hoc ☞ dicit. Secunda est ibi: non idem. ¶ †Not. primo, quòd vsufructus formalis potest deduci in obligatione vnà cum proprietate, dūmodo aliquis stipuletur ista tanꝙ duo, licet in solutione cōuertatur incontinēti in vsumfructum causalē, si soluatur simul cū proprietate. ¶ †Secūdò not. & semper tene menti, ꝙ ille qui semel soluit alicui id quod erat in obligatione, perpetuo remanet liberatus: licet illud quod est solutum aliquo casu, ex natura sui reuertatur ad illum qui soluit. & hoc facit ad nota. quæst. quam ponit glos. & Barto. & Bald. in l. si familię. C. famil. ercisc. de qua tetigimus aliquid in §. duo fratres. s. eo. videlicet vtrum ille qui diuisit feudum cum consorte, possit postea venire ad illum feudum, si cōsors moritur sine hærede masculo, & vtrum illo casu succedens teneatur de euictione: ☞ de quo dic vt in loco alleg. ¶ †Tertiò not. quòd licet volente creditore debitor soluens partem rei sit liberatus: vt l. stipulatus. §. j. ff. de solut. hoc intelligitur de parte, quæ consideratur per modum quotæ in re diuisibili: sed pars quæ consideratur non vt quota, sed vt pars integralis iuris, quod est in fundo, sicut est vsusfructus causalis, respectu proprietatis, illa nō pōt solui, nec parit liberationem: quia non parit tantam vtilitatē de parte quo ad partem, sicut de toto quo ad totum: ita declarat not. Barto. ponendo verum intellectum huius literæ in lege, eum qui ita. §. pen. vbi omnino videas. suprà eod. ¶ †Vltimò no. ibi: pleno iure &c. quòd istud verbum, pleno iure,[d] significat oīno totale ius in re. Concor. tex. in l. Iuli. ait. suprà, de rei vend. de quo vide per Bartolum in lege, centurio. ff. de vulga. & pupilla. & per Bald. in lege prima. C. de communi ser. mand. Et in iuribus incorporalibus, quid importet, vide Anto. de Butr. in capit. conquestus. extrà, de foro competenti. ¶ In gl. posita super verbo, liberatus. ibi: sed dic quòd. glo. ista ponit duas solut. ad contrarium. & ad primam solut. adde declarando eam, quòd vsusfructus causalis non est pars, prout consideratur per modum quotę, sed dicitur pars integralis: vt plene declarat Barto. in lege, qui vsumfructum. suprà eo. quia est talis pars, quę non affert tantam vtilitatem in parte, sicut afferret vnita cum toto: vt dixi in nota. allegando dicta Bartol. ¶ Secunda solutio est, quia ille qui vellet soluere vsumfructum sine proprietate, solueret aliud quàm debetur: quoniā debet vsumfructum causalem, qui est coniunctus cum proprietate, soluendo vsumfructum sine proprietate, solueret formalem. Sed contra istam solut. insurgit Ioan. de Imo. quia aliud pro alio volente creditore solui potest: vt l. ij. §. j. ff. si cer. petatur. Si ergo stipulator accipiat vsumfructum formalē pro causali, videtur quòd sufficiat ad liberandum creditorem. Dominus Ioan. pro solu. istius contrarij multum hic instat, & dicit considerandos esse duos casus. Primus est, quando res pleno iure erat debitoris. Secundus, quando non erat debitoris, sed alterius. Primo casu dicit ipse, quòd debitor nō liberatur, quia

quia non potest imputari culpa stipulatori, de qua lucrum sentit: vt l. cū in fundo. §. si fundus. s. de iure dot. Si ergo dicat promissor, tu amisisti vsumfructum culpa tua, non vtendo: replicabit stipulator, hanc culpā non potes mihi obijcere, quia de ea lucrum sentis, quoniam vsusfructus perditus per me abdicatur tibi. Secundo casu dicit esse maius dubium, sed tamen adhuc sentit idem, quia sicut stipulator fuit in culpa non vtendo iure sibi quæsito, ita promissor in culpa non soluendo totum quod debebat: quod si fuisset solutum, vsusfructus non fuisset amissus non vtendo: & ideo culpa cū culpa compensatur: vt l. cum mulier. & lege, viro & vxore. ff. solut. matrimo. Sed ista dicta non placent, multiplici ratione. Prima est, quia tex. hic fundat se, nō in aliqua culpa, vel in lucro, quodq́s sentiat ratione culpæ: sed quia debitor soluendo vsumfructum non fuit liberatus à prima obligatione: & ideo licet cucurrerit tantum temporis, quo vsusfructus amitteretur, si esset quæsitus, nunc non potuit amitti, quia si vere debitor non fuit liberatus, nullum ius fuit cōstitutum vsusfructus: & posito quòd esset constitutum, & esset amissum, non erat illud ius qđ debebatur, & pro quo adhuc durabat obligatio. Præterea ista sua responsio restringit text. ad casum solū positum in litera: videlicet quando vsusfructus fuisset amissus non vtendo. ergo vbi vsusfructus amitteretur sine culpa, puta capitis diminutione: sequeretur quòd debitor remaneret liberatus: quod contradicit manifeste rōni positæ in text. quia ex quo nō fuit sublata obligatio per solutionem, ergo adhuc potest agi ad id quod est in obligatione. Præterea fundamentum debitoris repellentis stipulatorē non est in aliqua culpa, sed quia soluit, & fuit liberatus. Et quòd istud sit verum, patet ex responso præcedenti, in quo licet etiam posit dari culpa promissoris, quia non soluit proprietatē. item licet promissor ex culpa stipulatoris lucrū sentiat, nihilominus potest repellere petentem vsumfructum, quia à principio debitor soluens fuit liberatus. Vnde ipse forte videns ista dicta non esse vera, soluit secundo modo, negando quòd stipulator videatur voluntarie recepisse aliud pro alio, scilicet vsumfructū formalem pro causali: sed vult, quòd videantur recepisse vsumfructum causalem, prout debeatur: & quia talis vsusfructus per se non poterat solui, ista receptio potius videbatur sub spe futuræ solutionis perfectæ, quàm quia voluerit debitorem liberari incontinenti: sicut dicitur de eo qui debet hominem in genere, & soluit partem eius: in l. ij. in princi. suprà eod.

☞ ¶ † Tu potes dicere clarius, & verius, quòd sicut solutio vsusfructus causalis, qui erat in obligatione, non poterat fieri pro parte, vt suprà dictum est: nec alia res poterat solui pro ea, in qua esset eadem ratio, cui loco partis debitæ non posset solui. Sed in vsufruct. formali est eadem ratio, quia non consequitur ille, cui soluitur, tantam vtilitatem in parte, sicut in totum: quoniam non acquirit aliquid proprietatis. Est ergo hic casus singularis, in quo probatur, quòd vna res pro altera non potest solui ex voluntate creditoris, quando subrogatur loco rei, quæ sola non poterat solui, si est eadem prohibitionis ratio quando soluit, sicut erat in illa Barto. in dicta l. penul. præalleg. magis sentit solutionem Ioan. quòd hic fuerit solutus vsusfructus causalis hic, prout erat in obligatione: sed in ea responsio est notabilior, vt suprà declaraui.

Chrysogonus. Per liberam personam nō acquirit̃ alteri actio ex stipulatione, sed ex numeratione, nomine alterius facta, bene acquiritur, & in stipulatione non subintelligitur persona extrinseca, licet aliquando subintelligatur tempus & cōditio. hoc d. Et diuiditur in tres partes. In prima ponitur thema & consultatio. In secunda ibi: responderi. permittitur duplex regula, per quam infertur ad decisionem primæ principalis quæstio. In tertia ibi: sequens &c. ponitur solutio nouę quæstio. cum duplici ratione, secundùm quosdam: secundùm alios cum ratione decidendi, & ratione rationis. Secunda diuiditur in tres partes. In prima præmittuntur duæ regulæ, vt dixi. In secunda ibi: sed quod patrono. ex prima regula deciditur prima quæstio. In tertia ibi: superest. ex secunda regula deciditur secunda quæstio. Tertia similiter subdiuiditur in tres. quia primò ponitur dictum. Secūdò ibi: neq; enim &c. ponitur ratio decidendi secundùm Bartol. vna. In tertia ibi: plerunq; enim. ponitur alia ratio secundùm gloss. & Bartol. secundùm Ioan. de Imol. & verius declaratur ratio præcedēs, seu ponitur ratio rationis, & tacitè remouetur quædam obiectio. ¶ Item ibi: quæ dari Quintiliano &c. potest intelligi, quòd verba stipulationis etiam promissoris & obligatoria fuerint concepta in persona domini ipso procuratore interrogante, hoc modo: promittis domino meo dare tantum in Calēdis Nouembris. Potest etiam intelligi, quòd promissio respectu verborū obligantium fuerit concepta in persona stipulatoris, & executio promissionis in persona domini, hoc modo: promittis mihi dare domino meo tātum. Sed primus intellectus approbatur hic communiter per Bar. & doctor. quia si stipulatio fuisset concepta secundo modo, valeret stipulatio, & acquireretur actio domino, ex quo stipulatoris intererat promissionē impleri: in lege, si procuratori præsenti. suprà eod. & per gloss. quam ibi approbant doctor. in l. stipulatio ista. §. si quis insulam. suprà cod. ¶ Sed contra istum intellectum multū facit, quia si fuissent concepta verba obligatoria in persona domini, tunc stipulatio peccaret in forma: vt traditur in lege prima. ff. de pact. per Barto. & alios. & ideo cur non quæreretur actio domino, non esset illa ratio quæ asignatur in tex. quia per liberam personam &c. sed de hoc dicetur plenius in prima glo. ¶ Debes autē scire ad intellectum huius literæ, quòd Barto. in lege, certi condictio. §. si nummos. si certum petatur. tenet in casu huius §. hanc legem hodie esse correctam, quantum ad hoc quod hic dicitur, quòd licet ex numeratione quæratur actio alteri, nō tamen acquiritur ex stipulatione per legem secundam. C. per quas personas nob. acquir. dicit tamen esse differentiam inter actionem, quæ oritur ex numeratione, & illam quæ acquiritur ex stipulatione, quia prima est directa, secunda vtilis. Prima acquiritur etiā ignoranti, secunda solùm ratificanti: argumen. l. si ego. ff. de nego. gest. de quibus dictis valde miratus sum, cùm eam legi, quia lex secunda loquitur in actione hypothecę & pignoris, quæ sine dubio veniunt accessoriè ad numerationem: sed quando numeratio præcedit, vel sequitur, si incontinenti interponitur stipulatio, hæc stipulatio non accedit numerationi, imo est principalis contractus, propter quem fit numeratio: vt dicit text. in lege, si stipulatus. & lege, enim. infrà, de noua. quomodo ergo ratione accessionis sortitur naturam numerationis, certe istud videtur imposibile. In tex. ibi: ipse qui contraxit &c. gl. j. & alia posita super isto verbo, videntur in expositione huius versicu. variare aliqualiter: nam ex fin. gloss. magnæ colligitur, quòd numeratio fuit facta nomine domini, & ipsi ex numeratione acquisita actio. Sed glos. posita super isto verbo, videtur intelligere quòd actio competat ex numeratione ipsi qui numerauit, scilicet liberto domini. Et pro declaratione literæ quæritur, quæ sit mēs eius in hoc puncto. Et videtur dicendum, quòd melior sit intellectus primæ gloss. videlicet, quòd numeratio fuerit facta nomine domini: primò, quia aliter non adaptaretur ad casum nostrum secunda regula, quæ hic permittitur in versicu. plane. in qua declaratur, quòd numerans nomine alterius acquirit actionem alteri, ex quo hic non quæritur vtrū actio ex numeratione sit quæsita domino, sed ipsi qui numerauit. ¶ Præterea q tenent alium intellectum, sicut Iacob. de Are. & Bartol. quamuis etiam saluent intellectum gloss. dicunt quòd ideo hic actio quæritur procuratori, & non domino ex numeratione: quia licet procurator ageret in animo suo, & ex sua intentione contractum illum nomine domini: hoc tamen non sufficit, nisi exprimat illi cui numerat pecuniam, se numerare nomine domini: & est notabile verbum, vt dicit Barto. hic ad intellectū legis, certi condictio. §. si nummos. suprà allegatæ. Sed contra istam doctrinam multum facit, ex quo procurator iste mutuans stipulatus est pecuniam dari domino: per hoc satis apparet, quòd contraxit nomine domini, & contemplatione ipsius, ex quo voluit quòd ius ex contractu & vtilitate pertineret ad dominum: vt lege, fideicommissa. §. interdum. & quod ibi per Barto. ff. de lega. tertio. & lege, seruo legato. §. si testator. ff. de lega. primo. sicut videmus, quòd licet procurator recipiat mutuum, nō dicendo procuratorio nomine, si tamen exprimit causam in acceptione mutui, quæ respicit dominum, hoc ipso contrahens videtur contraxisse contemplatione domini, & similiter procurator. vnde solus dominus obligatur: vt est tex. notabilis. & ibi per Bartolum, qui hoc optime declarat in l. si pupilli. §. si procuratori. ff. de negocijs gestis. ergo similiter in casu nostro, ex quo effectus obligationis pertinet ad dominum, videtur contractum nomine eius, & sui cōtemplatione. Et licet ista possunt stare simul, quòd quis numeret nomine proprio, & tamen stipuletur alteri. l. certi condictio. §. quoniam. ff. si certum peta. In procuratore tamen, qui gerit negocia domini, orietur potius ista præsumptio ratione suprà dicta. & huic opinioni magis applaudit text. in princ. dum dicit, agente rem Iulij. &c. Pro opinione autem contraria videbatur facere tex. iste in isto versicu. sed pone eum. vt hic per Bartol. & alios. Secundò faciebat, quia si intelligimus actionem esse quæsitam domino ex numeratione, videbatur imposibile quòd procuratori posset acquiri actio ex stipulatione ad vsuras committendas ex mora: quia cùm ipsi procuratori nulla competeret actio ad pecuniam mutuatam, ergo eius respectu promissor non poterat dici in mora: vt lege, lecta. versic. sed cum sortis. si certum petatur. & lege, pupillus. infrà eodem. Sed potest responderi, quod satis erat debitum principali debere domino, vt procurator ex mora posit stipulari vsuras, ex qua stipulatione tenebitur cedere actionem domino. In textu ibi: non est dicendum recessum. & cætera. ista verba multum obscure decidunt quæstionem propositam: nam possunt significare alterum de duobus, vel quòd si præcedit numeratio, & sequitur stipulatio inutilis, per stipulationem inutilem non tollatur obligatio, quæ est nata ex numeratione. & iste est verus sensus, qui declaratur per plura exempla in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si certum petatur. Sed secundùm verba hic posita pōt esse alius intellectus, videlicet quando numeratio præcedit, & stipulatio sequitur, non sic tollitur per stipulationem obligatio, quasi sit nata ex numeratiōe prius: sed impeditur natiuitas obligationis ex numeratione ab ipso principio. Cuius contrarium dixit glossa in lege, cum enim. infrà, de nouationi. quam Bartolus reprehendit in dicto §. si nummos. clarius ergo debuit loqui ad decidendam quæstionem salua sua reuerentia & autoritate.

5 ¶ † Nota primò ibi: subscribente & asignante domino. quòd ille qui subscribit scripturam factam manu tertij in effectu, dicitur quo ad sui præiudicum scripturam illam scripsisse. Et per istum textum infert hic Angelus ad notabilem quęstionem, dicens quòd si ex forma statuti scripta facta manu propria debitoris habet executionem paratam contra debitorem, idem erit si scriptura sit facta à tertio, & subscripta manu propria debitoris: aliàs si dicemus aliter secundùm

eum, posset impediri multum facultas contrahendi cum his qui lentè & tarde scriberent. Et sufficit subscriptio generalis [a], secundùm eum. verbi gratia: ego talis approbo omnia superius scripta, & ideo me hic subscripsi &c. quia non reperitur iure cautũ, quòd requiratur subscriptio specialis, nisi quãdo ex scriptura præcedẽti orireť suspitio falsi, qui sine subscriptione ꝓbaret scripturam esse falsam: ita loquitur text. in l. j. §. inter filiũ. & l. diuus. §. item senatus. ff. de falsis. Et regulariter tm̃ valet dispõ generalis, quantũ spãlis: vt l. si duo. ff. de adm. tu. & p Bar. ĩ l. sed & si qs. §. q̃situ. ff. si qs cau. Et hæc opin. teneda scd̃m eũ, qc qd dixerit Bart. in d. §. item senatus. qui voluit, ꝙ subscriptio debeat esse specialis, vt præiudicet debitori. & eodem modo rñdet Bald. ad d. §. in simili qõne in auť. si quis in aliquo. in vlti. char. C. de eden. & ista dicta approbat hic Ioannes de Imo. Vel quando ex subscriptione, aut aliter constaret, quòd subscribens habuit notitiam scripturæ [b] quam subscripsit, vel quando præsumptiuè probaretur ista notitia ex eo quia quis tenuit scriptam apud se aliquãdiu, anteꝙ subscriberet: arg. eorũ quæ habentur in c. cõstitutis. el j. extrà, de testib. Super quo vide quod dixi in l. qui Romæ. §. duo fratres. s. eo. Et idem esset secundũ cum in dubio, qñ nõ cõstaret aliter de notitia & scientia, dũmodo ille qui subscripsit esset ꝑsona diligens, de qua non posset oriri ꝑsumptio, ꝙ subscriberet id quod ignoraret. Tu pro declaratione istorũ dictorũ vide Bar. in l. j. in fi. ff. queãdmo. test. ape. vbi cõcludit, ꝙ ꝑsumptio est cõtra subscribentẽ, ꝙ sciat cõtenta in dispõne quã subscribit: & ideo stabitur subscriptioni secundũ eũ, nisi subscribẽs ꝓbet, ꝙ subscripsit cũ lecta scriptura: & tũc subscriptio sibi nõ ꝑiudicat: vt l. fi. C. plus valere qđ agitur. & l. ij. C. de reb. alie. nõ alie. Et ista opinio multũ placet, ꝙ si aliqs ꝑsumiť scire qualitatẽ ꝑsonæ, cũ qua contrahit, ne aliàs ꝑsumatur in eo culpa & negligentia: vt est tex. notabilis. & ibi per Bar. in l. si patronus. ff. de confir. tut. & in c. innotuit. & ibi per glo. extrà, de electione. Multo fortiꝰ ꝑsumeť scire tenorẽ scriptę quã subscripsit, qa facilior est cognitio, & propterea maior culpa in nõ cognoscedo. Posset tñ esse qualitas ꝑsonæ ita indiscreta, ꝙ sequẽda esset opin. Io. de Imo. Sed in dubio ꝑsumendũ est cõtra subscribentẽ, vt dixit Bar. etiã si nil specifice probeť, ꝙ sit diligẽs ꝑsona. In q. aũt pricipali ꝓ ista sñia Ang. vide bonũ tex. quẽ ibi not. Bar. ad hoc in l. emptor. §. Lucius. s. de pact. & aliũ in l. j. circa mediũ. s. de cõsti. princip. vbi ꝓbať, ꝙ subscriptio principis idẽ operať qđ epistola sua, & bene facit tex. in l. si per epꝪam. in ver. subscripserit. ff. de acqui. hær. Et hãc opi. approbat Bal. in auť. cõtra q. ꝓpriã. C. de non nu. pec. alle. tex. ꝓ ista parte in l. cũ antiquitas. §. fi. C. de te. vbi ꝓbať, ꝙ idẽ valet scriptura extẽsa manu testatoris, qđ subscriptio: ergo ista duo videnť esse eiusdẽ effectus, & in effectu idẽ. ¶ In cõtrariũ facit fortissime illa litera, ꝙ ante legẽ nouã, quæ contigit ius vetus, si testator scribebat testm̃ manu ꝓpria, illa scriptura nõ sufficiebat ꝓ subscriptione, & nõ valebat testm̃ secundũ ius vetus, qđ requirebat subscriptionẽ: ergo videť scriptura extensa, & subscriptio, licet sint duo diuersa, & ꝙ in dispõne stricti iuris nõ sufficiat vnũ pro altero. ¶ † Sed ad illũ tex. põt rñderi, ꝙ illud est ideo, qa subscriptio ibi requirebať ꝓ forma, q̃ non põt impleri p æquipollẽs: vt singulariť probať in isto tex. & multũ facit ad ea quæ scripsi in l. j. ff. de lib. & posthu. Vbi autẽ nõ agiť de obseruatione formæ, licet propriè loquẽdo aliud sit scribere, & aliud subscribere, in iure tñ accipiť ꝓ eodẽ effectu vtrũꝙ: ꝓbať etiã ibi per Ang. vide in l. si qs ex argentarijs. §. j. ff. de eden. Et quãuis subscriptio sola de p se sine relatione ad scriptã extense factam nõ sit res exequibilis, qa nõ apparet an debitor sit obligatus, qñ subscriptio est generalis, nisi per relationẽ adscriptã: p hoc tñ nõ fit, vt dicať tota dispositio, quæ in ea implicitè contineť, scripta manu debitoris, qa etiam dispositio quæ requirit scripturam ad sui essentiã, põt declarari per relationẽ ad aliam: vt l. asse toto. ff. de hæred. instit. & l. si ita scripsero. de cõdi. & demonst. qnimo & suppleri potest per testes, si aliqd est omissum, & declarari per eosdem testes, & tamẽ facta probatio diceť per scripturam. Primũ probat text. singularis. & ibi per Angel. in l. quoties. §. j. de hære. instit. Secundũ tradit Barto. plene, & Moder. in l. certi condictio. §. quoniã. ff. si cert. peta. & Bald. in l. fina. C. de fideicommiss. ¶ † Secundũ not. in versic. & assignante. ꝙ sicut subscriptio est signũ approbationis dispositionis præcedentis, ita etiam appositio signi vel sigilli: nam & sigillum dicitur signũ: vt l. si quis ex signatoribus. ff. queãdmo. testa. aper. & de signo notarij, de quo tangunt hic aliqui Mod. dic vt plene scribunt doct. in c. j. de fide instru. & in authẽ. de instru. fide & caute. §. oportet. & l. fin. C. de offic. asses. De signo autem mercatorum, vide p Bald. in authẽ. dos data. C. de dona. ante nupt.

6 ¶ † De materia autem sigilli [c], qualiter præiudicet, & qualiter probet, vel autenticet scripturam, dic vt traditur in l. si quis per calũniam. C. de episc. & cler. & per Barto. in l. si procuratorem absentem. ff. de procura. & l. si publicanus. in princ. ff. de publi. per Moder. plenissime in ca. post cessionem. extrà, de probat. & in c. ij. de fide instru. vbi dicit not. Inno. vt refert hic Ang. & Moder. quòd aliquis sigillat schedulam vacuam: hoc non præiudicat, licet postea aliqd scribatur in ea quod sit ad præiudicium ipsius. Pro qua cõclusione adducũt text. in l. fin. C. plus valere quod agitur. videť em̃ taliter sigillans secundũ Ioan. de Imol. in dubio non velle signare, vt fiat sibi aliquod graue præiudicium, sed potius credens ibi aliquid scribi in sui fauorem: arg. l. filius. §. inuitus. ff. de procura. ¶ Tu autem aduerte, quia etiam si aliquis sigillet scripturam à tertio scriptam, est dubium vtrum per hoc solum ꝑiudicetur sibi, si nõ subscribat: sup quo dixit Bart. no. in prima cõsti. Digestorum super rubr. vbi multa etiam tractat de signo notarij, quòd sigillũ solum sine subscriptione nõ sufficit, per tex. in l. testium. §. si quis ex testibus. ff. de testi. vbi etiam hic idem videtur firmare, licet sub dubio. Et certè si subscriptio generalis nõ sufficeret: vt ipse tenuit in l. diuus. §. itẽ senatus. ff. de fal. & s. retuli, multo fortius esset vera ista conclusio, quòd nõ sufficeret simplex sigillum, vt de se patet. Sed quia illud dictũ s. fuit reprobatum, videndum est quid iuris: in qua qõne sunt cõsideranda duo. Primò, quòd cõstet scripturam fuisse sigillatam à me, vel quia ego ita fateor, vel quia testes viderunt me sigillare: vt dicit Barto. in l. si procuratorem. ff. de procur. vtrum sigillatio præiudicet absꝙ subscriptione. Secundò, si non apparet vtrum ego sigillauerim, vtrũ ex hoc solo quòd sigillum habet characterem signi mei, præsumatur factum à me. ¶ Super primo vide quæ scripsi in d. l. ad testiũ. §. si quis ex testibus. vbi tenui simpliciter dicta Inno. & Abb. Moder. in c. ij. de fide instrumen. & Bald. in c. j. §. j. de pace Cõstan. Quibus addẽ dũtaxat tex. in l. tribunꝰ. §. fi. ff. de te. milit. & quod ibi per Bald. per quem probatur, quòd sigillans videtur approbare omnia cõtenta in scriptura: & ita tenui in d. §. si quis ex testibꝰ. vnde dic vt ibi de hoc articulo. ¶ Circa secũdum est maior dubitatio: sed põt dici declarando, & addendo ad ea quę scripsi in l. si quis ex testibus, ꝙ aut sigillum est publicum & autenticum, & tunc dispositio ꝑsumatur sigillata ex voluntate eius, cuius est sigillum: vt est tex. optimus in c. tertio loco. extrà, de proba. vbi patet, quòd sigillum præsumeretur impositum de voluntate capituli, nisi contrarium fuisset præsumptiuè probatũ: & est istud satis rationabile, quia talia sigilla publica & custodiuntur diligentius, & non ita de facili possunt adulterari, nec contingit quòd plures vniuersitates habeant sigillum eiusdem characteris. Si verò scriptura sit signata sigillo cuiusdam priuati: tunc est maius dubium. Sed potes dicere, quòd aut illud sigillum non est proprie sigillantis, vel si est propriũ, non habet aliquam formam, per quam sit notum, quòd ipsius proprium sit: & tunc etiam si ille qui dicitur sigillasse, non neget esse suum sigillũ, dum tamen illud expresse non cognoscat, non tamẽ per hoc videtur approbata scriptura, nec præsumitur quòd ipse signauit. Si tamen sit sigillum, de quo apparere possit, quòd sit illius qui dicitur signasse, hoc negat, & non probatur esse signatum ab eo. Aut hoc non negat, licet dubitet: & tunc præsumitur quòd fuerit factum vel signatum ab eo: glossa est singularis & vnica, quæ ita distinguit, & quam ibi approbat Barto. in lege prima. §. fina. ff. quemadmo. testa. ap. in prima gloss. Et ista adde ad ea quæ dixi in dicto §. si quis ex testibus. Et ad prædicta vide quod nota. Barto. in lege, si procuratorem absentem. ff. de procu. vbi videť sentire satis clare, quòd sigillum non præsumitur impressum à me, nisi probetur quando est sigillum priuatum. vide etiam ad has duas qõnes qđ plene ponit Antonius de Butr. in capitul. possessionem. de probation.

7 ¶ † Tertio nota. ibi: nullam obligationem &c. quòd ex stipulatione alteri facta non oritur ciuilis aut naturalis obligatio. Et per hoc potest dici, secundùm Ioan. de Imol. hic, quòd etiam in foro ecclesiastico non possit agi contra eum, qui promisit alteri altero stipulante: super quo vide gloss. not. de iure canonico. j. quæstion. vj. capitul. quoties cordis oculus. & quod plene ponit Angel. & Modern. in l. stipulatio ista. §. alteri. supra eo. ¶ Quartò not. quod propter specialia priuilegia pecuniæ inducitur, vt ex numeratione facta per vnum nomine alterius de pecunia propria, vel de pecunia eius cuius nomine fit numeratio, acquiritur actio illi, cuius nomine est facta numeratio: de quo in lege, certi condictio. §. si nummos. ff. si certum petatur. & ad ea quæ suprà, dixi, exponendo tex. dum

a ¶ Gñalis. Vid Pau. de Ca. in cõs. cccxlij. cõtra Bar. ĩ d. §. itẽ senatꝰ. alle. hic p Aret. vide Petr. de Anch. in cõsi. ccxxiiij. incipiẽ. prius de iuribus.

b ¶ Scripturæ. Adde d. Alex. de Imo. in l. quæ dotis. ad fin. solu. mat. & in cõs. clxj. ij. pte. & Paul. de Ca. in cõsi. ccclij. inci. de casu &c.

c ¶ Sigilli. Vid d. Alex. in l. quæ dotis. sol. mat. ad fi. et hic cũ concor p eũ alle. & Pau. de Castr. in d. cõsi. ccclij. inci. de casu ꝑsenti. & oĩno Fel. in d. c. possessione. alleg. hic p Are.

dum reprobraui dicta Bart. in §. si nummos. inquantum vult quòd iste §. sit correctus per l. iij. C. per quas person. nob. acqr. Adde φ idem per eam rationem tenuit hic Bal. quod ego tenui, & sequunt communiter Mod. ¶ Quintò no. φ quādo tertius adijcit obligationi, & solutioni, si non valet obligatio, nō potest sibi fieri solutio, vt simplici adiecto: de quo in l. cum q ita. §. j. s. eo. ¶ † Sextò not. quòd per stipulationem inutilem non videtur recessum à mutuo naturali inducto per numerationem, vel potius non impeditur dictum mutuum. concordat text. in l. certi condictio. §. quoniam. s. allegata. & per hoc pōt limitari, quod dicitur in l. j. §. j. s. e. titul. videlicet quando actus peccat in forma, si non valet quod ago vt ago, non valet vt valere potest: nam hoc verum est, nisi ratione duorum actuum qui verè sunt diuersi, sicut est numeratio & stipulatio, pōt fieri separatio inutilis ab vtili: tunc enim licet actus praecedens non consideraretur vt contractus sequēs valeret, si nō valet bene considerabitur, & valebit de per se. ¶ Septimò no. in vers. sequens &c. φ stipulatio interposita impersonaliter ex parte stipulatoris, non vitiatur, sed censetur referri ad personam alterius: concordat text. & ibi vide per Bart. in l. stipulatio ista. §. si quis ita. s. eo. ¶ † Octauò not. φ persona adiecta in obligatione principali non videtur repetita in obligatione accessoria: cuius occasione Barto. hic solenniter, qualiter in contractibus qualitas adiecta in vno capitulo videatur adiecta in sequenti principali, vel accessorio[a]. ¶ Tu autē aduerte ad formam stipulatiōis, quia stipulatio interposita super vsuris fuit interposita conditione implicatiua, etiam cuius natura videt esse, vt repetat qualitatem praecedentis dispositionis in sequētibus: vt dicit Barto. in l. Seiae. §. Caio. in vltimis verbis. ff. de fund. instructo. & satis not. in simili ex notatis in l. si cui pure. ff. de lega. iij. Sed tu potes dicere, quòd hoc est ideo, quia vitiaretur stipulatio, si qualitas videretur repetita. Sed ista respōsio non est sufficiens, quia iurisconsultus in versicul. plerunq; &c. fundat se etiā in alia ratione, quia in stipulatione persona extrinseca non subintelligitur. Dic ergo, vt dicit Bart. in simili in d. l. si cui pure. φ ista dictio implicatiua etiam respicit hic actum verbi, s. verbum, stipulatus. & ideo non repetit qualitatem praecedentis dispositionis, sicut ipse dicit ibi de dictione, amplius. ¶ In gl. j. circa finem. satis eleganter declarat glo. mētem istus §. & ex eius expositione patet, φ per liberum nō acquiritur actio domino: qd est menti tenendum. Nam ex hoc infert Bar. & Mod. φ similiter vasallus vel seruus non acquirunt ex sua stipulatione actionem domino suo, vel suae reipu. sola enim subiectio dominicae vel patriae potestatis, vel subiectio monachalis, q̄ aequiparatur istis inducit hūc effectū: vt l. j. in prin. j. de stipu. seruo. & l. cum qui. §. Iul. ff. de consti. pec. facit optime quod ponit gloss. & Bar. post eam in l. j. j. de iure fisci. & l. arbiter calendis. ff. de arbit. & ideo tales personae debent concipere verba obligatiua & executiua in persona sua nomine & vice reipublicae, & sui dñi: quo casu acquiret ipsis actio, quā coget cedere suę reipublicae, vt hic dicitur in fi. tex. l. huiusmodi. in prin. ff. de leg. j. ¶ † In glo. posita super verbo: nullam. quaeritur pro declaratione tex. & glo. quare hic stipulatio in persona domini fuerit nulla. Et datur triplex respōsio per Bart. & Moder. vt s. tetigi in expositione text. Prima est Bart. hic, qui dixit φ hic non apparet, in cuius persona fuerint concepta verba obligatoria, sed verisimile est quòd fuerint cōcepta in persona domini, ex quo verba executiua fuerunt ad eum directa. Sed ista solutio non videtur vera, quia non est verisimile, φ quis elegerit viam ad impugnādum dispositionem suam: vt l. iij. & ibi not. ff. de testa. mil. Vnde ipse idem Bar. in l. stipulatio ista. §. si stipuler. s. e. dixit quòd hic verba obligatoria fuerunt prolata impersonaliter, quia procurator dixit, promittis centum quae dabis dño meo, & quòd in dubio ista verba impersonalia referuntur ad dominum, ex quo ad eum fuerūt directa verba executiua. Sed ista opi. displicet Io. de Imol. in dicto §. si stipuler. Nam dicit eam esse contra casum in §. si quis insulam. eiusdem legis, vbi verba obligatoria fuerunt concepta impersonaliter, & verba executiua ad tertium, & nihilominus ad eum non videntur referri verba obligatiua, sed ad stipulatorem. qui tex. iudicio meo non facit contra Barto. Si enim iurisconsultus ibi ponit verba formalis stipulationis, sicut in tex. nostro. & l. ita stipulatus. s. eo. posset habere locum ista responsio. Sed iurisconsultus loquendo in tertia persona solū dicit, φ ille cuius intererat, stipulatus est insulam fabricari tertio. Sed sub qua forma fuerit stipl'tus, vtrū sub hac, vel sub illa, nō declarat. Sed tñ iste intellectus non placet noua vel alia ratione, quā dixi tibi in voce, & inueni postea quòd p eā impugnat istum intellectum Rapha. & dom. Pau. post eum, quia sicut probatur in versicul. sequens stipulatio . ad hoc vt stipulatio non vitietur, persona quae aliàs videretur repetita in stipulatione sequenti, non intelligitur esse repetita: ergo similiter erat, quòd verba impersonalia, licet aliàs deberent referri ad dominum, in quem sunt directa verba executiua, nūc tamen referuntur, ne vitietur stipulatio. Confirmatur ista conclusio ex regula quae ponitur in lege, Titia. §. idem respondit. in vltimo responso. infrà eodem. vbi patet, quòd dicta in praefationibus non videntur repetita in contractu, quando ex ista repetitione vitiaretur obligatio: bene facit tex. in lege, cum vulgari. ff. de do. prae le. secundùm intellectum Bart. quem ipse ponit in l. talis scriptura. ff. de legatis primo. Vnde Bar. hic, quē sequitur Io. de Imol. dicit quòd quamuis verba obligatoria censeantur directa ad stipulatorem: ideo domino non acquiritur actio, quia nihil procuratoris interest. Et hanc sententiam sequitur hic Paul. de Cast. licet non loquatur proprie in isto articulo, vt statim dicam. Et quòd ex hoc solo φ quis sit procurator, non dicatur sua interesse, tenet gloss. satis clarè in l. j. in princip. ff. de stipulat. seruo. Dixit ergo hic Bartolus, quòd quia procuratoris non interest interesse aestimabili, ideo non quaeritur actio domino. Tu autem aduerte, qa ista dicta Barto. hic intelliguntur diuersimodè: nam Pau. de Cast. intelligit, φ hic stipulatio debuisset valere, vt pareret actionē ipsi procuratori, quasi sua intersit stipulationem factam alteri valere: & ad hoc videntur pertinere verba Bart. in princip. opposi. dum dicit, quòd ista stipulatio videtur valere, quia procuratoris interest: sed quomodo intersit, non declarat. Sed tamē si bene inspicias in fine huius opinionis, manifestā est sententia sua, & expresse vult quòd si verba obligatoria fuissent hic concepta in persona procuratoris, stipulatio valeret ad acquirendum actionem domino: ita loquitur in l. penu. C. ad exhi. quam ipse alleg. & glos. hic alleg. per eum. Vnde melius videt intellexisse Io. de Imo. dicta Bar. qui expresse declarat, sequendo ipsum in dicto §. si stipuler. dum opponit de isto textu. Et aduerte, quia si procuratoris interesset aliquo modo, ista ratio concluderet, φ ipsi procuratori competeret actio: vt dicitur in §. si quis insulam. Sed quòd acquiratur actio tertio, ista ratio non concluderet, qa hic non dicit tex. in §. si quis insulā. nec alibi. & ideo Barto. not. in d. §. si stipuler. quādo quaerit, vtrum ex stipulatione procuratoris acquiratur actio domino, si verba obligatiua sunt concepta in persona ipsius procuratoris, non fundat se super interesse, sed in quaestione praecedenti, in qua quaerit de actione quaerenda ipsi stipulanti. Videndum est ergo, posito & concesso, quòd procuratoris nihil interesset ipso iure acquiri actionem domino: quod satis probatur per istum tex. vbi stipulatio dicitur esse nulla simpliciter, & indistinctè: & sic etiam respectu ipsius stipulatoris approbatur ista conclusio de necessitate, quia si stipulatio hęc valeret in persona procuratoris, non oriretur actio ex numeratione. cuius contrarium hic dicitur. Et tamen vt dixi, hoc concesso, adhuc relinquitur dubitatio, vtrum actio quaeratur domino: in qua Bart. dicit quòd sic, per legem penult. C. ad exhi. Sed Ang. in dicto §. si stipuler. dicit, quòd ista opinio non est vera, quia text. in dicta lege penul. loquitur in casu speciali, cū stipulatio vel pactum interponitur super re illius, cui quis stipulatur: vt probatur in lege, procurator quod ex re. & ibi per Bar. ff. de procura. & lege, Iul. §. si procurator. ff. de actio. emp. aliàs standum est regulae, quòd procurator non quaerit actionem domino, quae destruendo tex. & nihil subaudiendo probatur in lege, cum qui. §. Iul. ff. de consti. pec. Ioan. autem de Imol. in dicto §. si stipuler. multum se inuoluit: sed tandem videtur residere in opinione Barto. alle. tex. in lege, si cùm vēderet. in principio. ff. de pigno. actio. vbi dicitur, quòd si creditor vendit pignus, & paciscitur, vt emptor restituat rem debitori, si soluerit sibi pretium ipso iure, competit debitori actio praescriptis verbis, quae ibi vocatur actio in factum: creditor autem in venditione pignoris videtur esse procurator ipsius debitoris: vt lege prima. & ibi per Bald. C. credit. euict. pignor. non debere. ergo ibi videretur casus pro ista opinione. Tu autem pondera illum tex. in primo responso, inquantum dicit quòd actio ex vendito quaesita ipsi creditori ad faciendū pactum obseruari, debet cedi per creditorem debitori: ergo non fuit quęsita debitori ipso iure, & tamen verba fuerunt cōcepta in persona procuratoris. Vnde ibi est casus cōtra istam opi. ¶ Non ob. secundū eum responsum, quia respondeo subtiliter vltra doct. φ ideo ibi debitori competit actio pręscript. verb. quia illa actio oritur ex implemento, sicut in caeteris cōtractibus innominatis: vt l. ex placito. cū materia. C. de rerum permu. Quia igit debitor cōcurrit implemento cōtract' cū debitore paciscēte: nā creditor ex parte implet, dū vendit apposito pacto, ex quo resultat cōtractus innominatus, facio vt des:

[a] ¶ Vel accessorio. Adde qđ p Car. in cle. testibus. de test. & qđ per eū. d. Frācis. in l. si cōtra. s. de vulg. & pup. & qđ d. Bar. So. in cōs. xlix. ici. capio primā. versic. pterea. circa med. in j. parte.

ex hoc tamen solo, nisi debitor postea solueret vt couenerat, nõ diceretur cõtractus innominatus ita impletus, vt posset cõ petere actio. & ideo non est mirum, si debitori competit actio ipso iure, quia non competit sibi simpliciter ex facto procuratoris, vel creditoris, sed concurrente suo implemento, per quem videtur debitor esse pars contractus innominati. Et per illam inductionem, quam s. feci in primo respõsõ, apparet solutionem Barto. ibi positam esse falsam, dum vult ꝙ ibi quæritur actio ipso iure tertio: quia pactũ fuit interpositum sup rẽ ipsius: nam si hoc esset, vtilis actio ex vendito esset acquisita dño sine cessione: quod ibi negatur. Preterea ibi pactum non fuit interpositum super re dñi, quæ duraret dñi, quia dñium erat translatũ in emptorem, maxime inspecto tẽpore, quo debebat pactũ habere effectũ, scilicet post emptionẽ, nec erat pactum interpositũ super eo, qđ succederet loco rei suæ, vel super accessionib⁹ rei suæ, sicut si interponeretur pactum super pretio, vel fructibus: sed potius ex pacto acquirebatur ius nouum debitori ꝓpter rem suam trãslatã in alterũ, quo casu nõ acquireretur actio secundũ regulas iuris: vt l. solutum. §. per liberam. ff. de pigno. actio. & declarat Barto. in d. l. ꝓcurator qđ ex re. Teneamus ergo simpliciter, maximè per istum text. reiectis s. dictis respõsionibus, quæ non sunt veræ: quia licet verba obligatoria sint cõcepta in persona procuratoris, & executiua in persona domini: domino nõ acquirit̃ actio. Pro ista cõclusiõe recte inspicienti est casus clarus in d. §. per liberam. vbi dicitur, ꝙ ex stipulatione ꝓcuratoris plerunq; nõ acquirit̃ actio. Sed hoc esset falsum, si prædicta doctrina esset vera: qa solum in vno casu non acquireret̃, quando verba obligatoria essent directa ad dominũ. ¶ In gl. posita in verbo, petere. ibi: & certè non põt &c. hic glo. videt̃ intelligere istum ver. vt q̃ratur, vtrum si numeratio fuit facta nomine dñi ipsi numeranti quæratur actio. Et ad hanc quæstionẽ respõdet gloss. quòd non queritur, nisi quãdo dñs nõ haberet ratam numerationẽ: per l. si absentis. C. si cer. peta. Sed hunc intellectũ non patitur iste ver. quod ostendo: quia vt dicimus, ver. sequens vsq; ad §. sequens stipulatio. determinare videtur, ꝙ ex numeratiõe actio cõpetat dño: & tunc sequitur incõueniens, ꝙ iurisconsultus non rñdet huic qõni ꝓpositæ. Aut intelligis, ꝙ ille versic. sequens dicat actionem cõpetere ꝓcuratori ex numeratione: & tunc respõsio videtur esse inepta, si numeratio fuit facta nomine dñi: vt hic intelligit glo. nam respõdit simpliciter affirmatiuè ꝙ sic: ecõtrario deberet ponere regulam negatiuã, præterquã in casu l. si absentis. Vnde iste intellectus nullo modo placet, licet doct. nihil dicant super hoc. Aut ergo tene ex positionem cõmunem, vt dixi in tex. ꝙ hic nomine illius qui contraxit, intelligatur dñs, cuius nomine fuit facta numeratio. Aut sequere dicta Barto. & Iaco. de Aret. ꝙ hic numeratio non videtur facta noĩe dñi, ex quo numerans hoc expresse non dixit. Ego tñ nõ sum secutus hanc opin. s. in expositione text. nec sequitur eam hic Ioan. de Imo. quia iste qui numerauit hic in numeratione, dixit se esse ꝓcuratorem, & sic fecit mentionem officij sui: ergo ꝓcuratorio noĩe dñi vr̃ numerasse, per l. fi. ff. de instit. & per l. quacũq; rõne. ff. de ꝓcu. & p l. sciendũ. §. tutores. ff. qui satisda. cog. & est ista vera cõclusio, quã approbat Barto. in l. j. §. nunciatio. ff. de no. oper. nun. Et de materia vide Bald. plenius in l. pen. ff. si quis cau. & ꝓpter istam qualitatẽ maxime cõiunctis his quæ dixi in expositiõe text. ista opin. nõ videtur vera: nam sine ista qualitate forte ex dictis in tex. non posset reprehendi opin. Barto. † qa ista stant simul, ꝙ aliquis conferat, emolumentũ contractus in tertio, & tamẽ numeret noĩe suo, licet sit ꝓcurator, dummodo hoc nõ exprimat: vt patet in l. certi cõdictio. §. qui. ff. si cer. pet. Addit etiã Barto. hic, ꝙ iste text. nõ loquitur de numeratione facta tẽpore quo fuit interposita stipulatio, sed de cõfessione numerationis factæ. & secundũ hunc intellectũ ipse eligit hic tres notabiles cõclusiones, de quibus dixi in voce, quas ꝓsequere vt hic per Moder. Et vt intelligas mentẽ Bar. ipse videtur velle, ꝙ si ꝓcura. iste numerasset, & in ipsa numeratione dixisset se ꝓcuratorem, numeratio videret̃ facta noĩe domini: vt s. dixi. Sed qa hoc nõ dixit in numeratione facta, ideo non põt oriri præsumptio, ꝙ numeratio sit facta noĩe domini, qa nõ apparet ꝙ in illo actu dum numerabat, appellauerit se ꝓcuratorem. Et tene mẽti, quia hoc nullus declarat. Hoc tamen dictũ nõ affirmo ꝓ nunc: qa si numeratio ꝓsumitur præcessisse in cõtinenti: vt fatetur Bar. ex stipulatione & cõfessione secuta, in qua dixit se esse procuratorẽ, satis declaratur animus præcedens in numeratione, quia quæ incõtinenti fiunt, videnť inesse:[a] vt l. lecta. §. dicebam. ff. si cer. pet. bene facit tex. & quod ibi per Barto. in lege, si ventri. §. fin. ff. de priui. cred. Et ex hac doctrina Barto. sic declarata habeas notare, vt dixi in voce, ꝙ confessio ꝓsumitur secuta incontinẽti post numerationẽ, qñ qs confitet̃ se habuisse & recepisse. Ex quo possunt resultare multi effectus, de quibus hic per Bart. & Moder. & per eundem in l. post dotem.[b] solu. matr. & l. ꝓdia. s. de acquir. possess. † Ex his infert Ang. cõsi. clvij. ꝙ si testes inducti ad reprobandam cõfessionem dicunt, ꝙ tempore cõfessionis nulla intercessit numeratio, satis ostenditur falsitas cõfessionis: aliàs qui vellet ostẽdere numerationẽ nõ interuenisse, cogeretur ꝓbare negatiuã non coarctatam: qđ est impossibile, vt in c. j. de cõfess. lib. vj. & not. in l. actor. C. de ꝓbatio. & hanc rõnem tetigit hic in lectura. & põt admitti ista cõclusio, qa nõ agitur de probãdo instrumentũ, sed solũ de reprobãda cõfessione contenta in instrumẽto. Sed Bal. in l. si ex cautione. C. de nõ nu. pecu. dixit per istã doctrinã, ꝙ si notarius in instrumẽto dicit, vendidit & tradidit &c. per testes ꝓbetur, ꝙ tempore instrumẽti nõ fuit facta traditio, reprobatur instr̃m de falso[c]: qa licet nõ potuerit fieri ante tẽpus instr̃i ex interuallo, tñ hoc nõ ꝓsumitur, per ea quæ scribit hic Bar. facit optime qđ ponit ipse idem Bald. in c. j. §. hoc autẽ notandũ. qui feu. da. pos. & qđ ipse idem ponit referendo dicta Barto. hic in fi. in l. fi. C. cõia vtri. iudi. ¶ † Sed attenta ista ratione hoc dictum videtur dubium: nam sicut testes reducuntur ad concordiam, vt euitetur falsitas: vt c. cum tu fili. extrà, de testi. ita videretur interpretandũ, ꝙ traditio præcessit ex interuallo, vt sic notarius nõ cõtradiceret testibus. Vnde dicit Bart. not. ad ꝓpositum in l. fruct⁹. in fin. ff. solu. matrimo. ꝙ dictio, post,[d] quæ potest significare aliquid esse factum post incõtinẽti, & ex interuallo, interpretatur in dictis testium, eo modo quo testes sic intelligendo melius ꝓbant. Alia tamẽ rõne dictum videtur verum: qa cũ notarius apponit tempus in instr̃o, manifeste attestatur, ꝙ in tẽpore illo gestus est actus, qui in instr̃o continetur. Vnde si probatur negatiua illius temporis, necessarium instr̃m est falsum. Et quia Barto. in prædictis manifestè sentit, ꝙ confessio facta de recepto super mutuo probat verã numerationẽ: vidẽdum est, vtrũ ista opin. sit vera. Ang. hic tenet contrarium, & Specu. in titul. de testib. §. j. ver. pone egi. mouentur in effectu tali rõne, quia ex confessione facta in chirographo inducitur noua obligatio ex mutuo ciuili: vt patet in tex. de lit. obli. per totũ. ergo ille qui intentauit mutuũ naturale ex numeratione, ꝓbando mutuum ciuile, aliud probat quàm deduxerit: & sic debet sequi absolutio: vt l. habebat. ff. de instit. l. denunciasse. §. quid ergo. ff. de adult. & ibi per Bar. ¶ Non obst. tex. secundũ Ang. quia aliquãdo tertius cõfitetur se recepisse noĩe dñi ipso dño approbante confessionẽ ipsius. Aliquando solus dñs cõfitetur se habuisse, & recepisse. Primo casu probatur vera numeratio, quia tertius non videtur confessus spe futuræ numerationis, cũ sibi pecunia numerari nõ debeat. Secundo casu non probatur numeratio, quia inducitur mutuũ ciuile, vt est dictũ. Sed ista ratio nõ placuit mihi, cũ scriberẽ in l. certi cõdictio. §. si nũmos. ff. si cer. pe. nec placet etiam nunc, quia ille cõfitetur tanq; procurator alterius, & noĩe illius, ex quo repræsentat personam debentis recipere pecuniã, potuit confiteri ꝓpter spem quam habet, vt fiat numeratio ei cuius personam repræsentat, siue sit generalis, siue specialis. Et si est generalis, magis proprie debemus dicere, quòd confiteretur propter spem quam habet, vt fiat numeratio domino, vr̃ sibi ad vtilitatem domini. Posset autem defendi ista sua opinio subtiliori ratione, vt dicamus quòd confessio domini probat veram numerationem propter præsumptionem quæ oritur ex assertione tertij, quę coniuncta cum assertione domini facit confessionem præsumi esse verã: scriptura enim tertij, si non est scriptura suspecta, facit semiplenã ꝓbationem: vt plene declarat Bartolus post gloss. in lege, quædam. §. nũmularios. ff. de edend. & lege, admonendi. ff. de iureiuran. Nec dicas, quòd hic seruus erat, & sic inhabilis ad testimonium: quia ista inhabilitas tollitur per approbationem factam domino ex subscriptione, quo ad hanc assertionem: & hoc sufficit, vt lege, si quando testibus. cum materia. C. de testibus. nam & aliàs non potest opponi exceptio non numer. pecu. propter geminatam confessionem[e], secundùm gloss. in lege, contractus. de nõ nume. pec. & hoc ex alio nõ est, nisi quia pręsumptio secundæ concessionis adiuncta primæ facit eam fortiorem, & magis verisimilem: vt l. cùm scimus. & ibi per Bar. C. de agri. & censib. lib. xj. & per istam rõne tollitur impugnatio, quã facit cõtra Ang. Ioã. de Imo. dicens, ꝙ si cõfessio propria debitoris non præiudicat sibi, multominus assertio per tertium: per l. id qđ nostrum. de re. iu. quæ ratio manifeste est friuola, qm̃ ꝓcedit, quãdo ex vna parte est cõfessio debitoris sola: ex alia assertio tertij. Sed hic concurrit assertio vtriusque, vnde oritur maior pręsumptio: vt s. declaraui. † Ipse tamẽ hic sequitur

a ¶ Inesse. Adde eũ. d. Frãc. in l. iterdũ. s. de acquir. pos. & qđ ibi dixi in apos. nã vt dicit d. Barto. So. in cõsi. lxviij. in ci. frustra. ver. circa secũdam q. circa prin. in j. parte. ꝙ idẽ est dicere incõtinenti, qđ in actu se simul tenenti: sicut aliàs dicit̃ cõtinetia causæ.

b ¶ In l. post dotem. Et ibi oĩno vide d. Alex. de Imo. ĩ ij. chart.

c ¶ De falso. Sed qd si pecunia erat pñs tẽpore instrumẽti, sed nõ fuit tradita: dic ꝙ dicit̃ falsum. Bar. et d. Alex. in l. singu. si cert. pet. & in l. ꝓdia. de ac. pos.

d ¶ Post. De qua dictione vid p Io. de Imo. ĩ l. diuortio. so. matri.

e ¶ Cõfessionem. Ad de idẽ tenentẽ Feli. in c. si cautio. de fi. ĩstru. in xiij. col. ver. fallit quintò. et do. Bar. Soc. in cõsi. lxvij. ici. circa priam. ver. circa aliã qõ. in j. parte.

sequitur opi. Barto. cum modificatione, dicens ꝙ cõfessio facta de recepto probat verã numerationem post biennium[a]. Vnde sicut oritur mutuum ciuile, & noua obligatio ex chirographo elapso illo tempore, ita orietur præsumptio, ꝙ numeratio intercesserit: & idem tenuit in effectu c. si cautio[b]. extrà, de fid. instru. & hæc intelligit ipse, quo ad præiudicium cõfitentis: nam in præiudiciũ tertij confessio facta de pecunia recepta non probat: vt plene declarat Bart. & Bald. post eum in l. ij. §. creditum. ff. si cert. pet. & l. si debitorem. ff. de noua. tangit etiam in l. j. §. sed si mutuam. ff. ne quis in fraud. patro. Sed ista sua doctrina videtur fatua, & impossibilis: sicut aliàs dixi in §. si nummos. sed nunc probabo melius & clarius. Dicit eñ tex. Insti. de lit. ob. in princi. ꝙ mutuum ciuile ex chirographo contrahitur, vbi nihil est numeratum, vel vbi non cõstat esse numeratum: vt probatur in §. fi. eiusdem tituli. ꝙ etiã vero creditori post biẽnium competit actio ex mutuo ciuili: qđ non potest esse, nisi quòd non poterat probare numerationẽ. Modò arguo sic: quando fictio & veritas concurrunt circa idẽ omnino, & ad eũdem effectum eodẽ tẽpore, quia ista duo nõ possunt esse simul vera, attenditur veritas, & reijcitur fictio. l. si filio quem pater. in princi. & ibi per Bar. de libe. & posthum. & eleganter declarat Bar. in l. j. §. hic autẽ senatus. ff. ad Sylle. Si ergo post lapsum biennij probaretur veritas numeratiõis, ex confessione non orietur mutuũ ciuile, quod tendit ad eundem effectum, & maxime quia remedia superflua nõ inducit lex: vt l. j. §. vnde quæritur. ff. de pub. & l. stipulatio. §. diuus. ff. vt leg. no. cauea. Dicamus ergo indistinctè, secundùm cõmunem sententiam, quã sequitur Bald. in d. §. creditum. & dom. Ang. in c. si cau. prælleg. ꝙ reus debet absolui, quia non est probata sufficienter intentio actoris. Pro prędictis facit optime tex. in l. Aurelius. §. fi. ff. de li. le. vbi probatur. & ibi vide per Bar. quòd in cõfessione facta de debito obligatio inductiua de nouo, & probatio veteris debiti dicunt duo contraria, quæ non possunt simul esse vera. Ille tamen tex. posset euitari, quia si debitum subsistit legatum creditori, non valet. Vnde melius faciunt iura pręallegata. Et licet distinctio possit defendi, vt s. dixi, non tamẽ credo eam esse de mente huius §. vnde ad istũ tex. potes respondere altero de duobus modis, vel intelligendo ꝙ cõpetat actio ex numeratione. s. si numeratio fuerit probata. vel potes dicere, sicut dixi in §. si nummos. ꝙ mutuum ciuile, de quo suprà, nõ erat cognitum secundùm ista tempora. & hoc videtur probare text. si bene inspicias in l. ij. §. creditũ. in princip. s. si certum petatur. dum dicit, quòd mutuum sine pecuniæ numeratione non possit fieri. & licet glo. & doct. ibi suppleãt. s. naturale, dico ꝙ ista suppletio procedit secundùm iura nouissima, & secũdum constitutiones principũ, q̃ emanauerunt post illas ll. Insti. de lit. ob. §. multum. soluit contrarium huius §. quia dixit, vbicunq; confessioni de recepto adiungitur stipulatio, tunc potest peti pecunia incontinenti, nec videtur facta confessio spe futuræ numerationis. Sed ista doctrina non est vera, & cõtra tex. in l. cũ vltra. C. de non num. pec. Et posito, ꝙ esset vera, adhuc per eam non solueretur, quia Bart. vult quòd inducatur mutuum ciuile, ergo non potest simul oriri pſumptio numerationis, vt s. dixi. Sed quæritur pro perfecta declaratione materiæ, †nunquid ex confessione facta de mutuo recepto coram testibus sine scriptura post lapsum biẽnij inducatur mutuũ ciuile, sicut si scriptura interuenisset? Super quo articulo doct. variant. nam gloss. in l. si non singuli. C. si certum petatur. tenet quòd non contrahatur mutuum ciuile, & per consequens semper possit opponi exceptio non numer. pecu. & hanc sequitur Ray. & Cynus in l. generaliter. C. de numerata pecunia. & etiã Ioan. de Imo. hic, & in c. si cautio. de fid. instrumen. pro quibus multum faciunt aliqua iura, videlicet tex. in lege, in contractibus. in princip. in versicu. instrumentum. & in l. fi. in ver. scripto. C. de non nu. pe. & text. præcipue in rubro & nigro. Insti. de lit. obli. Contrariũ tenuit Bar. in l. si ex cautione. C. e. tit. alle. gl. in aut. rogati. C. de resti. Ego aliàs scribens in §. si nũmos. secutus sum opi. Bal. & Sali. qui cõcordãt istas opi. dicunt eñ, ꝙ aut q̃ritur vtrum post biẽnium possit opponi exceptio non nũ. pe. per quã incumbat necessitas probandi creditori pecuniam fuisse numeratam, & tũc talis exceptio ad hũnc effectum non potest opponi. ita videt̃ probari in l. cũ vltra. in verbo, placita. & in l. aduersus. & l. si quasi. C. de non nu. pecu. in quibus fit simpliciter mentio de pacto, & cautiõe, sine cõmemoratione scripturæ. Aut quærit̃ vtrũ ista exceptio põt opponi ad finẽ, vt debitor ipse q eam opponit possit probare pecuniã non esse numeratam: & tũc hoc fieri põt, qa iura inducẽtia mutuũ fictum sine numeratiõe, loquunt̃ in scriptura. i. in cõfessiõe quæ emanauit in scriptis. & non est eadẽ ratio extendendi hanc dispositionem in materia exorbitanti ad confessionem, quæ probatur per testes,[c] quia sępius confessio facta in scriptura plus operatur, q̃ si sit facta sine scriptura. l. vt generaliter. C. de non nu. pe. & l. antiquæ. §. j. C. ad Velle. sicut videmus in simili, ꝙ non idẽ priuilegiũ conceditur præsumptioni, quæ resultat ex instrumento, sicut ipsi instrumento: vt l. iuris gentium. §. quod fere. & ibi per gl. & doct. ff. de pact. Nec potes dicere, ꝙ secundùm hoc plus operabitur confessio facta sine scriptis, q̃ cõfessio facta per scripturam: quia per istam probabitur numeratio præsumptiuè, quæ per illam non probabitur secundùm cõmunem sententiam, quam s. sum secutus: quia licet in hoc ista confessio superet cõfessionem factam in scriptura, in duobus tamen superatur ab ea. Primò quidẽ, quia contra ipsam nihil potest probari: quoniam mutuũ ciuile præsupponit, ꝙ non sit facta numeratio: vt dicitur Insti. de lit. obli. in prin. Secũdò, qa ista cõfessio nõ inducit nouã obligationem, sicut confessio chirographaria: vnde quantũ ad effectum, & finem consequẽdi id qđ petitur, confessio facta in scriptis est efficacior. Tangit etiã hic Bart. illam no. quæstionem, de illo qui stipulatus est pecuniã mutuatam, & postea simpliciter petit eam in libello, tanquã datam mutuo. Et concludit, quòd si stipulatio apposita in cõtractu mutui valet, tunc debet sequi absolutio, quia libellans intentauit mutuum naturale, & probauit de ciuili, cui cooperatur natura: & sic aliud deduxerit, & aliud probatur. & hoc videntur sequi hic Mod. post Ange. cum limitatione tamen, ꝙ ista sint vera, nisi in libello actor variauerit stipulationem super mutuo fuisse interpositã: tũc enim satis procedit libellus, etiam si actum sit certi condictione ex mutuo expressè: quia licet actio sit inepta, causa tamen est apta, & hoc sufficit vt libellus procedat: vt no. Inn. in c. examinata. de iudi. & Bartol. in l. j. ff. de eden. Tu autem aduerte, quia ista dicta cum hac limitatione possent esse vera, quando agens expresse intentasset mutuũ dicendo, ago contra te ex causa mutui ad centum, quæ tibi numeraui: sed vbi agens egisset simpliciter ad centũ, quæ numerauerat, tunc ista verba possunt intelligi de mutuõ ciuili: & sic debent intelligi in dubio, si libellãs ita dicit sensisse: vt l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. †verba enim libelli debent impropriari,[d] vt saluetur intẽtio libelli. l. j. & ibi per Bar. C. de vsufruct. & l. j. in princ. & ibi etiam not. Bar. ff. si serui. vendi. Vnde non deberet sequi absolutio, sed condẽnatio: ita declarat no. Bar. in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si certum petatur. Et idem dicũt Mod. etiam si probaretur mutuũ ciuile, cui natura non cooperatur per eandem rationem: pro hoc facit optime quod no. tradit Bart. in l. si cũ dotem. §. trãsgrediamur. ff. solu. ma. vbi dicit, ꝙ libellans de traditione cõprehendit etiam traditionẽ fictam, & eam videtur deduxisse: facit tex. in l. si proprietarius. in fin. ff. de dam. infe. ¶ In gl. posita super verbo, sequens. videtur quòd hodie de iure nouo ver. iste non procedat: quia cùm stipulatio vsurarum sit accessoria ad obligationem sortis, ergo sicut in sorte per numerationem acquiritur domino actio ipso iure, ita videtur acquiri in obligatione accessoria: vt est text. in l. ij. C. per quas perso. no. acquir. Et hanc conclusionem concedit Bartol. hic, dicens hunc ver. hodie esse correctum per illam l. Bald. hic relinquit super hoc articulo cogitandum, & videtur potius inclinare in sententiam Bartol. Ange. hic & Ioannes de Imol. tenent oppositum. Mouentur in effectu, quia non est eadem ratio in vsuris, quæ est in obligatione accessoria hypothecæ, de qua loquitur text. in d. l. ij. nam per hypothecam non augetur obligatio principalis in substantia, sed per stipulationem vsurarum, vt sic de se patet. & in materia exorbitanti, sicut est in materia nostra, regulariter non fit extensio, maximè vbi non est eadem ratio: vt lege, quòd vero. ff. de ll. & lege, lege. §. hoc capite. ff. de ritu nup. Tu autem aduerte, quia si hic esset eadẽ ratio, facilius fieret extensio, quia non sumus in materia correctiua, sed in materia exorbitanti, in qua de casu ad casum ex identitate rationis, quando ratio est scripta in lege, communiter fit extensio:[e] super quo vide quod plene ponit Bartol. in l. si constante. soluto matrimonio. & quod habetur in aut. præterea. C. vnde vir & vxor. & l. vnica. in glossa. C. de his qui ante apert. tabula. Ius ergo istius quæstionis stat in hoc, vtrum sit eadem ratio. Et videtur dicendum, quòd sit eadem ratio, quia ratio decidendi expressa in dicta lege secunda. fundatur super duabus qualitatibus. Prima est accessio ad obligationem principalem. Secunda, & ista exprimitur formaliter in textu, quia ex quo omnino procurator tenetur actionem cedere domino ad euitandum circuitum, melius est quòd competat ipso iure. Sed ista ratio eodem modo habet locum in vsuris, vt patet in isto tex. vbi dicitur, quòd procurator tenetur cedere actionẽ dño: ergo

a ¶ Post biẽniũ. Vide omnino Pau. de Ca. in cõs. xlviij. & Bu. in cõ. inci. viso dicto pũcto. & qđ per d. Alex. in cõsi. xxxv. j. parte. & in cons. lxj. ij. parte.

b ¶ In c. si cautio. Et ibi vide Fel.

c ¶ Per testes. Adde Fel. in d. c. si cautio. de fid. instru. in xii ij. col. in ver. fallit tertiò.

d ¶ Impropriari. Vide Feli. in c. series. de test.

e ¶ Extẽsio. Adde d. Alex. & Imo. in cõsil. cclxxxiiij. vlti. char. ij. pte. & in cõsil. lij. īcip. Callimachus &c. iiij. parte.

idem iuris videtur esse dicendū. Sed ad hoc pōt respōderi dupliciter. In primo saluādo dicta Ang. & d. Io. dico, ꝙ licet secūda qualitas expressa in tex. eodē modo se habeat ad vsuras & hypothecā, prima tamen qualitas, scilicet accessionis, non eodē modo se habet ad vtrūq;, quia illa est accessio leuis præiudicij, & ista grauis. Confirmatur ista respōsio ex alio, qa stipulatio vsurarū est odiosa, & obligatio hypothecæ non est odiosa. Vnde propter hoc solum non videt̄ eadē ratio esse, vt probatur ex duabus ll. simul iūctis, videlicet in l. cū hi. in prin. ff. de trans. & l. in quæstionibus. & quod ibi per Bart. ff. ad l. Iul. maie. Et ad intellectū l. cū hi. vide plenius Bart. in l. solet. in fi. ff. de ali. & cib. leg. Ad prædicta facit optime text. in l. si quis ex argētarijs, §. ratione, in fi. ff. de eden. & l. iij. §. sed & si quid. & ibi per Bal. ff. de neg. gest. vbi probatur, ꝙ licet dispositio facta in casu vero non trahat̄ ad fictum, trahat̄ tamē, qn̄ dispositio ficta venit accessorie ad verā: quod tamē in materia odiosa, vt hic, plene probatur. Nam licet ex vna rōne facta nomine domini acquireret̄ de iure isto actio dn̄o ipso iure, non tamen acquireret̄ ex stipulatione interposita accessoriè sup vsuris: quinimo in ista materia etiam vbi accessio nō esset odiosa, sicut est accessio pignoris vel hypothecæ, non fiebat extensio ad obligationē accessoriā: vt patet in l. solutū. §. per liberam. ff. de pig. actio. nisi fuisset facta expressa extēsio per l. ij. præallegatā. ¶ In gl. posita super verbo, tempus. ibi: dū dicit̄. s. eo. l. interdū. gl. videt̄ exponere tex. ꝙ tēpus aliquando & cōditio subintelligatur, nō virtute repetitionis, quæ fiat ex dictis in præcedēti capitulo, sed ex natura rei potius, quæ deducitur in stipulatione vel in cōtractu: quæ expositio nō placet Bart. & doctoribus hic, quia nō adaptatur ad probationē cōclusionis s. positæ. quæ fuit pro persona adiecta in præcedēti capitulo, ☞ nō videtur repetita in sequenti. †Et ideo ipsi exponūt aliter, videlicet ꝙ qualitas cōditionis vel tēporis raro videt̄ repetita in seq. c. & sic innuūt, ꝙ aliquando repetit̄, sicut verū est. Et occasione huius literæ tractat hic Bar. multū elegāter, qūo qualitas adiecta in vno capitulo videat̄ repetita in alio. Et alijs articulis huius q. remittit ad no. in locis suis, & bene, de quibus hic per eū. Vnū articulū dūtaxat declarat hic, qualiter qualitas adiecta in capitulo principali præcedēti, videatur repetita in c. accessorio, sequenti. Cuius dictis adde inquātū dicit, ꝙ qn̄ dispositio principalis & accessoria tēdūt ad diuersos fines, tūc non videt̄ fieri repetitio per tex. nostrū. & per l. qui fundū. in prin. vbi est optimus casus, ff. de cōtrah. emp. nā ista conclusio videt̄ cōtra casum, quē ibi ponderat Bal. ad hoc in l. Titius. C. de ope. lib. vbi probatur, ꝙ tēpus adiectū principali dispositioni videt̄ repetitū in c. & dispositione accessoria. s. in modo adiecto per testatorē legatario. Secūdò cōtra Bar. facit tex. in l. ꝓ retentionē. C. de vsur. secundū quod intelligūt Bal. & Saly. ibi, vbi ꝓbat̄ ꝙ couentio pignoris interposita sup sorte, videt̄ etiam repetita super vsuris. ¶ Nec potes dicere, ꝙ illud sit iō, quia agitur de modico præiudicio, cū agit̄ de inducenda hypotheca. vnde facilius fit extensio, vel repetitio: vt probat̄ in l. fi. C. quæ res pig. obli. pos. iūcta l. si ita. de auro & arg. leg. nā hoc nō pōt dici in casu illius l. quia repetitio hypothecæ induceret ibi grāde præiudiciū, ex eo quia vsuræ cū essent promissæ per pactū simplex, aliàs nō erant exigibiles, nisi virtute hypothecæ. ¶ Tertiò videtur posse dici, ꝙ siue sequens capitulū sit principale, siue accessoriū, semper intelligat̄ fieri repetitio qualitatis, qn̄ aliàs resultaret iniquitas contra naturā dispositionis. Casus est no. in ista materia in l. cùm pater. ff. de pac. dota. vbi qualitas adiecta in c. præcedēti, videtur propter hoc repetita in sequenti cōtractu, & pacto facto inter partes. Sed saluando dicta doc. quæ bene probant̄ per iura per eos allegata, maxime per tex. in d. l. qui fundū, respōdeo ad l. Titius. & dico, ꝙ vel est speciale ibi fauore libertatis, vel potest dici ꝙ hoc inducūt verba ipsius modi appositi in testamento: iussit enim ibi testator præstari hæredibus suis quasdā quantitates singulis annis, †sicut ipse seruus præstiterat sibi. Illa ergo dictio, sicut,[a] posita in tex. videtur tacite significare, ꝙ cùm sit nota similitudinis, ꝙ in eo statu debeant præstari ista annua in statu in quo præstabant̄ ipsi domino. s. in statu seruitutis. Sed hoc non poterat esse, si videretur grauatus præstare vltra triennū; quia post triennium erat iussus esse liber, & præstando cautionem de modo implēdo debebat cōsequi libertatem: ergo intētio testatoris videtur fuisse, vt tēpus videat̄ repetitū in modo apposito. Posses etiam respondere, quòd ibi loquitur in vltimis voluntatibus, in quibus dispositio facta super principali facilius trahitur ad capitula accessoria: vt no. Bart. in l. si ita. ff. de au. & arg. leg. Ad secundam l. respondeo, quòd ille intellectus Bal. & Saly. cū reuerētia non est bonus ex iuribus præallegatis; & ideo glos. ibi super verbo, obstricta. intelligit ꝙ pignus fuit simpliciter obligatū pro vsuris. Ad l. cū pater. respōdeo, quòd ideo ibi fit repetitio, quia aliàs dispositio seqūs viciaretur: facit optime quod no. in l. Iulius. ff. de cōd. & demō. & per Bar. in l. Seiæ. §. Caio. ff. de fun. instru. verba tamen iurisconsulti magis se fundant in iniquitate pacti, quæ resultat contra naturam contractus. Et forte posset cōcedi hæc limitatio, etiam vbi dispositio sequens posset valere, dūmodo subesset ratio præmissa. Et adde ad materiam istam tex. etiam not. quem ibi not. Bart. ad hoc in l. j. in prin. ff. de annu. leg. vbi ꝓbatur secundùm Barto. quòd si terminus specifice apponitur in vno actu, declarat quantus debeat esse terminus actus sequentis, de cuius natura est, quòd habeat aliquem terminum, sicut est actus citationis, de quo ibi dicit. Adde etiam quod similiter notat Arch. & Ioan. And. in c. vbi periculum. in vers. secretis. de elect. libro. vj. vbi volunt, quòd qualitas adiecta in vna parte alternatiuę, videatur repetita in alia: pro qua cōclusione vide tex. no. & quod ibi ponit Bart. in l. j. ff. de reb. dub. per quem & per l. sed si post tres. s. si quis cau. dicit, quòd si statutum pro aliquo delicto imponit pœnam pecuniariam, vel aliam ad arbitrium iudicis, quòd ista pars secunda alternatiuę declaratur per primam, vt nullo modo possit apponi pœna dissimilis primæ pœnæ specificatæ. & ideo non poterit poni pœna corporalis secundùm eum. cætera dic vt in locis allega. per Bartol. ¶ Vltimò inducit Dy. istum §. ad quæstionem, de duobus qui fecerunt pacē adinuicem, & promiserunt se inuicem non offendere sub pœna: quorum vnus offendit fratrem alterius, & quæritur vtrum pœna stipulationis sit commissa. Super quo dixit Dyn. quòd non, per istū tex. & eius dicta approbat hic Bart. & Ioā. de Imo. quicquid dixit hic Ang. contra quem est casus in c. j. de eo qui interfecit fratrem domini sui, quem ipse adducit pro se. Dicitur enim in j. responso, ꝙ qui interfecit fratrem domini sui, non perdit feudum: ergo non videtur offendere dominum, quia pro offensa cōmissa in dominū perditur feudum, & reuertitur ad dominū regulariter: vt ibi dicitur circa fi. & in c. j. §. præterea. quæ fuerit prima cā bene. amit. Tu autem aduerte, quia licet iniuria illata fratri nō videatur illata confratri eius, vt possit agere actione iniuriarū: vt dicit Bar. verbū tn̄, offensa, positū in stipulatione, videt̄ complecti latius omnem perturbationem, quę iniustè oritur ex facto alterius: ita probat text. & ibi per Bart. in l. j. ff. de his qui. vt indi. & l. quidam cùm filium. vbi etiam hoc not. ff. de hære. insti. idem videtur probari in l. fi. ff. si quis aliquem testa. prohi. Sed potest dici, saluādo dicta Bar. †hic, qui tenet ꝙ offensa dicitur illa, propter quam competit actio pœnalis,[b] ꝙ iura contraria intelliguntur de larga significatione vocabuli, quæ non habet locum in dispositionibus stricti iuris, in quibus verba intelliguntur proprie: vt l. quicquid astringendæ. s. e. Super quo vide quod no. idem Bar. in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de pollici. Et hanc cōclusionem Dyn. & Bar. sequitur Io. An. in sua mercu. in regula, frustra. de reg. iur. lib. vj. Verū tamen aduerte, quia Bar. hic satis clare sentit, ꝙ stipulatio pœnalis, de qua s. cōmitteretur, si fuisset offensus filius, vel vxor alterius cōtrahentium: quod credo esse verum per ea quæ subtiliter declarat Bar. in l. ambitiosa. in sua repe. j. de decretis ab ordi. fa. vbi dicit, quòd iniuria illata filio, licet prioritate naturæ principaliter sibi videatur illata, & in consequentiam patri: respectu tamen finis intenti delinquentis, vterque dicitur principaliter iniuriatus: & sic vere iniuria vtriq; dicitur illata. Hoc tamen limitat sing. Ioā. And. in loco præallega. nisi prouisio faceret mentionem de iniuria personali, vel personaliter illata: tunc enim fictè & non verè diceretur personaliter iniuria illata patri, & dispositio stricti iuris non comprehendit casum fictum regulariter: vt l. ij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. quę decisio multum facit ad ea quæ notabiliter ponit Bal. in fi. q. in l. si qua per calum. C. de epi. & cler.

Si ita stipulatus.

Stipulatio pœnalis impossibilis non vitiat stipulationem principalem rectè conceptam. hoc dicit. Concordat tex. in l. si ita stipulatus fuero. s. eodem. ¶ †Not. primò, quòd prouisio hominis impossibilis non tollit prouisionem l. vnde reiecta stipulatiōe pœnali, committetur hic stipulatio ad interesse, si promittens se non sistat. ☞ ¶ †Probat etiam iste text. quòd in stipulatione, de iudicio sisti, non debet necessario apponi pœna, vel exprimi certa quantitas pro interesse, licet commodius sit eam exprimere: vt probatur in lege fin. j. de prætor. stipulat. & lege secunda. in fin. cum lege sequēti. ff. qui satisda. cogan. ¶ Nota secundò, quòd quando duo copulata sunt separata per inutile, non vitiatur vtile,[c] etiam si illa duo copulata videantur habere aliquam connexitatem, sicut accessorium à principali, duntamen sit connexitas, quæ

---

[a] ¶ Sicut. De qua dictione vide p eūdē in l. cēturio. s. d vul. & pup. vbi ēt p do. Ias. May. & qd ibi dixi in apost.

[b] ¶ Pœnalis. Adde Paul. de Ca. in cōs. cxcij. do. Petr. Phi. Cor. in cōs. incip. in hac. in Jra b. 1j. pte.

[c] ¶ Vtile. Adde eūdē in l. in pupillari. s. de vulga. & pup. & quod ibi dixi in apost.

13 14 15

quæ commode poſsit ſeparari: de materia in l. Græcè.§.j.ſ.de fideiuſ.& in regula vltima.de reg.iur.per Dyn.

SVMMARIVM.

1 ☞Pupillus promittendo naturaliter obligatur.
2 Petitio vbi nulla, ibi nulla mora.
3 Fideiuſſorem non poſſe obligari in duriorem cauſam, quàm principalis, qualiter intelligatur.

SI pupillus. Per interpellationem factam de pupillo ineſſicaciter obligato, nõ cõſtituitur in mora fideiuſſor efficaciter obligatus: ſed per propriam interpellationẽ bene conſtituitur fideiuſſor in mora.h.d.Secunda eſt ibi: nulla. Tertia ibi: autem.¶ †Nota primò, ꝙ pupillus promittendo naturaliter obligatur: quod patet, quia obligationi ſuæ poteſt accedere fideiuſſor: vt infrà declarabitur in gl. Vtrum autem pupillus proximus infantiæ obligetur naturaliter, dic vt plene ☞ſcribit Bart.& Mod.in l.j.ſ.de noua.¶ †Not. ſecundò, ꝙ fideiuſſor poteſt accedere obligationi naturali duntaxat: de quo in l.Marcellus.ſ.de fideiuſſo.¶ †No. tertiò, ꝙ vbi nulla petitio, ibi nulla mora: & ad hoc ſemper allegatur iſte tex. concordat tex.in l.nulla.ſ.de reg.iur.¶ In gl.poſita ſuper verbo, poſt moram.ibi: ſolutio.iſta ſolutio, & ſequens, dãnantur communiter à doc.nã prima eſt cõtra l.nulla.ſ.de reg.iur. Secũda cõtra l.lecta.§.ſed cum ſortis.ff.ſi cer.pet.& contra l.j.§. item ſi ita.ff.ad l.Fal.inquantum ibi dicitur, ꝙ mora requiritur, vt cõmittatur pœnalis ſtipulatio: vt l.j.in prin.ff. de pe. leg. Vnde Bar.hic & Mod.ponunt tertiam ſolutionẽ, quæ communiter approbatur, dicentes quòd in d.l.nuda pœna. non committitur ex mora, ſed ex euentu conditionis negatiuæ, quæ impletur per litis conteſtationem, vel per interpellationem extraiudicialem, ſecũdum Bar. licet multi teneant cõtrarium: de quo dixi plene poſt eum in d.l.ita ſtipulatus.ſ.eod. Sed poſſet aliquis dicere, ꝙ ex quo ſtipulatio cepit ibi à præcedenti conuentione, non videtur ꝙ pœna cõmittatur ex conditionis euẽtu, ſed ex mora & interpellatione: vt l.ſi pe.ff.quãdo di.leg. ced. Ad hoc autem dicendum, ꝙ quia cõuentio nuda quæ præceſſerat nullam inducebat obligationem efficacem ad agendũ, ideo quãtũ ad cõmiſsionem pœnæ ſtipulatio nõ dicitur incepiſſe à præcedẽti cõuentione: quia ſi partes hic voluiſſent, vellent vnũ impoſsibile, ꝙ ille qui non eſt efficaciter obligatus cõſtitueretur in mora. In dubio aũt verba ſtipulantiũ ſunt intelligenda, vt contractus valeat, & poſsit habere effectum: vt l.quoties.& l.ſemper in ſtipulationibus.de re.iur.& ideo quo ad pœnalem ſtipulationem committendam, perinde eſt ac ſi pactio non proceſsit, intellige quo ad hoc vt non requiratur mora in commiſsione pœnæ, non aũt quo ad hoc vt iſta conditio habeat omnino effectum conditionis negatiuæ: quia ſi ſic eſſet, deberet expectari id quod venit in conditione: vt l. ita ſtipulatus.ſ.e.quod nõ eſt in caſu d.l.nuda. quia ſtipulatio cõmittitur per litis conteſtationem ad minus.¶ †In ea.gloſ. ibi: ſed hic non eſt plus rei &c.hanc gl. multum no.hic Io.de Imo.ad declarationẽ multorũ iuriũ, quæ dicunt ꝙ fideiuſſor non poteſt obligari in duriorem cauſam, ꝙ̃ principalis: [a] vt l. Græcè.§.illud.& l.ei qui.ſ.de fideiuſſ.& Inſti.e.§.fideiuſſorum.allegato in glo.nam intelligũtur, quando obligatio fideiuſſoria habet plus, vt hic dicitur in glo.ſ.re, loco, cauſa, & tẽpore: vt Inſti.de acti.§.plus.ſecus ſi in plus diceretur teneri fideiuſſor, quia obligatio ſua eſt efficacior ꝙ̃ principalis. Et ex hoc ſequitur, ꝙ ſi principalis eſſet obligatus per ſcripturam, fideiuſſor poſſet obligari ex inſtrumento publico, quod habet executionẽ paratam ex forma ſtatuti. Ex hoc etiã videtur falſa quædam not.doctrina do. Ang.in l.in omnibus.in vltimis verbis.ſ.de iudic. vbi dixit, quòd licet debitor cogatur facere inſtrumentum publicum creditori, ipſo petente, iſtud eſt verũ, niſi inſtrumentum publicum haberet executionem paratam ex forma ſtatuti: quia tunc durior eſſet obligatio fideiuſſionis ſuæ, & grauaretur plus quàm ex prima obligatione: qđ plus nõ videtur attẽdendũ, ex quo ſolũ ex hoc obligatio redditur efficacior, nõ aũt habet plus aliquo de modis prædictis. Sed poſſet reſpõderi, defendendo illam opinionem, quòd iura non cogunt debitorem ad faciendũ inſtrumentũ, niſi quo ad effectũ plenioris probationis: vt plene declarat Bar.in l.ſi finita.§.eleganter.ff.de dam.infect.& l.ij.ff.ſo.mat. Vbi ergo promiſsio per inſtrumẽtũ induceret aliũ effectũ, licet nõ cõtineat plus ꝙ̃ prima obligatio, ſecundũ cõſiderationẽ iuris, nõ cogeret debitor facere inſtrumẽtũ, ex quo poſſet ſibi reſultare aliqđ præiudiciũ.¶ In gl.poſita ſup verbo, cõueniãt.ibi.ſ. de fideiuſ.l.Marcellus. Cõtrà, doct.hic dicunt cõiter, quòd iſta oppoſitio eſt facta ineptè, quia l.Marcellus.potius ſecundùm intellectum gloſſ.ibi dicit idem quod lex iſta, vnde melius debuit opponere gl.de l.ſi is cui.ſ.de acti.& obligat. & de alijs ll.allegatis inferius, quæ dicunt ꝙ obligationi furioſi non põt accedere fideiuſſor: & tunc ad illas leges bene vadit ſolutio Roge.hic poſita in gloſ. Et licet iſta oppoſitio eſſet formalior, poteſt tamen ſaluari modus opponẽdi, qui fit per gl.iſto modo: nam opponit de l.Marcellus.inquantum ibi pupillus æquiparatur furioſo, & ſic videtur ꝙ ſicut furioſo non poteſt accede☞re fideiuſſor, ita nec pupillo.†Et vlterius extra gloſſ.not. iſtũ text.perpetuo, quia probat ꝙ ſi actus qui fit cum alio eſt inutilis in perſona eius cum quo celebratur principaliter, eodem modo erit inutilis in obligatione & perſona acceſſoria, cum qua ſi ille actus principaliter fieret, poſſet valere. Et ex hac doctrina egregiè comprobatur illa concluſio, quam ponit Bart.ibi per illum tex.in l.ſi decem.§.ſi.ff.de condi. & demõ. videlicet ꝙ qualitas adiecta in diſpoſitiõe principali, nunquã poteſt videri repetita in diſpoſitione acceſſoria, quãdo in ipſa principali diſpoſitione eſt inutilis. Franc. Aret.

SVMMARIVM.

1 ☞Obligationes duorum reorum credendi dicuntur duæ.
2 Obligatio alternatiua dicitur continere vtrãq; rem in obligatione.
3 Stipulatio reſpectu rerum & perſonarum, ſi non valet vt ſit, non valet vt valere poteſt.

SI duo rei. Si perſona vel res inutiliter apponitur obligationi, nõ videtur adiecta ſolutioni.h.d. Secunda eſt ibi: quia non alterius. Tertia ibi: eadem ratione.¶ †Not.primò ibi: ſed ſuæ obligationis &c. ꝙ obligationes duorum reorum credendi dicuntur duæ: quod eſt intelligendũ aliquo reſpectu, nam quo ad quoſdam reſpectus, dicuntur vna obligatio: vt bene declarat glo.in l.iij.§.fin.ſ.de duo.reis.¶ †Secũdò not. ꝙ obligatio alternatiua dicitur continere vtranq; rem in obligatione. Concor.tex.in l.illud.& ibi per Bar.ff.de conſtitut.princi.& hoc eſt verum in alternatiua rerum: nam in alternatiua ſummarum, quando eſt electio debitoris regulariter, vtrunque non eſt in obligatione, ſed minor ſumma duntaxat: vt l.ſi ita ſtipulatus fuerim.& l.inter ſtipulãtem.§. ſi ſtipulantẽ.ſ.e.de quo ſatis plene p Bar. cuius dicta cõiter ſequũtur Moder. in d.l.ſi ſtipulatus fuerim.¶ † Tertiò not. ꝙ ſtipulatio reſpectu rerũ & perſonarũ ſi non valet vt ſit, nõ valet vt valere põt. Concor.text.in l.ſi ſtipulatus.§.Chryſogonus.ſ.e. & l.cum qui ita.§.qui ſibi.ſ. eod. Ex iſto etiam texu colligit Paulus de Caſt.quòd ſolutio facta prætextu cauſæ inutilis, non conuertitur ad tollendam cauſam vtilem reſpicientẽ aliã rem, vel aliam perſonam. licet aliquando ſolutio facta contẽplatione vnius obligationis, & vnius perſonæ, proſit in aliam obligationem, & alteri perſonæ, vel ipſo iure, vel ope exceptionis, ſecundùm diuerſos caſus, de quibus in l.Papi.ff.man. & per l.Modeſtinus.& per Bartolum infrà, de ſolut.¶ In gl. poſita ſuper verbo, quia.& ibi not.hic arg.&c. Occaſione huiꝰ tex.tractat hic Bartolus plene, vtrum in omni obligatione alternatiua poſsit dici, quòd vtrunq; ſit in obligatione: cuius dicta ſequuntur communiter Moder.hic, & in l.ſi ſtipulatus fuerim.ſ.cod.cuius dictis ſunt addenda ſuo.¶ Primò, inquantũ dicit, quòd in alternatiua ſummarum, ſi electio pertinet ad creditorem, vtrunq; eſt in obligatione: arg.l.plane.§.penul.ff.de leg.j.nam dominus meus in d.l.ſi ſtipulatus.dicit, & bene, ꝙ ille §.pen.parum facit, qa ibi cadit alternatiua inter ſpecies, id eſt inter proprietatem & vſumfructum, inter quas poteſt cadere affectio: & ideo in ipſis vtrunq; eſt in obligatione, vt in tex.noſtro: licet enim vſusfructus in ſe æſtimatione m contineat minus quàm proprietas, poteſt tamen contingere caſus, in quo aliquis malit vſumfructum quàm proprietatem, ſi forte res indigeat magna expenſa, & reparatione, q̃ pertinet ad proprietarium, non ad vſufructuarium: vt l.hactenus. & l. ſi pendentes.ff.de vſufruct.poterit enim quis velle vſumfructũ, & non proprietatem, quia non eſt ſufficiens ad faciendam impenſam, attentis viribus ſui patrimonij: ſicut dicitur in lege, in fundo.ff.de rei vendi.vel quia vult expendere pecuniam ſuã vtilius in alia cauſa magis ſibi vtili, vel magis neceſſaria. Ipſe tamen tenet opinionẽ communem per regulam generalẽ hic poſitam in l.illud.ff.de conſt.pecu. & aſsignatur rõ differẽtiæ per Bar.& Mod.qa facilius videř qs remittere ius ſuum, ꝙ̃ dare de ſuo. Et iſta eſt cauſa, propter quam legatũ nõ valet poſi

[a] ¶Quã principalis. Adde do.Pet. Phi. Cor.in cõſi. ccxiij. inc.qđ dictus.in lra d.in ij.pte.& Bart. Cep.in fin. in verſ. xxxviij.& adde, ꝙ imo ſi pmittat pls, nõ obligaĩ et in minº.ſ. ĩ eo qđ debet principalis: per tex. in ea l. Græcè. & ibi Bart.quod not. qa facit ad q. poſitã per eundẽ, & doct. j.c.in l.qđ dicit. de emphyteuſi cõceſſa in ij.& iij. gñatione. qđ in ij.tm valet, nõ ſi ſit conceſſa vſq; ĩ quarta. quia nõ valet, etiã ĩ iij.& ibi p d.Alex. & eũdem & alios.

tum in voluntate hæredis;& tamen valet positum in voluntate legatarij: vt l. si ita legatum. §. illi si volet. ff. de leg. j. iuncta l. senatus. §. Marcellus. Vnde non est eadē ratio cōtrariorum hic, vt dicamus, ꝙ sicut quando est electio debitoris, minor summa dūtaxat debetur, qa nō præsumitur debitor velle dare plus, cùm possit dare minus: ergo econtra maior summa erit in obligatione, qñ est electio creditoris: quia facilius vt dixi præsumitur remissio, ꝙ̃ datio: & tamen regulariter remissio non præsumitur, nisi cōcurrant legitimæ coniecturæ. l. libertis. §. j. ff. de ali. & cib. leg. & per Bar. in l. quæ dotis. ff. so. ma. Dixerūt tamen aliqui Mod. in d. l. si ita stipulatus. s. eo. ꝙ prędicta regula fallit fauore dotis,[a] quia in ea alternatiua summarū in dubio maior summa remanet in obligatione p text. cū gl. sua in l. nuptura. in fi. ff. de iure do. vbi probatur secundū gl. ibi positam, ꝙ in sermone dubio fauore dotis interpretamur comprehendi, qd plus est. Sed do. me. dicit, & bene, ꝙ ista conclusio est cōtra casum in l. si pater. §. qui debitorem. ff. de iure do. & ita tenet ibi gl. expressa. & illam l. etiā allegat ꝓ contraria in d. l. nuptura. & probat ille tex. cōclusionē istam, intelligēdo ꝙ alternatiua posita in prin. illius §. sit alternatiua hominis, non alternatiua l. qui intellectus videtur probabilior: quoniā si esset alternatiua l. nō decideret, nisi vna ex duabus quęstionibus ꝓpositis. Et si dicatur, ꝙ si est alternatiua hominis, pactū factū patroni non videt prodesse filio, per l. fideiussoris. ff. de pact. iuncta l. cū filius. in prin. s. ee. Respondet, ꝙ illud pactū prodest filio vtiliter conuertendo debitū patris in dotē, qui quodāmodo videt recepisse pecuniam ex prima cā. Vnde non est ibi simplex pactum, sed fundatū super ficta solutione: & ideo non est mirū, si prodest principali debitori, id est filio. Aduerte tñ, quia attenta ista ratione, deberet solum prodesse filio vsq; ad quantitatem, quā pater videt soluisse, & non vltra: & sic posset restringi illa litera, quæ tamen simpliciter dicit, ꝙ exceptio facti pacti cōpetit filio. ¶ †Et aduerte, qa licet diximus in voce, minorem summā cōtineri in alternatiua promissionis dotis, respicit potius fauorem mulieris dantis dotem, ꝙ̃ onus, quia minus perdit de suo. non tamen ideo per hoc sequit, quòd si interpretemur maiorem summā, etiam in alternatiua, hoc non fit fauore dotis, inquantum dos deseruit oneribus matrimonij. est igitur fauor dotis, licet nō dotantis. Et licet in alternatiua summarum vera sit op. do. mei, quę est opin. glo. in d. §. quæ debitorem. vbicunq; tamen verba aliàs essent ambigua, in dubio interpretaremur de maiori summa in fauorem dotis: & hoc modo procedit gl. in l. nuptura. s. allegata. & idē est in relictis ad pias causas, vt est casus notabilis, & ibi per Bartolum in l. Titia. §. fin. ff. de auro & argento lega.

a ¶Dotis. Addē Fel. in c. inter cæteras. de resc. in vi. col. & et in j. ver. fallit secundò.

b ¶Nec. Adde d. Pe. Ph. Cor. ī cō. lxvij. inci. plene. ī lrā i. in j. pte. & in cō. cxxiij. inci. vr. in litera c. in ij. parte.

Franciscus Aretinus.

SI quis ita. Ad veritatem orationis copulatiuę debet concurrere vtrūq; copulatum: sed ad veritatem alternatiuæ sufficit alterum. h. d. Et sunt quatuor partes principales. Secunda est ibi: item contrariū. Tertia ibi: at si sic. Quarta ibi: ecōtra. ¶Nota duas regulas hic positas, quarum prima habet locū, vt hic dicit Bart. quando duo copulantur respectu vnius subiecti, seu respectu vnius dispositionis: ita probatur hic in l. si hæredi plures. de conditio. insti. seu vnius dispositionis, ita probatur in l. ea tamen adiectio. ff. de lega. iij. & l. j. in prin. & ibi per Bar. ff. de his qui no. infa. & istam distinctionem ibi ponit Bar. videlicet in l. sæpe. j. de verbo. signi. & l. j. in princ. ff. de iusti. & iur. & l. si is qui circa. §. vtrū. ff. de reb. dub. vbi plenius prosequitur materiā. Et ad primum dictum ponit duas limitationes, vt ibi per eum. Ex præmissis sequūtur aliquæ cōclusiones. †Primā est, ꝙ qui proponit contra testes duas exceptiones copulatiuè, etiam eadē oratione, puta quòd testis dixit falsum, & fuit corruptus, non tenetur probare vtrūq;, sed alterum tantum quod per se sufficit: vt l. scire oportet. §. scire. & l. propter litem. §. j. ff. de excu. tuto. ita declarat eleganter Bart. in l. diuus. ff. de re iudi. & tenent Mod. in c. licet causam. extrà, de probatio. Qui enim proponit duas exceptiones copulatiuè, non copulat duo ad vnum effectum, & ad vnam dispositionem, vt prima facie videtur. i. ad repellendum testē: sed copulat duo ad duos diuersos effectus: quoniam aliud est ius excludēdi testem, quia corruptus: & aliud quia falsus. Isto modo debes intelligere prædictas doctrinas. Si tamen diceres hic esse duo copulata, respectu vnius effectus, puta repellendi testem; tunc dicendū esset, ꝙ q̄uis in actibus voluntarijs si ue sit vltima voluntas, siue contractus, quādo plura copulantur ad vnum respectum, illa copulata debeant cōcurrere.† In actibus tamen iudicialibus, & rescriptis, qui magis recipiunt regulam à iure, & à iustitia, quàm à voluntate litigantium, vel rescribentiū, si alter ex copulatis sufficeret ad obtinendū in causa, vel ad concedendum rescriptum, intellige de iustitia, non requiritur concursus vtriusque: ita possunt intelligi iura prædicta, & dicta Bartol. in loco allegato. & iste intellectus magis placet, quàm præcedens. & ita tenuit glossa ordinaria, quam ibi approbant Modern. in c. secundo. extrà, de rescript. & idem videtur dicēdum in dispositione legis, videlicet quòd si fiat vna lex, & exprimantur plures causæ condendi legem copulatiuè, sufficiat altera ipsarum causarum, licet non concurrant, dummodo illa esset per se causa sufficiens ad legem condendam: ita declarat not. Bartol. in extrauaganti ad reprimendum. super verbo, rebellibus. vel in ver. statim sequenti. allegat bonas leges, & gloss. in dicto capitulo secundo. Est tamen dare casum, vt ipse ibi notabiliter declarat, in quo plures causæ veræ non sunt causæ consideratæ de per se, sed ex omnibus perficitur vna causa: quod est, quando plura concurrunt simul, quorum vnum habet se vt maior, alterum vt minor, alterum vt consequens. Et ad materiam istam vide omnino quod eleganter ponit Baldus, in capitulo primo. de duobus fratribus à cap. inue. vbi dicit, quòd verba affirmatiua significantia priuationem, resoluuntur in meram negatiuam, quo ad videndum, vtrum requiratur concursus vtriusque copulati. Vnde ista verba hic: parochia caret populo, & clero: resoluitur, neque habet populum, neque clerum, & important quòd vtrunque debeat deesse, secundùm gloss. in clem. in plerisque. de ele. Adde etiā quòd ponit idem Baldus, in lege prima. in principio. ff. de iustitia & iure. vbi declarat notabiliter, quando duo copulata ita sunt posita, quòd dubium est, vtrum sint copulata respectu vnius dispositionis, vel potius neutraliter, & non respectiuè ad aliud, qualiter sint intelligenda: de quo etiam tetigit Bartol. in dicto §. vtrum. in illa quæstione, de eo qui instituit Titium, & eius filios & hæredes. Vide etiam ad materiam quod not. Bartol. in lege, quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. circa principiū repet. dum tractat, quando plures pœnæ imponuntur copulatiuè, vtrum vtraque debeat imponi: aliquid etiam tetigit Baldus, de materia istius legis, in lege prima. C. de conditio. infer. ¶ Secundò not. quòd dictio, nec,[b] & dictio, neque, continent in se tacitam copulatiuam: & ita dicit Bart. per istam legem in lege, sæpe. infrà, de verb. signi.

SVMMARIVM.

1 Per stipulationem collatam à patre in personā filij an acquiratur patri vtilis actio, vel directa.
2 Stipulans nudam detentationem, stipulatur merum factum.
3 Stipulationis seu alterius dispositionis verba quando improprientur.
4 Filius ex sua stipulatione potest acquirere patri.
5 Pater non dicitur habere vsumfructum, nisi in bonis aduentitijs filij.
6 Exhæredatio est exclusio ab hæreditate, & à iure adeundi hæreditatem.
7 Emphyteosis ecclesiastica an transire possit ad hæredes extraneos, vide remissiones.
8 Pater cū recipit emphyteosim pro filijs: & promittēdo soluere canonē, videtur nomine suo & filiorū cōtrahere: hoc enim importat dictio, pro.
9 Res ecclesiastica si conceditur vltra tertiam generationem, id est vsque ad quartam inclusiue: an tota concessio sit nulla, an vero valeat in tribus generationibus, & annulletur solùm in quarta.

QVod dicitur. Pater stipulando filio acquirit sibi actionē, nisi factū versetur in stipulatiōe. Filius verò stipulando indefinitè acquirit patri actionem. h. d. Secunda est ibi: contra autem. & vtraq; pars habet duo dicta in se. ¶ †Nota primò ibi: vtiliter. nam videtur innuere iste text. quòd per stipulationem collatam à patre in personam filij acquiratur patri vtilis actio, non directa. & hoc tenuit hic Iaco. de Are. & sequitur Angel. quia secundùm eos actio directa, quæ fuit quæsita filio, non potest separari ab eo cui est quæsita. l. quis ergo casus. ff. de pact. & l. quod debetur. ff. eod. sicut videmus in simili, quòd quando ex legis prouisione acquiritur alteri per alterum actio, quæ acquiritur ipso iure, illa est vtilis: vt l. j. ff. de insti. & l. penul. ff. ad exhibend. cum ibi nota. de quo vide in l. stipulatio ista. §. si stipuler. suprà eodem. Sed Moder. hic videntur tenere contrarium, & allegant glos. Insti.

Insti.de inuti.stipul.§.si quis autem.quæ dicit,quòd per seruum vel filium acquiritur domino vel patri actio directa:hoc etiam deducitur ex his quæ tradit subtiliter Bart.in l. cum filio.ff.de lega.j.vbi concludit,quòd de iure isto ff.etiã ius directũ non põt remanere penes filium,vel seruum,quibus nihil de iure isto poterat acquiri,præterquàm in casu simpliciter posito,in l.cogi.§.si pater.& l.imperator.ff.ad Trebel.Et secundùm istam opinionem Mod.verbum,vtiliter,hic positum exponitur efficaciter.Si tamen velles tenere sententiam Ange.& Iaco.de Are.posses dicere ad iura allegata in contrarium, ꝙ illa loquuntur,quando verè contractus fuit factus per filium, vel dispositio vere directa in persona filij:sed in casu nostro filius non vere est stipulatus patri,sed fictè censetur ipse stipulari patri,qa vox patris fingitur esse vox filij: [a] vt dicit text. Instit. de inuti.stip.§.ei qui.vnde non est mirũ,si non q̃ritur actio directa,p ea q̃ habentur in l.curatoris.C.de ne.gest.l.j.§.ĩterdictũ. ff.vti pos.per Bar.de quo dicã plenius in seq.lect. ¶ Præterea si bene respicis in isto casu hic cõcurrit duplex fictio circa idẽ: prima est illa quã dixi:secũda est,qa ideo ex stipulatiõe filij acquiritur patri,quoniã vox filij censetur esse vox patris.In casu ergo nostro cũ pater ipse stipulatur filio,primò fingitur vox patris esse vox filij:deinde oportet fingere,ꝙ vox filij censeatur esse vox patris sibijpsi stipulantis:vt dicitur in d.§.ei qui. Vnde ista opi.remanet satis dubia:& quid sit verius,declarabitur in lectione seq.¶ Et ꝙ cõpetat actio vtilis,& non directa,videtur probari in l.controuersia.ff.de transact.& per ea quæ no.gl.in l.nec vllam.§.fi.ff.de peti.hære.& hoc repetendo gl.in rub.ff.de rei ven.in quibus locis cõcluditur,ꝙ actio quę cõpetit ex contractu ficto,vel ex alio actu ficto,est vtilis,& nõ directa.Et bene facit tex.cũ gloss.in l.metum.§.sed tamen.ff. quod me.cau.vbi glo.dicit,ꝙ ideo competit ibi actio vtilis,qa oritur ex actu ficto.Sed tñ his nõ obstãtibus, põt defendi,ꝙ etiã in isto casu cõpetat actio directa:quia si aliter diceremus, oporteret concedere,ꝙ etiam quando filius stipulatur patri, actio esset vtilis,& non directa:qa in d.§.ei qui.dicitur ꝙ ideo competit patri actio,quia pater ipse videtur contrahere:tamẽ contrahit filius,& sic actio acquiritur ex contractu ficto, ex quo particulari ratione contra regulas iuris competit actio directa,qa in persona filij vel serui nullum ius potest residere. Potest autem hoc inducere lex,quòd alteri per alterum quæratur actio directa:vt l.sed & si quis.§.si operas.ff.de vsufruc. & ideo dicit Bar.no.quòd si ex forma statuti alteri per alterũ quæritur actio,intelligitur ꝙ acquiratur directa:secus si statutum transferat actionem de vno in alium, quia tunc acquireretur vtilis:ita not.ipse eleganter in l. j.§.sublata. ff.ad Treb. [2] & declarat Ang.consi.cclxxx.iuxta fin.¶ † Scdò no.ibi:tenere ei liceat &c.ꝙ qui stipulatur nudã detentationem,stipulatur merum factum.Concordat tex.in l.possessio.§.j.ff.de acquiren.pos.& l.iij.§.quod autem.ff.eo.titu.Sed mirãdum est, quomodo hoc verbum,tenere,non impropriatur hic,vt stipulatio reddatur vtilis,& exponatur.i.possidere,sicut econtra vt stipulatio valeat,impropriatur verbum,possidere:& verbum, habere licere[b],pro nudo facto,& simplici vsu,sine aliquo iure admixto:vt dicit tex.in l.stipulatio ista.§.hi quoq;.& §. hæc quoq;.s.eod.¶ [3] † Sed potest respõderi dupliciter:& primò, verba stipulationis seu alterius dispositionis tunc impropriantur, quando in ipsis continetur virtualiter illud,in quo stipulatio potest saluari,etiam non impropriando verba.Sed quando illud in quo stipulatio saluatur ex proprietate verborum non contineretur, tunc nõ fit impropriatio,vt stipulatio saluetur:verbũ enim,possessio,& habere licere,quod ponitur in iuribus suprà alleg.virtualiter continet etiam nudum vsum facti vnà cũ iure secum coniuncto:sed verbum,detentatio , seu tenere, ex sui ꝓprietate non comprehendit possessionem,prout est ius. Ista distinctio probatur singulariter, & ibi hoc not. Bart.in l. tutores.§.j.ff.de administ.tuto.iuncta l.pater Seuerinam.§.j. de condi.& demonst.Vel potes dicere secundò,quòd in iuribus contrarijs stipulatio,si verba nõ fuissent impropriata,reddebatur penitus inutilis:sed in casu nostro secundùm opinio. Barto.& quorundam,licet stipulatio sit inutilis ipsi patri, est tamen vtilis filio,qui factum deductum in stipulatione debet explicare siue facere,prout videbitur declaratum in gloss.iij. quæ incipit,tantum &c.Sed quia illa opini.reuocatur in dubium,& prima facie videtur esse contra literam nostram,quę simpliciter dicit,quòd stipulatio est inutilis,ideo præcedens solutio videtur tutior.¶ [4] † Vltimò not.in verbo,cõtra autẽ.ꝙ filius ex stipulatione sua potest acquirere patri,etiam nisi sit factum,ꝙ cohæret personæ,si verba stipulatiõis dirigãtur ad patrẽ:nam si filius stipuletur sibi fieri,vel seruus,tunc obligatio nõ acquiritur patri:vt in §.sed cum factum. Insti.de stip. ser. & l.seruus.in prin.ff.de ope.lib.quod intellige secundũ Bart. hic,qñ factũ sui natura ita cohæret personæ,ꝙ non sit transitoriũ ad alterũ.¶ In glos.posita super verbo,iuris.ibi:sed hic vetat,ꝙ à filio est faciendũ.Ista distinctio licet sit notabilis,& repetatur etiã in vltima parte gl.tamen reprehẽditur hic per Bart.nõ quia glo.non bene senserit ,sed qa debuit clarius & generalius loqui:nam distinctio glo.prima facie in primo mẽbro videtur esse cõtra tex.in l.stipulatio ista.§.hi quoq;. ver. cùm vero.s.e.vbi probatur, ꝙ ex ista stipulatione, promitto per me non fieri,quo minus tibi ire & agere liceat. per fundũ meũ non acquiritur ius patri,vel domino,sed est stipulatio cõtinens factũ,cuius facultas cõpetit seruo,vel filio. & tamẽ ibi agitur de facto præstando ab alio.s.de nõ prohibendo aliquẽ ire &c.ibi enim non factũ est factũ. Vnde ipse concludit generalius,ꝙ siue factũ sit faciendum à filio,siue ab eo qui promittit filio,dũmodo sit factum,quòd ita cohæreat personæ recipientis illud factũ,vt non sit alteri communicabile,semper habebit locũ regula hic posita,ꝙ pater nõ acquirat ius ex stipulatione facta filio:sicut filius ipse stipulando tale factũ, vel seruus non acquireret patri vel domino,vt probatur in l.seruus.in prin.ff.de ope.lib.& ibi per glo.Sed tamen ista verba non declarant,quare in obligatione,rem tradi,fit factũ, non adhærens personæ cui fit implementũ.& in ver.cum verò.s. alleg. sit factum adhærẽs tali personæ.Tu ergo dic,ꝙ in §.cũ vero. factum implendũ à promittente non habet aliũ factũ, nisi vt filius possit expedire,& agere:sed iste effectus nõ est cõmunicabilis patri vel domino, sicut nec ipse actus eundi & agendi, quia potentia & actus sunt eiusdem speciei : sed traditio quæ habet factum ex parte promissoris,attenta persona recipientis,non limitatur ad effectum nudi facti, sed parit effectũ iuris,si tradens habeat aliquod ius in re:vt l.si ita distrahatur.§. j.ff.de contrahen.emp.& plene per gl.& Bar.in l.j. in princ. ff.de act.emp.Tale autem ius est cõmunicabile alij,vt dicitur [a] hic in tex.& per hoc habes expeditam primam & tertiam partem gl.quæ continet idem in effectu.¶ In ea.glo.ibi:quo ad vsumfructũ &c.reuocatur hic in dubium per doc.intellectus istius gl.& variauit Ang.à seipso,vt j.dicam:nam Bar.hic expresse intelligit mẽtẽ huius gl.esse, ꝙ quãdo pater stipulatur aliquid dari filio ex causa aduentitia vel castrensi,stipulatio sit inutilis,quo ad patrẽ,nisi respectu vsusfructus in causa aduentitia.[b] Sed quo ad filium,teneat in causa quidem aduentitia respectu proprietatis,in causa verò castrensi vel quasi, patri est [c] totaliter stipulatio inutilis,& totaliter vtilis filio : & hoc dixit gl.clarius in l.dominus seruo.s.e.Pro ista cõclusione adducit Bar.tex.in l.vxorem.§.testamento.el ij.ff.de lega.iij.Ang. autem hic exponendo glo.intelligit gl.voluisse,quòd stipulatio interposita per patrem,vt aliquid detur filio respectu proprietatis,quæ non potest acquiri patri totaliter sit inutilis, tã ipsi quàm filio.& ita dicit probari per istum tex.à cõtrario sensu,dum dicit ꝙ stipulatio est vtilis in his quæ possunt patri acquiri.Sed iste tex.non habuit hãc mentem,non enim habuit respectũ ad impotentiam,quæ surgit ex natura causæ: sed ad eam quæ surgit ex natura rei deductæ in stipulatione,ostendit expressè ver. alioquin sequens . Et hoc modo intelligendo iurisconsultus loquitur propriè : quia quando impeditur acquisitio fieri patri ex eo , quia interponitur stipulatio, ex causa propter quam potest acquiri filio , potius impeditur acquisitio facienda patri,quia alteri illud ius acquiritur , quàm quia non posset acquiri patri,si alia causa subesset,vel si partes vellent expresse conferendo dationem , & verba facultatis in persona patris . Et hanc opinionem sequitur hic Ioannes de Imola , licet fateatur , quòd glossa ista hic sentit contrarium . Sed salua sua reuerentia , non bene dicit : quia sicut dicit Paul . de Castro , quando stipulatio interponitur ex causa aduentitia , gloss. sentit expressè , quòd vsusfructus acquiritur patri : hoc autem esset impossibile , si proprietas non acquiritur filio , secundùm eum , & bene : [5] † quia pater non habet vsumfructum , [c] nisi in bonis aduentitijs filij : quomodo ergo haberet vsumfructum , si proprietas non est filij ? Angel . hic exponendo text. tenet idem , & videtur addere intellectum huic gloss. vt plenius hic refert Ioannes de Imola , qui confirmat istam opinionem optima ratione : nam si pater potest stipulari filio emancipato , vt acquiratur sibi vtilis actio , vt tenet hic Bartol. & satis probatur in lege , quodcunque. §. si quis ita. suprà eodem . cur non possit stipulari filio in potestate , quia magis est sibi coniunctus ad beneficium ipsius filij , & ius sibi quæratur . non posset assignari bona ratio.¶ In glossa posita super verbo , tenere . hanc glossam impugnat hic Barto. & Ang.inquantum dicit,quòd ista stipulatio est inu-

a ¶ Filij. Adde id tenentem do.Maria. So.in cõsil.xxxj.in cip. ꝓsequẽdo ordinem.in ver.circa. iij.q.circa. med .cũ vers.seq.in j.parte.

b ¶ Licere. Vide Bal. ĩ l.fi.C.de act.emp.

c ¶ Vsumfructũ. Vide Spe.ĩ ti.d actio. post ver.itẽ ẽ filius fa . vbi ĩ qb⁹ bonis fili⁹ pri vsumfructũ acqrat: & adde do. Pe.Phi.Cor.in cõs. j. in lrã f.& k. in ij. parte.

tilis, etiã quo ad filiũ: nã videtur, ꝙ quo ad filiũ, valeat ꝑ text. in l. si quis operas. ff. de oper. lib. & l. cùm patronus. §. cùm libertus. e. ti. in quibus videt̃ probari, ꝙ quãdo pater stipulatur operas filijs suis, valet stipulatio, & acquiritur actio filijs, & tamen operę incertæ ita cohærent personæ filij, vt non sint cõmunicabiles patri: vt l. si seruus patrono. & ibi ꝑ gl. ff. de ope. lib. Sed ad illa iura respondet hic Io. de Imol. & recte iudicio meo, ꝙ ibi ideo valet stipulatio, qa erat collata post mortem ipsius patroni, & sic in tempus quo filij erãt sui iuris, & poterat ipsis acquiri ius ex stipulatione: vt l. quocunq;. §. si quis ita. s. e. non enim viuente patrono debẽtur operæ patrono simul & filijs, sed filijs post mortem patroni: vt l. iurisiurandi. §. si liber. e. ti. Sed fortius obstat huic opinio. tex. in l. stipulatio ista. §. hi quoq;. ver. cùm vero. s. eod. & Insti. de stipu. ser. §. sed cũ factũ. in quibus dicit̃, ꝙ stipulatio serui & filij, in qua deducitur merũ factũ, sicut erat in l. nostra. Ipse tamẽ tenet gl. simpliciter per tex. hui⁹ l. qui simpliciter dicit, ꝙ stipulatio est inutilis: arg. l. j. §. & generaliter. ff. de leg. præstan. cum alijs vulgaribus. Secũdò, quia cũ de iure isto nulla obligatio posset residere in persona serui, vel filij, si stipulatio est inutilis respectu patris, vt dicit tex. noster, necessario erit inutilis omni respectu: †quia filius de iure isto nõ potest acqrere aliqd, nisi vt acquirat patri:[a] & hanc rationẽ sensit gl. expressè, quæ posuit hanc opi. Ad tex. in §. hi quoq;. respondit dupliciter: vel ꝙ ibi loquitur, qñ filius vel seru⁹ stipulati sunt ipsi: vnde nõ est mirum, si facilius conceditur ꝙ ius acquirat̃ ei ex ipso contractu, q̃ si dñs vel pater stipuletur: ar. l. quod seruus. ff. depositi. & l. eum qui ita. §. j. s. e. & quod ibi per Bar. Vel potes dicere, secũdũ eum, ꝙ in illis iuribus valet stipulatio, & acquiritur obligatio dño, qa domini intererit illud factũ fieri, qđ venit in stipulatione, quo casu sine dubio valeret stipulatio: vt l. stipulatio ista. §. si quis insulam. s. e. & cõcedit hic Bart. & cõiter oẽs. ¶ Tu aũt aduerte, qa ad rõnem hic assignatã per gl. põt subtiliter responderi duobus modis. Primò, ꝙ quia secundũ istud deductum in stipulatione non potest cõicari patri, vel domino, ideo speciale fit, ne ius quod venit in cõuentione, nõ obseruetur, vt cõpetat actio filio vtilis cõtra regulas iuris. Pro ista cõclusione adduco tex. no. in l. sed si vnus. §. fi. ff. de iniur. vbi ꝑbat̃, ꝙ quia patre mortuo iniuria illata filio, & ius vindicandi ipsam non est cõicabilis hæredibus patris, ex æquitate cõpetit vtilis actio filio. Ad idẽ facit tex. no. in l. Papi. in princ. vel in §. j. ff. de inoffi. test. vbi videt̃ ꝑbari, ꝙ quãdo iniuria illata filio per mediũ filij nõ afficit personã patris: & tũc actio competẽs occasione iniuriæ cõpetit filio. põt tamẽ intelligi aliter ille tex. vt dicã tibi in lectione sequẽti. Præterea nos videmus, ꝙ filius furiosi põt acqrere sibi actionẽ & obligationẽ ex contractu incipiẽte à persona sua: vt est casus notabilis, & ibi per Bal. in l. cùm hæres. in prin. ff. de acq. hæ. & hoc nõ est alia rõne, nisi qa actio nõ est deducibilis per patrẽ, cùm sit furiosus. Idẽ ergo dicemus in casu nostro, qñ factũ deducitur in stipulatione, pro quo patri nõ põt cõpetere actio. Aliquos casus, in q bus etiã de iure ff. ius residet in persona filij, vide per Bar. in l. longius. §. si filius. s. de iudi. & alibi in l. Imperator. ff. ad senatusc. Treb. Sed cõtra istã solutionem facit, qa text. ꝑallegatus voluit ꝙ stipulatio valeat in persona serui, sicut in ꝑsona filij: qđ videt̃ absurdũ, si intelligas ꝙ actio cõpetat seruo, qui pro nihilo reputat̃ de iure ciuili. Sed põt sustineri, qa ista stipulatio nõ cõtinet ius, sed factũ toleret̃, vt cõpetat actio seruo, ex quo nõ potest cõpetere dño, sicut competit & in alijs casibus, de quibus in l. vix ex certis. ff. de Iudę. Vel potes dicere, & secundò, ꝙ licet stipulatio sit inutilis patri & dño, quo ad hoc vt ipsi nõ possint agere, si ꝓhibeant̃ ire per fundũ, vel tenere rẽ, acquiritur tñ dño & patri actio & obligatio, per quã possunt agere, vt permittat̃ seruo vel filio iste vsus facti, q venit in stipulatione: & hoc videt̃ innuere tex. in §. sed cũ factũ. dũ dicit, ꝙ seruus est ille, qui nõ debet prohiberi facere id qđ venit in stipulatione: nã si nõ debet prohiberi, ergo alicui cõpetit actio ad hoc: & tolerabilius est dicere, ꝙ cõpetat actio dño, q̃ seruo vel filio. & ista magis placet. Et aduerte, qa dñs Pau. de Ca. hic videt̃ approbare opi. gl. nisi quãdo patris vel dñi interesset illud fieri, qđ debet facere filius vel seruus: quod etiã cõcedit hic Bar. vt dixi, alleg. gl. hoc tenẽtẽ Insti. de stipu. seruo. l. sed cùm factũ. super verbo, dñs. & secũdũ hoc põt difficiliter elici ex illa glos. si bene respicias ad verba ipsius. Vnde vide tu gloss. not. in l. si seruus patroni. in princ. ff. de ope. lib. quæ simpliciter dicit, quòd pro facto cohærenti personę serui vel filij competit actio patri, vel domino, vt fiat filio, vel seruo: quod venit in stipulatione, nec restringit se ibi gloss. ad casum, in quo interfit domini vel patris, imo simpliciter dicit actionem competere: quod posset esse verum, si absolutè in stipulatione persona patris censeretur persona filij. Sed hoc non est verum, vt s. ostendi. & ideo in terminis nostris illa gloss. non procederet, sed in terminis suis bene procedit, scilicet qñ seruus ipse vel filius sunt stipulati factum cohærens personæ. Nec videntur esse bonę responsiones, quas hic dat Io. ad illa iura: nam quãdo pater stipulatur filio, ipse filius videtur stipulari: vt dicit tex. in d. §. ei qui. Ergo si ipse videtur stipulari, attenta hac ratione debet sibi competere actio. ¶ Præterea non est eadem ratio concedendi propter hoc actionem seruo & filio contra regulas iuris: quæ est, vt ex eo quia filius vel seruus contrahit tacitè, videat̃ accepisse mandatũ de recipiendo solutionem: quia mandatum concessum super vna re de facili extenditur ad ea quæ sunt pertinentia ad illam rem aliquo modo: vt l. cuicunq;. §. j. & quasi per totam legem. ff. de institoria acti. Sed non sic de facili conceditur personę aliàs inhabili, ꝙ acquiratur sibi ius, quod regulariter nõ potest acquiri. ¶ Alia etiam responsio minus procedit. Primò, quia diuinat ad text. non enim apparet in dictis iuribus, quòd patris vel domini interesset id fieri, quod veniebat in stipulatione. Præterea attẽde diligenter, quòd si stipulatio ibi valet propter interesse qđ habet dominus, vel pater, tunc ista stipulatio non cõtinet simplex factum, sed ius ad interesse domini, quod iura prædicta negant expresse. Vnde non obstantibus prædictis, probabiliter posset teneri opi. Bar. & Ang. & attende, quia tex. in l. Papi. in prin. quem suprà adduxi ibi pro quadam solutione, optimè probat illam conclusionem: dicit enim ibi iurisconsultus, quòd querela inofficiosi non competit patri, quia iniuria est propria filij. Vnde nõ est ius communicabile alteri, & ideo residet in persona filij. Bar. autem ibi dicit, quòd ratio iurisconsulti non est bona: sed vera ratio est, quia querela est ius præparatorium ad ius acquirẽdi. i. aditionem hereditatis. Sicut ergo ipsum ius acquirendi, id est ius adeundi residet in persona filij & serui: vt l. cùm proponas. C. de hære. institue. ita & præparatorium eius. Idem dicit & clarius in l. is qui hæres. §. fi. ff. de acquiren. hæred. dum respondet ad l. filius. de inofficio. testa. quæ dicit idem quod l. Papi. in princ. Sed hoc non videtur dici conuenienter, quòd iurisconsultus malè dixerit in ratione sui, & maxime Papinianus. Vnde gloss. ibi altius & melius intelligens mentem iurisconsulti, loquitur obscure, sed ponit veritatem. Dicit enim Accur. quòd ideo iniuria illata filio per exhæredationem dicitur esse propria filij, †quia exhæredatio nil aliud est, quàm exclusio ab hæreditate, & à iure adeundi hæreditatem: si ergo filius excluditur ab isto iure adeundi per exhæredationem, iniuria dicitur propria filij, sicut ipsum ius adeundi à quo excluditur, quod ita residet in filio, quòd non communicatur patri. Vnde quòd ius adeundi resideat in sola persona filij, & per consequens eius præparatorium: vt dixit Barto. hic, non est causa proxima, cur patri non competat querela, sed causa mediata: quia per hoc quòd ius adeundi competit soli filio, sequitur quòd exclusio ab ipso iure respicit solum filium. Mihi tamen multum placet opi. gl. nostræ hic, tum quia tex. iste simpliciter dicit, quòd stipulatio est inutilis, non distinguendo cui sit inutilis: tum quia est ratio differentiæ manifesta inter leges suprà alleg. in oppositum & casum nostrum: quia quando filius vel seruus stipulantur in factum, ipsi non subest idem impedimentum, cur stipulatio non valeat: nam quando dominus vel pater stipulantur seruo vel filio factum ipsi non communicabile, videntur stipulari vltra id quod eis est concessum de iure: pater enim stipulando filio repræsentat personam filij in his quæ per filium possunt ei acquiri. & in hoc casu lex fingit contractum factum à patre videri factum à filio: vt probatur hic secundũm expositionem Ioannis, dicto §. ei qui. Lex ergo quæ per modum fictionis permisit in vno casu patrem vel dominum stipulari alteri, non extenditur vltra casum in ea expressum: quia permittit aliquid quod est contra regulas iuris: vt patet in lege, stipulatio ista. §. alteri. suprà eodem. Item quia non est eadem ratio in casu, quo pater stipulatur filio ius non sibi communicabile ex natura sui: quoniam principalis causa huius fictionis est, vt regulariter acquiratur patri, licet in quibusdam casibus, si pater stipulatur filio ea quæ sibi communicabilia, ibi acquiratur filio, & non patri, sicut in castrensibus, vel quasi, vel in dote: vt suprà diximus in alia gloss. Et dato quòd esset eadem ratio, ad minus dicimus, quòd non sit extensio, quia materia est exorbitans, vt suprà dixi. & in hac opinione inclino propter tex. nostrum principaliter, qui simpliciter dicit stipulationem etiam inutilem. ¶ †Extra gloss. tractat hic Bartol. plenè, quando pater stipulatur filio in vita sua, vel post mortem, vtrum stipulatio valeat,[b] & cui quærat̃ obligatio ex stipulatiõe: de quo dic vt hic ꝑ eũ. & in

a ¶ Patri. Adde ꝙ filius quãtũ ad acquirẽdũ pri, sufficit stipulationẽ cõceptã esse durãte patria ptãte, licet finita pria potestate cõditio stipulationis euenerit: ita Bar. So. in cõsi. c. ic. in cã Baptistæ. circa fi. ij. col. in j. pte. & adde qđ ꝑ d. Pe. Phi. Cor. hr̃ in cõs. j. in lr̃a k. ĩ ij. parte.

b ¶ Valeat. Vide qđ ꝑ d. Mar. Soc. hr̃ in cõs. suo xxxj. ĩci. ꝑ sequẽdo ordinem. ver. circa iij. q. circa me. cũ versi. seq. & do. Pe. Phi. Cor. in cõs. lxxix. inc. licet. in lr̃a o. & p. in j. pte. & oĩno d. Bart. Soc. cõ. clxij. cõsiderata. ver. cõfirmant̃ præmissa ex eo. in fi. ij. partis. vbi refert cõem opi. cõtra Bar. in l. frater à fratre. de cõdi. indebi.

& inquantũ ipse dicit hic, ꝙ si pater stipulatur filio tanq̃ benemerito.i. propter merita collata in se, ista stipulatio non valet:quod etiam sequitur hic Ioan.de Imo. Adde quod ipse idem in l.si tibi.§. si pactus.s.de pac.dixit, ꝙ etiã si pater nõ exprimat se donare propter merita filij, dũtamen verè merita filij præcesserint, præsumitur ei stipulari tanq̃ extraneo propter illa benemerita: & sic stipulatio non valebit saltem quatenus merita concurrũt,secũdùm Ioã.de Imo.hic: argu. l.quæ de tota.ff.de rei ven.super quo vide quod no. Bald.in l.illud. C.de sacrosan.eccle. Sed postea videtur mutare sententiam, & cõcludere in effectu, ꝙ isto casu stipulatio videatur facta nõ propter benemerita, sed potius ex affectione paterna:& hoc vt actus magis valeat,quàm pereat:vt l.semper in stipulatio.j.de reg.iu.& l.quoties.de rebus dub.Quæ opinio multũ mihi placet,imo videtur esse concludendũ generaliter,ꝙ pater magis videatur conferre aliquid in filiũ ex affectione paterna, q̃ ex meritis q̃ precesserunt, nisi quãdo dispositio collata in filiũ,si sic intelligeremꝰ,esset inutilis, sicut est quãdo pater donat filio,quẽ habet in potestate: ita debes intelligere ea quę habẽtur in l.si donatione.C.de colla.& in aut.vnde si parẽs.C.de inoffi.testa.& per Bart.plene in l.j.§. nec castrense.ff. de colla.bo. Ista conclusio probatur primò per tex.quẽ Bal.ibi no.ad hoc in l.tutor petitus.§.quæ tutoribus.ff.de excu.tu. Præterea cõfirmatur forti ratione, quia fortior est præsumptio ex causa exercẽtis liberalitatẽ, quæ oritur ex cõiunctione sanguinis, quàm illa quæ oritur ex meritis pręcedẽtibus.Ergo ex illa disponẽs siue stipulator principaliter videtur motus:vt l.qui habebat.§.si pupillus.ff. de tu.ar.l.queriť.ff.de sta.ho.Quòd aũt fortior sit præsumptio liberalitatis ex causa coniunctionis,probatur: quia quãdo legatum fit extraneo, qđ præsumiť fieri propter benemerita: vt l.nec adiecit.ff.pro socio.nõ tm̃ cõsequiť legatarius, quantum si legatũ fit coniũctæ personę ratione coniunctionis:vt est casus clarus in l.cùm alienã.C. de lega. & màxime istud est verũ in coniũctione quę est inter patrẽ & filiũ: vt est casus no.in l. Aurelius.§. testamẽto.el j.ff.de lib. leg.vbi probatur,ꝙ licet legatũ liberationis à rationibus reddẽdis regulariter nõ comprehendat reliqua: hoc tamẽ fallit in patre propter affectionẽ,quã præsumitur filius habere ad patrem. Secundò adde dictis Bar. ꝙ quãdo pater stipulatur filio expresso nomine proprio dũtaxat, videtur sibi stipulari tanquã extraneo, secundùm Barto.qui ita not.dicit in d.§.si pactus.& sequitur hic Ange. & Ioan.de Imo. Mouentur tamen primò per tex.in l.qui hæredi.§.nos autẽ.ver.cæterũ.ff.de pact. Secũdò per ea quę habentur in l.si filio.ff.de dona.cau.mor. & l.filio.de condi. & demon. In quibus iuribus cõcluditur, ☞ †quòd si extraneus promittit aliquid filio expresso nomine filij, videtur promittere contemplatione filij: secus si exprimat nomen patris. Ita ergo dicemus à simili in casu nostro, secundùm eos:quòd si pater stipulatur filio nomine filij expresso, valeat stipulatio: & contemplatione filiationis videatur facta stipulatio:secus si stipuletur filio non expressa nomine filij,sed nomine proprio tantum[a].Licet ista opi.approbetur communiter,mihi tamen est valde dubia,maxime per ea quę habentur in tex.& ibi per Bart.in l.fi.C. de vsufruct. vbi ꝓbatur, ꝙ stipulatio vel promissio q̃ aliàs videreť facta filio contemplatione ipsius filij, non videtur facta eius contemplatione,sed patris,si aliter stipulatio esset inutilis. Arguendo igitur de persona ad causam, habemus dicere, ꝙ quia in casu Bar. stipulatio reddereť inutilis,si pater videretur stipulatus filio tanquam extraneo,interpretemur potius quòd videatur stipulatus sibi tanq̃ filio, vt sic stipulatio valeat. Nõ ob.text.in ver. cæterũ. quia ista non est intentio illius legis, sed vult iurisconsultus in toto illo §.incipiendo à §.nos autem.vsq; in fi.ꝙ siue pacisca tur filio sub nomine proprio, siue sub appellatiuo, exceptio pacti directa non acquiratur filio:vtilis autẽ exceptio doli bene acquiritur: vt dicitur in fi. §.quę exceptio doli tenet locum actionis vtilis,quę acquiriť filio ex stipulatiõe paterna:vt l.quodcunq;.§. si quis ita.s.eo. Et quòd iste sit verus intellectus,patet dupliciter rectè intuenti.primò in prin.§. nos aũt. vbi generaliter ponitur ista regula,ꝙ personis nobis subiectis prodesse nõ possumus, non distinguendo quomodo cõcipiatur.Secũdò ex versi.Iulianus quoq;.qui sequitur immediate ad ver.cæterũ.vbi ponitur dictio implicatiua,[b]quoq;,vt patet in l.seruũ quoq;.ff.de ꝓcu.& l.pupillus.§.ipse quoq;.ff.de auto.tu.de cuius natura & significatu est,ꝙ idẽ sit in casu pręcedẽti quod in sequenti, & econtra. Cùm ergo in ver. Iulianus.vbi pater paciscitur sub nomine appellatiuo, dicatur ꝙ filiæ competit doli exceptio: ergo idem erit dicendum in casu præcedenti.Pro ista conclusione adduco tibi glo.no.in l.donatiões.§.penul.ff. de dona. vbi glo.relata ad tex.expresse vult, ꝙ ascendens qui stipulatur aliquid descendenti sub nomine proprio, in dubio videatur ei donasse.Sed hoc non esset,si videretur ascendens stipulatus vt extraneo descendenti, quia in extraneo non præsumeretur donatio:vt plene declarat Bar.in l.quę dotis.ff.soluto matrimo. ¶ Secundò principaliter adde circa ea quę posuit Barto.in ij.princ.q. Et primò inquantũ ipse dicit, quòd si pater recepit emphyteosim ab ecclesia pro se & filijs suis, videtur vocasse filios,etiam si non sint hęredes: quia emphyteosis ecclesiastica non transit nisi ad hæredes sanguinis,non autem ad extraneos[c] secundùm eum. Nam hic vertitur duplex dubitatio.†Prima est,vtrũ emphyteosis ecclesiastica hodie possit transire ad hæredes extraneos : quæ dubitatio est multum solennis, & super ea scribit hic multum prolixè, ferè per duas chartas reales,do. Ioan. de Imo. super qua ego nouissime scripsi multum diffuse in c.in præsentia.extrà.de proba.& dicam vnum verbum in voce in lectione sequenti. Secunda dubitatio est, vtrum ista conclusio dom. Bartoli sit vera, posito quòd emphyteusis ecclesiastica nõ trãseat nisi ad hæredes sanguinis,quòd pater videatur stipulatus filijs tanquam filijs, nec requiratur quòd sint hæredes: super quo Barto.vbicq; idem tenet,videlicet in l.iurisiurandi.§.si liberi. ff.de ope.lib.& in l.Gallus.§.quidam rectè.ff.de libe.& posthu. Dominus Ioan.de Imo.hic refert Iacob. de Bel. tenere contrarium:ipse tamen sequitur opinio. Barto.& respondet rationibus Iaco.de Bel.de quibus dic vt ibi per eum. Sed aduerte solum ad responsionem primæ rationis, id est dum respondet ad l.ex facto.§.fi.ff.ad Treb.nam dicit,quòd illa nõ loquitur,quãdo pater prouidit filio tanq̃ hæredi: sed hic nõ prouidit filio vt hæredi,imo videtur prouidisse filio vt filio, nam ipse non satisfacit totaliter huic rationi bene intellectæ: fuit enim intentio Iaco.de Bel.quòd quia ex dispositione iuris emphyteusis ecclesiastica debet concedi filio hæredi,vt dicit textus in corpore in titulo,de non alie.§.emphyteosis.& in alijs locis, quos diligenter colligit Bald. in authen. si quas ruinas.C. de sacrosan.eccle.videtur quòd pater prouidendo filio in emphyteusi ecclesiastica non possit aliter prouidere, nisi cùm filius est hæres,etiam si vellet expressè, ex quo lex requirit istam qualitatem:sed saltem in dubio,si pater prouidet filio, simpliciter videtur prouidisse secundùm naturam ipsius concessionis in dubio:vt est casus notabilis in cap.primo.de feud.alie.& in capi.primo.§.filia verò.de successione feudi.bene facit textus cum alijs concordantijs in l.si stipulatus.ff.de vsur.Si ergo emphyteosis ecclesiastica de sui natura requirit,quòd filius sit hæres: ergo secundùm hanc naturam videtur prouisio. & istud argumentum videtur difficile sic declaratum, propter quod Baldus hoc animaduertẽs in l.secunda.C. de suis & leg. dicit quòd doctrina Bartoli posset esse vera,quando pater expresse prouideret filijs, etiã si non essent hæredes:secus si prouideat simpliciter per textum in corpore.in loco præallegato.Sed reuera verba textus videntur importare, quòd emphyteusis solum possit concedi filio tanquàm hæredi, & non aliter. Ipse tamen Baldus in dicta authen.si quas rui.diffuse tractans istum articulum sequitur opinionem Bartoli simpliciter.Sed in capitulo primo, an agnatus vel filius. in penultima charta, videtur sequi glossam ibi positam contra Iaco.de Bel.in dicto cap. primo: tenuit ꝙ non requiratur,quòd filius sit hæres: sed contrariũ tenuit in §.emphyteosim.in authen.de non alie.col. secũda. Et illud dictum videtur sequi Baldus in dicto c. primo.præalleg.Sed in l.& filio.in fine.ff.de lega.primo.videtur tenere simpliciter, nedum in emphyteusi ecclesiastica, sed etiam in qualibet emphyteusi,quòd filius possit in ea succedere, licet non sit hæres.Mouetur, quia quando pater recipit emphyteusim pro se, & filijs, filij capiunt post mortem patris, vel ex donatione tacita,vel ex mortis causa capione:sicut declarat Bar.& ibi dixi in l.si mihi & Titio.s.eodem. Sicut ergo filius repudiando hæreditatem potest acceptare legatum regulariter:vt probatur in dicta l.& filio.ita videtur quòd possit repudiando hæreditatem acceptare emphyteusim, quæ capitur similiter ex titulo particulari. Sed ista ratio sua procederet, quando pater esset stipulatus filio tanq̃ filio, non tanq̃ hæredi:nam si videtur stipulatus tanq̃ hæredi, tunc filius nõ capit aliquo titulo particulari,sed hæreditario. Vnde melior videtur de iure opi. Iaco.de Bel.& Bal.in c.j.an agnatus vel filius.& in l.ij.preallc. maxime quia fundamẽtũ Bar. non est bonum in ista materia, quoniam ipse fundat se in

a ¶ Tãtũ. Vide Dy in consil. xij. circa me.j.col.

b ¶ Implicatiua. Adde eũdẽ in l.j.§. de acqui.pos. in fi.vj. col.& qđ ibi dixi ĩ apostil.

c ¶ Ad extraneos. Vide d.Pet. Phili. Cor. in cõsi. xiij. in ci.in pñti.in lrã b. ĩ iij.pte. & quos sub verbo, hęredibꝰ,& successoribꝰ, natura emphyteosis includat:vide d. Bar. So.in cõsi.cclxix. ĩ ci.in cã.vers. secdm aut.cũ ver.seq.ĩ ij. pte.Sed qđ si dicať, qbuscũq; heredibꝰ: vide p eũ ĩ cõsi.xcv.ĩci. capiẽdo primũ.circa pri.ij.col. in j.pte. & plene p d.Alex.de Imo.in cõsi.lxx. & in cõsi. xxix.iij. pte. & p Pau.de Ca.in cõsi. cxxxiij. & in cõsi. cixxvij. & p Fely. in c.in pñtia.in xij. col.in pri. versi.ex his disputãt. de ꝓba.& d.Abb.in cõsi.lxxvij.ij. pte. & ad quos trãseat emphyteosis ecclesiastica,vide p eundẽ in l.si filius q patri. in col.ij.versi.tu autẽ aduerte.s.de vulg. & pupil.

l.iurisiurandi.§. si liberi.ff. de ope. lib.qui text. non loqui-
tur in casu nostro,quoniam loquitur in tali iure,quod de sui
natura potest trāsire ad filium, licet non sit hæres:vt proba-
tur in l.si operarum.ff.eodem titulo.Sed in casu nostro licet
hoc ius non sit cōmunicabile extraneis, nō tamen transit ad
hæredes sanguinis simpliciter,sed si sint hæredes.¶Secundò
adde inquantū Bar.dicit hic,ꝙ si pater stipulatur filio id qđ
est transitoriū,ad hæredes extraneos, videtur stipulari tanq̄
hæredi:nam ex hoc infert Ioā.de Imo. ꝙ si pater recipit em
phyteusim pro se & filijs à priuato, quia illa est transmissi-
bilis ad heredes extraneos,nō transibit ad filiū,nisi sit heres.
Et hæc est cōmunis sententia, contra quā insurgit do. Ioan.
de Imo. no. & arguit sic: si pater videreť ꝓuidisse filio tāq̄
hæredi,appellatione filij veniret nepos,quinimo veniret qui
libet hæres extraneus,nedū nepos:ita videtur probari solē-
niter in l.tale pactū.§.j.ff.de pac. Sed ipse idem Bart. met in
l.liberorū.de verb.signifi.tenet, ꝙ in cōcessionibus in termi
nis appellatione filij nō veniat nepos: ergo pater nō videtur
prouidisse filio vt hæredi.Et per hoc ipse infert,ꝙ etiā in em
phyteusi priuati filius poterit succedere, licet non sit hæres.
Sed ad ista sua dicta posset responderi, si quis vellet fugere
certamen,ꝙ Bart.in l.liberorū.deberet intelligi, quando ex
presse vel tacitè.i. ex coniecturis legitimis prouidisset filio
vt filio,nō vt hæredi.Sed tamē respōdeo magis subtiliter,&
dico ꝙ l.tale pactū.§.fi.procedit, quādo in contractu fit men
tio hæredis expresse: quo casu nomē fratris vel alterius con
iuncti videtur expressum accessoriè ad nomē hæredis. Sed
quando potest prouidere filio vt hæredi tacitè: verbi gratia,
quia aliter prouisio esset inutilis,vel in alijs casibus supradi-
ctis:tūc nomē hæredis venit accessoriè ad nomē filij expres-
sum in cōtractu: & ideo dispositio cōtractus restringitur tūc
ad filiū dūtaxat,nec habet locū in alio hærede:vt est casus in
l.auus.ff.de pac.& l.auus. de pac.do. Et si quæris,quare cùm
exprimitur nomē hæredis, & nomē filij, & nō cognationis,
habet se accessoriè ad nomē hæredis,& ecōtra? Respōdeo,ꝙ
istud est ideo,quia prouisio quæ fit alicui tanq̄ hæredi, est se
cūdùm regulas iuris,quia regulariter alter nō potest alteri sti
pulari:& ideo magis in dubio videť stipulator habuisse respe
ctum ad id quod sibi licebat de iure cōi,q̄ de iure speciali, se
cūdùm glo.no.in l. quanq̄.C.de testa.mili. & not.in l.iij.ff.
eo.Et posito sine præiudicio veritatis,ꝙ pater qui stipulatur
filio,videať sibi stipulari,etiā si nō sit hæres,ꝙ etiā in quibus
dā casib⁹ secūdū cōem sentētiā dubitať, quomodo erit cau-
tum domino cōcedenti aduersus filiū, qui non est hæres pro
solutione pēsionis,vel canonis,cùm actio personalis non vi-
deatur cōpetere contra eū, qui nō promisit canonē, licet te-
neat rem,pro qua est facta promissio: vt l.j.§.si hæres.ff. ad
Trebel.& l.fi.§.Titius.ff.de cōtrahen.emp.Et in emphyteu
si ecclesiastica dat Bal.remediū in auť.si quas ruinas.C.de sa-
crosan.eccle. quia cōpetit hypotheca cōtra tertiū possessorē:
vt in auť.de nō alie.§.scire. In emphyteusi verò priuati tangi
tur aliud remediū per modū in l.si domus.§.fin.ff. de lega.j.
qa nō soluto canone post bienniū vēdicabiť res ecclesiæ,post
quadrienniū res priuati:vt l.ij.& ibi nota.C. de iure emphy.
Sed istud remediū esset forte nimis longum,maxime vbi est
tēpus quadriennij:& ideo elegāter dicit hic Ioan. de Imo.ꝙ
filius ipse erit obligatus actione ex stipulatu ex cōtractu pa-
terno:†quod probat,quia pater recipiēdo emphyteusim pro
filijs,& promittēdo soluere canonē,videť cōtrahere nomine
suo, & nomine filiorū. hoc enim importat ista dictio, pro[a]:
vt l.fideicōmissa.& l.interdū.ff.de lega.iij.& declarat Barto,
in l.j.§.nūciatio.ff.de no.oper.nunc.& l.post dotem.soluto
matri.Vnde filius postea acceptando emphyteusim, videtur
ratificare factū patris,& per cōsequens promissionē canonis,
quā fecit pater nomine suo, & sic ex sua ratificatione erit ob
ligatus,quasi ex onere annexo cōcessioni,quā ratificauit: ar.
l.via constitui.in principio.ff.de serui. rusticorū prædio.& l.
secundùm naturam.ff.de regulis iuris. Tu dic addendo me-
liores leges,quòd sicut quando filius acquirit actionem patri
ex suo contractu, illa acquiritur cum onere, & qualitatibus
adiectis in contractibus:vt l.iij.§.ab ignoto.& l.Caius.ff. de
manumis.vt refert Angelus,allegans dictas leges in l.iij.§. si
filius. quod quisq̄ iuris.in fine. eodem ergo modo dicemus,
quòd si pater acquirit filijs ex sua promissione,acquisitio fiat
cum oneribus & qualitatibus adiectis in contractibus.Et ad
uerte,quia Baldus in c.j.circa principiū.an agnatus vel fili⁹.
ponit vnam notabilem limitationem in ista materia,& vult
quòd quando prouisio quā facit pater in persona sua est dif-
formis in aliquo prouisioni quam facit in persona filiorum,

tūc semper videtur stipulatus filijs vt filijs, non vt hæredi-
bus:alleg.tex.cum gloss.in l.Seia.in princi.ff.de dona. causa
mor.Et licet tex.ponat ibi hanc formam prouisionis glos.tñ
nisi habeam glo.corruptam,nec etiam tex.alicubi declarant,
vtrū videatur stipulatū vt hæredibus vel filijs.Dictū tamen
videtur verissimū in se, quia si videreť stipulari vt hæredi-
bus, obligatio deberet esse vniformis in ꝑsona principalis &
hæredis:vt l.ij.§.ex his.s̄.eo. ¶†Quærit etiā hic Io.de Imo.
quid si pater recipit emphyteosim pro se,& filijs, & hæredi-
bus suis:vtrū filius possit succedere,si nō sit hæres[b]: & respe
ctu alienarū ꝑsonarū,quid importēt ista verba? Et primò vi
dentur considerari duo casus, quòd aliquādo ista verba po-
nuntur in emphyteosi recepta à priuato,quę bene pōt trans
ire etiam ad heredes extraneos:aliquādo in emphyteusi,quę
solū transit ad hæredes sanguinis.Primo casu dicit ipse,quòd
ista oratio habebit effectū extensiuū & restrictiuū,nam ex-
tendetur vt comprehēdat hæredes extraneos: restringeť vt
filius nō possit succedere,nisi sit hæres.Primū probat ipse ex
his quæ habenť in l.ea tamē adiectio.de leg.ij.& ex his quę
ponit Bar.in l.Gallus.§.etiā.ff.de libe.& posthu.Secundum
probat ex tex.in l.tale pactū.§.fi.ff.de pac.& ar.l.si pactū.ff.
de proba.Sed ista dicta non videtur posse procedere.Primò
quidē, quia resultaret maxima absurditas ex ista cōclusiōe,
videlicet ꝙ magis videretur prouisum per recipientem em-
phyteosim hæredi extraneo, quàm filio:nā filius nō admitte
retur,nisi esset filius, & hæres:extraneus autem admittereť
hoc solo,ꝙ esset hæres:hoc aūt est absurdū,vt patet ex ī l.cū
acutissimi.C.de fideicom. & l.Lucius.ff.de instit. Præterea
cùm ista copulent duo adiectiua, quomodo ista duo adie-
ctiua vno respectu æque principaliter, & respectu di-
uersorum subiectorum,& alio videantur copulata respectu
vnius subiecti,hoc ipse nō probat:& regula est in contrariū,
vt plene declarat Bar.in l.si is qui circa.ff.de reb.dub.& in d.
§.etiā.Nō obstāt iura allegata per eū: quia lex, tale pactū.§.
fi.nō loquitur quādo copula fuit imposita inter duo adiecti-
ua,sed quādo vnū adiectiuū est positū ad qualificationē alte
rius: quia dixit frater & hæres: & inter ista duo est magna
differentia,vt plene declarat Bart.in l. diuus.de re iudi. Et si
dicatur,ibi succedit hæres, etiam si nō sit frater: & sic patet,
quòd illa locutio habet vim copulæ positæ inter duo adie-
ctiua,quo ad hæredem extraneū,sicut in casu nostro:nam di
co,ꝙ hoc nō est ibi virtute copulæ,sed quia qualitas & adie-
ctiuum hæredis principaliter videtur cōsiderata à disponēte.
& ideo satis est, quòd aliquis sit hæres:& eadem ratione
nō est satis,quòd aliquis sit frater,ex quo nō vocauit fratrem
nisi vt hæredē,& principaliter cōsiderauit ius hæreditarium.
Vnde simpliciter est tenēda opi.Bar.in isto casu, quam po-
suit in d.§.etiam.videlicet ꝙ filius vocetur, licet non sit hæ-
res, intellige præsupposito quòd si pater stipulatus fuisset
simpliciter filio,non videretur stipulatus vt hæredi:quod su
prà tenuit do.Io.de Imo.licet Bar.in l.iurisiurandi.§. si libe
ri.videatur tenere,quòd filius debeat esse hæres, si ꝑ ista ver
ba fiat stipulatio: contra quem tenet hic Io.de Imo. primò
in casu posito in §. si liberi. videlicet quando esset concessa
emphyteusis,quę non transit ad hæredem extraneū.Sed quā
do esset concessa à priuato, sequitur doctrinam ibi positam.
Tu autem aduerte: quia si concedimus in emphyteosi pri-
uati,quòd filius debeat esse hæres, sicut ipse vult:tunc diffi-
cile est inuenire rationem diuersitatis, cur quādo emphyteu
sis non transit ad extraneum hæredem, filius succedat, licet
non sit hæres:quia ego dico,quòd licet ista concessio trāseat
solum ad descendentes, debet tamen transire qualificatiuè,
scilicet si sunt hæredes:sicut pater stipulatus esset pro hære-
dibus suis,vel pro se,& filijs suis hæredib⁹: quo casu etiā in
emphyteosi ecclesiastica concedit Bartolus in dicto §. si libe
ri.& Bald.in l.tale pactum.§.fin.ff.de pac.& Ioan.de Imo.
hic expresse,quòd filij deberent esse hæredes. Posset tamen
forte dici, licet ipse nihil dicat, ꝙ sicut si pater esset simplici
ter stipulatus filio talē emphyteusim,sicut in rem suā posset
filius succedere,licet non hæres:ita ista mentio hæredis facta
copulatiuè cū persona filij,non significat hæreditariū in his
quæ non transeunt ad extraneum vt dixi,sed posteritate san
guinis. Ista differentia probatur singulariter secundùm Bar
tolum in l.pro hærede.§.si quid tamē.ff.de acquirē.hæredi.
vbi Bartolus dicit, quòd filius facit aliquid tanquam hæres
patris, quod non pertinet ad eum iure hæreditario, sed iure
sanguinis: quòd illud verbum, hæres, impropriatur, nec
per hoc filius videtur adire. Vnde dicit Baldus notabiliter
ad propositum in capitulo primo, de eo qui sibi & hæredi-
bus

a ¶Pro. De qua dictione vide quod ꝑ Fely. habeť in c. nouit.in col.xiij.in ver.dicit hic d. Anto. post prin.versi. de iudi. & ꝑ d.Pet. Phi. Cor. in consi. cccij.inci.in hac.in litera p.in iiij. ꝑte. & in cōs.cxxxxiij. inci.viso .in lra l. ī j.parte. & in cōsi.j. inci.ꝓ decisione.in litera y. & in cōsi.c lvij.inci. ī hac. in litera f.& in cōsil.c-lxxvij. inci.circa .ī litera h.ij.parte. & in cōsi.lxxx. inci.ī minet.in litera a.in iij. parte. vbi dicit, ꝙ q̄nq̄ exponitur. i.propter. & ꝑ do. Bar.So. in cōsi. cc-xxvij.inci.præsens cōsul.vers.cōfirmā tur oīa ꝑmissa, in secunda parte.

b ¶Heres.Viđ Bar. Cep.in fin.ver.xij. q tenet opi.Bal. in l.Caius.s̄.solu.ma. qđ debeť etiā non hæredib⁹, licet ibi Ioā.de Imo. in iij. co.teneat cōtra, de quo vide etiā do. Alexā.de Imo.hic in vj.char. & qđ ꝑ Pau.de Cast.ad materiam in cōsi.clix. & ꝑ d. Alex.in cō si.lxxj.iiij.parte.

bus suis, quòd recipiẽs feudum pro se, & suis hæredibus transmittit feudum ad agnatos, licet nõ sint hæredes recipiẽtis: quia verbum, hæres, sumitur hic pro hærede sanguinis, siue pro iure sanguinis. Et in isto secundo casu dicit Ioan. de Imol. quòd per illud verbum, & hæredes, vocarẽtur alij nepotes, & descendentes vltra filios, etiam si essent hæredes recipientis: quia qualitas quę est in persona primi, censetur repetita in persona sequẽtis nominati in eadẽ ratione: vt l. Seiæ. §. Caio. & ibi plene p Barto. ff. de fund. instru. ipse tamen finaliter recedit ab ista distinctione, & concludit cum Bartol. in §. si liberi. quòd in vtroq; dictorum casuum requiritur, quòd filius sit hæres: quæ verba non mihi placent, sed simpliciter sequor dicta Barto. in d. §. etiam. & in d. §. vtrum. quæ melius probantur iure.

9 ¶ † Vltimo loco tangit hic dominus Ioan. de Imo. vnam notabilem quæstionem ad intellectum tex. in aut. de non alie. §. emphyteosis. quòd si res ecclesiastica conceditur vltra tertiam generationem, id est vsq; ad quartam inclusiuè, vtrum tota concesio sit nulla, an vero valeat in tribus generationibus, & solum annulletur in quarta:[a] super quo dixit Barto. in simi. qõ. in authẽ. qui rem. C. de sacrosanctis ecclesijs. quòd tota concesio est nulla. Mouetur primò per tex. in c. j. §. penul. de l. Corradi. Sed illum tex. do. me. dixit esse contra Bart. inquantum in vlti. opi. ibi recitata dicitur ꝙ feudũ acquiratur domino mortuis masculis, & sic datur intelligi, quòd concesio facta pro masculis valet, licet fuerit nulla respectu fœminarum. Tu potes dicere, quòd licet ibi ponatur casus similis nostro, non tamen determinatur quæstio, sed referuntur tres opi. quarum secunda facit pro Barto. tertia contra ipsum, nulla tamẽ earum approbatur expresſè, nisi velis dicere, quòd vltima videatur tacite approbata: sicut dicimus de opinione glo. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebel. Sed hoc affirmare est periculosum, nisi aliter constet de mente legis. Secundò adducit Bartol. rationem, quia consuetudo non extenditur vltra casum suũ: vt l. ij. §. si quis hoc interdictũ. & ibi per Bartol. ff. de iti. actuq; priua. & not. Inno. in c. j. de offi. arch. & ista ratio parum concludit, quia per eam infertur, ꝙ concesio non valet in fœmina, vel in quarta generatione, sed per hoc non sequitur, quòd non valeat in tertia generatione concessa. Cùm igitur vitium & inhabilitas respiciat solum quartam generationem, videtur quòd in alijs generationibus valeat concesſio, etiam si propter vnitatem sermonis & temporis ista concesio posit dici vna aliquo modo. Casus est in l. si duo rei. s. cod. vbi licet stipulatio duorum reorum aliquo modo posit dici vna, vt ibi fuit dictum, nihilominus propter vnam personam inhabilem non vitiatur tota stipulatio, quia reuera tot videntur esse concesiones, quot sunt personę, quibus fit concesio: vt l. scire debemus. §. eo. & melius in d. l. si duo rei. Pro ista cõclusione facit text. in si. in l. à primo. & l. iij. §. final. ff. de libe. & posthu. in quibus legibus patet, quòd præteritio facta à secundo gradu non vitiat primum gradum, si in eo fuit facta exhæredatio: & tamen fit ibi prouisio diuersis personis succesiuè circa eandem rem, sicut in casu nostro. Si tamen ex aliquibus coniecturis posset constare, ꝙ vel recipiens non fuisset recepturus emphyteosim, vel dans non fuisset concessurus, nisi vsq; in quartam generationem, posset procedere opinio Barto. quam videtur hic sequi Ioan. de Imol. per ea quæ habentur in l. quod autem. in fin. cum l. sequen. ff. de in diem addic. & l. si quis aliam. & ibi per Barto. in fin. ff. de solu. & per eundem in l. cum vsusfructus. ff. de vsufructu lega. Posset autem adduci inter alias coniecturas, si ex consuetudine soleret constitui maior concesio, quando fieret concesio in vlteriorẽ gradum. Et licet Baldus in authẽ. si quas ruinas. C. de sacrosanctis ecclesijs. & do. me. in l. j. §. si quis ita. s. eod. sequendo primam conclusionem, quã s. tenui, dicant quòd opinio Barto. est contra text. in authẽ. de non alienan. §. neq; cum reuerentia. ille text. faciliter potest euitari: ibi enim non erat facta inuestitura pluribus succesiuè eodem tempore, sed fuerat concessa emphyteosis legitimę vsq; in generationem licitam cum pacto de renouando in quartam generationem, & deinceps. Vnde non est mirũ, si valet concesio primò facta, licet annulletur pactum de renouando: quia istæ sunt duę species contractus diuersæ: aliud est ẽm cõcedere emphyteosim, & aliud promisio de concedendo: vt l. secunda. C. de pact. inter empto. & vendi. & per Barto. in l. final. §. licet. ff. de publica. Quòd igitur vnus contractus diuersæ speciei posit stare de per se, licet alter cõtractus sit null⁹, hoc est rationabile, quia ex diuersis nõ fit illatio. Sed ꝙ vna species cõtractus maxime facta eodẽ tpe in diuersis tẽporibus simul vel succesiuè remaneat ex parte valida, & ex parte non, hoc est difficilius, & tenebis menti illum textum singularem in iure, quia per eum deciditur clare secundùm Ang. ibi, quòd res quæ non potest alienari in perpetuum, vel ad longum tempus, non potest concedi ad modicum tempus cum pacto de renouando: & ita aliàs cõsului in ciuitate Ferrariæ pro episcopo Ferrarien. licet Baldus teneat contrà in l. voluntas. C. de fidei commiss.

¶ † Sed quærit do. me. in d. §. si quis ita. vtrum si ecclesia locat esse suum, vltra tempus concessum à consuetudine, valeat locatio, saltẽ pro tempore permisso: & dicit quòd non, referens ita tenere Bartolũ in consilio suo, quod incipit, visa quadam constitutione. & Lapum allegatio. sua lxxx. Mouetur prædicti doctores, quia recipiens non præsumitur pro minori tẽpore fuisse recepturus: quod dictũ est verũ indubitanter, quando hoc cõstaret ex aliquibus cõiecturis, vel ex qualitate rei concessæ; verbi gratia, si locat sylua cędua pro sex annis, & locatio non poterat fieri, nisi pro quinq;, tñ sylua nõ posset cędi, nisi sexto anno: tunc ẽm manifestũ est, ꝙ quia conducẽs pro quinquẽnio remaneret sine fructu, nõ videtur pro illo tẽpore fuisse conducturus. Sed vbi singulis annis perciperentur fructus, vel possent percipi semel infra tempus concessum à consuetudine, tunc ipsi non probant ꝙ in dubio conducens non fuisset conducturus pro minori tempore: nec habet locum tunc l. qđ aũt. in fin. de in di. addic. & ideo videretur dicendum, ꝙ valet locatio pro tempore concesso, si tot essent locationes quot sunt anni, per ea quæ dicta sunt in quæstione præceden. Sed quia Bar. tenet in l. si seruus cõmunis. §. fina. de stipu. seruo. ꝙ pro omnibus annis intelligatur vna locatio: probabilius est dicere, ꝙ totus contractus sit nullus. Pro qua conclusione adduco tibi tex. no. in cle. j. versicu. si nautẽ. de reb. ecclesia. non alic. vbi probatur expresſè, ꝙ quamuis permittatur ecclesiæ locare ad modicũ tempus, si tamen ecclesia locat ad magnum tempus contra prohibitionem canonis, non valet loatio in aliquo. Sed forte posset responderi[a] ad illum text. quòd illud habeat locum, quãdo ex locatione ad maius tempus acquireretur conductori plus iuris, quàm si esset facta locatio ad minus tempus: tunc eam conducens non præsumeretur esse cõducturus ad minus tẽpus, ex quo pro rata temporis non quæritur sibi idem ius, & ita propric loquitur ille tex. quia locatio facta ad magnum tempus constituit ius in re: vt l. j. §. j. & ibi per Bart. de superficie. quod non facit locatio facta ad modicum tempus: vt l. non solet. ff. loca. & l. si quis ante. & ibi no. ff. de acqui. posses. Dicerem tamen idem, etiam vbi non acquireretur diuersum ius, ex quo locatio pro omnibus annis cẽsetur vna, per ea quæ habentur in dicto §. si stipulanti. per Moder. & quæ ponit Bart. in simi. in l. j. C. de errore calcu. & l. j. C. si aduer. rem iudi.

[a] ¶ In quarta. Vide omnino d. Alexã. de Imo. hic ad fin.

SVMMARIVM.

1 ☞ In libello cũ petitur tota res respectu iuris alicuius, quod deficit petenti, petitio non debet fieri simpliciter, sed cum expresione causæ, quia debet quis petere rem, vt suppleatur sibi qđ deest.

2 In obligatione rem dari, non extinguitur obligatio nec actio prima, si aliquid deficit ipsi actioni.

3 Ex obligatione rem dari, quandocunque res debetur, obligatur dare debens ad cauendum de euictione.

4 Debitor non tenetur ex contractu stricti iuris cauere.

5 Stipulator potest contra adiectum in stipulatione agere actione mandati ad petendum ab eo id quod fuit ei solutum.

6 Rẽ qui ab alio emit, vel eam ex alio titulo habet, ex quo sibi daretur regressus de euictiõe, si donat hanc rem alteri, an teneatur de euictione.

7 Insinuatio in donatione remuneratoria nõ requiritur, nec reuocatur per ingratitudinem.

IVlianus. Adiectio nominis proprij hæredis in stipulatione facti est superuacua ex parte promissoris. hoc dicit. ¶ In glo. polita super verbo, Titio. ibi: superuacuæ &c. Gl. ista, vt dicit Ioan. de Imo. videtur sentire, quòd stipulatio ista committatur, etiam si alij hæredes prohibeant: multo clarius hoc sentit etiam l. quã alleg. videlicet in l. eum qui ita. §. j. s. cod. in qua sine dubio persona hæredis nominati per nomen proprium totaliter subtrahitur: & est perinde, ac si quis promisisset pro se, & hæredibus suis. Bartolus autem in l. continuus. §. fina. j. eo. in vltima colum. intelligit quòd hæc stipulatio committatur, si hæres nominatus per nomen propriũ prohibeat ipse: & hoc videtur sentire gloss. sequens in verbo, cohæredes: dum dicit, quòd isti cohæredes repeterent ab illo qui fuit nominatus per no

me proprium per iudicium famil. erciscun. id quod solueret, quod non esset verum, si ipsi conuenirentur ex prohibitione propria: vt l. inter cohæredes quod ex facto. ff. famil. erciscun. & ista lectura videt̃ verior, quo ad istum tex. quia secũdùm eam nil est subaudiendum ad literam. Sed secundùm aliam esset subaudiendum, dum dicitur, etiam cohęredis eius. s. prohibeant, licet Io. de Imol. per primã gl. s. inductam videatur tenere aliam expositionem: de hoc tamen dicemus plenius in d. §. fin. Paul. autem de Castr. hic videtur velle, ꝙ de necessitate text. iste in fin. debet intelligi quando hæredes alij prohiberent: quia si hæres nominatus per nomen proprium ipse prohibeat, ex dolo ipsius alij non poterunt conueniri: vt lege, in depositi causam. l. sequent. suprà depositi. Sed ista conclusio est contra casum expressum in l. ij. §. item si in facto. etiam allegata in gloss. & in dicta l. inter cohæredes. §. item si in facto. Non obstat text. in l. in depositi. qa ibi loquit̃ in obligatione, q̃ in sua obligatione primitiua nõ est indiuidua natura sui, sicut obligatio, de qua hic dicit, & in §. interesse si in facto. Pro cuius intellectu vide ea quæ ponit Bart. in l. iiij. §. Cato. s. eodem.

Qui fundum. Si aliquid deficit quod est præstandum occasione rei, quæ debet dari, potest agi actione ex stipulatu ad rem, vt illud præstetur, si agentis interest: aliàs non. h. d. Secunda est ibi: nam interest. Tertia ibi: sed si donationis. ¶ † Nota primò, quòd quando tota res petitur in libello respectu iuris alicuius, quod deficit petenti, petitio non debet fieri simpliciter, sed cũ expressione causæ, quia debet quis petere rem, vt suppleatur sibi quod deest, & hanc doctrinam tradit hic Bart. per istũ text. & l. eleganter. §. non solum. de dolo. & l. iij. §. si reddita. iuxta finem. ff. cõmoda. Et licet forma istius libelli sit clarior & securior, glo. tamen tua in princip. glo. magnæ videtur sentire, quòd possit peti res simpliciter, etiam non adiecta alia qualitate: & hoc videtur probare tex. in lege, etiam, infrà, de solutio. Et hoc videtur sentire Bartol. in simili quæstione in lege, qui seruum. §. fina. suprà eodem. vbi dicit, quòd quamuis re perempta possit peti res cũ protestatione, quòd petens intendit consequi æstimationem: iuxta leg. iij. ff. de confessio. si tamen petitur rẽs dari, simpliciter procedit libellus, & fiet condẽnatio ad æstimationem, si constat in processu rem esse peremptam. Sed ad illam doctrinam posset responderi, quòd ideo potest sequi condemnatio in illo casu, quia id quod est præstandum, videlicet interesse & æstimatio, subrogatur loco eius quod est petitum: vnde in eo in effectu videtur fieri condemnatio: sicut declarat Barto. in lege, stipulationes nõ diuiduntur. suprà eodem. in vltima char. & l. j. in princi. ff. de action. empt. Sed hic id quod est supplendum in traditione iam facta, non videtur subrogari in loco rei petitæ, sed potius deesse ei quod est petitum. Credo tamen, quòd iste libellus potest defendi, quia qui petit totum, potest obtinere in parte, licet totum deberi non probet: lege, qui solidum. in principio. ff. de lega. secũ. Qui ergo petit sibi dari rem, licet nõ possit obtinere respectu totalis datiõis, videtur posse obtinere respectu eius quod deest: & ad hoc adaptantur verba text, in dicta l. etiã. ¶ † Secundò not. quòd in obligatione rem dari non extinguitur obligatio, nec actio prima, si aliquid deficit ipsi dationi: de quo in lege, si hominem. & lege, cùm quis. §. si hominem. infrà, de solutio. & plene per gloss. ordin. in lege, eleganter. §. non solum. ff. de dolo. & per Cynum, in lege, exhibitionis. C. ad exhibendum. quod etiam aliqui Moder. tangunt hic diffusius. Et debes etiã scire notabiliter ad intellectum literæ nostræ, quòd quamuis prima obligatio duret etiam ad agendum de euictione, si dominium non fuit trãslatum in recipientem, vbi est in obligatione rem dari: vt lege, qui concubinam. §. si hæres. ff. de leg. iij. & lege, si quis aliam. infrà, de solutio. Illud est verum, nisi cautio sit interposita pro euictione, qa tunc tollitur pristina obligatio totaliter: vt est casus vnicus in iure in lege fina. ff. de condi. ob caus. per quem ita decidit Bart. in dicta lege, si quis aliam. vbi perfecte loquitur de materia. & idem dicit in lege, cùm quis. §. qui hominem. eodem titul. & hoc vltimum dictum allegat hic Paulus de Cast. ¶ † Tertiò not. quòd vbicunque ex obligatione, rem dari, res debetur, obligatur dare debens ad cauendum de euictione, & conuenitur ad hoc actiõe pristina: quia vt suprà dixi, ex quo aliquid deest, non est sublata obligatio ad rem dari. ¶ Sed quærit hic Paulus de Castro, ad intellectum literæ, quare non agitur de directo in his iuribus, vt præstetur cautio, ex quo in permissione de dando rem hoc continetur. † Et respondet, quòd in cõtractibus stricti iuris nihil venit, nisi quod est expressum in stipulatione: vt vidisti in lege, quicquid astringendæ. suprà eodem. Sed obligatio, rem dari, & promissio de dando aliquam rem ex proprietate verborum non continet præstationem cautionis, inquantum esset alia res separata ab eo quod licet dari. & ideo oportet quòd petatur tanquam pars rei, quę fuit expressa in stipulatione. Vnde in actione bonæ fidei posset agi de directo ad cautionẽ præstandã: vt l. ex empto. §. pe. s. de actio. empti. Sed contra hoc facit, quia licet actio ex testamento sit stricti iuris, habet tamen instar bonæ fidei: vt lege, in minorum. C. in quibus caus. &c. & tñ si petitur cautio de euictione pro legato esset agendum prima actione: vt dicit tex. in lege etiam præallegata, quod non esset si vera esset consuetudo prædicta. & ideo est cogitandum, & forte potest dici aliter, vt dicam in seq. quæstio. † Sed videtur mirum, præsertim in cõtractibus stricti iuris, quòd possit agi vt præstetur cautio de euictione: qa regulariter debitor ex contractu stricti iuris non tenetur cauere: vt l. in omnibus. & ibi no. ff. de iudi. & plene per gl. & ibi per Bar. in l. ij. in prin. sol. matri. Sed potest responderi, quòd speciale est in cautione euictionis propter naturam dationis seu traditionis, quæ fit ex aliquo cõtractu, ex quo debetur euictio: quia ille qui tenetur dare vel tradere, videt̃ ad hoc vt traditio sit efficax, & valida, obligatus facere, quòd ille cui est facta datio vel traditio, sit securus in omnem euentum: & licet ex natura ipsius cõtractus etiam si non esset interposita cautio deberetur euictio, per hoc tamen non minus debet interponi cautio, secundùm Ioã. de Imo. quia interest mea habere plures actiones: vt Insti. de actio. §. sic itaque. quę ratio esset bona in contractu emptionis & venditionis, in qua concurreret actio ex empto cum actione ex stipulatu secuta euictione. Sed in casu l. nostræ vbi est in obligatione rem dari, interposita cautione euictionis, actio prima esset extincta, ex qua poterat dari de euictione: vt suprà declaraui. esset ergo tunc ratio, quia obligatio specialiter facta sub nomine euictionis videretur efficacior, vel saltem clarior, ex quo specifice interponitur super hoc. ¶ † Quartò not. & semper tene menti ibi: qui in mandati actione &c. quòd stipulator contra adiectum in stipulatione potest agere actione mandati, ad petendum ab eo id quod fuit ei solutum. & ex hoc sequitur, quòd adiectus videtur habere mãdatum de recipiendo solutionem, & sic cẽsetur etiam procurator stipulatoris. Sed hoc videtur falsum, & contra tex. in l. vero procuratori. j. de solu. §. interdũ. Sed doct. dicunt sequendo gloss. Insti. de inuti. stipul. §. si quis alij. quòd aut adiectus est præsens tempore stipulationis, & tunc resultat tacitum mandatum: vt l. qui patitur. s. man. Aut est absens, & tunc non oritur actio mandati, sed tenetur actione neg. gest. quasi mandatum absente procuratore non videtur perfectum. Si tamen adiectus, qui est absens, prius erat procurator domini generalis, tunc teneretur adiectione mandati, virtute mandati præcedentis, secundùm Bar. hic. Sed cùm tex. in §. si quis alij. simpliciter dicat, ꝙ contra adiectum competit actio mandati, & similiter hic ista distinctio nimis restringit ista iura. Vnde ne restringamus ista iura, potest dici simpliciter, quòd dummodo solutio fiat adiectio scienti se esse adiectum, semper competit actio mandati, quia speciale est in contractu mandati, quòd possit constitui procurator, licet sit absens, etiam si non interueniat nuncius vel epistola: ita videtur probari in l. j. in fi. cum l. seq. ff. de procura. per quem tex. ita not. decidit Bald. in l. j. in princip. ff. eodem titul. Non obst. tex. in l. vero procuratori. §. interdum. quia dico, quòd adiectus non est proprie procurator, ex eo quia mãdatum eius non potest proprie reuocari: vt l. aliud. j. de solu. & plene fuit declaratum in l. liber homo. §. fin. s. eodem. Cùm enim in contractu vel tacite vel expresse apponitur pactum contra substantiam contractus, si potest fieri, illud pactum facit, quòd sit digressio ad aliam speciem contractus. l. vbi ita donatur. & ibi probatur. ff. de donatio. causa mort. Sed quia iste est alius contractus, habet eundem effectum pœnæ quo ad omnia, quem habet contractus mandati, dicemus quòd cõpetit actio mãdati: & forte non esset absurdum dicere, quòd competeret actio, vel vtilis, ex quo non est proprie mandatum. Et vtrum adiectus possit conueniri actione mandati, vide bonum text. in l. si cùm Cornelius. j. de sol. & quod not. Bart. in l. j. ff. de pact. & tex. cum glo. in l. quidam cùm filium. ff. de hæred. insti. ¶ † Vltim. not. quòd ille qui emit rem ab alio, vel habet eam ex alio titulo, ex quo sibi daretur regressus de euictione, si donat hanc rem alteri, & non tenetur de euictione, quia donatio incipit à traditione, quamuis res postea à donatario euincatur, donans non potest agere de euictione, quia sua non interest: & sic determinatur hic quæstio, quam posuit gloss. in l. si proprie. §. fin. ff. de euict. secundùm Bartol. & Modern. ¶ In gloss. vlti. posita super verbo, liberari. ibi: non tenebitur de euictione &c. Ex hac gloss. & ex text. deciditur expresse quæstio, quam posuit gloss. in l. si pro te. §. fin. ff. de euictio. dum voluit, quòd si ille qui emit rem, donat eam alteri, & res euincatur à donatario, qui non habet regressum de euictione contra donantem, emptor nõ poterit agere de euictione contra autorem suum, quia sua nihil interest. Et hoc concedunt quidam in donatione simplici: sed in donatione remuneratoria dicunt, quòd poterit agi de euictione per l. idemque. §. fin. ff. manda. vbi probatur, quòd ille qui recipit donum ex causa remunerationis, videtur soluisse in effectu pecuniam: & ideo habet regressum contra principalem debitorem, sicut si soluisset: per quæ verba de necessitate importatur, quòd etiam donatarius habeat regressum de euictione contra donantem: quia si ipse non haberet regressum, emptor qui non posset conueniri de euictione, non videretur posse agere de euictione, ex quo nihil interest: & sic esset eadem ratio, quæ est in simplici donatione. & secundùm hoc habes singulariter limitare tex. in l. Aristo. ff. de dona. videlicet quòd non habet locum in donatione remuneratoria, quia pro ea potest agi de euictione, & potest probabiliter sustentari ista conclusio, tum quia iura loquentia de donatione simplici non extenduntur ad donationem remuneratoriam, etiam si agatur de fauore donationis: vnde pactum nudum de donando non habet locum in donatione remuneratoria, vt singulariter tradit Bartol. in l. iuris gentium. in principio. ff. de pactis. ¶ † Item non requiritur insinuatio in donatione

a b tione remuneratoria,[a] nec reuocatur[b] per ingratitudinẽ: vt patet ex not. in d. l. Aquilius Regulus. & l. pater. in fi. de dona. & per Bal. in l. illud. C. de sacrosan. eccle. Est igitur ista donatio remuneratiua magis similis donationi in solutũ, quàm donationi simplici: & ideo debetur euictio, iuxta not. in l. eleganter. in prin. ff. de pig. act. & l. libera. C. de sen. Dicit tñ Bar. hic, ꝙ si emptor qui donat, cedet omne ius qđ habet contra suum autorẽ donatario, tũc posset fieri denũciatio autori donãtis ꝑ donatarium, & contra eum agi de euictione: allegat tex. not. in l. si res quam. ff. de euict. quẽ tex. etiam allegat Bal. in c. j. de inuestitura. de re aliena facta. Licet autẽ possit agi de euictione isto casu actione ex empto, non tamen poterit cõmitti stipulatio duplę secundũ eũ: quia illa nõ committitur, nisi quã do res euincitur à stipulatore, vel ab hærede eius, non autem à singulari successore: alleg. tex. in l. si cũ venditor. §. si secundus. ff. de euictio. Et licet primum dictum approbetur communiter à Moder. nõ tamẽ videtur verũ punctualiter, per ea quæ dicuntur in hoc secũdo dicto per eundẽ Bart. quia si euictio non cõmittitur, nisi in eum casum, in quo deberet cõmitti, si res esset penes emptorem, ergo non cõmittitur isto casu: quia ex quo res non euincitur ab emptore, vel ab habente regressum contra eum, in isto casu non competeret regressus de euictione: vt est conclusum in præcedentibus. Cùm igitur ius cessum sit ius conditionale, qđ purificatur solum in casibus, in qbus cõpeteret actio de euictione emptori, ex quo isto casu ipsi actio nõ cõpetit, quomodo potuit trãsferre in alterũ virtute cessionis ius, quod sibi non competeret, si non fuisset cessum: cõtra l. nemo plus iuris. de reg. iur. Vnde licet cõcedẽdũ, ꝙ ius denunciandi & regressus de euictione possit cedi secundo successori, qui haberet regressum contra primum: illi tamẽ qui secuta euictione non haberet regressum cõtra primum, non videtur posse cedi: quia isto casu tale ius cedendi non cõpetit. Vnde intelligo tex. d. l. si res. qui loquitur de legatario in casu, in quo legatario competeret regressus de euictione: iuxta not. in l. cum alienam. C. de legi. Nec potest dici ad defendẽdum opi. Bar. ꝙ ille qui cedit omne ius donatario, quod habet, videatur velle ꝙ perinde sit, ac si res euinceretur ab ipso vt committatur euictio: nam nõ est in potestate hominis fingere aliquid haberi pro tali, nisi quatenus lex permittit, maxime ad tollẽdam dispositionẽ iuris: vt l. si forte. in princi. ff. de castrẽ. pecu. & l. codicil. §. fi. ff. de leg. ij. & not. Bartol. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. Cùm igitur lex nostra velit, ꝙ isto casu non possit agi de euictione aduersus venditorẽ, quia res non est euicta ab emptore, vel ab eo qui habet regressum cõtra eum, fingere ꝙ res videatur ab emptore euicta, non est in potestate emptoris, vt s. ostendi: nam si esset in potestate, sequeretur ꝙ isto casu committeretur stipulatio duplæ. Bar. negat, cuius opinionem ego suprà tenui. Contra secundũ dictum insurgit Io. de Imo. dicẽs ꝙ ista conclusio est cõtra tex. in l. si pro re. §. fin. cum l. seq. ff. de euict. vbi probatur, ꝙ si res euincitur à marito, cui erat res data in dotẽ, cõmittitur stipulatio: quoniã propriè à nullo res cẽsetur euicta, non à secundo successore: quia cũ autor eius soluerit æstimationẽ, & ipse habeat, nihil põt dici euictũ ab eo: ita probat text. no. in l. si seruus. §. Iulianus. ff. eo. titu. nec rursus põt dici res euicta à primo successore, quia lis nõ fuit mota cõtra ipsum, nec ipse fuit condemnatus nomine ꝓprio, sed procuratorio. Sed ista dicta non videtur esse vera: quoniam ex quo primus successor erat procurator in rem suã, satis dicitur condẽnatus nomine proprio, ex quo damnũ sentẽtiæ pertinebat totaliter ad eum: ita probat tex. in l. ij. §. fi. cum l. seq. ff. ad Velle. Nec potes dicere euadẽdo, ꝙ ficte cẽsetur condenatus nomine proprio, & nõ verè, & sic stipulatio nõ trahetur ad casum fictum: vt l. iij. §. illud. & ibi per Bar. ff. rem pup. sal. fo. quia hoc videtur cõtra tex. in l. aliquando. in prin. ff. ad Velle. vbi probatur, ꝙ quãdo obligatio alteri⁹ effectualiter pertinet ad alium, ille qui obligat se nomine alterius, verè dicitur obligatus nomine proprio: ergo procurator in rẽ suam vere dicetur condẽnatus nomine proprio. & ista ratio impugnat etiam dictum Bar. inquantũ vult, ꝙ ille qui fuit stipulatus duplã, non intelligatur condẽnatus nomine proprio, nec res intelligatur euicta ab eo. Vnde intellectus illius l. est valde dubius. Possumus tamẽ dicere, ꝙ intellectus Bar. sit verior ad illũ §. videlicet ꝙ secundus successor propriè sit condẽnatus, & non primus: quia non põt negari, ꝙ obligatio quæ nascitur ex sentẽtia de directo, obligat secundùm emptorem, & primũ procuratorio nomine proprio. Nõ obst. iura in contrarium alleg. quia illa iura loquuntur, quo ad videndum, vtrum obligatio sit valida, vel non, in qua consideratione magis habetur respectus ad effectũ obligationis, quàm ad ipsum ius, quod formaliter deducitur in esse. Nos autem sumus in stipulatione, in qua nõ quæritur, vtrum valeat stipulatio, sed quid comprehendat ex proprietate verborum, secundùm quam non est dubium, quòd ille dicetur proprie condemnatus, in quem ius obligationis de directo est ortum & fundatum: quod est singulare dictum ad limitationẽ prædictorum iurium. Non obst. text. in l. si pro re. §. fina. quia vel potes dicere, quòd stipulatio duplæ cõmittitur ibi vxori, post quàm maritus egit de euictione contra ipsam, & ipsa fuit cõdemnata ad lit. æstimationem, & ad duplam, ipsi marito: sicut enim si res euincitur ab emptore, committitur stipulatio duplæ: ita si emens soluat æstimationem lit. vt probat text. in l. si seruus. §. Iulianus. vlti. responso. ff. eo. titu. Mulier autẽ refundendo marito id quod amisit, satis dicitur soluere litis æstimationem in effectu, licet non ita formaliter, sicut possessor, qui conuenitur & offert litis ęstimationem: ista responsio est tutior. Vel potes dicere, quòd ideo ibi ex sola sententia lata contra maritum committitur stipulatio duplæ ipsi vxori contra venditorem: quia maritus conuentus videtur condemnatus non solum proprio nomine, sed tanquã procurator vxoris. Vnde ipsa mulier in effectu videtur condemnata: ita not. declarat Gul. de Cu. in l. de dic. §. qui mulierem. ff. qui satisd. cogan. & sequitur Baldus in l. doce ancillam. C. de rei vẽdica. Sed ista responsio non est sine dubitatione: quia Bartol. in dicto §. qui mulierem. hoc negat, & dicit quòd sententia lata contra maritum non præiudicat vxori, nisi ex scientia, & patientia vxoris: de qua in l. sæpe. de re iudica. quo casu non esset dicendum, quòd mulier propriè videretur condemnata, vt committeretur stipulatio: quia si sic esset, etiam in §. si respectus. deberet committi stipulatio primo emptori, quia sentẽtia fuerat lata contra secundum, non solum ipso sciente & patiente, sed agẽte causam pro secundo. Vnde prima solutio est tutior. Franciscus Aretinus.

[a] ¶ Remuneratoria. Vide tñ d. Bar. So. in cõsi. ccxv. inci. vi sa ꝓdicta. ver. cõfirmo ẽt. circa med. in ij. parte. ꝙ donatio remuneratoria inquãtũ excedit merita donatarij, dicitur propriè donatio, & debet insinuari. & adde qđ ꝑ eũ in cõsi. xlviij. inc. in ꝓnti. in j. parte. & in cõs. lxviij. inc. circa primã. circa princi. & ver. itẽ videtur fuisse. cũ ver. seq. & in cõsi. lxviij. ici. frustra. ver. sed ꝑmissis. circa fin. ea. parte prima.

[b] ¶ Nec reuocatur. Sed nũqd talis donatio remuneratoria, & ob bñ merita reuocetur ꝑ superueniẽtiã filiorũ: vide d. Pet. Phi. Cor. in cõs. cxciiij. inc. videtur. in litera a. in iij. parte.

SVMMARIVM.

1 ☞ Pater qui tenetur filium alere, non tenetur ei præstare alimenta seorsum, si filius potest habere ea in domo, quod tamẽ limita vt hic.
2 Stipulari põt quis pœnam, si aliquid non fiat alteri vel detur, licet nihil intersit stipulantis alteri dari vel fieri.
3 Promittit qui aliquẽ tractare vt filium, potest in eo exercere omnia quæ solẽt erga filios exerceri, etiam si tẽdant ad onus suũ, & ad odiũ, & an valeat ꝓmissio vel stipulatio de adoptãdo aliquem in filium. & nu. 15.
4 Statuto stante ꝙ quis habeatur pro ciue, intelligi debet, quo ad fauores, non quo ad odia. & vide in nu. 16.
5 Filius an possit emancipari inuitus.
6 Stipulatio potest interponi ne quis filiũ exhæredet. & in nu. 9. 10. & 12. & 14.
7 Sententia lata super negocio principali an pariat exceptionẽ rei iudicatæ in iudicio pœnæ.
8 Exhæredatio & emancipatio in extraneo est res inepta.
11 Vasallus promittẽs defendere dominum cõtra omnes, an obligetur, si ipse vel pater suus mouet bellum domino.
13 Verba l. vel testatoris, facilius impropriantur, ꝙ̃ verba stipulationis, in quibus omissum habetur pro omisso.
17 Repræsaliæ concessæ contra ciues, non extenduntur ad ciues ciuiliter creatos.
18 Conditio queadmodum per relatiuum substantiæ inducitur qñ est coniunctũ verbo futuri temporis: ita per relatiuũ quãtitatis inducitur conditio suspendens dispositionem.
19 In contractibus qui fiunt sub conditione potestatiua inspicitur tempus existentis conditionis, non contractus.

Qvidam cum. Qui promittit aliquẽ tractare vt filium sub pœna, non incidit in pœnã si exhæredat vel emancipat de iure, vel de facto: secus si eum expellat de domo, vel nil sibi relinquat. h. d. Et diuiditur in sex partes. In prima ponitur thema, & duplex qõ. In secũda ibi: pręterea. ponitur nouũ thema, & noua qõ. In tertia ibi: rñdi. ponitur quędã rñsio gñalis ad vtrũq; dubiũ. In quarta ibi: sed videamus. ponitur solutio tertiæ quæstionis, & datur forma, qualiter melius debeat concipi stipulatio. In quinta ibi: quo tñ casu. post prædictã nouã formã ponitur duplex qõ, & vna soluitur expresse, alia tacitè. In sexta ibi: in eo aũt. rñdetur primę qõni in princ. 1 primæ oppositionis. ¶ † No. primò ibi: si eum de domo expulerit &c. ꝙ pater qui tenetur alere filiũ, nõ tenetur sibi ꝓstare alimẽta seorsum, si filius haberet ea in domo, secũdũ Ang. & Io. de Imo. & hoc sentit hic Iac. de Are. & Bar. exponẽdo tex. ꝑ l. si quis à liberis. ff. de libe. agno. Hoc tñ videtur esse limitãdũ,

nisi vel propter malos mores filij, vel propter fugiēdā sinistrā suspitionē, quia forte pater eius habuit nouercā puellā, & filius est parum continēs, & non bonæ famæ: tūc enim videretur esse licitum patri assignare alimēta filio extra domum: ita decidit Bal. no. in simili q. in l. j. in penul. colū. C. de legib. vbi dicit, q̃ si mulier debet percipere alimēta in domo viri, nō tenetur ibi habitare, si hæredes viri habēt malos mores, & inhonestos: vel si propter qualitatē mulieris & hæredū viri nō potest ibi habitare sine timore infamiæ: alleg. l. penul. ff. vbi pupillus educa. vel mora. de. Sed posset quæri econtra, quid si filius vult alimēta, & non vult habitare in domo patris, vtrum sit audiēdus: & si quidē deberētur sibi alimēta ex dispositione testatoris, non esset dubiū, q̃ non teneretur habitare in domo testatoris, si non vellet. Casus est not. & ibi plene per Bartol. in l. iiij. §. fin. ff. de ali. & ci. leg. pro quo Bal. l. in annalibus. C. de legi. dicit esse casum in l. cū hi. §. in causa. ff. de transac. Sed quia filio debētur alimēta ex legis dispositione, non est ita clarum, vtrū possit ea petere extra domum patris. Bart. tñ in simili quæstione videtur determinare pro filio in l. diuortio. in prin. ff. so. ma. vbi concludit, q̃ mulier cui infra annum debētur alimēta ex dispositione legis, nō tenetur stare in domo hęredum viri, si non vult: quia tamē ille cui debētur alimēta ex l. dispositione, tenetur operari præbēti alimēta: vt ibi declarat Bar. detrahetur de præstatione alimētorum quāti æstimatur opera quę nō posset pręstari extra domū: & idē videretur dicēdū in filio per eandē rationē. Dicit tamē Bald. no. in illa l. in annalibus. in fin. q̃ ille qui debet præstare alimenta extra domū, nō tenet̃ conducere domum alterius, sed habet in proprio patrimonio domū, in qua ille cui debētur alimēta, possit cōmodè & honestè morari. ¶ †Secundò not. secūdū verū intellectū in ver. rñdi. q̃ aliquis pōt stipulari sibi pœnā, si aliqd non fiat alteri, vel detur, licet nihil intersit stipulantis alteri dari vel fieri: quia in pœnis non consideramus interesse: vt l. stipulatio ista. §. alteri. s. e. secundū Bar. & Mod. bene. & ideo nihil interest, vtrū ille cui debet fieri, sit coniunctus vel non. Hoc tamē fallit in vno casu notabili, in quo pœna non committitur deficiēte interesse, qui ponitur in l. seruus ea lege. ff. de ser. expor. ¶ †Tertiò not. ibi: hic enim pater &c. q̃ ille qui promittit aliquē tractare vt filium, pōt exercere in eo omnia quæ solet exercere erga filios, etiam si tēdant ad onus suum, & ad odium. & per illū tex. dicit hic Bart. in fi. commēti, q̃ si ciuitas promisit fœneratori tractare eum vt ciuē, potest concedere ad præiudiciū ipsius dilationē debitorib⁹ suis: quia ista solēt fieri, & concedi contra ciues: vt l. quoties. & qđ ibi not. C. de preci. impe. offe. poterūt etiam sibi imponi collectę, quę poterunt imponi etiā alijs ciuibus, secundū Io. de Imo. quod multum bene probatur in isto tex. Sed contra istā doctrinam facit id qđ not. idem Bart. in l. iij. §. si emancipatus. ff. de contrata. & l. si Ruffinus. & ibi per Bal. C. de test. mi. vbi Bal. †dicit, q̃ ex forma statuti vel priuilegij aliquis habetur pro ciue, istud intelligatur quo ad fauores, non quo ad odia[a]. Cùm igitur ista promissio sit facta fœneratori per priuilegium, nō videtur q̃ debeat interpretari ad eius grauamē: de quo dicā tibi in lectione sequēti. ¶ †Quartò no. ex eodē ver. & præcedēti, q̃ sicut pater cogitur emancipare filiū aliquādo ex causa: vt l. si cui relictū. & ibi plene de condi. & demō. & fuit dictū in l. vtrum. s. eo. ita ecōtra filius cogitur consentire, vt emancipet̃ subsistente legitima causa, licet regulariter non possit emancipari inuitus: vt l. nec auus. in fi. C. de emā. li. & in auē. quib. mo. na. effi. sui. §. & generaliter. & hoc tenet hic Bar. & Mod. licet glo. senserit contrariū. Inst. quib. mo. ius pa. po. sol. §. fin. & licet Ang. hic aliqualiter dubitet in filio naturali: quia iste tex. loquitur in filio adoptiuo, cuius vinculum non est ita forte, sicut naturale. Finaliter sentit idē in vtroq;: quia est eadem ratio, & hoc sequitur hic Io. de Imo. ¶ †Quintò no. ibi: quare &c. q̃ pōt interponi stipulatio, ne aliquis filium adoptiuū exhæredet: & intelligit̃ ista stipulatio secundū glo. & docto. cōmuniter, ne exhæredet iniustè[b]. & ita intelligēdo per hoc pactū non auferretur libera testamēti factio. vt hic bene declarat Bar. ¶ Sextò no. ibi: si patri naturali hæres extitisset. q̃ licet querela nō cōpetat, seu nō cōcurrat cū alio remedio circa idē, id est ad expugnandū testm̄: vt Inst. de inof. test. in fin. cōcurrit tñ cū alio remedio, qđ pro eodē facto cōpetit ad diuersa. stipulatio enim pœnalis cōpetit ad aliud q̃ querela, secūdū Bar. & Mod. & hic est melior intellectus q̃ solutio, quæ ponitur in gl. ¶ †Septimò not. in ver. an victo. q̃ sentētia lata super negocio principali nō parit exceptionē rei iudicatæ in iudicio pœnæ, qñ ille qui petit pœnā, eam petit vt alius, & ex persona alterius. & ita limitat hic Bar. ea quæ scripsit in l. qui Romæ. §. duo fratres. s. eo. bene facit qđ habet̃ in l. Modestinus. s. de exce. ¶ †Octauò & vltimò no. q̃ exhæredatio & emancipatio in extraneo est res inepta, intellige in prorsus extraneo. Nam filius emācipatus licet aliqñ vocet̃ extraneus: vt l. j. §. extraneum. C. de rei vxo. act. tñ potest exhæredari, quia olim debebat̃ sibi successio de iure prætorio, hodie etiā de iure ciuili: vt l. meminimus. C. de legi. hæ. & in auē. de hære. ab intest. §. nullam verò. ille etiā qui est institutus hæres, pōt exhæredari: vt l. paterfa. & ibi not. ff. de hære. insti. & plene in l. si certatus. §. si eodē. ff. de test. mili. secundū Moder. hic. Potes etiā colligere ex isto tex. in fi. secundū intellectū Azo. cōiter approbatum, q̃ ad pœnæ euitationē ille qui non pōt facere aliquid de iure, sufficit q̃ faciat de facto. Quid autē iuris sit, si agitur de actiōe quærēda, vel de incurrēdo pœnā propter factum: vide plene per Bart. in l. vbi pactum. in fi. C. de transac. & l. quid ergo. §. quantū autē. ff. de his qui no. infa. & l. continuus. §. cū quis. & ibi dicetur. j. eo. Vtrū autē ecōtra sufficiat aliquid fieri de iure, si non fiat de facto: dic vt habetur in tex. & glo. in l. ea quidē. C. si manda. ita fuc. alie. & l. qui Romæ. §. Flauius. & ibi dixi s. eo. ¶ In glo. posita super ver. vtroq;. ibi: cùm expulit vel emācipauit. intellectus huius gl. est iste, quòd ver. iste, respondi &c. dum dicit in vtroq; casu pœnam cōmitti, & stipulationē esse vtilē, intelligitur in duobus casibus dūtaxat, videlicet quādo ille qui promisit aliquē tractare vt filium, & nō adoptauit, & expulit illū de domo: & idē si adoptasset in hoc primo casu. Et hoc etiā sentit gl. ista. dū subdit, itē qñ adoptauit, & qñ sine adoptatiōe. Scđo ītelligit̃ iste ver. in eo qui filiū emācipauit, & secūdū mētē gl. siue ille qui emācipauit adoptasset, siue non committeretur: qđ dictum nullo modo pōt procedere, quia in illo qui adoptauit expresse incōtinēti dicitur contrarium, in ver. sed videmus. Vnde vt saluetur iste intellectus gloss. in hoc secūdo exemplo, debes dicere hoc exēplum esse intelligendum, quādo ille qui promisit pœnā, non adoptauerat filium, & sic emancipauit eū de facto casu, secūdū lecturā positā in gl. magna, cōmitteretur pœna efficaciter. & hunc intellectū quē s. dixi ad istā glo. habent verba sequētia glo. dum dicit, & sic in primo & tertio. Primum enī casum vocat exēplum expulsionis de domo. Post quem sequitur secundus casus, quādo ille qui promisit pœnā, præterit illum quē promiserat tractare vt filium. Tertius autē casus est, quādo aliter promittens emācipauit: & hoc ostēdit manifeste principium glo. Vel potes dicere, vt refert hic Io. de Imol. intellectum istorū verborū. & sic in primo tertio &c. esse istū, vt per istum versi. respondi. determinetur primus casus, quādo pater stipulatus est pœnā à promissore, qui nō adoptauit. Secūdus casus est, quādo alumnus vel cognatus similiter stipulatus est pœnā non præcedēti adoptione. & ista non determinatur in hoc versi. Tertius casus est, quādo ille qui promisit pœnā, adoptauit filium qui ponitur in ver. præterea. ¶ Sed aduerte: quia si vis tenere istum intellectum, qui videtur melior, oportet te intelligere, q̃ in isto versicu. determinētur ibi duo casus, scilicet primus & tertius respectu duorū exēplorū, quæ sunt posita s. in prin. glo. aliàs glo. videretur recedere ab intellectu quē posuit in prin. quod non videt̃ de mēte ipsius. Et iste intellectus hic expositus magis placet quàm prima expositio, quam dedi: quia exēplum emācipationis nō est hic tertium, sed quartum, vt patet ibi: si eum exhæredauerit, vel emācipauerit. Communior tamē & verior expositio est, quòd istud verbū, vtroq; casu, referat̃ vniuersaliter ad oīa quæ cōtinētur in vtroq; themate s. ꝓposito, videlicet qñ filius nō est adoptatus, & qñ est adoptatus: & secūdū istā expositionē quę est verissima, determinabitur etiā casus posit⁹ in ver. & quid interfit. videlicet q̃ etiam dum alūnus vel cognatus stipulat̃, cōmittatur pœna, si promissor cōtrà faciat. Et cū gl. dicit in fi. & caue tibi: quia in fi. videtur corrumpere. pōt habere duplicē expositionē. Prima est, quā sequitur Bart. j. in expositione gl. magnæ in tertia lectura. q̃ licet hic dicatur stipulationē cōmitti, qñ promissor emancipat de facto, non incidit in pœnā. Vel pōt exponere sequēdo intellectum Azo. in versic. si iste enim ver. vult emancipantē de facto incurrere in pœnā: sed ex intellectu Azo. vt ibi dicemus, colligitur contrarium, quia tunc incurritur pœna, si emancipatio non fuit facta de facto: secus si fuisset facta de facto, vt ex lectura Azonis manifestè colligitur, & in effectu recidit in idē cum primo dicto. ¶ Et aduerte, quia causa cur gloss. intellexit istum text. in istis duobus exēplis duntaxat, scilicet cū filius domo expellitur, vel emancipatur, non fuit illa, quia dubitauerit q̃ hæc stipulatio non valeret: quia stipulator videbatur stipulari alteri: sicut videtur sentire Barto. opponendo: nam satis erat manifestum, quòd hæc stipulatio valebat, quia nō erat facta alteri, sed erat promissa pœna stipulatori si alteri, aliquid non fieret. quod sine dubio

a ¶ Ad odia. De quo vide tu Lu. Pon. in l. adoptiuū. §. patronum. de in ius vocan. contra Bald. in d. l. si Rufinus. alle. hic per dñm Franc. Are.

b ¶ Iniustè. Vid Dy. in consi. xix. versic. econtra.

ne dubio regulariter valet, & est permissum: vt l. stipulatio. §. alteri. s. eo. Sed forte dubitauit gloss. ꝙ in aliis duobus exemplis positis in text. videlicet quãdo promittẽs præterit eum quẽ debebat tractare, vt filium, vel exhæredauit, ꝙ stipulatio esset inutilis, quia videtur auferre liberam testamenti factionẽ. & in exemplo præteritionis erat maior dubitatio, in exẽplo autẽ exhæredationis non erat tanta dubitatio: quia vt dicitur in versi. sed videamus. ille qui exhæredat, non venit contra verba stipulationis. & ꝙ ista fuerit probabilior ratio dubitandi, videbis ex his quæ ponũtur in fi. glo. magnæ. Et aduerte, quia quod s. dixi in prin. expositionis huius glo. fuit propter errorẽ causatum à glo. quã habebam corruptam: quia in libro meo non ponitur in princi. glo. nisi duplex exẽplum, id est cũ expulit vel emãcipauit: & in aliis glos. ponitur exẽplũ & de exhæredatione, & de præteritione: & sic comprehẽdũtur omnes casus positi in istis quæstionibus. Vnde verba posita cõiter in glo. primo & tertio casu non possent exponi eo modo, quo primo exposui, quasi glo. habuerit respectum ad duos casus positos in prin. glo. Secũda autẽ expositio, q̃ est vera similiter non restringitur ad illos duos casus expressos in glo. per eandẽ rationẽ, sed refertur ad omnes casus positos in prima & tertia q. ¶ 9 † In glo. posita in versi. quæritur. ibi: hoc non ad procemium &c. vult ista gloss. in effectu, quæ cõmuniter approbatur: ꝙ ille qui promittit nõ exhæredare filium adoptatum, intelligitur promittere nõ exhæredare eum iniuste. Vnde si iustẽ exhæredat, stipulatio non cõmittitur per rationẽ assignatã in glo. ne detur materia delinquẽdi. ¶ 10 † Sed contrarium tenuit Guliel. de Suza. & respondet ad rationem glo. quia pater bene potuit punire filium in vita sua alia pœna: vt l. ii. & iii. C. de pa. po. Sed ista ratio nõ videtur sufficiẽs, qm̃ nõ põt negari quin detur materia delinquẽdi, si ex pluribus pœnis quæ imponũtur in delicto, vna possit tolli ex conuentione partium: ex hoc em̃ quia pœna remanet leuior, forte facilius inducetur quis ad delinquẽdum, q̃ si esset grauior: qm̃ pœnã non imponit, nisi vt prohibeat delictũ: vt l. j. in princi. ff. de iusti. & iu. Vnde Bar. hic per rationẽ positam in glo. sequitur opi. gl. & addit aliam rationẽ: quia cũ ista pœna imponatur pro delicto, pacto priuatorũ non potest tolli, quia respicit interesse publicũ: vt l. iuris gentiũ. §. si pacisc ar. ff. de pact. Sed ista ratio nil valet: quia cũ pœna exhæredationis respiciat vtilitatẽ priuatã, id est vtilitatẽ testatoris, qui releuat ab obligatione, qua tenebatur instituere filium, talis pœna bene põt remitti, etiã si sit inducta ad vindictam. Casus est in l. nõ solum. in prin. l. j. §. vsq; adeo. & ibi per Bar. j. de iniu. Vnde melior est ratio assignata in glo. cõtra cuius opi. multum facit litera ista. Nec põt saluari ista opi. ab isto text. nisi vers. quærit. cõnectatur ad ea quæ nõ præcedunt immediatẽ, sed mediatẽ, qđ non habet rationẽ, nec rectam rationẽ loquẽdi Latinẽ. Si ergo põt saluari iste ver. etiã si conuertatur ad immediatẽ prçcedẽtia, nõ debet impropriari: & videt posse saluari tali rõne, quia exhæredatio pro offensa quç fit patri, nõ est proprie pœna delicti, sed satisfactio quædã offensæ factæ patri, seu facultas quædã cõcessa patri rationabiliter, ne indignus cõsequat̃ beneficio suo. Et ꝙ istud sit verum, patet: quia aliquando aufertur hæreditas ab hærede propter factum licitũ, & ꝙ meretur præmium de iure, solum propter offensam testatoris: ita probat tex. no. & ibi gloss. in l. j. ff. de his quibus vt indignis. Itẽ sunt aliquæ causæ ingratitudinis enumeratæ in aut. vt cũ de app. cog. §. causas. quç nullo modo sonant in delictum, nec puniũtur aliqua pœna de iure: & tamẽ propter illas permittitur exhæredatio. ergo datur intelligi, ꝙ facultas exhæredandi nõ cõpetit patri ad puniẽdum delictũ, sed tãq̃ satisfactio quçdam suç offensç: aliàs non daretur facultas exhæredandi, vbi non esset delictum: qđ est falsum, vt s. dixi, ideo permittitur remissio istius offensæ, ex quo si filius cõmittat delictum, nulla remittitur pœna, quç imponitur pro delicto: sicut videmus in simili, ꝙ permittitur remissio iuris accusandi aliquo casu in prçiudiciũ reipu. propter leuitatẽ delicti: vt l. diuus. & ibi per Bal. ff. ad Sylla. Sed cõtra istã decisionẽ fortiter facit: quia si valet promissio de nõ exhæredãdo filium iuste, ergo tolletur libera testamẽti factio, quã testator habebat in isto casu, qđ videtur impossibile: vt l. stipulatio hoc modo. s. e. Sed ad hoc ar. dicetur aliquid in lectura sequẽti, declarãdo glos. magnã. in fi. Pro ista opi. multũ facit text. noster, quẽ induco sic vltra doc. Hic iuriscõsultus dicit in versic. quæritur. ꝙ stipulatio debet concipi isto modo, si emancipaueris vel exhæredaueris promittens pœnam: modo arguo sic, quando lex determinat simul duo determinabilia, intelligitur ea pariter determinare: vt l. iam hoc iure. de vulga. & pupil. cum simi. sed in exemplo de emancipatione, vt ostendam, stipulatio committitur, licet pater habeat iustam causam emancipandi. ergo similiter in exemplo exhæredationis. Quòd autẽ in primo exemplo cõmittat, hoc casu ostendo: quia aut filius emancipabitur volẽs, & non est dubium quòd non committitur stipulatio, quia volenti non fit iniuria. Aut emancipabitur inuitus, & tunc aut sine iusta causa, aut cum iusta causa: si sine iusta causa, emancipatio erit nulla: vt l. nec auus. de emancip. libe. ergo propter factum nullum, quod non habet effectum iuris, non debebitur mihi pœna: vt declarat Barto. in l. vbi pactum. in fin. C. de transact. Cùm enim ex emancipatione nulliter facta, & de facto nullum causetur incommodum in persona filii: ergo act⁹ nullus non facit pœnam committi: vt tradit Barto. in loco alleg. Et ista ratio fortiter vrget, quia si filius non potest emancipari, vbi subest iusta causa emancipandi, etiã hic potest dari ☞ materia delinquendi. † Quid enim si pater velit emancipare filium, & expellere eum de domo propter grauem contumeliam sibi illatam? certe hoc non liceret. Potes tamen respondere, saluando communem sententiã, ꝙ etiam in casu emancipationis restringatur stipulatio ad casum, si pater iustè emancipet, dummodo sequatur aliquod incommodum filio: quia ꝓpter hoc pater subtrahat aliquod commodum filio, quod non subtraxisset. Mihi tamẽ placet opinio domi. Guli. per ea quæ s. dixi, maxime ne cogamur impropriare text. & verba libelli. Hac de causa arguit hic Bart. ad quæstionem de eo qui promisit aliquem defendere[a] contra communẽ personam &c. nã si moueatur sibi iustũ bellum, vel aliter iustè offendatur, promittens non tenetur eum defendere: quia in ista promissione subintelligitur, si iniustè offendatur: nam si iustè, non videtur se promissor obligare in isto casu, pro quo alleg. text. in capi. domino guerram. hic finitur lex, deinde incipiunt consuetudines regni. Tu vide text. quẽ ibi not. Dyn. & Barto. ad hoc in l. si quis in graui. §. si maritus. ff. ad Syll. & quod notat Baldus in l. non solum. §. si status. s. de procu. Simile dicimus in eo qui promittit non offendere, quia intelligitur, nisi iusta causa offensionis interueniat: vt l. quæro. §. inter locatorem. ff. loc. & hoc proprie probat iste text. cum gloss. de quo dixi plenissime post Barto. in l. qui seruum. s. eod. 11 † Et vtrum vasallus qui promittit defendere dominum contra omnes &c. obligetur, si ipse mouet bellũ domino, vel pater suus: [b] vide quod ponit Bald. in l. j. ff. de rerũ diui. Et pro declaratione huius literç videnda sunt hic duo, quæ tangit Paul. de Castr. vltra alios docto. Primum est, vtrum pater in casu huius l. seu ille qui promittit tractare vt filium, & non adoptauit, præterit filiũ in testamẽto, vel eum qui erat loco filii, stipulatio pœnalis cõmittitur incontinẽti. Respondet ꝙ stipulatio non cõmittitur incontinẽti, sed demum post mortem ipsius promissoris: vnde secundùm eũ incipiet obligatio ab hæredibus, & nihil alle. Tu autẽ cõsidera, ꝙ si stipulatio pœnalis incœpit à præcedẽti cõditione, sicut videtur incœpisse in casu nostræ l. vt patet in principio text. dictum suum esset verum, quando promissor fuisset mortuus viuẽte adhuc illo, qui debebat tractari vt filius: per l. ita stipulatus. & quod ibi not. s. eod. Si autem iste qui debebat tractari vt filius fuisset præmortuus ipsi promissori, tunc stipulatio committeretur contra ipsum, quia iam desiisset posse tractari vt filius: vbi autem stipulatio incœpisset à præcedenti conuentione, tunc semper cõmitteretur stipulatio incontinenti, dummodo prçcessisset stipulatoris interpellatio post testamentũ factũ, in quo filius fuit præteritus: vt patet ex not. per Barto. in d. l. ita stipulatus. & etiã ex tex. ¶ 12 † Secũdò opponit prçfatus doctor contra istum tex. inquantum dicitur in ver. sed videamus. ꝙ pater exhæredando filium iniuste non incidit in pœnam, neq; videtur contra uenire stipulationi: nam hoc videtur falsum, secundùm eum, quia ista promissio de tractando aliquẽ vt filium, videtur intelligenda de tractando aliquem, vt filii solent tractari. Vnde verbum positum in promissione, promitto te tractare vt solent tractari, ita exponitur in l. sed Iulia. §. proinde. in gloss. posita super verbo, solere. ff. ad Maced. & l. inter omnes. §. recte. ff. de furt. dum text. dicit, quòd ille non committit furtũ, qui putauit dominum cõcessurum: exponitur enim, id est putare debuit: similiter ergo deberent exponi verba huius stipulationis, & per consequens committitur pœna, si promittens iniuste exhæredaret. Præterea dicit ipse, quòd ille qui promittit non exhæredare, videtur promittere non exhæredare iniuste, secundùm intellectum gloss. in vers. quæritur. ergo datur intelligi quòd iniusta exhæredatio est causa, vt promissor debeat incidere in pœnam. Vnde ipse dicit, quòd si non teneremur stare autoritati iurisconsulti, ipse responderet, quòd determinatio iuriscõsulti nõ est bona, nec çqua. Tu aũt aduerte, quia determinatio iuriscõsulti videt̃ çq̃ssima, & ex mẽte pro-

[a] ¶ Defendere ad materiam. Adde quæ per Fel. habẽtur remissiuè tñ in c. ego N. de iureiur. in ii. col. ver. in text. ibi: cõtra omnes. in fin. versi.

[b] ¶ Suus. Vide plene per do. Alexan. de Imol. in l. frater à fratre. de cõdi. inde. & omnino per Fel. in c. afferte. inii. no. de prçsump.

mittētis: nā si diceremus pœnā remitti, quādo quis exhæredauit iniuste eum, quē debebat tractare vt filiū, tūc sequeret ꝙ plus fauoris haberet iste ꝗ nō est vere filius, sed est filius ciuilis, ꝗ̄ fili⁹ legitimus & naturalis: qđ patet, quia q̄n exhæredatio esset iniusta, filius legitim⁹ & naturalis haberet solū remediū querelæ, qđ est tēporale, & in quo de facili filius posset succūbere, non probando se iniuste fuisse exhæredatum, qđ debebat probare, secundū ista: vt l. liberi. C. de inof. testa. Iste autē qui deberet tractari vt filius, haberet non solū querelā, sed etiā obligationē ad pœnam, propter quā quis exhæredans incurreret magnū præiudiciū, fortius præsumeretur se abstinere ab exhæredatione, quāuis cōmodū pœnæ non pertinet ad filiū, sed ad tertiū. Secundū hoc ergo tractaretur, vel deberet tractari fauorabilius, ꝗ̄ filius, quod est contra verba stipulationis: quia promittens promisit eū tractare vt filium, itē & cōtra mentē promittētis, qui nō videtur in dubio plus dilexisse extraneū, ꝗ̄ filium naturalē, & plus voluisse sibi cōferre, vt id quod poterat in filio naturali, non posset in isto. Non obstāt iura allegata in contrariū, quia in illis fit ista expositio, ne aliàs sequať aliquid irrationabile, quod non sequitur in casu nostro: vt s. ostēdi. ¶ †Præterea verba l. vel testatoris facilius extēdūtur & impropriantur, ꝗ̄ verba stipulationis, in quibus omissum habetur pro omisso[a]: vt l. si extraneus. de cōdi. ob causam. & l. quicquid astringēdę. §. eo. Cū igitur verba ista, promitto te tractare, vel obseruare vt filiū: ex sua ꝓprietate importēt, promitto te tractare vt tractantur filij, non debēt extēdi vt cōprehēdant plus, ꝗ̄ verborū proprietas designet: plus est autē promittere tractare aliquē, vt debēt tractari filij, ꝗ̄ promittere tractare vt filium: quia virtute primæ promissionis filius non posset exhæredari iniuste: in virtute autē secundæ poterit, vt hic patet. Non ob. tex. in versi. quæritur. quia iō pœna cōmittiť propter iniustā exhæredationē, quia verba nō poterant referri secundū intellectū doc. ad alium casum quàm ad istum. Sed in casu nostro est secus, quia possumus referre verba stipulationis ad multos casus, in quibus pater non tractat filium vt filium. Vel potes dicere secundū intellectū meum, quòd verba referuntur etiam ad iustam exhæredationē: quòd ideo pœna cōmittitur in dicto versicu. propter exhæredationē iniustā, quia aliàs sequereť absurditas, ꝙ ille qui minus deliquit, puniretť: imo qui in nullo deliquit, id est ille qui iuste exhæredauit & ille qui deliquit, id est iniuste exhæredauit, nō incideret in pœnā. quod esset absurdissimū. Potes etiā dicere, & clarius, quòd verba in dicto versi. hoc important ex proprietate verborum. sed in casu nostro est secus, vt s. ostēdi. ¶ In glo. vlti. super verbo, superuacuo. ibi: & no. quòd nō valet pœna &c. gl. tacitè opponit de l. stipulatio hoc modo. §. eo. vbi dicitur, ꝙ non valet promissio instituēdi aliquē sub pœna, si non instituatur, quia aufert liberam testamēti factionē, nā secundū hoc videtur, ꝙ non valeat ista promissio, promitto te non exhęredare sub pœna: quia videtur ęquipollens illi, promitto te instituere sub pœna. Glo. non soluit aliter contrarium, sed Ioan. de Imol. soluit formaliter, quòd imo istæ duæ stipulationes non æquipollent, quia qui promittit non exhæredare, poterit præterire, & nihil relinquere, & valebit testamentū suum, & sic non tolleretur libera testamenti factio. Sed qui promittit instituere, promittit non præterire, & non exhæredare: & sic aufert sibi liberam testamenti factionem. ¶ †Præterea aduerte, secundū Barto. super ista glo. quia si stipulatio ista de non exhæredando interponitur cū eo qui adoptauit aliquē in filium, stipulatio semper valebit: quoniā aut filius exhæredabitur iuste aut iniuste, si iniuste, tunc ideo valet stipulatio, licet hoc casu pater non possit testari, vt vult, quia etiam de iure hæc erat, quòd non posset filium exhæredare iniuste. Vnde illud qđ habet pater necesse facere de iure, bene potest deduci in stipulationē pœnalē. Si verò exhæredatio erat iusta, tūc potuit fieri, nec incidit ꝓmissor in pœnā secundū gl. & cōmunē sententiā, vt vidisti s. in glo. posita super verbo, qa. Si verò loquimur in eo qui promisit non exhæredare, & non adoptauit aliquē in filium: tūc potes considerare duos casus secundū Bar. & Moder. hic. quia aut simpliciter promisit nō exhæredare, & nihil aliud: & tūc valebit stipulatio, non enim tollitur per eam libera testamenti factio, quia poterit sic promittens condere testamentū, prætereundo illū quē non potest exhæredare, vt s. dixi: si verò aliquis prom: sisset tractare aliquē vt filiū, & eū non exhæredare, tunc ista stipulatio non videtur valere, secundū Bar. quia per eā tollitur libera testamēti factio: qđ patet, quia per primū caput stipulationis iste qui promisit, non poterit præterire per secundū caput, non poterit exhæredare illū, quē de iure non tenebatur instituere; & sic tollitur ex pœnali stipulatione libertas testandi, quia tenebitur istum instituere metu pœnæ, siue velit, siue nolit. Contra quā conclusionē tenet hic Ioā. de Imo. primò secundū hoc de iure nouissimo, etiā si taliter promittens adoptasset istū, pro quo promittit in filium, stipulatio non valeret: quoniā filius datus in adoptionē hodie de iure non debet de necessitate institui vel exhæredari à patre adoptiuo, si est extraneus, vel coniuncta persona: vt dicit tex. in l. cùm adoptiuis. C. de adop. & sic sequeretur, ꝙ tex. in versi. sed videamus. & ver. quare. esset hodie correctus, qđ in dubio non est præsumendū. l. præcipimus. C. de appel. & l. sancimus. C. de testa. Non obst. secundū eum, ꝙ hic tollatur libera testamēti factio: quia hoc permittitur in consequentiam promissionis, quo quis promisit tractare filium: multa autem permittuntur in cōsequentiā, quę si principaliter fiāt sunt prohibita: vt l. j. in fi. C. de auť. tu. secundū eū. Tu vide text. in l. si quis seruum. ff. de act. emp. quē alleg. Bar. in l. stipulatio hoc modo. §. eo. in sua distinct. ad intellectū l. fi. C. de pact. Sed ista responsio videť multū dubia: quia promissio de exhæredando vel non exhæredādo non videť se habere consequēter ad promissionem de tractando vt filium, imo est cōtra dictā promissionē: quia per illā non prohibetur promissor exhæredare: vt patet in versic. sed videamus. Sed forte potest dici, ꝙ ista promissio venit in consequentiā, inquantū priuatio libertatis testandi, quę fit per eam, cōcipitur sub forma quæ non posset cōsiderari, nisi præcederet promissio de tractando vt filiū, non per hoc ꝙ iste accipit in filiū, de facto videtur concedi in consequentiā hoc, ꝙ non fuisset appositū sine illo principali. & ista opi. magis placet, vt vitetur correctio iurium, & etiam quia mens istius literæ videtur esse, ꝙ stipulationes istæ inter positæ in vtroq; casu æqualiter sint vtiles. †Aduerte etiā ad intellectū huius l. quia licet valeat stipulatio, qua quis ꝓmittit tractare aliquē vt filiū: nō tamē valet promissio vel stipulatio de adoptando aliquē in filium: vt l. vxorē. §. heres. & ibi per Bart. de leg. iij. vt hic tangit Pau. de Ca. & fuit dictum in l. vtrū. s. eo. de quo vide per Bal. in l. j. in vij. op. C. de his quæ pœ. no. & qđ ponit Bar. ad intellectū illius §. in l. si quis in testamēto. ff. de condi. insti. vbi dixit, licet quis nō posset astringi ad adoptandū metu pœnæ: pōt tamen inuitari spe lucri ad adoptandū. Hoc tamē fallit in filio qui instituitur, si adoptauerit: quia nō valet ista institutio, quoniā amissio hæreditatis paternæ in eo est potius incursio dāni, ꝗ̄ amissio lucri: vt ipse ibi not. dicit. ¶ †Extra glo. inducit Barto. istum tex. ad not. q. de qua tetigi vnū verbū in no. vtrū ille qui debet tractari tanꝗ̄ ciuis ex cōcessione sibi facta à ciuitate, possit grauari in hoc ꝙ debitoribus suis concedatur per ciuitatē dilatio tēporalis. Vel secundū Ioan. de Imol. ꝙ possint imponi sibi collectæ, & alia onera, quæ imponuntur ciuibus. Et in effectu concludunt præfati doc. ꝙ sic, per istum tex. ad quē tamen possemus respondere, ꝙ ideo verba non restringuntur hic ad fauorē dūtaxat eius qui debet tractari pro filio, quia ista restrictio fieret cū præiudicio tertij, & foueret ius odiosum, per qđ promittens caderet in pœnam: quæ ratio videtur cessare in cōcessione priuilegij principis: facit tex. & quod ibi per Bar. in l. fin. s. de consti. prin. & qđ habeť in c. cùm dilectus. extrà, de dona. Hęc tamē cōclusio de iure videtur vera per tex. not. ad hoc in l. cùm ex oratione. in fi. ff. de excu. tu. vbi probatur, ꝙ ille qui habeť pro ingenuo, ex priuilegio intelligitur esse ingenuus, etiā quo ad odiū sui, vt nō possit se excusare à tutela: per quē tex. ita tenet ibi Bal. & in l. qđ fauore. C. de leg. idē tenuit in l. iij. §. hæc verba. in fi. q. ff. de neg. gest. vbi dixit not. ꝙ si aliquis habetur pro ciue, posito ꝙ dicatur ciuis fictus, & non verus, nihilominus omnes ll. quæ loquuntur de ciuibus, trahuntur ad istum ciuem[b], siue respiciant ad eius cōmodum, siue ad incōmodum; & vocatur ista interpretatio passiua, per quā dispositio l. pręcedētis, quę simpliciter loquitur de aliquo actu, vel de aliqua persona ad actū fictum, vel ad personam fictā, quę postea talis esse fingitur: vt l. j. §. lex fal. & ibi per Barto. ff. ad l. fal. & per eundē in l. omnes populi. ff. de iustit. & iu. & istam conclusionem credo esse veram potissime per istam rationē, & per tex. in d. l. ex oratione. in fi. cui non pōt responderi, vt dicit glo. in l. qđ fauore. C. de legib. videlicet ꝙ istud est ideo, quia ille qui habetur pro ingenuo, nō habet amplius patronum, cui istud priuilegium fuit concessum: nam si bene inspicias ad fi. tex. fundamentū literę est, quia iste est effectus ingenuus, quia dicit ꝙ est ingenuus, licet fictè iura quę loquebantur de ingenuo trahuntur ad ipsum. Similiter nō procedit responsio, quā dat Bar. in l. omnes populi. de iusti. & iure. Ad secūdū r̃nsum istius l. quia si in illo respōso ille qui habeť pro ingenuo haberet priuilegiū cōcessum ingenuis, quia lex hoc expresse concessit de nouo, sequeretur ꝙ in sequēti r̃nso falsa

Marginal line numbers: 13, 14, 15, 16

[a] ¶ Omisso. Adde d. Bar. So. in cōs. clxv. inc. visis ver. his tñ. circa me. in ij. parte, & in cōsi. clxxxix. inci. viso testō. ver. de renunciatione. ea. parte.

[b] ¶ Ciuē. Adde do. Alexā. de Imol. in l. si maritus. §. j. de adul. & in l. j. ad mu ni.

falsa esset decisio iuriscon. & in vltimo rnso, in quibus iste qui habetur pro ingenuo, tractatur vt ingenuus: & tamē ibi non reperitur expressa concessio vel rescriptum, sed est extensio iuriscon. ab eo qui est talis ad eum qui habetur pro tali. Praeterea si bene respicias ad primū responsum, rescriptum imperatoris potius declarat ita esse, ꝙ inducat de nouo. Rescripsit enim imperator excusationē competere, nō concessit eam de nouo. Non obst. ea quæ not. Barto. in l. iij. §. si emancipatus. ff. de contrata. & Bald. in aut. habita. C. ne si. pro pa. & l. ea lege. C. de condi. ob cau. & Ang. Moder. in l. talē. §. j. ff. de hæredi. insti. quia dico, ꝙ aliud est ciuem fictum obligari ad ea quę veniunt in consequentiā ex natura ciuilitatis: aliud est, ꝙ si aliquis creatur ciuis fictus ex priuilegio, non perdat priuilegia sibi concessa prius tanꝗ extraneo, si sunt compatibilia cū ciuilitate: vt dicit Bald. & Ang. in locis alle. nam si perderet priuilegia, quę de sui natura sunt cōpatibilia cū ciuilitate ficta, tūc perderet ea, quia non esset amplius extraneus, sed ciuis: cū tamē fuerint concessa sibi vt extraneo. Sed hoc non est conueniēs, quia qualitas extranei durat in eo per veritatē, licet non per fictionē. Et præterea dato ꝙ esset verè ciuis, si priuilegium fuerat sibi ante concessum simpliciter, adhuc poterit durare, ex quo illud idē priuilegiū non repugnat ciuitati. Et ideo crederē in illo casu, ꝙ si ex forma statutorum vel iuris ciuilis differret ab extraneo in eo qđ continetur in priuilegio prius cōcesso: tunc per interpretationē passiuā tolleretur illud priuilegium: quia ll. loquētes de ciue, traherētur ad ipsum. & hoc probatur expresse in d. l. cū ex oratione. in fin. vbi ille qui habetur pro ingenuo, perdit priuilegiū excusationis, quod erat concessum sibi tanquā liberto: quia expresse cauebatur in iure, ꝙ ingenuus regulariter nō posset recusare tutelam alterius ingenui, nisi in certis casibus. Vñ reiectis responsionibus quas faciunt glo. & doct. ad d. l. sequēdo intellectū Pe. & Bal. in l. qđ fauore. C. de leg. illa l. videtur probare conclusionē d. Bar. hic positā, quā etiam approbant hic Mod. Nec est recipienda illa interpretatio Bal. ad dicta Bart. in §. si emancipatus. quā ipse posuit in l. si Ruffinus. de testa. mili. dum dixit per illam doctrinam, ꝙ ciuis creatus ex priuilegio cēsetur esse ciuis solū quo ad respiciētia cōmodum suū. Videtur tamē hæc cōclusio

17 limitanda fin. ex his quæ ponit Bal. in l. ciues. C. de app. †vbi dixit, ꝙ represaliæ concessæ cōtra ciues non extēduntur ad ciues ciuiliter creatos[a]: quia sicut nomē filij intelligitur de naturali, & non ciuili, licet ciuis filius sit verè filius: vt l. si ita qs. §. nisi tēpus liberorum. ff. de lega. ij. & l. fideicōmissum. de condi. & demon. ita in hac materia odiosa & restringēda nō comprehēdetur ciuis ciuiliter creatus. Sed ista opi. sua cōfunditur ex his quę posuit ipsemet elegāter in l. si non speciali. C. de testa. vbi dicit ꝙ cū nomē ciuis sit nomen ciuile, & nō naturale, latius ex proprio significatu pōt competi ꝙ nomē patriæ vel terræ, qđ est nomen naturaliter significans. & ꝙ istud sit verū, probatur, licet ipse non alleget, in l. si cognatis. de re. du. iūctis ll. alleg. in oppositū. & de distinctione istorū nominū, vide per Bar. in l. pronunciatio. §. familiæ. ff. de verb. sig. & tex. & ibi per Bart. in l. si tutelas. de capi. di. Glo. tamē valde no. in simili concessione valde odiosa, videť approbare hanc doctrinam Bal. in l. ex omnibus. C. de decu. lib. x. quā tamē Bar. ibi non sequitur. Vnde conclusio supradicta videtur tenēda simpliciter. Vtrum autem ille qui debet haberi pro ciue, dicatur verus ciuis: item de eo qui debet haberi pro ciue originario, vtrū veniat appellatiōe ciuis originalis, & an possit dici verus ciuis originalis, vide de prædictis qō. quod plene scribit Bar. in l. si maritus. §. lex Iulia. j. de adult. & l. si quis pro emptore. s. de vsuc. & Bal. in j. consti. ff. in fi. in prin. & l. furti. in princ. vbi not. loquitur de his qui no. infa. & l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. Et in prædictis locis etiā tractant prædicti doct. vtrum priuilegium concessum ciui vero, trahatur ad fictum: vide etiā Bal. in l. ingenuū. C. de ingenu. & ma. & qđ ipse tradit no. in l. omnes populi. in pe. char. ff. de iustit. & iur. vbi determinat q. de qua dixi in vece. Vtrum ille qui habetur pro ciue originario, comprehēdatur sub statuto requirente aliquē esse ciuē originarium. & vide etiam Bald. in aut. vt omnino. C. ne vxor pro marito.

Filiusfami. Fideiussor promittēs sub conditione, obligatur illi cui in euētū conditionis acquiritur obligatio principalis. Vel sic, secundū docto. In eo qđ debetur sub conditione potestatiua filiofami. inspicitur tēpus existentis conditionis. hoc dicit. ¶ †Not. ibi: quantū pecu-

18 niā &c. ꝙ sicut per relatiuum substantię inducitur conditio, quādo est coniūctum verbo futuri tēporis: vt l. Stichum qui meus erit. ff. de leg. j. ita per relatiuū quātitatis inducitur conditio[b] suspendens dispositionem: & hoc est verum absolutè, quando sine quantitate non potest intelligi dispositio aliqua per se valida: sicut in casu nostro, quia stipulatio & mutuū requirunt certum in qualitate & quātitate: vt l. triticū. & l. ita stipulatus. §. c. Sed quando dispositio sine qualitate posset intelligi vtilis, tunc Bartol. dicit, quòd conditio per hoc relatiuum inducitur solum respectu quotæ, sed non respectu substantiæ dispositionis: ita not. ipse eleganter in l. j. in vlt. char. ff. de condi. & demon. & l. clemens. §. fin. vbi est bonus text. ff. de hære. insti. & d. l. Stichum qui meus erit. Contra quem videtur casus expressus, quē aliàs feci te notare ad hoc in l. ij. ff. de hære. insti. vbi etiā ipse tāgit de ista conclusione. Sed nō videť bene pōderasse text. illius legis, qui parificat istos duos modos instituēdi: instituo te, quantum ex parte inferius subijciam, vel instituo te si partes ascripsero: & tamē non est dubium, quòd in ista secunda forma conditio adijcitur ad substātiā dispositionis: ergo similiter videtur, ꝙ conditio quæ ascribitur per relatiuum qualitatis vel substantiæ, similiter videatur apposita ad substantiam dispositionis, non ad aliud: vel ꝙ principaliter se refert, id est ad partem concedendam instituto. Hoc tamen non intendo determinare hic, quia non est ma-

19 teria multum pertinens, & articulus est subtilis. ¶ †Secundò not. secundū doct. ꝙ in contractibus qui fiunt sub conditione potestatiua, inspicitur tēpus existētis conditionis, nō tēpus cōtractus: & ratio est, quia cōditio potestatiua non trahitur retro. Vnde videtur contractū nunc, cū oritur obligatio ex implemēto conditionis: & ideo hoc tēpus inspicitur, & acquiriť a filio, si est sui iuris. Sed in conditionibus, quæ traherētur retro, sicut est conditio casualis, vt non pendens à potestate stipulatoris, aut promissoris, inspiceretur tēpus contractus, quia retro purè videtur fuisse contractum: vt probat tex. in l. si filius. s. eod. & l. qui balneum. §. j. & l. potior. ff. qui po. in pig. ha. Sed aduerte, quia do. Paul. hic videtur ponere vnam nouā distinctionē ad istam materiam: dicit enim ꝙ ista doctrina & conclusio est intelligēda, quādo conditio potestatiua est in potestate promissoris, sicut erat in casu huius §. quia reus principalis non cogebatur accipere pecuniam, & incidere in obligationē, ex quo non hoc promiserat: secus si promisisset, secundū Bart. in l. si pecuniā. ff. si cert. peta. & l. fideiuss. in pe. q. j. de fideiuss. vbi omnino. vbi cōcor. tex. ad hanc l. in l. potior. & l. balneū. §. j. in secundo rnso. ff. qui po. in pi. ha. Vbi aūt conditio potestatiua pēderet ex potestate creditoris seu stipulatoris: verbi gratia, promitto tibi centum, si Capitoliū ascēderis: tūc ipse dicit, conditio impleta traheretur retro, & per consequēs primus creditor conditionalis esset potior secūdo, qui accepit hypothecā purè, & similiter acquireret actio patri, & nō filio, licet esset sui iuris tēpore existētis conditionis: alle. gloss. no. in cle. j. in glo. magna. super verbo, executorē. de cōces. prabē. quæ vult in effectu, ꝙ qñ gratia conceditť primo expectāti sub cōditione, quę pēdet ex potestate eiuscui cōcessa est gratia, ista cōditio impleta retro trahitur, & excludit eū qui assecutus est bñficiū medio tēpore. Et licet illa gl. hoc sentiat, vt ipse dicit ex prædicta decisione: non tamē allegat aliquā istarū legū: qđ est mirandū. †Præterea ista cōclusio, si rectè inspicias, videť contra mētē tex. in l. j. ff. qui po. in pig. ha. vbi iuriscōsultus dicit, ꝙ ille qui promisit dotē pro vxore alicuius marito, & stipulatus est illam dotē sibi reddi so. ma. & cepit hypothecā pro dicta restitutione, prefert secūdo creditori, qui post ea in eadē re pignus acceperat: & causa est, vt dicit ibi iurisconsultus, quia non pōt dici ꝙ numeratio esset in potestate stipulatoris, ex qua causabat sibi obligatio & hypotheca: quoniam stipulator poterat cogi numerare, quia promiserat dotē: & sic colligitur manifeste, ꝙ ad hoc vt conditio nō trahatur retro, satis est ꝙ ipsa conditio sit in potestate creditoris, seu stipulatoris. Præterea nō videtur ratio differētiæ inter promissorē & stipulatorē, quia sicut erat in potestate promissoris, ꝙ obligatio nō nasceretur, si non valebit, ita econtra in casu nostro erat in potestate stipulatoris, nō implēdo conditionē, non acquirere ius ex stipulatione. Vñ sicut ille qui pōt implere conditionē, non implēdo videtur repudiare ius quęrēdum sibi ex implemēto conditionis, ac si illud ius iam esset sibi debitum: vt l. j. §. si sub conditione. ff. si quis omis. cau. testa. & bene facit qđ tradit Bar. in l. si quis hæres instituatur. in prin. de hæ. instit. ita econtra implēdo conditionē, videtur ex implemēto ꝙ erat in sua potestate causare sibi ius de nouo, quasi nunc cōtraheret: bene facit qđ tradit Bar. & alij in l. & quia. ff. de iuris. om. iu. super illo articulo, vtrū ille qui confirmat, videatur de nouo cōcedere. Vñ ista cōclusio remanet multū dubia, nec videť esse de mēte maiorū nostrorū: & per hæc est expeditus iste §. ad materiā huius §. & l. si filius. s. eo. Adde optimū tex. quē ibi no. Bar. in l. sed interim. §. j. ver. inde. ff. de do. inter vi.

¶ Creatos. Vid Fe. in c. Rodulphus. de rescrip. in ix. col. añ me. vers. faciunt ēt.

¶ Conditio. Adde eū. in l. qui liberis. de vul. & pu. & qđ ibi dixi in apost. & eū. in l. si quis. §. differētia. de acq. poss. in v. colū.

&vxo. Adde ēt caſum no.cū gl.ſua ſuper verbo,ad id.in ca.ſi
pro te.de reſcrip.lib.vj.vbi probatur not.etiā ſi conditio ap-
poſita diſpoſitioni non ſit in poteſtate debitoris,implemen-
tum tamē conditionis non trahitur retro,quādo in poteſtate
creditoris eſt,qui ius conditionale conceſſerat, reuocare totū
illud ius,ſicut in exēplo illius c.ſcilicet in gratia conceſſa per
principē.& fundatur illa deciſio in rōne poſita in l.potiori.in
prin.præal.& l.Titius.ff.quæ res pigno.ob.poſ.†Tertiò ad-
de notabilē doctrinā Bar.ad propoſitū noſtrū in l.ſi is qui pro
emptore.in v.q.principali.ff.de vſuc.vbi determinat notabi-
liter,ꝙ ſi aliquis fuit condēnatus conditionaliter ad pœnam
corporalē hoc modo,ſi nō ſolueris centū infra x.dies, ampu-
tet̄ tibi manus.deinde factū eſt ſtatutū, ꝙ omnes condēnati
vel banniti ſoluēdo certam quantitatē eximātur à banno,il-
le qui nō ſoluit intra tēpus ſtatutū in ſentētia videt̄ condem
nat⁹,vt extūc,quia cū eſſet in ptāte eius ſoluere infra x.dies,
iſta conditio poteſtatiua nūc impleta retro nō trahitur:& tñ
ſi recte inſpicias ad caſum ſ.poſitum,hæc conditio poteſtati-
ua erat adiecta creditori nō debitori,id eſt,illi qui debebat cō
ſequi beneficium ſtatuti,& tamē conditio nō trahitur retro.

a ¶ Ad abſurdū. Ad
de Bal.in l.conuēti
culā.in iij.col.in ver
ſi.itē eſt arg.ab ab-
ſurdo.& per d.Pet.
Phi.Cor.in cō.xx.
inc.vr̄.in litera a.&
in conſi.clxxxviij.
inc.in pūti.in litera
f.in iij. parte. & in
cōſ.cxcix.inc.circa.
in litera z.in prima
parte.

SVMMARIVM.

1 Stipulatio continēs factum negatiuum nō tranſit ad hære
dē promiſſoris,niſi de ipſo fiat mentio.& in nu.5.
2 Actio ineptè propoſita in interdicto ſpoliatorio,an vitiet li-
bellum.
3 Condemnatio ſuper intereſſe videtur poſſe eſſe incerta.
4 Argumentum per deductionem ad abſurdum valet.
6 Stipl'io facti affirmatiua an tranſeat ad hæredes ſtipulatoris.

SI ſic ſtipulatus. Si factū qđ deducit̄ inſtipulatione,eſt ir
reparabile,cōmittitur ſæpius ſtipulatio ad intereſ
ſe,niſi ſit actū expreſſe,ꝙ tantū ſemel cōmittatur.
h.d.Secūda ibi:non em̄.in qua aſsignatur ratio pręcedētis de
ciſionis.Tertia eſt ibi:aut ſi ſic.in qua confirmatur concluſio
1 prædicta per reductionē ad abſurdū.¶†No.primò ibi:per hę
redē &c.ſecundū Pe.& Cy.in l.veteris.C.de contrah.& com
mit.ſtipu.ꝙ ſtipulatio continēs factum negatiuū nō trāſit ad
hæredē promiſſoris,niſi de ipſo fiat mētio:de quo dicetur ibi
pleniſsimè poſt Bar.in explanatione materiæ poſt glo.¶†Se
cūdò no.ibi:& ſi egi &c.nā videt̄ iſte ver.innuere,ꝙ agēs pro
pter vim ſibi illatā,ſatis eſt ꝙ narret in libello vim fuiſſe ſibi
illatā abſq; aliqua concluſione qđ nō eſſet verū in caſu no-
ſtro,ſed eſt ſubaudiēdū ad text.ꝙ petit propter vim aduerſa-
riū cōdēnari ad intereſſe.quinimo & ſine ſubauditiōe verba
text.hoc importāt, ex quo dicit,qui egit vim ſibi illatā eſſe:
nā verbū,agere,ſignificat actionē proponere.l.j.ff.de edēd.&
no.in l.amplius nō peti.ff.rē ra.habe.cū em̄ ſumus in actione
perſonali,quæ oritur ex cōtractu,nō eſt dubiū ꝙ concluſio li
belli requiritur:iuxta no.in d.l.j.in prin.ſ.alle.Si aūt propter
vim ageretur ad faciēdū ſe reſtitui,vel ad condēnandum ali-
quē ſuper vi turbatiua,forte ſufficeret narratio ſine cōcluſio
ne.Gl.eſt no.j.q.iiij.c.quia pręſulatus.quā approbat Ant.de
Bu.in c.vnico.de li.conte.per quā dixit Bal.not.in l.falſus. in
2 ij.char.C.de fur.†ꝙ actio inepte propoſita in interdicto ſpo-
liatorio nō vitiat libellū,dūmodo ex narratis poſsit eligi re-
mediū competēs,ille tñ qui ſic diceret, conqueror de tali qui
ſpoliauit me:ſatis videt̄ cōcludere in libello.Caſus eſt no.quē
ponderat Bar.ad hoc in l.q ſe grauatos.C.de cēſi.li.xj.& not.
Ang.in l.ij.§.ſed & ſi agāt.ff.de iud.Sed aduerte ad iſtū tex.
quia iſte tex.videt̄ velle,ꝙ vbicūq; ſtipulatio ad intereſſe cō
mittit̄ ex facto negatiuo,ſufficiat cōcludere in libello eſſe fa
tra factū abſq; eo,ꝙ petatur reus condēnari ad intereſſe,quod
poſſet eſſe verū,qñ peteret̄ præſtari factū affirmatiuū:ſed qñ
agitur ex ſtipulatione de non faciēdo,quia eſt contra factum,
tunc factū nō pōt peti,quia eſt impoſsibile ꝙ præſtet̄,quoniā
hic nō factū eſt factū.& ideo ſi cōtra factū eſt,impoſsibile eſt
factū nō eſſe factū:vt l.in bello.§.facta.de cap.vñ de neceſsita
te debet peti intereſſe,ſecundū Bar.qui ita no.in l.ſi vſusfru-
ctus mihi in biēniū.ff.de vſufru.leg.& l.ſtipulationes non di.
3 ſ.eod.¶†Tertiò not.ibi:quāti intereſt &c. quòd condemna
tio ſuper intereſſe videtur poſſe eſſe incerta.dicit em̄ tex.quā
ti intereſt:ſed iſta verba poſſent referri ad formā ſtipulatiōis,
in qua admittitur ille,qui petit aliquē condēnari ad intereſſe
incertū,ſentētia tamē debet eſſe certa:vt in §.curabit.Inſt.de
4 actio.de quo vide per Barto.in d.l.ſtipulatio.in vlti.q.¶†Vl
a timò no.ꝙ valet argu.per deductionē ad abſurdum:[a] de quo
in l.ſcire oportet.§.aliquid.de excuſatio.tuto.& l.abſurdum.
de bo.liber.¶ In glo.poſita ſuper verbo,ergo.ibi:ſed contra.
ſ.de hære.ven.&c.gloſ.ponit tria contraria ad legē noſtram,
ex quibus ſoluit vnum duntaxat, & in alijs duobus remittit
ad illas leges,cuius occaſione Barto.hic & Moder. plene tra-
ctant, qualiter ſtipulatio ad intereſſe,vel ad pœnā ſępius cō-
mittatur.Quorum dictis adde breuiter:& primò inquantum
ipſi dicunt,quòd quando ſoluitur id quod principaliter venit
in obligatione:tunc ſtipulatio nō committitur niſi ſemel, per
l.venditor.& per l.ſi ita quis.ſ.eo.nam iſtud dictum ſimplici
ter intellectum non videtur verum,ſed ſolum procedit, quā
do id quod principaliter venit in obligatione,fuit ſolutum to
taliter:quo caſu,quia nihil intereſt amplius ſtipulatoris, non
committitur niſi ſemel ſtipulatio:vt d.l.venditor.Sed quan-
do id quod principaliter fuit deductum in ſtipulatione, eſſet
ſolutum pro parte,& non in totū,tunc aut obligatio erat cō
miſſa tunc tēporis ad totum,& tunc pro reliquo duraret,ſi in
parte ſoluta contigiſſet liberatio,aliàs duraret ad totū:vt vi-
diſti declaratum in l.Iul.§.ſi fundus.ſ.eo.ſi verò tēpore quo
fuit ſoluta pars ſoluēda non debebatur,& tunc ſi incipiat de-
beri,iterum committitur ſtipulatio: vt l.iij.§.quæſitum.ff.ſi
cui plus ꝗ.per l.Fal.ponendo exēplum,quando quantitas eſ
ſet ſoluta legatario,quæ poſtea eſſet reddēda virtute ſtipula-
tionis:& tunc etiā ex prima ſtipulatione,ſiue ex prima com-
miſsione ſtipulationis ſoluitur id quod deuenerat ſimpliciter
in ſtipulatione:& tamē ſtipulatio iterum cōmittitur:nec cre-
do Bart.aliter intellexiſſe,niſi vt dixi:quod patet, inquantū
in diſtinctione ſua alleg.l.venditor.ad iſtud propoſitum, cui
tamē reſpondēdo prius in oppoſitione ipſe reſpondet, ꝙ ſti-
pulatio iterum non committitur,quia committeretur pro ea
dē re,vel pro eodē intereſſe,pro quo prius erat totaliter ſatiſ-
factū.Secundò adde,inquantum Bar.& Ang.hic volunt, ꝙ
ſtipulatio pœnalis committitur ſæpius,quādo apponitur fa-
cto iterabili,vel loco particularis intereſſe:per l.prædia.ff.de
actio.empt.intelligendo quando ſtipulatio pœnalis non no
uauit præcedentē:nam Ioan.de Imol.hic videtur reprehēde
re iſta dicta:primò per l.ſi duo.§.fin.alleg.hic in gloſ.ſecundò
per l.ſi quis ita ſtipuletur.ſ.eo.cum ſi.& dicit ꝙ illę leges ine
ptè allegantur per eos,quia non loquuntur quādo ſtipulatio
ſemel commiſſa poſsit iterum committi:quæ eſt quæſtio no-
ſtra.Sed ſolum dicunt,ꝙ pro vna ſtipulatione ſemel commiſ
ſa, ſi ſtipulatio pœnalis non nouat præcedētē, poteſt agi ad
intereſſe,quatenus excedit pœnā.Vnde illæ leges non vidē-
tur facere:primò,quia non agitur ibi de committēda ſtipula-
tione de nouo:facilius autē conceditur,ex quo prima obliga-
tio nō eſt nouata,ꝙ pro ſtipulatione ſemel commiſſā agi poſ
ſit ad intereſſe,quatenus excedit pœnā,ꝗ concedatur ꝙ vna
ſtipulatio committatur pluries:vnde nō videtur eſſe eadē ra-
tio in caſu noſtro.Pręterea vltra ipſum, dato ꝙ per illas ll.ꝓ
baretur,ꝙ ſtipulatio poſsit iterum cōmitti ad intereſſe,nō ta
mē ſequeretur,ergo iterū poterit cōmitti ad pœnam,quę ſub
rogatur loco intereſſe:quia in pœnis procedimus ſtrictius,ꝓ
pter odium ipſarum. Vnde in multis caſibus eſt differentia
vtrum quis ſtipuletur pœnā,vel intereſſe:vt patet ex notatis
in l.cùm ſtipulatus ſim à Proculo.& l.ſi inſulā.†Et ideo ipſe
tenet,ꝙ pœna ſemel commiſſa non cōmittatur amplius:quia
de prima contrafactione intelligitur eſſe ſenſum:argum.l. bo
ue.§.hoc ſermone.ff.de verbo.ſignifi.& l.hæc conditio.ff.de
condi.& demon.Tu autem aduerte,quia leges per quas ipſe
ſe fundat,non probant iſtam concluſionem:quoniā ſicut de-
claraui in voce manifeſta, eſt ratio differentiæ inter pœnam
contēptus, & pœnā quæ apponitur loco intereſſe: quia cùm
iſto caſu ſecundo partes videātur appoſuiſſe pœnā pro ſuo in
tereſſe,de mente ipſarum videtur eſſe,quòd quatenus & quo
ties intereſt,toties cōmittatur:quæ ratio non habet locum in
pœna contēptus.Vnde facilius reſtringitur ad primā contra-
factionē:& per hoc reſpondetur ad l.boue. cum alijs ſimili-
bus.quia ſicut ex mente contrahētium,quādo agitur de inter
eſſe,& non de pœna,ſtipulatio nō intelligitur de prima vice:
vt eſt caſus hic,& l.ſi procurator.j.rem ratā habe.ita etiā po-
terit dici in ſtipulatione.Pro concluſione do.Ioan.videtur ca
ſus not.l.quod dicitur.in fin.ff.de euictio.vbi iuriſconſultus
dicit,ꝙ in caſu illius l.ideo ſtipulatio duplæ,quæ eſt pœnalis,
pluries cōmittitur,quia cēſentur eſſe plures ſtipulationes:&
ſic datur intelligi,ꝙ vbi eſſet vna ſtipulatio,vt in caſu noſtro,
non committeretur pluries pœna:ſi tamen iterum contra-
fiet,committetur ſtipulatio ad intereſſe.& hoc tenet Bal.ex-
preſſe in l.quidem.ſ.de tranſactio.ſed ipſe loquitur, quando
prima ſtipulatio ſeu obligatio non eſt nouata propter clauſu
lam, rato manente contractu.Idem tamen caſus eſt in effe-
ctu,ſiue obligatio non nouetur ex iſta cauſa, ſiue quia tacitè
ita videtur actum inter partes.Et iſta opin.eſt magis conſona
legibus

legibus hic allega.per Barto.quæ dicunt ꝙ vltra pœnam pōt peti inter esse,non alia pœna.Et ad materiam istā adde vltra doct.quòd licet pœna legalis toties committatur,quoties iteratur idem factum:vt traditur in l.inficiando.§.infans.ff.de furtis.vbi probatur hoc esse verum in pœna imponenda ab homine:secus si pœna imponatur ipso iure,intelligo quando plura facta sunt cōtinuata:ita decidit singulariter Ioannes Andreas in regula,delictum personæ.de regulis iuris.in sua mercu.& sequitur Baldus in l.si quis non dicam rapere.de episc.& cleri.Et adde ad prędicta,secundū Ioā.de Imo.quòd ea quæ dicta sunt in stipulatione,quæ sæpius committitur ad interesse sunt vera,etiam si interesse sit expresse promissum per partes,quia videtur esse eadem ratio,ex quo sub ea forma promittitur,qua inerat tacite ex dispositione l.allega.l.si non rectè. C.de fideiusso.Tu vide tex.pro ista cōclusione in l.stipulationes non diuiduntur.s̄.eod.vbi probatur secundùm intellectum Paul.de Castr.qui est verissimus,quem ipse posuit in l.cùm stipulatus sim à Proculo.s̄.eo.& ego retuli in l.insulam.s̄.eod.quòd dispositio legis quæ fit de interesse,quod potest peti ex dispositione legali,habet locum etiam in interesse,quod expressè deducitur in conuentione partium.Si autem interesse fuisset promissum sub certa quantitate:tunc esset eadem ratio quæ in pœna,& in effectu diceretur pœna subrogata loco interesse,secūdū eū. Pro quo vide tex.cum glo.in l.fi.j.de præto.stipu.& quod no.in l.ij.§. fi.ff.qui satisd.cog.

5 †In glo.posita super verbo,hæredis.ibi:si non dicatur &c.hanc glo.impugnāt Vltramontani,quos refert & sequitur Cy. in l.veteris.C.de contrah.& commit.stipul.per l.qui in futurum.§.j.ff. de pact.vbi videtur probari satis clarè,ꝙ stipulatio vel promissio continēs factum negatiuum,non transit ad hæredes actiuè & passiuè[a]:fatentur tamē isti,ꝙ si præcedit contractus,qui de sui natura transeat ad hæredes,tunc stipulatio transibit contra hæredē,& ad hęredē actiuè:ita intelligunt text.in l.inter stipulantem.in prin.s̄.eo.& l.emptorē.§.qui autem.ff.de actio.emp.Sed contra istud dictum,qđ cōmuniter approbat̄, multū facit tex.in d.§.qui autē.nā si pro illis quis videt̄ promittere, pro quibus tenetur ex natura cōtractus,ergo in d.§.qui autē.ille qui promittit emptori simpliciter habere licere,videretur promittere pro quocunq; extraneo:quia vēditor tenetur defendere emptorē à quacunq; persona:vt ibi dicit glo.in ver.omnes.& tñ dicitur in d.§.qui autē.ꝙ nō tenetur,nec dicitur ibi ꝙ stipulatio interposita simpliciter transeat ad hæredes,quia si bene inspicias formā stipulationis ibi promissæ expressè per se,& pro personis ab eo veniētibus.Sed ad hoc potest responderi,ꝙ sola natura contractus non inducit hoc,sed coniuncta cū alio bene inducit, videlicet quia hæres repręsentat personam defuncti:& sic aliquo modo potest dici promisisse,inquantū videtur esse persona promittens. Vnde credo istam conclusionē esse verā,quia regula vulgaris est, ꝙ stipulatio interposita super contractu sortitur naturā ipsius:vt l.j.§.si sub conditione.ff.vt le.no.caue.& l.stipulatus.ff.de vsu.Bar.tamē reprehēdit istā opi.& aliā opi.quæ fuit Iac.But.& Gul.quæ facit differentiā,vtrū verbū personale sit adiectū promissioni,vel executioni.Contra quam opi.vltra dicta per Bart.arguo sic:si pactum cēseretur reale,quādo verbū exprimēs personā adijcitur promissioni,& nō executioni,tūc pactū esset reale,non ex mente partiū,sed ex proprietate verborum.Sed cōtrariū dicit iurisconsultus in l.si pactū.in fi.ff.de prob.in versi.plerunq; enim.& clarius in d.§.pactorū.ergo sequitur,ꝙ ista distinctio non pōt adaptari ad illum tex.Vnde Barto.reprehendēs istam opi.& per illū tex.& per alias ll.hic alleg.per eum in effectu ponit hic vnam suā distinctionē, cui adde inquantū ipse dicit,ꝙ licet pactum negatiuū concipiatur per verbū personale,qđ adijcitur executioni,nihilominus istud pactum est reale,quando istud verbum exprimit personam promittentis,vel stipulātis,& illa persona est talis,quæ pōt habere hæredē.Et ista sua opi.non videtur vera secūdū Io.de Imo.quia diuinat ad tex.in d.l.qui in futurū.§.j.qui exēplificando quale sit pactum personæ,nō ponit ibi dictionē,tantū,vel dūtaxat:sed simpliciter dicit,ꝙ pactum personale, qđ nō transit ad hæredes,est si promittam à te nō petere:quia iurisconsultus sciuisset adijcere dictionē taxatiuā,si voluisset:vt l.j.§.finautē.C.de cadu.tol.& in c.ad audientiā.de decimis.Vnde ipse per illum tex.opi.contrarium,& sequitur distinctionē Iaco.Bu.& Gul.s̄.relatam.Non obst.tex.in l.non solū.§.si liberationis verba.ff.de libe.lega.quē adducit Barto.pro se,quia vltima voluntas est fauorabilior contractu.Vnde non est arguēdum de vltima voluntate ad contractum in isto casu,quia est ademptio:vt l.in testamētis.cum ibi not.de reg.iur.Secundò nō ob.tex.in l.stipulatio ista.in prin. s̄.e.quia si in illo text.sit litera isto modo,sed se obligat &c.tūc ille tex. nihil facit ad propositum,vult dicere ꝙ secundū illā literam ille textus loquitur in stipulatione habere licere,quæ est stipulatio affirmatiua, nō negatiua:quæ responsio vtrum procedat,postea dicetur.Si verò in litera sit,sed si se,& tunc ipse respondit,ꝙ est speciale in stipulatione illa negatiua,de qua ibi,quādo quis promittit nō facere,quominus habere liceat, quia multa specialia sunt in ea:vt ibi nota.& etiam quia ista stipulatio continet ius,non merum factum:vt patet in eadē l.j.§.hi quoq;.nos autem loquimur in stipulatione negatiua continente factum, & non ius.

☞ †Sed tunc quærendum esset ab eo, nunquid in lege,qui in futurum.§. primo.ille qui promittit non petere,inducat pactum quod contineat factum,& non ius.& tñ tex.ille fatetur,ꝙ pactum nō trāsit ad hæredes,cū tamē sit manifestissimū, ꝙ istud pactum cōtinet ius,quia producit exceptionē reo,& elidit obligationem ciuilē in persona paciscentis.Tertiò non ob.secundū eum lex in illa stipulatione,per te nō fieri.s̄.eo.quia ille tex.debet intelligi,quādo præcedebat cōtractus,de cuius natura erat,ꝙ obligatio transiret ad hæredē. Et ꝙ hoc sit verum, ipse ostēdit dupliciter.Primò,quia ibi dicit,ꝙ ille qui promittit per se non fieri,tenetur curare,ꝙ alius non impediat.ex quo datur intelligi, ꝙ promittens ad hoc tenebatur ex natura præcedētis contractus,aliàs ad hoc non teneretur taliter promittens:vt not.in l.inter stipulantem.in princ.s̄.eo. Secundò hoc ostēdit ex dictione,idē,per quā ver. præcedēs cōtinuatur ad casum in quo præcessit contractus,qui de sui natura transit ad hæredes: quoniam ex casu sequenti declaratur pręcedens: arg.l.qui filiabus.in prin.de leg.iij.& per hoc ipse remanet,non obstantibus iuribus Barto.in distinctione Gul.Sed pro opi.Barto.multum facit tex. in l.& hæredi.§.fi.cū l.seq.ff.de pact.vbi tex.dicit,quòd pacta quæ sunt in rem, prosunt omnibus,quibus interest nostra illa pacta ꝓdesse.Vnde pactum factum à reo ꝓdest fideiussori, postea adiungit̄ ꝙ tūc non ꝓdest,quādo est actū ꝙ à solo reo principali nō petat̄.Quæ iura simul iuncta manifestissime declarāt,ꝙ nisi adijciatur dictio taxatiua,pactū cēsetur in dubio reale,licet sit factū ꝑsonale, ne à reo petat̄.Et hāc legē adducit Bart. ad hoc,nō hic,sed in l.qui in futurū.§.j.ꝑalle. Secūdò ꝓ ista cōclusione arguit̄ sic:stipulatio,habere licere,licet sit cōcepta verbis affirmatiuis,continet tñ duo capita:quorū vnū est affirmatiuū.i. qđ stipulatori habere liceat.aliud negatiuū,id est qđ per ꝓmissorē nō fiat,quomin⁹ habere liceat: vt l.stipulatio ista.in prin.s̄.eo. & l.emptorē. §.q aūt.ff.de actiō.empt.& tñ ista stipulatio totaliter trāsit ad hæredes actiuè & passiuè: vt ē casus ī ea. l.§.sicut aūt.Ergo patet manifestè,ꝙ etiā stipulatio in nō faciēdo trāsit ad hæredes:dicit̄ēm dispositio negatiua concepta,qn̄ ex ea causat̄ obligatio ad nō factū,quāuis sit concepta verbis affirmatiuis:vt est casus,& ibi per Barto.in l.fi.§.vlti.s̄.de do.excep.& idē not.Barto.in l.inter stipulātem. in princ.s̄.eo.& Bald.post Cy.in l.actor.C.de ꝓbat.Nec valet illa respōsio ad istud arg.quam hic Ioā.de Imo.dat ad l.in illa stipulatione.s̄. eo. dū dicit,ꝙ ibi stipulatio cōtinebat nō solum factum negatiuū, sed affirmatiuū.Vnde scd̄m eū ꝓpter factum affirmatiuū,qđ trāsit ad hæredē,qui non pōt venire cōtra factū defuncti,etiā negatiuū trāsit cōtra hęredē:nam primò quātū ad illā legē,ista responsio diuinat,qa ibi nō apparet ꝙ promissor ꝓmisisset aliquod factū affirmatiuū,nisi intelligas ꝙ ibi ꝓcesserat contractus,per quē aliquid erat concessum stipulatori:sed etiā ista solutio diuinat ad illum tex.vt j.videbis. Quātū autem ad respōdendum arg.prędictō,non videtur esse bona rō differētię inter istos casus:quia licet virtute iuris affirmatiui,inquantum licet habere stipulatori,sit quæsitum ius ipsi contra hæredem:nō tamē sequitur,ergo erit quæsitum ius virtute obligationis negatiuæ: quia satis est quòd virtute iuris affirmatiui stipulator possit se tueri in re sibi concessa contra hæredem promissoris. Ista conclusio probatur in simili. in lege, cùm in fundo. ff.de seru. rusticorum prædi. vbi patet, quòd licet seruitus concessa vni pro fundo, transeat ad singularem successorem, ad quem transit res: & sic concedens seruitutem sit obligatus stare iuri concesso, etiam quo ad tertium: non tamen per hoc stipulatio pœnalis committitur tertio, vt obseruetur sibi concedenti seruitutem,quod aliàs iure ordinario concedens cogitur obseruare. Præterea hic non reperitur iure cautū,quòd stipulatio negatiua transeat ad hæredem,ex eo quia sit coniuncta cum affirmatiua, vbi aliàs non transiret: quinimo contrarium videtur ꝓbare textus in lege, veteris.C.de cōtrahenda & cōmittē.stipul.in versi.quasi tantū modo. iunctis

[a] ¶Passiuè. Ad qđ vide tu do.Bar.Soci.in cōs.clxj.incip. ꝓ decisione pręsentis cōsultationis.§. ex quib⁹ cōcludit̄. in ij.parte.

ver. præcedẽtibus. in quibus patet, ꝙ ſicut ſtipulatio meri facti non trãſibat ad hæredes ante illam l. ita nec ſtipulatio mixta ex datione & facto, quamuis obligatio dandi abſolute ad hæredem tranſiret: & ſic patet, ꝙ ſtipulatio facti propter mixturam quam habet cum alia ſtipulatione, ſui natura tranſitoria ad hæredẽ, non per hoc efficitur magis trãſitoria. Vnde iſta differẽtia non videtur ſufficiẽs, & profecto iſta non eſt mens iſtorum iuriũ, vt j. dicã. Contra opi. Bart. tñ multũ facit text. in l. cõtra iuris. §. filius. ff. de pact. vbi tex. dicit, ꝙ filius paciſcẽdo ne ipſe petat, inutiliter paciſcitur: ſi aũt paciſcatur in rem hoc modo, ne pecunia petatur, tunc pactum aliqñ põt valere: & ſic manifeſtiſsime declaratur ibi, ꝙ pactũ per qđ aliquis paciſcitur perſonaliter, vt ipſe petat, non eſt in rẽ, ſed in perſonam, & non tranſit ad alium, nec nocet domino, etiam ſi fiat in filio habẽte mandatum ad liberandum nomine patris: vt ſatis patet ex diſtinctione illius l. ¶ Secũdò contra Bart. fortiter facit text. in l. item in duobus. §. j. ff. eo. ti. vbi videtur parificari iſta duo in pacto perſonali, videlicet ꝙ nõ tranſeat ad hæredẽ, & ꝙ non tranſeat ad alium: ſed pactũ interpoſitum perſonaliter etiam ſine dictione taxatiua, non tranſit ad alium: vt l. ſi tibi. §. fin. cum l. ſeq. s. alle. ergo ſimiliter non tranſibit ad hæredẽ. Confirmatur iſta concluſio, quia iſtud verbum, mihi, tibi, ſibi, & ſimi. videtur ſignificare non ſolum demonſtrationẽ perſonæ, ſed limitationem obligationis ad perſonam: ita videtur probare tex. ſubtiliter intuenti in l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. s. eo. vbi dicit tex. ꝙ qui ſtipulatur ſibi vſumfructum, non tranſmittit illam ſtipulationẽ ad hęredẽ, licet non ſtipuletur ſibi, ſed ſimpliciter ſtipuletur vſumfructũ dari: quæ verba non importãt aliud, niſi ꝙ quãdo eſſet adiecta dictio, ſibi, eſſet minor dubitatio: quia illa dictio ſignificat perſonalitatẽ, & bene facit tex. in ea. l. §. ſicut autẽ. Pro veritate huius difficultatis ponendæ ſunt duæ concluſiones. Prima concluſio eſt iſta, ex proprietate verborum, quãdo dictio ſignificans perſonã apponitur executioni & non promiſsioni duntaxat, iſta dictio limitat obligationẽ ad perſonam paciſcentẽ, vel promittentẽ: vt probatur in iuribus præallegatis, maxime in d. §. ſi quis ita. Secunda concluſio, quia iſta verba de ſui proprietate limitãt obligationẽ: & ideo ſi aliter nõ conſtet de mente partium in dubio, faciunt ꝙ obligatio non tranſeat ad alium, quando non intereſt paciſcẽtis, ꝙ ad illum pactum iſtud extẽdatur: ita loquitur text. proprie in l. ſi tibi. §. fi. hic alle. per Barto. vbi probatur, quòd filius paciſcẽdo ne petatur à ſe, non acquirit exceptionẽ patri. † Tertia concluſio ex tacita mente contrahentium in dubio pactum videtur eſſe reale, dummodo non apponatur dictio taxatiua, quamuis ſit conceptum perſonaliter: vt s. dixi, vt tranſeat ad hæredem, vel ad eũ ad quem tranſire paciſcentis intereſt. Iſta concluſio probatur in iuribus allegatis per Barto. & maxime in dicto §. pactorum. & in dicta l. ſi pactum. & l. & hæredi. §. fina. cum l. ſequẽ. s. alleg. & eſt iſtud pactum reale in dubio, reſpectu iſtarum perſonarum, magis ex mente tacita contrahẽtium, quàm ex proprietate ſermonis: vt ſingulariter dicit text. in dicta l. ſi pactum. & in dicto §. pactorum. ideo enim conuentio negatiua de non petendo tranſit in hæredem, quia plerunq; ſolemus prouidere hæredibus, ſicut nobis. Et eadem ratione poſſumus dicere, quòd qui prouidet alteri pro ſe, videatur etiã velle alteri prouidere in præiudicium ſui hæredis, ex quo hæres repręſentat perſonam prouidentis, virtute ſubrogationis: per ea quæ habentur in l. prima. §. hæc actio. ff. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſ. per Bartol. & alios. & l. filiæ. §. à Titia. ff. de conditionibus & demonſtrationi. & iſto modo reſpondetur ad tex. in §. filius. quia fateor, ꝙ ex proprietate ſermonis iſtud pactum eſt perſonale: ſed ex tacita mente partium extẽditur ad hæredem: vt s. oſtendi. item & ad illum, ad quem intereſt noſtra extendi pactum: quia in effectu iſtud tale pactum cùm extenditur ad illam perſonam pro noſtro intereſſe, habet locum in perſona noſtra. Non obſtat text. in l. idem in duobus. §. primo. quia concedo quòd pactum quod eſt ita perſonale, quod non tranſit ad hæredem, non tranſit etiam ad quẽlibet alium: ſed econtra pactũ quod non trãſit ad aliquẽ alium, id eſt ad eum ad quem paciſcentis non intereſt tranſire, tranſibit ad hæredem, quia eſt diuerſa ratio: vt s. oſtendi ad l. qui in futurum. §. j. Reſpondeo & dico, cùm in princi. §. ille dicat, quòd pactum perſonale non tranſit ad hæredem ex intentione tex. in exemplo poſtea ſubiectio, ſubauditur dictio, tantum: vt dicit Bart. quia vt patet per alia iura s. allega. ſi iſta dictio non eſſet appoſita, pactum non eſſet perſonale. Vel dicas, nihil ſubaudiendo, ꝙ pactum eſt perſonale ex proprietate ſermonis: & ideo non tranſit ad hæredes, quando de mente partiũ hoc non eſſet in dubio: tamẽ videtur eſſe, & ita reſtringo illum textum per iura contraria, quæ reſtrictio eſt conueniens propter verbum poſitum in principio §. dum dicit text. quòd pactum perſonale non tranſit ad hæredes: vnde ſatis dat intelligere exẽplum ſubiectum, videlicet quãdo mens partium non repugnat proprietati verborum. ¶ † Aduerte tamẽ, quia ego in iſta materia indubitanter credo non eſſe faciendam differentiam inter factum negatiuum & affirmatiuum, ſicut faciunt Vltramonta. ſed bene concedere limitando dicta Bartoli faciẽdam eſſe differẽtiã inter factum negatiuũ, qđ continet merã facti facultatẽ, id eſt per qđ quis obligatur ad non impediẽdũ miniſterium iuris. ¶ Nã primo caſu dicam, ꝙ iſta ſtipulatio non tranſit ad hæredẽ paſsiuè & actiuè, id eſt neq; ad hęredes ſtipulatoris, neq; promiſſoris: quia ſicut merum factum affirmatiuum non tranſit ad hæredem, vt l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. in vltimo reſponſo. s. eodẽ. ſecundùm verum intellectum, quem ibi approbat Bartol. & ſtatim dicetur in qõ. ſequẽ. ita nec factum negatiuum debebit tranſire ad hęredẽ: quia ſi recte inſpicias, eſt eadem ratio, imo idẽ effectus: qui enim promittit per ſe non fieri, quominus Titio ire & agere liceat: nil aliud promittit in effectu, niſi vt ille poſsit ire & agere. Sicut ergo ſi fieret promiſsio verbis affirmatiuis, illa non tranſiret ad hęredes, vt j. videbis: ita ſi fiat verbis negatiuis, ex quo idẽ eſt effectus vtriuſq;: argumẽ. l. ij. §. & ſi quidẽ. & quod ibi per Bartolum. ff. ad Ter. & l. qui ſub prætextu. C. de ſacroſanctis eccleſ. Pro iſta concluſione do tibi text. in l. inter artifices. §. finali. j. de ſolutio. vbi probatur expreſſe, quòd iſta promiſsio, vt ire & agere liceat & c. eſt promiſsio cohærẽs perſonæ, ſicut obligatio affirmatiua, in qua induſtria perſonæ eligitur. ¶ † Secũdò quærit hic Barto. vtrum ſtipulatio facti affirmatiua tranſeat ad hæredes ſtipulatoris. Cuius dictis adde primò, ꝙ quando ſtipulatio interponitur ſuper vſufructu, tunc non tranſit ad hæredẽ, non ex natura contractus pręcedẽtis, vt dicit Barto. & ineptè: ſed ex natura rei, quæ deducitur in ſtipulatione: & ita loquitur text. in §. ſi quis ita. vbi ponitur exemplum de vſufruct. & iſto modo loquẽdi vtitur ipſe ibi in effectu, & in alia materia in l. Gallus. §. etiam. ff. de lib. & poſthu. Vtrum autem ſi promitto tibi rẽ ad vſumfructũ, vel ad vſufructuandũ, videatur deduci ius vſusfructus in ſtipulatione, vel ius proprietatis: vide Bartol. ſolẽniter in l. libertis. in principio. ff. de alimen. & ciba. leg. qui tenet, & bene, quòd videatur deductum ius proprietatis, licet Bald. aliter dixerit, & non bene, in præludijs feudorum, chart. v. vbi ponit exemplum, quãdo feudum conceditur ad vſumfructum. Ex natura autem contractus limitatur ſtipulatio, vt non tranſeat ad hæredem in conceſsione facta de feudo: nam ſi conceditur ſimpliciter de natura feudi, & eſt vt non tranſeat ad hæredem extraneum, eodem modo videbitur eſſe conceſſum: vt in capitul. primo. §. ſi clientulus. qualiter feud. alie. poſſ. etiam ſi conceſsio fieret de feudo alicui ꝓ ſe & hæredẽ, quia intelligitur de hærede ſanguinis: vt diximus in l. quod dicitur. s. eo. & per Bald. plene in l. liberti libertæq;. C. de operis liber. & bene faciunt iura vulgaria, quæ dicunt quòd ſtipulatio reſtringitur ad materiam cõtractus præcedentis, quæ ſæpius fuerunt s. alleg. Secũdò adde dictis Barto. ſecundũ Ioan. de Imo. hic, inquantum Barto. dicit hic, quòd regulariter ſtipulatio facti affirmatiui tranſit ad hęredes ſtipulatoris, per l. veteris. C. de cõtrahen. & cõmit. & per l. qui Romæ. §. Flauius. s. eo. & per l. ſtipulatio iſta. §. ſicut. ſuprà eo. nam iſta dicta nõ videntᷣ ſimpliciter vera: qa ſi ſtipulatio affirmatiua continet merũ factum, tunc videtur eſſe perſonalis, & nõ tranſire ad hæredem: vt l. apud Iulianum. §. ſi quis. ff. de legat. j. & probatur optime ſecundùm verum intellectum in l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. in vlti. reſpõ. s. eo. & hoc tenet ibi Barto. expreſſe: quinimo in l. pen. ff. de ſer. leg. ipſe tenet, & notabil. quòd ſi aliquis ſtipuletur merum factum affirmatiuum, etiã determĩnatũ: verbi gratia, vt ire ſibi liceat ad certũ fundũ ſuum vicinum ꝑ agrũ alterius: adhuc non videbitur cõſtituta ſeruitus ſecundũ eum, ſed acquiſita mera facultas, & non tranſmittetur ad hæredem: & hæc ꝓcedunt ſecundũ Io. de Imo. ſine dubio de iure. ff. ſed de iure C. ipſe dubitat, vtrũ ꝓcedant per l. veteris. ꝑalleg. Et primò videtur ſentire, quòd illa lex debeat limitari modo ꝑdicto, niſi merum factum deducatur in ſtipulatione. † Secũdò tandẽ rem attinet in concluſione, ꝙ in cõtractibus in quibꝰ qui ſtipulatur merum factum, facultas meri facti tranſeat ad hæredes ꝑ dictã l. veteris. quod de iure antiquo ſecundũ eum non erat bene declaratum, ſed bene à fortiori videbatur dicẽdũ, ꝙ facultas iſta nõ tranſiret: qa ſi hoc eſt in legatis, qbus l. magis fauet, vt patet in d. §. ſi qs. multo fortius in cõtractibus, quibus tantus fauor non debetur: vt traditur in l. in teſta. de regu. iur. dicit tamẽ, ꝙ per illam l. veteris. non corrigeretur tex. in §. ſi quis. qui loquitur in vltimis volũtatibus: quia in correctiuis nõ fit extenſio ꝑ identitatẽ, vel maioritatẽ rõnis: vt no. in auc. quas actiões. C. de ſa. ſan. eccl. Tu autẽ aduerte, & priò ꝙ Bart. met hic iſtud ar. vᷣ decidere, licet ꝑ alias ll. dũ dixi, ꝙ qñ factũ cohæret pſonæ nõ trãſit ad hæredes ſtipulatoris per l. fabriles. ff. de oper. lib. & licet illa lex loquaᷣ in facto explicando per ꝓmiſſorẽ in pſonã ſtipulatoris, per hoc tñ nulla induciᷣ ratio diuerſitatis: qa ſicut declarat Bar. in l. qđ diciᷣ. s. eo. quo ad hoc vt ſtipulatio non tranſeat ad alium, nõ eſt differentia, vtrum factum quod cohęret perſonæ ſit explicandum à promiſſore, vel ſtipulatore. & ideo nõ meruit impugnari Bartolus, quia ipſe idem dixit, licet per alias ll. ¶ Secundò aduerte, inquantum Barto. in §. ſi quis ita. dixit, quòd ille qui ſtipulatur ſibi licere ire & c. videtur ſtipulari ius, & non factum, quãdo ſup eo qđ ſtipulaᷣ, erat ſeruitus primũ cõſtituta: nam ita videtur dicendum ſi ante ſeruitutem conſtitutã aliquis ſtipuletur ſibi agere licere, reſpectu certi determinati fundi: verbi gratia, fundo vicino cui poteſt deberi ſeruitus: nam ex quo per iſta verba poteſt intelligi ſeruitus conſtituta, videtur quòd in dubio pro iure ſeruitutis conſtituendæ videatur interpoſita: ita videtur probari notabiliter in lege, hæredes. §. antea. ff. fam. erciſcun. vbi ſtipulatio eundi & agendi fuit interpoſita ſimpliciter, & dicitur ibi quòd tranſit ad hæredes: quod intelligo, vbi ſeruitus potuit cõſtitui, videlicet quia erat fundus vicinus, qui poterat habere ſeruitute in fundo, ſuper quo fuit interpoſita ſtipulatio. & hoc videtur ſentire glo. in d. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. quæ in hoc caſu poteſt eſſe vera: qualitas enim factorum demonſtrat ſpẽm contractus: vt l. inſulam. ff. de præſcript.

prescri.ver.& per hoc Bar.in l.j.§.j.ff.de superficiebus.Quia ergo stipulatio ista in isto casu interponitur pro vtilitate fundi vicini,& ex hoc satis colligitur mens partiū,q voluerūt esse & cōstitui ius reale.¶† Tertiò adde in ista materia,q Bart. in d.l.penul.de seruitute legata.videtur velle,imo vult expresse,q etiā stipulatio vel alius contractus cōcipiatur per verba sonātia in ius,& non in merum factum,adhuc stipulatio illa sit personalis,quādo concessio fit ad vsum indeterminatum: vt l.pe.de serui.ru.prædi.& sensit Bald.in l.liberti libertęq;. ver.denuo quæro.C.de ope.liber.& l.fi.in vlti.col.s̄.de cōst. prin.Quod dictum procedit sine dubitatione,quādo concessio fieret expressè ad vsum indeterminatū:verbi gratia,promittis mihi licere,& ire agere per fundū tuū ad fundū meum vicinū,& in quocunq; loco alio voluero ire:& ita loquit tex. in d.l.pe.& idē si diceretur simpliciter,quocunq; voluerit ire, non nominādo simpliciter fundū vicinū.Si verò accipimus concessionē indeterminatā:quia fuit facta simpliciter promissio,q mihi liceret ire per fundū tuū:tunc istud esset magis dubiū,qñ stipulator haberet fundū vicinū,cui posset acquiri seruitus:nā tunc videretur ad dictum fundum facta relatio, super quo addā vnū verbum in lectione sequēti.Et quia in præcedenti lectione dimisi insolutū: vtrū si habēti prædium vicinū sit concessio simpliciter alicuius iuris,qđ pōt pertinere ad vtilitatē prædij vicini,ista concessio sit personalis vel realis: adde q concessio in dubio videtur realis,etiā si sit actum expresse,q finiatur cū persona:ita colligitur ex tex.& gl.& qđ ibi per Bar.in l.Mela.§.fin.ff.de ali.& cib.leg.& probat optime,qñ concessio esset facta simpliciter sine illo pacto in l.pecoris.in princ.ff.de serui.rust.prædi.iuncta glo.ibi posita, quę vult per verbū,maxime,positū in tex.q etiā si ex agro vicino possit aliter capi fructus,videt constituta seruitus,dummodo possit afferre vtilitatem fundo vicino.Et ad materiā vide qđ no.in si.ff.de no.ope.nun. Aduerte etiā ad intellectū l. veteris.quia probabiliter pōt restringi illa lex, vt non habeat locū,qñ in contractu deducitur factū cohærens personæ: & sic secundū hunc intellectū non corrigētur iura vetera,s̄. allega. quia si bene inspicias ad rationē tex.assignatā in d.l. veteris. ratio illa respicit factū extrinsecū,non cohērēs personæ: dicit em̄ tex.q cū natura omnibus sit cōmunis,licet factū meū nō posset esse tuū,quia tamē alius faciens pro me potest præstare plus,vel tantundē, vel paulominus quo ad effectū,ideo stipulatio ista transibit cōtra hæredes.Vnde apparet totā illā legē loqui,quādo partes non cogitauerunt de opera faciēda,sed de effectu operis per rationē quę assignatur in heredibus promissoris.Vbi autē factū nō cohęret personæ, sed tamē in eo esset electa industria personæ,tunc est maius dubium in hæredibus ex parte promissoris,vtrum obligatio transeat ad illos:nā Bar.hic videtur tenere q non,& sic restringere l.veteris.ad factum,in quo non videt electa industria personæ.Sed Cy.in d.l.veteris.videtur tenere contrariū per rationē illius l. vt refert hic Io.de Imo.Ipse aūt distinguit,q aut promissio facti,in quo eligitur industria personæ,fit ex mera liberalitate: & tunc obligatio transibit ad hæredes promissoris, quia non est imputandum stipulatori, si non interpellauit promissorem in vita sua,si ex mera liberalitate promiserat. Si autem eligatur industria personæ ex contractu ponderoso:tunc talis obligatio non transibit ad hæredes promissoris, per ea quę habētur in l.si vno.§.itē cum quidā.ff.locati.Mihi placet opi.Cy.simpliciter,sine ista distinctione,quia text.in d.l.veteris.non fundat se in liberalitate promissoris:sed quia tantūdem potest præstari,vel paulominus,& aliquādo plus per alium,q̄ per eum qui promisit. Fundamentum ergo illius legis est,quia potius debet haberi respectus ad effectum obligationis,q̄ad formā implendi:quę ratio est vniuersalis in omnibus casibus.Et ideo ea quę dicuntur in §.itē cùm quidā.sunt intelligenda, quando quis locauit operā suam simpliciter ad faciēdū aliquid,non tamē promisit ipse facere domum,vel insulam,sed locauit operas,ad faciēdū insulam:& sic erat factū cohērēs personę.Si aūt promisisset facere domū,vel aliud opus,qđ haberet certā formam:tunc crederē obligationē trāsire ad heredes eius,& iura antiqua essent correcta, quę dicerēt contrariū,quantumcunq; videretur electa industria personę:qđ probo manifeste ex verbis dictę l.Dicit enim ibi tex, q antiqui dicebāt cōtrarium,quia ęstimabāt q factum vnius non posset esse factum alterius.Sed ista ęstimatio apud antiquos & iure veteri non erat in factis,in quibus non erat electa industria personę:quia in illis bene promittebatur de iure antiquo,quod factum posset explicari per alium. §. cùm quis.l.continuus.j.codē.ergo necessario loquitur ille textus in factis,in quibus videbatur electa industria personę:factum vnius non poterat explicari per aliū.Mihi tñ placet opi.prædicta:quia quo ad effectū,qui resultat ex facto,nō est differentia,vtrū sit electa industria personę,ex quo tantundē vel paulominus potest prestare ille,quę lex illa considerat.

SVMMARIVM.

1 ☞Parētes possunt contrahere sponsalia futura pro filijs suis.
2 Matrimonia tam in contrahendo q̄ in dissoluēdo debent esse libera.
3 Stipulatio contra bonos mores an & quando valeat.
4 Ad matrimonium contrahendum spe lucri an possit aliquis inuitari.
5 Super matrimonio spirituali contrahendo an possit quis inuitari præmij spe,seu apponi pœna.
6 Pœnam si quis promittit si abbas non recipiat aliquē in monachum,dicitur committi simonia.
7 Matrimonia vt sint libera,cur introductum.
8 Confessio facta de arrhis receptis ab vna partium,an probet veram numerationem arrharum.
9 Pignus an possit dari arrharum loco.
10 In tractatu quæ dicuntur,quando censeātur repetita in contractu postea sequenti.
11 Repetitio nunq̄ fit ad destruendum dispositionem.
12 Verbum,caueo,significat idem quod verbum,promitto.
13 Verbum,promitto, in dubio significat stipulationem, positū scilicet in scriptura.
14 Dictio,perinde,videtur importare quandam fictionem.
15 Relatiuæ dictiones in dubio referunt non solum substātiam rei,sed qualitatem.

a Titia.[a] Stipulatio pœnalis,per quā impeditur libertas matrimonij cōtrahendi,vel dissoluendi,est cōtra bonos mores. ideo non valet. hoc dicit.Secunda est ibi:quæro.Tertia ibi: respōdi.¶†Not.primò in versi.consenserunt &c.secundùm Io.de Imo.quia parentes possunt contrahere sponsalia futura pro filijs suis: & si quidem filij sunt præsentes,tunc intelliguntur tacitè cōsentire: vt est casus in capit.primo.versus fin. de despon.impub.lib.vj.& traditur in l.sed quæ à patre.ff.de spon. vbi idem dicitur.Si autem filij sunt absentes, & postea sciant sponsalia esse contracta:adhuc tacendo videntur ratificare, secundū Io.de Imo. hic.Vtrum autē idem si præsentes videantur tacite cōsentire,fuerunt opin.Hostiē.dicit q sic,in ca.j.de matri. cōtrac.contra interdictum ecclesiæ.& hoc videt sequi glo.in ca.j.de despon.impub.lib.vj.per ea quę habentur in s̄. alleg.c.j.& in ca.cùm ad id quod.extrà,de spon. Inn. autem in c.j.de matrimonio &c.& Archi.in dicto c.j.de spon.&c.tenent opin.contrariam,quia hoc solum reperitur concessum parentibus:vnde tex.in l.si puellę.ff.de spon.videt velle, quādo tutor facit pactum pro pupilla,requirere voluntatē pupillæ:nec dicit idē,qđ dicitur postea in patre,in l.s̄. alleg.q præsens videtur consensisse.Et hanc opin.dicit sequi hic Ioā. de Imo.Tu autē aduerte ad ista dicta,quia quādo s̄.fuit dictum, q absentes post scientiā vident ratificare sponsalia facta per patrē,ex hoc solo quòd nō cōtradicūt,hoc dictum videtur falsum:& contrariū tenet Ioā.And.in c.j.de despon.impub.lib. vj.Mouet,quia quādo sponsi sunt præsentes,tex.dicit, q non cōtradicendo videntur consentire:sed quando sunt absentes, dicit q sponsalia non habent effectum,nisi post scientiam ratificent tacite vel expresse:ex quo tacite datur intelligi,quòd requirit aliquid vltra scientiā,ex quo inducatur tacita ratificatio:aliàs sufficiebat dicere.Idem est,si sponsi sunt absentes, & scientia de sponsalibus ad eos superueniat.Et licet Ioā. de Imol.vt referunt Moder.teneat idem quod tenēt hic ipsi,tamē tenent opin.Ioā.And.& melius:quia cū iste sit actus obligationis,per quē potest sibi obligans præiudicare,scientia superueniens nō inducit ratificationem:vt l.pcurator ad exhibendum.ff.rem ra.hab.& not.Barto.reprehendens ibi gl.in lege, quo enim.in princ.ff.eo.& per Bald.in l.si absentis.C.si certū peta.Illud autem quod s̄.dictum est in prin.huius notabilis, videlicet quòd si alij cōtrahant sponsalia q̄ parentes ex præsentia eorum,quorū nomine cōtrahātur,nō inducitur tacitus consensus:tenet expresse Ioā.Andr.in c.j.de despon.impub. præalleg.in nouella.exponens glo.suam ibi positā ad alium sensum,q̄ videbat sentire cōtrariū.Et licet Io.đ Imo.ibi videatur sentire opi.Host.q idē sit,etiā qñ illi q nō sunt parentes, cōtrahāt spōsalia,hic tñ inclinat ī opi.Arch.quę est cōior:& eā sequunt Mod.in loc.alle.cū ex spōsalibus inducat oblio:ergo psens in dubio nō videt cōsentire.l.filius.§.inuit⁹.ff.de pcu. & ista rō procedit dubitter, si tenemus q vbi nō subest iusta

[a] ¶Titia. Pro cuius tex.materia vide Fe in c.ecclesię sanctæ Marię. in xviij.col. versi.sed ad plenā. de constit.

cauſa,ſponſus poſsit cogi ad obſeruandam promiſsionẽ in fo
ro eccleſiaſtico,de quo in c.requiſiuit.extrà,de ſpon.nã de iu-
re ciuili non eſt dubiũ,ꝙ non tenetur;vt l.j.C.de ſpon.Si au-
tẽ teneres,ꝙ per ſponſalia non iurata nõ poſsit cogi ſponſus
ad obſeruandam promiſsionẽ,ſicut cõiter dicit̃ in d.c.requiſi
ui,tunc forte verior eſſet opi.Hoſt.quia nõ agit̃ de obligando
præſentẽ,ſed potius eſt quidã tractatus ad matrimonium fu-
turũ, reſpiciens fauorẽ ſponſorum.Iura tamen multum fa-
ciunt pro opi.Arch.& ſpecialiter vidẽtur hoc inducere in pa
tre,& ſic à contrario ſenſu in alijs non videntur obſeruanda.
& hoc tenere eſt tutius,quia nõ põt negari, ꝙ ſaltem ex iſtis
ſponſalibus orit̃ aliquod præiudiciũ conſentientibus.Primò
quidẽ,quia per ipſa inducitur impedimentũ publicæ honeſta
tis,per qđ vnus ex ſponſis impeditur cõtrahere matrimoniũ
cum conſanguineo alterius. Itẽ quia repudiare ſponſalia ſe-
mel contracta ſine cauſa videtur grauare opinionem repudiã
☞tis apud bonos & graues.¶†Secundò no.& ſemper tene mẽ
ti,ꝙ quãdo ſtipulatio incipit à præcedẽti conuẽtione,& adijci
tur pœna,implementũ conditionis,ꝙ eſt implendũ à promiſ
ſore,vt obligetur ad pœnã,trãſit ad hæredẽ promiſſoris,ſicut
& in perſona ipſius poſſet impleri cõditio implenda ab alio:
vt plene declarat Bart.in l.ſi decẽ cùm petiero.s̃.eo.& hoc no
tabile colligit̃ hic, intelligẽdo ꝙ hic iſti parẽtes ꝓmiſerũt ſe
facturos & curaturos,ꝙ filij eorũ cõtraherẽt,& ſi non cura-
rẽt,promiſerũt pœnã:nã curare vel non curare, ꝙ matrimo-
nium fiat, eſt conditio pendẽs à poteſtate promiſſoris:qa põt
non curare,ſi vult ſic implere conditionem , ex cuius imple-
mento pœna cõmittitur:& tñ iſta conditio poteſtatiua appo
ſita in perſona promiſſoris tranſit ad hæredẽ.Si verò intelli-
gas,ꝙ iſti non promiſerint ſe facturos & curaturos,ſed ſim-
pliciter promiſerunt,ꝙ illi contraherent matrimonium:& ſic
promiſerunt factum alienũ,qđ magis videtur conſonare ver
bis text. tunc primũ notabile nõ probaretur hic, ſed proba-
rentur duo.Primũ eſt,ꝙ ſicut conditio caſualis tranſit contra
hæredes,& ad hæredem:vt Inſti.de verbo.obli.§.ex condi-
tionali.& l.j.C.vt act.ab hære.&c.ita conditio appoſita in cõ
tractu pendẽs à poteſtate tertij.Secũdũ probaret̃ in iſto tex.
ꝙ ille qui promittit factum alienũ,obligatur,quãdo ſi nõ fiat
promittit pœnã.Concordat tex.in l.ſtipulatio iſta.in princi.
verſi.at ſi quis.s̃.eo.& Inſti.de inuti.ſtip.§.alteri.in fin.verſi.
2 verſa vice.¶†Tertiò not.ꝙ matrimonia debent eſſe libera,
tã in cõtrahẽdo,q̃ in diſſoluẽdo:de quo plene dicet̃ in gloſſ.
3 ordi.quæ eſt vltima huius l.¶†Vltimò no.ꝙ ſtipulatio quę
eſt contra bonos mores,videtur valere ipſo iure,quãdo licet
ſtipulatio ſit talis,non tamẽ ſonat in delictũ punibile:de quo
fuit dictũ in l.ſi plagij.s̃.eo.Doc.tñ cõiter hic intelligunt, ꝙ
iſta ſtipulatio ſit nulla ipſo iure , & ꝙ opponat̃ exceptio intẽ
tionis & facti,quæ nõ eſt proprie exceptio:vt ſæpius fuit di-
ctum:& ideo opponitur ad repellendũ agentẽ de facto,cui nõ
cõpetit actio ipſo iure:de qua vide per Bal.elegãter in l.per-
emptorias.C.ſentẽtiam reſcin.nõ poſ.& aliquid in l.ſancim9.
C.de do.Pro opi.communi multũ facit text.in l.fi.in fi.C.de
ſpon.vbi dicit̃,ꝙ talis ſtipulatio nullas vires habet:& hoc vi
det̃ tenendũ.¶In glo.poſita ſuper verbo, eorũ.glo.tua vult,
ꝙ iſta dictio,eorũ,poſita in tex.referatur ad ſponſos:non autẽ
ad parentes,qui contraxerũt ſponſalia ipſorum nomine;& ſe
cundũ hoc ceſſat omnis difficultas,de qua j.tãgam.Et iſta ex
poſitio põt referri modo s̃.dicto;ſiue intelligamus,ꝙ iſti parẽ
tes ſub pœna promiſerint ſimpliciter factum alienũ,vt videt̃
ſonare litera:vel intelligendo,ꝙ parentes iſti promiſerint ſe
facturos & curaturos, ꝙ illi contraherent matrimoniũ : tunc
enim exponemus tex.hoc modo,ſi quis eorum,ſcilicet ſpon-
ſorum impedimẽto fuerit,vel noluerit nuptias contrahere,cõ
mittat̃ pœna aduerſus parẽtem eius , ſupple ſi non curauerit,
& fecerit quãtũ fuit in eum,vt nuptiæ copularẽtur.Sed Pau.
de Ca.videtur referre iſtam dictionẽ,eorum,ad parentes,& ſe
cundũ hanc relationẽ ipſe dicit, ꝙ ſi ſimpliciter parentes pro
miſerint non impedire ſponſos volentes contrahere ſub pœ-
na,iſta ſtipulatio non eſſet cõtra bonos mores,nec tolleret li
bertatẽ matrimonij contrahendi,imo eſſet fauorabilis liber-
tati matrimonij,ex quo ſponſi volentes contrahere non poſ
ſent impediri à parẽtib9.Dicit ergo ſubaudiẽdũ ad tex. ꝙ iſti
ꝓmiſerũt ſe facturos & curaturos,& ſi nõ facerẽt & curarẽt,
a promiſerunt pœnam:[a] & tunc verſicu.ſi quis eorum.exponi-
tur,ſi quis eorum nuptijs impedimento fuiſſet,ſcilicet nõ cu
rando,vt nuptiæ fierent , vel procurando contrarium eius,
quod tenebatur curare,& poteſt eſſe ſatis bona expoſitio,ſed
tamen prima magis placet,quæ ponitur in gloſſa. ¶In glo.
poſita ſuper verbo,obſtaturam.ibi:ſecus eſt in legato.Barto.
hic,& cõiter docto.dicũt,& eſt ſolutio iuriſconſulti met in d.

a ¶Pœnam.Ad ma teriá addẽ d.Pe.Phi.Corn.in cõſi.ccxxviij.inc.multũ.p totũ.i j.parte.vbi no.quid ſi quis ꝓmiſit ꝙ ſponſa cõſumma bit matrimoniũ appoſita pœna, an ea pœna ſoluta , vt qa ſponſa eſt ingreſſa monaſteriũ , poſsit eam repetere cõtra expromiſſorẽ idẽnitatis.Et adde qđ p eũ habet̃ in cõſi. cxlix.inc.licet.in litera a.i iij.par.& in cõſi.ij.inci.circa, in litera b.in iij.parte.

§.Titio.ꝙ licet aliquis non poſsit cogi metu pœnę ad contra
hendum matrimoniũ,põt tamẽ inuitari ſpe præmij:vt proba
tur in d.§.Titio.& in l.vter.ff.de condi.inſti.& l.cũ ita legat̃.
ff.de condi.& demon.Hoc tamẽ fallit,ſi aliquis inuitaret̃ ſpe
lucri ab altero ex coniugibus:de quo dic vt diximus in l.ſi ſti
pulatus fuerim.§.pe.s̃.eo.& hic aliquid per Ang.& Mod.Sed
cõtra prędictã diſtinctionẽ videt̃ tex.in l.ea quę.ff.de do.inter
virũ & vxo. vbi probat̃,ꝙ ſi maritus donauit vxori certã quã
titatẽ,cũ hac cõditione,ꝙ ſi mulier diuertiſſet ab eo,illa pecu-
nia cõuerteretur in pecuniã creditã , & mulier poſtea diuer-
tit,tenet̃ ad dictam ſummam,ex titulo crediti:ſi autẽ non di-
uertat,nõ conueniretur ad dictã ſummã ex tit.donationis,ſed
tenebitur quatenus fuit facta locupletior:& ſic ſi matrimoniũ
diſſoluat,incidit in pœnã,quia tenebitur in,plus,q̃ teneretur
ſi matrimoniũ nõ diſſoluiſſet.Glo.& doc.cõmuniter ſoluũt,
ꝙ ibi damnũ qđ incurrit mulier,erat potius amiſsio lucri, at
tẽto ꝙ illam pecuniã mulier erat lucrata ex donatione,quam
ſolutionem regulariter not.& ponit eã glo.in l.ij.C.de inuti.
☞ſtipula.& approbat eam hic Bart.& cõmuniter omnes.†Ex
qua videt̃ poſſe decidi not.quæſtio,quam poſuit Old.quæ-
ſtio.ſua xv.& refert Petrus de Anchara.& ſequitur in regu-
la,nemo põt.de regu.iur.in ſua repet.quòd ſi teſtator inſtituit
filios hæredes,& mandat eis quòd nõ contrahant matrimo-
nium,niſi cum filiabus mercatorum:& ſi contraxerint, priuat
eos hæreditate vltra legitimam,quòd iſtud præceptum valet:
& ſi non ſeruatur à filijs,perditur hæreditas,quia hic amittit̃
lucrum,cuius amiſsio toleratur,ſi aliquis inuitatur ad matri-
monium ſub ſpe lucri:vt s̃.dixi.Mouetur ipſe non per iſtam l.
quæ optime facit:ſed quia iſti filij, quibus adimitur hæreditas
ſub conditione,ſi contraxerint matrimoniũ cum alijs, vident̃
inſtitui ſub conditione contraria,ſcilicet ſi contraxerint cum
filiabus mercatorum: quia in vltimis voluntatibus conditio
reſolutiua diſpoſitionis facit relictum videri factum ſub con-
traria conditione:vt l.ſi legatum pure.ff.de adi.lega.& l.qui-
bus diebus.§.quidam Titio.& ibi per Barto.ff.de condi.& de
monſtr.Sed iſta ſua ratio licet eam approbet Pet.in loco al-
leg.non videtur vera:quia ſi præcederet inſtitutio pura,& ſe-
queretur ſimplex ademptio ſub conditione,tunc poſſet proce
dere regula prædicta:ſed quãdo teſtator prius purè diſponit,
& poſtea iniungit aliquod onus hęredi,& ſi illud nõ impleat,
priuat eum relicto:tunc diſpoſitio pura non fit conditionalis,
ſed eſt pœna adiecta à teſtatore,quæ reſoluit ius purũ & quæ
ſitum:vt eſt caſus in l.vxorem.§.hæres.ff.de leg.iij.per quem
☞videtur confundi iſta opin.Old.†Præterea licet ad matrimo
nium contrahẽdum aliquis poſsit inuitari ſpe lucri, hoc tamẽ
fallit in filio qui inſtituitur hæres ſub iſta cõditione: vt eſt ca
ſus ſingul. ſecundùm Barto.in l.ſi quis in teſtamento.ff.de cõ
ditio.inſtitu.vbi per illum textum dicit Barto. quòd licet a-
liquis poſsit inuitari ad adoptandũ ſpe lucri: vt lege,Titio cẽ
tum.§.Titio.ff.de condit .& demonſtratio. hoc tamen fallit
in filio : quia ſi filius non impleat conditionem , non dicitur
amittere lucrum, quoniam hæreditas eſt ſibi, quaſi debita:
vt lege finali.C.de condi. & lege, ſi quis legatum. §.finali.
ff.de fal.& per eundem in lege final.ff.de liber.agno. Et licet
text.in lege,ſi quis in teſtamento.non loquatur de matrimo
nio, ſed de adoptione, eadem tamen ratio eſt in vtroq; : quia
etiam adoptio prohibetur fieri metu pœnæ:vt in dicto §.hæ
res,& dixi in lege,quidam cùm filio.ſuprà eod.Vnde Barto.
in illa materia concedit,quòd extraneus poteſt inuitari ad ad
optandum ſpe lucri,per l.Titio centum.præallega.ex qua al-
legatione manifeſte oſtendit,quòd idem iuris eſt in matrimo
nio,& adoptione.Sed ad hanc ſecundam rationem poſſet re-
ſponderi,quòd text.in l.ſi quis in teſtamento.non diuinando
ad eum probat contrarium,id eſt non ſubaudiendo, maxime,
ſicut non debet ſubaudiri:quia licet hæreditas patris dicatur fi
lio quaſi debita, in diſpoſitione tamen iuris,quæ agit de amiſ
ſione huius hæreditatis,cõputatur tanquàm lucrum: gloſ.eſt
nota.& menti tenenda, quam ibi approbat Barto. & com-
muniter docto.in lege,ſi emancipata.C.de iur.& fact.ignorã.
Sed difficilius eſt reſpondere ad text.in §.hæres.ad cuius in-
tellectum dicit Bart,in dicta lege,ſi quis in teſtamento.quòd
priuatio lucri dicitur damnum: & ideo ſi hæres ex priuatio-
ne lucri cogeretur adoptare,incurreret pœnam : adoptio au-
tem non debet fieri metu pœnæ.Pro iſta cõcluſione vide gl.
nota.in lege tertia.§.ſi quis autem.ff.de itiner.actuq́ue priu.
quæ expreſſe vult,quòd amiſsio lucri iam quæſiti ſit incur-
ſio damni. In contrarium facit gloſſa.nota.in lege,ſi duo.ff.
de acquirenda hæreditate.quę vult,ꝙ quãdo damnum habet
originem à lucro,error iuris noceat in damno,ſicut in lucro.
Præterea gl.no.in c.cũ ſecđm.de hæ.li.vj.quã all.Ant.de Bu.
in c.j.

in c.j.de spon.vult,ꝙ licet per pœnā impositā à lege nō possit impediri libertas matrimonij,pōt tamē induci priuatio lucrorū,quæ erāt quæsita ante matrimoniū:quia ista nō dicit pœna,sed amissio lucri:super quo vide quod no. Bald.in l.nemini.C.de nupt.glo.tamen contraria reperitur ad istam xxxvj.q.ij.c.de puellis.pro qua facit tex.in d.§.hæres.Pro opinio.autem Oldra.facit text.hic allegatus,vnde ista materia est multum dubia.Sed tamen secus in dispositione hominis:per l.id quod habetur.in §.hæres.quicquid sit in dispositione iuris cōmunis,vbi plus permittitur, quàm hominis,in omnibus casibus,ad l.ea quæ.potest responderi,quòd ibi pecunia donata nunquàm fuit quæsita vxori,cum constante matrimonio ex donatione non transferatur dominium illi,ergo pecunia quæ extabat,& non erat consumpta,potuit conueniri in causam creditā,quia non erat acquisita mulieri:illa autē quæ erat consumpta,& ex qua mulier non erat facta locupletior,transiuerat in dominium vxoris: & licet illa non possit conuerti in causam crediti:quia tamen mutuū consistit in quantitate,quæ recipit functionē,id est vt vnū surrogetur loco alterius: vt l.si is qui duos.ff.de solu.loco illius pecuniæ cōsumptæ subrogatur ea dē quātitas in genere,quæ cōsideratur:sicut consideraretur illa pecunia consumpta,si extaret.Sed in illa non esset translatum dominiū,ergo nō diceretur offerri ius quęsitū vxori.Et licet ex hac conuersione in causam crediti mulier remaneat dānificata , quia soluit de patrimonio suo id in quo nō fuit locupletata: hoc tamen est in consequentiam ex natura cōtractus crediti,siue mutui,ex quo quis tenetur ad tantundē,quantum acceptit:vt l.cū quid.ff.si cert.peta.

4 †Non est autem inconueniēs,vt in consequentiā mulier teneatur ad pœnā,non sub ratione pœnę,sed quo ad effectum,licet ad eam non possit obligari:sicut videmus,ꝙ in consequentiā potest auferri libera testamēti factio aliquo casu:vt l.si quis seruum. ff.de acti.emp.& not.Bar.in l.stipulatio hoc modo.s.eo.Vel potest dici ad d.l.ea quæ.ꝙ damnum qđ habet originē à lucro,cōputatur vt lucrū, seu vt amissio lucri,si lucrū debet redire ad eum,qui fuit causa lucri:secus si ad alium:lex enim magis fauet offenso,qui fuit causa lucri,ꝙ alteri:vt patet in l.fina.C.de reuo.dona.& in c.si.de dona.Sed ista solutio cōcluderet,quòd in casu l.ea quæ.obligatio ad pecuniam creditam non cōmitteretur,vel potius nō transiret ad hæredē mariti:& esset nimis magna restrictio ad illam l.vnde tene primam solutionē,quā s.dedi.

5 †Vtrū autem super matrimonio spirituali contrahēdo possit apponi pœna,vel iniuriari aliquis spe præmij,tangit Bart:hic in vlti.qō.Et cōcludit,quòd nec per dationē arrharum,nec per promissionem pœnæ potest aliquis cogi ad ingrediendum religionē,vel abbas ad recipiēdum,nec etiam per promissionē prȩmij:quia qualitercunq; interueniat pecunia in matrimonio spirituali,committitur simonia:vt in c.non satis.extrà,de simo,& ꝓbatur melius in c.quoniam.& c.dilectus.eod.ti.per quæ iura dixit alibi Barto.quòd si relinquuntur monasterio cētum,vt recipiat aliquā in monialē,istud relictum non valet,quia conditio de intrando monasterium est honesta.Vnde non rejicitur tanquā turpis,& remanet legatum purum:sed potius ipsum legatum est turpe,& ideo nō valet:vt l.ille autē. ff.de hære.insti.vt ipse no.in l.Titio centū.§.sæpe.allegato.& hoc sequitur Io.de Imo.& in d.l.ille autē.& datur cautela per Barto.in d.§.j. qualiter possit relinqui,vt non committatur simonia,quæ est verior,ꝙ doctrina Ang.in d.l.il le autē.qui dixit,ꝙ quando monasterium est inops, tunc pōt relinqui sub ista forma seu conditione , si receperit aliquam in monialē:nam hoc videt cōtra text.expresse in verbo,prætextu paupertatis.in c.quoniam.de simo.Debes autem scire,ꝙ super isto articulo fuit triplex opinio:vna fuit Barto.quā s.dixi,quā tāgit hic & sequit Bal. & Pau.de Cast.alia fuit d.Recuperij de sancto Miniate:qui dixit, quod ista conditio rejicitur tanꝙ turpis,& legatum remanet purum:quam sequitur Barto.& ita dixit se subscripsisse in l.ij.C.de institu.& substit.quam ipsemet reprobat in d.§.Titio.& melius.Hanc tamē opi.sequitur Ang. in auc.vt ea quæ vocantur.in fin.col.v.vbi est bo.tex.ad materiam, qui dicit idē,qđ iura canonica allegata.loquitur tamē in clericis secularibus. Glo.tamē ibi super verbo,ministeria.videt sentire,ꝙ de cōsuetudine possit induci,vt aliquid detur,vel relinquat pro ingressu monasterij.& hoc sequitur ibi Ang.qđ est falsissimū de iure canonico,quia cōtra tex.in c. satis.prælleg.vbi ista consuetudo reprobatur.†Tertia opinio Bald.qui dixit, quòd siue relinquatur alicui aliquid si intrauerit religionem, siue relinquatur monasterio, vt recipiat aliquem in monachum , siue grauetur monasterium, cui relinquitur hæreditas, recipere aliquem in monachum sub pœna priuationis , ista relicta sunt licita pro anima, & ad pias causas : quia si licet testatori apponere onus construendi monasterium,cui oneri annectitur in consequentiam receptio monachorum: ergo patet , quòd etiam principaliter poterit grauare monasterium,cui relicta est hæreditas,vt recipiat aliquem in monachum : ita not . ipse in l.prima.in prima colum.C.de instit.& sustitutio.& l.vnica.versi.v.quæro. C. de his quæ pœnæ no. & ita dicit seruare consuetudinem , quicquid dicat Barto.in dicto §.Titio.Sed ista dicta communiter nō approbātur,quia sunt contra mentē iuriū prællegatorū:sicut enim nō valet datio pecuniæ facta ab ingrediēte vt recipiatur : ita non valet relictum factū à testatore pro ingressu, nec potest assignari ratio diuersitatis , cur magis ille q dat ꝓ ingressu,cōmittat simoniā,ꝙ ille q legat ꝓ ingressu. Nec ob.ꝙ testōr pōt iubere monasteriū cōstrui,ī quo sūt recipiēdi monachi:vt c.nos qdē.de test.& in auc.de eccl.ti.§.si qs aūt oratorij.nam nullo casu receptio monachorū quæ debet fieri monasterio cōstructo,nō fit propter lucrū cōsecutū à testatore,sed ex dispositione iuris,ex quo ędificium fuit institutū ad hoc:vt in d.c.qm̄.de simo.Et aduerte ne erres:quia in d. l.j.de his quæ pœnæ nomine.ipse alle.Bar.tenentē opi.suā.& in d.§.hæres.& forte habet aliter p Bar.scriptū.sed in meo dicit cōtrariū.In hoc tn̄ videt variare ab his quæ dixit in §.j.quia ibi videt velle,ꝙ onus de recipiēdo aliquē in monachū appositū monasterio rejciat, & remanet institutio valida,sicut rejicitur onus adoptādi in d.§.& remanet institutio valida.verius tamē videt,ꝙ dixit in d.§.Titio.quia ex quo subijt hoc onus , ne amittat lucrū quæsitū,sequitur ꝙ cōfert spirituale pro tēporali.ergo cōmittitur simonia,& sic datum pro tali spiritualitate turpiter dat,quæ ratio nō habet locū in onere adoptionis, qa ad adoptādum bn̄ pōt qs inuitari spe pm̄ij,vt s.dixi,sed nō pōt cogi ad adoptādū metu pœnę:ideo pœna illa rejicit,id est,priuatio lucri acquisiti,& relictū remanet validū.& hoc est qđ dicit hic Bart.in vlti. q.

6 †ꝙ si aliqs promittit pœnā, si abbas non recipiat aliquē in monachū,cōmittit simonia: qa abbas ne promittens incurrat in pœnā, p̄sumit recipere monachū:& sic ꝑtextu pecuniæ nō perdendæ fit actus spālis:& idē est,si aliqs promittat pœnā,si Titius nō ingrediat religionē:qa si ingredit, dicit interuenire tpalitas,qm̄ videt ingredi, ꝓpt pecuniā nō soluendā ab illo.Hæc tn̄ dicta Bar. in istis casibus debes intelligere,qn̄ abbas vel ingrediens religionē p̄sumeret moueri ꝓpter pœnam ꝓmissam : aliàs ista dicta nō ꝓcederēt,exquo cōtemplatione pecuniæ nō fieret, vel reciperet ingressus.Quādo autē p̄sumat moueri,ne promittens pœnā incurrat,dic vt hic per Bart.& hoc in simili rōne,q recitabit in glo. mag. Et ad materiā vide oīno qđ ponit Pet.in sua repet.in regula, nemo pōt.de reg.iur.vbi refert dic.Bal.s.dicta, & se nō firmat in aliqua certa cōclusione. ¶In gl.posita sup verbo,mr̄imonia.ibi:forte qa nō interest, cōiunge glo.positā in fi.cū ista, & satis intelliges gl.sentire,ꝙ si ītersit cōtrahentiū spōsalia, stipl̄o pœnalis pōt īterponi vsq; ad interesse: & simili pōt stipl̄o fieri,vt p̄stetur interesse simpl̄r: & hoc tenuit gl.in l.ij.ff.de spō.Contrariū tenuit in l.si stipuler.s.e.& cōiter doc.hic,& l.fi.C.de spō.mouent prīo,qa posset cōmitti pœna,quatenꝰ interest,ꝙ est cōtra ista iura,quę simpl̄r dicūt,ꝙ stipl̄o pœnalis nō valet.Sed gl.vr̄ ītelligere ista iura, vt clare sētit ī prin.ꝙ stipl̄o nō valeat,qn̄ nō īterest, quatenꝰ pœna excedit īteresse:qđ tn̄ repugnat distinctiōi vr̄ gn̄alitati istarū legū.Vn̄ tenēda ē opi. cōis,ad quā debes addere,ꝙ stipl̄o pœnalis aliqn̄ valet vbi īterest,& nō valet vbi nō īterest:sicut ꝓbat ī l.seruꝰ.e.a.l.de ser.expor.& hoc cōtingit, qn̄ pœna nō ꝓhibet nisi rōne ihūanitatis & duritię. Sed qn̄ pœna ꝓhibet apponi ꝓpter fauorē publicū,tūc ēt si īterest,debet durare ꝓhibitio:& cōsequēt stipl̄o ad simplex īteresse vr̄ ꝓhibita : qa licet p̄iudicet iuri priuato,hoc tn̄ ē tolerabile propter bonū publicū:vt l.si qs in graui.§.vtrū.ff.ad Sylle.& ī auc.res q.C.cōia de le.

7 †Quòd aūt mr̄imonia debeāt ēe libera[a], hoc ē ītroductū ī fauorē publicū ꝓpter sobolē ꝓcreandā:vt l.& hoc mō. ff.de codi.& demō.& iō tolerat priuatū p̄iudiciū respectu īteresse.Hoc mō declaro dic.doc. & aduerte,qa d.l.ij.ff.de spō.ꝓbat notabilit,ꝙ stipl̄o īterposita sup spōsalibꝰ sortit naturā ipsorū spōsaliū,vt admittat pn̄ia,nō obstāte stipl̄atiōe, p quā l.singl̄r vr̄ decidi illa q.notab.q̄ tangit p Bart. ī l. ij.ī fi.C.de cōd.ob cau.& p Bar.ī l.sicut ab initio. C.de act.& obli.vbi stipl̄atio interposita sup contractu innoiato recipiat pn̄iam.Posset tn̄ dici rn̄dendo ad istā l.ꝙ ibi ē speciale,ne impediat libertas mr̄imonij. & credo,ꝙ rn̄sio sit vera. Aduerte tamē,qa Bal.in l.fi.C.đ spon.videt seq distinctionem, quam hic refert Barto.Et quando Bart.dicit,ꝙ si ille qui nō seruauit sponsalia, cōmisit do-

a ¶Libera. Adde idē tenentē do.Bar. Socin.in cōsi.iij.incip. circa p̄sentem consultationē.in prin. in ij.parte.

lū: tūc tenetur actiōe de dolo, aduersario ad interesse. Ipse dicit, ꝙ miratur de isto dicto: quia quod potest venire in actione de dolo, multo fortius potest deduci in pactum expressum per l. eleganter. §. non solum. ff. de dolo. quæ l. optime probat istam conclusionem, & bene facit text. in l. legitima. & q̄d ibi not. ff. de pact. Unde eo casu quo posset agere actione de dolo, similiter pro illo dolo posset interponi stipulatio. Sed tamen aduerte: quia vt dicit hic Io. de Imo. & bene, ꝙ per hoc nō posset agi actione de dolo, quia pars nō obseruaret sponsalia, vt damnificaret aduersarium, quę sciebat fecisse magnas expēsas, q̄m scienti nō infertur dolus: vt l. j. in fi. ff. de cōtrah. emp. Cū igitur sciret ille, qui faciebat expēsas, ꝙ pars poterat pœnitere, ex dispositione iuris, imputet sibi, si tales expensas fecit: sicut dicimus in malæ fidei possessore, qui facit expēsas in agro, quę scit esse alienum, nā videtur eas donare, ex quo scit se eas non posse repetere: secundū glo. in l. in fundo. ff. de rei vendica. Posset autē forte cōpetere actio ratione doli, si iste qui fecit magnas expensas dolosè fuisset inductus per partē aduersam ad cōtrahēdū spōsalia, vt incideret in istud damnum: & in hoc casu sine dubio posset committi stipulatio secundū Bald. cuius opin. mihi placet. ¶ In ead. glo. ibi: & hoc exceptis arrhis. quęrunt docto. in l. fina. C. de spon. & in c. gemma. eo. tit. & Barto. hic, quæ sit ratio differentiæ inter arrhas & pœnam. Et cōmuniter dicunt, quòd ratio est, quia facilius quis promittit magnam quantitatē, quàm det: vnde frequētius solet contingere, quòd magna quantitas pœnæ promittitur, & quòd parua quantitas pro arrhis realiter datur. Unde visum fuit legislatoribus, quòd minus impediatur libertas matrimonij per amissionē paruæ quātitatis, ꝙ per promissionē magnæ quantitatis, attenta etiā quadruplicatione arrharum. & ideo dicunt Pe. & Cyn. & Ioan. And. in locis alleg. & alij sequētes eos, quòd attenta mēte istarum ll. si parua pœna promittitur, poterit exigi, & valebit stipulatio: & econtra si magna quantitas pro arrhis de non obseruandis sponsalibus, non perdet arrhas, vel restituet eas duplicatas. Sed Barto. hic tenet, quòd in pœnam etiam paruam non incidat in effectu. Mouetur primò ex generalitate l. final. C. de sponsa. quæ reprobat omnem cautionem pœnalem, excepta pœna arrharum ibi posita. Secundò adducit text. cum gloss. in l. neq;. C. de nup. vbi ponitur exēplū de eo qui stipulatus est x. nomine pœnæ: quæ est parua quātitas. Tertiò adducit text. per locum à speciali in l. ea quæ. in fin. de donatio. inter virum & vxo. vbi permittitur stipulatio vel pactum modicæ quantitatis, ad impediendum libertatem matrimonij in vno casu: ergo in alijs casibus reprobatur ista stipulatio, licet contineat modicā quātitatē: sicut erat illa quæ ponitur in illa l. scilicet xx. Quartò adducit ea quæ habentur in l. si ita stipuler. §. eod. vbi text. dicit, quòd nō potest poni pœna, ne matrimonium dissoluatur: quia debemus esse contenti pœnis legalibus. Sed ista ratio habet locum, si modica pœna vltra pœnam legalem promittatur: ergo &c. Confirmatur ista opin. secundū Ioā. de Imol. quia si diceremus, ꝙ parua pœna posset promitti, & exigi, l. fin. quæ generaliter loquitur, restringeretur ne quis indebitè lucrū admitteret. Sed l. non restringitur propter hoc, licet restringatur, ne quis dānū indebitè sentiat, vel ne quis indebitè lucretur: vt plene declarat Bar. in l. omnes populi. ff. de iustitia & iu. ergo sequitur, quòd lex illa vniuersaliter & simpliciter debet intelligi. Tu autē aduerte, quia pro illa differēti ratione, quā assignant doct. est optimus tex. in l. sed si ego. in fi. ff. ad Velle. vbi iurisconsultus dicit, ꝙ dispositio, per quam mulier prohibetur obligari pro alio, nō habet locū, si mulier actualiter det aliquid pro alio: quia pręsumitur, ꝙ mulier facilius promittat quàm det. Uñ dicit hic Io. de Imo. & credo ꝙ vera dicat, ꝙ si aliquis dat sponsæ suæ certā quātitatē pro pœna, valet datio: quia tūc cessat ratio, propter quā pœna est prohibita: & sicut valeret datio sub nomine arrhæ, ita debet valere sub nomine pœnæ: quia ex quo est idem effectus, non est curandū de diuersitate nominis: vt l. j. & ij. C. cōmunia de leg. & l. ij. in fi. C. de cōstit. pe. Scđò adde, ꝙ aliæ tres rationes per Bart. s. allegatæ faciliter vidētur posse solui: nā primò pōt dici ad l. neq;. & ad l. eam quam, s. allegatam. quòd quātitates, de quibus ibi, quo ad aliquas personas, possent esse magnæ, licet quo ad aliquas personas possent esse paruæ: sicut dicit glossa in l. sed si susceperit. §. j. ff. de iudi. Sed concesso quòd in dubio istæ quantitates debeant iudicari paruæ, dico quòd autoritas gloss. in l. neque. non est vera. Textus autē in l. ea quæ. potest adduci in cōtrarium, & fortiter: quia ego dicam, ꝙ ibi non est speciale, quia illa pœna habuerit originem à lucro: sed quia est parua pœna, & sic adducetur pro opini. contraria. Ad l. si ita stipuler. respondeo & dico, ꝙ illa l. causa cur nō potest opponi pœna matrimonij dissolutioni, est libertas matrimonij: vt habetur hic in fine, propter quam debemus esse contenti pœnis legalibus. Ubi ergo cessat ista causa, quia pœna est modica: cessabit etiam legis dispositio: vnde magis vrget dicta l. finali. præallegata. quæ attenta distinctione domi. Ioan. de Imol. & Barto. in dicta l. omnes populi. deberet restringi in prima parte sui, inquantum scilicet permittit simpliciter restitui arrhas duplicatas quadruplicatas: quia si non fieret restrictio ad modicas arrhas, certè restituens arrhas duplicatas indebitè cogeretur permanere in sponsalibus, qui non debent coarctari metu pœnæ: cur ergo nō fit restrictio secundùm regulas s. positas? Et ideo sequēdo sententiā Bartoli & Moder. dicēdum est aliter in ista materia, videlicet quòd ratio differentiæ inter arrhas & pœnam non est illa quā s. dixi, præsertim attēto ꝙ ex quo permittitur quadruplicatio arrharū, de facili, & frequēter pōt cōtingere, ꝙ si hæres restitueret arrhas, obligatur ad magnā pœnā, inspecta qualitate personæ suæ. Dicēdū est ergo, vera rō est illa, quā posuit Guli. ☞ de Suza. antiquus do. & Bal. eā referēs in l. fi. C. de spon. Quia † datio arrharū nō fit principaliter ad impediēdū matrimoniū dissolui, sed ad faciēdū manifestiorē veritatē cōtractus celebrati, & quodāmodo ad eius consummationē: ita probat tex. in l. q̄d sæpe. in prin. ff. de cōtrahē. empti. in prin. Licet ergo in cōsequētiā postea propter fidē ruptā, & dās arrhas, & recipiēs, obligētur ad pœnā, hoc non est ita absurdū, sicut si principaliter ꝓpter impediēdā matrimonij libertatē cōmitteretur pœna: sicut videmus ꝙ libera testamēti factio per stipulationē pœnalē principaliter interpositā nō pōt impediri: & tñ p pactū veniēs in consequētiā alterius contractus impediri pōt: vt patet in l. fi. C. de pac. iūcta l. si quis seruū. ff. de act. em. de quo vide per Bar. in dispu. sua in l. stipulatio hoc modo. s. eo. ¶ In ea. gl. ibi: sed an inter extraneos. doc. cōiter dicūt ad intellectū huius gl. aut ille qui promittit est frater, vel cōsanguineus, vel multū amicus spōsæ vel sponsi: & tūc ista promissio nō valebit, quia impeditur libertas matrimonij, q̄m nō est verisimile, ꝙ sponsus vel sponsa vellēt tales cadere in pœnā. Aut sunt prorsus extranei, vel leuiter amici: & tunc procedat opi. glo. quæ bene probatur in l. mulieri & Titio. de condi. & demō. Tu ad primum dictum adde quod not. Bartol. in lege, de pupillo. §. si quis ipsi. versicu. nonò quæro. suprà, de nou. oper. nuncia. Secundò adde tex. optimū, & ibi per Bald. in lege prima. C. si quacunq; præditus potestate. in verbo, domus. exponendo ibi domum pro consanguineis, prout ibi sentit Bald. vbi probatur, quòd sicut terror qui posset inferri sponsæ est legitima causa, cur spōsa eximatur à iurisdictione iudicis: ita & terror qui potest inferri consanguineis eius, est causa cur etiam ipsi debeant eximi, ꝙ non sit alia differentia: quia per tales daretur materia cogendi sponsam. Secundò adde secundùm Hostien. in capitul. gemma. de spon. ad secundum membrum positum hic per docto. quòd si stipulatio fiat simpliciter inter extraneos non contrahentes sponsalia nomine aliquorum, ista stipulatio valet: vt dicit gloss. Sed si duo extranei prius cōtraherent spōsalia nomine aliquorum, & postea promitteretur pœna, tunc talis stipulatio secundùm eos non valeret, quia venit accessoria ad sponsalia contracta, quæ debent esse libera. Unde accessorium sortitur naturam sui principalis: vt l. si vt proponitur. ff. de fideiuss. & in regula, accessorium. de regul. iur. & ista dicta sequitur hic Ioan. de Imol. quæ mihi non placent: quia quando est diuersa ratio in persona accessoria, quàm in principali, tunc licet aliquid sit prohitum in principali persona, non est prohibitum in ea quæ venit accessoriè. Unde si tutor vendit rem immobilem nomine pupilli, & obligat se de euictione, licet pupillus non obligetur, q̄a vendit lege prohibente: obligabitur tamen tutor, in quo non est ratio, quæ est in pupillo: vt dicit text. in l. si is. C. de prædi. mino. de cuius intellectu vide per Bartolum in lege, cum lex. ff. de fideiuss. in fin. & per Baldum in l. non dubium. C. de leg. Licet igitur sponsalia debeant esse libera, quo ad sponsos, non tamen sequitur quòd extranei, per quorum ꝓmissionē nō impeditur libertas sponsorum, nō possunt se obligare ad pœnam. Aduerte tamen, quia Bald. in dicta lege fina. C. de spon. refert aliter ista d. Hostiē. ꝙ s. retulerim. & secundū eius relationē adhuc opin. Hosti. esset falsa, de qua dic vt ibi per eum, quia nihil adderent in effectu ad dicta sua. Tertiò adde, inquantū Io. de Imol. hic declarando tria exempla posita per glo. in versi. secūdum an inter extraneos. dicit, ☞ † quòd si aliquis promittit cētū, si Titia nō nupserit Sempronio, quòd ista stip̃lo pōt valere, licet fiat à consanguineo ipsius Titiæ: q̄ñ ille qui ꝓmisit hoc facit, q̄a volebat seu optabat Titiā nō nubere, nō aūt q̄a stipulator optaret Titiam nubere: p text. in aut. cui relictum. C. de indi. vidu. vbi patet, quòd hodie iure nouissimo potest inuitari mulier vidua, ne nubat spe lucri: nā istud dictum est dubiū: q̄a cū illa authē. in vidua tollat ius vetus, & si sit corruptiua, vel saltē exorbitans, non videtur extendi de vltimis voluntatibꝰ ad cōtractus, quibus non debetur tantus fauor: vt in l. testamentis. de regu. iur. nam vbi nō est eadē ratio, nō fit extensio de vltimis voluntatibus ad contractꝰ, vel ecōtra: vt traditur in l. qui arrogatū. ff. de lega. j. Bald. tñ in d. auth. cui relictū. in vlt. q. videtur psupponere, ꝙ cōditio viduitatis posit opponi viduæ etiā p viam cōtractꝰ, & pōt tolerari ista opi. q̄a quòd in cōtractibus olim non posset apponi conditio viduitatis, non erat bene expressum in iure, sed solū videbatur induci à maioritate rationis: q̄a si hoc non licebat p viam legati, multominus p viā cōtractus, qui est minus fauorabilis. Si ergo tollitur dispositio l. veteris in vltima voluntate, ꝓbabiliter posset dici, ꝙ etiā casus ad quē fiebat extēsio, ex identitate vel maioritate rationis, posit videri sublatus, tanquàm dependens ex primo casu, se extendente ad eum: arg. l. omnia priuilegia. & quod ibi p Bald. C. de sacr. sanct. eccle. Quartò adde vnū verbū ad ea quę dicit idē doc. in tertio exemplo posito in glo. nam dato ꝙ esset aliqs casus, in quo ille qui promittit certum quid, si repudium fiat, nō videtur hic promittere in pœnam, vel vt fiat diuortium, q̄d esset turpe: vt l. reprehendenda. C. de insti. & substi. si tñ ꝓmittēs, qui videtur promittere sub ista cōditione, quasi sub qualibet alia sit cōsanguineus vel amicus vxoris, adhuc videtur durare rō, ꝓmissio non valeat, quasi impediatur libertas matrimonij: quia licet promittens promiserit aliter quàm in pœnam diuortij faciendi, adhuc tamē psumitur, ꝙ mulier retrahatur à ꝓposito repudij, ne cōsan-

guineus

guine⁹ incurrat hoc dãnũ:quinimo p̃sumet, ꝙ promittẽs hoc ꝓcurauit:q̃a qui ꝓmittit sub cõditione,p̃sumet nolle,ꝙ cõditio impleat ne incidat in obligatiõe.l.centesimis.§.fi.& q̃d ibi per doc.¶†Extra glo.tangit hic Bart.vtrũ confessio facta de arrhis receptis ab vna partiũ,probet verè numerationẽ arrharum.& cõcludit ꝙ sic p l.Publia.§.fi.ff.deposit.q̃ inducit hoc modo,declarãdo dicta sua,q̃a sicut l.fi.C.de spon.requirit verã traditionẽ arrharum,ita contractus d̃positi verè requirit rei interuentũ:vt l.j.§.is quoq;.el.ij.ff.de act.& obli.& t̃n iste rei interuentus probatur per confessionẽ:vt d.§.fi.& l.gñaliter. C.de non nu.pec.& not.in l.si ex cautione.C.eo.& dixi post Bar.in l.si ita stipulat⁹.§.Chrysog.s.eo.Hoc tamẽ dicit Bart. esse verũ,nisi ex aliquibus coniecturis appareret, ꝙ confessio esset facta in fraudem. Angel.hic impugnat ista dicta, & eius opi.sequũtur Mod. Primò, q̃a cõfessio facta inter p̃sonas ꝓhibitas p̃sumitur simulata & frauduleñta,& nõ ꝓbat verã traditionem:vt l.qui testõ.ff.de ꝓba.& l.cũ quis decedẽs.§. Titia. ff.de le.iij.& ibi per Bar.bene facit q̃d no.scd̃m Mod.in l.per diuersas.C.de manu. Scd̃o,q̃a si attendas rationẽ differẽtiæ assignatam cõtra per doc.inter arrham& pœnã, eadẽ rõ est reprobãdi cõfessionem,quæ reprobãdi pœnã:imo fortior, q̃a si facilius p̃sumitur q̃s promittere magnã pœnã,q̃ dare magnã arrhã:ergo multo facilius p̃sumetur q̃s confessionẽ arrhæ receptæ,à cõfitente,in qua receptiõe de nullo sui agit p̃iudicio: q̃a si nihil dedit verè,nihil ergo amittit,si nõ seruat fidẽ, q̃ñ cõfessio est facta ab vna parte duntaxat. Tu aũt aduerte,q̃a primæ rõni videtur posse r̃ñderi,ꝙ illa iura habent locũ,q̃ñ inter personas,inter quas emanat confessio,est ꝓbabilis cõiectura,vel suspitio,vel rõne affectionis personarũ, vel q̃a fraus cõsueuit cõmitti in similibus contractibus,ꝙ confessio non sit facta in fraudẽ,vel ex forma dispõnis oritur aliqua fraudis suspitio:ex exẽplũ in l.qui testimoniũ.p̃allegata.ibi em̃ testator legauerat alicui,quęcũq; capere poterat per viam legati:vnde ex hoc p̃sumitur,si postea confitetur se debere maiorẽ quantitatẽ, ꝙ iõ fecerit,quia nõ poterat plus per viam legati relinquere:sed vbi non esset aliqua coniectura fraudis,tunc confessio quę probat de sui natura veritatem actus, p̃terquã in mutuo & dote, & certis alijs casibus,de quib⁹ in l.in cõtractibus.in prin.C.de non nu.pec.videt sufficere:& licet posit fieri in fraudẽ, fraus tamẽ nõ p̃sumit,non concurrẽte alia coniectura:vt l.quoties. §.qui dolũ.ff.de ꝓba.Ista cõclusio ꝓbatur in l.ij.C.de pac.inter empt.vbi patet,ꝙ per pactũ appositum de retrouendendo nõ p̃sumitur contractus venditionis simulatus,nisi concurrãt aliæ coniecturæ:puta minoritas pretij,consuetudo fœnerãdi, & similia.ita concludũt Cy.& Bald.in l.j.C.plus valere q̃d agitur.& Anto.de But.& Mod.in c.ad nostram.de empt.& vẽdit.& fundatur ista cõclusio ex regula quã ponit Bar.in l.post contractum.ff.de dona.vbi dicit,ꝙ simulatio non p̃sumitur, nisi cõcurrant coniecturæ vnà cum actu,qui potest simulatè fieri. Vnde dicebat Bar.notabiliter in illa l.per diuersas.& l.ij. C.ne liceat potenti.& l.deo nobis.C.de episco.& cle. ꝙ quando venditur nomẽ debitoris,si pretium venditionis est iustũ, sola confessio non facit præsumi fraudem & simulationẽ: secus si pretium non esset iustum,vel partim esset donatio,partim venditio.& ideo ipse in hac materia sequitur cõclusionẽ Barto.hic,ꝙ confessio probet perceptionẽ arrharũ per iura p̃allegata,licet male referat Barto.quẽ dicit hic tenere contrarium,nisi forte voluit se referre ad q̃õnem sequentẽ.Secundæ ☞etiam rationi,quæ magis stringit,videt posse respõderi.†Pro cuius intellectu p̃mittendum est,ꝙ illa differentia quæ fit inter promissionẽ & dationem,fit respectu eius qui vult dare, non respectu eius qui vult restituere datum:q̃a ille simpliciter promittit pœnã duplicationis arrharũ,si non seruat fidem. Hoc præmisso dico ad rationem p̃dictam,ꝙ confessio de arrhis receptis probat veram numerationem : quia cùm nemo præsumatur iactare suum:vt l.cùm de indebito.cũ alijs.ff. de probat.non est verisimile,quòd aliquis obligaret se ad restituendam arrham,quã nõ recepisset : & ideo ex ista p̃sumptiõe oritur probatio veræ numerationis factæ per aduersarium. Præterea nõ est verisimile,ꝙ pars voluerit se obligare ad pœnam,si nõ seruat fidem:& alterã partem,si non seruaret fidẽ, nõ obligari ad aliquid.si enim nõ interuenit vera datio, ergo ille qui dicitur dedisse arrhas,non seruando fidem nihil perderet.Vnde non est eadem ratio in confessione arrharũ,quę est in promissione pœnæ,q̃a ex coniecturis prædictis p̃sumitur verã numerationẽ intercessisse.Et per hanc rationẽ apparet, quòd alia ratio differentiæ,quã s.assignaui inter arrhas & pœnas,adhuc durat in confessione,ex quo violenter pręsumitur numerationẽ intercessisse:& ista opin.placet pro nũc, quando vna partiũ confessa esset recepisse.Sed q̃ñ partes hincinde confiterentur se accepisse quantũ dederunt,tũc fuerunt opin. quia Barto.dicit,ꝙ confessio præsumitur fraudulenta: & hoc sequitur Ang.cõsil.suo cciij.per l.si ventri.§.fin.& q̃d ibi no. ff.de priuil.cre.Et quia vt sentit hic Barto.ex quo quilibet fatetur tantũ accepisse quantum dedit,ex hoc oritur quædã suspitio fraudis,quòd partes potius voluerint promittere pœnã,q̃ realiter numerare. Sed q̃õ ꝓbet ista suspitio,nõ declarat,vel ex quo colligatur probabiliter. Vnde ipse inferius adiungit,ꝙ etiã si interuenisset actualis numeratio,hincinde arrhę nõ dicerent datæ in effectu,per l.qui sic.ff.de sol.& per ea quæ habentur in l.ab oĩbus.§.si Titio.ff.de le.j.& per ea quę habẽtur in l.si quis seruũ.ff.de cõd.& demõ.per Bar.Sed Bal. in l.deo nobis.de episco.& cle.& in l.ij.C.quando lice.ab empto.disce.referendo dicta Nico.de Mat.tenet contrariũ,& dicit ꝙ hoc approbat consuetudo,nõ tamẽ rationes allegatæ p eum impugnant ista dicta Barto.quia ipse alleg.ll.probantes, quòd cõfessio de recepto probat veram numerationem. quod etiam Barto.cõcedit,vt patet in præcedenti q̃õ.Sed dubitatur quãdo partes confiteant inuicẽ se recepisse,intentio Barto.est ꝙ ex ista confessione reciproca oritur quædã suspitio,ꝙ vere pecunia non fuerit numerata:sed quòd fuit color quæsitus ad pœnam cõmittendam:quare enim numerassent partes eandẽ quãtitatem, quã mox erant recepturi. Ista est intentio Barto. punctualiter,qui vult,quia in hoc potest cõmitti fraus de contractu ad cõtractũ,licet fraus ista non præsumatur ex sola cõfessione,præsumitur tamen adiuncta ista alia coniectura,de qua modo dixi:quinimo etiam si realiter interuenisset hincinde numeratio:tamẽ ex quo id quod fuit datum ab vna parte redditur incontinenti eidem,perinde est ac si numeratio non intercessisset per ll.s̃.alleg.Sed ad istas ll.respondet Bald.in l. fi.C.de spõ.qui melius attingit articulũ,quòd quãdo aliquid sic datur,vt reddatur incõtinenti per viã distinctionis:tũc habet locum l.qui sic.de solut.Sed quando aliquid datur, vt reddatur incontinenti:& ex redditione oriatur noua obligatio,afferens aliquam vtilitatem,tunc istud toleratur:vt est casus in l.si tibi pecuniam.ff.si cert.peta.secus esset, si ille qui debet recipere tantũdem,quantum debet dare ex hac receptione, nec plus lucraretur,nec plus dãnificaretur,id est, si ex receptione nullus resultaret nouus effectus,vt probatur in dicto §.Titio. Ille autem qui accipit arrhas in certa quantitate, dando eandem quãtitatem pro arrhis alteri,inducit nouum effectum,q̃a vbi prius dans arrhas,si non seruaret fidem,solùm incurreret pœnam perditionis arrharum,nunc tenebitur ad arrhas duplicatas. Vnde attenta ista opinione, melior videbitur opinio Barto.quãdo appareret de vera numeratione arrharum. Vbi autem appareret de sola confessione hincinde facta,tunc quia non põt negari,quòd ista confessio reciproca est magis suspecta,quàm si esset facta ab vna partiũ,forte poterit procedere opin.Barto. Dixit tamẽ Ang.singulariter in cõsil.ccxxxiij.ꝙ si instrumentũ,in quo est facta confessio,modo prædicto,hincinde habet guarẽtigiam,& contra illud ex forma statuti nihil põt opponi:tunc instrumentũ merebitur executionem,nõ obstante ista exceptione fraudis præsumptæ,quia hincinde sit facta cõfessio:licet enim ꝓmissio pœnę ad coarctandã libertatẽ matrimonij sit cõtra bonos mores ciuiles & naturales, contra quos non põt aliquid disponi per statutum,t̃n quòd ista confessio sit inualida,quia p̃sumatur fraudulenta, hoc est contra ius positiuum dũtaxat,contra quod statutũ põt disponere: vt l.omnes populi.de iusti.& iu.Et ꝙ ista exceptio non possit opponi cõtra guarentigiã,tenet Bald.expresse in d.l.fin.s̃.alleg. Sed cum reuerentia ista dicta non videntur vera:quia si statutum non põt disponere,quòd matrimonia coarctentur metu pœnæ:vt not. Ioã. And.in c.statutum,de hęre.libr.vj.& ponunt docto.in c.j.[a] de sponsa.etiam non poterunt approbare fraudem,quæ cõmittitur in præiudicium iuris naturalis,secũdùm q̃d est cõtra bonos mores pœnam ꝓmittere,per l.fraus. & l.contra legem.ff.de ll.cum alijs vulgarib⁹,in quibus patet, quòd ille qui non facit formaliter cõtra legem,sed fraudulenter incidit in prohibitionem legis:vt in regula,certum est.de ☞regu.iu.vnde ista differentia videtur inanis. ¶†Quærit etiam hic Barto.vtrum l.fin.C.de spons.habeat locum,si arrha datur in specie, & nõ in quãtitate.Et respõdet quòd nõ:quia ex quo imponitur pœna dupli, & quadrupli,talis pœna non cadit,nisi in quantitate:vt lege, Lucius.§.impuberem.ff.de leg. ij.& l.plane.§.si eadem.ff.de lega.primo.Sed ista opinio reprehenditur per Baldum in dicta l.fina.C.de spon. & per Ioann. de Imola hic duabus rationibus. Prima est, quia dispositio legis imponentis pœnam per ista nomina, non referretur nisi ad quantitatem : ergo in actione furti, & vi bon.rapto. nõ puniret qui esset furatus sp̃ẽm,vel rapuisset:q̃d est ridicu-

[a] ¶In c.j.Et ibidẽ oĩ no ad hæc latè & no.Fel.in iij. colũ. in vers.tractat hic, cũ pluribus seq.

lũ,& cõtra multa iura,de quibus vide in l.j.ff.vi bo.rap.& l.ſi pro fure.§.furti actio.ff.de condi.fur.& eſt caſus in l.ſi cũ exceptione.§.j.& §.quadruplaƭ.ff.qđ met.cau.Preterea pignus nõ põt cõſtitui,niſi in ſpẽ:vt dicit gl.no.in l.j.ff.de pig.acti.in gl.ſuper verbo,& magis:& tamẽ pignus põt dari in ſpẽ.Non ob.tex.in l.Lucius.§.impuberẽ.quia vel põt dici ſecũdũ Io. de Imo.ꝙ illud eſt ibi,ne concurrãt duæ cauſę lucratiuæ:vel quia noĩa iſta multiplicatiua ibi poſita,ſi reſtringẽtur ſolũ ad quantitatẽ legatã faciebãt diſpoſitionẽ eſſe vtilẽ,quo ad aliqd in illo caſu.Sed ſi diceremus,ꝙ arrha data in ſpẽ inutiliter penitus dareƭ:tũc tota diſpoſitio eſſet inutilis:& ideo ille caſus nõ eſt ſimilis,quia in illo põt ſaluari diſpoſitio,vt habeat aliquẽ effectũ,in iſto nõ.Tu aũt aduerte,quia ad duas rões ſ.alleg.videƭ poſſe rñderi,& quo ad primã:& ita credo intellexiſſe Bar.ꝙ qñ lex diſpõnes ſuper ſpẽ,ſicut ſuper quãtitate:tũc nõ eſt mirũ,ſi iſta nomina multiplicatiua referunƭ ad ſpẽm,ſicut ad quantitatẽ:aľs delictũ qđ dãnaƭ per legẽ,remaneret impunitũ in ſpẽ,qđ eſt abſurdũ:vt l.ita vulneratus.ff.ad l.Aql. Sed qñ lex diſponit ſuper re,loquiƭ ita,ꝙ verba poſſunt referri ad quãtitatẽ ſicut ad ſpeciẽ:ſicut in l.fi.C.de ſpon.tũc põt habere locũ opi.Bar.ꝙ videbunƭ relata ad rẽ,ꝓut eſt ſpecies. Præterea aduerte diligẽter:quia in ll.ſ.alleg.cõtra Bar.& in ſimilibus,delictũ in re,pro qua imponiƭ pœna,raro eſſet cõſiderabile,ſi res cõſideraretƭ vt genus,vel vt quãtitas:nã nemo furaƭ quãtitatẽ,aut raro etiã in re quę cõſiſtit in põdere,numero,vel mẽſura.

9 †Secũdò põt rñderi negãdo,ꝙ pign⁹ poſsit dari loco arrharũ,ex quo nõ põt conſtitui in quãtitate:& ſi hoc negas,falſa eſt doctrina l.quã ſ.dixi,ꝙ pignus põt cõſtitui loco arrharũ,ex quo ſuper quãtitate nõ põt cõſtitui pignus.Verior tñ videƭ opi.Bal.& Mod.hic,ꝙ etiã in terminis l.fi.multiplicetur ęſtimatio ſpeciei,ſicut multiplicareƭ quãtitas:quia eſt eadẽ ratio,ſiue deƭ ſpecies pro arrha,ſiue quãtitas:& alioquin perfidia nõ ſeruãtis fidẽ remaneret impunita,ſi ſpẽs dareƭ pro arrha.& ad hoc bene faciũt iura ſ.alle.& text.in l.j.in prin.ſ.de publi.quę ll.loquunƭ de eo qui rapuit rẽ,& tñ noĩe rei intelligiƭ ſpẽs,ſicut quãtitas:vt manifeſte patet ex diſcurſu illorũ titulorũ.Et ad l.Lucius.§.impuberẽ.& l.plane.§.ſi eadẽ.de le.j.põt rñderi,vt ſ.rñdit Io.de Imo.in ij.rñſione.Nã prima rñſio nõ videƭ vera,q̃ dicit ꝙ hoc induciƭ,ne duæ cauſæ lucratiuæ concurrãt:nã iſta rõ haberet ẽt locum in pœnis multiplicãdis,quę acquirũtur ex cã lucratiua,vt l.multarũ.C.de mõ multarũ.& per Bar.plene in l.Meuius.§.duob⁹.de le.ij.in fi.repe.niſi dicas ſaluando illã,ꝙ in pœnis inducitur hoc ſimpľr,ne delicta remaneãt impunita.Vel põtes rñdere ſubtilius,ꝙ illæ ll.loquunƭ in diſpõne teſtatoris,in cuius poteſtate nõ eſt,vt legãdo bis rem videaƭ legare etiã rem & æſtimationẽ,maxime ex tacita volũtate ſua:quia rerũ vocabula & ſignificata ſunt immutabilia:vt l.ſi quis in fundo.ff.de le.j.Vnde licet teſtator poſsit legare vni & eidem rem & æſtimationẽ:vt l.nutu.§.j.de leg.iij.non tñ põt velle,ꝙ ſub nomine rei veniat æſtimatio.Vnde etiam ſi expreſſe velit bis ſpeciẽ præſtari,& ſic videaƭ tacite intellexiſſe de æſtimatione,nõ ſtatur volũtati ſuę:dicit tex.clare in d.§.ſi eadẽ.in ver.huius rei:ſed lex bene põt extẽdere ſignificatũ,vbi & velle,ꝙ nomine rei veniat æſtimatio:quia ſi hoc põt cõſuetudo:vt l.Labeo.de ſupel.leg.cũ materia.& l.ſciendum.§.edictum.ff.de ædil.edict. ergo & lex:vt l.de quibus.ff.de legib.Videtur autem eſſe de mente legis,ꝙ nomine rei veniat ęſtimatio,cuius reſpectu poteſt conſiderari duplum vel triplum:& per iſta redditur falſa doctrina Bartol.in l.Meuius.§.duobus.in vlt.colũ.ff.de leg.ij.vbi dixit,ꝙ lex vel ſtatutum duplicans pœnam non intelligitur duplicare pœnam,in cuius ſolutione eſt ſpecies:nam ſi ſpecies eſt æſtimabilis,hoc dictum videretur verum ex præmiſsis.ſin autem non eſt æſtimabilis:verbi gratia,amputatio membri:tunc procederet ſine dubio.& hoc exemplum ponit Baldus in l.quid ergo.§.pœna grauior.in vlti.colum.ff.de his qui notan.infa.†Et ſcias pro complemẽto materiæ,quòd quãdo ſolutio pœnæ conſiſtit in ſpecie,in pœna conuẽtionali,nõ dicitur proprie pœna,ſed aliquid loco pœnæ:caſus eſt nota.in l.litigatores.§.j.ff.de arbitr.Illud etiam ſcias,quòd ſi lex punit aliquẽ non reſtituẽtem ſpeciem pœna dupli vel tripli:illa pœna videbitur impoſita,etiam non reſtituenti æſtimationem rei:caſus eſt notabiliſsimus quem ibi notat Bart. in l.ſi cùm exceptionẽ.§.ſed quatenus.ff.quod me.cauſ.licet glo.ibi teneat contrarium,& non bene:quia tex.hoc ibi probat,non cauillando literam.

Idem reſpondeo. Quæ dicũtur in præfatiõibus,intelliguntur repetita,niſi ex repetitione vitiaretur ſtipulatio.h.d.Secũda ibi:ſic tamẽ.

10 ¶†No.primò,ꝙ illa quæ dicũtur in tractatu,cẽſeantur[b] eſſe repetita in cõtractu poſtea ſequẽti:qđ debes intelligere,ſecundũ Bar.in l.ſi quis cũ aliter.ſ.eo.qñ tractatus fuerat firmatus ſeu cõcluſus:aliàs dicta nõ viderẽtur repetita,quia multa veniunt in colloquio tractatus,in quib⁹ partes finaliter nõ cõſentiunt:idẽ dixit Bal.in l.cũ allegas.C.de vſuris.& l.multũ.C.ſi quis alteri vel ſibi.& tñ etiã tractatus non cõcluſus tali nomine põt appellari:vt eſt caſus,quẽ ibi no.do.Abb.in c.tua.de his quæ fi.à præla.ſine cõſenſu ca.dixit etiã hic Ang. ꝙ aliquãdo illa quæ dicunƭ in fi.diſpoſitionis in vno ca.videntur repetita in præcedẽtibus,ſi aliàs diſpoſitio eſſet inutilis.alle.tex.in l.vxorẽ.§.teſtamẽto.ff.de leg.iij.& credo,ꝙ allegatio ſit corrupta in libro meo:qa ille tex.nihil facit.Potes ergo allegare meliorem text.in l.cùm pater filio.ff.de pact.do. vbi patet ſecundũ Bart.ibi,ꝙ repetitio fit in alio ca.vbi aliàs non fieret,ne diſpoſitio reddatur inulitis.Super quo vide qđ not.Bart.in l.Seiæ.§.Caio.ff.de fundo inſtructo.

11 ¶†Secũdò no.in verſi.ſi tamen.ꝙ repetitio nũq̃ fit ad deſtruendũ diſpoſitionem.Concordat tex.in l.ſeruo alieno.§.ſi ab impubere. ff.de leg.i.& qđ no.in l.ſi quis à filio.eo.ti.& hac ratione motus Bal.in l.itẽ qa.ſ.de pact.ſimpľr tenet,ꝙ ꝓteſtatio contraria[a] facto ſequẽti nõ tollat factũ ſequẽs,nõ diſtinguẽdo vtrum factũ ſequatur ex interuallo,vel incõtinẽti:qđ vtrũ ſit verũ,ſtatim diceƭ in gl.& cõis opin.eſt in oppoſitũ:vt hic tãgit Ioã. de Imo.de qua plene per Bar.& alios in l.pacta nouiſsima.C. de pac.& l.nõ ſolũ.§.morte.ff.de no.oper.nũci.Et ſicut nõ ſit repetitio,quando diſpoſitio redderetur inutilis:ita non fit diſpoſitione l.vel hominis,quando ex ea induceretƭ aliquid exorbitans à iure cõmuni,ſcđm Io.de Imo.hic alleg.gl.in c. cupientes.§.qđ ſi per xx.de elec.lib.vj.& in l.talis ſcriptura. ff.de leg.j.& qđ not.Bar.in l.ꝑtor.§.eritq́;.j.vi bo.rap.Tu vide optimũ tex.quẽ ibi not.Bar.in l.vxorẽ.§.j.ff.de lega.iij.in glo.poſita in prin.§.Bar.hic declarãdo gl.iſtã in effectu dicit, ꝙ ſi cõtractus ſequitur ex interuallo,dicta in p̃fationibus nõ videntur repetita in cõtractu ſequenti,ſed omiſſa per errorẽ ꝑ ll.hic alleg.in glo.& ſimili diſtinctione vtitur in articulo proteſtationis declaratoriæ in l.non ſolũ.§.mortis.ff.de no.oper. nuncia.de quo ſtatim j.dicam.& iſta dicta Bar.ego ſum ſecutus in l.ita ſtipulatus.ſ.eodẽ.& qđ ibi dixi,ꝙ quãdo procedit ꝓteſtatio cõtraria facto in dubio qđ ſequitur,videtur factum per errorẽ:reſtringe & limita ad ꝓteſtationẽ tacitã,quę reſultat ex tractatu p̃cedẽti:nam in ꝓteſtatione expreſſa ſeruãda eſſet diſtinctio Bar.& aliorũ in d.§.morte.& in l.pacta nouiſſima.min⁹ tamẽ p̃ſumitur obliuio & error,qñ quis facit aliqd cõtra,qđ eſt expreſſe proteſtat⁹,q̃ quãdo factũ eſt cõtrarium proteſtationi tacite,cui cõtrauenit,nõ per cõtrafactionẽ directam,ſed per omiſsionẽ eius,in quo tacite cõtinebatur proteſtatio.His præmiſsis,pro intellectu iſtius materiæ,conſiderãdi ſunt duo caſus principales.†Primus eſt,vtrũ dicta in pręfationibus videantur repetita ſimpliciter in contractu ſequẽti,ſiue incontinenti,ſiue ex interuallo,quãdo dicta in p̃fationib⁹ ſunt cõpatibilia,cũ contra tu ſequenti,verbi gratia,vel qa modificant contractũ,ſeu qualificant,nõ tamẽ omiſſa vel adiecta mutãt ſubſtantiã cõtractus,vel qa ſunt declaratiua verborũ, quæ debẽt apponi in cõtractu,quæ forte ſi nõ eſſent declarata in p̃fationibus ex iuris p̃ſumptione,aliter intelliguntur.Secũdò principaliter erit videndũ,quãdo ꝓteſtatio præcedit penitus incõpatibilis & contraria cũ facto,qđ ſequitur,quid iuris, vtrũ proteſtatio tollat factũ ſequẽs,vel ecõtra?Circa primum articulũ Bar.hic,vt dixi,vr̃ velle,ꝙ diſtinguamus vtrũ contractus ſequatur ex interuallo,vel incõtinenti.Sed Bald.in l.itẽ quia.§.idẽ Iulia.ſ.de pact.videtur in prin.& in fi.cõmenti aliter locutus.nã in princ.dicit,ꝙ iſta diſtinctio poſita hic ꝑ Bar. habet locũ,quando cõtractus qui ſequitur eſt aliud à pręfatione,ita ꝙ præfatio præcedens non eſt pars ipſius,poſtquàm contractus eſt initus:ſed quando præfatio ſecuto contractu eſſet pars contractus,tunc ſiue ſequatur contractus ex interuallo,ſiue incontinenti,ſemper dicta in præfationibus videntur repetita in contractibus.Eſt autẽ ſenſus iſtorum verborũ iſte:qa ſi ſit pactũ in p̃fationibus,per qđ ſecuto cõtractu abſq; alia noua pactione contractus qualificaƭ,exemplũ in d.§.idẽ Iul.tunc iſta p̃fatio præcedens nõ diciƭ pars cõtractus:qa hoc ipſo ꝙ cõtractus eſt factus abſq; nouo facto cõtrahentiũ, qualitas adiecta in p̃fationibus afficit contractũ,& modificat. Tunc aũt p̃fatio diciƭ eſſe pars cõtractus,qñ in p̃fatione fit pactũ,vel concluſio de cõcedendo aliquid in cõtractu,ſicut in l. ſi tibi librũ.j.de act.emp.& l.ſed ſi me p̃ſente.§.j.ff.de cõdi.inde.ita ſentit hic Io.de Imo.in princ.cõmenti,rñdendo ad p̃dictas ll.Sed tñ licet ita diſtinguat iſtos duos caſus,non tamẽ cõcordat cũ opin.Bal.imo vult,ꝙ in iſto ſcđo caſu nũq̃ dicta in p̃fationibus videanƭ repetita in cõtractu ſequẽti:[b] qa cũ aliud ſit contrahere,

a ¶Contraria. Vide tu Fely.in c.cũ M. in xxviij.col.ĩ me. de conſt.

b ¶Sequẽti. Adde d. Alex.de Imo. in l. de die.in princi.qui ſatiſda.cogã.

sit cōtrahere, & aliud promittere de contrahendo: vt l. in bonæ fidei. & quod ibi not. ff. de eo quod cert. loc. & l. ij. C. de pactis inter empto. & vendi. licet partes in præfationibus ordinauerint, ꝙ ita fieret, non tamen videbitur illud inesse contractui postea secuto incontinenti, sicut quando in præfationib⁹ esset actum, quòd secuto contractu, illud pactum censeretur appositum, prout erat conclusum in præfationibus: partes enī videntur voluisse hoc secundo casu, ꝙ in ipso contractu interueniret factum expressum. Sed contra istā opi. facit tex. in l. si binatus. ff. de ser. vrb. præd. vbi pactū fuit appositū, ꝙ venditis ædibus, ędes venditæ haberent seruitutem ad ædes retētas. & sic ordinatio facta in tractatu. i. in vēditione fuit talis, ꝙ secuta traditione partes volebāt inesse ipso iure, & tñ ibi omissum habetur pro omisso per errorē. Pręterea seruitus, de qua fit mentio in dictis iuribus, ita potest costitui ex tacita voluntate, sicut expressa: vt l. j. & ibi per Bart. ff. de ser. le. ergo non potest dici, ꝙ per dicta in præfationibus tacite, partes in traditione videantur seruitutem constituisse. Sed saluando istam opi. possumus dicere, ꝙ in l. si binatus. seruitus esset constituēda ex facto hominis, forte per verba expressa in contractu: de quibus non fit mentio in tex. Et ad sequentem rationē dicamus, ꝙ si partes voluissent ex tacita voluntate constitui seruitutem, cū requisiuissent factum hominis, poterūt pacisci ꝙ facta traditione seruitus intelligeretur imposita. Vnde per hoc datur intelligi, ꝙ senserunt de constitutione expressa: quia tñ opi. multum diuinat ad tex. in d. l. binarū. non placet mihi ista differentia. Vnde Bal. in fi. cōmenti simpliciter tenet, ꝙ dicta in p̄fationibus si sunt cōpatibilia cū cōtractu sequenti, semper videantur repetita, siue ex interuallo, siue incōtinenti. Et idē dixit, quando verba ambigua contractus sequentis haberent exponi per dicta in præfationibus: vt ipse not. in l. si quis cùm aliter. s̄. eō. allegans Inno. in c. cū M. extrà, de constit. eandem conclusionem secutus est Angel. in l. iuris gentium. §. fere. ff. de pact. allegans eadem dicta Inno. pro quibus est gl. ordi. in l. j. ff. de iu. vbi etiā hoc idem firmat Ange. idem tenet Bald. in l. multū. in iij. col. C. si quis alteri vel sibi. & in l. pacta nouissima. C. de pact. Et ista opi. placet in vtroq; casu, quicquid hic dicat Ioan. de Imol. quoniam videtur distinguere in his quæ sunt compatibilia cū contractu sequenti, vtrum contractus sequatur ex interuallo, vel incontinenti, quando verba p̄fationis nō haberent respectum ad tempus futurum: arg. l. nam ad ea. ff. de condi. & demonstra. †Si autem verba præfationis respicerēt tractum futuri temporis, tūc dicta in pręfationibus cēserentur repetita, etiā in contractu ex interuallo, per ea quæ dicit Bar. in l. pacta nouissima. C. de pact. Sicut enim protestatio contraria facto futuro destruit factum futurum ex interuallo vbi sunt apposita verba respicientia futurū tempus, ita in isto casu protestatio quæ respicit tempus futurū, nō destruet actū ex quo est compatibilis cum actu, sed qualificabit: arg. l. Modestinus. & ꝙ ibi not. j. de solu. & in hac sua distinctione ipse sequitur dicta Bart. qui posuit in l. non solū. §. mortis. s̄. de noui oper. nunc. in tracta. protestatiōis declaratorię. vbi dixit, ꝙ si præcedit protestatio declaratoria, & sequitur actus multipliciter exponibilis, protestatio exponit actum, si sequitur incōtinenti: secus si ex interuallo. Et illa dicta sequitur Anton. de Butr. in d. c. cū M. Sed illa dicta ego ibi scribens non sum secutus, sed dicta Bald. superius allegata, quia ex quo in contractu sequitur actus, qui non sit compatibilis cum protestatione præcedenti, præsumitur duratio voluntatis, quantumcunque actus sequatur ex interuallō, dummodo non esset tantum interuallum, ꝙ p̄sumeretur obliuio: iuxta not. per glo. & doc. in l. j. C. de ser. fugi. ita probatur in c. maiores. in fin. de baptismo. Vnde dicit not. Inno. in c. ad audientiam. de homi. & loquitur Bart. in l. non solū. §. si mandato. ff. de iniur. †ꝙ si aliquis mādat alicui, ꝙ committat homicidium, nihilominus homicidium ex interuallo commissum videbitur factum contēplatione prioris mandati, quia voluntas præsumitur durare[a], nisi probetur. Vnde ista pars sine dubio est verior, & magis cōformis tex. nr̄o, & l. itē quia. §. fi. s̄. de pact. quæ simpliciter dicunt, ꝙ dicta in præfationibus videntur repetita in contractu sequenti. Pro declaratione tamen istius materiæ, quæ est difficilis, videtur esse distinguendū, ꝙ aut in præfatione concludit̄ aliquid declarandum in contractu, vel in dispositione sequenti: & tunc si illud omittitur, pręsumitur omissum per errorē. Causa est, quia non pōt dici videri repetitum, ex quo si aliter non declararet̄, nihil importaret, quia dispositio esset incerta: ita loquitur proprie tex. in l. si ita stipulatus. in princi. s̄. eo. & l. quoties. §. tantundem. de hæred. insti. vbi pondero, quòd qñ testator instituit purè illum quem volebat instituere sub conditione, institutio est nulla: & hoc est quia testator errauit in institutione: & quia non apposuit certam conditionem, relinquitur dispositio incerta & nulla. Si verò testator volebat instituere purè, & instituit conditionaliter, tunc remanet institutio pura & valida. & ratio est, quia qđ erat dictū in præfationibus, erat certum: & ideo pōt videri repetitū in institutione, & valet institutio. Sed in casu primo id quod erat appositum in præfatione, erat incertum: & ideo credo ad intellectū illius §. quod si testator expressisset cōditionem, quam volebat opponere: tunc institutio purè facta censeretur conditionalis, & non redderetur inutilis: sicut in casu ecōuerso. Ille tamē text. fortiter obstat ad vnum, qđ statim dicā in ista qōne: aut in pręfationibus apponitur aliquid certum, qđ non indiget declaratione facienda in contractu: & tunc iterum distingue, qa aut illud quod est expressum in præfatione omittitur, ita ꝙ multipliciter, potest exponi: & tunc videbitur repetitū in contractu, siue fiat incontinenti, siue ex interuallo: ita probatur ex iuribus s̄. deductis pro ista parte. aut in contractu sequenti expresse fit contrarium eius quod deuenerat in p̄fatione: & tunc aut illa præfatio vel protestatio erat mixta cū contractu obligatorio, per quod erat quæsita obligatio, & actio alteri, & tūc siue actus sequatur incontinenti, siue ex interuallo, in dubio p̄sumetur cōtra factū per errorem: quia cū agatur de dāno vitando, magis p̄sumetur error in dubio, q̄ꝫ certa scientia: vt probatur in d. l. sed si me putē. vt tradit Bart. in l. non fatetur. ff. de confes. Et ideo siue fiat incontinenti, siue ex interuallo, nō est vis, ex quo vtroq; casu præsumitur error, nec vnq̄ꝫ videbitur a recessum à protestatione priori, quia nemo in dubio p̄sumitur iactare suum: vt l. cū de indebito. ff. de proba. Et hanc solutionem ad dictas ll. sentit hic Io. de Imol. Si verò præfatio quæ p̄cedit non esset coniuncta cū actu obligatiuo, tūc esset distinguendum, vt distinguā in seq. articulo, in quo tractabitur, qñ protestatio est contraria facto, vtrum tollat factū, vel econtra factum tollat protestationem. Sed contra primum dictū qđ s̄. dixi ad intellectum l. si binarum. cū alijs s̄. alleg. multū facit tex. in prædicta l. dū dicitur, ꝙ in traditione nō fuit facta mentio seruitutis: quæ verba manifeste declarāt, ꝙ impositio seruitutis solū fuit omissa: nō autē ex p̄sse fuit traditus fund⁹ liber. Vnde solutio s̄. data non placet, quo ad illā l. nec etiā quo ad alias per rationem statim dicendam: nā si nō videtur recessum à protestatione per actū cōtrariū factū ex interuallo, ex eo qa protestatio transiuerat in obligationem: & sic erat quæsitum ius parti, vt s̄. dixi, sequendo dicta Io. de Imo. ergo falsa esset glo. in l. pacta nouissima. C. de pact. imo falsa essent dicta doc. qui dicunt ibi communiter, quòd licet pars aduersa consenserit protestationi, nihilominus per actum factum ex interuallo videtur recessum à protestatione præcedenti, quando protestatio fuit simplex: vt j. dicā, non habens tractum ad futurum tempus: per l. cū præses. §. locator horrei. ff. locati. Vnde vt saluemus illa dicta, quæ communiter tenētur, quoniam non potest negari quando pars consensit protestationi, ius esset quæsitum protestanti. ideo dicamus, ꝙ in l. præalle. illud factū contrariū protestationi, præsumitur emanasse per errorē, quia act⁹ in quo est factum cōtra protestationem. s. traditio rei, habet hoc, vt modo dixi, quòd tendit ad executionem cōtractus, nō ad inducendum aliquid de nouo. Si autem p factū contrarium tolleretur conuentio præcedens, induceretur aliquid de nouo. s. resolutio contractus in illa parte, ergo hoc non est pręsumendum. Pręterea traditio quæ fit post contractum, ordinatur ad perfectionē cōtractus, non ad eius destructionem: vt l. j. & ibi per gl. C. de peri. & commo. rei ven. Vnde non debet operari contrariū effectum, si aliud pōt præsumi: vt l. falsa. §. fin. ff. de condi. & demō. vt not. in l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. & p ista omnia sunt optime expedita in isto articulo primo protestationis declaratorię, quando sequitur actus compatibilis cū ea qui ab ea potest exponi, cū multipliciter possit intelligi: & ad materiam vide gl. in cle. j. de procura. & in cle. cos. de regul. in versi. possessorum. Et adde gl. fin. quam semper tene mēti, in c. per tuas. de condi. appo. quæ vult, ꝙ licet protestatio declaratoria præcedens exponat actum sequentem contra præsumptionem iuris, non tamen contra præsumptionem iuris, & de iure. Vnde dicitur ibi eleganter, quòd si aliquis protestetur sponsæ suæ, ꝙ per copulam carnalem secutam non intendit contrahere matrimonium, ista protestatio non releuat: & ratio est, quia tolleretur dispositio legis per indirectum, quæ vult pręsumptioni iuris & de iure omnino esse stādum: vt in c. x. & ibi plenè. extrà, de sponsa. Protestatio autem cōtra ius non releuat: vt l. alimenta. C. de neg. gest. & c. inter dilectos. de fid. instru. vbi est bona glo. †Circa secundum articulum, in quo quæritur vtrum protestatio contraria facto tollat factū sequens[b], vel tollatur per factum. Dom. Ioan. de Imo. hic, &

[a] ¶Durare. Adde Innoc. in c. ad audientiā. de homi. quē refert & sequit̄ Fel. ī c. sicut. eo. tit. in iiij. col. versi. tertia conclusio. circa fin. ver. ꝙ si recipiēs cōsiliū per multos dies tardauit, delictū postea cōmisit, adhuc præsumit̄ fecisse vigore cōsilij. Est tamen verū, vt dicit ibi Fel. ꝙ per cōiecturas ꝓbari posset delinquentē oīno fuisse facturū, puta si añ mandatū vel cōsilium fecisset p̄paramenta ad homicidiū: iuxta gl. ī l. apud Celsum. in princ. in ver. cā. ff. de doli excep. quā in hoc facit fin. Angel. in l. j. ff. de eo p quē fac. idē si ipse delinquens minat⁹ fuisset mortē occiso, & etiā fuit solitus exeq minas, secundū Bal. in l. metu. in fin. C. qđ metus cā. & Inn. in l. fin. ff. de hære. insti tu. cū concordan.

[b] ¶Sequens. Vide q̄ dixi ī prin. huius l.

in l.ita stipulatus.suprà eodem.in effectu sequitur dicta Bar. in l.pacta nouissima.C.de pac.de quibus etiã per Bar.in l.qui in aliena.§.Celsus.ff.de acquirẽ.hære.vt distinguamus breuiter,quòd aut protestatio fit simpliciter,aut fit ꝑ verba expresse respicientia tẽpus futurum.Primo casu aut actus sequit̃ in cõtinenti,& tollitur per protestationẽ,secundũ glos.in l.pacta nouissima.C.de pact.& probatur arguendo de vltimis voluntatib' ad cõtractus in l.si mihi & tibi.§.in lega.& in l.si ita scriptum.ff. de lega.j.& videt̃ esse bona argumentatio in hoc casu à maiori,isto modo:si tollitur dispositio vltimæ voluntatis,quæ est fauorabilior,& magis fauorabilis in concedendo, q̃ in admittendo:vt patet in l.si te solum.& l.si ita scriptum. ff.de hære.instit.ergo multofortius tollitur dispositio cõtraria,quæ est minus fauorabilis.Si verò actus sequit̃ ex interuallo,& tunc actus tollit ꝓtestationem:arg.l.per retentionẽ.C. de vsur.& ita potest intelligi text.in l.cum plures. §.locator horrei.ff.loca.&fuit intellectus Iaco.But.vt refert Bartol.in locis prædictis.Secundo casu principali,quãdo verba expressa referuntur ad futurum tẽpus,semper protestatio tollit actũ sequentem:qa partes vident̃ habuisse respectũ ad quodcunq; tempus,in quo actus cõtraheretur:ita intelligunt glo.in l.pacta nouissima.arg.l.si ita.ff.de au.& arg.le.& ar.l.nam ad ea. cum ibi not.ff.de condi.& demonstr.Tu vide glo.ordi.notabilem,quę hoc dicit in l.is qui reipublicę.ff.ex qui.cau.ma.quæ expsse vult,quòd ꝓtestatio facta ꝑ verba futuri tẽporis faciat p̃sumi voluntatem durare,etiã ad dãnum ꝓtestantis,quocũq; tẽpore:sed ipse idem Barto.in l.nõ solum.§.morte.ff.de noui oper.nun.videt̃ aliter loqui prima facie.Nam dicit in isto articulo recitatis opinionibus aliorũ,ꝙ aut pars aduersa consentit protestationi,aut non.Primo casu simpliciter dicit,ꝙ protestatio tollit factũ sequens.& ita intelligit glo.in l.pacta nouissima.nec videt̃ distinguere,vtrum pactũ sequatur incõtinenti, vel ex interuallo.Secũdo casu dicit,ꝙ qñ nõ cõsentit protestationi per actum sequentẽ cõtractum,videt̃ recessum à protestatione.Quæ verba videntur duo significare.Primò,ꝙ protestatio valuit.Secundò,ꝙ etiam si actus sequatur incontinẽti,tollit ꝓtestationem.Vnde ego aliàs scribens in c.cũ M.de cõstit.intellexi ista dicta Bart.hoc modo,videlicet ꝙ vbi pars cõsensit ꝓtestationi,siue actus sequatur incontinenti,siue ex interuallo,semp ꝓtestatio tollat factum sequẽs. Vbi autẽ nõ consensit ꝓtestationi,tunc dixit esse distinguendũ,ꝙ aut act' sequitur ex interuallo,& tunc tollit ꝓtestationẽ:& ita intellexi tex.in d.§.locator horrei.& dictũ scd̃m Bar.in loco pall. & licet Barto.simpliciter dicat in hoc scd̃o casu,scilicet quando pars non cõsensit ꝓtestationi,ꝙ ꝑ actum cõtrarium nõ videtur recessum à ꝓtestatione:ego tñ cõsiderans,& credẽs mẽtem eius esse,ꝙ etiã isto scd̃o casu ꝓtestatio valeat,credo differentiã esse faciendã,vt actus sequeret̃ incõtinenti,vel ex interuallo:quia,si per actũ incontinẽti videret̃ recessum à protestatione valida,tũc illa ꝓtestatio nullius esset effectus. Nũc autẽ melius & diligẽtius cõsiderans d.Barto.in loco allegato, dico aliam fuisse mentẽ Bar.q̃ s̃.retulerim in p̃io & scd̃o dicto.Vñ dico,ꝙ qñ pars cõsensit ꝓtestationi,adhuc mẽs Bar. videt̃ esse,ꝙ distinguamus,vtrũ factũ sequat̃ incõtinenti, vel ex interuallo:sicut dixi in l.pacta nouissima.Hanc mentẽ colligo ex his quæ dixi in prin.huius artic.vbi referendo intellectũ Iaco.de But.ad dictũ §.locator horrei.qui distinguit,vtrũ factũ sequat̃ incõtinenti,vel ex interuallo.dicit,ꝙ istud dictũ est bonũ:postea simpliciter videt̃ voluisse distĩguere. Isto mõ scd̃m dictũ est intelligendũ,& exponendũ hoc modo,ꝙ ꝓtestatio cui pars non consentit,nihil operat̃,& nõ est valida : & scd̃m hoc verbũ remissum positũ in §.locator horrei. exponatur de facto,quatenus de facto processit:sicut aliqñ exponit̃ verbũ,rescindo,in l.ex empto.§.is qui vina.ff.de actio.empt. & quod no. in glo.in l.minor.§.si seruum.ff.de euictio.& l.j. ff.de ferijs.per docto. Et licet verba Bar.videant̃ sonare aliud, hæc tamẽ est intentio sua:patet manifeste ex duobus. Primò quia in princ.diuisionis suæ ipse dicit,ꝙ protestatio quæ fit super obligatione mere voluntaria,requirit cõsensum:& sic manifeste vult,ꝙ sine consensu non valeat. Secundò,quia in hoc secundo dicto,dum allegat §.locator horrei.ipse allegat ca.j. quod met.cau.& c.solicitudinem.de appellatio.quæ dicit se s̃. allegasse. suprà autem allegauerat ista iura in illo articulo,vtrum protestatio declaratiua tollat actum sequẽtem,qui pendet à volũtate protestantis sola:& ibi dicit,quòd qñ iste actus geritur cum alio,tunc protestatio non tollit actũ sequentem, qa fuit facta in absentia partis,cũ qua geritur:vnde est,sicut ꝓ positũ in mente retentum,quod nihil operatur:[a] vt l.si repetendi.C.de condi.ob causam.Pro quo vide bonum text.vltra ipsum,quẽ ipsemet ibi not.in l.pro hærede.§.fin.ff.de acquir. hære.etiam in his casibus dicit loqui illa capitula. Cùm ergo postea easdẽ decretales allegat ad intellectum §.locator horrei.sentit,ꝙ sicut protestatio facta in absentia partis nil operatur:ita & protestatio facta in pręsentia,si pars nõ consensit, cũ requiratur cõsensus,vt s̃.dixerat.& illa opi.est vera,scilicet ꝙ requirit̃ cõsensus,vt statim dicam.& ex hac conclusione sic declarata sequitur,ꝙ ex quo protestatio nõ valuit,etiam si actus sit sequutus incõtinenti,valet actus,non attenta protestatione,nec est sequenda illa distinctio,quã feci in c.cum M.& licet Io.de Imo.& do.meus in d.§.morte.teneant cõtra Bar. in hoc,quòd protestatio nõ requirat cõsensum partis,plus tamẽ placent dicta Barto.& eorum rõnibus r̃nde,vt dixi in d.c. cũ M.cuius opinioni etiam non obstat ratio,quã adduxi contra eum in d.c.cum M.quia licet obligari,vel nõ obligari,simpliciter sit in p̃tãte vnius cõtrahentium:vt l.sicut.de actio.& obli.non obligari tamen contrahendo hoc nõ est in potestate vnius partium.& per ista sit expeditus iste. difficilis articulus. Et ad materiam vide q̃d eleganter nota.Ang.in l.metum. in prin.ff.quod me.cau.vbi dixit allegando Inno.in c.j.eo.titu. quòd facilius per actum contrarium receditur à protestatiõe, quæ non habet causam legitimam sibi cohærentem, de quo appareat,quàm ab ea quæ habet talem causam.

Idem respondit. Verbum, promitto, positũ in scriptura,facit pręsumi stipulationem intercessisse,licet non appareat de interrogatione præcedente.hoc dicit.nec diuiditur,quia totũ est vnũ dictum.

12 ¶†No.ꝙ verbum,caueo,significat idẽ q̃d verbum,promitto: idem probat̃ in l.j.C.de cõtrahen.& cõmit.stipu.Vnde sicut si esset expressum verbũ,promitto,p̃sumeret̃ interrogatio p̃cessisse:vt Inst.de inutil.stip.§.si scriptũ.ita si reperiat̃ scriptum verbũ,caueo.Doc.tñ vident̃ hic intelligere,ꝙ hic fuit expr̃sũ verbũ,promitto,q̃d significat̃ hic à iuriscõsulto per verbũ,caueo.

13 ¶†Not.scd̃o, ꝙ verbũ,promitto,positum in scriptura in dubio significat stipulationẽ:secus si ꝓbetur per testes[b]:in l. j.C.de vsur.& l.sciendũ.§.dictũ.ff.de ædil.edi.& not.in l.sciendũ.s̃.eo. ¶In glo.posita sup verbo,stipulationis.ibi: & ex quo est factum solẽniter.quãdo cõstat partẽ esse p̃sentem, certũ est ꝙ verbũ,ꝓmitto,facit p̃sumi interrogationem præcessisse:vt est tex.in §.si scriptũ.Insti.de inuti.stipu.& in tex.nostro.Sed dubitat̃ hic per doc.nunquid ꝓpter verbũ,ꝓmitto, positum in scriptura,p̃sumatur in dubio p̃sentia partis. Super quo dixit gl.quã approbat Bar.& Ang. qa cũ p̃sentia stipulationis sit de solẽnitate intrinseca,ergo p̃sumit̃ talis solẽnitas: vt l.sciendum.s̃.eo.& Insti.de fide.§.fi.secus si requirat̃ pro indẽnitate extrinseca,vel ad fugiendã pœnã,vel ad aliũ effectũ: ita sentit hic Bart.& probatur in l.ij.C.de sta.& imag.vbi hoc tetigit Barto.& l.quęcũq;.§.fin.ff.de pub.Tu autem aduerte, quia ad rõnem s̃.alleg.per Bar.videt̃ faciliter posse r̃nderi:nã vt ipse declarat in l.sciendum.s̃.eo.quædã sunt verba,quæ de necessitate includunt solennitatẽ intrinsecam:vt verbũ,fideiubeo:verbũ,stipulatio:& tunc ex illis ꝓbatur p̃sumptiuẽ sine dubio solẽnitas intrinseca,& p̃sentia partis,quę est vna de solẽnitatibus intrinsecis. Quædã sunt verba,quę nõ important de necessitate stipulationẽ,sed possunt importare,si contrahentes hoc agunt,sicut est verbũ,promitto:vt ipse ibi declarat,& probat̃ expresse in l.sciendum.§.dictũ.ff.de ædil.edict.& in istis nõ ita de facili p̃sumit̃ præsentia,cũ possent importare aliud q̃ stipulatio. Vnde do.Ioã.de Imo.dicit,ꝙ contra istam cõmunem sñiam facit tex.iste à contrario sensu:dicitur enĩ hic,ꝙ p̃sumitur p̃cessisse interrogatio,si partes fuerunt p̃sentes:ergo à cõtrario sensu colligit̃,ꝙ si non probatur partes fuisse p̃sentes,p̃sentia non p̃sumit̃:& idẽ colligit̃ in l.j. s̃.alleg.Vñ ipse in ista materia ꝓ cõcordia opinionũ distinguit,ꝙ aut verbum,ꝓmitto,reperitur expressum in epistola, aut in scriptura quæ vocat̃ apodissã,quæ solet fieri parti. Primo casu nõ p̃sumitur p̃sentia scd̃m eũ:& ita intelligit istum tex.& aliam legẽ s̃.alle.quæ expressius loquit̃ in epistola: & ratio est scd̃m eũ,qa epistola cõiter solet mitti absenti:est enĩ vnus modus cõtrahendi inter absentes:vt l.j.in prin. de procura.& l.cõsensu.& ibi not.de actio.& oblig.vnde oritur p̃sumptio ex eo,quod cõiter fieri cõsueuit,quòd ita præsumat̃ esse factum:vt l.certi cõdictio.§.si nũmos.ff.si cer.pet.Secundo casu dixit p̃sumi pręsentiam scd̃m cõem opin.arg.§.si scriptũ.Insti.de inutil.stipu.q.d.qua rõne p̃sumit̃ solẽnitas interrogationis ꝓpter verbũ,ꝓmitto,positũ in scriptura:vt in d.§. scriptũ.eadẽ ratione p̃sumitur p̃sentia partis,quæ similiter est de solẽnitate stipulationis:vt l.j.in prin.s̃.eo.Sed ipse nõ cõsiderat tertiũ casum,qui põt cõtingere,quid si verbũ,ꝓmitto, reperit̃ in scriptura in rationib' domesticis,vel in libro mercatoris,vtrum præsumat̃ p̃sentia:de quo dicam inferius. Nunc autem

a ¶Operat̃.Add̃ idẽ d.Bar.Soc.in cõsil. cxxxj.incip.in p̃nti.circa prin.iij.col. in j.parte.ꝓ quo facit dc̃m Bal.in l.Ne senni'.de excu.tut. & adde eũ in l.duo sunt Titij.de te.tu.

b ¶Per testes. Adde Lud.Põ.et d.Alex. & Imo.i l.sciendũ. in iij.col. ver.sed q̃ ẽ rõ differẽtię.s̃.e. ti.& d.Ale.& Imo. i l.s̃.e.tit.de pac.& in l.iure.§.sed cum nulla. eo.ti.& in §. ꝙ fere.in prin.ea.l. & Pau.de Ca.in cõsi.lxxxiij.incip.i cã Syluestri. & in d.l. iuregẽ.§. q̃d fere.

autem aduerte, quia arg. à contrario sensu, quod ipse sumit ex isto tex. nihil valet, quã si sic, diceretur, ꝙ stipulatio videretur interposita, si probareť partes fuisse pſentes, tũc bene resultaret à cõtrario sensu: quod si nõ ꝓbareť, nõ induceret stipulatio, neq; pſumereť præsentia: sed cõditio hic apponiť ad ad existentiam, non ad prolationẽ. Vnde arg. à cõtrario sensu est tale, ꝙ si pars nõ fuit pſens, nõ põt videri interposita stipulatio. Sed per hoc nõ excludiť, vel declaratur, vtrũ ista præsentia præsumatur, vel nõ: vñ hic est manifesta æquiuocatio: aliđ est eñ conditio, quæ apponiť ad essentiã rei, ꝗ̃ illa quæ apponitur ad ꝓbationẽ, scđm Bal. in l. neq; natales. C. de proba. & rectè, sicut aliud est probatio, & aliud essentia rei. l. contrahiť. ff. de pig. Credo tñ distinctionem suam esse verã rõne s. dicta, quod etiã clare sentit Pau. de Cast. in hoc tñ differunt: quia d. Io. exponit verbũ, literis, positum in tex. i. epistolis. & ille exponit. i. scriptura priuata, quæ dicitur apodissa. Sed in hoc nõ est vis, qualitercunque exponis: ex quo vt dixi per istũ text. non probať à cõtrario sensu, ꝙ pſentia partis non pſumatur, & licet Bar. hic rñdendo ad tex. in l. optime. de contrahen. & cõmit. stipula. dicat, ꝙ ista pſentia partium poniť in scriptura ad maiorẽ cautelã, nõ quia hoc sit necesse: ille tamen tex. multum facit in contrariũ, nec videtur pati istã solutionẽ: dicitur enim ibi, ꝙ cũ prius dubiteť, vtrũ verba scripturæ attestantia de pſentia partium, probarent pſentiam propter vtilitatẽ contrahentium, ipse inducit ꝙ probeť pſentia. Sed si scđm regulas iuris præsentia probaretur: tũc hoc debebat statuere, non propter vtilitatem contrahentium, sed ex natura rei & verborum, quæ hoc videntur importare: sicut dicit tex. in l. sciendũ. s. eo. Vnde fortiter obst. illa litera, scđm cõem sententiã: nam si verba non ꝓbant pſentiam de natura verborũ, cũ in præsentia in scriptura exprimiť: ergo multofortius pſumetur præsentia, vbi nihil est expressum: & est cogitandum super sua solutione. In tertio autẽ casu, quẽ omisit do. Io. And. in scriptura, quæ aliquando solet fieri præsenti parte, & aliquãdo non, possumus tenere cõem opi. s. ꝙ pſumať præsentia. s. qua rõne per verbum positum in scriptura præsumiť vna solennitas. s. ꝙ pcesserit interrogatio, eadem rõne debet pſumi alia. s. præsentia partis: & per prædicta satis esset expedita materia huius §. Cui tamen potes addere tria multũ singularia & pulchra. Primum, ꝙ sicut verbum, promitto, facit præsumi præsentiam eius, cui promittitur: ita verbũ, inuestio, facit pſumi pſentiã. vnde si contineť in instrumẽto, ꝙ Titius inuestiuit Sempronium de tali re, hoc ipso pſumitur inuestit⁹ fuisse præsens: ita dicit singulariter Io. And. in Spe. de empt. & ven. §. j. versi. vnã formã. duplici rõne. Prima est, qa inuestitura fit per traditionem alicui⁹ signi, quæ fit præsenti: & ideo ex sui natura significat personã fuisse præsentem. Scđa, quia inuestitura cõmuniter solet fieri pſenti: ergo ita pſumiť facta à cõmuniť accidentibus, vt s. dixi. & hanc decisionẽ refert & sequiť d. Abbas Mod. in c. tenor. in vltim. col. extrà, de re iu. & etiã d. Pau. hic. ¶ Secundò adde, ꝙ solẽnitas intrinseca, id est, partis pſentia, tũc pſumiť, qñ stipulatio quæ pſumeretur, saluatur, videlicet de iure cõi: secus si saluaretur de iure speciali: verbi gratia, qñ est promissa res vel quãtitas incerta: ita ꝓbatur scđm Bal. singul. ibi, qui ponit hunc intellectum in l. j. C. de do. promis. ☞ ¶ †Tertiò adde, ꝙ si per testes probatur interrogationẽ præcessisse, & sequutam esse responsionẽ, tñ ꝓbatur pſumptiuẽ, ꝙ ista fuerint celebrata ĩter pſentes: vel ꝙ interrogatio pcesserit, & rñsio sit secuta incontinẽti. Glo. est sing. quę hoc dicit in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. quã ibi not. Bartol. & Bal. ad hoc, qđ est addendũ ad ea quæ ipse dixit in l. sciendũ. s. eo. Tangit etiã hic Io. de Imo. vtrum pſentia partiũ pſumať in prolatione sñiæ: & remittit ad ea quæ not. Spe. in tit. de senten. §. vt autẽ. versi. hoc not. vbi videť cõcludere, ꝙ pſentia pſumitur. Super quo aduerte, quia aliqñ quæritur vtrũ pſentia pſumať ad validandã sentẽtiam, quę aliàs esset nulla, si nõ pſumeretur citatio, vel nõ pſentia partis. & tunc ista est longa quæstio, de qua vide quod ibi not. Io. And. in addi. Inn. in c. cũ in iure. de offi. deleg. & d. Ant. in c. quoniã contra. de proba. plenissime d. Abb. Mod. in c. tenor. extrà, de re iudic. circa quã tñ quæstionem aduerte ad vnũ verbũ duntaxat, quia si pſumiť citatio pcessisse, vt multi tenent in c. quoniã cõtra. pal. legato. tunc sine dubio pars citata pſumiť fuisse præsens: vt j. dicam. Si verò non pſumiť citatio præcessisse, vt tenent alij: eadem rõne videtur, ꝙ partis pręsentia nõ pſumať, qa & ipsa est solennitas extrinseca, vt s. dixi, quæ nõ pſumiť. Quòd aũt si pcessit citatio, pſumatur pars fuisse pſens, tenet Ange. expſse in auť. vt spõ. lar. §. & hoc alleg. Inno. in c. cũ in iure. præallegato. & vtitur optima rõne, qa si pars præsumereť fuisse absens, præsumeretur contumacia saltem præsumpta, & dolus, qui in dubio non præsumitur: vt l. quoties. §. qui dolũ. de proba. vnde facit tex. in l. merito. ff. pro socio. & quod not. Barto. in si. quæstione. in l. gerit. ff. de acqui. hæred.

Idem respondit.

Quando plura specialiter enumerãtur in tracta. seu ĩ pacto præcedenti, stipulatio postea subiecta per nomen gñale, cõtinet tot stipulationes, quot sunt res gñaliter expressę. h. d.

14 ¶ †Not. primò, ꝙ paria sunt, aliquid spãliter exprimi per se in aliqua dispositione, vel per relationem ad aliud. Concor. text. in l. certũ. ff. si cer. pet. & in l. si ita scripsero. de condi. & demõ. Sed aduerte, quia dictio, perinde[a], hic posita in tex. videť importare quãdã fictionẽ: vt l. sed si lex. §. perinde. & ibi p Angel. ff. de peti. hæred. Ex hoc videtur posse colligi, ꝙ id qđ exprimitur in dispositione per relationẽ ad aliud, non exprimiť proprie, sed per fictionẽ: qđ multũ facit ad ea quæ scripsi post Bal. & Ang. in l. j. de libe. & posthu. & ad no. in c. pe. extrà, de iureiur. ¶ †Secũdò not. ꝙ dictiones relatiuę referũt in dubio non solũ substantiã rei, sed qualitatem: & melius probatur in l. pluribus. j. eod. non solũ eñ repetunť expresse in tracta. pręcedenti, sed sub eadẽ qualitate. i. quia repetuntur tanꝗ̃ simpliciter numeratę & expſſę: & hoc ẽ qđ dicit tex. & ibi hoc no. Bar. in l. Iul. in princ. ff. de hæred. insti. ꝙ relatio in dubio refert substãtiam & qualitatem dispositionis, ad quã se refert: qđ optime ꝓbať in istis legibus. ¶ In gl. posita super verbo, deducit. ibi: ergo sunt plures. not. ex hac gl. relata ad tex. ꝙ licet forma cõtractus ex proprietate verborũ faciat videri vnũ cõtractũ fieri, & non plures: tñ si lex fingit plures esse contractus cõtra verborum proprietatẽ, quo ad effectum iuris iudicabũtur vt plures contractus. & per istũ tex. cũ glos. videť idẽ dicendum esse in casu contrario, videlicet ꝙ qñ plures cõtractus ex aliqua cã reputãtur pro vno, in qualibet iuris dispõne debeat censeri vnus. & hoc est qđ dicit Bar. per illũ tex. in l. fi. §. diuus. ff. de Publi. & Bal. not. in l. cũ dotẽ. C. de iu. do. ꝙ si ex forma statuti debet solui gabella ex quolibet cõtractu, & duo contractus fiant ad vnũ effectum, sicut est pactũ de vendẽdo, & vẽditio, de vno duntaxat debebit solui gabella, qa cõtrario rum eadẽ est regula: vt l. ij. ff. de his qui sunt sui &c. Illud etiã scias ad cõplementum huius materiæ: ꝙ etiã si in vno instrumento vel in vna scriptura contineanť plures res positę ĩ vna dispositione, adhuc tot censentur contractus, quot sunt res enumeratæ: vt est casus not. & ibi per Bal. in l. fin. §. præterea. C. de iure do. per quẽ infert, ꝙ si gabella sit soluta pro vna re, & non pro alia, totus contractus nõ annullabiť ex forma statuti annullantis contractum, si gabella non est soluta, & similiter secundũ eũ si contingat deceptio vltra dimidium in vna re, licet in alijs emptor lucretur, non fiat cõpensatio lucri & deceptionis, quia illa fit quando duæ res veniunt in vno contractu: ita loquitur tex. in l. si duorũ fundorum. ff. de actio. empt. Et ad materiam istam, qualiter vnum vel plura multipliciter dicantur: vide bonum tex. in l. ij. §. si plura. cũ glo. sua. ff. quẽadmo. test. ape. & qđ traditur in l. vnũ. vbi aliquid dixi. ff. de test. Et procedit iste tex. & lex, pluribus. j. e. qñ pluribus reb⁹ prius enumeratis postea subijcitur verbũ gñale simpliciter: si autem adiungereť id, quod cõiter ponunt notarij in fi. instrumentorũ, quæ omnia & singula[b] promiserunt dictæ partes: tunc nõ per fictionem, sed vere tot essent stipulationes, quot sunt res enumeratæ: qa propter verbum, singula, apparet expſse, ꝙ partes voluerunt res enumeratas venire in stipulationẽ, ꝓut erãt enumeratæ. i. vt singľr expſſę: operať eñ ista dictio, & singula &c. nõ solũ repetitionẽ rerũ expſſarũ, prout sunt expressæ, sed etiã diuisionẽ rerũ, ꝗ prius erãt cõiunctæ, tanꝗ̃ vna, sicut factũ, & qualitas: ita declarat no. Bal. in l. j. in sua repeti. C. q accu. nõ pos. & l. ij. C. de ꝓba. Licet aũt in cõtractib⁹ & dispositionibus voluntarijs tot sint dispositiões, quot sunt ☞ res in ea expressę: nõ tñ sic in delictis: †qa si vno tẽpore aliqs furatur plures res, non sunt plura delicta, sed vnũ[c], scđm Bar. no. in l. cũ q. §. idẽ ait. j. de fur. & Bal. ĩ l. si familiæ. in ij. lect. s. de iur. om. iud. Sed contra istũ tex. opponiť fortiter extra istã glo. de l. scire debemus. in princ. s. eo. vbi dicitur, ꝙ stipľo interposita pro pluribus legatis facta in vno testõ est vna, & nõ plura: & tñ necesse est dicere, ꝙ illa stipľo fuit sub illa cõmemoratione legatorũ relictorũ: & sic referendo se ad plura legata in testamẽto relicta contrarium est difficile. Sed põt solui, ꝙ qñ relatio fit ad præcedẽtẽ dispositionẽ, per verba quę possunt in se continere substantiam & qualitatẽ præcedentis dispositionis, nec aliquod verbũ relationis repugnat: tunc relatiuũ proprie refert substãtiã & qualitatem præcedentis dispositionis. ita loquiť tex. in l. Iul. s. alleg. cum materia sua. aliquãdo relatio quæ fit ad præcedentẽ dispositionẽ, cõtinet aliquid, qđ de sua natura repugnat qualitati pcedẽtis dispositionis. Tunc po

a ¶ Perinde. De qua dictiõe vide tu Fel. ĩ rub. extrà, de ꝓba. & eundẽ ĩ l. rẽ. s. de acqui. posse. & in l. si quis. eo. tit.

b ¶ Queoĩa & singula. Vide Bal. ĩ addi. ad Spe. ĩ tit. de ẽpt. & ven. ver. ꝗ oĩa.

c ¶ Vnũ. Vide Ang. oĩno in auť. nouo iure. de ser. fugit. & Alex. ĩ l. si familia. de iurisd. om. iudi. & Ang. Are. ĩ tra. maleficiorũ. ver. vestem. in iij. col.

no duas conclusiones. Prima conclusio, quãdo sit, isto modo, verè non refertur qualitas præcedẽtis dispõnis, sed substantia. Hoc ꝓbatur hic in versic. perinde. fictè autẽ referẽ qualitas ꝓcedẽtis dispositionis, si dispositio sequiẽ incõtinenti: q̃a nõ est verisimile, ꝙ partes mutauerũt propositũ: vt l. quicquid traditum. cũ l. seq. de condi. & demõst. Si autem relatio ista sequatur ex interuallo, tunc nec fictè, nec verè refert qualitatẽ ꝓcedẽtis dispositionis: ita loquitur tex. in l. scire debemus. præalleg. & est singularis & noua distinctio in ista materia: & melior est ista solutio, ꝙ̃ illa quæ fuit data in voce.

SVMMARIVM.

1. ☞ Vsuræ simpliciter promittuntur in contractu puro, incipiunt currere incontinenti.
2. Relatiuum, quis, vel qui, coniunctum verbo futuri temporis, inducit tacitam, non autem expressam conditionem.
3. Qualitas in præcedenti capit. adiecta non videtur repetita in sequenti accessorio ad primum.
4. Ad moram purgandam ex parte actoris quæ requirantur, vt cõseruetur actio.
5. Dictio, post, quid significet.
6. Dictio, dũmodo, in dubio modũ & non conditionẽ importat.
7. Mora cõmissa in lit. cõtest. potest purgari vsq; ad sñiam.
8. Prohibitio alienationis quando fit respectu certę personę, sub appellatione alienationis comprehenditur etiam hæredis institutio.
9. Monasterium in succedendo habetur loco filij.
10. Iuramentũ debet impleri in forma specifica, nõ ꝑ ęquipollẽs.
11. Verba generalia transactionis restringuntur ad causam propter quam transactio fuit facta.

Si ita quis. Promissio facta creditori, quacunq; die petierit, nõ facit conditionẽ: & vsuræ simpliciter promissæ in contractu puro incipiunt currere incõtinenti, non expectata mora debitoris. h. d. Secunda est ibi: quæstio. Tertia est ibi: item quæsitum. ¶ † Nota primò, ꝙ si ꝓmittuntur vsuræ simpliciter in cõtractu puro, incipiunt currere incõtinenti: secus si dies esset apposita sorti principali, quia tũc nõ inciperẽt currere vsuræ, nisi post diem appositã in principali cõtractu: et sic post moram, nisi cõtrarium esset actum expresse, quòd ex die cõtractus vero deberentur: ista probantur in l. huiusmodi. s. eo. & l. lecta. versi. sed cũ fortis. ff. si cer. pet. & optime declarantur in tertia glo. huius l. ¶ † Secũdò not. & tene menti, ꝙ qui ꝓmittit vsuras in xxx. dies, ꝙ perinde est, ac si promittat singulis diebus xxx. dierũ pro vsura. & sic dictio, in dies, significat sicut intra xxx. dies: qđ tene menti ad not. ꝑ Bart. in l. qui Romæ. in prin. s. eo. ¶ † Tertiò not. & semper tene menti, secundũ Barto. hic, quòd relatiuũ, quis, vel qui, cõiunctum verbo futuri temporis, inducit conditionẽ[a] tacitam, & nõ expressam: & principaliter tẽpus significat, & secũdario conditionem, sicut dictio, cũ. l. si Titio. ff. quãdo dies leg. ce. Sed doct. Moder. hic dicũt, quòd licet istud dictum sit verũ in se, per ea quæ habenẽ per Barto. plenè in l. j. de cõdi. & demonstr. & l. Stichũ qui meus erit. non tamen colligitur ex hoc text. quia cùm hic nulla inducaẽ conditio, sed admonitio simpliciter, ergo nõ possumus considerare, vtrũ sit tacita vel expressa: quia qualitas non potest considerari sine subiecto. l. eius qui in prouincia. si cer. pe. Tu autẽ dicas, ꝙ ista inductio Barto. est bona, & fit isto mõ: hic dicitẽ, ꝙ relatiuũ cõiunctũ cũ verbo, petiero, nõ facit cõditionem: & ex hoc datur intelligi, ꝙ si esset coniunctum cũ alio verbo, cũ quo posset facere cõditionẽ, faceret eã tacitã, & nõ expressam: q̃a si vnitũ alteri verbo faceret cõditionẽ expressã, etiã hic faceret cõditionẽ, & nõ admonitionẽ: vt dicit glo. ordi. quã approbãt oẽs in l. si decem cùm petiero. s. eo. Præterea iste tex. satis clare ꝓbat istam cõclusionem, dũ in ver. item quęsitũ. declarat ꝙ ista verba, quacũq; die petiero, idem significant, ac si dictũ esset, cũ petiero: sed dictio, cũ, facit tacitã cõditionem, & non expressam: item importat principaliter tẽpus, secundario cõditionem: vt l. si Titio. quãdo dies leg. ce. idem in dictione relatiua. ¶ † Not. vltimò singulariter, quòd qualitas adiecta in ꝓcedenti cap. non videẽ repetita in sequẽti accessorio ad primũ. Et hunc tex. inducit Barto. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. s. eo. Sed contra hoc opponitur fortiter vltra doct. nam quãdo sequens capitulũ regiẽ ab eodẽ verbo, cũ præcedenti, tunc semper qualitas adiecta in precedenti videtur repetita in sequenti, secundũ Barto. in d. §. Chrysogonus. & plenius in l. in repetendis. de legat. ij. & l. Seiæ. §. Caio. ff. de fund. instru. Sed stipulatio hic fuit punctualiter cõcepta: vt patet ex forma stipulationis: in tex. ergo ista qualitas esset repetenda. Do. Ioã. hic, licet non formet istud cõtrarium, sen-

a ¶ Cõditionẽ. Vide quæ dixi s. in l. qui dã cũ. §. filiusfa. de ver. obli. vbi etiam per eundem.

b ¶ Post. De qua dictione vide etiã ꝑ eundẽ in l. si ita stipulatus. s. eo. in vj. col. vers. sed attenta. & Bal. in j. cõsti. Digesto. in §. illud.

c ¶ Longũ. Vide Felyn. in c. Albe. in fi. de testi. & in c. vigilanti. de ꝑscri. in v. col. circa fin.

d ¶ Translatum. Ad materiã, q̃ habenẽ per eundẽ in l. qui absenti. §. si quis. circa fi. s. de acqr. poss. & qđ ibi dixi in apostil.

tit quòd ideo hic nõ fit repetitio, quia tẽpus adiectũ in dispositione principali verè non faciebat diem, & inutiliter fuit adiectũ: vnde qđ fuit inutile in principali dispositione, non põt videri repetitũ in sequenti, nihil allegat. Vide text. singu. quẽ ibi not. Barto. in l. suadere. §. fin. ff. de condit. & demonstr. cui ego reputo istum tex. cõcordare: licet illa cõmuniter ꝑ singulari allegeẽ. Est tñ aliqua differentia inter casum istũ, & illũ. l. si in diem. in fin. q̃a hic terminus adiectus in principali dispositione nõ erat, licet ex forma verborũ posset videri apposit⁹: ibi autem erat adiectus, sed inutiliter: in vtroq; tamẽ casu, quo ad sequentem dispositionẽ, si videreẽ facta repetitio tẽporis, videretur adiectum, & vtiliter. Et ad materiã illi⁹ legis, & l. si decem cũ petiero. s. eo. vide tex. not. in l. cùm patronus. in princ. ff. de oper. lib. qui fortiter facit contra ista iura. diciẽ ẽm ibi, ꝙ stipulatio operarũ nõ cõmittitur, nisi postea cũ patronus interpellauerit: quia alia est natura huius stipulatiõis, & alia interpositæ in alijs rebus: ꝓpter quã naturam infert iuriscõsultus, quòd nihil interest, siue operæ ꝓmittantur simpl̃r, siue stipuleẽ eas aliquis cũ petierit. Vñ not. ꝙ ista differentia non est in hoc casu, ꝓpter naturã rei deductæ in stipu. Sed hoc nõ esset verum, vel ad minus ista rõ non esset necessaria, si ista verba, cũ petiero, de sui natura significãt admonitionem, & nõ cõditionẽ, quæcunq; res veniat in stipulationẽ. Sed possumus rñdere, ꝙ licet etiã vbi natura hoc nõ ĩportaret, ista verba nõ facerent cõditionem: iuriscõsultus tamẽ voluit hoc ibi decidere ex particulari rõne. q. d. etiã si ista verba, cùm petiero, aliàs facerent ꝓmissionem differre à ꝓmissione simplici, hoc tñ casu non faciet, quia dies qui exprimeretur per illa verba, cũ petiero, seu conditio tacite inest ex natura rei deductæ in stipulatione.

Seia cauit. Quãdo est adiecta dies implemẽto faciendo ꝓpter actionẽ conseruãdã, potest purgari mora, & elapso termino post modicũ tẽpus, si alteri⁹ partis nõ interest. h. d. Vel sic, & breuius: Ad actionẽ cõseruandã mora põt purgari post lapsum diei infra modicũ tempus, quãdo rei nihil interest. h. d. Secũda ibi: quæriẽ. Tertia ibi: respondi. 4 ¶ † Not. primò, quòd ad purgandã morã ex parte actoris, vt cõseruetur actio semel sibi quæsita, requirunẽ duo copulatiuè, videlicet quòd purgatio fiat infra modicũ tempus, & ꝙ rei nihil intersit. & ex hoc infert Ang. hic, & in l. insulam. s. eo. quòd si rei aliqđ interesset, nõ admitteretur purgatio moræ ex parte actoris, etiã si vellet offerre illud ĩteresse reo, q̃ quo remittũt Moder. ad nota. in d. l. si insulam. licet ex parte rei posset purgari mora, quãdo offerret actori totum interesse. l. si cũ dies. 5 §. fina. de arbi. de quo dicetur post declarationem glo. ¶ † Secundò not. ibi: nõ multo post &c. quòd ista dictio, post, de sui natura potest significare incontinenti post,[b] & ex interuallo post: quod facit ad quæstionem quã ponit Barto. in l. fructus. s. solu. matri. & est bonus tex. in l. quoties. §. final. ff. de hære. instit. Tertiò no. quod dicatur breue tempus, & quod longũ[c], & vtrum intersit debitoris vel non: hoc pertinet ad arbitriũ iudicis, & econtra diximus, quòd vbi tempus non est terminatum, tunc quod dicatur longum interuallum, vel breue, stat in arbitrio iudicis: vt traditur in l. j. in prin. s. e. & l. iij. §. cùm igitur. de vi & vi ar. & in c. an si. extrà, de appel. Potes etiã colligere vltra do. ex isto tex. quòd ille qui debet facere aliquid ĩfra terminũ, sufficit si illud fiat vltima die termini: potuit ẽm iste soluere pretium, vt dicitur in tex. ante calendas, scilicet finitas: vt l. qui ante calendas. s. eo. ¶ † Vltimò not. singulariter ex isto tex. quòd q̃uis pactum legis commissoriæ sit prohibitum in pignoribus: nõ tamen est ꝓhibitum in eo qui existẽs dominus rei promittit illud, vel rem restituere vsq; ad certũ tempus, ita quòd postea non teneatur, q̃uis ex natura obligatiõis, si pactũ nõ esset appositũ, teneretẽ restituere rẽ simpliciter vsq; ad ꝑscriptionem longissimi temporis: & limitatur singulariter secundùm hoc tamẽ de pact. pignorum. secdm. Io. de Imo. Sed quia si hoc admitteremus, de facili posset committi fraus: ideo melius est dicere, ꝓut ipse ibi dicit, transeundo ad secundam solutionem, quòd hic pactum l. commissoriæ fuit appositum ex interuallo ad dominium translatum[d] in eũ, qui apposuit tale pactum, quòd in pignoribus tale pactum valeat: lege, in pignoribus. & ibi per Barto. de pign. actio. & lege, q̃uis. & ibi per Barto. infrà, de solutio. Et anteq; veniam ad declarationem glo. quia doct. cõmuniter dicuntur intelligere istum tex, ꝙ hic agitur de actione conseruanda, ꝓpter quam admittiẽ purgatio moræ: & sic videntur ꝑsupponere, ꝙ hic actio esset nata. Cõtra istud arguit fortiter Io. de Imo. quia sti pul. fuit cõcepta sub ista forma, cũ oĩs pecunia fuerit soluta: q̃ verba videnẽ importare conditionẽ. l. quodcũq;. §. fin. s. eo. & l. si Titio. quãdo di. leg. ce. ergo actio non videẽ nata. l. cedere diẽ. de ver.

de verbo.sig.Dicit d.Ioan.ꝙ Ang.in voce dicebat,ꝙ hic erat modus,& non conditio:sed hoc videtur cōtra iura ſ.dicta:vn de poſito,ꝙ dictum ſit verum in ſe,non eſt ſatisfactum prædi ctis iuribus:ideo do.Io.ſoluit dupliciter. Et primò hoc conce dendo,ꝙ iſta ſtipulatio ſit conditionalis:& cùm dicitur, ꝙ agi tur de conſeruanda actione:reſpondet quòd intelligitur con- ſeruari actio mandati,quæ erat orta domino contra procura- torem,ad cōſequēdam rem in reliquo pretio. l. ita vt omnes. in fin.ſ.manda.& hanc ſo.approbat hic Paul.de Caſt.expreſ- ſe affirmans,ꝙ hæc ſtipulatio erat conditionalis per iura præ dicta:ſed agebatur de conſeruanda actione mandati. Sed iſta ſolutio nō videtur poſſe ſtare,quia tex.expreſſe dicit, ꝙ mo- ra poteſt purgari,vt actio cōpetat ex ſtipulatu:ſed ſi actio ex ſtipulatu non eſſet nata,tunc ad ipſam quærendam non poſ- ſit purgari mora poſt lapſum termini.l.Thais.§.ſi intra.alleg. in glo.ergo iſte intellectus eſt impoſſibilis,attēta cōmuni opi nione.Si autē tenes opi.quā tangit hic Ang.ꝙ quando in ter mino eſt impleta pars conditionis, poſſet purgari mora poſt terminū per l.ſeruus qui.§.ſeruus.ſ.de ſtat.lib.& per gloſſ. in l.ſi mora.j.eodē.tunc iſta reſponſio poſſet defendi ab hac im- pugnatione.Sed quia illa opi.non placet:vt j.dicam.ideo etiā iſta lect.non ꝓcedit.†Et poteſt confirmari iſta impugnatio ſubtili ratione,quia ſtipulatio ſecunda,quæ continet plus ꝙ̄ prima,in dubio nouat primā obligationem:vt plene declarat Bar.in l.qui vſumfructum.ſ.eo.& in l.pe. de præ. ſti. Sed hic ſtipulatio interpoſita videbatur continere plus quàm prima: quia ꝑ primā debebatur ſola ſors procuratori:per hanc autem ſtipulationem debeḃ ſors vnà cū vſura,tāquàm vna ſumma: vt videtur innuere tex.in verſi.vniuerſa ſumma. ergo per ſe- cundam ſtip.videreḃ prima obligatio nouata.Sed iſta ratio nō concludit:quia hic illud q̄d deducebatur in ſtipulatiōe ex par te ſtipulatoris.ſ.traditio fundi,erat idē omnino q̄d cōtineba- tur in actione mādati,licet modus adiectus in fauorē promiſ- ſoris contineret plus quàm cōtinebat ſua actio mandati con traria, quæ continebat ſolum pretium: vnde iſta ratio non placet, ſed præcedens eſt optima. Vnde Ioannes de Imol. hic poſuit ſecundam ſolutionē dicens,ꝙ qa iſta ſtipulatio ap- ponebaḃ ad executionē contractus mādati præcedētis,ex quo erat orta actio ipſi dño,ſed obſtabat exceptio,niſi ſolueret ꝑ- tiū procuratori:ar.l.Iul.§.offerri.ff.de act.emp.licet verba ſti pulationis ſonarent in cōditionem ,propter naturā tamen cō tractus ꝑcedentis exponerenḃ,vt ſignificet modū, ex quo nō impeditur natiuitas actionis:vt plene traditur in l.quibus die bus.§.Termilius.ff.de condi.& demon.& l.ij.C. de his q̄ ſub modo.& eſt caſus expreſſus in cōtractib⁹ in l.cùm ab eo.ſ. de contrahen.emp.in contrariū alleg.pro qua adduco tibi tex. ſe cundùm intellectū Ang.in fi.l.cū ab eo.ſ.alleg.vbi probatur, ꝙ licet verba poſita in contractu de ſui natura importēt condi tionem,vt eſt dictio,ſi,quæ ibi ponitur in tex. nihilominus ſi conditio apponitur ſuper eo quod veniebat ex natura contra- ctus,ſi conditio non fuiſſet expreſſa,ita ꝙ ille cui apponiḃ con ditio,poterat cogi:verba conditionis interpretantur,vt ſigni- ficēt modum,non conditionem,propter naturā contract⁹ cui cohærēt:ita intelligit illum tex.not. Ang.in conſil.ſuo clxxi- iij.& reuera ille tex.non loquitur in caſu dubio,ſed qñ partes ſenſerunt,ꝙ per illa verba induceretur modus,& non condi- tio.Bar.tñ ſummando illum tex.videtur ſentire,ꝙ idem ſit in caſu dubij:& expreſſius An.in loco alleg.ꝙ poſſet tolerari,qa in dubio verba ſtipꝯonis īproprianḃ propter naturā cōtract⁹ cui adhærent:vt l.ſi ſtipulatus.ff.de vſu.Similiter ergo impro priabuntur verba conditionis poſita in contractu propter na turā ipſi⁹:& licet Bar.in §. Termilius.dicat,ꝙ in l.cū ab eo.in ducitur modus,†quia dictio,dummodo, importat modum[a], & non conditionem in dubio:hęc tamen reſponſio ſiue intel- lectus non eſt ſufficiens,qa ibi ꝑcedebat dictio, ſi, quæ de ſui natura facit conditionem.Quia tamē iſta ſolutio licet ſit pul chra,eſt ſingularis, non bene probatur in iure: poteſt dicere tertio loco,ꝙ propter verba ſequentia appoſita in pacto ſecu to incontinenti declaratur pręcedens ſtipulatio:& intētio par tium non fuit apponere conditionem,ſed modum,cui inten- tioni ſine dubio eſt ſtādum:vt clare dicit tex.in d.l.cū ab eo. Fuit enim dictum in conuentione,quòd pecunia deberet ſol- ui infra calendas, & etiā rem reſtitui:quæ verba hoc videtur importare,ꝙ vtrūq; eſſet ſimul in obligatiōe: videlicet ipſa res reſtituenda,& etiam pecunia ſoluenda:& ſi intelligimus, vt dicit Ange.ꝙ hic eſſet modus rōnibus ꝑdictis,habes hic ca ſum not.decidentem id quod ponit Bald.in l.& ſi poſt tres.ſi quis cauſ.videlicet ꝙ ſi modus non impletur tempore debito, admittatur purgatio moræ,diſtinguendo:quia ſi mora fuit cō miſſa per interpellationem,poſſit purgari vſque ad litem con teſtatam:vt l.j.ff.de pe.leg.ſi verò fuit commiſſa per lapſum diei,poſſit purgari,vt hic dicitur in tex.paruo tempore poſt:& ſi aduerſarij nihil interſit,hoc tamen non haberet locū in vlti- mis voluntatibus,in quibus ſi aliquid datur ob cauſam, cā non ſecuta,trāsfertur ipſo iure dominiū,ſaltē vtile:vt probat tex. in l.ſi mortis.& l.qui mortis.ff.de do.cā mor.& tenet Bart. ex preſſe in l.ij.C.de condi.ob cau.Ex hoc ſequitur,ꝙ cū poſt mo rā ſit facta executio à lege per retrāſlationem dñij factam ipſo iure,non poterit purgari mora:vt l.ſi is qui.ff.de le.ij.& ꝑ Bar. in l.ſi inſula.ſ.eo.¶ In glo.poſita ſuper verbo,tranſlaturam.gl. iſta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo,ꝙ licet Seiā emeret procuratorio nomine Titij:tamen inter emptorem & vendito rem fuerit actum,ꝙ dñium transferretur in ipſum procurato- rem:de quo in l.ſi mihi donatum.ff.de do.per Bar. Alio modo poteſt intelligi,quòd emptio fuerit facta à Seia,nō expſſo hoc ꝙ contraheret procuratorio nomine: tunc eīn videtur velle trāſferre dominiū in illum qui emit,& ſimiliter videtur velle emptor,ex quo non exprimit ſe emere procuratorio nomi- ne:ſecus ſi exprimetur,qa tunc in dubio videreḃ actū,vt trāſ ferretur dominium in eum cuius nomine contrahitur:iſta pro bantur in l.ſi procurator.& l.res ex mandato.ſ.de acqui.re.do. & plene declarat Bart.in d.l.qui mihi donatū.& hanc expoſi tionem approbat hic Pau.de Ca.†Licet autem procurator e- mat rē nomine ſuo:videḃ tñ hoc feciſſe cōtēplatione manda- ti:& ideo tenetur actione mādati directa tradere rem dño, vel ei cedere actionem,ſi ſibi nō eſt tradita:& ecōtra ſi ſoluit pre tium,habet actionem mādati cōtrariā ad pretiū:iſta probātur in l.ſi mandato meo.in prin.ff.manda.& l.ita vt omnes. in fi. ff.eo.& vide glo.& Bart.in l.ſi pupilli.§.item ſi procuratori. ſ.de neg.geſt.& eundem Bart.in l.qui in aliena.§. ſi is qui. ff. de acquirenda hæredi.& quem etiam adducit hic dominus Paul.vnà cum gloſſ.ſ. allega. & quod nota.in l.j. C. de dolo. Vtrum autem procurator,q emit,poſſit petere ſibi tradi pre- tium,antequam illud ſoluat de ſuo:vide tex.& gloſſ. in d.l.ſi mandato meo.& quid iuris ſit in his qui tenentur aliquid fa- cere nomine alieno,vtrum poſſint petere expenſas prius ſibi ſolui:vide quod not.Bart.in l.j.in fin. ſ.de no.oper.nun. & l. cotem.§.qui maximas.ſ.de pub.& l.ab eo.C.de vſufru. & ibi per Bal.¶ In glo.poſita ſuper verbo,incontinenti.ſi gl.iſta in- tellexit,quòd ex pacto incontinenti appoſito detur actio ex ſtipulatu,& præſcriptis verbis,ipſi promiſſori:tūc videḃ eſſe falſa ſcdm Ioan.de Imo.quia cū ſtipulatio fuerit facta fauore vnius.ſ.ſtipulatoris,pactū interpoſitū fauore alterius, cuius fa uore cōtract⁹ nō erat initus,ſcd in commmunē ſñiam,non pare ret actionē,nec informaret veterem: per l.ſi tibi.C. loca. & te net Bar.& cōiter doct.vbiq;,& maxime in l.petens.C.de pac. & l.lecta.ff.ſi cer.peta.Si autē intellexit glo.ꝙ actio cōpeteret ex pacto iſti ſtipulatori,ad faciendum ſibi tradi rē:tunc iſte in tellectus pōt procedere,quia ſtipulatio fuit interpoſita in fauo rem ſui,& etiā pactū,quatenus in pacto cōtinebatur ꝙ res de beret reſtitui ſoluto pretio. Super quo vide quod tangit dñs meus,& ibi ſcripſi poſt eū in l.lecta.ſ.ſi.cer.pe.¶ In gl. poſita ſuper verbo,intereſſe.ibi:vt ſ.ſi quis cau.l.ij.§.ſi.Angel.hic,& in l.ſi inſulam.ſ.eo.per iſtum tex.videḃ dicere,ꝙ ſi rei intereſ ſet pecuniā fuiſſe ſolutam ab actore in termino,actor nō poſ- ſet purgare morā,etiam ſi offert reo intereſſe,licet ex parte rei facta iſta obligatione mora purgari poſſet:per ea quæ haben- tur in glo.in l.ſi cū dies.§.ſi.cū l.ſeq.ff.de arbi.Sed hæc diffe- rentia non placet hic domino Pau.quia ſicut iſte tex. ꝓhibet purgari morā cū intereſſe rei:ita etiam in l.ſi cùm dies. in fin. prohibetur purgari mora ex parte rei.Sicut ergo reſtringitur ibi lex in fauorem rei,ita videtur debere reſtringi in fauorem actoris.Do.Ioan.de Imol.hic referēs iſta dicta, remittit ad no tata in d.l.ſi inſulam,vbi proprie tractatur iſta materia.Prima tamen facie videtur ęquior communis opi.quia cū purgatio moræ fundet ſe in æquitate,qa ſi nihil intereſſet,poſſet purga ri mora:ita ſi deſinat intereſſe per oblationem, per regulam q̄ ponitur in l.qui autem.§.j.ſi quis cautio. hoc autem non de- termino pro nunc,nō eſt materia. Aduerte etiā, quia Angel. dixit hic,†ꝙ ad actionem conſeruandam non videtur admitti indiſtincte purgatio moræ:ſed ita demum,ſi aliqua pars eius quod debebat,fuit ſoluta infra terminum:quo caſu loquitur iſte tex.quinimo etiā ſi ageretur de actione de nouo quæren da,admitteretur hoc caſu purgatio moræ:allegando textum, in l.ſeruus qui.§.ſeruus.ff.de ſtatu lib.& gloſſ.in lege,ſi intra. ff.de ſtatu.lib.vbi probatur,quòd ſi ſeruus debet habere liber tatem,ſi ſeruiuerit quinquēnio,& non ſeruiat toto tēpore , quia pro parte temporis fuit in fuga, nihilominus elapſo tem pore poteſt ſupplere tempus, quod deficit: & hoc eſt ſecun- dùm gloſſam in lege ,ſi intra. quia aliqua ex parte impleuit

[a] ¶ Modum. Adde Bar.in l. quibus.§. ſi.de condi. & demonſt.

in termino. Vbi autem solutio non esset facta penitus in termino: tunc ad actionem conseruandam elapso termino non admitteretur purgatio moræ: & qui dicit contrarium, ostendat legem hoc dicentẽ, quia ista l. nõ loquitur, nisi in primo casu: finaliter tamẽ sequitur opinionẽ cõmunem, ꝓpter autoritatem huius glo. & tenet quòd mora possit purgari, licet nihil sit solutũ in termino. Tu aũt aduerte, quia inquantũ dicit, quòd ad actionem quærẽdã in primo casu posset purgari, scilicet q̃n aliquid esset solutũ in termino: hoc non bene ꝓbatur in ll. allegatis per eum: quia in illis est spãle fauore libertatis, vt qui tenetur aliquid facere certo tẽpore, si pstitit partẽ, & partem, nõ potest illud supplere post tempus continuè elapsum: ita dicit Bald. expresse ad intellectum istarũ legum, & dicit gl. hoc ibi sentire, quæ allegat istas ll. in l. j. C. si man. ita fue. ali. aliàs de iure est cõtrariũ, videlicet quòd qui tenetur facere aliquid determinato tempore, non põt facere illud interpollate. Vnde qui tenetur seruire per annũ, non põt seruire sex mẽsibus: & postea elapso anno supplere sex menses, quibus nõ seruiuit: ita ꝓbatur expresse, & ibi hoc declarat Bar. in l. fi. §. quoties. ff. de pub. & tenet Bal. in loco allegato. Vnde simpliciter debemus tenere sñiam communem, ꝙ ad actionem quærendã non possit purgari mora post lapsum terminũ. Vbi autem nõ esset statutus terminus, sed aliquis deberet implere conditionẽ q̃ primũ posset: exemplũ in l. hæc cõditio. de condi. & demonst. tũc Bald. dixit not. ꝙ mora poterit purgari infra modicum tẽpus: in l. si plures. in fin. C. de cõdi. inser. q̃ opi. nõ bene ꝓbatur iure. & ꝓ illa differẽtia quã fecit Ang. in terminis §. nostri, videlicet vtrum esset soluta pars pecuniæ, vel nisi esset solutũ in termino: bene facit tex. in c. sua nobis. extrà, de pe. & l. si fũdus. in princ. ff. de l. cõmisso. in quibus patet, quòd clementius agitur cum illo, qui soluit partẽ eius qđ debebat in termino, q̃ cũ eo qui nihil soluit. Doct. tñ cõiter tenent, ꝙ vtroq; casu mora possit purgari: vt hic dicitur per tex. in l. Celsus. in fine. cũ l. seq. ff. de arbi. q̃ valde parũ facit pro ista cõclusiõe, licet Bar. & Bald. ibi notent eum ad hoc, nam ibi non loquitur de termino asignato debitori, cuius lapsus respicit fauorem creditoris. Vnde non est mirum, si lapsus termini nõ excludit eum à purgatione moræ: quia reuera non per lapsum termini fuit cõstitutus in mora, sed per oblationẽ sibi factam à debitore, quę cõstitueret eum in mora, etsi nullus terminus fuisset asignatus debitori. ¶ In ea. glo. ibi: & supple nisi lis contestata. Et hanc glo. reprehendit hic Barto. & cõmuniter doc. quia li. cõte. nocet reo, non autẽ nocet actori: vt l. nemo. j. de reg. iu. & l. alia. de noua. Sed hic noceret actori, si post lit. cõte. non posset purgari mora: ergo hoc esse non debet. Sed huic rationi posset rñderi, ꝙ lit. cõte. non debet nocere actori sup iure deducto in iudicio de directo, & quatenus actor cõsideratur vt talis, scilicet vt agens, sed per indirectum, quatenus actor cõsideratur: & vt ille, qui debet implere aliquid alteri, lit. contestatio debet sibi nocere. Vnde Bald. in l. & si post tres. si quis cau. nititur simpliciter saluare istam glo. quia non debemus plus fauere in decisorijs actori, q̃ reo: imo minus, vt patet in l. de die. in princi. ff. qui satisda. cog. & plene in l. inter stipu. §. si Stichũ. s. eo. Sicut ergo nõ posset reus purgare moram lite cõtestata, ita nec actor. Do. Pau. de Ca. hic referẽs ista dicta, impugnat ea, quia contra istam cõclusionem videtur tex. in l. si rem. §. fin. de pig. ac. vbi patet, ꝙ facultas offerendi, quæ cõpetit debitori agenti pignoratitia, nõ excluditur per litem conte. ergo idẽ dicendũ in casu nostro. Sed illa lex parum aut modicũ facit, quia ibi nõ præ

7 cesserat mora ex lapsu termini ante lit. contest. † vnde videtur, si facultas offerendi ex parte actoris contraheret moram ex lit. contest. nihilominus mora cõmissa in litem conte. põt purgari

a vsq; ad sñiam[a]. l. si quis maior. & ibi per Bartol. C. de transac. Sed tamẽ nõ credo, ꝙ in casu illius §. debitor nõ offerendo incurreret aliquã morã, licet male ageret oblatione nõ facta. hęc d. sunt diuersa. Pro opi. Pau. bene facit tex. in l. cũ quidã. & qđ ibi probatur, de leg. ij. vbi patet, ꝙ per lit. cõtest. factam à legatarijs qui petunt rem, non solum cõtrahitur mora respectu rei, in quantũ est reus: sed etiam inquantũ sibi cõpetit ius eligẽdi, licet super illo iure lis nõ fuerit contest. Sed possumus rñdere, quòd contestatio facta super re petita de necessitate excludebat ius eligendi competens reo. In casu autem nostro lis fuit contest. super re petita, non super eo, super quo actor erat in mora, id est super solutione pretij ab eo facienda: & ideo cùm respectu pretij soluendi lis non censeatur contest. neq; principaliter neq; secũdario, nõ est mirum si potest purgari mora: & per ista fit expeditus iste articulus. ¶ In ea. glo. ibi: & hæc est impura & c. vult ista glo. in effectu, quòd hæc stipulatio fuerit

b facta ad diem sine pœna, & ideo potuerit purgari mora[b]: sec9 si esset adiecta dies, & pœna, quo casu id quod venit in principali obligatione deberetur pure: & id quod venit in principali stipula. deberetur sub conditione: si id quod venit in principali conuentione non præstaretur, tunc non fieret purgatio moræ. l. magna. C. de contrahen. & cõmit. stipul. & l. traiectitiæ. §. de illo. s. de actio. & oblig. Nec obst. secundũ Bar. quòd hic debetur vsura ex stipulatione, qua aliquando vocatur pœna: vt l. qui sine. de neg. gest. & l. cùm stipulati sumus. & Bar. s. eo. nam hic pœna non fuit deducta in stipulatione sub nomine & forma pœnę, id est, si principale non pstaretur, sed fuit deducta sub forma sortis & principalis obligationis. Sentit tamen Barto. in verbis suis vltimis in solut. huius cõtrarij, ꝙ etiam si esset adiecta pœna, admitteretur tamen purgatio moræ, quo ad actionem conseruandam. Et pro clariori intellectu huius dicti opponitur contra istam solut. glo. quòd imo hic fuerit adiecta dies & pœna: nam si tacite videtur actũ, quòd stipulatore non offerente in termino obstet sibi exceptio agenti: ergo videtur stipulanti adiecta pœna priuationis ipsius actionis, & p consequens non videtur mora posse purgari: nam priuari iure suo sine dubio est pœna, in l. criminali. & quod ibi not. de iurisdic. om. iudi. & lege, is qui delatorem. j. de iure fisci. cum multis alijs iuribus. Solu. dicendum est, quòd hic pœna non fuit adiecta ex conuentione partium, sed venit ex dispositione legis propter naturam dispositionis ex tacita partiũ voluntate: quia enim fuit appositus in stipulatiõe modus, qui debebat impleri intra certũ terminum, ex natura defect9 modi inducitur: aliàs quòd obstat exceptio ex tacita volũtate partium. Quòd autem à lege inducitur ex præsumpta voluntate cõtrahẽtium, magis dicitur dispositio legis, q̃ hominis: vt est casus, & ibi per Barto. in l. si testamẽto. ff. de vulga. & pupil. & ideo videmus, quòd quãuis interesse in obligatione facti succedat post moram ex tacita conuentione partium, non tamen impedit purgationem moræ: vt l. si insulam. s. eo. Et ideo dicebat hic Pau. de Cast. quòd si fuisset expresse appositum pactum, ꝙ vltra terminum stipulator non deberet audiri, tũc nõ admitteretur purgatio moræ in terminis huius §. per legẽ, si super possesione. C. de trãsac. qđ dictũ credo esse verũ in se, quia nõ debet esse melioris cõditionis actor q̃ reus, vt s. dixi: & etiã alia ratione statim dicenda. Tex. tamẽ in l. si sup possessione. põt euitari faciliter, vel intelligendo ꝙ ibi terminus fuit appositus cõditioni, quo casu nõ admittitur purgatio moræ ad actionẽ quærẽdam de nouo. Vel potes dicere, ꝙ cum ille tex. dicat illum excludi, qui non satis fecit implemento, quòd debebat facere, ꝙ ille qui purgat moram incõtinẽti, vbi partis aduersæ nõ interest, dicatur satisfecisse. Credo tamẽ dictum esse verũ alia rõne: quia quãdo pactũ apponitur incõtinenti, iuxta contractũ, exceptio quæ oritur ex pacto, etiam anteq̃ opponatur, elidit actionẽ ipso iure incontinẽti: ita no. declarat Barto. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. p l. lecta. Et ibi etiam hoc declarat. ff. si cer. pe. & sic hoc ipso quòd esset transactus terminus pœna quæ resultat virtute pacti, traheret secum suam executionẽ: ergo mora nõ posset purgari, iuxta regulam positã in l. si is qui. ff. de le. ij. Et si dicatur, ergo etiam hic nõ posset purgari, ex quo pactum fuit appositũ incõtinenti. Rñdeo singulariter, & est nouũ dictum, ꝙ p pactum expressum incontinẽti habet locũ, qđ dictum est: sed p pactum tacitũ quod resultat ex alia conuẽtione expressã, nõ inducetur iste effectus, & ideo poterit purgari mora: & ad hoc no. tex. singulariter iuncta gl. Aduerte tamẽ, quia licet q̃n terminus pfigitur à partibus implemẽto cõditionis, non possit purgari mora post lapsum termini ad actionẽ quærẽdam: si tamẽ ipse terminus pfigitur à iudice etiã cum cõminatiõe expressa, ꝙ post terminũ aliquis nõ audietur, admittitur purgatio moræ re integra: ita tenet no. Baldus in l. si quis hæres instituatur. §. j. ff. de hære. insti. alleg. Inno. ad hoc secundũ dictum in c. cũ in tua. qui ma. accusa. poss. Sed Bar. hic sentit cõtrarium p l. si seruus. de bon. auto. iudi. pos. & forte melius p regulã hic positã: nam Inno. nõ loquitur de eo q̃ excluditur ab actione quærenda, sed qui excluditur à iure cõpetenti: & sic in terminis suis agitur de cõseruatione actionis, seu alterius iuris, nõ de actione de nouo quærẽda. Singulariter tñ limitantur ea quæ s. dixi secũdum Pau. de Ca. ꝙ habeat locũ in cõuẽtione partium, nõ in conuẽtione iudicis, cuius pceptum magis debet fundari sup æquitate: vt l. qđ si Ephesi. in fin. ff. de eo qđ cer. loc. Et ad istam materiã vide qđ sing. not. Archi. & Ioã. And. in c. si capitu. de pręben. lib. vj. & qđ ponit Bald. in

8 l. acceptã. C. de vsur. & in l. j. C. de his quæ pœ. not. ¶ † Extra glo. dixit hic Raph. p istum tex. ꝙ si aliquis vendit rem alicui, cũ hoc ꝙ debeat soluere ptium infra certum terminũ, tacitẽ videtur actum, ꝙ post terminũ nõ facta solutione resoluatur cõtract9: qđ dictũ esset verũ sine dubio, q̃n pactum esset appositũ p modũ cõditionis, scilicet si solueris infra terminũ: tunc enĩ nõ impleta

a ¶ Ad sñiam. Adde d. Pet. Phil. Cor. in cõs. cj. in ĩfra p. et in cõs. ccviij. inc. circa. per totũ. in j. parte.

b ¶ Mora. Adde do. Pet. Phil. Cor. ĩ cõsi. xxv. incip. ĩ hac. in litera v. in ij. pte.

impleta conditione in termino, sine dubio contractus nõ haberet locũ: vt d.l.cum ab eo. Si verò sit appositum, ꝙ significet modum, prout ipse ponit: tunc dicendum est aliter, videlicet ꝙ aut istud pactum de soluẽdo infra certum terminum apponitur stipulatori per promissorẽ, aut apponitur emptori per venditorẽ, vel ecõtra. Primo casu loquitur ꝓprie tex. noster, quod videt̃ actũ tacite, ꝙ post terminũ stipulator non possit petere: & ratio est, ꝙ si promissor impleuisset ex parte sua, & tradidisset rem stipulatore non adimplente, seu non soluente infra terminum, cõpeteret promissori cõdictio ob causam, ex quo propter modũ appositũ in cõtractu nulla põt cõpetere actio ad cõsequendũ id quod deuenit in modo: vt est casus in l.iij.C.de condi.ob causam. & plene per Bar.in l.si.ff.eod. tit. Sicut ergo promissori competeret actio ad repetendum, si soluisset, multo fortius competeret exceptio ad non tradendum implemẽto nõ facto: per regulã l.inuitus.§.cui damus.de reg.iur.& hoc probatur not.hic, qđ debes addere ad not.in d.l.fi. In scđo casu posito ꝑ Rap.dicẽdũ est, ꝙ nõ resolueret contractus, ex quo actiõe ex vẽdito venditor posset agere ad pretium elapso termino, vt modus appositus in contractu impleretur: & econtra emptor, si modus fuisset appositus venditori: vt probatur in d.l. cũ ab eo. Sicut enim si venditor tradidisset rem modo non impleto, agere non posset condictione ob causam, quæ nõ habet locũ in contractib⁹ nominatis, in quibus vtriq; contrahentiũ oritur actio ex contractu: vt l. fin.& ibi per Bart.de condi.ob causam. ita eadem rõne nõ debet cõpetere exceptio ad resoluendum contractum, ex quo põt vẽditori esse succursum iure actionis: & ideo tex.in l.si fundus.in prin.ff.de leg.cõmis. vult, ꝙ ad resoluendũ contractum ex l.cõmissoria expresse debeat apponi, ꝙ si pecunia non soluitur infra terminum, res sit empta, quasi sentiat iuriscõsultus hoc quod dixi, ꝙ si apponitur terminus simpliciter, non videat̃ actum vt contractus resoluatur. Et secundũ hanc distinctionem intellige, quod notabiliter tradit Ang.in consil.suo cc.in ordine, vbi dixit declarando dicta Bar.in l.eum qui ita.§. qui ita s.c.quòd licet terminus appositus promissioni in dubio, non videatur adiectus causa limitandę obligationis: vt l.si mandato Titij.§.pen.ff.man. istud est verum, nisi ex parte eius cui fit promissio deberet aliquid impleri ex natura dispositionis: tunc videtur actũ, quòd si ille non impleat infra terminum, debitor nõ sit vltra obligatus: ideo infert ibi, quòd si promisi tibi reuendere rẽ infra certum tempus, elapso termino, non teneor amplius ad reuendendum, si tamen non obtulisti pretium in tempore debito: allegat tex. qui bene facit in l.ij.C.de pact.inter emp.& vendi. Et licet iste tex. posset intelligi, quòd ibi fuerat apposita conditio, si pretium solueretur infra terminum, qđ videt̃ firmare tex. dũ dicit, ꝙ si cõditionibus nõ paruerit: potest tamẽ adhuc recipere intellectum Ang. qa ex prin.tex.non apparet, ꝙ aliqua conditio fuerit expressa: sed ex natura primę promissionis de vendendo videtur intelligi, ꝙ ille qui vult sibi vendi, offerat pretiũ: in dubio aũt in contractibus magis videtur modus ꝙ̃ conditio, secundùm Bar.& doc. in l.cũ mota.C.de transact. Et tunc esset dicendum, vt s.dixi, ꝙ ideo obstat ibi exceptio agenti, quia promissori nõ poterat aliter esse succursum per viam actionis, vt s.declaraui.

Ea lege. Prohibitio alienationis facta in contractu non impedit translationem dñij, sed facit cõmitti stipulationẽ ad interesse. h.d. Secunda ibi: quęritur. Tertia ibi: rñdit. ¶ †Primò not. ꝙ quando prohibitio alienationis fit respectu certæ personæ, sub appellatione alienationis cõprehenditur etiã hæredis institutio. Concordat tex. in l.codicillis.§.matrẽ.de leg.ij. secus si alienatio prohiberetur fieri simpliciter. Si autem ꝓhiberetur fieri in certum genus personarũ, tunc distinguitur, vtrum ille q succedit vt hæres, succedat ex testamẽto, vel ab intestato: vt hic plene ꝑ Bar. ¶ †Scđò nota, ꝙ ex pacto cõtrahentium, etiã si sit appositum super re, q̃ erat tradẽtis, tẽpore cõtractus, non impeditur alienatio ipso iure, sed cõmittit̃ stipul͂o ad interesse: hoc tñ fallit pręcipue in duobus casib⁹. Primus est: alienatio sui natura sit irreuocabilis: verbi gratia, datio libertatis, vel consecratio rei: sed si res fiat religiosa, tunc enim per pactũ impeditur alienatio ipso iure. l.ea quidem.C.si man.ita fue.alie.& l.fina. C.de pact.inter empt. Secundus casus est apponens pactũ de non alienãdo, reseruat sibi aliquod ius in re, saltẽ pignoris vel hypothecę. l.fin.C.de iure emphy.& l.si creditor.§.fin.de distr.pig. scđm literã Pisanã, quæ est verior, & de modo & cautela, per quã possit impediri translatio dñij in contractu ex pacto de non alienando[a]: vide plene per Bar. & Mod. in l. qui absenti.in prin.de acqui.poss. ¶ In gloss. posita super verbo, interest. ibi not. ꝙ etiã curare debuit. Hæc gl. semper allegat̃ tanꝙ̃ notabilis, ꝙ ille qui est prohibitus alienare, tenetur etiã curare, & facere vt ex facto vel non facto ipsius non sequatur alienatio legalis: & ꝙ̃tum est respectu nõ facti, hoc solum habet locũ, qñ prohibitio alienationis fit in certam personam: nã si fieret respectu incertæ personæ, tunc non obligaretur qs facere aliquid, ꝓpter qđ alienatio legalis impediret̃: vt l.cũ pater.§.cũ inter. ff.de lega.ij.& plene hic per Bar.& alios. Respectu aũt facti ista est regula cõis, & vera, ꝙ prohibitus alienare videtur prohibit⁹ facere aliquid, ex quo necessario debeat sequi alienatio, vel ex hominis dispositione, vel dispositione legis. Primũ probat̃ in l.magis puto.§.si fundus.ff.de reb. cor. Secundũ tenet gl.ordi.& no.in l.itẽ quia.s.de pact.de cuius intellectu vide Cyn.& per Bal.in l.certi iuris.C.loca.& per hanc theoricam decidit̃ notabilis qõ per Fran.de Alb.de Arc. quem refert & sequit̃ Bar.in l. hac edictali.in prin.C.de secun.nup. vtrum maritus secundi matrimonij lucretur dotem ex forma statuti in præiudicium filiorũ primi mr̃imonij: de quo etiã ponit idẽ Bal.ĩ l.vna.C.de inof.do. ¶ Facit etiã ista gl.ad illã no.qõnẽ, quã ponit Bar.ĩ l.si constante.in prin.ver.quartò quæro.ff.solut.ma. vtrum minor recipiẽdo dotẽ obliget bona sua ex dispositione legali. Ad quas qõnes vide tex.sing. quẽ ibi ponderat Bar.in l.in conditionib⁹ primũ. in prin.ff.de condi.& demonstra.qui multũ facit cõtra decisionẽ suam in l.si constante. In glo. ibi: videlicet ad contractũ.not.istã glo.perpetuo, quę ponit duas notabiles cõclusiones. Prima est, ꝙ alienatio quæ fit in ecclesiã, dicitur fieri in potentiorem. Pro quo vide bonã gl.in c. potuit. & ibi per docto.extrà, de loc.& quod not.in c.j.de alie.feu.

¶† Secundò nota, ꝙ monasterium in succedendo habetur loco filij: sicut videtur probari in c.ĩ ꝑsentia[b].extrà, de prob. Sed multi reprehendũt istam gloss. vt hic poteris videre per Bart.& qa non est nostra materia, dic vt ple.scribit̃ in d.c.in ꝑsentia. & in aut̃.nisi rogati.C.ad Trebel.per Bal.& Bart. in l.si ita qs.§.si cui.ff.de leg.ij.& de materia satis vulgari, de qua multa posuit Ioan.de Imol.in l.Lucius.ff.de hæred.insti.& hic etiam aliquid tãgit. Quantũ autẽ ad decisionẽ qõnis positæ in gl. Dy. videtur hic sentire, ꝙ si sit appositum pactum expresse de non alienãdo in certã ecclesiam: verbi gratia, in ecclesiã maiorẽ: tunc nullo modo poterit succedere ecclesia, etiam si aliquis ingrediat̃ monasteriũ, quia isto casu videt̃ prohibita non solum successio ex testamẽto, sed etiã ab intestato, vt infrà dicetur. Si verò prohibitio alienatiõis nõ sit facta respectu certę ecclesiæ, sed gñaliter respectu cuiuscunꝙ; ecclesiæ. & tunc Dy.hic, quẽ sequitur Bar. distinguit ꝙ aut ecclesia instituit̃ hæres, & videtur prohibita talis alienatio, per ea quæ habentur in l.peto.§.fratre.ff.de leg.j.& quia ecclesia instituta hæres non tenet locum filij, licet teneat locum filij respectu ingredictis monasteriũ, vt cõiter dicunt doct.in c.in ꝑsentia.extrà, de probat. Si verè ecclesia succedat iure legitimo, tũc poterit succedere, qa talis successio non videt̃ prohibita: vt infrà dicã, scđm cõem sententiã doct. Ex hoc infert hic Ang. clarius, ꝙ si aliquis ingrediat̃ monasteriũ, poterit succedere monasterium, non obstante prohibitione, qa succedit iure legitimo. i.ex legis dispõne, per quã bona ingressi transferunt̃ in monasteriũ: vt in aut̃.ingressi.C.đ sacrosan.eccl. Bar.ĩ aut̃ ꝑdicta, videt̃ sentire iuxta finẽ, qa res ꝓhibita alienari in eccl͂a nõ trãseat ad monasteriũ per ingressum: all.gl.positã, & hanc opi. sequit̃ hic Io.de Imo. quia ista nõ videt̃ successio mere ꝓcedens ex dispositione legis, sed ex facto voluntario ipsius ingredictis, vbi videtur ꝓhibita alienatio, iuxta regulã traditam in prima parte glo. Sed forte posset defendi cõtraria opi. quando monachus non offert expresse sua, sed se tm̃: tunc eñ bona trãsferuntur in monasteriũ: qa ille censetur mortuus ciuiliter, vt dicitur in d. authẽ. ingress.& in corpore vnde sumitur. Vnde ex facto hominis nõ sequitur immediatè alienatio, sed ex morte ficta, q̃ ꝓcedit à facto: vnde ista videt̃ quædam successio intestati, & per consequens haberet locũ regula, de qua infrà dicet̃. & bene facit tex. pro ista parte in d.l.in conditionibus. Et aduerte, qa qñ alienatur emphyteusis eccl͂æ in aliã ecclesiam, tunc etiã si nullũ pactũ est appositum non de alienando, est in potestate ecclesiæ, quæ concessit emphyteusim reuocare rem ab ecclesia, vel apud eam dimittere: vt est tex.in authen. de alie.emphy.§.j.secundùm Bart.in d.authent. ingressi.& Moder.hic. Aduerte tamẽ: quia si est facta dispositio de non alienando in ecclesiã, debet distingui spẽs alienationis: quia si est contractus, non impeditur trãslatio dominij, sed agitur ad interesse: si autem esset vltima voluntas, vel dispositio legis, alienatio esset tunc nulla, vt infrà dicam. Illud etiam scias, ꝙ vbicunꝙ; apud aliquẽ residet ius, quod non est perpetuo duraturũ: ver-

a ¶ De nõ alienãdo. Tu vide d.Alex.đ Imol.in consi.x.j. parte.

b ¶ In ca. in ꝑsentia. Vbi vide Fel.ĩ xx. col.& d.Iac.May. ĩ authen.si qua mulier.de sacrosanct. eccle.

bi gratia, fundus censualis, qui debet reuerti in concedentem post tertiam
generationem, nūquàm tale ius poterit alienare in ecclesiam, quia eccle-
sia non moritur. xij. quæst. ij. capit. liberti. ita decidit singul. Arch. & Ioā.
And. in ca. j. de immu. eccle. lib. vj. ita tenet Bald. licet eos non alleget in
ca. imperialē. in prin. de prohi. feud. alie. per Fed. ¶ † Extra gl. plene pro-
sequit̃ hic Barto. materiam ꝓhibitæ alienationis, quem effectum operet̃
ista ꝓhibitio, & præcipue in cōtractibus, & dispōne legali: cui Ange. &
d. Io. pauca addunt, quæ statim dicent̃, additis quibusdā alijs vltra ipsos.
Adde igitur primò, inquantū Barto. hic, & in l. nemo. s̃. de pact. vult, ꝙ
prohibitio alienationis factæ in contractu reddat contractum nullum, si
ius cōpetebat alicui in re, super qua apponitur pactum, per l. si creditor. §.
fin. ff. de distra. pign. nam hoc intelligit do. Io. esse verum, si sit speciali-
ter interposita hypotheca super re ꝓhibita alienari: secus si res illa sit ge
neraliter obligata creditori apponenti tale pactū. hoc dicit sentire Bar.
in l. qui absenti. §. j. iuxta fin. cōmenti. s̃. de acqui. pos. Mouetur ratione:
q̄a cùm casus d. l. si creditor. in fin. sit spālis contra regulas iuris, nō debet
trahi vltra casum in eo expressum: vt in regula, quæ à iure. cum alijs, de
re iudi. Pro ista cōclusione vltra ipsum vid̃ bonū tex. & ibi not. per Bal.
in l. j. C. de neces. hære. instit. vbi patet iuncta alia lege ibi allegata in glo.
quòd alienatio irreuocabilis fortius impeditur per hypothecam specialē,
quàm ꝑ hypothecā generalem. † Et aduerte, quia in casibus in quibus
alienatio non valet ipso iure, dixit glo. singu. in auhē. vt de cætero non fi
ant cōmu. §. j. quòd si contrafiat, & alienentur res, ille qui apposuit pactū
poterit eam occupare ꝓpria autoritate. Quinimo videtur sentire illa gl.
arguendo ex illo tex. ꝙ semper pactum de non alienando reddat aliena-
tionem nullam: quod est falsum, vt patet ex præmissis. & illam glo. alle.
Ange. hic, & Bald. in c. j. §. hoc quoq; de suc. feu. Et iste est locus, de quo
do. me. dicit se non recordari, allegans candē gl. in l. qui absenti. §. j. de ac-
quir. poss. Aduerte tamen, quia si bene respicias ad finem illius §. verbū,
comprehendere, quod ponitur ibi in tex. declarat quòd cōprehensio fiat
per rei vendicationē, & sic autoritate iudicis non propria. Præterea tex.
ille, posito ꝙ hoc diceret, videtur loqui in casu speciali fauore ecclesię: vñ
nō esset trahendus in consequentiam in alijs casibus, cùm regula sit in op
positum: vt l. extat. ff. quod me. cau. & l. si quis in tantā. C. vnde vi. † Se-
cundò adde, ꝙ quādo alienatio prohibetur non simpliciter, sed inter vi-
uos, vel per viam cōtractus: tunc non cōprehenditur alienatio, quæ fit ꝑ
vltimam voluntatem: vt l. pater. §. fundū. de legat. iij. & l. militem. in fin.
ff. de re iud. facit tex. in l. verba gesserunt. ff. de verb. sig. & tenet hic Io.
de Imo. qui sic intelligit l. j. C. non licere habita. lib. xj. cuius intellectus
mihi placet, quia vltra inductionem ipsius etiam in fin. l. repetitur verbū
contractus, de quo dic vt hic plenius per eū. Ex his infert hic Ang. no. ꝙ
si ex forma statuti aliquis prohibetur alienare rem ex contractu, vel in-
ter viuos in forensem, hæres poterit donare vel vendere rem forensi, vł
alio titu. inter viuos transferre, si testator hoc iussit in testamento: quia
pro isto iussu testatoris cōpetit actio ex testamento contra hæredem, vt
vendat: vnde magis dicit̃ vltima voluntas, & solutio debiti procedentis
ex vltima voluntate, quàm simplex contractus: & ideo non comprehen
ditur sub statuto: ita disputauit Iaco. But. quem refert & sequitur Ioan.
Andr. in addit. Specu. super rub. de re. permu. per rōnem pręadictam, quę
probatur in l. si hæres. de actio. empt. & l. vxore. §. agri plaga. de legat. iij.
quod dictū etiā Ang. allegat hic. quinimo vt refert ibi Io. And. etiam si
testamētum sit nullum, in quo testator mandat rem vendi, adhuc tenuit
Oldr. disputando publice, quòd vendens non incidat in prohibitionem
statuti: per ea quę habentur in l. si. de reb. eccl. licet illa l. loquatur, qñ a-
lienatio erat prohibita in fauorem personæ, cui sola voluntas testatoris
poterat præiudicare, licet non esset vltima voluntas. Nam etiā si defun
ctus corā duob⁹ testibus declarasset, ꝙ permittebat filio suo minori talē
rem alienare, hoc sufficeret, licet ista non esset vltima voluntas. Sed in ca
su nostro disponens non poterat tollere fauorem publicum per omne ge
nus dispositionis, sed solùm per vltimam voluntatem, quæ nō dicitur vl
tima voluntas, quādo est nulla: vt l. non putauit. §. non quæuis. ff. de con
tratabu. & not. in l. ij. in prin. queād. testa. ape. Vnde istud dictum nō af
firmarem pro nūc, licet autoritas sit magna. Pro cōclusione ista facit tex.
in l. si quis seruum. ff. de actio. empt. & ea quæ dicunt Barto. & alij in l. fi.
C. de pact. Ad confirmationem autem primi dicti vide text. optimum, ꝑ
quem ita decidit ibi do. me. in l. si tibi pecuniam. ff. si certum peta. vbi pa
tet, ꝙ ille qui contrahit ex necessitate præcedentis obligationis, non di-
citur propriè contrahere, sed magis absoluere fidem, & implere præcedē
tem obligationem. & hæc opin. est cōmunis, & vera, licet Bald. in l. cæte
ra. §. fin. de leg. j. ex illo tex. arguat contra eam. Item aduerte, quantum
ad istam quęstionem, quia Ioā. And. in addi. prædicta, videt̃ pręsuppone
re in themate, ꝙ statutum per quod publicat̃ res in cōmuni, si alienet̃ in
forensem valeat. & ita videntur præsupponere dicti disputantes, q̄a solū
quærunt vtrum alienans, vt s̃. comprehendatur in verbis statuti. Sed ip̄e
Ioan. And. hoc reuocat in dubium in c. fin. de immu. eccle. libr. vj. in no-
uella: vbi concludit, quòd quo ad pœnam publicationis rei alienatæ sta
tutum valet, respectu eorum qui fecerunt statutū, vel conse[illegible]erūt statu
to verè, vel interpretatiuè: respectu autem aliorum videtur sentire quòd
non valeat, ita vt in foro conscientiæ res posit retineri per fiscum, per
ea quæ habentur in ca. quæ in ecclesiarum. de constit. vbi cōcluditur per
aliquos, quòd solus princeps potest auferre ius quæsitum alicui de iure
gentium ex causa. Vnde dicit ibi, quòd si statutum esset factū domino lo
ci, ita ꝙ ciues nullo modo possunt dici consensisse dicto statuto: tunc in-
distinctè esset verū, ꝙ in foro consciētiæ nō posset retineri per fiscū. Tu
autē aduerte: quia licet inferior à principe non posit auferre singulariter
ius priuati quæsitū de iure gentiū sine causa, tamē statuēdo gñaliter pro
pter vtilitatē publicā videt̃ ꝙ posit: vt l. Lucius. §. fin. ff. ad mu. & per ea
quæ tradit Bar. in l. Antiochensium. ff. de pri. cre. & ego plene scripsi in
dic. ca. quæ in ecclesiarum. Vnde quia ista quæstio depēdet ab illa, dic vt
ibi not. per doct. & de quæstione ista vide Pet. de Anch. eleganter in re-
gula, possessor malæ fidei. de regu. iur. vbi refert ista dicta Io. And. Ter-
tiò adde ad prædictā materiam qđ no. Bar. fin. in l. murileguli. C. de mu
rile. li. xj. vbi voluit not. per illum tex. ꝙ statutum prohibēs alienari rē
in certum genus hominum, non habet locum, si ille in quē est facta alie
natio, est paratus subire illam qualitatē post alienationē factam, propter
quā permittebatur alienatio: & sic videretur dicendū, ꝙ si forensis vellet
effici ciuis, confirmaretur alienatio in eum facta. qđ posset concedi, quā-
do simpliciter annullaretur contractus: secus si res publicaretur ipso iu-
re in fiscum, quia tunc non videretur admitti purgatio moræ facta exe-
cutione: iuxta l. si is qui. ff. de leg. ij. Dixit etiā Bart. no. in l. si quis in gra
ui. §. vtrum. ff. ad Syl. ꝙ tale statutum non haberet locū, quādo permit-
teretur alienatio simpliciter ex forma alterius statuti propter vtilitatem
publicā. Quartò adde singulariter ad istam materiam, ꝙ ille qui per pa-
ctum promittit non alienare: etiā si iuret non alienare, non obstante iu-
ramēto poterit alienare, licet teneatur ad interesse: ita dicit sing. Inno. in
c. dilecto. extrà, de præbē. quē etiam sequitur Arch. in c. si à sede. de præ
bē. lib. vj. & Guil. in Spec. in ti. de emp. & ven. §. tertio loco. ver. quid er-
go. quæ dicta refert eleganter, & cū certa distinctione do. Abb. Mod. in
c. intellecto. extrà, de iureiu. Quintò adde ad ea quæ tangit hic Bar. ꝙ qñ
per l. ꝓhibetur alienatio simpłr, videtur taliter prohibitus etiam nō pos
se habere rem pro delicto, ne ex facto suo præcedenti alienatio contra l.
dispositionem sequatur: glo. est not. quā ibi approbat Bart. in l. prima. §.
j. ff. si ex noxa. causa agatur. Dixit etiam not. hic Io. de Imo. quòd qñ ꝓ-
hitio donatiōis sit in certum genus personarum, tunc sicut non prohibe
tur aliquis succedere ab intestato illi qui est prohibitus alienare, ita ille
idem qui esset successurus ab intestato, non prohibetur institui expresse
à testatore: allc. glo. quam reputat singularem in l. pater. §. Iulius Agrip
pa. ff. de lega. iij. quam glo. tenebis menti, quia mirabiliter facit ad ea quę
scribit Barto. & Moder. in l. Gallus. §. & quid si tantū. ff. de lib. & posth.
vbi dixit, quòd si filia excluditur ab intestato ex forma statuti, stante ma
sculo vel fratre moriente, multo fortius excludetur ab impugnando te
stamentum, si illi idem qui succederēt ab intestato, essent instituti: quia
quod permittitur in causa intestati, multo fortius videtur permitti in cā
testamenti: quoniā voluntas testatoris expressa est fortior, quàm tacita:
vt l. si ex pluribus. ff. de suis & legi. & l. ij. §. fin. ff. de bono. poss. scđm ta-
bu. Aduerte etiam in ista quæstione, quod quędam glo. singularis dixit:
quod ibi approbat Bald. ꝙ licet prohibitus alienare, aliquando videatur
prohibitus etiam relinquere ex vltima voluntate, quantum ad hoc vt a
lienatio sit nulla: quantum tamen ad pœnam quæ imponitur à lege alie
nanti, non comprehenditur vltima voluntas: ita singul. decidit gloss. &
plene declarat ibi Bald. in c. imperialem. in princ. de probi. feu. alie. per Fe
de. Illud etiam scias, quòd si imponit̃ pœna alienāti ex contractu, illa pœ
na si sit legalis, non habet locum in eo qui alienauit ductus iusta igno-
rantia: casus est not. quem ibi not. Bald. ad hoc in capit. j. §. si vasallus. si
de feu. fuc. controuer. inter do. & agna. † Vtrum autem prohibitus alie-
nare posit delinquendo transferre ius in fiscum, vide per Barto. not. qui
consuluit super ista materia: vt ipse refert in lege, si quis in tantam. C.
vnde vi. & lege, si finita. §. si de vectigal. vel §. sequent. ff. de damno infe.
Et ad materiam nostram adde bonum text. in lege, Pantonius. §. rei. ff.
de acquiren. hęred. vbi probatur, ꝙ prohibitus alienare potest instituere.
Et ad ea quæ s̃. dixi, referendo dicta Inno. in c. dilecto. extrà, de præben.
adde quòd glo. allegata in contrarium in l. si pecuniam. de condi. ob cām.
quæ allegatur per Bald in l. prima. C. de sent. quę pro eo quòd quis obli
gatur præcise ad factum ex iuramento. scđm Io. de Imo. in l. ij. §. sed &
si qs. ff. de dona. non dicit hoc: quia licet dicat, ꝙ pars quæ iurauit imple-
re id quod erat implendum in contractu innominato, per hoc iuramen
tum faciat, quòd res non dicatur integra ex parte eius qui debebat im-
plere, & sic non admittatur pœnitentia ex parte eius, qui impleuit: nō
tamen dicit illa gloss. quòd ille qui debet implere, posit cogi ad factū
præcise. Vnde do. Anto. de Butr. in c. per tuas. extrà, de arbitr. ex quadā
doctrina Innoc. ibi posita, quam allegat etiam dominus meus in l. hęre-
ditatem. ff. de dona. dicit, quòd etiam si sit iuratū, nihilominus in facto suc
cedit obł̃o ad interesse. Sed illa doctrina non potest euitari, vt ibi decla-
rat do. Abb. & ideo ipse idem do. Anto. in c. veniens. extrà, de iureiu. te
net simpliciter, ꝙ aliquis posit præcise cogi ad factum, si interuenit iura
mentum: & hanc opin. sequit̃ do. Abb. in d. c. per tuas. & in dicto c. veni-
ens. mouet̃, quia iura simpłr dicunt, ꝙ iuramentum est seruandū, vbi non
vergit in dispendiū salutis &c. vt c. cū cōtingat. & c. si verò. de iureiur. &

ca. q̄uis.

10 c.quis.de pac.li.vj.¶†Secũdò,qa iurm debet impleri in forma a specifica[a],nõ per æquipollens:vnde q iurauit soluere,non potest cõpensare:vt in c.ad nostrã.& ibi not.de iureiur.Tertiò p c.ex rescripto.de iureiurã.& p c.cũ tẽpore.iũcta glos.extrà,de arbi.D.Ioan.de Imo.in d.§.sed & si quis.dicit ꝙ aut simpliciter aliquid fuit iuratum,ita ꝙ iuramentum non accedit alteri obligationi:& tunc vera sit præcedens opin.ꝙ quis cogaꝛ præcise ad factum.Aut fuit adiectũ stipulationi,vel alteri contractui præcedenti,in quo cõtinebatur promissio facti:& tũc assumat naturam contractus cui accedit:vt l.fin. C. de non nu. pecu.& l.fi.ff.q satisda.cog.& sic succedet obligatio ad interesse.Mihi placet opi.d.Abb.& do.Ant.simpliciter in d.c.veniens.quia obligatio ad interesse in cõtractibus non succedit nisi post moram:vt l.stipulationes non diuiduntur.§.Celsus.s.eod.& l.si insulam.mora autẽ p̃supponit delictum, & quòd quis non seruauerit id quod promisit:ergo sequitur ꝙ nõ seruãs ex negligentia id qđ iurauit,non põt excusari à periurio, in c.venit.de iureiur.Sed huic rationi posset rñderi,ꝙ nõ seruans promissum in tempore incidat in pœnam:& tunc liberabitur postea à periurio,purgando moram,& soluendo interesse:nã si etiã aliqs p̃cise posset cogi ad factũ põst interpellationẽ extraiudicialẽ,incideret in piuriũ non implendo,& nihilo minus cogereꝛ ad factũ,& nõ ad interesse.Hęc tamen opi. placet per iura adducta per do.Abb.& per tex.quem etiam ipse adducit in l.si quis.C.de transact.vbi patet,ꝙ iuramentũ habet vim clausulæ rato manente contractu.¶†Et sic videꝛ,ꝙ ad id quod deuenit in contractu omnino possit quis cogi: & quãuis illa l.possit euitari aliquo modo,intelligẽdo ꝙ ille qui tenetur ad pœnam,& ad factũ principale,præstando interesse liberaretur:hoc tñ non credo fuisse de mente literæ. qa cũ pœna succedat loco interesse:vt l.fi.de præto.stipu.ex quo p præstationẽ pœnæ nõ euitatur p̃statio rei principalis,non videtur similiter,ꝙ possit euitari per præstationẽ interesse vltra pœnã.Et ex his infert ad decisionem casus nostri, ꝙ ille q iurat nõ alienare,si hoc facit promittendo alicui pro suo interesse alienando,nulliter alienat,siue iuramentũ interponaꝛ de non alienando, siue accedat stipulationi p̃cedenti, quia propter reuerentiã iuramenti inducitur hoc,vt quis cogaꝛ præcise ad factũ.Vnde iuramentum nõ sortireꝛ in hoc naturam sui principalis,quia est maior ratio,cur aliquis præcise debeat cogi,cũ est iuratũ,quàm cũ simpliciter fuit promissum:ar. eorũ quæ habentur per Bar. in l.ij.ff.de iurisd.om.iud.In legibus autẽ allegatis in oppositum eadẽ æquitas & ratio facit, vt partes videantur sensisse in iuramento, ꝙ in contractu principali,si bene inspicias decisionem illius l.Si verò aliqs iuraret nõ promittendo alicui pro suo interesse,sed simpliciter propter vtilitatem publicã,vel ecclesiæ suæ:tunc posset p̃cedere dictũ in c.dilecto.præallegato.aliàs non video,quomodo procedat stante veritate prędictorum,quia non alienare est non factũ, quod continet factum: sicut dicitur in l.stipulatio ista.s. eo. & patet de se,qa propter hoc succedit obligatio ad interesse. Tangit etiam Ioan.de Imol.vtrum alienatio possit impediri per præceptum arbitri, vel iudicis, quã quæstionem posuit Inno.in c.Raynaldus.extrà,de testa.& Bar.in l.filius. §. diui. ff.de leg.j.& ita sequitur hic Io.de Imol. vide etiã Archidia. in c.ij.de reb.eccle.non alie.in vj.& Bal.eleganter.in l.fina.de pact.inter empto.& vend.vbi dicit,ꝙ quando partes apponunt pactum de non alienando,si volunt impedire alienationem,cautela est quòd faciant contractum coram iudice,qui cõfirmet pactum contrahẽtium,& autoritate sua interdicat alienationem:vide etiam ad materiã nostrã quòd not. ponit Bal. in l.j.in fin.C.de his quæ pœnæ nomine.vbi quæritur,vtrũ si est apposita pœna in pacto de non alienãdo, seu in dispositione,in qua aliàs alienatio redderetur nulla,vtrũ appositio pœnæ conseruet actum nullitatis:vide ad materiam bonum tex. in l.diuus.ff.de pet.hæred.qui videtur probare secundũ vnũ intellectum,quòd qñ alienatio prohibetur à l.in fauorem tertij,illa prohibitio non operatur,si fauor defertur in odium ipsius tertij,si nõ fieret alienatio.

Filia. Transactio generalis restringitur ad causam propter quam fuit facta seu interposita,etiam circa eã 11 dem rem.hoc dicit.Secunda est ibi:respondi. ¶ † Nota quòd verba transactionis generalis restringuntur ad causam, propter quam transactio fuit facta: fuit autem facta transactio propter litem motam de inofficioso: nulla enim alia lis erat mota,vel sperabatur moueri tempore transactionis.Vnde necesse est dicere,quòd propter illã litẽ fuerit trãsactũ,aliàs trãsactio non valeret:vt l.ij.C.de transa.& licet glos. dubitauerit de hoc ar.in l.si de certo.C.de trãsa.doc. tñ dicunt hic, & ibi, ꝙ hæc q̃õ decidiꝛ in hoc tex.super quo vide ibi Bart.Dicit tñ ibi Ioan.de Imo.ꝙ forte opi.cõtraria posset saluari, qñ verba trãsactiõis essent ita gñalia,ꝙ nõ possent restringi ad causam, de qua præcesserat lis salua ratiõe sermonis:vt l.si ex pluribꝰ. ff.de exc.quæ verba possunt esse vera in pacto simplici,iuxta ea quæ no.Bar.in l.Aurelio.§.Caius.ff.de lib.leg.Sed in trãsactione dato ꝙ partes per illa verba voluissent cõprehendere omnẽ causam,de qua nõ esset quæstio,nec esse speraretur,vtrũ ista verba operetur aliquid,esset maius dubium:de quo dic vt no.in l.cum Aquilia.ff.de transact.Qua aũt pœna puniaꝛ ille qui dixit testimonium falsum,& non probauit,vide in l.post legatum.in princi.ff.de his quibus vt indignis.

SVMMARIVM.

1 Seruitutem cõstitui sibi qui stipulatur,an ipso iure habeat seruitutem constitutam.

2 Contractus seu dispositio quando dicatur perfecta absolute & simpliciter.

Si sub vna. Diuersitas nominũ significantiũ eandẽ rem non vitiat stipulationẽ.h.d.¶In gl.vnica posita sup prin.l.ibi: vt promittis &c.bene exemplificat,& idẽ esset vt dixi in summario,vt si alia nomina diuersa significarẽt idem: vt si stipularer vitulam,& tu respõderes,promitto iuuẽcuiã: vel si stipulareris iuuẽculam,& ego responderem,promitto,quæ idem significant:vel si stipularer ducatos Venetos.& de materia dic vt no.in l.quæ extrinsecus.s.eo.

Si quis viam. Stipulatio vitiatur,si ante rẽ perfectã peruenit ad eũ casum, à quo incipere non põt.h.d.¶†No.primò,ꝙ ille qui stipulaꝛ seruitutẽ sibi cõstitui,vel simpliciter ad fundũ suum,nõ habet constitutã seruitutẽ ipso iure:quia in contractibus non transfert dominium,vel quasi ex solo titulo sine traditione, prætereꝗ in certis casibus:vt l.traditionibus.C.de pact. & l.fi.C. de sacro san.ec.quæ licet loquantur in dñio,extenduntꝛ tamẽ ad quasi dñium.i.ad seruitutes,quarũ ille cui debeꝛ seruitus, diciturr esse quasi dñs,secundũ glo.in l.ij.§.quędã.ff.de interdi. de quo vide per Bal.in l.cũ res.C.de prob. In legatis aũt acquiriꝛ seruitus ipso iure,quãdo seruitus esset expresse cõstituta,secus si tacite.Primũ probatur in l.si partem.§.fin.s.quẽad.ser.amit. Secundũ in l.seruum filij.§.fi.ff.de leg.j.& vide qđ no. Bart. in l.j.ff.de ser.leg.¶†Secũdò no.& semper tene mẽti,ꝙ cõtractus seu dispositio non diciꝛ perfecta absolute & simpliciter, nisi qñ est perfecta vltimata perfectione,quę est perfecta executio contractus:facit optime ad not.per gl.& Bal.in l.j.C.de peri.& cõmo.rei ven.¶In glo.posita super verbo, euanescit. Respõdeo, faciat eã cedi à venditore:gl. hic videꝛ cõtra istum tex.qui dicit,ꝙ isto casu stipulatio annullaꝛ:vnde non potest habere locũ cessio,si extinguiꝛ actio.Bar.dicit, ꝙ ista glo.põt saluari in duobus casibus.Primus est, quãdo stipulatio interpretaꝛ:vt in exẽplo gl.nõ ad cõstituẽdã seruitutẽ fundo dñanti,sed ad causandũ aliquã obligationẽ personalẽ respectu promissoris,quã stipulator acquirit sibi cõtemplatione rei quę est apud eũ:et tunc enim licet alienetur res in alterũ, cuius occasiõe fuit cõtracta obligatio,non tñ annullabiꝛ stipulatio,sed teneꝛ vẽditor actionẽ cedere emptoris:vt l.fluminũ.§.adijciꝛ. ff. de dã.infec.& l.dãni.§.emptor.ff.eo.Cõtra qđ dictũ insurgit hic Io.de Imo.dupľr.& primò inquãtũ Bar.dicit,ꝙ vẽditor cogitur hoc ius cedere per iura illa præallegata.Hoc nõ videꝛ verũ,secundũ eũ,quia iura illa loquunꝛ,qñ obligatio fuit acquisita vẽditori ad recuperationem dãni,qđ poterat inferri in re, pro qua ipse vẽditor esset obligatus emptori, nisi cederet actionẽ.Nos aũt loquimur in actione personali,quæ cõtinet lucrũ:vñ nõ videꝛ ꝙ vẽditor teneatur eã cedere emptori: qa forte si vult,põt facere promissori,vt amplius nõ teneaꝛ,nam nõ põt argui de legibus loquẽtibus in dãno ad lucrũ:vt l.fi.in fi. C.de codi.& l.ij.§.licẽtia.C.de iure deli.& in veritate iste articulꝰ est nouus in ista materia,qa Bar.nõ attingit eũ in l. si tertius.§.officiũ.ff.de aqua plu.ar.Sed cõtra istã opi.multũ facit, qa actio personalis,q acquiriꝛ vẽditori,debet cedi emptori,et si cõtineat lucrũ,dũmodo illud lucrũ oriaꝛ occasione rei trãslatæ in emptorẽ.Casus est in l.eum qui.in prin.& l.si vẽdidero. ff.de fur.& no.gl.in l.quod sæpe.§.si res.ff.de contrahẽ.emp. Sed ad ista iura posset rñderi,ꝙ loquũtur de obligatione quæsita post cõtractũ emptionis ante traditionem, quo tpe omne lucrũ & incõmodũ debet esse emptoris:vt l.si ea res. in princ. de act.emp.& l.qui in puteum.§.si postea.ff.quod vi aut clã. nos autem loquimur in obligatione quæsita ad lucrum venditori ante venditionẽ factam.Sed tamẽ hæc rñsio nõ placet, quia ego video ꝙ obligatio quæsita vẽditori ad p̃siones an-

¶ Specifica. Adde Fel.plene in d.c.ad nostrã.de iureiu. al leg.hic per Areti.

te venditionem pro tẽpore quod currit post vẽditionẽ, debet cedi emptori, & tamẽ pensio est lucrũ proueniẽs ex re vendita: ita dicit gl. no. in l. Iul. §. si fructibus. ff. de act. emp. quã approbat Bar. & declarat in l. fi. in fin. ff. de iure fis. vbi omnino est videndũ. ¶ Præterea licet obligatio sit acquisita ante venditionẽ, respectu tamen effectus & executionis ipsius quæ habet locum post rem venditam, & nõ ante, eadem videtur esse ratio, vt eadẽ ratio debeat cedi emptori: quia respectu huius executionis, & huius effectus, obligatio antè videtur collata in tempus, quod sequitur emptionem. Vnde perinde est, ac si illo tẽpore esset interposita: ar. l. in tẽpus. ff. de hær. inst. & iõ magis placet opi. Bar. ꝙ venditor teneatur cedere, licet iura q̃ allegat non multum faciãt. Et hanc suã singularẽ doctrinam hic adde ad ea quę ponit in l. si tertius. §. officiũ. s̃. de aqua plu. ar. Secũdò reprehendit do. Io. istud dictum, inquantũ Bar. dicit, ꝙ isto casu cessio poterit fieri post traditionẽ rei factam alteri: nam hoc non videt̃ verũ, qa eadẽ ratio videtur esse in casu nostro, quæ est quando stipulatio fuit interposita ad seruitutẽ constituendã: ideo autẽ illa stipulatio euanescit alienatione facta in alterũ, qa stipulatoris desinit interesse. Sed hoc eodẽ modo desinit interesse stipulatoris, ex quo nõ habet amplius rem, propter quã fuit stipulatus: ergo similiter annullabitur stipulatio. Tu autẽ aduerte, qa si vera est opi. Bar. de qua modo dixi, ꝙ venditor teneat̃ cedere: tunc nõ desineret interesse venditoris, quia hoc solũ interesse sufficit ad hoc, vt non extinguatur actio, vel vt possit cõpetere. Casus est in l. si vendidero. in prin. ff. de fur. vnde non est opus, ꝙ propter hoc ius non cõpetens emptori, competat regressus de euictione, contra venditorẽ: sicut voluit Rapha. quẽ hic refert Pau. de Cast. sed satis est ꝙ teneatur cedere actionẽ. Si aũt teneremus opin. Io. de Imo. ꝙ venditor nõ tenetur cedere hãc actionẽ per stipulationẽ, quæ cõtinet lucrũ: tunc adhuc dico, ꝙ argumẽtum suum nõ procedit: quia in casu §. nostri stipulatio nõ annullatur ex eo, quia stipulatoris nõ intersit, sed quia natura rei deductæ in stipulatiõe impossibilitatẽ cõtinet, non enim potest constitui seruitus realis nõ habẽti fundũ: vt no. in l. pecoris. ff. de ser. rusti. prædio. & per Bar. in l. Mela. §. fi. ff. de ali. & ciba. leg. Vnde maior ratio est annullãdi stipulationẽ in casu §. nostri, q̃ in casu posito per Bar. Sed do. Rapha. sentit, ꝙ qñ post traditionẽ desinit interesse, ista stipulatio annullaret̃, nec posset cedi actio, vbi successor singularis non haberet regressum cõtra suum actorem. & ponit exẽplũ, quando res cui debebat cõstitui seruitus, esset donata. Sed Pau. de Ca. hic videtur defendere, ꝙ etiã in isto casu vera sit opi. Bart. qa interest nostra saltem propter hoc, vt ille qui habuit causam à nobis, habeat plenius ius in re, propter quod interesse autor põt stipulari & pacisci singulari successori, licet non sit habiturus regressum contra eum: vt est casus in l. si tibi. §. si pactus. in vltimo respõso. s̃. de pact. vbi probat̃, ꝙ pactũ donantis prodest donatario. Sed hoc affirmare est periculosum, quia videt̃ cõtra text. in l. Iul. §. si fundũ. s̃. e. vbi actio ex stipulatu non competit actori, quia nihil sua interest, quando successor singularis nõ esset habiturus regressum de euictione cõtra ipsum: & per illum tex. videret̃ posse affirmari dictũ do. Rapha. ꝙ actio non esset cedẽda, & consequenter ꝙ stipulatoris nihil interesset, & per cõsequens euanesceret stipulatio. Forte tamẽ posset sustineri dictũ Bar. simpliciter, vt etiam eo casu quo venditor non tenet̃ cedere, possit cedere si vult: quia quãdo desinit interesse regulariter, desinit actio competere exceptionis: vt not. gl. in l. qui aũt. §. j. in fi. gl. magnæ. s̃. si quis cau. Vnde si ille cui fit cessio, habet interesse, quod nõ erat penes cedentẽ, ex quo actio cõpetit ipso iure, cessio potest valere: qa vt dicit hic Paul. de Ca. quãdo desinit interesse ope exceptionis, & non ipso iure, & non est eadẽ ratio in cedente & cessionario, quia cedentis non interest, sed bene cessionarij: tamen actio, quæ erat inutilis penes cedentem, potest esse vtilis apud cessionariũ: vt l. fin. C. de iure dot. & probatur ex no. in l. Modestinus. j. de sol. & l. Papi. ff. man. Adde etiã dictis doc. inquantum saluando gl. istam dicũt, ꝙ in casu huius §. gl. posset procedere in duobus casibꝰ, quorũ vnum ponit Bar. & cõiter doc. aliũ ponit Io. de Imo. Primus est, si traditio rei venditæ, & cessio actiõis simul fiãt: tũc enim valebit cessio, quia nõ reperitur adhuc extincta per traditionẽ præcedentẽ, sicut si traditio antecessisset. Vnde est eadẽ ratio tũc, ꝙ valeat cessio; sicut si trãsmittitur obligatio in hæredes stipulatoris, vnà cum dominio transit ius obligationis: vt l. si vnus. §. fin. ff. de ser. rusti. prædio. & l. pluribus. §. & si placeat. j. eod. ¶ Secundus casus est, quando cessio fieret emptori post venditionem, & ante traditionẽ: in quo casu Bart. tenuit, ꝙ cessio nõ valet, quia reperitur facta ei qui non est dominus fundi, & sic non potest sibi deberi seruitus: vt l. ij. ff. cõmunia prædio. Sed Io. de Imo. hic tenet cõtrarium, dicens ꝙ aliquis non sit dñs fundi tẽpore quo fit cessio: videtur tamen ꝙ ista cessio valeat, sicut ille cui fit cessio posset stipulari seruitutem fundo futuro: vt l. si seruitus. §. fi. ff. de serui. vrb. prædio. & l. Labeo. ff. de serui. rusti. prædio. Vnde secundũ eũ in duobus casibus stipulatio, de qua hic in gl. nõ euanesceret, & in vno casu dũtaxat euanescit: quæ verba nihil aliud important, nisi ꝙ destruunt istum tex. in l. pro parte. ff. de ser. in quibus simpliciter dicitur, ꝙ alienatio facit euanescere stipulationem, nam debebat poni regula in cõtrarium, ex quo de tribus casibus qui pñt cõsiderari, in duobus stipulatio valet, & solũ in tertio euanescit: vt patet ex præmissis. & iõ non recedẽdo à tex. dico ꝙ nec in primo nec in secũdo casu cessio valebit. Et primò rñdeo ad exemplũ allegatũ de hærede: nam nõ est simile aliquo modo in casu nostro, quia ibi per translationẽ fundi factã in hæredẽ non mutatur persona stipulatoris: † qm̃ cũ hæres reprȩsentet personã defuncti:[a] vt l. cũ aũt. ff. de rei ven. fundus videtur esse apud eum qui fuit stipulatus: & ideo durat obligatio ad seruitutẽ constituẽdã: sed singularis successor non reprȩsentat personam sui autoris,[b] nisi quo ad quædam, & largo modo: vt l. quædam. §. is aũt. & ibi no. ff. de edẽ. & l. ad tẽpus. §. j. ff. de vsur. Quòd aũt ista prima cõclusio nõ sit vera, probatur: qa licet cessio actionis, & translatio dominij fiãt simul eodẽ tẽpore, nõ tamen fiunt simul rõne & ordine intellectus: stipulatio enim in casu gl. est accessoria ad translationẽ rei, quia cõmodior vsus rei non põt intelligi, nisi habita re. Vnde secundùm ordinem rationis prius præcedit rei traditio, deinde sequitur translatio per cessionẽ: quod cõpetit ad cõmodiorem vsum rei. Modo stat regula quòd illa causa quæ si prȩcederet dispositionẽ sequẽtẽ ex interuallo, redderet eã nullã, si præcedat dispositionem nõ tẽpore, sed ordine intellectus & rationis, similiter impedit dispositionem sequẽtem. Casus est no. in l. j. in fi. cũ l. seq. & de re. co. vbi patet, ꝙ sicut dñium prȩcedens in persona pupilli oblĩonẽ impedit, ita impeditur obligatio, si simul & semel simĩati tẽporis dominiũ & oblĩo pignoris causentur, qa ratione & ordine intellectũ translatio dominij præcedit: quia in casu illius l. anteq̃ esset translatum dominiũ in pupillũ, res non poterat obligari transferenti, quia erat sua. l. neq; pignus. ff. de reg. iu. Quòd aũt prius & posterius cõsideretur dupliciter, vt s̃. dixi, ꝓbatur: & ibi hoc tenet Bar. in l. quoties. §. si quis ita. ff. de hære. insti. ¶ Secũdus etiã casus positus hic per Io. de Imo. non placet, vbi debes cõsiderare, ꝙ si aliquis stipulatur seruitutem ad fundũ, qui est in rerũ natura, sed nõ est stipulatoris, sicut est in casu nostro: tunc stipulatio non valet, nisi fiat sub conditione: ita declaraui tibi plene eliciẽdo istam cõclusionem ex isto tex. in l. existimo. in prin. s̃. e. Vnde falsum est, qđ dicit hic Io. de Imol. ꝙ emptor anteq̃ tradat̃ sibi fundus, posset stipulari seruitutẽ fundo, quẽ non habet. Et si dicatur, quare ergo potest simpliciter interponi stipulatio seruitutis pro fundo futuro, qui non est adhuc in rerũ natura? Respondeo, illud est ideo, quia ista stipulatio ex natura rei deductæ in ipsa habet tacitam conditionem, si fundus producat̃ in esse: vt l. interdũ. in prin. & ibi no. s̃. e. Sicut enim ille qui stipulatur rẽ, quæ adhuc non est in rerũ natura, videtur stipulari conditionaliter: ita oportet dicere de eo qui stipulatur ius ad rem, vel in re, quæ non est in rerum natura per eandem rationẽ: quia si principalis non est in rerum natura, ergo & suũ accidẽs non potest esse successorium: quod non intelligit̃, nisi respectu rei, cui cohæret, intellige in specie, vel in indiuiduo, loquendo magis proprie, licet seruitus in genere possit cõsiderari, sicut & quælibet alia species: & vocatur tũc seruitus in abstracto, secundùm Bar. & Vltramon. in l. j. ff. de ser. leg. Præterea posito sine præiudicio veritatis, ꝙ stipulatio simplex valeret ad constituendã seruitutem in fundo, qui nõ est stipulantis tẽpore stipulationis: eadem ratio quæ facit valere stipulationem, si fundus postea efficiatur stipulatoris, impediet cessionem fieri in casu nostro: ideo enim valeret stipulatio, quia traheretur ad tempus acquisitionis, post quod inciperet interesse stipulatoris, & ex tunc inciperet habere effectum: sicut dicimus in oblĩone fideiussoris, qui intercedit ante principalem: de qua in l. iij. & l. si stipulatus. de fideius. Sed cessio quæ fit ante traditionem, referatur ad tẽpus, quod est post traditionem: quia illo tempore incipit cessionarij interesse: tunc reddetur nulla, per ea quæ s̃. dixi in prima conclusione. Quia tamen hæc secunda ratio possit aliquo modo euadi, plus placet ratio primo loco assignata: & per hoc habes expeditam gloss. tuam difficilem cum suppletionibus ad ipsam. ¶ Extra gloss. aduerte, quia domi. Ioannes de Imola hic dicit, quòd Bart. in isto §. ponit duo dicta, in quibus videtur contradicere his quæ dixit in l. si stipulatus. s̃. eod. Primò inquan

quan

a ¶ Defuncti. Adde d. Pe. Phil. Cor. in cõsi. cxij. inci. q̃q̃. ĩ lĩa k. in ij. pte. & d. Bart. Soc. in cõs. ccxiij. inc. pñs. vers. qbꝰ præmissis. circa me. in ij. parte. sed tñ adde, ꝙ est verũ iuris fictione, qa in veritate differunt; cũ diuersæ sint psonæ, & diuersas aĩas hñt: & iõ vinculum vnius nõ ligat aĩam alterĩꝰ, nisi illiꝰ culpa interuenerit, secũdũ eũdẽ do. Bar. Soc. in cõsi. lxj. inc. in pñti. ver. sed hæc obiectio. circa me. in j. parte.

b ¶ Sui autoris. Addẽ Bald. in c. j. pe. col. ver. iij. nota. q suc. di. in vsi. feu. vide tamẽ cõtrariũ tenẽtẽ Spec. in ti. de sen. §. vij.

quantũ hoc dicit, ꝙ ista promissio, promitto non impedire te vt aquam ducas iuxta domũ tuã, est personalis, nec constituit seruitutẽ fundo dñanti. ¶ Secundò inquãtũ dicit, ꝙ si promitto tibi affirmatiuè, ꝙ liceat tibi ducere aquã iuxta domũ tuã, similiter ista promissio erit personalis: per l. apud Iulia. §. scio. ff. de leg. j. & per no. in l. pe. ff. de ser. lega. nam cõtrariũ videt̃ tenuisse in istis duobus, secundũ cum in d. l. si sic. ¶ † Tu autẽ b aduerte, qa in primo dicto Bar. nullo mõ sibi cõtradicit, quoniã ipse vult ibi, ꝙ oblĩo negatiua sit realis, scilicet quo ad hoc vt trãseat ad hæredes stipulatoris, nõ quo ad hoc vt cẽseat̃ cõstituta seruitus in re acquisitæ rei: dicit̃ ergo ibi oblĩo realis, qa licet ex ea oritur actio personalis dũtaxat, trãsmittit̃ tñ ad hæredes stipulatoris: & ita loquuntur iura allegata per eũ. Nõ tamẽ dicitur realis, vt constituat ius in re: & ita loquitur hic. & licet ipse non alleget, potest adduci bona ratio, vt ita sit: quia sicut stipulatio affirmatiua interposita per verba significantia merũ factũ non constituunt seruitutem, vt fuit dictum in d. l. si sic. & hoc sentit Bar. ita stipulatio negatiua, per quam quis se obligat ad non impediendum merum factum, secundùm dictum Barto. hic est etiam de mente ipsius, vt ibi declaraui in d. l. si sic. Vnde dic vt plene fuit dictum.

SVMMARIVM.

1. Actus ad naturæ necessitatem pertinens contractui interueniens, non dicitur actus extraneus.
2. Responsio ex interuallo secuta vitiat stipulationem.
3. Dictiones, incontinenti, statim, mox, & aliæ similes, qualiter accipiantur, hic habes remissiones.
4. Tempus cùm non est à iure limitatum, declaratio pertinet ad iudicem. & vide in nu. 7.
5. Vir bonus dicitur esse iudex.
6. Arbitrium habens debet illud secundùm rationem & æquitatem formare, non autem ex capite suo.
8. Assignatio termini fieri debet attenta possibilitate & qualitate personæ principalis.
9. Dictio, plurimis, ex sermonis proprietate qd significare hẽat.
10. Verbum, multitudo, quid significet.
11. Vterqꝫ, & alter, quid significent.
12. Impossibile quid dicatur.
13. Promittẽs id qđ de pñti præstari non põt, statim obligatur.
14. Prouisio cùm sit in certo loco, obligatio quando dicatur oriri.
15. Debitor quantitatis cũ quis est, difficultas excusat in duobus.
16. Difficultas debitoris an excuset eũ à piurio, habes hic, remissiue tamen.
17. Contrahentiũ verba in dubio secundũ qualitatẽ cõtrahentiũ intelligi debent.
18. Diuersitas stipulatoris & promissoris in re quæ deducit̃ in stipulatione, reddit stipulationem nullam.
19. Verbum, mercedis, significat pecuniæ dationem.
20. Res publicæ & sacræ quando dicantur esse in commercio.
21. Res cũ fideiussore acta non affert præiudicium stipulatori cõtra tertium subdita.
22. Ciuitas an possit statuere aliquid in præiudiciũ superioris. & in nu. 23. & 24.
25. Donatio inualida vt confirmetur morte, quid requiratur.
26. In obligatione dandi quõ prouideri possit vni ex hæredibus, vel in obligatione faciendi.

CONTINUUS. Stipulatio vitiatur, si inter interrogationẽ & rñsionẽ interueniat actus extraneus: ex modico aũt interuallo tpis non vitiat̃, vel ex actu naturali necessario. h. d. ¶ 1 † Not. ibi: aliquod momentum naturæ &c. secundũ expositionem, quòd actus pertinens ad necessitatem naturæ interueniens cõtractui, nõ dicitur actus extraneus, qui impediat actum fieri vno cõtextu: cõcor. text. in l. cũ antiquitas. C. de testa. & hoc probatur hic secũdũ vnam expositionem. Potest tamen aliter exponi litera, vt intelligamus momẽtum naturæ. i. intellectum modici tẽporis: tẽpus em̃ aliquãdo vocatur momẽtum, a sicut dicunt ll. per singula momenta & c. de quibus in l. seruitutes. ff. de serui. & rationabiliter: & quia tempus est numerus motus, vt dicunt philosophi per prius & posterius. ¶ Secundò not. secundùm expositionem Bart. & hoc ibi: quo minus & c. exponitur. i. coràm & præsentialiter: sic ex ista expositione ponitur in l. si circa prin. C. de ll. nam ex ista expositione possũbatur, ꝙ stipulatio debet fieri inter præsentes. Vnde possumus intelligere tex. in l. j. §. si præsens. s. eod. dum dicit, si aliquis interrogauit, & postea recessit, non valet stipulatio: istud sit verum, etiam si post recessum interrogantis pars respõderit. licet docto. cõmuniter intelligant, ꝙ stipulatio nõ valet, quia non fuit rñsum. ¶ 2 † Not. tertio in versi. ꝗuis. ꝙ rñsio secuta ex interuallo, etiam si nullus actus extraneus interueniat, stipulationem vitiat: & aduerte notanter, quia videtur intelligere longũ intellectum esse, si fiat rñsio post vnum diẽ. & ad hoc allegat Bar. istũ tex. in l. j. §. si pñsens. s. e. & l. si ex duobus. j. de duo. re. & qđ ibi dicetur. ¶ In gl. posita super verbo, quominus. quærit̃ pro declaratione tex. & glo. & eorũ quę habentur in l. j. §. q pñsens. s. e. vtrũ ad hoc vt vitiet̃ stipulatio, sufficiat longum interuallũ b temporis, licet nullus act⁹ extrane⁹ medius interueniat: super quo dixit Bart. & cõiter alij in d. §. qui pñsens. ꝙ stipulatio vitiatur: pro quibus bene facit ille tex. in verbo, modicũ interuallũ. & tex. noster in ver. ꝗuis. q videtur dicere, ꝙ si longũ interuallum interuenisset, etiã si non intercessisset actus extraneus, vitiaret̃ stipulatio: idem etiã videtur probari in l. reus. §. fin. j. tit. proxi. quæ sunt iura allegata per Bar. Sed tex. in l. si ex duobus. in fin. e. tit. quẽ adducit Bartol. pro hac parte, fortiter facit in oppositum, sicut dicunt Moder. in d. §. si præsens. ibi enim stipulatio, in qua est rñsum altera die, dicitur vitiari, quia interuenit actus extraneus ad interrogationem & rñsionem: per quem tex. Io. de Imol. & d. me. in d. §. q præsens. relinquũt rẽ sub dubio. ¶ † Tu autem potes considerare, ꝙ qñ interrogatio & rñsio fiunt eadẽ die, aut constat ꝙ interuenit actus extraneus, & tunc vitiat̃ stipulatio: aut cõstat ꝙ nullus actus extraneus interuenit, & tunc valet sine dubio: aut sumus in dubio, qa de neutro prædictorũ cõstat, & tunc propter interuallum modici tẽporis illa quæ fiunt facta vno contextu, & simul facta pñsumuntur. Casus est nota. quẽ not. Bal. ad hoc in l. si duas. in princ. ff. de excu. tuto. pro quo etiam vide tex. not. quẽ ibi ponderat Bar. in l. ĩ operis. ff. loca. per quẽ dicit ibi not. ꝙ si testes dicunt duo simul facta, apparet ꝙ fuerũt facta eadem die, testes non conuincuntur de falso, qa satis dicunt̃ simul facta ex quo ꝓbãtur facta eodẽ die c: quod non esset alia rõne, nisi quia actus extraneus nõ pñsumitur: illa enim dicuntur simul facta, quæ fiunt vel in eodẽ instãti tẽporis, sicut ea quæ simul videntur fieri in cõclusione contractus: vt l. cõtract⁹. & qđ ibi p Bar. C. de fid. instru. vel quæ fiunt successiue incontinẽti, vnũ post aliud: vt est text. not. cũ glo. quẽ Bar. inducit ibi ad qõnem, de testibus. in l. quærebat̃. in fi. ff. de test. mil. & tenet Bald. in l. quid ergo. §. quod ait pͣtor. ff. de his qui not. infa. Hoc autẽ maxime præsumitur, quãdo si nõ pñsumeretur factum vno contextu, vitiaret̃ dispositio, sicut est in casu nostro, qui proprie probat hanc cõclusionem: & ita notabiliter declarat Bal. in l. ij. in vlti. colum. C. de ope. lib. licet non alleget istas ll. quæ optime probant. Si autẽ responsio sequatur altera die, tunc subdistingue: quia aut põt probari vel ex confessione partiũ, vel aliter, ꝙ inter ista duo non interuenit actus extraneus, nisi respiciens necessitatẽ naturę: & tunc valebit stipulatio: sic intelligatur text. in l. si ex duob⁹. Aut hoc non probat̃, extunc pñsumitur de facili, ꝙ in tãto interuallo interuenit actus extraneus sine dubio, & oritur pñsumptio à cõiter contingentibus: & ideo in dubio nõ valet stipulatio, vbi est longũ interuallũ. ¶ Pro ista distinctione adduco tex. not. in l. quod ait lex. §. fi. ff. de adult. vbi rõnem inspicienti satis ꝓbatur, ꝙ actus seu impetus occidendi, de quo ibi fit mentio, nõ põt videri continuatus in alterã diẽ: & tñ actus necessarij requisiti à natura nõ impedirent cõtinuationẽ: vt l. cũ antiquitas. C. de test. sed oritur pñsumptio violẽta, ꝙ in tãta dilatione interuenerint actus extranei: & per hoc habes expeditũ elegãter istũ articulũ, qui summè est necessarius ad intellectum huius l. 3 † Qualiter aũt accipiat̃ dictio, incõtinẽti, d statim, mox, & similes dictiones, in alia materia, vide plenissime per Mod. maxime d. m. in d. §. q pñsens. Et inter alia dicit Ioan. de Imo. in d. §. qui pñsens. & do. me. ꝙ quãtũ ad potẽtiã recuperãdi rẽ propria autoritate, illud dicit̃ fieri incõtinẽti, qđ fit ꝗprimũ põt fieri: sicut declarat Bar. in l. iij. §. cũ igit̃. ff. de vi & vi ar. & Ang. plenissime in disputatiõe sua q̃ incipit, renouata guerra & c. Amplius vult Vgutio in d. c. ius naturale. ꝙ si aliquis perdit castrũ vel ciuitatẽ, etiã si stet per x. ann. ꝙ non recuperet, qa non potuit interea recuperare, adhuc oblata facultate recuperandi poterit occupare castrũ propria autoritate: qđ dictum tãqꝫ singulare cõmẽdat Bal. in l. fi. C. de his quę à nõ dño. Qđ sine dubio ꝓcederet, & esset verũ, qñ ille q non posset recuperare de facto, exerceret in loco, vel in hoĩes loci aliquã iurisdictionẽ, & temporalem, vel spiritualẽ, vel per bãna, vel p sñiam excõicatiõis, vel p ĩterdictũ positũ in loco: tũc em̃ retineret̃ quasi possessio iuriũ incorporaliũ, etiã post longum interuallũ: ita not. Inno. in c. olim. el. ij. de resti. spol. vbi hoc probat̃, & elegãter declarat Bal. ĩ l. ij. ĩ pe. char. in vers. sed pone tps. C. đ. ser. & aqua. Vbi aũt nõ exerceret̃ ista iuris. hoc dictũ esset magis dubiũ, & forte dicã aliquid in lect. sequenti. Tangit etiã hic Paul. de Cast. aliquid de intellectu gl. & Bar. ĩ

¶ Mometũ. Quod aũt dicat̃ mometũ, vide glo. in l. ij. C. q̃ sit lon. consue.

¶ Interuallũ. Quãdo aũt dicat̃ longũ ĩteruallũ, & qñ nõ, vide in d. l. ex duobus. statim hic per Are. alle. j. de duo. re.

¶ Eodẽ die. Faciunt dicta p eũdẽ in l. ij. §. prius. s. de vul. & pu. & dixi ibi in apost.

¶ Incõtinenti. Vide Feli. ĩ c. significasti. el ij. v. co l. đ ho. & qđ ibi dixi in apostil.

l. cùm iudex. C. de ſen. dicit eñ ibi Bár. ꝙ ſentẽtia lata ſub cõditione intrinſeca, tũc valet, ſi cõditio poteſt impleri incontinẽti: quod eſt intelligẽdũ ſecundũ eũ hic. i. immediate poſt latã ſentẽtiã. Vnde ſi conditio poſſet impleri intra paucos dies, nõ tamẽ incontinẽti, diceretur poſſe impleri: cuius doctrinam ſentit Bal. ſatis clare in d. l. cùm iudex. & cùm hic agaṫ de validitate actus, propter id quod debet ſeq̃ incõtinẽti, dictum eſt verũ, probaṫ per iſta iura & regulã quã tradit Bar. in d. §. q̃ p̃ſens. Sed in q̃õne principali eſt maius dubiũ, vtrum illa dicta Bar. ſint vera vel non. ſ. ꝙ cõditio intrinſeca implẽda ex interuallo non poſsit apponi in ſñĩa: de quo q̃a non eſt materia, dic vt plene per Bal. in l. peremptorias. C. ſen. reſcin. nõ poſ. & in l. j. in vlti. char. C. qui accu. non poſ. per Mod. in l. iudex. ff. de re iudi. ¶ Et quaṙ capiatur cõtinuum in actu poſſeſsionis, q̃a aliter capitur q̃ in caſu noſtro, dic vt habeṫ in text. & ibi per Bar. in l. ſi quis ita. ff. de cond. & demon. in l. j. ff. ſol. ma. & per Arch. poſt gl. xxij. di. c. ſacroſancta.

Si hominem.

Diuerſitas in corpore reddit ſtipulationẽ nullã. h. d. ¶ In tex. ibi: ex vtriuſq; partis conſenſu. no. ꝙ ſtip̃ſo habet virtualiter in ſe pactũ incluſum, q̃a perficitur cõſenſu duorũ, ſicut pactũ: vt l. j. ſ̃. de pact. & ideo dubitabaṫ in l. j. §. ſi q̃s ita. ſ̃. e. & tetigit etiam Bar. an valeat vt pactũ: de quo dic vt in d. §. ſi quis. & p̃ Bart. & Bal. in l. j. ff. de pact. per gl. & Bal. in l. iuris gen. §. igitur nuda. ff. de pact. & l. cùm quis. C. de iur. & fac. igno.

a ¶ Iudex. Add̃ Dy. in cõſi. l. & Pari. de Put. in tract. de ſyndi. in c. j. de off. ſyn.

b ¶ Supfuerũt. Add̃ Bart. Cep. in l. iij. j. col. ff. de ver. ſigni. & Lud. Pon. in l. ſi hæres poſt. de cõdi. ob cãm. & d. Alex. hic, & in cõſi. xxxiiij. in j. parte. & ad de Bart. in l. de diuiſione. in fin. ſo. ma.

Cùm ita.

Si ꝓmiſsio fit de ſoluẽdo in certo loco, talis promiſsio habet tacite tẽpus, ſeu diẽ, q̃ q̃a non eſt certa, ſed variabitur ex diuerſis circũſtantijs, relinquiṫ declarationi & arbitrio iudicis, & in certis non certis locus eſt cõiecturę. h. d. Secũda eſt ibi: & magis eſt Tertia ibi: eoque trãſacto. Quarta ibi: quod ſi diplomate. ¶ † Not. primò ibi: ineſt tempus &c. iũcto fine tex. dũ dicit, confeſtim obligatus eſt. nam iſto tex. probatur clare, ꝙ q̃ñ dies ineſt ex natura rei deductæ in ſtipulatione, vel ex natura loci, ante diem non oriṫ obligatio: & probatur in l. interdũ. in prin. ſ̃. eo. Vñ dicit hic Pau. de Ca. ꝙ ſi aliquis ageret ante diẽ iſtã, quæ tacite ſubintelligiṫ, & peteret reũ condẽnari ad præſtãdũ id quod debet ſoluere tẽpore cõgruo. i. poſt diẽ ſubintellectũ, poſſet repelli à limine iudicij: q̃a qui ante diem agit, malè agit. l. j. in fi. ff. q̃ñ dies vſuſfru. leg. ce. quod indubitanter eſt verũ, q̃ñ ante diem non eſt nata actio, vt in caſu noſtro: nã agens ſine actione põt repelli exceptione declinatoria à limine iudicij, ſecundũ Bart. in l. ſi pupilli. §. fi. ff. de neg. geſt. & l. nã & poſtea. ff. de iureiu. & l. fi. ff. pro ſuo. & pro qua concluſione eſt caſus no. quẽ ipſe nõ alle. in l. Papi. §. ſi q̃s impubes. ff. de inof. teſt. Vbi aũt ante diẽ eſſet nata actio, tũc eſſet maius dubiũ, vtrũ exceptio dilatoria poſſet opponi in vi declinatoriæ ante li. cõteſt. Super quo vide quod no. Inn. & alij doct. in c. j. de plus pe. & Bal. in l. exceptionem. C. de prob. & ego plene ſcripſi in l. lecta. ſi cer. pe.

4 ¶ † No. ſecũdò, ꝙ vbi tempus non eſt à iure limitandũ, declaratio pertinet ad iudicem. cõcor. tex. in l. de die. in prin. ff. qui ſatiſd. cogan. & l. j. ad fin. de iure delib. & in c. de cauſis. & ibi plene. extrà, de offi. deleg. & ideo debet aſsignari modicũ tp̃s in l. ab hoſtibus. §. fi. cũ l. ſeq. ff. ex q̃b. cau. ma.

5 ¶ † Not. tertiò, ꝙ vir bonus dicitur eſſe iudex.[a] concor. tex. in l. ſi vnus. §. q̃d ait. j. de iniu. & l. vir bonus. j. iud. ſol. Vnde l. q̃ dicũt, ꝙ ab arbitrio iniquo recurriṫ ad arbitriũ boni viri, intelligũt per bonum virũ iudicẽ: vt l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum, ff. pro ſocio. ☞ ¶ † Quis aũt ſit iudex in cã recurſus, vtrũ iudex rei, vel actoris, vide ibi per Bar. & in l. ij. C. vbi & apud quẽ.

6 ¶ † No. quartò, q̃ habet arbitrium tanq̃ bonus vir, nõ debet formarę arbitrium ex capite ſuo, ſed ſecũdũ rõnẽ, & id quod videṫ æquũ: & hoc eſt quod dicit text. in l. ꝙ ſi Epheſi. in fin. ff. de eo quod cert. loco. Vnde ſi male arbitraṫ, poteſt appellari ab arbitrio ſuo: gl. eſt no. quã ibi approbat Bar. in l. ſi qua pœna. in fi. j. de ver. ſig. & in c. ſuper his. extrà, de accu. de quo vide per Bal. in c. j. de mi. vaſ. q̃ cont. eſt. & quod no. Mod. poſt Bar. in l. j. ff. d̃ leg. ij. ☞ ¶ † Not. v. ibi: omni tempeſtate. & c. iter cõtinuari. ꝙ cõtinuatio itineris ſignificat, ꝙ nulla fiat intermiſsio: ex hoc videṫ, ꝙ ẽt q̃ñ aliquis debet ire per iter lõgum, ſi non ſubſit iuſta cã impedimẽti, nõ poſsit quieſcere vna die ĩ qualibet hebdomada, ſiuę ſit ſtatutus certus terminus à iudice, ſiue quis iubeaṫ ire q̃ primũ commodè põt: ſi enim in termino ſic aſsignato poſſet aliquis quieſcere, vt ſuprà: certe in termino ſic aſſignando per iudicẽ iudex deberet hoc conſiderare. Et contrariũ tñ notauit gl. in c. cupientes. in prin. ſuper verbo, commodè. de elect. li. vj. ẽt ſi dicatur, ꝙ cõtinuatio itineris proficiſcaṫ q̃ primũ cõmodè poteſt, & idẽ ſi non apponatur verbum, cõmodè: q̃a ſubintelligiṫ ſecũdùm gl. no. in c. q̃uis. de offi. ord. li. vj. Super quibus multũ inſiſtit do. Io. de Imo. & tñ remanet in cõcluſione p̃dicta, licet dicat ꝙ illa gl. nõ probatur iure. Ego aũt dico, ꝙ illa gl. videtur cõtra ius per tex. no. in l. ſi cui. §. tãdiu. ff. ex q. cau. ma. vbi text. dicit, ꝙ ille qui habet tp̃s ad reuertẽdũ de legatione, quod debet eſſe moderatũ, vt ibi dr̃, nõ poteſt intermittere, q̃n cõtinuet iter, niſi ex mala valetudine, vel alio impedimento: cõtinuare aũt iter propriè ponitur pro itinere, in quo nulla fit intermiſsio: vt ſatis patet ex lr̃a, & probatur in tex. noſtro, vbi diciṫ ꝙ ille q̃ debet ire ad certũ locũ, nõ debet cõtinuare iter: quod exponit iuriſc. i. nõ debet ire die ac nocte, nec q̃ñ imminet tempeſtas. & ſic patet, ꝙ cõtinuatio dicit actũ non interruptum, vel intermiſſum.

¶ Sextò no. ibi: neq; tam delicate ꝓgredi. cõtra oratores & legatos, ſecundũ Ang. hic, q̃ nimis delicatè & tardè in itinere incedũt. cõcor. tex. in l. ſeruos. ff. de pi. actio. Sed quæritur, q̃d ecõtra ſi orator habuerit pecuniã, teneaṫ reſtituere, q̃ ſibi ſuperfuerũt:[b] & tenet Ang. ꝙ ſic. Sed Io. de Imo. dicit ad diſtinguẽdum, ꝙ aut pecunia fuit data oratori tanq̃ miniſtro pro expẽſis, aut orator tenebaṫ facere expenſas de ſuo: ſed pro expenſis quas tenebatur facere, erat ſibi cõſtitutũ certum ſalariũ. Primo caſu vera ſit opi. Ang. q̃ refert quendã doc. antiquũ ita tenuiſſe. Secũdo caſu lucrabiṫ orator, q̃cq̃d ſuperfuit vltra expẽſas factas: alle. tex. quẽ dicit eſſe no. in l. creditor. §. ſi inter. ff. mã. vbi probatur, ꝙ ſi ſocer dat pecuniã pro expẽſis marito faciẽdis vxori, q̃cquid ſupereſt, debet reſtitui ſocero: ſi aũt nõ tradita dote adhuc ſit pactũ, ꝙ maritus teneatur alere vxorẽ expẽſis ſuis, & propter hoc promittiṫ ſibi certum q̃d noĩe vſurarũ, illã vſurã lucraṫ maritus, licet tm̃ nõ expẽderit: & illã allegat ſolẽniter Old. & Bar. in l. Lucius. la picola. ff. de leg. ij. per quã determinat q̃õnẽ ibi poſitã ſimilẽ huic. Et ponit regulam, ꝙ vbicunque ſit p̃ſtatio certæ quãtitatis ob certam cãm, cã nunq̃ limitat lucrũ quãtitatis: vñ licet tm̃ nõ cõſumaṫ in cã, adhuc tñ habet locũ diſpõ. & hoc bene probaṫ in l. Luci⁹. & quod ibi per Bar. ff. de ali. & cib. leg. Pro primo dicto facit ſecundũ Imo. l. ſi quis Titio. & quod ibi no. ff. de le. ij. per quã tenet, ꝙ apud nudũ miniſtrum nõ debet remanere aliquid cõmodi.

7 ¶ † Not. vij. ibi: ſed habita rõne. in ver. eo tp̃e ꝙ pleriq;. ꝙ declaratio tp̃is faciẽda à iudice, debet limitari, habito reſpectu ad hoĩes eiuſdẽ conditionis, cuius eſt ille cui debet aſsignari termin⁹: & ille dr̃ terminus cõueniens, in quo maior pars hominũ eiuſdẽ cõditionis illud idẽ facere poſſent: & valde no. Bart. iſtũ text. ad hoc, & docet modũ deponẽdi, quẽ debet facere teſtis, q̃ habet hoc probare: de quo vid̃ per eũ. Ex hoc ẽt tex. arguit ipſe, & Ang. & Mod. hic ad modũ ꝓbãdi intereſſe lucri ceſſantis, vel intereſſe ſingulare, q̃ñ venit in obligatione: de quo vide p̃ eũ in l. nemo. j. ti. ꝓxi. & l. j. ad fi. C. de ſen. q̃ pro eo quod intereſt. Vñ dicit Ang. hic ſe practicaſſe Florẽtię in ꝓbãdo quãtũ mercator potuiſſet lucrari formaliter, ſcd̃m iſtã l. & doctrinã Bar. hic: q̃a debet ꝓbari, ꝙ cõiter mercatores eiuſdẽ cõditionis ſeu ſiĺis tm̃ fuiſſent lucrati: facit optime q̃d no. p̃ Bart. in l. ij. in fi. C. de reſcĩ. vẽ. & hęc doctrina põt adduci ad id q̃d no. dicit Bal. in l. j. in vlti. col. C. de fru. & lit. expen. vbi dicit, ꝙ ad ꝓbãdã quantitatẽ fructuũ perceptorũ ex tali agro, ſufficit ꝓbare ꝙ eodẽ anno p̃dia eiuſdẽ qualitatis, & eiuſdẽ cõditiõis fecerũt tot fruct⁹: nõ tñ ſufficeret ꝓbare, ꝙ idẽ ager annis p̃teritis tot fruct⁹ p̃cepiſſet, q̃a in collectiõe fructuũ anni ſolẽt variare: & ita no. Ia. de Are. & ſeq̃ṫ eũ Bal. in loco p̃dicto. & in l. ſi fund⁹. C. de rei ven. Sed poſſet q̃ri, vbi agiṫ de ꝓbãdo lucro dato, vtrũ iſta eſſet bona probatio, q̃a ſic iſte eſt cõſuetus annis ꝓximis, vel tot diebus eſt cõſuet⁹ ambulare de loco ad locũ. Et vr̃ dicẽdũ, ꝙ ſic: q̃a ſi attẽdiṫ cõſuetudo aliorũ, multo forti⁹ cõſuetudo illiuſmet, de cuius facto agiṫ: vt l. ſi ſeru⁹ plurũ. §. fi. de leg. j. & l. nũmis. in fi. de le. iij. In cõtrarium facit, q̃a iſta ratio eſſet bona, ſi teſtes deponerẽt de cõſuetudine eiuſdẽ tp̃is, vel per libros oſtenderẽṫ, vel ꝓ illo anno, pro quo lucrũ petiṫ, ipſe cũ pecunijs ſuis tm̃ eſſet lucratus. Credo tñ, ꝙ ſi ſic deponereṫ de annis proximis p̃cedẽtibus, iſta ꝓbatio cõcluderet ſufficiẽter, per ea q̃ no. tradit Cy. in auṫ. ſed q̃uis. C. de rei vxo. act. & Bal. in l. ij. ad fi. C. de reſcin. vẽdi. dũ volũt, ꝙ variatio p̃tij & æſtimationis nõ p̃ſumaṫ in modico tẽpore.

8 ¶ † No. octauò, ꝙ declaratio & aſsignatio termini debet fieri attenta poſsibilitate & qualitate p̃ſonę prĩcipalis, cui debet aſsignari termin⁹. Vñ licet p̃ ꝓcuratorẽ poſsit ire celerius, hic tñ nõ attenditur, & cauſa eſt, q̃a nemo cogiṫ explicare negociũ ſuũ per procuratorem: vt l. j. §. vſus. ff. de ꝓcu.

9 ¶ † Nonò & vltimò no. ꝙ ceſſante cã dilationis aſsignatæ per iudicẽ, ceſſat dilatio aſsignata debitori: cõcor. tex. in l. à filia. §. j. & ibi p̃ Bar. ff. ad Treb. & l. ſi q̃s hæres. & ibi per Bar. ff. de acq. hær. idẽ dixit in l. ij. in fi. ff. de re iu. Sed dubitaṫ hic, nunquid iſtud ſit verũ in termino iudicis: ſup̃ quo dicit Pau. de Ca. per tex. in l. in illa ſtipulatiõe. ſ̃. e. ſicut ibi nõ põt exigi pœna, anteq̃ trãſeat termi-

terminus hoīs,licet cā termini aſsignata deficiat,qa certū eſt opus impleri non poſſe,nō tñ deficit terminus, nec antè pōt agi ad exactionē pœnæ,ꝙuis pœna ipſo iure committat̄. Sed iſte caſus videt̄ eſſe diuerſus à caſu noſtro,qa terminus appoſitus in illa l.videt̄ appoſitus nō ſolum vt fiat qđ debebat fieri,ſed etiam vt ante non exigatur pœna.& ideo adhuc durat ratio pendente termino.Sed qñ tempus apponeret̄ expreſſe à partibus ꝑpter locū,exemplū in l.ij.in fin.ff.de verbo.ſign. nec apponeretur pœna,ſi nō pſtaret̄ id qđ cōuenit in illo tempore,tūc videt̄ ſimplr̄ dicendū,ꝙ ceſſante cā dilationis ceſſat dilatio p iſtū tex.nam iudex hic ī aſsignādo termino eſt miniſter partiū,q voluerūt cōgruū tēpus aſsignari.Vnde magis videbit̄ iſte terminus appoſitus à ptibus,ꝙ à iudice:vt l.fina. & quod ibi not.C.de contrahen.empt.facit optime qđ not.Bar. in l.ſi.ff.de arbi.& l.filiusfa.§.diui.ff.de leg.j.dū dicit, ꝙ quicqđ declaratur ab arbitro in laudo,cenſet̄ factū à partibus, quo ad cōſiderādū naturā ipſius.& hoc magis placet. Pro deciſiōe tñ do.Pau.vide gl.not.in l.Seius Saturninus.ff.ad Trebel.quā approbat Bar.in l.à filia.§.j.ſ.alle.quæ dicit,ꝙ ceſſante cā dilationis aſsignatæ à teſtatore nō ceſſat dilatio,vbicunq; apponitur pſonæ debitoris,q nō eſt nudus miniſter,ſed ex dilatione pōt cōſequi cōmodū medij tēporis. Vtrum aūt terminus aſsignatus à iudice ceſſet & extinguat̄,qñ certum eſt id qđ debebat fieri in termino fieri non poſſe,vltra ea q̄ ſcripſi in l. cùm ſtipulat⁹.ſ.e.vide Bal.q hoc determinat in l.ſiue pars.de dila. alle.glo.not.in c.vbi periculū.in prin.ſup ver.x.de elect.li.vj. Sed illa loquit̄ in termino legali,vbi eſt minor dubitatio.Vnde tu dic,vt tradit Bar.& Mod.in l.cū ſtipulatus.pal.Et aduerte,quia tex.iſte videt̄ ꝓbare cōcluſionem ſ.dictā in hoc vltimo notabili,ſi intelligamus ꝙ terminus fuit expreſſe declaratus p iudicē,anteꝙ trāſiret tēpus,quo ad locū iri poterit:ſicut eſt in princ.promiſsionis factæ.& ita videtur intelligere Pau. de Caſt.dū facit drīa inter terminum hominis,& terminū iudicis.Sed reuera iſte nō eſt intellectus huius §.nec ſequentis: nam vt ſatis patet ex intentione iuriſcon.in his duobus §. declaratio iudicis nō pcedit aſsignando terminū,ſed potius quādo eſt cōtentio inter partes, vtrū tranſiuerit tm̄ tēpus, ꝙ ad locū potuerit iri,vel locus fieri.Et ſecundū iſtū modū intelligēdi nō ꝓbat̄ in iſto tex.hoc vltimū notabile,qđ dedi: qa cū dies nō fuiſſet determinatus à principio obligationis,ſed ſolū eſſet ſubintellecta dies,intra quā quis cōmodè poſſet ad locū accedere,ſi aliqs acceſsit citius,ꝙ cōiter cōſueuit accedi,nō dr̄ acceſsiſſe ante diē,qa ex quo verè acceſsit,illa eſt dies,q̄ videt̄ ſubintellecta ſtipſoni, cū per acceſſum pateat,ꝙ illo tpe commode potuit accedere.& hoc eſt qđ dicit iuriſconſultus, ꝙ in certis non eſt locus cōiecturę,hoc eſt ex quo certum eſt ꝙ iſto tempore potuit accedere, & ꝙ de hoc tpe in genere videntur conſideraſſe partes.Vnde non inſpiciemus iſto caſu quid cōiter ſoleat euenire in hominibus ſimilis conditionis. Item aduerte ad ea q̄ diximus ſ.in quodā notabili, referendo dicta d. Ioan. de Imol.ſuper illo paſſu,vtrum ille qui infra terminū debet accedere ad locū,poſsit vna diei hebdomada quieſcere: ego enim dixi ſcđm eū,ꝙ ſic ſimpliciter:qđ dictū debet declarari ex verbis met ſuis,ꝙ qñ ſtatutus fuit certus terminus,tūc ita demū poſsit ſuperſedere vna die in hebdomada,ſi termin⁹ eſt ita longus,ꝙ veriſimiliter etiā ſuperſedendo ad locū poſsit a pueniri:aliàs nō poſſet ſuperſedere [a] ſcđm eum:tu dic vt ſ.dixi.¶ In glo.poſita in verbo,diplomate.ibi:ſed circa iudicia certum eſt tempus.videtur ſentire iſta glo.hic,& in contrario allegato in ea,quòd diſpoſitio l.primę.ſi quis cau.non habeat locum in contractibus,ſed debeat ſtatui tempus arbitrio iudicis maius vel minus,prout ſibi videbitur:ponit tamen aliam opi. ſub dubio,forte quam Pet.Bart.& cōiter doct.approbant dicentes,ꝙ idem eſt in contractibus, & in iudicijs. Vnde ſecundùm eos vbi tempus eſt determinatum in iudicijs , ſicut in dilatione,quæ aſſignatur abſenti ad comparendum:idem erit in extraiudicialibus, ſi aliquis extraiudicialiter requratur,vt dixi tibi in voce:vbi autē in iudicijs non eſſet determinatum tēpus,quod poteſt eſſe dupliciter, vel quia aſsignatur terminus ad aliquē actum de iure extra caſum poſitum in l.j.ſi qs cauſ. exemplum in c.perſonas.& in c.cū ſit.extrà,de appel . ſecundùm Io.de Imol.vel vbi in loco in quo celebratur cōtractus, quo ad iudicia,nō ſeruat̄ ex conſuetudine.l.j.ſi quis cauſ. tūc & in cōtractibus & in iudicijs tēpus declarabitur arbitrio iudicis,ex quo non eſt determinatum.Pro qua cōi concluſione adduco bonum text.in l.ſi cui.§.tandiu.cū glo.ſua.ff.ex quib. cauſ.ma.vbi probatur,ꝙ diſpō l,ſi quis cauſ.extenditur ad caſum ſimilē:vbi autē cōtineret̄ aliqs caſus in iudicijs,q nō eſſet ſimilis caſui expreſſo in l.j.pall.vt qa attenta cā,propter quā aſsignat̄ terminus,eſſet fauorabilius agēdum,vel durius,tunc nō hr̄et locū diſpō huius l.ſcđm Bart. q ita no. in l.de die.in prin.ver.quartò opponit̄.ſ.q ſatiſ.cog.etiā in cōtractibus iſto caſu.Regulariter tñ tenēda eſt ſnīa cōis, licet d.Ioā.hic nitat̄ ſaluare gl.qa cū in iudicijs magis verſet̄ ęquitas in cōtractib⁹: vt lege,& ſi poſt tres.& qđ ibi no.ſ.ſi qs cau.& l.qđ ſi Epheſi.ff.de eo quod cer.lo.determinatio facta in iudicio nō debet trahi ad contractū.Sed iſta rō cōcluderet,ꝙ arbitriū iudicis in contractibus poſſet ſe habere in aſsignando maiorē terminū, non aūt in reſtringēdo terminū d.l.j.qa ſi vbi agit̄ de æquitate, nō debēt dari pro qualibet die minus ꝙ xx.milia paſsuū, multofortius vbi rigoroſius & ſtrictius: quod nō videtur eſſe de mente iſtius lr̄æ,q ex qualitate temporū & perſonarū vr̄ cōſiderare diminutionē,ſicut augmentū.Vñ tene opi.cōem declaratā,vt ſ.& vtrū appellatione dietæ veniat dieta legalis,de qua in d.l.j.vel dieta ſecūdū cōem vſum loquēdi & intelligēdi,vide gl.in c.nonnulli.de reſcri.& in c.ij.de præben.li.vj. & in §.loca.Inſti.de ver.obli.quas gl.adducit Io.de Imo.hic, & vltra eas vide gl.in c.ſtatutū.§.cùm autē.in ver.dietam.de reſcrip.li.vj.& in c.cupientes.in prin.in ver.cōmode.de elect. c. lib.& inquātū ipſe dicit illas glo.eſſe veras de iure cano. ſed nō de iure ciuili,per l.j.præal.hoc eſt intelligendū,niſi cōſue. per quā poſſet tolli lex,introduxiſſet in loco,ꝙ maior vel minor numerus paſſuum aſsignaret̄ pro dieta:& ita credo eū intellexiſſe,qa ſuperius dixit expreſſe,ꝙ l.j.ſi quis cau.non habet locū in loco,vbi diſpoſitio illius l.non ſeruatur:poſſet em̄ contingere,ꝙ homines cōiter nomine dietæ intelligerent dietā maiorem dieta legali:qa volūtariè homines ſic cōiter ambularēt.& tñ vbi terminus eſſet ſtatuendus de neceſsitate,vel declarādus ex intentione partiū,quæ aliquas dietas deduxerāt in conuētione,ſtaretur diſpoſitioni iuris cōmunis. Hoc tñ vltimū dr̄ difficile,qa verba cōtrahentiū in dubio ſolēt accipi ſecundū cōmunē vſum loquendi.l.ſciendū.§.dictū.ff.de ędil. ☞ edi.& l.librorū.§.qđ tñ Caſsius.ff.de leg.iij.†Et qa Bart.tangit hic,per quod iter debet ambulare,adde ſecūdū Io.đ Imo. ꝙ ſi poteſt accedi ad locū mari & terra,tūc tēpore hyemis quo non ſolet nauigari,eſſet in culpa ire per tale iter:vt l.qui petitorio.§.ſi.ff.de rei vendi.& no.Io.An.in c.olim.de reſc.¶ Secūdò adde vltra doct.optimū tex.in l.q fiſcales.C.de nauicu. lib.x.per quem dicit ibi Bar.ꝙ ille q reperitur facere iter non ſolitū,eſt ſuſpectus de fraude:vide etiā aliū bonū tex.in l.ij.§. ſi quis tñ.ſ.ſi quis cau.vbi probatur no.qui non poteſt ire per viā conſuetā & breuiorē, [b] nō excuſatur ſi pōt ire per aliā viā non ita conſuetam,& longiorem,& non vadit:& ad prædicta vide bonū tex.in l.cùm proponas.in prin.& ibi per Bald. C.de nau.fœno.

Item qui. In ſtipulatione cōtinente factū ſucceſsiuū ineſt dies ad arbitriū iudicis,& in ea cōmittitur ſtipulatio ad intereſſe particulare,& poſt morā admittit̄ purgatio ex parte rei in obligatiōe facti,ſicut in obſone dāni. h.d.Secūda ibi:itē ſi nō inchoetur. Tertia ibi:tranſactoq; tpe ☞ &c.¶†No.primò ibi:nō vtiq; cōquæſitis &c.ꝙ qs tenetur pſtare alteri,quod requirit multos miniſtros,intelligitur obligari ad exhibendos miniſtros,qui reperiūtur in loco: vñ licet meliores extra locū inueniri poſſent,nō tñ tenetur eos adhibere:ſi aūt nullos oparios pōt in loco inuenire, debebit perqrere ex locis vicinis ſecūdū Bar.hic alleg.tex.in ſimili in l.diuus.de tu.& cu.da ab his.& eſt ſiſis text.in l.j.§.ſi aliqñ.ff.de magi.conue.Vnde dicit Bal.in l.iuris.C.qui admitti. ꝙ ruſticus qui non habet peritos in loco quos cōſulat,debet ire ad ciuitatem,ſicut ad locum vicinum.Pro iſta cōcluſione vide duo optima iura,videlicet tex.lxv.di.c.ſi forte.& vij.q.j.c.pontifices.& bene facit tex.& quod ibi no.in l.iij.§.ſi tam vicinū. 8 ff.de dam.infect.¶†Secundò no.ibi:& plurimis operarijs. ꝙ iſta dictio,plurimis, videtur ſignificare magnum numerū ex proprietate ſermonis . Vnde videtur ſignificare plus ꝙ tres: quod patet manifeſte ex tex.in quo dicitur,ꝙ promiſſor non debet eſſe contentus vtroque aut altero, nec rurſus debet adhibere plurimos.& ſic patet,quòd cùm debeat adhibere plus quàm duos , & non debet adhibere plurimos,iſta dictio, plurimi , ſignificat plus quàm tres. Angel . tamen dixit ſingulariter, quòd verbum, plurimi , importat vltra duos , & ad minus complectitur tres : [c] in authentic. de trien . & ſemiſ. §.ſed quod ſæpe . Et ideo infert , quòd ſi iſtud verbum ponatur in accuſatione vel inquiſitione, complectetur plus quàm duo vulnera, & plus quàm duas perſonas . & ſimiliter ſi proferatur,teſtes.Pro qua concluſione vide tex.no. quē ipſe non allegat .xxxiiij.di.c.Chriſtiano. vbi probatur apertè quòd iſtud verbum ſignificat vltra numerum duorum. Et ad iſtum text.poſſumus dicere, quòd quàmuis verbū,plurimis, de ſui natura ſatis eſt quòd ſignificet tres, hoc eſt verum,niſi

a ¶ Superſedere. Sed pone,ꝙ qs hēat mēſē ad eūdū Romā. & ſufficiebant ſibi qn̄q;,& ceſsit per v. dies añ , & infra illos v. dies caſus aliqs occurrit,ita ꝙ īpeditus ſuſpedit:vide d.Alex.đ Imo. & Ang.cōtra Pau. de Ca.in l.ij.§.diximus.ſi qs cau.& nū qđ itinerare habentibus detrahatur qualibet ſeptimana vna dies qetis, vide tñ Fel.in c.olim.col.iij.in verſi. demū ſcias.de exc.

b ¶ Breuiorē. Vide Fel.ī c.olim.col. ij. in med. de except. vbi plene,& not.

c ¶ Tres.Adde Alc. de Imol.in l.ſi gēma.ff.ar. fur. cæſa. & in l.& non poſt tres.ſi quis.cauſ.

ex præcedētibus & sequētibus aliud appareat, sicut hic: nā inferius dicit, ꝙ nō sufficit adhibere vtrūq;, vel alterū: iō ostendit qd intellexit ꝑ verbū, plurimis, qđ s. posuerat, videlicet vt

10 significaret maiorē numerū, q̄ triū. ¶ † Quid autem significet verbū, multitudo, vide Bal. in l. ij. ff. de excu. tu. vbi dicit, ꝙ verificat̃ in tribus: verbū autē, multi, verificat̃ in duobus [a]. l. j. §. hoc rescriptū. & ibi per Bar. & Bal. ff. ad Sylle. & per Bar. in l. licet imperator. ff. de leg. j. & est bo. text. in l. & si restituat̃. §. fi. ff. de Iude. aliqd etiā tetigit Bal. in d. l. ij. præal. ¶ Quid autē si contineat̃ in inquisitione, ꝙ aliqs percussit aliquē pluribus, & pluribus vulneribus, vtrū ista geminatio ĩportet aliqd, vide qđ singul̃r Bar. dicit in l. si gēma. arbo. fur. cæs. ¶ † Tertiò

11 no. ibi, vtroq; aut altera &c. ꝙ istæ dictiōes, vterq;, & alter, [b] dñr & proferūtur respectu duorū: significat tñ aliter & aliter: qa vna significātia, ꝙ id de quo dicit̃ habeat locū in vtraq; re, vel in vtraq; ꝑsona, altera, significat in sensu diuiso, ꝙ habebat locū in vna ex duabus personis: reperiet̃ tñ aliqñ, istæ dictiones impropriè referuntur ad plures, q̄ duos: vt patet in l. ancillę. in tex. & gloss. C. de fur. vbi Bald. ibi format not. quæstionē, qd importent ista verba posita in acqsitione, si res sunt inquisiti vel accusati, ꝙ alter alteri pr̄stitit auxiliū & fauorē: de quo dicit ibi per eū. De natura istarū dictionū vide Bart. in fi. cōmenti in l. hoc art. ff. de hær. insti. & Bald. in l. repetitū. §. si pactū. post gl. ff. de pac. & in l. si duas. in prin. in ver. vtraq;. ff. de excu. tu. vbi dicit, ꝙ ista dictio, vterq;, duobus actū insolidū attribuit: & ita no. Inn. in c. si duo. de ꝓcu. li. vj. quē refert Bal. & sequitur in l. pluribus. ff. de pro. ¶ † Quartò not. in vlt. ver. ꝙ sicut dies expressa cōstituit quē in mora absq; alia interpellatione: vt l. magnam. C. de cōtrahē. & cōmit. stip. ita dies, quæ tacite inest: [c] & ita no. hic Pau. de Ca. per istū text. cōcor. tex. in l. si insulā. s. eo. quæ iura melius probant istā cōclusionē, q̄ l. ij. C. de iure emphy. licet ēt illa bene facit. & text. in c. potuit. de loca. quæ iura adducit Io. de Imo. ad hoc in l. ex legati cā. s. e. Debes aūt intelligere hoc no. qñ dies q̄ tacite inest nō obligationē oriri impedit à prin. sicut in casu nostri §. nam si impediret obligationē oriri, sicut ĩ casu §. præcedētis, & alijs positis in l. interdū. in prin. s. e. tūc ex euentu diei nō induceretur mora: iuxta regulā in l. quoties. s. e. & ibi per Bart. & plene ponit Bal. in l. & si post tres. ff. si qs cau. ¶ In gl. posita sup verbo, festinātis. doc. dicūt declarando gl. ꝙ v̄r actū, vt qs per seipsum nō ædificet, qñ ille q promisit nō erat peritus ædificādi, vel qñ opus erat tā magnū, ꝙ si fieret per vnū solū, nō posset finiri, nisi post longū tp̄s: vt videbis in §. si ab eo. j. eo. Do. Pau. hic dicit, & bene, ꝙ iste tex. pōt intelligi, etiā si sit electa industria personæ, & opus debeat fieri ꝑsonal̃r per promittentē, pōt eñ ille, cuius industria est electa, adhibere plures operarios, q ædificiū cōstruāt: & dūmodo ipse ordinet qual̃r sit faciēdū, & qual̃r sit ædificādū, satis dicet̃ exhibere industriā quā promisit, ēt si nil operet̃: secus esset secūdū eū, si ille q debet ꝑstare industriā total̃r cōmitteret hanc rē alij, vel alijs, nec ipse ordinaret particulariter qđ esset agēdum: de quo videbimus plenius in d. §. si ab eo. ¶ In gl. posita super verbo, id tm̄. ibi facit ad id quod no. & c. de ista materia, qñ stipulatio propter idē nō fctm̄ cōmittat̃ semel, & pluries, dic vt ĩ d. l. stip. nō di. §. fi. & l. si sic stipulatus. s. e. Et ad intellectū prædictorū iuriū quærunt hic doc. vtrū si apponat̃ stipulatio pœnalis post stip. principalē, quæ continet factū, possit cōmitti stip̄o ad particulare interesse. Super quo distinguit Dy. & sequit̃ Bar. ꝙ aut stipulatio pœnalis habet nouare præcedentē, aut nō habet nouare. Primo casu nō cōmittit̃ stipulatio ad particulare iteresse: † qa cōditio apposita stipulationi pœnali reddit stipulationē principalē, ac si esset facta sub cōtraria conditione: vt l. pecuniā. ff. si cer. pe. & ideo nō pōt cōmitti stip̄o ad pticulare interesse, ex quo anteq; trāseat tm̄ tēpus, quo opus pōt fieri, nō potest stipulator esse in mora. Secūdo casu potest cōmitti stipulatio ad particulare interesse: qa cū prima ob̄o nō sit nouāda ĩ euētū cōditionis, sequit̃ ꝙ remanet pura, & per cōseques pōt aliquis esse in mora, non inchoando opus, & sic cōmittet̃ stip̄o ad particulare interesse. Ang. hic in secundo mēbro, videt̃ cōtradicere cōi sn̄iæ doct. vult eñ, ꝙ ēt si stip. non nouet præcedētem, nihilominus vbi est apposita pœna, non possit cōmitti stip. ad particulare interesse: qa pœna quæ apponit̃ loco interesse, ꝙ succederet in obligatione ad factū, si pœna non esset apposita, iuxta l. ij. §. fi. q satisd. cog. & l. fi. j. de præto. stip. videtur declarare mētē partiū, vt ēt ad interesse nō cōmittat̃ stip. nisi sicut cōmittit̃ pœna, in pœna nō cōmittit̃, nisi qñ totaliter est cōtra factū. Sed Io. de Imo. hic defendit cōem sn̄iam: quia imo v̄r dicēdū, ꝙ stip. pœnalis tanq; accessoria ad cōtractum principalē fortiat̃ naturam ipsius: ar. l. ita stipulatus. ff. de vsu. ca. Vnde nihil dicit̃ fieri cōtra mētē partiū secūdū eū, qa stip.

a ¶ In duobus. Vide d. Alex. de Imo. in d. l. si gēma. ff. arb. fur. cæ. & l. si cōstāte. vj. char. sol. ma.

b ¶ Et alter. Add̄ eū dē in l. nā hoc. s. de vulg. & pup. & qđ ibi dixi in apostil.

c ¶ Inest. Adde do. Pe. Phi. Cor. in cōs. xxvj. inc. in hac. in litera f. j. parte.

d ¶ Ob̄onem. Adde eūdē in l. j. §. iussērit. s. de acq. pos. in prin. ꝙ si difficultas imminet facto, pin de est ac si fieri nō posset: vñ difficultas nimia d̄r impossibilitas Floren. in vsufru. fœnori. p illum tex. ff. de vsuf.

videt̃ interposita secūdū naturā cōtractus ꝑcedētis: q̄ verba ĩportāt, si bene respicis, nō solum ꝙ ex primo contractu possit agi ad particulare interesse, sicut si pœna nō esset apposita: sed etiā posset cōmitti pœna ꝓpter particulare interesse, qđ doc. hic nō sentiūt. Et tñ forte posset defendi in se esse verū, super quo tñ vide qđ fuit dictū in l. si sic stipulatus. s. e. Tñ tenendo id quod vident̃ sentire hic doct. ꝙ pœna non cōmittit̃, nisi semel: adhuc possumus rn̄dere melius ad dicta Angel. ꝙ natura cōtractus principaliter non debet alterari ꝓpter pœnā sequētē, qa accessorium informat̃ à principali, & limitat̃: sed econtra principale nō limitat̃ ab accessorio: vt patet in l. nuda. & quod ibi no. C. de cōtrahē. & cōmit. stip. & ex not. in r̄la, accessoriū. de reg. iur. Licet ergo pœna nō cōmittat̃, nisi qñ totaliter est cōtra factum: nō tñ alterabit naturā obligationis principalis ꝑcedētis. ¶ Sed aduerte diligenter, qa quo ad primū mēbrū, ista dicta doct. non vident̃ posse stare aliquo mō: qa licet secunda obligatio interposita animo nouādi, q̄ est æque principalis cū prima, suspēdat primā obligationē in euentū cōtrariæ conditionis, per l. pecuniā. per eos allegatā, nō tñ idē est in stip̄one pœnali, q̄ impleta cōditione habet nouare præcedētē: qa illa non suspendit̃ in obligatione cōtraria, imo est in obligatione pura, quousq; cōmittatur pœna. & ideo requirit̃ sup ea interpellatio, q̄ nō caderet, si videt̃ suspēsa sub cōtraria cōditiōe: vt l. si pupillus. s. e. oīa ista ꝓbant̃ expresse in l. si penu. qñ di. leg. ce. & l. j. §. itē si ita. ff. ad l. Fal. & l. j. ff. de pe. leg. & ita tenet gl. in cōtractibus. & Bar. post eū in l. ita stipulatus. s. e. ꝙ vt cōmittat̃ pœna, reqrit̃ interpellatio ex mora, q̄ nō pōt habere locū, vbi reperit̃ ob̄o cōditionalis, vt dixi. Et ꝙ p̄dicta cōclusio sit vera, satis patet manifeste ex his quæ posuit Bar. in l. ita stipulatus. in vl. co. referendo dicta doct. & aliorū sup illa q̄one, vtrū qñ est apposita stip. pœnalis, possit agi ad id qđ deuenit in principali obligatione, quādo stipulatio pœnalis nouat pręcedentē, vbi cōcludit̃ ꝙ pōt agi: sed per litis cōtest. deficit prioris obligationis, qa illa prior obligatio trāsfunditur in pœnā: & sic manifeste patet, ꝙ non erat suspēsa in euentū cōtrarię cōclusionis. & hoc tenebis menti, qa hanc differentiā non inuenio ab alio tactam.

d Illud. Difficultas nō impedit ob̄one [d] constitui, nec facit vt stip̄o videat̃ dilata ĩ diē. h. d. Et diuidit̃ ĩ sex ptes scd̄m doc. In prima ponit̃ q̄o. In scd̄a ibi: qd ergo. ponit̃ vna rō ꝓ parte, quæ vult ꝙ stip̄o non sit pura, nec possit agi incontinenti. In tertia ibi: sed hic. dissoluit̃ illa rō, & determinat̃ ꝙ difficultas non impedit obligationem purè cōtrahi. In quarta ibi: alioqn. cōfirmat̃ ista cōclusio p deductionē ad absurdū. In q̄nta ibi: & ḡnaliter. ex ꝑmissis formatur ḡnalis conc̄o. In sexta ibi: ne incipiat dici. itē cōfirmat̃ conc̄o p̄dicta per de

12 ductionē ad aliud absurdū. ¶ † No. primò, ꝙ illud d̄r impossibile, qđ absolutè est impossibile vnicuiq;, v̄l per rerū naturā, vel ex iuris dispōne: & idem scd̄m Bar. hic, si regul̃r nulli sit possibile, nisi vni dūtaxat: vide in §. cū qs. j. eo. & probat̃ in l. apud Iul. in fi. ff. de le. j. Illud aūt dicit̃ difficile, qđ nō est impossibile secūdū naturā, & vnicuiq;, sed particulariter & real̃r,

13 vel scd̄m qd: verbi gr̄a, est impossibile mihi vel tibi. ¶ † Secūdò no. ꝙ ille q ꝓmittit id quod de præsenti nō pōt ꝑstari, obligat̃ statim, q̄uis det̃ sibi tp̄s quo ad executionē, miserationis cā, vñ poterit iste statim cōueniri, & cōdēnari, sed nō poterit fieri executio statim, quando sp̄es esset in ob̄one, sed debebit sibi dari tm̄ tp̄s, infra qđ cōmode possit illud ꝑstari: vt Insti.

14 de inu. stip. §. fi. & ple. j. dicet̃ in discussione materiæ. ¶ † No. tertiò ibi: Ephesi daturū &c. iūcto prin. huius §. in ver. cessat ob̄o. ꝙ qñ promissio fit in certo loco, ob̄o nō orit̃ ante diem trāsactā, in qua poterat perueniri ad locū: idem vidisti notatū §. cū ita. in fi. s. e. ¶ † No. vltimò, ꝙ q promittit alicui rē alienā, statim obligatur efficaciter, & si qdem dn̄s vult vendere, tenebit̃ ad rei ꝑstationem: si verò nō velit vēdere, debet ꝑstare æstimationem: vt l. nō dubiū. in fi. ff. de leg. iij. ¶ In glo. posita super verbo, dari. ibi: licet fallit &c. Pro declaratione legum allegatarū in gl. & materia istius §. quærenda sunt quatuor, secundū Bar. principaliter. Primò, vtrū difficultas impediat obligationē nasci. Secundò, vtrū impediat exactionem. Tertiò, vtrū impediat morā cōmitti. Quartò, an impediat cōmitti pœnā. Circa primū ipse cōcludit, ꝙ aut difficultas non est expressa, & tunc nō impedit̃ nasci obligatio incontinenti: vt probatur in tex. nostro. & l. ij. §. ex his. s. eo. Aut difficultas exprimitur in promissione: & tunc aut loqmur in cōtractibus stricti iuris, & vitiatur contractus: vt in l. ij. §. si quis ita. ff. de eo. quod cer. lo. & Inst. de ver. ob. §. loc. Aut loqmur in contractibus bonæ fidei, vel ĩ dispōnib⁹ stricti iuris, q̄ h̄nt instar bonę fidei: & tūc vitiat̃ adiectio ĩpossibilis, & valet ob̄o: vt l. insulā. §. j. ff. loc. & l. si mihi & tibi. §. si qs seruos. ff. d leg. j. Cui⁹ dictis add̄, & primò secun

mō fecūdū Bal.no.in c.j.§.ad hæc.hic finiť lex,deinde incipiūt cōsuetudines regni,ꝙ in contractibus stricti iuris stipulatio non vitiatur, quando impossibilitas pstationis apponitur nō in eadē oratione,in qua fit ꝓmissio,sed in diuersa,sicut posui tibi exēplum in voce:ex quo eñ præcessit dispō perfecta secundū eum,nō debet vitiari per adiectionē,q̄ reddit eā impossibilē:ita probať,licet non alleget in l.per seruū.§.j.cū gl.ibi posita.ff.de vsu.& ha.Et idē est secūdū eum,si stipl̄o apponať cōtractui bonę fidei:qa licet vitieť stipl̄o ꝓpter difficultatē,orietur tñ obl̄o ex cōtractu bonæ fidei,†qñ vtile per inutile nō vitiatur,ex quo est separabile.[a] Pro ista cōclusione vide bonū tex.in l.certi condi.§.qm̄.ff. si cer.pet. & in l. si ita stipulatus.§.Chrysogonus.s̄.eo. Adde etiā qđ ponit Bald.in l.vnica. C.de his quæ pœ.no.in ver.x.q̄ro,vel opponiť.& in versi.seq.vbi sentit primā limitationē,dum rñdet ad l.si cùm dies.§.fin.ff.de arbi. Et potest elici ex eius dictis talis conclusio,ꝙ q̄uis sñia & pceptū iudicis dicantur stricti iuris:vt l.& ibi per Bar.C.si plures vna sñia.& l.diui fratres.ff. de lib.cau.& tangit Bar.in l.si expressim.ff.de ap.si tñ iudex mādat in executione sententiæ aliquid infra cer.tēpus,intra quod illud fieri non pōt, reijciať illa impossibilitas,& remaneat præceptū simplex,vt faciat q̄ primū cōmodè potest:sicut dr̄ in d.l.insulā.nam propter duos fines diuersos,propter quos pcipiť aliqd fieri,& fieri sub termino,istud præceptum resoluit in duo pcepta:qa terminus appositus à iudice non videť appositus ad limitandā obl̄onē,sed miserationis cā,secūdū eū.Secūdò principaliter adde dictis Bar.ꝙ Ang.hic videtur reprehēdere dicta eius, inquātū vult,ꝙ si difficultas sit expressa, vitiat cōtractū stricti iuris:nā dicit ipse, secūdū hoc sequereť,ꝙ si aliqs promitteret,& est notoriū ꝙ ipse non posset eam præstare,stipulatio nō valeret:quasi velit,ꝙ paria sunt difficultatem esse expressam,vel esse notoriam,licet nō sit expressa, & licet nil alleget ad probādū istā parificationē.Io.de Imo.adducit ꝓ eo quod no.In no.in c.præsenti.de rescri.q̄ est extrauagās:ipse tñ do.Ioan.sequiť sñiam Bar.per iura præal.superius.Et licet Ang.dicat,ꝙ in illis iuribus erat impossibilitas impossibilis,vel impossibilitas difficultatis,tñ rñdet ad rōnē Ang.quasi videať concedere,ꝙ si difficultas esset notoria,vitiaretur obligatio,licet non esset expressa. Tu aūt dicas indubitanter, ꝙ in illo casu, & in terminis §.nostri difficultas nō capitur pro eo quod est possibile aliquo modo,sed cum difficultate:sed etiā pro eo quod est penitus impossibile promissori:ideo autem dicitur difficile,quia illud dicitur impossibile simpliciter,quod est impossibile per rerū naturā, vel quia res non est in cōmercio ex dispositione iuris.Illud aūt quod ab aliquo fieri nō pōt, sed ab alio posset fieri,licet sit impossibile promissori,nihilominus vocatur difficile, non impossibile:vt patet ex isto tex.dum ponit exemplum simpliciter de eo qui promisit simpliciter rem constitutam in loco remoto:nā illā rē præstare incōtinenti est impossibile promissori,& tñ nō esset impossibile alteri,qñ esset in loco vbi res,si esset ꝓmissor talis rei: & hāc drīam facit formaliter tex.valde no.q loq̄tur gn̄ali⁹ q̄ tex.nr̄ in l.fi. ff.de act.emp.q̄ lex est singularis in materia ista,nō in hoc: sed in alia cōclusiōe,de qua statim dicemus.Et parcat mihi reuerētia d.Ang.parū subtiliter cōsiderauit in isto pūcto rñdēdo ad §.loc.& in l.ij.§.si qs ita.s̄.alle. Sed tūc remanet dubiū in argumēto p eū facto,qūo soluiť si vera est ista distinctio,quā ponit hic Bar.& cōiter doct.de quo hic tāgit nihil Ioā.de Imo.vt vidisti,& vr̄ tacite fateri,nō rñdēdo ad hoc argumētū,ꝙ sicut stipulatio vitiareť,si exprimereť difficultas in ea,ita si difficultas esset notoria:qđ dictū mihi nō placet.Dico eñ,ꝙ qñ partes exprimūt difficultatē,plus est q̄ si difficultas sit notoria & nō expssa,ad vitādū dispōnē.hoc ꝓbāt in lectione pcedēti ex his q̄ no.gl.or.in c.p tuas.extrà,de sen. exc. q̄ vult scd̄m quosdā,ꝙ licet error expssus in sñia excōicatiōis vitiet sentētiā,tñ nō vitiať illa sñia,si sit data cōtra notoriū.& hoc tenuit Arch.in c. venerabilibus.§.si.de sen.excō.in vj.Cōfirmať dicta cōclusio:†qa sñia lata cōtra notoriū vr̄ valere:vt l.palā.§.q̄ in adulterio.ff.de ri.nu.quē text. adducit Bal.in l.j.ne fili⁹ ꝓ pr̄e.& idē tenet p illū tex.ibi in l.ciues.de appel.Sed qa ista dicta nō approbātur cōiter,quia d.Ant.& cōiter Mod.in c. inter cętera.de re iud.& in d.c.p tuas.aliter dñtiō pręsupposito,ꝙ sñia esset nulla,adhuc est dicēdū in casu nr̄o hoc idē:nā istud cōtingit in sñia illa,qa fundať sup iuris psumptione,q̄ nō habet locū,vbi ferť cōtra notoriū:sed in casu nr̄o pōt esse rō diuersitatis,qñ exprimiť difficultas,vel qñ non exprimiť,posito,ꝙ sit notoria:qa partes exprimēdo difficultatē vidētur ꝓtestari se nihil velle agere:sicut dicit tex.qñ apponiť cōditio impossibilis ī cōtractū in l.nō solū.ī fi.s̄.ti.ꝓxi.Sed qñ verba stipl̄onis sūt velata,qa nō exprimiť īpossibilitas in eis:tūc nō erit ista psumptio ita fortis,& sustētať stipl̄o,sicut videm⁹ ī filī,ꝙ volūtas alteri⁹ facit dispōnem nullā & captatoriā,qđ nō facit volūtas velata:vt l.si qs Sēpronio.cū materia.ff.de hæ.inst.sicut etiā videm⁹,ꝙ fili⁹ vel libertus nō pn̄t agere pro dolo expsso,pn̄t agere ꝓ dolo velato:vt dicit tex.no.& ibi p Bar.ī l.nō debet.ī fi.ff.de do.Tertiò addē dictis Bar.in ista materia,īquātū facit differētiā īter cōtractus bonę fidei,& stricti iuris:nā ista drīa scd̄m Ioan.de Imo.nō videť probari:quia si cōditio impossibilis adiecta in cōtractu bonæ fidei annullat cōtractum:vt l.non solum.s̄.alleg.& plene vidisti in l. īpossibilis.s̄.e.ergo multo fortius mod⁹ soluendi impossibilis adiectus cōtractui bonę fidei,vitiabit contractum, quia sicut conditio quæ non cohæret contractui,vitiat contractum : ergo modus soluēdi,qui est magis pars dispositionis cōtractus,fortius debet vitiare cōtractū bonę fidei. Non obst.tex.in l.insulam.§.j.ff.loca.qa rñdet dupliciter,vel intelligendo ꝙ impossibilitas superuenit ex post facto,vt ibi tangit gl. qui intellect⁹ diuinat:vel intelligendo,ꝙ licet ibi difficultas in esset à principio,hoc tamen non erat certum tempore contractus initi,vult dicere in effectu, quòd ibi partes ignorabant difficultatē.i. ꝙ infra tempus appositū in cōtractu opus non posset cōstrui: & iste intellect⁹ placet,& placuit an̄q̄ viderē eū legēdo illā lr̄am,qa hoc declarať expsse ī fi.tex.dr̄ eñ ibi,ꝙ hoc vr̄ esse actū īter partes,vt infra illud tempus cōpareat,infra quod opus fieri potest. Vn de attende diligenter,ꝙ ibi contractus non conseruat in esse,neq; defenditur à nullitate propter qualitatem ipsius,qa sit bonæ fidei,sed quia partes tacitè videntur sensisse,ꝙ tm̄ tempus competeret,infra q̄tum opus posset construi:qđ nō posset habere locū,si partes sciuissent vel considerassent illud tempus non sufficere.Sed tunc opponitur fortissime contra istā rñsionem, ꝙ ex hoc ꝙ partes crediderunt tempus esse cōueniens,qđ nō esset,videtur magis annullari cōtractus: dicit eñ tex.not.in l.seruo manumisso.de cond.indebi. ꝙ q̄uis conditio impossibilis adiecta in vltimis voluntatibus scienter à testōre non vitiet dispositionem:vt l.obtinuit.de condi.& demonst. secus tñ est,si testator credidit eam possibilem:per quem tex.iuncta l.insulam.apparet manifeste,ꝙ argumentatio d.Ioā.non est bona,dū arguit à maiori, per l.non solum.s̄.alleg.si enim fortius deberet vitiari dispositio modificans,q̄ dispō in qua apponitur cōditio impossibilis:ergo fortius debet vitiari in vltima voluntate dispositio,cui apponitur modus soluēdi difficilis,q̄ dispositio cui apponiť conditio impossibilis.Et tñ hoc est falsum, qa in conditiōe impossibili in vltima voluntate distinguimus,vtrū testator scienter vel ignoranter eā apposuerit:sed in præstatione difficili simpliciter dicimus,ꝙ valet dispositio,vt probatur in l.si mihi & tibi.§.si quis seruos.de lega.j.& in d. §. qui insulam.A fortiori etiā sequendo intellectū Do. Ioan.de Imol.qa si ignorantia partium facit,ꝙ difficultas non vitiet obl̄onē nascentē ex contractu:[b] multofortius faciet in vltimis volūtatibus, in quibus agitur fauorabilius,q̄ in ista materia:vt patet in l.j.& ibi plene.ff.de cond.insti.Confirmať ista impugnatio rōne manifesta.†Quia conditio in dispōne stat pro cā finali:vt plene declarat Bart. in l.ij.§.fi.ff.de don.vbi est videndū,& Bal.in l.gn̄aliter,C.de epis.& cler.& est casus in l. à Titio. & ibi diximus s̄.eo.Si ergo causa finalis cōtrahendi reddit dispōnem inualidā,per hoc non sequiť,ergo difficultas adiecta ad modū pstatiōis,qui modus est quædam qualitas accidentalis, non respiciens substātiā obl̄onis,vitiat stipulationē : plus est enim ꝙ impossibilitas sit in cā finali,in qua deficiente deficit contractus,& in qua cōtract⁹ fundať:vt l.qđ te.C.de pa.inter empt.& ven.q̄ si sit in accidēti, sine quo essentia cōtract⁹ poterat stare.Sup quo vide qđ dicit Bar.ad intellectū §.si qs seruos.in fi.q.ī l.j.de cōd.insti.ex his sequiť sing. cōclusio,& noua,q̄uis īpossibilitas cōditiōis vitiet dispōnē vltimę volūtatis,qñ cōditio fuit apposita ignorāter:sec⁹ tñ est in difficultate pstatiōis,quin imo in ista est totū ecōtra,qa vbi difficultas apposita ex certa substātia vitiaret cōtractū,sec⁹ tñ erit si sit apposita p errorē.¶ Circa scd̄m pri.art.addē dictis Bar.inquātū ipse vult,ꝙ qñ ꝓmittiť seru⁹ existens in fuga,ꝓmissor nō teneť cōfestim ad æstimationē,sed solū teneť cauere de restituēdo rem, cū ad eū peruenerit:vt l.cū res.§.itaq;.& §.cū alienus.ff.de le.j.nā hoc dictū vr̄ dubiū,& cōtra tex. in l.fi.de act.ēpt.ꝑmittēdo ꝓ īductione illi⁹ tex. ꝙ seruū esse in fuga,vel apud hostes,quo ad hūc effectū,ꝓcedit à pari:vt dicit tex.ī l.cū res.ꝑalle. Mō dicit tex.ī d.l.fi.ꝙ ꝓmissio vel vēditio facta de seruo,q̄ est apud hostes,valet,etiā si seruus nō deberet pstari,nisi cū peruenisset ī ptāte debitoris. †& sic manifeste ꝓbať ibi ppt̄ dictionē, etc[b],q̄ ē īplicatiua,ꝙ q̄uis esset actū ꝙ seru⁹ pstaretur in

[a] ¶ Separabili. Adde Io. And.& Inn. in c.si confirmationē. de elect.in vj. & ꝙ ibi dixi in apost.

¶ Etiā. De qua dictiōe vide do.Petr. Phi.Cor.in consil. xiiij.inci. quatuor. in prin.& in cōs.lxvij.incip. an qs. in litera k.in iij.pte.& in cōs.cxxxvj.inci. licet.in litera b . in ij.parte.

continenti, difficultas non impediret exactionē. ¶ Sed quæritur, quid in dubio. super quo Bar. ibi dixit notanter, quod si venditor & emptor sciebant, vel promissor & stipulator, quòd seruus erat apud hostes: & tūc debebit præstari seruus, cùm venerit in ptāte venditoris, vel illius qui promisit per stipulationem. Si verò emptor ignorabat, vel forte vterq;, tunc debebat fieri præstatio incontinenti: & quia hoc est impossibile pro tēpore præsenti, fiat condemnatio in æstimatione: iuxta no. in l. j. in princ. ff. de ac. emp. & l. si seruus. §. fi. s̄. e. Et potest esse ratio diuersitatis: quia ille qui vendit vel promittit rem scienti, videt̄ vendere ius, quod habet in re: vt l. q tabernas. ff. de contrah. emp. secus si vendat ignorāti: vt plene declarat Bal. in rub. de contrah. emp. Sed ista ratio diuersitatis posset esse sufficiēs, respectu vēditionis: sed respectu promissoris, qui promitteret seruum dare per stipulationem, cū videat̄ obligatus ad transferēdum dominiū: vt l. si quis alia. j. de solu. ista distinctio nō videretur habere locum. Pro hac tñ opi. d. Bar. facit multū tex. in l. cū seruus. in princ. & ibi per gl. ord. ff. de leg. j. arguendo de vltimis volūtatibus ad contractus: vt probatur, q si tempore testamēti facti seruus legatus est in fuga, in dubio hæres nō tenetur ad aliud, nisi vt prosequatur seruū suo sumptu & opera. Aduerte tñ, quia etiā in legatis est idem, qđ in vēditione, q ille q legat, videt̄ legare ius quod habet in re, nec distinguitur hic scientia vel ignorātia legatarij, sicut in venditione distinguit̄ scīa, vel ignorātia emptoris: quia legatarius habet cām lucratiuā, emptor vero onerosam: ita pbatur in l. si domus. §. fi. & ibi per Bar. ff. de leg. j. & l. vxor patrui. & ibi per Bal. C. cōmunia de leg. Sed aliud est in eo qui promittit rē dare per stipulationem, vt dixi: & ideo forte posset distingui, q aut loquimur in vltima volūtate: & tunc simpliciter sit verum pro seruo fugitiuo, vel existente apud hostes, nō debetur æstimatio. Aut loquimur in cōtractibus, vt in vēditione, & similibus cōtractibus. & tūc procedat distinctio Bart. in d. l. fi. Aut in obligatione ad rem dari: & tunc non distinguendo scientiam ab ignorātia stipulatoris simpliciter posit agi ad interesse, id est peti res, & fieri condemnatio ad æstimationem: vt l. si seruus. in fin. s̄. alleg. & l. Iul. de confes. ¶ Adde secundò inquantum Bar. hic, & communiter doct. tenent, q etiam obligatus ad speciem habet tempus quod datur iudicatis: in l. fi. C. de vsur. rei iudi. quod idem tenet, & prolixius idē Bart. in l. fi. C. de excu. rei iudi. & habet locum illud tempus, si agatur contra aliquem ciuiliter de maleficio: vt l. si cum exce. §. quod si homo. ff. quod met. caus. Si aūt agatur criminaliter, tūc vtrum pro pœna pecuniaria cōpetat istud tēpus, vide quod scripsi sup prima gl. in l. ita stipulatus. s̄. eod. Io. aūt de Imo. ibi videtur impugnare hāc cōmunem sentētiam, sequēdo quasdam gl. quæ tenuerūt oppositū. primò per text. Insti. de inuti. stip. §. fi. vbi dicitur, quòd ille qui promisit dare spēm, debet habere tm̄ tēpus, infra qđ spēm illam posit tradere: & intellige illud proprie de tēpore cōcesso miserationis cā, & de dilatione quæ apponitur executiōi, vt etiam fatetur hic Bar. Sed ad illū tex. pōt responderi ex intētione Bart. hic, & aliorū, q illa verba significāt, q iudex si res tantū distat à loco iudicij, q infra quatuor menses non posit tradi, erit facilior, & verior cā, cur iudex posit prorogare terminū, q̄ si debitor esset cōdemnatus in quātitate. Potes etiā addere ad dicta doct. q adhuc si rem mobilē reus condēnatus habebat penes se, facilius poterit abbreuiare iudex terminum, q̄ si debeat̄ pecunia: quia nō ita de facili occultaretur res mobilis, sicut pecunia. Et posito q ita de facili occultaretur, pbato q esset penes debitorē, expeditior videtur esse solutio rei q̄ pecuniæ. Vnde ille tex. non vult, q tempus sit arbitrariū, sicut in actiōe reali, sed q facilius debebat à iudice hoc tēpus prorogare: sicut dixit Bar. & etiam forte diminui. Vnde dicit text. no. in l. cùm res. in prin. de leg. j. q qñ res legata est penes hæredem, debet eam restituere absq; mora: quod intelligo iudice abbreuiante terminū ex causa: sicut dicit Bald. not. in debitore quantitatis, in lege, si debitori. ff. de iudi. per gloss. ibi positam. Nec est verum id quod dicit hic Ioannes de Imola, quòd hoc casu sit eadem ratio quæ est vbi agitur actione reali, quia fortius est ius quod habet aliquis in re, quam vēdicat quis pro sua, quàm ius quod habet agens actione personali. Vnde videmus, quòd in actione reali contra cōtumacem iuratur in litem: vt l. qui restituere. in fine. ff. de rei vendica. & tamē in omnibus actionibus personalibus nō iuratur in litem: vt in l. in actionibus. & quod ibi per Bar. ff. de in lit. iur. & dum ipse respondet ad l. in fideicommissi. in prin. dicens q illa loquitur in legato rei alienæ, pro quo hæres in effectu tenetur ad quantitatē: quia aut tenetur redimere rem, aut præstare æstimationem. & sic eadem ratio, ac si simpliciter esset obligatus ad quātitatem. nam licet fatear hūc intellectū posse dari illi legi, ex quo text. ibi dicit, q fructus veniūt post morā, & non ante, q in fructibus perceptis non haberet locum, quando res fuissent testatoris: vt l. fructus. ff. e. ti. nō tamen ille intellectus est necessarius: quia possumus intelligere illā l. non in fructibus perceptis, sed in percipiendis. i. in his qui percipi debuerūt, q non veniunt nisi à tēpore moræ: vt l. fi. C. de vsu. & fru. legat. & ita intelligit ibi glos. & cōiter doct. Vñ per hæc dicta non est recedendū à sententia cōi. Pro qua adduco tibi tex. in c. cū ad cōsultationē. de re iud. non sequendo lecturas ibi positas, quæ non sunt veræ, sed lecturam, quæ manifestè cōtinet̄ in verbis hic, q vult in effectu, q cōdemnatus ad purgandum se, & sic ad factum præcise, qa in illo facto non succedit obligatio ad interesse, pōt illud factū implere, infra tēpus quadrimestre, nisi sit abbreuiatū per terminum statutum à iudice. ¶ Et adde ad istam materiam vltra doct. quod singulariter tradit Ioan. An. in addi. Spe. in tit.

in qua non statuit̄ tēpus quadrimestre à l. sed statuitur arbitrio iudicis, si iudex statuit terminū ad restituendā rē, non pōt postea lata sñīa illū terminū alterare, quia ille terminus est pars sñīæ diffinitiuæ, quę mutari nō potest: vt l. iudex postq̄. de re iudi. Adde etiam quod no. gl. & Bar. in l. si cū dies. §. si vltra. s̄. de arbi. vbi declarat̄, q tpa quadrimestria cōpetāt condēnato ab arbitro: vide ēt tex. no. l. qm̄ nōnulli. C. de ap. per quē Bal. dicit ibi no. q deferenti appłoni nō cōcedit̄ tēpus quadrimestre, ppter verbū, mox, ibi positū. & hæc dicta multum cōmendat do. me. & sequit̄ in l. j. §. qui præses. s̄. e. Idē tenuit gl. or. & no. & Bal. ibidē in l. ij. C. de temp. ap. Sed ista doct. est aliquałr dubia, primò per tex. in l. j. C. de super exac. li. x. & quod ibi notat Bar. vbi dictio, statim, posita in tex. non tollit tps quadrimestre, quod datur iudicatis: simpliciter dicit gl. no. in simili q. in aut̄. vt nulli iudicū. §. illos verò. quam allegat Io. An. in noue. in c. ab eo. de app. li. vj. Vnde Bal. no. in l. si quis pecuniam. C. depositi. licet colligat argu. in prin. ppter verbū, mox, & statim: q cōdemnato in actione depositi non datur tempus quadrimestre. Similiter tñ vr̄ sentire cōtrarium, & hoc credo verius, per dispōnē generalē non videt̄ derogatū priuilegio cōcesso condēnatis miserationis cā: vt l. j. §. si qua. & ibi per Bald. in j. cōsti. C. & plene per Bar. in extrau. ad reprimēdam. in ver. non obstantibus. nisi diceres, q istud nō est priuilegium, sed dispō iuris cōis cōcessa indifferenter omnibus obligatis. plus tñ placet, vt dixit, seruare regulas iuris. Super tertio articulo, in quo quęrit̄ vtrū difficultas excuset à commissione

15 moræ, adde dictis Bar. † q ēt quādo quis debitor est quātitatis, difficultas excusat in duobus casibus, secundū Ang. Primus est in eo q pmittit soluere cū poterat: vt l. nepos Proculo. de verb. signi. Secundus, quando impedimētum contingit in persona creditoris: alleg. tex. in l. fi. de nau. fœno. qui tex. hoc non probat, licet gloss. ibi tangat hoc, & in l. ad diem. s̄. e. & est casus in l. pecuniæ. §. fi. ff. de vsur. Vtrū aūt solum impedimētum proueniens in persona creditoris excuset debitorē à mora absq; alia protestatione faciēda per ipsum, vel alia obligatione & depōne, est difficilis qō, & vidisti Bart. sentiētē, q nō requirit̄ alia ptestatio, sed sufficit simpłr debitorē esse impeditum ex parte creditoris, in §. cū ita. s̄. eo. Et istud credo verius, ita cōsului anno præterito solēniter, rñdens quibusdā dictis Pau. de Ca. in l. ad diē. s̄. e. & inter cætera dixi, q qñ aliquis ex impedimēto cōtingēte in persona creditoris vult solū non incurrere morā, nō autē cōsequi de nouo, sed conseruare ius suū in statu, in quo primò erat, tunc non erat necessaria aliqua ptestatio, vel dispositio, secus si ex tali impedimēto qs vellet cōsequi aliquod ius de nouo, quod prius sibi non cōpetebat: allegaui gloss. sing. quæ ita distinguit in l. ait prætor. §. j. ff. de min. & optimum tex. pbantem cōclusionē, quem induxi multipłr in l. arbiter calēdis. ff. de arbit. & bona dicta distuli ałs discutere hūc articulū hic. An aūt quo ad alios effectus iuris cōsequendos, quos cōsequit̄ ille qui est impeditus, requirat̄ ptestatio impedimēti, & qd si impedimētū sit in persona debitoris eo casu quo ppter impedimētū excusat̄ à mora, vtrū tūc requirat̄ ptestatio de impedimēto, vide gl. ord. in c. si naūt. & in c. plerūque. & ibi p do. An. de rescrip. in c. cupiētes. §. qd si ppter xx. de elect. li. vj. vide etiam quod no. Bart. in l. ij. §. quod diximus. ff. si qs cau. & l. ij. §. dies. vel §. seq. ff. qñ ap. sit. Secūdò adde inquantum Bart. hic dicit, q in l. Thais. §. j. de fideicō. lib. hæres erat obligatus ad factū. i. ad deliberādū seruos, quib⁹ debebat̄ libertas: nā Io. de Imo. hic videt̄ impugnare istā sołōnē: dicit enim, q cùm illud factum ordinet̄ ad solutionē quantitatis, quia liberatio ab ære alieno fit per quantitatis sołōnē: idē iudicandū est de illo facto, quod de solutione obłōnis quantitatis, per ea quæ traduntur p gl. & ibi per Bar. in l. v. §. si fortē. s̄. eo. Sed nos possumus saluare sołōnē Bar. dicendo quòd liberatio potest cōtinere in se factū & dationē. nam si aliquis soluat creditori, tunc liberatio cōtingit per dationē, si aūt liberet eū, quē debet liberare dando creditori nouum expromissorē animo nouandi, vel suscipiendo in se obligationē animo nouandi, tunc ista obło cōtinet factum: pro quo vide bonum tex. in l. qui autē. §. j. ff. de consti. pe. cū ista obło sit permixta ex facto & datione: sicut in simili dicit gloss. in eo qui promittit vendere, in l. certi cōdictio. in prin. ff. si cer. pe. & Bar. in l. cum vsusfructus. ff. de vsufruc. leg. & l. vxorem. §. agri plagā. ff. de leg. iij. pōt dici, q attēdet̄ qualitas, q́ pdest ad euitandā morā: sicut dicit Bar. in simili in l. si pupillus. ff. ad l. Fal. ¶ In cōtrariū tñ facit, qđ ipse no. in l. si vir. ff. de dona. & ideo magis placet so. d. Io. quam ipse hic ponit, & est singularis limitatio ad istā materiam, vt dicamus q ille text. loquitur in mora irregulari. i. in mora quæ contrahitur re ipsa, sine interpellatione, sicut contingit in præstatione libertatis: vt l. cùm vero. §. apparet. ff. de fideicom. lib. vt etiam difficultas superueniens debitori q̄titatis excuset eum à mora, licet ipse nihil alleget. Pro ista decisione do tibi glo. sing. & aureā in l. diuortio. ff. de nego. gest. quæ in vltima solutione sua vult, q in casu illius l. habeat locum lex, nepos Proculo. ff. de ver. sig. in quo singułr contrahit̄ mora irregularis, & debitor q̄titatis non dicatur in mora, nisi qñ pōt soluere salua sua dignitate, & non soluit. Et hanc conclusionem sensit hic Ang. ad intellectum illius l. dum allegauit eam pro cōcordia ad l. nepos Proculo. de ver. sig. & tene menti, quia est nouū dictū in materia moræ. Et aduerte ad sol. Bartol. quia si teneremus id quod tenuit Dyn. & Petr. in l. si stipulatus. §. possum. s̄. eod. quod obligatus soluere

uere dicatur obligatus ad factum: solutio sua esset verissima, & expedita. Sed quia ipse ibi reprehendit hãc doctrinã, & cõmuniter sequunt Mod. ideo ꝑ hoc mediũ nõ potest defendi. Et pro defensiõe, quã adduxit pro eo, vide bonũ tex. in l. soluitur. & l. itẽ liberat, in prin. ff. qui. mo. pig. vel hyp. sol. †Tertiò adde secũdùm Io. Imo. hic, ꝙ etiã debitor quãtitatis si fecit totã diligentiã suã, non incurrit morã, si postea impedimẽtum superueniat absq; culpa sua: alle. tex. in c. significãte. extrã, de pig. vbi probat, ꝙ pactũ legis cõmissoriæ nõ habet locum in præiudiciũ debitoris, qui debebat soluere pecuniã añ terminũ, & misit pecuniã creditori per eũ, de quo ꝓbabiliter poterat cõsiderare, qui pecuniã conuertit in vsus suos, & nõ soluit. De cui⁹ decretalis ĩtellectu vide vltra ipsum quod ponit Ioã. An. in nouel. in c. quanq;. de vsur. libr. vj. & in c. venerabilibus. §. idem est. de senten. excõ. eo. lib. Et põdera, ꝙ ille tex. loquitur in casu speciali, in quo cõtractus sustentat propter iuramẽtum, vbi aliàs esset nullus. Et hoc videt esse fundamentũ põtificis in illo text. vt patet in versi. cũ igit. vñ non est mirũ, si pœna facilius euitat: tũ quia est odiosa & reprobata à iure de sui natura: tũ quia cõtractus sustentat de iure speciali, qa facilius tollit ius spãle, quàm ius cõe: vt l. eius militis. §. militia. de test. mili. & ideo trahere illũ tex. ad aliũ casum, esset piculosum, maxime qa tex. & glo. or. quã ibi approbat Bart. fere in ijsdẽ terminis determinat cõtrarium in l. si quis vxori. §. apud Labeonẽ. ff. de fur. vbi glos. concludit, ꝙ debitor generis non liberatur ab obligatione sua, licet tradiderit pecuniã ei q ꝓbabilit poterat cedere, attẽta forma stip̃onis. Sed posset r̃nderi, ꝙ licet debitor non liberet, posset tñ cõseruari à mora, & ab incursu pœnę ꝑ talẽ actũ. Ego tñ nõ extẽdere illũ tex. per gl. suam, per ea quæ s. dixi. 16 † Et vtrũ difficultas excuset à periurio[a], quæ surgit ex eo, quia debitor nõ põt soluere, nõ quia sit impeditus aliquo casu extrinseco, vide omnino qđ ponit Bal. ĩ c. j. §. licet. ĩ fi. si de feu. fuc. contro. inter. do. & agna. in c. j. §. fi. de feu. sine cul. non amit. Et vtrũ excuset à pœna[b] l. vide eũdem Bald. no. in l. acceptã. C. de vsu. ¶ Vltimò adde, ꝙ Pau. de Ca. hic ad ĩtellectũ hui⁹ §. voluit, ꝙ ꝓmisio facta simpliciter de re, q̃ est in alio loco, quàm in loco ꝓmisionis, tũc demũ statim debet, qñ locus non est expressus in stip. & stipulator ignorat rẽ esse alibi. Vñ infert ad limitationẽ huius literæ, ꝙ si in stip̃one fuisset declaratũ, & res erat in alio loco, vel si stipulator sciebat rem esse in alio loco: tũc pinde est, ac si solutio esset collata in loco, alleg. tex. & quod ibi not. in l. qđ legatũ. ff. de iud. vbi probatur, ꝙ res relicta à testatore debet solui in loco, vbi erat tẽpore testamenti, quia ita videt voluisse testator: sicut melius declarat tex. in l. cũ res. §. j. ff. de leg. j. Sed illa lex cũ materia sua potius facit cõtra eũ: quia sicut ibi ostẽdit tex. & plene declarat in glo. ord. dilatio quæ cõpetit ibi ad soluendũ in loco, imponit executioni, nõ autẽ obligationi, qđ patet, quia res illa põt peti in alio loco, q̃ vbi est cõuentum: & sic necessario loquitur ꝙ super ea potest sequi cõdẽnatio in alio loco, aliàs petitio esset frustratoria, maxime quia effectus petitionis nõ limitat ad vnũ aliquẽ effectũ particularem: sicut in l. senatus. cum materia. ff. de offi. præsi. Vnde propter ista dicta non est recedendũ à cõi sententia aliquo modo, sed est dicendum vt s. retuli, secundùm Bar. & alios.

Si ab eo. Potest deduci in stipulationẽ id qđ potest fieri per aliũ, licet non per ꝓmittentẽ. h. d.

17 ¶ †No. primò, ꝙ verba cõtrahentiũ in dubio debẽt intelligi secundùm qualitatẽ ipsarũ personarũ quę cõtrahunt. Vñ vides hic, ꝙ ille qui ꝓmittit ędificare domũ, intelligit ꝙ ꝓmittat ædificare per aliũ, qa nõ est verisimile ꝙ intellexerit, ꝙ deberet ædificare per se, cũ esset imperitus promissor. cõcordat tex. in l. stipulatio ista. §. hæc quoq;. s. e. & in l. quibus dieb⁹. §. dñs. ff. de cõdi. & demõ. ¶ †No. scđo scđm Bar. & cõiter Mo. ꝙ in facto explicãdo in dubio nõ videt eligi industria ꝑsonæ, qñ ꝑsona est inhabilis ꝑ seipsã ad faciẽdũ. & h. d. Bar. clare in l. nemo. circa prin. com. in scđo r̃nso. j. ti. ꝓxi. Vñ infert Bal. in c. j. §. fi. e. ti. epm vel abbatẽ. in vsi. feu. ꝙ si princeps cõcedit feudũ muto, vel aliàs imperfecto, videt sibi cõcessisse, ꝙ seruiat per alium: & alle. Dy. hic. Sed ꝓ declaratione huius no. q̃rendum est, vtrũ iste tex. intelligat solum, quãdo stipulator sciebat conditionẽ personæ promittẽtis: an verò etiã si credebat promittentem posse facere per se id qđ stipulabatur: verbi gratia, quia credebat promissorem esse peritum ædificandi, cùm non esset. Super qua quæstione Raphaël dixit, quòd stipulatio ista redditur impossibilis, cum ab imperito ędificãdi per se adimpleri nõ possit. Et hãc opi. sequit hic Pau. de Ca. qui eũ refert. Nos possum⁹ dicere, & melius, ꝙ ista stipulatio reddit nulla: qa ꝓmissor videt intelligere de vna re. i. vno facto, & stipulator de alio facto.

18 †Diuersitas autẽ inter promissorẽ & stipulatorẽ in re quæ deducit in stipulatione sine dubio reddit stipulationem nullam: vt Insti. de iuti. stip. §. si aliç. & ꝑ gl. or. in l. j. §. si stipulãti. s̃. co. factum eñ alterius & factum meum nõ sunt idem, sed duæ res diuersę: vt l. si nõ sortẽ. §. libertus. ff. de cõdi. ind. & l. inter artifices. j. de sol. Vnde licet diuersitas in causa inter stipulatorẽ & promissorẽ non reddat stipulationẽ nullã, qa inspicitur intẽtio promissoris. secundùm glo. no. in l. ij. §. circa. ff. de do. excep. secus tamen est in diuersitate circa res. Et licet illam glo. sequat Dy. & An. de But. in c. si cautio. de fi. instru. Bal. tñ eam reprehendit, & meritò in l. generaliter. in vl. char. C. de nõ nume. pe. per l. si ego. quę optime facit. ff. si cer. pe. & quia dona. non perficitur sola voluntate donantis, nisi ille cui donat cõsentiat: vt l. absens. cũ materia. s̃. de eden. hic autem nõ consentit stipulator in donatione. Et hãc opi. sequũtur Mod. scribẽtes in c. si cautio. prę alle. Sed dubitatur vltra eos, quid si stipulator non credebat eũ esse peritũ, neq; tñ sciebat eum esse imperitũ, vtrũ stip̃o valeat tũc. Et credo stipulatiouẽ valere: & ita posset ĩtelligi tex. noster, quia taliter affectus videtur cogitasse in genere, vt stipulatio valeat, secũdùm qđ verba sonãt, si ita valere põt. Sin autẽ valeat eo modo quo potest valere, iuxta regulã positã in l. semper in stipulationibus. de reg. iur. ¶ Pro ista cõclusione adduco tibi text. no. in simili, quẽ ibi põderat Bart. ad hoc in l. ab omnibus. §. in testamẽto. ff. de leg. j. vbi dicit per illũ tex. ꝙ licet cõditio impossibilis vitiet legatum, quãdo testator credebat eã esse possibilem: si tamen testator non credit eam esse possibilem, nec tñ scit eam esse impossibilem, valet stipulatio, quia intentio testatoris adaptatur ad hoc, vt in isto dubio velit impleri cõditionẽ, si potest impleri, aliàs velit eã haberi pro nõ apposita. ¶ In glo. super verbo, possibilẽ. ibi est argumentũ &c. Bart. hic solẽniter tractans istã quæst. considerat duos casus principales. Primus est, vtrũ ipse aduocatus possit seruire per substitutũ. Secũdò, quid de hæredib⁹ eius. ¶ Circa primũ adde dictis eius, inquãtum ponit regulã, ꝙ in his in qbus non eligitur industria personæ, licet seruire per substitutum. Nã hoc est limitãdum singulariter per ea quę habẽtur in c. fi. §. de procu. li. vj. maxime in ratione literæ, videlicet ꝙ in his quæ sunt valde grauis pręiudicij, etiã isto casu, si cõmittat negotiũ specialiter, siue vnum negociũ, non licet substituere: vt patet ibi in ratione tex. & in illo casu speciali. Et licet glo. in c. si qs iusto. in verbo, certa persona. videat simpliciter velle, ꝙ procurator cõstitut⁹ ad vnũ negociũ possit substituere regulariter: hoc tñ est falsum, quia oportet restringere illũ tex. ad negociũ, in quo est electa industria personæ: & isto modo probat limitationem meã: nam si in negocio esset electa ĩdustria personę, ꝓcurator nõ posset substituere regulariter: vt l. in vsucapionib⁹. §. j. & ibi hoc no. Bart. de diuer. temp. ꝑscrip. & satis probatur in c. is cui. de offi. leg. lib. vj. Intẽtio igitur tex. in c. fi. est ista, ꝙ quãuis procurator cui cõmittitur vnũ negocium limitatũ cum certa persona, possit regulariter substituere, qa non videt electa eius industria: vt in c. is cui. hoc tamen fallit in matrimonio propter magnitudinẽ pręiudicij. Et põt dici, ꝙ quãdo negociũ est grauis præiudicij, ex hoc solo videt electa industria personæ, vbi aliàs nõ videret. †Facit optime quod ponit Bal. in l. fi. §. sed & si quis. C. communia de le. vbi vult, ꝙ cõpromissum factũ in aliquẽ sub nomine dignitatis, quãdo agitur de magno ꝑiudicio,[c] nõ transeat in successorẽ, licet aliàs cõmissio facta dignitati transeat: vt in c. qm̃ abbas. cum materia. de offi. de. Secũdò adde inquantum ipse dicit hic, & sequũtur cõmuniter doc. ꝙ vbi est electa industria personæ regulariter quis nõ potest seruire per substitutũ[d]: nam istud est limitãdum secũdùm Pau. de Ca. nisi ille cuius est electa industria, velit seruire per filiũ ꝓprium, quia tũc debet admitti:[e] alleg. tex. in l. iiij. §. vicarios. de leg. Facit optime qđ habetur in l. j. §. inter filiũ. j. ad l. Cor. de fal. vbi facilius conceditur patri, ꝙ filius asscribat sibi legatũ ex mãdato patris, q̃ ꝙ extraneus. Et ista quæst. hoc ãno occurrit de facto, nec tamen fuit decisa, & de subtilitate iuris est dubia: qa tex. allegatus per dominũ Paul. loquit in casu, in quo nõ procedit stricte secũdùm regulas iuris: qđ quia est electa industria personæ, nunq; possit seruiri per substitutũ: nã vt patet in l. si absente. ff. e. etiã in alio casu ꝑmittit ista subrogatio, videlicet quando ille qui creat legatus, nõ est præsens in loco creationis. Vñ forte de iure ista limitatio nõ esset vera. ¶ Adde tertiò inquãtum ipse cõcludit hic, ꝙ quãdo ille cuius industria eligit, est impeditus, põt seruire per substitutũ, per l. j. C. de prin. agen. in re. lib. xij. qđ ipse idẽ Bar. in d. l. j. videt dicere, ꝙ ibi est casus specialis in eo qui multũ laborauit prius pro

a ¶ A periurio. Adde Alex. de Imol. post Bar. in l. ꝙ te. si certũ pet. & in l. vnũ. e. ti. & gl. fin. xxij. q. ij. beatus.

b ¶ A pœna. Vide Bar. in consi. inci. Martinus.

c ¶ Præiudicio. Adde d. Pe. Phi. Cor. in consi. cclvij. inci. videtur. in litera f. in iiij. parte.

d ¶ Per substitutũ. Adde eund. Fran. Aret. in l. j. §. adij i scimur. s̃. de acqui. pos. & qđ ibi dixi in apostil.

e ¶ Admitti. Vide Fely. in d. c. qm̃ al leg. hic per Arc. in §. is autẽ. post me. iij. col. & quod ibi dixi in apost.

repu.in illo officio,si hoc videẗ dicere tex.ibi:cõsideratis labo
ribus.& sic videtur,ꝙ in contrariũ sit ius cõe.Dic ergo,& ꝑfe
ctè distinguẽdo,prout ipse no.distinguit in l. obseruare.§.fi.
de offi.procon.& leg.ꝙ aut aliquis est impeditus impedimẽ
to tẽꝑali,nõ diu duraturo,& tũc potest cõstituere substitu
tum:vt in auẗ.de cura.§.prohibemus.cũ alĳs iurib⁹ alle.per
Bar. Aut impedimentũ est perpetuũ,& diu duraturũ: & tũc
non potest cõstitui vicarius,seu substitutus, & ideo officialis
est remouẽdus:vt l.si longius.in princi.ff.de iudi.Vñ in casu
nostro auferẽdum esset præmiũ aduocato,licet esset impedi-
tus per casum:quia in cõtractibus nominatis vel innomina-
tis casus fortuitus superueniẽs in personã eius,qui debet prę
stare operã, nõ releuat eũ:ita distinguit late Bar.in l.si vno.
§.item cùm qdam.vbi est videndũ.ff.loc.& in hoc est differẽ
tia inter contractus,& vltimas volũtates:vt ipse solẽniter de
clarat in l.ĳ.§.fi.vbi est vidẽdum.ff.de edẽ.Forte tñ posset di
ci in aduocato,ꝙ ad minus deberet sibi relinqui ꝓmiũ pro il-
lo anno,quo cœpit esse impeditus: qa sic distinguitur in sala
rio sibi debito: in l.j.§.diuus.de var. & extraor. cog. secũdũ
Bar.hic. Pro ista cõclusiõe facit optime tex.in c.j.§.fi. episco
pum vel abbatẽ.in vsi.feu.vbi diciẗ,ꝙ si in feudo nouo infir-
mitas post feudũ acquisitũ cõtingit vasallo,auferẗ sibi feudũ,
licet in feudo auito & paterno alia ratione sit dubiũ vtrũ de-
beat auferri:de quo vide per Bal.plenissimè in c.j. an mutus
vel imperfectus.in vsi.feu.Posito tñ,ꝙ conclusio Bar.esset re
gularis, & vera simpliciter,eã limitat solẽniter,nisi seruitium
vel operę debeanẗ principi:qa tũc sine eius licẽtia nõ põt ser
uiri per substitutũ:ita no.Bal.in c.j.§.fin.episcopũ vel abba.
præalle.alle,tex.in l.si quis ex corpore.C.de muli.lib.xj.Sed
ille tex,nõ facit salua reuerentia,quia ibi subrogatio fiebat in
totũ loco ꝓmĳ,ita ꝙ primus desinebat esse in officio, & alter
erat verus officialis:quo casu non est mirũ,si requiriẗ licentia
principis:quia ista subrogatio est quædã creatio noui officia
lis,quæ debet fieri per principẽ:facit optime pro ista differẽ
tia quod no.Bar.in l.si fili⁹.§.j.ff.de leg.& in l.j.§.à ꝑfectis,
ff.de leg.ĳ.†Nos autẽ loquimur in isto casu:sed qñ substitu
tus ab impedito exercet officiũ nomĩe ĩpediti,vñ tũc nõ no
ua creatio officialis,sed ꝓprie subrogatio in loco veteris, ve
teri adhuc manente.Vñ melius facit pro ista cõclusione text.
no,in l.fi.C.de castrẽ.li.xĳ.vbi clare patet, ꝙ ad hoc vt subsi
stente impedimẽto posit subrogari alter,est opus speciali cõ
cessione principis:prout ibi fuit factum. Nos tñ possumus in
telligere illũ tex.ꝙ hoc nõ sit, quia agaẗ de seruitio ꝑstando
principi:sed quia impeditus,vt dixi s̈.impedimẽto perpetuo
vel diuturno,regulariter non põt subrogare.Secũdò videẗ li-
mitãdũ, nisi actus in quo eligitur industria ꝑsonę cõpetat a-
licui ex cõsuetudine:nã tũc quia consuetudo est stricti iuris,
non extẽditur:vt no.In.in c.dilecta.de offi.archi.& Bal.in l.
de qbus.ff.de leg.& bene facit tex.& qđ ibi ꝑ Bart.in l.iĳ.§.
si qs hoc interdicto.ff.de iti. actuq; priua. tm̃ eñ videẗ habe
re ille qui exercet hũc actũ,quãtum dicit sibi conditio, videli
cet vt ipse exerceat.Vñ non põt vsurpare vltra cõsuetudinẽ,
vt seruiat ꝑ aliũ.Ita decidit sin.Io.An.in c.j.ne se.va.li.vj.in
nouel.& licet ipse nõ loquaẗ specificè in eo qui est ĩpeditus,
ista tamẽ ratio quã assignat,manifeste declarat quod intẽdit:
quia si intelligeret de non impedito, tunc ex quo est electa
industria ꝑsonę,etiã si hoc cõpeteret sibi de iure,idẽ esset,vt
ꝓbatũ est. Tertiò debes limitare istã doctrinã per ea quæ po
nit Bal.no.in auẗ.si qs in aliquo.versi. vlteri⁹ q̄ro.C.de edẽ.
vbi dixit,ꝙ quãuis notari⁹ ĩpedit⁹ posit cõmittere alteri scri
pturã instrumẽti:signũ tñ & subscriptionẽ,per quã autẽtica
tur scriptura,nõ põt cõmittere.Adde etiã dictis Ang.hoc,in
quãtum ipse no.dicit,ꝙ impeditus nõ potest substituere, nisi
prius substitutus approbetur à iudice, per l.si quis ex corpo
re.C.de mulie. ꝙ istud dictũ nõ videẗ probari illa l. quia vt
dixi s̈. nõ loquiẗ in substituente & substituto, qui exercet
actũ nomine substituẽtis:sicut nos loqmur in casu nostro,&
longa differẽtia rõne ꝓmissa.Et cõtra doctrinã eius videẗ ca-
sus in l.quisquis.C.de episcopis, & clericis. vbi daẗ facultas
substituendi quem maluerit: quæ verba significant, quem
magis voluerit.& sic poniẗ in volũtate substituẽtis simpliciẗ,
Verbũ autẽ,volũtas,simpliciter ꝓlatũ, significat volũtatẽ li
berã:vt l.fideicõmissaria.§.quanq;.ff.de le.iĳ.& per Bar.in l.
si sic.in prin.ff.de le.j.Nõ esset autẽ voluntas libera,si nõ pos
set substituere,nisi de cõsensu iudicis approbãtis:qa etiã vbi
requiriẗ cõsiliũ alterius,volũtas nõ diciẗ libera:vt l.cùm tale.
§.j.& ibi no.ff.de cõdi.& de .& hoc etiã ĩnuit tex.in l.j.in fi,
C.de prin.agen.in reb⁹ s̈.alle.dum dicit, ꝙ substituit electio
ne sua. Adde etia in quãtum ipse dicit,ꝙ substitutus approba
tus à iudice administrat periculo substituentis: per l.nullus.
in fi.C.de decu.qđ idẽ ꝓbat tex.& ibi not.Bar.in l.neminẽ.
C.eo.tit.& in l.ad similitudinẽ . & ibi per Bald.C.de epis. &
cleri.& bene facit tex.in l.decreto.in fi.ff.de adminis̄t.tu.Sed
tu aduerte,quia illa iura non dicunt quòd substitutus sit ap-
probatus à iudice,licet dicãt ꝙ periculũ ꝑtinet ad substituen
tem,sicut etiã dicit tex. & ibi per Barto. in l.j.C. de exacto
ribus & executo.lib.xĳ. Et cõtrariũ videẗ posse dici de iure,
videlicet ꝙ tũc periculũ non pertineret ad substituentẽ, quia
non põt dici,ꝙ persona substituta nõ sit ꝓbabilis, ex quo est
approbata à iudice,pro cuius facto ꝓ̄sumiẗ:vt l.j.C.de of. ci-
ui.iu.& l.j.C.de põde.& auri illat.li.x. & per cõsequens vide
tur,ꝙ ille qui cõmisit sibi administrationem, vacet à culpa,&
non teneaẗ, licet substitutus fuerit in culpa, per l. argentũ.in
fi.ff.cõmo.per quã ita decidit Io.An.in casu nostro, etiã vbi
præcessit approbatio iudicis,dũmodo alia persona præsuma
tur esse fide digna.in addi.Spe.in rub. de loc.in v l.q.& ponit
excẽplum de eo qui substituit aliquem in custodia castri sibi
commissi,vbi omnino est vidẽdum. Nec obst. præmissis lex,
decreto.ĩ fi.de admi.tu.vbi videẗ ꝓbari, ꝙ etiã qñ substitut⁹
approbaẗ à iudice,periculũ pertinet ad substituẽtẽ:nã hoc est
ideo in d.l.qa lex si admittit tutorẽ ad substituẽdũ simpliciẗ
cum decreto iudicis,sed cũ hac qualitate,ꝙ periculũ redũdet
ad eũ:& hoc induciẗ fauore pupillorũ. Vbi autẽ simpliciter
lex diceret sustitutũ debere approbari,tũc videreẗ procedere
conclusio supradicta.¶Circa secundum membrum princi-
pale cõcludit hic Bar.ꝙ qa feudũ datum pro aduocatione vi
detur esse datũ pro mercede aduocationis, tale feudum post
annum põt auferri,intellige declarando dicta sua,non solum
eius hæredibus,sed etiã ipsi prĩcipali,cui cõcessum est feudũ:
vt loquiẗ tex.in c.j.de feudo guardiæ. Ang.autẽ hic reprehẽ
dit istud dictũ:quia illud c.loquiẗ in duobus casibus.s. qñ feu
dum est datũ pro guardia,vel castaldia.& hoc est expressum
secũdùm eũ. Vñ si feudũ non daẗ expresse pro altero ex his
duobus,stat regula,ꝙ feudũ non põt auferri ad libitũ dñi,etiã
si sit datũ hodie minimis valuasoribus:vt est hodie declaratũ
in c.de feu.da.minimis valuasoribus. hæc est natura feudi: vt
dicit tex.in c.j.de natura feudi.& qñ feudũ potest reuocari ad
nutũ concedentis,non diciẗ proprie feudũ:no.in c.§.fi.q feu.
da.pos.Sed d.Io.de Imo.defendit Bar.ab ista impugnatiõe,
quia tex. ꝓ̄alle.ponit tertiũ casum, in quo etiã feudũ potest
reuocari post ãnũ,videlicet qñ dareẗ pro mercede alicuius rei:
quæ verba do.Io,videẗ intelligere hoc modo, ꝙ opera quæ
præstaẗ in recõpensationẽ feudi,sit merces ipsius feudi. Bald.
autẽ & Pet,de Cerb.in d.c.j.videnẗ intelligere,sicut verè ver
ba sonãt, ꝙ ipsum feudũ sit merces aliuius rei.i.alicuius serui
tĳ ꝑstandi per vasallũ, qñ feudũ deẗ vt ꝑtiũ operę. & intelli
gendo primo modo, ꝓut ipse intelligit illũ tex. dicit ipse,ꝙ
opi.gl.hic põt defendi ab impugnatione Bar.quia ille tex.lo-
19 quitur, qñ merces daẗ ꝓ feudo.†Verbũ autẽ, mercedis,signi
ficat dationẽ pecuniæ[a],secũdùm eũ: vt l.si merces.in prin.ff.
loc.Ergo cùm in casu glo.nõ præsteẗ pecuniã, sed factũ. i. ad
uocatio,nõ sumus in casu illius ca.Sed ipsa responsio est ma-
nifeste contra intẽtionẽ tex.qui dicit ꝙ feudũ daẗ pro merce
de alicui⁹ rei.& sic nõ videẗ se restrĩgere magis ad vnã rẽ, ꝙ̃
ad aliã. Vñ melius videẗ dicẽdum,& probabilius, cõcordãdo
istas opi.ꝙ siue dicas feudũ esse mercedẽ operæ,siue dicas ope
ram vel seruitiũ esse mercedẽ, ꝙ aut recõpensatio seruitĳ æq
ualet feudo,vel modicũ differt:& tũc vera sit opi.Bar.hic po
sita,quã etiam videẗ approbare Bal. in d,c. ꝓ̄alle.dũ ponit ex
emplum de feudo dato pro aduocatione. Aut feudũ multum
excedit seruitiũ,qđ est præstandum:& tũc beneficium feudi
trãseat ad hæredes,nec possit auferri quasi sit datum pro mer
cede operæ,vel opera sit merces eius,vñ appellabitur benefi
cium:quo casu sine dubio feudũ sine cã non potest auferri: vt
in c.j.qui.cau,feu.amit.Et hoc est qđ dicit no.Bal. ad propo
tum in præludio feudorũ.in pe,char.in expositione diffini-
tionis feudi,vbi dixit, ꝙ quãuis feudũ sit beneficium, habet
aliquã recõpensationẽ:quia tamen multò plus est in benefi-
cio,quàm in recõpensatione,denominabiẗ feudũ beneficiũ à
sua qualitate potiori:vt l.quæritur.cũ alĳs concor.ff. de sta.
ho.Facit optime quod ponit Bart.in l.Aristo.in pri.ff.de do.
vbi dixit,ꝙ quando pro aliqua re datur res & pretium,ille cõ
tractus diciẗ permutatio,vel venditio,prout magis participat
de qualitate vnius contractus,quàm de qualitate alterius:al
leg.tex.in l. quicquid,§.j.ff. de acquirendo re.domi. Et pro
ista distinctiõe facit optime tex.in c.j.§.sed nec aliud.in qui-
bus causis feud.amit, vbi satis clare probatur, quòd quando
feudum est datum ad certum seruitium, si vasallus non est in
culpa,non potest sibi auferri.Quòd autem feudum potest da
ri ad certum seruitium,probatur in d,c,j. in fi.de ca. qui curi.
ven,&

[a] ¶Pecunię. Adde Bald. in l.iĳ.C. de nau.fœn. vbi an & quãdo appellatiõe merciũ pecunia cõprehendaẗ. & ibi tenet ꝙ in materia statutorũ non comprehendatur.

ven.& per istam est expeditus iste articulus.

Cùm quis. Non sufficit ad pœnā cōmittendam aliquid fieri de facto.h.d. Vel sic, secundùm Io. Conditio impossibilis de iure, quæ est impossibilis, quia id quod debet fieri de iure prohibetur, vitiat stipulationem, sicut si esset impossibilis à natura. Secūda est ibi: nec ad rem pertinet. vbi respondit tacitæ obiectioni. ¶ †Not. quòd res publicæ & sacræ non sunt in cōmercio, nisi prius fiant priuatæ & prophanæ. De rebus autē sacris certū est, ꝙ solus summus pontifex potest eas facere prophanas: vt plene declarat Ioan. An. in regula, semel deo. de reg. iur. in vj. intantū ꝙ etiam si res sacræ sint occupatæ ab hostibus, nihilominus remanēt sacræ: secundùm glos. no. in cle. in plerisq;. in verbo, Christiano. de ęta. & qua. & not. vj. q. j. c. pastoralis. & multo fortiꝰ remanēt sacræ, licet sint dirupta vsq; ad solū: vt Insti. de re. di. §. locus. & l. intantum. §. sacræ. de re. diui. ¶ No. secūdò, ꝙ illud dicitur esse impossibile, qđ pendet à potestate soliꝰ principis: vt l. apud Iul. in fi. ff. de leg. j. D. Pau. hic limitat hāc regulam, qñ id qđ non potest cōcedi, nisi à principe, solet cōmuniter cōcedi, ita ꝙ ex consuetudine præsumit̃ de facili impetrari: alle. text. in l. quidā relegatus. ff. de re. du. Ego posui hanc eādem limitationem in d. l. apud Iul. in fi. Et allegaui tex. qui hoc cantat in l. j. ff. de his quæ pœ. no. sed hūc tex. nō allegaui, in quo dicit̃, ꝙ si testator legat alicui ex amicis, qui impetrauit sibi restitutionē à prīcipe, à quo erat relegatus, legatū valet, & debet̃ ei qui impetrauit restitutionem. Et sic apparet, ꝙ ista cōditio non fuit impossibilis: quia tunc legatum debebat̃ purè reiecta cōditione impossibili: vt l. j. cū materia. ff. de cōdi. insti. ¶ Tu autem aduerte, quia ibi impetratio restitutionis esset facilis, seu verisimilis. hoc non apparet, vel quia hoc esset cōsuetū concedi, vel quia relegatio fuisset facta ex leui causa, vel alio respectu. Vnde istud est diuinare ad illā legē. Dic ergo, & melius, ꝙ tunc reījcitur conditio valde difficilis, pendens à potestate vnius, qñ per hāc reiectionem melius & plenius saluat̃ voluntas, & dispositio defuncti. Sed qñ reiecta conditione minus saluaretur dispositio defuncti, tunc melius est accipere illā cōditionem pro possibili, ne quod est inductū ad fauorem vltimę voluntatis, cōuertatur ad odiū: & talis est casus in d. l. quidā. quia si cōditio reījceretur, legatū remaneret incertū respectu personæ, & sic absolutè esset nullū: sed si conditio nō reījcitur aliquo casu, poterit habere effectū, quia ex euētu certificabitur persona cui est legatū. ¶ †No. tertiò secundū Bart, ꝙ non solū id quod pendet à potestate principis cēsetur esse impossibile, sed etiā id quod pēdet à potestate vnius ciuitatis: nam etiā ciuitas potest facere locum publicum priuatū: vt l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clā. qđ vtrū sit verū, dicetur in glo. quæ hic sentit oppositū. ¶ In glo. super verbo, vendiderit. ibi: de iure &c. Ista glo. respondet tacitæ obiectioni: nam videbatur, ꝙ conditio esset possibilis, quia saltē poterat impleri de facto. Vnde gl. respondet, ꝙ hic partes apponēdo conditionē habuerunt respectū ad ius, & nō ad factū. & hāc solutionem approbat hic Barto. & cōmuniter doc. & in l. vbi pactū. in fi. de transac. videtur autē hic habitus respectus ad ius, & non ad factū: quia nihil intererat stipulantis illud fieri de facto, quoniā sola venditio nulla nullum afferebat interesse vel dānum alicui. Et si dicatur, ꝙ si fuisset facta traditio prætextu dictę emptionis nullę, potuisset lędi aliquis propter translationē rei factā in aliū: quia sic ecclesia, vt ponit exemplū gl. pateretur molestiā vendicandę rei suę, seu auocandę ab alio. Ad hoc respondet Bart. ꝙ pœna fuit apposita venditioni, nō traditioni rei. Vnde satis est, quòd pro venditione stipulator, vel alius nullū incurrat interesse: quia si per traditionē incurrit interesse, pro isto actu nō fuit apposita pœna. quod semper notabis, quia decidit singulariter, quòd in materia stricti iuris si fit mentio de venditione, non videt̃ cōprehendi traditio, quasi sit aliud ab ipsa vēditione. Facit optime tex. in l. si hæres. ff. de act. emp. & qđ scripsi plene āno p̄terito in l. si fideiussor. §. meminisse. ff. de leg. j. Quātum autem ad pœnam incurrendā, appellatiōe vēditionis cōprehendit̃ traditio. l. fi. de iure emphy. quæ dicit, ꝙ si emphyteota vēdit irrequisito domino, cadit à iure suo, intelligitur si vendit: vnde ex sola venditione non incurreret pœnā: ita decidit singu. Spec. in ti. de loca. §. nunc aliqua. ver. xcv. & seqt̃ur Saly. referens eius dicta in l. fi. C. de iure emphy. in pe. co. Sed contra ista dicta Bar. quæ posuit hic in l. vbi pactū. in fi. s̃. alleg. arguūt fortiter Moder. dicūt em̄, ꝙ ex quo partes sciebant, ꝙ venditio nō poterat fieri de iure, videntur apposuisse cōditionē, ꝓut erat possibilis. s. si fieret de facto: sicut dicimꝰ in l. qdam cū filium. s̃. c. & in l. mulier. §. si quis seruum. de condi. insti. facit optime tex. quē adducit hic Pau. de Cast. in l. hæredibus. in fi. ff. ad Treb. vbi ꝓbatur, ꝙ filīj naturales veniūt in conditione, qñ ille grauat̃ qui non poterat habere filios legitimos, vt sic conditio intelligat̃ per modū possibilem. Ad idē tex. vltra eos in l. ab hoībus. in §. in testamēto. & quod ibi per Bar. de le. j. Vñ timore huius cōtrarīj Mod. variāt in solutione ipsius. Nā Pau. de Cast. hic dicit, ꝙ iste tex. debet intelligi, quādo p̄tes errabāt iure, qa credebāt rem pu. vel sacrā posse vēdi, & esse ī cōmercio. Sed ista est nimis magna diuinatio ad tex. maxime quia error iuris in dubio nō pręsumit̃: vt l. leges sacratissimæ. C. de legi. & l. sed si lege. §. scire. & ibi per Bar. ff. de pe. hære. Vñ Io. de Imo. ponit aliā mirabilem solutionē: videlicet ꝙ ibi stipulatio nō cōmittit̃, qa cōditio cōtinebat aliqd ꝓhibitū à iure, qđ erat turpe saltē secūdùm bonos mores. Vñ tota ista cōditio reprobat̃, nec valet stipulatio, & per cōsequēns nō tenet̃ implere stipulationē, neq; de iure, neq; de facto: alle. ea q̃ no. Dy. & Bar. ī l. cū filium. s̃. c. vbi volūt, ꝙ qñ cōditio est reprobata à iure, nō est necesse implere eā de facto ad euadendā pœnā, quia ipso iure stipulatio pœnalis est nulla. Sed cū reuerentia hic est magnus error, nisi cōmentaria sint corrupta: qa stipulatio pœnalis cōcepta negatiuè, si non fiat id qđ est ꝓhibitū fieri de iure, bene cōtinet turpem conditionē, quia inuitat ꝓmissorem ad faciendū id qđ est ꝓhibitū à iure: & de tali cōditiōe loquit̃ Dy. & Bar. in loco alle. †Sed stipulatio pœnalis, quæ subīcit̃ cōditiōi affirmatiuę, si fiat id qđ est ꝓhibitum fieri de iure, non inuitat aliquē ad delinquendū, sed econtra metu pœnę deterret à delicto. Et ista cōditio ad faciendū pœnā cōmitti est honestissima, nō turpis: vt l. ex ea p̄te. §. ij. s̃. c. vbi est casus clarus, quē allegat hic Paul. de Ca. & est gl. or. quę h. d. & ibi per Bar. in l. nō impossibile. ff. de pac. Quærenda est igitur alia solutio, & difficile est: sed prima facie videt̃ posse dici, ꝙ iura allegata per Mod. loquūtur nō in casu odioso, sicut nos sumus, videlicet in cōmissione pœnæ. & ideo facilius in illis iuribus videtur habitus respectus ad factum, quod de iure fieri nō poterat, q̃ in casu nr̃o, ꝓpter odiū stipulationis pœnalis. Et ista solutio satis potest trāsire, quo ad illa iura. Sed contra istā solutionē facit fortiter: quia in stipulatione pœnali regulariter nō consideramus interesse, vt l. stipulatio ista. §. alteri. s̃. c. Vnde licet factū nullū afferat interesse mihi, vel alteri, ꝓpter hoc non debet impediri, qn stipulatio committatur: sicut videmus, ꝙ qñ imponit̃ pœna à l. ꝓ facto illicito. cōmittit̃ pœna, si cōtra fiat de facto, licet nō de iure: & est ratio secūdùm Bar. not. in l. quid ergo. §. cū aūt. de his qui no. infa. quia licet legislator sciat id qđ ponitur in cōditione ad pœnam non posse fieri de iure, non videtur se retulisse ad impossibile, sed ad factū, qđ erat possibile: quæ ratio videt̃ militare in casu nr̃o, etiā in materia pœnali & odiosa. Sed pōt respōderi saluando cōmunē sententiā, ꝙ in pœna legali semper reperit̃ interesse reipublicę, licet aliqd fiat de facto, qđ est vt cōmittētes illicita punianẗ: vt l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqui. & l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de pub. sed in pœna conuentionali hoc interesse non est ꝓbabile: vt l. si quidē. & l. seruus. ea. l. ff. de ser. expor. vnde nō est similis ratio in vtraq; pœna Ad aliā rationē quę obstat fortius, pōt dici ꝙ vel illa iura loquunt̃, qñ stipulātis vel alterius pōt aliquo modo interesse, qui modus sit cōsiderabilis, & debeat attēdi de iure: tūc em̄ cōmittit̃ stipulatio, etiā si in facto contingenti non intersit: sed qñ nullo modo ex facto ꝓpter qđ debet commiti pœna, pōt considerari ꝙ stipulātis vel alterius possit aliquid interesse: tunc de hoc partes nō vidētur cogitasse vt pœna cōmittat̃. Et isto modo pōt intelligi tex. noster, & dicta Bal. in l. ij. C. de episco. audi. qui dixit, ꝙ ideo pœna nō cōmittit̃, quia vel apposita loco īteresse. Pro ista solutione facit optime tex. in l. si quid emptor. in fi. præalle. vbi iuriscōsul. ponderat, ꝙ pœna cōmittit̃, qa pōt venditoris interesse: & sic tacite sentit, ꝙ si nō posset interesse, nō cōmitteret̃: & tñ ille tex. intelligit̃, quādo fuit interposita stipulatio: vt dicit gl. in l. seruꝰ. ea. l. co. ti. ¶ Secundò adduco tibi tex. c. in l. arbiter calēdis. ff. de arb. vbi etiā pœna ex compromisso nō cōmittit̃ in casu, in quo nihil pōt interesse stipulatoris, ꝙ conditio fuerit īpleta, seu ꝙ fieret id qđ cōuenerat. Posset etiā attētari, ꝙ hic nō fuerit apposita stipulatio pœnalis, qa non fuit facta expressa mentio de pœna, licet stipulatio fuerit interposita, si tale quid fuerit factum: & hoc est qđ no. Io. An. in c. bona fides. extrà, de dep. quē refert & sequitur d. m. in l. stipulatio ista. §. alteri. s̃. co. ꝙ in dubio promissio facta de certa quātitate, si aliqd fiat, vel non fiat, censet̃ facta respectu interesse, nō respectu pœnæ. Pro qua cōclusione videt̃ esse casus sin. in l. fi. in fi. ff. de eo per quē fac. est. Hanc tñ solutionē nō infirmo pro nunc: tum qa ille articulus est dubius, tū qa cōis sñia doctorū hic videt̃ intelligere, ꝙ stipulatio fuerit pœnalis. & cras dicet̃ aliquid super intellectu illius §. Illud autē semp tenebis mēti, qđ posuit Bal. no. in l. ij. de epi. audien. & est clarè de mente Bar. in d. §. cū autē. ꝙ etiā pœna legalis quæ imponit̃ pro aliquo facto, nunq; cōmittit̃, si actus est nullus ex defectu solēnitatis reqsitæ. quod declara vt per Bar. in d. §. cū aūt. ¶ Ex his etiā quæ dixit hic Bar. patet falsam esse doctrinā Petri, quē ipse Bart. retulit in l. seruo legato. §. j. ff. de le. j. vbi voluit ꝙ ꝓhibitus alienare sub pœna nō incidit in pœnā, si nulliter alienaret. Nā si alienatio est facta per traditionē rei, cōtrauētū est de facto tali contrauētioni, quæ causat interesse: ergo videt̃ pœna cōmitti, secundùm Bar. hic, & in l. vbi pactū. præallegata. †Vel pōt dici, & melius, nō discedēdo in aliquo à cōmuni opi. ꝙ in stipulatiōe pœnali nō cōsiderat̃ interesse, quo ad hoc vt cōmittat̃ pœna, licet nō intersit, si cōtrafiat his q̃ cōtinētur in cōditiōe posita ad pœnā cōmittēdam ex ꝓprietate sermonis. Sed si cōtrafiat his quę nō cōtinent̃ ex ꝓprietate sermonis in cōditiōe apposita ad stipl̃onē pœnalem tunc refert: qa aut interest stipulatoris verba ī ꝓpriari: & videt̃ actū ꝙ, etiā iste casus cōprehendat̃ in cōditione: vt l. vbi pactū. in fi. C. de transf. Aut nullo modo interest, & tūc nō est causa cur verba īpropriēt̃: qa hoc nō videt̃ fuisse de mēte peiū. & talis est casus noster: nā verbū, vēditio, īse est nomē iuris: vñ vēditio nulla nō est vēditio: vt l. nō putauit. §. non quæuis. ff. de cōtrata. & l. iiij. § cōdēnatum. ff. de re iud. & ideo nō trahit̃ ad vēditionē factā de facto, quo ad incurredā pœnā, si nihil interest stipulatoris, vel alterius hoc pactū fieri, cùm simꝰ in materia odiosa, in qua strictè debet ꝓcedi: vt l. j. §. qrit̃. de vent. in pos. mit. & l. si ita scriptū. in

prin.ff.de lib. & posthu. Illud autẽ quod tetigi s. vtrũ cũ ꝓmittitur quãtitas, si aliquid nõ fiat, in dubio videt̃ ꝓmissa tanq̃ pœna, vel potius tã quã ĩteresse, habet dubitationẽ: qa gl. fi.ĩ fi.ff.de eo per quẽ fac. est relata ad tex. qui loquit̃ ꝓprie in casu nostro, dicit ꝙ illa est pœna. Et idẽ sentit gl. in l.fi.ff.de pto.stip. & sequitur vbiq; Bart. & communiter doc. Sed tex. ille in §.fi. fortiter facit in contrariũ. Dicit̃ em̃ ibi, ꝙ si actor stipulat̃ à fideiussore quĩquaginta, si reus nõ venerit ad iudiciũ, & reus fuit impeditus venire per tertiũ, ꝙ contra illũ tertiũ actor põt agere ad centum pro suo interesse, licet fideiussor minorẽ summã promiserit: quæ verba significant hoc, ꝙ in ista quæstiõe dabat causam dubitãdi ꝓmissio facta à fideiussore de minori summa, quasi stipulator videretur confiteri tm̃ interesse sua, & nõ vltra: vñ videbat̃ ꝙ nõ posset agere ad interesse ꝓ maiori quã-

21 titate cõtra tertiũ. ¶ † Contrariũ tñ determinat̃ ibi, qa res acta cũ fideiussore non affert ꝑiudiciũ stipulatori cõtra tertiũ. Sed si illa stipulatio fuisset pœnalis, tunc ista dubitatio non deberet esse in casu nostro: quia cùm in pœnis nõ attẽdimus interesse: vt l.si ꝓcurator.§.si qs cau. licet actor stipularet̃ pœnã, nullo modo poterit dubitari, ꝙ videret̃ esse cõfessus tm̃ sua interesse, & nõ vltra: quia pœna & interesse sunt duo diuersa. Sed saluando gl. & cõmunẽ sñiam dicas, ꝙ poterat dubitari ꝓpter hoc, quia stip̃lones ꝑtoriæ, sicut est illa de iudicio sisti, regulariter nõ cõmittunt̃ cũ effectu, qñ nihil interest, secũdùm Bar. in l.ij. in fi. ff.si quis in ius vo. nõ ie. & satis ꝓbat̃ in l. & si post tres.ff.si qs cau. Vnde qa istæ stipulationes interponũtur ꝓpter interesse, probabilit̃ poterat dubitari, ꝙ illa q̃titas esset expressa in pœna: qa tantũ intellexerat. Sed tñ decidit̃ cõtrariũ: qa licet hmõi stipulatiões interponãt̃ ꝓpt̃ interesse, habẽt tñ hoc, ꝙ aliqñ minus ꝓmittit̃ in pœna q̃ sit interesse, & aliqñ plus: & illud plus potest exigi sub rõne pœnæ, secũdùm glo. in l. si duo. §.j. eo.ti. ¶ Extra glo. adde dictis Bart. inquãtũ hic opponit de l.hoĩs liberi. de contrahẽ. emp. & de l.cùm pater.§.libertis.ff.de leg.ij. ꝙ solutio sua quantũ ad §. libertis. videt̃ aliquãtulũ obscura. Mens tñ sua videt̃ esse ista, ꝙ aliqñ vẽditio fit de re sacra, vel alia, q̃ nõ est in cõmercio: aliqñ fit de re ꝓhibita alienari, quæ tñ est in cõmercio. Primo casu si vẽditio fit à sciẽte, est nulla, quo ad omnẽ regulã. Si fit ab ignorãte, est nulla quo ad ipsam rẽ, quę nõ est in cõmercio. Vñ sup ea non põt dici causatus titul⁹, sed quo ad illa rẽ, vẽditio est celebrata de facto: valet tñ quo ad obligãdũ debitorẽ ad interesse: vt Inst.de cõtrahẽ.emp.in fin. In scdo casu, ĩ quo loquit̃ tex.ĩ §.libertis. vẽditio valet: alienatio.i.trãslatio dñij fit nulla. Vñ in effectu mẽs solutiõis suę videt̃ esse, ꝙ ibi valebat vẽditio, hic erat nulla Sed posito ꝙ ita sit, ista differẽtia nõ tollit cõtrariũ, qa ibi pœna erat apposita ad alienationẽ, nõ ad vẽditionẽ: vñ dato, ꝙ vẽditio esset valida, si tñ alienatio erat nulla, sicut erat, quia fiebat de facto, nõ videbat̃ pœna cõmitti: vt in tex. nostro. Vñ Paul. de Ca. hic, licet non impugnet hanc solutionẽ hoc modo, tñ dicit ꝙ solu. doc. sibi nõ placet. & ideo ponit aliã dicens, ꝙ ibi loquit̃ in pœna legali: qđ est penitus falsum: quia licet ãnullatio act⁹ sit pœna legalis, traslatio tñ rei de alienãte ad aliũ est pœna testatoris, qa testator videt̃ ĩuitasse ad fideicõmissum alios de familia: vt expresse ibi dicitur in tex. & no. in l.codicillis.§.instituto.e.ti. Tu ergo dic, & melius, vel ꝙ ibi alienatio de facto potest afferre aliqđ præiudiciũ illis qui debebant vocari ad fideicõmissum, cùm per traditionẽ ex contractu inutili fuerit translata possessio: vt l.j.§.si vir. de acqui.pos. & sic potuit cõstitui durior aduersari⁹ ipsis fideicõmissarijs, q̃ si res nõ fuisset alteri tradita. Vñ pœna cõmittit̃ propter factũ hoc casu, quia affert interesse: iuxta regulam traditam hic per Bar. facit optime tex. ĩ l.ex hoc edicto.§. alienare.ff.de alie.iu.mu.cau.fac. Vel dic, & melius, ꝙ ex quo ibi per traditionẽ fuit trãslata possessio, ꝓut est causata in esse, est ius: vt l.j.& ibi no. de acq.pos. & ideo ꝓhibit⁹ alienare rẽ, vr̃ etiã ꝓhibit⁹ trãsferre possessionẽ dũtaxat, dũmõ trãsferat eam, nõ alienãdo possessionẽ simpliciter, sed ipsã rẽ. Casus est in l.nõ solũ. in prĩ. & ibi per Bart. de ali.iu.mu.cau.fa. licet em̃ in ꝓhibitiõe alienatiõis prĩcipalit̃ videat̃ prohiberi translatio dñij, cõsequẽter tamẽ videat̃ etiã prohiberi ius possessionis. Vñ minor prohibitus alienare rẽ, videtur etiã prohibitus alienare ius possessionis, quòd habet in re, quãuis nõ sit dñs rei, dũmodo sit possessor bonæ fidei: vt est tex. no. & glo. in l.magis puto.§.j.ff.de re. eo. Vel tertiõ potes dicere, ꝙ ideo ibi alienatio de facto sufficit ad pœnã cõmittendã, quia fideicõmissum datũ in pœnã aliter nõ posset valere, prout testator voluit. Nã si alienatio esset valida, dñium esset translatũ in tertium, & sic facta alienatione nõ posset transferre in fideicommissarios: vt l.Stichus seruus.ff.de manumis.te. licet forte deberet̃ æstimatio fideicõmissi: secũdùm Bar. in l.filius.§.diui.ff.de leg.j. dũ agit de intellectu d.l.seruus. Vñ vt fideicõmissum datum in pœnã valeat, est sensus de alienatione facti. Scđa tamẽ solutio magis placet. & ad materiã vide omnino tex. & qđ ibi ponit Bal. in l.iij. in prin.ff. qđ quisq; iur. & tangit Bar. in l.e.ti. vbi cõcluditur, quòd ad incurrendã pœnã l. ibi positam, sufficit ꝙ id qđ nulliter est impetratũ, habeat executionẽ de facto: vide etiã gl. valde not. ad id qđ s. diximus, de emphyteota, qui est prohibitus vendere, vtrũ incidat in pœnã, nõ tradendo, in c. dispendia. in princ. in verbo, impetrauerint. de rescrip.li.vj. quæ dicit, ꝙ si imponit̃ pœna impetranti rescriptũ, illa pœna nõ habet locũ, nisi qs rescripto fuerit vsus: vide etiã quod not. Archi. & Io.An. in c. vt circa. de elec. lib.vj. in nouella. ¶ † Extra gl. tangit hic Bar. nũquid ciuitas potest alienare res publicas, quæ sunt in ea, sicut basilicas, theatrũ, forũ, vias, & similia. Cuius dictis adde breuiter, & primò inquãtum dicit, ꝙ ciuitas põt hoc facere, statuendo prius vt res possit alienari: nã do. Pau. hic hoc reuocat in dubium, dicens ꝙ non credit in præiudicium superioris, qui habet administrationem reipublicæ istđ posse fieri. Vñ non credit ipse ꝙ ciuitas Patauina possit alienare aliquid publicũ sine licẽtia serenissimi dominij Ve-

22 netorum, vt verbis suis vtar. ¶ † Tu autẽ aduerte: quia ꝙ ciuitas subdita non possit statuere aliquid ad præiudiũ iuris superioris, est gl. ordi. de iure ciuili in lege præscript. C. si contra ius vel vtil.pub. & tenet Bar. in

a lege, omnes populi[a].ff.de iusti.& iu. & est casus ĩ c.veniẽtes.extrà, de iureiu. Sed tamen in casu nostro potest dici, ꝙ ciuitas hoc potest, quaten⁹ reperitur sibi cõcessum à l. & de iure cõi, ꝙ per interpretationẽ passiuã trahitur ad omnẽ ciuitatẽ publicam: sicut videmus, ꝙ in terris imperij quilibet populus subditus ideo potest statuere, quia habetur licẽtia à l. vt l.oẽs populi.ff.de iusti.& iu. nam sine licẽtia hoc nõ posset: vt in c.ꝙ super eis. & c.cũ inferior. de maio. & obe. & ideo populi subditi ecclesiæ, quia nõ habent hanc licentiam à canone, hoc nõ possunt: vt dicit gloss. no. quam ibi ponderãt doc. ad hoc, in c.quod clericis. extrà, de for. cõpe. Videndum est ergo, vtrũ de iure cõmuni huiusmodi populis videatur hoc permissum. & videtur esse tex. quòd sic in l. ꝓhibere.§.plane. quem adducit hic Bar.ff.quod vi aut clam. dummodo super hoc fiat statutum vt ibi dicitur. In cõtrarium videtur esse casus clarus, quẽ ipse non allegat in l.sacra loca.§.sciendum.ff. de re.di. vbi dicitur, quod solus princeps potest locum publicũ facere sacrum: ergo patet, quòd hoc non potest facere inferiori: & tamen videretur, quòd faciliter posset hoc fieri fauore religionis, cuius fauore multa statuuntur contra ius. ¶ Secũdò, pro ista conclusione adducitur text. in l.seruitutes.§. pe.ff.de serui.la.ij. vbi dicitur, quòd constituere aquæ ductum in via publica homini priuato, solet cõcedere prĩceps: ergo vr̃, ꝙ ali⁹ nõ possit cõcedere. Saluãdo dicta dñi Bar. dicim⁹, ꝙ ĩferior à prĩcipe ex mero bñficio & donatiõe nõ põt alienare locũ publicũ: vẽdere tñ põt, ĩtellige subsistẽte causa legitima, ea videlicet, quæ reqritur in vẽditiõe rerũ ciuitatis, quæ sunt priuatim ipsi⁹: de qua in l.fin. C.de vẽ.re.ciui.lib.x. Et isto mõ videnẽ posse con-

23 cordari ista iura. ¶ † Secundò adde, posito quòd potestas alienandi locum publicum permittatur ciuitati subditę: nam Bar. hic, & in l.fi. C.de ven.re.ciui. præallegata. vbi plenius loquitur, & videtur velle, quòd licet ciuitas hoc possit facere statuendo, non tamen potest facere non præcedente statuto. Et idem tenuit Bal. in l.j. C.ne filius pro patre. in j.col. Ex qua doctrina not. singulariter, & tene menti, quòd licet populo subdito concedatur aliquid posse facere per viam statuti contra ius commune, non tamen videtur concessa potestas non præcedente statuto, celebrare illum actum quantumcunq; ex certa scientia. & sic non videt̃

24 data potestas dispensandi. ¶ † Pro ista conclusione adducit Bal. tex. cum glo. in l.j.§.j.ff.de fe. vbi patet, quòd licet ꝑtor possit statuendo corrigere ius ciuile: non tamen potest in vna causa procedere contra ius, puta tempore feriato. D.Raph. hic, quẽ refert Pau. de Ca. videtur tenere cõtrariũ, dicẽs ꝙ cũ pactum factum inter publicũ & priuatũ habeat vim l. vt l.Cæsar.ff.de pu.& l.pe.C.de do. inter vi.& vxo. hoc ipso, ꝙ ciuitas creat syndicũ ad vendendũ, videt̃ facere l. ꝙ illa res possit vendi. Sed d. Pau. hic allegãs dicta Bal. in loco p̃allegato. videt̃ seq doctrinã Bar. hic. & in d.l.fi. quã ipse Bar. met videt̃ impugnare in duobus locis, videlicet in l.iij.§.Cato.ff.de re iudi. & in l.sicut. in prin. qđ cuiusc. vni. no. vbi dicit, quòd sicut per statutum potest fieri, vt pro debito publico singuli ciues obligentur: ita si ciuitas creat syndicum ad obligandum singulos ciues

a ¶ Lege, oẽs populi. Et ibi vide ꝙ per Bal. ad hoc in j.col. & quod ibidẽ dixi in apostil.

ciues alicui mutanti pecuniã, valet ista creatio: qa pactũ factum inter personã publicã & priuatã habet vim legis, vt in iuribus præalle. & hãc doctrinã approbat Bal. in l. etiã. C. de execu. tu. & in l. j. §. qđ si nemo. quod cuius. vniuer. no. & ista magis placet: quia si populo subdito conceditur tollere in totũ ius cõmune per statutũ, multo fortiꝰ videtur concedi, ꝙ possit tollere ius cõmune in vno negocio, dũmodo hoc faciat cũ causæ cognitione, secundùm naturam actus, vt j. dicã. Hoc tñ intellige, vbicunq; hoc faceret proprio motu, vel quia hoc exprimeretur in actu, vt qa esset actus, qui ptineret ad vtilitatẽ ipsius populi, seu ad necessitatem: nam tunc in actu particulari videtur esse eadem ratio, vt possit dispensare, sicut generaliter posset statuere cõtra ius cõmune. Vbi autem ad impetrationem alterius aliquid concederet contra ius cõe, forte isto casu vera esset doctrina Bar. hic, quia nõ est eadẽ ratio concedendi hanc dispositionem ad postulationẽ partis, quæ videtᷣ in dubio obtineri per importunitatẽ: vt l. j. & ibi per Bar. C. de peti. bo. subla. & isto modo forte posset saluari singularis doctrina Archi. & Io. An. in c. licet canõ. de elec. lib. vj. quæ fuit originaliter In. in c. dilectus. de tempo. ordi. qui dixit, ꝙ licet episcopus constitutionem factã à se possit tollere, tñ non potest contra eam dispensare, quasi non sit ita fauorabilis potestas dispẽsandi, sicut statuendi. Cõmuniter tñ reprehenditur illud dictũ. Vnde dicit Io. An. in regula, cui licet. de re. iu. in mercu. ꝙ totus mundus obseruat contrariũ: in dispensatione tñ, quæ fieret contra ius commune per rationem s. allegatam in casu ꝓximè dicto, istud dictũ haberet rationẽ. Et idem esset dicendũ, quando ille qui potest statuere contra ius cõe faceret ex certa scientia contra ius, nõ tñ cũ causæ cognitione, sed ex abrupto: & ita intelligo tex. cum glo. in d. l. j. §. j. sicut ibi clare ostẽdit litera in verbo, per secordiã: vt eñ ait no. Bal. in l. bonorum. C. qui admitti. factum iudicis temere cõtra ius nõ potest vocari dispensatio. Et credo indubitãter, ꝙ qñ præcedit causę cognitio sufficiens, quę reperitᷣ in dispensationem inferioris: vt not. Host. in c. ij. extrà, de schisma. non requiratᷣ expressa dispẽsatio pręcedens ad actũ faciendum in populo, & vniuersitate, sed sufficiat facere actum ex certa scientia. ¶ Casus est not. per quẽ ibi ita decidũt cõmuniter Mod. in c. præterea. extrà, de testi. co. vbi hoc multum diffuse ponit d. Abb. & ibi allegãtur plures quotæ canonistarum, & tenet Bal. expresse, vbi no. attingit articulũ in l. Barba. in ij. char. suæ repe. ff. de offi. præto. In magistratu autẽ quis posset dispensare cõtra ius, bene dicit ꝙ requiritᷣ dispensatio expressa pręcedẽs, vnde nõ sufficit facere actũ ex certa scientia, nisi prius præcedat expressa dispensatio. & ita intelligit dicta Inn. & Host. qui hoc dixerũt in c. veniens. extrà, de fil. pres. alle. l. tutores à patruo. ff. de confir. tu. vbi non est satis inquirere de sufficientia tutoris, nisi pronũcietur idoneus. & allegatᷣ illa l. potissime in materia, de qua plene scribit Bar. in l. stipulatio. §. habet autem. ff. de no. op. nũ. de qua ego scripsi plenissime ĩ l. decẽ. s. c. Sed ille casus nõ est omnino similis, quia non habet tantã potestatem ptor in confirmãdo tutorem, sicut ille qui posset statuere contra ius, & facit actum contra ius specialiter. Vel potes dicere meliꝰ, ꝙ prętor in cõfirmãdo nõ intendit dispensare & disponere contra ius, & ideo requiritur maior solennitas. Et quia ego non video bonã rationem diuersitatis inter magistratum & populum, simpliciter tenerem ꝙ adhibita causæ cognitione idem esset in vtroq;: quia qui vult consequẽs, vult antecedens regulariter, sine quo illud esse nõ potest: vt l. illud. de ac. hære. & l. ij. cum ibi no. ff. de iurisdi. om. iu. di. Et ista sunt vera, qñ populꝰ esset subditus: vbi autem populus non recognosceret superiorẽ de facto, tũc Bar. dixit hic, & in d. l. fi. C. de vẽ. re. ciui. ꝙ iste populus possit omnia, quę potest princeps: qđ non placet hic Io. de Imo. & licet nihil alleget, intẽtio sua videtur esse, ꝙ quia omnis populus de iure etiã diuino subiectus est principi, si vsurpat locũ principis, & ad eũ pertinẽtia de facto, ꝙ hoc nõ possit facere iuridicè, & per consequens actus nõ valeat: & per hoc etiam reuocantur in dubium dicta Bar. in l. infamẽ. de pub. iud. Tu autem aduerte: quia licet cõiter teneatur, ꝙ populus subditus non possit præscribere obedientiã[a], cùm non subsit principali: vt Inno. in c. bonæ. de postu. præla. & ibi per Mo. & per Barto. in auẽ. quas actiones. in fin. C. de sacro san. ecc. no tamen per hoc sequitᷣ, ꝙ regalia. i. reseruata principi, possint præscribi vel concedi per principem. Et qa ista est longa materia, vide plenissime per d. An. in c. cùm cõtingat. extrà, de foro cõpe. & per Bar. in l. fi. ff. de aqua plu. ar. & in l. j. §. de qua re. ff. de post. & ponit idẽ Bart. in l. j. C. de summa trinitate.

Si vt aliquid. Stipulatio pœnalis si apponitur ad factũ affirmatiuum, cõcipitur negatiuè: si verò ad factũ negatiuũ, concipitur affirmatiuè. Et per stipulationẽ quæ continet dari, non potest ꝓuideri vni hæredũ: secus in stipulatione continente factũ. Secunda est ibi: & cũ alia fieri. Tertia ibi: præterea &c. ¶ No. ibi: si ita factum non erit &c. nã iurisconsultus cautè non ponit totã formã stipulationis. Vnde non possumus elicere ex isto tex. si promittatᷣ quãtitas, si non sit factũ, vtrum videatur promissa pœna, vel non, si nõ est facta mẽtio pœnę. Sed tex. no. Insti. de ver. ob. §. fi. videtur hoc decidere, dicit eñ ꝙ quãdo præcedit stipulatio ad factũ, subijciẽda est certa pœna, ne alioquin quãtitas interesse remaneat incerta. Ex quo datur manifeste intelligi, ꝙ vbicunq; certa quãtitas ponitur in stipulatione, videtur posita nomine pœnæ: alioqn rõ iurisconsulti esset falsa: qa si expressio certæ quãtitatis nõ ĩduceret pœnã, nisi qñ esset dictũ, tũc bñ posset certificari quãtitas, & tñ pœna nõ subijci: & istũ tex. adde ad ea quę scripsimꝰ in §. pcedẽti.

¶ † No. secũdò, & semp tene mẽti, ꝙ inter fctm̃ & nõ fctm̃ est dr̃ia formalis, qñ deducũtur in cõditione stipulationis pœnalis: quod patet, quia si per istã cõditionẽ, si cõtra factũ erit, non cõmitteretᷣ stipulatio pœnalis, vbi in prima pcessit factũ affirmatiuũ: vt patet ex isto tex. qui requirit ꝙ apponatᷣ clausula specialis negatiua. Vbi autẽ non fctũ deducitᷣ in stipulatione principali, respectu ipsius stipulatiõis nõ factũ dicitur factũ: & ideo factum dicitur continere stipulatio: vt l. stipulatio ista. §. j. s. co. ti. ¶ In gl. in ver. omnibꝰ. ibi: excep. C. de excep. l. j. so. cõis doc. est verissima, videlicet ꝙ in dicto casu ideo alijs obstat exceptio, qa nomẽ debitoris fuerat ꝑlegatũ vni ex hęredibus. Vñ cũ illi esset acquisita actio vtilis ipsõ iure tanquã cessionario, per l. ex legato nominis. C. de leg. sine dubio alijs agentibꝰ directa pro rata sua obstabit exceptio. & secundùm hũc intellectũ ibi videtur ꝓbari, ꝙ qñ ex vltima voluntate transferᷣ actio ipso iure in legatariũ, semper agenti directa cõpetit exceptio: qđ regulariter nõ est verũ, nisi interuenerit vnũ de tribus, q̃ habentur in l. iij. C. de noua. de quo dic vt habetᷣ per Bar. in l. facta. §. si hęres. ff. ad Treb. Sed vnũ magis singulare & pulchriꝰ elicitur ex illo text. videlicet ꝙ qñ soluitur illi in quẽ actiones vtiles transferuntur ipso iure, tunc debitor non liberatur ab habente directas per hãc solutionẽ ipso iure, sed ope exceptiõis, qđ est valde nouũ dictũ in ista materia: ibi eñ dicitur, ꝙ obstat exceptio alijs cohæredibꝰ, postq̃ erat facta solutio illi cui nomen erat prælegatũ. In ea glo. ibi: vel melius. doc. dicũt, ꝙ erat dicendũ peius, nõ melius, quia prima solutio Io. est verissima, & magis cõformis tex. in d. l. auus. qui videtᷣ velle, ꝙ exceptio non quæratur alijs hæredibus ipso iure, sed quæritur de ratione differentię, in qua est difficultas. Bar. hic dicit, ꝙ differẽtia stat in hoc, qa obligatio per quã quis stipulatᷣ aliquid dari de sui natura, est ppetua, nec põt limitari ad tp̃s, vt post tp̃s deficiat ipso iure: vt l. eũ qui ita. s. e. Et quæ sit ratio, cur non potest limitari ad tempus, vide similiter per Barto. in l. seruitutes. la j. ff. de serui. Sicut ergo nõ potest coarctari ad personam stipulatoris, ita non potest coarctari ad ꝑsonam vnius ex hæredibus. quia sic restringeretᷣ, quo ad alios hæredes, stipulatio ad vitã ipsius stipulatoris: qđ fieri non põt. Sed pactũ de non petendo est aliud: quia licet in dubio tale pactũ transeat ad hęredem: vt l. iurisgẽ. §. pactorũ. ff. de pac. plene scribit Bar. in l. si sic stipulatus fuerim. s. e. tñ quando partes hoc agũt, istud pactũ potest finiri in vita paciscentis: vt l. qui in futurum. in prin. ff. eod. titu. Sicut ergo potest finiri, quo ad omnes hæredes ad vitam paciscentis: ita potest finiri quo ad aliquos pro eorũ rata. Sed ista ratio non placet oĩno domino Io. quia non declarat, quare magis pactum possit restringi ad vitam quàm stipulatio, presertim quia secundum eum paciscens acquirit obligationem naturalem à domino petendam: vt l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis. Obligatio autem non videtur posse finiri ipso iure tempore vt dictũ est, cùm certi sint modi finiẽdi obligationem: vt dicit tex. in l. obligationum fere. §. placet. de act. & oblig. ¶ † Confirmatur ista impugnatio ex his quæ tradit Bar. in l. seruitutes. la j. ff. de serui. vbi vult quòd ideo obligatio non potest esse temporalis, & expirare tempore ipso iure: quia sicut corpori character impressus est indelebilis, ita imprimitur quidam character personæ ipsius debitoris ex obligatione, qui non videtur posse ipso iure deleri. Sed non obstante ista impugnatione, credo differentiam Bar. & aliorum quam ipse sequitur, esse verissimam. Pro cuius intelligentia debes scire, ꝙ stipulatio quæ cõtinet factũ, licet transeat ad hæredem, non tamen facit, quin vere factum,

[a] ¶ Obedientiã. Adde Old. in cõsil. cccxliij. & ĩ cõsi. cclij. ꝙ verũ actiuè, sed passiue secus.

quod debet facere promissor, sit aliud factum ab eo, quod debet præstare hæres eius: & similiter, quin id quod promissor debet facere stipulatori, nõ sit aliud factũ vere, quàm ad id quod debet fieri hæredi eius. Ista conclusio probatur recte inspicienti in l. veteris. C. de cõtrahen. & committ. stip. vbi pondero duo, & primò ꝙ veteres non permittebãt stipulationem transire actiuè & passiuè ad hæredes alia ratione, nisi quia æstimabãt aliud esse factum, quod ꝓmittebat reus, & aliud quod debebat præstare hæres eius, & similiter aliud est actũ ꝙ debebat præstari stipulatori: & aliud quod pstabatur heredi eius: aliàs nulla fuisset dubitatio de herede stipulatoris: cuius cõtrarium ibi dicitur. Imperator autẽ decidens contrariũ, non negat quin ista sint diuersa facta, sed decidit cõtrarium, quia ista diuersa facta plerunꝗ possunt esse eiusdem, atꝗ similis effectus. vt patet ex text. vnde quia regulariter pactum interpositum super vna re non trahitur ad aliã: vt l. si vnus §. ante omnia. & §. seq. ff. de pac. non est mirũ, si pactũ de nõ petẽdo, quod cõtinet factũ, potest limitari ad psonã ꝓmissoris & paciscẽtis, qa de sui natura nec debebat hæredi, nec ab herede, cùm pstatio facienda ab herede vel heredi ꝓprie cõtineret aliã rẽ: vñ ex pacto cõtrahentiũ de facili res potuit reuerti ad naturã suam, & ad id qđ erat in veritate. Sed ista ratio cessat ĩ stipulatione dãdi, quę continet ius quod est idem in persona principalium & hæredũ. Et si dicatur, ergo secundùm hoc quælibet stipulatio facti posit limitari ad vitam promittentis & stipulantis: quod doc. solum concedũt in facto negatiuo: istud erit cõcedendum de plano per rationem dictę l. veteris, licet in dubio in facto affirmatiuo obligatio transeat ad hæredem actiuè & passiuè: quia hoc etiam contingit in facto negatiuo regulariter, secundùm opi. Bar. in d. l. si stipulatus sim. Ang. tamen refert hic Pe. ponẽtẽ aliam rationem differentię. dicit enim quòd obligationes quæ fiunt ex contractibus inuẽtis à iure, habẽt formã vnicam, & naturam, videlicet quòd sint perpetuæ, & transeãt ad hæredes actiuè & passiuè certo modo, quam formã cõtrahentes nõ possunt immutare: vt dicit iurisconsultus in l. obligationum fere. §. placet. de act. & obli. Sed pactũ de non petendo non habet certã formã & vnicã attributã sibi à lege, vnde potest esse transitoriũ, & nõ trãsitorium, ad hæredes, ex tacita vel expressa voluntate partiũ: vt placet in d. §. pactorũ. & in aliis iuribus s. alle. Et ideo non est mirũ, si ista pacta possunt fieri ad vitã, vt cohæreant psonæ: quia lex non requisiuit ad substantiam huius pacti perpetuitatem, nec dedit certos modos finiendi, vltra quos pactum finiri non posset, sicut de obligationibus quæ oriuntur ex cõtractu. Sed ista differentia nõ est perfecta, secundùm Io. de Imo. quia adhuc põt quæri, quare diuersum fuerit statutum in pacto de non petendo, & in obligatione descendente ex cõtractu. Præterea si ex pacto de non petendo oritur obligatio naturalis paciscenti ad non petẽdum, vt dictum est, quare ista obligatio possit acquiri vni soli, vel esse personalis, quo ad personã paciscentis, contra regulas iuris supradictas. nõ apparet ratio diuersitatis. Vnde ipse do. Io. ponit quartam rationem differentiæ dicens, quòd obligatio ad actionẽ quærendam respicit rigorem iuris: sed exceptio fundatur super æquitate, vt l. qui æquitate. ff. de doli excep. Est igitur speciale in exceptione, quòd possit acquiri vni, ita ꝙ non aliis heredibus: quia æquum est illis non acquiri exceptionẽ, quibus paciscens noluit prouidere: quæ ratio cessat in acquisitione actionis. Sed ista differentia non videt vera: quia cùm multæ actiões fundentur super naturali equitate: vt l. nã hoc iure. ff. de cõdi. inde. & in actiõe quæ cõpetit ex æquitate. l. si me & Titium. si cer. pe. Nam attento hoc fundamẽto, posset induci per pactũ, ꝙ istæ actiones extinguerentur post mortẽ eius, cui competunt ipso iure: qđ non probat iure, & regula est in oppositũ in d. §. placet. Preterea nõ est dubium, ꝙ executio voluntatis testatoris fundat super equitate: qđ patet, quia aliquãdo vbi deficit actio, cõpetit officium iudicis pro illa exequenda: vt l. hæreditas. ff. de petiti. hære. & l. quibus. de annu. leg. & l. seruos. de ali. & cib. leg. quod officium iudicis nititur æquitati: vt l. quod si Ephesi. in fi. ff. de eo quod cer. lo. & tñ obligatio de legato consequendo non potest finiri ad vitã legatarii, vt expiret obligatio ipso iure post mortem suam: vt l. nemo potest. in fi. ff. de leg. j. & in d. §. placet. Vnde ipse ponit quintam differentiam, dicens ꝙ ratio potest sumi ex l. Arrianus. ff. de ac. & ob. quia fauorabilior est liberatio, quàm obligatio. Sed ista ratio facit in oppositũ: qa si est fauorabilior, ergo minus deberet posse restringi: natura eñ fauoris est, vt debeat ampliari, nõ restringi: vt l. tale pactũ. in prin. & ibi not. ff. de pac. & in regula, odia. de re iu. Quidã aũt quinto loco dixerunt, ꝙ pactũ de non petendo põt acquiri vni, & qa continet factum: stipulatio autem & contractus continet ius, vt l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. facta autẽ cõmuniter sunt indiuidua: vt l. stipulatiões non diuid. s. e. Sed ista differentia multipliciter posset reprehendi, veruntamen breuitatis causa sufficiat reprehensio d. Ioan. qui dicit, ꝙ pactum de non petendo cõtinet factũ diuiduũ, non indiuiduum: vt l. iiij. §. Cato. s. eo. In facto autẽ diuiduo est idem quod in obligatione dandi: vt plene hic per Bar. & alios: †vnde ipse ponit sextam rationem differentiæ, quam dicit esse meliore omnibus, videlicet ꝙ ideo in pacto potest vni prouideri, & non in stipulatione: quia per pactum non receditur ab aliqua iuris cõmunis, sed per stipulationẽ receditur. Hoc patet secundùm eum: quia quando quis paciscitur, non petit à se neꝗ à Titio hærede suo, per hoc pactũ hæredi nominato nõ acquiritur exceptio, nisi pro rata, pro qua erat obligatus. Hæc autem exceptio pro illa rata potuit sibi acquiri, secũdùm regulas iuris: vt l. & hæredi. in prin. ff. de pac. & aliis iuribus s. alleg. quia in illa rata repræsentat personam defuncti: pro rata autem pertinente ad alios cohæredes non videtur paciscens illi hæredi prouidere: quia pro illa nõ tenebatur ipso iure, vnde non erat opus facere sibi pactum de non petendo. Sed in stipulatione qñ quis stipulatur aliqđ dari sibi, vt vni ex hæredibus, patet ꝙ stipulator voluit acquirere insolidum vni hæredi. & sic etiã pro rata aliorũ hæredũ iste reperitur extraneꝰ, vt dictũ est: & sic si illo respectu posset sibi acquiri ex stipulatione, fieret contra regulas iuris, quæ dicunt ꝙ alteri extraneo stipulari nemo potest: vt l. stipulatio ista. §. alteri. s. eo. & l. si tibi. §. si pactꝰ. ff. de pac. & hanc rationem tetigit hic Paul. de Cast. Sed ista ratio solum satisfacit, quãtum ad hoc, vt vni ex heredibus per pactum posit prouideri, & non per stipulationẽ. Sed nõ satisfacit, quare in pacto de nõ petẽdo paciscens ꝓuidẽdo vni posit impedire, ꝙ exceptio nõ acquirat aliis: & tamen hoc non posit in stipulatione: vt in tex. nostro. ex quo eñ herredi, cui paciscens prouidet, non acquiritur nisi pro rata sua, vt ipse dicit, & est cõmunis opi. doctorũ contra gloss. in l. auus. ff. de pac. Superest quærere, quare in vno casu posit impediri ius querendũ cohæredibus, & in alio non: & sic sumus in eodẽ dubio, quo ad istud secundum, quod est querere, quare pactum de nõ petendo possit fieri personaliter, ita ꝙ ipso iure non transeat ad hæredẽ: vt in iuribus s. alle. & tñ hoc non possit fieri in obligatione acquisita ipsi stipulatori: vt l. eũ qui ita. §. qui ita. s. eo. & l. nemo potest. in fi. de leg. j. Dic ergo securè secũdùm Bart. vt s. dixi, addendo & declarando, vt s. per me fuit dictũ. ¶ In ea. glos. ibi: vel actione fa. er. hanc glo. approbat hic Bar. quia ex quo nulla venit traditio, per quã donatio, quã videtur facere stipulator hæredi, cui voluit prouideri, confirmetur, non potest dici ꝙ donatio fuerit cõualidata per mortem: iuxta l. Papi. de do. inter vi. & vxo. in l. ij. C. si quis alteri vel sibi. & in l. ij. & ibi not. C. de inoffi. do. ¶ †In quibus concluditur, ꝙ vt donatio inualida cõfirmetur morte, requiritur quòd fuerit facta traditio in vita à donatore. Vnde heres non poterit cõsequi exactũ à cohæredibus tanꝗ donatum: quia ista donatio fuit inualida, & non fuit secuta traditio, ergo non potuit confirmari morte. nec potest dici, ꝙ iste heres hoc cõsequatur, tanꝗ prelegatum sibi factum, nisi appareat alia cõiectura, ꝙ voluerit prælegare secundùm eum. Vnde cohæredes pecuniã exactam retinebunt pro se. Ang. hic dicit, ꝙ glo. est vera, & ꝙ iudicio fa. er. coheredes debent hoc restituere tanꝗ prelegatum factum huic hæredi, cui fuit prouisum insolidũ, in cuius confirmatione sufficit mors plegãtis absꝗ alia traditione. Vnde non sumus nunc in casu l. filię cuius. quę loquitur in donatione, non in prelegato. & hanc sentẽtiam sequitur hic Ioan. de Imo. & addit, ꝙ etiam in casu l. filię cuius. si ibi esset donatio, & non relictum, vt ibi tenet Bart. non requireret traditio ad confirmationem donationis secuta morte: qa sine traditiõe tex. ibi nihil dicit. & sic esset ibi casus singularis, secũdùm eũ, ꝙ quãuis regulariter donatio facta inter patrem & filium non confirmetur morte, nisi pcedente traditione: vt in iuribus pallegatis. hoc tñ fallit, nisi filius cui fuit facta donatio, esset institutus heres pro aliqua parte ab ipso donatore, vel succederet sibi ab intestato: nam tũc per iudicium fa. er. consequet rem sibi donatam. Sed ipse nõ perpendit, ꝙ ad hoc vt videat celebrata donatio in d. l. filię cuiꝰ. requiritur traditio. aliàs ex hoc solo, ꝙ pater emeret rem nomine filii, non videretur celebrata donatio: vt ibi declarat Bar. & sic videtur necessarium esse psupponere, ꝙ ibi interuenerit traditio. ¶ Aduerte etiam in casu nostro, quia si stipulator ꝓuidendo vni videt sibi prelegasse: vt dicit Ang. ergo vtilis actio cõpeteret in casu §. nostri huic heredi, cui stipulator voluit ꝓuidere per l. j. C. de exce. Sed iste tex. hoc non dicit, imo negat expresse in verbo, non posse nos vni ex heredibus acquirere: ergo impossibile est dicere, non cauillando tex. ꝙ ex ista stipulatione & prouisione resultet plegatũ. & hoc est quod sentit hic Bar. ¶ Super quo articulo considera duos casus: nam si stipulatio fuit interposita corã numero testium, qui non sufficeret ad vltimam voluntatem, iuxta l. fina. C. de codicil. tunc impossibile est dicere, quòd hic resultet prelegatũ, saltem validum: & hoc est quod dixit Barto. alibi, videlicet in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. Aut erat numerus sufficiens ad vltimã voluntatem concedendã: & tunc melius posset sustineri, quòd plegatum videretur inductum. & hoc videtur tenere Bart. in d. l. tale pactum. in fi. Sed tamẽ melius est dicere, ꝙ nullum prelegatum videat inductum per istũ tex. inductum vt s. & hoc tenet hic Bar. vt dixi. Pro cuius dicto bene facit, quia ex forma stipulandi sibi & alteri ista dispositio est contractus, non est vltima voluntas: vnde non potest valere vltima voluntas, cùm contrahentes intelligerẽt cõtrahere: per regulã positam in li. primo. in principio. ff. de iure codi. & in l. j. §. si stipulanti. s. eo. Sed potissime fundamẽtum est in isto tex. in quo negatur, ꝙ huic heredi hoc modo stipulando non possumꝰ acquirere: quod esset falsum, si ista stipulatio haberet vim prelegati. Et quia superius sepe tetigit Bartolus, quòd obligatio de sui natura est perpetua, & quòd diuiditur etiam inuito stipulatore inter cohæredes per l. xij. tabularum, reperitur vnus casus singularis, in quo obligatio potest constitui ad vitam, in l. epistola. §. fi. ff. de pact. vbi promissio, quę subrogatur loco querele, potest finiri ad vitam stipulatoris, vel promissoris, secundùm diuersas lecturas: quia ipsa querela per mortem expirabat

expirabat ipso iure,secundùm Guiel.de Cug.ibi.Et licet Barto.videatur ibi intelligere,quòd obligatio finitur ope exceptionis,non ipso iure,hoc non põt dici salua reuerentia sua,quia tex.dicit, ꝙ post mortem neq; de iure,neq; de æquitate aliqd põt peti: & hoc esset falsum, si stipulatio nõ firmatur ipso iure,qa de rigore iuris bene posset peti: nam exceptio quę cõpetit,nõ fundatur super rigore,sed super æquitate:vt l.qui æquitate. de doli exceptio.Licet autem obligatio non possit finiri ipso iure regula riter,potest tamen finiri officium iudicis,quod competit alicui contra ali quem.Vnde potest fieri pactum,ꝙ si filia nupta exegerit dotem se viuen te,teneatur eam conferre.sed hæredes eius non teneantur,dummodo in terponatur ex certa scientia:vt l.si filia.in prin.ff.famil.erci.& hoc est,qa collatio petitur officio iudicis,non iure obligationis:iuxta not.in l. si so-ror.C.de colla.Illud etiam scias,ꝙ de iure canonico obligatio non diuidi tur inter hæredes passiuè ex l.xij.tab.totaliter,quia si vnus ex hæredib⁹ efficiẽ non soluẽdo,alter tenetur:ita not.Host.in c.tuæ.extrà,de vsur.& sequitur Pet.de Ancha.in regula,peccatum.iuxta fin.de regul. iur. secus esset de iure ciuili,secundùm Ang.consil.suo ccxxx.pro quo facit opti-me tex.& quod ibi not.in l.fin.C.depo.fit autem diuisio ista,etiam quo ad hunc effectum,vt creditor cogatur recipere particularẽ obligationem ab vno ex hæredibus pro rata,secundùm Cyn.not.in l.si plures.C. de cõ di.infer.& Ange.in l.si seruus.§.si plurium.ff.si quis cau.& est casus in l. iij.C.de neg.gest.¶ In glo.super verbo,vnius hæredis. pro declaratione huius gloss.& præcedentis Bart.hic prosequitur quatuor articulos prin cipales.Primus est,qualiter in obligatione dãdi possit prouideri vni ex hæredibus,vel in obligatione faciendi.Secundus,qualiter per pactum de non petendo quis possit prouidere vni ex hæredibus. Tertiò, qualiter per viam contractus vnus ex hæredibus possit grauari.Quartus,qualiter
26 possit grauari vnus ex hæredibus in vltima voluntate.¶ †Circa primũ adde primò,inquantum Bartolus reprehendendo Pet.dicit,quòd quan-do obligatio incipit ab hæredibus,stipulator põt prouidere vni ex hære dibus,ita quòd sibi acquiritur actio insolidum,& alijs.Nam vni non po test acquiri actio insolidum,secundùm Barto.quia vltra ratam ipsius hæ redis stipulator stipularetur extraneo.& hoc confirmat etiã Io.de Imol. dicit tamen,quòd inquantum Pet.noluit alijs acquiri actionẽ,opinio sua potest defendi: quia ex quo obligatio non fuit radicata in persona de-functi,non habet locum ordinatio l.xij.tabul. videlicet quòd necesse est eam transfundi in hæredes pro rata portionis hæreditariæ: vnde potuit stipulator in obligatiõe,quæ incipit ab hærede,non velle acquirere alijs hæredibus.Non ob.tex.in l.hæreditarium.de bon.aut.iudi.poss.quia vel dicas secundùm eum,quòd ibi obligatio incipit ipso incipiente mori: vt l.qui duos.de manumis.testa.& per glo.in l.si cùm hæres. ff. quando di. le.ce.Sed ista sua responsio est contra tex.expresse in ij.rñso.d.l.vbi poni tur exemplum in obligatione,quæ acquiritur fideiussori,qui soluit post mortem eius,pro quo intercesserat:& sic obligatio non erit causa in vita defuncti aliquo modo,quia fideiussor non agit,anteꝗ̃ soluat,vel sit con demnatus:iuxta not.in l.si pro te.C.mand.& l.Lucius.ff.e.Preterea etiã acquisitio quæ fit ex ista stipulatione,qñ moriar, dicitur fieri post mor-tem, & similiter obligatio promissoris,qui promittit quando morietur, dicitur extare post mortem:ita probat tex.in vers.post obitum.in l.pœ-nales.in princip.ff.ad leg.Fal.Et ideo ratio potest esse,quia illa acquisi-tio vel obligatio momentanea,quæ oritur in extremo mortis articulo, non consideratur:arg.l.fi.in fin.C.de bon.quæ lib.& per Bald.in §.fina. de condi.insti.in simili q.sumitur ergo vt obligatio creata post mortem. Nec est vera secunda responsio do.Ioan.dum dixit,ꝙ ista obligatio po-terit dici hæreditaria solum respectu posito in d.l.hæreditarium.videli-cet vt legatarij non præferantur talibus creditoribus:nam etiam quo ad inducendam Falcidiam,vel tollẽdam,ista dicitur obligatio hæreditaria: vt patet in d.l.pœnales.nec potest reddi ratio,cur magis in illo casu ꝙ alijs non dicatur hæreditaria,ex quo acquiritur hæredi ex præordinatio ne defuncti,& contractu ipsius,per ea quæ habentur in l.damni.§.Sabi-ni.ff.de dam.infect.vbi traditur regula,ꝙ quando finis trahit necessariã consequentiam à principio,inspicimus principium,& non finem:& hoc præsertim esset verum,si dicimus ꝙ ista conditio purificata trahatur re-tro,sicut regulariter trahitur in contractibus, quando non est conditio potestatiua:vt l.potior.& l.q balneũ.ff.qui po.in pig.ha.& per Bar.in l. si filius.in princi.de verb.obli.tunc enim retro videretur acquisita obliga tio ipsi defuncto.Vnde sequere sententiam Barto.quicquid dicat iste do ctor.Secundò adde dictis Bart.inquantum ipse hic dicit, ꝙ quamuis a-ctio ad factum,in quo interest solius hæredis,cui est facta prouisio insoli dum,competat illi,& non alijs,si tamen factum non præstetur, & succe-dat obligatio ad interesse,ista obligatio acquiritur illi,cui est facta proui sio pro rata duntaxat,qua est hæres,pro alijs vero partibus suis cohæredi bus.Nam Ioan.de Imol.hic multum subtiliter impugnat istud dictum: dicit enim,quòd competit actio insolidum hæredi,cui est facta prouisio, id est ad totum interesse:alijs vero nõ cõpetit,ex quo nihil eorum inter-erat.Hoc probat tali ratione:quia licet obligatio simplex ad quantitatẽ non acquiratur hæredi,nisi pro rata: tamen obligatio ad interesse acqui ritur hæredi insolidum,non pro rata hęreditatis duntaxat.Adducit tex. in lege secunda.§.item si in facto.in fin.suprà eodem.vbi probatur secun dùm eum,quòd hæres ad quem pertinebat fundus dominans pro parte, si prohibetur vti seruitute,agit ad totum suum interesse, non pro rata quotæ hæreditariæ:alij autem ad nihilum agunt, quorum non interest: vt ibi dicitur.Sed ista sua opinio licet sit valde pulchra per illam legem nullo modo videtur probari,quia si bene consideres, quando omnium hæredum interest pro parte sua, sicut ibi erat,tantum est dicere, quòd stipulatio committatur ad suum interesse,quantum quòd committatur pro portione hęreditaria ad interesse: interesse enim suum non potest esse, nisi pro damno illius partis,quæ pertinet ad eum,nõ autem habito respectu ad ęstimationem totius iuris.Et ideo iura loquuntur vtroque modo in ista materia:nam tex.in lege,hæredes.§.an ea.ff.famil.erciscũ. dicit,quòd si vnus ex hæredibus prohibetur vti seruitute,agit ad interes-se pro parte hæreditaria.Textus autem in lege,loci corpus.§. si fundus. ff.si seruit.vendic. dicit,quòd si duo habent rem communem, & vnus prohibeatur vti seruitute,ille prohibitus agit ad suum interesse:quæ ver ba idem significant,vt patet ex coniunctione istorum iurium:ergo in §. item si in facto.non probatur,quòd possit peti interesse vltra quotam, hæreditariam.Ideo autem in illo textu cohæres non prohibitus non a-git, quia & sua non interest,& potest interesse pro alia parte.Vnde satis est,quòd pro rata sua possit agere,si prohibetur.Videtur tamen ista opi nio posse melius probari per rationem quam dixi in voce,quia quanti-tas non debetur hic simpliciter,sicut in textu nostro,sed sub ratione in-teresse,quod subrogatur loco ipsius facti:vt plene declaratur in lege pri-ma.in principio.ff.de actio.empt.per Bartolum, & probatur in lege,si sti pulatus fuerim.ff.de fideiussor.quam alleg.ibi Barto.ad hoc.Vnde sicut factum principale poterat peti insolidum,ita videtur posse peti interes-se,quia consideratur vt factum indiuiduum propter virtutem surroga-tionis:sicut videmus,quòd quando quantitas non debetur non simplici-ter,sed tanquam surrogata loco speciei, ipsa quantitas assumit nomen speciei:vt lege,quidam in testamento.§.si tibi.ff.de lega.primo. & lege, Titiæ textores.§.penulti.eodem titu.& ista opinio est multum æqua,ex ☞ quo stipulator huic soli voluit prouidere.†Nec obst. quòd licet actio ad seruitutem competat insolidum,tamen actio ad interesse competit hære dibus pro parte & insolidum:vt in iuribus præallegatis. quia istud est, ne alioquin debitor cogatur bis soluere insolidum pretium facti siue ęsti mationis.quod esset absurdum,& contra bonam fidem.Sed vbi non sit hoc inconueniens, sicut in casu nostro,quia alij non poterunt agere ad interesse,ex quo nihil eorum interit, tunc hoc videtur esse tolerabile. Et ad illud quod dicebam in lectione precedenti in voce,quòd obligatio ad interesse videtur esse concepta ad interesse, si factum non pręstetur: & ista conditio in contractibus videbitur retrotrahi, & per consequens obligatio ad interesse videbatur cepisse in persona stipulatoris, & sic trãs ire æqualiter ad omnes hęredes: est dicendum quòd reuera obligatio ad interesse procedit ex tacita mente partium, & habet tacitam conditio-nem,si factum nõ fuerit præstitum:vt plene declarat Bartol. in lege,cũ stipulatus sim à Proculo.suprà eodem. Sed tamen est aduertẽdum,quòd ista conditio,si factum non fuerit pręstitum, est in potestate debitoris, vtrum impleatur,vel non.Nam si vult pręstare factum,obligatio ad in-teresse non committitur contra eum qui non est in mora: vt lege,si quis ab alio.in fine.de re iudicata.Si autem non vult pręstare factum,tunc suc cedit obligatio ad interesse.Vnde quòd conditio per quam committitur obligatio ad interesse,impleatur,vel non impleatur,hoc pendet à pote-state debitoris.& ideo isto casu conditio impleta non trahitur retro, vt lege, potior.in principio.ff.qui po.in pig.ha.Vnde istud argumen.rema net bene solutum.Sed tamen quia iura cõmuniter videntur velle,quòd obligatio ad interesse cõmittitur ex facto indiuiduo,diuidatur inter hę redes stipulatoris,tutius est tenere opinio.Barto.maximè,quia ista obli-gatio,dato quòd conditio non trahatur retro, & incipiat vt exnunc, ta-men dicitur hęreditaria,vt s.est probatum,quia habet ortum & depen-dentiam ab ordinatione defuncti. Vnde perinde est,ac si obligatio fuis-set radicata in persona ipsius. & quo casu de necessitate transmitteretur ad hæredes pro æquali portione,licet hæredum nunc non intersit, hoc non est attendendum,ex quo ipsi agunt tanquam ex obligatione quęsi-ta defuncto,cuius interfuit. Adde etiam dictis Barto.inquantum ipse di cit,quòd quando factum indiuiduum,de quo prouidetur vni ex hæredi bus,continet interesse omnium,tunc omnibus competit actio ad ipsum factum:nam Ang.hic contradicit huic conclusioni,dicens ꝙ ex quo totũ illud factũ põt impleri in persona hæredis,cui fuit facta prouisio, alij non possunt agere ad ipsum factum.& ita intelligit textum nostrum simpli-ter.Ioãnes de Imol.dicit esse considerandos duos casus:nam aliquando ex facto,quod est implendum de necessitate,acquiritur effectualiter ius alijs cohæredibus:exemplum,quando quis stipulatur ad fundum suum pro se & pro Titio hærede suo,& tamen postea moriens relinquit hunc fundum communem:non enim potest fieri,vt via constituta non profi-ciat omnibus, qui habent partem in fundo. Aliquando licet omnium hæredum intersit,tamẽ ex ipso facto acquisito debet fieri illi soli,cui sti pulator prouidit:exemplum,si aliquis stipulatur scribi Codicem sibi, & alicui hęredi suo.Primo casu est vera opi.Barto.secundùm eum:quia ex quo totum ius non potuit acquiri effectualiter illi cui est prouisum, ac-quiretur ex præsumpta voluntate stipulatoris alijs:argument.l.necvti-lem.ff.ex quib.caus.ma.Secundo casu dicit esse distinguẽdum:qa aut sti

pulatio incepit in persona stipulatoris: quia stipulatus est sibi & hæredi. & tunc acquiritur actio alijs cohæredibus. Sed tamen ipsis agentibus obstat exceptio: quia ex quo ius quod resultat ex facto, totaliter fuit acquisitum illi cui voluit, alij hæredes agunt contra voluntatem stipulatoris. Si verò sola persona hæredis fuit cōprehensa in stipulatione, tunc ipse solus aget, nec competet actio alijs ad factum: quia obligatio quæ incipit oriri in persona hæredis, potest prohiberi, ne oriatur, secundùm ea quæ dicta s. defendendo opinio. Petr. Tu autem aduerte, quia in primo casu vbi sequitur Bartol. & reprehendit Angel. ratio sua non videtur bona: nam in casu nostro totum illud quod voluit stipulator acquiri illi cui prouidebat, est sibi acquisitum: quia in facto indiuiduo, sicut in seruitute, seruitus competit in fundo cuilibet insolidum: vt lege, via constitui. §. si fundus. de seruit. rustic. prædio. & lege, loci corpus. §. si fundus. ff. si serui. vendi. nec est bona ista consequentia: hoc ius insolidum in casu nostro acquiritur alteri, ergo non est totum acquisitum illi, cui stipulator prouidit: quia imo quo ad ipsum factum est totum acquisitum: nam potest vti seruitute solus insolidum: & quilibet alter habens partem in fundo. † Vtamur ergo meliori ratione, defendendo Barto. & dicamus, quòd licet stipulator hoc casu videatur velle, ꝙ seruitus non acquiratur alijs: tamen hoc non potuit velle ad impediendum translationem actionis ipso iure in cohæredes: quia sicut ex prouisione l. xij. tabul. obligatio quæ competit ad rem diuiduam transfunditur pro rata ad omnes cohæredes: vt l. pro hæreditarijs. C. de hæredib. ac. ita actio quæ competit ad indiuiduam ex legis dispositione trāsfunditur in omnes hæredes insolidum: vt l. ij. §. ex his. sępius allegat. Contra hanc ergo dispositionē l. nō potuit dispensare stipulator, vt actio insolidum transiret ad vnum, & nō ad alios. Et ex hoc sequitur reiecta distinctione Ioā. quæ fundatꝛ super illa differentia Petr. quæ nō est vera, de qua simpliciter esset dicendū, ꝙ actio cōpetat oībus hæredibus ad ipsum factū: quia tñ intentio stipulatoris fuit, quòd hoc factū solus hæres haberet, cui fit ꝓuisum, agentibus obstabit exceptio. & ita salua dictum Ang. Aduerte etiam, qa in secūdo mēbro ipse ponit exemplū falsum, qđ etiā inferius ipse dānat in qōne de interesse: nā si Codex scribēdus debet acquiri soli hæredi cui fuit facta ꝓuisio: tūc istum Codicē scribi & tradi interest solū illius, cui fuit facta prouisio: ergo aliorum nō interest, quibus nihil est acquirendū. vnde nō sumus in casu qōnis nostræ: & hoc fatetur inferius [illegible] idem Ioā. & est verisimū. Adde etiam inquantū hic Bart. dicit, ꝙ in facto diuiduo est idem dicendū, qđ in stipulatione dandi, continēte aliqđ diuiduū. Nam quo ad acquisitionem faciendā, illi cui stipulator prouidet, doctrina Barto. est verissima, quia nō acquireꝛ sibi, nisi pro ea rata ꝓ qua est hæres: quia ꝓ alijs portionibus stipularetur extraneo. & hoc est qđ dicūt doct. contra glo. in l. auus. ff. de pac. vt refert hic Ioan. de Imol. ꝙ in pacto de non petendo acquiriꝛ exceptio cohæredi, cui fit prouisio pro rata dūtaxat. Sed quo ad aliū effectū, videlicet vtrū actio acquiratur alijs cohæredibus, sunt opin. nam Ioan. de Imol. dicit, quòd ista doctrina nō videtur vera: quia stipulatio, amplius non peti, cōtinet factum diuiduum: vt l. iiij. §. Cato. s. eo. tamē hoc facto potest paciscens coarctare prouisionem, quo ad hoc vt nō extendatur, nisi ad heredes quos vult: vt l. auus. præalleg. dicit tamē, ꝙ aliquo casu stipulatio, rem ratā haberi, quæ similiter cōtinet factū diuiduum, acquiret actionem alijs cohęredibus: de quo prosequere vt hic per eum, quia bene dicit in isto. Sed in qōne principali aduerte, quia iura quæ ipe allegat, reprehendūt opin. Bart. in facto negatiuo, de cuius natura est, ꝙ possit deduci in obligatiōe personaliter: vt l. si sic stipulatus. s. eo. & declarat hic Bartol. in tertio casu principali. In hoc autē facto negatiuo nō loquitur Barto. dū dicit, ꝙ est idem quod in obligatione dandi: quia expresse in hoc cōmento affirmat in duobus locis, ꝙ ista obligatio pōt esse personalis. vnde non est verisimile, ꝙ contradicat sibijpsi. Intelligamus ergo dicta Bart. de facto affirmatiuo, qđ secundū omnes trāsit ad hæredē, sicut obligatio dandi: vt l. veteris. C. de cōtrahē. & cōmit. stipul. † Sed cōtra istud dictū Barto. fortius facit: quia ego s. qñ tractaui de pacto de non petendo, dixi ꝙ ratio quare istud pactum poterat esse personale erat, qa cōtinebat factū, qđ quidem de sui natura ita cohæret personæ, vt nō possit transire ad heredē: quia proprie cōsiderando factū illud qđ præstaret hæres, nō venit in obligationem. quæ rō vniformiter videtur limitare in quolibet facto, & istud ego cōcessi superius in primo articulo. Nunc autem considerando diligentius, & saluando dicta Bar. hic, dico esse aliquā differentiā inter facta affirmatiua & negatiua: quia per l. veteris. C. de cōtrahē. & cōmit. stip. natura obligationis dandi attribuitur facto affirmatiuo, de quo loquiꝛ illa l. vt j. dicā. Vñ sicut in obligatione dandi obligatio quæsita stipulatori transit ad heredes, etiam inuito stipulatore ex l. xij. tab. ita etiam obligatio facti affirmatiui eodem modo transibit. Sed natura obligationis ad rem dari non est attributa facto negatiuo per aliquam l. & ideo facilius potuit fieri personaliter rōne quā dixi. Quòd aūt tex. in l. veteris. loquatur de facto affirmatiuo, tenent cōiter doc. in l. si sic stipulatus. & satis patet de mēte literæ in rōne decidendi: dicitur eñ ibi, ꝙ obligatio facti debet transire ad hæredes, qa hominū industria cōiter reperitur esse similis, aut nō multū differens: quæ rō proprie respicit factum affirmatiuū: nam factū negatiuum nec requirit industriā, & de sui natura æqualiter pstatur ab oībus: vnde rō adaptaꝛ ad factum affirmatiuū. Circa secundū articulū principalē, quādo quæritur qualiter ꝓmissor possit obligare vnum ex hæredibus. Io. de Imo. addēdo ad dic. Bart. cōsiderat duos casus. Nā aliquādo quæriꝛ vtrum possit in facto indiuiduo grauare vnū, ita ꝙ alij nō obligeꝛ. Aliqñ quæriꝛ de facto diuiduo, scilicet de stipulatione, amplius non peti. Circa primum ipse concludit, ꝙ aut quæritur de obligatione facti, aut quæriꝛ de obligatione ad interesse. Primo casu subdistinguit, quòd aut factū indiuiduum, in quo grauatur vnus hęres, potest ab eo solo adimpleri: verbi gratia, si aliquis ꝓmisit cōstituere seruitutē in fundo suo pro se & Titio hærede futuro, & postea illum fundum prælegauit soli hæredi grauato. Aut factum indiuiduū pōt præstari etiam ab alijs hæredibus: quia fundus remāsit cōmunis in hæreditate. Primo casu tenebitur ad factū solus ille qui fuit grauatus: quia ista videꝛ fuisse intentio ꝓmissoris, vt ex quo solus poterat præstare, solus teneteꝛ. Secūdo casu omnes tenebunꝛ insolidum ad ipsum factum. Si vero quæris, quomodo committatur stipulatio ad interesse: tunc ipse concedit, quòd in vtroq; prædictorum casuum omnes hæredes tenebuntur ad interesse pro rata: & in hoc est differentia secundùm eum inter hæredes stipulatoris & promissoris: quia vt suprà dictum est, secundùm opinio. suam non committitur stipulatio ad factum, vel ad interesse alijs cohæredibus, quorum non interest: sed in facto indiuiduo, si vnus ex cohæredibus promissoris contrafacit, omnes videntur contrafecisse: & sic committitur stipulatio contra omnes: allegat tex. in lege ij. §. item si ī facto. & in l. idem iuris. & in §. Cato. s. eo. & satis probatur ista conclusio in dicta lege, Iulia. secundū eum. vbi patet, quòd quāuis factum indiuiduum sit personale, tamen obligatio ad interesse committitur contra omnes. Primum dictum suum cū reuerentia non procedit: nam alia sunt clara, & bene dicta: vult enim, ꝙ ꝓpter hoc qa solus hæres, cui facta prouisio est, dñs fundi in persona ipsius solius, cui fuit facta prouisio, implementum sit possibile. Sed hoc est falsum: qa in alijs cohæredibus, ad quos non pertinet fundus, implementū nō est impossibile, sed difficile, qa possent redimendo partē suam à cohęrede etiam ipsi pstare seruitutem. Vnde ista difficultas nō impedit obligationē oriri cōtra eos, vt clare dicit Barto. in l. continuus. §. illud. & in l. iiij. §. Cato. s. eo. alleg. l. nō dubiū. in fin. de leg. ij. cū simi. vnde propter hoc nō impediꝛ transmitti obligatio ad cohæredes. Et licet cōcedam hoc casu, ꝙ volūtas promissoris videꝛ fuisse, vt ille solus graueꝛ, qui fuit noīatus, ex quo ille solus faciliter poterat implere ꝓmissum, non tamē valet cōsequētia: ergo alij nō teneñ, qa s. fuit dictum in hæredib9 stipulatoris prouisio legis, quæ transfert actiones in hæredes insolidū actiue & passiuē, vbi in obligatione indiuiduū nō potuit alterari per ꝓmissorem ipso iure: fatendū tñ esset, ꝙ ope exceptiōis, qa stipulator petit cōtra id, quod videꝛ cōuentū, petendo ab alijs cohęredibus, posset repelli per ea quę dicta sunt s. in glo. ꝓcedenti, in casu cōuerso, scilicet in hæredib9 stipulatoris. In facto autē diuiduo ipse dicit simpliciter, ꝙ quo ad ipsam obligationē facti, pōt vnus grauari ꝓ rata sua, ita quòd alij non obligabūtur: sicut ecōtra superius dixerat, quòd poterat prouideri vni pro rata sua, ita quòd alijs non acquireretur actio. Tu aūt hoc intellige secūdùm quod s. tenui, sequendo Bart. in factis negatiuis, quibus non est attributa natura obligationis ad rem dari, vt mō dixi. Sed aduerte, quia inquātū ipse postea infert, ꝙ ꝓpter cōuentionē vnius, qui solus erat obligatus ad factum diuiduū, ꝓ parte sua cōmittiꝛ stipulatio ad interesse cōtra omnes: hic videꝛ esse error ex inaduertentia: qa tex. in l. ij. §. fi. & in l. seq. quę ipse alle. s. eo. loquiꝛ in obligatione facti indiuidui: nā ī obligatiōe facti diuidui datur regula in oppositū, etiam quo ad pœnā cōmittendā, quæ facilius cōmittiꝛ contra vnū in obligatione diuidua, ꝙ stipulatio ad interesse: vt patet in l. v. §. si forte s. eo. daꝛ regula in oppositū in l. iiij. §. Cato. s. eo. tit. secundū oēs. ꝙ si vnus cōtrafacit pro parte sua, cōmittiꝛ stipulatio cōtra illum tātùm, & non contra alios. Vnde hoc non est tenendū aliquo modo: & qa s. in princ. cōmenti, assignando rationem differentiæ inter stipulationē & pactum de non petendo, dixi quòd quædam rationes fundantur in ęquitate, & tamen non esset dicendum, quòd possent finiri tempore. Aduerte, quia tu posses dicere, quòd istud exemplum ęsset ineptum: quia illæ actiones sunt ex contractu partium, sed extra id quod agitur: vt lege, si is qui. in fine. ff. commod. vnde non potuerunt limitari tempore à princip. Ex postfacto autem, ex quo semel fuerunt perpetuæ, tolli non possent ipso iure: melior est ergo inductio facta de lege, nemo potest. in fine. & de lege, obligationum fere. §. placet. quę loquuntur de legato, cuius obligatio etiam inducitur ex voluntate defuncti, quasi contractu hæredis adeuntis: & fundatur super æquitate: vt optime probat text. in lege, hæreditas. §. j. s. alleg. & bene facit textus in lege, quidam. §. de illo. C. de neces. ser. hære. instit. vbi dicitur, quòd non exequi voluntatem defuncti est impium. Adde vnum casum, in quo contra regulas iuris stipulatio est pœnalis, & nō trāsit ad hæredes: vt patet in l. sancim9. in fi. C. de do. de quo vide per Bar. in l. Stichū. §. stipulatio. s. eo.

SVMMARIVM.

1 Dictio, vsq;, & inclusiue & exclusiue poni potest.
2 Electio in dubio ad debitorem pertinet, in contractibus in dispositione alternatiua.
3 Expressum cùm aliter exprimitur quàm tacitè inest, tūc non valet tantum tacitum, quantum expressum.
4 Dictio, quoties, restringitur ad duas vices.

Eum qui

EVm qui certarum. Hoc dicit: qui promittit dare in nundinis, non teneẽ soluere, nisi tẽpore nundinarũ penitus completo. Secũda ibi: Proculus aut. Tertia ibi: sed ego. ¶ In glo. posita super verbo, Proculo. ibi: forte dic. secundũ Dy. & omnes, ꝙ vbi constaret de mente contrahentiũ sine sorte, & sine dubio, vera esset sententia gl. vt l. eum qui calẽdis. §. e. Ex quibus autẽ cõiecturis hoc possit constare, dic vt ibi per Bart. & Moder. Et adde dictis eorũ inquãtũ Bar. hic videẽ reprehendere gl. Inst. de inuti. sti. §. pen. quæ dicit, ꝙ qui ꝓmittit vsq; ad nundinas, teneẽ in prin. nũdinarũ, quasi dictio, vsq;, ponaẽ exclusiuè. Nã Bar. dicit, ꝙ illa gl. est vera, qñ constaret de mẽte contrahẽtiũ: aliàs nõ, ꝑ istũ tex. Ang. autem simpliciter sequitur illã glo. quã reputat esse singularẽ. Sed Io. de Imo. sequitur sentẽtiã Bar. quia cũ ista dictio, vsq;, possit poni exclusiue & inclusiue[a], verba stipulatoris sunt in dubio interpretanda contra eũ: vt l. veteribus. ff. de pact. & sic debẽt intelligi exclusiue. Tu autẽ dicas, ꝙ per vnã l. reprobatur illa glossa, & dictum d. Io. videlicet per tex. in l. eũ q ita. §. c. vbi patet, ꝙ in promissione quæ fit vsq; ad calendas, dictio, vsq;, stat inclusiue: & tamen ꝙ ponatur inclusiue, hoc respicit fauorem stipulatoris, quia ibi agitur de obligatione finiẽda: vnde tãto esset maior fauor stipulatoris, quanto plus cũ effectu duraret obligatio. Dic ergo, ꝙ hoc ꝓcedit ex ꝓprietate huius dictionis, vsq;, †quæ si apponitur tẽpori pro termino terminãte, semp ponitẽ inclusiue, qñ ille terminus sub dispositione põt cõprehendi: scđm Bar. qui ita declarat in l. patronus. §. Sempronia. ff. de leg. ij. & sequitur Bal. in l. à caligato. C. de nu. Collige etiã ex isto tex. ibi: vel exiguũ &c. ꝙ quãtũ ad defectũ exactionis dilatio concessa debitori non expirat vsq; ad vltimũ momẽtum tpis. Quid autẽ sit, quo ad pœnæ commissionẽ, vel ad commissionem interesse, vide plene ꝑ Barto. in l. cũm stipulatus sim mihi à Proculo. §. eod. & ibi scripsi.

Cum pure. Si electio pertinet ad debitorẽ, põt variare in electione, nisi sit commissa sibi electio expresse per verbũ, qñ voluero. Scđa est ibi: quia diuersa. ¶ †No. ꝙ in contractib' in dispositione alternatiua electio in dubio pertinet ad debitorẽ[b]. Quid autẽ sit ĩ vltimis voluntatibus, vide in l. Lucio. ff. de leg. ij. & vide bonũ tex. in l. si heres. ff. fa. ercis. cũ gl. vbi videẽ ꝓbari, ꝙ etiã in alternatiua legis electio pertinet ad debitorem. Hoc tamen fallit in gratia concessa à superiore, in qua electio pertinet ad eum, cui conceditur: scđm Bar. in l. q duos. ff. de le. j. & in l. fi. ff. de cõsti. prin. sup quo vide qđ scripsi ĩ d. l. q duos. Quid autẽ sit ĩ impositione pœnarũ,[c] vide per Bar. in l. si fugitiui. C. de ser. fugiti. & ꝑ Cy. in l. quicunq;. eo. tit. & per Bar. in l. j. §. expilatores. de effrac. & expila. & forte dicemus aliquid in vlt. ¶ Not. secundò, ꝙ electio q̃ conceditur à lege debitori, videẽ potius cõcedi ꝑ futurũ indicatiui. i. qñ volã, vel quẽ volã, q̃ ꝑ futurũ subiũctiui, vel prẽteritũ. i. quẽ voluerim. & ad hoc no. istũ tex. Bar. hic, de quo dicemus in tertia gl. ordi. ¶ †No. vlt. ꝙ qñ expressum exprimiẽ aliter, q̃ tacite insit, tũc nõ valet tm̃ tacitũ, quãtũ expressum[d]: de quo vide plenissime qđ scribit Bart. & Moder. post eũ in l. iij. de leg. j. ¶ †In gl. sup verbo, pure. ibi. i. simpl'r. no. hãc gl. ad ea q̃ scribit Bar. & Moder. ĩ l. j. §. si quis simpl'r. §. eo. & in l. j. de vulg. & pu. Nã tm̃ importat lex vel statutũ dicens, ꝙ aliquis pure debeat respõdere positionibus vel capitulis, ac si diceret, ꝙ deberet respondere simpliciter. Et aduerte secundũm responsionem gloss. illa non dicitur dispositio simplex, quæ qualificatur aliquo modo: de quo tamen dic, vt in dicto §. si quis simpliciter. ¶ In glos. super verbo, quoties. ibi: æstimabitur quanti potest valere &c. ¶ †No. hanc glo. perpetuo, quæ in effectu vult, quòd sicut quando præstatio est omnino impossibilis deuenitur in executione æstimationum: vt l. si seruum. §. fi. §. eod. l. si seruus. de conditio. furti. ita quando est multũ difficilis, licet non est impossibilis, & est vnus effectus difficultatis addend' ad ea quæ habentur in l. continu'. §. illud §. eod. Aduerte tamen, quia æstimatio in genere quantũ potest valere ista actio, potest diminuere faciliter de iure stipulatoris propter expensas quæ poterunt verisimiliter fieri in lite, iuxta gloss. notabi. in l. per diuersas. C. manda. Vnde cũm aliis modis possit prouideri etiam inuito reo, vt auferatur sibi facultas variandi, vt j. dicetur, non videtur recurrendum ad æstimationem, ex qua potest inferri præiudicium stipulatori. Quid enim si promissor esset homo litigiosus, & qui male libenter solueret, ita quòd propter expensas actio æstimaretur minoris pretij: vt dixi. Vnde videtur standum regulæ: quòd sicut inuito creditore æstimatio non potest solui pro re: vt lege, si domus. §. qui confitetur, ff. de legatis j. ita econtra inuito debitore ipse debitor non cogitur soluere æstimationem pro re: iuxta not. in l. j. in princ. ff. de act. emp. Vnde Pet. & Iac. de Are. ponunt aliam practicam: videlicet ꝙ assignatur terminus à iudice debitori ad eligendũ: & si eliget, nõ poterit amplius variare. Si autem nõ eliget, aut est dicẽdum ꝙ trãsferatur ius eligendi in creditorem: vt in l. j. in fi. ff. de solu. & quæ traduntur in simili in l. legato gñaliter. ff. de legat. j. in gl. & in l. hæredes. in §. si incerto. ff. famil. ercisc. Aut dicendum erit, ꝙ electio habeatur pro facta ab ipso debitore, vt videatur elegisse, quod est deterius sibi: vt l. mancipiorum. ff. de opę. le. & l. fi. §. pe. C. de iure deli. Et hanc practicã in effectu approbauit hic Bal. & Angel. ne dictum prætoris sit elusorium: contra l. prætor. in princi. ff. de iudi. Addit tamen Bal. ꝙ terminus debet statui cũ cõminatione, ꝙ si non eligit pendente termino, vel si eligit amplius, non poterit variare vel eligere supple. Ioan. autẽ de Imo. hic multis verbis nititur impugnare istam practicã, quam etiam Bart. nõ videẽ reprobare. Et primò, quia l. mancipiorum. quã ibi allegant, in qua fuit appositus terminus cũ comminatione, facit in oppositum, secundũ eum: nam ibi dicitur, ꝙ si res est integra, non obstãte lapsu termini poterit fieri electio. Ergo cũ sit hic integra, quia dñiũ rei electę si fuit translatum in stipulatorem, videtur ꝙ ille possit variare, vel iterum eligere, vel si nunquam elegit, possit eligere simpliciter. Secundò dicit ipse, quòd illa opin. glo. in l. legato generaliter. in §. si incerto. quæ vult, ꝙ in cõtumaciã hæredis transferatur electio in legatarium, communiter non tenetur: vnde ibi notata faciunt potius in oppositum. Tertiò dicit ipse, ꝙ lex j. in fin. de solu. non facit ad materiam: quia licet ibi transferatur electio in creditorem, non agitur de multo præiudicio, quoniã creditor debet eligere, vt bonus vir, scilicet in causam duriorem: sed hic posset fieri magnum præiudiciũ, si electio transiret in stipulatorẽ, qñ esset multa disparitas pretij inter res quæ sunt in obligatione alternatiua. Non ob. tex. in l. fin. §. pen. de iure deli. qui videtur probare, ꝙ electio debet haberi pro facta ad detrimẽtum debitoris: nam illud ideo statuitur, quia potest sibi imputari culpa, cur omisit beneficiũ inuentarij: quę cõsideratio non habet locũ in casu nostro. Nõ obstat id quod dicit Bal. de cõminatione: quia iudex ita cõminando non videtur posse auferre beneficiũ iuris ipsi reo, quod est vt possit variare: vt in regula, indultum. de reg. iur. Confirmatur ista sua responsio vltra eũ, quia ista continuatio nõ habet vim sententiæ interlocutoriæ: vnde licet post lapsum termini pars excludatur, qñ iudex eoipso termino pronunciauit reum non esse audiendũ, secundũ Bal. not. in authen. ad hæc. pe. col. C. de vsu. & in l. diffamari. C. de ingenu. & manu. secus tamen est, qñ cõminatio fuit apposita in assignatiõe termini: vt clarè probat tex. in d. l. mancipiorũ. & bene facit qđ habeẽ in l. j. & ij. C. cõmi. vel epistolas. & hoc est, quod dicit not. Innoc. in c. cũ in tua. extrà, qui accu. pos. quẽ sequitur Bald. in d. authen. ad hæc. & in l. si qs hæres instituaẽ. in princ. & ibi per Ang. ff. de hæred. insti. Tu autem in ista materia, quia illa practica, ꝙ transferatur potestas eligendi in creditorẽ, videtur bona, & probari per duas nota. leges, videlicet per tex. in l. hæredes. §. si incerto. in vlti. rñs. ff. famil. ercisc. vbi dicitur, ꝙ si electio hominis legati in genere competenti hęredibus, & ꝑ vnũ ex hęredibus, fit vt ipsi non eligant. & propter hoc hæredes, si plures damnati fuerint legatario, ꝙ sic elegissent, possunt agere cõtra impedientẽ fa. erc. quæ verba non possunt aliud significare, nisi ꝙ hæredibus per contumaciam non eligentibus legatarijs ipse poterit eligere hominem pluris pretij, q̃ hæredes fuissent prestaturi. Confirmatur hæc conclusio per tex. in l. legatario. §. si duo. & ibi per Bar. ff. de fideicõ. lib. vbi probatur, ꝙ si duo hęredes ex plurib' seruis habẽt eligere aliquos, quos velint esse liberos, & vnus ex eis litigat, seu est cõtumax, alter solus poterit eligere, & ipse perdit ius eligendi. & si potestas eligendi videtur translata in pœnã ipsius debitoris in creditorem, manifestum est quòd amplius debitor non poterit eligere, vel variare. Si autem esset vera secunda pars conclusionis eorum, quòd electio haberetur pro facta, in eo quod esset maius detrimentum ipsi debitori: quod videtur velle probari in dicta lege, de ætate. §. qui tacuit. de interrogat. actio. tunc ista consequentia nõ videtur bona, videtur elegisse id quod est sibi deterius: ergo non potest variare, quia ad istam fictam electionẽ traheret lex ꝑ interptationẽ passiuã, vt sicut in vera electione poterat variare, ita & in ficta: vt l. j. §. lex Falci. ff. ad l. Fal. nisi forte diceres, & esset satis tolerabile defendẽdo cõem sñiam, ꝙ qa ista ficta electio induciẽ in pœnã debitoris erit irreuocabilis, ne aliàs pœna esset elusoria. †Pro concord. istarũ opin. põt dici, ꝙaut ille cui fuit statutus terminus, & nõ eligit, vult eligere, anteq̃ actor ipse eligat: & tũc hoc vr̃ fieri posse,

a ¶ Et inclusiue. De qua dictiõe vide tu Fel. in c. qđ ad consultationẽ. de re iudi. circa prin. ij. col. & quod ibi dixi in apost.

b ¶ Ad debitorẽ. Vide ple. & no. Feli. ĩ c. inter cęteras. de rescrip. & qđ ibi dixi in apost.

c ¶ Pœna[illegible]. Vide tu Fel. in c. sicut. de Iudę. col. ij. añ me. ver. in gl. fi. ĩ princ.

d ¶ Expressum. In quibus autem casibus non operatur vt expressum, vide remissiuè in c. si qs contra. in j. colũ. in ver certos casus. de fo. compe. & qñ ꝑ expresso habeaẽ, in c. ex literis. in fi. v. col. ibi: an & quando. de fide instr.

licet sit trāslatū ius electiōis in creditorē: qa res dicit adhuc integra. Aut creditor ipse elegit, ꝙ videtur fecisse hoc ipso, quòd petijt vnā de duabus: vt est tex. no. in l. si vnus. §. si hominē. ff. de pac. & tūc quia creditor videtur acceptasse ius translatū in eū, res non dicetur amplius integra: ideo debitor non poterit amplius eligere. Ista distinctio ꝓbatur singulariter in l. cū quidam. circa me. ff. de leg. ij. vbi dicit, ꝙ si is qui habet potestatē eligēdi certas personas est in negligentia vel in mora eligere, ꝑdit ius eligēdi: & tñ re ītegra pōt pœnitere & recuperare ius eligendi, quousq; vnus ex his qui ipso negligēte vocātur ad legatū, petat seu incipiat petere legatū. Pro ista cōclusione facit optimè tex. in l. de die. §. fi. ff. qui satisda. cog. vbi patet, quòd reus cui cōpetit electio locorū in satisdādo, si semel recusauit satisdare in domicilio, nō potest postea venire, & petere se ibi remitti ad pręiudiciū actoris, & ꝙ iste terminus assignatus debitori transferat potestatē eligēdi in creditorē: vt dicit cōis opi. tenet expresse Ioā. An. in ti. de cōtumacia. §. sequitur. versi. sed pone. in addi. Spe. vbi est omnino videndū. Posuit & aliam practicā hic do. Bar. dicēs quòd si debitor bis variādo consensit in vnā rem, nō potest ampli⁹ variare. †Quia ista dictio, quoties, posita in tex. restringitur ad duas vices: vt l. fideicommissaria. §. si quis decē. ff. de leg. iij. cū alijs hic allegatis per eū. Sed cōtra istā opin. tenet hic Bal. & Ang. & sequuntur Io. de Imo. Mouētur primò ex generalitate ipsius literę, quę simpliciter permittit, quòd toties possit mutari volūtas, quoties[a] re⁹ vult: hęc autē dictio de sui natura importat, vt toties quis possit facere actū; quoties voluerit: vt l. sicut in annos. in princ. ff. qui. mod. vsusf. amit. Secūdò mouētur ex l. qui ex pluribus. in fi. s̄. eo. vbi tex. dicit, quòd volūtas debitoris promittētis vnū de pluribus pendet vsq; ad solutionē: & sic patet ꝙ vsq; ad actū soluendi potest variare. Non obstāt iura allegata per Bar. & primò tex. in §. si quis decem. cū concordātijs. quia ibi hic statuitur propter magnitudinem præiudicij, quod posset sequi, si dictio, rursus, vel iterū, non restringatur ad secundā vicem: nimis enim grauaretur. hęres toties teneretur soluere legatū, quoties legatarius perderet sibi datū à testatore. Sed hic nō agitur de tāto pręiudicio: quia quātumcunq; debitor variet, & quotcūq; vicibus, erit remediū, vł vt fiat cōdēnatio in ęstimatiōe, vt dicit gl. vel iudex interloquatr̄: vt ponit hic Bar. id quod reus semel eligit pręstare debere. Tu vero dic formalius, & verius, quòd in d. §. si quis decē. fit ista interpretatio, vt fugiatur infinitas, quę solet sonare in absurditatē: vt l. si finita. in prin. & ibi per Barto. de dam. infec. Sed in casu nostro infinitas potest aliter vitari, vt dictū est: igitur non est opus restringere isto modo proprietatē istius dictiōis, quoties. Nō ob. lex, si mulier. C. ad Velle. quia ibi secūdùm Ang. cōcurrebat in eandē rem huius consensus. Sed ista responsio, vt dicit Ioā. de Imo. est falsa: quia etiā hic Bart. intelligit, quòd re⁹ variādo bis cōsenserit in idē. Vnde ipse respondet aliter, dicēs quòd ibi per binū consensum tollitur priuilegiū speciale Velleiani, hic autē tolleretur ius cōmune: facilius autē tollitur priuilegiū, ꝗ̄ ius cōmune. vt l. eius militis. §. militię. ff. de test. mili. igitur casus nō est similis. Sed ista responsio nō est cōtra tex. & glos in l. in cōtractibus. §. sed quoniā. C. de non nu. pe. vbi per duplicē promissionē tollitur exceptio nō nu. pe. quæ cōpetit de iure cōmuni: sicut etiā videmus, quòd geminata cōfessio plus operatur, ꝗ̄ vnica: vt l. cū scimus & ibi per Bart. C. de agri. & cēsi. li. xj. Dic ergo, & meli⁹, quòd isti casus sunt valde diuersi: quia in prędictis iuribus primus actus ideo confirmatur ex actu geminato[b], vbi aliàs nō valeret: quia ex primo actu nō pręsumitur cōsensus maturus & deliberatus, sicut ex geminato, & ideo à primo actu poterit recedi nō sequente secūdo. Sed in casu nostro debitor qui elegit, nō potest recedere à prima electione, quasi fuerit indeliberata. sed quia significatus verborū tacitus vel expressus suspendit obligationē alternatiuā in volūtate debitoris vsq; ad actū soluēdi, & ideo nihil facit secūdus cōsensus in prima electione, quia adhuc remanet ratio cur posset variare. Vnde sequere sentētiā Bal. & Moder. Posset etiā adduci nouū remediū vltra doc. videlicet quòd post duas electiones variatas iudex interloqueretr̄, quòd si vlterius variauerit debitor, extunc illa electio quā fecerit debeat mādari executioni. Dico autē quòd ista interlocutoria cōditionaliter pōt fieri: vt l. à diuo Pio. §. in vēditione. & ibi per Bar. ff. de re iudi. nec videtur auferri causa beneficiū indultum debitori à iure, cōtra l. iiij. si quis condēnatus. ff de re iudi. quia propter tot varietates probabiliter iudex pōt pręsumere contra debitorē: cū hoc facit animo frustrādi stipulatorem. Casus est notabilissimus in l. fi. in vlti. rñ. ff. de bo. aut. iudi. pos. vbi dicitur, quòd si aliquis allegat casum post binā conditionē sibi factā, nō statur suo iuramēto, sicut prius, quia lex pręsumit contra eū. Sicut ergo impeditur variatio à lege in casu in quo lex probabiliter suspicatur de fraude: vt est casus no. in c. ij. in fi. de rescri. lib. vj. ita iudex, si suspicatur de fraude, poterit coarctare facultatē datā debitori à lege. & ista sufficiāt, quo ad hūc articulū. ¶ In gl. super verbo, expresse. ibi: vel tertio dicas. in hac parte glo. repetit aliquātulum clarius id quod dixerat in prima glo. & vult, quòd etiā si promissor promittat vtrū volet, nō ꝓsit variare, nisi vsq; ad lit. conte. sicut nō pōt stipulator. Sed ista glo. cōmuniter reprehēditur per omnes: quia cū debitor ꝓmittit vtrū volā, videtur exprimere id quod tacite inest. & sic expressio nihil operatur: quia exprimitur per eū modū per quē inest, iuxta regulā traditā in l. iij. ff. de leg. j. Nō ob. tex. in l. iij. §. generaliter. de eo quod cer. loc. quia ibi ideo attēditur tēpus lit. contesta. quia reus erat in mora, & electio cōpetebat actori. vnde nō potest purgare morā post lit. cōte. secūdùm Bar. & Moder. Et occasione hinc sumpta Bar. hic ponit solēnem distinctionē, quādo ex parte actoris vel rei cōcedatur variatio circa res, de qua dic vt hic per eū: quia eius dicta sequuntur cōmuniter Moder†. Et qñ admittatur variatio[c] in alia materia, vide per Bar. in l. de rebus. ff. re. amo. & in l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffi. test. Tu potes addere vnam l. no. videlicet tex. in l. cuius bonis. ff. de cur. fur. vbi videtur probari singulariter, quòd qñ ex mera legis dispositione defertur electio alternatiua alicui, no licet regulariter variare. & bene facit tex. in d. c. ij. in fi. de rescrip. lib. vj. Cętera pertinētia ad istā materiā supple ex his q̄ dixi, multis additis vltra doc. in l. si quis stipulatus sit. s̄. e. & ex his quę scripsi in l. quicquid astringēdę. & in l. qui ex plurib⁹. s̄. e. vbi tetigi multa addēdo, qualiter possit fieri declaratio, & vtrū possit fieri plus ꝗ̄ semel. ¶ In ea. gl. ibi: inter tacitū & expressum &c. gl. ista videtur dicere contra ll. quas allegat. vnde Bartol. & Modern. saluando gloss. dicunt, quòd id quod dicit glo. de mandato expresso, habet locum in eo qui de mandato alterius stipulatur sibi: tunc enim cùm sit quæsita sibi actio, licet ex prouisione mandantis, nihilominus ius quæsitum non poterat auferri: vt l. fi. ff. de solu. & quod ibi no. facit l. fi. & quod ibi habetur s̄. de pact. & quod no. in l. si post mortem. §. fi. ff. de contratab. hoc tamen dictum limitat hic Paul. de Castr. Dicitur enim esse verum, quando quis fuit adhibitus ad stipulandum animo donādi, secus si stipulatus est procuratorio nomine mādantis: quia tunc mandans posset prohibere debitorē sibi soluere, sicut potest liberare debitorem in præiudicium stipulatoris, quia ipse videtur esse principalis in obligatione, ex quo ad eum debet redundare vtilitas: allegat text. in l. si cum emptore. in fine. & quod ibi per Bartolum. ff. de pact. & in lege, apud Celsum. §. mandaui. ff. de do. except. Sed tu aduerte, quia secundùm hoc etiam posset prohiberi debitori, quòd nō solueret adiecto, quòd exigendo pecuniam tenetur eam restituere stipulatori actione mandati: vt l. Iulia. §. si fundum. s̄. eodem. & tamen hoc est falsum, & contra l. vero procuratori. & l. aliud. de solut. Et ideo forte potest dici, quòd licet mandans possit liberare debitorem, non tamen potest prohibere stante obligatione, quin soluat ipsi procuratori. vnde super hoc est cogitandum. Aduerte etiam, inquantum gloss. dicit, quòd adiectus habet tacitum mandatum. nam hoc non transit sine dubitatione: de quo vide quod fuit dictum in dicto §. si fundum. Pondera etiam gloss. tuam, inquantum allegat legē, si cùm dies. in fin. ff. de arbit. nam secundùm Ange. hic videtur velle, quòd si arbiter assignat terminū debitori, qui est statutus à iure, iste dicitur terminus hominis, & non legis, & sic non poterit purgari mora: iuxta not. in lege, si insulam. suprà eodem. Sed Ioan. de Imo. dixit, ꝙ si glo. intellexit, ꝙ idē terminus fuit expressus, qui est statutus à iure, nō bene dixit, per ea quæ habentur in l. ij. ff. de leg. j. vbi communiter tenetur oppositū. Vnde dic vt ibi fuit dictum. Et aduerte, quia illa limitatio quā posuit Pau. s̄. ad glo. nostram, non est vera, licet in lectione præcedenti reliquerim cogitandum. Nam iura allegata per eū bene probant, quòd de voluntate debitoris pōt auferri actio illi qui fuit stipulatus procuratorio nomine. & ita loquitur text. in l. idemq;. §. si cui. ff. man. & in l. mulier. in fi. ff. de iure do. Sed nos nō sumus in isto casu, imo quærimus vtrū possit impediri facultas soluendi ipsi debitori, si velit soluere: & dicēdum est, ꝙ nō, qa stipulator nō potest mutare formam datā stipulationi à prin. vt l. vero procuratori. j. de solu. vbi assignatur ista ratio. Vnde iō simpliciter standum est istis iuribus, quæ habent quòd debitor non potest prohiberi, & satis probatur ista conclusio in d. l. aliud. iuncta l. Iul. §. si fundū. quam s̄. allegaui. & hoc singulariter teneas menti ad ea quæ scribit Bart. in l. cum emptore. in fin. ff. de pact. Et ad ea quæ s̄. diximus circa materiā potestatis variandæ, aduerte per text. in l.

---

4 (margin)

a ¶ Quoties. De quo vide sing. d. Ale. de Imo. in consi. cxlv. ij. parte.

b ¶ Geminato. Quid aūt oper[illegible] geminatio actus, vide tu oī no Fel. in c. si cautio. de fi. instru. in viij. col. in fin. & d. Pe. Phi. Cor. in cō. lxviij. inc. ardua. in litera t. in iij. pte. & in cōsi. xlix. inci. in pñti. in prin. & ī cō. lxx. inc. repetito. in lr̄a b. ea. parte. & in cō. lix. inc. diu post. in lr̄a f. in ij. pte. & in cōs. clxxvij. inc. ī hac. j. lr̄a i. la j. e. parte. & in cōs. lxxij. inci. plene. in lr̄a g. h. & se. & ī cō. lxxxj. inc. p̄sens in lr̄a [illegible]. & se. & ī cōs. xcix. inci. dns. in lr̄a a. in j. parte. adde qđ dixi in apost. ad ti. lo. s̄. alle.

c ¶ Variatio. Vide tu Fel. in c. p̄sentia. in ij. co. in ver. quid aūt. de test. & in c. cū olim. de re iudi. circa me. iij. col. vbi ꝙ in Papa, clericis, & principibus est prohibita.

in l.cuius bonis.s̄.alle. Posset decidi qō,quam format Cy.in l. quicunq;. C.de ser.fugi.videlicet vtrum quando electio pœnarū cōpetit reo ex le gis dispositione, reus posset variare:nā vr̄ dicēdū, ꝙ non, ex quo sum9 in mera dispositione l. Tene etiā mēti quādā no.doctrinā quā Bald.ibi posuit ad propositū,in qua vult ꝙ si reus interrogatus à iudice ante senten tiam latā,quā pœnā velit eligere,nihil respondet,ꝙ poterit ferri senten tia & transferri electio in iudicem:quia cū sententia q̄ fertur criminalib9 debeat trahere secū suā executionē:iuxta nota.in l.qui vltimo. ff.de pe.non debet ferri alternatiuè:qđ dēm̄ vtrū sit verū,nō examino nūc. Vide etiā ad materiā istam tex.& qđ ibi per Bal.in l.statuli.§.si Stichū. ff.de le.ij.vbi probaꝛ, ꝙ qn̄ terminus ad eligendū statuitur à testatore, si hęres nō eligit intra terminū,trāsfertur ptās ipso iure in legatarium,nec purgatur mora post terminum:quod est not. Franc. Aretinus.

SVMMARIVM.

1 ☞Obligati aliqui insolidum ad quippiam faciendum, vnius interpellatio non constituit alios in mora.
2 Promissio de defendendo continet factum indiuiduum.
3 Stipulatio duplę diuiditur in duas, in prætoriam.s.& iudicialem.

CVm ex causa. Obligatio de defendendo est indiuidua: & ideo vno omittente committitur pœna insolidum contra omnes, quæ tn̄ præstaꝛ ꝓ portionibus hæreditarijs. Secđa ibi: quia insolidum. Tertia ibi: sed cū vno. ¶ †No. ibi: insolidū omnes &c. ꝙ quādo aliqui sunt obligati insolidum ad aliquid faciendum, interpellatio vnius non constituit alium in mora: vt patet hic, dū dicitur, ꝙ omnibus est denunciandū: & l. in executione.§.insolidum.s̄.eo. ¶ †No.secūdò secundū doct. ꝙ promissio de defendendo continet factum indiuiduum: & istud est expeditum in persona promissoris: vt l.iiij.§.Cato.in fi.de verbor.oblig. Sed in per sona hæredū promissoris non debet mutari conditio ex persona hæredum: vt l.ij.s̄.eod. Sed contra istam conclusionem quam Barto.sequitur in d.§.Cato.in ij.q.prin.vbi alle.istū tex.multum facit ista litera ibi: cui9 indiuisa natura est. Nam ex his verbis hic iuriscōsultus videꝛ velle, ꝙ defensio hic sit indiuidua, non ex natura sua, sed ex natura rei, ꝓpter quā debet fieri, quæ est indiuidua: q̄ verba hoc significant, vt etiam sentit gl. ꝙ super vna re natura venditionis est indiuidua: quia non est verisimile, ꝙ emptor fuisset empturus partem rei sine tota re. & sic videtur, ꝙ si promissio de defendendo esset interposita ex ea quæ sui natura esset diuidua. verbi gratia: si promisit te cōseruare indēnem, & defendere ab obligatione centū, quæ tutius prætendit sibi deberi à te. tunc videretur secus. Non obst.text.in §.Cato.in fi.quia possemus dicere, ꝙ illud nō est, quia promissio de defendendo sui natura sit indiuidua: sed quia etiam in obligatione indiuidua non potest fieri solutio pro parte inuito creditore, vt l.tutor.§.Lucius.ff.de vsu. Hoc tamen non determino nunc, qa ☞non est nostra materia. sed vide plenissime in d.ij.qō.in §.Cato. ¶ †No. vltimò, ꝙ licet ex facto indiuiduo committatur pœna contra omnes hæredes, ex contrafactione vnius: illa tamen pœna non soluitur ab omnibus insolidum, sed ex parte hæreditaria: & ita exponit glo.in l.ij.§.item si in facto.ver.hæreditario.s̄.eo.& est casus in l.executione.§. insolidū. s̄.allega. ¶ In tex. ibi: cæteris subsistere &c. quæritur pro declaratione literę, quomodo possit committi stipulatio de euictione aliquibus defendentibus, & aliquibus nō: nā aut euictio fuit sequuta in totū, & tūc omnes tenebuntur, non ex contumacia illorum qui non astiterunt defensioni, sed ex natura contractus, secundū quē etiam si omnes fuissent præsentes, nihilominus deberetur euictio, & committeretur stipulatio duplæ, vt l.euicta.ff.de euict. Aut isti præsentes obtinuerant: & tunc non videtur ꝙ committatur stipulatio duplæ, quia non committitur nisi re euicta: vt l.habere licere.de euic. Timore huius contrarij Bar.hic, & in fi. in prin.exponendo tex.intelligit secundū Iaco.de Are.& Oldra. ꝙ præsentes creditori agenti hypothecaria soluerunt ꝓ parte sua id quod petebat creditor: sed nō soluerūt ꝓ parte absentiū, & sic ꝓ corū pte res fuit aduocata p hypothecariā: & isto casu cōmittiꝛ stipulatio insolidū, qa res nō fuit defensa ꝓ parte absentiū: & hoc exēplū poniꝛ in l. rē hæreditariā. ff.de euic. Vel pōt ponere secūdū eos, ꝙ fuit actū cōtra emptorē rei vendicatione, ꝙ præsentes soluerūt litis æstimationem pro parte sua, sed non pro parte absentium: vt est exemplū l.fi.§.j.ff.de rescin.ven. Et aduerte, quia isti doc.videntur sentire, & ponit clare do.Pau.de Cast. ꝙ isti qui erant præsentes: defendendo rem, & probando ꝙ agens iniuste agebat, non poterant ita defendere pro parte sua, quinetiam hoc probando prodessent consortibus absentibus, restrinxerūt se ad illa duo responsa. Mihi autem videtur, ꝙ ista restrictio non sit necessaria, si tenes intellectum Bar.& communē hic, ꝙ isti qui paruerunt, defenderant solum causam pro parte sua, & non nomine omnium: tunc enim sententia lata ꝓ eis, & probationes factæ ab eis, non prodessent consortibus suis: vt patet in l.ij. C.de consort.eiusdem litis. & bene facit rubrica in l.j.& ij.C. ☞res inter alios acta.cum simil. †De probationibus etiam est idem videndum: quia cui non prodest, vel nocet sententia regulariter, non prosunt vel nocent acta: intellige quo ad plenum præiudicium, secundū Innoc. in c.causam quæ.extrà, de testib.& Barto.in l.ij.ff. iudica.solui. Vnde considero duos casus in isto puncto. In quorum vno doct.verum sentirent, videlicet si hæredes qui comparuerunt, nō susceperint in se iudicium, sed astiterunt iudicio fundato in persona emptoris: tunc enim cū probationes fuerint factæ ab episcopo emptore, sine dubio respiciunt totam rem, & omnes autores ipsius, quia ipse repræsentat omnes in illa re: argu.eorum quæ habentur in l.si perlusorio.§.j.ff.de appellat.per Barto. Si autem hæredes, qui comparuerunt, susceperunt iudicium in se pro rata, & pro interesse suo: tunc potest contingere, ꝙ pro illa rata ipsi produxerunt probationes ex persona sua, & non ex ꝑsona emptoris: ergo istæ probationes non debent proficere alijs absentibus, nec etiam emptori, ex quo pro rata absentium ipse nihil probauit, licet alij pro rata sua suo nomine probauerint. Et isto casu non video, quare emptor non potuerit succumbere pro parte, & pro parte vincere. Iste tamen intellectus, quòd præsentes susceperint defensionem pro parte sua duntaxat, & non pro absentibus, non placet, vt j.dicam. ¶ In gloss. super verbo, cæteris. ibi: subaudi pro corū partibus. scilicet quoad hoc vt rectè videātur &c. Ista gl. videtur sentire, quòd isti qui erant præsentes in iudicio, volebant defendere duntaxat pro parte sua: & hoc dicit gloss. clarius in verbo, desuisse. & hunc intellectum sequitur hic Barto. dicens: si vnus voluisset defendere pro parte omnium, tunc stipulatio non committereꝛ ex persona absentium: alleg. l.si cum vno.si ex noxa.causa agaꝛ. Sed ista conclusio non videtur bona, duplici ratione. Prima est, quia isti volē do defendere pro parte sua duntaxat, non debuerunt admitti: vt dicit textus in d.l.si cum vno.ex quo eis competebat ius defendēdi insolidū. Secūda est fortior: quia si isti fuissent admissi ad defendendum pro parte, tunc sententia lata pro eis, vel contra eos, non prodesset neq; noceret absentibus, per ea quæ suprà diximus in præcedenti articulo. Sed contradicit text. expresse in lege, si rem quæ.§.j.ff.de euictio. ergo sequitur quòd isti defendebant insolidum, non pro parte: vnde forte posset attentari alius intellectus, quòd hic, & in l.in executione. præallega. & in dicta l.si rem quæ.§.j. ius defensionis fuerit deductum insolidum, & quòd tota res fuerit euicta. Et si dicatur tertiò, non esset differentia, vtrū isti essent ꝑsentes, vel absentes: quia etiā si omnes fuissent præsentes, & res fuisset totaliter euicta, ageretur contra omnes de euictione, vt l.euicta.ff.de euictio. Sed ad hoc potest responderi, ꝙ istæ ll. inducunt hoc de nouo, videlicet ꝙ sentētia lata cōtra præsentes noceat etiā absentibus, & similiter prosit ꝓpter tria concurrentia: videlicet [illegible] ius defensionis cōpetit insolidū, qa denunciatio fuit facta absentibus, & [illegible] cōtumaciter se absentauerunt spreta denunciatione: nam aliàs in habentibus ius diuiduum datur regula in oppositum per Bald. in l.ij.in fine. C. communia vtriusq;.iud. ꝙ sententia lata contra vnum, vel pro vno, non ꝓdest vel nocet alteri: & hoc vr̄ ponderare iuriscōsultus in d.l.si rē q.§. j. Sed iste intellectus licet optime procedat ad l.si rem. §.j. præallegato. non tamen ad l.nostram, neq; ad §. insolidum. quia in his legibus apparet clarè quòd stipulatio committiꝛ cōtra omnes, propter cōtumaciā absentiū. Dic ergo, & clare, ꝙ in d.l.si rē quæ.§.j. poniꝛ quidē in prin. idem thema, sed decidiꝛ diuersus casus. Hic enim deciditur, qn̄ præsentes susceperunt defensionē ꝓ parte, vtrū stipulatio cōmittaꝛ cōtra eos: ibi vero deciditur, qđ si pręsens suscepit defensionē insolidū, & sñia fuit lata cōtra eū, vtrū ꝑiudicet absentibus. & respondeꝛ ꝙ sic, ꝓpter vim denūciationis absentib9 factę. & sic ibi est casus singulariter limitās ea quę tradit Bal. in l.ij.de consor.eiusdem lit. ꝙ quāuis singulariter sententia lata contra vnū super iure indiuisibili non præiudicet alijs, hoc tamē fallit, qn̄ alijs habētibus ius insolidū fuit denūciatū, quòd & ipsi adessent in iudicio, cū ad hoc tenerenꝛ ex natura contractus. De hoc tn̄ dicemus in l.ex duobus.j.de duobus re. Et ꝙ in d.l.si rem q.§.j. vnus defenderet insolidum, tenet ibi gl.expresse in verbo subsistere. & est ipsa veritas: aꝉs sententia nō præiudicaret alijs, vt s̄.dixi. Tene ergo intellectum Bar.& cōem, quem declarat, vt s̄.dixi in tex. ¶ Extra glo. opponit hic Bart. de l.pœnales.§.fi. ad l.Fal. vbi diciꝛ, ꝙ in stipulationibus prætorijs stipulatio cōmittitur tantū aduersus contra facientē: sed stipulatio duplæ videtur esse stipulatio prætoria: vt l.j.§.stipulatio duplæ.j.de præto. stipu. ergo videꝛ, ꝙ cōmittatur tātūmodo contra eū, q contrafecit. Sed ad hoc ipse rñdet, ꝙ iste tex.nō loquitur in stipulatione ꝓtoria: nā scđm eū stipulatio duplæ solū est ꝓtoria, quādo interponitur pro seruo vēdito: aꝉs diciꝛ ciuilis, & non prętoria: vt l.emptori.ff.de euictio. †Sed contra istā suā solutionē arguitur, ꝙ stipulatio duplę diuidiꝛ in duas, & dicitur cōis: quia aut est prætoria, aut iudicialis: vt l.quinq;.§.item duplæ, s̄. cod. Sed si stipulatio duplæ quando non est prætoria, est iudicialis: tunc idem vr̄ dicēdū qđ in stipulatione prætoria: qđ probo manifesta rōne: quia oīs stipulatio q̄ ꝓficisciꝛ à iurisdictiōe, censeꝛ quo ad sui qualitatē prætoria. Dicit enim text.in d.l.quinq;. ꝙ stipulatio duplę q̄ proficiscitur ex dicto ædiliū, ideo debet haberi ꝓ ꝓtoria, qa ꝓficisciꝛ à iurisdict. Ergo si stip͡lo duplę q̄ nō est ꝓtoria, est iudicialis, eadē rōne debet habere naturā stipulationis ꝓtorię. Cōfirmatur ista cōclusio quia stipulatio iudicialis in d.l. v.capiꝛ ꝓ illa q̄ interponiꝛ mediāte iudice, q debet habere equitatē ante oculos, sicut ꝓtor: vt l.qđ si Ephesi.in fi.ff.de eo qđ cer.lo. Ergo sicut ꝓpter equitatē ꝓtoris fit vt stipulatio ꝓtoria committaꝛ tantum aduersus eū qui contra fecit: ita idē debet fieri in stipulatione, quę pertinet ad iudicem. Et ad text.in l.pœnales, in fine, ad l.Falcidi. posset dici, quòd illa

dictio omnes ſtipulatiões prętoriç, per quã Bart. in §. Cato. vult oſtendere, ꝙ cõplectutur etiã ſtipulationẽ pœnalem, non ponitur ibi vniuerſaliter reſpectu pœnalis, & non pœnalis, ſed reſpectu diuerſarum ſpecierum, quæ ſunt in ſtipulationibus prætorijs: & tñ omnes cõpetunt ad intereſſe, ſi non apponatur pœna: de quibus in l. j. in prin. j. de præto. ſtipu. & Inſti. de diui. ſtip. ꝑ totũ. & in l. v. in prin. s. eod. Quia tñ opi. Bart. cõmuniter approbatur, dicimus ſoluẽdo dicta ſua, ꝙ vltra ſtipu. duplæ ꝓtoriã & iudicialẽ, in quibus forte põt ꝓcedere, ꝙ dictum reperitur ſtipulatio duplæ ciuilis, q̃ interponitur in contractibus, in quibus iudex nullo modo interuenit: & in iſta ꝓcedit iſte tex. & alia iura ſibi cõcordãtia. & hoc eſt maxime dicendũ, quia iſte text. loquitur in ſtipulatiõe pœnali. Tex. tamen in l. in executione. §. in ſolidũ. s. eod. non reſtringit ſe ad ſtipulationẽ pœnalem, imo dicit ſimpliciter, ꝙ in ſtipulatione de defendẽdo factũ hęredis vnius non defendentis nocet alteri: & ſic poteſt ĩtelligi, etiã ſi pœna nõ fuerit adiecta in contractu emptionis, & venditionis. Et quia hic tractatur de denũciatione, quæ debet fieri ab emptore venditori, vel eius hæredibus: ideo Ang. hic, & Io. de Imo, poſt illum tractant illã no. q. vtrum venditori ſciẽti litem eſſe motam, emptor debeat de neceſſitate denunciare[a]. Et quia queſtio non multũ pertinet ad materiam, nõ diſcutiemus, vtrum illa opi. cõis ſit vera, ꝙ venditori etiam ſcienti ſit denunciãdũ. Sed ſuppoſita illa communi opi. dicit hic Ange. & ſequit̃ Io. de Imo, ꝙ quando venditor aliunde ſciret litem eſſe motã, tunc in denunciatione ſatis eſſet in citare venditorẽ, vt veniret ad defendendũ, abſq; eo ꝙ certificaret̃ de lite mota, ex quo aliunde eſt cert⁹: & ita dicit ſaluari poſſe gl. in l. emptor. C. de euict. quã Bart. reprehendit, & cõiter doc. in l. denũciaſſe. §. quid ergo. ff. de adul. & plenius Io. An. in ti. de emp. & ven. §. fi. in vl. addit. magna. qđ dictũ cõiter approbat̃, & eſt verũ. Dicit tñ Io. de Imo, tutius eſſe, ꝙ venditor etiam ab emptore certificetur: nã aliàs haberet probare emptor, ꝙ venditor ante denunciationẽ ſciret litem eſſe motã. Non eſt autẽ ſatis denunciare litẽ vẽditori motã, niſi trãſmittat̃ ſibi copia libelli, & actorũ, per manũ publicam: aliàs venditor non teneret̃ credere, ſcđm Io. de Imo. allegat Bar. hoc tenẽtẽ in l. empti actio. C. de euict. Tu vide eũdẽ Bar. qui melius hoc declarat ĩ l. nõ ſolũ. §. fi. ff. de no. ope. nun. in tertia ſpecie proteſtationis incitatoriæ. alle. l. ſi qs inficiatus. ff. depo. & l. nomẽ. C. q̃ res pig. obl. poſ. ꝑ quas leges idẽ dicit in fi. q. in l. j. in prin. in ver. vndecimò q̃ro. ff. de no. ope. nunc. ¶ Tu verò aduerte, qa caſus magis dubitabilis eſt, quid ſi emptor ipſe certificat venditorẽ de lite, & tñ non incitat eum ad defendendũ, an certificatio denunciatoria ſufficiat? De quo vide per Bart. in d. §. fi. in loco allegato. & per Bar. in c. j. ſi de feu. vaſal. fue. interpel. in quibus locis ponit aliquas limitationes ad opinionem communẽ, vt ibi per eũ. ¶ Et ad materiam denunciationis adde Ang. in l. ſi fideiuſſor. j. de fideiuſſo. vbi ponit eandem doctrinã quã poſuit hic: & Bart. in l. qui abſentẽ. ff. de procur. vbi format quæſtionem, vtrũ ſufficiat denũciare litem eſſe motã. & qđ ponit Bal. & Mod. pleniſsime in l. ij. §. voluntate. ff. ſo. ma.

[a] ¶ Denunciare, Vide Fel. in c. j. in vlt. col. in fi. in ver. contra iſta, de iud. & d. Alex. & Ang. in l. in executione. §. in ſolidũ. s. eo. & nũ qđ promiſſor euictiõis teneatur ad expenſas litis, no te, ſi [illegible] ſtificat, vide do. Pet. Phili. Cor. in con. cclv. in ci. q̃uis. in litera d, & e. ĩ iij. pte. ſed qđ ſi emptor ſit contumax in defendẽdo an habeat actionẽ euictionis: vide do. Pe. Phi. in cõ. ccxxv. inci. in prima litera i. k. & ſeq.

SVMMARIVM.

1. Expreſſum quicquid eſt in diſpoſitione ad quã ex ſermõis proprietate fit relatio, expreſſum videtur in diſpoſitione ſe referente.
2. Dictio relatiua ſuprascripta refert præcedentem diſpoſitionẽ cum ſuis qualitatibus.
3. Verba idem importantia multiplicata non operantur quicq; plus.
4. Legatum annuum ad certum tẽpus dicitur eſſe vnum, & non plura.
5. Verbum, confirmari, quandoq; capitur non pro noua iuris acquiſitione, ſed pro conſeruatione iuris veteris.
6. Diſpoſitio quo ad ſolẽnitatẽ actus dicitur perfecta incontinẽti, etiam antequam habeat executionem.

PLuribus. Hoc dicit vſq; ad §. fina. ſi placet. Enumeratio rerum, facta in præfatione facit, vt ſtipulatio ſubiecta cenſeatur multiplex: & idem eſt in numeratione tẽporum. Secunda ibi: de hac. ¶ †No. ſecũdùm Ang. ibi: ipſum eſt &c. ꝙ quicquid eſt expreſſum in diſpoſitiõe, ad quã fit relatio, ex proprietate ſermonis, vr̃ expreſſum in diſpoſitione ſe referẽte. Ex hoc arguit ipſe ad qõnẽ quã tetigit plene ĩ l. ſi ita ſtipulat⁹. §. Chryſogonus. s. eo. ꝙ ſi ex forma ſtatuti ille qui apparet debitor per ſcripturã factã manu propria, põt capi, & reperiant̃ quædã ſcripta facta à tertio, & ſubſcripta à debitore, ꝙ virtute talis ſubſcriptionis debitor poterit capi: quia illa ſcriptura, ad quã fit relatio breuiter in ſubſcriptione eſt ſcripta manu debitoris. Sed contra ipſum facit text. in l. Titia. §. fi. s. eod. in verbo, perinde hæres. vbi dicitur in iſto caſu, ꝙ perinde debet haberi, ac ſi ſingulæ ſpecies eſſent expreſſę in ſtipulatione. Dictio autem, perinde, ſignificat fictionem: vt l. ſed ſi lege. §. perinde. & ibi per Ang. de pe. hære. & no. in l. j. in gloſſ. j. de recepta. ergo videtur, ꝙ non propriè & verè ſcripta videatur facta manu debitoris. De iſto articulo vide quæ ſcripſi pleniſsime in d. §. Chryſogonus. & tamen pro nunc ꝓ cõcordia poteſt dici, quòd proprie res dicitur eſſe expreſſa in genere. Multis enim modis dr̃ expreſſum, ſcđm Bar. in l. Lucius. ff. de vul. & pupi. & in l. j. ff. eo. ſictè tñ vident̃ ſpecialiter expreſſa. ¶ †Not. ſcđò ꝙ dictio relatiua ſuprascripta refert præcedentẽ diſpoſitionẽ cũ ſuis qualitatibus. Vnde vides hic & in l. Titia. in fi. s. eod. ꝙ res expreſſe in præfationibus ſpecialiter etiã in ſtipulatione ſe referente ſpecialiter videntur expreſſæ. Et has duas leges tene menti ad ea quæ ſcribit Bart. & Moder. poſt eum in l. ſi cui ſerui omnes. §. ſi à filio. ff. de lega. j. Per iſtum tex. etiam infert hic Ange. ꝙ ſi minor contrahendo iurat ſe eſſe maiorem, nõ tactis ſcripturis: & poſt ea in fine inſtrumenti ſubijcitur clauſula, quæ omnia & ſingula ſuprà dictæ ptes iurauerunt vera eſſe, & attendere, & obſeruare, propter iſtud iuramentũ, qđ refert ſe ad præcedentia, ſatis videt̃ iuraſſe ſe eſſe maiorẽ tactis ſcripturis. Eſt autem hoc magni effectus, quia tollitur ſibi reſtitutio in integ. vt l. ſi alterius. C. ſi minor ſe ma. dixe. Sed Io. de Imo. hic reprehendit iſtud dictũ, quia clauſula generalis in fine poſita non debet referri ad ea, ſuper quibus eſt ſpecialiter diſpoſitum: vt l. ſanctio legum. de pe. & l. clauſula. s. eo. Vnde cùm ſpecialiter prius iuraſſet, licet nõ tactis ſcripturis, iuramentum vniuerſaliter in fi. poſitum, non debet ſe referre ad iſtud capitulũ. Et iſta opi. & verior: licet enim ſcđm iuramentũ relatũ ad idem eſſet maioris effectus, q̃ primũ, qa fit tactis ſcripturis: non tñ per hoc ſequitur, ꝙ diſpoſitio ſequens generalis ſit pinguior & melior: vt ꝓbatur in l. cohæredi. §. qui patrẽ. de vul. & pup. Ego tetigi aliquid in l. doli clauſula. s. eod. ¶ In gl. poſita ſuper verbo, ſummarũ. ibi: forte male. iſta ſolutio reprehenditur per omnes: qa ſi vna ex his legib⁹ deberet corrigere aliã, tunc cùm iſta ſit poſterior, deberet corrigere priores, iuxta notata in l. ſed & poſteriores. ff. de leg. & in l. pacta nouiſsima. C. de pact. Vnde gloſſ. tranſit ad ſecundam ſolutionẽ, quæ eſt ꝙ in iuribus cõtrarijs nõ fuit interpoſita ſtipulatio per dinumerationẽ expreſſam temporum: ſed hæc tempora fuerunt expreſsè dinumerata: tantũ enim eſt dicere annua, bina, trina die, ac ſi dicas primo, ſecundo, & tertio anno. Sed quia diſtributiuum, ſingulis annis, poſitum in iuribus contrarijs videtur æquipollere enumerationi tẽporum: vt l. ſicut in annos. in principio quibus mod. vſusfru. ami. & l. huiuſmodi. §. pe. de leg. j. ideo iſta ſolutio redditur dubia. Vnde Ange. in d. l. Stichum. §. ſtipulatio. s. eod. dicebat, quòd hic pluralitatem ſtipulationum inducit geminatio diſtributionis temporũ. Prima diſtributio ſumitur ex principio literæ, ibi: annua bina &c. Secunda ſumitur ex verbo, quaq; poſito in tex. & hunc intellectum dicit eſſe nouum ad iſtã legem, contra quẽ arguunt omnes Moder. fortiſſime: quia iſta dictio, quaq;, & quiſque, eſt dictio collectiua, non diſtributiua: vt l. ſi neceſſarias. §. ſi annua. ff. de pig. act. & plene ꝑ Bar. in l. hoc articulo. ff. de hære. inſti. Vnde iſta non facit orationẽ magis diſtributã, quia non eſt diſtributiua. ¶ †Præterea dicit do. me. ꝙ verba idẽ importantia multiplicata nõ operãtur aliquid plus: vt l. pediculis. §. Labeo. ff. de au. & arg. le. Et contra iſtam differentiã Ange. allegat gl. in l. legatũ. in prin. ff. de an. le. vbi gl. dicit, ꝙ tantum eſt dicere, lego tibi decẽ quoad viues: quantum ſi diceret, lego tibi decẽ quoad viues, ſingulis annis. Et ſic videtur conſentire, ꝙ idẽ importat vna oratio diſtributiua, qđ diſtributio geminata. Sed cõtra primũ dictũ Mod. ar. fortiter: qa ſi iſta dictio, quaq;, poneretur hic collectiue, ſignificaret ꝙ vna ſumma deberet p̃ſtari in omnibus terminis: verbi gratia, ſufficeret p̃ſtari ſemel decẽ pondo argenti poſt terminum: vt probat̃ in tex. & gl. in d. §. ſi annua. circa prin. Sed hoc eſt falſum, & contra iſtam literam, vbi dicitur, ꝙ ſunt tres ſummæ, non vna ſumma. Item non eſſent tres ſtipulationes, vt hic dicitur in tex. ſed vna ſtipulatio de vna ſumma ſoluenda poſt tres terminos, intellige ꝙ nõ teneret̃ debitor ſoluere ante exactum trienniũ: vt eſt caſus in d. §. ſi annua. cuius contrarium hic dicitur. Saluando cõem r̃ſionẽ poſſumus dicere, ꝙ verè iſta dictio, quaq;, hic ponitur diſtributiuè: quia hic aliqñ inuenit, ꝙ ponat̃ diſtributiue dictio collectiua, vel in diſpoſitione fauorabili, vt ſi plenior, vel ex mente diſponentium ſi de ea conſtat: vtrunq; probat text. in l. hoc articulo. s. alleg. & in l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Treb. vbi probat̃ ſecundũ dictum. Mens autem cõtrahentiũ hic videtur

vr fuisse,vt poneretur distributiue,q̃ colligitur ex speciali dinumeratio ne tẽporũ, vt dicũt doct.cõiter.Et ex hoc patet,si spãlis dinumeratio tẽ porũ ex mẽte contrahẽtiũ impropriat dictionẽ collectiuã sequẽtem, vt ponatur distributiue:multosortius hoc operabitur,si ponatur sola dinumeratio tẽporũ absq; dictione collectiua,quia tunc non impropriantur verba stipulationis aliquo modo:& sic remanet solutio gl.& cõis vera. Nam illę rationes dñi mei parum valẽt, qa bene reperitur in iure,ꝙ ali qñ dictio geminata importat plus q̃ dictio vniuersalis simplex:vt l.balista.& q̃d ibi per Bar.ff.ad Treb.Et bene facit tex.in l.j.§.nõ quærimꝰ. ff.si quis omis.cau.testa.Nam gl.in l.legatũ.non habet sensum, quẽ ipse dicit,quia etiã simplex legatum annuum est multiplex:vt l.cũ in anno. & legibus sequentibus.ff.quando di.le.ced. vnde quo ad pluralitatem, non est opus in legato dictione distributiua geminata.Sensus ergo glo. est dicere,quòd ista verba,lego tibi quoad viues,non significant vnum legatum,& vnã præstationem semel duntaxat faciendam,sed ꝙ singulis annis debet aliquid p̃stari:& sic remanet solutio cõis vera,quo ad istũ textũ. ¶ †Sed fortius ob.contrarium,q̃d ibi ponit Bart.huic solutioni: quia verbũ distributiuũ vr̃ operari tm̃,sicut specialis enumeratio rerum vel tẽporũ:ergo ita deberent esse ibi plures stip̃ones,sicut hic multa dicunt in solutione huius cõtrarij.Sed probabilior solutio est illa,quã ponit Bal.pro prima in d.§.stip̃o.videlicet ꝙ ista non sunt oĩno paria:videlicet aliq̃d exprimi per distributiuũ,& aliq̃d dinumerari expresse & specifice p tpa .Quia qñ plura tẽpora enumerantur per vnũ actũ disponẽdi,vnde propter vnũ actũ põt dici vna stipulatio:sed in secundo casu enumerant̃ p plures actus & plures dispositiones:ergo sunt plures stipulationes:sicut videmus,ꝙ quando plures res promittunt̃ p nomẽ collectiuũ,est vna stip̃o, ꝓpter vnitatẽ dictiõis vniuersalis,q̃ cõplectit̃ plura: & tñ si copulatiuè promittunt plures res,sunt plures stipulationes : vt l.scire debemus.§.j.eo.ti.Sed cõtra istam determinationẽ facit,quia plures res specificè nominatæ,vel plura tpa dicunt̃ esse vna orõ:& per cõsequẽs vna dispositio,& vnꝰ actꝰ,dũmodo regantur ab eodẽ verbo.verbi gratia: ꝓmitto tibi Stichũ & Sẽproniũ:ita declarat Bar. ĩ l.Scię.§.Caio. in pe.col.ff.de fun.instru.& in l.ĩ repetẽdis.de le. iij.& tñ tot sunt stipulationes,quot sunt res.Præterea qñ in præfatiõe ponũtur plures res specificę,& sequitur vna promissio,promittis omnia suprascripta , non est dubiũ ꝙ non est vna stipulatio:& tñ ꝓpriè res non sunt specialiter specificatæ,licet habeantur ꝓ specificatis:vt declaraui in princi.istius l.Cur ergo in oratione apponitur distributiuũ, non dicimus propter naturam distributiui,quòd res habeantur ꝓ enumeratis specialiter.Præterea sicut inter distributiuum tacitum & expressum nõ fit differentia, quo ad pluralitatem legatorũ,quia tamen importat,lego decẽ annua, quantum lego decem singulis annis:vt l.nec semel.§.nouissimè. quando di. lega. ced.Ita videret̃ posse dici à simili,ꝙ inter enumerationem expressam tẽporum,& illã quæ fit per distributiuum,non esset differentia.Do.meus refert in d.§.stipulatio.ꝙ qdã doct.Mod.videlicet do.Nofrius de Bartolinis de Perusio,nouã ponit distinctionem,dicẽs ꝙ aut stipulatio annua est perpetua,& tunc est vnica pro toto tẽpore:aut est tẽporaria, & tunc tot sunt stipulationes,quot anni:per tex.in l.sancimus.§.si quis autẽ.C. de do.Sed ista opi.non est vera,scd̃m eũ:quia in d.§.qs autẽ.ponit̃ casus specialis in primo mẽbro,quo ad videndũ,vtrum donatio requirat insinuationẽ,vel nõ.Et assignat̃ ibi ratio particularis in stipulatione annua, quæ fit ad vitã,q̃ nõ est cõis in quacunq; stipulatione tẽporali:vt ibi patet.†Præterea vltra eũ ista distinctio deberet esse per contrarium, quia in legatis in quibus regulariter tot sunt legata,quot sunt anni, [a] dicitur ꝙ quãdo fit legatũ annuũ ad certum tẽpus,est vnũ legatũ , & nõ plura: vt l.si cũ p̃finitione.ff.qñ di.le.ce. vnde super isto cõtrario est bene cogitãdũ.Et inter alias solutiones in effectu melior videt̃ solutio cõis,vt ꝓpter specialem enumerationem inducatur pluralitas stipulationum,non propter vnũ actũ,vt dicit Bal.sed propter specificã & expressam enumerationẽ tẽporũ.Nõ ob.l.Titia.§.fi.s.eo.& q̃d diximus in prin.huius l.quia hoc facit ibi virtus relationis,cuius proprietas est,vt quicquid dicitur in dispositione ad quã fit relatio,censeat̃ repetitũ in dispositione se referente:vt l.si ita scripsero.de cond.& demon.& l.asse toto.ff.de hęre. instit.Non obst.tex.in l.nec semel. §.nouissime.quia ibi verba habent in effectu eãdẽ expressionẽ,& eiusdem qualitatis.Vnde dicit Bal.no.in c.j.§.eadẽ l.de l.Corradi.ꝙ licet legatum alimentorũ habeat in se annuã vel menstruam præstationẽ,quia tamen hoc non est expressum in verbis,dicitur vnum legatum,& non plura.

Et si placeat. Quãdo actus imperfectꝰ deducitur ad casum, à quo incipere non potest,vitiat̃ stipulatio:secus si actus iam sit perfectus.Secũda est ibi:non tamen. Tertia ibi:&c. Quarta ibi : & pro parte dominij . ¶†Nota primo in versicu . ecce . quòd in fundo communi plurium non potest acquiri seruitꝰ fundo p factũ vnius,imo requiritur ꝙ interueniant vt oẽs:vt.l.fi.ff.communi.prædio.& l.si vnus ex socijs.de seruitute,rusti . prædi.& similiter in fundo seruiente vnus non constituit seruitutẽ sine altero:vt l. per fundũ.& ibi no.ff.eo.¶†No.secũdò ibi:confirmatur &c.iuncta gl.posita super verbo,in prin.ꝙ aliquando verbum,cõfirmari, capitur non pro noua acquisitione iuris,sed pro cõseruatione iuris veteris.Idẽ dicitur de verbo,fiet: q̃d aliquando exponitur.i.factum conseruabitur, in l.si vnus.ĩ fi.s. alle. per quæ iura & similia decidit Bartolꝰ eleganter in l. lege. C. de negocijs gest . quòd si iudex dicit,do Titium in tutorem pupillo, cùm ille tutor sit legitimus, impropriantur verba , vt valeat decretum , & exponuntur, do,id est,datum esse declaro.Similis expositio fit in l.si in aliam. in verbo,ferias clare.ff.de offi. procon.& leg.in l. manumissiones.ff.de rusti.& iure . Et similẽ doctrinã ponit Bart.in l. legitimos.in prin.ff.de legi.tu.¶ In glo.super verbo,stipulatus. in fi.doc. cõiter soluunt istud contrarium,sicut dixi in voce:videlicet,ꝙ ideo ibi causa superueniens,quæ à principio impediret legatum,nõ impedit ex post facto,quia tendit ad eundem finem, ad quem dispositio præcedens: vnde non deficit,si bene inspicias,totaliter causa finalis:fit enim legatum,vt acquiratur aliquid commodum legatario .Si ergo obligatio præcedẽs purificata affert idẽ cõmodũ q̃d afferebat legatũ,si conditio obligationis defecisset in effectu,creditor consequitur eundẽ finẽ:& ideo legatum quod à princi.valuit,ꝙ obligatio erat in die,vel sub conditione,ex postfacto non irritatur,licet si obligatio fuisset pura à principio,non valuisset legatum.Et ex hac conclusione arguit hic Bart.solenniter ad quæstionẽ quotidianã,videlicet ꝙ si viro vergente ad inopiã facta est restitutio dotis mulieri,iuxta formã l.vbi adhuc.C.de iure dot.deinde postea maritus efficiatur locuples, propter hoc non resoluitur ipso iure,vel per sententiam restitutio prius facta vxori [b].Doct.Moder.hic leuissimè transeunt . Nam Ioan.de Imo. non attingit articulum.Pau.de Castro refert Rapha.tenuisse contra Bart. quia cessat causa,propter quam fuit facta restitutio, sicut dicimus in contractu in l.ij.§.fi.& ibi per Bart.s. de donat.& est casus in l.cum te.C.de pactis inter empto.& vendit.De cuius intellectu scribit Bar. in l.finali.ff.de condi.ob causam.Sed ipse non respondet rationibus Bart.hic,nec textui in l.sciẽdũ.§.fi.qui satisda. cogantur.per quem maxime se fundat Bart.in l.si constante.in fine.solu. matr. Vnde ipse sequitur opi.Bar.& cõmunem Bal.& Ang.in l.si cõstãte . dicunt quòd ista opino Bart. est falsa,quia cessat causa,vt dictum est , propter quam debet fieri restitutio:ergo debet solui. Adducunt textum in c.per vestras. extrà,de donati. inter virum & vxor.vbi probatur , quòd marito exigenti dotem à tertio,qui eam promiserat , nõ obstat exceptio vergentiæ ad inopiam, si offert cautionem de restituendo dotem,vel vniuersaliter dotem deponi apud mercatorem, ita quòd per depositum dos sit secuta . Ioannes de Imola ibi sequitur dicta Barto.& dicit quòd text . in c. per vestras.si quis bene inspiciat,non obstat.non tamen dicit , cur non obstat . Sed ergo vltra ipsum dico,quòd ibi non allegatur à muliere vergentia ad inopiam: sed à tertio, qui promiserat dotẽ,cui non debebatur tantus fauor,imo qui nõ videbatur posse allegare hanc exceptionem:& ideo disponitur ita vt dictum est in dicto textu. Hoc patet manifeste,quia summꝰ pontifex vult ibi , quòd credatur soli iuratoriæ cautioni mariti , si non potest aliam cautionem præstare: & tamen manifestũ est , quòd si maritus est inops, per hoc nõ consuleretur mulieri, nec euitaretur restitutio ex capite vergentiæ ad inopiam , quin imo cõmuniter tenent docto.in dicta lege, si constante.quòd restitutio dotis in illo casu non euitetur per præstationem alicuius cautionis.Vnde ista ratio non est sufficiens ad tollenda dicta Bartoli. Et tamen Ioannes Andr.in additio. Specu. in titu.de donationibus inter virum & vxorem. §.quòd matris.versicu.sed nunquid.referens opinionem glos.& Barto.quam gloss.posuit originaliter in lege,vbi adhuc . C. de iure dotium, in effectu magis videtur inclinare in opinionem Azonis , q dicit,quòd isto casu maritꝰ repetit dotẽ p cõdictionẽ sine causa:imo scd̃m Vber. de Bobio,quẽ ibi refert, resoluit̃ consignatio dotis facta ipso iure.Vnde maritꝰ poterit admini-

[a] ¶ Anni. Adde Flo. in l.sed & si quis. §. si operas . ff. de vsufruct.

[b] ¶ Vxori [illegible] do Bar.Soci.in cõ. lxj. inci.in p̃senti. ver. præterea ad qd.circa fin.cũ ver. se. ir prima parte.

strare res dotales absq; licentia iudicis, secūdū eū. Pro opi. tñ gl. & Barto. adducit Io. An. in d. l. sciēdū. §. fi. in qua Bart. se præcipue fundat in d. l. si cōstante. Pro cōcordia istarū opi. absq; disputatione possemus dicere, & est de mente Bal. manifeste in l. vbi adhuc. C. de iure dot. Quòd aut dos ita fuit consignata mulieri, quòd dominiū rerū est translatum in ipsam, qđ contingit, quando agit actione personali: vel decretū est per iudicem dñium rerū esse apud ipsam: qđ pōt cōtingere, quando ageret rei vēdicatione: & tunc indubitāter vera sit opi gl. & Bar. Quia cū sit facta pfectissima executio, & vltima secuta traditione, iuxta ea q̃ habētur in l. j. C. de peri. & com. rei ven. licet res deueniat ad casum, à quo non posset incipere, tñ actus non vitiabitur: vt in tex. nostro, & in l. vt pomum. in fi. ff. de ser. & ita tenet Bal. in d. l. vbi adhuc. Si verò mulier egisset hypothecaria, q̃ est terti⁹ mod⁹, quo pōt agere scđm Bart. in d. l. si constante. tūc qa esset causatum solū in rebus sibi creditis pignus vel prætoriū, vel conuētionale, dicendū esset ꝙ cessante causa propter quā est datū tale pignus ipso iure pign⁹ resolueret. Ista conclusio fundatur ex regula posita in l. si pecuniæ. §. j. ff. vt in poss. le. quā etiā adducit ibi Bal. & est regula Bart. in l. si finita. §. Iul. ff. de dā. infec. & ista est ratio, ꝓpter quā in l. sciendū. in fi. s. alleg. cū semel prēstita non euacuat: quia ipsa obligatio erat perfecta in suo esse: vñ non irritat ex inhabilitate superuenienti. Vel si vis dicere, ꝙ non erat perfecta, responde vt j. dicam ad tex. Institu. de lega. §. ex contrario. nā illa iura loquunt, qñ nihil interesset debitoris, ꝙ p secūdam causam superuenientē irritaretur prima: ex quo in d. l. sciendū. in fi. iam reus satis dederat. Sed qñ multū interesset debitoris, ꝙ prima causa non remaneret firma, sicut in casu nostro: quia fuit ablata administratio rerū dotalium marito: tunc licet superueniens tēderet ad eūdem finē, non tñ p hoc seruaretur prima dispositio. Casus est rectè inspicienti in l. si fideiussor. §. fi. ff. q̃ satis. cog. & in l. j. §. ij. ff. de cura. fu. in quib⁹ legibus, vt dixi in voce plenius, satis apparet, ꝙ scđa causa superueniens tollit primā, si erat talis, q̃ à princ. impediuisset actū fieri, licet dispositio prēcedēs & sequēs eā tenderet ad eūdem finē. Et cū hoc temperamento debes intelligere dicta Bar. hic, & cū hac distinctione concordare opi. varias in q̄one pmissa. ¶ Et vltra ea q̃ scripsimus adde dictis Bar. quòd reperitur aliquando superueniens defectus causæ formalis post rē pfectā: scđm Ang. hic, & tunc semp est dicendum, scđm eū, ꝙ iste defectus nō vitiat dispositionē. l. iubemus. in fi. C. de test. † Et attēde, quia quo ad solennitatē ip[illegible]tus, dispositio dicitur perfecta incontinēti, etiam ante [illegible] executionē, vel fiat irreuocabilis: vt probat in d. l. iubemus. in fi. secundū Ioā. de Imo. hic, & bene: in complemento aūt & perfectione respectu causę finalis, vel aliarū causarum, non est ita: quia tunc dicitur esse actus perfectus, quando habet plenariam executionem. Vnde non sufficit, quòd obligatio sit irreuocabilis, nisi sit mādata executiōi: vt est casus in l. pro parte. ff. de seruit. in fin. & in l. si sub vna. §. finali. s. eo. & ita not. illum textum ibi in primo no. Vbi autem contractus, in quo debet seruari certa solennitas, non esset habitus à partibus pro absoluto, tunc noua solennitas introducta per legem de nouo bene annullaret actum, si non esset seruata: vt est casus in l. contractus. circa medium. C. de fide instrumentorum. & hanc distinctionem posuit Barto. de verbo ad verbum, quem isti allegant in l. omnes populi. in iiij. quæstio. princi. de iusti. & iure. Et pro primo dicto Ange. hic allegat d. l. iubemus. & l. j. in fi. C. de rei vxo. ac. l. fi. § fi. C. de cura. fu. Ipse tñ Ang. ponit vnā singularē & pulchram limitationē ad istud dictū in auꝫ. vt fac. not. constit. §. prouinciarum. vbi dicit, ꝙ solēnitas noua introducta in testamento per formam statuti irritat testamentum prius factū, si post nouā solēnitatē introductam testator potuit mutare testamētū, & non fecit, & dicit probari p illū tex. à contrario sensu. Sed cū reuerentia istud argumentum à cōtrario sensu nō vr̄ sumendū ad inducendum ius exorbitās à iure cōi: iuxta no. in l. apud antiquos. C. de fur. & per Bar. in d. l. oēs populi. & in l. j. de offi. eius cui mā. est iur. Vnde ista doctrina licet sit singularis, forte in practica non seruaret. ¶ Tertiò adde dictis Bart. super illo articulo, qñ act⁹ deficit rōne causæ efficiētis: nā inquātū dicit, ꝙ vbi inhabilitas supuenit post actū pfectū, tūc nō vitiat dispositio per l. patre furioso. & p l. cert⁹. alle. p eū. Adde ꝙ istud est verū, etiam si supueniat inhabilitas ex crimine seu delicto ei⁹, q gessit actū. Vnde si testis iurat⁹ deponit tēpore quo fuit habilis, licet postea efficiat infamis, nō irritat dictū eius, sed doc. in c. testimoniū. extra, de test. Et est istud verū, etiā si cā ꝓpter quā infirmā testis traheret retro tp̄s ante depositionē: ita no. declarat Bar. & Bal. post eū in l. furti. §. j. de his q no. infa. & ita dicit Bal. specifice in c. ij. an remo. debeant qui pares esse desie. in vsib. feudo. ¶ Secundò adde in eodem arti. dum Bart. dicit, ꝙ inhabilitas superueniens ante actum perfectū, si superueniat sine delicto regulariter nō vitiat actum. Nam pro ista conclusione est casus in d. c. j. an remo. & c. præallega. & ibi hic tangit Bal. Hoc tamen est limitandum, sicut dixi in l. ij. ff. de test. nisi superueniat inhabilitas capitis diminutionis, per quam quis transit in potestatē alterius. l. qui ex liberis. §. testamēto. & quod ibi no. ff. de bo. pos. secundū tabu. de quo vide plenius in d. l. ij. vbi Bar. posuit eandē doctrinā quā hic. ¶ † Quartò adde circa eundē articulū, ꝙ inhabilitas superueniens deputato ad aliquod officium, dicitur superuenire actu existēte imperfecto ante acceptationem ipsius officij, vel si superueniat antequā quis extrahatur de vrna ad officiū. Prima conclusio probatur in c. post cessionem. de probat. & ibi hoc tenet doct. & in l. fratres. ff. de poe. vbi est optimus text. Secūda conclusio est Bald. qui hoc tenet expresse in l. quid ergo. §. pœna grauior. in penulti. col. de his qui not. infa. Item adde ad vltimum mēbrū Bar. inquantū dicit, ꝙ quādo causa inhabilitatis surgit mixta cōsideratione personæ & rei, ꝙ est differētia, vtrū stipulatio contineat ius acquirēdū ipsi rei vel personæ propter rē: per l. dāni. §. emptor. ff. de dā. infec. & l. fluminum. §. adijcitur. eo. titu. ꝙ hic non est omnino expeditū: nā Io. de Imo. in l. si sub vna. §. j. vr̄ velle, ꝙ aliquo casu ista inhabilitas superueniens in iure quærendo personæ ꝓpter rem similiter reddat stipulationē inutilē. Ego tamē ibi secutus sum opi. Bar. & differētiā istā. Vnde quo ad hanc, dic vt ibi plenissime fuit dictū, & omnino in materia vide Bal. in d. c. j. sępius alleg. ¶ In gl. posita super verbo, confirmat. ibi: hinc est ꝙ exempto. ista gl. habet dupliciter: nam quædā glo. habent verbū, retinuit: quædā habent verbū, reticuit. Si habes verbum, retinuit: ista gl. vr̄ velle vnū, qđ est falsum, videlicet ꝙ post præscriptionē decursam aduersus seruitutē ille contra quē cucurrit, possit agere actione personali aduersus cōstituentē, vt iterū constituat sibi seruitutē: qđ est falsum, secundū Bart. & bene: quia sicut tollitur ipsum ius seruitutis præscriptione, ita actio personalis ad patiētiā, quę eius est accessoria. l. corru. C. de vsufruct. Et idem est, ꝙ licet obligatio personalis non possit constitui ad tēpus, vt post tēpus finiatur ipso iure. l. cum qui ita. §. q ita. s. eo. & l. obligationū fere. §. patet. de act. & ob. Qñ tamen venit in consequētiā ad ius vsusfruct⁹, qđ pōt cōstitui ad tēpus, bene finit ipso iure, secūdū Bart. in l. seruitutes. ff. de serui. Vtrū autē ista actio tollatur ipso iure, vel ope exceptionis, dic vt traditur in l. si quis postquā. j. de fideiuss. & in l. fina. rem ra. habe. & sic actio non tollitur ipso iure. Potest saluari ista gl. vt actio ipso iure non expiret præscriptione: sed quia gl. videtur sentire, vt sit efficax absolutè, male dicit. Si autem habeas verbum, reticuit. tamē glo. bene allegat, quia in isto casu loquitur lex in vendendo. §. finali. Sed per istum casum nihil infertur ad conclusionem præcedētē, ꝙ obligatio personalis duret ad patientiam, post constitutā seruitutē, nisi forte glo. intellexit secundū doct. ꝙ venditor teneatur cedere hanc obligationem personalem emptori, quasi durauerit extincta seruitute: & sic dicēda à venditore emptori, ꝙ illa lex non dicit. ¶ In ea. glo. ibi; sed ad præstandū patientiam. notabilis est ista glo. & semper allegatur: nā concludit, ꝙ promittens constituere seruitutē non liberatur, licet constituat ius seruitutis in re: sed adhuc remanet obligatus ad patientiam, quousq; durat seruitus. Et hanc conclusionē firmat Bar. & communiter Moder. in l. ij. §. & harum. s. eo. & etiā tangit in l. j. §. stipulatio. iuxta fi. eo. titu. mouetur principaliter per l. iij. §. clare. ff. de vsufru. quę optime facit. Sed ad illam l. potest responderi, ꝙ obligatio ad patientiam inest promissioni de constituendo seruitutem, quo ad ipsum principium vtendi seruitute: quia sine patientia & vsu non posset constitui ius seruitutis in illa re. Vnde illa patientia, quo ad principium vtendi, est quædam traditio improprie, vt dicit tex. in l. quoties. la ij. ff. de seruit. Sed post seruitutem cōstitutam ex primo actu vtendi iuncto cum patientia, quòd quis sit obligatus ad patientiā continuā, hoc nō dicit. Ille text. dicit, ꝙ patientia requirit ad dationē seruitutis: ergo eoipso quòd seruitus est data. i. constituta, desinit illa obligatio. Pro ista conclusione facit optime text. in l. in numerationibus. in fine. ff. de sol. & qđ ponit Bart. in l. fideiussor. §. meminisse. ff. de legat. j. vbi concludit per illam legē, ꝙ promittens alicui locare rem suā, liberat ab ista locatione per actū locationis: & tñ de natura locationis est, vt locator teneatur præstare patiētiā. l. idem cū materia. C. loca. & isto modo sine restrictione procedit tex. in l. j. in fi. ff. de ser. rust. præ. qui videtur velle, ꝙ post constitutā seruitutem vt non impediatur vsus, cōpetit officium iudicis. Et similiter potest rñderi ad tex. quem allegat do. meus ꝓ cōclusione gl. in l. si ego. §. j. ff. de pub. dicitur em̄ ibi, ꝙ seruitus acquiritur traditione vel patientia. Nā concedo, ꝙ quo ad actionē acquisitionis patientia est in obligatione, sed non post seruitutē acqsitam. Iste tñ nō est intellectus illius literæ, sed sensus est, ꝙ seruitus acquirit vel traditione ex consensu partium, vel præscriptione ex quasi possessione, q̃ acquiritur per vsum & patientiā aduersarij. Nā tex. in l. ratio. §. si ita. alle. in gl. & in l. quoties. in princ. de serui. licet dicat, ꝙ cautio ex officio iudicis debet interponi post seruitutē constitutam, vt qs patiatur vti seruitute: nō tñ probat de necessitate, ꝙ ista promissio de constituēdo seru[illegible]utē habeat hic, vt per eā quis perpetuo obligetur ad patiētiam. Quinimo illa iura faciunt in contrarium: qa si hoc esset ex natura obligationis ad seruitutē cōstituendā, ergo cautio etiā superflua: cōtra l. hæc stipulatio. §. diuus. vt leg. no. caue. nisi forte restringas illas leges: sicut dicit Bar. in l. j. in fi. ff. de ser. rusti. prædi. ꝙ illa cautio interponatur à tertio, qui molestabat aliquem in seruitutem, contra quem forte erat actio cōfessoria. Sed hoc est nimis restringere illas leges, quę loquuntur ꝓprie in cautione interponenda ab eo qui constituit seruitutem. Vnde iste articulus relinquitur dubius: & quia ego non potui videre quæ scripsi in d. §. meminisse, ideo non determino pro nunc: sed remitto me ad ibi no. Et no. etiā gl. nostram, inquātū s. dicit, ꝙ seruitus non constituit, nisi ex patiētia & vsu acquirentis seruitutē. Nam ex hoc sequitur, ꝙ nō sufficit aliquē induci in fundum seruientem à domino fundi, vt acquiratur seruitus. & hoc tenet Barto. & ibi scripsi post eum in l. quod meo. in prin. s. de acquirenda possess. Franc. Areti.

Summarium.

SVMMARIVM.

1 Dictio, ve, separatiuè ponitur, & idē significat quod, aut.
2 Facultas mera personæ cohærens non acquiritur, seu in alterum transferri non potest.
3 Pupillus statim vbi valet fari, stipulari potest.
4 In materia non odiosa regulariter masculinū genus concipit fœmininum.
5 Pater an valeat procuratorem constituere in his, in quib⁹ habet vsumfructum absq; consensu filij.
6 Conditio adiecta executioni obligationis non impedit obligationem oriri.
7 Obligatio pura & purificata quæ prius fuerat concepta sub conditione, sunt idem realiter.
8 Qualitas adiecta in persona stipulatoris repetita videtur in persona adiecti.
9 Accessorium vitiatur vitiato principali.

SI seruus. Facultas eligendi cohæret personæ: & si ponit hæc facultas in persona tertij, nō pōt agi ad alterū ante electionē à tertio factā. Secūda ibi: extraneę. ¶ †No. primò, ꝙ ista dictio, ve, [a] ponitur separatiue, & significat idē qđ aut. cōcor. in l. qui ita. ff. de cōd. insti. & in l. Paulus. §. Paul⁹ rñdit. j. de fal. ¶ †Not. scđò, ꝙ facultas mera cohærēs personæ non acquirit, siue non pōt trāsferri in alterū. concor. l. si stipulatus fuerim. in prin. s. eo. Qđ tñ hic dr, limitāt Mod. videlicet Pau. de Ca. hic, & Io. de Imo. & in d. l. si stipulatus fuerim habere locū. qñ seru⁹ vel filius viueret, & essent in potestate dñi aut pris: nā si seruus vel filius essent mortui, tūc videret ꝙ pri vel dño cōpeteret electio scđm eos: qa cū obligatio alternatiua sit eis acquisita, si mortuo seruo vel filio electio nō cōpeteret pri, vel dño, obligatio redderet inutilis, q̄ remāsit penes eos: & ideo eis debet cōpetere electio, p l. si Pāphilo. & qđ ibi habet. ff. de opt. le. & quia est vna de cāis ꝑpter quas facultas eligendi trāsit ad hæredē, vel ad legatariū post mortē stipulatoris, scđm Bar. & Mod. in d. l. si stipulat⁹ fuerim. Et licet ꝓ ista conclusione bene faciat tex. in d. l. si Pāphilo. ista tñ ratio videret posse euitari, quia nō est verū, ꝙ obligatio redderetur inutilis, licet pr vel dñs nō possent eligere: qm̄ debitor ipse nō posset eligere, & posset cogi ad eligendū, iuxta modos traditos in l. cū qui certarū. §. fi. s. eo. Nec est bona ratio vel similitudo, facultas eligēdi trāsit ad herędē vel legatariū post mortē, ergo trāsit ad dñm vel patrē, quia tollit data instātia: nam hęreditas in multis casib⁹ nō adita trāsmittit ad heredē: iuxta no. in l. vētre. de acq. here. & tñ facultas adeūdi, q̄ cōpetit filio vel seruo de iure Digest. nūq̄ trāsibat ad patrē vel dñm: not. in l. cū ꝓponas. s. de here. insti. & in l. j. §. j. si quis omis. cā. te. qa tex. in l. si Pāphilo. optime facit. Sustinēdo ista dicta dicamus, ꝙ dispositio redderet inutilis eo mō quo voluit testōr, vel cōtrahentes, q dederūt electionē stipulatori vel legatario: & quia nō est iure cautū, ꝙ electio trāsfundat in debitorē, simpliciter remaneret obligatio inutilis. Ista conclusio ꝓbat no. in vl. rñso huius princi. vbi patet, ꝙ qñ electio cōmittitur personæ tertij, tertio non eligente, nō trāsfunditur electio in debitorē, sed annihilat obligatio. & illū tex. sing. no. hic Pau. de Ca. ad hoc, p quē dicit ampliari l. si quis arbitratu. s. e. vbi dr, ꝙ in arbitrarijs nō recedet à ꝑsona: nā hoc non solū est verū, si aliqđ cōmittit arbitrio alicui⁹: sed etiā si cōmittat cuidā tertio facultas simplex eligendi: cætera dicemus in gl. ¶ †In gl. posita sup verbo, Titi⁹. & sic etiā soluit s. de le. j. l. Iul. Vt itelligas gl. sensus est, ꝙ sicut qñ electio cōmittitur tertię ꝑsonæ, est dria inter vltimas volūtates, & cōtract⁹: ita qñ relinquit alternatiuæ filio vel seruo, similiter sit dria inter vltimas volūtates & cōtractus, videlicet qa in cōtractib⁹ fili⁹ vel seru⁹ pōt eligere, etiā sine iussu vel volūtate dñi, vel pris. Sed ī vltima volūtate reqrit eorū cōsensus: & ista solutio cōiter approbat hic, & in d. l. Iul. per Bart. & Mod. Vel pōt solui aliter, ꝙ ibi loquit in legato optionis, hic in legato alternatiuo. Et ex his duab⁹ solutiōibus simul iūctis Bar. hic & ibi determinat tres casus: nā aliqñ loquimur in electione generis, in qua legat optio, vel ꝑmittit stipulatori: aliqñ loqmur ī dispositiōe alternatiua, ī qua sunt cōsiderādi duo casus, & sic sunt tres: qa aliqñ loqmur in cōtractib⁹, & aliqñ in vltimis volūtatib⁹. Primo casu dicit, siue optio cōpetat ex cōtractu, siue ex vltima volūtate, nō poterit fieri à filio vel seruo, sine cōsensu pris vel dñi. Scđo casu, qñ obligatio alternatiua ex cōtractu, poterit filius eligere sine cōsensu patris: & idē in seruo: & ita intelligatur tex. noster, & in l. si stipulat⁹ fuerim. s. eo. Tertio casu requiretur iussus pris vel domini: & ita etiā pōt intelligi d. l. Iulian⁹. scđm vnā, quā tetigit hic glo. Tu aūt aduerte diligenter, quia rō differentiæ, q̄ assignat inter primū & scđm, nō vr bona: nā sicut in legato gn̄is ex optiōe sequit aliqđ ius nouū, qđ prius nō erat in esse, qa orit obligatio ad rē electā, q pri⁹ non erat in obligatione: iuxta no. in l. Meuius. §. duob⁹. ff. de leg. ij. ita in obligatiōe alternatiua licet esset cōtracta obligatio ante electionē ad vtrūq;, ita ꝙ vnū esset in ꝓstatiōe, ad vnā tñ rē tātū, ex alternatiuis orit actio & ob'o post electionē, nō pri⁹: vt dicit text. nr in vl. rñ. Et iō no. iurisc. ī l. si stipulat⁹ fuerim illud aut illud vtrū volā. s. eo. dicit ꝙ facta electione pinde est ac si stip'o fuisset interposita ad vnā solā rē: & sic vr ꝙ in vtroq; casu electio cohæreat iuri, & causet nouū ius. Vnde Bart. in l. q aliena. in prin. ff. de acq. hære. vr sentire aliā rōnē ad l. Iul. videlicet ꝙ ideo reqrit iussus dñi, qa seru⁹ optādo vnā rē vr renūciare iuri, qđ habebat in eligēdo alias res, qđ nō pōt facere in ꝑiudiciū dñi. l. is q hæres. §. fi. ff. e. tit. attēto ꝙ ista repudiatio posset multū ꝑiudicare dño, si forte seru⁹ eligeret rē deteriorē. Et ista rō attēta, q est vides, habet locū in electione alternatiua, sicut in electione generis, apparet quòd ista differētia inter ista duo nō est bona. Nec valet ratio Barto. dū dicit, quòd quia filio vel seruo contrahenti potest fieri solutio, ideo pōt eligere, quasi electio sit antecedēs quoddam ad solutionem: iuxta l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de ꝓcur. quia hic est longe diuersa ratio ad vtrūq;. Vnde sicut quando cōmittitur iurisdictio, in mandato iurisdictionis, non venit accessoriè id quod est maius ipso cōmisso principaliter, secūdū Barto. in l. ij. de iurisd. om. iud. ita licet ex cōtractu filij vel serui cōpetat ipsius facultas recipiēdi solutionē, non tñ debet cōpetere facultas eligendi: quia hoc pōt esse ꝑiudiciale dño vel pri. Ista conclusio probat optime in l. cōtra iuris. §. fi. in vl. rñ. ff. de pac. vbi pater, ꝙ licet ꝓcurator hñs liberā posit recipe solutionē, nō tñ pōt recipere vnā rē ꝓ alia, qñ nō esset eiusdē valoris, cuius est res, q erat in obligatione. Et si dicatur ergo scđm hoc erit concedēdū, ꝙ si filius vel seru⁹, quib⁹ pōt solui, si eligāt rē meliorē, vel æque bonā, poterūt eligere, dico ꝙ non est verū, quia virtute taciti mādati nō hn̄t tantā potestatē, sicut ꝓcurator, q habet mandatū cū libera. Vnde quo ad ipsos satis est ꝙ ille actus posit esse ꝑiudicialis dño vel patri, licet non semper afferat ꝑiudiciū: ar. Insti. de auto. iu. §. neq;. Vel pōt dici, ꝙ afferat ꝑiudiciū, inquātū extinguit ius eligendi in alijs reb⁹, qđ non posset extinguere ille, qui nō habet mandatum cū libera, licet nihil interesset domini vel patris. & hanc vltimam solutionem sentit Bartol. in d. l. qui in aliena. Et adde ꝙ non solū filio vel seruo contrahentibus potest solui, sed etiam cōiunctæ ꝑsonæ, ꝓ cōtractu inito ab ipsa, l. filiæ. & ibi Bar. ff. de solutio. & per eundem in l. qui in aliena. §. quāq;. s. de nego. gest. vbi etiam Bal. de quo dic vt in d. l. filię. †Secundò aduerte, quia inquātū Bar. facit differētiam inter obligationē quæsitam filio ex contractu suo facto, & quæsitam filio sine facto eius, ex vltima volūtate, concludēs, quòd quando quærit obligatio filio sine facto ipsius, non potest ei solui, & per cōsequens non competit ei electio: qđ dictum sequitur hic Ange. & communiter Moder. p l. eum qui ita. §. qui sibi. in vltimo responso. s. eod. quā allegat hic Bart. Nam ipse videt aliter loqui in d. §. qui sibi. dicit em̄, ꝙ ideo in vlti. rñso illius §. non potest solui filio, quia fuit sibi quæsita obligatio ex facto patris, qui cū videatur adhibuisse filium solum ad quęrendam obligationē, non potest solui, quoniam obligatio causata ex facto patris debet limitari secundū eius mentionem. Sed ista ratio non militat, quando acquiritur obligatio ex legato filij per factum tertij. Quid em̄ diceres, si testator legauit filio cōtēplatione ipsius, nunqd isto casu non videtur voluisse, quòd filio soluat? Certe hoc non est dicendum, per ea quæ habentur in l. fi. cum materia. C. de vsufruct. Præterea cōtra istā opin. facit, quia obligatio quæ acquiritur filio in legato, acquiritur ei immediatè ex quasi contractu, quem videtur fecisse cum eo hæres adeundo l. ex maleficijs. §. hæres. de actioni. & obligatio. & Institu. de obligatio. quæ ex quasi contractu. §. heres. Sed omnis obligatio quę oritur ex quasi contractu de iure communi, consideratur, ac si esset orta ex contractu. l. omnem. ff. de iudic. Barto. in lege, moræ. in principi. ff. de acquiren. hereditate. Ergo perinde est, ac si ista obligatio esset quęsita filio ex facto suo: & tamen posito sine preiudicio veritatis, quòd huic filio non posset solui: forte tamen non valet consequentia: ergo non posset eligere, cùm ista sit facultas cohærens personæ suæ. Vnde placet mihi solutio Pet. quam ponit gloss. in d. l. Iulianus. videlicet quòd iste textus debeat suppleri per illum, vt etiam in contractibus requiratur consensus domini vel patris, siue voluntas: & per hunc textum & l. si stipulatus fuerim illud aut illud. s. eod. probat secundùm docto. quòd ista facultas eligendi nō pōt cedi [b] alteri in vita ipsius qui habet facultatem.

[a] ¶ Ve. De qua dictione vide etiam p eundē in l. possideri. in j. col. s. de acqui. poss. in l. quod meo. eo. lib.

[b] ¶ [illegible] Adde d. Alex. [illegible] in l. si stipulat⁹, in prin. s. eodem.

Et hæc materia nõ facit ad qõnẽ, quã ponit Bartol. & Moder. in l. j. in fi. ff. de noui oper. nun. videlicet nunquid facultas occupandi rem propria autoritate possit cedi: de quo tangit Ang. in l. qd' si in diem. §. Iul. de peti. hære. Dicit tamen Bar. in d. l. si stipulatus. præallegata. in fi. ꝙ quamuis hæc facultas eligendi non possit cedi, potest tamen in ea constitui procurator, per tex. in l. is qui Stichũ. s. de procur. ĩ l. cũ debitore. ff. rem ratã habe. & qd' no. in l. qui ita. §. j. ff. ad Treb. & per eas de ll. dicit, ꝙ requiritur speciale mãdatum: quæ dicta possunt limitari, vt non habeãt locũ in facultate, quæ non est executio præcedentis, sed est mera facultas cõcessa à lege. verbi gratia, si statutũ vel lex p̲mittat alicui facere vindictam propria autoritate: nam talis facultas non potest exerceri per alium, scd'm no. in c. j. §. si quis verò. de pace iura. firman. & in l. accusationis[a]. C. qd' met. cau. allegat glo. secundũ opi. Ioã. quæ est sing. in l. cũ fundus. §. fin. ff. de vi & vi arma. Et idẽ sentit in l. vt vim. ff. de iust. & iure. Contrariũ tamẽ videt' probari, & ibi ipse hoc tetigit vno verbo in l. Gracchus. C. de adulte. vbi maritus potest occidere adulterũ per filiũ. Sed forte est speciale, quia pater & filius cẽset' eadem persona. l. fi. C. de impu. & alijs substi. Hęc autẽ dicta sunt limitanda, videlicet ꝙ facultas eligendi nõ trãsit ad aliũ, qñ est eligẽdũ vnũ de pluribꝰ in gñe, vel de pluribꝰ alternatiue debitis; sed facultas soluẽdi vnũ p̲ alio; exẽplũ in l. miles. §. decẽ. de re iu. & in l. si stipulatꝰ fuerim mille. j. de solu. bene trãsit ad singularẽ successorẽ, & est cessibilis. Casus est sing. quem ibi not. doct. ad hoc in l. si quãdo. §. hæres. ff. de leg. j. per quem tex. potest saluari not. doctrina Bal. in l. si sic. §. si quis ita. ff. eod. titu. qui dicit, ꝙ si tu promittis mihi purgare riuum per quem ducitur aqua ad fundum meum arbitrio meo, & ego vendo postea fundum meum, hoc ius arbitrandi transit ad singularẽ successorẽ. Cũ enim ista facultas veniat accessoriè ad cõtractũ principalem, qua ratione ius ex cõtractu principali trãsit in singularẽ successorẽ, eadẽ rõne & ista facultas accessoriè veniẽs; vt p̲bat' optime in d. §. hæres. & bene facit tex. in l. in hoc iudicio. §. j. ff. cõi diui. & qd' no. Bar. in l. ĩ fundo. ff. de rei vẽ. q̃ p̲ illũ tex. dicit quòd facultas retinendi rem pro expensis transit ad singularem successorem: & arg. eorũ quæ dicit Bar. in l. si stipulatus. dum vult ꝙ facultas eligendi quæ potest exerceri per procuratorẽ, requirit speciale mandatũ; posset argui, ꝙ in captura personæ requiritur speciale mandatũ: quod non defero nunc, sed solet allegari bonus text. in l. Pomponius. in in prin. ff. de procu.

Pupillus. Patris potestas non supplet defectum personæ pupilli in se obligando. h. d. Secunda ibi: qd' autẽ. ¶ 3 † No. primò ꝙ pupillus potest stipulari incontinenti, cũ fari põt: intellige, dũmodo incipiat habere aliquem intellectũ: vt l. in prin. s. eo. ¶ No. secundò, ꝙ pubes. i. adultꝰ, qui est in potestate, quantũ ad hoc vt ipso iure possit obligari, non indiget autoritate alicuius, sicut adultus qui non est in potestate, nec habet curatorẽ. l. si curatorẽ habens. & ibi plene. C. de in integ. resti. mi. ¶ No. tertiò, quòd largo modo pupillus dicitur etiã ille, qui est in potestate alterius, sed propriè non. l. pupillus. in princi. j. de verb. sign. ¶ 4 † No. vltimò, quòd in materia non odiosa regulariter masculinũ genus concipit fœmininum[b]; de quo vide per Bar. in l. j. j. de verbo. signi. & per Cy. in l. quicunq;. C. de ser. fugi. & per gl. in c. generali. de elect. lib. vj. per Specu. in titu. de disput. & alleg. §. fin. & per Cy. in l. quisquis. C. ad l. Iu. maie. Quia gl. sunt faciles & claræ, super eis nihil est scribendum. Sed quia post gl. tetigit hic Barto. solenniter, in quibus casibus autoritas patris sufficiat, vel legitimetur persona filij pupilli in contrahendo, & in quibus non. Et communiter Ang. hic, & doct. Moder. videntur sequi distinctionem suam, quam retulit in voce, & illa est sequenda ĩ iudicando. Sed tamen si quis rectè inspiciat iura, potest defendi opi. Pe. de Bel. Perti. qui dicit, quòd omnia ista iura sunt correcta, quia pater est legitimus administrator bonorũ filij, etiã si non habeat in eis vsumfructum: mouetur principaliter per tex. in l. fi. §. sinautem in secunda. C. de bo. quæ lib. vbi dicitur, quòd si pater repudiauit hæreditatẽ filio existente adulto, vel in pupillari ætate, filius potest adire solus. Et patre nolente administrare, propter necessitatem dabitur curator filio, qui illam hæreditatem administret. Vnde pondero primò dum dicit, patre nolẽte administrare. quòd si pater vellet, non daretur curator, & ipse posset administrare, & tamen in illo casu non acquiritur vsusfructus patri. Secundò pondero verbum, propter necessitatem, quod indicat similiter curatorem dari in subsidium patre nolente administrare. Secundò pro ista conclusione bene facit tex. in ea. l. §. pen. qui incipit, si verò pater. vbi dicitur, quòd si hęreditas defertur in fanti, finita infantia si pupillus est in potestate, potest ipse acquirere sibi hæreditatem patre nolente illam adire. Si autem sit sui iuris, tunc poterit illam acquirere per tutorem, vel curatorem. Et sic satis ostendit, quòd minori qui est in potestate, nõ datur nec tutor, nec curator, nisi post hæreditatẽ aditam in casu, quo pater nollet administrare: vt dicitur in dicto §. sinautem in secunda. Et si dicatur, quis ergo autorabitur filio pupillo in aditione hæreditatis? Responde dupliciter, & primò quòd ĩ hoc casu legitimat' p̲sona pupilli à iure, vt ipse solus possit eam apprehendere: & ista videtur mens illius l. in illis duobus §. Vel potest dicere, quòd pupillus poterit adire cum autoritate iudicis, qui potest supplere defectum tutoris, & curatoris, & patris, qui non vult autorare, iuxta l. bonorum. & ibi per Baldum. C. qui admitti. & qd' habetur in l. si curatorem habens. C. de in integ. rest. mino. Et ista solutio est magis iuridica. Non obstat tex. in auc. vt liceat matri & auiæ. §. j. iuxta fi. quia si bene respicias ad princ. §. ideo datur curator pupillo in illo casu, in quo vsusfructus non acquiritur patri, quia presupponitur ꝙ ille qui contulerat rem pupillo, non solũ dixerat ꝙ non volebat acquirere vsumfructum patri, sed vlterius ꝙ nullum volebat patrem ad illas res habere participium. Vnde per illa verba videtur vetuisse, ꝙ pater nullo modo illa bona administraret. & ideo necesse venitur ad curatorem. Pro opinio. tamen cõmuni multum facit text. in §. fi. eiusdem l. vltimæ. vbi dicitur, ꝙ quando datur aliquid filio cum hac conditione, ꝙ incontinenti illud exeat de dominio suo: tunc ista alienatio potest fieri sine alienatione paterna: quia cùm vsusfructus non sit remansurus, nisi p̲ momẽto penes patrẽ, p̲inde est, ac si sibi nõ esset applicãdus. Et sic dat' intelligi, quòd vbi pater nõ habet vsumfructum, filiꝰ posset alienare sine autoritate patris. Sed ille tex. posset intelligi, & restringi ad filiũ maiorem, in quo hoc est verum sine dubio: quia cùm non est facienda legum correctio p̲ subauditiones, secundũ gloss. in c. cupientes. §. quod si per xx. de electioni. in vj. nec proroganda à contrario sensu: vt l. omnes populi. de iustitia & iure. per Bartolum teneamus sententiam communem, licet sit valde dubia. † Et quia dictum est, quòd in his in quibus pater habet vsumfructum, requiritur autoritas paterna. Adde quòd etiam si agatur de alienatione rerum immobilium, subsistente causa legitima æris alieni sola autoritate patris sufficit, cùm habeat vsumfructum in re absq; decreto prætoris, & alijs solennitatibus: ita dicit singulariter Azo in summa, quem allegat & sequitur Bald. in l. præses. C. de transactionibus. & in l. fin. §. sinautem æs alienum. C. de bo. quæ libe. & in l. j. in princi. vbi perfectius loquitur. ff. de reb. eo. Secus si pater non esset legitimus administrator, puta quia fuit datus tutor filio emancipato, secundũ Bart. ibi: & est tex. in l. pupillorum. §. si pater. eo. titu. Et certe tex. in §. sinautem æs alienũ. & in §. filijs. non videtur requirere, nisi voluntatẽ paternã. Bal. tamen in l. generaliter. in prin. C. de secun. nupt. tenet oppositum, & ibi vide per eum. ¶ 5 † Quærit etiam hic Ange. vtrum pater ante lit. con. in his in quibus habet vsumfructum possit constituere procuratorem absq; consensu filij[c]: & refert Inno. tenentem in c. accedẽs. de procu. ꝙ requiritur consensus filij. Sed ipse miratur de hoc dicto, quia text. in l. j. C. de bo. mat. multipliciter videtur probare, ꝙ hoc põt pater solus: sicut subtiliter ostendit Andr. de Pisis, quem refert Bart. in d. l. j. cuius conclusionem sequitur communiter Barto. & alij in l. j. ff. de procura. & in l. neq;. C. eodem. Vnde Ange. videtur restringere dictum Innocen. quando litigaretur contra filium de nuda proprietate: aliàs hoc dictum non procederet secundũ eum. Ioannes autem de Imo. dicit, quòd licet ista sit communis opinio, tamen opinio Innocen. est verior per l. fi. §. vbi autem in vnum. C. de bo. quę liber. Et licet quidam nitantur respondere ad illam l. illæ tamen responsiones non placent sibi: nam illi qui dicunt, quòd filius intelligitur consentire, hoc ipso, quòd non contradicit per l. ij. §. voluntate. ff. solu. matrimo. non videntur bene dicere: quia ille tex. loquitur, quando actio competebat filiæ de iure speciali. Vnde non est mirum, si facilius tollitur ex sola patientia filiæ, quàm vbi ius competit filio de iure cõmuni. l. eius militis. §. milit. ff. de testamento militari. ¶ Præterea ista responsio vltra ipsum concluderet solum, & satisfaceret, quando filius sciret patrem agere, & non contradiceret. Vnde alij dixerunt, inter quos fuit Bartol. in dicto §. vbi autem. quòd requiritur consensus filij, sed videtur esse præstitus à filio hoc ipso, quòd consensit patri in aditione hæreditatis. Et licet dominus Ioannes non impugnet istam responsionem tamen infert violentiam textui: qa ibi dicitur, quòd vbi pater & filiꝰ cõmuni consensu adierunt hæreditatem, pater potest agere

a ¶ In l. accusatiõis, Et ibi vide Bal. et d. Ale. & Pau. de Ca. ĩ l. si cũ dote. §. trãsgrediamur. solut. ma. & Lud. in l. iij. §. si maritꝰ. ad Syl. & ĩ l. j. in fi. de ope. no. nun. & d. Ale. in l. non solũ. §. si mandato. de iniur. & ĩ d. §. vbi pleniꝰ. & in l. cũ fundum. de vi & vi arma. & Bart. Cepo. de ser. vr. c. xxiij.

b ¶ Fœmininũ. [illegible] de d. Pe. P[illegible] Cor. [illegible] incipi. stã tibus, per totum. in iij. parte.

c ¶ Fil. Adde Bal. in addit. ad Spe. in tit. de p̲c. ver. pater. & Car. in cle. j. vj. qõ. de p̲cu. & And. Zaba. in con. incip. in qua quærit', an hoc modo agẽs p̲r &c.

agere & defendere, cõsentiente tamẽ filio. & sic præsupponit, nisi destruas literã, q etiã post aditionẽ requiritur cõsensus filij. Ergo aditio nõ sufficit, vt videatur cõsensisse. Bene ego credo, hãc opinionẽ verã, qui male libenter recedo à verbis literæ, nec habeo pro absurdo, q hoc addatur ex illo nouissimo iure ad l. j. C. de bo. ma. quæ sine dubio. secũdũ sua tẽpora permittit soli patri agere, & cõstituere procuratorẽ. Et adde ad materiam istam, q qñ pater administrat bona filij emancipati, tenetur sibi reddere rationẽ[a], sicut quilibet alius. l. litis. §. fina. & ibi per Bar. & Ang. ff. de neg. gest. Quid autem iuris sit in prælato, vtrum possit constituere procuratorem solus ante lit. contest. vide plene in c. edoceri.[b] extrã, de rescrip. & qđ Bal. ponit post Pe. in auc. sed hodie. C. de epis. & cleri. & tãgit etiam Innoc. hic.

Si ita stipulatus fuero. Adiectus in stipulatione videt appositus gratia solutionis tantum: & qui respondet promittẽdo, stipulator facit stipulationem vtilem, licet non nominet personam adiecti. hoc dicit. ¶ In glos. posita super verbo, solui. ibi: vel forte sufficit interrogatio. Bar. hic, & cõiter doc. p declaratione glo. distinguunt: nam aut promissor simpliciter interrogãti rñdit, pmitto: & tunc vera sit gl. q videat pmisisse vtriq;. aut dicit personaliter, promitto tibi: & tũc nõ possit solui adiecto q promissor limitando se personaliter nõ videtur cõsensisse in persona adiecti, maxime per. §. Chrysogon⁹. s. eo. in l. si ita stipulatus. qui dicit, q in stipulationibus persona extrinseca nõ subintelligitur. Hanc distinctionem pbat ipse per duo iura simul iuncta: videlicet per tex. Insti. de duo. re. in princ. iuncta l. duos reos. in ij. rñ. j. tit. pxi. Primum dictũ credo verũ per regulam l. defensor. §. qui interrogatus. s. de inter ro. actio. licet aliqualiter faciat tex. in cõtrarium. Inst. de duo. re. in princ. dum exemplificat id quod primo dixerat, & vult relatio fiat expresse ad vtrũq;. Sed secundũ dictum est magis dubium: quia l. duos reos. non loquit in duobus personis, quarum vna repręsentat aliã, p quã repręsentationẽ duæ personę videnť vna. Nam ille qui promittit soluere stipulatori soluendo adiecto, qui recipit nomine stipulatoris, videtur soluere ipsi stipulatori. Vnde stipulatio videtur verificari in ipso: quia ipse videtur persona stipulatoris, maxime si habet mandatum à stipulatore: quod quando sit, vide in l. Iulia. §. si fundum. s. eo. Pro ista conclusione adduco tibi bonum tex. in l. si tibi. §. fina. cum ll. sequẽt. vbiq; ad l. & hæredi. ff. de pact. vbi patet, q ista dictio, tibi, quæ significat personalitatem in paciscente, vł à te, non excludit eum, qui si conuenitur, repręsentat personã paciscentis: quia conuenitur nomine paciscentis, sicut cùm pater conuenitur de peculio, vel tanq̃ defensor. Ad idem adducitur tex. in lege, si ita. §. si filio. ff. de bono. poss. secundũ tabul. vbi patet, quòd ista dictio, mihi, non limitatur ita ad personã demonstratam, quin etiam possit comprehendere aliam personam, quæ personam demonstratam repręsentat, videlicet hæredem, qui repręsentat personam defuncti. Et ad hoc si bene respicias, vadit mens iurisconsulti in tex. nostro, dum dicit quòd ad interrogationem videtur esse responsum. Nam secũdùm opin. Barto. nõ esset responsum ad totam interogationẽ, sed ad vnum ex duobus: ad quod tamen sufficeret esse respõsum, vt valeret stipulatio. ¶ Sed quæritur hic per Imol. posito quòd de adiecto non videatur esse intelligendum in responsione, vtrũ iste adiectus saltem posset exigere tanquàm simplex procurator, quousque stipulator non prohiberet: et videtur sub dubio forte quòd sic. Nos possumus dicere idem per textum singularem, quem ibi not. Barto. ad hoc in lege, si cum Cornelius. ff. de solutione. vbi probatur, quòd quãdo appositio adiecti fuit facta inutiliter, illa adiectio resoluitur in simplex mandatum: facit quod habetur per Bartolum & alios in lege prima. ff. de pact. Nec obstat si dicatur, quòd ibi licet adiectio esset inutilis, concurrebat tamen voluntas debitoris & creditoris in persona adiecti; quod nõ est in casu nostro: nam ad hoc est dicendum, quòd quia mandatum causatur à sola voluntate creditoris, sufficit quòd in casu nostro voluntas creditoris adsit. Ista tamen doctrina redditur dubia per textum not. in lege tertia. C. de contrahenda & cõmittenda stipulat. vbi videtur casus in oppositum quẽ Bal. ibi no. sed cras dicetur aliquid super hoc.

Inter eos. Stipulatio prima facie impossibilis, valet, si ille casus contingat. h. d.

Cum mihi. Diuersitas rei, vel temporis, vel quantitatis, nõ vitiat dispõnẽ in persona adiecti: & si principaliter obligatio annullatur, deficit etiã accessoria: secus si accessoria annulletur, quia nõ deficit principalis, h. d. Et diuidit in quinq; partes. Secũda ibi: tẽpora verò. Tertia ibi: sed rursus. Quarta ibi: ex hoc apparet. Quinta ibi: ex his omnibus. ¶ †No. primò secundũ cõem intellectũ, q quando nõ est eadẽ res, sed diuersa ab ea quæ venit in obligatione, est soluẽda nõ creditori, sed alteri, licet fiat solutio de volũtate creditoris, nõ contingit liberatio ipso iure. Et ex hoc no. elicitur secundũ intellectũ glos. Nã secundũ Bart. hic aliter erit dicendũ, vt j. videbis in prima glo. & est solennis limitatio ad ea quæ dicũtur Insti. de inuti. stip. §. si quis alij. & Instit. qui. mo. tol. obli. in princ. & sic intelligit l. qui hominẽ. §. si stipu-

6 latus. j. de solutio. ¶ †Secundò no. q stipulatio alternatiua, in qua pmittitur solui stipulatori aut tertio: licet in vno casu videretur habere conditionẽ annexã executioni, scilicet cũ debet fieri solutio adiecto anteriori die. Hæc tamẽ conditio nõ suspẽdit obligationẽ, quin statim sit contracta in persona stipulatoris. Ex quo sequit, q conditio adiecta executioni obligationis, nõ impedit obligationẽ oriri: de quo dicetur plenè in glo. Quòd aũt hoc sit verũ, licet gl. aliter senserit, patet ex illo tex. qa hic dicit, q anterior dies posita in adiecto nõ impedit adiectũ applicari stipulationi. Sed hoc esset falsum, si conditio apposita executioni impediret oriri obligationẽ in persona principali: quia vt j. patet in versi. sed rursus. non põt cõsiderari obligatio adiecti ante obligationem principalis: facit optime tex. in l. ex his verbis. C. qñ di. le. ce. & quod habetur[a]

7 in l. si cui legetur. in princ. ff. de leg. j. ¶ †No. tertiò singulariter, & semper tene mẽti in versic. sed rursus. q stipulatio interposita pure in persona adiecti, verificatur, vt sibi possit solui, nõ solũ si obligatio stipulatoris sit pura, sed etiã si sit conditionalis, dũmodo postea sit purificata. Ex hoc patet, q obligatio pura & purificata, quæ prius fuerat cõcepta sub conditione, sunt idem realiter. Nam si essent duo diuersa, stipulatio interposita, vt posset solui adiecto in vno casu, non verificaretur in alio: quia in stipulationibus quæ sunt stricti iuris, omissum haberetur pro omisso. l. quicquid astringendæ. s. eo. Et ex hoc deciditur singularis quæstio, quã format Ange. in l. fin. §. Titius. ff. de vul. & pup. videlicet q si ex forma statuti pro debito puro cõtẽto in instrõ põt fieri executio cõtra debitorẽ p capturã, istud statutũ habebit locũ in debito cõditionali purificato. & hoc tenet ibi Ang. Sed Ioã. de Imo. impugnat ibi istud dictũ. ex eo, quia q debitum purificatũ dicať purũ, istud est per fictionẽ, quia in cõtractibus conditio retrotrahit. l. potior. & l. qui balneũ. qui po. in pi. ha. Sed verba statuti nõ intelligũtur in casu ficto & improprio. l. iij. §. hęc verba. ff. de nego. gest. ergo &c. Hanc conclusionẽ tenet Bal. quẽ ipse nõ vidit in l. edita. C. de edẽ. in repe. Paduana. vbi dicit, q agens ex debito puro non debet vincere, si probat debitũ conditionale purificatũ: quia ista duo sunt diuersa. Tu aũt aduerte: quia si statutũ vel libellans se restringunt ad debitum, qđ à principio esset purũ, forte dicta Bal. & domini Io. essent vera. Sed si statutũ loquitur de debito puro, tũc interpretatio fit hoc modo de debito hoc puro, scilicet tẽpore, cũ pro eo agit: & tunc satis est debitum esse purificatũ. Vnde in casu nostro vides, q qui stipulatus est sibi conditionaliter, & adiecto pure, videt stipulari adiecto in casu, in quo conditio fuerit purificata. Pro ista conclusione facit optime tex. in l. sed & si de sua. §. fi. ff. de acq. hære. vbi probatur, q ille qui credit se purè institutũ, licet sit institutus sub conditione purificata, potest adire, quia ista duo non sunt diuersa: vt dicit Bart. subtiliter in l.

8 hæres institutus. s. eo. ti. ¶ †No. quartò ibi: hoc tamẽ. q qualitas adiecta in persona stipulatoris videtur repetita in persona adiecti: & hoc est ideo, qa ambę istæ dispositiones tẽdũt ad eũdẽ effectũ, & sunt circa eadẽ rẽ. cõc. l. si vt proponitur. j. de fideiu. & ponit Bar. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. s. eod. Hoc tamẽ limitatur hic no. nisi in persona quæ venit accessorie, ad principalẽ dispositionẽ, sit adiecta alia cõditio diuersa: tunc enim propter specialẽ prouisionẽ factã in illa persona de alia prouisione per aliã cõditionẽ, illa prima nõ videtur repetita: vt satis colligit ex ver. sequẽti. quod semper not. ad ea quę

9 scripsimus post Bar. in d. §. Chrysogonus. ¶ †Not. vltimò, q vitiato principali, vitiatur accessorium[c], licet non econuerso, quia vitiato accessorio remanet principale: facit qđ habet in l. in pupillari. ff. de vulga. & pup. & in l. fideiussor obligari. in fi. j. de fideiusso. ¶ In glo. super verbo, exceptionẽ. hic gl. sentit in effectu tres casus, quos colligit Bar. elegantius in l. si cùm fundum. ff. de pactis. Vnde debes dicere, quòd aliquando soluitur id quod est in obligatione creditori, vel aliter de voluntate sua: & tunc contingit liberatio ipso iure: vt Institut. de inu. stipula. §. si quis alij. Aliquãdo soluitur alia res pro ea quæ est in obligatione ipsi creditori: & tunc similiter con-

[a] ¶ Rationem. Adde Bald. in l. falsi. & in auc. eisdẽ. in iiij. col. versi. quæro pone. C. de secun. nup. & Ang. ĩ auc. de nup. §. sed qđ sanatũ est. licet cõtrariũ teneat Bal. in l. si superstite. in ij. no. C. de dolo. quẽ vide etiã in l. orphanotrophos. C. de epi. & cle.

[b] ¶ [illegible]doceri. Et ibidẽ vide [illegible] in ver. solus præ[illegible]

[c] ¶ Accessoriũ. Addẽ eundẽ ĩ l. si quis. §. si suo testa. s. de vulga. & pupil. & qđ ibi dixi in apostil.

tingit liberatio ipso iure: Insti. qui. mo. tol. obliga. in prin. Aliquando soluitur alia res, quàm ea quæ venit in obligatione alteri de voluntate creditoris: & tunc glo. dicit, ꝙ non contingit liberatio ipso iure, sed ope exceptionis. Sed Bar. hic, & in l. hæres. §. aliter. ff. de leg. j. videt̃ restringere istũ tex. quando fit solutio de alia re alteri, qui est adiectus: quia cùm huic adiecto possit solui, etiã inuito creditore. l. aliud. j. de solu. nõ est ista perinde, ac si solueretur creditori, sicut quando fieret solutio procuratori simplici, cui non posset solui inuito creditore. & hanc differentiam videntur hic sequi Moder. Sed aduerte, quia si facis istã differentiã, oportet te restringere tex. ad casum, quãdo fit adiectio gratia debitoris: quo casu põt solui inuito creditore ipsi adiecto. aliàs si fiat gratia creditoris, nõ potest. l. hoc iure. §. si quis dederit. & ibi Bart. ff. de dona. †Est tamen casus no. in quo si soluitur aliud pro alio, etiam ipsi creditori volenti, non contingit liberatio: de quo vide per Bart. in l. eum qui ita. §. penul. s̃. eod. Nunquid autem solutio facta tertio autoritate iudicis liberet debitorem, & quando, vide Ioan. And. in titu. de obli. & solu. §. nunc aliqua. circa prin. facit quod not. Barto. in l. creditor. ff. de solu. Et licet ista dicta possint aliquo modo tolerari, quia tamen iurisconsul. in principio literæ dicit, quòd adiectio non potest interponi stipulationi super alia re: quæ verba videntur significare, quòd adiectio sit nulla, quasi ius ei non assistat: iuxta ea quę habētur in lege, stipulatio ista. §. alteri. suprà eodem. etiam videtur subesse ratio: quia ex quo super re soluenda adiecto non est obligatio in ꝑsona stipulatoris, adiectio nõ videt̃ posse consistere: vt infrà dicitur circa medium. suprà in alio casu. Ideo forte iste textus potest intelligi aliter, vt dicamus quòd adiectio est inutilis: sed tamen resoluitur in mandatis simplicis, iuxta ea quæ diximus in §. si ita fuero. suprà eodem. in fine. Hoc autem mandatum inducit lex, non ex pręsumpta voluntate stipulatoris specifica, cùm ipse voluerit facere adiectionem, non procuratorem simpliciter, sed ex leg. dispositione, quæ hoc inducit: quia præsumit, quòd si stipulator non credidisset hunc non posse fieri adiectum, verisimile est quòd ad minus voluerit eum esse procuratorem simplicem: argu. legis, tale pactum. §. finali. de pact. Vnde quia iste non est procurator tacitè vel expressè constitutus ab homine, sed à lege ratione prædicta, non est mirum si non contingit liberatio ipso iure, sed ope exceptionis, quia non potest dici solutio propriè ex voluntate creditoris. Facit optime pro ista differentia quod habetur in glossa ordinaria in l. si pupilli. §. itē quærit̃. ff. de negotijs gestis. vbi solutio facta de mea pecunia creditori ab eo qui non intendebat me liberare, sed se, cùm putaret se debitorem, liberat me ope exceptionis, non ipso iure: pro his etiam vide Bartol. in lege, non solum. in principio. ff. de procurato. vbi ponit aliquas differentias inter procuratorē cõstitutum à l. & ab homine.

Franciscus Aretinus.

¶Finit titulus, de verborum obligationibus.

De duobus reis. *Rubr.*

¶Veniamus ad l. ij. quia prima est expositiua.

SVMMARIVM.

1 Rei idẽtitas quæ tacite venit in ꝓmisione, cõstituit duos reos stipulandi & promittendi.
2 Verba testis intelligi debent vt ad id referant se, quod vt in pluribus contingit, non ad id quod rarissime, & difficilime potest contingere.
3 Rei duo stipulãdi quomodo constituantur.
4 Obligati ad vnum indiuiduum an dicantur duo rei.
5 Præuentio an duret quo ad ꝑuentionis effectum inter iudicem & iudicem, si instantia est perempta.

CVm duo. Duo rei stipulandi vel promittendi cõstituuntur per hanc dictionem, eadem: & petitio vel acceptilatio vnius prodest vel nocet alteri: vbi autem à duobus ꝓmittitur simpliciter certa quantitas, quilibet tenetur ꝓ parte, nisi sit actum ꝙ teneatur insolidũ. h. d. ista l. ij. & §. cũ tab. in l. reos. j. eo. ¶†No. primò ibi: eandem pecuniam &c. quòd idẽtitas rei, quæ venit in promissione, tacitè constituit duos reos stipulandi, & promittendi. & hoc tenet hic Barto. tam ex parte promissorum, quàm ex parte stipulatoris, siue promissio fiat duobus per vnum actum, siue per duos de eadem re. Et similiter siue promissio fiat per vnum actum à duobus vni, siue per duos de eadē re: & de hoc vltimo est casus Insti. de duo. re. §. si duo. videlicet ꝙ duo promissores, licet singuli promittant eandem rem separatim, & non vna ratione, constituuntur duo rei: sed econtra, quando vnus promittit duobus stipulatoribus diuersis actibus: verbi gratia, dixit Titius, promittis mihi centum: & reus respondet, promitto: deinde dicit Sempronius, promittis mihi eadem centum: & ille iterum dicit, promitto. vtrũ tunc constituuntur duo rei stipulandi, nõ est ita expeditum. Barto. hic tenet quòd sic, vt dixi: pro quo facit ista l. quæ dummodo interueniat identitas rei, non facit differentiam inter reum stipulandi, & reum promittendi. In contrariũ facit tex. quem Barto. hic adducit pro se in l. si ex re. §. sibijpsi. j. de stipu. seruo. vbi iurisconsul. videtur requirere, ꝙ duobus interrogantibus fiat vna responsio, & non duæ: & ita videtur dicere tex. Insti. de duobus reis. in prin. ponendo formam dictorum reorum stipulandi. Vnde vtrum istud dictum Bartol. sit verum, dicemus infrà, in prima glossa. vel si non est verum, quæ est differentia inter reos promittendi, & reos stipulandi? ¶†Secundò not. ibi: in versic. ideoꝗ petitione &c. exponēdo vt exponit glo. ij. ꝙ ista nomina verbalia significāt actiuè & passiuè: nam significant hic actiuè, quòd petitio vel acceptilatio vnius ex reis stipulãdi nocet alteri passiuè, ꝙ petitio vel acceptilatio prodest vni ex reis debendi: arg. ad nota. q. quã ponit hic Barto. dicit enim se respondisse per istum tex. cum glo. quòd si quis articulat, quòd Titius cognouit suã vxorem carnaliter, & violenter: & testes dicunt, vera esse in articulis contenta: per hoc non est probata intētio accusatoris, violenter à teste prolatum, potest intelligi dupliciter: vel quòd Titius intulerit violentiam vxori accusatoris: vel quòd ipsa vxor intulerit violētiã ipsi Titio. Vñ quia ista verba ambigua sunt, debent interpretari contra producentem, cùm proferuntur à teste: vt in c. in præsentia & quod ibi not. probat per Barto. in l. inter stipulantem. §. si Stichum. s̃. ti. proxi. videtur ꝙ non sit probata accusatio, vel delictum intentatũ. & hoc sequitur hic Ang. dicens remedium esse, ꝙ iudex ex officio suo repetat testem, & faciat eum declarari, quomodo intellexit verbum, violenter, qđ facere potest, secundũ gloss. no. in aut. de testi. §. quia vero. quã adducit Bald. ad hoc in l. repeti. in princ. ff. de quæstio. & plene tradit Innoc. & Mod. in c. per tuas[a]. extrà, de testi. Potest aũt fieri ista repetitio à iudice, etiam post conclusum in causa, secundũ Ang. consil. exc. de quo vide in d. c. per tuas. & optime facit quod traditur in c. cum Io. extrà, de fi. instru. Sed quia iudex, si haberet testē suspectũ, non teneretur eũ repetere, secundũ Bald. in l. data opera. C. qui accu. non pos. ideo posset aliquando contingere, ꝙ ista cautela non vteretur iudex. Vnde Imol. hic simpliciter videtur tenere contra Bar. duabus rationibus in effectu. Prima est, quia ista verba ex communi vsu intelligendi non significant passiuè, vt vult Barto. sed actiuè simpliciter: ergo ita sunt intelligenda verba testis, sicut dicimus de verbis patris: quod intelligitur secundũ communem vsum loquendi. l. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. iij. & in c. ex literis. extrà, de spon. facit optime text. & ibi per Barto. in l. Labeo. in princ. ff. de supel. lega. & quod not. glo. & ibi Bartol. in l. stipulatio ista. §. hoc quoq;. s̃. tit. proximo. Et per istam rationem etiam possumus dicere, ꝙ testis qui vidit à Titio rapi chlamydem, bene probet rapinam & violentiam: licet verbũ, rapere, aliquando capiatur in alio significato, quia communiter intelligitur de rapina violenta: licet Ang. teneat oppositum in l. postquam. de petitio. hæredi. Sed quia iste communis modus intelligendi est probandus, cùm sit facti, ista ratio non multum vrget. †Sed secunda, quam ipse assignat, est melior, videlicet quòd verba testis debent intelligi, vt referant se ad id quod contingit vt in pluribus, non ad id quod rarissimè & difficilimè potest contingere: difficilime autem contingit, quòd vir violenter cogatur ad actum venereum præcisè, secundùm Ioan. Andr. in capi. sacris. quod metus causa. & in c. is qui. extrà, de sponsa. ergo ad hunc videt̃ respectũ habuisse testis, sicut dicimus quòd quando pars pacificitur, quòd non vult teneri de casu fortuito, non videtur sensisse de casu raro contigenti. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahenda emptione. De cuius intellectu vide per Bartolũ in l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cau. Tu autem aduerte, quia Barto. met hanc conclusionem videtur firmare in duobus locis: videlicet in lege, filiusfa. ff. de testamen. vbi remittit se ad hoc no. & plenius in lege, si vxor. §. penultimo. infra, de adulte. vbi addit idem esse, si testis dicat quòd cognouit eam per violentiam ꝗ

[a] ¶Per tuas. Et ibi omnino vid. Fel. & an iudex ex officio repetere possit, vide eum in c. cùm clamor. eo. tit. in j. col. ver. in eadem glos.

a tiam: quia similiter hoc verbum potest intelligi actiuè & passiuè.[a] Opi. tamen Ioan. videtur melior, & per rationem suam secundam, quam ego melius probaui quàm ipse: & etiam quia ista aduerbia quæ possunt significari in significatione actiua & passiua, accipiũt sensum actiuũ & passiuũ, secũdùm verbum à quo reguntur: nam si dicas, ista mulier est læsa atrociter, istud aduerbium significabit passiue, propter verbum passiuũ qđ præcedit. Si autem dicas, Titius læsit hanc mulierem atrociter: tunc significabit actiuè, id est ꝙ Titius intulit atrocem iniuriam: vt patet de se, & probatur in l. rem atrocem. cum ll. sequẽtibus. j. de iniur. Verbũ autem, cognouit, cũ habeat suum passiuũ distinctum à se, significat in significatione actiua: maxime, quia licet possit cõsiderari ꝙ aliquis cognoscat, & sic agat violenter, hæc tamen actio remota voluntate agentis non dicetur actio hominis, quia hoc modo posset agere instrumentum inanimatum. Vnde quando testis dicit, ꝙ Titius cognouit violenter, quia deponit de actu hominis, qui significatur per nomen suum proprium, non videtur ad talem actũ se retulisse. Actus enim hominum remota omni no voluntate non consideratur, vt actus eorum, quo ad aliquem iuris effectũ: vt patet in l. qui ad certũ. ff. locati. & l. j. §. furiosus. de ac. & ob. cũ multis aliĳs. & l. diuus. ff. de offi. præsi. & ista pars est æquior. ¶ Not. tertiò in §. cum tabulis. ibi: vt duo rei stipulandi &c. bonum text. pro conclusione, quam ponit Bartolus in ista lege ĳ. videlicet quòd idem sit dicere, promitto vobis duobus insolidum: vel, promitto vobis duobus in solidum vt sitis duo rei, vel tanquàm duobus reis. ¶ In gloss. posita super verbo, insolidum. ibi: sed hodie secus. Cum ista gloss. concordat quædam alia allegata per Bartolum, quas sequitur Iacob. de Aretio, & quidam aliĳ docto. ¶ Sed contrarium tenuit gloss. Institu. de fideiusso. §. si plures. & in auth. de duo. reis in corpore. & in isto §. cum in tabulis. & illas gloss. sequitur Barto. hic, & communiter Mod. videlicet quòd in modo constituendi duos reos, nihil sit immutatum. Nihil tamen allegat pro ista parte: ego autẽ considero, quòd pro ista opin. videtur esse casus in auṫ. vt cũ de app. cog. §. pe. ex qua sumitur auṫ. si qñ. C. de cõsti. pe. vbi probatur ꝙ per formam promissionis alternatiuæ inducitꝰ obligatio insolidũ in promittente: & tamen illa cõstitutio est posterior autẽti. de duo. reis. quia illa de duobus reis est in collat. vĳ. & in colla. viĳ. Non obstat text. in auten. hoc ita. C. de duobus reis. vbi videtur requiri pactum expressum: quia vt dicit hic Ioan. de Imola in fine commenti, illud verbum fuit additum à Guarnerio, scilicet verbum, expresse, qui non habuit autori. iuris condendi: nam text. dicit in corpore simpliciter, quòd quando tunc constituuntur duo rei debendi, quando est actum vt ambo teneantur insolidum: sed actum potest dici tacitè & expressè: vt l. eum qui. ff. si certum petatur. & lege, item quia. ff. de pactis. ergo verba text. non repugnant iuri antiquo. Sed contra istam communem sententiam arguo fortiter. Dicitur em̃ in præfatione dictæ auten. de duobus reis. quòd imperator intendit in ista materia explanare aliquid, & declarare aliud addere, id est partim declarare, & partim addere: sed si nihil est immutatum in modo constituendi duos reos, nihil declarat illa constitutio, sed solum inducit nouum beneficium modificatum, vt in ea: ergo necesse est dicere, quòd aliquid est immutatum in modo constituen
b di, videlicet vt nisi expresse sit actum, quòd ambo teneantur insolidũ,[b] in dubio non videantur constitui duo rei. Sed defendendo communem opin. possumus dicere, quòd inquantum imperator protestatur se velle declarare, in hoc non inducit ius nouum, sed idem dicit, quòd disponitur de iure antiquo: nec tamen lex est superflua, quia satis est quòd addat aliquid vltra ius antiquum. Vel potest dici, quòd illa explanatio fit circa nouum remedium diuisionis, quod conceditur, in quo declaratur, qualiter & quomodo habeat locum, & pro opinione communi non est aliqua ratio quæ stringat, nisi illa quam ego s. adduxi ad intellectum authẽ. si quãdo. C. de constit. pecu. ¶ Extra glo. adde dictis Barto. in prima quæstione, inquantum ipse dicit, quòd vbi sunt duo actus promittendi, duæ quantitates expressę, nisi promittẽtes promittant eandem quãtitatem, videntur promissæ duę summę diuersæ: & per consequens nõ constituuntur duo rei. ¶ Adde primò, quòd pro conclusione sua est textus optimus in lege, si pluribus. §. fina. ff. de legat. ĳ. vbi probatur, quòd si testator à duobus hæredibus nominatim relinquit duas quãtitates, etiam si sint eiusdem summæ, non constituuntur duo rei debendi in vna quantitate, sed duo debitores diuersarum summarum: & ita tenent ibi Dyn. & Bartolus, licet Baldus aliter senserit, & non bene, in lege, si ex toto. in princip. ff. de legat. primo, ꝓut ego ibi plenius scripsi, reprehendendo dicta sua. ¶ Secundò adde, ꝙ ista dicta procedunt, quando nõ præcederet stipulationẽ aliqua causa, in qua illi duo essent obligati ad vnam summam: nam si præcederet tũc, quia stipulatio viderꝰ interposita ex illa causa quæ pcesit, & de illa summa, vt solenniter declarat Barto. post glo. in l. Titiũ. s. de ver. obli. & no. eleganter Ioã. And. in addi. Spec. in rubr. de deposito. cuius dicta ego declaraui in dicta l. triticũ. siue duo isti cõstituerenꝰ duo rei, qa viderenꝰ ꝓmisisse eandem centũ: & isto modo ☞ vtiliter declarat dicta Bar. quæ aliter non ꝓcederent. ¶ †Scđò principaliter adde, inquantum Bar. hic vult, quòd si est vnus actus promittendi, plures sunt summæ expressę, in dubio viderꝰ intellectũ de vna & eadem
c summa pstanda à duobus, & per cõsequẽs constituunꝰ duo rei[c] l. stipulatio ista. §. cum qui. & l. eum qui ita. in princip. s. titulo proximo. nam Ioan. de Imol. hic dicit, quòd forte hoc dictum non est verum, quia iura prædicta loquuntur, quando vnus promittit in vna conceptione verborum duobus: quo casu põt præsumi, quòd senserit de vna summa, quia non videtur voluisse grauari duplici præstatione: argumen. l. Titia. §. qui inuita. ff. de lega. ĳ. quę ratio cessat, quando duo promittunt vni, vt de se patet. Tu verò sequere opinio. Barto. quia casus est pro eo rectè intuenti in l. si pluribus. in princip. ff. de lega. ĳ. vbi, quãdo hęredes grauãtur sub vna conceptione verborum, omnes videntur grauati in vnam summam, & tamen ibi non resultabat præsumptio: de qua dicit Ioan. de Imola. ¶ Tertiò principaliter adde, inquantum Bartol. hic dicit, quòd quando vno actu stipulandi duo promittunt vnam summã in dubio, quilibet obligatur pro parte, vt in §. nostro, nisi sit adiecta dictio distributiua, vt hic per eum. Nam hoc videtur esse limitandum dupliciter: & primò secundùm Barto. in l. iiĳ. §. actor. in fin. ff. de re iudica. quòd hoc non sit verum in obligatione rerum. Vnde si duo obligant se personaliter in vna quãtitate, deinde obligãt omnia bona sua, vel aliquas res suas, Barto. vult, quòd res videantur obligatę insolidum, licet obligatio personalis scindatur inter eos pro rata: alleg. text. in l. aliena. in princip. ff. de pigno. actio. vbi videtur probari, quòd si vna res simul obligetur pluribus, videatur quæri obligatio vnicuiq; creditori insolidum. Sed ille text. potest intelligi, quando vna res obligaꝰ pluribus simul ex diuersis causis. Vel si velis intelligere ex vna causa ibi loquitur, quando obligatio fit ab vno de re sua pluribus ex eadem causa. Sed quando plures, inter quos est diuisa obligatio personalis, passiue obligant ex illa causa res suas: tũc videtur dicendum totum suppositum, quòd res non intelligãtur obligatæ, nisi pro rata, quę sunt obligatæ personaliter. Casus est not. in l. j. in fin. C. communia de leg. quem ad hoc adducit Barto. in l. legatorum. in princip. ff. de lega. ĳ. vbi probatur, quòd quia legatum quantitatis scinditur inter hæredes, quo ad actionem personalem in partes, ideo etiam hypothecaria in rebus quæ peruenerunt ad hæredem à testatore, non causatur, nisi pro rata, de qua ille non tenetur: & tamen tacita hypotheca inducitur in legatis ex mente defuncti: vt patet in d. l. j. & ista opin. videtur æquior, licet Bald. teneat opini. Barto. in §. actor. in l. j. §. quod si nemo. ff. quod cuiusq; vniuer. no. ¶ Secũdò adde circa idem casum singula. in quo resultat obligatio insolidum ex vno cõtractu facto à pluribus in actione redhibitoria, vel quanto minoris: vt est casus in l. iustissime. §. proponitur. ff. de ædiliti. edicto. de quo Bald. valde miratur ad limitationem huius §. in l. si prædium. C. de ædili.
3 act. vbi omnino vide. ¶ †Circa secundam quæstionem principalem, in qua quæritur quomodo constituantur duo rei stipulandi, adde breuiter, ꝙ inquantum Barto. dicit, ꝙ quando stipulatio interponitur alternatiuè de iure ff. non constituebantur duo rei stipulandi, sed stipulatio erat inutilis: per l. j. §. si seruus fructuarius. j. tit. proximo. & per l. item si seruus. in fin. cum l. sequen. codẽ titu. nam hoc dictum de iure est dubiũ: nam primò videtur contra tex. in l. si Titio aut Seio. in vlti. responso. s. de lega. ĳ. nam ibi dicitur, ꝙ si hæres in cuius persona est posita electio, non eligit, vnusquisq; illorum potest agere insolidum, ac si solus esset nominatus in legato. Vnde est melior conditio occupantis, secundùm gloss. primã. quia hæres propter negligentiam perdit facultatẽ eligendi: sicut in l. si quis Titio. §. final. eodem titu. in simili casu. Sed si à principio impediretur constitutio duorum reorum per orationem alternatiuam, sequeretur quòd tale impedimentum superueniens ante obligationem executam redderet dispositionem nullam, per regulam l. pluri-

¶ Et passiuè. Vide oĩno hic d. Ale. de Imo. & in l. j. ff. de acq. posses.

¶ Insolidum. Adde Bar. in l. [illegible] certo, §. si duobus. vj. col. versi. itẽ dubitaꝰ an semper. s. cõmo. & gl. in ver. insolidũ. in l. j. C. quo or. qs. cõue. li. xj. vbi etiã per Bar. qđ nõ, nisi sit actum, prout hic Aretinus.

¶ Duo rei. Adde Pau. de Ca. in cõsil. xlix. inc. viso puncto.

bus.§.& si placeat.§.titulo proximo.cuius contrarium ibi dicitur. Præterea si aliter non possent constitui duo rei à principio ex oratione alternatiua, non daretur electio hæredi, vel debitori, dicendum esset quòd talis electio in dubio videretur sibi data: sicut diximus in lege ij.§.& generaliter.ff.de eo quod certo loco. vbi alternatiua mixta rerũ & locorum, etiam in rebus conceditur electio creditori contra regulas iuris, ne aliàs obligatio reddatur inutilis. Non obstat tex.in l.item si seruus.in fi. quia de modo tertij, id est serui, potest magis probabiliter dubitari, vtrum ille voluerit vtrique insolidum acquiri obligationem, vel alteri tantum, & cui: & ideo incerta est stipulatio. Sed quando duo rei ambo stipulantur alternatiuè, patet quòd mens fuit obligationem acquiri vtrique insolidum: aliàs quare fuissent ambo stipulati. Hodie autem ista alternatiua resoluitur in coniunctam: vt dicit hic Bartol.& bene per legẽ, cùm quidam.C.de verbo.signifi. Vltimò adde in ista quæstione, quòd licet Bartol.dicat, quando promissio fit duobus copulatiuè, eodem modo esse distinguendum, sicut dictum est in duobus reis promittendi: iura tamen videntur aliter dicere: quia licet duo rei promittendi obligentur insolidum, quando promittunt eandem summam repetita stipulatione in persona vtriusque: vt dicitur Institu.de duo.reis. §.duo. In reis tamen stipulandi, sicut tetigi ibi, non videtur requiri, quòd ex parte promissoris sit vna responsio, & non plures: vt patet Institu.de duo.re.in princip.& expressius in lege, si ex re.§.si ipsi.j.de stipu.seruo.ibi: si semel respõderit &c. Vnde si duobus reis stipulandi bis respondetur, licet promittat̃ eadem summa, iura non videntur velle, quòd sint duo rei stipulandi. Sed forte potest saluando dicta Barto.quòd ex quo in ambabus stipulationibus promittat̃ eadem res, duę istę ꝓmissiones habent̃ pro vna.¶ †Circa tertiam quæstionem principalem, in qua quæritur, vtrum obligati ad vnum indiuiduum dicantur duo rei: adde solum vnum verbum dictis Barto.inquantum ipse dicit, quòd etiam si agatur expresse, vt insolidũ acquiratur obligatio, vel vt insolidum obligentur rei promittendi, per hoc non constituuntur duo rei, quia exprimitur id q̃d tacitè inest: ergo expressio nihil operatur: vt l.non recte.C.de fideiusso.nam hoc non videtur bene dictum, siue sit actũ expresse, ꝙ sint obligati insolidum, siue ꝙ sint duo rei: quæ verba idem importãt: vt in §.cũ in tabulis. videtur enim exprimi id q̃d inest tacitè aliter quàm insit, quia obligat insolidũ, tanquã duo rei [illegible] el econtra duo rei stipulandi insolidum habent quædã, quæ non [illegible] petunt promissoribus, vel stipulatoribus rei indiuiduæ, si [illegible] duo rei. Nam sententia lata contra vnum à iure constituendo non nocet alteri: & licet vnus agat, & contestetur litem, alij non impediuntur agere: vt l.ij.§.ex quo quidem.in glo.§.titu.proxi. Et hoc fatetur Barto.& tamen secus est in duobus reis stipulandi: vt l.ex duobus.j.eo. vnde quando illi qui sunt obligati ad rem indiuiduam constituũt se duos reos insolidum, quia oriuntur diuersi effectus ab obligatione legali, quæ causatur ex natura rei, non videtur id quod tacite inest exprimi per modum, per quem inest. ¶ In glo.ij.ibi: solutio hoc petit &c. Ista solutio prima reprehenditur per omnes, quia est contra tex.in verbo, contestatione. in l.fi.C.de fideiusso.& etiam contra tex.in d.l.reos.C. eodẽ. ¶ Secunda solutio approbatur cõmuniter ab omnibus, & eam sequitur Bart.in l.ex duobus.i iij.quæst.principali.j.eo.& probatur optime in iuribus hic allegatis in gloss.& etiam ex isto textu si subtiliter inspicias: dicitur enim hic, quòd petitione vnius tota soluitur obligatio. Sed hoc non esset verum, si per solam petitionem alij conrei liberarentur: quia tunc non solueretur tota obligatio, sed solum respectu aliorum conreorum, non respectu cõuenti. Sed dubium facit in ista materia l.fina.C.de fideiusso.quæ vt ex ea manifeste patet, in hoc videtur inducere ius nouũ propter verbum, constituimus, positum in tex.& multofortius ꝓpter id quod sequit̃: dicitur eñ ibi, ꝙ ante illã l. hoc erat solitũ deduci in pactũ.et postea ĩfert, ꝙ si hoc põt fieri ꝑ actũ, et est solitũ fieri, eadẽ rõne potest fieri ꝑ l. & ideo inducit illã dispositionẽ ibi, quæ verba significãt, ꝙ ante illam legem si hoc non erat expressum pacto contrahentium ex lege, non concedebatur hoc creditori, vt vno electo non præiudicaret sibi, quò ad alios. Vnde disputando posset sustineri, quòd de iure antiquo esset distinguendum, an agatur actione stricti iuris, vel actione bonæ fidei, vel ex stipulatione interposita ad interesse super cõtractu bonæ fide, vt primo casu de iure antiquo, per electionem vnius factam in iudicio, siue per petitionem factam vno præiudicaret sibi creditor quo ad alios. Ita intelligatur iste text.& lex, si per imprudentiam. §.final. hic alleg.in gloss.quæ potest intelligi in stipulatione duplæ, in qua ꝓpter pœnam proceditur stricte magis, quàm procederetur in actione bonæ fidei: vt patet in lege, emptor. & lege, vaccæ.ff.de euict.nam lex ij. C.de duob.reis.quæ allegatur pro prima parte, si bene inspicias, parum facit. Non enim ibi dicitur, quòd vno electo nõ possit agi contra alios: nec verbum, electio, ponitur ibi ad hunc finem, sed ad differentiam casus præcedentis, vbi dicitur quòd plures rei obligantes se simpliciter nõ possunt conueniri insolidum, nec datur electio agendi contra vnum ꝓ toto: & si hoc teneres, verbum hic positum, tota &c. est restringendũ hoc modo, tota soluitur obligatio respectu conreorum. Secundo casu procedit textus in lege, reos, præallega.& in dicto §.si apud duos. Ratio differentiæ est clara, quia in contractibus bonæ fidei interpretatio debet fieri æquior, quàm in contractibus stricti iuris. De iure autem nouissimo per l.finali C.de fideiusso.possumus dicere hoc esse additũ, quòd in contractibus stricti iuris per electionem vnius alij non liberentur. Et licet ista consideratio sit pulchra, non tamen recedendum est à sententia communi, pro qua faciunt optime iura suprà alleg. Aliam solutionẽ tangit hic gloss.post istam, quia hic ideo per petitionem alij liberantur, quia petitio erat facta à creditore animo nouandi: & hanc sequitur hic Angel. Et ex ista infert, quòd dato quòd alias vnus ex reis stipulandi nõ posset nouare obligationẽ in præiudicium conreorum, iuxta distinctionem quæ ponitur in lege, si rem.§.si duo.infrà, de nouatio. & in lege, si vnus.in princip.ff.de pact.hoc tamen modo poterit nouare agendo contra vnum ex conreis debẽdi. Sed ipse non respondet, quo ad principalem lectu.dictis Barto. in lege, ex duobus.vbi Barto.reprehendit istam solu. ex eo, quia nouatur obligatio debitoris, quando agitur contra ipsum debitorem, & alius comparens in iudicio suscipit obligationem alienam in se.l.delegare.j.de nouatio.in fin. Sed si vnus ex reis debendi conuenitur ex obligatione propria, non suscipit alienam: ergo hic non potest cadere nouatio. Ioan.de Imo.dicit posse saluari hanc solutio.intelligendo quòd fuerit actum contra vnum ex reis debendi, & alter conreus suscepit iudicium in se, & sit contestatus litem animo nouandi: iuxta not. in lege solutionem vel iudicium.j.de solut. Vltimum tamen dictum Ang.sibi non placet, dicitur, non potest assignari ratio diuersitatis, cui stipulando vnus ex conreis non possit nouare obligationem, & tamen possit cõtestando litem. Sed quęritur pro perfectione argumenti, quod est cõtrà, vtrum per petitionem factam ab vno ex reis stipulandi præcludatur via alijs conreis credendi. Super quo dic, vt optime & plene scribit Barto. in l.ex duobus.in iij.quæst.j.eodem.† Cuius dictis adde, inquantum tãgit vtrum tenuta dicta contra contumacem creditori habeat vim contestationis litis, quo ad effectum præoccupandi.& reliquit indecisum. Nã Imo.hic dicit, securè posse teneri, quòd non videatur facta prœoccupatio primo, quia hoc non reperitur iure cautũ. Secundò, quia per dationem tenutæ lis non est cõtestata, & præoccupatio fit per contestationem.l.ex duabus.j.eo. Tertiò, q̃a tenuta data vni ex creditoribus, solet alijs prodesse, non nocere.l.cũ vnus.ff.de bo.auc.iud.poss.in l.fina.C.eo. Tu autẽ dicas, quòd sc̃da ratio non videt̃ vrgere: q̃a in causis, in quibus lis nõ est cõtestata, primus actus respiciens merita causæ habet̃ pro contestatione: vt l.nulla.& l.nihil arbitramur.C.de procura.& per glo.in c.j.de elect.lib. vj. Cũ ergo in datione primi decreti ad minus debeat probari debitum ꝑ iuramentũ: vt plene habetur in l.cũ proponas.C.de bon.authẽ.iudi.pos. ergo videtur, quòd lis debeat haberi pro contestata.& idem effectus sequit̃, vt in dictis iuribus. Tertia ratio non obstat, quia illa iura loquunt̃ in creditoribus, in quibus nõ est locus p̃occupationi, ita ꝙ petitio vnius prę iudicet alij: & sic est diuersa ratio. Vide ergo gloss.not.quã ibi ponderat Bar.& ad hoc in l.si qui rei publicę.ff.ex qui.cau.ma.per quã patet, quòd si tenuta cõceditur cõtra cõtumacem quia nõ soluit, vt ibi declarat Bart. non obst.ar.cõtra factum, quia tenuta cõceditur principaliter propter cõtumaciã: vnde licet in cõsequentiã debeat aliqualiter probari debitũ, propter hoc nõ dicunt̃ attingi merita causæ: q̃a inspicit̃ id q̃d agitur principaliter.l.si quis nec cãm. in fi.§.si cert.peta.& l.j.§.si te rogauero.ff.depo sit.¶ Secũdò adde dictis eius, inquantũ ipse vult in d.l.ex duobus. quòd si lis semel fuit cõtestata per vnum ex reis credẽdi, licet postea pereat instantia, tamẽ durat virtus p̃occupatiõis: per ea quæ habent̃ in l.fiscus.ĩ q. ff.de iure fi.& in l.ꝓperandũ.§.sinautem.C.de iur.na. Ioan.de Imo.hic videtur reuocare in dubiũ istam doctrinã: dicit eñ, ꝙ licet quo ad causandam malã fidẽ, duret effectus litis cõtesta.licet instantia sit perempta, tñ quo ad vitiũ litigiosi cõtractum ex lit.contest.nõ videtur durare effect⁹ perempta instantia: allegat tex.in l.j.sc̃dm vnum intellectũ.C.de p̃scrip. long.tempo. Præterea dicit ipse in casu nostro, ista præoccupatio quę fit per lit.cõtest. videtur præiudicare alijs conreis credendi, ne iudiciũ semel intentatũ sit elusorium: quæ ratio esset perempta instantia.& sic videt̃, ꝙ virtus præoccupationis in alia instantia non duret. Sed cum reuerentia, ista dicta nõ ꝓcedunt aliquo modo: nam lex prima.C.de præscrip. long. temp.vult, ꝙ respectu illius, contra quem fuit instituta lis, vitium litigiosi duret: q̃d patet, q̃a si successor singularis illius velit vti adminiculo sui autoris, obstat sibi vitium litigiosi: vt satis clare colligitur ex dicto text. Vnde Barto.melius intelligens illam l.in l.ij.j.iud.solu.dicit quòd vitiũ litigiosi perempta instantia est singula.vnde non trãsit contra singularẽ successorem.& ita propriè probat ille tex. Et quia virtus præoccupationis durat, & sequens iudiciũ subrogatur quodãmodo loco primi, æquum est vt etiam illud nouum iudicium non impediatur. Præterea illa ratio, quam assignat Imol.nõ probatur iure. Nam possumus dicere, quòd causa præoccupandi fit maior diligentia prius agentis: sicut dicitur in lege, si pluribus.in fin.de leg.j. Præterea etiam si alij possent agere, & sic præoccupatio impediret eos, tamen iudicium primi agentis non esset omnino elusorium, si ipse primo perueniret ad sententiam: sicut dicitur in lege, fina.de peti.hæredi.& in lege, si is à quo.de rei vendi. Tene ergo sententiã Barto.& vltra ea quæ dicit hic, adde ꝙ non solum effectus præterit⁹ respiciens cãm, sed etiam respiciens instantiã, non videt̃ expirare pempta instantia, dũmodo iudiciũ renouetur inter easdẽ personas: vt l.si quis repetere.

petere.in princ.ff.ad Turpil.& tenet Bar.in l.hos accusare.§. hoc beneficio.ff.de accu.licet aliter dixerit in d.l.ij.iudi.sol. & in l.ij.C.de fruct.& lit.expen.sed melius dicit in d.l.hos accusare.¶†Vtrũ aũt, quo ad effectũ præuẽtionis, inter iudicẽ & iudicẽ, si instãtia est perempta, duret præuẽtio[a]: vide per Ange.in l.cũ quædã puella.s.de iuris.om.iudi.& ego tetigi anno præterito in l.si pluribus.de leg.j.tractat etiã hic do.Ioan. de Imo.satis diffuse, nũquid per petitionem partis factã ab vno ex reis debẽdi, inducatur diuisio, quo ad aliquos, & quid si creditor recipit partem debiti ab vno, quod tetigit Bartol.in d.l. ex duobus.in princ.de quo nihil dico ad præsens: quia plenissime hunc articulũ tractaui in l.si ex toto.§.j.ff.de leg.j.Et adde ad dicta Bar.in d.l.ex duobus.ꝙ quãdo vnus ex reis debendi præoccupat alios per litẽ contest.nõ aliter debet fieri solutio, nisi caueat debitori, ꝙ conseruabit eum indẽnem ab alijs cõreis suis: vt l.cõmissaria.§.plerũq;.ff.de leg.iij.per quẽ tex. ita dicit Bar.in l.non solũ.ff.so.matrimo.& est istud verum, siue duo rei constituãtur ex contractu, siue ex quasi cõtractu. Casus est no.quẽ ibi not.Bal.ad hoc in l.liberto.§.j.ff.de nego.gest.Facit optime tex.no.& qđ ibi per Barto.in l. pater. ff.de do.præleg.¶ In ea.glo.ibi:sed contra.s.de pact.&c.doct. communiter in l.ex duobus.j.eo.dicunt, quòd est differentia inter pactum & acceptilationẽ.Sed vtrũ hoc sit verum ibi dicetur pleniꝰ, & an ista solutio bene faciat cõtra l.si vnus.¶ In ea.glo.ibi.l.de pupillo.in fi.& l.quia in rem dic. aliàs est lex, de pupillo.§.si pluribus.de oper. noui nuncia. Et licet gloss. non soluat, vera solutio est secundum Iac. de Arena, & Ioan. de Imo.hic, ꝙ ibi plures renũciationes erãt factæ respectu diuersorum locorum, & sic diuersarũ rerum. Vnde non est mirum, si ad remissionem vnius renunciationis non sequitur remissio alterius, quæ est penitus diuersum quid à prima.l.si seruitus.in princ.ff.de serui.vrba.prædio. Sed in casu nostro obligationes plurium reorum debendi, & econtra reorum credẽdi, habentur pro vno per proximitatem rei, & vnicam solutionem, quæ sufficit ꝓ oĩbus: & ideo sufficit vna remissio, vt in tex.nostro. Et quia s.diximus in j.parte glos.ꝙ Ioã.de Imol. reprehendit Ang. inquantũ voluit, ꝙ vbi aliàs vnus ex reis credendi non possit nouare, tamen possit cõtestando litem, quia non videtur esse ratio differẽtiæ inter nouationẽ, quę fit extra iudiciũ, vel in iudicio, secundũ eum. Adde ꝙ si opin. Barto.est vera in l.solutionẽ vel iudicium.ff.de solut.quòd creditor agens nõ cogatur suscipere defensorem in iudicio, qui cõparet animo nouandi: Ioan.de Imol.bene dicit, quia in vtroque casu ꝑiudicatur socijs siue cõreis ex volũtate nouãtis. Sed si opi.aliorum esset vera, quæ ibi irritatur, ꝙ creditor cogeretur inuitus suscipere defensorem, qui vult nouare obligationem, tunc opin. Angel. posset ꝓcedere. quia nõ est nouatio, quam ipse faciat voluntariè, sed quæ venit in consequentiã ad iudicium intentatum, quòd solus vnus ex reis credendi intentare potest. Vnde ista quæst.pendet ab illa.

Franc. Aret.

SVMMARIVM.

1 ☞Dictio, post, potest significare ita actum factum incontinenti, sicut ex interuallo.
2 Interuallum inter primam & secundam obligationem duorũ reorum quando vitiet eorum constitutionem.
3 Factum simul quando dicatur aliquid.
4 Creditor à debitore potest petere partem debiti.
5 Exceptio dilatoria solutionis ante sententiã opponi debet.

In duobus. Constitutio duorum reorum promittendi valet, etiam si separatim promittant, & ex interuallo nec inducitur nouatio per sequentem promissionem. hoc dicit. Secunda ibi: & si ex interuallo. Tertia ibi: & patrui. Quarta ibi: cum hoc actum. ¶†Nota ibi: post posterior &c. quòd ista dictio, post,[b] potest significare ita actum factum incontinenti, sicut ex interuallo: nam vides, quòd adaptatur ad vtrunque casum positum in tex.& hoc est quod dicit Barto.ĩ l.fructus.in fin.ff.solu.matri.quòd verbum testis deponentis per istam dictionem, post, est ambiguum: quia potest significare incontinenti post, & ex interuallo post. Ad idem text.in l.quoties.§.fin.ff.de hæredi.institu.¶†Secundò nota.in versi. & si ex interuallo. quòd interuallum inter primam & secundam obligationem duorum reorum non vitiat eorum constitutionem, dummodo sit actum, quòd sint duo rei: vt dicitur in fin.tex. In dubio tamẽ, si nõ appareret hoc tacitè vel expressè actũ, de iure isto ꝑsumeretur nouatio per interuẽtionẽ nouæ ꝑsonæ: hodie secus, vt Instit. qui.mo.tol.ob.§.ꝑterea.& l. in personã.§.qui pecuniam.ff.de pact.¶Et aduerte, ꝙ nõ credo ꝙ quando secunda promissio sequeretur ex interuallo, licet promittens promitteret eandẽ quãtitatẽ, quã primus, per hoc videreť actũ, vt non tolleretur prima obligatio, & essent duo rei: licet Io.de Imol.hic videatur sentire oppositũ, & ratio est, quia sicut cõstitutio duorũ reorum fit circa eandẽ rẽ, ita & nouatio primæ obligationis continet eandẽ rẽ, quæ versabatur in prima: aliàs nõ fieret nouatio.l.scire debemus.§.j. s.ti.proxi.Cùm ergo ista dictio, signũ sit æquiuocum, vel potius cõmune vtriq; actui, nõ probat vnũ ex his actis necessariò geri, vel præsumptiuè.l. non ob hoc.C.vnde cogna.& in c.in præsentia.extrà.de proba.Esset opus alia coniectura, per quã ex interuentu nouæ personæ cũ stipulatio interponitur ex interuallo, nõ videretur facta nouatio, & multofortius idẽ esset, si hoc esset expresse actum.¶†No. tertiò ibi: simul &c. iuncto ver.seq.secundũ qđ exponit glo.magna in fi.ꝙ propriè illud dicitur esse factũ simul.[c] quod est factum vno & eodẽ tempore, & instãti. Vnde id qđ sequitur incontinẽti, propriè nõ dicitur factũ simul. Saluantur tamẽ dicta testiũ, si incõtinẽti vnus vidit post aliũ aliquid fieri, secundũ Bar.in l.quærebatur.ff.de testa.mili.& bene facit qđ habetur in l.lex Cornelia.in fi.& l.seq.ff.de vulg.& pup.¶ In glo.iij.doc.hic cõmuniter reprobant istas sol.positas in glo.& respondent aliter ad contrariũ. Dicũt enim, ꝙ aliquando aliquod interuallũ est inter interrogationẽ & rñsionẽ: & tũc vitiať stipulatio: vt l.duos.§.j.j.eo.& Inst.eod.in prin.sicut vitiareť, si vnus stipularetur ab vno.l.continuus.& ibi not.s.titu.proxi. Aliquando est interuallum inter primã promissionẽ, & secundã: quia vnus ex reis debendi promittit hodie, alter cras: vel vni promittitur hodie, alteri cras: & tunc hoc interuallum non vitiat constitutionẽ duorum reorũ, dummodo cõstet ꝙ partes hoc agebant, ꝙ constituerentur duo rei: & ita intelligitur tex.noster. Sed ista solu.non placet Imo.hic, quo ad text. Instit.eo. in princ.quia ibi non dicitur, ꝙ stipulatio vitietur, sed ꝙ non constituuntur duo rei. Præterea vltra eum ibi nulla fit mentio de interuallo, & maxime ꝙ interuenerint inter interrogationẽ & responsionem. Vnde dic melius secundũ eum, licet non ita formaliter dicat, sed hoc sentit, ꝙ iteratio actuum in stipulatione tunc impedit cõstitutionem duorum reorũ, tam ex parte reorum promittendi, quàm ex parte reorum credẽdi, quãdo sunt duo actus promittendi, & duæ summæ specificatæ: quia censetur facta promissio de diuersis summis, & sic impeditur constitutio duorũ reorum: & ita propriè loquitur tex. Insti.eo.in princi. Sed quando actus stipulandi esset iteratus, & promittendi, & tamẽ duo rei debendi promitterent eãdẽ summam, vel duo rei stipulandi stipularentur eandẽ summam: tunc non impeditur cõstitutio duorum reorum: & ita propriè loquitur tex.noster: & tex. Inst.eo.§.si duo.& ita distinguit Bar.in l.ij.s.eo. Vel potes dicere, ꝙ siue duo promittant eãdem summam expresse constituũtur duo rei: vt d.§. si duo promittãt simpliciter.hoc tamẽ acto, ꝙ sint duo rei, cõstituerentur duo rei debendi vel credendi.& ita loquitur tex. noster. Licet enim sint duo actus stipulandi, & duæ summæ expressæ in promittendo, per hoc tamen, ꝙ est actum, ꝙ sint duo rei, videntur partes intellexisse, ꝙ vna summa sit in obligatione bis expressa. Vnde Bar.in l.ij.s.e.dicit pro primo mẽbro tam in reis debendi, quàm credendi, ꝙ si est actum, ꝙ sint duo rei, semper constituũtur, non distinguẽdo diuersos modos constituendi duos reos, sicut postea facit, qñ nõ est actũ, ꝙ constituantur duo rei: & habes optime declaratũ istud principiũ. Vel põt dici, ꝙ iste tex.in versi.cũ hoc actũ.cõplectitur vtrũq; casum: videlicet qñ est actũ expresse, ꝙ sint duo rei, vel tacitè, q̃a duo promiserũt eãdẽ summã. Et aduerte, quia qñ prę cedunt duo actus stipulandi, & sequitur vna responsio, ex parte promissoris semper constituũtur duo rei, licet rei credendi non sint stipulati specificè eandem summam: vt probatur Insti.eo.in princip.

Vbi duo. A duobus reis promittẽdi potest peti res promissa insolidum, vel & pro parte solu. vnius liberat omnes, & facta vni liberatur ab omnibus. hoc dicit. Secunda ibi: hoc enim est. Tertia ibi: partes aũt. Quarta ibi: vtiq;.¶No. primò ibi: ab alterutro. quòd ista dictio, de ꝓprio significatu importat alterũ duorũ: de quo vide in l.si ex toto.§.j.[d] ff.de leg.j.¶†Nota secundò ibi: partes &c. ꝙ creditor potest petere à debitore partem debiti. Et potest intelligi iste text. vel quòd ab vno tantum petatur pars debiti, vel ꝙ ab vtroq; petatur, id est à singulis pro parte.& hoc est intelligendũ, nisi debitor petat à iudice integrari petitionem, & cogi actorem ad petendum totum, ne causæ continentia diuidatur: vt notat Bartol.& Moder.in l.quidam æstimaue-

[a] ¶Præuentio. Vide Fel.ĩ c.cũ M.in viij. col.circa me.ver.extra glo.de constitu.

[b] ¶Post. De qua dictione vide eũ.do. Fran.Are.in l.si ita qs.§.se iactauit. in ij.no.s.de ver.obli. & qđ ibi dixi in apostil.

[c] ¶Simul. Adde ad materi[illegible] Are. in l.ij.§.prius.s.re de vulga.& pup. & qđ ibi dixi in apostil.& per eundem etiã in l.fit.§.fin.& in d.l.lex Corn.co. ti.& Fel.in c.pastoralis.de rescript.in ver.ad idẽtitatem.

[d] ¶§.j. Et idẽ Bar.in glo.in versi. quæro dicitur hic.

tut.in fi.ff.si cer.pe.debet et petere partē nō tanq̃ promissam sed tanq̃ partē totius summæ promissæ. Si tñ simpliciter peteret, sustineret libellus, secūdū gl.& Bar.ibi in l.scire debemus.in prin.s.tit.proxi.¶ No.etiā ex ver.seq.& creditor pōt petere partē debiti à reo,& partem à fideiussore:qđ dicit d. Pau.raro alibi inueniri.¶ In gl.in verbo, vna.ibi: propter vnū debitū &c.expone,id est,propter vnā rē debitā,quæ versat in obligatione vtriusq;.& ex hoc no.ꝙ vnū dicit simpliciter vno modo,quo ad essentiā,alio mō quo ad effectū ipsius. Et est argumentū,ꝙ pro vna stipulatione pluriū reorū credēdi nō debeat solui nisi vna gabella,ad cui⁹ euitationē satis est, vt duo cōtract⁹ habeant pro vno,vel qa præcedēs ordinat ad sequentē cōtractū[a],vel ecōtra,sequēscontractus est executio primi,vel qa duæ obligatiōes æquè principales tēdūt ad vnū effectū,vt hic de primis:vide qđ not.Bart.in l.fi.§.licet ff.de pub.& Bald.in l.cū dote.C.de iure do.& bonū tex.& qđ ibi not.in l.si tibi pecuniā.ff.si cer.pe.Et qñ vna stipulatio continet plures res,vtrum sit soluēda vna gabella,vel plures, vide Bal.in l.ij.§.præterea.C.de iure do.¶ In glo.vlti.glo.nō soluit cōtrariū,sed Io.de Imo.soluit,ꝙ ibi illæ duę obligationes oriunt ex diuersis causis penitus separatis: & ideo solutio vnius nō liberat aliū.Hic aūt oriūtur obligationes ex eadē causa,et ideo licet verè sint plures, habet ꝓ vna,scđm eū.Sed ista rñsio nō videt sufficiens:qa qñ agitur ad interesse,licet obligationes orianť ex diuersis causis,si soluit semel interesse,liberat debitor.l.si dolo.§.j.& ibi not.ff.de re iudi.& plene declarat Bart.in l.fi.§.vlti.ff.de eo per quē fact.erit. Dico ergo melius,ꝙ ibi loquitur de solutione facta,nō pro interesse,sed ꝓ pœna:quo casu solutio facta ab vno non liberat aliū regulariter.de hoc tamē dic vt tradit in l.si ex multis.ff.de publ.& in l.si quid id qđ .& in l.si familia.ff.de iurisd.om.iud. ¶ †Extra glo.adde dictis Bar.in prima qōne principa.dum dicit,ꝙ ille qui agit cōtra plures reos debēdi,petens eos cōdēnari insolidū,debet ꝓtestari ꝙ est vnica solutione contētus:aliàs libellus nō est admittendus:per l.j.in fi.C.de fideiuss.mi.nam hoc dictū impugnat Bald.in l.si pluribus.ff.de lega.ij.quē sequit ibi Ioā.de Imo.& Pau.de Cas.mouet,qa ex narratis in libello apparet, ꝙ agitur tanq̃ contra duos reos. Vnde qa hoc tacitè inest ex natura obligationis,ꝙ in obligatione duorū reorum solutio vnica sufficiat:vt in tex.nostro:istud videtur tacite deductū in libello,ergo nō fuit necessariū exprimere.l.nō recte.C.de fideiuſ.& l.iij.de lega.j. Nō ob.tex.in l.j.palleg.quia ille text.debet intelligi,prout ibi sentit glo.nō pōt agi cōtra reum & fideiussorē insolidū,quo ad effectū duplicis exactionis:nō tamē est rejciendus libellus,qui tacite videtur cōtinere id qđ dixi.¶ †Sed cōtra istam doctrinā arguo fortiter,nam etiā ex natura obligationis duorū reorū est, ꝙ ambo possint cōueniri insolidū, & tñ si agitur contra eos simpl̃r,videt actū ꝓ parte,& nō insolidū.l.j.C.si plures vna sen.secundū vnum intellectū,quē ibi ponit Bar. Ergo idem dicendū in casu nr̃o, ꝙ licet hoc veniat ex natura obligationis,si tamē nō deducat expresse,nō videat deductū.Sed ad hoc pōt rñderi dupliciter, & primo,ꝙ de natura huius obligatiōis est,ꝙ duo rei possint conueniri insolidum,non tamen est necesse,quòd conueniantur insolidum,si creditor non vult, vt in textu nostro:& ideo si agitur simpliciter,nō videtur actū insolidū, quia verba hoc non important,& potest agi ꝓ parte,licet non de natura eiusdem obligationis,sed ex necessitate bene est,ꝙ vnica solutio debeat fieri,& nō plures.& ideo magis hoc casu hoc videtur deductum in libello,& maxime,quia si nō videretur deductū libellus non ꝓcederet,& verba libelli debent interpretari eo modo,quo melius saluatur intentio libellantis.l.prima.& ibi ꝓbatur.C.de vsufruct.sicut dicimus in vsufructu & sententia in lege,puto.C.fami.erc.& in lege,sed & si possessori.§.item & si iurauero.ff.de iureiur.Præterea si ista protestatio nō subintelligeretur tacitè, sequeretur quòd actor plus peteret quātitate,quàm sibi debeatur, contra legē primā.C.de plus peti. & ideo verba debent interpretari mō prædicto, ne actor videatur delinquere,iuxta l.merito.ff.pro socio.Pro ista cōclusione facit optime,quia satis est ꝙ libellus concludat præsumptiuè.l.omnes.§.Lucius.& ibi per Bar.ff.quæ in frau.cred.& not.in l.cùm quid.ff.si cer.peta.Præterea si ex narratis videt deduci ab actore executio,quæ est in fauorē rei,quādo illa colligitur ex narratione libelli vt patet ex his,quæ tradit Barto. in l.eum qui ita.§.qui ita.s.titul. ꝓxim. multo fortius videt deductū,ꝙ colligit ex narratis ī fauorē actoris.Vñ op.Bal. vr̃ verior.Posito tamē,ꝙ opi.Bar.melius ꝓcederet,nō credo esse verū id qđ annectit hic d.Pau.qui dicit,ꝙ si non apponitur ista protestatio,libellus est ineptus,& iudiciū est nullum,per ea quæ habent Insti.de obl.in princ.in glo.& p Bal.in l.acto ri.C.de re.cred.Nā ex ista ꝓtestatione omissa nō resultat ineptitudo formalis,sed solū inducit hoc, sicut dixi, ꝙ plus videt peti,q̃ debeat.sed p hoc nō redditr iudiciū nullū,imo pōt ferri sentētia super eo qđ est dubiū.l.qui solutū.in prin.ff.de leg.ij.nisi forte actor deberet cadere à causa,qđ est in certis casib⁹,q ponunt in l.j.C.de plus peti.¶ †Sed ò ad de dictis Bar.in quātū hic dicit,ꝙ si est actū cōtra vnū ex reis debēdi:pendēte iudicio cōtra ipsum,pōt agi cōtra aliū:per l.creditor.in princ. ff.man.nā Pau.de Cast.hic multū subtiliter & eleganter dicit esse considerādos duos casus.Primus est,qñ primo conuentus in illo iudicio erat contumax: quo casu simpliciter est tenēda sentētia Bar.secūdū eū,per tex.sing.quē ibi no.Bart.in l.hoc amplius.§.fi.cū l.seq.ff.de dā.infect.vbi probatur,ꝙ conreus nō pōt opponere exceptionē litis pendētię,quādo primò cōuētus fuit contumax in illo iudicio,sicut eadē persona cōuenta in secūdo iudicio,& in primo.Si in primo esset cōtumax,similiter nō posset opponere,vt per Bar.in l.sepulchri violati actio.ff.de sepul.vio.pro quo est casus,licet ipse nō alleget in l.j.§.fin.C.de ass.tol.qđ ibi no.Bal.ad hoc.¶ Secundus casus est,qñ conreus conuētus prius nō esset cōtumax:& tūc videt dicēdū,ꝙ opi. Bart.sit falsa:quia qñ duo iudicia sic se habēt,ꝙ absolutoria lata ī vno parit exceptionē rei iudicatę in altero, impedit cumulatio.l.fundi & fundū.ff.de excep.& per Bart. in l.naturaliter.§.nihil cōmune.ff.de acq.pos.& in l.edita.C. de edē.sed sententia absolutoria lata ꝓ vno ex reis debēdi, qñ est lata super facto,prodest aliis,secūdū Bar.in l.ex duob⁹.j. c.ergo videt,ꝙ ista iudicia nō possunt cumulari.Ipse aūt fatet,ꝙ si sententia Barr.in l.ex duobus.est vera,ista est falsa per regulā prædictā.Sed ipse nō credit sentētiā Bar.ibi esse verā: quia l.ex duobus.§.j.de iureiu.per quā Bart.ibi se fundat,loquit in iuramēto.Sed in sñia regula est in oppositū, ꝙ sententia lata pro fideiussore absolutoria nō prodest debitori principali: vt l.aduersus.ff.de ar.& tenet Bar.in d.l.ex duobus:& in l.adulter.§.j.ff.de adul. Vnde in proposito cōcludit,& aſs dicit se cōsuluisse,ꝙ pendēte iudicio cōtra primū pōt agi cōtra conreū:& sic approbat doctrinā Bar.hic positā.¶ Tu adde,& breuiter,ꝙ vtrū sentētia lata pro fideiussore prosit debitori, est vidēdū oīno,qđ ponit Pe.de Anc.in regula,accessoriū.de reg.iu.in xiiij.char.& posito sine pręiudicio veritatis pro nūc, ꝙ sentētia lata pro fideiussore nō prosit principali, nō tñ sequit,ergo sentētia lata pro vno ex cōreis debēdi nō ꝓdest aliis.Quòd aūt hoc sit verū,patet ex l.si per imprudentiā.§.fin. ff.de euic.secūdū vnā solu.ibi positā in glo.vbi videt probari, ꝙ absolutoria lata pro vno ex cōreis debēdi, ꝓdest alteri.Sed aduerte,quia gl.videt illud restringere,qñ alter cōreus erat socius.quo casu est particularis ratio,cur absolutoria debeat sibi prodesse:quia si nō prodesset tēpore,ipse postea condēnatus haberet regressum cōtra sociū constitutū.l.in lege Falc.ff. ad l.Falci.& sic per indirectū auferretur effectus absolutorię in patre.Et idem possumus dicere per hāc rationē,qñ conrei nō essent socij.& tamē vbi soluēti cōpeteret regressus cōtra aliū:de quo vide per Bar.& ibi dicemus in l.reos.in prin.j.co. Sed qñ reus solut⁹ nō haberet regressum,tūc videret esse eadē ratio,quæ est in fideiussore & principali:vt sicut absolutoria lata pro fideiussore non prodest principali:vt s.fuit dictū: ita nō prodesset cōreo.Hoc tamē non patet:quia licet deficiat ista ratio,remanet tñ vnitas cōtractus,ex qua descēdunt plures obligationes in cōreos,quæ propter vnā rē,quæ est in solutiōe & vnitate cōtractus,magis dicunt vna obligatio,q̃ obligatio principalis & fideiussoris.Pro ista cōclusione facit tex. optimus cū gloss.sua.& ibi per Bal.in l.licet.§.posthumus.ff. nau.cau.sta.dicit ibi in vlt.rñso,ꝙ si nauta,qui fecit furtū,conuenit & absoluitur,ista absolutoria prodest exercitori,& assignat ratio in glo.quā modo dixi,quasi nō prodesset,exercitor condēnatus,postea haberet regressum cōtra absolutū , & consequēter absolutoria per indirectū annullaret:qđ esse nō debet.Facit optime ꝓ ista cōclusione qđ habet in l.j.& ij.C. de fideiuſ.In primo aūt rñso illius §.dicit,ꝙ si exercitor cōuētus est absolutus,nō potest agi cōtra nautā,qui furtū cōmisit: & tñ hic cessat ratio supradicta,quia si nauta postea condēnaretur ex furto suo,nō haberet regressum cōtra exercitorē.Remanet ergo sola ratio,quæ assignatur in tex.ne de facto eiusdē hominis sępius quærat,quasi satis sit de vno facto semel esse quæsitū.Et ista ratio satisfacit vltimæ cōclusioni,& tñ posito sine præiudicio veritatis,ꝙ absolutoria lata pro vno ex reis debendi prodesset alteri,sicut tenuit Bart.in l.ex duob⁹. j.eo.adhuc tamē esset vera doctrina Bart.hic posita, videlicet ꝙ intētato iudicio contra vnū ex reis debēdi,pōt illo pendente agi cōtra aliū,quia electio nō pręiudicat agēti.l.fi.C.de fideiuſ.Non ob.l.ex,fundi,& fundū.per quā d.Pau.dicit oppositum

a ¶ Cōtractū.Sed qđ de promissione facta de cētū ducatis, in qua fuit dictū,ꝙ si dicta cētū nō soluerent intra terminū mēsis,liceret creditori ꝓpria autoritate intrare tenutā, & corporalē possessionē bonorū debitoris, & ea vēdere ꝓ libito volūtatis, an de acceptione tenutæ bonorū sit iterū soluēda:dic ꝙ sic, secūdū Pau.de C[illegible] in cōsi.clxxx[illegible] [illegible] vr̃ dicēdū ꝙ dictis. Sed pone, ꝙ qs accipit vxo.forēsem,& in domicilio dictę vxoris cū ea cōsummat matrimoniū,& ibi soluit gabellam dotiū:nūqđ aūt teneatur soluere iterū gabellā in proprio domicilio , postq̃ ibi trāsduxit vxorem stāte statuto domicilij mariti volēte, ꝙ qui acciperet vxorē extra territoriū,teneant ad solutionē gabellæ dotiū:vide d.Pe.Phil. Cor.in cōsi.cvj.īci. q̃q̃.p totū vbi etiā,ꝙ gabella ꝓ eadē re,vel ꝓ eodem cōtractu nō debeat pluries solui : ibi ī lr̃a f.ꝓ quo dicto facit cōsi. Alex. lxvij.iij.parte.vbi ꝙ gabella de frumento ī portū delato soluta nō debet iterū solui,qđ eodē qđ extraheret de portu, qa statutū ꝙ gabella soluat de frumēto,qđ extrahit ītellig.s.qđ recollectū sit ī loco illo nō aliūde delato:vt ibi p eū.& adde eundē in l.cū.infra co.

tũ:quia respondeo,ꝙ illæ ll.habẽt locũ,qñ duo remedia ex eadẽ causa intẽtant̃ ab vna persona contra personã vnã:& ita loquũtur illa iura.Sed qñ ab vna persona intẽtant̃ duę actiones cõtra duas personas,tũc per illã regulã non impedit̃ cumulatio:qđ probo dupliciter.Et primò,quia si impediretur cumulatio cõtra diuersas personas,tũc sequeret̃ ꝙ creditor nõ posset agere simul cõtra plures conreos debẽdi:cõtra tex. in auť.hoc ita.C.de duo.re.& cõtra l.j.C.si plures vna sent.& tenet Bar.hic,& communiter omnes.nam per illã regulã,quæ est in l.fundi.& l.fundũ.ita impedit̃ cumulatio simultanea, id est ꝙ duo remedia deducant̃ simul in eodẽ libello,sicut cumulatio successiua,id est ꝙ intẽtato prius vno iudicio postea intẽtetur aliud:vt est casus in l.fundũ.ff.de except.per quę Bart. ita tenet in l.edita.in secũda specie cumulationis.C.de edẽ.reprehendẽdo Dyn.in regula,nullus pluribus.de reg.iur.† Sicut ergo nõ impeditur reus credẽdi agere simul insolidũ,contra plures reos debẽdi,ita nõ impediunt̃ agere successiuè. Præterea si in casu nostro obstarẽt regulæ cumulationis,adhuc esset dicendũ ex alia regula incuitabili,nõ posse agi simul cõtra plures simul,vel successiuè,quia certũ est ꝙ in pluribus reis debẽdi vnica solutio sufficit pro omnibꝰ. Sed stat regula,ꝙ qñ duo remedia sic se habẽt,ꝙ condemnatoria & executio facta in vno tollit aliud remediũ,illa remedia cumulari non possunt.l.j.in fi.ff.si fam. fur.fe.di. & est regula Barto.in dicta l.edita.ergo omnino impediretur cumulatio, saltẽ ex ista regula,sed non impeditur,vt dixi,quia reuera regulæ illæ non habẽt locum in hoc casu:vt s.est declaratum.Et ad ea quæ tetigit s.d.Pau. vtrum sententia lata pro fideiussore prosit principali,vel pro delinquente prosit mandatori:vide quod eleganter & diffuse ponit Ioan.And.in mercu.sua in regu.ratihabitionem.de regu. iur. vbi istam quæstionem diffuse examinat,& quod tradit Barto.in lege,si is qui.§.si tu Titium.ff. de fur.& Bald.in l.licet.§.possumus.s.alleg.& inquantum Bar.s.in princip.huius primæ qõnis dixit,ꝙ cõtra plures obligatos ex eadẽ causa põt agi & vno,& diuersis libellis:adde ad primũ tex.& qđ ibi per Ang.in l. non idcirco.in princ.ff.de iudi.& in l.si plures.ff.de admi.tuto.¶ Ad secundum aduerte,qa tex.in corpore,de duob.re.§.fin.in ver.sancimus.vr̃ velle,ꝙ de necessitate cõtra omnes sit instituenda vna res,& ꝑ cõsequẽs opponente reo nõ videt̃ ꝙ possint cõueniri plures rei ꝓ parte in diuersis libellis.¶ Sed põt rñderi,ꝙ ibi non erat actum pro parte, sed insolidum contra omnes:quo casu licet tacite videat̃ agi inter reum & actorem, ꝙ executio fiat contra quẽlibet pro parte, condẽnatio tamẽ debebit fieri insolidũ:& ideo nõ est mirũ, si ex quo tota obligatio deducit̃ cõtra omnes, habentur pro vna persona, & possunt petere,vt offeratur vnus libellus, sicut etiam in isto casu fatetur hic Barto.Sed quando est actum à princ.pro parte contra singulos,tunc magis possunt cõsiderari istæ obligationes vt diuersæ, & per cõsequens admitti diuersi libelli:effectus est magnus,vtrum sit vnus libellus, & vna sententia, vel plures: sicut in simili declarat Io.And.in regula, pluralis locutio.in sua mercu.de reg.iu. Si autem plures obligationes descendentes ex vna causa debent cumulari in eodem libello contra eandem personam:lege,non est nouum.ff. de actio.emptio.ita econtra diuersæ causæ & separatæ non possunt cumulari in eodem libello, si pars opponat:aliàs bene procederet iudiciũ. lege,hos accusare.§.lege Iulian.& ibi Barto.infrà,de accusa.& est bonus text.in lege,ad officium.C.communi diui. qui tamen loquitur,quando agitur contra diuersas personas.& ita etiam loquitur litera in §.lege Iulia. Sed tamen nõ videtur esse eadem ratio, etiam si diuersæ causæ deducantur contra eandem personam: & illum tex.in lege, ad officium. adducit domi.meus in lege,contra inter.§.Cassius.ff.de aqua plu.arc. ¶ † Circa secundam quæstionem Barto.inquantum ipse dicit, quòd de iure ff. duo depositarij vel commodatarij habent beneficium diuisionis,quia æquiparantur tutoribus per legẽ primã.§.si apud duos.ff.deposi.licet Iacob.de Bell.aliter dixerit, secundùm eum, aduerte,quia opinio Iacob. videtur verior de iure. Pro cuius euidentia est sciendum, quòd in beneficijs concedendis bene potest argui ab his, qui sunt obligati voluntariè, ad eos qui obligantur ex necessitate : sicut arguitur de fideiussoribus ad tutores in lege prima.§.nunc tractemus.ff.de tutel. & rati. dist. Sed econtra de his qui obligantur ex necessitate,ad eos qui obligantur ex voluntate propria,potest argui,qa est minor ratio concedendi beneficiũ his qui voluntariè se obligant,sicut his qui ex necessitate obligantur. Vnde ex pluribus tutoribus tutor qui non gessit, obligatur pro gerente in subsidium, si ille non sit soluendo : vt plene traditur in dicto §.nunc tractemus. & tamen in his qui assumunt officium voluntarium, hoc priuilegium non habet locum.lege secunda.§.final.ff.de curato. bon.dand.& tenet glossa in lege secunda. C.de diui.tutel. Licet ergo tutoribus, qui obligantur ex necessitate, competat beneficium diuisionis, non tamen valet consequentia: ergo competit duobus commodatarijs,quia isti obligantur ex propria voluntate,id est,ex contractu per eos inito.Vnde licet obligatio voluntaria in illis actionibus immediatè causetur à l.causatur tamẽ mediante volũtate eorũ, qui recipiũt depositum,vel cõmodatum.Non obst.text.in §.si apud duos.quia concedo ꝙ quo ad effectũ,vt vnius solutio liberet aliũ,æquiparantur duobus tutoribus,licet nõ quo ad cõicandũ priuilegia,in quibus nõ ita faciliter fit extensio.Et ideo tex.in l.si vt certo.§.fin.ff. commod.dicit, quòd isti sunt quodãmodo duo rei debendi,quo ad effectum obligationis insolidũ.Sed duobus reis debendi de iure isto non competebat beneficiũ diuisionis:ergo videt̃,ꝙ quo ad hũc effectũ,etiã istis nõ competat.¶ Item adde dictis Barto.in iiij.q.princip.seu in tertia,dũ dicit,ꝙ quando actũ est cõtra plures reos debẽdi vno libello cũ protestatione,quòd vna solutio sufficit tũc,etiam si non sit opposita exceptio diuisionis ante sententiam, tñ põt peti diuisio in executione:quia ita videt̃ actũ inter emptorẽ, & reos conuẽtos,ex quo cõtra omnes simul est actũ,cũ prædicta protestatione: alleg.text.in auť.de duob.re.in versi.sancimus.& seq.vbi dicit̃,ꝙ negociũ debet cõmuniter examinari,& cõiter ferri sẽtẽtia,& ꝙ de facultatibus singulorũ debet discutti quantæ sint. Vnde ex ordine literę apparet secũdũ eũ,ꝙ post latã sententiã fit discussio de facultatibus,ad videndũ vtrũ pro parte debeat fieri executio,vel in totũ.& idẽ tenet in effectu in l.si plures.ff.de admi.tu. Idẽ in l.Paulus.la ij.ad fi.s.de re iu.vbi vtit̃ noua ratione:& addit vnũ singulare verbũ,qđ j.subijciemus.Dicit enim,ꝙ qñ plures condemnant̃ in sentẽtia insolidũ, ipsa exceptio diuisionis orit̃ post sentẽtiam.l.post rẽ.§.j.ff.de trans.& sic poterit opponi in executione.Hoc est verum secũdũ eũ,etiã si in instrumẽto promissionis facto à duobus reis fuisset renũciatũ beneficio diuisionis:qa ista renũciatio non est facta respectu nouæ obligationis,quæ causatur ex sententia:qđ est nouũ dictũ in ista opi.nõ placet ibi Ang.nec Moder.Et assignat ibi Ange. duas rõnes,quarũ vni respondet bene Io.de Imol.vñ dic vt ibi per eũ. Altera est melior,& bñ cõcludit,quia regulariter priuilegia competẽtia primæ actioni videnẽ repetita in nouatione,q̃ fit per sñiam.l.j.in tex.& glo.C.de iudi.& per Bart.in l.aliã.ff.de noua.Sed in prima obligatione nõ poterat opponi beneficiũ diuisionis,ergo nec similiter poterit opponi in actione iudicati,quæ orit̃ ex sentẽtia.Hanc opi.confirmat Ioan.de Imo.quia beneficiũ diuisionis est cõcessum reo in obligatione primitiua:sed in obligatione secũda,quæ orit̃ ex sentẽtia,nõ reperit̃ hoc esse cõcessum,ergo nõ est fiẽda extẽtio contra ius.l.præcipimus.C.de ap. Præterea secũdũ eũ l.fideiussor.C.de fideiuss.dicit,ꝙ exceptio diuisionis debet opponi ante sentẽtiã.Sed ad illã põt responderi,vt hic dicit Bar.ꝙ loquit̃,quãdo agit̃ contra vnũ ex pluribus,vel contra diuersos in diuersis instantijs,& libellis. Et ad rationẽ Ange.potest dici,ꝙ priuilegia primæ obligationis videtur repetita in obligatione nouante, quãdo sunt priuilegia iuris:secus si sunt priuilegia resultantia ex prouisione hominis,secũdùm Barto.in d.l.aliam. Vnde licet partes renunciauerint beneficio diuisionis,quo ad actionẽ principalem:non sequitur,ergo [illegible] diuisio videtur repetita in obligatione,quę oritur ex sentẽtia.Et forte illud dictũ Barto.in d.l.Paulus.quantum ad hoc,melius procederet de iure:sed quantum ad casum,quem attigit hic,vtrum ex hoc solo,quia est actum simul contra omnes,possit peti diuisio in executione, articulus est magis dubius. Primò quidẽ,qa ex quo per sententiam actio prima quæsiuit hoc priuilegium iuris,quòd contra eam non possit allegari diuisio, istud priuilegium videtur habere locum in actione iudicati,per regulam dictæ l. aliam.& in dicta l.j.C.de iudic.& sic tollitur ratio Barto.quam assignat in dicta l.Paulus.nam nego,ꝙ post sentẽtiam oriatur aliqua exceptio diuisionis,ex quo per ipsam sententiam erat sublata in actione principali, ex diuisione iuris. ¶ † Ad rationem,quam tangit,dico cum reuerentia, ꝙ ille text.in corpore potius facit in contrarium , si bene attendis.Dicitur enim ibi,quòd causa est tractanda communiter,& diffiniẽda.Et cur ista statuat,assignatur ratio in versic.sic cum.quem Bartol.inducit pro se, ꝙ isto modo procedendo vt dictum est,discutietur de iuribus & facultatibus vniuscuiusq; reorum. Et sic datur intelligi, ꝙ in ista discussione debet fieri ante sententiam,non post.cùm ille versicu.sit ratio prioris decisionis,quæ sine dubio loquitur de causæ discussione,quæ præcedit sententiam.Ex verbis etiam libellantis non colligitur hoc,ex quo petit omnes reos condemnari insolidum, & iudex ita condẽnat, licet protestetur se vnica solutione contentum esse.Ista enim protestatio est valde cõpatibilis cum exactione facienda insolidum ab vno. Bartol.tamen in l.si dubitetur.dicit quòd exceptio diuisionis,quæ competit duobus reis, potest opponi,sicut exceptio ordinis,quæ competit insolidum:de quo remittit ad nota.in l.exceptiones.ff.de except.Et sic manifeste vult,quòd si exceptio dilatoria solutionis,quæ sine dubio debet opponi ante sententiam.l.exceptionem.C.de prob.¶ Aduerte tamẽ:quia forte opi. Barto.non solũ in casu suo,sed etiam quando esset contra vnũ ex conreis debẽdi, vel contra diuersos in diuersis instantijs , posset defendi in duobus conreis noua & subtili ratione : quoniam exceptio quæ competit duobus reis,ipso iure,conceditur eis,nisi aliud probetur ex parte creditoris. vt declarat Bartol.infrà,in vj.quæstio.& in l.si dubitetur.s.alleg.Et est ista exceptio simpliciter exceptio iuris,& beneficium iuris,quod conceditur eis immediatè à iure,hoc ipso quòd obligauerunt se insolidũ. Vnde dicit text.not.in corpore,de duobus reis.§.j.quòd quando duo obligant se insolidum ab initio,non potest agi cõtra quemlibet insolidum, sed est agendum contra omnes pro parte.Et sic patet,quòd ipso iure cõpetit eis ista exceptio,nisi creditor aliud probet.Exceptio autem iuris etiam si non tollat ius agentis ipso iure,sed elidat,sicut est in casu nostro, non est necesse quòd allegetur per partẽ,sed iudex põt supplere ex officio,secundùm Barto.in l.necessarijs.ff.de acq.hære.facit optime tex.&

quod ibi no. in l. j. C. vt quæ desunt aduo. par. vbi traditur regula, quòd in his quæ sunt iuris, iudex supplet ex officio. Sed forte posset dici per hanc rationem, quod sicut per sententiã nõ excluditur exceptio peremptoria, vt post sententiam non possit opponi: vt l. fideiussor. C. de fideiusso. ita etiã excludatur officium iudicis, vt post sententiam nõ possit suppleri. Vnde melius est tenere quod s. dixi: & pro ista opinione do tibi text. nota. quem ibi ad hoc põderat Bal. & Ang. in l. filius. §. veterani. ff. de pc. Et debes scire, quòd Ang. in l. reos. in prin. j. eo. in prima quæstione. tenet cõtra Bar. sed male respondet ad text. & etiam rationes suę non vrgent, vt ibi declarat Imol. qui etiam sequitur opi. Barto. hic, dicens quod intentio tex. in corpore, de duo. re. est, quod ista exceptio diuisionis nõ possit allegari per reos debẽdi conuentos ante sentẽtiam, inuito creditore: & ideo non est, quid imputetur reo, si non opponit hanc exceptionem ante sententiam. Sed ista sunt somnia vigilantum, nec eliciunt aliquo mõ ex tex. imo ille tex. induct⁹ vt s. pbat potius contrariũ. ¶ † Itẽ adde dictis in vj. qõ. princ. vbi quærit cui incumbat probatio, quñ plures rei debendi conueniuntur, vtrũ creditori, quod alij non sint soluendo. an verò reo excipienti, quia alij sunt soluendo. In qua qõ. hic, & in l. si dubitet. in prin. j. de fideiuss. ipse distinguit, quòd aut loquimur in pluribus fideiussoribus obligatis insolidum, aut in pluribus reis debendi. Primo casu fideiussor qui vult opponere beneficium diuisionis, debet probare collegam esse soluendo: qa beneficium diuisionis cõceditur sibi sub conditione, si alij secũ obligati sint soluendo. Vnde fundamentum exceptionis sibi cõpetentis est in hoc, quod socij sint soluẽdo: & ideo ab ipso debet probari in l. si vero. §. qui pro rei. & ibi gloss. ordina. quã ibi aprobat Barto. s. qui satisda. cog. Aut ergo debet probare alios esse soluendo, aut offerre quod agatur contra alios suo sumptu & periculo: vt d. l. si dubitetur. in princ. j. de fideiuss. ¶ Secundo casu, quãdo loquimur in pluribus reis debendi, dicit ipse, quod incumbit onus probandi creditori, quod conrei non sunt soluendo: allegat tex. cum glo. in corpore, in auc. eo. §. j. in ver. interim. Sed cũ reuerentia sua, illa glo. hoc non dicit, imo exponit verbũ, interim, hoc mõ, videlicet donec omnes rei sunt soluendo. Vnde nõ vult illa glo. quod in dubio creditor non possit agere, quousq; ostendat cõreos non esse soluendo: sed hoc vult, quod quousque omnes sunt soluendo, non possit agi contra vnũ. Ipse tamen tenet hanc opin. & assignat rationem differẽtiæ inter plures fideiussores, & plures reos debendi: nam plures fideiussores non videntur fideiubere adinuicem, sed plures rei debendi videntur fideiubere, vnusquisq; pro parte alterius. Vnde vltra ratam suam pro parte conrei, si conuenit tanq; fideiussor, põt opponere beneficiũ excussionis, in quo tenetur creditor probare principalem non esse solendo: vt in auc. de fideius. §. j. ¶ Sed cõtra ista dicta ĩsurgit Ang. in l. reos. in pric. j. eo. & arguit sic à diuisione: aut dicis istud beneficiũ excussionis cõpetere huic cõreo ex titu. de fideius. et hoc est falsum, qa tex. in auc. de duo. re. in princi. ostendit, quòd constitutio de fideiussoribus, quæ præcesserat, non pertinebat ad duos reos obligatos insolidum: vnde prouidet ibi de nouo. Aut dicis competere hoc beneficium ex titu. de duo. reis. & hoc similiter est falsum, quia non reperitur quòd beneficium excussionis competat ex illo titulo, sed solum beneficium diuisionis. Sed salua reuerentia sua, nõ intelligit verba Bart. nã si bene respicias in fin. istius qõnis, intentio Barto. est, quòd beneficium diuisionis, quod competit ex titulo, de duobus reis. si simile beneficium excussionis, quod erat inductum primò pro fideiussoribus. & ad hoc adducit textũ in authen. de duobus reis. in princip. Et per hoc infert, quòd sicut in beneficio excussionis incumbit onus probandi creditori principalem non esse soluendo, ita incumbat in hoc beneficio diuisionis, in quo debet fieri quædam discussio pro parte cõrei, anteq; veniatur ad conuẽtũ. & isto modo intelligit dicta sua, & bene, Io. de Imo. in d. l. reos. qui sequitur sententiam Barto. Pro ista cõclusione facit optime tex. in auc. de duo. reis. §. j. ibi: non mox ab initio exigi &c. vbi satis probatur, quod ex forma obligationis nõ põt statim creditor agere cõtra vnũ insolidũ. Ergo nõ est fundata intẽtio rei conuẽti, aliàs non esset causa, cur statim nõ posset agere. Dicitur aũt ideo nõ posse statim agere, quia ex ordine prius debet præcedere excussio. ¶ In contrariũ tamẽ facit tex. ille in eod. §. in versic. si & idonei sint. vbi creditor videt prohiberi agere cõtra vnũ, si alij sint idonei. & sic beneficium diuisionis videtur concedi reis debẽdi sub ista conditione, si alij sint soluendo. Ergo idẽ est dicendũ in ipsis, qd̃ in fideiussoribus, per ea quæ s. dixi in primo casu. ¶ Sed põt responderi, quod quia præcedẽtia declarant sequẽtia, & econtra, vt l. qui filiabus. in princi. ff. de lega. j. & l. vtrum. ff. de peti. hære. ille tex. exponatur hoc modo: si alij sint soluẽdo, id est si nõ dicẽtur esse nõ soluẽdo. ¶ † Secũdò adde dictis Bar. in ista quæstione, inquantũ ipse quærit, qd si pecunia tota peruenit ad vnũ ex cõreis, vtrũ ille primus sit cõueniẽdus, anteq; pueniat ad aliũ, ad quẽ nil puenit? in qua qõne considerat ipse duos casus. Nã aliqñ creditor scit totã pecuniã peruenisse ad vnum, & hoc fuit actũ inter creditorẽ & cõreos, quod pecunia perueniret ad vnũ: & tunc sine dubio ille ad quem pecunia non peruenit, censetur fideiussor[a], & poterit opponere beneficiũ excussionis ex authenti. præsente. C. de fideiussorib⁹. Aliquando creditor non egit vt pecunia perueniret ad vnum, nec de voluntate eius peruenit, licet inter se postea tantum duo rei egerunt hoc, vt vnus acciperet pecuniam, & conuerteret eam in suam vtilitatem. & isto casu, quia per factum istorum non potuit præiudicari creditori ignoranti, sine dubio non competet illi, ad quem pecunia non peruenit, beneficium excussionis de iure nouissimo: alleg. optimum text. in authenti. de duobus reis. circa mediũ. & bene facit quod habetur in l. pacto successorũ. C. de pact. Si tamen ille qui conuenitur petat creditorem agere contra eum, ad quẽ peruenit pecunia suo periculo, & expensa, erit audiendus. allega. textus singu. prout est in litera, conueniri. in l. vnde quæritur. in princ. ff. cõmo. ¶ Circa primum casum adde quod Paul. de Castr. hic videtur tenere oppositum. & allegat Guli. de Cu. ita tenentem in l. sed Iul. in principio. ff. ad Macedo. Mouetur bona ratione: quia si diceremus, quòd iste esset fideiussor, vel saltem similis fideiussori, & per hoc competeret sibi beneficium excussionis, vt infrà dicam: tunc verba posita in contractu, nihil operarentur, in quibus ille ad quem non peruenit pecunia, principaliter se obligat vt conreum. Sed hoc est inconueniens, & contra regulam l. si quando. C. de legatis primo. & in capitul. si papa. de priuile. libro vj. ergo dicamus, quòd per illa verba tacite videtur renunciatum beneficium excussionis. Vnde concesso, quòd iste esset magis proprie fideiussor, quàm cõreus: adhuc tamen posset conueniri, ex quo videatur renunciasse exceptioni ordinis. Sed contra istam determinationem pro Barto. est glo. singula. in authenti. de fideiussorib. §. primo. in verbo, fideiussore. quæ expresse dicit, quòd licet aliquis pro alio obliget se tanquàm principalem, tamen habet beneficium excussionis. Pro ista conclusione facit optime quod ponunt Dynus & Barto. in rubric. j. iudic. solu. & text. quem ipsi allegant in l. si fideiussor. cum l. seque. s. de pact. vbi probatur, quòd si emolumentum causæ totaliter pertinet ad eum qui fideiubet, & non ad eum qui principaliter promittit fideiussorem loco principalis, & ille alter loco fideiussoris. Et posito, quòd non esset proprie fideiussor, ex quo est eadem ratio æquitatis in eo, quæ in fideiussore, beneficium concessum fideiussori ad eum debet extendi: vt dicit gloss. allegata. Pro qua vltra ipsam adduco tibi duo optima iura, videlicet textum in ratione decidendi, in l. penultim. in fin. ff. de fideiusso. tut. & in lege final. C. de constitu. pecu. in quibus probatur, quòd in concedendo priuilegio & beneficio diuisionis fit extensio, vbi est eadem æquitas de vna specie obligationis ad alias. Et ista opinio seruaretur in practica propter autoritatem glossæ & Bartoli. De subtilitate tamen iuris malè potest responderi rationi allegatæ per dominum Paulum. ¶ Circa secundum casum Angeli in l. reos. in princip. j. cod. & Ioan. de Imol. ibi sequuntur dicta Bartoli hic per rationem quæ fundatur in l. vnde quæritur. præallegata. Sed do. Paulus impugnat eam in duobus reis debendi. & ad l. vnde quæritur. respondet, quòd ibi duo obligantur insolidum, præter intentionem contrahentium: obligantur enim ex dolo & culpa, quæ obligatio in illis cõtractibus est obligatio secundaria, surgens immediate ex dispositione legis: sicut dicitur communiter in l. iiij. §. Cato. s. titulo proximo. Vnde nõ est mirum, si competit eis illud beneficium, & non potest negari, quòd obligatio de qua ibi, non surgit immediatè ex consensu, satis tamen surgit ex consensu originaliter, ex quo illi qui suscipiunt depositum vel commodatum, videntur se obligare ad omnia, quæ veniunt ex natura contractus. lege, cum qui. ff. si certum petatur. Et ideo ista responsio non multum mouet me, nam ego video in alia materia, quòd prohibitus alienare incidit in pœnam, licet ipse non alienet immediate, dũ tamen præcedit factum suum, ex quo sequitur alienatio: vt plene traditur in l. si ita quis. §. ea. l. s. titu. prox. Vnde possumus tenere sententiam Bar. sicut tenet cõmuniter doct. per tex. singu. quem ipse non allegat in l. cum

a ¶ Fideiussor. Adde Paul. de Ca. in cõs. xxxiiij. incip. in [illegible] syluestri. & [illegible] de Imo[illegible] consi. liij. iiij. parte.

l.cùm plures.§.vestimenta.ff.loca.& ibi Bartolus eandem conclusionẽ firmat per illum tex.

DVo rei. Vna responsio vel plures non vitiat constitutionem duorum reorum.hoc dicit. Vel sic, & magis ad literã: Licet pręcedat vna interrogatio, & sequatur duplex responsio, vel econtra, non vitiatur cõstitutio duorum reorum.hoc dicit. Secunda ibi: siue ita. ¶ †Not.ex isto text. ꝙ licet pręcedat interrogatio per numerum pluralem, & responsio fiat ad singula, per verbum singularis numeri, tamẽ responsio non dicitur difformis interrogationi, & similiter si diuersis respondeatur vna responsione. Ex hoc arguit Ang. quòd si contra aliquẽ sint obligati plures libelli, ipse potest contestari litem cum omnibus, negando vel confitendo narrata in dictis libellis: iuxta nota. in l.j.C.de lit.contesta. Et similiter potest argui secundùm eum, quòd si aliquis in diuersis causis est citatus à pluribus, vnica comparitio satisfaciat omnibus citationibus, & terminis. facit tex. in l.excipientis.de auto.tu.secundùm Moder. ¶ Ad primũ adde, quòd istud est verum, nisi illi qui obtulerunt diuersos libellos petant particulariter & diuisis illis libellis responderi. Nam sicut quando conueniuntur in diuersis causis, possunt petere sibi dari diuersos libellos: vt dixi s.i l.in duobus.§.si duo.s.eo. vbi etiam hoc tetigit Ange. & nota. Specul. in titu. de li.concep.§.fin.versi.sed pone.ita videtur, quòd reus non possit respondere simul pluribus libellis datis contra eum à diuersis personis, & in diuersis causis, si illi petant, vel aliquis eorum, respõderi separatim. ¶ Ad secundum adde quod no. Bar. in l.ij.in fin.ff.de re iudi. vbi cõcludit, quòd quando actus sunt compatibiles, possunt assignari duo termini ad duas res diuersas eodem tempore: per tex. in l.generaliter.§.ij.C. de iureiu. & ista sunt vera, quando ad petitionem omnium est citatus, quia tunc satisfaceret vna comparitione. Vbi autem ad petitionem aliquorum esset citatus, & ad petitionem aliquorum non, tunc an actus possit fieri in eius pręsentia ab his à quibus non fuerit citatus, vel à iudice ad eorum petitionẽ, si aliter à iudice non sit monitus, est maxima dubitatio: de qua per Bart. in l.furioso.de re iudi. & per Ang. & Mod. in l.de vnoquoq;. de re iudi. & plene scripsi post do. Ant. in c.j.extrà, de iudi.

SVMMARIVM.

1 ¶Fideiussor accipi põt ab illo, qui se operas pręstaturũ promisit. & in alienas etiam operas adhiberi potest fideiussor. numero 2.

3 Doctor conductus per substitutum an possit legere.

NEmo est qui. Promissioni operarum potest accedere fideiussor, & constitui duo rei credendi, & duo rei debendi, si sint eiusdem peritię in operibus ꝓmissis. h.d. Diuide vt per Bar. licet gl.iij. hic aliter diuidat. ¶ †No. quòd fideiussor potest accipi ab eo, qui promisit se pręstaturum operas. & qualiter debeat promittere iste fideiussor, & ad quid teneatur, declarat optime Bar. post glo. in l.si quis pro eo.in prin.j.de fideius. & tangit glo. in l.cùm filius.§.j.s.ti.proxi. & aliquid dicetur cũ glo. posita super verbo, adhiberi. quę etiam hoc tãgit. ¶ †No. secũdo in ver. ideoq;. quòd quia fideiussor potest adhiberi in promittendò alienas operas, ideo à simili conceditur, ꝙ duo rei credendi possunt in his operibus constitui. Et ex hoc satis colligitur ex mente literę, quòd promissio facta duobus de eiusdem operis, non dicitur propriè cõtinere idẽ factum, sed diuersum, quod tamen fingitur vnum: quòd semper nota, ad ea quę scripsi in l.si sic stipulatus fuerim.s.titu.proxi. ad intellectum l.veteris. C.de contrahen. & cõmit.stipu. dixi enim ibi, ꝙ ideo veteres dubitabãt, vtrum promissio facta transiret ad hęredem, quia aliud videbatur esse factum faciendum in persona principalis, & aliud quod erat faciendum in persona hæredis. Et hoc satis probatur in ista l. nam sicut factum præstãdum ab vno ex duobus esset vere idem, tunc nulla esset dubitatio, quin in eo possent constitui duo rei credendi, nec esset opus inducere argumẽtum de fideiussore: quia multo facilius procederet obligatio duorũ reorum credẽdi, quàm fideiussoris. Sed quia diuersitas personarum, quibus aliquid est faciẽdũ, videtur inducere duo facta: ideo inducitur exẽplum de fideiussore, & probabiliter poterat dubitari, vtrum duo rei credendi possint constitui: quia diuersitas rerum impedit cõstitutionem duorum reorum. l.si id qđ.§.j.j.eod. ¶ Tertiò not. tex. iuncta gloss. in verbo, intelliguntur. quòd istud verbum in dubio importat fictionem, non veritatem. Concor. l.ij.in fi.ff.de iure codi. & aliàs plenius dixi. ¶ In gloss. iij. ibi: aliud non videntur eædem. Ioan. de Imol. hic declarando istam glo. dicit, quòd liberatio contingeret ope exceptionis, & non ipso iure: quia ex quo à duobus promittuntur duæ diuersæ res, & tacitè videtur agi, vt solutio facta de vna re ab vno, liberet alium in alia re: non videtur quòd contingat liberatio ipso iure ex facto soluentis illi qui non soluit. sicut dicimus, quòd quando soluitur vna res pro alia, non creditori, sed alteri de voluntate sua, non contingit liberatio ipso iure. l.final.§.vlti.s. titul. proximo. Sed ista non sunt omnino similia, quia ibi non soluitur alia res, quàm esset in obligatione, sicut hic: nec illi cui erat quæsita obligatio. Hic autem & ille soluit, qui erat obligatus, & illa res soluitur, quę erat in obligatione. Vnde facilius potest contingere liberatio ipso iure, sicut vidimus in obligatione alternatiua, in qua vna re electa & soluta ipso iure tollitur obligatio ad alterum. l.si stipulatus fuerim illud.§.tit.proxim. Paulus autem de Castro hic soluendo contrarium, quod tangitur in gl. de l.inter artifices.de solutioni. dicit, quòd est differentia inter duos reos debendi, & fideiussorem: quia in reis debẽdi videtur actum in dubio, vt quod est præstandum ab vno, possit solui ab alio: & ideo vnius solutio liberat, vt in textu nostro. Sed in fideiussore non videtur actum in dubio, quòd ipse possit pręstare id, ad quod erat obligatus principalis. & ita intelligit l.contrariam. Sed hoc repugnat manifeste illi l.quæ dicit, quòd fideiussor non liberat reum, præstando operas, si hoc est specialiter actum, vt ipse reus per se illas præstet: & sic vbi non apparet hoc etiam actum, colligitur quòd in dubio fideiussor potest liberare reum præstando operas. Hoc etiam colligitur ex mente istius literæ: vides enim, quòd hic in ista obligatione arguitur de fideiussore ad reos debendi. Vnde similis est conditio vtriusque. & text. l.contrariæ. vt sentit gloss. & bene est intelligendus, vt dixi, quando expressè aliud agitur inter partes. ¶ In gloss. super verbo, adhiberi. ibi: item nec dicat, promitto quòd facias quòd ille dabit. Ioannes de Imol. reprehendit hic istam gloss. †quia quãdo fit promissio de facto alieno, non est differentia inter ista duo verba, faciam quòd ille dabit, vel faciet, vel curabo: vt patet in l.si hæres.ff.de legatis primo. & plene dicit Bartolus in l.stipulatio ista.§.cum qui.s.titulo proximo. sicut valet ista promissio, promitto curare quòd aliquid dabit, vel faciet: & ita valebit ista, promitto curare quòd aliquid faciet, vel dabit. De prima promissione est casus in l. quoties quis. & in l.inter stipulantem.in princi.suprà, titulo proximo. De secunda tradit Bartol. in dicto §.cum qui. & est casus in dicta l.si hæres. Sed potest saluari forte gloss. nostra, vt dicamus, & erit notabilis limitatio ad illa iura, ꝙ quando intendit fideiubere pro altero, promittendo, hoc modo non valebit promissio, per regulam l.primę.§.si quis simpliciter.s. titulo proximo. quòd in actu obligatorio, si non valet quod ago vt ago, non valet vt valere potest. Si autem quis simpliciter ita promitteret, non animo fideiubendi, fatendum est quòd valet promissio: & ita loquuntur iura contraria. ¶ In ead. gloss. ibi: si autem dixerit in specie. ibi: non quòd dicat promitto &c. Ista glos. licet sit aliqualiter obscura, videtur habere hunc sensum, quòd differentia sit, vtrum fideiussor dicat, promitto easdem operas simpliciter: vel si dicat, promitto easdem operas quas reus. nam per primam formam ista dictio relatiua refertur ad identitatem operis tantum, siue speciei, non autem vt videantur promitti illæ operę de ipso genere vel specie, quas esset præstaturus principalis promissor. In secunda autem forma videntur promitti illæ operæ, quas principalis esset præstaturus. quod videtur esse impossibile: quia operæ meę non possunt esse operæ tuæ. Et licet ita dicat hic in fin. eiusdem glos. tenet oppositum, & melius: quia licet operæ meæ non possint verè esse operæ tuæ, vbi tamen est similis peritia fictione iuris, censentur esse operæ tuæ: sicut contingit in duobus reis. ¶ In gloss. vltima. ibi: sed quomodo suæ eædẽ &c. Barto. hic pro declaratione gloss. & materiæ ponit nota. distinctionem, quam communiter approbant docto. licet vltimum membrum habeat aliquid dubij, inquantum scilicet ipse dicit, quòd quando duobus promittitur ædificari domus in solo communi, non possunt constitui in ista promissione duo rei credendi, quia vtriusq; istorum sociorum interest pro parte tantũ, & sic pro alia parte nihil interest eos stipulari. Ergo non debet competere actio, quia stipulatio est inuenta ob proprium interesse. l.stipulatio ista.§.alteri.s.titu.proximo. ergo cùm pro parte alterius nihil intersit, nõ poterit competere actio insolidum. ¶ Sed aduerte: quia si sic est, ergo similiter non poterunt constitui duo rei credẽdi in vna qualitate, quæ cõuertitur in vtilitatẽ omnium pro parte. Pone exẽplum in duobus socijs, qui stipulãtur pecuniã pro societate, cũ emolumẽtũ societatis pertineat ad eos pro parte: qđ videtur cõtra l.si vnus.in princip.ff. pro socio. & contra multas alias ll. Vñ super hoc esset cogitandum. †Et quia hic tãgit, qualiter præstatio operarũ possit fieri per aliũ, ad ea quæ dixi plene in l.cõtinuus.§.si ab eo.s.ti.prox. Et ex his quæ ibi dicta sunt, & quæ colligunt hic p Bar. tã ex principio, q̃ ex distinctione sua, si quęrit, qñ in operis videat electa industria personæ: dic breuiter, ꝙ qñ opera promittit ab illo, qui nõ est peritus, nunq̃ videt electa industria personę: vt d.§.si ab eo. Si aũt fit promissio à perito, tũc regulariter nõ videtur electa industria personę, qñ promittit ipsum factũ, qđ resultat ex opere. verbi gratia, cũ promitto domũ ædificandã à me, vel librũ per me scribẽdũ, secundũ Iac. de Are. hic. & Bart. circa princ. Si verò promittit ipsum fieri: verbi gratia, ædificatio domus, scriptura libri, & similia: tũc videtur electa industria personæ, nec poterit fieri per aliũ. l.inter artifices.de solu. & l.fideicõmissa.§.fin.de lega.iij. & l.j.§.ne autẽ.C.de cadu.tollen. & in promissione non fit alia distinctio, ex mente docto. In commissione autẽ quæ fit de nudo ministerio à priuato, vel à principe, distinguitur aliter, videlicet ꝙ aut cõmittitur factum limitatum, aut simpliciter: de quo aliquid dixi in d.§.si ab eo. & plene vide per Bar. in l.in vsucapionibus. §.j.de diuer.tẽpo.præscrip. & per casum in capi.is cui.de offi. deleg. libr. vj. & in capit. final. de offic. delega. in antiquis. †Et ista dicta inducuntur hic per Bartol. & hoc ad quæstionem, nunquid doctor conductus pos-

a sit legere per substitutum.[a] Super quo Bar. refert hic dicta Pe. quæ bene reprehēdit, & cōcludit, ꝙ non pōt, nisi ex cōsuetudine loci, in quo legit, vel personæ ipsius, præsumitur aliud actū. Cui adde qđ Ioā. And. in mercuria. sua, in regula, qui per aliū. de reg. iur. idē in effectu concludit, disputando latius istā q. & sequuntur hic cōmuniter Mo. quæ dicta debes intelligere, quādo doctor nō esset impeditus: nā si esset impeditus iusto impedimēto, bene pōt legere per substitutum: vt plene fuit dictū in l. continuus. §. si ab eo. s. titul. proxi. Vnde in casu impedimēti dic vt ibi fuit dictū in simili qō. In casibus aūt, in quibus pōt seruire per substitutū, debes intelligere ꝙ substitutus debet esse eiusdē qualitatis, cuius principalis. Vnde doctor nō poterit seruire per scholarē: ita dicit Bar. in l. j. C. de præpo. agē. in rebus. lib. xij. ita etiā probatur, & ibi per Bal. in l. parabola. C. de episco. & cle. Et ille qui taliter subrogatur in loco promisso, tenere debet eundē locū in ordine, & omnino vtitur eisdē priuilegijs. Primū probař, & ibi hoc not. Bar. in l. comperimus. C. de proxi. sacro. scri. lib. xij. Secundū in l. decernimus. & ibi per Bart. C. de aquęductu. li. x. & bene facit tex. & ibi Bal. in l. minor. §. pe. C. de procu. & ad hoc vide quod not. Bart. in l. filius. §. j. j. de legationibus. Et ad id qđ dicit Bar. de consuetudine, ꝙ ex ea præsumitur aliquid actū, vide bonū tex. in l. domini prædiorū. C. de agri. & cēsi. li. xj. ¶Extra glo. inducit iste tex. per doct. ad modū probādi interesse singulare.[b] Nam quia peritia vnius potest esse peritia alterius, ideo arguit Iac. de Are. ꝙ si testes deponūt isto modo, ista res actori valet tātum, & interrogatus in causa sciētiæ addit, quia ego tātum darē, bene probetur interesse singulare. Sed Bar. dicit, ꝙ ista parum facit, quia hic concurrebat eadē peritia & voluntas contrahētium, quæ nō concurrit in dicto testis. Vnde ipse secundū glo. in l. vnica. in fin. C. de sentē. quæ pro eo. dicit causam reddēdam esse aliter à teste. Debet enim dicere, quia apud homines eiusdē cōditionis ista res æstimaretur tantum. Aduerte tamen, quòd testis nō debet dicere, ꝙ homines eiusdem conditionis nollēt carere illa re pro tanto, siue haberēt carā illā rē tāti, quia ista verba importāt interesse affectiōis, nō interesse vtilitatis, secūdū Bar. in l. j. in fi. licet hic aliter sentiat. Debet ergo dicere, quòd apud homines eiusdem conditionis, cuius est actor, ista res afferret vtilitatem tanti pretij, vel tantæ æstimationis. Specu. autem in titu. de fruct. & interesse. §. viso. versi. sed quomodo. videtur sequi sententiam Iac. de Aret. quam etiā videtur approbare Nic. de Mat. & Bal. in l. ij. in penul. chart. C. de rescin. vendit. & idem sequitur Bald. in l. si seruū. ff. ad l. Aquil. vbi dicunt, quòd per istum modū testificandi, quia ego tantum darem, probatur interesse cōmune: ergo multofortius interesse particulare, vel saltem eo modo quo vtrunq; interesse habet probari per consilium alicuius communis ęstimationis. De interesse communi est clarū, & probatur no. in l. filiusfa. §. si quis alicui. de lega. j. & per glo. in l. ij. C. de rescin. vēd. & bene facit text. in l. cōtinuus. §. cùm ita. s. titul. proxi. De interesse singulari patet per ea quæ s. dicta sunt: quia debet æstimari, prout cōmuniter æstimarēt homines eiusdē conditionis. Cùm ergo testis dicit, quia ego tantum darē, secundùm Bal. in locis prædictis, videtur intelligere, ꝙ tātum daret pro illā cōmum æstimatione, quæ requiritur, quia nemo præsumitur velle iactare suum. l. cū de indebito. ff. de proba. allegant l. si seruus. §. j. ff. de condi. furt. vbi iurisconsultus dicit, ꝙ seruus debet æstimari tanti, quanti potuit vendi: & subauditur ad text. ibi: scilicet cōmuniter. ergo idem potest subaudiri in dicto testis. Sed ista inductio non est sufficiens: quia iurisconsultus tanquàm peritus magis præsumitur loqui conformiter ad dispositionem iuris, quàm alius pro quo tantum non præsumitur, secundùm Barto. & gloss. in simili materia in l. ꝙ si nepotes. ff. de testa. tu. Vnde videmus quòd non ita creditur testi deponenti per verba iuris, sicut homini perito. l. prima. & ibi no. C. de vsur. domi. Ioan. de Imola in l. pretia rerum. §. j. ad l. Falc. inclinat in opinio. glo. & Barto. quòd testes taliter deponentes non probent: quia ista ratio non concludit de iure, sicut debet concludere in teste: vt in ca. in præsentia. extrà, de proba. sed communiter tenetur, quòd dictum testis potest etiam concludere præsumptiuè, secundùm Bart. & alios in l. j. ff. si certum peta. Melius est ergo dicere, quòd ista ratio non concludit, nec verè, nec pręsumptiuè, quia fieri potest, quòd testis ita dicat, quia credit id quod ipse affirmat omnes alios æstimare, deceptus forte imperitia sua, non tamen hoc scit. Vñ propter hoc non præsumitur iactare suū, quia credit rem tantum valere communiter apud omnes: & ideo tutius est sequi sentētiā Bart. quam ipse ponit in l. filiusfa. §. si quis alicui. pręlegata. Et adde quod singulariter tradit Baldus in l. prima. in vltimis verbis. C. de sentē. quæ pro eo. vbi dicit, quòd quia ille qui deponit super ęstimatione singularis interesse, deponit quodammodo ex peritia quadā, ideo si interesse probatur per vnum testē, nō defertur iuramentū in defectum probationis: quod dictum potest esse dubitabile, quando actor cui defertur iuramentū, esset paris, vel similis peritiæ cum teste. Hoc tamen non discutio nunc, sed est recurrendum ad l. admonendi. de iureiur. & in c. fina. eodem titulo.

a ¶Per substitutum. Tu late no. illud dictū, & vide Fely. in c. j. de sum. tri. circa me. ij. col. ... Ab. in ... trini. nu. xxx.

b ¶Singulare. Vide d. Alexan. de Imo. in l. j. in fi. princi. de ope. no. nun.

SVMMARIVM.

1 ☞Conditio quæ non expresse est apposita in stipulatione, non subintelligitur ad suspendendam obligationem.
2 Prima obligatio an per exceptionem fideiussoris alteretur.
3 Interuallum longum inter interrogationem & responsionem vitiat stipulationem.

DVOS REOS. Si ex duobus reis promittendi vnus respondet, ille solus obligabitur: & similiter in duobus reis stipulandi illi soli quæritur obligatio, cui respondetur. Secunda ibi: duabus autem. Tertia ibi: si à duobus. ¶ 1 †No. primò ibi: neq; enim &c. ꝙ quando duo sunt se obligaturi in solidum in vna obligatione, neuter eorum videtur promittere sub conditione, si alius promiserit. Vnde attende, ꝙ conditio quæ non est apposita expresse in stipulatione, non subintelligitur ad suspendendam obligationem, quinimo cōditio vel qualitas apposita in vna obligatione, seu in vno capitulo, nō videtur repetita in alio capitulo. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. s. tit. proxi. & l. qui fundū. §. j. ff. de contrahenda emptio. ¶Sed contra hoc facit: quia quando plures obligant se simul, vnus videtur promittere contēplatione alterius, id est quia ille alter est promissurus: ita probatur in l. si Titius & Seia. j. de fideiuss. & ponit Bartol. in l. si stipulatus. §. si ex duobus. eo. ti. Ergo si me obligo, quia alter est se obligaturus, aut debet resultare tacita conditio, aut saltem modus significās causam finalem: quo casu modo non impleto resoluitur contractus. l. cū te. C. de pact. inter empto. & vendi. & est speciale tunc in contractu nominato, ꝙ habet locū in eo cōdictio ob causam: sicut subtiliter declarat Barto. in l. fin. ff. de condi. ob causam. & in l. ij. in fin. ff. de do. Respondēdo dicas, ꝙ illa iura loquuntur in his, qui obligant se pro alio simul, sicut duo fideiussores: nos loquimur in his qui obligant se principaliter, qui siue ex causa donationis, siue ex causa legitima promittant, præsumuntur se potius obligare ex illa causa, siue alter promittat, siue non, ꝙ̄ quia alter sit promissurus. Vel dic, quòd tam in principaliter se obligantibus, quàm in fideiussoribus, causa finalis in se obligantibus non videtur esse, quia alius promittat: quia cùm aliquis respectus fuit ad personam alterius, ex hoc inducitur aliquis effectus, quòd debet cedi actio contra illum, non tamen si alter non promittat, videtur deficere causa finalis promissionis. ¶ 2 †Nota secūdò, & tene menti in versic. duobus autem. quòd per acceptionem fideiussoris factam vel incontinenti, vel ex interuallo, non alteratur prima obligatio, nec tollitur aliquo modo, etiam respectu conrei. Et ex hoc apparet veram esse doctrinam Bartol. in l. pen. j. de præto. stipulatio. vbi dicit, quòd per receptionem factam de secundis fideiussoribus non inducitur nouatio, etiam respectu nouorum fideiussorū: secus si fieret noua promissio de nouis fideiussoribus: vt ibi per eum. ¶In gloss. ij. ibi: sed argumentum contra &c. doctores habent bonam mentem ad solutionem huius literæ: sed tamen non clarè loquuntur, vt deberēt. Dic ergo tu, & melius declarando dicta eorum, quòd stipulatio de restituendo opus ex natura sui habet hanc tacitam conditionem, si iniuste fuerit ædificatum: vt patet ex his quæ habentur in princ. eius l. & in l. prætor. §. hoc interdicto. eod. titu. non enim ex dispositione l. aliter fieri debet restitutio operis, nisi cùm iniuste est ædificatum. Sed quia ex quo non fuit promissa declaratio per partes, quis habeat hoc declarare vtrū iustè vel iniustè sit ędificatum, si nō subintelligeretur ista cōditio, si iudex declaret, stipulatio nō posset habere effectum: quia vtrū iuste vel iniustè esset ædificatū, nō posset cōstare. Ideo subauditur ista conditio, quæ faciliter solet subaudiri, vbi aliàs dispositio redderetur inutilis. l. fideicommissa. §. si filio. ff. de lega. iij. & plene in lege, cum filio.

filio.§.de leg.j.ficut videmus,quòd ad hoc vt difpofitio non reddatur inutilis,conditio vel dilatio adiecta libertati videtur repetita in legato facto feruo:vt traditur in l.Seiæ.§.Caio.ff.de fundo inftru.per Bartolum in l.Iulius Paulus.ff.de conditioni.& demõftrationi.Sed in cafu noftro non eft fic,imo fi conditio fubaudiretur,potius diminueretur virtus obligationis, quàm fieret efficacior,vt de fe patet. Franci.Aretinus.

Duo rei. Modicum interuallum,& actus non extraneus ab obligatione,inter interrogationem & refponfionem nõ vitiat conftitutionem duorum reorum:fed longum interuallum,vel actus extraneus bene vitiat.hoc dicit,fecundũ communẽ intellectum.Secũda ibi:modicum.Tertia ibi:item modicus.¶†Not.primò ibi: modicũ tamen interuallum &c.& fimiliter ex verfic.fi. ibi:quia non longe &c. quòd longum interuallum inter interrogationem & refponfionem vitiat ftipulationem.Contrarium tamen tenuit gloff.nifi actus extraneus in medio interueniat.l.j.§.qui præfens.§.titu.proximo. & illam glo.fequitur ibi Paul.de Caftr.& etiam hic per l.fi ex duobus.§.j.j.co.vbi videtur probari non cauillando literam, ꝙ longũ interuallũ folummodo fufficit,nifi interueniat actus extraneus intermedius.& per illum text. do.me.reliquit conclufionẽ dubiam in dicto §.qui præfens.ficut ego retuli in l.continuus.in principio.§.codẽ.Vnde quid fit tenendum,dic vt ibi plene fcripfi,& tamen vltra ea quæ tunc dicta funt,fi intellectus cõmunis doct.eft verus ad iftum text. quòd hic interuallum interceſſerit inter interrogationem,& refponfionem,contra dominum Paulum. eft cafus ineuitabilis in verfic.fina.iftius §.ficut modo induxi in voce.Nam dicitur hic,quòd obligatio hic valuit: quia nec fuit lõgum interuallum, nec interuenit actus extraneus:fic vt ftipulatio valeat,iurifconfultus requirit ifta duo concurrere copulatiuè:ergo fi alterum non concurrat, ftipulatio erit inutilis.l.fi quis ita ftipulatus.§.titu.proxi.& l.fi is qui.§.vtrum.de rebus dubijs.Sed ad iftum tex.poteft refpondcri,quòd habet aliuum intellectum,vt j.dicam,nec loquitur quando interuallum fuit inter interrogationem & refponfionem,ficut oftendam luce clarius incontinenti.Quia tamen communis opi.eft in contrarium,videndum eft quo modo refpondeatur ad l.fi ex duobus.§.j.qui fortiter vrget in oppofitum cui nullus refpondet.imo Barto.adducit pro fe in dicto §.qui præfens.Sed ego attingẽs iftum articulum plene in d.l.continuus.dixi,ꝙ ille text.debet intelligi,quando conftabat vel ex confefsione partiũ , vel per negatiuam probatam ab actore,ꝙ in longo interuallo temporis nõ interuenerat aliquis actus extraneus.quo cafu concefsi ꝙ ftipulatio valebat,per d.l.fi ex duobus.§.primo.Iura autem contraria quæ videntur velle,ꝙ longum interuallum vitiet ftipulationem:ficut tex.in §.qui præfens.à contrario fenfu,& text.in l.continuus.in princip.& in fin.§.titu. proxi.intelliguntur in cafu dubio:quia propter longum interuallum tẽporis lex præfumit de facili,ꝙ interuenerit actus extraneus:allegaui l.qđ ait lex.j.de adulte.quam ibi induxi.¶Sed contra hoc facit text.in l.fi ex duobus.quia fi præfumeref in dubio actus extraneus interueniffe,tunc text.non diceret ibi,quòd vitiatur ftipulatio,cùm interuenit actus extraneus in perfona promiſſoris,vel ftipulatoris:nam quia non eft maior ratio,cur debeat præfumi impedimentũ interueniffe in perfona vnius, quàm duorum,text.ille qui loquitur de actu extrinfeco,non magis fe referret ad impedimentum prouenicns in perfona vnius , quàm duorum. Sed ad hoc eft dicendum,quòd illa verba ponuntur ibi ad fignificandum hoc,quòd fatis eft ad vitiandum obligationem,quòd vnus ex illis diuerterit ad actum extraneum.Nec tamẽ per hoc datur intelligi,quòd in dubio non præfumatur digrefsio ad actum extraneum.Sed dicitur,ꝙ pofito ꝙ actus extrinfecus prĕfumatur interueniffe,fatis eft quòd interuenerit in perfona vnius:& ideo fi pars probaret, ꝙ in perfona ftipulatoris tãtum,vel promiſſoris,nõ fuiffet facta digrefsio ad actum extraneum, ifta probatio non effet fufficiens,quia altera perfona potuit ipfa diuertere ad actum extraneum:& hoc fufficeret ad vitandum ftipulationem. Debet ergo probari,ad tollendam præfumptionem iuris,quòd nulla illarũ perfonarum diuertit ad actum extrinfecum:licet autem quando actus geritur eadem die in dubio præfumatur cõtinuatus,nec partes diuertiffe ad actum extraneum:vt plene dixi in dicta l.continuus. & tamen eft verũ, nifi appareret de diuerfitate horæ,in qua effet facta refponfio ad interrogationem præcedentem:quia tunc præfumeretur actus factus vnico contextu,nec continuatus.Gloff.eft fingularis.iuncto text.in l.fi quis eum.§. fin.in verbo,alia hora.de vulga.& pupilla.Et fatis patet ex litera , quæ dicit,quòd fi alia hora fit factum teftamentum pupilli,requiritur vera folennitas,quæ non requireretur,fi actus fuiffet continuatus.l.patris & filij.eod.titul.†Debes etiam fcire,quòd fi teftes producti ad probandum ftipulationem,dicunt ꝙ audiuerunt interrogationem præcedere,& refponfionem fequi,nifi dicant refponfionem incontinenti, non probant ftipulationẽ,quia potuit fequi ex interuallo.Vnde dictum teftis redditur ambiguum.Glof.eft fingularis,quam ibi fequitur Bal.in l.fi vnus.§. pactus ne peteret.ff.de pact.cætera dic vt dixi in d.l.continuus. ¶In gl. pofita fuper verbo,modicum.ibi:fed contra.§.eod.l.in duobus.gloff.ibi in fecunda folutione.optime refpondet dicens,ꝙ illa l.debet intelligi fecundũ iftam,fcilicet ꝙ non vitiatur conftitutio,fi interuenit modicũ interuallum:fecus fi longum,vt hic dicitur.Et licet communiter docto.reprehendat hũc intellectum,eft tamen verus,qđ patet in duobus locis, ex litera,dum dicitur ꝙ interuallum fuit inter duorum reorum refponfa: quę dictio fignificat mediũ inter duo extrema expreffa,fcilicet interrogationem & refponfionem.l.j.§.fi intra.ff.de fucc.edict.& not.in l.j.§. ff.de off. præf.vrb.Sed extrema expreffa fuerunt hic duæ refponfiones duorum reorum,& ad ifta refertur dictio,intra.Nam fi teneas intellectũ doctorum,eft opus fubaudire,intra duorum reorum refponfa,fupple, interrogationem præcedentem:quod eft abfurdum,vbi necefsitas non vrget.Confirmatur ifta conclufio per l.fi ex duobus.in prin.j.co.vbi dicitur,ꝙ fi duo rei interrogati funt,& vnus refpondet incontinenti,& alter die fequenti,cõftitutio duorum reorum impeditur fimpliciter,& abfolutè,& tamen ipfa promifsio facta ex interuallo non impeditur fimpliciter,fed cũ diftinctione,vt eft dictum.¶In glo.fuper verbo,interrogatis.hanc gl.dicit hic Bar.effe no.& ita refert Ang.fe audiuiffe ab eo in voce,ꝙ cõfectio fcripturę & inftrumẽti interueniẽs ante perfectionẽ cõtractus,nõ dicit actus extraneus,ficut nec fideiufsio:vt probat in tex. & ideo fi interrogatus dicit,cõficiat prius fcriptura de ifta interrogatione: & poftea poft interrogationẽ factã & fcripturam refpondeat, dicet bene refpondiffe:quia actus fcripturæ non eft actus extraneus,per quẽ impediatur ftipulatio.quod dicit effe menti tenendum.

SVMMARIVM.

1 ☞Beneficiũ diuifionis an cõpetat vni ex reis debendi,qui pure eft obligatus,fi alter eft obligatus in diem,vel fub conditione.

2 Difpofitio expreffa,aut ęquiualet tacitæ,aut eft maioris efficaciæ.

Ex duobus. Difparitas quæ fperatur reduci ad paritatem,non impedit conftitutionem duorum reorũ.hoc dicit.Vel fic:Ex duobus reis vnus poteft obligari purè,& alter fub conditione,vel in diem.hoc dicit.

1 ¶†Extra glo.tetigit hic Dy.& Ray.poft eum illam quæftionem notabilẽ,quã potuit glo.in auт.hoc ita.C.de duo.reis.& in l.fi plures.in princi. j.de fideiuf.videlicet nunquid hodie beneficiũ diuifionis cõpetat vni ex reis debẽdi,qui eft obligatus purè,fi alter eft obligatus in diẽ,vel fub cõditione. Et tenet ibi glo.ꝙ nõ cõpetit.& hoc fequitur hic Ray.quia beneficiũ illius auт.fecundũ eũ nõ cõpetit,nifi qñ omnes conrei poffunt cõueniri.& hãc opi.fequit Bar.in l.fi ex duobus.§.j.j.e.Mouet:quia beneficiũ illius auт.nõ competit nifi cõreis,qui vident inuicẽ fideiubere:vt in auт.de duo.re.§.j.in ver.alterna fideiufsione.Sed impo[illegible] eft dicere in ifto cafu,ꝙ ille qui promittit,videatur fideiubere pro co[illegible] ergo nõ pòt cõpetere beneficiũ diuifionis.cõfequentia patet:minor proba[illegible]cundũ eũ:quia fi videret fideiubere pro illo qui fe obligat fub conditione,vel in diẽ,tũc fideiuſſor obligaret in caufam duriorẽ,quia effet obligatus purè,& principalis fub conditione:fed hoc non poteft fieri de iure l.Grçcè.§.illud.j.de fide inftru. Ergo cũ nõ refultet tacita fideiufsio, nõ cõpetit beneficiũ.Sed Dy.& Cy.hic tenẽt oppofitũ,reprobando glo. per l.fi plures.in prin.j.de fideiuf.vbi patet,ꝙ beneficium diuifionis fimpliciter cõceffum pluribus fideiufforibus obligatis infolidũ habet locũ,etiam quãdo vnus eft obligatus purè,& alter fub conditione. & cũ hac opini. trãfit hic Ang.quafi duo rei & fideiuffores fint fimiles:& qđ dictũ eft in vno,habeat locũ in alio.in l.reos.in princ.j.cod.Ang.de ifta quæftione dubitat,& contra partem,quam tenet hic,arguit ifto modo:ficut ibi refert Io.de Imo.Beneficium autẽ,de duobus re.conceditur cõtra regulas iuris antiqui in duobus cafibus, fcilicet in cafu abfentiæ,& in cafu inopiæ.ergo non debet fieri extenfio ad correctionem iuris antiqui ad aliũ cafum,iuxta regulam auт.quas actiones.C.de facrofanct.eccl.& l.præcipimus.C.de app.Sed do.Io.de Imo.nititur ibi refpondere ad iftum articulũ,ꝙ fit extẽfio in cafu ifto,etiam in materia correctiua per interpretationem pafsiuam:de qua in l.prima.§.lege Falc.ff.ad l.Falc. & in l.j.§. ☞j.de mu.& ho.& per Barto.in l.omnes populi.de iuftitia & iure.†Quod aũt fiat extenfio ifta per interpretationem pafsiuam, probatur fecundũ eũ,quia de iure Digeftorũ priuilegiũ conceffum pluribus fideiufforibus fimpliciter declaratur habere locũ,etiam quando vnus eft obligatus purè,& alter fub conditione.Hæc ergo regula extẽditur ad nouum beneficiũ coceffum in authẽ.hoc ita.C.de duob.reis.quoniã in vtroq; videtur

2 effe cadẽ ratio. ¶†Tu autem aduerte,quia domi.Ioan.de Imol.non refpondet ad rationem Bartol.& aliorum in d.l.reos.in princ.nam hic dicit,ꝙ regula l.Grçcè.§.illud.de fideiuffo.non habet locum in fideiufsione tacita,de qua nos loquimur.Sed ifta refponfio cõcludit,ꝙ efficacior fit fideiufsio tacita quàm expreffa:qđ videtur abfurdum, quia regulariter difpofitio expreffa aut æquiualet tacitæ,aut eft efficacior. Primum probatur in l.item quia.ff.de pactis.& in l.qui ad certum.ff.de location. Secũdum patet in fubftitutione pupilli expreffa,quæ plus operatur , ꝙ tacita.l.precibus.cum materia.C.de impub.Item in legato expreffo , ex quo transfertur dominium ipfo iure,& tamen non eft idẽ in legato tacito.l.feruum filij.§.fina.de lega.primo.& multa alia exempla poffes inuenire,fi quæreres.Vnde ifta refponfio non multum placet.Secundò refpondet ipfe in d.l.reos.& melius,ꝙ non requiritur de necefsitate,vt cõpetat beneficium diuifionis, vt rei videantur inuicem fideiubere, affumendo fideiufsionem proprie : hoc nititur probare ex textu in corpore, in verficulo , fubalterna promifsione . vbi fimpliciter conceditur priuilegium his, qui obligant fe infolidum ex forma alternati-

uæ promissionis: & sic licet tex. in prin. §. j. videatur loqui in casu, vbi resultat alterna fideiussio: latius tamen postea loquitur in versi. præallegato. & seq. Vel potest dici ad primum §. primò secundũ eum: q verbum, fideiussio, non capitur ibi strictè & propriè, sed largo modo, quasi impropriè, omnes rei qui simul promittunt videantur promittere, vnus contemplatione alterius: sicut dicimus in pluribus fideiussoribus simul promittentibus: vt l. si stipulatus. §. si ex duobus. j. de fide instrumen. & l. si Titius & Seia. eodem titulo. Sed cur verba l. debeant impropriari non ostẽdit. Tu ergo dic, & melius, q ex ipso tex. ostendit in princi. q verbum, fideiussio, capitur impropriè: dicitur enim ibi, q si duo promittant alterna fideiussione simul, & ambo obligãtur in viriles, aut promittunt insolidum: & tunc vnusquisq; ad solidũ obligatur. Sed respectu promittentiũ & obligantium se pro parte, impossibile est dicere, q resultet fideiussio: & sic non loquitur de propria fideiussione: de quo dicemus in l. reos. in prin. j. codẽ. ¶ Secundò principaliter aduerte, quia argumentum Ang. videtur erroneum, & etiam responsio domi. Ioan. non videtur bona, nam beneficium de duobus reis non competit in casu absentiæ & inopiæ: imo in illis casibus non competit. Vnde si interpreteris verba sua, sicut sonant, ista inductio est absurdissima. Si autem intelligas hoc modo, videlicet quòd vbi conreus nõ est absens, nec inops, competit beneficium diuisionis, sicut verũ est: tunc ad argumentum patet responsio de facili: quia quando dicitur, q concessum in vno casu non debet extendi ad alium, in materia correctiua est concedendũ. sed cùm dicitur, q hic fit extensio de vno casu ad alium, hoc est falsum: quia verba tex. in corpore simpliciter concedunt priuilegium conreis, si sunt præsentes, & soluẽdo. Sed ista verba ex proprietate sermonis optime comprehẽdunt casum nostrum: quia verum est vtrũq esse soluendo, & vtrunq; esse præsentem: ergo non est opus extensione. Et quòd hoc sit verum, patet ex l. si dubitetur. in princi. iuncta l. si plures. præallega. vbi similiter inducitur priuilegium ad correctionem iuris antiqui, & tamen comprehendit casum nostrum: vt d. l. si plures. quia hoc non fit virtute extensionis, sed quia verba hoc important. & hoc sensit Ioannes de Imol. licet non ita formaliter dicat in secunda respõsione. Prima autem responsio sua non procedit aliquo modo, dũ dicit q in materia correctiua fit extẽsio per interpretationẽ passiuã † ex regula iuris antiqui: iuxta no. in l. si qs seruo. C. de furt. Nã illa interpretatio passiua habet locũ, qñ in noua dispositione, quæ fit cõtra ius, ponit aliqua persona, vel res quę cõtinebatur sub regula iuris antiq. Sed in regula iuris antiqui l. si dubitetur. nõ continet persona cõrei, sed fideiussoris: ergo q ius disponens in fideiussore trahatur ad conreum, qui est alia persona, etiam si sit eadem ratio, hoc nõ potest esse, nisi ex interpretatione extensiua, quæ non habet locum in correctorijs.[a] Sed tamen ista responsio non est necessaria: vt dixi. ¶ Circa articulum autem principalem ex mente iuris verior videtur opi. Dy. & Cy. quam etiam sequitur hic Ang. quod probo, quia tex. in auт. de duobus reis. §. si verò. dicit, q quando habet locum beneficium diuisionis, communiter est agendum contra omnes, & communiter contra omnes ferenda sñia, ex quo omnes cõiter obligantur: vt dicitur in versic. fit enim. & idẽ reperitur postea in ver. si autẽ non administrator. vbi dicit, q omnes debent esse pars litis motæ: licet ista non possunt cadere, seu verificari aliquo modo in eo qui est obligatus sub cõditione: quia non solùm non potest condemnari, sed nec conueniri. l. cedere diem. de verbo. significa. & l. j. in fine. quando di. vsusfruct. lega. ced. Ergo patet manifestè, quòd illa litera non loquitur, nisi quãdo omnes essent obligati, vel conditio esset purificata. Et si dicatur, speciale est ibi, quòd obligatus sub conditione possit conueniri & condenari, vt feratur vna sententia contra omnes, sicut fertur aliquando sententia contra talem obligationem. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad l. Aql. ¶ Ad hoc est dicendum, quod no. colligitur hic ex tex. q ibi inducatur hoc speciale. Vnde stabo regulæ, & potius restringam text. in his qui possunt conueniri, maxime quia versi. sicut enim. satis ostendit, dum loquitur de excussione facultatis, q executio sententiæ erit facienda contra conuentos. Franci. Aret.

a ¶ In correctorijs. Adde eundem in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonꝰ. ĩ vij. col. in ver. tu aũt ad uerte. s. ti. pro[illegible] & q[illegible] apo.

b ¶ Cætera. De qua dictione vide Fely. in c. cũ P. de fid. instru. & per do. Pet. Phi. Cor. in consil. ccxxv. inci. anteq. in litera x. & in cõsi. cccxvj. inc. videт. in litera f. in iij. pte.

SVMMARIVM.

1 ☞ Obligatio verborum non potest contrahi inter absentes.
2 Promissio à duobus facta in dubio intelligitur pro virili, non insolidũ.

His verbis. Si non valet obligatio in persona vnius se obligantium, alter tenetur insolidum, si agebatur vt essent duo rei: aliàs pro virili. hoc dicit. Secunda ibi: nam si duo. Tertia ibi: aut si minus. ¶ 1 † Nota primò text. secundum positionem casus, quam facit gloss. quòd verborum obligatio inter absentes non potest contrahi. concor. l. j. in principi. s. tit. proxi. Fallit in vno casu sing. in l. ij. de sponsa. secũdũ gloss. ibi. ¶ Sed quæritur pro declaratione glo. vtrũ notarius qui scripsit partẽ promisisse per stipulationem, incidat in crimen falsi, si probetur q pars promittit per epistolam in absentia. Do. Ioan. de Imol. dicit q sic, quia notarius ita asserendo videtur asserere tacitè partes fuisse præsentes. l. j. C. de contrahen. & com. stipu. in tex. & glo. & Bar. & alios in l. in lege Titia. §. fin. s. ti. prox. ergo committit falsum. Etiã ista conclusio est vera, quãdo dixisset simpliciter, sicut ponit in tex. q promiserunt per stipulationẽ: nam quia stipulatio non põt fieri nisi à præsente parte respondente, verba instrumenti attestantur partes fuisse præsentes: quo casu semper notarius incidit in crimen falsi, quando tacitè vel expressè attestatur solennitatẽ, quæ non interuenit: ita dixit Bald. not. per illum tex. in l. iubemus. §. fin. C. de testa. Si autem notarius simpliciter scripsisset, q promiserunt tali tantum, non tamen adijciat per stipulationem: tunc potest dici, licet Ioannes de Imol. hic sentiat aliter, quòd notarius excusatur à falso: quia quãuis verbum, promitto, propriè sumptũ intelligatur per stipulationẽ. l. sciendũ. s. ti. proxi. largo tamen modo potest accipi pro promissione, quæ aliter fit q per stipulationem, quæ potest fieri inter absentes: vt l. eandem. in princ. in tex. & glo. j. eo. & l. sciendum. §. dictũ. ff. de ædil. edict. vñ impropriarentur verba instrumenti, vt notarius euitaret falsum, vt intelligerentur de promissione aliter facta, quàm per stipulationem: sicut impropriantur verba testium: vt in capit. cùm tu. extrà, de testamen. & de instrumento est bonus text. in capitul. inter dilectos. §. cæterum. extrà, de fide instrumen. ¶ 2 † Secundò no. q in dubio promissio facta à duobus intelligitur pro virili, non insolidum, etiam si alterius promissio nõ valet. concordat tex. in auт. si quando. C. de consti. pec. & ita ampliatur l. reos. §. cũ in tabulis. j. eo. ¶ In glo. j. ibi: & cõstabat vnũ de promisso. & c. hoc ideo dicit secundũ Mod. & bene, quia ex quo hic fit mentio de stipulatione in dubio, si constaret de absenti, prę sumerẽtur partes fuisse pręsentes, quinimo etiã si esset verbũ, promisit, simpliciter idem est: vt l. j. C. de contrahen. & commit. stipul. & plene in l. Titia. §. idem respondit. la ij. s. ti. proxi. Et ex ista glo. relata ad tex. habes etiam notare, q verba instrumẽti possunt concipi in prima persona, intelligẽdo q hic promissio fuit facta per instrumentũ, vt intelligit glo. de quo est hodie casus: vt in c. dudum. de conuer. coniu. & probatur in l. vni. §. final. j. de accepti. secundũ Barto. in auт. si quando. C. de consti. pec.

SVMMARIVM.

1 ☞ Verbum principale à quo regitur oratio prima, repetitum videtur in clausula quæ ad primum accedit dictum.
2 Dictio, cætera, extensè scripta, est dictio vniuersalis.
3 Contractus appellatione continetur etiam quasi contractus.
4 Fideiussor accedere nõ põt, nisi subsistente obligatione principali.
5 Trafficum vnũ vbi plures exercent simul, tacite videtur cõtracta societas in illo traffico.

Eandem. Duo rei debendi possunt constitui non solum verbis, sed contractibus, qui contrahunt re, vel consensu, & etiam in vltima voluntate: & disparitas quæ inest à principio obligationis, vitiat constitutionẽ duorum reorum: secus si ex postfacto superuenit. Secunda est ibi: quia non tantum. Tertia ibi: sed si quis. Quarta ibi: non idẽ. Vltima ibi: quare &c. ¶ 1 † Nota primò ibi: quia non tantũ verbis &c. iuncta glo. in verbo, contractus. q verbũ principale, à quo regitur oratio prima & principalis, videт repetitũ in clausula sequẽti, quę accedit ad primũ dictũ, sicut ratio ipsius, ne aliàs constructio sit vitiosa. Et ex isto text. potest optime argui ad id quod notabiliter ponit Barto. in l. Labeo. in princip. ff. de supelle. leg. q ad hoc vt ratio testis sit bona, tẽpus appositũ dicto principali censetur repetitũ in ratione assignata per teste: & hoc dictũ sequitur Bald. in l. de quibus. ff. de legib. circa finem repetitionis. Pro quo optime facit ista litera. ¶ 2 † Secundò nota ibi: sed ex cęteris contractibus & c. quòd ista dictio, cætera[b], vel cæteris, extensè scripta est dictio vniuersalis, quæ

lis, quę cōplectitur non solū similia expressis, sed omnia alia quæ ex significatu verborū cōprehendi possunt. Vide enim hic, ꝙ sub ista dictione, cęteris cōtractibus, iurisconsultus dicit cōtineri nō solū contractus, qui cōtrahūtur consensu, qui sunt similes stipulationi, eo ꝙ cōiter fiunt per verba: sed etiā cōtractus, qui contrahūtur re ipsa. Vñ non restringit̄ ista dictio, sicut dictio alia, de qua in l. si fugitiui. C. de ser. fu. & hoc notabis ad ea quę not. scripsit Bart. in l. Gallus. §. idē credendū. ff. de lib. & posth. & in l. iuris gē. in prin. ff. de pac. ¶ †Tertiò no. ꝙ appellatione cōtractus cōtinetur etiā quasi contractus: qđ patet, quia sub istis verbis, & cæteris cōtractibus, cōplectit̄ quasi cōtractus hæredis adeūtis: vt patet in fi. in prin. In materia tñ stricti iuris, in qua verba capiūtur proprie, est maior dubitatio: de qua vide per Bart. in l. apud Iulianū. in fi. ff. ex quib. cau. in pos. ea. & in l. more. ff. de acq. hære. ¶ †Vltimò not. ꝙ disparitas superueniēs ex postfacto nō potest alterare naturam obligationis prius constitutę in præiudicium vnius ex obligatis: quia regula est, de qua in l. fina. ff. de pact. ꝙ ius quæsitū mihi ex cōtractu tuo tu non potes alterare, vel auferre me inuito. ¶ In glo. j. ibi: sed aſs secutus. Ista glo. cōiter reprehēdit̄ per omnes, quos ego sum secutus in l. ij. §. eod. Et vltra ea quæ tūc scripsi, addo tex. secundū expositionē gl. met in corpore, de duo. re. §. j. dū dicit, subalterna promissiōe, aut omnino &c. quæ verba glos. ibi exponit, subalterna promissione, id est quia duo promiserunt alternatiuè: & verbum seqūes, aut omnino &c. exponit̄, quia illi qui expresse se obligabāt copulatiuè egerūt, vt essent obligati insolidū, & sic patet, ꝙ etiā de iure nouissimo possunt cōstitui duo rei tacite, licet expressè nō sit actū. ¶ Extra glo. solēniter & subtiliter tractauit hic Bar. qualiter ex diuersis cōtractibus præter stipulationē possunt cōstitui plures rei debendi, vel saltem plures obligati insolidū. Cuius dictis adde breuiter, & primò inquantū dicit, ꝙ pecunia numerata verè pluribus simul iuris fictione, videt̄ vnicuiq; numerata insolidū, ex quo numeratio fit vni de volūtate alterius: quoniā lex pōt fingere super impossibili in specie, dūmodo sit possibile in genere: vt hic plene exēplificat Bar. Est aūt possibile in genere, pluribus numerari istā pecuniā insolidū: ergo pōt induci fictio, vt probant hic iura allegata per eū, licet nō sit possibile nūc, & in isto actu, pluribus simul pecunia insolidū numerari. Sed contra hoc dictū facit, quia nō videt̄, ꝙ etiam in genere sit possibile pecuniā pluribus simul numerari insolidū, per regulā positam in l. vt certo. §. si duobus. ff. commo. in l. iij. §. si ex contrario. ff. de acqui. posse. ergo videtur, ꝙ ista fictio non possit induci. Sed potest respōderi, saluando ista dicta, quæ cōmuniter approbantur, ꝙ licet impossibile sit sub isto genere subalterno, id est ꝙ simul pecunia insolidū numeret̄ pluribus, non est tamen impossibile in suo superiori genere: quia possibile est vnicuiq; insolidū numerare aliquo modo, scilicet diuisim. Licet autem sit regula, ꝙ fictio nō fingat super impossibili in genere, hoc tamen fallit secundū Ang. in l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. vbi lex fingit aliquē bis mori, aut esse mortuū: qđ patet, quia omnes qui percutiunt, tenētur de occiso: vt ibi, & in l. si in rixa. vt ibi plene per Bart. ff. ad l. Cor. de sica. Hoc autē non posset esse, nisi quis fingeretur pluries mortuus, secundū eū. Sed Io. de Imo. dicit, & melius, ꝙ hoc nō inducitur ibi per medium huiusmodi fictionis, sed quia cūm sit incertū quis occiderit, vnusquisq; punitur, ac si solus occidisset. hoc aūt facit lex propter duo. Primò quidē, ne delicta remaneāt impunita. Secūdò propter culpam percutientis, ex quo aliter non potest constare quis occiderit: & de articulo vide plenius per Bart. in l. si is qui pro emptore. in articulo, de fictione inductiua. ff. de vsuc. ¶ Secundò adde, inquantū ipse nititur assignare aliam rationem, cur possint constitui duo rei in mutuo, dicens, ꝙ quando numeratur pluribus, bene potest fieri numeratio insolidum vnicuiq;, sed effectus numerationis nō acquiritur vnicuiq; insolidum, sed vni duntaxat. Nam istud dictū est satis obscurū apud me, nec bene intelligo, quomodo possit procedere: nam si mens sua fuit, ꝙ vni videatur prius pecunia numerata insolidū, deinde alteri, & tunc impossibile videtur ꝙ constituātur duo rei: quia primus soluendo alteri de voluntate creditoris incontinēti breui manu videt̄ credidisse pecuniā creditori, & creditor alteri numerasse: vt l. singularia. & qđ ibi not. ff. si certum petat. & l. licet. ff. de iure do. Aut non incidit in obligationē, per l. qui sic. ff. de sol. aut erit liberatus incontinenti à sua obligatione: & sic non poterit esse conreus alterius. Et etiam incidit hic alia consideratio, contra istud dictum, quia si vni censetur esse acquisitum dominium tantum tota quantitate, quærendum est incontinēti, cui fingatur acquisitum ex pluribus reis debendi: nam prima facie videtur posse dici, ꝙ non magis debeat præsumi quæsitum vni, quàm alteri, & sic remanemus in incerto. Sed ad hoc potest dici dupliciter, & primò quòd si in numeratione plures rei debendi fuerunt ex ordine nominati, & non simul, tunc illi videatur facta numeratio, quo ad effectum quęrendi dominium insolidum, qui primo est nominatus: argumen. l. quoties. §. j. ff. de vsufruct. & l. qui soluēdo. ff. de hære. insti. Si verò omnes fuerunt nominati simul[a]: verbigratia, quia numerans dixit, do vobis ambobus mutuo centum: tunc incertitudo personæ videtur remanere, cui sit facta numeratio: vt dixit tex. in d. l. quoties. §. j. Sed tamē posset dici, quòd quia quantum ad effectum instituendi duos reos, nō refert cui ex duobus fuerit facta numeratio, nam resultat idē effectus, quo ad propositum: ideo illa incertitudo non impedit constitutionem reorum: argumen. l. qđ si dubitet. ff. de acquirenda hæreditate. & l. Gallus. §. si eius. ff. de libe. & posth. per quæ iura Barto. decidit similem quæstionem in l. sciendū. in vltima colūna. §. de verborū obligationi. in quæstione, quando reperitur scriptū in actis litem esse contestatam, nec apparet vtrum negando vel confitendo. Sed quia illa iura loquūtur, quando factum est certum, & ius incertum: & quando factum esset incertū, sicut in casu nostro, vitiatur dispositio, secundùm Bald. & Moder. in d. §. si eius. ideo ista respōsio in hoc casu remaneret dubia, sed in primo casu prima respōsio satis bene procederet. Secundò adde dictis Barto. in ij. qō. inquantum vult, ꝙ duo commodatarij, vel duo depositarij in dubio obligentur pro obligatione primitiua, quæ est ad rem restitui, ꝙ ista sua opi. videtur dubia, & contra eam tenet hic Raph. vt refert hic Paul. de Castr. & ad istum text. in princip. respōdet, dū dicitur in eo, vtriusq; fidē insolidū secutus, subaudiendo ꝙ in dubio presumitur. Vnde ipse vult, ꝙ etiam respectu restitutionis rei duo cōmodatarij sint insolidū obligati, sicut obligatio ad rem tradi obligat plures principales, & hæredes insolidum. l. stip. non diui. §. j. §. tit. proxi. Sed Paul. de Castr. hic dicit, ꝙ ista opini. est vna truffa, quia text. in l. iij. §. hæres. ff. commoda. quē allegat Barto. hic, & in l. j. §. Cato. in prima oppositione. §. tit. proxi. dicit, ꝙ obligatio ad rem restitui est obligatio, quæ diuiditur inter hæredes. & inter rem tradi, & rem restitui est differentia, quæ colligitur ex dictis Bar. in d. l. stip. non diui. & in §. Cato. Sed ista inductio Bar. prima facie non videtur multū vrgere, †quia obligatio depositi ideo diuiditur inter hæredes, quia de sui natura est diuidua, nec potest assumi coniectura, ꝙ deponens insolidum de fide plures hæredes sit secutus, cū non contraxerit cū eis: quę ratio habet locū, quando vnus deponit de duobus, vel pluribus: tunc enī potest præsumi, ꝙ insolidū amborum fidē sit secutus: & hoc videtur dicere text. in l. j. §. si apud duos. ff. depositi. qui simpliciter dicit, ꝙ potest agi contra vnūquenq; insolidū, non restringendo se ad secūdariam obligationem tantū. Credo tamen inductionem Barto. fuisse bonam, inducendo dictū §. hęres. Cuius mentem sic declaro: quia si obligatio ad rem restitui, sui natura est diuidua: ergo si aliud non est actū expresse, secūdū naturā cōtractus videntur partes sensisse. l. eū qui. ff. si cer. pet. & l. si stipulatus. ff. de vsu. & ideo non videtur constituta obligatio insolidū, præter naturam ipsius contractus: & verè ista litera optimē facit pro ista opin. Quòd aūt ista opin. sit vera, reassumendo id qđ modo dixi, arguo sic: Aut dicis, ꝙ isti sint obligati insolidum ex natura rei, quæ venit in contractu. & hoc est falsum, vt dicto §. hæres. Aut dicis, quòd isti sint obligati insolidum, quia videtur actū inter partes, quòd sint duo rei debēdi. & hoc etiā est falsum, quia si essent cōstituti duo rei debendi, dolus & culpa vnius noceret alteri. l. ex duobus. la ij. j. eod. Sed hoc est falsum, quia dolus vnius non nocet alteri: vt dicto §. si apud duos. in fine. ergo patet, quòd non videntur constituti duo rei, licet sint tanquàm duo rei in obligatione secundaria, quo ad hoc vt vnusquisque possit conueniri insolidum, si ambo fuerint in culpa: & hac ratione maximè nititur Bartolus ad ostendendum quòd non sint proprie duo rei, in dicta lege iiij. §. Cato. in vj. oppositione. circa fin. §. titulo proximo. Quòd autem dictum Bartoli est falsum, quòd in obligatione secundaria isti obligantur insolidū, est intelligendū secundùm Bald. & Angel. hic, & Mod. quando deponitur vel commodatur res sui natura indiuidua: secus si res sit diuidua, sicut pecunia: quia tunc si dolus vel culpa est commissa diuisim à duobus, videlicet ab vnò in vna parte, & ab alio in alia pro diuiso: tunc non tenerentur insolidum. l. si duo. §. primo. ff. depo. ¶ Tertiò principaliter adde dictis Barto. in v. qōne. inquantum dicit, quòd plures constituentes se debere pro altero in dubio obligantur in viriles: nā hoc vi

a Pe[illegible] cxxxvij. [illegible] in litera e. in iiij. parte. vbi an rei debēdi habeant beneficiū diuisionis, quādo negociū ad ambos pertinet.

detur contra text. l. fina. C. de consti. pecu. vbi dicitur, quòd si plures simul constituunt debitum alienum, competit eis beneficium diuisionis ex epistola diui Adriani, ad instar fideiussorum: ergo manifeste datur intelligi, quòd ipso iure sunt obligati insolidum: aliàs frustra daretur beneficium diuisionis. Si autem dicas, quòd ille text. intelligitur, quando expresse se obligant insolidum. Dicendū est, quòd est diuinatio, & etiā est contra rationem: nam sicut in concedendo beneficio diuisionis fit extensio de fideiussoribus ad constituētes, quia sunt similes personę, & in ipsis & in vtraq; est eadem ratio: ita etiā quo ad modum obligandi, extensio fit de vna persona ad aliā consimilem. Casus est no. in l. fina. in penul. responso. ff. quod iussu. vbi dicitur, ꝙ duo iubentes obligantur insolidum, quia sunt similes duobus mandatoribus, in quibus prius erat constitutum, ꝙ obligarentur insolidum. Non obstat text. in auẽ. si quando. C. de cōsti. pecu. quia concedo, ꝙ quando vna persona constituens nominat alias, quæ secum debēt obligari, nō obligatur, nisi pro virili, quoniā nominando alios, quos vult obligari secum, satis colligitur de mente sua, quòd ipse noluit totam obligationem subire: & hoc est quod dicit tex. in corpore in auẽ. vt cum de app. cog. §. fin. colla. viij. & quòd si alij non ratificant, ille non cogitur alienam obligationem suscipere: quæ verba hoc significant, quòd pro rata quæ tãgebat personas nominatas, ipse noluit esse obligatus: quæ ratio cessat, quando plures constituunt se debere simpliciter: quo casu nō potest colligi ex verbis se obligantium, quia non velint esse obligati insolidum. ¶ †Secundò adde in eadem qõ. inquantū Bart. dicit esse cogitandum, quare plures fideiussores, videtur se obligare insolidum[a], & non plures constituentes, quando constituunt pro obligatione aliena, quòd Ioan. de Imo. videtur hic ponere differētiam satis probabilem: dicit enim, quòd obligatio fideiussoris & mãdatoris est magis accessoria ad obligationem principalem, quàm obligatio constituentis: quod patet ex his quæ habentur in l. item illa. §. quod adijcitur. ff. de consti. pe. & in l. si id quod. eo. titu. nam obligatio de constituto non finitur tempore, sicut obligatio principalis: & potest accedere talis obligatio purè facta obligatione conditionali, vel in diem. quæ duo non habent locum in fideiussore: quia præscriptio currens pro principali prodest etiam fideiussori. l. si quis postq;. & ibi not. ff. de fideiusso. & l. exceptionē. de exceptio. Item si principalis est obligatus sub conditione, non valet obligatio fideiussoris purè facta. l. Grecè. §. illud. j. de fideiuss. †Tu potes addere, & est expressior differentia, ꝙ fideiussor nō potest accedere, nisi subsistente obligatione principali. l. fideiussor obligari. j. de fideiuss. & tamen constituens potest obligari, etiam non remanente obligatione principali, puta si constituat animo nouandi. l. vbi quis. in tex. & glo. ff. de constitu. pecu. Fideiussor verò ideo obligatur insolidum, si deiubēdo cum pluribus: quia cùm sit obligatio accessoria, sortitur naturam principalis obligationis: regula, accessorium. de regu. iur. Sicut ergo principalis erat insolidum obligatus, ita & fideiussor videtur se obligare: & quia constituens debitum alienum nō venit ita accessoriè ad obligationem principalē sicut fideiussor, vel mandator, non est eadem ratio, vt similiter ipse videret se obligare insolidū: & ista differētia militat, tenendo conclusionē Bartol. præcedentem, quam tamen ego non tenui, nisi in casu auẽ. si quando. C. de consti. pecu. Et aduerte, quia ista dicta videntur facere contra ea quæ s. dixi: nã si est aliqua differentia inter fideiussorem & mandatorem ex vna, & constituentē ex altera, vt ex prædictis patet: ergo nō videt bene posse argui de fideiussore & mãdatore ad cōstituētē, vt videatur se insolidum obligare, sicut fideiussor, ex quo non sunt omnino similes. Sed ad hoc est dicendum, ꝙ cū sumus in materia iuris communis, & nō correctiua, nec exorbitãti, nō requiritur ꝙ sit omnimoda similitudo, dūmodo in casu in quo fit extensio sit eadem ratio: iuxta l. non possunt. ff. de leg. & l. de quibus. eo. tit. aliàs sequeretur, ꝙ quia inter istas personas est aliqua dissimilitudo, non fieret extensio de fideiussore ad constituentem in beneficio epistolæ diui Adriani: contra d. l. fi. de constitu. pecu. & contra l. penul. in fi. de fideiuss. tu. ¶ Adde etiā circa istam quæstionē quintam, inquantū Barto. dicit, ꝙ quando plures constituentes obligant se insolidum, vtrū sint duo rei, vel nō, dicēdum est, sicut infrà dicetur, de fideiussoribus, & mandatoribus, in quibus ipse concludit, ꝙ licet obligent se insolidū expresse, non constituuntur duo rei, nisi expresse agatur, ꝙ sint duo rei debendi: nam inter cōstituentes & istos videtur esse magna differentia: fideiussores enim obligando se expresse insolidum non constituūtur duo rei, secūdū eū, quia exprimitur quod tacite inest. Sed ista ratio nō habet locū in pluribus constituentibus, secundū ea quæ ipse s. dixit: quia cū constituēdo simpliciter nō videatur se obligare insolidum, ergo si expresse obligāt se insolidum, in eis non exprimitur, qđ tacite inest, & sic constituentur duo rei. l. si paternā. C. ad Vellē. vñ credo istud dictū fuisse inaduertēter. ¶ Vltimò adde in hac q. inquātū ipse vult, ꝙ si agitur expresse, ꝙ duo fideiussores sint duo rei: tūc erūt duo rei debēdi proprie. Nã hoc videtur primò cōtra ea quæ ipse dicit in l. in duobus. §. vbi duo. s. eo. vbi dixit, ꝙ quando est actum, quòd ad vnum perueniat pecunia, alter qui obligauit se vt correū, est loco fideiussoris: vnde habet beneficium authēti. præsente. C. de fideiuss. vt ibi dicitur. Sed potest responderi, ꝙ ibi loquitur, quando fuit actum, ꝙ correus in veritate esset fideiussor, vt colligitur ex verbis eius. sed hic econtra fuit actum, ꝙ essent duo rei illi qui suscipiebant obligationem alienam. Sed contra ipsum faciunt ea quæ ibi fuerunt adducta ad probandam glo. in auẽ. de fideiuss. in princ. per quæ patet, ꝙ licet verba obligationis sonent in obligationem principalem, tamen reuera ille qui suscipit obligationem alienam, habetur pro fideiussore: & forte hoc est verius. Operabitur tamen ista promissio, ꝙ quando fideiussor vult cōueniri vt principalis, tacitè videatur renunciare beneficio excussionis, vt verba aliqd operentur: sicut dicunt ibi Mod. De hoc tamen dic vt ibi dixi. & no. istam quotam hic, quia non fuit ibi allegata. ¶ †Circa sextam quæstionē, in qua quæritur quomodo obligentur plures administratores sine mãdato, vel cū mandato, adde breuiter dictis Barto. & primò inquantum ipse dicit, idē esse dicendū in tutoribus, quod in pluribus officialibus publicis autoritate & vtilitate, quod non est omnino idem, nec in omni casu, sicut ipse dicit, vt colligitur ex his quæ tradit glo. in l. ij. C. de diui. tut. & in l. imperator. ff. ad muni. & l. quoniam augurio. C. de conue. fi. debi. lib. x. Vnde de offi. publicis autoritate & vtilitate, dic vt in iuribus modo alle. & vide Bar. omnino in l. j. C. quo quisq; or. conue. lib. xj. Et adde vnum verbū, quòd licet ad interesse officiales publici aliquando conueniātur insolidum, vt in iuribus prædictis, ad pœnam, quã incurrūt delinquēdo, semper tenentur pro rata. Casus est nota. & ibi per Bart. in l. qui in contractibus. C. de iure fi. libr. x. facit quod ipse idē ponit in l. si multi. ff. de pub. De tutoribus verò dic vt plene tradit Barto. & alij in l. j. C. de transac. Secūdò adde, ꝙ sicut plures tutores qui gerunt simul tenentur insolidum, ita & plures, qui non sunt vere tutores, administrant tamen vt tutores, & credunt se esse. Casus est not. in l. tutores. §. curatores. el ij. ff. de administra. tuto. ¶ Secundò adde, inquātum ipse dicit, ꝙ hic eodem modo obligantur autores tutorū, sicut & ipsi tutores: nã hoc videtur contra ea quæ ipse scribit in lege prima. §. si plures. ff. de exerci. vbi dicit, quòd isti actores in dubio administrant pro parte, & non insolidum, sicut duo tutores: ergo videtur, quòd non tenebatur insolidum per regulam quam tradit hic Barto. quòd illi tenentur insolidum, qui possunt administrare insolidum: allega. l. si plures. de cu. bon. dand. Sed forte potest intelligi dictum suum, quando plures actores essent deputati insolidum. Item adde circa eandem quæstionem inquantum ipse sentit hic, & clarius in lege prima. §. si plures. s. de exerci. quòd quando pluribus cōmittitur administratio generalis omnium bonorum, vel certę partis, in dubio non videtur data potestas administrandi in solidum, sicut quando plures deputantur certæ & deputatæ administrationi alicuius vniuersitatis. quæ non videt esse bona differentia inter istos duos casus. Nam ratio, quare pluribus exercitoribus vel institoribus videtur commissa administratio insolidum, videtur esse, ne si omnes habeant simul gerere actum, impediatur exercitium administrationis, quod cōtinet in se plurima negocia: quę ratio simul videtur habere locum, quando plures præficiuntur gerendis omnibus negocijs alicuius. Vnde ipse idem Barto. in lege prima. ff. de offi. consu. in prima colū. secundùm Guil. de Cu. dicit, quòd siue fit administratio vniuersalis, siue generalis, idem est vt potestas videatur concessa insolidū. & hoc etiam sentit, licet non ita clare in l. pluribus. ff. de procura. Pro qua conclusione videtur esse casus not. in l. qui proprio. §. fina. & l. sequen. ff. de procura. vbi etiam dicit, quòd si duo creātur procuratores ad negocia, vnus ex eis potest exigere ab altero, quod ipse debet. Et assignatur ratio, quia nō minus est procurare, licet habeat procuratorem: quæ verba significant, ꝙ tantum potest, quantum si esset solus. Et licet dictum principale corrigatur in l. sequēti speciali ratione, non tamen corrigitur ratio, quo ad alios casus: imo si est speciale in l. sequen. vt vnus solus non posset agere, in contrarium est ius commune. ¶ Secundò adde, posito quòd

a ¶ Insolidum. Vide d. Ale. de Imo. in l. hi qui. de fideiuss. & adde ꝙ qñ duo fideiusso. ex causa onerosa principaliter obligati promittūt insolidū, dic[illegible] ad [illegible] secus si ex causa lucratiua: vt p d. Pe. Phil. Cor. in cōsi. cxxiiij. inci. viso. per totū. & in litera c. hēs qñ duo, puta pater & filius, promittūt dotē filiæ, ille ad quē pertinet totū negociū seu onus dotandi, intelligitur principalis, & alter fideiussor.

quòd duobus procuratoribus in dubio non videatur cōmitti administratio insolidū: tñ secūdū Io. de Imo. nō videt posse dici, q obligatione secundaria ratione doli vel culpæ adhuc tenētur insolidum: sicut videmus in duobus depositarijs, vel cōmodatarijs, q licet in obligatione primitiua teneātur pro parte, tamē in secūda tenētur insolidū. l. j. §. si apud duos. ff. depo. Pro qua conclusione videtur esse casus nota. quē ipse non adducit in l. si ex duobus. in fi. ff. de tutel. & ra. dist. vbi quo ad istā obligationē secundariā, videtur æquiparari istæ tres personæ, depositarius, cōmodatarius, & procurator, vt vnusquisq; eorū possit insolidū conueniri, & vnus soluēdo liberet aliū. Et credo q ista opi. posset sustineri, posita illa p̄cedēti pro vera, q in dubio non videatur cōmissa administratio insolidū. ¶ Pro qua facit tex. in d. §. duobus. qui simpliciter loquitur, nec restringit se ad casum, quo administratio fuit cōmissa insolidū: & est no. consideratio. ¶ Vltimò ad de inquantū Bar. dicit hic, q quādo pluribus est cōmissa administratio insolidū, omnes tenētur insolidū[a], sicut tutores: nā per hoc vltimū verbū videtur sentire, q si ex duobus procuratoribus insolidū cōstitutis vnus gerit, & alter nō: ille qui nō gessit, nō possit cōueniri insolidū incontinēti, licet ita demū si alius nō sit soluēdo, quia sic distinguit in pluribus tutoribus: in l. ij. C. de diui. tu. & hoc tenet glo. expresse in d. l. creditor. §. duobus. sed in l. iij. §. fin. ff. de cur. bo. dā. non bene firmat pedes. In l. aūt ij. C. de diui. tute. in glo. magna tenet totū oppositum dicēs, q in administratoribus volūtarijs quibus cōmittitur administratio insolidū, potest agi cōtra eum, qui nō gessit à principio, nō excusso eo qui gessit. Et hanc opi. sequitur Io. And. in addi. ad Specu. in titu. de instru. ædi. §. nunc verò aliqua. ver. sed nūquid. in addi. quę incipit, est etiā sciendū. & ita videtur tenere Iac. de Are. in suo tractatu excusionis. Hanc etiā opi. sequit Bar. in l. si vt certo. §. si duobus. ff. cōmo. dicens q in hoc differunt administratores volūtarij à necessarijs. Secundū quā opi. ego cōsului. pro qua videt esse casus in l. ij. §. fi. de cur. bo. dā. vbi manifeste fit differentia in vers. nisi inuitus. inter administratorē necessarium & voluntariū. Præterea dicit ibi in ratione decidēdi, q ad hoc vt possit agi contra eū, qui nō gessit insolidū, nō est expectandū quid ad curatorē, qui cōuenitur peruenerit. Sed potius quid redactū est ex bonis, quibus datus est curator: ex quibus verbis apparet, q ille creditor hæreditarius non agebat cōtra curatorem, quasi cōueniret eū nomine hæreditatis, sed tanq; cōtra administratorem voluntarium constitutū ab eo, id est ad eius petitionē, vnà cum alijs creditoribus: nā si ageretur cōtra eum nomine hęreditatis, & à creditore tanq; creditore simpliciter, etiā si nihil esset redactū, adhuc ex bonis hæreditarijs posset conueniri in solidū. l. si plures. ff. de ti. & hunc intellectū ad illā l. etiā sentit ☞ Bar. in l. in duob⁹. §. vbi duo. versus fi. s. e. †Et ex his pōt inferri: qa cōtra plures procuratores, qui p̄nt administrare insolidū, pōt agi insolidū simpliciter, & similiter contra plures exercitores, seu institores: isti possunt dici propriè duo rei debēdi, quia obligantur insolidum ex voluntate sua, id est ex susceptione mādati, quod susceperūt insolidum. & hoc tenet hic expresse Ioan. de Imol. in pluribus exercitoribus, seu institoribus. licet Bar. dicat, q non sunt propriè duo rei, sed q debeant conueniri ad instar tutorū. Et idē dicit in pluribus procuratoribus, quibus est commissa administratio: qđ nō videtur verum, vt patet ex præmissis, ex quo insolidum simpliciter nō excusso altero, quilibet potest cōueniri. Et aduerte diligenter, quia in arg. præcedēte, istud videlicet quando plures creātur procuratores, vtrum eis videatur cōmissa administratio insolidū: Bald. alibi multū videtur deuiare à cōmuni sententia, videlicet in rubrica C. de exer. in penul. quæsti. vbi dixit non esse distinguēdū inter procuratores cōstitutos ad negocia particularia, vel ad vniuersitatē: sicut distinguūt doc. qa secūdū distinctionē sequeretur, q si procurator citaretur vniuersaliter ad lites & causas præsentes, & futuras, plures creati isto modo viderentur citati insolidū: qđ est nimis restringere l. pluribus. de proc. quę nō loquit magis in creatis ad vnā litē, quàm ad vniuersitatem causarum. Vnde ipse dicit aliter distinguendum, videlicet q aut plures procuratores creātur cū mandato importāte liberam administrationē, aut creātur simpliciter sine libera. Primo casu videntur creati insolidum, aliàs mandatū nō esset liberum: allegat tex. cum glo. in l. cùm in vna. §. tutor. ff. de ap. tu. vide gloss. cum tex. in clemen. dudum. in verbo, liberè. de sepul. & in c. ij. de arbi. libr. vj. & benè facit tex. in c. licet episcopus. de præb. eo. li. in quibus patet, q tantū est dicere, liberè procedat, vel exequatur, quantū nō requisito alio. Secundo casu subdistinguit. quia aut creantur plures procuratores simul: & tūc nō videtur cōmissa administratio insolidū. l. pluribus. præal. Aut vnus creatur post aliū ex interuallo cū clausula quæ solet apponi in instrumentis, q per hoc primus nō intelligatur reuocatus: & tūc videtur cōmissa vtriq; administratio insolidū: allegat l. Titius & Seia. de fideius. quæ licet modicū facit, dictum tñ hoc vltimū credo verū: argu. l. nostrę. in §. sed & si quis. inducēdo sic: quia ex quo fuit vnus creatus procurator primò simpliciter, & sic cōmissa sibi administratio insolidū, licet postea adiūgatur alius, nō debet mutari status prioris constitutionis. Si tñ velles tenere cōtrà, posses dicere, q hic nō mutatur status prioris constitutionis, seu obligationis: quia hoc nō pōt facere creditor ad præiudiciū tertij, id est alterius ex duobus reis. l. fi. ff. de pact. sed ille qui cōstituit à principio vnū procuratorē insolidum, addēdo aliū, bene potest limitare potestatem eius. Vnde ista non sunt omnino similia. ¶ Tu autē aduerte ad primū dictū suū: quia sicut ipse dicit, doc. diuināt ad l. pluribus. quando restringunt ad cōmisionē vnius causæ: ita & ipse diuinat, quando restringit ad procuratores creatos sine libera ptāte: qa hoc non dicitur in tex. & ita pōt intelligi illa l. in procuratore cū libera, sicut in procuratore sine libera. Tenēdo tñ sententiam cōem quæ est approbanda, rñdeo aliter ad l. pluribus. & dico, nihil diuinādo, q ibi nō decidit principaliter, quomodo plures procuratores videātur cōstitui insolidū, vel pro parte: sed quòd si sunt insolidum cōstituti, est locus præoccupationi: vt ibi dicitur. Dico, quòd quādo text. dicit, pluribus procuratoribus insolidū constitutis. quòd siue tacitè siue expresse insolidum constituantur, verificant verba literæ: sicut dicimus, q lex quæ dicit, quòd plures promissores in dubio vidētur pro mittere pro parte, nisi sit actum, q teneantur insolidū, non intelligitur de necessitate, q expresse hoc sit actū, sed satis est, q ex mente partium tacitè hoc inducatur: vt vidisti declara☞tūin l. ij. & in l. reos. §. cùm in tabulis. s. eo. per iura ibi al. †Et ad argumentū Bal. respondeo formaliter, q ista clausula, cum plena & libera potestate &c. cū sit clausula accessoria ad mandatū, regulatur secundū formā sui principalis: vt in regula, accessorium. de reg. iur. Vnde sicut procuratores plures creati a mandatum vt simul gerant habere videntur: ita & videntur habere potestatē liberam ambo simul gerēdo. ¶ Circa septimam quæstionē, quam tangit hic Barto. de pluribus negociatoribus, qui semel exercēt actum, vtrū simul debeant conueniri, vel pro parte, adde vnū verbū ad primū mēbrū, inquantū vult, q exercentes trafficū publicū obligētur insolidū: nā hic remanet solùm vna dubitatio: quia si magistratus, qui gerūt officium publicum autoritate, & vtilitate, non conueniuntur absolute insolidū: vt s. fuit dictū in vj. qō. eadem ratione idē videretur dicendū in istis. Super quo est cogitādum: quia Bart. hic simpliciter videtur velle, q absolute possint insolidū conueniri. Circa secundū & tertium casum, quos s. retulimus, nihil est addēdū, & satis est qđ dixi in voce. Circa quartū casum, & vltimū est difficultas. Nam Bar. hic concludit, q qñ plures per se exercent trafficū, & apothecā simul, & in eadē statiōe, nō obligent aliqui eorū, nisi pro rata societatis: qđ Bal. in l. cū te in Gallia. C. si cer. pet. & in ru. C. de exer. in vlt. q. dicit esse limitandū, nisi cōsuetudo esset, q vnusquisq; sociorū insolidū expediret negocia societatis: tūc enim ex consuetudine videretur sibi datū mandatū, per l. Titianus. ff. qđ cū eo. & est bonus text. in l. solutum. §. fina. cū l. seq. de pigno. actio. & in l. si pignore. in princip. ff. eodem titulo. & not. Bar. in l. quædam. in princip. ff. de eden. aliquid etiam traditur per Bald. in l. j. C. eo. tit. ¶ Secūdò limitat Bal. istam doctrinam in prællega. rubri. nisi plures exercentes trafficum essent socij: quia tunc videntur inuicem fideiubere. Quod dictum nō habet saporem iuris, nec est verum, & ecōtra l. si tamē plures. hic alleg. per Bart. †Nam hoc ipso, q plures exercent vnum trafficum simul, tacitè videtur contracta societas in illo traffico: vt patet in l. coiri. cum l. sequen. ff. pro socio. & plene declarat Barto. in l. Titium & Meuium. §. altero. ff. de administratio. tutorū. Quomodo ergo potest dari, quòd plures simul exerceant trafficum, vt principales, & non sint socij? Sed contra istam determinationem Barto. arguo sic. Aut intelligas, quòd ipse loquitur in casu, in quo plures exercentes vnum trafficū simul contrahunt: & hoc est indubitatum, q pro illa obligatione quā simul contrahūt, quilibet tenetur pro rata: & si sic intellexit, nulla est dubitatio per d. l. si tamen plures. Aut intelligas, nūquid plures obligentur pro rata, si vnus ex pluribus socijs solus contraxit: & tūc istud videtur vel impossibile, vel falsum: nam aut ille qui solus contraxit, videtur habere mandatū ab alijs sic contrahēdi: sicut dicit glo. not. in l. nemo.

a [...] cū alicuius. de neg. gest. & l. ij. oppo. j. de offic. proconsul. vbi plene.

in prin.ff.pro socio.quā sequitur Bal.quę sunt in rebus expositæ venales in apotheca:super rubrica C.pro so.in vlti.q.& tunc ex quo vnus ex pluribus habet mandatū contrahēdi in solidū,omnes obligant̄ insolidū:quia tex.hoc dicit in l.si tamē plures.§.j.& probatur ex ratione posita in l.ne in plures.eo.ti.Aut dicis,ꝙ vnus ex socijs nō videat̄ habere mandatū ab alio:& tūc nō potuit obligare alios,nec insolidū,nec pro parte:vt in aut.si quādo.C.de cōsti.pe.& est clarū de se.& ꝙ vnus ex socijs nō videat̄ habere mandatū ab alio in quærendo societati,vel obligādo societatē,tenet d.m.expresse,reprobādo illam glo.in l.nemo.in l.stipu.nō diui.de ver.obli.allegat optimū text.in l.si seruus ex socijs.de ser.ru.prædi.& idē probatur in l.propriū.in fin.ff.cōmunia prędio.Pro ista conclusione bene facit text.in d.l.si tamē plures.in ratione decidēdi:dū dicitur,ꝙ vnus ex pluribus exercētibus nō videt̄ magistrū sui vel vicarium cōstituisse aliū.Et licet illa ratio posset restringi ad dictū principale,scilicet qn̄ oēs contrahūt simul,credo tn̄ de mēte legis ibi fuisse aliud.Aduerte tn̄,quia Bart. in l.si seruus communis.in l.pe.ĵ.de stip.ser.dixit no.ad propositum,ꝙ quādo in litera,vel in alia scriptura societatis reperiretur scriptū hoc modo,Titius & socij[a] acceperūt mutuo mille à tali,omnes obligarētur insolidū,quia per medium illius qui est expressus per nomē proprium,alij videntur obligati. ¶ In glo.super verbo,quoq;.ibi:æqualiter &c.glo.nō soluit formaliter cōtraria hic posita.Sed Bart.soluit dicēs,ꝙ hic res non deuenit ad eū casum,à quo pōt incipere:quia per pactū de non petēdo postea nō tollitur obligatio eius,cui fit pactū ipso iure.l.si vnus.§.pactus.ff.de pac.Sed caue,quia ista solu. præsupponit,ꝙ si esset facta liberatio per acceptilationē,iste tex.non haberet locū,per illam tollatur obligatio ipso iure:qđ videt̄ multū restringere rationē huius literę.Et ideo forte pōt dici,ꝙ illa regula ideo nō habet locū in isto casu,quia hęc imparitas inducitur ex facto creditoris,in cuius ptāte non est facere aliquid in præiudiciū debitoris,id est alterius rei debēdi:iuxta regulā positam in l.fin.ff.de pact.& in l.si post mortem.in fin.ff.de bo.poss.contra tabu.

a ¶ Et socij.Facit qđ habet̄ per d.Bar.So ci.in cōsi.lxxxvij.ī ci.in pñti ver.circa secūdā q.circa fi.in j.parte.vbi ꝙ socij qui fuerūt ex libro rū proœmijs,& īti tulationib⁹ ostēdit:licet ēt libri societatis oībus non sint intitulati:vt p̄ præ fa.d.Bar.in cōs.clx. inc.in pñti.versi.vñ cēsendū est.cū... se.in ij.par... ...ae quæ dixi in l.iij.§.vbi duo.s̄.eo.vbi etiam per eundem.

SVMMARIVM.

1 Locus vbicūq; adijcitur solutioni in promissione,inest tacite dies,per quem ad locum perueniri possit.
2 Obligatio duorum reorum an dicatur vna vel plures.
3 Libelli verba impropriantur,vt saluetur intentio libellantis.

CVm duos reos. Diuersitas locorum non impedit duorum reorum constitutionē.hoc dicit.Vel sic:Si duo rei debent accedere ad vnum locum ex locis diuersis,vnicuiq; datur tēpus secundū conditionē loci sui. hoc dicit.Secunda ibi:nam & si maximum. ¶ 1 †Nota primò,quòd vbicunq; locus adijcitur solutioni in promissione,inest tacitè dies,per quam possit perueniri ad locū,& dicitur inesse ex natura loci appositi in obligatione:de quo vide tex.& qđ ibi scripsi in l.continuus.§.cùm ita.s̄.titu.proximo.& in l.interdum.eo.ti.& in l.si mihi & tibi.§.si quis seruos.& ibi scripsi.de lega.j. ¶ 2 †Nota secundò,quòd licet obligatio duorum reorum dicatur vna in multis iuribus:sicut in l.duobus.§.vbi duo.ibi:cùm vna sit obligatio.s̄.eodē.cum concor.ibi allega. in glo.re tamē vera sunt plures obligationes:dicitur tamen vna respectu effectus,quia omnes vnica solutione tollūtur,& omnes continent idem,ita quòd nulla inter istas obligationes debet esse disparitas.Et per hoc posset argui,ꝙ quia istæ duæ obligationes,seu istæ duæ promissiones tendunt ad idem,de his duobus contractibus non deberet solui nisi vna gabella,ex quo ad effectum habentur pro vno:& hoc est qđ tractat Bald.not.de duobus contractibus tendentibus ad vnū finem[b]:in l.cùm dotem.in fine.C.de iure dotium.Vnde alibi dicit,quòd licet ex pacto apposito iuxta contractum resultet noua forma contractus innominati,iuxta l.Labeo.ff.de contrahen.emptio.tamen sufficit solutam esse gabellam ex contractu principali:quia ille contractus,qui resultat ex pacto,habita relatione ad contractum,censetur esse pars principalis contractus:vt l.fundi partem.ff.de contrahenda empti. & ita ponit ipse nota.super rubri.C.de deposito.Alibi etiam dixit,quòd de secunda obligatione,per quam renouatur prima,propter hanc rationem non debet solui noua gabella:vt ipse ponit in l.vniuersa.C.de preci.impera.offe. ¶ Nota vltimò à contrario sensu,vltra doct.videtur enim sentire hic iurisconsultus,quòd si ista esset vera vnica obligatio,& nō plures,vna dilatio vniformiter esset danda ambobus:ex quo sequeretur,quòd si vnus ex promittentibus esset propinquior loco solutionis,& alter remotior,tamen vt ab vtroq; posset impleri obligatio,maior dilatio esset danda propinquiori,quàm si sibi soli cōcederetur de per se:& hoc facit vnitas obligationis.Facit optime qđ habetur in l.tutor.in princip.ff.de mino.& in l.j.C.de rep.quæ fiūt in iudi.qđ no. ¶ In gl.super verbo,facere.prima so.nimis impropriat tex.inquātū exponit verbū,stipulatus,pro couētione,quę resultat ex cōtractu,q̄ cōtrahit̄ re vel cōsensu.Hāc gl.no.quia forte posset saluari libellus,impropriando verba,si narraretur quòd promissio esset facta per stipulationē,& probaret̄ de alio contractu. 3 †Scis enim,quod verba libelli possunt impropriari,vt saluetur intētio libellantis.l.j.& ibi per Bartol.C.de vsufru.& per eundem in l.prima.ff.si ser.ven.Ex secunda solu.not.quanq̄ sit diuinatiua ad text.sicut & tertia,quòd duo rei debēdi possunt constitui,siue promissio fiat ipsi creditori,siue vnus promittat ipsi,& alter seruo suo.Et idem esset,si promitteretur procuratori eo casu,quo ipso iure per procuratorem domino acquireretur actio.Ex tertia solutio.not.perpetuo,quòd solum interuallum etiam longum non vitiat constitutionē duorum reorum,quando non interuenit actus extraneus inter vnam promissionē:& aliam.Et aduerte,quia ista glo.in hac solu.& pręcedēti expresse sentit opin.quam tetigit in l.ij.s̄.eod.& quòd interuallum inter promissionē vnius rei,& alterius,vitiet cōstitutionem duorum reorum.Hoc tamē hic tēperat in vltima solu.si interuenit actus extraneus.Sed hoc videtur contra l.duos reos.§.fina.s̄.eo.vbi videntur ista duo requiri copulatiue ad hoc,ꝙ valeat constitutio,quòd non sit longum interuallum,& ꝙ actus extraneus nō interuenerit:ergo si aliquod istorum deficit,vitiabitur constitutio:dic vt dixi in dicto §.final. Istæ tamē solu.non sunt necessariæ ad istū tex.intellige secūdū Dy.Barto.& communiter docto.quòd hic duo rei existētes simul in eodem loco cum stipulatore promiserunt per stipulationem stipulatori soluere pecuniam Capuæ,postquam redijssent ad ciuitatem suam,vel domicilium.Et quia forte loca domiciliorum diuersimodè distabant à Capua,ideo iurisconsultus dicit asignandos esse diuersos terminos pro qualitate locorum,quod quidē pendebit ex arbitrio iudicis,si distātia istorum locorum non erat certa loco solutionis.Si autem erat certa,tunc dies essent dandi,ꝙ posset perueniri ad locum solutionis,computādo quālibet dietam xx.millibus passuū: iuxta l.j.si quis cautio.Ang.& Mod.hic.

SI duo rei. Nō summatur ista lex propter leuitatē. ¶ Not.quòd exceptio compensationis licet possit opponi à fideiussore de eo quod debetur principali.l.si quid.ff.de compensa.non tamen potest opponi à conreo,qui non est socius. Et ex hoc arguit hic gloss.quòd duo rei non consocij non videtur inuicem fideiubere:nam si viderentur fideiubere saltē pro parte conrei,videretur posse opponi compensatio,sicut à fideiussore:quod hic negatur:& de ista materia dicemus plenius in l.ex duobus.ĵ.eo.post Bart. Fran.Are.

SVMMARIVM.

1 Accusati plures de crimine vno,quo casu possit vn⁹ pro altero fideiubere.
2 Forenses plures si conueniūtur extra proprium domiciliū,an possit vnus pro altero satisdare.
3 Percussus mortiferè si quis fuit à duob⁹,vnusquisq; eorū puniri pōt,tam de occiso veluti principalis,q̄ de ope pręstita tāq̄ vulneranti:& de hoc vide etiam in nu.4.
5 Rei duo debendi de iure Digestorū non habēt beneficium diuisionis.
6 Viæ plures incompatibiles creditori competūt,quarū vnam eligere possit.
7 Socij si sunt duo super re communi,nō competit actio condi. sed actio pro socio.
8 Diuisionis beneficium an competat pluribus obligatis insolidum,per medium vnius,qui contrahit eorum nomine.

REOS. Rei promittendi possunt fideiubere ad inuicem,& creditor potest suam petitionem diuidere,& quo ad quantitatē,& quo ad modum conueniēdi.hoc dicit.Secunda est ibi:itaq; reus.Tertia ibi:sed poterit.Vltima ibi:nō secus. ¶ 1 †Nota primò argu.secūdūm Ang.ex isto text.ꝙ si plures accusantur de crimine,pro quo venit imponenda pœna pecuniaria, ita ꝙ

ita ꝙ possint relaxari fideiussoribus, isti videtur posse fideiubere vnus pro altero, & similiter si plures inueniũtur de nocte cũ armis, videtur ꝙ vnus possit fideiubere de presentãdo pro altero, secũdùm Ioan. de Imo. & ita decidit Bart. in l. pe. ff. de tu. & cur. da. ab his. vbi est bonus tex. Sed Ioã. de Imo. reuocat hic ista dicta in dubiũ: nã iste tex. loquitur, quando creditor consentit, ꝙ duo inuicem fideiubeãt, de cuius præiudicio agitur: sed nos loquimur, vtrũ officialis teneatur eos recipere, si volũt fideiubere. Et videtur dicendũ, ꝙ non, secundùm eum: quia cùm propter crimen quilibet sit suspectus de fuga, sequitur ꝙ ille qui est suspectus pro causa propria, non erit idoneus ad releuandũ alium: sicut dicimus, ꝙ quia ille qui nõ possidet immobilia, tenetur satisdare pro se, ideo nõ põt esse fideiussor idoneus alterius, secũdùm glo. no. in auẽ. de exhibẽ. & introdu. re. §. si verò. quã alle. Bar. in l. sciendũ. in vltimis verbis. ff. qui satis. cog. & Ange. plenius in l. ij. in prin. ff. eo. tit. †Et idem est, ꝙ si plures forenses conueniũtur extra proprium domicilium, vnus non potest satisdare pro altero. Casus est not. per locũ à speciali in l. omnes. §. in hac. la ij. C. de epis. & cle. vbi hoc permittitur clericis forensibus ex priuilegio speciali: vt ibi dicitur. & sic in contrariũ est ius cõmune, vt probatur in dicta litera, licet Bal. eam simpliciter inducat ibi, ꝙ plures simul conuẽti possunt fideiubere ad inuicẽ. Vnde ex his satis videretur procedere dictũ d. Io. si assumptum suum esset verũ, videlicet ꝙ cõtra accusatũ de crimine, quando esset suspitio de fuga, etiam si imponeretur pœna pecuniaria dũtaxat: sed hoc nõ bene probatur iure, ꝗuis vbi imponitur pœna capitalis Bar. hoc concedat: ꝙ præsumitur fuga facta timore accusationis: vt ipse ponit no. in l. j. in princi. ff. de bo. eo. qui mor. s. consci. Vnde si fideiubent adinuicem, nõ sunt suspecti ex alia causa, forte posset tolerari opi. Bar. in d. l. penul. & Ange. hic. Vtrũ autem conuẽtus criminaliter, si possidet immobilia, teneatur satisdare, vide per Bald. in l. sciẽdum.[a] in prin. ff. qui satis. co. ¶ †Secundò colligit ar. Ang. ex hoc text. ꝙ si duo ꝑcusserũt aliquẽ mortifere, vnusquisꝗ eorũ potest puniri tam de occiso tanꝗ principalis, ꝗ de ope prestita alteri vulnerãti. Sicut enim hic ex vno & codẽ actu resultãt duę obligatiões, & duę agendi formæ, qa promissor obligatur tanꝗ reus, & tanꝗ fideiussor cõrei: ita videẽ, ꝙ ex vna percussione resultẽt duo delicta, respectu diuersarũ personarum: nã respectu percussi, & percutientis simpliciter resultat homicidiũ, sed respectu alterius percutientis, cui p meã percussionẽ videor ꝑstare opẽ, resultat aliud delictũ, melius enim potuisset se defendere ab vno, ꝗ à duobus, vel facilius euadere, & ideo videtur præstare sibi inuicem opem, & per consequens vterꝗ poterit puniri, tanꝗ homicida, & tanꝗ opem prestans: & ita dicit tenendũ, licet Bar. tenuerit oppositum in l. qui seruo. §. fi. j. de fur. Fundamentũ autem Bar. in loco præallegato videtur esse in hoc, quia ex quo percutiens mortiferè fuit punitus tanꝗ principalis de actu percussiõis, nõ videẽ posse puniri de eode actu, tanꝗ de accessorio. Doct. Moder. hic dicũt, ꝙ iste tex. nõ facit pro Ange. quia hic interuenerunt duo actus, ex quibus resultant duæ obligationes, videlicet facta insolidũ, vt de duobus reis, & rursum fideiussio expresse inuicem facta. Si autẽ intelligeremus, ꝙ duo rei simpliciter obligando se vt duos reos, viderẽtur etiã inuicẽ fideiubere: tũc tex. iste melius faceret: sed nõ loquitur in isto casu. Tu autem in ista materia aduerte, quia Bal. in l. si quis id quod. in fi. de iuris. om. iu. referẽdo dicta Bart. videẽ eũ sequi simpliciter. sed in l. non ideo minus. in vl. char. vbi prolixius disputat argumentũ, tenet oppositũ, & ita dicit fuisse iudicatum Perusij, & visum fuisse aduocatis Perusinis, nihil tamen allegat ad probandũ istã cõclusionẽ. ¶ †Tu aũt considera, ꝙ sicut ad causandũ diuersam speciem actionis, vnus & idẽ act⁹ potest videri gestus cõtemplatione diuersarũ personarũ. l. si pupilli. in prin. & ibi p glo. ff. de nego. gest. ita nõ videtur esse absurdũ, ꝙ vnus & idem actus ꝑcutiendi sit factus cõtemplatione diuersorũ, videlicet respectu offensi, animo offendendi ipsum, & respectu alterius percutiẽtis, animo ipsum iuuãdi. & ita præsumitur factũ, quia in delictis & actibus prohibitis præsumptio degenerat cõtra facientẽ. l. j. & ibi no. C. ad l. Cor. de sica. ¶ †Item sicut ex vno facto respectu diuersarum qualitatum oriũtur duo tituli criminis separati: vt l. si adulterium cũ incestu. in prin. ff. de adul. & l. si quis in hoc genus. C. de epis. & cle. & plene exemplificat Bar. in l. senatus. in j. col. ff. de accu. vbi vide. ita nõ est absurdũ, ꝙ respectu diuersarum personarũ, vt dixit, ex vno facto resultet duplex crimen punibile. Vnde prima facit opi. Bal. & Ange. hic videẽ verior. Et ad ar. Bar. rñdeo formaliter, ꝙ licet fuerit punitus vt principalis, & cõsiderata ꝑsona ipsius, & offensi tantũ: hoc tamẽ respectu nõ est absurdũ, vt respectu alterius personæ videaẽ deliquisse accessoriẽ, & possit puniri. Amplius dixit Ange. in l. cũ in testamẽto. §. hæc verba. ff. de hæredi. insti. ꝙ hoc ipso, ꝙ in libello accusanẽ duo ꝙ ꝑcusserũt Titiũ, videtur deductũ in libello, ꝙ opẽ prestiterint ad inuicẽ. & sic possunt cõdẽnari de ope, ꝑ illũ tex. qui hoc nõ ꝓbat, vt ibi dicit Ioã. de Imo. Et cùm in dubio in libello criminali videaẽ deductũ id qđ est minus. l. si præses. & ibi p Bar. ff. de pœ. nõ videtur faciẽda ista interpretatio, maxime de iure cõi, si opẽ præstans puniẽ eodẽ modo, quo principaliter delinquẽs: super hoc vide qđ no. Bar. qui hoc elegãter declarat in simili q̃stione in l. si adulteriũ cũ incestu. in prin. ff. de adul. ¶ Aduerte tamen, qa iura suprà allegata p me, loquũtur, qñ ex vno facto resultant plura delicta, tanꝗ plura: nos aũt loquimur, qñ resultãt duo delicta, quorũ vnũ est principale, & aliud accessoriũ ad aliud delictũ. vnde casus nõ sunt omnino similes. Et similiter in l. si pupilli. in prin. cũ glo. sua, & in l. si mãdato. C. de neg. gest. vbi est casus, nõ resultãt duæ obligationes ex vno actu, sed ex duobus: nã actio negotiorũ gestorũ oriẽ ex ipso gestu, sed actio mãdati oritur ex mãdato facto gerenti. vnde etiam illæ leges bene euitantur. Ego tamẽ sum in opi. prima: quia quid repugnet, cur ista duo delicta ex vno facto non possint oriri eodẽ modo respectu diuersarũ personarũ, sicut & duo delicta æquè principaliter: articulus tamẽ est dubius. ¶ †Nota tertiò, ꝙ de iure isto duo rei debendi nõ habẽt beneficium diuisionis hodie de iure nouissimo introducto p auẽ. hoc ita. C. de duobus reis. ¶ Vltimò colligiẽ ex isto tex. ꝙ duo rei debendi, nisi expresse hoc agatur, nõ videnẽ inuicẽ fideiubere. Nam si viderenẽ fideiubere, vt dicit Marti. tũc exprimeretur qđ tacite inest: & sic dispositio esset inutilis. l. iij. cũ materia. de le. j. qđ hic negaẽ. de hoc tamẽ diceẽ tibi vel in prima, vel in secunda glo. ¶ In glo. j. ibi: vt vnũquenꝗ pro parte cõuenias tanꝗ reos &c. ¶ Aduerte, qa in alia glo. j. videẽ, ꝙ vnusquisꝗ istorũ poterit cõueniri pro parte, etiã tanꝗ fideiussor alterius, vt cõtra te agã tanꝗ cõtra fideiussorẽ pro parte, quæ principaliter ꝑtinet ad aliũ, & cõtra illũ similiter tanꝗ cõtra fideiussorẽ pro parte, quæ pertinet ad te. Sed potest esse tertius casus, videlicet si agatur pro parte cõtra vnũ, tanꝗ cõtra pricipalẽ: & pro alia parte cõtra aliũ, tanꝗ cõtra fideiussorẽ, & istũ casum omisit glo. consulto, vt credo: quia sicut declarat hic Pau. de Cast. & optime, in isto casu non viderenẽ peti duæ dimidiæ diuersæ. Sed vna ex eadẽ dimidia illa. s. quæ petitur ab vno, tanꝗ à principali, ex quo alter cõuenitur, tanꝗ fideiussor illius. Vtrũ aũt pro eadẽ quãtitate simul possit agi cõtra principalẽ, & fideiussorẽ, vel ex interuallo possit, ꝙ nõ obstaret exceptio ordinis, sicut nõ obstabat de iure isto, pendet ex his quæ diximus post Moder. in l. ex duobus. §. vbi duo. j. co. & videtur esse tex. ꝙ sic, in l. creditor. in prin. ff. mã. ¶ Et attende diligẽter, quia glo. sup verbo, diuidere, expressè dicit idẽ, qđ ego dixi, licet hoc videaẽ dicere ad aliũ effectũ: vt in ea dicã. ¶ In glo. ij. ibi: à iure si socij sunt &c. hæc glo. replicat quæstionẽ, quã tetigerat suprà in prima glo. & est quęstio multũ trita apud antiquos, quã Bar. præ cæteris optime declarauit, & in ea pauca sunt addenda, & solũ circa duas fallentias, quas dedit in primo membro. Dicit enim, ꝙ etiã quo ad ipsum creditorẽ, rei debẽdi cẽsenẽ esse fideiussores, & qui promittebat tanꝗ reus: tũc idẽ iudicaẽ de reo debendi, qđ de fideiussore. l. sed Iulianus. in prin. ff. ad Mace. & l. vir vxori. §. fi. ff. ad Vel. nã hoc dictũ potest intelligi dupliciter, secundùm Ioan. de Imol. vel quòd color intelligatur quæsitus, quando ille qui non poterat se obligare tanꝗ fideiussor in fraudem legis, obligat se tanꝗ reũ: & hoc modo intelligẽdo dictum est verum, vt probatur in iuribus suprà allega. Alio modo potest intelligi secundùm eum, quòd color videatur quæsitus, quando ille qui volebat se obligare vt fideiussorẽ, & poterat constituere se conreum, & principalem debitorẽ. Et in isto casu Ioan. de Imo. dicit, quòd hoc dictum non procederet, quia est imputandum illi qui volebat accedere, vt fideiussor, & se obligauit tanꝗ conreum: nec potest reprehendi creditor, si magis voluit habere eum conreum, quàm fideiussorem: & indubitanter in suo casu dictum est verissimum. Sed ista non fuit mens Bar. sed fuit illa quam ipse posuit clarius in l. in duobus. §. vbi duo. in vij. q. s. eo. dum dicit, quòd quando inter creditorem & duos reos debendi est actum, ꝙ pecunia perueniat ad vnum, & quòd alter vere sit fideiussor: tunc ille ad quem non peruenit pecunia, impropriè dicitur fideiussor: & habet beneficiũ authẽti. præsenti. C. de fideius. & hoc casu videtur propriè color quæsitus, quia inter partes verè agebatur vnus contractus, scilicet fideiussio, & alter est expressus, & vocatur ista alibi simulatio de contractu ad cõ-

&

[a] ¶ In l. sciendũ. Et ibidem post Bald. vide do. Alexã. de Imo.

tractum: de quo in l. Lucius. ff. depositi. & in l. post cõtractũ. ff. de dona. & ista fuit mens Bar. hic, qui in hoc casu sic intellecto optime loquitur. ¶ Secundò adde ad secundã limitationem, quãdo duo obligãt se vt cõreos, & expresse inuicẽ fideiubent, sicut est in casu nostræ legis. nã Dy. hic, & Ange. opponunt cõtra istũ tex. quia si fideiussio nõ est inutilis: vt dicit litera: ergo cùm hodie de iure nouissimo fideiussor nõ possit cõueniri ante principalem, nõ orietur ꝑplexitas, quia posset cõueniri ante principalẽ, tanꝗ̃ cõreus, & nõ poterit cõueniri, inspecto ꝙ est fideiussor. ¶ Tu potes inducere perplexitatẽ de iure isto, absq; iure nouissimo: quia si vnus ex istis conreis cõuenietur insolidũ, tanꝗ̃ reus promittendi, nõ poterit opponere beneficiũ diuisionis: vt hic in tex. & tanꝗ̃ fideiussor poterit opponere: vt l. si dubitetur. & l. inter eos, ff. de fideiusso. Dy. dicit, ꝙ ista perplexitas soluitur per distinctionẽ Azo. recitatã in l. vir vxori. §. si. ff. ad Vel. quã declarat Ang. isto modo, videlicet quia cõtra vnũ ex cõreis agetur pro parte sua, tanꝗ̃ cõtra principalẽ, & pro alia parte agetur tanꝗ̃ cõtra fideiussorẽ, & sic tollετur perplexitas; quia quatenus conuenietur vt principalis, nõ habebit beneficiũ excussionis, nec diuisionis de iure isto, sed quatenus cõuenietur vt fideiussor, habebit vtrũq; beneficiũ. Sed ista opi. nõ placet d. Io. & merito, quia præsupponit ꝙ pro toto debito neuter istorũ reorũ sit obligatus tanꝗ̃ cõreus, ex quo est obligatus vt fideiussor. ¶ Sed hoc est manifeste cõtra mentẽ huius literæ. Vnde ipse aliter soluit, ꝙ hic nulla oritur ꝑplexitas: quia ista beneficia cõpetũt, & denegãtur, nõ respectu eiusdẽ obligationis, sed diuersarũ. Aut ergo creditor aget cõtra vnũ, tanꝗ̃ conreũ insolidũ, & isto casu nõ habebit beneficiũ authẽ. præsente. de iure nouissimo, nec beneficiũ diuisionis de iure Digestorũ, quod dabaẽ fideiussoribus. Aut aget cõtra vnũ ex cõreis insolidum, tanꝗ̃ cõtra fideiussorẽ, qui vere insolidũ est fideiussor, ex quo expresse sic voluit: & tũc habebit vtrũq; bñficiũ.

6 ¶ † Nec mirandũ, ꝙ plures viæ incõpatibiles cõpetunt creditori, quarũ vnã possit eligere secũdũ eũ. l. recusare. §. si Titi⁹. ff. ad Trebel. ¶ Aduerte tamẽ, quia istud dictũ simpliciter ꝓcedit, & vere, quo ad ista beneficia, quando ageret cõtra vnũ ex reis debendi, & ad alterũ tota ꝑuenisset pecunia: sed si ageretur cõtra vnũ, ad quẽ ꝑuenisset pars pecuniæ, & multo fortius si tota, tunc ꝗ̃uis cõueniretur tanꝗ̃ fideiussor, quia tamẽ reuera est principalis, quatenus pecunia ꝑuenit ad eum, non posset vti beneficio fideiussorũ: ꝑ l. & si fideiussor. ff. de pac. & per id quod nota. Barto. in rub. ff. iudi. sol. super quo vide quod scripsi in l. si duobus. §. vbi duo. s. eo. ¶ Circa secundam quæstionem principalem Bar. adde primò, inquantum dicit, quòd si duo rei constituũtur in præsentia vnius alterius, tũc soluenti solidum competit actio mandati, quia videtur sibi mandasse adiuuicem de soluẽdo partem ad se peruenientem, per l. qui patitur. & per l. si verò non remunerãdi. §. si passus, ff. man. quòd hoc dictum reprehendit hic Ange. & Ioan. de Imo. qui dicunt esse distinguendum, sicut j. distinguit Bart. in duobus reis debendi, & in effectu volunt, quòd si isti duo rei sint socij, tunc sit agendũ pro socio, non mandati. Et vere ista conclusio est melior: quia cùm duo socij promittentes ex causa societatis intendant principaliter contrahere societatẽ & exequi negotium societatis, ille contractus resultat inter socios, qui principaliter intenditur, & ex illo oritur actio. l. j. §. si te rogauero. & §. sequen. ff. depo. & l. si quis nec causam. in prin. ff. si cer. peta. ¶ Ista conclusio confirmatur ex text. in l. ij. pro socio, vbi patet, ꝙ duo simul emerunt tanꝗ̃ socij aliquam rem pro certo pretio: & ibi dicit, ꝙ si vnus soluit solidum, repetit ab altero actione pro socio, & cùm ille tex. simpliciter ita dicat, ita põt intelligi in obligatis insolidum, sicut pro parte. ¶ Confirmaẽ ista cõclusio ex l. j. in fi. cũ l. seq. ff. de exercitoria. & ex l. habebat. in fi. ff. de insti. in quibus dicitur, ꝙ si plures obligaẽ insolidũ ꝑ vnum, & vnus soluit, repetit ab alio actione pro socio, si sunt socij. & tamẽ si bene considerès, ibi videntur se obligasse oẽs, vt præsentes, ex quo obligãtur ꝑ vnum, qui repræsentat ꝑsonam omniũ simul, nisi forte dicas, ꝙ ista præsentia ficta nõ operaẽ idẽ quod vera, ad inducendum tacitum mãdatum. Sed tamẽ cõclusio placet ex alijs s. allegatis. ¶ † Secũdò adde vltimæ conclusioni do. Bart. inquantum dicit, ꝙ si plures rei, qui nõ habent beneficiũ diuisionis, sint, & vnus ex eis soluat solidũ, nõ poterit agere cõtra alium actione negotiorum gestorũ, quãdo solutio nõ fuit facta occasione alicuius rei corporalis cõmunis, sed agetur condictione ex l. quæ oritur ex l. j. C. de duo. re. vel secundùm Io. de Imo. ex officio iudicis, quòd verba ibi dirigũtur ad iudicem, iuxta regulam quæ traditur in l. quod si minor. in fi. ff. de mino. & in l. si soror. C. de col. Nam cum reuerentia põt dici, ꝙ cõpetit actio neg. gest. licet enim post promissionẽ soluant ex necessitate, quando non habent beneficiũ diuisionis: ista tamẽ promissio fuit volũtaria, & hoc sufficit, vt possit dari actio negotiorũ gestorum, vbi nõ interuenit mãdatum tacitum, vel expressum. Ista cõclusio probaẽ in fideiussore in l. ex mandato. §. fideiussor. ff. mãda. & in l. iij. §. fi. cũ l. seq. ff. de neg. gest. Nec potest esse in hoc aliqua ratio diuersitatis inter fideiussorẽ, & cõreos, maxime quia Bart. in j. quæstione cõfitetur, ꝙ quo ad se inuicẽ videntur fideiubere, capiendo fideiussionẽ largo modo, inquãtum. s. vterq; suscipit obligationẽ alienã. ¶ Adde etiã dictis Barto. circa materiã secũdæ quęstionis principalis, inquantũ ipse vult, quòd duo depositarij vel cõmodatarij, qui obligantur insolidũ obligatione secũdaria, habẽt vtilem actionẽ cõtra alium, ad exemplũ duorum tutorũ, per l. j. §. nũc tractemus. de tute. & ra. dist. iũcta l. j. §. si apud duos. ff. depo. reprehendendo Ia. de Bel. qui tenuit cõtrariũ. Nã ista dubitatio est similis illi, quã ibi tetigit in l. in duobus. §. vbi duo. s. eo. videlicet nũquid istis cõpetat beneficiũ diuisionis, ad instar duorũ tutorũ. Vnde quod ibi fuit dictũ, potest hic repeti. Inquantũ aũt Bar. in vij. q. dicit, ꝙ si vnus ex his depositarijs vel cõmodatarijs dãnificetur ex culpa alterius sola, eodẽ modo habet actionẽ, sicut dictũ fuit in quarta quæstione. Nam Io. de Imo. hic videtur dicere, & melius, ꝙ quando vnus ex duobus solus fuit in culpa, quia cõtra alterũ nõ poterit agi pro illa culpa. l. j. §. apud duos. in fi. ff. depositi, tũc illi qui nõ fuit in culpa, si soluit pro culpa alterius, videtur cõpetere actio negotiorũ gestorũ: iuxta l. soluẽdo. cum materia. ff. de nego. gest, q. d. ꝙ ex quo cõpetere põt actio directa & ordinaria nõ recurritur ad vtilẽ: de qua in §. nũc tractemus. Et credo ꝙ sit bene dictũ: quia actio vtilis cõiter datur in subsidiũ, vt patet ex no. in l. curatori. C. de nego. gest. & in l. j. de ac. & obli. per Bar.[a] ¶ Circa tertiã quæstionẽ quæ potest dici reuera tertia quæstio principalis. adde primo inquantũ quæritur, vtrũ vnus ex reis credẽdi possit agere cõtra alium, qui exegit solidũ, ꝙ ista quæstio fuit solẽniter disputata ꝑ Marti. de Fano. qui allegat omnes leges hic allegatas per Barto. ad vtrãq; partem, quem refert Io. An. in addi. Spe. in ti. de obli. & sol. super rubrica in ver. est alia eius quæstio. & ibi tãdem in fi. Ioan. An. sequitur dicta Iac. de Bel. in quadam sua disputatione, in quarto membro, vbi distinguit in effectu, sicut hic Bar. inter causam lucratiuã & onerosam, licet nõ ita prosequatur oẽs casus, & adducit etiã dicta Spec. in ti. de renun. & conclu. §. j. ver. quid si vni. vnde dicta additio ad intellectum materiæ est omnino videnda. ¶ Secundò adde dictis eius in secũdo membro huius quæstionis, inquãtum ipse vult, ꝙ quãdo duo rei debendi constituunẽ occasione rei corporalis cõmunis, tunc cõpetit actio cõmuni diuidũdo. Nam vel dicendũ melius, sicut ipse s. dixit in duobus reis debendi in ij. q. videlicet ꝙ si duo rei credendi sint constituti simul, cùm ambo essent præsentes; tunc videtur potius competere actio mandati, quàm actio cõmuni di. sicut competit prius actio mandati, quàm communi di. inter duos reos debendi.

7 † Quòd autem hoc sit verum, patet: quia quando duo super re cõmuni sunt socij, non cõpetit actio cõmuni di. sed actio ꝓsocio[b]. l. iij. C. ꝓ socio. & l. vt sit. ff. ꝓ socio. & probatur in ista materia in l. habebat. in fi. cum l. seq. ff. de insti. vbi dicitur, quòd si ex duobus reis debendi vnus soluit, agitur actione pro socio, si erant socij, aliàs communi di. Sicut ergo quando potest oriri actio ex cõtractu societatis, i. ex prouisione facta ꝑ hominẽ, nõ competit actio cõmuni di. ita & similiter nõ debet cõpetere ista actio, vbi potest oriri actio ex mãdato, & sic ex prouisione hominis. Distingue ergo, vt ipse ibi dixit in duobus reis debẽdi. ¶ Tertiò adde: inquantũ ipse dicit in vltimo membro huius quæstionis: ꝙ si vnus ex reis credendi exigit solidũ; tenetur refundere partem conreo per actionẽ negotiorũ gestorũ: q̃d in hoc optime dixit, & est in hoc differẽtia ĩter reos credẽdi & debẽdi: nã si re⁹ debẽdi soluit, qñ nõ habet bñficiũ diuisiõis: qa videẽ soluere ex necessitate, nõ habet actionẽ negociorũ gestorũ. & posito ꝙ hoc sit verum: licet hoc ego nõ tenuerim s. in ij. q. † ꝙ reo debendi soluẽti cõpetat cõdictio ex l.[c] & non actio negotiorũ gestorũ[d]: aliud tñ est dicẽdũ in reo credẽdi: qa licet ipse q̃siuerit sibi actionẽ insolidũ ad agendũ, nõ tamẽ habebat necesse exigere totũ si non vellet: vt est casus in l. nostra. & patet de se, poterat enim exigere partẽ suã tantũ: & ideo si totũ exigit, volũtarie dicitur hoc fecisse, & per consequens poterit cõueniri actione negotiorũ gestorũ. ¶ Vltimò aduerte secundùm Ange. & Moder. hic: quia id quod dicit hic Barto. quòd duo rei credendi possunt constitui in absentia vnius ad alterum: est intelligendum ꝙ hoc fiat de volũtate primi, cui prius erat facta

---

a ¶ Bart. Ad quẽ ibi etiã se remittit ad hoc Fely. ĩ c. aduersario tuo. de exce. & cui cõpetat, vide do. Bar. Soci. in cõsi. cxviij. ici. in hac, circa fin. v. col. in j. parte.

b ¶ [illegible]ò. Adde ꝙ licet actio ꝓ socio sit ꝑsonalis, tñ sequiẽ sociũ camerariũ insolidũ: vt ꝑ Mari. Soci. in consi. xxiiij. inci. visis. versi. ij. ex iure. & ver. ij. quia in prima parte.

c ¶ Ex l. An & quãdo agi possit cõdictiõe ex lege, vide Dy. in consi. xlviij.

d ¶ Gestorũ. Cui vero hæc actio competat & quando, & ex quibus: vide d. Mari. Soci. in cõsi. xxvj. incipi. ex his. versi. j. cũ ver. seq. vsque ad finem.

facta promissio: aliàs non posset ius sibi quæsitum communicare alteri: iuxta l. id quod nostrum. de reg. iu. Apparet ergo, quòd intercedat cõsensus ab initio. vel quòd ratihabitio sequat, vt plenius p eũ. ¶ In glo. sup verbo, diuidere. ibi: nõ aũt dicas. glo. ista, sicut dixit in j. glo. vult, ꝙ iste tertius casus cõtineat in tex. quo ad effectũ exactionis: qa exigeret bis ea dem quãtitas, qđ est incõueniens. Sed ego dixi in prima glo. ꝙ etiã in alio respectu iste casus non põt cõtineri in tex. quia tex. dicit ꝙ creditor agẽdo isto modo diuidit obligationẽ solidi in duos cõuentos, quasi vnusquisqꝫ contraueniat pro diuersa parte. Sed hoc nõ contingeret, si ageret pro parte cõtra vnũ vt principalẽ, & cõtra aliũ vt fideiussorẽ illius principalis: qa hic vt dicit glo. & bene, nõ duæ partes diuersæ, sed vna & eadẽ peteret: fideiussor em̃ conuenitur respectu partis, ad quã alius cõuenitur vt principalis, & habes declaratã gl. tuã. ¶ In gloss. posita sup verbo, eũ qui. ibi: vel dic ꝙ vnũ de reis cõuenit vt fideiussorẽ alterius. Credo istã glos. esse corruptã: nã per l. quã allegat, colligit sensum glo. fuisse, ꝙ põt agi contra vnũ ex conreis vt principalẽ, & contra fideiussorẽ extraneum, tanqꝫ fideiussorẽ alterius cõrei: & ideo in glo. non debet esse dictio, ne, sed dictio, te: & ita credo, ꝙ erat in libro d. Io. de Imo. qui exponit glo. ad istũ sensum. Ipse tamen dicit posse intelligi hũc versi. tertio modo, videlicet ꝙ possit agi cõtra vnũ ex reis, tanqꝫ contra principalẽ, & cõtra aliũ tanqꝫ cõtra fideiussorẽ dicti principalis: & sic verbũ pro altero, exponitur. i. pro ipso conreo, qui hic appellat alter. Sed tu aduerte, quia ista portio videtur cõtra ea quæ diximus in gloss. præcedenti: quoniã in hoc exẽplo nõ diuiditur quãtitas, quę erat in obligatione: sed vna & eadẽ quantitas petit à principali & fideiussore: & hæc non est intentio literæ, vt ibi dixi: tene ergo vel primã, vel secũdam expositionẽ glo. declaratã vt dixi. Extra glo. & materiã, quã tradit hic Bar. d. Ange. & Io. de Imo. post eum, tractãt multa, addendo ad dicta Bart. quæ ipse posuit in l. in duobus. §. vbi duo. s. eo. quæ magna

8 ex parte p me fuerũt relata in loco allegato. ¶ † Vnũ tamen tangendũ, quod ibi omisi, videlicet nũquid beneficiũ diuisionis cõpetat pluribus obligatis insolidũ, per mediũ vnius, qui contrahit nomine eorũ. Super qua quæstione Bart. ibi dicit, quòd nõ competit, quia adhuc hodie de iure nouissimo stat ratio, propter quã ipsi possunt conuenire insolidum, ne qui cum vno contraxit, distrahatur in plures. l. j. in fi. cum l. seq. ff. de exerci. Sed istud dictũ reprehendit hic Ange. dicens ꝙ in exercitore illud est speciale propter multitudinẽ contractuum, quę celeriter debet expediri. Vnde in pluribus, qui obligantur per vnũ procuratorẽ, hoc nõ est dicendũ secundùm eum: quia tex. in corpore, de duo. reis. §. j. nõ magis loquitur, quãdo duo obligant se per seipsos, quàm quãdo obligantur per vnũ. Sed cõtra istud dictũ facit l. habebat. in fi. cũ l. seq. ff. de instito. vbi per similitudinem rationis, quod est statutum in exercitore, extenditur ad institorẽ: ergo patet, ꝙ dispositio l. ne in plures. non est specialis in exercitore duntaxat. Sed ipse respõdet, ꝙ ibi fit æquiparatio istorum, quo ad hoc vt obligentur insolidum: sed nõ quo ad hoc, vt nõ debeat fieri diuisio per rationẽ positã in l. ne in plures. quia hic est differentia inter exercitorẽ, & alios. Do. Ioã. de Imo. hic, & rectè, reprehendit ista dicta, dicẽs ꝙ ista ratio est cõmunis omnibus, qui obligãtur per vnum: sicut patet de se, cùm fundetur in vnitate cõtrahentis. Vnde cùm sit in ista specie reorum particularis quædã, & diuersa ratio ab alijs reis, qui obligantur per seipsos, ius nouissimũ corrigens ius antiquum in reis debendi, nõ corriget in ista specie, in qua est particularis ratio, quæ nõ reperitur correcta: allegat l. præcipimus. cũ si. de appel. Facit optime pro ista cõclusione quod tradit gl. in l. sciẽdũ. in prin. ff. qui satis. cog. & Bar. in extraua. ad repri. in verbo, nõ obstãtibus. vbi dicit, ꝙ dispositio l. nouissimæ vel generalis limitatur à l. antiqua, specialiter aliquid disponẽte in vno ex casibus, qui possunt cõprehendi sub verbis l. generalis. Vnde licet tex. in corpore simpliciter dicat, quòd duo rei habent beneficium diuisionis, potest limitari per l. veterem, in casu in quo est particularis ratio, cur nõ debeat habere locum ius nouissimum. In vno tamen casu dicit Ioan. de Imo. dictum Ange. posse procedere, videlicet quando procurator specialiter in contrahendo specialiter nominaret nomina dominorum suorum: tũc enim perinde est, secundùm eum, ac si cum singulis eorum fuisset cõtractum simul: arg. l. pluribus. s. titu. proxi.

Cum in tabulis. In tex. ibi: partes viriles &c. Ex isto text. determinauit Bar. consulendo cõsi. quod incipit, domina Nuta. sicut refert hic Pau. de Cast. ꝙ si maritus & vxor vendẽdo rẽ simul cõfitentur puenisse pretiũ ad vtrũqꝫ, præsumit ꝙ ad vtrũqꝫ peruenerit ꝑ dimidia. Ex quo sequit secũdùm Bar. ꝙ pro illa parte quæ peruenit ad vxorẽ cõstante matrimonio, ipsa nõ poterit agere cõtra hæredes mariti, nisi pro ea parte pecuniæ, q̃ peruenit ad eũ actione de dote. ¶ Tu aũt aduerte, qa assignat etiam alia ratio, cur presumat dimidia peruenisse ad eam, ex quo enim cõtrahentes attestãtur se participasse pretiũ, quia nomine partis intelligitur dimidia. l. nomen filiarũ. §. portionis. ff. de verbo. signifi. ideo ad vtrunqꝫ videtur pro dimidia peruenisse. & hãc rationem tangit Barto. in l. mater. C. de rei ven. vbi no. tradit articulũ. Hoc tamen ibi limitat, nisi possit probari, ꝙ maritus à prin. percepit totũ pretium: nã tunc si sequitur cõfessio mulieris de pretij participatione, oritur præsumptio fraudis, secũdùm eũ. Alibi autẽ mouẽs istã quæstionem, & referẽs hoc cõsiliũ Bar. videlicet in aut. si qua mulier. C. ad Velle. ipse dicit, ꝙ etiã si confessio mulieris sit iurata, quia est facta inter personas prohibitas, nõ creditur huic confessioni in fauorem mariti, & ad prejudiciũ mulieris: per tex. in l. cùm quis decedẽs. §. Titia. & qđ ibi per Bar. ff. de leg. iij. qui optime probat hanc cõclusionem. Vnde nisi aliter cõstaret, quàm per confessionẽ istius mulieris, nõ videretur fundata intentio hæredũ contra vxorem. Sed adhuc, si probaretur realis peruẽtio pecuniæ ad manus mulieris, remanet dubiũ: quia secũdùm hoc dos videbitur restituta vxori cõstante matrimonio, quod regulariter fieri nõ potest, præterqꝫ in casibus positis in l. vnica. C. si dos constante matrimonio &c. & in l. qꝫuis. ff. solu. ma. & sic videtur nõ posse obijci cõpensatio occasione huius quãtitatis, quia mulier nõ videt obligata, nec potuit extingui ius dotis ex restitutione facta cõstante matrimonio. Sed ad hoc respondet Bal. no. in l. j. C. de duo. re. vbi format istã quæstionem, ꝙ mulier presumitur esse facta locupletior ex pecunia quæ peruenit ad eã: vnde potest sibi imputari ista quãtitas in dote soluenda: quod est no. Vtrũ autẽ ☞ sit bene dictũ, nõ determino nũc. ¶ † In glo. in verbo, videbatur. ibi: hoc verũ in indiuiduis, secus in diuiduis. glo. sentit, ꝙ de iure isto in promissione rei indiuiduæ duo sint obligati in solidum, & sint duo rei debẽdi. Primũ dictum est verũ in eo quod est indiuiduum obligatione, & solutione: vt patet in l. ij. §. ex his. & §. seq. s. tit. proxi. In eo autem quod esset indiuiduum solutione, nõ esset verũ: quia in illis distinguitur inter obligationẽ primã & secundã: vt vidisti declaratum per Bar. in l. iiij. §. Cato. in j. oppo. in vj. s. tit. proxi. & in l. eandẽ. in prin. s. eo. Secũdum dictũ est falsum, secũdùm Bart. in l. ij. j. eo. vbi cõcludit, ꝙ licet promittẽtes rẽ indiuiduã sint obligati insolidũ: nõ tamẽ sunt duo rei: de quo dic vt ibi diximꝰ. ¶ In ea glo. ibi: sed per aut. &c. hæc glos. finaliter sentit duo dicta. Primũ est, ꝙ nisi expresse sit actum, ꝙ duo promittentes obligentur insolidũ, nõ obligãtur, etiã promittẽdo rẽ indiuiduã, de iure aut. Et licet verba videãtur sonare hoc, quia tamẽ hoc dictũ est valde absurdũ, & ab omnibus reprehenditur, & merito, nõ credo hanc fuisse mẽtem glo. quia obligatio indiuidua nõ põt deberi ꝑ parte. Credo ergo glo. sensisse solum alterũ, quod sequitur: videlicet ꝙ etiã in obligatione cõtinente indiuiduũ secũdum ius aut. nõ constituunt duo rei licet promittentes obligẽtur insolidum: nisi hoc expresse sit actum, ꝙ sint duo rei in obligatione diuidua, est hodie inductũ, vt tãgetur in vlti. glo. secũdùm opi. glo. quæ tamẽ cõiter ☞ reprobat, vt ibi dicemꝰ. ¶ † In gl. iij. ibi: nisi alias cõtra ꝓbet &c. p hãc gl. dicit Ang. posse decidi, ꝙ si ex forma statuti contra instrumentũ nõ potest fieri probatio, nisi per aliã scripturam, poterit tamen fieri probatio per testes [a] contra id quod præsumptũ oritur ex instrumẽto, quia nõ dicetur fieri probatio cõtra instrumentũ: allegat tex. cum glos. in l. iurisgẽ. §. quod fere. s. de pac. & ita dicit Bal. in l. generaliter. C. de non nu. pe. ad intellectũ dicti §. quod fere. Pro qua cõclusione est casus no. quem ibi ponderat Bart. ad hoc in l. quicunqꝫ. C. de apost. publi. libro decimo. Vtrum autem priuilegium, quod conceditur contentis in instrumento: verbi gratia, quòd instrumentum guarentigiæ habeat executionem paratam, sicut sententia habeat locum in his quæ tacitè subaudiuntur in instrumẽto, vel ex præsumptione, vel ex fictione legis: vide Bal. in l. ad probationem. C. de proba. & quod ponit Bart. in l. j. in fi. ff. de his quæ in testa. delen. & Baldus in l. in rebus. C. de iure dotium.

a ¶ Per testes. Adde Fely. in c. ij. in prin. v. col. ver. iij. cõclusio. de proba.

SVMMARIVM.

1 ☞ Dictio, ab, separationem significat, sicut dictio, aut.
2 Interuallum magnum, an solum vitiet stipulationem.
3 Seruus promittens aliquid extra peculiarem causam, non obligat dominum de peculio.
4 Dispositio prohibitiua quæ loquitur de fideiussore, nõ trahi

& ij

tur ad reum debendi, qui se æque principaliter obligat.

5 Fideiussor potest ibi conueniri, vbi principalis nō potest propter delictum suum, siue culpam.

6 Contra fideiussorem agi non potest nisi excusso principali.

7 Diuisionis beneficio duorum reorum an possit renunciari.

SI ex duobus. Interuallū nō modicū, inter interrogationē & responsionē vitiat stipulationē: & per cōsequens impedit constitutionē duorū reorū. h.d. secūdùm cōmunē opi. Secūda ibi: ac nec. Vel sic, secūdùm alium intellectum: Si duo rei promittendi sunt simul interrogati, & vnus respondet incontinenti, alter ex longo interuallo, non cōstituuntur duo rei: stipulatio tamē nō vitiatur, nisi etiam interuenerit actus extraneus. h.d. ¶ † Nota ibi: ab altero &c. iuncta glo. posita super illo verbo, ꝙ dictio, ab,[a] significat separationem, sicut dictio, aut: in c. statutū. in tex. & glo. de præben. in vj. Vnde infert hic Io. de Imo. ꝙ si ex forma statuti à die porrecti libelli intra decē dies lis debet cōtestari, intelligitur de decē diebus vltra illū, in quo assignatus est termin⁹ & similiter si assignaretur terminus ad probandū à tali die, quia illę dictiones ponūtur separatiuè. l. ratio. §. fi. ff. de act. emp. qd̄ est verū in his quæ sunt quātitatis discretæ: secus autem si essent quātitatis cōtinuæ, secūdùm Bar. qui dicit esse distinguendū in his dictionibus, sicut in dictione, vsq;, in l. patronus. §. Sempronius. in vltimis verbis cōmenti. ff. de lega. iij. & est bonus tex, & ibi Bal. no. ad hoc in l. post duos. C. de aduo, diuer. iudi. vide etiā Bal. in l. à caligato. C. de nup, post Cy. Et tene menti inter cætera, quādam glo. singularē in clemen. sicut appellationē. extrà, de appel. quæ dicit, ꝙ qn̄ terminus assignatur per istas dictiones, à tali die &c. dies quæ nō comprehenditur à termino, cadit ad lucrū eius, cui assignatur terminus. Et ex hoc sequitur, ꝙ illa die actus ad quem est terminus assignatus, pōt geri, de quo dubitauit Bal. in d. l. à caligato. Sed alibi ipse allegat hāc glos. no. videlicet in l. eos. §. sinautē. C. de ap. vbi est omnino videndū. & in l. fi. in prin. C. de temp. ap. ¶ † Nota secundò, ꝙ magnum interuallū videtur esse inter interrogationē & respōsionem interuallum vnius diei.[b] Iste tamē tex. vt aliàs dixi in l. duos. in fi. §. codē. videtur velle, ꝙ solum magnum interuallū nō vitiet stipulationem, nisi etiā interueniat act⁹ extraneus: de quo dic vt ibi fuit dictum. ¶ In glo. super verbo, respondent. ibi: ideo, quia nō statim &c. glo. ista clare sentit, ꝙ constitutio duorū reorū in casu l. nostræ nō habet locum, quia obligatio seu stipulatio vnius nō valuit, quoniā responsio fuit facta interrogationi ex interuallo. Sed iste intellect⁹ nō placet, sicut tetigi in l. duos. in fi. §. co. quia si constitutio duorum reorum impediretur propter hoc, tunc non dixisset simpliciter iurisconsultus, ꝙ duo rei non possent cōstitui, sed distinxisset eo modo quo distinguit in secundo membro, cùm agit de validitate stipulationis, quòd aut interuenit actus extraneus, aut nō. Dic ergo, quòd constitutio duorum reorum hic fuit vitiata, vel quia interuenit interuallū non modicum inter promissionem vnius, & alterius, sicut tenui in l. iij. in fi. §. co. & tenet glo. in l. seq. Vel si vis tenere cōmunem sententiā, quòd interuallū inter promissionem & promissionem nō vitiet, potes limitare eā singulariter per istum tex. ꝙ illa opi. sit vera, quando duo rei fuerunt interrogati nō simul, sicut fuit hic in tex. & tenet gl. hic expresse: tacite videtur actum, quòd simul respondeant, id est non ex longo interuallo: & ideo si longum interuallū interueniat, etiam si sit tale, quod nō vitiet stipulationē, tamen impediet, vt isti non sint duo rei. & istud adde ad ea quę scripsi in d. l. duos. in fine. Ange. autem post Dy. dicit, ꝙ duo rei possint cōstitui ex interuallo secūdùm cōmunem sentētiam: in dubio tamen, nisi hoc expresse sit actū, non videtur constitui duo rei: quod declarant Moder. ad bonum sensum hoc modo: quia si seruus promittat ex interuallo ad primum in dubio, induceretur nouatio per interuentionem nouæ personæ: vt Insti. qui. mo. tol. obliga. §. præterea. & plenè in l. pe nulti. j. de præto. stipula. Nisi ergo expresse agatur, quòd nō tollatur prima obligatio, nō essent duo rei: & hoc modo intellige tex. in l. iij. in prin. §. co. prout etiam ibi tetigi: quæ ratio cessat, quando duo promitterent incontinenti, vnus post alium: id est, ex nō longo interuallo, quia nō est verisimile ꝙ à priori obligatione partes voluerint recedere incontinenti: argu. l. non ad ca. ff. de condi. & demon. facit quod ponit Bar. in simili quæstione: in l. singularia. ff. si cer. pe. in illo articulo, quando stipulatio apponitur post contractum alterius generis, vtrum videatur facta nouatio: vbi distinguitur, vtrum in continenti, vel ex interuallo: & allegat ibi optimas leges ad hoc. ¶ In ca. glo. ibi: sed an vt fideiussor. glo. non bene declarat, vtrum isti remaneant obligati aliquo modo. Sed do. Pau. declarat, & optimè, dicens ꝙ isti erunt obligati insolidū, nō tamē vt duo rei, nec vt reus & fideiussor: quia ista stāt simul, quòd propter aliquam causam impediatur constitutio duorū reorum. & tamen duo ad idem sint insolidum obligati: vt patet in l. eandem. §. sed & si quis. §. eodem. vbi propter disparitatem obligationis impeditur constitutio duorum reorum, & tamen de dolo & lata culpa ambo tenebūtur insolidum, & etiam ad restitutionē rei. Præterea duo depositarij, vel cōmodatarij ratione doli & culpæ tenentur insolidū, & tamen sunt proprie duo rei, secundùm Bar. in l. iiij. §. Cato. in vj. oppo. de ver. obli. idem licet videre in multis exemplis, quæ ponit Bar. in l. eandē. in prin. §. eodem. & ibi vide.

Si à Titio. Disparitas in substantia obligationis, vel in effectū executionis, siue exactionis nō vitiat cōstitutionē duorū reorū. h.d. secūdùm cōem intellectum. Vel dic, secūdùm Ange. Si ex duobus cōreis alter obligatur insolidū, & efficaciter, alter nō efficaciter, vel non insolidum, non vitiatur obligatio eius, qui tenetur insolidū, propter illū q tenet̄ nō efficaciter, vel nō insolidū. h. d. Secūda ibi: quantā. & potest ille versi. diuersimodè intelligi, vt dicemus in glo. In tex. ibi: solum forte &c. ¶ † Not. ꝙ si seruus promittit aliquid extra causam peculiarē, nō obligat dominum de peculio. obligatur tamē ipse naturaliter: aliàs si nullo modo obligaretur, nō possent intelligi duo rei esse cōstituti. l. duos. in prin. & l. his verbis. §. co. hoc autē plenius declarabitur in glo. posita super verbo, spopōderit. ¶ † No. secūdò in versi. quanq;. ꝙ cōstitutio duorū reorum nō impeditur, licet vnus ex illis, qui promittit, nō sit ille obligatus ciuiliter & naturaliter: sed alter per mediā personā ipsius: quinimo nō videtur impedire, licet vnus obligetur obligatione ciuili, & alter pretoria: quod est nota. Nā dominus tenetur actione prætoria de peculio, & hoc esset magis no. si tenemus, ꝙ in respōso præcedenti nō essent constituti duo rei: sicut tenuit hic gl. Ange. & infrà dicemus. Nam si teneremus, ꝙ in rubrica præcedenti ex sola naturali obligatione, quæ est in personam alterius, posset induci cōstitutio duorū reorum: vt tenet communis opi. tunc multofortius esset cōcedendū, ꝙ vbi ex illa naturali resultat, ꝙ alter q ꝓmisit, teneat̄ efficaciter actione ꝑtoria, nō īpediat̄ cōstitutio duorū reorū: de quo dicem⁹ pleni⁹ in glossis. ¶ In gl. sup verbo, quasi. & in gl. se. super verbo, constitui. expresse tenent istæ glo. & maxime secūda, secundùm Azo. ꝙ in casu huius §. in prin. nō sint cōstituti duo rei debendi: licet partes hoc intenderent. Sed gl. fi. ibi: erunt ergo duo rei promittendi. videtur dicere, quòd in ver. quāq;. quando seruus promisit ob causam peculiarem, verè sint constituti duo rei. Est ergo sensus istarū glossarum simul iunctarum, ꝙ in primis duobus casibus disparitas substātiæ in obligatione impediat cōstitutionē duorū reorum, in vltimo casu nō impediuntur, & ad hæc vadit dictio, quanq;, aduersatiua posita in text. Et hāc differentiā videt̄ sequi hic Ioā. de Im. Ange. et in primis duob⁹ casib⁹ tenet cū istis duab⁹ glossis: videlicet quòd hic nō sint cōstituti duo rei: aliàs sequeretur secūdùm eum, ꝙ si essent duo rei, beneficiū diuisionis quod cōpetit duobus reis, de iure nouissimo ipsis cōpeteret: quod est valde dubiū, vt infrà dicetur. Sed ista ratio parū valet: quia posito sine præiudicio, quòd vere essent duo rei: illud tamē beneficium ideo nō competeret, quia non conceditur in hoc casu, sed solum quando vterq; cum effectu potest exigi: vt infrà dicetur, declarādo dicta Bar. Melius ergo facit litera nostra, dum dicit, quòd solus Titius est obligatus: quæ manifeste disponit ex ista disparitate aliū nō esse obligatum vt conreum; & ad hoc etiā vadit dictio, quasi, quā glo. pōderat. Et si dicatur, imo nō est solus obligatus, ex quo pupillus vel seruus sunt naturaliter obligati. Respondeo, ꝙ dicitur obligatus solus hoc respectu, quia nō habet conreum in illa obligatione, cùm propter disparitatem duorū reorū cōstitutio sit impedita: & hanc credo sine dubio esse mentem literæ in primo responso. Sed in ver. quanq;. est maior dubitatio: quia melius potest sustineri intellectus glo. vltimæ, ꝙ in illo casu isti sint duo rei. s. dominus, qui tenetur de peculio, & alter q promisit insolidum: quia licet dominus nō sit obligatus absolute insolidū, quando solidum reperiretur in peculio. Vnde quia possibile est hanc disparitatem reduci, sufficit quòd non possint constitui duo rei. l. ex duobus. §. co. Mihi tamen magis placet, quòd in vtroq; casu nō constituantur duo rei: quia obligatio ipsa immediata, scilicet serui, habet disparitatem, quia seruus nō obligatur nisi naturaliter. Licet ergo ex promissione serui alius obligetur efficaciter, hoc nō videtur attēdendū: quia illa obligatio surgit ex æquitate prætoria, & ex

[a] ¶ Ab. De hac dictione vid. qd̄ ꝑ F[illegible] in c. ego N. d[illegible]eiu. & [illegible] dixi in apostil.

[b] ¶ Diei. Adde eūdē in l. continuus. §. ti. proxi.

& ex dispositione l. magis, quàm ex immediata conuentione partium. Et præterea in persona, quæ non fuit expressè nominata in prouisione, & tunc optime aduersatur dictio, quanq;, ac si diceret, indistinctè verum est, ꝙ si seruus & liber promittũt idem insolidũ, tamen nunq; constituuntur duo rei: quia posito ꝙ seruus promitteret ex causa peculiari, quanq; obliget dominũ actione de peculio, tamen cõstituũtur duo rei. Intellectus tamen glo. vltimæ potest probabiliter defendi. Pro opi. vltimæ glo. quæ tenet ꝙ in ver. quanq;. sint constituti duo rei, multum facit tex. in fi. dum dicit, quòd eadẽ obseruari debet, ac si liber fuisset. Sed si seruus fuisset liber, sine dubio essent constituti duo rei: ergo & in hoc casu. Sed potest dici, tenendo intellectum, quem tenui, ꝙ idẽ sit, quo ad obligandum dominũ ciuiliter & naturaliter, non tamen quo ad omnia. Nam etiam remanet alia differentia: quia si liber promisisset, teneretur insolidum, nunc verò dominus tenebitur, quatenus est in peculio, & nõ vltrà. Et ista expositio maxime placet propter hoc: quia in prin. literæ simpliciter negatur, quòd si liber & seruus promittunt, nõ constituunt duo rei: vnde quia indistincte hoc negat, videtur hoc velle esse verum, siue seruus promittat ex causa peculiari, siue alia. ¶ In glo. super verbo spopondit. ibi: vel dic quòd spopondit extra peculium. Ista fuit opinio Ioan. quam do. Ange. hic multum not. per quam dicit limitari l. seruus inscio. cum l. seq. j. de fideiuss. & l. iij. §. si filius. ff. de pec. quæ dicũt, ꝙ extra causam peculiarem seruus non potest fideiubere, intãtum quòd isto casu si fideiubet, nõ obligetur naturaliter, secũdùm glo. no. in d. l. seruus inscio. quam ibi approbat Bar. licet enim fideiubendo nullo modo obligetur, cõstituendo tamen se reum principalem, obligatur naturaliter, & obligat dominũ de peculio. Sed ista dicta non placent Ange. & Moder. & bene. Primò quidem, quia tex. in d. §. si filius. in prin. & in fi. non solum prohibet promissionem, sed etiam quãlibet aliam intercessionẽ. Quomodocunq; ergo quis suscipiet obligationem alienam, verificãtur verba illius literæ: vt patet in l. j. & in l. si paternam. C. ad Vel. Et istud est verũ, & probatur ratione manifesta vltra doc. quia ille qui prohibetur obligari tanquam fideiussor, si obligat se tanq; conreum debendi, similiter videtur prohibitus, ne fiat fraus legi. l. sed Iulianus. in prin. ff. ad Mace. & l. vir vxori. §. fi. ff. ad Vel. & vidisti suprà positum per Bart. in l. reos. in prin. s̃. eo. † Si ergo seruus non obligatur naturaliter & ciuiliter fideiubendo, ergo etiam non obligabitur tanquàm conreus. Præterea quòd pro causa non peculij posset obligare dominũ de peculio, istud est falsum: quia pro ista causa non videtur habere mãdatum à domino,
4 ergo non obligat eum. l. cuicunq;. §. non tantum. ff. de instito. ¶ † Nota tamen singulariter hanc glo. quòd dispositio prohibitiua, quę loquitur de fideiussore, nõ trahitur ad reum debendi, qui obligat se æquè principaliter. Vnde dicit Bal. singulariter in l. in personam. §. qui pecuniam. ff. de pac. quòd si ex forma statuti fideiussori debeat fieri ius summariũ aduersus debitorem, hoc nõ habet locum in expromissore, vel alio, qui principaliter se obligat. ¶ Extra glo. tangit hic Bart. nunquid si duo rei sunt constituti, quorum vnus est obligatus naturaliter, & alter ciuiliter, & naturaliter habeat locum beneficium diuisionis. Super quo ipse concludit, quòd non habet locum beneficium diuisionis: nam tale beneficium conceditur duobus reis, ad instar beneficij ordinis, de quo in aut. de fideiuss. §. j. Sed in beneficio ordinis nos videmus, quòd si fideiussor promittit obligato naturaliter tantũ, non competit sibi beneficium excussionis, secũdùm Dy. & Bar. in l. Marcellus. ff. de fideiuss. & satis videt̃ de mente literæ in aut. de fideiuss. in prin. dũ dicitur, quòd id quod non potest sumere creditor à reo principali, sumit à fideiussore: & sic videtur, quòd si adest impotentia iuris in principali, satis verificentur verba literæ: quia impotentia est duplex, iuris & facti: vt l. nepos Proculo. ff. de verbo. signi. Eadem ratione erit dicendum, ꝙ non competat beneficium diuisionis, ex quo alter non potest conueniri de iure, cùm sit inductum ad similitudinẽ beneficij ordinis: vt in authen. de duo. reis. in prin. Secundò hoc ipse confirmat per tex. in l. iij. §. si is pro quo. ff. ꝙ quisq; iur. & ad l. si Titius & Seia. ff. de fideiusso. qui videtur distinguere inter eum, qui promittit, sciens alium nõ posse obligari, & eum qui hoc ignorat: ipse respondet subtiliter, dicens ꝙ ibi non competit beneficium diuisionis illi qui ignorat collegam suum non posse obligari: quia ex isto beneficio non absorbetur totaliter ius creditoris: quoniam pro parte, pro qua non potest conueniri efficaciter obligatus, poterit agere cõtra principalem. Sed in casu nostro secus est: quia si beneficium diuisionis habet locum, nullum remanebit beneficium creditori, quoniam non est alius contra quem possit agere. Pro ista differentia adducit glo. in l. minor. in prin. s̃. de procu. & tex. in l. j. & ij. C. de fideiuss. mino. vbi distinguitur in effectu, quòd quando ius creditoris absorbetur in totum, restitutio in integrum quæ competit minori, non extẽditur ad fideiussores, sed quando si concedatur resti. fideiussoribus, competeret creditori regressus contra tertium, tunc beneficium extenditur ad fideiussores. Sed ista sua ratio differentię non videtur vniuersalis, vt ipsemet perpendit: nam si poneremus in casu l. si Titius & Seia. quòd principalis esset obligatus naturaliter tantum: tunc si competeret beneficium diuisionis efficaciter obligato, absorbetur ius creditoris in alia parte: quia contra nullum habet regressum. Et idem esset dicendum, licet ipse non dicat, quãdo tempore beneficij diuisionis principalis esset notoriè non soluendo.

Vnde in primo casu, quẽ ipse tangit, ꝙ intelligendo l. si Titius & Seia. obligatus non esset obligatus, nisi naturaliter, ipse subsistit, & dicit ꝙ durum esset reddere rationem diuersitatis. Ia. de Are. & Ang. tãgit hic. quos sequitur Cy. in aut. hoc ita. C. de duo. reis. dicit esse seruandam distinctionem l. Titius & Seia. quæ est multum æqua: quia quando ille qui principaliter promisit, scit alium non posse obligari, vt solus vellet subire onus obligationis, & ideo non habebit beneficium diuisionis, quod conceditur in §. j. de duo. reis. quoniam ex eo quòd communiter subierunt periculum, & onus obligationis, non debent singuli insolidũ conueniri: nam iste solus videtur subijsse periculum. Imol. hic, postq; retulit dicta Bar. satis ieiunè & obscure, dicit ꝙ consideranda sunt duo tempora: videlicet tempus, quo non competebat beneficium excussionis fideiussori: & tempus secundùm ius nouissimum, quo competit. Primo casu dicit, ꝙ l. si Titius & Seia. habet locum, etiam quando debitor principalis non esset obligatus, nisi naturaliter, intellige declarando dicta sua, siue fideiussor qui obligatur efficaciter sciat, siue ignoret principalem debitorem non esse efficaciter obligatum: quia cùm ante ius nouissimum fideiussor possit conueniri non excusso principali. l. non recte. C. de fideiuss. ille qui promittit efficaciter insolidum, sciens collegã suum esse inhabilem, videtur suscepisse in se totum onus obligationis: ex quo sciebat collegam non esse obligatum, & se posse conueniri excusso principali. Si verò loquimur de iure nouissimo, quo tempore est beneficiũ ordinis, tũc ipse dicit, quòd l. si Titius & Seia. in duobus fideiussoribus, inquãtum vult, quòd ille qui efficaciter se obligat, sciens collegam suum nõ esse obligatum, nõ habet beneficiũ diuisionis: habet locum, quando obligans se efficaciter habuit scientiã de collega, ꝙ nõ poterat obligari, & etiam de principali, quòd similiter ipse non erat obligatus efficaciter: tunc enim sciẽdum, neutrum istorũ posse conueniri, nõ videtur habere regressum ad ipsos, sed ad se solum, & per consequens nõ habebit beneficium diuisionis. Si autem ille, qui vtiliter promittit, sciat collegam suum esse inhabilem, credat tamen principalem esse soluendo, tunc credit quòd de iure nouissimo competeret naturaliter obligato beneficium diuisionis. hoc tamen dicit sub dubio forte: sed cur ita dicat, nõ declarat: intentio enim sua videtur esse, ꝙ qñ ille qui se efficaciter obligat, credit principalẽ efficaciter obligatũ, licet sciat collegã suũ naturaliter tm̃ obligari, vel nulliter obligari, tũc nõ v[illegible]det̃ suscepisse in se totũ põdus obligatiõis, sed videt̃ forte ꝓmisisse ea in[illegible]tiõe, vt principalis ipse esset ille qui solueret, ex quo credebat eũ obliga[illegible] soluendo: & ideo competit ei beneficium diuisionis, quia non videtur suscepisse in se solũ onus obligationis. Quæ verba hoc significãt, quòd de iure nouissimo in vltimo casu l. si Titius & Seia. esset correcta, vel saltem nõ haberet locũ: quæ verba non habent iuris saporem, nec mihi placent. Sed anteq; reprehendã eum, aduerte: quia in duobus reis debendi, qui nõ habent beneficium ordinis, etiam de iure nouissimo ipse approbat opi. Ia. de Are. & Ange. etiam in casu, in quo si competeret beneficium diuisionis, absorberetur totaliter ius creditoris. Sed ipse nõ respondet ad rationes & iura adducta per Bar. Vnde sequendo hanc opi. quæ habet multũ æquitatis, & satis bene probatur in d. l. Titius & Seia. potest respõderi per ordinẽ ad rationẽ Bar. † Et primò potest dici, ꝙ beneficium diuisionis cõpetens duobus reis, nõ est inductũ ad similitudinem beneficij excussionis: nec hoc probat tex. in aut. de duo. reis. in pri. licet enim ibi dicatur, quòd quondã fuit facta quædam constitutio sup fideiussoribus & mandatoribus, nõ tamen dicitur ibi, ꝙ constitutio de duo. reis. inducatur ad similitudinẽ illius. Vnde potest dici, ꝙ beneficiũ diuisionis cõpetens duobus reis est inductũ ad similitudinem beneficij quod olim competebat pluribus fideiussoribus: sicut de iure ff. illud beneficium fuerat extensum ad plures tutores, qui tamẽ obligantur, tanq; principales ex communi gestu. l. j. §. nũc tractemus. de tute. & ra. distra. Vel si vis dicere, quòd sit inductum ad similitudinem beneficij excussionis, possumus dicere, quòd etiam in beneficio excussionis, si fideiussor credebat principalem esse iuridicè obligatum, competeret sibi beneficium excussionis: & sic posset intelligi tex. in corpore, licet Dyn. & Barto. dixerint contrarium in loco præallega. & clarius Barto. in l. iij. §. si is pro quo. in fin. ff. quod quisq; iur. Prima tamen responsio magis placet. Ad secundum, videlicet ad §. si is pro quo. vbi dicitur, quòd qñ principalis habet exceptionẽ, fideiussor potest conueniri: respondeo, ꝙ ibi loquitur de iure ff. secundùm quod non erat exceptio ordinis: & tamen etiam de iure nouissimo crederem in casu illius §. idem esse, vt ibi
5 dicit Barto. † quia fideiussor potest ibi conueniri, vbi principalis nõ potest propter delictum suum siue culpam: & ideo non posset vti beneficio excussionis. Et ita intelligit illum tex. Barto. in l. nisi hoc actum. ff. de pac. vnde vbi nulla esset culpa fideiussoris, non esset similis ratio. Ad differentiã quã facit Bart. respondeo ad l. si Titius & Seia. quæ videtur facere pro opi. Cy. & Ange. allegãdo quæ habentur in l. minor. in prin. s̃. de procu. vltra ea quæ dicta sunt s̃. potest etiam dici, ꝙ illa differentia consideratur in concedendo beneficio introducto de iure speciali, quod cõpetit fideiussori ex parte minoris: nos autem loquimur in beneficio, quod competit duobus reis de iure cõmuni, & ex persona ipsorum, propter quod facilius admittitur extensio beneficij in casu nostro, quàm in illo: quia facilius tollitur priuilegium, quàm ius commune. l. eius mi-

litis.§.militia.ff.de testa.mili.& fortius estius,qd quis habet à se, q̃ ius quod quis habet ab alio.l. si filius.§.erit q̃.ff.de fideicō.lib.& l.quod princip.& l.si Augustę.s.de le.ij.Et licet,vt dixi,opi. Cy.& Ange. sit multū æqua, diligentius tamen inspecto tex.in corpore in auť.de duo.re.§.j. credo indubitātèr opi.Bar.esse veriorē:tūc enim cōceditur beneficiū diuisionis, quando alij possunt cogi ad soluendū propriā partē:vt patet expresse in duobus locis ibi illos periclitari, cōpellet singulos in propria parte: quæ verba manifeste significāt,ꝙ possunt cogi efficaciter.Et idē innuit tex.in alio ver.se.dū dicit, ꝙ qn̄ oēs nō sunt soluēdo,debeť accipere insolidū ab vno, qđ ab alijs nō potuit: quæ verba verificanť, siue sit in potētia facti, siue iuris:vt s̄.dixi. Præterea priuilegiū vel beneficiū diuisionis conceditur ibi, si oēs sint idonei:vt diciť in tex.sed ille qui nō potest obligari efficaciter, vel propter ętatē, vel aliā causā, nō dicitur idoneus:vel qui pōt restitui,si efficaciter obligetur. Casus est in l. de dic. §.j. ff. qui satisda.cogan.iuncta l.si verò.§. qui pro rei. co. titu.ergo clarum est,ꝙ intentio illius nouæ constitutionis nō concedit beneficiū hoc casu ad l.si Titius. Respōdeo, vel intelligēdo & restringendo illā l. ad casus, in quibus per beneficiū diuisionis nō paratur præiudiciū irreparabile: & intelligendo isto modo, apparet aliqua ratio differentiæ,& nō leuis,cur cōcedatur ibi beneficiū,& nō ex ti.de duo.re.† Vel potest dicere,nihil diuinādo,ꝙ quantū ad concedendū beneficiū diuisiōis, facilius cōceditur & pinguius fideiussoribus, q̃ duobus reis,duplici respectu:primò quidē, quia suscipiūt obligationē alienā.secundò, quia grauantur in vno plus quàm duo rei debendi.Nam duo simpliciter promittendo principaliter non constituūtur duo rei, nisi tacitè vel expressè sit actum:vt l.reos.§.cū in tabulis.s̄.eo. secus est in fideiussoribus:vt Instit.de fideiuss.§.si plures.& ꝙ facilius debeat cōcedi beneficiū fideiussoribus quàm obligantibus se principaliter, patet: quia de iure antiquo hoc erat concessum fideiussoribus,& negatū duobus reis: ex quo datur intelligi,ꝙ nō erat eadē ratio cōcedendi duobus reis, sicut duobus fideiussoribus. Nam si fuisset eadem ratio, facta fuisset extentio, sicut facta est ad eos qui obligātur ex quasi cōtractu tutelæ: vt patet in d.§. nunc verò tractemus. Et ad ea quæ dicit Barto.post Dy.in l.Marcel.adde glo.no. in l.nisi hoc actū.ff.de pac.quæ dicit, ꝙ quādo fideiussor cōsentit fieri debitori pactū personale, quod nō transeat ad se incōtinenti, perdit beneficiū excussionis, quia principalis nō potest cōueniri. Illud aūt dictū Ioā.de Imo. quod suprà retuli, nō videtur habere bonā rationē: qa ista stāt simul,ꝙ vnus ex fideiussoribꝰ, q credebāt principalē suū iuridicè esse obligatū, ꝑ hoc nō videať habuisse animū principaliter subeūdi onꝰ obligationis:& tamē ex quo scit collegā nō posse obligari,ꝙ qn̄ deueniretť ad fideiussores,ipse solus vellet subire onus:& ꝑ hoc est expedita ista difficilis q̄stio.Secūdò adde dictis Bar.inquantū ipse dicit hic,ꝙ si vnꝰ ex reis debēdi est minor,& nō habet tutorē vel curatorē, & debeat dari tutor cū inquisitiōe, vel debeat adiri iudex alterꝭ territorij ꝓ datiōe tutoris,qđ nō cōpetit bñficiū diuisionis isto casu alteri cōreo,quasi sit eadē ratio in isto ꝑsente, cōtra quē nō pōt expedite agi,sicut si esset absens: alle.gl.in auť.de fideiuss.§.j.in verbo,somniat.& in ar.l.cūm à matribꝰ.C.qui pe.tu.nā do.Io. hic reuocat istā decisionē in dubiū.Primò,qa illa gl. nō videť esse vera, dū dicit ꝙ licet creditor habeat pignꝰ penes se,qa tamē in vēdēdo pignore cōsumeretť multū tēporis, nō possit repelli à fideiussore ex beneficio ordinis.†Non enim pōt agi cōtra fideiussorē, nisi excusso principali, excussio debet fieri tā in mobilibꝰ, q̃ in immobilibꝰ. Vnde quousq̃ reperiunť mobilia, videť ꝙ non possit veniri ad fideiussores.Vel potest intelligi illa gloss. secundùm eum, quòd locatur in casu in quo principalis erit absens: quo casu etiam potest agi contra fideiussorem. Sed iste intellectus est absurdus ad illam glo.tū quia est posita super verbo,somniat,quæ loquiť in primo casu illius cōstitutionis,videlicet quādo reus erat præsens,sed nō erat soluendū:quia si reus fuisset absens,nō fuisset opus inuestigare,vtrū faciliter posset satisfieri:nihilo minꝰ ꝓpter absentiā posset agi cōtra fideiussorem.Tu ergo dic,& meliꝰ sequendo dicta Dy.& Bar.in l.inter eos.§.creditor.ff.de fideiuss. ꝙ ista glo.regulariter nō est vera,& est cōtra l.fideiusso.magistratuū.§.j.ff.de fideiuss. quā Bart.inducit subtiliter in dicto loco. Approbatur autem in vno casu.s.quādo pignus nō posset vendi sine magna difficultate:& licet ipsi non allegent,pro ista limitatione facit optime tex.& quod ponit ibi Bar.in l.ij.in prin.ff.qui satisda.cog. arguendo de persona ad rē.

¶ Super articulo autem principali videtur posse procedere opinio Bar. cū aliquo temperamento:vt dicamus, ꝙ si ille qopponit beneficiū diuisionis,petat sibi assignari aliquod moderatū tēpus,intra quod faciat legitimari personā minoris , interea nō possit cōueniri in totū: sicut dicimus in fideiussore, cui datur tempus ad repræsentādū debitorē absentē, in auť.de fideiuss.§.j.iuxta fin. sicut etiam dicimus de eo qui tenetur ad æstimationem serui,qui est in fuga,quòd ipso stipulante,vt euitet condemnationem, debet sibi concedi mediocris dilatio ad perquirendū seruum,secūdùm Bar.in l.cū seruus.& l.cùm res.ff.de lega.j. allegat optimum tex.in l.si constante.§.si maritus.ff.sol.ma. Elapso autem illo termino credo doctrinā Bart.esse veram: quia dispositio quæ fit de absente,etiam in materia priuilegiatiua, habet locum in præsente, in quo est eadem ratio,quæ est in absente:vt l.si maritus.§.legis Iuliæ.ff.de adul. & l.ab hoste.§.fi.ex qui.cau.ma.Et tenet glos.in l.qui mittuntur.§.pe. ff.eo.tit.multo ergo fortius idem dicendum est in casu nostro, in quo ꝑ hanc extensionem restringitur correctio iuris antiqui. Vnde facilius fiet extensio iuxta glo.no.in c.statutū.de præbē.lib.vj. Et quia aliquid diximus de creditore,qui habet pignus, quomodo possit agere contra fideiussorem:debes scire,quòd contra principalem agentem potest agere,nisi tamen offerat rem pignoratam, debitori volenti soluere obstat exceptio agenti.Casus est no.secūdùm secūdam lect.positam in glo.in l.apud Celsum.§.item quæritur.ff.de doli excep. Et aduerte,quia postea reperi Spec.in tit.de renun.& conclu.§.j.versi.quid si pubes.qui tenet allegando Azo.in summa,quòd dilatio quæ conceditur fideiussori vt repræsentet principalem, de qua suprà dixi, non potest concedi vni ex reis debendi,vt si alter est absens, detur ei terminus ad absentem repræsentandum: & propter authoritatem credo quòd istud dictum seruaretur in practica. Ego tamen de iure non recederem ab his quæ dixi. Tetigit etiam hic Bar.illam notabilem quæstionem,nūquid si vnus ex reis est obligatus purè, & alter sub conditione, vel in diem, ille qui est obligatus purè,possit vti beneficio diuisionis:de quo scripsi plene post Ioan.de Imo.in l.ex duobus.s̄.eo.† Tangit etiam hic Barto.iuxta fin. nunquid beneficio diuisionis duorum reorum possit renunciari: & tenet ꝙ sic,[a] allegat glo.in corpore.circa prin.& glo.Insti.eo.in fi.de quo dic vt hic per eum. Cui adde quod plenissime & not.ponit Spec.in tit. de renuncia.& conclu.§.j.versi.& renunciauit &c.vbi quærit,nunquid ista renunciatio noceat his, qui ignorant sibi competere hoc beneficiū. Adde etiam quod nota.& singulariter posuit Barto.in l.Paulus.in fi.ff. de re iudi.quod dictū ego adduxi in l.ex duobꝰ.§.vbi duo.s̄.eo.Et sicut valet renūciatio facta huic bñficio:ita renūciatio facta de beneficio ordinis: vt hic etiā tenet Bar. & gl.in l.nisi hoc actū.ff. de pact. In duobꝰ tamē casibꝰ ista renūciatio nō nocet fideiussori. Vnus est,qn̄ fideiussor promittit indemnitatē: quia tunc etiā de iure antiquo non poterat conueniri,nisi excusso principali:ita declarat sing.Bar.in l.j.[b]C.de conue.fi. debi.lib.x.& per ratiōem quam ibi assignat,idem esset dicēdum in eo, qui tacite videtur fideiubere ex sola scientia & patiētia:quia etiam iste de iure antiquo non poterat conueniri non excusso principali.gloss. est nota.quam ibi approbat Bart.in l.ij.C.de decu.lib.x.& quando fideiussor constituit se principalem debitorem,vel solutorem, vtrum per hoc perdat beneficiū excussionis,dixi plene in l.in duobus.§.vbi duo.s̄. eo. Ex his quæ ibi dixi, adde Spec.qui tangit quæstionem in terminis in titu.s̄.allega.& in ver.& renunciauit &c.

a ¶ Quòd sic.Sed nūquid inducat renūciatiōem beneficij cessiōis,vide Bart. in l. Modestinus.j. q.de sol.quod not.

b ¶ In l.j.Et ibidē ad hoc ī addi.ad Bart. habes nōnullas remissiones, de qbus ibi per te vide.

SVMMARIVM.

1 ¶ Obligatio duorum reorum an dicatur vna vel plures.
2 Obligatio duorum reorum nulla dicitur ex parte fideiussoris.
3 Obligationes duæ cùm paris potentiæ sunt, vna non tollit alteram.
4 Dictio,altera,licet sit partitiua duorum, tamen impropriè ponitur pro aliquis, vel alius.

SI reus promittendi. Si duæ obligationes æque principales cōcurrunt in persona vnius, neutra extinguitur: secus si vna principalis, & alia accessoria. Secunda est ibi: nam vbi.Tertia:cum verò.Quarta:ideoq̃.¶ †No.primò ibi:duas obligationes &c. quòd licet quo ad quosdā effectus, obligatio duorū reorū dicatur vna: veruntamen sunt tot obligationes,quot sunt rei. Idem probatur in l.eandem.in fi.s̄.eo.& ibi diximus. ¶ Secundò nota. quòd† obligatio duorū reorum nulla ex parte dicitur obligatio fideiussoris,quo ad alium conreum:quia si pro parte,quę tangit conreum,diceretur obligatio fideiussoria

ſoria, reus ſuccedendo alteri cõreo ad minus pro illa parte extingueret obligationẽ acceſſoriã: qđ ibi negatur, & ideo iſta lex optime inducitur pro opi. Io. de qua in l. reos. ſ. eo. ĩ prin.

3 ¶ † Tertiò no. ibi: cùm verò. ꝙ quãdo duæ obligationes, vel duo iura ſunt paris potẽtiæ, regulariter vnũ nõ tollit aliud, qa ſecũdùm philoſophos ab adæquato nõ fit paſsio: poſſet tamẽ contingere, ꝙ ex duabus obligationibus paris potẽtiæ vna im pediret aliam oriri, tanꝗ̃ ſuperfluã: vt l. qui bis idẽ. & quod ibi nota. ſ. de verbo. obli. ¶ In glo. poſita ſuper verbo, obligationes. prima eſt in fi. ibi: acceſſoria tollitur &c. hoc dictũ debet limitari dupliciter. Primò ſecũdùm Moder. & bene, niſi obligatio acceſſoria ſit fortior principali: verbi gratia, ſi principalis erat obligatus naturaliter, & ſuccedit fideiuſſori ciuiliter, & naturaliter obligato: tũc enim ceſſat ratio, de qua dicitur hic in tex. vt l. hæres à debito. §. quod ſi hic ſeruus. j. de fideiuſ. Secundò eſt ſingulariter limitãda, niſi anteꝗ̃ principalis ſuccederet fideiuſſori, vel econtra, lis fuiſſet conteſtata cũ fideiuſſore: tũc enim intereſt creditoris, ne obligatio acceſſoria cõfundat, vt ſic nõ cogatur incipere nouã inſtantiã: & ideo nõ confunditur obligatio acceſſoria. Caſus eſt ſingularis, quẽ ibi no. Cy. in addi. & ibi ſequit̃ Bal. & An. in l. ſi ſeru⁹. ff. de his q no. infa. & eſt nouũ dictũ in iſta materia: & ad materiã vide qđ tradit̃ in l. Stichũ. §. ſi creditor. ff. de ſolu. ¶ In glo. poſita ſup verbo, ſuſtinere. ibi: de actio. emp. nõ eſt nouũ &c. addit hic Bar. declarando glo. per illã legẽ, ꝙ ille in cuius perſona ſubſiſtunt duæ obligationes paſsiuè, poterit cõueniri pro parte vnius obligationis, & pro parte reſpectu alterius, & ſimiliter poterit agere in cuius perſona concurrunt duæ obligationes actiuæ, dum tamen agat in eodẽ libello, propter connexitatẽ obligationum: vt dicitur in d. l. nõ eſt nouũ. Simile dicit Bar. in l. ſi mihi & tibi. in prin. ff. de le. j. Vtrũ aũt iſte libellus ſit vnus, aut duo libelli iſto caſu: vide per Bart. not. in l. edita. C. de eden. ¶ In glo. vlti. ibi: exactio tamẽ vna eſt &c. licet glo. nihil alleget ad hanc concluſionẽ, cõcluſio eſt vera, ſecundùm Pau. de Caſt. & bene, quia iſta eſt regula, quòd quãdo obligatiões diuerſarũ ꝑſonarum cõgregãtur in vna perſona, ſi quæritur vtrũ vna exactio ſufficiat, diſtinguitur, ꝙ aut ſufficeret vna exactio, ſi obligationes eſſent in diuerſis perſonis, ſicut à principio fuerũt: & tũc ſimiliter, ſi cõueniũt in vna pſona, vnica exactio ſufficit: vt l. ſi mihi & tibi. in prin. & ibi per glo. & Bar. ff. de leg. j. Si verò in diuerſis perſonis poſſet fieri duplex exactio, ſimpliciter poterit fieri ab vno, qui illas duas perſonas repreſentat: ita probat̃ in l. ſi ſeruus legatus. §. j. eo. tit. & ita diſtinguit Bart. in l. Meuius. §. duob⁹. ff. de leg. ij. Cũ ergo in caſu noſtro, ſi eſſent duo rei debendi, vel credẽdi, vnica ſolutio ſufficeret: vt l. ij. ſ. eo. ita & nunc, ſi duorũ reorũ obligationes conueniũt in vna perſona.

4 † Et vltra glo. pondera tex. in verbo, altera. cũ glo. ſua, quæ exponit verbum, aliqua: quòd licet dictio, altera, ſit partitiua duorum ex proprietate ſermonis, aliquãdo tamen ponitur improprie pro, aliquis, vel alius: quod facit ad notabilem queſtionem, quam ponit Bald. in l. ancillæ. C. de furtis. de qua dixi in tit. ſuperiori, ſed non recordor nunc.

SVMMARIVM.

1 ☞ Vſusfructus in perſona vnius cõſtitutus non poteſt videri idem cũ vſufructu conſtituto in perſona alterius.

2 Pactum contra naturã cõtractus valet, licet nõ cõtra ſubſtãtiã.

3 Duo qui deducit alternatiuè in ſtipulatione, vtiꝗ̃ videtur deducere vnum ex eis, ſi alterũ deduci nõ poteſt.

ET ſtipulationũ. Diuerſitas rerũ vel cauſarum impedit duorũ reorũ conſtitutionem. Secũda eſt ibi: idẽꝗ̃. Tertia ibi: quæ ſententia. Vltima ibi: ſed dicendum.

1 ¶ † No. primò ꝙ vſusfruct⁹ cõſtitut⁹ vel cõſtituẽdus in pſona vnius, nõ põt aliquo modo videri idẽ cũ vſufructu cõſtituto, vel conſtituendo in perſona alterius: cõcordat tex. in l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. ſ. tit. proxi. ¶ Secũdo no. ibi: qui Titij ſit &c. ꝙ qñ vna ex reb⁹ alternatiuè promiſsis non põt venire in obligationẽ: verbi gratia, quia erat ſtipulatoris. obli. remanet ☞ pura ad aliã quãtitatẽ, vel rem, nec vitiatur in totũ. ¶ † Tertiò no. in verbo, quæ ſententia. ꝙ qñ duob⁹ cõpetit actio inſolidũ, & nõ ſunt duo rei debendi regulariter, exactio vnius nõ præiudicat alteri. Si tñ ptes agebãt cõſtituere duos reos, obſtat exceptio alteri agẽti de æqtate: & ſic reperit̃ caſus, ĩ quo ſol. fctã vni nõ liberat aliũ ipſo iure, ſed ope exceptionis: ſimile in l. fi. §. penul. ff. de ver. oblig. ¶ In gloſ. poſita ſuper verbo, vſusfructus. ibi: vel prout ſecũdo &c. & in fine, vel deberi duobus: vt hic dicitur. glo. iſta, inquantũ vult, ꝙ vſusfructus nõ põt cõſtitui duob⁹ inſolidũ, ideo nõ poſsit duob⁹ inſolidũ promitti: eſt falſa, ſecũdùm Io. de Imo. & bene, qa ſecũdùm hoc ſequeretur, ꝙ vna & eadẽ res nõ poſsit promitti duob⁹ inſolidũ, qa duo eiuſdẽ rei dñium inſolidũ habere nõ poſſunt, cõtra l. eandem. in prin. ſ. eo. Vnde Bar. hic fatet̃, & bene, ꝙ iſte vſusfructus debebitur ambob⁹ inſolidũ: ideo aũt non cõſtituunt̃ duo rei, quia diuerſitas rerũ impedit hãc cõſtitutionẽ, qm̃ alius eſt vſusfructus, qui debetur tibi, & alius qui debetur mihi: vnde non poteſt eadem res deberi duobus: vt l. ſtipulatio iſta. §. ſi qs ita. ſ. titu. proxi. & probatur in l. qui vſumfructum. §. j. ff. de vſufru. Secundò pondera iſtam gloſſ. ſingularem, inquantum vult ꝙ vſusfruct⁹ non poteſt cõſtitui in vna re duob⁹ inſolidum: nã iſta cõcluſio videt̃ eſſe dubia, licet ſit valde notabilis: qm̃ ante iuris diſpoſitionẽ, per quã eſt effectũ, ꝙ vſusfruct⁹ ſit ſeruitus diuidua: vt l. j. §. ſi vſusfruct⁹. ff. ad l. fal. vſusfruct⁹ de ſui natura erat ſeruit⁹ indiuidua: ſecũdùm glo. in l. ſi cũ duorũ. ff. de ſtipu. ſer. & ita tenet Bar. aſsignãdo ſubtiliter rationem, quare vſusfruct⁹ hodie eſt ſeruit⁹ diuidua: in l. ſtipu. non diui. in iij. q. ſ. de ver. obl. Cũ igit̃ ex cõuẽtione partiũ res faciliter poſsit redire ad naturã ſuã: vt l. ſi vn⁹. §. pact⁹ ne peteret. ver. qđ ſi ab initio. ff. de pac. videt̃ ꝙ ex cõuẽtione partiũ poſsit cõſtitui vſusfruct⁹ inſolidũ.

2 † Preterea poſito, ꝙ ſeruit⁹ iſta ſemp de ſui natura fuiſſet diuidua: pactũ tñ cõtra naturã cõtract⁹ valet, licet nõ cõtra ſubſtãtiã: vt l. emptorẽ. §. j. ff. de ac. em. & l. pacta cõuenta. & ibi no. ff. de cõtrahẽ. emp. Vnde qſtio iſta nõ videtur eſſe expedita: forte tamẽ põt defendi, qa vt in plurib⁹ vſusfructus regulat̃ ſecũdùm naturã dominij, & dicit̃ eſſe pars dominij: vt l. ſi à reo. j. de fideiuſ. & plene p Bart. in l. q vſumfructũ. ff. de ver. obl. Vnde ſicut dominiũ nõ poteſt eſſe penes plures ĩſolidũ, ita nõ põt eſſe vſusfruct⁹. cũ ſit pars dominij. & hoc videt̃ ſentire Bar. in l. iij. §. ecõtrario. ff. de acqui. poſ. dum dicit, ꝙ ſicut nõ poſſunt eſſe plures poſſeſsiones naturales reſpectu dominij, ex eo qa dñiũ nõ põt eſſe apud plures ĩſolidũ, ita nõ poſſunt eſſe plures poſſeſsiones naturales vſusfructus: videt̃ ſignifiare, ꝙ ius vſusfruct⁹ nõ põt eſſe apud plures inſolidum. Vnde alibi ꝓpter dictã æquiparationẽ dicit Bart. ſicut dominiũ põt cõcedi ex die, & ad diem, ita & vſusfruct⁹, qa imitatur naturã dominij: vt ipſe no. in l. ſeruitutes. ff. de ſerui. & iſta videt̃ eſſe cauſa ꝓpter quã poſſum⁹ dicere, ꝙ vſusfructus nõ põt eſſe penes duos inſolidũ, ad inſtar dominij, licet ex natura ſua cõſideret̃, vt aliqđ ĩdiuiduũ. Et p hoc rñdet̃ ad vtrũꝗ̃ argumẽtũ: qa licet cõcedat̃, ꝙ ius vſusfruct⁹ ex pacto põt fieri ius indiuiduũ: qa tñ regulat̃ ad inſtar dominij, nõ poterit cõpetere duob⁹ inſolidũ: & ſic erit vnũ mirabile, ꝙ ius indiuiduum nõ poterit cõpetere plurib⁹ inſolidũ, qa regulat̃ ad inſtar iuris diuidui. ſ. dominij, qđ vtiꝗ̃ põt cõpetere ꝓ parte: vt l. pupill⁹. §. fi. ff. de ver. ſigni. & l. ſerui electione. §. Labeo. ff. de lega. j. cũ multis alijs: ſicut videmus in alia materia, ꝙ obligatio ad rẽ dari, propter cohærentiã quã habet cũ obligatiõe ad rẽ reſtitui, mutat naturã ſuã, vt ſuccedat obligatio ad intereſſe: vt l. cùm res. §. j. ff. de leg. j. & p Bar. in l. ſtipu. nõ diui. ſ. de verb. obli. & tene menti, qa iſta eſt noua cõcluſio in hac materia, & p hoc ha☞bes expeditũ principale dictũ huius glo. ¶ † De quæſtione aũt quã Io. reliquit indeciſam, videlicet vtrũ acquireret̃ obligatio ad vſumfructũ pro parte, nõ eſt opus dubitare: qa ſicut ſuprà dictum eſt, obligatio poteſt acquiri vtriꝗ̃ inſolidũ, ſecundùm Barto. & bene: ſed poſito quòd non poſſet, dicendũ eſt quòd acquiritur obligatio pro parte, ſecũdùm Dy. per l. ſi tam angu ſti. ff. de ſerui. & l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſed ſi rem. ff. de iureiu. Et licet ipſe nõ reſpondeat ad argumentũ, quod adducit in oppoſitũ, ſi nõ valet quod ago vt ago, non valet &c. Reſpõdeo vltra ipſum, quòd qui totũ vult, ſi nõ poteſt habere totũ, videt̃ etiam velle habere partem: vt l. ſi quis cùm totum. ſ. de excep. rei iudica. & le. j. §. ſi ſtipulanti. ſ. de verbo. obliga. videtur etiã agi hic, quòd pars acquiratur, ſi non poteſt acquiri totum.

3 † Facit optime tex. noſter in vlti. reſpon. pro iſta concluſione. vbi patet, quòd qui deducit duo alternatiue, in ſtipulatione vtique videtur deducere vnum ex eis, ſi alterũ deduci non poteſt, vbi etiam obligatio non potuiſſet quæri pro parte, tanꝗ̃ pro vſufructu: habemus dicere, quòd nomine vſus[a] videtur intellectũ de vſu, ſi vſus ipſe in ſtipulatione deduci potuiſſet: ſicut econtra nomine vſus continetur vſusfructus, quando aliàs diſpoſitio redderetur inutilis: vt l. diuus. in prin. de vſu & ha. Et bene facit tex. cum gloſ. in l. veluti. in principio. de ſer. ruſt. prædio. ¶ In glo. poſita ſuper verbo, dotis nomine. gloſ. iſta non aſsignat veram rationem, quare hic duo rei ſtipulandi nõ poſsint conſtitui: vult enim in effectu, quòd hoc ſit, quia vni non poteſt acquiri obligatio dotis pro vxore alterius, ſed Bar. hic tenet oppoſitũ, dum dicit, quòd ſi duo extranei ſtipularentur dotem, quæ debetur cuidam tertio pro vxore ſua, bene poſſent conſtitui duo rei credendi. Eſt ergo vera: ideo ſecundùm Bart, &

a ¶ Vſus. Vſus vel ius vſus cuius naturæ ſit de iure cõmuni, vide do. Bar. So ci. ĩ cõſi. cclxxxvij. inci. circa, in princ. ibi: cùm ergo. in ij. parte.

& Moder. quia si maritus stipulatur dotem vnà cũ extraneo, hic insurgit disparitas causarũ, quia marito dos debetur ex causa concernente personam propriã, & extraneo concernẽte personam propriam, & extraneo concernente personam alienam: & ideo infert hic ipse, quòd quanuis in dote non possint cõstitui duo rei stipulãdi, ꝗ si vnus sit maritus, & alius extraneus, possunt tamẽ constitui duo rei promittẽdi: quia sicut maritus potest se obligare ad restitutionẽ dotis, ita & extraneus: & similiter si promissio fieret marito, sicut vxor vel pater posset promittere dotem, ita & extraneus: vt l.j.§.accedit. C.de rei vxo.ac.alle.tex.in l.fi.C.de do.cau.nõ nu.†Tu aũt aduerte, qa licet ex parte mulieris promittẽtis dotẽ marito istud sit verissimũ: ex parte tamẽ mariti promittẽtis restituere dotẽ vnà cũ altero insolidũ, hoc est valde dubiũ, & cõtrariũ tenuit ipse idẽ Bar.in l.si cõstãte.§.quoties.ff.so.ma. & Io.An.in addi.Spe.in ti.de do.§.nũc dicẽdũ.versi.sed nũqd.in addi.q incipit, reassumpsit &c.vbi dicit, ꝗ si opi.ista esset vera, ꝗ fideiussor nõ posset dari ꝓ dote restituẽda, nõ posset etiã cõstitui correus: ne qđ vna via ꝓhibet, alia cõcederet, cõtra regulã, cũ qd. de regu.iur. & ne lex videret imposita verbis cõtra l.ij.C.cõia de le. Fortificat hoc ar. ex regula particulari, quã tradit Bar. in l.reos.in prin.s.co.q probat in l.sed Iul.in prin.ff. ad Mace. videlicet ꝗ prohibit⁹ fideiubere videt etiã prohibit⁹ promittere tanꝗ core⁹. Et ad tex.in l.fi.C.de do.cau.rñdent Bar.& Ioan. An.in loco alle.ꝗ ille debet restringi ad ꝑsonas cõiũctas marito: sicut ad patrẽ vel fratres sibi cohabitãtes. Sed qa ista rñsio, vt dicũt Moder.in d.§.quoties.videt cõtra tex.in d.l.fi.in ver. alia ꝑsona.ideo dicẽdũ est, & melius, in d.§.quoties. secũdùm Bar.qđ ibi nõ dicit, ꝗ in dote restituẽda possint constitui duo rei, licet dicat, ꝗ q accepit dotẽ cũ marito, obligat vnà cũ marito: hoc enim intelligit pro rata, pro qua pecunia ꝑuenit ad eũ. Si enim tenes opini. Bar.in d.§.quoties.ꝗ fideiussor nõ possit dari ꝓ dote restituẽda, falsa esset sua opi. hic, ꝗ possent cõstitui[a] duo rei. Si aũt tenes opi. Dy.quã sequunt Bal. & Ange.in d.§.quoties.tũc verũ esset qđ hic dicit: qa si potest dari fideiussor pro dote restituẽda, nihil prohibet quin etiã possint cõstitui duo rei. ¶†In gl.posita sup verbo: aut dece.ibi: sec⁹ si qualitatis. Dic melius, ꝗ ideo in l.ex duob⁹.nõ vitiat cõstitutio ex disparitate, qa sperabat reduci posse ad paritatẽ: quod nõ est ĩ casu nostro, sicut ibi dixim⁹: & in l.eadẽ.§.sed & si quis.s.eod. Sed ad cõtrariũ l.si ex duob⁹.§.fi.s.eo.ꝗ similiter hic tangit in glo.hic declarãdo glo.ꝗ ille §.obstat in prin.& in fi.secũdùm cõem intellectũ: nã in princi.videtur esse disparitas substantiæ obligationis: quia pupillus se obligauerat vnà cũ alio, & tamẽ constituũtur duo rei. Vnde solutio glo.hic posita quo ad principiũ nõ esset bona, quia in primo casu imparitas non speratur reduci ad paritatẽ. Est ergo dicendũ, prout ibi fuit dictũ, ꝗ ibi nõ est disparitas, vel diuersitas in rebus, quæ deducũtur in obligatione, sed solũ in substantia obligationis, quæ non impedit constitutionẽ duorũ, vt ibi dicitur, secũdùm cõmunem intellectum, quem tamẽ ego nõ sum secutus, quia reuera ibi probatur contrariũ, vt ibi declaraui, & ibi etiã hoc glo.tenet. Quo ad secundum responsum, videtur obstare huic legi: quia quando seruus promisit vnà cum alio ex causa peculiari, videtur esse imparitas respectu rei, quoniã vnus obligatur insolidũ, & dominus obligatur de peculio, & ad hoc bene vadit solutio hic posita in glo. ꝗ ideo ibi nõ impeditur cõstitutio duorũ reorũ, quia disparitas potest reduci ad paritatem, quoniam est possibile quòd tantum sit in peculio, quòd dominus tenebitur insolidum, sicut & alter.

a ¶Existit. Adde idẽ tenentẽ d.Bart. Soci.cõsi.ccxj. inci. visis literis. versi. sed præmissis non ob. circa prin. c.ij. pte.

SVMMARIVM.

1 Verbum, agere, significat litem contestari.
2 Ius insolidũ quando competit pluribus, vnus agens præoccupat alium per litem contestat.m.
3 Præoccupatio facta per vnum ex reis credendi, elidit obligationem alterius.
4 Acceptilatio facta per vnum ex reis credendi, an noceat alteri. & numero 5.
6 Diuisio an inducatur per petitionẽ factã ab vno ex reis debẽdi.
7 Effectus præoccupationis an duret perempta instantia.
8 Causa sententiæ declaratur per acta.
9 Sententia lata contra principalem debitorem, non nocet fideiussori.
10 Pactum factum vni ex reis debendi qualiter prosit alteri. & in numero 11.
12 Regressus de euictione quando cõpetit, hic habes vnũ casum.
13 Sententia cui non nocet, non nocent etiam acta.
14 Calumniæ iuramentum præstatur post litem contest.
15 Hæreditas non potest pro parte adiri, & pro parte repudiari.

Ex duobus. Litis contestatione præoccupat obligatio ab vno ex reis credendi, & alterius obligatio redditur inefficax, & non diuiditur, quia tota continet vnũ respõsum & vnam constitutionem. ¶†No. primò, quod verbũ, agere, sit in litem contestari, sicut & verbũ petere.concor.tex.cũ glo.in l.si postea ꝗ.ff.de pecu. Vtrũ autem sit differentia inter pactũ de non petendo, & de nõ agendo, vide quod ponit Bald. in l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pac. ¶†Secũdo no. regulariter quãdo competit pluribus ius insolidũ, vnus agens præoccupat aliũ per lit.contest.concor.tex.& ibi plene per Bar.in l.si pluribus.ff.de leg.j.& in c.si duo.de procu.lib.vj. de quo dixi plene in d.l.si pluribus. ¶†Tertiò not.ꝗ præoccupatio facta per vnũ ex reis credendi elidit obligationẽ alterius, ita ꝗ ei nõ potest solui in præiudiciũ præoccupãtis: & hoc est verũ, siue duo rei credendi sint socij, siue non: vt l. fideicõmissa.§.plerũq;. in fi.ff.de le.iij.de quo dicem⁹ plenius in q̃stionib⁹. ¶Extra glo. tetigit hic Bar. solẽniter p xii q̃stiones, qualiter factũ vnius ex reis credẽdi noceat alteri, & qualiter factũ vnius ex reis debẽdi prosit alteri. Cui⁹ dictis adde breuiter, inquãtũ expedit, & primò inquantũ ipse dicit, ꝗ quando duo obligati insolidũ nõ habent beneficiũ diuisionis, solutio partis facta ab vno soluente, liberat soluentem à reliquo, & etiã inducit tacitum pactum, quo ad alios obligatos, vt nullus eorũ possit conueniri, nisi pro parte non sit debitor aliter ꝗ ex vltima volũtate: per l.si creditores.C.de pact. nam in vltima volũtate speciale est, secũdùm eũ, quòd per receptionẽ partis nec soluentes nec alij videntur liberari, quin pro eo quod restat possint conueniri insolidum: per l.si ex toto.§.j.ff.de leg.j. Hæc tamẽ dicta impugnat Bal.in d.l.ex toto. quem sequitur ibi Ange. & aliqui Moder.dicunt distinguendũ aliter, videlicet ꝗ aut ille qui soluit, soluit expresse pro virili sua, vel pro rata sua, & tunc inducatur tacitum pactũ diuisionis: sicut in l.si creditores.C.de pac. que propriè loquit in isto casu, siue simus in contractibus, siue in vltimis voluntatibus: aut ille qui soluit, non protestatur se soluere pro virili sua, vel pro rata, sed simpliciter soluit ratam cũ contingentem: & tunc tam in contractibus, quàm in vltimis voluntatibus non videtur induci tacitũ pactũ diuisionis: & ita intelligit tex.in d.l.si ex toto. Et hanc conclusionẽ ego sum secutus in §.præalle. multis additis vltra doct. quam etiã secuti sunt Richar.& Saly. in d.l.si creditores. Vnde dic vt ibi plene scripsi. Secũdò adde dictis Barto. inquantũ ipse dicit, ꝗ quando plures obligati insolidũ habent beneficiũ diuisionis, si tamen ille qui soluit pro parte sua, liberatur solus à reliquo debito, per l.in his.§.j.& per l.quoties.§.vnus.ff.de solu. nam inquantũ facit differentiã in hoc membro respectu soluentis, vtrũ expresse soluat pro virili sua, an verò simpliciter soluat partem debiti, vt primo casu periculũ correorũ non pertineat ad eum, si postea efficiũtur nõ soluẽdo, anteꝗ ipse conueniat, & sic semper possit obijcere beneficiũ diuisionis. Secundo casu periculũ conreorũ pertineat ad eum, vt si conrei efficiũtur nõ soluendo, anteꝗ ipse conueniatur, nõ possit vti beneficio diuisionis. Adde quod ipsemet tenuit oppositũ, reprobando istã distinctionẽ in l.inter reos.§.j.ff.de fideius. contra quã distinctionem ipse ponderat ibi text. qui dicit, quòd siue fideiussor soluerit partem nomine proprio in effectu habet exceptionẽ de æquitate, dũtamen cõrei nõ sint effecti inhabiles ad soluendum, anteꝗ cõueniatur: & sic patet in vtroq; casu, ꝗ periculũ conreorũ pertinet ad eum. Et hãc opi. sequitur Ioã.de Imo.in l.ij.s.co.in vlti.col. quæ probatur ratione manifesta: nam aut dicis exceptionẽ cõpetere in vtroq; casu soluenti virtute pacti taciti: & hoc est falsum, sicut dicit Bar.hic: quia ex quo soluẽs non habebat beneficiũ diuisionis, poterat soluere partem etiã inuito creditore: vt l.in his.§. si duos.ff.de sol. Cùm ergo creditor tenetur partem recipere, sequitur quòd non videtur fecisse pactum diuisionis, quia in necessitatibus nemo liberalis existit[a]: vt l.fideicõmissa.§.si rem.ff.de lega.iij.& l.rem legatã. ff.de adim.lega. Aut dicis, quòd ista exceptio oriatur de dispositione legis, quæ fundatur super æquitate, coniuncto beneficio diuisionis, quod competebat soluenti: sicut dicit Bart.in d. l.inter eos.§.j.& tunc nulla est causa, cur pinguius subueniatur in vno casu, quàm in alio: & ideo simpliciter est tenendũ, quod dicit in d.l. inter eos.§.j. & quia ipse inducit ad primum membrum eandem legem.§. cùm inter. vt scias eam inducere, intentio sua ista, quòd sicut quando omnes rei sunt soluendo tempore litis cõtestatæ, si oritur beneficiũ diuisionis, periculũ

cõreorũ

conreorum non pertinet ad eũ, qui beneficiũ diuisionis opponit, si post ea efficiant nõ soluẽdo. ita quãdo quis soluit pro parte sua, quia quodã modo ita faciẽdo videt protestari se velle vti bñficio diuisionis: sicut in §. si inter. inspicitur tẽpus litis cõtestatæ, nec curatur de tẽpore sequẽti: ita soluendo pro parte sua, inspicitur tempus solutionis, quasi habeat similitudinem cuiusdam contestationis litis. Sed istud non probatur iure, imo probatur contrarium in dicta l. inter eos. & etiam vt suprà dicit in principio. in ista materia obligationis plurium obligatorum insolidum receptio partis debiti non operatur idem, quod litis contestatio: vt l. qui hominem. §. primo. ff. de solutionibus. tene ergo simpliciter, quòd in vtroq; casu ille qui soluit ratam eum contingentem, ita demum liberatur ope exceptionis, si tempore quo contestatur contra eũ

4 lis, alij sunt soluendo. ¶ †Circa secundam quæstionem principalem, in qua quæritur, quomodo acceptilatio facta ab vno ex reis credendi noceat alteri, vel facta vni ex reis debendi prosit, vera est opi. Barto. quę tenet quòd acceptilatio facta per vnum ex reis credendi noceat alteri: & similiter facta vni ex reis debendi alteri prosit[a]: circa reos debendi relinquitur duplex dubitatio. Prima est, quid si vni ex reis debẽdi fit acceptilatio pro parte, vtrum prosit alijs, vt & ipsi similiter videant liberati: an verò neq; psit, neq; noceat alijs. Bar. hic simpliciter dicit, q neq; nocet, neq; prodest, sicut dictũ est in solutione: adducit tex. in l. si ex duob9. in prin. infrà, iudi. sol. Sed istud dictum nõ videtur habere rationem: quia in quæstione præcedenti ideo solutio facta ab vno pro parte non inducit diuisionem debiti, quo ad aliquid, quia soluens habebat beneficiũ diuisionis. Vnde creditor de necessitate tenebatur partem recipere: ideo non videtur esse liberalis, nec velle diuidere obligationem. Sed ista ratio manifeste cessat in creditore, qui liberat per acceptilationem: quia ad ita liberandum creditor non cogebatur aliquo modo: ergo per istã receptionem fictam, quæ est penitus voluntaria, debemus dicere, quòd sicut quando creditori soluitur pars debiti voluntariè recipienti, quod est quando soluens non habet beneficium diuisionis, videtur etiam diuidi obligatio aliorum: vt l. si creditores. C. de pactis. ita dicamus, quòd per hanc fictam solutionem videatur diuisa obligatio inter conreos, & competat eis, si conueniuntur insolidum, exceptio taciti pacti. ¶ Non obstat textus in l. si ex duobus. in principio. quia ibi acceptilatio & solutio facta pro parte æquiparantur, quo ad debitum, de quo ibi dicitur, & quo ad extinguendum obligationem in persona eius, qui soluit verè vel fictè: non autem æquiparantur, quo ad inducendum tacitum pactum diuisionis inter conreos obligatos insolidum. Et quòd istud sit verum, apparet: quia ibi propter solutionem partis, vel acceptilationem factã super interesse, nõ posset induci diuisio respectu obligatiõis principalis ad rem defendendam: quoniam istæ sunt duæ obligationes diuersæ, & ex diuisione vnius non infertur diuisio ad aliam, licet obligatio de defendendo possit esse diuidua, si actor vult, secundùm Barto. in l. iiij. §. Cato. in ij. q. prin. s. de verborum obligationibus. Si tamen velles tenere opinionem Bartoli, posset dici, quòd ideo quando vnus liberatur pro parte per acceptilationem, ista ficta solutio partis non inducit diuisionẽ inter alios conreos, ne resultet duplex specialitas circa idẽ, videlicet ficta solutio, quæ inducitur per acceptilationem, & tacitum pactum, quod resultat ex ista ficta receptione partis: sicut dicimus in l. seruum filij. §. finali. & quod ibi per Bartolum. ff. de legat. primo. quòd in legato tacito non transfertur dominium ipso iure, ne circa idem resultet duplex specialitas. Facit optime quod scribit Barto. & Moder. post eum in l. si rem aliquam. ff. de acquiren. possessio. & isto modo for

5 te posset defendi. ¶ †Secundò adde, inquantum ipse hic dicit, quòd licet regulariter acceptilatio facta vni ex reis debendi prosit alteri, siue sint socij, siue non: istud est verum, nisi sit actum expresse à creditore liberante, quòd effectus acceptilationis non extendatur ad conreum. Potest enim hoc fieri per pactum, secundùm eum: allegat gloss. in l. per iusiurandum. §. qui legatorum. infrà, de acceptilatio. & ibi hoc ipse idem tenet. Idem tenuit in l. si cùm acceptilatio. §. Labeo. ff. quod met. causa. mouetur præcipue illa ratione, quia vnus ex reis debendi potest soluendo verè apponere hoc pactum, vt solutio sua non prosit conreo: vt est casus in l. Modestinus. ff. de solutio. & ibi per Dy. Sicut ergo hoc pactũ potest apponi in vera solutiõe, & ita videtur etiã posse apponi in solutiõe ficta. Sed ista opinio multũ repugnat textui, quẽ ipse nõ põderauit ad hoc in l. iij. §. nũc de effectu. ff. de libe. le. dicitur enim ibi, quòd si testator vnum ex duobus reis mandat liberari ab hærede, & ita tamẽ quòd non vult conreum esse participem liberationis: liberatio debet fieri ab hærede per pactum, ne si fiat per acceptilationem, conreus liberetur contra volũtatem testatoris: & sic datur intelligi manifeste, quòd per acceptilationem creditor non potest liberare vnum, quòd nõ aliũ. Et hoc est quod dicit iurisconsultus rectè intelligẽdo in l. nõ quæcũq;. §. qui Caio. ff. de leg. j. dum dicit, quòd si testator vnum ex duobus reis debendi liberat per acceptilationem, necesse est vtrũq; esse liberatum, & quo ad vtrunq; legatum esse extinctum: non autem esset necesse, si testator potuisset liberando inter viuos per acceptilationem facere, q obligatio non extenderetur ad conreum. Ad argumentum Bartoli respondeo fortiter, & dico quòd acceptilatio nõ habet vim cuiuscũq; solutiõis, sed illius, quæ funditus tollit totam obligationem: sicut quando vnus ex reis debendi solueret simpliciter: vt l. iij. in fine. s. eodem. cum alijs similibus. non autem habet vim solutionis, quæ non tollit funditus obligationem: & ista videtur esse natura acceptilationis, si diligenter respicias ad formam ipsius, de qua in l. prima. & in l. ex vni. j. de acceptilati. Vnde ista doctrina redditur multum dubia: licet Moder. super his duabus quæstionib9 nihil dicant. Et ad primam quæstionem Bartoli, in qua agitur de solutione facta vni ex reis credendi, adde quod singulariter ponit Baldus in l. falsus. in fin. commenti. C. de furtis. vbi dicit, quod si ex duobus conreis credendi alter est expulsus de ciuitate, & debitor in odiũ expulsi cogit solucre fisco: non liberatur per hanc solutionem ab altero conreo, si potest sibi imputari negligẽtia, si nõ soluerit prius illi qui remansit in ciuita

6 te. ¶ †Circa tertiam quęstionem principalem, in qua quæritur qualiter petitio facta per vnum ex reis credendi prosit vel noceat alteri: adde primò, inquantum Bartolus dicit, circa principium quæstionis, quòd citatio facta per vnum ex reis credendi prodest omnibus: per l. fi. C. de duo. re. nam Angelus dicit hoc esse verum, si in citatione fuerit omissa copia libelli: allegat textũ in d. l. fina. in versicu. ex libello. de duobus reis. & hoc idem dicit in l. si seruum. §. nunc videamus. s. de verborum obligationibus. Sed Ioannes de Imo. ibi, & hic non tenet istud dictum: quia secundùm communiorem opinionem, de qua in authen. offeratur. C. de lit. contest. non est necesse mittere copiam libelli in citatione, licet Cyn. aliter dixerit: nec tex. in l. fin. inducit hic aliquid de nouo: nam in principio literæ imperator protestatur, quòd vult interruptionem fieri, secundùm modos interrumpendi præscriptionẽ olim introductos: & sic patet, quòd sicut olim sufficiebat simplex missio executoris, & citatio: vt l. sicut. & l. cùm notissimi. C. de præscriptio. xxx. annorum. ita etiam hodie sufficiet. Sed sicut ego dixi in dicto §. nunc videamus. sequendo dictũ Ange. ille textus in principio loquitur de interruptione, quæ fiebat per agnitionem debiti, non per citationem. Vnde inferius postea distinguit istos duos modos interrumpendi, tanquàm diuersos. Vnde ista inductio faciliter potest euitari: & tex. multum facit pro Ange. in ver. libello. in dicta l. fina. vnde dic, vt plenius dixi in §. videamus. ¶ Secundò adde, inquantum istæ leges dicunt, quod præoccupatio facta per litem contestatam, perimit ius conrei: nam istud est verũ, secundùm Angelum, etiam si iudicium sit agitatum per falsum procuratorem: nam dominus habendo ratum videretur ipse litem contestari: vt l. licet. C. de procura. & l. licet. ff. de iudic. & hoc est verum secundùm Ioannem de Imola, etiam si ratificatio fiat post sententiam: allegat glossam singularẽ in l. si mater. §. hoc iure. ff. de exceptionibus rei iudi. & quod traditur per Bartolũ & alios in l. si tutor. C. in quib. cau. in inte. resti. non est ne. & ego sum solitus pro ista conclusione allegare text. in l. si procurator. ff. de cõdi. inde. & in l. qui proprio. §. procurator. ff. de procurat. in quibus patet, quod si procurator petijt indebitum, & exegit, dominus potest indebite exactum recipere à procuratore, & tunc ipse tenebitur conditione indebiti: & ex hoc patet, quòd potest ratificare sententiam latam in fauorem falsi procuratoris: nam procurator qui petijt indebitum, quo ad hoc non habebat mandatum, vt dicitur in dicta l. si procurator. ergo dominus si exegit ab eo quod iniuste obtinuit, hoc facit virtute ratihabitionis. Quia tamẽ iste articulus nihil facit ad materiã nostram: non prosequor nunc veritatem ipsius vltra, sed dic

a ¶ Prosit. Pro qua materia vide Io. de Pra. in l. ij. §. si tñ. s. tit. proxi. & in l. si ex pluribus. de acce.

6 vt in locis allegatis. ¶ † Tertiò adde, inquantum Bartolus hic tangit, vtrum per petitionem factam ab vno ex reis debendi inducatur diuisio: & distinguit quòd aut tangitur contra omnes pro virili, & tunc sine dubio inducitur diuisio: vt l. liberum. C. de fideiusso. aut petitur pars ab vno duntaxat, & tunc non inducitur diuisio, per l. reos. C. eodem. Nā Angelus hic, quem refert hic Ioannes de Imo. ad primum dictum videtur dicere, quòd illud sit verum, si agitur contra omnes expresse pro parte. secus si agatur simpliciter in eodem libello contra omnes: quia tunc dicit, quòd videtur actum insolidum, ex quo omnes erant obligati ad solidum, quasi libellus debeat interpretari secundùm naturam iuris deducti in libello: vt l. prima. & ibi per Bartolum. C. de vsufruct. Sed istam expositionem impugnat Ioannes de Imola per ea quæ habentur in l. prima. C. si plures vna senten. quæ lex secundùm duos intellectus facit contra ipsum: nam si intelligis, quòd ibi fuerit actum simpliciter contra omnes, non dicendo insolidum, sicut intelligit prima lectura, quam ibi ponit Bartolus, tunc ibi est casus contra eum, quòd ibi in libello videatur actū pro parte, & nō insolidū. Si aūt intelligis, q̄ ibi fuit actum insolidum contra omnes, tunc iste textus adhuc facit contra eum: quia sic sententia simpliciter lata contra omnes non intelligitur secundùm formā libelli præcedentis, & secūdùm naturā obligationis: imo cōdēnatio simpliciter facta, vī facta in viriles. multo fortius libellus debet intelligi porrectus in viriles, non attenta natura obligationis: facit tex. in l. Paulus. & quod ibi notatur. ff. de re iudicata. Pro ista conclusione adduco tibi textum clarum, quem etiam ibi sic exponit glossa in l. nam idcirco. in principio. ff. de iudi. vbi dicitur, quòd fuit actum cōtra plures reos in vno libello, & quòd si vnus est absens, iudicium potest expediri contra præsentem, ex quo de parte sua potest discuti omissa parte alterius. Et ex hoc patet, quòd per libellum simpliciter porrectum videbatur actum pro virili, & ista est veritas. † Ad secundum dictum Bartoli, addit ipse Angelus, quòd per petitionem partis factam ab vno in dubio inducitur diuisio respectu illius, à quo est petita pars: & forte voluit intelligere, quòd inter alios non inducatur tacitum pactum diuisionis. Sed glossa quam ipse allegat in l. si creditores. non videtur habuisse hunc intellectum. Pro ista conclusione allegat glossellam notabilem in l. amissi. §. finali. ff. de fideiussoribus. & Iacobum de Aretino ibi hoc tenentem. Sed illa glossa non habuit hunc intellectū, vt patet ex l. quam allegat, videlicet ex l. liberum. C. de fideiussoribus. quæ loquitur, quando est simul actum contra omnes. Ioannes autem de Imola sequitur hic distinctionem Bartoli, & etiam in l. secunda. s. eodem. & dicit, quòd ista conclusio Angeli est contra dictam legem, reos. Sed ad illam potest responderi, quòd quando textus in fine dicit, quòd vno electo potest rediri ad alium, refert se ad primum casum positum in illa lege, videlicet quando fuit actū contra vnum insolidum. Et quòd ita debeat intelligi finis, patet: qa in fine legis ista duo, eligere & petere, pro parte ponuntur tanquàm diuersa. Vnde cùm in fine dicat, quod per electionem non perditur regressus ad alium, magis innuit quòd per petitionem partis inducatur diuisio inter omnes. Dictum tamen Angeli simpliciter & indistinctè intellectum est contra textum expressum in l. si ex toto. §. primo. ff. de legatis primo. vbi clare dicitur, quòd per petitionem partis factam ab vno non tollitur regressus in reliquo, etiam contra eundem: vt patet in verbo, alterutro: & sic non potest videri facta diuisio: vide Baldum ibi, & idem Angelus ibidem, quē sequitur Paulus de Castro in dicto §. dicunt esse distinguendum: quòd aut creditor simpliciter petit partem debiti, & nunc non inducitur diuisio, vt ibi. aut petit partem debiti, tanquàm partem virilem conuenti, vel tanquàm partem tangentem eum: & tunc inducatur diuisio, sicut per receptionem partis debiti, per dictam legem, si creditores. quia videtur esse eadem ratio. & hanc opinionem ego sum secutus in dicto §. primo. sicut ego etiam retuli in l. secunda. s. eodem. vnde dic, vt ibi plenius scripsi. ¶ Quartò addit Bal. & Ange. inquātū Bartolus hic dubitat, & relinquit indecisum, vtrum per acceptationem tenutę factā ex primo decreto, inducatur præoccupatio ex parte creditoris: nam ipsi concludunt quòd non, & hoc sequitur hic Ioannes de Imola. & in l. secunda. s. eodem. super quo vide quod ibi plene scripsi ad intellectum

7 quæstionis. ¶ † Quintò adde inquantum Bartolus hic tangit, vtrum effectus præoccupationis duret perempta instantia: nam dicta sua limitat hic singulariter Angelus, quòd effectus causati per litem contestatam non durant, quando instantia fuisset extincta per renūciationem factā liti de consensu partis: tunc etiam extinguuntur effectus præteriti, secundùm eum: allegat textū singularem, quem ibi in prima oppositione Bartolus notat ad hoc in l. cum mota. C. de transactionibus. cætera super isto articulo dic vt plene scripsi in l. secunda. s. codē. ¶ Vltimò adde, inquantum Bartolus hic tangit, quòd præoccupatio facta coram arbitro hodie si compromissum sit factum sine pœna, & emologata sententia, idem operatur, acsi litis contestatio, & præoccupatio esset facta coram iudice per legem, cùm antea. §. penultimo. C. de arbi. nam Ange. hoc dictum reprehendit: quia ille textus non loquitur de præoccupatione, seu interruptione præscriptionis: & cùm simus in materia exorbitanti, non debet fieri extēsio de interruptione ad præoccupationem, secundùm eum: & hoc dicit Ioannes de Imola esse tutius. Tu autem aduerte: quia Bartolus & Angelus hic videntur intelligere textum in l. cùm antea. §. penultimo. in arbitro electo sine pœna, cuius sententia fuit emologata. Sed Baldus in dicto §. penultimo. intelligit illum tex. simpliciter in quolibet arbitro compromissario, etiam electo cum pœna: & vere huic intellectui magis applaudit litera, & si iste intellectus esset verus, multominus esset dicendum, quod dispositio facta de interruptione traheretur ad præoccupationem: quia sic induceretur correctio iurium: nam corrigeretur l. si duo. ff. de arbi. quo casu multominus debet fieri extensio: vt l. præcipimus. cum similibus. C. de appellationi. Circa quartam quæstionem principalem adde primo, inquantum Bartolus dicit, quòd si fertur sententia absolutoria pro vno ex reis debendi super facto, quia non fuit contractum, ista sententia prodest alteri cō reo per legem, duobus. §. primo. ff. de iureiurando. & lege finali. §. secundo. ff. eodem. nam istud dictum communiter reprehenditur hic per Moderniores: quia illa iura loquuntur in iuramento, quod habet vim solutionis: vt l. iusiurandum. ff. eodem. Nos autem loquimur in sententia absolutoria, quæ non habet vim solutionis. Vnde casus non sunt similes. Et ideo Bartolus met in dicta l. duobus. §. primo. tenet, quòd absolutoria lata pro fideiussore, non prosit principali: & in l. adulter. §. primo. ff. de adulterijs. sequendo Richardum Malumb. in sua disputatione, qui ita tenuit per legem, aduersus. ff. de arbitrijs. cuius dicta sequitur Ioannes Andreas in sua mercu. reprehendendo Dynum ibi, quem Bartolus hic sequitur in regula, ratihabitionem. de regulis iuris. Sed ista iura allegata per eos parum me mouent. Et primò aduerte: quia si lex, aduersus. ff. de arbi. probat istam conclusionem à simili, pro ista conclusione est casus in terminis in lege, si duo. ff. eodem titu. vbi patet, quòd sententia arbitri lata pro vno ex reis debendi non prodest alteri, nisi sint socij, vt infrà dicetur: sed nec lex, aduersus. nec lex, si duo. facit contra Bartolum hic, quia illæ leges loquuntur in sententia arbitri, quæ secundùm iura Digestorum nullum habebat effectum: vnde exceptio, quæ competebat in dictis iuribus fideiussori & conreo absolutis, competebat ex pacto, quod oriebatur virtute compromissi: sicut declarat Bartolus in lege secunda. ff. eodem. & inferius in hac eadem quæstione. in tertio articulo. Vnde propter hoc non discederem ab his quæ scripsi in l. in duobus. §. vbi duo. suprà eodem. vbi tenui quòd sententia absolutoria lata pro vno ex reis debendi prodest alteri, quando est lata super facto: vt hic dicit Bartolus per legem, si per imprudentiam. in fine. & per legem, si rem quæ. §. primo. ff. de euic. Et feci tunc differentiam inter fideiussores & conreos. Nunc cogitando diligentius non violando literā, quæ simpliciter & indefinitè loquitur, casus videtur pro opinione Richardi & Moder. in lege prima. infrà, rem ratam haberi. nam restringere alias leges, sicut facit hic Bartolus ad casum, quando fertur sententia, non super facto, sed super iure obligationis, concernente personam absoluti duntaxat, hoc est diuinatio ad illum textum. Et melius potest distingui textus in lege, si per imprudentiam. in fine. ff. de euic. ab illa lege prima. ff. rem ratam haberi. quæ melius distinguit inter socium, & non socium, quàm econtra. Non obstat textus in l. si rem quę. §. primo. quia si bene respicias, hoc operatur specialiter ibi denunciatio facta omnibus hæredibus. Vnde datur intelligi, quod si non fuisset denunciatū omnibus, absolutoria lata pro vno nō prodesset cæteris: & tamē per hoc non deberet inferri, quod non prodesset conreo debendi: quia ibi non erant duo conrei, licet essent obligati ad defendendum insolidum. facit quod habetur in l. secunda. §. ex his. s. titulo proximo, vbi per Bartolū. Pro ista conclusione quam nunc teneo, facit optime textus, quem Bartolus adducit hic pro se in lege, amissi. §. fina. j. de fideiussoribus. vbi dicitur, quòd sententia absolutoria lata pro vno ex mandatoribus, qui tenebantur insolidum, non prodest alteri: facit etiam optime pro ista conclusione textus in l. post rem. §. primo. s. de transac. vbi probatur secundùm Baldum & Angelum, quòd sententia lata contra fideiussorem nō nocet principali: ergo similiter absolutoria nō debet prodesse, quia ista communiter iudicantur à pari: vt l. nam & postea. §. secundo. & l. iij. §. penultimo. ff. de iureiuran. Et licet aliquādo ista regula non habet locum, vt patet ex no. in l. loci corpus. §. si fundus. ff. si serui. vend. regulariter tamen ita est, vt dixi: vt patet in toto titulo, res inter alios acta. De quæstione autem, quam dat Bartolus in l. adulter. §. primo. ff. de adulte. videlicet nunquid absolutoria lata pro eo qui principaliter commisit maleficium, prosit mādatori, vt alteri venienti accessoriè ad factū principale: dic vt plene ponit Ioan. And. in dicta regula, ratihabitionē. Et adde, quòd sicut sententia absolutoria non prodest mandatori, & similibus: ita & sententia condemnatoria non nocet, vt est casus notabilis, quem ibi ponderat Barto. ad hoc in l. si is qui. §. si Titium. ff. de furt. & bene facit tex. in l. denunciasse. in fi. & ibi Bart. ff. de adul. Et prædictas conclusiones approbat Petrus de Ancha. in regula, accessorium. in xiiij. quæstione. de regu. iu. Baldus etiam in l. non ideo minus. in vltim. col. C. de accu. sequitur illam doctrinam. Bar. & adducit nouam rationē pro ea. † Quia si absolutoria lata pro principali delinquente prodesset alijs, non posset principalis delinquens, & isti tales accusari simul de eodem crimine: per regulam legis, fundi. & legis, fundū. ff. de exceptioni. quæ

quæ dicit, quòd iudicia non possunt simul cumulari, quando ita se habent, ꝙ absolutoria lata in primo pareret exceptionem rei iudic. in secundo. sed possunt cumulari: vt lege, nihil. §. siua. ff. de adult. ergo patet, quòd absolutoria lata pro vno non prodest alteri. Et hoc est argu. per quod motus est Paul. de Castr. in lege, in duobus. §. vbi duo. s. eod. ad reprehendendum dictum Barto. hic, & in dicto §. vbi duo. posito, quòd dicta hic per Bartolū essent vera. Sed ego tunc respondi, licet non vidissem Bald. quòd illa regula legis, fundi, & fundum. habet locum, quando duo iudicia intentantur cōtra eandem personam: secus si contra diuersas. & hoc dicit exprese Barto. in lege, edita. C. de eden. in sua repet. vbi ponendo genera cumulationum dicit, quòd quatuor genera loquuntur, quando iudicia intentātur contra vnum, in quibus impeditur cumulatio: inter alias regulas est regula præmissa. Ponit deinde quintum genus cumulationis, quando duo iudicia ex eadem causa intentantur contra diuersas personas: & de his remittit se ad no. per eum in lege, in duobus. §. vbi duo. s. eod. vbi tenuit exprese, quòd admittitur cumulatio[a]. Et istud est rationabile, quia si plures rei debendi possint conueniri in eodem libello, & simul: vt lege prima. C. si plures vna senten. & lege secunda. C. de fideiusso. minor. & eadem ratione, videtur, quòd possunt conueniri vnus post alium[b]. & ideo ratio Bald. non concludit in ista quæstione. Credo tamen decisionem esse veram per iura allegata per Bartol. quia etiam si sententia lata pro fideiussore prodesset principali, vel conreo, adhuc tamen non sequeretur, quòd absolutoria lata pro principali delinquente prodesset his, qui veniunt accessoriè: quia licet inter eos sit principalitas, & accessio obligationis, imo vnusquisq; obligatur principaliter, secundùm Bartol. not. in lege, sed si vnus. §. seruus meus. in fine commenti. ff. de iniu. ¶ † Secundò principaliter adde, inquantum Bartol. hic dicit, quòd si absolutoria fertur pro vno ex reis debendi, respectu iuris concernentis personam propriam, hic absolutoria non prodest cōreo, nisi sit socius: per legē primā. ff. rem ratam habere. nam Angel. hic & Ioan. de Imo. expressius tenent oppositum. Inquit enim Angel. si quæritur an absolutoria lata pro vno ex correis prosit alteri, inspiciendum esse causam absolutionis. Si enim causa respicit cōmuniter obligationem in persona vtriusq;, tūc absolutoria proderit vtriq;: verbi gratia, si vnus ex reis absoluatur, quia soluit, vel quia propter aliquam solennitatem omissam fere obligatio in personam amborum fuit nulla: exemplum in lege, duos. §. final. s. eodem. vel si ex forma statuti minor xxv. annis, vel mulier non possunt se obligare sine certa solennitate, & ambo rei promittendi erant tales, vel quia instrumentum non fuit positum in registro infra tempus præfixum à statuto: vt exemplificat hic Ioan. de Imo. Si verò causa absolutionis respiciebat personam absoluti duntaxat, vt hic exemplificat Bartol. tunc talis absolutoria non proderit, etiam socio, quia causa sententiæ limitat sentētiam, vt non plus operetur, quàm sua causa: vt lege, hæc enim. ff. de suspect. tutor. & plene declarat Barto. in lege secunda. §. ignominiæ. ff. de his qui notan. infa. facit optime tex. cum glos. in lege, non solum. in fine. & in lege, vtriq;. & ibi per Barto. ff. de rei vend. Sicut ergo quando pupillus sine tutoris autoritate obligat se cum altero habili, ille alter tenetur insolidum efficaciter: vt lege, si ex duobus. in fine. s. eodem. ita & absolutoria lata ex causa prædicta nō proderit alteri. Ego autem indubitanter teneo sententiā Barto. & intelligo legē ex duobus. in fine. s. eodem. quando alter promittens non haberet regressum contra pupillum: nā si haberet, concedo hoc quod hic dicit Bal. quòd nec per indirectum absolutoria lata non prodesset sibi, ex quo socius condemnatus haberet regressum contra eum, talis absolutoria prosit ad minus pro ea quantitate, pro qua competit regressus. Moueor primò per rationem huius tex. in lege, Marcellus. j. de fideius. vbi dicitur, quòd quando fideiussor intercedit pro naturaliter obligato, ideo potest conueniri ipse, & non principalis, quia nō habet regressum cōtra principalem. Et etiam ex hoc infert hic Bartol. & omnes, quòd si daretur regressus aliquo modo, tale beneficium competeret. Facit optime tex. in leg. sed si pater. §. non solū. ff. ad Mace. & melius tex. in l. si quis reum. in prin. & in leg. iij. §. nūc de effectu. ff. de lib. leg. in quibus patet, quòd etiam cōtra voluntatem liberantis liberatio extenditur ad conreum, qui est socius, ne aliàs beneficium efficiatur inutile illi, cui est cōcessum. Vnde valde miror, ꝙ isti reprehendant Bartol. hic, qui est locutus secundū mentem iuris. ¶ † Tertiò adde, inquantum hic Bart. dicit, ꝙ quādo dubitatur, vtrū reus fuerit absolutus, quia nō probatum, vel quia nō contractū, in dubio præsumitur absolutus, quia nō probatum: alleg. ll. quas etiam allegat in simili quæstione in l. ij. § hoc edictū. j. vi bo. rap. vbi no. loquitur ad propositū. nam Ang. hic dicit, se non posse videre in practica, quomodo iste casus possit euenire, & arguit à diuisione. Aut enim ex actis apparet nō esse probatum, & tunc cū sententia in dubio declaretur pacta: vt l. si quis ad exhib; in tex. & glō. s. de execu. rei iud. & l. hæc sententia. C. de sentē. quæ sine cer. quāti. nō videtur dubiū, seu non pōt dubitari, cur sententia sit lata, quia per acta declaratur, quod fertur ex eo, q̄d non est probatum. Aut apparet esse probatum ex actis: & tunc iudex contra probationes absoluit, & pronūciat, adhuc non videtur esse aliqua dubitatio, sed apparet quòd iudex volens facere iniustitiam grauauit partē, & nō est secutus probationes. Io. de Imo. hic, licet per multa verba, in effectu conatur defendere in vtroq; casu dictum Bart. dicit enim, quòd quāuis ex actis appareat nihil esse probatū, iudex tamen potuit absoluere, non quia esset probatum, sed quia sciebat hoc non esse factum. In secūdo aūt casu dicit, & melius, quòd iudex ferendo sententiā contra probationes tacite videtur reprobare eas per arbitrium l. ij. §. tu magis. ff. de testi. & ideo sentētia sua nō continet notoriam iniquitatem, secundū In. in cap. quoniam cōtra. extrà, de proba. Tu vide text. & Bart. ibi hoc dicentem in l. Lucius. ff. de his qui no. inf. & in c. suborta. & quod ibi no. de re iudi. & in l. argentarius. §. cùm aūt. ff. de eden. Sed ista allegatio licet concludat, quòd iudex videtur reprobare probationes deductas in actis, non tamē concludit, si nihil est probatū ex parte rei, quòd dubiū sit, quòd iudex absoluerit, vtrū quia non factum, vel quia non probatum: quomodo enim potest dubitari, quòd absoluerit, qa nō factum, ex quo nihil apparet probatū, de ista negatiua. Vnde etiam in primo mēbro non placet dictum d. Io. qui dicit, quòd quando ex actis apparet nihil esse probatū, adhuc pōt esse dubium, vtrū absoluerit: quia non factū, vel quia nō probatum, qa forte iudici constitit hoc nō esse factum. † Nā ista dubitatio non est probabilis, tū quia causa sentētiæ declarat per acta, vt s. dictum est: tum quia si hoc constitit iudici, aut ei constitit tanquā iudici, & non creditur ei de actis: vt in ca. quoniam contra. in fine. extrà, de proba. Aut dicis, quòd constiterit tanquam priuato: & secundū hanc sententiā non debuit iudicare: vt l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præto. iij. q. vij. c. iudicet. Cū ergo presumatur in dubio pro facto & sentētia iudicis: vt l. j. C. de of. ciui. iud. & l. Herēnius. §. Caia. ff. de eui. non pōt dubitari ꝓbabiliter in primo casu, ex quo capite iudex absoluerit. Tu ergo dic remotis istis ambagibus, sicut dicit Bar. in l. Iulianus verū debitorem. circa princ. cōmenti. ff. de cōdi. inde. ꝙ tunc potest dici esse iudicatū, quia non factū, quādo reus conuentus probauit negatiuā coarctatā: & ex hoc pōt inferri ad casum nostrum, ꝙ tūc potest esse dubiū probabile, vtrum iudex iudicauerit: quia nō probatū, vel qa non factum, quādo actor producit suos testes ad fundandā intentionem suam, & econtra reus producit testes ad probandu cōtrarium: tunc em̄ potest oriri probabile dubiū, vtrū iudex magis absoluerit reū, qa actor nō probauit, vel qa reus probauit cōtractū nō esse factū: potuit em̄ absoluere iudex, vel qa pretulit probationes rei probationibus actoris, & tunc videt̄ absoluisse, qa nō factū: vel quia nō credidit testibus actoris, nec est sibi visum, ꝙ sufficiēter probarēt: & tūc videt̄ absoluisse, quia nō probatū. Pōt etiam poni similis casus, videlicet quando actor probauit intētionem suā, & reus similiter exceptionem suam: verbigratia, solutionis: in hoc tantū casu, si iudex esset secutus testes rei, videtur pronunciatū super facto: nō tamen negatiuè, quòd non sit factū, sed affirmatiuè, quòd reus ideo absoluatur, quia soluit. Si verò iudex non est secutus testes rei, sed non credidit testibus actoris: tunc videretur absolutus, quia non probatum. Potest etiam poni exēplum, quādo apparet sententia, sed non apparent acta, ita quòd ex actis non posset elici causa absolutionis: & per hoc sit expeditus iste difficilis articulus. ¶ † Quartò adde, inquantum hic Angel. dicit, quòd sicut sententia condemnatoria lata contra vnum ex conreis non nocet, ita & nōn nocent acta per regulam, quam ponit Inno. in capit. causam quæ. extrà, de testibus. Nam hanc doctrinam Inno. licet non pertineat ad materiam nostram, posuit Barto. in leg. ij. j. iudica. solui. & in lege, si superatus. in fine princi. ff. de pigno. & in lege ij. §. hoc edictum. j. vi bon. rap. tetigit etiam in l. si mater. §. fin. ff. de excep. rei iudi. quam quotā allegat etiam hic d. Io. de quo vide q̄d plene scripsi, quia non est materia nostra in d. c. cām quæ. Nec est mirandū, secundū Io. de Imo. & bene, ꝙ sn̄ia lata cōtra vnum ex conreis nō noceat alteri: † quia sentētia lata contra principalem debitorē non nocet fideiussori[c] contra-

[a] ¶ Cumulatio. De qua materia vide tu Fely. in capit. significātibus. in xij. col. versi. circa materiam. de libelli oblatione.

[b] ¶ Post alium. Pro qua materia vide quæ habentur per do. Bar. Soci. in cōsil. ccxxxj. inci. cū in præsenti. versic. iiij. hęc pars. ibi: primus. cū sequen. in ij. parte. vbi nunqd agens contra plures debitores obligatos super vno negocio cōmuni inter eos, non tamen obligatos īsolidū, poterit vnusquisq; pro parte conueniri: & quid si incipit agere cōtra plures debitores, an pendente iudicio si vnus se absentat, poterit prosequi contra alios, & quid si plures creditores habentes cōmune negotium, si vnus à principio vult agere pro parte sua, an possit: & quid si vnus deduxit in iudicium negotiū omnium communiter examinandū in suspēso iudicio, quo ad alios, ipse ꝓsequi possit partē suam.

[c] ¶ Fideiussori. Adde Fely. in capitul. quamuis. de re iudi. in viij. colum.

ctus, cui tamen fortius deberet nocere, quia venit accessorie ad obligationem principalis: ita not. in rubr. j. iudicat. sol. per Barto. in dicta lege fin. C. de vsuris rei iudicat. Vltimò adde in ista quæstione, secundùm Angel. hic, quòd licet sententia lata contra vnum ex correis credendi noceat alteri, istud est verum merum, nisi creditor sit præuaricatus, & colluserit cū debitore: tunc enim sententia lata non nocet alijs cōreis per text. in simili. in lege, cum qui. §. in popularibus. ff. de iureiuran. qui loquitur in actione populari, in qua pœna applicatur parti, & commoditas actionis: vt lege, si cui. ff. de verbo. signi. & per Barto. in lege, agraria. ff. de ter. mo. Sed Ioan. de Imol. dicit ad illam legem posse responderi, ꝙ ibi est speciale, ne delicta remaneant impunita: vnde in casu nostro ipse dubitat vtrum hoc dictum Ang. sit verum: quia ex quo per lit. conte. creditor agens appropriauit sibi debitum, iam non videtur agi de præiudicio aliorum. †Vnde potest colludēdo, vel gratificando remittere ius suum, prout vult, & nemini facit iniuriam, qui vtitur iure suo: vt lege, iniuriarum actio. ff. de iniur. & in capitu. cum ecclesia Vulterana. de elec. nisi forte dicatur secundùm eum, quòd si hoc animo egit, & contestatus est litem à principio, vt faceret reum absolui colludendo, ista præoccupatio non abstulit eorum ius: quia sicut non posset paciscendo liberare debitorem debito: vt lege, si vnus. in princip. ff. de pact. ita non potest per indirectum agendo, vt colludat. Vnde Ange. hic expresse dicit, quòd si essem⁹ in casu, in quo reus agens posset liberare per actum: tunc bene noceret collusio sua alijs conreis. Ad primum dictum allegat quod habetur in lege, fluminum. in fin. ff. de dam. infec. Tu dic breuiter, quòd opi. Ange. sic declarata est verissima, pro qua allego tibi tex. singularē in lege, si sponsus. §. si vxor. la ij. ff. de don. inter virum & vxo. quam ad hoc alleg. Bald. in lege, cum allegas. C. de vsur. vbi probatur, quòd ille qui non potest donare in præiudicium sui, non potest colludendo permittere reū absolui. Vnde dicit Bal. in dicta lege, cum allegas. quòd si debitor repetendo vsuras colludit cum creditore, absolutoria lata pro creditore non valet. Si ergo collusio non habet effectum, cùm donatio prohibeatur in fauorem donantis: multo minus non debet habere effectum, vt præiudicet tertio: quia facilius quis preiudicat sibi, quàm tertio: vt lege secūda. §. merito. & §. si quis à prin. ff. ne quid in loco public. iuxta legem fina. de constitu. prin. ¶†Circa tertiam quæstionem principalem pro declaratione eius, inquantum queritur, quomodo pactum factum vni ex reis debendi prosit alteri: quia glos. communiter distinguunt inter socios, non se iuos, ipse dicit præmittendum esse, & declarandum prius, qui intelligantur esse socij. In ista materia, & in effectu sequendo gloss. in lege, vir vxori. §. fina. ff. ad Velleia. & in lege, si duo. ff. si quis cau. dicit tenendum esse, quòd socij accipiuntur hic vel pro socijs omnium bonorum, vel pro socijs vnius obligationis. Sed quæritur, nunquid hoc ipso, quòd duo communiter se obligauerunt pro aliqua causa, videatur contracta societas in illa obligatione: & concludit quòd non videatur contracta societas, nisi sit actum, quòd omne commodum & incomodum sit commune. Ista enim verba significant societatem: vt lege, si vnus ex socijs. in princi. ff. pro socio. vel nisi sit actum, quòd sint socij: quia tunc adhuc expressius esset inita societas[a]: & hoc tenuit gloss. in dicta lege, vir vxori. in fine. Moder. hic nihil tangunt de vtilissima quæstione, est multum dubia. Nam Barto. met in lege, Titium & Meuium. §. altero. in duobus locis. ff. de admi. tuto. tenetur quòd si duo emunt rem communiter, hoc ipso videatur contracta societas: argu. leg. prædijs. ff. de legatis tertio. §. finali. arguendo à simili hoc modo: quòd sicut testator duas res quas emit vno pretio, videtur reputare pro vna: ita duæ emptiones factæ communiter de vna re à duobus, videntur reputare pro vna: & sic videtur cōtracta societas. Secundò contra istam opin. facit text. in lege secunda. § primo. ff. communi diui. quā Bart. expresse ibi no. ad hoc, videlicet quòd per emptionem factam cōmuniter de vna re videtur super illa re contracta societas. Idem videtur probare text. in l. cum duobus. §. item Mela. in vlti. respons. in ver. idemq́. ff. pro so. vbi dicitur, quòd si duo emunt aream communiter, ne officiat luminibus domorum suorum, vnus potest agere contra alterum actione pro socio: ergo videtur contracta societas. In dubio facit tex. cum gloss. in lege, margaritas. ff. eod. titu. vbi dicit gloss. quòd ego trado rem vni vēdendam, cum hoc quòd lucrifaciat totum pretium, quod est vltra certam quantitatem. aliquando ex qualitate personarum resultat tacita societas, & præsumpta, quæ similiter potest ex qualitate contrahendi resultare in casu nostro. ¶In contrarium facit fortiter pro opi. Bart. hic tex. in lege, vt sit. & in lege, sed & si. ff. pro socio. in quibus videtur expresse probari, quòd societas non contrahitur tacite, licet duo emāt rem communiter, nisi præcedat tractatus de societate: vnde articulus redditur valde dubius. Tutius tamen videtur sequi opinionem Barto. hic, quàm opinionem contrariam, quia iura cōtraria melius possunt suppleri per dictā leg. vt sit. quàm illa lege, ab illis iuribus. Possumus enim dicere, quòd quando res communiter emitur, contrahitur societas, intellige si sit actum: vt dicitur in lege, nam cùm contractus. qui sequitur legē, vt sit. Et aduerte, quia gloss. in lege, vir vxori. §. fin. non loquitur, prout hic eam allegat Barto. videlicet quando duo communiter se obligant, siue contrahunt & conuertunt pecuniam in communem vtilitatem: quo casu est maius dubium: sed loquitur quando duo communiter se obligant, & conuertunt vnusquisq́ pecuniam in vsus proprios: quod est minus dubitabile. Secundò adde inquantum Bartol. dicit, quòd pactum factum vni ex reis debendi, prodest alteri, quā do vnus haberet regressum contra alium. Nam hoc est limitandum secundùm Angel. & Moder. nisi pactum esset personaliter conceptum: quia tunc non extenderetur ad conreū: allegat legē, si vnus. §. ante omnia. ff. de pactis. & legē, idem in duobus. §. primo. ff. eodem. nec hoc negaret Bartol. si esset interrogatus: quia si pactum personale non prodest fideiussori, quando est factum principali: vt lege, nisi hoc actum. ff. de pactis. multominus proderit conreo. †Tertiò adde, inquā tum Bartol. hoc dicit, pactum factum ab vno ex reis debendi non nocet alteri, nisi quo ad interruptionem præscriptionis: nam ex hoc infert Angel. quòd si sunt plures rei debendi obligati ad tempus, quia dies fuit adiecta gratia limitandi obligationem: sicut habetur in lege, cum qui ita. §. qui ita. ff. de verbo. obligatio. vnus ex reis debendi non poterit prorogare terminum obligationis, ne pactum eius noceat alteri, nisi sint socij secundùm eum: tunc enim qua ratione socius posset de nouo socium obligare, eadem ratione poterit prorogare obligationem contractam, quia non est diuersitas rationis inter ista duo, secundùm eum. Quando autem vnus socius possit obligare alium, dixi plene in lege, eandem. in princip. s. eod. post Barto. Aduerte etiam ad intellectum glo. in lege, ex duobus. ff. de nego. gest. quam Barto. hic reprehēdit: dicit enim, quòd si socius qui prohibuit negotium geri, non posset agere ad repetendum id quod soluit contra consocium: tunc sequeretur, quòd consocio communicaretur lucrum ex ista gestione, & tamen non teneretur ad onus pro rata lucri communicari. Nam ista verba possunt significare duo: vel quòd socius qui non prohibuit voluntarie, communicaret lucrum, licet non teneretur: & tunc sic intelligendo satis esset æquum, quòd ex quo acceptauit lucrum, pro rata lucri competeret contra eum actio. Si autem intellexerit, quòd de necessitate lucrum sit communicandum: tunc hoc non esset verum: quia ex quo periculum non pertinet ad prohibentem, vt ibi dicitur in fine, etiā lucrum non erit communicandum. Casus est notabilis, per quem ita decidit ibi Bartol. in lege, quia poterat. in principio. ff. ad Trebellia. ¶Circa secundam quæstionem huius tertiæ quæstionis principalis est multa dubitatio: nam Ang. in lege penultima. infrà eodem. super ea refert octo opinio. nunc autem pro nunc prosequemur opi. Barto. & Ange. & domi. Ioan. qui tenent aliam opinio. Et arguitur primò fortiter contra distinctionem Bartol. de lege, si vnus. in vltimo responso. ff. de pactis. quam induco sic, vltra doct. Dicitur enim in princi. literæ, secundùm communem intellectū, quòd si duo credendi sunt socij, licet permittatur vtriq́ agere in solidum, non tamen permittitur vni pacisci in præiudiciū aliorum: & allegatur exemplum de filio vel seruo paciscentibus in præiudicium patris. deinde annectitur in fine: idē in duobus reis stipulandi. Modo arguo sic: aut intelligis istum versicu. in duobus reis socijs. & tunc iste versi. est superfluus, qa superius fuerat determinatum expresse, in principio. Aut intelligis in duobus reis, qui non sunt socij: & tunc ibi videtur casus contra Bart. quòd pactum vnius non noceat alteri. Secundò adduco tibi bonum tex. in lege, si duo. circa medium. ff. de solu. vbi dicitur expresse, ꝙ pactum de non petendo tēporale factum cum vno non nocet alteri, nec potest restringere: sicut ibi glo. tangit, quòd illud est verū in his qui sunt socij: quia si sic restringit, aut oportet restringere primum dictum, videlicet quòd quando vnus ex reis succedit alteri, tunc non confundatur obligatio, quando sunt socij. Aut dicere, si non restringis: quòd ratio iurisconsulti non sit vera in omni

a ¶Societas. Adde q̄ dixi in lege eundē. in fi. s. e. tit. vbi etiā per eundem. & do. Bart. Soci. in consi. cclxv. inci. præsentis. versic. secunda difficultas. & versi. iij. & vlti. in ij. parte. & in cons. ccxcj. inci. visis. circa me. j. colum. ibi: tamen ex quo sumus. & eum in con. clxvij. inci. considerata. in v. colū. ver. confirmantur. ibi: nā dicta ea parte. quòd societas tacita per habitationē simultaneam, & simultaneum exercitium ā arguitur ad minus in exercitijs mercantiæ.

in omni casu, & sic sit imperfecta. Primum non potest dici, tum quia text. in lege, si reos. ff. de fideiussori. simpliciter dicit, quòd non confunditur obligatio: tum quia etiam remota ratione assignata in dicta lege, si duo. est altera ratio, propter quam indistinctè est dicendum, quòd obligatio non confunditur, siue sint socij, siue non, quæ assignatur proprie in duobus reis stipulandi in lege, si reus. in princip. s. eodem. Secundum etiam non videtur posse dici: quia secundùm hoc ratio iurisconsulti esset mala in aliquo casu. Ergo de necessitate in vtroq; casu ille text. intelligitur. Vnde Angel. in lege penultima. j. eodem. quem sequitur hic Ioan. de Imo. post multa verba in effectu cõcludit, quòd nullo casu pactum vnius rei credendi nocet alteri: nocet tamen transactio, secundùm Angel. sicut & compromissum, quando alter ex conreis est socius, dũmodo sit facta bona fide, & de debito non liquido. Pro primo adducit text. in lege, duo. in princi. ff. de arbitr. Pro secundo adducit ea quæ habentur in lege, post rem. ff. de transact. & in lege, cum hi. §. si cum. ff. eo. titu. Amplius credit Ang. & est verbum singulare, quòd sicut tutor potest liberare in præiudicium pupilli debitorem, cuius debitum nõ est liquidum, secundùm gloss. not. in lege, contra ius. §. final. ff. de pact. ita vnus ex reis credendi poterit liberare per pactum gratuitum debitorem in præiudicium aliorum correorum. Sed istud vltimum dictum nõ placet. Ioan. de Imol. quia dato quòd debitum non possit probari, melius est quòd tutor relinquat illud in suspenso prout est, quàm quòd liberet debitorem: debet enim versari in rebus pupilli, tanquam bonus vir, non ipsum spoliare: vt lege, qui fundum. §. si tutor pro emptore. & lege, interdum. §. qui tutelam. cum ibi not. ff. de furt. Tu autem dicas in hoc vltimo, antequam redeam ad principale, quòd hic possunt considerari duo casus: nam aliquando non est certum, sed dubium, vtrum possit probari illum esse efficacem debitorem: & tunc indubitáter in isto casu tutor non posset liberare, nec correus: quia ad minus donaret tutor, quantum posset æstimari ista actio, stante dubio euentu: iuxta ea quæ habentur in lege, Lucius. §. fina. ff. ad Trebel. & per Bartol. & alios in lege secunda. C. de rescin. vendi. Aliquando certum est, quòd creditor nullas habet probationes de debitore. & isto casu loquit̃ proprie gloss. in dicta lege, cõtra iuris. §. fina. & tunc etiam videtur esse dicendum idem, quia fieri potest, vt licet nunc probari non possit, superueniat aliquando facultas probandi: vt dicit iurisconsultus in lege, argentarius. §. cùm autem. ff. de eden. † Item poterit contingere, quòd reus introductus cum iuramento in iudicio confitebitur id quod probari non potest: iuxta capitulũ primũ. de confes. libro sexto. vel quòd stimulante conscientia soluet: vnde quia potest interesse pupilli, quòd tollatur debitum, non est dicendum, quòd remissio possit fieri per pactum gratuitum: vide tamen ad materiam quod ponit Bald. in lege, pactum cura. C. de pact. & in lege, præses. C. de transact. & quod not. Inn. & Modern. in capitulo, vel in capitulo final. de pact. lib. vj. ¶ Circa articulum autem principalem debes scire, quòd Angel. & hic, & in lege, si vnus. in princip. de pact. in effectu sequitur opinio. Bart. quam etiam refert Barto. in dicta lege, si vnus. Ioan. autem de Imo. hic dicit esse distinguendum inter pactum, de non petendo, & nouationem: nam lex, si idem. §. si duo. ff. de noua. loquitur in nouatione duntaxat. Vnde in pacto simpliciter possumus stare regulæ positæ in lege, si vnus. quòd pactum vnius ex reis credendi non nocet alteri, siue sint socij, siue non: siue sint rei ex causa lucratiua, siue onerosa. Non obstat secundùm eũ, quòd in lege, si vnus. in princip. nouatio & pactum videantur æquiparari, quia æquiparãtur, vt ipse dicit, quòd ad hoc vt neutro modo possit præiudicare conreo socio, sed non quo ad hoc vt possit præiudicari conreo, non socio: ita per pactum, sicut per nouationem: quia quantum ad hoc, sunt dissimilia, potest enim præiudicari conreo, non socio per nouationem: vt in dicto §. si duo. sed non per pactum. Aduerte etiam, quia ipse dicit, quòd in materia nouationis Paulus iurisconsultus videtur esse sibi contrarius: nam in lege, si vnus. dicit quòd potest nouare in præiudicium socij. Idem de constituta pecunia, idem Paulus videtur dicere contrarium. Dicit tamen, se non audere discedere à cõmuni authoritate doctor. & distinctione in isto passu: & sic transit in effectu, cum dictis Barto. Sed contra primum suum dictum dicit, quòd indistinctè pactum non nocet: facit tex. dupliciter in dicto §. si duo. Primò quidem, inquantum dicit, quòd ex tribus exemplis superius positis colligitur vel sequitur, quod plures rei credendi acquirunt sibi obligationem insolidum, acsi singuli stipulati forent, hoc excepto, quòd factum vnius potest præiudicare alteri. Ergo per ista verba ille text. videtur loqui non solum de nouatione, sed etiam de pacto, & quolibet actu præiudiciali, per quem agitur extingui obligatio. Secundò & fortius obstat text. in versi. seq. dum dicit, quòd per viam nouationis vnus præiudicat alteri, & eo magis quo nouatio habet vim solutionis. † Cùm ergo comparatiuum ex sui natura supponat positiuũ, manifestè datur intelligi, quòd etiam si actus extinguens obligationem non haberet vim solutionis, adhuc noceret conreo: & iste est casus proprie respiciens pactum. Et per illum versi. satis patet, quòd versic. præcedens, dum dicit quòd pactum factum vni, nocet alteri, procedit, etiam si tale factum non habet vim solutionis, vel contestationis litis, de quibus posuerat exempla in præcedentibus. Vnde iste articulus redditur valde dubius: & si me interrogas, quid sentiam: credo istos iureconsultos fuisse cõtrarios: quia tamen hoc non licet nobis dicere, sequendo communem sententiam, respondeo ad duas leges suprà allegatas, videlicet ad legẽ, si vnus. in vlti. responso. quam suprà induxi vltra doc. & ad legẽ si duo. ff. de solutioni. Et ad primam potest responderi, sicut dicit ibi glossa in dicto versi. idem in duobus. quòd ille versicu. non est superfluus, etiam si intelligas cum in socijs, quia differt à primo responso in hoc quòd loquitur in socijs non argentarijs, sed principium loquitur in socijs argentarijs. Sed ista responsio non placet: quia si hanc differentiam voluisset facere, non dixisset idem in duobus reis stipulandi, sed dixisset idem in duobus reis socijs, qui non sunt argentarij. & quòd ita sit patet: quia ad expositionem gloss. est opus subauditione, vt litera hoc dicat, quòd vult gloss. sicut patet ex ea. Possumus ergo respondere aliter, & erit notabilis limitatio, quòd in principio loquitur de duobus socijs, qui tamen non sunt conrei credendi, sed vnicuiq; cõpetit actio pro parte. Text. autem in versicu. idem in duobus. reteto eodem themate loquitur in his qui sunt credendi. Nec obstat huic responsioni text. circa medium, dum dicit, quòd permittitur vni insolidum agere: nam per hoc non sequitur, quòd loquatur in duobus conreis. Sed hoc vult dicere text. quòd vnus ex socijs potest non solùm agere pro parte sua, sed pro parte consocij virtute taciti mandati, quod censetur habere socius à socio in agendo, iuxta gloss. in lege, nemo ex socijs. ff. pro socio. quæ quantum ad hoc est vera, licet quantum ad potestatem contrahendi sit dubia: sicut dixi in lege, eandem. in principio. suprà eodem, ad legem, si duo. quæ fortiter obstat, maxime prout fuit suprà inducta à me, possumus dicere quòd pactum de non petendo perpetuum nocet alij, quando est factum ab vno ex reis credendi: vt dicunt doctores. Sed pactum de non petendo temporale nunquam nocet factũ ab vno: quia ille qui paciscitur temporaliter non petere, non potest dici sibi ita appropriasse ius obligationis, sicut ille qui fecit pactum perpetuum de non petendo: nam elapso tempore pacti, adhuc omnes conrei credendi remanebunt pares, alio non secuto: & ideo signanter iurisconsultus facit ibi mentionem de pacto tempore. Aduerte tamen, quia huic communi sententiæ distinguenti, vt suprà, & restringenti text. in §. si duo ad conreum non socium. multum obstat mens illius literæ. Primò enim in litera ponitur exemplum, quod sine dubio habet locum in omnibus conreis, siue socij, siue non, videlicet in solutione, & acceptilatione, & in litis contestatione. Deinde dicitur, quòd ex his quæ suprà sunt dicta, colligitur duplex illatio. Prima est, quòd quia omnibus potest insolidum solui &c. ideo patet, quòd quando plures rei credendi stipulantur, perinde est acsi vnus ex eis esset solus stipulatus. Secunda illatio, quæ colligitur ex præcedentibus, quod ab illa prima illatione excipitur, hoc scilicet, quòd factũ vnius potest præiudicare alteri. Si ergo ista secunda illatio infertur ex exemplis suprà positis, oportet dicere alterum de duobus: vel quod ista secunda illatio limitetur secundùm exempla prædicta, id est restringatur ad casus, in quibus factum conrei habet vim solutionis: sed hoc non videtur posse dici propter versicul. sequentẽ, quem suprà induxi in verbo, magis. Ex quo patet, quòd etiam factum, quod non habet vim solutionis, præiudicat conreo. Oportet ergo dicere, si illud dici non potest, illationem talem esse: videlicet quòd sicut illa tria superius expressa habent hanc naturam, vt factio vnius præiudicet alteri: ita generaliter quodlibet factum aliud extinctiuum obligationis, siue habeat vim solutionis, siue non. Vnde nisi dicas, quòd ibi magis abundat: sicut aliquando diximus de dictione, maxime. difficilis esset responsio, & aduerte diligenter, quia Barto. hic, dum respondet ad leg. si duo. ff. de arbitr. intelligit quòd pactum vnius ex socijs nocet alteri pro rata, scilicet quæ pertineret ad illum socium, si totum esset exactum, non pro rata quæ pertinet ad paciscentem, præiudicaret paciscẽti: & hoc etiam tenet Angel. in duobus conreis, non socijs, ex causa onerosa, in lege, si vnus. in princip. ff. de pact. & quia text. in lege, si duo. ff. de arbit. Bar. tangit duo pulcherrima, & not. vnde declarandum est vtrunq;. † Primò enim dicit, quòd in compromisso, in quo apponitur pœna, si contrà fiat creditor incidit in pœnam, non tamen sibi obstat aliqua exceptio agendi contra reum, quia sententiæ arbitri paretur metu pœnæ: vt leg. j. C. de arbitr. nam istud dictum non transit sine scrupulo, licet sit not. quia de iure Digestorum, ante l. cùm antea. C. de arbitr. si non promissum erat factum correo vel debitori sine pœna apposita ipsi creditori, si contraueniret reo, cõpetebat exceptio taciti pacti: vt est casus in lege, si de meis. in prin. ff. de arbit. & ibi hoc tenet Barto. per legẽ, cùm antea. in princi. C. de arbitris. Sed per pœnam appositam pacto de non petendo non videtur recessum ab exceptione pacti: vt leg. rescriptum. §. si pacto. & ibi no. ff. de pact. ergo vltra pœnam cõpetet reo exceptio ad sui electionem. Sed saluando potes dicere, & est singularis limitatio ad dictũ §. si pacto. & ibi not. ff. de pact. ergo vltra pœnã cõpeteret reo exceptio ad sui electionẽ. Sed saluãdo potes dicere, & est singularis limitatio ad dictũ §. si pacto. q illud est verũ in pacto expresso: secus in tacito, in quo per promissionẽ expressam pœnę videt̃ recessum à tacito pacto, qđ ab sinesset: quod est

dictum nouum, & ſingulare in hac materia. Secũdò notabis ad intellectum legis final. duo verba Barto. quia ex eis infertur notabilis limitatio ad legem, ſi dictum. §. ſi cõpromiſero. ff. de euictio. vbi probatur, quòd compromittere cenſetur eſſe leuis culpa, ſicut optime declarat Bartol. in lege, cùm hæreditas. ff. ad Trebel. nam hoc intelligit, quòd eſt leuis culpa in alijs, ſed non in ſocio cõpromittente, quia in eo non cauſatur leuis culpa per eum modum, per quem cauſatur in alijs, in quibus leuis culpa eſt facere, vel nõ facere, qđ diligẽs paterfamilias non feciſſet, vel feciſſet. Sed in ſocio non cauſatur leuis culpa hoc modo, ſed ita demum, ſi faciat in rebus communibus, vel non faciat, quod in rebus ſuis nõ ſolet facere, vel facere; vt Inſtitu. pro ſoc. §. fina. & l. ſocius ſocio. ff. pro ſocio, & eſt notabilis limitatio ad iſtã materiam; & ad id quod nota. in lege, quod Nerua. ff. depoſiti. vbi autem compromiſſum fieret ex neceſsitate ſtatuti, etiam emptor non eſſet in culpa, compromittendo: ſecundùm Bartolum in dicto §. ſi compromiſero. & Angelum hic, & Modernos: de quo dic vt hic per eos. Quibus adde duo notanda & menti tenẽda. † Primũ eſt, quòd vbicunq; promittitur cui. ſub iſta forma quocũq; modo res euincatur; tunc competit regreſſus de euictione, etiam ſi fiat voluntarium compromiſſum, Gloſſ. eſt ſingularis in lege, cùm pœnam. ff. de arbit. per quam ita dicit Cyn. in leg. non dubitatur. C. de euiction. Secundò ſcias, quòd etiam ſi compromiſſum fiat ex neceſsitate ſtatuti, tamen vt competat regreſſus de euictione in electione arbitrorum, venditor debet citari: ita eleganter declarat Bal. in lege prima. C. de peri. & commo. rei venditæ. Et quia ſuprà allegaui gloſſ. in lege, cùm pœnam. ff. de arbitr. vide pro intellectu illius leg. Ioan. de Imola in lege, ſi dominus. §. de euictione. ff. de legatis primo. vide etiam ſingularem doctrinam Bald. in lege, libera. C. de ſenten. in vltima columna, vbi dicit, quòd licet emptor ſuccumbat ex compromiſſo voluntario, habet tñ regreſſum de euictione ad ſimplũ, dummodo emptor ſit paratus oſtendere venditori, quòd emptor non habebat bonum ius in illa re. Iſta tamẽ ſingularis limitatio multum repugnat textui in dicto §. ſi compromiſero. vbi dicitur, quòd nullam habet actionem de euictione: & ideo eſt aliqualiter dubia, & per hæc eſt expedita ſexta quæſtio principalis. Et ad ea quæ ſuprà diximus in tertia quæſtione principali, potes addere ad intellectum illorum iurium, quæ videntur multum contraria: videlicet legem, ſi vnus. in principio. ff. de pact. & legem, ſi rem. §. ſi duo. infrà, de noua. quod poſſet dari nouus intellectus ad illa iura, qui minus diſcrepat à proprietate verborum illorum textuum: vt dicamus, quando quæritur, vtrum vnus ex correis credendi ſiue ſit ſocius, ſiue nõ, poſsit nouare obligationem in præiudicium correi, faciendo de nouo ſibi promitti ab eodem debitore, qui prius obligatus. Aliquando quæritur, vtrum poſsit nouare, faciendo ſibi promitti ab alio animo nouandi, & liberandi debitorem veterem. Primo caſu dicimus, quòd iſta nouatio non poteſt fieri: & ita intelligo textum in dicta lege, ſi vnus, qui reſtringitur per dictum §. ſi duo, vt ſtatim dicã. Secundò caſu dico, quòd indiſtincte poteſt fieri nouatio in præiudicium correi, quando ille qui ſtipulatur hoc agat expreſse, vt præiudicet correo: & ita intelligo textum qui loquitur in hoc caſu in dicto §. ſi duo. reſtringens id quod dixerat generaliter prius. In dubio autem non videtur velle correus præiudicare obligationi alterius: ita intelligo text. in lege, quamuis. §. quanquam. & quod ibi per gloſſ. ff. ad Velleia. quem adducit Barto. in iſta materia. ſuprà, in tertia quæſtione. & poteſt aſsignari ratio differentiæ not. quam ſentit Barto. vnico verbo in fine ſeptimæ quæſtionis, vt dicamus quòd in primo caſu illa

a ¶ Nouationẽ. Adde quòd hodie niſi expreſſe agaẽ, non fit nouatio interuentu nouæ perſonæ, vt per Paul. de Caſt. & Alex. in l. qui vſumfructũ. ſ. titul. proxi. & Rapha. & Pau. in l. ſingu. ſ. ſi certum pet. & Alexã. in l. Valerianus. de præto. ſtipula. pro quo vide etiam d. Pe. Philip. Corn. in conſil. xxxiij. in litera x. in ſecunda parte.

nouatio quæ fit in perſona eiuſdem debitoris, nullam habet ſimilitudinem cum delegatione, quia per eam non liberatur antiquus debitor, & ſuccedit nouus, ſed potius habet ſimilitudinem cum præoccupatione. Et quia iſte modus præoccupandi non videtur inductus à iure, ſecundùm quod præoccupatio fit per litis conteſta. vt lege, ſi pluribus. ff. de legatis primo. & in textu noſtro: ideo non admittitur talis modus præoccupandi. Et ſi dicatur, nouatio eſt ſimilis ſolutioni: vt in dicto §. ſi duo. ergo ſicut per ſolutionem factam vni à debitore communi tollitur obligatio aliorum: vt lege ſecunda. ſ. eodem. ita & per nouationem: nam ad hoc reſpondebimus vnà cum Angel. & Modernio. circa princip. vij. quæſtionis. Sed in ſecundo caſu, quando nouatio fit per interuentum noui debitoris, iſta nouatio eſt ſimilis delegationi, & æquiparatur ei: hoc probo ratione & lege. †. Ratione quidem: quia ſicut in nouatione quæ fit per delegationem, mutatur perſona creditoris: quia quod debebatur vni creditori, promittitur alteri, primo iubẽte. ita in nouatione, quæ fit per interuentum alterius perſonæ fit mutatio econtra noui debitoris; quia prò veteri debitore ſuccedit alius: & ideo iura, quando interueniebat noua perſona facilius præſumebant nouationem:[a] Inſtitutio. quibus modis tolli. obliga. §. præterea. & in lege, in perſonam. §. qui pa. ff. de pactis. & not. in lege penultima. infrà, de præto. ſtipulatione, vbi eſt videndum. Lege autem probatur hoc expreſse in dicta lege, ſi rem. §. ſi duo. verſiculo, alioquin. infrà, de noua. Et vt ſcias inducere, aduerte ad tex. quia poſtquam iuriſconſultus dixerat, quòd vnus ex reis debendi poterat nouare ad præiudiciũ alterius, addit alioquin quid diceremus in eo, qui delegat debitorem ſuum alteri, & erat conreus credendi, acſi diceret, ſi conreus credendi non poſſet nouare interuentu nouæ perſonæ, vt dictum eſt, ad præiudicium conrei: ergo etiam non poterit nouare per viam delegationis. Et ſic patet, quòd iſta duo æquiparantur quo ad poteſtatem præiudicandi conreo: per delegationem autem poteſt ſine dubio præiudicare conreo: vt probatur ibi, & fatetur Barto. expreſse in vij. quæſtio. ergo & ſimiliter per talem nouationẽ. ¶ Circa ſeptimam quæſtionem adde breuiter dictis Barto. inquantum ipſe dicit, quòd ſi vnus ex reis debendi promittit animo nouandi ſimpliciter, in dubio videtur habere animum liberandi omnes conreos, nam poſſet quæri, quid ſi ſimpliciter promittit, non tamen apparet, quòd promittat animo nouandi, vtrum tunc præſumetur nouatio? Et videtur dicendũ quòd non præſumatur: quia iſta ſecunda promiſsio continet idẽ, quod prima. ergo in dubio non præſumitur nouatio: vt lege, qui vſumfructum. in principio. & ibi plene per Bartol. ſuprà, de verborum obligationibus. & lege, ſi pupillus. §. qui actum. infrà, de noua. In contrarium facit, quia verba contrahentium in dubio ſic debent intelligi, vt nõ ſint inutilia, ſed operentur aliquid ſi fieri poteſt: vt lege, ſi ſtipulatus. in principio. ff. de vſuris. & lege, ſi quando. cum ibi not. ff. de legatis primo. Sed ſi non videretur facta nouatio, ſecunda obligatio continens idem quod prima, eſſet inutilis: vt lege, qui bis idem. & quod ibi not. ſuprà, titulo proximo. ergo potius debemus interpretari quòd ſit facta animo nouandi: quia ſic licet nullus maior effectus inducatur reſpectu creditoris, inducitur tamen reſpectu correorum debendi, quia liberabuntur ab obligatione ſua. Nec obſtat ſi dicatur: ergo ſecundùm hoc eſſet dicendum, quòd ſemper ſecunda obligatio continens idem quod prima, videretur facta animo nouandi: quia aliàs eſſet inanis, & fruſtratoria, vt dictum eſt: & tamen hoc falſum, vt ſuprà dixi. Nam ad hoc poteſt dici, quod iſtud eſt, quia poteſt imputari creditori, ſi volebat reum obligari ex ſecunda promiſsione, cur non expreſsit quod ſtipulabatur animo nouandi: vt lege, veteribus. cum materia. ff. de pactis. Sed iſta ratio non habet locum reſpectu correorum debendi, quibus acquiritur liberatio. & ideo forte hoc caſu poſſet dici, quòd videretur facta nouatio, & eſſet ſingularis limitatio ad not. in dicta lege, qui vſumfructum. Secundò adde inquantum Bartol. hic quærit, & non ſoluit quæ ſit ratio differentiæ inter ſolutionem & nouationem: quia ſolutio facta vni ex reis credendi tollit obligationem aliorum: & tamen nouatio non tollit, ſi rei credendi ſint ſocij, ſecundùm rationem ſuam. Nam Angelus hic, quem ſequitur Ioan. de Imol. reddit optimam rationem dicens, quòd ideo vera ſolutio & ficta, quæ fit per acceptilationem, tollit obligationem conreorum, quia vtraq; iſtarum tendit ad finem diſſolutionis obligationis totaliter. Et ideo iſti duo modi ſunt ſimiles adæquatè, vt ſuperius fuit declaratum in ſecunda quæſtione: ſed nouatio non eſt inducta ad finem tollendi obligationem abſolutè, ita quòd res quæ eſt in obligatione, amplius non debeatur: ſed ſecundùm quid, id eſt ad finem tollendi obligationem veterem, & inducendi nouam: & ideo in lege prima. ff. de noua. nouatio non diffinitur extinctio obligationis, ſed transfuſio: vnde non eſt ita ſimilis, ſicut acceptilatio, & ex ſimilitudine, quæ habet aliqua diſsimilia, non poteſt argui virtute æquiparationis, ſeu ſimilitudinis, ſecundùm gloſſ. in capitulo, ſicut vrgeri. prima quæſtion. prima. quàm adducunt Moderni. in lege, ſi vero. §. de viro. ff. ſoluto matrimo. & eſt optima glo. de iure ciuili in l. ſi autem. §. poſsidere. ff. de rei vend. & in l. creditores. ff. de noui operis nuncia. Vnde videmus, quòd pactum factum ab vno ex correis credendi ſocijs non nocet alteri: vt lege,

vt l. si vnus. ff. de pact. & tamen aliquando pactum æquiparatur solutioni: vt in dicta l. si vnus. ff. de pact. §. sed si stipulatus. ff. eodem. †Tertiò adde in hac septima quæstione, inquantum Barto. hic dicit, quòd si vnus ex duobus reis credendi, qui habebant reum obligatum ex contractu iuris gentium, liberat debitorem præcedente stipulatione per acceptilationem: ista liberatio quia respectu correi non interuenit stipulatio Aquiliana, nouans obligationem iuris gentium, quo ad eum, valet vt pactum: vt lege si acceptilatum. in principio. ff. de acceptila. & lege, si vnus. §. si acceptilatio. ff. de pact. & per consequens hoc pactum non nocet tali correo, nisi eo casu quo pactum simpliciter factum ab vno noceret alteri: de quo dictum est s. in sexta quæstione: nam ipse nō videtur posse euadere text. quem allegat in oppositum: videlicet lege, & per iusiurandum. §. & si fideiussori. ff. de acceptila. Sicut enim ibi acceptilatio facta in persona fideiussoris, quia valuit in eius persona, in consequentiam trahitur ad reum principalem obligatum de iure gentium: ita punctualiter videtur dicendum hic: nam ex themate suo apparet, quòd debitor respectu creditoris liberantis, & obligationis ipsius fuit rectè per acceptilationem liberatus, cùm obligatio sua fuerit nouata per Aquilianam stipulationem, vt ipse præsupponit. Cur igitur etiam in casu nostro ex persona sua non potest transire ad correum credēdi, vt in vi acceptilationis liberetur debitor etiam à correo? Certe hic non videtur ratio differentiæ: vnde difficile est saluare istud dictum. Ego tamen dicebam in lectione præcedenti, quòd facilius erat, vt acceptilatio efficax sit in persona fideiussoris fauore liberationis, & extenderetur ad reum principalem, quàm quod ex facto vnius ex correis credendi præiudicaretur alteri ex correis credendi: sicut videmus in lege, loci corpus. §. si fundus. ff. si ser. vend. & in lege, si de causa. ff. eodem titulo. in quibus probatur, quòd licet sententia lata pro vno, qui habet ius seruitutis insolidum, cum alijs prosit, alijs non, tamen alijs nocet. Confirmatur ista ratio differentiæ: quia si diceremus idem in casu nostro, quod in §. & si fideiussori. esset in potestate vnius ex correis credendi, ex contractu iuris gentium de facili auferre ius alterius, liberando per acceptilationem præcedēte stipulatione, vbi aliàs per pactum nō posset sibi præiudicare. Decisio tamen est valde dubia per ea quæ dixi: & tamen ex dictis suis nota singulariter, quòd quādo tacitum pactum resultat ex acceptilatione inutili, nihil amplius operatur, quàm simplex pactum, sine acceptilatione. Et videbatur dicendum contrarium, quia partes quæ voluerunt liberare per acceptilationem, videntur voluisse dare pacto vim acceptilationis. Sed ad hoc est dicendum, quòd acceptilatio valida non præiudicat correo credendi ex voluntate creditoris liberantis, sed potius ex natura sibi attributa à lege, quia habet vim solutionis: nam voluntas vnius non inspiceretur ad præiudicium alterius. Et ideo Bartol. optime dicit in hac illatione, & est addendum ad materiam, de qua ponitur in l. an inutilis. in princip. ff. de acceptilat. & in l. j. §. si quis ita. s. de verborum obligatio. Et ideo dicit Bald. not. in leg. si diuersa. C. de transact. quòd quamuis partes approbent sententiā nullam tanquam pactum solo consensu, sententia tamen vel conuentio loco sententiæ non habebit vires sentētiæ, vt mittatur executioni, sicut sententia, licet in contrarium faciant text. secundùm lecturam Barto. in leg. tale pactum. §. qui pro uo. ff. de pact. de quo dic vt ibi. Quartò adde vnum verbum, inquantum Bar. dicit absolutè, quòd est differentia inter nouationem ex vna parte, quæ fit ex alia causa: & nouationem quæ fit ex delegatione: nam hoc videtur contra text. in lege, si rem. §. si duo. versicu. alioquin. infrà, de noua. quem induxi tibi in princi. præcedentis lectionis. Et ideo dic, quòd doctrina sua indubitanter est vera, quando verus debitor de nouo promittit, & nouat suam veterem obligationem. Sed quando obligatio fieret per interuentū nouæ personæ, tūc ista videtur æquiparari in d. versi. alioquin. vt s. diximus in princi. præcedentis lectionis. Remanet tamen vna paruula differentia: quia nouatio quæ fit per delegationem, præiudicat simpliciter correo, etiam si expresse non sit actū: sed secus est in nouatione, quæ fit per interuentum nouæ personæ. Et ratio est: quia licet ista talis nouatio sit similis delegationi, non tamen habet vim solutiōis ita efficaciter, sicut ipsa delegatio, nisi sit actum expresse quòd præiudicet alteri: vt s. dixi. ¶ Circa octauam quæstionem adde dictis Barto. inquantum ipse dicit, ꝙ si cessio fit per vnum ex correis credendi contra debitorem, ista cessio non præiudicabit alijs correis, imo cessionarius qui succedit in locum cedentis, vtetur eodem iure, quo cedens cū alijs correis credendi, & non erit locus præoccupationi inter eos, vt qui primò litem cōtestabitur, vel recipiat solutionem, præiudicet alijs, per l. hæredem. & leg. quod ipsius. ff. de regu. iur. in quibus in effectu dicitur, quòd si successor vtit iure autoris. Angelus hic videtur limitare hanc doctrinā, quando cedens cessisset ex causa onerosa & accepisset pretiū pro cessione: tunc enim illud pretium, quod est datum pro eo quod debebat debitor, cedit loco solutionis: argumen. l. litis æstimatio. ff. pro emptore. & lege, venditores hæreditatis. ff. de hæredit. vel actio. vend. Sicut ergo si fuisset solutum huic cedenti à debitore, sine dubio præiudicaretur alijs: vt lege secunda. suprà eodem. ita etiam nunc præiudicabitur. Sed ista sua doctrina nō videtur vera: quia hoc pretium fuit solutum à nō obligato ex causa ad eum pertinente, non nomine debitoris: ergo non potest operari dissolutionem obligationis, sicut solutio. secundùm Bartolum, qui ita declarat in lege, Modestinus. in versiculo, quarto casu. infrà, de solutioni. & in lege, si res obligata. in fin. ff. de legi. & in lege, pasi. ff. mandat. cum multis alijs. Vnde dominus Ioannes de Imo. tandem remanet in hac conclusione, vt sit distinguendum, vtrum post cessionem interuenerit vnum de tribus, quæ ponuntur in lege tertia. C. de noua. an verò non interuenerit. In primo casu cessio facta ab vno ex correis credendi præiudicet alijs, ex quo actio directa cedentis est elisa apud eum. †Secundò casu non præiudicet, intellige vbi ad elidendam directam actionem cedentis requiritur vnum de illis tribus: nam aliqui sunt casus, in quibus actio eliditur ipso iure per cessionem, de quibus per Bartolum in lege facta. ff. ad Trebellia. & per Baldum in lege prima. C. de actio. & obliga. Sed quòd ista opinio nō sit vera, patet ex his quæ dicemus contra opinionem Bartó. Vnde pro intellectu quæstionis considera duos casus: vnus est, quando post cessionē immediatè actio diffinitiua cedētis eliditur: & alter, quādo non eliditur nisi interueniat vnum ex his tribus, de quibus in l. tertia. præalleg. Primo casu, si actio cedentis est elisa immediate, hoc non potest esse, nisi virtute taciti pacti, per quod cedens videtur promittere debitori, quòd ipse non peter. Secundo casu posset dici, quòd eliditur actio diffinitiua cedentis ex legis dispositione, quæ tamen procedit à facto hominis præcedente, scilicet accessione facta. In primo igitur casu, si debitor videtur liberari per tacitū pactū, præiudicet alijs correis credendi, videtur esse distinguendum sicut suprà fuit dictum in tertia quæstione. In secundo autem casu idem videtur dicendum: quia sicut aliquis ex facto suo prohibetur aliquid facere ad præiudicium alterius, ita prohibetur facere aliquid, ex quo resultet legis dispositio, inducens eundē effectum, secundùm glos. Barto. & Moder. in lege, si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obliga. & per Bal. in leg. hac edictali. in princi. C. de secun. nupt. Vnde in vtroq; casu videtur præiudicare, & non præiudicari, prout fuit dictum de pacto in tertia quæstione. Forte tamen possent saluari dicta Bartol. vt dicamus, quòd ista dicta in tertia quæstione habent locum in pacto, quod simpliciter & absolute tendit ad liberationem debitoris. Sed istud pactum, de quo nunc agitur, potius tēdit ad surrogationem vnius personæ in locum alterius in obligatione, quàm ad absolutam liberationem: & ideo quia actus agētium non operantur vltra eorum intentionem: vt lege, non omnis. in principio. ff. si certum petatur. Forte possent sustinere, quòd intentio cedentis nō fuit liberare ab alijs correis, & hoc dictū habet multam æquitatem. ¶ Circa nonam quæstionem, in qua quæritur de confessione reorum debēdi & credendi. Adde primò inquantum Barto. dicit, ꝙ confessio ex reis debendi nocet, quo ad interruptionem præscriptionis: vt lege fina. C. de duo. reis. Nam posset quæri, vtrum ista confessio noceat alijs reis debendi, si forte pereat instantia incepta contra vnum ex reis debendi, vel sit cōdemnatus, & tamen nō potuerit absoluere. Super quo breuiter est dicendū, quòd ista confessio non noceret alijs correis ad probandū debitum contra eos: quia superius determinatum fuit in quarta quæstione, quòd sententia cōdemnatoria lata contra vnū ex reis debendi, nō nocet alteri: vt optimè ibi probatur. †Et [13] regula est, quòd regulariter cui non nocet sententia, non nocet acta[a], secundùm Inno. in capitulo, causam quæ. de testibus. & refert Bartolus in lege secūda, infrà, iudicatum sol. & in alijs locis quæ suprà retuli referendo dicta Angel. Secundò adde inquantum Bartolus hic dicit: quòd confessio extraiudicialis facta vni ex reis credendi à debitore non nocet alijs reis: quia per eam non fit præoccupatio, sicut per confessionem factam in iudicio: sed solùm inducit probatio debiti: vt lege Publia. in fine. ff. depositi. Vnde alijs correis nō nocet, sed prodest quo ad effectū interrūpendi præscriptionem in fauorem

[a] ¶ Acta. De quo vide per Fely. in c. at si clerici. in ij. colū. versicul. vltimo ad intelligentiam. de iudi.

omnium correorum credendi: per leg. final. C. de duobus reis. nam ex his vltimis verbis videtur sentire, quòd ista confessio extraiudicialis, quo ad alium effectũ, nõ possit prodesse alijs correis debendi. Post dictum infert, quòd si alter ex reis credendi vellet probare debitum, ex ista confessione, nõ posset: quod credo esse verissimum, quando essent duo rei credendi, qui non essent socij, nec vnus reciperet confessionem nomine alterius: nam si essent socij, quia vnus ex socijs videtur habere mandatum recipiendi solutionem nomine alterius: vt l. si vnus. in princip. ff. de pact. & ego tetigi in l. reos. in princ. ff. eod. ad intellectum glo. in l. nemo. ff. pro soc. tunc confessio simpliciter facta à debitore coram illo qui repræsentaret personam socij, satis videret facta illi alio socio præsente. Intellige tamẽ, quando debitor fuit confessus de vtroq; correorum, quòd erat eorum debitor: nã non videtur carere ista cõfessio præsentia partis, ex quo est facta corã procuratore correi absentis. Similiter si duo essent rei, non socij, & vnus reciperet confessionem pro se, & pro correo absente: si corre⁹ absens postea ratificaret, satis videretur facta in præsentia partis: ita decidit Dy. in consilijs suis no. quem refert & sequitur Ioan Andr. in addi. Specula. in titu. de confes. §. nunc videndum. versic. quid si rem tuam. & Bald. in l. j. C. quando lice. ab empt. disce. vbi refert consilium Dyn. & Ant. de But. & Moder. in c. si cautio. extrà, de fide instrum. Vltimò adde, inquãtum Barto. in fin. huius quæstionis dicit, quòd confessio facta ab vno ex reis credendi habet vim pacti liberatorij, & tantũ præiudicat, quãtum pactum alijs conreis credendi: per l. tale pactum. in princi. ff. de pact. & quod habetur in l. si ex pluribus. j. de solu. Debes enim singulariter notare hanc doctrinã, quæ ampliat ea quæ ipse scribit in l. ij. §. creditum. ff. si cer. peta. & in alijs locis diuersis, vbi ipse dicit, quòd confessio procuratoris habentis mandatum ad accipiendum pecuniam, nõ præiudicat domino, quia sapit speciem donationis: per l. j. §. sed si mutuantur. ff. si quid in frau. pa. nam istud est verum, secundùm Barto. hic, etiam in eo qui soluendo & exigendo ex iure propriæ obligationis, non virtute alicuius mãdati potest præiudicare tertio, vt sua confessio non operetur idem, quod vera probatio solutionis. Secundò adde dictis Ange. & Mod. hic, huic conclusioni, quòd confessio quæ fieret in iudicio ab vno ex reis credẽdi in vi contentiosę iurisdictionis: verbi gratia, respondendo positionibus videretur præiudicare alijs cõreis, ex quo habet potestatem agendi insolidum, per ea quæ habentur in l. certum. §. sed an ipsos. ff. de confessis. & p Bartol. & per Cyn. & per Bald. in l. vna. C. eodem. Sed Ioan. de Imo. perpendit bene de errore manifesto huius doctrinæ: qa 14 cùm positionibus non respondeatur, nisi post lit. contestat.† quod patet quia prius debet iurari de calumnia, & iuramentum calumniæ præstatur post litem contest. [a] vt patet ex no. in c. j. & ij. extrà, de confessis. libr. vj. & in l. ij. C. de iura. calũ. ex quo præcessit litis contestatio, confessio sequens iam non præiudicat conreis, sed soli confitenti, qui per lit. contestat. appropriant sibi debitum: vt in l. nostra. & ideo ipse infert cõtra secundum dictum Angel. quòd quia iam tempore confessionis causa pertinebat ad solum confitentem, creditor conreus non poterit reuocare confessionem factam ab illo, tanquam erroneam & falsam: sicut dicimus de patre in l. cùm filius. s. titul. proximo. quia nihil sua interest, sed solius confitentis. Posset tamen deduci in practicam doctri. Angeli, si ante litem contesta. apponeretur aliqua exceptio declinatoria litis finitæ, vel alia quæ posset opponi ad processum: de quib⁹ vide per Barto. in leg. nam postea. in princip. ff. de iureiuran. & in leg. finali. ff. pro suo. Nam tunc ex quo lis non erat cõtra debitum, est adhuc commune omnium conreorum credendi. & ideo videndum esset in casu, vtrum doctrina Angel. sit vera, vel non. Et prima facie videtur valde dubia per regulã, de qua proxime dixi, quòd cui non nocet sententia, non nocent acta: sed sententia noceret lata contra vnum ex correis credendi, si per litis contestatio. non fieret præoccupatio, vt ostendam: ergo nec acta nocebunt. Consequentia patet, & minor probatur: quia ego video, quòd sententia lata contra vnum ex reis debendi non nocet alteri: vt leg. final. C. de fideiussori. & tenet Barto. s. in quarta quæstione. & hoc est, quia licet sit vnus conuentus in iudicio, debitum tamen adhuc remanet commune cum reliquis: ergo similiter dicendũ est in creditoribus conreis, si vnus ex reis confiteatur aliquid antequam creditum sit effectum proprium per litem contestatam: & est ista cõsideratio subtilis, & noua in ista materia, quam tenebis menti. ¶† Circa decimam quæstionem adde secundæ conclusioni, quam ponit hic Bartol. inquantum ipse restringit textum in lege, Vranius. §. ij. ff. de fideiussor. vel ad duos reos, ex causa onerosa, quando tota pecunia peruenit ad conreum, cui non sit successum, quòd vtraq; solutio videtur esse inepta ad illum textum: nam secundùm primam iuriscõsultus non respondet ad quæstionem propositam in principio textus, quæ proponitur exprese de duobus reis ex causa onerosa. Secundùm secundam primò diuinat ad textum, quia ibi non dicitur quòd lata pecunia peruenerit ad vnum. Præterea cùm dicamus simpliciter, quòd ambo cœperint pecuniam mutuo ex iuris præsumptione, pro vili præsumitur pecunia ad eos peruenisse: vt plene retuli post Paul. de Castr. in leg. reos. §. fina. s. eod. Et ideo quærenda est alia solutio ad illum textum: considerabã ergo posse simpliciter saluari tex. iurisconsul. aduersus duas rationes assignatas per glo. & Bartol. in dicta lege, Vranius. vt hic. Et primò cùm dicitur, quòd si iste creditor ageret insolidum contra alium conreum, cui non successit, obstaret sibi exceptio cedendarum, quando pecunia peruenit ad vtrunq; pro parte: vt lege, si Stichum. §. si creditor. el ij. ff. de solutionibus. Ad hoc põt responderi dupliciter, vel intelligendo text. in lege Vranius. quòd bona debitoris fuerint confiscata ex delicto commisso per eum: quo casu secundùm Dyn. & Barto. in leg. j. §. an bona. ff. de iure fisci. bona applicãtur ipso iure fisco. Vnde creditoris actio fuit confusa & extincta absq; aliquo facto creditoris, scilicet fisci: & ideo non potest sibi obijci exceptio cedẽdarum: quia tex. in dicto §. si creditor. & in lege, si pupill⁹. ff. de administratione tutorum, cum alijs iuribus concedunt istam exceptionem, quando ex culpa vel ex facto creditoris voluntario esset extincta obligatio aduersus conreum: & iste non est casus noster, & in isto casu loquitur proprie Barto. in lege, si stipulatus. §. si ex duobus. infrà, de fideiusso. vbi est omnino videndum: & secundùm hoc ampliabitur id quod dicit tex. & glo. in lege in his. §. si duos. j. de solutionibus. & Bartol. in dicto §. si ex duobus. quòd non solùm non obstat exceptio cedendarum agenti, quando ille qui poterat conueniri fuit liberatus ex facto debitoris absq; voluntate creditoris: sed etiam quando aliàs ille qui poterat conueniri esset liberatus præter culpam & voluntatem creditoris, ex legis dispositione. Vel potes dicere, si vis intelligere textũ in lege, Vranius. simpliciter, ex quacunq; causa bona sint deuoluta ad fiscum, quòd licet aliquando non deuoluantur ipso iure, sed sit opus aditione: quia tamen non agnoscitur specialiter illud ius obligationis, quo debitor erat obligatus creditori, sed agnoscitur hæreditas in vniuersum, in qua aditione in consequentiam venit, vt extinguatur obligatio, quia nemo potest debere sibi ipsi: ideo factum creditoris non dicitur voluntarium, sed potius necessarium: quia si non volebat perdere hæreditatem, necesse erat vt adeundo vellet istud ius extingui: & ideo hæc non dicitur voluntas spontanea, in qua fundatur æquitas exceptionis cedendarum. ¶ Ista conclusio probatur in simili in textu, & glossa quam ibi approbat Bartol. in lege penulti. §. finali. de inofficioso testamento. vbi dicitur, quòd si exhæredatus, qui poterat intentare querelam, acceptat legatum sibi factum ab hærede instituto ex testamento, cõtra quod competebat querela, repellitur à querela inofficiosi: quia nulla necessitate cogente petendo legatum videtur approbare testamentum: vt lege finali. in fine. ff. codem titulo. Sed si exhæredatus instituitur hæres ab eo cui erat factum legatum in testamento, licet ipse acceptet hæreditatem, nõ excluditur à querela: ratio est, secundùm gloss. quia cùm legatum factum illi quem relinquit hæredem, sit in hæreditatem, quum in iure vniuersali non poterat hæres scriptus 15 adeundo hæreditatem adire eam excepto legato, †quia hæreditas non potest adiri pro parte, & pro parte repudiari [b]: vt lege prima, & secunda. ff. de acquirenda hæreditate, vnde dicitur acceptasse legatum ex necessitate, licet repudiando hæreditatem legatum. Sed lex habet hoc pro absurdo, quòd propter vnam rem quis debeat dimittere totam hæreditatem: & ideo non dicitur actus voluntarius, sed necessarius, & in consequentiam. Ita ergo dicemus in casu nostro, quòd quando ex facto creditoris adeuntis extinguatur obligatio vnius ex reis debendi, iste actus non dicatur voluntarius, ne propter hocius solum amittere habeat totam hæreditatem: & quia ista extinctio huius iuris venit in consequentiam ad additionem: & hoc modo subtiliter soluitur obiectio. Et ex vtraq; solutione habes duas limitationes ad iura præal. Prima est, q iura quæ dicũt obstare exceptionem cedẽdarum, non habent locum, qñ obligatio debitoris fuit extincta ipso iure, absq; facto creditoris, secũdùm primã solutionẽ. Secundò

a ¶ Post li. cõt. Vtrũ in iuramẽto cal. qđ respicit totam causam: quia illud debet præstari statim post lit. contest. vt dicit Bartol. in d. l. ij. in prin. per illum tex. alleg. hoc contra Are.

b ¶ Repudiari. Facit etiam qđ per Dy. habetur in consili. a xxvj. in versicu. itẽ quia l. cauetur.

Secundò, quando fuit extincta facto creditoris, non voluntario, in quo culpa non pōt imputari creditori. Et inter cætera tenebis menti tex. quē ibi not. Bald. ad hoc in l. alterius. §. fina. ff. de tut. & ra. distra. qui probat secundùm Bal. ibi, quòd exceptio cedendarum potest opponi in executione sententiæ. Secundò, quando petitur cedi actio, nō à conreo, neq; à fideiussore, sed à tertio possessore, contra quem agitur hypothecaria: tūc creditor tenetur cedere ius efficax, si illud habet: sed si extinctum vel elisum ex facto suo voluntario, non tenetur cedere: ita diuinat not. Ioan. Andr. in titu. de renun. & conclu. §. j. versic. & clarius & melius declarat Bal. in l. iubemus. in vlti. q. C. ad Velleia. Et ista addes ad ea quæ scribit Barto. in l. stipulatus. §. si ex duobus. præalleg. Secundæ obiectioni, quā facit Bart. hic, & in l. Vranius. respondeo & dico, quòd regula quæ ponitur in l. si socer. in princi. ff. solu. matri. & in l. dolo facit. ff. de doli excep. quòd dolo facit qui petit, quod restituturus est: non habent locum, quando ille q petit, petit ex psona sua, & ex iure proprio: est aūt restituturus vel redditurus, tanquā alius, id est ex persona alterius: sicut in casu nostro. Ista cōclusio singu. & noua probatur ex his quæ tradit Bart. no. in l. post legatum. circa prin. ff. de his qui. vt indig. vbi per illum text. tradit talem regulam, quòd agenti in iudicio ex persona alterius nunquam potest obijci exceptio doli, vel rei iudicatæ, quæ oritur ex iure, quod cō petit sibi & persona sua: & eadem ratione necessario est dicendum ecōtra, quòd agenti ex iure ex persona propria, nō potest obijci exceptio doli, vel rei iudicatæ prouemens ex iure, quòd habet ex persona alterius: & talis est casus noster, & sic redditur tex. ille in l. Vranius. id est valde singu. limitans ea quæ traduntur in d. l. si socer. Sed tu posses dicere, quòd tex. in §. qui accusauit. in quo se fundat Barto. loquitur, quādo ius post deductum in iudicio ex persona propria superuenit ius ex persona alterius. & ita intelligit illum tex. vt fugiat contrarium eiusdem. l. iij. §. si pater. Declarando ergo dicta sua breuiter dic, quòd illa distinctio & consideratio habet locum, quando quis vellet intentare duo iura, quæ immediate haberent originem ab eadem dispositione: vel immediate orirētur occasione illius dispositionis: & ita loquitur tex. in d. §. si pater eiusdem legis. Nam quòd pater dicat testamentum falsum, & capiat legatum ex persona filij vel serui, ista sunt duo iura, quæ competunt eidem immediatè occasione testamenti. Sed quando duo iura concurrētia in eadem persona non haberent originem immediatam, vel occasionem ab eadem dispositione, ista distinctio esset falsa: vt patet ex dictis suis, quæ postea sequuntur in d. §. qui accusauit. vbi tenet, quòd licet habēti querelam, vel volenti dicere testamētum falsum, superuenit ius ex persona alterius ante moram, querelam, vel iudicium: nihilominus poterit intentare ius cōpetens ex persona alterius, quamuis prius dixerit testamentum falsum, vel inofficiosum: & econtra, si prius intentauit ius quæsitum ex persona alterius, poterit dicere testamentum falsum, vel inofficiosum: vt colligitur ex dictis suis. Et quia ista dicta in ista materia sunt multum noua, nō audeo affirmare pro nunc, sed prima facie videntur vera, & minus absurda, quia minus destruunt tex. quàm solutiones gloss. & Barto.

Siue à certis. Relictum à certis hæredibus sub nomine appellatiuo, vel ab omnibus, vno excepto, vel ab omnibus simpliciter, debet in totū, & portionibus hereditarijs. Secūda est ibi: siue ab omnib⁹. Tertia ibi: idem est. ¶ †No. secundùm cōmunem intellectum, quòd etiam ille dicitur nominatim grauari, qui grauatur per nomē appellatiuum, nō expresso nomine proprio: de quo vide text. in l. Titius. in prin. ff. de lib. & posthu. & ibi per Barto. & per eundem in l. turpis. §. fina. iuxta fin. ff. de lega. j. ¶ Secundò not. ibi: in totum & c. quòd quādo hæredes grauantur vno excepto, alij tenentur ad totum legatum, ita quòd onus quarti exempti accrescit tribus. Idem probatur in l. ab omnibus. in princ. ff. de lega. j. quod debes intelligere, quando legatur quantitas vel species non hæreditaria. Nā si legaretur species hæreditaria, tunc alij grauati non tenerentur, nisi pro rata portionum suarum: vt l. si fundum. §. libertus. ff. de lega. j. de quo vide quod plene scribit Barto. in l. continuus. §. final. in vltimo membro. s. titu. proxim. & in l. Meuius. §. cum qui. ff. de lega. ij. vide etiam quod plenissime ponit Pau. de Cast. in l. si tibi homo. in princip. ff. de lega. j. ¶ Tertiò not. quòd quando hæredes grauantur simpliciter, in dubio videntur grauari pro hæreditarijs portionibus: de quo plenius dicetur in glossis.

SVMMARIVM.

1 ¶ Vnus ex reis debendi offerendo creditori an cōstituat eum in mora.
2 Culpa commissa ab vno ex reis debendi an officiat alteri.

Ex duobus. Factum vnius ex reis promittendi non nocet alteri. ¶ In glo. vnica super verbo, nocet. ibi: si socij sint. ista solutio comuniter approbat ab omnibus. Et aduerte, quia licet ita cōmuniter approbetur, multum diuinat ad ista iura: quia nec text. iste, nec lex contraria restringunt se ad socium, vel non socium. Et ideo melior videtur lectur. Placentini. videlicet quòd ista loquitur in mora commissa in faciendo, quam Bart. appellat moram ex malefacto in l. si insulam. s. titu. proxi. l. autem contraria loquitur in mora commissa per interpellationē, quę est in omittēdo: sicut patet ex princi. l. vsq; ad finem. Nec obstat id quod dicit hic gl. contra Placen. quòd huic opinioni ob. l. final. C. de duobus reis. quia ad hoc faciliter potest respōderi, quòd mora in omittendo nocet alijs cōreis, quo ad interrumpendam præscriptionem, vt ibi dicitur: sed quo ad alios effectus, puta quo ad periculum interitus, vel cursus vsurarum, non nocet: sicut dicunt docto. limitando gloss. j. quę fuit gloss. & Mar. videlicet quòd quo ad interrumpēdam præscriptionem, factum vnius rei debendi nocet alteri, licet non sint socij: sed quantum ad alia non. Et potest assignari satis bona ratio differentiæ inter morā commissam in faciendo, & in omittendo: nam quādo mora committitur in faciendo, magis de directo factum vnius ex reis debendi nocet creditori, quàm si mora est in omittendo: tunc ei ex omissione non læditur immediate creditor ex facto vnius debitorū, maxime quo ad interitū, sed ex interitu postea secuto aliter, quàm ex facto debitoris: & ideo casus non sunt omnino similes: quia in primo casu non est inconueniens, quòd sit in potestate vnius ex reis debendi liberare alios conreos: sicut econtra ex facto creditoris non potest alterari constitutio duorum reorum debendi in præiudicium alicui⁹ eorum: vt l. eandem. §. sed & si quis. s. eod. Præterea nos videm⁹, quòd in multis magis aggrauatur mora in cōmittendo, quàm in omittendo: vt patet in purgatione moræ ex his quæ tradit Barto. in l. si insulam. s. titu. proxi. Item in purgatione vitij & moræ, per nouationem: vt traditur p Bald. in l. subtracto. C. de fur. mora etiam in committendo potest cōmitti à debitore in diem, vel sub conditione, sed non mora in omittendo: secundùm gloss. & Bar. in l. cum qui ita. §. fina. s. titulo proxi. Sed prima ratio differentiæ magis placet: pro qua adducotibi not. dicta Barto. in xij. q. in l. ex duobus. s. eod. de quibus postea dicemus, a vbi Barto. concludit, quòd quātum ad obligationem secundariam doli & culpæ, quæ cōmittitur ad interesse, factum vnius ex reis debendi nocet alteri: & est verissima conclusio, vt suo loco dicetur. Sicut ergo culpa & mora in committendo, quo ad ipsam obligationem secundariam, nocet alteri: cur non idem quo ad culpam, ex qua perpetuatur obligatio primitiua, quo ad ipsam rem? Certe non videtur assignari bona ratio differentiæ: licet Barto. ibi hanc differentiam nō faciat: quia sequitur distinctionem Ioan. & Mar. qui non distinguunt inter commissum & omissum: sed dicunt in vtroque casu idem, quo ad primitiuam obligationem. Angel. tamen hic sequendo communem sententiam limitat eum, vt dicamus quòd tunc mora vnius ex reis debendi, qui non sunt socij, non nocet alteri, quando verè ambo sunt duo rei debendi. Nam si sit color quæsitus, quia verè vnus erat fideiussor, & alius reus: tunc factum illius, qui est principalis, noceret alteri, tanquam fideiussori, per legem, mora rei. s. de verborum obligatione. & istud satis colligitur ex his quæ tradit Barto. in simili quæstione in lege, reos. s. eod. in princi. & in leg. in duobus. §. vbi duo. in quibus locis ostēdit, quòd quādo est color quæsitus, ille censetur quo ad omnia esse fideiussor. ¶ Adde etiam dictis Bartol. in l. ex duobus. in vndecima quęstione. s. eodem. aliqua breuiter, & primò inquantum declarādo gl. dicit, quòd quo ad interrumpendam præscriptionem, mora vnius rei debendi nocet alteri: nam gloss. inferius ibi: sed ibi in executione & c. videtur sentire secundùm Angelū, quòd interruptio præscriptionis facta cū vno ex reis debēdi tūc nocet alteri, quando fuit facta interpellatio iudicialis: licet gl. in l. in condēnatione. §. vnicuiq;. ff. de reg. iur. de hoc non curauerit, secundū Azo. Sed vt dicit Io. de Imo. debuit curare, qa interpellatio iudicialis non interrūpit præscriptionem: vt l. sicut. & l. oēs. C. de prescri. xxx. an. & plene p Bal. in l. naturaliter. ff. de vsuca. ¶ † Secundò adde in quātū Bart. dicit, q vnus ex reis debēdi offerēdo creditori cōstituit eū in mora[a], quo ad alios reos

¶ In mora. Adde d. Alex. de Imo. in l. q te. s. si cer. peta. & in l. mora. de vsuris. & Bar. in l. curabit. C. de act. emp. & ī l. de diuisione. soluto matrimo.

debendi. Nam hoc nō videtur expeditum omni caſu, ſed procederet, vel
quando vnus ex reis offerret nomine omnium, vel quando ſimpliciter:
quo caſu videtur velle ſoluere, vt omnes liberentur: vt l. Modeſtinus.
infrà, de ſolut. Sed quando vnus ex reis offerret, vt liberaret ſolum ſei-
pſum, vel proteſtaretur velle cedi ſibi actionem: tunc quia alij nō libera
rentur ex iſta ſolutione: vt optime declarat Bart. in d.l. Modeſtinus, in
ſua diſtinctione, magna oblatio non videretur facta nomine aliorũ; qđ
videtur requirere tex, vt cùm oblatio fit ab extraneo, debitor liberetur
in l. qui decem. §. qui mihi Stichum. ff. de ſolu. & cũ iſto temperamento
debes intelligere dicta Bartol. Et ſimiliter poſſet dici in caſu ſequenti,
quem tangit hic Bar. vtrũ interpellatio vnius ex reis credendi cōſtituat
omnes debitores in mora, quo ad alios conreos. Nam ſi id quod petit cō
reus credendi, eſſet cōmunicandum alijs cōreis, ſine dubio procederet do
ctrina Bar, per leges allegatas per eum, & per ea quæ ipſe not. in l. ſi ſer-
uum. §. nunc videamus. ſuprà, titulo proximo. Sed ſi vnus ex reis credē-
di, qui non tenetur communicare alijs, petat ſibi ſolui, hic non videt̃ in-
terpellare nomine cōreorũ; & ideo magis dubiũ eſſet, vtrũ quo ad alios
conreos, debitor cōſtituatur in mora per rationem proximè dictã: & in-
quantum Bart. hic, ꝙ ſi creditor fuit conſtitutus in mora ab vno ex reis
debendi, interpellando poſtea alium nō purgat priorē moram, quo ad il
lum qui primò ſibi obtulit per l. mora rei. ſ. titu. proxi. Adde quòd idē
2 tenet Ange. in repetitione ſua in l. & ſi poſt tres. ſ. ſi quis cau. ¶ † Vlti-
mò inquantum Barto. in l. ex duobus. in xij. q. ſ. eodē, vult quòd culpa
commiſſa ab vno ex reis debendi noceat alteri per l. ſi diuiſa. C. locat. &
per l. cùm apparebit. ff. eod. quam ſequitur etiam hic Angel. & dominus
Ioan. de Imo. ſatis prolixe nititur impugnare iſta dicta. Et primò addu-
cit tex. contra opi. iſtam in l. j. §. ſi apud duos. in fine. ff. depoſiti. vbi duo
depoſitarij obligati inſolidum tanquam duo rei, nō tenetur vnus ex cul
pa alterius. ¶ Secundò adducit tex. in l. eandem. §. ſed & ſi quis. ſ. eo. vbi
dicitur, ꝙ ſi eſt factum pactum de nō petendo vni ex duobus reis ſocijs,
hoc pactum non prodeſt alteri, niſi ratione culpę communis: & ſic datur
intelligi, ꝙ ſi culpa eſſet propria alterius, ꝙ pactum non ſibi prodeſſet:
& ex hoc datur intelligi, ſecundùm eum, ꝙ ex propria culpa commiſſa
ab vno ex reis debendi alter non teneretur. Non obſtant ſecundùm eũ
iura allegata per Barto. quia vel poſſunt intelligi, ꝙ illi ibi teneãtur, quo
ab obligationem primitiuam inſolidum, non quo ad obligationem ſe-
cundariam, quæ contrahitur ratione doli vel culpæ: vel poſſunt intelli-
gi, quòd ibi culpa erat communis: ſicut etiam dicit eſſe intelligendũ tex.
in l. ſi vt certo. §. fina. cum l. ſeq. ff. commo. ibi enim vterq; erat in culpa,
vnus in committendo, alter in omittendo; & ideo ratione propriæ cul-
pæ quilibet poterat conueniri. Tu autem aduerte, quia hic eſt æquiuoca
tio, & error manifeſtus. Nam text. in §. ſi apud duos, nō loquitur in his q
ſunt propriè duo rei: ſed largo modo, quia ſunt obligati inſolidum: &
ideo vnus nō tenetur ex culpa alterius. Sed quando eſſet actum expreſ-
ſe, quòd eſſent duo rei debendi, tunc culpa vnius noceret alteri: ſicut ꝓ
bant iura allegata per Barto. quæ reſtringere modis ſupradictis eſt diui-
nare. hoc dicit Barto. expreſſe faciendo iſtam differentiam punctualiter
in l. iiij. §. Cato. in tertia oppoſitione, iuxta fin. ſ. de verbo. oblig. & ideo
ipſe idem in l. eandem. in princip. in ij. q. ſ. eod. diſtinguit expreſſe iſtos
caſus dicens, ꝙ ſi eſt actum ꝙ ſint duo rei, & tunc ſeruatur diſtinctio. l. j.
§. ſi apud duos, quam ipſe ibi allegat. ff. depoſiti. intellige in obligatione
ſecundaria, vt ibi dicitur. Et ad tex. in l. eandem. §. ſed & ſi quis. eſt dicē-
dum, ꝙ ideo pactum factum vni non prodeſt alteri, qui ſolus culpam cō
miſit: non quia non poſſet conueniri, ſed quia alter non poſſet conueni-
ri ex culpa ipſius: quia ſi ſic eſſet, tũc quo ad illum alterum pactum eſſet
ſuperfluum in iſto caſu, ex quo culpa alterius nō noceret ipſo iure: quòd
tamen ibi operetur in perſonam eius, cui pactum fuit factũ, vt exceptio
pacti proſit conreo. Et hanc rationem aſsignat Barto. expreſſe ad intel-
lectum illius §. ſed & ſi quis. in l. ex duobus. in iij. quæſtio. principa. ſ. eo.
Sequere ergo opinio. Barto. cui nihil obſtat, vt ſ. eſt declaratum. & per
hæc ſit expedita iſta lex.

SVMMARIVM.

1 ☞ Exemptio vel liberatio obligationis de vna in aliam perſonam, an habeat vim ſolutionis.

2 Deportatio ſucceſsit loco pœnæ interdictionis aquæ & ignis.

3 Obligati plures inſolidum ex maleficio ciuiliter an dici poſsint duo rei debendi.

CVm duo. Quando vnus ex reis debendi liberatur
per capitis diminutionem mediã, vel ma-
ximam, obligatio non extinguitur, ſed potius perſona exi-
mitur ab obligatione: & ideo alius conreus non liberatur: &
reſpectu obligationis alterius conrei poteſt accedere fideiuſſor. Secunda
1 eſt ibi: multum em̃ intereſt. Tertia ibi: & ideo &c. ¶ † Not. ꝙ exemptio
vel liberatio ab obligatione quæ fit, quando obligatio quæ erat in vna
perſona, transfertur in aliam, nō habet vim ſolutionis; hic etiam obliga-
tio deportati transfertur in fiſcum, qui tenetur loco ipſius: vt l. ij. C. ad l.
Iul. de vi pub. & l. inter eos. §. fi. & ibi per Bar. j. de fideiuſ. & aliquid te
tigit in l. capitis. ff. eo. titu. Item probatur in l. ſi marito. in prin. ff. ſoluto
matrimo. concor. tex. in ſimili in l. veteranus. j. de fideiuſ. vbi ſimpliciter
dicitur, quòd quando creditor ſuccedit vni ex reis debendi, potius exi-
mitur perſona ab obligatione, quàm diſſoluatur obligatio: & quia fiſc'
ſuccedit ad ſimilitudinem hæredis, licet non ſit hæres propriè ſecun-
dùm Barto. & alios in lege, ſi conſtante. §. fina. ff. ſoluto matrimon. ideo
ſi fideiuſſor ſuccedit debitori ſuo, confunditur etiam actio, quo ad ſuos
fideiuſſores, vt non poſsint conueniri, ſecundùm Bart. in l. capitis. prę-
allegata. & fuit olim quæſtio diſputata, quam refert Ioan. An. in addi.
2 Specu. ſuper rubri. de fideiuſſo. vbi eſt videndum. ¶ † Secundò nota. de
pœna interdictionis aquę & ignis, cuius loco ſucceſsit hodie deportatio:
vt traditur Inſtit. de cap. dimi. §. mediam. & in l. iij. j. ad legem Iuliam re
petun. de iure autem canonico loco eius ſuccedit excommunicatio, ſe-
cundùm gloſ. in capitu. paſtoralis. extrà, de appella. & Ioan. de Imo. hic.
Vltimò not. quòd deportatus licet non poſsit dare fideiuſſorem, quan-
do ſolus eſt obligatus: vt l. ſi debi. depor. j. de fideiuſ. poteſt eum tamen
dare, quando habet conreum pro illa obligatione, qua conreus eſt obli-
gatus: quod qualiter ſit intelligendum, dicetur in gloſ. ¶ In gl. j. ibidem:
& ſi minima. iſtud exemplum non eſt ita conueniens, ſicut & præceden
tia: quia ille qui liberatur per minimã capitis diminutionem, liberatur
quidem ipſo iure ab obligatione, ſed ex æquitate prætoria reſtituitur in
eum actio: vt l. ij. §. hi qui. ff. de cap. dimi. & ideo cùm in effectu teneat̃,
non eſt mirum tunc, ſi obligatio alterius conrei non extinguitur. ¶ In
gloſ. ſuper verbo, tenetur. ibi: pro altero conreo &c. ſi gloſ. intellexit, ꝙ
fideiuſſor fuerit datus à deportato ſpecialiter tanquam accedens obliga
tioni conrei: iſta ſolutio eſt vera in ſe, ſed aliqualiter diuinat ad text. Nō
enim apparet in litera, quòd dederit fideiuſſorem magis pro obligatio-
ne conrei, quàm pro ſua: ſi autem intellexit, quòd fideiuſsio data ſimpli
citer intelligatur data pro eo, & in eum caſum, quo valere poteſt: vt
lege, ſemper in ſtipulatio. ff. de regulis iuris. & leg. Gallus. §. quidem re
cte. ff. de liberis & poſthumis. ſed tamem adhuc continet aliquam diui-
nationem: quia cùm text. dicat, quòd ipſe deportatus dedit fideiuſſorē,
nec appareat ſub qua forma, videtur poſſe intelligi, etiam ſi det fide-
iuſſorem pro ſe, & pro obligatione ſua. Ideo Barto. & Modernio. com-
muniter ſoluunt, quòd fideiuſsio hic fuit facta ſimpliciter pro obliga-
tione, qua deportatus iam ſe obligauit: & huic obligationi poteſt acce-
dere fideiuſſor, quia adhuc durat apud fiſcum, in quem eſt translata: ſe
cus ſi dediſſet fideiuſſorem pro obligatione, pro qua tũc tenebatur: quia
cùm pro nulla tunc teneat̃, nulli obligationi ſuccedit fideiuſſor, & ideo
non valet fideiuſsio: vt d. l. ſi debitor deporta. j. de fideiuſſo. Eſt enim cō
munior opinio, & vera, quòd deportatus eximitur ipſo iure ab obliga-
tione ciuili & naturali: vt patet in d. l. ſi debitori, & probatur clarius ſe
cundùm Barto. in leg. quoties. §. fina. ff. de noua. vbi ſi prima obligatio
nouatur in euentum conditionis, & purificatur conditio poſt deporta-
tionem, ideo impeditur nouatio, quia non ſubeſt aliqua obligatio, quæ
poſsit nouare veterem. Sed ſi deportatus remaneret obligatus naturali-
ter, ſubeſſet obligatio ſufficiens, ad nouandum veterem: vt l. j. ff. codē.
Ergo per illum textum datur intelligi, quòd etiam ab obligatione natu
☞ rali eximitur deportatus, vt hic dicit Bartol. † Sed relinquitur fortis du-
bitatio circa intellectum illius legis, quare purificata conditione obli-
gatio nouans, quæ erat futura penes debitorem, non tranſit in fiſcum,
& ſic fiet veteris obligationis nouatio, vt regulariter obligatio actiua
& paſsiua conditionalis ita tranſeat in fiſcum, ſicut obligatio pura: vt l.
Statius. §. Corneliæ. ff. de iure fiſci. & lege, inter ſocerum. §. finali. ff. de
pact. dotali. Bartol. in dicta leg. quoties. in fine. ſolum dicit, quòd obliga
tio conditionalis, quæ habet cauſam de præterito, ſi purificatur poſt de
portationem, non transfertur in fiſcum. Sed cur iſto caſu non transfe-
ratur, non aſsignat rationem, quam debuit aſsignare, maxime propter
iura prædicta, quæ vidētur probare totum oppoſitum. Vnde Bald. in l.
finali. C. de contrahenda emptione. non ſequitur iſtam doctinam Barto
li, ſed reſtringit textum in dicta lege, quoties. quando debitor erat obli
gatus ſub conditione poteſtatiua: quæ reſtrictio eſt maxima diuinatio.
Alibi autem prolixe diſcutiens iſtum articulum in leg. executorē. circa
medium repetitionis. C. de executione rei iudic. finaliter dicit, quòd i-
deo ibi non fit nouatio, quia obligatio in perſona deportati, quæ poſſet
nouare veterem non erat. Sed iſta reſponſio non ſufficit: quia iſta obli-
gatio erat transfuſa in perſonam fiſci, purificata conditione, ex perſona
fiſci poterat nouare veterē, quæ etiam erat apud fiſcum: vnde iſta dicta
non ſatisfaciunt in iſta materia, & ideo cogitandum eſt diligenter. Ex
omnibus tamē ſolutionibus prædictis iſta ſolutio Pauli, quam ponit in
l. finali. C. de contrahē. emptio, quæ erat in poteſtate debitoris, qui nō
potuit parere poſt ius quæſitum fiſco, nihil allegat: ſed eſt caſus in l. po-
tior. & in lege prima. ff. qui potiores in pignore habean. vbi patet, quòd
poſt pignus ſecundo loco ſimpliciter datum non poteſt debitor imple-
re conditionem poteſtatiuam, vt acquiratur ius alteri, in præiudicium
eius, cui fuerat in medio tempore ius quæſitum. Sed quia, vt dixi, ni-
☞ mis reſtringit textũ in dicta lege, quoties. in fine. † ideo poſſumus di-
cere, nihil diuinando ad literã, quòd ideo obligatio prima conditiona-
lis non tranſit in fiſcum purificata conditione, & per conſequens nō fit
nouatio per ſecundam ſtipulationem: quia ſi prima obligatio trãſiret in
fiſcum

fiscum, reperiretur fiscus esse deterioris conditionis, quàm de portatus, in cuius locum succedit, si ista obligatio tanquã nouã causaretur in persona defuncti: nam vt patet circa mediũ illius §. prima obligatio conditionis, siue primus contractus erat contractus iuris ciuilis .i. stipulatio. Vnde si post deportationem ista noua obligatio citaretur in personam deportati, non posset iste deportatus obligari ex cõtractu iuris ciuilis ciuiliter, sed obligaretur naturaliter tantum. Fiscus autem si in eum transiret obligatio, obligaret̃ vtroq; modo, quia est persona habilis, nec potest dici, sicut heri dicebam in voce, quòd eodem modo naturaliter obligabitur fiscus, cùm obliget̃ ex persona deportati: quia istud procederet, quãdo obligatio formata in persona deportati trãsfunderetur in ipsum. Sed in casu nostro non transfunditur à deportato in fiscum: quia cùm conditio fuerit purificata post deportationem, nunquã fuerit radicata obligatio in ipsum deportatum, sed oritur de nouo in persona fisci: vnde non attenditur qualitas fisci in ista noua obligatione, quæ non transfunditur ab eo: & quia nõ est æquum, vt fiscus successor teneatur plus, quàm teneretur deportatus, ideo eligitur hæc via, vt non transeat obligatio in eum. Et quamuis hæc responsio sine diuinatione posset defendi: non tamen multum placet, sed est tolerabilior cæteris, & contra ipsam facit tex. in l. status. §. Corne. ff. de iure fi. vbi patet, quòd onus restituendi fideicommissum, & obligatio trãsit in fiscum post deportationẽ eius, qui erat rogatus restituere post mortem suam: & tamen obligatio ex fideicommisso, quo ad ius ciuile, non posset habere locum in p̃sona condẽnati, vel deportati. Sed ad hoc potest dici, quòd ibi conditio nõ poterat impleri in vita deportati, sicut hic noua obligatio poterat incipere in vita deportati post deportationem. Vnde casus non est similis, & est maior æquitas, quòd non transeat in casu nostro. ¶ Et ad materiam adde l. si marito. in princi. & quod ibi not. ff. solu. matri. vbi probatur similiter, quòd ius conditionale passiuẽ transit in fiscum. ¶ Circa secundam quæstionem, quam posuit hic Barto. de pluribus facientibus pacẽ adinuicem, qui promiserunt quòd nullus ex pluribus offenderet aduersarium, & ecõtra omnibus fuit promissum, quòd nullus offenderetur. Adde breuiter, quòd inquantum ipse dicit in obligatione principali impediri constitutionem duorũ reorum, quo ad hoc vt non offenderet, dicatur conreus debẽdi cum his qui promiserunt, quòd ipse non off[illegible], neq; offensus dicatur conreus credẽdi [illegible] stipulati sunt, quòd ipse nõ offenderetur. [illegible]duerte, quia ratio sua, propter quam dicit impediri constitutionem duorum reorum, non videtur bona, dum dicit quòd alia est offensa facta vni, & alia alteri: nam hoc concesso, quod est verisimum, non sequitur in casu nostro: quia hic alij promittunt, quòd non solum ipsi non offendent, sed quòd alius ex complicibus suis nõ offendet. Vnde ista secunda promissio videtur continere & fieri de eodem facto: & ideo non potest hic esse diuersitas rei, & factum alienum potest promitti sub pœna: vt l. stipulatio ista. in prin. & ibi plene s. de verbo. obli. Melius ergo est, quod sequitur hic in dictis suis, quòd vitiatur constitutio duorum reorum, quia vna & eadem causa habet se ad eos diuersimode: nam principaliter offendens obligatur pro facto proprio, & alij pro facto alieno: & sic videtur impediri constitutio duorum reorũ, per l. si id quod. §. j. s. eod. in exẽplo, de dote. Sed contra istud dictum arguitur, quòd non procedat indistinctè: quia pone quòd fit promissio pluribus personis, quæ sunt huius qualitatis, vt offensa facta vni videatur facta alteri: de quibus in l. lex Cor. & in l. j. in fin. cum l. seq. j. de iniur. Certe hic non videtur esse diuersitas causæ ex parte reorum credendi, ex quo vnum factum, & vna offensio respicit duos: quia ex offensione alterius videtur offendi. Vnde in talibus personis Bar. sentit. in l. si ita stipul. §. Chrysogonus. in fine. s. eod. titul. proxi. quòd si ego promitto non offendere vnam ex illis personis, cõmittitur stipulatio, etiam si alia offendatur. Sed ad hoc põt dici breuiter. Et primò, quòd licet ibi ita sentiat Dy. tamẽ sentit oppositum, qui fundauit se isto tex. vbi dicitur, quòd in stipulatione persona extrinsecus non subintelligitur, & maxime quando est pœnalis: & hanc sentẽtiam secutus est disputando publicè Ioan. Andr. in regula, frustra. de reg. iu. in mercu. vbi dicit, quòd licet quo ad pœnam legalem aliquando iniuria illata vni videatur illata alteri, non tamen quo ad pœnã conuentionalem: & hoc sequitur Bald. allegans Dy. in l. j. C. si quacunq; prædi. pote. Vel potest dici, quòd licet in isto casu sit vnum factum, & sub eadem ratione plures offendãtur, videntur interuenire diuersæ res in stipulatione. Nec est inconueniens, quòd ex eodem facto resultent plura delicta, & plures iniuriæ: iuxta not. in l. senatus. ff. de accusa. & in lege, si adulterium cum incestu. in prin. j. de adulte. Facit quod habetur in l. iij. §. si apud plures. ff. de sepul. violat. Vtrum autẽ in dispositione pœnali statuti, si statutum disponit de offendente patrem, habeat locum in eo qui offendit filium. Vide Bar. & Bald. post eum in l. j. §. domini. el. ij. ff. ad Sylle. & eundem Bal. in l. j. C. si rector prouinciẽ. Vbi videtur dissentire ab his, quæ dicit in d. §. domini &c. ¶† Circa tertiam quæstionem, 3 in qua Bart. quærit, vtrum plures obligati insolidum ex maleficio ciuiliter possint dici duo rei debendi: adde quòd Ang. & Moder. non placet vna ratio, quam ipse assignat: videlicet quòd non tenẽtur ad idem numero: quod patet, quia solutio vnius non liberat alium: vt l. item Mela. §. si plures. ff. ad leg. Aquiliam. cum simi. nam ista ratio non est vniuersalis secundùm eos, quia reperitur casus, in quo vni⁹ solutio liberat omnes, videlicet quando plures delinquunt, vt officiales: vt l. si multi. de publ. & ibi per Barto. & per eundem in l. si in rixa. j. ad legem Corne. de sica. Vnde ipsi tradunt hic aliam doctrinam, de qua vt per eos. Ego credo, quòd intentio Barto. fuerit optima: quia Barto. motus est ex ratione prædicta, tanquam sufficienti, etiam si alia non concurreret: non tamen sensit, vt isti credunt, quòd semper quando vnica solutio sufficeret, cõstituerentur duo rei: nam istud esset contra tex. in l. j. §. apud duos. ff. depo. & in l. si ex duobus. in princip. ff. de tute. & rat. distra. Aliam rationem quam assignat Barto. mordet Ioã. de Imo. quæ est, quòd sententia lata pro vno non prosit alteri: vt lege, denunciasse. §. fin. j. de adulte. Nam secundùm eum etiam absolutoria lata pro vno ex reis debendi non prodest alteri: vt fuit dictum in l. ex duobus. in iiij. q. & ista reprehen[illegible] procedit, vt dicit not. tenendo opi. Bartol. in iiij. q. qui voluit, quòd aliquo casu absolutoria lata pro vno ex reis debendi prosit alteri. Circa quartam quæstionem, in qua Barto. tenet, quòd naturalis obligatio remanet apud filium, illud & multum dubium: sicut dixit hic dominus meus, in[illegible] communiter nõ tenent doct. Moder. & maxime [illegible]o. de Imol. hic, qui nõ sequitur Bar. in hoc, imo de iure no[illegible]simo adhuc apud filium non remanet. Pro ista mate[illegible] vide legem, si id quod. & ibi not. per docto. ff. de condictione indebiti.

FINIS.

¶ Clarissimi I. V. principis & monarchæ, d. Francisci de Accoltis, de Aretio, equitis Romani, Commentaria admiranda in Primam & Secundam Digesti noui partem finiunt: ex ipsius autoris archetypo transumpta: cum apostillis d. Nicolai Superantij, & d. Benedicti Vadi, I. V. D. nuper additis: demum verò maximis laboribus, innumerisq; vigilijs per do. Lucium Paulum Rhosellum recognita, & emendata.

Regestum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z &.

Omnes sunt quaterniones, præter &, quinternionem.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm